

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BIBLIOTHECA S. J.

Maison Saint-Augustin
ENGHIEN

PY, 20.2

PY 20/2,12

77-15

JUSTI LIPSI

V. C.

OPERA OMNIA,

POSTREMUM AB IPSO AUCTA

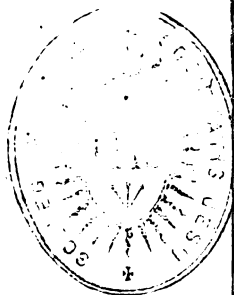
ET RECENSITA:

NUNC PRIMUM

COPIOSO RERUM INDICE

ILLUSTRATA.

Tomus Quartus.

VESALIÆ,

Typis ANDRÆ ab

Typogr. Ord.

HOOGENHUYSEN,

M. DC. LXXV.

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

1200 1200 1200

IUSTI LIPSI
POLITICORUM

SIVE

CIVILIS DOCTRINAE

LIBRI SEX.

QUI

AD PRINCIPATUM

MAXIME SPECTANT.

Additæ NOTÆ auctiores, tum & DE UNA
RELIGIONE liber.

T Y P O G R A P H E,
Q U I S Q U I S E S,
R O G A M U S,

Ne absque nostro arbitrio aut iussu hæc recudas.

Minuta quædam hîc servavimus , in Punctis , Interval-
lis , Notulis ,

Verborum discriminibus , haud facilè per te servanda :
sed que

neglegi tamen aut inverti sine noxâ Operis non possunt.

IMPERATOR, REGES, PRINCIPES;

AMPLUM & illustre vestrum munus est, quod sustinetis. Quid maius inter homines, quàm unum præesse pluribus; leges & iustitia ponere; maria, terras, pacem, bella moderari? Divinitas quædam videtur hæc dignitas: & est profectò, si salutariter atque ex usu publico administretur. Sed hoc quàm arduum sit, cùm ratio nos docet, tum exempla. Illam si inspicimus; quantæ molis ab uno capite tot capita coërceri, & universam illam multitudinem, inquietam, discordem, turbidam, leniter redigi sub commune quoddam Obedientiæ iugum? Si hæc; quàm pauci ab omni ævo reperti, qui laudabiliter hoc munere functi & defuncti? Nimirum majus quiddam est quàm imperiti suspicentur, cur sum rectum in undoso illo mari tenere, & in summâ Fortuna non abripi licentiæ ventis. Quàm multis virtutibus opus est, quibus velut anchoris hæc navis firmeretur? quàm varia Prudentia, quo velut clavo gubernetur? Ut verissimè dixerim, difficile esse homini in hominem imperium: nec unius mente unquam dirigendum. Ided merito laudandi Sapientes, quibus olim & nunc hæc cura, ut salutarium monitorum face prælucere imperanti. Qua enim in re melius mereantur de genere humano? In moribus aut scientiis aliquid præcepisse, laudem & usum habet: & non magis in regno & administratione civili? cùm illic unum aliquem civem meliorem doctiorémve facias; hic, in uno omnes. Nam ita profectò est: arcta quadam cathena devincti sumus, qui imperamur, cum imperante. & ut in corpore mens sana aut insana esse non potest, nisi ut pariter vigeant aut langueant ejus functiones.

ctiones: non item in hac societate, Princeps. Ad virtutem ille præit ? sequimur. ad vitia ? inclinamus. . Benè beatèque agit ? floremus. improspere ? labimur aut ruimus cum illo. Atque ut à sole in subiecto hoc orbe lux aut tenebræ : sic à Principe apud subditos prava pleraque aut recta. Cæsar ille
Lucan. 5. non animosè magis quàm verè dixit :

--- *Procerum motus hæc cuncta sequuntur :*

Humanum paucis vivit genus. ---

Ergo eximia hæc ratio de Republica benè merendi, de Principe benè mereri : id est, ducere eum & dirigere ad metam illam Publici boni. Nam hic, ne erretis ô Principes, vester finis. Præstis hominibus, sed hominum causa: nec domini modò & arbitrirerum, sed tutores & administri estis. Mali improbique illi, qui in imperio non nisi imperium cogitant; superbi, desides; & qui se non civibus datos arbitrantur, sed sibi cives. Nam sicut sidera illa splendorem habent, sed ut usibus mortalium deserviant : sic vos dignitatem, sed cum munere officiòque devinctam. Collata est in sinum vestrum à Deo hominibûsque Respublica : sed nempe in sinum, & ut foveatur. O verè justum & legitimum illum Principem, qui in summo fastigo, non magnus magis quàm bonus audire desiderat : & duas res diversissimas, Potentiam ac Modestiam, miscet ! Quem prodeuntem, certatim velut beneficium & salutare quoddam numen aspiciunt : inter amorem timoremque medij : & alternis judiciis ambigentes, Dominum salutent an Patrem. Hæc illa sunt, Principes, præclara, tuta : ad quæ veteres & ego vos vocamus. audite. nec ideo consilia nostra aspernemini, quia estis supra iussa. Nam ut illud in Principatu beatissimum est, non cogi : ita miserrimum, non suaderi. Sunt apud vos fateor, qui consilii sui copiam assiduè faciant : sed utinam consilii fidi semper & recti ! Alphonsus olim, eximius ille regum, interrogatus, Qui essent optimi consiliarii ? Mortui, respondit. libros scilicet & hæc talia monimen-
ta

ta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, puram meramque propinant veritatem. Ea ut sensibus vestris infideat; & quæ optima sunt aut per me cognoscatis; aut mecum recognoscatis; te qui Æterna Veritas es, ex imis sensibus precor. Valere.

I M P E R A T O R,

R E G E S,

P R I N C I P E S,

& salubriter diu regnate.

Sapient.
cap. VI.

Si delectamini sedibus & sceptris & reges populi, diligite Sapientiam, ut in perpetuum regnetis.

Seneca
epist.
xxxvi l.

Si vis tibi omnia subiicere, te subiice Rationi. Multos reges, si ratio te rexerit. ab illa disces, quid & quem admodum aggredi debeas.

Plutarch.
Caton.
Major.

Τῆς πολιτικῆς αἰσχροπρεπείας ἡ ἀρετὴς ἔκλειται τελειοτέραν :
Virtute Politica præstantiorem nullam homo assequitur.

DE

D E

CONSILIO ET FORMA

NOSTRI OPERIS.

QUISQUIS es Lector, paullum in vestibulo hoc siste. Non diu te morabor, nec ambitiosè addam muneri meo pompam: saltem Consilium instituti operis nosce, & ejus Formam. Quod nunc tibi damus, POLITICA esse vides. in quibus hoc nobis consilium, ut quemadmodum in Constantia cives formavimus ad patiendum & parendum; ita hîc eos, qui imperant, ad regendum. Quod fecisse ante me alios nihil abnuo: & eximè fecisse. in primis illos veteres: inter quos Plato præcellunt & Aristoteles: sed hic magis,

Finis
hujus
scripti.

Prisci
quoque
in hac
materie.

Quò minor est, quisquis maximus est hominum.

Sed hi tamen de Repub. universa & communiter scripserunt: ego velut partem aliquam magni hujus agri colendam mihi sumpsi, PRINCIPATUM Quod ipsum etsi inter veteres suavissimus scriptorum Xenophon fecit: tamen parum profectò, si verum amas, distinctè aut plenè. & addo, quòd in priscis aut barbaris illis ritibus, baud usquequaque convenienter ad hoc ævum. Nam qui nuper aut herè id tentarunt, non me tenent aut terrent. in quos, si vere loquendum est, Cleobulus illud vetus conveniat: Ἀμαρτία τὸ πλεον μέγος, λόγων τε πλεονθος: Inscitia in plerisque, & sermonum multitudo. Nisi quòd unius tamen Machiavelli ingenium non contemno, acre, subtile, igneum: & qui utinam Principem suum rectè duxisset ad templum illud Virtutis & Honoris! sed nimis sæpe deflexit, & dum c immo- di illas semitas intente sequitur, aberravit à regia hac viâ. Cum veniâ: gatur nos quoque hæc

Sed non
tam
pressè.

Nec tam
nobis
aptè.
Novitij
plerique
fuitiles.

Machia-
vellus ar-
gutus:

Sed sæpe
præ-
præ-
præ-
præ-

Laert. in
Cleob.

Forma
nova no-
stri ope-
ris.
Concin-
nata ab
aliis;
Maximè
ab Histo-
ricis.

Usum
hoc ha-
bet:

Et fidem.

Centonem
quem-
dam fecimus.

Figuras
verborum
sententiarumque
miscuimus.
Scripti
hujus
moles &
molestia.

Politica
nos in
artem re-
degimus.

Scribimus: præsertim aliò quodam & novo plane modo. Nam inopinatum quoddam stili genus instituimus: in quo vere possum dicere, omnia nostra esse, & nihil. Cum enim invenito tota & ordo à nobis sint, verba tamen & sententias varie conquisivimus à scriptoribus priscis. idque maxime ab Historicis: hoc est, ut ego censeo, à fonte ipso Prudentiæ Civilis. Nec hac ambitio nos aut novitatis ventus impulit (ingenue id testor:) sed tuus fructus. Quid utilius potui, quàm tot sententias in unum conducere; pulchras, acres, & ita me salus amet, ad salutem natas generis humani? Nam quòd ego eadem dicerem: ecquando mihi eadem vis aut fides? Ut in uno aliquo telo aut gladio multum interest, à qua manu veniat: sic in sententia, ut penetret, valde facit robustæ alicujus & receptæ auctoritatis pondus. Atque ea veteribus adest. Nec verò nudas aut sparsas sententias dedimus; ne diffuerent, & esset, quod dicitur, Arena sine calce: sed eas aut inter se haud indecenter vinximus, aut interdum velut cæmento quodam commisimus nostrorum verborum. Ad summam, ut phrygiones è varij coloris filo unum aliquod aulæum formant: sic nos è mille aliquot particulis uniforme hoc & coherens corpus. Quod ipsum figuris etiam & vario sermonis ductu ornare ausus sum: ut non colorem solum haberet, sed quasi spiritum & vitam. Hoc totum quàm arduum, in ardua ista materie, mihi fuerit, frustra dixerim apud non expertum. Siquis volet, per tentamentum & jocum pauca aliquot capita concinnet in Populi aut Optimatum statu: nam eos non libavi. ἰδοὺ ῥόδῳ, ἰδὲ ῥήδῳ: Ecce Rhodus, ecce saltus. Atque eò major mihi molestia, quòd per hæc aliena vestigia sic i verim, tamquam in liberrimo ingenij cursu. Definivi, divisi, excepi: & nihil omisi, quod faceret ad formam faciemque perfectæ artis. Rationes imò dissonarum etiam addidi:

Sueton.
Calig.

didi: non ignarus, plerosque hominum, ut Ca-
tonem illum, affici. qui jam tum puer ita præce-
pti suo credebatur, ut tamen identidem posceret
& causam. Atque hæc omnia, pro rerum qui-
dem magnitudine, breviter præstiti. Nec enim
ad disputationes aut amœnitates me diffudi; sed
pressis habenis currum hunc, ut sic dicam, conti-
nui intra orbitas Usus & Actionis. Ea mihi in
oculis, ideoque nec ad tenuium rerum monitiunc-
ulas abij, contentus Communia quædam præ-
cepta dedisse, & velut decreta. Nam legem
brevem esse oportet, ait Romanus noster Sa-
pient, quæ jubeat, non disputet. atque hoc ser-
vavi. Quid autem opus aliter? Ut is qui jacu-
lari alium docet satis habet manum oculosque
ejus dirigere ad certos quosdam scopos: ille deinde
arte eâ utitur in quocumque loco aut intervallo:
sic animus, qui semel principia ista firmiter hau-
serit, facile ad alia transferet, nec monitorem in
singulis requiret. Semen quamvis exiguum in
bono solo sparsum facile comprehendit & se ex-
plicat: breve item monitum in bonâ mente. Hæc
forma nostri operis. quæ ut aspecta statim pla-
ceat, haud voveo: magis, ut inspecta. Πλάτων τε
παλαιὰ ἐν ἰνέσι συγγράφῃσι, τοῖς Ἀδωνικαῖς κίτῳις
εἰκαζέει, οἱ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες ῥαδίως μαρτυ-
ροῦσι: Plato pleraque scriptorum cum Ado-
niis hortis comparabat, qui subitò & die uno
nati, celerrime pereunt: spero haud id eveniet
huic nostro. quod laboriose satum, vires magis
à tempore capiet, &, ποῦτ' ἔτι verbis,
Crescet occulto, velut arbor, ævo.
Sed jam addo

Brevitati
studui-
mus.

Et usui,
non
pompæ.

Communi-
nia nostra
dogmata.

Trahenda
ad tres
singulas.

Quæ citò
placent,
non diu
placent.

Ne mihi
hoc esto.

Seneca in
Epist. xcv.

Apud
Sibani
in Ethic
Eclo.

Horat. I.
Carro.

M O.

MONITA QUÆDAM, SIVE CAUTIONES.

*Curiosi ho-
die in
alienis
scriptis,
aut carpe-
tores.*

NAM futurum ut in varia judicia five voces hic labor noster incurrat, valdè temporum & morum ignarus sim, nisi sciam. Omnes hodie in

*Obscuritas
mihi obui-
ciur.*

Politica ista re aliquid sapiunt aut vident: atque etiam ij, qui nihil vident. Occurrendum igitur breviter his talibus est, siquid quærent aut carpent: & tu simul, Lector, instruendus, ut magis ex tuo meoque usu me legas. Ac primum, nisi fallor, Calumniæ telum erit in Obscuritatem hujus scripti. Tenebrosum est, inquit, nec omnia in eo liquent. Credo. sed quæ mea hîc culpa? scriptorum illa est, à quibus hausi: quorum, nescio quomodo, ut quisque prudentissimus, ita astrictissimus est & pauci sermonis. Ego quid facerem? ponere illa talia, lex mei operis jussit; mutare aut addere, religio non permisit. Tamen huic rei subsidia hæc cape.

*Quæ scien-
tiam ei
vel enxi.
Repetitio.*

I. Ut sæpiùs legas. Nam quod gladiatoribus imperari solet, utiliter ego hîc tibi, *Repete.*

Discretio.

II. Ut discrimina verborum, quæ mea, quæ aliena sint, (nam litterarum figurâ disparavimus) seriò observes. Ad fidem cujusque Sententiæ hoc faciet, tum etiam ad intellectum.

Distinctio.

III. Ut distinctiones multò magis: id est, in fine cujusque clausulæ cola posita, semicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his sententia tibi tota terminanda est scilicet, aut sustentanda: videbisque universam orationem

tionem per membra sua & periodos curiosè
à nobis sic discretam. Nec enim finis semper
sententiæ in fine clausulæ: sed pendet ea sæ-
pè ac hæret.

IV. Ut Notulas ubique adeas, quæ ad *Notula.*
oram. Quas necti inter se reperies; &
magno tuo commodo, semper in iis Brevi-
culum materiæ totius. imò & alstringi sæpè ab
iis aliquid aut explicari. Quæso, observa.
atque etiam hoc, ut Capitum summas præ-
fixas non neglegas, eidem huic fini.

V. Denique, ut nequid in legendo as- *Modestæ*
perum te præbeas aut morosum. Hoc aut *benigni-*
illud non capis? ne damna aut abiice. sed *tas.*
quod olim Socrates, cum obscurum Hera-
cliti librum legisset, tu dicito: Α' μὲν συνῆκα,
Laërt. in γέγραφα. διμαί δὲ, καὶ ἂ μὴ συνῆκα. *Socrate.* *Quæ intellexi,*
proba sunt; credo, & quæ non intellexi.

Calumnia altera futura videtur, aut potiùs *Fides no-*
jam fuit, in meam Fidem. Non rectè, inqui- *stra fugil-*
unt, nec ex scriptorum mente quædam citas. *latur.*
Quàm risi, cum hoc audiui! Nam revera cul-
pant insciti homines, quod elegantior aliquis
mihi det in laudem. Quis aliter potui, aut de-
bui, in hoc scripto? Nōne enim Centonem
quemdam concinno (tale omnino nostrum o-
pus) in quo liberi semper & laudati à senten-
tia isti flexus? Consulant poëtas, qui olim &
nunc sic luserunt. Id unum modò spectandum
est, nequid in sententiam improban aut fal-
sam flectatur. quod neque isti dicunt, nec ve-
rè umquam in me dicetur. Etsi profectò le-
vicula hæc tota calumnia, imò vana. Nam
nos amœnitatis isto genere, in re scilicet se-
riâ, nimisquàm rarò usi sumus: & de indu-
striâ, locum ei non dedimus, nisi fortè in con-
nexionibus, aut ad utilem aliquam senten-
tiam explendam. Nam tunc, cum nihil ab
alijs

Sed ab ig-
naris hu-
ius scrip-
torum.
Centonum
mos &
jus.

Not vice
usurpa-
mus.

Et quare
mus.

aliis directè sic dictum præ manu : quidni leviter aliquid nec indecorè torquerem ? Licuit semper in hoc genere , & licebit. Nam illud ompino non excuso , quòd Auctorum verba non rigidè semper , & ut ab iis posita , repono : sed in Casu aut Tempore , pro orationis meæ conformatione , pauxillum inflecto. Constare aliter non potuit hic textus.

In re capimur.

At tertia Calumnia in ipsam Rem erit : idque varie. cùm hoc illi, hoc alteri displicebit : quoniam Solonis verissimo verbo ,

Ἔργασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἄδυν χαλεπὸν :
Omnibus, in magnis, difficile est placeas.

Apud
 Plutarch.
 in Solone.

Nostra hic rogatio.

Huic adhuc incertæ quid opponam ? præces. Tria hæc rogo, quicumque me leget.

Ne lingua ignari judicent.

I. Ut nemo temerè me arbitretur aut judicet , nisi sermonis Latij benè peritus. Nam qui leviter tantùm , (jam ante denuncio) potissimam non capiet scripti hujus partem.

Ne rerum civilium ignari :

II. Ut nemo, nisi qui rerum etiam peritus. Non tu aliquis è plebe : non tu etiam liberalior mea iuventus. Nam etsi capere hæc potestis , non potestis judicare.

Ne quisquam propter.

III. Ut etiam qui utriusque peritus , cunctanter tamen pronunciet & lente. Hoc aut illud offendit ? sustine paullisper nigrum calculum , & ad N O T A s meas diverte. Nam eas duplici hoc fine ad finem adieci : ut & ambigua quædam definirem , & obscuriora illustrarem. Quòd si ne ibi quidem tibi satisfaciatur : tamen ut in ludo pilæ , alterius est commode mittere , alterius etiam , siquid erratum est , quàm bellissime excipere & arte corrigere ; sic æqui Lectoris putabis , flectere quædam in benigniorem partem.

Notas ad eum.

Commodè ipsi interpretantur.

Satisfactionibus promittitur.

Iam quarta & ultima Calumnia , non in Rem dirigitur , sed in Opinionem : imò & est ab-

ab Opinione. cùm homines scilicet male acuti & callidi, sensisse aut scripsisse me volent, quæ per somnium non sensi, non scripsi. Periculosum, ita me deus amet, genus: sed nimis per hæc diffidia civilia crebrum. Refecerunt pleraque omnia ad unum hoc ævum: & quæ nos communiter diximus, sic volunt accipi quasi in Titium aut Seium dicta. Imò vates etiam agunt, non lectores: nec sumunt à nobis sensum, sed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex sua mente. O angues, ô viperæ! Fugio vos, fugio: & tamen vix efugio: nam quid hîc remedij? nisi forte à votis: quæ ab imo pectore concipio. Abite à me Ophiogenes, abite Psylli, nati venena tantum exsugere librorum. Vos contrà adeste mites & candidi, qui parati non impellere lapsantem, sed benigna potiùs aliqua interpretatione levare. Nam ego me labi & errare, non posse solum fateor, sed debere. Nónne homo sum? nóne æger sum? ut nihil mirum, si in tam diutino isto languore (per eum hæc scripsimus) memoria etiam & iudicium langueant alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, spero, ad veniam, imò & ad gratiam. quoniam

*Malum id
hujus
saculi.*

Nos detestamur.

Invari volumus:

Et debemus in hoc morbo.

Seneca
Troas.

*Ut esse Phæbi dulcius lumen solet
Iam jam cadentis:*
sic nostra debent abeuntium scripta.

O R D O

ORDO ET INDEX LIBRORUM SINGILLATIM ET CAPITUM.

LIBER PRIMUS

DICENDAPROPONIT. Duces duos sive directores dat ad Vitam civilem, Virtutem cum Prudentia. Utriusque naturam, & quæ adnexa, explicat : & universa operi substernit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.

- I. **S**COPUS & materies mei scripti. *Vita civilis definita. Virtus communiter laudata.* Pag. 7.
- II. *Pietas Virtutis prima pars. Definita ea, & divisa in Sensum ac Cultum. Hic de Sensu dictum.* 8.
- III. *De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad Religionem monita.* 10.
- IV. *Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim habeat, & quem usum?* 11.
- V. *Etiā Conscientia, Pietatis lacinia. Definitio eam, divido. Tormentum ejus, si malum, ostendo: quietem, si pura.* 14.
- VI. *Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem? Brevia & universalia ad hanc præcepta.* 15.
- VII. *Ad prudentiam transitum, qui Rectorum alter. Necessitas ejus ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes ejus, & utilitas.* 16.
- VIII. *Quid signat Prudentiam? Usus esse, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: sed raritas & difficultas item ostensa.* 18.
- IX. *Memoriæ rerum, sive historiæ, fructus. Facilem hanc ad Prudentiam viam: etiam ad Probitatem.* 19.
- X. *Appendix de Doctrinâ, quæ utrique rectori utilis. Quis legimus usus ejus finis, modus.* 20.

LIBER SECUNDUS

DISTINCTE ad rem venit. Imperia partitur, Principatum præfert, & definit. Virtutes ei adtribuit, & seorsim præcipuas ponit. Seriem Capitum hanc habet.

- I. **D**E Imperio universè dictum. *Ejus necessitas in Societate ostensa, & fructus.* 2.

I. LIPSI Operum Tom. IV.

A

II. Di.

- II. *Divisio Imperij. Principatus, prima & optima ejus pars. Id variis argumentis ostensum.* 23
- III. *Principatus definitio. Per partes declaratio. Et primum, utrius sexus ille sit?* 25
- IV. *Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos esse, Electionem & Successionem. Et de utrâque aliquid disertum.* 26.
- V. *Initia Principatuum plerumque laudabilia: sed id non satis. Perseverandum esse.* 27
- VI. *Quis finis, quò actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id esse, & seponenda privata.* 28
- VII. *De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur: & primam de Virtute, ostensum hanc ei, suâ causâ, necessariam.* 29
- VIII. *Subditorum etiam causâ Principi virtutem induendam, & ipsis instillandam. Sine quâ probus aut diuturnus nullus coetus.* 31
- IX. *Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo. Cujus incredibilis vis in utramvis partem.* 32
- X. *Distinctius de virtutibus Principis dictum. Et primum de Iustitiâ, quàm ea necessaria: etiam in ipso Principe.* ibid.
- XI. *Iustitiam administrandam Subditis esse. æquabiliter temperanter: & sine cumulo legem. Remoto etiam luctu studio.* 34
- XII. *Clementia definita. Principi commendata. Quæ amabilem eum, quæ firrum, quæ illustrem facit.* 35
- XIII. *Clementia uberius commendata, sed cum temperie. Ab ipsa à Iustitiâ leniter. Nec tamen solvere eam vim Imperij, sed vincere lento nodo.* 37
- XIV. *De fide adjunctum, quæ Iustitiæ origo aut suboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Gloriosam hanc Principi esse, utilem. Sperti ab Etruriâ doctores novi.* 38
- XV. *De Modestiâ præscriptum, quæ Clementiæ assidet. Instillata Principi, & in Sensu, & in Actione.* 40
- XVI. *Ex occasione, de Majestate adnexa lacinia. Quid ea, & quâ, & quatenus paranda?* 42
- XVII. *Minores aliquot virtutes posite, quæ Principem decant: sed sparsim, & breviter.* 43

LIBER TERTIUS

DE prudentiâ distinctè agit. Alienam primò Principi commendat: Consiliarios & administratos seriò format. Seriem Caputum hanc habet.

- I. **P** RUDENTIAM Principi pernecessariam. Sine eâ vim & opes inutili. Miscenda esse. Sed primam illam in gubernatione præpollere. 45
- II. *Sed duplicem Prudentiam esse: A se, & Ab aliis. Illam optari, hanc contingere. Rarum, imò ad præparandum esse, ut Princeps à se uno satis sapiat.* 46

- III. Itaque adiutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quàm utiles illi? 48
- IV. Definiti distinctius Consiliarij. Et prima eorum munera explicata, Probitas, & Peritia rerum. Denique ostensi illi, indice famâ. 49
- V. Explicatum tertium munus, ut salubriter consulant. Id inclusum quinque monitorum quasi lineis. 50
- VI. Quæ vitanda Consiliariis: & primum quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quatuor notata. 51
- VII. Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres ostensi. 52
- VIII. Ipse Princeps quæ se gerat in audiendis consiliis, Dogmata huic rei. 54
- IX. Spernenda occulta Consilia, & ab Aula servis. 55
- X. Dictum de Administris. Et nota triplex, ad quam leges oporteat. 56
- XI. Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutelæ. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipiem omnem potentiam esse in Aulâ. 58

LIBER QUARTUS

PRUDENTIAM Propriam ingerit, dividit: & de duplici Togata differit, quæ circa res Divinas versatur, & quæ circa Humanas. Pleraque omnia quæ firmando aut infirmando Regno sunt, nova, nec adhuc usitata methodo proponit. Seriem Capitulorum hanc habet.

- I. PROPRIAM Prudentiam, id est eam quam in esse Principi volumus, præceptis difficilè alligari. Latè fusè esse, Instabilem, & obiectam. Itaque aliquid de ea, non plenè à nobis præcipi. 60
- II. Divisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus, in Humanam & Divinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Unâ religionē retinendam ei, & defendendâ 61
- III. De una religione ampliùs quæsum. Nunquamne diffidium ferri possit? saltem in tempus. Idque quadamtenus videri. 63
- IV. An puniendi singuli, & quieti? itemque an extrahendi & perquirendi? Neutrum (si intentè quidem fiat) ex usu videri. Doctore magis his opus, quàm tortore. 65
- V. Transiit ad Prudentiam in Humanis. Huic duo fomes reclusi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem exposita Natura vulgi. 66
- VI. Fons alter reclusus, Ingenium regum & regni. Duo hic considerata, quæ Communiter cōveniūt, & quæ Distinctè. 70
- VII. Præcepta nunc ex hisce fontibus petita, & primum universè posita, quæ firment Regnum aut violent: mox distinctè de Videtur. Opus Regi Custodes, milites, Arces, aut potius Colonias. 71

- VIII. De Virtute duplici, servatrice Regnorum. Benivolentia populi commendata, & ostensa triplex ad eam via. 73
- IX. Auctoritas commendata valdè. Tria ostensa, quæ ad eam ducunt. In quibus quia Imperij præcipua vis est, accuratè & enucleatè de his disertum. 76
- X. Ad ea transitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est. Ea duplex ostensa: Insidiæ & Proditio. Utraque quomodo cavenda, aut punienda, ostensum. 85.
- XI. De Vitio duplici, eversore regnorum. Primum de Odio: cuius pestis subjecta oculis. Fugienda quæ eò ducunt: imò & imago eorum. Qualis est in Suppliciis, Tributis, Censurâ. In his singulis quomodo segerat Princeps, dictum. 91
- XII. Desinitus & vituperatus Contemptus. Ostensa quæ illum gignunt; à rege, si sapiet, fugienda. 106
- XIII. Quæsitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id est, ea in quâ fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere. 109
- XIV. Quomodo & quatenus fraudes admittendæ. Triplex earum genus factum; & distinctè aliæ in Regnum receptæ, aliæ exclusæ. 112

LIBER QUINTUS

DE Militari Prudentiâ agit. Eam in Bello duplici elucere ostendit: & primùm ac potissimùm, in Externo. Quæ Militum, quæ Ducum munia; quæ Consilia in bello ului ~~scilicet~~ docet. Seriem Capitum hanc habet.

- I. TRANSITIO ad Militarem prudentiam, cum excusatiunculâ aliquâ mei, quòd de eâ differam non miles. 121
- II. Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ necessaria ad tutelam salutemque regni. 123
- III. Materies & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo suscipiendo iniustitia. 124
- IV. Ordine & partitè posita, quæ ad iustum bellum requiruntur: & maxime, quibus id causis capiendum. 125
- V. Temeritas remota à bellorum initis: & summatim, quæ in susceptione omni cogitanda sint. 128
- VI. Ad Gerendum bellum tria requisita. Primò Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum. 130
- VII. Milites terrestri quidem Bello necessarij, duplices: Equites, pedesque Quæsitum breviter, utrorum major usus. 132
- VIII. Utrosque bonos esse debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilecti & Disciplinâ. Ea negligi hodiæ & super hac re iusta veraque querela. 133
- IX. De Dilecti coeptum dici. Sed primò quæsitum, Exteri an Domestici præferendi: nos istos censemus, cum causâ. 134

X. Ob

- X. *Objecta & rejecta ea, quæ contra Domesticum militem dicuntur. Hunc Regum esse, illum Tyrannorum.* 136
- XI. *Qui legendi in milites? Duo genera faciendæ: Ordinarios & Subsidiarios. Atque utrique seorsim descripti.* 137
- XII. *Verè cum Dilectu utrique capiendi: & notæ quinque ordine posita germanæ in milite virtutis.* 139
- XIII. *De Disciplinâ verâ & severâ dictum. Ea laudata. Partes ejus (idque docendi causâ) quatuor factæ. Singulæ explicatæ.* 142
- XIV. *Transitum ad Duces. Eos necessarios, non solum utiles. Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quam Virtutem spectari. Et unum in uno bello esse debere.* 149
- XV. *Boni Ducis τερμεία sive Notæ. Quinque eas videri: quas ordine explicamus.* 150
- XVI. *Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen sive gustus: itemque monita, quæ usui Ante pugnam, & In pugna.* 154
- XVII. *De callidis Consiliis sive Stratagematis: An utiis jus & fas? Nostrâ sententiâ, non utilia ea solum, sed gloriosa* 161
- XVIII. *Quid post Pugnam faciendum videatur: & in Victoriâ, sive Clade, quomodo Princeps salubriter & decorè se gerat.* 164
- XIX. *Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: sed ad Tutam & Bonam.* 166
- XX. *Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Utile, Tutum. Atq; adeo ad pacem mitem: sed cum exclusionem si audis. Pro eâ auctor ipse pacis invocatus.* 168

LIBER SEXTUS

CIVILE bellum tangit & detestatur, causas ejus, & in eas remedia, satis diffusè explicat. Finiri id suadet & vover. Seriem Capitulorum hanc habet.

- I. *Ad Civile bellum ventum. Et ejus miseriæ breviter oculis subjectæ.* 172
- II. *De causis civilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & propinquæ. Prius de prioribus dictum.* 173
- III. *De causis propinquis belli civilis. Eæ tres. Factio prima est: ejus perniciēs in omni statu. Et sintne dissidia unquam usui?* 175
- IV. *Causa altera è Propinquis, Seditio. Eius Origo, Progressus, Remediâ, distinctè explicata.* 177
- V. *De Tyrannide. Quid ea sit, & ejus ingenium? mala subjecta oculis: quæ situmque, tollenda ea an toleranda?* 180
- VI. *Quæstiuncula per occasionem inserta, An misceat se bellis Civilibus vir bonus: utrimque eâ agitata: & cum discrimine aliquo personarum definita.* 184
- VII. *De Finiendo Civili bello. Et operis mei finis.* 186

AUCTORUM SYLLABUS.

AUCTORES uno aspectu, si lubet, vide, è quorum scriptis hoc Opus Inter eos eminet CORN. TACITVS extra ordinem dicendus: quia plus unus ille nobis contulit, quam ceteri omnes. Causa in Prudenti viri est, & quia creberrimus sententiis: atque etiam, quia familiaris nobis, & offerebat se non vocatus. Ceteri in classe duplici. Quorundam verbi frequentius & libentius utimur: uti sunt isti

E LATINIS:

C. Sallustius
T. Livius
Annæus Seneca
M. Cicero

E GRÆCIS:

Q. Curtius
C. Plinius Iunior
Fl. Vegetius, sed in ma-
terie militari,
Aristoteles
Thucydides
Plato
Xenophon.

Aliorum rarius: uti sunt isti

E LATINIS

Acta Apostolorum	Cassiodorus	Iuvenalis	Publius Mimus
Adagia	Cato Censorius	Lactantius	Quintilianus
Æmilius probus	Claudianus	Lampridius	Seneca Tragicus
Afranius	Columella	Lucanus	Silius Italicus
Agellius	Corn. Nepos	Lucretius	Statius
Ambrosius	Cyprianus	Manilius	Suetonius
Ammianus Marcel- linus	Ecclesiasticus	Martialis	Terentius
Apulejus	Ecclesiastica Historia	Origenes	Tibullus
Attius	Egesippus	Ovidius	Titinnius
Augustinus	Festus Pompejus	Pacuvius	Valerius Flaccus
Aulonius	Florus	D. Paulus	Valerius Maximus
Bernardus	Frontinus	Persius	Varro
Boëtius	D. Gregorius	Petronius	Vellejus
Cæcilius	Guil. Neubrigenfis	Plautus	Virgilius
Cælius ad Ciceronem	Horatius	Plinius senior	Vlpianus
Cæsar	Jeremias	Portius latro	Vopiscus
Capitolinus	Isidorus	Propertius	Vulcatius.
	Iustinus	Proverbia Salomonis	

E GRÆCIS

Adagia Græcorum	Dio Cassius	Hesiodus	Pindarus
Æschylus	Diogenes Laërtius	Homerus	Plutarchus
Appianus	Diodorus Siculus	Iamblichus	Poëbins
Archilochus	Diphilus	Isocrates	Serenus
Aristophanes	Epicharmus	Lucianus	Sophocles
Basilus	Euripides	Mevander	Stobæus
Callimachus	Eustathius	Mercurius Trismegi- stus	Synesius
Democritus	Greg. Nazianzenus	Philolaus	Theocritus
Demosthenes	Herodotus.		Theognis.

JUST

IUSTI LIPSI POLITICORUM

SIVE CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI PRIMI

CAPUT PRIMUM.

*Scopus & materies mei scripti. Vita Civis.
lus definita, Virtus communiter laudata.*

VITÆ Civilis iter quæ rectè incoas, rectè per-
agas, præcipere mihi est animus: nec id
meis, sed veterum monitis, imò & verbis.
Tu mihi dux magne Deus: & manum hanc men-
temque dirige, ut salutaria videam, dijudicem,
promam. Vitam Civilem definio, QUAM IN
HOMINUM SOCIETATÈ MIXTI DEGIMUS,
AD MUTUA COMMODA SIVE USUM. Huic
duos Rectores tribuo, Prudentiam & Virtutem.
Illam ex plurium mente: sed & hanc ex meâ.
Quia civem verè bonum nullum arbitror, nisi &
virum. Sine Virtute, Calliditas ea sit & malitia,
& quidlibet potius quàm Prudentia. Cujus cla-
vus etsi propriè Vitam Civilem dirigit, non ta-
men sine usu & auxilio illius magnetis. Igitur
de Virtute jure præmittam, quæ

*Quid vita
Civilis.
Duci ne-
cessaria,
Prudentia
& virtus.*

Proprium hominis bonum.

*Cetera humana pereunt, & divitiarum & for-
mæ gloriæ fluxa atque fragilis est: Virtus clara æ-
ternaque habetur.*

Hoc unum contingit immortale mortali.

*Itaque jure, quæ homines arant, navigant, ædifi-
cant, Virtuti omnia parent.*

*Nam ea omnia in se habet, omnia sunt bona,
quem penes est Virtus.*

*Virtus so-
lus homi-
nis.
Ea non
miserit.*

*Ceteris o-
mnibus
præceminet.*

*Bona o-
mnia con-
tinet.*

Tacitus
IV. Hist.
Sallustius
Catil.

Seneca
Ep. XCIX.
Sallust.
Catil.

Plaut.
Amp.

*Familiaris
natura.*

Seneca l.

IV. de

Benef.

Idem

Conf. ad

Polyb.

Nec aliena à nobis, ultrò se ingerit, & omnium animos lumen suum immitit. Etiam qui non sequuntur eam, vident.

Obvia eadem & facilis, in medio posita neminem dedignatur, qui modò se dignum illà judicaverit.

Exposita.

Cornific.

ad Heren.

Confugiamus igitur ad hanc, ut in asylum. Quia sola ea quietas, tuta, & in suà potestate est. Omnia præter eam, subiecta fortunæ dominanti.

*Asylum in
urbis.*

Seneca

Epistol.

CXIII.

Adversus virtutem autem hoc possunt calamitates, & damna, & injuriæ, quod adversus solem nebula potest.

CAPUT. II.

Pietas Virtutis prima pars. Definita ea, & divisa in Sensum ac cultum. Hic de Sensu dictum.

HANC in duos velut ramos divido, Pietatem & Probitatem. Illa est, RECTUS DE DEO SENSUS, RECTUS IN DEUM CULTUS. Duobus enim his Pietas constat; sine altero, mutila aut manca. Nescire ante omnia summum illud numen (quatenus homini datum) oportet; & cognitum, piè pureque venerari. Utrique rei vera lux à sacris litteris: sed & in profanis sparsas quasdam scintillas video; quas colligam, De Sensu, illas.

*Virtutis
divisio.*

Quid pietas.

Ejus duo membra.

Sensus & Cultus.

Augustin.

lib. I. De

lib. arb.

Illum necessarium: quia de Deo optimè existimare, pietatis est exordium.

Sensus, totius pietatis initium.

Tacitus

v. Hist.

Constat igitur tibi, Unum esse regnatorem omnium deum.

Deus unus.

Aeternus.

Ita appello Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.

Ibid.

*Descriptio
ejus.*

Quem in parte descriplerim (infinite enim illud quis definiet?) MENTEM solutam quamdam, & liberam, segregatam ab omni concretionem mortali, omnia sentientem & moventem, ipsamque præditam motu sempiterno.

Cicero l. Tuscul.

Nec

*Periculo-
sum,rima-
ri.*

Nec plura addam: quia de Deo etiam vera di-
cere periculosum est:

Cypr. in
Symb.

Qui melius sciur, nesciendo.

Augustin.
lib. 11. de
Ord.

*Potentia
divina.*

Effectus tamen ejus & affectus (si ita appella-
re fas) licet ingeram, amoris tuo & admirationi.
Ille maximus est:

---immensa est, finemque potentia celi
Non habet, & quidquid superi vo'uere, peractum
est.

Ovid.
VIII.
Metam.

Justitia.

Ille justissimus. Et Θεός ἰσχυρὸς ἰσχυρῶς ἐδικέ, ἀλλ'
ὡς οὐκ ἐδικαίωσε: Deus nusquam & numquam
injurius, sed quantum potest justissimus.

Plato in
Thezie-
to.

Aspiciunt oculis superi mortalia justis.

Ovidius.
XIII.
Metam.
Seneca
Epist.
LXXXIV.

*Arbitriū,
& absque
praesentia.*

Ille arbiter & inspector operum, consiliorum,
mentium. Nihil deo clausum est: interest animis
nostris & cogitationibus mediis intervenit.

Est profecto deus, qui quæ nos gerimus, auditque
& videt.

Plaut.
Capt.

Quem, qui respicit amnia solus,
Verum possis dicere Solem.

Boët. de
Consol.

*Curatio, &
praemij aut
pæna dis-
tributio.*

Nec inspector solum, sed judex idem & vin-
dex. Namque mihi pro vero constat, omnium mor-
taliū vitam divino numine invisi; neque bonum ne-
que malum facinus cujusquam pro nihilo haberi, sed
ex natura diversa præmia bonos malosque sequi.

Callist.
ad Cæli.

*Guberna-
tio.*

Hic qui gubernat omnia:

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaq; tristia.

Horat.
III. O-
darum.
Ovid. 1.
de Arte.

Nec enim securo quies illum similisque sopori,
Detinet: ---

Sed ille est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui
regit & moderatur.

Cicero in
Somnio.

Hæc talia non fas solum, sed necesse tibi scire:
quia revera

Ignorantia
horū, caus.
sa scelerū.

Silius 1V.

--- primæ scelerum causæ mortalibus ægris
Naturam nescire deum.

Tacit. in
Germ.

Sed scire temperanter. Quoniam & hoc verum, *Sanctius ac reverentius esse, de actis deorum credere quam scire.*

*Credenda
tamē ple-
ra, quam
scienda.*

C A P U T. III.

*De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus,
& duplex factus. Pluria ad Religionem mo-
nita,*

DE Cultu insequor. Qui non aliud, quam CO-
GNITI NUMINIS VENERATIO, CERTIS LEGIBUS CERIMONIISQUE DEVIN-
CTA. Coli enim postulat, & huic fini homo na-
tus: idque cultu duplici, Interno, Externo. Ille
est, qui *in animo & ex animo*, Deo vero preces con-
cipit, laudes, grates. Ille, qui *hæc eadem, per ritus &*
gestus, expromit. Totum istud, nec malè, religio-
nem vulgò appellamus: de qua sana quædam à
non sanis hæc habe.

*Quid Cul-
tus.*

*Is duplex.
Internus.
Externus.*

Plinius
lib. XIV.
Nat. Hist.

Magnum ejus in animos imperium. *Religione
enim vita constat.*

*Imperiosa
religio.*

Cicer. v.
in Verr.

*Omnēs religione moventur, & deos patrios quos à
majoribus acceperunt, colendos sibi diligenter & reti-
nendos arbitrantur.*

*Omnibus
cara.*

Philo Ju-
dæus ad
Cajum.

Itaque qualiscumque ea hausta, ægre educitur.
Quoniam *sua cuique optima videtur, ut quæ non
ratione, sed affectu dijudicetur à singulis.*

*Pervicaci-
ter infidet.*

Livius
lib. v.

Hæc publice & privatim habenda. *Omnia
enim prospera eveniunt colentibus deos, adversa sper-
nentibus.*

*Optima ea
habenda
omnibus:*

Tacitus
XI. Ann.

Idque in utraque fortuna. Et videndum, *veri-
tus sacrorum inter adversa culti, per prospera oblite-
rentur.*

*Et in omni
sorte.*

Idem v.
Hist.

Sed habenda cum modo: ne fiat illud, *Gens
superstitioni obnoxia, religionibus adversa.*

*Sed citra
superstitionem.*

Livius li-
bro IV.

In quam naturæ vitio nos proni: & trahunt
etiam ij, *quibus quæstui sunt capti superstitione a-
nimi.*

*Ad quam
inclinamus, aut
trahimur.*

Curtius
lib. IV.

Nec impediunt potentes. Quoniam, ut judi-
cant, *nulla res multitudinem efficacius regit, quam
supersticio.*

*Tantum hoc
ad regen-
dum.*

At

*Sed ter-
mentū iis
qui habēt.*

*Timor ejus
nota.*

At tu fuge. Nam *superstitione qui est imbutus;*
quietus esse numquam potest.

Discrimen hoc habe : *Deos à religioso vereri, à
superstitioso timeri.*

*Spernenda
nobis.*

Placeat ille versus, sed saniter intellectus :

Religentem oportet esse, religiosum nefas.

*In iro re-
vocanda
religio.*

In Cultu ipso, ad interna semper prævertere :
& cense, *Cultum deorum esse optimum, eundemque
castissimum atque sanctissimum, ut eos semper purā,
integrā, incorruptā & mente & voce venereris.*

*Et animus
excolendus*

Aureum tibi dictum imprimo: *Optimus animus,
pulcherrimus deicultus est.*

*Sine ritua-
lium tamē
abjectu.*

Nec sic, ut externa tamen spreveris, nisi si im-
pia. Nam & in his, *religioni parendum est, nec pa-
trius mos contumaciter repudiandus.*

*Non in
subtilitate
religio.*

In verbis etiam aut quæstiunculis ne nimium
mihi pruri. Ad facta abi : quia *Christianorum o-
mnis religio, sine scelere & sine maculā vivere.*

*Sed in fa-
lis.*

Moysem illum Ægyptium audi : qui *de fide cu-
jusque magis oculis quam auribus credit.*

*Capitalis
hic sermo.*

Sed abstineo, & Platonem insufurrantem au-
dio : *ἔτοι γὰρ οἱ λόγοι χαλεποὶ : difficiles & cum dif-
fimine, hi sermones. Quod oraculum, in hoc qui-
dem ævo.*

CAPUT. IV.

*Fatum * appendix Pietatis. Quid illud, & à
quo sit? quam vim habeat, & quem usum?*

*Fati origo
ex Sensu.*

P I E T A T E M fevi. Pango nunc duos furculos,
qui sub arbore hac, imò ex ea nati : Fatum &
Conscientiam. Quorum illud, ex Sensu ; hæc, ex
Cultu, originem clarè ducunt. Si enim gubernat
& dirigit deus ; providet etiam & decernit. Id-
que æternus ipse, ab æterno in æternum. Hoc
autem est Fatum :

Quid sit.

*Cujus lege immobilis rerum humanarum ordo
feritur.*

Nec id aliud (ut non nemo etiam e priscis sen-
sit) quàm SANCTIO ET * VELUT VOX DIVINÆ
MENTIS.

Cicero l.
de Finib.
Varr. 2.
apud Au-
gustin. de
Civit. li-
bro vi.

Apud. A-
gel. libro
iv. c. ix.

Cicero
de Nat.
deor. ii.

Seneca.

Cicero
de Div.
lib. ii.

Laſtant.
l. v. c. ix.

Ap. Ruf-
fin. Eccl.
Hist. lib.

ii. c. vi.
Libro de
Republ.
in hac i-
psa re.

* Vati vo-
cem hic &
alibi vete-
rum more
pono, sed nō
mente.
Nil nisi
providen-
tiam dixi-
nam, idq;
pio &
Christiano
sensu intel-
ligere me,
semel te-
stor.

Livius li-
bro xxv.
* Aug. vi-
de l. v. de
Civ. c. ix.

--gra-

Stat. 1.

Theb.

Tacitus

IV. Ann.

----grave & immutabile sanctis

Pondus adest verbis, & vocem fata sequuntur.

Nam quod alii *Fatum* quidem congruere rebus putant, sed è vagis stellis, alii apud principia & nexius naturalium causarum:

Quis au-
tor ejus?

Senec. II.

Quint.

Nat.

Val. Flac.

1. Argon.

Delirant. Nos à causa principe id petimus: id est, Deo. Ex qua suspensa sunt omnia, à quo sunt omnes causae causarum.

Nempe i-
psè Deus.

--- Condita pergunt

Ordine cuncta suo, rerumque à principe cursu
Fixa manent.

Cic. II.

de Divin.

Curtius

lib. V.

Mihi quidem sedet (pio illo sensu) ab omni æternitate fataliter omnia destinata.

Vis ejus im-
mortalis.

Et eludant licet, quibus fortè ac temerè humana negoria volui agique persuasum est: equidem æternà constitutione crediderim, nexuque causarum latentium & multò antè destinatarum, suum quæque ordinem immutabili lege percurrere.

Manil. IV.

Cui constitutioni humana omnia subiecta.

Fata regunt orbem: certà stant omnia lege.

Etiàm actiones, & quæ circa eas: tempora dico, & modos.

Satt. III.

Theb.

- - manet hæc ab origine mundi

Fixa dies bello. Populique in prælia nati

Mercur.

Trism.

cap. xxi.

Pon. ad.

Quin ipsi homines, tamen in * parte. Παρτες δι

ἀνθρώπων ἀμαρτυροῦνται, καὶ γίνονται, καὶ μεταλλάσσονται. Omnes mortales fato subjiuntur, & initio, & mutatione.

* Volun-
tas enim
eximia.

Apul. Me-

tam IX.

Adeo ut nullis consiliis vel auxiliis id vitemus, aut mutemus. Nec consilio prudenti, nec remedio sagaci, divinæ providentiæ fatalis dispositio subverti vel reformari potest.

Cui Pru-
dentia om-
nis im-
par.

Ovid. IX.

Metam.

----Tantumne aliquis sibi posse videtur

Fata quoque ut speret?

Tacitus

1. Hist.

Nec si prædicitur quidem. Nam quæ fata manent, quamvis significata non vitantur.

Nec vita-
tur ullis
mentis:
Herodot.
IX.

Græcus ille rectè: Ζεῦ, ὦ, πῶς δὲ γινώσκεις τὸ θεῶν, ἐμὸν λόγον ἀπαρτίζου ἀνθρώπων. ἔδῃ γὰρ πῶς λέγεται ἡ ἀνθρώπων ἀνδρεία: ὁ δὲ γὰρ πῶς λέγεται ἡ ἀνθρώπων ἀνδρεία: ὁ δὲ γὰρ πῶς λέγεται ἡ ἀνθρώπων ἀνδρεία: O hospes: quod divinitus contingere debet, homo à se nullà arte dispellet. Ac ne verisimilia quidem dicentibus fidem habebit.

Non

Aut prodigia.

Non si monstra eum moneant aut prodigia :
Heu vani monitus, frustrâque morantia Parcas
Prodigia ! heu fatis superi certasse minores !

Silius li-
bro v.

Inviçta enim leges necessitatis , pectus etiam ab
amentiâ remotum , prodigia justâ æstimatione per-
pendere non patientur.

Valerius
Max. li-
bro i.
cap. vi.

Idco, quia
mentis deus
adimit, aut
obnubilat.

Mentem scilicet tunc hominibus adimit supera
illa Mens : quæ cujuscumque fortunam mutare con-
sistit, consilia corrumpit.

Vellejus
lib. ii.

Videmus ipsi cottidie , *monum inficientibus fa-*
tis, hebetari sensus hominum & obtundi.

Ammia-
nus Mar-
cel. libro
xiv.
Vell. ii.

Adco, ut
caussa ejus
à nobis vi-
deatur.
** Vulgi*
judicio.
Invenit &
invenitur ,
qui fugit.

Ita effluitur, quod est miserrimum, ut quod accidit,
etiam meritò accidisse videatur ; & * casus in culpam
transseat.

Adnecto amplius. *Fugiendo in media sæpè fata*
ruiant.

Liu. iix.

--- Multi ad fatum
Venere suum dum fata timent.

Sen.
Trag.
Oedip.
Lucan.
vii.

--- Multos in summa pericula misit
Veniuri timor ipse mali.

Remita-
men me-
vèdi in hac
cymbâ, deo
ad clavus
sedente.
** Solis*
quidem.

Quid ergo ? Inquires. Nihil agam, & permit-
tam omnia fatis ? Stultè. Imò viam inibis, nam
ad fata ducit : & hoc quoque ex Fato. Felicia
illa vis ? Allabora. Non enim * votis neque suppli-
cis muliebribus auxilia deorum parantur. *Vigilan-*
do, agendo, prosperè omnia cedunt.

Sallust.
Catil.

Ignavos
ille spernit.

Nec expecta, nihil agenti in sinum de cælo devo-
laturam Victoriâ aut fortunam esse.

Liu. vii.

Θεοὶ τῷ γὰρ τὰ τοῖς πόνοις πωλόντων : dii bonæ
laboribus vendunt.

Cræcor.
Adag.

Fortes ju-
vat.

Et hac mente verum, Deos fortioribus adeste.
Simile in tristibus. *Dii prohibebunt hæc, inquires.*
Sed numquam propter te de cælo descendent : tibi dent
mentem oportet, ut prohibeas.

Tacitus
iv. Hist.
Liu. vi.

Quis à Fa-
ti nocitâ
fructus.

Nec plura de grandi hoc profundo : quod ten-
dum semper homini , numquam exploran-
dum. Tibi quis hîc fructus ? Iste, ut verè pius sis,
& fata sequare ; id est deum. *Quid enim est viri*
boni ? Præbere se fato.

Seneca de
Provid.

Præcipuus
patientia.

Thucyd.
lib. 11. in
orat. Pe-
ric.
Seneca
epist.
cviii.

Φέρει τε χρεὶν τε δαιμόνια ἀναγκαιώς, τε τι δ' ἄν'
τῶν πολέμιον ἀνδρείως : *Ferre quæ divinitus immit-*
tuntur, necessario oportet: quæ ab hostibus, viriliter.

Optimum est pati quod emendare non possis : & de-
um, quo auctore cuncta eveniunt, sine murmure comi-
tari. Malus miles est, qui Imperatorem suum ge-
mens sequitur.

C A P U T V.

Etiâ Conscientia, Pietatis lacinia. Definiô e-
am, dividô. Tormentum ejus, si mala, ostendo :
quietem, si pura.

IAM & Conscientia, ut dixi, Pietatis soboles est :
& origo ei palàm à radice Cultus. Ubi enim
ille floret & viget : hæc pariter. Ubi arescit &
languet : etiâ ista. Quin ubi nulla religio aut
divinus metus ; exiguum in animo hujus germen,
& à malâ terrâ velut oppressum. Est autem Con-
scientia, RELIQUA IN HOMINE RECTÆ RA-
TIONIS SCINTILLA, BONORVM MALORVM-
QUE FACINORVM JUDEX ET INDEX. Igi-
tur & bipartita ea, Approbatio scilicet, & Op-
probatio : illa in bonè, hæc in secus factis. Sed
istius vis (ut vita & vitia sunt) creberrima ; ideo-
que fortè obtinuit, ut hæc pars veniat in generis
sui nomen. Nam Conscientiam vulgò appella-
mus, VIOLATI NVMINIS AVT PERPERAM
CVLTI TRISTEM COGITATIONEM ET MOR-
SVM. Qui sensus infixus homini ; & vivit quam-
diu ille, non vi extinguendus, non fraude.

Conscien-
tia à reli-
gione ori-
tur.

Et *ax* est,
ubi non
illa.

Definitio
ejus.

Divisio.

Altera de-
finitio ar-
bitr.

Cicer. pro
Cluent.

Origenes.

Conscientiam à diis immortalibus accepimus, quæ
divelli à nobis non potest.

Alte hæc
infixa.

Utiliter autem ea data, ut corrector adfectuum
& animæ pædagogus.

Utile ho-
mini in
peccata.
Tacitus
xiv. Ann.

Flagrum post peccatum : quia perfecto demum
scelere, magnitudo ejus intelligitur :

Frænum ante peccatum : quia infixâ nobis ejus
rei adversatio est, quam natura damnâvit.

Acriſ &
violenta :

Et magnâ sanè vis ejus est in utramque partem ;
ut neque timeant ij qui nihil admiserunt, & penam
semper ante oculos versari putent qui peccaverunt.

Seneca
Epistolâ
xcvi i i.
Cic. pro
Milone.

Bona qui-
dem in su-
latium :

Itaque bona illa, semper metu vacua est :

Bias apud
Stob.

Imò in gaudio. Et vis numquam tristis esse ?
Bonè vide.

Idid. So-
liloq. li-
bro 11.

Mala

*Mala in
omnino.*

Mala autem etiam in solitudine anxia & sollicita
est.

Seneca
Ep. xiv.
Epicur.
apud Sen-
Ep. xcix.

*Potest enim nocenti contingere ut lateat; latendi
fides non potest.*

Et qui celes?

Nocte diēque tuum gestas in pectore testem.

Juvenal.

*Testis ea
non fallax:*

est: Sumus cuique animus ex conscientia spem præbet.

Sallust.
ad Cæs.
Sen. Ep.
xlii.

O te miserum, si contemnis hunc testem!

*Carnifex
assiduus:*

*Imò & Tortorem. Urit, enim, cædit, lancinat:
eò gravius, quia sine morte. Græcorum Adagium
verum: ἡ συνείδησις τῶν ψυχῶν πλάττει: consci-
entia animum verberat.*

Indefessus.

*Et quidem assiduo illo & surdo verbere. Nam-
que animus impurus, diis hominibusque infestus, ne-
que vigiliis neque quietibus sedari potest. Ita consci-
entia mentem exiliam vastat.*

Salust.
Catil.

*Quæ tem-
nunt tamē
quidam.*

*Sic tamen hodie vivitur, ut multi famam, con-
scientiam pauci vereantur.*

Plin lib.
ii. Epist.

*Nunciam
vir bonus.*

*Aliter vir bonus. Cui fixum in omni vitâ trans-
versum unguem à rectâ conscientia non discedere.*

Cicer. ad
Attic. lib.
xi.

*Etiam tibi: qui hoc imbibes, Tranquillitate con-
scientie nihil excogitari beatius posse.*

Aug. xxi.
de Civit.

C A P U T V I.

*Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid
eam hic appellem? Brevia & universalia
ad eam præcepta.*

RAMVS Virtutis mihi alter superest, Probitas:
quem tamen levi dolabrâ expolio, quia in
hoc civili ædificio propriè non ei locus. Ad mora-
le pertinet. Nec Probitatem aliud hîc intelligo,
quàm RECTAM IN MORIBUS ET ACTIONE O-
MNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen
non omittenda, ut necessitatem videas: & quia
Pietati adnexa ea, aut veriùs in exa. Sine moribus
Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, va-
na est, imò nulla. Ut poma, in Judæâ, non po-
ma nascuntur, quæ contacta in fumum abeunt &
vaporem: talis verbosa illa Pietas, sine vitali hoc
operum succo. Jure ergo mores ama, quisquis
amas

*Quid Pro-
bitas?
Pietatis ea
comes.*

*Si modò
vera sit.*

amas illam : & factis magis, quàm specie : seriò,
nec ad pompam.

- Sallust. in Catil. *Esse quàm videri, probus malis.* Interna probitas, sola proba.
- Vellejus lib. 11. *Et cum laudato illo Catone, numquam rectè feceris, ut fecisse videaris.*
- Cicero. *Conscientia virtuti satis amplum theatrum est.* Et spernendi facies.
- Tacitus a v. Hist. *Non tu mihi inter claros magis, quàm inter bonos.*
- Sallust. Catil. *Non inter eos, quos ambitio falsos fieri subegit, magisque vultum quàm ingenium bonum habere.*
- Apul. in Apolog. 1. *Opes quid curas? Fortunam velut tunicam; magis concinnam proba, quàm longam.* Opes non nimis amanda.
- Seneca Epist. *Quid cultum aut corpus? Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est.* Non corpora.
- Tacitus Ann. xv. *Tu à te laudem tibi fume; interna veraque virtute, non specie inanium validus.*
- In Agric. *Esto mihi cultu modicus, sermone facilis.*
- Sallust. in Frag. *Ore probo, animo verecundo.* Pudor induendus.
- Tacitus iv. Hist. *Optim contemptor, recti pernix, constans ad verum metus.* Cum Constantia.
- Anizmas solus colendus : *Unius animi cultor : qui dux atque imperator Vitæ mortalium.* Sallust. Iugurth.
- Qui magnus, *Rektor humani generis, agit atque habet cuncta, Indid. neque ipse habetur.*
- Qui alterius. *Præclara enim facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur : Indid. At ingenii præclara facinora, scui anima, immortalia sunt. Indid.*

C A P U T. VII.

Ad prudentiam transitum, qui Rectorum alter. Necessitas ejus ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes ejus & utilitas.

VIÆ tuæ Ducem unum habes, Virtutem : adjungo nunc alterum, quem Prudentiam dixi. Is non tuus solum, sed si inspicis, Virtutis ipsius rector.

Prudentia virtutis ipsa ducit.

rector. Certè director. Sine prudentia enim quæ potest esse virtus?

Qua sine
a. hand.
e. ha.

Plato verè ait, Ἡ φρόνησις μόνον ἡγίται τῆ ὁρθῆς πράξεως : Prudentia sola præit & ducit ad rectè faciendum. In Meno-
ne.

Et Sophus alter : οὐδὲν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἀνδρὶ φρονήσεως : fieri non potest ut quisquam verè probus sine Prudentia audiat. Arist. vi.
Ethic.
c. v.

Causa hæc. Quòd Virtus omnis in Electiōne & Modo est : non hæc sine Prudentia : ergo nec Virtus. Atque ut Architectis opus nullam rectè processerit, sine libella & lineâ : non item nobis, sine norma hac directice. Quam definitio, INTELLECTUM ET DILECTUM RERUM, QUÆ PUBLICÈ PRIVATIMQVE FUGIENDÆ AUT AP-
PETENDÆ.

Quid Pru-
dentia?

Sagacitas
ejus.

Intellectum dixi quia hæc est quæ videt omnia : ideoque ὁ ὦψος τῆς ψυχῆς, oculus animæ, jure dicta. Aristot. &
Iamblich.

Discretio.

Dilectum addidi. Quia eadem, quæ seligit : & recto judicio : honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis discernit. Tacitus
iv. Ann.

Duplex ea,
Privata,
& qua so-
vas spectat

Privatim etiam & publicè, inserui. Quoniam species ejus velut duplex, Domestica & Civilis : quarum illa sibi, hæc aliis prodest. Φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, οἱ τὰ αὐτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θωπεῖν : Prudentes censemus, quia ea, quæ sibi, quæque hominibus conducunt, possunt difficere. Arist. iv.
Ethic.
cap. v.

Φρονίμους γὰ φησὶν οἱ ἀποχρηστὰ ἐξυμνεῖσθαι καὶ αὐτὸν αὐτῷ καὶ τῇ πόλει : Prudentem dicimus, sibi & reipublicæ consulere potentem ac validum. Plato Al-
cib. ii.

Artem &
norma so-
luti vici.

Itaque usus ejus multiplex. Et rectè ille, qui dixit Artem videndi esse Prudentiam, ut medicinam valentudinis. Cicero v.
de Finib.

Munus
ejus.

Hæc enim est, quæ præsentia ordinar, futura providet, præterita recordatur. Auctor
lib. de
iv. Vitt.
Idem.

Viti ejus.

Hæc quæ fallere non vult, & falli non potest.

Cui omnia subiecta :

Ἀπὸ παντὸς δὲ λαὸς τῶν φρονέων ἐγείρεται :

Menan-
der.

Famulatur omne, quidquid est, Prudentiæ.

Etiam ipsa Fortuna. Nec vane dictum,

Plautus
Trin.
Sophoc.
Antig.

Sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.

Igitur jure Tragicus,

Ἰελλῶ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας

Πρῶτον ὑπάρχει.

Longè prudentia felicitatis

Primus tenet.

Sallust.
ad Cæf.

*At contrà, Imprudentia infelix. Quæ pleraque,
& se, præcipitat.*

C A P U T VIII.

*Quid gignat Prudentiam? Usus esse, & Me-
moriam. Quid ea utraque? Vis & firmitu-
do illius prælata : sed raritas & difficultas
item ostensa.*

PRUDENTIÆ autem parentes duo, Usus & Me-
moriam rerum. Nam quod Poëta vetus in Sa-
pientiam scripsit.

*Duo Pru-
dentiam
faciunt.*

Afranius.

*Usus me genuit, mater peperit memoria : abnuo :
& verius est in istam. Usus intellego, NOTITI-
AM HUMANARUM RERUM EX VISU VEL TRA-
CTATU. Memoriam, NOTITIAM SIMILEM
EX AUDITU VEL LECTU. Usus haud paullo
firmior : & ideò jure pater. Per sua enim, non per
aliena pericula discit : per propinqua exempla,
non remota. Quin plerisque eventibus ipse ad-
est, interest, præest. Itaque vere scriptum,*

Usus &

*Memoria.
Usus cer-
tissimus
doctor.*

Plinius
lib. xlv.

Usus efficacissimus rerum omnium magister.

*Longè su-
pra alios
magistros.
Is bona
mala, ne
novis.*

Et experimentis optimè creditur.

*Imò amplius : Usus omnium magistrorum præ-
cepta superat.*

Quem qui multum habet, gloriatur jure.

..... τοῦτω καὶ οἶδα ἕκαστα

Εὖδλά τε καὶ χέρηα.

*Artes om-
nes genuit.*

Idem lib.
xvii.
Cicero.
Orat. i.

---- novi & scio singillatim

Quæ bona, quæ mala sunt.

Homer.
Odyss.
Σ.

Hic ad omnem artem utilis sive necessarius :

Per

*Per varios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam.*

Manil. 1.

ilem
it.

Sed ad hanc civilem imprimis. ἡ γὰρ τοῖς ἰφίε-
ρδοῖς αἰεὶ πολιτικὴς εἰ δὲνα, προσδεῖν ἵσταν ἡμπερῖας:
Et quisquis in re Civili intelligens haberi velit, opus
ei experientiā.

Aristot.
Ethic. x.
cap. ult.

ummo-
iam ē.
serius.

In quo tamen hoc mali, quod præceptis non
traditur: sed ætas eum demique affert.

Cic. 11.
de Orat.

Nam ut poëta ait,

extima
tus pro-
us.

----seris venit usus ab annis.

Ovid. vi.
Metamo.

Hinc Prudentia senum in vulgi verbo:

Hinc illud sapientis,

Ἡράκλει δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμην.

Solon.

Affiduè adliscens, ad senium propero.

C A P U T IX.

*Memoriæ rerum, sive Historiæ, fructus. Faci-
lem banc ad Prudentiam viam: etiam ad
probitatem.*

memoria
res.
scilicet.

AT Memoria, parens altera est. Quam Usul
non appono solum, sed in parte præpono.
Magis enim obvia hæc & facilis: diffusa latius, &
quæ plura ad Prudentiam & in plures confert. In
quosvis enim ea, & quovis tempore, cadit: cum-
que iter illud per propria pericula, longum, nec
sine periculis sit: hæc via tutior, ideoque tritior;
& haud paullò.

etritas.

Plures aliorum eventus docentur.

Tacitus
14. Ann.
Cic. 11.
de Orat.

et vult
litis li-
stis.

Id est, Historiā. Quæ non aliud, quàm anima &
vita Memoriæ.

*Exempla enim omnia jacerent in tenebris, nisi lit-
terarum lumen accederet.*

Idem pro
Archia.

et capto,
vultibus
vultibus
us bono.

Hæc est illa φυλακὴ τῆς ἡς ἀξολόγων ἀρετῆς, κάρ-
τους τῆς ἡς φάουλων κακίας, ἀεργίας τῆς κοινῆς ἡς αν-
δραπῶν ἡσυχίας: custos illustrium virorum virtutis, re-
flis malorum sceleris, beneficia in omne humanum
genus.

Diodot.
Sicul. 1.
Biblioth.

Cic. 11.
de Orat.

Hæc lux veritatis, magistra vitæ.

*Vitam in
struis pri-
vatam.*

Plut in
Tin. o-
leonte.

Verè magistra. In hac enim tibi fas, *ἡ δὲ ἐν τῷ ἐνὶ τῷ κοσμίῳ καὶ ἀφομοίῳ πρὸς τὰς ἡδὲ ἀλλὰ ἀρε-
τὰς τὸν εἶον: tamquam in speculo, ornate & compo-
nere vitam tuam ad alienas virtutes.*

Livius 1.

In quâ hoc præcipuè salubre ac siugiferum, omnis
te exempli documenta in illustri posita intueri: ut
inde titi tuæque reip. quod imitere, capias; inde fœ-
dum inceptu fœdum exitu, quod vites.

Lib. 1.

Eadem ad Civilem hanc partem utilissima: nec *Publicas*
temerè Polybius, *ἀλλ' ἀποδείκνυσι τὴν παιδείαν καὶ γυμνασίαν* dirigis.
πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν δὲ ἐν τῇ ἐποικίᾳ μέθῃ
en dixit: verissimam disciplinam exercitationemque
ad res Civiles Historiam esse.

Aristot 1.
Rhet. c.v.

Et ad consilia, *χρήσιμοι πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβε-
λαί, αἱ τῷ πόλει τὰς πράξεις γραφόντων ιστορίαι: utiles* ad consil-
ad publicas deliberationes, rerum gestarum historia. *præit.*

Temprid.
in Alex.

Quo aspectu Imperator Alexander, consiliis
togæ & militiæ litteratos adhibebât, & maximè eos
qui historiam norant.

Alphon-
sus Sici-
liæ.

Et rex alius, optimos consiliarios Mortuos ajebat,
intelligens hos ipsos Historiæ libros.

*Consiliorum
mortui, b-
ni, libri,
ne fucio.*

C A P U T X.

*Appendix de Doctrinâ, quæ utrique Rectori uti-
lis. Quis legitimus usus ejus, finis, modus.*

VTRUMQUE Rectorem dedi., & ab eo ab his
prælequius: nisi quod de Doctrinâ etiam
breviter attexo. Id est, ipsis adjutoribus tuis do-
adjutorem. Nam hæc est, quæ non ad Prudentiam
solum facit validè (clarum id quidem) sed & Vir-
tutem.

*Doctrina
Prudenti-
promovet*

Quintil.
lib. 111.
cap. 11.

Quæ etsi quosdam impetus à naturâ sumit, tamen
perficienda doctrinâ est.

*Virtutem
ornat, ad
perfici:*

Seneca
Ep. xci.

Non enim plenè satis contingit ea, nisi animo in-
stutuo & edicto.

Eo

*proprie
immo ei
gat ac
parat.
us ejus,
ejus.* Eotamen sensu; non quia Virtutem dare possit, Idem ep.
sed quia animum ad accipiendam illam præparat. LXXXIX.

*e enim
verbis
lis, sed
is factis* Avidè igitur hæc haurienda, sed ad usum. Non Cicero I.
enim paranda nobis solùm, sed fruenda Sapientiæ est. de Finib.

*e enim
verbis
lis, sed
is factis* Ego cum Poëta.

*e enim
verbis
lis, sed
is factis* Odi homines ignavâ operâ, philosophâ sententiâ. Pacuvius

*e enim
verbis
lis, sed
is factis* Et cum Sallustiano Mario, parum mihi placeant In In-
eæ literæ, quæ ad virtutem doctoribus nihil profue- gurih.
runt.

*butun-
quis non
es.* Imò nocuerunt. Quia multi vitia sua tegunt & Tacitus
inumbrant hoc velo, animo perfidiosi & subdoli, a- xv. Ann.
varitiam ac libidinem occultantes.

*butun-
quis non
es.* Specie bonarum artium falsi, & amicitie fallaces. Indidem.

*butun-
quis non
es.* Sed ij ferè ex eo genere, qui doctrinâ ore tenuis Indidem;
exerciti, animum bonis artibus non induerunt.

*butun-
quis non
es.* Tu contrà. Habeto eam non ad pompam aut
speciem, nec ut nomine magnifico segne otium veles, iv. Hist.
sed quò firmior adversum fortuita tempore publicam ca-
pessus.

*butun-
quis non
es.* Et habeto etiam cum modo. Quia plus scire Senec ep.
velle quàm satis sit, intemperantiæ genus est. LXXXIX.

*butun-
quis non
es.* Ο Χρηστέ, εὐδαιμονία, ἢ πόθος, ἢ σπουδή; Aeschyl-
lus.
Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.

*butun-
quis non
es.* Atque adeò verissimè dictum: Plus s'ipit in'er-
dum vulgus, quia tantum quantum opus est, sapit. lib. II. In-
stit

*butun-
quis non
es.* Imitare igitur Agricola: qui studio scientiæ Tacitus.
flagrantem animum coërcuit, tenuitque, quod est d. f. in Agric.
ficillimum, ex Sapientiâ modum.

*butun-
quis non
es.* Nam nos plerique hodie, ut omnium rerum sic Seneca.
literarum intemperantiâ quoque laboramus: nec vi- Ep. cxi. 14.
t e, sed Scholæ discimus. Quò veriloquio claudio &
consigno hunc librum.

JUSTI LIPSI
POLITICORUM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI SECUNDI
CAPUT PRIMUM.

*De imperio universe dictum. Ejus necessitas in
Societate ostensa, & fructus.*

* Nempe
Moralis
aut Oeco-
nomici,
Definitio
imperii.
Vis ejus.

VIÆ hujus Rectores ostendi tibi : sed communiter , & ostendi tantum. Ipsam mihi, fodes, ingredere : ego quî sequare atque adsequare eos, dicam : nec id per stadia solum singula, sed pænè passus. Vita Civilis in Societate est : Societas in duabus rebus , Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti est, hoc mei. Quod definiq, CERTUM ORDINEM IN JUBENDO ET PARENDO. Cujus tanta vis sive necessitas potius , ut hoc unum fulcrum sit rerum humanarum.

Sine imperio enim *nec domus ulla , nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare , nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest.*

Cic. III.
de Legib.

Utilitas.

Et quod sequitur, magna ejus utilitas. Το γὰρ ἀρ-
χεν καὶ ἀρχεῖσσι, ὁ μὲν τῶν ἀναγκαίων, ὁ δὲ τῶν
συμφερόντων; Regere enim & regi, non solum inter ea
quæ necessaria, sed & utilia.

Aristot.
I. Polit.
cap. III.

Vinculum
rerum.

Istud sanè est vinculum , per quod respublica co-
hæret ille spiritus vitalis , quem hæc tot millia tra-
hunt : nihil ipsa per se futura , nisi onus & præda, si
mens illa imperii subtrahatur.

Seneca
de Clem.

Regimen
hominum.
Contra,
Inobedien-
tia Confu-
sionum pa-
rens.

Denique hæc Circæa illa virga, quâ tacitæ fere
hominesque mitescunt. Quæ è ferocibus universis,
singulos, suo quemque metu, obediens facit.

Livius
lib. VI.

At contra, ruunt omnia , ubi non hoc firma-
mentum : diffuunt, ubi non hoc coagulum. Et
nimis pro vate, ille vates :

A. 121.

Sophocles.

Ἀναρχίας γὰρ μᾶλλον ἢ κακόν.
 Αὐτὴ πάλει; δαλυσιν, ἢ δ' ἀναστάσις
 Οἴκοις τίθῃσιν, ἢ δὲ σὺν μάχῃ δορός
 Τρωῶς καταρρήγνυσι, τῶν δ' ὀρθαμένων
 Σώζει ἰὰ πολλὰ σώμαδ' ἢ πειθαρχία.
*Confusione tætrius nullum est malum.
 Hæc perdit urbes, ista perdit & domos
 Vastaq; reddit : Martis in certamine
 Hæc terga vertit. Rite sed parentium
 Res servat atque vitam Obedientia.*

CAPUT II.

*Divisio Imperii. Principatus, prima & optima
 ejus pars. Id variis argumentis ostensum.*

IMPERIUM hoc autem triplex: Principatus, *Tres Imperii forma.*
 Optimatum, & Populi status.

Tacitus
lib. III.

*Nam cunctas nationes & urbes (ait meus scrip-
 tor) Populus, aut Primores, aut Singuli regunt.*

Et quidquid scrutère nec cœtum aliquem fo-
 cialem sine ullâ harum formarum reperies, nec
 in eo aliam præter istas. Miscentur inter se, fateor,
 & remittuntur aut intenduntur: sed sic, ut propen-
 deat & præponderet semper aliqua pars, à quâ
 jure ei nomen.

Ibidem.

Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite. Quam
 soluit & non soluit idem ille noster. *Dilecta, in-
 quit, ex his & constituta reip. forma facilius lau-
 dari quàm evenire: aut si evenit, haud diuturna esse
 potest.* Ego si non verius, clarius rem aperio, &
 præfero palam Principatū. Movent me ista:

*Difficile,
 nec certum
 de his judi-
 cium.
 Optimus
 tamē Prin-
 cipatus vi-
 detur.*

Aristot in
Politie.

Quod ille vetustissimus: *πρώτη καὶ θειοτάτη ἢ
 βασιλεια: primus & divinissimus Principatus,* *Qui vetu-
 sissimus*

Cic. III.
de Legib.

Et certum est omnes antiquas gentes regibus pri-
 mum partuisse.

Sallust. in
Catil.

Idque in terris nomen imperii primum fuit.

Justin.
lib. I.

Ut verissimè præfatus sit ille, Principio rerum,
 gentium nationumque imperium penes rege erat.

*Idem ex
παισιωτά
τατα*

Addo, quòd ad naturam aptissimus. Docent animantes ceteræ, in quibus imago hæc imperij : docent plerique hominum. Et orbem peragra ; *pauci libertatem, pars magna justos dominos volunt.* Sed & habent.

Sallust.
Epist. Mithridatis.

*Ex ratio-
ne, & usu.*

Idem secundum rationem maximè. *Unum enim imperij corpus, unius animo regendum videtur ;* sicuti ab uno gubernatore, una navis.

Tacitus
1. Annal.

*Nam plu-
rium impe-
rium, ad
plures tru-
dit.*

Plures, quid mihi adfers ? Turbas. Non aliter, quàm ei' *θίλυσσι δύο ἡλιοι γίνασθ, κίνδυνος, πάντα σιμ-
φλεχθέντες Διφθέρωναι ; si duo Soles velint esse, peri-
culum ne incendio omnia perdantur.*

Serinus.

*Discordia
gignit.*

*Arduum enim semper eodem loci potentiam & con-
cordiam esse.*

Tacitus
IV. Ann.

*Contrà,
pacē Prin-
cipatus.*

Itaque *pacis interest, omnem potestatem ad unum
conferri.*

1. Hist.

Legimus, imò ipsi vidimus, *discordantis sæpè
patriæ non aliud remedium fuisse, quàm si ab uno re-
geretur.*

1. Annal.

Nec dissentiunt à me prudentes. Ille clamat :

*Pro quo &
veterum
auctoritas.*

*Ὁ βασιλεὺς, αἷς θεῖς ἐξ ἀνθρώπων : Rex, deus qui spi-
ritus humanus est.*

Plato Pol-
litic.

Alius, *Ἐκ τοῦ Διὸς βασιλεὺς : Ex Iove sunt reges.*

Callima-
chus.

Et tertius inculcat --- *διοτρεφίας βασιλεὺς ; à Io-
ve educatos reges.*

Homer.

Quinetiam nonnemo : *regnum res inter deos ho-
minesque pulcherrima.*

Livius li-
bro xxvi.

Ut jure concludam & optem cum Homero :

--- *εἷς κοίρανος ἔστω,*

Illiad. 6.

--- *Εἷς βασιλεύς.*

---- *berus unicus esto,*

Unicus & Princeps.

Nam plures rationes scio ; nec afferro, in hoc angusto circo alienorum verborum, cui me in-
clusi.

CAPUT

CAPUT III.

Principatus definitio. Per partes declaratio. Et primum, utrius sexus ille sit?

NEC tamen Principatum omnem confusè extollo, sed verum & legitimum. Quem definitio, UNIUS IMPERIUM, MORIBUS AUT LEGIBUS DELATUM, SUSCEPTUM GESTUMQUE PARENTUM BONO. In quâ formula, nisi fallor, non vim solum omnem boni Principatus inclusi; sed & ad illam viam. Diducam, & explicabo. Posui primò, UNIUS IMPERIUM. Virine, an fæminæ? Utriusque. Sed illius maximè: quia jubet sic natura.

Quid Principatus?

Virorum id unum.

Aristot.
I. Politic.
cap. VII.

Τὸ πρῶτον, φύσει τὸ θᾶλσος ἡγεμονικώτερον:
Nam quidquid masculinum, naturâ magis factum ad imperandum, fæmineo.

Vix faminarum:

Etiâ ratio. Nam palàm est quòd ille conditor nostri deus, fæminis quidem.

Qua imbecilla.

Seneca.
Octav.

----pectus instruxit dolis,
Sed vim negavit.

Nec constantiam dedit:

Qua inconstantes.

Propert.
libro I.
Eleg.
Tacitus
xv. Ann.

----nulla diu fæminæ pondus habet.

Ne prudentiam quidem plenè, *Et plerumque muliebre consilium deterius.*

Qua non adspicientes.

III. Ann.

Atqui hæc imperii vera instrumenta, Sed adde & vitia. *Quia non imbecillis tantum & impar laboribus hic sexus, sed si licentia adsit, sævus, ambitiosus.*

Sæpè vitiosa.

IV. Ann.

Quid etiam si sæpè lubricus? Quam in lubrico tunc respublica. *Nec enim fæmina, amissa pudicitia, aliz abnuerit.*

Et lubrica

De moribus Ger.
Plinius
Paneg.

Denique indecoram, & servum nimis hoc servitium. Doctor meus de barbarâ quapiam gente. *Fæminæ dominatur. In tantum non modò à libertate, sed à servitute degenerant.*

Nec honestum viris in iugum:

Atque his causis videatur fæminis sufficere obsequii gloria.

Seneca
Epist.

Ecce tamen & tela non imbellia pro imbelli sexu. Pro iis hæc ratio. *Quod Nulli præclusa est. Virtus. Omnes admittit.*

In alteram tamè partem ratio.

*A commu-
nitione vir-
tutis.*

Nec sensum, nec sexum eligit.

Idem.

*Ab exem-
plis.*

Et revera, nonne eximiae aliquot reginarum
lectæ nobis, auditæ, visæ? Quæ tortes, cautæ, ca-
stæ, virilibus curis, feminarum viria exuerant.

*Tacitus
vi. Ann.*

*Arim
gentium.*

Pro iisdem, consensu aliquot gentes. Britanni
illi veteres non regno solum prætecere, sed bel-
lo. Solum quippe Britannis, feminarum ductu
bellare.

In Agric.

Germani viris ipsis ante-tulerunt; & inesse iis
sanctum aliquid ac providum putarunt.

*De mori-
bus Ger-
man.*

Itaque nec consilia earum aspernabantur, nec re-
sponsa negligebant.

Ibid.

Imò pleraque earum (rides an ringeris?) fai-
dicæ, & augeſcente superſtitione, arbitrabantur deus.

iv. Hist.

Capaces igitur sceptri: ut hi quidem censent,
atque etiam ego, nisi lex aut mos patrius aliter
judent.

CAPUT IV.

*Quomodo capiendus Principatus? duos legiti-
mos modos esse, Electionem & Successionem,
Et de utraque aliquid dissertum.*

NAM hæc ante omnia servo. Ideò addo, MO-
RIBUS AUT LEGIBUS DELATUM: non te-
merè initium & velut caput regiae hujus viæ mu-
niens, quia multi calcare eam volunt pede non
recto.

*Locum
Principum
plures ad-
ſectant.*

Natura mortalium avida imperii est, ait ille:

*Et id na-
tura vitio.*

Et alter: *Vetus ac pridem insita mortalibus poten-
tia cupido:*

*Sallust.
Jugurth.
Tacitus
ii. Hist.*

Eaque cunctis affectibus flagrantior.

xv. Ann.

*Frenum
eis duplex
Successio.*

Et Electio.

*Illam, ut vi-
detur, me-
lior.*

Itaque Principatum multi appetunt, nec boni
ipsi, nec bono fine. Quos repressit tamen mos si-
ve lex gentium repagulo duplici, Electionis &
Successionis. Hanc appello, CUM GENTILIS IS
HONOS EST, ET PRINCEPS E PRINCIPE
NASCITUR. Illam, CUM SPRETO NATALIUM
JURE, SUFFRAGIIS DESIGNATUR. Electio,
antiquior. Tamen Successio receptior, & aspectu
aliquo melior: quia verum est.

Min. re

Tacitus
II. Ann.

Minore discrimine sumi Principem, quam quæ

I. Hist.

Turbis etiam hoc obstaculum. Cùm alioqui magnis aut novis conatibus opportuni sint transitus rerum.

Pacatior :

III. Ann.

Nam clarum est, pravas aliorum spes cohiberi, si successor non in incerto.

Securior.

I. Annal.

Princeps ipse per hanc viam securior, & pluribus velut munimentis insistit.

Ex Principum ipsorum usu,

IV. Hist.

Oraculum est, Non classes, non legiones, perinde firma imperii munimenta, quàm numerum liberorum.

Plinius
Paneg.

Tamen aliis ratio magis placet alia. Et ajunt, Imperaturum omnibus, eligi debere ex omnibus.

Pro Electione & sua ratio :

Tacitus
I. Hist.

Vel ideo, quòd plerumque Optimum quemque Electio invenit.

Quia digniores reperit :

Ibidem.

Nam nasci & generari à principibus, fortuitum, nec ultra æstimatur : cooptandi judicium integrum, & si eligere velis, consensu monstratur.

Ibidem.

Minus etiam servilis hæc species. Et loco libertatis erit, si eligi incipimus.

Quia & ipsa dignior.

Eodem
libro.

Sed utra harum rectior, non rectæ viæ aliæ : nec quisquam imperium flagitio quæsum bonis artibus exercuit.

Ceterum extra hæc, obliqua viæ, nec fausta.

Curtius
lib. IV.

Imò nec diu exercuit. Quia nulla quæsitæ sceleris potentia diuturna est.

C A P U T V.

Initia Principatuum plerumque laudabilia : sed id, non satis. Perseverandum esse.

SED addidi etiam, SUSCEPTUM GESTUMQUE. Nec geminavi temerè, quia sunt qui suscipiant rectè, nod gerant & finiant. Ego autem palmam hanc, in metâ, non in carceribus figo. Fit malo vitio, an fato humani generis, ut

Tacitus
xv. Ann.

Initia magistratuum aut Principum ferè meliora sint, sed finis inclinet.

Principia Principum ferè bona : at non finis.

Poëta non nescivit :

Lucanus
lib. VIII.

----- *missima sors est*
Regnorum, sub rege novo.

Imò

*Ideo grati,
novi reges.*

Imò. Nec ipsum vulgus. Qui accipiunt regem læ-
tantes, ut ferre ad nova Imperia.

Tacitus
II. Ann.

*Sed non in
longum.*

Spei tuæ quàm sæpè falsi ! Nam plerique re-
gnantium, suone ansera itij ingenio, dum adipiscun-
tur dominationes multà caritate sunt; & majore odio,
postquam adepti.

XII. Ann.

*Causa,
quia fucus
decidit*

Fit ideò, quia plurimùm simulatæ eæ virtutes:
cùm sciant omnes, Novum imperium inchoanti-
bus, utilem esse clementiæ famam.

IV. Hist.

*Aut certe
mutantur
in regno.*

Aut certe non altè insitæ. Ideoque peccare
paullatim indulgentiâ fortunæ, & pravis magistris,
discunt audacique.

II. Hist.

*Suo sæpè
malo. quia
Et fortuna
cum illa
mutatur.*

Sive etiam Regni ipsius natura hoc fert, ut diu-
ternitate in superbiū mutant.

XII. Ann.

At malè. Imperium enim iis artibus facillimè re-
tinetur, quibus initio partum est.

Sallust. in
Catil.

Quòd si se mutant: videant, ne Fortuna quoque
cum moribus immutetur.

Ibid.

CAPUT VI.

Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat?
Bonum publicum id esse, & seponenda pri-
vata.

DE N I Q U E in extremo posui PARENTIUM
BONO: in iis verbis Finem ipsum veri Principi-
patus complexus, & candidam illam metam, ad
quam currat Regius hic athleta. Quæ non aliud,
quam subditorum commodum, securitas, salus.

*Beatas
civium.
Principi
propositas.*

Nam moderatori reipub. beata civium vita pro-
posita est.

Cicero v.
de Rep.

Ut ea opibus firma, copiis locuples, gloriâ ampla,
virtute honesta sit.

Ibid.

*Et ideò eli-
gitur:*

Te spectas? Erras. καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς αἰρεῖται, ὃς
ἴνα αὐτὸς καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἰσθμῖοι
ἀπὸ τῆς ἐν πράττειν: nam rex eligitur, non ut se
se mollior curet, sed ut per ipsum, ij qui elegerunt, bene
beateque agant.

Xenoph.
in Me-
morab.
Socrat.
lib. III.

*Tyranno
autem, su-*

Hac unâ in re maximè abit ille à Tyranno.
Quòd ὁ μὲν ἄρχων τοῖς αὐτοῖς συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βα-
σιλεὺς,

Aristot.
VII. Po-
lit. cap. X.

αὐτὸς, τὸ πρῶτον ἀρχομένης : Tyrannus suum ipseus com-
modum spectat & quarit, at rex subditorum.

Qui verè est Homericus ille ποιμὴν λαῶν : pastor
populorum.

Ut pastori
cura gregis
est.

Scias igitur quisquis hoc nomine, civium non
servitutem tibi traditam, sed tutelam.

Seneca
de Clem.
Indidem.

Nec rempublicam tuam esse, sed te reipublicæ.
Vatem audi:

Non igitur
dominium,
finis.

Claud. ad
Honor.

Tu civem patremque geras: tu consule cunctis,
Non tibi: nec tua te moveant, sed publica damna.

Ideo curet,
foveat.

Tacit.
iv. Hist.

Malus ille, qui ex magnâ fortunâ licentiam tan-
tùm usurpat:

Non negle-
gat, ut stu-
xi illi, &
solui.

Ibidem.

Qui non ad curas intentus, sed stupris & adulteriis
Principem agit.

Sallust.

At verus bonusque noster intendit, vigilat: &
scit, Maximo imperio maximam curam inesse.

Onus enim
hoc, non so-
lùm munus
est.

Seneca
Consolad.
Polyb.

Omnium somnos illius vigilantia defendit, omni-
um otium illius labor, omnium delicias illius industria.
omnium vacationem illius occupatio.

Ibidem.

Ideo remissum aliquando animum habebit, num-
quam solutum.

Ibidem.

Hoc subditorum bono fiet, hoc ejus. Quia illius
demum Principis magnitudo stabilis fundataque est,
quem omnes tam supra se esse quam pro se sciunt.

Vigilans
autem Prin-
ceps, stur-
mus.

CAPUT VII.

De via recta quam Princeps ingreditur: & pri-
mum de Virtute. Ostensum hanc ei, sua causa,
necessariam.

VERUM ecce Principem definivi: formabo tibi
nunc eundem, & qui perveniat ad saluta-
rem illam metam velut manuducam. Inclu-
sa sanè hæc via in ipso boni publici fine, fateor:
(nemo enim sic geret, qui non ipse bonus: nec
id solum, sed & prudens:) verum inclusa occul-
tè. Ego educam, aperiā, & totum hoc imperan-
di iter tenuiore quodam, ut sic dicam, fabulo ster-
nam salubrium præceptorum. Duo sunt quæ legi-
timum

Ad Finem

Ad Fi-
nem Boni
publici duo
conducunt:
Virtus &
Prudētia.
Illa, Prin-
cipi conve-
nit, ex de-
coro.

timum & numeris suis absolutum Principem fa-
ciunt: Prudentia & Virtus. Illa ut in Actionibus
ejus eluceat, hæc in Vitâ. De Virtute præmit-
tam: quæ prorsus & Regi assumenda, & per eum
his qui regnantur. Regi: quia ita decorum est,
ut probitate emineat, qui dignitate, Cyrum, lu-
bens audio: qui

Οὐκ ᾔετο προσήκειν μηδινὶ ἀρχῆς, ὅς τις μὴ βελτίων
ἢ ἀρχομένων non censebat convenire cuiquam
imperium, qui non melior esset iis quibus imperaret.

Xenoph.
Pzd. i. x.

Vulgò ita judicamus; & ubi suffragiorum res,
plerumque βασιλεὺς καθίσταται ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καὶ
ὑπορχλῶ τῆς ἀρετῆς. ἢ προΐξουσιν τὸν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς:
rex conslititur ex idoneis aptisque ob eminentiam
virtutis, aut actionum quæ à virfute.

Arist. v.
Politie.
cap. x.

Meo sanè & poëtæ puncto,

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex.

Auson in
Monol.

* Ex famâ.

Sed & fama ejus hoc postulat: quæ parùm pu-
ra, si non vitâ. Omnia enim facta dictaque Prin-
cipis, rumor excipit:

Seneca. i
de Clem.

Nec magis ei, quàm Soli, latere contingit.

Indidem.

Ut iure cadere debeat qualem famam habeat:
qui qualemcumque meruerit, magnam habiturus est.

Indid.

Eò magis, quòd invisum semel Principem seu
bene seu malè facta premunt.

Tacitus
i. Hist.

Ex utilit.

Etiam regni firmitas sic poscit. Quia

Seneca
Thyest.

--- ubi non est pudor

Nec citra juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est.

Sit ante oculos Nero, & qui alii tyrannorum:
quos sua immanitas, sua luxuria, cervicibus pub-
lis depulser.

Tacitus
i. Hist.

Ad exitium natæ voces,

----- sanctitas, pietas, fides,

Seneca
Thyest.

Privata bona sunt. Quæ juvant, reges eant.
Et usu disces.

CAPUT VIII.

Subditorum etiam causâ Principi virtutem induendam, & ipsis instillandam. Sine qua probus aut diuturnus nullus cætus.

IAM & Principi cura altera, ut cùm ipse bonus, subditi etiam tales. Ubi virtus abest, quæ societas non dicam laudabilis, sed firma? Quod de opido poëta, de statu omni dixeris:

*Infirmus
reip. status
sine virtute:*

Plautus
Periâ.

Si incolæ benè morâti sunt, pulchrè munitum arbitror.

Ibidem.

*Sin aliter: profectò
---centplex murus rebus servandis parum est.*

Polvb.
lib. vi.

*Audi Prudentiæ alumnum: Ille reip. Status op-
tabilis & firmus est, in quo & privatim sanctè inno-
xieque vivitur, & publicè Iustitia ac Clementia vi-
gent.*

*Cum eâ
firmus &
felix.*

Plato Al-
cib. i.

*Audi & Sapientiæ: Εἰ μέλλεις τὰ τῆς πόλεως πρά-
ξεν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοι μεῖζον τι τῶν πολι-
ταις: Si reip. rectè laudabiliterque instituis gerere,
virtus tibi cum civibus communicanda est.*

Sallust. ad
Cæf.

*Hos, inquam, potiùs, quàm illos malè callidos.
Qui eo munitiores reges censent, quo illi quibus impe-
ritant nequiores fuere.*

*Prava
quorundam
opinio.*

Plinius
Paneg.

*Quòd patientiores servitutis arbitrantur, quos non
deceat nisi esse servos.*

*Eiusque
ratio.*

Sallust. ad
Cæf.

*Sed profectò hac ipsâ in re errant. Nam pessi-
mus quisque asperrius rectorem patitur.*

*Sed hæc
subversa.*

Idem in
Jugurth.

*Contrà boni, mites & obnoxii, metuentes ma-
gis, quàm metuendi.*

*Quò quis
melior, hoc
ius pati-
entior.*

Plautus
Milit.

*Et ab ore veritatis illud est,
----Facile imperium in bonos.*

Sallust ad
Cæf.

*Jure igitur dabis operam, cùm ipse bonus atque
strenuus sis, iuti quàm optimis imperites.*

CAPUT IX.

*Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo
Cujus incredibilis vis in utramvis partem.*

Hoc duplici viâ assequere, Legum & Exempli. De illâ, mox tangam: de hac nunc habe.

<i>Subditi ad Principem se formant.</i>	<i>Quales in repub. principes sunt, tales reliquos solere esse cives.</i>	Cicero in Epist.
	--- componitur orbis.	
	<i>Regis ad exemplum.</i>	Claud. v. Cont. Honor.
<i>Ejus caus- sa.</i>	<i>Nec causa occulta. Quoniam ad alta illa versæ plerumque mentes & oculi: nec tam imperio nobis opus, quam exemplo.</i>	Plinius Paneg.
<i>Duci na- tura ma- vult, quam cogit.</i>	<i>Quod urget efficacius, quàm ipsæ leges. Obse- quium enim in Principem & æmulandi amor vali- diora, quàm poena ex legibus.</i>	Tacit. III. Ann.
<i>Facta Principi jussa.</i>	<i>Quamquam illud ipsum tacita quædam lex est. Quoniam hæc conditio principum, ut quidquid faci- ant, præcipere videantur.</i>	Quintil. Declam. IV.
<i>En eo bono, plerique boni.</i>	<i>Vis tuos bonos? ipse esto. Rectè facere Princeps cives suos. faciendo, docet.</i>	Velleius lib. I I.
	<i>Rex vellet honesta, nemo non eadem volet.</i>	Seneca Thyest.
<i>Malo, ma- li.</i>	<i>Solutos & malos? te solve. Nam Vitia non solùm ipsi Principes concipiunt, sed etiam in civitatem in- fundunt: plusque exemplo, quàm peccato nocent.</i>	Cic. I I I. de Legib.
	<i>Et benè noster: Unius invidiâ (addo ego, & cul- pâ) ab omnibus peccatur.</i>	Tacitus I I I. Ann.

CAPUT X.

*Distinctius de Virtutibus Principis dictum. Et
primum de Iustitia, quæ ea necessaria: etiam
in ipso Principe.*

ERGO VIRTUS Principi decora & utilis. Omnis-
nè sita censeo. Sic tamen ut species ejus quas-
dam magis necessarias fatear, quæ eminent &
proprie regnum sibi postulant in Regno. Hæ mi-
hi duorum generum: & sunt quædam ut minuta
sidera, quædam ut magna. Inter magna lumina-
ria

*Duplices
virtutes
Principis:*

habeo, Iustitiam & Clementiam. E quibus illam veluti Solem facio: qui nisi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebrę in iis, tempestas, nimbi.

*Majores,
Minores.*

Cic. Offic. II. *Tanta enim hujus vis est, ut nec ij quidem qui scelere ac maleficio persequuntur, possint sine illa particulā Iustitię vivere.*

*Iustitię,
inter ma-
jores.*

Quam in hac meā re definitio, VIRTUTEM JUS ET ÆQUUM IN SE INQUE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In se, dixi: quia Principem ipsum huic alligo: quem legibus placet subiici, et si (quorundam sensu)

*Ejus de-
scriptio.
Principi in
se exercen-
do.*

Plinius Paneg. Plato in Politic. *Principi eas nemo scripsit.*

Nam ἀνομία sanè μοναρχία, καὶ βασιλεία ἐνοικίσκει: illex Principatus molestus, & cui haud facile subsistat.

*Ij q; legi-
bus illi-
gandus.*

Spartan Ant. Carac. *Turpe illud, Licet, si libet.*

*Ne quid vis
ei liceat.*

Hoc pulchritus:

Seneca Troad. *Minimum decet libere, cui nimium licet.*

Cic. Orat. Pro Rabirio. *Et meminerit Princeps, non solum quantum sibi commissum, sed etiam quatenus permixtum sit.*

Lucan. lib. vi. *Poëtę illud falsum & improbum: Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta Intipit.*

*Quę ob-
staculo im-
petuum
non minuit*

Cic. Paradox. *Oratoris hoc veritas: Ius & æquitas, vincula civitatum.*

Imō firmas

August. 1. de Civit. *Item illud divini viri: Remota Iustitiā, quid sunt regnā, nisi magna latrocinia?*

*Et facit
verē Re-
gnantem.*

Tacitus Ann. *A barbaro istud barbarum: In summā fortunā id æquitas, quod validius.*

*Voci capi-
traria &
improba.*

Theodahad apud Cassiod. Varr. lib. x. Euripid. *Contrā, è Rege illud regium: Cum omnia possumus; sola credimus licere nobis laudanda.*

*Opposi-
ta
necesse:*

Poëta etiam sapienter:

Κὺ τοὺς κρατεῖ τὰς χρεὶς κρατεῖν, ἅ μὴ χρεὶν;

Non fas potentes posse, fieri quod nefas.

In Thucyd. lib. vi. *Denique nec Euphemi illius sermo εὐφαιμος. Ἀγρὶ τυράννη, ἢ πᾶσι ἀρχὴν ἐχέσθαι, ὡδὲν ἄλλο.*

*Malitioso
item dig-
nitate.*

ἄνθρωπος, π' ἐνυμφίον: *Viro aut urli principi nihil injustum quod fuisse videtur.*

Dogma simplicius ac verius.

Apagē. Ab ore aureo aurum illud purius: *Εἰ γὰρ ἐὶς ὑδὴν νομίζωμεν ἀνδρεί, καὶ καὶ π' ἀρχοντι, καὶ λαῶν ἑταίῳ καὶ τῷ καὶ λαμπροτέρῳ, ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. Ego vero nullas opes viro, ac praesertim Principi, pulchriores honestioresque censeo, quam Virtutem & Justitiam.*

Xenoph. de Cyri Exped. lib. vii.

Gloria justitia adjecta:

Et fructum Regi quid ingerunt? Gloriam potius. *Fundamentum autem perpetuae commendationis & famae Justitia est: sine qua nihil potest esse laudabile.*

Cic. i. de Offic.

Et panis divinitas.

Præclare Principum princeps: *Pietate & Justitiâ, Principes Dii sunt.*

Augustus apud Senec. in Ludo.

C A P U T XI.

Justitiam administrandam Subditis esse. Aequabiliter: temperanter: & sine cumulo legum. Remoto etiam litium studio.

Ius reddere, primum Principis munus.

EAM igitur in se Princeps servet: nec id solum, sed, ut addidi, **IN ALIIS**. Quia Divam hanc asserere, unâ cum regni munere ei munus. Originem sceptri si repetis,

Hac causâ creatus maximè:

Fruendæ justitiæ causâ reperies olim bene moratos reges constitutos.

Cicer. ii. de Offic.

Quid enim aliud quàm contra vim & manuum illam legem inventi & inveni isti? ut essent, qui *summos cum infimis pari jure retinerent.*

ut summi cuique de iur. serventur,

Bene Sapientiæ filius: *Εὐέλτεται ὁ βασιλεὺς ἵνα καὶ φύλαξ, ὥστε οἱ μὴ κεκτημένοι τῆς κατὰ φύσιν ἀδικον πάχων. ὁ δὲ δὴ καὶ καὶ ὑπερίκειται μέγιστος: Rex debet & vult esse custos, ut nec opulenti injustum aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.*

Ibid. Aristot. v. Politic. c. x.

Bene & Musarum filius:

Τὸν καὶ γὰρ βασιλεὺς ἐχέτω λαοῖς βλαπτομένοις ἀγορεύει μετὰ τροπῆς ἔργα τελεῖσι:

Hesiod. Theog.

Hac unâ, reges olim, sunt fine creati:

Dicere jura populis, injustaque tollere facta.

Ius sit aequum:

Jus ergo noster dicat, reddat: & id habeat *supta omnem injuriam positum.*

Seneca de Clem. i.

Sine pretij aut gratia aspectu:

Nihil in penatibus ejus venale sit, aut ambuioni pervium.

Tacitus xlii. An.

Causas

I. *Idem*

Causas reosque audiat, quia inauditi atque indefensi, tanquam innocentes percuti.

Aristot.

Rhet. I.

cap. III.

Leges ne violet. ὥς ἡ πῶς νόμοις ἰσθὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως: nam in legibus salus civitatis sita: *Ex legum præscripto.*

Colum.

lib. I.

Interdum tamen temperet. Quia haud frustra, Summum jus, antiqui summam putarunt crucem.

Tacitus

IV. Ann.

Novas parcè ferat. Nam & illud verum, Corruptissimâ republicâ, plurimæ leges. *Nova aut multa leges fugiendæ:*

Ibidem.

Hoc ætium si vides; fateare, ut antea flagitiis, sic nunc legibus laborari.

Ann. XI.

Inde litigandi ars & studium: ut quemadmodum vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes petuniam advocatis ferat. *Et fori hac legiti-*

Ibidem.

Inde publicæ mercis nihil tam venale, quam advocatorum perfidia.

Colum.

lib. I.

Et cur dissimulem? Pestis Europæ caninum hoc studium. Quod haud temerè quispiam concessum. Latrocinium dixit. *Quod inter causas (multæ quidem) corrupti hujus avi*

Plutarch.

Catonis præci voto meum adsonet, Forum muricibus sterni.

Plinius

Paneg.

Et medeatur noster Princeps: videatque ne legibus fundata civitas. legibus evertatur. *Idè nunc & diverso Iustiniano opus.*

Colum.

lib. I.

Sine caussidicis satis felices olim fuere, futuræque sunt urbes.

CAPUT XII.

Clementia definita. Principi commendata.

Quæ amabilem eum. quæ firmum, quæ illustrem facit.

PRÆFERO NUNC Principi lumen alterum, Clementiam: id est, ut ego appello, Imperiortum Lunam. Mitis & mollis ea Diva: quæ lenit, quæ temperat; noxios eripit, lapsos erigit; & servatum it eos ipsos qui se perdunt. Nec describerim eam aliter, quàm VIRTUTEM ANIMIA POENA AUT VINDICTA AD LENITATEM CUM JUDICIO INCLINANTIS. Hæc homini omnium virtutum convenientissima, quia humanissima. sed

Clementia munera.

Ejus descriptio.

Convenientissima Principi:

Nullum tamen ex omnibus magis, quam Regem aut Principem decet: Seneca r. de Clem.

Quia plus habet apud illos quod servet, ac major re in materiâ appareat. Ibidem.

Quia etiam omnia conciliat, quæ sceptro digna. Amorem in primis:

Et debet, quia gratiam ei parat:

Qui vult amari, languidâ regnet manu.

Seneca Tragic.

Securitatem, quæ ex amore.

Tutelam:

Non enim sic exulciæ, nec circumstantia tela, Quam tutatur amor.

Claud. ad Honor.

Et cetera vi aut fraude perrumpas: hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum est, munimento non egere.

Plinius Panceg.

In regno firmitatē.

Etiam firmitatem Nam firmissimum id imperium, quo obediētes gaudent.

Livius lib. viii.

Contrâ autem,

Invisa nemo imperia retinuit diu Everitus omnis ævi crede. Qui benignitate ac clementiâ imperium tenet peravêre, his candida & læta omnia fuisse: etiam hostes æquiores quàm aliis cives.

Seneca. Sallust. ad Cæf.

*Sed & gloriam: a-
rai Imò
velut di-
amitatem.*

Adde, quòd æterna gloria ab hac viâ nec ullâ re propius homines ad deum accedunt, quàm salute, hominibus dandâ.

Cicer. pro Ligat.

*Audiat,
recondat,
Princeps.*

Poëta versibus aureis:

Pulchrum eminere est inter illustres viros:

Consi lere patriæ, parcere afflictis, ferâ

Cædi abj. inere. tempus atq; i. dare,

Orti quietem, sæculo pa. em suo.

Hæc summa virtus, petitur hac calum viâ.

Seneca Octav.

Usurpet igitur meus Princeps: & amorem apud populares, metum apud hostes querat.

Tacitus xi. Ann.

*Rex esto,
non Domi-
nus.
Illum pa-
ter:*

Nec dominationem, & servos; sed rectorem, & cives cogiet: Clementiamque & justitiam capeßat.

xi. Ann.

Ita Homeri illud conveniet:

----- Πατήρ δ' ὥς ἥπιον ἦεν.

Odyss. ε.

----- mitis erat patris instar.

Ita Biantis illud eveniet τὸς ἱπποδὸς φοβῶνται καὶ αὐτὸς, καὶ ὡς πατέρα αὐτὸν timere subditos non illum, sed pro illo.

& alibi.

*Vi illj ti-
meant, non
illum.*

CAP.

CAPUT XIII.

Clementia uberius commendata, sed cum temperie. Abire eam à Justitia leniter. Nec tamen solvere eam vim Imperii, sed vincere lento nodo.

SED usurpet (non temerè à me postum) CUM JUDICIO. Quia absque illo, mollities hæc & lentitudo sit, & flagitium, ad eò non virtus. Sece-
dit paullum, fateor, ab acri illo Justitiæ Sole hæc Luna: sed secedit, non discedit, diversa potius quàm adversa. Justitia ipsa nihil indignetur, haud usquequaque adhærere sibi Principem nostrum, pedè pressio: quoniam sine peste & perniciæ id non potest generis humani.

*Fleat à.
justo clem-
entia:*

*Sed bono
nosire.*

Tacitus
III. Ann.
Thucyd.
lib. III.

Flagitia enim & facinora sine modo sunt:

Πεφύκασι τε πᾶντες, ait ille, καὶ ἰδία καὶ δημοσία ἀμαρτάνειν, καὶ ἐν ἑστὶ νόμος ὅστις ἀπειρήταις *nati omnes, peccare & labi sunt, quæ privatim, quæ publice, neque lex est quæ satis validè vetet aut capiat modum.*

*Idq; ob as-
silum. &
innumeras
culpas:*

Tacitus
in Agric.

Ita necessarium est, sæpe dissimulet, & malit videri invenisse bonos quàm fecisse.

*Quæ dis-
simulanda:
aut omnes
& omnia,
perdenda.
Crebra pu-
nitio viles-
cit.*

Sen. I. de
Clem.

An rigide semper puniat? Non ex publico id usu Quia severitas amittit assidue auctoritatem:

Ibidem.

Et nescio quo obtinendi vitio, videbis ea sæpe committi, quæ sæpe vindicantur.

*Imò irritas
peccata.*

Ibidem.

Sed nec ex ipsius privato. Quoniam ut arbores quædam rescisse pulbulant: ita regia crudelitatis auget inimicorum numerum, tollendo.

*Rebelliones
excitat.*

Ibidem.

Temperatus enim timor est, quicohibet: assiduus & acer in vindictam exultat.

Sallust.
Iugurth.

Verissime dixerim: Sævitia plus timoris quàm potentiæ addit.

*Nec timor
crescet.*

Tacitus
Agric.

Metus autem & terror infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient:

VI. Ann.

Et repertis auctoribus, tollent animos.

*Infame
hoc erant
Principi.*

Sen. I. de
Clem.

Et tamen fac proficere. Quæ hinc gloria? Primi non minus turpia multa supplicia, quàm medicamenta funera.

*Et iustitia
omnino te-
peranda.*

Melior ergo via altera. Et veri benignique Principis est, ad Clementiæ commodum, transilire inter-
dum terminos Æquitatis, quando sola est Misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant.

Cassiod.
xi. Var.

*In leviter
errante,
aut serio
pœnitente.*

Clementis Iustitiæ exemplum, sive præceptum hoc habeat. Omnia scire non omnia resequi; parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare: nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus esse.

Tacitus
Agric.

----- ignoscere pulchrum

Claudia.

*Nā, resistis
imperium
benignitas.*

Iam misero. Pœnæque genus, vidiſſe precantem.
Cleon quid mihi obgannit? Tria esse αὐτοφρο-
νιτα & τὴν ἀρχήν, εὐεργετὴν καὶ ἡδονῶν λόγον, καὶ ὁππότε κενόν,
notentissima Imperio, Miserationem, Blandiloquen-
tiam, & Lenitatem.

Thuc.
lib. ii.

*Imo effica-
cious iubes
quædam
palliat.*

Mentitur. Nam & Clementiæ sui nervi, &

----- peragit tranquilla potestas

Claud.
Pancg.
Mallij,

Quod violenta nequit; mandataque fortius ur-
get

Imperiosa quies.

Malè sanè terrore veneratio acquiritur. Longe-
que valetior amor ad obtinendum quod velis, quam
timor.

Plin. lib.
viii. Ep.

*Non nisi
de celo ver-
ba!*

Crispi gemma hæc consigno. Equidem ego
cuncta. Imperia crudelia, magis acerbâ quàm diu-
turna arbitror: neque quemquam à multis metuen-
dum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. E-
am vitam, bellum æternum & anceps gerere. Quoni-
am neque adversus, neque ab tergo aut lateribus tu-
tus sis, semper in metu ac periculo agies.

Sallust.
ad Cæſ.

*Hauri,
Princeps,
hauri.*

C A P U T XIV.

De Fide adjunctum, quæ Iustitiæ origo aut fa-
boles. Ea commendata, ut columen humani
generis. Gloriosam hanc Principi esse. Uti-
lem. Spreta ab Etruriæ doctores novi.

HABES duo lumina. De quorum fulgore &
quasi repercussu, ecce tibi duo altera accen-
sa, Fidem & Modestiam. E quibus illa Iustitiæ
ita vicina est, ut alteram ab altera oriri verè di-
xeris, nec refert utram. Nam &

Fides

Cicero i. *Fides Justitiæ fundamentum est.*
 offic. Et hæc in animo non subsidet, nisi in quo illius
 honor & amor. Eam describere breviter possum,
 EFFECTUM, QVOD IN NOBIS SIT, DICERE
 AUT PROMISSI. Virtus, quæ jure omnino ca-
 ra. Nam hæc

*Filei de-
scriptio.*

Seneca *Sanctissimum humani pectoris bonum est.* *Corrup-
Epist. Ante Iovem generata, decus divinumque homi-
LXXXIX. numque,* *datio.*
 Silius ad
 Fidem. *Qui sine non tellus pacem, non equora norunt:*
Justitiæ confors, tacitumque in pectore numen.

Cato Cæ- *Quam nec immerito Capitolio vicinam Forvis* *Honos ei
sorius. optimi maximi Romani esse voluerunt.* *Roma:*

Cic. III. *Utenim ille tutor humani generis, sic ista: nec*
 offic. *ulla res vehementius temp. continet, quam Fides.*

Auctor. *Itaque eam magnaperè censuram conservan-* *Servanda
ad Heren. dam:* *firmiter in
lib. III. repub.*

Fama suadet: quoniam *Honos ita
Exipid. ----Καλὸν τι γλῶσσ', ὅτι πίσις παρ':* *exigit:*
----res pulchra, lingua cui fiet Fides.

Aristot. *Fructus suadet. Καὶ ἀνὴρ ὁ γινώσκων τὴν ἐνδὴ-* *Et utili-
Rhet. ad καὶ, ἀνὴρ τε καὶ πρὸς ἀλλήλους χρεῖται ἀνδρῶν πῶν: ὅ* *tat.*
 Theod. i. *infirmatis violatisque pactis, nullius inter homines*
 cap. xv. *commerciorum usus.*

Cicer. pro *Plane igitur perfidiosum & nefarium est, fidem*
 Q. Roscio *frangere, quæ continet vitam.*

Com. *Et ubi isti doctores novi?* *Nec audie-
Aristoph. Οἷον ὅτε βρωμὴς, ὅτε πίσις, ὅδ' ὅπως μὲν δ:* *di vulpio-
Acharn. Quæ nec arq. nec fides, nec ulla firma pactio est.* *nes, qui
suffodiunt.*

Cic. III. *Qui aures Principum venenant; & suadent,*
 de offic. *Ut omni rectæ & honestæ negligant, dummodò pa-
tentiam consequantur,*

Qui intermortuum illud recoquunt,

Ex Eurip. *----ius regni indignatâ.*
Violandum est. Aliis rebus pietatem calet,

Seneca *Heu vani, falsi! Nam Fides nullâ necessitate ad* *Frangenda
Epist. fallendum cogitur, nullo corrumpitur premio.* *ea nulla us.*
 LXXXIX.

Silius li- *----Fulgentibus ostia*
 bro XIII. *Hæc potior regnis.*

Nulla
fraude.

Fraudes & captiunculas miscent? scio. Et per-
fidos numquam causa deficiet. cur pacto non stent:

Livius
lib. IX.
Ibidem.

Semperque aliquam fraudi speciem juris im-
ponit.

Sed audiant generosum Brasidam. Ἀπ' ἑνὸς ἑνὸς
πρὸς αἰχλὸν τῆς τε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτεῖν σφαιρῇ, ἢ βλάμ-
φανεῖ: *Iis qui in dignitate sunt, turpius, fraude hone-
stâ circumvenire aut ledere, quam vi aperta.*

Thucyd.
lib. IV.

Etiā in
fido ser-
vanda:

Nam quod nonnulli sibi sumunt, nullam esse fi-
dem, quæ infideli data sit:

Cic. III.
Offic.

Errant, & quærent latebram perjurio.

Nam Fides etiam perfidis præstanda est:

Ibidem.
Ambros. I.
de Offic.

Etiā hosti.

Etiā inter arma. Et.

--- optimus ille

Militiæ, cui postremum est primumque tueri
inter bella fidem.

Silius
lib. XI.

Apagite igitur istos, ô mei reges:

--- ne rumpite fœdera pacis,

Idem
lib. II.

Nec regnis possidete fidem.

Periuria
deus homi-
nesque in-
festat.

Hoc cogitate. ἐκ ἰπποκράτους, φοβερὸν ἔστι τὴν τιμω-
ρὰν τοῦ θεοῦ περὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐν τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀντι-
στροφῇ: non peierare, timentes & divinam ultio-
nem, & humanam infamiam.

Aristot
Rhet. ad
Alexand.
CXV. II.

Nam protectio

--- æsi quis primò periuria celat:

Sera tamen tacitis poena veni pedibus.

Tibul.

C A P U T XV.

De Modestia præscriptum, quæ Clementiæ assi-
det. Insillata Principi, & in Sensu & in
Actiōe.

ET Fides quidem Iustitiæ, ut sic dicam, παράλλη-
lest: de Clementiæ autem lumine, Modestiae
lumen refulget. Quæ concolor illi valde, & le-
nis mitisque animi assidua comes. Definitio, RA-
TIONE TEMPERATUM, NEC ACTIONE EX-
SULTANTEM, DE SE SUIQUE SENSUM. Quæ
virtus cum aliis inculcanda (quid enim homines
sumus? Aut quamdiu sumus?) tum Principi
maximè: quem

Quid Mo-
destia.

In

Bernard
in Epist.
Senec. I.
de ira

In alto positum non alta sapere, difficile est.

*Rem ea
in oculis, &
apud ma-
gnos.*

*Quidquid enim leve & inane in animo est, secun-
da se aura suscollit.*

Sallust.
Iugurth.
Tacitus
xv. Ann.

*Hinc plerumque in magnis ille contemptor ani-
mus, & superbia, commune nobi itatis malum.*

*Est tamē
debet.*

*Sed noster temperet, sciatque Modestia fa-
mam neque summis mortalium asserendam, & à
diis æstimari.*

Plinius
Paneg.

*Cur autem in solescat? Non minùs hominem se-
quàm hominibus præesse cogitet.*

*Nā supra,
non extra
homines*

Tacitus
I. Annal.

*Sæptum, aut opes, faciunt animos? Miser
& vane Cuncta mortalium incerta quantoque plus
adeptus sis, tanto te magis in lubrico censeas.*

*Princeps.
Et regnum
& omnia
regni va-
na; Incerta,*

Valer. li-
bro vi.
cap ult.

*Caduca hæc & fragilia, puerilibusque consentanea
crepundiis, quæ vires atque opus humana vocantur.*

Curtius
lib. vii.

*An ignotas magnas arbores diu crescere, una hora
extirpari?*

*Ratius
præcipiti
obnoxio*

Seneca
Herc.
Fur.

*Vidi cruentos carcere includi duces,
Et impotentis te & plebeia manu
Scindi Tyranni.*

Curtius
lib. vii.

*Scilicet nihil tam firmum est, cui periculum non
sit etiam ab inualido.*

Ibidem.

*Leo ipse aliquando minimarum avium pabulum
fit, & ferrum rubiga consumit.*

Cic Phil.
lip. viii.

*Sensum ergo modificetur & temperet: imò &
ACTIONEM. Persona enim Principis non solum
animis, sed etiam oculis servire debet civium.*

*Etiam in
externis
Modestia
ample-
ctenda.*

Sen. Epist.

*Sermo ei gravis Nam quemadmodum sapienti
viro incessus modestior convenit; ita oratio pressa,
non audax.*

*In sermo-
ne;*

Sallust.
Catil.
Idem ad
Cæsar.

*Etiam paucus. Apagelinguaces istos: quibus
(plerumque ita evenit) loquentiæ multum, sapien-
tiæ parum.*

*Nam futi-
les, insu-
les.*

Quorum omnis vis virtusque in lingua sita est.

Curtius
lib. vii.

*Sed nē vetus illud nondum me fefellit: Canem
timidum larrare vehementius, quàm mordere. Altis-
simaqueque summa mihi suo lali.*

At

inveffe.

At in Cultu, ne exuberet. Virum magnum ad regem Magnum audiat : πολὺ καλλίον καὶ βασιλικότερον, τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν γυμνασίῳ, ἢ τὴν ἐν πύλαις : ἵππῳ ἢ ἰππῶν ἐνείμασι : multò pulchrius magisque regium, animum præferre cultum & compositum, quàm corporis vestem.

Aristot.
Præf. ad
Alexand.

Benè Romanus Imperator : Munditiam mulieribus, viris laborem convenire.

Marius
apud Sal-
lustium.
Xenoph.
in Hier.

*Et alia
circum su-
a specie.*

Et cultu quid opus ? Εἰ μὲν δοκεῖ καὶ ἐν θεῶν, πῶς τις καὶ χάρις συμπάρειται ἀνδρὶ ἀρχόντι : Mihi à deo & à cælo videtur Venus quæpiam & Gratia commitari ac subsequi virum principem.

Nec aliter de externa omni specie censeo. Et hoc de Modestia, ab Scythia præcepto non Scythico concludo. Fortunam tuam, ô Princeps, presis manibus tene. Iubrica est, nec invita teneri potest. Imponere felicitati tue frenos, facilius illam reges.

Curtius
lib. vii.

C A P U T XVI.

*Ex occasione de Majestate adnexa lacinia.
Quid ea, & qui, & quatenus paranda?*

*Descriptio
Majestatis*

SED Modestiam tamen ita commendo Principi, ut non spernam ab eo Majestatem. Hæc est REVERENDA QUEDAM AMPLITUDO, OB MERITUM VIRTUTIS, AUT RERUM AFFINIUM. Græcis ea Σεμνότης dicta : nobis, in privato Auctoritas, in Principe Majestas. Acre ea telum ad imperium: quoniam & in pace

*Quæ uti-
litas re-
gnanti.*

*Ad fidem faciendam Auctoritas queritur.
Et multum in bellis quoque administrandis, atque imperio militari valet.*

Cicero
Topic.
Idem pro
leg. Man.

*Proprie à
Virtutis or-
ia: sed &
ab exter-
nis.*

Nec magis eam à Principe removeo, quàm. Vt utem ipsam : quæ plerumque illam gignit. Quamquam & concursu rerum externarum affert Auctoritatem.

Idem To-
pic.

*A Gravi-
tate.*

Ut morum in primis gravitas. Si tamen ita temperes, ut tristitiam & arrogantiam exuas :

Tacitus
Agric.
Ibid.

*Nec tibi, quod est rarissimum, aut facilitas auctori-
tatem, aut severitas amorem deminuat.*

Quæ

II. Ann.

Qualis laudatus ille Germanicus : qui visu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam & arrogantiam effugerat.

xv. Ann.

Faciunt & quædam à natura. Ut si quis corpore ingens, verbis magnificus.

*A corpore,
aut verbis.*

Livius libro xxxv.

Aut ab arte ut recessus & sejunctio : quia viles plerumque, qui nimium civiles. Et effatum Livianum verum est. Continuus aspectus minus verendos magnos homines ipsa satietate facit.

A temperato recessu.

Tacitus I. Annal. in Agric.

Et majestati major ex longinquo reverentia;

Hominibusque omne ignotum semper pro magnifico est, Sed modus in his talibus esto: qui sal & anima virtutum.

CAPUT XVII.

Minores aliquot virtutes posite, quæ Principem deceant, sed sparsim, & breviter.

VENIO nunc ad minora, quæ dixi, lamina : id est, virtutes haud æquè illustres aut necessarias regibus, tamen utiles. Quas, velut stellas, spargam & defigam (fas ita loqui) in supremi Capituli hujus cælo. Audi Princeps.

Cicero I. Offic.

BENEFICUS esto. Liberalitate enim nihil est naturæ hominis accommodatius:

Liberalitas decora Principi.

Sallust. Ingurth.

Et Regum in primis. Quos armis, quàm munificentiâ vinci, minus flagiti sum est.

Plinius libro VII. epist.

Sed cum judicio esto. Subitæ enim largitionis comes, poenitentia.

Cum dilectis tamen, & modo.

Tacitus II. Ann.

Etiâ cum modo. Ne si ærarium ambitione exhauseris, per scelera supplendum sit.

Hieron.

Nimis hauriendo Fontem ipsum exhauris. Nec malè vir sanctus: Liberalitate liberalitas perit.

Tacitus I. Histor.

Falluntur autem quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere multi sciunt, donare nesciunt.

II. Ann.

CASTUS esto. Animo enim per libidinem corrupta nihil honestum uest.

In conjugem a/mor.

Con-

At non obsequium.

Conjugi deditus : nec tamen cum Claudia-
no illo stipite, *conjugum imperiis obnoxius.*

XII. Ann.

Turpe viro, imò ipsi imperio. *Καίτοι τι Ἀρχήσας
γυναικας ἀρχον, & τὰς ἀρχοντας τῶν ἡδὲ γυναικων ἀρ-
χῶν ; Quid verò interest, utrum feminae gubernent,
an qui gubernant, gubernentur à feminis ?*

Aristot.
II. Polit.
cap. VI. 1.

*Iram vi-
dei, aut a-
pernas.*

IRAM fuge. Eaque aut nulla tibi, aut aperta es-
to. Principi viro honestius puta offendere, quàm o-
disse.

Tacitus
Agric.

Mali illi obscuri, eoque irrevocabiles.

Ibidem.

Qui reponunt odia, quodque sævæ cogitationis
iudicium est, secreto suo satiantur.

Ibidem.

*In convicia
ne inquis-
as ;*

CONVITIA sperne. Magnam fortunam mag-
nus animus decei, & talium contemptor.

Seneca I.
de Clem.

Cujus est proprium, placidum esse tranquillum-
que, & injurias atque offensiones superne despicere.

Ibidem.

Universè autem verum est : Convicia, si irasci-
re, agnita videntur ; præta exolescunt.

Tacitus
IV. Ann.

*Famam
onret.*

FAMAM tamen ne contemne : & cogita Cete-
ris mortalium in eo stare consilia. quid sibi condicere
arbitrentur : Principum diversam esse sortem, qui-
bus præcipua rerum ad famam dirigenda.

Ibidem.

Laus tibi & posteritas in oculis ; censeaque
cetera Principibus statim adesse : unum insatiabiliter
parandum, prosperam sui memoriam. Nam contentu
famæ, contemni virtutes.

Ibidem.

*Doctrinā
amet.*

DOCTRINAM nonnihil ad hunc finem pro-
move : quæ languet. Quoniam sublatis studio-
rum pretiis, etiam studia pereunt.

II. Ann.

Ea spiritum & sanguinem sub te recipiant.

Plinius
Paneg.

Ita temporibus tuis dicendis, non deerunt decora
ingenia.

I. Annal.

JUSTI

JUSTI LIPSI
POLITICORUM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI TERTII
CAPUT PRIMUM.

*Prudentiam Principi per necessariam. Sine ea
vim & opes inutilia. Miscenda esse. Sed pri-
mam illam in gubernatione præpollere.*

PERTEXUI regiam hanc Virtutum vestem:
Prudentiæ telam ordior. Quam ut felici pe-
ctine percurram & percutiam, te vera Mi-
nerva nostra invoco, ò æterni patris æterna pro-
les. Prudentiæ ad omnes res humanas usus: sed
ad imperium maximè. Quod sine ea non solum
infirum sit, sed ausim dicere nullum. Quis na-
vim mihi dirigat, sine ferro quod affricuit Sideri-
tes? Sic nemo rempub. sine mente quam afflavit
illa Diva. Vim solam cogites? Frustrà. Qualis poë-
tarum ille Cyclops, amisso oculo: talis Princeps,
cui abest lumen hoc frontis.

*Prudentia
in guber-
natio u'sus.*

*Potentia
sine ea, ca-
ca, præ-
cepta.*

Horat.
III Od.
Curtius
lib. VIII.

Vis consilii expers mole ruit suâ.

*Nec est diuturna possessio, in quam gladio induci-
mur.*

Horat.
III Od.

At contrâ,
*Vim temperatam di quoque provehunt
In majus:*

Isocrat.
ad Demo-
nic.

Temperatam dico, prudentiæ hac mixtura,
*ῥᾶ μὲν καὶ φρονήσεως, ait mellitus orator, ἀφίλαστον.
ἀνδρὶ δὲ βούλῃ, τῷ δὲ τὸς ἔχοντες ἱβλάττει: Nam vis pru-
dentiæ adjuncta, usui est: sine ea abit magis in no-
xam.*

*Mixta u-
traque ef-
ficacissi-
ma.*

Nec malè poëta:

Val. Flac
IV. Argō

*--- non solis viribus æquum
Credere. Sæpè acii potior prudentia dextra.*

Et

*Imperium
aliqui in
homines
durum,*

Et certe in gubernatione palàm potior: quia sola lene illud frænum est, quo voluntarii rediguntur in obedientiæ gyrum. Ecce, ne animalia quidem cetera domueris sine tractatione quadam & arte: tu speres hominem? Quo nullum animal morosius est, nullum majori arte tractandum.

Seneca
I. de
Clement
Xenoph.
I. Pæd.

*Qui natu-
râ refra-
ctarii.*

Natura nos feroces, indomiti, æqui impatientes, nedum servitutis. καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπ' εὐνοίας μάλλον συνίστανται, ἢ ἐπὶ πείθεσσι, ἐς ἀνείθεσσι ἀρχαίαν αὐτῶν ἐπιχειροῦντες: *Homines in nullos magis insurgunt, quam in eos quos imperium in se adscendere sentiscunt.*

Ibid.

Et rem vidit, qui scripsit: πάντων τῶν ἄλλων ζώων ἤτοι ἁνθρώπων ἀρχαίαν: *omnibus animalibus facilius, quam hominibus imperitare.*

*Idcō pruden-
tiâ
opus.
Cujus vis
supra vim.*

Illam igitur adhibe, & hoc adhibe: Ἡ φρόνησις, ἀρχοῦντος ἰδίᾳ ἀρετὴ μὲν: *Prudentia, imperantis propria & unica virtus.*

Aristoteles
I. I. I.
Politic.

Sane omnium temporum eventus docebit, & docuit, plura in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quam telis & manibus geri.

Tacitus
XIII. An.

Oraculum non inlolens effatus est ille vates:

Σοφὸν γὰρ ἐν βέλῳ μάτας πολλὰς χεῖρας

Euripid.

Νικᾷ,

Mens una sapiens, plurium vincit manus.

Livius. XI.

Qui addo: Μικᾷ, quæ naturâ impediūta sunt, consilio expediri,

CAPUT II.

Sed duplicem prudentiam esse: A se. & Ab aliis. Illam optari, hanc contingere. Rarum, imò ἀδυνάτου esse, ut Princeps à se uno satis sapiat.

*Duplex
sapientia.*

IURE hanc ergo Principi nostro inesse volo, & multò magis adesse. Nam Sapientum duplex genus poëta vetus appositè facit.

Propria:

Οὗτος μὲν πανάριστος ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει. Ἐὐδὸς δ' αὖ κ' ἀκείνῳ, ὃς εὖ ἐπιώντι πίθηται.

Hesiod.
Opera.

*Mutua-
tio.*

*Laudatissimus est ipse qui cuncta videbit:
Sed laudandus & is, qui paret recta monenti.*

Et

Cicero
pro Cluēt.

Et nostra Sua da: *Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi veniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet.*

Livius
xxi.

Cumque iis, vel ab iis potius, historicorum uberrimus: *Sæpè audiui eum primum esse virum, qui ipse consulat quod in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit: eum extremi esse ingenij.*

Indid.

Et quamquam inter primos Principem esse voleam tamen ad secundos magis admoveam. Primum, quia nescio quomodo (verè hoc, sed verè dicam) sive ætate, sive institutione, sive naturâ etiam, his ab aulâ prima illa animi ingenique negata sors est.

Prior, nimis rara in purpurâ.

Cicero
i. offic.

Deinde ut eam habeant, tamen cum omnis ratio & institutio vitæ, adjumenta hominum desideret.

Altera ingitur astutenda.

Tacitus
iii. Ann.

Tum hæc Gubernatoria maximè. In quâ certum est, *Principem suâ scientiâ non posse cuncta compleri.*

Magna enim molis imperij.

i. Annal.

Nec unius mentem esse tantæ molis capacem.

Euripid.
opinor.

Itaque esto mihi

Σοφὸς τύραννος τῶν σοφῶν συνέσις.

Princeps sapiens, sapientium commercio.

Tacitus
i. Ann.
Vellejus
lib ii.

Et adsumat in partem curarum alios,

Certus magna negotia magnis adjutoribus egere.

Nec Atlas sine Hercule sustineat.

Tacitus
xii. Ann.

Gravissimosque Principis labores, quis orbem terræ capeffit, egere adminiculis.

Vell. ii.

Ævum omne videat, rarò eminentes viros non magnis adjutoribus ad gubernandam fortunam suam usos reperiet.

Exempla docent.

Xenoph.
viii.
Pæd.
Ibid.

Ολίγοι γὰρ εἰς ἅν ἰδοί, καὶ εἰς ἀκούσι: *Pauca enim aliqua unus videat, unus audiat.*

At esse debent πολλοὶ εὐσπλιῶς ὀφθαλμοὶ, καὶ πολλὰ ὦτα: *multi Regis oculi, & multæ aures.*

Livius
xliv.

Tales mihi, si volet, rex esto. Tamen si de suâ unius sententiâ omnia geret, superbum hunc judicabo magis quàm sapientem.

CAPUT

C A P U T III.

*Itaque Adjutores ei capiendum : idque iudicio.
Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros.
Qui, & quàm utiles illi?*

ADJUTORIBUS enim certè opus : & hoc re-
giæ prudentiæ caput censeam ; adsumere
prudentes. Verè Atticus orator monuit.

Principi
amici
opn..

Præcipuum Principis opus esse, amicos parare.

Plinius
Paneg.

Qui verè
eorum the-
saurus :

*Nullum enim majus boni imperii instrumentum,
quàm boni amici.*

Ibidem.

Regibus rex hoc crede. Illi Africano : *Non e-
xercitus neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm
amici.*

Micipsa
apud Sall.
Iugurth.

Ei sceptri
fulcrum.

Huic Medo : Οὐ τοῦδε τοῦ χρυσοῦ σκῆπτρον τὸ
τὴν βασιλείαν ἀφιστάζειν ἐστίν, ἀλλ' ὁ πολλοὶ φ' ἄνθρωποι
πλεον βασιλεύειν ἀληθεύειν καὶ ἀσφαλισταίον : *Non
autem istud sceptrum est quod regnum custodit, sed
copia amicorum ea regibus sceptrum verissimum tu-
issimumque.*

Cyro,
apud Xe-
noph
lib. vii.

Iudicio e-
ligenda.

Sed quī parabis? Iudicii hīc res est. Quod si
Principi nostro rectum à naturā vel ab usu, ò sa-
lutarem illum & bono publico natum. Tamen
ego dirigam, & adminiculabor in parte.

Dispartiti.

Adjutores mihi duorum generum, Consilarii
& administri. Illi, qui linguā & mente in primis
juvant. Hi, qui manu & factis. Dignissimi illi, & à
magno Philosopho scriptum :

Consilarii
eminent

Τὸ βελύεσθαι καὶ ποιεῖν τὸ ἀνθρώπων, & εὖ ποιεῖν ἐστὶν Con-
siliarii, eorum quæ inter homines, divinisimum est.

Aristot.
Rhet. ad
Alexand.

Veteri verbo usurpatum :

Ἱερὸν ἀληθὲς ἐστὶν ἡ συμβουλία :

Apud
Platon.

Quiddam sacrum profectò consultatio est.

Phabi
dicio-

Iidem maxime necessarii. Nōne consilio
stant regna, urbes, domus? Ego ita comperi, omnia
regna, civitates, nationes, usque eò profferum impe-
rium habuisse, dum apud eos verā consilia value-
runt. Ubi unque gratia, timor, voluptas, ea corri-
pente post paullo imminuta opes, deinde ademptum im-
perium, postremò servitus imposita est.

Sallust ad
Cæs.

Itaque de his jure primò dicam.

CAPUT

CAPUT IV.

Definiti distinctius Consiliarii. Et prima eorum munera explicata, Probitas, & Peritia rerum. Denique ostensi illi, inde fama.

APPELLO Consiliarios, QUI FIDI, RERUM HOMINUMQUE PERITI, SALUTARIA SUGGERUNT, PACE SIVE BELLO.

Dixi FIDOS, id est probos. Optimum enim quemque fidelissimum puto.

Addidi RERUM HOMINUMQUE PERITOS, id est prudentes. *ἢ ᾧ ᾧ φρονίμῳ μάλιστα αὐτ' ἱκανῶς ἐστὶν φάρμ, τὸ δ' ἐχλεῖσθαι :* prudentis enim hoc proprium maxime munus arbitramur, recte consilium.

Tales cenſeo, morum animorumque provincie gnaros.

Non enim exteros temere, non advenas. Qui veriloquium hoc imbibi : Ad consilium de rep. dandum, caput esse, nosse rempublicam.

Item Senes. Quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum sit.

Adolescentum quidem animi plerumque parum providi : iique molles & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.

Nec errat verbum vetus : Consilia senum, hastas juvenum esse.

Tertio, fortuna varia exercitos. Revera enim nocumenta, documenta : & appositè de se Mithridates. Mihi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi.

Quarto, quod satis sit, acutos. Nam qui nimis, fugio : & arcanum illud dogma ingero : Οἱ φανερὸι πρὸς τὸ ἀνδρῶν πρὸς τοὺς ἐνισταμένους, ὥς ἐπὶ τοῖς πλείστοις μόνον οἰκῶσι τὰς πόλεις : Hebetiores, quam acutiores, ut plurimum, melius temp. administrant.

Causa. Quia subtilia illa & ignea ingenia in assiduo motu, novandis quam gerendis rebus aptiora.

At hos tales Princeps qui reperiet? Non studiis privatis, nec ex commendatione aut precibus paucorum :

Sed aut ipse noscet, si potest : aut tangeat ad lapidem illum lydium communis Famæ. Singuli enim

Plinius
Paneg.

Aristoteles vi.
Ethic.
Nicom.
c. vii.
Tacitus
Agric.

Cicero
ii. de
Orat.

Sallust.
Catil.

Ibid.

Plutarch.

Sallust. in
Fragm.

Thucyd.
lib. i. i.

Curt. iv.

Tacitus.
Agric.

Consiliarii.

Fides, sive
vita probi.

Idem prudentis
universi.

Et distincti,
rerum
patria.

Ætate
grandes.

Sortis utriusque
gnari.

Cum modo
acutiores.

Legendi
sine ambiguitate.

Testimonia
plurimum.

etiam decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt. Plinius Paneg.

Nec malè ille olim ad Principem : Tales nos crede, qualis fama cujusque est. Idem ibidem.

CAPUT V.

Explicatum tertium munus, ut salubriter consulant. Id inclusum quinque monitorum quasi lineis.

FECI etiam SALUTARIA SUGGERENTES. Meritò. Nonne hic finis & velut portus quò velificentur consultores? veri & probi quidem. Pervenient autem, si per lineas has dirigant, quas signabo. Pietatem primum ijs ingero, & ut
Tij sunt. Consiliorum gubernaculum, Lex divina sit. Cypr. in Epist.

Universè enim verum est, Nihil ritè nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicari. Plinius Paneg.

Libertatem secundò. Ut fortiter, non obnoxie, sententias dicant: nève cum fortunà potiùs Principis loquantur, quàm cum ipso. Tacitus I. Hist.

Nam Libertas sicut & Fides, in præsentia quibus resistit, offendit; deinde illis ipsi suspiciuntur laudaturque. Plinius lib III. epist. IX.

Improbi illi, qui veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quò ducantur inclinaturæ, respondent. Tacitus XI. Ann.

Qui ambigui, & ita compòsti, ut ex eventu rerum adversa abnuant, vel prospera agnoscant. III. Hist.

Constantes. Tertio, Constantiam. Nam illaudati, qui ex alienà libidine huc illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. Ut eorum qui dominantur simulatas atque arrogantia fert, ita bonum malumve publicum existimant. Sallost. ad Cas.

At non Rigorem etiam: nec inconstantis putem sententiam; tamquam aliquod nàvigium, è resp. tempestate moderari. Cic. pro Balbo.

Nam vere prudens & sapiens, non semper it uno gradu, sed una rîa: Seneca.

Nec

dem. Nec se in aliquibus mutat, sed potius aptat : & ut verbo dicam, non cursum eundem tenet, sed portum.

Quantò, Modestiam. Et placent illi, qui specie obsequij regum, & omniaque quæ agenda sunt, quietà cum industriâ adfunt. Modesti & placidi sunt.

Atque enim & flexu quodam opus sapè : & obliqua via eundem, quò non licet recta. Talis Cornelianus Pilo. Multum servituti sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans.

Talis lepidus : qui pleraque ab sævis adulationibus alienum in melius deflexit. Nec tamen temperamenti egebat, cum æquali auctoritate & gratia apud Principem vigderit.

Quantò, Silentium. Quia Taciturnitas optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum. Denique ore pressa

Nec res magna suscipiri possunt ab eo, cui tacere grave est.

Arcani ergo ipsi, nec tamen arcanorum (salubriter moneo) scrutatores. Quia abditos Principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps, ne video asequare.

C A P U T VI.

Quæ vitanda Consiliariis : & primum quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quattuor nota.

Hæc loca illa plana, per quæ tutò explicentur consiliorum vela. Sed vada etiam sunt & scopuli : quos horabo. Quia ludibrium profectò ventis debet, quisquis non caver. Inter vada mihi Contumacia est : ad quam non semel obhæsit suavioria ista ratis. Nam quidam natura ita pugna- Contumacia, consilij remota, ces, ut

Tantum sententiis aliorum contradicant.

Qui, consilij quamvis egregij, quod non ipsi afferunt, mimici :

Et adversus peritos pernicaces.

Bis stulti. Sive quod omnes sapere volunt ex suo ore :

Sive quòd, siquid auctoritatis in ipsis est, crebris contradictionibus destruant. Ne privatum quiddam utilis.

Sicut & dissidium.

Discordia item inter consuasores. *Stimulat enim non raro privati odii pertinacia in publicum exitium.*

L. Hist.

Item in hanc illamve partem affectio.

Tertiò, Affectus. à quibus sane, *omnes qui de rebus dubiis consultant, vacuos esse decet.*

Sallust. Catil.

Nam haud facile animus verum pervidet, ubi illi efficiunt.

Ibid.

In primis ubi Ira. Cum qua nihil rectè, nihil considerat fieri potest.

Cicero i. Offic.

∴ male cuncta ministrat

Stat.

Impetus.

Denique lucris studium.

Quartò, Avaritia, sive rei suæ studium. Ex adyto Patavino hæc fors data: *Privatæ res semper officere, officientque publicis consiliis.*

Livius lib. xxii.

Quod corruptisqumnia.

Quid mirum? *Pessimum veri affectus & iudicii venenum, sita cuique utilitas.*

Tacitus i. Hist.

Et persumpt.

Avaritia est, quæ omnia venalia habere edocet:

Sallust. Catil.

Quæ Fidem & Probitatem evertit: duo boni consilii instrumenta.

Ibid.

Insitum maximè mercatoribus.

Cui plerique hominum obnoxii; sed Mercurii proles maxime. Nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit, *τὸ δὲ δῆμα τὸ μὴ ἀπερχόμενον τὸ ἀγοράς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς* eum qui decem ipsos annos a commercio non abstinuisset, non admoventi ad gubernationem.

Arist. iiii. Politic. cap. iiii.

C A P U T VII.

Quæ turbumenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres ostensi.

Confidentia noxia.

AT inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc navis solet, prima mihi Fiducia occurrit:

Quæ profectò cum sapientiâ non commiscetur.

Cic. pro Leg. Man.

Cui pectus est, in pectus hoc demitte.

Phœbæa vox est: *Consilia calida & audacia, primâ specie leta sunt; tractatu dura, eventu tristia.*

Livius lib. xxi.

Nec te fallat. Nam plerumque feroculi isti, *μετ' ἀσφάλειας ἰδὺν δοξάζουσι, καὶ διὰς δὲ ἐν τῷ ἔργῳ ἐκείῳ*: cum supinâ fiduciâ sententiam dicunt, in seipsâ trepidantes deficiunt.

Thucyd. lib. i.

At

At ego cautum Mimum audio :

Publius.

Animus vereri qui scit scit tunc aggredi :

Herod.

lib. vi. 1.

Si mihi cum Græco scriptore , *αὐτὸς ὡς ἀνὴρ αἰεὶ εἰ βέλτερόν μιν ὁρῶντες πᾶν ἐπιλεγόμενον πείσας χρῆμα.* in deliberando quidem cunctetur & prætimeat quidquid pote contingere : in agendo autem confidat.

Cauti in consiliis, in facto audaces.

Thuc. vi.

Scopulus alter, Cupiditas : *Ἐπιθυμία μιν, δὲ ἰλῆχιστα καταρθεύει, περιτοία δὲ πλείστα :* Nam cupiditate pauca rectè consunt, circumspeditione plurima.

Cupiditas refrananda.

Livius li-

bro xxi.

Cui adjuncta Celeritas, infamis naufragiis in hoc mari. Nam qui cupit, festinat : qui festinat, evertit. *Omnia non prosperanti clara certa que sunt, festinatio improvida est & caeca.*

Celeritas repudianda.

Idem li-

bro xxxi.

Itaque verè dictum : Nihil magni discriminis *consiliis tam inimicum, quam Celeritas :*

Prudentia vera pestis.

Thuc. li-

bro i.

Itemque : *Δύο μιν ἐναντία εἰσι τῇ δόξῃ, ἀγχι πρὸς ἑαυτὰ :* Duæ adversissima rectæ Menti, Celeritas & Ira.

Lentos ego amo, lentos : & qui cum nostro Comico

Cui tarditas amica,

Plautus

Milit.

Quidquid est incoctum, non expromunt, bene coctum duunt.

Vollejus

lib. ii.

Nam quod nonnulli in consultando temerarii, in exsequendo viri sunt :

Est raro celeres felices.

Tacitus

1 v. Hist.

Subiti consiliis, sed eventu felices :

Livius

lib. xxi.

Cur moveat ? Scio à casu esse, cui non fido : magis rationi, & huic dicto : Celeres istos celerem *poenitentiam, sed eandem seram atque inutilem sequi.*

Tacitus

1. Histor.

Vidimus, videmus, videbimus. Semperque verum, *Scelera impetu, bona consilia morâ valescere.*

Nisi in sceler.

Demosth.

Exord.

xxi.

Quæ iis propria, sicut Celeritas Actioni. Nam *δὲ μὴ βυλεῖσθαι φησὶ πυχίας, ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μεταποροῦς.* Consulere quidem oportet lentè, consulta exsequi festinanter,

Actionibus tamen ex-grata.

Aristote-

les vi.

Ethic.

1. 1.

Addo à gravissimo viro pondus : *Πρᾶττεν μὴ δὲ πυχὸν τὰ βελούτα, βυλεύει δὲ βροδῶς :* Celeriter deliberata peragenda sunt, deliberandum autem tarde.

C A P U T V I I I .

*Ipse Princeps qui se gerat in audendis
consiliis. Dogmata huic rei.*

*Princeps
aperit se ad
consilia.*

CONSILIARIOS formavi: res monet, ut etiam
ipsum consulentem: Frustrà enim illi idonei,
si non iste: & perierit omnis salubrium consilio-
rum liquor, nisi aptum velut vas sit in quod intil-
let. Princeps igitur, in capiendis consilijs, hæc
fervet.

*Tempesti-
tè con-
sulat.*

Maturè deliberet. *Timet, atque enim deficere om-
nia videntur, qui in ipso negotio consilium capere co-
gitur.*

*Cz. l. v.
Comm.*

Gladiatorum hoc est non Principum, *In arenâ
consilium.*

*Seneca
Epist.*

Magna in rep. momenta sunt temporum: *Et mil-
tum interest, idem illud ut, um antè an post decernat-
ur, suscipiatur, agatur.*

*Cicero
Philip.*

*Quod ra-
rum in Pe-
tyarciâ.*

Peccatur hîc in Plurium statu. Ubi illud ex liber-
tate vitium, quod non simul, nec jussi conveniunt.

*Tacitus
in Germ.*

Sed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium
absumitur.

Ibid.

*Ne lentè
nimis con-
sulat.*

Caveat Princeps. Etiam illud: ne inuili cuncta-
tione, agendi tempora delib. erando consumat.

III. Hist.

Nève dies rerum, verbis terat.

Illic.

*Eligat &
judicet.*

Audiat cum judicio. Turpis Claudianus ille
frutex, cui non amor, non odium, nisi iudicia & jussa.

XII. Ann.

Qui à suis.

Ducitur, ut nervis alienis mobile lignum.

Horat.

*Non per-
tentat.*

Tamen sine Pertinacia. Quia illud Marci Prin-
cipis divinum: *Aequum est, ut ego tot taliumque ami-
corum consilium sequar, quàm tot talesque amici me-
am unius voluntatem.*

*Capitol.
in M. An-
tonino
Philo-
soph.*

*Non ape-
r. q.*

Sententiam suam celet: ex hoc præcepto *Fieri
quid debeat, cum multis tracta: quid facturum sis, cum
paucissimis, vel potius ipse tecum,*

*Vegetius
lib. III.*

Sanè

Ibid. Sane anima consilii, secretum : & nulla sunt meliora consilia, quàm quæ ignoraverit adversarius antequàm fierent.

Plutarch. Libertatem admittat, nec amet Aulæ verba illa byssina. Libros ames.

Apophth. Curtius lib. VIII. Regum opes sapiens assentatio, quàm hostis evertit. Adulantes aderis.

Tacitus III. Hist. At mihi salus illius desperata est, cujus aures ita formatae sunt, ut aspera quæ utilia, & nihil nisi jucundum & læsurum accipiant. Qui noxi

Capitol. in Gord. juu. Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.

Sine discrimine audiat. Et nec bona quidem consilia præmiis afficiat (arcanum dogma suggero:) ne quis spe adipiscendi à vero deflectat, & παρὰ γνώμην πρὸς τοῖς χάρισι λέγει: præter animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.

Thuc. libro III. Sed nec mala supplicij. Defuturi enim sunt qui suadeant, si malè suasisse periculum sit. Non penas statuat.

Ibidem Et sane non melioris fidei habendi, qui prudentius sua serint.

Salustius ad Cæsar. Id est, Felicius. Nam profectò sæpè prava magis quàm bona consilia prosperè eveniunt. Quia pleræque res Fortuna ex libidine suâ agit, Successus enim à fortuna sive deo.

Imò

Plautus Pseud. Centum doctum hominum consilia sola hæc devincit dea.

Tacitus VI. Ann. Cum qua (extremum id moneo) ne pugnet, Et ardua illa atque implexa consilia, quibus impar est, fato permittat. Et quidam supra nob.

C A P U T IX.

Spernenda occulta Consilia, & ab Aulæ servis.

A dno brevem, sed magnæ rei notam. Uti spernat genus illud Domestici consilij, quod per pravam prudentiam non nemo sibi fumit. Id fere constat ex Aulæ quibusdam mancipiis: Aulici cōsiliary improbi.

Qui placita loquuntur.

Quibus Omnia Principum, honesta atque inhonesta, laudare mos est.

Tac. l. xi. Annal.

Rem suam quarunt.

Qui in aures eorum fictè & simulatè, questus sui causâ, insusurrant.

Cic. ad Q. Frat. ep. i. l. i.

Ah cave, cave. Et quisquis privatim tibi servus, is de ijs rebus quæ ad officium imperij tui atque ad aliquam partem reip. pertinent, nequid attingat.

Ibid.

Principem dehonestât.

Quantumvis ille idoneus, tamen species ipsa gratiosi liberti aut servi, dignitatem habere nullam potest.

Ibid.

Imò & vendunt.

Minus, fructum. Et clamât tibi ipsa Veritas: Hi sunt cubiculariæ illi consiliarii, a quibus bonus, cautus, optimus venditur Imperator.

Vopisc. in Aurelian.

C A P U T X.

Dictum de Administris. Et nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

Administri Principis.

IAMQUE plenè absolvi de Consiliarijs: transco ad genus alterum Adjutorum, Administros. Eos dico, QUI PUBLICÆ AUT PRIVATIM PRINCIPIS EXHIBENT IN FUNCTIONE ALIQUAS VIVSVM. Publice: ut sunt Præfecti, Præsides, Quaestores, Judices, & uno verbo ij omnes qui tangunt imperij aut reip. partem. Privatim: ut sunt ij fere, qui ad Aulæ saltem usum aut splendorem adhibentur; quos suo proprioque verbo dicimus, Palatinos. De his minus est. Illos qui in publico versantur, eligi suadescam cum cura: & in primis à triplici hac nota.

In publico:

In Aulâ.

Eligendi à Genere.

Ut genus in ijs honestum. Bene enim Philosophorum columen: Εὐχὸς βελτίους ἔσθαι, τὰς ἐκ βελτίων: Par est meliores esse, eos qui ex melioribus.

Arist. v. Polit.

Viles spernendi.

Et sane vilis ille, qui viles tantùm sibi admovent: præcipuumque indicium non magni Principis, magni liberti.

Plinius Paneg.

Nisi si fieri aliquâ virtute.

Excipio, si eximia in talium aliqua virtus. Tunc enim libens fatear, Optimum quemque, esse nobilissimum.

Vell. l. ii.

Et

Ibid.

Et in cujuscumque anime virtus inest, ei plurimum esse tribuendum.

Apud
Lamprid.
in Alex.

Nam nota mihi altera, Vita est quam super omnia specto. Legi enim: *Meliorem esse rem. & propè tutiorem, in qua Princeps malus sit, ea, in qua mali Principis ministri.*

Probi eli-
gendi.

Moribus ergo probi sint: valeatque illud,

Non infame-
mos.

Claud.

--- emitur solà virtute potestas.

Cic. ad
Q. Frat.
cp. 1.

Malis famosisq; nihil crediderit, nullam existima-
tionis suae partem commiserit.

Tacitus
in Agric.

Imò nec ambiguis. Nonne melius officiis & ad-
ministrationibus non peccaturos praeficere, quàm da-
mnare cum peccarint?

Non anxi-
pites.

Ego censeo. Nam in Principem

Princeps
peccat,
quidquid
illi.

Seneca
Med.

--- culpa cunctorum redit.

Cic. ad
Q. Frat.

Qui non vetat peccare cum possit, jubet.
Illi incumbit in hac custodia imperii, ut non se
unum modò, sed omnes ministros civibus & reip.
praestet.

Plutarch.
Politic.
Præcept.

At nota tertia, Ingenium est. Quod quia vari-
um in nobis, καὶ ὁ μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ πρὸς πόλε-
μον ἐμφύσιον: ille ad civilia, hic ad bellica, natura
aptior:

Apti ab
ingenio, s-
ligendo.

Ibid.

Primum illud est, ut possit ἕκαστος ἑκάστῃ χρεῖα, καὶ
τὸ δίκαιον, περὶ ὁποῦντος: quemque, cuique functioni,
pro indole suâ, admoovere.

Quisque
pro incli-
natione.

Mæcenas enim aptè quædam obiverit, quæ
non Agrippa. Et rectè poëta:

Propert.
lib. 111.

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta.

Tacitus
vi. Ann.

Alterum, ut ingenia inspiciat. Id est, recta eli-
gat, nec tamen erecta. Scilicet, ut pares negotiis,
neque supra sint.

Non nimis
alti.

1. Annual.

Tiberiana cautio non de nihilo. Qui nec emi-
nentes virtutes sectabatur, & rursum vitiis moderat.
Ab optimis periculum sibi; à pessimis, dedecus publi-
cum metuebat.

111. Ann.

Medii ergo optimi, quibus olim & nunc tutif-
simò secreta Principum innixa.

Medii con-
grui.

Quò mihi *Labeo* aliquis *incompacta* libertate?

Capitonis obsequium dominantibus magis probatur.

Eodem.

Tamen raro
vota
his electio.

Ista suadeo: an persuadeo? *Ægrè.* Nescio quomodo *Aulica* hæc comitia affectus dirigit: & fato quodam ac sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est,

iv. Ann.

C A P U T XI.

Administris ipsis præcepta tradita, earum tutela. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem potentiam esse in Aulâ.

Nec de Administris, plura differo: quædam, ad ipsos. O boni, lubrica vestra vita & via est, qui in Aula versamini: in qua, ut vere vir sanctus dixit,

Periculi
plena Au-
la.

Per pericula, pervenitur ad grandius periculum.

Augustin.
VIII.
Confes.
c. VI.

Itaque acri circumspectione & custodia vobis opus contra lapsum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in Palatio,

Obsequium
Admini-
stros deest.

Obsequiosi este. Nam *quantò quis* apud Principem obsequio promptior, honoribus & opibus extolletur.

Tacitus
I. Annal.

Sui usus.

Utiles. Ne sitis dico veteri, *Tineæ* & *forices* Palatii.

Constantini Imp.
dictum.

Audacia.

Audaculi. Nam profectò.

Malus est minister regij imperij pudor.

Seneca
Trag.

Modestia.

At vos qui Majores, cavete ne nobis tales. Et *vestra vos, non Principis fortuna metiamini.*

Hippol.
Plinius
Paneg.
Vell. LIII.

Quieta
otio.

Quod agitis, sine jactantia agite. Placent illi, qui *actu otiosis simillimi.*

Eod. lib.

Qualis ille *Piso*: quo nemo aut validius otium dilexit, aut facilius suffecit negotio: magisque quæ agenda sunt egit, sine ulla ostentatione agendi.

Virtutum
disimulatio.

Invidia sic vitabitur. Cui amoliendæ, non nemo delapsus est ad vitiorum etiam imitamenta.

Tacitus
xvi. Ann.

Mæcenates illi hoc spectarunt,

----*quis mens circumflua luxu*

Noverat intactum vitio servare vigorem.

Claud. de
Probrini
& Olyb.
consul.

Et

Tacitus
III. Ann.

Et Callidus Crispi nepos. *Qui diversus à veterum insueto, per cultum & munditias luxu propior. Suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat.*

O virum
verè ad
Aulam!

Tacitus
in Agric.

Qui sapis, caris. Etiam istud: ut nihil tibi adscribas, nec ad famam tuam gestis exsultes, sed ad auctorem & ducem, ut minister, fortunam referas.

Accepta
omnia
Principi
referant,

Aemilius
Prob. in
Datame.

Luna inquam esto, & gloriæ rux omne lumen refunde illi Soli. *Hæc est conditio regum, ut casus tantum adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ.*

Dio libro
XLIX.

Benè Agrippa. *Δυσὶν παρὴν τὸ εὐδαιμονία τὸ σωτηριώδες, τὸ μὴ δυσχερεῖας αὐτοῖς ἢ πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ ἐν κατάρσει σφῶν ἐκείνος φυλάσσειν: Duorum admonebat virum in Aula solum futurum: Unius, ut difficultatem rerum ipse amoliretur: alterius, ut gloriam impositæ summæ manus illis relinqueret.*

Sibi labores
cupiant,
gloriam
illi.

Sen. II.
de Irâ.

In universum autem in Aula perennare vultis? Duo hæc adsumite. Patientiam: veterani illius exemplo. Qui interrogatus, *Quomodo rarissimam rem in aula consecutus esset, Senectutem? Injuriis inquit ferendo, & gratias agendo.*

Patientes
sunt.

In Cautelam. Quia multi vobis laquei, &

Extremè
cauti.

Seneca
Hippol.
Sallust.
ad Cæs.

Fraus sublimi regnat in aula. Illic ad reprehendenda aliena dicta & facta, ardet omnibus animus. Vix satis apertum os, aut lingua prompta videtur.

Fraudium
animi sedes
aula.

Tacitus
I. Hist.

Illic insidiatores & hostes: qui secretis criminationibus infament ignatum, & quo incautior decipere, palam laudatum.

Sen. Præf.
lib. IV.
Quæst.
Nat.

Cur te fallam? Cum omniaca veris, per ornamenta ferieris,

Tacitus
XIII. An.

Imò ut nemo te evertat, cades spontè. Quia *Nihil rerum mortalium tam instabile & fluxum est, quàm potentia non suâ vi nixa.*

Potentia
ca lubrica

III. Ann.

Vide mihi illos Emeritos: speciem magis inamicitiæ Principis, quàm vim retineant.

Sive

*Reges mu-
tabiles.*

Sive id vitio regum fiat, quorum voluntates ut
vehementes, sic mobiles, sæpè sibi ipsæ adversæ.

Sallust.
Iugurth.

*Fatum in-
certum.*

Sive fato potentia rarò sempiternæ & satius capit
aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum jam nihil
reliquum est quod cupiant.

Tacitus
II 1. Ann.

*Inopina-
tum.*

Et ô bene si non Aratæa aliqua vox erumpat.
Ταὐτ' ἴσιν, ὃ Κεφάλαν, ἐπὶ χεῖρα τ' τυραννικῆς φιλίας :

Plut. in
Arat.

Hæc sunt, ô Cephalo, præmia regie amicitia,

Ista eveniunt : numquam mihi &

*Nos procul
à love &
fulmine.*

Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco,
Leni perfruar otio.

Seneca
Thyest.

JUSTI

JUSTI LIPSI
POLITICORUM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI QUARTI

CAPUT PRIMUM.

*Propriam Prudentiam, id est eam quam
inesse Principi volumus, præceptis diffi-
cile alligari. Latè fusam esse, Instabi-
lem, & Obtectam. Itaque aliquid de eâ,
non plenè à nobis præcipi.*

*Prudentia
materies,
omnes res
humanae.*

*Eaque sin-
gulariter
inspecta.*

ALIENÆ Prudentiæ semitam decurri: aperit-
tur mihi campus Propriæ, sed vere cam-
pus. In quo certam viam aut limitem quis
comprehendet? Diffusa nimis res est, Confusa,
Obscura. Diffusa primum. Quid enim latius se,
quàm res humanæ, pandit? quarum omnium Pru-
dentia est, imò & singularum. Philosophum audi:
Τὴν κατ'ἑκαστὴν ἐστὶν Φρίνην, ἢ γνῶριμα γίνεσθαι δι' ἑμ-
περίαν: Rerum singularum Prudentia est, quæ notæ
homini per Usum sum.

Aristot.
vi. Ethic.
cap. viii.

Atqui res singulæ, infinitæ sunt: quas adeò non
scientia, ut nec numero complectare.

Præcepta enim finita esse debent, & certæ:

Siqua finiri non possunt, extra Sapienciam sunt.

Seneca
Epist. xcvi.
Ibid.

*Circa res
incertas
versatur.*

*Ipsa quoque
mobilitas.*

Jam Confusa eadem. Quia revera instabile to-
tum & fluctuans est, quod Prudentiam vocamus.
Quid enim aliud ea, quàm electio rerum quæ ali-
ter atque aliter sese habent? Quòd si illæ incertæ:
etiam ipsa eò magis, quòd non rebus solum de-
vincta, sed ijs quæ rebus adstant. Tempora, lo-
ca, homines adipiscit: & pro minima eorum
mutatione ipsa se mutat, adeoque non ubique
una,

una, ut nec in unâ re una. Scientiæ autem alia natura est: &

Πάντες ἀπολαύβοντες, ἡ πίστις μὲν, καὶ ἐνδεχομένη
ἀλλως ἔχειν: *Omnes censemus, quod scimus natum non esse Variare...*

*Tenebrosa
est, ob caus-
sa ignotas.*

Sanè incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & stricta præceptorum vincla. Denique Obscura eadem. Quia res eventusque omnes humani in alta nocte.

Nam occuliat eorum semina Deus, & plerumque *Plinius
Planeg.*
honorum malorumque causæ sub diversâ specie latent.

*Aut homi-
ni nec no-
scendas.*

Quis in rebus etiam obviis non suspicatur potius de causis, quàm cognoscit? Sine causis autem Scientia non est, nec traditio ulla firma. Ad- do, quòd in publica & Civili hac gubernatione, etsi in terrenis rebus, pleræque tamen causæ ab alto sunt, nec reperiendæ in hac terra.

Usque adeò (ut ille exclamat) *res humanæ vis
abditæ quædam* *Lucret.
lib.v.*

Obterit, & pulchros fascēs sævasque secures.

Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.

Itaque (verum fateamur) ego & alij hîc caligamus: nec est quisquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, sed tentarit. Quid ergo? Quiesco, & fileo? Res & ordo vetant: & faciam potius quod in Syrtium aliquo æquore deprehensus. Et quoniam clausum directumque iter tenere non possum, confusè viam aliquam signabo, velut astris. O tu me adjuva, qui super astra.

C A P U T II.

Divisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus, in Humanam & Divinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Unam Religionem retinendam ei, & defendendam.

*Togata
Prudentia.*

Militaris.

PRUDENTIA omnis, quam in Principe quæro, duplex est; Togata & Militaris. Illam intellego, quæ in cottidiana hac gubernatione, tranquillisque rebus intervenit. Istam quæ in bello, rebusque turbulentis. Illius materies iterum duplex; Res divinæ,

vinæ, Res humanæ. In rebus divinis versari eam dico, QUÆ SACRA RELIGIONEMQUE TANGIT ET DIRIGIT, QUATENUS TAMEN PRINCIPIS EA CURA. Justè & convenienter sic limito. Quia non Principi liberum in sacra jus Absit, sed inspectio quædam, idque tuendi magis quàm cognoscendi caussa.

In Divinis
Prudentia.

Arist. VII.
Polit.
c. VIII.

Sanè in omni republica Πρώτον, καὶ πρῶτον ἐστὶν ἡ θεία ἰσχύς : Primum est, curatio rerum divinarum.

Religio,
caput in
rep.

Diogen.
Stoic. apud
Stob.

Ad quem autem ea potius, quàm ad Principem pertinet? Δεῖ γὰρ τὸ ἀρίστον ὑπὸ τοῦ ἀρίστου πρᾶξαι, καὶ τὸ ἀγαθόν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τῶνδε : Decet enim quod optimum est, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.

Curanda
Principi
Decori
caussa.

Xenoph.
Pæd. lib.
VIII.

Nec decet solum, sed expedit. Tutelæ tuæ primum: quia verissimè Cyrus ἰσχυρίζετο, ὡς εἰ πάντες οἱ κοινῶν ἡγεστέες εἴεν, ἢ τὸν αὐτὸς εἰλέην περὶ τῶν ἀλλήλων ἀνθρώπων. τι ποιεῖν, καὶ περὶ αὐτόν: rationabatur, si omnes Familiares (imò & subditi) Dei metuentes essent, minùs eos aut inter se aliquid illicitum patraturos, aut in ipsum.

Tutela
caussa.

Aristot.
Rhet. ad
Alexand.

Ad augmentum etiam Imperii. Scito enim τὰς θεὰς δυνάστερας εἶναι πῶς μάλλον αὐτὰς τιμᾶσι: Deos proniores esse in eos, qui maxime illos colunt.

Augment
caussa.

Orat. de
Aurusp.
respon.

Ausus gloriari Tullius: Romanos, non calliditate aut robore, sed pietate ac religione omnes gentes nationesque superavisse.

Lactant.
de Irâ
cap. XII.
Eodem
lib. c. VIII

Jam verò publicè, qui salvi sumus nisi illa salva Religio, & timor dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem.

Status Pu-
blici caus-
sa.

Diodor.
Sicul.
lib. II.

Tolle hoc vinculum: vita hominum stultitiâ, scelere, inhumanitate complebitur.

Idemque, si confundis. Nec enim audiendi Ægyptii illi reges, qui variam & miscellam religionem induxerunt, stabiliendo, ut putarunt, scepro: Καὶ ἔτιως μεθ' ὅποτε ἡμεῖς οὐκ ἐν δυνάμει οἱ κατ' Ἀίγυπτον: & ne umquam conspirare inter se Ægyptii omnes possent.

Non ea
miscenda.

Mæcen.
apud
Dionem
Cassium,
libro III.

O fatui! Unionis auctor illa una: & à confusa ea, semper turbæ. Musarum ille pater quanto melius! cujus hoc ad Augustum monitum exstat. Τὸ μὲν θεῖον πάντῃ πάντως αὐτὸς τε σέβει, καὶ τὰ πάτρια, καὶ τὰς ἀλλὰς πᾶσιν ἀνάγκασε: Divinum illud numen, omni tempore ipse cole juxta leges patrias: & alij ut colant, effice.

Una, opti-
ma.

Addit: Τὰς δὲ ἐνέχοντάς τι περὶ αὐτοῦ καὶ μέγα καὶ κόλαζε, καὶ μόνον ἡμεῖς θεῶν ἑνεκα, καὶ καὶ φρονήτας ἐδ' ἀλλὰς ἀνθρώπων.

Pœnendi
qui va-
niant.

pro-

προσησιν, ἀλλ' ὅπκινα πια δαιμόνια δι τοῖς τὸν ἄντι-
σφίγγτες πολλὰς ἀναπειθόν ἀλλοτρίοις : καὶ τὰς
καὶ συνωμοστὰς, καὶ συστάς, παρὶ τὰς γ' ἡγοῦν, ἀπὲρ
ἡκιστα μεταρχί' αὐτὸν συμφύρει : Eos verò qui in divinis ali-
quid innovant, odio habet & coërce. Non deorum so-
lum causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud sa-
nè quidquam magni fecerit) sed quia nova quædam
numina hi tales introducetes, multos impellunt ad
mutationem rerum. Unde conjurationes, seditiones,
conciliabula existunt, res profectò minime conducibi-
les Principatui.

Lactant. i
Instit.
c. xx.

O verba, ab impio & ad impium, nimis pla!
Hæc vera prudentia : & Principi qui sapit, reli-
gio & veneratio nulla alia, nisi unius Dei tenenda
est.

Cic. ii.
de Divin.

& tenenda ex ritu veteri. Majorum instituta Mos probus
tueri sacris caerimoniisque retinendis, sapientis est. & verus
servandus.

Aristot.
Rhetor.
ad Alex.

Καὶ τὰ πάτρια ἢ παρὰ πᾶσι παραβαίνον ἀδικήσιν :
& patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium
nefarium habetur.

Iustin.
lib. vii.

Puni igitur, si quis turbat. Jure ille à diis proxi-
mus habetur, per quem deorum majestas vindicatur. Vindican-
das :

Lactant.
lib. v In-
stit. c. xx.

Serio, serio, hoc imbebe : Nihil esse in rebus hu-
manis religione præstantius, eamque summa vi oportere defendi. Omni vi
defendenda.

C A P U T III.

De una religione amplius quaesitum. Numquam-
ne dissidium ferri possit? Saltem in tempus.
Idque quadamtenus videri.

ERGO firmiter hæc nostra sententia est, Unam
religionem in uno regno fervari. Quæri ta-
men duo possunt : Sempërne puniendi qui dissen-
riunt, & An omnes? Quâ de re ut disseram, non
Curiositas me impellit, sed publica Utilitas, &
præsens hic Europæ status, quem nego me sine
lacrimis intueri. O melior mundi pars, quas dis-
sidiorum faces religio tibi accendit. Collidun-
tur inter se Christianæ reipub. capita, & milleni
aliquot homines perierunt, ac pereunt per speci-
em Pietatis. Quis hîc filebit? Non ego. Et quam-
vis cum Platone sciam ἢ δὴ ἐολατὶ τοιαῦτα πρὸς
τὰς πόλεις : calumniis hæc obnoxia in vulgus :

Calamitas
Europa à
dissidio Re-
ligionum.

Calumniâ-
tur, si quæ
moderò
vult :

In Eu-
typht.

Nec

Nec quidquam tam probè aut providè hîc dici, quod non vellicare malignitas possit.

Seneca
Epist.

Tamen subibo hoc discrimen, & pro virili a-
quam infundam in Sacrum hunc ignem. Hoc ex-
culatiùs, quod consilia, non decreta adfero: nec
asserò aliquid, sed pono. Tu qui legis, scito à piâ
puraque mente hæc esse: & si ipsa aliter, subijci
à me iis quorum propriè cognitio hæc & cen-
sura.

At nos cõ-
natur.

Obnoxia-
men Tru-
duntur
judicij.

Ut rem intelligas, duo genera eorum facio qui
in Religione peccant: qui Publicè, & qui Privati-
tim. Publicè peccare dico, QVI ET IPSI MALE
DE DEO RECEPTISQUE SACRIS SENTIUNT,
ET ALIOS AD SENTIENDUM PER TURBAS IM-
PELLUNT. Privativim, QVI PARITER MALE
SENTIUNT, SED SIBI. De primis primò quæri-
tur, an talibus esse debeat impune? Nego. Puni-
antur à te, ne tu pro illis puniaris.

Peccantes
in religio-
nem dupli-
ces:
Turbones;

Et Eerones.

Turbones,
semper puni-
endi.

Cypr. de
util. Pœ-
nitentis.

August.

Maxime si turbant. Melius enim est, ut pereat
unus, quàm ut pereat unitas.

Seneca
de Benef.

III. C VI.

Cic. Phil-
lip. III.

Lib. IV.
Cod. In-
stin. de
Hæret.

Violatarum religionum aliubi atque aliubi diversa
Pœna est, sed ubique aliqua.

Clementiæ non hîc locus. Ure, seca, ut membro-
rum potius aliquod, quàm totum corpus intreat.

Nam quod in religionem divinam committitur, in
omnium fertur injuriam.

Tacitus
III. Ann.

Atque hoc firmum certumque esto, quamdiu
turbatores coërceri possunt sine majore turbâ.
Quid autem, si aliter? & quid si ea tempora sint,
ut subita coërcitio plus damni in reipub. ferat?

Unâ ex-
cepit, &
nisi melius
à turbis.

Sen. Ep.

Nam ea interveniunt: vel nostrum hoc vide.
Quo fatalis ista est ingeniorum scabies, ut omnes
disputare malint, quàm vivere.

Acuinostris
infelix in-
ferias.

Plato in
Apol.

Aculeones ubique & Curiones, qui *ἄεσπερ δ' ὄν*
ἔντεσσι τῶν τεύχεσσι γυνή, καὶ τὰ ἐν γυναικί: sat agunt in-
quirentes, & quæ subter terram sunt, & quæ super
cælum.

Tacitus
III. Ann.

Horum quanta multitudo? Ut rei agipossint,
acie vincendi sunt.

Cic. ad
Att. XII.
epist. I.

Hîc igitur juste ambigo, An non fas tempora
paulisper Principi inspicere, quibus parère omnes
Politici præcipiunt.

Tolerandi
inter lum-
as melius
tollu.

Et an non potius sit, omittere adultera & prævalida viua, quàm illud assequi ut palàm fiat quibus flagitijs impares simus.

Tacitus
III. Ann.

Calidi
nocens.

Omittere dico in tempus. Nam in morbis quoque nihil est magis periculosum, quàm immatura medicina:

Seneca
Consol.
ad Helu.

Tempus
multa sa-
nat.

Et scio medicos, plus interdum quiete, quàm movendo atque agendo, proficere.

Livius
XXII.

Sanè istos ab atrabile, Dies plerumque sanat & Quies.

Ex medi-
corum
scito.

Arma, arma clamant alij. Sed nōne re vidimus, arma armis irritari.

Plinius
Paneg.
Sen. I. de
Clem.

Et diata
melior chi-
rurgia.

Naturâ contumax est humanus animus, & in contrarium atque arduum nitens.

Tu iterum iterumque vide, an non connivere interdum melius quàm intempestivis remedijs delicta accendere.

Tacit. III.
Annal.

C A P U T IV.

An puniendi singuli, & quieti? Itemque an extrahendi & perquirendi? Neutrum (si intentè quidem fiat) ex usu videri. Doctore prius huius opus, non tortore.

Errores
simplices
non statim
puniendi.

SECUNDA Quæstio est, de his qui in Religione peccant privatim. Ecce labes errorum in mea mente, sed neminem maculo: quiesco domi, & fileo. Hincne talis etiam puniendus? De quietis temporibus, non disputo: de turbidis, ambigo. Et interdum illa valeant,

Tacere liceat, nulla libertas minor

Seneca
Oedip.

A rege petitur.

Nemo rex perinde animis imperare potest, ac linguis.

Curt. VII.

Mentium rex, Deus est.

August.
in Ioan.

Hæc viâ
vix emen-
das.

Sanè nimio aut intempestivo terrore quid efficitur? Ut vultu, qui maximè servit, assentiantur:

Curt.
VIII.
Lactant.
v. c. XIV.

Corde minimè. Quis enim imponat mihi necessitatem vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi?

Simulato-
res efficit.

Fictiones ea res inducit. Et fortasse Purpure tue cultores aliquot efficies, non Dei.

Ex The-
mistij di-
cto apud

Vide

Socrat.
Ectel.
Hist. III.
cap. XXI.
Bern. in
Cant.
Seneca I.
de Clem.
Idem I.
de Ira.
August.
Ep. LXV.

Vide ne, in statu simili, tutior via altera docendi ac ducendi. *Fides suadenda est, non imperanda.* *Ducendi potius.*

Ingenia nostra, ut mobiles & generosi equi, melius facili freno reguntur.

Et errantem per agros ignorantia via, melius est ad rectum iter admovere, quam expellere.

Ita profecto est. Tolluntur hæc talia quæ sensibus insident, docendo magis quam jubendo, monendo quam minanda.

In fidibus siquid discrepat, non abruptis statim, sed paulatim reducis ad concentum: in Fide cur non idem fit? & peccata sic compescis, ut sint quos peccasse poeniteat?

Atque hi tales sæpè meliores. *Multo firmior est Fides quam reponit poenitentia.* *Poenitentes, bis boni.*

Et si poena etiam sæpè reposuit. Et lentis tepidisque animis quod cohortatio quiesca non suavit, minax subito terror extorsit.

Sed quid Tempora, quid etiam Pietas poscat, Princeps videto: idque de priorum sententiâ. Tu o benigne & miserator Deus (nam voto & suspicio locum hunc claudio) divisa hæc junge; & effice, ut multitudinis credentium sit cor unum, & anima una.

Idem ad
African.
Procos.
Lactant
in hac tali
re, libro V.
cap. XII.
Prosper
II. De
Vocat.
Gent.
C. XXXIII.

In Aët.
Apost.
cap. IV.

CAPUT V.

Transitum ad Prudentiam in Humanis. Huic duo fontes reclusi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem exposita Natura vulgi.

PRUDENTIA in Humanis rebus me vocat: de qua liberiùs jam & libentiùs dicam. Hanc intellego, PERITIAM IN EXTERNIS TRANQUILLE ET FIRMITER GUBERNANDI. Duos illi fontes tribuo, Naturam populi & Naturam regni. Sanè cum omnia dispexeris, nihil reperies peritè ad gubernandum olim aut nunc moritum, cui non hinc scaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam; & tum denique rivulos aliquot ex ijs deducam utilium monitorum. Quisquis calidus peritusque regendi esse vis,

Duplex caput Prudentie gubernationis.

Prins. Na-
tura popu-
li.

Noscenda tibi natura vulgi est, & quibus modis temperanter habeatur.

Tacitus
111. Am

Qui im-
plex noscē-
dus.
Tantū

Vulgi, meo iudicio, triplicis, Tui Finitimi, Univerſi. Tui. quid enim magis necessarium quàm ut eum nōris cui præs?

Vicinus :

Principis est virtus maxima, nosse suos.

Martial.

Finitimi. Jure: quia res tibi sæpe cum eo & fœdera. Variant autem ingenia. & sunt tam civitatum quàm singulorum hominum mores: gentesque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ? in vinum, in Venerem proniores aliæ sunt.

Livius
XLV.

Omnis.

Universi etiam. Quoniam motus quidam affectusque sunt, quos communiter reperias in omni hominum gente. Quos nisi nosti, quæ ad eos te componas? Scriptum olim: Οὐκ ἔστιν ὁ ἀρχὴν καὶ ἀρχέσθαι: Non est ut recte imperet, cui non imperatum.

Arist. 1. 1. r.
Politic.

Sive, ut vertit noster Sophus: Nemo bene imperat, qui nisi antè paruerit imperio.

Seneca
11. de Lib.

Recte. Non quia omnes reges voluerint esse e subditis: (minime. Multi in purpura nati, & à successione fere regna) sed hoc indicantes, ingenia & inclinationes subditorum imperanti noscenda, sic tamquam ipse inter eos. Audi senem illum Principem: Utilissimus idem ac brevissimus rerum bonarum malarumque delectus, cogitare quid sub alio Principe aut nolueris aut volueris.

Galbam
apud Tac.
1. Hist.

Audi regium suasorem: Ἀνίστα ἀνὶ τέρει παρὰ τῶνδε, σὺ ποιεῖν ἰδεόμενος, πάντα αὐτὸς, ἀντιπαγγέλῃ προκρίσεις, ἕτε πᾶ καμάρησιν, καὶ πάντα κατορθώσεις, καὶ τὰς καὶ ἡδίστα καὶ ἀκινδυνώτατα βίωσιν: Si omnia quæ alium quemvis in te imperantem facere velles, ea ipse tuâ sponte feceris: nec peccabis quidpiam, & omnia rite diriges, & vitam ex eo jucundissimam simul & tutissimam vives.

Maxen.
apud Dio-
nem lib.
111.

Unde ij
noscenda.

Tu igitur hæc disce. Unde? à Percunctatione, ab Usu, à Libris. à Me etjam nonnihil, qui præcipuos popularium Affectuum depingam hîc tibi ut in tabella. Vulgus omne

Brevis co-
rum index

INSTABILE. Vulgo nihil incertius.

Cic. pro
Muræ.
Idem pro
Domō.

In multitudine est varietas, & crebra tamquam tempestatum, sic sententiarum commutatio.

Pronum in
affectus.

AFFECTUS ponit, aut sumit. Ut est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, quam immodicum servitiâ fuerat.

Tacitus
1. Hist.

Nec

Quintil. II. Decla.	Nec quidquam facilius, quàm in quemlibet affectum mutare populum.	
Tacitus I. Hist.	JUDICII EXPER. Plebi non judicium, non veritas.	Sine judicio.
Cic. pro Planç.	Non dilectu aut sapientiâ ducitur ad judicandum, sed impetu & quâdam etiam temeritate.	
Ibid.	Non est consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia.	
Idem pro Roscio.	Ex opinione multa, ex veritate pauca judicat.	
Tacitus II. Hist.	Vulgus vacuum curis, & sine falsi verique discrimine solitæ adulationes edoctum.	
Sallust. ad Cæt.	AD PLURES inclinat. Multitudo vulgi, more magis quàm judicio, post aliud alium quasi prudentiorem sequuntur.	Adheret verba:
Seneca De vitâ beat.	Pecorum ritu, antecedentium gregem.	
Tacitus II. Hist.	NATURA INVIDUM. Agris oculis alienam felicitatem intuetur.	Invidet.
Livius lib. XLII.	Prævo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vitur, deteriori atque infirmiori favet.	
Tacitus II. Hist.	SUSPICAX. Municipale vulgus primum ad suspicionem.	Suspiciatur.
V. Ann. I. Hist.	Mos vulgo, quamvis falsis reum subdere.	
Ibid.	CREDULUM. Facilis civitas ad credenda accipiendaque omnia nova;	Omnia credunt.
III. Ann.	Præsertim cum tristia sunt.	
Eodẽ lib.	Quomodo audita pro compertis habent.	
Lucan. I.	RES AVGET. Cuncta, ut mos famæ, in majus credita.	Asseverat.
Silius IV.	---- Sic quisque pavendo Dat vires famæ: nulloque auctore malorum, Quæ finxere, timent.	
Ibid.	---- traduntque metus, nec poscitur auctor. Adstruit auditis, docilis per inania rerum. Pascere ruimorem vulgi pavor.	
Tacitus I. Hist.	Vagus primum & incertus rumor. Mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam & vidisse adfirmant: credulâ famâ inter gaudentes & incuriosos.	
III. Hist.	COMPRIMI NESCIT. Prohibiti per civitatem sermones, eoque plures; ac si liceret, vera narraturi, quia verabantur, atrociora vulgaverant.	Veritas loquitur.

Vagis per urbem militibus, qui sermones populi cō- 11. Hist.
tercerent. Id præcipuum alimentum famæ erat.

Publica expectatio magni secreti impatiens : & 1. Hist.
male coercitam famam suppressentes augebant.

Tendit in TURBIDUM. *Vulgus cujusque motus novi cu-* Eodē lib.
turbas. *pidum.*

Ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum, cu- Sallustius
pidum novarum rerum, quieti & otio adversum. Iugurth.

Præsertim si DUX SIT. Ut mare, quod suâ Cicer, pro
naturâ tranquillum est, ventorum vi agitur : sic Cluent.
populus suâ sponte placatus, hominum seditiosorum
vacibus, ut violentissimis tempestatibus, attollitur.

Nam vulgus sine rectore, præceps, pavidus, se- Tacitus
cors. 14. Hist.

Vereque dictum, Nihil ausuram plebem princ- 1. Ann.
pibus amotis.

FAVET FERVIDIS. Et plebe iudice, τοῦ σῶ- Thucyd.
φροντὶ ἀνάνδρως προσημα. καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ἕνετ' ἐπι- lib. 1.11.
παν ἀργόν. τὸ δὲ ἐμπλήκτως ὁξὺ, ἀνδρὸς μάλιστα. προστε-

Se. Quidquid modestum, ignavia speciem habet: quod
circumspectum & providum, segnitæ. Quidquid au-
tem abruptum & præceps, id verò fortè & virile cer-
setur.

Ideò vincit in eâ plerumque pars majoris animi Liv. VII.
quàm consilii.

Et grati stolidi, ac vecordi facundiâ.

Tacitus
 14. Hist.
 1. Hist.

Reipublicæ
negligentiæ.

NEGLEGIT REM PUBLICAM. Magnitudine
nimiâ, communium curarum expers populus.

Sua dili-
gens.

Privata cuique Stimulatio. & vile decus publicum. Ibid.
Intenta mala, quasi fulmen, optant dumtaxat se Sallust.
quisque ne attingant. Orat.
 Philip.

Fortè ver-
bi :
Nec ultra,

VERBIS FEROX. Prosacia plebis ingenia.

Tacit. 11.
 Hist.

Sed nihil ultra verba ausurum.

111. Hist.

Impigra linguæ, ignavi animi.

Sallustius

Semper
immodi-
cum.

METU AUT SPE NIMIUM. Hæc est na-
tura multitudinis. Aut servit humiliter, aut superbe
dominatur. Libertatem, quæ media est, nec spernere
modicè, nec habere sciunt.

Orat.
 Marcij.
 Livius
 XXI. 11.

Nihil in vulgo modicum. Terrere, ni parveant: ubi Tacitus
perit. uerint, impune contemni. 1. Ann.

Vulgus audaciâ turbidum, nisi vim metuat, VI. Ann.
Plura sunt, quæ tu à te addes.

CAPUT VI.

*Fons alter reclusus, Ingenium regum & regni.
Duo hic considerata, quæ Communiter con-
veniunt, & quæ Distinctè.*

EGO ad Naturam regni propero: è quâ pau-
ca hæc tibi delibo. Communiter eam nosce,
& Distinctè. In Communi notitiâ hæc sunt.

Regnum omne fluctuans & INSTABILE. Ar-
duum enim & subiectum Fortunæ cunctis regendi
onus.

*Alterum
caput Pri-
dentia. Na-
tura regni.
Id instabi-
le.*

Tacitus
I. Ann.

Seneca
Ep. xci.

*Ut alta ventos semper excipiunt iuga,
Imperia sic excelsa Fortunæ objacent.
Nihil in ausum est Fortunæ. Adversus Imperia
idem habet juris, quod adversus imperantes.*

*Subito sæpè
accidit.*

Ibid.

*Itaque sæpè occultis causis labitur. Et quæ do-
mesticis steterant bellis, quæ externis regna, nullo i-
pellente ruunt.*

Livius
l. xxxvii.

*Et totum ferè labitur, cum coepit. Verè ille scri-
psit, Regum Majestatem difficilius à summo fastigio
ad mediū detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.*

*Et totum
cum aliqua
pars.*

Seneca de
Benef. vi.
c. xxxiii.
Tacitus
II. Hist.

*Non enim his gradibus, quibus ad summa per-
venum est, retrò itur: sæpè inter fortunam maximam
& ultimam nihil interest.
Imperium cupientibus (aut habentibus) nihil me-
dium inter præcipitia aut summa.*

*In summo
aut in imo
est.*

Nec Fortunæ solùm objectum, etiam ODIIS.

*Odiosum
plerumque*

Seneca
Theb.

*Simul ista mundi conditor posuit Deus,
Odium atque Regnum.*

Causa sæpe in Impotentia regum. Nam

*Idq; ob re-
gum mores
Qui licen-
tiosi.*

Idem A-
gamemna.

*Id esse regni maximum pignus putant,
Si quidquid aliis non licet, solis licet.*

Idem
Hippol.

*Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.
Et in pervicaci eorum Superbia.*

*Pertinaces
& superbi.*

Ibid.

-----durus & veri insolens

Ad recta flecti regius non vult tumor.

Seneca de
Benef. vi.
cap. xxx.

Flecti non minus existimant turpe, quam vinci.

*Etia quia
nos aere
difficiles.*

Sed causa etiam altera in Natura nostra. Quia *Sallust ad
Cæ.*
nemo alteri imperium volens concedit: & quamvis bo-
nus atque clemens sit qui plus potest, tamen quia ma-
lo esse licet, formidatur.

*Insidii ex-
ponitur.*

Ideoque regnum obnoxium INSIDIIS.

Multum iniqui atque infideles regno, pauci sunt boni. *Attius.*

*Ideo meri-
tulosi reges.*

Nec immerito reges semper in TIMORE. In- *Sallustius
Iugurth.*
genia regnum prona ad formidinem.

Sæpè nimis: &

--- dubia pro certis solent

Timere reges. *Seneca
Oedip.*

*Suspicientes
& amuli?*

Iidem AMULI, & suapte naturæ potentiæ anxij, *Tacitus
IV. Ann.*

Nec regna socium ferro, nec tædæ sciunt. *Seneca*

*In ipsos
filios,*

Adeo, ut displiceant regnantibus etiam civilia fi- *Agam.
Tacitus
II. Ann.
I Hist.*
liorum ingenia.

Et suspectus semper indususque dominantibus, quis-
quis proximis desina: ut.

*Regni vi-
res noscen-
da:*

Hæc taliaque Communiter scies. Jam illud Di-
stincte, Quantum tuum regnum sit, & quale. Po-
tentia, inquam, tua, serio tibi noscenda est.

Meriti sua regna decet, viresque fateri.

Multidum se tam magnos, quam audiunt, credunt, *Lucan.
VI. I.
Seneca de
Benef. VI.
cap. XXX.*
attraxere super vacua & in discrimen rerum omnium
perventura bella.

*Et ejus co-
stitutio sive
forma.*

Etiam regni Qualitas. Cuiusmodi illud sit. Ve-
tus, Novum; Hereditate, an Suffragio traditum &
tradendum; Legibus, an Vi quaesitum. Et quid-
quid tale. Pro his enim varie attemperandum
sceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperij il-
læ habenæ.

C A P U T VII.

*Præcepta nunc ex hisce fontibus petita. Et pri-
mum universe posita, quæ firmant Regnum
aut violenti: mox distinte de Vi dictum. Opus
regi Custodes, Milites, Arces aut potius
Colonias.*

BENE habet, duplicem Arcton meam signavi, ad
quam flectendi mihi idemtidem oculi: nunc
auda-

audacter vela do , & undosum mare ingredior
Præceptorum. Ea hoc ordine disponam , ut quæ
Iuvant firmantque regnum, præmittam : subjun-
gam quæ Lædunt & perdunt. Duo igitur sunt, *Duo fr-*
quæ tranquillum id aut firmum efficiant, *manda Ro-*
gno: *Duo evert-*
tendo. *Vis desin-*
ta : *Divisa.*
Custodes
regij.
VIRTUS: duo item , quæ turbidum aut caducum,
VIS & VITIUM. Singula hæc, ut meus captus est,
subtiliter videamus & partitè. Vim in iuvante
parte primùm pono , & intellego PRÆSIDIUM
QUOD PRINCEPS UTILITER ADHIBET AD SE-
TUENDUM AUT REGNUM. Id ferè duplex, Milite-
tes, & Munimenta. Milites iterùm duplices, Custo-
des & Ordinarij. CVSTODES , regis ipsius tutela
propria: qui scilicet.

Seneca 1. *Somnum ejus nocturnis excubiis muniant, latera,*
de Clem. *objecti circumfusque defendant, incurrentibus peri-*
culis se opponant.

Tacitus *Miles in forum, miles in curiam comitabitur, scri-*
1. Ann. *bit de suo Principe Tacitus.*

Seneca 1. *Nam probus vetusque ille mos : & quamquam*
de Clem. *in nullo metu, decorè tamen eos Princeps, & vel*
ornamenti causâ habeat.

Tacitus *Sed esse & ORDINARIOS milites volo: manum*
14. Ann. *scilicet aliquam grandiore (pro viribus & mo-*
do regni) ad subita casuum aut bellorum. Et qui,
si auxilium res poscat, haud procul accedantur.
Ordinary
& perpetui
milites.

Ibid. *Nam scimus, voluntarium sæpe militem deesse.*
Ac si suppeditet, non eâdem virtute ac modestiâ age-
re: quia plerumque inopes ac vagi (ut hodie quidem
mos est) sponte militiam sumunt,

Dio libro *Grande momentum in hoc præcepto: & C. Cæ-*
31. 11. *sar solitus dicere, Δύο τε ἵμαι τὰς δυναστείας πα-*
ρακινδύνασαι καὶ φυλάσσειν καὶ ἱπαιῶνται, στρατιώταις καὶ
χρήματα; Duo esse, quæ Principatus comparent, ser-
vent, augeant, Milites & Pecuniam.

Severus *Atque alius ab eâdem mente (etsi paullò im-*
Imp. *probius) ad suos liberos : ὁμοιοῖτε, τὰς στρατιώταις*
apud *πλατεῖσιτε, καὶ ἔχον πάντων κατὰ φρονίτη : Inter vos*
Dionem *consentite, milites ditare, reliquos omnes spernere :*
in vitâ *At munimenta possis usurpare duplicia, Arces*
ejus. *aut Colonias. Illas vulgus & hodiernus mostibi*

ingerit: ego istas, & mos vetus. Sane ARCES non tã
firmæ compedes, quàm censentur : ad exiguum
Arces
quatenus
milites.
mo-

motum validæ; fragiles (ipsi vidimus) ad communem & magnum. In finibus tamen & contra hostem, haud valdè eas spernam: in mediterreis & contra cives, valdè. Populo alicui diffidis? premere cum vis? COLONTIAS tibi suggero, vere *des servitutis.*

*Prælatius
Colonias:*

Tacitus
in Agric.

Hoc solidum, hoc firmum munimentum est: in quo non locus solum talis, sed homines ipsi sint. Coloniarum enim fere constant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conspiratio:) nec usurpandæ temere nisi in externos. Nam non assuetæ *fiænt servitutis tumidæ gentium inflatæque ceruices, facile aliàs ab imposito jugo resiliunt.*

*Sed saltem
in exteris.*

Flor. iv.
cap. ult.

Sive etiam in feroces & recens subjectos. Quid quid enim dicunt, quos *viceris caute amicos tibi esse credas.*

*Aut recens
domitos.*

Curt. vii.

C A P U T VIII.

De Virtute duplici, servatrice Regnorum. Benivolentia populi commendata, & ostensa triplex ad eam via.

Vis ergo opportune etiam ab optimo Principe adhibenda, ex scito veteri:

Quædam vitæ tractanda, quò ceteris quies sit:

Tacitus
i. Ann.

Sed magis Virtus. In qua mihi quidem præcipuum Principatus robur est & pondus. Eam paulò aliter quàm vulgus, hîc appello LAUDABILEM UTILEMQUE IMPERIO AFFECTUM, DE REGE, VEL IN REGEM. Studiose sic discrimino. Nam cùm duplex ejusmodi Virtus sit, Benivolentia & Auctoritas: nasci quidem utraque à rege & per regem debet, sed sedem tamen suam & domicilium in animis Populi habet. Atque illa, in regem Affectus est: hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facile rem mentemque meam capies. Nam BENIVOLENTIA, quam hîc quæro & suadeo, est SUBDITORUM IN REGEM EJUSQUE STATUM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

*Quid hîc
virtus.*

*Benivolentia defini-
ta.*

*Utilitas
ejus.*

Quæ nimis utilis, imò necessaria, ad res gerendas. Plato verè dixit: *Διὰ τὴν ἀπλοκίαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸ πρᾶττον ἐστὶν:* *Ab eo quòd placeas hominibus, actionum efficacia est.*

Epist. xv.
ad Dio-
nem.

Para

Para igitur idque via triplici, Lenitatis, Beneficentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipso primum, verbis factisque benignus, comitate & alloquiis officia provocans.

Quomodo paranda? Lenitate in te, & circa te.

Quid ni ita cum civibus tuis, quasi parens cum liberis, vivas?

Cum illa tamen exceptione, ut incorrupto ducis honore.

Temperie opus est: nec aut reverentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.

Raræ hoc sed magnæ laudis, cum virtutes specie diffares prudentiâ junguntur.

Sed promes etiam in Imperio: ut tranquillum id ac lene sit, nec alia ejus facies, quam sereni cæli ac nitentis.

Lenitate in omni imperio.

Hoc ex ingenio hominum est: qui nec totam serviutem pati possunt, nec totam libertatem:

Domiti ut pareant, non ut serviant.

Hoc ex usu ipsius imperii: quia reverà remissius imperanti melius paretur.

Hinc Quies:

Sed & fidelius paretur. Nullus terror, ait Livius, cum omnia bello arderent, fide socios demorvit: videlicet quia iusto moderatoque regebantur imperio.

Hinc Fides:

Cæsar's effatum est: Ἡ ἐξουσία μετρίως καὶ πάλαι καὶ κατὰ κτηθήναι τηρεῖ: Potentia mediocriter exercita, omnia quæ sita conservat.

Hinc Stabilitas.

Contrà, Ὁ ἀνιδίω ἐς πάντα ἀπλῶς τῇ δυνάμει κατεχρησμένη, ὡς ἐν τοιαύτῃ ἔτι ἀσφάλειαν ἀκριβῆς ἐνρίσκει: Qui impudenter & passim in omnibus potentia abutitur, is neque veram benivolentiam neque firmam, securitatem invenit.

Jam & BENEFICIENTIAM adjunges. Nam liberalitate qui utuntur, Benivolentiam sibi conciliant, & quod aptissimum est ad quiete vivendum (si vè & regendum,) caritatem.

Beneficentia item paratur.

Vis scire quanta ejus vis? Melius beneficiis imperium custoditur, quam armis.

Qua semper usui:

Sane vulgo, ex veteri verbo, Omnium dulcissimum est, accipere.

Donabis igitur, vel Augusti exemplo: qui Miluem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit

Idque

Tacitus
v. Hist.
Plinius
Paneg.
Tacitus
v. Hist.

Plinius
Paneg.

Cic. Ora-
tore ad
Brutum.

Seneca
1. de Ira

Tacitus
1. Hist.

Idem
Agric.

Seneca
1. de
Clem.

Lib. XXI.

Apud
Dionem
lib. XLII

Ibid.

Cicer. 1.1.
de Finib.

Seneca
de Breu-
vitz.

Idem de
Benef.

Tacitus
1. Ann.

*Maximè
in novo sta-
tu.*

Idque effusè in novo imperio. Sic enim tibi firmabis, & novis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa valent.

Ibid.

*Quibus tam-
en conse-
gas, vide:*

Sed cum Judicio: nec placeant mihi illi Reges qui multa opertis oculis donant.

Seneca
IV. de Be-
nef. cap.
xxxvi. 1.
Plinius
Paneg.
Ibid.

Tu largiere bellorum sociis, periculorum consor-
tibus:

Sive etiam de te benè ac fortiter, sed in togâ me-
ritis.

Aut ijs denique qui mereri possunt. Illis scilicet præmia, his exempla.

Ibid.

*Et quan-
tum, vide.*

Sed cum Modo etiam. Nam Simplicitas ac liberalitas, nisi modus adsit, in exitium vertuntur.

Tacitus
III. Hist.

*Alioqui
tas & se
perdis.*

Si omnibus, si passim: quis finis? Singuli numquam exsatiabuntur, res publica deficiet.

II. Ann.

Itaque alienis bonis manus offerre cogeris:

Cicer. II.
de Offic.

Quod exitiabile. Nec umquam tanta studia assequeris eorum quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.

Ibidem.

Cave igitur. Atque adedò nihil largiatur Princeps, dum nil il auferat.

Plinius
Paneg.

*Denique
indulgen-
tiâ para-
tur.*

Tertiò INDULGENTIAM suasi: hac mente, ut quatenus sine corruptela morum potest, populum Laxe habeos & Jucunde. Laxe, ut in Vitu: ne plebes acri annonâ fatigetur.

Tacitus
IV. Ann.

*In viliori
Annonâ:*

Nam vulgo una ex republicâ annonæ cura,

IV. Hist.

---- duas tantum res anxius optat,

Juvenal.
Sat. 10.

Panem & Circenses.

Omnes autem qui remp. gubernant, consulere debent, ut earum rerum copia sit, quæ sunt necessaria.

Cicer. II.
de Offic.

In ludicris.

Jucunde etiam: puta in ludis & ejusmodi receptis voluptatibus. Nam vulgo, sicut pueris, omne ludicrum in pretio est.

Seneca
Ep. cxvi.

Idemque cupiens voluptatem, & si trahat eò Princeps, latum.

Tacit.
xiv.
Annal.

*Quæ scrib-
endi usum
graves.*

Itaque vides, nec majores abhoruisse spectaculorum oblectamenta.

Ibidem.

Ufus

Idem in Agric.

Ufus enim aliquis in ista re: cùm ita ferociiores populi, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescunt.

Ibid.

Idque apud Imperitos Humanitas vocatur, cùm pars servitutis sit.

Frangunt
& mol-
liunt.

Tacitus
1v. Hist.

Verissimum est, Voluptatibus Romanos plus ad-
versus subjectos, quàm armis valuisse.

Pylades
apud
Dionem
lib. L iv.
Tacitus
in Agric.
Ann. xvi.

Nec id nescivit ille histrio, qui increpanti Au-
gusto quòd ejus causa in plebe essent tumultus:
Συμφέρει σοι, Καίσαρ, inquit, αὐτοῖς ἡμῶς ἔμμεν δένδια-
σσι βίοντες: Expediit tibi, ò Caesar, populum circa nos
distineri.

A genero
sive curis a-
vocant.

Acute. Nam profecto virtus ac ferocia subdito-
rum, ingrata imperantibus.

Sed modum tene: & vide ut hæc lætitiæ potiùs,
quàm lasciviæ dentur.

Tamen
lascivia &
luxus vi-
tandæ.

Facile enim ista irrumpet. nec pudicitia aut mo-
destia, nec quidquam probi moris ultra reservabitur.

Ita tui & Tu peribitis. Quid enim salvi, amissis
moribus?

CAPUT IX.

Auctoritas commendata valde. Tria ostensa, quæ
ad eam ducunt. In quibus quia Imperij præcipua
vis est, accurate & enucleate de his dissertum.

A UCTORITAS inter Juvantes virtus altera
est. Quam * suprà quoque libavi: sed hoc tan-
tùm. Nunc uberius, & pleno magis ore dicenda
est. Definitio iterùm: Auctoritas est IMPRESSA SUB-
DITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS
DE REGE EJUSQUE STATV. Constat ex Admira-
tione & Metu: cujus utriusque temperies sive
mixtio facit hanc Virtutem. Quam parari apud
quasdam nationes pronius ajo:

* Lib. II.
cap. xvi.

Quid Au-
toritas?

Vnde nasci?

Curt. III.

Est enim ingenita quibusdam gentibus erga reges
suos veneratio.

Quibus re-
bus paran-
da?

Apud alias ægriùs: sed tamen apud omnes tri-
plici hoc, quem dicam, modo sive via. Forma im-
perij, Potentia imperij, Moribus imperantis. Per
singula te ducam, & figam in ijs pedem non di-
stinctè solùm, sed lentè & impressè. Quis carpè?
ego fulcrum hoc regnorum scio, &

Tute: ea
regnorum.

Majestatem imperii, salutis esse tutelam.

Idem
lib. vii. c.

Hæc illa velut edita arx est, qua Princeps se vindicat à rebellione & contemptu. Scande & occupa Deo auspice, me duce. Prima viarum est.

Hanc creat
Severa gu-
bernatio.

Quæ ex
usu Prin-
cipis,
Et subdi-
torum.

FORMA IMPERII. In qua tria ad Auctorita-
tem requiro: ut Severa sit, ut Constans, ut Adstri-
cta. SEVERA primùm, quia perpes illa & assidua
Lenitas Contemptum inducit, id est Principatus
ipsam pestem. In hac colluvie morum & homi-
num *habendus metus aut faciendus est.*

Salust.
Orat.
Lepid.

Cicero
pro Mil.
Seneca i.
de Clem.

Cicero i.
in Catil.
Aristot. x.
Ethic.
cap. ult.

Amplius, quia inducit *maximam illecebram pec-
candi impunitatis spem.*

Quis cum metuat, apud quem conditum, imò con-
strictum ferrum est?

Qui per segnitiam potius quàm clementiam,
patiatur hebescere aciem suæ auctoritatis?

Nam vul-
gus metu
coercendus.

Nefeceris, & nosce vulgus. Οὐ γὰρ πεινῶσαν
αἰδοῖ πειθαρχεῖν· ἀλλὰ φοβέω. καὶ ἀπὶ τοῦ φόβου
τοῦ αἰσχροῦ, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: Non enim ita natum
est, ut Pudori obsequatur, sed ut Metui: nec ut absti-
neat à pravīs ob turpitudinem, sed ob supplicia & pœ-
nam.

Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Seve-
ritas vincit inanem speciem Clementiæ.*

Cic. ad
Brut. ep.
ii.

Cotys rex Thracum, increpanti severitatem
ejus & agenti, Μανία τοῦ τ' ἐστὶ καὶ βρασιλεία bellè
respondit, Ἀλλ' ἢ ἐμὴ μανία τὴν ἀρχοῦντος σάφηναι
ποιεῖ: Furor hic est, non Regnum. At meus hic Fu-
ror subditos sanos reddit.

Stob. de
Regno.

Ita, ita. *Adhibenda est reip. causa Severitas, sine
quâ administrari civitas nulla potest.*

Cice. i.
de Offic.

Et noxia
residenda.

Scimus digitum præcidi oportere, si ob eam rem
gangræna non sit ad brachium ventura.

Var. in
Frag.

Sed per in-
servalla.

Tamen tempestive, & cum intermissione.
Nam civitatis mores magis corrigit parcitas animad-
versionum.

Seneca
i. de Cle-
ment.

Illud laudabile, quoties potes, efficere ut poena
ad paucos, metus ad omnes perveniat:

Cic. pro
Cluent.

Et unus improbi supplicio multorum improbita-
tem coercere.

Idē i. i.
in Verr.

Quòd

Quòd si crebra tamen nimis aut pervicacia
vicia : tum sane illud valeat,

*Nisi mala
herba ni-
mum suc-
creverit.*

Publius.

Crudelem medicum intemperans aeger facit.

Tacitus
xix. Ann.

*Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos,
nisi per dura & aspera coërceas. Corruptus simul &
corruptor, aeger & flagrans animus, hæud levioribus
remediis restringendus est, quàm libidinibus ardescit.*

*Falce tunc
recidenda
est.*

Apud
Thucyd.
lib. vi.

Secundò, CONSTANTEM volui Imperii For-
mam: quod interpretor, uno & veteri tenore flu-
entem. Quid mihi mutas? Alcibiadem audi vere
consentem: Τὸν ἀνθρώπων ἀσφαλές τε τὰς ἰστίαι,
οἱ δὲ πῶς παρῶσι ἡδέσι καὶ νόμοις. ἡ γὰρ χεὶρ ἡ,
ἥ κιστὶ διαφῶς πολιτεύσει: *Eos hominum tutissimè
agere, qui præsens moribus legibusque, etiamsi
deteriores sint, minimùm variantes, tempub. admini-
strant.*

*Constantia
Auctori-
tati facili.*

*Observa-
tio quo
legum
& morum*

Apud
Dionem
l. iii.

Ipsum Augustum : qui sic olim ad Senatum :
Τὰς καμίας νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδὲνα αὐ-
τῶν μεταβάλλετε. τὰ δὲ ἐν ταυτῷ μένοντα, καὶ χεὶρ ἡ,
συμφορύτερα ἢ αἱ καποτομὲν ὄναι, καὶ βελτίω ἵνα
δοκῇ ἵσιν: *Positas semel leges constanter servate, nec
ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, ea-
demque manent, etsi deteriores sint, tamen utiliora
sunt reipub. his quæ per innovationem vel meliora
inducuntur.*

Seneca
epist.

Et inopinati dogmatis causa duplex. Quòd
nec leges ipsæ vim & vitam satis habeant, ver-
tendæ statim aut evertendæ. Non enim convale-
scit planta, quæ sæpius transfertur.

*Contem-
nuntur le-
ges, statim
vertuntur.*

Tac. l. iii.
Hist.

Et quòd Princeps vilescit, qui sic vacillat: fœ-
daque inconstantia, quæ jusserat, vetat; quæ vetue-
rat, jubet.

*Et una ea-
rum laetor.*

Quintil.
lib. i. i.

Sperne ergo circa te novatores: qui ut aliquid
sui videantur afferre, etiam recta commutant.

*Arculi
in rep.
mali.*

Tacitus
xv. Ann.

Et scito, super omnibus negotiis melius atque re-
ctius olim provisum: & quæ convertuntur, in dete-
rius mutari.

*Veteres, &
vetera,
optari.*

Valer.
Max. l. ii.

Ideo in minimis quoque rebus, omnia antiquæ
consuetudinis momenta servanda.

Tacitus
l. Hist.

Sed numquam, inquires, mutem? numquam:
nisi aut summa Utilitas explesserit, aut summa
Necessitas. Nam, fateor, nocet interdum prisca
rigor, & nimia severitas, cui jam pares non sumus.

*Interdum
tamen in-
novandum*

Sed

*Sed non
violenti:*

Sed tunc quoque fiat leniter: & ut *quàm mini-
mo sonu orbis ille in rep. convertatur.*

Cicero ad
Att. l. i. i.
epist. i. x.

Et paulatim.

Itemque Lente: ut per gradus, nec omnia simul. Augusti exemplo: qui sub initia imperii
ἡ πάντα ἰουδύς, ὡς περ ὑπὸ τὸ θάτο, ἰσχυρῶς, φοβηθεὶς καὶ καὶ
σφαλῆ π, ἀθρίως μετὰ ῥυθμίσει τὰς ἀνδραπίας ἰσχυρῶς
αἰδῶ τὰ ῥυθμὶ παραχρῆμα μετεκόμενοι, τὰ δὲ ὕστερον:
non omnia statim, uti decretum erat, exsecutus est:
veritus ne parùm succederet: si simul homines trans-
ferre & invertere vellent: sed quaedam ex tempore dis-
posuit, quaedam rescit in tempus.

Dio lxx.

Atque hoc est, quod de eodem noster: *Insur-
gere, paulatim, munia legum & magistratuum in se
trahere.* Ait Paulatim: & tu in re simili serva.

Tacitus
i. Annal.

*Adstrictio
imperi pro
Auctorita-
tate.
Princeps
unus res
manus re-
neas.*

Tertiò, ADSTRICTAM Imperii Formam po-
sui. Id est, ut non solum A te præcipua vis & ho-
nos, sed etiam Apud te sint. A te quidem, ut ma-
xima rerum aut agas ipse, aut firmes: neu vim
Principatus resolves, cunctæ ad Senatum revo-
cando.

i. Ann.

*Eum om-
nes spectent:
& omnia
ab eo ex-
spectent.*

Non quia consilia spernam (valde suasi, &
suadeo:) sed quia innotescere omnibus velim, te
esse à quo pendeant omnes. Esto mihi *solus arbiter
verum, jure ac nomine regio.*

ii. Ann.

*Reges domini rerum temporumque, trahunt consi-
lijs cuncta, non sequuntur.*

Livius lx.

Aliquid hîc laxas? Totum amittis. *Ea est impe-
randi ratio, ut non aliter constet, quàm si uni reddatur.*

Tacitus
i. Ann.

*Honores
nimios ne
dato.*

Sed Apud te etiam plerisque honos maneat,
certe magnus. Doctorum ille doctor: Κοινὴ φυλα-
κὴ πάσης μοναρχίας, τὸ μέγιστα ποιεῖν ἵνα μέγαν: Com-
munis custodia Principatus, neminem unum mag-
num facere.

Aristote-
les v.
Politie.
cap. xi.

Semper periculosum privati hominis nomen su-
pra (imò & juxta) Principis attolli.

Tacit. im
Agric.

*Datos au-
fero: sed
vellicatim.*

Quid si tamen factum? Corriges, Sed sic, ut
non detrahas eum, sed deducas. Δεῖ γὰρ ἐν παραγο-
γῇς, ut ille loquitur, αὐτο δρᾶν, καὶ καὶ πᾶσαν ἀσφάλειαν
ἀφαιρεῖται τὴν ἐξ ἑστέων: Oportet circumducti: ne qua-
dam & per ambages id facere, nec totam potestatem
simul tollere.

Aristot. v.
Politie.
cap. xi.

*Non longos
item dato.*

Nec verò magnos solum honores dari abnuo,
sed & (utique in Militia aut Præfectura) longos.
Vetus monitum: Nihil tam utile, quàm brevem
potestatem esse, quæ magna sit.

Latro
apud Se-
nec. vii.

Liber

Controv.
ist.

Livius

iv.

Dio LII.

Libertatis (five Principatus) magna custodia est, si magna imperia diuturna esse non sinas.

Causa. Quoniam αἱ μακρότεροι καὶ πολυχρονιώτεροι ἀρχαὶ ἐκείνου πως πορῶς, καὶ ἐς νεωτεροποιίαν ἐξάγῃσι? Longiora & diuturniora imperia, multos attolunt, & ad res novandas impellunt.

Nam homines infestissimi.

Livius xi.

Viam primam vides: alteram tibi POTENTIAE ingredior, quæ est illa ipsa directa & regia ad solidam auctoritatem via. Cetera omnia adsint, hæc absit: quid juvabunt? Scito parum tutam majestatem sine viribus esse.

Potentia certissima ad auctoritatem.

Cicero II.
de Injur.

Potentiam autem hinc intellego, ad sua conservanda, & aliena obtinenda, idoneatum rerum facultatem.

Quid eam appellem?

Demost.
Olynth. I.

Quam quinque hæc instrumenta tibi dabunt: Opes, Arma, Consilia, Fœdera, Fortuna: si tamen appositè utâris, & ut præcipiam. Attende, attende. Primo loco Opes pono. Et de vi atque usu earum quis ambigit? Δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἀνδρῶν τῶν ἐν ἐστὶν θύραξ τῶν εὐτόνων: Opus sunt Opes, & sine his nihil fiet quod opus.

Qui parati censentur,

I. Pecunia.

Mucian.
apud
Dionem
in Vesp.

Experiens callidusque vir clamabat olim: Νόστος δ' ἡ γαμονείας τὰς χεῖρας εἶναι: Nervos imperii pecuniam esse.

Illa nervi, caput, pedes.

Aristot.
Rhet. II.

cap. XVI.

Cicero II.

in Verr.

Cicero I. ad

Att. ep.

XI I.

Horat.

II. Serm.

Nam socios aut milites habere vis? Illa dabit Πᾶντα ὧνία τὰς πλῆγας: Omnia venalia nummis.

Armorum domina:

Hostes aut urbes perdere hæc faciet. Nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit.

Lucrum domina.

Omnia castella hæc machinâ dejiciet, in quæ modo a seclis onustis autro possit ascendere.

Ad summam,

----divina humanaque pulchris

Divitiis parent.

Non credis? Saltem oraculo:

Argentens gladius omnis penetra.

Ἀργυρέαις λόγχοισι μέγας, καὶ πάντες νικῶσθε.

Hæstis pugna argentatis, atque omnia vinctes.

Philippo
Macedoni id datum.

Tacitus, xv.
Annal.

Instrumentum secundum, Arma. Nam illud certum, Non ignaviâ magna imperia contineri, sed virorum armorumque faciendum certamen.

II. Arma opus ad potentiam.

Ibid.

Improbè dictum videatur, sed in tempore utiliter: Sua retinere, privata domus; de alienis certare, regiam laudem esse.

Reges invadunt.

Fateor optabilius magnitudinem suam justitiâ De moribus Germ.
tueri:

Es si pède- Sed optabilius. Qui enim semper possis ? Inter Ibid.
bent, aut in. potentes & validos falso quiescas. Ubi manu agi-
ipsi inva- tur, modestia & probitas nomina superioris sunt.

Ab exte- Nec umquam deerunt, nisi silvâ hac humani E Vellejo
ris : generis excisâ, raptores alienæ libertatis lupi. lib. 11.

A suis : Addo, si non hoc sit, quod nulla magna civitas Liv. xx.
diu quiescere potest. Si foris hostem non habet, domi
inveniet.

Compri- Arce, arce internam illam pestem : & alios po- Idem
mans ergo tiùs turba, quàm ut te perdas. Agendo audendoque xxii.
bella, bello. res humana crevit, non his segribus consiliis, quæ ti-
midi cauta vocant.

III. Consi- Quamquam Consilia profectò & ego misceo : Tacit. 1.
lia usui ad nec ulla stabilis potentia sine istis. Arma, inquit Ann.
potentiam. ille, consilio temperanda sunt.

Haud te- Quod tibi ita præco. Arma inferre vis? Primùm
mere bel- vide ut Providè.
lum mo- vendum;

Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi. Publius.
Odi istos properos, qui dum inferre pericula vo- Seneca 1.
lunt, non cadunt. de Irâ.

Et scio cautis quàm acrioribus consiliis Potentiam Tacitus
tutius haberi. xi. Ann.

Nec rimis Vide etiam ut cum Modo. Ne dum ad culmen Curt. vi. 14
diu haben- venire contendis, unâ cum ipsis ramis, quos compre-
dum. hendisti, decidis.

Ea demum potentia tuta est, quæ viribus suis mo- Val. 1 v.
dum imponit. cap. 1.

Explendus Pyrrhus mihi es ? Et novâ siti ad alia aliaque Plutarch.
an: mans. properas. ? in Pyrrho.

Noli. Facilius est quædam vincere, quàm tene- Curt. 1 v.
re. Et

Fortinam citius reperias, quàm retineas. Publius.

Et in qua- Tu firma ante parta. Difficilius est provinciis Florus
sunt antre- obtinere, quàm facere. Viribus parantur, jure re lib. 6 1 v.
liâ quio- tinentur. cap. ult.
scendum:

Et quid festinès? Non durat, nec ad ultimum exit, Seneca
nisi lenta felicitas. Consol.
ad Marc.

Re-

Regibus ego ita suadeo: at regulis, ista. Quies vobis tutior, nec de Obtinendo laborate, sed tenendo. Sciote *testudinem*, ubi collata in suum regmen est, tutam ad omnes ictus esse: ubi exierit partes aliquas, quodcumque nuda vit, obnoxium atque infirmum habere:

Præsertim
minutis
Principi-
bus:
Qui peri-
culoſe ſem-
per ſe mo-
vent:

Sic vos, apud vos, tutos esse. Simul a viditate plu- ra complectendi hinc exceditis, nuda vobis omnia quæ exta sunt, & exposita ad omnes ictus esse.

Stulti qui concupiscunt, quod non capiunt,

Volunt
quod nec
teneant.

Vobis melius, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere.

Itemque via hæc Fœderum: quæ ipsa, ut dixi, ad Potentiam valent. Socios legi suadeam, qui non mediocri valeant potentia, & in proximo habi- tent.

iv. Fœdera
nisi ad Po-
tentiam.

Id est, qui utiles esse & viribus & loci oppor- tunitate possint. Nam infirmis aut miseris quid te jungas?

Inevenda
cum proxi-
mi & va-
lida,

---- querunt,

Cum quâ gente cadans.

Vix cum
affinit:

Tu, si lapis,

---- fati accede Deique,

Et cole felices.

In caducum parietem ne inclina.

Suam quisque fortunam in consilio habeat, cum de alienâ deliberat.

Ne ipse af-
figere.

Nisi tamen quispiam talis, cujus ruina te quoque tractura sit.

Nisi quo-
piam peri-
clitante,
etiam tu:
Tunc vel
astu juva.

Tum enim sanè aut junge te, aut juva: sed quid si occulte? Verus illa calliditas, societatem alterius palam induere, ad alterum per occulta & fida magis inclinare.

Magnus nodus cum dissentiant inter se vicini duo potentes: qui nec vincere, nec vinci sine periculo tuo possum.

Periculo-
sum, potenti
impotenti
jungi:

Quid facies? Non enim effugias, quin alterum aut socium habeas, aut hostem.

Et tamen
parè ne-
cessarium.
Adiosoria
hi, nulla.

Nam quod nonnemo tamquam mediam & tutissimam consilii viam, ut quiescas abstineasque ar- mis, ostendit, ea verò non medi: sed nulla est.

Quid enim aliud, quam nusquam grati stabili, velut, qui evenum expecta- eris ut Fortunæ applicares consilia tua, p. ad. vicforti eris?

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ status) eos, quos ignavia aut prava calliditas, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas poenas solvisse.

Sallustius
Epist. Mi-
thrid.

Iunge re
igitur, cum
Deo.

Cum Cæsare igitur *Facienda tunc alia*: & al-
terutri se adjungendum.

Sed in causa palam dispari, meliori: in ambi-
gua, fortiori nisi alia Opportunitas aut Utilitas
vincat. Nam profecto eas hic specto. Alta & ani-
mosa quid cogites? Tuta potius: & cum Gallis,
*Valentini animum probes, consilium Auspiciis se-
quare.*

Sueton.

Tacit. iv.
Histor.

¶. *Fortuna
usui ad Po-
tentiam:
Et quidem
supra alia.*

At Fortunam ultimum instrumentum ad Po-
tentiam feci: cur non primum? Debebam, si vim
ejus intuerer. Nam *quis neget eximiam quoque glo-
riam & potentiam, sepius Fortune quam virtutis
esse beneficium?*

Curtius
lib. vii 11.

*Qua miri-
ficè quesi-
dam foves.*

Sunt enim quidam hoc astro; ut iis ad ampliu-
dinem, & gloriam, & ad res magnas benè gerendas, di-
vinitus adjuncta Fortuna videatur.

Cicer. pro
Leg. Mā.

Homines ad Pompejanum illud elogium, ma-
jore fortunā quam sapientiā.

Sallust. ad
Cxf.

*Omnia sine
labore sug-
gerit.*

Quibus dormientibus Dii omnia conficiunt.

Terent.
Adelph.
Inter A-
dagia ē.
Plut.
Liv. vii 11

Reti urbes capiunt:

Et in sinum iis de cælo Victoria de volat.

Quos poëta quoque depinxit:

*Quis nec
volentes
peccant.*

Πολλοὶ τοὶ χρωὶ δειλαῖς φρεσὶ, δαίμονι δ' ἰσθλῶ.

Theog.

Οἷς τὸ κακὸν δοκεῖν γίνεσθαι εὖ γὰρ εἶναι.

Multis mens laeva est, sed eisdem numina dextra.

Quis malè quod coëptum est, vertit & in melius.

Sicut contra, aliis destinata salubriter, omni ra-
tione potentior Fortuna discussit.

Curt. i 11

Gaudeant ergo qui illam habent. Nam vel
ab hac sola Auctoritas.

*Tales vul-
gò magni:*

... ut quisque fortunā utitur,

Plaut.
Pseud.

Ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes di-
cimus.

*Nescio an
in longum.*

Sed gaudeant moderatè, quia mera & nuda
felicitas fragilis; nec quidquam potest esse diutur-
num, cui non subsit ratio.

Curt. iv.

Licet

Ibidem. *Licet pullis istis suis adspirare Fortuna videatur tamen ad ultimum temeritati non sufficit.* Nam illa se mutatur.

Vell. 11. *Et quos diu persecuta est, repente velut fatigata destituit.*

Czł. 111. *Destituit? imò abjicit. Solaque quos plurimis beneficiis ornavit, ad duriores casum reservare.* Et laetis, quibuscumque iustis.

Civil. *Tu cave, cave, & poetæ monito*

Auson. *Fortunam reverenter habere.*

TERTIA via se nunc pandit, MORUM. Quos duplices in Imperante hic considero, Internos & Externos. Illos, qui in animo: ut virtutes. Istos, qui in corpore: ut certos habitus, aut gestus. Quod ad Virtutes: omnes eæ conciliandæ Auctoritati sunt, imò & species virtutum similes: sed duæ eminent, Pietas & Providentia. Nam illa sanè vulgo venerabilis, facitque Principes instar Deorum esse.

Tacitus xv. Ann. *Et movet opinionem; ut nihil sine divinâ ope aggredi videantur.* Facit valde pralato Pietas.

Aristot. v. Politic. cap. xi. *Stagirites idèd monuit: Αἱ (τ' ἀρχαὶ) καὶ πρὸς τὰς θεὰς φέμεθαί αὐτὸν ἀσπάζοντα διαφερόντως: Oportet Principem res divinas videri curare seriò & ante omnes.*

Additque causas. Ἡ τὸν τι γὰρ, inquit, φοβέσθαι τὸ παθεῖν τι παράνομον, ἐὰν θεωροῦμεν νομίζοντι ἐν αὐτῇ ἀρχῇ καὶ φερόντι τὰς θεὰς. καὶ ἐπιβλῶντι ἡ τὸν, ὡς συμμυθεῖς ἔχοντι καὶ τὰς θεὰς. Nam & minus iniustum aliquid sperant ab eo Principe pati, quem religiosum Deorumque verentem existimant: & minus ei insidiantur, ut tutores & adjuutores habenti etiam Deos.

Valer. 11. cap. x. *Jam Providentia quoque animis hominum illabitur, admirationis prætextâ vel ut: si nihil aut suscipis, aut agis, nisi lentè & circumspectè.* Facit & Providentia.

Livius lib. v. *Id est, feliciter. Plerumque enim omnia summâ ratione gestat etiam Fortuna sequitur.* Quæ vero laudatur.

Czł. vii. *Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapsu. Res adversæ Auctoritatem imperatorum imminuunt.* Ideoque asseruntur.

Tacitus 11. Hist. *Quin ipsa talis indoles, per se potens est ad Amplitudinem obtinendam. Siquis tardus in actionibus & cunctator naturâ, & cui cauta consilia cunctatione quàm felicia ex casu placeant.*

11. Ann. *Inter Externos Mores pono gestum: ut sis compositus ore.* Faciunt non nil externis.

Gravi & ad severitatem flexo, non tamen ad minas. Καὶ φαίνεται αὐτῷ μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σικκόν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι τὰς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μάλλον αἰδεῖσθαι: ὧς ἀπαρῆρε non acerbum, sed angustum. Ut qui obvii sunt, non metuunt te, sed magis vereantur.

Aristot. v.
Politic.
cap. xi.

Atque adeo in sum domitium.

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, si ea in loco splendido & illustri. Me auctore, elige urbem aliquam principem, unde in omnia regimen.

Tac. i. h. l.
Annal.

Hanc cole.

-----medium non deserit umquam

Claudian.

Caeli Phoebus iter, radius tamen omnia lustrat.

Et secede tamen interdum, ut vitato assidue astis fastidio, Auctoritatem absentia tueare.

Sueron.
Tib. c. x.

* Sicut nugator aut blatero, lo. vis Cogitibus.

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite, * supra. An ego * quæ dixi repetam,

* Lib. xi.
Pindar.

* αὐτὸς καὶ φίλους, Διὸς Κόρονθ' ἔστι

C A P U T X.

Ad ea transitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est. Ea duplex ostensa: Insidiæ & Proditio. Utraque quomodo cavenda aut punienda, ostensum.

Q UÆ Juvant aut firmant regnum, dixi: ad Noxia veniendum est. In quibus prima Vis mihi occurrit, hoc sensu: ut sit MOLITIO OCCULTA UNIUS PLURIUMVE, IN REGEM AUT REGNUM. Occultam dixi, quia non de omni Vi propositum hîc mihi dicere (est enim Aperta quædam, ut Factio, Seditio, Bellum: quas jure differo, & refero ad Prudentiam Militarem:) sed saltem de illâ Clanculariâ, quæ propriè opposita Vi nostræ Juvanti. Hanc duplicem facio: Insidias, & Proditionem, è quibus illæ scilicet Custodibus adversæ sunt; ista, Munimentis. Nam ego ita discrimino, ut insidias propriè in caput regis esse velim: Proditionem in loca ejus, copias, arces. Utrumque pestilens & metuendum malum: sed metuendum magis, quàm cavendum, Qui possis? Latet: nec prodit se, nisi cùm perdit. Enim verò Arma aperta palam vires: frans & dolus occulta, eoque inevitabilia.

Via definita mea mea.

Divisa.

Periculum ab eâ:

Vic repræmendum;

Tacitus
vi. Hist.

Hofsem

**Sallust.
ad Cxf.**

Hostem adversum, ait ille, homini strenue opprimere haud difficile est: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu est.

Cart. IV.

Nam de INSIDIIS ut primò dicam: scimus pat-
tère vel unius insidis regem. Nihil nefas esse Aua-
ritia.

Principes
non alius
expolunt.

Tacitus
I. I. Hist.

Scimus fluxam militum fidem , & periculum ex singulis.

Ibid.

*Quid proderunt cohortes atque, si unus alterve,
presenti facinore peritatum ex diverso præmium pe-
tant?*

Curt.: x.

Profectò *regum exitus* si reputaverimus, plures à
suis quàm ab hostibus interemptos reperiemus.

Seneca
epist. 1 v.

Quid miremur? Quisquis vitam suam contempnit, tuæ dominus est.

Seneca
Trag.

Contempsit omnes ille, qui mortem prius.

Her. Oct.

Difficile igitur auxilium, sive consilium: tamen aliquod. Et id capies ab his quattuor. Indagatio-

Et patrat,
qui despe-
rat.

Remedia
tamen
quatuor.

**Aristot. v.
Politic.
cap. xi.**

quoniam omnino utile habere te * καὶ ὅτι πάντως
quosdam sive * ὁρισμένους etiam. καὶ τὸ μὴ λα-
ζάντη περιῶσαι, ὥστε τυγχάνει τις λέγειν ἢ πρῶτον τῶν
ἀρχιμύρων: *Es conari ne te lateat, quid quisque subdi-*
-rum faciat aut dicat.

*Speculators.

*Auxilia-
rios, etc

variant:
Gloss fri-
sc.

Inquisitio
in scriptis.

Subditorum, inquam, maximè Illustriorum. Nam in omnes quæ acies inquirat? Hoc cùm ad alia utile, tum contra Infidias valebit firmiter. Quoniam rarò, nisi male locuti, male faciunt: & *Lingæ temeritas, pervenit ad gladios.*

Curt.vi.

Idem
VIII.

Obſerva. Reperies plerofque infidantium, aut ipſos alibi criminosos Regem eſſe, aut ſermoribus vituperantium criminantiumque faciles aures præbuiſſe.

*Lingua
mentem
prodit.*

Ideum vi.~

Itaque sagaci hac viâ, non parum *latus à domi-*
stis hostibus munies.

Sallustius
Catil.

Rem enim factam habes, si detectam. Quod quò magis fiat, cur non *Indici præmia* palàm decernas, *pecuniam* & *impunitatem*?

*Indicina
prima po-
nenda;*

Tacitus
xv. Ann.

Idque lege lata, & sæpiùs renovata? Ego ère
Principum censeam: & scio *Cruciatu aut Premio*
cuncta per via esse.

Publican
lege vel
edicto

Eorum spes
omnia re-
velat.

Nam cum secum quicumque animus Præmia re-
putat, simulque immensa pecunia & potentia animo
obversantur: cedit fas & salus aliorum.

Ibid.

Cautè ta-
men cre-
dendum:

Et, mihi crede, carissima suorum pignora prodent.

Ibid.

Sed in delationibus his vide, ut aures omnibus
præbeas, non etiam fidem. Nam multi, spe aut
odio, vana deferent. Ideoque, ex Mæcenatis mo-
nito, & ἡ χρεὶ πᾶσι τοῖς λεγούμοις ὑπὸ τούτων πι-
σεύειν, ἀλλ' ἀκεραῶς ἀπὸ Διοσκοπίην: non oportet omni-
bus quæ ab his talibus dicuntur, fidem adhibere, sed
acriter ea examinare & discutere.

Dio. LII.

Ne innoxii
circumve-
niantur.

Et per Deum, quis innocens esse poterit, si accu-
sasse sufficiet?

Ammian.
Marcell.
xviii.

Ne locum
calumniis
& odiis
aperias.

Imò, quia res te tuumque caput spectat, eò ma-
gis videndum nequid hîc properè agere videaris,
aut in tuâ causâ, tuâ causa. Alioqui crebro vulgi
rumore laceraberis, tamquam viros insontes ob indi-
diam aut metum extinxeris.

Tacitus]
xv. Ann.

Nam χαλεπώτεροι οἱ πολλοὶ πίθησι, ὅτι τις ἀπλῶ-
ς ἐπιβεβλεύει τῶν ὀπλισµῶν: ægerrimè vulgus credit,
quòd quispiam inermis insidias armato struat & mi-
lilibus cincto.

Dio. LII.

Et pænè non creditur nisi perpetratum facinus.

Liv. xl.

Ut non immerito ille exclamaverit, *Conditio-
nem Principum miserrimam*, quibus de conjuratione
compertâ non creditur, nisi occisis.

Sueton.
Domit.
cap. xxi.

Constiti
punitendi.

Cautè igitur age & lentè. Quid si comperis?
puni, (secundum enim hoc Auxilium est) & gra-
viter puni. Nam insidiatori aut latroni quæ potest
afferri injusta nex?

Cic. pro
Mil.

Ille, est, per quem libertas & anima omnium in
dubio:

Sallust.
Catil.

Ille qui in uno capite sæpè omnes perdit, &
magni fortunam populi in ruinas agit.

Seneca
i. de
Clem.

Hîc mihi quisquam, mansuetudinem & misericor-
diam nominat?

Sallustius
Catil.

Tua cautio, ô Princeps, nostra cautio est:

Cic. pro
Marcello.

Nec tua proprie, sed reip: hæc vindicta. Ne
sanguinem nostrum largiare, & dum paucis sceleratis
parcis, bonos omnes perditum eas.

Sallust.
Catil.

Sed

Sed tamen ita animadvertite, ut mora interdum, *Nec tamen*
 interveniat ultioni. Quid enim si importuno tem- *propere*
 pore insidiæ detectæ? Diffimulabis. Gnarus, so-
 lum sæpe insidiarum remedium esse, si non intelli-
 gamur.

Tacitus
 XIV. Ann.

XI. Ann.

Quid etiam si à magnis conceptæ, & quos tuto
 statim haud punias? Premes: & securitati consules,
 antequam vindictæ.

Sallust.
 Catil.

Res enim monet, cavere ab illis magis, quàm quid
 in illos statuas, consultare.

Sen. r. de
 Clem.

Et quamquam ad Vindictam te incito; tamen *Nec item*
 à Venia haud semper excludo. Pone illustrem a- *semper*
 liquem deprensam in hoc scelere, cui tu & patria
 devincti: quid facies? Profectò pœnam, si tuto po-
 teris, donabis: sin minus, temperabis.

Ibid.

Audi à muliere non muliebre consilium. Livia
 suo Augusto: Deprehensus est. Jam nocere tibi non
 potest, prodesse famæ tuæ potest.

Ibid.

Nihil gloriosius est Principe impune læso.

Ibid.

Famæ tantum? Imò & salutis. Incredibile est,
 quantum insignia hæc aliqua clementia, alios ar- *Clementia*
 ceat à simili conatu, vel pœnitentia, vel pudore. *hic sapè*
 Oraculum puta: *utiliter*
Clementia non tantum honestiores,
sed tuiores præstat: ornamentumque imperiorum est
simul, & certissima salus.

Ibid.

Nam profectò * parentes liberique eorum qui in- ** Hoc va-*
 terfecti sunt, & propinqui & amici, in locum singulo- *let in illu-*
 rum succedunt. *stribus*
maximè
familia.

Plinius
 lib. vi. r. r.
 epist. ult.

Atque ita fit insidiantium nexus quidam & ca-
 thena. Qui eam rumpe? Clementia ista, ut dixi: &
 maxime tertio nostro Auxilio, Innocentia. Id est,
 ne crebra aliorum læsione, causam ipse præbeas
 tui lædendi. *Causa in-*
fidis rō-
landa.
Male vim suam potestas aliorum con-
tumeliis experitur.

Idem
 Paneg.

Et discimus experimento, fidissimam esse custo-
 diam Principis, ipsius Innocentiam.

Juvenal.
 Satyr. r. v.
 Ad dictū
 vetus al-
 lufum.

Jam quartum tibi scutum suggero, Fatum. Mi-
 ser, quid te torques? Si illud volet,

Reliqua
fatis per-
mittenda.
 Præbenda est gladio pulchra hæc & candida
 cervix.

Cum omnia feceris, nec percussorem tuum tolles,
 nec successorum.

In Dei no-
manu. Si nolet res salvas. Deus, Deus, ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ κινῶμεθα, καὶ ἐσθίμεν: in quo vivimus, & movemur, & sumus, Actor. cap. xvii.

Qui reges
servat non-
nam. Ille erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. Prov. Sal. cap. i. i.

----- Δὴ καὶ οἱ μέγα
Ἀἰδοῖς βασιλῆος.
----- Jovi cura est venerandi
Principis. Theocrit.

Votum
optatum pro
Principe. Huic fide. Ego vota pro te suscipio, sed hac lege: Ago cum Deo, uti possitem te incolumemque praestet si tu ceteros: P. Inius Paneg.

Si rem publicam bene, & ex utilitate omnium reges. Ibid.

Si contra; ille quoque à custodiâ tui corporis oc-
los dimoveat, teque relinquat votis quæ non pa-
lam suscipiuntur. Ibid.

Proditionis
noxæ. Peregi de Infidiis. Nunc occultum & infidiosum
malum PRODITIO latebris suis extrahenda est: Valer. ix. cap. vi

Tantum incommodi humano generi afferens,
quantum salutis bona Fides. Ibid.

Periculosum quoque istud cum scilicet ple-
rumque intra moenia atque in sinu urbis sunt ho-
stes. Sallust. Catil.

Qui prout
ad eam?
Avari. In quod inclinant avari maxime. Qui fame,
fidei, postremo omnibus rebus commodum suum an-
teferunt. Idem Ju-
guth.

Palam honesti, animo perfidiosi ac subdoli, Ava-
ritiam ac libidinem occultantes. Tac. xvi. Annal.

Leves. Item Temporaria ista ingenia:
Id est homines leves, instabiles, & ex ancipiti
mutatione temporum pendentes. Curt. iv. Ibid.

Occulti. Tamquam cum Fortunâ fidem stare oporteat.
Denique dissimulatores & occulti. Qui ad il-
lud Homeri, Liv. xxiv. Odyss. 6.

Εἰ δ' ἂν ἀγροῦντες, καὶ οἱ δὲ φρεσὶ βουκόδοιμον.

Pulchra loquentes, iidem in pectore prava strue-
bant.

Adeò ut non antè intelligas proditorem, quàm pro-
ditus sis. Latro apud Senecam.

Controv. Imò fidem præferunt vel maxime, ut facilius
VII. LVII. fallant. Observa. *Fraus in parvis fidem sibi præ-*
Livius *struit, ut cum opera pretium sit, cum mercede magnâ*
XXVIII. *fallat.*

Tacitus Qua ipsa nota haud vane eos noscas. Non in-
I. Hist. fitum homini, *quantò magis falsa sunt quæ fiunt,* *Simulatio*
tantò plura facere. *sapientia*

Valer. IX. Malam, & malos istos, vides. Qui vitabis? Du-
cap. VI. plici illa via maxime quam suprà prævi, Indaga-
Dio LII. tionis & Poenæ. In illa nihil muto: in hac aliquid.
Quia placet numquam eam differri. Et *impia pro-* *Puniendi*
ditio celeri poenâ vindicanda est. *celeriter.*

Quid hic trepides? Omnia patent. Καὶ ἔδ' ἐν
δικαζοῦν τὰς τοιαύτας πρὸς προσήκειν, ἀλλ' οὐ πολέμιε
μοῖρα κολάζονται. Imò nec in iudicium tales addu-
cere oporteat, sed hostium loco ilicet punire.

Et vindicanda semper. Me iudice, veniæ non
Sallust. hic locus: & si quis utatur, *ne ista mansuetudo &* *Puniendi*
Catil. *miserordia illi in miseriam vertat.* *& semper.*

In patriam improbi, cui & quando umquam
boni ne spera. Abscindendi sunt *neque tam ulci-* *Quia im-*
scendi causâ, quàm ut & in præsens sceleratos cives *mendabi-*
timore ab impugnandâ patriâ deterreas; & in poste- *les;*
rum documentum statuas, nequis talem amentiam *Et in ex-*
velit imitari. *emplum.*

Pœna autem gravis, usurpanda. Platonem si
audis, qualis in Sacrilegos. Δικασταὶ, inquit, τὰ τοιαύ-
τα ποιοῦν, οἵ περ ἱεροκόλοις: *Judices istis dantur, qui sacri-*
legis solent.

Meritò. Patria nōne proximo à Diis gradu
Sallust. est? Atqui ea horum nefario consilio in maxima
Catil. *pericula venit.* *Quia im-*
pium hoc
facinus:

Itaque nulli esse potest in tanti sceleris immani-
tate puniendâ crudelitas.

Sceleris, quod execrantur ipsi hostes: nec bo-
num iis, quibus bono. *Proditores, etiam iis quos an-* *Vix gra-
teponunt, in visi sunt.* *tibus gra-*
nificantur.

Præmia interdum capiunt, fateor. Sed non her-
cules quò tanto honore digni habeantur, sed ut alio-
rum sollicitentur animi.

Rem inquam amant, non reum. Et commodè
Plutarch. Augustus, Εἰς ἀποδοσίαν φίλῳ, ἀποδοῦναι δ' ἐκ ἰπαι- *Non ceris*
Apophth. *ipso.*
id: Ego proditionem amo, proditores non approbo.

Commodius etiam ante eum Philippus; *Amare se prodituros, non proditores.* Stobæus
Serm. LXX

X
CAPUT VI.

De vitio duplici, everfore regnorum. Primum de Odio. Cujus pestis subjecta oculis. Fugienda quæ eo ducunt: imo & imago eorum. Qualis est in Suppliciis, Tributis, Censura. In his singulis quomodo se gerat Princeps, dictum.

PERNICIEM igitur à Vi præsentem, nec infrequentem, vides: quæ,

Ut ait poeta ille noster, summa frangit infirmatque opes.

Cic. pro
Rabir.
Post.

Vitii defini-
tio.

Sed frequentiorem eam scito, etsi tardio rem, à
VITIO: quod definitio **PRAVUM NOXIMUMQUE IMPERIO AFFECTUM, DE REGE VEL IN REGEM.** Tale duplex, oppositum scilicet totidem Juvantibus virtutibus, Odium & contemptus: illud in regem affectus, hic opinio de rege. Nam

Odii definitio.

Odium est SUBDITORUM IN REGEME EJUSQUE STATUM MALEVOLENTIA PERTINAX ET OFFENSA. Non enim hic intellego commune & civile illud odium, quo omnes improbos odimus: Sed affectum acriorem, cui ex Metu origo, cum cupidine ulciscendi. Nam metuunt potentes, ob injurias aut damna sub exemplo inferenda: dolent & ulcisci cupiunt, ob illata. Ita è mixtione pessimâ, proles pessima nata Odium: quod semel insitum

Unde id
nascentur

Quanta
ab eo per-
niciet.

Incredibile est quantum valeat ad pestem.

Nam à Metu aliquid quid sit firmum? *malus ille diuturnitatis est magister.*

Nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna.

Causa apud poetam veterem:

Quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, perisse expetit.

Paulatim
perdit.

Scilicet per gradus quosdam, execrantur, insidiantur, opprimunt.

Idem pro
Mil.

Idem de
Arusp.

Idem 11.

de Offic.

Idem

Philip. 13.

Idem 12.

de Offic.

Ibid.

Seneca 1.
de Clem.

Quid.

Ex dicto
Calig.

Quidni faciant? *multæ illis manus sunt, tibi una
cervix.*

Et pene
certò per
dis.

Cic. de
Arusp.
resp.

*Captatur occasio, & qui non tantum opibus va-
lent, nescio quam tamen fortunam ac tempus exspe-
ctant.*

Idem ad
Lentul.
l. i. ep. ix.
Seneca 1.
de Clem.

Deniq; *inclusum illud odium omne repente apparet.*

Ah nescis *quanta rabies criatur, ubi supra modum
odia creverunt.*

Cic. II. de
Offic.

Cinge te, stipa, muni: *senties multorum odiis nut-
las opes posse resistere.*

Sen. I. de
Clem.
Ibid.

*Tam multis enim periculis petèris, quàm multis
ipse periculum es.*

Astiduis
periculis
expositum;

*Nec illa sapsus manus, quibus te commisiisti, securus
aspicies.*

Cic. pro
Leg. Ma-
niliâ.

Fuge hoc ergo, aut Regnum te fugit, imò Vita.
Quomodo autem? Si ea fugies, quibus id paratur.
Primùm Vitia: deinde & Vitiorum opinionem.
Vitia quidem tria, adversa prioribus illis ad Beni-
volentiam instrumentis: Sævitiâ, Avaritiâ,
Rigore. Nam hæc mala ac noxia esse imperio,
quis tam imprudens qui nesciat, tam impudens
qui neget? Illæque fugienda hæc moneo, non do-
ceo: magis insistam in Opinione, à quâ majus tibi
discrimen. *Scimus enim homines, ut metuant aut o-
derint, non minus opinione & famâ, quàm certâ aliquâ
ratione moveri.* Opinio autem vitiorum ab illis,
quæ agnata & assita jam dictis Vitis; uti sunt
Supplicia, Tributa, Censura. Quæ per se laudabi-
lia, imò necessaria omni regno, speciem tamen &
vultum illaudabilem sumunt, nisi peritè & calli-
dè administres. Ecce Supplicia quantulum à Sev-
ritiâ abeunt? sanguis enim ubertim effunditur. Tri-
buta ab Avaritiâ? Pecuniâ avidè congeritur. Cen-
sura à Rigore? Ereum & modus invitis imponi-
tur. Et profectò ea ipsa sint, nisi finis discriminet
qui palam ad salutem. In his igitur ut cautè &
providè ambules, valdè tibi providendum. Pri-
mùm in SUPPLICIIS. Et vide ne securè Justitiæ
illam securim distingas: sed sit apud te *Parsimo-
nia etiam vilissimæ sanguinis.*

Ideo fu-
giendum.
Nascitur à
vitiis;

Aut opti-
mione vi-
tiorum.

Cui sedes in
Supplicis:
Tributis;
Censurâ.

Supplicia
ab odio
muniendæ

Seneca 1.
de Clem.

Ibid.

I. Tardè inquam ad ea venire. *Propè enim est ut
libenter damnet, qui citò.*

Tarditate

Cic. II. ad
Attic.
Ep. I.

Decretum hoc tibi maneat: *Melius sanare vicia,
suas partes, quàm exsecare.*

II. Et-

*Dei publi-
catis.*

II. Etiam numquam venies, nisi quoties id fieri publicas utilitas suadebit.

Seneca 1.
de Clem.
Cic. 11.
de Offic.

Te aut tua cogites? Peccas. Omnis enim animadversio debet, non ad eum qui punit aliquem, sed ad reipub. utilitatem referri.

Aut si interdum & tua res agitur (in Principatu id evenit :) dissimula : & vultum eum indue tamquam invitus & magno cum tormento ad castigandum venias.

Seneca 1.
de Clem.

Nectam ut ipsi pereant, quam ut alios pereundo deterreant.

Seneca 1.
de Ira.

*Exclusionem
Ira.*

III. Ad exemplum scilicet omnia referenda, non ad ultionem. Itaque Ira maximè prohibenda est in puniendo.

Cic. 11.
de Offic.

Numquis enim membra sua odit, tunc cum abscindit?

Seneca 1.
de Ira.

Addo, quod iratus ad poenam qui accedit, minusquam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter Nimum & Parum.

Cicer 11.
de Offic.

Gaudii

IV. Sed & Gaudio abstinendum vel magis, omnique ejus notâ. Ferina ista rabies est, sanguine ac vulneribus gaudere.

Seneca 1.
de Clem.

Et acutè poëta:

Qui si uitur poenâ, ferus est : legumque videtur

Claudia
Consul.
Mallii.

Vindictam præstare sibi.

Itaque hoc assequeris, ut quamquam adversus fontes & extrema exempla meritos, Misericordia tamen oriat; tamquam non utilitate publicâ, sed in Sævitiâ unius absumentur.

Tacitus
xv. Ann.

*Observa-
tione mo-
rum.*

V. Videndum ut poenæ sint è moribus receptoque ritu. Δὲ τὰς καλὰς καὶ πατρικὰς ποινὰς : Oportet supplicia more patrio sumi.

Aristot. v.
Politic.
cap. xi.

Lædit, quidquid in his novum aut nimium : Audelesque merito, qui puniendi causam habent, modum non habent.

Seneca
11. de
Clem.

*Æquali-
tate poenæ.*

VI. Etiam hoc, ut Æquabiles. Et ne iisdem de causis, alii plectantur, alii ne appellentur quidem.

Cicer. 11.
de Offic.

Aut isti durius, alii mitius puniantur. Quod improbum : nisi forte in Nobilibus. Nam video & a medicis, quamquam in adversâ valetudine nihil servi à liberis differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari.

Plinius
lib. vii. c.
ep. ult.

Facit.
Agric.

VII. Denique postremo ut Supplicia ipse numquam exigas, atque adeò vix spectes. Nam & Nero subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectavit.

Sui subditi.

Xenoph.
n Hic-
on.

Placet viri magni scitum : Ἀνδρὶ ἀρχῆν, τὸ μὲν ἀνάγκης δειόμενον, ἀλλοις ἀποστακτέον εἶναι κολεῶν. τὸ δὲ πρὸς ἄλλα δαπιδάσασθαι, εἰ ἑαυτὸ ποιητῆον : Viro Principi, ubi pœnarum aut coëctationis res est, aliis id delegandum : ubi pœnorum aut munerum, ipsi obeundum.

Tacitus
Agric.

Habes quæ cottidiana vulgataque Supplicia facis mitigent. Quid in raris aut novis ? Puta enim multos aliquos & grandes peccavisse, quos citra invidiam grandem haud tollas. Hic primum illud suadeam : non carptim aut per intervalla, sed omnes tolli uno velut ictu.

Nodus in multitudine puniendū.

Tacitus
Agric.
Seneca 1.
de Clem.

Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & frequens vindicta pœnorum odium reprimit, omnium irritat.

Tollendi simul.

Tacitus
xiv. Ann.

Incide semel, quidquid incidendum est : & tum malagmata adhibe hæc bina. Prius in alios Beneficia : quasi illis demotis, auctam lenitatem tuam testificando.

Molliendum odium beneficiis.

xiii. An.

Alterum, Derivationem : puniendo rerum atrocium ministros.

Et supplicio ministrorum.

2. Hist.

Utique si & ipsi in aliquâ noxâ, quod sæpè. Olim, & severis quoque Ducibus, usurpatum.

Plinius
Paneg.

Qui fuso sanguine, fusi sanguinis eluerunt invidiam : & viles quosdam, velut piaculares publici odii victimas, dederunt.

Curt. x.

Vulgus hominum eâ ratione placati ; imò leti, retidisse iram in iræ ministros, nec ulli potentiam scelere quaestam cuiquam esse diuturnam.

Cicer. 11.
De Offic.

VENIO ad TRIBUTA lenienda : quo nomine censeo omne genus exactionum. Aspera in vulgi auribus vox, res in animis : nec alia crebrior odiorum seges. Nullum enim vitium retrius Avaritiâ, præsertim in Principibus & reip. gubernatoribus.

In Tributis asperitas, & odium.

Iliad 2.

Quam turpis ille Homeri

Διμυβορὸς βασιλεὺς ;

Nam vulgus pecunia retinentissimum.

Poplihorus Princeps ?

Popu-

Populo quidem iudice; cui pecuniam eripere;
idem quod vitam.

Τὰ γὰρ ἐόντα ἐν αἵματι καὶ ψυχῇ θνητῶν;

Pecunia, anima & sanguis est mortalibus:

Comicus
vetus.

Ait non falsus vates. Et videmus audimusque
cottidie, quàm multi Principum pecuniis acerbè
conquirendis, plus invidiæ sibi quàm virium addant.

Tacitus
III. Hist.

Itaque intentè & cum cura hanc quoque par-
tem habe: & insitum illi Odium, quâ potest, de-
terge aut molli. Quod feliciter facturum te spon-
deo quinque his fomentis. Primum illo Necessi-
tatis. Id plagæ huic animorum statim applica &
da operam ut omnes intelligant, si salvi esse velint,
Necessitati esse parendum.

Cicer. II.
De Of.

Fomenta
huius rei
quinq.
Primum
Necessita-
tis.

Sine Tri-
butis nul-
lus status.

Quæ enim respublica aut regnum sine Tribu-
tis? Nec quies gentium sine armis, nec arma sine Sti-
pendiis, nec stipendia sine tributis haberi queunt.

Tacitus
IV. Hist.

Hæc ornamenta pacis sunt, & subsidia belli.

Cic. pro
Leg. M.
Tacit.
XI. An.

Quæ ser-
vanda:

Dissolutionem itaque imperii doce, si fructus qui-
bus respublica sustineatur, deminuantur.

Vel augen-
da:

Imò nisi interdum & Augeantur. Semper enim
videndum ut ratio quæstuum, & necessitas erogatio-
num, inter se congruant.

Ibid.

Non videt hoc vulgus, scio: ὅς μὲν ἀπορίδας
(τὰ ἀρχαῖα) ἐπιμαρτυροῦντες ἐξ ἐροδωμένων, τὰ δ' ἀναλώματα δὲ
ἐν ὁμοίᾳ ἐκλογίζονται: reditus quidem & proventus.
Principis acerbis oculis inuens, connivens ad ergo-
tiones & sumptus.

Dio LIX

Sed popu-
lus docen-
dus:

Sed tuingere: & utiliter interdum calculum
cum Imperio pone.

Plinius
Paneg.

Quid ambigis? Numquam. hinc luscinia defue-
rit sua cantio.

Plaut.
Bacch.

Semperque in Principe, cupido auri immensa,
obtentum habebit, quasi subsidium regno paretur.

Tac. XII.
Ann.

Si tu hæres; ecce qui transferant, & te contra
se juvent. Miror & rideo: Principes suâ sponte
avidis & rapaces, & qui magis, si non erent, plura
tam ensemper à nobis contra nos didicerunt.

Plinius
Paneg.

Numquam iis defuerunt, qui, fronte gravi & su-
percilio tristis, utilitatibus Fisci contumaciter ad-
essent.

Ibid.

Quòd

Quòd si populus tamen renuet, tum ego ad Themistoclem te mitto: cujus factum vide. Is ad Andrios super Pecuniâ legatus, *δὲ θεῶν ἐφ' ἑξὺς ἡγούμενος, πένδω καὶ βίαν: duobus Diis comitatum venire se dixit, Suadâ & Violentiâ.*

Vide, imò & imitare. Ac priorem illam Divam semper adhibe: Nonne impetrare melius, quàm imperare? Alteram, cum opus: Et si quando opus? *Suasio ab eo qui jubere potest, vim necessitatis affert.*

Sed vide (Fomentum hoc secundum) ut Moderatio servetur: Grandia nimis ea sint, sed medica, pro copiâ scilicet aut angustia rerum.

Apage istos, qui rem auferunt, cum pulvisculo.

Quibus ærarium est Spoliarium civium, cruentarumque prædarum receptaculum.

Tu cum Tiberio, tondere pecus malis quàm deglubere.

Alexander olim rectè: Καὶ κηπάρον, inquit μισῶ τὸ ἐμὲ ἱζόν ἐκτέμνοντι τὰ λάχανα. Hortulanum odi, qui ab radice olera excindit.

Et ego sanè Principem, qui pennas ita incidit, ut nequeant renasci.

Carpe, carpe. Nisi facis, jure insurgent & clamabunt, Sibi quoque duos Deos adesse, *Μενίαν καὶ Ἀπορίαν: Paupertatem & Impotentiam.*

Denique pacem fortasse exuent, tuâ magis avaritia, quàm obsequii impatientia.

Profectò qui nimis emungit, elicit sanguinem.

Vide etiam ne Sordida. In dignum rege, lucrum ex omni occasione odorari.

Et quod vetus verbum ait, *καὶ δὲ νεκρῷ φέρειν: vel à mortuo auferre.*

Morboniam mihi Flavius cum vectigali suo urinario abeat.

Multò magis damno Delationes, & locupletissimum quemque in prædam corripere.

Nec nimis etiam ex meo sensu (asperè quidem exercita) lex Majestatis, sæpè singulare & unum crimen eorum qui crimine vacans.

J. LIPSI Operum Tom. IV.

G

De-

Ne Fre- quentia :	Denique ad Moderationem pertinet , ne Crebra : & ne idemtidem <i>Provinciae</i> novis oneribus <i>turbentur</i> .	Tacitus IV. ANN.
Novique semper in- venti.	Non exquires subinde novos sinus , & varia prædandi vocabula : Centesimas, quadragesimas, quinquagesimas : Columnaria, hostiaria :	IV. Hist. XIII. AN.
Coërcendi administri Tributorum.	Et quæ alia exactionibus illicitis nomina Grypi isti invenerunt. Tu vetera serva. Et ea quoque (Fomentum tertium Coërcitio) ut sine Avaritiâ & crudelitate Ministrorum tolerantur , vide.	Cæf. III. Bell. Ci- vil. Tacitus XIII. AN. IV. ANN.
Qui pluri- mum im- probi :	Utramque hanc arceo. Avaritiam, quæ Fraude grassatur : Crudelitatem , quæ Vi. Sed ab illâ (Fraude, inquam) periculum tibi grande, & pænæ certum. Adeo Ministrorum omne hoc genus (bonorum pace dixerim) <i>Laverniones</i> :	Festus.
Et Harpa- ces.	Ἀρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν : Felibus rapaciores. Quibus studium πάντ' ἀνδρ' ἀποκολύπει : omnem hominem natum decoriare. Prædam in sinum suum conferre : Lucellum in lucro tuo facere : & præter imperat- as pecunias, privato compendio suo servire. Uno verbo, Homines cum senis manibus, genere Geryonaceo : Quos si Argus servet , qui oculus totus fuit. Is numquam servet.	Lucian. Archilo- ch. Euphrid. Cœmod. Cæf. II. I. de Bell. Civil. Plautus Aul.
	Et tamen servandi frænandique sunt , aut te perdent. <i>Actæonem</i> , inquam, suum comedent isti canes.	Varro in Frag.
Duplex ab his cautela. Electio : Amotio :	Quomodo poteris? Cautione duplici. Primum, ut restituas non nisi spectatissimo cuique mandes. Deinde, si fallent, amoveas : nec id sine pœnâ. Quâ illâ? Talionis. Ereptum alienas pecunias i- berunt : perdant has quas habent.	Tacitus IV. ANN. Plinius Paneg.
	Spongiæ faciendi sunt : & exprimendi, postquam affaium liberunt.	E Suet. Vespas. cap. XVI.
Neutra sa- tis firma.	Si ulla res , hæc eos comprimet : et si vereor, ut nec ista. Cur te fallam ? Succedent Mucianus & Marcellus, & magis alii homines quam alii mores.	Tacitus II. Hist.

Legi-

VI. Ann.

Legibus fraudes reprime : *miræ per artes rursus orientur.*

Plinius
Paneg.
Varro
Flagth.

Mille poenarum indagine include : erumpent.

Sophoc.
Apud A-
then. xi f.

Adèò splendens hoc aurum præstringit oculos.
Et altè impressum omnibus,

— Μηδὲ εἶναι σὺν κέρδι κακόν.

— nihil esse cum lucro malum.

Tacitus
xiii. An.

Jam à Crudelitate quoque & à Vi cavendum;
*ne tui per annos sine querelâ tolerata, novis acerbita-
tibus ad invidiam vertant.*

Violentia in
exigendo
vi. anda;

Dio LII.

Modestè jube exigi, & ut verè * Tributa : idest,
per partes. Valdè hoc (tenuiores præsertim)
sublevari, cum possunt κατ' ἐλίχην ἐν ταῖς πύξεσιν
ὅσα ἐφέλκων εἰσφέρειν : paulatim & per partes, qua-
cumque ex præscripto modo debent, inferre.

* Nam
Tribus;
Divido.

Tacitus
iv. Ann.

Abiint; quantum potest, illa extrema: ne boves
ipso, mox agros, postremo corpora servitio aut poenæ
tradant.

Non reser-
va aufe-
renda.

Cic. II.
De Of-
fio.

In primis ut uno certoque Tributo defungan-
tur: & in reliquum, sit libera nec sollicita rei suæ cul-
que custodia.

Securi sint
ab alio
rapta;

Tacitus
in Agric.

Non prædo, non miles divexet. Quamvis enim
gravia, tamen injuncta imperii munera impigrè obi-
bunt, si Vis & Injuriae absint.

Præsertim
à Militie.

Ibid.

Has ægrè tolerant.

iv. Ann.

Hinc ira & questus: Et postquam non subvenitur
(interdum sanè evenit) remedium ex bello.

Dio LII.

At quantum Fomentum, Dispensatio. Eam
restrictam utilemque esse suadeo, & qualis in fa-
miliâ boni patris. Exiguam in publicum impen-
sam quis gravabitur, αν ὁρώσι σε σωφρόνως τε ἀγορεύ-
ῶν, καὶ μηδὲν μάτην ἀναλίσκοντα; si videant te con-
zinenter sobrieque viventem, ac nihil vanè effun-
dentem?

Parè, &
ex usu, dis-
persanda
Tributa;

Arist. v.
Politie.
cap. xi.

Scient enim verè in publicum tribui : teque
esse dumtaxat φύλακα καὶ ταμίαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ,
μη ὡς ἰδίων; Custodem & Dispensatorem, ut com-
munium bonorum, non ut tuorum.

Tamquam
aliena pe-
cunia.

Tacitus
i. Hist.

Ita debes. Non privatim largiri; quod avidius
de rep. sumas.

Non ede
tuos;

i. Hist.

Et explere hiantes in magnâ fortunâ amicorum
cupidiates.

Non per delicias aut sumptus, *pecuniæ illudere* : 11. Hist. Sallust. Caril.
Ut quas honestè habere & uti licet, per turpitudinem abuti properes.

Sed ubi debes.

Abfit. Alexander Romanus tibi præcat : qui Lamprid. Alexand.
aurum & argentum raro cuiquam nisi militi divist : Nefas esse dicens, ut Dispensator publicus, in delectationes suas suorumve converteret, id quod Provinciales dedissent.

Turpes hic prodigi:

O virum, ô Principem ! imitare. Non illos tyranniones : qui Sueton. Ner. c. xx.
divitiarum & pecuniæ non alium fructum putant, quàm Profusionem.

Quos Crates rectè olim assimilavit Stobæus Serm. xv.
Ἰῶς ἐπὶ τῶν κρημῶν συκοῖς, αἵ φ' ὦν ἀνδρῶν καὶ μηδὲν λαμβάνει, κρύφακες δὲ καὶ ἱκτῖνες: iis ficibus quæ in altis præruptisque nascuntur ; e quibus homo fructum non accipit, Corvi tantum & Milvi.

Id est, *Ἐπαύροι καὶ Κόλακες* : *Scorta & Adulatores.* Ibid.

Statimque exhausti.

His talibus cùm omnia rapiant, & rapta retineant ; Plinius Paneg.
ut si nihil rapuissent, nihil reinuissent, omnia defunt.

Laudabiles parci.

At noster ille Princeps qui suæ pecuniæ Tacit. 1. Hist.
parcus, publicæ avarus :

Qui eam non abjicit in scurras, mimos, & id genus amicitiarum debonestamenta : Tacit. 1. Hist.

Et semper in multo atq.

Semper abundat. Et tantas vires habet Frugalitas, ut tot impendiis, tot erogationibus, vel sola sufficiat. Plinius Paneg.

Πλάτῳ καὶ Ἰδ ἀκριβῆς (ajebat olim magnus amicus ad Augustum) ὅχ' ὅπως ἐκ τῶν πολλὰ λαμβάνει, ὡς ἐκ τῶν μὴ πολλὰ ἀναλίσκει ἀδελφεῖς) : Magnæ opes, non tam multa capiendo, quàm haud multa perdendo, quærentur. Mæcen. apud. Dion. LII.

Aequiter onera imponenda.

Quintum ultimumque Fomentum, *Æqualitas.* Hoc est, ut justa & uniformis contributio sit, nec per bonam malâmve gratiam hunc subleves, illum premas.

Sine odii & gratiæ aspectu.

Ut Sol & dies omnibus in commune nascitur : Plinius Paneg.

Sic debet Princeps. Et incommoda aut commoda Cic. 11. De Offic.
civium non divellere, atque omnes eadem æquitate continere.

Odiosa quorumdã sublevatio aut extempcio.

Vix credas, ubi inæqualitas, quantum angantur. Infitâ humano ingenio invidiâ, ut Tacitus 1. Hist.
pari dolore aliena commoda, ac suas injurias metiantur.

Huic

- Livius I. - Huic autem *Æqualitati ratio unica, Census*: *Census ad*
res saluberrima magno futuro imperio. *hac utilis.*
 Quem nesciri aut negligi hodie, non mirer?
 Jure. Cum tam prompti obviique exempli sit,
 (nam quæ mediocriter bona respub. olim sine il-
 lo?) & simul tam manifesti usus. Plato verè:
 Lib. XI I. *Τεμπλὰς μὲν ἐκαστὸν τῶν πόλεων, ἐνεκα πολλῶν ἡγεῖσθαι*:
 de Leg. *Quemque opes suas in censum deferre, ad multa*
utile.
 Sanè ad multa. Nam hac una re fit, *ut omnia*
 Florus I. *patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque*
 cap. VI. *discrimina in tabulas referantur.* *Conducit*
ad plenam
res. notu-
tiam.
 Atque ita *quantum* urbes gentesq; singulæ nu-
 Liv. I. *mero militum, quantum pecuniâ valeant, monumen-*
ta exstent. *Ad viros*
militares
sciendos:
 Denique ad nostram hanc rem, ut æquiter ex
 Cic. II. *censu quotannis Tributa conferantur.* *Ad tributa*
 in Verr. *pariter im-*
ponenda.
 Itaque, si sapis in tuam publicamque rem, re-
 III. De *voca. Et lecti Censores, populi ævitates, suboles,*
 Legib. *familias, pecuniaque censento.*
 II. in *Quibus potestas omnis æstimationis summæque*
 Verr. *faciende permittatur.*
 Sed à quo lecti? Si me audis, ut odium suspi-
 cionesque muneri detrahantur per se aspero, de-
 Ibid. *signet ipse populus; ut cui maximam fidem rerum*
suarum habet, maximâ curâ delegat. *Legendi*
Censores à
Populo:
 Quàm multi legendi? *Sunto bini aut terni in*
 Ibid. *singulis civitatibus.* *In opida*
bini.
 Census ipse quoties instituendus? Variant.
 Aristot. v. *καὶ ἐν ποί μὲν πόλεσι πᾶσιν κατ' ἐνιαυτὸν, ἐν δὲ ταῖς*
 Politic. *μειζοσι διασπριπιδῶν ἢ πέντασπριπιδῶν*: *Iterandus*
 cap. VIII. *in quibus-*
dam civitatibus vertente anno censentur, in aliis ma-
joribus non nisi tertio aut quinto quoque anno. *Census.*
 Ego in annos, tutius meliusque censeam: ob
 migrationes, mortes, opum augmenta aut im-
 minutiones. *Nostre judi-*
cio quot
annis.
 SED à Censu ad CENSURAM transeo, vicino
 flexu. Ea enim tertia odiorum materies. De qua
 tamen mitiganda frustra disseram, nisi prius de
 usurpanda. Nam (heu ævi dedecus!) rem mo-
 ribus & vitæ utilissimam ad eò oblivione obsole-
 tam videmus, ut non modò non colatur, sed etiam ig-
 naretur. *Qua igno-*
ta nunc an-
sperta.

Quid mihi
sit?

Definitione igitur prius aperienda est. Et ap-
pello Censuram, ANIMADVERSIONEM IN
MORES AUT LUXUS EOS, QUI LEGIBUS NON
ARCENTUR. Proprium enim hoc ejus munus,
ἐπανορθοῦν ὅσων. μήτε πρὸς τιμωρίας ἀξία ἐστὶ, καὶ πα-
ρηγοῦντα, πολλὰν καὶ μεγάλην κακῶν αἰτία γινέσθαι: corri-
gere ea, quæ poenâ digna nondum sunt, neglecta ta-
men aut insuper habita, multorum magnarumque
malorum causam præbeant.

Dio LII.

Sine cā
stat resp.

Imo paulatim, quæmissa, funditus rempublicam
trahant.

Tacitus
III. Ann.

Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi
male videtur?

Valer. II.
cap. IX.

Profecto nisi singulis quoque hominibus offi-
cium ac verecundia sua constiterit, partiarum rerum
equitatus cælo cumulus sedem stabilem non habebit.

Ibid.

Firmanda
hec vinclo.

Hæc itaque instituenda est, *magistra pudoris
& modestiæ*:

Ciceron.
Pison.

Et eligendus unus alterve *Præfectus moribus,
magister veteris disciplinæ*.

Pro
Cluent.

Ut metus aliquis etiam præter leges sit; &
sciant omnes siquid in *Moribus labat*, non defutu-
rum corrigendi auctorem.

Tacitus
II. Ann.

Ejus ma-
xime Ma-
res.

Nam duo hæc distinctè Censuræ subjicio, Mo-
res & Luxum. Mores intellego, Lascivias, Libi-
dines, Ebrietates, Jurgia, Perjuria, & quidquid ta-
le Probitas ac Modestia damnant. Igitur noster
Censor omnem ætatem, & omnem sexum casti-
gabit. *Pravæ artes malasque libidines ab juveni-
te prohibebit*:

Sallustius
ad Cræf.

Castigandi
in juveni-
bus.

In senibus:

A senibus, eas voluptates quas eorum ætas sine
dedecore non attingat:

Ibid.

In plebe
ignavia.

Ab universa plebe otium, ut habeat negotia sua,
quibus à malo publico detineatur.

Ibid.

Denique dabit operam, ut omnes *Probitati at-
que Industrie*, non *Sumptibus* neque *Divitiis* stu-
deant.

Ibid.

Materies
altera,
Luxus.

Nam hæc quoque cohibenda, id est *Luxus*. Qui
alioqui in immensum præsumpat, ad cuncta quis pe-
cunia prodigitur.

Tacitus
III. Ann.

Cui origo
ab opulen-
tiâ.

Eum ego in quattuor his pono: Pecunia, Do-
mo, Conviviis, Vestè. In prima maximè: quæ
nutrix imò mater hujus, & plurium malorum.

— lux.

Juvenal.
Sat. vi r.

--- turpi frugerunt sæcula luxu Divitiæ molles.

Sallustius
ad Cæs.

Itaque meus Cenfor ante omnia, Pecuniæ, quæ maxima perniciēs est; usum ac decus demet.

Aristot. v.
Politic.
cap. vi r.

Quid renuis Princeps? è re tua est; ὥστε μηδὲν εἰζίγνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χρημάτων: neminem existere qui nimis excellat, sive amicorum copiâ, sive opum.

Minus opes, è re Principum;

Tacitus
xi. Ann.
Valer. iv.
cap. i i i.

Auri vis atque opes Principibus infensæ.

Imò, Principatui infensæ. Atque ii demum penates (oraculi vocem audi) ea civitas, id regnum, æterno in gradu facillè steterit, ubi minimum virium Veneris Pecuniæque cupido sibi vindicaverit.

Et regni.

Sallust.
ad Cæs.

Sæpè jam audi vi, qui reges, quæ civitates, per opulentiam magna imperia amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant.

Per has nimias perduntur.

Ibid.

Sed è re Subditorum multo magis. Nam ubi divitiarum cupido invasit, neque disciplina, neque bonæ artes satis pollent:

Conducit & Subditia,

Omnia bona vilia sunt: fides, probitas, pudor, pudicitia.

Ibid.

Virtuti aut Deo numquam carus, cui caræ opes. Nec quisquam extollere se, aut divina mortalis attingere potest, nisi omissis Pecuniæ & corporis gaudiis.

Nam ubi divitiæ, vitia.

Ibid.

Itaque meritò Cenfor, Pecuniæ studium tollet, aut quoad res feret, minuet.

Ibid.

Alligabit Avaritiam belluam feram, imanem, intolerandam:

Avaritia coercenda:

Tacitus
vi. Ann.
Ibid.

Et illud urbibus vetus, fanebre malum,

Et fanus:

Ne ex libidine potentium agitur.

Cic. i i.
de Offic.

Utque res familiaris iis modò rebus quærat, à quibus abest turpitudine.

Et sordidi questus.

Sallust.
ad Cæs.

Denique profusiones vetabit, & finem Sumptuum statuet.

Ibidem.

In Domo, Ne superbè nimis struant, aut instruant: & signis, auleis, aliisque operibus exornent.

Sumptus circa adificia.

Ibid.

Ah stulti, qui omnia potius visenda quàm semet efficiunt!

Et in eadem, *modum poscet argento, suppellectili, familiae.*

Circa convivium.

In Conviviis. *Damnabit exquisita ingenia cæna un:*

Et istos helluones, quibus *mos vescendi causâ, terrâ matrique omnia exquirere.*

Et uno verbo, videbit ne *luxus mensæ profusis sumptibus exercentur.*

Circa vestes.

In Vestē. Ne *promissua viris & feminis;*

Nobilibus & plebejis. Utque sui & certi quidam cultus sint his, qui *ordinibus & dignatione antistant.*

Momentum in his grande.

In levi hæc habes? Erras, *Conviviorum luxuria & vestium, agræ civitatis indicia sunt:*

Et hinc ferre novitas:

Imò morituræ. Nam hæc *juventutem, ubi familiares opes defecerunt, ad facinora incendunt.*

Res abit, fides perit: *eadem tamen illa, quæ erat in abundantia libido permanet.*

Itaque quid aliud quàm *moveant composita, & res novas sceleribus acquirant?*

Scito certo, hoc in rep. *seminarium Catilinarum fore.*

Aut imitatio,

Vidit Prudentiæ oculus. Τίγνον inquit, μεταβολαι, καὶ ὅτι ἀναλώσονται τὰ ἴδια ἀσελγῶς ζῶντες. καὶ γὰρ οἱ το. & τοι καίνοτο μὲν ζήτῃσι, καὶ ἡ τυραννίδι ἐπιτίθεν, ἡ καὶ τοιοῦτάς ἐστιν ἐπὶ οἱ: *Fiunt in rep. mutationes, cum homines sua consumunt prodigè viventes. Hi enim tales res novas quærent: & aut ipsi Tyrannidi imminuent, aut ad eam alios vocant.*

Censoris arma.

Ignominia:

Hæc sunt, quæ effici à Censore cupimus. Quo telo: duplici, Ignominia & Multæ. Illa quidem propria ejus est, & olim sola. *Censoris indicium, ait Cicero, nihil ferè affert damnato, nisi ruborem.*

Timoris enim *causam, non vitæ poenam in illa potestate esse voluerunt.*

Et Multa in perseverantes.

Sed ut nunc mores, alteram ego illam omnino adjungam. Quid enim si quidam eâ *duritiâ oris sint, ut depudère didicerint?*

Et voluptatum non illecebris tantum, sed ipsâ *infamiâ gaudeant?*

Sane eos multem: nec ex sanguinem illam & ferream frontem nequiquam convulnerem notis.

Cotti-

Tacitus
11. Ann.

Plinius
Paneg.

Sallust,
Catil.

Tacitus
111 Ann.

Ibidem.

11. Ann.

Seneca
Ep. cxv.

Sallustius
ad Cæf.

Cic 11. in
Catil.

Sallust. ad
Cæf.

Cic. 11 in
Catil.

Aristot. v.
Polit.

Cic. iv. de
Rep.

Idem pro
Cluent.

Seneca ad
Seren.

Val. lib.
vi. c. ix.

Plinius
Paneg.

Sen. Nat. *Cotidianum enim istud, ac sine effectū jurgium*
 Quz. IV. *sit.*

HABES universam Censuram. Tu institue, aut *Adhorta-*
 potius restitue eam, ô Bono generis humanitate *tio ad Cen-*
 Princeps. Omnia jacere sentis, bellorum impetu per- *suram re-*
 culsa atque prostrata. *vocandā.*

Cic. pro *Excita, per Deum immortalem. Revoca fidem, Qua nunc,*
 Marcello. *comprime libidines, & quæ dilapsa fluxerunt, se veris* *si umquā*
 Ibid. *legibus vinci.* *nilis.*

Sallost. *Non nego, quin aspera hæc res in principio fu-* *Invidiosa*
 ad Cæs. *tura sit.* *ea.*

Aristor. *Quia nova; quia contra sensum vulgi. Οἱ γὰρ*
 Ethic. I. *πολλοὶ τὸν ἡδονὴν, ὅσοι καὶ εἰσι ἀγαπᾶσι τὸ ἀπλευ-*
 cap. v. *σικόν? Nam multitudo voluptatem, ideoque & vitam*
amant dissolutam.

Sallost. *At tu capeße rempub. & omnia aspera pervade.* *Sed sper-*
 ad Cæs. *Quid trepidas? multorum saluti potius, quàm li-* *nenda hîc*
 Ibid. *bidini consule.* *invidia.*

Ibid. *Ea verò apud sapientes clementia erit, retinuisse* *Aut asper-*
ab stultitiâ & falsis voluptatibus. *ritatis opi-*
 Ibid. *Non si flagitiis obsecutus, delicta perpeßus, præ-* *nia.*
sens gaudium cum mox futuro malo concesseris.

Et tamen quidquid hîc asperum, facîle mitiga- *Hac ipsa*
 bis triplici nostra observatione. Primum, si tu *qui mitiga-*
 sub Censura id: id est, si vita tua ad illam nor- *tur.*
 mam, ad quam alios formas. O mitem & effica- *Primum*
 cem hac ratione Censuram! *ad hanc dirigemur,* *vita Princ-*
ad hanc convertemur. *ipis.*

Et præcipuus adstricti moris auctor eris, antiquo *ipse cultu victique.*

Nam *vita profectò Principis Censuræ est, ea que*
perpetua.

Secundò, si non omnia simul emendabis: sed *Deinde*
 pauliatim καὶ ἡσυχᾷ ποτὶ ad priscum morem re- *modestâ*
 cides. *emenda-*
tionis.

Neque enim potest quisquam nostrum subito fin- *gi, neque*
 gi, neque cujusquam repente *vita mutari, aut natura*
 Sul: â. *converti.*

Tempore opus: & vitia quædam tollit facilius *Princeps, si patiens eorum est*

Quosdam pudor, alios necessitas, nonnullos satias *in melius mutet.*

Nam peregrinatur quorundam animus in ne- *quitia, non habitat.*

Postremo,
præmioris
divisione:

Tertiò denique, si Præmia divides in bonos, Quis censerebit nisi virtutis amore te asperum, cum tam benignum te videant in eos qui habent illam? Præmio & poenâ temp. contineri, Solon olim dixit:

Verè Nam, præmia bonorum malorumque, bonos ac malos faciunt.

Quæ, vali-
dus stimu-
lus ad Vir-
tutem.

Videbis semper eo impendi laborem ac periculum, unde bonos atque emolumentum speretur.

Πᾶν τὸ πρῶτον ἀνέξῃ, ἐλαττεῖ δὲ τὸ ἀπμαζόμενον. καὶ τὸ ἐπὶ διαφάνεσθαι σημεῖον ἀρχῆς δὲ διοικεῖν : *Augetur & crescit, quidquid in honore est: deficit & minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc signum clarissimum est imperii bene constituti.*

Bono Prin-
cipatu o-
mnino in
usu: Con-
clusio, &
monitio,
Odium o-
mnino non
vitari.

Tu usurpa. Et vide ne te Principe, sit bene factis tantum ex conscientia merces.

FINIVI de Odio: hoc addo. Ad eò altè insitam pestem hanc Regnis, ut nesciam an ulla ars aut astus penitus eam evellat. Nam *libertas juxta ho-*

Cicero ad
Brut. epi-
stol. xvi.
Plinius
Paneg.
Liv. iv.

Iamblich,

Plinius
Paneg.

Sallust. ad
Cæf.

Minutum
aliquid
semper ad-
hæret:

Ideoque per naturam in odio nobis, quisquis eam libat. Libat autem omnis Princeps. Ergo *quamvis id agas, ut nequis merito te oderit, erunt ta-*

Seneca de
Provid.

Sed tu Sperne.

----odia qui nimium timet,

Seneca
Oedip.

Regnare nescit.

E naturâ
pulgi:

Odia dico hæc plebeja & levia. Πᾶν γὰρ ἄνθρωπος τὸ κακὸν καὶ φιλαίτιον ἐστίν, πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς : *Omnienim populo inest malignum quiddam & querulum, in imperantes.*

Plutarch.
Politie.

Et verissime à rege Magno dictum: *Regium esse audire malè, ciam facias benè.*

Idem
Apophth.

Id in levi
habendum:

Solaberis igitur te illo Augustæo: *Satis est, si hoc habemus nequis nobis malè facere possit.*

Sueton.
August.
cap. li.

Dum pro-
bent te
probi

Et melioribus item sanioribusque judiciis. Quoniam te aliquando *seria carmina, honorque eternus Annalium, non hæc brevis & plebeja prædicatio colet.*

Plinius
Paneg.

Suum cuique decus posteritas rependet.

Tacitus
iv. Ann.

CAPUT XII.

*Definitus & vituperatus Contemptus. Ostensa
quæ illum gignunt; à rege, si sapiet, fugi-
enda.*

CONTEMPTUS sequitur, quem Vitium alterum
fecimus evertendo regno. Is est ad nostram.
Rem, IMPRESSA SUBDITIS SIVE ET EXTE-
RIS, VILIS ABJECTAQUE OPINIO, DE REGE
EJUSQUE STATU. Pestifera omnino res Re-
gnis: quorum anima & vita ipsa est Auctoritas, &
eximia quædam opinio de imperante. Quæ enim
vis alia est, quæ efficit, ut tot mortalium millibus u-
na anima præsideat, nonnumquam senis & invalidi?
Sola illa. Omniaque videmus, hac, quasi mente
quædam, regi atque administrari.

*Definitio
Contem-
ptus.*

*Ejus perni-
cias.
Anima reg-
ni. Au-
toritas.*

Seneca 1.
de Clem.

Cic. pro
Cluent.

Seneca 1.
de Clem.
Ibid.

Ut animæ, pedes, manus, oculi, negotium gerunt:
& illius jussu jacemus, aut inquieti discurrimus:
Si hæc immensa multitudo Auctoritatis quasi
spiritu regitur.

Livius 11.

Quis verò aliter regat? Vires imperii in consensu
obedientium sunt:

*Sine eâ
unus tam
multis non
imperes:*

Lucan. v.

Consensus ille ab Æstimatione per quam,
----unum, tam magna juvenis,
Privatum factura, timet.

Sen. 1. de
Clem.

Hanc tolle, tollis regnum. Omnisque hic imperii
contextus in multas partes dissiliet.

*Et regnum
omne ruat.*

Lucret. v.

----Subversa jacebit

Pristina majestas soliorum; & Sceptra superba.

Aristot.
Rhet. 11.
cap. 11.

Quid autem clariùs eam tollit, quàm Contem-
ptus, & hæc ἀνέρχεται δόξης πρὸς τὸ μηδὲν ἄξιον φαι-
νόμενον: opinionis actio in id, quod nullius rei præterque
censeas?

*Auctori-
tati autem
Contemptus
adversus:*

Idem v.
Politici.
cap. x.

Igitur ille, mors & interitus regnorum: imò
supra ipsum Odium, aliquo adspectu. Philoso-
phus indicavit: Δύο δὲ εἰσὶν αἰτίαι, δι' ἃς μάλιστα ἐπιτί-
θενται τοῖς τυράννοις, μίσος καὶ κατεφρονέσεως. Δότερον μὲν
δεῖ τῶν ὑπάρχοντων τοῖς τυράννοις, τὸ μίσος. ὅτι τὰ κατε-
φρονέειν πολλὰ γίνονται τῇ κατελύσειν: Cum duæ causæ
sint, ob quas insurgitur in Tyrannos, Odium & Con-
temptus: alteram earum adesse Tyrannis oportet,
Odium. è Contemptu verò plurimæ sunt eversio-
num.

*Ergo regni
perit:*

Q vere

*Etiam in
parte, su-
pra Odium.*

Overè Phœbum, longe semper aciem ingenii
jaculantem ! Ita res est. Causa prima & motio
evertendis regnis, plerumque ab Odio est : sed
extrema & efficax maxime à Contemptu. Nam
illud tardum, vel, ut cum poetâ dicam, inaudax
est, nisi armetur ab isto. Metus enim sæpè reti-
net:quem Tyranni habent pro asylo. Ideoque
cum causâ *exsecrabilis ille versus* & *qui multos de-*
dit præcipues, iis placuit,

Sen i.
Clem.

Oderint dum metuant.

*Hic enim
ad rem fla-
tium ducit.*

Quamdiu enim hoc frænum; incurrere magis
cupiunt, quàm audent. At excutit Contemptus. Et
efficit ut non velis solum, sed audeas & tentes.
Itaque certa ab eo perniciēs. Numquid crebra?
Haud censeo. *Neque enim ab ullo periculo fortuna*
Principis longius abest, quàm ab Humilitate.

Plinius
Paneg.

*Nec tamen
frequens
nimis in
Reges:*

An contemnatur, qui imperium, qui fasces habet?
nisi qui humilis & sordidus, & qui se prius ipse con-
tempnit?

Idē vi i i.
Ep. ult.

*Legitimos
quidem.*

Non inquam crebra ab eo solo: (nam Odio
misceri jam dixi:) præsertim si quis verus legiti-
musque sit Princeps. Tamen quia evenit: quî
vites, docebo. Sed breviter. Cur diffundam? nōnne
in Auctoritate formandâ, satis munivi hanc ipsam
viam? Satis: si verum hoc scitum, *τὸ αὐτὸ τὸν*
ἐναντίον ἐπιστήμῳ ἐστὶν: *Eandem contrariorum sci-*
entiam esse.

Aristot. i.
Topic.
cap. l i x.

Origo ejus.

Fit igitur contemptus in Principem ab his tri-
bus maximè: Formâ imperii, Fortuna, Moribus.
Forma imperii: si iusto ea lenior & remissior.
Quod peccatum peccant ii qui nimia lenitate dul-
ces,

Cic. ad
Attic. v.
ep. xiv.

*A leni
imperio:*

Effusè dant se populari auræ & omnem infima
plebi rumorem affectant.

Tacit. i i.
Hist.

*Qual pu-
blici etiam
noxium per
licentiam.*

Bis noxii, in se & in rempublicam. Qui & plebi
reverentiam omnem excutunt: & licentiam præ-
bent peccandi. *Ἡ δὲ ἐξουσία τὴν πρᾶξιν ὁ, πρὶν ἐδέ-*
σθαι πρὸς δολωσάσθαι φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ τῷ ἀνδραγαθῶν φεύ-
λον: *Facultas faciendi quod cuilibet visum, non po-*
test comprimere ingenium singulis hominibus præ-
vitatem.

Arist. v.
Politico.
cap. i v.

Acute olim Fronto, in Nervam senem & jam
enervem: *καὶ οὐδὲν ἴσως αὐτοκρατορεὺς ἔχειν, ἐφ' ᾧ μη-*
δὲν μὴδὲν ἔξει ποιῆν, χεῖρον δὲ ἐφ' ᾧ πᾶσι πάντες:
Malum quidem esse, Principem habere sub quo nihil
ulliciteat: pejus verò eum, sub quo omnia omnibus.

Dio in
Nervâ.

Nec

Adag. Nec lenis solùm Forma ad Contemptum fa-
 Tacitus. cit: sed & Levis. Quæ decretis legibusque variat,
 & de qua dici possit, *Αἶμας πιδίον: Vernicampus.*
 Maximè, si ipse Princeps insigni mobilitate ingenii:

*Est & à
 Levis impe-
 rio.
 Aut Prin-
 cipe.*

x i. Hist. Quem subitis offensis, vel intempestivis blandi-
 tiis mutabilem, meritò contemnant metuantque.

Ibid. Etiam, si Soluta Forma. Nempe cùm rerum
 omnium incuriosus Princeps, & levi auditu, quam-
 vis magna, transmittit.

*Item à So-
 luto impe-
 rio.*

Ibid. Abundè ratus, si præsentibus fruatur, nec in lon-
 gius consultans.

iv. Ann. Sive cùm Honores effusè dividit, Magnos, Diu-
 turnos. Quidni illum spernant, aliis adhæreant,
 qui munia transmittit:

III. Hist. Et velut sponte videtur exire de Imperio?

Ex Ovid. FIT secundò Contemptus à FORTUNA. Nem-
 de Trist. pe si noverca ea, non mater: & vocis tuis malignum
 pedem opponit.

*A Fortuna
 adversa
 pertinaci-
 ter.*

Tacitus Scito certò. Prosperis tuis rebus certaturi ad obse-
 II. Hist. quium, Fortunam adversam omnes ex æquo detre-
 ctabunt.

Schol. Imò in te incurrent.
 Theocr. *Δρυὸς προσδόντος πᾶς ἀνὴρ ἐυλύετο:*
 Ruente quercu, ligna quivis colligit.

Tacitus. Amplius, si eadem munimenta tibi non dat aut
 I. Ann. subtrahit, quibus insistas.

*Ab orbis-
 tate.*

Curt. IV. Successores dico certos, aut liberos. Valde ab
 ea se spernunt, & vertunt se ad speratum aliquem
 Solem. Alexander Magnus scivit, & questus est:
Orbitas mea, quòd sine liberis sum, sperniunt.

Euripid. Reverà enim, ut Tragicus ait,
 ---- *Τυραννοὶ παῖδες, ἔρυμα δώματα.*

*Certis
 tuisque
 suorum te
 firmas.*

Munimen aulæ, regii sunt liberi.

Tacitus Et non legiones, non classes, æquè firma imperii mu-
 v. Hist. nimenta, quam numerus liberorum.

xv. Ann. TERTIÒ & postremò, fit à MORIBUS Con-
 temptus: maxime istis. Siquis Libidini deditus, se-
 que per licita & illicita foedat.

*Denique à
 Libidine.*

Sen. de Nam muliebria hæc flagitia valde opinionem
 Brevit. non regis modò, sed viri detrahunt. Alii virilius
 cap. vi. peccant, ait quispiam:

III

In venerem ac libidinem projectorum inhonestas labes est. Ibid.

*Et luxuriam
temulentiam.*

In pari causâ, qui Luxui & saginæ mancipati, emptique: Tacitus
II. Hist.

Medio diei temulenti. Ibid.

Novi Vitellii sive vituli, qui ut ignava animalia, si cibum suggeras, jacent torpentque: & præterita instantia, futura, pari oblivione dimittunt. Ibid.

Dux noster ad Prudentiam, benè. Α πολωτικῶς ζῶντες ὠκιστα φρόνητοι γίνονται, καὶ πολλὰς καὶ καὶ ἀδιδόκασιν τοῖς ἐπιπιδεμένοις: Solutè viventes, despiciabiles fiunt; & multas opportunitates præbent insidiantibus. Aristot. v. Polit. c. x.

Ὅστις γὰρ εὐεπίθετος, ἔτ' ὠκιστα φρόνητος ὀνόμαζαν, ἀλλ' ὁ μεθύων, ἔδ' ὁ ἀγρυπνῶ, ἀλλ' ὁ κενὸν δόξαν: Nec enim facilis aggressu aut contemptu sobrius, sed ebrius: nec vigilans & excitatus, sed somnolentus. Ibid.
cap. xi.

Item in quibus tarditas ingenii, Stupor, debilitas linguae: Cicer in Pison.

*A rebus
externis.*

Auralia magis levicula, ut facies parùm decora, Ætas gravior, Valetudo imbecillior. Quæ sæpè irrifui & fastidiosi sunt: Tacit. I. Hist.

Ut est mos vulgo, fortuita aut externa ad culpam trahenti: IV. Ann.

Et Imperatores formâ ac decore corporis comparanti. I. Hist.

Plura talia, ipse manu facili educes & hauries è rivulis, quos ad Auctoritatem reclusi.

C A P U T XIII.

Quæsitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? Id est: ea in quâ fraudes Dictum, & doctum, aliquem habere:

*Assumit
regno esse
possi.
Est viridi
quidam
negat.*

VIDEOR liberaliter satis & plenâ, quod dicitur, manu, tibi prompsisse è gemino Prudentiæ fonte: & quidem probum ac merum. Fasne est ut leniter misceam, & jungam aliquid è fraudium sæce? Ego puto. Quidquid Zenones quidam mihi abnuant, quibus unum illud ad laudem, cum virtute directum iter, probatur. Cic. pro M. Cæ.

Qui

111. De
Naturâ
Deorum.

Qui fas non putant *Rationem bono consilio à Diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque converti.*

Ad Att.
II. ep. I.

Quos alibi sanè libens audio : hîc quî possum ? *Ævum & homines ignorare mihi videntur , & dicere tamquam in Platonis πολιτεία , non tamquam in Romuli facie sententiam.*

*Sed mores
hominesq;
contra vo-
lunt.*

Pro Ros.
Com.

Inter quos enim vivimus ? Nempe argutos, malos : & qui ex fraude, fallaciis, mendaciis, constare toti videntur.

Persius
Sat. v.

Ipsi Principes, cum quibus nobis res, plerique in hac classe : & quidquid leonem præferant, *Autam vapido servant sub pectore vulpem.*

Cic. III.
de Offic.

Et hîc mihi clamat quispiam, nequid insidiosè, nequid simulatè, nequid fallaciter.

Aristot. v.
Politic.

Tecum velim, quî potest ? *Per fraudem & dolum regna evertuntur,* notat Philosophus :

Tu servari per eadem, nefas esse vis ? nec posse Principem interdum.

*Græci autem
dum cum
Græci :*

Adag.

Ἀλώπεινον πρὸς ἑτέρων ἀλώπειν :

Cum vulpe junctum, pariter vulpinariet ?

Cic. III.
de Offic.

Præsertim si publicus Usus Salusque suadeat : quæ semper cum Principis usu ac salute conjuncta ? Profectò erras. *Communis utilitatis delectatio contra naturam est, non solum rationem.*

*Idque ex
usu Prin-
cipis &
publicæ.*

Pro Plác.

Stare omnes debemus, tamquam in orbe aliquo reipublicæ. Qui cum jam versatur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas salusque converterit.

Cic. III.
de Offic.

Turpe aliquid in eo mixtum videbitur ? Frustrâ. Hoc enim aspectu, quod plerumque turpe haberi solet, turpe non erit.

*Bona fine,
quædam
talia bonas*

Ibid.

Semper officio fungitur ; utilitati hominum consulens & societati.

Pro M.
Cæl.

Itaque ne tanto opere, quæso, mirentur aut indignentur ; si, nobis arbitris, non semper superet vera illa & directâ ratio :

*Principem
præstare
ut ita esse
non debere.*

Tacitus
Agric.

Velimusque Principem, alto quidem splendidoque ingenio : sed tamen *eruditum utilia honestis miscere.*

*Ad utilia
inclinare.*

Miscere, dico. Nā ut prorsus ab Honesto recedat, nulla vis suadere me adiget. Sperno serîo & exsecror

*Non tamē
ad scelerat.*

ror illas voces. *Nihil gloriosum, nisi tutum: & omnia retinendæ dominationis honesta esse.*

Sallust.
Orat. Lepid.

Item :

*Ubi cumque tantum honesta dominanti licent,
Precario regnatur.*

Seneca
Thyest.

Ad Orcum hi sensus, unde nati. De me fateor:

Ego ille sum, qui scelera committi vetem!

Auctor
Theb.

Ego sum magister juris ac moris probi.

Circuire.
non aber-
rare:

Et hoc volo tantum, jus fasque esse interdum in turbido hoc rerum humanarum pelago, obliquare sinus :

Virgil.

Et si rectà portum tenere nequeas, id ipsum muta-
ta velificatione assequi.

Cic. ad
Lentulum
ep. 1 x.

Alii quæ
que fa-
ciunt.

Quis me adeò culpet, aut cur à Virtute abeam?
Vinum, vinum esse non desinit si aqua leviter
temperatum: nec Prudentia, Prudentia, si guttulæ
in ea fraudis. Semper intellego, ut modicè & ad
Bonum finem. Nōne matres aut medici quo-
que, teneræ ætati fucum sæpe faciunt,

*Ut puerorum ætas improvida ludifceatur
Laborum tenuis?*

Lucret. 1.

---- *deceptaque, non capiatur?*

Ibid.

Cur Princeps non idem in Plebeculam suam,
aut vicinum aliquem Dynastam possit? Profe-
ctò

Mente opus
ubi manus
non suffi-
ciunt.

*Cum contendi nequitum est, clam tendenda est
plaga.*

Pacuv.

Et ex Spartani regis monito : Ο'π' α' λεοντῇ μὲ
ἐφικνεῖται, χρη' ἢ ἄλλω περὶν ὠθεσθ' ἄφ' ἑν' : *Ubi Leonia
pellis non pertingit, oportet Vulpinam assuere.*

Plutarch.
Lyandr.
& Apo-
phth.

Mihi, cum Pindaro, semper laudatus ille vir;
qui

Princeps
ex Leone
& Vulpe,

---- Τόλμα μὲν ἰσοικῶς
Θυμὸν ἐλθ' ἑρεμετεῖν θηρῶν λεόντων
Ἐν πύλῳ. μῦθον δ' ἄλλω περὶ.

Isth. Od.
1 v.

---- *fiduciā referens*

*Animum graviter frementium leonum
In discrimine, consilio verò vulpes.*

Adolescē-
tuli hoc
parum ca-
piunt:

Tuque, in tempore & loco, esto. Securus, quid
isti à Schola aut Umbra adolescentuli dicent: quos
scio & πολυπῆς δὲ ἐν αὐτῇ ἀνεργαῖς; *Civilis di-
sciplina non esse idoneos auditores;*

Aristot. 1.
Ethic.
cap. 1 1 r.

Mul-

Ibid.

Multò minùs Arbitròs, Et virum profectò quærit hoc tribunal, qui & ἀπὸ τοῦ τῶν καὶ τὸ βίον πράττειν: *Bene senes aut periti.*
non ignarus rerum quæ eveniunt in hac vitâ,

Basil. in Proverb.

Ab illo facillè obtinebimus esse quamdam, ut vir sanctus ait, καλὴν καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν: *honestam atque laudabilem calliditatem.*

CAPUT XIV.

Quomodo & quatenus, Fraudes admittendæ, Triplex earum genus factum; & distincte aliæ in Regnum receptæ, aliæ exclusæ.

NEC tamen ita hæc dissero, ut fræna omnia Fraudis malitiæque permittam. Abiit. Distinctionum tibi lumen præferam, &, nequid libero nimis pede vageris, lineis suis limitibusque includam fallacem hunc campum. Fraus universe mihi hæc est, ARGUTUM CONSILIUM A VIRTUTE AUT LEGIBUS DEVIUM, REGIS REGNIQUE BONO. Ea triplex: LEVIS, MEDIA, MAGNA. Illam appello, QUÆ HAUT LONGE A VIRIUTE ABIT, MALITIÆ RORE LEVITER ASPERSA: In quo genere mihi est Diffidentia, & Dissimulatio. Mediam, QUÆ AB EADEM VIRTUTE FLECTIT LONGIUS, ET AD VITII CONFINIA VENIT. In quâ pono Conciliationem, & Deceptionem. Tertiam, QUÆ NON A VIRTUTE SOLUM SED LEGIBUS ETIAM RECEDIT, MALITIÆ JAM ROBUSTÆ ET PERFECTÆ. Uti sunt Perfidia & Injustitia. Illam suadeo, hanc tolero, istam damno. Ordine omnes vide. In LEVI, Diffidentiam primò posui. Quam ego prorsus Principi insinuo: quia ut in actionibus omnibus tardum lentumque eum esse expedit, sic in fide & assensu. Ut intentus, inquam, suspensusque ambulet, & pæne dixerim, ut nihil nisi quod in oculos incurret manifestumque erit, credit.

Fraudum communis definitio. Earum distinctio. Levis:

Media:

Magna:

Diffidentia commendata regnantis.

Sen. III. de Irâ.

Cic. Ep. lib. x. Ep. XXI.

Est enim *Credulitas error est magis, quam culpa, & quidem in optimi cujusque mentem facillime inrepi:*

Sen. II. de Irâ.

Tamen à Principe removenda ea longissimè: apud quem *plurimum mali credulitas facit.*

Cic. Phil.

Nónne pro omnibus ille excusat? Turbe igitur & omnibus noxium, illum *Labi, errare, decipi.*

Cui turpi credulitas:

Et per eum error &

Jam faciles isti & incauti, quàm opportuni injuriæ!

Sallustius
Iugurth.

Undique patent. Et passim apud eos, minore metu, & majore præmio, peccatur.

Tacitus
1. Hist.

Ac sepe
noxa.

Imò & in eos peccatur.

Adiutum nocendi perfido præstat fides,

Seneca
Oedip.

Reducat ergo se Princeps, & tutum hoc scuto reddat; Nihil credendo, atque omnia cavendo.

Cic. Orat.
Post redit.
in Senat.

Infida e-
nim ubique
omnia.

Amici & fidi videntur? circumspecte.

O vita fallax, abditos sensus geris!

Seneca
Hipp.

Et simula-
tis.

Nimis multis simulationum involucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur uniuscujusque natura. Frons, oculi, vultus, per sepe mentiuntur, oratio verò sæpius.

Cic. ad
Q. Frat.
ep. 1.

Quod ille clamabat olim: ὦ φίλοι, ἔδειξέ φίλοι :

Aristot.
apud.

O amici, nemo amicus :

Laërt.
Plinius
Paneg.

Præsertim
in aulâ.

Tu jure potes. Quia profectò in domo Principum, nomen tantum Amiciæ inane irritumque remanet :

Res ipsa exulat. Et

Licet omne tuâ vulgus in aulâ,

Seneca
Herc.

Centum pariter limina pulset :

Cum tot populis stipatus eas,

Oer.

In tot populis vix una fides.

Idèò cavē-
dum &
diffiden-
dum:

Itaque meritò Pragmatici homines, omnibus historicis præceptis, versibus denique, cavere jubent & vetant credere.

Cicero ad
Att. li. 11.
epist. xx.

Ille Siculus insufurrat :

Νῆφε, καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν. ἀρδεα ζῶντι τῶν φρενῶν :

Epichar.

Vigila, & memor es nequid credas : nervi hi sunt Prudentiæ.

Clamat alter à Græciâ :

---σάφρον' δ' ἀπίστας

Euripid.

Οὐδ' ἐστὶν ἄλλο χειρισμῶτερον βροτῶν :

---sapiente Dissidentiâ,

Non alia res utilior est mortalibus.

Quibusdâ
tamen si-
dendum :
Sed per-
paucis.

Quid ergo? Inquires. Nulli credam? Non hoc suadeo : (Utrumque enim in vitio est, & omnibus credere, & nulli:)

Seneca.
ep. 111.

Sed ut paucis. Nec nisi iis, quorum longo usu cognita tibi fides. His talibus, quid est quod non & committi & credi rectissime putem?

Cicero ad
Q. Frat.
epist. 1.
lib. 1.

Rei-

Ad Len-
tul. ep. ix.

Reipsâ, inquam, paucis : at in specie, omnibus.
Id est, *Fronte & vultu, quibus Simulatio facillimè
sustinetur.*

Seneca
epist. 111.

Nam nihil magis hîc cavendum, quàm ne Dif-
fidere videaris. *Multi fallere docuerunt, dum timent
falli.*

Diffiden-
tia celan-
da.

Liv. xxi.

*Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam ple-
rumque obligat fidem.*

Itaque Dissimulatio adsumenda, quam posui
& suali loco altero : quæ verè Diffidentia hujus
proles. Quid enim eâ opus, si mutua inter nos fi-
des? Hæc est, quæ *frontem aperit, mentem tegit.*

Dissimula-
tio adha-
benda:

Necessaria sanè Principi. Adeò, ut veteranus
Imperator dixerit : *Nescit regnare, qui nescit dis-
simulare,*

Cujus latè
usus.

Et Tiberius ab eâdem mente, *Nullam, ut reba-
tur, ex virtutibus suis magis, quàm Dissimulationem
diligebat.*

Displicebit hoc ingenuæ alicui fronti, & cla-
mabit: *Ex omni vitâ Simulatio, Dissimulatioque tol-
lenda est.*

De privatâ, fateor: de publicâ, valdè nego.
Numquam regent, qui non tegent: *nec alter pos-
sunt ii, quibus commissâ est tota respublica.*

Et Princi-
pi ea planè
necessaria.

Ut ad effectum consiliorum suorum veniant, mul-
ta simulent oportet invitâ, & dissimulent cum dolore.

Nec id solùm adversus Exteros aut Hostes.
(nam ibi receptum dogma est, *Ut malum sub
linguâ non in linguâ habeas*: quia

Apud hos
fieri.

Professz perdunt odia vindictæ locum :)

Sed etiam apud Tuos. Aperti isti & simplices,
sine fuce, sine fallaciâ:

Apud
suos.

Et qui animum, quod dicitur, *in fronte prom-
ptum gerunt :*

Numquam apti huic theatro. In quo, me judi-
ce, primum locum *Afrani Simulans* habet.

Sic tamen ut aptè eam fabulam agas & deco-
re. *Οἱ γὰρ μετρίως χρῶμενοι τῇ εἰρανεῖα, καὶ πρὸς τὴν
μὴ λίαν ἐμποδῶν καὶ φανερὰ εἰρωνόμενοι, χαλεπότες
φαίνονται :* Nam qui modicè dissimulatione utuntur,
& in iis quæ haud planè perspicua & ante pedes ocu-
losque sunt, gratiosi apparent.

Sed cum
modo ha-
lenia.

Contrà , qui immodice & inepte , reverà va-
tuelli. Cui enim bono tegmen, si transluces? Quin
semel hoc in omni genere fraudium cape:

--- *Doli non sunt Doli , nisi astu colas,*

Plaut.

*Concilia-
ti, mihi
quid?*

Usitata:

*Sed & uti-
lis.*

*Muneribus
plerumque
fit.*

*Quibus
faciles ubi-
que cor-
rumpi.*

*Arcana
referant.*

*In bello
produnt.*

*Etiā fa-
mina huc
adhibita.*

*Deceptio
quid mihi
sit.*

*Licita ex
sensu ve-
retum.*

Habes de Levibus fraudibus. Ad MEDIAS ve-
nio: in quibus Conciliatio prima , sive ut liberius
dicam, Corruptio. Ea est, cum callide inclinas &
allicis ad te eorum animos operasque , qui alieni
juris. O artem nimis hodie Principibus receptam!
quæ una fere in Aulis plerasque res (ut ille de For-
tuna ait) ex libidine suâ agitat.

Quam valde etiam attollit Tullius. Et Propri-
am hoc esse Prudentiæ Statuit Conciliare sibi animos
hominum & ad usus suos adjungere.

Quod duplici viâ fit, Suasione & Doni. Raren-
ter illâ : hac alterâ creberrimè, ut hodie corrupti
depravati que mores sunt admiratione divitiarum.

Quotusquisque est, cui non illæ bono atque ho-
nesto potiores sunt?

Itaque scite & recte hac machinâ si utâre; ubi-
que reperies, quos pernitiōsa libido teneat alienæ po-
tentiae decus atque libertatem suam grauficari.

Qui & Principem suum, & omnia ejus, vana-
lia habeant.

Atque adeò (hoc reconde) in ipsâ hostium
acie invenies tuas manus.

Quid? quòd in sacrum ac individuum thorum
penetravit ista fraus? Rem turpem! & fæminæ
etiam inducuntur sive emuntur, ἢ ἐμυρίσθαι καὶ
τῶν ἀνδρῶν : ut efferant & enuncient quæ contra ma-
ritos.

In Tacito lêgi. Secreta quoque ejus , corruptâ
uxore, probebantur.

Jam Deceptio est , cùm inducis alium in tua
commoda, errore aut mendacio objecto. Quod
licitum probumque in Principe esse, volunt pro-
bi auctores. Magnus Plato censuit , συχνὸς τῷ
ψεύδει καὶ ἀπάτῃ διήκων καὶ τῶν ἀρχόντων, ἐπ' ἀφε-
λεία τῶν ἀρχομένων : crebro mendacio & fraudi uti
imperantes debere, ad commodum subditorum.

Et noster Plinius , Decipere, inquit, pro moribus
temporum Prudentia est.

Quin-

Sallust.
ad Cæs.

Cicer. 1. 1.
de Offic.

Ibidem.

Sallust.
Iugurth.

Ibidem.

Ibidem.

Tacitus
Agric.

Aristot.
v. Politic.
cap. xi.

Tacitus
iv. Ann.

v. De Re-
pub.

Lib. vii. 11.
Epist.

Quinetiam nescio quis poëta;

Diphilus.

Υπολαμβάνω τὸ ψεύδος ἐπὶ σωτηρίᾳ

Λεγόμενον, ὃ δὲν ἀποποιεῖται δοχερίης :

Existimo mendacium, si gratiā

Salutis effers, nihil habere incommodi.

Et Principes sanè promptè audiunt. Qui ne-

Crebra apud Prin-
cipes :

Val. VII.

cap. III.

Tacitus

XII. Ann.

Val. VII.

cap. III.

scio quomodo laudem occulto magis tramite, quàm

apertā viā petunt.

Vim differunt, potiozem dolum arbitrantur :

Et sæpè quod rerum aut temporis angustia ne-

gant, sagacite consilii assequuntur.

Decipiunt verbis, literis, Legatis. Atque adeo

ipso Legatos :

Seneca

Thyest.

Eosque per quos fallere alium cogitant,

Fallunt.

Et quid diducam? Uno verbo, cum Lysandro

Qui usu
omnia ma-
tiuntur.

Plutarch.

Apophth.

plerique sentiunt, τὸ ἀληθὲς τὸ ψεῦδος κρείττον ἐῖναι,
ἐκ τῆς δὲ τῆ χρείας τὴν ἀξίαν καὶ τὴν πωλὺν ὀφελείαν : *Ve-*
rum falso esse melius, sed utriusque dignitatem &
præstantiam usu discerni.

Atque hæc, humanam Prudentiam si confide-
ras, proba. Quidni? Ad Bonum enim publicum
referuntur : quod insitum in iis malitiæ virus fa-
cilè exfugit & absorbet. Ut medicamenti vene-
na laudabiliter miscemus, salutaris illo fine : sic
videntur ὡς φάρμακον εἶναι τὰ τοιαῦτα χρησίμα ἐῖναι :

Plato v.
de Rep.

Instar pharmaci, hæc talia utilia esse.

Salust.
Iugurth.

Adde receptissimos mores, & quod hæc con-
suetudine jam pro nihilo habentur.

Toleras
humanā
ratio :

Imò necessitatem etiam. Quod contra tot insi-
diantes, vix est ut se suosque aliter tueatur bonus
Princeps. Quibus causis ego quoque prædixi
tolerari Medias has fraudes à me, non tolli. Quod
tamen, rectam illam divinamque legem si consi-
dero? Hæreo valde & sudo. Abnuere illa nobis
videtur, & à simplicissimo ac purissimo Deo hæc
effata manarunt : *Abominatio Domini est omnis*
illusor.

Prov. XII.

Eccl. VII.

Proverb.
XXVII.

Item : *Ne velis uti mendacio ullo. Numquam*
enim prodest frequentatio illius.

Et ut claudam omne effugium, ecce palàm de
Principibus : *Non decent stultum verba composi-*
ta, nec Principem labium mentiens.

At vix
Drusina
sandis.

Quid obtendis tu Politice? Publicum bonum?
Sed enim vir sanctus occurrit: & *Mentiri*, inquit,
non licet nec pro Dei laude.

Augustin.
ep. viii.

Tu pro humana aliqua reclusa aut gloria vis?
Vide, vide (ut invertam tibi dictum vetus) *ne*
dum terram defendis, cælum amittas.

Demadris.

Nec effugi-
mus aut
effugimus,
quin levius
saltem pec-
cata sint.
Cautio in
hac re.

Sanè ægrè vos, aut me, hîc expedio. Nisi quod
idem ille Antistes suggererit, *Esse genera quædam*
mendaciorum, in quibus non sit magna culpa, sed ta-
men non sint sine culpa.

Augustin.
Psalm. v.

In eâ classe Corruptiunculas, Deceptiunculas
censeamus; idque tunc saltem, cùm à bono legi-
timoque rege contra malos usurpantur, Boni
communis causa. Si aliter; sæpè non tantùm
peccatum, sed grande peccatum sunt, quidquid
me rideant veteratores ab Aula. *Qui ambulat sim-*
pliciter, ambulat confidenter.

Prov. x.

Fraus ma-
gna.

Sequuntur M A G N Æ fraudes, quas ad bina
capita reduxi, Perfidiam & Injustitiam. Eas pa-
lâm verbis amplecti aut tueri paucos video, ni-
mis multos factis. Nam de Perfidia, quoties
per cavillos & argutiolas, foedera elusa vidimus
aut pacta? In animo enim ita sentiunt: *Τὸς μὲν*
παῖδας ἀσεργαλῶς δὲ ἱκανοῦται, τὸς δὲ ἀνδρας ὀρκίζεις.
Pueros quidem talis circumveniri oportere, at viros
juramentis.

Plutarch.
Apophth.

Fœdera
per calu-
mnia; elu-
dunt.

Itaque iis satis; si quamcumque rimam effugio
reperiant. Et statim *liberatos se esse jurejurando*
interpretantur,

Cic. III.
de Offic.

Scimus omnes,

--- quo pacto soleant perplexari.

Plaut.
Aulular.

Pactum non pactum est, non pactum pactum est,
cùm illis lubet.

O vani! Certè enim *Fraus distringit, non dissol-*
vit perjurium.

Cic. III.
de Offic.

At Deum
nō ludunt.

Et quid expectent, nisi *iratos omnes Deos, quo-*
rum eluditur numen?

Liv. IX.

Nam ego illud scitum pro firmo habeo. *Qua-*
cumque arte verborum quis juret, Deus tamen qui
conscientiæ testis est, sic illud accipit, sicut ille cui jura-
tur intellegit.

Isidorus
lib. II. de
summo
Bono.

Injustitia
actiones.

Jam altera Fraus, Injustitia est: cùm scilicet
contra jura & leges, se & sua improbè potiùs
quàm callidè augent. Ab hoc fonte isti actio-
num rivuli,

Emi.

**Aristot. v.
Politic.
cap. x.**

Eminentes illustresque viros , καὶ ἀσφδείρων *Obstantes*
λάθρῃ καὶ φανερῶς, καὶ φυγαδίσαι, ὡς ἀντιέχουσας καὶ πρὸς *solis.*
τὴν ἀρχὴν ἐμποδίσαι : perdere clàm vel pa'àm, sive
in exsilium mittere, tamquam æmulos & dominatio-
ni quosdam obices.

**Obstantes
collit.**

Tacitus
11. Ann.
1. Hist.

Huic rei *struere caussas*, vel *sponste oblatas* arripere. Per caus-
Nam illud nimis mite & dilutum putant, *specie* sam ali-
legationis, aut honoris, *seponere.* quam,

Per caus-
sam ali-
quam,

Plutarch.
in Pomp.
Dio
XLIII.

Tollunt potius. Quoniam ex scito Aulæ vete-

ris, Οἱ πεθνηκότες ὃ δάκνυσσι: Mortui non mordent.
 Et laudatus ille Cæsar etiam, ὅς τις μηδενὶ αἰτίῳ *Ausertiam*
 χρεὼν ἐγγυλῆσαι μετέλθειν ἐδύνατο, ἐν τῷ πᾶσι δὲ τινι *nullam.*
 αἴφῳσι ὑπέστηρει: quoscumque digno & probabili cri-
 mine deferre non poterat, occultâ quâdam viâ tol-
 lebat.

Auricula
nulla.

Ibidem.

Imo nonnullos, δι' αὐτῶν τῶν σφετέρων, ἐξ ἐπὶ-
 λῆς, ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις ἀπώλυναι ἐποίησεν: à suis
 qui ejusdem partis erant, per insidias, in ipsâ acie tol-
 li cu. avit.

Julii Cae-
 ris frans
 immanis.

*Julii Caesaris frans
immanis.*

Tacitus
1. Hist.

Ab eodem capite manat, aliena appetere, & infidiari temporibus. Veluti in morte aliqua Principis. *Opportuni enim magnis conatibus transitus rerum.*

Injustitia
item inva-
dit.

**Plusculi
versus in
Equit.**

Sive in discidiis finitimorum & turbis. Juxta
enim Aristophanem, angulis tunc capta:

Tacitus:
vi. Ann.

Et isti magni in partem acciti, aduersus omnes va-
lestunt.

*Aur in do-
mesticis
dispositio*

Plutarch.
Pomp.

Leges aliquis inclamet? Audiet illud: Οὐ πάρε-
 δε ἡμῖν ὑπερσυνωμοίς ξίφη, νόμος ἀναγκάσκειν ὅτι;
Non cessabitis nobis gladio accinctis, leges prædicare?

*In ar-
mis habet :*

Idem A-
pophth.

Et hoc alterum : ὁ πύτης (μαχαίρας) κατὰ τὴν
βίλπτω παρὰ γῆς ὄρων ἀγέλας : Qui isto (gladio)
prævalet, is optime de finibus disputat.

Cic. III.
de Offic.

He voces, & in animo illa decreta : *Quidquid* *Omnia, n' n'*
valde utile sit, id fieri honestum, etiam si antea non *metunt.*
Videretur.

Omnia in
meliora

Tacitus
xv Ann.

Item Sua retinere, privato damus, de alienis cer-
tare, regiam laudem esse.

CIE 114.
de Rep.

Si Principes iusti rem sequi velint, ac suum cui-
que restituere quod vi & armis occupaverint, ad ceteras
Egestatem redeuros.

Habes in parte istorum Scholam. Nam universam ut excutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oraculo scriptum,

Seneca
Thyest.

Ut nemo doceat fraudis & scelerum vias,
Regnum docebit.

Regnum,
joh. d.
trastum.

Aliquam
injūsticiā
multi ap-
probant.

Ego illud potius videro, Tolerandane hæc ta-
lia, an damnanda.

Et magnam quidem aliquam apertamque in-
justitiam, nec si palam probant, qui probant. In-
exigua & palliata modò connivent. Et asse-
runt, *ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τὰς ἐξελόμενες τὰ*
μεγάλαι διακρίσσειν : *necessarium esse in parvis à*
justitiā abire, qui salvam eam velint in magnis.

Jasonē
Thessala
tribuit
Plutarch.
in Polit.

Ut, præter
leges occi-
dere :

Quid enim, inquit, si unus alterve regnum
meum turbant, nec legibus in eos faciliè vindi-
cem sine majore turba; nōne fas clam tollere?
Videtur. Et hoc referendum inter magna illa
exempla, quæ habent aliquid ex iniquo, quod adver-
sus singulos utilitate publicæ rependitur.

Tacitus
xiv. Ann.

Privilegia
sceleris,
aut fran-
gere :

Quid etiam, si leges aliquæ aut privilegia Sub-
ditis, non pro meo bono; violare non possim?
possim : *καὶ ἔτι τὰς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰν νόμον*
ἀρχεῖν, πρὸς τὸ συμφέρον : *nec juxta leges salum, sed*
legibus ipsis imperare, usu suo suadente.

Plut. in
Flamin.

Aliqua
exemplare :

Denique tertio, si urbs aut provincia Statui
meo peropportuna, quam nisi occupo, alius faciet
cum æterno meo metu aut damno : non præve-
niam? Illi volunt. In quibus hæc talia semper
licita & proba, si cum successu.

Honestæ quædam scelera successus facit.

Seneca
Hipp.
Dio
XLVIII.

Εἰ γὰρ δὴ τοῖς τοῖς τοῖς τὸ, τε ἀπὸ πολλῶν πῖντες αἰὲ κα-
ταστρέφουσι, καὶ τὸ κατὰ τὸν νόμον : *In his enim talibus,*
semper & victum premunt ac dedecorant, & victo-
rem honore omni efficiunt.

--- prosperum ac felix scelus,

Virtus vocatur.

Seneca
Herc. Fur.

Idem, com-
modi tan-
tū aspe-
ctu.

Hæc, taliaque sunt, quæ rectissimas etiam men-
tes à recto abstrahunt : ut quò Utilitas vexillum
suum prætulit & explicuit, illuc eant.

Princeps
Aristotelis
hanc purè
bonus :

Ita Aristoteles paulùm se inclinat, & censet
Principem *ἀγαθὸν κατὰ τὸ εἶδος*, ἢ τοὺς καλῶς πρὸς ὁ-
ρετικὸν, ἢ ἡμῶν ἔστιν ἄνθρωπος, καὶ μὴ ποιεῖν, ἀλλ' ἡμῶν ὁρῶντες :
moribus talem esse, ut aut planè bonus sit, aut semi-
bonus, nec malus omnino, sed semi malus.

Aristot. v.
Politie,
cap. xi.

Democrito
etiam in-
juriis :

Et magnus vetusque item Philosophus dixit :
Ὀυδὲμία μηχανή, τῶν κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἔτι ἀδι-
κίειν τὰς ἀρχάς, ὧν καὶ παντὶ ἀγαθὸν ἐστίν : *Fieri non*
potest, quin etiam optimi Principes, ut nunc rerum
status est, inique aliquid agant.

Demo-
critus.

Nos

Curt. III

Nos an movemur? Haud multum. Illud saltem dederim, Principem in rebus valde afflictis & adversis, non *speciō sarditu*, sed *usa necessaria sequi*.

Nobis nunquam, nisi leviter in ultimā Necessitate.

Seneca
Declam.
lib. ix.

Tunc, inquam, abire leviter ab humanis legibus; sed non nisi sui servandi causā, augendi numquam. *Necessitas enim magnum imbecillitatis humane patrociniū, omnem legem frangit.*

Ille excusat quādā

Et, ut poëta ait,

Haud est nocens, quicumque non sponte est nocens.

Seneca
Herc.
Oct.

Hoc ipsum timide, Deus, Deus, nōne palam reclamat? Qui igneo illo spiritu omnes istas humanas argutiolas diffiat.

Apud homines rationem potius quam Deum.

Plaut. Mil
Deuter.
cap. xxv.

Quasi ventus folia, aut peniculum rectorium.

Ille edicit: *Dominus a versatur omnem injustitiam.*

Ecclesi.
cap. x.

Ille minatur: *Regnum à gente in gentem transferitur, propter injustitiam, & injurias, & conumelias, & diversas dolos.*

Qui purus omnia pura vult.

Et profectò libero ore effabor. Quòd Europa tot motibus agitur, quòd reges & regna ardent seditionum flammā, & bellorum; veram fortasse justamque causam esse, Administrationem apud plerosque parum veram aut justam.

Causa (si dicendum hominū) turbarum, hodie à Gubernatione obliqua.

Homer.
Iliad. x.

Εὐ δὲ δίκην ἐλέσθαι, καὶ ὅππῃ ἐκ δαίμωνες.

Exprobrant publicè jura, Justitiamque fugans, deum nil verba verentes.

Ibid. a.

Ideoque merito quem deferant, deserit: &

Τὸν δὲ δαίμων ἐδίδου ἐκ δαίμωνος, ὃ δὲ δαίμων.

Causā horum poenas misit Deus, & quante mycet.

JUSTI LIPSI
POLITICORUM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI QUINTI
CAPUT PRIMUM.

*Transitio ad Militarem Prudentiam, cum
ex usatiuncula aliqua mei, quod de ea disse-
rat non miles.*

SED jam tibi, ô æterna Sapientia,
*Latus, libens, laudes ago, grates gratias-
que habeo :*

Plautus
Trin.

*Pars alia
ya Pruden-
tia, Mili-
taria.*

quod te Duce evasi ex illis falebris, & loca
devēni per quæ facilius mihi cursus. Diu me te-
nuit Pacata illa & toga sua vere involuta Pru-
dentia: tamen me explicui, & ad Militarem istam
veni, quæ horrida, sed minime ardua, sagum suum
prompte offert. Ego accipio; & sermonem unā
vestemque mutans, præcepta jam molior rei bel-
licæ universæ.

Arma viri, ferte arma.

*Nōne tra-
denda illi
apti?*

Tūne hæc audebis homo umbraticus? Inqui-
unt. Qui serio *numquam hostem, numquam castra
videris, numquam denique partem ullius bellici mu-
neris attigeris?*

Virgil.

Cic. II.
de Orat.

*Ita, sed non
a nobis.*

Ego verò audebo. Nec mei tamen ingenii aut
virium fiducia, sed eorum à quibus jamdiu mu-
tuor & sumo. Quid enim hîc meum? Ordo aliquis
& contextus fortasse: at verba sensusque mihi
præeunt illi, quos in hac ipsa re (fidenter dicam)
Annibal aliquis audire nihil abnuat, aut ipse Cæ-
sar. Nam quid sapientes inclutosque illos viros
fugit? Car non hîc quoque rectum eorum & pu-
rum judicium? Qui partim interfuerunt, imò &
præfuerunt, bellis: partim in Senatu & populo
illo versati sunt, ubi assidua materies & agitatio
harum rerum. Viderunt igitur, audierunt: & quod
caput est, cum judicio observarunt causas ipsas
originesque rerum, nec *et pæc. 12* solum even-
tuum

*Veteres
ducunt.*

*Qui usu
docti.*

*Judicio
magni.*

tuum, sed *ut* ipsa. Alexander ille, in re quidem bellica vere Magnus, Homerum sibi militiæ magistrum assumere & asserere nihil verebatur: non meliori jure ego mihi istos? Nam vates ille (eximius sane & supra hominem vates, sed tamen vates:) quid nisi unum bellum, & id ipsum fabellis aspersum decantavit? Nostri isti (Historicos me intellegere palam est) ab omni pæne ævo bella, continuata serie, & intemerata fide scripserunt. Nec id tantum. Sed pæne in ipsa narratione, aut extra eam in concionibus, velut data opera saluberrima monita & consilia miscuerunt ad omnem rem Militarem. Quæ ejus pars sive ars est, quam non ii cum exemplis subjiciant, tum verbis etiam delibent: ut de *Exercitu*, de *Castris*, de *Agminibus*, de *Signorum collationibus*, de *Oppidorum oppugnationibus*, de *Commeatu*, de *Insidiis faciendis atque vitandis*, de reliquis rebus quæ sunt propriæ belli administrandi.

*Historici
magistri
ad militiã.*

*Præcepta
clàm &
palàm
dant.*

* Id est,
pugnis.

*Non in iis
militat.*

*Sapere aliquid deo-
bemus ex
iis.
Vel vulgus
judicet ac in
bellis.*

In quibus cum jam tot annos verfer, & curioso isto mentis oculo cottidie vager per latos & lætos illos Historiarum campos: cur non mihi etiam fas intellegere & judicare aliquid in istis? Non enim vidisti, inquirunt. Certe. Ideoque nec usum aut tractationem armorum mihi vindico; sententiam & judicium tantum, eaque ipsa astricta sententiæ alienæ. Ecce in circulis omnibus, atque etiam si Diis placet, in convivis, sunt qui exercitum ducunt; tibi castra locanda sint, sciunt; quæ loca præsidii occupanda; quando cum hoste manus conferendæ, quando quiescendum sit:

Et hos nemo carpit. Ego canicula & impudens, si verbum his de rebus faciam ex veterum mente? Iphicrates olim interrogatus, *Τίς ἂν μέγα φεγεῖς; πότερον ἰππεύς, ἢ τοξότης, ἢ πελῆτης, ἢ πεζός; Οὐδείς, ἔφη, τῶτων, ἀλλ' ὁ πᾶσι τῶτοις ἐπιστάμενος ἐπι-
λέγεται*: Quis tu es qui tantos spiritus tibi sumis? Utrum eques, an sagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: sed qui his omnibus novi imperare.

*Cur non
nos?*

Æmulabor in parte, & dicam; Non ego dux aut miles, sed qui his in tempore consulere aliquid possim & luadere. Itaque pergam audacter nec vacillanti pede, in incepto: & ex veterum Scriptorum velut hortis Sententiarum flores legam, & intexam in has Capitem corollas. Quod si probe & judicio à me fiet, nemo damnet: sin aliter,

*Qui si non
marius, me-
re sumus
bellatores.*

Cicer. II.
de Orat.

Livius
XLIV.

Plut. in
Apophth.

aliter, tum ego quòque nihil negem *Quisquilias* Cæcil.
volantes, & venti spolia, hæc esse.

Sed utrum horum sit, jam res docebit: quam
ordior, & compono me in præliarem statum,
strenuè tibi cum Aristophane,

Τοξόων, βελοόων, καὶ τῇ γλώττῃ πολεμάων:

Ex Ari-
stophan.
Nebul.

Consilio, calamis, & lingua pugnaturus.

CAPUT II.

*Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ
necessaria ad tutelam salutemque regni.*

MILITAREM autem Prudentiam, ante omnia
necessariam ego Principi assero, adeò ut si-
ne ea vix Princeps. Quomodo enim aliter se tuea-
tur, sua, ac suos? Vis nuda ac mera huic rei parum
est, nisi arte quadam & consilio temperetur: id
est, Prudentia militandi. Δυσὶν γὰρ ὄντων, οἱ ἂν σώζῃ πό-
λις, οὐκ ἔστι πρὸς τὰς πολεμίας ἀνδρείας, καὶ τῆς
πρὸς σφᾶς αὐτὰς οὐμνοίας: Cum enim duo sint, quibus
omnis respublica servatur, in hostes Fortitudo & do-
mi Concordia:

Polyb.,
vi.

Principis
suumus
Tuus.

Id non po-
test sine
Fortitu-
dine:

Nec Forti-
tudo effi-
cax, sine
Prudentiâ
Militari.

Hanc quidem abunde Togata Prudentia præ-
stiterit: illam, non est ut aliunde petas aut impe-
tres, quàm ab ista. Non certè felicem, & cum
succellu. Benè ergo scriptum: *Cetera utrumque
dissimula, i, sed boni Ducis Imperatoriam esse vir-
tutem.*

Tacitus
Agric.

Absoluti
regis laus.

Et homerus perfectum suum legitimumque
regem ornavit hoc elogio:

Ἀμφότερον, βασιλὺς τ' ἀρχεὺς, κατεργὰς τ' ἀ-
κμῆς:

Homer.
Iliad. γ.

Utrumque, & rector bonis, & bonus Induperator.

*Ac nimium dicendum est quod sentio. Virtus
militaris, præstat ceteris omnibus.*

Cic. pro
Mur.

Res quæ
et firmas
a Militiâ.

Quæ enim res vitam aut tranquillum usum
habeat sine ista? Patria, libertas, cives, atque
adeò ipsi reges latent in tutelâ ac præsidio bellicæ
virtutis.

Ibidem.

Itaque vides, quàm serio hæc amplectenda sit:
& merito animum atque aures dare te debere ad
hanc disciplinam. Quæ talis.

CAP.

CAPUT III.

*Materies, & ordo dicendorum. Bellum exter-
num definitum, & remota ab eo suscipiendo
Injustitia.*

MILITARIS omnis Prudentia circa Bellum
est: Bellum autem duplex, Externum & In-
ternum. Illud definitio, VIM ET ARMA IN PRIN-
CIPEM AUT POPULUM ALIENUM, De quo
primò dicam, & universa quæ eo faciunt præce-
pta ad tria hæc capita redigam: Suscipiendi, Ge-
rendi, Finiendi. Horum aliquid si negligis, aut
perperam administras, vix est ut Bono Eventui
umquam lites. In Suscipiendo bello duo hæc seriò
moneo, ut injustitia omnis & Temeritas ab eo
absint. Illa prior maximè: nec umquam arma
ulla moveas, nisi quæ mos & ratio admittunt.
Sunt enim & belli sicut pacis, jura: justæque ea non
minus, quàm fortiter debes gerere.

Duplex
bellum.

Quæ in
Externo
spei & dandæ

Jura belli
servanda.

Livius v.

Cicero 1.
de Offic.

Ibidem:

Tacitus
iv. Hist.

Sallust.
ad Cæs.

Liv. v.

Seneca
Herc.
Fur.

Lucan.
vii.

Livius
xxi.

Lucan.
vii.
Propert.
iv. Eleg.
vi.

Atque aded in omni republicâ maximè conser-
vanda jura sunt belli.

Nam temere in acie versari, & manu cum hoste
configere, immane quiddam & belluarum simile est.

Quod si admittimus, quid aliud quàm omnium
inter se gentium bella existent?

Alias pro-
miscua &
perpe- na
cadis erit.

Et barbaro ritu, cædem cæde, & sanguineum san-
guine, expiabimus.

Absit. Nec umquam animum tuum penetrent
illæ voces: In armis jus ferre. Et, omnia fortium
virorum esse.

Improba
dicta.

Item:

----Queritur belli exitus

Non caussa.

Et illud subtilissimæ malitiæ:

----hæc acies victum factura nocentem est.

Non, non, mihi homo: erras. Nec acies est quæ
innocentiam approbat, sed caussa. Etsi plerum-
que, fateor, Eventus belli, velut æquus judex, unde
jus stabat, ei victoriam dedit:

Justitia nō
ab exitu
sed a Causa
sua assere-
nda:

Nam caussa, velut Caput Bonæ spei est (liceat
huc alludere) quod te ducat ad Triumphales il-
las terras:

Etsi ab
hac bonâ,
ille ple-
rumque
bonus.

Causa jubet superos melior sperare secundos.

Et occulta quodam internaque vi,

Franqui, & attollit, vires in milite caussa.

Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor.

Imò

Imò ausus est Græcus poëta scribere :

Oùdeis, σέει δόας ἄδιναι, σὺς ἡλθεν πάλιν :

Iniqua bellans bella, saluus haud rediit.

Euripid.
Erechth.

*Iniqua
bella à du-
plici ferè
causâ :*

Nimis rigidè. Scimusque interdum aliter esse,
arcano & nobis ignoto fine. Sunt autem iniqua
illa omnia bella, quibus Ambitio aut Avaritiâ
causæ. Quàm multa ea sunt! Nam si verum fa-
teri audemus, plerisque regibus una & ea vetus
causâ bellandi est, profunda cupido Imperii & Divi-
tiarum.

Sallust. in
Fragm.

*Ambitio-
ne.*

*Libidinem dominandi, causam belli habent, & ma-
ximam gloriam in maximo imperio putant.*

Idem Ca-
til.

*Atque id in magnis animis ingeniisque plerum-
que coniungit.*

Cicero 1.
de Offic.

Quibus pulchrum videtur ex omni occasione
querere triumphum.

Plinius
Paneg.

Bellorum exuvie, truncis affixa tropæis

Iuvenal.
Sat. x.

Lorica, & fractâ de casside buccula pendens,

Humanis majora bonis creduntur.

*Et avari-
tia.*

Itaque hi tales arma in omnes habent, acerrima
tamen in eos, quibus victis spolia maxima sunt.

Sallust. in
Fragm.

Nec usquam aut umquam, hoc falsum: Illis
maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præ-
cipue bellorum causæ.

Tacitus
1v. Hist.

Benè igitur poëta :

Rupère foedus impius lucris furor,

Seneca
Hipp.

Et ira præceps.

*Addi po-
test & ira.*

Aptumque, quod de Ira subjungit: quæ ipsa
inter injustas belli causas. Nam illa, aut odio im-
pulsæ, arma sæpè movent non movenda. Damnat
hanc aliasque illas pius Antistes: *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus & implacabilis
animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua
sunt similia, hæc sunt quæ in bellis jure culpantur.*

Augustin.
contra
Faustum,
lib. xxi.
c. lxxiv.

C A P U T IV.

*Ordine & partite posita, quæ ad justum bellum
requiruntur: & maxime, quibus id causis
capiendum.*

FUGIES igitur ista Princeps, nec umquam bel-
lo te implicabis nisi justo. Quod inquires, il-
lud est? Distinctè accipe. Quod tria hæc habet
justa: Auctorem, Causam, Finem. Auctor justus
est, ipse Princeps. Nec enim cuilibet sanè fas
aperire

*Principi
soli jus ar-
morum.*

August.
contra
Faustum.

aperire Belli istas portas: sed ordo naturalis mortalium paci accommodatus, hoc posuit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principes sit.

Lib. XII.
De Legibus.

Aut certe eos, qui in quaque repub. Loco Principum. Ideò Plato lege sanxit: Εἰς τὴν πόλιν ποίηται πρὸς πᾶσι εἰρήνην ἢ πόλεμον, ἀντὶ τῆς κατὰ φύσιν ἀνάγκης. Si quis privatim, sine publico scito, pacem bellumve fecerit, capitalis est.

Aut suprà
mo magis
fratru.

Cic. pro
Milione

At causa justa duplex, Defensio & Invasio. In Defensione quis ambiget? Illud est non modò justum, sed etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur.

Defendere
semper licitum.

Ibidem.

Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacumque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.

Sallust.
Catil.

Defensionem autem dico duplicem. Tuam & Alienam. Tuam, cum vim à te tuisque arces, & libertatem, patriam, parentesque armis tegis.

Non se
solum:

III. De
Rep.

Alienam, iterum duplicem: cum à Sociis, aut Oppressis. De Sociis intellexit Tullius: Nullum bellum, inquit, à civitate optima suscipitur, nisi aut pro Fide, aut pro Salute.

Sed & a
liis, ut so-
cias:

Aristot.
Rhet. ad
Alex.

Fides sanè agitur, & ea te impellit, ut opitulerè iis, quibuscum societas tibi & auxilii pacta. Itaque & Princeps Philosophus decrevit: Δὲ τὰς ἀδικημάτων, ὑπὲρ ἑαυτῶν πολεμεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ ἐυεργετῶν, ἢ συμμάχοις ἀδικημάτων βοηθεῖν: Oportet injuriam passos pro seipsis arma capere, sive pro cognatis & beneficiis, itemque sociis injuria affectis auxiliari.

Cicero I.
de Offic.

Nec dissimilis ratio in Oppressis. Quos si gravior aliqua vis aut extrema Tyrannis urget, videtur cogere te commune Societatis vinclum ut adjutes. Qui enim non defendit nec obsistit, si potest, injuriæ, tam est in vitio, quam si parentes, aut patriam, aut socios deserat.

Aut iniquè
oppressos.

Ambrosi.
de Offic.

Imò & Christianus doctor in ea parte: Fortitudo quæ per bella tuetur à Barbaris patriam, vel defendit Infirmos, vel à latronibus socios, plena Justitia est.

Cic. III.
de Rep.

Atque hæc licita & legitima Defensio est. Maneas in ea tantum, nec hoc prætextu pedem manumque promoveas, & aliena apprehendas. Quod Romano fecisse, ingenuè faretur Romani eloqui flos: Noster, inquit, populus, sociis defendendis, terrarum jam omnium potius est.

Defensio-
nis specie,
non longius
eundem.

Ma-

*Invadere
fas ob In-
jurias :*

Male : nec tu imitare. Jam Invasio quoque li-
cita & justa est, sed non omnis. Illa palam, cum
injuriam vindicas, & jure gentium res tuas repe-
tis. Nam justitiæ *primum. hoc munus est, ut ne cui
quis noceat, Nisi laceffitur injuria.*

Idem si
de Offic.

*Sed prius
tentata
jura viâ:
Qua possi-
t or illa ar-
morum.*

Exceptionem vides. Itaque si quis res tuas aut
jus rapuit: cape arma. Cum ea conditione tamen,
ut ex formula veteri, prius mittas. *Clarigatum, id
est, res raptas clarè repetitum.*

Plin.
xxi. l.
Nat. Hist.
cap. i. l.
Cicero i.
De Offic.

Nec enim, etiam læsus, justè statim bellum in-
feres : *sed cum duo sint genera decertandi, unum per
Disceputationem, alterum per Vim : et inque illud pro-
prium sit hominis, alterum belluarum : conficiendum
est ad posterius, si tui non licet superiore.*

Observa. Quoties enim judicio quispiam se
sistit, arma sistenda sunt : *et in τὸν δίκαιον διδόντα, &
νόμιμον ὡς ἐν ἀδικούντι ἐπαι :* ut gravissimæ gentis
rex censuit. In eum qui jure agere & satisfacere pa-
ratus est, nefas bellum sumere, tamquam inju-
rium.

Archidæ.
apud
Thucyd.
lib. i.

At si abnuat, & res retinet : quid est quod contra
vim sine vi fieri possit?

Cicero
lib. xii.
epist. x.

Hic illud valeat: *Justum bellum quibus necessa-
rium, & pia arma, quibus nulla nisi in armis relin-
quitur spes.*

Liv. i. x.

*Invadere
etiam fas
Barbaros
& impios
sed violen-
ter.*

Jam & invasio quædam legitima videtur, et-
iam sine injuria. Ut in Barbaros, & moribus aut
religione prorsum à nobis abhorrentes : maxime
si potentes ii, & aliena ipsi invaserunt aut inva-
dunt. Causa enim hic est, Coërcitio, & in malo
repressio. Augustinus eleganter: *Cui licentia ini-
quitatis eripitur, utiliter vincitur.*

Epist. v.

Idemque iterum: *Apud veros Dei cultores, et-
iam illa bella peccata non sunt, quæ non cupiditate
aut crudelitate sed pacis studio geruntur, ut mali co-
ërceantur, & boni subleventur.*

Lib. De
Verbis
Domini.

*Finis bonus
requiritur.*

Sperno causas alias, & de Fine adjungo : qui
etiam in bona causa potest esse malus : Quid si
enim Ultio tibi proposita? Quid si Gloria, aut
Imperium? Peccas. Nec dirigenda alio arma sunt
(si pura ea esse vis) quam ad Tranquillitatem &
Tutelam. Ita bellum suscipiatur, ut nihil aliud, quam
Pax quaesita videatur.

Cicero i.
de Offic.
Sallust. ad
Cæf.

*Qui, est
Pax &
quies.*

Sapientes Pacis causa bellum gerunt, & laborem
spe otii sustentant.

CAP.

CAPUT V.

Temeritas censura à bellorum initiis: & summatim, quæ in susceptione omni cogitanda sint.

SATIS (quod in me quidem est) ab Injustitia te arcui, nunc etiam à Temeritate. Nec enim statim, vel cum justa Causa oblata est, descendere te velim in Martium hunc campum. Magna res est: deliberationem postulat, eamque lentam. Nam scito omne bellum sumi facile, ceterum ægerri-
mè desinere, nec in ejusdem potestate initium & finem esse.

Uti in puteum facile te demiseris, haud facile eduxeris: ita in bellum. Quod incipere cuius etiam ignavo licet, deponendum cunctiores velint.

Itaque si lapis, τὴν πόλιν καὶ τὰ πᾶσι λόγον δόντες, πῶς αὖ ἀσπίδα γένηται, ἀποδείξοντες, quidquid præter opinionem evenire in bello potest, priusquam inagredere, considera.

Cum tuus Pires, tum vni fortune, Martemque belli continuum propone animo.

Utriusque ferrum, & corpora humana erunt. Nequam minus, quam in bello excutus respondens.

Licet omne tecum Græciæ robur trahas,

Licet arma longè miles ac latè explicet,

Fortuna belli semper amipiti in loco est.

Quæ per omnia humana, maximè in res bellicas potens.

Itaque quantumvis opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.

Non expedit concutere felicem statum.

Quid juvat te aureo hamo piscari?

Simul parva, ac sperata deserta, unius hora fortuna evenera potest.

Addo huc mala, quæ necessario in omni bello. Cujus nam adventus solum, sed etiam metus affert calamitatem.

--- non ullus aratro.

Dignus honos, squallent abductis arva colonis.

Tum scelera, dempto fine, per cunctas domos

lère. Nullum caruit exemplo nefas.

J. Lipsi Operum Tom. IV.

I

Ec

Sallust.
Iugurth.

Ibidem.

Thuc. I.

Liv. XXX.

Ibidem.

Seneca
Theb.

Liv. IX.

Sallust.
Iugurth.

Seneca
Oedip.
Sueton.
August.
c. XXV.
Liv. XXX.

Cic. pro
leg. Man.

Virgil. I.
Georg.

Seneca
Hip.

Bellis facile re-
duci;

Agere ex-
plices.

Præcogita-
da omnia
eveniunt.

Nam
Mars
ambiguus.
Et fortuna
in bellis do-
minatur.

De summis
rebus alea
jactetur.

Clades pu-
blica præ-
cogitanda
Vastitas.

Cædes.

Et quod caput est, quæ sanguinis effusio & quæ cædes?

Stat cruor in templis, multaque rubentia cæde

Lubrica saxa madent. Nulli sua profuit ætas.

----- natum quid cæde calentibus armis.

Quantum iræ liceat, motusque quid audeat ensis.

Mala pri-
vata præ-
cogitanda.

Hæc publica sunt. Quid si accedunt privata etiam tua mala? Nam ærarium exhauritur, con-
versa in usum milium omni pecuniâ.

Princeps
tunc odia
excipit.

Te objicis periculis, imò & calumniis. Nihil enim tam capax malignitatis sermonumque, quam bellum.

Causa
mali di-
cunt.

Imò scripsit quispiam: Πολέμῳ καὶ θανάτῳ αἰὶν ἀνάγκη ἐῖναι τὰς πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἑμφορῶν ἀλγέλλας: Bello instituto, necessum esse Principes male audire & culpâri, ob damna.

Et sanè iniquissima bellorum conditio hæc est. Pro-
spæra omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur.

Horum re-
spectu o-
mnino bellū
fugiendū.

Quæ talia penitus si consideras, an non fatea-
re. Bellum etiam justum detestandum?

Præsertim pio & Christiano Principi. Qui, ex
divinâ lege, alieno sanguini tamquam suo parci,
& scit homini non esse homine prodigè utendum.

Ad quod
multi ex-
citant;

Sperne igitur illas in Aulâ tuâ furias facesque
belli.

Ut nobiles,

Quo in numero interdum Nobilitas, cui in pace
durius servitium est:

Turbidi.

Sæpius feroces aliquot & turbidi: quos dix-
eris πρὸς τοὺς ἐπὶ τῷ πόλεμῳ ἀντιπαραστήσαντας, καὶ τὰς ἀλλὰς ἀνδράπας ἐῖναι: in id natos, ut neque ipsi quie-
scant, ne que alios sinant.

Exsules.

Non rarò etiam Peregrini aut Exsules, qui suâ
spe aut metu, cunctantem in arma propellunt.

Publico
prætextu,
sed privata
causâ.

Nam, ut poëta canit,
Quemque suæ rapiunt scelerata in prælia causæ.

Non au-
diendi.

Suæ, inquam, non Tuæ aut Publicæ, nè erres.
Sed tu quid credas? In tali re, scito consilium ab
omnibus dari, sed periculum paucos sumere.

Uno adverso idu languebunt omnium studia,
qui primò alacres fidem atque animum ostentabant.

Belli nomē
bellum:

Ne temere ergo crede: & sententiæ unius scu-
to omnes istos iuasores repelle. Γλυκὺ πόλεμῳ
ἀπειροσύνῃ δὲ πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν ἐμφορῶν ἀλγέλλας: Suave

Lucan.

Silius 1.

Tacitus
1. Hist.Quint.
Declam.

Thuc. v.

Tacitus
in Agric.Aug. xix.
De Civit.Senec. ep.
LXXXIX.

Liv. xxi.

Tacitus
xi. Ann.

Thuc. i.

Tacitus
iii. Hist.

Lucan. 2.

Tacitus
iii. Hist.
1. Hist.Pindar.
apud.
Stob.

Suave bellum non expertis. Qui gustavit, valde contremiscit animo quoties adventans illud videt.

Felicem & magnum Augustum illum semper cogita: qui nulli genti sine iustis & necessariis (vocem nota) causis bellum intulit.

Sueton.
August.
cap. xx.

Atque utinam hunc affectum tibi imprimam! ut sine cupiditate, sine impotentia, quietus se retrahas.

Tacit. De
Morib.
Germ.
Plinius
Paneg.
Tacit. De
Morib.
Germ.
i. Hist.

Nec provocas bella, nec timeas.

Id beatius, quam suas alienasque fortunas spe metuque versare:

Et illuc descendere, ut aut perire necesse sit, aut quod æque apud bonos miserum est, occidere.

*Nec molestia capiendæ,
Aut cades instituedæ.*

CAPUT VI.

Ad Gerendum bellum tria requisita. Primo Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatus, Armorum.

DECRETÆ mea in Suscipiendo bello habes: transeo ad Gerendum. In quo tria considero vel potius desidero; Apparatum, Viros, Consilia. Apparatum dico, RES NECESSARIAS AD USUM OMNEM BELLII. Uti sunt hæc tria: Pecunia, Commeatus, Arma. Nam hæc nisi jam antea & ex præparato habes, frustra cogites de bello. Prius est parare bellum, quam exercere.

Imò
Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius.

Nam in ipso bello, incommodum aut ferum. quoniam ut prudentissimus Atheniensium verè monuit, *Αἱ πόλεις τὰς πολέμους μάχων, ἢ αἱ βιάται ἐσθλοῦ ἀνέχον* Ex præparato copiæ, bella magis sustinent, quam violentæ collationes.

Igitur provido Principi antequam incohetur bellum, de copiis expensisque sollicitus debet esse tractatus.

Maximè de Pecuniâ. Quæ adeo necessaria, ut quemadmodum medici regant sine nervis homines ambulare posse:

Ita nec bellum usquam progredi sine istâ. Hæc motum, hæc animam illi dat: & oraculum est, *Τὰ πόλεις τὰς πολέμους, γὰρ καὶ χρημάτων πλείονα χρυσιῶς*: Plerasque belli res confici Consilio & vi Pecuniarum.

Quintil.
Hb. xix.
Instit.
Publius.

Pericles
apud
Thucyd.
libro i.
Veget. III.
cap. i. i.

Petron.
Satyr.

Thuc. II.

Apparatus belli, quid, & quomodo præparandum.

Per bellum exactioes, omnia aut periculosa.

Pecunia. Spiritus vitalis belli.

Nec arma
valida sine
illa.

Nam profecto, si consideras, Εἰς ὅτι τὸ πλεονεκτήει δαπάνης, διὰ τὸ πλεονεκτήει δαπάνης: Bellum est non in armis maxime, sed in expensis
& sumptibus, per quos efficitur arma & utilia fieri.

Ibidem.

* Lib. iv.
cap. ix.
Annona
necessitas.

Et plura de Pecuniae vi * supra dixi. Nec minus
necessaria etiam Annona: sine qua non dicam
vincere non est, sed nec vivere. Nam qui frumen-
tum necessarium quae committitur non preparat, vin-
ditur sine ferro.

Veget. III.
c. xxvi.

Et reliquis casibus potest intempore subveniri:
pabulatio & annona in necessitate non habent reme-
dium, nisi ante condita.

Idem I. II.
c. l. II.

Usus du-
plex:

Paranda igitur ea, & quidem in usum dupli-
cem: Militum, & Praesidorum. Illi, dum in agmi-
ne & castris sunt, ne egeant: ista, ut adversus mo-
ras obsidionis annuis copiis firmentur.

Tactus
Agitic.

* Ad poscā
militare.
* Ad usum
equestrum.

Mirari libet hac in re Romanam disputatio-
nem. Quae ad utrumque hunc usum implerisque
opidis, totius anni in * aceto, frumento, sardo, atque
bordeo & * paleis, condita habebat.

Capitol.
in Gord.

Culpare contra hodiernam incuriam. Cum fe-
re mendicis ad omnem desperationem vocat ar-
matis.

Lamprid.
Alexand.

Miles in-
irascibilis.
Eiducinec
audiens
cum egens.

Disciplinam non potest servare jejunus exercitus.

Cassiod.
iv. Var.

Et, ut Imperator ille dicebat, miles non timet,
nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens
aliquid in zonula.

c. xlii.
Lamprid.
in Alex.

Armorum
prepara-
tio.

TERTIO loco Arma posui. Intellego, ut Arma-
mentarium aliquod Princeps habeat, in quo ad
certum numerum peditum equitumque tela &
arma. Itemque tormenta, machinae, pulvis, & quae
talja juvandis viribus haec aut prior aetas invenit.
Addo naves, & instrumentum omne nauticum,
si regio ejus maritima & portuosa. Nam subito
ista aegre parantur: & senel parata non solum in
bellum valent, sed ne sit bellum. Nemo provocare
audet aut facere injuriam ei regno aut populo, quem
intellegit expeditum atque promptum ad indican-
dum.

Idem III.

Navium
vetumque
navaliū.

Metuendū
hac Princi-
pē faciunt.

Et poscā

Et qui desiderat pacem, preparat bellum.

Idem II.

RECAPITULAT VII.

*Milites terrestres, quidem bello necessarii, dupli-
ces. Equites, Peditesque. Quos cum breviter,
utrumque major usus.*

AT Viros hic intellego, ARMATAM MULTI-
TUDINEM, APTAM IMPVGNARE VEL RE-
PVGNARE. Eam divido in Milites & Duces. Mi-
lites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam u-
trisque sane opus est. A quibus *omne* bellicis con-
sistit robur, & sine quibus *quævis* egregia, *invalida*
fiunt.

*Quid vivi,
& eorum
divisio.*

* Sed utris magis? Dubites, Polybius (peritus her-
cules in omni re bellica & civili scriptor) Equites
attollere videtur, & vim præcipuam ascribere
ad vincendum. Κρείττον ἐστὶν, inquit, αὐτοὺς τὰς πῦν πα-
ρὰ τὴν πεζοὺς· ἡ μὲν γὰρ ἐξ ὧν πεζοὺς, ἀποκροεῖται δὲ τῆς ὀ-
λοῖς μάχης, ἢ πάντα παύσεται, τοῖς πολεμίοις ἔχοντε ἄλ-
κυν ἀνέναντον. Melius est ad belli usus, * dimidiam par-
tem pedum habere, & prævalere numero equitum,
quam omnia paria hostibus tractum in aciem descen-
dere.

*Equites
præstant
pedibus.*

Nec de pugna, nimis regem : nego de Bello
universo, in quo Radices prepono. Nam ad
opida propugnandi, aut expugnanda quis equi-
tam magnus usus? quis etiam in montanis locis,
aut impeditis? Ex quo intelligitur magis necessa-
rias esse radices, quae sunt ubique prodesse.

Sed dum-
taxat in
pugnâ :

Scriptor meus hoc vidit, & vigilanti lectori
ingessit, de Cartis: Omne, inquit, in pedite robur.

Tari bello
pedites me-
liore.

Additque: Alias ad prelosum ire videam, Ceteros
ad bellum.

Quamquam & in ipsis proeliis cur Pediti minor
vis. Tardius ille viocis fortasse, sed certius. Nam
equestrium virum proprium cito parare, cito cede-
re victoriam.

Imò lo in-
pugna bo-
ni.

Quin ipsum illum impetum & procellam eque-
stem.

Facile excipit, si idoneus illi ordo & arma: quod fit per Disciplinam. Summus harum omniumque rerum iudex, ita protulit. Ἄνδρες μὲν συνάξας ἀρχῆσαι τοὺς ὀπλιτάς, καὶ διὰ τῶν τοῖς τῶν ἐκπαίδευσιν καὶ ταῖς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἔχ' ὑπῆρχον, ὥς ἐν τοῖς πτεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχυίαν. Sine ordine, inutile ped. stris armatur. Ratio autem & peritus ordinis in li. ignota antiquis: ideoque in equib. arm. eos omne robur.

juvta cum
h. i. i. i. i. i.
si apte in-
structi &
posui.

Barbari
equitatu
gaudent.

Minor in
pedites
sumptus.

Disce. Ubique bona & composita militia,
Peditem prævalere; apud rudes aut barbaros,
contra. Nec sane inutiliter disciplina & ratio il-
lum prorexit: quia parabilior; & simul major nu-
merus peditum sumptu & impensâ minore nutritur.

Es his concludo, in universum æstimanti plus
peres peditem roboris esse.

Veget. 12.
cap. 1.

Tacit. De
Morib.
Germ.

CAPUT VIII.

Utrosque bonos esse debere: alioqui pro nihilo o-
mnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu &
Disciplina. Ea negligi hodie, & super hac re
justa veraque querela.

Milites bo-
ni habendi.

Magis quâ
multis.

Hæc discrimina Militum sunt: quæ frustra ta-
men ingero, nisi illi boni. Cui usui quamvis
magna Equitum Peditumque multitudo, si igna-
va, imperita, & tantum multitudo? Tu scito non
vires eam habere sed pondus:

Et esse impedimentum majus, quàm auxilium.

Græcus ille scite monuit: *Χερσὶν ὄντι καὶ πόδι
μα, καὶ ἐκ ἀνομάτων πολεῖν*: Manibus opus est bello,
non multis nominibus.

Senec. vr.
de Benef.
cap. xxxi.

Liv. ix.
Synes.
Epist.
Lxxix.

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna.
Quoniam in omni conspectu non tam prodest multi-
tudo, quàm virtus.

Veget. 1.
cap. xi.

Pauci, qui
semper
vincunt.

Etiâ in multis legionibus, pauci sunt, qui prælia
profigant.

Tacitus
xiv. Ann.

Ad virtutem ergo veniendum: id est, ut bonos
eos habeas fortesque. Nec habebis umquam, nisi
hæc duo velut instrumenta adhibeas; Dilectum
& Disciplinam: alterum parandis iis, alterum
formandis. In quo video futurum ut multa sua-
deam, quæ ex usu magis, quàm quæ in usu. Quid
faciam? Hodierham Militiam tristi oculo intue-
or, pudendam lugendamque nobis, hosti riden-
dam aut spernendam.

Militia no-
stra corru-
ptissima.

Itaque cogor apertis verbis canere, & illa mili-
tiae flagitia palam aspernari:

Tacitus
i. Annal.

Atque adeo imaginem ejus proponere: non
ut convitium ego faciam, sed ut medicinam.
Nam principio, Dilectus quæ forma apud nos?
nulla. Emunt militem, non legunt.

Sine serio
dilectu.

Vilissimi
enim asci-
scuntur
aut pesti-
mi.

Pecuniola proponitur, tympanum strepit: &
ecce coeunt aliquot ignoti inter se, ignorantesque.

Ex Gal-
ba dicto
i. Hist.
Liv. xxi.

Curt. ix.

Purgamenta urbium suarum:

Qui-

Tacitus
III. Ann.
Egesip.
IV. c. IV,
Pleudo.
Sallust.
in Cicer.

*Quibus ob egestatem & flagitia, maxima peccan-
di necessitudo est:*

Affueri latrociniis, bellorum insolentes.

Atque ut uno verbo absolvam, quorum lingua *Vitis co-
operti.*
*vana, manus rapacissima, gula immensa, pedes fu-
gaces, quæ honestè nominari non possunt in honestis-
sima.*

Plerique enim profectò tales: (nam omnes
absit ut culpem.) aut si qui melioris notæ im-
mixti, facile abripiuntur & velut obducuntur à
reliqua illa fæce. Atque hæc in Dilectu, in Di-
sciplina quid? *Nec formam saltem ejus & extrema
tamquam lineamenta servamus.*

Cicero v.
de Rep.

Tacitus
III. Hist.
II. Hist.

Atque ut olim virtutis modestiæque, nunc praeca-
citalis petulentiæque certamen est.

*Omnia indisplicata, temulenta, pervigiles ac Bac-
chanalibus, quam Disciplina & castris propiora.*

III. Hist.

Imò nec in procinctu & castris habentur. Sed per
omnia municipia desides, hospitibus tantum metuendi:

IV. Hist.
Curt. VII.

*Effundum se in luxum, & epulas, & nocturnos coetus.
Ibi circumferri merum largius jubent, debellaturi
super mensa ALEXANDRUM.*

Ibidem,
Sallust.
Fragm.

*Suas vires extollere, hostiū paucitatem contemnere.
Sed, ô dedecus! ad ipsos cum ventum est, neque
animo, neque auribus, neque lingua competere.*

Iliad. O.

Et fit illud Homericum,

--- πῶς δὲ καὶ τοὶ πόρῃ καὶ τῇσι θυμῶς.

--- inque pedes cunctis mens decedit imos.

cornificii
dictū de
suis mili-
tibus.

Livius
XXVIII.
Tacitus
II. Hist.
Sallust.
Jugurth.

Verè galeæ, lepores,

*Quibus ut ad populandos finitimorum agros, tecta
quæ urenda, & capienda pecora, aliqua vis sit: ita in
acie ac signis collatis nulla est.*

*Nam ita collectis, ita habitis, nec in victoriâ
decus est, nec in fugâ flagitium.*

*Ad summa, Militia hæc nostra est. Exercitus
linguâ, quàm manu promptior prædator è sociis, &
ipse præda hostium.*

*Sine ullâ
Discipli-
nâ.
Certasim
lasciunt.*

*Paganos
venant.
Comessan-
tur,
Potant, &
tum pu-
gnant:
Apud ho-
stes tropi-
dant.*

*Fugiant.
Violenti ad
prædâs,
ignavi ad
præliâ.
Decoris se-
cunt.*

C A P U T IX.

De Dilectu captum dici. Sed primò quaesitum.

*Exteri an Domestici præferendi? Nos istos
censemus, cum causâ.*

*Quæ omnia scæda, turpia, & perdendæ. Mili-
tiæ patriæq; esse quis non videt? Tibi emen-
danda Princeps: cujus est pro salute reip. & novæ
excogitare, & antiqua restituere.*

*Hæc im-
mutanda:*

Veget. I.
c. XXVIII

Resti-

Revocato
Dilectum &
Disciplinâ.

Quid ille
sit?

An exteri
& merce-
nariis lo-
gendi?

Ego & ra-
tia nega-
mus.

Nam vix
filios apud
eos.

Vix parti-
entis.

In pugna
frigidi:

Aut pa-
vidi.

Libribus
perniciosi.

Graves
arari.

Magis fidi
Interanei.

Obedientes

Acres in
pugnam.

Reverentia
vel amore
regum.

Utque in
11. Hist.

Restitue ergo illa, *que iam prodigavi*,
Dilectum & Disciplinam: sola probe germen-
que Militiæ vel fundamenta, vel firmamenta. Di-
lectum appello, Eorum qui ARMIS IDONEI
SUNT CUM JUDICIO ELECTIONEM. IDQUE
E TUIS. Diserte addo, E TUIS. Nam Militiam hanc
Peregrinam quæ approbem? Aut quis ferio Dile-
ctui in eâ locus? Mos invexit, fateor: sed non Ra-
tio. Quam ego audio, & Domesticum militem
longe semper præferam Externo. Causæ istæ.

Insidi sæpe exteri: & majore ex diverso mercede,
ius fasque exiunt.

Tritum illud, in his proprie obtinet,

Vanalesque manus. Ibi fas, ubi maxima merces.

Idem Refractarii. Amantque non juberi, non re-
gi, cunctaque ex libidine agere:

Idque sæpe pro pingui summa rei discrimine.

Cum tumultuari eos videbis & seditiosè agere:

Aut in ipsa etiam pugna, sine pudore flagitii sine
curâ ducum, abire, fugere.

Quid mirum? non fide, non affectu tenentur,

Ut serio velint aut debeant dominationi alienæ
sanguinem commodare.

Itaque plerumque plus ibi minarum, quam pe-
riculi.

Adde, quod graves incolis. Soliti omnia tamquam
externa aut urbes hostium, urere, vastare, rapere:

Populatores terræ, quam à populationibus vindi-
care debebant.

Imò te ipsum diripere. Veræ hirundines ararii:

Et quorum opera maxime, hodie

Ossa vides regum vatis exsucta medullis.

At in Domestico & proprio milite, melior mi-
riorque res est, Qui non fortitudinem magis, quam
fidem colit.

Cui obsequium & patientia imperii longè præstan-
tior, quam exteris.

Ille idem acer in acie: in primâ fronte concur-
rens, & adversa vulneribus pectora ferens, ne Im-
peratoris sui signa vertantur.

Est enim naturâ plerisque populis urbibusque,
consensus quidam protegendæ amandique reges.

Quod nomen, gentes quæ sub regibus sunt, pro
Deo colunt.

Denique ille modestior & reveretur ac suspi-
cit loca sedesque patris.

Ut

Tacitus
111. Hist.

Loean.

Tacitus
11. Hist.

1. Hist.
111. Hist.

1. Annal.

In Agric.
Ibidem.

Liv. vi

Tacitus
11. Hist.

Curt. 111.

Cicero 1.
ad Att.

Juvenal.
Sat. 111.

Curt. x.

Ibidem.

Sen. 1. do
Clem.

Ibidem.

Curt. x.

Tacitus
11. Hist.

Gurt. x.

Utego omnino præferendos censcam gentes
tibi milites, non agros.

Tacitus
vi. Ann.

Nec illos tamen plane spernendos. Utique si
major vis aut necessitas ingrat : per quam mitti
suadeam ad finitimos, qui auxilia mercede faciant.

Liv. xxv.

Sed auxilia. Ut vires inquam & robur exerci-
tus è tuis sint, nec corpus exteri faciant, sed
brum. Nam id cavendum semper providis ducibus,
exempla que vetera pro documentis habenda, nec iam
externis credant auxiliis, ut non plus sui roboris sua-
rumque virium in castris habeant.

Aristoph.
in Vespis.

Alioqui, vide ne serio, sed serò plores : & fiat
illud verus.

Εἰς πάντα τὸν ἥλιον τὴν ἄμπλον:
Decepit ipse vineam palus suam.

Mercen-
narii tam-
men inter-
dum utiles
Sed post-
ea non.

Ubi multi,
sapè desti-
tuunt, aut
produnt.

CAPUT X.

Objecta & rejecta ea, quæ contra Domesticum
militem dicuntur. Hunc regum esse, illum Ty-
rannorum.

Veget. i.
cap. 11.

AT enim, inquiet aliquis: Gens gentem præce-
dit in bello, & plaga calis non tantum ad robur
corporum, sed etiam animarum facit.

Livius
xxvii.
Ibidem.

Ergo melius, spretis Domesticis, Mercenarios
conduci è pugnaci aliqua gente. Item: Regi
subditis periculum, si eos armat. Non infide, non
in officio manebunt.

Atque adeò aliquid fortasse adversus summi
imperii majestatem audebunt.

Veget. ii.
c. xviii.

Hæc factari vulgò & inseri auribus Principum
scio: sed maligne profecto aut falso. Nam quod
ad primum, vere illud dici non nego: sed hoc
quoque verè. Ex quavis Europæ nostræ parte;
(illi scribinus) si modò exercitati & prudentes viri
Dilectui præponantur, celeriter manum bellis aptam
posse aggregari.

Idē l. ii.
c. xviij.

Viros enim ea ubique fert: qui omni armorum di-
sciplinâ vel arte bellandi, veteres illos milites qui or-
bem terræ subegerunt, facile coequabunt.

Plinius
Pæc.
Pæc.
viii.
de Leg.

Institutio modo adhibeatur & Disciplina, de
qua mox dicam. Jam quod ad Metum à subditis:
ille vero vanus. Hæc persuasio illorum fuit, qui ho-
stilia cum facerent, timebant.

A Tyrannis, inquam, hæc opinio. Φοβέμεθα τὸν
ὁ ἄρχον ἀρχοῦμεν, & τὴν ἡλικίαν: & τὴν πλῆθος, & τὴν ἰσχυρίαν, & τὴν
ἀνδρείαν.

Objectio
prior, a ro-
bere natu-
rals qua-
runda-
gentium.

Secunda, à
metu re-
bellionis.

Responsio
ad illam.

Responsio
ad istam.

Tyranni
ex armant
suos.

ἀνδρείον, ὅτι τὸ παράπαν πολέμιον ἐκείνους ἰσχυροῦς.
Nam princeps subditos metuens, neque bonos eos, neque opulentes, neque fortes aut animosos, neque in universum bellicosos fieri, volens quidem umquam patietur.

Reges fide habent & conveniunt.

At ea à nostro Principe abest: cui bono, semper illi boni. *Objicient se mucronibus insidiantium.*

Seneca 1. de Clem. Ibidem.

Et se suaque jactabunt, quocumque desideraverit imperantis salus.

C A P U T X I.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subsidiarios. Atque utrique seorsim descripti.

ERGO Dilectus è tuis esto, Sed, ut addidi, cum JUDICIO: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo legas. De priore ita censeo, duo genera Militum scribenda: Ordinarios, & Subsidiarios. Illos QUI ADSIDUE ET VELUT EX MUNERE ATQUE ARTE MILITENT: Istos, QUI RARENTER, QUIQUE DOMI SINT ALIARUM RERUM. Priores illos non aliud esse volo, quam legitimos quosdam perfectosque milites, & ut ita dicam, verè Martis pullos. Qui lecti in hanc unam spem, formentur omni armorum exercitio, disciplinâ castrorum, usque militiae.

Ordinarius miles: Subsidiarius.

Primarius & infans.

Veget. 1. cap.

Qui sint velut invicta quædam acies: & ipsa plerumque famâ bellâ profligent.

Tacit. De Morib. Germ. Ibidem.

Hi tales omnino Principi necessarii, in pace deservus, in bello præsidium:

Non multi inscribendi.

Sed necessarii haud multi. Non solum quia Sumptus vito (immediati enim faciendi sint in assiduam illum frequentemque militem:) sed quia turbas. Nam profectò ubi illi multi, facile prorsus res novæ:

Ob causâ duplicem.

1. Hist.

Tum ingenio suo, tum ubi vires respexere, securitate.

Ibidem.

Atque eveniet, ut contra morem obsequii, contra fas disciplinæ interdum vim meditentur,

1. Ann.

Non tamen in pace, una habendi.

Quibus rebus una cautio, si nec multi nimis sint: nec semper una. Hoc volo, ut extra bellum, centurias tantum suas turmasque noverint.

1. Hist.

Nam longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec viris nec viribus miscetur.

Ibidem.

Sed

Sed quo numero Ordinarii isti igitur? Ægrè certum aliquem definiam (pendet sæpè à temporibus res, tum à magnitudine cujusque regni:) tamen communiter *καταμμερῆς* sic præscribo. In mediocri aliquo regno, unam * Legionem satis esse, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum tantum. Nam Equitum numerum paulò grandiore, quàm pro modo Peditum, hic esse volo quia è Subsidiariis, Pedites faciliè expleas, & bonos reperias in Equite aliter est. In quo tractu & morà opus, ut *exerceas & docendum cures equo, armis que.*

Quam multum, nostro judicio, legendi.
* Plenam intellego, sex milliū
* Plenis item; equitum quadringetorum.
Equites hic imprimis curro.
Subsidiariorum descriptio & usus.

Livius
XXVII.

Ordinarii isti sunt. At SUBSIDIARIIS etiam opus ut te firmes: quoniam palàm est, exiguam illam manum non esse ad omnem vim hostilem. Hos non aliud esse volo, quàm paratas semper Auxiliares aliquas copias, sine duplici: sive ut prioribus illis in acie jungas, sive ut in præsidia distribuas opidorum. Qui hoc ab Ordinariis differunt quòd illi quidem toto genere vitæ milites sint, & tantum in usum præliorum seposui, velut tela atque arma, bello referuntur.

Discrimen ab Ordinariis.

Tacit. De
Morib.
Germ.
I. Hist.

Isti dumtaxat juveniis suæ ætatis, & more militiæ exercita.

Sallust.
ad Cæs.

Qui extra belli tempus, in artes cuitas que varias disparati,

In pace, sibi vivunt:

Tacitus
II. Hist.

Res suas agunt: per bellum evocantur, & eandem aut similem operam tibi, quam Mercenariis præstant. Sed hoc meliorem: quòd non solum reverentius & æqualius duci parebunt.

In bello bellant.
Obnoxii sunt,

Veget. I.
c. XXVI II.

Sed etiam minus impendio si tibi erunt. Quoniam omnino vilis constat armis credere suos, quàm alienos mercede conducere.

Damnosi non sunt.

Quod exteri illi in itu & reditu consumunt, hoc si in armandis istis impendis & exercendis: egregiam habes, & ad manum tibi semper militarem manum. Nam illi longinquè accersendi, & cum dispendio sæpè expectandi sunt: isti in tuâ sede, uno edicto evocantur & adsunt. Unde eos parabis è pagis. Nam opida hic fugio causâ duplici. Primum, quia omnino melior ad arma rustica plebs, ut * mox dicam: deinde, quia securitati etiam Principis consulo & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non est negandum. Quæ si opidanis passim adtribuis, vercor ne locis & mœnibus freti rebellio- nem fortasse coepere.

Paratioris exterioris.

E pagis parandi.

* Cap. seq.
Urbani prompti in motus:
Fiducia locorum,

Tacitus
III. ANN.

Ut

Esusque Uesolent homines, Odio praesentium, & cupidine. Ibidem.
in ceteris mutatione

Atque ita praesentis occasio quam aduersum te possit. 1. Hist.

Non item Qui metus longe à Paganis. Tum quia natura mitiores, tum qui varie sparsi & diducti, non temere consentiant & coeant in unum. Nec enim alia in Subsidiariis mea mens: quam ut per pagos vicisque singulos, quini, deni, vixeni (ut frequentia aut infrequentia ingolarum erit) descripti instructique habeantur: iidemque in centurias & cohortes suas tunc denique convenient, cum erit bellum. Quos grandi aliquo numero esse quidni suadeam? Nam reverà hoc illud est, Bellum parare simul & aerarie parcare.

Sallust.
Iugurth.

Numerus Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita dividam, non in legiones) ex istis legas, utile censcam, imò si plures. Sed Pedicem tantum. Nam. Alas rusticis non attribuo: & melius, ut in Nobilitatem & in dires hac à pauperibus onera inclines.

Livius 1.

Plura, & tenuiore filo, de utilissima re in Notis.

C A P U T XII.

Verè cum Dilectu utrique capiendi: & Notæ quinque ordine posita, germanæ in milite virtutis.

Pars pro Quos, oligas dixi: pars altera. Iudicii superest, Quomodo. Nec enim passim profectò aut temere oblatis adsumendi: sed castro quoque, quas ad laborem & periculum accipiunt, fastidiosè legunt.

Seneca
Epist.

Quid notum. & Viros regni, & Romani nominis (ait ille) fundamentum, in prima Dilectorum examinatione consistunt.

Veget 1.
Cap. VII.

Quò magis hæc pars tibi cum cura habenda & cum constet, in omnibus locis, & signa vos & strenuos nasci.

Cap. II.

Sed non a Illi sgrâ inquisitione rejiciendi, hi capiendi sunt: & fortè quidem militiam vis & felicem. Boni autem, robustique militis certa indicia & velut Notæ sunt, ad quas non fallaciter eum legas. Quas facio quinque: Patriam, Etatem, Corpus, Animam, Vitam.

certa militis Nomine PATRIÆ intellegi palàm est locum, ubi quis natus aut educatus. Quam huius temerè in Dilectu consideres: quoniam profectò locorum asperitas hominum quæque in terra durat.

Curt. VI. 1.

For-

Seneca
epistol.*Fortior miles à confusione venit, fortior est, urbana
et vernacula.*urbana,
non tam :
Proceres.Tacitus
1. Ann.*Itaque in utraque militia hunc sperno. Nam
vernacula illa multitudo, laesivae fœta, laborum
intolerans :*

111. Ann.

*Mercurio addicta, qui effeminat. Semperque
homines, quanto pecuniâ diti & voluptatibus opu-
lenti, tanto magis imbelles.*

Mulles.

Veget. 1.
cap. 111.*Ex agris ergo, nostro iudicio, supplendum robur
præcipue videtur exercitus.*Agrestes
boni :1. De Re
rust. c. 11.*Catonis oraculum audio : Ex agricolis & viri
fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur.*Veget. 1.
cap. 111.*Et usu constat aptiorem armis rusticam plebem,
quæ subditi & in laboribus enutritur.*

Laborios.

Sallust.
August.*Quæ assuevit hiemem & æstatem juxta pati, hi-
mi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem
tolerare.*

Duri.

Cæsar. De
bel. Gall.*Minimeque ad eum mercatores sæpe commeant,
aque ea quæ ad effeminandos animas pertinent, im-
portant.*Sine com-
mercio.Sallust.
Catil.*Talibus viris, non labor insulsius, non locus ullus as-
per aut arduus erit, non armatus hostis formidolosus.*Veget. 1.
cap. 111.*Residuum enim quomodo minus morbum timet, qui
minus deliciarum nocet in vitâ.*Sine deli-
ciis.Tacitus
vi. Ann.*Itaque ex his leges. Sed hos maxime, qui salu-
dos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis insue-
vere.*Optimi et-
iam existis,
silvestres
& mon-
tani.De Mo-
rib. Ger.*Aut siqui Septemtriones & mare versus, ipso
terra suæ solo & cælo acris animantur.*Aut ad
mare hor-
ridum.Veget. 11.
cap. 11.*At Nota altera ÆTATIS est. In qua si antiquæ
consuetudine servanda est, incipientem pubertatem ad
Dilectum cogendam nullus ignorat.*

II.

Ibidem.

*Quod vult etiam ipsa ratio. Nec enim tantum
celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quæ discun-
tur à pueris.*Etas.
juvenes
legendi.Plinius
Paneg.*Legi igitur eos suadeam, ex Romanâ Regulâ,
ab anno xvii. aut paulum supra. Nam istos
grandes & veteranos si miscet; unâ etiam vetera
vitia ut sunt propria hujus sæculi mala, inertia &
contumacia, & indignatio parenti.*Seniores
haud apti.Cicer.
Philip.*Ego sanè in Dilectu non tam veteranos intuen-
dos nobis arduum,*Veget. 11.
c. xxi.*Quàm eos qui possint aliquando esse boni ve-
terani. Neque enim longitudo ætatis, aut annorum
numerus artem bellicam tradit, sed continua exercita-
tionis meditatio.*Idè 111.
cap. x.*Facilius autem est ad virtutem instruere novos
milites, quam revocare præteritos.*

Nota

III.
Corpus.

Nota tertia CORPUS. Quod grande & prælongum placuisse nonnullis video: ut C. Mario. Qui tironem exegit ita ut senos pedes, vel certe quinos, & denas uncias haberet:

Veget. I.
cap. V.

Grande
quidam
probant;

Ut regi Pyrrho. Qui Dilectori suo fertur dixisse, Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.

Frontin.
IV. Stratag. C. I.

Nec temerè à viris magnis ab eo: tamen, me judice, non tam statura rationem habere convenit, quàm virium.

Veget. I.
cap. V.

Utiliusque est fortes milites esse, quàm grandes.

Idem.
cap. VI.

Nos mo-
dicere.

Placeat mihi illa media militaris statura.

LIV. VII.

Sic tamen ut ex vultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligas.

Veget. I.
cap. VI.

Quod sic-
cum vege-
sumq; po-
tius, quàm
lucidum.

Nempe quibus sunt dura corpora, stricti artus, minax vultus, major animi vigor.

Tacit. De
Morib.
Germ.

Stricta, inquam, corpora. Nec probem facile crassulos & superfluâ carne distentos.

Veget. I.
cap. VI.

Velocitas enim est, quæ percepta exercitio strenuum efficit bellatorem:

Idem I.
cap. IV.

A quâ nimirum magna illa & fluxa corpora aliena.

Tacitus
vr. Hist.

IV.
Animus.

Nota quarta ANIMI. Nam hoc est, in quo totius reip. salus vertitur (ait militaris scriptor) ut tirones non tantum corporibus, sed etiam animis præstantissimi diligantur.

Veget. I.
cap. VII.

Animus acer & præsens, & acutus idem atque versutus, invictos viros efficit.

Cic. II.
de Orat.

Audaces,
probi.

Sint igitur eligendi, Audaces, habeantque confidentiam militarem.

Veget. I.
cap. VII.

Quibus sudor, pulvis, & alia, epulis jucundiora sint.

Sallust.
Jugurth.

Fati sui
securi.

---- Quos ille timorum

Lucan. I.

Maximus haud urget lethi metus. Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis.

Gloria à-
vidi.

Adsummani, qui nihil metuant nisi turpem famam.

Sallust.
Jugurth.

Verecundi.

Nam hanc sanè volo timeant. Verè scriptor Græcus: Οἱ δειλοτάτοι αὖτος τὰς νύκτας, παρρηλεύονται αὖτος τὰς πολιμίδας εἰσὶ. καὶ τὸ παθεῖν ἡκιστα δύνανται, οἱ μάλιστα φοβέμενοι τὸ κατὰς ἀνδραγ: Qui legum metuemissimi, idem in hostes audacissimi; & pati quidvis minime vererentur, qui malè audire maxime veremur.

Plutarch.
in Agi &
Cleom.

Hone-

Veget. I. cap. VII. *Honestas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, facit esse victorem.*

Ultima Nota VITÆ. Id est, quo genere quæstus aut artis sese sustentent. Nam ad mollietiem aut duritiem, ignaviam aut ferociam, haud leviter hoc facit. Ego piscatores, aucupes, dulciarios,

hiteones, omnesque qui aliquid tractasse videbuntur ad gynæcea pertinens, longe arbitror repellendos à castris.

Liv. IIX. *Quinetiam opificum vulgus & sellularii, minime militiæ idoneum genus.*

Sed nec servi olim admissi, aut damnati iudiciis: quique genere aut vitâ infames. Aliter quàm nunc, cum tales sociantur armis quales domini habere fastidiant.

Veget. I. cap. 7.

Tacitus xv. Ann.

Et castra adeò non casta, ut quidquid usquam corrumpi & corrumpere queat, in illis visatur.

Habes omnia de Dilectu: nisi quòd duo hæc etiam moneo. Prius, ut non leve hoc officium putes, ac passim quibuscumque mandandum:

Veget. I. cap. VII.

Ibidem. III. Hist.

Sed à magnis viris, magnâ diligentia idoneos eligi cures juniores.

Alterum, ut idemtidem repetas. Quia enim morbo, fuga, missione, numerus imminuitur; nisi annis singulis, imò singulis poenè mensibus, in decedentium locum juniorum turba succedat, quamvis copiosus exhaurietur exercitus.

Idem III. cap. III.

CAPUT XIII.

De Disciplina verà & severa dictum. Ea laudata. Partes ejus (idque docendi causa) quatuor factæ. Singulæ explicatæ.

Valer II. cap. VII.

SED venio nunc ad præcipuum decus & stabilimentum imperii, MILITARIS DISCIPLINÆ tenacissimum vinculum:

Ex cujus sinu omnes triumphi manarunt.

De qua verissimè Imperator ille ad milites: Disciplina majorum temp. tenet. Quæ si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amutemus.

Nam sine ea quid Dilectus? Ille saltem qui possint esse boni milites, invenit; sed hæc, facit tales & servat. Paucos viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria.

Ibidem. Alexand. Seu apud Lamprid.

Veg. III. cap. XXVI.

At

V. Vital

Mollitiam
artium
cultores
malis;

Sedentarii
malis;

Viles aut
infames,
malis;

Idem ad
Dilectum
admonens;

Isque iro-
randus.

Disciplina
militas.

Ac neces-
sitas.

Nimis ne-
gleſta ho-
die.

At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, ſed obire; neque mala, ſed nulla eſt. Ut omnino ſi reducere & inducere eam volumus, de hiſtoriis vel libris, nobis antiqua conſuetudo reputanda ſit:

I. C. I. IX.

Repetenda
à Roma-
nis.

Et monimè Romanorum. Quis enim populus melius aut firmius eam coluit? Imò Diſciplinam caſtrorum antiquior ſunt patrum Romanorum, quam caritas liberorum.

Ic. l. xix.
De capt.

Qui ſibi
ciſimè ad-
uſi.

Magno quidem eum fructus, quoniam, ſi inſpicimus, ea ſola acriter retenta Principatus carnationem Romano imperio peperit.

Valer. II.
cap. I. X.

Quà ipſa de cauſa, tu animo ſic Principes, omnibus imperii nervis ad reuocandam priſtinam diſciplinam militiæ debes conſulti:

Ibidem.

Deſcriptio.
Diſciplinæ.

Me, pro viribus, adjuvante & præeunte. Appello autem diſciplinam, SEVERAM CONFORMATIONEM MILITIS AD ROBUR ET VIRTUTEM.

Ejus par-
tes.

Partes ejus ſive munia (ut quæ variè ſparſæ ſunt, in doctrinæ quendam gyrum redigam) facio quattuor: Exercitium, Ordinem, Coercitionem, Exempla. Priores duæ ad ROBUR ſpectant maximè; tertiæ ad VIRTUTEM; quarta ad utrumque. Per EXERCITIUM, intellego, ut electum militem aſſiduè ad Arma condocerem & ad Opus. Ipſum nomen ita ſuadet. Nam *Exercitus* dicitur, quòd melior ſit exercitando.

Varro IV.
De L. L.

Quod in
omni re
valet:
Etiam hic.

Ipſa res & ratio. Cùm enim ad omnes artes perficiendas uſu aliquo & exercitio opus ſit: cur id in iſta militari neglegamus, ſine quâ aliæ artes eſſe non poſſunt?

Veg. I. III.
in Firz.

Dat uſum
armorum.

Cæſius ſolebat dicere: Miſerum eſſe cùm exercentur athletæ, venatores, & gladiatores, non exerceri milites. Quibus minor eſſet futurus labor, ſi conſuetus eſſet.

Vulcat.
in Avid.
Cæſio.

Dat aſſu-
riam.

Imò & felicior labor. Nam in omni prælio, non tam multitudo & virtus indocta, quàm ars & Exercitium ſolent præſtare victoriam.

Veget. I.
cap. I.

Ergo tu curabis, ut ſive Legio, ſive Auxilia fuerint, exercentur aſſiduè.

I. cap.
XXIII.

Exercendi
Armīs
milites.

Quomodo? Primùm tironibus, per cottidianam exercitia, Armorum eſt demonſtranda doct. ina.

I. C. VIII.

Idque

Veget. & alii. Idque exemplo veteri, à Campidoctoribus.
1. cap. iv. Ut Missile, & destinato ictu, & magnis viribus
Ibidem. jacent :

Ut norint tractare scutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere :

cap. ix. Ut militari gradu ambulare celeriter & equaliter discant :

cap. vi. Sic ut ne locum deserant, ne ordines turbent.

cap. i. Denique, ut quaecumque evenire in acie atque praeliis possunt, omnia in campestri meditatione praerioscant.

Livius. Cui rei utile, eos interdum inter se, in modum
xxvi. justae pugnae consurrere :

Xenoph. Ac tum premium etiam aliquod proponi, καὶ
in Agesilao. ταῖς ἰππικαῖς ὁρῶσιν, ἢ πρὸς κορυφαῖς ἀν' ἰππῶν. καὶ ταῖς ἐπ' αὐτῶν. ἢ πρὸς ἀριστὰς σωματῶν ἔχει : & equestribus turmis, quae equo optime utentur ; & Legionariis cohortibus, quae corpus decentissime gerent sub armis.

Veget. i. Hoc armorum exercitium esto : sed addo &
cap. iii. Operis. Ut condiscat tiro assidue Laborare, decurrere, portare pondus, & solem pulveremque ferre.

111. cap. Indurant haec militem : & exercitus labore proficit, otio consensescit.
xxvi.

i. c. xix. Sed usum quoque saepe habent, cum in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter & arma portandi.

cap. xxi. Nec ista tantum, sed castrorum quoque munitionem debet tiro condiscere.

cap. iv. Eoque sine fossam ducere, & sudes scienter figere.

cap. xxi. Cur pigeat? Nil id neque tam salutare, neque tam necessarium invenitur in bello :

Frontin. Sive ut te tueare, sive ut hostem premas & circumvalles. Sanè D. Minius Corbulo, Dolab. à. id est operibus, hostem vincendum esse dicebat :

Hæc nova, inquiet aliquis. Imò pervetera, nec Romanis tantum usitata, de quibus audi Tullium : Quilabor, & quantus agminis ? Ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre siquid ad usum velint, ferre vallum. Nam scutum, galeam, gladium, nostri milites in onere non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus.

J. LIPSI Operum Tom. IV.

K

Sed

Hac Ger-
manis ;
aliisque.
Nos , ben
desides !

Sed etiam priscis Germanis. è quibus Catti militem suum, *super arma, ferramentis quoque & copiis onerabant.*

Tacit. De
Morib.
Germ.

Emende-
mus.

Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera, hæc pulchra militia : non ista nostra, ubi in agmine plus calorum, imò & scortorum est, quàm militum. Nam fossores & ejusmodi operas, Deus bone, quanto labore quærimus, sumptu circumducimus ? Sapiamus tandem, & cum Pertinace *Miletemus.*

Capitol.
in Peru

Nec hæc credantur esse difficilia, si usus^N accesserit.

Veget. I.
cap XI X.

Omne opus difficile videtur, antequam tentes:

II. C. XV.

At nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat.

I. C. XIX.

Et cur deseres fieri posse, quæ facta sunt ?

III. C. X

Ordinis
usus in
exercitu.

Jam pars altera disciplinæ, ORDO : qui multipliciter in Militiâ servandus. Primum indigendis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias. Quod pulchrum. Quoniam *περὶ ἑκάστην ἑταίρην, καὶ δισὺν μὲν ἰδίῳ τῷ φίλῳ, δευτέρῳ δὲ τοῖς πολεμίοις :* ordinatus exercitus, jucundissimus affici amicis, molestissimus hostibus.

Xenoph.
Oecon.

Ad dige-
rendum :

Sed & utile quia acies distinctior & ex pluribus partibus constans, facilis parienti quacumque opus sit, facilis jungenti.

Liv. IX.

Ad impo-
randum :

Eademque facilior ad imperia : cum miles scilicet centurioni, centurio tribuno obsequitur.

Tacitus
I. Hist.

Atque ita ordine imperium Ducis simul omnes copię sentiunt.

Seneca
epist.

Et ad nutum regentis, sine tumultu respondent.

Ibidem.

Certum enim & clarum est, non omnia omnibus imperanda, sed ita se ducum auctoritas, sic rigor Disciplinæ habet, ut multa Centuriones Tribunosque tantum juberi expediat.

Tacitus
I. Hist.

Ad ince-
dendum :

Jam id quoque videndum. In Itinere vel in Acie, ut omnes milites incedendi Ordinem servant.

Veget. I.
cap. I X.

Ad stan-
dum in acie.

Ut æquali legitimoque spatio miles distet à milite:

6. XVI I.

Nec ultra quàm expedit, aut conglobent agmen aut laxent.

Ibidem.

Denique
contra
omnem
turbam.

Grande in his rebus momentum: & sæpè integri exercitus periere à tali aliquâ confusione. *Ἐν τῷ δὲ ἰδίῳ ἄνω ἔτ' ἐν ἑκάστῳ, ἔπε καὶ ἄνδράποισ, ὡς ἢ ὄρεσι :* Est vero nihil tam utile aut decorum hominibus, quàm ordo.

Xenoph.
Oecon.

Quem

Veget.
III.
cap. VIII.

Quem in castris etiam mihi serva. Ut illa habeant aptā dimensione vias suas, portas, fora : & sint velut ad formam minutæ urbis. Ibi pro gradu legionibus, auxiliis, equitibus, & peditibus, loca in quibus papiliones tendant, deputentur:

Ordo in ip-
sis castris
habendus.
Assigna-
tione certā
locorum.

II. cap.
XIII.

Sic ut facile cuique sit & locum suum & com-
militones reperire. Nec enim solum per Centu-
rias velim eos tendere, sed hæc in contubernia divisæ
sint : ut decem militibus sub uno papilione degentibus
unus præsit Decanus, qui caput contubernii nominetur.

Divisione
Contuberni-
orum.

Cassiod.
I. Var.
cap. IX.

Et plura talia, quæ alieno isto & pæne arena-
rum funiculo ægrè necto. Tu prompta ea habes
apud Polybium maxime, ac scriptores Romanos.

Pars tertia, COERCTIO : quæ mores scilicet
militum coërcet ac frænat. Nam tñ, nescio quo
pacto assidue dimicantibus difficile est morum custo-
dire mensuram :

Coerctio &
assuetudo
morum in-
superanda.

Salust.
Iugurth.

Tamen custodiendi aliquatenus : aut sol-
vitur militia tua, imò peris. Tria sunt, sine qui-
bus non robur in exercitu, non ordo : Continen-
tia, Modestia, Abstinencia, Servabis hæc igitur
Continentiam primò, in Cibo & Venere. Id est,
ne milites tui effusè sint convivis & ventri dediti,
& turpissimæ parti corporis.

Maximè
circa tria.

Vitandæ
duplex
luxus :

Tacitus
II. Hist.
Indidem

Utraque res enervat : & degenerat à robore ac
virtute miles assuetudine voluptatum.

A quo
molliores
languescunt.

Seneca
epist.

Siquid ardoris ac ferociae habuit, popinis & comes-
sationibus detentur.

Haud vanè olim dictum : Una Annibalem
hiberna solverunt, & indomitum illum nivibus atque
Alpibus enervaverant fomenta Campaniæ. Armis
vicit, vitis victus est.

Tacitus
I. Hist.

Quæ tu cave. Et arce severitèr à castris tuis lu-
xuriosos apparatus conviviorum & instrumenta li-
bidinum.

Modestia
servanda.

Livius
XXXI.

MODESTIAM secundò exiges. Eamque tripli-
citer, in Verbis, Vestibus, Factis. In Verbis: ne sint
vani, buccæ turgidi, & quod dicitur, Attici mili-
tes. Qui in convivis & circulis, cum de hostibus meri-
to invidis, vix manibus temperant :

Castitudo
di, odiosi :

Tacitus
I. Hist.

Sed iidem vix vultum eorum sustinent. Nam
id eventu semper firmum : Ignavissimus quisque,
& in periculo minimum ausurus, nimis verbis, lingue
feroces.

Imò &
ignavia.

Liv. IX.

Videbisque viros natos militiæ, factis magnos,
ad verborum lingue, que certamina rudes esse.

Vera vir-
tus, tacita.

Egregie noster : *Fortissimus in ipso discrimine exercitus, qui ante discrimen modestissimus.*

Tacitus
1. Hist.

Itemque Philosophus : *Οἱ δὲ ἀνδρείοι, ἐν τοῖς ἐργοῖς ὀξέει, καὶ πρὸς δὲ ἡρώεσσιν.* Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.

Aristot. in
Ethic. ad
Nicom.

Facit, non
ducit.

Quibus scilicet *pectus animorum iraque tacite plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis differt.*

Liv. vii.

Compesce igitur ventosas linguas, & cum Memnone edicito : *Pugnare te conduxī, non convitiari.*

Plutarch.
Apophth.

Incuriā
verbis e-
pus, in pu-
gnā mani-
bus.

Εἰ γὰρ ἄρ' οὐ πάλῃ πολέμῳ, ἐπὶ μὲν δ' ἐν βελῳ.

Homer.
Iliad. 9.

Lingua in consilio valet, in certamine dextra.

Splendor
de jactantia
in vestitu
vitanda.
Miles hor-
reat.

In Vestibus modestiam etiam quero. Quia et si melius, eos in decoris armis & militaribus equis, quam in scortis atque convivis libidinem habere ;

Sallust.
Catil.

Tamen servari modum valde approbem, & sperni externum omnem luxum. Magni duces sic statuerunt ; Horridum militem esse debere, non cælatum auro argentoque, sed ferro & animis fretum.

Liv. ix.

Quippe illa, prædam verius quam arma esse ; nitentia ante rem, deformia inter sanguinem & vulnera.

Ibidem.

Tales prisca illi Macedones, non auro, neque discolori veste, sed ferro atque ære fulgentes.

Cur. 1113

Cæsar hic
disciplina
neglegens.

Et si Cæsar in mente aliā. Qui suos habuit tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret ; simul & ad speciem, & quod tenaciores eorum in prælio essent, metu damni.

Sueton.
Jul. cap.
LXVIII.

Fortuna
sua confi-
sus.

Sed nempe Cæsar. Qui rigidæ & priscae Disciplinæ adeo non retinens, ut sit jactare solitus, Milites suos etiam unguentatos, bene pugnare posse.

Ibidem.

Tu sperne super vacua. Nec teneat aut terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti : quod neque tegit, neque vulnerat.

Tacitus
in Agric.

Nos malu-
mus arma-
ri pulchre
militum.

Multo magis hoc vide, ut benè armati tui sint, quam ut ornati. Necesse est enim, ut dimicandi ac-criorem firmat audaciam, qui munito capite & pectore non timet vulnus.

Veget. 2.
cap. xx.

Hodie ne-
glectur,
magno
malo.

At nunc (pudor!) gravis pediū lorica videtur & galea.

Ibidem.

Ita fit, ut non de pugna, sed de fuga cogitent, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera.

Ibidem.

In

Curt. III. In factis denique Modestiam exigo. Ut obnoxii nimirum parentesque sint, *intenti ad ducis non fictum modò, sed nutum.* *Parientia decet militem;*

Tacitus I. Hist. Odi curiosos aut refractarios: quique *jussu ducum interpretari malunt quem exsequi.* *Non inquisitio, aut retractatio*

Livius XLIV. Benè Æmilius Paullus: *Militem hæc tria curare debere. Corpus ut quàm valedissimam & perniciosissimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad subita imperia.* *Trium ejus munera.*

Ibidem. Cetera; Diis immortalibus & Imperatori curæ esse.

Tacitus I. Hist. Enimverò divisa inter duces militesque munia:

I. Hist. Illis arma & animus sint: istis consilium & virtutis suæ regimen relinquunt. *Imperatoris jussorelinquenda: Militis sola executio;*

Ibidem: Parendo potius, quàm imperia ducum sciscitando res militaris continetur.

Thuc. v. Mihi Brasidæ monitum pro pulchro: Νομίσετε, ait ad suos, ἵνα καὶ τὸ κελεύει πολεμεῖν, τὸ ἐθέλει, καὶ τὸ αἰχμῶν εἶναι, καὶ τὸ πῶς ἀρχοὶ ποιεῖται: Censete hæc esse bonæ militiæ, Velle, Vereri, Obedire. *Breve, sed pulcherrimum dogma.*

Cassiod. vi. Var. ep. XXI II Idē vi I. epist. IV. Tertio ABSTINENTIAM ingessi. Quā volo milites à vi rapinisque abesse, & habere manus puras. Non permittes milites esse possessoribus insolentes. *Violentia arcenda à milite.*

Vivant cum provincialibus jure civili, nec insolensat animus qui se sentit armatum. Quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet præstare paganis. *Ne Provinciales infestent.*

Vopiscus in Aur. Nemo pulchrum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit. *Nec passim rapiat.*

Cic. pro leg. Man. Denique ita transeant, ut non modò magnus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.

Frontin. IV. Strateg. cap. XI. An rideor? Ut nunc mores sunt, credo. At apud veteres tam strictè hæc in usu: Ut memoriæ tradiderit Scaurus, pomiferam arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam. *Veterum hic observantia miranda.*

*Praemii
regulas eri-
gitur.*

Pars ultima Discipline, **EXEMPLA** : quo nomine praemia intellego & poenas. Nam profectò ad robur & virtutem militum excitandam utraque hæc valde possunt. Praemia quidem, si benè meritis ea tribues, & Promotiones, Honores, Opes miles sperabit ab insigni aliquo facto. Necessum est acrius ille dimicet, *quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris judicium consuevit exequere.*

*Veget. lib.
cap. xxiv.*

Notum illud est : Eò impendi laborem ac periculum, unde emolumentum ac honos speretur.

Liv. iv.

Et, Nihil à quoquam expecti, nisi cujus fructus antè providerit.

*Tacitus
xi. Ann.*

Itaque Romani hinc mirifici. Qui non solum altiores ordines assignabant à virtute : sed etiam publicè laudes cumulabant & honores. Donabantque pro concione, hastas, phaleras, coronas.

*Poenis idè
committitur.*

Jam Poenis quoque omnino opus, & Severitas vel efficacissima ad militiam firmandam. Clearchi vox fuit : *A militibus Imperatorem potius, quam hostem metui debere.*

*Valer. lib.
cap. vii.*

Indulgentia perniciosa.

Nam indulgentia & largitio, speciosum reddunt præsentem exercitus amorem, paulatim tamen & occultè militarem disciplinam severitatemque minuunt.

*Caes. lib.
bel. Civ.*

Ac delicta militum nulla venià prosequi, usu salubre & misericordià melius semper apparuit.

*Tacitus
xiii. Ann.*

*Armata
asperè habendi.*

Astringe igitur. Aspero & absciso castigationis genere militaris Disciplina indiget. Quia vires armis constant quæ ubi à recto tenore desceverunt, oppressura sint nisi opprimantur.

*Val. lib.
cap. vii.*

*Hocq; ipse
delectat,
quasi non
delectat.*

Gaudet eo ipse miles:

--- tam diris foederis ictu

Lucan. v.

Parva quies, poenæque redit placata juventus.

*Temporum
tamen in-
fectio esto.*

Disciimen tamen aliquod tibi militaris doctor ingerit. Milites, inquit, paena & timor in sedibus corrigunt; in expeditionibus, spes & præmia faciunt meliores.

*Veg. lib.
cap. ult.*

Dixi

Idem 1. cap. viii. Dixi de Disciplina, ut potui alienis verbis, distinctè & aperte. Sed iterum inculco. Si plenam legitimamque eam vis, *Disciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex parvissimis finibus imperium suum pene solis regionibus & mundi ipsius fine distendit:*

Ad Romanos iterum relegamus Principes.

Idque post Deum, hoc unâ duce,

CAPUT XIV.

Transitum ad Duces. Eos necessarios, non solum utiles. Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quam Virtutem spectari. Et unum in uno bello esse debere.

DE militibus, perduxi quod volui. Alteri nunc è Viris stilum & manum meam postulant, id est Duces. Quos utiles bello esse quid dicam? Imò necessarios: animam nempe exercitus, & vitam ipsam adeò ut verè scriptum sit, *Militarem sine duce turbam, esse corpus sine spiritu:*

Ducum necessitas.

Curt. 10.

Quinct. 7.

Et, ut remiges sine gubernatore; ita milites sine Imperatore, nihil valere:

Hier. 11. cxviii.

Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem, alibi leges.

Ut ibi, talis miles.

Tacit. De Morib. Germ.

Bene & perite iste dirigit? Ille bonus. Male? malus. Itaque tu (quod rarissimum, nec nisi ratione *Disciplina concessum*) plus in Duce repones, quam in exercitu.

Illum ante omnia quæres; talem, qualem describam. Duo enim genera Ducum. Primarii, Secundarii. Illi, QUI SUMMÆ REI IMPERANT, SUIQUE AUSPICIIS ET DUCTU REM GERUNT. Isti, QUI IMPERANTIS ALTERIUS NUTU SIVE JUSSU IMPERANT, ET SUO SALTEM DUCTU REM GERUNT. In prima classe, quivis Rex aut Princeps, in suo solo; in altera, ii qui ab his constituuntur Administri bellorum & Legati. De prioribus illis, cum bellum est, interesse eos pugnæ an sponi melius foret, designare.

Duplices discrimine. Duces. Primarii; Secundarii.

Supremi. Duces an praeliis interesse debent.

Tacitus. 11. Hist.

*Proaffir-
manis :*

Nec injuriâ. Adesse enim ipsi rebus debere videntur. quoniam

----- *Ubi summus Imperator non adest ad exercitum,*

Plaut.
Amph.

Citiùs quod non facta est usus fit, quàm quod factum est opus.

Adde, quòd præsentia suâ robur & vires inspirant militi. Nec male Antigonus olim trepidanti gubernatori (in navali prælio contra Ptolemæi duces) & multitudinem hostilium navium causanti ; *Εἰ μὲ δὲ, ἔφη, αὐτὸν παρόντα ὡς πῶτος ἀντιπύπτει ;* Me verò ipsum, inquit , præsentem cum quot comparas ?

Plutarch;
Apopht.

*Pro negan-
te :*

Recte. Sed tamen altrinsecus caussa ambigendi etiam : quia tutius videtur, ut ille summus du-
biis præliorum exemptus , summæ rerum & imperii seipsum reservet.

Tacitus
II. Hist.

Nam in milite, unius fors est ; in Imperatore uni-
versorum periculum.

Egesip. v.
cap. xxx.

*Solutio.
Aliquan-
do interfit.*

Ego distinctiuncula rem expedio. Nam si Sta-
*tus imperii, aut salus provinciarum in discrimine ver-
tatur, debebit in acie stare.*

Tacitus
IV. Hist.

*Aliquan-
do absit.*

At censeo minora bella, minoribus ducibus dele-
ganda.

Ibidem.

Non enim decòrum Principi , *summa alterâve ci-
vitas turbet, omitti urbem unde in omnia regimen.*

III. Ann.

*Exiisti
tamè plu-
res Duces.*

Ergo interdum ibit ipse , interdum mittet. Plurésne ? Nihil impedit : sic tamen ut imperii
*militaris summa sit penes unum. Semper enim
reperies μέγα βλάβαι καὶ τὸ πλεονέκτην ἐσθλῶν,
καὶ τὴν ἀναρχίαν : Plurimum nocere & multitudinem
imperantium , & regimen nullum aut incertum.*

Thuc. VI.

Nec de nihilo invaluit adagio :

Πολλοὶ ἐσθλῶν καὶ καὶ ἀπώλειαν :

Prover-
bialis
versus.

Multi imperantes perdidere Cariam.

*Semperq;
uni bello
unus præ-
sciendus :*

Ergo legendus aliquis unus peritus, prudens.
*Ne quem tu imperare jusseris, is sibi alium imperato-
rem quærat.*

Sallust.
Jugurth.

Nam

v. Polit.
cap. IX.

Nam peritiæ potissima hîc ratio. & rectè Aristoteles: Εἰ τῇ σεβτηρίᾳ, εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον δὲ βλέπειν, τῆς ἀρετῆς: In bellicâ Præfecturâ major aspectus habendus Peritiæ, quàm Virtutis aut morum.

Miles peritus, quam vir bonus.

CAPUT XV.

Boni Ducis τεκμήρια sive Notæ. Quinque eas videri: quas ordine explicamus.

SED ut totum hoc magis tibi referem, & clariùs liquet qui utiliter capiendi: ego tibi veros germanosque Duces & eorùm partes, paucis nec vanis coloribus depingam. Tu da, mihi mentem, & quod in sacris olim acclamari solitum, Hoc age. Ego in legitimo Duce quinque hæc requiro: Scientiam, Virtutem, Providentiam, Auctoritatem, Fortunam. SCIENTIAM: nempe ut artis suæ gnarus sit, & qui militiam longo usu combiberit, non auditione solùm aut lectione. Qui plures, inquam, per provincias stipendia expleverit:

Quæ spectanda in bono Duce.

I.
Scientia, sive peritia

Tacitus
I II. Ann.

Cic pro
Manil.

Tacitus
III. Ann.

Et nullum genus belli sit, in quo illum non exercuerit fortuna.

Qui norit, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trabendove bello modus.

I. Annal.

Qui secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interitus.

Quæ ferè a periculo in rursus fortuna.

Liv. xxx.

Nam isti assiduè in rebus prolixis & lætis, displicent. Nec temerè adversa casuum reputat, quem fortuna numquam decepit.

VIRTUTEM secundò adjungo: & intellego Corporis ingeniique vigorem quemdam, & simul Animi probitatem. Vigorem in his talibus. Ut exerceat legiones etiam sine bello; curâ, provisu perinde agat, ac si hostis ingruat.

II.
Virtus. Ut alacer atque suscipit.

Tacitus
XII. Ann.

v. Hist.

Ipsemet plerumque in opere, in agmine, gregaria militi mixtus, incorrupto ducis honore.

Qui ausit

Silus I.

--- primus sumpsisse labores,

Primus iter carpsisse pedes.

Sunt præcæ, & videri ducem.

Quique adeò de se possit effari: *Facta, non dicta mea, vos milites sequi volo: nec disciplinam modò, sed exemplum etiam à me petere.* Liv. vii, 1.

Ipse manu suâ pila gerens præcedit anhelis

Lucan. ix,
de Catone

Militis ora pedes. monstrat tolerare labores,

ne

Non jubet.

Denique breviter; cui adsit *Labor in negotio, Fortitudo in periculo, Industria in agendo, Celeritas in conficiendo.* Cic. pro leg. Man.

Internas
etiam vir-
tutes ha-
beas.

At animi virtutes adhibendæ etiam quædam sunt. *Non enim solùm bellandi virtus in summo atque perfectio Imperatore querenda est, sed multæ sunt partes eximie, hujus administræ comitesque virtutis.* Ibidem.

Quantà Innocentia debent esse Imperatores? Quantà omnibus in rebus Temperantiâ? Quantà Fide? Quantà Facilitate? Quantà Humanitate? Ibidem.

Quæ nisi aut omnia, aut pleraque habeat, non ego possum Imperatorem in aliquo numero putare. Ibidem.

III.
Providen-
tia.
Cautius
esto;

At tertio PROVIDENTIAM laudo: id est, cau-
tos cunctantesque duces, nullo loco, nisi quantum
necessitas cogat, commissuros se Fortunæ. Liv. xxiii.

*Sperno equidem istos ferociter omnia ac præpro-
pere agentes:* Ibidem.

*Et contemnendis, quàm cærendis hostibus, me-
liores.* Tacitus
iv. Hist.

Esca-
lides
amat
vult
gula

Et si grati sæpè vulgo. Quoniam stolidis aut
barbaris cunctatio servilis; statim exsequi, regium
videtur. vi. Ann.

*Ac sanè si militaris suffragi res sit haud dubiè Mi-
nitium aliquem Fabio præferant ducem.* Liv. xxi, 1.

Sed temp-
tas alie-
nissimæ a
Duce.

Non tu sic desipies. Magisque cum Augusto,
Nihil minùs in perfectio duce, quàm festinationem
temeratemque capere, arbitrabere. Sueton.
August.
c. xxv.

Janus ille
esto.

Et cum Sertorio, *ὅτι διὰ τὸν στρατὸν κατὰ πρὸς μά-
λον, ἢ καὶ ἀποσκευὴν βλέπειν: Quod oporteat ducem
respicere magis, quàm prospicere:* Plutarch.
in Sertor.

*Præliorum enim delictæ emendationem non reci-
piunt.* Cato a-
pud Veg.
i. c. xlii.

Et ut ille agebat, *ὅτι ἐν τῷ πολέμῳ δις ἀμφοτέρω:* Plutarch.
Apophth.

Atqui

Liv. XXI Atqui peccat pœnè necessariò , qui festinat. *Atque pro-*
peti, rursus
Temeritas , præterquam quòd Stultia est , etiam in-
felix.

Lib. III. Nónne exposita ad omnes laqueos? Polybius
 pulchrè : Προπειτεία γὰ μὲν καὶ θεοσύτης καὶ θυμὸς
 ἀλογος, ἐπὶ δὲ κενωδίας καὶ τυφλῶ , διχραίνονται μὴ τοῖς
 ἐχθροῖς, ἐπισηφάλλονται δὲ τοῖς φίλοις. ὥς γ' ἡ πᾶσι ἐπι-
 βαλὼν, εὐδραγ. ἀπάτην ἐποιμῶ ὅρα τοῖς τῶ : *Celeri-*
tas & Audacia & Impetus præter rationem , & Va-
nitas ac typhus , hostibus quidem opportuna, noxia
verò maxime amicis. Nam ad omnes insidias frau-
des, atque astus obnoxius est hic talis.

Curt. IV. Quòd si tamen non labitur : quid efficit? Pa- *Agunt, nil*
parant.
 rum. Et *Temeritas* ubi primum impetum effudit, sicut
 quaedam animalia, amisso aculeo, serpet,

Eurip. in Ergo omnino ex Euripidæo scito, *Lenti, str-*
Phœnis. Αὐτοφάλης μὴ ἐς ἀμείναν, ἢ θεοῦς κραταιότης : *miore;*
 Melior est Dux circumspēctus, quàm præjectè au-
 daculus.

Liv. XXI Sine timidum, pro cauto, tardum , pro considerato;
 imbellem pro perito belli vocent :

Indidem. Sine lati sint in vulgus milites, ferociâ ducis.

Indidem. Malo te sapiens hostis metuat , quàm Stulticivēs *Efficacio-*
res.
 laudent.

Indidem. Ista nubes, quæ sedit in montibus , sollicitata pro-
 cellâ aliquando inbrem dabit.

Indidem. Non enim ego ut nihil agatur, moneo: sed ut agen-
 tem te ratio ducat, non fortuna.

Quamquam utinam & ista adsit! Nam quar-
 to loco in Duce desiderio FELICITATEM. Ea *IV.*
Felicitas.
 sanè comes ferè consilii & rationis est , sed ta-
 men paullò benigniùs quibusdam attributa á
 Deo. Ille unus ejus auctor : eamque præstare á
 seipsò nemo potest, *Quæ à*
cælo est.

Prover- Θὺ δὲ δῶρόν ἐστιν Ὀτυχεῖν θεοῦς :
b alis ver- *Felicitas est munus à summo Deo.*
sus.

In Epi- Et si igitur Providentia potens valdè ad suc-
nom. cessum : tamen ego cum Platone censeo, στρατη-
 κὴν τεχνικὴν Ὀτυχείας πλείους διορδύλω : Militarem
 artem plurimâ fortunâ egentem.

Eufar. in Sunt enim quidam profecto ἐν περὶ ἀδὶ ἡμετέ- *Minimè*
i t. Iliad. ρες : quartâ lunâ nati. *quibusdā*
attributa

Ex Agell. Qui domi habent equum Sejanum,

Adeo

*Miles velut
agnata.*

Adeo culcumque rei manum aut mentem admovent, ea se avertit. *Contra* alii, quibus etiam venti tempestatesque obsecundant.

Cic. pro
leg. Man.

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quoque fortem aspiciam. Et existimo olim *Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus*, non solum propter virtutem, sed etiam propter *Fortunam*, sapius imperia mandata, atque exercitus esse commissos.

Ibidem.

V.

Auctoritas.

Postremum AUCTORITATEM requisivi. Vehementer enim pertinet ad bellum administranda, quid hostes, quid socii, de Imperatoribus existiment.

Cic. pro
leg. Man.

*Dixi lib.
IV. C. IX.

Ea *proles maxime Felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab astricta quadam Imperii forma. Vegetii monitum prudens: *Dux*, inquit, *Auctoritatem maximam severitate sumat*, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium credatur ignoscere.

III. cap. I.

Dux facilius, inutilis:

Nam faciles profecto isti & mites, vilescunt. Bene olim *Scipio*: *Τὰς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐνὶ νόμῳ τῶν στρατιῶν, τοῖς οἰκείοις. τὰς δὲ ὀφειλὴς καὶ φιλοδόξους, τοῖς πολεμίοις ἵνα καὶ χρησίμους. Ducum austeros & rigidos, suis; at faciles & largitores, hostibus esse utiles.*

Appianus
Ibéric.

*Contempnus suis.
astimatur.*

Quid ita? *Τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐστὶ κεχαρισμένοι καὶ καὶ κατεφρονήματα. τοῖς δὲ σκυθρωπὰ μὲν, ὀφειδῶν δὲ καὶ πᾶσιν ἐπὶ τιμῇ. Nam istis quidem (facilibus) milites delectari videntur, sed eosdem contemnunt: illos (austeros) aversari, sed usdem obediunt, & per omnia parent.*

Ibidem.

*Contra
Severus
astimatur.*

Imò reverà nec militibus quidem isti ingrati, eadem virtutem admirantibus cui irascuntur.

Tacitus
I. Hist.

*Atq; adeo
amatur, si
in tempore
benignus.*

Præsertim si temperetur interdum aliqua committate. Nam favorem militum ut largitione & ambitu male acquiras, ita is per bonas artes haud spernendus.

Indid.

Uti sunt, *Exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paulum à privato differens.*

Curt. III.

Item, ut quis inops aut siccus, vestem &imenta dilargiri:

Tacitus
I. Ann.

Aliisque vel ingenii dotibus vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus sis, effice.

Curt. III.

CAP.

CAPUT XVI.

*Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen
sive gustus; itemque Monita, quæ usui An-
te pugnam, & In pugna.*

Ac de Viris, universe jam absolvi. Consilia
superant, ultimum sed necessarium Belli in-
strumentum. Quid sine iis apparatus omnes sint?
Fumus. Quid Viri? Funus. Nec verbis ostendi
opus: Periculo atque negotiis compertum est, in-
genium in bello plurimum posse.

Sallust.
Catil.

Tacitus
II, Ann.

Videbisque magnos Duces plura consilio, quam
vi perfecisse.

Consiliorum
utilitas.

Imperator
ea necessa-
ria.

I. Comm.
Bel. Civ.

Ideo Cæsar definiit, Non minus esse Imperato-
ris consilio superare, quam gladio.

Val. II.
cap. VII.

Et Carthaginenses, Duces bella pravo consilio
gerentes, etiam si prospera fortuna subsequuta esset,
cruci tamen suffigebant. Quod bene gesserant, Deo-
rum immortalium adjutorio; quod male commiserant,
ipsorum culpæ imputantes.

Cæf.
Com. VI.

Nec sanè immeritò. Nam et si multum cum in
omnibus rebus, tum in re militari potest fortuna,

Eventus
plerumque
ab illis.

Cic. pro
Marcell.

Et quidquid est prospere gestum, id præcò omne du-
cit suum.

Apud
Sallust.
ad Cæf.

Tamen profectò Consilii quoque magnæ &
validæ hinc partes sunt: ab eoque bono, illa fere
bona. Quo ad spectu dixit Attius, Fabrum esse suæ
quemque fortuna.

Liv. XXI.

Et Fabius: Bono Imperatori haud magni mo-
menti fortunam esse; mentem rationemque dominari.

Ibidem.

Consilia igitur adhibenda. Sed quæ, aut quo-
modo? Aegre dixerim. Nam Consilia magis res
dant hominibus, quam homines rebus.

Tamen
certa præ-
scribere,
arduum.

Thuc. I.

Iis te aptare debes: præsertim in bello. Ἡ μὲν γὰρ πόλεμος ἐκ τῶν χρηστῶν, αὐτὸς δὲ ἀπὸ αὐτῶν καὶ πολλὰ πειρᾶται, ὥς τὸ ἀδύνατον: Minime o-
mnium enim bellum ex decretis procedit, sed ipsius ex
se multum invenit, & ut res sunt natæ.

Et nonne
mo in me
uarpas.

Sed nec decorè satis dixerim. An ego jam nunc *locatus in urbe sciam, quæ tibi armato gerenda sint?* Liv. xxii.

Specimen
eorum da-
mus.

Confilia
nobis du-
plicia.

Ridear, nec immeritò àliquis me dixerit des-
tum illum Phormionem. Itaque numquam hoc
mihi sumam, ut tamquam è sublimi, Sigatis aut
Paludatis, in Toga mea præcepta dem: sed
saltem ex magno Consiliorum acervo pauca se-
ligam, & velut pugno præferam in exemplum.
Quod tamen ut paritè & methodo aliqua fiat,
distinguo Confilia, in Recta & Obliqua. Illa
appello, QUÆ PLANAM ET MILITAREM
VIAM INEUNT: Hæc, QUÆ OCCULTAM
ET FRAUDIUM ATQUE ASTUS SEMITA
GRASSANTUR. Prioris generis hæc sunt.

Occasionis
prima ra-
tio.

OCCASIO in bellis observanda. Κεῖται δὲ ἐν Polyb. i. x
πάντων ἰσὺ τῶν ἀνθρωπείων ὁ πόλεμος, μάλιστα δὲ τῶν πο-
λεμικῶν: Valet vero in omnibus humanis rebus &
pollet occasio, sed maxime in bellicis.

Ille attri-
bienda.

Occasio id bello solet amplius jurare, quam Vir-
tus.

Veget.
iii. cap.
xxvi.

Itaque armatus intentusque sis, ut neque tuæ oc-
casioni desis, neque suam hostis des.

Livius
xxii. l.

Id est viri & ducis, non deesse Fortiæ præbent se,
& oblata casu flectere ad consilium.

Idem lib.
xxviii.

Fama ra-
tio altera:

FAMÆ serviendum. Nam Famâ bellæ con-
stant, & sæpè etiam quod fæ'so creditum est, veri vi-
cem obtinuit.

Curt.
viii.

Cujus mo-
mentum
in bello.

Fama bellum conficit (ait alius,) & parva mo-
menta in spem metum.ve impellunt animos.

Livius
xxvi. l.

Præsertim sub initia & Fama in novis cœptis
validissima est:

Tacitus
xiii. An.

Primisque eventibus, metus aut fiducia gignitur.

xii. Ann.
in Agric.

Scito igitur instandum famæ, & prout prima
cesserint, fore universa.

Nec tamen
semper au-
dienda:

Sed FAMÆ etiam NON serviendum: in ipsa,
inquam, ratione gerendi belli. In ea enim ad-
versus famam rursusque hominum furmus stabis.

Liv. xxii.

Magis re-
cta ratio.

Et quæ probanda sunt, non quæ utique probabun-
tur, sequeris.

Vell. i. l.

Nec

- Ibidem.** Nec umquam consilia Ducis, iudicio exercitur; sed exercitus; Providentiâ Ducis regendus est.
- Seneca** Male imperatur, cum regit vulgus Duces.
- Ostrov.** Scito militibus cupidinem pugnandi convenire;
- Tacitus** Duces, providendo, consultando, cunctatione sapius
- III. Hist.** quàm temeritate prodesse.
- Vell. II.** SECURITAS fugienda. Nemô celerius opprimitur, quàm qui nihil timet.
- Indid.** Et frequentissimum initium calamitatis, Securitas.
- Liv. XXI.** Sæpè & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt.
- Curt. VI.** Nihil tutò in hoste despicitur. Quem sperderis, valentiorè negligentia facies.
- Liv. VI.** Itaque ego ut nihil timendi, sic nihil contemnendi auctor sim.
- Cæsar I.** Sæpè in bello, parvis momentis, magni casus intercedunt.
- Bell. Civ.** Et nihil tam leve est, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.
- Liv. XXV.** Quò magis præceptum illud in omnium animis esse debet. Nihil in bello oportere contemni. Nec sine causâ dici, Matrem timidi flere non solere.
- Aemil.** Nihil parvum in bello.
- Prob. in**
- Thrac.**
- Ibidem in** Incredible est, Nimia fiducia quantæ calamitati solet esse.
- Pelop.**
- Liv. XXI.** INQUIRENDUM in omnia. Tuum, & hostium exercitum, locorum situm, naturam regionis nosce.
- Ibidem.** Pulchrum in Annibale elogium: Omnia hostium, haud secus quàm sua, nota erant.
- Plutarch.** Displicet illud Spartanorum: qui interrogati soliti, Οὐχ ὅσοι εἰσὶν, ἀλλὰ πᾶς εἰσὶν: non quot essent, sed ubi essent?
- in Agi. & Cleom.** Prætumidum est. Ille difficilè vincitur, qui de suis & adversarii copiis verè potest iudicare.
- Veg. III. C. XXVI.**
- Polybius** Sed in primis Ducis ipsius ingenium nosce.
- III.** Οὐ γὰρ εἷδος ἄλλος ἐπὶ τῶν, ὡς ἔστιν οἱ ἐν κυριότητι πλεονεξίας εἶναι ἐκ τῆς τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων καὶ φύσει τῆς τῶν ἐναντίων ἡγεμονίας, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ πρὸς αὐτοῦ. Nec enim aliter ego dixero, quàm si quis censet aliud magis proprium esse boni Ducis offi-
- M. Ant. II.** c. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

officium, quàm hostium Imperatoris ingenium naturamque nosse, errare eum, imò insanire.

*Cujusmodi
etiam ho-
stes?*

Inquire & in mores naturamque hostium. Nam quorundam in impetu vis est, qui parvâ i-
dem morâ languescunt.

Liv. vii.

Ut plerique Barbari. Quorum impetus acres
cunctatione languescunt, aud in perfidiam mutan-
tur.

Tacitus.
xii. Ann.

*Eorum fi-
des ten-
denda:*

Hoc quoque tenta. Necesse moras, muta locos, &
missis (nempe occultè) corruptoribus, exuendam ad
fidem hostes emercare.

Ibidem.

*Aut tur-
ba immit-
tenda:*

Aut certè dispara eos & divelle. Nihil præ-
stare majus Fortuna potest, quàm hostium discor-
diam.

De Mori-
bus Ger.

Oraculū.

Atque inter eos discordiarum serere causas, sa-
pientis est Ducis. Nulla enim quamvis minima
natio (ô verbum notabile!) potest ab adversariis
perdeleri, nisi proprius simultatibus se ipsa consum-
pserit.

Veget.
iii. c. ix.

*Tempesti-
vè pu-
gnandum:*

Videndum QUANDO pugnes. Me iudice,
numquam temerè.

----Ductorque placebit,

Claudii.

Qui non præcipiti rapiet simul omnia casu;
Sed qui maturo vel læta vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu tumidus: spatiumque morandi,
Vincendique modum, mutatis noscet habereis.

Id est, raro

Paullus Æmilius dixit, Perrarè nimis, bonum
Imperatorem signis collatis decertare, nisi summa ne-
cessitudo, aut summa ei Occasio data esset.

Sempron
apud A-
gel.
Noct. li-
bro xlii r.
cap. iiii.
Sucton.
cap. xxv.

Cæsar Augustus dixit: Prælium aut bellum num-
quam suscipiendum, nisi cum major emolumenti
spes, quàm damni metus ostenderetur.

*Incerta e-
nim ita
alca.*

Ἀδελὰ γὰρ τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλὰ,
καὶ δι' ὀργῆς αἱ ἐπὶ χειρῶν οἱ γίνονται. πολλὰ δὲ τὸ
ἐλαστον πλὴθος δεινός, ἄμεινον ἡμυνώσθαι τὰς πλείους,
ἂν τὸ κατεπερσοῦναι αἱ ἀδυσχελεύσεις ᾖεναι: Incert-
æ enim res bellicæ, & multa ex parvo, & aggressio-
nes fere per impetum fiunt. Sæpè autem vel minor
multitudo majorem propulsa vit ac vicit cum metu
incedens, quoniam hæc ob contemptum imparatior
est.

Thuc. i. i.

Incerti

Cic. pro
Mil.

Incerti exitus pagnarum, & Mars communis : qui sæpe spoliantem jam & exultantem eversit & percussit ab abjecto.

Alia magna via de bella adus hostis.

Liv. vii.

Ergo hic lente. Præsertim adversus hostem, quem Tempus deteriore in dies & locus alienus facient:

Idē xxi.

Qui in hostili est terrâ, inter omnia inimica instatque:

Ibidem.
Ibidem.

Quem nullæ urbes accipiunt, nulla mœnia:

Hunc talem dubitas quin sedendo superaturus sis?

Mora sæpe frangendus.

Tacitus
i. Hist.

Multa bella impetu valida, per tædia ac moras evanescere.

Liv. xxii.

Nec de pugna tamen semper abnuo. Nam Stultitia sit, sedendo ac votis debellari credere posse:

Tamen interdum & pugna.

Xenoph.
xii. Pæd.

Καὶ ἐν τῷ μέγαν ποταμὸν τοῖς ἀρχαῖς καὶ τῷ ἡγεμῶνι παρακλῆς ἀποστὰς π : *Et in tardando, sæpe Ducibus etiam optimi Apparatus pars aliqua perit:*

Tacitus
i. Hist.

Sed consilio & judicia ; rem multi in discrimen jubeo.

Idq; pro re & temporibus.

Liv. xxii.

Nempe si in arcto tuæ res non commutatum, non supplementum, non pecuniam habeas.

Pura, si diu subsistere non potes.

Indid.

Cum bonis Diis educ in aciem, copiamque pugnandi facio.

Idem lib.
bro xxv.

In rebus asperis & tenui spe, fortissima quæque consilia tutissima sunt.

Et ut poëta quoque monet,

Seneca
Agam.

Capiendâ rebus in malis præceps viæ est.

Veg. i. i.
cap. ix.

Aut, si tua pars palam potior. De quo tamen serio, & nihil tibi blandiens, cognosce. Dux vigilans sobrius, prudens, tamquam de civili causâ inter partes judicaturus, adhibito consilio, de suis & adversarii copiis judicet. Et si multis rebus superior invenitur, opportunum sibi ne differat conflictum.

Aut si no- r tu pra sumis ubi- toriam.

Liv. vii.

Aliter, ne utiquam mihi placeat, quando nulla cogat res, committere se Fortunæ.

Alia, no- xia sum- per pugna.

Indid.

Sanè isti, qui magis animis quam viribus freti, ad certamen descendunt,

Tacitus
iv. Hist.

Festinaturn temere prælium pari formidine deserunt.

J. LIPSI Operum Tom. iv. 12. *Quid*

Prodigiis
habenda
ratio.

Quid si & in Divina modice. Inquiras? Modice dico, & sine superstitione. Haud spernenda omnino videntur *calo terraque prodigia*, & *fulminum monitus*, & *futurorum præsagia*, *leta, tristia, ambigua, manifesta*.

1. Hist.

Fortasse &
Somniis.

Imo nec somnia. Nam *instantibus curis, agitant saepe per somnum species imminentium, rerum*: siue *illas agritudo*, siue *divinatio* *antibi præsagientis accersit*.

Curt. III.

Sane ego te nolim *contemptorem talium, ut fortuitorum*.

Tacitus
1. Hist.

Nam *amat Benignitas numinis, seu quod videntur homines, seu quod tenentur eorum affectione*; his quoque *rationibus prodeire quæ impendent*.

Ammia.
xxi.

Pugna in-
cunda ra-
tio.

Videndum *Quomodo pugnes*. Capienda primo *Tempora*. Ut *imparatis, cibum capientibus, in itinere lassis, equos suos pascentibus, ac nihil tale si spicantibus supervenias*.

Veg. III.
cap. xxi.

Subito aut
ex insidiis

Bohi enim Duces, non aperto Marte, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper alienant.

Idē III.
cap. ix.

Quo casu, tui audent, illi trepidant. *Caendumque ne dubitantem aut formidantem exercitum ad pugnam publicam aliquando producam*.

Ibidem.

Nisi quod *simulare metum, interdum haud malum*: & *spe victoriæ inducere, ut vincantur*.

Tacitus
II. Ann.
II. Hist.

Ante cum
opportuni
e dat bo-
stis.

Item, illud utile, *videre quando hostis imprudentia ruat, & (quod loco sapientie est) alienam sultitiam opperiri*.

Thuc. v.

Ὅστις ἐκ τῶν ἀμαρτίας τῶν ἐναντίων, καὶ χειρὶ ἰδὼν, καὶ ἀκούσας τῶν ἑαυτοῦ ἐνώμων τῶν ἐπιχειρήσεων ποιεῖται, μὴ δὲ πρὸς τοὺς φερούς μάχης καὶ ἀντιπατάχῃ ἐν τῷ, ἢ ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ παρὸν συμφερόντων, πλείους ἀνὸ οἷον
Quicumque peccata adversariorum optime videt, & simul pro sua copia eos aggreditur, non tam ex aperto & quasi acie palam inst. uctâ, quam ex usu præsenti plenumque huic res succ. dat.

Ad summam, cū id potest, *Tempora odser-va*. Quia si in *occasionis momento*, cuius *præervolat opportunitas*, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omisam querere.

Liv. ixv.

Dixi, cū id potest. Nam certe *Necessitas ante rationem est, maxime in bello*. Quod raro permittit *tempora legere*.

Curt. vii.

Secun-

Veg. III. *Secundo Locus considerandus: utrum inimicus,* *Loci benedi-*
 cap. IX. *an tibi videatur accommodus.* *ratio.*

cap. XXVI. *Hic quoque enim momentum, & amplius pro-*
 dest *Locus saepe quam Virtus.*

cap. IX. *Exempli causa. Si equitatu audemus, campos*
debemus optare; si pedites, loca eligere angusta, fossis,
paludibus, vel arboribus impedita.

Tacitus *Sæpe etiam juvat, si is ita captus, ut tuis sit ne-*
 I. Ann. *cessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.*

III. Hist. *Sane propinqua munimenta aut moenia, quantò*
plus spei ad effugium, minorem ad resistendum ani-
mus dare solent.

Veg. III *At tertio, momentum vel maximum in Acie.* *Instructio-*
 cap. XIV. *Quæ si sapienter disponitur, plurimum juvat: si im-* *nu habenti*
peruè, quamvis optimi bellatores malâ dispositione *dâ ratio.*
franguntur.

Varia de ea præcepta: quod melius illo Ho- *Homericæ*
merico? *aciei oratio.*

Iliad. 6. *Ἰππῶας μὲν πρῶτα σὺν ἱπποσίν κ' ἰχέσθῃ,*
Πεζῶν δ' ἐκποδὲν ἦσεν παλῆας τε καὶ ἑσθλὰς,
Ἐκ δ' ἑμὲ πολέμοιο. κ' αὖθις δ' ἐς μέσσην ἔλασεν,
Ὅφρα καὶ ἔκ ἐθέλων τις ἀναγκάῃ πολέμῃζι.

Atque Equites posuit cum Curribus ordine pri-
mo.

At Peditum à tergo, floremque & robora, bellæ
Munimen septumque: sed in medio agmine vi-
les

Ignavosque, uti vel nolentes depugnarent.

Veg. III. *Cui accedit Militaris Doctor. Ad victoriam in-* *Subsidia*
 t. XVII. *quit, plurimum confert, ut lectissimo de peditibus &* *semper bene-*
equitibus habeat Dux post aciem in subsidio præpa- *renda.*
ratos.

Thuc. V. *Imò quasi in insidiis. Το γὰρ ἐπὶ τῷ ὕστερι, διή-*
τερον τοῖς πολέμοις τὸ παρὰ τὸ καὶ μετὰ τὸ: Nam
qui superveniunt, terribiliores sunt hostibus qui in
manibus sunt & pugnant.

Veg. III. *Causa. Quia inopinata maxime movent: &* *Inopinata*
 cap. XXVI. *ut ille ait, subita conterrent hostes, usitata vile-* *terrent.*
sunt.

Plutarch. *Ira clamor aliquis repentinis, aut imago &*
 in Catone *aspectus, fuga sæpe exercitum implevit.* *καὶ τὰ*
 majore. *ταῦτα τὰ ἐξ ὧν καὶ πολλοὶ καὶ ἀπλήττωι τῇ συνήθει;* *ὅς*
hæc talia, magis quam gladius, consternant hostem.

Observa.

*Primi in omnibus praeliis oculi vincuntur :*Tacit. De
Morib.
Germ.
Curt. IV.*Sive etiam aures. Videbisque militem Vanis
& inanibus magis, quàm justis formidinis causis mo-
veri.*Dividen-
da per na-
tiones a-
ciei.*Noto amplius. In struendâ Acie plerumque
utile, per gentes eam nationesque disponi : cum
ob alias causas, tum ut discretus labor fortes igna-
vosque distinguat, atque ipsa contentione decoris ac-
cendantur.*Tacitus
III. Hist.In tempore
instruenda.*Idque ita, ut exteri aut mercenarii proximi
sint discrimini : tibi scilicet ingens victoriæ decus,
citra domesticum sanguinem bellanti.*

In Agricæ

*Semper autem Studere debes, ut prior instruas
aciem.*Veg. III.
C. XVII.*Causâ duplici. Primum, quia ex arbitrio tuo
potes facere, quod tibi utile judicis, cum nullus ob-
sistit.*

Ibidem.

*Deinde quod & tuis augeas confidentiam, & ad-
versariis minuis. Quia fortiores videntur, qui provo-
care non dubitant*

Ibidem.

*Plus animi est inferenti periculum, quàm propul-
santi.*Livius
XXV. II.Dux sit
confidens.
& laetus.*Quò valdè idem pertinet, si antè & in pugna
Dux alacer, ardorem animi vultu oculisque præ-
ferens.*

Vell. II.

*Quid enim audeant, si te videant segnem, & ve-
lut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi?*Tacitus
III. Hist.*Profecto necesse est ad fugam parati sint, qui
Ducem suum sentiunt desperare.*Veg. III.
cap. XVII.Sui hor-
tetur.*Excita, & doce : Quò timoris minus sit, eò minus
fermè periculi esse.*

Liv. XXI

*Effugare mortem, quisque contempserit : timidissi-
mum quemque eam consequi.*

Curtius.

*Semper in praelio his maximum periculum esse, qui
maximè timent. Audaciam pro muro haberi.*Sallust.
Jugurth.*Ne pigros quidem sibi fata disponere, sed unicuique
bonum diuturnam vitam existimantes, sepe acerbâ
morte occubari.*

Curt. IX.

*Hæc taliaque (pauca pono in exemplum) op-
portunè differes : & quamquam virtuti confidas,
tamen exhortationes & preces miscebis.*Tacitus
XIV. Ann.In re tre-
pidâ, non
trepidet.*Jam pugnas. Tui inclinant ? Ne diffide. Even-
tus omnium (aut certè, plurimum) praeliorum, inter
initia contra illos magis fuit, quibus victoriâ debe-
batur.*Veg. III.
cap. XXV.

His

Tacitus
III. Hist. Hic animo opus, ut nullum, in tali trepidatione,
constantis Ducis aut fortissimi militis officium amit-
tas.

Ibidem. Occursa paventibus, retine cedentes, ubi plurimus
labor, unde aliqua spes, consilio, manu, voce, insignis
hosti, conspicua tuis. *Suas sistant,
& incitet.*

Lucan.
lib. vii. Audi poetam de Cæsare:
Ipse manu subjicit gladios, ac tela ministrat,
Promovet ipse acies, impellit terga suorum,
Verbere conversæ cessantes excitat hastæ.

Veg. III. At contra, Tui vincunt? Cohibe, nec nimis, *Providè in*
diffunde. *Victoria*
cap. xxv. *agendum.*
Frequentè jam fusa acies, dispersas ac-
passim sequentes, reparatis viribus interemit.

Tacitus
II. Hist. Satis citò incipis victoriam, ubi provisum fueris ne
vincare.
In Agricola Aliquando etiam victis ira virtusque.

Veg. III. Præsertim si nimium instas. Clausis ex despe-
ratione crescit audacia, & cum spei nihil est, sumit
cap. xxv. arma formido. *Non perti-
naciter vi-
standum.*

Curt. VI. Reprehensi ex fugâ pugnabunt, quia fugere non
possunt.

Veg. III. Ideò Scipionis laudata sententia est, Viam hosti-
bus quâ fugiant munendam. *Via mu-
nienda ad
fugam.*
cap. xxi.

Frontin. Et Pyrrhus inter cetera præcepta Imperatoria, me-
moræ tradidit, Non esse pertinaciter instandum hosti,
II. c. vi. fugienti, non solum ne fortius ex necessitate resiste-
ret, sed ut postea quoque facilius acie cederet.

Tacitus Quod postremum, callidum ego scio, & aptum
II. Hist. in militiâ totâ. Denique præda etiam arcenti-
dus miles. Nimis sæpè obliuit vincenibus præ-
vum inter ipsos certamen, omisso hoste, spolia conse-
ctandi. *A præda
arcenti mi-
lites, donec
planè victi
sint.*

C A P U T XVII.

*De callidis Consiliis sive Strategematis: An uti-
ius jus & fas? Nostra sententia, non utilia ea
solum, sed gloriosa.*

PRIORIS generis Consiliorum specimen vi-
des. Venio ad genus alterum, flexuosum ma-
gis & occultum: quorum vis propriè in arte suler-
væque *Strategem-
ata
quid, &
quo hæc &*

itaque posita proficit, tam ubi cavendus, quam ubi opprimendus est hostis.

Causa no-
mina.

Es, Græcanicâ voce, *Strategemata* dicimus: credo, quia aut manant inveniunturque à Duce, vel quia hono illo maxime digna. In quo tamen controversiæ aliquid nobis, cum simplicibus illis candidisque naturis. Quæ dominant; & ajunt esse veri militis, inò viri, non fraude, neque occultis, sed palam & armatum, hostes suos ulcisci.

Tacitus
II. Ann.

Quidam
quæ da-
mant.

Stare pro iis poeta videtur:

Οὐδ' ἴσ' ἀνὴρ δ' ὦψ' αὖτ' ἀξιοὶ λείπονται

Καὶ νῦν τὸν ἐχθρὸν:

Euripid.
in Rhêso.

Vir nemo mentis alta clanculum velit

Occidere hostem.

Populi
viniulis
preceps.

Atque etiam populi quidam novi & veteres. Ut ab illâ ipsâ fallace Græciâ, Achæi: qui, Polybio narrante & laudante, ποῦτοι ἀπληγατέωντο τῇ κακομνηχανεῖν, ὥς' ἔδῃ τὰς πολεμικοῖς ἡμεῖν τοῖς ἀπα-
της νικᾶν in tantum abhorrebant à machinationibus istis & fruendis dolis, ut nec hostes suos vellent per fraudem vincere.

Lib. XII.

Quasi pa-
puli gene-
rosa.

Causam idem addit. Ὑπολαμβάνοντες, inquit, ἤ τι λαμβάνειν, ἔδῃ μὲν βέβαιον εἶναι τῶν κερτορημάτων, ἢ μὴ πῶς ἐκ αἰσθανῶς μαχόμεντο ἢ τήσιν τῆς ψυχῆς τὰς ἀντιεπιτομὰς. Censentos, neque splendidam neque firmam ullam victoriam, nisi quis palam & ex condicto depugnans, animos quoque deiecisset adversariorum.

Ibidem.

Scilicet

--- nulla est *Victoria major,*

*Quam quæ confessos animo quoque subjugat ho-
stes.*

Claud. in
vi. Con-
sulat. Ho-
nor.

Rarum ef-
ficacia ad
plenam vi-
ctoriam.

Nam reverâ, qui dolo succubuerunt, facile ite-
rùm insurgunt. Non virtute, sed occasione & arte
Ducis victos se rati.

Atque et-
iam contra
bonam fi-
dem.

Denique scripsit Romanus quispiam: *Eam vir
sanctus & sapiens sciet veram esse victoriam, quæ
sua fide & integrâ dignitate parabitur.*

Florus I.
cap. XII.

Non contra
sanctum.

Atqui nōne utraque, inquit, hîc periclitan-
tur? Et ubi dolus ac supplantatio, vix fides esse
potest, certè non dignitas salva. Hæc sunt quæ
ab iis dicuntur: ego contra dissero, & repono.
Primum; hostem esse, in quem ea usurpamus. Id
est, quem perdere mos fastque sit: & quid refert
quo modo? Tritum illud poetæ innotuit.

Dolus.

Virg. 11.

----*Dolus an virtus; quis in hoste requirat?*Hoste omni
piâ juvare
dere.

Cum quo poeta alter:

Pindar.

Isthm.

Od. 1v.

----*ὅτι πᾶν ἐρ-
ρῶν ἄμετρον ἐστὶν τὸν ἐχθρὸν.*----*oportet quidlibet*

Conantem, frangere adversarium.

Ecce venator etiam feras quasdam vi & manu interficit, quasdam occultus subsistit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus insidiarum abesse videtur, quam à culpa. Certè vir & dux bonus

A simili.

Thuc. v.

Brasidas, ita effatur: Τὰ κλέμματα πάντα καὶ δίσκω δουλοῦν ἐχθρῶν τῶν πολεμικῶν μάλ' ἂν τις ἀπατήσας, τὰς φίλους μὲν ἂν ὠφελήσαιν: Ita belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hostes maxime decipiuntur, & amici pluri in vim juvantur.

A testibus.

Lib. 11.

Ipse Polybius admirator paullo ante Achæorum, palam ad nos transit. Et ait τῶν καὶ πόλεμον ἐργῶν ἑλὰ τῶν τι ἀρετῶν, λῶς καὶ μὴ βίας ἐπιτελεσθῆναι. τῶν μὴ δόλῳ καὶ σιωπῇ καὶ κερῶν περὶ τὸ μῆδον: Facinorum militarium ea esse minoris laudis ac momenti, quæ propterea & per vim patrantur, his quæ ex occasione & per dolum.

Plutarch.
Marcell.

Quod si gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Achæis verear in eadem lance? Imò virtute & fortunâ præponderabunt. Illi igitur, καὶ πρὸντες πολεμικώτατοι μάλιστα καὶ μάλλον ἀνὴρ ὥπως πρὸς ποσὶν ἔγχετο τῶν Ἀχαιῶν λόγῳ καὶ σιωπῇ πρὸς τὸν καὶ τῶν μὴ βίας καὶ κινδύνου: et si pugna cæssimi, tamen digniorem magisque convenientem homini censebant actionem ratione & mente insuetam quam illam per vim aut robur.

Spartano-
rum de his
judicium.

Ibidem.

Ideoque καὶ μὴ ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀπεργατήρων, ὁ μὲν δὲ ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὁ βασιλεὺς Ἀλεξάνδρου, βούν. ὁ δὲ Ἀλ. μάχης ἀλεκτερόν: Sparta, è Ducibus qui se abdicant, ille qui rem dolo aut suasionem confecit, bovem immolat: qui prælio, gallum.

Qui ante
per verum
hac recta
rectus.

Majorem scilicet minoremque victimam, pro re tali. At negat, inquit, Euripides esse viri generosi. Errant. Non ille de hoste publico aut præliis loquitur: sed sentit de privatis inimiciis, in quibus locum (justè quidem) esse non vult huic fraudi. Aliud est in bellis. Nam etiam Romani veteres, ayidi alias & tenaces regis hujus viæ, quemdam bonum Dolum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant: maxime si adversus hostem latronemve quis machinaretur.

Responsa
ad rationes
adversus.
Distingua
inter hostes.Ulpian.
lib. 1. De
dolo.

L. 4.

Quid

Christiana
sanctio.

Quid verbis opus est? Ipse sacrorum Antistes
definivit, Cum justum bellum suscipitur, ut aper-
te pugnet quis aut ex insidiis, nihil ad justitiam in-
terest.

Augustin
Quæst.
super Jo-
suc. qu. x.

Ad Flori
responsio.

Nam quod Romanus ille scriptor damnare
viderur; ille verò non damnat. Salvam tan-
tùm in iis vult Fidem & dignitatem. Nam con-
tra fœdera aut pacta fraudem quis probet? Quis
item vilem aliquam & abjectam? Utsiquis hostem
veneno tollat, aut clam immisso emptoque per-
cussore. Hæc talia sperne, & cum Agesilao cense:

Quæ fran-
cus bonæ.

Ἀποπεισάμενον μὴ ἀδίκως, ἀσεβῆς, τὴς δὲ πολεμικῆς
ἐὺ καλῶς ἔχοντος, ὃ μόνον δίκαιον ἐστὶ μὴ ἐπιδοῦναι, ἀλλὰ ἐν
ἑαυτῷ, ἐν καρδίᾳ: Exoratum inji stẽ fallere, im-
pium; at hostes, non solum justum, sed etiam suave
& fructuosum est.

Plutarch.

Adhorta-
tio ad ead.

Hostales, cum Homero,

Κεῖντα δὲ δάτω, ἢ αὐφάδων ὅζει χαλκῶ:

Confice siave dolo, seu stricto cominus ense.

Odyss. λ.

Laudatio.

Ὅπως γὰρ ἔδωκεν καρδωλέωτερον ἐν πολέμῳ, ἀπάτης:

Reipsa enim nihil utilius in bello dolis.

Xenoph.
Hipparc.

Quorum specimen quid à me hîc expectes:
Frontinum & Polyenum è veteribus habes: &
nonnemo etiam hodie percoluit illum campum.

C A P U T XVIII.

Quid post pugnam faciendum videatur: & in
Victoria, sive Clade, quomodo Princeps sa-
lubrer & decorè se gerat.

AD Pugnam Consiliis meis satis te instruxi:
aliquid etiam de iis quæ post Pugnam usui
sunt, dicam, & hoc velut flexu ducam te ad can-
didam illam metam: id est, Pacem. Post Pugnam,
aut Victoria est, aut Clades. In illâ tria præcipio:
ut Cautè eam habeas, ut Leniter, ut Modè. Cau-
tè idèò, quod ferme fit ut res secundæ negligen-
tiam creent:

Ad Victo-
ria usum.
via præ-
cipia.

Liv. xxi.

Cautela
adhibenda.

Atque ita aliquod vulnus per nimiam fiduciam
accipiat.

Tacitus
Agric.

Crebra autem, et si modica damna, famam præ-
tè victoriæ laerant.

iv. Hist.

Lenitas:

Leniter etiam: quia suapte naturâ ca cruda.

--- Regi

Seneca
Troad.

--- Regi frænis nequit.
Et ira, & ardens hostis, & Victoria,
Gladiusque felix, cujus infecti semel
Vecars libidæst.

Tacitus
111. Hist.

Regenda tamen; aut valde hæres in tuo cursu.
Nam ubi extrema omnia in oculis, desperatione in
audaciam accinguntur.

Nec spes
omnis ab-
cidenda
hosti.

Curt v.

Ignaviam quoq; Neceffitas acuit, & sæpe despera-
tio spei, caussa est.

Porcius
Latro in
Declam.

Gravissimi sunt morsus irritata Neceffitatis.

Tacitus
Agric.
Indidem.

Ergo hoc cave, & ad spem semper aliquid re-
linque. Insta, terre: sed Ubi satis terrueris, par-
cenda rursus irritamenta pacis ostenta.

Ad pacem
idemidem
provocan-
dus.

Hoc mollit & frangit aspectu pignorum,

Aspectu Opum: quas ipsas ne plane perde.

Agris par-
cendum.

Thuc. 1.

Archidamus prudenter: Μὴ γὰρ ἄλλο τι νημι-
σητε, inquit, τὴν γῆν αὐτῶν (τῶν πολεμίων) ἢ ὀμν-
εῖν ἔχεν. καὶ δὲ ὅσον, ὅσα ἄμεινον ἐξείργασαί. ἢ
φειδίαζ ἤσῃ ὡς ἐπὶ πλείον, καὶ ἐς ἀπώλειαν καὶ ἀσθενεί-
αν αὐτὰς ἀλκωτότερος ἔχεν: Nec enim aliud terram
hostium censete, quam velut obsidem, idque eò ma-
gis, quò illa cultior. Huic parcendum ut plurimum
est, nec hostes in amentiam & desperationem redacti,
difficiliores expugnatu reddendi.

Et alioqui speciosa in hoc fiducia, quòd parcas,
ut tuis. Nam

Seneca
Theb.

Quæ corripit igne, quæ meti gladio jubes,

Aliena credis.

Tacitus
111. Hist.

Tertiò, Modestè eam habe. Nam non so-
lùm Felicitas in malo ingenio avaritiam, superbiam,
ceteraque occulta mala patefacit:

Superbia
segreganda.

Tacitus
11. Hist.

Sed rebus secundis, etiam egregii duces insole-
scunt,

Et cum Pindarico illo Tantalò

Olymp.
Od. 1.
Thuc. 1.

--- μέγαν ὄλον καταπέψαι & δοῦναι: magnum
felicitatem concoquere non possunt.

Nam casus
incerti.

O stulti! ὅτι ἐν πολέμῳ εὐτυχία πλεονάζει, καὶ
ἐν ταύτῃ θρόνος ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ἐκείνου: Is qui in bello
ob res secundas exsultat, non cogitat quàm infida fi-
duciâ se extollat.

Publius.

Fortuna vitrea est. tunc cùm splendet, fran-
gitur.

Habet

Et saepe vi-
ctor, vi-
tus.

Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, secunda ex adversis nascantur.

Plinius
Paneg.

Clades tu-
as scire o-
periet.

Victor timere quid potest: quod non timet.

Seneca
Agam.

Aut non
perderis.

Jam in CLADE duo moneo: ut Prudenter eam & Fortiter feras. Prudenter, hoc sensu: ut no- ris eam ferio, & appendas. Nam quidam, e con- trario, leta omnia sibi fingunt:

Tacitus
111. Hist.

Et nuntios cladis occultantes, stultâ dissimulatio- pe, remedia potius majorum, quam mala differunt.

Ibidem.

Quod nulla ratio est, ut fiat. Nam primum,

--- clades scire qui refugit suam,

Seneca
Agam.

Gravat timorem. Dubia plus torquent mala.

Sicut contra, Saepe calamitatis solatium est, nosse sortem suam.

Curt. IV.

Deinde, profecto

Invers malorum remedium. Ignorantia est:

Seneca
Oedip.

Imò nullum: nec mederi tibi fas cum nescis.

Et obmilen-
dum.

Tu vero agnosce, atque aded examina & ap- pende. Si exigua damna, ira te magis quam metu accendant.

Tacitus
xv. Ann.

Si grandiora; ne sic quidem hastam abjice,

Cic. pro
Mur.

Nec proclii unius eventu padesce.

Tacitus
11. Hist.

Et meliora
speranda.

Nonne Mars communis & victum saepe erigit, & adfligit victorem?

Livius
xxv. 111.

Infirmi ingenie est, lapsu aliqua, summae rei diffi- dere; cum exiguis momentis subito inclinentur omnia quae in bello geruntur.

Egesip.
IV. C. 111.

Robur ani-
mi induce-
dum.

Ergo hic illud valeat, ut feras Fortiter.

--- Regium hoc ipsum reor

Seneca
Oedip.

Adversa capere. Quoque sit dubius magis

Status, & cadentis imperii moles labat,

Hoc stare certo pressius sortem gradu.

Contra For-
tunam in-
surgendum.

Didici fortes & strenuos contra Fortunam insiste- re spe, timidos & ignavos, ad desperationem formi- dine properare.

Tacitus
11. Hist.

Vires repa-
randa.

Tu vero erige te, vires juxta & procul sitas cir- cumspice:

Indidem.

Novi dilectus, nova quærantur auxilia:

Veg. 111.
cap. xxv.

Opida aut castris, adversus moras obsidionis, annuis copiis firmentur.

Tacitus
Agric.

Ad summam (bona modò causa tua sit) o- mnia experire: more anguium, qui obruto capite, po- stemm caudâ minantur.

Florus 1.
cap. xv.

Si

- Curt. y.** *Si iusta accipia bella Dii averfantur, fortibus tamē viris licebit honeste mori.* *Per decus mori melius, quā per debilitatem vivere.*
- Sallust.** *Quoniam quidem unum omnibus finem Natura vel ferro septis statuit:*
- Tacitus**
111. Hist. *Id solum refert, novissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.*

CAPUT XIX.

Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primū illuc inclinamus eos, qui Victi: sed ad Tutam & Bonam.

SED satis, satis, jam Pugnarum est: Pax salutaria quando nos respicies? Ad te venio, & absterfo Martio hoc pulvere, quiescam paulū sub felici arbore Minervæ. Dixi quomodo Suscipienda bella, & Gerenda: nunc avide, quomodo Finienda. Nam

Seneca
Herc.
Fur.

*Si æterna semper odia mortales gerant,
Nec coeptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix pareat;
Nihil relinquent bellæ. Tum vastis ager
Squallebit arvis, subdita tectis face
Altus sepultas obryet gentes cinis.*

Mundus non fiet per assidua bella.

Cic. Phi-
lip. XIII.

Quamvis magna, quamvis diuturna bella, Pace finienda sunt: cuius & nomen dulce est, res vero ipsa cum jucunda, tum salutaria.

Eorum finis pax.

Idem de
leg. Agrar
Silius XI.

Quā non modō ii quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta atque agri letari videntur.

Laudant hanc pacem.

---- Pax optima rerum

Quas homini novisse datum est. Pax una triumphis

Innumeris potior.

Tacitus
Agric.

Ergo pariter ad hanc ite, tam quibus Salus quā quibus Gloria carissima est:

Utrique pariter exoptat:

xy. Ann.

Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa ex æquo utilis:

Et

Seneca
Herc.
Tur.

Pacem reduci velle, Victori expedit, Victo necesse est.

Victoria maxime.

Sed tu me prior audi, qui Victor. Paullo ante ad arma te excitavi: nunc nunc excutio. Quia hæc duc-

*Arma re-
penda si
eam volu-
mus.*

directa ad Pacem via. Si pace frui volumus, in-
quit Tullius, bellum gerendum est; si bellum omite-
mus, pace numquam fruemur.

Phil. vi. 1.

Εκ πολέμου μὴ γὰρ εἰρήνη μακροῦ βεβαίησθαι : Et bello
enim pax magis firmatur.

Thuc. 1.

*Metus fa-
ciendus
hosti.*

Quomodo? Nempe ne ignavum & vile ali-
quod animal videare: & sciat esse tibi adhuc vi. es,
si deliberas, ambiguas, acres, si desperaris.

Tacitus
III Hist.

Ideo erectum & fidentem animo ostende.

IV. Ann.

Et dic illud Homericum:

Τὸς μοι δ' ἄρ' ἔπειτα ἐστὶ καὶ ἀσπίδες ὀμφαλῶδες αἶσα,
καὶ κόρυδες, καὶ δώρηκες λαμπερὸν γαίνοντες.

Iliad 2.

Et mihi sunt torètes hastæ, clypei que rotundi.

Tum galeæ, tum thoraces splendore micantes.

Guliel.
Neubr.
Rer. Ang.
lib. 11.
cap. xii.

Vetus verbum non te fallat; Sub clypeo melius
succedere pacis negotium.

*Duo in pa-
ce specto.
Vt hone-
sta sit.*

Considerabis autem in omni pace hæc duo, ut
Honestæ ea, & ut Simplex sit. Honestam intel-
lego, cum aliquâ tolerabili conditione finies bellum.

Liv. xxv.

Ut vere pax ea sit, non pacis servitutis.

Ex Cic.
Phil. xii.
Ad Attic.
vii. epist.
xiv.

Nam quamvis pax vel injusta, utilior sit iustissi-
mo bello;

*Cum aper-
tè servitu-
te, turpi.*

Tamen profecto viro Principi intolerabilis,
quæ labem ejusmodi aut ignominiam adfert.

In servitutem cadere de regno, grave est.

Seneca
Theb.

*Mors viro
potior.*

Videaturque cum dignitate potius cadendum,
quàm cum ignominia servendum.

Phil. III.

*Tax sine
fucò esto.*

Deinde Simplicem eam volui: id est, puram ni-
veam, & vere Pacem. Nam fictam, fucatam il-
lam, & pacis nomine involutum bellum, reformido.

Phil. vii.

*Finis bel-
lum, non
differat.*

Sæpe ob potentium interna mala, dilata magis
prælia, quàm datam pacem intelleges.

Sallust.
Epist.

Ego autem censo, Pace suspectâ tutius bel-
lum.

Mithr.
Tacitus
iv. Hist.

*Quando
ea optimo
coctas.*

Hæc duo sunt quæ semper confideres; nec
plene semper impetres: nisi forte initio belli.
Nam optimum & prope unum tempus est de pace
agendi, dum sibi uterque confidit, & pares ambo vi-
dentur.

Cæf. 1.
Bel. Civ.

Et videntur pares, qui non fecerunt inter se peri-
culum virum.

Curt. vii.

At

Cicero v.
Ep. xxi.

At rebus inclinatis, magis est ut te inclines: & *Interdum fasces Di-
gnitas sub-*
quavis turâ conditione pacem accipere malis, quam *mittas.*
viribus cum valentiore certare.

Curt. v.

Gubernator, ubi naufragium timet, jacturâ, quid-
quid sanari potest, redimit.

Tacitus
i i. Hist.

Experti indidem estis tu ac Fortuna:

v. Hist.

Contra te stetit: quid proroges ultra ruinam?

x i. Hist.

Scito apud victos plus fere querimoniarum, quam
virium.

x ii. Hist.

Et quamquam atrociter loquantur, minorem esse
apud eos animum.

Liv. ix.

Itaque morde frænum, & (quod in re simili *Necessitate
cogens.*
quispiam dixit) Necessitati pre, quam ne Dii qui-
dem superant.

Idem vii.

Ecce Pacem etiam qui vincere possunt, volunt:
quid te oportet?

Ibidem.

Quin omisâ Irâ ac Spe fallacibus auctoribus, te-
ipsum tuaque omnia cognita permitte fidei. *Nec inutile
sine condi-
tione etiam
dare se ho-
sti.*

Tacitus
i i. Ann.

Sæpe hoc profuit, & supplices, nihil abnuendo, de-
niam omnium accipere.

Sallust.
Orat. Lepi-
di.

Nam victores (qui alto quidem sunt animo) *Si is tamen
generosus.*
secundæ res in miserationem ex irâ vertunt.

CAPUT XX.

Victores ad Pacem provocati, argumento tri-
plici: quia id Decorum, Utile, Tutum. At-
que ad eam ad Pacem mitem: sed cum exclusio-
ne fraudis. Pro eâ auctor ipse Pacis invo-
catus.

i i i. Hist.
Liv. xxx.

Quos huc quoque jam impellam. Nam ades
TH VICTOR: & quamvis vela tibi tumeant
secundo vento, capeffe hunc portum. Procella
involvi potes; & everti. Nam quamvis ille di-
xerit, Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus
tantum pulchra esse:

Ne crede. Illa verò non Pulchra iis solum, sed
Utilis plerumque & Tuta. Palam quidem pul-
chra: & in bonis tuis rebus, hostium dubiis, tibi am-
pla ac speciosa danti pax est.

Pax vin-
cendi decora.

Quam

Quàm decorum Principi, càm victoriam prope
in manibus habens, pacem non abnuere. Ut sciant
omnes, te & Suscipere justè bella & Finire.

In occasio-
ne accipien-
da.

Si prætermittis hoc tempus, quo dare magis quam
accipere potes pacem, vereor ne hæc lætitia luxuriet
tibi ac vana evadat.

Livius
xxi. i.

Et fiat illud: Glorieque & prædæ nonnihil par-
tum, si aut gloriam cum modo, aut prædā cum cu-
rā habuisset.

Tacitus
xv. Ann.

Sane vir sanctus inclamat: Pacem contemnen-
tes, & gloriam appetentes, pacem perdam & gla-
riam.

Bernard.
in Epist.

Uult etia.
ut bello &
molestiis
desungere.

Jam Utilis quoque eadem. Nam si in bello
perseveras, quid nili tædium ex morā, periculum ex
properantiā te manet?

Tacitus
xii. Ann.

Nam fere plus impetus, major constantia penes
miseros.

In Agric.

Et fractis rebus violentior ultima telus.

Silius II.
Flor. i. l.
cap. xv.

Quàm maxime mortiferi morsus esse solent mo-
rientium besiarum.

Adde, quod Fortuna belli artem victos quoque
docet.

Curt. i. l. l.

Non diu in
eisdem bel-
landum.

Nec temere id prævisum præcautumque Ly-
curgo: qui Rhetram live legem tulit, καλοῦντιν ἐπι-
τὰς αὐτὰς πόλεμους στρατεύειν, ἢ αὐτὰς πόλεμους ἀμύ-
ναις ὁμιλεῖν. ὁμοῖοι πόλεμικοι ἦσαν: vetantem eos
dem hostes sæpius impugnare, ne repugnare assuefa-
cti, ipsi quoque bellicosi evaderent.

Plutarch.
in Lycur-
go.

Pax tuta.

Denique Tuta: quoniam vitas per eam incerta
belli. Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata
victoria. Illa in tuā, hæc in Deorum manu est.

Liv. xxx.

Fortuna
incerta.

Vim Fortunæ reputa, & omnia quæ agimus, sub-
jecta esse mille casibus.

Ibidem

--- nemo se tutū diū

Seneca.
Herc.
Fur.

Periculis offerre tam crebris potest.

Omnia audacissimè incipientem nusquam fessit
Fortuna?

Liv. xxx.

Qua in
extremo
sape pun-
git.

Eò magis time. Et ne quantò altius elatus es, hoc
foedius corrivas.

Ibidem.

Semel profectò premere felices Deus

Seneca
Herc.

Cum coepit, urget. Hos habent magni exitus.

Oct.
Curt. i. l. l.

Itaque illam ipsam Fortunam, quā, aspirante res
tam prospere gessisti, verearis.

Non ergo
irritanda.

Fortuna enim est: Ex his quæ tribuit tibi, quā
mutabilis sit, reputa.

Ibidem.

Ælud.

- Homer. *Ἐλῶδες ἀνάλιος, καὶ τὸν κῆρυγόν τε καὶ τὴν κῆρυγόν*
 Iliad. 6. *Mars communis, & interimū quoque jam perimentem.*
- Liv. XLV. *Ideo secundis rebus, nihil in quemquam superbe ac violenter considerare decet, nec præsenti credere. Fortunæ, cum quid Vesper ferat, incertum sit.*
- Lib. XXX. *Profecto si in secundis rebus bonam quoque mentem darent Dii, non eā solum quæ evenissent, sed etiam quæ evenire possent, reputaremus.* *Sapientiam eam ad misce.*
- Ibidem. *Dabis ergo Pacem, nec ita aliena appetes, ut de tuis dimices.*
- Tacitus XII. Ann. *Sed qualem? Mitem. Nam bellorum egregii fines, quoties ignoscendo transigitur.* *Pax tolerabilis est.*
- Sallust. Orat. Philip. *Cogita, Ignoscendo populi Romani magnitudinem auxisse:* *Imo benigna.*
- In Jugurth. *Neque victis quidquam, præter injuriæ licentiam, eripuisse.*
- Tacitus XII. Ann. *Quidni imiteris? Quanta perveracitas in hostem, tanta beneficentia adversus supplices tuendum.*
- Seneca. I. de Clem. *Uti animose debes tanto munere Deorum, dandi auferendique vitam potens:*
- Ibidem. *Et interdum contentus esse, nihil ex rege victo, præter gloriam, sumere.* *Nam mala, inquit, ma?*
- Liv. VII. II. *Ex Famâ tuâ hoc erit, imo etiam ex Usu. Si enim duram acerbamque das, quis servabit? Nec credideris ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, cujus eum poeniteat diutius quam necesse sit, mansurum.*
- Liv. I. X. *Vivet semper in pectoribus eorum, quidquid istius præsentis necessit. injunxerit.*
- Tacitus XIII. An. *Et in tempore clamabunt, Miseram pacem vel bello bene mutari.*
- Liv. VIII. *Libere & vere olim Privernas ille in Senatu Romano; interrogatus, Qualem ab iis pacem expectarent? si bonam dederis, inquit, & fidam, & perpetuam: si malam, haud diuturnam.* *Bona, constat similis.*
- Ibidem. *Veriloquium est: Ibi pacem esse fidam, ubi voluntarii pacari sint, neque eo loco ubi servitutem esse velint fidem sperandam esse.*
- Veg. III. cap. III. *Esto Pax igitur mitis, sed in eos qui ex animo eam volunt. Nam si qui subdole aut infidiose agunt, hostes adstringe. Frequentius enim conventionum pacisque simulatio credulis, quam arma nocuerunt.* *Infidia tamen edendas.*

Poly.

animad-
verte.

Polybiū hīc dogma aureum : Τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπορρέουσης, καὶ τῶν πλείων ἑθνῶν μακρόν φροντισέει, ὥστε μὴ λανθάνειν πᾶς ἀπορρέουσα τῶν ἀφελυγομένων πᾶς ἔχουσα, ἢ σωτηριόφων πᾶς φιλικῆς, ποτε τοῖς καίροισι ἀκούσας, καὶ ποτε ταῖς ψυχαῖς ἢ τῶν ἰσχυρῶν ποτὶ τὴν σωτηρίαν, ἢ τὰς μὲν ἐφείδουσιν νομίζοντας εἶναι τῶν κρείττων καὶ φυλάττων. τοῖς δὲ πιστεύοντες, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀλλήλοισι, πᾶν τὸ ἀρχιπύλον ἐκ ἐπὶ μὲν ἀδελφείᾳ λῶσιν : Oportet eos qui rebus praesunt, nihil magis curare, quam ut ne eos lateat quo animo sint qui aut bella finiunt, aut amicitias constituunt. Quando temporibus cedentes, & quando revera animis fracti pacem ineunt. Ut illas quidem, tanquam, subsecores & insidiatores temporum, observent ac caveant. Istis fidem habentes, tanquam vere subditi aut amici, quidquid evenierit, imperent atque praecipiant.

Lib. ii §

Oratio pro
pace.

Hominibus suasi haec tenus. Nunc ad te, O aeternum Numen, qui non Deus es dissensionis, sed Pacis :

Paul. i.
ad Cor.
cap. xiv.

Breves, sed calidas preces converto. O miro Domini, quousque non requiesces ? Ingrederere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.

Jerem.
c. xlvii.

Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut des nobis finem & patientiam, & invocabimus te, & videmus.

Ex eodē
c. xxi x.

JUSTI

JUSTI LIPSI
POLITICORUM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI SEXTI
CAPUT PRIMUM.

*Ad Civile bellum ventum. Et ejus miseriæ
breuiter oculis subjectæ.*

Livius
Præfat.

FINEM Externo bello imposui : utinam
Civilibus malis ! quæ nostra per tot annos
vidit ætas.

Nam huc Ordo me trahit ; & definitio Civile
bellum, ARMA SUBDITORUM IN PRINCIPEM
MOTA, AUT INTER SESE. Quo nihil miseri-
us, nihil foedius, & quod meritò mare ipsum dixe-
rim calamitatum.

Homerus verè scripsit,

Iliad 9.

Ἀφροτέρ, ἀδύμνους, ἀνείσας ἐπὶ ἐκείνῳ,
Ὅς πόλεμος ἱερὰ ἐπιδήμιος ὀχυροῦντο :

*Ille nefarius & sine gente tribuque mihi esto,
Qui Civile cupit ferum & execrabile bellum.*

Cujus mentem explicuit & diffudit magis

Philip.
xii.

Tullius : Nec privatos focos, nec publicas leges, nec
libertatis jura cara habere potest, quem discordie,
quem cædes civium, quem bellum civile delectat.
eumque ex numero hominum ejiciendum, ex finibus
humana nature exterminandum puo.

*Quid sit
Civile bel-
lum ?
Culmen
miseriarū:
Formidatū
is qui verè
cives.*

*Imò qui
homines.*

Sallustius
Orat. Le-
pidi.
Senec. II.
de ira.

Et reipsâ quid scelerum ab eo abest ? Quæve
humana superant, aut divinæ impolluta sunt ?

*In eo scela-
ra.*

Lucan.
vii.

Castra ex unâ parte contraria, & parenium libe-
rorumque sacramenta diversa.

*Et impie-
tas.*

Idem. i.

-----videre parentes

Frontibus adversis, fraternæque cominus arma :
Cognatasque acies.

Sallustius
Orat. Le-
pidi.

Quid cladium non ei inest ? Proscriptiones in-
noxiorum ob divitiis, cruciatus virorum illustrium,
vastæ urbes fuga & cadibus, civium miserorum bo-
na, quasi hostilis præda, venum aut dono data.

*In eo cla-
des.*

J. Lipsi Operum Tom. IV.

M

Occi-

Promiscua
caedes.

Occidere patam, noscere non nisi fallendo licet.

Tacit.
1. Hist.
111. Hist.

*Non ætas, non dignitas, quemquam protegit, quò
minus stupra cædibus, & cædes stupris misceantur.*

Nobilitas cum plebe perit, laique vagatur.

Lucan. 1.

Ensis, & à nullo revocatum est pectore ferrum.

Perfidia.

*Jam minora illa flagitia adde. Fluxam per di
scordias milium fidem:*

Tacitus
11. Hist.

Nulla Di-
sciplina.

*Corruptam Disciplinam. Quam in pace ex one-
rabilem, discordiæ civium resolvunt, paratis utrim-
que corruptoribus, & perfidia impunita.*

1. Hist.

Ant obe-
dientia.

*Ideoque Pecunia inter civiles discordias ferro
validiorem.*

11. Hist.

*Cernimus milites in omne fas nefasque avidos
aut vanales, non sacro, non profano abstinentes:*

Ibidem.

Quippe obnoxii ducibus, & prohibere non ausis.

Ibidem.

*Sciuntque per turbas, & raptus facilius eos ad
civile bellum impelli.*

1. Hist.

*Atque universe verum: Civilibus bellis, plus
militibus quam Ducibus licere.*

11. Hist.

--- Rheni mihi Caesar in undis

Lucan. v.

*Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat,
æquat.*

Varia
transitio-
nes.

*Quid? quòd nec apud togatos & paganos us-
quam fides aut amor? Mæi ac necessitate huc illuc
mutantur:*

Tacitus
1. Hist.

Faciles occupantibus, & meliorum incutiosi.

11. Hist.

Victoria
aspice:

*Ad summam, Omnia sunt in bellis civilibus mise-
ra, sed nihil miserius quam ipsa victoria.*

Cicer. 1v.
Epist. ad
Fam. 1.
epist. 1x.
Ibid.

*Quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos
ferociores impotentioresque reddit: ut etsi naturâ
tales non sint, necessitate esse cogantur.*

Nec in po-
testate vin-
centis.

*Duces enim accendendo civili bello acres, tempe-
randæ victoriæ impares.*

Tacitus
111. Hist.

*Ellorumque civilium hi semper exitus, in non ea
solum fiant quæ velit victor, verum etiam ut is mos
gerendus sit, quibus adjutoribus parta est victoria.*

Cic. xii
Epist. ad
Fam. ep.
xviii.

*Plura sunt in detestationem hujus pestis: quæ
nimis nota nobis, omitto.*

GAP.

CAPUT II.

De causis civilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Prius de prioribus dictum.

ILLUC transeo, ut de Causis ejus distincte differam, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? Parille aut idem, qui in Externo, Et alioqui, non tam de Gerendo se cogitandum sapienti Principi, quam cavendo. Hoc caput, hic pes rei. Et initia profectò ac semina Civilium motuum restringenda sunt: aut ubi accensa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Necessariò aut interitus consequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Causis *ἐμπυλάς* & intente differam: & in herbâ, si possum, opprimam pestilentem hanc frugem.

Cap. h. h. rei, cavere bellum.

Causæ Civilis belli duplices: Remotæ, & Propinquæ. Dico illas, QUÆ PRIMÆ VERÆQUE CAUSÆ SUNT, SED MINUS ADHÆRENT EFFECTUI, AUT APPARENT. Iltas, QUÆ ORTÆ AB ILLIS, EVENTUI CONJUNGUNTUR, ET PALAM SE OSTENDUNT. Priores Sapientes intuentur: Vulgi oculi versi ad istas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab eventibus omnis evi certum, Deum velut sollemniter magna imperia perdere per hanc viam.

Causæ Remota.

Causæ Propinqua.

Fatum & ordo rerum, quæ civilis turbat.

Lucan. I. *In se magnarum. Lætis hunc numina rebus*

Crescendi posuere modum.

Ad Cxf.

Licet de omni republicâ prælagias, quod Crispus de suâ: Ego sic existimo, quoniam orta omnia intèreunt, quâ tempestate urbi Romanæ fatum excidii adventant, cives cum civibus manus conferunt. Ita defessos & exsanguis regi aut nationi p. æde futuros. Aliiter, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movère aut contundere queant hòc imperium.

Europæi nati.

Flor. III. cap. XII.

At Luxus etiam causa altera. Quæ animalia res civiles furores peperit, quàm nimia felicitas?

Lætis pan. anim quoque em gignit

M 2

Ope

*Opes atque divitiæ afflictere sæculi mores , mer- Indid.
samque vitiis suis, quasi sentinâ, rempublicam pes-
sum dedere.*

*Magnificus apparatus conviviorum, & sumptuo- Ibidem.
sa largitio , nonne ab opulentiâ pariturâ mox ege-
statem?*

*Ab illo e- Cum scilicet rapacissimo civique ac perditissimo, Tacitus
nimis a- non ægri aut fœnus , sed sola instrumenta vitiorum I. Hist.
lienium :* manebunt.

*Ab hoc Hi tales, miscere cuncta, & privata vulnera, rei- Indidem.
spes nova. publicæ malis operire statuent.*

*Quippe ita se res habet. Ut publicâ ruinâ quisque Vell. II.
malis , quàm suâ proteri ; & idem passurus, minùs
confici.*

Sunt igitur isti gradus :

Non auro tectisve modus, mensasque priores Lucan. I.

Aspernata fames.

*Hinc usura vorax , avidumque in tempora fœ- Ibidem.
nus,*

Et concussa fides, & multis utile bellum.

*Atque hæ duæ Remotæ illæ causæ sunt. Remedii
aut solat. n. Quod in eas remedium? In alteram nullum?
potius, in Frustrâ cum Fato pugnes , id est divino decreto. Seneca
Fatum. Ita Fato placuit nullius rei eodem semper loco stare Consol.
fortunam. ad Hel.*

*Nihil mutationis periculo exceptum : non terra, Idem. Ep.
non cælum , non totus hic rerum omnium contextus.
Quamvis Deo agente dicatur , non semper tenebit
hunc ordinem , sed illum ex hoc cursu dies aliquis
dejiciet.*

*Certis erunt cuncta temporibus: Nasci debent, Ibid.
crescere, extingui.*

*At in luxum (si tempore provides) firmum au-
xilium habes à nostrâ * Censurâ.*

* Suprà
lib. IV.
cap. XI.

CAP.

CAPUT III.

De causis propinquis belli Civilis. Eæ tres. Factio prima est: ejus pernicies in omni statu. Et sintne dissidia umquam usui?

HÆC igitur sunt, ut poëta ait,
 --- publica belli
Semina, quæ populos semper mersere potentes.

Venio ad Propinquas causas : quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Factionem nomino, PAUCORUM AUT PLURIUM INTER SE COITIONEM, ET CUM ALIIS DISSENSUM. Cui origo sæpe à privatis, aut publicis familiarum Odiis : sæpius ab Ambitione, dum quisque præire vult, aliumque detrahere : & huic fini conspirant. Nemo enim eorum qui in rep. versantur, quos vincat, sed à quibus vincatur, aspicit.

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non respicit.

Trudunt igitur se, ut fluctus fluctum. Atque inde contentio, odia, bellum. *Factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames morbi ve, quæque a iis in Deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt.*

Nam quòd quidam hodie male callidi eas etiam approbant, & negant Principi quidquam adversus subditos utilius, quàm si in commune non consulant :

Heu quàm erant ! Cùm enim duplex, ut in definitione ostendi, Factio sit, Paucorum aut Plurium : perniciofa utraque. Et hæc quidem palam, quæ viribus freta statim ad manus & arma tendit : & plerumque pars quæ domestico certamine inferior est, externo potiùs se applicat, quàm civi cedat.

Sed nec prior illa minùs exitiabilis, quæ inter paucos & potentes. Nam paulatim, ut Philosophus quoque adnotat, *Αἱ τῶν παρρηϊαν εὐδοκίαν ἀπολαύοντες οἱ πόλιν καὶ τὸν ὅλον πῶλον* Nobilium factiones trahunt ad se Sin partes universum etiam populum.

Imò ægriùs hi placantur. *Neque alius solet esse disco diatum exitus inter claros & potentes viros, nisi aut universus interior, aut victoris dominatus & regnum.*

Cic. de
Arusp.
Respon.

Gallia lo-
quitur.
Tamen
aliqua dis-
sidia usus.

Sed exi-
gum.

Quomodo igitur utiles? nam hæc exemplis herè atque hodie etiam sumus edocti. Illud quidem fateor: hand ab re esse, leviter inter se dissentire finitima opida aut provincias: sed leviter, & hoc uno bono, ne in te conspirent. Cato in familiâ suâ id spectavit: qui αἰεὶ πᾶσι τῶν ἐχθρῶν ὁμολογῶν ἐμυχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐμύνοισαν καὶ διεδοικώς: semper cœrentiunculas aliquas aut disensum inter servos callidè ferebat, suspectam habens nimiam concordiam eorum metuensque.

Plutarch.
Caton.

Nec male hic illud applicaverim. *Societas nostra lapidum fornicationi similis est, quæ casura nisi invicem obstent, hoc ipso continetur.*

Seneca
ep. xcvi.

Inter
omnes
accipias.

Talem igitur aliquem disensum, & soluta inter accolæ quidam.

Tacitus
v. Hist.

Factiones
legibus
premeda

Fortasse tolerem: at numquam veras illas, præsertim inter Nobiles, factiones. Imò τὰς τῶν γυναικῶν φιλονεικίας καὶ τῶν αἰσῶν, ait Princeps Philosophus, καὶ ἂν νόμον πρὸς αὐτὰς: Nobilium contentiones & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.

Aristot. v.
Politic.
c. viii.

καὶ τῶν
ὀψιγνῶν.

Neque insignia ulla, aut discrimina Nominum Vestiumque permittere: saluberrimè olim à Mæcenate monitum, ad Augustum. Καλῶς ἐν-
quit, τὰς πᾶσι ἐχθρὰς καὶ φιλοπρίας τὰς πρὸς ἀλλήλους παντοίας ἐκκόπῃν, καὶ μή τι ἐκπνομίας πᾶσι γενέαι, μή τι ἄλλο τι ἐξ αὐτῶν εἰσενεχθῆσθαι πᾶσι, εἶναι σφίσι ποιείας: Optimum verò inimicitias omnes & ambitiosa certamina prorsus exscindere, atque adeò nec Nomina nova, aut aliud quid, ex quo oriri discidia possint, ipsis permittere.

Dio lxi.

Et semina.

Atque hæc talia in semine comprimenda. Καὶ ἀρχομένον δὲ τῶν πολεμῶν ἐνλαβεῖας, καὶ ἀγλῶν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ διωκτῶν τῶν αἰσῶν: Incipientia ista cavenda sunt, & dissipanda magistratuum aut potentium contentiones.

Aristot.
v. Politic.
cap. iv.

Verandi-
cimus.

Parva enim sæpe scintilla neglecta magnum excitavit incendium.
Et semper ab hoc genere summum periculum est, si coetus, & concilia, & secretas consilia, se sinas.

Curt. iv.

Livius
xxiv.

CAP.

CAPUT IV.

Causa altera à Propinquo, Seditio. Ejus Origo, Progressus, Remedia, distinctè explicata.

IAM Seditio etiam causa Civilis belli, quam definitio, MULTITUDINIS IN PRINCIPEM AUT MAGISTRATUS, SUBITUM ET VIOLENTUM MOTUM. De cujus Origine, Progressu, Remediis utiliter & ordine dicam. Origo ei à causis variis. Sæpè ab oppressione aut metu. Cum imminentium periculorum remedium, ipsa pericula arbitrati,

Definitio Seditio.

Ejus origo varia. Ut oppressio.

Consternantur ad arma. Aristoteles causam hanc discrete tetigit: *Διὰ δὲ φόβου, ἰσχυροῦσι οἷτε ὑποκρίντες, δειδιότες μὴ ὀλοῦσι δικίω, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖν, βελόιδμοι φάσκει πρὶν ἀδικήσασθαι*. Ob metum seditiones movent, tam hi qui fecere injuriam, metuentes poenam; quam ii, qui in se expectant, prævenire volentes priusquam ea inferatur.

Aut metus.

Ab Indulgentiâ etiam, & rebus luxis. Quomodo Appius apud Livium dixit, non miseris, sed licentiâ, tantum concitum turbatum: & lascivire magis plebem, quam servire.

Laxitas nimia,

Sæpè etiam ab Inopiâ, & rebus artis. Semper enim in civitate quibus opes nullæ sunt, bonis invident; vetera odere, nova expetunt; odio suarum rerum mutari omnia student.

Angustia.

Denique sæpissimè à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & signiferi turbatum. Nam multitudo omnis sicut mare, per se immobilis est.

Tribunici spiritus;

Æoli isti excitant: & causa atque origo omnis furoris penes auctores est, reliqui contagione insaniunt.

Quos operæ est, ut tibi describam. Sunt in ea classe primùm, Ambitiosi aliquot homines. Qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent,

Quos ambitio impellit;

Quique honores quos quietâ republicâ desperant, perturbatâ consequi se posse arbitrantur.

Quos as
alienum :

Secundò , Obæratì & re familiari perdita.
Quibus scilicet *afflicta fides in pace , & rebus tur-*
batis alacres, & per incerta tutissimi.

Tacitus
I. Hist.

Quibus quies in seditionibus, in pace turbæ sunt :

Sallustius
Orat.
Philip.
Ibid.

Ideoque avide tumultum ex tumultu , bellum ex
bello serunt.

Quos in-
stia vanitas.

Tertio etiam Vani quidam & ventosi. Qui
non tam præmiis periculorum , quàm ipsis periculis
læti, pro certis & olim partis, novæ, ambigua, incipi-
tia malunt.

Tacit.
II. Hist.

Progressus
& augmē-
ta sediti-
onis.

Hæc Origo est , hæ causæ & flabella : at
Progressus iste. Hi tales varia arte imperitos ani-
mos impellunt.

I. Ann.

Primò clàm & nocturnis colloquiis , aut flexo in
vesperam die, dilapsis melioribus , deterrimum quem-
que congregantes.

Ibid.

Illuc inferunt querelas , & ambiguos de Principe
sermones, quæque alia turbamenta vulgi.

I. Hist.

Mox etiam , promptis jam & aliis seditionis
ministris,

I. Ann.

Agunt audaciùs , & palàm libertas ac specio-
sa nomina prætexuntur :

IV. Hist.

Libertas &
tutela pu-
blica præ-
sertim solita.

Sed quàm falsò ? Nam ut imperium evertant,
Libertatem præferunt ; si everterint , ipsam agg-
redientur.

XVI. Ann.

Nec quisquam alienum servitium , & dominatio-
nem sibi , concupivit , ut non eadem ista vocabula
usurparet.

IV. Hist.

Adstrepit tamen his vulgus.

I. Ann.

Vulgus le-
ve & cre-
dulum.

Primo levissimus quisque , & futuri improvidus,
spe vanâ tumens :

I. Hist.

Mox , quod in seditionibus accidit, unde plures e-
ant, omnes fuere.

Indid.

Calidi hic
regnant.

Atque hîc regnum obtinent fervidi maximè
& procaces : quique inclementer in Principem in-
vehi solui, nihil spei sibi inter adversa reliquerunt.

III. Hist.

Nam isti aperte descendisse in causam videntur.

Ibid.

Eq-

- ibid. *Eoque plebi gratiores, culpæ vel gloriæ socii.* *Grati
semper
vulgo.*
- I. Ann. *Ad summam, quaniò quis audaciâ promptus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur,*
- Prover-
bialis
verius. *Εἰ δὲ διχαστὸν καὶ πείραν ἔμμερε πηδῆς :*
In turbis etiam prævus fortitur honorem.
- Tacitus
xiv. Ann.
Cicero
Philip. v. *Progressus est iste : sed quæ Remedia ? Jam
dabo Suadeo ut in tempore occurras. Nam sæ-
pe modicis remediis primi motus confedère.* *Remedia
in principio
adhibenda.*
- Tacit.
i. Hist. *Omne malum nascens facile opprimitur : invete-
ratum, fit plerumque robustius.*
- Tacit.
i. Hist. *Vide igitur, si incipiens & nondum adulta seditio
melioribus consiliis flectetur.*
- iii. Hist. *Mitte qui moneant, suadeant : & præsertim
eos, quibus facundia adsit, mulcendique vulgum ar-
tes, & auctoritas.* *Per inter-
pretis pla-
candi tur-
bidi :*
- i. Hist. *Non etiam tu ipse eas ? Haud temere. Et ma-
lè ut integra auctoritas tua majoribus remediis ser-
vetur.*
- i. Ann. *Tamen interdum haud abnuam, præsidium te
ab ouldaciâ mutuari.* *Interdum
per mi-
plum.*
- Lucan. v. *Fecit magnus Cæsar, &
--- Stetit aggere fulti
Cessitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Nil metuens.*
- Tacitus
i. Ann. *Etiâ Divus Augustus vultu. & aspectu. A-
ethiacas legiones exterruit.*
- i. Hist. *Cur non tu idem in re ancipiti, & ubi periculo-
sior sit quies, quàm temeritas ?*
- Lucan. v. *Aude, illi metuent : &
Detegat imbelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantumque fugam meditata juventus.* *Porte ali-
quod factū
eos terres.*
- Ex Livio
vii. *Nam plebem nosce. Ferocior illa ad rebellan-
dum, quàm ad bellandum.* *Plebs inci-
pit magis
quàm pa-
trari*
- Idem vi. *Eique insitum tentare magis, quàm tueri liberta-
tem.*
- Curt. ix. *Audi vaticinium: Omnis multitudo, maxime
militaris, mobili impetu fertur. Ita Seditio non
remedia, quàm principia, majora sunt.* *Levi re-
seda tur.*

Coquus magnum aënum quando fervit, paulatim confutat trua. Titinius.

Introducere
tamen vi
comprimenda:

Quid tamen si coarsuit & jam fortis est Seditio? Nempe fortioribus remediis agendum:

Tacit.
I. Ann.
Ibid.

Et si imperium detractetur, bello certandum.

Sed, lenia.

Nec tamen statim. Da maiorum poenitentia, bonorum consensu i spatium.

I. Hist.

Cogita diem forsitan tempusque ipsum legiturum iras, sanitatemque animis allaturum.

Liv. II.

Varis ar-
tibus ver-
sanda.
Disjunc-
tenda.

Interea variè spem offer, metum intenda.

Tacitus
I. Ann.

Sed in primis per artes divelle eos ac disjunge: quo turissima remedio consensus multitudinis extenuatur.

Tacitus
IV. Hist.

Corrum-
penda.

Quosdam occultis præmiis ad te allice. Neque unquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quaerere.

Liv. II.

Fallenda.

Quosdam subdole ad ipsos mitte: qui eadem velle simulent, quo plus auctoritatis consiliis insit.

Tacit.
II. Hist.

Verbis de-
mulcenda.

Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam verba apud eos plurimum valent.

IV. Hist.

Τὸν μὲν λύκον εἰ φασι τῶν ἄνθρωπων κρατεῖν. δῆμον δὲ τῶν πόλεων οὐ τῶν ἄνθρωπων ἀγχι δεῖ μάχισθαι: Lupum ajuvat auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maxime oportet ducere.

Plutarch.
Politica

Ambiguè
promissio
inducenda.

Offer blanda, imò ambigüe promitte. Quid refert? Facile mox irrita facies, quæ per seditionem expjesserint.

Tacitus
I. Ann.

Sed, indu-
ta, clemē-
ter haben-
da.

Ego bonum hunc dolum toto ostio admitto. Falle, falle potius, quam cæde. Quod si quid hic maculæ; elui id velim clementiâ & lenitate. Ad te redierunt: ne sævi. Omnium culpa fui, paucorum sit poen.

Ex Tacit.
Hist. I.

Capita
saltem pu-
niantur.

Abundè satis, si nefariæ seditionis auctores sanguine luant, quod admisissent.

Livius
xxviii.

Imò si unus aliérve, maxime prompti, subvertantur.

Tacit. II.
Hist.

--- Quidquid multis peccatur inultum est.

Lucan. v.

Et

Livius
XXXIX.
Ibid.

Unde orta culpa est, ibi poena consistat :

Et scito ad multitudinem, castigationem satius esse.

Tacitus
II. Ann.

Sed nec in conscios inquire, Bonâ fide securi omnes sint? Et Tiberii exemplo, *quænam mul-
ti sustentasse opibus, iudisse consilii dicentur, haud
quæres.*

*Inquisitio
tolitur.*

C A P U T V.

*De Tyrannide. quid ea sit, & ejus ingenium?
Mala subjecta oculis: quæ situmque, tollen-
da ea an toleranda?*

TERTIA inter Civilis belli causas, Tyrannis.
Quid ea est? VIOLENTVM VNIVS IMPE-
RIVM, PRÆTER MORES ET LEGES. Ajo vio-
lentum. Quia in communi omnium odio, neces-
sario Tyrannus decurrit ad hoc asylum.

*Definitio
Tyrannidis
Vis ei ad-
hæret:*

Seneca
Herc.
Fur.

*Quod civibus tenere te invitis scias,
Strictus tuetur ensis.*

Seneca I.
de Clem.

Præter alia, hoc inter Regem Tyrannumque
discrimen est: *quod alter arma habet, quibus in-
munimentum pacis utitur; alter ut magno timore ma-
gna odia compefcant.*

Et terror.

Ajo etiam, Præter mores aut leges. Nam apud
Tyrannos

*Sine lege
est:*

Seneca
Herc.
Fur.
Tacitus
Agric.

Fus est in armis, opprimit leges timor.

*Auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus Im-
perium; atque ubi solitudinem fecerint, Pacem ap-
pellant.*

Tacitus
II. Ann.

Specie tamen aliquâ legum, evertunt leges;
& habent huic rei Delatores. Quod genus homi-
num publico exitio repertum, nec poenis umquam sa-
tis coercitum, per præmia eliciunt.

*Sine bono
ullo jure.*

Ibid.

Atque ut quis districtior accusator, apud eos velut
sacrosanctus est: levis ignobiles poenis adficiuntur.

*Amat De-
latores.*

Sallust.

Itaque sub iis quàm quisque pessime fecit, tam
maximè utus est.

*Tuetur
males.*

Tyrannus

*Tyrannis enim boni quàm mali suspectiores sunt, Idem
semperque alienâ virtus formidolosa est.* Catil.

*Oditi for-
midatque
bonorum
illustres.*

*Inde sinistra erga eminentes interpretatio, nec mi- Tacitus
nus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ.* Agric.

*Nobilitas, opes, omissi gestique honores, pro cri- 1. Hist.
mine; Et ob virtutes certissimum exitium.*

*Etiâ do-
ctos.*

*Imò etiam ob Doctrinam. Nam pellunt Sapi- In Agric.
entiae professores, & omnes bonas artes in exilium a-
gunt.*

Quid ita? nequid usquam honesti oculis occurrat. Ibid.

*Ipsi enim vitiosissimi, inimicas virtus artes, non Plinius
odio magis, quàm reverentiâ relegant.* Paneg.

*Scriptores
& scripta
aversantur.*

*Quin metu apud posteros infamiae, sæviunt in Tacit.
ipsa scripta: & monumenta clarissimorum ingenio- Agric.
rum in foro ac comitio urunt.*

*Frustrâ
aboles.*

*At non etiam illo igne abolent vocem populi, & Ibid.
conscientiam generis humani.*

*Mihi secordiam eorum irridere libet, qui præsent. IV. Ann.
potentiæ freti, credunt extingui posse etiam sequentis
ævi memoriam.*

*Deus ma-
ior & me-
ius servat.*

*Nam contra, punitis ingenii glissit auctoritas, Ibid.
neque aliud externi reges, aut qui eadem sævitia usi
sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.*

*Odiosa o-
mnibus.*

*Hæc facta Tyrannorum: Qui fructus? acer- Plinius
bi. Sunt enim omnium odio: & malos Princi- Paneg.
pes detestantur, etiam qui malos faciunt.*

*Omnes vi-
cissim me-
tuent.*

*In assiduo metu: & ad omnes suspiciones pavidi. Tacit. 11.
Hist.*

*Ideò adiungunt per inquisitiones loquendi audiendi- In Agric.
que commercium.*

*Nec linguas solum, sed omnium manus obser- Seneca 1.
vant, & eo, quoque tempore quo non captantur, de Clem.
peti se judicant, nullumque momentum immune à
metu habent.*

---- Sors ista Tyrannis

*Convenit: Invidiant clavis, fortesque trucidant, Claud. IV.
Muniri gladiis vivant, septique venenis, Contol.
Ancipites habeant arces, trepidique minentur. Honor.*

*Conscientiâ
suâ premi-
unt.*

*Adde cruciatus & tormenta interna. Nam si Tacitus
Tyrannorum mentes recludantur; possint aspici lani- VI. Ann.
atus & ictus. Quando ut corpora verberibus, ita sæ-
vitia, libidine, malis consiliis animis dilaceretur.*

Et

Et

Silius
XIII.*Quàm vellent numquam sceptris fulsisse superbis!*Tacitus
VI. Ann.*Adeo facinora atque flagitia sua ipsis quoque in supplicium vertunt.*Seneca I.
de Clem.*Denique quis exitus? Dejectio, aut cædes. Nam reges consenesunt, liberisque ac nepotibus tradunt regna: Tyrannorum execrabilis ac brevis potestas est.**In fortunam inveniunt.*Laërt. in
eius vitâ.*Thales interrogatus, τί δύσκολον εἶναι περὶ αὐτοῦ ἔργον, ἢ φη, τὸ γεννῆναι: Quid difficile vidisset? Tyrannum, inquit, senem.**Ναὶ γὰρ δύσκολον τὸ γεννῆναι tyranni.*Juvenal.
Sat. x.*Nec poëta noster vanus:**Ad generum Cereris, sine cæde & vulnere, pauci Descendunt reges, & siccâ morte tyranni.**Rarò inveniunt.*Cicer. I.
De Offic.*Immanem belluam hanc vides. Sed quod incam remedium? Duplex: Auferre, aut Ferre. Illud erectioris spiritus est; cui videtur moriendum potius, quàm vultus aspiciendus tyranni.**De Remedio. Tollere quidam volunt.*Idem pro
Milone.*Nec ego reprimò, cùm sciam Græcos homines Deorum honores tribuisse iis, qui tyrannos necaverunt.**Cum apud plausu multorum.**Audio etiam illum Tragicum:*Seneca
Herc.
Fur.*--- Victimâ haud ullâ amplior,
Poteſt, magisve optima maſtari Jovi,
Quàm rex iniquus.*Ex Liv.
III.*Sed tamen hoc alterum magis è Sapientiæ normâ cenſeo, & ſæpiùs è publico uſu. Quiſquis es inter Subditos, ſi me audis ſcutum tibi magis quàm gladium ſume:**Sed tolerandi ſapius videtur.*Tacitus
XV. Ann.*Hoc inquam Tolerantiæ ſcutum. Primùm nōne à Deo reges ſunt? ergo anceps, cæde ſe qualiſcumque Principis cruentare.**Quia Deus immiſit.**Phœbus ille vatū dixit:*Homer.
Odysſ. II.*--- Διὸν δὲ γένετο βασιλῆϊόν ἐσσι
κτείνεσθαι**Nec temerè ſanguis regis violandus.**--- res eſt gravis occidiſſe**Regalem ſtirpem.**Nimis vere. Res gravis, imò plerumque & infelix: ſi tamen exemplis credimus omnis ævi.**Privatim rarò id bene ceſſat.**Ecce*

Ecce privatim, vindicta statim sequitur : & facinoris ejus ultor est, quisquis successit.

Tacitus
12. Hist.
Ibid.

Traditâ scilicet Principibus morte, minimum ad præsens, in posterum ultione.

Nam vel exempli causâ,

Regi tuenda maximè rebus est salus.

Seneca
Oedip.

Publicè
minus.

At publicè, quid nisi clades ? Et raro ea moles conveli, sine convellentium exitio potest.

Tacit.
14. Hist.

Semperq;
ea causâ
cladium.

Factiones ex eo, discidia, & bella intestina. Atqui ego cum Favonio assero, *χείρον εἶναι μοναρχίας ἢ πολέμων ἐμφύλων* : Peius deteriusque esse tyrannide sive injusto imperiò, bellum Civile.

Plutarch.
Brutò.

Tolerare
melius :

Quidni ergo laudabilius, nostrum Ferre ? Meminisse temporum, quibus nati sumus. Et bonos Principes voto expeiere qualescumque tolerare?

Tacitus.
14. Hist.

Ut calescia
omnia ma-
la.

A Deo enim ista & ab alto. Et quomodo fertilitatem aut nimios imbres, & cetera natura mala : sic luxum & avaritiam dominantium tolerare debemus.

Indid.

Nam sub-
ditorum
est, parère.

Indigna, digna habenda sunt, rex quæ facit.

Plaut.

Quid calcitras ? Principi summum rerum judicium Dū dederunt, subditis obsequii gloria relicta est.

Tacitus
14. Ann.

Jugum
quare,
nocet.

Nihil tam exasperat fervorem vulneris : quam ferendi impatiencia.

Egeſip.
lib. 11.
cap. 1 x.
Ibid.

In ipsis agrestibus feris, artificissima vincula, si se excitent, imprimuntur; si quiescant, relaxantur.

Modestia
reges miti-
gat;

Sed & in teipso vide, nequa durioris imperii culpa. Nam ut vere magnus ille regum dixit: Regum ducumque clementia non in ipsorum modò, sed in illorum qui parent, ingenis sita est.

Alexan-
der apud
Curt.
lib. 11 x.
Ibidem.

Obsequio mitigantur imperia.

Interrogatus quispiam, quid ita Sparta floreret ? Quisne reges rectè imperare scirent? Imò, inquit, quia cives parère.

Theo-
pompo
tribuit
Plutarch.

Contumacia
exaspe-
rat.

O bene & tibi sume. Nam sæpè retractas, & contumaciâ atque inani jactatione famam fatumque provocas.

Tacitus
Agric.

Et praelatio
nimia li-
bertatis.

Plenam meramque libertatem spiras. Nescius, quomodo pessimis Principibus sine modo dominationem, ita quamvis optimis modum libertatis placere:

14. Hist.

Et nè-

XVI. Ann. Et necessario contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui.

In Agric. Pone hos animos: & compeſce ardorem, peritus obſequi, eruditusque utilia honeſtis miſcere. *Monita ſubditu:*

IV. Hiſt. Ne contumaciam cum pernicië, quàm obſequium cum ſecuritate malis.

Plinius Paneg. Affiduè cogita: quàmò libertate diſcordi ſervi-
entibus ſit utilis, unum eſſe cui ſerviant.

Mali ſepè Principes, fateor & doleo: ſed calu-
mniando peiores etiam facimus. Ita ingenium
vulgo. Audent paſſim & gaudent *Qui proni
ad querelâs
aut calu-
mniâs.*

Statius Theb. — humili læſſe veneno
Summa; nec impositos umquam cervice volenti
Ferre duces.

Thuc. I. Atque, ut ille ait, τὸ παρὸν αἰὲς βαρὺ τοῖς ὑπὸ νόμῳ
Præſens imperium ſubditis ſemper grave.

Tacitus IV. Hiſt. Quid ſi aliqd? Idem. Nam vitia erunt, donec ho-
mines ſed nec hæc continua, & interventu meliorum
penſantur. *Ferens
preſentia
ſpæ maliorum.*

XII. Ann. Concludo igitur, Ferenda regum ingenia, neque
uſui crebras mutationes.

CAPUT VI.

Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An mi-
ſceat ſe bellis Civilibus vir bonus? Utrim-
que ea agitata: & cum diſcrimine aliquo per-
ſonarum definita.

HÆC initia & hæ Cauſæ ſunt belli Civilis, *Vir bonus
an civilis
bello miſce-
ſit?*
Modus Gerendi ſequēbatur: ſed juſte nega-
vi de eo me dicturum. Illud ſaltem hoc loco lu-
bet quærere, Qui gerat ſe in bello Civili vir bo-
nus? Qui eſcat, an abeat in partes? Quietem Ra-
tio & Exempla ſuadere videntur. Ratio: quia
arma civilia neque parari, neque haberi poſſunt, per
bonas artes. *Non debere
videretur.
Quia ipſi
malum:
Quia ſunt
in eo ma-
lus.*

Salluſtius Jugurth. Atque etiam ſuis in iis plerumque improbus:
& duces bonum publicum ſimulantes, pro ſuâ quis-
que potentia certant.

His civilibus armis, ait Sallustius, dicta alia, sed certatum utrimque de dominatione est. Idē Orat. Macri tribun. pteb. Cæs. inter Ep. ad Att. x. ep. vii.

Quid ergo viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quàm abesse à civilibus controversis?

Quia crudeliter generitur.

Adde, quòd sævitia quædam & feritas annexa his bellis: à quâ sanè immensum abhorret vir bonus. Cicero hoc aspectu clamat: *Melioris mediæ fidius civis & viri puto, quovis supplicio affici, quàm illi crudelitati non solum præesse, verum etiam interesse.* Ad Att. ix. ep. iv.

Et viri magni abhorrentis.

Jam exempla si quærentur, illustria sunt, *Ajunt gloriari solitum Q. Hortensium, quòd numquam Civili bello interfuisse.* Id ad Fam. mil. ix. ep. xvi.

Asini etiam Pollinis factum ac dictum memorabile. Nam rogante Cæsare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum: Ego, inquit, discrimine vestro me subtraham, & ero præda victoris. Vell. ii.

Contra, Debere videtur.

Est enim boni, bonos sequi.

Et Solon lege ita cavuit.

Et plura reperies. Tamen altrinsecus, Ratio pariter & Exempla. Ratio hæc. Ubi diffidium, cur vir bonus se jungat se à suis? Imò *ut vos arma: sic ipse bonos viros, aut eos quicumque dicuntur boni, sequatur.* Cic. ad Att. vii. Ep. vii.

Sapiens ille Solon lege etiam Medios istos quietosque submòvit. *In casu, inquit, civilis discordiæ, qui non alterutra parte sese adjunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo civitatis secesserit; is domo, patriâ, fortunisque omnibus careto, exsul extorrisque esto.* Agellius Noë. Att. i. ii. cap. xii.

Fecerunt item viri magni.

Quid Romanus ille Cato *virtutum viva imago,* Seneca i. de Tranq.

Certius sapientis exemplar, quàm Hercules aut Ulixes, ii. de Tranq.

Nónne non comitem solùm Civilibus armis se præbuit, sed ducem: Constat. Ergo & vir bonus idem facit. Et quemcumque fors tulerit casum, subibi potius cum iis qui dicuntur esse boni, quàm videatur à bonis dissentire. Cicer. ad Att. i. ix. epist. i.

Nos discrimina-

Illustres & attuos interesse volumus.

Conflictum sententiarum vides: nos quid volumus? Pacem. Utramque sententiam probam esse dicimus, sed cum discrimine quodam personarum. Clarus quispiam aut illustris est? *Verfari in republicâ, atque in eâ excellentius se gerere studuit?* Idem pro Sextio.

Poste-

Idem ad
Attic. vii.
ep. vii.

Posterior ei sententia tenenda : & faciendum
quod p. cudes, quæ dispulsæ, sui generis sequuntur
gregem.

Idem pro
Sextio.

Quis color aut ratio, cùm tranquillis rebus ad
clavum federis, ut deferas abjiciasque cum,tur-
baris? Non potes. Huic generi hominum, sci-
mus dignitati esse serviendum, reipub. consulendum,
offi.ii rationem in omni vitâ esse ducendam.

Idem ad
Fam. i.v.
ep. vii.

Misce te & junge : sed cum hac lege, ut ap-
pareat Sapiensem & bonum civem initia belli civi-
lis initium suscipere, extrema non libenter persequi.

Sed mode-
rè.

Idem pro
Sextio.

Consilia tua si ad pacem confers si in ipso æ-
stu belli, iræ ac victoriæ moderaris : ô virum, ô
civem ! At parte alterâ, latet aliquis? Et est ex
eo genere qui missos fecerunt honores, nec tempu-
b'icam attingunt?

Amici c'a-
ros & que-
tos, quies-
cere :

Cæf. in iis
ad Att. x.
Ep. ii.

Hic, me iudice, nec civile quidem bellum at-
tingat. Cur nunc se det in turbidum illud mare,
qui tranquillum non tentavit? Ille verò neque
tutus, neque honestius reperiet quidquam, quàm ab
omni contentione abesse.

Cælius ad
Cic. l. x.
ad Attic.

Eligat censeo aliquod opidum vacuum à bello,
dum hæc decernentur :

Cic. ad
Attic. vii.
ep. xxv.

Sed cum eâ item lege, ut ne propensior ad tur-
pem causam videatur.

Affectu
iam a bo-
nu stare.

Nepos in
ejus vitâ.

Animo saltem quis patriam non juvet? Cape
exemplum ab ipsâ Modestiae & Prudentiae pro-
le, Tito Attico. Qui ita in rep. est versatus, ut sem-
per optimatum partium & esset, & existimaretur :
neque tamen se Civilibus fluctibus committeret. Quod
eos non magis in suâ potestate existimabat esse, qui
se his dedissent, quàm qui maritimis jactarentur.

Attici in-
signe ex-
plum, nobi
imitanda.

Sueton.
Jul. cap.
Lxxv.

Vir optime salve, & probande magno illi Cæ-
sari : qui denuntiante Pompejo, pro hostibus se habi-
tutum qui reipub. defuissent : ipse mediis & neutrius
partis, suorum sibi numero futuros pronuntiavit.

Cæsaris
moderatio.
Principibus
imitanda.

Cic. in iis
ad Att.
iix. ep.
xv.

Hoc nostrum arbitrium est in re litigiosâ. In
quo facile intellego, pugnandi cupidis hominibus me
non satisfacere.

Idem pro
Marcell.

Sed iidem illi vitam meam cogitent : sciant
que consilia nostra pacis & togæ so.ia, non belli at-
que armorum esse.

C A P U T VII.

De Finiendo Civili bello. Et Operis
mei finis.

Sed seriò jam exsulto. Et ut nautæ
-----quando ex alio procul
Terram conspiciunt,

Plautus
Mzneh.

Duplex ratio
finiendi
civilis mo-
tus.
Pactio me-
lior.

ex animo lætantur : sic ego, qui terram non aspi-
cio, sed tango. Breve saltem spatium interest, de
Civili bello Finiendo: quod una nec mutata veli-
ficatione decurram. Finitur Civilis discordia du-
pliciter, Pactione aut Victoria. Illam eligo. Et
omnino melius *Sapientia* id potius *extingui*, quam
armis & ferro rem in discrimen adducere.

Cicero
Philip. v.

*M. hi omnis pax cum civibus bello Civili utilior
videtur.* Idem
Philip. f. l.

Dies &
Tempus,
semper pro
regibus.

Etiam temporaria & parum firma. Nónne di-
vulsi animi intereà coalescunt? Errant, qui exacta
hîc omnia volunt & ad liquidum perdi cta. Acu-
tè simul & verè Curtius : *Nec fallebat Antipa-
trum dissentire ab animis gratulandum vultus, sed
bellum finire cupienti opus erat decipi.*

Lib. vi.

Disturnū
bellum us
noxius.

Rex prudens sæpè *moram mägis quàm bellum
metuet.* Liv. xxi.

Tamen plerisque placere video Finiendi mo-
dum alterum : qui *veram volunt & sine exceptio-
ne Victoriæ.*

Florus i l.
cap. xxi. r.

Victoria
plena vir-
lic condu-
cit :

Quæ splendida sæpiùs, quàm salutaris: nisi ma-
gnâ quadam prudentia moderaris. Nam ex vi-
ctoria cum nulla mala, tum certe tyrannis existit.

Cic. ad
Att. vi l.
epist. v.

Nisi consilio
vires regi-
tur.

Tu cave, & callidum Mucianum hîc audi : *Ini-
tia bellorum Civilium Fortune permittenda, Victo-
riam consiliis & ratione perfici.*

Tacitus
iii. Hist.

Auctores
motuum
sollendi.

Illâ adhibe, & imprimis semina motuum tolle.
Capita specie honoris aut muneris ablega, ut no-
va cupientibus auferatur dux & auctor.

xvi. An.

Instrumēta
remota.

Ipsos milites remove. Quos spargi per provin-
cias, & Externo bello illigari, pars consilii pacisque sit.

iii. Hist.

Sæpè

v. Hist.

Sæpe bellum externum firmam concordiam peperit.

Sallust.
ad Cæf.

Sed ante omnia Clementiæ vestigiis tu adhære. Neque audies importunissima genera hominum, qui tot miserorum civium sanguine satiari nequiverunt.

Leniter cū aliis agendum.

Indid.

Qui te ad crudeles poenas, aut aserba iudicia invocant.

Non audienda sanguinaria hi-

Indid.

Scilicet ut ipsi trahant, rapiant, & tamquam urbe capta, libidine ac licentia sua pro legibus utantur.

rudieps.

Cic. ad
Brut.
epist. 11.

Non, non : Brutustibi doctor melior. Cujus saluberrimum effatum, Acris prohibenda esse bella Civilia, quàm in superatos iracundiam exercendam.

Salutare consilium.

Idem pro
Marcell.

Judica à plerisque ignoratione potiùs, & falso atque inani metu, quàm cupiditate aut crudelitate civile bellum esse susceptum.

Sallust. ad
Cæf.

Ita res tuas augebis, ita famam, & efficies ut nec inimici quidem queri quidquam audeant, nisi de magnitudine tua.

Seneca 1.
de Clem.

Nullum ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusque est, quàm illa corona OB CIVES SERVATOS.

Decus regum, clementia.

Sallust.
ad Cæf.

SED ego hactenus, ô Princeps, quæ mihi utilissima facta visa sunt, quæque tibi usui fore credidi, quàm paucissimis potui, perscripsi :

CONCLUSIO.

Vell. 11.

Nunc votofiniendum volumen est.

Tacitus
14 Ann.

Et socios, cives, ac Deum ipsum precor. Hunc, ut tibi ad finem usque vitæ, quietam & INTELLIGENTEM HUMANI DIVINIQUE JURIS MENTEM duit : illos, ut quancumque concesseris, CUM LAUDE ET BONIS RECORDATIONIBUS, facta atque famam nominis tui prosequantur.

Et pro Principe votum.

ANNUO O REX REGUM.

N 2

JUSTI

JUSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITI-
CORUM
NOTÆ,
ET
DE UNA RELIGIONE
LIBER.

SUETONIUS IN AUGUSTO
CAP. LXXXIX.

IN evolvendis utriusque linguae auctori-
bus, nihil aequè sectabatur, quàm Præ-
cepta & Exempla, publicè vel privatim
salubria: eaque ad verbum excerpta, vel
ad domesticos, vel ad provinciarum e-
xercituûmque rectores, vel ad urbis ma-
gistratus plerumque mittebat: prout quis-
que monitione indigeret.

RE-

REVERENDO ET AM-
PLISSIMO

PRÆSULI
JOANNISARACENO
ABBATI VEDASTINO,

ET A CONSILIIIS STATUS
BELGICI.

NOTAS quas vides , & adjunctum *De una Religione* librum , aucta hæc variè aut innovata , tibi datum dicatumque imus , Amplissime Præsul : atque intimo meo voto , utinam majus aliquod aut speciosius munus ! Certè merebaris , & impensè ego volebam. Sed quid est ? Aliud præ manu nunc non erat , & differre diutius professionem hujus æris alieni , pudor meus & ingenuus animus recusabant. Tu ille es , cujus beneficia à quadriennio jam in me summa : qui advenientem in amicitiam tuam admisisti , aut potius advocasti ; fontem benignitatis tuæ ultrò reſerasti , & verè fontem ita largiter & perenniter in me fluxit. Nec in me tantum. Publica & testata beneficia tua sunt in omnes , quibus commendatio aut insigne aliquod est Religionis , Virtutis , aut Doctrinæ. Enimverò sacra si intuear , quis magis ea defendit , ornavit , ampliavit ? Aræ & templa vetera instaurata , aut nova instituta , tui operis sunt ; tui , religiosorum cætus correcti , aucti , propagati ; & uno verbo , omnes pietatis veræ , id est antiquæ , mystæ aut cultores , te habent decus , subsidium , portum. Quid aliæ virtutes ? Simile. Et cum nullâ in re mi-

nus ratio constare tibi videatur quàm in donando, mirâ prudentiâ domesticâ tuâ aut parcimoniâ fit, ut superlit semper quod dones. Nec ista in gratiam aut gloriam. Deo soli & usibus humanis imputas: & fructum beneficii unum censes, fecisse. Ut stellæ in cælo lucent, hoc tantum ut luceant: sic tu naturâ & inclinatione beneficus, sine aliâ affectatione aut aspectu. Orarum mirumque virum! & in litteris magis hoc lubet diffundere, id est, in te nostra. Quis earum titulum in Belgica sibi inscripsit, & te Patronum non ascripsit? Rarus: cum etiam eos qui colorem & speciem earum habent, juves. De Nicolao Quinto, egregio inter Pontifices, fama tenuit, cum sermo aliquando esset, de Musicis litteratisque viris, & diceret quispiam, *Poëtas aliquot bonos Romæ esse. Non credo illum subjecisse: cur enim ad me non veniant, qui etiam malis pateo?* Magni, sed & candidi animi vox. Quâ significabat, non compotes solum optimarum artium, sed & candidatos à se diligi: & in iis demerendis munerandisque decipi se, etsi non deceptum. Excitabat scilicet ita alios: & ad rem magis invitabat, cum & spem viderent honorari. Simile in te est: & quisquis nomen hoc litterarum habet, velamenta & infulas, ut sic dicam, præfert, quibus apud te exoret. Ah utinam in hac & aliâ virtute tibi similes, qui gradu similes! quorum aliqui (plerique nolo dicere) in illâ altitudine, nil nisi alti sunt: & ut cupressi, cetera steriles, præter speciem nihil habent. At verò in te laudanda etiam alia. Hoc in primis, quod curas tuas à singulis ad publica etiam profers: & patriam consiliis & prudentiâ opportunè juvas. En tenebras & confusionem temporum; tempestatem in mari, in terrâ; bella pro religione, pro imperio; diffidia cum veris hostibus, cum civibus; & omnia sic turbata aut desperata, ut pars consilii censeatur, consiliis non se miscere. Sed tu is obviam, & in quiete aut subductione aliorum, manum ad clavum porrigis: porrigis dico, sed advocatus. Ille, ille Rex post hominum memoriam Optimus Maximus, bona tua vidit, cum te coram vidit: illam dignita-

tem

tem corporis, eloquium oris, animi prudentiam: & statim in sanctius illud consilium, quod rerum statufque vocant, adscivit. Quàm judicio hoc fecerit, judicia omnium consentiunt. Qui te mirantur, ut Numam aliquem aut Lycurgum, sacris humanisque rebus, pacis bellique artibus, mixtum & idoneum: & in duplici munere, feliciter & industriè omnia, sic ut in uno alius, obeuntem. Ma&e his virtutibus PRÆSUL, & aliis, quas fileo: quia jam nunc gravari te sentio hos sermones. In quos nec me dedissem, nisi quia publicè interest, aliquod virtutibus præmium, aut præconium saltem esse: & ne iis sit tantum ex conscientia merces. Tu meum animum, quod præcipuè volebam, vides. Tuum nunc & postea; etiam tunc, credo, cum avulsus ab hoc corpore in æternis illis locis erit. Quæso ut ita censeas, & ejus obnoxii addictique testes, ac velut obfides, hos libellos capias: si per se haud magni pretii, operi tamen adnexos, cui pretium aliquod Fama adhuc esse voluit, & spero volet. Quod autem non perfeci uno tenore & protelo totum opus, non mea culpa aut ignavia est: sed valetudo interpellavit, tum & occupatiunculæ, quæ nimis sæpe diltrahunt aut divellunt. Fiat aliàs, si ille volet, qui super nos vult & potest: qui te AMPLISSIME PRÆSUL, Religioni, Patriæ, nobis diu servet. Lovanii, postridie Natalem Dominicum, ∞. Id. xcv.

JUSTI LIPSI
AD I. LIB. POLI-
TICORUM
NOTÆ.

POLITICORUM LIBRI.] Ita inscripsi, De titulo
liberum. nec perperam. Nam etsi propriè de principatu agimus, & ejus instructio mihi scopus: tamen & librorum prior pars velut communis ἀσφάλιον ad quamque Rempubl. est: & passim præcepta ad omnem Civilem vitam.

Sive Civilis doctrinæ.] Rectè ita licet vertere: imò Politicen ipsam Civilitatem Apulejus reddidit, de Philosophiâ: & Seneca Civilem ejus partem dixit.

IN CAPUT I.

Præloquium.

VETERUM monitis, imò & verbis.] Ita fecimus. Lapides & ligna ab aliis accipio: edificii tamen exstructio & forma, tota nostra. Architectus ego sum, sed materiam variè undique conduxi. Nec aranearum sanè textus ideò melior, quia ex se fila gignunt: nec noster vilior, quia ex alienis libamus, ut apes.

Pag. 7.
Forma
scriptura.

Duos Rectores, Prudentiam & Virtutem.] Sive duo etiam fulcra: sine quibus laudabilis & firma Respublica nullà umquam fuit, nulla erit. Tætigunt utrumque aliù: sed si neminem distinctè aut plenè præceptis id amplexum dixerim, libera magis vox erit quam superba.

Fulcra
bina
Reip.

I N C A P U T I I.

De Deo.

Pag. 8.

Pietatis
duo mem-
bra.

RECTUS de Deo sensus, in Deum cultus.] *Ita pietatem definiimus. Et hæc duo sanè præcipua ejus munera sive partes, Nosse supremum illud numen, & Venerari Lactanius: Omnis sapientia hominis in hoc uno est, ut Deum cognoscat & colat. A Sensu tamen veniendum est ad cultum. Idem: Sapientia præcedit, Religio sequitur: quia prius est Deum scire, consequens colere.*

Lib. I. I. I.
Instit.
cap. xxv.Lib. vi.
cap. iv.

Pag. ibid.

Dei pro-
prium no-
men igno-
ramus.

Ita appello Summum illud.] Heu miseriam! adeo à cognitione Summi illius remoti sumus, ut ignoremus & nomen. Ipse increpat: Cur quæris nomen meum, quod est Mirabile? Et Damascenus:

Lib. Ju-
dic cap.xii.
I. De Fi-
de, cap.
xii.Quod et
convenien-
tissimum.

Τὸ θεῖον ἀγνωστὸν πάντως καὶ ἀνόνητον ἐστὶ: Comprehendi omnino divinum illud non potest, neque nominari. Et si nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod miremur, pleræque gentes quadri-

litera. Sed cum eodem Damasceno sentio, nullum nomen aptius Deo tribui, τὰ ὄντες. Causa. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὴν ἔχει τὸ εἶναι, ὅλον π. π. λ. α. ὁμοῦς ἀπερὸν καὶ ἀόρατον: Universum enim illud Esse complectens in se ipse habet, quasi mare quod-

dam infinitum & immensum. Pulcherrime Hermes: Ἐστὶν αὐτὸς καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα. Ipse est, & quæ sunt, & quæ non sunt. Quo sensu? Ad dit. τὰ μὴ γὰρ ὄντα ἐφωτίσθη, τὰ δὲ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ: Nam & quæ sunt, aperuit; & quæ non sunt, haber in se ipse. Ille s. i. i. et est (Ægyptiorum templis rite inscriptum) τὸ παρὸν, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον: quod fuit, quod est, quod erit. Ille, ut Apostolus ait, ex

Poëman.
cap. v.Ad Rom.
xi.Hermes
Poëman.
cap. i.Dimissio
animi hic
iusta.

quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Hæc talia nec impie nec inscite dici possunt: sed quantum augustior & Deo dignior illa confessio! Ἀνεκλάλητος, ἀόρητος, σιωπῇ φανερός: ineffabilis, non dicendus, silentio exprimendus.

Deus men-
te purior.

Mentem solutam quamdam.] Mentem, sed mente subtiliorem. Hermes ille vere Ter maximus in his divinis: Ὑλῆς μὲν τὸ λεπτόμερές τερον, ἀήρ. αἶρος δὲ ψυχῆ. ψυχῆς δὲ, νῆς, νῆ δὲ, ὁ θεός. Materiâ subtrior, aër. Aère, anima, Animâ, mens. Mente, ipse Deus.

Poëman.
cap. v.

Præ-

Præditam motu sempiterno.] Rectè accipe: *Quo sensu Deus in motu & Virus perpetuo.*
 pro vitâ & actione sempiterna. *Aristoteles explicabit: Θεία δὲ ἐνέργεια, αἰθανομένη. τὸ δὲ ἐν ζῶν' αἰδιος, αἰσθ' ἀνάγκη τὰ θεία κίνησιν αἰδιότοι ὑπάρχειν.* Dei ætio, immortalitas, hoc autem est perpetua vita: ut necessum sit Divinitati motum perpetuum inesse. Nam de alio motu, sanè falsum. Ille omnia movet, immobilis: omnia quatit inconcussus. *Hermetes: Πᾶν δὲ τὸ κινεῖσθαι & ἐν ἐκ κινεῖσθαι κινεῖται, ἀλλ' ἐν ἐκ π. π. τὸ κινεῖσθαι δὲ ἐστὶν:* Omne motum non in moto movetur, sed in quiescente. Et id quod movet, quiescit.

II. De Cælo. cap. I II.

Porcian. cap. I I.

De Deo etiam vera dicere, periculosum.] *Qui enim scis, an dicas vera? Circumledis infinitum & æternum illud, tu pusille, tu mortalis. Atque hoc sensu, idud verum. Aliàs, non nego quin de Deo libere & verè dicamus, quæ de se ipse. id est, quæ in sacris mysticisque libris referantur.*

Qui meliùs scitur, nesciendo.] *Hoc quoque pari cautione & sensu: Curiosos tantum excludimus: quoniam, ut ait Basiliius, τῆς ψυχῆς νόσημα ἐστὶ τὸ κακῶς καὶ περιέργως ἐκ τῶν θεῶν θεωρεῖν:* Animi morbus est, male & superflue de Deo quærere. Quid autem quæramus? Cæli aut sideris unius naturam plenè nondum cepimus: & volumus cœli siderumq; auctorem? Vani, Vani! Poëtam audiamus:

Philetas.

Θεὸν νόμιζε, καὶ σέβει, ζῆτι δὲ μή.
 Πλείον γ' οὐδὲν ἄλλο τὸ ζῆτῆν ἔχει.

Deum esse crede, & colito, sed non quærito.
 Nam nihil habebis aliud hîc, quàm quærere.

Laert. in ejus vitâ.

Hilarius de Trin.

Sed & Bias olim monuit: θεὸν θεῶν λέγει, ὡς εἰσί: De Diis hoc tantum dic, esse. Pius noster scriptor magis piè: Deus religione intellegendus est, pietate profitendus est, sensu verò persequendus non est, sed adorandus.

Venerare, non rimare.

Cap. II.

Effectus tamen ejus.] *On nino Dei opera & effectus noscenda, si vis ipsum. Νόος ἐστὶν ἐν τοῖς νοεῖν, ὁ θεὸς ἐν τοῖς νοεῖν, αἰν' Hermes. Ut solem defluentem non directò, sed in aquis intuemur: sic Deum in operibus.*

Deus in effectis. & ab eis noscendus.

Affectus (si ita appellare fas.) Merito dubito, imò non dubito. Nam reverà affectiones nullæ in perfectâ illâ simplicitate naturæ, sed puræ res ipsæ. Damasc-

Affectus nullis in Deo.

in superstitionem & vanitatem, modò in neglectum rerum divinarum & contemptum. *Atqui, ut idem addit, ἡ δ' ἀλάτεια, καὶ τὸ μὴ εἶναι ἄρατον, ἄεστον :* Religio, ut nihil nimis, optimum: *Sitamen peccandum est, fateor tutius meliusq; peccari in hanc Superstitionis, quàm illam Impietatis partem. Νόσος δὲ μεγάλη ψυχῆς, ἀρετῆς, ἔπεται δόξα εἰς πάντα τὰ κατὰ ἱπακοῦσιν καὶ ἀγαθὸν εἶναι.* Magnus, magnus animi morbus est, Impietas: quoniam illum opinio & inclinatio ad omnia mala sequitur, boni autem nihil. *Et sanè eâ stante, numquam respublica stabit.*

In mediocritate virtus. Pejissima Impietas.

Pernicies Rerum publicarum.

Superstitio efficax ad regendum.

Usurarius hoc sive multi.

Virginitas Gallicana enthusiastia sive delusio.

Nulla res multitudinem efficacius regit, quam superstitio.] *Librius de Numâ: Omnium primùm, rem, ad multitudinem imperitam, efficacissimam, Deorum metum injiciendum ratus. Et multitudinem dico, non hanc togatam tantùm aut muliebrem, sed etiam illam accinctam & militarem. Quæ, ut idem Curtius ait, alioqui impotens, sæva, mutabilis, ubi vana religione capta est, melius vatibus quàm ducibus suis paret. Itaque usi vel abusi hac sæpè viri Principes. Ut P. ille Scipio, qui Jovem in Capitolio consulebat: Q. Sertorius, qui cervam circumducebat: C. Marius, qui Syram quamdam fatidicam, Martham: P. Sylla, qui in præliis præferre & ostentare solitus sigillum Apollinis. Et exempla plura. Sed illud Caroli VII. Galliarum regis eximium: cujus res accisas valdè reparavit hoc commentum. Virguncula fuit Johanna Lotharinga, (à Deone instincta, an humana aliqua fraude subornata?) quæ palàm ad Regem venit: & mira constantia asseruit divinitus se missam, pellendis è Gallia Anglis. Res relata ad consilium: suasa, dissuasa. Regi admittere visum, & prudenter. Ejus sanè aperâ, imò & ductu (nam arma gerebat, & viris præibat) Aurelianum arcta obsidione liberatum, & pleraque alia fortiter ac feliciter gesta. Ad extremum tamen vacillavit vaticinii fides, cum Johanna capta ab Anglis & Rhotomagum ducta, igne exusta est ut præstigiatrix.*

At tu fuge.] *Ab omnibus superstitio arcenda, a Principe maxime. Quem altus scilicet creditusq; animus decet: at Superstitio & aniles persuasuncule, ut cum poëta dicam,*

---- faciunt animos humiles formidine divùm,
De pressosque premunt ad terram.

Pag. II.

Principem dedecet superstitio.

Et

Hermes cap. I. I.

Lib. I.

Lib. IV.

Lucret.

Barbari
ad eam
prout.

Aus. semi
na ac pueri

Et sane vilium fere aut barbarorum est Superstitio.
Plutarchas : Εὐαλατὸν εἰς δεσιδαιμονίαν φροσὶ τὸ βαρ-
βαρικόν. Inclinant naturā ad superstitionem bar-
bari. Quod idem censebis de femineis imbecillisque
naturis.

In Serto-
rio.

Timor es
comes &
angor.

Deos à superstizioso timeri.] Intellege, ser-
vilitate timeri. Nam duo vitii huius propria, Nihil
timor, Nihil cultus. Seneca : Superstitio, error
insanus est. Amandos timet; quos colit, vio-
lat.

Epist. cap.
xxiv.

Intellectus
satus in
versu ve-
ren.

Modesta
religio
Principi
convenit.

Religentem oportet esse, religiosum nefas.]
Mens prisca huic versui, religionem cum modo ha-
berendam, ut omnia bona : quae talia esse desinunt, si
ille absit. Nam religiosum prisca dicebant in vitio,
& cum copiā quādam immodicā, ut Mulierosum, Vi-
nosum. Si autem alicui modus hic servandus, certe
Principi : imo omnibus qui in Rep. versantur. Ni-
caphorus Gregoras haud inscite : Τὸ γὰρ μόνον αἰθε-
ρήεντι τῷ νοῦ τῇ καὶ θεῶν θεωρίᾳ, ὁρεσι καὶ ἀστρονομίᾳ ὄν-
τα ἀναθεῖναι αἰσθητικῇ. ὅστις δὲ καὶ τῆς αἰρέσεως καὶ πολιτικῆς
ἡσυχασεν ἡ βίη, καὶ πλεονέχῃ πνεύματι παύσιν, ἔπει-
λα ὀδύνην ἐς τὴν βέλτεσιν καὶ σωτήριαν κατέστη. Nam
qui in unā Dei contemplatione mentem defigit,
huic tali montes & speluncæ conveniunt. At qui
unā cum virtute civiles etiam mores conjunxit,
& notitiam sibi paravit rerum variarum, ille ve-
rò populum ad optima & saluberrima ducere
idoneus est.

Hist. 112.

Religio in
vita &
salu.

Optimus animus, pulcherrimus cultus.]
Breviter hoc ipsum & acute Lactantius : Religio-
sissimus est cultus, imitari. Etiam Hermes Ægy-
ptius : Ὁρσκέειν τὸ θεὸν μίμνῃ ἐνὶ μὴ εἰνεν κακόν. : U-
nicus (certe præcipuus) Dei cultus est, non esse
malum. Possem hic quadam apposite & vere : sed
Megarensis ille Sapiens mihi inlclamat, αἰετὶς τῶν
καὶ ἐν ὁδοῖ.

Lib v.
Instit.
cap. x.

Moysen illum Ægyptium.] Historiola,
quam assexi, amœna & hodie utilis est. Tu, si lubet,
ab auctore eam pete.

CAP.

I N C A P U T IV.

De Fato

ET vocem Fata sequuntur.] *Hac ment e veteres Fata voluerunt Jovi præsto esse cum si-
lo & tabulis , ad inscribenda ejus dicta. Latinus
Paçatus : An ut illi majestatis tuæ participi Deo
feruntur assistere Fata cum tabulis : sic tibi ali-
qua vis divina subservit, quæ quod dixeris scribat
ac suggerat ? Et Marcianus Capella Parcas , scri-
bas Jovis appellat, quòd ejus decreta in æreas ta-
bularum referant. Ovidius assegit :*

Pag. 12.

Fatum,
Jovis vet-
bum.Veterum
involuta:In Paneg.
ad Theo.Metam.
xv.lib 5. de
Civit. c.
viii.

Cap. xiv.

----- cernes illic molimine vasto

Ex ære & solido rerum Tabularia ferro.

Ipsi homines, tamen in parte,] *A Deo enim
sunt, ait Augustinus, omnium potestates, quamvis
ab illo non sint omnium voluntates. Ab uno &
perpetuo illo bono, jure amovemus omnia mala. Tri-
smegistus : Αὐτὰρ δὲ τὰ ποιοῦν πᾶσιν κακὸν, & δὲ
αἰσθῆν νομίζοντες. πῶτα γάρ ἐστι τὰ πάντα τὰ τῇ φύ-
σιν περιπόρεια, ὥσπερ ἰὸς τῶν χαλκῶν, καὶ ῥύπος τῶν
σώματι. ἀλλ' ὃ τ' ἰὸν ὁ χαλκουργὸς ἐποίησεν, ὅτε τ' ῥύ-
πον ὁ ποιητὴς γλύκεν, ὅτε τ' κακίαν ὁ Θεός :* Ab
ipso conditore nihil malum aut turpe esse existi-
mandum est. Hæc enim sunt effectiões quæ-
dam adherentes & concomitantes ipsam gene-
rationem, sicut ærugo æs, & sordes corpus. At-
qui nec æruginem faber fecit, nec sordes auctor
produxit, nec malitiam Deus.

Voluntas à
Fato im-
munis.
Nec ad
mala, n. si
à se, impel-
litur.Libr.
xxiii.

Nullis consiliis vel auxiliis vitamus.]
*Ammianus : Nulla vis humana vel virtus me-
tuisse umquam potuit, ut quòd præscripsit fatalis
ordo, non fiat.*

Fatum in-
evitab. l.

**Hæc fati superi certasse minores!] Ita Ju-
piter ipse apud alium poetam**

Me quoque fata regunt.

Pag. 13.
Deus non
subest Fa-
to.Ovid. ix.
Metam.
Lib. i.

*Et Apollo Pythius apud Herodotum: Τὴν περὶ μὲν τοῦ
μοίρου ἀδύνατον ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ θεῶν : Decretam for-
tem nec deo quidem est effugere. Impiâ senten-
tiâ dicam, an stultâ ? Cur enim numen vincatur à
Fate? Numquam certant. Et nos ipsi cum Deum su-
pra Fata esse dicimus, magis Stoicis contradicimus,
quàm aliquid pro re dicimus. Nam quæ hic compa-
ratio? Præinde est, ac si ambigam Judexne super sen-
tentiam sit, an ipsa super illum. Sed mutare, iniqui-
J. Lips! Operum Tom. iv. O unt;*

*Nec id ta-
men mu-
tat.*

*Consilia
nostra sibi
Fatum
aptat.*

*um, Fata an Deus potest? Abi inepte: scito eum
nolle. Et hoc satis. Ordinem fati æternæ series re-
git, cujus hæc prima lex est, stare decreto.*

*Seneca
II Natu.
Quæst.*

*Consilia corrumpit.] Quæ aut mala
scilicet immittit, aut nec bona fortunat. Tῶς
γὰρ θεῖος ἔσται συμπερχόμενος ἀθροίαις τῶν τῶν ἀνθρώπων
βελούμεσσι τε καὶ πράγμασι, πονηρὸν αὐτοῖς ἀπαντᾷ τὸ τέ-
λος, καὶ σφόδρα τοι ἐναντιώτατον ἔσται τῷ βελήφορῳ ὁ ἐκ-
ληφόρος, ἔσται ἀνδρείος ὁ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ ἔσται σφόδρα βελού-
μετος ὡς ἀσφον τελευτῶσαι πέρας, καὶ τὴν ἡνναίαν καὶ ἀν-
δρικώτατον πράγματι, ἀναδρόν τε καὶ μάλιστ' αἰσχροῦ ἢ
ἢ τῶν κερτυνται : Nam ubi divina Providentia
non commilitat consiliis actionibusque homi-
num, malus iis exitus obvenit, & cogitationibus
valde adversus. Nam tunc neque vir consul-
tus, consultus est; nec fortis, fortis; sed etiam sa-
pientissima consilia insipienter desinunt, & gene-
rosa maxime ac fortia facta turpem & infamem
exitum consequuntur: Livius breviter, de Gallo-
rum adventu ad Urbem; Occæcat animos For-
tuna, ubi vim suam ingruentem frangi non vult.
Sed & Demosthenes, cum Athenienses suos videt
consilio nihil facere, aptè clamat; vereri se μή τι θεῖαι μό-
νιον τὰ πράγματα ἐλαύνει : ne quid divinum rebus
se inferat & adhæreat: nempe hoc à fato.*

*Niceph.
Greg. lib.
VII.*

Lib. v.

*Ut quod accidit, etiam meritò accidisse vi-
deatur.] Lucania eadem mens:*

*Fata per
causas
agunt.*

*Hoc placet, ô superi, vobis cùm vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen?*

Lib. VII.

*Et re vera is ordo caussarum & eventuum, ut etiam
humanâ ratione non aliter cadere debuisse judicemus.
O mira sapientia! quæ res omnes ita dirigit & flectit,
ut tamen ipsi illuc ivisse videamur. Quid ergo? Ad
peccatum impellit Deus? Non, non, sed ad lapsum.
Id est, res & fortunas mutat; ab alto dejicit, ab imo
attollit; & hæc talia externa; sic ut nos ipsi consiliis
factisque gradum nobis struimus ad fatalem illum la-
psum, sive ascensum. Ut qui in vinculis à lieto re du-
citur, plerumque sponte it, trahendus tamen nisi eat:
ita hic.*

*Trahit nos
sæpè Deus
in externa
mala.
Sed cum
culpa ta-
men no-
stra.*

*Tibi quis hîc fructus.] Fructum unum &
præcipuum expressi, Patientiæ: licet alterum nunc ad-
das, Scientiæ. Vos qui in Regno aut Republicâ, scitè:
ferri & volvi omnia sursum, deorsum, & nullus rei
eodem semper loco stare fortunam.*

*In Fato
confide-
randa vo-
luntatis
rerum.*

*Seneca
Contad
Helviam.*

Regi.

Sen. O-
stavia.

Regitur fati mortale genus,
Nil sibi quisquam spondere potest
Firmum & stabile.

Tacitus
III. AN.

Atque ut nosler ait, rebus cunctis inest quidam
velut orbis, ut quemadmodum temporum vices,
ita & morum vertantur: imò & imperiorum. *Græci*
floruerunt: post hos Afri, post hos Romani, post hos
Scythæ: & qui scio an non brevî novâ aliqua gens?
Nam fati maligna perpetuaque in omnibus rebus
lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimû;
velociùs quidem quàm ascenderunt, relabantur.

Hodie sic,
eras aliter.Regna im-
firma.Sen pater.
in Præfa.
1. Contr.

--- Sic omnia verti

Ovidius
Metam.

Cernimus, atque alias assumere pondere gentes,
Concidere has.

Niceph.
Greg.
VII.

Stare in fastigio Scythæ sive Turcæ jam video: &
stare. A multis annis nulli eorum progressus: profectò
(verè ruginor) spectant casum. Hæc talia, quis-
quis rebus consiliisque interes, considera: & quan-
tum humano ingenio potest, prævide quò inclinent
se fata: & tu ad illa. Nam miser quid pignes? καὶ
ὅ ἐξ αὐτῶν ἐοικέναι τοῖς ἀποσπασμένοις ἀνθρώποις, ὡς ὅτε μὴ
συναισθηνέμεν ἔχει τὴν ἀνάσσειν δεξιάν, τῆς τοῦ καὶ γῆ καὶ θαλάσσης
μέλει, καὶ αὐτὸν ὅσπερ πρὶ δραπέτην καὶ τῆς δίκης
ἀλάστορα δραστηρίως ἐπιληψόμενα: ex ipsiis factis homo

Fatorum
devergia
videnda.

discat, quæcumque cooperantem & commilitan-
tem non habent supernam dexteram, his terram
& aërem adversari, tamquam fugitivum aliquem
Dei & Justitiæ violatorem efficaciter persequen-
tia. At contrâ, quò Fatum vergit, alia etiam omnia: &
velut viam illi muniunt ignari aut inviti. Cæsar ad
Principatum venire debet? Societatem cum illo Pom-
pejus coëat, & calidè erehat juxta sese. Deicere
postea vult? Frustrâ. Caussam dumtaxat armo-
rum præbeat, turpiter & imperite ex Italiâ fugiat,
aleam de summâ re uno proelio jaciat festinanter.
Romanos imperare fatum est? Annibal à Cannis
Romani non petat: Philippus fœdus sine effectu
cum illo ineat, & navis cum legatis velut casu ca-
piatur: ceteri item reges quiescant, & alii post alios
vincantur, fatali omnium ignaviâ. Quid de ho-
dierno Europæ statu cogitem, fileo. Sed Fatum quid
tibi vis? Quod telum sibi toin me injick? Ecce nun-
cius, * PLANTINUM illum metum, quo neminem
ego, nemi me fideliùs amavit; illum pulcherrimæ
artificum columnen, & Nili mei lucem, abiisse. Heu, heu,
ego vivo & scribo?

Illuc o-
mnia se
dant, tra-
cta occulto
fune.Tacitus
xv. AN.* Objit
Kal. Ju-
liis, anni
c15.15.
LXXXIX.

IN CAPUT V.

De Conscientiâ.

Pag. 15.

POTEST contingere nocenti ut lateat, latendi fides non potest.] *Imitatus est & argutè extulit minor Seneca:* In Hippol.
 Scelus aliqua tutum, nulla securum tulit.

IN CAPUT VI.

De Probitate.

Pag. 16.
 Probitas, proba.

ESSE, quàm videri, probus malis.] *Machiavelum ergo nemo audiat, qui simulatam nescio quam virtutem Principi induit, & scenæ servientem. O dogma ad Principis perniciem pariter & subditorum!*

Honestum ei vile est, cui corpus nimis earum est.] *Cato Censorius in hanc sententiam: Cultius magna cura tibi, magna virtutis incuria.*

Apud
 Ammian.
 lib. XVI.

IN CAPUT VIII.

De Usu.

Pag. 19.

Experientia in Rep.
 opus.

QUISQUIS in re Civili intellegens haberi volet, opus ei *Experientiâ*] *Multa & pulchra apud Philosophum in loco vide, quem hic citavi. Illud certum. Intellegere te aliquid ex lectione vel auditu in rebus Civilibus posse, atque etiam judicare, tangere aut tractare eas non posse, sine usu.*

IN CAPUT IX.

De Memoriâ rerum.

Pag. ibid.

Historia
 compendiosa laus, &
 fructus.

PLURA ad Prudentiam confert.] *Si nulla quidem res ad Prudentiam publicam privatamque facit, facit Historia. Quam Leoni futuro Principi, Basilii pater jam Princeps, egregie commendat, verbis quæ merito adscribo: ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεται μὴ κατόνως. ἐν αὐταῖς γὰρ ἀρίστεως ἀκόπως, ἅπτερ ἐπερὶ συνῆξαν εἰκότως. καὶ μάτοισι συνέχεται ὡς τε τῶν ἀνδράων ἀρεταίς, καὶ ὡς τῇ φαύλῃ κακείᾳ, ὡς τε τῶν βίαις πολυτέρεσσι μεταβολαῖς, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπορρήματων ὡς ἐναλλαγαῖς, καὶ τῇ ἡσυχίᾳ τὸ ἄσκηται, καὶ τὸ τ' ἀρχῆς ἐν μέλει.*

Cap. LVI.

μεζύπτωτον, καὶ ἀπλῶς εἰπῖν, τῶν μὲν φαύλων πῶς ἀμειβῶν, τῶν δὲ σωθεῖσιν πράξεων ὡς ἀντιδόσεις, ὧν ὡς μὲν φύρης, ἵνα τὸ ἐκείνῃ δίκης πείρην μὴ λάθης, πῶς δὲ κατεργασίας, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπέθλων κατεργασίας; Per Historias veteres ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alii cum labore collegerunt, atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in eâ conversiones: mundi hujus instabilitatem, & Imperiorum præcipientes casus. Et, ut verbo complectar, malorum facinorum poenas, & bonorum præmia. Quorum illa fugies, ne in divinæ Justitiæ manus incidas; hæc amplectêris, ut præmiis quæ ea comitantur, potiaris. Hæc Græcus ille Imperator, in libello quem Κεφάλαια παραινέσεων inscripsit: probo, pio, & digno quem Principes legant.

Basilii
Memoria.

Eadem ad Civilem hanc partem utilissima.]

Tag. 20.

Non tamen omnis Historia, ne erres. Ut aurum non quævis terra gignit: sic nec hæc promiscua, Prudentiam Civilem. Quæ illa igitur? Ea, quæ tres has

Quæ Hi-
storia
Politico
utilis?

Notas habet: Veritatem, Explanationem, Judicium. Id est, quæ legitima Historia est, & perfecta. Nec enim talem ego umquam censuero, cui trium horum aliquod deest. Prima Nota, VERITAS est. Ut

Ea quæ
Vera sit:

nempe res eventusque omnes puriter & ex fide narret, nec quidquam (quod nimis ferè inclinant scribentium animi) haustum ex vano velit. Olim &

nunc rara virtus: & à quâ non affectu solum aut aspectu plerique abeunt, sed specie etiam virtutis.

Nam fidem in Principem aut statum censent, narrare aliquid non ex fide. Atqui hæc fundamentum operis est: καὶ ἡ ἀλήθεια (ait in hac ipsâ re Dio-

nysius) ἀρχὴ φρονήσεως τε καὶ σοφίας: & Veritas, principium prudentiæ simul & Sapientiæ. Ut

animanti oculos si eruas, reliquum corpus inutile reddas: sic Historiam, si ab eâ hoc lumen. In falsâ errante, quomodo non fallare semper & erres? Talis

firmiter numquam te diriget, aut tuas actiones. Nota altera EXPLANATIO est. Ut rem scilicet non fideliter tantum narret, sed disponat etiam

Quæ plac-
na sit.

atque exponat. Quomodo, & quare, quidque gestum sit, addat: ut non modò casus eventusque rerum, sed ratio etiam causæque noscantur. Magna

hæc laus, & Polybio iudice, ita necessaria, ut usum non habeat quæcumque eâ caret. Ἰστορίας γὰρ, in-

quit, ἐὰν ἀφίλη πὺς καὶ Διὰ π, καὶ Πῶς, καὶ Τίνος χάριν ἐκτε-

Evius
xxii.

Præfat.
Archzol.

Tacitus
i. Hist.

Lib. iii.

ἐπείχθη, καὶ τὸ πρῶτον πότερον ἔχει τὸ τέλος,
τὸ κατελεσμένον αὐτῷ, ἀγωνισμα μὲν, μίσθμα δὲ ἔ-
στιν : Ab Historia siquis auferat, Quare, Quo-
modo, Quo fine quidq; sit actum & an ex ratione
satis ceciderit; quidquid in ea reliqui, id ludicrum
magis erit, quàm doctrina. *At nota tertia, JUDI-
CIUM. Ut discrimen lumenque rebus adhibeat : &*
hæc probet (sed breviter, & quasi aliud agens,) hæc
damnet. Quod præcipuum munus Aunalium reor,
ne virtutes fileantur; utque pravis dictis factisque
ex posteritate & infamia metus sit. O pulchra ista
pars! & quæ actiones vitamque omnem format &
dirigit. Si à judicio tamen profecta directo. Nam pra-
vus aliquis aut imperitus, frustra illuc se dabit : &
cum suo tamen irrisu magis, quàm nostrâ noxa. Quia
vanitas statim apparet. Hæ sunt tres illæ Notæ, quas
in quacunque Historia repperies, Veteri siue Nova,
scito purum probumque esse illuc aurum. Scrutare.

*Quæ mi-
xia judi-
cii.*

Tacitus.
III. Ann.

*Judicium
Historico-
rum, qui
nobis pro-
bi.*

*De Thucy-
dide sen-
tentia,
nostra*

*Sed visne etiam ad specimen distindere scriptores
aliquot tales tibi ingeram? Faciam: etsi in hoc judi-
cio, judicium meum ipse in judicium mitto. Distin-
guam per Tempora & Gentes inter Græcos veteres
duo sunt mirifice mihi probi.*

THUCYDIDES: qui res nec multas nec magnas
nimis scripsit, sed palmam fortasse præcipit omnibus
qui multas & magnas. Elocutione tota gravis &
brevis, densus sententiis, sanus judiciis: occulte ubi-
que instruens, actiones vitamque dirigens orationibus
& excursibus pæne divinus. Quem quò sæpius legas,
plus auferas: & numquam tamen dimittat te sine sui.
Alter ab isto est

De Polybio.

POLYBIUS, qui multa & pæclara libris XL. com-
posuit: sed pars pleraque, aut tota perit, aut muti-
lata ad nos venit, cum fraude generis humani. Ille
judicio & prudentia Thucydidi haud dispar, cura &
stilo solutior. Qui excedit, abruptit, diffundit, & sæpe
non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta
& salutaria ubique ejus monita: & quem ego hoc ma-
gis Principibus commendatum velim, quòd anxia in
eum inquisitione non opus, sed sensus suos aperit &
revelat ipse. Nam Thucydides sæpe arctior & obscu-
rior: eoque qui circa Principem magis, quàm Prin-
cipi aptus.

*De Plu-
tarcho.*

Inter Græcos medios PLUTARCHUS est. Qui non
Historiam proprie, sed particulas Historiæ scripsit
& ablegit. Illustrium virorum vitæ. Sed dignus ta-
men, si quis alius, Principe scriptor. Qui judicium
mini-

mirifice format, & diffusa ac plana quadam scribendi via ad Virtutem ubique & Prudentiam ducit. Sed ad illam magis: & nisi fallor, melior omnino quam acutior doctor.

XENOPHONTEM prætereo? Absit. Sed laudatissimus ille Cyrus ejus non habet hic locum, quem magis ad exemplum vitæ, quam ad fidem verum scripsit. In reliqua Historia (Græcæ inquam, aut Persicæ) sane suavis ille, & fidus, certe circumspectus scriptor: è quo tamen haurias magis Prudentiam hanc Civilem, quam ut ultrò eam propinet. Sententias quidem & dogmata rarò miscet. Sed juvit nos hic egregie viâ alia. Cùm Thucydidem adhuc latentem, & in sua manu ut opprimeret (ô candidam, & ab omni emulatione vacuum mentem!) primus ipse protulit & divulgavit.

Fam inter infimos quoque Græcos duo sunt, quos non contemno. Prior est NICETAS CHONIATES, qui res Græcæ imperii scripsit, orsus à * Johanne Comneno Alexii F. ad urbem captam, sive ad Baldwinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: sed dignissimus notitiâ: purum rectumque ingenium, si aliud illo ævo. Stilus etiam operosus, poëta & Homerum sæpe respiciens: at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit, & fida. Crebra apud eum & opportuna monita: judicia non libera solùm, sed sana. Ad summam, legite vos Politici gratiam mihi aliquis pro indicio habebit. Certe debet.

Alter est, NICEPHORUS GREGORAS, qui historiam & filum narrationis ejus excepit, at non laudem. Scripsit enim ab urbe captâ res, ad Andronii Palæologi posterioris mortem: sed nequaquam pari castigatione aut industriâ, & vitia plura traxit sui ævi. Superfluit, aut evagatur: & res orationesque proprias miscet, indecorè, imò ineptè. Judicia tamen ejus crebra, & plerumque recta: causæ eventuum curiose posite: pietas inculcata, & multa opportunè ad primam illam causam relegata, id est Deum. Sanè Providentiam & fatum non alius scriptor asseruit magis. Legendus cùm hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque ejus Historia ab ævo nostro non disfidet: imò lites dissensusque in Sacris reperies, haud dissimiles hodiernis.

LATINI sequuntur. Quorum agmen CORNELIUS TACITUS mihi ducat. Ante Livium? Inquires. Non eloquentiâ, aut aliis virtutibus: sed iis quas

quas nunc consideramus, Prudentiâ, & Judicii notis. Quis illo verius narrat, aut brevius? Quis narrando magis docet? In moribus quid est, quod non tangat? In affectibus, quod non revelet? Mirabilis omnino scriptor, & qui serio hoc ipsum agit, quod non agit. Nec enim Historia solum est, sed velut hortus & seminarium præceptorum. Ut ii qui vestes acupingunt, ingeniose gemmas inserunt, sine confusione aut noxa formarum: sic iste passim Sententias, serie narrationis nihil omissa aut læsa. Scaber tamen quibusdam & obscurus videtur. Suone vitio, an ipsorum? Nam acutè arguteque scripsisse fateor: & tales esse debere, quicum legent. Ideo Consiliariis magis Principum, quàm ipsis commendo: qui habeant hunc Sapientiæ simul & Prudentiæ verum ducem.

De Sallustio.

Alter est C. SALLUSTIUS; omnino primus, si libros modò ejus haberemus. Sed Historiarum corpus illud totum periit: & ex his pauculis, admirari eum magis libet, quàm anxie judicare. Illud video, Thucydidi simillimum esse: & ideò quæ de illo dixi, dixisse hic me puta.

De T. Livio.

Tertius est T. LIVIUS, magnitudine quidem & majestate operis ante omnes. Diffusus ille & placidus, in concionibus maxime disertus; & talis omnino qualem Fabius descripsit. Patavinitas ei objecta ab Asinio: id est, nisi fallor, sermonis quedam peregrinitas, nec tam in verbis quàm stilo toto. Nos quoque spinum eum alibi, aut siigidum, imò *εὐπρόσπινος* agnoscimus: derivari libenter tamen in exscriptores hanc culpam. Judiciis sententiisque bonus est, etsi non frequens. Quid refert? Pro ipso loquitur docetque copia tot eventuum & exemplorum.

De Q. Curtio.

Sequuntur scriptors duo, velut proprii Principum, & assidue iis in manu sinuque habendi. Q. CURTIUS: qui me iudice probus est legitimusque Historicus, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus facilitas, in narrationibus lepos. Adstrictus idem, & profluens; subtilis, & clarus; sine cura ulla accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus supra quàm dixerim facundus. Quòd si varium magis argumentum habuisset; fallor, aut varie Prudentiæ eximium magis specimen præluisset. Sed Alexander, quid nisi bella?

De C. Cæsare.

C. CÆSAR res suas ipse digessit: compositè sanè, & pari modestia ac libertate. In stilo sunt quæ culpam, sine ejus tamen culpa. Nam malam aliquam & alii nam marum accessisse, satis militiquet. Prudenti-

dentiam non è verbis ejus hauries, sed è factis: & maxime Militarem. Commentarii enim sunt, & nihil pollicentur præter nudam simplicemque narrationem.

Inter mediæ ætatis scriptores (proh dedecus!) non est quem pro mediocri Historico laudem. Adeò labente imperio barbaries statim & squalor omnia occuparunt: & si qui scripserunt, ii fere ad vana delapsi, falso vera, aut majora vero, miscuerunt. AMMIANUS tamen MARCELLINUS fidei & judicii satis clarus est, modò stili.

De Am-
miano.

LAMBERTUM etiam SCHAFNABURGENSEM haud plane contemno in rebus Germanicis.

De Lamb.
Schafna-
burgense.
De Roder.
Toletan.

Ut nec RODERICUM TOLETANUM, in Hispanicis. Uterque bonus, quantum potuit in tali ævo.

At patrum & nostro ævo videtur Historia se commovisse. Scripsit eam ante annos paullo minùs centum PHILIPPUS COMINÆUS, ita laudabiliter, ut nihil verear componere eum cum quorvis antiquorum. Incredibile est quàm ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subinde instruat nos salutaribus rarisque præceptis. Et id diffuse, Polybiano quodam exemplo. Quamquam reverà Polybium aut talem aliquem ille nec vidit: & hoc quoque laudem ejus auget, quòd tanta præstitit, litterarum omnium rudis, solo usu rerum peritus, & naturali quàdam judicii bonitate. Itē nunc scioli, & linguarum aliquà cognitionunculà vobis placete. At Princeps noster hunc legito, & Enchiridium CAMINÆUS illi esto. Dignus Alexandris omnibus hic Philippus.

De Comi-
næo.

PAULUM ÆMILIUM comitem huic do, qui in Gallis, & res quoque Gallicas scripsit, etsi non Gallus Ludovicus XII. decus hoc Italiæ abstulit, & vindicavit sibi. Ille, ut rem dicam, pene unus inter novos, veram & veterem Historiæ viam vidit, eamque firmo pede calcavit. Genus scribendi ejus doctum, nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutius inclinans, & relinquens defigensque aliquid in animo sermō lectoris. Sententias & dicta sæpe miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus scrutator, severus iudex: nec lègi nostro ævo, qui magis liber ab affectu. Dedecus æri est, quòd minùs ille placeat, quasi pauci sint qui capiant hæc bona. In tantis tamen virtutibus etiam hæc labeculæ. Quòd stilum parùm nectit, & spargit dividitque eum in minuta quædam membra. Hoc cum in omni seriò orati ne parum congruum, tum in Annalibus mini-

De Paulo
Æmilio

mè: quorum est, ut ille ait, tarda quaedam & iners scriptura. Deinde, quod inæqualis. Alibi nimium anxius & castigatus, ideoque subobscurus; alibi (sed rarerè) laxus & solutus. Vetus tatis etiam nescio quid affectat in nominibus hominum, locorum, urbium immutandis, & in veterem formam redigendis: sæpè eruditè, interdum vanè, sed, ut ego judico, semper indecorè. Quorsum Chartierius Gallorum Cancellarius, Quadrigarius mihi sit? Ille ipse Cancellarius, dicatur Præfectus juris? Et ubique rex Tarraconensis, Castulonensis, Dux Geldubensis: qui nobis & majoribus fuerunt, Aragoniæ, Castellæ, Geldriæ? Talia infinita sunt audacter & ambitiose innovata, & cum fraude pariter ac cruce lectoris. In his, & paucis aliis, si refingere leviter eum nobis fas: (audeo dicere) virtum daremus supra omnem hanc novitiam, & ad priscam laudem.

Tacitus
de causis
corrup.
Eloq.

De Franc.
Guicciardino.

Sunt & ævi nostri Historici duo, quos tangam. FRANCISCUS GUICCIARDINUS, prudens peritusque scriptor, & qui tales lectores suos facit. Liber est & verax; ab affectibus immunis; sit tamen ab odio, quod retegere mihi non semel videtur in Ducem Urbinatem. Sententias bonas utilesque inserit, sed parum adstrictas. Vitia duo propria hujus ævi non effugit, quod & justo longior est, & quod minutissima quæque narret. Parum ex lege aut dignitate Historiæ: quæ, ut Ammianus ait, discurrere per negotiorum cellitudines affueta, non humilium minutias indagare caussarum. Sed nec orationes ejus satis vegetæ mihi, aut castigatæ. Languent sæpe, aut solute vagantur. Denique uno verbo, inter nostros, summus est Historicus; inter veteres, mediocris.

Lib.
xxvi.

De P. lo-
vio.

PAULUS JOVIUS multorum judicia magis acerba, quàm libera experitur. Acriter valde in virum eunt. Ego de eo sic censeo. Stilo bonum gravemque esse, & plane ad Historiam: judicio ac fide ambiguum. Ubi affectus non distrahunt, rectum; ubi illi adsunt, obnoxium. Ad gratiam scilicet se dat & auram. Laudationum nec causam sæpe habet, nec modum. Gentis suæ, Vastio, Medicæis, nimis ex professo addictus. His quidem ita, ut Laurentium Medicem parricidii reum velut apud iudices agat. Orationibus quoque aut frigidis interdum aut ineptis. Laudandus tamen legendusque ob multiplicem & variam rerum seriem, quas rediget composite & dili-

Et dilucide in unum Historiæ corpus. Imò nec in Persicis aut Turcicis tam vanus, quàm videri volunt: Et fidem ei in plerisque adstruunt Turcici Annales, qui nuper * prodierunt.

* Hoc anno, edente Jo. Leunclavvio De Petro Bembo.

De PETRO BEMBO aliquid addam? Illustri dignitate Et famâ vir fuit: quàm tamen Historiâ suâ Venetâ apud me non auxit. Facet in narrationibus, vel friget: in verbis affectatiunculas habet materie aut viro serio parum dignas. Nulla vox nisi ex Tulliano aut Juliano penu: Et quæ sic dici non possunt (quippe nova, vel iis ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipsa etiam tota scriptio Et formulæ sic compositæ, quasi hæc omnia Romæ gestâ, Et republicâ illâ stante. Sunt in quibus rideam; sunt in quibus indignor. Et cum tam curiose à verbis sibi cave-rit, reperio alibi, quæ non dicam Tulliana non sint, sed vix Latina.

Hæc judiciz nostra super præcipuis Historicis sunt. Nec enim omnes sane advoco. Quid opus? Bonis ad usum Et exemplum hæc satis sunt improbis ad calumniam plus satis.

IN CAPUT X.

De Doctrinâ.

AD Prudentiam facit validè.] Omnis omnino Doctrina ad Prudentiam facit, Et animi interior ille cultus. Tacitè enim acuit, Et judicii vim format. Aristoteles dicere solitus: Η ῥῆξις ὁρασις δὲ τὸ πρὸς τὸν αἶρα λαμβάνει τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ δὲ τὸ μετὰ τὸν ἄνθρωπον: Aspectus à circumfusio aëre lumen accipit, mens à doctrinâ.

Pag. 20. Doctrina mentem illustrat.

Apud Diogen. Laert. in Aristot.

Quia animum ad accipiendam illam præparat.] Nam animus noster per se ferox, mollescit per doctrinam Et se frangit, discitque affectus Et omnes motus magis habere in Potestate. Plutarchus pulchrè: Οὐδὲν ἰσχυρότερον Μουσῶν ἐνδοξείας ἀπολαύσαν ἀνθρώποι τοσούτων, ὅσον ἐξ ημερῶν τῆ φύσεως, ὑπὸ λόγῳ καὶ παιδείᾳ, τὸ λόγῳ διζυμένῳ τὸ μέγιστον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποκαλῶσαν: Nihil majus ex Musarum placido commercio homines capiunt, quàm quòd naturam mitigent, & mansuecam faciant Ratione & Doctrinâ, amplectentem ex iis Modestiam, & quod Nimis: Et fugientem. Itaque idem ille scriptor Marcio Coriolano Et Mario hoc de fuisse ostendit, summis alio-

Pag. 24. Eadem animam domat: Modestia inserit.

In C. Marcio Coriol.

In Mario.

Ab hac vacui ruerunt.

alioqui viris: qui, inquit, si Musis Gratisfque litassent, non impetu ablatis tam foedum & turpem rebus suis exitum dedissent. Considera.

Ad rem
transfe-
renda Do-
ctrina.

Haurienda, sed ad usum.] Absit enim Princeps hic desideat, aut in meditatiunculis consenscat. Ut qui ignem à vicino petit, non illic hæret, sed ablato eo domi focum suum accendit: sic capiendi à Doctrinâ igniculi illi Prudentiæ, & ad usum actionemque Civilem transferendi sunt.

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.]

Redun-
dans scien-
tia, inutili-
tis.

Egregiè in hac re Aristippus. *σεμνωτορδύς πρὸς ἐπίτο-
λυμαθία, ἔφη, ὧστερ ἔχ' οἱ πλεῖστα ἐοδόντες καὶ γυναι-
ζορδοί ὕμνῳσι μάλλον ἢ τοῖς δέοντι ἄριστο φερομένην, ἔταος
ἔχοι πολλά, ἀλλ' οἱ χρησιμὰ ἀναγκάζοντες, εἰσι παρ' ἡ-
μῶσι :* quopiam se jactante ob multi-scientiam, dixit, Ut non ii qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis qui modicè: ita non qui plurima, sed qui ultimissima legerint, docti censendi & studiosi. Ergo modus tenendus, præsertim Principi. Nec immeritò Julianus Desertor (aliàs magnus & multiplici virtute Imperator) malè audiuit, tamquam Græculus litterio, & Philosophis nimium deditus. Sed nec Hadrianus extra culpam affectatæ supra modum doctrinæ. Peccavit pariter Michaël Ducæ filius, Byzantii Imperator, qui, ducente Michaële Psello, ita totum literis se dedit, ut gubernatio rerum penes alios esset, & turpiter imperium debonestaretur. Ego sane Trajanum aliquem malim, doctum leviter, sed vigilantem, serium; quàm Principem otiosum & in literis deliciantem.

Laërt. in
Aristip.

Julianus
hic nimis.

Et Hadri-
anus:
Et Mi-
chaël.

Ammian.
xvii.

Joh. Zo-
narus in
Annal.
tom. ii r.

Modus in
Scientiâ.
Non tota
ea spernen-
da.

Tenuitque, quod & difficillimum, ex Sapientiâ modum.] Pulchra gnome & admonitio. Sed quis igitur ille Principi aptus modus? Ego hunc censeo, ut neque nihil, neque omnia discat. Nam Ludovici. um Undecimum valde damno, qui filium Caroli omnium bonarum artium rudem voluit, Ne esset, ut aiebat, in consiliis capiendis refractior, & tenacior sui sensus. Et mehercule hoc est affectus. Nam illum jam regem duo trësve homunculi, & ii ex vilissimis, huc illuc pro suo arbitrio circumegerunt, cum magnâ subdito:um indignatione & damno. Gothorum causa, pæne dicam justior. Qui, cum Amalasuinthæ egregia femina filium suum Atalaricum liberaliter institui docerique curaret, coetu facto ad eam venerunt, querentes regem suum, nec recte nec decenter institui. Nam ista omnia litteraria longe à robore

Procop.
de Bello
Goth.
Lib. i.

robore & armis abesse, imò effæminari iis animis & ad timorem traduci. Quare hæc omitteret, & Magistros exueret, satis amplis doctoribus instructus, majoribus suis. Parère Amalassuintha debuit, cum rogantium postdamno. Hæc mala & barbara sunt: atque omnino seriâ institutione formandi imprimis illi, qui ita nati sunt, ut bona malaque eorum ad rempub. pertineant. Qualis ea esse debeat, * alibi fortasse fufius, hic & in compendio dicam. In Livio legi de Servio postea rege. Eruditum artibus, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Tales, neque alias, in Principe ego quæram. Credo triplices eas esse: ad Splendorem, ad Prudentiam, ad Virtutem. Primi generis Eloquentia est & Linguarum scientia. Opus sane iis, vel in legationibus audiendis, vel in consiliis, vel in publicis alloquiis. Infantem esse Principem, turpe, & detrahit auctoritati. Sed quæ eloquentia eum decet? Tacitus de Augusto præit: Erat ei prompta ac profluens, & quæ Principem deceret, eloquentia. Profectò talis aliqua conveniat, non morosa illa aut affectata, & quæ artem aut studium præferat. Quid tamen Tiberiana illa? De quo idem scriptor, Artem calluisse quâ verba expenderet, validum sensibus, aut consultò ambiguum. Mihi non displiceat. Imò in Principe maturo jam ævi & regni, hanc ante illam probem. Profluentia & facilitas sermonis sit adolescentiæ, statæ ætatis hæc liberata & examinata oratio. Sed & si interdum ambigua aut involuta, haud damnum. Quia sic opus inter exploratores aut callidos, qui sæpe legationis aut alia specie accedunt. De Linguis censeo, non nisi eas discendas, quarum apud subditos aut vicinos crebrior usus. Mithridates hic se jactaverit, qui omnes suarum ditionum: superfluum est, & pompæ magis, quàm usus. Romanos illos proceres, vix lego alias calluisse à Latinâ & Græcâ: & sufficiebant, quia sparsæ & communes fere per terrarum orbem. Noster Latinam inter omnes discat, eatenus ut leviter (si opus) in sermone uti possit, sed maxime ad legendum. Quæ disciplina melior, non comprehensa hoc sermone? Nec versiones vim illam aut indolem semper habent. Addiscenda est, & facile potest, si Præceptor adsit iudicio probus, qui non circumducatur per varia & supervacua præcepta. Pauca hæc, & lectio, in brevi eam dabunt. Addiscenda autem eò magis, quia etiam nunc quasi commune vinculum est, quod Europam inter se commercii litterarum & sermonis jungit.

Tacitus
xiv. Ann.

Tacitus
iv. Ann.

Lib. I.

xiii.
Ann.

Ibid.

Assumenda saltem
utilis.

*In libris
De Institutione.
Artes Principis dignæ.
Trium generum.

Eloquentia, & cuiusmodi.

Linguarum
scientia.

Et inter
eos Launa

Ejus militas.

Politica
& Histo-
ria.

Qui legen-
di in Poli-
cis.

Physica
non sper-
nenda.

Meteorolo-
gica utilis.

Geogra-
fica.

Astrolo-
gica.

jungit. Scio viros Principes in grandiori jam ætate, cum sum viderent, assumpsisse, spretam aut neglectam male in juventute. Sed pergo. Ad Prudentiam palam faciunt Politica & Historiæ, quas dixeris eorum fontem. Quod illa præceptis complexa sunt, hæ præiuerunt exemplis: & prudens aliqua meliorque mens hauriet semper ex istis. Hæc propria & peculiaris lectio ac palæstra Principum: se atque otium hic exerceant, incredibili suo & alieno fructu. Sed in quibus auctoribus aut libris? De Historicis jam diximus: de Politicis, nemo mihi ante Aristotelem: cui Platonis leges & Rempublicam, & Xenophontis Cyrum velim addi. In hac classe pono Militaria, cujusmodi vetera & nova noster legat. Inter veteres, Leo Imperator bonus est, in libello huic rei scripto; inter novos sunt multi & erunt, judicio tamen eligendi. Ad hanc partem etiam addo, Physica, Geographica, Astronomica, Geometrica. Omnia hæc ad Prudentiam necessum est, non dicam plene scire, sed tamen libare. Physica primum, quia mentem attollunt (quod idem in Astrologicis) & abducunt à vano metu aut admiratione rerum. Plutarchus sapienter considerat, & notat in Pericle. Quem ait præceptorem habuisse Anaxagoram, à quo imbutus scientia rerum sublimium & cælestium, non solum alto fuit animo, sed & oratione erecta, longe à plebeja & futuli loquentia. Nec vero, inquit, hunc solum fructum Pericli dedit Anaxagoræ consuetudo, sed etiam omnium superstitione liberavit, quæ terrorem ex rebus æreis aut æthereis imprimit ignorantibus earum causas. Quem eximit naturalis disciplina, & pro terrificâ & urente superstitione tranquillam inserit cum bona spe religionem. At Geographica quidni noverit, ut unâ provincias & membra sui regni? Prorsus ad consilia facit (delectationem omitto, quæ maxima & liberalis est) ad consilia, inquam, facit situs terrarum, & magnitudines, atque intervalla nosse; tum etiam portus atque aditus flumina, maria, montes; denique præcipua opida & muritiones; & siquid aliud eximium Deus in machinâ istâ inferiore ostendit. Astronomica addidi, ut tempora anni, imò & tempestates, noverit aut præfagiat: dies noctesque alibi diversas; communiter cursus siderum, & alia jucunda, sed & usui ad opportunitates aggressionum terræ aut mari. Polybius

lybius hæc diffundit, & Principi aut Duci bono commendat, in libro suo IX. Idem & Geometrica. Ac reverà ad castra locanda, opida munienda, propugnacula struenda, tormenta dirigenda, utilem hanc esse partem nemo negaverit, & Principi hæc tenus tangendam ut possit judicare. Nam multum operæ studique in istis postremis ponendum, haud dicam: nec probo vel Afiorum reges quosdam, vel Castellæ Alphonsum Decimum, qui totum Mathematicis aut Astrologicis, cælum potius coluere quàm terram. Atqui haud magnos etiam reges eos fuisse, res & facta clamant. Carveat Princeps ne subtilia hæc & inducentia nimis eum capiant: non item minuta alia. Quod Neroni objectum à gravi censore Tacito est: Nero puerilibus statim annis vividum animum in alia detorsit. Et pingere; cantus, aut regimen equorum exercere. Hæc indigna magno Principe: cui sedere illud summi Poëtæ debeat,

Geometria
ca.Medicæ
hæc habenda.

XIII. An.

Virgil. vi.
Æneid.

Tu regere imperio populos Romane memento:

& ad hunc finem atque artem, alia artium dirigere ac referre. Architectonica tamen non abjicio Utile & decorum aliquatenus ea scire: atque utinam utantur nostri, non ad Palatia aut Arces solum, sed ad opida tota struenda, quod veteres fastidiant. At verò tertii generis artes, ad Virtutem. Principem probum moribus, ingenio modestum, constantem adversum metus, æqui amantem esse, publice expedit: & hæc talia per doctrinam etiam inferuntur. Ethica facient, & quàm verè ac proprie Philosophiam licet dicas. Agrippinam non audiemus Neronis matrem, quæ filium, ait

Architectonica
adhibendaVirtus
Principem
debet.Ad hanc
Ethica.

Cap. I II.

Suetonius, à Philosophia arcuit, monens imperaturo contrariam esse. O feminam alia quoque improbam! quid ais. Imperaturo contrariam? Ita, qui ex libidine imperium volet gerere, divina & humana jura sfernere: quod tuus ille eximie fecit. At qui bene, juste, feliciter imperare; instrumentum & adjumentum ei Philosophia est, sed habita etiam cum modo. Aptissimus in hac parte Plutarchus erit, cujus omnis scriptio cum prudentiâ & virtutem inserit; cui Senecæ libellos aliquot addere, valde sit è meo voto. Jesum Syrachidem etiam commendando, de quo verissime Basilius Imperator ad filium: e libris civiles & regias virtutes colligi atque hauriri. Libros autem sacros tractari interim & volui, etiam cùm non dico, dico.

Plutarchi
commendatio:
Senecæ,
Syrachidæ.

Cap. ult.

Quis

Musica
remota.

Quis enim nescit caput in virtutibus Pietatem esse? Petatur è suo fonte, & in omni parte doctrinæ miscatur. Hac præcipua in Institutione sunt: à quâ molliores illæ artes Musicen & Poësin sperno: aut certe non exigo. Themistoclis dictum Principi conveniet: qui cùm rideretur ab iis, qui scitiores & gnari magis talium artium viderentur, At ego, inquit, lyram aut psalterium tractare nescio, urbem quam parvam acceperim, claram & magnam reddere, id scio. Nec dissensit ab hoc iudicio Philippus Macedo. Cujus Alexander, cùm scire aliquando & suaviter cecinisset: Non te pudet, inquit, tam benè canere? Et addit Plutarchus: Satis enim est, si vel audire vacet regi canentes alios, & Musis abundè honorem habet, si in huiusmodi artibus exercentes se spectet. Hoc si Græci, multò magis Rōmani. Et scribit Cornelius nepos: Scimus Musicen nostris moribus abesse à persona Principis, saltare etiam in vitiis poni. Atque hæc si arceo, quid de fabellis ad corruptelam factis? In qua numero Amadæus est, ingeniosi nugatoris proles, pestilens liber, si umquam fuit, & natus blande inficere aut interficere iuventutem. Fugite Princeps & Aulici, qui vera & seria amatis. In clausula moneo, plurimùm hæc profutura, sed & interdum non profutura. Ac vere de Commodo Imperatore Lampridius: Sed tot disciplinarum magistri nihil ei profuerunt. Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula institutores habentur. Nota. Cavendum ab aulicis corruptoribus in ipsa Aula, & nil nisi serium ac probum ad juniores Principes admittendum.

In Pericl.

Fabulosa
historia
inimiles,

JUSTI LIPSI. AD II. LIB. POLI- TICORUM

NOTÆ.

IN CAPUT II.

De præstantiâ Principatus.

REGNUM res inter deos hominesque pulcherrima.] *Dictum simillimum in Isocratis Evagorâ : Πάντες ἀν ὁμολογήσασιν τυραννίδα, καὶ τὴν θεῶν ἀρχὴν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, μέγιστον καὶ σεμνότετον καὶ πλεονεχέστερον εἶναι : Omnes fateantur, Regnum, inter divina humanaque bona, maximum, augustissimum, & summo studio appetendum esse. Atque ego si me effundere in asserendo laudandoque Principatu velim, benigna materia est, & ingenium servit : sed malo te hæc ab aliis petere, qui in Politicis scribendis habent hæc dissertationunculas velut pro præcipuo scopis. Mihi aliam mens est. Et tamen quidquid ad rem dici potest, semina ejus in Textu nostro jacta ferè habes. Quod scito me (semel monito) alibi servasse.*

Pag. 24.
Regni
præstantia

Nos stri-
ctius mal-
ta dixi-
mus.

IN CAPUT III.

De Fœminarum imperio.

PRO iisdem consensu aliquot gentes.] *Pleraque gentes in Christiano orbe, excipio Gallie regnum. Sed & veteres Asiatici ita usurparunt. Arrianus : Νενομισμένοι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐπὶ δὲ Σεμιράμει, καὶ γυναῖκες ἀρχὴν αἰνούν : Receptum solitumque in Asiâ, jam inde à Semirami, etiam fœminas imperium in viros exercere.*

Pag. 26.

Fœminas
imperare
mos.

De rebus
Alex. ?

IN CAPUT IV.

De Electione & Successione.

MINORE discrimine sumi principem, quàm quæri.] *Affidet Cornelianæ huius sen-*

J. Lipsi Operum Tom. IV.

P

ten-

Pag. 27.
Ad manũ
Principis
capiendus.

tentiae illud Irenes Imperatricis in re simili : Ὡς δὲ βασιλεία μὴ δὲ δόντου ζητῶν , παρόντος δὲ μὴ με-
 κινεῖν : Quòd nec absentem Principem quære-
 re oportet, nec præsentem demovere.

Apud
 Nicer.
 Chon.
 1. Ann.

I N C A P U T V.

De Initiis & Mutatione in deterius.

Pag. 28.

Ante im-
 perium
 multi boni,
 non in ipso.

SIVE etiam Regni ipsius natura hoc fert.]
 Potui addere causam tertiam, falsam de regna-
 turo opinionem. Nam quod Galbæ olim evenit, qui
 omnium judicio dignus imperio, nisi imperasset:
 id multis aliis, qui in bonâ sse, adepti denique impe-
 rium ostendunt eo se minores. Nec temerè à Pittaco
 dictum : Ἀρχὴν ἀνδρῶν ἀφαινοῦς : Imperium virum
 ostendit.

Tacitus
 1. Hist.

Regnum
 depravat.

Diuturnitate in superbiam mutant.] *Aegre*
scilicet tam magna felicitas fertur, atque ita ipse
 Tiberius post tantam rerum experientiam, vi do-
 minationis convulsus est, ait meus scriptor.

Tacitus
 VI. Ann.

Imperium iis artibus facillimè retinetur.]
 Clare & pulchre pro hac sententiâ Polybius, cum
 querit cur Hispaniæ tam citò à Carthaginensibus
 amissæ? Nam, inquit, aliter censebant quæri
 imperia debere, aliter servari: nec imbiberant,
 eos optimè retinere dominia, qui in iisdem in-
 stitutis perseverant, quibus ea initio sunt ad-
 epti. At verò illud clarum testatumque exem-
 plis est, quòd homines felicitatem assequantur
 benignitate in alios, & bonâ de se opinione. Ii-
 dem, cum adepti quæ voluerant, ad injurias &
 impotentiam in imperiis delabuntur, fit meritif-
 simò, ut unà cum imperantium mutatione, ipsi
 subditi se & affectus mutant.

Lib. x.

I N C A P U T VI.

De fine Principis.

Pag. 28.

Externa
 bona a
 Principe
 postulân-
 tur.

VT ea opibus firma, copiis locuples.]
 Populus ab his externis Principatum bonum
 maxime metitur. Itaque legi non sine risu in Me-
 xicanâ Historiâ (libenter & jucundè ritus novi
 illius orbis considero) morem iis fuisse, ut cum re-
 gem

Lopez
Gomara.Mos Indo-
rum.

gem alium consecrarent , is juraret in hæc verba :
Justitiam se administraturum. Nullum è subdi-
tis oppressurum. Bello fortem futurum. Effe-
cturum ut Sol cursum splendoremque suum ten-
neret , nubes pluerent , rivi currerent , & terra
produceret omne genus frugum. *Quæ postrema,
etsi unius dei propria , tamen & alii à suis regibus
expectabant.* De Burgundionibus , *Ammianus*.
Apud hos rex appellatur generali nomine Hen-
didinos , & ritu veteri , potestate depositâ remo-
vetur , si sub eo fortuna titubaverit belli , vel
segetum copiam negaverit terra. Quemadmo-
dum solent Ægyptii casus ejusmodi assignare re-
ctoribus. *Et quid fatuitatem accussem ? Vetus hæc
opinio, imò sapientissimo Homero prodita : & sub bo-
norege vult omnia externa etiam bona. Sic enim
Ulysses ad suam Penelopam:*

Odyss. τ.

----- ἡ γὰρ σοκλῆος ἔργον ὄρω' ἰκάνη.
Ὡς τε περ ἡ βασιλῆος αἰμύμονος , ὅς τε θεοδῆς
Ἀνδροσπὶν ἐν ποταμοῖσι καὶ ἰφθίμοισιν ἀνείσων,
Εὐδίκιαν ἀνέχησι. Φέρει δὲ γαῖα μέλανα
Πυρρὰς κ' κελεύας , βριθῆσι δὲ δένδρεα καρπῷ
Τίκτη δ' ἔμπειρα μῆλα. θάλασσα δὲ παρέχ' ἰχθύς
Εἰς ὠνησίης. ἀρετῶσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτῷ.

----- tua laus latum conscendit olympum,
Sicut percelebris regis , qui numina curat,
In multisque probisque viris jura æqua mi-
nistrat,
Ipsa illi tellus nigricans , prompta atque be-
nigna,
Fert fruges segetesq; , & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes , & suppeditat mare
piscēs,
Ob rectum imperium. Populi fors tota
beata est.

Spart.in
Hadr.

Nec rempublicam tuam esse , sed te rei-
pub.] *Hadrianus Imperator* in concione sæpe
dixit, ita se rempublicam gesturum, ut sciret po-
puli rem esse , non propriam. *Vox aurea , & res
multò magis, cum præstat.*

Reip. Prin-
cips servit.

I N C A P U T VIII.

De Regno Virtute firmando.

[**L L E** reipublicæ status optabilis.] *Par-* Pag. 31.
*tem hic magis Polybianæ sententiæ , quàm ipsam
expres-*

expressi. Atqui digna adscribi. Εἰ γὰρ ὁ ὅμοιός τις ἀρχὴς ἵται πάντας πολιτείας, δι' ὧν αἰρετὴς ἢ φθόκος συμβαίνει γίγνεται, ὥς τε θανάτους αἰτῶν καὶ πῶς στυγερὰς. εἰ δ' ἐστὶν ἡ καὶ νόμοι ὧν μὴ αἰρετὰ, τὰς τε καὶ ἰδίᾳ βίαις τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀπειρίαι καὶ σφραγίδες, τὰ, τε καὶ ἡθὺς ἢ πόλεως ἡμεῖς ἀπὸ γὰρ ζῆτον, καὶ δὲ φθόκος, πτωχὸν ἔχον.

Lib.vi.

I N C A P U T I X.

De Imitatione & aspectu civium
in Principem.

Pag. 32.

In principem
iuditi ex-
stantur.

QUALES in repub. Principes, tales cives.] *Theodoricus rex Gothorum ad Senatū popu- lumque Rom.* Facilius est errare naturam, quam dissimilem sui Princeps possit rempublicam formare. *Plato etiam exerte :* Μηδὲς ἡμᾶς πείστω, ὦ φίλοι, ἄλλα δάπτει καὶ ἴσον μετὰ ἄλλων ἂν ποτε πάλιν τὰς νόμους, ἢ τῇ τῶν θειοκρατορῶν ἡγεμονία. μηδὲ γὰρ ἄλλα γίγνεται, μηδὲ ἄνθρῳ ποτε γενή- σθαι : Nemo nobis persuadeat, ὦ amici, ullā ratione citius aut facilius civitatem leges moresque immutare, quam Principum exemplo præeunte: neque aliter nunc esse, nec in posterum umquam futurum. *Ut igitur regulam oportet rectam esse, ad quam cetera adestantur : sic merito Principem, ad quem alii diriguntur.*

Apud
Cassiod.
III Var.
epist. xlii.De Leg.
IV.

I N C A P U T X.

De Justitiâ necessariâ regnis.

Pag. 33.

Iuliz tur-
pe dictum.

LI C E T, sibi libet.] *Julia Augusta dictum* Est, privignum suum ad supremum invitans. Et addidit amplius : An nesciste Imperatorem esse, & leges dare ; non accipere ? Scilicet, ut *Vellejus ait*, magnitudinem fortunæ suæ peccandi licentiâ metiuntur, quidquid liberet pro licito iudicantes. *Ammianus obscurius, sed hoc ipsum dixit :* Nulla vacat quæstio pravitatum apud eos, qui quod volunt, maximas putant esse virtutes. *Ab hoc fonte Persarum iudicum illa responsio Cambyse,* roganti num qua lex permetteret nuptias cum

Libr.
xxvii.

cum sorore ? Illi negarunt talem se invenire, sed quamdam aliam quā liceat Persarum regi facere quidquid libeat. *Aequè turpis & perniciofa illa Anaxarchi adulatio. Qui, cum Alexander lamentaretur ob Clytū interfectū, nec solatia admitteteret, dixit, Ignorare illum, cur veteres sapientes Justitiam adfetricem Jovi fecerunt. Nimirum, quia quidquid à Jove decretum, id jure quoque factum sit. Anaxarchitales, sed occulti, utinam non bodie apud imperantes !*

Anaxarchi perniciosum.

Apud Arrian. De reb. Alex. lib. iv. & Plut in Alexand.

IN CAPUT XI.

De Justitiæ administratione.

CAUSSAS reosque audiat.] *Ipsēne ? An per alios ? Utrumque : & hoc magis. Certe quin ipse quoque interdum Justitiæ illud munus in publico utiliter ac decore obeat, non puto ambigendum. Veteres Imperatores ac Reges fecere : & Caroli etiam Magni Constitutio hæc legitur. Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni hebdomadā unum diem ad causas audiendas sedere volumus. Populo autem dicatur, ut caveat de aliis causis ad nos reclamare, nisi de quibus aut missi nostri, aut Comites, eis iustitiam facere noluerint. Ubi finem etiam hujus consilii vides. Nempe ut per supremum illum judicem, jura sicubi labat, corrigatur, firmetur.*

Pag. 35. Ius posit debet. qm Princeps interdum dicere.

Medeatur noster Princeps.] Utinam, utinam ! Ludovico Galliarum regi xi. hoc propositum : & causidicina illa, vera tabes Galliæ, nunc non esset, si ille pauculos annos fuisset. Exorietur alius, & efficiat ut tandem viperæ istæ sibilare desistant.

Leges & lites recipiendæ.

Comin. cap. cxv. Apud Flor lib. iv. cap. ultim.

IN CAPUT XIV.

De Fide.

IN Capitolio vicinam Jovis opt: max. esse voluerunt.] *Credo hanc eandem mentem esse in Livianis verbis Apud quos (Romanos) juxta divinas religiones Fides humana colitur. Et pro-*

Pag. 39. Fides pro dicitur.

Lib. ix. in Orat. Posthum.

fecto sanctitas quedam in ipsa fide. Scytharum legati ad Alexandrum pulchre : Jurando gratiam Scythas sancire, ne credideris. Colendo fidem, jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & deos invocant : nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallent deos.

Curtius
VIII.

I N C A P U T X V.

De Modestia.

Pag. 41.
Promi ad
Superbiâ
reges.

IN alto positum non alta sapere, difficile est] Certe difficile. Et magnæ felicitatis est, à felicitate non vinci. *Ut quisvis haud facile multum vini fert: non item abundantem fortunam. Da mihi circumspexitissimum regem: tamen inter tot obsequia fortunæ, non satis cauta mortalitas est. Natura, educatio, adulatio depravant.*

Augustin.

Curtius
VIII.

In eam remedium
cognitio
sua.

Saladini
præclarum
factum.

Thymoleon
magni mo-
destia.

Non minùs hominem se, quàm hominibus præesse, cogitet.] Hoc primum remedium & cautio à Fastu, se cogitare. Externa illa omnia sunt quæ te instant; æstimari debes à teipso. Illa abeunt, veniunt: tu quides, nisi vile infirmumque corpus? Vide non quid in te magnum habeas, sed quid tuum. Saladinus, Christianorum olim terror, qui Syriam, Aegyptum, & Africa bonam partem subegit, morti iam vicinus in cogitationem hanc serio descendit: & salam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in hastâ sublimem ferri iussit, cum acclamatione, Hoc unum ex domitore Orientis testare. O virum illa & majore fortunæ dignum, qui tam benè eam cepit! Nihil hîc proprium aut tuum. Corona, sceptrum, & omnia hæc ad quæ stupemus, à Deo sunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatusque dux, qui Dionysium Sicilia ejecit, & in illustri gloria vixit, exemplo hîc tibi est. De quo Probus: Nihil umquam neque insolens, neque gloriosum ex ore ejus exiit. Qui quidem cum suas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quàm se in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quòd cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluissent. Nihil potest magis sapienter, magis Christianè.

In Thy-
moleon.

Magnas

Magnas arbores diu crescere, unâ horâ
extirpari.] *Remedium alterum, cogitare Super-*
bie assiduam comitem, Dejectionem, & Pœnam.

*Superbie
depressio
adhaeret.*

Seneca
Herc.
Fur.

Dominare tumidus, spiritus altos gere,
Sequitur superbos ultor à tergo Deus.

Iaërt. in
Chilone.

*Nihil altum ille, præter se, vult. Eique proprium, πὴ
ῥῆς ὑψὺ καὶ πεπεισμένῳ, πὴ δὲ πεπεισμένῳ ὑψοῦ :* erecta de-
jicere, dejecta erigere.

Vidi cruentos carcere includi duces.]

Remedium tertium, à fortuna varia nimis & incer-
ta. Hodie magnus es? Cras alius, aut nullus. Fu-
gurtham in carcere, Perseum in custodia obiisse sci-
mus: & patrum memoria, quàm illustre exemplum
Tomambais est! Ille Aegyptii Afiæque Sultanus,
in veteri & felicissimo regno, non solum eo subito
exiit, sed & vita. Arbitr paullo ante vita
necisque gentium, in urbe sua principe, multo vi-
catim per ludibrium, circumductus, infami la-
queo, & manu carnificis, strangulatus est. Quid
sub idem illud ævi, Attabalipa in novo orbe ma-
gnus Rex, nonne in carcere, post infinitam vim
auri quasi pro vita extortam, amisit & vitam? In
eodem tractu, rex regum Mexicanus, nec visitata
quidem morte obiit, lento igne per summum crucia-
tum usulatus. Quæ tam tragica exempla meri-
tissimo verbis Senecæ concludo: Quod regnum est,
cui non parata sit ruina & proculcatio, & do-
minus, & carnifex? Nec magnis ista interval-
lis divisa: sed horæ momentum interest inter so-
lium, & aliena genua.

*Varia &
miseranda
fors regum*

*Tomam-
bais exitus*

*Attaba-
lipæ.*

*Quahutl-
moci.*

De Tran-
quillitat.
Animi,
cap. xi.

Oratio pressa.] *Ut moneta illa optima, quæ*
pretii plurimum habet in parva mole: sic sermo, qui
sensus. Quid visurus sim, nescio. Sed verbosos valdè
& unæ sapientes, nondum ego vidi. Cæterum hæc
Brevitas imprimis decet Principem. Tacitus de Gal-
bri: imperatoria, inquit, brevitæ adoptari à se Pi-
sonem pronunciat. Causa apud Demetrium Pha-
lereum hæc: Nam præcepta & iussiones, quæ Prin-
cipi conveniunt, brevibus verbis formantur; pre-
ces autem, quæ humilioribus, verbosæ & longæ
esse debent.

*Brevis
sermo opti-
mus.*

i. Hist.

Ammian.
ib. xxv.

In cultu ne exuberet.] *Juliani imperatoris*
familiæ dictum fuit: Turpe esse sapienti, cum
ani-

*vestis, &
hæc talia,
negligenda*

animum habeat, captare laudes ex corpore. *Et sane viri magni, incuriosi rerum istarum levium. Carolus noster Quintus in veste restrictus. Ludovicus XI. cultu corporis neminem familiarium antecitit. Julius Agricola (ita scribit de eo Tacitus) cultu modicus; sermone facilis; adeo ut plerique quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, visu aspectoque Agricolâ, quærent famam, pauci interpretarentur. Sic de Annibale Livius: Vestitus nihil inter æquales excellens, arma atque equi conspiciebantur. Et quid exemplis opus? Uno verbo, plerique illi veteres ἀπλῶς ἐσφωτῶν εἶχον, ἐκ δὲ σκεδῆς, αἱ δὲ δὲ τῆ ψυχῆς βασιλείης ὄντες, καὶ ἄνδρες τῆ πλῆθους ἀμφεργν. ὡς δὲ ἐκτὸς ὅμοιοι πῆς ἀρεταῖς ἐφασκόντο.* Leviter & sine curâ seipso habuerunt, non ab apparatu, sed ab animo reges; & introsum à plebe differebant, extrorsum vel gregariis similes videbantur. *Ego Græcorum imperatores (imagines enim exstant) sine risu non aspicio, in purpurâ: in auro, in gemmis, & à capite ad calcem non regiæ, sed muliebri: er cultos.*

In Agric.

Synes.
Orat. de
Regno.

Pag. 42.

Munditias mulieribus convenire.] Ideo
Hesiodus quoque monet:

Μηδὲ γυναικίῳ λυγρῶ χροῖα φαιδρυνέσθ
Αἴετα.

II. Oper.
& dier.

Nimia &
affectata
pompa
spernenda.

Nec muliebri se comptu lotuque polito
Vir quisquam.

Nec aliter de externâ omni specie cenfeo.]

*Ut in comitatu, in victu, in omni tuâ vitâ quàm minimum sit Tragœdiæ & pompæ. Cari imperatoris illud exemplum non omittendum, quia nec vulgatum. Synesius ita narrat. (Carino tamen adtribuit, per errorem, uti opinor: quia * Carus res in Persas gessit, Carinus contra mollis, deses, & nullâ expeditione nobilis.) sed ita narrat. Bellum inferebat Persis, & jam Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è suo commeatu capere jussit, mox ex hostico (Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hostium legatos, qui adveniunt. Atque illi opinabantur futurum primò, ut ad Proceres quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo, ad Imperatorem. Atqui inciderant casu in ipsum jam cænan-*

Cant. de
Regno.

* Vide
Vopiscum &
Eutrop.
De Caro
narratio
attenta.

cenantem. Circumstabat frequens miles sed auro aut argento nihil cultus. Ipse veste puniceâ indutus, jacebat in herbâ. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium : & in eo frustula quædam falsæ suillæ carnis. Cùm autem legatos vidisset, nihil turbatum ajunt, nec quidquam immutasse, sed vocasse ad se ultro, & dixisse, Scire quodd ad se venissent. Nam Carum hunc ipsum esse. Jubere igitur ut renuncient juveni suo Regi, nisi resipiscat, futurum ut intra unam Lunam omnis eorum silva & omnis ager, magis nuda & lævia sint, quàm Cari ipsum caput. Et simul cum dicto pileum sustulit, & caput ostendit tam glabrum quàm galea ejus quæ adjacebat. Et si quidem appeterent, jussit manum in ollam mittere : sin minùs, statim abire, & extra Romana præsidia esse, tanquam legatione omni jam defunctos. *Ita me Deus amet, hæc virum olent, imò heroëm.*

I N C A P U T XVI.

De Majestate.

TRISTITIAM & arrogantiam exuas.]

Quæ duo imperitæ nonnulli adsumunt, quasi conciliandæ Majestatis. Plutarchus hos tales taxat.

Qui mentem non habent, Reges & Principes, inquit, imitantur imperitos statuarios, qui existimant colossos suos magnos & venustos futuros, si tibiis quammaximè deductis, & inflatos, & hiantes fecerint : sic isti gravitate vocis, & torvitate aspectus, & morum asperitate, & insociabili quadam vita, dignitatem & majestatem imperantium exprimere se censent.

Pag 42.
Eterna
superbia
non ad
Majestatem.

In Comment.
ad
Princip.
indoct.

Viles plerumque, qui nimium civiles.]

Omnino abstractione quadam opus iis qui gubernant, & nimis vulgo se vulgent. Pericles sedit : qui antea familiaris maxime & comis, simul temp. attigit,

ab omni cœtu amicorum & convivis se abjunct, vitæ genere quodam subducto, & planè mutato.

Causam Plutarchus adjungit. Δεναὶ γὰρ, αἰτ, αἰ φιλοφροσυνῶν παντός, ὅτις ἀειχρυσός, καὶ δυσλόχοι ἐν συνουσίᾳ, τὸ αὐτὸ λέξαν σερμῶν :

Comitas enim facile fastum omnem atterit, & in familia-

Nimis comis
mias
haupta
na.
Periclis infestum.

In Pericl.

miliari consuetudine ægre custodias illud opinionis de te augustum.

I N C A P U T XVII.

De variis Virtutibus decoris Principi.

Pag. 44.

Ne regant
fæminæ.

Interdum
suadeant.

Isabellæ
reginæ
laus.

NEC tamen conjugum imperiis obnoxius.] Nam quod subsidium in eo, ut inquit Tacitus, qui à fæminâ regatur? Cui tamen humili & servili viro plerumque feroces & militares gemes obnoxias esse, Aristoteles notavit: & hodie nos videmus. Sed ut imperia mulierum, ut consilia non semper damno. Utiliter sæpe eas Princeps audiet: præsertim si qua à natura paullo magis facta ad prudentiam & virtutem. An Augustum pœnuivit, Liviam suam audisse? Ferdinandum Hispaniæ regem, Isabellam? Cui fæminæ Consalvum, Canarium, Novum orbem, ejectos Mauros, & hanc magnitudinem suam Hispania in parte debet. Maritum enim si, um, etsi à se virum magnum, tamen haud æquè altum aut splendidum, ad illustria illa facta impellebat leniter ac ducebat. At in vita privata, eadem mirifica. Vino etatem abstinuit. Artibus litterisque ita amica, ut sermonem Latinum, etate jam grandior didicerit, & auctores librosque intellegere atque interpretari potuerit. In fortuna & in moribus infracta; atque etiam in partu sic magnanima, ut emitteret vix vocem. Rarum heroinæ exemplum, & cum veteri omni ævo comparandum.

Lib.
XIII.
Annal.

Lib. II.
Polit.
C. VIII.

Pag. 44.

Magni
Principes
in convitiis
fortes.

Convitia si irascere, agnita videntur: spre-
ta, exolescunt.] Sprevit sane Augustus. Qui
cùm audiret Aelianum quemdam male de se opinari
solere: Faciam, inquit, sciat Aelianus & me lin-
guam habere. Animosè item Philippus Macedo,
suadentibus amicis, maledicum hominem in exilium
mitteret: Minime sis, inquit, ne vagus & erro,
apud plures de nobis malè loquatur. Plura &
obvia talia exempla. Sed cadete tamen vos canicu-
le: quia non omnes Augusti sunt aut Philippi. Ra-
mirus Hispanorum rex mirè probus fuit & in mori-
bus simplex: ob eam rem cùm irrisui Aulicis esset,
& dictis idemtidem peteretur, ad extremum exar-
sit, & undecim viros nobiles ad se vocatos, in Ose:
*No fabe urbe gladio percuti jussit: addito dicto, * Nescit
vulpe-

Sueton.
August.
cap. LI.

Plur. in
Apoph.

Roder.
Sanct.
Histot.
Par. III.

Ramirus
aliter.

*No fabe urbe gladio percuti jussit: addito dicto, * Nescit vulpe-

vulpecula cum quo ludat. *Reipsa scilicet ostendit periculosum valdè, τὸ λέοντι ὑπέρτιν, leonem vellicare.*

la volpeja
con qui-
en robe-
ja.

Doctrinam nonnihil ad hunc finem pro-
move.] *Fure moneo. Nam, ut Symmachus ait,*

Littera.
promoven-
da.

Lib I.
Epist.
LXIIII.

scimus bonas artes honore nutriri, atque hoc specimen esse florentis reipub. ut disciplinarum professoribus præmia opulenta pendantur. Sed tamen voculam, Nonnihil, de industria addidi: quia ut tollere eius noxium; ita calide nimis promovere. *Fu-*

Sed cum
modo.
Malè, qui
tollunt.

Zonar. in
Annal.

Justinianus ὅς τὴν παλαιότητα ἀνέκχευεν ἐν ἐκάστῃ τῶν πό-
λεων διδάσκειν σιτήσεως πῆς ἐν αὐταῖς διδασκαλίας τῆ
λογικῶν περὶ τῶν, καὶ ἐπιστημῶν, ὑποθέσεως τὰ ἐπὶ ἀρ-
γῆς ἐξέκοψεν. καὶ οὕτως τῶν ἐν τῇ πόλει διδασκαλίας
ἀν ἐχολακώτων ἀπορρίκναι τῶν ἐν αὐταῖς κατεπεφύκει:

antiquitus constitutas, in quoque opido annonas, professoribus bonarum artium dandas, de consilio Præfecti sui sustulit. Atque ita frigentibus passim per opida Scholis, rusticitas & barbaria occupavit Inhabitantes. *Malè hæc securis quam Thrax Imperator injecit: sed illi quoque occulte noxii, qui effuse nimis promoverunt. Nam utium & molli-*

Malè, qui
nimis vul-
gant.

*tiem nulla re facilius aut honestius in animos irrepe-
re, quam via hæc litterarum, omnino est fatendum. Atqui robur & virtus non sunt, ubi illa. Ut catuli ad
venandum inepti, qui saltare & ejusmodi delicias
docti: sic ad virilia exercitia parum apti, cives nimis
exultati. Franciscum regem primum, & Leonem de-
cimum, qui avidè litteras excitant, in cælum tolli-
mus. Si propositum spectamus, meritò: si finem &
successum, ambigo. Quia reverà aliter Galliam suam,
alter Italiam, cultiorem amœnioremque reddidit, sed
unà & molliorem. Quid bonæ spei reliquum, ubi etiam
femina passim in libris & litteris? Atqui eò ventum.*

Virtus re-
solvitur.

Plut. in
Lycurg.

*Mibi Spartani illi probi, qui γράμματα μὲν ἐνέκχευον τῇ
χρείας ἐμάνθηνον ἢ δ' ἀπὸ παιδείας, αὐτὸς τὸ ἀρχεὸς
καλῶς ἐγίνετο, καὶ κατεπεφύκει πονοῦν καὶ νικᾶν μαχό-
μενον: Litteras ad usum saltem discebant. Re-
liqua omnis disciplina erat ut pulchre parerent,
ut labores perferrent, ut in pugná vincerent. Et
à Principe meo in suis civibus id servari, suadeam
valde. Non nimis, non omnes, studiis se applicent.*

Vsurpan-
de ad
usum.

Sallust.
ad Cæs.

*Sed Nobilitas tamen maxime: quia patres vale-
re decet consilio, populo supervacanea est cal-
linitas.*

Et in pri-
mis à No-
bilibus.

JUSTI LIPSI

AD III. LIB. POLITICORUM

NOTÆ.

IN CAPUT I.

De Prudentiæ necessitate.

Pag. 46.

Difficile
gubernare.

NULLUM animal morosius, nullum majori arte tractandum.] *Inde Livianum hoc effatum* : Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hostem superent. Lib. 11.

Mens una sapiens plurium vincit manus.]
Hoc Ulysses ille apud sapientissimum vatem voluit, cum Minervam (id est Prudentiam) sic affatur:

Αἴνε μοι ὡς μερῶν αἰσχροῦς γλαυκῶπι,
καί κε πειρηγέτοισιν ἐγὼν ἀνδρῶσι μαχοίμην
Σω' σσι, πόντος δ' αἶ, ὅτε μοι, πειρηγέτος' ἐπα-
ρῆγ' αἶ:

Odyss.
N.

Atqui ego, si mihi sic adstas cælia diva,
Vel cententum contra homines concurrere pugna
Ausim, te fretus comite, ô dea, & adjutrice.

IN CAPUT II.

De Duplici Prudentiâ.

Pag. 47.

Viri cele-
bres & sa-
pientes in
domo Prin-
cipis decori.

PRINCEPS sapiens, sapientium com-
mercio.] *Comineus* : Nullum majus indi-
cium bonæ mentis Princeps potest ostendere,
quàm ut adjungat sibi & familiariter utatur vi-
ros virtute & fama celebres. Nam omnes statim
judicabunt eum talem esse, quales ii qui apud il-
lum. *Hoc sine utile, non tantum in consilio, sed
etiam in contubernio quosdam habere, insigni tran-*
Cap. xxxiii.
Tacitus
iv. Ann.

quillitate vitæ , nullis reip. negotiis permixtos
Nam aliena hæc fama valde ad suam famam. Ita
Alexandro Callisthenem , Scipioni Panætium & Po-
tybnum, Augusto Arcum & Athenodorum, aliis alios
adhæsisse scimus , privatim magis ornamenta quàm
publicè adjumenta.

I N C A P U T III.

De Adjutoribus Principis.

SED quî parabis ? Judicii hæc res est.] Pag. 48.
Imò res etiam aliqua Industriæ. Nam jam antè
preparari quidam possunt, ut fiant apti. Turcarum
Princeps à pueritiâ instituit , pacis aut bellifuturos
administratos. Et Germanorum proceres Alumnos
quosdam (ita appellant) suo sumptu educant , in
ei. mdem usum. Quid si imitetur Princeps , & selecta
quædam ingens teneris firmari curet ad res civi-
les ? Laudem. Apud Macedones quid servatum, Q.

Lib. VIII.

Curtii verbis dicam. Mos erat principibus Ma-
cedonum , adultos liberos regibus tradere , ad
munia haud multum servilibus ministeriis ab-
horrentia. Excubabant servatis noctium vicibus
proximi foribus ejus ædis, in quæ rex acquiescat.
Li aëtos ab agasombus equos , cùm rex adscensu-
rus esset , admovebant : comitabanturque & ve-
nantem, & in præliis , omnibus artibus studio-
rum liberalium exculti. Præcipuus honos habe-
batur , quòd licebat sedentibus vefci cum rege.
Castigandi eos verberibus , nullius potestas præ-
ter ipsum erat. Hæc cohors , velut Seminarium
Ducum Præfectorumque apud Macedonas fuit.
Hinc habuère posteri reges , quorum stirpi post
multas ætates Romani opes ademerunt.

Macedo-
num rursus.

I N C A P U T IV.

De Consiliariis.

OPTIMUM quemque fidelissimum puta.] Pag. 49.
Rex Salomon (cujus scripta divinæ humanæ-
que Sapientiæ plenissima, uti & Syrachidæ , unicè tibi
commendo) paucis verbis : Consilia impiorum
fraudulenta. Excludo autem ab hac probitate et-
iam Consilia

Proverb.
cap. XII.Salomonis
scripta pla-
nè divinæ
Decoßores
non apti ad

iam eos, qui rem suam privatim male gesserunt, conturbatores aut decoctores. *Basilius Imp. ad filium:* Συμβούλοις δὲ χρῶν τις καλῶς τοῖς τῶν οἰκείων βεβλάσμενοις καὶ διοικῆσαι, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ αἰσχύνης τῆς ἐαυτῶν οἰκονομήσασιν. Ὁ γὰρ κακῶς τοῖς τῆς οἰκείας διαπθεῖς, ὁ δὲ ποτὶ καλῶς βεβλάσας τοῖς ἄλλοις : Consiliariis utere iis, qui rebus propriis benè consuluerunt, recteque eas administrarunt, non autem qui per imprudentiam male. Nam qui suis rebus male profpexerit, numquam benè consuluerit alienis.

Cap.
xviii.

Morum animorumque provinciarum gnaros.]

Consilarii
linguarum
periti, sint.

Etiā linguæ : si tamen sermo diversus, in locis qui tibi parent. Nam isti qui per interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati nec tam idonei ad agendum: At multa necessario eos fallunt.

Non exteros temere, non advenas.]

Consilarii
exteri ma-
li.

Nota Princeps. Nam hic peccamus. Ut vulgò remedia quadam ab Afris aut Indis petita aestimamus : sic plerumque externa ingenia præferuntur internis. At non oportet. Primum, quia ab hac re turbæ. Indigenæ haud facile concoquunt in sua rep. plus aliquid credi aut tribui alienis. Inde livor, questus, & aversio quadam animorum. Secundò, quia raro illi, morum, ingeniorum, & totius reipub. periti.

Turbant.
statum.

Imperii
eius sunt.

Plato autem breviter & recte dixit : Εἰδότες οὖν τοῦ κακοῦ ἢ συμφελέος : Consilium ejus est, qui rei cuiusque peritus. Quod idem alibi diffusius : τοῖς κακοῖς μὲν ἀρχὴ τοῖς μέγασι καλῶς βεβλάσας, εἰδότες τοῖς καλοῖς δὲ αἰὲν ἢ ἡβελῆς, ἢ ἁπαντὸς ἀμαρτανῶν ἀναίσκη : In omni re consulendi principium, nosse id de quo consilium institutum : aut totà via aberrare necessum est. Tertiò, quia etiamsi peritia, vix tamen affectus aut fides. Qui potest in alienam rem publicam ? In quā semper illud cogitent : Mihi istic nec feritur, nec metitur. Itaque ad commodum suum, aut arbitrium Principis, videbis pleraque ab iis referri. Quartò & ultimò, quia usu compertum, consilia externa ferè esse infausa.

Alcib. i.

In Phæ-
dro.

Nō amanti
eum aut
curanti.

Alexander malè audire cœpit, cū Persas audiit; Romani labi, cū Græcos & exteros : noster Carolus Audax, (ne plura cumulem) cui ruinam suam nisi Campobacchi debet ? Effatum hoc habet. Ut in quam domum resillones veniunt, signum est finis : sic reip. tabernis, ad quam subiciendam adhiben-

Plaut.
Epid.

Infelices
sunt.

Rurs. resp.
quam ii
sustinent.

Alexander malè audire cœpit, cū Persas audiit; Romani labi, cū Græcos & exteros : noster Carolus Audax, (ne plura cumulem) cui ruinam suam nisi Campobacchi debet ? Effatum hoc habet. Ut in quam domum resillones veniunt, signum est finis : sic reip. tabernis, ad quam subiciendam adhiben-

hibentur peregrini. Quod tamen ita intellego, si multi. Nam ut unus aut alter interdum, fide aut ingenio valde cognitus, haud pertinaciter damnem.

Epist. iv. *Irem senes.] Qui tales non annis magis, quam moribus. Nam in quibusdam, ut ait Seneca, non pueritia, sed, quod est gravius, puerilitas remanet.* *Quales moribus quoque æstimandi.*

Consilia senum, hastas juvenum esse.] Pindaridictum est, uti è Plutarchi Lycurgo videbis. Cui hoc Aristotelem velut interpretamentum adde: ἡ μὲν δυνάμεις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστὶ: Vires in juvenibus, Prudentia est in senibus. Juvenes autem non solum à consiliis, sed omnino à repub. amovendi, causâ duplici. Primum, quia Temeritas & calor in iis. Atqui cum ad gubernacula reipub. temerarii atque audaces homines accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. Deinde, quia non cadit in ætatem eam Auctoritas: quæ tamen ad jubendum suadendumque plurimum valet. Opinio sæpè de aliquo, plebem magis movet, quàm res aut ratio ipsa. Solon igitur jure vetuit τῶν σφόδραίων μήτε ἀρχεῖν, μήτε ἐνυκλαδεῖν, εἰ καὶ ἄριστοι δοκῶσι γράμης ἔχειν: valde juvenem neque magistratum gerere, neque consulere, etiam si optime à mente constitutus esse videretur. Rei etiam Romanæ grande olim fulcrum, Annaliæ leges: quas malè amissas bonus sapiensque Princeps revocabit.

Juvenes inepti ad tempus.

Causâ una.

Causâ alterâ.

Solen eos omnino arcuit.

Annales leges utilissimæ.

Fortunâ variâ exercitos.] Nam qui assidue in rebus prosperis & latis, quid sapit? Non temere adversa casuum reputat, quem Fortuna nunquam decepit. At qui aliam eam expertus est, magis ille ad Modestiam factus & cautionem, præcipuas Prudentiæ partes. Pindarus recte:

----- ὁ πονήσας δὲ νόον

Καὶ αἰσινάθειαν φέρει:

----- Qui mente laboravit,

Prudentiam inde aufert.

Felices vix sapienti.

Magis qui aliquando adflicti.

Tacitus item de Caractaco, Quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorū Imperatores præmineret. Annibal de se, ad Aristochum: Hæc suadeo. Qui ut non omnis peritissimus sum belli, cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. Nec solum consiliarii, sed ipsi Princi-

Principes
valos, opimi.

Carolus V.
Sapiens.

Ludovicus
XI. callidus.

Emanuel
cautus.

* A qui-
bus læsus,
ab his

doctus.
Nimis in-
geniosi,
malisua-
lores.

Exempla.

Rationes
item tres.

An litera-
ti apti ad
Consilia.

Per se, non
nimis.

Principes optimi & prudentissimi, qui aliquando in adversâ sorte. Carolus V. Galliarum rex mirâ sapientiâ fuit, atque adeo cognomen id etiam tulit: sed quem Fortuna à teneris annis magis jactavit? Patrem suum Johannem capi abducique vidit, & regnum panè totum occupari ab Anglis. Ludovicus XI. planè callidus. Sed ille quoque nōne per annos sex à patre & patriâ profugus, apud Philippum Ducem Burgundiæ egit, quid nisi exsul? Emanuel Allobrogum nuper Princeps, in eadem hac clisse. Verissimum igitur Græcorum verbum: Εἴς ὦν ἐπαγες. ἔργες: & Miseria Prudentiæ bona mater.

Quod satis sit, acutos.] Profectò mali & inepti, qui nimis. Disputare & sermocinari magis, quàm suadere possunt: & tempus sæpè terunt, nihil, quod dicitur, terebrando. Tu scito, caput omne consilii esse, non in acumine, aut sermonum rationumque copiâ, sed in directâ quâdam judicii normâ. Ea autem plerumque his acriculis abest. Machiavellum vide. Quid eo acutiùs? At parum bonus aut felix ille Cæsari Borgiæ Consiliarius, quidquid excuset se & fatum accuset. Vide Clementem VII. Pontificem. Miram ei ingenii vim omnes tribuunt: sed in actionibus consiliisque quàm infelix, Roma scit & nunc etiam dolet. In populis ipsis hoc notabis. Quis nescit Athenienses ante Spartanos, Florēntinos ante Venetos, ingenio & acrimoniâ fuisse? Melius tamen constamiusque hos repub. suam direxisse omnes videmus. Causæ hujus rei tres. Prima, quam in Textu libavi. Quòd velocità ista ingenia semper movent aliquid, & nec quiescit, quiescit sinunt. Altera quòd in multiplici inventione & rationum copiâ plerumque natant, & agere expediunt aliquid cui insistant. Tertia, quòd ea sibi proponunt quæ non sunt, non erunt; & rēntem consiliaque adversarii estimant à subtili suâ mente. Atqui ille sæpè stipes. Nec quidquam tutius (obiter moneo) quàm de consiliis ejus, ex ipsius indole moribusque judicare, aut eorum qui apud illum magni. Sed aliquis hic quærat. Quid ergo? subtile quoniamdam dæmonas, etiāne literatos? Haud prorsus. Ego verò libenter eos in Consilium admitto, sed qui non sint hoc tantum. Nam qui solâ & nudâ istâ cognitione literarum se jactant, valdè repello. Constantinus Imperator Constantini F. me quidem judice; valde hic peccavit: qui, ut ait Zonaras, μηδὲν τι In Cōn-
περὶ τοῦ συνίσχεσθαι, ὅς τις παιδείας μὴ μετὰ τὴν, εἰ δὲ stant.
ἡ σκεπτο

In Con-
stant.

ἡ σκητο αὐτὸς τὸ λέγειν, καὶ ἡ δὲ γράφειν ἐμμετρώως τε καὶ
πιζῶς: neminem in Senatum allêgit, nisi eruditum quoque se ad dicendum exercuisset, & sci-
ret scribere vincula oratione & soluta. *Nimis* ^{Bene, si}
tribuit nostro generi: nec vel doctissimi semper ad ^{dotibus a-}
rempub. apti. Neceffum est adfint aliæ illæ dotes, de ^{lius mixti.}
quibus in hoc Capite monemus. Quas si adferunt:

Cassiod.
Variar.
lib. x.
epist. I II.

ὁ magnos tunc, & Principi optandos? Nam desi- ^{Laudario}
berabilis eruditio litterarum, quæ naturam ^{vera do-}
laudabilem eximiè reddit ornatam. Ibi ^{ctrina.}
prudens invenit, unde sapientior fiat: ibi bellator
reperit, unde animi virtute roboretur: inde
Princeps accipit, quemadmodum populos sub
æqualitate componat. Nec aliqua in mundo po-
test esse fortuna, quam litterarum non augeat
gloriosa notitia. *De his talibus ipsa Sapientia loqui-*
tur: Ego Sapientia habito in consilio, & eruditus
inter sum cogitationibus.

Prov.
VIII.

I N C A P U T V.

De ratione consulendi.

CONSILIORUM gubernaculum, Lex di- ^{Pag. 50.}
vina.] *Apparete ergo meritò Consiliis interesse* ^{An Sacer-}
debere viros sacros religiososque: id est, legis ejus ^{dotes in}
peritos. Tamen alii abnuunt, & indecōram atque ^{Consilio}
inutilem censent hanc mixturam. Nicephorus Gre-

Hist. III.

goras inter hos videtur. Οὐ γὰρ, inquit, *θεωρία πνευματι-*
κη καὶ ὡφελὲς πολιτικὴ, τὰ πολλα, συνείναι πεφύκει.
Non enim Spiritalis contemplatio, & Civilis
administratio, ut plurimum, inter se junguntur.

Epist.
LXVI.
totā.

Et Synesius Episcopus multò apertius: Πολιτικὴν ἀρη-
τλὴν ἱερωσύνην συνάπτεσθαι, τὸ κλῶσθαι ἐπὶ τῇ αὐτοῦ γλώσσῃ. Ci-
vilem virtutem jungere cum sacerdotio velle,
est miscere omnino non miscenda. *Ac plura* ^{interdum}
diffusè in eam rem ibi scribit. Quid ergo nos? Cum ^{multis}
venia sic censemus. Interesse eos posse, imò & debe- ^{re}
re: sed rarer. Tunc videlicet, cum de rebus pla-
nè seriis gravibusque agitur, & quæ tangunt uni-
versum statum. Nam tunc sanè quidni audiantur?
Sive ut robur & auctoritatem bonæ sententiæ adfe-
rant, sive ut reprimant coercerantque in aliam ruen-
tes. Nam quamquam illi rerum Civilium propriè
non periti: tamen sæpè etiam in istis saluberrimè
consulunt, & Syrachides non falsò scripsit: Anima
J. Lipsi Optum Tom. IV. ^Q viri

*Viri sancti
supra Pru-
dentes sapē
sapiunt.*

viri sancti enunciat aliquando vera, quàm septem Eccles. I
circumspectores sedentes in excelsis. At semper c. xxxvii.
tamen eos & assidue, etiam rebus consiliis que minori-
bus adhiberi non probem : nec id mihi aut ex illorum
videatur, aut publico usu. Distincti videlicet terrenis
curis, celestia illa deferent: nec terrena ipsa (quippe
aliud illorum munus) satis commodè aut decorè ad-
ministrabunt.

*Liberi &
veraces
consiliarii
esse debent.*

Libertatem secundò] Magnum in Consi-
liario atque utile munus, ut libera eilingua. Solon
olim rectè : Συμβάλλει μὴ τοῦ ἡδίστου, ἀλλὰ τοῦ καλ-
λίστου : Consule non quæ suavissima, sed quæ opti-
ma sint. Sic oportet. Nam rara hæc nimis in Aulis
Principum virtus : & vis scire cuius rei inopiâ la-
borant magna fastigia ? Quid omnia possidentibus
desit? Ille qui verum dicat. Certamen plerum-
que adulationis est : & dant se non magno alicui so-
lūm, sed his qui magni apud magnum. Placentini aut
Laudenses ferè hoc totum genus, pauci Veronenses.
Inter hos tu esto : & scito liberè te semper cum Rege
loqui posse, sed non de Rege. Cum modestiâ tamen:
ad quam Hephæstion ille tibi præit apud Curtium:
Libertatis quoque in admonendo (Alexandrum)
non alius jus habebat : quod tamen ita usurpa-
bat, ut magis à rege permissum, quàm vindicatum
ab eo videretur.

Laërt. in
Zenone.

Seneca
vi. de Be-
nef. cap.
xxx.

*Taxa ea
virtus.*

*Adulatio.
regnat.*

*Temperan-
da tamen
libertas.*

*Pag. 50.
Mistatio in
consiliis
turpis.*

*Caroli V.
jocus.*

Tertiò Constantiam.] Turpis enim & foeda
illa vacillatio sententiam mutantium, & certum si-
gnum non certæ mentis. Idque cum singulis Consilia-
riis, tum magis Consiliis, vitandum. Ne audiant il-
lud, quod Carolus V. Imp. facetè conficere in Germa-
norum conventus solet. Quos assimilabat viperis:
quia (aiebat) ut istæ matres suas tollunt ; sic illo-
rum posteriora decreta, priora.

*Fas ali-
quando
mutare
consilia.*

At non Rigorem.] Consilia enim ad eventus
& tempora accommodanda & sæpè inflectenda sunt:
atque, ut Plato ait, χρηὶ ὥσπερ ἐν πλώσῳ κύβων, De Rep.
αἰὲς τὰ πεπρωκότα ἡγεῖσθαι αὐτὸς πρᾶγμα, ὅπῃ ὁ lib. x.
λόγος ἐρεῖ βέλους ἀνέχῃν, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ αἰσχροῦς κα-
θάρπερ παῖδας, ἐχρήμας τὸ πληγέντος, ἐν τῷ βοᾶν
ἀφαιρέειν : oportet, tamquam in talorum jactu,
ad id quod ceciderit res suas aptare, quocumque
modo ratio id optimum esse dixerit. Non au-
tem, quasi pueros, ipsos quoque cadentes,
firmiter eam rem teneri in quam impegeris, &
clamando quiritandoque tempus consumere.

Con-

Consilia ergo nova pro rebus novis, aut ubi priora improspere.

*Sed cum
causâ.*

ARTE enim & flexu quodam opus sæpè.]

v. De Be-
nef. cap.
xxv.

*Seneca apposite: Huc illuc frænis leviter motis
flectendus est animus, paucis sui rector optimus.
Plerique enim rectorum rectore alio egent, etsi palam
habere eum spernunt. Callisthenes hic offendit, qui
præter monita magni sui Doctoris, nimis apud Ale-
xandrum abscessit & asper. Quæ debebat dicebat, sed
non quomodo debebat. Arriani cautæ sententiæ ego*

*Reges leni-
ter regendi.*

*Callisthe-
nes præ-
fractus.*

Lib. xv.
de reb.
Alexand.

*αὐτοῦ τῶν ἐγὼ οὐκ εἰς ὕβριν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ
εἰς σκαλιότην τὸν Καλλιθέην φέροντα, εἰδὲν ἐδοκίμη ἐπαί-
νῳ. ἀλλὰ τὸ κατὰ αὐτὴν γὰρ ἡγεμονίας ἡγεῖσθαι ἐξαρκεῖν φη-
μι, αὐξοῦντα (ὡς ἀνυσὸν) καὶ βασιλείᾳ παράγωγα,
ὅπως τις ξυμῖναι ἐκ ἀπῆλπίσιν. ἐκ δὲ ἀποφύκτως δι-
ἀπεχθίας ἡγεῖσθαι Ἀλέξανδρον Καλλιθέην ἕξμεν, ἐπὶ
τῇ ἀγκύρῳ τε παρήσσια, καὶ ὑπερόγκῳ ἀβέλτερίᾳ:
Ego vero nihil eorum, quæ vel ad Alexandri in-
juriam, vel ad Callisthenis morositatem perti-
nent, laudaverim. Sed illud ajo & statuo, suffi-
cere ut seipsum modeste habeat geratque, & Re-
gis, quoad fieri potest, negotia promoveat is, qui-
cumque adesse & servire illi in animum semel
induxit. Nec immeritò gravem fuisse Alexandro
Callisthenem, tum ob intempestivam liberta-
tem, tum ob superbam stultitiam.*

Quoties necessitas ingrueret, prudenter
moderans.] *Præclarum huius Pisonis exemplum,*

*Regibus
non frustra
obtinendâ.*

Epist.
vii.

*atque omnino imitandum. Plato ad Dionis propin-
quos: Ταυτὸν δὲ καὶ πρὸς πόλεως αὐτῶν Διονυσί-
ον χρὴ ζῆν τὸ ἔμφρον. Λέγει μὲν, εἰ μὴ καλῶς
αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι. εἰ μέλλοι, μήτε μετρί-
ως εἶρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι λέγειν: Hoc eodem ani-
mo erga patriam suam affectum, vivere pruden-
tem virum oportet. Dicere quidem, siquid non
rectè administrari ei videatur: sed eâ lege, si futu-
rum putet ut neque frustrâ dicat, neque dicendo
vitæ periculum incurrat. Quot tamen ita verum,
nisi rex aut regnum periclitetur. Nam tunc nullum
discrimen bonum consiliarium teneat, quin clamet.
Themistocles ille exemplo, qui olim ad Lacedæmo-
nium: Feri, sed tamen audi.*

Plur. in
Themist.

Quintò Silentium.] *Omnino servandum in
Consilio, quod vim habere vis aut usum. Et servan-
dum etiam iuâ consulentiis causâ. Quia arduum
nimis est, meruisse Principis secretum, ubi siquid*

*Consiliarii
sacri sun-
to.*

Calliod.
viii.

Q 2

cogno-

cognoscitur, prodi vel ab alio formidatur. *Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum annulum ori ejus admovit. Quisque sibi id factum putet, & simul in Consilium lectus est, os sibi clausum à Principe signatumque. Persas cogita:* apud quos, ait *Ammianus*, nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentii quoque colitur numen. *De quibus & Curtius:* More quodam Persarum, arcana regum mira celant fide. Non metus, non spes elicit vocem, quâ prodantur occulta. Vetus disciplina regum, silentium vitæ periculo sanxerat. *Simile apud Romanos. Quorum curia, in tanto numero Senatorum, silentio sic undique clausa; ut non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Notabile illud de Eumene rege: qui cum Romam venisset, & regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cum Patribus deliberasset: in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curia regem, scire quicumquam potuit. Bello denique perfecto, quæque dicta ab rege, quæque responsa essent, emanavere. Mira & diuturna silentii fides.*

Var. ep. xl

Si: ut apud Persas.

Lib. XXI.

Si ut apud Romanos.

Valer. II. cap. II.

Livius XLII.

I N C A P U T V I.

Vitanda Consiliariis.

ADVERSUS peritos, pervicaces.] Turpe. Et est aliquis, etiam ubi juste refragaris, refragandi modus. *Demosthenes merito Spartanorum institutum laudat, quod tale. Ferunt, inquit, apud eos dum decernitur, quemq; sententiam suam libere promere: sed ubi decretum est, eadē laudare omnes, & adjutores esse etiam illos qui contrā dixerant.*

Pag. 51.

Exord. XXXIX.

Disidia in Consiliis mala.

Ad limen Curia ponenda.

Discordia inter consuasores.] Perniciosa semper, non aliter quàm si remiges & nautæ digladiantur in una aliqua navi. Tacitus notat: *Julius Classicianus Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus impediēbat. Et semper ita evenit, ubi inter collegas emulationes. Quid remedii? Ut aut ponantur eæ, aut certe seponantur. Aristidis exemplo: qui Themistocli valde adversus, cum tamen unā in legationem missi essent, & ad portam Urbis venissent: Visne ò Themistocle, inquit, inimicitias paulisper hîc deponamus, rece-*

An. XLV.

Plutarch.

recepturi eas cùm redierimus? Sciebat scilicet rem communem, sine communione animorum, nunquam recte administrari.

Cic pro
Quinct.

Avaritia, sive rei suæ studium.] *Al pestis!* Nul-
lum enim est officium tam sanctum atque sollemp-
ne, quod non avaritia comminuere ac violare
soleat. *Quinetiam, ut Pindarus ait, κέρδι καὶ σφίσι
δίδει:* Lucro etiam Sapiencia capitur & irretitur.
Igitur cavenda illa, & omnes ad eam caussæ. Ac pro-
vide illi populi: quibus legem fuisse Aristoteles ait,
ut qui agros limitaneos hostibus haberent, non
admitterentur ad Consilia belli gerendi, quasi ob
privatæ rei aspectum suadere minùs commodè
possent. Nec Principi remedium hinc aliud, quàm ut ne
naturâ tales eligat: & item ut prolixè cum electis a-
gat, atque omnia à se expectent.

Avaritia
arceda-

Pol. VII.
cap. x.

Lex Thebanis, quæ vetuit.] Videntur remo-

vendi à reip. administratione mercatores, cussâ non
unâ. Primum, quia consuetudine & inclinatione avari
ideoque facile publicam rem in suam vertant. Secun-
dò, quia parùm magnanimi aut splendidi: atque ut
Aristotelis verba usurpem, ἀλλήνις ὁ τοῖστος βίος,
καὶ αὐτὸς ἀπερὶ τοῦ πικραλῆος parum generosa hæc ratio

Mercato-
res non a-
pti ad
Consilia.
Causæ

VII. Polij.
cap. ix.

vitæ, & virtuti adversa. Tertiò deniq; quia in publica
persona Auctoritatem id minuit, & ut Livius ait, quæ-

Lib. XXI.

stus omnis indecòrus Patribus est visus Ab hac
sententia facio me stare, præsertim in regno. Ubi
tamen aut rara nobilitas, aut plerique honestio-
rum amplexantur id genus vitæ: non nimis eos re-
pellam. Et scio Venetos, Florentinos, Genuates, Ba-
tanos sic usitasse, haud magno suo malo. Quin etiam
olim dignitatem mercaturæ fuisse, Plutarchus
tradidit: ut, quæ commoda ex regionibus barba-
ris afferret, amicitias cum dynastis conciliaret,
& ad multarum rerum peritiam conferret. Nota
Princeps: & hoc genere hominum cum fructu sepe u-
tere, sive ad explorandum, sive ad ingressum & adi-
um aliquem apud longinquos & ignotos faciendum.
Nónne hoc Lusitanis regibus lumen ad Orientis re-
gna & primus gradus?

Interdum
tamen ad-
mittendi.

In Solon.

Ufus ea-
rum Prin-
cipi.

IN CAPUT VII.

Impedimenta boni consilii.

FIDUCIA.] Noxia valde in consiliis, quia
suas alienasque vires parum librat, & eventus

Pag. 52.
Presiden-
tes omnes

Cum metu
consulten-
dum.

omnes aptat ad sua vota. Principes eadem sæpe fallit. Qui naturâ magni, libenter audiunt hos magnanimos, & spera magis ipsam, quàm spei causam intuentur. *Ascenda, videndumque semper ne illud audiamus* : Περὶ ἐσφάχθαι, δέρας : Priusquàm occideris, excorias. Polybii sanum hic dogma, jubentis: Μηδέποτε βυλόμεθα ἀλλ' ἑμέλλοντος, ὡς ἡδὴ γνηότος, μηδὲ ἀσχετοῦ πέπτεσθαι βεβαιωμένους ὑπὲρ ἂν ἡ κωλύει ἐνδεχόμενον ἐστὶν ἄλλως γνέσθαι, νέμειν δὲ μερίδα τῶν ἀπολλόμενων, πᾶσι δὲ ἡμῶν ἀνθρώπων ὅπως, μάλιστ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς : Numquam de futuris rebus, tamquam jam factis, deliberare; neque præfidere constanter in iis quæ aliter evenire possunt. Sed partem aliquam inopinato eventui relinquere, cum ubique homines simus, maximè verò in rebus bellicis.

Livius
xxii.,
Adag.
Græcor.
Lib. i i.

Imperiti
plerique
stolidi,

Cum sapientiâ non commiscetur.] *Non hercules, cum sit imperitiæ ipsa proles.* Thucydides: Ἀμείβια μὲν δεξιόθεν, λοχισμὸς δὲ ὅκνον φέρει :

Lib. i i.

Aut adu-
latores.

Sive ut Hieronymus transtulit: Imperitia Confidentiam. Eruditio Timorem creat. Cui apud reges Adulatio etiam sæpe mixta : dum auribus illorum serviunt, & tam magnos validosque eos faciunt, quàm videri volunt. Talis Minio ille apud Antiochum : qui ignarus omnium externorum, viresque æstimans regis ex rebus in Asiâ Syriaque gestis, temere eum impulit ad Romanum bellum. Accessit ejusdem ingenii nescio quis Alexander Acarnan, qui tamquam non utrùm bellandum necne esset, consuleretur, sed ubi & quâ ratione bellum gereretur, victoriam se haud dubiam animo proponere affirmabat. O pestilens genus, præsertim ubi Princeps ipso ad typhum & fastum inclinat!

Epist. ad
Euagr.

Livius
xxxv.

Ibid.

Quædo &
quatenus
consilia su-
bita aut
serena, uti-
lia?

Consilia calida & audacia.] *Quæ tamen haud semper improba, ne erres. In communi quidem administratione rerum valde damnanda : at in novo aliquo aut subito discrimine, utiliter & necessario sæpe adhibenda. Apud Capitolinum scribitur : Hanc novis rebus debere inesse constantiam, ut rapienda sint consilia, non quærenda. Doctor noster regulam hanc suggerit : Cunctatione non opus, ubi perniciosior sit quies quàm temeritas. Imò ab eodem discis: Inter ancipitia, deterrimum esse, media sequi. Observa. Quia plerique hic pec-*

In Maxi.
Tacitus
i. Histor.

iii. Hist.

Rebus ex-
tremis, me-
dia sper-
anda.

Ibid.

capit, & in rebus afflictis, ut idem loquitur, nec provident satis, nec audent.

Lib. VII.

Celeritas, infamis naufragiis.] Pulchre *Arrianus apud Herodotum*. *Επιχθῆναι ῥᾶν νῦν πᾶν πρῆγμα πικρὸν σφάλματα. ἀνὰ τῶν ζημιῶν μεγάλα φιλέεισι γίνεσθαι. ἐν δὲ τῇ ἐπιχθῆνι ἐνιστὰς ἀγαθὰ, εἰ μὴ παρρητικῶς δοκέοντα εἶναι, ἀλλ' ἀνὰ χρόνον ὄψει τις αὖν*: Festinare quodvis negotium, gignit errores: unde maxima detrimenta exoriri solent. At in cunctando bona insunt, quæ si non statim talia videantur, tamen in tempore bona quis esse reperiatur.

Consulta oportet exsequi festinanter.] *Vellejus M. Agrippæ hanc laudem tribuit*: Vir, inquit, labore, vigiliâ, periculo invictus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens.

IN CAPUT VIII.

De Principe, quâ se gerat in Consiliis.

I. Hist.

MATURE deliberet.] *Ne eveniat scilicet, quod in consiliis infelicibus (Taciti verba) ut optima videantur, quorum tempus effugit. Tu verò tempestive, cum res non erit subita, delibera. Quia oportet, ut scire Demosthenes dixit, ἀναγκάζειν τοῖς πρᾶγμασι, ἀλλ' ἐμπαθεῖν εἶναι τῶν ἀποφασμάτων*: non subsequi & comitari res, sed rebus ipsis antecedere & præire. *Et addit*: Sicut Imperatoris est præire exercitui, sic bene consulti viri ipsis negotiis. Aliud tamen in subitis; ubi factò potius opus quàm consulto. Tum festinandum, neque hæsitandum: ut ii, qui neq; alienis consiliis regi, neque sua possunt expedire. Enimverò, ait Demosthenes, dum navis est salva, promptè consulere & providere oportet, ne evertatur: postquam fluctus exsuperat, inane est studium.

Pag. 54.
In tempore
deliberan-
dum.

Philip. I.

Tacitus
I. Hist.
Philip.
III.

Interdum
& celeriter.

Epist.
LXXII.

Magna in rep. momenta sunt temporum.] *Quis id nescit? Adeò ut super eadem re, alio atque alio tempore, aliud sit censendum. Seneca pulchre*: Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur imò voluntur. Ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod ajunt, nascatur.

Pro tempo-
ribus con-
silia.

*Achaica
len.*

Peccatur hîc in plurium statu.] *Verissimum est, nec quidquam tam ibi solitum, quàm disputando rem extrahere, & saepe labefactare. Carvisse olim Achæos video, & legem habuisse, ut in conventibus dies unus deliberationis esset, alter decreti. Utilis ipsa aut similis lex, in optimatum aut populi statu: Principi vitare facile, ubi & pauciores consultant, & à nutu ejus pendent.*

*Tarditas
vitanda.*

Ne inutili cunctatione.] *Sive in deliberando, sive in apparando. Demosthenes Atheniensibus suis non semel hoc objicit, & tarditati huic imputat res amissas. Τὸν γὰρ, inquit, τὴν πλείων χρόνον εἰς τὴν παρουσκὴν ἀλέαζαν ἀναλίσκομεν. οἱ δὲ τῶν πραγμάτων καὶ ἐν ῥῆματι τὴν ὑμετέραν βροδύσθηκα καὶ σαθυρίαν: Nam agendi tempus in apparatu consumimus. Rerum autem occasiones non expectant ignaviam vestram & tarditatem.*

Phil. I.

*Super ver-
bis hand li-
tigandum.*

Nève dies rerum, verbis terat.] *Sed nec disputatiunculâ de verbis: quod in civili hac disensione evenisse aliquoties memini, & prudentiores risisse. Audiatur Latinorum ille Prætor, apud Livium: Ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, ut cogitetis magis quid agendum vobis, quàm quid loquendum sit. Facile erit, explicatis consiliis, accommodare verba. Nec pro meo gustu umquam consiliarii, qui circa hæc occupati. Compositæ orationes alibi locum habeant, hic brevis dictio & rectum judicium.*

*Sed nec
multa ea
usurpanda.*

*Res ipsa
spectanda.*

Audiat cum judicio.] *Late hoc patet, & momentum habet. Primum est, quod hîc moneo, ut non flectat se affectu quodam & inclinet ad unum aut alterum, sed res rationesque ipsas magis spectet. Demosthenes hoc quoque suis Atheniensibus: Sed si quidem verba audituri convenistis, hæc dicere & audire oportet; sin autem super rerum electione deliberaturi, res ipsas per se nudas, quantum potest, dijudicare vos hortor, auferentes sermones omnes qui facti videntur ad fallendum. Secundum, ut peritos in quaque re maxime audiat, atque iis credat. Lubet adscribere exemplum Imperatoris Alexandri Severi, de quo Lampridius: Fuit illi consuetudo, ut si de jure aut de negotiis tractaret, solos doctos & disertos adhiberet; si verò de re militari, milites veteres, & senes bene meritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum; & omnes*

*Exord.
LXV.*

*Periti in
quaque re
audiendi.*

omnes litteratos, & maximè eos QUI HISTORIAM norant : requirens quid in talibus caussis quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores vel Romani, vel exterarum gentium, fecissent. *Terrium, ut non tam numeret sententias, quam appendat. Vetus hic querela Plinii : In publicis consiliis nihil tam inæquale quàm ipsa æqualitas. Nam cùm sit impar omnium prudentia, par omnium jus est. Locum non habet in Principe, qui potens est rerum, & ad suam sententiam omnes trahit.*

Et meliores, non plures.

Cap. XIV. *Qui à suis ducitur, ut nervis.] Quod Galbæ meritisimò objectum, de quo Suetonius : Regebatur trium arbitrio, quos unà & intra Palatium habitantes, nec umquam non adhærentes, Pædagogos vulgò vocabant. Nec tamen abnuo, unum alterumque valere gratiâ, auctoritate, fide apud Principem posse, imò & debere: sed cujus nempe nota prudentia & probitas sit: atque hoc ipsum ita, ut non solus aut alter ille audiantur. Sunt enim vel prudentissimi; tamen profectò nemo in omni re, sed nec in omni hora, æqualiter sapit: & recte Cominæo dictum, à meridie sæpe non iidem, qui manè fuimus. Purior illa & sine nube mens, non semper est præstò. Ergo tutius plures audiri, utique in rebus gravibus: & sic Artabanus, apud Herodotum, Persarum regi: Rex, nisi diversæ variantesque sententiæ dicantur, non potest quis eligere meliorem, sed necesse habet uti ea quæ dicta sit. At cùm plures sunt, licet tamquam aurum purum secernere: quod solum separari cùm nequeat, alteri applicatum comparatumque potest. Addo etiam, quòd unus ille aut alter præpotens, facile à vero abeunt (privato aliquo aspectu) & à recto. Cominæus ita observat, & monet: Si quis singularis tantam habeat fidem apud Principem, ut eum alii observent & metuant; is reverà dominatur, & regnum obtinet, suisque rebus tantum & facultatibus consulit, publicis neglectis: quod regi (Carolo octavo) scimus evenisse. Quod ipse de Carolo, impari successore Ludovici patris, idem de pluribus possit, & dederim vel novitia exempla. Non lubet, nec lædo, magis illustre unum, vetustius paulò, de Isaacio Imperatore Græco: qui Theodorum quemdam Castamonitam, hominem & ad alias res civiles, tum ad pecuniarias aptissimum, non suis tantum sed sibi præfecit. Quem, inquit Choniates, Logothetam designavit, & ab eo ducebatur,*

Pag. 54. Paucis non credendum semper.

Homines alii alios & in aliis.

Plures audiendi.

Unus aliquis facile mutatur.

Imperator, cui imperaturum.

reducebatur ut obnoxium aliquod animal , aut potius instar mancipii omne quod ab eo imperaretur peragebat, nihil ipse discernens. *Contigit autem mori illum Theodorum: quid deinde ? Querit alium dominum , & adolescentulum quemdam, vix à tabulis & scholis digressum , summæ rei præfuit; qui non ipsum Imperatorem solum, uti cetum maximum parvus piscis qui Propompus dicitur , ducebat quò volebat & circumagebat, sed & militares numeros legionesque tractabat: quasi ab ipso semine & incunabulis maximarum rerum administrationi innutritus esset , aut quasi ab ipso natali scilicet sapuisset: haud aliter, quàm Sibyllam , simulatque ab aluo prodiisset , de fabricâ universa differuisse ferunt. Faciè deinde addit Choniates , & subsannat. Erat, iuquit, ille adolescens, velut apicula aut culex , aures leonis assidue circumsonans ; aut ut niger pumilio, qui maximum terræ pondus elephantem gubernat; vel ut funiculus , qui camelum naso trahit ; vel denique ut angusta porta aut semita, quæ ad Aulam duceret. Et quid miramur ? Profectò hæc sunt risu , aut morsu potius & Satyrâ digna. Faciat qui volet Principum, audiet vivus aut mortuus quod isse.*

Obstinatio vitanda.

Tamen sine pertinaciâ.] *Alterum hoc est vitium. Nec mollem & sequacem nimis esse, nec refractarium oportet. Sapiat ipse aliquid, sed & alios putet. Quam animi temperium pulchrè mihi complexus Homerus videtur.*

Αλλὰ ἀνάγκη αὐτὸς τ' ὅς τε ἀνδρῶν, πειθεῖν τ' ἄλλων.

Iliad. β.

Agnata sapè magnis.

Ipse, ô rex, benè consulto, & pareto vicissim. Peccant hîc sapè magni, qui ut fortunâ, sic sensibus, super alios se putant. Itaque Seneca hunc affectum expressit:

----- regale hoc putat,

Sceptris superbas quisquis admovit manus,

In Medea.

Quâ cœpit, ire.

Imò quidam ita fatui, ut etiam post consilia, ne alienæ sententiæ egere videantur , in diversa ac deteriora transeant. In hoc numero ille Xerxes , qui Græciæ indicturus bellum, (Valerius refert) adhibitis Asiæ principibus, Ne videret, inquit , meo tantummodò usus consilio, vos contraxi; ceterùm mementote , parendum magis vobis esse , quàm suadendum. Nescio insolentius, an Stultius dictum. At ego hoc quoque nomine, Principem parùm aptum esse

Tacitus. xv. Ann.

Lib. ix. cap. v.

Lib. I.
VII.

esse dixerim ad puriter consulendum : quòd de re ejus maximè agatur. Benè autem hoc Cobàres quidam apud Curtium : Natura mortalium hoc quoque nomine prava & sinistra dici potest , quòd in suo quisque negotio hebetior est , quàm in alieno. Turbida sunt consilia eorum , qui sibi suadent. Quid tamen in rege sene, & gubernationis jam gnarò aliquid plus ei permiserim : sed non ita, ut cum Tiberio (apud Suetonium) semper sit sui arbitrii contentusque se uno. Plus judicare ipse potest, plus tamen suggerere & invenire plures.

Cap.
XVIII.

IV. Ann.

Tacitus
XVI. AD.

Sententiam suam celet.] Quod duplici sensu moneo. Ut nec ipse declaret quò inclinet , ne ceteris (ait Tacitus) assentiendi necessitas fiat : sed nec dictis jam sententiis, aperiat quam probet. Decorum enim ita , quasi suæ meditationi quædam relinquat : sed & utile ad effectum , ut minùs periclitetur effectui.

Celandi
sententia.

Lib. IX.

Tacitus
IV. Ann.

Anima consilii secretum.] Cui sanciendo, re- perio & juramentum interdum interpositum apud Principes. Ita enim Capuolinus in Gordianis: Omni- no exemplum Senatusconsulti taciti non aliud est hodie , quàm quòd vestra clementia (ad Dio- cletianum scribit) convocatis ad interiora majo- ribus , ea disponit quæ non sunt omnibus publi- canda : de quibus adjurare etiam soletis, nequis ante rem completam quisquam vel audiat vel intellegat. Produuntur autem consilia non verbis tantum , sed & signis. De quo studiosè ita monuit Poly- bius : Primum præcipuumque eorum quæ ad fel- licem consilii exitum requiruntur, est silere. Ita- que neque gaudii ostentatione , ob spem scilicet inopinatam affulgentem , neque metus ; sed ne- que familiaritate inductum aut affectu & amore quidquam communicare cum exteris oportet ; sed cum iis dumtaxat , sine quibus res ad exitum deduci non potest. Nec iis ipsis antea quàm cui- que rei agendæ tempus adiget. Silere autem non linguâ tantum oportet , sed multò magis mente. Multi enim sermone quidem celantes, ipso aspe- ctu & vultu, aut & factorum aliquo , revelarunt sua decreta. Ea verò postrema verissima sunt, & quidam suspicari de consiliis suis dant suspensi aut mæsti, & magnæ cogitationis manifesti,

Juramen-
tum in con-
silio.

A signis
caven-
dum, indicis-
que.

Liber-

*Libera vox
elicienda,*

*Huic rei
grati.*

Libertatem admittat.] Imò verò & provocet, atque arte eliciat intimos eorum sensus. Difficile enim & rarum est, ut non aut eò sententias dirigant quò Principem ire censent; aut in gratiam eorum flectant, qui ipsi in flagranti gratia sint regentis. Itaque interdum bonum, Principem subito & quasi aliud agentem, sententiam ab hoc aut illo seorsim exquirere. Quod Sfortiam cognomento Magnum callidè & frequenter fecisse, scriptum reliquit Paulus Fovius. Interdum non per se, sed per interpositam personam jubeat explorari. Sed & hoc utile, sententiam sine ordine, aut immutato ordine ab infimis, petere, ne a seclæ sint potentiorum, ut dixi: sed & ut equaliter omnes parati. Suetonius de Augusto: Sententias de majore negotio, non more neque ordine, sed prout libuisset, perrogabat, ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis, quàm assentiendum esset. Utilissimum autem, in scripto eas exigere & clausis tabellis. Ita enim & accuratior sententia, & certè liberior, sine alterius gratiâ aut offensa. Suadet hoc Augusto Mæneas, apud Dionem: In causis gravioribus, sententias non palàm rogabis, ne amicis suis faventes parùm liberè quid sentiant pronuncient, sed in tabellis eas scriptas ad te solum, ne cui alii innotescant, perferri jube, & lectas etiam statim deleri. Ita enim verum sensum cujusq; maximè cognoscēs, si cum illi à nemine alio cognitum iri, persuasum habebunt. Quòd si tui aspectu (ita interdum causa aut res) minùs liberè vel scripturos putes, tum remedium, solos relinqui, & inter se deliberare. Mihi etiam non displiceat, quod Turcarum Principes audio usurpare, ut in proximo Senatus habendi loco possint occultè, cùm velint, consistere, illinc per cancellos (sed velo appposito) omnium sententias audire: ut tamen adesse eos, etiam cùm non adsint, fas sit suspicari: & contrà. Id verò & libertatem dare sententiis videtur, cùm non coràm ille immineat: sed & intentionem addere, cùm semper possit auscultare & adesse.

In ejus
vita, cap.
Lxxix.

Lib. ix.

*Assentatio
erosbra
Aula.*

Regum opes sæpiùs assentatio, quàm hostis evertit.] Quod vitium ita inherens & affixum Aulae, ut desperem (nisi apud magni excellentisq; animi regem) posse evelli. Fuvat Senecæ verba ruminari & hic apponere: Monstrabo tibi, cujus rei inopiâ laborant magna fastigia, quid omnia possidentibus

De Bene-
fic. l. vi.

cap. xxx.

bus deficit : scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes stupentem, ipsaq; consuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet à consensu concentuq; falsorum. Non vides, quemadmodum illos in præceptis agat extincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententiâ suadet dissuadetque, sed adulandi certamen est, & unum omnium amicorum officium, una contentio, quis blandissimè fallat? *Nec mirum sane, tam crebrum hoc genus esse. Nam & fructum præsentem capiunt, & res in facili ac sine labore. Tacitus: Suadere Principi quod oporteat, multi laboris; assentatio erga Principem quemcumque sine affectu peragitur. Vult dicere, in recto veroque consilio adnitendum & industrie agendum esse: in adulatione, cum verus amor aut cura tui publicique non sit, ex facili omnia dici, tantum ad voluntatem.*

1. Hist.

At mihi salus illius desperata est.] *Tale hoc Ciceronis: Cujus aures clausæ sunt veritati, ut verum audire non possit, ejus salus desperanda est. Quid de Perseorege dicam, qui ab amicis duobus liberius admonitus de vitiis præteritis & culpis, utrumque pugione interfecit? dignus qui verum postea non audiret, & ipse ac regnum perirent, ut evenit.*

Persei crimē delicias.

Nec bona quidem consilia præmiis adficiat.] *Causam habes in fragilitate vel ambitione humanâ. Quia cum semel iterumque placuisse se vident, & præmium retulisse; extra limites facile abeunt, & tibi se dant muneranti. Sed & sibi placent, & superbiam induunt: fugiendum. Mæcenas tamen apud Dionem adversus nobis videtur, suadetq; Augusto: Eos qui rectam sententiam probamq; dicent, & lauda & honora. Illorum enim ex inventis ipse benè audies. Qui verò aliter, neque ignominia afficereq; accusa. Mentem enim illorum considerare oportet, non autem aberrationem castigare. Concilio. Quod communiter prudentem Consiliarium honorare ac præmiari, fas & jus: at non ob singula consulta aut suasa.*

Non remuneranda temerè aut vulgè consilia.

Lib. LII.

Sæpè prava magis, - quàm bona consilia, prosperè eveniunt.] *Aut si non sape, ut Sallustius, certe interdum: & dominatur ac ludit in humanis rebus,*

Deus su-
pra con-
silia.

bus, præter omnem rationem nostram, præpotens illa ratio, id est Fatum. Hoc Demosthenes sapienter: Consultores vestros, inquit, ut impostores, siquid aliter accidit, accusatis: neque consideratis, quærere & rationibus colligere optima, quantum homo potest valetque, id nostrum esse; effici autem ista & succedere feliciter, id plurimum in fortunâ situm esse. Itaque vir prudens non eò sibi displicet, si in mente & ratiocinio recto minus rectus successus. Imò cum Phocione sentiet ac dicet: qui cum aliquando suavisset, nec obtinuisset, & contraria etiam sententia feliciter eff. & tui data esset: rogatus, ecquid poeniteret? Minimè, inquit, nam mea meliora, etsi hæc feliciora. Cui adsonat hoc Artabani, apud Herodotum: Suadeo tibi rex, inquit, bene deliberare in quo maximum est lucrum. Nam etiam si aliter accidat, nihilominus tamen bene consultum est, & superavit Fortuna consilium: qui verò malè consilium cepit, si Fortuna ei arripit, ille est quidem voti sui compos, sed nihilo feciùs malè consultum est. Atque hæc de Consiliis. Ad quæ quoniam bellum & commodum est Caput sive tractatio in Leone Imp. de Apparatu bellico, lubet id totum hic adscribere, cum fructu imò & voluptate à Politico legendum.

Exord.
xxvi.

Phocionis
dictum.

Lib. vii.

Quomodo consilium capiendum sit.

C A P U T IV.

OMNEM actionem cōsiliū anteeat: inconsulta enim rerum tractatio haud satis tuta est. Nam quamquam interdum quis gloriatur se, quasi simul & deliberaverit, & res suas gesserit, multa prosperè atque ex tempore gessisse: tamen perraro aliquid tale usu venire fortunatè solet.

2. Propterea in primis præcipimus tibi, ut ante omnes res suscipiendas, maximè autem bellicas, consilium cum iis præfectis capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur: cujus generis Turmarchæ reliquique sunt. Ubi verò firmitatem aliquam habere consilium videbitur, rem ipsam de quâ deliberaſti, omni studio ac diligentia contendas ad exitum perducere, nisi si (quod per sæpè solet accidere) aliquid interim adversum & contrarium consilio contingat. Consilium autem quid-
nam

nam tandem sit , & quemadmodum consilium tutò expedire possis, explanabo.

3. Consilium est , deliberatio quædam de re agendâ vel non agendâ. Si res agenda non sit, statim sistendum tibi est: sin agenda sit , modum agendi vel quomodo ; tempus vel quando, ubi vel locum ; quid vel rem agendam ; quem vel personam qui hoc suscepturus & ad exitum perduciturus est ; propter quid vel causam cujus gratia res suscipitur ; considerare oportet.

4. Qui deliberaturus secum est, ante omnia suam ipsius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maximè autem ab amore vel odio atque omni aliâ perturbatione, quæ rei , de quâ deliberatur damnosa esse potest.

5. Deinde non solùm quid facile sit eligito, & in hoc incumbito , sed etiam omnia quæ usu venire possunt animo prospice : fortassis enim post rem inceptam aliquid se tibi quod in primis conducibile est, offeret, quod antea prætermisisti.

6. Quòd si tecum ipse non solùm capere consilium, verum etiam alios assumere volueris, te ipsum tamen ab omni perturbatione vacuum præbe, ac si solus deliberares , Consultores autem adhibe experientes rerum , providos , perspicaces ærumnarum ac prosperitatis tuæ socios, ad excogitandum solertes , fideles , qui tibi neque ad gratiam obtemperabunt, neque illi qui rei susceptor existit, neque sibi mutuò , sed qui quod cogitant dicunt , qui simplici animo & incorrupto sunt, nullumque ex iis rebus lucrum quærunt , sed eo ipso tempore quid maximè utile sit explorant.

7. Sunt enim qui cùm lucrum aliquod aut cumpendium, aut ad se, aut eos quos caros habent atque diligunt, pertinere posse vident, totam judicationem rei eò transferunt : & quia pertinaces sunt, universum consilium ab utilitate communi, ad id quod ipsi volunt deducunt.

8. In rebus occultis, fideles adhibe tibi & temperantes viros, & tacituros , & qui in suâ & non aliorum potestate sunt , cùm secretæ res istæ , ut secretiores fiant, minimè ad cognoscendum multitudinem indigent.

9. De-

9. Delibera tardè, nisi aliqua necessitas celebritatem requirit: ubi consulueris, si nullum impedimentum sit, maturè facito.

10. Tempus & locum, quemadmodum prædictum est, rei idoneum elige. Sed de ea referas non ad teipsum solum, sed etiam ad omnes qui tecum consilii participes fuerant, & quid facto opus sit, cum multis delibera: quæ verò agere volueris, cum paucis communica, & ubi optimum ex omnibus consilium ceperis, apud te solum tene, ne adversariis hoc indicetur, & insidiis illorum appetare.

11. Res ipsæ diversas & plurimas sæpe afferunt sententias. Fortassis autem quævis res circumstantis omni ex parte manifesta fiet, si singulæ consultorum sententiæ inter deliberandum in unum conferantur.

12. Omnes autem debent huc spectare & convenire, ad salvam atque illæsam multitudinem conservandam, & ad curam provisionemque ejus qui eos convocavit suscipiendam.

13. Finis consilii sit tibi, ut cognoscas in rebus gerendis ubi & quando agendum vel non agendum sit, & qua de causâ quidquid agendum.

14. In deliberatione tua, & in omnibus sententiis quæ in deliberationem veniunt, adesse hæc duo oportet, posse illud fieri, atque utile esse: hæc enim duo si non adsint, infirmum consilium esse & temerarium statimprehenditur, & quasi ante oculos illius vitium cernitur.

15. Si enim inutile sit de quo deliberas, non modo non commodaberis, verumetiam læderis. Si verò non possunt de quibus deliberatum est perfici, inanis hæc consideratio ad temerarium exitum, quòd fieri nullo modo aut via potest, necessario pertinet. In primis autem vitare oportet eas offensiones, quæ in promptu sunt. Vulgus enim hominum solet rerum futurarum cogitationibus seipsos oblectare, offensiones autem circumstantes providere non solent.

16. Utilissima autem est in omnes partes animi quasi excubatio, & eorum quæ ulla ratione fieri possunt in considerandis rebus pertractatio: ita enim fiet, ut neque teipsum nimis cæcæ temeritati exponas, nec rursus nimia rerum cupiditate

ditate illeſtus, in manifeſtum aliquod diſcrimen incidas.

17. Rurſus timor aſſque ullâ audaciâ, à vitio non abeſt : & qui quôſvis caſus temerarios formidat, temere ſæpè adverſus ſeiſpum multa facit, & quæ ex uſu ſuo ſunt negligit, & ab utilibus rebus ſulciendis abhorret.

IN CAPE T IX.

De occultis & domeſticis conſiliis.

UT I ſpernat genus illud domeſtici conſilii.]

Hoc genus nempe quod ſubjungo, è vilibus aut ſervilibus ingeniis: nō in unum verſum damno, ſiquis in familiâ auctoritate & fide dignus: ſed ipſe quoq; inter digniores. Crede hoc ſemel Princeps, nihil generoſi aut altum à ſervitiis illis exſpectandum, & contagione iſtâ tu quoq; ſordeſces. Videte quæ ſo Ammiani ſcōma, ſed apoſtūm, in Conſtantium Imperatorē: Mercari complures nitebantur Euſebii favorem, cubiculi tunc præpoſitum, apud quem (ſi vera dici debent) multa Cōſtantiuſ potuit. O figuratum, ſed aſperum morſum! multum erat, illum homuncionem Eunuchum, aliquid apud Imperatorē poſſe: at ille invertit, & quaſi ipſe potens rerum & arbiter eſſet. Multa, inquit, apud illum Cōſtantiuſ potuit. Eo veniunt deſcenduntq; iſti, qui domeſticis regimen ſui præbent.

In Claudio Imp. nōne olim ſimile? Qui libertis uxoriſq; addiſtus (ait Suetoniſ) non Principem ſe, ſed miniſtrum egit. Unum hoc incommodū, Indignitas: adde alterum, Prædationem. Iſtici enim rapiunt, ex-hauriunt, vendunt omnia, & prædæ agunt. Crebrum olim malum & in hiſtoriis frequens, præpotentes liberti aut eunuchi. Sprevit Alexander Imp. (bonus, & variè imitādus) qui ut Lampridiuſ ait, Eunuchos nec in conſiliis, nec in miniſteriis habuit? qui ſoli Principes perdunt, dum eos more gentium aut regum Perſarum volunt vivere. Qui à populo, etiam amiciffimū Principem ſemoveant; qui internuntiū ſunt, aliud quàm reſponderetur ſæpè reſerentes, claudentes Principem ſuum, & ante omnia agentes, nequid ſciat. Qui cū empti ſint, & pravi fuerint, qui tandem poſſunt boni ſapere?

Bonus, cautus, optimus venditur Imperator.] Diſtūm hoc & querela Diocletiani fuit, de quo Vopifcuſ: Sed ego à patre meo audivi, Diocletianū Principem, jam privatum, dixiſſe, Nihil eſſe difficiliuſ quàm benè imperare. Colligunt ſe quattuor vel quinque, atque unum conſiliū ad J. Liſi Operū Tom. IV.

Pag. 55.
Vilium ſervilium conſilium haud uſendum.

Diſcrimen in Conſtantium: 4

Rapaces hoc genus.

Notabile vox.

In Aur. liano.

R deci

*Contra
Mimifros
improbos.*

decipiendum Imperatorem capiunt, dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non novit : cogitur hoc tantum scire quod illi loquuntur : facit Iudices quos non oportet, amovet à repub. quos debeat obtinere. Quid multa? Ut Diocletianus ipse dicebat, Bonus, cautus, optimus venditur Imperator. *Nec dissimile, quod Misibheus Præfectus prætorio, vir laudatus, Gordiano Augusto, & genero suo scripsit, apud Capitolinum :* Evasisse nos gravem temporum maculam, quâ per spadones & per illos qui amici tibi videbantur (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis est, & eò magis quò tibi gratior emendatio est. Neque enim quisquam ferre potuit, datas eunuchis suffragantibus militum præposituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos aut liberatos, pro libidine atque mercede, quos non decebat vacuatum ærarium per eos, qui cottidie insidiosissimè frequentabant; initas factiones, ut tu decipereris, cum inter se de bonis pessimi quique haberent consilia tibimet suggerenda: bonos pelle- rent, detestandos insinuarent, omnes postremo tuas fabulas venderent. Diis igitur gratias, quòd volente teipso emendata resp. est. Delectat sanè esse boni Principis socerum, & eju qui omnia requirat & velit scire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut IN AUCTIONE POSITUS NUNDINABATUR. *Quæ talia in interdum diffusius exsequor & repono, ut in alienâ vitiorum imagine, sua Principes videant, & damnent, si habeant, exsecrentur & abstineant, si non habens.*

I N C A P U T X.

De Administris, eorumque lectione.

*Pag. 56.
Bonis Mimifris, laus
Principum.*

ELIGI suadeam cum curâ.] *Et mecum Cassiodorus, in personâ Theoderici regis :* Ad ornatum palatii credimus pertinere, aptas dignitatibus personas eligere : quia de claritate servientium, crescit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet, ut quoties procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta iudicia habuisse.

*Varia. 10.
epist. 112.*

Ut

Ut genus iis honestum.]

*Enimuero inter- Præsum-
est; & de his talibus spes omnino major meliorque. ptio melior
Theodericus item rex, apud Cassiodorum: Providen- de Nobili-
tiæ nostræ ratio est, in tenerâ ætate merita futura bus.*

§ v. Varia.
epil. xv.

tractare, & ex parentum virtutibus prolis judicare successum. Quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo nescit deficere, quæ consuevit radicitus pullulare. Pertur etiam cursu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini, nisi per accidētia fuerit fortè vitiat, nesciat rivulis abnegari. *Atque etiam in omni nobilitate, etsi corruptâ, generosum tamen aliquid & ambitiosum inest.* Habet autem, *aut Seneca,* hoc optimum generosus animus, quod concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenii virum humilia delectant & sordida. *Tiberius igitur in ple- raque gubernatione prudens, hoc quoque servabat, ut mandaret honores (Taciti verba) nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, illustres domi artes spectando; ut satis constaret non alios potiores fuisse.*

Ut fons, ita rivuli.

Vilis ille, qui tantum viles sibi admovet.]

Neque hoc tantum, sed causæ etiam aliæ ascedunt, Dioni Cassio, in Agrippæ suaseriâ ad Augustum, dictæ. Si reimpingit, ignavis & non magni pretii hominibus committas; statim & nobilium ac strenuorum iram in te provocabis, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patieris.

Causa pulchra, cur viles non promouendi.

Quid enim præclari homo vilis aut ignobilis gerat? Quis hostis eum non contemnat? Quis socius ei obediat? Quis militum non dedigetur sub imperio ejus esse? Eoim verò quæ mala inde manare possint, nihil opus habeo apud scientem te dicere: hoc tamen omittendum non est, hunc talem, si rem malè gerat, plus tibi damni, quàm ipsos hostes, daturum; sin rectè aliquid egerit, statim ejus mentem, bonarum artium expertem, amentiam & stoliditate completum iri, eumque ex eo tibi ipsi formidolosum fore. *Causæ sunt, quæ appensæ pondus habeant, & utique ista postrema. Itaque Turcarum institutum, haud satis mihi probabile, qui ex militari solâ virtute promouent, generis nullo adspectu. Tegitur tamen hætenus culpa, qui nobilitas ibi sublata, & præter unum Dominum ejusq; stirpem, reliqui servum loco sunt. Nisi tamen, quod hic ratio dari possit,*

Aliiter Turca

Et causa. fides & obstrictio major tenuium, cum facti grandes. *Lib. xxv.*
Animianus tangit, de Joviano, qui sub initia undiq;
se firmare volebat : Malarichum ex familiaribus
 negotiis agentem etiamnum in Italiâ, Jovino iussit
 succedere armorum magistro per Gallias: geminâ
 utilitate præspeculatâ, ut & dux meriti celsioris,
 ideoque suspectus, abiret è medio; & homo infe-
 rioris spei ad sublimiora provectus, auctoris sui
 nutantem adhuc statum studio fundaret ingen-
 ii. *Et profectò beneficiarii beneficiis suis ferè adhæ-*
rent, vel suâ causâ : & indicavit Livius, de centum
 Senatoribus à Tarquinio Prisco allectis: Factio, in-
 quit, haud dubia regis, cujus beneficio in curiam
 venerant. *Lib. i.*

Pag. 56.

Virtus om-
niscunda.

Excipio, si eximia in aliquo virtus.] *Multa*
exempla sunt reipub. talibus feliciter communicata.
Plutarchus & solam virtutem considerari vult ; in
Sullâ : Ὅτι περ γὰρ κωινὸς ὁ ζῆτις τὸ ἐν κωινός, ἀλ-
 λὰ κωινά, καὶ ἰππικὸς ἵππον, ὃ τὸ ἐξ ἵππου. ἢ γὰρ ἂν
 ἐξ ἵππου ἡμίσιος ᾔσθηται, ὅτι περ ὁ πολιτικὸς ἀμαρ-
 τήσεται ἢ πάντως, ἢ ἂν μὴ ζῆτις ἢ ἄλλος τις ἴσῃ, ἀλλ'
 ἐν ἑνός : Ut enim venator non quærit quod tali
 canem natum sit, sed canem; & eques equum ipsum,
 non quod ex equo (quid enim si mulus ex equo
 natus sit?) Ita vir politicus totâ viâ erraverit, si in
 rectore non requirat quis sit, sed è quibus. *Clau-*
dianus convenienter, in Stiliconis laudibus ponit :

— lectos ex omnibus oris

Lib. i. r.

Euehis, & meritum, numquam cunabula quæris,
 Et qualis, non unde satus.

Ita isti. Quod adve: sum prærogativæ nobilitatis vi-
deatur à nobis assertæ : sed de eximiâ scilicet virtute
loquimur. Et ubi paritas aut concursus, Nobiles an-
tehabendi: mō etiam si paulū in infra.

Trajanus
nisi per-
culosi.

Meliorem esse remp. & propiè tutiorem, in
 quâ Princeps malus.] *Causa in eodem Lampri-*
dio additur: siquidem unus malus pōtest à plurimis
bonis corrigi, multi autem mali non possunt ab
uno, quantumvis bono, ullâ ratione superari. At-
que hoc est quod in Trajano desiderabatur, ipso opti-
mo: sed patiente & retinente ministerii mali.

Emitur solâ virtute potestas.] *O bonum*
Principem, qui sic facit! ô statum felicem, ubi id facit!
Sed rara hæc electio, & vel optimi Principes miscnt.

Favor etiâ
provehit.

T. code. icus rex in Cassiodoro : Dignitas dum ad in-
cognitum venit, donum est ; cum ad expertum,
 compo-

Lib. i. r.
Variat.

epist.
XIII.

compensatio meritorum. Quorum alter, debitor
judicii; alter obnoxius est favori. Hos enim æsti-
matione subvehimus, alios gratiâ promovemus,
& ad omnes indulgentiæ vias se nostra relaxat
humanitas. Ille verò fatetur, quod res est: & Gratia
persæpè in comitia hæc venit, an non & Pecunia? For-
tasse, sed ò turpe, imò & exitiosum! vel hac causâ:
quòd rara in talibus integritas, & corrumpuntur fa-
cile qui corrupè. Alexander Severus dicebat: Ego
verò non patiar mercatores potestatum. Neces-
se est enim ut qui emit, vendat. Pariter Seneca:
Provincias spoliari, & nummarium tribunal, au-
ditâ utrimque licitatione, alteri addici, non mi-
rum: quando, quæ emeris vendere, gentium jus
est. Sed & Ludovicus Duodecimus, rex Gallia-
rum, de talibus solitus dicere, Eos quod averfio-
ne emissent, singillatim postea vendere. O Fran-
cia, quòd jaces & peris, hæc habes vel inter primas
causas.

Interdum
& Mercat-
ura.

Lamprid.

De Bene-
fic. I. cap.
XV.

In principem culpa cunctorum redit.]

Lib. III.

Macenas ita Augusto, apud Dionem: Nulli amico-
rum aut officialium tuorum nimia est indulgenda
potentia, sed ita iis moderandum, ut ne te in cul-
pam aut reprehensionem conjiciant. Quidquid
enim hi recte vel sequius egerint, id verò tibi ad-
scriberetur, talemque te cuncti censebunt, qualia
eos facta exercere perniferis. Ipsa autem ratio,
quæ in poëta nostro adjungitur, Jubere peccare, qui
non vetat: prorsus eadem in Philone concipitur, con-
tra Flaccum. Is enim cum Agrippam regem, Alexan-
drie passus esset illud, atque ipse ibi Præses: obicit ei
Philo & addit: Ο γὰρ ἐπὶ πλείους ἢ τὸ πανόριστον
ἐπέχει ἀνθρώπων, εἰ μὴ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ
ἐφ' αὐτοῖς καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῖς: Qui enim castigare, aut
saltem cohibere, cum possit, nec cohibet; palam
est, eum permittere & pænè mandare.

In Mini-
stris Prin-
ceps pec-
cat.

Permitte-
re, quasi
jubere est.

Lib. I.
Variar.
epist. v.

Omnes ministros civibus & reipub, præ-
stet.] Theodabadi regis, apud Cassiodorum, dictum
præclarum: A domesticis incohare volumus disci-
plinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris
cognoscimur excedendi licentiam non præbere.

Ille ad civilia, hic ad bellica naturâ aptior.]
Quod Homerus quoque, ut pleraque prudentiæ aut
sapientiæ, sic revelavit:

Α'λλ' ὁ μὲν ἄρ' μύθοισιν, ὁ δ' ἐν γαί' ποσσὶν ἐνίκα :

Ilia. 2

Unus consiliis, alter præstantior hastâ:

De Arati
ingenuo no-
tabile.

de Polydamante & Hectore ab eo prolatum. Et Poly-
bius illustri exemplo hoc notavit in Arato Sicyonio,
qui ad civilia omnia mirificè vaser & appositus, tre-
pidabat in bellis : nec exsequi aut facere, cur aut
corpus ei firma. Ipsa Polybii verba compendio dabo:
Aratus, inquit, erat in rebus civilibus vir undique
perfectus. Facundè loqui, prudenter cogitare,
industriè cogitata exsequi, hæc omnia poterat:
discordias etiam civiles leniter ferre, & amicos
adjungere & socios facere, inter primos artifices.
Tum etiam insidias, fraudes, subseffus in hostes
comminisci, eademque ad exitum deducere, ob
tolerantiam & audaciam, efficax maximè aptus-
que erat. Hic autem ipse, si quando in aperto acie
dimicare vellet, segnis in consiliis, timidus in ag-
gressionibus, nec aspectu quidem aut vultu pu-
gnam tolerans. Ideoque & Peloponnesum re-
plevit trophæis, sed in se erectis. Adèò natura
hominibus non corpora solùm, sed animos dedit
dissimiles variantesque, ut idem ille vir non so-
lùm erga res diversas diversè se habeat; sed & in
iis quæ affimiles, alias sapientissimus videatur,
alias tardissimus, itemque & audacissimus, &
timidissimus. Neque hæc inopinata nimis aut pa-
radoxæ sunt, sed notæ & familiaria iis qui volunt
intendere. Nam ecce & in venatibus alii sunt au-
daces, feræque subsistunt; iidem ad arma & con-
tra hostes, degeneres. Sed & in bellicis rebus, alii
in singulari certamine, & cùm vir cum viro
componitur, acres & validi sunt. iidem commu-
niter in prælio & instructâ acie, ignavi & nullius
pretii. Thessalorum equites turmatim & con-
fertim si ingruant, intolerabiles sunt: extra a-
ciem, in tempore aut loco viritum pugnare, timi-
di & inutiles. Ætoli autem contrâ. Scilicet magni s-
ille Deus hoc voluit, aliud esse aliis, nec in omni re u-
nam eminere.

Lib. 10.]

Divisa
dant.

---- partitim singula quemque
Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in
armis,

Claud.

Hunc rigor, hunc pietas, illum solertia juris,
Hunc soboles castique thori.

Aique ut alius poëta ait:

A'λλ' ὁ

Homer.
Iliad. N.

Ἄλλω μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμικήν ἔργα.
Ἄλλω δὲ ἔρχομένην. ἐτίειο κιθάρην καὶ αἰοιδῆν.
Illi bellica nempe Deus donavit, at illi
Saltare, atque alii fidibus cantuque valere.

Principum inclinatio in hos, offensio in
illos est.] *Quis non cotidie animadvertat? Et est
sane in his promotionibus jus aliquod etiam fortuna.*

Felicitas
quosdam
promoves,
et suos
Genius.

21. Hist.

Tacitus de Vespasiano: Multos præfecturis & pro-
curationibus, plerosque senatorii ordinis hono-
re percoluit, egregios viros & mox summa adep-
tos; quibusdam fortuna pro virtutibus fuit: Sed
& jus hoc est divinis regibus, ut in Homero legi, a-
lium virorum odisse, alium amare: Itaque argute
Cassiodorus: Non est majus meritum, quàm gra-
tiam invenisse regnantium. Quid, quòd ipsa electio
visa initio absurdior, sepe postea laudatur? Verò
enim Tacitus: Multos in provinciis, contrà quàm
spes aut metus de illis fuerit, egisse. Excitari
quosdam ad meliora magnitudine rerum, heber-
scere alios.

Odyss. 8

IN CAPUT XI.

Præcepta Administris.

Lib. 16
cap. 14.

AUDACULI.] *Seneca de Tranquillitate: Pag. 58.*
Quorumdam parùm idonea est verecundia
rebus civilibus, quæ firmam frontem desiderant:
quorumdam contumacia non facit ad aulam,
Medium ergo tenendum, ut & fiducia adsit, & con-
tumacia absit.

114 De
Benef.
cap. 5.

Sine jactantiâ agite.] *In quo peccant sepe
aulici, & odia atque invidiam provocant frustra. Ta-
lis ille Heraclides, potens apud Philippum Macedo-
nem, & ex vili humilique erectus: de quo Polybius,
ὁ δὲ μὲν τὰς πενιτοτέρας καὶ ἀπληκπιάτους καὶ πολ-
μυεστέρους, ὁ δὲ τὰς ὑπερέχοντες καὶ λαμπρότερους
adversus inferiores severus maxime & superbus,
erga superiores in primis adulator. Atque isti
iidem, de quibus Seneca, regis potentis ministri,
quos delectat superbis suæ longum spectacu-
lum, minusq; se judicant posse, nisi diu multumq;
singulis, quid possint, ostendant. Nihil confe-
stim, nihil semel faciunt. Injuris illorum præci-
pites, beneficia lenta sunt. Opusculum, non cala-
mum. Et quo temporis etiam nostri egregie mores
effusa*

in aulicis
adios.

Aulicis
mores.

effinguntur! Sed & à Dione, de Sejano illo, non altero à Tiberio, sed altero pænè Tiberio: Is, inquit, homo superbissimus studiosè ab omnibus colebatur, salutabatur, deducebatur. Omnia enim acriter, & maximè procerum, observabat & verba & nutus. Nam qui propriâ potentiâ nituntur, neque salutationes aut hæc obsequia valdè requirunt; & si omissa fuerint, vitio non vertunt, ipsi nempe sibi conscii contemptu sui hoc non factum. Qui verò fuco & adsciticio splendore utuntur, ii omnia talia magno opere, & tamquam ad dignitatis suæ culmen pertinentia, requirunt, & nisi consequantur, graviter ferunt ut abjecti, & irascuntur quasi injuriâ affecti. Ideoque istos magis pænè, quàm ipsos Imperatores, vulgò observant, & circa eos satagunt: quoniam apud hos si quid peccatur, virtus censetur remittere & ignoscere; apud illos, imbecillitas & virium inopia. Contrà autem ulcisci, facere ad stabiliendam ostentandamque potentiam arbitrantur. Tales isti, qui potentiam suam non benè ferunt, & ideo nec diu sæpè ferunt.

Lib.
LVI II.

Pag. 58.

Ad auctorem & ducem, ut minister, fortunam referas.] *valdè hoc observandum, præsertim in bellis, in quibus haud rere alios volunt eminare. Ad principem igitur refer, cujus auspiciis pugnas, perejus fortunam (ita res est) fortunatus. Dirigit enim hæc suprema providentia, & ministros quoque attollit aut deprimit ejus, in quo alterut. ù vult fieri. Germani hoc erga principes suos servabant olim: & illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus assignare, præcipuum sacramentum erat, ut Tacitus scribit. Simile Gallorum Devoti.*

Felices
felicitatem
ministris.

Reges gloria
avidè.

Hæc est conditio regum, ut casus] *Quod ingenium regum in uno Philippa Macedone bene expressit Demosthenes: Eum ita gloriæ cupidum esse dicunt familiares, ut omnia præclara facinora sua esse videri velit, & magis indignetur ducibus ac præfectis qui prospere & laudabiliter aliquid gesserint, quàm iis qui infelicitè & ignave. Ipse hic affectus in filio Alexandro, de quo Curtius: Quippe Alexander hostes vinci voluerat, Antipatrum vicille ne tacitus quidem indignabatur, suæ demprum gloriæ existimans quidquid cessisset alienæ. Susurrant idem & insillant Antiochoregi interiores aulici,*

Orat. ad
epist.
Philippi.

Lib. VI.

Lib. xxxv

aulici, apud Liviam : Ipsam eam gloriam belli, quā velut dote, Annibal concilietur, nimiam in Præfecto regio esse. Regem conspici, regem unum ducem, unum imperatorem videri debere. Denique consensu ita reges : & patrum quoque memoriā legimus, (ut vetustiora omittam) quicumque res magnas sub regibus gessere, ad extremum aut in offensā, aut in exiguā gratiā fuisse. Testor Alfonso Albuquerque, qui pleraque Indię Orientalis Lusitano regi suo subiecit : at idem accusatus majoris spei, & suspectus denique revocatus in patriam est, & morte opportunā fortasse ignominie exemptus. Simile in Duarte Pacieco, qui post magna merita, in custodiam & vincla conjectus etiam fuit, & in clarā innocentia liberatus tandem, sed ut in paupertate senesceret. Consalvum Magnum, & Ferdinandum Cortesium, nec ipsos parem gratiam meritis retulisse, aliquis arbitretur & dicat. Quid causse est ? Beneficij magnitudo, cui reges dolent & nolunt obstringi. Noster Tacitus : Destruui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia usque eò læta sunt, dum videntur posse exsolui : ubi multum antevenire, pro gratiā odium redditur. Sed & simile hic quod in arboribus, sub quarum umbrā, ubi tempestas est, confugimus : cum deserent vitæ, ramos frangimus, & abimus. Addam prudentissimi Cominæi sententiam : Memini regem (Ludovicum) mecum sic loqui, ut diceret, fieri aliquando, ut operæ laudabiliter minus pretium sit, idque culpā eorum qui navassent : dum elati quadam confidentiā, insolenter & proterve se gererent. Atque addebat, felicem esse, ejus sententiā, cui rex nullo suo magno merito beneficium conferret : atque id præstare, ut obstringatur aliquis Principi, quā ut illum habeat obstrictum. Se quoque hoc ingenio esse, ut plus amaret, qui ob beneficentiam sibi deberent, quā alios quibus se debere putaret. Claudius deinde Cominæus : Tam est difficile in omni genere vitæ sic se gerere, ne impingas : magnumque est Dei donum, valere sensu communi, & judicio naturali. Præclara omnia : sed ægetu Cominæe, qui hæc scis & præcipis, satisne cavisti ? Naturalis tua prudentia sepsit aut munivit ? Accepisti plagam, & in tua arena circumvenis es ab aulicis, qui, mortuo rege Ludovico, effecere calumniæ

Magni
Duces, sed
postea ne-
glesti.

Ann. iv.

ut in carcerem condereris , per triennium ferè serva-
rèris , denique capitis caussam ipse diceret ne patrocini-
ari quidem quoquam ausa. En ludibria vna, & ja-
ctationes hominum! quibus nihil usquam , per ullam
sapientiam, est certi: non certè in lubrico illo culmine &
fastigio Aulae. Licet dicere:

Summum ad gradum cùm claritatis veneris, Laberius,
Consistes aegrè , & quàm descendas , decides,
Cecidi ego, cadet qui sequitur.

Exteri
subiecti
invidia.

Atque his livoribus aut periculis exteri maxime sunt
expositi (ut ille ipse Comineus :) quod monuit Po-
lybius; Xantippus, restitutis Carthaginiensium re-
bus , paullo pòst in patriam rediit , optimè sibi
consulens. Nam res egregiè gestæ & præclara
facinora invidiam & calumnias gignere solent,
quas cives quidem aut indigenæ , amicorum &
affinium copiâ atque opera , possunt repellere,
at exteri faciliè statim ab utroque isto vincuntur,
& periclitantur. Est in mente magnus Princeps,
qui voces & suspiciones , in diuturnitate Præfecturæ
& fortunæ secundantis , non effugit: major futurus,
si in vigore famæ, & tempestivè discessisset. Plutar-
chus igitur sapienter monuit : Εἰμὶ πῶς καὶ πολι-
τικῆς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας. τῶν γὰρ ἀθλητικῶν ἀγῶνων τὰς
πολιτικὰς ὁρᾷ ἥ τινος ἀκμῆς καὶ ὥρῃς ἀπολιπῶντος
ἐλέγχεται : Esse & politici cursus finem quem-
dam ac terminum. Nec minùs civilia certami-
na, quàm athletica , vigore & tempore destituta,
vituperari ac coargui.

Lib. 1.

In tempore
absceden-
tium.

In Lu-
cullo.

Gloriam impositæ summæ manus illis re-
linqueret.] Hoc scrivis jam olim & fecit Joab,
magister militiæ Davidicæ, de quo libri sacri : Milit-
que Joab nuncios ad David, dicens : Dimicavi
adversum Rabbath , & capienda est Urbs aqua-
rum. Nunc igitur congrega reliquam partem
populi , & obside civitatem , & cape eam : ne
cùm à me vastata fuerit urbs, nomini meo adscri-
batur victoria. Ergo, uno verbo, gloria omnis Prin-
cipi adscribenda & vindicanda. Quàm fecit hoc va-
ne, aut stulte potius, ipse Princeps Constantinus ? De
quo Ammianus : eum, edictis propositis, se solum
(cùm gestis non adfuisset) & dimicasse & vi-
cisse , & supplices reges gentium erexisse , ali-
quoties scripssisse : & talia quæ sine risu aut misera-
tione facere superbiæ nemo legat.

Constantii
vanitas.

II. Reg.
cap. xii.

Lib. xvi.

Inju.

Injurias ferendo , & gratias agendo.]

Tacitus & hoc indicat: Egit grates , qui finis omnium cum dominante sermorum. *Cur non ita faciunt qui in aulâ beatitudinem querunt ? Aristippus praebuit, versutus philosophus* , qui consputus à Dionysio, cum nihil moveretur, & quidâ mirarentur: Nempe piscatores , inquit , ut gobium capiant, aquis patiuntur se adspergi ; & ego ut balænam, non patiar sputo madidari ? *Addo Senecam* : Patientiorum injuriæ hilari vultu, non tantum patienter sunt ferendæ , facient iterum , si se fecisse crediderint,

*Patientior
opus am-
lice.*

11. De
Ira, cap. 11.
xxxiii.

Qui secretis criminationibus infament.]

Contra quos quid remediis? Expostulat cum Deo Chyprius in hac re: O inspector omnium oculus, quem nemo fallit , cur connives sepè in his hominum, & gravioribus etiam, culpis? Nec statim immittis ignes & tonitru & fulmina, sed vindictam super sedens differs? Impervestigabile tuum judicium, & humanis ratiociniis inaccessum : nisi quod sapiens profecto es , & norma certa utilitatis, etsi nos tenui mente præditos id latet. At enim venator aliquis serpentem , aut leonem densâ jubâ, quem in montibus videt vel audit, statim declinat & effugit , sed & maleficus aut latro exorabilis est, & precibus aut lacrimis mollescit: virum verò qui proximo & amico malum in corde machinatur, aliudque sentientem aliud loquentem, multæ sapientiæ est evadere, & à divino auxilio pendet. *Premiserat verò idem de Theodoro Styrciorum per Cameræ Logothetæ calumnias versò: ac nascet deinde præcepta*: Esse eos æmulos , quantum potest, observandos , qui ingenio moribusque parum liberalibus & occultis sunt præditi , & linguam habet à corde dissentientem. Ante omnia verò, custodiam, ori ponendam , nec sinere linguam temere evagari dentium septum & labiorum propugnaculum , quibus à naturâ, velut duplici vallo, circumdata. *Benè, & silentium aut circumspectus sermo optima hic arma.*

*Arcana
calumnias*

Quo incautior decipiare, palam laudatum.]

Id verò argute malignum & mirum genus lætèdi est, laudare. Excitatur enim occultè Princeps in irrorem aut metum, præsertim si animo pusillus est. Polybius exemplo & sententia id docet, de Apelle quidam sub-

*Landando
evertere.*

Lib. iv.

dolo

dolo calumniatore. Qui cùm Aratum apud Philippum Macedonum regem traduxisset, ac falsi compertus esset; non idè destitit, sed transtulit deinde calumniam in Taurionem quemdam, qui Peloponnesi rebus præerat. Hunc non accusavit, sed laudavit, asserens dignissimum esse, qui cum rege ipso in castris atque acie ageret. Addit deinde: Καὶ οὗτος δὲ ἡ πρὸς τὸν βασιλῆα πρόπος ἀφ' ὧν ἡ ψευδὴς, ἀλλ' ἐπανορθῶν λυμηνία τὰς πλῆθι: Novus enim calumniæ modus repertus iste, non culpantes, sed laudantes, lædere atque evertere alios.

Incerta
Aula

Nihil rerum mortalium tam instabile & fluxum.] Quæ secula id non docent? vetera, media, nostra. Inter veteres, Joab ille vir acer, callidus, militiæ Davidis & consiliorum arcanorum arbiter, cum à vido rege non evertitur, jussus est cedi à successore. Quid Apelles inter Græcos? Ille à Philippo rege proximus, eo jam gradu & opibus, ut ab ipso timeretur, momento horæ dejicitur, desertus ab iis qui antea stipabant & colebant. Polybius ita narrat: Aratus flagitia & superbiam ejus regi aperit, ad vindictam stimulat, & rex id secum statuit, sed ita alta dissimulatione, ut mentem hanc ejus nemo sciret. Vocatur Apelles. Ille fidenter veniens, & quasi omnia ex sententiâ patraturus, simulac conspectus esset, ex Chalcide Corinthum venit. Cùm appropinquasset, certatim satellitii militumque Præfecti, cum ipsis militibus obviâ procedunt, agmine & pompâ in regiam deducunt. Cùm autem ingredi statim, ut consuêrat, vellet, janitor quidam præstolari eum jussit, occupatum in præsentem regem dicens. Apelles novitatem rei demirans, hæsitabundus aliquamdiu constitit: mox mœstus, inopsque consilii, inde discessit. Comites illi omnes subito dilapsi, ut denique solus cum servulis suis domum pervenerit. Paulo post captus cum filio, vinctus, & interfectus est. Sed post priora illa, Polybius apposite addit: Parva omnino intervalla temporis, omnes homines attollunt rursusque dejiciunt, maxime verò eos qui in Aulis versantur. Reverà enim isti adsimiles sunt abacorum calculis, qui, ut secundum voluntatem calculatores, modò obolum æreum, modò talentum valent; ita Aulici, ad nutum Principis, modò beati, modò

Lib. v.

Aulici
calculus
similes.]

Seneca
de Tran-
quil. c. 1.

modo miseri fiunt. *Atque hoc in Apelle exemplum: quàm geminum Romæ, in Sejano? Qui diu Tiberiæ Augusti potens, & ad instar ejus statuis, honoribus, cultus; tandem una epistola subversus est, & caput illud toto orbe secundum, ut cum poëta dicam, laqueo præbuit, & cadaver suum opprobriis, lacerationi, unco. Quo die illum Senatus deduxerat, populus in frustra divisit: in quem quidquid congeri poterat, dii hominesque contulerant, ex eo nihil superfuit quod carnifex traheret. Et similis potentia atque exitus Plautiani, sub Antonino, quæ in Dione Cassio lege. Jam in ævo posteriore, apud Hispanos quàm nobile documentum fluxæ potentia Alvarus Luna est? Amabat & evehebat eum Joannes rex Castellæ, super omnes homines & amicos. Opibus, titulis, præfectoriis, cottidie augebatur; atque ita regem suum fecerat, ut vel bellum ejus causa gereret cum vicinis regibus, & cognatis. Nulla res in majore fama & invidia, quàm iste amor: atque is satis diuturnus. Sed quis exitus? Sicut divisiones aquarum, sic cor regis, ait Hebræus sapiens. Occulte abduxit se ab Alvaro, odit quàm amaverat, denique paucis consiliis, in oppido Burgenfi, sagaciter hominem in vincla conficit, damnari per sententiam jubet, caput abscindi, & in foro per triduum ostendi. O cæca mortalitas! tu ille superbus paullò ante & insolens, ubi es? Quid es? Desisti esse, & tot annorum cumulata felicitas, subito turbine quassata & eversa est. Vere tu prædixeras Alvare, non sine mali præfatio: admirantibus aliis fortunam tuam & apud te prædicantibus, Improvidi, ne ædificium ante finem & eris laudaveritis. Sed mihi finis non sit, si exempla cumulem, obvia, ut vere dixi, in omni ævo. Claudamus Sidonii verbis appositis: Periculofam regum familiaritatem esse. Quorum consuetudinem spectatissimus quisque flammarum naturæ bene comparat, quæ sicut paullulum à se remota illuminant, ita satis admota sibi comburunt.*

Nota Aulice. Accede, insinua, ama, amare; sed non nimis.

Speciem magis in amicitia Principis, quàm vim retinent.] Imagine ad hanc rem usus pater Themistoclis: quem cum à rep. gerenda vellet abducere, ostendit ei in litore triremes veteres, abjectas jam & contemptas: tales administrato-

*Alvarus
ominosum
dictum.*

*Sidonius
egregium.*

*Vetus au-
ticus, vetus
navis.*

res

Lib. III.
Epist.
III.

res reip. esse, cùm non ultrà ex iis fructus. *Id Plutarcho.*

*Aratus
veneno
perit.*

Aratæ aliqua vox erumpat.] Nam & Aratus inter exempla infidæ regie amicitie. Qui Philippo Macedoni diu carus utilisque amicus veneno tandem ab eo tulli iussus est lento & sensim occidente. Non latuit Aratum, sed cùm ac erire, mederi non esset, tulit tacitus: nisi quoddam amicorum cuidam Cephalaria, in cubiculo, cùm eo in coram sanguinem spuisset: illo admirante, subjunxit, *τοῦτον ὁ ἐνὶ χεῖρὶ τῷ ἐγγυμνῷ φίδιος*: hæc sunt præmia regie amicitie. Talis Philippus, & alii: non sic nostri AUSTRIACI (quod vere & in loco dicimus:) patientes ministrorum suorum, & ad extremum mites.

*Quam no-
bis aulæ.
Aulæ.*

Ista eveniunt, numquam mihi.] Quid ergo? Aulam & totum hoc genus damnamus aut despicimus? Absit: sed Sicyonia ista aut cothurnos pedibus meis convenire, hoc nego. Valerius olim, quasi Apollinis voce, dixit: Magis se probare securitate ridens tugurium, quam tristem curis & sollicitudinibus aulam. Nam hæc duo, etiam in optima esse, nemo expertus abnegabit. Nos verò secessum & otium quærimus: quid tum? Otium, sed non ignaviam. Habet ubi se, etiam in privato lare, explicet magnus animus: nec ut lectum animaliumque impetus caveis coercetur; sic hominum, quorum maximæ in seductu actiones sunt. Ubi cumque otium meum abscondero, prodesse volem singulis & universis, ingenio, voce, consilio. Nec enim is solus reip. prodest, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace belloque censeat: sed qui juventutem exhortatur, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute instruit animos, qui ad pecuniam luxuriamque cursu ruentes pensat ac retrahit, etsi nihil aliud, certè moratur, in privato publicum negotium agit. Hæc sapiens Seneca: cuius verba expressi, animum velim, ac conor.

Lib. vi
cap. i.

JUSTI

JUSTI LIPSII
AD IV. LIB. POLITICORUM
NOTÆ.

IN CAPUT I.

De Prudentiâ, quam Propriam dixi.

ff. Pol.
de p. vii.

CONFUSE viam aliquam signabo.] *Proprie & distincte vix potest. Aristotelem audio : Ὅτι περὶ τῶν αἰσίων τέχνης, καὶ περὶ τῆ πολιτικῆς τέχνης ἀδύνατον ἀκριβοῶς πάντα γραφῆναι. Καθόλου γὰρ ἀναγκαῖον γραφῆναι αἱ διὰ πρᾶξις περὶ τὸν κατ' ἑαυτὸν αἰσὶ :* Sicut in aliis artibus, ita in Politica ordinatione, fieri non potest ut omnia singillatim & accuratè scribantur. Universe enim scribi necessum est, at ætiones sunt rerum singularum. *Enimvero eorum est, qui mente & usu valent, ex his communibus formare sententias & decretum in rebus singulis, & ad hasce velut normam adaptare.*

pag. 62.

Universa-
lis præcep-
tibus.

IN CAPUT II.

De Prudentiâ Togatâ.

Orat. de
Repub.
ord.

PRUDENTIA duplex est, Togata & Militaris.] *Bene enim hoc Sallustius : Firmanda est respublica, non armis modo neque adversus hostes, sed quod multo majus multoque asperius est, bonis pacis artibus. Artes pacis ad Togam faciunt, atque hoc opus majus asperiusque merito dicit. Idem Livius : Excellentibus ingeniis citius defuerit ars qua civem regant, quam qua hostem superent.*

Togata
Prudentia
ardua.

Mate.

Duplex
Fugata
prudensia.

Materies duplex, Res divinæ, Res humanæ.] *Hoc quoque Strabo ita dicit, ubi de Mose differit; Hoc à naturâ hominibus est insitum, & commune Græcis ac Barbaris, ut in politicâ vitâ, communi præcepto & legibus vivant. Præceptum hoc autem duplex est, aut de Diis aut de Homi- nibus: & plura addit, de vi religionis in animos nostros, & quàm antiquis ea fuerit cura. At nos quoniam olim (ante annos pæne sex) in reliqua capitis hujus & sequentium super Religione scripsimus, provocati ab importuno homine, & quem nec amici ament: jure visum ea hic inferere, & esse Notarum loco. Tu lege qui voles, en habet.*

Lib. xvi.

JUSTI

JUSTI LIPSII
DE
UNA RELI-
GIONE,
ADVERSUS
DIALOGISTAM
LIBER.

In quo tria Capita libri quarti
Politicoꝝ explicantur.

J. LIPSII Operum Tom. IV.

9

CEN.

C E N S U R A.

QUæ de una hîc religione apologeticè
 scripsit I. Lipsius, ex Auctoris ipsi-
 us confessione & totius disceptationis filo;
 de orthodoxa, catholica & Romana (quæ
 una & sola vera est Religio) scripta esse
 testificor. Lovanii, IX. Calendas Septem-
 bres, 1593.

Henricus Cuyckius, D. Petri
 Lovanii Decanus , Aca-
 demia Cancellarius , &
 Pontificius ac Regius li-
 brorum Censor.

ILLU-

ILLUSTRES

ORDINES.

LIBER in me nuper prodiit, cui an responderem, jure dubitavi. Auctor an ille est, cui debeam? Homo inquietus, turbidus: & cui unum hoc studium, litigare. Sicut canibus quibusdam insitum est, sine causâ aut discrimine latrare: talem audiebam istum. Nec judicio hæc scribere, sed morbo. Cum hoc me componerem, & velut includerem in eodem campo? Quem & vincere inglorium, & à quo atteri sordidum esset. *Facit enim se adversarium, ait Seneca, quisquis contendit, & ut vincat par fuit.* Sed causa etiam silendi altera, ab ipsâ scriptione. Nam qualis ea est? Plebeia, inutilis: & concepta plebeio quoque stilo. Quotusquisque ea leget, si ego fileam? Nec deprimere adversarium meum possum, nisi ut attollam. Adde quod calumniarum conviciorumque plena: & corniculas citius in Africâ, quàm res rationesque solidas reppererim in hoc scripto. Vetus ille versus hîc valet:

* Sunt

Hermodori verba, mer-
cimonii.

* Λόγοις μὲν Εἰρημόδαρος ἐμπορεύετο.

& flumen verborum ubique video, mentis vix guttam. Quid igitur reponam aut respondeam? Serium aliquid aut eruditum? Non est occasio. Convicia & dicteria? Non est meum: & ita adhuc viximus scripsimusque, ut nemo de nobis, de nemine queri etiam ego possim. Primus iste est (heu fatum Lipsii!) qui procaciter & ex supervacuo me laceffit. Quem ut imiter, non adducar: persuaderi tamen mihi passus sum, ut respondeam, five quia publicè interest, tam effrænem petulantiam reprimi & retundi; five quia meâ, calumnias & mendacia levi manu abstergeri, quibus nos aspergit. Dicit enim nec scripta mihi, nec dicta: aut certè non sic scripta. *Tantum autem veritati obstre-*

tertull.
adver-
sus
Hæres.
cap.
xvi.

* iussam
ad caus-
sam tria
suffici-
ent.

* Διότι μὲν εἰς δίκαν τρία ἔπαι διακρίσει idem-
que modestè. Quia ut scopulus as-
siliantes undas sine motu ullo suo
frangit; sic nos conviciatores istos,
sine acerbitate ullâ aut irâ. Dicta ta-
men quædam aut joca miscuimus.

Cur

Adver-
sum
Valent.
cap. vi.

cur non liceat ? Viri magni, imò & sancti, fecerunt in simili genere : & benè Tertullianus , *Multa sunt sic digna revinci, ne gravitate adorentur. Vanitati propriè festivitàs cedit.* Hæc omnia ad vos

ILLUSTRES ORDINES,

Sallust.
Ju-
gorth:

& ad vestrum tribunal deferimus : ut judicetis tamen non ut vindicetis. Nam mihi purgatio sola proposita est, non ultio : & avertere plagam volumus, non inferre. Vos, quorum id munus , me meaque auctoritatis vestræ clypeo tegite : neu patiamini innocentie plus periculi, quàm honoris esse. Atque hoc eâ lege , si proba ista apud probos. Nam quòd ista ea calumni-
antur aut carpunt : nihil est. Imò hoc quoque boni argumentum , talibus displicere,

AD LECTOREM QUEMCUMQUE.

VIDES rescriptum meum, Lector, ex amicorum sententiâ potius, quàm ex meâ. Nam mihi initio decretissimum fuit, non respondere : qui vetus illud memineram,

Plaut,

Bacchæ bacchanti si velis adver-
sarius,

Ex insanâ insaniorem facies, fe-
riet sæpius.

S 3

Sed

Sed vicerunt iidem illi eò minus jam reluctantem, quod eadem operâ NOTAS nostras daturus eram ad trina illa Capita; quæ in calumniam venerunt. Nam quidd illi tantum responderem: nugæ. Quis fructus? At aliquis ex hoc consilio, & scriptione, quam vides. Ut etiam ordine & velut presso pede scripto ejus insisterem, non placuit. Quid enim ille ordine dicit? Prima, media, ultima, pleraque eadem: repetitio ubique, & mixtio, &, quod Græci

* Omnia
idem
pulvis.

*dicunt, * πάντα μὲν νόος. Nos si quid ad rem fecit, non omisimus: convicia vix attingimus. Quia scimus*

Istunc thesaurum stultis in linguâ situm,

Plant.
Pœn.

*Ut quæstui habeant malè loqui
melioribus.*

Et ampliùs scimus: Æquo animo audienda esse imperitorum convicia, & ad honesta vadenti contemnendum esse istum contemptum. Tu quisquis es Lector, in bonâ causâ fave: & siquid est quod minùs pro vestro omnium gustu, scitate me scripsisse & suasse quæ visa optima, & utilitatem juvandi prætulisse gratiæ placendi,

Seneca,

Plinius
Præfat.

JUSTI

JUSTI LIPSI ADVERSUS DIA- LOGISTAM LIBER.

LIBRUM tuum legimus, & quæ visum mihi respondere, hîc habes. Pauca more, sed non pondere: & tu quoque non multa scripsisti, sed multis. Toto libro placuit tibi non solum *ποταλογεῖν*, sed *πυτολογεῖν*, & quod poëta dicit, *oberrare* ubique eadem chordâ. Lacon quidam ad lusciniâ: *Vox es, præterea nihil.*

ORDIA à capite & ab ipsâ fronte tui libri. Titulum fecisti: LISIVE PROCESSUS INTER JUSTUM LIPSIUM ET.] *Nollem te hoc præscribere, mali augurii est in principio lapsus. Ego tecum litigo? Numquam factum. Natura mea, consuetudo, valetudo abhorrent ab omni litigio; & si me non nosti, scito non esse pacatus ingenium in Bataviâ nostrâ. Denique ego tecum? Si visum mihi litigare, alius esset cum quo confererem manum. Nam, ut ille ait,*

Attius.

----- trophæum ferre me à forti viro pulchrum est.

Sin autem & vincar, vinci à tali nullum est probum.

At tu quis es? ignotus es. Imò tu quis es? nimis notus es.

DEDICATIO sequitur, eâque Ad Senatum hujus urbis.] *Grata erit, nisi fallor. Cur tam ad hunc potissimum? Quâne olim hic turbæ? Et eos fautores putasti turbidi tui animi aut scripti? Scis enim: te quoque aliquid occulti ligni suggessisse in hanc flammam nos scimus. Sed mi homo erras. Ille resederunt, & beata pax ac concordia. iterum in hac urbe. Aeole, non est hic locus tuis flatribus.*

EPISTOLAS deinde meas subjungis.]

De episto-
lis meis e-
ditis.
Protervò.

Imperiò.

Quo exemplo? Nullo bono, aut cujusquam boni. Egòne hoc sine scripsi, ut ederes? Per somnium non cogitavi. Homo inconspecte, tollis è vitâ commercia aut certe libertatem litterarum. Apud bonos ita solet, ut duobus scripta inter duos pereant. Tu aliter esto. Cur tamen, si visum eas edere, non edis ipsas? Verti, inquires. Ita sanè, sed non in decentiorem formam. Quid enim si parum fideliter? Quid si parum expressè? Utrumque verum est. Nam nec tu Latine nimis (sine contumeliâ dico) doctus: & quod nolo te nescire, multa sunt in illis nostris propriè & *εὐεργετικὰς* scripta, ad quæ vertenda tu non aspiras. Aliter longè catuli olent, aliter sues. Atque ecce, Ordines, epistola præcipuæ exemplar ipsum.

Plaut.

J. LIPSIUS S.D.

ACRITER tu causam hanc non Libertatis sed Licentiæ agis. Nefas tibi interfici quemquam religionis causâ. Quid ais? Etiamne seditiosum? Etiamne palàm impium & blasphemum? Vis enim non constare Principi quæ sit proba aut vera Religio. Bellè. Dic sodes, in re tam seriâ ludis? Aut vis Academiam jamdiu mortuam excitare, & facere omnia controversa? Sed video quid agas. Vis me definire quam probam censeam: & hunc quoque tibi campum dare differendi. Non faciam mi: :::::, nec nunc opus. Illud dogma nostrum *ἡμῶν*, * firmum maneat, Unam religionem (eamque probam) in uno regno teneri. Quid tu mihi Johannem aut Petrum, & martyres addacis? Scilicet qui probam religionem oppugnant sunt Johannes & Petrus. Quin dic serio quod tentis. * Vis quamvis religionem à quovis posse oppugnari: aut tu quid in meâ sententiâ oppugnes non video. Sæva est, inquis. Quid ita? Statim enim homines ad terram & ad ignem. Non ego: ne erres. Et cave imponent tibi illa verba *Vitendi & secandi*. *Παροργιστικὸς* enim ille sermo est, Latinis usurpatus in omni aspera & paullum immitiore medicina. Puniri nos turbidos Hæreticos volumus (verba mea * nota) sed non omnes uno modo. Ut criminum gradus sunt, ita pœnarum: & quædam Pecunia, alios Exilio, raros aliquos Morte ego Mulctem. In prisca Eccle-

ssia

* Verè te
in omnes
firmas, non
evertes.

* Verissi-
mum est,
& aliquot
annos jam
non aliud
agis.

* Num-
quam se-
cisti: sed in
toto hoc
scripto Er-

ſi a nōne ſemper factum? Utique poſtquam ea reſpirare cōcepit, & ſub Chriſtianis Imperatoribus attollere paulū preſſum diu caput: Si exemplis & * auctoritatibus ago, vinco, ſi rationibus, una te vincit. Quod numquam ſocietas aut reſp. ſtabit, ubi tam indefinita hæc libertas. Audi mi vir. Religionem evertit, quifquis libertatem hanc Religionum inducit: ex qua confuſio, ex qua * contemptus. Sed enim auctoritatibus Patrum non eſt agendum, ſed nudo meroque Verbo Dei. Seriō in omni re * externa tu hoc ſentis? Neſcio. Sed tamen ſi etiam illo ſcutō tegere me debeo, poſſum. Mæcenatem valde culpas qui hoc Auguſto ſuaſerit, impio tyranno, inquis, & Chriſtianorum hoſti. Unde hoc tibi in mente aut calamo? Ille Chriſtianorum hoſtis, qui * Chriſtianos ſando non novit? Replica Annales, docebunt te Chriſtum ſalutare verbi ſui ſemen non niſi ſub Tiberio ſparſiſſe. Plura ſunt quæ ſunt quæ in tam uberi re poſſim: ſed parco, & reſervo me Notis: quas, Deo volente, dabo. Interea qui ſedatē & puriter noſtra illa leget, nec ſævitiam nec lentitudinem increpabit: & fatebitur viam præſcriptam, quam bono generis humani ineant hodie qui regnant. Tu ſi aliter ſentis, quin ſententiā tuā potiùs promiſi, quā ſic per diſſertatiunculam hæc oppugnas? Effuſam licentiā omnes boni viri abhorrent, & quibus exiguum aliquod lumen mentis: ſi modus coërcendi melior apud te aut mitior, ſcribe. Ego inter primos qui amplectentur. Verum enim amare didici: ſed contentiones etiam fugere. Et, quod Telemachus apud poëtā quæ vertiſti, de me præſeior,

* Λογικοί τ' εὐόμεθα, καὶ ἔδιδασκότες
ἐχέμεν.

Valē, & ſer liberē reſpondentem, qui liberē provocati. Acerbitas certē abeſt, & ſum in te qui ſoleo,

J. Lipſius.

Lug. Bat. Kal. Aprilis æ. 10. xc,

Alteram non pono, quia nec exemplar quidem ejus (nequetamēſt) ſervavi.

Sed jam ingrederis in actionem ipſam, & ſua viter incipis ἀλογίζεσθαι. Et primum, præmiſi apud illos

S 5

Errones cū
Turbatoribus
conſundis.

* Quæ cetera
ſunt in Bibliis,
in Patri-
bus, in Le-
gibus.

* Ita ſancti.
Ambigere
de religio-
ne incipiunt,
mox aſper-
nari.

* Nam ab-
ſurdum Pe-
litiā om-
nem illuc
aſtringere,
quæ ſatis ſi
cum eo non
pugnet.

* Puervile
erratum
tuum eſt;
& fruſtrā
ſatagis in
purgando.

* Infirmi
fumus &
non docti
depugna-
re.

Hoc tu quo
modo ver-
tas, videas
Leſor cui
videre pla-
cet.

Sis qualem
tu ponis.

*Censor
publicus.*

Censor.

*Solus sa-
piens.*

*nos. sermocinatores causam quæ impulerit te
ad scribendum. Videre te pernitiōsa consilia
quæ publicè promuntur, valdè peccaturum
nisi detegas, cùm Deus te præsertim idone-
um aptumque fecerit huic rei,] Itane Diodo-
rei Tu ille es qui censuram hinc nobis sine suffragio ge-
ris? Tu qui provides, nequid res publica capiat de-
trimenti? Benè est. State firmi Batavi hoc tibi cene &
destinà. Sed tamen ego Ordines putabam esse, & Ma-
gistratus, quibus hæc cura. Qui non admonere solùm
possint, sed compellere: & quibus parere nos non volu-
mus tantum, sed debemus. Illi cùm sileant, tu loque-
ris? Imò illicum probent, tu improbas? Nisi tu unus
plus sapias & vides, quam ceteri. O mi senex, Omnes
videmur nobis saperdæ, festivi, belli, cùm simus
copræ.*

Varron.

*Imperiosus
auctoritas.*

*Imperio-
sa.*

*Querelam ad te & scriptionis causam al-
teram, quodd aliquoties provocatus à te ad
colloquium, sprevi.] Heu, quod mare me pur-
gabit? Tu me ad colloquium vocas, id est ad tuam
LITEM. Ego renuo: quid peccavi? Ignosce. Liberum
hic me censui, nec obnoxium imperio cuiusquam pri-
vati. Et tamen quod colloquio hoc quærebas, nonne
præstiti? Nam de sensu meo, binis epistolis respondi;
& satisfeci tibi, et si non satisfeci. Tibi inquam & in-
teriori tuo animo purgatissimus sum: sed dissimulas,
quia decretum tibi velitari. Atqui ego quam abhor-
tuerim ab hac contentione, testis quoque Epistola
hæc esto, quam ad amicum tuum misi: amicum, sed
moribus & ingenio valdè à te disunctum. Ea hæc est.*

J. LIPSIUS H. L. S.

S. D.

OCCASIONEM mihi datam abs te gaudeo, ut
promam animi mei sensum. Tu utrique nostrum
& Paci amicus es, utrumque audi. Primum que-
ror, Quid ille vir sibi vult, quodd quasi datâ operâ
in me incurrit? In Constantiâ nostrâ nuper im-
ponere mihi voluit sententiam, quam non dixi
umquam, non scripsi. Nunc simile. Adeo nemo
alius est, qui aliquid scribat præter ejus men-
tem? Addo etiam liberè. Quid illi cùm Latinis
meis scriptis, ad quæ aliter respondet, nec pro-
vocat

vocat me iisdem armis ? Sed hoc leve. Etiamne benè ea capit ? Ambigo: quia video palàm torqueri in alium & diversum à sensu meo sensum. In hac ipsâ re, quàm clarè scripsi *Hæreticos seditiosos, turbidos* puniendos esse ? Ille ita accipit, quasi dixerim quoscumque in religione errones. Nónne Capita mihi diversa facta, & disparavi ? Si rectam disputandi viam inire vellet, hoc ei docendum, *Puniendos non esse nec quidem tales*. Dialecticam scio te & illum scire. In eâ vitium est, siquid in Hypothesi dictum, ad Thesim & communem aliquem locum referre. Atqui verba nostra invidiam habent, *Ure, seca*. Non nostra, sed veterum : & quòd liquidò ad eum scripsi, non ita arctè capienda, quasi ferrum nobis statim in manu aut ignis. Absit, absit. Proverbialis ille sermo est, à medicis sumptus, qui in pravo aliquo ulcere vrebant, secabant. Valet igitur, uti asperâ aliquâ medicina. Nequid eum turbaret, addidi : *Pœnarum hic gradus esse*, & Turbatores quosdam pecunia, alios Exilio, raros quosdam Morte à nobis plecti. Hæc scripsi. Ille quid ? Respondet *ὁμοῦ τῶς ἰσως*, & acerbè ac contumeliose agit : quod ex litteris ejus, si voles, videbis. Quin etiam Cardinalem Granuellanum mihi objicit, & quòd hauserim hæc ab illo fonte. Obsecro te, hæc modesti aut philosophi hominis sunt ? Ut omit- tam, quod passim impietatis me arguit, & quasi essem in gentilium sectâ. Ego miror magis hanc rationem scribendi quam indignor, & ad postremas ejus non respondi, quia nos differere possumus & volumus, non litigare. Jam quàm superbè minatur se contra me scripturum ? Ego nihil mihi tribuo, sed nec valdè mihi metuo à tali Antagonistâ. Modestissimè (velim ostendat, & videas) ad primas ejus litteras respondi. Si alia illi sententia, & decretum ei promere ; faceret, sed sine conviciis aut disterio nullo in personam. Ille hîc quoque pro suo more, ait hæc sua aspera, esse *Verba pure & nudæ veritatis*. Quid dicam mihi ::::: ? Quòd res est. Annos supra quadraginta jam vixi, supra viginti scripsi : stilum adhuc ego in neminem, & nemo in me strinxit. Amo scilicet & à naturâ ipsâ factus sum (institutio etiam accessit) ad modestiam & quietem : nec mihi ingenium aut votum inclarescendi per turbas. Si privatim læcessit, silebo: si publicè, quid

nisi

nisi me meaue vindicem, & asseram à maligno dentet Sed sine conviciis, & meo more. Ut in via si quis improvide præteriens luto me aspergat, non ego in illum regeram, sed potius me purgem. ita hîc. Dicam tibi hoc quoque. Amici illius tui grande ingenium est, sed ferox, asperum, & cum multa mixtione fellis. Si patriæ causam agit, & docere Principes meliora vult, cur silet? Latus hic campus: nec opus est in me aut alium incurrat. Parum progrediuntur in bona via, qui in obvios quosque arietant. Habes meam sententiam. Et quia epistolam hanc nihil opus illi ostendere (nisi aliter tibi videtur) ecce etiam in * charta seorsim, quod ostendas illi. Quæ proba mihi nunc quidem videntur, & libenter tamen desistam, si quis benignè & comiter docuerit meliora. Vale vir amice, & fratrem tuum saluta Lugd. Bat. xv. Kal. Maij. oo. 10. xc.

* In se editi, & nos eadem infra.

πρωτο-
γία.
δευτερο-
γία.

En, hæc ipsa satis esse debebant ad temperandum tuum fervorem in te milita, de re aperta. Et quid hæc opponis longo tuo & lacinioso scripto? Nihil. Nugæ & nebulæ verborum offundis: & dimissa ubique verâ meâ mente, aliam oppugnas. Et ad summam, imaginarium tibi statidium extruïs; & miserum Lipsium adjungis cum quo decurras: imò in quem incurras. Sed jam ad rem veniamus: nisi quòd hoc etiam præmitto.

Popularis actor.

Nam ais, spreto scilicet te debuisse hæc cedere, & plebis oculis sublicere, eamque judicem capere in hac causâ.] Quid hoc est? M. Cato, opinor, olim in judicio quodam accusatus, valdè senex, initio hoc dixit, Miserum esse apud alios causam dicere, cum apud alios vixeris: nonne ego jure possum? Ad plebem me vocas: abnuo, & testor plebi me nihil scripsisse. Principes formamus: tu populum judicem hîc esse vis? Atqui bovem currus non trahit, ait vetus verbum. Denique univèrse testor: Numquam volui populo placere. Quæ ego scio, non probat populus: quæ probat populus, ego nescio.

Nos orationibus scripsimus:

Ab iis pendemus.

Tacit. 1.

Non horum tantum orationum nos ita scripsit.

Addis, causam à me Ordinum improbari, & hanc quoque à te defendi.] O calumniam! ubi ego verbum de Ordinibus? Ubi ad hæc tempora, vel cussim, accommoda meum scriptum? Nisi forte quâ de religionis dissidio temperando suadeo. Illic

Diodorus
ubi; con-
viciatur.

Illic ergo contra Ordines ? Nec verbum: inspicere. Sed talia sunt aliqua convicia : quibus distincte si respondeam, quis finis ? De re, de re pugnemus: non amo ventilationes, aut ventos.

I N C A P U T II.

LIB. IV. POLITIC.

Pag. 63.

Reges, tu-
tores Ec-
clesiæ.

P R I M U M *hoc carpiis, quod scripserim Prin-*
cipi inspectionem esse in sacra, idque tu-
endi causâ.] Censeo jure me scripsisse. Sacræ lit-
teræ à me sunt, earum interpretes, raris ipsa. In illis,
Deus per vatem prædixit, & prædicendo edixit:
Erunt reges nutricii tui (Ecclesiam adfatur) &
reginæ nutrices tuæ. Iterum : Ædificabunt filii
peregrinorum muros tuos, & reges eorum mini-
strabunt tibi. *Augustinus* : Pertinet hoc ad reges
sæculi Christianos, ut temporibus suis pacatam
velint habere matrem suam Ecclesiam. Etiam *Leo*
primus hoc probe ad Imp. Leonem : Debes Impera-
tor incunctanter advertere, regiam potestatem
tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime
ad Ecclesiæ præsidium esse collatam. *Cassian*
Ambrosio : Cum enim omnes homines qui sub di-
tione Romana sunt, vobis militent Imperatori-
bus terrarum atque Principibus, tum ipsi vos
omnipotenti Deo & sacræ fidei militatis. *Atqui*
militiæ primum sacramentum est, tueri salutem,
commoda, dignitatem ejus cui militamus.

Isa XLIX.
Ejusdem
LX.
Tract. 114
in Joan.

Epist. ad
Valentin.

Quatenus
in eam jus
habent.

Tu quid ad hæc opponis ? Verba. Distinctum esse
Ecclesiasticum & Politicum regimen, & talia
quæ suggerit tibi tuus Adnotator. Quis hæc nescit ?
Aliam quercum excute. Nos Principi in Ecclesiam
ipsam nihil juris damus: atque hoc volumus tantum,
ut vim, fraudes, turbas & externa hæc mala ab eâ
arceat : & quod in ipso est, pacata Sacra præstet &
quieta. Nonne quia Christianus est, velle debet: quia
Princeps est, potest ? At tua ista vox, Quid est Im-
perator cum Ecclesia ? Ipsa Donati hæresiarcha
vox est, & damnata jam olim.

Optat.
Milevit.
lib. LII.

Hic deinde effundis te in convicia, & in tuum
campum. Principum plerosque insipientes ef-
fe, impios, cæcos : & ideò non aptos ad hæc in-
inspe-

inspectionem.] Mirum hoc argumentum est: quod efficias ut Principes nec ad civilem quidem gubernationem adhibeantur. Nam illiberales profecto ad eam non apti. Ergo universorum juri derogamus: & ex tuâ sententiâ subjicimus omnia plebi? Cùm de Principibus loquimur, de bonis aptisque loquimur: & qui à se, aut ab aliis tales. Consilia enim certè volumus adesse: & in hac ipsâ Sacrorum re, eorum qui in sacris perui. At tu Lector hoc à me discere, ita proprium Principis esse curare & iueri sacra, ut plerique veterum habuerint duo hæc munera conjuncta; Sacerdotium inquam & Regnum. Diotogenis Pythagorici (malè in margine nostri textus Diog. Stoici) illa mens: qui tria in legitimo Rege requirit, ut Belli dux sit, ut Judex, ut Sacerdos. Α' νέμει τὴν βασιλίαν, ἐρεθίζον τι ἀρχαὶν ἡμῶν, καὶ δικαστὴν καὶ ἱερέα. Sed quia multiplices istæ curæ nimis distringere Principem videbantur, institutum ab aliis meritò discrimen. Livius de Numâ: Tum sacerdotibus creandis animum adjecit. Quamquam ipse plurima sacra obibat, ea maximè quæ nunc ad Flaminem Dialem pertinent. Sed quia civitate bellicosa, plures Romuli quam Numæ similes reges putabat fore, iturosque ipsos ad bella: ne sacra defererentur, Flaminem Jovi adfiduum sacerdotem creavit. Ita Numa. Tamen Augustus iterum Pontificatum Maximum Imperio junxit, idemque secuti Principes, majestati suæ & tutelæ. Quin hodie Malabarum Reges in Orientali Indiâ Sacerdotes sive Brachantes omnes sunt, & lex eos mori cogit velut deo consecratos in loco sacro.

Apud
Stob. de
Regno.

Lib. i.

Fert. Lopez lib. i.
Histor.
Indic.
cap. xiv.

Pag. 63.

Basis &
fundamen-
tum resp.
Religio.

In omni rep. primum est, curatio rerum divinarum.] Ita à deo ordiendum. Atque ut navis, ædium, aliarumque rerum carinas aut fundamenta volumus esse & prima & firmissima: sic debemus in rep. hanc partem. Synesius: Εὐσεβείᾳ δὲ πρῶτον ὑποβεβλήθη, καὶ πρὸς ἀσφαλείᾳς, ἐφ' ἧς ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον ἔμπεδον τῆς βασιλείας: Pietas primum subternitor, fulcrum & crepido cui firmiter insistat simulacrum hoc regni.

Orat. de
regno.

Vana calumnia.

Tu quid hic culpas? In re nihil, aut in verbis, sed quod ab Aristotele sumpsisti. Et sæpè id mihi objectas. Debui enim è sacris, inquis. Mihi aliter visum Diodore, qui Politicum hic non Theologum ex professo egi. A profanis cetera omnia mutuatus sum: cur in uno alteroque Capite mutarem? Nisi fortè nihil illi sanum

sanum hic aut pium. Erras, multa eximie ab iis in hac quoque parte scripta, & velut instinctu divino. Sed audi quod verum est. Tu tuique similes aliquot, *Odium in litteras.*illos, & omnem veterem litteraturam, velletis extinguere. Noctuae non fertis hunc Solem. Atque ut olim Philistaei Hebraeis fabros omnes ferrarios atque opifices armorum ademerunt, ne bellare possent aut rebellare: sic vos hac doctrina tela, quae jugulant vana vestra doctrinarum. Nos non audimus: Latantium magis. Scientia litterarum, non modò nihil nocet religioni atque iustitiae, sed etiam prodest plurimum: si is qui eas didicerit, sit virtutibus instructior, & veritate sapientior. Et quid *Basilus* hac de re quoque scripserit, tenemus.

DECET enim quod optimum est ab optimo coli, & quod imperat, ab imperante.] Omnino decet. Ut enim Principis est in omni virtute *Principem religiosum esse decet.*populo praere, ita in hac maxime, quae princeps & caput virtutum. Religionem ipsi si non praefert, *Ob exemplum.*quomodo alii? Nam secundum iudicem populi, sic & ministri ejus: & qualis est rector civitatis, tales & inhabitantes eam. Hae caussa una cur debeat: etiam altera. Quòd sublimis ille factus, & elatus à Deo, merito veneratur & colit magnitudinis suae *Ob gratitudinem.*auctorem. Nisi facit, quid expectat nisi iterum dejicit? Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraberet superbiam omnis gloriae, & ad ignominiam duceret universos inclytos terrae.

At tu nobis hic illudis, & in verbulo arguaris. Ubi sunt, inquit, isti optimi? Quorum centesimus quisque vix tolerabilis, neque reges ultra, sed tyranni, neque fatui, sed furiosi.] *Proterva maledicentia in Principes.*En rosas, quae Principum capitibus inaspergis: tutò & feliciter, quia non sub illis. Sed vanissime plebicola, discere. Ita illi optimi, quomodo ratio & institutio nostra eos format: quomodo postulat & exigit publica civium salus. Optimi etiam. Quia in pari virtutum gradu, magis isti eminent qui in alto. Quid si utilior quoque eorum virtus sit & ad plures pertinens? Liquet.

Tutela tuae primùm.] Nihil certius. Libenter enim religiosi Subditi parent, & mihi fractaque *Subditi religiosi magis obediunt.*cervice humanum jugum ferunt, qui semel illud divinum. Sed fideliter etiam parent. Quia pietas & Dei metus, quasi frænum est & coëctio in animis ab omni rebellionis & insolenti motu. Hae una tutela ratio: altera

Eccles.
cap. 24

Isa. cap.
xxiii.

Princeps
religiosus
Deo curæ.

altera ab ipso Principe. Deus enim illi pio clypeus & tector. Trismegistus pulchre : Μία φυλακή, δούδα, δούδα, ὅς αὐτῶν τοῦ ἔπε δαίμον καὶ τοῦ, ἔπε ἐμπερ-
μένη καὶ πῆ. Ἰδὲ ὅς ῥύει τὴ δούδα ἐν παντὶ κα-
χῇ : Unacustodia, Pietas. Pium enim virum non malus Genius, non Fatum ipsum devincit. Deus enim eum liberat eripitque ex omni malo.

Apud La-
tanc. 11.
Instit. c.
xvi.

Pietati et-
iam exter-
nus fru-
ctus.

A D augmentum etiam imperii.] Non quia bono Principi Pietatis suæ ille finis (ad alia regna aspiramus :) sed quia Deo visum sæpe etiam externa hæc ut præmia adjicere, Sceptra inquam & dignitates. Prisci viderunt: interq; eos Valerius: Non dubitaverunt, inquit, sacris imperia servire, ita se rerum humanarum futura regimen existimantia, si divinæ potentia bene atque constanter essent famulata. Etiam poeta :

Lib. 1.
cap. 1.

Dis te minorem quod geris, imperas.

Horat:

Tu hæc admordes, sed admordes tantum.

Nam franges citius, quam imprimes dentem.

Ieiunia &
in alieno
verbo ca-
lumnia.

Deos proniores esse in eos.] Accusatus me hoc aut altero loco (non enim lubet inspicere) quod Deos nominem : ille, inquit, qui Bembum in epistolâ graviter nuper increpui, quod fecisset. Homo pepe-
n infulsor. Ego Deos nomino? Vide iterum, vide. Aristoteles est, qui nominat: & vis ut refingam gentiliū libros, & Deos undique tollam? Cum de iis, aut eorum nomine sermo est, etiam in Sacris libris ostendam tibi Deos. At Bembum increpui. Non hac causa: sed nisi leviter, quod ubique & quod indecore in Christianorum & gravium virorum persona, sic loqueretur: Age excute omnia postrema mea scripta: juvenilia non excuso:) an Deos invenies à me nominatos? Nescio: si erunt, jam nunc rescribo & deleo.

Religio in
omni socie-
tate neces-
saria

Fundamē-
tum reip.

RELIGIO & timor Dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem.] Quod facit etiam vana religio: nec umquam aut usquam resp. stetit, sine specie aliqua religionis. Quanta igitur vera illius vis est, cujus umbra sustinet hanc mo-
lem? Plutarchus pulchre : Ἀλλὰ πόλις ἂν μοι δοκῇ μάλλον ἰδαίης καὶ τοῦ, ἢ πολιτεία τὴν ἑλ-
ξὲς ἀναίρεσις καὶ πᾶσι σύστασι λαβεῖν, ἢ λαβε-
σαι τὴν πόλιν : At mihi urbs videtur citius sine so-
lo, quam resp. sine opinione de diis aut constitui aut constituta servari. Et religionem ibidem appellat, συνεκτικὸν ἀπάσης κοινωνίας, καὶ νομοθεσίας ἱεροῦ : vinculum sive coagulum omnis socie-
tatis,

Contrâ
Cic. or.

Et vincu-
lum.

tis, & iustitiæ firmamentum. Et potuistine aliquid impressius à quoquam Christiano?

Hic quoque alludias & lambeas. Mira dictio, inquit, hinc religio mihi vinculum est societatis, alibi diffidii causa. Et quomodo unus calamus tam pugnancia scribit?] *Fas & mihi querere, Quomodo duo oculi & una mens tam parum vident? Cæcule. Hic pacata quætaque religio vinculum est rerum: paullo post, diffidorum facies à religione accensæ, sed à malâ, turbidâ, & à tua illa dissidente. In Lucretio non legisti,*

A' Cæcilia Diadori.

Religionis vox in mala parte sumpta.

— quod sæpius olim

Religio peperit scelerosa atque impia facta?

Item:

Tantum religio potuit suadere malorum?

NEQUE audiendi Aegyptii reges, qui variam & miscellam religionem induxerunt, stabiliendo, ut putarunt, sceptro.] *Nos non audimus, at tu attollis etiam & dilaudas. Uter iustius? Primum hoc vide. Non tolerasse eos varias religiones scripsi, sed induxisse. Ubi pietas tua, si hoc approbas? Ubi acritas, si non vidisti? Atque hoc perpetuo facis, & vinum, ut sic dicam, meæ scriptiōis corrumpis, & diluis affusa incogitantie tuæ aqua. Quid si etiam malitia? Sed de re. Potestne cuiquam probo probari ille rex, qui plures falsasque (nam id consequitur) religiones instituit, firmandi sui causa? Qui subditos in diffidiis & turbis habet, ut ipse sit quietior? Non mihi talis rex, sed tyrannus. Nam legitimus ille, salutem & commoda subditorum præcipuum habet, imò unicum finem. In hoc igitur culpo damnoque Aegypti reges, ut ex professo impios, sed etiam ut improvidos. Nam quæ hæc securitas ab aliena turba? Infirma. Nec ego regnum unquam stabile putaverim, ubi in diffidiis aut odiis ii qui reguntur. Partes enim factionesque erunt: & inter hi vel illi insurgent, si tu prior in hos vel illos. Exemplo illi ipsi Aegyptii docuerint. Et quod regnum magis anceps, varium, imò & cruentum, quàm illud fuit? Historiæ leguntur. Exspecto quid tu respondeas, & quo acumine hac expungas. Aliquid subiticio? Nam laboras, scio. Ecce Symmachum pro varietate hac religionum: Aequum est, quidquid omnes*

Pag. 63.

Iterum a' Cæcilia

In viro illo perpetua.

Ma' rex, qui subditos turbat.

Quales Aegyptii? Infidum id consilium.

Turbidum & fluctuans semper Aegypti regnum.

Symmaci colunt, unum putari. Eadem spectamus astra;
subtilis im- commune cælum est, idem mundus involvit.
proas Quid interest, quâ quisque prudentiâ verum in-
 quirat? Uno itinere perveniri non potest ad tam
 grande secretum. *Hæc ille disertus vir & Pontifex.*
Tria verba in aurem Diodore, Tu ita sentis.

Diodori Illa quæ ex *Adnotatore* lue congeris, aliena sunt;
crepescit. Nihil ad nostram *Andromacham*. Nam ille quid?
Exempla aliquot Imperatorum adferri, qui varietatem hanc religioni inpermisere. Quid opus est? Nemo negat, sed permisere nempe non instituere; & id alio fine. Proseminare malas errorum herbas semper impium: satis tolerare interdum nec statim excelsere, ratio aliqua defendit. Juliani tamen exemplum fateor tui simile: sed numquid probum? Ammianus ita narrat: Utque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum antistites cum plebe discissâ in Palatium intromissos monebat, ut civilibus discordiis consopitis suæ quisque religioni serviret intrepidus. Quod agebat idèò obstinatè, ut DISSENSIONES AUGENTE LICENTIA, non timeret unanimantem postea plebem: nullas infestas hominibus bestias, ut sunt sibi feralibus plerisque Christianorum, expertus. Nota, nota, duo spectavit alia lue malus, sed in religione pessimus Imperator. Primam, securitatem suam ab hoc Christianorum discidio: quos merito sibi, ut & de fæm & desertori, sciebat infensos. Secundò, exitium ipsum: ejus religionis, quam licentiâ hæc secabat & quasi diducebat in varios de Extrinam rivos. Hæc Juliani mens. Quam Optatus Milevitanus pervidit & aperuit: Eo modo, inquit, putans Christianum nomen posse perire de terris, si unitati Ecclesiæ de quâ lapsus fuerat, invideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret. Tu si hæc probas, parum Christianus es, si improbas, parum sanus es. Ut quidem hanc Luram, quod dicitur, in te detrahis? Mihi autem gloriosum victoriæ genus est, ab eo cum quo decertem arma capere: quæsitumque adversario testem, illinc stare, & istinc dicere.

Observa
Leitor
acria jam
nunc inter
dissidentes
odia.

Causa ejus
facti.

Libertas
nimia reli-
gionis, per-
niciæ reli-
gionis.

Lib. II.
& August.
epist.
CLXVI.

Claud.
Mamez.
lib. II.
cap. x.

Sed heus in illo ipso Adnotatore, ecquid ita scriptum est? Tertullianum & Epiphanium recensere, quòd Theodosii temporibus, ut minimum, centum pacificæ sectæ fuerint.]

Ita

Ita ille, an tu? Uter vestrum; tam supino & crasso errore, ut sine risu non legamus. Tertullianus scilicet de temporibus Theodosii potuit scribere, qui ducentis pænè annis illo major. Nam, ut scias, Severi Africani temporibus magnus Afer iste noster vixit. Sed hoc simile illi, quod in Epistolâ ad me: Augustum hostem & persecutorem Christianorum fuisse. Quod tamen tu incredibili acumine dissolvisti, & nos docuisti à principio mundi fuisse Christianos. Abi, nimium graphicus nugator es.

Sed enim operæpretium est videre quis Adnotator iste, in quo tantum tibi places. Nam ille non solum paginas, sed librum tibi implet: itemque Civitas Leidenfis. Quis igitur ille est? Albada, ut audio. Quem ego quidem nec album nec nigrum novi: sed tu eum habes quasi * μάπρωτα ἐν Διὸς ἡέλιων. Quid ita? Ordines, inquit, approbarunt. O te ipsum albâ mente! Quam multa Ordines approbant, pro tempore aut præsentis re scripta, quæ temerè aliorum traxeris, & habueris quasi veteris quasdam dædas! Nobis Albada non nisi Albada est: nec viro cedimus aut credimus, rationibus tamen si quas adfert. Sed ille nihil minus toto scripto illo egit, quàm quod tu agere eum vis: & hoc tantum in necessitate aliqua temporum, permitti posse aut debere libertatem. Nec nostra mens dissimilis, etsi tu dissimulas, in capite tertio hujus libri. Quæ autem Civitas Leidenfis? mihi quidem aliisq; nota: sed non illa vocem, opinor, emisit, alius pro eâ. Quis igitur ille? quis? quis? Siles & palles? Namerubescere tu quidem non soles. Quid si amicus aliquis tuus: quid si ipse tu, tu? heu quàm rideamus, site, pro te in me voces? Sed premo, nec ultra divulgabo hoc arcanum.

De testibus
Diodoro.
Adnotator
sive Albada.

* Testem
à tabulis
Jovis.

Civitas
Leidenfis.

Ea est fors
fuit, Diodorus.

O fatui unionis auctor illa una.] Ego quidem, & sani sanctique homines mecum ita sentiunt. Quid magis animos alliget, quàm unus dominus, una fides, unum baptisma? hic amor, hic caritas. & hi tales solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. At contra ubi hæc varia. Nonne ipsi dicunt, qui pro te dicunt? Aegyptii, inquam, reges & Julianus: qui palam fatentur dissidentes religiones induxisse, ut subditi dissiderent. Ergo illorum quoque sensu unionis una auctor, discordiæ discors. Tu tamen mihi hic inequitas & insultas, quasi omnia ponam nuda, & sine vallo ullo rationis. Non soleo mi homo, non. Ratio hic & alibi inclusa in meis

Pag. 63.
Unitatem
religio uni
das &
Amorem.

Testantur
adversarij.

Prestitim
rationes ubi
bique ad
ferimus.

Diodori
in his
αμφοτέρω

verbis: sed ut in presso isto scribendi genere, inclusa.
Quid ego possum si tu non educis? Num quid ego Pro-
metheus tua menti? alia esset, si finxissim. Solare ta-
men te.

Ποιοὶ ἐν Ἀφροδίτῃ βαλάνθ' ἄγ' οἱ.

Turbata
religio po-
linam tur-
bat.

Causa.
Disputa-
tinnula,
An, &
Quando,
varia reli-
giones non
turbent?

Aegyptio-
rum hodie
secunda
religio.

ET à confusâ eâ, semper turbæ.] Utinam
tu aut alius vere mihi neget? Sed leu, fumeſta: imò
exempla non dicam legimus, sed videntur. Ubi mota
hæc anchora & non simul turbata reip. n. r. is? Et
ratio hoc ipsa vult, ut in externis istis rebus facile
propterque diffideant, qui in sensu inte. no. & in salu-
tis ipsa summa. Odium imò vulgo à religionis diffidio,
quasi in impios aut profanos: nec cludere eos & erentur,
quos lassisse deum ipsum arbitrantur. Sed lubet hic
paullim exagari, & cum politico aut prudenti viro
(non tecum Diodore) disputare. Quid enim? inquit ille.
Si à varia religione turbæ: cur ergo apud Aegyptios
hodie, apud Iapones Turcas, Christianos um quosdam,
fax est? Nam de Aegyptiis ita tradunt: quattuor se-
ctas vigere, quæ inter se ritibus sententiisque diffe-
rât, et si ex Mahumedis dogmate initium omnes tra-
hant. Eorum tamen antistites & sacerdotes inter
se sine odii & concorditer vivere: sed nec in con-
ditam plebem inimicitias aut rixas idèò fovere.
Homines autem qui ingenio aut doctrinâ præ-
stent, sæpè sermones inter se ferere, & suam quisq;
sectam asserere: sic tamen ut nemo quatuor
illos Doctores, à quibus sectæ ortæ, carpere ausit
aut convitiis lancinare, eique rei multam gran-
dem constitutam esse, si quis faxit,

Item Ia-
panum.

Iam de Japonibus magno potentique populo, et si
insulano, legi: Novem esse illic religionum genera,
integrumque esse omnibus pro libito quam velit
sectari, adèò ut familias multis reperis, in quibus
vir huic, uxor alteri, filius iterum alteri alterique
adhaereat: nec id turbare quidquam domesticam
quietem. Etiam de Turcis quis ignorat on nem reli-
gionem apud eos liberam? quos tamen in summa atque
invidenda, imò & pudenda nobis, pace agitare nemo
diffidetur. Sed & inter Christianos populos confusionis
huius exempla, in Polonia, Transilvania & finitimo
traflu. Respondentur, sed ordine & distinctè. Primum,
quod ad Aegyptios. In probum illud diſidium esse,
nondum tamen turbidum ob tres has causas. Pri-
mam, quia mutuo non se damnant Discrimina sunt &
electio, sed nullum adhuc præjudicium est prohibitæ.
Non

Joh. Leo
lib. vii. r.

In epist.
Japanie.

Turcarum
ut videtur.

Aliquot
gentium
Christia-
norum.
Respon-
sum de
Aegyptiis.

Non Pontifex non Princeps, aut ulla maior potestas
hæud illā nve partem alteri voluit præferre. Secun-
dam, quia sub potenti domino, ei jus metu & simul
multis illis, si quid peccare incipiunt, rīde coercen-
tur. Tertiā & præcipuam, quia nullæ illi publicæ
conciones, nec fl. b. a. atque in iocamenta turbarum.
Ita dum conventicula non sunt, privatis parietibus
dissidia illa clauduntur: in tempore tamen, in tem-
pore (vaticinor) eruptura.

Ibid.

Vt de Japanibus, speciosè dictum: sed decoloratur
valde hoc adtextu. Nam fideliter subdunt: Agitan-
tur interim non raro seditionibus inter se; quin &
armis decertant, dum suam religionem singuli
aliis anteferre conantur. Et profectò hoc necessum
est: aut religio non est religio, quæ sic friget. Jam de
Turcis, planè disconveniens est. Nam quod ad ipsos
attinet, una inter eos religio: & vae illius capiti, qui
verbo aut f. Et tu: bet. Alienas tantum, nec corruptas
ex eâ, sed planè adversas permittunt: atque ita
communicandi aut differendi vix cupiditas est aut
caussa. Contemnunt enim magis inier se, quàm con-
tendunt. Pone in mediū Europæ Iudeos, Turcas, Si-
nenses (modò ne immāni nimis numero) nihil turbabis
religionis aut Ecclesiæ pacem. Adde, quod una religio
dominans apud Turcas: reliquæ mussant, & falsæ illi
ac barbaræ vel invitæ submittunt fascēs dignitatis.
Sed nec ad honores aut militiam cuiquam aditus,
nisi per illi unum. Quid mirum ergo si oppressæ illæ
sileant, resumpturæ animos si gens aut princeps acce-
dat eiusdem sectæ? Videremus Christiani, si tam libe-
ret nobis veros & legitimos illos hostes invadere, quàm
mutuum & fraternum sanguinem haurire. Græcia
diu victa manus attolleret, arma: etque Christianos
suos, et si flaccidos, pro Christianâ gente.

De Turck.

Postremum de Polonis aut Transilvanis non me-
mover. Infida profectò illa quies est, & videmus quam
in omni occasione, ut in comitiis aut electione regis,
inter se dividantur; inò in se armentur. Continentur
tamen prudentiâ & auctoritate paucorum capitum,
quæ ubi desierint, vereor ut desinat illa. Denique
quis magni & summi hoc incommodi ex confusione
religionum etiam nunc ibi non videt? quod paulatim
assuescunt per hanc licentiam homines non varia re in-
religione nostrâ, sed oppugnare. Proh pudor! prodeunt
& palam circumferuntur ibi Quæstiones & libri in-

De Polonis
& Trans-
silvanis.

T 3

Mosem

Mosem scripti, quibus creatio mundi evertatur & quidquid Vetus aut Nova scriptura superstruxit, φεύ, φεύ τῆς ἀποκαταστάσεως! Illa pleno gradu per confusionis hunc limitem intrat.

*Germania
verus sta-
tus.*

*Theologorum
ἀντιπα-
ράσι.*

At tu de pacatâ Germaniâ exemplum hic nobis obijcis : imperitè. Nescis quo loco ibi res sint. Nec enim in uno Principatu religiones plures, sed in pluribus : nec illæ ipsæ valdè quietæ aut concordēs. Quod scripta & rescripta hac afflicta (Nundinarum Francofurti unica messis) clarè docent. Plura sunt, quæ nunc non auguror aut dico.

Pag. 63.

DIVINUM illud numen, omni modo, omni tempore, & ipse cole juxta leges patrias, & alii ut colant effice.] *Hoc non fers : & palàm inquis, coactionem induco, & impono animis servitutem. Sententiam nostram modeste non calumniose accipe. Effice ut colant alii : nempe eâ viâ quâ decet, & quam Christiana lex permittit. Et quid tamen ? numquam, aut nulla, licita coactio ? Valde abhorres ab eo verbo, scio : & hic est in ulcere tuo tanquam unguis. Tamen Tertullianus pene vetustissimus, & plane eruditissimus patrum ita scripsit : Ad officium hæreticos compelli, non illicitum, dignum est. Duritia vincenda est, non suadenda hæresis. Augustinus it in eandem sententiam : Melius quidem esse quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrinâ duci, quàm timore poenæ, vel dolore compelli. Sed non quia isti meliores sunt, idèò illi qui tales non sunt, neglegendi sunt. Multis enim profuit, priùs timore vel dolore cogi, ut possint postea doceri, aut quod jam verbis didicerunt, opere sectari. Et quod tibi tuisque assidue in ore est, illerefutat : Frustrâ dicis, relinquitur libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & stupris, & quibuscumque aliis facinoribus & flagitiis, libero te arbitrio dimittendum esse proclamas ? Quæ tamen omnia justis legibus comprimere utilissimum est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam esse voluit impunitam.*

*An coactio
in religione
licita.*

*Quadam-
tenus esse :*

*Nec id a-
servere Li-
bertatem.
animi.*

** Anno D.
C. XVI.
Sisibuti
factum :*

*Quid si exempla etiam hujus coactionis ? Illud * Sisibuti regis (alii Sisenandum vocant) in Hispaniâ nobile. Qui omnes Judæos coëgit Christi nomen & sacra agnoscere : eaque re multa millia hominum aversa à pestifera sectâ referuntur. Quod*

*Advers.
Gnost.
cap. 11.
Epist. L.
ad Bonif.*

*Lib. 1. x.
contra
Crescent.
cap. 1. 1.*

*Ibid. lib.
v. Erym.
& Hisp.
Ann.*

em.

P. Aemil.
in Dago-
bert.

*emulatus Dagobertus rex in Gallia, diem Judæis præstituit, intra quam nisi religionem nostram susciperent, hostes judicarentur, pertinaciamque capite luerent. Vereor tamen ut ferventioris fidei & animi utrumque exemplum sit. Certè actio illa Sisebuti regis in * IV. Concilio Toletano, pro parte rescissa est: decretumque ut * qui jam sacro lavacro tincti essent, cogerentur ad servandam fidem quam acceperant; sed ne posterius Judæi compellerentur ad baptismum. Ego in æc penetralia Theologiæ non abeo: πολιτικῶς tamen si differo, non verebor levem aliquam & cum spe fructus compulsionem admittere: minantem tamen magis, quàm cogenem.*

* An. DC.
XXXI II.
* Excerpti
è Can LVI

Compulso
maris &
exstimula-
tio, quàm
coactio pro-
banda.

Eos verò qui in divinis aliquid innovant, odio habe, & coërce.] *Recalcitras & reclama-
mas: frustra. Ita semper in omni bona repub. fa-
ctum; &, quidquid licentiosi velint, fiet. De*

*negotiis civilibus siquid statuitur, nemo putat
esse violandum: & præceptum de religione cal-
cabitur? Quis autem finis, si semel carceres hos aperis
ad innovandum? Nulla in re libentius aut periculo-
sius homines ludimus: ut est mens nostra vaga, &
novitate rerum lætissima. Assidue audiendus fana-
ticus aliquis, aut simulator pietatis, qui movebit
* χορηγὸς τῶν ἀνιήτων. Atqui apud omnes gentes
coërciti isti, & puniti. Græcos vides? reperies Socra-
tem & Protagoram damnatos, Anaxagoram &
Aristotelem accusatos, ob novitatem in religione.
Quin Atheniensium talis hic calor, ὥς (Josephi
verba sunt) καὶ τοὺς ἰν' αὐτῷ μόνον ἀπὸ τῶν αἰσίων
νόμων; φθνεύειν ἀρδύς ἐστι τῶν, ἀ πατριότητος κολαζόν:*

Coërcendi
Novatores.

Homines cō
inclinant.

Et pericu-
lose incli-
nant.

* Chordas
non mo-
vendas.

Athenien-
ses puni-
runt.

Romani
puniverunt.

Varietas
religionis,
dissolutio;
religionis.

Judæi puni-
verunt.

*ut eos qui verbulum modò effarentur præter le-
ges de diis receptas, sine ullâ veniâ punirent. Abis
ad Romanos? Parcura & seve, itas. Quoties, in-
quit Livius, patrum avorumque ætate negotium
magistratibus datum est, ut sacra externa fieri ve-
tarent? Et addit verissimam rationem, etsi in religio-
ne vana: Judicabant enim prudentissimi viri om-
nis divini humanique juris, nihil æquè dissol-
vendæ religionis esse, quàm si non patrio sed ex-
terno ritu sacrificaretur. Nec aliter secuti Romani
fecere, & Principes ipsi. Quid Judæi? Quorum respu-
blica & religio extra controversiam optima. Illi
verè hic ita duri, ut nec cohabitationem admitterent
cujus.*

T 4.

Ambr. ad
Valent.

Seneca.

Lib. II.
contra
Appion.

Lib.
xxxix.

Joseph.
vide con-
tra Ap-
pion.

* An. DC.
xxxvi 11.
Hispani
puniverunt.

cujusquam à patriâ religione dissidentis. Quod idem in Hispaniâ decretum * olim, legi in concilio v. i. Toletano: Ut quisquis succedentium temporum regni sortiretur apicem, non antè conscenderet et regiam sedem, quàm inter reliqua conditionum sacramenta polliceretur, non siturum se degere in regno suo eum qui non est Catholicus. Si verò postquam ad regni gubernacula accessisset, hujus ipse temerator existeret promissi: esset anathema maranatha in conspectu sempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni. Quin apud Sinenses (vetus & compositum valde regnum) etiam lex est: Nequa religio alia admittatur, sine scito Regis ejusque Consilii: qui aliter, capitale ei sit. Quæ una res progressum cursumque ibi valde impedit nostræ religionis. Quid in Ecclesia Christiana veteri? Licentia effusa numquam fuit, quàm primum Principes & tutores illa habuit Christianos. Constantinus exemplum esto: cujus leges & scita sunt in Arianos. Longum esset de ceteris omnibus dicere. Longum? Imò etiam supervacuum. Nam fecerunt ante me alii.

Sinenses
(sive Chineses) puniunt.

Christiani
fecere, &
faciunt.

— * ἰχθὲρ ὁ δὲ μοι ἴστω

Homer.
Odys. 4.

* odi ego
porcò,
Rectè dicta aliis,
iterum
sermone
amplecti.

Αὐτὸς ἰχθὺς ὁ δὲ μοι ἴστω

Illud breviter & uno verbo dico. Semper coërcitionem in Navatores fuisse: aliàs aliam, pro tempore scilicet astrictam magis aut remissam, pro scèta lenem aut severam.

Diodori
semper
ἰχθὺς.

Hæc illa sum quæ suadet noster ille Pater Musarum tanto opere exagitatus tibi & irrisus. Verba autem multa fundis: in quibus, ita me Deus amet, ut nescio quid refutem. Excidis enim semper à linea, & cum de aliis loquor, tu respondes de cepis.

Navatores
periculosi
in omni
statu.

H I tales multos impellunt ad mutatio-

Exemplis
dolum.
Eun.

nem rerum.] Serio ego vos Principes moneo, cave. A nulla re majus periculum imperiis & septris, quàm ab innovata aut insidiosè simulata religione. Hi enim tales commovent animos plebis maxime, & per speciem pietatis impellunt quò volum. Exempla dabo? Ecce hæc pauca. EUNUS olim in Sicilia fuit conditione servus: qui fanatico furore simulato, dum Syriæ dæx comas jactat, ad libertatem & arma servos, quasi numinum imperio, concitavit: & LX. amplius millium exercitu coactò, palam Regem se ferens, Siciliam totam subegerat, nisi egre, egre, coërcuissent Romana arma.

Flor. III.
cap. XIX.
Et Diod.
Sicul. in
Fragm.

Quid

Joseph.
11. Bel.
Jud. cap.
xii.

Quid PSEUDOPROPHETA ille ÆGYPTIUS sub Claudio? Qui in Judæa, per hanc ipsam speciem Pietatis ad XXX. M. hominum sibi adjunxit, cum iis Hierosolyma petiit, arcem illam & sedem regni habiturus nisi à Floro Præsidente, qui obviam egressus, acie victus cæsusque esset.

Pseudo-
propheta
Ægyptius

Tacitus
11. Hist.

Haud dissimile MARICI illius factum sub Vellio: qui assertor Galliarum & Deus (id sibi nomen indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat : majora & ipse ausurus, cum fanatica multitudo dilecto milite oppressa vel disjecta est.

Marici,

Joh. Leo.
lib. 11.

Quid ELMAHELI in Africâ ? Is mirâ sanctimonie opinione conciliatâ gente, bellum suo & Maroccensium regi (Abrahamus tunc erat) palam intulit, acie vicit, regno & vita spoliavit.

Elmahelis,

Idem Leo
lib. 111.

Nec dissimilis fraudis & fati in eadem Africa, impostor alius (CHEMIN MENNAL vocant) qui rituum & religionis unitate illectum populum in regem Fessa concitavit, pendere tributum veivit, denique per aperta arma eo adegit, ut pacto sibi traderet Temesinæ regnum. Apud Turcas ipsos nomen aliquoties res mota hoc prætextu ? Fuit SCHACOCULIS quidam simulatæ sanctimonie vir, & hoc finis in solitudinibus plerumque agitans. Cui ipse Princeps Turcarum Bajazites munuscula annua mittere in speluncam veneratione pietatis solebat.

Gheminis,

Annal.
Turc.

Is ubi maturum visum, post septem annos prodiit, sectam novam profeminat, fautores affectasque reperit. Cum iis urbes aliquot Asiæ invadit & diripit, ipsum Bassam Anatoliæ justo prælio vincit. Imo paulo post Corcutem quoque Bajazitis filium, & mox Ali Bassam cum robustis veteribusque copiis adventantem. Quid multa ? In discrimen summum rem Turcicam adduxerat : cum visum eî descedere in Persarum fines, quorum rex ejusdem illius * sectæ. Sed cum in via Caravanam quamdam Persicam (agmen viantium ita vocant) milites ejus invasissent ac diripissent, plerisque viatorum etiam cæsis : ita ægre Ismaël Sophi Persarum id tulit, ut ipsum, præfectosque ejus omnes, illico trucidandos satellitibus suis objiceret : reliqua multitudine in servitutem adjudicata & divisa. Hæc iusta Nemesis nebulonem illum assecuta est. In eadem Asia jam nuper, Suleimanne Principe, quidam

Schacoculis.
An. Christi
m. 12. 12.

* Nā hæc
est Sophla-
riorum se-
ctæ. Quæ
præcipua
causa etiā
nunc inter
utramque
istam gen-
tem belli.

Annal.
Turc.

CALENDER CELEBIS insurrexit ad res novandas, reclusus hoc ipso pietatis velo. Is cum aliquo Dervisorum numero, Sangiacos plures fudit, & Anatoliam

Anno m.
15. xxvi.
Calenderis.

*Judæi
ἀνθρώποι.*

totam vocavit ad arma Sed enim missu auspiciis-
que Suleimannis, Ibrahimes Bassa, incipiti prælio,
ipsum factionemque delevit. Quid in Creta insula
(Veniendum ad videnda est) JUDÆUS quidam,
Theodosio Imperatore, quàm sceleratè & periculose
genti suæ imposuit! Finxit se novum Mosem adesse,
cælius missum, ut eriperet eos è diutina servitute.
Opidatim e go circumit; hortatur opes, amicos re-
linquere; se sequi in terram illam promissionis, &
addebat (veteres illius Moſis exemplo) per ipsum
mare se eos traducturum. Credunt, conveniunt, im-
mensa multitudo. Omnis ætas, omnis sexus ad pro-
montorium, illo duce, properant, ituri in beatam ter-
ram. Ipse insilire jubet. Quod factum insana con-
fidentia à plurimis, qui statim mersi, paucis eorum
scaphis piscatoriis exceptis. Caput ipsum sceleris
usquam comparuit, sive homo, sive humana specie
Genius malus fuit. Denique nostro aut patrum
ævo, nonne talia monstra? JOHANNES LEYDEN-
sis ille nobilis, vibex & macula suæ urbis, qui opi-
ficio sartor, regna & sceptrâ somniavit: & adeptus
erat, capta Monasterio urbe, nisi potenti exercitu
Principes Imperii obsedissent, recepissent, ipsum &
aspectas condignis suppliciis affecissent. Ut jure hæc
concludam Liviano dicto: Nihil in speciem fal-
lacius, quàm prava religio est, ubi deorum numen
prætextitur sceleribus.

Socr. Ec-
cles. hist.
VII. cap.
XXXVI. l.

*Johannis
Leydeni.*

Lib.
XXXI. x.

*Tu noster
notus.*

Quid ad hæc tu Diodore? periculum nullum tale
hodie nobis esse? Nescio. Multorum, quia imbecilla
sunt, latent vitia; non minùs ausura, cum illis vires
suæ placuerint.

Seneca,
epist. l.
XLI.

*Vera re-
ligio.*

NULLA religio alia nisi unius Dei tenen-
da est.] Quæ hæc est? Christiana. Unde petimus?
è libris sacris: idque pro Ecclesiæ Catholicæ sensu.
Nam hic est fons veritatis, ait Lactantius, hoc
domicilium fidei, hoc templum Dei: quò si quis
non intraverit, vel à quo si quis exiverit, à spe
vitæ ac salutis æternæ alienus est.

Lib. IV.
Institut.
cap. ult.

*Λοιδόπια
Diodori.*

Et tenenda ex ritu veteri.] Hic jam classi-
cum canis, & convocas in me turbas. Ite in suffra-
gium de Lipsii capite Quirites. Quid enim feci? Il-
le est, inquis, qui antiquas omnes sordes retinet.
Ille, qui nec in melius quidem mutari quidquam
vult. O homo Istro fallacior! Ubi hæc à me scri-
pta aut dicta? In Capite de Auctoritate, inquis. Et
hæc

*Et turpis
Φεναξί-
μός.*

hæc tu audes ad religionem trahere, quæ palam scripsi & monui de civilibus externisque rebus? Mens, an fons, an utraque tibi deest? Considerate ORDINES, (nam jure vos hic appello.) ego disertè monui Retinere antiqua: sed cum illa cautione, Si proba, Nonne expressim in margine hoc posui? Clemens enim ille priscus me docuerat: Οὐ πάντως φυλάσσει τὴν παλαιὰν δὴν ἀλλὰ φυλάσσει μὲν, ἱερὰν δὲ σέβει. ἀποτίσει δὲ, μὴ ἄνωγ' ἔχοντα: Non omnino & præfracte servare ritus patrios: sed servare quidem si pii essent, aspernari autem & abjicere qui non tales. Et ratio in Arnobio: quia religionis auctoritas non est tempore æstimanda, sed numine: nec colere quâ die, sed quid cœperis, convenit æstimare. Itaque non omnino damno mutare, aut siquid lapsu aut incuria corruptum, corrigere. Non cum Platone scio λοιδορεῖν περὶ ἁμῶν ἀνίατα καὶ πῶρ' ὡς πῶς βεβηκότα ἀμερτίας, & δαμῶν ἡδὺ, ἀναγκάσθων δὲ ἐνίοτε εἶναι. Vituperare res male affectas & longius in errorem progressas, minime jucundum, sed necessarium interdum esse. Quis tamen id faciet? Non privatus aliquis; imò non ipse princeps, nisi de consilio sententiaque eorum qui auctoritate, vita & doctrina ad hoc apti. Concilia huic rei utiliter reperta, & crebrius quàm nunc, olim usurpata: quorum propriè hoc munus, videre si quid in doctrina aut disciplina Ecclesiæ labat, & revocare ac reducere ad veteres suos puròsque fontes.

Religio antiqua optima. Quâ abstractiōe

Corrigere in eâ fas magis quàm mutare.

Concilia! hoc sine.

Sequitur altera Calumnia, quam multis verbis (novimus tuum morem) texis. Ille Lipsius Machiavellissat, ille ad fraudes, homicidia, perjurya Principi suo præit.] Dicsodes, ubi, ubi Diodore? In Capite, inquis, de Fraudibus. Testor Deum & homines, post Calumniam natam, turpiore & apertiore calumnia neminem petiit. Ego illa probe aut præeo? Quin disertis Mariisque verbis damno, detestor, repudio: nec nisi ut damnarem, umquam illa scripsi. Tu homo, in ista luce temporum atque hominum, audes hæc sic propalâre mentiri? Quasi nemo esset qui mea legisset aut legeret? Mihi crede. Sincipus tibi sanum non fuit, cum scripsisti: admove in tempore cucurbitas, aut peristi.

Turpis διαβολή Diodort.]

Et in aperto mendacio.

Nondum etiam finis. Sed ut corporibus in præceptis jactis nullum ultra sui arbitrium est, nec eunt sed feruntur: sic tu qui semel ad calumniandum con-

viciam;

In epitomâ Vitæ Petri.

Lib. II. advers. Gent.

II. De Legibus.

Varia con-
suetudo.

viciandumque te projecisti, abis extra omnem honestam metam. Ego superbus & arrogans, qui his de rebus scribam nec Theologus, Jurisconsultus: quid denique? Ut postea addis, Ludimagister tantum. Bonâ fide, O. dines, utrum priscus mos rediit, & convicia spargimus è plaustris? Et an respondeo? Non debeam: tamen breviter. De Jurisconsulto quidem: non præferre me cum titulum, sed tamen publicè in magnâ frequentia, & post solemnia experimenta, Lovanii illo donatum. De Theologo: plausissime, non sum, fateor. Et patres tamen Græcos Latinosque legi, ac plusculum in iis quàm tu intellexi. At de Ludimagistro quid tibi vis? Scholam privatam me habuisse. Numquam factum. In aliam spem, si nescis, educaverunt me parentes. Bono honestoque genere sumus: & per Aviam & Proaviam paternam nobilissimis familiis inserti. Illa ex Eeckhoutius fuit, hæc è Linckebekkiis: gente utraque jam intermortua, sed tamen in nostris quoque Annalibus non ignota. Ipsi Lipsii ante annos centum, opibus & dignitate inter Bruxellensium primos. Ista jactare non assuevimus: sed tu adigis. Qui, quod olim nescio quis Senecæ, mihi nunc inter probra obijcit, Professorem linguam. Utor eâ, fateor. Nec cum infamia aut damno Bataviæ vestræ utor. Hoc quoque fateor. Denique facio, quod ante me nobiles immo Principes viri.

Agrippina apud Tacit.
xiii.
Ann.

Non temerè
priscam
innovanda.

Nota.

MAJORUM instituta tueri, sacris cæimoniisque retinendis, sapientis est.] Omnino. Et ausus est Plutarchus scribere, tutius honestiusque etiam in his errari. Verba ejus notabilia: Χαλεπή μὲν ἐν τοῦτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκολος, ἐπιχέστερον δὲ αὐτῆς ἡ ἀγνοία καὶ ἀνυπόδυνος, τὸ μὲν δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι' ἀλάβεω ἀμετανοήτων: Difficilis in istis (quæ ad religionem) certitudo, & comprehensu ardua. Benignius tamen erratur, cum receptâ & veteri opinione per circumspectam timiditatem, quàm contra mores, & præfidenter.

In Grass.

Πανεργία
Diodori.

Sed hic rideo imperitiam tuam, an malitiam? Nam verba ista si vertis, non quasi fuerit sacris cæimoniisque: sed omiſſa copulâ sacris cæimoniis. Et lingua Belgica pulc. re me apud tuam plebeculam trauducis. Senex, senex,

Τὸ γῆγας ὑμῶν εἰσπῶ νοῦν ἐκ ἡμῶν.

Eurip.

Jam

Fam multa quoque in ipsam sententiam (proprio verbo utar) debiteras : sed quid respondes? Quod olim Aristoteles cuidam simili. Qui cum multa nugatus esset, & abiens excusaret, Numquid molestus fui? Non mehercules, inquit. Non enim attendi. Diodore, ego non legi.

*Nugae non
refutabi-
les.*

P U N I igitur, si quis turbat.] Numquam scripsi aut sensi aliter : nec hic atq; e infra errantes in religione puniuntur, sed turbantes. Tu si scis, quid in me clamas? Si nescis,

*Vera mens
nostra, ab
illo corru-
pta.*

Τυφλὸς τί τ' ᾔσκει, τὸν τε νοῦν, & τ' ὁμῶς εἶ.

Sed ventum jam est ad locum. Qui nisi fuisset, praeclara haec scripta non fuissent. Sic ipse in sermone alieni dixit, Omnia se mihi condonare & remittere posse: non posse insignem calumniam quā Lactantium inussi.

*Ridicula
ἀλλοτριὰ
Diodori.*

*Quae ea est? Scripsi: Serid, ser'ò, hoc imbi-
be. Nihil esse in rebus humanis religione
praestantius, eamque summa vi oportere de-
fendi.] Et in margine Lactantium adscripsi. O
facinus, ò injuria! Lactantius haec plane, in con-
trariam mentem scripsit: & vide Lector quid in
aliis quoque Lipsio credas, corruptori, fatuo
(hem, hem, solutim badiza.) malitioso: & quid non?
Triumphas, & invehis equis albis. Ego quid? Te-
neor miser, deprehensus sum, nec Orcigalea me teget.
Tamen uno alteroque verbo Diodore. Legisti' MO-
NITA mea ad Lectorem? Si non? Injuriosus es, qui non
lecta mea carpis: si sic (& verò legisti, tu ipse prodix-
& clamas:) malitia tua insignis est, impingere n̄ ibi
culpam, quam aperti ante, & retexi. Si tamen culpa
est, uti proborum auctorum veris in sanam probam-
que mentem. Nonne ea hic est? Aude negare. Am-
brosius: Nihil majus est religione, nihil sublimi-
us fide. Et quis non religionem ante res humanas
habeat eamque (probam, utique) defendat? Etiam
ethnici sciuerunt & fecerunt. Valerius: Omnia post
religionem ponenda semper nostra civitas duxit.
Insitum hoc nobis, ut cum aliqua numinis notitia
aestimemus idem & tuearur. Tamen peccari, quòd
testimonio Lactantii malè utor. Ego testimonio?
Numquam putavi te tam maculam. Desunt mihi
scilicet testimonia clara, aperta, irreprehensa de pu-
nien-*

*Πρὸς τὴν ἐλ-
πίδα ἐγχα-
ρμίων.*

*Detectio
fraudis.*

Incalum-
niā II.

Epist. ad
Valentin.
Imp.
Lib. I.
cap. I.

*Error in
mea mēte.*

Et aliter in
Lactantii.

* Ideò pra-
misit: O
quàm in-
honestâ
voluntate,
miseri er-
rant!
Voluntas
igitur de-
fendendi
proba, si
probam.

niendis hæreticis: nisi particulam hanc sumam à La-
ctantio, & isto fine. Erras, erras, non hoc nobis propo-
situm, ut Testimonia ista adducere, sed mentem sen-
tentiamque nostram exprimere, & filum illud sermo-
nis contexere invidendum aut irridendum vobis, non
imitandum. Interdum tamen ut Testimonia: sed
tunc comparent. Erras amplius, quod censes La-
ctantium hanc sententiam damnare; falsum. Ille
Romanos sentire ita dicit: nec de sensu aut defen-
sione carpit, sed de improvidâ defensione.* Malam
enim vanamque religionem, & ideò malè, ibant de-
fensum. Jam hæc capis; heu vices rerum! detra-
ctus es de tuo curru: & triumpharis, qui trium-
phabas.

I N C A P U T III.

Pag. 64.
Limitata
sententia.

VNAM religionem in uno regno servari.]
In regno, inquam, bono & composito, & quale
formamus atque optamus. Nam priora illa nostra,
bono tranquilloque statui scripta sunt: hæc quæ se-
quuntur, turbido. Illa perpetua; hæc temporaria atque
utinam numquam eorum usus!

Bella
non nova
ob religio-
nem.

QUAS dissidiorum faces religio tibi ac-
cendit.] Atque ita accendit, ut nulla prudentia
videatur posse redtinguere. Ut enim fratrum odia
acerrima sunt: sic eorum ferè qui consortes aliquando
eiusdem religionis. Tu, tu Deus adjuva.

Miseria
cujus sa-
culi.

COLLIDUNTUR inter se Christianæ reip.
capita.] Miserabile & novo prorsus exemplo vi-
deamus Annales omnium gentium, & omnis ævi: tam
acria, tam diuturna bella pugnata non legemus de
religione. Juvenalis pro miro & monstro habuit,
duo opida in Aegypto concurrisse inter se ob hanc caus-
sam, & id dignum Saryrà censuit: quid nunc diceret
aut scriberet, ubi Europa pænetota?

Interpre-
tatio.

PERIERUNT ac pereunt per speciem
Pietatis.] Altriuscus verum est; sive quòd ii qui
perdunt, demereri se Deum putant: sive quòd ii qui
pereunt, mori pro divino cultu. Ceterum non nescio
ludos & mimos scelerè hic intervenire: & quorundam
ambitionem aut avaritiam velari hoc mantello. Pau-
lus Aemilius promeloquitur: Nihil in sacris bellis
perinde offuit, atque mos jam exortus, ut honestâ

Mira &
legan 64-

In Phil.
11.

præ

præscriptione suas quisque ; respiciat res. In ore ^{vicinatis} omnium Sanctum piūque versetur : consilio, ^{Amili.} conatu, animo, secus afficiantur. Si de religione tantum agatur, si oblivio noxæ sanciat, si sanatis mentibus, fortunis hominum absteineatur, omnes idem sentiant. Nunc de Mortalium jure, de Comitatu res est. *Dicas virum vatem fuisse, & scripsisse in hoc ævum.*

Nec quidquam tam probè aut providè hîc dici, quod non vellicare malignitas possit.] *Tues exemplo. Qui non sensus tantum, sed verba etiam nostra rimaris, & velut in auraria trutina pendis.* ^{Maligna in nos ἐξέστωρ;}

CONSILIA non decreta adfero; nec assero aliquid, sed pono.] *Hæc nostra modestia est, quæ sola effrenes tuos impetus debebat cohibere. Sed tu ut calx aqua accenditur : sic efferaris temperanti omni sermone. Hic igitur insultas. & ais repugnantia me scripsisse. Nam in præloquio ad Lectorem dixi communia quædam præcepta me dare, & velut decreta. Hîc Scepticum aro, & nego me decernere. Semper tui similis es, incognitans, intectus, & paratus inferre tantum ictum, non vitare. Utrumque ego a te recte & vere à me dictum, istud in duobus his Capitibus, illud in reliquo opere toto. Et quid ni hîc ambigam? Res Theologa est: quam haud injuria iis subijcio.* ^{Modestia nostra capitur. Α' xpi' C' aduersariis.}

Homer.
Odyss. 4.
Eustach.
Odyss. 4.

In Monit. ad Lector.

Seneca
de Irâ,
lib. II.
cap. IX.

* Οἱ ὅσοι φέρειν εἰς τὴν νῆα τοὺς χρίμας τῆς. ^{* Qui potiores me istæ cernere & arbitrari.}
*Atque ego univèrse etiam didici. * ὁ δὲ πρῶτος* ^{Unus Deus ἀπὸ πάντων.}
*αὐτοῦ τῆς μετὰ τὴν ἐξουσίαν δέσποια. Non desipit, qui aliquid ambigit ὁ Diodore: ille magis qui in omnibus & supra omnes sapit. Itaque ingenuè & verè præfatus sum illud, quod plus decies in hoc libro mihi impingis: Me labi & errare non solum posse, sed debere. Nonne ita est? Miror amentiam. Solum ego Deum omniscium, & expertem erroris habeo: hominum quidquid est, opinantur, & acillant, errant. Ipsi beatigeni & æterni spiritus ab * errore non tuti, nisi Deo dirigente. Audi sapientem à prisco ævo: In ter cetera mortalitatis incommoda & hoc est, caligo mentium: nec tantum NECESSITAS ERRANDI, sed errorum amor. Audi Sapientem à novo ævo: Nemo est mortalium, quem non aliqua pars ignorantia attingat, hanc contagionem ex ipsâ mortalitate traximus. Nam homo cùm errat, humanus* ^{* Quod uberis scientia mater inquisitionis dubitatio. Mortalitati agnoscere errare.}

nitus errat. Errorem autem in homine calumniari, est toti ipsi mortalitati convicium facere. *Audi, te respice, respisce.*

Κακωζία
ε 46. δδ.
γραφία.

Nescio quid subinde nugaris, me contemnere aliena iudicia, utique Consulium aut Tribunorum. *Nam ita dicis me scripsisse Cent. I. Epist. LXXXVIII. Tribuni illi me absterreant? Nihil. Jactent se apud suam plebem; mihi abundè satis, si eques hic plaudat & Senatus. En, etiámne Epistola hic mihi defendenda sunt? fiat. Ego nihil ibi de Consulibus scripsi, nec nominavi vel verbo. Sententia etiam mea nec superbiam nec contemptum præfert. Hoc sensi, quod ille Ter maximus: Οἱ ἐν γνώσει ὄντες, ὅτε τοῖς πολλοῖς ἀρίστων, ὅτε οἱ πολλοὶ αὐτοῖς: Qui cognitione imbuti, nec ipsi populo placent, nec populus ipsis. Tu caudam ibi jacta.*

Trifne-
gist. Pœ-
mand.
cap. ix.

— οἱ γὰρ ἐν σοφείᾳ

Eurip.

Φαῦλοι, παρ' ὅχλου μισκώτεροι λέγαν.

Βρίσκα-
στα brevi-
tas.

Sugillas etiam brevitate meam, & in Socratis dicto facetus & venustus esse voluisti. Quàm te non decet! risimus, quod ille ait, camelum saltantem. Sed de brevitate, eam ego amo, amabo: & si fieri possit, quid sentiam ostendere, quàm loqui malletm.

Seneca
epist.
LXXVI.

Parvus & est cygni melior canor, ille gruum quàm

Lucret.

Clangor, in æthereis dispersus nubibus Austri.

Ἡρετικο-
rum du-
plex genus.

Duo genera eorum facio qui in religione peccant.] *In hac divisione consentit mecum Clemens Alexandrinus. Ex iis, inquit, qui declinant à*

Lib. vi r.
Strom.

Qui sibi
errant &
sapient.

veritate, alii se ipsos solos, alii verò propinquos quoque conantur fallere. Atque ii quidem qui appellantur δόξιστοι, id est opinione sapientes, qui se veritatem invenisse existimant, nullam habentes veram demonstrationem, ii se ipsos decipiunt: quorum non parva est multitudo, & quæstiones declinantium propter confutationes, & doctrinam vitantium propter cōdemnationem. Qui autem eos, qui accedunt, decipiunt: ii sunt valde callidi & astuti, qui etiam si satis sciant se nihil scire, pro babilibus tamen argumentis obscurant veritatem. Et verò divisio hæc necessaria ob temperandum fervorem, qui in animis quorundam accenditur importunè. Difficile enim est modum tenere in eo

Seneca
epist.

quod bonum (magis quod pium) esse credideris.

PUNI-

Qui alios
inducunt.

Divisio
sensu
& mo-
derationi
apta.

PUNIAN TUR à te, ne tu pro illis puniaris.]

Reges hanc
causam puni-
unt.

Prov. xx.

Epist. ad
Bonif.

A te, à te dico, quicumque Rex aut Princeps. Nō me gladius tibi ad divina humanaque defendenda? Rex qui sedet in folio iudicii, dissipat OMNE malum intuitu suo. Augustinus: Quomodo reges servant Domino in timore, in ea quæ contra iustum Domini fiunt, religiosâ severitate prohibendo atque plectendo!

MAXIME si turbant.] Et ante & nunc addo.

Non enim quoscumque in religione errantes puniri velim (tu ubique confundis & obicis) sed hos peccantes. Qui ergo turbatores isti sunt? Meo iudicio duplices. Nam hoc quoque discrimine ad poenarum discrimen. Priores, qui palam contra leges, contra magistratus, novam religionem invehunt, decendo, scribendo, coetus colligendo. Alteri, qui non tam novam religionem invehunt, quàm produnt: & receptam quoque per disputatiunculas & argutias in publico convellunt. Quo in genere vento sa ferè ista & prava ingeniis itemque homines Saturnii, queruli, δυσχερόνοτες (ut Philonis verbis utar) τῇ πατρίᾳ πολιτεία, νόμοι καὶ κατηγεῖαν ἀπὸ τῶν νόμων μελετῶντες: male affecti erga patria instituta, & in reprehensionem semper legum accusationemque intenti. Denique, uno verbo, quibus nihil placet quod aliis placet. Nosti eos Diodore?

Duplices
Turbatores
Violenti:

Subdoli:

Ingenia ro-
strataria.

De con-
fus. ling.

Sed hic satagis valde ut reperias γυναιδίων istud & commation apud Cyprianum. Subtiliter & acutè multa divinas. Libero te astu. Verba Cypriani sunt, sententia mea. Post hæc erumpis, & lancinas universum meum librum: Farraginem esse, inepta Miscellanea, Moretum, Lancem Satyram, sive, Hispanico verbo, putridam ollam. Euge, euge! Bene sperare de tuo morbo incipio: evomisti. Sed enim verò quid ista ad rem præsentem? Imò quid ista ad tuam cognitionem? Tu homo, quod ipse fatearis, bonarum artium literarumque rudis, iudicas de literato illo scripto? Appello, appello, Diodore: agenda hæc sunt apud aliud tribunal. Ad subsellia Tribunicia non veniunt hæc causæ. Quid tamen displicet? Confusum est, breve est. De confusione erras. nōgo quenquam veterum magis dispositæ totam hanc rem scripsisse. De brevitate, verum est; & eò magis placet, quòd te tuique similes arceat ab illo scripto. Non capis hîc, etiam quia capis. Omnium honeste.

Περίπληξις
satua Dio-
dori.

Conviciationis
cumulus.

Α' πα-
ιδει-
Cia.
Pom. a
nistro
qualia:

Disposita:

Brevitas, &
imperitis
obscure.

Epist.
xcv.

J. LIPSI Oper. m. Tom. IV.

V

sta-

starum rerum semina, ait Seneca, animi nostri gerunt : quæ admonitione excitantur, non aliter quàm scintilla flatu levi adjuta ignem suum explicat. Sed oportet, Diodore, prius in animis esse honesti hanc scintillam, prudentiæ hanc scintillam: aliàs nullis foliis excitandam. Denique ego fateor, minime popularem esse illum librum : & quo uti aliquis magis possit debeatque, quàm frui.

CLEMENTIÆ non hic locus.] Quid ergo?

*Frustrà
inclementia
accusa-
mur.
Causa
severioris
disti.*

Ego sum ille Cyclops, Scinis, Phalaris, qui non misereor? Cui ludo & joco sanguis humanus est? Ah, absit. Mite mihi pectus, fateor: & utinam Principibus, quos hæc res tangit! Cur igitur ita scribimus? Quia publicè expedit: quia severi pro pietate & legibus esse volumus: quia hæc ipsa clementia est, non esse hic clementem. Multos servamus, dum unum tollimus; illum ipsum servamus, certè juvamus, dum tollimus. Non enim id facimus (mox audios) nisi in extreme & desperate malis: quos sisti & reprimi in illo nequitiae cursu, est pro ipsis. Sed & aliàs. Cum citra mortem punimus, bono quoque est & expedit puniri. Si miraris hoc pro aliquo esse, miraberis quosdam ferro & igne curari, nec minùs fame & liti. Sed si cogitaveris tecum, remediù causâ quibusdam & radi ossa & legi, & extrahi venas, & quædam amputari membra, quæ sine totius perniciæ corporis hæere non poterant: hoc utique patieris tibi probari, quædam incommoda pro his esse, quibus accidunt. Nam emendandi corrigendique per poenas, bonus Princeps semper habet finem. Quemadmodum quædam hastilia detorta, ut corrigamus, adurimus, & adactis cuneis non ut frangamus, sed ut explicemus, elidimus: sic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus. Augustinus in hac ipsâ re: Magis pro eis sunt leges istæ, quæ illis videntur adversæ, quoniam multi per illas correcti sunt. Iterumque: Molestus est & medicus furenti phrenetico & pater indisciplinato filio, ille ligando, hic cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligent & perire permittant: ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Denique de Turbatoribus hîc loquor: ad quos Catonis illud aptem: Misereamini censeo. (Næ ista vobis mansuetudo & misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet.

*Punitio bona
punitis.*

Sen. de
Provid.
cap. i. r.

*Finis ejus
cor: efflu.*

Idem r.
de Irâ,
cap. v.

Epist. ad
Bonif.

Ibidem.

Apud
Sallust. in
Conjur.

URE,

Consol.
ad Helu.
cap. 11.

Propert.
lib. 1.

Ad Pam-
mach.

Seneca
de Irâ,
lib. 1.
cap. v.

URE, seca.] O verba nata in turbas perissent illa, & calamus, cum scripsi. Et tamen ratione si dijudicamus, quid peccant? A veteris medicinæ ritu sumptus sermo, qui in ulcere aut vulnere secabant, & deinde sistendo sanguini urebant. Testimoniis hoc crede, & quod dicitur, Mittatur senex in scholas. Seneca ut ego, planissime: Hoc erit non molli viâ mederi, sed * urere & secare. Nescio quis poëta allusit:

Invidia
vocali:
Unde &
quomodo
accepta?

* Id est
asperius
mederi &
durius.

Prisci pa-
tres sic lo-
cuti.

Fortiter & ferrum, sævos patiemur & ignes. In hac ipsâ, ipsâ re, Hieronymus verbo & imagine simili usus: Scindendæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ovium repellendum: ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereant. Sed quid ego hæc ad te? Oleum perdit & impensas (ut idem sanctus & doctus vir loquitur) qui bovem mittit ad ceroma.

Iterum obturbant tuæ nugæ. Cicero hæc de Catilinâ scripsit, tu ad Hæreticos malâ fide transfers. Provide & bene monitum. Nam hercules periculum erat, ne ego aut alius censeret, scripta hæc à Cicerone in Hæreticos ipsos. Senior bulla dignissimè, tecum ego contendo?

Ridicula
inapua.

Sed de re. Quid volo igitur? Non ad ferrum statim omnes aut ignem, ô bone, non: sed pro modo delicti coerceri aut puniri. Puniri dico. Et caute ac circumspicite communi eo verbo semper in hac re sum usus; non dixi, Interfici aut Occidi. Poenarum gradus hic facimus, & nimisquam raro ad extremum illum venimus. Ut medicus omnia tentat, priusquam ad sectionem aut ustionem accedat: ita legum Præsidem civitatisque Rectorem decet, quamdiu potest, verbis, & his mollibus, ingenia curare. Transeat deinde ad tristitiorem orationem, quâ moneat adhuc & exprobet: novissime ad poenas, & has adhuc leves & revocabiles, decur rat. Ultima supplicia sceleribus ultimis ponat, ut nemo pereat, nisi quem perire pereuntis etiam inter sit. O Princeps nota, & hos tales sapientes audi potius, quam istos de viâ clamosos, & quibus cerebrum omne est in linguâ. Quod si mea quoque consili: locum inveniunt, non invidabo. Quatuor poenarum genera siue gradus in Turbatoribus istis agnosco: Mulctam, Ignominiam, Exsilium, Mortem. Omnes

Acuratè
de ratione
puniendo
dictum.

Gradus
poenarum
faciendi.

Nobis illi
quatuor
sunt.

Secundum genera Turbatorum distinctè adhibemus. utiliter, sed aliter atque aliter adhiberi. Duas primas plerumque in minutis illis Turbatoribus, & quos posui in Classe secundà : duas alteras in majoribus, & qui in Classe primà.

Mulcta quid, & in quos usurpanda. MULCTAM quid appellem, satis clarum est. Pecuniarum nempe aliquoddamnum, quod incurrant quoties in hac re peccant. In quos ea utilis? Meo iudicio in Sophos illos aut disputatores, & quicumque publice liberi nimis aut protervi oris. Hos tales mulcta, nec sanguinem abis, sed pecuniam duce. Veteres quoque fecerunt. Et Theodosii lex fuit : quæ in convictos hæreticos statuit decem librarum auripœnam. Tu pro tempore & pro re moderare. Quid si contemnant? Ratum erit : & apud quosdam proficies. Tamen si pertendunt, alterum scilicet adhibebis.

Codic.
Theod.
De hæret.

Ignominia quid, & quotuplex? Excommunicatio.

IGNOMINIÆ telum. Ea est, quæ pudorem publice adfert, & maculam suffundit famæ. Multa sunt in hoc genere : & varie usurpata priscis. Vetusissima in Ecclesiâ Excommunicatio, id est, ut à templis arcerent & communi piorum societate. Synodo Laodicensi Veteri canon fuit : *ὅτι ἡ μὴ συλχεῖν τοῖς αἱρετικοῖς ἐκείνοις εἰς τὸ οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἐπιμύοντες τῇ αἰρέσει* : De non patiendi ut templum Dei hæretici ingrediantur, quamdiu in hæresi perseverant. Item interdictio cum iis copulæ aut nuptiarum. Eadem Synodus : Non contrahere cum hæreticis nuptias, nec filios aut filias collocare, etiamsi promittant Christiani fieri. Amplius, privatio munerum & honorum. Ut Theodosii, Valentiniani,

Can. vi.

Interdictio nuptiarum

Can.
xxx.

Privatio munerum

Arcadii lex fuit : qua omnis denegatur hæreticis facultas militandi, quinimò extra urbis mœnia arcantur. Justiniani etiam latior : *Ἐκκλησιάζοντες μὴ πολιτεύεσθαι ἢ αἱρετικούς, εἰ μὴ μόνως τὰς ὁρθόδοξους Χριστιανούς. ὡς θεοκρίαν δίδωμι τοῖς τοιούτοις, εἰς ἐπισκοπῶν πατρῶν μελῶν* : Gentiles aut hæreticos non tangere remp. sed solos Christianos orthodoxos. Datque iis ad conversionem tres menses.

Codex
Theodof.

Georg.
Ced. en.

Inastio frontium.

Potes ad hanc ignominie partem referre, quod remoti ab omni liberalitate aut successione, quolibet titulo venienti. Item inustiones frontium aut stigmata, ritu prisco. Reperio in Anglia hæc adhibita sub rege Henrico II. De quo Gulielmus Neubrigen-
sid. Tunc Episcopi, ne virus hæreticum latius ferperet, eosdem publice pronuntiatos hæreticos, corporali disciplinæ subdendos Catholico Principi

L. iv.
Cod. de
hæret.

II. cap.
xiii.

* Anno M.
C. LXII.

cipi tradiderunt. Qui præcepit hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & spectante populo virgis coërcitos urbe expelli. Ego pleraque ex istis commode & judicio admiserim : atque etiam hanc frontium inuersionem. Fallor, aut ipsos dedecus illud valde coërceat, aut alii certe notabiles reddantur ad cavendum. Nam quæ de discretæ veste aut piko dici possunt, ridicula, & levia ad talia ingenia refrenanda.

Jam EXSILIUM quoque inter Poenas, idque creberrime olim fuit. Constantinus Imper. Arium & Arianos deportari exsilio præcepit. Constantius Aëtium propter confessionem dissimilis substantiæ multavit exsilio. Theodosius minor, Nestorium pulsum ex Oriente, relegavit apud Oasim. Et exempla plura atque obvia Ego hanc poenam valde amplectar, & peculiarem maxime huic malo censeam, quod sepositione ista & relegatione vitetur. Præsertim si ea sit prisco exemplo, in loca insulasque desertas aut minus frequentes. Etiam in iis qui summè Turbatores, vide ne convenientissimum sit istud, & ex Patrum ac Principum veterum mente. Nam etsi

Exsiliū frequens hic olim :

Propria quasi poena.

MORS (quarta ea poena est) in hoc genus seductores & Pseudopropheta à Mose decreta exercitiaque sit : tamen à Christianis olim rarò. Et paucis ea Principum legibus expressa : idque terrendi fortasse magis, quàm representandi causâ. Theodosii sanè hæc mēsis fuit : qui χαλ-πῶς τῆς νόμου ἐπινοήσεως αἰὲν ἐκ ἐπεὶ οὐδ' ὁ πᾶσι δὲ χαλ-πῶς εἰς θεὸν καὶ θεῶν τὰς ἐπινοήσεως εἰς θεὸν ὅπως ὁμοφρονεῖς αὐτῶν ἦσαντο. Ὅτι τὸ θεῶν, ἐπεὶ καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπινοήσεως. Graves poenas legibus constituebat, sed eas non exsequebatur. Non enim punire, sed metum injicere subditis studebat : ut concordēs sibi fierent in rebus divinis : quoniam & sponte conversus laudabat. Ego sententiam meam non dissimulo, Melius magisque è re & mente Christiana videri, ut maneat quamdiu potes, in multa aut ignomine gradu : & cum Tertulliano, suffundere malis hominis sanguinem, quàm effundere. Quod si ulterius progrediendum quoque sit : Exsilio contentus esto. Aut si ad mortem : simplex tamen ea & mitis sit, imò (arcanum aliquid audi) * arcanum. Reliqua scelera cum castigantur, ostendi expedit, hoc flagitium oculi & regi. Causa in p. onptu. Ut supplicia.

Mors rarò hic usurpata.

Et rarò, ex mōstrâ mō- te usurpanda.

Lenem re- amq; effo- expediat.

* Sic tamē ut aperta supplicia.

Ecclesi. Histor. passim.

Deuter. cap. xiii.

Sozom. Ecclesi. Hist. vii. cap. xii.

In Apol. cap. iv.

nam, cum
Ecclesia
indicas
expedire.

miserationem detrahas, & minuas sermones. Ceterum illud imbebe : Exquisitor quæque crudelitas, illecebra est magis sectæ. Simul & hoc scito. Quomodocumque rem institues, erunt pravi isti & refectarii (Deus ipse prædixit, hæreses fore) & multum sieffis, non ut desinant plane, sed ne vincant Deum precor, tibi ô Princeps moderatam mentem, illis sanam & pœnitentem det.

Tertul.
Apolog.
cap. ult.

Seneca
De Ira,
lib. i i.

Sistendus
interdum
Legum
curfus.

QUAMDIU turbatores coërceri sine majore turba possunt.] Hæc exceptio & quasi limes est, quo priora illa signo. An severitatem indefinite semper Principi prædicem ? Non possum. Cogunt læpè diversas invenire medicinas, variorum experimenta morborum, dixit in hac ipsâ re Augustinus.

i i. Retr.

Cuiusmodi
nostris avi.

Theologia
prophana-
no.

Apud
Græcos in-
feriores
idem.

Fatalis est ista ingeniorum scabies.] Ita loquor, quia velut à cælo & ut dixerim, astro a'iquo est hæc pestis. Atque ut corporum quidam morbi certis temporibus interveniunt : sic nunc iste animorum. Viri, feminae, senes, pueri, quæsiunt, culis ludunt & lascivunt : eoque ventum, ut pro parum sano sit, qui non sic insanit. Mysterium Theologia erat, facta est populare oblectamentum Vis imaginem claram horum temporum ? Nicephori Gregoræ ista lege. Apud nos etiam opificibus effusa sunt arcana Theologiæ, atque ita omnes inhiant ratiocinatiunculis & sermonibus syllogisticis, ut herbæ & pascuis armenta. Et illi, qui de rectâ fide ambigui sunt, & qui nec quomodo credendum sit sciunt, nec quid sit illud quod credere se dicunt ; illi inquam & fora & porticus & theatra omnia Theologiâ compleverunt. Neque solem hunc testem facere impudentiæ suæ reverentur. Quomodo autem non sit absurdissimum, olim quidem cum florerent Gentilium dogmata, ordinem aliquem fuisse, & arcana quæ Delphorum Theologis commissa erant, nulli alii vel edicere vel indagare licuisse, sive is Plato, sive Socrates, aut alius sapientiâ celebris fuisset : apud nos verò, qui purum pietatis mysterium profiteamur, ita profanari res divinas, & omnibus, qui de Theologiâ differere volunt, id licere suo pte arbitrio & suffragio ? Jam dissidia & ambitionem quæ inter capita sectarum & duces, pulchre idem exprimit & deplorat. Factionum verò Principes inter se digla-

Histor.
lib. xi.

Partes &
factiones.

Lib. vi.

digla-

digladiabantur, & linguas contra sese mutuo armabant, non zelo divino, sed iracundiæ impetu ducti. Nam qui secundum Deum est zelus, à ^{Odia zelo.} supernâ potentiâ dependet, & divinâ quadam ^{volantur.} ac moderatâ concinnaque ratione gubernatur. Qui verò mentis suæ fores ambitioni aperiunt, ii non vident zelum suum in æmulationem & odium converti, & pro frumento, uvâ, ceterisque bonis fructibus, spinas & tribulos in hoc agro produci. Hæc autem sunt lites, ab animo non satis instituto profectæ, & adversariarum orationum certamina. *Hæc in Græcia olim fuere. Quando? Cum paullo post ruit. Nos quid aliud expectemus, nisi malis errationibus finem facimus.*

Anus ad armillum, Diodorus ad illud. Si fatalis, ^{A' λογισία} inquit, ista scabies, cur punis? Nam fato nulla ^{Diodori.} humana vis aut mens resistit. *Pueri in scholis respondant, Fatali sceleri fatales quoque esse poenas. Nexa hæc inter se & devincta. Quamquam aliâ mente hoc à nobis dictum; & absit ut scelera aut errores velimus esse à Fato vel astris. Sed aliter ista loci sunt.*

Ut disputare omnes malint, quàm vivere.]

*Disputationes ergo damno? Non: si in loco, si inter idoneos, si cum modo usurpata. Locum censeo, Scholæ, Academiæ, Collegia. Idoneos, rerum sacrarum & Philosophiæ item peritos. Modum, ut contentio & nimia subtilitas absint. Nec enim quidquam minùs convenit quàm subdola ista calliditas, animis conantibus magna. Sed in publico & in populo disputationes omnes valde * improbem. primum, quia per eas excitantur ad novitates multi, & pruriunt.*

*Ubi, à quibus, & quatenus, disputandum. Publicæ & populares disputationes noxia. * Nisi Principes aut iis qui præsumunt, ob causas aliter videatur. Sissinnii consilium.*

Humanum genus est avidum nimis auricularum,

ait poeta. Deinde, quia Sissinnii consilium (in re quidem ista religionis) mihi probum, viri deserti, rerum usuperiti, in litteris sacris eruditi, & summi item philosophi. Nam hæc elogia illi dant scriptores. Is igitur Theodosio aiebat: Disceptationes non solum non reconciliare schismata, sed hæreticos præterea ad contentionem magis accendere. Idcirco cōcertationes Dialecticas vitandas,

V 4

testes-

Seneca
epist. L.

Lucret.

Socrat.
Ecclef.
Hist. v.
cap. x. &
alii.
Sozom.
lib. vi r.
Hist. cap.

* *ὅς ἐκ-
δοσις
τῶν πα-
λαιῶν.*

* *Mens
se fracta-
ria sem-
per indo-
ctorum
hominum,
& nolunt
vel cede-
re veris.
Androni-
cus dispu-
tationes
damnat,
aut subti-
les inquisi-
tiones.*

testesque adhibendas tantum * Formulas fidei à veteribus editas. *Antiqua enim & antiquos si reiciunt, quæ ratio aut argutia eos vincet?*

--- * *ἀπὲρ ῥήτων νόος ἀνδρῶν
Δύσμελος, & δὲ ἐβέλυσεν καὶ ἀπεκέεσσι πρὸς Ἰ.*

Hist. cap.
xi f.

Oppian.

*Andronicus igitur Imp. sapiens. Qui tantum ab-
fuit ut morem tunc & nunc receptum de divinis
dogmatibus differendi probaret, aut de Deo
novum aliquid vel dicere vel audire veller (et si
ipse rerum divinarum peritillimus:) ut Novarum
Patrarum Episcopum Euthymium virum erudi-
tione clarum & Johannem Cinamum, in taberna-
culo suo contra Lopadium differentes super isto,
PATER MAJOR ME EST, non solum objurgarit,
sed etiam objecturum se in præfluentem amnem
Rhyndacum serio minatus sit, nisi desisterent ta-
lia loqui. Sed & Turcæ & Moschi hac parte sapiunt:
apud quos de religione sacrisque disputare, capita-
le est.*

Nicetas
Choniat.

*Scripta
non paji-
m
edenda.*

*Platonica
proba lex.*

*Edita
quadam
sollenda.*

DISPUTATIONI assidet contentiosa aut cu-
riosa Scripta, quæ ipsa factum sapientia causa & fo-
mentum. Tollatur. Quomodo? Primum, nequid
edatur sine idoneâ approbatione aut consensu: quod
Plato palam requirit in repub. benè constitutâ. Τὸν
ποικίλον, αὐτὸν δὲ πόλεος νόμιμον, καὶ δίκαιον, ἢ
καλόν, ἢ ἀγαθόν, μηδὲν ποιεῖν ἄλλο. τὰ δὲ ποιήσεντα μὴ
ἔξει αὐτῶν ἰδιωτῶν μηδὲν ὡς τερον δεικνύειν αὐ-
τοῖς τοῖς σοφοῖς καὶ ἀποδιδέμεν τοῖς κερταῖς καὶ τοῖς νομοφύ-
λαξι δόξαν καὶ ἀρίστην. Poëta præter civitatis leges
& jura, item honesta & bona, nequid componi-
to. Et quod composuerit, ne cui privatorum an-
tè ostendere fas esto, quàm judicibus super hac
re constitutis Legumque custodibus ostensa ea
approbataque. Secundo, ut si quid aliter editum,
tollatur. Factum semper in scriptis impiis. Ut in
illis Protagoræ: de quibus Laërtius: Καὶ ὁ βίβλια ἀν-
τὶ κατὰ ἡγεσσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπὸ κήρυκος ἀν' ἀλεξίμενοι
παρὶ ἡγεστῶν καὶ κερταῶν. Et libros ejus in foro com-
busserunt, per præconem eos à singulis qui ha-
bebant colligentes. Valerius de Nomæ libri: Eos
quia aliquâ ex parte ad dissolvendam religionem
pertinere videbantur, L. Petilius Prætor urb. Ex
auctoritate Senatus, per victimarios igne facto
in conspectu populi cremavit. Et testimonia plu-
ra sunt, et si aliquando cum saluberrimæ rei ob-
su.

Lib. vii.
De Leg.

In pro-
tag.

Lib. i.
cap i.

ACU-

ACULEONES ubique & Curiones.]

Curiosi in
religione,
mahi.

Quos ego quidem detestor: utique in istâ re, quæ simplicissima, & Fidem non rationem ducem habet. Assentiendum hic, non querendum. Plato mecum: Τὸν μέγιστον Θεὸν καὶ ὅλον τὸν κόσμον παρὰ ὃν ἔστι Ζητήσις θεῶν, & πᾶσι πολυπραΰμονεϊν ὅς αἰτίας ἐρευνᾶν ἄξιον ἔστιν: Maximum illum Deum, & universum Mundum dicimus neque inquiri oportere, nec curiosè satagere causas scrutantes. Neque enim fas esse.

vii. De
Legib.

HORUM quanta multitudo!] Et idè jure

Multitudo
peccanti-
um pœnā
tollit aut
mitigas.ii. De
iust. c. x.

mitiges aut differas poenam. Seneca: In singulos severitas Imperatoris distringitur, at necessaria venia est, ubi totus deseruit exercitus.

AN non fas tempora paulisper Principi inspicere?] Ego censeo nam honestè cedit, qui

Temporum
habenda
ratio.

Lib xxx.

tempori cedit. Plures veterum Principum fecere (Ecclesiastica Historiæ docebunt) tum maxime *Valentinianus*. De quo ista *Ammiani* sunt: *Valentinianus* hoc moderamine Principatus inclaruit, quòd inter religionum diversitates medius stetit. nec quemquam inquietavit, neque ut hoc cole-retur imperavit aut illud, nec interdictis minacibus subjectorum cervicem ad id quod ipse co-luit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes ut * repperit. Idem aut simile *Constantius*, *Theodosius*, alii: & nōne nuper in Germaniâ *Carolus Quintus*? De cujus factò qui calidè aut protervè pronunciat, injuriam facit maximo Principum à multis retrò annis.

Valentini-
ani mode-
ratio.* Nota
Diodore,
non insti-
tuit.

OMITTERE dico in tempus.] ut eos fallas, aut fidem in occasiunculâ franges: (indigna hæc alto rectoque nost o Principe: sed ut interea cures, verbis factisque benè ad meliora traducas. Nōne Princeps semper potest? utinam intellegat! per honores, præmia, pecuniolam, imò per spei solius auram, etiam pertinacissimos ad se trahet. Atqui huic rei quies & pax danda, & species aliqua honesti Transfu. ii. Hæc consilia Christiâni Principes ante aliquot anns si audissent, jam in Asiâ & Africa volitarent victima nostra signa.

Tax ad
reducen-
dos facit.
Itemq; pro-
missa, aut
præmia.Damnosa
regibus in
vica hæc
bella.

Lucan. i.

Heu, quantum terræ potuit pelagique parâi, Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextræ.

Errores
pauulatim
examinantur.

Istos ab atrabile Dies plerumque sanat
& Quæ.] Deservescunt enim animi paulatim:
& affectum veritas ac ratio vincunt. Sicut autem
multo tempus dandum est, ut desumeret: sic animis,
uti feces illas ejiciant opinionum. Medici ajunt
Melancholicos morbos (nos sensimus) medicina
omni efferari: idem in isto est. Quem verè με-
λαγχολίαν dixeris & Imaginosum quemdam a-
nimi morbum. Princeps ille medicorum: Χρόνος
ἐστὶν ἐν ᾧ καὶ ἐγὼ καὶ καὶ ἐγὼ ἐν ᾧ χρόνος ἄκρως ὁρᾷ
ἐπὶ δὲ νύκτα καὶ καὶ ῥῶ Tempus est in quo Occa-
sio: & Occasio in quâ tempus. Medela Tem-
pore, est etiam ubi Occasione contingit. Qui
potes, cape.

Hipp. in
præcept.

In religio-
nis re per-
vicacia.

NATURA contumax est humanus ani-
mus.] Et præsertim in re hac sensuum, cum opi-
nio accessu pietatis. Clamant enim quod olim Achæo-
rum ille prætor: Veremur vos Romani, & si ita
vultis, etiam timemus: sed plus veremur &
timemus deos immortales. Itaque cotidie vides.
Torque, occide: quasi quadam dulcedine ac ne-
ctare ebrii cuncta contemnunt: & eo veniunt, ut
dum mori post mortem, timent, interim mori
non timeant. Si pro vera pietate, o constantiam!
¶ pro ejus specie, o pervicaciam! Sed concludo hunc
locum Galeni verbis: Οὕτως ἄρα δυσπαύσιμον τι κα-
κὸν ἐστὶν ἡ περὶ τῆς αἰρέσεως φιλοπρέμια, καὶ δυσκνήτων ἐν
τοῖς μέλεσιν, καὶ ψώρας αἰσώσεως δυσπαύσιμον. Adeo
contentio hæc circa Sectas malum est, quod nec
avertas facile nec eluas, idque omni scabie insa-
nabilis.

Lycortas
apud Li-
vium
xxxix.
Amob. i.
Minut.
Felix in
Oat

Lib. i De
natural.
facult.

IN CAPUT IV.

Frustrâ
αὐτῶν
σὺν ἀκού-
σαν

PAUCA, ut opinor, hoc Capite mihi dicenda
sunt. De re non lubet hoc tempore: in te non est
opus. Pleraque enim probas, & post fellâ gustas
nunc meos favos Tamen hoc mirari, quomodo Mors
& Vita in uno ore habitent; & qui antea gladios &
ignes loquebar, nunc rosas & mulsâ. Si res & tem-
pora distinguis (quod serîo feci:) non miraberis.
atque adeo mirum erit te hoc posse mirari.

Vocula.
vix Lat.

Verbum vix, in margine valdè te torquet. Scin'
quid

quid eo facias? Abige & ejice, per me licet. Velim tamen Latiaris phrasis paullo magis te esse peritum. nis quoque negat.

QUI ESCO domi & filio.] Quisque autem domi suæ imperat si recte olim Telemachus: Pag 66.
Domi li-
berias &
impe-ium.
Menti pra-
ter Deum
nemo im-
perat.

Odyss. a. Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκῳ ἀναξ' ἔσσιμ' ἡμετέρῳ.

MENTIUM rex, Deusest.] Ambigere nemo potest. Tamen quia par sententia fortiter expressa à vetusto Indorum Philosopho Calano : lubet adicere hæc ex epistola ejus ad Alexandrum.

In libro
Philonis,
Quod
omnis
probus,
liber.

Μάγνημ. Φίλοι πύθουσι, inquit, χεῖρας καὶ ἀνάγκην ἀποσφένδοντες τοῖς φιλοσόφοις, οὐδ' ἐνύπνιον ἰωρακτέες τοὺς ἡμέτερος ἔρτα. Σώμεθα γὰρ μετοίσδε ὅτι τόπ' εἰς τόπον. ψυχὰς δὲ οὐ δυνάσται, ποιεῖν δὲ μὴ βέλονται, ἢ μάλλον πλήθους καὶ ξυλαφονίᾳ ἀφείναι. Οὐκ ἐπὶ βασιλίδος, εἴτε ἀρχῶν, ὅς ἀναγκάσῃ ἡμᾶς ποιεῖν δὲ μὴ ἀσώμεθα. Amici suadent, uti manus & vim adferas Indorum Philosophis, qui nec per somnium nostras res viderunt. Corpora enim de loco in locum transferes: animos non coges quæ nolint, facere: aut citius lapides & ligna vocem emittere. Non est rex aut imperator, qui adigat nos facere ea quæ non decrevimus.

Cassiod.
lib. x.
Var. epist.
xxvi.

QUI S enim imponat mihi necessitatem.] Quæ eadem mens Theodahadi regis fuit: Cum divinitas diversas religiones esse patiatur, nos unam non audemus imponere. Quod si regum non est religiones pro arbitrio imponere: quantum minus privatorum? Modestus
Gothicus
regis.

August.

SUMMUS ille Rex regum rogandus (ego ex animo facio) uti hoc miserabili ævo aut errantium animos sanet, pertinaciam tollat: aut ipsos reges, benignos mitesque faciat, & qui sciant sentiantque homines, in quantum homines sunt, emendandos esse potius quàm perdendos. Sit feruor eorum cum prudentia; severitas cum clementia; actiones cum salute civium conjunctæ. Audi nos Deus. In cujus manu est cor Regis, & velut rivus aquarum, quocumque voles, inclinas illud. Proces ad
Deum non
ficta.

Prov.
xxi.

I N

A D M O N I T I O N E M

D I O D O R I.

DE F U N C T U M *me putabam: ecce unum adhuc capitulum in hac hydrâ. Admonitio concepta est in fine ad Imperatorem, Reges, Principes: in quâ velut uno fasce complectitur & recolligit calumnias omnes sive probra. Videamus breviter.*

Ait, clarè & verè jam à se ostensum periculosum esse duci à cæco duce.] Id quidem vel cæco apparet, aiebat olim Philippus. Ac cæco duci, citra controversiam, periculosum est: sed ille quis? Quî dicit, an in quem dicis?

Appellasse & nominasse me cærimonias sacras.] Quid de iis sentiam, lib. I. satis dixi. At nusquam ita à me appellatas, non docebis.

Homer.
Odyss. ξ.

* Quid
opus te,
talis cum
sis, Men-
tiri affi-
duc.

----- * Τί σε χεῖν' ἴσθ' ἰόντα

Μαψισίως ψδ' δέδωκε; -----

Nusquam vel verbulo Principi à me designatam Christianam veritatem.] Nego. & feci clarè lib. I. in suo loco, ubi de Sensu & Cultu divino scripsi: Utrique rei vera lux a sacris litteris. Copiosius aut uberius, non fuit hujus insitui.

Sumptu publico me hîc sustentari.] Ita est. Sed nec grandi nimis, nec invidendo. Et tamen si oneri sumus, imus.

Librum hunc meum suspecta facere omnia in Europâ, & præsertim in Galliâ posse] Suspecta? Pacata, pacata, mi homo: & id qui paci hostes sunt, sciunt. Tibi tamen pro vigilantia gratias debemus, quod.

* Hæc
antè mul-
tò per
dioptram
prospicias.

* Τάντα σοὶ πολλὰ τῇ διοπτρᾷ σὲ βλέπει.

Pifidas.

Velle me in tempus religiones plures admittere, mox qui adhærent omnes è medio tolli atque

atque interfici.] *Planissimè. Omnes, omnes: à calvo ad calvum. Ubi tamen hoc scripsi?* * *κακο-
δαίμονες ὡς ἀνδρῶν.*

* Furia
te agitant
ὁ homo.

Docere me fidem fallere nec promissa
servare.] *Méne? Quinihil magis quàm Fidei par-
tes & sacra Stabilivi?*

Homer.
Odyss. 1.

----- * *οὐ δὲ μνησάμενος ἐστ' ἀνεκτῆς,*

* Tu jam
non tole-
rabiliter
infans.

Voluisse se hoc Opere omnibus prodes-
se nec lædere vel ipsum Lipsium.] *Quid vo-
lueris, nescio: quòd non læseris, hoc scio. Ut tela
quædam in cælum emissa, ire eò videntur, non eun:
sic nos calumnie tuæ petunt, non tangunt. Preme,
preme. Ego, cum Pindaro.*

* *ἀβάντισός εἰμι, φειδὸς ἄς, ὡς ἔπος ἄλγος.*

* Immer-
sabilis
sum, sicut
suber su-
per maris
septum.

Non acriter aut asperè se mecum egisse.]
Mimus mihi insurrat.

Publ.

Malus ubi bonum se simulat, tunc est pessimus.

*Tamen de acrimonia, fateor, nil illes ea usus. An-
te hac putabam tibi esse cornua: nunc agnus est
Bala tantum.*

Imò alios judicatuross, quòd nimis leniter]
Habeo itaque gratiam. Nam

---- Pol, si quidem

Plaur.
Mil.

Connixus esses, per corium, per viscera,
Perque os elephanto brachium transmitters.

*At lic indiligerenter fuisti. Ego autem, mea St-
lus, vitam tibi debeo, CLEMENTIÆ tuæ Aran.*

Omnia quæ scripsit, vera esse idque se
certò scribere.] *O confidentia! n! hoc tamen nenio
tibi credet, qui cerebrum in capite, non in calcaneis
gestat. Multa stolidia & vana in hoc ævo legi:*

* *τὸ πῶς ἐν ὑπερβολῇ μετῴσας.*

* Istud
verò est
culmen
omnis
infantia

Nihil se in verbis meis exasperasse sed
omnia candidè puriter & ex mera veritate
protulisse.] *Tu candidè? qui me calumniis &
menda-*

mendaciis ubique oneras? Qui ex professo in toto scripto aliam sententiam mihi affingis? Omnia ad popularem invidiam deflectis, & torques? O peccus niveum! o germen reliquum priscæ probitatis

Nomen hercle apluda est hodie, quàm tu nequior. Nævius

Postremum, Serio considerandum iis esse quorum interest, annon expediat, imò necessum sit, Latinam SITULAM conscribi atque effundi: ut scintille huius latè sparsi incendii ubique gentium extinguantur.] Consideravi ego: & ita censeo, Prorsus id necessarium, & que republicæ esse. Hoc amplius, ut tuus iste liber (nam tu per verecundiam significas magis, quàm expromis) in Latinam pluresque alias Linguas transferatur, excudatur, per omnia opida, fora, conciliabula, divulgetur; in bibliothecis locisque publicis reponatur, & contra casus mortalitatis (exemplo Imper. Taciti, qui scriptori suo gentili honorem hunc habuit) quotannis renovetur; ut hoc modo clara æternaque apud omnes gentes sit

SAPIENTIA DIODORI.

HABES, quæ visum mihi in tempore respondere, atque ad id extempore. Speramus nihil omissum, quod propriè ad rem faciat: si quid est, erit me insciente. Quamquam aliqui nemo reprehensus est, quid segete ad spicilegium reliquit stipulam. Alius si volet, tollet. De Religione aut Repub. quæ multa & ambitu se miscuisti, non sum resecutus: quia aliena sunt: quia pro ingenio nostro non sunt; qui haud procaciter inter hos sinus & scopulos navigamus. denique quia risimus tam graviter ea à te dicta. Cleomenes olim spartæ rex, Græculo cuidam multa de Fortitudine differenti, aures non præbuit, & avertit. Illo mirante, Quia enim, inquit, si Hirundo hæc diceret, idem quod nunc facerem, atque affatim riderem: sin autem Aquila, darem ei libenter mentem & aures. Simile in te Diodore. quem tam serio & cum affectu de utraque differentiam ridemus qui sciamus quomodo in utramque sis affectus. Si quid autem hic aut alibi in te h. si sive ieci (quod modicè à me factum & districte:) ignoscas: & feres æquo animo, tu lascivus ille Provocator, pauca non

Varro

non convicia nostra, sed dicta. Quòd si responsum etiam paras : factò. sed iam ante edico : alium tibi quæ e parem. Non ultrà tecum componor: nec contra Retiarium ferula me delectat. Quis etiam finis? erit, quòd dicitur, Thuscum iurgium, & per eandem lineam assidue reciprocabimus ferram. Bonis cordatisque viris satis diximus: tibi ipsi satis. Cede, cede : Bonum est à veritate vinci. Disce disce: Nulla ætas ad perdiscendum fera est. Erubescat senectus, quæ emendare se non potest. Non annorum canicies est laudanda, sed morum.

Menand.

* Οὐχ αἱ τῆς γῆς ποιῶσιν αἱ λούγαι φεγγεῖν.
Quod si aliter tibi visum, fiat: si tamen,

* Cani capilli
hand
asserunt
prudentiam.

ORDINES,

vobis ita visum: quos ego censeam utrique nostrum filo & calamo interdicare, in hunc quidem usum. Non semper debent esse SATURNALIA. Tu Diodore æternum mihi salve.

A P P R O B A T I O.

POLITICORUM JUSTI LIPSII
libros ab auctore ipso probè recognitos, unà cum Notis, prælo dignos censeo. Lovanii XII. Calendas Octobres, M. D. XCIII.

*Henricus Cuyckius, D. Petri Lovanii
Decanus, Academiae Cancellarius,
& Pontificius ac Regius librorum
Censor.*

JUSTI

JUSTI LIPSI
MONITA ET
EXEMPLA
POLITICA
LIBRI DUO,
Qui VIRTUTES ET VITIA
Principum spectant.

SER^{MO} ET POTENT^{MO}
 P R I N C I P I
 A L B E R T O
 ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
 DUCI BURGUNDIÆ,
 PRINCIPI BELGARUM.

TERTIUM hoc ingenii & stili mei monumentum est, SER^{ME} PRINCEPS, quod inclyto nomini tuo LIBENTES MERITO imus consecratum. Etsi ullum; quomodo non istud, quod ipso titulo ad Te vocat, & augustum hoc nomen vult inscribi? Sunt enim MONITA POLITICA: ad quem justius quàm ad Politix & status nostri rectorem ibunt? Sunt EXEMPLA: & cui convenientius dabuntur, quàm qui stirpem & gentem suam in iis agnoscat? *Rudolfi, Philippi, Maximiliani, Caroli, Ferdinandi, Alphonfi*, passim hinc memorabuntur, è majoribus tuis: qui scriptionem hanc illustrent & insigniunt, ut cælum stellæ. Quid, quodd argumentum & materies eodem ducit? VIRTUTES ET VITIA Principum; illas formamus aut suggerimus, & hæc amolimus: at tu illarum grande exemplar es, qui eximias habuisti & habes; & horum (quantum homini licet) pæne expers, in omni ætate aut nescivisti ea, aut sprevisti.

Ergo ad Te imus: & quo fine ? ut splendorē huic scriptioni mutuemur, & tutelam. Sicut insignia vestra ædibus, Prætoriiis, villis appendimus, contra vim aut proterviam: sic nomina hæc sacra, contra calumniam, aut livorem. Neque enim vobis hîc aliquid queritur: non aliter, quàm cùm Deo sacra facimus, & donum ponimus, nostrâ id sit, non ipsius causâ. A nobis officium omne est, & debetur; à vobis beneficium, & hoc ipso accipimus, quòd frontes operum solâ præscriptione vestrâ honestatis. Ego eo fine feci: patere SER^{ME} PRINCEPS, & sicut aurum aut ebur magis æstimare soletis, à solerti manu & arte politam: sic has EXEMPLO-
RUM gemmas, ingenii & eloquii aliquâ luce (cum Deo dicam) perfusas. Ille idem Deus, SERENISSIME ET POTENTISSIME PRINCEPS, longævum Te nobis servet, & donet aliquando sub OPTIMO PRINCIPLE optimum statum, id est, desideratam diu tranquillitatem & PACEM. Lovanii xv. Kal. Feb. anni .m. dccc. v.

LECTO-

LECTORI.

ECCE duos istos libros , Lector ,
 trientem operis destinati, & ad-
 dam , affecti. Nam duo alii se-
 quuntur , qui Civilem Prudentiam ha-
 bent : itemque duo , qui Militarem. Est
 scilicet eadem divisio , & ordo , qui in Po-
 liticis nostris fuit : quorum luci aut asser-
 tioni hæc scribuntur. Sed cur non confeci
 igitur ? aut certè cur non distuli ? Vtrum-
 que ab eadem causâ , fatebor enim ingenuè ,
 postremus ille gravior morbus me dejecit ,
 & à stilo arcuit ; atque idem impulit vel
 inchoata hæc sic edere , quia post me ni-
 hil edi , adamantinum est meum decretum.
 Ego quidem , ut res erat , ostium tunc
 spectabam : neque nunc ad interiora val-
 dè me recepi. Ceterùm Exempla quæ hîc
 sunt , aut in aliis erunt , scito ab optimis ,
 nec obviis semper auctoribus esse : & cur
 non eos edidi ? quia novitii aut Gramma-
 tici commatis illa cura videtur , & aut à
 vano aut pusillo animo esse. A vano , si
 lectionem variam jactas : à pusillo , si dis-
 fidis credi. Nobis ætas , & priora scripta ,
 X 5 . fidem

*fidem vindicant : qui abrogat , inquirat ,
 spondeo inventurum auctores. Satis est, tu
 istis frueri , & reliqua exspecta (utiliora
 haud dubiè & rariora , ut res & materia
 est) exspecta , inquam , si Deus , vita , &
 otium dabunt. Si non ; à te suppone , &
 dedi exemplum.*

JUSTI

JUSTI LIPSII MONITA ET EXEMPLA POLITICA.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

*In sermonem & rem ingressio, atque obiter
utilitas Exemplorum.*

AUDITOR. Accedo, annuis? LIPS. Imò accede, & sede, vacuum reperis, & sermonibus haud alienum. Otium est, & lapsus cum equo (non enim ab equo, ne rideas) ferias mihi fecit, & domum servare, focum assidere, jussit. O rem ingenio meo alienam! nec aliud magis vitam aut vigorem mihi sustinet, quàm exercitatio & motus. At ferendum est, quod non mutes. AUD. Ferendum, & nobis diutinum desiderium: quod haud semel promere memini, & ad te velut communi legatione deferre. LIPS. Quid ais? AUD. Illud de EXEMPLIS, quæ viri & juvenes flagitant (ita loquendum est: nec enim petunt tantum.) subjungi POLITICORUM tuis libris. Sunt ibi Sententiæ & velut Decreta, utilia ac salutaria: quis abnuat? sed ut valida atque efficacia sint, nonne vides usum, id est exempla deesse? Hæc adde, & pulcherrimè cœptum opus absolve: nec muros tantum & tectum, sed instrumenta atque ornamenta adjuuge. Sicut herbas qui sevit, opportunè eas irrigat atque alit, ut adolescant: sic tu Sententiarum istos velut frutices fove & attolle, vel sole, vel pluvia, ut sic dicam, Exemplorum. Utrumvis enim præstant, illustrent, dum in rem velut præsentem ducunt, & facta ostendunt, quæ facienda suadentur; foveant etiam, dum animum erigunt, & re docent

non nova, non ardua proponi. Sed & viam præeunt, in quâ vestigia tutò ponamus. Sicut qui gubernandi parum peritus est, ubi plures naves, cursum temperat, & sequitur priores. Ita vada & scopulos vitat; & sine magnâ suâ arte, portum cum prioribus petit, & tenet. Vidistine etiam, qui ad speculum se comunt, faciem & cultum rectè disponere; prorsus hîc idem: aliena vita & facta speculum sunt, & imago, in quâ te videas & ad eam decorè componas. Quod magis fit, ubi varia & multiplex lectio Exempla varia & multa suppeditat; ut eligere sit, & ad rem talem aut talem appositum aliquid semper applicare. Ita sicut Zeuxis ille pictor olim Junonem effigiaturus, virgines Agrigentinarum pulcherrimas conduxit, & è singulis aptavit quod præstantissimum in quaque esset: ita, inquam, Princeps, & politici viri, ab exemplis factisque illustribus potentiam (ea Juno est) & prudentiam suam forment. Quid ais mi Doctòr? nihil moveo, aut impetro? Lips. Illud, nondum istud. Moves, fateor: & ex facili, quippe jam ante motum. Rationes quas dicis, jamdiu in mente agito: & rem per se utilem atque opportunam agnosco: sed ut suscipiam & præstem, nondum herclè impellis. Nam liberè dicamus, cui bono? Spargimus hæc monita; & velut pharmaca ægris, aut lumen cæcutientibus, offerimus: quem usum tamen fructumque videmus? Et vis plura etiam addam, id est perdam; A U D. Bona verba, vir optime. Quod medicis, hoc tibi faciendum cense: cum veteri imperitiæ morbo acriter pugnandum: & à perseverantia fructum expecta. Sparge, sparge salutaria hæc velut semina: & cur non vel ab agricolæ exemplo? Ille si hoc alteroque anno spes destituit, tamen arat, occat, ferit: & Bonus eventus feriùs, vel uberius, sæpè respondet. Audi tuum doctorem. *Quare verbis parcam? Gratuita sunt. Non possum scire, an ei profuturus sim, quem admoneo: illud scio, alicui me profuturum sim, ut non aliquando succedat multi tentanti.* Lips. Hæc quidem auctoritas valde me quatiat: sed & tua honesta sic voluntas. Etiam ratio alia, quod sicut gemmæ, etsi in lutum aut sordes abjectæ, splendorem non amittunt, & dies postea revelat, & attollit: sic in istis, quæ bene & honeste dicuntur, si diem tamen fereant. Ergo huc imus? eamus, tanto alacrius, quo brevius iter laboribus scriptisque nostris restat. Sicut athletæ cum metam vident & accedunt, etsi fessi, appropierant: sic nos in senectutis hoc limite, alacrius promptiusque labo-

Sen. Epist.
XXIX.

laboremus , quia laborum mox expertes. Conscientia utique sustentabit , & vires porriget : quodd hæc atque alia , in tuum ô magne Deus honorem , in vestrum Principes ac subditi bonum moliti sumus, atque utinam emoliti. Aspira tu idem ille Deus, ut possim ; favete vos isti , & delectantia simul atque utilia (talìa erunt) pronis animis admittite. Ordinem servabo, quem POLITICIS præstruxi : nec EXEMPLA solum , sed & MONITA passim inspergam , & alibi QUÆSTIUNCULAS, hæc omnia utrique jam fini à me dicto. At tu audi.

CAPUT II.

DE RELIGIONE.

Ejus utilitas, sive necessitas ostensa : vel in tota Societate, vel seorsim in Rege, & Subditis.

VT autem qui domum moliuntur , à fundamentis : sic nos qui Rempublicam , à fulcro & velut basi ejus, Religione ordiri debemus. Sine ea, non Princeps officium suum ; non subditi facient : sine ea, societas non erit, quia non fides, non Justitia, non Virtus ; sed fraus, licentia, protervitas, & , uno verbo , confusio hominum ac rerum. Quod frænum erit peccaturis ? quis metus satis validus ? nam externum illum , qui à pœnis aut morte est, multi contemnunt : & desperatio, impetus, aut iracundia, eò ducunt. Esto igitur vinculum & firmamentum Reipublicæ , Religio : ac Princeps , ut dixi, ipse habeat , quod Ratio eum & Gratitude vocant. Rex es ? à Deo habes & quod major altiorque , plura benefico illi Numini debes : & per cultum igitur venerationemque ejus agnosce. Rex es ? ut diu & feliciter esse possis , datori supplica : & scito tollere posse qui tribuit , & evertere qui sublimavit. Aristoteles , ad suum Regem : Ἀρχαῖος μὲν οὖν τις λόγος καὶ πατέρις ἐστὶ πάντων ἀνθρώπων, ὡς ἐκ Θεοῦ, πάντα καὶ ἀπὸ Θεοῦ, ἡμῖν συνίστηεν : *Vetus & à majoribus acceptus hominibus est sermo, quod OMNIA A DEO PER DEUM, nobis sint constituta.* Qui hoc imbibit, Religionem quomodo non habebit ?

Prima mihi debes animi bona. SANCTUS habere.

Ex quo sequetur, ut virtutes etiam habeas, & maximè Modestiam at Clementiam: quæ Religioni proximè adhærent. Addo, quòd tutior ita eris, amor enim ex isto, & veneratio erga ipsos Principes innascitur: nec faciliè exteri aut subditi lædent, cui Numen amicum & propitium arbitrantur. Quid, quòd ipsi subditi ita meliores tranquillioresque? Nulla res magis animos & mores componit, quàm Religio: & illa ubi in pectus demissa, Virtutum agmen sequitur, inprimis mansuetudo quædam animi & tranquillitas, bona impetrantibus, & quæ faciles obnoxiosque præceptis reddit. Denique externa Felicitas eò vocat, quod ab omni ævo observatum, Deum qui se colunt attollere; & piis religiosisque Principibus prospera plurimum evenisse; alia aliis. Exemplis hæc firmemus: videamusque in veteri & vana Religione etiam ejus cultores fuisse, & præmium à Deo externum tulisse. Qui si imaginem & speciem ejus honestat ac munerat: quid in verâ faciet? Primum igitur *Monitum*:

MONITUM I. *Deus ubique colendus, etiam inter
& apud hostes.*

Exempl. I AGESILAUS Spartæ rex fecit, qui, ut Xenophon ait, venerabatur delubra etiam in hostico sita, ab iisque vim militum & injuriam abstinebat: *quòd existimaret divina auxilia, non minùs in hostili, quàm amico solo, imploranda esse.*

II. ALEXANDER MAGNUS quàm illustri exemplo docuit? Tyrum obsederat, Judææ finitimam, ceperatque. In ardua ea & longa obsidione, auxilia ab Judæis petierat: repulsus, quia cum Dario vetustius iis fœdus erat. Iræ igitur plenus (& animos victoria fecerat) movit in Judæos, ulcisci certus, & prædæ ac cædi omnia destinabat. Venitque ita affectus, sed *Iaddus*, tunc Pontifex, divinitus somnio monitus, cum omni populo candidato, cum cœtu sacerdotum byssino, ipse in hyacinthina stola, tiaram capite & in ea DEI nomen gerens, obvium se dedit, pacis specie atque habitu. Atque ita ferocem Regem religio objecta movit, ut statim mitis submissusque ad Pontificem ultro accederet, & ipsum saluaret, & MIRABILE illud nomen adoraret. Mirati comites, quidam & indignati: è quibus Parmenio Regem adiit, *Quid ita hominem adoraret, qui ipse passim jam pro Deo esset?* Respondit, *non illum se, sed in ipso Deum adorasse: quem eâ specie jam ante.*

in urbe Dio Macedonia , per somnium vidisset , hortantem ut prompte in Asiam pergeret , suâ ope & numine eam subsecutus. Hæc Alexander, & urbi ac genti veniam: quid veniam? præmia atque honores tribuit, & immunes suisque legibus vivere iussit; & quosdam in militiam suam allegit.

ANTIOCHI Syriæ regis in eadem gente factum simile, imò à se, si non ab auctore, illustrius. Obsidebat Hierosolyma, in una urbe bellum patraturus: & ecce festum magnum Judæi Scenopegiæ, sive Tabernaculorum, celebraturi erant. Gens nec in afflictis rebus cultum Dei deferuit: & Legatos Antiochum misit, sine alio colore petitum septem dierum inducias, ut operari sacris magni Dei possent. Magnus ille Deus pectus movit, nec petita modò rex indulgit, sed ipse ad ejus cultum verius, boves auratis cornibus, magnam Thuris & odoris vim, deduci ad portas iussit, ac sacerdotibus tradita immolari. Quid magis mirer? an victoriæ interpellatæ patientiam? an sacra non solum permissa, sed instructa? sacra, quæ contra se conatusque suos suscipi sciebat, fortasse & caput suum iis peti. Sed fructus, ut solet, pietati adfuit, & Judæi moti inopinata benignitate, finem certaminis, initium amicitiae fecere, ac se suaque Antiocho permiserunt.

MON. II. Sacra nec in periculis deferenda, aut negligenda.

Romani in arce Capitolina obsidebantur à Gallis, clausis undique viis, nec aditu nec exitu. Quem tamen Religio invenit, quæ nihil deterrita, Q. FABII pectus impulit, sacra solennia & familiaria in colle Quirinali, statò die obire. Is cum adesset, ipse cultu habituque sacro degressus, per medias hostium stationes, itum tutum & reditum habuit: sive attonitis illis inopinata audacia; sive religione etiam motis, ne pietati intercederent, quam nec præsens periculum, nec mors in oculis, impedissent.

Quid PAUSANIAS Spartanorum rex, & Græciæ tunc totius dux? Is in pugna nobili ad Platæas cum Persis, in qua de Græciæ salute agebatur: ingruente jam hoste & laceffente, suos continuit, donec per sacra & victimas Dii consulti pugnae annuissent. Fiebat longius, & hostes interea cunctationem pro metu interpretati,

terpretati, magis instare, premere: multi è Græcis cadere, nec vel hic tamen telum remitti permisit: sed victimis multiplicatis, supinas denique manus ad cælum, & preces, tulit: *Ut si in fati non foret Græcos vincere; at sulcem ne inultis, sed facinore aliquo memorabili edito, mori indulgerunt.* Auditus est, & itatim felicia exta: inde procursus, & victoria. Sed quis ille animus? quàm fixus obnixiusque in ceremoniis patriis? qui vel internecione cædi eligebat, quàm Diis invitis ferrum stringere.

III.

An. m. cc.
xxvii.

At verò LUDOVICUS, cui Divi prænomen virtus & merita pepererunt, Galliæ Rex: per ipsa pericula, imo infortunia, Religionem assertum & defensum ivit. Vita ille Princeps & moribus optimus; justitiæ tutor unicus, histrionum odor, impiorum expulsor, ab anno duodecimo rex, in annum quinquagesimum sextum quo obiit, omnia (ut verbo dicam) cælo & titulo suo digna, edidit. Sed quod meæ nunc rei facit, arma pro Religione bis cepit, primo in Ægyptum trajiciens, infeliciter rem gessit, copiis, commætu, machinis amissis. Nec tamen animo, iterumque magno exercitu in Africam ivit, uxore, liberis, regno relicto: sed nec ibi felix, unâ se se putavit, quòd vitam si nò in acie, in expeditione tamen posuit: id est, Religioni donavit. Mortuus enim in ipsâ Africâ: sed in stirpe diu vixit, & vivit, è quâ HENRICUS QUARTUS Galliarum nunc rex imperat: quem proavi illos animos, sed felicius sumere, bellis & victoriis clarum, tacitum multorum est votum.

IV.

m. xcvi.

Quid ante Ludovicum GODEFREDUS Lotharingæ & Bulioni Dux? quàm acres illi in pectore stimuli, qui adegerunt rem tentare atque aggredi, vix Europæ viribus patranda? Judæa & Terra Sancta à profanis & impiis tenebatur: qui loca illa Christo Deo calcata, aut cruentata, illudebant ac profanabant. Perditum est piissimo Heroi (sic nominandus est, & homine in eo aliquid majus:) militem collegit, opas suas & avitum patrimonium expendit, fratres ipsos duos impendit. Deus autem cæptis quàm palam adfuit? ad *sexcenta millia pedum, equium centena millia* armavit: exercitum, quem raro Europa nostrâ vidisset. Scio esse, qui numerum minuant: sed fuisse certum est, etiam non omnes pervenisse. *Venit* igitur in Syriam, & (ut Julianis olim verbis dicam) *vidit vicit.* Rex Terræ Sanctæ factus, victoriis & vita illustis obiit: quem mirari

rari aliquando subiit , non & ipsum relatum in Divorum numerum , tam claris testatisque meritis.

CAROLUS QUINTUS Imperator , multâ vitæ sanctimoniâ, præsertim jam senior, fuit. Preces ipse componere, noctu surgere & ad Deum fundere : sed ardorem præsertim & studium in tuenda Religione profiteri. Voluisset & propagandâ : ac quærentis ejus vox sæpè audita, Quòd per bella interna , & cum Christianis Principibus , laurea eriperetur, quam de veris profanisque hostibus posset referre. Sed quod ad tuendam, notum quid in Germanico bello fecerat : quàm periculose susceperit, animosè gesserit , feliciter consummarit. In eo, dum Saxonem persequitur , ad Albim fluvium: sub ipsum prælii tempus observavit imaginem Christi, in cruce adfixi, plumbea glande ab impio milite recenter trajectam. Stetit, & ingemuit : atque altâ voce ad Deum clamavit, *Domine, si vis injuriam hanc ulcisci, potes: ecce autem me vindicem tuum paratum, juva.* Certe audiuit, & juvit, fuga & dissipatio hostium ad ejus adspectum facta, Dux ipse faucibus in manus venit, & Bellum uno prælio confectum,

MON. III. *Tutio sacrorum famam & potentiam donat.*

Cujus clarissimum exemplum est PHILIPPUS MACEDO : qui tenuis adhuc viribus, neque inclytus nomine, gradum ad illa utraque fecit à sacrorum tutela. Phocenses in Græcia, cum Delphico templo præessent, bello impliciti, thesauros ejus Dei veteres & famâ celebres tangere ausi , & mutui titulo , quid nisi spoliare ? Ea res in odio & execratione omnium cum esset, solus ipse non iram , sed vindictam etiam & arma sumpsit, Contra sumunt Phocenses, Onomarcho quodam duce: & juncti exercitus , & prælio instruuntur. Ibi Philippus, pulcherrimo astu , suos omnes lauro coronari iussit (sacræ Apollini ex frondem:) atque ita velut Deo duce, & Deo dicatum exercitum , manus conferere. Factum & alacriter, & feliciter, cum Phocenses ipsis insignibus violati numinis conspectis, in fugam consternati, armis abjectis abeunt , & temeratae Religionis pœnas multo sanguine suo pendunt. In gratia & gloria ab hac re Philippus, auxit opes & regnum, quod obscurum & modicum , validissimum Europæ effecit : & filio materiem ad illud Asiæ quærendum reliquit.

CON-

II. **CONSTANTINUM MAGNUM** licet addere :
 ed justius, quod veræ pietatis præbuit se assertorem.
 Quæ ea ad id ævi jacebat ? oppressa cædibus, igni-
 bus, aquis : & caput aut vocem attollere in ejus
 professionem non erat. Ille ante Principatum affectum
 aliquem, & jam Princeps amorem ostendit : templa diis
 clausit, Christo aperuit, & omni vi atq; arte hoc nomen
 & numen ivit propagatum. An non se unà ? imperium
 turbidis temporibus, & seditioni factis, firmiter ad se-
 nectutem tenuit, & suis aded reliquit. Prospera mul-
 ta bello gessit, veterem Romam tenuit, & novam
 struxit. Hæc omnia cui accepto, nisi Religioni at-
 que ejus tutelæ, referat ?

III. **CAROLUS** deinde **MAGNUS** iterum novi auctor
 imperii, qui id à Romanis vel potius Barbaris (nam ii
 dominabantur in Italia) ad Francos Germanosque
 transtulit : is inquam, palàm hunc titulum debet in-
 scripsitque tuitioi sacrorum. Ter in Italiam copias
 duxit, & victrices reduxit : ut laborantem à seditionis
 aut ab hostibus Pontificem Maximum, in libertatem as-
 fereret, atque etiam dignitatem. Eundem potentiâ
 & finibus auxit, Ravennate Exarchatu, atque aliis
 in Italia ; perpetuo dominii jure concessis. Alio-
 ne etiam suo fructu ? alio, nam jam Imperator
 victorias inclytas peperit : & ô laudabiles ! contra
 hostes fidei bellis ferè susceptis. Mauros in Hispa-
 niâ fregit & comminuit ; Saxones, Danos, Avars
 in triumphum, nec suum, sed Christi duxit. Pleri-
 que enim errores detraxit, & lumen veritatis nostræ
 infudit. Magnum Principem ! & unde, dixi.

III. At Hispaniæ mentio **ALFONSUM**, sive **ADELFO-**
SUM, ut prisce ferè scribunt, ejus regem mihi suggerit,
 ab ista hac radice florentem. Hispania scissa tunc variè,
 & Mauricis armis regnisque infesta erat : multa rece-
 pit, junxit : & semper in istis prima ei cura, templa
 instaurare, vasis vestibulisque, ad sacrorum cultum,
 exornare. Adeoque hæc agenti favor numinis adfuit ;
 ut sæpè cum animosa audacia an temeritate dicam,
 castra hostium explorabundus, atque id solus adierit :
 solus redierit ac sese explicarit, idque cùm agnitus
 interdum ab iis fuisset. Miraculum hîc quis non à-
 gnoscat ? Isto fervore (sic appellare debeo) **CATHO-**
LICI regis agnomen meruit : quod idem antea *Reca-*
redo datum in Concilio Tolitano, cùm Gothorum
 gentem, abjectis Arii deliriis, in Ecclesiæ castra
 redu-

reduxisset. Ac tertium, idem in *Ferdinando* rege, patrum memoria à Julio II. Pontifice renovatum, qui Mauros totâ Hispaniâ eiecit : & ab eo posteris successoribusque, ad hunc diem, gloriosum id & solenne mansit.

Tene ego hîc RUDOLFE AUSTRIACE præteream? IV.
A. CC.
LXXXII.
te, qui fluctuans per dissidia Imperium stabiliisti, & gentem fatalem sceptris regnisque propagasti. Quo merito? inquirere in Deum & divina consulta nefas, nec facio: sed non est inquisitio, quæ in aperto sunt memorare. Tu in modica adhuc fortuna, nec nisi Comes Habespurgensis, Pietatis multiplex studium prætulisti: & illi sequentem magnitudinem tuam vaticinia & divinæ voces adscripserunt. Unum videamus. Venatum fortè, ut nobilitas illa & nostra solet, cum paucis in equo exiverat. Pluvius dies erat, & viæ fractæ & sordentes: ecce occurrit sacerdos, venerabilem & mysticam Hostiam, extremum solatium, ægro laturus: & occurrit pedes. Is aspectus pium pectus perculit, nec sine indignatiuncula aliqua equo defilit: &, *Me vehi, te qui Servatorem meum portas, pedibus incedere? indecorum, vel impium sit: conscende, & equum hunc cape.* Jussio, non preces erant: paret ille, & iste capite revelato humilis sequitur, ad ipsas ædes ægri deducit, ab iis eodem habitu reducit. Jam domi & apud se Sacerdos erat, qui officio attonitus, & mente à Deo motâ, bene abeunti dixit, & simul Imperium ipsis posterisque prædixit. Alii tamen ad Suevicam vatem hoc referunt: quidam & somnio sequentis noctis edoctum ipsum volunt. Undeunde prædictio; & res illa certa, & rata ista fuit, ac fidem etiam nunc ab eventis habet. Sed hæc narratio Monitum aliud mihi suggerit.

MON. IV. Sacrorum antistites aut administris bonorandos, audiendos esse.

ALEXANDER SEVERUS Imperator tanti eos fecit, I. ut judicatas à se causas, à Pontificibus atque Auguribus retractari, atque aliter quàm ipse censuisset terminari, æquo animo pateretur. Bona submissio, non minuit, sed auxit Principale culmen, infra Religionem id posuisse.

CONSTANTINUS MAGNUS, cum initio, ut fit, libertatis fervor & fluctus, & contentio aliqua inter II.
Eccle-

Ecclesiæ procures esset: indicto Concilio Nicæno, ipse interfuit, & auctoritatem accommodavit. Ecce autem libelli plures, qui mutuas criminationes continerent, ad eum delati fuerunt: quos omnes quasi lecturus cogniturusque accepit. Sed in unum fascem collectos, in ignem statim, nec inspectos quidem, coram omnibus jecit. Duo videlicet eo facto significans, & indignum illis esse, certare æmulatione aut odiis: nec se dignum, qui de iis judicaret, quos Deus judicare vicem suam in terris jussisset.

III Jam R O B E R T U S Gallix rex quàm eosdem honoravit, & misceri iis honorem suum putavit; Scholas ac Deccc. templa adibat, locum inter eos sumebat: nec orabat solum ac xvii. cum iis, sed in publico psallebat. Quin & cantica ejus sacra, quæ composuit ediditque, Ecclesia etiam nunc usurpat. Vir demissæ & raræ sanctimonix. Cui Deus etiam miraculo attestatus est: cùm, Auallonem urbem eo obsidente, muri sponte corruerunt. Ipso interea laudes hymnosque cum sacerdotibus in tabernaculo concinente.

IV. Sed hoc mirari quàm imitari plures volunt. Sicut & .c. illud quod de O S M A N E, U R C H A N E, M U R A T E, à LXXIX. quibus Turcicum hoc grande imperium fundatum cæptumque est, Annales ejus gentis hisipis verbis (digna enim ea prodi) tradunt. *Quoties convivias vocabant, vescabantur adhibitis Talismanis* (ita Sacerdotes dicunt:) *quorum præceptis, & admonitionibus inter convivendum aures præbebant, & Alcoranum legi jubebant.* De Principibus, an de Monachis hæc narrantur;

v. At submisionis exemplum etiam unum, quod horridæ & .c. ut quorundam deliciæ sunt, sordidæ Pietatis videbitur, in LXXIV. H E N R I C O II. Anglorum rege. Ille suspectus in cæde beati Thomæ Cantuariensis Antistitis, non facto aut manibus ejus, sed jussu consensuque patratâ: & sæpè admonitus, ac renitens semper aut abnuens, ad extremum ipsâ conscientia salutariter adducen- te, ad ipsum locum sepulchrumq; beati viri, Cantuariam venit, atque ibi statim in terram, simul & lacrimas, effusus, veniam pacemque petiit. Sancto deinde à pænitentia impetu, ad cœtum monachorum pergit, & multis precibus impetravit, ut à singulis eorum ordine virgis vapularet. Quid dicam; stupeo. Rex fecit, spontè fecit; sui oblitus, dum Deum cogitat; judicii hominum, dum cœli præmia. O si hîc vîlem, ibi beatum!

imò

imò & hic , dum Deus ipso illo tempore eum attollit & magnificat , rege Scotorum à ducibus suis victo, capto, & per triumphum adducto. Plura in Religione liceat : sed seorsim jam feci in libello, quem *De Una Religione* vulgavi.

C A P U T III. DE SUPERSTITIONE.

Affitam Religioni esse , & in vanitatem, vilitatem, timorem inclinare.

RELIGIO igitur laudabilis : sed sita velut inter duos scopulos, Superstitionem & Impietatem , quem utrumque suademus , & opus est, vitare. Subit miscrari humanam conditionem , five, ut Plutarchi verbis efferam , *ἀνθρωπίνῳ ἀδένειαν* , ὅσον ἔκ ἑχέσται , ἀλλ' ἐν φερεσθῆναι , ὅπως μὲρ εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τυφλὸν ὅπως δὲ εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θεῶν καὶ περιφρονησὶν : *humanam imbecillitatem , quæ finem aut modum non habet, sed alias abripitur in Superstitionem & vanitatem , alias in Neglectum rerum divinarum aut Contemptum.* O utraque magna pestis ! sed illa crebrior , hæc deterior : atque illa Pietatis ipsâ imagine se commendat. Sed imagine, neque aliud est, quàm *humanarum mentium ludibrium, Superstitio.* Quæ rudes, barbaros , & malè factos animos maximè tangit : καὶ ἐνάλωτον, (ait idem Plutarchus) εἰς δεισιθαιμονίαν φύσας τὸ βαρβαρικόν *Pronum natura ad Superstitionem genus barbaricum.* Ea autem non aliud est, quàm cultus Dei, quem, aut cui non debet ; aut aliter, ac debet. Errat in eligendo : vel modum excedit in colendo, & ierviliter , muliebriter, pueriliter se gerit. Proprius autem ei timor , & inquietudo : quæ animos deprimunt, & ad nullam rem seriam aut altam patiuntur aptari. Itaque Principi fugienda maximè : etfi.

In Camillo.

Curt. lib. 7.

MON. I. *In tristibus aut adversis sæpè se insinuat :*

Quod in ALEXANDRO MAGNO notatum, qui omni quidem vitâ religiosus, in extrema ea ad hanc declinavit. Nam ita amimi & corporis æger jam se gefit, ait Plutarchus, *ut nihil esset tam parvum aut absurdum, si modò insolitum, quod in prodigium aut omen non verteret. Itaque sacrificantium, lustrantium, divinantium*

In Alexandro.

regia erat plena : & plenus ipsis malis curisque, mortem dum iugit, accersit ?

- II. An non in LUDOVICO XI. rege Galliarum simile ? qui ætate & valetudine jam inclinante, medicis blanditur, & auri montes promittit ac donat : deinde & sanctos viros evocat, & à silvis educit, quibus vitam suam non emendandam, sed propagandam commendat. Tantò intereà metu, ut in arce munita, & fenestris ipsis atque omni aditu clathris ferreis obstructo, sese includeret : id est, quid nisi in spontaneum carcerem daret ? O miser, hoc assidue times, quod semel faciendum est ? hoc times, quod in tua manu est, ne timeas ? Pietatem assume, Superstitionem omitte, mors tua vita erit, & quidem beata, atque æterna.

M O N. II. *In frivolis aut parvis se ostendit.*

Cujus rei cottidiana, pænè dicam, exempla sunt. Illustre in magno AUGUSTO, qui auspicia & omnia, ait Suetonius, pro certissimis observabat : sed nec Somnia sua, aut aliena de se negligebat, ne peregrinarum quidem religiæ contemptor, cum Cereris Atticæ mysteriis initiari voluerit. Quid ei quietum, in talibus occupato ?

QUÆSTIUNCULA.

An in populo non utilis Superstitio, & Principi permittenda.

- Lib III. A Principe igitur ipso removemus : imò ausim dicere, nimiam pietatem. Munus enim ejus intueor, quod à divinis ad humana etiam vocat : in quo ipso est Dei quidem cultus & honor. Nicephorus Gregoras scitè hoc mihi dixisse videtur : Τὴν μὲν προσέχοντι τῷ νῦν τῇ κτ, Θεὸν θεωρία, ὅρσι καὶ ἀνθρώποις ἐν διατρέβειν ἀποσώκει, ὅστις δὲ μὴ τῇ ἀρετῇ καὶ πολιτικῶν ἡσυχασίᾳ λαὸν ὁ δὴγεῖν εἰς τὰ βέλπιστα καὶ σαφέστατα κατέπτε : *Qui in una Dei contemplatione mentem defixam habet, ei montes & speluncas habitare convenit. At qui, unà cum virtute, etiam mores civiles exercuit & junxit, quique notitiam paradii rerum variarum, ille verò populum regere, & ducere ad optima optimus est.* Sed hoc cum ita sit : quid igitur ? inquiunt, an non popu-
ium

lum saltem in Superstitione habere , Principi utile, & optandum est ? Sunt qui asserant, & præsertim è priscis. Nam mitigari ita animos , & faciliores reddi ad parendum , Livius Numam , qui Romam Superstitionibus replevit , spectasse hoc vult : *Et omnium primum, rem ad multitudinem imperitam , Et illis temporibus rudem, effici finem, Deorum metum injecisse.* Et verò facit ad ingenium multitudinis , quæ alioquin *impotens, sæva, mutabilis, ubi vana religione capta est, melius vatibus suis* (live & sacerdotibus) *quam ducibus regibusque parer.* Quin & Polybius Romanos laudat , & prudenter fecitne autumet , *quod partem eam , quæ Religionem Et Deos spectat, in Republica sua sic confirmarint Et penè tragici ex-tulerint, ut nihil sit addere.* Quod mihi quidem videntur, inquit, *PLEBIS CAUSSA* fecisse , nam si è sapien-tibus viris *Rempubli-cam* eas constituere : nihil opus sit talistâ induc-tione uti : at cum multitudo vana sit , *Et varia præter leges appetat, iracunda ac violenta, utile fuit interno hoc terrore, Et Superstitionis velut tragœdiæ cohiberi.* Hæc isti & nobis non persuadeant , in bona Republica vitiorum caput & fontem approbare. Mites animi fiunt , inquit. Imò viles , & istæ persuasivulæ , ut cum poëta dicam ,

Lib. 1.

Cælius,
Lib. 17.

----- *Faciunt animos humiles formidine diuim,
Depressosque premunt ad terram.*

Nemo magnanimus , & alta meditans Princeps , tales subditos suos velit. Obedientiores etiam sunt? Abnuo , imò ad motus aut rebellionem proniores. Quoties olim & nuper visum , pravæ aut novæ Religionis titulo, populum concitatum ? Unus aliquis concionator , sanctimoniæ famâ , ut telo armatus, & eloquentiâ aliquâ ornatus , quid non patrat ? Omitto vetera , apt extera : ante annos circiter centum HIERONYMUS SAVANAROLA Florentinus , religiosi habitu (in Divi Dominici cœtu erat) tum vitæ verâ an fictâ sanctimoniâ , adhæc facundiâ , populum in se converterat. Pulsi Medicæi urbe erant , & popularis status introductus : quent ille , ut ambitioni suæ opportunum , omni ope tuebatur. Plebs ab eo pendula , & verba consultaque ejus , oracula habere : ipsi optimates virum colere, & per eum se suosque ad Rempubli-cam (nam hæc in ejus manu) promovere. Regnabat enim non in concionibus tantum & sacris ædibus , sed in curia , sed in comitiis : & rarò publicè , imò

privatim majus aliquid, sine ejus arbitrio gestum. Dicam? non animis modò, sed & arcis, sed & armis civium, imperabat. Hoc regnum totos annos quatuor exercuit, sed cum invidia interfectorum aliquot civium laboraret; alia etiam objicerentur, quorum purgandorum, & divinitatis famæ augendæ, cum pyram ardentem ingressurum se ulro spondidisset; mox retractans, vanitatis manifestus, & ex eo contemptior, apparuit. Deniq; in Pontificem summum linguæ suæ tela vibrans, primò honorum, mox & mediorum favore destitutus, poenas ad ultimum ambitiosæ pietatis publico igne luit. Scio variare super eo judicia, & benignius quosdam loqui: esto, sed exemplum tamen potentiae in populo, per titulum Religionis, insigne & Principibus metuendum præbuit. Talia aliqua in libello *De Una Religione* dicta. Jam ratio firmissima & intima, Christiano Principi nefas Superstitionem fovere. Et illi exterorum qui fecerunt, quam turpiter & fæde instituerunt? Exempli libet dare, & ridere; ac primùm

- I. **ÆGYPTIORUM**, quos omnes gentes credo equidem vanâ & stultâ Superstitione anceivisse. Neque enim ad homines, aut ad mortuos modò Deorum cultum, *Jsm, Serapim, Anubim*; sed ad bestias, easque vilissimas transtulerunt, *Canes, Ichneumones, Feles, Accipitres, Ibides, Lupos, Crocodilos*, tales plures. O amentiam! his cibos dare per obsequium pietatis soliti; his agros & vectigalia ex publico assignare; horum in signis imagines præferre, his denique defunctis cum planctu funus, & sumptu monumenta facere. Ex his si quis sciens aliquid interfecisset, interficiebatur; si quis vel insciens *Felem* aut *Ibidem*, idem. Nugari videar, sed verâ suo natalo sensit Romanus civis, ævo Diodori Siculi, id est Tullii Ciceronis, nam ipse id scribit, & testem ac spectatorem rei se adscribit. Ptolomæus, inquit, quem Romani in regnum postea restituerunt, cum primo Socius & amicus à Senatu P. Q. Romano dictus esset, magna lætitia publica, & concursus fuit. Erant & Romani in turba: atque inter eos miles casu (non enim sponte) felem occidit. Clamor, ira, tumultus, non inscitia miseri, non Romani nominis reverentia, non imperium Regis, qui purpuratorum præcipuos miserat ad sedandum & deprecandum: nihil inquam, horum juvit, quin ille statim millenis manibus discerperetur, sicut nec funeri aut rogo aliquid superesset. Vides quàm mitis Superstitio?

stitio? rabies & furor est, cum pectora invasit.

Sed & aliter etiam sævitia, an vesania est, in exemplo, quod eidem scriptori debemus. ÆGYPTUM aliquando fames invasit, sic ut alimenta deessent. Quid factum? versi sunt ad humanas carnes, & pepercerunt dictis bestiis: pepercerunt? imò & aluerunt, neque ambiguum quin & humanâ carne. Cæcitatem! ergo homo Deo proximus, infra fœda animalia ponitur: & ille horum gratiâ interit; id est quid nisi iis immolatur?

Tolerabilius AFRI, qui non bestiis, sed Saturno tamen homines vivos sacrificabant, & præsertim pueros, ætatem florentem, innoxiam; & ideo crudo illi Deo gratiorem. Res ita fuit. Stabat Carthagine statua Saturni ænea, manibus leviter sublatis, iterumque pandis in terram demissis. In eas solenniter vir aut puer impositus, statim præceps devolvebatur in subjectum barathrum, igne & ejus alimentis plenum. Id vivi comburium Deo dabatur, statò quidem die quotannis: sed aliquando & extra ordinem, & multiplicatis victimis, si clades aut tritius aliquid civitati evenisset. Ut in eâ, quam ab Agathocle acceperant, placuit decreto ducentos (horreico referens) optimatum filios Saturno sic immolari, & quis credat? totidem alii sponte se obtulerunt, ipsa clades an florem hunc civium abstulerat, quem Superstitio impendit? Indignor, an misereor? & lacrimas conditioni humanæ impendo, cui *uni Superstitionem datam* Plinius conqueritur: an non jure, cum in hos usus?

Sed ad ridenda magis, quàm deslenda eamus: & stultitiam, quàm sævitiam accusemus. MAHUMETES ille, heu nimis nostris cladibus notus, cum cupidine ageretur novarum opum & imperii, novam Religionem, id est Superstitionem commentus est: ita me Deus, indecoram, futilem, nec colore ullo veri tinctam: etsi ex Judæorum Christianorumque libris, velut per Satyram, miscuit & confecit. Onugas, ô deliria! & lubet quædam recensere. Primum est, Deum unum solidumque (ὁ ἄσφραγς Græci exprimunt) eundemque incorporeum esse: Christum non Deum, sed magnum vatem & prophetam; sed tamen majorem, & proximè à Deo missum. Præmia qui ipsum audient, Paradisum, qui post aliqua annorum millia referabitur: ibi quattuor flumina, lacte, vino, melle, aquâ fluere: ibi palatia & ædificia gemmata atque aurata

aurata esse : carnes avium suavissimarum , fructus omne genus , quos sparsi jacentesque sub umbra arborum edent : sed caput felicitatis , viros fœminasque majores solito , magnis genitalibus , assiduâ libidine & ejus usu, sine tædio aut fatigatione. Credet hæc aliquis dicta , & accepta ? amplius. Ille verò Veneris his illecebris totam legem suam implevit : & viro permittit uxores justas quattuor habere , pellices tot quot lubet. Etiam scripsit his verbis : *Mulieres habitaculum viri esse , ideò assiduè debere eas colere , sed & ingredi quâ vellent.* O turpitudinem ! non provocat solum ad crebram, sed ad promiscuam libidinem : & supera, infera , adversa , averfa, eodem jure habet. Atque adeò ipse beile & in exemplum gloriatur, *Undecim se mulieres habuisse in contubernio , Omnes unâ horâ singillatim inivisse , & patrasse.* Hæc & plura in ejus *Corano* : sed & Physica quoque miranda. Nam facit Solem & Lunam in equis vehi : illum autem in aquam calidam vespere mergi , & benè lotum ascendere atque oriri. Stellas in aëre è catenis aureis pendere : terram in bovini cornu cuspidè stabilitam , & agitante se bove ac succutiente fieri terræmotum. Hominem autem ex hirudine aut sanguisuga nasci , & quid addam ? pudet , piget , miseret generis humani, cujus magna aut maxima pars his non vanitatibus, sed stuporibus est oppressa. Nam Asia ferè tota , plurimum Africæ, multum Europæ , jura sceptri & sacri Turcici accepit. Quin & multi extra Turcarum jura, ut magnus Turcarum Chamus , ut Persa, ut alii in India & extremo Oriente, deliria hæc delirant.

- V. Quid etiam omitto ? iidem T U R C Æ, ad Ægyptiorum morem , feles , canes , pisces , aves , si non adorant , colunt tamen & pascunt : & his se velut largitionibus demereri divinum Numen censent. Itaque videre Byzantii statis horis est , cibos apponi dictis animalibus : nec viles quosdam , aut menfarum analecta , sed orizam coctam, carnes assas recens , & hoc sine ex opfopolio emptas , quas & periticis longis imponere solent , & sic fugacibus aut vitabundis eorum dare. Quid , quòd aves etiam captas redimunt , & aëri ac libertati deinde , per pietatem , restitunt ? Jam in re inanima , id est Charta , quas nugas edunt ? Nefas eam abjici , aut calcari : sicubi vel fragmen vident , tollunt religiosè , & parieti adfigunt , aut imponunt. Refert Augerius Busbequius , in legatione sua ad Soleimannum, cum ducto-

ductores tutoresque viæ Genitzaros haberet, graviter aliquando apud se questos, quod famulatio ejus charta ad obscenos usus esset. Causa autem quam justa? quia *Coranus* ille in ea scriptus.

Sed lubet levi oculo alia terrarum etiam, & in VI.
iis Superstitionem, lustrare: quæ discolor, sed ubique decolor, & candori ac veritati aliena comparet. Sunt in Orientis magno tractu, qui MALABARES appellantur, & à Calecutio, mare versus, & introrsum etiam colunt. Iis varii Dii, & simulacra eorum foedo habitu, colore etiam ferè in nigrum. Tempa *Pagodes* vocant: sacerdotes, *Brachmanes*. Iis tanta reverentia, ut & belli tempore mediis armis interveniant, solà religione & nomine suo tuti. Insigne eorum, tria fila, quæ ab humero dextro in sinistrum latus ligant. Nomen vetus est Indorum sapientum: & quædam ex iis habent. Sunt enim Astrologiæ periti, sed & Magiæ, ac prædictionibus plebi variè spem aut metum præbent. Finis earum, questiculus; ut in hoc genere solet, quem ex sacrificiis aucupantur, cum Diis suis cibos, sed & nummos, offerri jubent: atque ipsi iis vescuntur, aut utuntur. Sacra eorum & conventus ferè cruenti, tela enim in se spargunt, & qui iis occumbunt, migrare ad beatorum sedes rectà censentur. Animas immortales prædicant, sed Pythagoræ somnio, in corpora alia transire.

Sunt & SINITÆ, five SINENSES, ulte- VII.
riore tractu: ii quoque in Deorum cultu, quos domesticatim plures habent, quosdam & tricipiti figurâ: an auditiunculâ aliquâ & adumbratione nostræ Trinitatis, quando & D. Thomam, & Christiana olim sacra, in iis locis fuisse, constans traditio est? Sed Deunculos istos aded magni haud faciunt, ut si aliquid præter spem aut vota evenit, ab ipsis penas exigant, atque aded flagris cæsos in publicum sæpè abiciant & exponant. Mox tamen poenitentiam recipiant, iterumque (ô bellum ludum!) adorant, placant, supplicant, verbis, thure, mero. Solem tamen inter omnes præcipuo cultu & æstimatione habent: atque huic extra ædes progressi, sub dio, de patra * vinum, Græco & Romano more, libant. Sacerdotes, pro Deorum numero, ipsi quoque frequentes. Sunt *Bonzi*, sunt & *Bonzia* sœminæ; & super utroque *Tundi*: denique unus supremus omnium *Zass*.

* Vinum
eius loca
e palmis.

Hi Bonzii conventus suos & contubernia habent : ut Religiosi apud nos cœnobîa : in regno quidem Japoniæ ita crebra, ut una aliqua provincia supra DCCC. recenseat : in quorum singulis haud minus sit triginta Bonziorum. Nomino Japoniam, nam & ii ritus eisdem cum Sinitis & sacra habent, hauseruntque utrique à communi doctore *Xacá*. Eorum dogma, Animas interire, eademque omnia à morte, quæ ante natalem : exitiabili Virtuti.

VIII. Jam in novo orbe & illa A M E R I C A quid dicam ? spissæ & Cimmeriæ tenebræ : nisi quod Hispani leviter (sed adhuc leviter) dispulerunt , & lucem nostram intulerunt. In PERUVII regni finibus receptum , Solem colere : quod Ingæ reges pro firmamento aut insigni dominationis instituerunt , cùm essent dii antea diversi. Illorum solenne , templa ubique Soli erigere , ampla , magnifica , auro laqueata , aut & strata. In iis castæ aliquot Virgines, quarum pudicitia devota : nec fas polluere , nisi ut luerent morte. Excusatur, si qua juravit à sole compressam se , & ex eo uterum ferre. Pænè is ritus fuit , qui Vestalium Romæ : sed numerus prægrandior, & in uno aliquo templo ducentæ , aut plures. Alii etiam ministri & æditui , alibi ad millia triginta : idque tantum in templi unius cultum & usum. Sed earum munus , lanam & filum carpere , vestes texere, diis ornandis : five & ad sacrorum ritum, quo solent vestes & hæc texta unà cum ossibus pecudum cremare, & mixtum cinerem , in altum spectantes , Soli jactare. Has virgines *Mamaconas* vocabant : ipsa templa, aut & idola, *Guacas*. Sunt & alii sacerdotes, vestitu niveo insignes : qui Deos adeunt, salutant, fermocinantur , sed id cum hac cautione , ut terram despectent, & oculos versus eos non attollant. Imò quidam aut obligant sibi lumina, aut eruunt semel & evellunt : quod sanctius reverentiusque habetur. Sacrificia sunt pecudes ejus loci , sed homines crebrò etiam, & infantes. Horum sanguine simulacra oblinunt : deinde exta inspiciunt, & è notis augurantur.

IX. In VICINIS ejus regni LOCIS deorum alia portenta. Quidam tigres, leones, fera ejusmodi animalia colunt : alii feles, aut aves. Quidam (in provincia, quæ *Manta* dicitur) Smaragdum insignem gemmam adorant, & pro vero numine habent. Mos omnibus, herbas

herbas certas pro thure adolere & incendere : itemque captivos sacrificare , aut si defunt , è suis. Oracula petunt , & capiunt : tam certa plerumque fide ; ut Hispani tradant , nihil in eorum bellis , aut in suis civilibus evenisse , quod non prædictionibus fuerit vulgatum. Immortalitatem animi credunt , sed , ut videtur , cum ipso corpore , & quasi migrent : certe supulchra laxiora , & magis apparata faciunt , quàm ullas viventium domos. Sed & cùm moriuntur , comites accipiunt , quasi ad ministerium aut solatium : atque inprimis carissimas uxorum. Eæ certant inter se & æmulantur , quæ cum mortuo viva (ita fit) defodiatur. Quod si insignior aliquis satrapa aut regulus obiit , turba est eorum earumque , quæ commoriuntur. Argumentum , quod ad res lætas & geniales ire se putent , hoc est , quod potum & cibum affatim apponant ; sed & quotannis velut parentalibus , per foramen supernè , de industria sic factum , infundant. Choreas illic , & in aliis festis diebus honori Deorum ducunt , bini & bini juncti manu in seriem , duobus præfultoribus , qui dant modos. Tenent autem sic saltantes vas potorium (assiduè enim bibunt) & alterâ interim penem , ut infusa emittant.

Ultimi sunt MEXICANI , quos dividit angustior ille Isthmus. Vastum regnum , & olim innumerus populus , & dii pro modo. Nam omnium fermè rerum affectuumque eos habebant , ut Aquæ , Piscium , Frumenti , Fructuum , Amorum , Bellorum , & quidquid dici fingique tale potest. Ajunt ad duo millia Deorum culta solenniter in urbe *Themistitan* , quæ regni metropolis fuisse. Templâ iis magnifica , laxa , quadratâ ferè formâ. Sacrificia cruenta , ex animato , & ex homine : atque adèd hominum ad quinquaginta , aut supra , millia uno anno immolabant. Dignum relatu est quod Ferdinando Cortesio (immortalis gloriæ , ob quæsitum subactumque hunc tractum) Cortesio , inquam , evênit. Populi quidam ibi , novitate facinorum ejus attoniti , legatòs mittunt , qui sic affantur. *Tria genera munerum ad te ferimus. Primò quinque homines , & si Deus quidem crudus es , & sanguine placandus ; cape istos , & vescere , plures etiam dabimus. Sin bonus mitisque es Deus ; entibi herbas & plumas , ad supplicandum. Si porro homo es ; cape has aves & fructus , quos damus in tuum & tuorum usum.* O Deus , qui cœpisti has tenebras minuere , totas pelle , & ipsum te verum novumque Deum cum novo imperio ostende.

- XI.** Plerasque Superstitutiones , quæ in partibus orbis sunt, dixi: unam quæ in toto est, omisi, JUDÆORUM. Ii enim sparsi per Europam , Africam , Asiam , quaquà versus colunt : pertinax natio , & qui umbram pro luce , pro veritate imaginem tenuerunt , & tenent. Quàm multa etiam priscis illis suis , sacrisque libris , vana, superflua, inepta addiderunt ? ad Thalmudem appello. Sed isti , quod mirum, & ter mirum est , toties attriti vel excisi potius , vivunt & vigent ; & corpus illud gentis servant , atque aded propagant. Legat , qui volet , ab Hierosolymis captis , quoties à Principibus Romanis Græcisq; pulsus vel cæsus, quoties à Christianis etiam Regibus sint : mirabitur & vix credet, vel paucos superesse in semen. At illi , ut dixi, frequentes sunt & florent , frequentes? Bellonium audi, fidum observatorem. *In omni imperio Turcico , inquit, vix opidum aut pagus est, in quo non plurimi Judæi agant : atque ii ferè variarum linguarum periti, quod magno usui est exteris aut peregrinis.* Nec in illo tantum imperio, sed in Oriente, in Septemtrione, apud Christianos etiam agunt : & quanquam sic distracti , unidnem & puritatem gentis servant, à conjugii alienigenarum decreto averfi. Quid Deus in istis fruatur aut moliatur , nescio : nulla quidem gens ab orbe condito, aut frequentiam, aut sinceritatem suam servavit, opinor , præter istam.

C A P U T IV.

DE I M P I E T A T E.

Ejus matrem Superbiam , aut Ferociam , sæpè & Vitiorum cumulum, esse:

DE F L E C T I O altera *Impietas*, sive *Irreligio*, si *ἀσέβεια* Græcorum sic licet vertere. Grande , ut sic dicam , malorum malum : imò à Natura abit , contemptor Numinis aut negator , quod illa asseruit , & hæc insevit. Eò veniri solet, sive à superba quadam & rudi Ferocia ; sive à Vitiorum magnitudine & cumulo , quæ animum manciparunt. Deo enim tum se subtrahit , & ne illum timeat, spernit : itemque præmia omnia futura , aut poenas. Infelices hi tales ! etiam in externis rebus successibusque : quia desertores sui Deus deserit , nec cadunt solum turpiter sæpè, sed ruunt. Quàm fœdi etiam sunt ? super omnes Supersti-

perstitiosos : quia ut illi connivent ad supremum Numen , aut malè vident ; sic isti cæcutiunt, & nihil vident. Quis autem neget cæcitatem deteriorem lippitudine esse ? Eam ego in paucis exemplis proponam : paucis & idipsum timide , nec aliter quàm in templis malos Genios solemus , ad fugiendum & abhorrendum.

Omitto veteres , apud quos veniam aliquam habuerit , in caligine eorum : apud Christianos què potest ? Et sunt tamen , qui non vità solum eam præferunt : sed impudenter linguâ exprimunt , ut ille FREDERICUS II. Imperator , cui sæpè in ore : *Tres fuisse insignes impostores , qui genus humanum seduxerunt , Moysen , Christum , Mahumetem.* O impure , & impiè ! te hoc dicere , quòd gentiliū quidam olim , *Christum magum fuisse , & ex Ægyptiorum adytis angelorum potentium nomine habuisse ?*

Ainob I. 1

Mitior ALPHONSI X. Hispaniæ regis , sed non melior vox aut sensus , qui solitus Providentiam itidem culpare , & dicere : *Si principio mundi ipse Deo adfuisse , multa melius ordinatiusque condenda fuisse.* Miselle , sapientia supra Deum es ? lingua quò abis mens quò abiisti ? Sed notabile , utrumque istum , & Fridericum & Alphonsum , illum imperio , hunc regno privatos , in publico odio & infamiâ obiisse. Plura non addo , nec vel calamum aut chartam relatione ipsâ maculo.

I. 1

C A P V T V.

D E F A T O.

Id considerandum , credendumque esse.

AT tu qui Deum & Religionem colis, etiam Fatum : id est Providentiam, decretumque divinum. *Quid enim aliud est Fatum* (dicet pro me Minutius Felix) *quàm id quod de unoquoque nostrum fatum est Deus ?* De unoquoq; nostrum, sed & de rebus omnibus quæ sunt, fuerunt , erunt. Is enim qui omnia fecit , dirigit eadem , movet , servat, καθάπερ ἡνίοχος ἀγῶνός (verba Trismegisti) τὸ τῷ κόσμῳ ἄρμα ἀσφαλίσαντος καὶ ἀνελόντος εἰς αὐτοῦ, μὴ πως αὐτῷ φέρεται : *tanquam Ariga*

Cap. xv.

Lib. VIII

Auriga peritus, currum hunc mundi firmans in se atque alligans, ne incompotitè feratur. Prorùs ita est, per causas medias, varie nexas, prima illa causa omnia temperat, suaviter, prudenter, utiliter: nec aliter est censendum. Hoc monitum variam utilitatem Principi dabit, à Deo se & regnum; à Deo bona malaque externa esse: idè nec in illis elatè, nec in istis abjecte nimis agendum. Constantia ubique esto, & volens quædam obedientia decretis divinis. *Nam longè præstat, (ait Gregoras Nicephorus) quietum ferri à ferente Fato, quàm cōnitendo velut materiam & alimentum ei præbere.* Hoc enim tale est, ac si quis ignem metuens adis jam circumdantem, non exstinguat eum, sed armento unfaſces aggerat, & oleum affundat: aut si quis furente Boreâ, & tempestate, exiguâ fragiliq; cymbâ, contra fluctus & per eos eluctari conetur. Altera etiam utilitas, inquirere leviter & modeste in Fata, & videre quò vis illa supèra, nostra hæc trahat: proque eâ inclinatione, se & consilia adaptare. Magnus est fructus, & prudenti viro vix publica Fata conversionesque obscuræ, ex signis quæ præeunt vel adhærent. Ruere aut vertere hunc statum vult? consilia prava, & homines tales erunt, qui ad gubernacula admovebuntur. Delatio, adulatio, vanitas locum habebunt: probitas, veritas, prudentia exfulabunt. Sed &, ut in cithara, concentus turbabitur: & obscura primùm, mox palàm discordia erit. Vult attollere? omnia alia, locus consiliis, locus honosque virtutibus, etiam artibus: denique siquid ægri in Republicâ, sanatur; siquid sani, fovetur. Ut qui libram tenet, in hanc aut illam lancem pondus adjici jubet, & inclinat: sic Deus, & fortunam temperat, sed manibus aut consiliis ferè nostris. Atque hæc ita palam, ut vel hebes mens videat, si non prævideat: & dominum arbitrumque terrestrium rerum, ex eventis, illum è cælo, agnoscat. O quàm mira, quàm inopinata sæpè ab illa potentia? Nam & hoc gaudet atque amat, præter opinionem (non enim rationem) quædam facere, & vel sic ostendere vim illam omnia gubernantem & moventem. Hæc universe: sed in Exemplis etiam distinctius videamus, & monita pro iis aptemus. Primùm esto,

MON. I.

**M o n. I. Regna & Reges à Deo
dari.**

Quid clarius ? quæ vis, gratia, aut commendatio, II
 AGATHOCLI regnum in Sicilia dederunt ? Pater ei
 figulus, pueritiam in luti fordibus, adolescentiam in
 impudiciæ, juventam in libidinis egit. Ab omni
 parte infamis, odio civium & inopiâ, ad latroci-
 nium compellitur. En gradus, quibus ad sceptrum
 veniatur ! Sed mox miles, & dux e milite : id quo-
 que cum infamiâ, quod defuncti *Damascenis*, cui suc-
 cefferat, uxorem stupro antea cognitam, sibi cepe-
 rat, & cum ea ingentes opes. His fretus, occupare
 imperium patriæ bis conatus, bis repellitur ; denique
 in exilium agitur. Quid fit ? jungit se Siculis, Syra-
 cusiis hostibus, palàm bello patriam petit, & ob-
 fidet : nihil efficit ; cùm Pœni in auxilium evocati
 strenuè propugnarent. Vi desperatâ, ad fraudes se
 vertit, *Hamilcarem* Pœnorum ducem ad pacem invi-
 tat (ea species & honestus titulus fuit :) revera ad pa-
 ctionem, ut cederet, & traderet sibi Syracusas. Ita
 factum, regnat, cædes populi & Principum facit : &
 miro iterum fato, ipsis conciliatoribus sceptri Pœnis
 bellum infert, & in Africam transfert. Præter spem
 variè victor, & præter spem quoque mox victus, de-
 fert exercitu, liberis, amicis, pænè solus in Siciliam
 effugit. Servat tamen regnum, etsi in vana sorte :
 immoritur ei, sed ita ut pelli uxorem liberosque vi-
 deret, & ab nepote id eripi, non diu fruituro. In
 his talibus ubi ratio alia, quàm summa illa Ratio est,
 Fatum nobis dicta ;

Hæc in uno illo rege, quid in quattuor (septem in II.
 universum fuere) ROMANORUM ? Primus *Romulus*,
 & tertius *Tullius Hostilius*, uterque ex pastore ad sce-
 ptrum pervenit : quintus *Tarquinius Priscus*, è peregrino
 & exfule : sextus *Servius*, quod ipsum nomen præ-
 fert, è vernula & servo. Quid hæc aliud sunt, quàm

Sidus, & occulti miranda potentia fati?

Nam de C. MARIO minus mirum in populari ele- III.
 ctione, si ad summa pervenit ipse popularis. Sed ex
 ima tamen plebe ac municipali, miles mox factus in
 caliga, tum Centurio, tum Tribunus : & in urbe
 etiam petere honores ausus, sæpè repulsus, spretus,
 irrupit tandem in Curiam magis, quàm pervenit. Ex
 illo

illo tamen Mario tam humili, tam fastidito, ille Marius emerfit qui Africam vicit, regem Jugurtham, formidatum Romanis, in triumphum duxit: & parum est: ille Marius, qui

— *Cimbos, & summa pericula rerum*

Excepit:

& trepidam non Italiam modò, sed urbem defendit. Ille, qui post sextum Consulatum (rarum decus) carcerem & exilium subivit: plenus tamen certusque spei, quòd olim juveni in agro apricanti, Aquila septem pullos in sinum jecisset, toties iterandi scilicet summi imperii signum. Nec fefellit eventus. Rediit, hostes vicit, urbem & Consulatum septimò inivit, & in eo exspiravit. Quidlibet sperandi & timendi, cum Fata volunt, clarum exemplum.

- IV. Nec minus in MASANISSA (*Marius* enim me in Africam revocat,) qui mortuo patre Galà, patruo succedente, & mox illo quoque mortuo, per fraudem exutus regno & privatus, arma sumpsit, ac denique victoriæ & illius compos fuit. Sed non diu eà gavissus, & hoc fruitus, à *Syphace* rege bellum excepit: qui iusto prælio eum fuit. In montem Balbum confugerat, sed illinc quoque *Bocchar* Præfectus regius eum pepulit, ad tantam paucitatem redactum, ut vix quattuor equitibus comitatus effugerit. Ventum erat ad flumen, nec vadari poterat: quid facis Masanissa, & tuum Fatum? metu urgente in id se conjicit, & duobus comitum gurgite abreptis, ipse cum duobus aliis inter virgulta ulteriora delituit. Fama tamen sparsa submersi, populares (ut quisquis in eum affectus) erexit, aut terruit: cum ille vulnus (nam & id acceperat) in spelunca avia curans, latrocinio duorum equitum per dies aliquot vixit. Mox ubi equi patiens fuit, audaciâ ingenti pergit ire ad regnum recuperandum: quibus præfidiis? haud plus quadraginta equitibus, qui in via se addiderant: auctisque paulatim ad VI. millia peditum, IV. equitum, copiis, paternum totum regnum recepit. Sed nondum finis fatalis dispositionis, iterum pellitur, victus à *Vermina Syphacis* filio, quem rex in eum miserat. Ibi omnibus opibus, sed non spe amisâ, cum LXX. equitibus effugit ad Garamantum terram: hæsitque vagans aut latitans, donec C. Lælius à Scipione missus cum clade appulisset. Junxit se, & magnum nomen, etsi exiguas vires attulit: peritiâ tamen militiæ & locorum, aliquod
- ad

ad victoriam momentum. Quæ mox secuta, victi Carthaginienſes & Syphax iſte periit, & regnum ejus Scipio totum Maſaniſſæ donat, ſinibus etiam auctis. Quid deinceps? nec ſic fideliter Fortuna ei ridet, in ipſo aditu jaçtatur, ſed Veneris inſidiis, non vi Martis. Erat *Sophonisba*, Syphacis antea uxor, mulier inſigni facie, ſacundiâ, & aſtu. Hæc regiam ingredienti occurrit, dejecta, maſta, ſed quoddã deceret: & ſtatim Numidam in amorem ſui rapit. Jubet igitur bono animo eſſe, dextram & mox corpus jungit: ſed petenti antea jurat, *Nemini ſe traditurum eam Romano*. In his erat, cùm Lælius ſupervénit, & Sophonisbam dedi poſtulat: fluctuante Maſaniſſâ, in vehementiſſimi amoris æſtibus, illam defereret, an amicitiam Romanam. Sed ratio & utilitas affectum vici: illa vitâ abit, iſte ad Romanos redit, & adhæret, per eos regnum ſtabilit, auget, quod ad poſteros etiam tranſmiſit.

Inſerit ſe his exemplis & fæmina. Erat *Leontii* cujuſdam Athenienſis philoſophi filia, *ATHENAIS* nomine, multo ingenii corporiſque lepore, aut Venere. Pater occulto aliquo de fortuna ejus præſagio, omnes opes moriturus duobus filiis reliquerat; huic ſolos centum aureos, cum elogio, *Suffecturam ei fortunam ſuam*. Igitur cum fratribus litigat, ut injuriâ affecta, ſed infirmior ſexus aliam etiam accipit, & pulſa ab iis Conſtantinopolim venit, ut viam futuræ magnitudini aperiret. Inſinuat ſe, & commendat cauſam *Pulcheriæ* Imperatoris ſorori: cui ſtatim ita placuit, ut percontata, ecquid virgo eſſet? in aulam acceperit, ſed Baptiſmo, rudem ad id Chriſtianæ Religionis, priùs ablutam. Nomen ejus in *EUDOCIAM* mutat: ac ſic denique amat, ut fratri *Theodoſio*, apud quem omnia poterat, conjugem deſponderet. Hem, aſcenſus! ſed ecce & dejectio, nam diu felix eo conjugio, amata & amans, in ſuſpicionem probri incidit, & contubernio excidit, hac cauſâ. Imperator inſigne, & prægrande pomum dono acceperat: quod porro uxori blandiens tranſmiſit. Accepit illa, & idem mox *Paullino*, ſacundo & erudito viro; ideoque eruditæ fæminæ caro, nihil ſequius cogitans dedit. Quod ille, ignarus unde eſſet, iterùm Imperatori, ut regium aliquod munus offert. Mirari ille, & primum ambigere; mox agnoſcere & ſuſpicari, atque ita properè ad uxorem veniens, callidè pomum ab ea repetit, antea donatum. Hæc totius facti ignara, temerè & juveniliter aſſerit, ſeſe ediſſe: iterumque rogata dicit

dicat atque adeò jurat. Imperator serid tum offensus, & mendacii arguens, pomum protert : nec fatis, de amore occulto & improbo suspicatus, Paullinum occidit, illam abdicat, & relegat. O uterque amans, vestri misereor ! et si hæc quidem casum fortiter tulit : & ivit Hierosolyma, & pie casteque vivens ibi moritur, sed præmortuo marito.

VI. Multa hæc in historia veteri : nostri ævi unum addam.

PHILIPPUS II. Hispaniarum rex, quid nisi facto in illud Lusitaniæ etiam venit ? Quod ita fundatum firmumque in copia successorum videbatur, ut locus non esset aut rima vel improbæ externæ spei. Ecce * *Emanuel* XIV. Lusitaniæ rex tres uxores duxerat, & ex omnibus liberos tulerat, primum, *Isabellam*, maximam natu filiarum *Ferdinandi* & *Isabellæ* Hispaniæ regum. Proles ex ea nata *Michaël* : qui si vixisset, certus hæres omnium istorum regnorum erat, quæ nunc magnus Hispaniarum rex tenet. Obiit puer, & ipsa mater ejus à partione. Ergo alteram tunc filiam *Mariam*, quæ tertia erat eisdem Ferdinando & Isabellæ, nuptiis jungit : nam *Joanna* secunda, tradita *Philippo* Austriaco fuit, è quo conjugio Hispaniæ isti reges. Emanuel igitur ex *Maria* numerosam sanè prolem gignit, sex masculos, duas filias : denique è tertiis etiam nuptiis, quas cum *Leonora* Philippi Austrii filia coïvit, duos liberos, filium filiamque. Observa, te obsecro, an non hæc fundata domus, in tot fulcris, ut sic dicam regni ? Jam ad liberos istorum veni, quanta series ? *viginti duo* erant, qui Philippum regem anteibant, & successionem legitimè arcebant : & tamen quò Fata vocabant, venit & successit. Præmortui omnes illi sunt, quid ? nisi ut unum facerent Hispaniæ totius caput. Magnus favor Numinis, nec semel in hac gente (Austriam dico) se ostendit : quæ per hæreditates & adventitia incrementa ferè crevit.

*Regnare
cœpit an.
m.cccc.
xcv.

II. Regna à Deo & Reges tolli.

- I. Vis illustre exemplum ? CYRUS erit, qui per annos triginta, in magna gloria rex Persarum, finitimis, deinde longinquis, subactis, longius manus etiam ad Schytas porrexit. Venit cum magno & victore exercitu, ô dedecus ! à fæmina vincendus. *Thamyris* ea erat, quæ genti præerat, & filium ad fines regni repulsum vim externam miserat : sed victus est, & insidiis

diis à Cyro circumventus. Ergo ipsa molem regni ultimam excivit, & dat se animosè obviam, atque iisdem fraudibus circumventum & clausum, ipsum copiasque cecidit. Ducenta Persarum millia erant: ingens clades: adde ludibrium, caput mortuo refecat, & in utrem sanguine plenum merso exprobrat: *Satis te sanguine, quo expleri nequisti*. Regnum longâ mole fundatum, ubi es? rex tot annos felix & victor, ubi es? quò fata & ordo rerum miserunt, à summis ad ima decidisti.

Jam POLYCRATES, rex Samiorum. non fortunati, sed Fortunæ nomen videbatur. Nihil ei in vita adversum, ante vota, omnia aderant: id est, priusquam vellet, & plusquam vellet. Cælum, terra, mare favabant, aut serviebant: & res in exemplo rarè dixit. Anulum in mare abjecit, quasi Nemese placandæ: quid fit? in pisce mox inventum recepit. At ultima dissident, & *Oroëtes* Darii regis satrapa victum, captum morte, nec eâ communi (non dicam regiâ) affecit: sed in cruce alta suspensum, mirabile & miserabile orbi spectaculum, subjecit. O verè Deum, qui inopinatè mutat!

Et in VALERIANO etiam Imperatore Romanorum, id est orbis pænè terræ, quàm simile ludibrium! Ille post quindecim regni annos in ignobilem servitutem, & audientium aures gravaturam, vi Fati incidit. Bellum, magnis viribus, *Sapor* Persarum regi fecit: sed eo fine, ut victus & vivus in manus hostium veniret Imperator. Barbaro fastu victoria usi sunt, siquidem Sapor, ut catenatum mancipium circumduxit, & quoties equum conscenderet, non manu ejus, sed inclinati dorso, adjunctus innixusque est. Quis hominum sic subitò dejicere & calcare Principem rerum potuit, præter divinum supremumque decretum?

Affidet, quod BAJASITES PRIMUS, quem *Gildertum Chan* à fulmine Turcæ dicunt, magnus animo & rebus Imperator fuit. Atque is variè, & per decem amplius annos victor, magno illo prælio cum *Temire Chano*, quem *Temir-lancum* à claudicatione item vocant, conflixit. Utrumque ingentes copię, robora virorum & militiæ usus à Turcis; Fatum aliundè stetit. Nam & auxiliares copię Tartarorum in ipsa pugna deseruerunt Bajasitem, transitione ad hostem factâ: idem milites, è regione Germiani & Mentefii. Solus se non deseruit, cum immoto Prætoriano agmine, Bajasites:

& murus illic belli. Sed vis ac multitudo perrupit, ipse captus, filius ejus *Muſtaſphas* cæſus, & quidem felicius. Nam pater ad victorem Temirem perductus, honeſtè primùm exceptus eſt: cùm & obviam pedes extra tentorium iviſſet illi, in equo adventanti. Cùm deſcendiſſet; uterque, pro more gentis, humi in tapete conſedit, atque ibi Temir (operæ pretium viſum, fide Annalium Turcicorum verbi dare)

**Domini*
notat.

O * *Chan* inquit, *magnas uterque Deo gratias debemus: ego, quid claudus ille ab ipſis Indiæ finibus ad mœnia Si-vaſtæ imperium extenderim; tu, quod à Si-vaſtæ, ad ipſos Pannoniæ fines. Orbem terræ inter nos partiti pænè ſumus. Debemus igitur gratias, atque ego reddidi, & reddam: tu verò parum fortaſſe memori grataque mente fuiſti, & ideo hæc calamitas inter-venit. Sed age mi *Chan*, ſi ego in tua ſiſ ſim poteſtate, quid ageres? dic liberè & veraciter. Ibi ajunt Bajasitem, qui feroci & elato animo erat, ſubjeciſſe: Equidem te, ſi numen victoriæ admiſſet, in ferream caveam incluſum circumduxiſſem, ſpectaculo & oſtentui cundis. Temir eo audito, ſententiâ hac in ipſum eſt uſus, & ſic incluſit. Miſer triennium ferè ita vixit: & cum deſperata liberatione audiſſet in Tataros ſe abducendum, caput validis iteratiſque ictibus caveæ ferreæ incuſſit, & indignantem animam ſic emiſit. Multi & pulchri ludi in hoc Mundi theatro: ſed tragœdiam bellio-rem rarò, aut nec legimus.*

- v. Nifi lubet & ad Sacros apices venire, & videre quomodo nec iis viſiſta parcat. CAROLUS CARAFFA à Paulo IV. Pontifice designatus Cardinalis fuit: ejus frater JOANNES Montorii Comes, & Dux Paliani factus. Omnia iſti apud Pontificem, quæ vel- lent, poterant: & plus quàm æquum decorumque erat, volebant. Manſit aura ſecunda, quamdiu ſidus illud luxit: poſt ejus occaſum, *Pius Quartus* in Pontificatum aſſumptus, idque operâ & gratiâ (notabile eſt) *Caraffarum* maxime. Sed iſte inter primas ferè publicas aſtiones habuit, Caraffas evertere: fecitque initium VII. Idus Junii, ipſo die, quo *Carolus* pilei honore donatus fuerat, in carcerem eo conſectus. Ad- ditus Dux Paliani, frater; Comes Allifianus, alijque propinqui eorum aut clientes. Novem menſes in arce Sancti Angeli habiti, non niſi crimina & mortes audierunt: & hanc denique ſententiâ Pontificiâ ſub- ierunt. Cardinalis nocte, carnificis manu ſtrangula- tus; Dux capite truncatus, unâ cum Allifano Co- mite; & cadavera in publicum ſpectaculum expoſita,

Quis

..19.LX.

Quis sensus, & occulta vox, tibi Roma tunc fuit? cùm multi Pontificis severitatem, & ingratitude, accusarent: sapientiores, incerta rerum humanarum, sub illustribus exemplis, agnoscerent; & vilium reorum poenâ atque ignominiâ periisse, qui dignitate & opibus culmina paulo antè fuerant rei Romanæ.

Mon. III. Et causas quasdam medias, sed inopinatas, his intervenire:

Adstruit & asserit se ubique providentia: sed apertius, cùm causæ quædam mediæ subitæ, aut insolitæ interveniunt, & licet dicere, quis expectasset? In Dionis rebus hoc elucet, cùm Syracusas liberatum iret à tyrannide Dionysii, gravi & famosâ. Erat tum forte in Italiâ Dionysius; & res alias agebat: id quod Dioni (fato sic disponente) commodè & feliciter evenit. Nam cùm ipse in Siciliam, exiguis copiis, animo quàm prudentiâ majore, appulisset: *Timocrates*, primus amicorum Dionysii, & qui vicem ejus regebat, statim hominem certum cû litteris ad Dionysium ablegat, qui Dionis adventum, & res in Siciliâ motas nuntiaret. Summa erat, omniâ relinqueret, rediret, nisi à suis vellet relinqui. Homo feliciter fretum trajicit, *Cauloniam* terrâ tendit, ubi Dionysius tunc securè agebat. In viâ fortè notus occurrit, qui recens victimam immolaverat, & partem ejus amicè communicat & donat. Accipit, in vidulum lateralem imponit, ubi & Timocratis epistola erat. Pergit interea strenuè, & noctem itineri cùm adsumpisset, jam fessus, neglectim abjicit se in humum, & componit leviter dormiturus. Haud procul à silva erat: è quâ ecce lupo egreditur, & odore carnis stimulatus accedit, & vidulum à latere abripit cum ipsâ carne. Paulo post homo expergiscitur, vidulum desiderat, & circa quærit: frustra itaque metuens offensæ aut poenæ, non sustinet ad Dionysium ire, & aliud divertit. Hoc casu, tardius quàm opus erat, & aliis litteris, Dionysius cognoscit quid ageretur. Subvenire vult, non potest: à quo? Deo, Deo, qui inopinatum illud interjecit.

Quid in M. BRUTO, & campis Philippicis? manu Providentiam tango. Legiones utrimque, & instructæ copiæ: egregii duces, concurrunt: vincit cornu dextero Brutus & oppositum *Octavianum* pellit, atque

adeò castra ejus capit : & quàm pænè ipsum ? Plena & certa victoria videbatur : sed quam Cassius malâ sorte pervertit. Nam ipse ab *Antonio* pulsus in suo cornu, sed fugâ & damno levior : & facilis instauratio , si de Bruto scivisset , aut sperasset. At campus, qui pulvere stabat , impedit prospectum : & triste, sed falsum, ei augurium in animo , victum etiam Brutum esse. Tamen adhuc dubius, substitit in colle quodam, & L. Titinnium, ex fidis amicis , mittit ad explorandum. Ille in Bruti milites statim incidit . victores, & ut fit , palantes. De Cassio, *Quàm salvè?* quærunt, audiunt, & læti Titinnium circumfundunt , & unâ ad Cassium, animaturi eum tendunt. Qui cùm videt, & rectâ ad se venire, hostes arbitratus, & amicum suum captum: *Quid ultra moramur?* inquit : *spes, vita, dedecus abeant* : & simul cervices suas liberto præbuit incidendas. Vix factum, Titinnius supervenit : & casum miseratus, sibi iratus, (quasi mora in causâ fuisset) idem genus fati spontè sumpsit. Hæc res & Brutum perdidit : qui in Cassii anima suum animum amisit.

- III. Multa possum : unum ex historia vetere, & de inclyto illo ANNIBALE inter omnis ævi duces. Jure hoc elogium vindicat : nec fuit aut erit , qui militari astu aut peritiâ virum æquabit, non dicam superabit. Is in Italia dominabatur , post Cannas victor : & quid nisi Roma restabat ? Frænum fati cohibuit, ne statim iret: idem consilia ejus alia , consulta licet & firma, evertit. Fædus cum *Philippo* tunc Macedonum rege percusserrat, & ut is in societatem belli, aut potius victoriæ, veniret : legibus iis, ut Italia quidem Annibalis & Carthaginensium esset : Græcia Philippi, Punicis mox armis subjuganda. In hanc rem firmandam , Xenophanes legatus à Philippo mittitur, navigat, legit oram Italiæ, juxta Tarentum in classem Romanam incidit, capitur : & *Quis, quò, quare*, rogatur. Ille Græculus , callido mendacio se expedit ; & ait à Philippo rege ad Senatum Romanum mitti , ut fœdus in Annibalem & Pœnos jungat. Romani, & eorum Dux Valerius Lævinus, lætari, ovare : & cælitus tam opportunum auxilium , à potenti rege, in rebus arctis, missum opinari. Itaque honore honestant, prosequuntur, & in tutum Italiæ litus exponunt. Expositus ille rectâ ad Annibalem tendit, & mandata dat, accipit : denique de tota re peragit & definit. Nihil supererat, nisi ut ipse ad Philippum , Philippus in Italiam veniret ; & funus res Romanæ essent. Deo aliter visum, vigilat:

vigilat : & in reditu eadem navis in Romanam classem incidit , sed cui Q. Fulvius præesset. Ille prioris doli & hominum ignarus , quærit solita : & Xenophanes semel mentiendi felix , eodem applicat , *A Senatu venire , ad regem sumire*. Hæc vultu ac voce constans : jamque persuaferat , cum ecce vident inter comites , quosdam Punico habitu , & *Qui isti ?* clamat Fulvius : à *Gracia non sunt*. Turbantur , fatentur , in vincula dantur , Romam mittuntur : omnia consilia & pacta detecta , Roma servata. Servare enim eam fuit , vel in tempus cœpta impedire , & donec misera respirasset. In nunc , & quis Epicurus hîc Providentiam neget.

Iterum idem in EODEM. Rebus jam , suâ culpâ & morâ , dubiis , & Romanis animo ac viribus auctis : ut suas pariter firmaret , fratrem *Asdrubalem* ex Hispania evocaverat , cum novis copiis , & valido exercitu. Jam Alpes transierat , jam adventabat : quis non actum de re Romana censuisset ; quæ ægrè vel uni Annibali resistebat ? Junge istum , veteranum ducem , tot subsidia : ad exequias tuas Roma imus. Vide rem levem , sed à Deo , quæ turbat. Nesciebat etiam Annibal fratrem in Italia venisse , & in extrema Apulia confidebat : cui obviam ire , ratio alioqui & consilium erat. Miserat autem Asdrubal , præmiis inductos , quatuor Gallos equites , duos Numidas , qui omnia Annibali significarent : sed ii cum totam ferè Italiam tutò emenssi ad Tarentum venissent , ibi à vagis Romanis pabulatoribus excipiuntur , Annibali jam vicini. Deducuntur ad Consulem *Claudium Neronem* , castra opposita Annibali illic habentem : fatentur , litteras tradunt , per interpretem explicantur. Ibi cognitum , Asdrubalem in Umbriam venire in aninto habere , ac fratri ibi occursuro jungi. Consul statim , magno animo facinus ausus (ut in magno periculo) validissimam partem copiarum clam è castris subducit : lectos omnes , sex milla peditum , mille equites : & dies noctesque non intermisso itinere , occultus ad *Livium Salinatorem* (is alter Consul oppositus Asdrubali erat) venit. Ita statim duplicatis viribus cum Asdrubale pugnatum : cujus victi & cæsi caput Nero secum eadem celeritate in castra refert : ac postero die ante stationes hostium projecit , duobus etiam captivis dimissis , qui rem omnem ordine nuntiarent. Tum denique perculsus , imò desperatus Annibal , vocem hanc è pectore emisit ? *Agnosco fortunam Carthagini*. Benè , benè. Tū nitere , & omnia fac : vincens non vinces , prudentia

dentia infra fortunam erit, & Nemesis Carthaginem tuam premet.

M O N. IV. *Regna à Deo & Reges
temperari.*

Lib.v.

- I. Breve monitum, sed magni sensus & usus : videre quomodo Deus disponat & colibeat, hos ne crescant, hos ne cadant : & velut in æquilíbrio res suspendat. Hoc Nicephori Gregoræ verbis dicendum est: *Mirari mihi subit, inquit, impervestigabilem Dei sapientiam, qui plene contraria uno fine conclusit. Nam cum duas adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteram alteri subjungere : aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia & conatus evertat, & ut inque subditorum libertati consulatur ; aut utrosque haberes & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transilire audeat, veteresque regnorum limites convellere. Dicit prudenter nihil potuit : & Providentiæ hanc dispositionem quot exempla adfirmant ? non insisto, & vetera omitto ; sed nuper Carolus V. nobis, Franciscus I. Gallis ; Soleimannus Turcis imperitabant : quis eorum dignus orbis terræ imperio, & habuissent, aut promovissent, nisi concursus ille fuisset, & alius alium interpellasset. In parte alterâ exempla, quæ verecundiâ prohibitus non dicam.*

M O N. V. *Clarissimè Fata in Prædictionibus
elucere.*

- I. At nulla res Fatum clariùs certiusque, quàm Vaticinia, aut Prodigia asserant : quæ diu ante, caussis notisque nullis apparentibus, cum eventa designent : quid nisi & hæc definita, & à Deo esse clamant ? Daniel ille VATES, & SIBYLLÆ, multis ante seculis multa & magna prædixerunt : unde, & quomodo, nisi quia in Providentiæ libro hæc descripta ? & Deus revelaverat. Nam ita amat Numinis illa benignitas, per *Somnia*, per *Signa*, per *Speetra*, & *Vaticinia* res futuras ostendere : divinitati suæ austruendæ, nobis instruendis aut præparandis. Latus lætusque campus est, placet ingredi & leviter lustrare ? fiat. At primò de SOMNIIS, nobile est quod ASTYAGI ultimo Medorum regi factum. Vidit per quietem, ex natura filia, quam unicam habebat, vitem enasci, & sic mox diffundi, ut totam Asiam palmite suo obumbraret. Consulti vates ajunt,

ajunt , *Nascenturum ex filia , quæ Asia regnum occupet , suo eum nudet.* Territus hac denunciatione , & ut fatum averteret (miser , quid operam ludis ?) jamprimum filiam suo extero , & obscuro tunc viro , *Cambysi* despondit , deinde eamdem partui vicinam ad se traducit , & ut quod natum esset se teste necaretur. Ergo infans *Harpago* traditur occidendus , notæ faci , & cui arcana illius regis jamdiu innixa. At ille veritus , ne si mortuo *Astyage* imperium ad filiam veniret (nec enim virilis ei sexus liberi) pœnam obsequii lueret : non necat , sed pastori regii pecoris tradit exponendum. Forte et uxor hujus pepererat , quæ re auditâ , summo rogat opere maritum , puerum ad se deferri , & oculis saltem libari. Maritus indulget , it in silvam ubi reliquerat : reperit canem fœminam , quæ mammas præbebat , & unâ alites ferasque abigebat. Tactus miraculo , & vel à cane doctus miserari , tollit puerum , uxori defert ; quæ videt , amat , alit , & crescit in virum , in regem , qui *Astyagem* vicit , sceptrum ad *Persas* transtulit.

Sed & *ANTIGONI* somnium mirabile , super *Mithridate*. Ille è *Persarum* magis oriundus , erat in comitatu *Antigoni Macedonum Regis* , *Perside* scilicet devictâ , & fortunâ suâ cum publicâ inclinâtâ. Visus videre noctu *Antigonus* , sementem auream in magno campo se facere , eam surgere , adolescere & maturefcere : sed mox omnia demessâ item videre , & culmos spicasque jacere inanes. Vocem ad hæc audire , *Mithridatem in Pontum Euxinum fugere , auream messem secum asportantem*. Non obcurum somnium , aut significatio , itaque rex , ubi evigilasset , exterritus tollere statim *Mithridatem* statuit , & cum filio *Demetrio* communicat , fidem silentii jurejurando stipulatus. Erat familiaris , in pari ætate , *Mithridati Demetrius* : & tortè iste se obtulit , à recenti indicio. Miseratur adolescens , & adjutum velit , sed religione juramenti cohibetur. Quid facit ? apprehensum seducit ab aliis , & nihil effatus , hastâ in terræ pulvere scribit : *FUGE MITHRIDATES*. Quod ille arripit , & verbis istis , & vultu ipso *Demetrii* monitus , in *Cappadociam* clam aufugit , & regnum mox potens & inclytum *Ponti* condidit : quod stetit in octavam ab eo stirpem , alterum illum *Mithridatem* . Romanâ potentiâ vix eversum.

II.

Assidet istis , & primo utique , somnium quod *ERTUCULES* pater *Osmanis* , à quo potentes isti *Asiatici Osmanidæ* , vidit : sed vidit de die , cùm post cibum

sumptum meridiaretur. Experrectus igitur, & imagine eâ confusus, primò corpus aquis abluit, & se purgat, uti religio gentis ejus habet, tum ad *Edebalem*, virum inter ipsos sapientem & sanctum, venit atque inquit : *Somnia vir venerabilis* (Annalium Turcicorum verba pono) *splendorem Lunæ è sinu tuo prodire, eumque in meum deinde sinum pervenire. Eò cum delatus esset, ex meo umbilico enasci arborem, quæ regiones varias, montes & vales inumbraret. Ad ipsas autem radices arboris, aquas emanasse; quibus vineæ & horti rigarentur; atqui ibi somnium me somnusque deseruit.* Edebales audito, aliquamdiu secum reputans, effatur : *Nascetur tibi filius, vir bone, cui nomen erit Osman. Is multa bella geret, victoriam & famam pariet, ac posteritui Principes Regesque terrarum erunt. Mea autem filia Osmani nubit : atque is splendor est, qui è sinu meo prodivit, & in tuo coirvit; ex utroque autem arbor. Quàm mira, & vera prædictio, sed & de Lunâ notabile, quàm scimus inter signa prima esse Turcicæ gentis.*

- IV. Jam ad signa transeo : quæ *Magna* aut *Parva*, sed certapariter se ostenderunt. TIMOLEONTI Corinthio, cùm in Siciliam, ad pellendum tyrannum, exiguâ manu iret : fax ei in mari, totam noctem, naviganti præluxit. Amplius, Delphos paullo ante profectus, ut Apollini sacra & vota faceret; è donis suspensis vittam, in caput suum deciduam, ita excepit, ut coronæ aut diadematis ritu cingeretur, atque erat ea vitta victorialis & corollis intexta : prorsus ut à Deo coronari, & victor pronunciari videretur. Quid, quod eidem ante pugnam cum *Icete* contingit? Contentio honesta inter Centuriones & manipulos de ordine erat, & præire omnes volebant : cùm ille, liti dirimendæ, sortem definire jubet, & anulos Centurionum in eam poscit. Conjiciuntur in sinum vestis, commiscuntur : qui primus educitur, is trophæum pro insigni habebat insculptum. Aucti omnes ab omine animis, in hostem alacriter eunt, cædunt, vincunt.

- V. MARCIANO Thraci, plebeo genere, & mox Imperatori, plura hæc potentix Signa evenerunt. Ad militiam primam eunti, & ut nomen daret, cadaver hominis occisi in via offertur : ad quod substitit, & miseratione in eo tactus est ut sepeliat, & terra tegat. Dum facit, deprehenditur, accusatur ut homicida, & Philippopolim abducitur. Jam pœna imminebat infonti : cum verus homicida casu supervenit & agnoscitur : ipse liber ad vicinos numeros tendit, quibus inscribitur,

scribitur, & (pulchrum omen!) in locum defuncti militis, *Augusti*. Et jam cum legionibus in expeditionem ibat: cum morbus eum invasit, & in Lycia substitit, hospitio apud duos fratres exceptus, *Julium* & *Tatianum*. Cum meliusculè ei esset, recreandi causa, tres simul venatum eunt: & fatigati decumbunt, & obdormiunt. Æstus solis erat, & ipse meridies: ibi aquila, panis alis, leviterque corpus librans, super Marcianum se suspendit, & umbram fecit. Tatianus expectatus id videt, ac fratrem excitat, & ostendit. Uterque mirabundus haud vanè augurantur, avem regiam regnum ei portendere, & Marciano futuram sortem gratulati, ducentos etiam aureos in viaticum donant, unum hoc apprecati, ut memor gratusque esset, cum ad imperium venisset. Idem hoc prodigium iterum ei sic factum. In Africam, sub *Aspate* copiarum duce, profectus est: atque ibi pugna cum *Ganzerico* rege parùm prospera, capitur, asservaturque. Cum pluribus sub divo recumbit, calido item sole: ecce aquilam quæ advolat, Marciano supersistit, & incoram omnibus umbraculum ei sedulò præbet. Vidit ipse Ganzericus, & miratur, & vocat: ac liberum hac lege amittit, ut Imperator pacem cum Vandalis colat. Nec diu post, mortuo *Theodosio*, *Pulcheria* ejus soror Principem hunc, & sibi maritum, destinat, sed maritum sermonis causâ: stipulaturque ut nomine contentus, cetero fructu corporis sui abstineat: quod castum pia virgo Deo consecrasset. Numquid veracia, & palàm à Deo hæc signa?

Atque eadem, sed tristioris fortunæ nuntia in Hispania apparuerunt, RODERICO ultimo Gothorum rege. Palatium Toleti erat, sed clausi & validis vectibus ferroque munitum. Fama tenebat, reſeratum id excidio Hispaniæ futurum: quod Rodericus ridere, & thesauros oculi ratus, feras perfringendas curavit. Thesauri nulli ceterum arca reperta, & in eâ linteum: in quo insolentes hominum facies vestesque depictæ, atque ipsi militari habitu atque impetu grassantes. Verba Latina inscripta, *A tali ea gente exitium Hispaniam manere*. Quid plura? fides factis facta: *Julianus* Comes, cujus filiam rex stupraverat, ex Africa hostes inducit, regem occidit, patriam perdit.

VII.
DCC. XXI.

Sunt & *Parva* magnarum sæpè rerum signa. Nostro ævo, cum in locum *Pauli* IV. Pontifex creandus esset, & in conclave purpurati Patres venissent: en super

VII.

per JOANNIS ANGELI Cardinalis Medicæi, qui pōst
FIUS IV. nomen habuit, columba aliquamdiu cir-
cumvolitans, cellam confedit: nec aliter omnes in-
terpretati sunt, quàm velut à Numine missam, Pon-
tificem nunc ostendere designandum.

VIII.

In translatione Lusitanici sceptri ad PHILIPPUM
Hispaniarum regem, notatum à curiosis est, *Sebastia-*
num Regem Lusitaniæ, cùm in Africam magna mole
moveret, & pecuniæ inopia esset, edicto permisisse
& aditum dedisse in Lusitaniam *Regibus Castellani-*
quod genus monetæ antea ibi spectatum. Item, in ipso
apparatu & cultu nobilium, sub discessum omnes iu-
dicio variasse, & ad Hispanicum transisse. Clariora
sunt, quàm ut interpretatione illustrentur.

IX. At verò *Spectra* etiam sæpè & Genii, variâ specie,
prædicunt. Ut ille, qui LIONI SYRACUSIO apparuit,
postquam patriam magna suâ gloria à tyranniæ libe-
rasset. Domi sedebat, & clara luce habitu Furia mul-
lier se obtulit, grandi staturâ, horrenda fœditate. Eâ
domum scopis cœpit verrere, nihil aliter prolocuta:
& territo Dione, cùm familiares advocasset, spectrum
abcessit. Sed non noxa, quam signabat, nam filius
ejus grandior, incertum an per infantiam subitam, an
iram, e summa domo præcipientem se jecit, & tœdè oc-
cîdit. Sed & ipsum Dionem mox insidiatores domi
interfecerunt, uxore & sorore ejus in carcerem abdu-
ctis. Quid? non egregiè domus hæc versa, si non e-
versa fuit, monstro significatum?

X. M. BRUTO Dionis æmulo, simile etiam spectrum
oblatum. Parabat trajicere ex Asia exercitum in Eu-
ropam, & funestos illos Philippos, ubi mox certa-
tum. Nox alta erat, Luna lucens, & Brutus aliquid
serium animo volvebat, aut, ut alii, lucubratur: cùm
ecce sonus strepitusque ad cubiculi januam, & ingre-
ditur vastâ formâ Æthiops, sævo & terrente aspectu,
atque is silentio ante Brutum constitit. Qui animo
& ore constans, interrogat: *Quis hominum Deorum-*
que es? quæ res hac egit? Responsum ret ulit: *Malus*
tuus Genus sum, in campis Philippicis me videbis. Iterum,
animose brutus: *Videbo.* Disparuit, sicut ut dixerat, in
ipsis illis campis comparuit, noctu quæ pugnam ul-
timam antecessit: cùm à bono Genio Brutus desertus,
malo succubuit; atque adeò ipse occubuit, & Roma
cum eo Libertas.

XI. Compar istis, quod patrum ævo LUDOVICO Hun-
gariæ

gariæ regi accidit : cui bellum *Soleimannus* Turcarum Princeps parabat , atque ipsa pariter se accingebat. Prædebat in arce Budæ, foribus tunc regiæ de more clausis. Adstat ad portam quispiam humanâ specie, sed claudus , distortus , & habitu cetero cultuque fœdo : qui acri & stridulâ voce clamat, poscitque colloquium regis. Negligitur , & putabant mendicabulum hominis esse : cum magis magisque inclamat , & opus convento rege , nec alio , esse. Re ad regem delatâ, mittit è splendidioribus aulicis , iussum nomen & personam suam præferre? & hoc quidquid esset , elicere. Venit, & appellat claudum de arcano , qui inspecto , abnuat hunc regem esse : & *Quoniam* , inquit , *audire aspernatur, abi, nuncia brevi & certò periturum.* Et cum dicto ex oculis adstantium evanuit. Nimis vera comminatio fuit , rex ad *Mohatzium* urbem , grandi prælio victus , & fugiens in paludes incidit : & dum enititur , equo super eum corridente obteritur , aut suffocatur. Annum agebat vigesimum primum.

.. 13.
XXVI.

Ad *Vaticinia* aut prædictiones venio: è quibus *Thra-* XIX.
sylli *TIBERIO* facta, quàm testata est? Erat in comitatu *Tiberii*, Mathematici titulo , cum *Rhodi* in exsilio ageret. In exsilio : & quàm procul à Principe? & *Cajus* & *Lucius Cæsares* , etiam vivebant. Non desinebat tamen iste identidem *Tiberio* fidem facere certi Principatus. Sed parùm credulo, & jam de dolo etiam suspectanti , & ne subornatus ab æmulis , ad elicendas arcanas aliquas voces esset. Atque adeò perdere eum statuit, & clam necare. Domum *Rhodi* habebat , & in ea turrim, quæ rupibus imposita, mare ex alto despectabat. In hanc turrim ducit *Thrasyllum*, cum uno fido & valente liberto comite : certus, ut dixi, tollere , nisi fidem ei faceret fidæ prædictionis. Cum ascendissent igitur , cœpit interrogare : *Soli sumus, dic per quidquid carum habes , vera hæcenus mihi dicis ? de imperio etiam adfirmas ?* Ille iterare, & sidera sic velle. *Side meo igitur statu compertum*, inquit, *ex sideribus habes : de tuo ecquid ais ? inspicere.* Ille thema ponere, situs ac spatia siderum considerare : deniq; timere, pallefcere, & exclamare, *Anceps sibi ac propè ultimum discrimen instare.* Eo dicto complexus hominem *Tiberius* , verè conscium futurorum asserit : & quod de ipso meditabatur , si non satisfecisset , pandit. Quâ arte hoc *Thrasyllus* potuerit , verè siderali , an potiùs Geniali , alibi videndum sit : nunc aliud ejus mirandum addo. Ambulabat in litore , cum eodem *Tiberio*

Tiberio , navis longè conspicitur : ille statim affirmat Româ venire , & litteras nuntiosque ab Augusto de reditu ejus afferre. An & hoc tale ex sideribus ? nugæ : ex instinctu.

XIII. Neque minùs nobiles istæ (plures enim sunt) in DOMITIANI Principis rebus. Fuit *Largius Proculus* quidam, vir inter illustres : qui publicè in Germania prædixit, ipso tali die Domitianum obiturum. Cumque res ad Præsidem dimanasset , gratificaturus Domitiano , & simul quia hæc præfagia vetita , vincitum eum Romam misit. Nec negavit, cùm introductus ad Domitianum esset, imò magis magisque asseveravit. Jussus igitur in carcerem recludi , & asservari donec dies is transisset, tum puniendus : imò, ut res docuit, tum liberandus , & præfagii suspiciendus. Aliud. Fuit eodem tempore *Ascletrio* Mathematicus , qui & diem & genus mortis Domitiani apud quosdam dixit. Vocatus ab ipso , eadem iteravit : quærentique Domitiano , ut eluderet , *Tu igitur, quâ morte periturus ?* ille statim, *Fore, ut à canibus laniaretur.* Tum Imperator, ad fidem coarguendam , extemplò abduci , & vivum exuri jussit : sive, ut Suetonius, priùs interfectum. Sed utrùm horum, tamen extra urbem , viâ Latinâ, homo uritur, scilicet ut nihil reliquum è cadavere esset, quod canes laniarent. Sed ecce nimbus subitò ortus rogum exstinguit, & ministri semiustum reliquentes diffugiunt. Canes superveniunt, & vorant. Vespere cænanti Domitiano , inter alias fabellas ejus diei , id refertur : & valdè eum, sed frustra commovit. Munit se, domi hæret, neminem admittit : sed sui eum reperiunt , & Stephanus , cubiculariorum primus, cædem patrat. Quâ ipsâ inire, *Apollonei Thiane*i nobile vaticinium non est omittendum. Erat tunc Ephesi in Asia , tanto terrarum & marium abjunctus. Is differentiationem fortè in publico habebat, ac primò hæsitare & loqui remissius, mox palescere, & filere : denique passus aliquot exiliens , ut mente motâ , *Euge Stephane* , inquit, *rectè. Percute tyrannum, percutite homicidam. Benè est, percussisti, vulnerasti, occidisti.* Hæc in publico dicta & gesta , ipsâ horâ, quâ Stephanus percussit : ô mira , sed vera. Attexetur autem non indecorè.

Q U Æ S T I O.

Liceatne igitur & deceat, in eventus inquirere, & vates aut divinos consulere?

Non arbitramur: etsi supra tetigi, prudentiâ aliquâ scrutari posse & odorari, quod tendant Fata. Sed distinguenda tota res est: & sic habe. Indiciis aut notis, quas vir prudens ex lectione, ex usu, & observatione similium collegerit, aliquid suspicari aut præsumere de fatiis, id licet: sed cautè & timidè. At ex artibus magorum, ariolorum, divinorum, mathenaticorum, & quod aliud tale genus, id verò nefas est, nec divina aut humana lex permittit. Deus palam edicit: *Non inveniat in te, qui ariolos siscitetur, & observet somnia atque auguria: nec sit m aleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec divinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus.* Et nostra divina lex tantum? etiam falsa illa Mahumetis.

Deuteronom.
cap. xviii

Joannes Leo scribit: *Maziam & caballisticas artes lege Mahumeticâ veritas & velut hæreticas habe. i. Hujus crim,* inquit, *Alcoranus OMNE DIVINATIONUM genus vanum esse asserit, Deumque solum arcana nosse.* Bene hoc & prudenter Mahumetes: atque omnis bona Respublica damnat.

Lib. iiii.
de Africa

Illâ Romana, quot decretis & legibus? notæ sunt, nec causæ etiam ignotæ, aut diu quærendæ. Eruo istas. Primam, quod turbant prædictionibus animos, & ad novas aut magnas spes impellunt.

Mænas apud Dionem, in Oratione ad Augustum de Republica constituenda, digna quam Principes legant: *Τὸ δὲ μαγικὸν, inquit, πάντῃ ἐκ ἐναντίας ἐστὶν, πολλὰς δὲ ποικίλους οἷς τοῖς τοῖς, τὰ μὲν πάντα ἀληθῆ, τὰ δὲ πλεῖστα ψεῦδη λέγοντες, νεοχρῶν ἐπαρῶσι:* Divinos & vates in republica esse, prorsus non oportet. Multos enim hi tales, dum vera quedam, plura falsa proferunt, ad res novas impellunt.

Lib. iiii.

Rem dicit, & quid tam proprium istis, quàm magna & blanda prædicere, & animos ad fortunæ fastigia attollere? facili nostra credulitate, *tanquam peritiâ, & in nitu fatorum* (ait Tacitus) *prædicantur: & cupidinè humani ingenii, libentius obscura credi.* O veriloquia! inclinamus: & vici & risi Principes viros, auribus atque animis in hæc pronos, imò alia omnia artium præ his spernentes. At, ut Dio agebat, turbas & res novas dant. Quis nescit, qui historiam veterem legit? & ad

i. Histor.

scelus (ait iterum Tacitus) *ab hujusmodi votis facillimè transiunt.*

ibid.

transitus. Hinc conspirationes in Principem, aggressiones, dejectiones : & quæ copiam exemplorum deterreor affirmare. Poëta sufficiat, aut veriori nomine hinc vates :

Statius

— Nos prævum ac debile vulgus

Scrutamur penitus superos, hinc pallor & iræ,

Hinc scelus, insidiaque, & nulli modestia voti.

Apollo veriora dicta numquam dedit. Sed causa altera, Fallacia. Nihil in prædictionibus istis firmum, nihil ex arte certa (quidquid assimulent) haustum : & qui veriora dixisse videntur, à Geniis habent. Sed ipsi quàm ament & gaudeant nos fallere, id quoque scimus. Quid, quod vel inviti etiam fallunt ? neque enim sunt omniscii, & quamquam subtiles, & arcanorum Dei per notas scrutatores : tamen aberrant, & abyssum illum Fati non pervadunt. Itaque bene iterum

1. Histor.

Tacitus : *Mathematici, genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax*. Certe utrumque, nam & potentes destituunt aut decipiunt, aliud transgressi : & vanitatibus fallunt. *Potere* (ait jocosè Seneca) *aliquando Mathematicos vera dicere*. Patior, et tot sagittas cum emittant, unam tangere, aberrantibus centenis. Enimverò ridiculi Principes, qui huc se donant. Vide Agrippinâ, Neronis matrem : quæ mortuo Claudio, domum aliquamdiu tenuit, & famam de morte suppressit, ut

Tac. xii.
Annal. 1

progressui scilicet & auspiciis, *tempus prosperum, ex monitis Chaldeorum, attentaret*. O dii deæque, tetigit ! quàm salutaris ille rector, quàm diuturnus, quàm illi & sibi lætus etiam fuit ! Bellum aliud in Nicetâ Choniata, prudenti illo (fatendum est) historiæ scriptore. Tangit vitium sui (utinam non & nostri !) ævi, atque ait : *Nostri temporibus IMPERATORES NIL SINE PRÆSCRIPTO ASTROLOGORUM agunt : & rebus gerendis dies atque horas eligunt, ut sidera dictarunt*. Itaque Alexius Imperator, diu cunctatus, quando opportunè Blavernas rediret ; tandem dies & hora ex astris eliguntur. Redit, & quidem ita feliciter, ut cum primum se moveret, terra ante ipsum præfunde dehisceret : atque ipse evaderet, sed Alexius genere ejus, & multi illustrium in specum delaberentur, lederenturque : Enochus verò unus è gratiosis planissimè periret. En & hic veracem ac felicem artem ! quam Deus de industria ridendam sic propinat, ut nos avertat. Recitat magis ridendum, de *Manuele*, cujus imperio, cum Siculi & Latini mare occupassent, vicinum Byzantio, & damnum ac dedecus in oculis cottidie esset : semel iterumque in eos classem misit, sed cum clade & ignominia semper repul-

fam.

sam. Igitur Mathematici & astra consuluntur, eligitur dies felicior, nec ambigitur de successu. Parat se *Constantinus Angelus*, vir illustris, & prodit jam in hostem: sed ecce ciris nuntiis è medio cursu revocatur: *quia exploraverat Princeps parùm certo & sagaciter indagationem f. Etam, & erroris aliquid intervenisse.* Ergo thema iterum statuitur, magnâ curâ, & diu disputato inter peritos, tandem convenit de benéfico & salutari fiderum aspectu. Constantinus emittitur: & quid quæris? victoria in manibus. Aded quidem certò, ut vix in mare progressus Constantinus, non dicam vincatur, sed ipse cum suis capiatur: quo nihil deterius potuit evenire. Eant Principes, & his credant. Atque peritiores aliquos fortientur. Ita, peritiores ad fallendum, non ad sciendum: & quidquid dicitur, extrema fraus & noxa occupabit, rideant licet prima. Valerii verbis claudam: *Mat' emarici (& alios intellige) levibus & ineptis ingeniis, falla i silerum ininterpretati ne, quæstus fam mendacis suis caliginem injiciunt.* Audis Princeps? *levibus & ineptis ingeniis* adhærent, placent: & tu inter eos centeri velis? Audi & de *quæstu*, quod addit: finem hunc omnes istæ præstigiæ (non enim artes) habent: cave, sperne. Tantùm, si *Somnia, Signa, Spectra, Vaticinia* Deus palàm mittit (& viros tunc pios doctosque consule:) insuper ne habe.

CAPUT VI. DE CONSCIENTIA.

Eam curandum esse, atque obsequendum.

A RELIGIONE priusquam abeam, de Conscientia etiam admonéo, & adnecto. Quid ea est? ex religione & Dei metu animi iudicium ortum, bona approbans, mala abhorrens. Omnes illuc vocimur ab interno isto iudice, velut ad tribunal: & homini formato indebilem hunc characterem Deus impressit. Tertullianus pulchrè: *P. t. st obumb'ari, qui non est Deus; exfin'ui non potest, quia à D:o est.* Utrumque rectè, nam & nubes aliqua sive aulæum ei obducitur, affectu aut contemptu jubente: sed prorsus non amovetur aut tollitur, imò ipsa aulæum tollit. Mali doctores in Politicis, qui hanc seponunt aut calcant: qui externam virtutum speciem nobis ingerunt, ipsas admitti negant. Bis terque miseri, etiamne animo

Apolog.
cap. i.

Seneca.

Bernard.
in Cantic.
Serm.
LXXXV.

animo huic & Conscientiæ imponent? Vela te, & verte in varias formas: ubicunque vera virtus non est, vitium subsequetur, & ex eo inquires in animo aut timor. Vetus ille idem scriptor, *Omne malum aut timore, aut pudore natura suffudit.* Quantò melius, securius, firmitus, rectâ apertaue viâ incedere, Deo, sibi, hominibus se probare? Exclamare cum Philosopho nostro: *Nihil opinionis causa, omnia Conscientiæ faciam. Populo spectante fieri credam, quidquid me conscio faciam?* Ades, ades, quisquis populum ducis, hanc habe consiliorum actionumque tuarum ducem & magistram. *Nihil hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt.* Vis unum, sed illustre, probæ vitæ, probæ mentis exemplum? cape.

LIVIVS DRUSUS, cùm domum in Palatio ædificaret, & architectus offerret, ita se structurum, ut libera ab arbitris & ab omni despectu esset: *Quin tu potius, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam, ab omnibus inspicì possit.* Vox magnifica, vox laudanda! vita an pro ea fuerit, ambigo, neque inquirò.

C A P V T VII: DE PROBITATE ET CONSTANTIA.

Vitamque Principi convenientem, aut necessariam esse.

HAs Virtuti & Religioni addidi: quæ jure ubique utraque in Principum factis ostendat. Quid enim *Probitatem* appello? nisi rectum & sine furo Virtutis amantem animum, qui quæ ipsam propter ipsam, non commodum aut famam, amat. Talem in Principe requiro, & ex descriptione Amphiarai, apud Æschylum:

Οὐ γὰρ διοκῆν δίκαιον, ἀλλ' ἐνὶ σέλει,
Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπὸν ἔχοντα,
Αἴψ' ἢ καὶ κενὰ βλαστάνει βελούματα:
*Nam justus esse non viderier studet,
Sulcum profundum in mentis agro conserens,
Consilia de quo germinant salubria.*

Bona

Bona descriptio, & monitio. Justus probusque esto: & ex profunda mente pullulabunt honesta, & utilia consilia. Ne enim ista separemus: non inquam Honestum ab Utili, & errat ab Italia doctor, qui ducit aliò; qui tyranniones minutos, non Reges aut Principes legitimos format. Abeat, tolle tu fucum & fraudem: quæ nec valida, nec diuturna esse possunt. Postea super hac re plura. At verò *Constantiam* dico, animi erecti magnitudinem, qui utrique Fortunæ par est, nec attollendus à læta, nec altera deprimendus. Sicut adamas, nobilissima inter gemmas, infractam viam habet: sic Princeps debet animi robur. Et verò quàm ei opus est? in altam illam fortunam quot nimbi, procellæ, fulmina incidunt, aut incurrunt? Nihil miserius Principe, qui ad singula moveatur, aut se inflectat. Debet & ab usu, & tractatione rerum, induere Constantiam. Videt assidue incerta rerum humanarum: publicè aut privatim casus & calamitates audit: versetur in iis, non inhæreat, & ut rota in curru per terram volvitur, sed super eam exstat; sic ipse. Tractet humana, & norit: sed iis se etiam eximat, & secum dicat: *O quàm contempta res est homo, nisi super humana se erexerit!* Denique poetæ hoc imbibat;

Seneca.

*Lege Deum; minimæ rerum discordia turbat,
PACEM SUMMA tenent.*

Lucanus.

Sed exempla aliquot veræ *Probitatis*, & tum *Constantiæ* videamus.

ARISTIDE inter Græcos, quid probius aut simplicius? qui cum gloriæ & nominis causâ periclitaretur in exilium decennale mitti, quod à genere suffragii *Ostracismus* Græci dicunt: minuendæ scilicet privatæ potentæ, & muniendæ publicæ libertati: ille, inquam, cum in suffragia jam iretur, ipse quoque aderat, & stabat permixtus plebi. Ibi aliquis de numero, scribere imperitus, hunc propinquum rogavit, ut in testulam nomen *Aristidis* inscriberet, damnandi scilicet ejiciendique. Ergo eum nosti? inquit: aut alibi te læsit, iacuitque? Neutrum, inquit alter: sed hoc malè habet & damnatum eo, quòd possim vocari audio *Justum*. Testam accepit Aristides, & paruit, ac nomen suum promptè inscripsit. O summa Probitas, & alio quàm populari illi theatro digna!

I.

In iiden Græcis, EPAMINONDÆ tota vitâ nil nisi probitas & rectitudo fuit: aded in factis non obliquus, ne in verbis: & ne joco quidem mentitum um-

II.

quam, fidi scriptores tradiderunt. Idem, cùm invidia premente, bello præfectus non esset, re tamen & necessitate talem Ducem postulante: imò & alius imperitus ejusce artis dilectus esset: ipse nihilum motus, pro gregario milite nomen dedit. At cùm mox, ignaviâ ductoris, ventum in verum & grande discrimen esset; cunctis circumspicientibus & Epaminondam requirentibus, ille alacris, & deterfa injuriæ memoria, prodiit, & exercitum obsidione ereptum, incolumem in patriam reduxit.

III. Simile aut gemellum tuum Q. FABI factum, qui cùm per injuriam æquatus imperio, ipse Dictator, cum *Minutio* Magistro tuo militum esses; quin & divisio legionum, ut inter Consules solet, facta: haud diu fuit, cùm temeritas & vanitas in laqueos incidit, datura Annibali poenas, nisi tu patriæ & civium caritate, & probitatis illo stimulo, copias tuas statim de castris eductas hosti objecisses? & cives non liberati solum, sed sanitati reddidisses. Pœnituit enim actorum, atque ipsum aded auctorem Minutium, qui reverentiâ & admiratione virtutis, signa, se, & suos in castra tua reduxit, & serid submitit ac subjecit.

IV. M. PORCII CATONIS nomen, in duplici homine meruit, ut Probitatis & Virtutis habeatur. Sanè ille senior, quantâ integritate vixisse debuit, qui causam quinquagies dixit, & obtinuit? nec id gratiâ aut opibus, sed contra gratiam aut opes totius ferè civitatis. Nam inimicos plurimos ei ac invidos, cùm Probitas tum & Severitas faciebat: qui nemini parere aut amicus esse dedicerat, qui reip. non esset. Atque aded (miræ fiduciæ factum) ex hoc numero inimicorum *Tib. Sempronium Gracchum*, cùm senex accusaretur, ultrò judicem poposcit & sumpsit: sed & adversario judicante absolutus, in posterum & gloriam sibi & securitatem peperit.

V. Quid Junior CATO UTICENSIS? sed ille Constantiæ reservetur, cujus pectus templum & sacrum proprium ei Divæ fuit.

VI. In ejus locum M. BRUTUS prodeat, qui & in contubernio ejus vixit, cùm Cyprum peteret, nec virtutibus solum, sed adfinitate se junxit. Dixit enim *Porciam* ejus filiam, tali patre, tali marito dignam. Sed ipse Brutus, fallor, aut unicum exemplar ejus omni

¶ ita

vita benignæ & mansuetæ Probitatis. Quàm compositus ille animus fuit , qui instante Phariſaicâ pugnâ , ipſo vespere ad multam noctem legit , & scripsit , Polybii Epitomen commentans ? Unde ea quies , nisi ab animo introrsum quieto & puro ? Qui nec Cæsarem quidem cum perturbatione aut odio occidit : testante M. Antonio , cujus hæc vox fuit , *Unum se putare M. Brutum , exsortem affectus , Cæsarem adortum , patriæ & legum amore.* Atque ita est , alii in regem surrexerunt , ipse in regnum. Quàm certum argumentum in ipso M. Antonio ? quem cum uno ore conjurati occidendum cum Cæsare censerent , solus restitit , justitiam magis quàm commo- dum spectans , & quia ex norma legum modò putaret , tolli tyrannum. Eâdem animi rectitudine , cum alii optimatum ad Octavianum deflecterent , illum colerent : restitit , & palàm denuntiavit , imponi & tolli in humeros tyranni heredem , graviore mox servitute. Nec id quidem metu suo , aut odio , quem ille odisset , qui nec armatum & insidiosum hostem , C. Antonium ? Bis ejus copias & ipsum cinxit , & in manu habuit capere aut occidere : dimisit. Quo tam benignæ virtutis fulgore milites percussi , ad eum transierunt , atque ipsum ducem captivum tradiderunt. Quid deinde in Lycios ? acres & perverſes hostes erant : tamen captis per vim arcibus aliquot & opidis , omnes sine pretio liberos dimisit. Nec sic placantur , igitur Xanthios obsidet , premit , & fortuitus ignis urbem comprehendit : quem cives introrsum , desperatione & perverſaciâ , augment , alimenta injiciunt , se interficiunt : Bruto miserante , restinguente , salutem offerente. Sed & lacrimas ubertim emisit in tristi casu , & præmium militibus pronuntiavit , si quis hominem Lycium conservasset. Talis & in Patarenſes fuit , pertinaciter item resistentes. Atque ipse cum animus dubius eſſet , oppugnaret an omitteret ; non victoriæ diffidentiâ , sed metu similis vefaniæ : ecce habuit in potestate plerasque eorum fæminas , quas omnes intactas in urbem remisit. Perfregit ea res animos , & spontè opidum Virtuti , quod non Terrori aperuerunt. Tamen ille tam mitis in hostes , qualis in suos fuit ? severus , ubi meruiſſent. In ipso ardore civilium armorum , cum multa militi , omnia ferè ducibus licent , accusatum apud se à Sardiniis *L. Pellam* Prætorem , repetundarum nihil cunctatus damnavit , & infamiâ notavit : improbante & indignante Cassio , quod id

temporis amici non alienandi, sed novi adjungendi viderentur. At ille in Virtutis & Justitiæ orbitâ firmus, nec in communi excessu excessit : & deferi, ac deferere omnia maluit, quàm illas. O virum, cui vel hostis meritò lacrimas impendit ! Is fuit *M. Antonius*, qui interfecti (spontè, & suâ manu) corpus I. bertio cuidam sepeliendum tradidit : atque adeò paludamento suo velavit. Quod ille cùm avaritiâ intervertisset, neque unâ cremasset ; gnarus iratusque Antonius, protinus interfici jussit, cum hac superdictione : *Et tu nesciebas, cujus tibi viri sepulturam mandaveram ?* Nesciebat vile ingenium : sed viri hercules magni, & vel *primi*, vel *ultimi* (utrumvis dicas) *Romanorum*. Transeo ad exempla

C O N S T A N T I Æ.

I.

Quorum agmen ducat PHOCION Atheniensis : vir qui contra vulgus, contra potentes, contra fortunam & mortem ipsam immotus stetit. Oraculo aliquando Athenis recitato, *Esse unum virum, qui à concordia civitate dissentiret* : quærentibus omnibus, & tremidentibus : *Quæso*, inquit, *quiescite ; ego ille sum, quem quæritis, nam mihi nihil eorum, quæ agitis, placet.* Proh animum ! sicne unâ voce tuum* populum reum agere perverſitatis, & insipientiæ ? Sed causâ tamen erat : & illis Alexandri temporibus, populus Atheniensis delirabat senectute. Idem igitur, cum Dux electus, trepidos suos in bello videret, & linguâ solâ fortes, prudenter abstinuit à pugna. Mox, cùm rediissent, & pace factâ incusarent illum ignaviæ, & quasi vincere nescisset, aut noluisse : inquit, *Felices vos, qui ducem habetis vestri generum ! nam alioqui jamdiu perissetis.* Festive & mordaciter, exprobrans ignavianam & imbelliam, quam in animo gerebant, ore avertabant. Iterùm in populum, & ejus aurigam Demosthenem, cùm ille quasi coercens libertatem Phocionis ciceret, *Interficiens te Athenienses, si furere coeperint* : iste, *At te*, inquit, *si sapere.* Tetigit illum, ut improbum, hos ut parum iustos. Et constans hic tenor per omnem vitam, nec in morte deseruit, ad quam publico judicio damnatus, scissâ civitate in factiones : cùm duceretur in carcerem, præcurrerunt improbi, in viâ cbvii & conviciantes, inter eos unus, iputum in os ejus congestit. Ille conversus placidè ad Archontes, *Nemo hujus*, inquit, *reprimet*

reprimet proteſtationem? Cùm amicus ejus in carcere quereretur, quod injuſte cum Phocione interficeretur, *Et tu*, inquit, *non in magna gloria ponis, quòd cum Phocione?* Alio rogante, *Numquid ad filium velles?* *Maxime*, inquit: *jubere me, ut injuriarum populi Athenienſis obliſcatur.* Alio amico petente, ut priori ibi bibere cicutam liceret: *Gravis mihi Nicole*, inquit, (id ei nomen) *hæc petiſio: ſed cui per omnem vitam iſt' il abſtuli, hoc quoque indulgeo.* Ita conſtantiffimus vir obiit, cum ſui fama, Athenienſium infamiâ æternâ.

Quid verò mulier in eadem Græcia? CRATESI-
CLEA fuit, mater Cleomenis, qui rex Spartæ res ibi notavit, aut potiùs lapſas in antiquum locum reponere tentavit. Iſ cùm grandi bello cum Achæis diſtineretur, ſed & Antigonus ac Macedonas timeret; à ſe impar, opem & opes à Ptolomæo Ægypti rege petebat. Qui ſpem fecit, eâ lege? ut hæc Crateſiclea mater ejus, itemque filius, obſides fidei in Ægyptum mitterentur. Durum & inſolens ſatis viſum Cleomeni, nec auſus matri proponere, etſi neceſſitas adigebat. Itaque aliquoties loqui ea de re conatus, abſcîdit, & abſceſſit. Mulier acuta animadvertit aliquid eſſe, & amicos ejus percontata, *ecquid vellet effari Cleomenes, nec auderet?* Quin hortata eos eſt, ut incitarent & ſubmoverent. Tandem ergo Cleomenes poſtulata regis aperuit: illa autem in cachinnum effuſa, *Et hoc erat*, inquit, *quòd dicere aggreſſus, non dicebas?* *Mitte verò hoc corpusculum quocumque terrarum, ubi uſui Spartæ ſit, potiùs quàm hic ſenio & deſidiâ ſolvatur.* *At tu vir & rex eſto.* Statimque inſtitit mitti, & navigare. Deduxit igitur Cleomenes cum toto exercitu Tænarum uſque, Laconix promontorium, ubi parata navis. Illic in templo Neptuni congreſſi, priuſquam navim conſcenderet, mutuo complexu & lacrimis (quis matris & filii affectum neſcit?) divelluntur. Sed illa egrediens, *Age rex Spartanorum*, inquit, *componere vultum & animum, ac cæve quifquam, qui foris adſiſtunt, lacrimantes nos videat, aut Spartâ aliquid indignum admittentes.* *Hoc enim in nobis eſt, caſus dii gubernabunt.* Sic fata egreditur alacri aſpectu, puerum manibus trahens: nec fæminam ſolùm exiit, ſed matrem. Eadem paullo poſt, cùm Ptolomæus parùm ex fide ageret; & Cleomeni occaſio eſſet paciſcendi cum Achæis, ſed cunctaretur ob matrem: illa audito, reſcripſit animoſè, *Ageret*

quod ex usu & dignitate Sparta esset, nec Ptolemaeum hunc timeret, ob unam animum & puerum, quorum esset compos. O mulier, non quidem filio meliore, sed fato digna! nam & tu, & ille, postea sub ignavo & infido rege periistis

- III. Licet & alteram fæminam addere **MONIMEN** Milesiam, quæ insigni formâ & lepore, sed ingenio melior, *Mithridati* regi placuit. Tentavit pudicitiam ejus, blanditiis, donis, & ad quindecim millia aureorum simul misit: quæ fortiter sprexit, & rejecit procum regem, donec nuptiarum titulo & pacto evicit. Sed nec eæ fregerunt magnitudinem animi, mærebat, & sortem suam deplorabat, quod pro marito dominum, pro liberis & familiâ, custodiam nacta esset enuchorum & barbarorum. Victus tandem Mithridates à Romanis, & animi atque amoris æger, ne in potestatem Monime veniret, misit qui mortem indiceret, enuchum *Bacchidem*. Illa nihil cunctata, & cupienti propior, diadema detractum capiti (nam ut regina ornabatur) collo aptavit, atque ex eo se suspendit. Sed imbecillo & diffracto, indignabunda, *Infelix fascia*, inquit, *nec hic mihi eris usui?* Et abjiciens illud ac conspuens, jugulum Bacchidi alacriter obtulit, ac tantum non læta periit.

- IV. Quid Græca me tenent? **M:** **CATO** ad se vocat, ille inclytus Constantiæ sacerdos: cujus vel à puero dedit specimen. Nam cum apud **Livium Drusum** avunculum unâ cum **Cæpione** fratre educaretur, ac Latini sub id tempus de impetranda civitate agerent: evenit, ut **Popedius Silo**, vir inter primos Latinorum, hospitium item apud Drusum haberet. Itaque cum pueris familiariter cavillans & jocans, & *Heus vos*, inquit, *ecquid apud avunculum pro nobis, & civitate capiendam, interceditis?* Ibi Cæpio blande statim annuere, Cato filere & torvum intueri. Tum Popedius, *Quid tu igitur? non promittis?* & simul sustollit, & extra fenestram elatum, pendulum habet, cum minis & terrore dejiciendi. Vocem etiam & vultum exasperat: sed Cato nihil motus, intrepidè sustinuit, & perstitit silentio negare. Ibi Popedius, relato & deposito, submisit ad amicos: *Et quid si hic vir sit? ne unum quidem suffragium, credo, in populo feramus.* Benè divinabat, nam Cato firmus & certus, nihil in remp. ullo metu dicere aut facere; sed nec ab aliis, quod in se erat, fieri. Ejusdem roboris, in Sullanis temporibus, à paullo jam grandiore exemplum. Annum enim agebat

bat quartumdecimum : & sæpè *Sarpedon* pædagogus & doct̃or ejus ad Sullam ducebat , honoris caus̃sa, salutatum. Atque ipse admittebat , quia amicus patris ejus fuerat , & comi sermone excipiebat. Domus autem illa parum à carnificina aberat, ita capti, vincti, torti ducebantur , sed & capita inferebantur & efferebantur interfectorum. Cato inhorruit, & vidit alios clàm ingemiscētes : atque ad magistrum suum, *Hunc hominem*, inquit, *quid ita nemo interficit?* Subjiciente illo , *Nam metuunt eum magis, quàm oderunt. Quin tu ergo mihi*, inquit, *gladium dedisti, ut eum inærimam, & patriam è servitute asseram?* Quæ dixit vultu atque oculis ita acribus & minacibus , ut *Sarpedon* deinceps & rariùs ad Sullam duceret , nec nisi tentatum & excussum. Tertium à jam viro, *Metellus Nepos* Tribunus plebis remp. turbabat perniciosis rogationibus, quas Catoni certum erat impedire. Ille hoc providens, Cæsare adjutore, forum de multa nocte servis & mercede conductis operis occupaverat, vim haud dubiè factururus in resistentes. Amici igitur Catonis , & tota domus, mæsti & anxii ; solus ipse securus cibum cepit , dormiit , manè ad forum iit. Cum venisset, videt templum & gradus Castoris armatis infesos , ipsum Metellum assidente Cæsare, superne imminentes, quasi duces : omnia ad pugnam & tumultum parata. Risit, & ad proximos : *O hominem timidum, qui adversus unum & inermem tantum habuit dilectum!* Et Manutium Tribunum è bonis , manu secum trahens , eluctatus per gradus est in summum: atque ibi medium se statim immisit & composuit, inter Cæsarem & Metellum. Stupuit ipsa audacia, ad hoc robur : & cum trepide Metellus legem per scribam recitari jussisset, Cato inhibuit : donec ipse Metellus , arrepto codice recitaret. Sed & hunc Cato è manibus ei extorsit : ac Metellus signo dato, armatos immisit, dissipatâ statim concione, & nemine præter Catonem, restitante. Hunc cum lignis lapidibusque peterent, *Murena* Consul ægrè texit, & abduxit : sed confirmatis iterum civibus rediit, & solâ suâ constantiâ pestilentem rogationem disjecit. Quartum. Pompejus ab Oriente redux , & in magnis opibus ac gloriâ , vidit quid animorum in viro esset , & quanta sibi accessio si hunc adjunxisset. Itaque ad affinitatem adspiravit , & sororem (sive sororis filiam , ut alii) petiit uxorem. Votiva conditio omnibus visa , atque ipsis maximis fæminis : sed non Catoni, qui renuciari libere jussit, *Non capi aut illaqueari se per fæminas,*

quòd si Pompejus rectam in republica viam iniret, ultro se amicum fore; nullo pacto aut pretio. Quintum C. Cæsar Consul legem de dividendo agro Campano ferebat, privatim utilem, publicè exitiosam. Unus Cato resistebat acerrimè, adeò ut Cæsar pro imperio, abstrahi à Rostribus hominem, & duci in carcerem juberet. Ducebatur, sed & sic inter viam de lege identidem differebat, incommoda & insidias ejus ostendens. Jamque pervenerat pænè ad carcerem, deducente ple-
raque parte Senatus & optimatum: cùm Cæsar à Constantia victus destitit: & è Tribunis unum submisit, qui eximeret & liberaret. Sextum. Præturam petebat Cato, & impetrasset, nisi Cæsar, Pompejus, & illa potentium manus se objecisset: unum hunc reveriti, ut progressibus suis impedimentum. Itaque effusa & aperta largitione effecerunt, ut præferretur ei Vatinius, mortalium pænè postremus. Quid Cato? accepit & tulit injuriam eo animo, quo alii beneficium: & vultu etiam nihil dejectus, eodem die in forum venit, ambulavit, & pilâ lusit. Deus immortalis, an non super affectus & motus humanos hic vir fuit? an non dignus, de quo Poëta scriberet:

Quippe malò unum Catonem, quàm trecentos Socratas?

Dignus, & robur etiam in morte fileo, quod variam interpretationem habere potest, & nostræ Religio-
nis scito, culpam.

V. PORCIAM subnecto, patri filiam, nupserrat ea *M. Bruto*, marito heroinâ hac digno. Is cum agitaret de nece Cæsar's etsi sedulò filebat, tamen vultu manifestus erat grande aliquid & atrox agitare, præsertim amanti, & conjugii. Suspicata igitur tale aliquid, & maritum filere, quia diffideret imbecillitati, statuit sui sumere experimentum, & fecit. Cultro tonsorio, cùm sola esset, graviter in femore se læsit. Secutus sanguis largior, debilitas, atque etiam febris: cùm Brutus domum venit, trepidus & re inopinatâ mæstus. Illa remotis arbitris, *Age mi marite, est quod serio fabulemur.* Ego tibi cùm nupsi, conjux in domum tuam veni, non amica aut pellex: nec mensæ aut tori tantum, sed tristem letorumque consortem me dedi. Catonis filia sum: & pro illa stirpe me cense. Quid ergo? de te queror? minimè, si alia specto, & solennia conjugiorum, aut benevolentiam sive & amorem hunc æternum. Sed altius spiro, & amicitiam etiam volo: atque unus ille in animo dolor est & pungit, fidem non haberi fidei meæ. Nam quid dissimulas? nonne cu-
ram

MONITA ET EXEMPLA POLITICA. 177
ram video, quæ te coquit? arcani magnique aliquid, quod agitas? Cur me celas? auxilium si non speras, solacium exspecta: nam de silentio, possum apud te spondere. Non respice ad aliam mei sexus: ego (iterum dico) Catonis filia sum: & addo, M. Bruti uxor. Vel natura me à tali patre, vel consuetudo à marito, fortem constantemque reddant, etiam adversus extremos metus. Quid verba facio? rem vide. Cepi ipsam mei experimentum: & ecce hoc vulnus, quod sponte intuli, ut discerem ecquid dolori aut tormentis par essem. Sum, confide, possum ferre possum contemnere: & mori ò Brute cum marito, & pro marito possum. Proinde si quid tu honesti agitas, quod utrumque nostrum sit ægnum, nescis. Brutus admiratus animum, & osculatus affectum, manus præ gaudio in altum sustulit: & O omnes calites, adeste volentes propitii, ac dignum me Porcia maritum præstate. Tum ordine conjurationem aperit, & confortes, nihil terræ aut æterrenti, imò animanti. Atque hoc primum ejus Constantiæ, ut sic dicam, sacrum: alterum à mariti morte. Audiit enim de tristi in Philippis pugna, & Brutum suum fuisse, nihil igitur morata, mori voluit: sed amici & custodes impediabant. Illa ipsis & jam sibi irata, Quid, inquit, mortem aliquis impediatur, aut neget? non potest: & pater vos docuit. Ac cum dicto prohibuit, & e foco prunas ardentes haustas ori ingessit: & spiritum, quem emittere non potuit, suffocavit inclusum. Probas hoc? inquires, non sed miror: imò & probet aliquis, sed ab illo ævo.

Ad Christiana & nostra exempla tutius transeo, VI.
 quæ in sanctis viris & martyribus sunt infinita. Nulla re hæc Religio magis abundat, magis se commendat .cc.
 & adfirmat. Sed ea in suis locis sunt prompta: nos xciii.
 sparsa in historiis colligimus, & in iis unum ALFONSI PERESII GUSMANI, in Hispania Bætica, cui à moribus cognomentum BONI fuit. Magnus pace & bello ille vir, clarus opibus & earum usu: atque ecce specimen. Rex Castellæ Sanctius Tarissam (quæ veterum Carteja sive Tartessus est) de Mauris ceperat, sed anxius custodiendi & tenendi, ob hostium viciniam, & ingentes sumptus. Suscepit ultrò in se curam Alfonsus, & partem stipendii de suo daturum promisit: rex interea res alias ageret. Paulo post, frater regis, Joannes, ambitione pravâ ad Maurum transit, & copiis ab eo acceptis subito Tarissam obsedit. Obsessi nihil trepidare, in sua & ducis virtute fidere, animos supra periculum habere: nisi quod infregit

eos subito inopinata res, captus Alfonsi filius : (in agris forte interceperant :) & ante moenia ostensus. Unicus porro patri erat. Illi minari, nisi opidum dederetur, sub oculis interfectores se, & foede lancinatuos. Mortis, flexisque aliis, ille nec hilum : & altâ voce negat, *Si centum filios in potestate haberent, non ideo se à fide & honesto abiturum. Quin,* inquit, *si tanta libido jugulandi est, en gladium :* & suum è mænibus projecit. Stupor me habet hæc scribentem : quid spectantes ? Ille sic abiit, & ad prandium se composuit, cum ecce clamor & ejulatus dissonus auditus eum evocat : iterumque in moenibus se sistit. Quærenti consternationis causam, refertur, *Filium barbarâ crudelitate interfecitum. Hoc erat ?* inquit, *credebam urbem ab hostibus captam :* & pari tranquillitate ad prandium uxoremque rediit. Creditis posteri ? sed credite, res ita gesta est : & hostes magnitudine viri attoniti, nihil ultra tentantes, discesserunt. Libet hîc exsultare : estne factum vel in omni antiquitate fortius, vel laudabilius ? Gratulor tibi gens & domus illustris Ducum *Methymnae Sardonie*, quæ ad hunc auctorem stemma & sanguinem refers. Felix origine, esto imitatione.

VII. Hæc ad miraculum exempla sunt : alia non tam ferientia, sed haud minus sapienti approbanda. De **Ferdinando** Hispaniarum rege traditur, postremo isto qui Mauros ejecit, per omnem ætatem firmo constantique ingenio fuisse : & cum utramque sæpè fortem expertus esset, prospera atque adversa sic compositè & sedatè tulisse, ut nulla unquam in vultu ejus consiliorum aut affectuum vestigia deprehenderentur. Idem cum **Barcinone**, à furioso quodam grave vulnus in cervice subito accepisset, neque animo turbatus est, nec gemitum aut vocem doloris indicem emisit : tantum fervari parricidam jussit, quo auctore fecisset.

VIII. Uxor ejus **ISABELLA** virilis animi curæque mulier, & hæc laude æquavit, aut superavit maritum. Nam cum nuptias adornaret cognominis suæ filiæ, cum *Emanuel* Lusitanæ rege, & subito nuntius adferretur de morte *Joannis* unici filii ; illa hoc agere, & dolorem comprimere, vultumque fingere tamdiu potuit, donec Emanuel ab aliis id rescisset. Eadem non in adversæ solùm valetudinis, sed in partus acutissimis doloribus, & gemitum & vocem suppresserat, rem incredibilem, nisi à fidissimis matronis, quæ à cubuli curâ

curâ erant , id certò se cognovisse *Marinus Siculus* adfirmaret :

Horum nepos CAROLUS QUINTUS Imperator , IX.
cùm in Germania copias & castra ad Ingolstadium haberet , cinxissentque eum ingenti numero militum foederati hostes : nec illi visum dimicare , vel quia sui nondum convenissent , vel quia prævidebarat tutam mox & sine cæde victoriam : ecce isti æneorum tormentorum copiâ validi , tantum ferreæ grandinis in castra jaculati sunt , ut uno die ad VI. millia majorum globorum numerarent. Itaque omnia ictibus pervia , ipsum Cælaris tentorium , & ad latus ejus & tergum occisi : cùm ille nec locum , quid locum ? nec statum , nec vultum mutavit. Quinetiam monentibus amicis sibi , atque omnibus in se , parceret ; dixisse arridens fertur , *Considerent* , *neminem Imperatorem tormenti ictu perisse*. Brevia hæc relatu , examinanti ingentia sunt , & digna memoriâ ac laude seculorum. Atque hæc talis constantia , morum actionumque gravitas , in omni reliqua ejus vita fuit :

Etiam in sanguine. Nam ab hac stirpe PHILIPPUS X.
II. rex , familiarium testimonio , Constantiæ laude veteres novosque æquavit , extra aut supra affectus , non gaudio , non dolori pervius ; neque animo solum , sed vultu æquabili & immoto. Quis Sapientium , & qui unum hoc egerunt , ed pervenit ? Sed quod alii verbis , ipse factis sibi vindicavit , NEC SPE NEC METU. Finivi , & addo , non aliam virtutem Principe digniorem , aut in eo , sic dicam , honestiorem esse.

C A P U T VIII.

DE P R U D E N T I A.

*Quam Usus & Historia gignunt , & producit
Doctrina.*

POst Virtutem , cujus caput est Religio sive Pietas , Prudentia necessaria est Principi , atque ijs qui in republica versantur. Hæc non aliud est , quàm notitia rerum eventuumque , & judicium in ijs rectum. Tria illa pariunt , Natura , Usus , Doctrina. Natura multum potest , & ab ea sola , aut certè levibus alijs
auij

auxiliis, profecti quidam operæ pretium fecerunt. Sed usus si accesserit, etiam mediocris Natura attolitur & in consiliis actionibusque se probat. Quid si doctrina? plurimum: & tria hæc ubi concurrunt, mirum quàm valida ea mixtio, & vera ex iis firmæque Prudentia oriatur. Nam profectò ubi aliquid horum solitarium, Superbia, Pertinacia, Error comitantur. & in multis scio me observitasse. Quid tamen ex his ad rempublicam optimum? puto, Usus & Theognidem sapienter scriplisse,

Δόξα μὴ ἀνθρώποισι κακὸν μέγιστον, πείρα δ' ἄριστον.

Est mala Opinio, et est homini longè optimus Usus.

Nam ubi sola Natura, sive & Doctrina; profectò Opinio innascitur, & gnari scientesque esse volumus, ubi non sumus. At Usus firmior, & in artibus per se valet. Age, fabricam quàm multi solo opere & usu didicerunt? quid artem navis gubernandæ? & civilis & militaris in republica quædam ars est: ab usu igitur discenda. Nec tamen plene satis aut perfectè, quia illa, quæ dixi, uniforme aliquid & simplex sunt; ista, Deus bone, quas varietates, quos sinus & recessus habet? Lumen undique inferendum, ut pervideamus: & maximè à doctrina, non illa tamen arguta aut subtilium scientiarum, sed memoriæ rerum præfertim, quam historiam appellamus. Nam ea si attendis, quid nisi alter usus est? Quæ in isto video, tracto, facio; in illa lego, haurio, disco: & tantò plura, quantò plus rerum eventuumque complectitur, ab omni ævo. Mihi paucis annis experiri licet, & in una aliqua orbis parte, sive angulo: illic saculorum res sunt; illic, quàm latè patent sola hæc terrarum. Itaque materies discendi major? & discas, si oculos mentis in illo velut speculo defigis exemplorum. Accedit, quòd prudentes multi, & usu docti, olim ferè historiam conscripserunt: & iidem sensus brevès, aut monita inseruerunt, Deus bone, quàm recta, quàm salutaria, si bona mens eligit & excerpit? Sed Historiæ laudes pertexere, non est hic locus, nec deoet: addo de *L. Lucullo* tradi, eo qui Mithridatem & Tigranem vicit, potentissimos reges, vix aliam imperandi bellandique peritiam, quàm ab Historiis attulisse. Et istas igitur præcipuè ego Principi; sed & adhærentem *Geographiam* commendem: *Geometriam* leviter: & tum maxime *Philosophiam*, id est Ethicam Physicamque. Duæ istæ partes forment ejus animum, vel ad Virtutum amorem & pretium, vel ad notitiam cælestium & terrestrium, è quibus

Magni-

Magnitudo animi oritur, & simul Modestia, collatione utrorumque. Non infisto (alibi feci:) sed *Peregrinationem* etiam obiter suadeam: quæ valdè ad notitiam sui status, tum & ad Prudentiam facit. Hæc omnia quæ Principi, magis iis & plenius, qui circa ipsum suggeram: quibus plus scilicet otii, & sæpè ingenii est, ad talia pernoscentia. Sed age, pro instituto, Exemplis hæc illustremus aut firmemus.

I. SOLON Atheniensis, horum omnium unus exemplum præbeat: in quo Natura, Usus, Doctrina vi-
gauerunt. In republica assiduus ille fuit: sed etiam in peregrinationibus, & Ægyptum, Cyprum, Asiam lustravit: atque id discendi causa. Usus vides: quid Doctrinam? scripta & versus docent, quos reliquit. Atque adeò tanta ejus cupiditate exarsit (sic loquendum est:) ut ipse in Carmine quodam gloriatur, *Cottidie addiscentem se aliquid senem fieri*. Cottide, itane etiam circa ipsam mortem. Nam cum langueret, & assidentes amici aliquid inter se differerent, ille caput sustulit, & flexit ad audiendum. Interrogatusque, Quo fine tunc aut fructu? nobilem illam vocem edidit, *Vt cum istud sciero, doctior moriar*. O desiderium! & quid in vitâ, aut ejus flore faciendum: cum ille hæc in morte.

II. EPAMINONDAE verò, etsi in crassiore aëre nato, tantum litterarum studium, philosophiæ doctrina tanti fuit, ut *mirabile videretur*, ait Justinus, *unde tam insignis militiæ scientia homini inter litteras nato*. Quod mihi tamen non mirabile, imò cum Diodoro Siculo sentio, qui ipsam hanc scientiam causam fuisse vult rerum ab eo præclarissimè gestarum. Philosophatus ille scilicet est, sed *ἐνδο μανίας*, ut Thucydides loquitur & approbat: *sine molliæ aut desidii*: & habuit ad robur & ad prudentiam magistræ. Sanè Pythagoricis dogmatibus addictum maximè, & Physicæ scientiæ fuisse, idem Diodorus monet.

III. Hujus discipulus & alumnus PHILIPPUS MACEDO, non, *Alexandri* solum, sed & *Magni* pater. Ille inquam, omnem hanc magnitudinem aut institutione, aut instrumento & instructo reliquit. Græcia domita, & firmus ille ordo militiæ, veteranus miles, optimi Duces, hæc omnia à Philippo fuerunt: & ipse Philippus ab Epaminonda, & doctrina. Nam obses triennio Thebis habitus, in ejus domo divertit, optimo magistro usus ad dicendum, sapiendum, faciendum.

Ipse

IV. Ipse ALEXANDER haud aliâ re mihi quidem magis laudabilis, quàm doctrinæ studio videtur, & moribus quos hausit à doctrina. Ii fuere, Magnanimitas & Clementia. Sed à puero mitioribus artibus imbutus, mox in Ethicis & Politicis, aliisque Philosophiæ, præceptorem habuit Aristotelem: quem virum? ipsius Sapientiæ prolem & alumnum. Felix doctore, sed & felix ingenio, cùm non, ut plerique, leviter imbuit iis animum, nec statim, ut ad arma venit, artes fastidiit: sed & doctos in contubernio suo habuit, audivitque; & ipse, cùm licuit, assiduè legit. Idque *Homerum* maxime, quem ita non amavit, sed coluit, ut cùm in Dariana præda scrinium, gemmis & auro cultissimum, repertum esset, aliique aliò destinarent; *Imo* inquit, *Homeri carminibus reseruetur*: quasi pulcherrimum opus, pulcherrimo conditorio dignum esset. Sed & incubuisse, & indormiisse eum sæpe *Homeri* libris, traditur: vel ex eo, non vulgaris scientiæ aut judicii æstimandus, qui altum & super omne vulgus poëtam æstimaret.

V. Ultimus inter Græca exempla, PHILOPOEMEN esto: quem *ultimum Græcorum*, magnâ ejus laude, quispiam dixit. Is etsi in militiam studio & indole propenderet, tamen (ait Plutarchus) & *Philosophorum præcepta ac monita legebat sed non omnium; eorum dumtaxat, è quibus progressum se ad Virtutem sperabat facturum*. Habebat & hoc in ore: *Doctrinam debere ad facta tendere, non otii aut inutilis loquacitatis causa usurpari*. Atque utinam hoc aliis, ut mihi, probet! Sed nos facere id decet, Principes debent.

VI. Ad Romanos transeo, quorum conditores ROMULUS & REMUS, non tam rusticuli fuerunt, quàm vulgò eos faciunt: si verum est, quod Dionysius & Plutarchus tradiderunt, *Gabius in adolescentia, liberalibus studiis operatos, atque omni eorum liquore perfusos*. Et sane facta atque ordo Romuli, non olent barbariem: minus *Numæ*, *Servii*, aut *Tarquini* regum.

VII. Et si fateor jacuisse pòst, aliquot ætatibus, Romæ doctrinam; donec Græciâ captâ, ab hac caperentur, Longum sit omnes aut plures dicere: M. CATO UTICENSIS, pronepos illius qui Græcos & omne id genus pelli urbe volebat, ita studiis eorum se dedit, ut & in Senatu, objectâ leviter togâ, libros legeret; vir, *cujus nomen rectè factum defendit, quidquid fecit*.
Quid

Quid JULIUS CÆSAR, ille sic acer militiæ, & Martis verè pullus? haud minus Musarum fuit. Scripta ejus id docent, quorum pauca extant, pleraque perierunt; quæ inter ipsos rerum civilium aut militarium æstus jactationesque confecit. Nec in itinere quidem vacuus: sed amanuenssem in vehiculo apud se habens, dictansque aut legens. Itinere Hispaniensi, spatio xxiv. dierum, sive ut alii, septem, poemata composuit, quod inscripsit *Iter*. In ipsa Hispania sub tempus Mundenfis prælii (& quando umquam magis, non dicam occupatus, sed sollicitus? libros duos de *Analogia* confecit, & totidem *Anticipationes*. Mirabitur, qui brevitatem temporis, & occupationes viri noverit: sed non mirabitur, qui vigilantiam & instantiam, quando pleraque hæc & alia, ipsis noctibus, sub pellibus scribebat. Macte divini, & indefessi simul ingenii, vir! cujus & hoc signum, quod solenne tibi *scribere & legere simul, dictare & audire* (verba Plinii sunt) *epistolas vero maximarum rerum quaternas pariter librariis dictare, aut si nihil aliud ageres, septenas*. En aquilam! & quis ad hoc ævi sublime sic volavit?

Nec degeneravit ab eo OCTAVIANUS, judicio filius, postea Augustus, qui *Eloquentiam & liberalia studia*, ait Suetonius, *ab ætate prima cupide & laboriosissime exercuit*. Ipso Mutinensi libello, in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse cottidie legitur. Itaque opera pluscula scripsit, quædam & versibus; à tempore tamen, & ejus invidiæ falce, præsecta. Nec in se modò eruditionem volebat, sed in Administris necessariam censebat, aded, *ut cuidam Legato Consulari, tanquam rudi & indocto, successorem dederit, cujus manu* IX. *pro IPSI scriptum animadvertetur*.

TIBERIUS verò, vel ad culpam utriusque linguæ x. studiis auribusque se dedit. Affectabat enim & rara & obscura, & quæ pauci scirent, scire gloriabatur. Itaque assidui in cohorte ejus Græculi, quos & præmiis honorabat, & quæstionibus exercebat. Hic tamen est Tiberius, cui nemo in calliditate, & firmâ regendi arte, se componat.

Non eo per Imperatores ceteros: nam quis eorum xi. non ferè talis fuit? Usqueadeo, ut M. ANTONINO *Philosophi* cognomen hæserit? quòd supra alios in eo studio deditus esset, Stoicam etiam sectam professus. Et quis tamen vitâ melior, imperio mitior aut felicior dabitur?

Quid

XII.

Quid autem Christiani deinde nostri? de THEODOSIO JUNIORE traditur, eum historias Græcas Latinasque assiduè evolvisse: tam pertinaci in libris studio, ut cum diem militaribus aut civilibus occupationibus daret, noctem iis seponeret. Quin & candelabrum sibi strui adfabre curasse, eo opificio, ut oleum sponte ad lychnum perveniret ac suppeteret: ne vel interPELLARETUR lectio, vel ministri cum vigilante (ô humanitas!) vigiles essent.

XIII.

CAROLI MAGNI amorem & honorem in litteras multa loquuntur. Quid clariùs, quàm, velut vexillo propolito, vocati undique viri docti Lutetiam, in castra quædam litterarum! Felicia castra, quæ tot præclaros non milites, sed duces dedistis & datis, in militia hac togata! Sed illud quoque in *Paulum*, Aquileiensis Ecclesiæ Diaconum eminet, genere nobilem, ingenio litterisq; nobiliorem. His dotibus conciliatus olim *Desiderio* Longobardorum regulo, dum facta erant: postquam ea ad Carolum transissent, huic iisdem causis carus, & inter intimos familiares admixtus. Sed Paulus veteris benivolentiæ & aulæ memor, consilia agitabat liberandi Desiderii, & è finibus exilii educendi: quorum convictus, ipse in exilium, in Diomedis insulas, seponitur. Sed nec illic fidei aut legum satis reverens, rupit transcenditque terminos, & ad *Ragaisum* Beneventi Ducem confugit. Itaque Proceres certatim accusant, damnantque capitis duplicem perfidiam: & in ipsum Ragaisum arma suadentur, frustra, apud mitissimum & litterarum amantissimum regem: quod solum nomen & titulus Paulum servavit, ipsumque cum Paulo Ragaisum ei conciliavit. Impositum modò munus, ut Historias à fine Eutropii scriberet, item seorsim Longobardica, aliaque in profanis aut sacris. O dignum Principem, qui in digniorem hæc conferret!

XIV.

Neque abnuo tenebras deinde fuisse, & nescio quo malo fato barbariem: præsertim in Principum aulis, & privatim modò bonum Doctrina censebatur; an addam, & nunc censi? Tamen velut stellæ interluserunt pauci, ut ROBERTUS rex Neapolitanus; cui litteræ & litterati percarari fuerunt. Ille est qui *Petrarcham*, & poëti & seriis scriptis nobile ingenium, fovit: ille qui *Boccacium* in amoribus habuit. Quid ipsam doctrinam? Vox ejus audita? *Cariore sibi litteras regno esse*, Desipuit, an altè sapuit?

Et

Et quàm similis vox & animus ALFONSI illius magni, in eodem regno fuit? Neque enim semel edixit: *Malle se omnium regnorum* (septem ea numerabat) *jacturam facere, quàm minimam doctrinam*. Et sanè amavit in se, & aliis. & *Laurentium Vallam, Antonium Panormitam, Bartholomæum Faccium, Georgium Trapezuntium, Joannem Aurisperm, Forvianum Pontanum*, & examen deinde juniorum; huic regi debemus. Ille Athenæ in regnis passim, ille Bibliothecas instituit, aut exornavit: nec gratius ei munus offerri poterat, quàm rarior aut electior liber. Quin ipsum *librum apertum* pro insigni usurpabat: significans Scientiam Principibus convenire, ex iis haustam. Et cùm aliquando audiret regem Hispanum dixisse, *Non convenire Principibus litteras*: stomachans subjecit, *Bovis, non hominis, vocem eam esse*. Itaque legit assidue: *Livium & Cæsarem* maxime, nec dies fuit, ut familiares tradiderunt, quin his inversaretur. Idem quod miremur, *Annaei Senecæ* magnus amator: aded ut ipse, suo Marte in Hispanicum sermonem Epistolas verterit, usui suæ gentis. Sed nec sacra lectione abstinebat: gloriatusque est, totum *Vetus & novum testamentum, unà cum Glossis*, decies & quater se perlegisse. Hæc Rex, hæc senex: ubi privati & juvenes estis? Senex, inquam, nam vix ante quinquagesimum annum studia attigit, institutione ejus in adolescente neglecta. Tunc Grammaticam, operâ *Martini* cujusdam didicit: quem ita carum deinceps habuit, ut numquam à latere demiserit. Videor non de Principe, sed litterione aliquo loqui: at ille etiam quantus vir belli domique fuit? quàm magnus, quàm felix rebus gestis? Elogium ei demus, à *Carolo Magno* majorem virtute & fortunâ Principem Europa non habuit: & (mentiri velim) non habebit.

Addamus è Pannonia MATTHIAM CORVINUM xvi.
regem, qui clarissimo militari patre *Joanne Hunniade* natus, nec in eo studio degener, Doctrinæ istud adjunxit. Ferox ad id ævi ea natio, & tota Martis, cultum ingeniorum morumque à Matthia accepit: & quis nescit regum exempla subditos æmulari? Itaque Italos Germanosque, si qui litterarum gloria clarent, evocavit: Bibliothecam instituit in ipsa regia Budæ, rarum thesaurum, & quem cum dolore recordamur Barbaris, cum ipsa Pannonia, obvenisse.

An & mulier his se inferet? inferet meritò Isabella xvii.
Ferdinandi Catholici regis uxor, quæ ad omnia
J. LIPSI *Operum* Tom. IV. Bb alta

alta nata , & verè virilium curarum mulier , etiam Doctrinam unicè amavit. Delectatam semper constat (nescio quâ inclinatione animi) ipso Latinæ linguæ pronuntiatio & sono ; nihil ut libentiùs audiret. Et mox respirans paullisper à gravissimis curis & bellis (revera enim particeps & tori & sceptri erat:) respirans , inquam , statim se ad Grammaticum demisit , eique annum ita assiduam operam dedit ; ut Latina non solum capere , sed vertere ipsa in suum sermonem , posset. Sacris etiam & divinis officiis cum interesset , lapsantes , aut vel in syllaba peccantes sacrificos advertebat , sed & sæpè admonerat.

XVIII. Enimverò nec olim aut nunc Barbari (tam clara utilitas est) ab hoc cultu alieni. Testor MITHRIDATEM illum veterem Ponti Regem , qui variè , & in ipsa Medicina doctus ; hoc profert eximium , tenuisse viginti duas linguas , sic ut omnes subditos, quemque suâ dialecto , promptè & scienter alloqueretur.

XVIII. CHOSROES autem Perfarum Rex , Justiniano & Romanis per suas clades notus , & eloquentiam Græcam adamavit , & Philosophiæ ipsius non limes , sed adyta penetravit. Aristotelem totum percussisse ajunt , Platonis lineas & numeros : sed & ipsa Græcorum opera in suam linguam transfussisse. Hæc ajunt : & demus famam aliquid adstruere : vel conatum ista , nonne magnum in magnis istis regnum?

XX. MAHUMETES etiam Turca me tenet, Sæcundus eo nomine , qui cognationis illustrium virorum facinorumque maximè cupidus , Historias sibi verti in suum sermonem jussit , Græcas Romanasque : & ipsos viros depingi à *Gentile Bellino*, elegantissimo pictore quem ad hanc operam à Venetis exambierat. His ille stimulis , utinam ne ad tam alta , & nobis tristia , animum æmulatione erexisset !

XI. CAROLUM V. de industria totum hoc agmen volo claudere , & simul salutare monitum suggerere. Eum magnitudo statim rerum & imperii , tenerum adhuc à studiis abduxit : etiam amorem tamen & reverentiam non excussit. At quondam cum Genuæ oratorem aliquem audisset Latine dicentem , nec plenè satis cepisset , tristi & ingenuo ore confessum Paullus Jovius

scribit

scribit (is arbiter coràm & testis erat : confessum, inquam , *Dare se nunc puerilis incuria poenas : & præsagum Hadrianum præceptorem fuisse , qui hanc poenitentiam ei prædixisset.* Credimus optime Princeps , quàm multi hodieque tecum , jam grandiores , id est sapientiores , dolent in hoc neglectu ? Cogitent parentes , e-mendent , filiorum & publico bono. Voyeo.

JUSTI LIPSI MONITA ET EXEMPLA POLITICA. LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

DE PRINCIPATU.

Eum præferendum aliis imperiis videri.

QUÆ adhuc dixi, etsi ad Principem aptavi, communia cum aliis sunt, & in omni imperio adhibenda. Hunc formare magis, & propius dirigere incipiam: si tamen prius breviter adstruxero eum, & laudaro. Nam ambigere multos, & differi variè de optima imperii forma olim & nunc scitum est: at nos istum præferimus, & causas distinctè, & velut per titulos libabo. Primum, quia liquet

MON. I. *Antiquissimum hunc esse,*

Homines autem primi, & origini suæ id est Deo proximi, malis artibus fraudibusque nondum corrupti, censendi sunt optima elegisse: elegerat Principatum. In familiis, quod primum imperium, unus fuit. Plures deinde familiæ cognationibus junctæ, unum habuerunt: & ex istis societates, conventus, oppida; unum, donec magna imperia nata, & oppressio cœpit, ab ambitione exorta: & sic quoque ferè unus. Seneca verissimè: *Primimortalium, quique ex his genii Naturam incorrupti sequebantur, eundem habebant, & Ducem & Legem, commissi melioris arbitrio.* Itaque idem alibi: *Natura commenta est regem, quod & ex aliis animalibus licet cognoscere, & ex apibus: quarum regi amplissi-*

Epist. xci.

De Clement.

amplissimum cubile est, medioque & iutissimo loco. Sed quibus aliis animalibus? in parte alibi explicat: *Mutis gregibus aut maxima corpora præsunt, aut vehementissima non præcedit armenta degener taurus: elephantorum gregem excelsissimus ducit.* Idem in ovibus, in avibus, & alio genere congregum animantium, est videre. Est igitur antiquissimus, & sacræ etiam nostræ litteræ ostendunt: in quibus à condito orbe ad diluvium, moderatum in familiis imperium fuit: à Diluvio, ambitio miscuit, & *Nimrodus* Noachi pronepos, imperium in Assyria & finitimis invasit. Hic est, quem profanæ litteræ (ad primorem sillabam allusione) *Ninum* appellant. Sed addo etiam,

Epist. xci.

MON. II. *Communissimum hunc esse.*

Neque olim tantum, sed & nunc plurimo orbis sic notari. Olim quidem, Sacra dicunt, ubi Judæi regem poscentes sic audiuntur: *Constitu nobis regem, sicut & UNIVERSÆ habent nationes.* Sed & in Italia, primi illi Romani (apud Livium) *in variis voluntatibus, regem tamen OMNES volebant.* Etsi postea mutarunt, & ad optimatum statum iverunt: quid ita? naturali hac sæpè mutatione, ut à rege in tyrannum, à tyranno ad optimates aut populum Respublica eat: iterumque ab istis ad tyrannum, & regem. Fastidio & odio hoc fit, non principatus, sed Principis alicujus malè eo usi. Ceterum & vetus hic orbis Principes ferè ubique habuit, in Asia, Africa, Europa (pauca loca, neque diu excipias:) & novus item repertus, sic est, aut fuit. Argumentum, optimum usu & ratione esse, quod tam diu, & tam multis placuit: atque, ut dixi, ab ipsa natura. Sanè rationem si excutimus, eam videbis hinc stare, ab his causis. Primò dicimus,

1. Reg. cap. vii.

Lib. i.

MON. III. *Iustitiam magis in eo exerceri.*

At Justitiæ fruendæ causa imperia primùm sunt reperta. Ea igitur magis in Principatu floret, vigetque: nec sunt noxæ aut corruptelæ, quæ in aliis illis formis. Vide. Rex aut ipse jus dicit (olim & * nuper etiam factum:) aut qui dicant, eligit & designat. Si ipse, supra metum aut gratiam est, magis avaritiam: & nihil istis, quæ præstringere oculos judicantium solent, donat. Si alii; sunt tamen ab ipso, & curâ eligit, & electis jam superest & intendit. Non sunt iis sic

* Vide hoc libro, x. ci

libera judicia , ut non iudicium hujus metuant ; & siquid scelerius patrent , poenam . In alio statu quid simile ? Si ad optimates is ; factio , & agnati , & amici occurrent , & alternis inter se jus aut injuriam gratificantes . Si ad populum ; magis peccabitur , & irâ aut affectu damnatos passim videbis , aut dimissos . Ad Athenienses aut Romanos leviter transi : ostracismi optimorum sunt , & exilia , & multæ . Contra , pessimis honores habiti , & judiciis per vim aut manum etiam erepti . Quid de corruptelis dicam ? hic regnant . Secundò .

MON. IV. *Tranquillitatem & concordiam coli.*

Quod optimum aut optatissimum in Societate est , vivere quietos , à vi & injuria tutos . Metus vel auctoritas hoc facit Principis , quem unum omnes respiciunt : qui unus omnia potest : & jus vitæ necisque habet . Itaque meritò animi magis domiti & fracti sunt , & colla ad jugum inclinant . Non sic inter plures dominos : quorum potentia sparsa est , & idè minor , ut flumen in plures rivos diductum . Alius alium respicit ; patronum contra hunc aut illum habet : & addo , quòd nec cœrcitio severa aut libera , quia in suffragiis aut comitiis , popularium opera egent . Itaque connivent & indulgent , gratiam singulorum quærunt . Ita minuitur Auctoritas : & quod sequitur , Reverentia aut metus , vinculum obedientiæ & quietis . Parte alterâ nimis tranquilli , quia ad rempublicam sæpè avocantur , sunt comitia , sunt leges : & suffragia sua habent . In iis deinde ambitio & factio intervenit : quid præterea ? seditio sæpè , & turbæ , atque etiam pugnæ . Ut mare rarò quietum est , ventos plurimùm , & sæpè procellas habet : sic respublica , ubi comitorum potestas . Noster Tacitus rem tetigit : *Suspectum Senatus Populique imperium ; ob CERTAMINA potentium , & AVARITIAM magistratum* . En duas assiduas ibi Pestes : *Certamina* & factiones , & exitum sive exitium , Civilia deinde bella : *Avaritiam* , & sunt nundinationes , rapinæ , corruptelæ , in magistratibus , in provinciis , in judiciis . Tertiò , & universè dico ,

s. Annal.

MON.

MON. V. *Modum regendi tutiorem , melioremque esse.*

Princeps diutius imperat , unus & idem semper manet : itaque & discit magis assiduo ipso usu , & rem etiam , ut propriam , cordi habet. Aliter in magistratibus , qui mutantur. Sunt ferè annui : id est , abeunt imperio , cum discere imperare cœperunt. Sed neque intentio eadem aut cura est , in brevi & alieno imperio. Tradunt enim ignotis , aut invisis sæpè successoribus : satis habent quomodocumque defungi , in posterum securitate. At princeps non se solum cogitat , sed heredes. Deinde , arcana consilia aut litteræ sæpè interveniunt in gubernando : cum vicinis Principibus consilia aut pactiones , quas nolint intempestive vulgari. Quod secretum hic inter plures erit ? quis libere accedet , aut tuto credet ? Hæc in Principatu cessant , & aut unus ipse tractat ; aut fidi ministrorum , quibus committit. Quid etiam de secreta corruptela dicam , crebra inter plures ? Unus aliquis emi contra rempublicam potest , & sana consilia aut evertere aut impedire. Athenis suis quàm hoc factum Demosthenes conqueritur , à callido Philippo ! & *hunc esse scopulum* (ita loquitur) *ad quem res adhærescant.* Quid Romæ ? idem : & Tribunus aliquis emptus res turbabit , & hunc aut illum super capita civium imponebat. Poëta ingeniosè ,

Mutatusque fuit momentum Curio rerum.

Ita , unus Curio à Cæsare corruptus , Cæsarem Pompejo antetulit , reipublicæ & libertati finem dedit. Quartò denique dicimus ,

MON. VI. *Maximè hanc imperii formam diurnare.*

An non faciat , cum à Natura maximè & Ratione sit ? Deus favet & tutor est ; unus ille rector , unus. Vide Status alios , pauci ævum tulerunt , quantumvis legibus bonis & institutis : excipio parvas quasdam reipublicas , & validiorum tuitione aut amicitia firmas. Sparta , quâ nihil videbatur moribus aut viris melius , vix quingentos annos tenuit libertatem. Athenæ sæpè mutarunt , & oppressæ iterum caput extulerunt : sed turbidæ semper in metu , aut potentioribus obnoxia. Roma quadraginta paullo plus annos liberum illum statum servavit. Quid ista ad Principatus ? Ille Assyriorum , ut à vetustissimo ordiatur ; *mille ducentos quadraginta annos* stetit : sive ut alii largius ,

mille trecentos. Ita enim vel Historici , vel Chronici scriptores , consensu tradiderunt : nec Appiano ubi mens fuerit , ego scio , qui initio operis scribit, nec *Affyrionum, Medorum, Persarum tria regna simul congesta, æquare illud spatium ævi potuisse, quod in Romano imperio ad suum tempus esset.* Profecto fallitur, nec excuses, nam à Roma condita ad Hadriani ævum *nongenti* circiter anni sunt , & sic ipse supputat : quantò plures, ut dixi, in solis Affyriis? Jam Medi *ducentos sexaginta* ferè annos vindicant : Persæ *ducentos triginta tres.* Quamquam de Persis , mirum & notabile , haud diu ab Alexandro iterùm revixisse , & vires regnumque recepisse, duce Arsace quodam (unde *Arsacida*) sub bellum Punicum primum , sive annum urbis D. III. Sed quia tamen initium asserendi à *Parthis* fuit , inde Romani atque alii , Parthorum hoc regnum appellarunt: reverà tamen in eisdem ferè gentibus & finibus, mansitque ad *Alexandrum Mammææ* filium , per annos circiter cccc. LXXX. Tum iterùm nomen *Persarum* surrexit, duce *Artaxerxe* quodam, qui *Artabanum* demovit & sustulit , ultimum Parthorum Regum. Exinde autem ad hoc ævi (diuturnitatem agnosce , & mirare) Persæ vivunt & regnant , etsi graviter ab *Heraclio* Imp. confusi , postea à *Tamer lanco* , & nuper ab utroque *Selymo* Turcarum , avo & nepote : sed vivunt. Quid de *Ægyptiorum* olim regibus dicam ? millia plura annorum numerant , ad ultimam Cleopatram. Quid hodie de *Sin-arum*? iidem millia : & à *Vitæo* , qui primus fuit , ad *Bonogum* , qui nuper imperitabat , reges in serie continuâ habent *ducentos quadraginta tres.* Rarum exemplum : neque in nostra Europa reperiendum. Tamen & in eâ Principatus longævi. Gallorum regnum potens & florens, à *Faramundo* primo rege usque ad *Henricum* IV. qui tunc feliciter regnat , computat *sexaginta tres* reges ; idque per annos c. c. xc. At in Hispania Gothorum reges ab anno Christi cccviii. ad *Rodericum* & Maurorum invasionem numerantur *triginta novem.* Et sanguis quidem ille, sed non regnum defecit : suscepitque *Pelagius* anno Christi dccxii. à quo perpetua serie, nec interruptâ, ad *Philippum* hunc III. sunt reges *quadraginta octo.* Alia exempla in minoribus Principibus liceat dicere : omitto , sicut & respublicas minores. Sola *Veneta* est , quæ ævum *millenarium* jactet : felix fati , sed & legum atque institutorum felix , quibus velut vinculis firmata est adhuc contra lapsum. Maneat, floreat, favemus & vovemus.

CAPUT II.

In eo Virus Faminis præferendos, & has vix feliciter imperare.

PRINCIPATUS igitur optimus, & cum Solone,
Εὐδαίμων πολίτης ἐστὶν ἐνὸς καὶ οὐκ ὁ ἀκρίβης;

Felix urbs, quæ jussa unius Principis audit.

sed quis ille Princeps esse debet, unius & melioris, an & alterius sexus? Utrunque argumenta & exempla sunt: sed magis pro nobis. Vir ad virtutem, ad regimen natus: animo, corpore, voce, visu robustior, & quem magis vereare, aut venerere. In fœmina omnia levia, mollia; quæ amorem, non reverentiam creent. A natura ipsa timidæ magis sunt, quàm timendæ: non igitur hic Auctoritas. Jam in viro prudentia & constantia: in illis calliditas aut argutiæ, imbecillitas deinde judicii, & in decretis sensibusque Euripus. Septies in die mutant. Rard etiam altum aut honestum spirant: sunt in vanis aut vilibus curis: non ergo ad sceptrum & publicum decus idoneæ. Duæ etiam virtutes Principum primæ, Justitia & Fides, firmiter vix sunt in istis. Non prior, quia inclinant facilè & miserantur: facillime & gratiæ aut affectui obsecundant. Non altera, quia mobiles ingenio sunt, & mutant ut ventus. Ne Clementia quidem sit, quæ putetur: & benignior ille vultus; nescio, quomodo, sævum sæpè animum & vindicem celat. Quid de lascivia aut luxu dicam? utrique vitio opportunas scimus, & pudorem atque opes prodigere: præsertim cum sui juris ac spontis, frænum non habent quod adstringat. O quale regnum, ubi *Cleopatra* aliqua, *Mesalina*, aut *Ioanna Neapolitana* imperat? Neque sine causâ Sacræ litteræ inter pessima comminantur: *Fæminarum imperiis subiectum iri*. Sed parte tamen altera, exempla nos redarguant, itemque instituta gentium. Nam & alibi succedunt in regna, & feliciter atque industriè administrarunt: cui rei utrique lubet Exempla ex Historiis dare, ac primùm

Muliebris imperii infelicitis.

LAODICE *Ariarathis* Cappadocum regis, cùm marito mortuo in regni administratione esset, quas clades, in mediâ pace dedit? Sæviit passim in Proceres,
 Bb 5 & in

& in vulgus : parùm est , sæviit in liberos , & suum sanguinem & (ò sancta pietas !) sex ex se natos veneno omnes sustulit : quâ causâ ? tantum , ut diuturnior in imperio esset . Unus parvulus fato evasit Medéam illam : quem populus mox ad regnum sustulit , illâ prius communibus votis & suffragiis extinctâ , sed quid ? unâ & simplici morte extinctâ , quæ toties parricida , tot culleos meruisset ,

II. Tale olim , & vetustius , in Sacris litteris , malum nomen *ATHALIA* , quæ Josepho est *Getholia* . Ea cum filius *Ochozias* per invidias interfectus esset , invasit ipsa regnum , & nepotes ex eo , & totum semen regium sustulit : connivente in sex annos divinâ Nemese , donec *Joas* à muliercula cædi subductus & servatus , & jam adultior , regnum , & tot agnatos , vindicavit , belluâ illâ occisâ . Nam quid fæminam dicam , supra omnes feras immanem & sævam ?

III. Tragicum aulæum complicemus , scenicum siparium aperiamus : & lasciviam pro lævitia magis demus . *CLEOPATRA* in theatrum veniat , à parvula ad nequitias , libidines , & luxum facta . Tirocinium fuit in *Julio Cæsare* , qui cum Alexandriæ obsideretur ; illa velut fati præfaga , fratrem *Ptolomæum* , & potiores (uti videbantur) partes deseruit , ad Cæsarem translata . Verè , inquam , translata , nam & hunc astum ad fallendum , & tutò transeundum , cogitavit . Portæ servabantur , atque exitus : illa *Apollodorum* quemdam inducit , culcitâ se involvere & adstringere , ut farcinam : ac sic in regiam , ubi Cæsar , deferre . Factum est , deponitur ante pedes ejus : & ecce soluta emergit *Venus* , non è mari , sed è culcita : & culcitellam mox se Cæsari substernit . Nam ille , etsi in medio actu & æstu etiam rerum , tamen & ingenio illo , & mox formâ ac lepore captus , adamavit ; & pretium libidinum adolescentula necem fratris , & regnum Ægypti , tulit . Hoc , ut dixi , tirocinium fuit : fallor ? an virginem prætextam jam in amoribus *Cn. Pompeji* filii paullo ante posuerat ? quod credere nos *Plutarchus* , bonus auctor , jubet . Credo tum , cum missus ille à patre in Ægyptum , ad arceiendam classẽ & auxilia fuit . Sed hæc puella peccavit : quid jam mulier ? flagitia , cum ætate , magis adulta . Post pugnam illam *Philippensem* , *M. Antonius* & *Octavianus* partiti inter se sunt operas , ut alter in Italiam rediret , & veteranos in agris disponderet : alter in Asiam & Orientem

tem iret, pecuniæ undique corrogandæ. M. Antonio istud evenit, qui dum reges, tetrarchas, urbes, omnia excutit, & colligit: visum & de Ægypto cogitare, illâ divite, & quæ offendisse videbatur, non semel auxiliis adversæ parti submissis. Nam ipsa Cleopatra *Cassio* suppetiata dicebatur. Itaque, etsi succinctus jam ad Parthicum bellum, tamen *Q. Dellium* Senatorem ad eam mittit, & questum simul & denunciatum, uti in Ciliciam sibi occurreret ad dicendam causam. Ah miser! ad causæ dictionem evocas, tuam mox dominam & arbitram, & apud quam fatalem servies servitutem! Dellius venit, sæminam videt, & homo sagax quid futurum prævidet: quippe & hujus Veneres, & simul obnoxium talibus Antonium notat. Itaque captare jamnunc hujus gratiam, audacter mone-re ad Antonium iret: mite & venustum ingenium reperturam. Persuasit, & conscia formæ erat: ac pro ea, & spe quam agitabat, cultum & comitatum iumpsit. Cydno fluvio subvehi se molliter jussit, navi auratâ, remigio argentato, velis purpureis, ad modulus tibicinum & citharædorum. Ipsa recumbebat sub cælo aureo, gemmis distincto: pueri formosuli, habitu Cupidinum adstabant & ministrabant; quidam ventulum ei facientes. Virgines & ancillæ, instar nympharum, per foros & tabulata navis disponebantur. Ad ripam utramque frequentes ab obviis, & visoribus, aræ & odores. Quid verbis opus? passim voces (& res ita erat) *Venerem ad Bacchum venire commessatum*. Jam propinqua Antonio erat, & ille, magnitudinis scilicet Romanæ retinens, pro tribunali etiam sedere, atque eam expectare: quid nisi supplicem & excusaturam? At vide fiduciam, rectâ in hospitium abit. & Antonius, ab omni cœtu destitutus, relinquitur solus. Itaque submittit paul-lum falces, & ad cœnam eam invitat. Recusat & excusat: quid jam Antonius? malè sumptam personam abjicit, & prior atque ultrò ad eam venit. Cænat ibi, edit & bibit amorem: quem illa non tam vultu, ut ajunt, quàm verbis & ingenio inspi-rabat, quæ utraque tam mirifica possidebat, ut semel audita caperet & devinciret. Argumentum fanè ingenii, quod varias linguas docta, Hebræum, Græcum, Arabicum, Æthiopicum, Parthicum sermonem efferret, scito & nativo cujusque sonc. Hem M. Antoni quid facis? ictus, es habes: & omissò bello omni aliam militiam militas, & cum tua rea in Ægyptum, id est in casses & carceres ejus ultrò abis. Ibi quæ deliciæ,
luxus,

luxus, convivia ? Non *Fulvia* tua abstrahit, mori in angore & æmulatione adacta, non postea *Octavia*, nova uxor : hæres, peris, ipsa tecum, & cum utroque (infelicis fæminei regni exitus) ipsa *Ægyptus*.

- IV. Quid MESSALLINA in Romanis ? illa sævitix, avaritix, impudicitix, impudentix, omnium flagitiorum (fas sit in illa sordida tali verbo uti) cloaca. Hæc uxor erat *Claudii* Imperatoris ; nomine quidem, sed quem ipsa & liberti, ut elephantum parvus æthiops, regebant. Itaque jure hanc pono inter imperantium exempla. Omitto cædes tot nobilium, quas patravit, tot exilia & fugas : in libidine non credo ab ævo tale monstrum fuisse. Cottidie adulteria, novæ conditiones & admissarii : nec clàm, sed in ipso Palatio, coram matronis & viris, quasi infamia delectaret, Veneriatur. Quin noctu, veste tecta, & Messalinam dissimulans, ad publicum lupanar ire solita, prostare inter infelices illas victimas, cellam suam & titulum habere, accipere æra & poscere, & explere libidinem nec satiari. Quid etiam ? marito ipsi illudere, & hunc adigere non testem flagitiorum, sed exactorem. Vide, erat *Mneſter* quidam, nobilis Pantomimus, in quo ardere mulier cœpit : & pro sua verecundia, sollicitare ipsa, & poscere. Ille subduxit, & renuit, Principem reveritus ; sive etiam veritus, ne torum ejus non impunè macularet. Mulier ad hoc ridere, & *Quid ais ?* inquit, *si ipse Claudius meus jubeat, parebis ?* Incrediblem videbantur : fiunt. It ad maritum ; persuadet illi stipiti, ut Mneſterem vocet, & jubeat, in omnibus dicto sibi audientem esse. Factum est : & mox histrio liberè, quasi jussu domini, res domini egit. Estne quod supra etiam possit ? mulier repperit. Vulgaria adhuc hæc probra videbantur, novum excogitat, & cui post factum vix sit fides. Erat *C. Silius* Romanæ juventutis pulcherrimus, hunc allicit, fruitur, & palàm in amoribus habet. Præmium etiam eorum, facit Consulem, opes & decora Aulæ ad eum transfert : & jam colebatur velut alter Princeps. Non est satis : oportet languentis voluptatis novum aliquod esse condimentum. Itaque hoc addidit, ut maritum eum palam caperet : vivo marito ? vivo : Principe ? Principe. Nec longiùs differtur, quam dum maritus Hostiam iret, & quasi de compacto paulum secederet, tum nuptiæ, & nuptialis tota pompa : flos Senatorum & Equitum adsunt, mensæ apparan-
tur lectulus Genialis sternitur, auspices adhibentur, alia

alia sollennia : quin & in mariti gremio nova nupta recumbit , oscula , complexus , & reliqua licentiæ conjugalis. Dum scribo, stupeo : & adhuc etiam Claudius , nec excitabatur , nisi liberti , & in quorum manu res erant , metu mutationis , eum commovissent. Itaque tandem finis fabulæ impositus, venit Romanam , tollit æmulum , & mox conjugem : nec id quoque , sine astu liberti.

Consortem an non liceat addere FAUSTINAM , & hanc etiam Romani Principis conjugem ? Agebat in matrimonio M. ANTONINI *Philosophi* cognomento , optimi non Principum solum , sed virorum. Infelicem tantum hac fœda labe ! quia & hæc libidinum sic promiscua & vilis erat , ut vulgo se vulgaret : in balneis , in arenis , & Xystis , ubi homines nudabantur , legere conditiones solita , & benè vasatos adnotare. Atqui non imperavit inquires. Dedit qui imperaret *Commodum* , non falsa opinione , gladiatore genitum : & hic rem Romanam perdidit , ab ille matre.

In Galliam transeo, ubi reginam video FREDEGUNDIM , nec scio an scelestius aliquid Sol vidit. Ea diu pellex duarum reginarum , *Chilperici* regis Galliæ uxorum : alteram *Andoveram* , ut pelleretur , effecit ; alteram *Galsuindam* , per insidias curavit occidi. Ita totum Chilpericum , & sola jam possidens , legitimam uxorem & reginam egit : sed , pro ingenio , parùm fidam. Nam cum *Landrico* magistro equitum furtim consueverat : & res marito casu quodam detecta fuit. Ibat venatum , & uxorem conspiciens , quæ capillum comebat , & lotum siccabat in sole , accedit tacitus , & per lulum à tergo virga percutit. Illa suspicata amatorem suum esse , & nomine compellans. *Quid agis mi Landrice ?* inquit : *quin si vires , adversam me , non aversam pète.* Confessio flagitii erat : & cum dicto se obvertit , plura etiam dictura ; sed attonita maritum videt , & fileat. Etiam ille , & porrò venatum , ut instituerat , pergit : iram coquens , & vindictam , ut res erat , meditans. Sed prævenit mulier , & Landrico suo vocato : *Perimus uterque* , inquit , *incautâ meâ voce* : & rem narrat , additque : *Quid stupes ? virum ostende : patiendum , aut patrandum est Scelus.* Landricus suo metu , & illo stimulo excitatus , rem suscepit : deligit duos è fidissimis , qui Chilpericum ferâ nocte è venatu redeuntem , turbæ mixti , ferro invadunt , & singuli singulis ictibus conficiunt. Clamor est ab ignaris , & consciis : atque isti , quasi externæ insidiæ essent ,

essent, *in silvas* vocem tollunt, eoque se proripuisse paricidas: Ita auctores celantur: & felix Fredegundis ad alia scelera animam adjicit, infensa inprimis *Prætextato* Rhotomagensium antistiti, non ob noxam aliquam, sed viri eximiam virtutem, itaque lætissimo die paschatis, cum in frequenti templo sacra perageret, non Deum non homines verita, percutiendum curavit letali quidem vulnere, sed cui aliquandiu supervixit. Mæsta eo ipso, venit visere, sive ut exploraret, sive ut oculos in ejus angore pasceret: atque ibi bellè, ut putabat, dissimulans, questus & iram miscuit, quod in tali die & loco, in talem virum patratum esset facinus, & auctor lateret. Sed *Prætextatus* vicina morte liberior: *Minimè*, inquit, *latet, & testor me ejus scelere percussum, quæ reges occidit.* Bene ille de regibus, nam præter maritum suum, etiam fratrem ejus sustulerat *Sigibertum*, Mediomatricum (ut tunc divisio erat) regem. Sustulerat autem scelerato astu, immixtis duobus percussoribus: quos, cum facinus executi essent, illico jussit interfici: ut vocem cum vita amitterent, & in tuto auctor agitare. Ita justitiæ victrix, si non famæ, egit: & paullò post *Childebertum* etiam regem, prælio prius victum, cui ipsa interfuit stans in prima acie, veneno tolli cum uxore, eodem utrumque die curavit. Quot palmas una mulier meruit? habeat: & siccâ etiam suaque morte abeat, Providentia apud imperitos laborante.

- VII. Fastidio ejusmodi narrationum: nam quis modus sit, si velim persequi? Ecce in uno Neopolitano regno duæ JOANNÆ, ævo suppres, in nequitia compares: quarum flagitia atque etiam scelera (nam & hæc mixta semper adulteriis) Annales texam, si velim recensere. Et propero magis ad alia exempla: neque enim desunt ea

Muliebris imperii boni & felicitis.

- I. PHILE uxor *Demetrii* regis, filia *Antipatri*, illius qui Macedoniam & Græciam vivo mortuoque Alexandro gubernavit. Hæc jam tunc puella, & in annis teneris, nativâ quadam potentia sic visa excellere, ut ipse pater consilia ab ea peteret, & audiret. Pater, ille senex, ille usu & tractatione rerum sic peritus. Quid *Demetrius*, cum jam uxor ejus esset? erat ipse vario ingenio, & vitiis propior: sed mirâ temperie hæc maritum flectebat, ne dicam, regebat: calumnias supprimebat,

primebat, iras mitigabat, iusta & honesta infercebat. Jam populi verè mater, tenuiorum filias dotibus datis elocabat; afflictos à fortuna relevabat, bonos provehebat: quid apud ipsos milites? salvò pudore fæmineo, & iis se mittere: alloquebatur, erigebat, tantà auctoritate vel gratiâ, ut sola tumultuantes represserit, & in seditionem lapsos revocarit. Quæ fides deinde & amor in ipsum maritum? cùm victus à *Pyrro* rege esset, castris ac regno exutus: vivere non ultrà sustinuit, & morte spontaneâ invidiam fortunæ fecit.

Ævo, non animo, inferior *ZENOBI* Palmyrenorum regina. Hæc stirpem & sanguinem à *Ptolomæis*, & ipsa *Cleopatra*, sed non mores (dii boni, quam aberat!) ducebat. Uxor erat *Odenati*, fortissimi viri & qui ad imperium Romanum ausus adspirare. Illo vivo, iisdem cum eo exercitiis, in venatu, in montibus, in silvis, in ipsa militia uti. Amans ejus utique, sed ob matrimonii finem, liberos, quos ut concepisset, tangi à marito mox abnuebat. In aliis virtutibus, scientiæ etiam avida; & historiæ Orientalis ita perita, ut ipsa eam suo stilo in compendium redegerit, usui posterorum. Nec Græci Latinique sermonis, aut rerum, ignara fuit. Formâ autem corporis egregiâ, oculis *supra modum vigentibus* (verba *Pollionis* dato) & *nigris*; *tanto candore in dentibus*, *ut margaritas eam plerique habere putarent, non dentes*. *Vox præterea clara & virilis*. Cum his dotibus, ut dixi, nupta, & forti quidam viro, etsi haud felici. Nam *Gallieno* illo ignavo Imperatore, cùm decus omne imperii labaret, aut rueret: ipse *Perfidem* & *Orientem* invasit, quasi *Vaslerianum* captum, & Romanam ignominiam vindicaturus. Res magnas gerit: adeò, ut ipse *Gallienus* consortem imperii sumpserit, & ultrò Augustum declararit. Nec diu in hoc honore, insidiis *Mæonii* confobri-
ni sui vitam & potestatem amisit, aut hanc potius transmisit. Nam *Zenobia* illa uxor, laborum & victoriarum antè particeps (assiduè enim comitari maritum, ipsa etiam sub armis, solita) imperium suscepit fortiter, & gessit. Bella cum Romanis, & *Aureliano* Principe habuit: *Ægyptum* invasit, & victo ac cæso ejus præside *Probo*, occupavit. Denique *Aurelianus*, sed ægrè, fregit, non enim profectò vicit: imò velut tacito pacto, passâ in triumpho se duci, sed ut vitam & dignitatem in parte fervaret, atque adeò sunt, qui filiam ejus Imperatori dicant nuptiis junctam: imò & stirpem ejus diu post Romæ, inter illustres familias floruisse.

Hæc

- III. Hæc militaris fæmina : pacatius exemplum PULCHERIA dabit. Ea *Theodosii* junioris soror, vitam & virginitatem Christo devovit : paullo majore natu, quàm ille, qui septuennis ferè à patre *Arcadio* relictus, hanc habuit morum & institutionis magistram. Atque aded jam grandiore illo, adhæsit, & curas imperii participavit : salubriter omnia, & piè, modesteque disponens. Et verò quamdiu habenas tenuit, felix imperii & rectus cursus : postquam invidiâ aliorum, & calumniis Enochorum (*Chrysaphii* præsertim) submota est, & loco pulsa : contulit ea se in *Hebdomon*, locum Byzantio suburbanum, atque ibi summâ pietate & quiete victitabat. Donec post annos septem, fraude calumniatorum agnitâ, & imperio undique concusso, fulcrum iterum rebus labentibus adsumitur, aut reparatio jam lapsis. Fit utrumque : & restituit pleraque omnia, aut tuetur. Specimen animi ejus & prudentiæ hoc esto. Fratrem *Theodosium* videbat, & dolebat, temerè libellis sæpè subscribere, & nec lectis : aliena commendatione aut fide, ut fit, nixum. Dolum bonum hunc repperit, ad emendandum, concepit enim & ipsa libellum, atque obtulit : quo *Eudociam* ejus conjugem petebat mancipari sibi in servitutem. Capit & subscribit statim : quidni in sororis petitione ? atque illa, scænæ instruendæ caussa, apud se aliquandiu habet. Miranti, & evocanti, negat missuram, & suam eam, uti quæ OPTIMO MAXIMOQUE jure, esse. Profert manum & subscriptionem, confuso jam illi, nescio an emendando. Reverà enim secors ingenium fuit, & alter *Claudius*, in fæminarum aut effæminatorum (Eunuchos intelligo) potestate. Mortuo autem illo, & sine liberis, re celatâ, *Marcianum* evocat, vitâ & bello bonum, & ad imperium producit. Quoque magis commendaret, nuptias suas ei donat : sed titulo tenuis : stipulata, ne sacrata Deo virginitas libaretur. Rexit cum illo annos aliquot, mirificè à nostræ religionis apicibus, *Leone* Pontifice, *Hilario* Episcopo, aliisque, laudata. Vixit annos circiter LVI.

- IV. Similem non enim parem undique, ei jungo *Isabella* *Ferdinandi* conjugem, Hispâniarum regionem. Parem ? in quibusdam superiorem, & solâ fortasse virginitate cedamus. Hæc, si pietatem spectas, in sacrorum cultu mirifica, & assidua : nullâ occupatione aut delectatione demoveri ; horas suas Canonicas (ut loquimur) sacerdotali exemplo cottidie lege-

re:

que id suis aut suarum ferè manibus , cùm & ipsa acupingeret aulæ aut vestes , aut à familiaribus puellis pingi texique juberet. Jam reliquæ virtutes instructæ huic fundamento , casta , sicut nec rumor de eâ mentiretur ; & maritum pariter eò ducens , pellices , amicas , & id genus callidè scrutata , & ab Aula amolita. Frugalis adèd , ut in omni vitâ nec vinum libarit : quæ virtus fomes , ut scimus , est castitatis , & modestæ gravitatis. Quam sanè habuit , exosa mimos , scænicos , ludiones , & totum hoc levitatis instrumentum , & nec privatim aut publicè audire sustinens , vel spectare. Eorum vicem , viros graves , matronas serias apud se habere : item pueros aut puellas nobiles , & utrosque , pro sexu , artibus studiisque informare. Aula illa , nil nisi palæstra honoris & virtutis erat. Itaque insignes viri , etiam militia , ex ea prodierunt : & magnum illum *Consalvum* , cui regnum Neapolitanum Hispania debet , hæc refert expensum. Matrona ipsa civilium rerum gnara , bellicarum nec ignara. Quid magni in regno sine illa ; imò nisi per illam ferè , gestum est ? Rex maritus & consiliarii , usu edocti peritiam ejus & felicitatem in sententiis , quæ edicebat pro oraculis (nec id per adulationem) amplecti. Illa factionibus , latrociniiis , infestum regnum purgavit , & pacavit : illa justitiam restituit , potentiorum injuriis exsulantem. Et quid alia commemorem ? quàm in gravia animadverterit , argumentum esto : quod nec alex aut tesseræ ludum toleravit , & edicto vetitum sic repressit (etsi prona eò gens est) ut nec furtim & in angulis luderent , soliti in cauponis , viis , angiportis. Jam verò & militiæ non consilio tantum , sed opera intervénit : modesta quædam *Zenobia* : & bellum Lusitanicum , absente marito confecit ; & Maurico sive Granatensi , quod plures annos traxit , pluries interfuit , & summam manum præsens cum marito imposuit. Magni ad omnia animi , & res spesque magnas complexa , itaque Navarræ regnum consiliis ejus junctum : Canariæ insulæ occupatæ , & infestæ ; ipse Novus orbis , Naturæ occultior pars , per eam relictus & subiectus. Nam maritus , cetera vir egregius , restrictior aut timidior erat , retinere sua melior , quam augere. Hæc dilatabat , & cùm *Christophorum Columbum* diu rex duxisset , & ad extremum destituisset : bono genio stimulante ad ipsam Reginam venit , conatus suos & perficiendi vias exposuit , & instrumenta , id est naves , viros , arma ab hac impetravit. Salve , salve heroïna , priscis par aut major : & in qua jure

J. L. PISI *Operum Tom. IV.* Cc clau-

claudam exempla fœminei boni imperii , quid enim tale addam ?

C A P U T III.

D E E L E C T I O N E .

Quæ commendare eam , quæ abjicere possint.

VIRI igitur potius imperent , & soli. Sed quomodo ? Electione , an Successione admoti ? Electio antiquior videtur , & heroicis illis temporibus vix aliter factum ; & Principatus pace aut bello , virtutis aut roboris prærogativâ assignati *Natura enim est* , ait Seneca , *deteriora potioribus submittere*. Itaque Brailienses quidam , cùm ad *Carolus IX.* Galliæ regem Rothomagum deducti venissent , valdè mirabantur , *Quomodo validi illi & proceri viri* (Helvetios intelligebant) *parent parvo & tenello regi*. Nimirum pro suo more , & sensu indicantes : satis lævè , quali a solâ corporis magnitudine præstantia esset. Sunt etiam rationes , quæ commendare Electionem videantur. Prima , quod optimi & aptissimi per eam capi ; non item à Successione possint , in qua quoscumque genitos admitti. Item , quod justâ ætate capi , & idoneâ jam regere : aliter in Successione , ubi pueri sæpè aut infantes jus sumunt. Deinde , quod regnum ita moderatius videatur , cùm nec innutriti sunt potentia , & ex ea superbix ; & quod neque proprium habeant , ab aliis acceptum , ad alios transmittendum. Eò minùs intendunt imperium , aut subditos opprimunt : in quem enim post usum ? Aperitur & virtutibus campus : & multi ad eas adspiciunt , vel spe Principatus. Hæc & talia Aristotelem mo verint , ut Carthaginenses laudaret hoc nomine , & Spartiatis præferret , qui stirpe reges legebant. Sunt & hodie , aut nuper fuerunt inter Christianos , electi reges : hodie quidem Poloniæ , nuper Bohemiæ , Daniæque. Ista pro electione , plura in eam possunt. Primum quod dicitur , veterem esse : fatemur , sed usus illis rudibus subjecit , hîc & alibi , meliora. Additur , optimos sic posse eligi : & verum est , sed etiamne eligi ? si rem & experimenta vides , sæpè falsum. Rara electio , quæ sine privato cujusque affectu aut respectu fiat : nec reipublicæ utilissimum , sed suæ legunt. Quæ-
runt opportunos , ut omittam , pecuniam & corrupte-
las

las suffragia sæpè trahere, & rem geri promissis donitq; . Atque ea nec fortasse meliore aliquo sæculo excludas : sicut nullo, odium aut amorem. Nicetas Choniates in hac re prudenter judicat , ubi res *Alexii* Imp. Græcānicinarrat: qui fato vicinus, & sine liberis, de eligendo successore cum suis agitabat. Scribit: *Igitur alii atq; alii variè non inabantur, sed omnes qui sibi opportuni aut utiles essent, nominabant. De eo autem eligendo, qui optimè & ex usu publico imperaret, nulli cura aut cogitatio erat.* Verissima dicit , & usu probata ac probanda. Jam quod tertio inquirunt, justæ ætatis, & maturæ imperio, sic eligi : ita habet, & commodum est. Sed enim illud adhæret incommodi, quod regnum interea vacat, nec possessorem habet. Quod si quis considerat, majus malum est , & plura sæpè daturum, quàm imbecilla in imperio ætas. Sanè ubi interregnum est, justitia & leges silent, licentia & vis valent : atque id sæpè hebdomadas, menses, annos manet. Quæ interea confusio, aut scelera sunt? quæ ambitio & prensatio? per quas fraudes, & artes? Germaniam vide, ubi Imperator demortuus : boni omnes in præsentī & futuro sunt metu. Ipsa Roma nunc, in sacrorum Pontifice, hæc mala est cū sentit. Quid deinde in eligentium dissensu? dissidia, & bella. Quæ nec inter paucos electores semper effugias : appello ad illos Imperii Septemvirates. Appello ad ipsam iterum Romam : & cum noxa religionis, & pænè dicam probro, audiimus legimusque, plures uno tempore Pontifices, à tali causā, se gessisse. Nota mihi istud, & incertum illud fluctuantque in successione : magna ratio & efficax est, ad totam Electionem repudiandam. Jam quartum erat, Moderatius ita fore regnum. Non abnuam : sed addam, solutius etiam, & minore curā administrandum. Ut quid enim rei nec diu meæ, nec postea meorum, nimis acriter intendam? Frui satis est. Obnoxii etiam vivunt, sive iis qui elegerunt, & quibus hoc velut beneficium debent; sive omnibus, qui in occasione minuere possunt potestate, aut privare. Poloniam adi : hæc sunt. Itaque & justitiam minùs coli, necessum est : & Principem indulgere, aut oculos claudere, in potentium noxis. Dixi etiam, minùs curæ aut custodiæ esse regnum : an non ita est? Germaniæ Imperatores video, ex facili aut opida, aut provincias totas, vel liberis agnatisque suis, vel & exteris, avulsas à corpore contribuisse: sæpè per gratiam, aliquando & pecuniam aut mercedem. Non sic fiet in proprio & hereditario regno.

Neque Principes solum secordes : sed ministri eorum tunc tales. Nam & ipsi, futurorum securi , præsentibus inhiant , lucellum in omni occasione captant, subitis avidi , & ut inter incerta festinantes. Jam quintum illud , Virtutes sic excitari : vix colorem habet. Valdè scilicet , quia unus aliquando , nec merito sed casu , bonus eligitur , boni esse elaborent. Si ad eventa imus , quocumque in regno : Electiones mixtas videbis , & sæpè deterioribus pronas. Vel Roma in Principibus suis , vel Germania , dicat. Ultimum , Aristotelem approbare ; & hodieque alibi esse. De Aristotele non mirum : Græcus & liber , regna amat proxima libertati. De usu hodierno aut nupero , leve est , nam præponderant exempla alia , & pro uno Electionis , centena sunt Successionis. Quæ vis hic igitur ? Quod si illud dicatur , etiam nunc melius regi aut crescere regna ab Electione : magnum sit , sed non dicetur , & oculi ac sensus refutabunt. Ego verò amplius dico , ubicumque bonum & laudabile regnum fuit , in Perside , in Macedonia , in Ægypto , in Sinensibus , in Hebræis ipsis , Successionem valuisse : etiam in Romanis , quoties Principum liberi aut genitura , aut (quod laxius) adoptione essent. Iterumque amplius dico , nec fuisse ulla Comitialia regna , nec fore diuturna. Exoritur semper aliquis animo & consilio inter Principes major , qui creditum uni sibi regnum , suis stabilit gratiâ , arte , præmio : & vis interdum adhibetur. Dania & Bohemia ostendunt , alia magna regio fortasse ostendet. Sed in fine non me teneo , quin Nicetæ etiam verba , & ego eius sensibus , subscribam. Exclamat : *O quanto deterius est multorum suffragium & electio , quam unius ! Tu inclytum Romanum imperium , & gentibus adoranda majestas , quos tyrannos pertulisti ? quales amatores te perierunt ? quibus substructa , tui copiam fecisti ? quales coronâ , & disdemate , & puniceo vestitu exornasti ? Graviora uique sustuli , quam Penelope procorum illâ frequentia obfessa.* Res ita habet. Romanum imperium statim à Claudio , qui primus à milite electus est , & fidem eorum præmio pigneravit , in vilissima capita & pessima hac Electione venit : electione , an palam emptione ? Nam & hoc scimus , velut sub hasta , vænale pependisse : & non aliud magis clarum certumque exitium rei Romanæ fuisse. Sed exempla quædam Electionis videamus , bonæ aut malæ mixtim.

- I. AURUNCANI populi barbari sunt , in Perûano tractu. Ii à solis viribus corporis ductores legere soliti :
experti

experti eas in gravi aliquo ligno, quod qui diutissime humeris bajulat, nec succumbit, putatur & regendi oneri par futurus.

Melius qui ab animi viribus aut præstantiâ sumunt: **II.**
quod Romani olim veteres in suis regibus, *Romulo, Numa, Servio*, vix alio aspectu fecerunt. Secuti quàm aliter? & stirps Augusti cùm defecisset, casus aut corruptio Principes ferè dedit. Primum in **CLAUDIO**, qui C. Caligulâ occiso, rumore cædis exterritus, & sui quoque anxius, proreplit ad solarium, & inter januæ prætenta vela delituit. Miles aliquis è Prætorio, discurrens ad prædam, hunc repperit, protrahitque: & interrogato *Quis esset?* acceptoque, impetu aut instinctu, Principem salutavit. Quanta unius, & gregarii quidem, in retantâ audaciâ? Produxit ad alios Prætorianos, fluctuantes adhuc, nec aliud quàm frementes: qui ut cælitus oblatum arripuerunt, & lecticæ impositum in castra sua, vicissim succollantes, tulerunt. Senatus & urbanæ cohortes diffidebant, & Libertatem præferbant: inane nomen vicit militaris electio, & fatale Romanis servire. At Claudius jam imperii compos, ut militem magis obstringeret, *quinadena sestertia* singulis (sunt nobis *trecenti septuaginta quinque* Philippici) promisit, & dedit.

Idem casus sive error clariùs in **VITELLIO** se aperuit, longè ab omni Imperatoria aut virtute, aut stirpe. Homo ventri & abdomini factus erat, nullâ vel specie virtutum, nisi quodd candor aut simplicitas in eo placerent. Is Legatus inferioris Germaniæ à Galba electus, & quattuor legionibus præfectus (amabant autem hos ignavos, & altioris cogitationis non suspectos) præfectus, inquam, agebat Coloniæ Agrippinæ, cùm nuntium accipit superioris Germaniæ legiones defecisse à Galba, & in S. P. Q. R. nomina jurasse. Dum consultat, quid facto opus, vis in defectores an consensus placeat: ecce *Fabius Valens* è Legatis legionum, cum paucis equitibus, opidum intrat, ipsum Vitellium Imperatorem salutat. Unius vox omnium fuit, secutæ legiones, alæ, cohortes, cives, focii, ardore magis quàm iudicio: & invasit imperium atque armis peperit, armis mox amisit. **III.**

Lubet etiam hos fortunæ ludos videre, & in theatrum producere **PROBUM**. *Tacitus* Imp. absumptus erat, & *Florianus* frater ejus adspirabat: sed dum ele-

ctio pendet, Orientales exercitus eam occupare, & sui beneficii Principem habere voluerunt. Conveniunt ad eligendum: & Tribuni, quasi per decorum, eos monent, *fortem, clementem, probum Imperatorem requirendum esse*. Arripiunt vocem, & statim acclamant, *Probe Auguste dii te servant*. Inde purpura, tribunal, & legitimus Princeps.

- V. Quid in REGILLIANO, quàm confimile? Dux Illyrici erat, & milites malè in *Gallienum* animati, res novas agitabant. Fortè unà plures cœnitabant, fuitque *Valerianus* Tribunus qui in joco & vino diceret, *Regilliani nomen unde credimus ductum?* Subjecit statim alius, *A regno*: & milites communiter, *Ergo potest rex esse?* & occasione solâ temerarii dicti, fecerunt.
- VI. O ludos! & lusum etiam adjungo, qui PROCULO tradidit Principatum. In Gallia milites ad latrunculos ludebant, item convivantes. Fortè decies Imperator Proculus exivit: atque ibi quispiam ludens, *Ave Auguste*: allatâque lanâ purpureâ, humeros ejus velavit. Timor mox eorum qui adfuerant: & ne accusarentur apud veterem Imperatorem, novum hunc faciunt consensu.
- VII. Ridere in illis liceat, in istis indignari, ubi Corruptio suffragia temperavit. Sicut in M. SALVIO OTTHONE, qui clâm & palâm militibus pecuniâ subornatis, & in *Galbam* armatis, eum sustulit, se immisit: sed Principem non diuturnum.
- VIII. Non item, à simili fœditate, JULIANUS perennavit, qui post cædem *Pertinacis*, cum vœnale in castris Prætorianis pendêret imperium, & *Sulpicianus* licitaretur: iste, pecuniosus & ambitiosus tenex, eodem aspiravit, & ad muros subiens, modum pecuniæ certum promisit: cumque illi ad *Sulpicianum* retulissent, plus aliquid adjicientem, iterumque ad istum (prorsus ut in solenni auctione) tandem pervicit Julianus: finisque fuit, ut *vicensima sextertia*; sunt *sexcenti viginti quinque* Philippæi) viritim Prætorianis darentur. Immanis summa! quam ille concussionibus & rapinis mox coëgit: atque hæc omnia, qui inter claros Jurisconsultos novem vindicabat, aded facilius est peritum esse legum, quàm servantem. Sed poena à tergo prefit: statimque *Severus* superveniens, vitâ & imperio illum, Prætorianos zonâ & militiâ exiit.

Sed

Sed hæc fœda , exemplo uno aut altero eluantur laudabilis Electionis. Quæ autem laudabilior illâ, quam Deus injectit , & direxit ? CASIMIRUS fuit, filius *Miscislai* unicus, qui ob teneram ætatem regno minimè aptus , sub cura & gubernatione matris *Rixe* conquievit. Sed ea mulier avara , superba , exteris Germanisque addicta , provocavit odia Polonorum : quæ fugâ denique vitavit , ablata secum regni gaza , & filio mox in Saxoniam secuto. Qui in exilio isto animum ad litterarum studia appulit , & Lutetiam Parisiorum devenit. Illinc in Italiam porrò ; & denique pietate impulsus , in Cluniacensi cœnobio Benedictinum monachum professus , Deo totum se vovit & sacrauit. Interea turbæ & fluctus in Polonia ut in navi rectore vacuâ , & oculi atque animi requisierunt suum Casimirum : decretumque publicè, ut missâ legatione ubiubi terrarum esset , requireretur. Ad Reginam primò ventum , ab ea Cluniacum : & inveniunt non jam Casimirum , sed *Carolus* (nam & nomen mutaverat) eundemque sacramenti religione , sed & Diaconatus vinculo , obstrictum. Illi præterita excusant, patriæ discrimina & calamitates proponunt ; & hunc, ut unicum præsidium & subsidium , Principem deposcunt. Ipse fortiter recusare : alienæ potestatis se jam ostendere, nec quidquam cum mundanis rebus commercii esse. Tamen urgent ; ad Abbatem rejiciuntur , ab illo ad Pontificem , atque iste indulget , laxat sacramenti atque sacerdotii vincula, datâ etiam veniâ conjugii : cum lege , ajunt, ut Poloni caput deinceps in coronam tonderent ritu monachali, itemque nummum annum in luminario & cereos divi Petri Romanam conferrent. Hoc ejusce indulti monumentum esset. Ita in regnum ducitur , gaudio & consensu excipitur : prudentissimè & fortissimè administrat, domi pace partâ , hostibus foris victis aut repulsis. Piè vixit, piè obiit, regno in posteros (nam & uxorem duxit, & liberos ex ea tulit) propagato. Quis abnuet hæc à Deo esse ? profugo , monacho , Diacono , patriam , sceptrum, uxorem, cum gratia, laude, venia.

Sed memorabilis illa quoque electio, siue Judicium fuit, quo regnum Aragoniæ , avorum ævo ad FERDINANDUM *Henrici* Castellæ regis fratrem transivit. Obierat *Martinus* rex , idque sine liberis : & inter agnatos vel cognatos variè certabatur. Jus, favor, factio comparabantur : & jam ad cœtus & arma res spectabat : quippe inter potentes competitores, *Ludovicum*

IX.

Anno
m. xl.m. cccc.
xl.

Andegavensium Ducem & Neapolitanum regem, Jacobum Comitem Urgelitanum, Alfonsum Marchionem Villenæ & Ducem Gandiæ, & nostrum illum jam dictum. Sed visum consensu Proceribus (rarum in tali ambitu) judices sive arbitros super hac re legere, & quemcumque Regem ii dixissent, esse. Electi novem, sanctimoniâ vitæ, & doctrinâ aut prudentiâ, conspicui: terni ex ipsa Aragonia, totidem è Catalaunia, iterumque totidem è Valentia: quæ tria regna scilicet in unum corpus contributa. Dies igitur dicta electioni, locus captus arx *Caspa* in Aragonia. Magna expectatio, concursus, aperta & occulta vota aut metus: denique ipso jam die, tribunal pro foribus templi erectum, aulæis instratum & regifico ornatu. Consecderunt judices, præsedit iis (nam adessè voluit) Summus ille Pontifex, etsi in schismate, *Benedictus*: tum surrexit *Vincentius Ferrerius* Dominicani Ordinis, magna sanctimoniæ opinione, & insigni ac fervida eloquentia, qui concione ad rem appositâ, Proceres & populum consentire, obedire denique novo Regi hortatus est. *Quis is erit?* suspendit aliquamdiu omnium animos, & grandi tandem voce protulit *Ferdinandum*. Clamor Coronæ, & jubilus, fausta precantium, nam plurium in hunc & virtutes ejus inclinatio: quorundam tamen & mæstitia, qui suos candidatos decidisse tantâ spe indignabantur. At ipse coronam mox Regni, sollenni ritu, accepit: pacem ubique reperit, aut peperit, & magnum illum *Alphonsum* genuit, Aragoniæ, Siciliæ, Neapolis Regem.

- XI.** Pulchra electio, & quam in manu Lusitanorum erat nuper imitari. Nam plures regnum illud mortuo *Sebastiano*, competebant, suis quisque titulis, *PHILIPPUS* rex Hispaniarum; *Alexander* Parmæ Dux liberorum loco; *Joannes* Dux Bragantiæ, ab uxore; *Antonius* nothus, sed qui legitimum credi se volebat. Concurrerat & regina Galliæ, *Catharina Medicæa*, vetusto & obsoleto titulo à Comitibus Bononiensibus repetito. Rex senex *Henricus* mederi futuris malis poterat, & velle videbatur: sed fortior animus deerat, & cunctantem mors occupavit. Sed & post eum quinque *Gubernatores* electi, & undeni *Judices*, tarditate aut frigore peccarunt: & quamquam proni in *Philippum* Regem, non ausi jus ei adscribere, ob populi studia dissentientis. Quem suum ferè *Antonius* fecerat, & plenis velis per plebeas illas undas ferebatur. Ita factiones, dissidia, & denique arma. Quæ tamen prius-

priusquam Philippus inferret (& parata habebat) pro suo ingenio leniter ac tardè agere, legationibus quàm legionibus velle rem conficere : à vi quidem aded alienus, ut cùm *Antonius* ille, caput turbarum, ejectus ab Henrico rege, in Castella esset, & in coenobio quopiam Divi Benedicti, gnaro rege Philippo, latitaret : ille nec extraxit, nec reppulit, cùm in illo velut torre exstinguere incendium surgens posset. Simile in altero competitore Duce Bragantiæ : cujus filium captum à Mauris, infelici illo prælio, redimi per Legatum suum curavit, & eundem jam in Hispania, cùm essent qui omni vi & viâ retinendum censerent, imò retinerent ; ille firmus in quietis consiliis, & jure suo nixus, liberum dimisit. Sed neque sic, cùm alii arma pararent aut caperent, invasit, aut ejecit, sed ante omnia jus suum disputari à Theologis, & Consultis ejus, fecit : jamque de eo certior, copias promovit. In limite erat Lusitaniæ, & omnis mora noxia : tamen iterum moratur, iterumque peritos convocat, & per Deum & Fidem obtinatur, liberis vocibus sensibusque edicerent, ecquid juris sui esset. Hoc non cupere se modò, sed jubere. Omnes uno ore jus, affirmant. Tum denique *Ferdinandus* Dux Albæ invadit, & septuaginta dierum spatio Lusitaniam totam subjicit : uno prælio Antonio, qui regem se ferebat, pulso. Si tamen prælium dixerim, veterani exercitus, cum semiermi & urbana turba congressionem. * Annos paullò minus *quingentos* avulsâ Lusitania fuerat à reliquo suo corpore : rediit, ut retuli, sed cum admiratione aliqua eorum qui attendent, in re tam opportuna, utili, facili, cunctatorem Philippum sic fuisse. Imitentur reges, nec temerè ambitio ad arma impellat.

* Avulsâ
anno. 1578.
c. x.

C A P U T IV.

D E S U C C E S S I O N E.

Hanc præferendam, et si incommoda etiam habet.

MELIOREM eam Electione tutioremque esse suprâ ostendimus : & duplex certè causa evincit. Prior, quòd nullum hic interregnum ; atque ita nec competitio, nec bellorum materies : præsertim cùm jura successionum legibus aut moribus ubique firmentur.

Cc 5

Secun-

Secunda, quòd caritas utrimque major, & subditorum in genitum & sanguine Principem; & Principis insubditos, certo & veteri jure suos. Addam tertiam, astrictioris imperii, & reverentiæ aut obedientiæ promptioris: quia vitari aut differri vindicta ægrè potest, cùm patri filius succedit, & illius injuriam suam putat. Non sic in exteris: qui tutius contemnuntur, & si offenderis, secessu aliquo vitas, donec illi abeant è vitâ. Duo tamen incommoda adhærent (& quid purè bonum in rebus humanis?) quòd vel mali vel inutiles sic capiendi interdum sint; vel pueri & infantes, quos ætas arcet à regendo. Quod ad prius, sciamus idem & in Electione evenire posse, atque adeò sæpè evenisse. Ferendum est, & melior exspectandus: ut post hiemem aliqua æstas. Quod ad alterum, grande incommodum, fateor: & fere Deus sic disponit (ipse met dicit) ubi visum ei punire regna aut immutare. Quid ni feramus tamen, si à Deo? Hanc ei viam castigandi adime; aliam reperiet, fortasse tristiore. Leges viam suam teneant, itemque fata. Et tamen in illa ipsa puerili successione remedium, si vivit mater. Hanc admoveri, & vices pueri gerere, cùm prudenti aliquo Senatu, è re sit: & exempla docent, feliciter evenisse. Nam procures regni eligi, anceps, si unum, ceteros offendis, ut spretos; & hic fortasse proprias opes cogitet: si plures, non evades factiones inter eos, & turbas. Mater igitur melior. Sed exempla aliquot, aut jura diversa Successionis videamus: in qua consensu gentium receptum

MON. I. Certos Liberos præferri.

- I. Sed, ut dixi, certos legitimofque. Cui rei, ubi fraus timeri poterat, cautiones video adhibitas, calumniæ aut suspitioni vitandæ. Sicut in OGINA Lucemburgica, quæ pænè *quinquagenaria*, in matrimonio *Balduini Pulchro-barbi*, Flandriæ Comitis, gravis est facta: & res ea suspecta multis, ne vanus aut fartus tumor, non à natura & puero esset. Igitur circa dies jam partioni solennes, maritus in medio Atrebatium foro, tabernaculum tendi jussit, laxum & pretiosi operis: edixitque, omnibus fæminis, famâ & loco honestis, fas esse adfistendi, & oculis arbitrandi verus an suppositivus ille partus esset. Factum ita, viderunt plures, observarunt; & omnes ita rumusculos dissiparunt, qui de sterilitate ejus erant sparsi.

Circa annum
..xiv.

Planè

Planè idem in CONSTANTIA, Neapolitana regina, quæ nupta *Henrico* Imperatori, quinquagenaria etiam major uterum coëpit ferre, fraudem aut fucum suspectantibus multis. Quod utrumque prudenter amolitus est *Henricus*, ac primum, cum uxor ad eum in Germania agentem adspiraret; vetuit, iussitque in regno subsistere, & adventum suum expectare, coram suis (cum bono Deo) heredem regni parituram. Deinde, uxore etiam ipsa sic volente, in foro tentorium expanitum, factâ potestate nobilibus fæminis veniendi, & parientem ac partum pariter oculis usurpandi. Peperit igitur, in tali, ut sic dicam: scæna *Fridericum*, paterni avi nomine appellatum. Hæc factis mira, in illa ætate. etsi rei fides aliqua jamante ab Albate *Joachimo* facta, illo cujus vaticinia tunc clara erant, & nunc quoque tradita scriptis leguntur. Quippe parituram prædixit, & quidem filium, tali vitâ, & sorte: quæque alia *Friderico* evenerunt.

MON. II. *Præferri ætate primos, etsi in exemplis interdum aliter.*

Liberi igitur succedunt: sed mares supra fæminas, quod liquet; inter autem mares, ii qui ætate antecedunt. Tamen hic interdum quæstio, an ex causâ, minore aliquis natu non præferatur? Causæ plures esse possunt, una, quæ olim inter *Darii* liberos litem movit, *Artemenem*, & XERXEM. Nam ex his *Artemenes* regnum jure & more gentium petebat, natu prior: at *Xerxes* controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate faciebat. Nam illum *Dario* privato provenisse, sese regi. Ita privatas illi opes deberi, quas tunc habuit; at sibi regnum in quo genitus, educatusque esset. Contentio, quamquam de regno, inter arma stetit: & arbitrum patrum sumpserunt *Ataphernem*, qui re pensiculata, proponendum *Xerxem* putavit, sive ratione jam dicta, sive & indole utriusque motus. De patruo iudice, in *Justino* scribitur in *Herodoto* pater ipse dehinc, quidem *Herodotus* alterum fratrem nō *Artemenem*, sed *Ariobarzanem* appellat.

Ipsū hoc in eodem *Perfarum* regno, diu post movit *Parysatis*, *Darii* alterius uxor: movit, sed non eodem successu. Nam ægro marito persuadere conata, ut *CYRUM* minorem filium *Arfacæ* (qui postea *Artaxerxes* dictus) in jure sceptri præferret, ipsâ illâ dictâ

dictâ causâ , & quodd in regno natus esset : non impe-
travit , & stabile priori jus suum fuit. Et si callida mu-
lier *Xerxis* exemplum suggereret : sed quod paullo di-
versum inveniet, qui explorabit. Nam *Artemenes* tunc
natus *Dario* fuit , cum verè privatus esset, nec in stir-
pe aut jure ullo regio (quippe postea à Magis inopi-
natò electo :) at *Arfaces* patri quidem nondum regi
natus , sed nato è regibus & in hanc spem sublato.
Itaque discrimen apparet in utraque forte : et si nec id
quidem alibi observatum , & quomodocumque pri-
mogenitis sceptrum ferè delatum.

III. Excipio, in causâ etiam altera : si minor aliquis vir-
tutibus excellat ; & contra, inopia sit in majore. Tunc
enim præponendus videtur , quem *Deus* honestavit :
idque ex publico etiam bono. Tale *Joannes Comnenus*
prætextum habuit *MANUELEM* filium præferendi
Isaacio : idque moriens persuasit. Cepit igitur impe-
rium , & tenuit : sed re verà non pro spe rexit , nec
fratri fortasse , nisi ab affectu patris, præponendus.

IV. Et verò rarò felix , nec nisi turbandis rebus , talis
electio, ut in *PTOLOMÆO LAGI* F. qui cum minorem
item , rupto gentium jure , regno imposuisset : ipsa
naturæ jura violata mox sunt , cum alter fratrem su-
um parricidio sustulisset,

V. In *PTOLOMÆO Physcone* haud dispar eventus, sed
purus à scelere. Blanditiis uxoris illectus juniorem se-
niori antehabuit , & sceptrum credidit : sed populus
eo mortuo, huic reddidit, & illi exilium dedit.

VI. Quid in *LUDOVICO Pio* , *Caroli Magno* filio ? ille
item *Judithæ* uxoris suadâ *Carolus* minorem *Ludovico*
in multis prætulit : cum eo fructu , ut bellum ipso vi-
vo adhuc motum sit , & arma adeò , junctis etiam
aliis fratribus , in partem sumpta.

VII. Ideò non nimis ridendi fortasse *Pannonii* , qui per-
vicaciter hoc jus sunt tutati in suo *COLOMANNO*. *Ula-*
dislaus rex , liberis ipse orbus , *Almus* fratris sui filium
adoptaverat , animo & corpore meliorem , ævo in-
feriorem. Ut autem rara magis electio esset , *Colo-*
mannum fratrem sacris initiavit , & procul à patria
Lutetiam *Parisi*orum , specie studiorum , ablegavit,
dicam, an relegavit ? Hæc facta, & ipse obiit : sed sta-
tim procures & populus *Colomannum* revocant , &
veniâ

veniâ execrationis à Pontifice impetratâ, regem simul & maritum fecerunt. Quem autem hominem? ridebis Lector: statu pusillum, linguâ balbum, oculo luscum, pede claudum, dorso gibberum. Non monstrum vides? tamen hic placuit, & jus hominum etiam in ambiguo, pænè dicam homine servarunt.

In totâ re tamen fateor morem ABYSSINORUM (in VIII. Africa latè dominantur) non improbandum videri, aut improbum, qui gentiles omnes agnatosque Regis in una quadam arce educant, remotos à populo: quia & arx in monte pænè inaccessa est (*Angam* nominant) & valido præsidio custoditur. Tenentur illic igitur, ne turbas aut partes faciant: & mortuo rege, eum qui maximè idoneus optimatibus & custodibus videtur, assumunt & substituunt.

MON. III. *Patrum, aut fratris filium, variè præferri.*

Quid autem, si filius major præmoritur, prole ex se relicta? Rationes & exempla in diversum trahunt: id est, utraque utroque. Nam qui patrum præferunt, rationem proximi sanguinis adspiciunt, à patre rege: & nepotem toto gradu antecedit. At nepoti fictio juris subvenit, & idem cum patre censetur: cur non ergo & in jura succedat? Sed exempla etiam, ut dixi, variant: & pro patruo sunt ista.

LUDOVICI Pii primum. Qui *Bernardum* Italiæ regem I. dejecit: & vinclis ac carcere coërcuit, quia jus sibi à patre *Pipino* primogenito vindicabat, contra patruum *Ludovicum*.

ROBERTI regis Neapolitani, cui & Pontificis auctoritas pondus addit. Nam hic *Clemente* V. sic censente jus regni tenuit, contra *Carolus Numbertum* II. Hungariæ regem: etsi iste natus è *Carolo Martello* esset, m.ccc.lx Roberti majore fratre. Res clara est, & Annalibus testata: sed *Baldus* JCtus arbitratur, in regni usum hoc à Pontifice factum, & quia optimus & prudentissimus Robertus esset, quod res docuit: itemque salubri temperie & partitione, quod Carolus jam regnum Hungariæ teneret, in eoque posset acquiescere.

Jamolim etiam NUMIDÆ pro communi jure habuerunt, patrum nepoti præferri.

Quod

IV. Quod & VANDALI usurparunt:

V. Itemque hodie MOSCOVITÆ, sed restrictius, nempe si impubes filius relictus sit, tum patruus sceptrum accipit: in *Basilio* nostro ævo factum. Aliter autem, si iusta nepoti ætas: atque ea discretio rationem suam habet.

VI. Hæc pro Patruo: plura etiam sunt pro Nepote. SPARTIATÆ, sapiens populus, sic servarunt: & ipse *Lycurgus* regnum *Charilao* fratris filio cessit, quod in manu ejus erat, omnium gratiâ, tenere.

VII. ROBERTUS Neapoleos rex, etsi alio jure, ut dixi, promotus, hoc velut æquius melius restituit, & sententiam publico judicio sic tulit, in lite super *Comitatu Sancti Severini*. Quæ inter patrum & nepotem vertebatur, & Jurisconsulti variè trahebant: meliores & ipse ad nepotem flexerunt.

VIII. Ita ille rex: at OTHO *Magnus* Imp. judicio armorum rem commisit. Pugnarunt singulari certamine, barbaro illo ritu, & vicit nepos, quod iterum ita sub *Henrico I.* Imp. adnoto evenisse. Ergo & Deus hanc causam videatur comprobasse.

IX. Sed quod iudicium, publicum aut privatum, isto Hispaniensi clarius? Rex *Henricus* defunctus erat filio infante relicto *Joanne*, quos & viginti menses nato. Patruus ei erat FERDINANDUS, vir vel solo virtutum merito (ut sanguis seponatur) omni summa fortunâ dignus. Itaque conjecti in eum oculi, vulgi & Procerum: nec ambire opus, ambiebatur. Atque id non à singulis tantum, & in privatis colloquiis, ubi adulatio timeretur; sed in Conventu publico, huic rei indicto, omnium non studia, sed aperta suffragia in eum ibant. Incitabat non ipse solum ævi maturus, & virtutum, ut tetigi, spectatus; sed & ætas pueri, quæ quando tandem gubernationi sussestura esset? Longum anno unum intervallum, bella in manibus, turbas & diffidia in metu esse: quæ semper ferè commitari, ubi penes alios regimen esset. Ergo ageret cum Deo bene judante, expergisceretur, & vel regni causa, caperet fraternalium regnum. Surdæ aures ad has voces, & jus infantis ostendebat, & Hispaniæ consuetudinem: quæ eò magis tutanda ipsis, quò minus ille puer (hoc ipso miserandus) posset. Nondum tamen persuaserat; iterumque Conventus, si fortè pœnitentiâ subeunte mutasset. Non ignarus ipse ejus rei & affectuum, infantem

em chlamyde tectum occultè intulit: & cùm *Davalus* magister equitum, de communi consensu, iterum tentaturus dixisset, *Quem regem Ferdinande, renuntiare tibi placet?* ille acri voce & vultu, *Quem autem,* inquit, *nisi Joannem: fratris mei filium?* Et simul puerum in sublime extulit, nomen *Joannis* identidem & *Regis*, ut mos est, ingeminans: jussitque vexilla explicari, & alia solita fieri in novo regno. Tu Fides, tu Modestia; è cælo paullisper descendit, & hunc alumnum vestrum lætis oculis videte: quânto illustriorem spretò sic regno, quam si decem fraude vel ambiguo jure quævisset? Sed pauci isti *Ferdinandi*: cui Deus tamen regnum *Aragonix* paullò pòst contulit, pretium virtutum, & Electione (de quâ dixi) sive judicio delatum.

C A P U T V.

DE FRAUDE ET VI.

Has quoque priorum specie intervenire.

SED violat Successionis jura aut polluit sæpè Ambitio quæ vim & fraudem miscet. Quàm sæpè sceptrà sic delata non ad longinquos tantum, sed indignos? & hic quoque ludi interveniunt: quos lubet paullum, Sapientiâ volente, spectare. Venite qui regna æstimationis, cælo æquiparatis: en servulum, aut infimum homuncionem, suo ingenio ad sublimatum. Videte:

Et primùm *PISISTRATUM*, qui fraude quidem, sed virtutibus pænè debitum regnum Athenis quæsit. Ille comem & benignum se civibus ostendere, etiam liberalem ubi opus; adèd ut refugium & asylum injuriâ aut inopiâ preiis hbaeretur. Suspecta ista optimatibus: neque nesciebat, quos ut in ordinem redigeret, & satellitium pararet aliquo prætextu, ipsius se vulneravit. Sic saucius, in forum delatus, sanguinem & vulnera civibus ostendebat, à potentibus illis, præmium scilicet benignitatis suæ in ipsos, accepta. Quin & vitam suam periclitari, nisi subveniant, quibus eam consecrasset. Fremitus & indignatio populi, mox suffragia, & custodia illa decreta. Quâ cinctus, & inimicos suos statim, & mox populum tyrannide oppressit. Nec omittendum hic *Solonis* dictum, qui dolum odoratus ei ingessit: *Non redtè,* inquiens, *ò Pisistrate, Homericum Ulysssem imitaris, si quidem ille flagris se conscidit, ut hostes falleret; tu te vulneribus, ut cives.*

Ac

Ac genera sanè fraudium plura sunt : sed una ad rem hanc Successionum appositâ, quæ crebra. Est eorum, qui inferunt se in alienam familiam & callidè adoptant : histrio totò & ludicro initio, sed quoties in turbas & cædes ivit ? Fuit in Macedonia ANDRISCUS quidam, homo ultimæ fortis, diurna mercede vitam tolerare solitus : qui *Philippum* se subito, *Persei* regis filium dixit. Et oris similitudo ad avum inclinabat. Ipse dixit, alii credunt aut credere simulant ; Macedones & Thraces maximè, tædio Romani imperii, quod novitate & asperitate displicebat. Itaque ingentes mox copiæ, & prætorem Romanum fudit : donec à *Metello* idem victus, & in catenis Romam ductus triumphatusque est.

- III. In eodem imperio, sed sub *Tiberio* Principe, CLEMENS quidem exstitit, reverà servus *Agrippæ Postumi*, quem nepotem suum ex *Julia* Augustus in Planasiam insulam relegaverat : sed famâ & fallaciâ, mox ipse Postumus effectus. Ivit enim magno animo, auditâ morte Augusti, in insulam, ut dominum furtim educeret, & ad Germanicos aut alios exercitus ferret. Sed dum tardius navigat, interfectum *Agrippam* reperit : & huc jam delabitur, ut sese eum ferat. Venit in Etruriam, ignotis locis se abdit, crines barbâq; in squallorem promittit : mox per idoneos homines spargitur, vivere *Agrippam*, primùm occultius, ut vetita solent : tum vago rumore apud imperitos aut turbidos, eoque nova cupientes. Jamque in municipiis & coloniis se ostendebat, sed leviter & obscuro diei, & copiam sui haud plenè facturâ. Augentur affectu, audet Hostiam venire, atque aded in urbem, & occultis coetibus celebrabatur. Tiberius, non ignarus periculi, ambigebat, vim militarem, an fraudem fraudi opponeret : & hæc magis placuit, electique *Sallustii Crispi* operâ duo milites, qui simulatâ conscientia adiverunt, pecuniam & pericula sua offerentes. Mox noctem speculati & solitudinem circa eum, acceptâ idoneâ manu, victum & ore clauso, in palatium ad Tiberium attraxere. Ibi interrogatus, *Quomodo Agrippa factus esset ?* respondisse liberè fertur, *Quomodo tu Cæsar* : dolum & illi maternum objiciens, quo ab Augusto adoptatus esset. Secreto interfectus est, magnâ inter tormenta constantia, cum neminem conficiorum edidisset : nec Tiberius (prudenter in talibus) ultra quæsit.

In

In Syria similis dolus, etsi vix dolus. *Demetrius* So-
ter, ille qui Româ obses profugerat, iis imperabat :
cùm certâ nec injustâ de causâ, Antiochenis offensus,
bellum iis infert. Ipsi extremorum metu, ad nova
remedia confugiunt, & vilem quemdam e plebe
ALEXANDRUM salutant, & *Antiochi* filium faciunt, ac
repetere optimo jure patrum Syriae regnum. Fraus
cui non apparebat? sed novitatis studium (inlitum
popularibus, & addo Orientalibus) five odium De-
metrii effecit, ut crederent quæ non crederent, &
certatim Alexandrum omnes amplexi. Ipse mirabatur
novam suam sortem, & tot comitum militumque
agmina: ac vires prope Orientis trahebat. quibus sti-
patus pugnat, primò parùm feliciter (mox aliter, &
non vincit solum Demetrium, sed cædit. Eo facto
pacificus Syriae possessor, quod solet, in vitia & luxum
se effudit: parvis Demetrii liberis, nec ab iis metu.
Sed cùm adolevisset *Demetrius* Demetrii F. cum parva
manu Cretensium rem aggressus, adjutores repperit,
& pari levitate ad se transeuntes, qui à patre defece-
rant; in his, ipsos Antiochenos. Itaque solutum il-
lum, & inter scorta ac mensas jactatum, invadit, su-
perat, trucidat. Hic finis scænici & imaginarii Regis,
sed satis tamen diuturni, quique annos novem & men-
ses decem in imperio alieno fuit.

Alius ab isto, sed tamen ALEXANDER, & in fini-
tima Judæa, ipse Judæus genere, adoptavit se in fa-
miliam *Herodis* regis. Occasio erat, quia facie *Alexan-*
drum referebat, ab illo extinctum. Igitur mortuo He-
rode hic revixit, & fucum etiam acutioribus faciebat,
naturâ & ingenio vaser, tum ipsâ illâ similitudine val-
dè geminâ, & vel noscentes fallente. Venit igitur Cre-
tam, & Judæos illic induxit sese agnoscere, pecuniam
& alia usui dare: quod idem in Melo insula, omni-
bus subtractum verum neci Alexandrum, alium-
que suppositum, credentibus, vulgantibusque. Ita
Puteolos appulit, pari illic Judæorum credulitate &
gaudio: ac mox Romam, grandi comitatu, regiâ
pompa, nam & Judæi, qui Romæ frequentes, & in his
hospites notique *Herodis* obviam ire, jurare eum esse,
lecticam ejus deferre: prorsus ut à regio cultu &
fastigio, præter Cæsaris auctoritatem, nihil abes-
set. Et sane Cæsar Augustus moveri quoque cœpe-
rat: sed retentabat quod vetus ille & veterator *Herodes*,
non videbatur, in re tanta decipi potuisse, & deni-
que ut experimentum caperet, mittit *Celadum* unum è
J. LIPSI *Operum Temp.* IV. Dd libertis

libertis suis , qui olim familiariter cum *Alexandro & Aristobulo* fratre (nam & is servatus dicebatur) versatus fuerat : sed quid ? impositum ipsi Celado , & ille quasi notor & assertor ad Cæsarem redit. Tamen dubitat , ipsum Alexandrum vocat , & sagaciter animadvertit manus callosas , & duratas opere ; item in sermone & moribus non illum Principalem Genium & gratiam , quæ solet sic natis comitari , & vel invidis insciisque adesse. Tum etiam interrogat , quid tactum *Aristobulo* esset , & cur non ille advenisset ? Causante ipso , Cypri hæsisse , ob pericula maris & itinerum , & ne , si quid durius evenisset , totum Mariamnes genus unâ periret. Hæc illo canente , & doctore ejus accincente , qui simulatâ gravitate aderat ; Cæsar seductum adolescentem monet & interminatur vera dicere , & propositâ impunitate , *Quis esset ?* interrogat. Ille verò metu instantium , & splendore illo præsentis territus , vera fatetur , seriem fabulæ denarrat : & à Cæsare ad remum damnatur , ut fidem in vita data non falleret , doctorem ejus exuit vitâ. Reliquis satis supplicii censuit credidisse , & pecunias effudisse.

VI. Hæc vetera , aut longinqua videbuntur : addam
 . cc. haud longè ab ævo , aut finibus nostris. Ecce in can-
 LXXXIV. dida & simplici illa Germania , exstitit PSEUDOFRI-
 DERICUS , tempore *Rudolfi Habsburgensis* Imperatoris ,
 * XXII. qui verum se *Fridericum* diceret , mortuum * ante
 plures annos. Obsidebat tum Rudolphus Colmariam :
 sed haud vanè territus , quòd impostor ille in Germa-
 nia nostra inferiore , magnas sibi vires , nobiles , ur-
 besque adjungeret ; solutâ obsidione , Rheno prono
 descendit , & quasi veneraturus veterem Augustum
 accessit. Sed ejus compos , interrogatum quis , unde ,
 quare sic esset , igne in opido *Wizlaria* combustit.

VII. Pòst in eâdem Germania nobilis impostura circa
 . ccc. Marchionem Brandeburgensem VOLDEMARM
 XLVI. II. evenit. Is ante annos triginta & unum amissus , sive
 mortuus peregrè erat : cum *Rodulfus* Saxoniz Dux
 despicit , quâ viâ *Ludovicum Bavarum* , *Ludovici Augusti*
Filium , Principatu Brandeburgensi pellere posset.
 Componit fabulam , ipse inquam ejus poëta & actor ,
 nam molitiorem quemdam secretò habitum , om-
 nibus notis insignibusque arte & astu instructum ,
 ad verum illum Marchionem , producit tandem in
 scenam : atque ecce populares , desiderio & more ple-
 bis accurrunt , se & sua , plerique arces & opida
 etiam

etiam tradunt. Resistentes, partim Saxonis copus, partim *Carli Bohemi*, qui Imp. à quibusdam designatus, ad deditionem coguntur. Ipsi Bavari, & auxiliares eorum Palatini, variâ fortunâ certant, & grandi uno prælio vincuntur: capto *Rudolpho* Palatino Rhenensi, cum LXXI. è nobilitate equestri. Denique triennio toto elusit, aut potius illudit ille molitor: donec captus tandem ignem ipse, infamiam fautores ejus subierunt.

Sed in vicinia etiam nostra & socia *Flandria* factum, omnia dicta adæquat aut superat. Fuit *Balduinus Octavus* Flandriæ Hannoniæque Comes, & idem grandi ausu progressuque Orientis sive Byzantii Imperator. Dum illic res gerit, in prælio contra Bulgaros cadit: nec ambigua res erat, donec quidam BERNARDUS RAINSUS, Campaniâ Gallicâ oriundus, & specie religionis juxta Valentianas in silva quadam Anachoreta: donec is, inquam, vulgaret fingeretque post annos XX. reducem & redivivum se Balduinum esse. Impulsus à nobilium quibusdam creditur; & ætas, forma, astus, atque etiam audacia aderant ad fallendum. Igitur, rebus in Hannonia motis, in Flandriam ipsam cum hac fama venit: & rarâ quadam oris gravitate, commemoratione hominum rerumque priorum, stemmatis torius notitiâ, etiam sagaces cautosque inducit. Desciscunt & adhærent passim, fastidio etiam & contemptu sæminei imperii: quod *Joanna* id temporis, Bulduini filia, rebus præsidebat. Quin ipsa profligata, & propemodum in Querceto opido intercepta, præsidium & refugium ad regem *Ludovicum Octavum* Gallicæ habuit: qui subvenit, sed cum prius à Senatu *Joanna* examinatus inquisitusque planus ille esset. Ejus enim præses sic dixit, rogavitque: Tu quocumque nomine appellandus, si te verum Balduinum jactas, cur Orientis magnum imperium deseruisti, ad hoc minus properasti? Cur apud nos atque optimè de te meritos duces ac cives mortem simulasti, vitam dissimulasti? Quæ communi causa, aut merces? An numquid ii oderant? etiam nunc resument, si verus es *Augustus*; Obnoxii semper subditi fuerunt; atque viinam illi domino esse possint: Quid ad nos potissimum venisti, tot lustra non visus, nisi ut inter ignotos ignotus falleres? Viginti annijam sunt à morte illius, quem te dicis: quibus tenebris. & quâ causâ, tam curiose te occulisti. sic ut nec aura fame de te spiraverit? Passi multa mala fuimus, & ob id te mortuum: mederi unâ voce, uno scripto poterat, VIVO: cum non feceris, ego etiam nisi videris, vivum te habeo? Impietas tua non meretur: abi ingratis à patria, cujus caritatem

VIII.

= . cc.

xxv.

exiisti à Principatu , *cujus curam abjecisti* : à civibus , quos oblivione sepelisti. Dixerat Quæstor : at ille mirum quâ confidentiâ , & ex ipsa fidem præstruens : Domi , inquit , inclementiores cives , quàm foris hostes , repperi. Tu me Flandria , mater & alitrix rejicis , quem Græcia , Macedonia , Thracia advena excepit , coluit : ipsa Barbaria , majestatem verita servavit. At enim , ubi delitui ? audite , & casui in humanorum miserescite , si quid tamen humani in pectoribus sitis heretis. Captus prælio ad Hadrianopolim à Bulgaris , ob isdem in custodia habeor , satis lenta & remissa : usque eo ut effugium etiam patueri , & animo isto ac Deo ducibus me liberarim. Cum ad meos propero vagus & erro , in alios barbaros incido , ignaros fortunæ meæ , & ab iis in Asiam trahor ac vendor. Heu miseriam ! perdet , sed vos narrare cogitis : Syri me habent & in ergastulum rusticum damnant. Ego Balduinus , Comes , Imperator , quâ manu sceptrum tenui , castra traxi , plures per annos : donec à Germanis mercatoribus casu transeuntibus , quibus me aperui , pretio liberarer. Ti me domum remiserunt : vos expellitis ? ingrati , immemores veterum beneficiorum , quibus avi vestri , patres , etiam tu atque ille , à me affecti estis. En sinum & hanc canitiem , quo reservati sumus : post tot fluctus , scopulum repperi , ubi portum putabam : ipsa mea filia , mea Joanna , patrem non agnoscit , ne Comitem cognoscat. Hæc & plura oportuit differens , magnitudinem suam vel fallaciam tuebatur : vario animorum motu , & plerisque ad illum inclinatis. Aded , ut nobilium populariumque bona pars statim adhæresceret , Comitem & Augustum salutaret : donec re jam in præcipiti , Joannes ad Ludovicum Regem supplices Legatos mitteret , ut Balduin , avunculi quoque sui , magnam sanctamque memoriam , ab impuri nebulonis contagio tueretur. Suscepit negotium Rex , diem homini dicit : venit ille magno comitatu , solitaque fiduciâ & fastu. Vestis erat purpurea , alba in manu virga , barba promissa , à qua vulgò Peregrinus Longobardus vocabatur : sistitque se Regi , Peronæ. Ille orditur , succinctus nobilitate & Senatu : Flandria in fide & clientela mea est , ne mireris te huc vocatum : quod more & jure , non ambitione aut usurpatione factum. Sive injuriâ afficeris , à me vindicandus es : si re afficis , puniri debes. Utinam Deus & calites facerent , ut tu sis ille Balduinus , mihi avunculus , amicitia mea pater , nec un. nomine Gallia mea illigatus. Utinam ! inquam . sed sanæ tot annorum , tam constanti quid faciam ? illa te jugi l. i. Credere me abnuis & unus tot millibus contradicis : sed fidem ex genere humano tollis , si consensui mortali-

l i u m

lium non ultra credimus. Tamen effare, faveo siquid habes quo famam redarguas, quo Baldunum te asseras, quo veterem meum cognatum aut potius parentem à mortuis restituas. Si ille es, breviter ad hæc respondere, & statim, potes. Quæro, Tene pater meus Flandriæ Comitem dixeris, jura dederis? quo teste, loco, tempore, ritu: Balibeone te & insigni militari donaris? Quæ mulier ex Francica nobilitate, quo auspice, loco, coetu nupsit? Quid hæres? hæc ignorare de se verus Baldunus non potest. Ista Rex: tamen audacia illa, velut deprehensa, hærebat, & spatium cogitandi recolligendique sui petebat. Inde pro impostore haberi, & contemptim dimitti: dimitti tamen, quia sub fide publica venisset. Nec diu post in Burgundia captus, ab equite gentis Chastenaix, *Joanna* offertur: quæ convictum confesumque, ut dicunt, laqueo strangulavit. Non tamen sine plebeculæ rumoribus, quæ patrem ab improba filia in ligno suspensum, tunc & diu postea differebat.

Nonne confirmile in Hispania, cùm *Alfonfus* Aragoniæ rex esset, juvenis & undecennis, matre gubernante? supervenit qui se ALFONSUM veterem adfirmaret, ante annos viginti & octo ad Fragam cæsum. Pro colore adferebat, tædio se rerum humanarum in Asiam & Terram sanctam ivisse, illic bella pro Deo & religione pugnasse, rediisse ad suos culpis expiatis. Cur spernerent, & puero ac mulierculæ potius adhærescerent? Moverat multos, restitubaturus haud dubiè, nisi Cæsaraugustæ captus laqueo gulam fregisset.

Tædium jure vereor in paribus ausis & eventis: quæ tamen duos MUSTAFAS fileam, in Turcarum imperio, ut nec id sit à scænicis his ludis immunis? Prior fuit *Muratis Secundi* principatu, DUSMIS: sed qui se *Mustafam* diceret *Bajazis* primi filium, quem fama & res erat, infelici illo prælio cum *Temir-lanco* periisse, & ubi pater ejus captus. At enim post annos *vigintiduos* iste se sufficit, & fraudes ac turbas *Murati* miscet, quas turbas? tantas, ut Begi, Bassæ, & primorum plerique ad eum deciderent, ipsi Christianorum Principes foedus inirent, & Byzantii Imperator. Denique per triennium Muratem sic excercet, ut incertum imperii & vitæ faceret: donec ad *Lopadium* lacum collatis castris (& Murates ipse aderat) arte quàm viribus magis vincitur; & transfugiis paullatim nudatur. Juvit ad hanc rem commentum callidum Legatorum, quas Byzantium uno tempore, ad foedus & societatem, ipse &

ix.
m. cccc.
xxi.

Murates miserant. Sed Muratis irriti dimissi, illius impetraverant: cum tamen Muratæ, cursim prævenientes, audaci astu spargunt, sese voti compotes, & Græcos à se stare, quod creditum sparsumque in utrisque castris, multos Mustafæ detractos *Murati* junxit. Denique fugit ille, sed retrahitur, & Hadrianopoli ad pinnam muri laqueo suspenditur.

XI.

Alter MUSTAFA miri & novi commenti est, sed ab alieno impulsu, & in alterius, ut putatur, fructum. Ne grave sit me deducere paullum, quæ faciunt ad gravem illum nobis hostem. *Soleimanno*, maximo inter Turcarum principes, duæ uxores fuerunt, & ex iis liberi: altera *Bosphorana*, è qua MUSTAFAS, altera *Roxilani*, è qua iiti quattuor, *Mahometes*, *Selymus*, *Bajazites*, *Giangir*. Sed omnes hos ætate & gratiâ apud militem *Mustafas* anteibat, nec dubium illius imperium, si id expectare, quàm habere maluisset. Pater sanè eum suspectum nimis spei interfecit. Jam è quattuor illis *Mahometes* obierat, & mox item *Giangir*: duo competitores supererant, è quibus *Selymum* fata & pater promovebant, *Bajazitem* mater, mirifice in eum prona. Frustrâ maritum aliquoties tentaverat, vult fraudem & fortunam. Itaque re cum filio collatâ, visum illis initium res novandi per falsum *Mustafam* facere, ad cuius nomen & gratiam miles facile concurreret: ipsi deinde eo in rem suam uterentur. Reperiunt juvenem audaciâ & facie idoneum, instruunt & dimittunt. Personam sumit & agit, venit in Thraciæ loca quæ Valachiam & Moldaviam spectant, ubi equitum copia, & qui plerique vivo nuper *Mustafæ* addicti. Ibi clanculum & quasi timide se ostendit, comites qui aderant mussitant *Mustafam* esse, fugâ elapsam à patre, & alium ab amicis substitutum qui interfectus pro ipso esset, incuriâ, nec seridè agnitum aut inspectum. Id argumentum fabulæ erat, ad quam spectandam agendamq; statim concursus. Veniebant & ii, qui oculis suis *Mustafam* interfectû viderant: sed vel falli volebant, ut locus esset si nõ recipiendi *Mustafæ*, saltem vindicandi. Jam pænè exercitus erant: sed Sangiacci trepidi rem ad Soleimannum referunt, qui fraudiscertus eos acerbè increpat, *Quid iâ iniis non obstitissent vel nunc facerent, aut iram ac poenam à se expectarent. Mittere se Pertauvum Bassam, cum validis fidisque copiis; sed melius gravisque fore, si i quod neglectum est sarciant, & ignem nondum validum exstinguant.* Sangiacci iis monitis minisque excitati advigilant, concurrunt, ad-

ventan-

ventantes reprimunt, manus jam factas dissipant & spargunt; nihil reliqui sibi ad diligentiam faciunt, ut fidem & operam suam Domino probent. Tamen Bassa supervenit: nec res adhuc *Mustafæ* satis validæ aut constitutæ erant. Itaque à præsentī metu fluctuare multi incipiunt, dilabi alii & transfugere, donec desertus miser cum præcipuis ministrorum in manus venit. Vivustrahitur Byzantium, examinatur, nihil celat: cura jam de illo puniendo (quod statim factum) sed de filio patrem subit. Hocne illum ausum, intam recenti *Mustafæ* infelici exemplo? dolor non ab impietate solum erat, sed ab impudentia & temeritate ira. Et jam magnum aliquid parabat: sed mater filium non deferit, callida mulier & mariti sui diu potens. Venit & rem fatetur, excusat & deprecatur. *Quid enim magni miri*, inquit, *si in fratrem (non enim in te) aliquid molitus est, nontam ambitu, quàm metu impulsus? Lege sive fata nostræ gentis sunt, unum non imperare solum, sed vivere; & exordium novi Principatus est, fraternum parricidium. Quid inquam mirum igitur, si vitam prorogare? Naturâ impellimur, & te consule. Hic scopus hujus conatus fuit, miseratione, si consideras, quàm ira dignioris. Tu illam da, cui? filio, cui? & mihi uxori, nam certum non supervivere illi, & in uno duos occides. Quamdiu autem dature? me miseram, instant fata, & in tua senis anima adolescentis illius spirat, & mea.* Movit intimum senile pectus & concussit mulier: dat veniam, sed ea lege ut filius se videat, & ipse eam petat. Ergo advocatur, & à matre quoque excitatur jam securâ ut tutò veniat. Venit, sed cùm in aditu paterni hospitii est (extra urbem conveniebant, nec temerè filii patre vivo in ipsam intrant:) ecce milites; qui descendentem ex equo tradere pugionem & gladium jubent. Id in aliis de more fiebat, sed conscientia stimulante omnia timet, & multus in oculis *Mustafæ* uterque erat. Mater tamen dat animos, quæ de industria ad januam expectat, & per fenestram linteo obductam hortatur intrepidè pergat, viam omnem à se præmunitam. Accedit ad manum patris, petit veniam, & accipit, monitus magis, quàm castigatus. Atque ut plenam fidem reconciliationis faceret, potum de more gentis jussit offerri: sed nec hunc sine metu bibit, venenum suspectans, donec pater ex eodem poculo hausto ducto, omni eum curâ liberavit. Atque hæc fraudium sunt, addam

Violentiæ exempla.

- I. Heu, quàm multa ea occurrunt! passim video aditus atque exitus Regiarum sanguine respersos. Sed temperabo & eligam. Ab Oriente ordior, atque ibi, in Judæa, triste fatum Gedeonis familiæ video, unius ambitionis consumptæ. Laudatus ille vir, & dux per quadraginta annos populi, liberos genuit & reliquit *septuaginta*: atque hos legitimos, unum è concubina *Druma*, cui nomen ABIMELECHI. Hic post mortem patris imperio imminens, & adjutus maternâ pecuniâ atque amicis, copias collegit è vagis & sordidis hominibus: cum quibus *Sichimam* venit inopinatò, atque omnes ibi fratres *septuaginta super lapidem unum* (ut sacra loquuntur) interfecit, & velut immolavit. Quid si totidem alienos & extraneos? ô facinus! at ille imperium invadit, & in triennium etiam retinet, ut cœperat, sæviens, & subditos variè affligens, sic ut *Sichimitæ* arma caperent & rebellarent. Frustra, domuit eos & occidit, & ipsum opidum delevit, saleinque in eo conspersit. Sed cælestis vindicta tamen consequitur, & cùm turrin quamdam oppugnaret, fragmine molaris lapidis mulier supernè caput ejus contrivit, quo ictu collapsus, & jam moribundus, ad satellitem suum, *Tu me*, inquit, *gladio jugula; ne muliebri manu dicar cecidisse.*
- II. In Parthis *Orodes* regnavit, ille qui *Crassum* victum jactat & occisum. Is cùm senuisset, in luctu ob *Pacorum* filium à *Ventidio* cæsum, aquæ intercutis vitio laboravit, neque longè jam à morte. Quam tamen longum PHRAATI filio visum expectare: & veneno eam maturat. Sed id contra fuit, nec aliud quàm motâ alvo in medicinam abiit, & totius morbi senem allevavit. Quod ille indignatus (neque enim pænitentia subiit sceleris, cui vel Numen videbat adversarii) ad apertum parricidium ab occulto transit, atque hominem palàm suffocavit. Jamne finis? minimè: catenata sunt scelera, & post patrem fratres *triginta*, quasi inferias, adjecit. Quis tamen illius finis? consimilis, nam cùm in pace & fœdere cum Augusto esset, cui & signa Crasso erepta remisit; hic vicissim dona dedit, inter alia, pellicem insigni formâ Italici generis, quæ prolem ei genuit *Phraatæcem*. Hic ipse ut adolevit, conscientia & operâ matris, patrem interfecit. Benè, benè,

nè, quidni dicam? tulit, quæ meruit. & quæ docuit: rediit in auctorem exemplum.

Brevi stilo lata scelera in MITHRIDATE PONTICO stringam, cui bellum & clades fuit à Romanis, sed mors ab ipso filio. An & hoc immerito? ecce ille matrem jam primis annis sustulit, mox fratrem; deinde tres filios, totidemque filias. Cælum, terra, mare, aspicere, ferre, purgare toties impium potuistis? Ignosco Pharnaci, & animos ad scelus pænè addo: vindica adolescens aviam, patrum, fratres, sorores, tot mortes (leve est) in una. III.

Jam in PRUSIA Bithyno tyranno, Romanorum non socio rege sed servo, vix memorabile est, quod is filium *Nicomedem* tollere è medio voluerit: quid ita? ut locum aliis filiis faceret ad regnum. Perversa aliqua pietas hæc fuerit, sed ecce filius, rei conceptæ gnarus, scelus in ipsum vertit, & defectione populorum, regnum ei ademit, & deinde vitam. IV.

Relinquo te Oriens, fatiges me superambulem: centesimam partem (verè loquor) non libavi: sed unum tamen abiens hic consignem. PTOLOMÆUS inter Alexandri successores, pulso *Antigono*, Macedoniam occupaverat, pacem cum *Amiacho*, foedus & affinitatem cum *Pyrrho* fecerat: securus jam omnium, nisi sororis, & ex ea liberorum. *Arfinoe* erat, quæ in matrimonio *Lyfimachi* fuerat Macedoniæ regis. Itaque animum & artes intendit ad eam unam cum liberis captandam: cautam tamen, monitam, & omnia timentem. Quid adhibet? machinam in hunc sexum validissimam, amorem, soror erat, sed quid ad rem? incendit, non absterret ea cognatio Orientales barbaros, & res in mores & jura vertit. Itaque munera, legatos, litteras missitare; offerre ipsi societatem regni, liberis hereditatem: nec alio fine se armis id occupasse, quàm ut iis posset relinquere. In has res fidem se paratum dare quam vellet, & ubi vellet, apud sanctissimas aras & templa. Quid multa? persuadetur mulierculæ, ex fidissimis amicis mittit, qui juramentum accipiat: quod ille incunctanter, & pænè invitans, in veterrimæ religionis templo concipit, ipsa simulacra & altaria deorum tangens, se suumque caput inauditis ultimisque execrationibus devovens: *Sincerà se fide matrimonium sororis petere; nuncupaturum eam reginam;* Dd 5 ejusque

ejusque liberos suos, heredes habiturum, nec alios. Ergo Arsinoe spe jam plena, in conspectum colloquiumque fratris venit: qui vultu ipso & oculorum acrimoniâ amorem simulans, fabulam peragit, uxorem ducit, capiti diadema coram milite populoque imponit, & Reginam appellat. Secuta quæ solent nuptiis: & læta *Arsinoe, Casandream*, munitissimam urbem (quod unum petebatur) ubi thesauri & liberi, prævit, maritum introductura, & festo apparatu exceptura. Viæ, templa, domus ornantur; aræ & hostiæ disponuntur; filios quoque suos, *Lyfimachum* sedecim annos natum, *Philippum* triennio minorem, patri & avunculo occurrere jubet. Quos ille extra portam obvios, cupide & ultra modum solitæ affectionis amplexus, osculis fatigat, nec dimittit. Portam & arcem ingressus, ponit personam, sumit suum vultum & affectum, statimque milite introducto, pueros jubet interfici in gremio ipso matris, ad quam confugerant. Illa hoc inferior, quod mori cum iis non licuit (sæpè se gladiis interposuerat & obtulerat.) in exilium cum duobus servulis pulsa est: *Ptolomæo* tamen haud diu ab hac victoria triumphante, cum Galli Macedoniam inundantes, victo ei paullò post abstulerint, in hasta, ad terrorem & fidem circumlatum.

VI. Ad Occidentem jam mihi ire licet, & ordiri ab Hispania: in qua cum Cn. Scipio, post Africanus, victoriales & funebres simul ludos daret, captâ *Carthagine novâ*: en duo fratres patruales, CORBIS & ORSUA, qui de regno armis certaturi eum adeunt. Ipse, ut mitis ingenio, omnia conatur & tentat, ut ratione non Marte judice, rem componant: frustra: campum & arenam volunt. Concesso, magnis animis concurrunt, sed major natu *Corbis*, facile minorem natu, astu & armorum usu vicit, atque occidit.

VII. Dicam in Italia de ROMULO, *Tarquinio Superbo, Nerone*, tot aliis, qui scelere & sanguine sceptrum pepererunt? multa, & nota sunt, idèdque cum venia omittenda.

VIII. Unde ad ævi nostri parricidam nobilem, & quod indignetur aliquis, felicem. Sceptra imperii Turcici tenebat *Bajazites Secundus* rebus gestis clarus, & numerosa prole succinctus, in qua natu minimus SELYMUS erat, de quo eo dictum. Sex ille fratres habebat, è quibus duo primævi suo fato obierunt, tertius pater-

paternâ vi : duo supererant , ætate & jure imperii ante ipsum. Sed imperium tamen animo agitabat ; & ut perveniat , patrem impedimento futurum , è medio vult sublatum. Id variè tentavit , & primo colore aliquo pietatis. Mos Turcarum habet , filios Principis in certo loco aut opido claudere , nec finibus iis egredi , nisi permissu au jussu patris. Id contra spes aut res novas institutum videtur , & ne militibus aut populo misceantur , captenturque aut captent. At Selymus fines istos audacter migrat , comites aut milites colligit , & cum hac manu ad patrem pergit. Miranti , & per legatos etiam exostulanti , *Ecquid sibi vellet ? patris jussa sperneret ; quosine , aut caussa ?* Ille refert : *Non pravitate sed pietate motum facere , & Mahumetis legem esse , tertio quoque aut quarta anno visere ad parentes : velle se parere , & parentis optimi manum (ita Turcarum etiam sermo habet) osculari.* Bajaziti haud placitum , iterumque legatos ad asperiora mandata mittit : quorum summa , rediret. Ille pergere nihilo lequius , & jam Hadrianopoli appropinquare : nixus , ut putabatur , occulto favore & gratiâ Genitzarorum , quos in partes traxerat. Erat in eaisa tunc urbe pater , qui fraudes aut vim metuens , & simul urbi dominæ timens Constantinopoli , ubi thesauri & regia gaza erat , illic concitus pergit. Idem filius , & patrem in vico assequitur qui *Tzurulus* appellatur : quid ? ad manus osculum ? imò ad manus confertionem , & suos instruit , & vim parat facere : patre contrà , cùm ed ventum videt , dirigente. Pugna committitur , anceps & cum discrimine , major etiam metu Bajazitis ; qui haud de nihilo fidem suorum suspexit , & Deum ac Mahumetem altâ voce invocabat , vindices patriæ & imperatoriæ majestatis. Audivit ille (non enim iste) sed fugit Selymus , vasa & impedimenta omnia amittit , animum & impietatem retinet : ac *Capham* cùm venisset , copias iterum colligit , & primâ hieme in Thraciam redit. Fiduciam etiam Genitzari dabant , qui in urbe tumultuati *Achmetis* (is frater major erat) imperium aspernabantur , atque aded legatos ejus qui tunc advenerant , per ignominiam ejecerunt. Occultè ad Selymum etiam missis , ut appropinquaret : sese cetera exsecuturos , & manu viam facturos ad folium & ad sceptrum. Imperium illud miles temperat , pravo & noxio more : nec alia caussa exitii aliquando erit. Sed *Achmetis* horum non ignarus , cùm ipse quoque juxta Constantinopolim venisset ; & militum quidam operam ac fidem

dem obtulissent, adnuit, sed quod momentum inclinationi aliorum facturum erat, aurum præsens, & amplioris stipendii spem, non adiecit. Imò vocem jecit, liberam, sed intempestivam, *Sese vel in viciis illis imperaturum*. Offendit, & alienavit: jamque Selymus ad urbem venit, tentoria in pratis fixit: cui obviam factus *Corcudes*, frater alter, modesti ingenii, & sapientiæ ac religionis studiis deditus, ut captus est gentis. Genitzari audito advenisse, statim coeunt & tumultuantur: decem e suis ad Bassas (Præfectos sic nominant) ablegant, qui postulent, *Dominum & Sultanum Selymum esse: Bajazitem ultra non esse, ætatis & virium imbecillum nec molem imperii sustinentem*. Hoc ipsi edicerent, suaderentque volens faceret, quod vel nolens adigeretur: & cederet, aut cædi ipsi Bassæ expectarent. *Sententiam omnium sic ferre*. Hæc dicta, & prompti facere erant: ergo timor Bassas incessit, & Bajazitem & discrimen exponunt. Generosus animus, & veteris laudis factorumque conscius, indignari; nihil indultum velle, arma & manus suorum spectare, & implorare, sed abnuentium: atque ibi primus Bassarum (*Vizirum* dicunt) *Mustafas*: Ergo supremam vale Imperator, inquit: nam nos quidem morituri te alloquimur, nescio an moriturum. Hoc animi tui decretum, ultimum nobis jam dicit: & minas militares addit. Movetur ille, & ipsos miseratur, atque inquit: Ergo certum est, vitam nobis adimere? & hoc ventum? Mustafas: Huc ventum: quod ad nos attinet: de te, Deus meliora, sed ut optima, spiculis tamen hastarum (verba ponimus) de solo imperatorio scito te detrahendum. Senex videt necessitatem ultimam esse, & paulisper vocem compressam solvit: *Agite igitur*, inquit, *ad filium ue, muniatate rerum summam illi permitti*. Filius venit, pater excipit, vultu quidem lætus, & thesauros ei atque alia imperii resignat. Tum & solium conscendere jubet, sed recusantem: & subdolâ modestiâ solam pietatem, affectumque visendi patris, præferentem. Iterum jubet, propinquo etiam periculo monitus, & minaces militum vultus vocesque audiens, aut videns. Admittit filius, sed in sequentem diem. Conveniunt frequentes, equites peditesque: sedet pro tribunali, & imperii jurisque usurpandi causâ, unum è Genitzaris suspendi laqueo jubet: ceteris spe factâ benigni simul, & fortis dignique majoribus imperii. Cujus primum facinus, relegatio patris *Dimotucum*: & priusquam perveniret, interitus veneno procuratus. Ajunt medicum ejus corruptum id obtulisse, adamante

manente minutatim confracto, & cibus immixto: cui tamen pretium operis mors fuit, & cervix incisa. cum voce Selymi præviâ: *Veteri domino infidum, novo fidum non futurum*. Itum in alias cædes, & quinque fratrum filii occisi: tum ipse frater *Corcutes* nervo arcus strangulatus, cum è fuga reprehendi curasset. Supererat *Schmates*, primus fratrum, & societate *Ægyptiaci* etiam Sultanij validus: sed fallis Genitzarorum litteris elicit: tamquam fastidientium novelli & iniqui imperii: prodiret modò, arma cum ipso in hunc sociaturis se daret. Prodiit, pugnavit, victus, suffocatus est: & solus jam certusq; Selymus Princeps. Qui in *Bassas* & *Proceres* variè item sæviit, homo totus cædis & sanguinis: idem tamen *Fortunæ* (non enim *Deo*) carus, & qui res maximas in imperio suo gessit. Persas vicit & reppulit, Sultanum *Ægypti* sustulit, & amplum id regnum sibi posterisque firmiter subjecit. Nihil etiam privatim adversum: & dormire videbatur cælestis *Justitia*, nisi quòd in extremo actu se ostendit, & peste corruptum exstinxit, ipso loco & vico ubi prima cum patre signa contulisset. Sed & filio tamen felix fuit, magno illo & infesto nobis *Soleimanno*: ut externarum rerum fluxus, non sint tesserae semper *benivolentiæ divinæ*.

Atque illud sæculi nostri est, hoc etiam soli. Fuit IX. ADOLPHUS EGMONDANUS, cujus pater *Arnoldus Geldricus* Dux & dynasta erat. Ille adoleverat, ille senuebat, & ægrè ferre coepit patris diuturnum imperium & vitam. Itaque per factiones, quosdam è popularibus in arma trahit, & patri bellum palam facit. Sed pater viribus & causâ melior, obsessum in opido *Venlone* tenet: ac denique principum vicinorum interventu pax coit: hac lege, ut juvenis urbem *Noviomagensis* sibi accipiat teneatque, in qua liberè & solus comminetur. Sed exigua hæc ei portiuncula visa, resiliit mox à foedere, familiares quosdam patris in ejus contumeliâ laqueo enecat: & cum videt à se vim frustra tentari, ad alienam potentiam fugit, ad nostrum *Philippum Bonum*. Bruxellam venit, patrem accusat, sese approbat, promittit multa: sed apud verè *Boni* Principis surdas aures. Desperatis igitur auxiliis, ne patrem videat, Hierosolyma properat, homo facer scilicet ad terram sacram: paulò post redit, omnium inops, quo nisi ad patrem? Recipitur amice, & ipse poenitentiam & amorem simulat, sed vultu non animo bonus. Nam fraudem & insidias patri statim
ita

iastruit. Erat senex *Gravia* ditionis suo tunc opido, cum uxore : venit quali per officium filius. More gentis epulantur & bibunt largius, saltant etiam in multam noctem : ipso sene Duce sustentante, & in filii gratiam præter vires & morem lætiore. Tandem cubitum sese confert. Vix fecerat, cum adsunt à *No- viomago* (ii juveni parebant) cives armati, & ab *Adolpho* clam intromissi ; rectà ad cubiculum Ducis, duce filio, tendunt. Pulsant fores, ille è lecto, jocos & choreas etiam tunc cogitans, *negat id noctis saltare ultra posse : juvenes faciant, & abeant.* At illi effractis jam foribus adsunt, jubent surgere & se consequi. *Quò autem ?* ait senex, *& ubi filius ?* Miser, ubi auxilium putat, exitium est : & ille improbus, *Pater,* inquit, *necessitati parendum est, age sequere.* Nectantillum expectant, ut tuniculam interiorem apter atque induat, ne tibialia quidem sumat : sed pater equitantem filium, nudis pedibus & corpore, ita sequitur *Buram* usque. Ibi carceri tætro includitur, & sex annos totos (non illius, sed & popularium impietatem culpo) sex inquam annos detinetur. Tandem improbitas querelas vulgi excitat, sed & minas Principum vicinorum : è quibus *Joannes* Cliviæ Dux, ipsius *Adolphi* avunculus arma etiam sumit. Qui tamen à se parum validus, auctoritatem vel auxilia a Pontifice *Paullo Secundo*, & *Friderico* Imp. petit. Illi statim annuunt, ad *Adolphum* acres minasque litteras scribunt, & ut patrem luci & libertati reddat, jubent. Nec fit, ridet. Itaque iidem *Carolo Audaci* nostro, valido Principi, totam rem committunt : liberet senem, reconciliet filium, denique faciat quod ex æquo & usu videretur. Ille utrumque coram se sistere jubet, qui in Galliæ finibus *Dorlani* tunc erat. *Adolphus* haud spernendam iram, & iussa, tam potentis vicini ratus, patrem secum eò ducit : accusat in consilio, fœda & falsa in eum ingerit : quorum faciliè purgatus senex, bonorum & illustrium virorum testimoniis, tandem impatientiâ & fiducia eò prorumpit, ut filium ad singulare certamen provocaret, ferro & Deo iudicibus innocentiam suam asserturus. Mostunc satis creber in Martiali nostro populo erat : sed *Audax* tamen abnuitt, fœditatem rei proponens & insolentiam, & simul in eventu incerto certum scelus utercumque vicisset. Ita re cum suis deliberatâ, pro sententia dixit : *Arnoldus pater solus titulo Ducis utatur : sed filio opida arcesque totius Geldriæ cedat, solâ Graviâ sibi exceptâ. Accipiat in alimoniam de manu filii tria quotannis aureorum millia.* Hæ conditiones : quis abneget,

ger, imò quis non miretur filio tam bonas? Sed non silent historici, *Carolus* nescio quâ occultâ causâ an pacto, in filium prouiore. Quid tamen deinde? refertur ad filium, & quidem à viris primariis & gravibus, inter quos *Philippus* ille *Cominus* erat, qui hæc scripsit. At ille respondit in ipsa verba: *Malle se præcipiē dare parentem in puteum, se deinde superjicere, quā ut in hæc conditiones paciscatur. Quid malum?* inquit, *pater alibi imperet, qui totos quadraginta annos omnibus præfuit? Æquum est, ut nostræ quoque jam vices sint: nec aliud admiserō, quā de pensione trium millium, sic quoque ut pater totā Geldriā cedat, atque adeo excedat, nec unquam pedem in eam referat.* En responsum, non tam impium (& ita tunc omnibus visum) quā insanum. Igitur *Carolus*, cui aliæ res pervertendæ, cū idipsum temporis *Ambianum* Galliæ rex interceptisset; dilatâ hac conditione, expeditioni se parat. Juuenis suspicatus detentum se iri, averse animorum cognitâ, fugam cum duobus comitibus, Gallicâ veste, ad suos capit: omnia in reditu vi & armis occupaturus, aut turbaturus. Sed ecce *Namuri*, dum Mosam flumen cymbâ transmittit, agnitus ab uno alteroque vectorum. mox à pluribus, capitur, & ad *Audacem* reducit, qui *Vilvordiam*, atque inde *Contracum* duci, & in honestâ custodiâ asservari iussit. Mansit ad *Audacis* ipsius mortem: cū *Gandsuenses*, pro suo tunc more turbas daturi, hunc idoneum ducem arbitrati, eum solvunt, & bello in *Tornacenses* præficiunt; quos tunc Galli habebant. Ivit cum manu aliqua, adequitat moenibus, erumpunt præsidarii, & miser inter primos cecidit. Quid tu nunc pater? talionem aliquâ parte à justo Iudice vides. Carcere te punivit? ipse sustinuit. Mortem machinatus est? ipse subivit. Nec sanguis hîc multus fusus, aut violentiæ cædes, fateor, ut in prioribus: mihi tamen libranti, impiæ Impietatis exemplum visum est, & supra omnia infixæ & obstinatæ. Nero, Tullia, aut alius aliquis, impetu peccaverint & calore: hîc meditatum, hîc diuturnum scelus est, nec adhæsit animo, sed infedit-

Apud nos hæc gesta, quid si in Græciam novel- lam, & BYZANTIUM abeo: si ad illos à *Constantino* Imperatores? Fideliter dico, plura scelerum ab hac Ambitione exempla, quā in alia Europa tota reperiam. Solennia illa erant, necare, exsecare, excæcare: hæc patres in filios, item matres ipsæ; hæc filii in utrosque

in utrosque patrabant. Quid patruos, fratres, agnatos dicam? in levi suspitione, & minimo metu hæc facta: quasi per ludum aliquem & jocum. Et vide ingenium sævitiae? certum est, non aliâ re hominem magis abjici, & animo conatuque cadere, quàm Exsectione illâ aut Excacatione. Qui aut virum viro, aut lumen demit: nihil ab eo viri ultra formidet, & in poenam aut ludibrium modò vivit.

- XI. Sed claudio hoc totum de Ambitione, uno eoque jocosso exemplo. CHAN TARTARORUM (eorum Princeps sic dicitur) cùm *Stephanus* haud ita nuper optimus fortissimusque Poloniae Rex obiisset, in comitiis de Rege creando, ipse quoque per Legatos intervenit. Dixit & proposuit ista: *Potentem se esse, & posse myriades aliquot equitum (vera sunt) educere è suis terris, Poloniae tuenda vel augenda. Item frugalem se & continentem esse, ac sine ullis ciborum deliciis, solâ equinâ in fame contentum. Tertio, quod ad Religionem, de qua disputare audiebat, Tuus, inquit, Pontifex, meus Pontifex esto; tuus Lutherus, meus Lutherus esto.* Si risu excepta Legatio fuit, nemo quærat, effuso maximè: & ecce hominem paratum omnia sacra & deos deferere, regnandi causâ.

C A P U T VI.

DE PRINCIPUM INCLINATIONE.

Deferiores eos sapè fieri, & mutari.

NESCIO quâ causâ occultâ præter apertas, etiam evenit: ut cùm in alijs artibus usu homines discant, & meliores fiant, in hac regendi ferè contrâ, & Principes inclinent. Omnis ætas dicet, & rarò decursum ad metam æquabiliter hunc cursum. Causæ partim in Principe, partim Nobis, partim Principatu ipso videntur: atque obiter examinemus. In Principe, quia initio magis intendit, & pudor est, & bonæ famæ studium: quæ calcit paullatim, & in omnium obsequiis audaciam, & protetviam, & contemptum sumit. Itaque rumor ille (ait Lampridius) qui plerumque novis solet dominari Principibus, nisi ex summis virtutibus permanet. Bene initio audiunt, & faciunt: sed rarò constans est illa virtus, nisi firmo fundamento nixa & instructa. Secunda causâ, ab infirmitate ingenii humani

humani est , grande illud imperii pondus aliquamdiu rectâ cervice sustineri , vix semper possunt : lassantur, & se inflectunt. Quod facit natura, prona in vitia: & magis , ubi non metus aut pœna retinet ; sicut in Principe, qui est super ista. Et nisi ipsum illud Honestum eum teneat, & Religio : quis est qui possit ? Accedunt depravatores, insitum aulæ malum : & qui prave etiam facta laudantes, magis istic ducunt. Itaque ut qui vinum bibunt , initio pares sunt , & sensibus subsistunt : mox alienantur , & compotores etiam invitant aut urgent : sic in potentia, cum nova & modica, ferunt : diuturnâ corrumpuntur, & fiunt ebrii; & magis tales faciunt adulatorem. Panegyricus scriptor rectè: *Ubi sub tanto onere infirmitas lapsa est , faciunt licentiam de potestate* : habenas omnes ingenio suo & cupicini laxant. Causæ etiam in Nobis & subditis , sunt istæ. Credulitas prima , quod temerè initio, etiam de malis aut ambiguis benè speramus : & quid mirum igitur falli ? Neque illi se mutant : sed nos opinionem. Inde jactatum apud nos proverbium : *Flandros amare futuros Principes , odisse factos*. Cum presentes enim displicent , alios adipicimur & optamus : atque ut ægri mutationem remedium destinamus. Secunda, quod refractarii sæpè & pravi simus, & communiter etiam erga optimos ingrati : donec esse desinant. Id Principes gravantur & indignantur , & paulatim affectum & curam à talibus abducunt. Magis autem , cum seditio , rebellio , aut insidiæ sunt : tum & justè putant se opprimere aut affligere , & plurius noxam omnes luunt. Ausim dicere bonos Subditos facere aut servare Principes bonos. At causæ in Principatu ipso sunt, quod is ad Superbiam & contemptum invitet : & vel firmissimos convellat, & à statu paulatim abducatur. Sicut cæli à supero illo abripiuntur, & quamquam contra nitentes obsecundant : sic Principes ab ipsâ illâ potestate. Videsne. privatos homines in opibus magnis , aut prosperitate , depravari , & à veteri via & vita flectere ? idem fit istic. Potentia impotentiam gignit , licentia libidinem , vitia : & ut pondera ab alto lapsa , in præceps eunt. Quid , quod interdum ipsa Infelicitas mutet ? ut quibus domi aut militiæ res sunt improsperæ , ipsi fortunæ , ipsis subditis (etsi extra culpam) obirascuntur ; & ut in tempestate, clavum abjiciunt , & dant vela ventis. Privatim saltem oblectamenta quærun, convivium , ludos , mulierculas :

publicum omne decus aspernantur. Exempla horum pauca videamus.

- I. Insigne primum in DIONYSIO Juniore tyranno Siciliae : qui mortuo patre , mirè clementem se exhibuit & benignum. Tria millia nexorum, ob æs alienum, solvit ; tributa per triennium remisit ; alia , in gratiam & famam populi. Sed noxiam dominationis cætus , retrulit ingenium , quod paullisper seposuerat : avunculos interfecit, quos verebatur aut timebat ; item fratres suos, nequis æmulus superesset ; mox in omnes promiscuè læviit, ille *Dionysius* effectus, cujus non tyranni , sed tyrannidis, nomen habetur.

- II. At hic naturâ pravus : à caussis , & vi aut vitio Regni, PHILIPPUS Macedonum rex pænultimus ; cui cum Romanis bellum fuit. Erat sanè ille (Polyti-
us testatur, qui novit & vidit) plerisque dotibus corporis atque animi ornatus : vultu decorus , corpore erectus , eloquentiâ promptus , ingenio & memoriâ validus , lepore & dictis etiam facetus ; atque omnia cum regio quodam decore & majestate. Accessit virtutum studium in toga , & in bello , animi magnitudo , & liberalitas : uno verbo , vix alium tantâ indole aut spe Regem Macedonia aut Græcia viderat. Sed ecce momento omnia vertuntur : sive Fortunæ culpâ , quæ adversa ei in Romanos , animum infregit , & ab instituto ad gloriam cursu revocavit ; sive delatorum vitio & suo , qui aures eis temerè & facile præbebat. Sanè optimos quosque à se sprexit, veneno & ferro grassatus : sed nec sanguini & filio suo *Demetrio* tandem parcens. Denique ille *Philippus* , de quo omnia bona sperata & videri cœpta , in omnia mala desiit , pravus, invisus, infelix.

- III. HERODEM Judææ regem licet addere , insignem, mitem , magnificum , sex annis , si quem alium : reliquos triginta & unum sic immanem , trucem in suos alienosque , ut *septuaginta* Senatores regiæ stirpis interfecerit , uxorem suam , & tres filios : denique moriturus , ex omni Judæa nobilissimum quemque , quasi ob aliam causam , evocari ad se jusserit ; & cum venissent , ambitiosè ab amicis petiit , ut inclusos Circo , ad unum interfici à militibus curarent, non ob noxam , sed (ut aiebat) quod verus justusque dolor funeri suo exhiberetur , cum nulla familia immunis ab hac clade esset.

Quid

Quid TIBERIUM Romanum Principem loquar? IV.
res pernota est, bonum fuisse, donec *Germanicus* ac
Drusus superfuere; mixtum virtutibus ac vitiis, ma-
tre incolumi; post omne scelus flagitium, & infamiam
prorupisse, ut ipsum quoque interdum non fa-
ctorum solum (animo torquente) sed vitæ pæniteret.

NERO in eadem re Romana notatur, magnus ini- V.
rio Princeps, magnum postea monstrum: & Trajani
elogium de illo fuit, *Omnes etiam optimus Principes longè à primo quinquennio Neronis abesse.* Quod in aliis for-
tasse verum fuerit; sed domi tamen veneno frater
sublatus, secundo statim anno, dedecorat hanc lau-
dem. Plura exempla notare est: plura? imò plurima:
sed fastidium paritatis vitandum est, & nihil hic, quod
singulariter narretur.

C A P U T VII.

DE FINE PRINCIPATUS.

Qui est, Publicum Bonum.

AT Princeps, ne inclinet sic & labatur, sed bonus
sit & perseveret: quid magis eum fulciat & fir-
met, quàm Finis semper in oculis, quò spectet? Ne-
que enim Principatus ipse finis est, absit, aut altitudo
illa & splendor: sed populi bonum, id est directio
ejus & tutela. *Officium est imperare, non regnum,* ait Seneca
noster. Græci ἀνακτας reges dixerunt, ut Plutarchus
interpretatur, ἀπὸ τῆς ἀνακτικῆς: quod est *curam gerere,*
& iuxta. Certè debent, ipsum Regis nomen apud La-
tinos eodem vocat: ut ordinem servet, compositè
imperet: quod qui negligit, non regit ille, sed
dissipat & perdit. Cogitet secum Princeps: *Ego ex om-*
nibus mortalibus placui, electusque sum, qui Deorum vice
in terris fungerer: ego vitæ necisque gentibus arbiter: qua-
lem quisque statum sortemque habeat, in mea manu est po-
ssum. Odignitas! vicarium Dei esse, & non esse æ-
mulum? Vide ut ille ab orbe condito dispenset, &
regat ætates, hiemes, anni tempora: fruges, fru-
ctus, tot usui nostro aut voluptati; cælos, terra,
maria, omnia in statu & concordia, etsi maximè di-
scordia, servet; parcat plurimum, interdum pu-
niat; verus pater simul & dominus generis humani:
quid desideres, præter hoc exemplum? Subsequere:

Epist. xci.

Seneca 1.
De Cle-
ment.

Ee 2

&

& à Deo reges, ad Deum eant. Sint igitur in assiduâ cura, sed cum tranquillitate & pace : & hæc utraque suis, quantum potest, procurent. Absit otium, *neque enim specie tenus* (ait Panegyristes) *ac nomine, fortuna Imperii considerata est.* Sunt trabes, & fauces, & stipatio, & fulgor, & quidquid aliud huic dignitati adstruximus : sed longè majora sunt, quæ vicissim nobis, auctoribus fautoribusque potentiae, debent.

Ibid.

Admittere in animum totius reipublicæ curam, & populi facta suscipere : & oblitum quodammodo sui, gentibus vivere. Accipere innumerabiles undique nuncios, totidem mandata dimittere, de tot urbibus, nationibus, & provinciis cogitare : NOCTES OMNES DIESQUE, perpeti solitudine, PRO SALUTE OMNIUM COGITARE. En breviter tuum munus, & in fine Finis, Populi salus. Exempla addamus, qui fecere aut facturos se sunt professi. Inter istos

I. TIBERIUS Imperator, qui pulchrâ voce (utinam & re!) testatus, in pleno Senatu : *Dixi & nunc, & sæpè aliàs P. C. bonum & salutare Principem, quem vos tantæ & tam liberæ potestate instruxistis, Senatui SERVIRE debere, & UNIVERSIS civibus : sæpè ac plerumque etiam SINGULIS, neque id dixisse me poenitet.* Pulchrâ, inquam, voce, & quam sine Numine conceptam non reor, aut emissam. Quid verba facimus in instruendo Principe? ecce hic compendium. *Serviat*, id est audiat obsequaturque *Senatui* & bonis consiliariis : *serviat universis*, in bono omnium procurando : *serviat singulis*, in Justitia administranda, injuriâ arcenda. Sine istis, non est Princeps, sed tyrannus.

II. Quod TRAJANUS, item Imperator, considerans, cum Præfectum suum Prætorii, de more, gladio succingeret, daretque vitæ & necis potestatem. *Cape lunc*, inquit : *& si quidem rectè & EX UTILITATE OMNIUM impera vero, pro me ; sin aliter, contra me utere.* Optimam *Optimi* illius vocem! Vivam, si reipublicæ vivo : si mihi, arma hæc in me verte.

III. Jam HADRIANUS Imp. quoties auditus est dicere? *Ita se rempublicam gesturum, ut sciret REM POPULI esse, non suam.* Iterumque, quod eodem ducas : *Talem se præstiturum Imperatorem, qualem sibi optasset privatus.*

IV. VESPASIANI etiam cæleste dictum est, qui sanus valensque, semper in publicis occupatus, etiam æger perseveravit : & revocantibus amicis, utque sibi parceret,

Inferiore ævo HENRICUS Imp. *Friderici filius* , ita v. affiduus in rebus , ut vix ferè cibum caperet. Cumque idem moneretur , valetudinem & vires cordi habere , respondit : *Privato quidem homini omne tempus cibi esse , cum id lubet, aut solet : at Regi , si nomen suum non abdicat , id solùm , quo vacat.*

Itaque rebus hominibusque se dant , etiam vilioribus : nam & ii Principatus membra. Insigni hîc monito RUDOLFI Imperatoris *Austriaci* ; qui cum submoveri à satellitio suo tenuiores quosdam videret, ad se affectantes , non sine stomacho edixit : *Per Deum* (ipsa ejus verba sunt) *finite homines ad me venire. Non enim ideò ad imperium sum vocatus , ut in arculâ includar.* Melius nihil possum , desino , & hoc infigo.

C A P U T VIII.

DE EXEMPLIS PRINCIPUM.

*Ea facere ad Virtutes aut Vitia
subditorum.*

PRINCIPEM ob se bonum esse oportet , sed etiam ob alios : quos talis emendat , aut alius depravat. Nam homines inprimis ad alta ista flectunt oculos , & exempla sibi suis inde moribus sumunt. Sallustius : *Qui magno imperio præditi , in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. Ita maxima fortuna, minima licentia est.* Sicut igitur regulam maximè rectam esse oportet , ad quam cetera diriguntur : sic Principem. Et ut in corporibus gravissimus est morbus , qui à capite diffunditur : sic qui ab illo. Pindari, ad Hieronem Siciliæ regem , aurea dicta sunt :

Ἀλλ' ὁμῶς κρείσσον γ' εἰκπρῶ φθόνῳ.

Μη' παίρει καλὰ, νο-

μα δικάια πηδάλιασετόν, α'.

Ψυδεῖ δὲ πρὸς ἄκμονι χάλ-
κῳ γλῶσσαν.

Εἴ τι καὶ φλαῦρον εἰσθαιδύσ-

σθ, μέγα τοι φέρεται

Πάρ σέθεν' πολλῶν ταμίαις

Εἰσὶ πολλοὶ βάρτυρες ἀμφοτέρῃς πητοί.

Attamen (melior enim miseratione Invidia)

*Ne omitte honesta, gubernata
 Justo clavo populum.
 Veracemque ad incudem
 Fabrica linguam.
 Si enim vel leve eruperit,
 Magnum feretur
 Abs te, multorum dispensator
 Es: multi testes utrisque fidi.*

I. ALPHONSUS rex Aragoniæ & Neapoleos, cùm de Subditorum moribus disputaretur, dixit: *Ut herbas quasdam ad Solis motum; sic populares in Principum mores verti.*

II. ALEXANDER MAGNUS cervice leviter incurvâ & pandâ fuit, quod certatim Proceres & aulici imitati, quasi ipsum sic effingentes. Aded & minuta observant, atque æmulantur: utinam sic interiora & virtutes!

III. Luxus in conviviiis, veste, supellectile, familiâ, ad VESPASIANI tempora nimis Romæ invaluit: nec vel legibus potuit coerceri, at statim, illo Principe, sponte exolevit. Causâ in Tacito: *Præcipuus adstricti moris auditor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque, obsequium inde in Principem, & æmulandi amor, & validiora quam pœna ex legibus & metus.*

III. Ann.

C A P U T IX.

D E J U S T I T I A.

Quam Princeps in se, & suis, servet.

INTER omnes autem Virtutes, sunt quædam velut Regiæ, & Principales, ut *Justitia* primùm, à qua Homerus Reges *Δικαιοπίας* appellavit, *circa jus occupatos & versantes*. Nihil iis convenientius, nihil dignius: & servata, regna servat. Servanda autem, etiam in iis quæ Principes, aut qui circa ipsos sunt, tangunt. Mali doctores, qui à legibus eximunt: qui cum Caligula censent, *Omnia ipsi, & in omnes, licere*. Sive cum Sallustiano Memmio: *impunè quidlibet facere, id est regem esse*. Abite qui docetis, qui discitis: imò qui præest Justitiæ, ad eam præeat, & exemplo commendet. Theodosium imitetur, de quo Panegyristes: *Idem es qui fuisti; & tantum tibi per te licet, quantum per leges antea licebat. Jus summum, facultate & copiâ commodandi, non securitate peccandi experiris.*

Dixit

Dixit, sensitque ANTIGONUS Macedonum rex, cui I.
cùm blandiens aliquis suggereret, *Omnia regibus honesta justaque esse* : respondit : *Sunt hercules, sed barbarorum dumtaxat regibus, at nobis ea honesta, quæ honesta sunt, & justa quæ justa.* Retudit adulatorem, & docuit, non regulam justitiæ regem, sed ministrum esse. Quid idem iterum? Scripsit civitatibus, ut *Siquid forte juberet, quod adversaretur legibus, ne admitterent : ac pro eo haberent, atque si inscio se scriptum esset.*

II.
ZALEUCUS verò & insigni facto justitiam afferuit. Legem, inter alias, Locrensis tulerat, *ut adulter occisor baretur* : justissimè, quia ii ferè ad hoc crimen illices sunt, aut duces. At ecce filius paulò post adulteravit, & legis reus etiam poenæ erat, quam tamen populus consensu, miseratione moti (unicus enimerat) & in patris gratiam, remiserunt : sed parte abnuente & indignante. *Lex*, inquit, *sancta & poena, etiam in nobis esto : sed viam repperi, quâ illâ salvâ humanitati indulgeamus.* Ipse & ego, *unum sumus, mihi ergo unus oculus, alter ipsi servatur* : atque id factum.

III.
CHARONDAS autem Thuriorum legislator, in eadem magna Græcia, severior & in se fuit, aut verè dicam crudelior. Nam & ipse legem tulerat contra civiles factiones & cædes, *Nequis cum telo in concionem venisse vellet : qui aliter, capitale id esset.* Accidit ut ipse rure veniens, & indictâ subito concione, uti erat, ad eam armatus accederet, cumque æmuli occlamassent, *Solvere eum legem, quam tulerat, ac palam cum telo esse* : ipse errore cognito, *Me hercule ita est*, inquit, *sed idem ego sanciam*, statimque stricto ferro incubuit. A fine aliquis laudet, à facto non probet.

IV.
At PHILIPPUS MACEDO, Magni pater, quem obnoxium se justitiæ præbuit, & aures suas verberari vel convicio passus est, quod ægrius quàm gladio, Principes ferant? Dicebat apud eum causam *Machetas* quidem : & Philippus parùm intentè visus audire, & re non benè totâ cognitâ, damnassee. Machetas non tulit, & Macedonicâ ac militari libertate, *Apella*, inquit. Philippus miratus & iratus, *Tu à rege? & ad quem?* Machetas : *Ad ipsam*, inquit, *sed vigilantem & attentum* : Sive, ut alii efferunt, *ad Philippum sobrium.* Sed sive incuria, sive vinolentia regi objecta; excusit utramque, & re propius peniculatâ, injuriam Machetæ factam agnovit & vindicavit. Quomodo?

salvo tamen priore decreto : & æstimationem litis ipse à se dependit. Dupliciter laudandus , & quòd se , salvâ rei judicatæ firmitate, immutaverit : & pœnitentiam , pœnam etiam suam fecerit.

Hæc in ipsis Principibus : circa ipsos, ista. ARTAXERXES Persarum rex , *Longimanus* cognomento , idemtidem obtundebatur (sic loquendum est , importunè , & sæpè, alter ingerebat) cùm, inquam, obtunderetur à *Satibarzane* gratiofo satrapâ , in re quapiam injusta , quam alteri volebat impetratam : ille tandem rescivit, *triginta Daricorum millibus* emptum Satibarzanem , ut confectum hoc daret. Vocat igitur ad se, atque unâ Quæstorem : & *Heus tu*, inquit, *triginta millia huic illicò adnumera : tu autem hæc cape, & tibi habe. Cùm enim dederò, nihilo pauperior ero ; at si tuum illud concessero, multò injustior.* Laudo , laudo, neque amicum alienavit, fidei cognitum ; neque Justitiam ullâ re violavit.

PHILIPPUS iterùm *Macedo* consimile : neque par tamen undique , nam æquitate assidet, liberalitate non convenit. *Harpalus* pro amico quodam , injuriarum postulato , acer & multus apud Philippum intercedebat , & librerari volebat. Addebat, se pro eo multam, quanta esset , depensurum. Hic Philippus : *Quid tu igitur satagis , simulata dependitur?* Harpalus : *Nempe ut fama sit ei salva.* Philippus : *Quid tu ais? & non æquius illum malè audire , qui malè fecit , quàm me innoxium, ejus causâ?* bonum factum, bonum dictum.

Nostri aut patrum ævi unum adjungam. Erat CAROLO AUDACI , Burgundiæ & nostro Duci , vir nobilis in ferventi gratia . atque eam præfecturam opidi in Zelandia dedit. Ipse ibi in otio , amorem concipit in fæminam corpore scitam & moribus , animo meliorem , ut docuit eventus. Primò aspectus, obambulation , suspiria , & quæ solent amantes : mox audacior & verba miscet , & affectum aperit , & solatium orat. Neque promissis abstinet , & omnia tentat, quæ sint expugnandæ. Frustrà, munita undique castitas erat. Igitur desperatione ad facinus se vertit. Præfectus erat, ut dixi , & *Carolus* noster in bello: maritum igitur amatæ fæminæ proditiōis infimulat , & statim in vincla missum carcere custodit. Quo fine ? ut vel hoc metu minisque illam moveat , & obnoxiam sibi reddat : vel maritum ipsum amoveat , remoram amori. Custodit igitur , & mulier casta & viri amans statim ad carcerem , à carcere ad Præfectum , deprecatura

catura aut liberatura, si possit. Præfectus: *Et tu o me? merogas? imperium quod in me habes, ignoras? affectum saltem mutuum redde, & maritum ecce reddo. Dein enim uterque, ille in meo, ego in tuo carcere aut vinculis: ab, quam facile utrumque solvis! Quid renuis? amans peto, & per meam vitam; Præfectus peto, & per mariti tui vitam. Utraque agitur: & perire si debeo, perdam. Atqui miserere, & mulierem te & conjugem ostende.* Mulier rubere ad ista, & stupere: & tamen pro marito etiam timere. Constat magis animo quam corpore: & trepidat, & pallet. Atque ille, quia moveri visa, & leviter vim verecundanti adhibendam ratus (soli erant) in lectum impellit, fruitor fructum, utrique mox acerbum. Nam mulier confusa & lacrimabunda abiens, pudoris magis quam peccati ægra, iram & vindictam coquit: quam magis etiam accendit barbarum (quomodo aliter appellem?) Præfecti factum. Nam ille voti potius, & cetera prolixa autumans, si æmulum sustulisset: maritum damnari curat, damnatum capite plecti. At id non in publico, sed carcere ipso factum: atque ibi cadaver in arcam ligneam inclusum, mox sepeliendum. Venit interea mulier, sive accia ab ipso (ut quidam tradiderunt) sive sponte & super salute mariti anxia: sed venit, & vel ex pacto maritum recipere se sperat. Ille benignè affatus, *Et maritum, inquit, quæris? habebis: Abi (& digitum ad carcerem intendit) invenies, & tolle.* Nihil suspicata abijt, videt & percellitur, & animo ac corpore lapsa super cadaver se abjicit: ac diu lamentata, recipit animum atque iram, rediensque atroci vultu & verbis. *Et hercules, inquit, reddidisti maritum: gratia debetur, exsolvam.* Retinere & placare conatur, frustra: non tigris magis sæviat, fetu erepto, statimque amicorum fidis advocatis, rem denarrat, ejus ordinem, & culpam suam non culpam: ac consilium viamque ultioni exquirat. Censent omnes ad Principem eundem: qui inter alias virtutes insignes habuit, nisi superbiâ & pervicaciâ corrupisset) eximie Justitiæ cultor erat. Accedit duobus amicis comitata, auditur: vix creditur, & indignatur & dolet Princeps, hoc in suo solo, & è suis, quemquam ausum. Sed & mulieri edicere minaciter, nisi vera & certa afferret, malum habituram. Jubet manere in Aula, & in vicinum cubiculum secedere, dum Præfectum vocat, nam fortè & ipse in Aula erat. Venit, introducitur & mulier. *Hanc nostin?* ait Princeps. Colorem homo mutat: & Princeps exsequitur: *At querelas,*

*quas super te deferre, etiam nesci? Atroces sunt, & quas nolum esse veras. Quid ais? Vacillat, perplexè loquitur, negat aliquid & annuit: donec Princeps ex vultu ipso & sermone culpam suspicatus, ut tamen certior esset, remotis omnibus solum alloquitur. Quam fidem mihi debes, & quam beneficiis meis gratiam, non nescis. Per hanc & illam te adjuro, ne quid in hac re sit, liquidò & sine ambagine denarres. Facienti gratia, aut aliqua severitas, non decuit: nec abnuenti tormenta. Ibi illè ad genua se abjicere, factum agnoscere; denique mulierem culpæ omnis liberare, se onerare: se in gratia Principis, refugium & solatium ponere. Quam ut magis impetret, illicitam libidinem purgaturum matrimonio offert. Princeps, quali aures præbens & jam mitior, mulierem revocari, quosdam è suis adstare jubet. Et heus tu, quoni-
hac ventum est mulier, placetne marium hunc habere? Illa abnuit: & tamen voluntatem aut jussu Principis timens, adspicit circumstantes. Qui certatim innuunt aut suggerunt, accipiat conditionem viri nobilis, divitis, apud Dominum gratiosi. Victa dat manus, quas Princeps jungi cum Præfecti jubet, & sollemnibus verbis matrimonium firmari. Firmato, iterum Princeps: *Tu nove marite hoc jamnunc largire, ut si prior sine liberis obem, hæc conjux beres omnium bonorum tuorum sit.* Libens concedit, testes audiunt, tabularius scribit. Et his jam peractis, noster Carolus ad fæminam: *Dic sedes, animo tuo factum jam satis?* Satis, inquit mulier: *At nondum meo,* ille subjicit: & ablegatâ fæminâ, jubet Præfectum in illum ipsum carcerem duci, in quo maritus cæsus, & pariter cæsum in arcam ligneam sive capulum deponi. Facta sunt, tum mulierem ignaram eò mittit: quæ inopinato iterum casu conterrita, duobus maritis eodem ferè tempore, eodem certè supplicio amissis, mox in morbum incidit, & fato obiit. Hoc solum alteris nuptiis lucrata, ut liberos ex priore conjugio divites relinqueret, novâ hereditate. Tragediæ exemplum est: sed gratulor Belgicæ talem exitum, sub tali Justitiæ vindice: & vos successores servate.*

VIII. Atque hæc circa amicos brevi, sed memorabili, factò claudam MAHUMETIS *Secundi* Turcarum Principis, quem veriùs *Muchemetem* scribi, gnari linguæ persuadent nobis. Memorabili, quia circa filium: & quid propiùs tangat? Is igitur *Muchemetes* filium habuit *Mustasam*, imperio destinatum: & cetera bonum

bonum, libidinibus prouum. Hic *Achmetis* Bassæ uxorem, insigni formâ, adamabat, & blanditiis diu pervincere conatus, cùm non succederet, infidiis tentauit. Speculatus est tempus, quo in balneum mulieriu (& sæpè lavant se Turcæ) & mox securus cum paucis suorum, ibi nudam & frustrâ renitentem compressit. Illa ad maritum, maritus ad Imperatorem flagitium detulit, pœnas poposcit. *Muchemetes* primò cunctari, tum asperioribus verbis (sed alius in mente sensus erat) Bassam excipere: *Et quid, inquit, sic graviter de filio queri tibi visum est? An nescis te, & tuam, juris mancipium meum esse? Si filius igitur illam amplexus est, & animo suo morem gessit, nempe ancillam meam amplexus est, sine ulla quidem culpa, si me volente. Hæc cogita, atque abi: cetera mihi permitte.* Sed ista juris tuendi causa magis, quàm quia sentiret, dixit: atque animi æger & faucius, filium ad se vocatum primò examinavit; tum confessum pessimis verbis minisque acceptum dimisit. Et mox minas in rem confert: ac triduo post, cùm aliquamdiu in pectore filius & Justitia pugnassent, hac vincente, fauces Mustafæ nervo arcus iussit effringi, & morte Pudicitie litare.

CAPUT IX.

DE JUSTITIA.

Quam Princeps erga Subditos servet.

QUI enim potius faciat? prima institutio & admissio regum ab hoc fine fuit. Sine Justitia vivere inter nos, id est in Societate, non licet: ergo aliquis, aut aliqui eligendi, qui huic administrandæ præsent. Livius benè: *Multitudo coalescere in unius populi corpus, nullâ re, quàm legibus, potest.* Planè nulla, hæc vinculum est, & ut hic dicam, coagulum: solve, dissipamur, & ut feræ solitariae, vagamur. Homerus, qui omnia scivit, de Justitia istud:

Lib. xi

Ἡ' τ' ἀνδρῶν ἀρετὴς ἢ μὲν λύει, ἢ δὲ καὶ ζῆει:

Odyss. A.

Quæ coetus hominum cogit, solvitque vicissim.

Cogit & servat, si servas: solvit, si negligis & seponis. Mirum & breve, sed verum est: nullâ re (ad usum provo) quæcumque Respublica magis floreat aut floruit, quàm rigidâ & immotâ Justitiâ: nullâ re magis

1. De
Consol.
Phil.

magis flaccescet & deficiet, quàm illâ tali. Hæc felicitas regnorum & statuum, interna quidem, nam quis nescit scelera & flagitia per eam removeri, virtutes promoveri? Externa, qui agri, viæ, maria frequentantur, & securitas ubique & tranquillitas regnant. Poëtius egregie: *Annum bonum, non tam de magnis fructibus, quàm de justè regnantibus, existimandum.* Quid iterùm Homerus?

Odyss. T.

Ὡς τί τοῦτ' ἡ βασιλῆϊ αἰνέμεν, ὅστε θεοῦ
Ἀνδρόνικον ἐκ πολεῖσι καὶ ἰφθίμοισιν ἀνέσσω,
Ἐνδοκίαν ἀνέχουσι, φέρουσι δὲ γαῖαν μέλαιναν
Πυρρὸν καὶ κραδίης, ἐρίθουσι δὲ σιένδρεα καρπῶν,
Τίκατ' δ' ἔμπεδον μῆλα, θάλασσα δὲ παρεχθήχθους
Ἐξ ἐνηρασίης ἀρετῶσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτῷ:

*Ut cùm Rex bonus imperat, & metuens Didorum,
In multis populis & fortibus, ille quoque idem
Justitiam colit, observes & tunc sola terræ
Fructus ferre suos, & fuges fundere, itemque,
Fætificare armenta, & pisces exundare:
Nampe ex Justitia, populisque benè atque beatè est.*

Si attendas, & dilates: quam laudationem uberem Justitiæ non scribas? Ergo felicia regna reddit: eadem alia, si languet aut perit. O pulchrum, cùm licet gloriari aut dicere, quod GUILIELMI, quem *Acquisiorem* vocant, temporibus in Angliâ: *Totum regnum puellam omittam auro posse pervadere!* Ut possit, Justitia.

1. LXXX

MON. I. Severè administranda.

I. Etiam in parvis rebus, aut injuriis. Quod fecit ANDRONICUS *Comnenus*, Imperator Byzantii, qui nullo discrimine nobiles aut novos; tennes, divites; suos, aut alienos, solitus culpæ convictos damnare. In his *Theodorum* quemdam è suis caris, quem agricolæ detulerant, divertisse apud se cum servitiis, nec in discessu quidquam solvisse. Res erat (ut hodie) non nimis nova aut insolens Palatinis. Tamen Imperator hominem statim corripi, fusti duodecies in publico cadi jussit, tum agricolis damnum largiter rependi.

II. Scripsit IDEM ad Præsides & Magistratus hisipfis verbis: *Aut injuriis, aut vitam relinquitte, nam vos injustè agere, & vivere, nec Deo gratum, nec mihi ejus ministro ferendum est.* Tu vero nunc vive Imperator, & mapania nostra ordina.

LEO

LEO ARMENUS ibidem Imperator, cū Palatio digressus adiretur à tenuioris fortis homine, qui uxorem suam diceret à Senatore raptam, stupratamque: & id se facinus ad Præfectum detulisse, nec jus adhuc sibi dictum. Leo confestim mandavit, ut reverso sibi actor, reus, Præfectus sisterentur. Quos deinde auditos, cū noxæ argum, negligentia Præfectum compervisset: hunc dignitate, illum vitâ exuit: O factum, Dei hominumque favore dignandum!

Neque aliter in causâ simili TOTILA rex: iv.
 laudabilior quoddam Barbarus patravit, & in militem, non sine metu seditionis militaris. Accessit cum Calaber quidam, incusavitque è satellitio ejus militem filia suæ per vim compressæ. Totila statim in vincla hominem dat, pœnas sumpturus: quas tamen milites remorantur, miseratione, an cupidine similis licentiæ: atque agmine adeuntes petunt dimitti, & sibi donari, commilitonem notæ virtutis, & facinorum clarum. Totila auditos acri oratione castigat: *Quid agitis parum providi, aut vobis vultis? Sine justitia rem civilem, aut militarem, stare non posse, satis vos Theodahadus rex docuisse debuit: qui pretio aut gratia eam largitus, quam clades ipse passus est, & per eum gens Gothorum? Nunc me rege, & illa revixit, ac statim caput sustulit vetus illa gloria nostræ ac fortuna: & vultis illam & hanc iterum (nexa ea sunt) corrumpere ac labi? Quo autem pretio? unus è vidgo scelus admisit: & placet gentem totam luere, & vos venire, strenuos & integros, in communionem noxæ? Nam veniunt: & assident inter se, ac pœne paria sunt, delinquere & iuxta delinquen. es. Paria? inò majus hoc peccatum est, viam aperire & siquere peccaturis. Sed de vobis, vos videritis milites: ego aliâ voce & corde proclamo, non feram: & si ferre vultis, me auferte. Ecce corpus & pectus.* Moti sunt, & animos ponunt, rem ei permittunt, qui hominem carcere eductum audit, ac capitis damnat, damnati bona vitiata velut in dotem donat.

ALFONSUS rex Hispaniæ, sed Imperator cognomento, quia huic dignitati destinatus, insignis æqui justique cultor fuit. Exemplum. Nobilis quidam in Galæcia, stirpe suâ fîsus, & temporum perturbatione confîsus, rusticulum bonis omnibus spoliavit. Prætozem ille adit, hic nobilem monet desistere & reponere: non audit, rex aditur. Jubet idem, nec obtemperat, in locorum longinquitate spem etiam ponens. At rex, ceteris omnibus omîssis, privati habitu, v.
 quod

quò res occultior esset, Toletò in extremam Galæciam pergit. Militis ædes obsidet, dilapsumque comprehendi è fuga, & pro ipsis foribus laqueo suspendi, & cum ignominia strangulari mandavit.

VI. In nostra verò Belgica BALDUINUS *Septimus* Comes Flandriæ, *Petrus* virum nobilem, & *Orscampi* toparcham, ob duos boves pauperculæ viduæ reclamanti abductos, re ad eum delatâ, subito arripi jubet, & atroci morte puniri. Fortè lebes aquæ ferventis in medio Brugenli foro erat, monetario puniendo destinatus: in hunc sine mora hominem conjici jubet, sic ut erat, ocreatum, vestitum, gladio accinctum. Quid ais? sic calidè, & an non temerè? Nichil, nam inquisitio præcesserat, & culpæ convictus, per aliam causam evocatus, poenas sic luit; meo animo, rectè & salubriter.

VII. Ille IDEM undecim equestris loci viros, quodd tres mercatores per viam bonis, & deindè vitâ exuissent, vocatos in Palatium damnavit. Statimque se coram laqueis injectis, destitui super tabulam annexos ad trabem jussit: ac manu tum sua tabulam subduxit, ac pensiles fecit suffocavitque. Rem laudo, modum improbo: ac potuit debuitque manibus hoc alienis.

MON. II. *Sine affectu vel aspectu administranda.*

I. Quod nobili exemplo præivit C. MARIUS, ille septimum Consul. Cimbricum terribile Romanis bellum erat, & ei, postquàm aliorum ducum pertæsum esset, Marius præfectus. Fecerat Tribunum in legione sororis suæ filium, militiæ fortasse fortem, libidinis impotentem. Amare cœpit in legione sua C. *Plotium* tironem militem, & in flore adhuc ævi: nam Romani ab anno decimoseptimo eos scribebant. Igitur aliquoties tentare, & de stupro eum appellare: ille aspernari, & convicio mox repellere. Tantò flagrantior, & ad Imperii vim versus, noctu adolescentem in tabernaculum vocat: & capitale erat non parere Tribuno. Venit, & solita audit, & flagitii tentamenta aut præmia: quæ cum fortiter rejiceret, manus Tribunus injicit, & vim parat, cum ille boni sanguinis, gladio educto, *Virum me scito*, inquit: & Tribunum transadigit. Clamor in tabernaculo, tumultus in castris: novum & atrox facinus omnes con-

concitatur, Tribunum à manipulari occisum. Ducitur manè ad C. Marium, qui forte eà nocte non fuerat in castris, qui tribunali consensu, voces & præjudicia militum audit, disciplinam castrorum, & suam etiam cognitionem cogitat; atque omnia prædamnabant militem; sed ejus innocentia, & Marii firma æquitas, eripiunt. Nam cum ille ægrè & invitatus; sed victo pudore denique, rem explicasset: Marius nihil cunctatus; sententiam & infamiam in defunctum vertit, & hunc noxæ absolvit. Absolvit tantum? imò & laudatum coronâ donavit, cum elogio: *Quod pulcherrimum facinus eotempore edidisset, quo fortibus exemplis opus esset.* Macte Mari! Pudicitia te amat, atque ipsa Disciplina amat: quam solvisses, nisi sic solvisses.

Talis ANDRÆ regis Hungariæ justitia, nec in causa nimis dispare. Ivit in terram Sanctam cum copiis, religione impulsus, & curam regni *Bancbano* commisit, fidei ejus & uxore *Gertrude* commendatâ. Quæ apud eum sancta, non ipsam fuit, nam cum frater Gertrudis, adolescens lascivus & petulans, absente Rege, visum ad sororem venisset: illa juveni gratificatura, uxorem Bancbani, pudicam ad id formosamque sæminam, fraudibus & pellaciis ei substernit. Quæ post facinus poenitentia ducta, rem omnem marito exponit, & simul reginæ fraudes, & iram à se in illam vertit. Quâ justissimâ Bancbanus accensus, ut erat doloris recens, reginam adit, exprobrat factum, & gladio ulciscitur. Cæde patratâ Byzantium abit, Andræ regi occursurus, ilac in Syriam tendenti, quem mox reperit, & rem aperit: illum unum judicem, & si meruit, vindicem poscit. Rex differt in suum reditum: & vultu atque animo composito: *Tu verò abi, inquit, & in regnum redi; vicem meam, ut ante, spondetur.* Nam reduci mihi, si Deus annuit, stat hanc causam cognoscere & decidere. Si innocens es, tunc libens absolvero: sin autem nocens, ne nunc quidem damnatum volo, nec expeditionem hanc in hostes fidei sumptam, Christiano sanguine auspico & perfundo. Uterque abiit: ille in Asiam, hic in Hungariam: & cum rediisset, causâ seriò inquisitâ & cognitâ, pronuntiat, *Uxorem suam justè casam videri.* O multa in hoc facto insignia! Quod nihil sacræ expeditioni anteposuerit: quod suspectum, si non convictum, iterum regno præposuerit: quod amorem conjugalem Justitiæ postposuerit. Salve vel hoc facto magne rex: & tu CROYORUM inclyta familia, ramus ab illâ stirpe.

At

III. At OTHONIS Tertiî Imperatoris affectus, etiam in suo capite & salute, domitus Justitiæ cessit: si vera est narratio, quam ab illo ævo plures scriptores tradunt. Ajunt uxorem ei fuisse, parum casti corporis: & hanc cum ad *Mutinam* Italiæ Imperator esset, cui-dam Comiti in iis locis copiam usuramque sui obtulisse, sed repulsam tulisse. Id perditum fæminæ (veteres ab eo iras & calumnias scimus:) atque ausa est ipsa crimen ultrò struere, & tentatæ pudicitia suæ Comitem accusare. Imperator calide audit, credit, damnat, occidit. Comes tamen ante mortem rei feriem uxori suæ aperit: & rogat ut mortuum vindicet, & famam, quoniam vitam non potest, fervet. Dat consilium, ut iudicio candentis ferri, Deo freta, rem committat: qui mos tunc frequens, nuper & hodie meritò exolevit. Ille ita moritur: & paulò post dies aderat, quâ solenniter Cæsar ius dicebat, viduis maximè & pupillis. Vidua igitur Comitissæ, mandatum executura, venit ad tribunal, & caput mariti occultum in sinu gestat. Stat ante Cæsarem, & veniam præfata rogat: *Ecquâ poenâ dignus esset, qui vitam alteri injuriâ ademisset?* Hic Imperator: *Id quidem, liquet mulier, inquit, morte.* Tum illa, *Ergo poenam hanc tu, Cæsar te iudice subibis, qui innocentem maritum meum sustulisti. En caput, quod recidisti. Innocentem autem esse, quoniam testes & alia desunt, traditione igniti ferri probabo.* Dixit, & sine noxa fecit: miraculum Imperatorem & adstantes commovit, sed hunc maximè, qui Deum etiam vindicem timebat. Itaque permittit se fæminæ, ut suâ voce damnatum: sed veniam vitamque quattuor castrorum donatione redemit. Ea sunt in Etruria, Lunensi tractu, & *Decimum, Octavum, Septimum, Sextum* appellant: à numero dierum, quibus prorogationem supplicii à fæmina, ante plenam veniam, impetraverat. Haud negaverim, à fabula quàm historia hoc videri propius: sed bonis tamen auctoribus scripta, quæ culpa est describere?

IV. Minus aspera, & ut sic dicam, Tragica sunt, quæ subjungam: sed in quibus affectus tamen, egregiè calcati. ARISTIDES Atheniensis, qui meritò, & à pluribus causis, cognomen *Iusti* vindicat, iudex inter duos captus sedebat: cum adversarius, ut illum adversario suo alienum redderet, sibi propitium; multa dicere de hostili ejus in Aristidem animo, & documenta adjungere. Sed ille interrumpens, *Quin tu,* inquit,

siquid te læsit, hoc dicis, & alia mittis? nam huic rei nunc sedemus.

GRATIANUS Imperator Romanus lepidè etiam hic
lulit, & ablegavit mulierem stultè opportunam. Ac-
cessit, & de marito quæstia est, & aspera multa dixit.
Illa placidè. *Quid hoc ad me mulier?* At enim subjecit
ipsa, *etiam in te malè animatus est, & loquitur.* Ille ite-
rùm, *Quid hoc ad te mulier?* & confusam irrifamque sic
dimisit.

v.

MON. III. *Subtiliter interdum vel sagaciter
inquirenda.*

SALOMONIS regis Hebræi factum innotuit, celebra-
tæ subtilitatis in eruenda veritate: cui æquitas comi-
tem se dedit.

i.

GALBÆ Imperatoris, qui cùm de proprietate ju-
menti quæreretur, incertis utrimque argumentis, ita
decrevit, ut ad lacum, ubi aquari solebat, capite in-
voluto duceretur, atque ibidem revelato, ejus esset
ad quem spontè se recepisset.

ii.

Sunt alia hujus generis: sed omnia æquat aut sepe-
rat RUDOLPHI Austriaci istud. Agebat Norber-
gæ, & rebus imperii ac publicis intendebat: cùm ad
privatas eum vertit leviter mercator quispiam, jus &
vindictam petens in hospitem sive diversitorem ibi
notum, à quo grandi pecuniâ fraudatum se ajebat.
Nam bonâ fide deposuisse apud eum in sacculo *ducentas
argenti selibras* (Marcas appellant:) quas ille impu-
denter a negabat, injuriose retinebat. Imperator de
fide dictorum rogat: ille affirmat, sed suâ fide, nec
aliis (ut solet tere in deposito) argumentis. Igitur
Imperator, re perpensa, astum adhibendum censuit,
& vestigiis verum indagandum. Quærit ab homine, ille
sacculus sive vidulus cujusmodi esset? Describit formâ:
nec aliud Cæsar, quàm secedere eum in proximum
cubiculum, & præstolari jubet. Habebat in animo
evocare hospitem sed Fortuna commodius instituit,
& ultrò ad eum mittit. Nam veniunt primarii urbis
cives, ut solet gratulatum Principi, & salutatum: inter
quos ipse infidus hospes. Norat aded jamantè Cæsar,
& ut comitas ejus erat, benignè & per facetias appel-
lat; *Heus tu, scitum illic pilleum habes, mihi dona, &
permutemus.* Ille arrisit, pilleum libens dimisit, & ho-
nori hoc factum duxit. Cæsar secedit paullum, quasi

iii.

J. LIPSI Operum Tom. IV. Ff publicum

publicum negotium avocaret & fidum ac notum ejus opidi civem, cum ipso pilleo illo, ad uxorem hospitatis mittit cum mandatis. *Heus inatona, maritus jubet ut sacculum illum talem ad eum mittas, opus habet: & ecce refferam fidei meæ hunc ejus pilleum.* Mulier agnoscit pilleum & sacculum descripserat: itaque nihil ambiens ascendit, tradit, quasi ad maritum deferendum. At ille recta ad Cæsarem, qui vidulum vocato tunc denique mercatori ostendit: & *Hicne est, & agnoscis?* Affirmat, exsultat: tum & hospitem Imperator adhibet, & *Hic, inquit, de te quæritur, & perfidum accusat: quid ais, & refelis?* Audacter ille, *mentiri eum dicere, aut demerere: nihil sibi rei cum eo esse aut fuisse.* Denique Imperator sacculum profert; ad cujus aspectum ille confunditur, & animo ac lingua labitur. Quid multa; mercator pecuniam, hospes infamiam recipit, atque etiam damnum, nam grandi pecuniâ aliâ Cæsar eum mulctat. At Rudolphus omnium ore & sensu laudatus: & decantatum in Germania satis hoc factum fuit. Sed quoniam nunc, & ante, Principes dedi, qui ipsi & suo ore, statim & de plano jus dixerunt, oriri pro moribus nostris potest,

Q U Æ S T I O.

An ergo deceat, aut expediat, ipsum Principem jus dicere, reddere?

Ego putem decere, expedire, debere. Non alia res imperium magis asserit & ostendit, quàm hæc in bona vitamque nostram potestas: & cur Princeps cunctetur exercere? Expedi etiam, quia contra potentes sæpè causæ aguntur: nec minores illi aut delegati iudices, satis in eos oris, aut roboris, semper habent. Severior igitur ita, sed & brevior Justitia: & tricis remotis supremus ille decidit. Addidi, debere, quidni? In *Politiis* docui, reges justitiæ fruendæ causâ primitus institutos. Si hoc fine, cur munus suum refugiant? Homerus audiatur:

Εἰς βασιλεὺς, ὧιδ' αὖτε Κρόν' παῖς ἀκυλομήτεω

Ἐκὴ π' ὅρον ἴ' ἠδὲ Δεμίσαις, ἵνα σφίσιν βασιλεύῃ:

Unus rex, cui concessit Saturnia proles

Sceptrumque & leges, ut judicet & dominetur.

Leges & jura Deus in manu ejus, cum sceptro posuit: hoc ostendit & præfert, illas aliis demandet? Non debet: & vel veteres ab omni ævo, in omni ferè orbe

orbe , reges videat : jus ipsi dixerunt. Hæc & plura in ista parte sunt : sed & alia acres habet assertores. Ajunt incommoda multa fuisse , & esse , si Princeps judicet , iisque animadversis , ad hodiernam hanc rationem ventum. Primum ecce , da imperitum Principem , qui par erit ? qui non faciet recta curva ? Item , da ineptum in sermone , in gestu : quid nisi irrifui se exponit ? Amplius , crebra hæc ostentatio sui , & in populo locutio ; nonne vulgat Principem , & detrahit majestati ? Quartò , vel severe judicabit , & odium pariet ; vel remissè , & jus violabit. Melius ergo res asperas , & sine bona gratia , in alios inclinari. Quintò denique , sunt nunc Curix majores minoresque , & cuique rei statuta sua judicia : quid Principem in novas curas arcessimus , variè & affatim distractum ? Quin melius tutiusque nil novare , & siquid in jam statutis libet , firmare & vincere. Ista nec malè , nec abs te prorsus dicuntur , fateor : sed responderi tamen potest , & justitiæ causâ , debet. Primum de Imperitia , dico , plurimum & Principem , & quemcumque alium , naturâ duce in magnis aut enormibus causis judicare posse , nec opus grandi scientiâ (ad hanc rem) Juris & Legum. Da simplicem , da probum , affectuum expertem : audeo dicere , rara causâ erit , in quâ verum , aut quod juxta verum , non videbit. Imò Deus plerumque inspirat , & talibus mentem movet , quod sacer ille scriptor voluit : *Divinatio in labiis Regis , in judicio non errabit os ejus.* Et tamen fac interdum caligare : quid ? nonne in aperto remedium , & damus ei Adfessores ? damus , comitentur eum ad hæc talia exeuntem , nec auxilii solum causâ , sed decori. Atqui in sermone , aut gestu aliquis ineptus est. Scio esse , & tamen si a libi loqui eos deceat ; hic vel maximè , in re severâ , gravi , paucorum verborum. Itaque aut Principem talem mutum , nisi fortè in cubiculo , faciant : aut patiantur hic loqui. Et si talia exempla rara sunt : cur adducimus , aut insistimus ? Ad tertium , Vulgat se nimis ita Princeps. Fortassis , si in rebus aliis : at hæc per se talis est , ut reverentiam sui gignat , vel terrorem. Videmus in cottidianis istis iudiciis , quam plebecula eos veneretur & timeat , etiam illa innoxia , & cui nihil cum iis negotii est aut fuit. Benè à Deo ita facti sumus , vereri hoc numen & nomen ipsum Justitiæ , & quicumque ei administrant. Quanto magis in Principe , si se non mandare tantum (in occulto id fit) sed exercere , cum summâ potestate ostendat ?

Proverb.
cap xvi.

Et sanè nihil hic familiariter aut comiter fit : verba, gestus, aspectus, apparatus, omnia tristitiæ aut severitati propiora. Ergo hoc facessat : quartum videamus, de Odii metu. Incurret in id, inquiunt, si severe judicat : in Injustitiam, si remissè. Extrema accipiunt, & eunt extra ipsas Justitiæ metas. Quid ? an semper damnationis materia ? fac esse : in eaispâ certè alter sic deprimitur, ut alter allevetur. Hunc lædis, illum juvas : ergo ab illo Odium, ab hoc Gratia, paria sunt. Sed nego etiam in severitate crebra, odia excitari populariter : & contra est in rectis animis, qui acclinant se magis ad tales & attrahuntur. In aspectu illa offendunt ; cogitata & cum usu publico collata, delectant. Videsne ut in medicina quoque tristitia & tætra sæpè propinentur, sed salutis causâ ? itaque ab hoc fine, aded non odimus medicos, amamus & laudamus. Simillimum in Justitia : à cujus acerba sectione aut uisione salus generis humani pendet : & quis id vel è plebe nescit ? Jam de Remissione, non abnuo naturas quasdam ad mitiora semper inclinare : & quid mali erit ? imò sit nobis talis Princeps. Nam hunc sic clementem ratio tamen reget, & norma juris & legum excitabit : nec deerunt, qui ad utiliora & tristiora, cum opus erit, flectent. Aliqua verò interdum remissio, planè ex usu erit, si tamen error iste, & sub magno Judice, prævit : Ignovit illi Princeps : sed metu, sed ignominia perfuso. Ignovit illi Princeps : sed Princeps, id est sine corruptela, aut affectu aliò sordido, humanitatis tantum amore. Hoc ipsum quàm Amorem omnium conciliet ? & verum est, si opportunè adhibeatur. Ultimò, nobis Mos opponitur, & Consilia ac Curia jam definitæ. Equidem cum More haud temerè pugnem : sed quàm vetusto ? Avi vel proavi nostri aliter fecerunt : vide quàm longinqua repetamus. Quin totum hoc de perpetuis Curiis judicum, nuperum est, & è Galliâ ad nos manavit. Concludimus, & moderamur : Principem decorè & utiliter jus dicturum, sed aliquando : id est, vel certis temporibus, ut id sciri possit ; vel in causis gravibus, sive atrocibus ; vel denique, contra potentes aliquos, & partibus graves. *Caroli Magni legem, quæ exstat, traxerim in exemplum : Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomada unum diem ad causas audiendas sedere volumus. Populo autem dicitur, ut caveat de aliis causis ad nos reclamare, nisi de quibus aut missi nostri, aut Comites, eis justitiam facere noluerint.* Ecce erant illo ævo passim

in opidis & pagis etiam *Comites* sive *Graviones*, qui communiter jus dicebant : interveniebant extra ordinem & *Missi* sive Delegati à Principe, qui idem. At *Carolus* ipse tamen audire causas voluit, idque hebdomatim : causas scilicet graviores, aut in quibus lætio aut injuria intervenisse ab ipso judice videbatur. Si non alius in hac re fructus, quantus iste esset? Coercere hoc modo judices, & vigilantes attentosque reddere : cum Principem cogitarent judicii sui judicem, & fortè vindicem mox futurum. Sed exempla, pro instituto, hic addamus.

PHILIPPUS MACEDO, de communi tunc more, I.
crebrò jus dixit. Sed cum fortè in viâ, & aliò festinantem, mulier de re sua appellasset, negavit *Sibi vacare*. Tum illa audacter : *Noli igitur regnare*, quasi admonens, sive exprobrans, regium hoc ita munus esse, ut sine eo legitimus rex non esset. Admisit, & mulierculam statim audivit, & si quis alius inibi vellet.

Aliter **DEMETRIUS Poliorcetes**, in eadem Macedonia rex : qui per proterviam illudit etiam supplicibus. II.
Nam cum libellos adeuntium benignè in via accepisset, quasi lecturus, & cogniturus : mox cum ad Pontem Axii fluminis venisset, excussò chlamydis finu, omnes in subjectam aquam abjecit. Non impune, nam Macedones, qui talem *Philippum* suum non viderant sive audierant, mox spreto illò ad *Pyrhum* transferunt, & Justitiæ desertorem deseruerunt. Meritò, meritò, sic habeant, & luant.

AUGUSTUS Cæsar, quàm aliter ! *qui jus dixit assidue* III.
(ait Suetonius) *Et in noctem nonnumquam*. Quòd si infirmior etiam esset, & à corpore minus valeret ; lectica pro Tribunali posita, & in ea recubans, vel etiam domi, jus reddebat. Quid ad hanc diligentiam addi potest, præter *Euge* & *Belle*?

Jam **CLAUDIUS** Imperator item assiduus, imò & IV.
suis suorumque solennibus diebus, atque adeò festis & religiosis, non abhorruit jurisdictionem.

Omitto vetera, in ipsa Gallia vicina, **CAROLUS V.**
Ostavius patrum ævo rex, sub finem vitæ rebus jam attentior, omnibus septimanis binos dies destinavit juri publico reddendo : idque aditu tam libero, ut nemo vel è fæce plebis regio conspectu & affatu arce-

VI. Sed dixi, utiliter imò necessariò (quid enim si res subtilis , aut in legum ambiguitate sit ?) Adseffores adhiberi, quod plerique Romani Principes, aut provinciarum Præsides, fecêre, imò ALEXANDER Severus *negotia & causas priùs à scriniorum Principibus, & doctissimis Jurisconsultis, & sibi fidelibus, quorum primus tunc Ulpianus fuit, tractari ordinarique, atque ita ad se referri præcepit.* Provide, jus ipse dixit, sed iniquitum priùs & evolutum. Sed alia hic etiam

Lamprid.
in ejus
vita.

Q U Æ S T I O.

An Curias, & ordines Judicum perpetuos esse conveniat?

Hodie sic habemus, nec cùm Princeps intendit, & velut censuram interdum exercet, improbemus. Tamen suæ etiam rationes sint improbanti. Ut, quòd tempore omissores segnioresque fiant: & assiduâ Justitiæ tractatione, minùs ejus reverentes. Redditur enim cottidianum opus, & cum tædio aliquo aut fastidio usurpandum. Secundò, factio aut coitio facile oriri potest, & superba etiam quædam dominatio, quod Livius notat in *ordine judicium perpetuo* apud Carthaginienfes: & *quoniam ejus ordinis, idem omnes adversos habebat*, idque inter causas lapsæ illius reip. quidam habent. Tertiò, corruptelæ interveniunt: & quibus ex diuturnitate securitas adest, facile aures & manus iis laxant. Itaque ut in aliis imperiis, brevia plerumque meliora, & peccare minùs obnoxia: ita quidam hic censent, & mutandos esse. Romani ita, qui Decurias Judicum scribebant, ex honestissimis, & ex censu (ne paupertas ad culpam impelleret) sed non eas omnes assiduè judicare volebant, dumtaxat quotannis certum & necessarium numerum sorte legebant, reliquis tunc feriatis. Sed re tamen benè examinatâ, cùm jam ad hanc multitudinem legum, & ex eâ tricas aut captendulas ventum: bonum esse perpetuos esse, eosque juris benè peritos. Quod ad *Omissionem* aut *Coitionem*: Princeps facile arcebit, si, ut dixi, iis intendit. Quod ad *Corruptelam*: idem si stipendia & præmia digna donat Operæ est ex Annalibus Turcarum inferere, quod huc mirè facit. BAJASITES *primus*, cùm fraudes & injurias *Cadionum* suorum (ita Judices vocant) sæpè jam audiret: commotus denique *Neapolim* omnes ad se venire jubet, ibi

Lib.
xxxiii

in domum quamdam includi, & igne injecto comburi. Faciendum erat: cùm *Alis* Bassa, vir prudens, rationem quæsit, & repperit, Principis molliendi. Habebat *Bajasites* Æthiopum puerum, garrulum & Iepidum, inter delicias: hunc instructum, quid diceret, faceretque ad Principem mittere. Venit igitur in meliore veste, & ornatu omni; *Quid hoc rei?* inquit Princeps: *quid extra morem hic vestitus?* Æthiops: *Ut peregrè eam, & ableger à te ad Imperatorem Neopolitanum.* Princeps: *Ad illumne hostem nostrum? quid facturum?* Æthiops: *Nempe * Calogeros aliquis arcessiturus, ut nobis jus dicant: quoniam Cadios tuos omnes vos occisos.* Princeps: *At omni Æthiopille, numquid isti periti legum nostrarum sum?* Hic *Alis* Bassa opportune interloquitur: *Et non sunt o Domine. cur peritos igitur tollis? Nam, inquit, cur malè judicant?* Iterum *Alis*: *Ego Domine causam edam, hi nostri stipendium è publico nullum accipiunt, capiunt igitur mercedulas à privatis. Hoc corrige, eos corrèxi.* Placuit consilium *Bajasiti*. vitam illis dedit, Ali potestatem in hac re, quod ex usu esset, statuendi. Ille decrevit (& postea mansit) *Ut cuicumque hereditas tot millium Asprorum obvenisset, is in singula nulla Cadio suo daret Aspros vicos.* Amplius: *Ut in matrimoniorum, & ejusmodi contractuum, instrumentis, item vicinos.* Ita inopiæ subventum, & simul Justitiæ quæ laborabat. Alia munera nefas accipere, nec certè, quocumque colore aut velo, decet. Ægyptius rex Judicis sculpi fingique jussit, velatis oculis, truncos manibus: significans, nec affectu flecti, nec muneribus capi debere. Aliquid laxant quidam, ut dumtaxat levia munera, & cibaria: item, post sententiam latam: quæ talia, quid nisi rimam primò, tum januam patefaciunt corruptelæ?

* Sunt monachi Græcorum, aut religiosi.

CAPUT X. DE LEGIBUS.

Eam nec multas, nec item lites, probari.

LEGES in republica, ut medicamenta, esse debent: ut qui nec hæc multa aut varia probentur: non item illæ. Plato verissimè: *Ὅτι παρ' οἷς πλείους νόμοι, καὶ δίκα καὶ ἀδικία, καὶ βίαι μοχθηροί:* *Quod ubi pluri- mæ leges, ibi & LITES, itemque MORES improbi.* Deus bone, quàm rem tetigit! & usus ubique gentium, aut temporum, hoc affirmabit. Maneamus in Romana

Ff 4 republica,

republica, paucas ea initio habuit : paullo plures Decemviri addiderunt : & ita ad Principes ferè mansit. Tunc sanè plures : & à Justiniano plurimæ, quibus utimur ; *Lothario* Imperatore, cùm diu siluissent, eas reducente. Nam Gallia, Hispania, Germania, earum ad id ævi ferè expertes erant. Receptæ igitur sunt : & quo fructu ? Certè illo litium, nemo negaverit : quæ ex eo nimium quantum succreverunt. Europam vide, & mentior, nisi maxima ejus pars circa istas occupatur. Alii judicant, alii instruunt, alii agunt, & qui miserrimi sunt, eas habent. Bone Lothari, manes tui per me quiescant : sed rosæ aut lilia sepulchrum tuum non ornent, qui tot tricas & spinas nobis sevisisti. Nam quæ tam clara caussa est, quæ non aliqua lege, lege ? imò interpretatione (nam & has admisimus) obscuratur ? Quæ tam improba, cui non dent colorem ? Ars enim facta est Caussidicina, & peritè captare aut capere laudem habet. Atqui opus est, inquiunt, multitudine : ut varii factorum eventuumque velut vultus & species discernantur. Nam si paucæ leges, quid ? an judici libera pleraque relinquuntur ? fenestram sive ostium ad iniquitatem pandemus ? Non ego censeo : sed neque sic judicem coerceri. Obsecro, quæ illa copia est, quæ omnia comprehendat, aut distinguat ? Ipsum Justinianum jus vide : hîc deficit, & multa ex similitudine, aut obscuris ex eo argumentis, judicantur. Imò ubi copia, plus intricati erit : & semper argutia aut calumnia in sinu aut recessu hujus illiusque legis latebit, & se defendet. An non videmus cottidie ? præter jus illud Romanum, Statuta & Decreta opidatim, pagatim, populatim habemus : claudimur undique, & velut obfidemur, à legibus : at litium tamen copia, quanto non alio ævo, & controversiæ assiduæ super ipso Jure, aut querelæ. Pulcherrima Strabonis nota est, & vel aureis litteris signanda : *Zalecum illum Thuriis olim* PAUCAS & SIMPLICES *leges dedisse ; sed secutos, alias per subtilitatem & nimiam curam addidisse : ex quo factum sit, ut celebres magis quàm boni redderentur.* Additque cogma quantivis pretii : *Εὐνομίᾳ γὰρ, ὅτι τὰς ἐν ταῖς νόμοις ἀπαντὰ φυλακτομένης τὰ πῶν σκεψάντων, ἀλλὰ τὰς ἐμπεδυνάσας ταῖς ἀπλῶς κείμεναις* Bonis enim uti legibus, non qui omnes iis *σycophantias aut calumnias carvent & excludunt, sed qui* SIMPLICITER LATIS *firmiter inherent.* Oraculum est, oraculum, non multæ leges bonos mores, bonum jus faciunt : sed paucæ, fideliter servatæ. Atqui interveniunt calumniæ. Quid igitur ? quo fine judex ? quo
fine

Lib. vi.

fine Princeps est? ille vir bonus, & os Justitiæ; iute potens, & viva ipsa lex, an non verbo uno decider? Et da, quodd alibi male: quid magni mali est? primum in re obscura, & in qua haud valde interfit, Titius & Sejus vincat. Deinde (vera dicam) in re parva: in agello, in prædiolo, in pecuniola: habeat, cui judex donat. Absit tantum aperta iniquitas: neque aliter in maxima orbis parte hodie vivunt. Alterum in Platone, de Moribus malis, palam verum. Improbilas huic Caussidicinæ adhæret: excipio semper eos, qui ex dignitate & veritate semper jus habent. Ecce, ubi lites, nonne discordia: nonne odia deinde, injuriæ, & sæpè cædes? Platonem iterum advoco: *Οὐκ εἶεν ἂν ποτε πολλοὶ φίλοι, ὅπως πολλὰ μὲν εἴματα ἐν ἀλλήλοις εἶεν, ἀλλ' ὅπως ὅς ἐπισημαζέσθαι καὶ ὀλίγαις: Non fuerint concordēs umquam aut inter amantes cives, ubi mutue multe leges judiciales sunt, sed ubi eæ* BREVISSIMÆ, ET PAUCISSIMÆ. Nota hæc ultima: vult non Paucas solum lites, sed Breves. Ego tecum: nunc ubi sumus? una aliqua lis Metonis annum tenet. Fit involucris legum, fit sordibus advocantium: & comperendinationes istæ ad quæstum & lucellum eunt. Per Symplegadas, navigatur Colchos & aureum vellus. Quid jam in istis litigantibus? pervicacia est, & sæpè impostura; aut improbitas: *neque enim bonæ Conscientiæ* (ait scitus Celsus) *sed Victoria, litigantis est præmium.* Enimverò nec publicè sic expedit, nam quanta pars hominum in istis dedita? in scholis, in foris, in curiis: & pulchrius meliusque sit, in agricultura, in mercatu, in militiâ, & quæ majoribus nostris studia fuere. Ut concludam (& satis fucos irritavi) Princeps lites minuat, Princeps & leges minuat, pro meo sensu. Ut imputata vitis latè se spargit, & infructuosa est: sic Jus profectò illud vetes, & labruscas jam pro uvis gignit. Justinianus ipse olim reformavit, & novavit; ante eum Theodosius; post utrumque Carolus Magnus, & tum Fridericus, Imperatores; denique in Hispania rex Alfonsus. Quid? Principibus hodie potentibus & magnis, non idem jus sit? habent, fumant, His monitis robur ab exemplis etiam demus.

v. de Legib.

C. JULIUS Cæsar destinabat (ait Suetonius) jus Civile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaque legum copia, OPTIMA quæque & NECESSARIA in paucissimos conferre libros. Fata inviderunt.

I.

VESPASIANUS, post bella civilia, cum litium series
Ff 5 ubique

II.

ubique majorem in modum excrevissent (iterum Suetonius: ipse sorte elegit, qui judicia, quibus peragendis vix suffectura litigatorum ætas videbatur, EXTRA ORDINEM dijudicarent, redigerentque ad brevissimum numerum.

- III. Et verò extra ordinem sic eligi, ubi reformatione opus, utile: fecitque JUSTINUS *Curopolates* Imperator Byzantij. Cùm enim ipse morbo corpore esset, ac raro jus diceret; injuria & lites creverant, aded ut pro desperata res pæne (Byzantij præsertim) videretur. Ecce adit eum quidam, & ingenium operamque obtulit ad coercendum, eâ lege, ut ipse Præfectus plenâ potestate in tempus certum esset. Annuit Imperator, sumit potestatis infulas, & pro Tribunali sedet, ac primò accusatur ex composito apud eum unus ex illustribus Senator, in Aula ipsa gratosus: accusatur, spernit se sistere, & contemptim, præter ipsum tribunal, in Aulam pergit. Pergit extemplo & Præfectus; videt Principem in convivio, & ibidem hunc reum. Nil enim deterritus: *Imperator*, inquit, *juri dicendo Præfecturam à te habeo: & ab ipso te auxilium & præsidium meritò sperabam. Nunc quid? vides his oculis homines palam injurios, & legum non fractores solum, sed spretores aut illusores, in tua domo, gratiâ, mensâ, esse. Itaque insignia hæc tibi habere irritæ potestatis: ego abdo.* Imperator mirari, & excitari: Tu verò, inquit, *quod es esto: & jus tuum vel in me, quidni meos? exerce. Duc si peccavi, sequor: duc si quis hicalius, & sequetur, aut trahetur.* Præfectus jam animi erectior, oculos & manus in illum Senatorem conjicit, per apparitores renitentem etiam trahit: atque in judicio convictum damnatumque, primùm verbis afficit, tum & grandi pecuniâ mulctat. Hic ictus, qui tam validum illum concusserat, multos terruit: & in paucis diebus vim & vitam Justitia recepit.

- IV. Sed de iis, qui lites aut leges minuere voluerunt, CAROLUS etiam *Novus* in Gallia nuper fuit, is prurigini sistendæ, vectigal judicarium excogitavit, *Ut quicumque litem ordiretur, deponeret & dependeret in fiscum. Regium duos aureos, recipiendos si jure litigasse judicatus esset; si a iure, omittendos.* Sed non diuturnum id fuit: & leve etiam remedium in grandia & vetera mala.

v.
ccc.
xxvi.

Severius, & fortassis utilius, illud JACOBI Aragonum regis, qui litibus & litigiis semper infensum se præbuit: & ex iis *Sinemum Rudam*, insignem & primarium

rium eâ ætate Jurisconsultum, quod ejus argutia aut militia multi se afflictos quærerentur, Prævaricatoris lege postulatum, regni finibus ejecit.

Quid GALEACIUS Dux Mediolanensium? cum aliquoties audisset vasro ingenio Caussidicum esse, qui VI. lites ferere, & satas producere atque alere, etiam in liquido jure posset: hominem ad se accitum affatur. *Debeo*, inquit, *Pistori meo centum aureos, non lubet solvere: tu ecquid tueri me in jure, & rem protollere potes?* Annuit largiter, & Principi prompte se dedit: sed iste ei malum. Nam fraudis sic confessum, verbis prius increpitum, laqueo publicè necari jussit.

Heu, percutiunt hæc aures rabularum! defino: si VII. MAHUMETANUM sive *Turcium* judiciorum morem, & in iis brevitatem, explicaro. Qui alium in jus vocat, ne lictorem quidem aut publicum apparitorem adhibet ad vadandum: sed ipse adversarium adit, & coram testibus *ad Dei Justitiam* (sic loquuntur) vocat. Hic ne verbo refragari ausit, sed statim unâ ad Judicem sive *Cadium* suum eunt. Ille autem semper paratus, totum diem ante ædes, sub tecto aliquo sedet, & copiam sui facit. Isti, nullo avvocato aut caussidico, quique rem suam narrat: testes, si eos habent, adhibent: judex, ibidem re pensitatâ, in hanc aut illam partem decîdit. Quod postea aliud alleges, aut approbes, nihil est: arbor ea cecidit, relevari aut erigi ultra non potest. Quid? inquires, non interdum Judices improbè, aut improbi? credo esse: sed in rebus humanis nihil sincerius est, & eligenda quæ minùs noxæ habent.

CAPUT XI.

DE JUSTITIA DIVINA.

Atque eam rebus intervenire.

PRINCIPI Justitiam commendavimus: sed ut magis, I. discat interdum à Deo asseri, si quis violat aut .. C. LIV. contemnit. Exempla mira, & supra fidem videantur, sed fidis, aut certè priscis, auctoribus scripta.

Friderico Enobarbo Imperatore, Antistes Moguntinus fuit HENRICUS, vir pius, tranquillus, suarum rerum: II: &

& idèd Romæ accusatus ut ineptus sive inutilis muneris, quod gerebat. Accessit *Arnoldus*, qui postea in locum ejus venit, & fertur ab ipso Henrico missus ad purgandum, igni oleum addidisse; & purpuratorum quosdam patrum corrupisse, & in se vertisse. Eò ventum, ut Cardinales duo Moguntiam missi, de causâ quæsierint, Henricum damnarint, abdicarint, Arnoldum illum subrogarint. Henricus patienter id ferens, hætenus questus est; ut diceret: *Injustè judicastis, appello igitur ad Jesum Christum, æquissimum judicem, ibi me responsurum exhibebo, venite.* Illi joco illudentes: *Cùm præcesseris, nos sequemur.* Profectò factum est, nam ille post annum tere & dimidium fato concessit: rumore ad aures Cardinalium delato, iterùm illudentes, *Ecce præcessit*, inquit, *nos sequemur.* Secuti sunt, & uno die uterque subito obierunt. Addunt Annales de genere mortis, quæ sileo: nec assensum huic nartationi firmiter etiam dono.

II.

..LIX.

Firmitus *Lamberto Schafnaburgensi*, egregio, ut illa tempora tulerunt, scriptori: qui narrat BURCHARDUM Episcopum Halberstadiensem, iniquam diu litem cum *Abbate Herveldensi* fovisse, super decimis Saxonæ, quas Episcopus monachis ereptum, sibi vindicatum manu magis, quàm jure ibat. Neque spes aut ratio erat valenti adversario resistendi: cùm Abbas, paucis ante mortem diebus, Comitem Palatinum *Fridericum* ad se vocat, & extrema hæc mandata ferre Antistiti rogat: *se quidem lite imparem, lege meliorem, cedere: atque etiam vitâ cedere, sed Deum judicem futurum, ad quem appellaret. Pararent igitur se ambo, ut causam in Tribunali dicerent, ubi gratia & potentia spretis, sola Justitiæ posset polleretque.* Neque diu post Abbas ipse febri obiit, ita- timque Antistes, cùm equum conscendere vellet, ut fulmine ictus, concidit: desinitque in vocibus, *Abripi se ad divinum tribunal, ibi judicandum.* Hæc mira quamquam fidem merentur à tradentibus, & ex usu etiam vitæ est credi.

III.

..CC.XIV

Certissimum verò habetur, quod CLEMENTI Quinto Pontifici Max. evênit, qui cùm *Templarios*, cætum religiosum, & diu bonum atque utilem, Viennæ in Concilio damnaßet, & in sodales ferro atque igne passim vel animadvertisset, vel (ut alii) sæviisset: à pluribus eorum citatus ad Tribunal superum, paulò plus anno post obiit, quasi ad vadimonium obeundum a supremo Prætoce arcessitus.

Sub

Sub idem tempus (quod admirationem auget) in **IV.**
eadem caussa PHILIPPUS rex Galliae : cui bono dam-
nationes illae fuisse putabantur, opibus ad eum trans-
latis & confiscatis. Si à casu, miremur : si à Deo, ve-
reamur.

At res etiam nota, & cognomine prodita in FER-
DINANDO Quarto Hispaniae rege, ipso illo ævo, si non
anno. Bello & pace bonus habebatur, sed in judican-
do præceps aut rigidus, & ad sævitiam inclinare vi-
debatur. Fuit ut *Carvajalii* duo fratres *Petrus* & *Joan-
nes*, suspecti essent in occulta cæde *Benavidii*, primarii
viri inter nobiles. Sed suspecti : neque testibus, aut
aliis probationibus convicti, neque crimen sanè, vel
in vinculis fassi. Tamen, ut rex erat, duci eos jubet, &
de rupe alta præcipites dari. Cùm id sit, clamant &
vociferantur, *Innocentes se mori : & quoniam regis aures
iustissimæ defensioni obstrictæ essent, sese igitur ad summum
Judicem provocare, & regi diem dicere, ab isto (qui sibi ul-
timus esset) trigesimum.* Dicta nihil valuerunt, senten-
tia tenuit : etiam ipsorum vadatio, nec tempore, nec
die fallax. Nam cùm rex, animi securus, *Alcazudetem*
in castra abiisset, contra Mauros : ibi morbo statim
tentatus, sed levi, *Giennium* se contulit : atque ecce
vii. Idus Septembris, id est, ipso trigesimo à suppli-
cio die, in lecto exanimatus repertus est, in ipso æta-
tis flore, annos natus xxiv. menses novem. Quis ne-
get divinum, aut Geniale aliquid hic, intervenisse, sed
supremo Numine consciscente ?

Discite Justitiam moniti, & non temnere di vos.

C A P U T XII.

D E C L E M E N T I A.

*Eam quoque Principi decoram utilemque
esse.*

DECET sanè magnos animos & fortunam lenitas :
& quod notes, non nisi in eos cadit. Barbari aut
viles homines, ubi licentia adest, plerumque sævi sunt :
mites in eâ & moderati, ingenui sanguinis & stirpis.
Sed quid ? inquires : ad hanc ego Principes invito, quæ
adversa Justitiæ, & solvere eam videtur ? Videtur : in
re non facit, imò eundem utraque finem & scopum
habet. Justitia severitate & metu emendat : Clementia
benigni-

benignitate & remissione. Illa pœnam, hæc veniam dat: sed cum judicio utraque, & ubi debet; & ad dam, à quo debet. Non enim quorumvis est Clementia; sed eorum qui in suprema potestate constituti sunt, & tempore aut flectere ex usu aliquo leges possunt. Est, ut verbo dicam, Principum. Itaque definitur à Seneca, *Clementia, lenitas superioris in inferiorem, in constituendis pœnis*. Ais *Constituendis*? in parte verum est: sed adde & partem alteram, *in remittendis*, nam & Clementia hoc solet. Sed est *superioris*. & *nihil pulchrius*, ait idem Sophus, *in fastidio collocatis, quam multarum rerum veniam dare, nullius petere*. Quarum autem rerum? nec enim omnium, & multas læ adstringit non resolvendas: sed earum ferè, quæ Principem ipsum tangunt, ut sunt Injurix, Calumniæ, Violentia: & quæ alia meritam pœnam habeant, sed contentus potestate, remittit & donat. Cogitat publicum se parentem esse, ut autem privati isti parentes liberos peccantes sæpè castigant, interdum virgas modò ostendunt, & metum incutiunt pro pœna: sic ille facit, & faciendo sic emendat. Mirum enim & varium ingenium hominum, quosdam benignitas, & ex eâ terror, meliores faciunt. Princeps utitur omnibus, ad dictum hunc usum. Est & communiter illud dogma verissimum: *Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis*: & in domo mea ac familia sum expertus. Plura super hac Virtute liceat: sed pudor sit post Senecam, cujus aurei libelli duo, & Principibus meritò legendi, satis eam revelant. Nos exempla pro more, demus: & quàm multa ea sunt? & nemo magnus laudatusque Princeps sine istis.

- I. Sed agmen ducat divinus ille dux, Moses. Qui cum populum ex Ægypto cælesti voce & monito, claris miraculis adstipulantibus, eduxisset: isti tamen idemtidem ingrati, refractarii, rebelles erant. Nunc carnem nunc panem, aut aquam petebant: & ita petebant, ut vcces protervas, & pænè lapides ac manus in illum mitterent: sed tamen illa, & veniam etiam dedit. Nec vulgum modò procacem habuit: etiam proceres, etiam proximos, & ecce Aaron frater, & soror Maria, in mitissimum virum insurrexere: quâ causâ? privata, & levi, quòd Æthiopissam quæ animo ejus collibata esset, uxorem duxisset. An huic soli, inquiebant, Dominus locutus est? nonne & nos cælestem vocem auribus his accepimus? Et jam se Mosi non opponebant solum, sed æquabant: cum Deus pro viro mitissimo

seno super omnes homines (ita Scriptura appellat) iratus est, & Mariam vitiligine ac leprâ subitò percussit. Quæ sic cum fratre ad sanitatem mentis reversa, ad Moïsem respexerunt, ille ad Deum : & post septem dies, precibus ejus sincera puraque à morbo apparuit. Quid plures seditiones enumerem ? fuere enim plures : sed Moïses ille semper in mansuetudine constans, usque ed amans & ignoscens suorum, ut Dei iram vel hac voce sedaret, *Dele me*, inquit, *de libro vitæ, potius quam ut hostellas*. Overè divine vir ! nonnisi ab æthereo Spiritu hic spiritus : & venerari magis in hac parte te fas, quàm imitari.

Tamen & DAVID imitatus est : quis ? ille quoque **II.** Deo & cælo plenus, qui, cùm *Abalomus* filius fratrem *Ammonem* protervè in convivio interfecisset, & triennio apud avum maternum in Syrio exsulasset, fractus & misertus revocavit. Quid tamen ? ille à scelere ad scelus majus, quasi gradu actò, properat, & regno patrem pellit : vitâ quoque si potuisset. David arma necessaria capit, *Joabum* Præfectum militiæ cum dilectis viris in illum mittit, sed cum mandato, *Servate mihi puerum Absolomum*. Aded nec in iram, nec in vindictam exarserat : ut tunc quoque, cùm ambiguo eventu arma caperet, solitus de veniâ magis, quàm de victoria esset. At Deus pro illo exarsit & vindicavit, & filius non filius interfectus est : scis quàm invito & dolente ? Luctus ejus in publico, & istæ voccs : *Fili mi Absolome, Absolome fili mi ! quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te Absolome fili mi, si i mi Absolome* ? Proh iuperi ! ubi Orientales vos Reges, & hodie Turcici estis, qui patres liberos, fratres interficitis, prompti libentesque pro regno ! iste nec insidiatorem scepri & vitæ, vitâ vult exutum : & exutum veris lacrimis luget.

Exempla hæc pænè supra hominem : at nostræ fortis PERICLES fuit, qui mortî jam vicinus, & spiritu ac vitâ abeunte, cùm amicos assidentes queri & lamentari audiret, atq; alium prudentiam, eloquentiam, victorias, alium alia laudare : ille modicè erecto capite, *Et quid hoc est*, inquit : *an parva aut forevicia laudatis : at illud maximum omittitis, quòd nemo meâ operâ pulchræ vestem sumpsit*. Mirum judicium ! hoc vir ille magnus in suis laudibus ponebat, quòd comes in omnes & humanus, numquam acerbiter aut vindictam exercuisset. Maecte Pericles ! vel hoc nomine cognomen *Olympii* meruisti : qui sic extra **III.** istos

istos turbidos affectus , ut nulla non dicam crudelitas , sed asperitas , mentem tuam obnubilaret ,

- IV. PHILIPPUS Macedo , non major Alexandro ; sed fortasse melior , & certè moderatior : is , inquam Philippus famam & immortalitatem vel solâ hac virtute meruit . Amici stomachabantur & deferebant , quod Peleponensi tot beneficiis affecti , criminarentur eum , atque aded ludis Olympicis exhiberent : ille in jocum rem vertit , & *Quid ergo* , inquit , *facient , si læsi à nobis fuerint ?* Idem , suadentibus , ut severius paullo cum Atheniensibus ageret palàm ingratis : *Nihil agitis* , inquit : *an ego qui ad gloriam omnia refere , theatrum gloriæ meæ evertam ?* Sciebat Athenienses ingenio & itilo valere : eoque (etsi alibi humanissimus) hic magis esse voluit , ut hanc quoque materiem & amandi & prædicandi præberet . Aliud in hoc ipso incredibilis non clementiæ , sed & patientiæ , quod cum iidem Athenienses legatos super aliqua re ad eum misissent , atque ipse benignè audisset atque indulgisset ; dimittens , pro cumulo adjecit , *Ecqua alia in re gratificariis posset ?* Hic Demochares è legatis , *Ita vero* , inquit , *si te ipse suspenderit* . Hem , vocem & convicium importunum ; & ut rem dicam , flagro aut cruce dignum ! Itaque amici & adstantes exarserant : sed compescuit se & illos Philippus , ac Theristem illum nullâ vel re , vel voce acerbiorè , læsum dimisit . Tantùm hoc ad legatos alios , *Nunciate Atheniensibus , impotentiores esse qui ista dicunt , quàm qui dicta comiter audiunt* .

- V. Ad Romanos flecto , inter quos M. MARCELLUS qui Syracusas cepit , jam tum cum cepit , clementissimi animi signa , in medio furore Martis , misit . Parci civibus , qua potuit , jussit , edicto . Nequis liberum corpus , manu , ferro , stupro violaret , servitia modò & pecuniæ prædæ essent . Sed vel sic cum multa sævitiæ aut libidinis exempla editum iri videret , ut in urbe per vim capta , conscendisse editum locum dicitur , & subjectâ eâ oculis , casum ejus , paullo antè sic florentis , humentibus illis deflevisse . Privatim etiam cum de *Archimede* ejusque ingenio audisset , & vidisset ; mandavit incolumem servari , & curæ hoc omnes haberent . Non mirum in rudi adhuc ævo , & Romanis ad artes istas parùm factis ? Sed mandavit , etsi frustra , nam miles discurrens , cum Archimedem repperisset in pulvere figuras describentem , & totâ mente illuc versâ ignarum publici fati , interrogat gladio super caput

put intento, *Quis tu?* Ille nihil, nisi pulverem suum manibus tegens, & *Oro ne turba*, inquit. Ita miles indignatus, & contemni ratus, occidit. Hæc in Sicilia, & victoria: post ipsam ista. Siculi parùm grati, & ab inimicis ejus impulsî, questum ad Senatum super eo venerunt, scilicet alienas etiâ injurias adscripturi. Consul cum erat, & collega *Valerius Lævinus* fortè in Senatu non erat. Itaque facilè ei turbare aut disturbare rem & homines, & irritos illusosque dimittere. Non fecit, & audiri voluit, sed cùm collega advenisset: sedit in subselliis inferioribus, & finitâ accusatione, cùm Senatus illos faceßere juberet; ille verò retinendos censuit, & ut suæ quoque defensionî, non ut partes, sed velut judices interessent. Quâ ablolutâ, excessit curiâ, ut liberius sententiæ dicerentur: sed quid opus? clara ejus innocentia, istorum impudentia omnibus, atque etiâ ipsis fuit. Non statim e partibus in fautores se transferunt, fiunt supplices, atque ad eò Patronum illum Siciliæ adoptant: & suscepit, tam bonâ fide, ut præsentium oblitus, aliis super alia beneficiis exornaret.

M. etiâ *BIBULUS*, etsi fortunâ parùm attollente VI. aut prospera semper usus, tamen virtute, & hac animi clementia, excelluit. Duos filios præstantissimæ indolis, cùm in Syria Proconsul ipse ageret, Gabiani milites in Ægypto per sævitiam, an proterviam, interfecerant. Eos *Cleopatra* regina, iram justam magnatis viri verita, comprehensos ad ipsum misit, arbitrio scilicet ejus puniendos: at ille, etsi in recenti dolore, patrem, & aliquis dixerit, hominem exiit, ut humanitatem retineret, ac sepositâ omni ultione, eosdem ad Cleopatram intactos remisit, vindicare potuisse contentus.

Quem autem *Bibulo* adjungam? veterem collegam, VII. *JULIUM CÆSAREM*: in omni quidem vita & proposito hostes, sed in hac virtute geminos, nisi quoddâ copiâ vincit, qui omnes vicit. Ecce jam adolescens, in freto illo ævi, quàm sustinuit se & moderatus est? Captus à piratis, juraverat sapius, se cruci omnes suffixurum, si in potestatem rede-gisset. Redegit, sed tamen æstuat. Homines crucifigat? crudele erat. Remittat? religio adstringebat. In hac pugna naturæ & fidei, clementia viam repperit: & jugulari prius jussit, deinde suffigi. Item sub hoc ævi, *Cornelius Phagita* quidam fuit, ex affectis & emissariis Sullæ, homo ne-

J. LIPSI *Operum* Tom. IV. Gg quam

* *Drorum*
salen, orum

quam & ad bonorum cædem aut pericula factus. Is latitantem in civili dissidio *Cæsarem*, tamquam Marianarum partium acriter & sagaciter indagarat, & subinde mutantem latebras ægre, * pretio accepto, dimiserat: huic tamen in mutatione temporum, cum posset, fortasse & deberet, nocere numquam sustinuit, planè quasi post nimbium & tempestates, non Æolo, non Austro ultra offensus. Ista privatus aut impotens fecit: quid in imperiis? mitior seipso illo privato. Initio bellorum civilium, cum quæri terror & adhiberi consilio solet, ad reprimendum aut reducendum: ipse diversissima via veniam, libertatem, vitam omnibus non dabat solum, sed ultrò offerebat. *Corfinii* quid evenerit, dignum memorari. Tenebat hoc opidum *L. Domitius*, vetus & acer ejus inimicus, cum cohortibus triginta. Inerant Senatores plurimi, equites Romani, & illos aut robur Pompejanarum partium. Ipse obsedit: milites vim non exspectarunt, sed inclinatis in Cæsarem animis, transire ad illum, dedere duces & opidum parant: & jam colloquia erant. Domitius sibi prætimens, & ex conscientia diffidens, vitam ponere suo, quàm Cæsaris, arbitrio (heu, quàm ignarus ejus animi!) elegit. Itaque servum medicum advocat, jubet venenum sibi dari. *Quid deliberas?* inquit: *dominus rogo, & armatus rogo.* Servus quasi paruit, sed astu facinus discussit, nam soporem ei temperat pro veneno, & filio mox indicavit. Prævidebat scilicet futurum, ut hominem pæniteret præcipitis consilii, maximè si spes veniæ à Cæsare esset. Atque ea statim affulsit. Nam ille vir omnes honestiores ad se in castra vocavit, benignè affatus est, ad pacem & pacara consilia hortatus, dimisit cum rebus incolumes: & quò? stultitiam rideat aliquis: plerosque iterum ad Pompejum. Sed hac illorum, non Cæsaris culpâ. Domitius interea cum audisset, atque experrectus esset, torqueri & angî de veneno: donec famulus metum discussit, rem aperuit, atque ille quoque rectà ad Cæsarem, vitam, libertatem, pecuniam recepit. Eodem bello, in Hispania ad Ilerdam, cum hostes ad pacis necessitatem adegisset, & jam conditiones ferrentur, milites sermones & convivia miscerent, & ex binis castris una facta essent: en *Petresius* & *Afranius*, Pompejani duces, subitâ pænientiâ, an perfidiâ, arma capiunt, Julianos invadunt, occidunt: ipse, cum facinus reponere posset, & Pompejanos detinere vel item occidere, illorum dissimilis, sui similis, summa diligentia conquiri omnes jussit, & remitti. In ipsa

ipsa acie Pharsalica, medio ardore pugnae, ita vincere voluit, ut perdere timuerit & vox ejus obequitantis passim excepta, *Parce civibus*, Atqui non fecit inquires: Imò ille fide optimâ: nisi in acie, nisi resistens, nemo occisus est: & servare promptior, quàm illi servari. O inauditam, nec nisi cælestem, clementiam! è tanto numero, tam pertinacium adversariorum, non nisi tres (*L. Afranius, Faustus Sulla, L. Cæsar*) interfecti post aciem, ejus jussu sive permissu repertiuntur: atque ii sævi & crudeles in eum, & veniâ, quàm antè impetraverant, iteratâ rebellionem, corruptâ. Omnibus etiam suæ partis nominatim unum, quem vellent, servare & excipere ex hostibus concessit: denique tandem uno Edicto, etiam quibus nondum ignoverat, redire in Italiam, ad opes, honores, imperia, permisit. In ipsius *Pompeji* morte, qui alieno scelere & invidiâ ceciderat, tantum à gaudio & insultatione abfuit, ut lacrimas non tenuerit: & averfatus homicidas, bello etiam mox persecutus sit, & cæde ac sanguine manibus illius parentarit. Quin & memoriam statuasque ejus, disjectas à plebe, restitui jussit: cavillemur aut interpretemur, ut volumus, magno animo, & (ut ego censeo) verè miti & clementi. Verba ejus ex epistolâ quadam ad *Oppium* & *Balburnum* notavi & amavi, ista: *Gaudeo me hercules, vos significare litteris, quam valde probetis ea quæ apud Corfinium sunt gesta. Consilio vestro utar libenter, & hoc libentius, quod meâ sponte facere constitueram, ut quam lenissimum me præberem, & Pompejum darem operam ut reconciliarem. Tentemus hoc modò, si possumus, omnium voluntates recuperare, & diurnâ victoriâ uti. Hæc nova sit ratio vincendi, ut misericordia & liberalitate nos muniamus.* Ex pectore sunt ista verba; & familiariter apud homines familiarissimos prolata. Ego te Cæsar, ob alia tua & causas belli, non nimis amo: in ipso bello, & ob hanc clementiam, inter heroas numero, & meo calculo, hac quidem re Divus esto.

Aliquid ab hac stirpe aut multum traxit OCTAVIANUS CÆSAR, adoptione filius, sanguine ejus nepos. Is in republica varium clementiæ specimen dedit, addidit ut in theatro cum recitaretur *O dominum æquum & bonum!* universi oculos ad ipsum referrent, & voce gestuque comprobarent. Sed in privata etiam vita (ubi natura maximè apparet, nec gloriam aut sermonem sibi proponit) præbuit insignita exempla. Ut in *Diomede* servo suo dispensatore, qui cum una

* xxv. M.
Philippi-
cum.

ambulant, & repente ferus aper in eos incurreret; ipse dominum objiciens, manibusque propellens, post eum latuit. Atque Augustus quidem fato, aut animo suo, servatus est; sed & hunc nihil læsit, timori potius factum, quam noxæ adscribens. Idem cum in Hispania *Corocotta* quidam famosus latro esset, & paci publicæ ac privatæ diu infestus, præmium proposuit, si quis hominem vivum adduxisset, * *decies sestertium*. At ille, spe evadendi aut latendi abscessit, magno animo ad Cæsarem ultrò venit: & *Quæstus tibi Corocotta*, inquit, *ecce adsum, facies, quod voles huic capiti*. Cæsar irâ omni depositâ, & memoriâ tot facinorum, non solum ignovit ei, sed & præmium promissum (quia *Corocotta* *Corocottam* stiterat) appendit. Sed superat priora, hoc de *M. Bruto*: cujus statua ærea, adfabrè facta, Mediolani erat: credo monumentum virtutis & modestiæ, quâ Galliæ illi Cisalpinæ, sub Cæsare, præfuerat. Hanc, diu post transiens Augustus conspexit, & represso gradu substitit: vocavitque coram omnibus ad se magistratus, quasi in re gravi: & cum venissent, *Quid vos*, inquit, *inimici nostri estis? & hostes meos apud vos habetis?* Illi timidi, nec gnari quod accusatio spectaret, negare, & mutuo sese intueri. Cæsar iterum, ostensâ statuâ: *nonne hic ille est meus hostis?* Tum verò illi serio trepidare, & mussitare: at Cæsar arridens, laudare etiam eos benigno vultu & verbis coepit, quod judicium aut animum cum fortuna non mutarent: & ut talis viri statua maneret, porro præcipit. Duplex clementia, & in defunctum Brutum, cujus memoriam honorat; & in Mediolanenses, qui rigide interpretantibus deliquisse in majestatem Principis videbantur.

- IX. An dignus est, qui inter hæc nomina locum habeat *NERO CÆSAR*? monstrum crudele, tætrum, sed una voce meritum clementissimis accenseri. Initio imperii; cum duo milites deliquissent, & morte puniendi viderentur; *Burrhus* Præfectus Prætorio, chartam de more ad imperatorem tulit, ut is subscriberet & mortem, & causam. *Nero* allatam aliquoties rejecit & distulit: tandem cum repeteret & instaret *Burrhus*, nec ultrà esset effugium, tristis accepit, & cum hac voce: *Quàm vellem nescire litteras!* O dictum magnæ, utinam diuturnæ, lenitatis! O dictum, quod laudes magni *Senecæ* illius meruit, & libros de *Clementia* exprescit! Amemus laudemusque, vel hoc nomine.

Diversi ab isto uterque VESPASIANUS, pater & filius : qui ante Principatum & sub initio, multo sævitæ & luxuriæ rumore, in ipso mutati in melius fuere. Patris quidem quanta benignitas? qui & *Vitellii* hostis sui filiam (adeo stirpem ex ea non veritus) splendidissime maritalit, dotavit etiam & instruxit. Atque idem, cum sub *Nerone* interdicta ei aula esset, trepidusque abiret; occurrit quidam Admissionalibus, qui asperè eum compellans, & simul expellens, *abire Morboviam* iussit. Hunc postea, & jam Princeps, vitæ suæ anxium & deprecantem, non nisi joco asperxit, & pariter *abire Morboviam* totidem verbis iussit. Denique communiter hoc de illo Tranquillus : *Neque cade cujusquam umquam lætatus est, justis suppliciis illacrimavit etiam Singemuit.*

At filius TITUS, amor & deliciæ generis humani, nil nisi bonitas & lenitas. Pontificatum maximum ided se capere professus est, ut in summo sacerdotio, puras à sanguine manus servaret : & re præstitit, *nec auctor posthac* (verba Suetonii) *cujusquam necis, vel conscius, quamvis interdum ulcisci causa non deesset, sed PERITURUM SE POTIUS, QUAM PERDITURUM adjurans.* Duos patricii generis, convictos in affectatione Imperii, satis habuit verbis monere, *ut desisterent. Principatus fato dari : à se siquid aliud vellent, peterent imperarentque.* Et statim etiam ad alterius matrem, quæ procul agebat, ne tristiore nuntio percelleretur, cures suos misit, qui & periculum filii nuntiarent, & salutem. Fratrem *Domitianum* ex professo insidiantem, & exercitus in eum sollicitantem, nullâ re læsit aut minuit : imò precibus sæpè egit, mutuo in se animo esse vellet, & consortem successoremque imperii nihilo secius semper nominavit. Non fregit improbum, veneno ejus paullo post periit, cum publico generis humani damno.

CAROLUS verò MAGNUS inter nostros (nam ad propiora veniendum est) gloriam & gratiam hac quoque virtute collegit. *Pipinus* ejus filius in patrem conjuraverat, res clara erat, ignovit : fecit iterum, ignovit : at ne tertium tamen tam lubrica mens laberetur, adstringendum religione censuit, & monachum eum fecit. Duplici beneficio, & veniæ, & viæ ad melius regnum ostensæ. Peccavit in eum & filia, sed ridicula narratio est, tamen expromenda. Erat *Eginbarts* in aula *Carolo* ab Epistolis, vir ut illo ævo, do-

ctus & prudens, sed non in amore. Concepit eum in Domini sui filiam, etsi impar erat, & ipsa vicissim arsit. Restinxerunt, ut solent amantes, furtivâ sui copiâ & congressu, qui aliquamdiu latuit: donec hiemante quadam nocte, cùm in secretiore cubiculo *Eginhartus* fuisset, & sub ipsam lucem exire vellet, videt multam nivem cecidisse. Hæret, & timet ne à vestigiis deprehendatur vir in gynæcæo fuisse. Confilio & astu subvenit amica, & illum in humeros sublatum & pendentem, dulce onus, aliquamdiu tulit. Ecce (ô sortem iniquam pariter, & æquam!) videt hoc casu *Carolus*, & cum dolore suo & risu simul utrumque bene notat. Dissimulat, die pleno conventum Principum virorum habet, narrat jocosum & foedum factum: rogatque (sed nomina tacuit) famulus qui sic in dominum, filia quæ in patrem peccasset, quâ poenâ digni viderentur? Illi *Mortis*, respondent. Tum igitur utrumque advocat, & coram se sistit. *En*, inquit, *isti sunt qui peccarunt. Tu Eginharte, tu filia, qui aus hoc estis? Nec negandi locus est: me inspectorem, accusatorem, judicem, vindicem habetis. Quid meruistis? isti dixerunt, Mortem: sed & animus vester vobis idem dicet. Tamen, mitem tu Dominum, tu Patrem videte: ignoscimus, hac lege quam dicam. Eginharte hanc tuam latricem uxorem duces: concordēs estote, & mutuum deinceps quoque inter vos ferte.* Dixerat, illi à summo metu in summum gaudium translati grates agunt, gratulationes accipiunt: *Carolus* in gloria est, isti in fama.

- XIII.** Nec nimis severum est, quod addam. CAZIMIRUS erat Dux Sendomiriensium, potens Princeps, idemque postea rex Polonorum. Visum illi aliquando fuit tempus ludo fallere, & domesticum quemdam suum, *Joannem Conarium* Equitem, ad aleam vocat. Ille pareret, ludunt, alternat fortuna: & tandem cùm multa nox esset, atque incaluisset, placuit uno jactu de tota summa decidere. Is felix *Cazimiro* fuit: & pecuniam totam ad se attraxit. Indignatus *Joannes*, & fortis suæ iratus, per calorem Principem invadit, & fortiter os ejus depalmat. Clamor & ira omnium, famulus Dominum, Eques hunc Principem? Capitale erat: sed beneficio noctis elabitur, & manè tamen captus reducitur, & *Cazimiro* sistitur puniendus. Ille re benè consideratâ, in prudentem hunc sermonem erupit: *Amici iste minus, quàm ego, peccavit: imò quidquid peccatum est, est meum. Calor & subita ira (cui nec sapientes semper pares sunt) transversum eum egit, & merxem ac*
manum

manum movit : ego causam cur præbui ? cur oblitus conditionis & dignitatis meæ, quæcum parilisi ? Imo tu Joannes, non veniam à me solum, sed gratiam accipe. vilificatione me docuisti, ne quid in posterum indignum Principe committam, & intra decori ac gravitatis immetas me hñslam. Ita dixit, fecitque, ô clementiam, ô patientiam, ô prudentiam ! omnes hæ virtutes concurrunt, sed primas tamen prima, me iudice, ferat.

At in LUDOVICO Duodecimo, Galliæ rege, spectabilis eadem virtus fuit. Preßerat eum Carolus Octavus, rex, ut heredem proximum : & qui doleret pro eum, sibi non esse. Ita preßerat, ut in custodiam etiam daret, & vitæ suæ parùm securus videretur : plerisque Procerum & vulgi pro præsentī fortuna stantibus, & adversantibus, certè averfantibus infelicem. Intereà Deus in oculo alia destinat : *Carolus* subito tollit, hunc ad regnum evehit : attonitis multis, & vultum sermonemque mutantibus, & ad gratiam novi regis se acclinantibus. Erant enim qui superbiebant, constantes antea in ejus cultu aut obsequio : è quibus unus magnâ fiduciâ ad eum accedit, & bona petit civis cujusdam Aurelianensis, qui tristi illo tempore inter acerrimos Ludovici hostes fuerat. Hic rex, animo planè regio, effatur ; *Tu verò aliud à me pete, & meritis tuis gratia erit. De isto, omitte : nam rex Galliæ* (verba ejus sunt) *non exsequitur injurias ducis Aurelianensis.* Optimè. Dux enim antea, cum hoc titulo fuerat : & significabat argutè, dignitatem se, atque etiam affectus cum ea mutasse. Ille verò eâdem magnitudine animi (mater hæc semper Clementiæ) edixit publicè : *Habiturum se eosdem consiliarios cum defuncto rege, ministros, stipendios, eodemque honore & salario.* Deus bone, eosdem cum illo sic infecto, & iniquo ? Fiducia virtutis hoc facit : & præstari sibi spondet, quæ scit deberi.

Tempora confundere liceat, sed re eâdem. Quàm enim geminum est, quod olim HADRIANUS Imperator cuidam, qui ante imperium inimicitias secum gesserat ? Ille occurrit trepidus, & vix verba ad preces reperiens : cum statim Hadrianus : *Evassisti,* inquit. Benignè simul, & acutè. *Perieras,* inquit, *si pares contedissemus : nunc superior omiuto, & potentiam meam, non nisi beneficio, ostendo.*

Te autem ALPHONSE filebo ? qui totus bonitas & beneficentia, Titum nobis, sed diuturnum, repræsentasti. Obsidebas Cajetam, pertinaciter in te rebel-

lem, constabat obfessos inopiâ comineatum premi : atque ipsi hoc fassi, senes, pueros, fœminas, & in utilem omnem turbam emittebant. Agitatum in consilio, ut rejicerentur & reprimerentur; dedendam enim ita mox urbem, ille misertus, emitti eos maluit, & diutius assidere. Sed cum nec potitus ea esset, quidam ausi objicere, *Nisi tu illos emisisses, urbs jam tua fuisset* : ille constanter respondit, *At mihi plura tot hominum incolumitas est, quam centum Cajetæ*. Tamen nec ea diu defuit : & cives tam insigni virtute moniti & respicientes, ultrò se ei tradiderunt. Simile in *Antonium Caldoram*, potentissimum regni Neapolitani, & pervicacem hostem. Is prælio deinde magno victus, itemque captus, cum omnes suaderent de tollendo importuno homine, & Aragoniis semper infesto, unus restitit, atque aded non vitâ solum, sed omnibus bonis redonavit. Quin & supellectilem atque instrumentum ejus, magnæ elegantiae & pretii, quod in manibus habebat, totum uxori ejus dedit : unicâ modò patrà cristallinâ sibi asservatâ. Hæc facta viri, & consonæ item voces. Interrogatus, *Cur erga omnes, etiam malos, ita lenis esset?* *Quia*, inquit, *bonos justitia conciliat, malos clementia*. Iterum, cum de nimia ejus lenitate quererentur ministri, nec decêre Principem : *Quid ergo?* inquit, *vultis ursos ac leones regnare?* *Nam hominum Clementia, belluarum Feritas est propria*. Vera dixit, quo quis major, & magis, ut sic dicam, homo est; hoc virtuti huic pronior, quæ & *Humanitas* ided est dicta.

C A P U T XIII.

D E F I D E.

Hanc quoque Principe convenientem, vel necessariam potius haberi.

Post Justitiam & Clementiam, Fidem commendamus : hanc quidem ex Justitia natam. Quid enim magis ea dicat, quàm promissa præstanda? Et qui non facit, non solum injustum, sed ignavum meritò habeamus. Qui enim fallit & decipit, ed facit quia potentiae aut viribus minus fidit : conatur igitur fide specie circumvenire, & hanc vilitati suæ prætendit, ostentandam non servandam. Turpe, & sublimi omni animo indignum. Imò & naturâ abhorremus, pueros vide. Mendacium inter prima probra objiciunt;

&c

& quamquam levitate quadam assumunt, tamen iudicii infirmitate rectitudine damnant. Admiranda Dei providentia, virtutes animo inferentis, sine quibus vita & societas stare ægrè possit: quod in Justitia, & Fide, palam videmus. Tolle istam, aut minue: raptus, cædes, bella erunt: atque hæc nullo foedere aut pace terminanda. Quid enim adstringet? Cole igitur, ô Princeps, venerabile hoc fidei numen, quæ dexteram suam, certissimum salutis humanæ pignus ostendat. Junge tuam, si non dicam bonus, sed magnus & felix esse exoptas. Hoc enim quoque ab eadem Providentia, quod callidi isti & impostores, quantumvis subtilibus consiliis, rarò aut numquam ad potentiam perveniunt: aut si, in ea non sunt firmi. At aliter in candidis ingenisque mentibus, qui Deum, qui fidem reverentur: hi crescunt, florent, & perseverant, cælesti favore prosequente & attollente. Q. Marcius hoc benè, apud Livium: FAVERE PIETATI FIDEIQUE deos, per quæ populus Romanus ad tantum fastigii venerit. Bene, & opportunè ad Persem regem, qui spem in astu & fallaciis ponebat, foederum parum constans. Utilitas igitur fidem approbat: & vel noxa à Perfidia possit deterere. Nam ut sapientissimè Homerus:

Valer.
Max.vr.
cap.6.

Lib.xli

Ὅν μὲν πως ἄλιον πέλεσθ' ὄρκιον, αἰμά τε ἀνῶν,
Σπονδαὶ τ' ἀκρητοί, καὶ δεξιὰ ἕως ἐπίσθρου,
Εἴπερ γὰρ τε καὶ αὐτὴν ὀλύμπιον ἔκ' ἐπέλεσαν
Ἐκ τῆς καὶ ὀψέτελεϊ, σὺν τε μεγάλῳ ἀπέπσαν
Σὺν σφῆσι κεφαλῇσι, γυναιξὶ τε καὶ τέκνοιςιν:

Iliad. 8.

At non irritum eris jurandum, & foedera pacta
Sanguine, nec dextra, quis credere suadebamur.
Nam quamquam Deus haud poenas in tempore sumit,
At post sumet: & hi magno, mihi crede, rependent
Ipsi, atque uxores, & dulcia pignora nati.

Audis verè vatem, semper mala fides poenas statim aut postea, in violatoribus, aut sanguine eorum, luit. Et vis præsentis aliqua commodi specie adhærere? fuge: nam & Fama sic te fugiet, & quisquis vel hanc amat, Fidem amet. Cujus multa vel testimonia sunt, vel Exempla.

Ægyptiis quidem (apud priscos illos multa præclara invenio) lex fuit, recitante Diodoro: Perjuri capite puniuntur, quia duplici scelere obstricti, & Pietatem in Deos violant, & Fidem inter homines tollunt, MAXIMUM VINCULUM SOCIETATIS. Rectè de Pietate, quis enim perfidus, non & Dei numen, & advocatum nomen, spernit.

Gg 5

AGE-

II. AGESILAI Spartani regis factum & dictum subjun-
gam, qui cum exercitum in Asiam trajecisset contra
regem Persarum; *Tissaphernes* summus Satrapa viribus
imparem se videns, & celeritate præventum, fallere
per speciem fidei quæsit. Itaque de induciis cum A-
gesilao egit, adstimulans operam interea se daturum,
ut Rex cum Spartanis componeret. Dedit *Agesilaus*
trimestres, quas ipse quidem optimâ fide servavit: at
alter copias cogere, loca munire, & bellum summâ vi
comparare. Quod ubi Laco sensit, & monitus est; ni-
hil moveri. Imò multum in eo sibi profici dicebat,
quod *Tissaphernes* suo perjurio & homines alienaret, &
Deos redderet iratos. Utrumque in se aliter esse, quod
& milites fidentiores redderentur, Deorum ope fieri;
& homines amiciores, qui iis ferè studerent, quos con-
servare fidem viderent. Et res atque exitus ita fuit.

III. Eteâdem Græciâ fuit ANDRONICUS quidam à *De-
metrio* rege præfectus Tyro. Cum autem *Demetrius* gra-
vi prælio victus à *Ptolomæo* esset; iste loca & regiones
passim invadebat atque occupabat, destitutas scili-
cet omni spe auxilii. In aliorum ignavia aut perfu-
dia, constans mansit *Andronicus*, & adventanti Pto-
lomæo, atque invitanti, fortiter restitit: donec à
militibus, seditione motâ, desertus & urbe ejectus est.
Venitque in Ptolomæi manus, qui nihil ut in hostem
& pertinacem fecit, sed fidem illam ipsam admiratus,
quam oderat, donis cumulavit, & in cohortem ami-
corum transcripsit.

IV. Apud Romanos plura & fortiora exempla. Primum
communiter in ipso SENATU, aut POPULO, veluti, ob-
sidione urbis à Porſenâ, cum jam pax coisset, & da-
tis utriusque sexus obſidibus firmata esset: virgines,
duce *Clasia*, transmissæ Tiberi, hostibus se eripue-
runt, & Romanis suis restituerunt. Poterat excusa-
tio esse, & qui in custodia habentur, fallere posse
custodes: sed noluit Senatus, & bonâ ac verè prisca
fide censuit obſides remittendos. Iterum. *Faliscorum*
civitas aliquoties rebellis, dedere se tandem *Q. Lucretia*
Consuli coacta est, in quam cum sævire populus
Romanus cuperet, & asperius consulere; doctus
à *Papirio*, Faliscos non potestati, sed fidei se
Romanæ commisisse, statim destitit, & verbuli re-
ligione motus, iram omnem impetumque deposuit.
Quàm longè illi à cavillis, quos mala calliditas sem-
per repperit? Romani etiam CONSULES, bello puni-
co primo, speciose hac fide se ostentarunt. Victa
erat

erat circa Siciliam magna Punica classis, fractique duces cœliſſia pacis agitabant. Sed ex iis *Amilcar*, negabat ire ſe ad Romanos, ne eodem exemplo ſibi catenæ injicerentur, quo ab iſſis *Cornelio Aſinæ* Conſuli fuiſſent nuper injectæ. Sed *Hanno* melior Romani ingenii moriſque æſtimator, dixit fidenter ſe iturum, & ivit, Verba fecit, & facienti Tribunus militum qui circa Tribunal adſtabat dixit, *Nonne tibi meritò eveniat, quod Cornelio factum?* Conſules ſtatim Tribuno taccre jufſo, *Iſto te*, inquiunt, *metu Hanno fides libertatis noſtræ liberat.* Verba gravia, verba veracia, & quanta gloria, nec ſpeciem violandæ fidei dare voluiſſe.

Quod & P. SCIPIO *Africanus* fecit, qui captâ nave Carthaginenſium, in qua multi illuſtreſque viri vehabantur; illi ad effugium commenti ſubitò ſunt, Legatos ſe ad eum veniſſe. Apparebat mendacium, & argui poterat: ſed magno Romanoque animo maluit decipi fidem ſuam, quam accuſari. Idem. Carthaginæ jam obſeſſa, cùm feſſi malis legatos pro pace in urbem miſiſſent, atque intereà naves Romanas & com meatum diriperent, contra fœdus: *Scipio* nihil armis etiam tentans, ſuos Legatos in urbem miſit conquæſtum, & jus peti tum. At illi vix retenti ſunt, quin manibus eos violarent: niſi quod ereptos tamen è turba, primores ad mare deduxerunt, & præſidium triremium dederunt, quæ proſequerentur redeuntés. Sed id quoque parùm bonâ fide, certè abeuntibus triremibus, *Aſdrubal* ſtatim eos aggreſſus eſt, & in conflictu duorum legatorum perierunt, reliqui inter tela volitantia ægrè ſe in caſtra & ad Scipionem receperunt. An non & hæc cauſſa ſolvendi juſtè fœderis? non fecit: Legatos Româ exſpectavit. Sed ii cùm re infectâ diſcedere à Senatu jufſi eſſent, & ad ſuos ſtatim ſe recipere, ut hoſtes: ecce tempeſtas detulit eos ad ipſa *Scipionis* caſtra. Et cùm Præſectus maris à *Scipione* petiſſet, *Quid iis facere deberet? Nihil tale*, inquit, *quale nobis Carthaginiensés*: dimiſitque intactos. Hominem hunc fidum dicam, an ipſam in humano corpore Fidem.

Diſſimilis aliâ virtute, aut fortunâ: ſed hac par fuit VI.
SEX. POMPEJUS, is qui Siciliâ & Sardiniâ occupatis, grave bellum fecit Triumviris, & populo Romano. Et cùm inediâ atque inopiâ eos conficeret, coacti ſunt ad pacem venire, etſi parùm fidam aut diuturnam.

Igitur

Igitur *Octavianus Cæsar*, & *Antonius*, colloquium cum eo instituerunt, circa Milenum: quod ipse classe instructa appulit, illi terrestribus copiis succincti. Convenit tandem certis conditionibus de pace: atque ut, illi firmandæ, inter se benevolè agerent ac cænarent. Prima cænæ sors *Sexto* evênit, qui rogante *Antonio*, *Ubinam cenaturi essent?* facete respondit, *In meis Carinis*: ad navem suam respiciens, in qua paratû epulum; tum & ad domum paternam, quam sitam Romæ in *Carinis* *Antonius* occupabat. Igitur in navi convenerunt, & jam epulæ, & sermones, & cavilli in *Antonium* & *Cleopatram* ejus erant: cùm sensim à tergo accedens *Mena* libertus, classis Præfectus, *Sextum* clam affatus est: *Visne tu ut funes incidam, & navim abducam, faciamque te non Siciliae modò & Sardinia, sed orbis terræ dominum?* Dixerat & facere poterat, pons tantum navim cum terra jungebat: & quis hominum impedire, aut succurrere potuisset? In duobus autem illis capitibus universa tunc res Romana nixa. Sed Deus & fata noluerunt: nec ipsa Fides, quæ *Sexti* mentem movit: *Et te quidem, Mena, facere fortasse oportebat*, inquit, *non predicere. Nunc autem presentibus acquiescamus*: NEC EST MEUM PEJERARE. Maeste *Sexte*! quem vel ob hoc dictum factumque (nam cetera degenerat) nec Roma abdicat, nec pater.

VII. Atqui & in singulos fidei etiam exempla sunt, ut hoc *LUCILLIUS*, qui vir & Senator illustris, in partibus *Bruti* atque acie Philippensi fuit. Cùm Brutus igitur altero prælio victus fugeret, & equitum manus infectaretur, & jam in eo esset ut apprehenderet: ille statuit vel morte suâ illum eripere, ac paulum velut fatigato equo subsistens, Brutum se simulat & præfert, accipi ab illis est passus. Qui ingenti gaudio perfunsi, ut tam ubere præda, adducebant eum reflexis habenis (nam id quoque petierat, quod magis falleret) ad *Antonium*, non ad *Cæsarem*, quasi de ejus benignitate melius speraret. Interea *Antonius* per præmissos quosdam jam certior de capto *Bruto*, prodibat scilicet obviam; sed & alii cum illo, partim miserantes, partim inculantes, quod vitæ cupidine eò deductus esset. Jam propinquis, substitit *Antonius*, incertus quo vultu verbisque Brutum exciperet: cùm statim *Lucillius M. Brutum*, *Antoni*, inquit *nemo cepit aut capiet, spero hostis: Dii meliora quam vinum tantum Fortuna Virtutē calcet. Sed enim vero ille aut alibi vivus reperietur liberque; aut certè, ut illo dignum est, abiit. Ego verò Lucillius sum, qui militibus*

tuis

tuis imposui, ut illi esset effugium: nec quicquam poenae hoc nomine recuso. Obstupuerant omnes, praesertim milites, qui sic sibi dolebant praedam ereptam: sed ad eos *Antonius*: Commilitones, inquit, bono animo estote, nec putate vobis fraude vel errore isto illisum. Imò uberiores, certè gratiorem mihi praedam, quam putabatis aut petebatis, scitote adductam. Nam *Bruto* ipso quid facturus fuerim vivo, sum incertus: nunc dum hostem quaeritis, amicum reperistis. Et adduxistis: qui, tu *Lucilli*, semper mihi eris. Abiite, praeium exspectate.

Laudabilis & ille *Cæsaris CENTURIO*, qui captus VIII. in mari Africo, cum paucis veteranis, & ad *Scipionem* deductus, cum is vitam & pecuniam proposuisset omnibus, si militare secum vellent: ipse respondit, *Pro tuo summo beneficio, Scipio* (nec enim Imperatorem appellabo, qui unus mihi *Cæsar* est) gratias ago, qui vitam offers belli jure capto. Sed huic beneficio quia scelus conjunctum est, non vtor: Egone contra *Cæsarem*, apud quem ordines duxi, viginti sex amplius annos militavi, adversus armatusque consistam? Ne fides hoc sinat aut virtus: Et te magnopere hortor, ut de incepto desistas. Contra cuius enim copias contendam, si nosse vis; age, elige ex tuis cohortem unam, quam voles: ego ex meis, quos nunc habes, non amplius decem sumam: tunc ex virtute & successu nostro intelliges, quid sperare de copiis tuis debeam. Ita militari-ter *Centurio*, quem statim ante pedes suos *Scipio* interfici iussit: quo crimine damnatum; fidei, quod inter desciscentes gravissimum est.

Sed nec superior aut nostra ætas hujus laudis ignara est, in Hispania cum rex *Ferdinandus Primus* tres filios reliquisset, *Sanctium*, *Alphonsum*, *Garciam*, regna quoque inter eos divisit, sed voluntate aut pace non firma. Nam statim ab ejus morte *Sanctius*; ingenio violentior, fratrem *Alphonsum* bello aggressus vicit, cepit, & monachum profiteri cœgit. Non diu perseverat: coacta pietas, abdicat, & clam cum *Petro Ansurio Comite*, ad regem *Toleti*, *Almerionem* confugit. Maurus is erat, & religioni hostis, sed cum patre *Alphonso Ferdinando* amicitia ei & pax fuerat: eoque electus à profugo, cui se crederet, & ille cum fide recepit, habuitque. Dum illic est, evenit ut coram *Almenone* capilli ejus subrigerentur, & manu aliquoties compressi non subsiderent: quod Mauri vates triste prodigium interpretati sunt, & hunc esse, qui ad urbis *Toletanæ* imperium erigeretur. Itaque de nece suadebant,

debant, non fecit Rex, & potior ei metu fides fuit. Quod mirum in barbaro, satisque habuit, juramento *Alphonsum* adstringere, ne se vivo regni sui terminos infestaret. Ecce autem paullo post interficitur ex insidiis, ad *Zamoram*, rex *Sanctius*: & foror *Urraca* benigne in hunc fratrem affecta, nuntios litteralque statim mittit, quibus ad regnum evocat, & suadet astu aut celeritate evadere barbaros fines. Æstimabat *Alphonsum*, faceret? ingrati animi notam metuebat; tum etiam ne non celaret, & reduceretur merito non demittendus. Non faceret, & rem aperiret? ne vinclis, aut conditionibus adstringeretur ab eo, qui à tam vicino & potenti rege haud frustra timeret. Vicittamen fides in honesto animo, & gratitudo: ad *Aimennonem* venit. Quod tibi gloriosum, inquit, mihi felix sit, ad regnum à meis vocor, ereptum in parte à fratre nuper, nunc ejus fato universum relictum. Culpare illum mortuum, pietas me vetat: eadem, ut tuum beneficium prædicem, incitat, qui profugum, ab hominibus & fortuna relictum recepisti, fovisti: quâ spe aut præmio, nisi quod ab ipsa virtute est? Et tamen animus agnoscendi solvendi-que non deficit, fortasse, nec occasio aut materies, si per te mihi datur eâ uti. Age Rex magnanime, imple tua beneficia, & pro cumulo, Regem me in regnum remitte. Hactenus vita tui muneris est, fac ut sit & sceptrum. Ita noster. quem Maurus amplexus, incolumem regemque gratatur, & promittit. Neutrum, inquit, futurum, si me inscio, non uer, sed fugam tentasses. Nec enim te celo, notam mihi mortem *Sanctii* fuisse, & tacitum expectasse tua consilia, ut aut laudarem ea, aut vindicarem. Istud facturus sanè eram, si fallaci & ingrati animo te subduxisses: & exploratores subsefforesque viarum dispositi à me erant, qui, sed taceo, & gaudeo opus non fuisse. Virum bonum fidumque te, erga me talem ostendisti: fac & in regno, quod omnes dii tibi fortunent. Nihil stipulor, nisi illud vetus, Amicum te fore mihi & majore filio *Hissemo*, quamdiu vita utrique erit. Dixit, & pecuniam comitesque dedit, atque ipse, honoris causa, aliquantum spatium deduxit. Clarissimum hercules exemplum Fidei in Afro; quod miremur, religionisque diverso: sed & divinæ Providentiæ, quæ id regnum & urbem ab eo voluit capi, qui perfugium ibi habuerat & tutelam. Quod novem circiter annis post evenit, sed mortuo *Almenone* & filio majore.

- x. Habet & iterum Hispania Fidei exemplum, in Lusitania, sed in homine Christiano. Is fuit *Flectius* vir nobilis, acri *Conimbricæ* atque urbi à *Sanctio* rege præ-

præfectus. Sed enimverò is *Sanctius* male & impro-
 pèrè regnum administrabat, aulicis quibuldam ni-
 mis credulus, & imprimis *Mencia* uxori suæ addictus
 mancipatulusque. Igitur querelæ, & mox conspira-
 tio Procerum in illum fuit: denique eò ventum,
 ut Pontifice ipso, quem adierant, (is *Innocentius* fuit)
 auctore, curam tutelamque regni ad *Alphonsum* trans-
 ferrent, *Sanctum* fratrem. Inde bellum, & plerique
 à Rege veteri alieni: sed constans pro eo *Flectius*
 iste fuit, & oppugnationem & arma etiam *Alphonso*,
 ac totius gentis, excepit. Nec flecti potuit, conec-
 ei nunciatum, *Sanctum* in exilio *Toleti* mortem obi-
 isse: pro quo pugnaret ultra, aut fidem obinderet? Da-
 ret se & venteret, quò *Fortuna* & omnes: nec pulcherrimam
 laudem, titulo *Pervicacis* aut *Inani* mutaret. Au-
 dit *Flectius*, nec satis credit, petit veniam ab *Al-*
phonso, ut ipse *Toletum* ire, & coram arbitrari
 possit. Facile impetrat, & interea ab oppugnatione
 cessatur. Cum venit, Regem suum fato functum,
 sepultumque invenit: atque ut in animo suo, non
 solum opinione hominum, liberesset, aperto sepul-
 chro, cum suspiriis & lacrimis, ipsas claves urbis
Conimbricensis in manus dat, his verbis: *Quamdiu*,
ô Rex, vivere te judicabam, extrema omnia sum per-
 pessus, coriis pellibusque famem toleravi, sum lotio: ci-
 vium animos ad deditionem inclinantes, & conantes, erexi
 aut repressi: denique quidquid à fidele homine, & in tua ver-
 ba jurato, exigi expectarique potuit, id præstiti, & perse-
 veravi. Unum superest, ut clavibus tuæ urbis tibi tradi-
 tis, solum me juramento omnis, & civibus te vitâ ces-
 sisse, denuntiem. Deus tibi benè faciat, in alio & meliori re-
 gno. Ita abiit, & legitimum jam alterum Regem agno-
 vit, & adhæsit.

TRIMPARA etiam in Orientali India, qui rex XI.
Cochini erat, cum eò *Lusitani* venissent, foedus pacem-
 que panxit, Mox in novam & suspectam gentem con-
 spiratio omnium, & maxime *Calecutiensis* regis, qui o-
 pibus & milite inter vicinos pollebat. Ille igitur copias
 amicosque jungere, & hunc imprimis *Cochini* regem
 pertrahere, & suadere ut ejectis aut potius traditis pau-
 culis *Lusitanis*, quos fidei suæ creditos acceperat, se-
 culpâ, omnes metu exsolveret. Ille verò obniti, &
 apertè dicere, *Omnia se potius, quam fidem amissurum*.
Siqui è subditis aut amicis id suaderent, eos vero magis hostes
se ducere ipso Calecutiense: quoniam ille regnum modò aut vi-
tam eripere, isti pulcherrimam virtutum conarentur. Et vitæ
spatium breve ac definitum, perfidiæ maculam sempiternam esse.
 Hæc

Hæc & similia dictis factis affirmavit, oppugnat eum undique *Calecutiensis*, tandem & sui deferunt: vincitur, pellitur regno, in vicinam quandam insulam se recipit, sed nullius rei majori curâ, quàm ut secum paucos illos Lusitanos servaret, quid? ignotos & externos? cladem & pestem sui regni? Tanti fides fuit, quin etiam cùm *Calecutii* rex jam victo pulsoque, offerret veterem fortunam & statum, eâ lege si illos traderet; abnuït, fortiter professus, *Sceptrum & vitam eripi posse, fidem non posse*. Hunc hominem barbarum ego dicam? solo & gente fortasse, animo non possum.

XII. - Haud magis quam SOLEIMANUM Turcarum Principem, cujus classis, ducibus *Lustibejo* & *Barbarossâ*, in Salentinos exscenderat, Ibi *Castrum* opidum arcemque, vicinum Hydrunti, subito terrore in deditionem acceperant, incolis & ipso Domino *Mercurino* salutem & libertatem pactis. Sed barbari, & præsertim navales focii, nihil pensi habentes, omne maleficiû in ferre; & idoneæ ætatis captivos, cum ipso *Mercurino*, ad classem deduxere, *Lustibeius* tamen, non dubiâ perfidiæ infamiâ, ad minuendam, *Mercurinum* liberavit: ceteros paullò post ipse *Soleimanus*, qui inter graviores curas, *Corcyram* Venetorum obidens, audito rem parum bonâ tunc cùm *Castrensis* gestam; ingenuo pudore perfusus, statim conquiri captivos omnes iussit, & in naves impositos, ad penates suos remitti. Ipsos quoque præcipuos auctores supplicio affecit, non hîc tantum Fidei amator & cultor.

XIII. Nam & in Pannonia, cùm Budam cepisset, metu vacuam, ejusque arcem oppugnaret, in qua Germanus miles, eique præfectus *Thomas Nadaßus* curabant: ille quoque metu perfusus, colloqui cum hostibus cœpit; & de arce dedenda pacisci. Quod ægrè *Nadaßus* ferens, ipse plenus animi & constantiæ, compescere conabatur, & diremptis colloquiis tormenta verti in hostem jubet. Enimverò hîc illi ignavi ad scelus etiam versi, ipsum in vincula conjiciunt, & frustra reclamante & minante, rebus corporibusque suis salvâ, arcem dedunt. Intran̄t barbari, isti exeunt, & pacti erant: sed cùm *Nadaßum* vincti repperissent, & rem, uti erat, ex ipso auditam, ad Imperatorem suum detulissent; illæ perfidæ ignaviæ obiratus, statim immisissin̄ abeuntes Genitzaris, omnes interfici jubet: ipsum *Nadaßum* vinculis lit eratum, & ad se adductum, laudat & liberali stipendio invitat, ac renuentem dimittit.

Clau-

Claudamus inclito exemplo, quod magnus rex **XIV.**
 Galliarum FRANCISCUS nobis donet. Ille *Carolus*
Quintum nostrum, solâ fide regis & suâ fortunâ ni-
 xum, in Belgas & turbidos tunc *Gandavenses* prope-
 rantem, sine copiis, pænè sine comitibus, comiter &
 regaleriter excepit, apud se habuit, deduxit, Sermone
 inter eos variis, & de pace etiam fuerunt, donando
 ducatu Mediolanensi (uti injectum erat) *Carolo* Regis
 filio. Sed cum Cæsar jam apud suos, pacatque dome-
 stici motus essent; tardior in hanc rem vicebatur, si-
 ve quia nec ante seriò cogitasset. Tum igitur vapula-
 re multorum sermonibus regia comitas, aut credulitas,
cur non hominem, in quo rerum omne momentum, tenuisset?
ecquando tam bella umquam occasio? & *invidiæ aliquid aut*
infamiæ, pro tam spectabili utilitate, suberundum fortiter
fuisse. Saltem leges firmiores certioresque ei dixisset: nunc,
quid nisi inanem gloriam apud vulgus, apud pru-
dentiores risum questum? Neque nesciit *Franciscus*: &
 in conventu Procerum celebri, cum alia in purgatio-
 nem sui dixit, tum hæc ipsa in clausula: *Etiam si Fides*
toto orbe exfularet, tamen Regibus tenendam esse, qui eâ solâ,
& nullo metu, cogi adstringique possent. Notabile dictum,
 & res sic habet, nec alios Lex aut Pœna coercet, Prin-
 cipes solus pudor aut Fides.

Quid claudam? Gallus rex alium ejus gentis, & ve- **XV.**
 tuustiorẽ subjicit, JOANNEM *Primum*, qui ingenti
 clade ab *Edvardo* Walliæ Principe victus, captusque,
 in Angliam abductus fuit. Ibi quattuor annis in custo-
 dia liberiore habitus, ad suos rediit, certis conditio-
 nibus cum hoste depactus, quæ tamen cum graviores
 subditis viderentur, nec civitates Anglis dedendæ,
 facilè novum jugum præsidiumque admitterent, ipse
 placando hosti, & fidei testandæ, iterum in Angliam
 trajecit, ibique ex morbo decessit. Clade acceptâ fa-
 mosus, sed sic latâ clarus, & fide clarissimus.

Sed heus vos, date veniam boni Reges & Principes, **XVI.**
 at liceat illustri choro vestro servile nomen infe-
 rere: non maculam, sed lucem & splendorem me-
 rum, quatenus hic quidem spectabuntur. Nam & Fi-
 dei illorum in dominos aut patronos mirifica exem-
 pla sunt, nec nisi cum virtutis damno silenda. *Hafdrubal*
in Hispania res gerebat, & magnam ejus partem
vi aut astu subegerat: sed cum nobilem aliquem Hi-
spanum interfecisset, SERVUS natione Gallus id non
tulit, & mortem Domini certâ suâ morte vindicatu-
J. Lipsi Operum Tom. IV. Hh rus,

rus, *Hasdruba'em* occidit. Rapitur, torquetur, cruci affigitur : inter omnia mala eo vultu, ut ridentis etiam speciem præberet, expletâ ultione, sui securus.

XVII.

M. Antonius inter Romanos oratores, & in dignitate viros, nobilis fuit : atque is fœdo crimine (puto falso) incesti publicè postulabatur. Accusator *SERVUM* maximè in quæstionem flagitabat, quem dicebat præluxisse hero suo ad flagitium eunti, & laternam prætulisse. Aderat ipse servus, cùm hæc in judicio dicerentur, & videbat rem ad suam pellem, quod dicitur, suosque cruciatus pertinere. Addo, quòd juvenis erat, imberbis, & in ætate adhuc minùs aut patienti, aut constante. Tamen cùm domum ventum esset, & herum suum animi anxium videret : *Quid diffidè here?* inquit. *In meo robore & constantia, si vis & expedit, spem audacter pone, nullus metus, cruciatus, mors me adiget, ut te & honorem tuum prodam. Minùs arcto vinculo anima hæc corpori illigata est, quàm affectus tibi : nihil dividet, nullus dolor aut carnifex vocem lædendi tui ex ore isto extorquebit. Adeò non diffugio, deposito hoc certamen, in quo tibi annis tiro, animi veteranum robur probebim.* Erexit, & fiduciæ implevit *Antonum* : qui iterùm poscentibus servum, præbuit, atque ille flagris virgisque laceratus, eculeo impositus, laminis adustus, mirâ patientiâ perstitit, & omnem vim accusatorum fregit & elisit. Accessit facundia *M. Antonii* : sed heus, quæ tanta, ut hunc conditione servum animo heroëm satis celebret !

XVIII.

Quid ille *Urbini Panopionis SERVUS*? qui cùm proscriptus in villa sua Reatina latèret, nec satis latèret (alii servi prodiderant:) ecce advenientibus militibus ipse vestem heri subito induit, suam illi dedit, anulo etiam in digitum inserto : atque ita, hero per posticum emissio ipse in lectulum se reposuit, & pro illo occidi fortiter passus est. Citò id dictum : non tam citò suscipi, aut susceptum fieri, verus iudex diceret. Magna fides, quæ ultima est, & postquam nec gratiæ : nec vitæ, ultra locus est.

XIX.

Antistii verò *Restionis SERVUS* (qui & ipse miserrabili illo Triumviratus tempore, inter præscriptos erat) ad fidem ingenium quoque adjunxit. Nam fugientem suum herum, & ut putat at, ignotum affectus est, & apprehendit : primò territum, quoniam hic erat stigmatum perpetuâ injuriâ ab eo affectus, eoque in retrepida vindictam timebat. At ille primùm confide-

re

re eum iussit, & Ego te *lædam*, inquit, qui tot annos *aluisisti*, benigne fecisti? absit, nec ista stigmata plus apud me possint, meo merito imposita, quàm vetera tua beneficia in nec meritum collata. Quod servivi, & servio, fortunæ injuria est; tuum beneficium pressum non oppressisse. Divinitas hunc ordinem rerum disponit, & pareo: tu confide, tibi quoque parco, & scis quomodo? vel vitæ hujus periculo tuam servabo. Dixit breviter fideliterque, & herum in speluncam abduxit, atque ibi ex operis & mercede diurna aliquamdiu aluit. Sed cum milites, omnia ob præmiorum rimantes, ad speluncam quoque, aliquid suspicati, tenderent; ille subito senem viatorem abreptum occidit, & exstructo rogo superjecit. Supervenientibus in re militibus, & ferociter rogantibus *Quid ageret?* *Quin*, inquit, *scelestum meum herum interfeci, & crudelitatis hujus ab eo* (stigmata ostendebat) *pœnas exegi*. Per-suasit, & herum servavit.

Singulorum hæc fides, plurium illa simul in eadem proscriptione. Nam *Pomponius*, audaci astu, arreptis insignibus Prætoris, ipse in prætexta, servi instar licitorum, & cum fascibus exculti, urbem mediam transire: arctius dominum stipantes, ne ab obviis posset agnosci. Ad portam sumpsit conscenditque vehiculum publicum, ut Prætor, & per totam Italiam sic incescit, quasi legatus à Triumviris ad Sex. Pompejum iret: itaque & triremi publicè præbitâ in Siciliam, certissimum miseris tunc portum, transmisit. In tot hominibus, tot occasionibus & locis, admiranda plurimum fides, & mente magis quàm stilo pensanda.

Addatur his non servus, sed cliens *Roderici Davali*, xx.
Magistri equitum in Hispania. Is *Rodericus*, cum aliis ..cccc.
aliquot, postulatus majestatis fuit, & litterarum ad *Jo-* xxiii.
sephum regem Maurum scriptarum, quasi patriæ pro-
dendæ. Plura exemplaria prolata, & res in consilio Re-
gis cognita, atque ipse alique damnati. Hæsit in heri-
li isto crimine *ALVARUS NUNNIUS FERRERIUS*, Cor-
dubæ natus: qui Præfectus aulæ & domui *Davali* erat.
Sed is strenuè se herumque defendens, non priùs quie-
vit, quàm falsas litteras ostenderet, earumque aucto-
rem *Joannem Garsiam* convinceret ac damnaret. Et
ipse quidem se expedivit, sed magni illi mansère exu-
les: cum ecce *Ferrarius*, ad heri egestatem sublevan-
dam, omnia bona sua (quæ beneficio patroni acceperat)
divendidit, & octo aureorum millibus confectis, textri-

næ lignis excavatis eo indidit; atque asino imposita; agente in viliori veste filio, clam ad *Davalum* misit. Dignus, quem illustrissima ea gens etiam nunc in memoria & laude habeat, & posteros, si qui exstant.

C A P U T XIV.

DE MODESTIA ET SENSU.

Hanc Principi decoram, & utilem esse.

DIXIMUS tres virtutes & commendavimus, planè Regias, & quæ in publicum spectant; sunt aliæ velut Privatae, quæ magis ipsum. Inter eas Modestia, quæ vario aspectu Principi adsumenda. Primum, quia omnes homines decet submitti, & ab Arogantia fugere, scopulo virtutum. Sed magis Principem, qui in alto est, & causas plures sive occasiones Superbiæ habet. Natura quidem hæc corrupta eò vocat, & vani aut tumidi per eam sumus: quid cum Fortunæ ille ventus obsecundat, & vela implet? auferimur. Adde Educationem, quæ in aulis molliter, indulgenter, splendide habentur; obsequia & demissio omnium, etiam apud pueros: qui non inflentur? Denique Adulatio accedit. ô Aulæ certa pestis! blandiuntur assidue; & laudant, honoribus ac titulis afficiunt, id est demerant. Non jure sic loquar? vide *Alexandrum* illum, à tali patre, tali præceptore: fastidit homo esse, nec jam *Philippi*, sed *Jovis* filius audit. *Julius Cæsar*, ille animi & ingenii magnus, impingit: & omnium victor, Adulationi succumbit. Voces emitit, *Debere jam homines consideratiùs secum loqui, ac pro legibus habere quæd. at.* Itane pro legibus omnia dicta? difficile est credere, virum talem sic elatum & ablatum. *Caligulam, Domitianum, Commodum* omitto, & hæc portenta: qui palam saluari & haberi, *Dominus Deusque noster*, volebant. Vide an temerè ad modestiam vocem: & quæ hodie peccentur, non dicam. Cave, cave Princeps: & cogita supra homines te, sed hominem esse. Quamdiu autem esse? mors imminet, & æquabit. Quamdiu etiam esse? tristis aliqua fors imminet, & demittet. Regnas, potes subjici. Dominaris? potes servire. Quidquid altè se sustulit, opportunum est ad casum. Seneca noster, *nulli Fortunæ minùs benè, quàm optimè creditur, alià felicitate, ad tuendam felicitatem est opus.* Vide sine histriones in scæna, personam Agamemnonis

nonis aut Priami gerere : & mox, cū fabula peracta est , ad habitum & sortem veterem redire ? Date veniam Principes , tales estis. Deus personam in orbis theatro imposuit : sustinete , agite , sed qui introrsum & apud vos sitis , cogitate. Choragus ille est qui dedit ornamenta : & nisi refertis ad eum , aufert. Huc vocant magnorum regum Dicta , vel Exempla , & utraque ex magna copia , cum dilectu quodam, habet.

SARDANAPALUS rex Assyriæ à deliciis, & purpurata, ut ita loquar, vitâ innotuit, tamen idem ab ebrietate longa sobrius , sepulchro incidi curavit symbolum, quod ad Modestiam altissimos vocet. Erant digiti duo, qui collisi inter se * crepitum edebant ? signantes, omnia regna, omnia votiva aut magna, NEC TANTI esse. * ἀπὸ τοῦ πλάγ-
ου.

Sine aliis verbis ille hoc docuit : at ARCHIDAMUS Spartæ rex paucis , & pro Lacone. Philippo enim Macedoni , post victoriam ad Chæroneam, quâ libertas Græciæ concidit , insolentius se efferenti , scripsit : *Metire umbram tuam , nihilo reperis auctiorem.* O sapienter ! Quid attollis te in hostibus victis , in finibus propagatis ? tibi nil accessit , Numquid animo ? curæ majores , aut metus. Numquid corpori ? *metire umbram*, videbis.

Sensit ipse PHILIPPUS, cū aliquando in palæstrâ, inter luctandum , prolapsus surrexisset , & corporis vestigium in arena vidisset : *Papæ*, inquit, *quàm parvam terræ partem sortiti, orbem appetimus !*

SEVERUS Imperator Romanorum , diu in ambitione , & ob eam bellis, senio confectus ac moriturus, urnam ad se deferri iussit , in qua cineres (prisco illo more) erant recondendi. Et diu contrectans & contemplatus , vocem misit : *Tu virum capies, quem orbis terræ non capit.* Ita, ita. ----- *mors sola facietur, Quantula sint hominum corpuscula.* Attollere in vita, manus & spes ab Oriente ad Occasum mitte : illa contrahet , & te intra te coget.

Severus hoc sub mortem : diu ante eam MAXIMILIANUS Primus Imperator Austriacus. Nam ille memor fragilitatis hujus , triennio (alii biennio) ante morbum , non solum mortem , capulum funebrem è querno ligno , arcæ viatoriæ inclusum , circumferri secum iussit : cavitque testamento, ut exanimus cor-

pus suum, rudi linteo involutum, sine ullâ exentēratione, illi imponeretur, naribus, ore, auribusque vivâ calce oppletis. Quid sibi voluit magnus vir? nisi monumentum illud assiduè in oculis habere, quod diceret, *Cogita mori*, quod amplius diceret, *Quid te dilatas & extendis? quid multa possides, plura appetis; Quem tot provinciæ & regna non capiunt, locus iste capiet*. Cur autem & calcem cavis illis partium immisit? en aromata quibus condiretur! Sed hoc spectavit, ut corpus putredini natum, eâ quoque exedente & consumente materie, citiùs consumeretur, & iret in suam terram. *Maximiliane*, magnus fuisti! & restuæ dicunt, tum & hæc circa mortem.

VI. Sed ampliùs, ille idem, pluribus diebus ante mortem nil nisi *Maximilianus* appellari voluit, quod imitatus nepos ejus CAROLUS, cum raro & miro exemplo, Imperio se ultrò abdicassēt, & in filium jam validum ævi & animi, curas contulisset. Secessit enim in Hispaniam, & in Divi *Justi* monasterio, septem a *Placentia* miliaribus, se abdidit, cum duodecim dumtaxat familiaribus, Deo & quieti vacaturus. Interdixit autem, aliter se quàm *Carolus* appellari; *Cæsaris* atque *Augusti* illa nomina, cum rebus animo exuens, & totum hoc honorari contemnens.

VII. Sed inter mundanos istos externosque Principes, fas sit locum dare & Ecclesiæ Principi ac capiti, CLEMENTI Quarto natione Gallo: qui incredibile est, quàm se in summo illo culmine modestè gesserit & temperanter. Ante Pontificatum Jurisconsultus fuerat, & filias ex uxore suscepērat duas. Harum uni in monasterium collocatæ, non nisi *triginta libras* Turonenses semel dedit: alteri quæ maritum habebat, *trecentas*, loco dotis; idque hac lege, nequid umquam plus peteret. Nepoti quoque tria beneficia, ut loquimur, habenti, optionem detulit unum retinendi. Mirantibusque & instantibus amicis, ut & illa permitteret, & alia daret; in claram hanc vocem erupit, *Non esse dignum Petri successorem, qui plus cognationi, quàm pietati largiretur*. Exstat epistola viri sancti ad nepotem quemdam suum, ab Antonio Augustino provulgata, in qua & voces & sensus videre est, ab ipsâ modestia conceptos.

In Onufrio.

VIII. Sed CANUTI etiam Anglorum regis insigne ad Modestiam documentum est, qui cum obsideretur ab Adulatoribus, id est corvis aulicis, & sortem ejus attollerent,

lerent, dicerentque omnia servire, & ad nutum ejus vultumque (verba Annalium) converti : ille foedam adulationem sic expressit. Spectantibus iis, sedem regiam in litore maris posuit, in ipso accessu ejus & fluxu. Tum dixit : *Tu mare diuisionis meae es ; & terra, in qua sedeo, est mea. Impero tibi & denuntio, ne in terram meam ascendas, nec membra, nec vestem domini tui madore perfundas.* Ille dixerat, mare tenorem suum tenebat, veniebat, alluebat. Tum resiliens : *En, inquit, quam ego omnibus imperito ! Quin sciant omnes, qui terram incolunt, vanam & falsam esse regum potentiam : atque unum in eo nomine dignum ; qui verè imperium inhibet caelo, terra, mari.* Neque iutra verba Modestia hæc iterit, in omni actione talem se præbuit, atque adeò coronam ultra in caput non admisit.

Hæc invitent & excitent, sed Mutationum exempla quæ addam, fortiùs etiam percellant. Quot enim ea sunt ? & quàm paucis fortuna currum à carceribus ad metam, sine offensa aut everfione, perduxit ? In omni ævo & in omni orbe concurrent. In Ægypto SESOSTRIS rex hoc didicit, & imbibit. Victòr erat vicinorum, & imperium longè protenderat : sed & animum exuerat, & quattuor reges, equorum vice, currui suo subjungebat, quo vehebatur. In eo cum sublimis federet, regum illorum unus capite reflexo identidem rotam currus aspiciebat, & capi ac pasci videbatur. Quid rei sit, Sesostris rogat : ille liberè, *Intueor volumen hoc assiduum rotæ, in qua vicissimæ summa, & summa ima fiunt : quod exemplum capio, & applico nostræ fortunæ.* O benè ! potuisset tamen addere, *& tuæ,* sed Sesostris ipse fecit, & statim illos à jugo, se à fastu liberavit.

SOLONIS etiam monitum tale, sed non apud talem : neque doceri, nisi malo suo, aptum. Apud CROESUM erat Lydiæ divitem illum regem, qui Solonem comiter, ut peregrinum, excipiens, & gazam omnem atque opus ostentans, *Et quid videtur ? habes dicere hominem me beatiorum ?* Habeo inquit Solon : & Tellum quemdam, hominem modicæ sortis, sed in ea quietum, nominavit : tum & duos alios, qui vitâ benè actâ essent defuncti. Risit Croesus : *& nos quo loco sumus ?* Haud dixerim, ait Solon, *nec fas beatum etiam censere, qui in his vitæ fluctibus jactatur, donec sit in portu.* Nonne tempestas intervenire potest, & turbo qui evertat ? Nec sic hominem docuit, sed fecit mox Cyrus. Nam ille acie victum, & vinctum, rogo imposuit exurendum, cùm Croesus clamare incoepit, *O Solon,*

Solon ! Miratus Cyrus, rogari jubet ; Quem in extrema illa sorte hominum deorumve invocaret ? Dixit Solonem sibi in mente esse, qui sapienter monuisset, non fidere præsentì fortunæ, nec beatitudinem ante finem vindicare. Risi, inquit, nunc probo & miror. Probavit & Cyrus, statimque ad modestiam etiam ipse flexus, liberari Croesum iussit, & in amico, & in amicos transcripsit.

XI. Addamus quamquam ævo dissitum, sensibus exemplum assitum, **GILIMERIS** regis in Africa Vandalarum. Diu felix fuerat, opes, terrasque victoriis quæsierat : vertit se fortuna, & *Belisarius à Justiniano* Imperatore missus, cum exigua manu, hominem evertit. Acie igitur victus, fugit in Numidiæ excelsum montem *Pappum*, atque illic obsidione aliquamdiu toleratâ, desperans ad *Pharam* misit, qui mandato Belisarii obsidebat, actum super deditione, simulque pretium, *Panem sibi mitti, spongiam & citharam.* Panem, fami relevandæ; spongiam, siccandis oculis; citharam, leniendo animo. Dedit ea *Pharas*, & mox sese *Gilimer*, qui ad *Belisarium* deductus, nil nisi risit. Desipere eum è cladibus homines censebant: vera sapientia erat, quâ incerta hæc rerum, usu edoctus, ridebat. Idque apertius in ipso triumpho ostendit, cum per pompam Byzantii, ad *Justinianum & Theodoram* conjugem in sublimi solio sedentes adductus, hoc tantum effatus est, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* O bone *Gilimer*, felix tua infelicitas, quæ mentem hanc dedit ! nec vita deinceps infelix, quam in Galliæ angulo privatus quictusque duxisti.

XII. In eadem Africa, sed vetustiore ævo, non alium regem video vinci, capi, triumphari? **JUGURTHA** is fuit, *Masanissæ* nepos, opibus & ingenio validus, sed tamen à *Mario* devictus. Romam ducitur, & post triumphalem illusionem in carcerem conjectus, veste spoliatur, in aures, quas more gentico ferebat, detrahuntur, sic ferociter, ut partem imam auris senserit avelli. Tum denique nudus in carcerem infimum abjectus, tetrum & horridum, *Papæ*, inquit, *quàm frigidum est vestrum balneum !* atque inibi fame obiit.

XIII. Quid Rex è Macedonia **PERSES** ? is quoque victus à Romanis, & animo fractus, ad religionem templi in Samothrace confugit : quasi sacra tueri possent, quem non arma. Intutum igitur asylum : fraude vel vi eductus est, & cum uxore ac liberis ad *Æmilium Paul-*

Paullo Consulem perductus. Ibi solutus in lacrimas, & humiles preces, ad genua etiam se submisit: miserante Paullo, & simul indignante, quoddam homo sic vilis & degener victoriæ suæ decus delibaret. Triumphatus deinde est, cum duobus filiis, & filia: ipse in carcere, & duo mortui: tertius servatus, quid nisi iterum ludibrium? Regia illa stirps primò fabrilis arte vitam toleravit; & usu jam Latini sermonis aliquo, scriba & asseda magistratuum fuit. Ubi es Confidentia, aut Superbia?

Ante illum, & major illo **PHILIPPUS**, ejusdem **xiv.** Macedoniæ rex, & **Magni** pater, quàm sensit infidam sortem? Græciam ferro vel auro suam fecerat, spes in Asiam mittebat: & jam conventus indictus erat, ubi caput & Præfectus ejus belli legeretur. Quem ut celebriorem lætiorumque faceret, nuptias in eum contulit filiæ suæ **Cleopatræ**, cum **Alexandro** Epiri rege. Ludi & theatra parantur, etiam sacra & duodecim Deorum statuæ in pompa ferendæ: quibus ipsius (ô cæca mortalitas!) decima-tertia adderetur. Quid lætitiæ aut gloriæ abest? diuturnitas, & dum securum se putat, & theatrum ingreditur, **Pausanias** ex amicis (& hoc inopinatum) à tergo consecutus interficit. Vis iterum inopinatum? conscendit ille celerem equum, & evaserat, nisi pes ejus in vite adhæsisset: ubi à satellite Philippi contactus est.

Sed quid ego talia memorem? una illa Græcia, **xv.** præsertim à **Constantino Magno**, qui imperium in eam transtulit, tot exempla casuum istorum det, ut non sit opus alio theatro. Quid in Italia ab **Augusto** ad eundem **Constantinum** numerantur IMPERATORES *quadraginta tres*. Dispice, vix decem ex istis certò dabis, qui suâ morte sint defuncti. Alios ferrum, venenum, laqueus abstulit: à filio, fratre, uxore, amico, inimico: quid nisi singulos justæ tragœdiæ argumentum?

Jam & fati alia genera miserranda **POLYCRATEM** in **xvi.** cruce mori video, **BAJASITUM** in cavea, **DIONYSIUM** in schola, **BOLES LAUM** Poloniæ in culina. Quid **ANTIOCHUM** Syriæ, nonne à latronibus occisum? **PYRRHUM** à fæmina? **HENRICUM** nuper Galliæ à monacho?

In sola Hispania tria hæc demus: & quartum alii. **xvii.** **HENRICUS Primus** puer sceptrum ceperat, nec diutenuit, post biennium miro casu, sublatus. Nam dum **xviii.**

Palentia, in area domus, cum æqualibus ludit, regulæ lapsæ ictu repente caput comminutum, & ex vulnere undecimo post die obiit. JOANNES itidem primus, in flore rerum & ætatis (annum *trigesimum tertium agebat*) dum equum juveniliter calcaribus incitat, & ad cursum admittit, cum eo labente lapsus, inibi extinctus est. Magis tragicum est de PETRO, qui cum aliquamdiu sæviter, & multâ Procerum cæde, regnasset, *Henricus* frater arma in eum cepit; & auxilia è Gallia etiam conduxit. Pugnatum acriter, quàm odiis pertinacibus, exitus docuit, nam victus *Petrus*, cum in conspectum *Henrici* captus adductus esset, iste pugione faciem ejus percutit: atque alter dum vindicare parat; foedè colluctati, uterque ad terram prosternitur. sed aliis quoque suppetiantibus *Henricus* superior, fratrem multis vulneribus conficit, & regnum capit. Nonne hoc Thebanum vetus illud par fuit? Quartum exemplum in mente habeo, nondum in stilo:

XVIII.

In isto, quintum, & est SEBASTIANI nuper Lusitaniæ & Indiarum regis, *Indole, prob, quantâ juvenis!* sed Fata eum everterunt, & ipsum regnum verterunt. Juveniserat, animorum plenus: & accedebant, qui etiam pietatis specie illos tollerent, & arma in Mauros, exque iis victorias, fauderent aut sponderent. Acrior stimulus *Mahumetes Abdala* filius, profugus è Fessæ regno; qui jus suum & amicos ostendebat, & largiter promittebat, exsulum ingenio & more. Ergo excitatur, & omnia parat, naves, milites, commeatu; præter confilia, quorum inops tunc & postea fuit. Vetus regnum & altâ pace, commovetur insolens armorum nobilitas, & facta majorum facilis, quàm sua ostentans. Additur & mercenarius miles: Dux nusquam, nisi in titulo & splendore regis. Mare transeunt, regna Fessæ & Marocci, ut destinant, occupaturi: sed rex illorum ex adverso prodit, *Molejus Molæcus*, corporis æger, animo melior. Disponuntur acie, pugnatur, *Molijus* intèrest, etsi per ægritudinem vix in æquo hærens, videt autem fluctuare suos aut fugere, & generosa ira in hostem ipse equum concitat, exemplo aut terrori futurus: sed proximi retinent, gnari virium. Quâ re ita incanduit, quasi in ordinem redactus, aut proditus, ut gladio eos petierit; & mox animo linquens, in lecticam repositus, illic in ipsa acie obiit. Sed mira fides aut provisio amicorum fuit, silentium de morte, cursus & recursus ad lecticam ejus, quasi à vivo mandata peterentur: quæ res victoriam parti

parti illi dedit. Nam Christiani pauci in plures paulatim fatigari aut cedere, multi cadere: postremum ipse rex, qui in mediis hostium pugnabat, cum videret omnia adversa, cinctum se sine spe effugii, verba de pace aut deditioe facere: ah, quam sero! Hostes invadunt, & occidunt, sive inter plures ignotum (& quidam ajunt regia insignia sibi detraxisse:) sive cognitum, sed rixâ inter ipsos ortâ, quorum præda esset, per iram interemptum. Addunt equestri sellæ cadaver impositum, & in tentorium novi regis Afri (frater defuncti erat) delatum abjectumque ostentui fuisse, donec à captivis bonâ fide agnosceretur. Ita ille obiit: & simul rex tertius *Mahumetes* exsul, qui fugere & fluvium vadare conatus, vorticibus sive voragine haustus merususque est. O acerbi fariadolescens, quæ tulisti, & quæ dedisti! nam tecum regnum corrui, & quod seorsim diu luxit splenduitque, velut radius rediit ad suum Solem.

Affiduus hic ludus: & ideo non fit finis narrationum, nisi reprimam, quod facio: sed unicum insignie exemplum Mutationis effatus, in qua & manus carnificis intervênit. **XIX.** *CONRADINUS* imperatoriâ & regiâ stirpe juvenis, ultimus Ducum Suaviæ fuit. Pater ei *Conradus*, rex Neapoleos & Siciliæ; mater è Ducibus Bavarix; avus *Fridericus Secundus* Imperator; avia, *Constantia* filia *Ferdinandi* Hispaniæ regis fuit. Quàm amplum, & illustre hoc itemma! quos animos non faciat? quæ fata non promittat? sed spes undique destituit: & statim à puero adversâ sorte, regna Neapolitana & Sicula, jure debita, *Manfredus* patruus fraude invasit, vi tenuit. Cum ille abiisset aut pulsus esset, auctoritate Pontificis (*Clemens quartus* tunc erat Gallici sanguinis, & genti fautor) *Carolus Andegavensis* advocatur & invadit. Quem *Conradinus* dum pellere conatur, copias contrahit, è Germania in Italiam venit, multâ nobilium manu: inter eos, *Friderico* Duce Austriæ, cognato suo. Sed & Itali se jungunt, quidam jus ejus, plures commoda vel affectus suos spectantes. Pugnâ cum Carolo commissâ, primò victor, denique vincitur: & fugit cum eodem *Friderico* Austro per ignotam Italiam, trepidi & agasorum habitu se occultantes. Ita Asturam ventum, ubi consilium capiunt navis conscendendæ, & Pisas dirigendæ, sociam & fidam urbem. Conveniunt cum naviculatore, & jam in navi erant, sed panis & commeatus deerat, quem mittunt eundem illum præstinatum. Pecu-

pecunia etiam deerat : ergo annulum è digito detrahit, sive dignus naviculario, sive pretio ab eo permittendum. Is annulus gemmam raram & æstimatam habebat : itaque aurifex miratus à sordido homine deferri, & suspectans, *unde habeat ?* quærit. Ille candidè, *A duobus juvenibus, ingenui vultus & sanguinis, sed habitu & veste squalidis : neque ultra se scire.* Defertur res ad Dynastam urbis (qui tunc illi proprius erat) *Joan-nem*, è gente *Frangipannum* : atque is ex eventu prælii, & famâ, tale suspicatus, navem instrui jubet, adolescens retrahi, & ad se duci. Dictum, factum, sistuntur, agnoscuntur : & putabant extra periculum se, quia extra hostile solum erant, esse. Aliter accidit pravitæ, sine avaritia Dynastæ, nam is *Carolo* indicat : qui statim cum copiis terrâ marique advolat, & captivos suos Neopolim abducit. Quid exspectas ? aliquid regium ? pudor est Andegavensis stirpis aut macula quod dicam. Diu deliberato concluditur, tollendos adolescentes, & publicè capite minuendos. Quid ? ut sicarios aut prædones ? qui jus suum repetierant ? qui bellum palam intulerant, & jure ac more gentium administrarant ? Omnia in hoc facto sævitiam & barbariem habent : etsi Pontificem etiam obtendunt, atque illum consensisse, aut suasisse. Alterum potest, vix alterum : sed æstimatio aliorum etiam esto, in re autem istud. Producentur in scænam publicam, concursus ad tale spectaculum è tota Italia, plerique omnes miserantur & illacrimantur ; sed nemo, nisi inani favore, juvat. *Conradinus* animosè loquitur, *Carolus* accusat, sed excusat : Deum vindicem invocat, & jus suum in hæc regna *Hendrico Castellano*, amitæ suæ filio, donat. Huic rei testèram, chirothecam exuit, abjicitque. Tum *Fridericus* primus ingeniculare jubetur, & caput inciditur : quod sublatum è tabulato *Conradinus* (quis sine motu audiat ?) pectori appressum, deinde ori applicuit : & forte & miseram ejus deflevit, cui auctor ipse esset. Tum & ipse in genua provolvens fortiter carnificem exspectat : qui caput amputat, & cum fecisset, statim alius hunc interficit, ne exstaret, qui jactaret generosum illum sanguinem à se sublatum. Hoc unum *Carolus* magno in speciem animos : cetera feritatem habent, etiam illud, quod ipse spectator supplicii esse sustinuit, in altra quadam turri occultus. Illi obierunt : nec diu victoriâ aut regnâs *Caroli* posterî gavisi sunt, & Hispani (an non morituri voce & voto ?) ejecerunt.

CAPUT XV.

DE MODESTIA ET CULTU.

*Et hanc convenire, elegantiam aut pompam non
convenire.*

ET præcipuum quidem est, animum sic affectum esse: sed ut corpore idem prodatur, quidni decorum sit? Aurum, gemmæ, serica, non digna sunt ornamenta magno Principe: & negotiator aliquis aut mango ea usurpet. Quis etiam nescit, Principi in mundo hæc esse? habet gestatque, si velit; sed majoris animi est, seposuisse. Sanè egregios aliquot Principum sic factitasse video, & plebi virtute eminuisse, cultu consensisse.

AUGUSTUM apud Romanos: de quo Suetonius, **I.**
*Instrumenti ejus & suppellectilis tenuitas apparet etiam nunc
residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix privata
elegantia sunt. Ne toro quidem cubuisse ajunt, nisi humili
& modicè instrato. Veste non temerè alia, quàm domestica
usus est, ab uxore, sorore, & filia neptibusque confecta. Ut
alia omittam, vide an vestis ille trans mare petenda,
qui non nisi domi sumptam, & confectam gestavit.*

ALEXANDER Severus, plenè inter bonos Imperator, **II.**
gemmas, lapillosque omnes, quos in Palatio repperit, vendidit: addens, *Gemmæ viris usui non
esse.* Idem nec apparatu, nec pompâ multum utebatur, hoc usurpans: *Imperium in virtute esse, non in decore.*

Quod sensit sanè AGESILAUS, Spartâ dignus rex, **III.**
qui jam senex in Ægyptum Tacho regi suppetias ivit. Navibus vehebatur: & cum appropinquaret, ingens Ægyptiorum turba in portum se effudit, ad celebrem ducem spectandum. Præceperant animo magnificum virum, veste comitatu, ipso corpore spectabilem: at ille prodiit cum vili palliolo, par gregalibus, & nec aspectu verendus, nisi si quis nosset. Itaque palam cœpit contemni, aut irrideri: *Hunc esse, quires lapsas instauraret? anchoram suæ spei? Omnino jactatum illud in eo verum conspici. Montes parturire, murem nasci.* Hæc & talia plebecula: sed plebecula, virum & ducem se mox exhibuit, non paræm famæ, sed majorem.

Malis

17.

Talis in eadem Græcia PHILOPOEMEN, quem scietè & verè dixit aliquis, *Ultimum Græcorum*. Post eum, vix sanè alijs magnâ virtute, & laude fuit. At hic & corpore parùm decens, & cultus omnis negligens fuit: ac dedit sanè modestiæ hujus (sed apud fæminam) pœnas. *Megara* ibat, & præmiserat nuntiatum amico cuidam; affuturum se vespere, & hospitem convivamque ei futurum. Gavissus ille, ut cocti aliquid esset, rectâ ad forum properat, uxori denuntians, ut domi intereâ paret, verrat, sternat: & quæ tanto hospiti conveniant. Illa satagit; & *Philopœmen* opinione maturius adest, & comites post se reliquit. Salutat hospitam, illa resalutat: & de cultu ejus & corpore suspicata antecursorem aliquem esse, & ex famulatio: *Heus tu*, inquit, *festinamus, adde manum & adjuta, atque hæc ligna mihi scinde*. Unâ porrigit securim: & facit opus sedulo *Philopœmen*, donec amicus de foro supervenit, & attornitus, *Quid hoc rei est Philopœmen? ita te & me dedecoras?* Ille subridens, *En pœnas*, inquit, *vultus & cultus mei*. Aded non indignatus pro seruo se habitum, ut ultrò jocatus in se sit: & credo materiem bellam sermonum eâ die, hoc factum fuisse.

v.

RUDOLFO nostro Austriaco non aliter Moguntiacy evenit, & à pari causa. Nam vestitu, nihil a plebejo differebat. Manè igitur egressus solus (& aura frigidior erat) videt in pistoris domo carbones de fornace recentes, ignitosque. Intrat fidenter, adssistit, calefacit: cum mulier eum adspicit, & ex vestitu æstimmans, *Heus*, inquit, *mi homo, parùm deset vos ad mulierculas, & in alienam domum sic veni: e*. Rudolfus, *Mea mater, miles sum, qui meas res in obsequio & comitatu Imperatoris contrivi: at ille parùm benignè me nunc habet, nec pro spe aut meritis munerantur*. Mulier ad illud Imperatoris nomen coepit stomachari, & multa mala in *Rudolfum* dicere: *Quin iste vir est*, inquit, *qui nos & nostra perdit, pauperum scopulus & exitium*. Merito hæc vobis eveniunt, qui adheretis & sequimini: atque ut plura eveniant, opto. Rudolfus delectatus procaciâ mulierculæ, *Sed mulier*, inquit, *de me missum face: vos propriè qua re læsit?* Ibi mulier exclamare, *Illene? qui omnes pistores hujus Urbis, lautos satis antea; fortunis everit: nec facillè resurgemus*. At tu bone vir fabulari desine, nec ultra molestiæ aut impedimento nobis esto, abi. Aliquid voluisset etiam Rudolfus, sed illa Amazon vas aquarum in prunas accensas jecit, & fumo, vapore, cinere perfusum ejecit.

Sed

Sed iste cultus ejus privatim, & non publicè fortasse **VI.** fuit. Publicè? vide. Quis dies latior, & magis pompæ aptus, quàm cùm victum *Ottocarum*, Boemiæ regem, ad se vocatum excepturus erat, & fidem ab eo (Homagium dicimus) accepturus? Ille venit cum magno & splendido comitatu: viri & equi auro, gemmis, serico nitebant. Dictum Rudolfo, adventare: & sedulo à quibusdam additum, *Pararet se cultu & veste ornatiore Imperatorio, talem regem admissurus*. Rudolfus renidens: *Imò rex Boëmiæ*, inquit, * *griseam me-* * *Leno-*
am vellem (verba fuerunt) *sapè derisit: nunc ipsum* *phæa Græ-*
vestis mea grisea deridebit. At vos arma & equos expedite, *cis: anero-*
& acci & instruëtiq; ut ad pugnam. state. Decus Teu- *am, aut*
tonicorum armorum, non vestium, advenis istis ostendite: *mutuam*
hoc me viliusque dignum est. Dixit *Rudolfus*, neque aliter fecit. *Ottocarus* nili vili cultui se & aurum suum submit- *Latinis.*
 fit, & ad genua accessit: non sine ludibrio etiam, cùm Imperator jussisset tentorium, in quo res gerebatur, subito pandi & revelari, ut ab omnibus geniculus *Ottocarius* conspici posset.

CAROLUS Quintus Imperator, ut sanguinem ab eo, **VII.** sic hanc virtutem traxit. In omni vita modicus, vel potius tenuis, in cultu fuit, quod notarunt Itali, & mirati aut calumniati sunt, in primo ejus & solenni ingressu Mediolanum, Insuëbrum urbem Cives novo domino omnia instruxerant; plateas aulæis, tabulis, frondibus, sese quisquis vestibus exornaverant: umbella aurea parata, quæ ingredientem tegeret, cùm ille & Imperator, & non semel Rex ac Princeps, in lanea atra penula, & vili pilleolo, sub eam se dedit. Videbant eum, & requirebant: matronæ præsertim, & virorum vaniores, qui trabeas, & illusas auro vestes, & fulgentes in capite & collo gemmas expectabant.

O quàm dispares isti à Græcanicis Imperatoribus, **VIII.** quos luxus & deliciæ ad cultum vix virilem traduxerunt? in qua re lepidum est, quod *Nietas Choniates* denarrat de *ALEXIO ANGELO*, Principe Byzantino. Erat in Italia tunc *Henricus Quintus* Imperator, filius *FridERICI Anobardi*, qui Siciliâ & Neapoli subjectâ spes suas longius porrigebat, & Græciæ imminabat. Misit igitur legatos, qui magnum auri pondus poscerent, velut tributum nomine: aut si negaretur, causam belli, *Alexius*, quem dixi, audito adventu exterorum, ut opes suas & splendorem iis ostenderet, & oculos veneratione aut metu perfringeret; jussit suis omni-

omnibus quàm ornatissimos adesset, auratos, gemmatosque : ipse autem à capite ad calcem nil nisi splendor & nitor erat, rarum vel in exemplo aliquo spectaculum. Veniunt legati, sed Germani, id est viri, qui tantum abfuit (ait Nicetas) ut spectaculo eo ad metum moverentur, ut contra ad cupidinem : & nihil magis vellent, quàm cum istis quamprimum ad manus venire, effæminatis, nec nisi ad prædam natis. Cum interim Græculi etiam accedentes eos cubitis tangebant, & digitis præibant, ut *Imperatoris vestem & gemmas aspicerent : quibus ille, ut floridum aliquod prædum aut Alcinoi hortus, variè nitebat. En, agebant, vel in media hieme, Veris opes & gratias usurpare, & oculos in pascere atque hilarare. O belli parasiti ! & quid ad hæc Germani ? Nihil capi aut affici se istis mulieribus spectaculis aut ornamentis, atque adeò jam tempus esse ut his sepositis Græculi ferro aurum commutarent. Nam si irriti legationis suæ redirent ; putandum iis cum viris esse, qui non ut præda lapillus niteant, neque vestibus varigeatis, ut pavones gloriantur : sed qui veri Martis alumni, flammæ nioremque ex oculis in acie jacent, & quorum sudor splendidis guttis defluens referat margaritas. Hæc nostri Germani ad Græcos, jam verbis terrefactos : quid si ad rem ventum fuisset ? Et fuisset, nisi Henrici mors sequebatur consilia hæc & incepta turbasset.*

C A P U T XVI.

D E M A J E S T A T E.

Et salva Modestia posse assumi.

NEQUE enim inter se hæc pugnant, & convenientia est etiam inter specie disparēs virtutes. Apello autem *Majestatem*, venerationem aliorum animis insitam, cui à magnitudine est origo. Et ipsum etiam nomen Majestatis est à Magno. Ovidius decenter aperit :

Dorset Honos placidoque recens Reverentia vultu

Corpora legitimis imposuere toris,

Hinc nata Majestas.

Proles igitur est Honoris & Reverentiæ, sed & matrem si quis horum dicat, non aberrat. Origō ei præcipua ab interna magnitudine, id est virtute : et terna etiam species, gustus, cultus, aliquid addunt. Orientales in his talibus magis curiosi aut affectati :
minus

minùs Europæi , & veteres Principes ciademate & purpurâ ferè contenti fuêre. Hodierno ævo, illis abolitâ , scèptrum & corona successerunt. Parùm est, arbitraria sunt ; leve adjumentum ad majestatem, nisi aliunde ea adsit. Sunt & insignia quædam novitiæ inventionis , ut Aurei velleris, Conchæ S. Jacobi, & talia : è quibus primum , omen habuisse videtur aut præfagium plusquam Jasoniæ navigationis, quâ novus orbis, & in eo aurum , sunt resecta. Aliquid & Aulæ pompa , & ministeriorum varietas aut copia, item satellitium huc faciunt : & **Julianum** Imperatorem, vulgò *Apostatam* , culpatum in his meminimus, qui sustulit aut recidit : ὅτι (ait Socrates) πανμὴν ἢ ὅτι τὰ βασιλικὰ πλῆτ' τοῖς πολλοῖς ἐγχομῆν κατὰ πλῆξιν ἐγκαταφρόνητον ἐποίησεν τὴν βασιλείαν : *quoniam cessante admiratione opum & potentie , quæ plebeis animis hoc aspectu insèritur , vilem & contemni facilem reddidit Principatum.* Plebejūm judicium est, nec magni hæc momenti : magis mores, si ii compositi & graves. Talem *Periclem* Plutarchus describit, *vultu serio, nec ad risum facili ; incessu moderato, voce & sermone sedato.* Alacritas illa nimia vix convenit , , sed nec dicacitas , etsi ingenii notam dicas. Livius in *Philippo* ultimo Macedone hoc notat : *Et erat dicacior naturâ, quàm regem deceret, & ne inter seria quidem risu temperans.* Jam corpus & species si adest, valdè juvant, atque ita de *P. Scipione Africano* idem Livius : *Præterquam quòd suapte naturâ multa majestas inerat ; adornabat promissa casaries, habituque corporis non cultus munditiis, sed virilis ac verè militaris.* Postremò, secessus & abductio juvat. Ut enim ille ait, *Parit conversatio contemptum, raritas conciliat ipsa rebus admirationem.* Sed nimia ne sit : aut tollit munus & officium regis. Neque enim Persæ laudandi, *apud quos persona regis, sub specie majestatis, occultatur.* Non item qui eos imitari, *intra secretum Palatinæ domus inclusi, tamquam aliquod Vēstale secretum consuluntur* : tumida & odiosa sunt, nisi gentium aliquis receptus mos (nec is bonus) ita habet. Quid tamen de regibus dicam t ecce olim libertum, qui huc superbix & fastidii devēnit. Is fuit *Pallas* Claudii, qui venerationi asserendæ numquam domi aliquid, nisi nutu aut manu, significavit ; vel plura demonstranda essent, scripto usus, ne vocem sociaret. Examina hoc, & ride servilia illa portenta tam impotenter regnasse.

Eccel. Hist.
III. cap. I

Lib. xxx.

Lib.
xxviii.

Apul. de
Deo Socr.

Panegy.
ad Theod.

Tac. Hist.
Annal.

CAPUT XVII.

DE CASTITATE.

Quam Princeps extra connubium, & in eo pro parte servet.

ADDIDI denique alias virtutes, quæ ex decore aut usu, sunt: & quatuor præsertim, *Beneficentiam, Castitatem, Patientiam, Animi magnitudinem.* De prima, alibi dicendum commodius: nunc de Castitate, dignissima Principe: cujus proprium est, alta & seria cogitare. Non facit libido, quæ in sordidis cogitationibus & cæno suo hæret. Benè ille veterum: *Nil est tam mortiferum ingenis, quam libido.* Nec animi solum, sed corporis robur minuit: & perplacet illud Augustini, *Pudicitia est virtus, quæ comitem habet fortitudinem.*

De Civit. Dei, lib. 1. Omitto pericula ex ea & contemptum, alibi dicenda. Habeas igitur ante matrimonium: neque enim ab eo te arceo, imò *quod honestius* (ait ille) *Imperatoris mentis levamen, quam assumere conjugem, prosperis dubisque sociam? cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradas?* Cogitationes, nec tamen omnes. Illæ de republica, non benè semper infirmo, & interdum infido sexui, committuntur. Spernimus, qui referunt ad istas pleaque omnia, & qui audiunt: etsi Aristoteles notat, *feroces & militares sæpè populos ita subjici, & nominatim Lacedæmonios.* Quod idem de istis Plutarchus, scribitque: *Lacedæmonios uxoribus suis semper addictos esse, plusque cum his, de negotiis politicis, quam has cum illis, de privatis communicare;* Turpe est, ne fiat. Quis *Claudii* imperium non novit, hoc nomine famosum, quodd semper aut *Messalina* aliqua, aut *Agrippina* regeret; aut unà cum his, quispiam è libertis? Quis & *Alexandri Severi*, boni aliàs Principis, non misereatur: qui per pietatem nimis matri se addixit, & se sic evertit? Herodianus observat: *Quippe illi mater supra modum imperabat; atque is dicto audiens semper fuit, idque aliquis solum in Alexandro reprehenderit, quod mansuetudine nimia, & reverentiâ majore quam oportuit, matri etiam intis quæ displicebant, obsequeretur.* Atque idem scriptor proprium muliebri vitium tangit, quod instillant. *Alexander*, inquit, *ipse ad prælium cum Partho non venit, incertum metu proprio, an quia mater retinuerit, femineo pavore.* Omnes ejus illius (hæc nota) GENEROSOS SPIRITUS

Lib. vi. retum.

retundebat, suadens alios potius periclitari pro se fineret, quàm ut ipse in acie consisteret. Talia fœminæ, & deteriora, solent: ac bonarum rara exempla, animosarum pauciora sunt. Mihi verò, si quæ Principis fœminæ partes in republica esse possunt: eæ sint quas Homerus in *Arete Alcinoi* describit: *quam, inquit, maritus honorat & cives. Quid ita?*

Οὐ μὲν π νόσ γε καὶ αὐτὴ θεὸς ἰδὲ λαῶ,

Ὅσιν τ' ὁ φρεν ἐκσι, καὶ ἀνδράσιν νίκεια λυγρὰ,

Nam neque mente animoque ea deficitur sapienti,

Atque inter cives & amicos jur, ia solvit.

Hoc bonum germanumque fœminæ opus, pacare, mitigare: amplius, ex eodem Homero, afflictos juvare. Ita enim Minerva *Ulyssi* suadet, adire in primis & blandiri *Arete*: quia per eam in patriam restituendus esset. Plura quæ facit, plurimum malè facit, & pulchrum elogium de *Maria Emanuelis* Lusitani uxore, quæ (ait scriptor ejus gentis) *erat moribus & vitâ gravis, humanitate comis; otii inimica, & ipsa manibus suis opera muliebrta, è lino aut serico, faciebat; & Virgines suas eodem ducebat.* NEGOTIIS PUBLICIS numquam se admiscbat, summum mulieris decus in modestia ponens, & vitæ perturbationem censebat, munerum confusionem. Hæc magnanimæ illius *Isabellæ* filia fuit: sed non in virilibus curis ei par: & ut verum dicam, *Isabellæ*, ut Phœnices, vix quingentesimo anno gignuntur. Siquis tamen talem nactus, utiliter audiat: vel minorem eâ, sed audiat, non semper auscultet. Exempla porrò *Castitatis*, atque etiam deinde *Caritatis* inter conjuges, demus, ac primum illud, quod de

CYRO Xenophon, sive verè sive decorè, scripsit. I.
Cum, inquit, *Panthea* formosissima fœminarum capta esset, atque ad eum adducenda, vetuit: ne vel oculis scilicet castitatem matronalem, & suam violaret. Atque *Araspo* ex amicis suadenti adire eam, & alloqui: *esse enim mulierem insigni forma, & Regis planè oculis dignam: Ob istuc ipsum, inquit, magis est ut abstineam. Etenim si nunc illam adiero, cum vacat; fortasse illa efficiet ut adeam, etiam cum non vacat, eique assideam neglectis rebus seriis.* Bona oratio, & ratio, ac sanè si non alia noxia in usu fœmineo; ista certè est, avocari à melioribus curis.

Itaque jure PERICLES, cum Atheniensibus Prætor, II.
collegam *Sophoclem* poetam haberet, atque is in communi officio fortè defrictus, prætereuntem egregium puerum intentius intuitus esset, impensiusque lau-

dasset; gravissima ista voce corripuit, *Oportet ô Sophocles, Prætorum non solum manus à lucro, sed oculos à libidine habere puros.*

- III. Quod fecit rex ANTIOCHUS tertius, qui Ephesi in sua urbe, conspectâ Dianæ sacerdote, supra alias forma decora, continuè illinc solvit: veritus scilicet, ne amor aspectu paullatim auctior audaciorque, eò impelleret, unde pius castusque non rediret. Laudari meritissimè posset, & contra impios quosdam Principes: quibus Deo dicatas virgines violare aut incestare, idque sub velo (ô nefas) sacrorum & religionis, ludus jocusque fuit.

- IV. At ALEXANDRI Magni in hac re continentia, cui non innotuit? Is magno prælio Darii victor, ejusque gazam, conjugem, & filias etiam potitus: non solum benignè & regiè habuit, sed sic castè & sanctè, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Darii quidem uxorem, exsuperanti formâ fæminam; nec oculis attingere umquam voluit: quod ipse de se in epistola quadam ad *Parmenionem* sic scripsit: *Ego enim non solum non vidisse inveniar Darii uxorem, aut VIDERE COGITASSE, sed nec verba facientes de ejus forma audire sustinuisse.* O raram in ea fortuna, & ætate, laudem! quam factum sequens cumulat.

- V. Cùm aliquando enim IDEM, natura incitante, usum fæminæ voluisset, & ministri formosam noctu adduxissent: ille rogavit, *Ecquid tam serò venisset?* Ibi mulier excusare mariti vigilias, & expectatiliè donec cubitum ivisset. Quod cùm audisset, quasi telo ictus, & calore omni remisso, mulierem omisit: vocatisque ministris, *Reducite, inquit, istam, & quam pænè imprudentem me adulterio illi assis?*

- VI. Jam quæ verba Ejus & ira, adversus *Philoxenum* quemdam, maritimæ rei Præfectum suum? qui ad eum scripserat, *Esse apud se Theodorum mangonem & vanales habere duos pueros formâ eximiâ, ecquid eos emeret?* Quibus lectis valdè indignatus, & idemtidè exclamans amicos interrogabat, *Quid igitur in se Philoxenus tam foedum vidisset, ut tantam maculam sibi inureret?* Sed & in epistola ad ipsum, multis eum probris scidit, iussitque *Theodorum* illum cum mercibus suis in malam rem ablegari. Quod si sic alii Reges & Principes; fâxo, ut talium rerum conciliatores & interpretes pauciores in Aulis essent.

Quid

Quid autem Romanus SCIPIO ? nec robur ejus in hostes magis , quàm in libidines suspexeris : quas an non supra *Alexandrum* domitas habuit & compressas ? Nam ille oculis suis parùm credidit , & veritus est capi : iste cominus congressus , & vidit , & vicit. *Carthago Nova* ab eo capta erat , ubi præter aliam affluentiam rerum , pueri virginesque nobiles reperti : & inter eos una , quæ ad *Scipionem* deducta , oculos , quaquà ibat , omnium in se splendore formæ vertebat. Dnoui dabatur juveni Imperatori , ut putabant , gratissimum : sed ille oculis libatam modò , abnuvit : & *Acciperem* , inquit , *fruererque* . *si privatus* , & non cum Imperio essem . Nunc *respublica* occupatum hunc animum tenet . *Accipio tamen quasi depositum* , reddendum cui ratio & humanitas suadebunt . Simulque virginem percunctari de patria , parentibus , & sorte cœpit : agnovitque principe loco natam , & principi item suæ gentis adolescenti (cui *Luceio* nomen) desponsam esse . Igitur parentes , & hunc , advocat : cùmque venissent , statutâ apud se virgine , sponsum ex iis priorem alloquitur : *Ego , ut hæc virgo ad me deducta à militibus nostris , ac donum data est : & formam ejus libens vidi , & doies animi corporisque laudavi . Nec enim cæcos , aut ignaros talium , Natura genuit : hæc quoque pectora amor tangere potest , sed non nisi honestus , & quem tempora resque mea permittunt . Hæc igitur etsi jure belli mea erat : tamen non lubet inter arma hos ludos ludere ; nec deceat sortasse præripere , viro forti jam desponsam . Hoc enim ab ea didici , & ideo te evocaui : ut coràm viderem , coràm tibi hanc traderem (numina testor) castus castam . Sic pudicè cavèque meâ curâ habitâ est , ac si apud soceros tuos , parentesque suos fuisset . Non esset me teque dignum donum , si aliquid ex ea vis , aut occulta fraus libasset : intactam , inviolatam accipe , & fruiere , nec aliam mercedem , quàm te volumus , id est animum tuum Scipioni & Romanis additum .* Attonito juvene , & præ gaudio vix nientis aut linguæ compote ; parentes intervenerunt , gratias agentes habentesque , & ad pedes Scipionis satis grande auri pondus deposuerunt , quod pro redimenda attulerant : rogaruntque , quoniam gratis redderet , ipse hoc munus ab sese haberet . At ille beneficentiam aliâ cumulans , sponsum tollere hoc aurum totum jussit ; & super dotem , quam parentes daturi essent , hanc quoque à se habere . Quid laudes potius ? libidinem victam , avaritiam victam ? cum laude privata , cum publico fructu ? quia uno hoc facto magnam Hispaniæ partem ad Romanos & ad se traxit , certatim cupientes tali virtuti subesse .

VIII. Jam in JULIANO quoque Principe , etsi à pietate & religione nostrâ abiit , admiranda hæc continentia fuit , quem fides certa habet , mortuâ *Helenâ* conjugē , nihil umquam venereum attigisse : celebrantem sæpè & recolentem Bacchylidis poëtæ illud dictum : *Ut egregius pictor vultum speciosum effingit, sic pudicitia cel-sus consurgentem vitam exornat.*

IX. Libentiùs & Christianos hic infero , & laudo, primumque inter eos BALDUINUM , ex Flandriæ Comite Byzantii Imperatorem : qui annos xxxii. natus, in ipso illo ætatis astu , sic continuit se & adstrinxit , ut toto illo tempore quo ab uxore abfuit , nec, impudicis quidem oculis mulierem sit intuitus , quod de illo totidem verbis , hostis ejus alioqui , *Nicetas* in historia consignavit, additque , etiam in aliis hanc castimoniam egisse , & *bis quaquâ hebdomade , sub vesperam, proclamari jussisse , Nequis qui alienam mulierem attigisset, dormisse aut cubuisse in Palatio suo vellet.*

X. MAXIMILIANUS *Primus Austrius* , quàm castus à libidine fuisse censebitur, qui sic verecundus à contactu aut aspectu fuit ? Inter alias dotes , corpore & omnibus membris pulcherrimus describitur : sed eorum quæ natura occultari voluit , ita celans , ut nemo vir aut fæmina nudum eum viderit , aut reiectum. Subducebat se furtim, cum naturæ purgationes vocarent : ad lectum iturus , nec cubicularium quidem ad exuendum , deponendum , collocandumque se admitterebat , adeò ut nulla virgo magis teneri pudoris fuisset videatur. Quid, quoddam testamento cavit, caligas & feminalia mortuo sibi induci ? ut & tunc cura pudoris esset , cum jam non esset.

XI. Sed & CONSALVUM *Magnum*, Hispaniâ stirpe, meritò celebraverim , qui tot bellis , cum regnum Neapolitanum suo Regi vindicaret , consensu traditur, nullam matronarum aut virginum temerasse , imò & oblatas aut offerentes se (nec novum in tali potentiâ) comiter rejecisse. Atque adeò cum pater quidam , vir nobilis sed pauper , duas filias scitatas & lepidas , ipse ad eum perduxisset , ratus hac se viâ ad opes posse venire : admisit quidem , sed causa facti cognita , ut suas filias , dote datâ nobilibus viris elocavit , à se tam integras, quàm à parente.

XII. Addi fortasse meretur, etsi in uno facto continentia, quam alii FRANCISCO *Sfortiæ* , alii CAROLO *Octavo* regi Galliarum adscribunt. Sed hujus nomen usurpe-mus,

mus, ut dignius: & potuit tamen hoc simile in utroque evenisse. Igitur *Carolus*, in reditu à regno Neapolitano (quod quæsit fortius quàm tenuit) cùm opidum aliquod Italiæ expugnasset; in militum direptione & discursu, virginem perhonestâ formâ ad pedes ejus accidisse ferunt, tutelam à vi militum & custodiam pudicitiae suæ rogantem. Atque illum à militibus quidem servasse; sed ut juvenem & talium rerum satis liberum, statim oculos & cupidinem ad eam adjecisse, & seductam in lectum abjecisse, jam non innuendam. Ibi etiam toto animo anxia, videt tabulam in pariete suspensam, in qua Diva virgo puerum, mundi servatorem sinu gestabat: & eâ ostensâ, *Per intactam hanc Virginem*, inquit, *oro, adjuro, virgini mihi parce*, Movit ita regem (non sine Divæ illius numine) ut libidinem jam exsurgentem coerceret: & lacrimis etiam profusis, solo amplexu profecutus liberam dimiserit, cum dote quingentorum aureorum. Sed & propinquos, aut affines captos, ei donavit.

Hæc exempla in regnis, aut imperiis: quis carpet unum alterumque prodi, in fortuna privata? **XIII.** SPURINA adolescens in Etruria, excellenti pulchritudine, matronarum virginumque in se oculos, sed & virorum trahabat. Illæ potiri avide, & in occulto aut palam, suspirabant: illi æmulatione tangebantur, & in suis quisque tæminis timentes, aut suspectantes. Optimus juvenum vidit, & ut se aliosq; metu vel molestiâ liberaret, faciem illam sic emendatam, plagis scissurisque totam ipse deformavit. Quid addam? ludibrium postea, non irritamentum vixit,

Addatur, addatur ille DAMOCLES, adolescens Atticus, tam insigni facie & corpore, ut vulgò ei cognomen *Formosus* esset. Itaque eo ipso proditus *Demetrio* regi, qui tunc Athenis lasciviēbat, postulatur ad stuprum: impelliturque donis, promissis, minis. Nihil horum valuit, & vim aut insidias veritus, abstinere etiam coepit gymnasiis publicis, & palæstra. Quod rex cùm advertisset, positis observatoribus, evenit ut in balneas privatas lavandi gratiâ ivisse cognosceret; statimque eò properans nudum deprehendit, quid nisi certam, ut putabat, prædam? Et jam irâ quoque accensa libido irruebat: cùm ille non nisi in morte effugium videns, hanc elegit, reseratoque aheni operculo, in aquam ferventem se demersit, & exstinxit. Triste factum, etsi forte factum! sed justius undique laudandum, quod adjungam. **XIV.**

xv.
D. cccc.
xxi.

PELAGIUS in Hispania fuit, qui in clade à Mauris accepta ad *Juncariam*, sub *Ordonio* rege, cum obfes datus esset, sive pro avunculo *Hermogio* Episcopo Tundenfi, ut plures certioresque volunt; sive pro patre Galiciæ Principe, qui captus Cordubam trahebatur: sed pro utro, tamen obfes *Abderamini* regi Mauro datus: ecce formâ ejus captus Barbarus, florem hunc sibi destinat, & alludere coepit, contrectare, & tentare. Ille rejicit, atque id sæpè: donec vim etiam parat amator, cui iste, ingenuâ irâ, pugnum impexit: & *Tolle canis*, inquit, *vitam, non pudicitiam mihi extorquebis*. Hic quoque in iram seriò jam datus, jussit ut fundæ machinali impositus, trans Bætis fluvium vi emissus, rupibus illideretur. Quod factum: sed Pudicitia ipsa, opinor, alumnum suum tuita est, & cum miraculo vivus evasit. Non mutavit tamen Barbarus, nisi supplicium: & forcipibus membratim dicerpi lancinarique jussum, in flumen projecit. Unde Christiani nostri extraxerunt, coluerunt: nomenque ejus in Divorum numerum ab Ecclesia meritò est relatum.

Satis sit jam talium: videamus & CARITATIS inter conjuges exempla. Nam ea castitati ferè semper comes.

xxi. *Vespasiani* ævo turbæ aut rebellio in Gallia fuit, & dux partium *Julius Sabinus*, cui uxor *EPONINA*, victis Gallis, dux ad supplicium quærebatur: sed is in speluncam aviam se abdidit, & famam mortis suæ sparsit, quasi veneno sponte eam sumpsisset: ac rei fidem, villam, tamquam super se, jussit incendi. Ipsa uxor hæc ignorabat, eratque in multis & mæstis lacrimis: soli duo liberti sciebant, qui miserati muliebrem, mori certam, & cibi jam triduum expertem, marito indicant, & suadent amanti subveniri. Factum, & illa resciscit *Sabinum* suum sic vivere: venitque ad eum, fidem & silentium coluit per totos novem annos, & liberos etiam in spelunca concepit ac peperit, solâ Caritate obstetricante. Denique res evulgata est, capti sunt, Romam deducti: an non veniâ donati? laudem & præmium mercabantur, certè ista. Sed *Vespasianus* (ah meo animo hic sævus) jussit interfici, quamquam illa prolatis ostensisque liberis: *En Cæsar*, dixisset, *quos ego in monumento peperit atque alui, ut plures supplices haberes*. Indignor, non vel dicto huic indulgentiam donatam, sed nihil illa: & lata, opinor, cum marito periit, cum quo tot annos jam ante fuerat sepulta.

Fuit

Fuit & CABADIS Persarum regis uxor, ignoto nomine, mirâ in eum fide. Is regno suo spoliatus à subditis, quibus durius imperasse visus, & in custodiam datus erat. *Blazes* frater in ejus locum substitutus, consilium habuit, quid captivo faciendum? atque ibi *Chanaranges* (magistratus & præfecturæ præcipuæ nomen) ostenso cultello, *Hic*, inquit, *tam exiguus statim peraget*, quod postea viginti millia hominum non efficiant. Significans, tolli ex facili nunc posse; vivum daturum molestias aut clades, uti evenit. Nam cum mitior sententia in virum sanguinis & loci regii obtinisset, utque in carcere cui *Lethe* nomen, perpetuò adfervaretur: fuit ibi aliquamdiu, uxore identidem invisente, & focillante. Sed fors ita tulit, ut Præfectus carceris conspectam jam sæpius mulierem adamar: quod illa ad maritum retulit: atque hic eam iussit obsequi, vel salutis suæ causâ. Non volens paruit: sed volentior deinde Præfectus, & mulieri, cum vellet, ad maritum accessus fuit. Itaque operâ tandem *Seosis*, veteris & fidi amici, equi parati in propinquo ad effugium: atque ipsa carcerem, de more, ingressa, viro suam vestem induit, illius accepit: qui egressus sic sefellit. Jam plures dies abierant, & *Cabades* in tuto, & apud *Euthalitas Hunnos*: cum fraus deprehensa, & mulier jussu regio pœnas dedit. Infelix hac parte, nec *Cabadi* suo prosperorum futura socia, qui uxore aliâ ductâ, filia regis *Euthalitarum*, grandes à focero copias impetravit, regnum recuperavit, & *Blazen* in custodiam dedit, oleo fervente super oculos infuso priùs excæcatum.

XVII.

Simile est SANCTIÆ Hispaniæ facinus, quæ soror *Therasiæ* reginæ Legionensis, aut ejus ex fratre neptis (nam dissentiunt) fidem & affectum erga sponsum, & mox maritum, ostendit. Is erat *Ferdinandus* Castellæ Comes, cui infensa *Therasia* ob patris mortem, ulcisci eam fæmineâ fraude apparabat. Itaque nuptias *Sanctiæ* sororis offert, quæ apud *Garsiam* fratrem, Vasconum regem, educabatur. Placuit Comiti conditio, it modico & pacis in speciem comitatu, ad sponfam capiendam, & fruendam & deducendam: cum *Garsias*, insidiarum gnarus & particeps, in vincla eum condit. *Sanctia*, audito suâ causâ & amore id evenisse, etsi amoris antea expers, honestè eum concepit: occultè in carcerem venit, nuptias paciscitur, & cum eo in Castellam, elusis custodibus, abit. *Therasia* nec sic mitior aut quiescens, aliam iterum fraudem struit:

XVIII.

DCCC.
LVIII.

idque per filium *Sanctium*, Legionis regem. Qui conventus regni indicit, quasi de magnis publicis rebus, & eo Comitem, de more, vocat. Hæret nonnihil iste, & dubitat: sed ut solent generosi animi, in fidei partes inclinatur. Tamen cum venisset, immittit statim vultu & sermone exceptus, in arctam custodiam datur. Quid facis *Sanctia*? in sororem, in nepotem, pro marito quid struis? fraudem iterum, sed piam. Simulat voti se ream, velle ad Divi Jacobi proficisci: facit iter per Legionem, & satis benignè (quidni à nepote, matertera?) excipitur. Orat inprimis, visendi obiter mariti copiam sibi fieri: atque impetrat, sed in noctem unam. Ibi complexus, ibi lacrimæ, & domo allatum consilium exsequitur, ut veste permutatâ, vicariam se daret pro marito. Ita ille luce dubiâ emittitur pro *Sanctia*, equos ex composito repperit, inscendit, evasit. Ipsa *Sanctia*, cum nepoti indicium fraudis factum, educitur: & quamquam stomacharetur primò, & delusum se doleret, tamen impetu ad rationem revocato, pietatem & robur fœminæ veris laudibus tollit, & honesto comitatu ad maritum remittit.

XIX.

M. cc.

LIII.

Firmus etiam fundatusque ille amor, qui in *BLANCA SCARDEONIA*, Italica matrona, ad stuporem apparuit. Captum *Bassianum* erat, in agro Patavino municipium, ab *Ætiolino* immanis sævitie tyranno: atque ibi dum fortiter repugnat maritus *Blanca*, interficitur; ipsa etiam in armis virilibus marito juncta, & simul pugnans, capitur. Adducta igitur ad tyrannum, & armis exuta, fortissima mulier apparuit; & accensus libidine potius, quam amore, potiri statim voluit, illa abnegat, precibus, minis, & terroribus immobilis: donec ad vim tyrannus se parat, quod intellegens, astu ad fenestram se subducit, & præcipitem ex ea jecit. Non tamen vel sic obiit, ad aliud facinus supervixit, quod fuit tale. Cum enim sanguine foedata & semianimis, sublata *Ætiolini* jussu esset, & in lecto reposita, curatque, post dies aliquot iterum tentata recusavit, & eundem animum vitæ potius, quam pudicitie perdendæ, sibi esse testata est. Ab irato igitur contringi ligarique jussa, violata, non contaminata est (qui enim posset illa castitas?) sed tamen dedecori huic superesse noluit, & fortius quam aliqua *Lucretia*, cum ad mariti sepulchrum isset, allevato & suffulto lapide, super foetidum cadaver se projiciens, atque id amplexa, *Tene te*, inquit, *mi amico, qui tyrannus ul-*

trâ aveller? Maneo, accipe fidem tuam Blancam, corpore & funere nunc junctam. Dixitque, & fulcrum reveilens, caput sibi contrivit, & spiritum tenuem & exiturientem emisit.

At hæc in feminis sunt, quarum ad honesta aut prava major sæpè impetus: sed nec viri destituimur hujus Caritatis exemplis. Omitto vetera, sub rege *Emanuele* Lusitanæ, in Africa bellum gerebatur: & *Ataidus* ejusibi Legatus, cum satis magna manu prædatum in agrum Marochiensem iverat. Inopinantibus supervenit, atque ita *RAHUM BENXAMUTIUM* reperit, claso nomine inter Arabum duces: qui castra illic & de more, familiam habebat. Igitur ingens à Lusitanis cædes edita, præda item hominum pecorumque parva. Ipse *Rahus* tamen evaserat: & cum Christiani, onere graves, tardius iter facerent, collectis ad LXX. è suis equitibus, à tergo obequitabat minitabundus. Plures interea accedebant: & ipse tum suos cohortans, tum Arabas excitans (qui cum Lusitanis fœderati militabant) ut eos desererent proderentque: *En egregiam occasionem*, inquit, *Deo, Mahumeti, gentilibus placendi: si istos canes & alienigenas, facto agmine ac nobiscum juncti, invaditis, & cinctos undique trucidatis. Præda erit vestra, gloria æterna erit vestra, patria liberata muneris erit vestri. Agite fratres, agite commilitones, expiate fœderis dedecus honestissima transiione.* Clamabat, non movebantur. imò contra, quò fidem suam magis nostris approbarent, in primum agmen cum præda se conferebant. Jam parabat, ut impar, discedere *Rahus*: sed uxor illius *Hosa* nomine, singulari specie mulier, amata unicè & amans, ex agmine nominatim eum inclamavit. Substitit ille, & vocem agnovit, simulque fræminæ fatum: atque ipsa à ducibus petito brevî colloquio & impetrato, *Rahè*, inquit, *Benxamutie, ubi promissa & fides sunt? Quoties jurasti, captivitatem meam & discrimen ipsa morte tua depeb- lere? En trahor captiva, & pateris, perfide dicam an igno- ve? Nec utrùm probum viro indignius sit, scio. Ubi autem de robore tuo vaniloqua verba? pudet & fame, quæ sic est mentita.* His vocibus, & ipfis amoris furiis, incitatus *Rahus*. *Dies*, inquit, *longa est, victoria in Dei manu, virtus in meo brachio, confide.* At illa pulverem manu è terra tollens, & in altum projiciens, *Sic*, inquit *verborum tuorum fidem aura dispellit, Alii ingrate, alia fruiere, quam mihi, ut video, prætulisti. Sed Rahus* statim, ut in morè gentis est, calceum sibi detractum, in illam jecit: quod

XX.

M.D. XVI.

quod signum & pignus sanctum erat servatæ servandæque fidei : & simul ad equites suos conversus *Si umquam amor vos tetigit*, inquit, *mei atque huius miseremini, & adjuvate. Per sacra nostra, per gloriam gentis, per vitam hanc meam obsecro, quæ diuturna esse non potest, si hæc aufertur. Insilite, alii audentes & amantes iuvant.* Fecitque ipse & alii impetum, quem egregie sustinebant nostri, donec *Ataidius* in extremo agmine propugnans & sustinens, cum guttur ejus casu arma nudassent, hastâ *Rabi* transfixus occubuit. Duce amisso, confusio ; & ea major, quod æmulatio etiam erat & certamen de loco. Alii hunc, alii istum sufficiebant, & id tanto certamine, ut pænè (ô fatalem insaniam!) ad manus inter se, relictis hostibus, venirent. Quod Arabes foederati conspicati, & simul miseratione nobilis illius Ducis tacti, arma in nostros verterunt, & puncto temporis dissipatâ acie, cæsi plerique omnes aut capti sunt. Recepta ita *Hota*: quam secum ducens victor *Rabus*, omnium oculos, voces & laudes in se vertit, fidem & robur prædicantium, & utriusque felicem affectum. Nec diu sanè post, mulier pro se fidem quoque testata est: cum marito in prælio quodam mortuo, illa funus ejus cum multis lacrimis magnificè curavit: & inediâ deinde novem dierum se vitâ exuit, & marito junxit.

XXI.

Hæc tragica, mitius exemplum est, quo claudam, nostri *PHILIPPI Boni* cognomento: qui præcipuus auctor fuit magnitudinis hujus, quam domus Burgundicæ appellamus. Is igitur annos natus viginti-tres, patrem *Joannem* Burgundiæ Ducem, scelere & perfidiâ (res dicenda est) *Caroli Delphini* interfectum amiserit. Atque ut erat dolore & irâ recens, ad uxorem venit, quæ ipsa soror *Caroli* erat: & ô mea *Michaela*, inquit (id mulieri nomen) *frater tuus patrem meum occidit.* Mulier statim in lacrimas & clamores, (nam mirificè viri amans erat) & discidium non frustra verita, sine solatio lugebat: nisi quod ipse eam erexit, multisque verbis affirmavit, *Nihil sibi viliorum futuram, ob hanc propinquam quidem, sed alienam tamen culpam. Reciperet animum, & metum poneret, viro æternam fido bonoque futuro.* Et fecit, vixit triennium cum ea, omni honore & amore solito persecutus: etsi ipse aspectus ejus, scelus fraternum & triste parricidium sensibus ingerebat. Accedebat, quod sterilis esset, quæ sola causa divortii, quoties apud Principes valuit? Sed nihil apud istum: qui amorem & primam copulam, nisi morte, noluit solvi.

Verè

Verè claudebam, sed SCYTHICA mulier intervenit, & ostendi postulat in hoc theatro, non illa magna, nec in re speciosa aut magna, sed si ad calculos revocetur, magni mirandique amoris. Sub *Andronico Palæologo Juniore*, Scythiæ incursionem in Græciam Thraciamque fecere, & latè populati magnam prædam avexere. In ea captivus quidam Thrax fuit, qui cum aliis ante fores Scythicæ hujus trahebatur: viditque & miserata est, & emit eum, imò & mox nupsit, sed juramentum tamen prius exegit, non defendendam se ab eo in ulla fortuna, tempore, aut loco. Mulierem autem hanc jamante acre desiderium habebat capiendæ nostræ religionis, & ut salutari aqua tingeretur: quod marito indicat, atque ille approbat, & unà constituunt hoc sine in Christianos fines dimigrare. Sed dum se apparant, & opportunitatem quærent, annus elabitur, & binos interea liberos marito suo, alterum peperit, alterum in utero gestabat. Ex quo & crevit amor mutuus, & jam firma nexio videbatur. Ecce autem interea evenit, ut iterum Scythiæ incursione factâ, priorem uxorem hujus mariti sui abducerent, & prætereuntem cum captivis ille agnosceret & videret. Itaque, pro veteri affectu & consuetudine, illacrimavit, & causam uxori suæ Scythicæ dixit. Illa nec indignata marito est, nec odio aut æmulatione (pro muliebri ingenio) in alteram illam tacta: sed statim eam quoque emit, dum ad domestica ministeria, tum ut aspectu ipso dolorem marito levaret. Et jam tempus migrandi visum: migrant, Constantinopolim veniunt: mulier baptismate tingitur: altera illa (ausim ingratam, si non iniquam, dicere) statim ad Patriarcham accurrit, clamat per injuriam maritum sibi ereptum, & à Scythica possideri. Illa quoque venit, & auditur, & rem totam exponit; nec quisquam damnare eam sustinuit, ut quæ amborum domina esset, eosque ex servitute & immanibus illis belluis liberasset. Tamen hæsitantibus illis, ipsa sententiam hanc ultrò tulit: *Marito meo, si prior uxor cordi est, habeat, cui etiam ob consuetudinem, & susceptos ex eo liberos, pretium redemptionis condono. In ipsam hanc autem feminam uti eadem liberalitate cupiam, sed cum in terra aliena sim, & aliarum rerum inops, haud possum. Itaque illa, pretio reddito, cum marito abeat: ego tum duobus meis liberis benigni Dei manus expectabo.* Dixerat mulier, & mirati omnes æquinamitatem sunt: cui Deus sanè mox adfuit, & cum altera illa in Thraciam ivisset, ad pecuniam corrogandam; ecce iterum à globo

globo Scytharum abripitur, nec ultra visa est, & maritus jam tutò in Scythicæ illius conjugio acquivit.

C A P U T XVII.

D E P A T I E N T I A.

Ab ira & vindicta alienum esse debere, præsertim in conviciatores.

Sen. III.
D. Ira.
cap. VI.

II. De Ira
cap. XXX.

Diol. LII.

POTERAT sub Clementia hæc virtus contineri; sed educere malui, & seorsim ostendere, quia valde Principem decet, & sæpè in ea fortuna locum habet. Quis non alta illa sermunculis aut judiciis petit? Gravamur imperari; & quamvis benè atque utiliter aliquis faciat, tamen hoc, illud, carpinus: & semper aliquid est quod non omnibus placet. Inde voces, sed spernat Princeps, & sciat *Nullum esse argumentum magnitudinis certius, quàm nihil posse, quo instigeris, accidere.* Sicut suprema Mundi pars ventis, fulminibus, pluviis non turbatur: non item debent apices isti rerum. Hic aut ille in te jocatus est? convicio aspersit? calumnias dispersit? contemne. *Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ feræ, latratus canum securus exaudit.* Potentia tua supra lætionem est, gloria (si benè agis) supra infamiam. Sed Mecænatis verba & consilium, quod *Augusto* in hac re dedit, digna adscribi: *Siquis conviciatus tibi fuerit aut in oculo detraxerit; neque deferentem audire debes, neque delictum punire.* Turpe enim sit, facile te id credere, cum causam non præbeas, esse tamen qui convicio petant. Atque id ferè non nisi mali Principes credunt, quos ad fidem inclinat conscientia. Deinde autem iniquum sit, hæc irasci aut punire, quæ si vera sunt, præstat non admittere: sin falsa dissimulare. Nam ultioni ista, quid nisi plures sermones & plurium provocabis? Sunt saluberrima monita, sive rationes & ultimam istam nota. Ne move, quod motum magis exhalet: ne move, quod movendo non sedes. Quod si omnes punitum ibis, quis finis erit? nèque aliud agas, & assidue in iis occuperis. Contemne igitur, & Senecæ hoc imbebe: *Contumeliarum patientiam, ingens instrumentum esse, ad tutelam regni.* Et ut ad Exempla veniam,

I. LACONES appositè in publicis sacris apprecari solent, *Ut possent injuriam pati.* Ne propere scilicet exsultarent ad vindicandum, & statum ita suum turbarent.

Tum

Tum etiam, quia parum idoneos judicabant ad res gerendas, qui injuriâ aut contumeliâ statim abriperentur. Sedatio animi & frigus decet imperantes.

In qua parte DAVID, rex Hebræus, mirificus, qui II.
pulsus à filio *Absalomo*, & profugus, cum manu tam fortium virorum, ut ad montem *Bahurim* venit, ausus est *Semci* è *Saulis* cognatis, petere virum conviciis: tantum? imò & lapidibus, quos ex alto in eum jecit. Indignati comites, & ex iis *Abisai*: *Itane hic canis Domino meo & suo malè dicat? idque impune? Ibo, mi rex, & recidam ei caput, domicilium protervæ hujus lingue.* At mitissimus virorum David, *Mitte, ut malè dicat, En filius, quem genui sanguis meus, sanguinem istum quærit: & indignamur si conviciatur alienus?* Cælestis quædam hæc patientia: quid mirum in viro cælesti?

Magis in tyranno PISISTRATO, cujus uxore petulantè & injuriè habitâ à quibusdam adolescentibus ebriis, idque in publico: malum illi timentes, manè ad Pisistratum supplices veniunt deprecaturum. Ille autem: *Quid vos vultis? mea uxor heri nusquam prodit. At in posterum date operam, ut sobrii sitis.* III.

Quid in ARTAXERXE Persarum Rege, in qua gente IV.
superbia domicilium habere visa? Apud quem legatus Spartanus *Euclidas* liberè pro ingenio gentis, & pro suo ferociter locutus, hoc responsi rettulit: *Tibi licet, quælibet apud me dicere: mihi & dicere, & facere.* Salva majestàte modestia inserta fuit: & ad hanc ivit, ab illanon abivit.

Sed in hac virtute Macedonum aliquot reges eximii. V.
Quid enim PHILIPPUS *Alexandri* pater? qui plura ejus dedit exempla. Ut in *Nicanore*: qui circumiens malè de *Philippo* opinabatur, & detractabat: nec defuit, ut solet, delator *Smicythas*. Amici igitur advocandum, & plectendum censere: ille contra, *Et Nicanor*, inquit, *non est pessimus Macedonum, videndum igitur, numquid per nos admissum aut commissum, cur malè dicat.* Et seriò quærens, repperit pauperem virum esse, benè meritum, nec adhuc habitam ejus rationem. Itaque statim munere eum affecit; qui & ipse, mutata mente & linguâ, laudare ubique *Philippum* & attollere. Quod cùm idem *Smicythas* rettulisset: *Videtisne ô amici*, inquit, *in nostra manu esse, benè vel secus audire?* Factum dictumque pensitandum Regibus, qui cupiunt famam.

Jam

VI. Jam iterum IDEM, de petulanti quodam & procaci conviciatore, cùm suaderent exsilio plectendum: *Nequaquam, inquit, ne oberrans apud plures de nobis malè loquatur.*

VII. Nec verò in absentes solùm lingulacas talis, sed in præsentes, & qui in os insultabant. Ut ille *Demarathus Corinthius*, cùm advenisset ad eum, tunc fortè cum *Olympiade* conjugè & filio *Alexandro* dissidentem: rogareturque à Philippo, *Ecquid consentirent jam inter se Græci?* ille ore libero, *Scilicet tibi convenit de Græcorum concordia agere, qui dissides à proximis tuis.* Sensit eum vera dicere Philippus: ad se rediit & cum suis in gratiam.

VIII. Idem cùm pro tribunali sublimis, sub hasta captivos venderet, ac parùm decorè, veste reductiore, sederet: quispiam è captivis clamare cœpit, *Injuriâ se affici, esse enim paternum se Philippi amicum.* Quod cùm miraretur Philippus, & dicere eum ac docere juberet: *Apud te solùm, inquit: accedensq; ad tribunal, in aurem insufurrat, Heus tu, vestem demitte, nam sic parùm honestè sedes.* Rex, nihil offensus, gratiam imò rettulit: *Et verè, inquit, iste mihi amicus erat, mittite hominem, simulque aliter se composuit.* En, fructum etiam suum alienam libertatem fecit, & solet ipse dicere: *Gratias se debere Atheniensium oratoribus, quòd conviciis suis redderent se meliorem: dum illos factis conatur refellere.*

IX. At inter successores ejus ANTIGONUS, æmulus & pænè par fuit in hac laude. Qui in castris aliquando, cùm duo è vigilibus, juxta ipsum Prætorium de rege malè dicerent, atque ipse omnia audiret, nihil ultrà quàm tentorii velum concussit; & *Heus vos, inquit, paullo longius secedite, ne Rex vos audiat.* Quid istuc est? ne dissuadet quidem malè loqui, sed cautius loqui.

X. IDEM cùm exercitum in tenebris aliquò duceret, & molestum ac salebris interruptum iter esset, milites ductorem passim execrabantur Antigonom. At ille ad singulos quosque ignotus, & explicans: *Nunc, inquit, benè dicite ei, qui vos eripuit.*

XI. Jam PYRRHUS qui Macedoniæ regnum aliquamdiu tenuit, idem hanc virtutem. Juvenes aliqui Tarentini, cùm in Italia ipse esset, inter pocula malè de eo & minaciter locuti, deferuntur: adductique postridie: *An dixissent?* interrogantur. Unus facètè & liberè: *Dixi-*

Diximus , atque adeò te interfecissimus , nisi lagena defecisset . Vini culpam , non animi ostendit : & Pyrrhus lic accepit , atque ipse arrilit .

Inter germanos Græcos **PERICLES** conviciis petitus **XII.**
in foro , à protervulo quodam , nihil reposuit , & placide res suas egit . Astis , domum ivit , illo prosequente & lingue tela idemidem ejaculante . Nihil sensit , nihil dixit *Pericles* : hoc tantum , cum ad ædes jam venisset , & nox esset , ministro suo , *Abi puer , & facem accende , & huic reditu præluce .* Vah , non patientiam solum , sed benignitatem ! qui adjutum ivit in ipso improbitatis freto æltuantem .

PTOLOMÆUS Lagi filius , Ægypti rex , in Grammaticum cavillans , & insentiam arguens , *Quis esset Pelei pater ?* rogavit . Cui ille , *Expediam , si tu mihi prius dixeris , qui Lagi .* Genus obscurum aut sordidum regi palam objectabat : & id indignati omnes qui aderant , præter regem . Qui ad incitantes : *Nisi ferre dictærium regium est , nec dicere .* inquit . Idem jus volebat ferulæ , quod scepro , in istis esse .

Sed Romani quoque Principes huc ducant , & primus **XIV.**
eorum **CÆSAR** . Ille *C. Calvo* oratori , qui famosis epigrammatis prosciderat , cum de reconciliatione significasset , prior & ultrò scripsit , tamquam ipse læsisset . Idem *Catullum* poetam , qui famæ ejus perpetua tigmata (& nunc leguntur) versibus inusserat , satis facientem eadem die adhibuit cænæ . Nihil stipulatus est , aut injunxit , solâ pænientiâ pro pœna contentus .

At **AUGUSTUS** verè & hîc successor , cum in judicio **XV.**
quodam inter alia crimina reo objiceretur , quod male loqui de Cæsare soleret : interrupt , & ad accusatorem , *Velim hac mihi probes , faxo sciat Ælianus .* (id rei nomen) & *me linguam habere .* Bene , & benignè , quid aliud significabat , quàm dicta dictis ulturum ? Et si nec fecit , nec ultra quidquam inquisivit .

IDEM in *Timagine* , historiarum nobili scriptore , plus **XVI.**
semel patientiam ostendit . Multa in ipsum , etiam in uxorem , in filiam & familiam ejus dixerat : atque ea ut arguta , & ab homine docto , excipiebantur vulgò & circumferebantur : Cæsar tamen nihil , nisi monuit eam ut modestiùs ingenio & linguâ uteretur : idque in domo suâ . Nam & (vide ingratitudinem) Cæsar eum alebat . Sed cum nec sic desineret tandem domo ei suâ interdixit & quis accusasset , si urbe , si toto imperio ? At ecce , qui velut in
J. LIPSII Operum Tom. IV. K k invi-

invidiam Cæsaris excipiat:& is fuit amicus ejus *Asinius Pollio*, nec idèò desit esse. Fovit hominem, & ejus exemplo alii: visitur, colitur, & quis? priora omitto, sed qui tunc quoque, tamquam professas inimicitias cum Cæsare gereret, libros Historiarum de rebus ejus scriptos combussit. Non hoc erat dicere, *Indignus es de quo scripserim? falsa censeo, quæ prædicaverim?* Tulit & hæc Cæsar: tantum Pollioni semel dixit: *Ονεροσφες*, id est, *Serpentem nutris*. Et paranti excusationem obstitit, addiditque *Frue-re mi Pollio, frueri*. Cùm hæc lego & examino, dicam Romam tunc servasse? At si; addam quod publice in theatro acclamatum, *O Dominum æquum & bonum!*

XVII. Nimirum confirmatus in hac patientiâ animus jam erat, & contra concussionem omnem stabilis, quod etiam Tiberio ostendit, conquerenti super eâ juveniliter, & extingui ulanti. Rescripsit enim in hæc verba: *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquam esse, qui de me malè loquatur*. SATIS EST ENIM si hoc habemus, ne quis nobis malè facere possit.

XVIII. Et hausit ab eo TIBERIUS, qui adversus talia firmus, subinde jactabat, *In civitate liberâ liberæ linguas esse debere*. Idem in Senatu, cognitionem super iis flagitante: *Non tantum habemus otii P. C. ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimiciæ, hoc prætextu, ad vos deferentur*. O pulchra, ô advertenda! et ipse non tenuit, & postea se mutavit,

XIX. Unum propioris ævi exemplum etiam, & finio. FRIEDERICUS Imp, conviciis peritus, & ab amicis ad vindictam excitatus: *Minime*, inquit, *an nescitis Principes, quasi scopum, expositos ad has sagittas?* Ita est, alta livor & calumnia petent: petent, sed non tangent, ubi animus quidem est altus.

C A P U T XVIII.

DE MAGNITUDE ANIMI.

*Famam & immortalitatem Principi
proposita, & expetenda esse.*

Hoc enim nunc appello Magnitudinem animi, alta & honesta proponere, & nunc, ac magis olim, in famâ bonâ ac gloriâ esse. Ut sol in aurorâ tenuior, assurgit & in-cla-

clarescit; sic ex virtute & meritis fama cum ævo ipso auge-
tur & crescit. Hoc velim equidem amare Principem, & ut
trahat illum — *fax mentis honestæ Gloria*, ut poëta ait.
Quid enim aliud in externis? Τὸ μὲν ἀργυρίου, ait Polybius,
ἐστὶ κοινὸν πᾶντων ἀνθρώπων κτήνη. τὸ δὲ καλὸν, καὶ πρὸς ἐπαινον
καὶ πικρὴν ἀνέκον, θεῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἄνθρώπων περικύτων ἀνδρῶν
ἐστὶ: *Argentum quidem & pecunia est communis omnium ho-*
minum possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deo-
rum est, aut eorum qui à Diis proximicenses. Dictum
egregium, alia aliis communia, & adipiscenda: at bo-
na & magna fama magnis convenit, & quos Deus vi-
cem suam fungivoloit in terris. Vellejus de *Pompejo Ma-*
gno: Quo viro nemo alia omnia minus, aut gloriam magis con-
cupivit. Egrege, illuc eundum est, ad honestam ambitio-
nem & nomen: quod non plebejæ voces, sed seria An-
nalia testimonia celebrent & posteritati commendent.
Ita ad Virtutem (et si per se appetendam) ducitur: *nec*
poteest quidquam abjectum & humile cogitare, qui scit de se
semper loquendum. Studia hoc donant, & rerum me-
moria: Princeps foveat, sed cum modo & judicio, ut nec
passim eò vocet, nec argumentum se cuicumque stilo
velit. Augustum videat, qui *ingenia se uli sui* (ait Tran-
quillus) *omnibus modis fovit: componit tamen aliquid de se*
nisi & serio, & à præstantissimis, offerebatur. Serio, non
per ludos & mimosia præstantissimis, non ab ingeniis
passivis aut plebeis, sed quæ Genium aliquem æternita-
tis à se haberent. Hanc laudis cupidinem summi viri præ-
tulerunt: ut

Mamer-
tius, Pa-
negr. ad
Julia-
num.

THEMISTOCLES, qui in adolescentiâ solutus, & alia-
rum rerum, post *Miltiadæ* de Persis victoriam honestâ æ-
mulatione percussus, depositis nugis seria agitare cœpit,
& totas noctes insomnis agitare. Rogatus causam, red-
didit: *Miltiadæ se trophæis esse, non excitari.*

IDEM in theatrum iturus, cum rogaretur, *Cujus vocem*
libentissimè audiret? aliò rettulit, & *Ejus*, inquit, à quo
laudes meæ optimè celebrabuntur. Numquid dissimulavit?
professus est gloriæ cupidinem, & ejus aliquâ mercede in-
ductum se res gessisse.

IDEM tertio, in conventu celebri Græciæ, ludis Olym-
picis, cum plerique spectaculis omissis oculos in illum ver-
terent, cumque mirabundi & faventes exteris etiam
ostenderent: dixit alacer animi & lætus, *Illo die se laborum,*
quos pro Græciâ tulisset, fructum maximum cepisse. Ad ri-
gidam Sapientiam si examino, non sapientissimè, quid

enim adjectum est ? vox modo & laudatiuncula : sed virtuti aliqua oblectatio , cum & gratos istos videt , & posteros sperat.

IV. At ALEXANDER hic vel nimius , qui patrem crescere & inclarescere , inter pretabatur se nunti & obliurari. Cumque nuntii idemtidem venirent , hujus illiusque victoriæ : inter æquales ingemiscens , *Hem ! inquit , quid tandem pater nobis vincendum relicturus est ?* Mirus vehementisque affectus , qui vel innatam pietatem vicit

V. Et quid quereris ô ALEXANDER ? ecce Asiam , & Africam , & reliqua Europæ , tibi palæstram. Sed nimiam ambitionem jure dixerim , cui & orb's fuit argutus. Nam differente *Anaxarcho* , plures esse mundos : suspirasti , & *Me miserum ! qui nec unum subjeci* , subiecisti.

VI. Annon simile alterius *Alexandri* , in dō majoris , id est IULII CÆSARIS ? qui in Hispaniæ *Gades* cum venisset , ibique imaginem *Alexandri* illius vidisset , diu intuitus in vocem & gemitum erupit : *Heu , nihil etiam memorabile à me gestum in ætate , quā ille orbem terræ vici !* Non gestum , sed gerendum : acquiesce , affatum Deus & fata materiem gloriæ tuæ dabunt.

VII. IDEM in Alpibus cum iter illac faceret , & comites rustica tuguria , & pauperes illos coetus , riderent : *Atqui malum hic primus esse* , inquit , *quā Romæ secundus*. Quid hæc vox , nisi tubæ & classicum belli civilis est ? nolo secundus esse , vapula libertas.

VIII. Sed magis honestiusque se affectus hic prodit , cum posteros , & monumenta iis futura , cogitat , ut in PERICLE : qui in concionem ab iratis Atheniensibus vocatus , quod tantam vim pecuniæ in opera & ornatum urbis contulisset ille placide , *An ergo , ô cives , penitet conditionem fero , meum nomen iis inscribatur , & privatim mihi feram expensa*. Reclamatum à totâ concione : hortatique ultrò sunt , *Cum bonis diis pergeret , nec impendiis tali fine abstineret*. Ecce in toto populo honestum ambitum , & certamen à nullo , in gloriâ ad posteros , vinci.

IX. TRAJANVS hoc quoque , *Optimus* suo jure Imperator , quaesivit : & passim nova ac vetera opera cum faceret , aut reficeret ; nomen suum etiam minimis inscripsit , adeo ut quidam subsannantes *Herbam parietariam* cum appellarent.

Sed

Sed fidelior in libris scriptisque memoria: & ALEXANDER DE RIAM dictus fuit. Is *Callisthenem* ab Aristotele acceptum, eloquentiâ & sapientiâ clarum, secum circumduxit, rerum scriptorem, & famæ propagatorem. Sed heu! præproperâ irâ vitam abstulit, à quo æternitatem sperabat.

IDEM Aristotelem quàm fovit hoc fine, & produxit? fecit, nam ille nomen ejus secum perenne fecit, in operibus quæ existunt. Sed non sine præmio, & in unam *Historiam Animalium* scribens, certum est Alexandrum contulisse *octingentis talentis*, nostræ pecuniæ quid ingenta & octoginta millia *Philippico um*. Quid dicitis hodierni Principes? compello excitandos?

IDEM ejusdem ardoris scintillas judicio jecit, in vate *Homero*. Et cum ad tumulum Achillis in Sigeo constitisset, prætere vocem emisit: *O fortunate adolescens, qui præonem Homerum repperisti!* Certè, fateamur tantum enim beneficio amplecti, sed tantus ille fecit.

Ab eodem judicio IDEM, in accursu tabellarii cujuspiam res, ut videbatur, lætas ferentis: *Et quid, inquit, nuntias? an Homerum revivisse?* Nec feriunt, aut capiunt, scio, hæc dicta vulgares animos: sed altes rursus: & quid ille, nisi summum votorum, æstimavit, Homerum revivifcere, idque in suas (hucibat) laudes?

Græciæ etiam colonus HIERO rex Syracusanus, animum Græcicum habuit, id est, ut cum Venusino dicam, *laudis avarum*. Nam cum poëta quidam *Archimelus* epigrammate haud infuso, sed brevi (octodecim modò versum fuit) navis, quam ingentem fabricarat, celebrasset ille delectatus & porrò provocans, in aliâ navi mille modis traxit Athenas, donum poëtæ misit; idque in ipsius Pyræi portum, omni suo sumptu. Siquis instructam navem, & socios navales euntes redeuntesque, cogitet mirari regiam planè liberalitatem.

At nec Latini expertes hujus ambitus, etiam sæculo adhuc rudè. En P. SCIPIO *Africanus* poëtam *Ennium*, à quo res factæ celebratas videbat gaudebatque, & vivum benivolentiâ omni complexus est, & mortuum stare in effigie jussit in suo & *Corneliorum* monumento. Quid aliud, quam dictum voluit? Per me in imagine vivat, cujus scriptis ego mortuus etiam vivo?

Nec

XVI. Nec degeneravit alter *Scipio Africanus* qui (verba Velleii Paterculi) *tâmp legans liberalium Studiorum, omnisque Doctrinae, & doctus & fautor fuit, ut P. Syllium Paternumque, præc. ut nris munio vrs, domi minique secum habuerit.* Mihi Scipio d. g. tu comite Polybio, dignus ille te amico & patrono.

XVII. Jam *Pompejus Magnus*, apud se habuit *Theophrastum Mitylæneum*: quem *Cicero* & exterius, in concione militum, civitate donavit. Quâ causâ & titulo? scriptorem rerum suarum.

XVIII. Sed in unum benignus *Pompejus*, in totum genus *Julius Cæsar*, qui rerum jam potens, *omnes liberalium artium doctores* qui Romæ essent, civitate donavit. Quæ hæc liberalitas? inquires, nihil à se dedit. Dedit a publico: nec major aut optabilior tunc honos extero, quam civem dici.

XIX. *Augustus* autem mirificè in hos propensus, quod tot scriptores aut vates dicent, ab eo producti & allevati. Ambitio autem ab eis vicissim attolli, vel ex epistolæ ejus his verbis ad *Herannium* prætorum (quem hodie legimus) factis elucet: *Irasci i. q. tibi me scito, quod non in plebisque ejusmodi s. utis mecum potissimum loquaris. An vereris, ne ap. d. posteror infame tibi sit, quod ut te aris familiaris nobis-ss?* Atque hoc velut convivio expr. fuit *Eclogam*, *Cajus* initium:

Cum tot sistineas, & tanta negotia, solus:
Sed quod operæ talis pretium? Iervi, supellex, fundi toti.

XX. Sed & *Vespasianus*, etsi cetera parcus, ingenia artesque fovit vel maximè. Et prius è fisco (ait *Suetonius*) *Latinis Græcisque Rhetoribus annua * centena constituit.* Idem *Salvo Baso*, exinio prætoris, unâ donatione * *quingenta* donavit: id est, censam tunc equestrem.

Antoninus Pius d. fudit etiam liberalitatem *Vespasiani*, nec Romæ tantum, sed per omnes provincias, *Rhetoribus & Philosophis*, honores ac salaria detulit.

XXI. Quibus *Alexander Severus* addidit, *Grammaticos, Medicos, Mathematicos.*

XXII. Magna in omnes liberalitas, & sic perpetua: sed illa in unum superda. *Antoninus Caracalla*, cetera haud laudabilis, delectatus elegantia carminum *Oppiani*, quæ illi inscri-

in scripta legimus, in singulos versus *singulos aureos* iussit re-
pendi: id est, *nostrates duos*, & versus *numera*, stupebis.

DIOCLETIANUM addam? is *Eumenio* Rhetori xxiv.
* *sexcentia annua* assignavit, in schola Augustodunensi * *quinde-*
doctori. Credimusne? retragantur, & rescribunt: igno- *cim millia*
sco pro iudiciis & animis, addam etiam, opibus hodiernis. *Philippic.*

Sed convenio vos **PRINCIPES**, voce Anaxagoræ, xxv.
qui senex & æger decumbibat; nuntiatumque Pericli, ex
ejus disciplinâ. Is accurrit, & solatus est, & precatus ne
sic desereret: sed ibi oportune Anaxagoras: *At enim, ô Pe-*
ricle, quibus opus est lucernâ, oleum infundunt.

Infundite bonis meritisque, & cum **LEONE** Græcanico xxvi.
Imperatore Eunuchum non audite dicentem, *Hæc in mili-*
tes debere absumi. Cui ille reposuit: *Utinam meis temporibus*
eveniat, stipendia militum in doctores artium absumi! *Uti-*
nam, utinam! sed meis non fiet: & inscitæ caligo aut te-
nebræ (falsus sim!) imminent Europæ.

A P P R O B A T I O.

Has I. Lipsi lucubrationes ut egregiè frugiferas fore
confido, ita prælo dignissimas censeo, quod ea quæ Prin-
cipibus ac politicis viris apprime convenient, non modò
legenda, verum etiam velut in tabulâ, non sine volu-
ptate, spectanda, exhibeant.

Guilielmus Fabricius Noviomagus,
Apostolicus ac Archiducalis libro-
rum Censor.

LEGES

LEGES REGIÆ

E T

LEGES X. VIRALES,

JUSTI LIPSII OPERA
STUDIOSE COLLECTÆ.

K k 5

REGIIS LEGIBVS,

E T

QUI REGES QUAS TULERINT.

JUS omne Publicum aut Privatum est. Publicum, Divinum, aut Humanum. Divinum, quod ad sacra & sacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magistratus & publicam administrationem. Ex his Romulus rex Humanum præcipue: Numa, Divinum constituit. Et publico quidem juri pauca aut reges ceteri aut X. viri addiderunt. Supererat Privatum, quod in Naturale, gentium, & Civile tribuitur. Naturæ jus Romuli ferè leges præferunt: Numa gentium addidit. Romulus de educatione liberum, de matrimonio, de parentum jure sanxit: Numa, de homicidiis, de bonæ fidei contractibus, de sepultura, quædam tulit. Juris Civili præcipuus auctor Servius Tullius, qui auctore Dionysio de Contractibus & Injuriis quinquaginta leges rogavit, item de fœnore, de nexu, ære alieno, & alia, quæ compluria in suas tabulas X. viri transtulerunt. Non aliena ab hac origine juris Aristotelis divisio est Justitiæ particularis in distributivam, & commutativam, sive Distributivam, & commutativam. Priorem illam justitiam Romulus maxime, & ex parte Numa: posteriorem ceteri spectarunt. Romuli leges, quarum verba ipsa perierunt, sententiæ ex antiquis, præcipue Dionysio colliguntur, sic concipi possunt.

- I. Deos patrios colant: externas superstitiones aut fabulas ne admiscendo.
- II. Nequid inauspicato publicè gerunto.
- III. Nocturna sacrificia, pervigiliaque amoveantur.
- IV. Rex sacrorum præses, legum custos esto: judicia exerceto: belli imperium habeto.
- V. Patres sacerdotia & magistratus capiunto: plebeiis patroni sunt.
- VI. Populi suffragia sunt: magistratus creant: leges sciunt: pacem bellumque jubent.
- VII. Moenia sancta existimantur.
- VIII. Uxor Farreatione viro juncta in sacro & bona ejus venito: jus devorandi ne esto.
- IX. Si stuprum commisit aliudve quid peccassit, maritus judex & vindex esto: deque eo cum cognatis cognoscito.
- X. Temetum mulier ne bibito.
- XI. Quod natum erit, parentes tollunto: monstrosos tamen partus se fraude exponi fies esto.
- XII. In liberos suprema patrum auctoritas esto: venundare, occidere liceto.

Verba ipsa legum.

- XIII. SI PATER FILIOM TER VENUM DUIT, FILIUS A PATRE LIBER ESTO.
- XIV. SEI PUER PARENTEIS VERBERIT, ASTOLOE PLORASSINT, PUER DIVEIS PARENTUM SACER ESTO. SEI NURUS, SACRA DIVEIS PARENTUM ESTO.
- XV. PATRONUS SI CLIENTI FRAUDEM FAXIT, SACER ESTO.
- XVI. DUUMVIRI PERDUELLIONEM JUDICENT; SI A DUUMVIRIS PROVOCARIT, PROVOCATIONE CERTATO, SI VINCENT, CAPUT OBNUBITO, ARBORI INFELICI SUSPENDITO: VERBERATO VEL INTRA POMOERIUM, VEL EXTRA POMOERIUM.

Numæ Pompili leges.

Numa, ait Dionysius, Romuli leges firmavit, novæ ipse de ritibus & ministris sacrorum adjunxit. Curiones, Flamines, Augures, Vestales, Salios, Fetiales, Pontifices instituit. Legum aliquot verba hæc reperiuntur.

- I. DIS EX IMPUTATA VITE NE LIBANTO.
- II. VINO ROGUM NE RESPERGITO.
- III. PISCIS QUEI SQUAMOSI NON SUNT NEI POLLUCETO: SQUAMOSOS OMNEIS PRÆTER SCARUM POLLUCETO.
- IV. QUOJUS AUSPICIO, CLASSE PROCINCTA, OPEIMA SPOLIA CAPIUNTUR, JOVI FERETRIO BO-

ET LEGES X. VIRALES. 327
BOVEM CÆDITO. QUEI CEPIT, ÆRIS DU-
CENTA DARIER OPORTETO.

SECUNDA SPOLIA, IN MARTIS ARAM
IN CAMPO SOLITAURILIA UTRA VOLU-
ERIT CÆDITO.

TERTIA SPOLIA, JANO QUIRINO A-
GNUM MAREM CÆDITO, CENTUM QUI
CEPERIT EX ÆRE DATO.

QUI TERMINUM EXARASSIT, IPSUS ET V.
BOVES SACREI SUNTO.

SI QUIS HOMINEM LIBEROM DOLO
SCIENS MORTI DUIT, PARICIDA ESTO: VI.
SI IMPRUDENS, TUM IN CONCIONE PRO
CAPITE OCCISI ET NATIS EJUS ARIETEM
OFFERTO.

PELLEX ARAM JUNONIS NE TAGITO: VII.
SI TAGIT, JUNONI CRINIBUS DEMISSIS
AGNUM FEMINAM CÆDITO.

SEI HOMINEM FULMIN JOVIS OCCISIT,
NE SUPRA GENUA TOLLITO. VIII.

HOMO SI FULMINE OCCISUS ESIT, EI
JUSTA NULLA FIERI OPORTETO.

Sensa legumista.

Deis fruge & mola falsa supplicanto. IX.

In contractibus fides servator: Fidei nūmen omnes me-
tuunto. X

Si filius familias uxorem duxit, patri vendundi ejus ne
ultrā jus esto. XI.

Mulierem, si prægnas mortua fuit, nisi exciso partu,
ne humato: qui secus faxit, quasi spem animantis pere-
merit, ita esto. XII.

Tulli Hostilii.

Nati trigemini, donec puberes esunt, de publico
aluntor. I.

*De X. virorum Legibus, quando &
quomodo scriptæ.*

Regiæ leges partim scriptæ, partim inscriptæ adusque Tar-
quinii Superbi tempora valuerunt. Primus ille & Servii leges
omnes abrogavit, & priorum Regum plerasque centemst, ad
vim omnia referens & libidinem dominandi. Tarquinio vero
pulso, à Bruto & Valerio Coss. revocatas iterum Servianas
aliasque leges Dionysius adfirmat. Quasdam & ipsi Coss. &
postea Tribuni addiderunt tuendæ libertatis, ut sunt Valeriæ,
Sacræ, Iciliæ leges. Sed hæc omnes jus publicum specta-
bant: & privato juri nulla facta accessio ante leges X. virales.
A. V. C. CCXCII. promulgatæ à Tribunis lex Terentia est
de Quinquediris, ut Livius, vel Decemviris, ut Dionysius
Legum,

Legum scrib, creandis. Eaque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum Coss. jus dicebant : Consules autem ex patribus erant. Itaque in dissensu ordinum, cum Patres occasione juris præcipue uterentur ad premendam plebem, nec plebejo contra patricium jus ullum æquum esset : omnibus concionibus jactata & flagitata lex Terentia est. Resistere tamen septem annos ipsos, patres. Fracti demum concessere, missique legati in Græciam ad Solonis inclitas leges aliarumque civitatum instituta moresque noscendos, addit Dionysius etiam in Græcicis Italiæ civitates. Biennium plusminus legati absuerunt. Reversi sunt A. V. ccc. Statimque plebs pervicit ut scribendarum legum initium fieret : patres tenuerunt ut X. viri ex patriciis tantum crearentur. Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Fulvius, A. Manlius, Ser. Sulpitius, P. Curatius, T. Romulus, Sp. Postumius, omnes consulares. Inierunt magistratum sine provocatione A. V. cccii. sineque anni, propositæ decem tabulæ. Duæ reliquæ sequenti anno additæ. In Græcis interpretandis usi operâ sunt Hermodori Ephesi Philosophi. Tabulas vocare placuit exemplo Atheniensium qui Solonis leges dixerunt Ἀγορας, tabulis ligneis incisæ, quamvis istas areas fuisse consilet dissentiente Pomponio. Perlatæ sunt comitiis centuriatis, fixæ in foro ad Curiam Hostiliam, manseruntque, quamvis post varia incendia urbis, ultra Septimii Severi Imp, tempora. De divisione tabularum ex fragmentis difficile judicium est. Modo tamen & ordine scriptas fuisse non est dubium. Leges Regiæ & Solonis decem primas tabulas occupasse videntur : duæ postremæ de Sacris fuerunt easque à Faliscis petitas Servius est auctor. Certè leges regiæ ex I. II. & III. tabula à Festo citantur : Lex Romuli de vendendis filiis à Dionysio in quartâ ponitur. Fragmenta quæ supersunt hæc sunt.

- I. IUSSUS POPULI ET SUFFRAGIA SUNTO, QUODCUMQUE POSTREMUM POPULUS JUS-SIT, ID JUS RATUMQUE ESTO.
- II. PRIVILEGIA NE IRROGANTO.
- III. DE CAPITE CIVIS NISI PER MAXIMUM COMITIATUM NE FERUNTO.
- IV. FORTI SANATIQUE IDEM JUS ESTO.
- V. Qui hostem concitaverit, quive civem hosti tradiderit coetus nocturnos agitaverit, capital esto.
- VI. Sodalitates & collegia sunt : aut ne in publicas leges commodave peccanto.
- VII. QUI FRUGES EXCANTASSIT, CERERI SACER ESTO.
- VIII. QUI FRUGEM ARATRO QUÆSITAM PAVIT SECUITVE, PUBES CERERI SACRATOR:

IMPU-

IMPUBES PRÆTORIS ARBITRATU VERBE-
RATOR, NOXAMVE DUPLICATIONEMVE PRÆ-
STATO.

Si in alio pecus pavērit, actio esto.

IX.

Qui injuriā arbores alienas ceciderit, in singulas XXV.
 aeris luito. X.

Arboris impendentis ramos XV. pedes à terrā circum-
 cidere jus esto. XI.

PATERFAMILIAS UTI LEGASSIT SUPER
 PECUNIA TUTELAVE SUÆ REI ITA JUS
 ESTO. XII.

SI INTESTATUS MORITUR CUI SUUS
 HERES NEC ESCIT, AGNATUS PROXIMUS
 FAMILIAM HABETO; SI AGNATUS NEC ES-
 CIT, GENTILES FAMILIAM HERCISCUNTO. XIII.

SI FURIOSUS ESSE INCIPIT, AGNATO-
 RUN GENTILIUMQUE IN EO PECUNIA-
 QUE EJUS POTESTAS ESTO. XIV.

HOMINEM MORTVUM IN URBE NE SE-
 PELITO NEVE URITO. XV.

HOC PLUS NE FACITO; ROGUM ASCIA
 NE POLITO. XVI.

MULIERES GENAS NE RADUNTO, NE-
 VE LESSUM FUNERIS ERGO HABENTO. XVII.

HOMINI MORTUO NE OSSA LEGITO,
 QUO POST FUNUS FACIAS, NISI BELLI
 PEREGREVE MORTUO. XVIII.

QVI CORONAM PARIT, IPSE PECUNIA-
 VE EJUS, VIRTUTIS CAUSA ARDVITOR.
 NEVE AVRUM ADDITO. XIX.

QVOI AVRO DENTES VINCTI ESUNT,
 AST IM CVM OLLO SEPELIRE ET VRERE
 SE FRAUDE ESTO. XX.

XXI.

Servilis unctura tollitor, omnisque circumpotatio.

XXII.

Rogum bustumve novum, propius LX. pedes, alienas
 aedes ne adjicito. XXIII.

Forum bustumve ne ufucapito.

XXIV.

SI IN JVS VOCET, ATQUE EAT.

XXV.

SI MORBUS EVITASVE VITIVM ESCIT, QVI
 IN JVS VOCASSIT, JUMENTVM DATO: SI
 VOLET ARCERAM, NE SERNITO. XXVI.

SI QUID HORVM FVIT VITIVM JVDICI,
 ARBITROVE, REOVE, DIES DIFFEISVS ESTO. XXVII.

SI VIS VOCATIONI FUAT, TESTAMINI:
 IGITVR EM CAPITO. XXVIII.

SI

- XXIX. SI CALVITUR PEDEMVE STRUIT, MANUM ENDO JACITO.
- XXX. SIQUEI IN JURE MANUN CONSERUNT, UTRIQUE SUPERSTITIBUS PRÆSENTIBUS VINDICIAS SUMUNTO.
- XXXI. SI VINDICIAM FALSAM TULIT, REI SIVE LITIS ARBITROS TRES DATO: EORUM ARBITRIIS FRUCTUS DUPLIONE DAMNUM DECIDITOR.
- XXXII. REM UBEI PAGUNT, ORANTO. NEI PAGUNT, ANTE MERIDIEM IN FORO AUT IN COMITIO CAUSAM CONJICIUNTO. POST MERIDIEM PRÆSENTE AMBOBUS LITEM ADDICITO. SOL OCCASUS SUPREMA TEMPESTAS ESTO.
- XXXIII. ÆRIS CONFESSI, REBUSQUE JURE JUDICATIS. TRIGINTA DIES JUSTI SUNTO: POSTIDEA MANVS ENDOJECTIO ESTO: IN JVS DVCITO: NEI JUDICATVM FACIT, AUT QVIPS ENDO JURE EM VINDICIT, SECVM DVCITO VINCITO AUT NERVO AUT COMPEDIBUS QUINDECIM PONDO, NE MINORE, AUT SI VOLET MAJORE VINCITO, SI VOLET, SUO VIVITO, NI SUO VIVIT, QUI EM VINCTUM HABEBIT LIBRAS FARRIS ENDO DIES DATO: IS VOLET, PLUS DATO.
- XXXIV. TERTIIS NUNDINIS PARTES SECANTO: SI PLUS MINUSVE SECVERINT, SE FRAUDE ESTO.
- XXXV. ASSIDUO VINDEX ASSIDVVS ESTO: PROLETARIO QVIVIS VOLET VINDEX ESTO.
- XXXVI. QVI SE SIRIT TESTARIER, LIBRIPENSUE FVERIT, NI TESTIMONIUM FARIATUR IMPROBVS INTESTABILISQUE ESTO.
- XXXVII. CVI TESTIMONIUM DEFUERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM OBVAGVLATVM ITO.

Qui

Qui falsum testimonium dixerit, saxo Tarpejo dejici-	XXXIII.
tor.	
Si j. dex arbiterve ob rem judicandam, pecuniam acce-	XXXIX.
perit, Capital esto.	
Qui malum carmen incantassit, Cereri sacer esto.	XL.
QUI INJURIAM ALTERI FAXIT, XXV. ÆRIS	XLI.
POENÆ SUNTO.	
SI QUIS CARMEN OCCENTASSIT, ACTITAS-	XLII.
SIT CONDIDISSIT, QUOD ALTERI FLAGITIUM	
FAXIT, CAPITAL ESTO.	
SI MEMBRUM RUPSIT, NI CUM EO PÆCIT,	XLIII.
TALIO ESTO.	
SI NOX FURTUM FAXIT, ET IM ALIQUIPS	XLIV.
OCCISIT, JURE CÆSUS ESTO.	
Interdum si se telo defenderit, jure cæsus esto.	XLV.
SI ADORAT FURTO QUOD NEC MANIFES-	XLVI.
TUM ERIT, DUPLIONEM LUITO.	
Furta per lancem liciumque concepta, quasi manifesta	XLVII.
vindicantur.	
de furto pacisci licito.	XLIX.
TIGNOM JUNCTOM ÆDIBUS, VINEÆQUE	XLIX.
CONCAPES NE SOLVITO.	
FURTIVÆ REI ÆTERNA AUCTORITAS ES.	L.
TO.	
USUS, AUCTORITAS FUNDI, BIENNIUM ES-	LI.
TO.	
ADVERSUS HOSTEM ÆTERNA AUCTORI-	LII.
TAS ESTO.	
QUI NEXUM FACIET MANCIPIUMQUE, VTI	LIII.
LINGVA NVNCVPASSIT, ITA JVS ESTO.	
Vindiciæ secundum libertatem dantor.	LIV.
Nequis unciario fœnore plus exerceto.	LV.
Patricii cum plebeiis connubia ne jungunto.	LVI.
Via in porrectum VIII. P. in amfraclum XVI. P. lata	LVII.
esto.	
In finibus intra v. pedes usucapio ne esto.	LVIII.

APPROBATIO.

In his Legibus nihil est quod Religio-
nem Catholicam offendat, quod attestor

*Walterus Vander Steeghen S. Theol. Licenti-
atus Ecclesiæ Antuerpiensis Canonicus.*

JUSTI LIPSI
DISSERTATIUNCULA
APUD
PRINCIPES:
ITEM
C. PLINI PANEGYRICUS
LIBER TRAJANO DICTUS
Cum ejusdem LIPSI perpetuo COMMENTARIO.

SER^{MIS} POTENTISSIMISQUE
 PRINCIPIBUS
 ALBERTO

MAXIMILIANI II. IMP. FILIO,
 FERDINANDI NEPOTI,
 RUDOLFI II. FRATRI:

ET

ISABELLÆ
 CLARÆ EVGENIÆ,

PHILIPPI II. CATHOLICI REGIS FILIÆ,
 CAROLI V. IMP. ET REGIS NEPTI,
 PHILIPPI III. REGIS SORORI,
 INFANTI HISPANIARUM:

ARCHIDUCIBUS AUSTRIÆ,
 DUCIBUS BURGUNDIÆ,

PRINCIPIBUS DYNASTISQ. BELGARUM;

IUSTUS LIPSIUS

SESE ATQUE ISTA

CUM ÆTERNA FIDE, CULTU, OBSEQUIO,
 DEDICAT CONSECRATQUE.

LI 3

NAM

NAM venit ad vos, PRINCIPES,
Dissertatiuncula mea, an & ve-
 stram dicam? Vos iussistis: vos, iu-
 vistis: nec nisi Genio illo Principum ad-
 spirante, vel tria verba hiscere potuisssem,
 in tam clarâ luce subito deprehensus. Et
 à me quidem, res parva est: splendorem
 tamen à vobis habet, & (fas sit dicere)
 vos ab eâ aliquem, ut dimanet ad exteros
 aut posteros singularis hic vester in opti-
 mas artes vel amor, vel honor: dimanet
 inquam, in laudem vestram, in aliorum
 exemplum. Quo solo fine & causâ fa-
 teor me edidisse. Nam me & famam me-
 am si spectem, quid accedit? imò dece-
 dat fortasse, sed ut miles, qui in acie pro
 Principe suo honesta vulnera accepit,
 aded non celat ea, ut etiam revelet ac
 jactet: sic mihi visum, gloriosam hanc
 ignominiam subire, quæ serviat nomini-
 ni vestro. Atquin aliud etiam visum ad-
 dere, quod non excuso: *Plinii*, inquam,
Panegyricum, quem Trajanò optimo Princi-
 pi optimum laudatissimùmque scripsit. Nec
 id quidem magnum opus, tamen ut in exi-
 guam sæpè tabulam orbis & regionum ma-
 gnitudo aut varietas includitur: sic in hunc
 libellum, quidquid ad mûnus aut decus ve-
 ri Principatus. Laudat suum Trajanum,
 non monet, fateor: sed hoc quoque deco-
 rum apud Principes, ut sub blando ex-
 emplo & boni quæ faciunt, recognoscant; &
 alii, quæ facere deberent, cognoscant.

Quid,

Quid , quodd Trajano dictus dicatúsque est,
 Hispano Principi , & qui primus florentis
 imperii scriptum transtulit ad externam &
 suam gentem ? Et ejus gentis tu maternâ
 origine, ALBERTE , & longâ etiam inha-
 bitatione es : tu ISABELLA , ortu & stirpe.
 Accipite ergo , PRINCIPES , & munus-
 culum hoc , & munus : quorum illud felici-
 um-Auspiciorum vestrorum memoriæ ali-
 quid faciat ; istud , Principatus optimi (ta-
 lem ab optimis speramus) exemplo. Lo-
 vanii , prid. Idus Aprilis , anno Christia-
 no ∞ . 10 C.

AD LECTOREM.

HABES duplex hic scriptum, Lector: et si, ut rem dicam, neutrum propriè tibi scriptum. Nam illud prius subita benignitas Principum elicit: cum Athenæum nostrum inopinatò visentes, me quoque dicere aliquid subitarium voluissent, siue iussissent. Factum, dixi, edo, levia & brevia, id est, illa ipsa quæ dixi. Nam argere & polire, exemplo veterum, atque adeò Tullii & Plinii poteram, sed in re quæ ad Principes, veritatem amavi, & quidquid hoc fuit, damus sine colore aut fuco. Nec isti tamen, ut agebam, propriè damus, sed ut qui sagittam misit, scopum intuetur, non circumstantes: sic mihi nunc Principes in oculis, non si quis alius fortè leges. Lege tamen me optante, & hoc saltem discite, magna quædam exempla cadere etiam in hoc ævum. Aliud illustrius, quàm faminam (ALBERTUM enim nunc omitto) faminam inquam, inter Principes principem, venisse ultro ad has litterarias recitationes, sedisse, audisse? Fecit, quid nisi heroinam illam LABELLAM, ataviam suam imitata? quæ adeò omnium rerum honestarum, tum etiam artium amore flagravat, ut jam nupta & grandior Latinas litteras didicerit, cum intelligendi illo sine & fructu: O eat in secula illud & hoc exemplum, & unà cum bonâ famâ, Principes ament Famæ & Aternitatis istas artes! Sed alterum etiam scriptum non ex destinatione tibi damus. Priori illi in hac occasione subjunximus, & aptum putavimus Principibus in viâ regîd & rectâ dirigendis. Vetus est, non nego, sed non ut aromata vim suam ævo exspirant: sic monita ista salubria & doctrinæ, imò contrâ, auctoritatem & fidem ab ætate sumunt. Ac meo voto, prisca illa, & usu felicia ac gloriosa, revocentur: præ novitiis quibusdam, obliquis, callidis, & quæ speciem magis prudentiæ, quàm ipsam habent. Melius profectò æquabilisq; regantur res humanæ. Sed non puceo, tibi si non laudatam, excusatam operam meam, Lector, volui: quam nulla ambitio, sed sola pietas in Principes expressit. Lovanii, prid. Idus Apriles anni 1500.

JUSTI LIPSI
DISSERTATIUNCULA
APUD
SERENISSIMOS
ALBERTUM
ET
ISABELLAM
BELGARUM PRINCIPES
EXTEMPORANEA:

Postridie diei Auspicalis, qui fuit septimus.
Kal. Decembrium, anni M. D. XCIX.

S E R E N I S S I M I

E T

P O T E N T I S S I M I

P R I N C I P E S ,

E T S I fateor haud plane rudem & tiro-
nem me esse in dicendo; tamen hic splen-
dor vester, qui oculis meis inopinatus
apparuit, & hic insolens confessus, tur-
bat me aliquid (non nego) sed & delectat.
Sicut qui è tenebris & longo situ ad solem
subitò educuntur, caligat iis acies, & oculi
præstringuntur: sic mihi evenit, & duo si-
mul maxima sidera cùm video, hunc S O-
L E M, ut ita dicam, & hanc L U-
N A M, hebescit nonnihil ingenii acies, &
linguæ hæc promptitudo retardatur. Quid ta-
men est? sicut idem ille sol excitat mox &
recreat, & innata sua vi dat vigorem: sic
mihi sentio ab aspectu vestro alacritatem in-
fundi, & iisdem, quibus terrebar, excitari.
Itaque parebo libens meritò vobis, me voluistis
subitò & ex tempore pauca dicere; pauca
certe erunt, & idèd excusata, quia subita
& ex tempore. Non recedam autem longe
(nam & sic iussistis) à more lectionis solitæ:
Annaum Senecam (æternum Hispaniæ decus) in
manus sumam, & pauca ejus verba à con-
fessu & tempore hoc non aliena, cum bona venia
vestra P R I N C I P E S, cum bona gratiavestra
reliqui A U D I T O R E S, explicabo. Ait De i.
Clementia, cap. III.

Illius

„ *Illius demum Principis magnitudo stabilis fundataq;*
 „ *est, quem omnes tam supra se esse, quam pro se sciunt:*
 „ *cujus curam excubare pro salute singulorum atque uni-*
 „ *versorum cottidie experiuntur. Quo procedente, non*
 „ *tanquam malum aliquod aut noxium animal è cubili pro-*
 „ *filierit, diffugiunt: sed tanquam ad claram & beneficam*
 „ *fidus certatim advolant, objicere se pro illo mucronibus*
 „ *insidiantium paratissimi, & substernere corpora sua, si*
 „ *per stragem illi humanam iter ad salutem sternendū sit.*

Pauca verba; ut solet ille scriptor: sed magnæ rei
 inclusæ, & à me breviter educendæ. Ait, *Illius demum*
Principis magnitudinem stabilem esse.] Cujus? qui hæc
 faciet, quæ suggerit. Si quis ergo neglegit? negat,
 & parum firmæ altitudini insistere eum putat. Sicut
 domus, cui fundamentum non subternitur, caduca est:
 sic Priuceps, cui non ista. Quæ jam addit: *Quem omnes*
tam supra se esse.] Dignitas Principis tangitur & emi-
 nentia. Quis autem eam nescit? Ille est imago & ex-
 emplar Dei in terris, rerum moderator & arbiter, in
 cujus manu positæ opes, dignitas, vita omnium no-
 strum. Sicut anima corpori præest, & animæ ratio: sic
 Princeps hac populum regit, & eadem illa ratio
 ipsum. Tolle, cadaver ac funus est hæc omnis mul-
 tudo: & ut Cyclops apud Homerum, amisso unico
 oculo, huc illuc impingitur, & denique ruit: sic ista
 moles populi, sine lumine illo Principatus. Ergo *su-*
pra omnes eum meritò esse sciunt, & farentur. Quid
 amplius? *Pro se esse.*] O monitum eximium! ô in
 duobus verbis inclusum finem, munusque Principatu-
 um! Non præesse solum Princeps; sed prodesse de-
 bet: nec sibi tantum cives datos, sed se etiam civibus
 arbitrari. Sicut sol ille (ne abeam ab hac imagine)
 non lucet modò, sed fovet, vegetat, animat: sic verus
 ille populorum rector, in splendore suo commodat
 & juvat. *Moderatori reip.* (ait Cicero) *beata civi-*
um vita proposita est, ut ea sit opibus ampla, copiis locuples,
virtute instructa. Et Hadriani Principis laudata illa
 vox est: *Ita se remp. gesturum, ut sciret rem populi, non*
suam esse. Sed quomodo hoc faciet, & eo veniet? ad-
 dit

dit noster: *Curam ejus excubare pro salute etiam singulorum.*] Irane excubare? & nec noctes vacuæ exceptæque sint? nec noctes. *Magna fortuna, magna servitus*, ait quispiam: & maximo cuique imperio maximam curam, atque adeò assiduam inesse, vos & animos vestros, PRINCIPES, testor. Ut Palinurus ille in mari, non de die solùm gubernabat, sed ipsâ nocte

——— *clavumque affixus & hærens*

Nusquam amittebat, oculosq; sub astra tenebat: tale in Principe, cuius *curam excubare* Seneca vult pro salute etiam *singulorum.*] Quid tu ais? nec satis *universorum*? Ajo, inquit. Et ut pater aliquis in magnâ familiâ, ad singulos animum atque oculos adjicit; ita verus Princeps. Philippus Macedo, inter laudatos olim Reges, admonitus hujus muneris sui à fæmina etiam fuit, quæ ipsum adiens, desiderium aliquod expositura, cùm rejiceretur & *negaret sibi vacare*: animosè subjecit, *Noli ergo imperare.* Animosè, inquam, sed verè: & rex agnovit, sed monitus à fæmina: ab ipso autem se Imp. RUDOLFUS, ille dico, primus auctor & fons magnitudinis vestræ, à quo inclito gens AUSTRIACA per annos jam plus trecentos in hoc ævum floret, & in omne (ita voveo) florebit. Is cùm tenuiores aliquot homines aditum ad eum captarent, & satellites aspernati hoc genus, rejicerent: animadvertit, &, *Per Deum*, inquit (ipsa Annalium verba ponam) *finite homines ad me venire. Non enim idè Imperator sum, ut in arculâ includar.* Vocem inclitam, vocem auream, vocem verè AUSTRIAM! & in qua hoc de cura (quid enim melius addam?) concludam. Pergit noster: *Quo procedente.*] Fructus est, qui Principes manet, ex hoc munere suo & cura. Quis ille? duplex, Benevolentix & fidei, quam utraque subditi præstant. De illa, *Quo procedente*, inquit, *non tanquam malum aut noxium animal* (tigris, lupus, serpens) *è cubili profilierit, diffugiunt*: quod in Caligula, Nerone, Domitiano aliquo observare licuit, qui nunquam è cubiculo, & ex illa solitudine sua in publicum prodi-

prodibant, nisi ut solitudinem, imò & solitudinem, facerent: sed *tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim advolant.*] Ita sanè, advolant, non accurrunt; certatim, non lentè aut timidè; viæ, domus, opida sunt angusta. Viderisne ò nostri **PRINCIPES**? tanquam ad gemellos illos Castores respicimus, in diuturna hac Belgica tempestate. Illi conspecti, navitas recreant; illi, cùm navibus infederunt,

————— *tumida æquora placant,*

Collecta (que fugant nubes, Solèmque reducunt:
ita vos, qui infeditis, & corpore pressistis jam Belgicæ hanc navim, è bellorum fluctibus, ex insidiarum procellis, subduceris eam in portum. Atque hæc igitur Benevolentia est, de Fide sequitur: *objicere se pro illo mucronibus parati.*] Quidni faciant? in vobis, ut dixi, vivimus: animam & spiritum hunc in anima Principum ducimus: & meritò ergo pro iis objecturi ea, imò projecturi. Ego **SERENISSIMI PRINCIPES**, publica Belgarum voce & sensu, utraque hæc offero: Benevolentiam, inquam, & Fidem, & simul sine jactantia addo, duas in nobis notas sive insignia ab antiquo esse: Fortitudinem, ac fidem. *Fortissimos Gallorum Belgas*, Julius Cæsar jam olim dixit: de Fide, idem & ille & Plutarchus, **DEVOVERE** Gallos (quimos & Hispanis) corpora vitamque suam Principibus solere: id est, ita consecrare, ut cum vivis viverent, pro iis periclitarentur, morerentur, atque ad eum cum iis. Nam superesse nefas erat. Magna fides, & nescio an alibi gentium lecta vel audita. Sed jam desino, memor apud quos dicam: & quam breves sermones non solùm apud Deum sæpè, sed apud Principes semper, grati decorique sint. Gratias tantùm ago, Athenæi hujus & meo nomine, quos tam clara ista luce perpetuum illustrasti. In eo quoque imitati magnos illos Principes: vt Cn. Pompejum, qui è bello Mithridatico victor, Rhodum veniens singillatim omnium professorum ædes circumivit, inivit, & fasces illos laureatos privatorum januis submisit. Quid Tiberius Imperator in eadem urbe? *circa scholas*

& au.

345
& auditoria Professorum (Suetonii verba sunt) *ass-*
duus fuit. Quid Claudius Imperator? ille verò inopi-
natus sæpè recitantibus interveniebat: quod vos **SER-**
ENISSIMI nunc fecistis. Gratias igitur agimus,
& voto eas claudimus: ut felicibus auspiciis cœptum
hoc imperium diuturnum ac stabile vobis, & stirpi
vestræ (ò Deus eam donet !) sit, cum Dei ipsius, cum
vestra gloria, & publica Belgarum salute. **DIXI.**

C. PLINI SECUNDI
PANEGYRICUS
LIBER,
QUEM
IMP. NERVÆTRAJANO
OPTIMO PRINCIPI
SCRIPSIT SIVE DIXIT:
ET AD EUM
JUSTI LIPSI
COMMENTARIUS P. P.

AD LECTOREM MEUM, ³⁴⁹

CUI SALUS.

HABES hîc perpetuum, sed brevem meum commentarium, in Plinii sciam, & super Græcas Latinasq; laudatam, Laudationem. Perpetuum ita, ut nec minora sæpè pigeat attingere, & discingere: quia memini quibus, & cui generi, præcipuè hæc scripserim: nempe Palatinis nostris: quos votum meum sit, præclara hæc legere, intelligere, atque utinam, bis utinam, obsequi & audire. Itaque nec tenuia interdum transeo: quia plerosque illos transisse per hæc studia scio, vel festinantes, vel occupatos, ideoque iuvandos à nobis, præsertim in argutiis, aut ritibus: & utrorumque copia est in hoc scripto. Sed breviter tamen hæc omnia, quod pro illorum gustu arbitror, fortassè & usu: nec nimis nunc probo, qui in singulis insistent, & uni alicui ritui explicando paginas donant. Modicè satis est, & quod in rem præsentem sufficiat: plura, pompam magis habeant, quàm fructum. Quid, quòd nec Schemata, & ornatus illos floridæ orationis tango? nam visum mihi pertenuia hæc & Scholastica esse, quæ didicisse oporteat magis quàm discere; aut alio certè doctore discere, neque Aquila, ut in proverbio est, captat muscas. Ergo politica & graviora illa dogmata explicares, dicet alius: & conveniebat Aulæ, cui scribis. Haud negaverim istud, illud non suscipio, quia etsi talium monitorum uberrima & pulcherrima hîc seges; tamen falcem meam nunc non sentiet, & satis at-

Mm 2

que

abundè meffuisse arbitror in POLITICORUM libris , 'qui exstant. Singula in loco & tempore agere , mihi sententia & votum est : atque igitur hîc studui tantum, Plinianum textum diducere & revelare , & verbis sensibusque ejus lucem dare, nec ultrà. Siquis plura atque alia volet , ibit ad alios : qui compositè & industriè struere moles operum solent. Casula hæc mea est , subitaria & levi manu ad usum , non decus aut speciem, structa , cui Aristophanæum illud inscribo:

Ὅστις ἐν τοῖς τοῖσι μάλ᾽ , τοῖς ἐμοῖς μὴ χαίρειτω.

Quisquis capitur illis talibus , his meis ne gaudeat.

Vale Lector, & Senecam nostrum (si Deus paucillum etiam vitæ dat) exspecta. Lovanii, XVI. Kal. Martias ∞. IDC.

ARGUMENTUM , CAUS- SA , TEMPUS HUIUS SCRIPTI.

AR G U M E N T U M & materies est, *Laudatio* Trajani , quam duplicem exsequitur , Publicæ vitæ & Privatæ. Illam ordine quodam temporum peragit , orsus ab Adoptione ad tertium ejus Consulatum : in quo hæc dixit , & ibi sistit. Quidquid igitur moderatè interea , liberaliter , benignè , utiliter in publicum fecisset , recenset , diducit , ornat ; sæpè floridè , & pænè poëtarum in morem : quem stilum hoc Ornationum genus usquequaque non spernit. Pleraque autem laudatio intra togam & pacem consistit : quia bella nondum attigerat , & magni ducis signa magis quàm res adhuc erat. In Privata deinde vitâ , compositam domum ejus , uxorem , & sororem laudat : quòd amicos colat , libertos non colat , & quosque habeat suo loco. Hæc breviter & summatim *Laudatio* continet : quâ C A U S S A aut occasione sic instituta ? Quia Plinius Consul jam erat , & ex more veteri , imò ex SC^{to} (ut ipse loquitur) *Gratiæ agendæ* optimo Principi erant. An autem hoc est gratias agere , sic laudare ? Ita , nam duplex erat illa *Gratiarum actio* , quod ipse sub finem Panegyrici dicit : & Publica & Privata. Illa , reip , nomine suscepta : & aptissimè in laudationem ibat , beneficia recensendo , quæ contulisset. Imò quæ absque eâ commemoratione gratiæ dici poterant ? Altera , quam Consules suo nomine dicebant , quæ prima origo & causâ harum Orationum apud Romanos est fateor : sed in levi tamen postea habita , & hîc quoque à Plinio paucis lineis perstricta. En causam igitur scripti : addo nunc T E M P U S . Aio Plinium Consulem , primo die cùm jam inisset (id est , Kalendis Septembribus) hæc dixisse : non autem ante , neque , designatum , ut vir doctus censet.

cenſet. Induxit eum epiſtola xxvii. libri vi. in qua cùm interrogaffet quidam *designatus Conſul*, *quid in honorem Principis cenſeret?* inter alia, reſpondet: *Designatus ego Conſul, omni hâc eſi non adulatione, Græcie tamen adulationis abſtinui.* Refert ad hunc Panegyricum, & errat: nec aliud ibi Plinius, quàm de ſententiæ dictione, quam primi designati Conſules rogabantur. Mos autem invaluerat, ut loco ſententiæ, aliquid in honorem Principis cenſerent: quæ adulatio, etiam in hoc ſcripto, Plinio memoratur. Itaque nihil ea epiſtola ad rem præſentem: & ipſe oſtendit non ſemel, à ſe *Conſule* hæc dici. Neque alius fane mos erat, quem tangit lib. i. epiſt. i. de Verginio Rufo: *Acturus in Conſulatu Principi gratias.* Nota, in Conſulatu. Et Spartianus in Ælio vero: *Cùm orationem pulcherrimam paraſſet, quâ Kal. Januarius Hadriano patri gratias, ageret.* Ait *Kalendis*; ergo ipſo primo die Conſulatus. Sed iterùm hîc dubitatio, quando igitur Plinius Conſul? In quarto Conſulatu Trajani, ſcripſit noviter vir inter ævi noſtri ſummos: & ita cenſet, quia Proconſulatus Plinii incidit in annum, poſt illum Trajani dictum. At ego bona venia ejus diſſentio, & in tertio Principis, hunc Conſulem fuiſſe, cum Onufrio adfirmo: in tertio, id eſt anno illo, quo tertium fuit. Quo argumento? imò argumentis, ſatis certis. Primum, ipſe in hac Oratione, ubi acta Principis laudat: *Et nondum*, inquit, *de biennio loquor.* Quomodo hoc vere, ſi in quarto ejus Conſulatu dicit? certe triennium imperii jam erat. At in tertio, veriſſime: quia agebatur poſt mortem Nervæ extremus alter annus. Item: *Quò juſtiùs Senatus ut ſuſciperes quartum Conſulatum, & rogavit, & juſſit.* In futurum hæc dicuntur, neque adhuc gerebat. Iterùm apertum: *Atque ego video, proximo anno Conſulatus recusandi banc præcipuè fuiſſe rationem, quòd eum abſens gerere non poterat.* Nota de anno proximo, & iſtanti: non ergo iſto. Quid amplius? *abſens*, inquit. Ita fane, abſens, nam ad bellum Dacicum jam ſe parabat: quod cum Decebalò fortiter & feliciter, ipſo illo quarto Conſulatu,

fulatu , gessit. Itaque ne adfuit quidem , cùm hæc à Plinio dicta volunt. Quid etiam , si adfuisset ? credetne aliquis omissam pulcherrimam illam laudum materiem , victos hostes , supplicem regem , & meritissimum triumphum ? Quomodo ipsa Plinii oratio exsultasset in eo , ac pæne triumphasset ? ut doleam Principis causa , non sub id tempus hanc recitationem intervenisse. At de tempore victi Decebali ambigi non potest , vel ex lapide qui exstat : IMP. CÆSAR. DIVI. NERVÆ. F. NERVA. TRAJANUS. AUGUSTUS. GERMANICUS. DACICUS. PONT. MAX. TRIB. POT. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO. Et nummi idem dicunt. Adde & hæc Plinii , si libet : *Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo , cùm tu nobis Consulatum obtulisti.* Quæ de Præfectura ærarii capienda , quam ab ipso Nerva accepisse se fatetur. At si *nondum biennium* ab ea , cùm Consul est factus : quid clarius , quàm Trajano *tertium* Consule hæc fuisse ? Quod ad Proconsulatum Plinii (quo argumento vir ille nititur :) is verò tardior , & post victoriam demum Dacicam. Exstat epistola XIV. Plinii , lib. X. ad Trajanum , qua gratulatur ei *maximam , pulcherrimam antiquissimam victoriam* : neque aliam , quàm istam. Deinde autem , epistola XVII. in Bithyniam provinciam suam , venisse se nunciat : certe post victoriam. Ergo in quinto ejus , aut circa , Consulatu. Neque sane moris ; illo Principum ævo , statim & quasi ex lege , finito Consulatu in provinciam ire. Imò contraria lex erat , jam inde à Julio , non ire , nec imperia aut honores continuare : etsi tamen tota res in arbitrio Principum , & illi aut sorte , aut imperio , quando & quòd visum esset , mittebant. Quæ in Dione variis locis , sed hoc postremum libro LIII. in actis anni DCCXVI. habes.

IPSE Plinius, libro III. epist. XIII *Librum, quo nuper Optimo Principi gratias egi, misi exigenti tibi: missurus, etiamsi non exegisses. In hoc consideres velim ut PULCHRITUDINEM materiae, ita DIFFICULTATEM. In ceteris enim novitas ipsa Lectorem intentum habet: in hoc, nota, vulgata, dicta sunt omnia. Quafit, ut quasi otiosus securusque Lector, tantum elocutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est, cum sola aestimatur. Atque utinam ORDO saltem, & TRANSITUS, & FIGURÆ simul spectarentur! Nam invenire præclare, enunciare magnifice, interdum etiam barbari solent. DISPONERE aptè, FIGURARE variè, nisi eruditis negatum est.*

Iterum epist. XVII. ejusdem libri. *Officium Consulatus injunxit mihi, ut Reip. nomine Principi gratias agerem, quod ego in Senatu, cum ad rationem & loci, & temporis, ex more fecissem; bono civi convenientissimum credidi, eadem illa* * *SPATIOSIVS & VBERIVS volumine complecti. Primum, ut Imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde, ut FUTURI PRINCIPES, non quasi à magistro, sed tamen SUB EXEMPLO PRÆMONERENTUR, quæ potissimum viâ possent ad eandem gloriam niti. Addit deinde, per triduum se recitasse amicis hunc librum, & valde probasse. Vide pluscula.*

* Nota, non sic ampliter dixisse.

Sidonius Apollinaris, lib. VIII. epist. x. *Cajus Plinius pro Att. à Variolâ plus gloriæ de Centumvirali suggestu domum rettulit, quam cum M. Vlpio, incomparabili Principi, comparabilem Panegyricum dixit. Quo tamen in loco semper mihi visum (neque nunc muto) incomparabilem legendum: nec tam aut malignè aut imperitè, super eximio hoc scripto Sidonium censuisse. At enim præfert illam pro Variolâ, sicut & Ciceronis pro Cluentio, omnibus aliis: non eloquii flore, aut acrimoniâ; sed inventionum difficultate, & quia in rebus arctis causisque arduis, magis sagax ingenium elucet. Ipsum lege.*

C. PLI.

C. PLINI SECUNDI PANEGYRICUS

TRAJANO AUG. DICTUS

BENE ac sapienter, Patres Conscripti, majores instituerunt, ut rerum agendarum, ta 2 dicendi initium, à precationibus capere: quòd nihil rite, nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui mos cui potius, quàm Consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quàm cùm imperio Senatus, 3 auctoritate Reip, ad agendas optimo Principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est, aut pulchrius munus deorum, quàm castus & sanctus, & diis simillimus Princeps? Ac si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an 4 aliquo numine darentur: Principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occultâ potestate fatorum, sed ab Jove ipso coràm ac palàm reperi- tus, electus est, quipper inter 5 aras & altaria, eodemque loci, quem Deus ille 6 tam manifestus ac præsens, quàm cælum ac sidera infedit.

COMMENTARIUS.

UT RERUM.] *Xenophontis præceptum.* Πε-
ρὸς τοὺς θεοὺς ἀρχὰς παντὸς ἔργου ὡς τῶν θεῶν
κυρίων ὄντων οὐδὲν ἡττοῖ τῶν εἰρηλικῶν, ἢ τῶν πα-
λευρικῶν ἔργων. Conari omne opus cum diis ag-
gredi, quia dii non sequiùs rebus civilibus, quàm & bellicis
præsumunt ac dominantur. 2 DICENDI. INITIUM.] *Ve-
tus mos Romanis, à præcatione orationes ordiri. Cicero, Livius,
auctor ad Herennium, ostendunt.* 3 AUCTORITA-
TE REIPUBLICÆ. *Plinius III. epist. XVIII. Ut reip no-
mine Principi gratias agerem* 4 ALIQUO NUMINE.] *Ho-
merus:*

merus : Ε'κ δ'ε Διὸς βασιλῆες : Ex Jove sunt reges. *Plutarchus* in *Numâ* , μέγιστον καὶ θείον δῶρον : Maximum & divinum donum , *de regno*. ARAS ET ALTARIA.] *Distincta* , & Altare augustius aliquid , & in quo victimæ adolentur : Ara etiam , in quâ supplicatur , aut libatur tantum. Illud item superiorum Deorum ; hæc etiam manium & inferorum. *Glossæ* : Altare , ἱερῶν ἱερός : Ara , βωμός. Vide *Festum* in Altare , & *Adolesco*. *Servium* in illud :

———— en quatuor aras,

Ecce duas tibi Daphni , duoque altaria Phœbo.

6 TAM MANIFESTUS.] *Ob loci templique religionem, cum majestate*. *Cicero* : In Capitolio , hoc est in terrestri domicilio Jovis.

7 Quo magis aptum piumque est te Jupiter optime maxime , antea conditorem , nunc 8 conservatorem imperii nostri precari , ut mihi digna Consule , digna Senatu , digna Principe contingat oratio : utque omnibus quæ dicentur à me , libertas , fides , veritas constet : tantumque à specie adulationis absit gratiarum actio mea , quantum abest à necessitate. Equidem non Consuli modò , sed omnibus civibus enitendum reor , nequid de Principe nostro ita dicant , ut idem illud 9 de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ , quas metus exprimebat , nihil , quale ante dicamus , nihil enim quale antea patimur , nec eadem de Principe palàm , quæ priùs , prædicemur : neque enim eadem 10 secreto loquimur , quæ priùs. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum , & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur , cui 11 quando sint , hætenus ut deo , nunc nusquam ut numini blandiamur. Non enim de tyranno , sed de cive , non de domino , sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis , & hoc magis excellit atque eminet , quòd unum ex nobis putat ; nec minus hominem se , quàm hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra , dignosque nos 12 illius usu probemus : atque idem idem cogitemus , 13 si majus principibus præstemus obsequium , qui servitute civium , quàm qui libertate lætamur.

7 APTUM PIUMQUE] Aptum, quia à te, & in tuo templo, ille Princeps: piū, quia agnoscere beneficium neq; ingrati esse debemus. 8 CONSERVATOREM.] In Trajano. Plinius ad eum, in epistola: Diem domine, quo servasti imperium, dum suscipis, celebravimus. 9 DE ALIO DICI.] E prioribus Principibus, apud quos blanda & humilis semper oratio. *Martialis, lib x.*

Hoc sub Principe, si sapias, caveto

Verbis Roma prioribus loquaris.

10 SECRETO LOQUIMUR.] Seneca, de bano Principe: eadem de illo homines secreto loquuntur, quæ palam. 11 QUANDO SINT HACTENUS.] Olim emendavimus: cui, quando, sint actæ. Nusquam ut Deo nunc nusquam ut, Iterum *Martialis* concurrit:

Frustrà blanditiæ venitis ad me,

Attritis miserabiles labellis.

Dicturus Dominum Deumque non sum,

Jam non est locus hac in urbe vobis.

12 ILLIUS USU.] Trajani. Sed melius, aut fallor, quod olim ego: illis usu. Bonis illis dignos probemus, utendo, libertas & veritas redierunt? usurpemus. 13 SI MAJUS.] Vult intellegi, quod minus.

Et populus quidem Romanus 14 dilectum Principem servat, quantoque paulò antè 15 concentu 16 formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus 17 gestum alterius & vocem; hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem Principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam quid tam civile, tam senatorium, quàm illud additum à nobis 18 OPTIMI cognomen? quod 19 peculiare hujus & proprium, 20 arrogantia priorum principum fecit. Enimverò quàm commune, quàm ex æquo, quòd 21 FELICES NOS, FELICEM ILLVM prædicamus, alternisque votis, HÆC FACIAT, HÆC AUDIAT, quasi nō dicturi, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces 22 lacrymis etiam, ac multo pudore suffunditur, agnoscit enim sentitque 23 sibi, non Principi dici. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditati que teneamus: sciamusque, nullum esse neque,

neque sincerius , neque acceptius genus gratiarum: quàm quod 24 illas acclamationes æmuletur , quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet laborabo , ut orationem meam ad modestiam Principis moderationemque submittam , nec minùs considerabo quid aures ejus pati possint , quàm quid virtutibus debeat.

14 DILECTUM PRINCEPEM.] *Lego. Principum. Ipse populus , cui minor sapientia , discrimen & dilectum habet in Principum laude : qui non magis nos?* 15 CONCENTU.] *Proprio ad rem verbo. Nam acclamationes illæ theatricæ , cum modulis & quodam velut cantu erant. Tacitus XVI. Annalium. Plebs personabat certis modis , plausuque composito. Ibi ego.* 16 FORMOSUM.] *Domitianum , qui pulcher ac decens (ait Suetonius) maximè in juventâ. Martialis:*

Purpureum fundens Cæsar ab ore jubar.

Et ipse de se illud Homericum usurpat :

Οὐχ ὅσους οἱ καὶ κλέος τε μέγας τε :

Nōne vides tu , qualis ego magnusque decensque?

17 GESTUM.] *Neronis , qui histrioniam exercebat. Ad eundem spectat , de voce : quam cœlestem & divinam dici viderique volebat.*

18 OPTIMI COGNOMEN.] *Quando additum? Dionis compendium ait, Armeniâ subactâ: & sanè lapides aut nummi (notabit mecum , qui volet) rarò præferunt hoc , velut cognomen , ante VI. ejus consulatum. Exinde assidue , ut , IMP. CAES. NERVÆ. TRAJANO. OPTIMO. Græcè etiam: NEP. ΤΡΑΙΑΝΟC. ΑΡΙCΤΟC. Antè non memini sic observare ; sic inquam positum , nomini ipsi subiectum : dumtaxat , SENATUS. POPULUSQUE. ROM. OPTIMO. PRINCIPI : quasi in laudationis loco. Tamen jam nunc ei datum (præter Dionis mentem) ambigi ex Plinii his verbis nihil potest : etsi intitus fortasse non sic usurpavit.*

19 PECULIARI.] *Adèò , ut Eutropius scribat , ad suam usque ætatem (Valentiani Imp.) non aliter in Senatu Principibus acclamari , nisi Felicior Augusto , MELIOR Trajano.* 20 ARROGANTIA PRIORUM.] *Qui id præverunt.* 21 FELICES NOS.] *Infrà: Estne verum , quod , inter ista clamavimus , O nos felices !* 22 LACRYMIS ETIAM.] *Gaudio expressis. Infrà : Videmus humefcentes oculos tuos , demissumque gaudio vultum.* 23, SIBI , NON PRINCIPI.] *Galba , apud Tacitum: Ceteri libentiùs cum fortunâ nostrâ , quam nobiscum loquentur.* 24 ILLAS ACCLAMATIONES.] *Quæ in li-*
bert

Verà rep. non sic fuere, sed sub Augusto cœperunt: nisi fallor, à theatris in Curiam inductæ, imitando. Earum exempla in Cæsareis scriptoribus, & breviter & pleræque acuta.

M A G N A & inusitata Principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quàm ne nimium putet, hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat. Nam merenti gratias agere, facile est, Patres conscripti, non enim periculum est, ne cùm loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat; cùm de frugalitate, luxuriam; cùm de clementia, crudelitatem; cùm de liberalitate, avaritiam, cum de benignitate, livorem; cùm de continentia, libidinem; cùm de labore, inertiam, eùm de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis, aut parum dixerò. Animadverto enim 25 etiam Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentia & sanctitate lætari: gratioresque existimari, qui delubris eorum puram 26 castamque mentem, quàm qui 27 meditatum carmen intulerit. Sed 28 parendum est Senatusconsulto, quo ex utilitate publica placuit, ut Consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, 29 boni Principes quæ facerent recognoscerent; mali, quæ facere deberent. Id nunc eò magis solenne ac necessarium est, quòd parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod Senatus juberet. Utrumque Cæsar Auguste moderatè, & quòdlibet tibi gratias agi non finis: & quòd hîc finis, non enim à teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur, cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est.

25 ETIAM DEOS IPSOS.] *Seneca, De Beneficiis: Sicut nec in victimis quidem, licet opinæ sint, auroque præfulgeant, Deorum est honos, sed piâ ac rectâ voluntate venerantium. Plinius alter, Præfatione magni operis:*

operis: Verùm & diis lacte rustici, multæque gentes supplicanti: & molâ tantùm falsâ litant, qui thura non habent: nec ulli fuit vitio, Deos colere, quoquomodo posset. Vetus versus respondet:

Kad' dū' amiv ē' ēpdeviēp āhanātōi θεοῖσι:

Sacrificare diis, ut opes viresque tulerunt.

26 CASTAMQUE MENTEM.] *Seneca: Optimus animus, pulcherrimus Dei cultus est. 27 MEDITATUM CARMEN.] Orationem compositam, & sollemnem dictionem: etiamsi metrum numerique non sint. Tale enim priscis Carmen: ut infra, carmen comitiorum. 28 PARENDUM EST SENATUS CONSULTO.] Quando factō non repperi, puto ab Augusto esse, cum mutatā rep. hoc quoque mutavit. Nam ista Grati irum actio in concione, populo Rōm. Quiritibus solet fieri, pro honore dato: at nunc cū Princeps jura populi in se traxit, atque ipse magistratus fecit, Gratiæ illi in Curis, non in concione, dictæ. Hic fons Panegyricorum, qui etiam ad Præsides provinciarum manarunt, atque ii electi, gratias agebant, quod Claudius vetuit, in Dione: Κατέδειξεν αἰρετοῖς (ἀρροῖς) μὲν εὐλαίᾳ οἱ χάριν ἐν τῇ συνόδῳ γινώσκων, ὅτι παρὰ τὸ θεῶς ἐπιτοῶν: Instituit ne electi (Præsides) aliquas ei gratias in Senatu dicerent, quod ex more quodam faciebant. Hoc inquam, ad solos provinciales Præsides & imperia spectat (priora vide:) & errant, qui ad nostra hæc trahunt. 29 BONI PRINCIPES.] Causa duplex lujus instituti ut & boni laude istâ firmarentur in benè agendo; & malo, eò blandè traherentur. Osi nostri ævi mos ferret, quid utilius?*

SÆPE ego mecum, P. C. tacitus agitavi, qualem quantumque esse oporteret, cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: cū interea fingenti formantiq; mihi Principem, quem 30 æquata diis immortalibus potestas deceret, numquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit 31 aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & armia honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam 32 domi perdidit: postremò adhuc nemo extitit, cujus virtute nullo vitiorum confinio læderentur. At Principi nostro 33 quanta concordia, quantusque concentus, omnium laudum, omnisque gloriæ contigit? ut 34 nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati huma-

humanitate detrahitur? Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis 35 inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis 36 senectutis insignibus, ad augendam majestatem, ornata cæsaries; nonne longèlateque 37 Principem ostentant?

30 ÆQUATA DIIS.] *Poëta.*

———— cum laudatur diis æqua Potestas.

31 ALIQUIS IN BELLO.] *Ab Homero, jam olim*

Ἄλλω μὲν ᾧ ἔδωκε θεὸς πολέμῃ' ἱά' ἔργα,

Ἄλλω δ' ὀρχηστῷ, ἐτέρω κίθα' ραν καὶ αἰοιδῷ:

Namque alii bellare Deus concessit, at illi

Saltare; atque alii cithara cantuque valere.

Claudianus, in Stiliconis laudibus hausisse (ut alia) videtur à nostro:

———— Numquam sincera bonorum

Sors ulli concessa viro, quem vultus honestat,

Dedecorant morés, animus quem pulchrior ornat,

Corpus destinuit, bellis insignior ille,

Sed pacem foedat vitiis, hic publica felix,

Sed privata minùs, partitim singula quemq; Nobilitant.

32 DOMI PERDIDIT.] *Ut Augustus, in filiâ, nepte, nepotibus, & totâ familiâ infelix.*] 33 QUANTA CONCORDIA.] *Idem Claudianus:*

———— sparguntur in omnes,

In te mixta fluunt: & quæ divisa beatos

Perficiunt, collecta tenes.

Victor de ipso Trajano: Tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam virtutes miscuisse videretur.

34 NIHIL SEVERITATI. *Cicero, ad Brutum:* Quid tam distans, quàm à severitate comitas? quis tamen unquam te aut sanctior est habitus, aut dulcior? 35 INFLEXAMATURITAS.] *Nondum vergens, & adhuc in statu. Sumpsum à Circo, ubi medio spatio flexus circum metam, & tum deflexus. Quæ igitur ætas nunc Trajani? ex Dione, quadragesimus quartus annus. Nam illo auctore, imperium quadragesimo secundo cepit: atque hæc biennio post circumcirca dicta. Errat aut dissentit Victor (& cum eo alii) qui LXIV. annos vixisse prodit; quod non potest, Dionis isto calculo; quia omnium consensu, non nisi novemdecim annos, VI. menses, dies XV. imperavit. Itaque Eutropius mihi verior, qui vitæ adsignat annos LXII. nisi vel sic menses aliquos desint.* 36 SENECTUTIS INSIGNIBUS.] *Non enim ipsa, ut jam dixi. Acclamationes igitur illæ Senatoriæ, in Tacito Vopiscæ & Trajanus senex ad imperium venit: pro te magis,*

quæ

quàm pro vero. Noster aperte infra Juventam ei tribuit. 37
 PRINCIPES OSTENDANT.] Atque ipsi etiam hostibus qui
 (in Dione) τῆς πολιᾶς αὐτῆς τὸ χαῖρον, καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς τῆς
 αὐτοῦ ἰδόντες, ἐπετόπουν. ἢ ὅς ἦν; caniciei elue lætitiā
 conspicati, & vultus majestatem, suspicati sunt esse qui
 erat.

TALEM esse oportuit, quem non bella civilia, nec
 armis oppressa R. P. sed pax & adoptio, & tandem
 38 exorata terris numina, dedissent. An fas erat ni-
 hil differre inter imperatorem, quem homines, &
 quem dii fecissent? Quorum quidem in te, Cæsar Au-
 guste, judicium & favor, tunc statim cū 39 ad ex-
 ercitus proficisceris, & quidem inusitato indicio
 enituit. Nam ceteros Principes, aut 40 largus cru-
 or hostiarum, aut sinister volatus avium consulenti-
 bus nunciavit: tibi ascendenti 41 de more Capito-
 lium, quamquam non id agentium civium clamor, ut
 jam Principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ
 limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis,
 illa quidem ut tunc arbitrabatur Deum, ceterum ut
 docuit eventus, 42 te consalutavit Imperatorem, nec
 aliter à cunctis omen acceptum est: nam ipse intelli-
 gere volebas, recusabas enim imperare, recusabas
 quod 43 benè erat imperaturo. Igitur cogendus
 fuisti, cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ,
 & mutatione Reip. Obstinatum enim tibi non
 suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Qua-
 re ego illum ipsum 44 furorem motumque castren-
 sem reor extitisse, quia magnâ vi magoque terrore
 modestia tua vincenda erat. Ac sicut 45 maris cæli-
 que temperiem turbines tempestatesque commen-
 dant; ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tu-
 multum præcessisse crediderim. 46 Habet has vices
 conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex ad-
 versis secunda 47 nascantur. 48 Occultat utrorum-
 que semina Deus, & plerumque bonorum malorum-
 que causæ sub diversâ specie latent.

38 EXORATA TERRIS NUMINA.] Orosius: Nerva
 Trajanum adoptavit, per quem revera afflictæ reip. divi-
 na provisio consuluit. 39 AD EXERCITUM.] A Domiti-

ano

ano, in Germaniam inferiorem missus, Legatus consularis. 40
 LARGUS RUOR HOSTIARUM.] Nam hostias cadebam,
 qui per haruspicinam consulebant de futuris. Aves inspicie-
 bant, qui per augurium. Puto autem his verbis Plinium ad-
 spexisse ad omnia Augusto facta, futuri Principatus, quæ
 sic in Suetonio: Primo Consulatu ei augurium capienti, duo-
 decim se vultures, ut Romulo, ostenderunt: & immo-
 lanti, omnium victimarum iocinera replicata intrinsecus
 ab imâ fibrâ paruerunt. 41 DE MORE.] Ad vota nuncu-
 panda, quæ solent ituri in provincias, aut bella. 42 TE
 CONSALUTAVIT IMPERATOREM.] Explicari hæc video:
 Populus salutavit Jovem optimum, maximum; tu autem
 postea dictus Optimus: ita in illo cognomine te salutarunt. Eri-
 gide, & nihil ad Plinium. Res ita est. Turba Jovem saluta-
 vit, Imperatorem, nam ita & infra iterat: Qui te primi,
 eodem loco, salutaverant Imperatorem. Ergo in eâ vocē
 et. so tota & omen. Quomodo? sciendum, præter Jovem illum
 Capitolinum, alium in eodem templo religiosè cultum, cogno-
 mine Imperatoris. Dicit hoc Livius, libro VI. Triumphans
 (T. Quinctius) signum, Præneste devectum, Jovis Impe-
 ratoris, in Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam
 Jovis ac Minervæ. En, locum etiam signatè habes, ubi fuit.
 De eodem Cicero, in Verrem: Triâ ferebantur in orbe terra-
 rum signa Jovis Imperatoris, unum illud Macedonicum,
 quod in Capitolio videmus; alterum in Ponti ore & an-
 gustiis; tertium quod Syracusis ante Verrem Prætorem
 fuit. Illud ita Flamininus ex æde suâ sustulit, ut in Capi-
 tolio, hoc est terrestri domicilio Jovis poneret. Ubi ta-
 men dispensum, in auctore Livio notes, nam Cicero T. Quin-
 ctium Flamininum è Macedoniâ tulisse vult: Livius T. Quin-
 ctium Cincinnatum, Præneste Uter verior? nescio, dubi-
 tationem fuisse ex eo arbitror, quod T. Quinctii nomine in-
 scriptum signum fuerit & dedicatum, haud alio cognomine: at-
 que ita alius aliò taxit. Sed pro Livio P. etiam Victor est in
 describi ne urbis, qui regione VIII. Capitolii ponit: Signum
 Jovis Imperatoris Præneste devectum. Atque illinc disces,
 post tot incendia, etiam infra Plinii ævum longè mansisse. Hæc
 historia sic posita, rem aperit. Ingressa turba, Salve Imperator
 clamavit: sed ad Jovem. Quia tamen ipso puncto ingressus
 Trajanus, omnem ad illum haud vane tractum. 43 BENE E-
 RAT IMPERATURO.] Nam si agnovisses, à tyranno Principē
 discrimen aut mors tibi imminabat. Benè igitur erat futuro Im-
 peratori. Sed libri alii, imperatori: quod sequentia magis ap-
 probant, & est sensus, Recusare imperium, signum erat quod
 benè imperaturus esses. Nam qui ambitionem affectant ho-
 norez rarò virtute gerunt: qui recusant & abnuunt, ii magis.
 Inde Imperatoris illa vox, Invitos ad remp. admovendos.
 J. LIPSI Operum Tom. IV. N n 44 FU-

44 FUREM MOTUMQUE CASTRENSEM.] *Quitalis, Cæso Domitiano miles gravissime tulit (Suetonii verba) paratus statim ulcisci, nisi duces defuissent. Qui vitigitur, sed Nervà jam electo, sene molli, & parum ad summum nomen animos irasque sumpserunt, incendente Cæserio Aeliano, Prætorii Præfecto: qui idem munus & sub Domitiano habuerat. Inde in eum occultus favor, & miseratio: & impulsus milites deposcere ad cædem cædis auctores. Factum turbidè & acriter: Nervà resistit pariter, usque eò ut jugulum potius eis offerret ferendum. Non demovit tamen, & cum perseverarent furem traditi cæsisque sunt ii, quos deposcerunt, Hæc ex Dionè: & adde Victorem diffusius, Suetonium breviter tangentem. cap. XXIII. Domitiani, 45 AC SICUT MARIS.] *Cassiodorus VIII. Variar. Bonum insolitum plus amatur, & sequenti gaudio confert dulcedinem præmissa tristitia* 46 HABET HAS VICES.] *Certe habet, & Pindarus apte cecinit: Ποῶς δ' ἄλλοτε ἄλλοι, Εὐδυνάων τε μέν κ' ἰόνων, Εἰς ἀνδρας ἔσαν: Fluctus alii aliàs, Gaudiorum atque laborum, In homines veniunt. Caput sapientiæ, id est Homerus:**

————— ἄλλοτε θεὸς ἄλλοι' ἐπ' ἄλλω

Zeús ἀγαθόν τε κακόν τε δίδωι:

————— alias Deus, illi aliique,

Nunc bona, nunc mala dat.

47 NASCANTUR.] *Manilius*

————— Tanta est rerum discordia in ævo,

Et subtexta bonis mala sunt, lacrimæque sequuntur.

Vota, nec in cunctis servat Fortuna tenorem. *Nasci igitur alia ex aliis videntur, quasi subtexta, ut ait. & inter se juncta, alii tamen libri, nescantur: nec male. Id esset, didicerunt melius & sentiantur, ex contrariorum sensu* 48 OCCULTAT UIRORUMQUE SEMINA.] *Dicit: Deus causas rerum secundarum vel adversarum, sub diversâ facie promittit: & sæpe lætos effectus tristitia initio, & contra tristes læta gignunt.*

MAGNUM quidem illud sæculo dedecus, magnum Reipub. vulnus impressum est. Imperator, & 49 parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata 50 mitissimo seni servandorum hominum potestas; ereptumque Principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio, quæ te publicæ salutis gubernaculis admo-
veret: propè est ut exclamem, 51 tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu 52 corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremò coactus

Prin-

Princeps quos nolebat occidere, ut daret Principem qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare: sed nescissemus, quantum tibi deberet imperium, si antè adoptatus esses. 53 Expectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quàm dedisse. Confugit in sinum tuum concussa Respub. ruensq; imperium super imperatorem, Imperatoris tibi voce delatum est. 54 Imploratus adoptione, & accitus es: ut olim duces magni, à peregrinis externisq; bellis, ad opem patriæ ferendam revocari solebant. Ita filius ac parens, uno eodemq; momento, rem maximam invicem præstitistis: ille tibi imperium dedit, tu illi redidisti. Solus ergo ad hoc ævi, promunere tanto 55 paria accipiendo fecisti, imò 56 ultrà dantem obligasti: communicato enim imperio, sollicitior tu, ille securior factus est. O novum atque inauditum ad Principatum iter! non te propria cupiditas, 57 proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor, Principem fecit. Videaris licet, quod est amplissimum, consecutus, inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquisti, sub bono Principe, 58 privatus esse desisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te læta & prospera 59 stationis istius, sed aspera & dura, ad capiendam eam compulerunt. Suscepisti imperium, postquam alium suscepti pœnitebat.

49 PARENS GENERIS.] *Ausonius de ipso:*

Nerva senex, Princeps nomine, mente parens.

50 MITISSIMO.] *Ideò cognomento Tranquillus dictus.*

Panegyricus Theodosio: Quando me Nerva Tranquillos, amor generis humani Titus, pietate memorabilis Antoninus teneret. *Sidonius:*

Post quem Tranquillus vix me mihi reddere Nerva
Cœpit.

Claudianus: Tranquillique, Pii, bellatoresque Severi.

51 TANTI FUISSE.] *Vel clatium illarum pretio emendum, ut tu Princeps esses. Lucanus similicore, pulcherrius:*

Quòd si non aliam venturo fata Neroni

Invenère viam, magnoque æterna parantur

Regna deis, cælumque suo servire Tonanti

Non nisi sævorum potuit post bella gigantum:
Jam nihil ô superi querimur, scelus omne nefasque
Hac mercede placent.

Utitur & Augustus apud Dionem, Oratione in Senatu, libro LIII. cum beneficia sua commemorasset, & bona præsentis status: ὥστε addit, ἵνα ποτὶ καὶ αὐτοῖς πεπωρωμένοι εἴη τὸ πόλιν ἡμῶν νοσῆσαι, τῶτον αὐτῷ τὸν τρέπον ἐνδεῖναι τινα στασιᾶσαι: aded ut, & iterum in fatis sit Remp. nostram affligi & ægrotare, optâverit aliquis hoc eam modo turbari ac collidi. Sed & princeps jure suo oratorum, Demosthenes pro Rhodiorum libertate, cum mala recensuisset, quæ ei tulerant: Οὐ λίσσῃ δὲ δῖον λέγειν, ἀνυμῖς αὐτοῖς ἰδεῖν ὅσην βοήθειαν, ὡς καὶ σωτηρίῳ καὶ πάντ' αὐτοῖς: Propè tamen abest quin dicam, si vos iis auxiliari decernitis, ex usu eorum fuisse hæc pati. In diversum, ipsa figura & phrasi, Martialis:

Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit heres,

Pæne fuit tanti, non habuisse duos.

52 CORRECTOR EMENDATORQUE.] Fecit, in ista etiam re. Nam Aelianum, & Prætorianorum præcipuos turbatores, ad se evocatos, quasi operâ eorum usurus, alium alibi sustulit, Dio. 53 EXPECTATUM EST TEM-
pus.] Palam igitur, non initio statim imperii à Nerva, sed eo inclinante, adoptatus est. At Onufrius (verus pater principalis historiae & Fastorum) asseverat, Diem adoptionis, & Tribunicæ potestatis assumptæ, proculdubio fuisse XIV. Kal. Octobris. Quid? illum primum imperii? non potest, anno igitur post? hoc propius ad verum; sed quo tamen auctore, tam definite eundem statuatur, requiro. Ego hoc saltem invenio (in Aur. Victore) tribus mensibus cum adoptato Nervam vixisse. Atquin imperavit Nerva annum unum, menses quatuor, dies novem: coepit imperare certò XIV. Kal. Octobris, cum Domitianus casus: ergo, hoc calculo, adoptio Trajani incidat in VI. Kal. Novembris, aut circa. 54. IMPLORATUS ADOPTIONE.] Cum ad absentem Homericò versu Nerva scripsisset:

Τίς τιναν δύνασθ' ἱμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεισι:

Has lacrymas, Trajane, tuis ulciscere telis.

55 PARIA ACCIPIENDO.] Atqui reddendo paria sum, & nomen expungitur. Pulchrum acumen, ut centena in hoc scripto. 56 ULTRA.] Volebam, & nunc velim, ultrò. 57 PROPRIUS METUS.] Ut Tacitus, de Othone: Fingebat & metum, quò magis concupisceret. 58 PRIVATUS ESSE.] Atqui Senator erat, & Consularis, & provincia præses. Nihil ad rem, more hujus & superioris ævi, omnes Privati, qui non Principis: & solus ille ab hoc nomine exceptus. Tacitus de Galba: Major privato visus, dum privatus fuit: & millies alibi. 59 STATIONIS ISTIUS.] Suetonius, Claudio: Quod ali-

aliter perventurus ad susceptam stationem non fuerit. *Spartianus*: Qui Principem locum in hac statione retentant. *Lampridius*: Etiam in his artifex, quæ stationis Imperatoris non erant, & sæpius alibi, pro summo hoc loco & Principali. Quare? ab militaribus stationibus ductum puto: quia sicut illæ in excubiis contra hostem; ita Imperator quasi in perpetua vigilia & Reip. cura. An non *Vespasianus* eo alluserit, cum extremum illud protulit? Imperatorem stantem mori oportere. Stabant enim in his stationibus: etsi ad aciem petuit etiam esse respectus.

NULLA adoptati cum eo qui adoptabat cognatio, nulla necessitudo: nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius 60 alius atque alius, in gratiam uxoris: adscivit enim te filium non vitricus, sed Princeps, eodemque animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium adsumi, si adsumatur à Principe. An Senatum P. Q. R. exercitus, provincias, socios transmissurus uni: successorem è sinu uxoris accipias? summæque potestatis heredem, 61 tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem 62 circumferas oculos? & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem 63 optimum, quem diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus, non enim 64 servulis tuis domum, ut possis esse contentus quasi 65 necessario herede, sed Principem civibus daturus Imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum, quem 66 constet imperaturum fuisse, etiam si non adoptasses.

60 ALIUS ATQUE ALIUS. [*Tiberius & Nero intelliguntur: ille ab Augusto, matris Livie ambitu; hic à Claudio, Agrippinæ, ad imperium adsciti.*

62 TANTUM INTRA DOMINUM.] *Galba apud Tacitum: Sed Augustus in domo successorem quæsit, ego in republicâ.* 62 CIRCUMFERAS OCULOS. *Hæc omnia pro electione, & Politicis notanda sunt. Senator quispiam, apud Vopiscum, senem jam Tacitum Imp. eo hortatur: Quare circumspice, imitare Nervas, Trajanos, Hadrianos. Ingens est gloria morientis Principis, temp.*

magis amare, quam filios. 63 QUEM OPTIMUM.] *A*
virtute, non à sanguine. Romæ, apud Claudianum:

Hic illi mansere viri, quos mutua virtus
 Legit, & in nomen Romanis rebus adoptans,
 Judicio pulchram seriem, non sanguine, duxit.

64 SERVULIS TUIS.] *Idem ille Senator, in Vopisco:* Ne
 sic remp. patresque conscriptos, & populum Romanum,
 ut villulam tuam, ut colonos tuos, ut servos tuos, relin-
 quas. 65 NECESSARIO HEREDE.] *Statius:*

———— natos genuisse necesse est, At legisse juvat.
Tacitus in oratione Galbæ: Sub Tiberio, & Cajo, & Clau-
 dio, unius familiæ quasi hereditas fuimus.

66 CONSTAT IMPERATURUM.] *Gloriose hoc erga Traja-
 num. quasi ille, virtutis merito, ad imperium venturus, etiam
 non electus.*

FECIT hoc Nerva, nihil interesse arbitratus, genu-
 eris an elegeris; si perinde 67 sine judicio adopten-
 tur liberi, ac nascuntur, nisi tamen, quòd æquiore
 animo ferunt homines, quem Princeps parum felici-
 ter genuit, quàm quem malè elegit. Sedulò ergo vita-
 vit hunc casum, nec judicium hominum, sed deorum
 etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubi-
 culo, sed 68 in templo; nec ante genialem torum,
 sed ante pulvinar Jovis optimi maximi adoptio per-
 acta est: quâ tandem non servitus nostra, sed
 libertas, & salus, & securitas fundabatur. Sibi e-
 nim dii gloriam illam vindicaverunt: horum opus,
 horum illud imperium: Nerva tantùm minister fuit.
 Uterque, qui adoptaret tam paruit; quàm tu, qui
 adoptabaris. Allata erat ex 69 Pannonia laurea, id
 agentibus diis, ut invicti Imperatoris exortum vi-
 ctoriæ insigne decoraret, hanc Imperator Nerva 70
 in gremio Jovis collocarat: cùm repentè solito ma-
 jor & augustior, advocata 71 hominum concione
 deorumque, te filium sibi, hoc est unicum auxilium
 fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio,
 qua securitate, qua gloria lætus (nam quantum refert
 deponas, an partiaris imperium: nisi quòd 72 diffi-
 cilius hoc est?) non secus ac præsentì tibi innixus: tuis
 humeris se patriamq; sustentans, 73 tua juvenia, tuo
 robore invaluit: statim confedit omnis tumultus. Non
 adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeò
 teme-

temerè fecerat Nerva, si adoptasset alium. Obliti ne sumus, ut 74. nuper post adoptionem non desierit seditio, sed coeperit? Irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut 75 dare non posset imperium Imperator, qui reverentiam amiserat? auctoritate ejus effectum est, cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, & consors Tribunitiæ potestatis, & omnia pariter & statim factus es: quæ proximè 76 parens verus tantum in alterum filium contulit.

67 SINE JUDICIO.] Nam hoc est, quod discrimen facit inter Adoptionem & Genituram: & quo titulo huic vult præferri. Hadrianus moriturus, apud Dionem: Mihi, ô amici, liberos gignere natura non dedit, sed lege & adoptione vos mihi dedistis. Differt autem hoc ab illo, quod nati quidem liberi, quales deo cumque visum est, gignuntur & crescunt; at adoptione, quales quisque vult, pro arbitrio adsciscit. Ita à naturâ sæpè corpore aut mente imminutum habes; ab adoptione & judicio, utroque perfectum, si voles. 68 SED IN TEMPIO.] In Capitolio. Dio Cassius: Νερίας Ἀφ' τὸ γῆρας καὶ ἀφ' ἡλικίας, ἀνέβη τε εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ ἔφη μαρτυήσας, Ἀγαθὴ τύχη τῆς τε βουλῆς, καὶ τῆς δῆμου τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, Μάρκον Οὐλπίον Τραϊανόν, εἰσαγοίμαι, καὶ ἱστῶντι ἐν τῇ συνεδρίᾳ Κάισα γὰρ τε αὐτὸν ἀπέδειξε: Nerva ob senium jam contemptui, in Capitolium ascendit, & magnâ voce inclamans dixit, Quod felix faustumque Senatui, Populoque Romano, mihi que sit, M. Ulpium Trajanum adopto. Et post hoc eundem Cæsarem in Senatu designavit. 69 Ex PANNONIA LAURUS.] Georgius Cedrenus: Εἰς Παιονίας δὲ ἀσφαλίας ἐπινικίαν ἐλθούσας αὐτῶν Τραϊανῶν: E Pannoniâ victoriæ nuncius a Traiano veniens: nisi fallitur de Traiano, nam ille nunc ali-

bi, & in colonia Agrippinæ. 70 IN GREMIO JOVIS.] quod in triumphis factum, atque etiam ubi victoria non digna triumpho. Suetonius, Domitiano: De Cattis triumphavit, de Sarmatis Lauream modò Jovi Capitolino rettulit. Plura nos ad 11. Ann. item Taciti. 71 HOMINUM CONCIONE.] Itaque & Tribunal ascendit, quod sic Cedrenus: ἀνέβη τὸν ἐπιστάσαν, σὺς ἐπὶ βήματι, μερὰ λα βοᾶν ἔφη, Ἀγαθὴ τύχη, Νερίας Τραϊανόν ἡγοοῦμαι: Thure cùm supplicasset: stans in suggestu clamavit, Quod faustum felixque sit, Nerva Trajanum adopto. 72 DIFFICILIUS HOC EST.] Nam ut ille ait, Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt. 73 TUA JUVENTA.] Supra de ætate dixi. At Romania Juniores, ex Ser

vii scito, ad annum XLV. ultra Seniores. *Martialis etiam Juvenem dixit, his versibus:*

Et fortem, juvenemque, Martiumque
In tanto duce militem videret.

74 NUPER POST ADOPTIONEM.] *Pisonis à Galbâ factam: neque aliter acceperis. Qui volunt à Nervâ ipso alium aliquem adoptatum; ut verbo dicam. blatiunt nugas.* 75 DARE NON POSSET.] *Haud improba sententia. Possetne dare imperium alteri, qui ipse jam pænè amiserat? non posset. At libris tamen aliis abest negatio: ac tunc legendum continuatione.* An dubium est, ut dare posset imperium Imperator, qui reverentiam amiserat, auctoritate ejus effectum esse, cui dabatur? *Magisque hoc placet. Sed magis etiam: An dubium est? ut dare posset imperium I. q. r. a. auctoritate ejus effectum est, cui dabatur.* 76 PARENS VERUS.] *Vespasianus, qui Titum consortem imperii accepit. seposito Domitiano, cujus superbia & prope ambitio timebatur. Suetonium vide.*

MAGNUM hoc tuæ moderationis indicium, quod
77 non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusq; placuisti, nam successor, 78 etiam si nolis, habendus est; non est habendus socius, nisi velis. Credentne posteri. 79 Patricio & 80 Consulari & 81 Triumphali patre genitum, cum 82 fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exercitu factum? eidem cum 83 Germaniæ præsideret, 84 Germanici nomen 85 hinc missum? nihil ipsum ut Imperator fieret agitaſſe, nihil fecisse? nisi quod meruit, & paruit. Paruisti enim Cæsar, & ad Principatum obsequio pervenisti: nihilq; magis à te 86 subjecti animo factum est, quàm quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam Imperator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur si dicerem, nescisti te Imperatorem futurum: eras Imperator: & esse te nesciebas. Ut verò ad te fortunæ tuæ nuncius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. An non obsequeris Principi civis, Legatus Imperatori, filius patri? Ubi deinde disciplina, ubi mos à majoribus traditus, quodcumque Imperator munus injungeret,

ret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? 87 eodem illo uti jure posse putes, cum ad Imperium revocet, quo sit usus cum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire Legatum, an redire Principem jubeat, nisi quoddam major sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit. Augebat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas, Senatus 88 populique consensum, non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit: nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis experebant; ille tantum jure Principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset antequam fieret.

77 NON SOLUM SUCCESSOR.] *id est, non Cæsarem te tantum designavit, & filium fecit; sed Imperatorem appellavit, & Tribunicie potestatis collegam. Adcò de modestiâ tuâ confusus est, nec timuit ne his elatus, aliquid super ipsum, aut contra ipsum, velles.* 78 ETIAM SI NOLIS.] *Nemo enim (ajebat ille) successorem suum tollit.* 79 PATRICIO.] *Eutropius ait, Trajanum ex familia antiquâ magis, quam clarâ natum. Et sanè Patriciatus iste, in homine Hispano, non potuit nisi novus esse: puto à Vespasiano, qui Patricias gentes allègit.* 80 CONSULARI.] *Ita infra, Consularis viri triumphalisque filius. Sed quando fuerit, haud liquet; & confusa res in consulibus tanto numero suffectis.* 81 TRIUMPHALI.] *Ubi meritus? Infra lege: Cum puer admodum Parthicâ lauro gloriam patris augens. Itaque dicat in Parthis rem gessisse, comite filio puero, & illius triumphalia rettulisse. Enimverò bellacum Parthis sub Nerone, duce Corbulo: ac pueritia Trajani incidit in illud tempus. Potest & in Judæa etiam meruisse, cum Tuo; cui Legatus Prætorius fuit, legioni pugnacissimæ Decimæ præfectus. Josephus lib. III. Japhan ab eo captam narrat, & diserte Τεττακὸν τὸ δέκατὸν τάγματ' ἡγεμόνα appellat: Decimæ legionis Præpositum, five Legatum.* 82 FORTISSIMUM, AMPLISSIMUM.] *Nam, ut addit, Germaniæ inferiori præsidebat: in quâ legiones quattuor, cum auxiliis suis, aliisque.* 83 GERMANIÆ.] *Nostræ huic, inferiori. Eutropius: Imperator in Galliis, apud Agrippinam civitatem factus. Orosius: Apud Agrippinam, Galliæ urbem, insignia sumpsit imperii. Sidonius:*

Ulpianus inde venit, quo formidata Sicambri
Agrippina fuit.

Dio Cassius: ἡρχε δὲ τῆς Γερμανίας: Præfuit Germaniæ. *Ac diutius hic præfuisse, Claudianus indicat*:

Cedant Druse tui, cedant Trajane labores.

Vestra manus dubio quidquid certamine gessit,

Transcurrens egit Scilico: totidemque diebus

Edomuit Rhenum, quot vos potuistis in annis.

Monumenta ejus sunt, Ulpia castra haud longe à Veteribus, & ad Mœnum fluvium, Munierum Trajani, quod commemorat Ammianus initio libri XVII. 84 GERMANICI NOMEN.] Quod inter titulos imperii erat, eoque usi omnes, qui Germanicum Cæsarem sanguine vel adoptione contingerent: ut Cæsar, Claudius, Nero, postea & Vespasianus, & si aliâ causâ; item Domitianus, & nunc Trajanus. Notavi ali- quid ad locum Taciti 1. *Annalium*: In suum cognomen adscisci Imperatores. 85 HINC MISSUM.] Nam ambitiosi Præsides, copiis subnixi, ipsi se Principes creabant. Ita Galba, Vitellius; cum successu: absque eo, Scribonius, & L. Antoninus, conati. 86 SUBJECTI ANIMO.] Quia in ipso animo tuo imperare spernebas: fecisti tamen, sed quia jussus. 87 EODEM ILLO.] Malim, illum. 88 POPULIQUE CONSENSUM.] Ita Galba magnifice in Tacito: Me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum.

At quo, dii boni, temperamento potestatem
tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu 89
titulis, & imaginibus, & signis: ceterum 90 mode-
stia, labore, vigilantia, Dux, & Legatus, & miles,
cum jam tua vexilla, tuas aquilas magno 91 gradu
anteires: neq; aliud tibi ex illa adoptione, quam filii
pietatem, filii obsequium adfereres, longamq; huic
nomini ætatem, longam gloriam precarere. Jam te
providentia deorum primum in locum provexerat, tu
adhuc in secundo resistere atq; etiam senescere opta-
bas: privatus tibi videbaris, quamdiu Imperator &
alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum opti-
mo illi & sanctissimo seni utile fuit; quem dii 92 cæ-
lo vindicaverunt, ne quid post illud divinum & im-
mortale factum mortale faceret. Deberi quippe ma-
ximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset;
auctoremque ejus statim consecrandum, ut quando-
que inter posteros quæreretur, an illud jam deus fecis-
set.

fer. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus, ingens gloria, ingensque fama, cum 93 abundè expertus esset, quàm bene humeris tuis 94 federet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quòd prospexerat ne desideraretur. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti, non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente fecerunt. Dicavit cælo Tiberius Augustum, sed 95 ut majestatis numen induceret Claudium Nero, sed 96 ut irri-deret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum, sed ille ut dei filius, hic ut frater videretur. Tu fideribus patrem intulisti, 97 non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed 98 quia deum credis. Minus est hoc, cum fit ab his, qui & sese deos putant. Sed licet illum aris, pulvinaribus, 99 flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quàm quòd ipse talis es. In Principe enim qui electo successore firo concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor.

89 TITULIS, IMAGINIBUS, SIGNIS.] *Inscriptionibus, tabulis aut clypeis statuis. Esi verius fortasse, Signa referri ad militaria illa, quibus nomina inscripta Imperatorum, & imagines ex auro argentoque innexæ. Docui in Militiâ Romanâ.*
90 MODESTIA.] *Hystorologiæ, singula singulis sequentibus neçuntur. Modestia miles, labore Legatus, vigilantia Dux.*

91 GRADU ANTEIRES.] *Pedibus, more Romano Lucanus, de Catone:*

— præcedit anhelis Militis ora pedes.

Tacitus de Othone: Nec illi segne, aut corruptum luxu iter, sed lorica ferreâ usus, & ante signa pedestes. *Spartianus, de Hadriano:* Vicena millia pedibus armatum ambulasse.

92 CÆLO VINDICAVÉRUNT.] *Splendide loquitur, quia Nervæ consecratus, Conatus Hadrianus hunc nuncium perferre, de quo ita Spartianus: Trajano a Nervâ adoptato, ad gratulationem exercitus missus, in Germaniam superiorem translatus est, ex quâ festinavit ad Trajanum, ut primus excessum Nervæ nunciaret. Quod libentius noto, ut sciatur intervallum aliquod inter adoptionem & mortem fuisse (supra à me notatum:) neu quem fallant hæc Pliniana, auctoremq; ejus statim consecrandum: & plura, colorate & oratorie dicta.*

93 ABUN-

93 ABUNDE EXPERTUS.] *Quomodo autem, nisi interval-
lum fuisset, ut dicimus?* 94 SEDERET IMPERIUM.] *Fir-
miter innixum. Sessio perpetuitatem notat.* 95 MAJESTA-
TIS NUMEN.] *An nomen, an magis crimen? nam & hoc
ultimum in quibusdam libris. Constat sub Tiberio publicam
pænè rabiem (loquor cum prisco scriptore) fuisse accusandi:
& pleraque crimina omnia, inscripta titulo Majestatis. Quid-
quid dictum, factumve, Augustum aut ejus stirpem vel le-
viter tangeret, crimen aëstias erat, impietatis, ut Græci sive
Majestatis, ut Latini.* 96 UT IRRIDERET.] *Palàm qui-
dem, cum & Boletos, deorum cibum diceret; & plura
huic rei in Suetonii Nerone, cap. XXXIII.* 92 NON AD
METUM.] *Ut Tiberius sicut de Contumeliâ, quod sequitur,
ad Neronem spectat: de Honore, ad Titum & Domitianum.*
98 QUIA DEUM CREDIS.] *Et virtutibus cælum meruisse.
Seneca, de Clem. Deum esse, non tamquam jussi credi-
mus, bonum Principem Augustum.* 99 FLAMINE CO-
LAS.] *Proprio sacerdote. Vide notata nobis ad. I. Annalem
Taciti.*

NUM ergo tibi ex immortalitate patris aliquid ar-
rogantiæ accessit? num hos proximos, divinitate pa-
rentum desides ac superbos, potiùs, quàm illos vete-
res & antiquos æmularis? qui hoc ipsum imperium
peperere quod modo 100 hostes invaserant contem-
pserantque. 101 *cujus pulsi fugatique, non aliud
magis habebatur indicium, quàm 102 si triumphar-
etur. Ergo sustulerant animos & jugum excusse-
rant, nec jam nobiscum de suâ libertate, sed nostrâ
servitute certabant: ac ne inducias quidem, 103 ni-
si æquis conditionibus, inibant, legesque ut accipe-
rent, dabant. At nunc redii omnibus 104 terror
& metus, & votum imperata faciendi. 105 Vident
enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus &
priscais; quibus Imperatorium nomen addebant con-
tecti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipi-
mus obsides ergo, 106 non eminus, nec 107 in-
gentibus damnis immensisque muneribus pacisci-
mur, ut vicerimus, 108 rogant, supplicant; lar-
gimur, negamus, utrumque ex imperii majestate, a-
gunt gratias qui impetraverunt, non audent queri
quibus negatum est. An audeant? qui sciant 109
te adsedisse ferocissimis populis, eo ipso tempore,
110 quod

110 quod amicissimam illis, difficillimum nobis: cum Danubius 111 ripas gelujungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat, cum feræ gentes, non telis magis, quàm 112 suo cælo, suo fidere armantur. Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem 113 latibulis suis clausi tenebantur; nostra agmina percurfare ripas, & alienâ occasione, si permitteres, uti, ultroque 114 hiemem suam barbaris inferre gaudebant.

100 HOSTES INVASERANT.] *Daci, Sarmatæ, Suevi, Catti, sub Domitiano.* 101 * Cujus PULSI.] *Ego verò hiatum esse video, & firmat etiam vitæ codex (Io. Livinejo visus) qui lacunam præfert. Ille tamen mederi se putat, rescribendo: quod modò hostis invaserat contempseratque, cujus pulsi: nempe, inquit, hostis. Parcite manes, alia mens longè Secundi. Tangit palam Domitianum, cujus hæc demens Vanitas, ut cum malè pugnasset ipse aut legati, tunc denique Romæ triumphum instrueret, quasi victor. De Catti, Tacitus: Proximisq; temporibus (Domitiani) triumphati magis, quàm victi sunt. Idem, in Agricola: Derisui fuisse falsum ejus (Domitiani) e Germaniâ triumphum. At de Daci Orosius; Prævillima jactantiâ elatus, sub nomine superatorem hostium, de extinctis legionibus triumphavit. Dio similis habet, & nos aliquid infra. Hæc igitur sententia & pro eâ reformari possit: cujus non pulsi. Sed non placet, atque aliud omnino delinquit.* 102 SI TRIUMPHARETUR.] *Nempe Romæ, à Domitiano. At alii libri, si ab illis triumpharetur: falsò, magisq; tunc de illis.* 103 NISI ÆQUIS CONDITIONIBUS.] *Hocne ergo adeò iniquum, si æquis? Ita, quia dignatio Romana & potentia major, quàm ut barbari æquarentur. Neque malè tamen alterutrâ voculâ rejecta legeris: ac ne inducias quidem æquis conditionibus; vel inducias quidem, nisi conditionibus. Dispice, & fateberis fortius sic efferri, magisque indignanter. Atque adò sequentia dicunt, nec æquas conditiones fuisse, sed quas iis latus imponere.* 104 TERROR ET METUS.] *Quid? ut ne hostes non terreant; minimè, sed terror à nobis ad ipsos venit, habèque, & unâ metum. Sic infra jungit: Neque enim adhuc ignavia cessavimus: terror & metus monebant à rep. animos averteremus. Alioquin labebar legere, omnibus terris & metus &: sed puto, labebar.* 105 VIDENT ROMANUM DUCEM.] *Ista & Martialis versibus amplexus, in Trajani popularis sui laudem:*

Ter-

Terrarum dea gentiumque Roma,
 Dixit Præside gloriosa tali:
 Parthorum proceres, ducesque Serum,
 Thraces, S. uromata, Getæ, Britanni,
 Possum ostendere Cæsarem, venite.

106 NON EMIMUS.] *Factum Domitiano. qui & falsos captivos emit, ad instrumentum triumphi. Tacitus Agricola: Emptis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum speciem formarentur.* 107 INGENTIBUS DAMNIS.] *Pecuniariis. Sed hæc, priora, & subjuncta lucem accipiunt à Dionis loco, qui in Fulvianis Fragmentis publicatus. At me vertente: Domitianus victus à Marcomannis & fugatus, misit illic ad Decebalum Dacorum regem, eumque ad pacem invitavit. Quam ille suscepit, nec sic tamen ut ipse ad Domitianum veniret: sed D. egem quendam misit, qui arma pauca & viros, quasi captivos, traderet. Eoque facto, Domitianus, ut verè victor, diadema Diegi imposuit (nempe illi, sed in vicem nomenque absentis Decebali) tamquam & ipse regem Dacis dare posset: & militibus coronas, & dona pecuniaria, divisit. Romam etiam quasi victor, cum alia misit, tum & Legatos, ut à Decebalo, & epistolam ab eodem (quam ipse tamen ferebatur confuixisse:.) & pompam triumphalem splendide adornavit, non ex iis sane, quæ ipse ab hostibus cepisset (nam omnia aliter erant, atque adeo multam pecuniam ad pacem hanc emendam & statim effudit, & in posterum etiam daturum se promissit; præterea artifices & operarios omne genus, vel paci vel bello utiles Decebalo donavit:.) non, inquam, ex hostium spoliis, sed ex Principalibus tributis instruxit. En pacem à Domitiano emptam, en mimicos triumphos! Atque ab his principibus (ô Romani, quo ivistis?) passim postea Barbari auro redempti & adstricti. Attila rex facere id objecit, & suggillavit, narratiuncula veteris scriptoris, apud Suidam: Cum Mediolanum, inquit, cepisset, vidissetque ibi in picturâ, Romanos Principes folio aureo insidentes, Scythas autem iis ad pedes jacentes; ipsa contrâ, sese jussit pingi, folio sublimem, Romanos autem Imperatores sacculos humeris bajulare, & aurum effundere ad ejus pedes. Hæc Suidas, in Κόρυμβοι. 108 ROGANT, SUPPLICANT.] *Dio in Fragmentis: Οἱ πλείους ὄσαι πρεσβείας πρὸς Τραιανὸν αὐτὰς βαρβάρων ἄλλων τε καὶ Ἰνδῶν ἀφίκοντο: Quod varii multique Legati, cum ab aliis Barbaris, tum & ab Indis ad Trajanum venerint. Et si hæc magis postea gesta: sicut & illud, quod in Dionis compendio est, Trajanum gravatum dare pecuniam, quam Daci annuam capiebant, ad bellum se parasse, timente Decebalo: qui rem sibi fore, non cum Domitiano, sed cum populo Romano, &*
 Prin-*

Principe justitiâ, robore & militiâ claro videbat. *Nam id bellum anno post hæc Pliniana coepit. Porro similia istis, sed in viro dissimili, Stilicone suo, jactat Claudianus*

Illis terribiles, quibus otia vendere semper
Mos erat & foedâ requiem mercede pacisci,
Natis obviis pacem, tam supplice vultu
Captivoque regant, quàm si post terga revincti
Tarpejas pressis subeant cervicibus arces.

109 TE ADSEDISSE.] *Castra & prætenturas habuisse, in fluminum ripâ. Quia enim ibi firmiter & assidue, ipsa castra etiam Sedes posterius isto ævo dicta.* 110 QUOD AMICISSIMUM ILLIS.] *Claudianus, diligens Plinii lætor, & imitator:*

———— quod gentibus illis

Frigore consuetis favet inclementia cæli.

111 RIPAS GELU JUNGIT.] *Sic & pontibus jungi dicuntur, cum scilicet commicare licet & adire, ut junctas. De re ipsâ, & immuni hoc frigore, copiosè Herodianus libro VI. quem vide. At, inter alia, utrumque fluvium, & Rhenum & Danubium, per hiemem sic gelascere, ut camporum in morem perequitentur. Esse autem adeò solidam firmamque glaciam, ut non pedibus modò ungulisque hominum & equorum subsistat; sed qui hausturi aquam sunt, non tam urnas aut vasa secum afferant, quàm secures & dolabras, ut excisam aquam, quasi lapidem, sine ullo vase, asportent. Quæ postrema tangere Catonem in fragmento Originum, quod apud Nonium est scio: Qui aquatum, ut ligatum videntur ire, securim atque lorum ferunt, gelum crassum excidunt, eum loro colligatum auferunt. De Rheno opinor, dixit.* 112 SUOCÆLO.] *In Taciti Germaniâ: Matiaci ipso adhuc terræ suæ solo & cælo acrius animantur. Silius autem, Arctoum certum est capi.* 113 LATIBULIS.] *Subterraneis suis specubus, quos contra hiemem aperiunt: Tacitus.* 114 HIEMEM SUAM INFERRE.] *Poëticòtera sum hæc omnia, & floridè tumētia. Dicit, milites paratos uti occasione hiemis & glaciei, ac transi, e fluvium, quod antea illi in nos solent.*

Hæc tibi apud hostes veneratio, quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cum 115 tecum in ediam, tecum ferrent sitim; cum in illâ 116 meditatione campestri militaribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres, nihil à ceteris nisi robore ac præstantiâ differens, cum 117 libero Marte nunc cominus tela librares, nunc 118 vibrata susciperes, alacer virtute militum & læ-

& lætus, quoties, aut cassidi tuæ ant clypeo gravior ictus incideret: (laudabas quippe ferientes, hortabarisque ut auderent, & audebant jam;) cùm spectator moderatorque ineuntium certamina viro-
rum, arma componeres, telatentares, ac si quod durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid cùm solatium fessis, 119. ægris opem ferres? Non tibi moristua 120 inire tentoria, nisi commilito-
num antè lustrasses, nec requiem corpori; nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus Imperator non videretur, si inter Fabricios, & Scipiones, & Camillos talis esset, tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis, accenderet. Postquam verò studium armorum 121 à manibus ad oculos, 122 ad voluptatem à labore translatum est; postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus, muralis aut civilis, sed 123 Græculus magister assistit; quàm magnum est unum ex omnibus 124 patrio more, patriâ virtute lætari, & sine æmulo ac sine exemplo secum certare, secum contendere; ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

215 TECUM INEDIAM.] *Præcipit Honorio ita patet Theodosius, apud Claudianum:*

Inventis utare cibus, solabere partes
Æquali sudore tuas.

116 MEDITATIONE CAMPESTRI.] *Exercitio in campo, μέλην. De istâ ejusque modis, scripsi astatim lib. v. De Militiâ.* 117. LIBERO MARTE.] *Sine cui reverentia, cùm quasi miles in militem esses comp-situs.* 118 NUNC VIBRATA.] *Imò librata.* 119 ÆGRIS OPEM.] *Ars Imperatoris, valde ad benivolentiam parandam. Vellejus, de Tiberio: Per omne belli Pannonici tempus, nemo è militibus, cujuscumque gradus, imbecillus fuit; cujus salus & valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ, tanquam distractissimus ille tantorum operum mole, huic uni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum junctum vehiculum, lectica ejus publicata: cujus usum cùm alii, tum ego sensi. Jam medici, jam apparatus cibi, jam in hoc solum importatum instrumentum balnei, nullius non succurrit valetudini. At de nostro Trajano, Dio in Compendio: cujus tamen verba plura & meliora leguntur in*

in Suidâ, istæc: Τραϊανὸς ὁ βασιλεὺς τῶς ἐν πολέμῳ πετραμύρας ἐθροέπειν. ἐπιλεπόντων δὲ σφῶς τῶν ἐπιδέσμων, εὐὲ τῆς αὐτοῦ ἐσθῆτος ἐφείσατο, ἀλλ' εἰς τὴν λαμπάδιαν αὐτὴν κατίπτει πᾶσαν:
Trajanus Princeps milites in prælio vulneratos curabat, cum autem fasciæ & volumina deficerent, nec suæ quidem vestimenta pepercit, sed eam totam in ligamenta & fomenta discidit. O factum (quid enim altius possum?) verè Trajani! quod tamen & fœmina simile, ante eum, usurparat Agrippina, Germanici uxor, in Tacito: Sed fœmina ingens animi, munia ducis pereos dies induit, militibusque, ut quis inops aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. Μαῖε & ἰου, αἰοπατρε & πῖτρου, quàm Tiberio digna. 120 INIRE TENTORIA.] *Ausonius, de Gratiano: Vidi te circumire tentoria; Satin' salve? quæreres; tractare vulnera sauciorum, & ut salutaris apponerentur medellæ iustare. 121 A MANIBUS AD OCULOS.] Quas manus non in pugna, sed in theatris Circisque movemus. Ibi gladiatores, ibi bestiaris depugnantes oculis usurpamus: & in Stadis, athletas. 122 AD VOLUPTATEM.] Sive obcaussim jam dictam: sive quis tangit gymnasia, Græcorum ritu usurpata. 123 GRÆCULUS MAGISTER,] Pro-gymnastes, & elaptes, Græcis item vocibus. Nam pro facinus (ait Seneca in istare) ne Romanis quidem vitiis laboramus: nempe in ceromate dediti & happe. Enimverò Plutarchus, etsi Græcus, faretur Palæstram effæminasse corpora, & ad mollitiem deduxisse specie exercendi. 124 PATRIO MORE.] Quid ergo? quid à te disco Plini? Trajanum è Romanis aut Italis esse? Victoris epitoma hoc etiam dicat, in qua scribitur; Ulpus Trajanus, ex urbe Tudertina. Atqui Tuder in Italiæ Umbria est. Si tamen hoc; quid fiet Dioni, qui disertè scribit, ὅτι Ἰσπανὸς ὁ Τραϊανὸς, & τὸ Ἰταλὸς, οὐτὲ Ἰταλιώτης ἦν: quòd Hispanus esset Trajanus, & nec Italus, nec quidem Italicus. Potestne clariùs Hispanum asserere, & nec Italum, nec Italo patre natum? Et addit: μηδεὶς ποθέειν ἄλλοιθιγὲς τὸ τῶν Ῥωμαίων κράτος ἐχρῆκε. Nemo antea alienigena & exterus Romanum imperium est adeptus. Et pondus lapidis accedit, quod non amoliare, sic insculpti*

IMP. CÆS. NERVÆ. TRAJANO. AUG. GERMANIC.
 DACIC. PARTHIC. PONT. MAX. TR. POT. XV. COS.
 VI. P. P.
 DE. ROMANO. IMPERIO DE. PATERNA. ET. AVITA
 HISP. PATRIA. ET. DE. OMNI. HOMINUM. GENERE. ME-
 RITISS.
 POPULARES. PROVINC. AREVATUM. OPTIMO. PRIN.
 CIPI.

Et verò origine Hispanâ fuisse, patremque talem, nihil ambigo: de ipso, suspendit me ipse lapis, dum scrutor. Nam
J. Lipsi Operum Tom. IV. O O nomi-

nominat Hispaniam, paternam & avitam ejus patriam: cur non ejus simpliciter, si ibi natus? Considera, & momentum hoc est ad inclinandum: sicut & Victor alter ortum dicit Italicâ, non etiam natum. Sed nec Panegyrius satis aperte, qui Theodosius dicitur: Hæc (Hispania) Trajanum illum, hæc Hadrianum dedit imperio. Imò si ita intellegit datum, ut Hadrianum: profecto origine tantum Hispanus sit, non etiam natiuitate. Nam ill. (in Spartiano) parentes quidem ab Italicâ Hispania habuit, natus tamen Romæ. Hoc ite. um si verum: quid Dionis superior assertio, nonne concutitur ab ipso Dione, qui in Hadriano scribit, πολὺ τοῦ Τεκταινῶν, id est civem & ex eadem urbe fuisse? Ergo uterque Romanus. Contra tamen, liquido Eutropius, & ex eo Eusebius ut solet, natum Italicæ in Hispaniâ: affirmant. Distrahi me fateor, & quod ad Victorem, parata correctiuncula erat, ex urbe Turdetanâ: et lapsus tum etiam turbat, qui Arevates (Ptolomæo Arevacas) pop. lates Trajanifacit, aut cerè videtur: illi autem in disce. so Hispaniæ tractu, & prope Cluniâ, in ejus meduallio, ponuntur. O in vino tam illustripudenda tenebras! Ubi estis Græci Latinique, qui vitam & res hujus Principis scripsistis? supra decem fuisse scio, sed (ô dolor) fuisse. Pergamus in Plinio, qui aut verè Romanum eum habet, aut caute ubique dissimulat Hispanum fuisse.

NONNE incunabula hæc tibi, Cæsar, & rudimenta, cum puer admodum 125 Parthica lanro gloriam patris augens, nomenque Germanicijam tum mererere? cum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditis magno terròre cōhiberes, Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? cum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus peragrare, apud eos semper major & clarior, quibus postea contigisses? & necdum Imperator, necdum dei filius eras. 156 * Germaniamque cum plurimæ gentes, ac propè infinita vastitas interiaceatis soli, 127 tum Pyrenæus, Alpes, immentique alii montes nisi his compararentur, muniunt dirimuntque. Per hoc omne spatium cum legiones duceres, seu potiùs (tanta velocitas erat) raperes: 128 non vehiculum unquam, non equum respexisti, levis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum ceteris sublequebatur: ut cujus nullus tibi usus,

imperabat. 131 ITINERE ILLO.] Tam longo, difficult. Sed magis arridet, quod libri alii, munere alio habent. Per munera & Præfecturas, quas sustinebas, gerendo probabas te alius majoribusque sufficere.

TRIBUNUS verò, disjunctissimas terras, 132. teneris adhuc annis, viri firmitate lustrasti: jam tunc 133 præmonente fortunâ, ut diu penitus perdisceres, quæ mox præcipere deberes. Neque enim prospexisse castra; brevemque militiam quasi transisse contentus: ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tempore docendi. Cognovisti 134 per stipendia decem 135 mores gentium, 136 regionum situs, opportunitates locorum, & diversam 137 aquarum cælique temperiem, ut patrios fontes patriumque fides, ferre consuevisti. Quoties equos, quoties emerita arma mutasti? Veniet ergo tempus quo posteri visere, visendam tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit 138 campus, quæ 139 refectiones tuas arbores, quæ 140 somnum saxa prætexerint, quod denique rectum 141 magnus hospes 142 impleveris: ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia, iisdem in locis, monstrabantur. Verùm hæc olim in præsentia quidem, quisquis paulò vetustior miles, hic te commilitone censeretur, quotus enim quisque, cujus tu non antè commilito, quàm Imperator? Inde est, quòd 143 prope omnes nomine appellas; quod singulorum fortia facta commemoras: nec habent 144 adnumeranda tibi pro rep. vulnera, quibus statim laudator & testis contigisti.

132 TENERIS ADHUC ANNIS.] *Nam Tribuni, illo ævo, adolescentes fiebant. Hadrianus demùm instituit, neminem Tribunum, nisi plenâ barbâ, fieri. Spartianus. 133 PRÆMONENTE FORTUNA.] lego, præmoniente, vel Præmoliente. Nam Deus, inquit, jam tunc disposuit & præstruxit, ut adolescens disceres, quæ exercenda aut jubenda Princeps haberes. 134 PER STIPENDIA DECIM.] Totius militiæ? non puto, sed Tribunatus. Nam si puer admodum (ita Pinius) militiæ Parthicæ interfuit,*

si à

si à teneris annis Tribunus militum; si denique anno XLII. ad imperium venit: quomodo probabile, decem tantum annos militasse? At Polybius ita de Equitibus. Scimus: sed hoc quoque, licuisse & receptum fuisse, ut ultra; & denique hoc ævo, illa Polybiana in oblivionem & situm abisset. 135
MORES GENTIUM] Cum illo Ulysse,

————— *ὅς μάλα πολλὰ*

Πάγχθι: ————— *ἔ,*

Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστα, καὶ νόον ἔγνω

————— qui per sola multa

Jaetatus: —————

Multorumque hominum mores atque opida novit. *Cassiodorus*: Interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus nisi hoc fecisset, in laboribus (scribe, laribus) propriis forsitan latuisset. 136 REGIONUM SITUS.] Quod utilissimum futuro Duci. *Plutarchum in Philopœne* vide. 137 AQUARUM CÆLIQUE.] Cur de aquis? quia Romani milites aquam acetomixto, vulgò bibebant. 138 CAMPUS.] In quo te exercuisti. 139 REFLECTIONES TUAS ARBORES.] Pro rustico & militari item ritu, qui cibis capiebant,

Propter aquæ rivus, sub ramis arboris altæ.

140 SOMNUM SAXA.] Credemusne? credamus, & res est: duces militesque olim, non in culcitis, sed in terrâ aut gramine, & (ut magnum) in antro aut specu, saxo impendente ac tegente, dormisse. *Marius in Sallustio*: At illa multo optima edoctus sum, hiemem & æstatem juxta pati, humi requiescere. 141 MAGNUS HOSPES.] *Clau-*

————— stat pallidus hospite magno *Pastor.*

142. IMPLEVERIS.] Aut magnitudine (nam & corpore talis) aut certe majestate. 143 PROPE OMNES NOMINE APPELLAS.] Mirum, tam hercules quàm in *Cyro*, qui milites in numeroso exercitu omnes nomine compellasse dicitur. Sed hoc studium in totâ & militiâ Romanis, hac comitate erga inferiores uti, & sic devincire. Mox infra. 144 ADNUMERANDA TIBI.] Non opus recenseant, aut suggerant: cum tu plerisque factis prælaris interfueris. Hæ rebus effectum, ut milites unice amarent *Trajanum*, neque umquam (*Dionis scriptum*) contemptus aut seditio cum militaris exceperit.

SED tanto magis prædicandâ 145 moderatio tua, quòd innutritus bellicis laudibus pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata *Capitolino Jovi laurus*, idcirco ex

occasione omni quæris triumphos. Non times bella, nec provocas. Magnum est, Imperator Auguste, magnum est, stare in Danubii ripâ, si transeas, certum triumphi, nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse noli pugnare, moderatio; fortitudo tua præstat, ut neque hostes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium, 146 non inaneis entrus, nec falsæ 147 simulacra victoriæ, 148 sed Imperatore veram ac solidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, & tam confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis, neque enim unquam, nisi ex contemptu imperii nostri factum est, ut vinceremus. Quod si quis 149 barbarus rex eò insolentiæ furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur; nã ille, siue interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu 150 præcipiti monte descenditur, omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subfuisse montes, flumina exaruisse, 151 interceptum mare, illatasque sibi non classes nostras, sed 152 terras ipsas arbitretur. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & 153 extorto fociis auro, sed hostilibus armis, captorumque 154 regum catenis, triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, 155 nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor intueri immanibus ausis barbarorum 156 onusta fercula, & sua quemque facta 157 victis manibus sequentem; mox ipsum te sublimem, instantemque curru domitarum gentium tergo; ante currum autem clypeos, quos ipse perfoderis. Nec tibi optima defuerint, si quis regum venire in manus audeat; nec modò telorum tuorum, sed etiam oculorum, minarumque conjectum toto campo, totoque exercitu opposito, perhorrescat. Meruisti 158 proxima moderatione, ut quandocunque te vel inferre, vel propulsare bellum coegerit imperii dignitas, non idè vicisse videaris, ut triumphares, sed triumphare, quia viceris.

145 MODERATIO TUA.] *Item Dionii laudata.* Εἰ δὲ καὶ φιλοπολεμὸν ὡς, ἀλλὰ τῇ περὶ υπερβῶσαι, καὶ τῷ ἐχέισον μᾶλλον κατερισεῖ, τὸ δὲ αἰετοῦ δὲ ἀνέχεται ὑπερβαίνει: *Etli autem militaris gloriæ cupidus erat, tamēn victoriā contentus, & hostes depressisse, socios sublevasse, satis habebat.* 146 NON INANEIS CURRUS.] *Iterum hæc in Domitianum.* Ioanes autem, spoliis vacuos Propertius:

Quā videam spoliis onerato Cæsaris axe,

Ad vulgi plausus sæpè resistere equos.

Possis & universè referre ad currus, qui cum spoliis solent preire, grandi numero. Vide Plutarchum in Amiliis. 147 SIMULACRA VICTORIÆ.] *Imagines & iconismi pugnarum, quæ in ferculis.* 148 SED IMPERATORE.] *Malim, Imperatorem, & mox, reportantem, distinctumculis mutatis leviter.*

149 BARBARUS REX.] *Decebalus, cum quo bellum jam in opinione, & anno sequenti incobaturum.*

150 PRÆCIPITI MONTE.] *Hoc quoque ad ipsum. Nam Dacia montana, & ibi in prærupto arces.* Dio Cassius: Οὗ δὲ Τραϊανὸς ὅρη περὶ ἀντιπερὶ ἐκδοῦσε: Trajanus montes (Dacorum) emunitos cepit. Et Statius:

Quæque suum Dacis donat clementia montem.

151 INTERCEPTUM.] *E medio sublatum.* 152 TERRAS IPSAS] *Quasi Italia jam (exempli causa) contigua Africa aut Illyrico esset.* 153 EXTORTO SOCIIS AURO.] *Omnia in Domitiani. Aurum porro Coronarium intellegit, quod præextu victoriæ acerbè exigebant, nec ut collationem (ita olim) sed ut tributum. Vide me in Admirandis. lib. II.*

154 REGUM CATENIS.] *Sollemne, ad pompam & speciem. Ovidius:*

Vinclaque captiva reges cervice gerentes,

Ante coronatos ire videbis equos.

Albinovanus Pedo:

Aspiciam regum liventiæ colla catenis,

Duraque per sævas vincula nexa manus.

Vopiscum Aureliano: Incedebat etiam Zenobia gemmis ornata, catenis aureis, quas alii sustentabant. Adeo graves scilicet catenæ istæ ut supportandæ essent. Vetus planè mos, & Dionysius in triumpho T. Quintilii Cincinnati: Τὸν περὶ χαλκὸν τῶν πολέμου, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς αὐδρας, ἀλύσει δὲ δερμῶν ἡγε: Ducem hostium, aliosque illustrium, catenis vinctos ante seegit. 155 NEC INDECORA CORPORA.] *Nomina magnæ, & in famâ omnium, & corpora item magna respondebant. An nomina magna, longa & polysyllaba? ut Decebalus, & talia Barbarorum.* 156 ONUS A FERCULA.] *id est, in ipsis ferculis expressa facinora audaciæ Barbarorum. Nam ibi flumina, urbes, pugne, quidquid*

singulare, populo ostendebatur. Tacitus 11. Annal. de Germanici triumpho: Vesta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, praeliorum: Propertius:
 ——— & titulis opida capta legam.

Claudianus:

Hi famulos traherent reges, hi facta metallis

Opida, vel montes, captivæque flumina ferrent.

Metallis ait facta, id est auro vel argento, sed & ebore, citro, aut si quid aliud carum vel rarum. Vide Suetonium Julii c. XXXVII. Dionem XLIII. qui hæc Fercula, Περὺλάια vertit, iisque imponit ἔργων εἰκόνας, factorum imagines: sed ante omnes Josephum, in Judaico triumpho, qui Pegmata ea dicit. 147 VINCTIS MANIBUS SEQUEMTEM.] Nota morem triumphalem. Facta ipsa inferculis, auctores præcipui eorum juxta ea sequebantur. Aut etiam in ipso ferculo impositi, sublimes ita monstrabantur. Josephus clare: Τέλειον δὲ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πεγμάτων ὁ τῆς ἀλίσκορδης πόλεως ὑπαρχὸς: Impositus erat in unoquoque pegmatum dux urbis captæ. Seneca, De vitâ beatâ: In alienum imponat ferculum, exornaturus victoris feri pompam. Propertius: Et subter captos arma sedere duces. Nam habitu ita mæsto & supplice representabantur. 158 PROXIMA MODERATIONE.] Cum ad Danubium sederes, certus victorie, si transisses.

ALIUD ex alio mihi occurrit, quam speciosum est enim, quod disciplinam castrorum lapsam extingamque refovisti, depulso prioris sæculi malo, inertia & contumacia, & 159 dedignatione parendi? Tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri: nec ducum quisquam, 160 aut non amari à militibus, aut amari timet, & inde offensæ gratiæque pariter securi, 161 instant operibus, 162 adsunt exercitationibus, arma, 163 mœnia, viros aptant. Quippe non is Princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet, quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum, qui hostilia cum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modò, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam in curia hebetari retundique gaudebant. Duces porrò nostri, non tam regum exterorum, quàm suorum 164 Principum insidias; nec tam hostium, quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

Est

Est hæc natura fideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obscuraret: similiter Imperatoris adventu 165 Legatorum dignitas inumbratur. Tutamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major: eandem auctoritatem præsentem te quisque, quam absente retinebat: quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque inhimis carus, sic Imperatorem commilitonemque 166 miscueras, ut studium omnium laboremque, & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos, quorum fides & industria, non per internuncios & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probabantur! Consecuti sunt, ut absens quoque de absentibus, nemini magis, quam tibi crederes.

159 DEDIGNATIONE PARENDI.] *Quod malum ipsi Principes augebant, quibus nec gratum, nimis adientes Ducibus milites esse. In eo neccitum erat, ut addit, reverentiam mereri.* 160 AUT NON AMARI.] *Acutè. Securi duces nunc, inquit, vel in odio militum, vel in amore. Cur in odio? quia delationibus non apud te locus. In amore? quia nec tue virtuti ab alienâ times.* 161 INSTANTI OPERIBUS.] *Quæ res odia gignere solet, si duces rigidi operum & munium exactores; præsertim ævo & militiâ jam molli-re. At sub Trajano faciebant, disciplinam & morem veterem instaurantes.*

161 ADSUNT EXERCITATIONIBUS.] *Nam & ea sub Tyrannis omisse, aut remisse, cum segnitia prolixitate esset.* 163 MOENIA.] *Castrorum, aut urbium in liminibus. An munia placet legi? Inde Munifices milites, qui facere ea cogebantur; Immunes, qui exempti. Nam quod vir doctus armamenta junctim hic legit, cui docto probabit?*

164 PRINCIPUM INSIDIAS.] *Qui vel per calumnias in Senatu, vel per submissos percussores in castris tollebant. Ideo subjungit, commilitonum manus timuisse: & est in Tacito, de sublato Cidicâ, struente Domitiano, exemplum. Quid, quod ipse Agriola veneno sublatius à suspicioso atque invidio Principe putabatur? At Trajanus noster liber purusque horum scelerum: qui, ut Dio ait, οὐτι φθόνῳ, οὐτι κακίῃ ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ πανυπάντως τὸς ἀγαθοὺς ἴσμεν καὶ ἐμερόλωμεν: neque invidit cuiquam, neque occidit, sed planè omnes bonos & honestabat, & dignitate augebat.*

165 LEGATORUM.] *Hic Consulares intellegit, & provinciarum copiosq; praefectos. Nam Legati isto ævo duplices. Consulares, jam dedit loco Praesidum. & Pretorii, minores, qui sub illis, singulis Legionibus Praefecti. Sunt ista ex ordinatione Augusti, quæ Dion. optime expressa in Oratione Maecenatis, lib. LII. 166 MISCUERAS.] *Auctoritate, & comitate, tum etiam, quod exiges operæ sive exercitia. & idem obibas.**

JAM te civium desideria revocabant, amoremq; castrorum superabat caritas patriæ. Iter inde placidum ac modestum, ut plane à pace redeuntis. Nec verò ego in laudibus tuis ponam, quod adventum tuum 167 non pater quisquam, non maritus expavit: affectata aliis castitas, 168 tibi ingenita & innata, interque ea 169 quæ imputare non possis. Nullus in 170 exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium; 171 annona: quæ ceteris. Ad hoc comitatus 172 accinctus, & parens, diceres magnum aliquem ducem, ac te potissimum, ad exercitus ire: ad eò nihil aut certè parum intererat inter Imperatorem factum, & futurum. Quàm dissimilis nuper alterius Principis transitus? si tamen transiit ille, non populatio fuit, cum 173 abactus hospitem exacerceret, omniaque dextra lævaque perusta & attrita, ut si 174 vis aliqua, vel ipsi illi Barbari, 175 quos fugiebat, inciderent, persuadendum provinciis erat illud iter Domitiani fuisse, non Principis. Itaque non tam pro tua gloria? quam pro utilitate communi, 176 edicto subjecisti, quid in utrumque vestrum esset impensum. Adsuescat Imperator cum imperio calculum ponere; sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat quid absumpserit, ita fiet ut non absumat, quod pudeat edicere. Præterea futuri Principes velint nolint, sciant 177 tanti tuum constare: propositisque duobus exemplis, meminerint perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint. Nonne his tot tantisque meritis, novos aliquos honores, novos ritulos, merebare? At tu etiam nomen Patris patriæ recusabas. Quàm longa nobis cum

cum modestia tua pugna? quam tardè vicimus? Nomen illud quod 178 alii primo statim principatus die ut Imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eò distulisti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatere-
ris. Itaque soli omnium contigit tibi, ut Pater patriæ esses, ante quàm fieres, eras enim in animis, in judiciis nostris, nec publicæ pietatis intererat quid vocarere; nisi quod ingrata sibi videbatur, sive Imperatorem potius vocaret & Cæsarem, cùm patrem experiretur. Quod quidem nomen quæ benignitate, quæ indulgentia exerces? ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis? Ut reversus Imperator, qui privatus exieras, 179 agnoscis, agnosceris? eosdem nos, eundem te putas, par omnibus, & hoc tantum ceteris major, quo melior.

167 NON PATER.] *Qui filia sue timeret: NON MATRITUS: qui uxori.* 168 CASTITAS TIBI INGENITA] *Excipe, quod tibi perperam innotuit, ut ait ille: circa patrum amores hæsit.*

169 QUÆ IMPUTARE NON POSSIS.] *Ut bene facta, aut virtutes. Vix enim iudicio usurpas sed naturæ ingentibus.*

170 EXIGENDIS VEHICULIS.] *Sua etsi publica per vias disposita: non tamen comitatus Prin ipsi sufficiebant. Erant itaque Palatinum munus in hanc rem ut in Lepide: M. ULP. PIUS. AUG. L. CRESCENS. AB. VEHICULIS: fueritque profectò hujus Ulpii Trajani. Est & in Nervæ nummis inscriptio: VEHICULATIONE, ITALIA. REMISSA: sed ea ad publicum cursum spectat, cujus onus in se transtulit (quod ad Italiam attinet) Princeps* 171 ANNONA, QUÆ CETERIS.] *Spartianus in Hadriano: Libenter cibus castrensibus in propatulo utebatur hoc est, larido, caseo, poscâ, exemplo Scipionis Emiliani, & Metelli, & auctoris sui Trajani. Auctorem vocat, quia Hadrianum Principem fecit, & quasi condit: ipse ejus (ut hodie loquimur) creatura.* 172 ACCINCTUS.] *Metaphora, non fluens aut solutus, vere adstrictus, & ut milites tuos docebat.* 173 ABACTUS HOSPITEM.] *Quomodo? hospites abegit, an res atque animantes eorum? fortasse & servos, aut liberos, hostilem in mœnem.*

174 VIS ALIQUA.] *Hostilis, an & celestis?*

175 QUOS FUGIEBAT.] *Adde quæ supra, de falsis ejus victo-*

victoriæ. Acerbè enim & hæc in Domitianum, totâ hac oratione materiem ictibus Plinianis, & sagittis scopum. 176 **EDICTO SUBIECISTI.**] Quod edictum reversus proposuit in publico, de hostibus pacatis, limite defenso: & denique in imo (hoc est, subiecisti) de impendiis viæ. 177 **TANTI TUUM.**] Rectum est, nec patienter audio qui cenantur, tantum. Quis finis Criticæ pruriginis? Rectum & clarum est, ut dixi, sciant, inquit, posteri, tanti tuum iter constituisse; tanti, alterius. 178 **ALII PRIMO STATIM.**] Non omnes, ne hoc persuasurum te puta, Plini. Nam nec Augustus quidem, nisi serò recepit; & Tiberius oblatum, per modestiam distulit; Nero, per ætatem, quæ singula in Suetonio ita leges. Quin tamen plerique alii statim, non minus negatum, aut Plinio hoc ereptum. An non tamen Capitolinæ, qui sic in Pertinace? Primus sanè omnium, eâ die quâ Augustus est appellatus, etiam Patris patriæ nomen recepit. Aperte, ut videtur, & nostri * φιλαρχοί hic obhærem. Expediam, favete. Ajo totum locum & concipiendum aliter, & ordinandum, hoc modo: Eadem die quâ Augustus est appellatus, & Flavia Titiana ejus uxor Augutta est appellata, eis horis quibûs ille in Capitolio vota solvebat: prima sanè omnium eâ die, quâ Augustus est appellatus. Etiam Patris patriæ nomen recepit. Quàm levi aut nullâ mutatiunculâ, sententiam totam mutamus? & verè, quamvis audacter dico. Nam de Augusto, sed Augustâ hoc adsumat, primam eodem die hoc nomen sumpsisse, quo & maritus. Examinæ priorem historiam, ita reperies. Livia illi, post mortem denique mariti, testamento in nomen Augusta adsumpta: quod Tacitus & Dio adfirmant. Agrippina Caudii, longulè post nuptias augetur cognomento Auguste: Tacitus, & Domitianus ille superbus, tamen suam alteri denique anno consalutavit Augustam: Suetonius. Antaius Pius, aliquamdiu post imperium, Faustinam Augustam appellari à Senatu permisit. Notes igitur hoc postea, & fere à Senatu factum, neque aliud Capitolinus voluit, quàm hunc gratificandi studio properum, dum Pertinax in Capitolio est, eum titulum accensuisse uxori. 179 **AGNOSCIS AGNOSCERIS.**] Nihil in fastum mutatus, comiter appellas, salutas cives, & ab eis vicissim idem ille agnosceris, aed ad mores. Imperium accessit, modestia non abiecit.

* Amatores anit-
quisatum.

Ac primum, 180 quid dies ille, quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum, quod ingressus es, quàm mirum lætumque? nam præores invehit, & importari solebant,

bant, non dico quadrijugo curru, & alibentibus equis, sed 181 humeris hominum, quod arrogantius erat. Tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia Principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit, quo minùs oculos insolito spectaculo ìmpleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque pròrepere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto; alii, nunc magis esse vivendum, prædicabant. Feminas etiam tunc 182 fecunditatis suæ maxima voluptas subiit, cùm cernerent cui Principi cives, cui Imperatori milites peperissent. Videres 183 referta tecta, ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi 184 suspensum & instabile vestigium caperet; oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. Tam æqualis ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quàm 185 omnibus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope 186 in singulos gradus adaucta est. Gratum erat cunctis, quod 187 Senatum osculo exciperes, ut 188 dimissus osculo fueras, gratum, quod 189 equestris ordinis decora honore nominum, 190 sine monitore, signares, gratum, quod tantum non ultro clientibus salutaris, quasdam familiaritatis notas adderes. 191 gratius tamen, quod sensim & placidè, & quantum 192 respectantium turba pateretur, incederes: quod occurrentium populus te quoque, te imo 193 maximè astaret; quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc Senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiarum genus invaluisset, 194 silentes quietosque lictores tuos subsequere, nam 195 milites 196 nihil à plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant.

180 QUI DIES.] *Quem votis advocat Martialis lib. x. epigr. vi. & vii.* 181. HUMERIS HOMINUM.] *Succollati in lecticis. Inita:ur Pacatus, in Theodosianâ laude, ut plerisque eminentiores (semel monitum esto) locos: Quin si quando in lucem venire, & diem ferre potuissent, lecticis thetisque subvecti, & densissimâ supra circumque co-operti virorum armorumque testudine, sensim atque ad numerum movebantur: & plura, fides, adde vel cum Plinianis argutis & Venere certantia. Porro à nostro Dominianum præcipue tangi, certum est.*

182 FECUNDITATIS SUÆ.] *Seneca, de felicitate sub bono Principe: Tollere filios cupiunt, & publicis malis indicta sterilitas recluditur.* 183 REFERIA TECTA.] *Supremæ adium partes, vicine tectis. An & ipsa tecta proprie capis, quæ plana & constricta sæpè olim, ideoque apta insisteret Claudianus, Stiliconis ingressu:*

Nónne vides, & plebe vias, & tecta latere
Matribus?

Iterum, in Honorii:

quantum licuit confurgere tectis

Una replet turbæ facies, undare videres

Ima viris, altas effolgere matribus aedes.

Itaque aliora adium feminis, in his spectaculis, dicenda: ut & in theatris. 184 SUSPENSUM ET INSTABILE.] *Ut in surgendis aut projectis parietum.* 185. OMNIBUS VENISTI.] *Nempe, equaliter venisti, cuique ordi ni bonus, & benignus.*

186 IN SINGULOS GRADUS.] *Tuos, nec aliter receperis. Te procedente, magis magisque ipse placuisti & spectantium letitia auxit. Nam semper aliqui radii virtutis aut comitatus sparsi.* 187 SENATUM OSCULO.] *Pacatus, de Theodosio: Ille cohonestatus affetu, ille mensâ beatus, ille osculo consecratus est. Et digniores igitur osculo solent excipere: etsi pravi aut superbi Principes fastidierunt. De Caligulâ Dio: Paucissimos osculatus est, plerisque autem, etiam Senatorum, vel manum vel pedem præbuit osculandum. De Nerone, Tranquillus: Neque adveniens, neque proficiens, quemquam osculo impertivit. Quid Dominianus ille, necdum Princeps, Cæridi patris concubinæ, osculum, ut solet, offerenti, manum præbuit. Cogita quid in Principatu. Nempe his talibus illud, apud Arrianum (lib. IV. rerum Alexandri) infederat: Τὸ μὲν ἐ βράποις φιλεῖσθαι τοὺς τῶν ἀσπασζομένων. τὸ δὲ αὖτῳ παρὰ ἱερὸν ἔργον, καὶ οὐδὲ ψυχρὴν εὐτὶς δέμης, ἐπὶ τῷ δὲ αὖτῳ τῇ αἰσχρονομίᾳ μακρὶος.) : Homi nibus osculum à salutantibus dari; at numina in alto posita, quia congere non licet, adoratione coli. Et isli profecto inter numina se censebant. De toto ritu pluscula ego II. Electorum,*

fin

COMM. IN. C. PLINI PANEGYRIC. 393
[*sur capite. 183 DIMISSUS OSCULO.] Adhuc illis par,
& pro communi more.*

189 EQUESTRI S ORDINIS DECORA.] *Nota, non ve-
rò totum ordinem (multa in eo millia) sed decora & apices. Et
satis mirum de Nerone scribi, à Tranquillo: Omnes ordines
subinde, ac memoriter salutavit. Tresne omnes ordines?
populum, equitem, Senatum? infinitum sit, & nulla memo-
ria fecerit. Sine cavillo igitur aut calumnia acceperis, Omnes,
quasi esset, singulos ordines, cum res ferret, salutavit: aut ut
expressius dicam, omnes quidem ordines, sed non cui in ordinibus.
Mens est, nec plebem quidem in salutationibus omissam.
Sed vel sic magna & rara memoria, quæ in Augusto etiam
laudabilis, quòd patres in curiâ salutaverit sedentes, & qui-
dem nominatum singulos, nullo submonente. Ita Suevoni-
us de illo: sed Patres tantum, qui ad sexcentos tunc, aut
circa. Lusit igitur aliquando in priore loco, & t. navi: Omnes
S. ordine subinde, quæ esset, omnes Senatores, & ordine uti
sedebant, Augusti exemplo. Sed, ut dixi, lusi, ipse Tra-
jani nonne insigne exemplum, qui omnes prope milites
nomine appellabat? ut & sup: à noster. 190 SINE MONI-
TORE.] *Nomenclatore, qui inter necessaria officia claris
olim viris apparuit. 191 GRATIUS QUOD SENSIM.]
Similis affectus aperit Panegyristas Constantini: Felices,
qui te propriis aspicerent, longius positi nominabant;
quos præterieras, loci quem occupaverant, pœnitebat.
Et statim: Ausi etiam quidam ut resisteres pascere, &
pueri tam citò accessisse palatium: & plura. 192 RE-
SPECTANTUM TURBA.] *Qui te antecedeabant, per officii
speciem, sed & ii cupidi videndi, idem tamen respectabant,
& ut solet, gradum suum utrumque unâ, tardabant. 193
MAXIME ADSTARET.] *Adstiteret in propinquo. Nam de-
scribi cupide & improbe eccursantes, qui propinqui gradum
tunc firmabant, & utrinque Principi imminebant. 194 SI-
LENIES QUIETOSQUE.] *Duo lictorum officia: Clamore
& Virgâ monebant, aut submovebant. De illo, infra et-
iam: Sollemnis ille lictorum & præcuncius clamor.
Quid prænunciant? Consulem aut magistratum venire, sollem-
ni verbo, Animadvertire. De Virgâ, quâ pellebant aut
pulsabant, Panegyricus Theodosio: Tum longè populus a-
bgebatur, nec otiosa viatoris manus plebem verberare abi-
gebat. Plura in I. Electorum, Capite De Lictoribus. 195
NAM MILITES.] *li quoque stipabant Principem. & ferociter
solent submovere. Non fecit Trajanus: nec Pertinax quidem,
de quo Herodianus: Εὐκλόουσι τοὺς στρατιώτας πρὸς τὰ ἄλλα
τοὺς δῆμοις ὕβριως, καὶ καὶ τε παῖδιν τὰ τῶν περὶ αὐτῶν.
Milites jussit abstinere ab omni contumeliâ in populum, & nec
pulsare aliquem adeuntem. 196 NIHIL A PLEBE HARI-******

TU.]

TU.] *Quiane togati erant? Capitolinus, in M. Antonio: In Italiam veniens togam & ipse sumpsit, & togatos iussit esse milites: nec unquam sagati fuerunt sub eo. Quod honori Italiae Urbis datum, in qua ipsa custodia Principis togata. Tacitus: Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet.*

Ubi verò coepisti 197 Capitolium ascendere, quàm læta omnibus adoptionis tuæ recordatio? quàm peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutaverant Imperatorem? quin etiam deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem 198 iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium gaudia? 199 quàm recens clamor? quàm similis illi dies, qui hunc genuit diem? ut plena altaribus 200 augusta victimis cuncta? ut 201 in unius salutem collata omnium vota? cum sibi se ac liberis suis intelligerent precari, quæ pro te precarentur. In te tu in Palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres: ceteri ad penates suos quisque, iteraturus gaudii fructum, ubi nulla necessitas gaudendi est. Onerasti alium huiusmodi introitus, tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alii Principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augeatque temporis spatium, junxisti enim ac miscuisti 202 res diversissimas, 203 securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus 204 ad pedes tuos deprimis, nec osculum 205 manu reddis, manet Imperatori 206 quæ prior humanitas, dexteræ verecundia. Incedebas pedibus? incedis, lætabaris labore? lætaris. 207 eademque omnia illa circa te, nihil ipso te fortuna mutavit. Liberum est ingrediente per publicum Principe subsistere, occurrere, comitari, præerire. Amoulas inter nos, 208 non quasi contingas: & copiam tui, 209 non ut imputes facis. 210 Hæret lateri tuo quisquis accessit, finemque sermo-

sermoni 211 suus cuique pudor, non tua superbia facit. Regimur quidem à te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus sumus, nam & illæ cupiditates nostras, libidineſque moderantur; nobiſcum tamen, & inter nos, verſantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quæ super homines quidem, hominum ſunt tamen. Ante te Principes, fastidio noſtri & quodam æqualitatis metu, uſum pedum amiſerant, illos ergo 212 humeri, cerviceſque ſervorum 213 ſuper ora noſtra; te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas ſuper ipſos Principes vehunt: te ad ſidera tollit humus, 214 ita communia & confuſa Principis veſtigia.

197 CAPITO IUM ASCENDERE.] *Priscâ pietate & rituſque Diis in abitu vota nuncupare, in reditu ſolvere.* 198 IISDEM VESTIGIIS.] *In ſuggeſtu aut editore loco, ut ex Cedreno dixi in adoptione à Nervâ factum. Sed cur ille, hoc clarum: cur nunc Traianus? neque enim ibi conſcio. Puto aliter utrum, ſive, ut forem eminentior, & conſpicuis omnibus, ſalutaret; ſive ut populum ipſum. Nam & hunc venerari in publico Principis ſolent.* 199 QUAM RECENS CLAMOR.] *An repens & ſubitus? Sed nil mirum, totâ nempe viâ clamaverant ſaverantque; tamen nunc alacrius & fortiter iterum, quaſi recentes.* 200 AUGUSTA VICTIMIS.] *Ut moris in adventu & auspiciis novi Principis, quem Diis commendabant. Tacitus II. Hiſtor. Exſtruendis altaribus, cæſiſque victimis, regium in morem: Vellio ſcilicet adventante. Quid, quod in Caligulæ, optiſſimi (heu vana ſpes!) Principis initis, ſupra centum ſexaginta millia victimarum cæſa? Suetonius tradit: & ego pluri, ad Tacitum dictum locum.* 201 IN UNIUS SALUTEM.] *Infrâ: Non diſtingimus te (Jupiter) votis, ſimplex cunctaque iſta complexum, unum omnium votum eſt, ſalus Principis.* 202 RES OLIM DIVERSISSIMAS.] *Phraſi parti & acumine, Tacitus de Nervâ: Res olim diſſociabiles miſcuit, Principatum & libertatem. Pacatus, de ſeſe: Res diverſiſſimas junxi, metum & temeritatem.* 203 SECURITATEM.] *Quid diu imperarunt, fidunt jam ſibi, ac potentie ſuæ ſunt ſecuri: qui in ipſiunt, metum aliquem & pudorem, ut in re novâ & arduâ, habent. At tu, inquit, utrumque jungis & temperas: ſecurus, ut vetus regnandi verecundus, modeſtusque, ut tiro.* 204 AD PEDES.] *Ut Caligula, & ejuſmodi monſtra.* 205 MANU REDDIS.] *J. Lipsi Operum Tom. IV P p In-*

* Sive et
iam prius.

*Infrà: Cùm velut affixi curulibus suis, manum tantùm, & hanc cunctanter, & imputantibus similes, promerent. 206 QUA PRIOR.] Aliquid hic altioris vulneris aut defectus, sed ex Cuspiniani libro supplendi. In illo est: quæ prioris humanitas, dexteræ verecundia. Planè legendum: quæ * prior oris humanitas, dexteræ verecundia. Ad antecedentia hoc refer. Ore osculum reddis: humanitas est, dexteram osculandam non offers; verecundia est. 207 EADEMQUE OMNIA ILLA.] Vide ne argutus veiusque: eademque omnia. Ita circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. 208 NON QUASI CONTINGAS.] Iterùm melius: inter nos, nos quasi contingas: quasi unus sis è nobis. 209 NON UT IMPUTES.] Ut quasi beneficium inscribas, in rationibus nostris ponas. Id est, ita hoc facis, tamquam faciendum sit: non quasi novum aliquid aut magnum. 210 HÆRET LATERI TUO.] Quo nomine laudatur & Marcus Imp. ab Herodiano: Παρὰ τὴν διὰ καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐαυτὸν ἐπιτελεῖ καὶ μέγιστον φασίλει, τοῖς τε ἀποστολῶν δι' ἐξουσίας, καὶ κατὰ τὸν τοῖς ἐκείνῳ δορυφύλακας ἀποστολῶν τοῖς ἐκτελεῖται: Exhibuit se subditis contra eum & commodum Principem, cùm quosvis accedentes exciperet, & vetaret stipatores quemquam advenientem à se repellere. 211 SUUS CUIQUE PU-
DOR.] Qui sermonem magnum brevemque faciat, ut ipse talis. 212 HEMMI CERVICESQUE.] Nempe in lecticis. Sed quid? nonne vulgò ea in usu? nonne, non dicam Senatores, sed quites, & omnes paulò honestiores iis vecti? Factum, & decem 1. Electorum. Quæ igitur hic superbia culpa? Quid ubi Princeps, & non aior illa persona; itemque in publicis convenibus, aut pompis; alii abstinere à lecticis, & pedibus graderentur. At illi, ut eminerent, assumebant, & quod hic addit. super ora & capita aliorum ferebantur. 213 SUPER ORA NOSTRA.] Juvenalis.*

———— turba cedente vehetur

Dives, & ingenti curret super ora Liburno.

Seneca: Quos supra capita hominum lectica suspendit.

214 ITA COMMUNIA.] Jam olim emendavimus: ita communis: de humo scilicet, quam tu Trajane nobiscum calas, & vestigia cum nostris misces.

NEC vereor P.C. ne longior videar, cùm sit maxime optandum, ut ea pro quibus aguntur Principi gratiæ, multa sint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim, breviterque peritringi, quia fere sequitur ut illa quidem, de quibus taceas, tanta quanta sunt, esse videantur. Nisi verò leviter attingi placet,

locu-

Occupletatas tribus; datumq; 215 congiarium po-
 pulo, & datum totum, 216 cū donativi partem
 milites accepissent. An mediocris animi est his po-
 tius 217 representare, quibus 218 magis negari
 potest? Quanquam in hac quoq; diversitate æquali-
 tatis ratio servata est, æquati sunt enim populo
 milites, eò quòd partem, sed priores: populus mili-
 tibus, quod posterior, sed totum statim accepit. E-
 nimveò qua benignitate divisum est? quantæ curæ
 tibi fuit, ne quis expert liberalitatis tuæ fieret? Duri
 est his qui post 219 edictum tuum, 220 in locum
 erasorum, subditi fuerant: æquatiq; sunt ceteris illi
 etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis,
 valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distineba-
 tur; expectatum est provisumque, ne quis æger, ne
 quis occupatus, ne quis deniq; longe fuisset, veniret
 quisque cū vellet, veniret quisque cū posset. Ma-
 gnificum Cæsar, & tuum, disjunctissimas terras mu-
 nificentia ingenio 221 velut admove, immensa-
 que spatia liberalitate contrahere, intercedere casi-
 bus, occurrere fortunæ atq; omni ope adniti, ne quis
 è plebe Romana dante congiarium te, hominem un-
 gis sentiret fuisse, quàm ciem. Adventante congiarii
 die, observare Principis egressum in publicum, insi-
 dere vias examina infantium, futurusq; populus sole-
 bat: labor parentibus erat ostentare parvulos, imposi-
 tosq; cervicibus adulantia verba blandasq; voces edo-
 cere: reddebant illi quæ monebantur, ac pleriq; irri-
 tis precibus surdas Principis aures adstrepebant; i-
 gnariq; quid rogassent, quid non impetrassent, donec
 222 plane scirent, differebantur. Tu ne rogati qui-
 dem saltiquisti, & quanquam latissimum oculis tuis
 esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes
 tamen antequàm te viderent, adirentve, recipi, 223
 incidi iussisti: ut jam inde ab infantia parentem pu-
 blicum munere educationis experirentur, cresce-
 rent de tuo, qui crescerent tibi: alimentisque tuis
 ad stipendia tua pervenirent; tantumque omnes uni
 tibi, quantum parentibus suis quisque, deberent.

215 CONGIARIUM POPULO.] *Id est plebi, nec nisi illi parti ferè (ita observes) quæ frumentum è publico capiebat. Martialis:*

Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus. Ita Popularia in theatris, plebis loca: & Populares, homines è plebe. Suetonius voce Populicrebrò sic usitur, vel affrict. è. 216 CUM DONATIVI PARTEM] *Hæc res ita fuit.*

Promiserat congiarium plebi, donativum militi, eodem tempore (nam sic ferè solent) Trajanus. At cum ararium utrique largitioni simul non sufficeret; dimidium promissi militibus statim dedit: populo, totum, sed paulò serius. Ita illi in tempore præstiti, hinc summa. 217 REPRÆSENTARE.]

Totum in præsentibusolvere. 218 MAGIS NEGARI POTEST.]

Quidni? aut quid à populo, præter vidualas & querelas, timeas? Sed miles & facta addere potest: tamen illi totum datum, huic negatum aut dilatum: quod magnitudinem animi jure interpretatur. 219 EDICTUM TUUM.]

Quo proscripsisti, & pronunciaſti publicè, te daturum. 220 IN LOCUM ERASORUM.]

In tabulis civium nomina, qui frumentum capiebant. Si qui morerentur, vel migrarent: crassis nominibus alii substituiebantur, vel per Annona Præfectum,

vel per ejus dividenda Curatores. Nunc igitur dicit, Siqui substituti postea & scripti; jure non iis debebatur, neque enim promissum erat,

nisi qui tunc essent, at Trajanus tamen benignè, etiam hos admisit. Aliter atque Augustus, qui, cum congiario proposito multos manumissos infertosque civium numero non perisset, negavit accepturos, quibus promissum non esset: 221 VELUT ADMOVERE.]

Quia absentes habiti pro præsentibus, & mox intercedere casibus, ad agros spectat vel occupatos. 222 DONEC PLANE SCIRENT.]

Quousque igitur? ad undecimum annum, ex his Suetonii. in Augusto: Congiaria populo frequenter dedit, ac ne minores quidem pueros præterit, quamvis arte non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consueverant.

Majores igitur pueri, sed tamen adhuc pueri capiebant. 223 INCIDI.]

In tabulas. Seneca IV. De Benef. Frumentum publicum tam fur quàm perjurus accipiunt, & sine discrimine morum, quisquis civis est. Aliquot ibi scripti libri, quisquis incisus est.

RECTE Cæsar, quoddam spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis, nullum est enim magno Principe, immortalitatemque merituro, impendii genus dignius, quàm quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos 224 ingentia præmia, & pares poenæ, cohortantur; pauperibus edu-

candis

candis una ratio est, bonus Princeps. Hic fiducia sui procreatos, nisi largâ manu fovet, auget, amplectitur; occasum imperii, occasum Reipublicæ accelerat, frustra que procures Princeps, plebe neglectâ, ut defectum corpore caput, nutaturumq; instabili pondere, tueitur. Facile est conjectare, quod perceperis gaudium, cum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuir; quibust tu 225 daturus alimenta, hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat, expediat. Nemo jam parens filio, nisi fragilitatis humanæ vices horret, nec inter insanabiles morbos Principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat, non alat, dum non occidat: nec deerunt, qui filios concupiscant. Contrâ, largiatur & auferat, alat & occidat; nã ille in tam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorũ modò, sed sui parentumq; poeniteat. Quocircâ nihil magis in tuâ tota liberalitate laudaverim, quàm quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque à te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine & cædibus nutriuntur, quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini est ereptum; locupletatisque tam multis, pauperiorem esse factum Principem tantum, quanquam nec hunc quidem: nam cujus est quidquid est omnium, tantum ipse, quantum omnes habet.

224 INGENITIA PRÆMIA.] *Ex lege Juliâ & Papiâ: de quibus affatim III. Annulium Taciti.* 225 D. TURUS ALIMENTA.] *A qui de Congiario dixit tantum, quod sine diversum ab istis: & infra bũ terque disjungit: In spem congiariorum, in spem alimentorum. Iterum: Congiarium das de tuo, alimenta de tuo. Diversa hæc igitur, sed opinari licet, quod qui ad congiaria admissi, iidem ad frumen-*

ta. Nam sic Alimenta interpretari Capitolinus videtur in Antonino: Pueros & puellas novorum hominum frumentariae perceptioni adscripsit; ut puto, exemplo isto Trajani, sed & Hadriani, de quo Spartianus: Pueris ac puellis, quibus etiam Trajanus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adjecit. Etsi haud negem, potuisse & in pecunia modo haec alimenta finire. Sed haec nunc à Trajano Roma: postea per Italiam hanc liberalitatem sparsit. Quae in eo tam benigna (verba Dionis) ὥς καὶ τοῖς πόλεσι τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ πᾶσι τῇ παιδῶν τε καὶ πολλὰ χαρίσας: ut, etiam opidis Italiae multa, ad puerorum alimenta, contulerit. Hoc nummi ita edunt: IMP. TRAJANO. AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. PP. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. : parte versa: ALIM. ITAL. cum figura viri alimenta in pueros distribuentis. Mansit institutum; & Cura alimentorum in Italia, inter honestissima munera fuit, atque adeo post regimen Provinciarum suscepta. Vide in vita Pertinacis, & Juliani.

ALIO me vocat numerosa gloria tua, alio autem? quali verò jam satis veneratus miratusque sim, quod tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conficius ab insectatione ejus 226 averteres famam; nec ut tristes hominum moestosque sermones latiore materiâ detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ male feceras, impune fecisses: amor impendio isto, non venia quaesita est, populusque Rom. obligatus à tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea Principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti, 227 quam populus accepit. Paullo minus P. C. 228 quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas Principis nostri conquassavit, invenit, adscivit, hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur; patriamque non ut patriam tantum verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur, ex his quandoque nascentur, quibus alimentis opus non sit. Dent tibi Cæsar ætatem dii, quam mereris, serventque ani-

animum quem dederunt, & quantum maiorem infantium turbam iterum atque iterum jubebis incidi? Augetur enim quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia Principi cives, dabis congiaria, si voles, præstabis alimenta, si voles: illi tamen 229 propter te nascuntur.

226 AVERTERES FAMAM.] *Ut Nero, qui sublato Britannico, potissimos amicorum largitione auxit, ait Tacitus; & post cædem matris, donativa, congiaria, ludos dedit, frigerando rumori.* 227 QUAM POPULUS ACCEPIT.] *Nam ut Claudianus cecinit:*

Non tibi vanales captant æraria plausus
Corruptura fidem, meritis offertur inemptus,
Puramente, favor.

At in noxâ populus videtur, cum noxioso, lucelli caussa, blanditur & fovet. 228 QUINQUE MILLIA INGENUORUM.] *Numerus haud grandis (pro opibus Romanis, aut copia alia frumentarium:) sed notandum, quod ingenuorum dicit. Non passim conquirit liberos aut libertos; sed ingenuos dumtaxat, & sanguinis purioris, ex quibus miles, & alibi utiles cives, legerentur.* 229 PROPTER TE NASCUNTUR.] *Invitante fecunditatem virtute & liberalitate tua, sic supra: Fiduciâ tui procreatos: itemque fiduciâ boni status.*

230 * INSTAR ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. 231 Hujus aliquando cura Pompejo non minùs addidit gloriæ, quàm 232 pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, Oriens triumphis, Occidensque lustratus. Nec verò 233 ille civilis, quàm parens noster, auctoritate, consilio, fide, reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, 234 litoribus mare, litora mari reddidit, diversasque gentes ita commercio miscuit, ut quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut sine ullius injuria omnis usibus nostris annus exuberet? quippe non ut ex hostico rapta, perituraque 235 in horreis messes, nequidquam quiritantibus fociis auferuntur. Devehunt ipsi quod terra genuit, quod fidus aluit, quod annus tulit; nec 236 novis indictionibus pressi, ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus, quidquid 237 vide-

tur emere, inde copiar, inde annonæ, de qua inter licentem, vendentemque conveniat: inde hic satietas, nec fames usquam,

210 * **INSTAR EGO.**] *Suspicio de hiatu aliquo, nec satis hærent, etsi fateor tamen appositæ Congitiis Annonam subtexi, ut quæ pariter liberalitatem tangit: sed verba aliqua absunt, quibus de core eò transierit.* 251 **HUJUS CURA POMPEJO.**] *Cn. Pompejus, anno urbis DCXCVI. Præfecturam annonæ in quinquennium accepit, cum xv. Legatis attributis, & imperio in maria, portus, insulas, ut bello Piratico habuerat. Id Sc. factum in sententiam Ciceronis, recentier ab exsilio reducti, cum plebem timerent, annonæ prætextu, motus turbasque daturam.* 232 **PULSUS AMBITUS.**] *In tertio ejus Consulatu, cum l. gen. de Ambitu perulit, & judicia ex severiter exerceat.*

233 **ILLE CIVILIUS**] *Diligentia enim & auctoritate, non armis, copia annonæ parata. Factum ejus, quod laudem plausumque meruit, scriptores ita narrant. Missis Legatorum aliis aliò, ipse in Siciliam, Sardiniam, Afriam ibi, ac magnâ jam vi frumenti, naves conscendit, solvique jussit. Timentibus & cunctantibus gubernatoribus, ob vim venti (turbido itaque infesto mari:) ipse primus oram solvit, & animose exclamavit, Navigare necesse est, vivere necesse non est. Navigavit, appulit, horrea frumento, omnes gaudia implevit.* 234 **LITORIBUS MARE.**] *Quis terræ videbatur sine mari jam esse, cujus usum fructumque non habebant. Nihil enim inferebatur.* 235 **IN HORREIS.**] *Quæ Romani in provinciis passim habebant, ubi frumenta conderent, & militares annonas. Sed & Romæ horrea, per omnes regionis urbis sparsa (ut in Victore videtur) ad publicum hoc frumentum.* 236 **NOVIS INDITIONIBUS.] Proprie. Ascensius:** Omne genus pensitationum in hoc capite positum est, Canonis, Oblationis, Indictionis, Et Canon, est ordinarium tributum; Oblatio, voluntarium; Indictio, novum & superadditum. 227 **VIDETUR EMERE.] Vera, & non imaginaria emptio est ficti. Quomodo imaginaria? Apronius ille Tullianus docuerit, Frumentariâ in Verrem. Cogebant socios alteras Decumas addere, sed emendas ex SCto. Ipsi pecuniæ cedebat, sociis ludibrium, & titulo emendi rapiebant. Vide sodes, Oratorem dictum. Nihil hic tale, ait noster: fides ubique & veritas. Aberrant mentes (Plinii, dico) qui jubetur hic emendant,**

ÆGYPTUS, 238 alendis augendisque seminibus, ita gloriata est, ut 239 nihil imbribus 240 celo-

cæloque deberet, siquidem proprio semper amne
 perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguesce-
 re, quàm quas ipsa devexerat, tantis segetibus 241
 induebatur, ut cum feracissimis terris quasi num-
 quam cessura certaret hæc inopina siccitate usque
 in injuriam sterilitatis exaruit; quia 242 piger
 Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat,
 ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus, flu-
 minibus tamen, conferendus. Hinc pars magna
 terrarum, mergi palanti amne consueta, alto pulve-
 re incanduit. Frustra tunc Ægyptus nubila optavit,
 243 cælumque respexit, cum ipsæ secunditatis pa-
 rens contractior & exilior, iisdem ubertatem ejus
 anni angustis, quibus abundantiam suam cohibuisset.
 Neque enim solum vagus ille, 244 expandi-
 tor annis, intra usurpata semper collum subliterat
 atque hæserat, sed 245 supino etiam ac detinenti
 solo non placido se mollique lapsu refugum abstule-
 rat, & necdum satis humentes terras addiderat a-
 rentibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, re-
 gio fraudata, sic opem Cæsaris invocavit, ut solet
 amnem suum: nec longius illi adversorum fuit spa-
 tium, quàm dum nunciat. Tam velox Cæsar poten-
 tia tua est, tamque in omnia pariter intenta boni-
 tas & accincta: ut tristius aliquid sæculo tuo passis,
 ad remedium salutemque sufficiat, ut scias. Omni-
 bus equidem gentibus fertiles annos, gratasque ter-
 ras precor: crediderim tamen, per hunc Ægypti
 statum, tuas fortunam vires experiri, tuamque
 vigilantiam 246 expectare voluisse. Nam cum
 omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum
 est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque
 virtutibus, materiem campumque præsterni? cum
 secunda felices, 247 adversa magnos probent.

238 ALENDIS ARGENDISQUE.] *Dur in Aegyp̄ olaudat, quod bene alat & producat semina; alterum, quod augeat, & cum centesimo sepe (ita alter Plinius) fructu reddat. NIHIL IMBRIUS.] Notum, hodieque certum, in eâ regione non pluiere, stillare interdum roris instar, cetera flupio, irriganti deb. ri. Claudianus in Epigrammatis:*

Ægyptus sine nube ferax, imbresque serenos

Sola tenet, secura poli, non indiga venti,

Gaudet aquis quas ipsa velit, Niloque redur dat.

Ubi imbres serenos dicit ipsam irrigationem fluvialem, quæ sereno, & in æstate. 240 CÆLOQUE.] Neque enim hic, ut ille canit, pluvio supplicat herba Jovi. & ut alter:

Terra suis contenta bonis, nihil indiga mercis

Aut Jovis, in solo tanta est fiducia Nilo.

241 INDUEBATUR.] *Audacter saus & poëticè, terra segetibus regi, & quasi vestiri videtur. 242 PIGER NILUS.]*

Non asurgens & exspatiens, ut solet, cujus justum incrementum Plinius esse scribit, cubitorum XVI. Minores aquas, non omnia rigare; ampliores, detineri tardius recedendo. Diodorus, atque alii videntur. 243 CÆLUM-

QUE RESPEXIT.] In Ægypto (ait Seneca) nemo aratorum aspicit cælum. 244 EXPANDIOR AMNIS.] Vim verbi

cipio, ipsum vix admitto. Novum durumque est: & an non magis exspatiator? aut si quis Vulcanus magis affabre aliquid fingit. 245 SUPINO ETIAM AC DETINENTI.]

Supinum solum dicit, molliter altum pendulumque & fortasse aptius cum eâ voce, detumenti hic jungas. Etsi detinenti capere licet, solum jacens aut planum, quod solet aquas diutius tenere. 249 EXSPECTARE VOLVISSE.] Vide an,

spectari. 247 ADVERSA MAGNOS.] Seneca De Providentiâ: Magnus es vir, sed unde scio, si tibi fortuna non dat facultatem exhibendæ virtutis? & toto eo libello (certè aureo) argumentum hoc pertractat.

248 PERCREBUERAT antiquitus, urbem nostram, nisi opibus Ægypti ali sustentarique non posset. Superbiebat 249 ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum, pasceret tamen; quodq; in suo flumine, in suis manibus, vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias, recepit frumenta quæ miserat, deportataq; messes revexit. Discat igitur Ægyptus, credatq; experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse populo R. necessariam, 250 & tamen serviar. Post hæc, si volet, Nilus amet alveum suum, & fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta, & qualia solent venire, mittantur: 51 conversoque

que munere maris, hinc potius 252 venti ferentes,
& brevis cursus optentur. Mirum Cæsar, videretur,
si deidem Ægyptum, cessantemque Nilum, 253
non sensisset urbis annona, quæ tuis opibus, tuâ cu-
râ usque illuc redundavit, ut simul probaretur, & nos
Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non pos-
se. Actum erat de fecundissima gente, si libera fuisset,
pudebat sterilitatis insolitæ, nec minùs erubescere
fame, quàm torquebatur; cùm pariter à te necessita-
tibus ejus pudorique subventum est. Stupebant agri-
colæ plena horrea, quæ non ipsi referissent; quibus-
que de campis illa subvecta messis, quæ in Ægypti
parte 254 alius amnis. Ita beneficio tuo 255 nec
maligna tellus, & obsequens Nilus, Ægypto qui-
dem sæpè, sed 256 gloriæ nostræ numquam largior
fluxit. Quàm nunc juvat provincias omnes in fidem
nostram ditionemq; venisse, postquam contigit Prin-
ceps terrarum, qui fecunditatem nunc huc, nunc il-
luc, ut tempus & necessitas posceret, transferret
referretque! qui diremptam mari gentem, ut par-
tem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac
tueretur! Et cælo quidem numquam benignitas tan-
ta, ut omnes simul terras uberet, foveatq; hic omni-
bus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis
exturbat, hic si non fecunditatem, at bona fecundi-
tatis importat, hic 257 æternis com meatibus O-
rientem Occidentemque connectit: ut quæ ubique
feruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invi-
cem capiant; & discant, quanto 258 libertate
discordi servientibus sic utilius, unum esse, cui servi-
ant. Quippe discretis quidem bonis omnium, sua cu-
jusque ad singulos mala; sociatis autem atq; permix-
tis, singulorum 259 mala ad neminem, ad omnes o-
mnia bona pertinent. Sed sive 260 terris divinitas
quædam, sive aliquis 261 amnis Genius; & solum
illud & flumen ipsum precor, ut hac Principis be-
nignitate contentum, molli gremio semina recondat,
multiplicata restituat. Non equidem reposci-
mus fœnus, putat tamen esse solvendum: fal-
lacem.

lacemque unius anni fidem, omnibus annis, omnibusque postea sæculis, tantò magis, quia non exiguus, excuset.

248 PERCREBVERAT ANTIQUITUS.] *Et sane bene antiquitus, apem illinc à Romanis reperio petitam. In Ptolemaeanis fragmentis: Οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς βόλῃς ἐξαπίσειλαν πρὸς Πτολεμαῖον, βουλόμενοι οἷον χορηγηθῆναι διὰ τὸ μεγαλύτερον ἢ παρ' αὐτοῖς ἀπαιεῖν: Romani legatos ad Ptolomæum miserunt, petentes frumenti sibi copiam fieri, cujus inopiâ premebantur. Hoc factum bello Punico secundo, cum Italia tota vastata ab Annibale fuit. Factum & alias: sed Plinius tamen hic dictio, sp. Etat Augusti tempora maxime, & deinceps, cum publica instituta frumentatio fundum & fundamentum haberet in Africâ & Aegypto.* 249 VENTOSA NATIO.] *Ipso illo verbo Vopiscus, in Saturnina: Aegyptii, viri ventosi, furibundi, jactantes, injuriosi, vani. Atque alii passim, haud splendide super ipsa gente loquuntur, etsi de terra.* 250 ET TAMEN SERVIAT.] *Ingeniose Livinejus tantum serviat.* 251 CONVERSOQUE MUNERE.] *Quia mare jam non adfert plenas illinc naves, sed nos illuc mittimus.* 252 VENTI FERENTES.] *A puppe, & qui impellunt provehuntque. Seneca: Sic illum afficiunt d vi-tia, ut navigantem secundus ac ferens ventus. Virgilius: Exspectet facilemque fugam, ventosque ferentes.*

253 NON SENSISSET URBIS ANNONA.] *Quia, ut Josephus lib. 11. Excidii narrat, Aegyptus quattuor mensium annonam urbi suppeditabat, Africa autem octo.* 254 ALIUS AMNIS.] *Nilus, fecunditatis auctor. Sed prior lectio, annus; alius alibi provenius, & messis.* 255 NEC MALIGNA TELLUS.] *Tu fecisti videri terram fertililem, & Nilum evagantem, nam habuerunt quæ illa & ille dare solent, sed beneficio tuo.* 256 GLORIÆ NOSTRÆ,] *Trajanus sane hoc in sua posuit, & nummos cudit, qui exstant: IMP. CÆS. NERVA. TRAJANUS. AUG. parte in altera: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. NILUS. P. Æta effigies Nili recubantis, cum crocodilo suo & hippopotamo.* 257 ÆTERNIS COMMEATIBUS] *An, alternis etiam, & deinde, serjantur malim.* 258 LIBERTATE DISCORDI SERVIENTIBUS] *Pigna in verbis videtur, si enim in libertate, quomodo servantur? Sed nempe vel sic regimen aliquod & imperium paucorum, vel plurium; & semper subjectio ac paritas. Libertas dumtaxit respectu magis arctæ servitutis dicitur. Non tamen displicuit aliquando, lævientibus legi: quod fere assilium in libertate, ut pars partem premat, & pellant inter se aut servantur.*

259 MALA AD NEMINEM.] *Intellege, neminem alium: manent apud eum, quem primò premunt & tangunt. Totius periodi acumen hoc est: in magno & communi imperio bona sunt communia, & quidquid usquam est, ubique est, translatione & commercio; non ita in malis, quæ manent apud possessorem.* 260 TERRIS DIVINITAS.] *A quâ opinione Terra mater, sive Ops, & Rhea, imer deæ: sed & singulas regiones, ut Galliam, Aegyptum, Italiam, pingebant habebantque deæ.* 261 AMNIBUS GENIUS.] *Item opinio p'isca, fluvios & fontes minores Deos, id est Genios, censurum.*

SATIS factum, quâ civium, quâ sociorum utilitatibus, visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad 262 pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: cùm in 263 servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis, & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde 264 in edendo liberalitatem, quam 265 justitiam exhibuit? 266 omni affectione, aut intactus, aut major. Impetratum est 267 quod postulabatur, oblatum quod non postulabatur: 268 institit ult:ò, & ut concupisceremus, admonuit. Ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quàm libera 269 spectantium studia, quàm securus favor? 270 Nemini impietas, ut solebat, objecta, quòd l 271 odisset gladiatorem, nemo spectator 272 spectaculum factus, miseras voluptates 273 unco & ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur; sibi maledici in illis, suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: cùm se 274 idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

262 PULCHRA VULNERA.] *Gladiatores intellegit, quibus delectatum Trajanum fuisse, Dio scribit. His autem color, quo tuebantur Gladiatores: quasi ea spectatio ad misericordiam ac rebar faceret, & vulnera assidue visa ac mortes, contemptum inducerent utriusque. Cicero iam dixit, fortissimam*

niam hanc esse contra dolorem & mortem disciplinam.

263 SERVORUM ETIAM NOXIORUMQUE.] Duo enim genera hominum ad hos ludos Servi aut Noxii. Illi, vel bello capti, vel pretio à lanistis empti: isti, qui ob facinus aut scelus dammati in hos ludos. Ego fusi de utrisque. II. Saturn. c. III. 264 IN EDENDO LIBERALITATEM.] Referre ad copiam & numerum largiter præbitum? an ad missilia & dona interjecta? Utrumque potest. Trajanus quidem ita largus in istis, ut aliquando ad decem millia (Dionis assertio est) gladiatorum dederit, in unis ludis, etsi hoc post victorias de Barbaris partus, & ex iis plerosque fuisse opinamur. De missilibus autem, nimis etiam res nota: quæ in cuneos spectatorum spargebant, ingenti pecuniarum jacturâ. 265 JUSTITIAM.] Ut leges Arenæ servaret: itemque præmia promissa fideliter præstaret: sed nec in hos aut illos (ita subdit) affectum inclinaret. 266 OMNI AFFECTIONE.] Vide, rarum est, ubi certamen & commissio, ut editor aut spectator non det se in partes. Hæc est inclinatio humani ingenii, pugnare, aut pugnantibus favere. Itaque non dicam vulgus, sed Principes ipsi huic aut illi generi (pugna Threcibus, aut Myrmillonibus) favebant, & vincere illos jure vel injuriâ volebant, atque fraude adeo, vel imperio, rem eò trahabant. Suetonius in Tito, cap. viii. ostendit & in Domitiano; ut dicam. 267 QUOD POSTULABATUR.] Liberalitas laudata est, & justitia: addit comitatem. Quidquid turba petebat, fiebat, & eorum voluntatis sese aptabat. Volebant hos & illos notos, vel Aulicos, gladiatores? Veniebant, illos dimitti, hunc jugulari? impetrabant. Ad me. de Postulatiis gladiatoribus lib. II. cap. xvi. & de P. puli petitionibus, cap. xxii.

268 INSTITUIT ULTRO.] Planè, ut olim Titus, de quo Tranquillus: Populum tanta comitate tractavit, ut proposito gladiatorio munere non ad suum, sed ad spectantium arbitrium, se edictum professus sit. Et plane ita fecit, nam neque negavit quidquam petentibus; & ut quæ vellent peterent, ultro adhortatus est. Sunt non gemina, sed eadem, his nostris. 269 SPECTANTIUM STUDIA.] Quæ metu clamore, sponse indicabant. Vide me, II. Saturn. c. p. xxiv. 270 NEMINI IMPIETAS.] Quod sub Cajo, & Domitiano factum ibidem notavi. Quare autem impietas? quia contra studium Principis favebant, atque ita læsa majestas, quod Impietatem appellint (& Græci passim ἀσέβεια) quia publicus ille parens violatus; vel quia & divinitas, quam sibi duo jam d. d. vindicabant. 271 ODISSET GLADIATOREM.] Tale genus, Principi carum.

272 SPECTACULUM FACTUS.] Qui spectabat, spectandum datus, & in Arenam productus. Id quoque duo dicti ego, loco dicto. 273 UNCO ET AGNIBUS.] Nam occisi aut læsi

les graviter gladiatores. unco impaeto in Spoliarium trahantur. In acclamationibus Senatoriis, post Commodi mortem: Gladiatoris cadaver unco trahatur. Gladiatoris cadaver in spoliario ponatur: ubi vulgus & pueri illudabant. De Ignibus autem ita habuit, adhibebant eos, vel in principio pugnae, cum timidi in ferrum irent, & à tergo flagellis aut facibus exstimulabant: vel in fine, cum mortui jam, aut jacentes in mortuum, ignibus & ferro explorabantur. Simulabant enim quidam mortem, ut sic efferrentur, & subducerentur morti. Terullianus: Rificius inter meridianorum crudelitates, Mercurium mortuos cauterio examinantem. Quid scilicet aptatum ad poeticam etiam fabulam fuit. Subit & de Ignibus posse accipi, ut ipsi ad stipitem affixi arserint in arenâ: quod uerum factum. 274 IDEM QUOD DEOS.] Palam de Domitiano, qui Deus censeret & audire voluit.

AT tu Cæsar, quàm pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti? vidimus delatorum
 275 agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum, non solitudinem illi, non iter, 276 sed templum, sed forum infederant, 277 nulla jam testamenta secuta, 278 nullius status certus, non orbitas, 279 non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut 280 antè castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum, & providâ severitate cavisti, ne fundata legibus civitas, 281 eversa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos; nunc immanitatem 282 ferarum, 283 nunc mansuetudinem incognitam; nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primum 284 communes opes: nihil tamen gratius, nihil sæculo dignius, quàm quod contigit 285 desuper intueri delatorum 286 supina ora, retrorsaque cervices. Agnoscebamus & fruebamur, cum velut 287 piaculares publicæ sollicitudinis victimæ, supra sanguinem 288 noxiorum, ad lenta supplicia 289 gravioreque poenas ducerentur. Congesti sunt in navigia 290 raptim conquesta, ac tempestatibus dediti, abirent, fugerentque vastatas delationibus
 ter-

terras: ac si quem fluctus ac procellæ scopulis reservassent, hic nuda saxa & inhospitale litus incolet: ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani securitate, mœreret.

275 AGMEN INDUCTUM.] *In Amphitheatrum, & per arenam mediam traductum: exemplo Titi, de quo Suetonius: Delatores mandatoresque in foro fustibus & flagellis caesos, novissimè traductos per Arenam, partim subijci ac vœnire imperavit, partim in asperrimas insularum avehi.* 276 SED TEMPLUM.] *Quod illud? Curiam? an ararium? De isto magis placeat, quod in æde Saturni, & circa pecuniam, grandis vel præcipua materia calumniarum.*

277 NULLA JAM TESTAMENTA.] *Dixine de pecuniis? en exempli. Delationes aut calumniæ circa testamenta primum: & audi Suetonium in Domitiano. Confiscabantur alienissimæ hereditates, vel existente uno qui deceret, audisse ex defuncto, cum viveret, heredem sibi Cæsarem esse.*

278 NULLIUS STATUS CERTUS.] *Et hic calumniæ, cum lucro, nam liberi in servitutem, ingenui in libertiniam tam trahebantur, bono fisci.* 279 NON LIBERI.] *Ex legibus Papiis, orbitas damnosi: at liberi prodesse debebant, præsertim terni. Omnia autem nunc sub unam, quod dicitur, Myconum: & crimen, ubi opes.* 280 ANTE CASTRIS.] *Disciplina correctâ.* 281. EVERSA LEGIBUS.] *Tacitum, de Papiâ hac ipsa, semper calumniarum segere: Omnes domus delatorum interpretationibus subvertebantur; utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur.* 282 FERARUM.] *Venationes, quas ipsas ita largiter præbuit, ut aliquando (in Dione) mille feræ cæfæ interdum ad decem millia fuerint. Ego, cum talia ista, & sæpius sub uno Principe, assidue sub variis lego: admiratione cunctos & hæreo, unde hæc copia ferarum parari potuerit? nec videtur una aut triplex Africa, cum Asia & Europa, suffecisse.* 283 NUNC MANSVETUDINEM.] *Nam & ex spectaculo, atque assuefaciebant feræ, præter ingoniam, vel parcere paratæ prædæ, vel jugum ferre, ac talia, quæ per naturam vetabantur. Ita in Martiali pluscula epigrammata de Leone in Arena, qui lepulos ferebat, nondicam prætercurrentes, sed insultantes, sed in apertum os, ut in caveam, se condentes. Sic & uno epigrammate feræ aliquot domitas, ac verè subjugæ, comprehendit, lib. 1.*

Pictæ quod juga delicata collo
Pardus sustinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello:

& adjun-

Et adjungit Cervos, Leones, Apros, Bisontes : quid nisi, ut ipse dicit, spectacula deorum ? Ac plura ejusmodi novitia assidue in Arenam producta. 184 COMMUNES OPES.] Opes Palatinas, quas theatris vulgavit, Et templis dedicavit Trajanus. Idem Martialis lib. XII.

Quidquid Parrhasiâ nitebat aulâ,
Donatum est oculis, deisque nostris,
Miratur Schyticas virentis auri
Flammas Jupiter, & stupet superbas
Regis delicias, gravesque luxus.
Omnes cum Jove nunc sumus beati ;
At nuper, pudet ac piget fateri,
Omnes cum Jove pauperes eramus.

Est ipsum hoc, quod tangit Plinius, sed primò scilicet in ludis hæc ostensa, tum denique consecrata. 285 DESUPER INTUERI.] E spectaculorum gradibus, cum ii per arenam ducerentur. 286 SUPINA ORA.] Ut conspici ab omnibus, Et agnoscî possent. Sic milites Vitellium erigere os, & præbere contumeliis coegerunt, ut breviter Tacitus : ut Suetonius quasi interpretans, reducto comâ capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subrecto, ut visendam præberet faciem. Nam in ignominia Et supplicio, naturâ os oculosque submittimus : erigebant igitur, reducto comâ capite (ut Suetonius) id est, capillo manu arrepto, Et retrorsum cum capite tracto. 287 PIACULARES.] Victimæ sic dicuntur, quæ ob culpam, Et ad piandum purgandumque dantur. Noster lib. III. epist. IX. Ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, elaberentur. Plautus : Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam ? Victimæ igitur tales aliena mala excipiebant, Et in pœnam succedebant. Ita isti, ad expianda scelera præterita, Et detergendam solitudinem omnium, in mare mittebantur. 288 NOXIORUM.] Super cadavera aut vestigia gladiatorum. 289 GRAVIORESQUE PŒNAS.] Nam gladiatores brevi morte defuncti ; ipsi intabescere pœnis suis destinati. 290 RAPTIM CONQUISITA.] Ergo parva aut prava. 291 SECURITATE.] Quæ sub bonis Principibus Et idè nummi plures inscripti, SECURITAS PUBLICA. Ab-eant igitur, Et cetera securis quos inquietabant, soli mereant.

MEMORANDA facies, delatorum classis permissa
omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quoscumque in scopulos detulissent. Juvabat prospectare statim à portu sparsa navigia, & apud illud ipsum mare agere

Principi gratias , qui clementiâ suâ salvâ , ultionem hominum terrarumque diis maris commendasset. Quantum diversitas temporum posset , tum maxime cognitum est : cùm iisdem quibus antea 292 cautibus innocentissimus quisque , tunc nocentissimus adfigeretur ; cumque insulas omnes , quas modò Senatorum , jam delatorum turba compleret , quos quidem non in præsens tantùm , sed in æternum repressisti mille poenarum 293 indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt ? perdant quas habent. expellere penatibus gestiunt ? suis 294 exturbentur, neque, ut antea, 295 ex sanguinem illam & ferream frontem, ne quidquam convulnerandâ præbeant 296 punctis, & 297 notas suas rideant: sed spectent paria præmio damna , nec majores spes quàm metus habeant , timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo divus 298 Titus securitati nostræ ultionique prospexerat, ideoque numinibus æquatus est: sed quanto tu quandoque dignior cælo, qui tot res 299 illi adjecisti, propter quas illum 300 deum fecimus ? Id hoc magis arduum fuit , quòd Imperator Nerva te filio , te successore dignissimus , perquam magna quædam 301 edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur : qui tam multa excogitasti , ut si ante te nihil est inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent ? at tu simul omnia profudisti : 302 ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune profertur.

292 CAUTIBUS.] *Scopulis sive insulis saxosis, ut Gyarus. Seriphus. similes: quibus exsules solent includere.* 293 INDAGINE INCLUSOS.] *Variarum legum laqueis retibusque cinctos, ut fœdas, ne possint perirumpere.* 294 EXTURBENTUR.] *In exsilium pellantur. Martialis: Et delator habet, quod dabit, exsilium. Apparet ex istis, parem poenam delatoribus positam, quam ibant irrogatum. Quod Theodosius & Honorius ita uerant, vel restituerunt lege lata: Quisquis crimen intendit, non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. Origo autem ab Augusto videtur, qui diuturnorum reorum nomina abolevit, condicione*

ditione proposita, ut si quis quem repetere vellet, per periculum poenae subiret: *Suetonius*, cap. xxxi. 295 EX-SANGUEM.] Sine rubere, cuius causa sanguis. 296 PUNCTIS.] Litteris, Stigmatibus inustis. Nam vetus poena calumniatorum a lege *Rhemmi* fuit, frontem inuri K. litterâ, quae Calumniam (ita olim scribebant) notat. *Cicero* pro *Rescio Amerino*, aperte: & *Papiniano*, homo integræ frontis, apponitur calumniae damnato. 297 NOTAS SUAS.] Stigmata, ut dixi. Aneadem nota intellecta *Capitolino*, cum scribit in *M. Antonino*: Calumniis quadruplatorum intercessit, appositâ falsis delatoribus notâ? an infamiae notam magis est accipi? Nam & ea delatores sequebatur, ut *Valens* ac *Valentinianus* Impp. rescribunt. 298 TITUS.] Tangit *Suetonius* in *Tito*, cap. vii. 299 ILLI ADJECTI.] *Commodus*, illis. 300 DEUM FECIMUS.] Atqui ante dixit à *Domitiano* Deum factum. ut ipse Dei frater videretur: hic à *Senatu*. Pro insigni pagnâ hac habet vir doctus: quam ego nullam video, aut sili huius brevi motu componam. *Domitianus* Deum dici voluit & curavit, sed ob suum finem: *Senatus* censuit & libens paruit, quia meritis erat, & maxime ob securitatem hanc *Senatui* bonisque partibus 301 EDICTO.] De calumniatoribus. Apud *Dionem* aliquid in *Nervâ*: *Servos* eum & liberos punisse, qui dominis aut patronis periculum fecissent; néve in posterum liceret. Item ne quis impietatis aut ritus *Judaici* (Christianismi etiam opinor) accusaretur. 302 UT SOL.] Aptâ imago, & similis in *Symmachi* epist. i. libri ix. Sicut omnibus in hac vitâ positis ac locatis communis est cæli spiritus, lux diei: ita clementiam maximi Principis sentiant vota & facta cunctorum.

QUAM juvat cernere ærarium 303 silens & quietum, & quale ante delatores erat? nunc 304 templum illud, nunc vere 305 deus, non 306 spoliarium civium, crucatarumq; 307 prædarum sævum receptaculum: ac toto in orbe terrarum adhuc 303 locus unus, in quo, optimo Principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilq; ex publica utilitate convulsum? nec poena cuiquâ remissa, sed 309 addita est ultio, solumq; mutatum quod jam non delatores, sed leges timentur. Ac fortasse non eadem severitate fiscum, quæ ærarium cohibes, imò tantò majore, quantò plus tibi licere de cno, quàm de publico credis. Dicitur 310 auctori atque etiam 311 Procu-

ratori tuo, in jus veni, sequere ad tribunal, nam tribu-
 mal quoque 312 excogitatum 313 cruciatus est 314
 par ceteris, nisi illud 315 litigatoris amplitudine me-
 tiaris. 316 Sors & urna fisco judicem assignat. Licet
 317 rejicere, licet exclamare, hunc nolo, timidus est,
 & 318 bona sæculi parum intelligit : illum volo,
 quia Cæsarem 319 fortiter amat. Eodem foro u-
 tuntur, Principatus & libertas. 320 Quæ præcipua
 tua gloria est, sæpius vincitur fiscus : cujus 321 ma-
 la causa numquam est, nisi sub bono Principe. In-
 gens hoc meritum, majus illud, quod eos Procurato-
 res habes, ut plerumque cives tui non alios judices
 malint, liberum est autem disceptanti dicere, no-
 lo cum eligere : neque enim ullam necessitatem
 322 muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse be-
 neficiorum Principalium summam gratiam, si illis
 & 323 non uti licet.

303 SILENS.] *Sine strepitu, sine litibus. Nam & apud
 Præfectos ærarii querela, & causa.* 104 TEMPLUM.] *Er-
 go supra bene interpretatus sum, Templum in sedisse dela-
 tores : nempe hoc ipsum.* 305 DEUS.] *Saturnus, in cujus
 tutelâ ærarium.* 306 SPOLIARIUM.] *Locus in Amphitheatri parte, ubi vestes occisorum & arma deponabantur,
 atque alia ornamenta. Vide Saturnalia nostra, lib. 1. cap.
 XVIII.* 307 PRÆDARUM.] *Quæ civibus occisis paratæ.
 Claudianus similia in Honorii laudibus :*

Nullæ nobilium cædes, non crimina vulgò
 Texuntur, patriâ moestus non truditur exil.
 Non infelices tabulæ, non hasta refixas
 Vendit opes, avidusque emptor non voce citatur,
 Nec tua privatis crescunt æraria damnis.

308 LOCUS UNUS.] *Mirifica laudatio, & arguta. In toto
 orbe unum hoc ærarium est, sub bono Principe, in quo boni à
 malis vincuntur. Quid hoc est ? istud, qui boni & justii
 sunt, voluntque patrocinari æratio, impares sunt malis &
 fraudatoribus, aut etiam triconibus : quia, ut mox addit :
 sæpius vincitur fiscus. Sane salubris imperii signum, lie-
 nem hunc in corpore non crescere. Nisi hac sententia loci,
 alius me aliosque doceat.* 309. ADDITA EST.] *Pœna
 manet, si quis in lege fiscales peccat ; sed additum hoc (ne
 temere exigatur) ut ulcisci liceat delatores. Quomodo ? ra-
 tione, ut opinor. Ereptum meas pecunias eunt ? per-
 dent, quas habent : supra. Itaque ultio addita in calum-
 niantes,*

niantes, poenâ tamen manente in fontes. 310 ACTORI.] *Actor in familiis, qui res rationesque heri administrat: idem in republicâ, qui & Actor publicus Tacito dicitur* II. *Animalium, atque ibi explicari.* Actor Cæsaris, de quo hic, differt ab illo, & in lapidibus etiam nominatur: qui res & patrimonium Cæsaris curat. 311 PROCURATORI.] *Nondum autem Advocatus fisci, quem primus instituit Hadrianus.* 312 EXCOGITATUM.] *Ab ipso te, novitatem ostendit.* 313 CRUCIATU.] *Obiter olim dixeram, curâ tuâ: sed neque tunc perplacuit, & nunc sperno. In melioribus libris, cruciatui: puto verum, Principatui. Ita statim: Eodem foro utuntur Principatus & libertas.* 314 PAR CETERIS.] *In quo eadem omnia aliorum Judiciorum.* *Ammianus lib. xxv. Julianum sic laudat, quod sub eo æquata fisci jurgia cum privatis.* 315 LITIGATORIS.] *Cæsaris, nam ejus ibi res, sed & nomen, versatur,* 316 SORS ET URNA.] *Quod jam olim in omnibus fere judiciis. Itaque nemo subornatus, & fautor Cæsaris. Quid scilicet? licet inquit.* 317 REJICERE.] *Nam & id moris prisce, ut sortitione factâ, & cum judices jam sedissent; accusator & reus, quisque sibi suspectos, possent rejicere, & jubere surgere. In eorum locum alios subsortiebantur. Lex Pompeia huic rei modum & numerum dedit.* 318 BONA SÆCULI.] *Quanta libertas sit sub optimo Principe.* 319 FORTITER.] *Non temere aut timide, ut aduantes, aut metuentes offendere. Seneca De Providentiâ: Patrium habet Deus erga bonos viros animum, & illos fortiter amat.* 320 QUÆ PRÆCIPUA.] *Malim, quæque præcipua.* 321 MALA NUNQUAM.] *Transscripsit Casiodorus, l. i. ep. xxii. ad Fisciad vocatum: Tunc fama nostra proficit, quando se commoditas injusta subducit. Quapropter fit interdum causa mala fisci, ut bonus Princeps esse videatur,* 322 MUNERIBUS.] *Inter quæ, & boni Administri.* 323 NON UTI.] *Quod haud ita sub Tyranno: qui munus suum fastidire te (ait Seneca) injuriam judicaturus est.*

ONERA imperii pleraque vectigalia institui, ut pro utilitate communi, ita 324 singulorum injuriis coegerant. 325 His 326 Vigesima reperta est, tributum 327 tolerabile & facile hæredibus dumtaxat 328 extraneis, domesticis grave. Itaq; illis irrogatum est, his remissum, videlicet quod manifestum erat, quanto cum dolore laturi seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quam

sanguine, gentilitate, 329 sacrorum denique societate meruissent; quæque numquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis 330. veteribus civibus servabatur: 331 novi, seu 332 per Latium in civitatem, seu 333 beneficio Principis venissent, nisi simul 334 cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam, civitasque Romana instar erat odii, & discordiæ, & 335 orbitatis, cum carissima pignora, salva ipsorum pietate, distraheret. Inveniebantur tamen, quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non Vigestimæ modò, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent: sed his maxime debebat gratuita contingere, à quibus tam magis estimabatur. Igitur pater tuus sanxit, ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiam si cognationum jura non recepissent, cum civitatem adipiscerentur, ejus Vigestimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modò 336 reductus esset in patris potestatem: ratus improbè & insolenter, ac præne impiè, his nominibus inferi 337 publicanum, nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente Vigestimâ scindi, nullum esse tanti vestigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

324 SINGULORUM INJURIIS.] *Id est, in commune bonum, sed cum noxâ & detrimento privatorum. Ausertur enim in aliquid & abraditur: quæ injuria aut ejus species, utilitate publicâ rependitur.* Dissolutio enim imperii sequitur (*verba Taciti*) si fructus quibus res publica sustinetur, diminuantur: quid, si tollantur? 325 His.] *Oneribus.* 326 VIGESIMA.] *Velut & plene dicta, Vigesima hereditatum: cui Augustus inventor ad, Axiarium, militare, De quâ ego in Admirandis nuper, lib. II. c. IV. & olim ad XIII. Annalem Taciti.* 322 TOLERABILE.] *Quidam? cum gaudio enim semper fructuque jundum.* Et ubi?

Et ubi largiter, sæpe inopinatio, acquirere as; quid acerbi ali-
 quid detrabi? Mihi si per me unum hoc, cum tam multa qua-
 runtur, otiosa magis, fructuosa minus; hoc tam per unum
 328 **EXTRANEIS.** Nam Augustus ipse etiam exceperat, non parum vulgares, non
 329 **SACRORUM SOCIETATE.** Nam & sacra priva-
 ta sua familiis erant, atque ea promota, & vinculo. Inde
 Transire in gentem & sacra: itemque, Heredias
 cum sacris, aut sine sacris in Plauto. Sine inquam,
 cum in gentem adoptione non transiunt. 330 **VETERIBUS.**
 Qui, tempore ejus tribui introducti, fuissent. 331 **NOVI.**
 Deinceps scilicet. 332 **PER LATIUM.** Quibus Latinitas
 data, ut plerisque colonis, si plene civis fieri poterant tribus
 fere in diebus, vel si magistratum domo gestissent; sive stirpe
 domi relicta, Romam migrassent. sive denique nave, pisti-
 no, aditio. Nam de leg. Servilia, ut eventus jam raro,
 omittitur. Qui igitur inquit Plinius, ex Latis civis factierant,
 id non fruebamur hoc indulto. 333 **BENEFICIO PRIN-**
CIPIS. Nam jam olim libera rep. Imperatores civitatem
 dabant, sed ut populus firmaret: qui non tam agere nunc Prin-
 ceptis. Crebrum etiam, & Plinii aliquot epistole sunt lib. x.
 quibus civitatem amicis aut clientibus sine peritu Transire
 impetrare. 334 **COGNATIONIS JURA.** Quia illa
 transiitque in civitatem impulsus a suis videbatur, qui nondum
 civis: atque ita alieni extranei que habebantur, nisi Prin-
 ceptis sensim transiret. 335 **ORBITATIS.** Quia pater à
 filiis, filii à patre abjungebantur, nec cognati censuebantur.
 336 **REDUCTUS ESSET.** Exierat enim, si ipse à natus
 civitate; sive etiam, si pater. Nam diminutione hac capi-
 tis, id est status, civilis illa potestas subvebatur. Festus:
 Demianus capite appellatur, qui civitate mutatus est.
 337 **PUBLICANUM.** Nota per eos igitur exactum colle-
 ctumque hoc vectigal.

HACTENUS ille, parcius fortasse quam decuit o-
 ptimum Principem, sed non parcius quam optimum
 patrem qui optatum adoptaturus, hoc quoque
 parentis indulgentissimi fecit, quod debuisse qua-
 dam seu potius demonstrasse contentus, largam
 ac prope intactam benefaciendi materiam filio re-
 servavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua
 adstruxit, ut quemadmodum in patris filius, sic in hæ-
 reditate 338 filii pater esset immunis, nec eodem
 momento quo pater esse desisset, hoc quoque amit-
 teret

teret 339 quod fuisset. Egregiè Cæsar, quòd lacry-
 mas parentum 340 vestigales esse non pateris. Bona
 filii pater sine diminutione possideat, nec socium he-
 reditatis accipiat, 341 qui non habet luctus: nemo
 recentem & attonitam orbitatem ad computatio-
 nem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius
 scire. Angeo P. C. Principis munus, cùm ostendo
 liberalitati ejus inesse rationem: ambitio enim, &
 jactantia, & effusio, & quidvis potiùs quàm liberali-
 tas existimanda est, cui ratio non constat. Dignum
 ergo Imperator mansuetudine tua, minuere orbita-
 tis injurias, nec pati quemquam filio amisso insuper
 affici alio dolore. Sic quoque abunde misera res
 est, pater filio solus hæres: quid si cohæredem
 non 342 à filio accipiat? Adde, quòd cum di-
 vus Nerva sanxisset, ut in paternis bonis liberi ne-
 cessitate Vigesima solverentur, congruens erat
 eandem immunitatem parentes in liberorum bonis
 obtinere. Cur enim posteris amplior honor, quàm
 majoribus haberetur? cur venon retrò quoque re-
 curreret æquitas eadem? Tu quidem Cæsar illam
 exceptionem removisti, si modo filius in potestate
 patris fuisset, intuitus opinor vim legemque natu-
 ræ, quæ 343 semper in ditione parentum esse libe-
 ros jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines
 potestatem & imperium valentioribus dedit. Nec
 vero contentus primum cognationis gradum ab-
 stulisse Vigimæ, secundum quoque exemit, cavit-
 que ut in sororis bonis frater, & contrà in fratris
 soror, utque avus, avia in neptis nepotisque, & in-
 vicem illi, servarentur immunes. His quoque, qui-
 bus 344 per Latium civitas Romana patuisset,
 idem indulgit: omniibusque inter se cognationum
 jura commisit, simul & pariter, & more naturæ;
 quæ 345 priores Principes à singulis rogari ge-
 stiebant, non tam præstandi animo, quàm negandi.
 Ex quo intelligi potest quantæ benignitatis, quan-
 ti spiritus fuerit 346 sparsas, atque, ut ita di-
 cam, laceras gentilitates colligere atque connectere,
 & quasi

& quasi renasci jubere: deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis, quod sæpè singuli non impetrassent: postremò ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi 347 imputandique materiam. Indignum credo ei visum, ab homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis & frater, avus & nepotes: quid est ergo, 348 cur egeris? ut sitis, vobis estis. 349 Qui pro cetera sua moderatione, non minùs invidiosum putat 350 dare hereditatem, quàm auferre. Læti ergo 351 adite honores, capeßite 352 civitatem, neminem hoc necessitudinis 353 abruptum, 354 velut truncum aputatumque destituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus, sed 355 honestiores perfruentur. Ac ne remotus quidem jamque deficientis affinitatis gradus, 356 à qualibet quantitate Vigessimam inferre cogetur, statuit enim communis omnium parens summam, quæ publicanum pati possit. Carebit onere Vigestimæ parva & exilis hereditas: & si ita gratus heres volet, tota sepulchro, tota funeri servetur, nemo observator, nemo castigator adfister. 357 Cujuscumque modi ea pecunia ex hereditate alicujus obvenerit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex Vigestimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus non possit, conversa est iniquitas in gratulationem; injuria in votum: 358 optat heres ut Vigessimam debeat. Additum est, ut qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigessimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subvenire, 359 ne dii quidem possunt, tu tamen subvenisti cavittique, ut desineret quisque debere, quod non esset 360 postea debiturus. 366 Idem fecisti ne malos Principes habuissemus: quo ingenio, si natura pateretur, quàm libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Venuisti exigi, quod deberi 362 non tuo sæculo cœperat. Alius, ut contumacibus, irasceretur, tarditatemque 368 solvendi dupli, vel & quadrupli irrogatione mulcetar:

ret : tu nihil referre iniquitatis existimas , exigas
quod deberi 364 non oportuerit , an constituas , ut
debeat.

338 FILII PATER.] Cur non autem hoc etiam Nerva ?
ille natura ordinem vidit secutusque est , ex qua magis ju-
stum certe votivum filium patri succedere , quam contra. Ita-
que quia hoc & rarius , nec ita ex naturæ ordine , id neglexit.
339 QUOD FUISSET.] Trajanus naturæ vinculum intuitus
quod putavit civili constitutione non solvi : Itaque etsi ci-
vilibus desinebat pater esse , attamen quia ante civiliter
fuera , & nunc quoque naturaliter erat , habuit immu-
nem. 340 VECTIGALES.] Subiectæ vectigali , obnox-
ias Vigesimæ. 341 QUI NON HABET.] An , quem non
habet ? Nam potest sane in filii morte consortes habere lu-
ctus , etsi non Fiscum. 342 A FILIO.] Nec testamento a-
jus datum , nec ei junctum , qualis est Fiscus , quem lex inge-
rit. 343 SEMPER.] Etiam grandes & adultos , etiam pa-
tre digniores , potentiores. Huc enim sequens comparatio
sp. stat. 344 PER LATIVM.] Non solum , qui bene-
ficio Principis. An hoc dicit , qui tantum Latini cives ?
345 PRIORES PRINCIPES.] Suetonius in Tito : Cum
ex instituto Tiberii , omnes dehinc Principes benefi-
cia à superioribus concessa Principibus , non aliter ra-
ta haberent , quam si eadem iidem & ipsi dedissent ,
primus præterita omnia uno confirmavit edicto , nec
à se peti passus est. 346 SPARSAS.] Transituens hac in
civitatem. 347 IMPUTANDI.] Ut supra , inscribendi be-
neficii , deherendi. 348 CUR EGRETIS.] Omnino verum ,
cur rogetis , Livineio quoque visum. Distingue autem , cur
rogetis , ut sitis ? vobis estis. Quasi dicat , & estis fratres ,
& vobis estis tantum ; non fisco , qui nil jam decerpit. 349 QUI
PRO.] Lego. Quin. 350 DARE.] Nam à petitione , quam
sustulit , & semel universe dedit. 351 ADITE HONORÉS.]
In colonis vestris. Hoc enim ad Latinos pertinet , qui (ut
dixi) civitatem Romanam adipisciebantur , domi honoribus
gaudent. 352 CIVITATEM.] Nostram. 353 ABRUPTVM.]
Abruptio & disunctio. Dissociabantur enim , qui civitatem
mutabant. 354 VELUT TRUNCVM.] Tanquam à patre
jam abscissum , aut contra à filio patrem. Hærent & inane
tales intererectatione Trajani. 355 HONESTIORES.] Ci-
vitate aucti. 356 AQUALIBET.] Altera moderatio Tra-
jani qui non in gradibus solum dispensavit , sed in modo He-
reditatis. Si ea modica , & intra talem summam (non est
expressa iustitia :) nihil delibatur. 357 CUJUSCUM-
QUE MODI.] Quid mihi libri , Cujuscumque modica
pecunia , quod amplector , statim tamen legendo alicui ,
pro

COMMENT. IN C. LINI PANEGYRICUM. 421
 pro alicujus. Sententia est] Cujuscumque ea parva pecuniæ
 fuerit, ænari vel extranei d. n. refert: nihil pendit. 358 O-
 RAT.] Nec enim dabit, nisi dives. 359 NE DII QVI-
 dem. Plinius avunculus: Ne Deum quidem posse o-
 mnia; namque nec revocare defunctos, nec facere ut
 qui vixit, non vixerit; qui honores gessit, non gesserit:
 nullumque habere in præterita jus; præterquam o-
 blivionis. Agathon Comicus, apud Aristotelem:

Μὴν δ' αὐτὴν ὁ Θεὸς σεβόμενοι,
 Ἀφύμην ποιεῖν ἑὸς αὖτ' ἢ πτωχὺν ἰδὲ:

Unum hoc nec ipse præpotens habet Deus,
 Quæ facta sunt, infecta posse reddere.

360 POSTEA.] Post diem tui edicti. 361 IDEM.] Livi-
 nejus, id est: recte, etsi sequentia non bene ordinat. 362 NON
 TVO SÆCVLO.] uno verbo, remisit reliquæ ejus vectigalis.
 in causis dictis. Hoc est, quod Ausonius in Laudatione Gra-
 tiani tangit: Vel illud unum cujusmodi est, de condo-
 natis residuis tributorum? Quis umquam Imperato-
 rum hoc provinciis suis uberiore te indulgentiâ dedit?
 Fecerat & Trajanus olim: sed partibus retentis. Non
 habebat tantam oblectationem concessi debiti portio:
 quanta suberat amaritudo servati. Omnino hæc faciunt,
 nec de aliâ Trajani remissione legas. Qui enim è nummis ad-
 ferunt: RELIQUA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOL-
 LITA: falli credo, nec Trajani, sed Trajani Hadriani (ita
 conjunctim dicitur) nummos istos ego vidi. Ita enim exstant
 hodieque in Consulari ejus I I I. Et inscriptio Romæ:
 IMP. CÆSARI. DIVI. TRAJANI. PARTHICI. F. TRAJANO.
 HADRIANO. AUG. IONT. MAX. TR. POT. II. COS. II. QUOD
 OMNIUM. PRINCIPUM. ET. SOLUS. REMITTENDQ. HS.
 NOVIES. MILLIES. CENTENA. MILLIA. N. DEBITUM. FISCI.
 NON. PRÆSENTES. MODO. SED. ET. TOSTEROS. SUOS. TRÆ-
 STITIT. HAC. LIBERALITATE. SECURUS. Ea remissio gran-
 dis, & nostra estimatione & locutione valeat, viginti dros
 milliones Philippicorum & semis. At Trajani liberali-
 tas minor, & in partibus tantum, ut dixit Ausonius. 363 SOL-
 VENDI DURLI.] Ita, nam poena etiam meræ solet adjici,
 qua sensu victor, de cæva. Quidquid antea poenæ no-
 mine tributis accesserat, indulgit. Itaque exemplum ali-
 quod à paternâ indulgentiâ habuit, etsi superavit. 364 NON
 OPORTUERIT.] Illud vetus, in causis quæ abrogasti edi-
 cta. Aque iniquum censet, exigens talia quæ debita, & con-
 stituere ut debeantur.

FRES

FERES Cæsar curam & sollicitudinem 365 Con-
 sularem, nam mihi cogitanti eundem te 366 col-
 lationes remisisse, donativum reddidisse, congiari-
 um obtulisse, delatores abegisse, vectigalia 367
 temperasse, interrogandus videris, satisne compu-
 taveris imperii redditus? an tantas vires habeat fru-
 galitas Principis, ut 368 tot impendiis, tot erog-
 ationibus sola sufficiat? Nam quid est causæ, cur ali-
 is quidem cum omnia 369 raperent, & rapta reti-
 nerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, de-
 fuerint omnia? tibi cum tam multa largiaris, & ni-
 hil auferas, omnia supersint? Numquam Principi-
 bus defuerunt, qui fronte gravi & tristi superci-
 lio, utilitatibus fisci contumaciter adefsent: &
 erant Principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, &
 qui magistris non egerent: plura tamen semper à
 nobis contra nos didicerunt, sed ad tuas aures, cum
 ceteris omnibus, tum vel maximè avaris adulationi-
 bus obstructus est aditus. Silent ergo & quies-
 cunt, & postquam non est cui suadeatur, qui suade-
 ant non sunt, quo evenit, ut tibi cum plurimum pro-
 tuis, plus tamen pro 370 nostris moribus debeat-
 mus. Locupletabant & fiscum & ærarium non tam
 371 Voconia & 372 Julia leges, quàm Maje-
 statis singulare & 373 unicum crimen eorum, qui
 crimine vacarent, hujus tu metum penitus sustulisti,
 contentus magnitudine: qua nulli magis caruerunt,
 quàm qui sibi majestatem vindicabant. Reddita est
 374 amicis fides, 375 liberis pietas, obsequium
 376 servis: verentur, & parent, & dominos ha-
 bent, non enim jam servi Principis nostri amici, sed
 nos sumus; nec pater patriæ alienis se mancipiis ca-
 riorem, quam civibus suis credit, omneis accusato-
 re domestico liberasti, unoque 377 salutis publi-
 cæ 378 signo illud, ut sic dixerim, 379 servile
 bellum sustulisti: In quo non minus servis, quam
 dominis præstitisti: hos enim securos, illos bonos
 fecisti. Non vis interea laudari, 380 nec for-
 tasse laudanda sint; grata sunt tamen recordanti-
 bus

bus 381 Principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quæ tamquam delata puniret, magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes Principi servos haberet.

365 CONSULAREM.] Quia ego jam Consul, curare reip. debeo. 366 COLLATIONES REMISISSE.] Spectat cum alia provincialium in auspiciis Imperii dona, tum * Vide 12. Admir. cap. LX.
 * Coronarium aurum maxime, quâ specie Collationis exhibebantur. Itaque boni Principes remittebam, ut hic Trajanus: ut Julianus, inter cujus liberalitatis testimonia Ammianus recenset, Coronarium indultum, & remissa debita multa diuturnitate congesta. 367 TEMPERASSE.] Idud Vigesima, ad modum jam dictum. 168 TOT IMPENDIIS.] In milites, magistratus, ludos, opera: atque alia, quorum specimen in nostris Admirandis, libro II. 369 RAPERENT.] Ad Domitianum pertinent. Ad Suetonium. cap. XII. 370 NOSTRIS MORIBUS.] Qui bonos nos facit, qui ab adulationibus sic arces. 371 VOCONIAE.] Lex Voconia vetus, nequis heredem feminam, vel unicam etiam filiam faceret, ultra quadrantem hereditatis. 372 JULIAE LEGES.] Multae sunt ab Augusto, hoc nomine: sed nunc Juliam de maritandis ordinibus, quæ Papiae jungi aut cum ea misceri solet, ipsasque Papiae intellegi clarum est. Nam hæc Augustus, ut Tacitus loquitur, ærario augendo sanxerat, ob multiplices ibi multas. 373 UNICVM CRIMEN.] In Tacito passim docetur, ubique nihil obijci potest, Majestatis crimen impingitur. Nero etiam statuit, ut lege majestatis, omnia dicta factaque, quibus modò delator non deesset, tenerentur. 374 AMICIS.] Qui nunc amicum non deserunt. 375 LIBERIS.] Qui & ipsi amabantur in parentes. 376 SERVIS.] Passim in dominos insurgebant, & territabant accusaturi Majestatis. 377. SALVTIS PVBL.] Velut formula erat, in laudem bonorum Principum: & in nummis passim insculpitur, SALVS PVBLICA. 378 SIGNO.] Quasi hac tessera data & edita. 479 SERVILE BELLVM.] Allusum ad vetera Servilia bella, cum manus in Dominos armarunt: at hic linguas. Trajanus autem hæc ista sustulit, aut sublata à Nerva patre comprobavit. Nam de eo Dionis compendium: τὰς τε δούλους καὶ τοὺς ἐξελούθους τοὺς τοῖς δεσποταῖς σφᾶν ἐπιβουλεύσαντας, πάντας ἀπέκτετε, καὶ τοῖς πρὸ τοιούτοις οὐδ' ἄλλο τι ἐγκλημὸς ἐπιφέρειν ἐπὶ τοὺς δεσποτάς ἐστι καὶ: Servos & liberos, quicumque insidiati dominis fuissent, omnes interfecit; atque iis nec aliud quodvis crimen inferre,

αὐτ

aut accusare dominos permisit. 380 NEC FORTASSE.] *Extra culpam enim dumtaxat sum, at laudis finem non attingunt.* 381 PRINCIPEM.] *Domitianum.*

IN eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secuta sunt: nec unus omnium 382 nunc, quia scriptus hæres. Non tu 383 falsis, non tu 384 iniquis tabulis advocaris: nullius ad te 385 iracundia, nullius 386 impietas, nullius 387 furor confugit: nec quia offendit alius nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberes 388 ab amicis, ab ignotis præteritis: nihilque inter privatum & Principem interest, nisi quod nunc 389 à pluribus amaris: nam & plures amas. Tene Cæsar hunc cursum, & probabitur experimento, sitne feracius & uberius non ad laudem modò, sed ad pecuniam Principi: si hærede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donavit 390 pater tuus multa, & ipse donasti: 391 cesserit 392 parum gratus; manent tamen ii, qui 393 bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit, nam liberalitatem jucundior debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque Principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? nonne ut regum, ita Cæsarum munera, illicos cibis hamos, opertos præda laqueos, æmulabantur? cùm privatis facultatibus velut 394 hausta & multiplicata, retro secum quidquid attigerant referrent.

382 NUNC QVIA SCRIPTVS.] *Obscura, nec mihi recta. Inflecto: nec unus omnium, numquam scriptus heres. Acute & vere, aut fallor. Non tu, inquit, omnium heres nunc es, ut ille Domitianus; qui falsò talem se gerebat nec cogitatum, nec scriptum.* 383 FALSIS.] *Mendacibus & confectis.* 384 INIQUIS.] *Ubi propior aut suus heres est.* 385 IRACUNDIA.] *Putat liberti, qui patrono offensus, & ut illum jure successionis privaret, Principem scribebat.* 386 IMPIETAS.] *Patris, aut filij. Nam, ut Tacitus in Agricola, à bono patre non scribitur heres, nisi malus Princeps.* 387 FUROR.] *Aliquis varum sane mentis, qui fretis suis ad Principem vertit.* 388 AB AMICIS.] *Pro more, & jure. Atque ita Augustus professus, viginti proximis annis, *quaterdecies millic*

*Sunt triginta-quinque miliones nobis.

millies HS. ex testamentis amicorum percepisse : Si e-
 zoniis. 389 A PLVRIBVS.] Ergo & à pluribus scribis.
 390 PATER TVVS.] Nerva. Qui & bona omnia, quæ
 exstabant, & Domitianus iniquè abstulerat, dominis
 reddidit : & plebi Romanæ egros emit ac divisit : Dio.
Factum ejusdem liberale & memorabile, in Zonarâ & Phi-
lostrato scriptum. Reppperat Herodes Atticus, Sophistæ pa-
ter, domi suæ ingentem thesaurum. C. Luminia ventus, ad
Principem scripsit, & indicavit. Ille rescripsit, Uere. Sed
Atticus nec se securus, iterum scripsit : At enim thesaurus
privati hominis conditionem superat. Nerva iterum
ammosè, Ergo abutere. 391 CESSERIT] Lego, ceperit,
& sententia liquet. Nisi quis tamen pro Decesserit accipere :
id esset, Age, mortuus ex illis aliquis parùm gratus. 492 PA-
RVM GRATVS] Qui te Heredem non fecerit. Nam quis
promovissent aut ditasent, ab iis suo jure gratitudinem exi-
gebant. Ita Caligula (in Suetonio) Primipilariū testa-
menta, qui neque Tiberium, neque se, heredem fe-
cissent, ut ingrata rescidit : quia nempe Principum benef-
cio ad gradum opesque venissent. 3. 3 BONIS EIVS.] Ner-
væ, quia tamen & de ipso Trajano prævit, melius fortasse,
bonis eie. 374 HAVSTA.] Legendum aucta si tamen se-
quens vox multiplicata sedeat. Pro quâ aliilibri, implicita :
& mihi non displiceat, aptiusq; ita ad Hannos Laqueosque
refertur. Bona illa Cæsaris velut hausta & absorptæ (ut pisci-
bua hami) privati facultatibus, iisdemque implicita & inne-
xa (ut feris laquei :) trahuntur unâ cum istis ad Principem,
specie illa gratitudinis in testamentis.

QUAM utile est, ad usum secundorum 395 per
 adversa venisse ? Vixisti nobiscum, periclitatus es,
 timuisti : 396 quæ tunc erat innocentium vita, scis
 & expertus es, quantopere detestentur malos Prin-
 cipes, etiam qui 397 malos faciunt, meministi quæ
 optare nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam 398
 privato judicio Principem geris, meliorem imo te
 præstas, quàm tibi 399 alium precabare. Itaque sic
 imbuti sumus, ut quibus erat summa votorum, me-
 lior pessimo Princeps : jam non possumus, nisi opti-
 mum, ferre. Nemo est ergò 400 tam tui, 401 tam i-
 gnarus sui, ut locum istum post te concupiscat, facili-
 us est, ut esse aliquis successor tuus possit, quàm 402
 ut velit. Quis enim curæ tuæ molem sponte sube-
 at ? quis comparari tibi non reformidet ? Expertus
 & ipse es, quàm sit onerosum succedere bono
 Prin-

Principi : & afferebas exultationem , 403 adoptari. An prona parvaque sunt ad æmulandum , quod nemo incolumitatem 404 turpitudine respondit? Salva est omnibus vita , & 405 dignitas vitæ : nec jam 406 consideratus ac sapiens , qui ætatem 407 in tenebris agit. Eadem quippe sub Principe virtutibus præmia , quæ in libertate : nec benefactis tantum 408 ex conscientia merces. Amas constantiam civium , rectosque ac 409 vividos animos non , ut alii , contundis ac deprimis ; sed foves & attollis. Prodest bonos esse , cum sit satis abundeque , si non nocet. His honores , his sacerdotia , his provincias offers : hi amicitia tua , hi judicio florent : 410 acuuntur isti integritatis & industriæ pretio : similes , dissimiles alliciuntur , nam 411 præmia bonorum malorumque , bonos ac malos faciunt. Pauci aded 412 ingenio valent , ut non turpe honestumque , prout bene ac secus cessit , expectant fugiantve : ceteri , ubi laboris inertix , vigilantix somno , frugalitatis luxuriæ merces datur , eadem ista , quibus alios artibus affecutos vident , confectantur : qualesque sunt illi , tales esse & videri volunt ; & dum volunt , fiunt.

395 PER ADVERSA.] *Pindarus enim verè : Ο' πονήσας τε νόον , ἤγα' ἀπομάρτυρας Πίπτα :* Qui animo exercitus fuit & laboravit , prudentiam fructum tulit. 396 QUÆ TVNC.] *Sub Domitiano.* 397 MALOS FACIUNT.] *Adu-lantes , & subservientes.* 398 PRIVATO.] *Clarius , si privati legæ. Sed sensus ille ; Ta ita geris Principem , ut privatus indicabas esse gerendum. Quod plerumque aliter , & qui extra fortunam , benè de eâ judicamus ; cum in ipsâ , abripimur & ferenti vento nos damus.* 399 ALIVM PRECABARE.] *Tacitus in oratione Galbæ : Utilissimus idem ac brevissimus bonarum malarumque rerum dilectus , cogitare quid aut nolueris sub alio Principe , aut voveris.* 400 TAM TVL.] *Virtutis summæ tuæ , & Prudentiæ.* 401 TAM SVL.] *Qui ad te non potest accedere.* 402 UT VELIT.] *Sapiens quidem , nam succedere aliquis potest , & debet : par esse aut similis etiam , non potest.* 403 ADOPTARI.] *Id est , excusatio tibi successio , quia non sponte neque ultrò venisti , sed adoptione adscitus , & quasi coactus. At qui se ingerit , minus excusatur , nisi parem se præ-*

præbeat. 404 TURPITUDE REPENDIT.] *Id est, nemo hinc ipso saluus, quod virtutem non habeat saluam. Sub malis ea in odio; & qui grati aptique Aulæ esse volunt, ejurant probitatem. Exempla etiam, ubi obſcœnitæ & professa turpitude ſaluti fuerint: in Suetonii Nerone, cap. XXIX. & Domitiani x.* 405 DIGNITAS VITÆ.] *Litet etiam in dignitate & luce vivere.* 406 CONSIDERATUS.] *Quod sub improbis Principibus; & ſapientia tum, latere. Seneca, de Vatia: In hac villâ ille Prætorius dives, nulla re alia quàm otio notus, conſenuit: & ob hoc unum felix habebatur. Nam quoties aliquos Afinii Galli amicitia, aut Sejani odium, deinde amor, merſerant; exclamabant homines, O Vatia, ſolus ſcis vivere.* 407 IN TENEBRIS.] *Ovidii monito:*

Vive tibi, quantumque potes præluſtria vita,
Sævum præluſtri fulmen ab arce venit.

408 EX CONSCIENTIA.] *Ut virtutem habeat, ſine fame aut honoris præmio. Et ſane cõ Philoſophi, atque etiam poëta iſte vocat, Theognis:*

Εὖ ἔρδον, δὲ πρῶτον: τί δ' ἄγγελον ἄλλων ἰάλλεις;
Τῆς εὐπραγίας ῥηιδί' ἄγγελόν.

Si benè agis, bene ſit tibi, quid præconia quæris?
Virtuti facilis promptaque fama venit.

409 VIVIDOS.] *Altiùs ſpirantes, quod genus non dicam minutis, ſed modicis Principibus parum grati ſunt: qui pares rebus quæerunt, non qui ultrà ſint.* 410 ACUUNTUR ISTI.] *Imò iſto, meo judicio, & ſententiæ eſt, qui vident ſic attolli à te virtutem, magis acuuntur & ſtimulantur, boni quidem eam perſequi; & qui non boni, ſelectero ſe & ſequi* 411 PRÆMIA.] *Salluſtius: Gloria induſtria alitur, ubi eam dempſeris, ipſa per ſe virtus amare atque aſpera eſt. Idem: Ubi malos præmia ſequuntur, haud facilè quiſquam gratuitò bonus eſt. Livius: Nihil non aggreſſuri ſunt homines, ſi magna conatis magna præmia proponantur.* 412 INGENIO VALENT.] *Tam valida ſolidæque mentis ſunt; ut virtutem aut vitium à ſeſe, non à ſucceſſu aut mercede pendent.*

Et priores quidem Principes, excepto patre tuo, præterea. 413. uno aut altero (& 414 nimis dixi) vitiis potiùs civium, quàm virtutibus lætabantur, primum, quòd in alio ſua quemque natura 415 delectat; deinde, quòd 416 patientiores ſervitutis arbitrabantur, quos non deceret eſſe niſi 417 ſervos. 418 Horum in ſinum omnia congerebant: bonos
J. LYPSEI Opera Tom. II. R r autem

autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & 419 periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis: & hercule æquum est esse eos carissimos bono Principi, qui invisimale fuerint, scis, ut sicut 420 diversa natura dominatio & Principatus; ita non aliis esse Principem gratiorem, quàm qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis & ostentas, quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat: & ided non 421 Censuram adhuc, non 422 Præfecturam morum recepisti: quia tibi 423 beneficiis potiùs, quàm remediis, ingenia nostra experiri placet, & alioquin, nescio an plus moribus conferat Princeps, qui bonos 424 esse patitur, quàm 425 qui cogit. Flexibiles quamcumque in partem ducimur à Principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus, huic enim cari, huic probati esse cupimus: quod frustrà speraverint dissimiles, eo-que obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines 426 unius moribus vivamus, porro non tam sinistrè constitutum est, ut qui malum Principem possumus, bonum non possumus imitari. Perge modò Cæsar, & vim effectumque Censuræ, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita Principis, Censura est: eaque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: 427 nec tam imperio nobis opus est, quàm exemplo, quippe 428 infidelis recti magister est metus, meliùs hominès 429 exemplis docentur, quæ in primis hoc in se boni habent, quòd 430 approbant, quæ præcipiunt fieri posse.

413 UNO AUT ALTERO.] *Augusto & Tito.*

414 NIMIS DIXI.] *Corrigit se, nec frustra fortasse in Augusto: qui recta aut certe erecta non nimis amabat. Sui etiam ludii & voluptatibus molliori atque inflecti, in bono tuteque habebat.* 425 DELECTAT.] *Ex notissimo verbo, Simile amicum simili.* 416 PATIENTIORES.] *Males & molles, quibus honesti æquique nec amor, nec cura est.*

417 SERVOS.] *Nam mali dignissimi serviute, & qui meliorum imperiis coercantur, aut emendentur.* 418 HORUM IN SINUM.] *Juvénalis:*

Cri-

Criminibus debent hortos, prætoriam, mensas.

419 PERICULIS.] *Noti, non nisi per mala sua, fiebant.*
 420 DIVERSA NATURA.] *Tiberii dictum ea mente: Dominum se fervorum, Imperatorem militum esse, Principem ceterorum. Princeps igitur, liberorum.* 421 CENSURAM.] *Ut Claudius, ut Vespasianus, Domitianus* 422 PRÆFECTURAM.] *Quo titulo C. Cæsar, si memini, usus, & Augustus (in Suetonio) recepit morum & legum regimen perpetuum, sine honore Censuræ.* 423 BENEFICIIS.] *Leniter ad bona ducere, & bene faciendo; potius quàm censendo, mulcendo, puniendo.* 424 ESSE PATITUR.] *Inopinata & mira sententia: sed, ut hic multa, ex abditis prudentia & natura. Seneca huic assertor & interpretes, De Clementiâ l. cap. XXII. Constituit bonos mores civitati Princeps, & vitia ejus facilius compescit, si patiens eorum est, non tamquam probet, sed tamquam invitus, & cum magno tormento ad castigandum veniat.* 425 QUI COGIT.] *Panegyricus Pacati, ad Theodosium: Vitiis corrigendis curam adjecisti, idque moderatè, ut suadere potius honesta, quàm cogere videreris.* 426 UNIUS MORIBUS.] *Principis, quem omnes, ut Solem, spectant & ab eo colorantur.* 427 NEC TAM IMPERIO.] *Idem Pacatus: Sic est enim, sic est, exasperat homines imperata correctio, blandissimè jubetur exemplo. Plura huic rei ego, in Politicis lib. II.* 428 INFIDELIS.] *Simili gnome Tullius: Malus diuturnitatis custos, est metus.* 429 EXEMPLIS DOCENTUR.] *Fabius: Quantum Græci præceptis valent, tantum Romani (quod est majus) exemplis.* 430 APPROBANT.] *Re ostendunt.*

Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia: tui effecit? 431 Obtinuit aliquis, ut spectaculum 432 pantomimorum populus Ro. tolli pateretur? sed non obtinuit 433 ut vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius: cœpitque esse beneficium, quod necessitas fuerat, neque enim à te minore 434 concentu, ut tolleres pantomimos; quàm à patre tuo, ut restitueret, exactum est. Utrumque recte, nam & restitui oportebat, quos sustulerat 435 malus Princeps; & 436 tolli restitutos. In his enim quæ à malis benefiunt, hic tenendus est modus, ut appareat 437 auctorem, non displicuisse factum. Idem ergo populus ille, aliquando 438 scænici Imperatoris spectator & applausor, nunc in pantomimis quoque averfatur

R r 2

& dam;

& damnat effæminatas artes, & indecora 439 sæculo studia. Ex quo manifestum est, Principum disciplinam capere etiam vulgus : cum rem, si 440 ab uno fiat, severissimam, fecerint omnes. Maæte hac gravitatis gloria Cæsar, qua consecutus es, ut quodd anteà vis & imperium, 441 nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua 442 ipsi, qui castigari merebantur : iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tuâ queritur & liberum est queri. Sed cum ita comparatum sit, ut de nullo minus Principe querantur homines, quàm de quo maximè licet : 443 tamen in sæculo nihil est, quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat. Boni provehuntur, mali (qui est tranquillissimus status civitatis) 444 nec timent, 445 nec timentur. Mederis erroribus, sed 446 implorantibus : omnibusque, quos bonos facis, hanc astruis laudem, 447 ne coëgisse videaris.

431 **OBTINUIT ALIQUIS.**] *Et Tiberius olim, qui histriones Italiâ pepulit : & Nero, qui factiones Pantomimorum unâ cum ipsis relegavit : & Domitianus denique, qui interdixit histrionibus scænam, intra domum quidem exercendi artem jure concessio. De isto eum sentire, sequentia docent.* 432 **PANTOMIMORUM.**] *Qui gestu, & saltatione motuque corporis, omnia exprimant & imitantur : unde Græcum nomen. Latini Histriones & Saltatores, & Gesticulatores reddunt.* 433 **UT VELLE.**] *Animo non assensit, et si factis Principi non dissensit.* 434 **CONCENTU.**] *Harmonico clamore, ut supra notavi : an hic magis verum Consensu ?* 435 **MALUS.**] *Domitianus* 436 **TOLLIT.**] *A te iterum.* 437 **AUCTOREM.**] *Ut Lacedæmonii, qui bonam sententiam ab improbo homine in Senatu dictam, jusserunt à bono iterum dici, eique inscribi : Agellius, & Plutarchus.* 438 **SCÆNICI.**] *Neronis.* 439 **SÆCULO.**] *Huic tuo virili, & honesto.* 440 **AB UNO.**] *Principe.* 441 **NUNC MORES.**] *Seneca : Desinit esse remedio locus, ubi quæ fuerant vitia, mores sunt. Mores autem, id est, per vulgata judicia aut facta, & uno verbo, Sæculum.* 442 **IPSI, QUI.**] *Nempe, ipse populus. Non enim Cæsar, aut Nero, ut quidam explicat.* 443 **TAMEN.**] *Livinejus tum, ex veteri libro : fortasse, tuo.* 444 **NEC TIMENT.**] *Hocne probas Plini? malos solutos metu esse ? Ita, sed nempe magno metu, qui ad res novas facile impellit. Tutius meliusque, ubi jam multi mali, paulatim pati emen-*

emendare & ad frugem se recipere; quam acribus poenis concitare. Ut in humano corpore vitiosi humores non impetu purgantur, nisi cum periculo: ita in republica. Significat igitur, bonis amicis & bonum Trajanum fuisse; nec malis quidem nimis asperum, & meliores exemplo & mira fecisse. 445 NECTIMENTUR.] A bonis, quia vires non habent. 446 IMPLORANTIBUS.] Cum ipsi qui emendandi, volunt emendari. Qui festinat, & qui aliter; quid nisi intempestivis remediis delicta accendit? 447 NE COEGISSE.] Ita Agricola, apud Tacitum, cum Britanniae praesideret, rarissima moderatione maluit videri invenisse bonos, quam fecisse. Denique quid in tota hac re sit, pulchre Apulejus: Neminem Proconsulem Provincia Africa magis reverita est, minus verita: nullo, nisi tuo, anno ad coercenda peccata plus pudor valuit, quam timor. Nemo te alius, pari potestate, saepius profuit, rarius terruit.

Quid vitam? quid mores juventutis? quam 448 principaliter formas? quem honorem 449 dicendi magistris? quam dignationem sapientiae doctoribus habes? ut 450 sub te spiritum, & sanguinem, 451 & patriam receperunt studia: quae priorum temporum immanitas exsiliis puniebat: cum sibi vitiorum omnium conscius Princeps, inimicas vitii artes, non odio magis, 452 quam reverentia, relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes, praestas enim quaecumque praecipiant, tantumque eas diligis, quantum ab illis 453 probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat 454 admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus, hanc 455 ante vos Principes arcem, 456 publicarum aedium nomine inscripserat: frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare ut in publicis posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit? quamque omnia sic facis, tamquam 457 non alius inscripserit? Quod enim forum, quae templa, tam reaserata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuae sedes, magis publica, magis omnium. Nullae obices, nulli 458 contumeliarum gradus: superatisque jam 459 mille liminibus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta tamen

432 J U S T I L I R S I
 maxima quies. 460 tantum ubique silentium, tam
 altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum,
 ex domo Principis, modestiæ & tranquillitatis ex-
 empla referantur.

448 PRINCIPALITER.] Sive, ut decet Principem *στεινὴ ἐκκρίσις*. Habes hanc curam inter principes. 449 DI-
 CENDI MAGISTRIS.] Rhetoribus. Victor de Trajano:
 Eruditissimos, quamvis iple paræ esset scientiæ, mo-
 derateque eloquens, diligebat. Et Dio: Παιδείας μὲν
 οὐδ' ἀπεβύς, ὅσην ἐν λόγῳ, οὐ μετέχε, τὸ μὲν ἔργον αὐτῷ
 καὶ ἐπίστατο καὶ ἐποίησεν: Doctrinæ accuratæ, quæ in ver-
 bis consistit, particeps non fuit: at quæ præcipiuntur,
 ea & novit & fecit. Summa est, summe doctum in lite-
 rariis artibus non fuisse: at in Philosophiis & moralibus ma-
 xime. Quis enim hoc negaverit, qui vel Plutarchum cogita-
 verit, ejus doctorem? Exstat epistola viri, quam misit ad
 Trajanum jam recenter Principem, digna quæ apud ipsum le-
 gatur. 450 SUB TE SPIRITUM.] Hanc laudem & alii
 tribuunt Trajano. Juvenalis:

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum.
 In epistolis, noster: Studiis, quæ præpè extincta refo-
 ventur. Argumentum & à viris doctis, quibus ævum illud
 claruit: & à Bibliothecâ Ulpia, quam is liberaliter stru-
 xit, atque instruxit. 451 ET PATRIAM.] Nam exsu-
 larverant, ut addit, & Suetonius de Domitiano: Philoso-
 phos omnes urbe Italiaque submovit. 452 QUAM RE-
 VERENTIA.] Ut Tacitus, in eodem Domitiani factò, ne-
 quid usquam honesti oculis occurreret. Et qui illud non
 amant, aut non habent: quomodo has ament, famæ aut in-
 famiæ publicæ tubæ? 453 PROBARIS.] Nam sermoni-
 bus aut scriptis honestant & laudant te totum hoc genus.
 454 ADMISSIONUM.] Officium erat Palatinum, Ab ad-
 missionibus, & Admissionales: per quos aditus ad Prin-
 cipem erat. Is sæpe duri molles mitesque submiti hoc Trajano.
 455 ANTE VOS.] Te & Nervam: Sententia est, Palatium
 hoc antea arx quædam & velut regia; sub vobis facta est
 communis quædam domus, atque adeo à Nervâ sic inscri-
 pta. 456 PUBLICARUM ÆDIUM.] Factum Nervæ
 causam etiam aliam habuit (inò primitus aliam) ab hac
 quam Orator tangit. Nam Principes Romani, quatenus Pon-
 tifices Maximi, in publico habuare debebant. Dio in Au-
 gusto notat, lib. LV. cum domum ædificasset, totam
 eam publicasse, quod Pontifex max. esset. Ipsum hoc
 dicit, libro LIV. post Lepidi mortem: vide. Facit hoc quod
 in Diem M. Antonino est: Ἡμεῖς γάρ, ἐφ' ὧς τὴν

Βαλλὼ λείων, ὅπως ἐνδὶ ἰδὼν ἔχοντες, ὥστε καὶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ
 δικία ἀποκρίσθαι : Nos, inquit Antoninus ad Senatum,
 adeò nihil proprii habemus, ut etiam in vestris ædi-
 bus habitemus. *Ex eo palatium jam ab Augusto publicum:*
Et iteràm fecit scripsitque Nerva. 457 **NON ALIUS.**]
Ipse tu, non Nerva, adeò elogium hoc verum præstas.
 458 **CONTUMELIARUM GRADUS.**] *Ut alii primo ostio*
admitterentur, interioribus excluderentur: alii, nec prima.
Sive, quòd ægre & superbe excepti à janitoribus, iteràm ite-
rumque (ut plura erant limina) hæ contumeliæ subeunda.
 459 **MILLE LIMINIBUS.**] *Satis hoc laxum, de mille*
liminibus: sed oratoriâ nempe, an poetiâ superlacione. Ta-
men multa hæc ostia; ex more, divitibus. Seneca, De Benef.
VI. cap. XXXIII. Ut gradum intra domum ponas, in
quâ deinceps multa sunt ostia, quæ receptos quoque
excludunt: de ipsis istis salutationibus. 460 **TANTUM**
UBIQUE SILENTIUM.] *O pulchrè! & hoc nomine barba-*
ra illa Turcarum natio laudanda, quibus in sua portâ, inter
mille Janizaros aliumque confluentem, silentium est pene so-
litudinis.

IPSE autem ut excipis omnes, 461 ut expectas?
 ut magnam partem dierum, inter tot imperii curas,
 462 quasi per orium transigis? Itaque non 463 ut
 aliàs attoniti, nec ut periculum capitis adituri 464
 tarditate, sed securi & hilares, cùm commodum est,
 convenimus: & admittentē Principe, interdum est
 aliquid, quod nos domi quasi magis necessarium te-
 neat, excusati semper tibi, nec unquam excusandi su-
 mus. Scis enim 465 sibi quemque præstare, quòd te
 videat, quòd te frequenter: ac tantò liberaliùs ac-
 diutiùs voluptatis hujus copiam præbes. Nec 466
 salutationes tuas 467 fuga & vastitas sequitur, rē-
 moramur; resistimus, ut in communi domo: quam
 nuper illa immanissima 468 bellua plurimo terrore
 manierat, cùm velut quodam specu inclusa, nunc
 469 propinquorum sanguinem lamberet, nunc se
 ad clarissimorum civium strages cædesque proferret.
 Obversabantur foribus horror & minæ, & par me-
 tus 470 admissis & 471 exclusis. Ad hæc, ipse occur-
 su quoque 472 visuque terribilis, superbia in fronte,
 473 ira in oculis, sæmineus pallor in corpore, in
 474 ore impudentia multo rubore suffusa. Non

434 J U S T I L I P S I
 adire quisquam, non adloqui audebat, tenebras semper 475 secretumque captantem: nec unquam ex solitudine suâ prodeuntem, nisi ut 476 solitudinem faceret. Ille tamen, quibus sibi 477 parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, 478 dolum secum & insidias, & ultorem scelerum Deum inclusit, dimovit perfregitque custodias poena, 479 angustosque per aditus & obstructos, non secus ac per apertas fores & invitantia limina, irrupit: 480 longeque tunc illi divinitas sua, longè arcana illa cubilia 481 sævique secessus, in quos timore, & superbiâ, & odio hominum, agebatur. Quantò nunc tutior, quantò securior eadem domus, 482 postquam ejus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris, sed civium celebritate defenditur? Ecquid ergo discimus experimento, fidissimam esse custodiam, Principis ipsius innocentiam? hæc arx inaccessa, hoc 483 inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustrà se terrore succinxerit, qui 484 septus caritate non fuerit. 485 armis enim arma irritantur.

461 UT EXPECTAS?] *Non excipis solùm comiter, sed in limine velut obvium te das: aut certe invitai, & vacuum te ostentat.* 462 QUASI PER OTIUM.] *Vulgando te, audiendo, alloquendo, ut solent feriati.* 463 UT ALIUS.] *Anze, sub malis Principibus. Sed quidam libri non alii & attoniti, quod magis probo. Id est, non colore vultuque alio, & à prioribus demutantes: ut est facies metus.* 464 TARDITATE.] *Quasi periclitaturi, si tarde veniremus. Ideò Saryvicius: --- raptâ properabat abollâ Pegasus. Sic explicant: ac mihi rescribi placeat, tardè ad te. Non, inquit, trepido & cunctanter te adimus: sed hilares & securi, quia libet, & cùm libet.* 465 SIBI QUEMQUE.] *Non tuâ causâ, nec ut velut officium præstemus: sed in nostram voluptatem, & ut te fruamur.* 466 SALUTATIONES TUAS.] *Illas sôlennes & matutinas, quas & Principi ferebant. Tacitus: Cn. Novius, in coetu salutantium Principem.* 467 FUGA ET VASTITAS.] *Quia jussi statim recedere, nec subsistere ibi fas, aut morari.* 468 BELLUA.] *Senecâ: Non, tamquam malum aliquod aut noxium animal è cubili profilierit, diffugiunt.* 469 PROPINQUORUM.] *Nam Flavios Clementem, & Arretinum, patruelles suos*

suos occidis. 470 ADMISSIS.] *Ne verbo aut gestu offenderent.* 471 EXCLUSIS.] *Ne jam offenderent.* 472 VISUQUE TERRIBILIS.] *Tacitus : Cum tot hominum palloribus denotandis sufficeret sævus ille vultus.* 373 IRA IN OCULIS.] *Nihil Suetonius, tantum, grandibus oculis fuisse.* 474 ORE IMPUDENTIA.] *Tacitus : Robur, quo se contra pudorem muniebat. Apparebat igitur verecundus, non erat.* 475 SECRETVM-QUE.] *Cottidie horarium, ut Suetonius c. III. scribit, etsi male ibi distinctum, quasi inter initia Principatus tantum. Ille vero assidue hoc fecit : & ea verba ad superius Caput ac periodum pertinent de Tito. Qui legi, attende.* 476 SOLITVDINEM.] *Occidendo, pellendo, nam ad sævitiam exercendam prædibat. Non displiceat tamen solitudinem legi, apta allusione, & sententia veriore.* 477. PARIETIBVS.] *Quos etiam Phengite lapide distinxit, ut quidquid à tergo fieret, pervideret, insidiarum metu: Suetonius.* 478 DOLVM SECVM.] *Insidiatores ipsos domesticos, & è cubiculo.* 479 ANGUSTOSQUE.] *Ædificii ratione tales, an custodum frequentia ?* 480 LONGEQUE TVNC ILLI.] *Latii quidam idiotismus, quo significatur hoc aut illud nil juvare aut prodesse. Nam quæ præsentia, auxilio esse solent : longinqua, frustra implores. Itaque & Adesse dixerunt, pro juvare & patrocinari. Illa phrasis ; in Virgilio: Longè illi dea mater erit. In Cæsare : Longè iis fratrum nomen populi Rom. futurum. In Floro : Longè illi triplex murus, totidemque arces.* 481 SÆVIQUE SECESSVS.] *Ubi sæva & tristitia machinabatur. Tacitus : Quodque sævæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus.* 482 POST-QUAM EJUS.] *Legendum, postquam ea : aut Vocula deest, dominus ejus, talisve : an placet, herus legi ?* 483 INEXPUGNABILE.] *Seneca : Unum est inexpugnabile munimentum, amor civium.* 484 SEPTVS CARITATE.] *Ex Cicero, in Antonium : Caritate & benivolentiâ civium septum oportet esse, non armis.* 485 ARMIS ENIM.] *Homerus hoc voluit :*

----- ἔλκει δὲ πρὸς ἄνδρες σίδηρος :

----- visusque virum trahit ensis.

NUM autem 486 serias tantum partes dierum, in oculis nostris coetuque consumis ? num 487 remissionibus tuis eadem frequentia eademque illa socialitas, interest ? Non tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis ? non ex convivio nostro mutua voluptas ? non 488 provocas reddisque sermones ? non ipsum tempus epularum tuarum,

R r 5

cum

cum 489 frugalitas contrahat, extendit humanitas ? Non enim 490 ante medium diem distentus 491 solitaria cœna, spectator 492 adnotatorque convivis tuis 493 immines : nec jejunis & inanibus plenus ipse 494 eructans, non tam apponis quàm objicis cibos, quos dedigneris attingere ; ægreque perpessus superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam, occultumque luxum, refers. Ergo non aurum nec 495 argentum, nec exquisita ingenia cœnarem, sed suavitatem tuam jucunditatemque miramur, quibus nulla satietas adest ; quando sincera omnia, & vera, & 496 ornata gravitate. Neque enim aut 497 peregrinæ superstitionis mysteria, aut 498 obscœna petulantia mentis Principis 499 oberrat : sed benigna 500 invitatio, & liberales joci, & 501 studiorum honor. Inde tibi parcus & 502 brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quàm quod sine nobis agis.

486 SERIAS TANTUM.] *Matutinas, & meridianas : nam postea exercitium & cura corporis se dabant.* 487 REMISSIONIBVS TVIS.] *Dio Cassius, super istis : Α'γαπητός μὲν πᾶσι, φοβερὸς δὲ μηδενὶ, πλεὺς πολευοίς, καὶ γὰρ δήρως, καὶ συμποσίῳ, ἔργων τε καὶ βουλευμάτων, σκομμάτων τε συμμετέχων ὅσοις, καὶ ποδάκις καὶ τέταρτον ὥχεται :* Amabilis omnibus, nulli, præterquam hostibus formidandus. Venationibus, conviviiis, deliberationibus actionibusque amicorum intererat, atque etiam joci & dictariis : & sæpe vel quartus vehebatur. *Eutropius plane eadem : Gloriam militarem civilitate & moderatione superavit : Romæ, & per provincias, æqualem se omnibus exhibens : amicos salutandi causâ frequentans, vel ægotantes, vel cùm festos dies habuissent. Convivia cum iisdem indiscreta vicissim habens : sæpe in vehiculis eorum sedens : nullum Senatorum lædens. Atque hîc quod de Vehiculis ait, consonat & explicat illud Dionis, quartum vectum esse, id est cum pluribus : etsi Principes & magnates solifere solerent.* 488 PROVOCAS.] *Suetonius, de Augusto : Cœnam præbebat, ut non nimio sumptu, ita summâ comitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes, provocabat.* 489 FRUGALITAS.] *Hoc & in epistolis adserit lib. VI. epist. XXXI. Adhi-*

Achibebamur cottidie cænæ, erat modica, si Principem cogites, interdum acroamata audiebamus, interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. *Noctæ in noctem ducta, quod hic est Extensa fuisse.* 490 ANTE MEDIUM.] *Ut Domitianus, de quo Suetonius: Lavabat de die, prandebatque ad satietatem: ut non temerè super cænâ, præter Matianum malum, & modicâ (sic lego) in ampullâ potiunculam fumeret.* 491 SOLITARIA.] *Ipsam illud plenum prandium, cænam appellat: quia ejus loco.* 492 ADNOTATOR QVE.] *Quid dicant, edant bibant, innuant.* 493 IMMINES.] *Arvide spectando.* Catullus: Vir tuus, Tyrio in toro, Torus immineat tibi. 494 ERUCTANS.] *Aptius videbatur, irructans: quasi in os is ructans.* 495 ARGENTUM.] *Ministeriale, scutum & multiplex.* 496 ORNATA.] *Nescio quid subolet vel virij, vel defectus. An fuit, ornata comi gratuitate?* 497 PEREGRINÆ.] *Referunt ad sacerdotes, quos in monte Albano instituit. Sed cur ea peregrina superstitio? aut quid ad mensas? Malim accipere Isiacos, Bellonarios, Gallos matris deum, qui cum cætu aut choro domos & convivia solent irrumperere. Juvenalis Sat. VI. dicet, & describet. An & de Judæis vis accipit?* 498 OBSCOENA.] *Psalliarum, cinædorum, puellarum à Gadibus: de quibus scriptores sparsim.* 499 OBERRAT.] *Plinius lib. IX. ep. XVII. Quereres tibi rædio fuisse quamvis lautissimam cænâ, quod scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant.* 500 INVITATIO.] *Ad loquendum, edendum, an & bibendum? ita, ex ingenio Trajani. Nam vini cupidiores fuisse Dio notat: & Spartianus, Hadrianum vino indulgisse, Trajani moribus obsequentem. Id maxime factitabat, & quasi solenniter, post secundam mensam. Lampridius in Alexandro: Cum militares amicos habuisset, ut usum Trajani, quem ille post secundam mensam potandi usque ad pocula instituerat, reservaret, unum tantum poculum exhibebat in honorem Alexandri Magni. Numerus poculorum deest, & video quosdam legisse, usque ad quinque pocula. Sic libris, bene est: si à sese, malim ego, usque ad pocula III. qui numerus ex initialibus litteris vocis sequentis. Vinus igitur aliquantulum Trajanus: sed & viri alii magni, cum excusatione iustissima, ad diluendas curas. De quo Seneca in extremo De Tranquill, videndus. Eutropius & cautionem ejus in vino suggerit: Vinolentiam, quo vitio, ut Ner-va, tangebatur, prudentiâ molliverat, curari vetans iusta post longiores epulas.* 501 STUDIORUM.] *De quibus sermo. Nec enim librum lectum super mensam arbitror: etsi id quoque viri magni, & in dignitate, tunc faciebant. Alii comœdum aut lyristen audiebant, jucunda fucta.*

fructu. Plinius lib. III. de Spurinnâ : Frequenter comedis coena distinguitur , ut voluptates quoque studiis condiantur. At Trajani sermones Philosophici fuerunt , aut Politici : nec ambigo. 502 BREVIS SOMNVS.] Ex Homérico præcepto :

Οὐ χρεὶ παυόχρον ἐνυπνι βαλκλόργον ἀνδρῶν :

Dedecus est totam rectorem stertere noctem.

SED cum rebus tuis ut participes perfruemur, quæ habemus ipsi, quàm propria, quàm nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, 503 omne stagnum, omnē locum, omnē etiam saltum, immensa possessione circumvenis: nec unius oculis 504 flumina, fontes, maria deserviunt. Et quid Cæsar non sum videat? 505 tandemque imperium Principis, quàm patrimonium majus est, multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores Principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant 506 pares domini, nec jam clarissimorum virorum 507 receptacula habitatore 508 servo teruntur, aut foeda 509 vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes, deterso situ, 510 auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modò sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera, 511 eodem quo exstructa sunt animo, ab interitu vindicare. Muta quidem illa & anima carentia: sentire tamen & lætari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod aliquando cœperint esse 512 donum scientiis. Circumfertur, sub nomine Cæsaris, 513 tabula ingens rerum vernalium. 514 quo sit detestanda avaritia? 515 illius, qui tam multa concupiscebat: cum haberet supervacua tam multa, tamen exitialis erat apud Principem, huic laxior domus, illi 516 amœnior villa. Nunc Princeps in hæc eadem dominos 517 quærit, ipse inducit, ipsos illos 518 magni aliquando Imperatoris hortos, illud 519 numquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, 520 implemus. Tanta benignitas Principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos Principibus

libus rebus existimet dignos; nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec verò emendi tantum civibus tuis copiam præbes, sed amœnissima quæque largiris & donas. 521 Ita inquam, donas in quæ electus, in quæ adoptatus es: transfers quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod 522 per amicos habes.

503 OMNE STAGNUM.] *Loquitur de villis priorum Principum, quæ ea specie immensum agrorum tractum occupabant.* 504 FLUMINA.] *Quid mirum? cum tunc opes privatæ ita magnæ, ut flumina haberent in suo orientia & cadentia.* Seneca ep. LXXXIX. *Illustrium fluminum per privatum decursus, & amnes magni, magnarumque gentium termini, usque ad ostium à fonte, vestri sunt: & plura huic rei vix credenda & admiranda, quæ subjungit. Ideoque & in Admirandis dixi lib. II. cap. ult. Non audio, qui hæc ad Neronis domum referunt: planissime contra Plinii verba & mentem.* 505 TANDEMQUE IMPERIUM.] *Quasi olim Principum possessiones per totum imperium sparsæ, & illi pene æquales. Nam errant, qui in alium hæc sensum trahunt, quasi idè majus imperium, quia cives dicto audientes sunt. Nuge.* 506 PARES DOMINI.] *Item nobiles.* 507 RECEPTACULA.] *Villæ & Prætoria olim illustrium.* 608 SEPVO.] *Qui villicus ibi vel Actor sit.* 509 VASTITATE.] *Desolata, nec culta. Sed unde, inquires, tam multa hæc ad Principem? Ex iniquis damnationibus, cadibusque nobilium, quorum bona ad fiscum.* 510 AVCTAS.] *Restitutas, nisi cui arridet, lautas.* 511 EODEM.] *Magno, & locorum amante.* 512 DONVM SCIENTIS.] *Libris aliis, domini non servientis: id esset quod supra dixit, non habitatore servo teruntur. Ego negationem rejecerim, scribamque, domini fruētis.* 513. TABULA.] *Villarum fundorumque vanalium, qui Principis fuissent. Nam Nerva jam antè vendiderat (in Dione) pecuniæ egens, vestes, vasa, suppellectilem, & quidquid non necessarium in Aulâ esset. At Trajanus igitur ex ipso patrimonio Principali imminuit: quod immensum creverat.* 514 QVO SIT.] *Odoror hiatum aliquem, sed levem* 515 ILLIVS.] *Domitiani palàm, male qui ad Neronem trahunt.* 516 AMOENIOR VILLA.] *Simile in Triumviri proscriptioe Appianus notat, & quemdam conspectu nomine suo in Tabulâ, exclamasse; Heu, villa Albana me perdidit!* 517 QVÆRIT.] *Pubblica venditione.* 518 MAGNI.] *Veteris alicujus Luculli, Pompeij, aut similis.* 519 NVMQVAM NISI.] *Affidue pos-*

possum Caesaribus. *Talia autem multa, nec opus ad unum m Albanum Domitiani confugere.* 520 *IMPLEMVS.*] *Nostri rebus serva, nobis ipsis.* 521 *ITA INQVAM.*] *Fortasse, ista: tua nempe propria, & in qua, ut heres, Nervæ successisti.* 522 *PER AMICOS.*] *Regis illius nota vox, Ubi thesauri? amicos ostendentis.*

Idem tam parcus in 523 ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non 524 ut antè, immanium transvectione 525 saxorum urbis tecta quatiuntur: stant securæ domus, nec jam templa nutantia. - Satis est tibi nimiumque, cum successeris frugalissimo Principi, magis rejicere aliquid & amputare ex his, quæ Princeps tamquam necessaria reliquit. Præterea pater tuus afibus tuis detrahebat, quæ fortuna imperii dederat, 526 tutius quod pater. At quam magnificus 527 in publicum es? hinc 528 porticus, inde delubra occulta celeritate p, operantur, ut non 529 consummata, sed tantum 530 commutata videantur. Hic 531 immensum latus Circi templorum pulchritudinem provocat, digna populo victore gentium sedes, nec minùs ipsa visenda, quàm quæ ex illa 532 spectabuntur: visenda autem, cum cetera specie, tum quoddam æquatus plebis, ac Principis locus. Siquidem per omne spatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris 533 suggestos, quam propria quæ spectet. Libebit ergo civibus tuis invicem contueri, dabitur non 534 cubiculum Principis, sed ipsum Principem cernere, in publico, in populo sedentem: populo, cui locorum 535 quinque millia adiecisti, auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, 536 majoremque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide jusseras.

523 *ÆDIFICANDO.*] *Privatim scilicet, & in tuos usus, nam publice contra, ut subdet.* 524 *UT ANTE.*] *Sub Domitiano, aulam illam suam Parrhasiam ædificante.* 525 *SAXORYM.*] *Columnarum, obeliscorum, Juvenalis Satyrâ III.*

Nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
Axis, & eversum fudit super agmina montem,
Quid superest de corporibus?

Seneca

Seneca in Epistolis : In hunc usum pinus aut abies deferebatur, longo vehiculorum ordine, vicis intremantibus? 526 *TUTIVS QVOD.*] *Olim emendavimus* & scripto communicavimus cum amico : tu tuis, quod pater. Ille detraxit sibi ab imperio relicta ; tu magis proprie tua, quæ à patre : id est Nervæ. 527 *IN PVBLICVM.*] *Multa enim publicè edificavit, aut reparavit.* *Eutropius magnifice de illo* : Orbem terrarum ædificasse. *Victor* : Castra suspectioribus atque opportunis locis exstructa, ponsque Danubio impositus, ac deductæ coloniarum pleræque. Ad hoc, Romæ à Domitiano cœpta fora, atque alia multa, plusquam magnificè coluit ornavitque. Sed & *Dio Cassius*, exstruxisse plurima, & maxime necessaria in viis, portibus, publicis ædificiis. *Exstant hodieq; aliqua, inprimis vestigia admirandi illius in Danubio pontis, super humana ingenia atque opes.* *Item alter egregius in Hispania, quem Alcantaræ, vocant, Tago impositus* : & plura, monumenta verè laudis. *Quam dictorio tamen carpsit & libavit, qui Herbam pærietariam Trajanum dixit ; quod nomen ubique inscriberet operibus vel novis, vel novatis.* *Quid mali? faciant alii Principes : faciant, & inscribant.* 528 *PORTICVS.*] *Quæ, nescio, nec tamen suspitioni Catanei accedo, Portus suggerenti.* *Nam hæc de ipsa urbe.* 529 *CONSUMMATA.*] *Nova structio.* 530 *COMMVTATA.*] *Reparatione.* 531 *IMMENSVM.*] *Senè immensum, & longitudine stadiorum trium, ut Plinius scribit, latitudine unius.* 532 *SPECTABVNTVR.*] *Circenses sive curules ludi inprimis; sed etiam Gladiatores, Venationes, & omne genus solet interim hîc dari.* 533 *SVGGESTVS.*] *Editor locus, in quo ipse spectet.* *Cui honori origo à Julio Cæsare, quem Suetonius notat, inter nimios honores, recepisse Suggestum in Orchestrâ.* *Vide me De Amphitheatro, cap. XI.* 534 *CVBICVLVM.*] *Ubi velut clausus, tutusque ab injuria celi, sedebat.* *Populariter Trajanus hoc spectavit, & spectavit ipse ; spectatusque est.* 535 *QVINQVE MILLIA.*] *Hic numerus mihi suspectus, & minutus est.* *Quid magni, ubi tot millia, quinque dumtaxat adjecisse? At enim supra dixit : quinque millia ingenuorum conquista.* *Ita, sed ad alendum (quod aliud valde est) non ad spectandum.* *Denique illi ingenui, spectant verè & libertini.* *Moveor etiam, quod in Plinio legam, Circum à Cæsare Dictatore structum, ad sedem cCLX. millium.* *Ac postea, in Victore, cepisse scribitur loca cCCLXXXV. millia : sive ut verius in Notitia Imperii, & integris vocibus præscriptum, quadringenta octogintaquinque.* *Igitur post Cæsarem, largiter sane ei adjunctum,*
& pæ-

*Upane duplum. Ac fateor alios Principes potuisse augere, sed publica testimonia inclinant eximium aliquid Trajanum patrasse. Basis Romæ exstat huic inscripta: TRIBV. XXXV. QUOD LIBERALITATE. OPTIMI. PRINCIPIS. COMMODA. EARVM. ETIAM. LOCORVM. ADIECTIONE. AMPLIATA. SINT. Etsi ea posita in Consulatu ejus v. diutule post ipsum factum: dum decernitur, dum paratur statua, ut solet. In Dionis etiam compendio: Ο τῷ γὰρ πρὸς καὶ μεγάλῳ φρον καὶ μεγαλοφρονίᾳ ἐφυ, ὥς καὶ τῷ ἵπποδρόμῳ ἐπὶ γράψαι, ὅτι ἐξαρκούντι αὐτὸν τῷ τῶν Ρωμαίων δήμῳ ἐποίησι; ἐπεὶ δὲ ἀφ' ὧν ἀρῖνται πρὸς καὶ μείζον καὶ ἐξαιρετικῶς ἐξεργάσαστο: Aded autem & magni animi & conceptus erat, ut Circo inscripserit, Quod capacem populi Romani struxisset: quia scilicet corruptum, & majorem, & elegantiores fecerat. Ex his, talibusque inclino legere: quinquaginta millium, aut ultra, si quis * φιλορωμαῖος velit. Ad hanc autem Circi reparationem Suetonii illa spectant, Domitiani cap. v. Fecit Odeum, & Naumachiam, e cujus postea lapide maximus Circus, deustis utrimque lateribus, exstructus est. Postea, nempe a Trajano. 536 MAJOREM QVE.] Ergo non ad solum illud augmentum quinque millium amplitudo accommodata.*

*Romano-
tū amanti.

HORVM unum si præstitisset alius, illi jamdudum 537 radiatum caput, 538 & media inter deos 539 sedes, auro staret, aut ebore, augustioribusque aris, & 540 grandioribus victimis, invocaretur. Tu delubra non nisi 541 adoraturus intras, tibi maximus honor 542 excubare pro templis, potibusque 543 prætexi. Sic fit ut 544 dei summum inter homines fastigium serves, cum deorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream cernimus: at pauld ante aditus omnes, 545 omnes gradus, totaque area, 546 hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur: cum 547 incesti Principis statuis permixta deorum simulachra 548 sorderent. Ergo istæ quidem æræ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illæ autem aureæ & 549 innumera-biles, 550 strage & ruina, publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, in-
stare

stare ferro , sævire 551 securibus , ut si singulos
 ietus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam tem-
 perans gaudii 552 seræque lætitiæ , quin instar ul-
 tionis videretur, cernere laceros artus, truncata mem-
 bra , postremò 553 truces horrendasque imagines
 554 abjectas excoctasque flammis : ut ex illo terro-
 re & minis, in usum hominum ac voluptates, ignibus
 mutarentur. 555 Simili reverentia Cæsar , non a-
 pud 556 Genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed
 557 apud numen Jovis optimi maximi pateris : illi
 debere nos quidquid debeamus , illius quod bene fa-
 cias 558 muneris esse , qui te dedit. Ante quidem
 ingentes hostiarum greges per 559 Capitolinum
 iter, magna sui parte velut 560 intercepti, 561 di-
 vertere via cogeantur : cum sævissimi domini atro-
 cissima effigies , tanto victimarum cruore coleretur,
 quantum ipse humani sanguinis profundeat.

537 *RADIATUM.*] *Qui habitus Deorum, aut Divorum.*
Lucanus :

Fulminibus manes, radiis ornabit, & astris.
*Nam hæc insignia Principibus consecratis apposita, ut Num-
 mi etiam docent.* 538 *ET MEDIA.*] *Honoris causâ , vel
 mixtus Diis ; vel etiam inter duos medius. Ut Caligula in-
 ter fratres Deos (Castores) medium se adorandum ad-
 euntibus exhibuit.* 539 *SEDES.*] *Nam Jupiter , & isti
 majorum gentium , sedentes sæpe pingebantur.* 540 *GRAN-
 DIORIBUS.*] *Nam Hostiæ duplices , Majores Minoresque ;
 atque illæ diis majoribus.* 541 *ADORATURUS.*] *Non ado-
 randus ibi in statuâ.* 542 *EXCUBARE.*] *Cum vice custodis aut
 satellitis, statuæ tuæ ponuntur in vestibulis templorum: at non
 in ipsis.* 543 *PRÆTEXI.*] *Apponi, vel opponi januarum po-
 stibus: quod decore solet.* 544 *DEI SUMMUM.*] *Sententia
 est, ita efficitur, ut dii colantur, ut decet ab hominibus, summum-
 que sibi honorem vindicent: quia ipse non te iis miscet, & sacros
 sanctosque profanas. Hæc, inquam è verbis istis sententia, sed
 quæ ego leviter refingam: serves , cum Deorum ipse non
 adoptes. Eo ipso quod fugis Deus haberi , pro Deo te habe-
 mus, aut certe , vices ejus in terris gerente. Tertullianus pro
 hac sententiâ, ad Scapulam : Sic enim omnibus major est
 (Imperator) dum solo vero Deo minor est. Idem in
 Apol. getico : Ideò Imperator magnus est, quia cælo mi-
 nor, est. Pulchre etiam Athenienses , inter monothëica, quæ
 adventanti Pompeio gratabundi scripserant :*

J. LEPSI Operum Tom. II.

SS

E'P'

Ε'φ' ἔστιν ὢν ἀνδρῶνος οἶδος, ἐπὶ ποσὶν εἰ θεός;

Quatenus te censes hominem, eatenus nobis es Deus.

545 OMNES GRADUS.] *Hui! atqui centum gradibus adibat.* 546 HINC AURO.] *Suetonius, Domitiano: Statuas sibi in Capitolio, non nisi aureas & argenteas, poni permisit: easque ponderis certi, ut ne parvas scilicet, tam magno Deo. Eutropius idem.* 547 INCESTI.] *Julia, Titii fratris filia, compressa, & quam uxorem habebat.* 548 SORDERENT.] *Aliquid faciat prolectione vulgarâ supra, Dei summum inter homines fastigium servant: sed leviter & aliquid.* 549 INNUMERABILES.] *Nec enim in urbe tantum, sed totus orbis, ait Dio, statuis ejus post victos, ut aiebat, Dacos impletus est.* 550 STRAGE ET RUINA.] *Initio à Senatu ipso facto, qui auditâ morte ejus (Suetonius) aded lætatus est, ut scalas etiam inferri, clypeosque & imagines ejus coram detrahi, & ibidem solo adfligi juberet. Dio hoc amplius in Nerva: Μισὸς δὲ τῶ Δομετιανῶ αἱ εἰκόνες αὐτοῦ, πολλαὶ μὲν ἀργυρεῖ, πολλαὶ δὲ καὶ χρυσαῖ οὗσαι σιωπευμένους, καὶ ἐξ αὐτῶν μεγάλα χρημύται σιωπῇ: Odio Domitiani, statuæ ejus multæ argenteæ, multæ & aureæ, conflatæ sunt, atque ingens pecunia ex iis facta.* 551 SECURIBUS.] *Ita Statuas frangebant. Juvenalis:*

----- rotas bigarum impacta securis

Cædit, & immeritis franguntur crura caballis.

552 SERÆQUE LÆT.] *Quæ etsi serò, & diu optata, tamen venit.* 553 TRUCES.] *An quia superbia in vultu, ira in oculis, ut prædixit? an & in habitum militarem ac minantem, ut triumphales illa, formata?* 554 ABJECTAS.] *Sive, objectas.* 555 SIMILI REVERENTIA.] *Illi, quâ stare inter deos recusar.* 556 GENIUM.] *Singulis hominibus Genium assignavit antiquitas: atque is majus & sanctius aliquid ipso homine. Itaque vulgò, per Genium aliqujus solent orare, obtestari, jurare. Sed quantum magis Principis? quibus etiam modestis, passim Statuæ, aræ, templa, cum inscriptione GENIO CÆSARIS: quod lapides nummi-que docent, & Suetonius in Aug. cap. LX. Hunc ergo colebant, si non ipsum Principem: & Caligula quosdam interfecit (apud Suetonium) quodd numquam per Genium ejus dejerassent. Minutius Felix: Cæsarum numen invocant, ad imagines supplicant, Genium, hoc est dæmonem, implorant: & est eistutius per Jovis Genium pejerare, quàm regis. Adde Tertullianum Apolog. cap. XXVIII. APUD NUMEN.] *In Capitolio.* 557 MUNERIS.] *Pie, sicut Homerus Odys. 6.**

Ζῶς δ' ἀρετὴν ἀνδρῶσι φέλλει τε μινύθει τε,
'Οππως κεν ἐέλχων;

Virtu-

559 CAPITOLINUM ITER.] *Cum per forum in Capitolium irent.* 560 INTERCEPTI.] *Abducti, priusquam venissent quod destinati erant,* 561 DIVERTERE.] *Deflectere, quod sive ad Domitiani statuam, quæ in foro equestris stabat; Statio curiose descripta: sive etiam ad alias.*

OMNIA P. C. quæ de aliis Principibus à me aut dicuntur, aut dicta sunt, eò pertinent, ut ostendam quàm longâ consuetudine corruptos depravatosque mores Principatus parens noster reformet & corrigat, alioquin nihil non parùm grate sine 562 comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum Imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles, neque enim satis amarint bonos Principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quòd Imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quàm quòd insectari malos Principes tutum est. An excidit 563 dolori nostro modo vindicatus 564 Nero? permitteret credo famam, vitamque ejus carpi, qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare 565 ego te Cæsar muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quòd licet nobis & in præteritum de malis Imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum Principum manes à posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius P. C. & dolores nostros & gaudia 566 perferamus, ingemiscamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum est, sub bono Principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsæ gratiarum actiones agant; meminerintque sic maxime laudari incolumem Imperatorem, si priores secus meriti, reprehendantur. Nam cum de malo Principe posteri tacent, manifestum est eadem facere præsentem.

562 COMPARATIONE.] *Quæ, ut Fabius in hac ipsa re laudationum ait, duplicat materiam, & virtutum vitio.*

viriorumque non tantum naturam, sed etiam modum tractat. 563 DOLORI.] *Dolentibus nobis, quid si tamen dolore scribas? esset, cum dolore nostro vindicatus* 564 NERO.] *Nam Domitianus Epaphroditum occidit, adiutorem illi in adipiscenda nece. Adi Suetonium cap. XIV. Domitiani.* 565 EGO TE.] *Illud, te, mihi superfluit: & estne et notis natum* TR? *quod interpretare, Trajane.* 566 PERFERAMUS.] *An, proferamus?*

ET quis jam locus miseræ adulationis manebat, cum laudes 567 Imperatorum ludis etiam & 568 comeffationibus celebrarentur, 569 saltarenturq; , atque in omne ludibrium 570 effæminatis vocibus, modis, gestibus, frangerentur? Sed illud indignum, quod eodẽ tempore in Senatu & in scænâ, ab histrione & 571 à Consule, laudabantur. Tu procul à tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque 572 æternus Annalium, non hæc 373 brevis & 574 pudenda prædicatio colit: quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui 575 theatra ipsa 576 consurgent, quanto magis de te scænæ filebunt. Sed quid ego istud admiror, cum eos quoque honores, qui tibi 577 à nobis offeruntur, aut 578 delibare parcissimè, aut omnino soleas recusare? Nihil antè tam vulgare, tam parvum in Senatu agebatur, ut non laudibus Principum immorarentur, quibuscumq; censendi 579 necessitas accidisset. De 580 ampliando numero gladiatorum, aut instituendo collegio 581 fabrorum consulebamus: & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes 582 arcus, 583 excessurosque templorum fastigium titulos, nunc 584 menses etiam, nec hos singulos, nominini Cæsarum dicabamus, patiebantur illi, & quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tamquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium Principis honore consumit? 585 Tuæ moderationis hæc laus, 586 constantia nostra; & tibi obsequimur, quod in curiam non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque 587 justitiæ convenimus, hanc simplicitati tuæ, 588 veritati que gratiam relaturi, ut te quæ vis velle, quæ non vis nolle credamus. Incipi-

cipimus inde, desinimus ibi, à quo incipi, in quo desini, sub alio Principe 589 non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus & 590 alii non receperunt, nemo ante 591 tantus fuit, ut crederetur 592 noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non 593 trabibus, aut saxis nomen tuum, sed 594 monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in sæcula, fuisse Principem, cui 595 florenti & 596 incolumi, numquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur. Et sane si velimus cum priorum temporum necessitate 597 certare, 598 vincemur: 599 ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul cum 600 jam pridem novitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor superest, quàm si aliquando de te 601 tacere audeamus.

567 IMPERATORUM.] *Neronis & Domitiani. Tamen de uno isto hic agi veritas est: atque ita singularie, Imperatoris, scribendum.* 568 COMESTATIONIBUS.] *Olim monui commissionibus legi posse. Nam eo nomine ludi, & ubicumque certamen de palma. Tamen posse non debere, nam Comestationes retinere licet & tueri, quia comædi, citharædi, & id genus in mensa etiam dabatur. Et quidni carmina ibi in laudem Principis, cui hæc placerent?* 569 SALTARENTUR.] *A Pantomimis.* 570 EFFÆMINATIS.] *Sunt sane, & quidquid ad histriones, quos ideo molles viros Livius alibi appellat.* 571 A CONSULE.] *Ipsa Grætiarum sollenni actione, qualem Plinius nunc habet.* 572 ÆTERNUS.] *Ita est, scitote hoc Principes. Quos Annalium ille honor honestavit, jam ab orbe condito honesti sunt, & ad desinentem erunt.* 573 BREVIS.] *Quæ cum voce & plausu perit. Et tamen talem, sunt qui hodie etiam (ô vera famæ imperitia!) præ magna & diuturna petant.* 574 PUDENDA.] *Ab illis propudiis.* 575 THEATRA.] *Theatrici spectatores.* 576 CONSURGENT.] *De more. Tacitus, aut Fabius in Dialogo: Populus, auditis in theatro Virgilii versibus, surrexit universus, & forte præsentem spectantemque Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. Nota, honor inquam iste (illo ævo) fere Principum, ideoque Augustus, Caio & Lucio, adhuc prætextatis, affurrectum ab universis in theatro, & à stantibus plausum, gravissimè quæstus est: quia ja-*
venes,

venies, & quia nimis bonos. 577 ANOBIS.] Senatoribus,
decreto vel acclamatione. 578 DELIBARE.] Quosdam ex
iis decerpere. 579 NECESSITAS.] Quos ordo primo loco sen-
tentiam dicere juberet : nam alii manu, aut pedibus assentie-
buntur. 580 AMPLIANDO.] Ut plures habere & dare
liceret, quàm Senatusconsultis ante cautum. Nam Principes,
exorcendo luxui & servitiæ, certo numero paria incluserant,
& ipsas editiones. Vide me Saturnalium I. cap. XII.
581 FABRORUM.] Jam olim hæc collegia & corpora ar-
tificum : sed sæpe abolita, & restituta. Tale sub Domi-
tiano fortasse ; aut novum aliquod etiã adjectum. Nam
plura erant, cognominibus distincta : ut Fabri Ferrarii,
Argentarii, Automatarii, Tignarii, in lapidibus priscis re-
periendi 582 ARCUS.] Fornices triumphales, quos per
omnes regiones urbis sibi struxit. Suetonius Domit. cap. XIII.
583 EXCESSUROSQUE.] Altitudine super ipsa templa.
Nam hoc est, quod ingentes præmisit : & in Suetonio, ar-
cus tantos ac tot struxit : tantos, ad magnitudinem. De-
scribitur unus talis Martiali, lib. VIII. epig. LXV.
584 MENSES.] Duos, Septembrem & Octobrem, à se
transnominavit Germanicum & Domitianum : Sue-
tonius, cap. XIII. Martialis :

Dum Janus hiemes, Domitianus autumnos,

Augustus annis accommodabit æstates,

Dum grande famuli nomen afferet Rheni

Germanicarum magna lux Kalendarum.

[Adde Macrobius I. Saturn. cap. XII. 585 TUE MO-
DERAT.] Quam & in Theodosio Pacatus laudat : Non
enim jam coacta laudatio, & expressæ metu voces, pe-
riculum silentii redimunt. Fuërit abieritque illa tristis
facundiæ ancillantis necessitas, cum trucem dominum,
aures omnes plausuum publicorum captantem, men-
dax assentatio titillabat. 586 CONSTANTIA.] Id est,
quod nos constantes simus, tuæ præcognitæ modestiæ debetur.
Nisi hoc esset, iremus (ut olim) in laudes. Quidam tamen
libri, constantiæ nostræ, ex quo aliquis negatione additâ,
non constantiæ, fortasse legerit. Tuæ, inquit, modestiæ
hæc laus est, qui renuis : non nostræ constantiæ aut gravi-
tatis, qui & ante fecimus, & faciamus, nisi nolles. 587 JU-
STITIÆ.] Ut iusta illic decreta, & usui publico, facia-
mus. 588 VERITATIQUE.] Toti huic rei Epigrammâ
Martialis, lib. x.

Frustrâ blanditiæ venitis ad me,

Attritis miserabiles labellis.

Dicturus Dominum Deumque non sum,

Jam non est locus hæc in urbe vobis.

Non est hic Dominus, sed Imperator,

Sed

Sed iustissimus omnium Senator,
Per quem de Stygiâ domo reducta est
Siccis rustica veritas capillis.

589 NON POSSET.] *Quia semper aliquid, extra ordinem, ad honores eorum in sententiâ addendum: vel in fine, inquam, vel in capite.* 590 ALII.] *Tiberius, Claudianus, Vespasianus: in Tranquillo.* 591 TANTUS.] *Tam magni assimi firmique.* NO: MISSE.] *Ut non putarent saltem delectari eum & titillari oblatione.* 593 TRABIBUS AUT.] *Ædificiis, quæ trabibus saxisque constant. Possit & diversim cap, de Tabulis & Lapidibus, in quibus etiam tituli incisi: eistabule istæ magis ærea.* 594 MONUMENTIS.] *Annalibus, & libris.* 595 FLORENTI.] *Gratiâ & fortunâ.* 596 INCOLUMI.] *Vivo, nam mortuos negligere, facile & tutum est.* 597 CERTARE.] *Titulis & laudibus.* 597 VINCEMUR.] *Nam ut Seneca epist. xlv. adulatio amicitiam non imitatur tantum, sed vincit & præterit.* 599 INGENIOSIOR.] *Vera causa, qui simulant, magis committuntur & ingenium intendunt. Ideo delectant nos simulata ira, tristitia, & similia: quæ tamen in re spectata, angunt. Vide Plutarchum Quæst. Convival. v. cap. i.* 600 JAMPRIDEM.] *Tot novis Principibus, novisque honoribus.* 601 TACERE.] *Pacatus de Theodosio: Quam promptum laudare Principem, tam tuum filuisse de Principe.*

AGE, siquando pietas nostra silentium rupit, &
602 verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus nos, tu non recusas? ut appareat, non superbiâ & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc Cæsar, quàm si recusares omnes, nam recusare omnes,
603 ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & 604 nobis & 605 ærario prodes: quòd sumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in Remp. merita privatis dicabantur: visuntur eadem è 606 materia Cæsaris statux, qua 607 Brutorum, qua 608 Camillorum. Nec discrepat causa, illi enim reges hostemque victorem moenibus depulerunt: hic 609 regnum ipsum, quæque alia 610 captivitas gignit, arcet ac submovet: sedemque obtinet Principis, ne sit domino locus. Ac mihi

inuenti sapientiam tuam minùs mirum videtur, quòd mortales istos caducosque titulos, aut 611 deprec-
 ceris, aut 612 temperes. Scis enim 613 ubi vera Principis, ubi sempiterna sit gloria: ubi sùnt honores; in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil 614 successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaque, 615 demolitur & obscurat oblivio, negligit 616 carpitque posteritas: contrà contem-
 ptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus, ipsâ vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus minimè 617 necesse est. 618 Non ergo perpetua Principi fama, quæ in-
 vitum manet, sed bona concupiscenda est, ea porrò non 619 imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora hæc, formam Prin-
 cipis figuramque, non aurum meliùs, vel argentum, quàm favor hominum 620 exprimat, teneatque: quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cujus lætissima facies, & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

602 VERECUNDIAM.] *Quæ dedignatur laudes, præsertim nimias. Euripides:*

Αἰνέσθαι γὰρ οἱ ἀγαθοὶ, τέλει τῆς
 Μισοῦσι τοὺς αἰνούντας, ἰσὺ αἰνῶν' ἀγαν:

Laudati enim viri boni, quodammodò
 Laudantem odio habent, laudet ille si nimis.

603 AMBITIONIS.] *Præpostera, & quæ fugâ famæ, famam captat.* 604 NOBIS.] *Vel quia veros esse pateris*

liberosque; vel quia non periclitamur accusari aut confiscari.

605 ÆRARIO.] *Quia è publico statuae, arcus, & talia.*

606 MATERIA.] *Non auro aut argento, sed ære.*

607 BRUTORUM.] *M. Junius Brutus qui reges ejecit, inter illos medios positus in Capitolio fuit, dextrâ gladium tenens: Plutarchus in Bruto.* 608 CAMILLORUM.]

Camilli, qui Gallos Româ expulit, statua sine tunicâ in Rostris: Plinius. 609 REGNUM.] *Ut Brutus.* 610 CAP-

PTIVITAS.] *Quam Camillus depulit.* 611 DEPRECE-

RIS.] *Prece amoliaris.* 612 TEMPERET.] *Modicos reci-*

piendo. 613 UBI.] *In animis hominum, in monumentis*

& prædicatione posterorum. 614 SUCCESSORIBUS.]

Nam & alii Principes aliorum honores aut tollunt, aut minuunt. 615 DEMOLITUR ET.] *Improprie nec recte*

Olli-

Oblivio *dicatur* demoliri. *Tābescere patitur*, & *ignorantiā sepeliri*. Itaque legam, & *membrum expleam*: demolitur ætas, obscurat oblivio. 616 CARPITQVE.] *Si non meriti.* 617 NECESSE.] *Alius Panegyristes imitatur*: Neminem magis laudari Imperatorem decet, quàm quem minus necesse est. 618 PERPETVA. *Nam eunt statim in Annales, & capitā hanc mundi, mundo ostenduntur.* 619 IMAGINIBVS.] *In chypeis, ex auro, argento, ære*: quos solent *celeberrimīs locis suspendere.* 620 EXPRESSAT.] *In alio Panegyrico*: Hic vultus universorum pectoribus infixus est, nec commendatione ceræ aut pigmentorum fucis renitet, sed desiderio efflorescit animorum.

ADNOTASSE vos credo P. C. jamdudum me 621 non eligere quæ referam: propositum est enim mihi 622 Principem laudare, non Principis facta, nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi 623 optimus, non potest. Quare non alia major; Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in Principatu tuo, quod cujusquam prædicatio vel transilire, vel prætervehi debeat? quod momentum, quod imò temporis punctum, aut 624 beneficio sterile, aut vacuum laude? non omnia ejusmodi, ut is optimè te laudasse videatur, qui narraverit fidelissime? Quo fit, ut prope in immensum diffundatur oratio mea: & necdum 625 de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud, quod 626 secundum Consulatum recepisti, quia Princeps & pater deferebat, at postquam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam 627 tui potestatem dii transtulerint; tertium Consulatum recusasti, 628 cum agere tam bonum Consulem posses. Magnum est differre honorem: gloriam majus 629 Gestum Consulatum mirer, an non receptum? Gestus non in hoc urbis otio, & intimo sinu pacis: sed juxta 630 barbaras gentes, ut 631 illi solebant, quibus erat moris, 632 paludamento mutare prætextam, ignotasque terras victoriā sequi. Pulchrum imperio, gloriosum

tibi, cum te socii atque amici, 633 sua in patella, suis sedibus adierunt. Decora facies Consulis, multa 634 post sæcula 635 tribunal viridi 636 cespite exstructum; nec 637 fascium tantum, sed 638 pilorum 638 signorumque, 640 honore circumdatum. Augēbant majestatem præsentis, diversi postulantium 641 habitus, ac dissonæ 642 voces; raraque sine 643 interprete oratio. Magnificam est civibus iura; quid 644 hostibus reddere? Speciosum certam fori 645 partem; quid immanes campos sella Curuli, victorisque 646 vestigio, premere? imminere minacibus 647 ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non armorum magis, quam 648 togarum ostentatione, compescere? Itaque non te apud 649 imagines, sed ipsum præsentem audientemque consultabant Imperatorem: 650 nomenque, quod alii domitis hostibus, tu 651 contemptis merebare.

621 NON ELIGERE.] *Cum omnia laudanda sint in nostro.* 622 PRINCIPEM.] *Ipsam hominem, undique bonum.* 623 OPTIMVS.] *Adspicit ad cognomen Trajani.* 624 BENEFICIO STERILE.] *Quæ præcipua laus, & materies virtutis, in Principe. Titi illud innotuit, recordari se nihil eod die benignè fecisse, Amici, diem perdidit: Trajani quæ non major gloriæ, nec momentum vacuum à beneficio habentis? Ausonius hunc locum emulatus est, de Gratiano: Neque verò unum aliquod bonum uno die præstas, sed indulgentias sæculares, per singula horarum momenta multiplicas.* 625 DE BIENNIO.] *Tempus vel hinc liquet Consulatus Pliniani, & dictæ orationis.* 626 SECVNDVM.] *Nam primum Consulatum sub Domitiano gessit, collega M. Acilio Glabrione, anno urbis DCCCXLI. & hunc secundum, adoptatus à Nerva, DCCCL. Itaque bene Tacitus, De moribus Germanorum. Cimbrorum arma audita sunt, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Imp. Trajani Consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur. Nam illi Consules, anno urbis DCXL.* 627 TVI POTESTATEM.] *Qui jam sub patre & Principe Nerva non esset.* 628 CVM AGERE.] *Meliùs (me iudice) hæc cum sequenti periodo continuari: recusasti. Cum agere tam bonum Consullem posses, magnum est. Nam hoc laudat, jam experi-*
men-

mentum tui ceperas & dederas, in duplici Consulatu : cum ergo sic pro spe, aut supra spem fuerit, quid renuis terium, parata nova segete gloriæ? 629 GESTVM.] Secundum. 630 BARBARAS.] Germanas. 631 ILLI.] Veteres Consules. 632 PALUDAMENTO.] Qui prætextam Consularem ponebant, & votis nuncupatis, paludari proficisciebantur ad bellum. Paludamentum autem, chlamys (in statuis nummisque Imperatorum apparet), ab humeris dependens, colore cœci, id est sanguinis bellique nota. Ego de Militiâ, lib. II. Dial. ultimo. 633 SVA IN PATRIA.] In finibus Germaniæ, intellegit Vbios, Batavos, & limitaneos eas gentes, quæ sociæ potius, quam subditæ erant: aut dubiæ adhuc fidei. 634 POST SÆCVLA.] Vix in Principatu visum. 635 TRIBVNAL.] In quo Consul sederet, jus diceret, querelas audiret aut preces. 636 CESPITE.] Planè pro more prisco. Nec enim è lapidè aut ligno suggestum hunc in castris struebant, sed militari & rudi opere, è terrâ. Notavi & firmavi satè, ad Taciti Annalem I. verbis, Simul aggerunt cespites, construunt tribunal. 637 FASCIVM.] Ut in pace, cum lictores apparitoresque tantum circumstabant. 638 PILORVM.] Hastarum. Claudianus:

Dictis antè tamen Princeps confirmat ituros,
Aggere conspicuus, stat circumfusa juventus,
Nixa hastis, pronasque terox accommodat aures.

639 SIGNORVMQVE.] Ammianus: Tribunal insitens, signisque ambitus & aquilis. Nummi sæpè hoc exprimunt, cum verbo, ALLOCVTIO. 640 HONORE.] Vellem, horrore. 641 HABITVS.] In veste variâ. 642 VOCES.] In lingua variâ. 643 INTERPRETE.] Qui Latine explicaret. 644 HOSTIBVS.] Qui fuissent, & recenter tui metu compositi ad obsequium essent. 645 PARTEM.] Alij libri, pacem. Ego cum verba video, partem verius pronuntiabo. Nam exigua fori parte jus dicere, confert cum magnis vastisque illis campis; qui pro foro. Si pacem tamen vis: tum sententia, Pulchrum est in togâ Romæ, & togatis jus dicere: quid inter ipsa arma, & hostes? 646 VESTIGIO.] Pede tuo, victoris. 947 RIPIS.] Rheni, vel Danubii. 648 TOGARVM.] Quas in iurisdictione sumebant, saltem advocati, causidici, & id genus. Florus, de Germanis, quibus Quinctilius Varus jus dicere tentabat: At illi, ut primum togas, & sæviora armis jura viderunt. 649 IMAGINES.] Nam Principum imagines in signis, & effigies etiam in castris. Atque ad eas exteri ducebantur, & obsequii signum, venerabantur vel adorabant. Tacitus XV. Annal. Medio Tribunal, & tri-

& tribunal effigiem Neronis sustinebat, ad quam progressus Teridates, cæsis de more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit. *Itaque nota, velut præsentem Imperatorem, in tribunali cultum per imaginem fuisse.* 650 NOMENQUE.] *Imperatorium.* 651 CONTEMPTIS.] *Vinsere enim poterat, noluit.*

Mæc laus 652 acti Consulatus; illa 653 dilati, quod adhuc 654 initio Principatus, ut 655 jam excusatus honoribus & expletus, Consulatum recusasti: quem novi Imperatores 656 destinatum aliis, in se transferebant. 657 Fuit etiam, qui in Principatus sui fine, Consulatum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum, extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes Principes, & desinentes adedò concupiscunt, ut auferant; tu otioso ac vacante, privatis cessisti. Invidiosusne erat, aut tibi tertius Consulatus, aut Principi primus? nam secundum Imperator quidem, sub Imperatore tamen inisti: nihilque 658 imputari in eo vel honori potest, vel 659 exemplo, nisi obsequium. Ita verò, quæ civitas quinquies atque etiam sexies Consules vidit, 660 non illos qui expirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus, 661 in rura sua Consulatus ferebantur; in hac civitate tertium Consulatum Princeps generis humani, ut prægravem, recusasti? Tantone 662 Papiriis etiam & Quintiis moderatior, Augustus, & Cæsar, & Pater patriæ? At illos Resp.ciebat, quid te non eadem Resp.? non Senatus, non Consulatus ipse? qui sibi 663 tuis humeris attolli, & augescere videtur. Non te ad exemplar 664 ejus voco, qui continuis Consulatibus fecerat 665 longum quemdam, & sine discrimine annum: 666 his te confero, quos certum est, quoties Consules fuerunt, 667 non sibi præstitisse. Erat in Senatu 668 ter Consul, cum tu tertium Consulatum recusabas. 669 Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut Princeps totiens consul esses, quotiens Senator

COMMENT. IN C. PLINI PANEGYRICUM. 455
 nator tuus, nimia modestia istud, 670 etiam pri-
 vatus, recusasses. An Consularis viri triumphalis-
 que filius, cum tertio Consul creatur, ascendit?
 non debitum hoc illi? non vel sola generis clari-
 tate promeritum? Contigit ergo 671 privatis
 672 aperire annum, 673 Fastosque reserare;
 & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit,
 quod Consul alius quam Cæsar esset. Sic exactis
 regibus cœpit liber annus: sic olim servitus pulsa,
 privata Fastis nomina induxit. Mileros ambitionis,
 qui ita Consules semper, ut semper Principes e-
 rant; quamquam non ambitio magis, quàm 678 li-
 vor & malignitas videri potest, omnes annos possi-
 dere, summumque illud 675 purpuræ decus, non-
 nisi 676 præceptum præfloratumque transmittere.
 Tuam verò magnanimitatem, an modestiam, an
 benignitatem prius miter? Magnanimitas fuit, ex-
 petito semper honore abstinere; modestia, credere;
 benignitas, 677 per alios frui,

652 ACTI.] *Secundi.* 653 DILATI.] *Tertii.* 654 INI-
 TIO.] *Nam hæc designatio, & recusatio facta anno supe-
 riore.* 655 UT JAM EXCUSATUS.] *Tamquam multos,
 aut diu gessisses, ideoque vacatio tibi ab honoribus & mu-
 nis danda* 656 DESTINATUM ALIIS.] *Quod Otho Imp.
 fecit, quem Tacitus scribit; cum Titiano fratre Consu-
 lem in Kal. Martias se fecisse: ceteros autem Consula-
 tus, ex destinatione Neronis aut Galbæ mansisse. Er-
 go in prioribus mutavit, & designatos loco movit.* 657 FU-
 IT ETIAM.] *An Nero? de quo Suetonius, cap. XLIII,*
 Consules ante tempus privavit honore, atque in utri-
 usque locum solus iniit Consulatum, quasi fatale esset,
 non posse Gallos debellari, nisi à Consule. 658 IM-
 PVTARI.] *Ascribi, & poni in rationibus honoris gesti.*
 659 EXEMPLO.] *Quod interasses Consulatum: quia non
 sponte.* 660 NON ILLOS.] *Ut C. Marium, qui septies, C.
 Casarem, qui quinquies Consules.* 661 IN RVRA.] *C. Ati-
 lium Regulum intellegit, illius Regulifilium, qui captus oc-
 cisusque à Pannis fuit. Huic cognomen Serrano alii faci-
 unt, & Plinius (lib. XVIII. cap. III.) quod ferentem in-
 venerunt dati honores. Alii tamen Sarranum scribunt,
 quasi Tyrium vel Panum, quia Pater apud eos mortuus.*
*Adde & L. Quinctium Cincinnatum, cui aranti Dictatura
 delata.*

delata. Sed tamen hi non toties Consules : itaque dictum est oratoriē & ἐκ πλατῆς, de aliis ejusdem ævi & paupertatis. 662 PAPIRIIS.] L. Papius Cursor v. Consul fuit : T. autem Quintilius Capitolinus vi. 663 TVIS HVMERIS.] Altior digniorque fieri, tēgerente. 664 EJUS.] Domitiani, de quo Suetonius : Consulatus XVII. cepit, quot ante eum nemō. 665 LONGVM.] Nam anni per Consules distinguī soliti : cum autem ille unus semper videbatur & unus annus. 666 HIS TE.] Antiquis. 667 NON SIBI.] Sed reipublicæ, ejus causā, non honoris sui, suscepisse. 668 TER CONSVL.] Virginius Rufus fuerat, sed obiit in Consulatu, Principe Nerua. Non ergo de illo : an forte de C. Silio capiendum, qui toties item Consul, & tunc viduus? At enim si sit aliquid, quod in Plinij epistolā VII. lib. I. I. legitur, ubi mortem hujus Silii narrat, & breviter vitam : Novissimē, inquit, ita suadentibus annis ab urbe secessit, seque in Campaniā tenuit : ac ne adventu quidem novi Principis inde commovit. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit ; magna illius, qui hac libertate ausus est uti, Enimvero si ille se non commovit, nec in urbem venit : quomodo erat in Senatu, quod Plinius hic affirmat? Dici possit, aliud in Senatu, aliud in Curia esse. In Senatu etiam absens censetur, in Curia non nisi præsens. Sed revera pars hæc Fastorum in suffectis Consulibus tenebrosa, nec acie ingenii (absque monumentis sit) facile illustranda. 669 ONEROSVM.] Ironia. 670 ETIAM PRIVATVS.] Si nempe Senatus petiisset. 671 PRIVATIS.] C. Soffio, & A. Cornelio. 672 APERIRE ANNVM.] Hoc dicitur, quia novo anno isti inibant, & nomina præscribebantur. Cassiodorus : Felix à Consule sumat annus auspiciū, portamque dierum tali nomine dicatum tempus introeat. Itaque alibi, Consules dicuntur incohare & pandere annum : scilicet unā cum Fano, de quo Ovidius :

Ergo ubi Jane biceps longum referaveris annum.

683 FASTOSQVE RESERARE.] Causa eadem, quia novis Fastis præscribuntur. Ausonius, de Fano :

----- Roma illa, domusque Quirini,

Hoc capite æternis signat sua nomina Fastis.

Hæc autem omnia ad primos & Ordinarios Consules spectant (in quo major honos :) non ad illos suffectos, à quibus anni auspiciū non erat. Seneca, De Ira : Dedit duodecim falces, sed non fecit Ordinarium consulem. A me numerari voluit annum, sed deest mihi ad sacerdotium. 674 LIVOR.] Ita & Ausonius interpretatur, ad Gratianum ; Scis septem & decem Consulatus Domitiani,

ſiani, quos ille, invidia alteros, provehendi, continuando conſeruit. 675 PVRPVRÆ.] *Quia Conſules in toga prætexta, id eſt cui limbus purpureus adtextus eſſet. Eadem & alijs magiſtratribus quidem: ſed ideo addit ſummum decus, quia iſti ſummi inter illos. 676 PRÆCEPTVM.] Delibatum initio anni. Nam Domitianus atque alii, annum ſere aperiebant: & tunc ſufficiebant. 677 PER ALIOS.] Quomodo? nam & ipſe nihilominus in Senatum veniebat, & omnia publica & unia uſurpabat, eſi non Conſul. Itaque Conſulatus quaſi gerebat, eoque fruebatur, in alijs. Subibat tamen, an non pati alios, legendum eſet.*

Sed jam tempus eſt te ipſi Conſulatu præſtare, ut majorem cum ſuſcipiendo gerendoque facias. Nam ſæpiùs recuſare, 678 ambiguam ac potiùs illam interpretationem habet, tamquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recuſaſti, ſed hoc perſuadere nemini poteris, niſi aliquando & non recuſaveris. Cùm arcus, cùm trophæa, cùm ſtatuas deprecariſ; tribuenda eſt verecundiæ tuæ venia, illa enim ſanè tibi dicantur: 676 cùm verò poſtulamus, ut futuros Principes doceas inertię renunciare, pauliſper delicias diſſerre, pauliſper & ſaltem ad breviffimum tempus, ex illo felicitatis ſomno velut excitatos, induere 680 prætextam, quam cum dare poſſent; 681 occuparint, aſcendere 682 curulē quam 683 detineant; eſſe denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle Conſules fieri 684 ut fuerint. Geſſiſti alterum Conſilium, ſcio: illum exercitiſ, illum provincijs, illam etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus Conſulis obiſſe, ſed audivimus. Diceris juſtiſſimus, humaniſſimus, patientiſſimus fuiſſe: ſed diceris, æquum eſt aliquando nos judicio noſtro, noſtris oculis, non famæ ſemper & rumoribus credere. Quouſque abſentes de abſente gaudebimus? liceat experiri, an aliquid ſuperbiæ tibi ille ipſe ſecundus Conſulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum, 685 medius annus valet, in Principum plus. 686 Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes ineſſe; cupimus tamen

tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus Consul, & bonus Princeps. Nam 687 præter id quod est arduum, duas, easque summas, simul capere potestates: tum inest utriq; nonnulla diversitas, cum Principem, quàm 668 dissimillimam Consuli deceat,

678 AMBIGUAM.] *Recuses per modestiam, an per fastum spernas.* 678 CUM VERO.] *Textus requirit, Nunc verò.* 680 PRÆTEXTAM.] *Consularem.* 681 OCCUPARINT.] *Non passi alios uti.* 682 CURULEM.] *Nam Consules in Senatu, sublimiori suggestu, in sella curuli præsidebant. Inde Cassiodoro, Insulæ curules, pro Consulatui Juvenali,*

----- summas donare curules, idem

Et Lucanus:

Lentulus è celsâ sublimis sede profatur,
Ideo in Plinio hic, ascendere: & adde, si lubet, notata mihi ad IV. *Annalem Taciti, in verbis,* Consules sede vulgari, per speciem mæstitiæ, sedentes. 683 DETINEANT.] *Nequis alius ascendat. Omnia eò spectant, ut ostendat alios titulo Consules; hunc re fuisse, & fore.* 684 UT FVERINT.] *Dicantur scribanturque fuisse.* 685 MEDIUS ANNVS.] *Qui jam effluxit à tuo Consulatui. Quid sibi velint, qui hic trlicantur de quinque tantum mensibus, inter Trajani adoptionem & Nervæ mortem, nescio. In totâ re errant, nec quidquam hic de illo tempore, sed de Consulatus, ut jam dixi. Certum autem, Kalendas Januarii inisse secundum Consulatum, deposuisse de more post duos menses: atque ita paullo plus quam annus medius, ad hoc tempus.* 686 DIDICIMVS.] *Philosophatur, imò Stoicisat, quorum hoc dogma: Τὰς ἀρετὰς ἀνέκολουδεῖν ἀλλήλαις, καὶ τὸν μίαν ἔχοντι, πᾶσις ἔχειν: Virtutes inter se consequi, & qui unam habeat, omnes habere.* 687 PRÆTER ID.] *Deleam hoc, id: legamque, Præter quod. Breviter ita & politè, pro eo quod vulgò, Præterquàm quod.* 688 DISSIMILLIMUM CONSVLI.] *Trunca sunt. Cuspiniani editio reficit: Principem quam simillimum esse privato, Consulemque quàm dissimillimum deceat. Approbo. Principis laus est, submittere se, & civiliter gerere: at Consulis aliter, attollere se & habitum animosque sumere pro magistratu.*

ATQUE

Atque ego video proximo anno Consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere 689 non poteras, sed jam urbi 690 vestisque publicis redditus: quid est, in quo magis sis approbaturus, quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est ut in curiam venias, nisi & 691 convocas: ut intersis Senatui, & 692 præsides: ut censes audias, nisi & 693 perrogas. Vis illud augustissimum Consulum aliquando tribunal, majestati suæ reddere? ascende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam 694 petulantibus? 695 adi. Quod enim interesset Reipub. si privatus esses, 696 Consulem te haberet tantum, an & Senatorem; hoc nunc scito interesse, Principem te habeat tantum, an & Consulem. His tot tantisque rationibus, quamquam multum reluctata verecundia Principis nostri, tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? non se ut 697 privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium Consulatam, ut daret. Noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio Consules esse, nisi cum 698 ter Consule. Bellorum istud 699 sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur; quod tu 700 singularibus viris; ac de te quidem bene ac 701 fortiter præstitisti; sed in togâ meritis. Utriusque curâ, utriusque vigilantia obstrictus es Cæsar: sed in Principe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut si putet, 702 amet. Debes ergo Cæsar, & solvis. Sed cum ter Consules facis, non tibi magnus Princeps, sed non ingratus amicus videris. Quin etiam perquam modica quædam civium merita, 703 fortunæ tuæ viribus in majus extollis, efficis enim, ut tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantum à te recipit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semper obliges, obligeris, incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis 704 debere tibi, an præstitisse.

689 NON POTERAS.] *Poteras quidem, per exempla; & multi ita Principes, imò privati: sed nire absentem gerere, & finire, hoc indecorum. & præter veterum instituta. Non poteras igitur, id est recte & ex tuâ mente.* 690 VOTISQUE. [*Quæ sollemniter conceptæ Fortunæ redditi, aut Jovis ipsi, ut solet. Desiderium autem hoc populi exprimit Martialis lib. x. epigr. vi.*

Quando erit ille dies, quo campus, & arbor,
& omnis

Lucebit. Latiâ culta fenestra nuru?

Quando moræ dulces, longusque à Cæsare pulvis?

Totaque Flaminia Roma videnda via?

691 CONVOCAS.] *Nam hoc officium Consul ire, Senatui habere & vocare, cum opus. Quæ potestas etiam Principi tribuita, inter singulares. Tabula de imperio Vespasiani: UTIQUE EI SENATUM HABERE. RELATIONEM. FACERE LICEAT. ITA. UTI. LICUIT. DIVO. AUGUSTO.* 692 PRÆSIDES.] *In sublimi sella, ut dixi, Senatus rector.* 693 PERROGAS.] *Nam Consul sententias ordine rogabat, & perrogabar.* 694 PETULANTIBUS.] *Altilibri, postulantibus nec male, nam litigatoris & caussidici (immodestum sæpe genus) tribunalia Consulum adibant, jus petituri.* 695 ADI.] *Atqui jam ante dixit, ascende. Frigidum schema sit, & m. lim. audi, magis quidem, si postulantibus legamus.* 696 CONSULEM TE.] *Vir doctus hæc ait nugæ esse, nec quemquam Consulem posse esse, qui non Senator. Itaque se rescribere, Consulem habere re, non tantum Senatorem. Ego subsisto, imò resisto. Nam Plinii verba examinata ostendunt conparationem sub hypoth. si hanc esse. Sicut veteri rep si esses, non Consulem, te solum appeterent (etsi summa ea dignitas) sed etiam Senatorem, ut in sententiis dicendis utilior reip. esses: ita nunc, etsi tu P. inceptus, id est summa potestas; tamen ei pium & Consulem, ut in Senatu munia obeas; quæ tam decore & utiliter potes. Atquin, ait, nemo olim Consul, nisi Senator. Nihil ad rem, ut demita esse: quia conditionalis non add est sermo. Sed non do, & priscis temporibus, ante annales leges, etiam juvenes, nec Senatores, ad Consulatum electi.* 697 PRIVATIS.] *Ita sub Principibus dicuntur, quicumque non Principes: ipsi etiam magistratus.* 698 TER CONSULE.] *Ipsa Principe, ne aliter viderentur super eum scandere.* 699 SOCIIS.] *Vipsantius Agrippa intelligitur, de quo totidem verbis & Seneca apud Tacitum (Annali XIII) Quorum alter Bellorum socius.* 700 SINGULARIBUS.] *Alter innotuit M. Cornelius Fronto, oratoriam laude clarus: quem collegam sibi Trajanus assumpsit. Alter qui designatus in Kal. Martias fuit ignotus nobis:*

nisi

nisi quod Unusvius divinat de Sex. Pompeio collega.
 701 [FORTITER.] *Sane vox reputanda, quæ mox subji-*
cit, Fortiter meritis præstitisti. 702 AMET.] *Princeps*
præstis beneficiorum omnium, ipse extra sortem capiendi vide-
tur quid si tamen ceperit, aut cepisse putet? non amat, inquit:
id est, odit eos quibus putat se dedere. Nam destrui per hæc
 fortunam suam arbitrantur, (ait quissiam:) Et talium
 auctores, quasi exprobrantes cernuntur. 703 FOR-
 TUNÆ TUÆ.] *Nam tu magna retribuendo, effcis ut ma-*
gna videantur quæ tribuere. 704 DEBERE TIBI.] *Au-*
te, id est, utrum uilius sit nobis, cepisse à te beneficium
(quod est debere:) an dedisse, quia hoc præsentem mox
fructum & remunerationem trahit. Dedisse autem, hic
est præstitisse.

FQUIDEM illum 705 antiquum Senatum con-
 tueri videbar, cum ter Consule 706 assidente, tertio
 Consulem 707 designatum 708 rogari sententiam
 cernerem, quanti tunc illi, quantum tu? Accidit
 quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelsa, pro-
 cerioribus admota decrescant; item ut altissimæ ci-
 vium dignitates, collatione fastigii tui, quasi depri-
 mantur; quantoque propius ad magnitudinem tuam
 ascenderint, tanto etiam à sua descendisse videan-
 tur. Illos tamen tu, quamquam non potuisti tibi
 æquare 709 cum velles, adeò in edito collocasti, ut
 tantum super ceteros, quantum infra te cernerentur.
 Si unius tertium Consulatam 710 eundem in an-
 num, in quem tuum, contulisses: ingentis animi
 specimen haberetur, ut enim felicitatis est, 711
 quantum velis posse; sic magnitudinis, velle quan-
 tum possis. Laudandus quidem & ille, qui tertium
 Consulatam meruit: sed magis, sub quo meruit.
 Magnus memorandusque, qui tantum præmium
 712 cepit: sed major, qui capienti dedit. Quid?
 quod duos pariter tertio Consulatam 713 collegas
 tui sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc
 tibi præcipuam causam fuisse 714 extendendi Con-
 sulatus tui, ut duorum Consulatam amplecteretur,
 & collegam te 715 uni daret. Uterque nuper
 Consulatam alterum gesserat à patre tuo, id est,
 quanto minus quam à te datum: utriusque

adhuc oculis paullo antè dimissi fasces oberrabant :
 viriusque sollennis ille liſtorum & 716 prænun-
 cius clamor auribus infederat : cùm rursus curulis,
 rursusque purpura, ut olim, cùm hostis in proximo, &
 in summum discrimen adducta Respub. expertum
 honoribus virum posceret, 717 non Consulatus
 hominibus iisſem, sed iisdem homines Consulatus
 reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indul-
 gentiam tuam 718 necessitas 719 æmuletur. Mo-
 dò prætextas exuerant, resumant, modò liſtores abire
 jufferant, revocent, modò gratulantes amici recesser-
 ant, revertantur. 720 Hominisne istud ingenium
 est ? hominis potestas ? renovare gaudia, redinte-
 grare lætitiâ, nullamque requiem gratulationis
 dare : neque alia repetendis Consulatus inter-
 valla permittere, nisi 721 dum finiuntur ? Facias
 ista semper, nec umquam in hoc opere, aut animus
 tuus aut fortuna lassetur : des quàm plurimis ter-
 tios Consulatus, & cùm plurimis tertios Consulatus
 dederis, semper tamen plures quibus debeas dare,
 supersint.

705 ANTIQUUM.] *Ante Principes, cùm multi Consu-
 latibus sic aucti.* 706 ASSIDENTE.] *Juxta tuam sellam.*
 707 DESIGNATUM.] *Pompejum Collegam, ut jam dixi,
 aut alium.* 708 ROGARI.] *A te iter Consule. Primi
 autem rogari solent Consules designati.* 709. CUM VELLIS.]
Ter Consules tecum faciendo. 710 EUMDEM IN AN-
 NUM.] *Non etiam menses, quod fecisti.* 711 QUANTUM
 VELIS.] *Quod Principi evenit : qui Jupiter alter in terris.
 Seneca in personâ ejus : Qualem quisque sortem statum-
 que habeat, in meâ manu positum est, quid cuique mor-
 talium Fortuna datum velit, meo ore pronunciat.*
 712 CEPIT.] *Capax ejus, & dignus fuit.* 713 COL-
 LEGAS.] *Melius, certe apertius, collegii tui.* 714 EXTEN-
 DENDI.] *Ecce, pro more, post duos menses debuiſſet cedere
 Consulatu Trajanus : nunc non fecit, sed gessi Consulatu-
 rum & produxit in Kal. Majas, atque ita collegam habuit,
 in Frontonis abeuntis locum, Pompejum collegam.* 715 UNI
 DARET.] *Jam nunc daret uni, in te : nempe Frontoni,
 alteri daturus, cùm is abiſſet.* 716 PRÆNUNCIUS CLA-
 MOR.] *Quo significant Consules venire, darent locum.*
 Clamor erat. Animadvertite. Suprà, silentes quietosque
 liſto-

lietores dixit. 717 NON CONSULATUS.] Sic in omni munere deberet, non illud hominibus, sed homines ipsi dari, id est, non ut n per officium auctiores; sed ut illi prospectum cautumque, per ipsos. Simili sententiâ Seneca scripsit, Consol., ad Helujam, cap. XIII. Quis M. Catonis ignominiam puer fuisse, duplicem in petitione Præturæ & Consulatus repulsam? ignominia illa Præturæ & Consulatus fuit, quibus ex Catone honor habebatur. 718 NECESSITAS.] Quæ necessitas olim erat, & jubebat Consules sæpe eosdem creari, rerum expertos: at nunc ea nulla est, sola benignitas tua hoc facit & inducit. 719 ÆMULATUR.] Imitetur, non quod illi præci potuerint scire quid Trajanus factururus, minus imitari: sed dictum voluit, Quod tua benignitas facit, hoc idem apud alios necessitas, non tam imitatur, quam paria usurpat. 720 HOMINISNE.] An alius dei? 721 DUM FINIUNTUR.] Haud vere omnino, non annus, & ultra, interfuit: Onusfrum vide. Sed oratorie hæc dicuntur.

OMNIUM quidem beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis quam ad similes redundat: præcipue tamen ex horum Consulatu, non ad partem aliquam Senatus, sed ad totum Senatum tanta lætitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse, & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos Senatus, cum 722 publicis sumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit & quidem primos. 723 Hoc est igitur, hoc est quod penitus illos animo Cæsaris insinnavit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut Senatus favor apud Principem aut prosit, aut noceat? Nōne paullo ante nihil magis exitiale erat, quam illa Principis cogitatio? hunc Senatus probat, hic Senatui carus est. Oderat quos nos amaremus, sed & nos 724 quos ille. Nunc inter Principem Senatumque dignissimi cuiusque caritate certatur, 725 demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde P. C. favete aperte, diligite constanter. Non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non premeendum odium, 726 ne prosit. Eadem Cæsar,

ex quibus legam, utique honor: ad Senatum. Enimvero, inquit, magnus hic honor, quem Cæsar vobis defert, siue & amia, quos vos; siue cū n. n. amat, tamen iudicio vel affectui vestro cedi, & honora: quos ipsi amatis. 729 AD-FANT.] In salutariis in officiis cultuque alio, op. end. an. se tales revereri & amare. Hoc autem invidiosum, imò perniciosum sub malis, insignem aliquem virum frequentari aut coli. Itaque Seneca, hominu, apud Tacitum, instituta prioris vitæ commutat, prohibet ceteris salutantium, vitat comitantes. 730 MAXIMI FUERINT.] Aureum nem. dogma. Tyrannus vilibus & pravis imperare cupit, securitatis causâ; Princeps bonus, optimis & honestissimis, gloriæ, 731 QUALIS FAMA.] Quæ publica quidem, raro menitur. Ideo Alexander Severus Imp. ubi aliquos vol. esset vel Rectores provinciis dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, P. o. baret manifestis rebus. 732 CLANDESTINAS.] Delatorum, aut paucorum, quibus magno suo periculo Principes credunt.

733 REVERTOR jam ad Consulatam tuam; etsi sunt quædam ad Consulatam quidem pertinentia, ante Consulatam tamen, in primis, quod comitiis tuis interfuisti, candidatus non Consulatui tantum, sed 734 immortalitatis, & gloriæ, & exempli, quo Itequerentur boni Principes, mali mirarentur. Vidit te populus R. in illa 735 vetere potestatis suæ sedes, perpeffus es longum illud 736 carmen comitiorum, nec jam 737 irridendam moram Consuli- que sic factus es, ut unus ex nobis, 738 quos facis Consules. Quotusquique Principum antecedentium, honorem istum aut Consulatui habuisti, aut populus? Non alii marcelli somno helternaque cœna redundantes, comitiorum suorum nuncios operiebantur? Alii sanè pervigiles & infomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis Consulibus, à quibus Consules renunciabantur, exilia & cædem machinabantur. O prava & inscia veræ maiestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris; dedignari quem concupieris: cumque ex proximis 739 hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tamquam Danubio Rhenoque dirimare!

Averferis tu honori tuo sperata suffragia, renunciarique te Consulem jussisse contentus, liberæ civitatî 740 ne simulationem quidem serves? abstineas denique comitiis, abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non Consulatus detur, sed abrogetur imperium? Hæc persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur Principes esse desinere; si quid facerent tamquam Senatores. Plerique tamen non tam superbiâ, quàm metu quodam submovebantur. Am-
 stuprorum sibi 741 incestarumque noctium conscii, 742 auspicia polluere, 743 sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non aded deos hominesque contempserant, ut in illâ 744 spatiosissimâ sede hominum 745 deorumque, conjectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra, & moderatio tua suavit, & sanctitas; ut te & religioni deorum, & judiciis hominum exhiberes, aliî Consulatum antè quàm acciperent, tu & dum accipis, meruisti,

733 REVERTOR.] *Nam ante coepit dicere de tertio ejus Consulatu, aperte. Non ergo audio veterem aliquem codicem, qui Prævertor.* 734 IMMORTALITATIS.] *Metaphora, ut in Tertulliano, de Christianis: Candidati æternitatis, & restitutionis. De iisdem, Candidati angelorum: qui honorem locumque anibiunt angelorum.* 735 VETERE.] *Comitium intellegit, vel ipsa in iis Septa. Sed omni autem potestatis, idem: quia olim ibi suffragiis magistratus libere creati, leges rogata vel abrogata, pax & bellum jussa.* 936 CARMEN COMIT.] *Haud dubiè precatio præiit in re magnâ & publicâ, ut in plerisque talibus olim. Et mox ipse tanget.* 737 IRRIDENDAM.] *Postquam tu eam passus es, & subsisti.* 738 QUOS FACIS.] *Ergo Princeps facit Consules? facit, atque ipse destinat sive designat. Quid igitur de suffragiis Senatus, & Comitii populi. quod hic atque infra legat? Respondeo, quod ad Consules ipsos, vident rem totam hoc ævo à Principibus pependisse, qui nominabant sive destinabant, hos illôsq; in hos & illos menses. Et tamen, ut Patres viderentur jus aliquod habere, in Senatu proponebantur; atque ii suffragabantur: quæ omnia initio anni, aut circa gesta. Tum deinde, quæque paria producebantur in Comitium, & dicis causâ populus corbat: atque renunciabantur; jurabant, & mox sâo quisque mense*

COMMENT, IN C. PLINI PANEGYRICUM. 467
*transse inibant. Hac è Plinio ferè, de Consulibus, in Præto-
 ribus, Tribunis, atque aliis plusculum juris Senatus habuit :
 ad quem à populo comitia translata, sub Tiberio. Me vide,
 fodes, ad 1. Annal. Taciti. 739 HORTIS.] Quibus? Horti
 Agrippinæ, quos Cæsar item coluit, vicini campo Martio: &
 credamibus intellegi, etsi alii etiam Cæsarem horti propinqui
 esse potuerunt. 740 NESIMVLATIONEM.] Ut ipse venias,
 & dicis causâ populo te sistas. 741 INCESTARVMQVE.] De
 Domitianu incesto, supra. 742 AVSPICIA.] Quia comitia
 non nisi auspiciato habebantur; ut omnis actio cum populo.
 743 SACRATVMQVE.] Marti. 744 SPATIOSISSIMA.]
 Campus sanè magnus, atque adeò Septa in eo comitiorum
 magna. Ex Ciceronis epistola quadam lib. IV. ad Atticum
 colligas: in quâ narrat Cæsarem destinasse Septa marmo-
 rea facere, eaque excelsâ porticu cingere, mille passu-
 um spatio. Nam è porticu ambiente, vides spatium campi
 includendi. 745 DEORVMQVE.] Quia templa ibi passim:
 eratque vel ornatissima pars (Strabone auctore) totius
 urbis.*

PERACTA erant sollennia comitiorum, si Prin-
 cipem cogitares, jamque se omnis turba 746 com-
 mouerat: cum tu, mirantibus cunctis, accedis ad
 747 Consulissellam, adigendum te præbes 748 in
 verba Principibus ignota, nisi cum jurare cogerent
 749 alios. Vides quàm necessarium fuit Consula-
 tum non recusare? non putassemus istud facturum
 te fuisse, si recusasses. Stupeo P. C. necdum satis aut
 oculis meis, aut auribus credo, atque identidem
 me, an audierim, an viderim interrogo. Imperator
 ergo, & Cæsar, & Augustus, Pontifex maximus,
 stetit ante gremium Consulis? seditque Consul,
 Principe ante se stante: & sedit inturbatus, interri-
 tus, & tamquam ita fieri soleret? quinetiam sedens
 750 præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit
 explanavitque verba, quibus caput suum, domum
 suam: 751 si scienter fefellisset, deorum 752 iræ con-
 secraret. Ingens, Cæsar, & par gloria tua, siue fece-
 rint istud postea Principes, siue non fecerint. Ullane
 satis prædicatio digna est, idem tertio Consulem fe-
 cisse, quod primo? idem Principem, quod privatum?
 idem Imperatorem, quod sub Imperatore? Nescio
 jam, nescio pulchriusque sit istud, quod 753 præ-

eunte nullo, an hoc, quod alio præeunte jurasti. 754 In Rostris quoque, simili religione ipse te 755 legibus subjecisti: legibus Cæsar, quas nemo Principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: sic fit, ut nos tibi 756 plus velimus. 757 Quod ego nunc primum audio, nunc primum discō: non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem. Idem Cæsari Consuli, quod ceteris non licet: jurat 758 in legem attendentibus diis: nam cui magis quam Cæsari attendant? jurat 759 observantibus his, quibus idem jurandum est, non ignarus aliquin, nemini religiosius quod juraverit cultu diendum, quam cujus maxime 760 interest non pejerari, itaque & 761 abiturus Consulatū jurasti te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat cum 762 promitteres, majus postquam præstitisti. Jam totiens procedere 763 in Rostra, 764 in ascensumque illum superbiæ Principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus: quam dignum te, quamque diversam consuetudine illorum, qui 765 pauculis diebus gestum Consulatū, in 766 non gestum, abiciebant per 767 edictum? Hoc 768 pro concione, pro Rostris, pro jurejurando: scilicet ut primis extrema congruerent; utque hoc solo intelligerentur ipsi Consules fuisse, quod alii non fuissent.

746 COMMEMORAT.] *Abitura, te declarato.* 747 CONSULIS] *Qui præsidebat comitiis.* 748 IN VERBA.] *8 litteræ, videlicet juramenti.* Cassiodorus lib. viii. epist. i. de hoc facto, ubi populo Romano Athalaricus rex scribit: Ecce Trajani vestri, clarum sæculis, reparamus exemplum. Jurat vobis, per quem juratis; nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato non licet impune mentiri. 749 ALIOS.] *A se factos Consules.* Nam vetus hoc iuramentum Consulare, simplex erat: Unum initio magistratus, de quo hic, cum jurabam se leges servaturos: alterum cum abirent, jurabantque servasse. De illis præciosa testimonia sunt: sed hoc Lippus insigne, lib. xxxi. C. Valerius Flaccus, quia Flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat, magistratum autem plus quinque dies, nisi qui in leges jurasset, non licebat gerere. 750 PRÆBUIR.] *Multo melius alii, præi.: quod sequentia dicunt.*

Moris

Moris enim, ut sollemniter jurarent, alio verba præeunte.

751 SYSCIENSER.] Fortasse, si sciens. Nam hac juramenti clausula & sanctio fere erat: Si sciens fallo, tum Jupiter diique omnes mihi, meæque domui, irati sunt.

752 IRÆ CONSECR.] Plautus *Amphitruone*: Si fallo, tum te summe Jupiter. Quælo. Amphitruoni ut semper iratus fies. *Briffonius lib. VIII. De formulis videtur.*

753 PRÆEUNTE Nullo.] Hoc ad Principes irabendum, non ad verba juranda. Captat igitur acumen in verbo, & mirum laudandumque, quod nullo Principum exemplo præeunte, jurasti. & hoc quoque, quod alio verba præeunte, quasi

illo jubente, jurasti. 754 IN ROSTRIS.] Ergo & hic iterum juratum: sed illud à designato Consule; hoc cum jam inisset, primo illo & auspicali die. 755 LEGIBVS.] Verba enim jurandi erant, servaturum leges. 756 PLUS VELIMVS.]

Ambigue, plus licere videlicet: an, plus te nos amemus. Nam velle alicui ἀλλως, bene velle & favere significat Latinis. 757 QVOD EGO.] Vegeta magis oratio, si Quid ego legas, & interrogando auius post, disco?

758 IN LEGEM.] Palàm, in leges. 759 OBSERVANTI-BVS.] Senatoribus, & aliquando Consulibus futuris. 760 INTEREST.] Nam Principum status & salus juramento nitetur, quod quotannis, ipsis Kalendis Januariis. Senatus præstabat. Scripsi de hoc ritu ad XVI. *Annalium*, in verba: Principio anni, vitare Thraseam solienne jusjurandum. Itaque si fides solvitur, labat eorum potestas. 761 ABITVRV.]

Hujus moris multa exempla in Cicerone, Dione, Plutarcho. Bona & provida institutio religione jurisjurandi incipere magistratum, & finire. 762 PROMITTERES.] Initio magistratus supra. 263 IN ROSTRA.] Jurandi causa, nam ibi occipiebant magistratum, ibi deponabant: & cum juramento, ut dixi. 764 INASCENSVMQVE.] Mallem, inaccessumque. 765 PAUCVLIS DIEBV.] In Domitianum

de quo Tranquillus: Omnes Consulatus præne titulo tenus gessit, nec quemquam ultra Kalendas Maij, plures ad Idus usque Januarias. Si ad Idus, ecce XII. ant XIII. dies. 766 NON GESTVM.] Nihil enim publice fecerant, nullæ ejus munia obierant. 767 EDICTVM.] Quo publice significabant, se abire e magistratu, alios sufficere, tales & tales. 768 PRO CONCIONE.] Quam more prisco habere solent ad Quirites.

769 NON transilivi Patres Con. Principis nostri Consulatum: sed eundem in locum contuli, quidquid de jurejurando dicendum erat: neque enim ut in sterili, jejunaque materia 770 eamdem

dem speciem laudis diducere ac spargere , atque identidem tractare debemus , illuxerat primus Consulatus tui dies , quo tu curiam ingressus , nunc singulos , nunc universos adhortatus es resumere libertatem , capessere quasi communis imperii curas , invigilare publicis utilitatibus , & 771 insurgere. 772 Omnes ante te eadem ista dixerunt , nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis 773 naufragia multorum , quos 774 insidiosa tranquillitate 775 proventus , improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare : quam blanditæ Principum illorum , quibus tanta levitas , tanta fraus , ut 776 facilius esset iratos , quàm propitios habere ? Te verò , securi & alacres , quo vocas sequimur , jubes esse liberos ? erimus , jubes , quæ sentimus , promere in medium ? proferemus. Neque enim adhuc ignavia quadam & insito torpore cessavimus : terror & metus , & misera illa ex periculis facta prudentia monebat , ut à rep. (erat autem omnino 777 nulla resp.) oculos , aures , animos 778 averteremus. At nunc tua 779 dextera tuisque promissis freti & innixi , obsepta diutina servitute ora referamus , frænataque rotmalis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos , quales jubes : nihilque exhortationibus tuis fucatum , nihil subdolum , denique quod credendum fallere paret , non sine periculo fallentis , neque enim unquam 780 deceptus est Princeps , nisi qui prius ipse decepit. Equidem hunc parentis publici sensum , cum 781 exhortatione ejus , tum pronunciatione ipsa perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum , quam in affectata veritas verborum , quæ adseveratio in voce , quæ affirmatio in vultu , quanta in oculis , habitu , gestu , toto denique corpore fides ? Tenebit ergo semper , quod suaserit : scietque nos , quotiens libertatem quam dedit experiemur , sibi parere , nec verendum est ne incautos putet , si fidelitate temporum constanter utamur , quos memini sub malo Principe aliter vixisse.

769 NON TRANSILIVI.] *Oratoris se redocat, quia enim de juramento dixerat, quod abeuntes præstare: quid ergo? jam abiit? jam de fine, nihil de ipso Consulatu dicat? Dicam, inquit: sed in unum locum contuli, quod de juramento dicendum erat.* 770 EANDEM SPECIEM.] *Ut jurisjurandi.* 771 INSVRGERE.] *Animis iterum erectis, quos servitus deprefferat.* 772 OMNES.] *Nero etiam, de quo Tacitus initio XIII. Annalium.* 773 NAUFRAGIA.] *Optimæ & vitæ.* 774 INSIDIOSA.] *Blandis fallacibusque Principum dictis.* 775. PROVECTOS.] *Longius in temp. liberiusque se immittebant.* 776 FACILIVS.] *Erigit sententia: animabitur, flegas, felicius. Inopinatum dictum, nam omnes amant volentes habere Principes: at istorum ea fraus vel levitas, ut judaret affligere subito amicos aut propinquos. Spectant in Domitianum, de cujus callidâ inopinateque sævitiâ (ita loquitur) Suetonium, sodes, cap. XI. vide & hæc cape. Univerſæ autem etiam verum est, Πόρρω Διός τε καὶ κεραυνῶ: Procul à Jove & fulmine.* 777 NULLA RESPUBLICA.] *Sed unius res privata.* 778 AVERTEREMVS.] *In quâ nihil honeste, nihil libere, fas esset dicere, aut facere.* 779 DEXTERA.] *Quam fidei tesseram dedisti.* 780 DECEPTVS EST.] *A nobis, neq. alios repperit, nisi cum alium ipse se gessit.* 781 EXHORTATIONE.] *Putarem, ex oratione.*

NUNCUPARE 782 vota & pro æternitate imperii & pro salute 783 civium, imò pro salute 784 Principum, ac propter illos pro æternitate imperii solebamus. Hæc pro imperio nostro, in quæ sint verba suscepta, operæpretium est adnotare. 785 SI BENE REMP. ET EX UTILITATE OMNIUM REKERIS. Digna vota, quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore Cæsar, 786 resp. ut te sospitem incolumemque præstarent, si tu ceteros præstitisses: si contra, illi quoque à custodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis, quæ 787 non palam susci-perentur. Alii se 788 superstites reip. optabant, faciebantque: tibi salus tua invisâ est, si non sit cum reip. salute conjuncta, nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus: omnibusque annis 789 in consilium de te deos mittis, exigisque ut sententiam suam mutent, si talis esse desideris, 790 qualis electus es. Sed 791 ingenti conscientia Cæsar

far 792 pacisceris cum diis, ut te si mereberis ser-
 vent: cum scias, an merearis, neminem magis, quam
 deos scire. Nonne vobis P.C. hæc diebus ac nocti-
 bus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si
 omnium utilitas ita posceret, etiam 793 Præfæci
 manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram,
 aut negligentiam, deprecor, quæso imò & obtestor,
 ne umquam pro me vota resp. 794 invita suscipiat;
 aut si susceperit, invita 795 ne debeat. Capis ergo
 Cæsar salutis tuæ gloriolissimum fructum, ex con-
 sensu deorum, nam cum excipias, ut ita demum te
 dei servant, **SI BENE REMP. ET EX UTILITATE**
OMNIUM REXERIS: certus es te bene remp. ge-
 nere, cum servant. Itaque securus tibi, & lætus
 796 dies erit, qui Principes alios cura & metu disti-
 nebat: cum suspensi & attoniti, parumque confisi
 patientia nostra, 797 hinc atque inde publicæ servi-
 tutis 798 nuncios expectarent; ac si fortè aliquos
 flumina, nives, venti præpedissent, statim hoc illud
 esse credebant, quod merebantur, nec erat discrimen
 ullum pavoris: propterea quod cum à malo Prin-
 cipe tamquam successor timeatur, quisquis est di-
 gnior, cum sit nemo non dignior, omnes timentur.
 Tuam securitatem non mora nunciorum, non litte-
 rarum tarditas differt, scis tibi ubique jurari: cum
 ipse 799 juraveris omnibus. Nemo hoc 800 sibi
 non præstat, amamus quidem te, in quantum mere-
 ris: istud tamen non tui facimus amore, sed nostri,
 nec umquam illucescat dies, quo pro te nuncupet
 vota, 801 non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Tur-
 pis tutela Principis, 802 cui potest imputari. Querit
 liber, quod in 803 secreta nostra non inquirant Prin-
 cipes, nisi 804 quos odimus. Nam si eadem cura bo-
 nis & malis esset; quam 805 ubique admirationem
 tui, quod gaudium exultationemque deprehende-
 res? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos
 etiam cum domesticis 806 aris focisque 807 ser-
 mones? scires 808 mollissimis istis auribus parci, &
 alioquin cum sint odium amorque contraria, hoc
 per-

COMMENT. IN C. PLINI PANEGYRICUM. 473
perquam simile habent, 809 quod ibi & 10 intempe-
rante us amamus bonos Principes, ubi liberalius ma-
los odimus.

782 VOTA.] *Quæ tertio Nonas Januarias publice susci-
pi moris erat, festa omnium letitia. De iis scripsi, nec
repeto, XVI. Annalium Taciti.* 783 CIVIUM.] *At aliquis
ineptam hanc lectionem esse, & fidenter rescribendum Prin-
cipum. At mihi non probat; & puto Plinium dicere antiqui
institui fuisse, ut non pro imperio & civilis susciperen-
tur; at nunc pro salute Principum. Res sane ita fuit, & olim
Consules Vota nunciabant, ut Livius XXI. de Varrone:
Capitolium, & solenne in votorum nunciatiohem,
fugisse: quid autem nisi pro rep. & imperio S. P. Q. R.*

784 PRINCIPVM.] *Corrigit dictum, quia illi priores de
sua salute satagebant securi publicæ. Et aliqui de ba ipsa
erant de Principe. Tacitus IV. Annalium: Pontifices eo-
rumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incolu-
mitate Principis vota susceperent. Paullus Jurisconsul-
tus: Post Kalendas Januarias die tertio, pro salute Prin-
cipis vota suscipiuntur. Plinius, in epistola ad Traja-
num: Sollemnia vota pro incolumitate tuâ, quâ publica
salus continetur, & suscepimus Domine, & pariter
solvimus: precati Deos, ut velint ea semper solvi, sem-
perque signari.* 785 SI BENE.] *Clausula est, Trajani ius-
su addita, ut ex Plinio apparet: clausula, ô Deus, egregia,
& magno ac salubri illo Principe digna.* 786 RESPUBLI-
CA.] *Quæ vota illa suscipit.* 787 NON PALAM.] *Id est,
malisnoxique votis. Nam in tyrannus tacite passim exse-
crationes, mortem & exitium precantium.* 788 SUPERSTI-
TE.] *Cum perditum eam irant & eversum.* 789 IN CON-
SILIUM.] *A iudiciis sumptum, qui in consilium à Præ-
tore mittebantur, causa cognita, sententias læturi* 790 QVA-
LIS ELECTUS.] *Bonus, utilisque.* 791 INGENTI.] *Egregiis consiliis factisque subnixa.* 792 PACIS CERIS.] *Sub
pacto & conditione servari petis, si merearis.* 793 PRÆ-
FECTI.] *Factum in signe & immortale tangit: & miror ab
Oratore qui minora diducit, tangi tantum. Dio, Zonaras,
Suidas, Victor ita referunt. Cum Præfecto Prætorii gla-
dium traderet, quo accingi eum moris est, strinxit, &
nudatum tenens, ait, Cape istum, & si rectè imperave-
ro, pro me; sin aliter, contra me utere. Hic campus in
quo exsultares Plini, decebatne tam auream vocem & sensum,
tam arido & propero filo stringi tantum?* 794 INVITA.] *Si malè me in eam gesserò.* 795 NE DEBEAT.] *Si vel me mu-
tem, cum jam susceperit.* 796 DIES ERIT.] *Placet quod in ve-
teri, exit.* 797 HINC ATQUE INDE.] *Nam in omnibus*

pro-

provinciis & jurabatur Principi, & vota item fiebant. 798 NUNCIOS.] Quos Præsides aut Proconsules illicò mittebant, significantes jurasse, vovisse. In Plinii epistolis ad Trajanum, tales istæ nunciatorie leguntur. Vide. 799] VRAVERIS.] Vel in Consulatu, vel in ista deorum obsecratione. 800 SIBI PRÆSTAT.] Sua causa facit, non tua. 801 NON UTILITAS.] Sensus, numquam sit ille dies, ut vota nostra nuncupemus, sola fide inducti, quam Principibus debemus; sed magis utilitate propria suasi, quam à te capimus, & ideo diuturnum æternumque, si possit esse te velimus. 852 CUI POTEST.] Cui, nempe Principi, hoc argute dicit: Turpis est defensio, aut nuncupatio pro salute ejus Principis, cui hanc possis imputare, id est, quam ejus causæ suscipias, & quam velut beneficium inscribas. At illa tutela pulchra & gloriosa, quam sua causa subditi suspiciunt. 803 SECRÊTA.] Sermones occultos, aut sensus. 804 QVOS ODIMVS.] Nisi mali, nam hi, conscientia suggerente, sciunt malos de se sermones esse. Quid boni? bonos, eadem teste. 805 UBIQUE ADMIR.] Domi, in foro, circulis, convivis. O optabiles fidasq; istas privatas, super publicas omnes laudationis! Ac Senecam de his affectibus audiamus: Quid pulchrius est, quam vivere optantibus cunctis, & vota non sub custode nuncupantibus? si paullum valetudo titubavit, non spem hominum excitari, sed metum? nihil esse cuiquam tam pretiosum; quod non pro salute præsidis sui commutatum velit? omne quod illi evenit, sibi quoque evenire deputet? 806 ARIS FOCISQUE.] Apud Lares sive Deos Penates. 807 SERMONES.] Laudes grateq; de te dicentium, vota pro te concipientium. 808 MOLLISSIMIS.] Verecundissimis. 809 QVOD IBI.] Domi & in secreto. 810 INTEMPERANTIVS.] Utrumque ibi libere & effuse, & amor, & odium se prodit atque erumpit.

CERTISTI tamen & affectus nostri, & judicii, experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo 811 die, quò 812 sollicitudini 813 pudorique candidatorum ita consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret, alii cum 814 lætitia, alii 815 cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius juvenes nostros exhortatus es, 816 Consulatum circumirent, Senatui supplicarent atq; ita à Principe sperarent honores, si à Senatu 817 petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti, ut te imitaren-

tur.

tur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari magis quisquam candidatorum, quàm Principum possit. Quis enim vel 818 uno die reverentior Senatus candidatus, quàm tu cùm omni vitâ, tum illo ipso tempore, quò 819 judicas de candidatis? An aliud à te, quàm Senatus reverentia, obtinuit, ut juvenibus clarissimæ 820 gentis, debitum generi honorem, sed 821 antequàm deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à Principe: tandem illos ingentiam virorum nepotes, illos 822 posteros libertatis, nec 823 terret Cæsar nec pavet, quinimò 824 festinatis honoribus amplificat atque auget, & majoribus suis 825 reddit, siquid usquam stirpis antiquæ, siquid residuæ claritatis: hoc amplexatur & refovet, & in usum reip. promit. Sunt in 826 honore hominum; & in honore famæ, magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentiâ 827 Cæsaris: cujus est, ut nobiles & conservet, & 828 efficiat.

811 DIE QUO.] *Ambigo leviter, an non hic desectio aliqua: & perierint quæ de affectus notis. Et si postea tamen aliquid, sed post hæc tarde.* 812 SOLICITUDINI.] *Dum fit designatio, & dum pendent.* 813 PUDORIQUE.] *Post repulsam.* 814 LÆTITIA.] *Quod designati.* 815 CUM SPE.] *Quod designandi.* 816 CONSULATUM.] *Inepte, cùm veteri libro, Senatum, lego.* 817 PEIISSENT.] *Ut is commendaret.* 818 UNO DIE.] *Quo ambu quisque & humiliter petit.* 819 JUDICAS.] *Designas, & eligis, quia nempe sententiis nostris tuam apus.* 820 GENTIS.] *Magis velim cùm libris aliis, clarissimè gentis.* 821 ANTEQUAM.] *Non ad annales leges aut ætatem refero, sed quòd in honorem solùm nobilitatis eos crearet. Generi eorum hoc das, inquit, & quia tali stirpe nati, quæ meruit; etsi nondum ipsi.* 822 POSTEROS LIBERT.] *Reliquam illam prolem ævi liberi, & illorum qui in libertate magnifuerunt: è Cassiis, Juniiis, Fabiis notos.* 823 TERRET.] *Nam ut ille ait, jam olim monstrum est in nobilitatè senectus.* 824 FESTINATIS.] *Eriam ante ætatem, nil certe maturitatem & merita.* 825 REDDIT.] *Dignos iis facit, titulis & imaginibus suis æquat.* 826 HONORE.] *Ego velim legere, in ore famæ. Sallustius: In ore agens gentibus, populo, civitati. Pluscule ego ad 111. Hylor. Taciti.* J. LEPSI Operum Tom. IV. V v vtr

verbis : Non in ore vulgi agere. 827 CÆSARIS.] *Satis fracte hoc dicitur : videaturque vox deesse, extracta, aut similis.* 828 EFFICIAT.] *Fure annulorum dato, ingenuos facit : cumulat is honoribus, nobiles.*

PRÆFUEBAT provinciæ Quæstor unus ex 829 candidatis : 830 in quem ea civitas amplissima, redditus egregiâ constitutione fundaverat, hoc Senatui allegandum putasti. Cur enim te Principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles 831 mererentur, quàm eorum qui parentes habuissent ? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nuncios : nec poenis malorum, sed bonorum præmiis, bonos facias ! Accensa est juvenus, erexitque animos ad æmulandum, quod laudari videbat : nec fuit quisquam quem non hæc cogitatio subiret, cum sciret quidquid à quoque in provinciis beneficeret, omnia te scire. Utile est, Cæsar, & salutare Præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam : paratum esse sanctisati, industriæ suæ, maximum præmium, iudicium Principis, 832 suffragium Principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, & si non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio. 833 Vides enim, siquid benè fecero nesciat Cæsar ; aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia, seu malignitas Principum, cum malè consultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur : nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quæsitâ virtute dignitas offertur, patet enim omnibus honoris & gloriæ campus, ex hoc quisque, quod cupit, petat ; & affectus, 834 sibi debeat. Provinciis quoque in posterum, & injuriarum metum, & accusandi necessitatem, remisisti. Nam si 835 profuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. 836 & alioquin nihil magis prodest candidato, ad sequentes honores, quàm peractus optime magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego

ego qui provinciam rexit, non tantum 837 codicillos amicorum, nec 838 urbana conjuratione blanditas preces : sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget. 839 Næ suffragiis 840 consularium virorum, urbes, populi, gentes inferuntur, efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

829 CANDIDATIS.] *Præture an Consulatus. 830 IN QUEM EA.] Alius videbit, me hic luscitiosum confiteor, aut cæcum. Legerem : inque eâ civitatis amplissimæ. Præfuerat provincie, & in eâ reditus ac vectigalia amplissima, unius civitatis, pulchre & prudenter fundaverat. 831 MERERENTUR.] Virtute propriâ. 832 SUFFRAGIUM.] Ad honores. 833 VIDES ENIM.] *Ethopæiz, quam vocant. 834 SIBI DEBEAT.] Suae industriae & virtuti, quam Princeps honoribus remuneratur. 835 PROFUERINT.] Si provinciarum judicia bona & honesta, honori usque fuerint apud Cæsarem : nullæ querelæ expectandæ à provincialibus, quia quisque placere eis studebit, & demereri hæc eadem bene agendo : ut Cæsarem amicum habeat, & per eum honores. 836 ET ALIOQUIN.] Iterum cæcutio, neque hæc inter se vincit. Lego omnia, & liquebit nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos. Optimè magistratus magistratu, honore honor petitur. Sententiam dedi, fortasse & verbis. Sicut omnes, inquit, ad futuros honores, priores prodesse : & si ii bene gesti in urbe aut in provinciis, gradum ad alios esse. 837 CODICILLOS.] *Privatæ laudis iunculas, qualis illa Martialis, ad hunc Trajanum, lib. XII.***

Palma regit nostros, mitissime Cæsar, Iberos,

Et placido fruitur pax peregrina iugo.

Ergo agimus læti tanto pro munere grates,

Misisti mores in loca nostra tuos.

838 URBANA CONJURATIONE.] *Paucorum aliquot civium. Quâ in re peccatum sæpe, Thraseas apud Tacitum xv. Annalium queritur : & censet, ut laus falsa, ac precibus expressa, proinde cohibeatur, quàm malitia, quàm crudelitas. Et decretum mox interpositum. Nequis ad concilium sociorum referret, agendas apud Senatum Proprætoribus Proveconsulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Et fraudes vetari, bonum est : recta illa judicia sperni aut supprimi, non bonum. 839 NESUFFRAGIUM.] Assentior Livinio, ut suffragiis : & statim, inferantur. Etsi possit etiam legi : Bene suffragiis. 840 CONSULARIUM.] *Qui in Senatu nominant, ac commendant**

candidatos. Tamen dubita, an non è notis error, Veriusque : Clarissimorum virorum , de toto Senatu. Nec enim soli Consulares suffragia dabant.

JAM quo ad sensu Senatus , quo gaudio exceptum est, cum candidatis, ut quemque 841 nominaveras, 842 osculo occurreres ? 843 devexus quidem in planum , & quasi unus ex gratulantibus. Te mirer magis , an improbem illos , qui effecerunt, ut istud magnum videretur ? cum velut affixi curulibus suis, 844 manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & 845 imputantibus similes, premerent. Contigit ergo oculis nostris insolita facies, Princeps & candidatus 846 æquales & simul stantes : intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat. Quod factum tuum à cuncto Senatu, quam verâ acclamatione, celebratum est ? 847 TANTO MAJOR, TANTO AUGUSTIOR. Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna Principum longius abest, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua , quam 848 intentio ejus admirabilis videbatur, quippe cum 849 orationi oculos , 850 vocem , manum commoares : ut si 351 alii eadem ista mandasses, omnes comitatus numeros obibas, atque etiam, cum 852 suffragatorum nomina, honore quo solent, exciperentur : tu quoque inter excipientes eras, & ex ore Principis ille senatorius assensus audiebatur, quodque apud Principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur à Principe. Faciebas ergo, cum diceres, 853 OPTIMOS : nec 854 ipsorum modò vita à te, sed 855 judicium Senatus comprobatur : 856 ornarique se, non illos magis quos laudabas, lætabatur.

841 NOMINAVERAS.] *Designaveram palàm.* 842 OSCULO] *Ut solet in gratulatione & fausta prece.* 843 DEVEXUS.] *Inclinans , & pæne descendens è tuo tribunali.* Seneca *De Tranquillitate* : Tutiores erunt, superbiam

biam detrahendo, & fortunam suam in planum deferendo. 844 MANUM.] *Superbia, ut ante montui: & vide II. Electorum, cap. proprio De osculis.* 845 IMPUTANTIBUS.] *Quasi beneficium darent ei ipso, quod liceret convingere.* 846 ÆQUALES.] *Hoc mihi placeat, & est pro sensu. At libritamen plerique, equitis, vel equitus simul, habent: ut omnino censeam fuisse, & candidatus ejus, simul stantes. Erant enim candidati Cæsaris, & ita in lapidibus nominantur: quos is produceret & commendaret. Nam de candidato equitis, id est, equestris ordinis (quod quidam suggerunt) alienum, & ineptum est.* 847 TANTO MAJOR.] *In adhortatione & comprobatione formula. Sic in Senecâ, Multoque audire mavult Tantò melior, quàm, Tantò felicior: & alibi in eodem.* 848 INTENTIO.] *Expressio, cum veritate & acrimoniâ.* 849 ORATIONI.] *Quâ gratulabaris honorem candidatis.* 750 VOCEM, MANUM.] *Seneca, epist. VIII. In Senatu candidato vocem & manum commodare.* 851 ALII EADEM.] *Privato, qui tibi obsequeretur. Sed puto rectius letumiri, ut si alius eadem ista mandasset. Tu, inquit, omnia ita comiter & benigne faciebas; tanquam si non à te hoc beneficium, sed ab alio acceptum gratulareris. Nemo enim nimis gaudet aut exultat in eo, quod ipse confert.* 852 SUFFRAGATORUM.] *Hoc intellegi potest ex epistola XX. lib. III. ejusdem Plinii, ubi rationem hanc comitalem ita explicat: Citato nomine candidati, silentium summum dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat. Addebat quosdam ex suffragatoribus, illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quàm preces proderat. Itaque suffragatores prodibant, & loquebantur: apparetque cum plausu & favore (ut tunc mores ad levitatem vel adulationem inclinabant) exceptos. Apparet, inquam, ut hæc est lectio, quam mihi immutare tamen suadeat animus; ac scribere: cum suffragatores nomina, honore quo solent, exciperent, tu quoque. Ipsi dico Suffragatores nomina excipiebant: quorum? nempe candidatorum, qui nomine & ordine (ex verbis jam Plinii) citabantur. Princeps igitur ipse, mirâ comitate, quasi inter suffragantes laudansque erat.* 353 OPTIMOS.] *Notetur ritus, adhuc inobservatus. Candidati, boni vel optimi acclamabantur, ad nomen. Seneca hinc lux, epist. III. Itaque verbo illo quasi publico usus es, & sic amicum dixisti, quomodo omnes candidatos viros bonos dicimus.*

854 IPSORUM.] *Candidatorum. Itaque ex his patam est, superiora ut dixi, legenda.* 855 JUDICIUM.] *Quia Senatus tales elegerat.* 856 ORNARIQUE SE.] *Ipsam Senatū, cui sic credebas.*

NAM quòd precatus es , ut illa ipsa 857 ordinario comitiorum BENE AC FELICITER EVENIRET NOBIS , REIP. 858 Nónne tibi tale est , ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus ? deos denique obsecrare , ut omnia quæ facis , quæque facies , prospere cedant tibi , reip. nobis ? vel si brevius sit optandum , ut 859 uni tibi ? in quo & resp. & nos sumus. 860 Fuit tempus , ac nimium diu fuit , quo 861 alia adversa , alia secunda , Principi & nobis , nunc communia tibi nobiscum tam læta , quàm tristia : nec magis sine te nos esse felices , quàm tu sine nobis potes. An si posses , in fine 862 votorum adjecisses , UT ITA PRECIBUS TUIS DII ANNVERENT , SI JUDICIUM NOSTRUM MERERI PERSEVERASSES ? Aded nihil tibi amore civium antiquius ; ut antè à nobis , deinde à diis ; atque ita ab illis amari velis , si à nobis ameris. Et sane priorum Principum 863 exitus docuit , ne à diis quidem amari , nisi quos homines ament , arduum erat , has preces tuas laudibus adæquare : adæquavimus tamen. Qui amoris ardor , qui stimuli , quæ facies illas nobis exclamationes subjecerunt ? Non nostri , Cæsar , ingenii , sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt : quas nulla unquam adulatio invenit , nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus , ut hæc fingeremus ? quem sic amavimus , ut hæc fateremur ? 864 Nosti necessitatem servitutis , quando simile aliquid audisti , & quando dixisti ? Multa quidem excogitat 865 metus , sed quæ appareant quæsitæ ab invitis , aliud sollicitudinis , aliud securitatis ingenium est ; alia tristium inventio , alia gaudentium : neutrum 866 simulationes exprefferint , habent sua verba miseri , sua verba felices : utque jam maxime eadem ab utriusque dicantur , 867 aliter dicuntur.

857 ORDINATIO.] *Sollennis & vetus illa precatio, quam usurpabat is qui comitiis præerat & moderabatur. Cicero, pro Murenâ: Quæ precatus sum à diis immortalibus, more institutoque majorum, illo die quo L. Murenam Consulem renunciavi, ut ea res mihi, magistratuique meo, populo plebique Romanæ benè atque feliciter eveniret. Et appellat mox Sollennem comitionum præcationem. Ordinatio hæc igitur, dispositio & creatio magistratuum in hunc annum.* 858 NONNE TIBI.] *Planissime transpositâ voce legendum: tibi, nonne tale. Nam hæc formula erat, Senatui, reip. mihi. Seipos in eâ comprecatione semper includebant: ut in Ciceronis illis verbis, & alibi. Occurrit hoc Ennii:*

----- ea ut mi,

Reiique & fidei, regno, vobisque Quirites
Se fortunatim, feliciter, ac benè vortant.

859 UNI TIBI.] *Infrâ: Simplex, cunctaque ista complexum, unum omnium vorum est, Salus Principis. Adde Mefalla verba, in Suetonii Aug. cap. LVIII.* 860 FUIT TEMPUS.] *Sub malis Principibus.* 861 ALIA ADVERSA.] *Diffidebant enim, & Princeps Senatum minui vel perire, ipsi Principem optabant.* 862 VOTORUM.] *Publicorum, de quibus supra? an quæ ipse Trajanus in Senatu nunc concepit?* 863 EXITUS.] *Violentus, aut fœdus.* 864 NOSTI.] *Nam & ipse paullò ante inter servientes.* 865 METUS.] *Dogma pulcherrimum est in Plutarchi Demetrio, Non fidentum honoribus istis, qui decernuntur sic vulgò; Τὰ γὰρ αὐτὰ, inquit, καὶ δειδότες καὶ φιλοῦντες: eadem enim & timentes decernunt, & amantes. At unum argumentum esse veræ benevolentiae, si ii quibus dantur, confecti sibi sint, factis & virtute meruisse.* 866 SIMULATIONES.] *Tibullus:*

----- difficile est imitari gaudia falsa,

Difficile est tristi fingere mentē jocum.

Nazarius: Fingit quidem timor gaudium, sed ita intimos mentis affectus proditor vultus enunciat, ut in speculo frontium imago exstet animorum. 867 ALITER DICUNTUR.] *Alia asseveratione, intentione, & vultu.*

TESTIS ipse es, quæ in omnium ore lætitia. 868 non amictus cuiquam, non habitus. 869 quem modò extulerat, inde resultantia vocibus 870 tecta nihilq; 871 tantis clamoribus satis clausum. Quis tunc non

è vestigio suo exiluit ? quis exiluisse sensit ? Multa
 fecimus sponte , plura 872 instinctu quodam & im-
 perio, nam gaudio quoq; cogendi vis inest. Num er-
 go modum ei tua saltem modestia imposuit ? nam
 quanto magis à te reprimebatur, exarsimus, non con-
 tumaciâ Caesar: sed ut in 873 tuâ potestate est, an gau-
 deamus ; ita in quantum, 874 nec in nostrâ. Compro-
 basti & ipse acclamationum nostrarum fidem, lacry-
 marum tuarum 875 veritate. Vidimus humescentes
 oculos tuos , 876 demissumque gaudio vultum, tan-
 tumq; sanguinis in ore , quantum in animo pudoris.
 Atque hoc magis incensis sumus , ut precaremur , ne-
 quando tibi non eadem causa lacrymarum , 877 ut-
 que nunquam frontem tuam abstergeres. 878 Hoc
 ipsum has sedes nos , quasi responsuras , interroga-
 mus , 879 viderintne umquam Principis lacrymas ?
 at Senatus sapè viderunt. Onerasti futuros Principes,
 sed & 880 posteros nostros, nam & hi à Principibus
 suis exigent, ut eadem audire mereantur & illi quod
 non audiant, indignabuntur. Nihil magis possum
 propriè dicere, quàm quod dictum est à cuncto Sena-
 tu : O TE FELICEM ! quod cum diceremus , non o-
 pes tuas, sed animum mirabamur. Est enim demum
 vera felicitas, felicitate 881 dignum videri. Sed cum
 multa illo die dicta sunt sapienter & graviter, tum vel
 in primis , 882 CREDE NOBIS , 883 CREDE
 TIBI. Magnâ hoc fiducia nostri , majore tamen tui
 diximus , alius enim fortasse alium : 884 ipsum se
 nemo deceperit. Introspectat modò vitam, seque quid
 mereatur interroget. Proinde 885 dabat vocibus
 nostris fidem apud optimum Principem , quod apud
 malos detrahebat, quamvis enim faceremus, quæ a-
 mantes solent : illi tamen non amari se, credebant
 sibi. Super hæc precati sumus , ut SIC TE AMA-
 RENT DII, QUEMADMODUM TU NOS, quis hoc
 aut de se, 886 aut Principi diceret mediocriter a-
 manti ? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa voto-
 rum: ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum
 quod inter ista clamavimus , O NOS FELICES !

Quid

Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est ut nos diligat Princeps: sed dii, quemadmodum Princeps? Civitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam ⁸⁸⁷piè merita, nihil felicitati suæ putat astrui posse, nisi ut dii Cæsarem imitentur.

⁸⁶⁸NON AMICTVS.] *Mamertinus, Juliani laudatione*: Nimis lætitiæ decoris sunt & gravitatis immemores. Illa jactatio togarum, illa exultatio corporum, nescientibus pænè hominibus excitabatur. ⁸⁶⁹QVEM MODO. *Fortè, quem domo.* ⁸⁷⁰TECTA.] *Crisp.* ⁸⁷¹TANTIS CLAMORIBVS.] *Pone sexcentos unâ clamantes: & adde Actuarios, & Laticlavios, quibus jus veniendi in Senatum.* ⁸⁷²INSTINCTV QVODAM.] *Nam animus in gaudio emicans & subsultans, corpus ignarum & panè invitum eò ducit.* ⁸⁷³TVA POTESTATE.] *Qui materiem dare potes, non potes.* ⁸⁷⁴NEC IN NOSTRA.] *Quia à vi gaudij auferimur, ut à subito torrente.* ⁸⁷⁵VERITATE.] *Non enim ficta illæ, aut expresse. Quid si tamen, ubertate?* ⁸⁷⁶DEMISVMQVE GAUDIO.] *Si sic legas, ad pudorem mistum gaudio referendus hic gestus, nam ille in laude, quæ titillat & suaviter afficit, vultum tamen submittit. At si de gaudio solo legerem remissum, que, id esset, hilarem & diffusum gaudio vultum, cujus proprium scilicet dilatare, unde & lætitia: sicut contrahere, & angustare doloris, unde angor.* ⁸⁷⁷UTQVE NVMQVAM.] *Hæc clausula inter mutilas aut corruptas, nam meliores libri illud, abstergeres, mox non habent: nec verò eò facit. Quid enim abstergeat? lacrymas? eæ ingenus delabuntur, non in frontem ascendunt. Pudorem, inquires, non solent abstergeri, nec possunt: velari in eo frons aut vultus solet, nec aliter.* ⁸⁷⁸HOC IPSVM.] *Pariter corruptum, tentabam, hoc templum. Sed explicet etiam aliquis: Hoc ipsum nos rogemus hæc sedes: quid hoc ipsum: nempe quod dico de lacrymâ.* ⁸⁷⁹VIDERINTNE VNQVAM.] *Ita, & quidem Augusti ipse, in causâ simili, cum Pater patriæ dictus. Vide Suetonium, cap. LVIII.* ⁸⁸⁰POSTEROS NOSTROS.] *Senatores, qui post nos erunt.* ⁸⁸¹DIGNVM VIDERI.] *Id est, non est felix, qui in magnâ fortunâ est: sed qui habetur & est (ob virtutes) eâ dignus.* ⁸⁸²CREDE NOBIS.] *Seriò te laudantibus.* ⁸⁸³CREDE TIBI.] *Cui animus dicit, laude dignum esse.* ⁸⁸⁴IPSVM SE NEMO.] *Nam simulata virtus alteri imponit, non autem simulanti.* ⁸⁸⁵DABAT VOCIBVS.] *Quid dabat? nempe, conscientia ipsius Principis, meriti & non meriti testis.* ⁸⁸⁶AVT PRINCIPI.] *Malim, Principe,*

cipe, & *mox*, amante. 887 *PIE MERITA.*] *Suspicio, an non pietate fuerit: depravatam compendio scripturæ. Cicero: Deorum numine tantum hoc imperium & natum est, & auctum, & retentum addix, omnes gentes pietate & religione superatas.*

SED quid singula confector & colligo? quasi verò aut oratione completi, aut memoria consequi possim, quæ vos P.C. nequa interciperet oblivio, & in 888 publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis. 889 Ante, orationes Principum tantum, ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ clauderantur. Erant enim, quibus nec Senatus gloriari, nec Princeps possent. Has verò, & 890 in vulgus exire, & 891 posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius, deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque Principibus, non tantum 892 post ipsos, judicare, postremo, ut experimento cognosceretur & ante 893 nos gratos, sed miseros fuisse: quibus esse nos gratos, probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est: ne affectus nostros, ne tua merita 894 suppresseris: denique ut in posterum exemplo provideres? Discant & Principes acclamationes veras falsasque discernere: habeantque muneris tui, quod jam decipi non potuerunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam: sed non deferendum, non submovenda adulatio: sed non reducenda est, certum est & quæ facere, & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea, quæ sum cū toto Senatu precatus, pro Senatu precer? nisi ut hæreat animo tuo gaudium, quod tunc 895 oculis protulisti. Ames illum diem, & tamen 896 vincas, nova merearis, nova audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

888 *PUBLICA ACTA.*] *Quid? nonne igitur omnia Senatus decreta, aut seria magis dicta, in Acta mittebantur?*

tur? certe, & erant huic rei Actuarii, & Acta Senatus in Tacito aliq̃ crebro leguntur. Sed nota, quod ait Publica acta: ea autem sunt Populi, quæ alio nomine Urbana: Nempe decretum, ut vulgus quoq̃ ea sciret, & in publicis illis Actis scripta legerentur, præter morem. 889 ANTE ORATIONES.] Imò ea non in æ tantum, sed aurum argentumque incisæ, & lectione publicâ repetitæ. Vide me, si lubet, super hoc more ad XIV. . Annalem Taciti, haud procul initio. 890 IN VULGUS.] Quod factum, in Acta publica mittendo. 891 POSTERIS.] Nempe in æ incidendo, & perpetuando. 892 POST IPSOS.] Cùm jam mortui, etsi, ô bone Plini, libertas ea tantum sub bonis, & de bonis: in malis, judicia quidem, sed non libera aut publicata. 893 NOS GRATOS.] Placeat, non ingratos: etsi nec aliter sententia valde dissidente, sed sic clariore. 894 SUPPRIMERES.] Quia volebas publicari vel incidi. 895 OCVLIS PROTVLISTI.] Lacrymando, suprâ. 896 VINCAS.] Majora faciendo, majora audiendo.

JAM 897 quàm antiquum, quàm consulare, quodd triduum totum Senatus, sub exemplo tui, sedit? cùm interea nihil, præter Consulem, ageres. Interrogavit quisque quod placuit; dissentire, 898 discedere, & copiam judicii sui reip. facere tutum fuit; consulti omnes, atque etiam 899 dinumerati sumus: vicitque sententia 900 non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti, ipsam illam matam ac 901 sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore, perpetiebantur? Unus solusque censebat quod sequerentur omnes, & omnes improbarent; in primis ipse, qui censuerat. Aded nulla magis omnibus displicent, quàm quæ sic fiunt, tanquam omnibus placeant. 902 Fortasse Imperator in Senatu ad reverentiam ejus componebatur: ceterum egressus, statim se recipiebat in Principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero ita Consul, ut si tantum Consul foret: nihil infra se putabat, nisi quod infra Consulem esset. Ac primum, ita 903 domo progrediebatur, ut illum

illam nullus apparatus arrogantiae Principalis: nullus 904 praecursorum tumultus detineret, una erat in limine mora, 905 consultare aves, revererique numinum monitus, nemo proturbabatur, nemo 906 submovebatur, tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque 907 aliena turba subsistere & Consulem & Principem cogeret. Ipsius quidem 908 officium tam 909 modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus Consul, sub bono Principe incedere videretur.

897 QVAM ANTIQVVM.] *De eadem re, epist. XI. lib. II.* Jam hoc ipsum, quam pulchrum & antiquum, Senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri? Ideo autem antiquum, quia olim assidue Senatus habuit, & res omnes in eo agitatae, decretae, at sub Principibus, rariarum conventus; quia illi ad se trahabant praecipua rerum, & Patres in speciem convocabant interdum. Atque Augustus dies certos habendo Senatui definiuit: de quibus Tranquillus, cap. xxxv. 898 DISCEDERE.] Non quidem è Curia: sed pedibus ire in hanc illamve sententiam. Cui libertati mox opponit sedentariam assentiendi necessitatem.

899 DINUMERATI.] *Utra pars praeponderet.* Neque enim hoc ad infrequentiam Senatus retulerim, cum ad imperdendum decretum dicebatur, Numera Senatum: Festus, in iis vocibus. 900 NON PRIMA.] *Vide tyrannos, quibus Senatus pro imagine aut umbrâ erat, unum dicere ex composito jubebant, & quod ipsi vellent: atque unum tantum.* 901 SEDENTARIAM.] *Cum nec interrogarentur, nec surgerent ad dicendum: sed nec (ut in pluribus sententiis) discessio fieret. Sedentes igitur assentiebantur, quomodo? manu, aut voce. Nempe illa sublata, & hanc in unum verbum solventes, Assentio; aut Idem.*

902 FORTASSE.] *Syllabam retraham, At fortasse.*

903 DOMO.] *Palatio.* 904 PRÆCURSORVM.] *Apparitorum, & anteambulonum.* 905 CONSULTARE.] *Notetur, an de more publico, an Trajani privato? Nihil sane rei majoris, nisi auspicio Romani aggrediebantur: quod tamen in domus egressu id semper factum, haud subeunt nunc exempla. Nisi istuc facit, quod Victor in regione Palatii, Auguratorium ponit. At potuit privatim, & ex more suae gentis deditus huic superstitioni esse, nam in Alexandro Lampridii legas: Ο'ρασις (augur) magnus fuit, ut & Vascones, & Hispanorum, & Pannoniorum augures vicerit.* 906 SUBMOVEBATVR.] *Alietoribus,*

tibus, vel ab ipsa officii turba. Lucanus, seu quis alius, ad Pisonem:

----- nec enim tibi dura clientum

Turba rudisque placet, misero quæ freta labore,
Nil nisi summoto novit præcedere vulgo.

907 ALIENA.] *Occurrentis divitis alicujus, aut magistratus.* 508 OFFICIUM.] *Ipsi, qui deducunt, aut comitantur.* Ovidius:

Substitit hic, agmenque suum, turbæque sequentis
Officium, placido visus dimittere vultu.

Suetonius, Seneca, alii. 909 MODICUM.] *Non frequens aut magnum: ut divites illi agmina tota solent trahere.*

ITER illi sæpius 910 in forum, frequenter tamen & in campum, nam comitia Consulum obibat ipse, & tantum ex renunciatione eorum voluptatis, quantum prius ex 911 destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem Principis, ut ipse ante Consulibus steterat: adigebanturque in verba, in quæ paulò ante ipse juraverat Princeps: qui tantum putat esse in jurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi verò quanta religio æquitatis? quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut Principem? respondebat, se consulem esse. Nullus ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est: aucta etiam, siquidem pleraque ad Prætores remittebat: atque ita, ut 912 collegas vocaret, non quia popolare gratumque audientibus: sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat: ut 913 non amplius esse censeret, quod aliquis collega appellaretur à Principe, quàm quod Prætor esset. Ad hæc, tam 914 assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis aded expetitis honoribus, aut 615 deseruit, aut 916 sufficit? Et sanè æquum est, tantum ceteris præstare Consulibus ipsum, qui Consules facit, quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus Consules, 917 doceat; accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quod daturus sit, sic fit, ut illi quoque sciant,

fciant, quid acceperint. Quo iustius Senatus ut susci-
 peres quartum Consulatum, & rogavit, & iussit.
 Imperii hoc verbum, non adulationis esse, 918 ob-
 sequio tuo crede: quod non aliâ in re magis aut
 Senatus exigere à te, aut tu præstare Senatui de-
 bes. Utenim ceterorum hominum, ita Principum,
 illorum etiam qui dii sibi videntur, ævum omne &
 breve & fragile est. Itaque optimum quemque niti
 & contendere decet, ut post se quoque reipublicæ
 prosit, moderationis scilicet iustitiæque monumen-
 tis, quæ prima statuere Consul 919 potest. Hæc nem-
 pe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas.
 quem ergo honorem magis amare? quod nomen u-
 surpare sæpius debes, quam quod primum invenit
 recuperata libertas? Non est minus 920 civile, &
 Principem esse pariter, & Consulem: quam tantum
 Consulem. Habe etiam rationem verecundiæ colle-
 garum tuorum. Collegarum inquam: ita enim & ipse
 loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ il-
 lorum tertii Consulatus sui recordatio, donec te
 921 Consulem videant. Neque enim potest non ni-
 mium esse privatis, quod Principi satis est. Annuas
 Cæsar optantibus, quibusque apud deos 922 esse
 consuesti, quorum potes ipse, votorum compotes fa-
 cias. Fortasse sufficiat tibi tertius Consulatus, sed
 nobis tanto minis sufficit. 923 Ille nos instituit &
 induxit, ut te iterum iterumque Consulem habere cu-
 piamus. Remissius illud contenderemus, si adhuc
 non sciremus, qualis esses futurus. Tolerabilius fuit,
 experimentum tui nobis, quàm 924 usum negari.
 Dabiturne rursus videre Consulem illum? 925 au-
 dier, reddet, quas proxime voces? præstabitque gau-
 dium, quantum ipse percipiet? præsidebit lætitiæ
 publicæ, auctor ejus & causa? tentabitque affectus
 nostros, ut solet, cohibere; nec poterit? 926 pietati
 Senatus, cum modestia Principis, felix speciosum-
 que certamen: seu fuerit victa, seu vicerit? Equi-
 dem incognitam quandam, proximaque mayo-
 rem, præsumo lætitiâ. quis enim est tam
 imbec

COMMENT. IN C. PLINI PANEGYRICUM. 489
 imbecilli ingenio, qui non tantò meliorem
 Consulem speret, quantò sapiùs fuerit? Alius labo-
 res, si non 927 continuos desidiaz ac voluptati de-
 disset, otio tamen & quiete recreasset, hic consulari-
 bus curis exolutus, principales resurpsit: tam dili-
 gens temperamenti, ut nec Consulis officium, Prin-
 ceptis; nec Principis, Consul appeteret. Videmus ut
 provinciarum desiderijs, ut singularum etiam civi-
 tatum precibus occurrat, nulla in 928 audiendo
 difficultas, nulla in respondendo mora: adeunt sta-
 tim, dimittuntur statim: 929 tandemque Principis
 fores exclusa legationum turba non obsidet.

910 IN FORVM.] *Ad jus dicendum.* 911 DESTINA-
 TIONE.] *Designatione, nam Princeps faciebat: & nunc*
Trajanus, ut Consul, ipse renunciabat. 912 COLLEGAS.]
Messallæ verba vide apud Agellium, libro XII. cap. XIV.
quibus docet, Collegam esse Prætorem Consuli, quod
eodem auspicio creantur. 913 NON AMPLIVS.] *Id est,*
tanti faciebat honorem Præturæ, ut non plus æstimaret
Collegam Principis duci, quàm Prætorem. 914 ASSI-
 DVVS.] *Prisco more, & Augusti exemplo, de quo Suetonius:*
Ipse jus dixit assidue, & in noctem nonnumquam: si
parùm corpore valeret, lecticâ pro Tribunali colloca-
tâ, vel etiam domi cubans. Mos in Principe numquam sa-
tis laudandus. 915 DESERVIT.] *Vacat, & se impendit.*
 916 SVFFICIT.] *Par est.* 917 DOCEAT.] *Exemplo suo,*
Consules agere. 918 OBSEQVIO TVO.] *Crede, inquit, nos*
jubere, non adulari; quomodo? obsequendo. Si facis & susci-
pis, ostendis te credere seriò nos sic velle: & volumus certè.
 919 POTEST.] *Malim, potes.* 920 CIVILE.] *Moderatum,*
æquabile, & civè dignum. 921 CONSVLEM.] *Quarto, & for-*
zasse is numerus excidit. 922 ESSE CONSVESTI.] *Corrige-*
bam, adesse consuesti: quod & alijs placuit. Sententia est.
Tu Cæsar, qui adesse nobis apud Deos precantibus soles, &
vota nostra tuis juvare: ecce nunc concede, quod à te, non à
Dijs, petimus, & à te pendet. 923 ILLE NOS.] *Tam laudali-*
ter gestus. 924 USUM.] *Utilitatem iam notam.* 925 AU-
 DIET.] *A Senatu acclamationes similes? atque ipse respon-*
debit. 926 PIETATI.] *Omnino revocanda vox, è fine prio-*
ris: erit pietati: & interrogatione efferenda clausula.
 927 CONTINVO.] *Scribe, continuò se.* 928 AUDIEN-
 DO.] *Fortasse adeundo: etsi illud quoque similem habere pot-*
est sensum. 929 TANDEMQUE.] *Ut sub Domitiano solet,*
se se includente.

QUID

QUID, in omnibus cognitionibus, quam tūc te-
 veritas, quam non dissoluta clementia? Non 930 lo-
 cupletando fisco 931 sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ
 pretium, quam bene judicasse. Stant ante te litigato-
 res, non de fortunis suis, sed de tua 932 existimatio-
 ne solliciti; nec tam verentur, quid de causâ sua,
 quam quid de moribus sentias. O vere Principis, at-
 que etiam Consulis, reconciliare 933 æmulas civita-
 tes; tumentesque populos non imperio magis, quam
 ratione, compescere; 934 intercedere iniquitatibus
 magistratuum, infectumque reddere, quidquid fieri
 non oportuerit; postremò, velocissimi 935 sideris
 more, omnia invisere, omnia audire, & undecumque
 invocatum statim, veluti numen, adesse & adistere.
 Talia esse crediderim, quæ ipse mundi parens tem-
 perat nutu, 936 siquando oculos demisit in terras,
 & facta mortalium inter divina opera numerare di-
 gnatus est, quibus nunc per te liber solutusque,
 937 cælo tantum vacat: postquam te dedit, qui erga
 omne hominum genus 938 vice sua fungereris. Fun-
 geris enim, sufficisque mandanti: cum tibi dies o-
 mnis, summa cum utilitate nostra, cum tua laude,
 condatur.

930 LOCUPLETANDO.] Non, ut tyranni, ideo judicat
 ut damnes, & bona ad fiscum tuum trahas, non fructus, sed
 æquitas sola tibi finis. 931 SEDES.] Pro tribunali. 932 EX-
 ISTIMATIONE.] Tam te scilicet reverentur, tuamque virtu-
 tem: ut malint opum jacturam, quam famæ apud te facere.

933 ÆMVLAS CIVITATES.] Qui morbus, etsi in publica
 illa servitute, civitates tenebat: queriturque de sua Græciâ
 Plutarchus. Sed & Tacitus notat, quasdam ad exitium in-
 ter se discordes. 934 INTERCEDERE.] Irrita iniqua decreta
 facere, & nulla. 935 SIDERIS MORE.] Solem intellige.

936 SIQVANDO OCYLOS.] Ille vero semper ô Plini; &
 tu hic cum ævunculo tuo Epicurissæ, cui irridendum vi-
 detur, agere curam rerum humanarum illud, quidquid
 est, summum. Sed prudentiam, eloquentiam, & omnia alia
 à vobis haurimus, quam pietatem. 937 CÆLO TANTVM.]
 Ut poëta: Juppiter in cælis, Cæsar regit omnia terris.

938 VICE SUA.] Seneca de Clemen. ubi Nero: Ego ex
 omnibus mortalibus placui electusque sum, qui deo-
 rum vice funger in terris.

QUOD

Quod siquando cum 939 influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi 940 lustrare sal- tus, excutere cubilibus feras, superare immensa mon- tium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, 941 nullius vestigio adjutum: atque inter hæc, piamente 942 adire locos, & occurfare namini- bus? 943 Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri duces imbue- bantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum au- dacibus robore, cum callidis astu: nec mediocri pa- cis decus habebatur, submota campis irruptio fera- rum, & 944 obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque Prin- cipes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, 945 mentita sagacitate colligerent. Nunc par capiendi quæren- dique sudor, summusque & idem gratissimus 946 la- bor, invenire. Enimvero siquando placuit idem cor- poris robur in maria proferre, non ille fluitantia vela, aut 947 oculis sequitur; 948 aut manibus: sed nunc gubernaculis affidet, nunc cum valentissimo quoque 949 fodalium certat 950 frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transire ob- stantia freta. quantum 951 dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Bajanique torporem & silentium ferre, non pulsum saltem fragoremque remorum per- peti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret, itaque procul ab omni sono, inconcus- sus ipse & immotus, religato revinctoque navigio, non secus 952 ac piaculum aliquod, trahebatur. Foeda facies, cum populi Romani Imp. alienum cur- sum, alienumque rectorem, velut 953 capra nave, sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina ca- rebant, atque amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud 954 nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quam

quòd hostium prospectarent, hostium, quibus moris est, eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac 955 deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare.

939 INFLUENTIBUS NEGOTIIS PARIA.] *Id est, si exhauseris omnia negotia, quæ magnâ copîâ velut inundant. Paria facere, est reliqui nihil habere: à ratiociniis sumptum.* 940 LUSTRARE SALTUS.] *Venationis in eo studium commendat: quidquid mox dicit, rarum tamen, nec in magno, prisca Romanis. At aliæ gentes amarunt, & ab Hispanis suis traxit Trajanus. Ab eo Hadrianus, qui usque ad insaniam & periculum eo detentus scribitur. Sed & M. Antoninus, piscando & venando multum se oblectavit. Quis carere possit? usum habet, si modum: & Plato, Xenophon, alii laudarunt.* 941 NULLIUS VESTIGIO.] *Præcuntis, opinor, & viam facientis aut monstrantis.* 942 ADIRE LUCOS.] *Veterum opinione sacros.* 943 OLIM HÆC EXPERIENTIA.] *Dubito an non, experimenta. Sed quando olim? vix sane veteres Romanos factitasse legæ, quia à primâ adolescentiâ in militiâ, aut ejus exercitiis, erant. Sed & Sallustius, agrum colere, & venari, servilibus officiis adscribit. Licet tamen opinari, haud neglexisse prius, etsi in laude aut curâ non habuisse. Postea indoluisse haud nego, adeo ut Maximus (sed Thrax ille, & barbarus) solis venationibus legiones frequenter exerceret: in ejus vitâ.* 944 OBSIDIONE QUADAM.] *Ut ne ipsi obsederint, & indagine ferarum cinxerint? an ut liberarint ferarum obsidione agrestes?* 945 MENTITA SAGACITATE.] *Quòd hæc spectent, quero. Domitianum scio, sagittarum vel præcipuo studio tentum, & centenas varii generis ferarum sæpè in Albano secessu confecisse: ex Suetonio. An igitur vult Plinius, ferarum istas claustris caveisque emissas, & tum quasi sagacitate ejus indagatas percussasque esse? potest: sed magis credam, apros, cervos, aut id genus emissos: & captos deinde, quasi verâ venatione & sagacitate quæstos.* 946 LABOR, INVENTRE.] *Quasi dicat, Tu querebas reverâ ferarum, & capisâ quæstione delectabaris (ita est in venatoribus) finisque tuus erat præcipuum invenisse. Quis enim vir magnus ob prædam quærit?* 947 OCULIS SEQUITUR.] *Quietus & sedens, ac pulchrè à moribus & ingenio navigantium sumptum: quia reverâ oculi eò feruntur.* 948 AUT MANIBUS.] *An demonstrando, huc aut illuc, ecce, fert ventus? an, navibus, legi verius? Mihi verius: & ignavia tangitur illorum, qui ne remos strepitusque alios nauticos audirent, nave aliâ religati navem præducentem sequebantur. Mox palam dicit.* 949 SODALITUM.] *Qui*

Socii

Socii navales dicuntur. 950 FRANGERE.] *Remis.* 951 DIS-
SIMILIS ILLI.] *Domitiano.* 952 AC PIACULUM.] *Hos-
tia, qua scelera piabant, sive purgabant. Ea precut, ne quis
devotam & malis publicis onustam tangeret, traheretur, & in
mare defectam mitteretur. Græcorum κέρμεν, μόλυρος.*
953 CAPTA NAVE.] *Is erat ritus, Livio expressus libro
XXI. Romani naves omnes (captas) religatas pup-
pibus in altum extrahere.* 954 NOSTRI.] *Liber scriptus,
monstri dedecus: quod nescio an edito præferam.* 955 DE-
FERENTIA.] *Præno & suo cursu euntia. Quidam libri, de-
ferentia: quod esset, in se redeuntia, ommissis campis. Possio
& deferentia; legi.*

Næc verò laudaverim per se magnopere duritiam
corporis ac lacertorum: sed si his validior toto cor-
pore animus imperitet, quem non fortunæ indul-
gentiæ molliant; non copiæ Principales ad segni-
tatem luxumque detorqueant; tunc ego, seu monti-
bus, seu mari exerceatur, & lætum opere corpus, &
crescentiæ laboribus membra, mirabor. Video
enim jam inde antiquitatis, maritos dearum, ac deo-
rum liberos, nec dignitate 956 nuptiarum magis,
quàm his artibus inclaruisse. Simul cogito, cum sint
istà ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque
sint illæ 957 seriæ & intentæ, & à quibus se in tale
otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, qui-
bus optime de cujusque gravitate, sanctitate, tempo-
rantiâ creditur. Nam quis aded dissolutus, cujus non
occupationibus aliqua species severitatis insidat? otio
958 prodimur. An non plerique Principes hoc idem
tempus in aleam, stupra, luxum conferebant? cum
seriarum laxamenta curarum, vitiorum 959 con-
tentione supplerent. Habet hoc primum 960 ma-
gna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum
esse patitur: 961 Principum verò non modò do-
mus, sed cubicula ipsa intimosque secessus reclu-
dit, omniaque arcana noscenda famæ proponit,
atque explicat.

956 NUPTIARUM.] *Pars membri altera deest, & ne-
taliuni; ac plura hinc observo huius aut foedata* 957 SE-
RIÆ ET INTENTÆ.] *Sequitur mox voluptates: & nisi*

literarias aut illas animi interioris intellegat, quid velit ignoreo. Imò placebat legere : quæ quantaque sint illa seria & intenta, & à quibus se in tale otium recipit. Voluptates sunt enim, voluptates, quibus : oratoria & efficaci repetitione. 958 PRODIMUR.] Mens rei igitur, quæ neque per remissiones intenta est ad velandum ; & ipsas naturæ aptas moribusque appetit. 959 CONTENTIONE.] Laxabant se à curis, ut in vitia animum intenderent. Quo sensu nec malè, contentiones. 960 MAGNA FORTUNA.] Juvenalis : ---- secretum divitis ullum Esse putas ? homines taceant, jumenta loquentur. 961 PRINCIPUM.] Seneca pulcherrimè ad Neronem : Tibi non magis, quàm Soli, latère contingit, multa contra te lux est : omnium in istam conversi sunt oculi. Prodire te putas ? oriris, loqui non potes, nisi ut vocem tuam, quæ ubique sunt gentes, excipiant. Claudianus, ad Honorium, patris nomine :

Hoc te prætereà crebro sermone monebo,
 Ut te totius mediæ telluris in orbe
 Vivere cognoscas : cunctis tua gentibus esse
 Facta palàm : nec posse dari regalibus usquam
 Secretum vitiis, nam lux altissima fati
 Occultum nihil esse finit.

Sed tibi, Cæsar; nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quàm 962 penitus inspicere. Sunt quidem præclara, quæ in publicum proferis; sed non minora ea, quæ 963 limine tenes. Est magnificum, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas; sed magnificentius, quòd tuos. Quàto enim magis arduum est, alios præstare, quàm se; tantò laudabilius, quòd cum ipse sis optimus, omnes 964 circa te 965 similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit, aut 966 inconsultius uxor assumpta, aut retenta 967 patientius, ita foris claros domestica destruebat infamia: & ne maximi cives haberentur, hoc efficiebat, quòd mariti minores erant. Tibi 968 uxor in decus & gloriam cedit, quid enim illi à sanctius? quid antiquius? Nonne si 969 Pontifici maximo diligenda sit conjunx, aut hanc, aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quàm illa nihil tibi ex fortuna tua, nisi gaudium vindicat? quàm constanter, non potentiam tuam, sed ipsum te

reve-

reveretur? Idem estis invicem quod fuistis, probatis ex æquo: nihilque vobis felicitas addidit, nisi quòd scire cœpistis, quàm benè uterque vestrùm felicitatem ferat. Eadem quàm modica cultu? quàm parca comiratu? quàm civilis incessu? mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita instituit: nam uxori sufficit 970 obsequii gloria. An cùm videat, quàm te nullus terror, nulla comitetur ambitio: non & ipsa cum silentio incedat, ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur 971 sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiam si diversa tu facias. Sub hac verò modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito 972 fœmina sibi? 973 Soror autem tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad rectè vivendum benè 974 institui, aut feliciter 975 nasci. Nihil est tam pronum ad simultates, quàm 976 æmulatio, in fœminis præsertim, ea porrò maxime nascitur ex 977 conjunctione, alitur 978 æqualitate, exardescit invidia, cujus finis est odium. Quo quidem, admirabilius existimandum est, quòd mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est: suspiciunt invicem, invicem cedunt; cumque te utraque effasissime diligat, nihil sua putant interesse, utram tu magis ames, idemque utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse. Te enim imitari, te subsequi student, idèò utraque mores eosdem, quia utraque tuos habet. Inde moderatio, inde etiam perpetua securitas, neque enim umquam periclitabuntur esse privatæ, quæ 979 non desierunt. Obtulerat illis Senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatur sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu 980 recusasses: seu quod plus esse in eo judicabant, si uxor & soror tua, quàm si Augustæ dicerentur. Sed quæcumque illis ratio tantam modestiam suavit, hoc magis dignæ sunt, quæ in animis nostris & sint & habeantur

Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius fœminis, quàm si verum honorem non in splendore titulorum, sed in judiciis hominum reponant; magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

962 PENITUS INSPICI.] *Proprium omni veræ virtuti, quæ vult tractari.* 963 LIMINE.] *Domestica & penitales tuæ virtutes, pares publicis aut publicatis.* 964 CIRCA TE.] *Domesticos & familiares.* Suetonius *Julio*: Omnibus circa eum obstrictis. In *Domitiano*: Omnes circa se largissimè prosecutus. 965 SIMILES.] *Marialis*:

Nemo suos (hæc est aulæ natura potentis)

Sed domini mores Cæsarianus habet.

966 INCONSULTIUS.] *Parum explorata pudicitia ejus*

967 PATIENTIUS.] *Fam infamis.* 968 UXOR.] *Plotina, cujus memoria in lapidibus & nummis. Vel uno facto integritas & modestia comprobetur. Nam primò Palatium ingressura, convertit se ad populum, jam stans in gradibus: Καὶ πάλιν, inquit, δὴ οὐ εἰσέρχου, οἷά περ καὶ ἐξελθεῖν ἐν ὑπομύλῳ: Talis huc ingredior, qualem & exire me optaverim. Liberos non peperit optimo viro: sed fau- trix Hadriano ad imperium fuit, condigno item successori. Is eam consecravit, post maritum mortuam, & Basilicam miro opere, Nemausi in memoriam ejus struxit.* 969 PONTIFICI.] *Qualis ipse Trajanus, & omnes Cæsares à Julio fuerunt. At uxores eorum nec castæ semper, nec inter probas: atque adeò nescio an leges aliquæ de Pontifici scitoro. Scio Tertullianum tale scribere, bis terque: sed viri docti de Flamine rectè interpretati sunt, quem ille Pontificem maximum appellat. At curiose hæc nunc non quæro: mentem Plinii arbitror, si Pontifici, pro- sacrorum reverentia, condigna uxor legenda sit; hanc illam fore.* 970 OBSEQUII.] *Quod proprium feminae est, audire maritum & parère.* 971 SEXUS.] *Infirmior, & ideo in Sellam aut Leticam sæpe transferendus.* 972 FÆMINA SIBI.] *Quia huic sexui innata verecundia, præcipuum ejus ornamentum.* 973 SOROR.] *Marciana, quæ tamen ante Consulatum Trajani sextum obiit, ut ex fornice Anconitano constat, in quo legitur: DIVÆ. MARCIANÆ. AUG. SORORI. AUG. Nam Divæ appella- tio mortuam notat, & consecratam.* 974 INSTITUI.] *Quod in uxore cœvenit.* 975 NASCI.] *Quod in sorore.* 976 ÆMULATIO.] *Contentio de dignitate.* 977 CON- JUNCTIONE.] *Cum una agunt, & herent.* 978 Æ-

QUA-

QUALITATE.] *Ubi difficile discrimen, utra prior.*

979 NON DESIERUNT.] *Servant modestiam, quam privatae habuerunt.* 980 RECUSASSES.] *Atquin ille tamen admisit, ut supra vidimus: nondum tamen istae cognomen Augustarum. Esi postea, & in lapidibus, utraque sic appellatur.*

JAM etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum, Amicitia: cujus in locum migraverant 981 assentationes, blanditiæ, & 982 pejor odio, amoris simulatio. Etenim 983 in Principum domo nomen tantum amicitiae, iuane scilicet irrisumque manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? 984 Tu hanc pulsam & errantem reduxisti: habes amicos, quia amicus ipse es, neque enim ut alia subiectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse Princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiam si ipse non oderit: amari, nisi 985 ipse amet, non potest. Diliges ergo cum diligaris, & in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est: qui superior factus, 986 descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex Imperatore submitteris, imò tunc maxime Imperator, cum amicum ex Imperatore agis. Etenim cum plurimis amicitis fortuna Principum indigeat, præcipuum est Principis opus, amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissime teneas: nec unquam persuadeatur, 987 humile esse Principi, 988 nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut cum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare, quam multos; deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te nisi ingratum, non magis amare. Operæpretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, nequid amico

negares. Dimisisti 989 optimum virum, tibi que carissimum, invitus & tristis, & quasi retinere non posses, quantum amares eum desiderio expertus es: distractus separatique, dum cedis & vincaris. Ita quod fando inauditum, cum Princeps & Principis amicus diversa vellent, id potius factum est quod amicus volebat. O rem memoriæ, litterisque mandandam! Præfectum prætorii non ex ingrentibus, sed ex subtrahentibus legere; eundemque otio, quod pertinaciter amet, reddere; cumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere.

981 ASSENTATIONES.] Cicero: Sic habendum est, nullam in amicitia pestem esse majorem, quam adulationem, blanditiam, assentationem. 982 PEJOR ODIO.] *Quia falsus amor plus nocet, quam professum odium.* 983 IN PRINCIPUM.] *In Panegyrico, qui Theodosio dictus: Equis Imperatorum unquam putavit amicitie cultum in regia laude ponendum? Humilis hæc virtus, dubiumque an virtus, judicabatur, nec palatiis digna, sed periculis habebatur.* 984 TU HANC.] *Iterum imitatus idem Panegyristes: Tu amicitiam, nomen antea privatum, non solum intra aulam vocasti, sed indutam purpurâ, auro gemmisque redimitam, solio recepisti.* 985 IPSE AMET.] *Apud Senecam, Hecaton ait: Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamento, sine herbâ, sine ullius veneficæ carmine. Si vis amari, ama.* 986 DESCENDIS.] *Usque eò, ut ægrotantes amicos viseret: Ausonius in Gratiarum actione, & Eutropius, quem supra dedi.* 987 HUMILE ESSE.] *Quod videatur, quia amicitia inter æquales modò est: at ille èminet super omnes. Sed nempe amicitia parem si non accepit, facit.* 988 NISI ODISSE.] *Quia in odio oculis & degener metus. Generosi autem alique animi, ulcisci eligunt, quam odisse.* 989 OPTIMUM VIRUM.] *Licinium Suram fuisse volunt: sed quo auctore? Mihi promptum velex eo arguere, quòd hic Sura biennio post, secundum Consul fuit: iterumque quadriennio interjecto, tertium. Quomodo autem, si nunc abiit, otio & quiete redditus? Sane alius fuit hic Præfectus, cui & gladium tradidit, cum verbis æternis illis, quæ ante posui: etsi ibi quoque Suram nobis supponunt. Quis igitur alius? ex Vatore Saburanum retinco: cisi ignotum mihi hominem, nec in Suranum demuto.*

INTEL-

INTELLIGIMUS Cæsar, quantum tibi pro laboriosâ ista statione & exercita debeamus, cum otium à te, tanquam 990 res optima, & petatur & detur. Quam ego audio 991 confusionem tuam fuisse, cum digredientem prosequeris? prosecutus enim, nec temperasti tibi quò minùs exeunti 992 in litore amplexus osculum ferres. Stetit Cæsar in illa 993 amicitia specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum: nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi. Nam de liberalitate taceo, quibus enim muneribus æquari hæc cura Principis, hæc patientia potest? qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quòd pæne ipso contubernio Principis felicius jucundiusque est, 994 desiderare Principem. Et ille quidem ut 995 maxima fructus suscepti, ita majore depositi officii glòria fruitur: tu autem facilitate ista consecutus es, ne quem retinere videaris invitum. Civile hoc erat, & parenti publico convenientissimum, nihil cogere: semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior potestate libertas. Dignus es Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias, & quos ex otio revoces, & quos otio reddas. 996 Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fovete 997 sancte iudicium ejus, quod de vobis habet, hic vester labor est. Princeps enim, cum in uno probavit amare se scire, vacat culpa, si alios minùs amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit? cum leges amandi non det, sed accipiat? hic præsens, ille mavult absens amari: uterque ametur, ut mavult. Nemo in tadium præsentia, nemo in oblivionem absentia veniat, tenet quisque locum 998 quem semper meruit; faciliusque est, ut oculis

ejus vultus absentis, quàm ut animo caritas exci-
dat.

990 RES OPTIMA.] *Quidni optima? meo intimo animo,
& Socratis dicto, Σχολή καλίστην κτημάτων: Quies, optima
rerum. Adi Senecam nostrum De Brevit. cap. v. 991 CON-
FUSIONEM.] Tristitiam, animi turbationem, utiturque plus
semel ita Plinius, & ejus ævi scriptores. 992 IN LITORE.]
Hic ergo homo trans mare secessum quærebat, aut in aliquâ
insularum. 993 AMICITIÆ SPECULA.] In litore eminen-
tiore, unde amicum videret & prosequeretur abeuntem.
994 DESIDERARE PRINCIPEM.] Tali virtute & be-
nignitate, ut suavi semper cogitatione delectet. Sed plenius
tamen argutiusq̃, quod in aliis: desiderare Principem de-
siderantem. Jucundum in amore, etsi cum morfu, desiderare
absentem, à quo scias & te desiderari. 995 MAXIMA.] Le-
gendum, ut Livinejus, maximo fructu. Quo illo? quod ex
Præfectura illa suscepta gestaue, & opes, & tuam amicitii-
am, reitulit. 996 VOS QUOQUE.] Amici & familiares e-
jus. 997 SANCTE.] Ego vellem, sancite. 998 QVEM
EMPER.] Videbatur aptius, quem semel promeruit.*

999 PLERIQUE Principes, cùm essent civium
domini, libertorum erant servi: horum consiliis,
horum nutu regebantur, per hos audiebant, per hos
loquebantur, per hos præturæ etiam, & sacerdotia,
& consulatus, imo & ab his petebantur. Tu libertis
tuis 1000 summum quidem honorem, sed tanquam
libertis habes: abundeque sufficere his credis, si
1001 probi & frugi existimentur. Scis enim præci-
puum esse indicium 1002 non magni Principis, ma-
gnos libertos. Ac primum neminem 1003 in usu
habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique
Principum dilectum; 1004 statimque hos ipsos
quotidie, deinde ita formas, ut se non tuâ fortuna,
sed sua metiantur, & tantò magis digni, quibus ho-
nor omnis præstetur à nobis, quia non est necesse.

999 PLERIQUE PRINCIPES.] *Ut Claudius, Galba,
Vitellius. 1000 SUMMUM QVIDEM.] Apage, si sum-
mum, quid abis à Claudio? Rescribe, suum. 1001 PROBI
ET FRUGI.] Quæ notæ & laudes boni servi aut liberti.
1002 NON MAGNI.] Quomodo enim ille magnus, aut
sibi*

COMMENT, IN C. PLINI PANEGYRICUM. 501
sibi fidens, qui tam viuis se subiicit? 1003 IN VSV HABES.]
Rebus tuis, aut procuratoribus præfici. 1004 STATIMQUE
HOS.] Corruptum est. Fortè, dilectum æstimatumque :
hospitales cottidie deinde ita formas,

JUSTISNE de causis S. P. Q. R. OPTIMI tibi
cognomen adjecit? Paratum id quidem, & in medio
positum : novum tamen, scias neminem ante meruisse,
quod non erat excogitandum, si quis meruisset.
An satius fuit 1005 Felicem vocare? quod non moribus,
sed fortunæ datum est, satius Magnum? cui
plus invidiæ, quam pulchritudinis inest. Adoptavit
te optimus Princeps in suum, Senatus in Optimi
nomen. Hoc tibi tam proprium, quam paternum :
nec magis definitè distincteque designat, qui Trajanum,
quam qui Optimum appellat : ut olim frugalitate
Pisones, sapientia Lælii, pietate Metelli monstrabantur,
quæ simul omnia uno isto nomine continentur : nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus
optimis, in sua cujusq; laude, præstantior. Merito
tibi ergo, post ceteras appellationes, hæc est addita,
ut major. Minus est enim Imperatorem, & Cæsarem,
& Augustum, quam omnibus Imperatoribus, & Cæsaribus,
& Augustis, esse meliorem. Ideoque ille parens
hominum deorumque OPTIMI prius, deinde MAXIMI
nomine colitur : quo præclarior laus tua, quem non
minùs constat optimum esse, quam maximum. Affecutus
es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut
appareat in bono Principe 1006 alienum, in malo falsum :
quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnosceretur
ut tuum. Etenim ut nomine Augusti admonemur ejus,
cui primum dictum est : ita hæc Optimi appellatio,
nunquam memoriæ hominum sine te recurret, quotiesque
posterius nostri optimum aliquem vocare cogentur,
toties recordabuntur, quis meruerit vocari. Quanto
nunc dive Nerva gaudio fueris, cum vides & esse optimum,
& dici, quem tanquam optimum elegisti? quam lætum
tibi, quod compa-

comparatus filio tuo vinceris ? Neque enim alio magis approbatur adimi tui magnitudo , quàm quòd optimus ipse , 1007 non timuisti eligere meliorem. Sed & tu pater Trajane (nam tu quoque, si non sidera 1008 proximam tamen sideribus obtines fedem) quantam percipis voluptatem , cùm illum 1009 Tribunum , illum militem tuum , tantum Imperatorem , tantum Principem cernis : cumque eo qui adoptavit amicissime contendis , 1010 pulchrius fuisse genuisse talem an elegisse ? Maeste uterque ingenti in rempublicam merito , cui hoc tantum boni contulistis ! licet alteri vestrum filii virtus 1011 triumphalia , cælum alteri dederit : non minor tamen vestra laus , quòd ista per filium , quàm si ipsi meruissetis.

1005 FELICEM VOCARE.] *Senecam vide , De Clem. l. cap. XIV.* 1006 ALIENVM.] *Quia à te transumptum scilicet.* 1007 NON TIMVISTI.] *Quod fecisse Augustus à quibusdam arguitur , qui Tiberium e'egit , ut cõparatione pessimâ gloriam sibi augeret : Tacitus.* 1008 PROXIMAM TAMEN.] *Supremum aërem , ubi hercœs. Lucanus :*

Quodque patet terras inter Lunæque meatus,
Semidei manes habitant, quos ignea virtus,
Innocuos vitâ, patientes ætheris imi
Fecit.

Stoicorum opinio est, ἡρώας εἶναι πνεύματα ἀπολελυμένα τῶν σπινδαλίων ψυχάς : Heroas esse, animas, relictis corporibus, sapientum. *Ad Senecam plura.* 1009 TRIBUNUM.] *Ergo sub patre Legato Tribunus filius fuit.* 1010 PULCHRIUS FUISSE.] *Vellem, fueritne.* 1011 TRIUMPHALIA.] *Initio : Cùm puer admodum Parthicâ lauro gloriam patris auxit.*

Scio Patres Conscripti , cùm ceteros cives , tum præcipue Consules oportere sic affici , ut se publice magis quàm privatim obligatos putent. Ut enim malos Principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse , quàm propriis : ita boni speciosius amantur , ob ea quæ generi humano , quàm quæ hominibus præstant. Quia tamen in consuetudinem vertit , ut Consules publica gratiarum actione per-

ne perlata, suo quoque nomine quantum debeant Principi, profiteantur: concedite me non pro me magis, munere isto, quàm pro 1012 collega meo Cornuto Tertullo C. V. fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minùs debeo? præsertim cùm indulgentissimus Imp. in concordia nostra ea præstiterit ambobus, quæ si tantùm in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cujusque spoliator & carnifex, Aragibus 1013 amicorum & in proximum 1014 jacto fulmine afflaverat: iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus: at sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut nos 1015 etsi minus, ut bonos, tamen promovere vellet: quia mutati sæculi signum & hoc esset, quod florent, quorum præcipuum votum ante fuerat, ut memoriar Principis 1016 elaborerentur. 1017 Nondum biennium compleveramus in 1018 officio laboriosissimo & maximo, cum tu nobis optime Principum, fortissime Imperatorum, Consularum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos Principes interest, qui beneficiis suis commendationem 1019 ex difficultate captabant, gratioreque accipientibus honores arbitrabantur, si priùs illos desperatio & tædium, & similis repullæ mora, 1020 in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecandia, quo minùs percontemur, quo utrumque nostrum testimonio ornaris: ut amore recti, amore reipublicæ, priscis illis Consulibus æquaveris: merito necne, neutram in partem decernere audeamus, quia nec fas est affirmationi tuæ derogare; & onerosum; confiteri vera esse, quæ de nobis, præsertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es, qui eos Consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti. Ita caritas mutua,

ita

ita congruens tenor vitæ ; ita una eademque ratio præpositi postulabat : cujus ea vis ; ut modum similitudo concordia nostræ gloriæ minuat , ac perinde sit mirum , si alter nostrum à collega ; ac si à se ipso dissentiat. Non ergo temporarium & subitum est , quod uterque collegæ Consulatu , tanquam 1021 iterum suo gaudet ; nisi quod tamen qui rursus Consules fiunt , bis quidem ; sed temporibus diversis obligantur : nos duos Consulatus accipimus simul , simul gerimus , alterque in altero Consules , sed iterum & pariter sumus.

1021 COLLEGA MEO.] *Vide epistolam xv. lib. v.*

1013 AMICORVM.] *Helvidij, Rustici, Senecionis, Maurici, plurium : quos in Epistolis ipse nominat, cæsos aut pulsos à Domitiano.*

1014 JACTO FVLGINE.] *Ipse in epistolis pariter : tot circa me jactis fulminibus quasi ambugustus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis augurabar.*

1015 ET SI MINVS.] *Hæc in vitio sunt, ægre sine libris tollendo. Nitebar : etsi minus notos, ut bonos. Pro virtute, non ex amicitia promovevit. Quibusdam etiam libris max illud, tamen, abest.*

1016 ELABERENTVR.] *Ne noti & cogitati, periclitarentur.*

1017 NONDVM BIENNIVM.] *Quando igitur, aut à quo, electi ad hoc officium? Ut hæc verba palam volunt, à Nervæ. Atquin epistolam Plinii video, quæ repugnat, & ad Trajanum ipsum refert. Ita enim tertia epistola, lib. x. habet : Ut primum me dominæ indulgentia vestra promovit, ad Præfecturam ærarii Saturni. Satin' hoc clare ad Trajanum? Respondeo, vestram indulgentiam ibi legi, non Tuam : itaque ad utrumque referendum, & Nervæ & Trajanum. Sic enim & in epist. viii. Postea curis delegati à vobis officii retentus : de ipso hoc officio, & de utroque illo auctore. Neque enim temere hoc numero ad Trajanum solum : uti solet. Meo igitur iudicio, electus Plinius cum Tertullo ad hoc munus, adoptato jam Trajano & imperii consorte : atque ita utrumque (etsi Trajanus absens) promotorem agnoscit. Hoc evenit paucis ante Nervæ obitum septimanis, an mensibus : nec opinor, etsi designatos, munus obisse ante Januarium mensem. Bene ergo hic, nondum biennium in officio expletum : quia Consulatus ei oblatu (ita & hic loquitur) ante Januarium mensem. Oblatus inquam à Principe, qui revera solus faciebat Consules : sed postea tamen in Senatu suffragiorum aliqua species, & in campo comitiorum, ut sequen-*

sequentia declarant ; quæ vide ne aliter acceperis , & ne te fallant. 1018 OFFICIO LABORIOSISSIMO.] *De quo ipse epist.x.lib.I.* Distingor officio , ut maximo , sic molestissimo. Sedeo pro tribunali , subnoto libellos , conficio tabulas , scribo plurimas , sed illiteratissimas , litteras. *Post quam epistolam tamen mortem Verginii Rufi memorat : quæ diu anterior , ut appareat , seriem temporum , in disponendis illis , non ubique servatam.* 1019 EX DIFFICULTATE.] *Ars nec ignota nostris Aulicis , quibus hoc vitium est (cum Senecâ dicam) ambitione pravâ differendi promissa , ne minor sit rogantium turba.* *Plura ille de hoc genere , II. De Benef. cap. v.* 1020 IN NOTAM.] *Ignominiam.* 1021 ITERVM SVO.] *Non quod alteruter antè Consul : sed acumen est , quod uterque in collegæ Consulatu videatur sibi Consul. Itaque bis , & eodem tempore atque anno.*

ILLUD verò quam insigne ? quod nobis Præfæctis ærario Consulatum ante , quam successorem dedisti. Aucta est dignitas dignitate , neque continuatus tantum , sed geminatus est honor : finemque potestatis alterius , tamquam parùm esset excipere , 1022 prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit , ut non dubitares te salva diligentia tuæ ratione esse facturum , si nos post maximum officium 1023 privatos esse non sineres. Quid , quod 1024 eundem in annum Consulatum nostrum contulisti ? Ergo non alia nos 1025 pagina , quam te Consulem accipiet , & nostra quoque nomina addentur Fastis , quibus ipse 1026 præscriberis. Tu comitiis nostris 1027 præsidere , tu nobis sanctissimum illud 1028 sæmen præire dignatus es , 1029 tuo iudicio Consules facti , tua voce 1030 renunciati sumus : ut idem honoribus nostris suffragator in curia , in campo declarator existeres. 1031 Nam quod enim potissimum mensem attribuisti , quem tuus natalis exornat , quam pulchram nobis ! quibus 1032 editio , quibus 1033 spectaculo 1034 celebrare continget diem illū , 1035 triplici gaudio lætū : qui Principē 1036 abstulit pessimum , 1037 dedit optimum , meliorē oprimo 1038 genuit. Nos 1039 sub oculis tuis 1040 augustior solito 1041 currus accipiet , nos inter 1042 secunda omnia & vo-

& vota certantia, quæ præsentî tibi conferentur, vehemur alacres, & incerti 1043 ex utra parte major auribus nostris accidat clamor. Super omnia tamen prædicandum videtur, quod pateris Consules esse quos fecisti, quippe nullum periculum, nullus ex Principe metus, consulares animos debilitat & frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua, nec 1044 securitatem auctoritate perdemus. Ac siquid forte ex Consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non sæculi: licet enim quantum ad Principem, licet tales Consules agere, quales ante Principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus? nisi tamen illam, ut semper nos meminerimus Consules fuisse, & 1045 Consules tuos. Ea sentiamus, ea censeamus, quæ consularibus digna sunt. Ita versemur in rep. ut credamus esse rempublicam, non consilium nostrum, non operam subtrahamus: nec disjunctos nos, & quasi 1046 dimissos Consulatu, sed quasi adstrictos & devinctos putemus: 1047 eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatisque teneamus.

1022 PRÆVENIT.] *Non ipse Consulatus, quem tardius gesserunt: sed ipsa designatio.* 1023 PRIVATOS ESSE.] *Non quod reverà designati magistratus, jam magistratus sint: sed quodammodo, & quia dignitatis suæ jam securi & certi.*

1024 EVNDEM IN ANNVM.] *Nihil deest, nec mutò. Eundem in annum, nempe in quem tuum contulisti.*

1052 PAGINA.] *Fastorum.* 1026 PRÆSCRIBERIS.] *Bene, in ejus nempe capite, ut primus anni Consul: & nos suffecti tum, ex ordine.* 1027 PRÆSIDERE.] *Hæc jam post oblatum Consulatum facta, ut reigi: & dicis causa, comitia velut habita: præsediteque in Consul Trajanus.*

1028 CARMEN.] *De quo suprâ: Perpeffus es longum illud comitorum carmen.* 1029 TVO JUDICIO.] *Comendatione & suffragio, in Senatu.* 1030 RENVNCIATÆ.] *Declarati, in campo. Observa ordinem tunc comitalem.*

3031 NAM QVOD EVM POTISS.] *Mibi nihil clarius aut verius, vir tamen doctus nuper ex vet. codice legit & emendat, nam quodd eos, & mox mensi. Eds, inquit, nempe honores. Quid opus est nebulam suffumere? sententia liquida:*

quida: Dediſti nobis cum menſem (nempe Septembrem) in quo celebritas & decus adjici poſſet noſtro Conſulatu. Quia ex Kalendis Septembribus designati, in Novembres. 1032 E. DICTO.] Quo feſtivities Natalis tui indicabi. ut, iten. que in ea ludi. 1033 SPECTACULO.] De more, jam inde ab Auguſto. Nam ejus natalem annuis Circenſibus, idque decreto in perpetuum, celebratum, Dio tradit lib. LIV. & LV. Suetonius, Tiberium per modestiam omiſſiſſe, & natalem ſuum, plebeiis Circenſibus intercurrentem, vix bigæ unius adjectione paſſum honorari. Sed alii deinde fecerunt, & plura exempla. 1534 CELEBRARE.] Frequentem reddere. Divus Maximus, in Natali Dominico: Lætitia quanta ſit, quantuſque concurſus, icum Imperatoris mundi iſtius natalis celebrandus eſt, bene noſtis: & plura, quæ addis. 1035 TRIPLICI GAUDIO.] Miruſ ſatis, & à fato concurſus. 1036 ABSTULIT.] Domitianum, qui mortuus XIV. Kal. Octobr. 1037 DEDIT.] Nervam, illo ipſo die lectum Principem. 1038 GENUIT.] Trajanum. 1039 SUB OCULIS.] Cum ſis in urbe, te ſpectante & ſedente. 1040 AUGUSTIOR SOLITO.] Quia hæc tenus Tribuni, inquit, aut Prætores: at nunc Conſules in ſellâ altiore, & curuli. Logi, ut ſtatim dicam: nunc illud, videri reſcribendum auguſtiores. Ipſi, qui ſic vehuntur, eſcere videntur, & majestatem ab illo ſplendore aſſumere. Quod ſi de curru, tamen, & auguſtior placet, bene, auguſtior vulgaribus, quia triumphaliſ. 1041 CURRUS.] Ipſe curruſ; non ſella curuliſ. Mos verò ſic habet. Circenſes iſtos Prætor aut Conſuledebat: atque in curru ſublimis, & in habitu triumphali. Juvenalis:

*Quid, ſi vidiffet Prætozem in curribus altis
Exſtantem, & medio ſublimem in pulvere Circi,
In tunica Jovis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ?*

*En Prætozem tibi in curru, in Circo, in veſte triumphali.
Symmachus lib. VI. epiſt. XLI. Illud ante omnia interpretatio triſtis horreſcit, quod natali urbis ſuffectum Conſulem, curruſ quo vehebatur evoluit, per ferociam bigarum, quæ triumphum vehebant. Tacitus I. Annal. de Tribuniſplebis, qui Auguſtalia celebraturi: Curru vehi, haud permiſſum: ne ſcilicet Conſulibus aut Prætoribus æquarentur. Vide me ibi. Poſſit tamen etiam ſimpliciter aptari ad ritum, quo primo die Conſules in curru vehebantur ſublimis: Caſſiodorus lib. II. epiſt. II. Celſos curruſ (ſic legendum) niſi confidentia magna non appetit. Et max: Reſpice te ſupra omnium humores, atque ora volitare: quæ omnia ad Conſulem designatum ſcribuntur. Ammianus lib. XXV. Adhibito in ſocietatem trabæ Varroniano*

filio, admodum parvulo, cujus vagitus pertinaciter reluctantis, ne in curuli sellâ veheretur, ex more; id quod mox accidit, portendebat. *Sed fortasse magis non: ius iste mos.* 1042 SECUNDA OMINA.] *Lata tibi nobisque precantium.* 1043 EX UTRA PARTE.] *Ex utro latere Circi.* 1044 SECURITATEM AUCTOR.] *Id est, nec periclitamur, si auctoritatem loci magistratusque tenebimus: ut ante sub tyrannis.* 1045 CONSULES TUOS.] *A te talicreatos, quod est super ipsum Consulatum.* 1046 DIMISSOS.] *Quasi jam ultra non opus vacare reip. ut emeritos, & rude donatos, quia scilicet culmen honorum scandimus.* 1047 EUNDEMQUE LOCUM.] *Primum scilicet, sicut in reverentia & dignitate primi sumus, jam Consulares: ita & in labore cura que simus.*

IN fine orationis præsides custodesque Imperii deos, ego Consul pro rebus humanis, ac te præcipue Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quæ malo. 1048 Principi precabamur, exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis, non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum 1049 unum omnium votum est, SALUS PRINCIPIS. Nec verò nova tibi injungimus, tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti, cum prædonis avidissimi faucibus eripuisti: neque enim sine auxilio tuo, cum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior, incelsior, inconcussus stetit, præteritus est à pessimo Principe, qui præteriti 1050 ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misisti, cum proficiscenti ad exercitum 1051 tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPERATORIS quid sentire locutus, filium illi, nobis parentem, tibi Pontificem maximum elegisti. Quò majore fiduciâ, iisdem illis votis quæ ipse pro se nuncupari jubet, oro & obtestor, si bene remp. si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ei tribuas quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit 1052 adoptato; aut
si hoc

si hoc Fato negatur, in consilio sis eligenti, mon-
 stresque aliquem quem adoptari in Capitolio de-
 ceat. Vobis P.C. quantum debeam; 1053 publicis
 etiam monumentis continetur, vos mihi in Tribu-
 natu quieris, in Præturâ modestis; vos in istis offi-
 ciis etiam quæ 1054 è studiis nostris circaveudos
 socios injunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum
 testimonium perhibuistis, vos proxime destina-
 tionem Consulatus mei his acclamationibus appro-
 bavistis, ut intelligam etiam atque etiam enitendum
 mihi, ut hunc consensum vestrum complectar &
 teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc
 verissime judicari, meruerit quis honorem, necne,
 1055 cum adeptus est. Vos modò favete huic pro-
 posito, & credite, si 1056 cursu quodam 1057 pro-
 vectus ab illo insidiosissimo Principe, ante quam pro-
 fiteretur odium bonorum, postquam professus est,
 subisti; cum viderem quæ ad honores 1058 com-
 pendia paterent, longius iter malui, & malis tempo-
 ribus inter maestos & paventes, bonis inter securos
 gaudentesque numeror, si denique intantum diligo
 optimum Principem, in quantum invilus, 1059 pes-
 simo fui. Ego reverentiæ vestræ sic semper intersciam,
 non ut me 1060 Consulem, & max Consularem,
 sed ut 1061 cæsaratum Consulatus patem.

1048. PRINCEPS PRÆCIPUAMUS. *Justus, impre-*
cabamur, litterâ finali geminâtâ. Est autem de Domitiano
 1049 UNUM OMNIUM VOTUM. *Vide Suetonium in*
Aug. cap. LVIII. & de Clem. l. capite XIX. Mar-
tialis illud nec absimile, ad Jovem:

Nil pro me mihi Jupiter petenti,
 Ne succensueris, velut superbo.
 Te pro Cæsare debeo rogare,
 Pro me debeo Cæsarem rogare.

1050 AB OPTIMO. *In eligendo, & adoptando. 1051*
 TUO NOMINE. *Imperatoris, ut explicavi sub initium:*
 Omnis turba, quæ limen infederat, te consalutavit Im-
 peratorem. *Et Jupiter communiter sic agnominatus. Plautus:*
 Qui est imperator divum atque hominum Jupiter. 1052
 1053 PUBLICIS MONUMENTIS. *Actis Senatus, ubi elogia super Plinio. 1054 E STUDIIS.*

Eloquentia, & forensum caussarum. 1055 CUM AD-
PTUS EST.] *Veteri dicto, & apud nos audet dicitur:* ma-
gistratus virum probat. 1056 CURSU QUODAM.]
Sive, quondam. 1057 PROVECTUS.] *Ad Tribunatum*
& Prætoriam: epist. XI. lib. III. 1058 COMPENDIA.]
Per malas artes, & delationes. 1059 PESSIMO FUI.] *Vi-*
detur pendere tota hæc periodus: nec samen pendet. Medus
ita rogandi est: Si hoc feci, dixi, &c. favete & credite.
1060 CONSULEM.] *Qui nunc hæc dico.* 1061 CANDI-
DATUM.] *Qui obnoxii semper, reverentes, supplices. Finem*
meum scribendi habeo, utinam illum alterum, ut legant, ca-
piam, audiantque hæc Principes, cum eterno suo & publico
bono! Da & tu æternæ.

APPROBATIO.

DISSERTATIONCULA J. LIPSI *apud*
PRINCIPES, quod erudita sit & Chri-
stianæ consentanea pietati, quæ superiores
non potestate dominante, sed Charitate
serviente felices verè prædicat, digna est
quæ typis excudatur ac divulgetur. Item,
de *Plinii Panegyrico ejusque Commentario*: lu-
ce hanc lucem dignam censeo.

Guilielmus Fabricius Niviomagus,
Apostolicus ac Archiducalis
librorum Censor.

JUSTI LIPSI
 DE CON-
 STANTIA
 LIBRI DUO,
 QUI
 ALLOQUIUM PRÆCIPUE
 CONTINENT.
 IN PUBLICIS MALIS.

AD LECTOREM PRO CONSTAN- TIA MEA

PRÆSCRIPTIO.

QUOD in iterata hac editione, iterum te allo-
quor, Lector, præter votum meum accidit,
et si non præter opinionem. Judicia enim
istâ prævidi antè, imò prædixi. Negant
satis piè hoc argumentum à me tracta-
tum: negant locis aliquot satis verè. Parùm piè idèò:
quia Philosophum egisse tantum videor, inquit, nec
inspersisse quæ potui & debui è libris sacris. Quæ ad-
monitio valdè mihi grata: velim & illis simplex meum
& sine fuce responsum. Nam quòd apertam pietatem
ante omnia requirunt, amo: hoc tantum moneo, ut oculos
priùs seriò intendant in finem meum & scopum. Si
mihi Theologum agere propositum, aberravi: si Philo-
sophum; cur culpant? Haurimus enim è lacunis, in-
quunt, quæ liceat è purissimo divinarum litterarum
fonte. Hucne me vocant? At ego ex animo testor &
respondeo, non aliam me viam salutis nosse, quàm hanc
quæ per unum illum & directum limitem ducat: ad
quem tamen percurrendum, humanas etiam litteras la-
xamenti aliquid afferre censeam, imò adjumenti. Au-
gustini consilium esse scio, quæ à Philosophis scripta
sunt colligere, & in usum nostrum vindicare, posse-
foribus illis injustis erepta. Hoc sequi volui: & pec-
cavi? Peccassem, fateor, si purum hunc & mysticum
religionis nostræ liquorem corrupissem veteri aliqua &
olenti facie. At contra institi: & sordentem per se, pa-
rumque mundam doctrinam, depurgare atque illustrare
aggressus sum novo isto Sole. Cui bono autem id non

bonum sit? In pugna equitum aut statarii militis præcipua non operam esse scimus: spernis idè sagittarios & funditores? In domo exstruenda architecti maximam ludem & usum: tollēsne operas igitur & administratos? Item hīc cense, divinæ illæ litteræ veri roboris, veræ virtutis & constantiæ, solidæ effectrices: nec tamen humanam prorsus Sapientiam sperne, eam dico quæ non se effert, sed servit placidè & ancillatur. Lapidēs, cæmenta, calcem, ex veteri & du lapsō edificio illo Philosophiæ comportamus: ne invidē lucellum hoc architecto, & patiāre materiā hanc substerni saltem in fundamentis. At enim sacra illa meliora, nec verbis iis abstinendum fuit. Meliora fateor: sed adde etiam graviora. Lacertos meos expendo, & artus artesque libro: cur onus mihi imponi patiar, cui non sim ferendo? Theologis, id est magnis atisque viris (& eximios multos hæc ætas tulit) magna ista & alta relinquo: meæ cymba leget litus. Philosophum ego agam: sed Christianum. Nam de verbis, quid turbant? Non quo stilo ea scripta sint, sed quo sensu videant: nec an usitate, sed an verè. Si enim recti sensus: quid refert in re tam arduā, quo velo aut veste (modò non indecorā) eos texerim? Si vani: convincant. Nempe hoc ipsum volumus, ajunt: & quædam à te scripta non ex fide. De rectā ratione erras, quam cum prisca illis exaggeras nimis & attollis. Egōne? verbis fortasse illorum: sensu numquam meo. Nam ne ipse erres, uno verbo hoc testor: nullam me rectam parumque; Rationem intellegere, nisi à deo directam, nisi à fide illustratam. Sed quæ, malum, illegitima ista captio est, cum genere toto sententia bona sit, quærere in verbi unius aut alterius latebrā calumniæ ansam? Ratio ipsa, & suis viribus? non ducit nos ad deum, non ad verum: sed tamen ut in aquā aut pelvi defectum Solis intuemur, idque per Solis ipsius radios, oblique & quodam flexu, sic in istā, res divinas, sed cave censeas aliter, quàm per deum ipsum. Jam de fato aut fatalibus, de impiis ob bonum punitis; siquid nimis exacui, aut ab aliis acutum arripui: itemque dolorem aut affectus si arctè nimis coercui: velim ab æquo Lectore æquiter legi

& intellegi, quam ad rem praeivimus nunc aliquot ad
 oram Notu. Mihi quidem mens ubique bona: & si
 alibi humana hac lingua aut calamus titubavit, ne
 asperè quæsonimis luam. Sum enim ex iis, quibus Pie-
 tas in corde magis, quam in ore: quisque factis exer-
 ceri eam acriter malum, quam verbum. Nec sæculum
 hoc satis mihi placet, (audebo dicere) quo nullum um-
 quam feracius religionum fuit, sterilius pietatis. Quæ
 contentiones ubique? quæ rixæ? & cum omnia fecerint,
 cum calum & terram subtilis ingenii alâ pervolarint;
 quid aliud, quam, cum Aristophanæo Socrate, * ἀποκα-
 τῶν? Habes, mi Lector, brevem præscriptionem no-
 stram: quæ tamen equo tibi nimis, satis vel iniquo. Te
 cum cura monco hortorque, ne avocent & avertant ani-
 mum à germano Philosophiæ studio novi Domitiani
 isti: qui non eam solum (facultas modo & vires sint)
 sed in exilium pellant omnes bonas artes. Priscos illos
 potius patres vide, Græcos Latinosque, denso agmine à
 nobis omnes stant, & modestum Philosophiæ studium
 non ferunt in Christiano solum, sed inculcant & sua-
 dent, quorum auctoritatis scuto, satis me putem sine aliâ
 ulla ratione contra gigantes istos rectum. Nam Philoso-
 phiam cur uberius verbis laudem? Frustrâ, quia ut
 montium altitudo procul non appâret, sed cum accesse-
 ris: non item huius splendor, nisi cum pernôris. Pernosci
 autem sine Christianâ verâque religione non potest,
 quam prælucentem si tollis: fateor ecce & clamo, ludi-
 brium illa, vanitas, delirium est. Benè Tertallianus:
 Cui veritas cognita, sine deo? cui deus, sine Chri-
 sto? In quâ sententiâ finio, & seriò conquiesco. Ve-
 lim tu mecum.

* per æ-
 rem in-
 cedunt.

NOBILIBUS ET MAGNIFICIS
 CONSULIBVS
 ET
 SENATVI POPVLO-
 QUE ANTVERPIENSI
 JUSTUS LIPSIUS DEDICO
 CONSECROQUE.

LIBROS istos, quos de Constantia in medijs patriæ meæ turbis constanter scripsi & perscripsi: eos vobis dare dedicare mihi visum, urbis magnæ magni Senatores. Splendor vester me impulit, prudentia, virtus, humanitas etiam illa, quam coram sum expertus, propria vobis in bonos & eruditos. Nec, arbitror, pro ingrato erit munus, quod per se haut magnum, pondus ab animo meo accipiet: quia dedi quod, hoc quidem tempore optimum maximumque habui in omni meo litterario censu. Denique novitas etiam forsan aliqua illud commendaverit: quoniam, nisi fallor, interclusam diu & spinis obsitam hanc sapientiæ viam, sternere & munire aggredimur primi, quæ illa profectò est, quæ cum divinis litteris conjuncta, possit ducere ad Tranquillitatem & Quietem. Mihi certe animus gratificandi vobis, juvandi alios, non defuit, si vires: tam æquum est æquos vos adversum me esse, quàm ego adversus magnum illum deum sum: quem scio non uni omnia dedisse. Valete.

AD

AD LECTOREM,

D E

CONSILIO MEO SCRIP- TIONIS ET

FINE.

NIHIL me fugit, *Lector*, in novo hoc scribendi genere, nova mihi iudicia parata & censuras, siue illorum, quos percutiet inopinata hæc Sapientiæ professio ab eo, quem amænioribus tantum litteris censebant operatum: siue aliorum, quibus vilescet & pro levi erit, quidquid in hoc studio aut stadio sudabitur post antiquos. Quibus utrisque ut breviter respondeam, meâ interest, imo etiam tua. Ac primi quidem illi duabus diversissimis rebus peccare mihi videntur, *Incuria & Cura*. Hac, quod in aliena studia actionesque ultro inquirendum sibi censeant: illa, quod inquirent tamen parùm intentè aut diligenter. Ut enim ipse iis me indicem; numquam ita colles illi fontesque Musarum totum me ceperunt, ut non oculos idemtidem mentemque reflexerim ad severiorem istam Divam. Philosophiam dico, cujus studia jam tum à puero ita mihi placuere, ut peccare juvenili quodâ ardore viderer, & freno atq; inhibitione fuerim coercendus. Sciunt præceptores mei, qui in *Vbiis*: excussos mihi

mibi velut per vim libros eos omnes è manibus, & scripta etiam Commentariosque ereptos, quos laboriosè confeceram ex omni interpretum classe. Nec mutavi sane postea, & in omni hoc studiorum cursu, si non recto rigore & linea, tamen flexu tetendisse me scio ad illam Sapientiae metam. Nec idè vid, què hic philosophantium vulgus, qui in spinis angustiarum aut laqueis quaestionum male dediti, non aliud quàm subtili quodam disceptationum filo texunt eas & retexunt. Haerent in verbis, aut captiunculis: & aetatem totam in aditu Philosophiae versantur, a-dytaeque numquam vident. Habent eam ut oblectamentum, non ut remedium: & instrumentum vitae maxime serium, vertunt in ludum quendam nugarum. Quis eorum mibi de moribus quatit? quis adfectu temperat? quis timori, quis spei metam ponit aut modum? Quin. adè ad Sapientiam spectare haec non arbitrantur: ut aliud aut nihil agere eos censeant, qui id agunt. Itaque vitam eorum, siue iudicia, si vides: nihil vel in ipso vulgo reperias, quod ad illam attinet, spurcius; stultius, quod ad ista. Scilicet ut vinum, quo nil salubrius quibusdam in venenum est: sic istis Philosophia, qua abutantur. At mibi aliamentum, qui navim semper avertens ab illa argutarum salubris, velificationem omnem direxi ad unum tranquilla mentis portam. Cujus studii mei primum nec fallax specimen esse volui hos libros. Sed enim, inquiunt alteri, melius & uberius ista veteres. Quadam ex istis, fateor: abnego, quod universa. Si de moribus aliquid adfectibusve carprim post Senecam, & divinum illum Epictetum, scribam: me quoque iudice, parùm cordis habeam aut frontis. At si ea quae attigerunt quidem illi, aut quisquam (fidenter enim id adfirmem) ex antiquis: quid fastidiunt aut carpunt? Solatia malis publicis quae sivi, quis ante me? Rem siue ordinem videant: mibi ea debere fatebuntur, & de verbis ipsis (fas dicere) non ea nobis inopia, ut cutquam supplicemus. Denique hoc sciunt, alia plura aliis mibi scripta; hunc librum praecipue

*cupiè mibi: illa famæ; at hæc salutis. Quod olim alie
 & acutè quispiam, id hîc verâ voce præclamo: Sa-
 tis mibi pauci lectores, satis est unus, satis est nul-
 lus. Ad tantum peto, ut quicumque hæc tangant, co-
 gnoscendi animum adferant, & simul ignoscendi.
 Ut sicubi forte lapsus sim, præsertim cum locos illos
 altiores conatus scandere de Providentia, Justi-
 tia, Fato: condonent, quia nusquam certe malitia
 aut pertinacia est, sed humana saltem imbecillitas &
 caligo. Denique ab his decear: faxo, ut nemo tam
 promptus ad monendum sit, quàm ego ad mutan-
 dum. Cetera vitia naturæ meæ non demo aut minuo:
 pertinaaciam & contentionum studium seriò deprecor ab
 eâ & detestor. Salvè mi lector, quod utinam per hunc
 librum in parte tibi sit.*

JANI DOVZÆ NORDOVICIS
A D
JUSTUM LIPSIUM
SVVM.

*Melos ex Jambis meris , potiozem LIPSIANI
argumenti partem , summamque totius ope-
ris carptim & quasi saluatim complectens .*

NOVUM cui istud imputabimus Melos ?
Cui hoc Poëma musteum ?
Tibine LIPSI ? Ita hercle vero serio :
Tibi (inquo) tibi , ô decus
Meum , omniumque MENTEM habere queis
BONAM ,

*Hoc co-
gnomento
bonestates
Roma, qui
ceteros
morales
sapientiâ
præstarens
testis Plin.
lib. vij.
cap. xxxj.

Et esse* CORCULIS datum est.
Sinistra ritè queis mamilla subsilit,
DEI ferens IMAGINEM.
Cape istud ergo Jambicum Melos tibi ;
Cape hoc Poëma musteum :
Poëma ductu & alite unius tuo
Saturnique & editum simul :
Silentii esse quando longiùs reum
Pudet pigetque me tibi.
Neque umquam id æquus ille Juppiter sinat ;
Ut his amoris ignibus
Ita antevortat ulla segnitas mihi ,
Fidem ore LIPSI O ut datam
Reapse frustrer , absit à fide mea
Modi istiusce vanitas.
Abesto , verba tertiata cui placent ,
Referta falsimoniis.
Nec hocce SVADA LIPSIANA nos docet ,
Pares cui haud Leporibus
Scientiisque ; sed Fide esse mutua

Faven-

Faventiaque nos decet;
 Et ampla Laus sat ista : plura qui appetit,
 Neque ille cor , neque os habet.
 Tua introire Templâ posse sat mihi,
 BONÆQUE MENTIS Abdita
 Nove reperta noscitare, te Duce:
 Tuique cote roboris
 Cor asperare , nec periculi ullius
 Pavere magnitudinem.
 O approbanda MENTIS OBSTINATIO!
 O expetenda DOGMATA!
 Ut hic frave, LANGIANO IN ATRIO
 Inambulare! ut, ô, simul
 Tuo assidere ab ore pendulum juyat;
 Tuo, illiusque quem facis
 Loquentem! & hinc in HORTVLVM sequi! ordines
 Ut è virente PERGVLA
 Notare florum : & omne Stirpium genus
 Hiante obire lumine,
 NovoQUE rariora ab ORBE Semina
 Sagace nare persequi?
 Odor beate, quidquid est Aromaticum
 Lepore provocans tuo.
 Licetne in hisce flosculis & herbulis,
 Remissionis indigo,
 (Uti exsoluta mens aberret à malis
 Parumper) acquiescere?
 Licet: neque istud (annuente hero) modò,
 Sed & replere fructibus
 Sinum, manusque utraq; , & ungue carpere,
 Et admovere naribus.
 Quid? an lubido ferta texere est tibi,
 Corollarumque pacilem?
 Rei hujus optio ecce plena sit tibi,
 Tu arbitrato ut eligas,
 Thyma, an rosas, amaracumne mavelis?
 Age ecce, quantus hic nitor?
 Quis ordo? quàm omnia apte in areas suas
 Locata, tesserae in modum?

Herine

Herine cultum, an elegantiam prius

Loci ipse mirer, ambigo.

Stupere certè utrumque cogor intuens;

Herilem ac indolem magis,

Cui scatere tot facietis datum,

Cui hanc præire SYMBOLAM,

Et ægra corda sospitare jus fuit,

Medentibusque pharmacis

Beare. Quæ modo ecce promus imputat

Nova arte LIPSIVS tibi.

Athena ut unde FIRMITUDO PECTORIS

Paranda: & unde Inertia

Sit ista, & ægra Sensuum imbecillitas,

Habere cognitum queas.

Duplex Boni omnis ergo, seu Mali Caput,

OPINIO, atque MENS BONA.

POLI illa GERMIN IGNEUM, atque SPIRITU

Originem trahens suam.

Quid? ipse non HOMULLO an infusus DEUS

PER istam IMAGINEM fuit!

CUPIDINUM, hancce quisquis audit, omnium

Neceffe victor audiat

At altera illa pars, OPINIO puta

Imaginosa, CORPORI

(Sata unde) adhæret, impedita SENSIBVS;

Gravique fixa perpetua

Luto: cui usque POENITENTIA it comes;

Vaga, ebriosa; futilis.

HOMO miselle, pulvis, umbra, somnium,

Quousque fluctuabere,

OPINIONIS alligate vinculis?

Quousque GAVDIUM, DOLOR,

METVS, CUPIDO pectus impetrat tibi?

Jaces! & erigi cupis,

Supraque vulgus elevare verticem;

Idonea ecce FEBRVA,

Quibus piatus ipsa nubila ac NOTOS

Supervolare posses:

Avesque, quæ cor intus excedunt tibi,

Necare

Necare & ire perditum,
 Quiesce cordi, & otium domi tibi,
 Procul tumultu ab hostico,
 Ubi Actuosus ipso in otio
 Cluas? (O unica occupatio!)
 Ad HORTULUM huncce LANGIUM, ante LIPIUM,
 Gradum capesse, si sapias.
 Opusne vallo & Arce, vel Cetrâ tibi,
 Cavere quævis SPEI AC METUS,
 Cupidinumque sustinere vim queas?
 Statu in graduque fac tuo
 Morere, MENSQUE vortat ad DEUM tua,
 Originem inquo sui.
 Quousque CARNIS IMBECILLITAS tibi
 Molesta; & umbrâ inanium
 Trahere, prima quæ imperita Plebs putat?
 Ducem ecce LIPIUM tibi:
 Eum sequaris. At cui, inquires, bono?
 Mane; in tumultu ut otium
 Agas; & unus, inter arma Publica,
 Metu solutus ambules.
 Quid est, quod hic querare? FATA te trahunt;
 DEIQUE PROVIDENTIA?
 Sequare: Cur enim irritum struas pedem
 HERO rebellis, ac tibi?
 Quid abasis, miselle? cede Tempori
 DEOQUE REBUS OMNIBUS
 VICISSITUDO DEBITA. Hæc mori vides
 Repente, at illa oritur.
 NECESSITATI ut obsequare, te monent
 Tot URBIUM Cadavera,
 Ferire visa vertice ante quæ suo
 Poli utriusque cardinem.
 Ubi illa jam; Imperare sucta REGIBUS,
 Superba SEPTIMONTIUM?
 Ubi MYCENÆ? ubi inclita URBS Agenoris,
 CORINTHUS; ARGOS, ILIUM?
 Minuta, magna; summa, & ima respice;
 PERENNE SUB POLO NIHIL.

Εἰς τὸ σοφωπέτου καὶ λογιωπέτου
 ΙΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ ΛΙΠΣΙΟΥ
 πρὸς Δυσσεύειαν ἢ τοι κερτερίαν
 βιβλίον.

Λιψιάδῃ σελίδας σκολιά φθόνῳ ὀμμαῖ πηξάς,
 Οὐκ ἄρα μὲν λογίεις, εἶπεν, ἄτερ σοφίης.
 Ἀλλὰ τὸ δ' ὀπλίσαν γλαφυροῖν τε σφόδ' τε πότῃ μιν,
 Καρτερικῆς καρτέχον τίθῃ μιν ζωφροσύνης.
 Κρείσσον ἐμῶν, λίξας, πέλεται τὸδε τέρχῳ ὀδύτων,
 Ἀγξὴν ἐπιστολῆς πηχέσθῃ κερσεύω.

Εἰς τὸ αὐτό.

Εὐχομένης φίλῳ τρεῖς ἀστέρες, ἔνεκε πάντων
 Εἰσὶν παντοδαπῇ κρείσσονες ἰδμοσύνη.
 Σέο πόντος φίλῳ Κεῖα κίε, εἰμὶ δ' Ἰλίου
 Καὶ φιλοσχελίσσεος, καὶ φιλολιψιάδης.
 Ἀλλὰ σοφαῖς περ ἀπιδέσσι σέλας σέο πόσσοι εἴξον
 ΛΙΨΙΕ, ὅν ἄσπῃ, ἐκ δ' αὖ μοι ἄστρον εἴς.

B. Vulcanii.

IN CONSTANTIAM

V. C. I. LIPSI.

DUM patriam exercet plus quam civilibus armis
 Triste inter Reges discidium & populos,
 (Ab quantum lis illa dedit quantumque datura est
 Sanguinis! at vos o DI meliora date.)
 Non iisdem castris, avibus non militat iisdem
 Belgica, & heu ciwes perditum it ipsa suos.
 Tantorumque diu sperata sine laborum
 Decipimur, mendax spes ea abix miseris.
 An mirum adversa rerum succumbere mole,
 Deque gradu tantum non animum excidere?
 Ceu navem invitus Rector pugnantibus Austris
 Deserit, & pelago ludibrium ire finit.
 Id verò prohibet JUSTUS (nihil addimus altrà)
 Per quem degeneri non licet esse animo.
 Ille ipsi bellum Dux non inglorius infert
 Fortunæ, en viso ut tota stupet titule.
 Ille addit vires animoso: turpè labantem
 Sustinet, & mente stare facit solidà.

Omnia

*Omneis impavidum contra casusque minasque
 Ceu contra fluctus stare solent scopuli;
 Ut jam, Socraticos quamvis scrutere magistros;
 Quantom usquam est, melius nil alibi invenias.*
 F. Duicius J.C.

DOM. BAUDII AD EUM DEM TETRASTICHON.

*Κληῖζεν τε λόγῳ ἀρετὴν, ἔργοις τε διάκην,
 Τῷ τε ῥῶ' ἠυφύει, τῷ τε ᾗ παλυνόμεν.
 ΔΙΨΙΟΣ ἀμφοτέρῳ μὲν ἐλάττω, μάρτυρές εἰσιν
 Ἡ' ὑφ' ὧς τε βίῳ, παλυνόμενός τε βίβλοι.*

EPIGRAMMA IN CONSTANTIAM JUSTI LIPSI.

*PRODIT jam in dias CONSTANTIA luminis oras,
 Et nota hac LIPSI munere fit BATAVIS,
 Narrantis nobis, quantum PRUDENTIA, quantum
 Possit in humanis pectoribus RATIO.
 Cedite ROMANI SAPIENTES, cedite GRAII:
 Anne aliquid majus SOL videt hoc opere?
 Janus Douza Filius.*

IN J. LIPSI V. C. LIBROS DE CONSTANTIA.

*NIL mirum subito mortales rebus in arētis
 Abjicere audaces ex animis animos.
 Ipsa ignota diu latuit CONSTANTIA, nostris
 Robora quæ solita est indere pectoribus,
 At nunc fortunæ ludibria ludicra, & ejus
 Vires atque vices discite ferre homines.
 Sit vobis doctor non vanus LIPSIUS, ille
 Flus populi, atque oculus Pieridum & Charitum.
 Ipsa à quo didicit CONSTANTIA stare, librisque
 Illius erectum tollere in astra caput.
 Libris, quos, LIPSI si doctum nomen abesset,
 Æthereos dicam composuisse Deos.*

ZZ 2

JUSTI

JUSTI LIPSI DE CONSTANTIA

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

*Præfatio, & introductio, querela item aliqua
de Belgarum turbis.*

* Leodicū
intellego.

C. Langii
vera laus.

Humani-
tas ejus.
Sapientia.

A

NTE annos aliquot cū Viennam Au-
striæ iter haberem, fugiens patriæ meæ
turbas: deflexi, non sine deo duce, ad
* Eburonum urbem, quæ nec longè à viâ;
& in quâ amici, quos salutare more sua-
debatur & amore. Inter eos Carolus Langius, vir (sine
fraude aut ambitione dicam) optimus doctissimusque
Belgarum. Qui cū me hospitio excepisset; non o-
mni solum comitate & benivolentiâ id temperavit; sed
eo genere sermonum qui utiles, imò salutes mihi in
omne ævum essent. Ille enim fuit, ille vir, qui oculos
mihi aperiret, detersâ vulgariū aliquot opinionum
nube: ille, qui viam ostenderet, quâ sine ambage per-
venirem, ut cum Lucretio loquar, ad illa

Edita doctrinæ sapientium templa serena.

Mala ci-
viliū bel-
lorum.

* Terram
terrâ cō-
mutare.

Nam cū post meridiem fervido sole, (præceps enim
jam mensis Junius erat) domi ejus in atrio inambula-
remus: quæ sivit, ut sit, blandius de itinere meo &
ejus causis. Cui cū ego de turbis Belgarum, de insol-
lentiâ Præfectorum & militum, libere & verè multa
dixissem: addidi postremo, prætexi à me aliam, sed
hanc intimam esse discessus mei causam. Quis enim
Langi, inquam, tam firmo & tam ferreo pectore, qui
diutius ferendis iis malis sit? Jactamur jam tot annos,
ut vides, bellorum civilium æstus: & ut in undoso
mari, non uno vento agitatur barbarum seditionum-
que. Otium mihi cordi & quies? turbae interpellant,
& strepitus armorum. Horti & rura? miles & sica-
rius compellit in urbem. Itaque certum mihi Langi,
relictâ hac infestâ & infaustâ Belgicâ (ignoret mihi
Genius patriæ) * γῆν αὐτῆς γῆς, ut ille ait; & quovis ter-
rarum fugere, ----- ubi ne: *Pelipodarum facta neque
nomen*

nomen audiam. Langius admirans & velut excitatus, Itane tu Lipsi, inquit, abeas à nobis? A vobis, inquam, aut certe ab hac vitâ. Quod enim malorum istorum effugium, nisi in fuga? Nam ut videam ista cottidie & feram, non possum Langi: nec chalybs aliquis mihi circa pectus. Suspiravit ad hunc sermonem Langius, & Infirmè adolèscens, inquit, quæ hæc molities est? aut quæ tua mens salutem quærentis in fugâ? Turbat & æstuat patria tua, fateor: sed quæ non hodie pars Europæ? Ut verè illud Aristophanæum possis augurari:

* ----- Τὰ δ' ὑπέριστε νέστεο δῖος

Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed adfectus sunt: & firmandus ita formandusque hic animus, ut quies nobis in turbis sit & pax inter media arma. Ego satis juveniliter, imò deferendâ illa Langi, inquam: certè enim audita mala levius ad animum accident, quàm visa: & simul ponemur ipsi extra tela, quod dicitur, & pulverem hujus agonis. Homerum non audis callidè monentem,

* Ἐκ βελῶν, μὴ πᾶς τις ἐφ' ἔλκει ἑλκὺς ἄρεται.

*Supera
infera

reddet
Juppiter
astionas.
Commune
turbatum
remedium
in fugâ.

*Extra te-
la: nequis
vulneri
vulnus
addat.

C A P U T II.

Peregrinationem non facere ad internos morbos, indicinam eam esse, non medicinam, nisi si fortè in levi quodam & primo adfectuum motu.

LANGIUS moto leviter capite, Audio, inquit: mallem tu Sapientiae vocem & Rationis. Nam hæc Lipsi, quæ te involvunt, nebulæ & nubeculæ sunt à tumo Opinionum. Itaque, ut cum Diogene dicam, * λόγῳ tibi hic opus non ἔσθ' οὐκ: radio inquam illo, qui caliginem tui capitis illustret. Patriam ecce desertum is: sed dic seridè, illam cum fugies, te quoque effugies? Vide ne contrâ sit: & tecum atque in pectore isto circumferas fontem fomitemque tui mali. Ut ii qui feбриunt, jactant se inquietè & versant, & lectum subinde mutant vanâ spe levamenti: in eadem causa nos, qui terram terra frustrâ mutamus, ægri scilicet mentis. Aperire enim hoc est morbum, non tollere: fateri internum hunc calorem, & non mederi. Eleganter * Romanus sapiens: *Proprium est agris nihil diu pati, & mutationibus ut remediis uti.* Inde peregrinationes

Ex opinio
resoluitur

*Ratione,
non' iac
queo:

Originem
turbatum
in nobis
esse.

Idè non
excitati e
motu:

Indicari
tantum.

* Seneca.

*suscipiuntur vagæ; & littora pererrantur, & modò mari se
modo terrâ experitur presentibus semper infesta levisas.*
Itaque fugitis magisturbas quàm vitatis. Ut cerva illa
apud Virgilium,

Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit

Pastor agens telis:

----- illa fugâ silvas saltusque peragrat

Diſtæos. -----

frustrâ : quia ut idem poëta addit, ----- *hæret lateri letalis arundo* : ita vos, qui telo adfectuum penitus percussi, men id excutitis, sed migratione transfertis. Qui crus sibi aut brachium fregit, non currum aut equum pœcit, ut opinor, sed chirurgum : tua quæ vanitas, qui internam hanc plagam motu sanare te postules & discursu ? Animus enim certè est, qui ægrotat : & omnis hæc exterior imbecillitas, desperatio, languor, orta ab uno fonte, quod jacet ille & languet. Sceptrum abiecit princeps divinaque pars : & eò vilitatis lapsa est, ut spontè serviat suis servis. Dic, locus hîc quid faciet aut motus ? Nisi fortè regio aliqua est, quæ metustemperet, quæ spes refrænnet, quæ malam hanc saniem educat, quam altè imbibimus, vitiorum. Atqui nulla ea est, nec insulis ipsis beatorum, aut si est, ostende, & omnes illuc agmine facto imus. Sed motio ipsa & mutatio, inquis, habet eam vim : & recreat attollitque jacentem animum cottidiana illa conspecta novitas morum, hominum, locorum. Lipsi erras. Nam, ut quod res est seriò dicam, peregrinationem non usque eò deprimò, ut nihil ei in hominem & in adfectus dem juris. Imò habeat, sed hætenus, ut levitædia quædam animorum & velut nausæas tollat : non tollat morbos, qui altius penetrârunt, quàm ut externa ulla medicina huc pertingat. Cantus, vinum, somnus, * commotiunculas illas primas non rarè sanârunt iræ, doloris, amoris : at numquam ægritudinem, quæ radices egit & fixit pedem. Idem hîc est : & peregrinatio fortasse leves quosdam languores sanabit, non sanabit veros. Hærent enim primi illi motus, orti à corpore, quodammodò adhuc in corpore, aut certè in summa, ut sic dicam, animorum cute : ideoque non mirum, si quamvis levi spongiâ abstergeantur, non ita inveterati illi adfectus, quibus sedes imò regnum in ipsâ animi mente. Cùm diu multumque erraveris, cùm terram omnem & mare circularus fueris : nullo eos mari elues, obrues nullâ terrâ. Sequuntur te : & post peditem *equitemque sêdebit*, ut cum poëtâ loquar, *alia cura*. Socrates interroganti cuidam, *quid nâ peregrina-*

*Morbum
enim cum
animi esse.*

*Quem lo-
cus nullus
suâ vâ
sanat.*

*Non item
mutatio
ipsa.
Esi fasti-
dia quædâ
mitigat
aut tollit.
* Stoici
hæc ita
distingui-
unt, ut pri-
mos con-
tra aut
præter ra-
tionem
motus.
Adfectus
appellât;
eodem
crebros
& invete-
ratos.
Morbos
At verò
veteres ad-
fectus non
leniuntur.*

grinatio sibi non profuisset ? scilicet respondit, *Non enim te deseruisti* : simile hic dixerim, & quocumque fugies, corruptum corruptoremque animum tecum habebis, comitem non bonum. Atque utinam comitem ! sed vereor ut ducem : quia non sequentur te adfectus tui, sed trahent.

CAPUT III.

At veros animi morbos tolli ea, non minui : imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis ægrotet : eique remedium à Sapientia & Constantia petendum.

NON advocat igitur, inquis, etiam à veris malis peregrinatio ? non campi illi conspecti, & flumina, & montes, ponunt te extra doloris tui sensum ? Avocant fortasse interdum & ponunt, sed nec in longum, nec in firmum. Ut pictura, quamvis egregia, oculi non diu delectantur : sic omnis ista hominum locorumque varietas novitate nos capit, sed ad breve tempus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga : nec solvit peregrinatio doloris hanc cathenam, sed laxat. Quid autem istud me juvat, si lucem paulisper video, in arctiorem mox carcerem compingendus ? Ita profecto est, infidiantur animo externæ hæc omnes voluptates, & specie juvandi magislædunt. Ut medicamenta minùs valida non extrahunt humorem noxium, sed movent; sic vana hæc delectatio irritat in nobis fluxum illum cupidinum & adauget. Non diu enim à se aberrat animus : sed vel invitus domum mox compellitur, & in vetus contubernium malorum. Illa ipsa opida conspecta & montes, reducent te cogitatione in tuam patriam : & inter media gaudia videbis aliquid sive audies, quod sensum refricet tui doloris. Aut si paullisper quiesces : brevis ille velut somnus erit, & mox expectato tibi eadem aut major febris. Crescunt enim interpellatæ quædam cupidines, & vires capiunt ex intervallo. Mitte igitur, Lipsi, vana hæc, imò noxia : nec remedia, sed venena : vera illa potius admitte & severa. Solem solumque muras : imò animum, quem malè Adfectibus mancipasti, subtractum legitimæ dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc desperatio est, ab illo viatico hic languor. Illum mutes oportet, non locum : & efficere non ut alibi sis, sed ut alius. Tu fertilem illam Pannoniam videre nunc ardes, & fidam fortemque

Objectioni occursum.

Et videri aliquid in mutatione solatium, non autem esse.

Aggravari enim per eam mala.

Verum autem remedium in animi mutatione. Curiosa camera peregrinantium circa ex-terna.

*Quam ad
interna
transferr
melius: &
gravia po-
tius, quam
suavia
quari.*

Viennam, & regem fluviorum Danubium, & tot mira
& nova, quæ suspensa aure bibant audientes: sed quan-
tò melius, si idem hîc tibi ad Sapientiam impetus & cu-
pido? si penetres in feraces illius campos? si fontes
humanarum perturbationum inquiras? si valla &
arces extruas, quibus arceas & defendas cupidinum
insultus? Hæc enim vera morbi tui remedia: cete-
ra omnia, panni & fomenta. Nihil te abitio ista juva-
bit: nihil

----- evasisse tot urbes

*Turbas
alioquin
ubique co-
pites esse.*

Argolicas, medioque fugam tenuisse per hostes:

hostem reperies apud te, & in isto (pectus mihi concu-
tiebat) penetrati. Quid refert, ad quàm pacata loca
veneris? bellum trahis tecum, ad quàm quietam? tur-
bæ circum te, imò in te sunt. Pugnat enim pungabit-
que tecum semper discors hic animus, appetendo, fu-
giendo, sperando, desperando. Atque ut ii qui per ti-
morem terga vertunt, magis exponunt se periculo in-
tectos & aversos: sic erronei & tirones isti, quibus cum
adfectibus numquam pugna fuit, sed tantum fuga. At
tu, adolescens, si me audies, stabis: & gradum firmabis
contra hunc doloris hostem. CONSTANTIA enim tibi
ante omnia opus: & victor aliquis pugnando evasit,
nemo fugiendo.

*Resistendū
igitur, &
pugnandum
Constantia
armis.*

C A P U T IV.

*Definitiones Constantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, O-
pinionis. Item Pervicaciæ quid à Constantia diffe-
rat & abeat: & à Patientia abjectio.*

SERMONIBUS iis Langii erectior aliqua parte ego, Alta
& præclara hæc tua monita, inquam: & jam stare
conor & adurgere, sed, ut ii ferè qui in somnis labo-
rant, vano nisu. Revolvor enim Langi, nequid men-
tiar, idemtidem ad meam terram: & hærent fixæ
animo publicæ privatæque curæ. Tu, si potes, pelle
malas aves quæ me lancinant: & vincla solitudi-
num deme, quibus in hoc Caucaſo lentè ligor. Langius
vultu alacri, Ego verò demam, inquit: & novus Her-
cules solvam hunc Prometheus. Attende tantum, &
intende. Ad Constantiam te vocavi, Lipsi, & in eâ spem
& præsidium posui tuæ salutis. Ea igitur ante omnia
nobis cognoscenda est. CONSTANTIAM hîc appel-
lo, RECTUM ET IMMOTUM ANIMI ROBUR, NON

*Ad expli-
cationem
Constantiæ
descriptum.
Quid pro-
prie ea sit.*

ELATI

PLATI EXTERNIS AVT FORTVITIS, NON DEPRESSI. Robur dixi; & intellego firmitudinem infirmam animo, non ab Opinione, sed a iudicio & rectâ Ratione. Exclufam enim ante omnia volo Pervicaciam (five ea * melius pertinacia dicitur:) quæ & ipsa obftinati animi robur est, sed a superbix aut gloriæ vento: & robur etiam dumtaxat in unâ parte. Deprimi enim haud facile tumidi isti & pervicaces possunt, facillime attolli: non aliter quàm culleus, qui vento inflatus ægre mergitur, supereminet autem & exsilit suâ sponte. Talis enim istorum ventosa hæc durities est: cui origo à Superbiâ, ut dixi, & nimio pretio sui, igitur ab Opinione. At Constantiæ vera mäter, Patientia & demissio animi est, quem definitio RERVM QVÆCVMQVE HOMINI ALIVNDE ACCIDVNT AVT INCIDVNT VOLVNTARIAM ET SINE QVERELA PERPESSIONEM. Quæ rectâ ratione suscepta, una illa radix est, quâ altitudo pulcherrimi huius roboris nixa, Cave enim & hîc Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ loco Abiectionem sæpè & torporem quemdam animi marcentis suggerit: verè vitium, & cui origo à Vilitate sui. Virtus autem mediâ viâ ingreditur, & cautè cavet nequid in actionibus suis defiat, aut excedat. Dirigit enim se ad unius Rationis trutinam: & illam habet examinis sui velut normam & obrussam. Est autem recta Ratio non aliud, quàm DE REBVS HVMANIS DIVINISQVE (quatenus tamen eæ ad nos spectant) VERVM IVDICIUM AC SENSVS. Opinio huic contraria, DE IISDEM FVTILE IVDICIUM AC FALLAX.

*Nam At
tius apud
Nonium
illam in
virtute
ponit,
hanc in
vitio. Se-
neca ta-
men & a-
lii aliter.

Constantia
origo à
Patientiâ
Ea quoque
definita.

Discreta à
Torpore.

Constantia
medium
inter Ela-
tionem &
Abiectio-
nem tenet.
Ratio quid
sit?

Quid item
Opinio?

CAPUT V.

Ratio & Opinio, unde originem habeant, utriusque vires & effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alteram ad Levitatem.

SED quoniam è duplici hoc velut capite (Opinionis sentio & Rationis) non robur solum aut infirmitas animi oritur, sed omnes in hac vita laudes aut culpæ: pro bono utrique facturum mihi videor, si de utriusque origine & naturâ uberius paullo dicam. Ut enim lana priusquam ultimum illum & optimum colorem combibat, succis quibusdam aliis præparanda & imbuenda est: sic prædictionibus istis tuis Lipsi animus, priusquam eum hac Constantiæ purpurâ seriò tingam. Quod igitur te non fugit, duæ in homine partes, Ani-

De utraq;
accuratius
& ulterius
dicam.

Homo duplex.

Anima in eo sublimis & ignea: Corpus, humile & ab humo.

Pugna inter eas partes.

**Quod rigidè haud verum: sed tamē imago quædam reliqua dei.*

Quid recta Ratio. Qua aliquo modo semper in homine vivit.

Revera- tio Con- stans, & ad Con- stantiam limes.

Lans ejus & digni- tas.

Opinionis origo à terrâ & corpore.

ma & Corpus, illa nobilior, quæ spiritum ignemque refert: hæc vilior, quæ terram. Juncta ista inter se, sed concordia quadam discordi: nec facile inter eas convenit, utique cum de imperio agitur aut servitute. Regere enim utraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere se supra ignem suum conatur, & cœnum hoc supra cœlum. Hinc in homine dissidia, turbæ, & veluti adsidua quædam velitantium inter se partium pugna. Cui duces & tamquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro anima, & in anima: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cœlo, imò à deo est: & magnificè eam Seneca celebravit, **Partem in homine divini spiritus mesam.* Est enim hæc eximia illa intelligendi judicandique vis: quæ, ut anima perfectio hominis, sic ipsa animæ est. Græci eam *Νῆξ* dicere, Latini Mentem, aut etiam junctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta Ratio est: sed quod in eâ uniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni fæce & lentore: quodque, ut verbo dicam, sidereum in ea & cæleste. Nam ipsa anima, quamquam labæ corporis & contage sensuum graviter corrupta & infecta sit: tamen vestigia quædam ortus sui altè retinet, & clarè in ea scintillantes reliquæ primi illius purique ignis. Hinc isti etiam in malis projectisque hominibus conscientiz stimuli: hinc flagella interna & morsus: hinc approbatio melioris vitæ extorta invitis. Premi scilicet sanior illa sanctiorque pars potest, non potest opprimi: & tegi urens illa flamma, non exstingui. Emicant enim semper subfiliuntque illi igniculi, qui in his tenebris illustant, in his sordibus depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad Constantiam ducunt & Virtutem. Atque ut heliotropium, & flores quidam, ingenio suo semper ad solem: sic Ratio ad deum obversa est, & originem sui. Firma in bono & immota: unum idemque sentiens: unum idemque appetens aut fugiens: recti consilii, recti iudicii, fons & scaturigo. Cui parere, imperare est: & subjici, præesse rebus omnibus humanis. Domuit enim cupidines & exultantes animi motus, quisquis hanc audit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab errore, qui hanc sequitur ut Theseium filum. Deus ipse per hanc sui imaginem ad nos venit, imò quod propius est, in nos: & rectè ille quicumque dixit, *Bona mens sine deo nulla est.* At sequens illa, & non sana pars (Opinionem dico) originem suam Corpore, id est terræ debet: eoque; nihil nisi eam sapit. Corpus enim etsi per se immobile & exsensum, tamen vitam motumque ab anima

anima sumit : & vicissim animæ imagines rerum sub-
 jicit, per sensuum fenestras. Ita velut communio quæ- *Quomodo*
 dam & societas coïta, inter animam, & corpus : sed *per istam*
 communio, si exitum attendis, animæ non bona. *Ab-*
 ducitur enim paullatim per eam è suo fastigio : addi-
 citur misceturque sensibus : & ex impuro hoc coetu
 Opinio in nobis nascitur, quæ non aliud quàm Ra-
 tionis vana imago & umbra. Cujus vera sedes, Sensus :
 origo, Terra, ideoque abjecta & vilis, non erigitur,
 non attollitur, nec altum aliquid aut æthereum spe-
 ctat. Vana eadem, incerta, fallax, malè consulens, ma- *Opinio in-*
 lè judicans, Constantiâ inprimis animum spoliât & Ve- *firma, &*
 ritate, Hoc cupit hodie, cras spernit : hoc probat, hoc *ad incen-*
 damnat : nihil judicio, sed corpori sensibusque gratifi- *stantiam*
 cans omnia & indulgens. Atque ut oculus, qui per ne- *limes,*
 bulam aut aquam inspicit, res metitur fallo modo : sic *Eius vitio-*
 animus, qui per opinionis nubem. Hæc homini, si *perium.*
 consideras, malorum mater : hæc auctor in nobis con-
 fusæ & perturbatæ vitæ. Quod curæ nos exercent,
 ab hac est : quod adfectus distrahant, ab hac : quod vitia
 nobis imperent, ab ista. Itaque ut ii qui Tyranni-
 dem sublatam è civitate volunt, tollunt ante omnia
 evertuntque arcem : sic nobis, si seridè ad Bonam men-
 tem pergitur, deijciendum castellum hoc Opinio-
 num. Fluctuabimur enim cum iis semper : suspensi,
 queruli, turbidi, non deo non hominibus satis æqui.
 Ut navis vacua & inanis circumagitur in mari omni
 vento : sic in nobis vaga illa mens, quam pondus &
 tamquam saburra Rationis non stabiliunt.

CAPUT. VI.

Constantiæ laus, & seria ad eam exhortatio.

OPINIONIS igitur comes, Lipsi, levitas est, ut vides :
 propriumque ejus, mutare semper & pœnitere, at *Ad con-*
 Rationis, Constantia : ad quam induendam animo, *stantiam*
 seridè te hortor. Quid abis ad vana aut externa? *me ratio.*
 ha c est sola illa Helena, quæ verum illud legitimum-
 que Nepenthes propinet, in quo oblivio curarum *Eh is vis*
 & dolorum. Quod si semel dimisisti & imbibisti, *& fructus.*
 altus contra omnem casum & erectus, uno tenore
 æquabilis, nec ut in lance propendens aut depen-
 dens, magnum illud Deoque proximum tibi
 vindicabis, non moveri. Vidistin? in scitis
 [& scu-

Contra do-
lorem p^ra-
sertim &
turbas,

& scutis quorundam hodie regum sublime & invi-
dendum illud, *Nec spe nec metu?* in te conveniet : qui
verè rex, verè liber, soli deo subdicere, immunis à jugo
Adfectuum & Fortunæ. Ut fluvii quidam per media
maria transire dicuntur, & servare suam undam : sic tu
per tumultus circumfusus, ut salledinem nullam trahas
ex hoc pelago mærorum. Jacebis? Constantia te attol-
let. Vacillabis? sustinebit. Ad lacum properabis vel ad
laqueum? solabitur & reducet à limine mortis. Tu e-
ripe tantum & erige te, & navim flecte ad hunc por-
tum : ubi securitas, ubi pax habitat : in quo perfugium
asylumque à turbis & à curis. Quem si bona fide se-
mel tenueris ; non turbet solum patria tua sed ruat,
stabis ipse inconcussus. Nimbi circum te cadant, &
fulmina & tempestas : clamabis verà magnaque
voce,

----- *mediis tranquillus in undis.*

C A P U T VII.

*Quid sit & quoduplex quod Constantiam turbet. Bo-
na & mala externa esse. Mala autem duplicia,
Publica & privata, ex iis gravia & periculosa
maximè videri Publica.*

HÆC cùm dixisset Langius voce & vultu acrior
quam solebat, me quoque scintilla corripuit boni
ignis, & Mi pater, inquam (verè non blandè sic te ap-
pellem) duc me quò voles & doce, corrige & dirige,
habet ægrum paratùm ad omnem medicinam, sive ru-
ferrum cogitas sive ignem. Imò utrumque pariter, ait
Langius, quia & alibi stipulæ exurendæ inanium opi-
nionum sunt, & alibi stirpes adfectuum excidendæ ab
radice. Sed ambulamusque etiam? an potior commo-
diorque nunc sessio? Sessio, inquam ego, æstuarè enim
jam incipio non ab una causa. Cumque sellas Langius
ferri & poni in eodem atrio jussisset, & juxtim eum
assedissem : ille paullum ad me obversus, iterum sic
cœpit. Jeci hætenus velut fundamenta Lipsi, quibus
commodè & tutè inædificaretur futurus sermo : nunc,
si placet, accedam propiùs & causas doloris tui inquiram,
& manu, quod ajunt, tangam tuum ulcus. Duo
sunt, quæ arcem hanc in nobis Constantiæ oppu-
gnant, Falsa bona, Falsa mala. Utraque sic appello,
QVÆ NON IN NOBIS SED CIRCA NOS, QVÆQVE IN-

hostes Con-
stantiæ dno

TERIO-

TERIOREM HUNC HOMINEM, ID EST ANIMVM, PROPRIE NON JUVANT AVT LÆDVNT. Itaque Bona aut mala ea, re & ratione non dicam : fatebor opinione esse, & communi quodam vulgi sensu. In priori classe numerant, Opes, Honores, Potentiam, Sanitatem, Longævitatē, in posteriore, Inopiam, Infamiam, Impotentiam, Morbos, Mortes : & ut verbo uno complectar, quidquid aliud fortuitum aut externum. Ab duplici isto stirpe quattuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium ; Metus, & Dolor. E quibus, priores duo bonum aliquod opinabile respiciunt, exque eo nati : posteriores, malum. Lædunt omnes turbantque animum, & nisi provides, deiciunt de suo statu : sed non uno tamen modo. Nam cum quies ejus & Constantia tamquam in æquabili quadam trutinâ sit : depellunt eum ab hoc libramento, illi attollendo, hi deprimendo. Sed falsa Bona & elationem nunc omitto (non enim is tuus morbus :) ad falsa Mala venio quorum agmen iterum duplex. Sunt enim Publica, sunt privata. Publica designo & definio, QUORVM SENSUS VNO EODEMQVE TEMPORE AD PLVRES PERTINET. Privata, QUORVM AD SINGVLOS. Inter illa censeo, Bellum, Pestem, Famem, Tyrannidem, Cædem : & quæ alia foras & in commune spectant. Inter ista, Dolorem, Inopiam, Infamiam, Mortem : & siquid velut domo clausum, in uno singuloque homine consideramus. Causa mihi ita distinguendi non vana, quia revera aliter is luet & alio quodam sensu, qui cladem patriæ, qui exilium exitiumque multorum : quàm qui unius suum. Adde quòd ex utriusque alii atque alii morbi, sed nisi fallor, graviores ex primis : certè pertinaciores. Publicis enim malis obnoxii plerique nostrum : sive quia impetu & turbâ ingruunt, ac confertâ velut acie obruunt resistentem : sive magis, quod ambitione quadam blandiuntur, & ægritudinem ex iis innasci animis non agnoscimus sæpè, non sentimus. Ecce privato dolori quisquis succubuit, fateatur vitium & imbecillitatem necessum est, etiamsi non emendet (quæ enim defensio ?) atqui huic, adeo de labe aut lapsu sæpè non fatetur, ut sit qui jactet etiam & censeat pro laude. Pieras enim & Miserratio dicitur : & quantulum abest, ut inter virtutes imò numina consecratur publica hæc Febris ? Poëtæ & oratores passim dilaudant & inculcant fervidum amorem patriæ : nec prorsus exculco ego, sed temperandum eum moderandumque esse censeo & scisco. Revera

Falsa bona.

Falsa mala.

Adfectus precipui, quattuor oppositi inter se: ad quos reliqui referuntur.

Quomodo si Constantiam turbant.

Falsa bona Cupidine & Gaudio: Mala, Metu & Dolor. Sed Mala duplicia: Publica, & Privata.

Firmata ea distinctio, & aptata rei. Dolor ex malis publicis gravissimus. Quia cum impetu veniunt.

Quia honesti speciei irrepsit & supponit.

Quia item
varius &
multiplex.

Idque ex-
emplis o-
stensum.

vera enim vitium est, intemperies est, & animi à gradu dejectio ac lapsus. Sed & gravis morbus parte aliâ, quia non unus in eo dolor, sed confusè Tuus & Alienus. Atque Alienus item duplex, causâ hominum, causâ patriæ. Ut id quod subtilius dici & dividi à me videtur, capias sub exemplo: ecce Belgica tuâ nunc premitur non unâ clade, & circumplexa eam undique civilis hujus belli flamma, vides passim agros vastari, diripi; opida intendi, everti; homines capi, cædi; matronas pollui, virgines immitti; & quæ alia comitari amant bello. Nonne hæc tibi dolor? dolor, sed varius & divisus, si inspicis: quia simul & te luges, & cives, & patriam ipsam. In te, damna; in civibus, varium casum & occalum; in patriâ, conversionem everfionemque status. Alibi habes quod clames, *Memiserunt!* alibi,

----- tot cives mei

Mandatam hostili pestem appetiſtis manu.

alibi denique, *O pater, ô patria!* Ut qui his non moveatur, & in quem cuneus ac cumulus nihil possit ingruentium tot malorum: aut valde siccum & sapientem eum esse oporteat, aut valde durum.

CAPUT VIII.

Mala publica oppugnata, sed ante omnia tres Affectus coerceri, exque iis hoc Capite ambitiosa quedam Simulatio: quâ homines Mala propria, ut Publica, lugent.

Tres ad-
fectus, qui
sanctores
Dolori pu-
blico.
Contra Si-
mulationē,
primo.

QUID est Lipsi? satini? ut prævaricari Constantiæ meæ videor, & causam adhuc agere tui doloris? Sed feci quod animosi & fidentes Imperatores: elici in campum & in aciem omnes tuas copias, cum quibus strenuè nunc configam, sed velitatione quadam prius, deinde aperto Marte & velut collatis signis. Inter velitandum autem, tres mihi Affectus primo pedato (ut cum antiquis loquar) proterendi sunt, Constantiæ nostræ valde adversi: Simulatio, Pietas, Misericordia. Atque ille quidem prius. Negas te ferre mala publica, ea dolori tibi esse, imò morti. Satini? seridè adfirmas? an fraus hic aliqua & fucus? Ego commotior. Imò seridè tu hoc rogas? inquam, an rides & irritas? Ego seridè, inquit, non enim pauci ex hoc valetudina-

rio

rio vestro imponunt medicis, & dolorem publicum simulant, qui reverâ est privatus. Quæ- *Quam mala ambitione sæpè induunt.*
ro igitur, satissime acceptum habeas, curam istam.

Quæ tunc coquit & versat sub pectore fixa

patriæ ipsius causâ susceptam esse, an tuâ? Eriamne ambigis? inquam ego, patriæ unius causâ mihi hic luctus, Langi, patriæ. Ille capite abnuens, Adolescens vide etiam atque etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor: certè in paucis. Querimur homines sæpè de malis publicis, fateor: nec alius tam communis dolor, & ut sic dixerim, magis in frontem incurrens, sed si propiùs examinas, reperies *Pietas enim plerique ingentem non publicam.* plerumque discidium aliquod linguæ & cordis esse. Ambitiosa illa verba sunt, *Movet me clades patriæ;* non vera: in labris nata, non in fribis. Quod de Polo histrione nobili traditum est, cum Athenis fabulam actitaret in qua dolor repræsentandus, eum filii sui defuncti ossa & urnam clam intulisse, & theatrum totum vero gemitu luctuque complexisse: idem hic dixerim de plerisque vestrum. Comoediam ô boni luditis, & velati personâ patriæ; privata vestra damna veris & spirantibus lacrymis lugetis. *Mundus universus exercet histrioniam,* ait arbiter: certè hîc. Bellum hoc civile nos cruciat, inquit, & fusus innocentum cruor, & interitio libertatis & legum. Itâne? dolorem sanè vestrum video: quæro & cunctor de causâ. Quian' publica malè habent? histrio pone personam, imò quia tua. Vidimus agrestes sæpè trepidare & concurrere & vota facere, cum calamitas subita ingruit aut tempestat: sed tu, cum defœviit, eosdem se voca & *Itaque causa intima querenda doloru.* examina, reperies unumquemque timuisse dumtaxat segeti & agellulo suo. Ad incendium in hac urbe clamet: claudi pænè dicam & cæci concurrent ad restringendum, quid censes? utrùm amore patriæ? imò pete ab ipsis: quia damnum illud ad singulos pertinet, aut certè ejus metus. Simile hîc est: & movent vulgò turbantque homines mala publica, non quia plurium id damnum, sed quia inter plures eos ipsi.

CAPUT

CAPUT IX.

Simulatio ea clarius resecta, & ab exemplis, obiter de vera Patria dictum, item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extra ea.

Dolemus lugemusque publica non ut publica.

Sed quia aut damnum illi prius datum ad iunctum, aut eius metus.

Occursum objectioni de patria.

Qua latius patet, quam censetur.

Opinio sola est, quam ariat.

Sed ostensum, ne angusta quidem illius patriae causa nos dolore.

Malitia nostra in alienis malis id eumcit.

ITAQUE coram te iudice hæc causa agatur, & in tuo tribunali: sed, quod olim, levato velo. Nempe bellum hoc times? times, cur? quia pestis & pernicies conjuncta bello. Pestis illa ad quos? nunc ad alios quidem, sed pertingere etiam ad te potest. En caput tui doloris (si verum fateri sine eculeo ullo vis) en fontem! Ut enim cum fulmen in unum aliquem cecidit, etiam ii qui in proximo stabant, tremuerunt: sic in magnis istis communibusque cladibus, damnum ad paucos pervenit, metus ad omnes. Quem si tollis, tollis unà hunc dolorem. Ecce bellum si apud Æthiopas aut Indos geratur, nihil moveare (extra discrimen enim tu sis:) si apud Belgas; plorēs, clathes, frontem percutias & femur, Atqui mala publica propter ipsa si luges, quid interest? Non enim illa patria mihi, inquires. Stulte, an non & illi homines, eadem stirpe tecum & sanguine? sub eodem cæli fornice? in eadem terræ pilâ? Exiguum hoc quod hi montes coeherent, hi fluvii cingunt, patriam esse censeres? Erras, universus orbis est, quacumque homines sunt cælesti illo semine oriundi. Egrege olim Socrates interroganti, *cujatem se ferret? Mundanum*, respondit. Magnus enim erectusque animus non includit se istis ab opinione terminis: sed cogitatione & sensu totum hoc Universum complectitur, ut suum. Vidimus stultos & risimus, quos custos aut magister alligabat straminis vel exigui fidei nodo: atque illi stabant, quasi ferro aut vera compede devincti, similis nostra hæc amentia, qui futile opinionis vincolo adstringimur ad certam terræ partem. Sed ut firmiora hæc omittam (vereor enim ut possis concoquere:) addo amplius, si quis deus sponsor tibi per hoc ipsum bellum sit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamque salvam, te ipsum in monte aliquo constituat velatum Homericâ nube: etiamne dolebis? de te quidem hoc non ausim dicere, sed erit non nemo qui gaudebit etiam, & oculos suos avidè pascet in confusâ illâ morientium strage. Quid abnuis, aut miraris? Ita infirma nescio quæ malitia humani ingenii fert, *Letaus*, ut

poeta

præta vetus loquitur, *mala alieno*. Atque ut poena quædam gustu suaviter acerbata sunt : sic alienæ curæ, securi nobis. Pone mihi aliquem in Oceani illo littore, qui in naufragium spectet, adficietur sane, sed non injucundo quodam animi morsu : quia aliena pericula videt, sine suo, at reponere eundem in jactatâ illâ navi : dolebit scilicet alium dolorem, idem cum omnia fecimus, diximus, hîc est : & nostra mala verè atque ex animo lugemus, publica dicis morisque causa. Egregiè Pindarus : * Τὸ γὰρ εὐκλείη πιεῖν Πάριθ' ὁμῶς. Εὐθύς δ' ἀπήμων καρδίη κῆδος ἀμφ' ἀλλότριον. Quamobrem aulæum hoc scænicum tandem remove Lipsi, & siparium complicata : & misâ omni simulatione, ostende te nobis vero doloris tui vultu.

* Nam proprium infortunium premit quæque pariter : at statim doloris expers cor oblectum alienum.

CAPUT X.

Querela mea de increpatione Langii tam libera, sed additum, Philosophi id munus esse. Conatus item refutandi superiora : & obligatio amorque, qui in patriam.

ACRIS mihi visa prima hæc velitatio, quam interpellans, quæ ista sermonum libertas, imò acerbitas est? inquam, sic vellicas, sic pungis? Jure cum Euripide te compellem,

----- * Μὴ τοσούτῃ μοι νόσον

Προσθῆς ἄλλος γὰρ συμφερῶ βαρύνομαι.

Langius arridens, Ergone tu crustulum, inquit, à me aut mulsum exspectas? atqui ferrum paulò antè poscebas & ignem. Et rectè. Philosophum enim audis, Lipsi, non tibicinem, cui docere propositum, non ducere : prodesse, non placere. Ut pudeas & ut rubeas malo, quàm ut rideas : ut pæniteas, quàm ut exsultes. * Ἰ' ἀτρεῖς σι, ὦ ἀνδρες, τὸ γὰρ φιλοσόφου χολαῖον, clamabat olim Rufus : quò sanitatis causâ concurritur, non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, nihil blanditur : sed penetrat, pungit, radit, & acri quodam sermonum sale sordes absterget animorum. Itaque ne in posterum quidem, Lipsi, rosas cogita, sesamum, aut papaver : sed spinas, sicas, absinthium & acèrum. Ego iterùm, sed enim Langi, in fas dicere, agis mecum malè & malignè : nec, ut bonus pugil, legitimo nexu dejicis, sed per argutias supplantas. Simulatè, ais, lugemus patriam, nec propter ipsam. Ergone? falsum. Nam ut hoc tibi dem (agam

* agro ne exgritudine addeas, satis superque eladibus premor. Sapiens acri oratio. * Officina medici, divi, philosophi schola est. Est autem Musæi Rufi.

*Ter occa-
sionem ira-
tionem ad se-
cundum
Adfectum.*

*Patria
particula-
re laus: &*

*A natura
cum ea
vinculum.*

*Etiā in
aliis ani-
malibus.*

** Imperat
Necessi-
tas Ama-
re patriā
cunctos.*

enim ingenuè) respectum in eo aliquem mei esse ; at non solius. Lugeo enim, Langi, patriam in primis, lugeo: lugeboque , etiam si nullum mihi in ejus discrimine discrimen. Jure bono, illa siquidem est, quæ me excepit, fovit, aluit : communi gentium sensu, sanctissima & antiquissima parens. At enim orbem universum patriam mihi das. Quis renuit ? sed tu quoque fatere, præter hanc grandem & communem , aliam mihi esse magis definitam & peculiarem patriam : cui arcano quodam naturæ vinclo propius obstringor. Nisi censes vim nullam esse laciendi & attrahendi in natali illo solo , quod primum corpore isto pressimus , pedibus institimus : cujus aërem hausimus : in quo infantia nostra vagiit , pueritia luit , juvenus exercita & educata est. Vbi familiare oculis cælum, flumina, agri : ubi longâ seriè cognati, amici, sodales, & tot gaudii illecebræ, quas frustra terrarum alibi quæram. Nec Opinionis hîc, ut videri vis, filum tenue , sed firmi compedes Naturæ. Ad animalia abi, feræ ecce cubilia sua amant & agnoscunt; aves, nidos. Pisces ipsi in magno illo & interminato Oceano, frui gaudent certa ejus parte. Nam homines quid dicam ? qui culti sive Barbari, ita adfixi genitali huic glebæ ; ut quisquis vir est, nihil ambigat mori pro eâ , & in eâ. Itaque, Langi, novam hanc & rigidam tuam sapientiam nec sequor adhuc , nec adsequor : Euripidem magis, verè adfirmantem :

----- * Ἀπορροαίως ἔχει
Πατριᾷ ἢ ἰσὺν ἀπαρῶς.

CAPUT XI.

Refutatus secundus Adfectus nimii amoris in patriam, quem Pietatem falsè vocant , idque ostensum. Item undè origo illi Adfectui , & quid Patria propriè ac verè.

*Rationes,
ea repulsæ.*

*Adfectum
cum malè
Pietati
nomine vo-
lari.*

Ad hunc sermonem renidens Langius , Adoleiscens, inquit, mira tua pietas : & jam periclitatur, opinor, de cognomine suo M. Antonii frater. Sed tamen hoc commodè , quod ultrò offert se hic Adfectus & procurrit ante signa : quem jam antè aggredi mihi decretum, & sternere levi hastâ. Detraho autem illi ante omnia velut spoliū pulcherrimæ vestis , quâ malè se exornat. Amor enim hic in patriam, Pietas vulgè dicitur : nec capiente me , fateor , nec ferente. Unde

enim Pietas? quam eximiam virtutem esse scio: nec proprie aliud, quam LEGITIMUM DEBITUMQUE HONOREM ET AMOREM IN DEVM AC PARENTES. Quâ fronte autem Patria mediâ his se inserit? Quia, inquit, etiam illa sanctissima & antiquissima parens. O inepti: nec jam in Rationem injurii, sed in Naturam ipsam! Illâne parens? cur, aut quomodo? Nihil enim hîc video: & tu si acutior Lipsi, tenebras meas illustra. Quinâne excepit? id enim visus antè dicere, atqui etiam hospes aliquis sæpè aut caupo? Fovit? haud pauldò mollius olim gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc arbores, hoc segetes cottidie: & inter magna corpora quibusque nihil imputet Terra, Cælum, Aër, Aqua. Denique transfer te, & hoc idem faciet quævis alia tellus. Madida hæc & natantia verba sunt: quibus nihil expresseris, præter plebeium & inutilem quemdam Opinionis succum. Parentes quidem ii soli, qui genuerunt, formârunt, gestârunt: quorum nos semen de semine, sanguis de sanguine, caro de carne sumus. Quorum siquid in patriam vel comparatione conveniet: nil recusò, quin Pieratē hanc oppugnem irritò telo. At enim viri docti, viri magni, sic effati passim. Fateor, sed ad famam, non ad verum, quod si sequeris, sacrum illud & augustum nomen deo remittes, & si placet, parentibus: hunc quidem adfectum, etiam cum emendatus est, contentum esse jubebis honesto titulo Caritatis. Sed de nomine, tantum est: rem potius videamus, quam equidem non totam tollo, sed tempero, & velut scalpello circumcîdo rectæ rationis. Ut enim vitis, nisi amputes, latissimè se spargit: sic isti præsertim Adfectus, quibus aura aliqua velificatur popularitatis. Ac fateor libens, Lipsi, (non enim ita hominem exui aut civem) inclinationem aliquam & amorem cuique nostrum in minorem hanc patriam esse: sed cujus causæ, ut video, parum liquidò tibi cognitæ, aut origo. A naturâ enim esse vis: reverà autem est à more quodam & instituto. Postquam enim homines, ex rudi illa & solivaga vita, ab agris in opida compulsi sunt; & domos ac moenia struere cœperunt, & coetus facere, & populariter vim inferre vel arcerere: ecce communio quædam necessariò inter eos exorta, & societas variarum rerum. Terram & fines quosdam conjunctim habuerunt: templa in promiscuo, fora, æraria, tribunalia: & quod præcipuum vinculum, ceremonias, jura, leges. Quas tamen ipsas res ita jamare & curare avaritia nostra, occœpit (nec

*Nec Patriam
an paren-
ti nomen
dignandū.*

*In deum?
& parenti-
bus, Pietas:
in patriam
Cariti.*

*Qua tem-
peranda
est.*

*Vnde et
Caritas
nota.
A more
non à na-
tura.*

*Imò idea
amamus
patriam,
quia quid-
dam in ea
nostrum.*

*Et ergo
illi, ab a-
more pri-
vato.*

*Quem
producit
& auxil
consuetudo
sive lex.*

*Idq; socie-
tati hu-
mana
caussa.*

*Argumē-
ta clara,
cur non à
natura.*

*Primo,
quia non
aquisit
tangit
omnes.*

*Secundo,
quia faci-
li minui,
imò tolli.*

*Rejcta
opinio de
particulari
patria.
Non esse
nam, locum
natalem.*

erravit prorsus) ut suas. Verè enim singulis civibus in ea jus: nec differunt à privatis possessionibus, nisi quòd non unius. At consortio ista velut formam, & faciem quamdam expressit novi status, quam Remp. & eandem propriè Patriam appellamus. In quâ cum intellexerent homines quantum momenti esset ad salutem singulorum: latæ etiam leges de eâ juvandâ & propugnandâ: aut certè traditus à majoribus mos, qui instar legum. Hinc factum, ut commodis ejus gaudeamus, doleamus incommodis: quia re ipsa privatæ nostræ opes salvæ, illa salva; & mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam sive amor, quem boni publici causâ (illuc autem occulta quædam dei Providentia nos trahit) auxere majores, factis dictisque omnibus majestatem patriæ adstruentes. Ab instituto hic adfectus igitur, me quidem iudice, quòd si à naturâ, ut tu pertendebas: quid ita non pariter in omnes, & eadem mensurâ, diffusus? cur nobiles divitesque patriam magis amant, curant: minùs plebei aut inopes, quos plerumque curarum suarum videas, publica omissa? Quod tamen aliter evenire certum est, in omni adfectu, qui à violento jussu naturæ promanat. Denique quid causæ adferes, quòd tam levis causâ sæpè eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam ambitio patria elicit: & hodie quàm multos Lucrus ille deus? Quot Itali, relicta regina regionum Italia, in Galliam, Germaniam, imò Sarmatiam sedes transfulerunt & fixerunt, quæstus tantum causa? Hispanorum quot millia quotannis in sepositas, & sub alio sole terras, avaritia aut ambitio trahit? Magno hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinculum esse, quod una aliqua cupiditas tam temerè solvit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi, in circumscribendâ patria ipsa. Adstringis enim eam ad natale illud solum, quod institimus, quod pressimus: & quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborum. Petere enim illinc frustra vis insitas amoris hujus causas. Nam si genitalis solius foli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Iscanum, alteri cuiquam tugurium aut magari, imò multis nec tugurium quidem, sed silva & nudus ager. Amor ergo meus & cura, intra istos angustos limites conclusa? villam illam tantum. aut domum, ut patriam, amplectar & defendam? Vides ineptias, & quàm beati, te definiente, silvani illi aut agrestes, quorum natalis terra florens semper est, & pænè extra omne cladis aut interitus discrimen. Sed non illud profectò Patria est, non: sed

UNUS

UNUS ALIQUIS STATVS, VT DIXI, ET COMMVNIS VELVT NAVIS, SVB VNO REGE AVT SVB VNA LEGE. Quam si jure amari à civibus vis; fabor, defendi; agnoscam, mortem pro ea suscipi; permittam, non illud, ut etiam doleat quis, jaceat, lamentetur.

*Quid verò
& propriè
ea sit?
Eaque ci-
vilius sa-
ne defen-
denda.*

Dulce & decòrum est pro patriâ mori.

magno adfensu Caveæ dixit poëta Venusinus: sed mori dixit, non flere. Ita enim esse boni cives debemus, ut etiam boni viri simus, quos exuimus, cum in luctum & lamenta transimus puerorum aut mulierum. Postremo, Lipsi, altum illud & arcanum tibi instillo: si hominem totum aspicias, vanas falsasque esse has omnes patrias, & corpori quidem fortasse aliquam hinc posse tribui, nullam animo: qui è supero illo domicilio delapsus, velut carcerem & custodiam habet omnem hanc terram. At cælum vera illi germanaque patria est, ad quam adspiremus, ut cum Anaxagora ex animo possimus dicere fatuo huic vulgo quærenti, *Nihil tibi cura patriæ est? Mihi vero illa patria, & digitum mentemque in æthera intendamus.*

*At non
muliebriter
complan-
da.
Sapientum
decretum
de verâ
patriâ.*

CAPUT XII.

Tertius Adfectus temperatus, qui Miseratio, eam nimiam in vitio esse, discriminata, lucis causa, à Misericordia quomodo, & quatenus ea utendum.

NUBEM aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermone visus Langius, & ad illum, juvas largiter mi fenex quâ monendo, quâ docendo, & jam Adfectum illum, qui erga solum aut statum est, videor temperare posse: nondum illum qui in homines ipsos. Quomodo enim non tangant & angant me damna patriæ, propter cives & populares meos: qui jactantur in hoc calamitatum pelago, aut pereunt, varia & misera sorte? Langius excipiens. At istic, Lipsi, inquit, non dolor propriè, sed Miseratio est: quæ ipsa tamen spernenda à sapiente & constante. Nihil enim illi magis convenit, quàm firmitas animi & robur: quæ esse non possunt, si dejicit contrahitque eum non suus solum luctus, sed alienus. Interrupi hinc ego, & quæ istæ Stoïcorum spinæ sunt? inquam. Miserari me vetas? at virtus ea apud bonos est, certè apud nos qui verâ religionē imbuti sumus & pietate. Langius adfirmatè, Ego

*Ad misera-
tionem
transitum.*

*Qua alio-
na sapienti*

*Nec Chri-
stiano qui-
dem pro-
fus conve-
nis: sano
intellectu.*

verò veto, inquit: & ægritudinem hanc si ab animis tollo, ægrè non feret quisquam seridè bonus. Verè enim ægritudo: nec longè a miseriâ est, quisquis miscratur. Ut imbecilli malique oculi nota est, lippire ad conspectum lippientis: sic animi, dolere viso dolente. Definitur ea rectè, VITIVM PVSILLI MINVTIQVE

*Quid ea
sit?*

ANIMI, AD SPECIEM ALIENI MALI COLLABENTIS. Quid ergo? tam duri & ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quemquam nolimus aut inclinari? Imò flecti non displicet: sed ad juvandum, non ad dolendum. Misericordiam tibi permitto, non miserationem. Distinguere enim ea nunc placet, & recedere paulisper à nostrâ porticu, docendi causa. Misericordiam

*Quid item
ea sit?*

*Diferimen-
inter u-
tramque.*

appello, INCLINATIONEM ANIMI, AD ALIENAM INOPIAM AUT LVCTVM SVBLEVANDVM. Hæc virtus illa, Lipsi, quam velut per nebulam vides, & proquâ Miseratio tibi subrepat & imponit. At enim humanum est adfici, & miserari. Esto, sed non rectum.

*Effectus
virtutis.*

An tu virtutem ullam in mollitie & abiectione animi esse censes? utne ingemiscas? ut suspires? ut verba fracta & terriata cum lugente misceas? Erras, alioqui dare tibi avaras aliquot anus & deparcos Eucliones possum: è quorum oculis mille lacrymas citius expresferis, quàm unum è bulgâ nummum. At noster verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut maiora faciet miseranti. Adspicet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodam vultu adfabitur, sed non lugubri aut dejecto, solabitur fortiter, juvabit liberaliter: & faciet benignius, quàm dicet: & manum potius egeno aut lapso porriget, quàm verba. Atque hæc omnia cautè & circumspectè præstabit, ne, ut in malâ contagione, alienus morbus in illum transcat: néve, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriat. Quid hîc rigidum, sodes, aut durum? & talis omnis Sapientia est: quæ procul intuentibus severa & tetrica appâret; cum propius successeris, lenis, clemens reperitur, & quâ non mitior aut amicior ipsa Amorum dea. Sed satis de tribus his Adfectibus, quos si in parte tibi deressi, magnum mihi id ad reliquam pugnam momentum.

*Multa
Stoicorum
πρὸς
δὲ α,
non
ἀδὲ α.*

CAPUT XIII.

Remotis obstaculis, ventum serio ad elevanda aut tollenda ipsa Publica mala, quattuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primo hic de Providentiâ dictum: eaque probata inesse & præesse rebus humanis.

VENIO enim tandem à velitatione ad veram seriamque pugnam; & omiſſis levibus istis telis & lusoriis, ad decretoria arma. Milites copiasque meas omnes ordine & sub signis inducam: quarum quadruplex mihi agmen. Primo pugnabo, A deo immitti & circum-mitti hæc publica mala: secundo, Necessaria ea esse & à Fato: tertio, Utilia nobis: postremo, Nec gravia nitris, nec nova. Quæ copię si locis suis apte pugnant & repugnant: etiã nec resistere mihi ultra aut os obvertere audebit exercitus tui doloris? non audebit. Vici. Et cū hoc omine, signa canant.

*Verum pro
Constantiâ
nunc cer-
tamen?*

*D. Viso &
ordo quatuor
rationum, quæ
principes.*

Cū omnes igitur adfectus, Lipsi, qui vitam humanam variè incurrunt & turbant, à dementi mente sint: tum, meo animo, dolor, præsertim, qui de rep. sumptus. Nam cum ceteri finem aliquem habeant & tamquam scopum (ut amator, potiri; iratus, ulcisci; avarus, acquirere; itemque in ceteris:) soli huic nihil propositum reperies, præter ipsum. Ne vaga & libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneam in hoc gyrene, in patria, nunc luges, ut ais, corruentem, sed quâ fini, cedo? aut, quid speras in eo aut spectas? Utrumne, ut rem lapsam corrigas? labentem firmes? an, ut delendo, imminuentem patriæ, pestem perniciemque depellas? Nihil horum, tantum ut tritum illud possis dicere, Doleo; & cetera vanus irritusque hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is est: quam reprehendere & infectam reddere, ne, diis quidem voluerunt esse in manu. Et vanus tantum? imò fortasse impius, si rem pendas æquâ iudicii lance. Quod enim te non fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cælorum perennes orbes, quæ siderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas, inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu aliquem Fortu-

*Stultissimi
inter
adfectus,
dolorem
publicum
esse.*

*Quia sine
nullo auxi-
lio susce-
ptus.*

Non timetis

*Eandem
impium: si
in deum
pugnasti.*

CAPUT XIV.

*Nihil hic geri, nisi providentiæ ejus nutu, ab ad clades
in populos aut urbes immitti, idèd parùm piè super iss
queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum
deo, cum quo temerè & frustra pugnatur.*

QUOD si benè imbibisti, si gubernatorem illam
vim inferere se atque insinuare, & ut cum poetâ
loquar,

----- ire per omnes

Terræque tractusque maris,

feriò & ex animo credis : non video, quis locus ultrâ
esse possit dolori tuo aut querelæ. Illa enim ipsa provi-
da mens, quæ cælum hoc cottidie volvit revolvit, so-
lem ducit reducit, fruges promit recondit : casus istos
& vicissitudines omnes rerum peperit, quas miraris
aut indignaris. Grata tu tantum, & nobis commoda,
submitti cælitus putas? imò tristia etiam, & incommo-
da : nec quidquam omnino in hac grandi machinâ ge-
ritur, turbatur, miscetur, (peccatum excipio) cujus non
caussa & origo à prima illa causa.

** Πάντων enim πρὶν
αὐτῶν ὁ θεὸς ἔσται,* ait rectè Pindarus : & aurea quædam
veluti cathena demissa supernè est (ut per fabulam Ho-
merus velat) ad quam omnia hæc inferna alligata. Quòd
ibi labe terræ opida aliquot absorpsit, à Providentiâ
est : quod alibi pestis multa millia hominum demessuit,
ab istâ : quòd cædes & bellum apud Belgas, ab eadem
istâ. Divinitus Lipsi, divinitus immissæ omnes istæ
clades : ideoque benè & sapienter Euripidi

** εὐμφοροὶ
γενέσθαι* dictæ. Fluxus, inquam, omnis & refluxus hic
rerum humanarum, ab illâ Lunâ dependet : ortus re-
gnorum & occasus, ab illo Sole. Itaque tu nunc cùm
fræna dolori tuo laxas, & indignaris patriam tuam con-
verti aut everti : ne illud quidem cogitas, quis, & in
quem, indignère? Quis? homo, umbra, pulvis, in quem?
formido dicere, in deum. Vetustas gigantes quosdam
fabulata est, qui divos deturbare aggressi de suâ arce,
mittamus fabulæ : vos queruli, ii estis. Si enim hæc o-
mnia non permixta solum à deo, sed immixta : vos qui
fremitis, qui repugnatis, quid aliud quàm sceptrum illi
(quod in vobis est) eripitis, & arbitrium regnandi? Cæ-
câ mortalitas ! Sol, Luna, sidera, elementa, & omnia
hæc sæcula animantum, parent non invita & obau-

*Argumentum a pro-
videntiâ
in rem
presentem.*

*Ab ea
enim cla-
des &
mala im-
mitti.*

**Omniū
rerum
dispensa-
tores &
admini-
stri in
cælo.*

**clades à
deo inve-
ntæ.
Indignum
verò ut in
eam homi-
nifurgat.*

*Cetera e-
nim omnia
creata
parent.*

*Sed &
futilium,
quia in-
surgit sine
effectu.
Omnia
enim illa
mens tra-
hit.*

*Idè sponte
parentum.*

*Aucto me-
lora ver-
ba Seneca.*

diunt supremæ illi legi : nobilissimum rerum homo,
solus in conditorem suum calces jacit & resistit. Atqui
si vela ventis dedisses, sequerere non quo voluntas im-
pelleret, sed quod illi ; & in hoc vitæ Oceano spiritum
illum sequi recusas, temperatorem Universi ; Et recu-
sas tamen frustra, quia aut sequere, aut trahere : & cæ-
lestia illa decreta vim suam ordinemque servabunt ; si-
ve in volentem sive in rebellem. Rideamus, si is qui
cimbam ad rupem alligavit & funem idem traha-
bat, rupem ad se accedere censeat, cum ipse ad illam :
& non major nostra stultitia est, qui ad rupem illam
æternæ Providentiæ nexi, trahendo & reluctando vo-
lumus eam nobis obsequi, non nos ipsi ? Mittamus ali-
quando hæc vana : & si sapimus, sequamur ab alto at-
trahentem illam vim, & æquum censeamus ut homini
placeat, quidquid placuit Deo. Miles in castris, audi-
to viæ signo, vasa colligit ; audito pugnæ, deponit ; ani-
mo, oculis, auribus, paratus ad omne imperium & in-
tentus, idem nobis sit, & in hac militia sequamur astra
& pleno gradu quocumque vocantem Imperato-
rem. *Ad hoc sacramentum adacti sumus*, ait Seneca, *ferre*
mortalia ; nec perturbari his, quæ vitæ nostræ potestatis
non est. In regno nati sumus : DEO PARERE, LIBER-
TAS EST.

CAPUT XV.

Ad secundum pro Constantia argumentum transiunt ;
quod à Necessitate. Vis ejus & impetus. Duplici-
ter ea Necessitas considerata : & primò in Rebus
ipsis.

Hoc firmum, Lipsi, & Vulcanium planè scutum
contra omnia externa : hæc aurea illa arma, qui-
bus tectos, Plato pugnare nos jussit in casum & Fortu-
nam. Deo subijci, Deum cogitare ; & in omni eventu
mentem hanc flectere ad magnam illam Mundi men-
tem. Providentiam dico. Cujus plæ & felices copias
quoniam satis explicui : producam & inducam agmen
alterum, quod est sub Necessitatis vexillo. Agmen
forte, durum, ferreum : & quam non vanè legionem
dixerim fulminatricem. Rigida enim & infracta ista
vis, quæ omnia domat, superat ; & cui mirabor, Lipsi,
si resistes. Thales interrogatus olim ** τί γὰρ πάντων ;*
rectè respondit, *Ἀνάγκη, πάντων γὰρ κρατεῖ*, & sermo
de

*A necessi-
tate argu-
mentum
alterum.
* Quid
fortissimè
Necessi-
tas, o-
mnia e-
nim vin-
cit.*

de eadem vetus et si parum cautus, * τὸ ἀνέγκλητον δὲ τὰς * ne deos
 θεῶν βιάσεται. Hanc providentiæ nunc atreco: quia co- quidem
 gnata illi, vel, ut verius dicam, ex eâ nata. A deo enim cogere
 ejusque decretis Necessitas, nec aliud hæc ἀνάγκη, posse Ne-
 ut Græcus philosophus definivit, quam καὶ τοῖς θεοῖς ἐστὶν ἡ Quod sit
 ἀναγκαστικὸν δυνάμις τῶν θεῶν. FIRMA sanctio, & im- necessitas
 mutabilis Providentiæ potestas. Eam Malis publicis in- Quia plex
 tervenire, dupliciter evincam, A rebus, & à Fa- in nostra
 to. A rebus ipsis: quoniam ingenium hoc om- hac re?
 nibus creatis, ut insitâ quadam vi ad mutatio Insita re-
 nem ferantur & casum. Ut ferro consumens bus & in-
 quædam rubigo per naturam agnata est; ligno, exc- nata, pri-
 dens caries aut teredo: sic animalibus, opidis, regnis, mo.
 internæ & suæ causæ percundi. Supera, infera respi- Quia ad
 ce; grandia, parva; manu facta, aut mente: ab omni mutationem
 vo corruunt, & corruunt in omnem ævum. Atque ut omnia &
 flumina ad mare feruntur, perpeti & prono cursu: sic interitum
 res omnes humanæ, per hunc (ut sic dicam) cladium.
 canalem labuntur ad suam metam. Meta autem ea,
 mors & interitus, quibus Pestis, Bella, Cædes, admi-
 nistri & instrumenta. Ita si mors iis necessaria: neces-
 sariæ hoc respectu & clades. Quod ut clarius videas
 sub exemplis, non diffugiam mente & animo paul-
 lisper tecum peregrinari per magnum hoc univer-
 sum.

CAPUT. XVI.

*Exempla necessaria mutationis aut mortis in toto Or-
 be. Cælum & elementa converti, aliquando interi-
 tura. Idem in opidis spectari, in provinciis, & re-
 gnis. Denique gyrare hic omnia, nec quidquam sta-
 bile aut firmum.*

AETERNA lex à principio dicta omni huic Mundo,
 nasci, denasci, oriri, laboriri: nec quidquam stabile
 aut firmum arbiter ille, ferum esse voluit, præter i-
 psum.

* ----- Μόρος δὲ γίγνεται

Οἷός τε γένεσθαι, & δὲ μὴ μᾶλλον πότι

Τὰ δ' ἄλλα συλχεῖται τὸν οὐρανὸν & τὰς ἀστέρας & τὰς θάλασσας

exclamat Tragicus vates. Omnia ista quæ suspicis, quæ
 miraris, vicibus suis aut pereunt, aut certe mutantur.
 Solem illum vides? deficit. Lunam? laborat & tabe-
 scit. Sidera? labuntur & cadunt. Et ut volet aut ex-
 cuset

Exempla
 superi in-
 ferique id
 est, ejusdem.
 * Uni deo
 Numquā
 senectus,
 atra nec
 mors ima-
 minet.
 Sed alia
 miscer do-
 minet.
 tas omnia
 Sunt so-
 phocles
 versat.
 A cælo
 & aërē,
 initia
 flo.

*Anno
LXXI.
quod su-
pra omne
elementa
rem re-
gionem
fuisse pe-
nitissimi
Mathema-
ticorum
consequen-
tiebant.
*Ab aquis
& mari.*

cuset hæc ingenium humanum : evenere tamen in
cælesti illo corpore & evenient, quæ Mathematicis le-
gem omnem frangant & mentem. Cometas omitto,
varia forma, vario situ, & motu : quos omnes ab aëre
& in illo esse, haud faciliè imponat mihi Lycæum : sed
ecce nuper negotium Astrologis fecere novi quidam
motus deprehensi, & novæ stellæ. *Sidus exortum
hoc ipso anno : cujus incrementa & decrementa clarè
observata, vidimusque (difficiliter creditum) in cælo
ipso nasci aliquid posse, & mori. Quin Varro ecce a-
pud Augustinum clamat & adserit, *stellam Veneris quam
Plautus Vesperuginem, Homerus ἑσπερινὴν appellat, calorem
mutasse, magnitudinem, figuram, cursum.* Proximum cæ-
lo aërem inspicere, mutatur cottidie : & in ventos abit,
nubes, & imbres. Transi ad aquas, flumina illa, quæ
perennia dicimus, & fontes, aliàs periisse vide-
bis ; aliàs alveum mutasse & cursum. Ipse ille O-
ceanus, magna & arcana Naturæ pars, modò
tempestatibus attollitur aut dejicitur : & ut eæ non
sint, suos habet aquarum accessus & recessus, at-
que ut interire eum totum posse censeas, crescit mi-
nuiturque cottidie per partes. Jam si terram intueris,
quam unam immobilem voluerunt, & *vi suâ stare :

A terrâ.

* Ideò
Vestam
appellatâ.
*Hoc sine
pugna &
adversitas
inter ele-
menta.*

ecce illic labat, & tremore atque occulto spiritu con-
cutitur : alibi aquâ corrumpitur, aut igne. Pugnant e-
nim & hæc inter se : neu bella inter homines tantum
esse indignere, sunt inter elementa ipsa. Diluvies maris
subita inundatioque, quot terrâs imminuit, aut absorp-
sit ! Olim magnam illam Atlantidem insulam (nec
enim meo animo fabula est) postea Helicen, Biron :

*In Zelâ-
diz parti-
bus.

& ne ad vetera aut remota eamus, apud nos Belgas,
patrum ævo, * duas insulas cum opidis virisque. Quin
jam nunc cum maximè cæculus ille Divus novos sibi
sinus aperit, lambens cottidie & abrodens infidum mar-
ginem, Frisiorum, Canunefatum, Cauchorum. Nec
terra ipsa muliebri ignavia cessat : sed interdum se vin-

*Si elemē-
ta perenni,
quanto
magis quæ
ex ipsis ?*

dicat, & in medio mari insulas sibi facit : mirante &
indignante cano illo patre. Quod si ad interitum mu-
tationemque magna illa corpora, & nostro sensu æter-
na, destinata sunt : quid censes opida, respublicas, regna ?
quæ tam mortalia esse necessum est, quàm eos qui fe-
cerunt. Ut hominibus singulis adoleſcentia sua, robur,
senectâ, mors : sic istis. Incipiunt, crescunt, stant, flo-
rent : & omnia ideò, ut cadant. Unus sub Tiberio ter-
ræ motus duodecim celebres Asiæ urbes evertit, toti-
dem Campaniæ opida alius, sub Constantino, & u-
num aliquod Axiæ bellum, plus centenas. Veteres

*Verbum
magistrum
exilis aut
cæcidia,*

Ægy-

Ægypti Thebas vix fama retinet : centum Cretæ urbes vix fides, & ut ad certiora veniam, cadavera Carthaginis, Numantiæ, Corinthi, præsci viderunt & mirati sunt : nos Athenarum, Spartæ, & tot illustrium urbium ignobiles ruinas. Illa ipsa rerum gentiumque*domina & falsò Æterna urbs, ubi est? obruta : diruta, incensa, inundata ; periit non uno leto, & ambitiosè hodie quæritur nec invenitur in suo solo. Byzantium illud vides, quod sibi placet*duplicis imperii sede? Venetias istas, quæ superbiunt mille annorum firmitate? veniet illis sua dies : & tu nostra Antverpia, ocelle urbium, aliquando non eris. Diruit videlicet construitq; & (si fas dicere) ludit in rebus humanis magnus ille architectus : & velut plastæ, varias sibi formas & imagines fingit ac diffingit ex hac argillâ. Opida adhuc loquor & urbes : sed regna etiam & provinciæ trahuntur in hanc labem. Olim Oriens floruit, & Assyria, Ægyptus, Judæa valere armis ingeniisque : fors ea in Europam transiit, quæ tamen ipsa, ut corpora instante morbo, vibrari mihi nunc videtur, & præsentiscere magnum suum casum. Quod amplius & numquam satis miremur, hic à quinque annorum millibus & quingentis habitatus orbis senescit : & ut Anaxarchi exploræ olim fabulæ iterum applaudamus, surgunt alibi fucrescuntque novi homines & novus Orbis. O mira & numquam comprehensa Necessitatis lex! abeunt omnia in hunc nascendi pereundique fatalem gyrum : & longævum aliquid in hac machinâ est, nihil æternum. Attolle & circumfer mecum oculos (non enim me piget premere hunc locum) & vide rerum humanarum alternas vices, & ut in Oceano, æstus. Tu surge, tu cade, tu impera, tu servi, tu occultare, tu emerge : & eat hic rerum in se remeantium orbis, quamdiu erit ipse Orbis. Germani feri olim fuistis? nunc mitescite ante plebsque populos Europæ. Britanni inculti & inopes? deliciis ac divitiis Ægyptios provocate & Sabaritas. Græcia olim floruit? nunc jaceat : Italia sceptrum tenuit? nunc serviat : Vos Gothi, vos Vandali, vos fæx Barbarorum prodite è latebris, & gentibus imperate per vices. Adeste etiam pelliti vos *Scythæ, & potenti manu paullisper habenas temperate Asiæ atque Europæ. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrum relinquite illi ad Oceanum genti. Fallor enim? an Solem nescio quem novi imperii surgentem video ab Occidente.

*Romana sentio.

*Romani & Turci

Corruptio
& per con-
gerium,
mutatio
exempla.

*Ob Turcas dico, qui ex illis.

CAPUT

CAPUT XVII.

Ventum ad necessitatem quæ à Fato. Fatum ipsum primo adsertum. Vulgi in eo & sapientum universum quemdam consensum fuisse, sed in partibus dissensum. Quotuplex præcis Fatum.

*Quid est aliquis, quid nullus umbræ somnium, homo.

Deflexum ad alteram Necessitatem, respectu Fati,

*modesto pede.

Probatum initio Fatalitatem aliam quam necessitatem esse: Ex indissolubili isto nexu.

DIXERAT Langius: & lacrimas mihi pænè expresserat hic sermo, ita visus mihi in clarâ luce posuisse ludibria rerum humanarum. Et exclamans, Heu, quid aut ipsi sumus, inquam, aut omnia hæc in quæis iudamus? * *τί δ' ἐγώ; τί δ' ἄλλοι; οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀνθρώπων*, ut vere nimis olim Lyricus vates. Langius ad me, At tu adolescens, inquit, non adspice solum ista, sed despice, & Constantiam animo imprime, ex hac inconstanti & desultoriâ levitate omnium rerum. Inconstantem dico, à mente & sensu nostro, quia Deum providentiamque si aspicias, rato omnia & immobili ordine decurrunt. Jā enim omiſſis gladiis, ad machinas venio: nec telis dolorem tuum oppugnabo, sed tormentis. Fati arietem intorquebo, firmum, validum: & quem nulla umquam humana vis elidet, aut acumen eludet. Qui locus etsi lubricus ad lapsum: tamen ingrediar, sed cautè, lentè, & quod Græci dicunt, * *ἐν ῥυακὶ ποδῶν*. Ac principio Fatum aliquod in rebus esse, non tu Lipsi, ut opinor, non gens aut ætas ulla dubitavit. Ego interpellans, Ignosce, inquam, si remeligo tibi objicior in hoc cursu. Fata mihi opponis? Futilis hîc aries Langi, & qui Stoicorum nervis dirigitur parum firmis. Liberè dico, & illa ego sperno, & Parcas: & cum Plautino milite, totum hoc anile agmen uno spiritu difflasserim, ut folia ventus. Langius severo atque adedò minace oculo, Temerariè & inconspecte, inquit, fata tu eludis aut tollis? non potes: nisi unâ vim omnem tollis numenque divinum. Si enim deus est, Providentia est: si hæc, Decretum & ordo rerum: si istud, firma & rata necessitas eventorum. Quomodo exis hunc ictum? aut quæ securi scindis hæc catenam? Deum enim & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quàm ut scientia & prævisio in eo sint æterna, Eundemque fixam, firmum, immutabilem, semper unum & sui similem sentimus: in iis quæ semel voluit aut vidit, nihil fluctentem, nihil fluctuantem.

* Q. 1

* Οὐ γὰρ αἰὶς αἰὶς ἀντρίπε) νέειν ἰόντων.

Quæ si vera fatêris (& fatæaris necessum est, nisi rationem omnem exuis & sensum :) illud quoque adfatêre, decreta omnia divina firma & immota esse, ab æterno in æternum. At ex eo necessitas emergit, & hoc quod illudis fatum. Cujus rei tam liquida & tam obvia veritas, ut non alia vêtierior aut receptior sententia sit intergentes, omnibusque scîrè, quibus dei aut providentiæ lux aliqua adfulsit, his & Fati. Ut fidem illi primî furique igniculi, qui homini illum aperuêre, præluxisse pariter videantur ad istud. Homerum ecce adi & audi, primum & sapientissimum poëtarum, mentior, si aliam magis orbitam divina illa Musa calcavit & inculcavit, quàm hanc Fatalem. Nec abiit reliqua poëtarum stirps à suo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum : & è nostris, Virgilium vide. Ad historicos me vocas? omnium illæ voces, Fato hoc tale accidisse, & Regna everisa aut stabilita Fatis. Ad Philosophos? quibus cura major eruendæ & ruendæ contra vulgum veritatis. At illi cùm in plerisque aliis diversi ierint, studio & malo ambitu certandi; mirum quàm omnes convenerint in unius hujus viæ capite, quæ ducit ad Fatum. Capite viæ dixi, quia non eo negatum, quin ea in plures mox semitas sc̃cta, quas tamen omnes ad hoc Quadrifinium videor posse reducere, Fati Mathematici, Naturalis, Violenti, Veri. Quæ explicabo breviter, & tamquam pedem in singulis ponens: quia vulgo confusio hîc & error.

* Non e-
terim di-
vîn mēs
vertitur
æternorū
Homeri
versus.

Fati im-
pressa qua
dam omni-
bus notitia

Homerus
et ceteri sapientes
poëta apud
sapientes.

Dux ad
Fatum.
Quem se-
culi scri-
ptores re-
liqui.

Philosophi
pene om-
nes in
Fato con-
spiciant.
Sed de na-
tura ejus,
quadrifor-
mali senten-
tia.

CAPUT XVIII.

*Tria prima genera Fati explicata breviter, omnium de-
finitio siue descriptio. Stoici leviter & breviter ex-
cusati.*

Ac Fatum Mathematicum quidem appello, QVOD
LIGAT ET NECTIT FIRMITER ACTIONES O-
MNES EVENTVSQVE AD VIM SIDERVM ET POSI-
TVRAM STELLARVM. Cui Chalcæi & Astrologi,
primi auctores: interque philosophos fundus & sub-
scriptor, sublimis ille * Mercurius, qui Providenti-
am, Necessitatem, Fatum, subtiliter nec vanè pror-
sus distinguens, ait: Προνοία ἐστὶ ἀποπλεῖς λόγῳ
τῇ ἐπερηνῇ καὶ οὐκ ἐπὶ τὰς δυνάμεις ἀποφύεις, Ἀνάγκη

Fatum
Mathema-
ticum
quid?
* Etiam
Plato in-
clinare
istuc vide-
tur in Ti-
mo.

καὶ Εἰσφορμῇ. Ἡ δὲ εἰσφορμὴ ὑπηρετεῖ αἰσιν καὶ ἀνάγκῃ
 τῇ δὲ εἰσφορμῇ ὑπηρετοῦσι οἱ ἀστέρες. Οὐτε γὰρ εἰσφορμῶν φυ-
 γέναις δύνανται, ἔτι φυλάττει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀντιθέτων, ὅπως
 γὰρ εἰσφορμῆς, οἱ ἀστέρες, καὶ γὰρ αὐτὴν πάντα ἀπαιτοῦσι τῇ φύσει
 καὶ τοῖς ἀνθρώποις. *Providentia est perfecta & absoluta ra-
 tio cælestis dei, cui duæ cognatæ facultates, Necessitas & Fa-
 tum. Et Fatum quidem subservit ministratque Providentiæ,
 simul & Necessitati: at Fato ipsi, subserviunt stellæ. Nam
 nec Fati vim effugere quisquam potest, nec cavere sibi à vi
 & potentiâ stellarum. Hæc enim, tela & arma Fati, cujus ar-
 bitrio, cuncta efficiunt & perficiunt Naturæ atq; Hominiбус.*
 Et in eadem stultâ navi (hodieque pudor Christiani
 nominis!) Astrôlogorum ferè vulgus. At naturale
 Fatum VOCO, ORDINEM CAVSSARVM NATVRALI-
 VM, QVÆ (nisi impediuntur) VI ET NATVRA SVA
 CERTVM EVMDEMQVE PRODVCVNT EFFECTVM.
 Aristoteles in hac parte: si * Alexandro Aphrodisiensi
 fides, interpreti ejus haud infido, itemque Theophras-
 tus, qui clarè scribit, τὸ εἰσφορμῶν ἐστὶ τὴν ἐκείνης φύσιν, *Fa-
 tum esse, uniuscujusq; naturam.* Ex horum mente, quod
 homo hominem gignit, Fato fit: quod moritur ab in-
 ternis & sine alienâ vi causis, Fato, & retrò, Quod ho-
 mo serpentem gignit aut monstrum, * præter Fatum:
 itemque, quod gladiò occiditur aut igne. Sententia
 non valdè peccans, quia ad vim Fati ne adsurgit qui-
 dem, quis autem casum non vitet, qui non ascendat?
 Et talis in * divinis ubique ferè Aristoteles est: libel-
 lum illum de Mundo excipio, qui totus aureus, ab aliâ
 mihi videtur & magis cælesti aurâ. Quin hoc ampliùs
 in Græco scriptore lego, Aristotelem censuisse, τὴν εἰ-
 σφορμῶν ἐκ αἰτίας μὲν, τρόπον δὲ τῶν αἰτίων συμβεβηκότα πᾶς
 τοῖς τὸ ἀνάγκης περιγυρόις: *Fatum non esse causam, sed mo-
 dum quemdam causæ accidentem iis quæ à Necessitate ordi-
 nata.* Cor Philosophi! qui Fortunam Casumque se-
 riò numerare inter causas audet, non audet Fatum.
 Sed hunc mitto: ad Stœicos meos venio (non enim dis-
 simulo, in pretio & amore mihi ea secta) qui auctores
 Fati Violenti. Quod definitio, cum Senecâ, NECESSITA-
 TEM RERVM OMNIUM ACTIONVMQVE, QVAM
 NVLLA VIS RVMPAT, aut cum * Chrysippo, δι-
 ναμὸν πνέουσαν, τάδε τὰ πάντων διοικεῖν, *vim spiritalem,
 ordine Universum hoc gubernantem.* Nec abeunt defini-
 tiones illæ nimis à recto aut vero, si sanè & modestè
 interpretêre, uti nec tota fortasse eorum sententia, nisi
 jugulasset eam pridem conversus pollex omnis vulgi.
 Tribuunt iis duo impia, &, Quod deum subjecim fa-
 ciunt trigis fati: &, Quod actiones item internas, &
 nostræ

Fatum
 Physicum
 quid?

*Nā ipse
 Aristote-
 les silet,
 excipio
 De mun-
 do, ubi a-
 liter.

+ Ita Vir-
 gilio, &
 Ciceroni,
 Fato per-
 ire, aut
 præter
 Fatum,
 scriptum.
 *Ut qui
 nec pro-
 videntia
 plenè, &
 planè fa-
 tis adse-
 rat, sed
 obiter a-
 liquid in
 Ethicis.

Quid Fa-
 tum Stoi-
 cum.

*Cujus
 etiam a-
 lia defi-
 nitio in
 Agellii
 l. vi.

In quo ab-
 errans hic
 Stoicus.

nostræ voluntatis. Nec fidenter nimis eos purgem utriusque culpæ. E scriptis enim eorum, quæ pauca restant, est, ubi hæc elicias; est etiam, ubi magis faniora. Seneca fanè, porticus illius tibicen haud infirmus, in prius illud impingere videtur, libro quo minimè debuit, De Providentiâ: *Eadem necessitas*, inquit, *Deum Fatum & deos alligat, irrevocabili humana ac divina pariter cursus vehit. Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem Fata, sed sequitur. Semper parat, semel jussit.* Et indissolubilis illa cathena nexutque caussarum, quo omnia & omnes ligant, vim facere non obscure videtur Arbitrio humano. At germani tamen verique Stoici, aperta fronte professi numquam ista, aut si quid tale iis elapsum in calore illo, ut sit, scribendi sive differendi: verbis id magis comperies, quàm re & sensu. Chrysippus ipse (qui primus corruptit & enervavit virilem sectam spinoso acumine quaestionum) de libertate imminuta, apud Agellium diluit & purgat. Nec Seneca noster deum Fato subjicit (fanior illi mens) sed genere quodam sermonis, deum deo. Nam qui inter eos proximè verum accessere, Fatum aliàs Providentiam ipsam appellabant, aliàs Deum. Itaque Zeno cùm definisset *εὐμαρδία*, *δυνάμειν κινησκήν τ' ὅλης καὶ ταύτης, καὶ ἀσάλευτος*: Vim secundum eadem eodem modo materiae motricem: addidit, *ὡς ἡ φύσις καὶ ἀπόρροη καὶ πρόνοια καὶ φρόνη καλεῖν*: quam nihil intersit, Providentiam etiam aut Naturam dixisse. Et Chrysippus ab eadem mente Fatum alibi dixit *λόγον αἰεσίαν τ' αἰωνίαν*: Providentiae eternam rationem. Jam Panætius Stoicus *ἴδεν ἐπιφαίνετο τ' εὐμαρδία*, Deum ipsum dixit esse Fatum. Quod idem sentiens clarè * Seneca: Quoties voles, inquit, tibi licet aliter hunc auctorem rerum & naturarum compellare. Et Jovem illum optimum ac maximum ritè dices, & Tonantem & Statorem: qui non, ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium sitit, sed quod stant beneficium ejus omnia Stator Stabilitorque est. Hunc eundem & Fatum si dixeris, non mentieris. Nam cùm Fatum nihil aliud sit, quàm series implexa caussarum: ille est prima omnium causa, ex qua ceteræ pendent. Quæ postrema tam piè dicta, ut calumniari ea ne Calumnia ipsa possit. Neque abiit hac parte à Stoicis scriptor ille * magnus ad regem Magnum: *Ὁμοῖ δέ, inquit, καὶ τ' Ἀνάγκη δὲ καὶ ἀποτὴν λείπει, πλὴν τὸ πέν, ὅτι οὐκ ἀκίνητον ἔστιν, ἐπὶ τοῖς θεοῖς* *εὐμαρδία δέ, ἀπὸ τοῦ ἔρεος π καὶ χωρεῖν ἀπολύτως*, id est: *Existi. Mundos quo autem & Necessitatem non aliud dici debere, quàm Deum, tamquam stabilem naturam, & Fatum item ipsum, quod*

connectat omnia, & progrediatur libere ac sine impedimento.
 Qui sermones siquid improvidi habent, nihil tamen
 impii: & apud æquos interpretes haud longè absunt à
 vero nostroque Fato. Illud quidem elogium seridè Stoi-
 corum genti do, non aliam sectam majestatem suam
 & providentiam deo magis adseruisse? non aliam ho-
 mines ad æthera illa & æterna traxisse magis. Et in
 fatalis hujus stadii decursu siquid lapsi: credo, à lauda-
 bili bonoque studio fuit, cæcos mortales à cæcâ Deâ
 revocandi. Fortunam inquit, cujus non solum numen
 ab iis fortiter explosum, sed & * nomen.

*Alia &
 erecta Sto-
 icorum
 secta. &
 qua tales
 signi.*

*4Uti &
 ab Augu-
 stino l. I.
 Retract.
 c. I.*

CAPUT XIX.

*Quartum sive Verum Fatum explicatum. De nomine
 ipso dictum breviter. Id definitum tenuiore filo: &
 ostensum à Providentiâ differre.*

**Tricesi-
 mas quæ
 in orco,
 quod ada-
 gium malè
 vertit, ma-
 lè cepit
 vester De-
 siderius.
 Fati nomē
 an, & quæ
 tenuis, no-
 bu licet. ii.
 *Pascia-
 ni verba,
 & similia
 Vatro.
 Versi Fati
 finitio pri-
 or, simplex
 Altera
 implicator
 sed ad: si
 vim ex-
 pressior.
 Idemne id
 cum Pro-
 videntiâ
 Non vi-
 deri.*

SED de sensu veterum aut dissensu, dixi satis, cur e-
 nim curiosè nimis aut subtiliter scruter * *τὸν αἰῶνα*
τῆς προνοίας? Cum vero Fato adfatim mihi negotii: quod
 nunc propono & illustro. Id autem hîc appello, æter-
 num Providentiæ decretum: quod tolli non magis è
 rebus potest, quàm Providentiâ ipsâ. Nec nomen mihi
 aliquis cavilietur, quia, fidenter hoc adsevero, non a-
 liud huic rei proprium in Romanâ linguâ. Abusi eo
 veteres? nos utemur: & eductam è Stoicorum carcere
 vocem, trahemus ad lucem meliorem. Fatum enim
 certè à fando: nec aliud propriè, quàm * *dictum & iussum*
divinum. At hoc ipsum illud est, quod hîc quærimus.
 Fatum enim Verum definitio, sive cum illustri Pico:
 PENDENTEM A DIVINO CONSILIO SERIEM ORDI-
 NEMQUE CAUSSARVM, sive nostris verbis, obscuriùs
 sed subtilius: INHÆRENS REBUS MOBILIBVS IMMO-
 BILE PROVIDENTIÆ DECRETVM, QVOD SINGV-
 LA SVO ORDINE, LOCO, TEMPORE, FIRMITER
 REDDIT. Dixi Providentiæ decretum, quia Theolo-
 gis qui hodie (venia mihi in libero veri studio sit, non
 prorsus adsentior, qui id cum Providentiâ ipsâ, re &
 nomine miscent. Scio arduum imò temerarium,
 ὑπερῶς illam & ὑπερβαίνειν φύσιν (Deum dico) verbis
 certis concipere velle aut adstringere, & quidquid ad
 illum: tamen ut humanæ mentis captus est, persevero
 aliud Providentiâ esse propriè, aliud nostrum Fa-
 tum. Nam Providentiâ non aliter capio aut confi-
 dero,

dero, quàm ut IN DEO VIS SIT ET POTESTAS. PROVIDENTIA VIDENDI, SCIENDI, GUBERNANDI, & vis dico universa, indivisa, stipata, & ut cum Lucretio loquar, uniter juncta. At Fatum ad res ipsas magis descendere videtur, in iisque singulis spectari, ut inquam sit digestio & explicatio communis illius * Providentiæ distinctè & per partes. Itaque illa in deo est, & ei soli tribuitur: hoc in rebus, & iis adscribitur. Tri-
cari tibi videor, & quod ille ait, * *κίχχαρι τρυπᾶν*? Imò fumo hæc, Lipsi, è medio sermone vulgi, quo nihil magis increbuit, quàm ut dicamus, *Meo bono fato id fieri, aut malo*: & *Hoc esse regni illius aut opidi fatum*. At de Providentiâ nemo sic loquetur: nemo, inquam, rebus ipsis eam attribuet, citra impietatem aut irrisum. Bene ergo dixi, in deo illam esse: hoc à deo quidem, sed intellegi in rebus. Addo ampliùs, Providentiam etsi reapse à Fato indivulsam, tamen præstantius quiddam & prius Fato videri: uti Solem præcellere lumini, æternitatem temporis, intellectum rationi, vulgò adserimus in Sapientum scholis. Sed ne dilatam hæc tristitia, etsi nondum trita: vides ex istis causam mihi justam discriminis, itemque nominis retenti contra novitium τῶν θεολογικῶν Senatum. Nam præsci illi & olim conscripti * Patres, nihil mihi invident aut inhihent quin verbo Fati in sanâ & verâ no-
tione fidenter utar. Sed ut ad clarandam finitionem meam redeam dixi Inhærens decretum, ut ostenderè spectari Fatum debere in iis ad quæ pervenit, non à quo venit. Addidi, Rebus mobilibus, illud adsignificans, Fatum ipsum etsi immobile, motum tamen insitum & naturam non tollere à rebus: sed leniter & sine vi agere, ut cuique rei impressa à deo signa postulant & notæ. In causis quidem (secundas intellego) necessariis, necessariò: in naturalibus, naturaliter: voluntariis, voluntariè: contingentibus, contingenter. Itaque rerum quidem respectu, vim nullam adfert aut coactionem: sed ut quidque natum est facere aut pati ita dirigit singula & flectit. At si id ad originem suam tamen retrahis, id est Providentiam & Deum: constantè nec timide adfirmandum, necessariò omni fieri quæ, fato fiunt. Postremò adjunxi, de Ordine, Loco, Tempore, firmans quod antè posui, Providentiam rerum omnium junctim esse; Fatum per distributionem, singularem. Et in Ordine, seriem nexumque causarum intellego, quas Fatum definit. In Loco & Tempore, miram illam & numquam explicandam vim,

*Providen-
tia e mona-
niter confi-
deratur:
Fatam*

partitè, il-
la in dco,
hoc in res-
bus.

*Hæc ut
explica-
rent, alii
triplicem
Providē-
tiam fe-
cēre ut
Platonici
& Plutar-
chus, quā
divisione
nihil o-
pus.

* Miliū
terebrare
Providen-
tia melior
Fato.

*Minuti-
ut, Isidor.
Orig.
VIII.
cap. ult.
Quin &
Thomas
Aquinas
libellum
de Faro
scripsit &
inscripsit.

*Uterior to
rius defi-
nitium ex-
plicatio.
Fatum res
non violat.*

*Ordo caus-
sarium in
Fato.*

Adstrictio
ejus ad
Locum &
Tempus.

quâ omnia eventa & certis locorum sedibus, & temporum momentis, sunt adstricta. Fatum est Tarquinium regno ejici? fiat: sed adulterium præcedat, ordinem vides. Cædrem interfici? ita: sed in Curiâ etiam, & ad statuum Pompeii, locum vides. Domitianum à suis cædi? cædetur: & illa ipsa hora, quam frustra vitabat, quincta, tempus vides.

CAPUT. XX.

Distinctum & divulgum id à Stoico fato quattuor terminis. Ostensum accuratius, quomodo vim non inferat voluntati, itemque deum nec auctorem mali nec auctorem esse.

Quidquid hic disputo, prudētium judicii esto; corrigam monitus, & erroris aliquis me convincet, nemo pertinaciz.

*Fatum verum videri, cum Stoico mixtum. * Parcas intellego. Sed i. scire tam tamen his terminis. Primo quod Deus nobis supra Fatum. Secundo, quod causa nobis non aeterna. Tertiò, quod contingentia non tollimus.*

SATIN' hæc capis adolescens? an clarior etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior, inquam: aut æternum relinquis me in hac nocte. Quod enim istud discriminum subtile stamen? qui quæstionum captiosi laquei sunt? Insidias, mihi crede, metuebam: & tam expensa & suspensa tua verba suscipiebam, ut singulos hostes. Langius subridens, At tu confide, inquit, nullus hîc Annibal est: & in præsidium, non insidias devenisti. Dabo lucem: illud modò effare: ubi & in quâ parte cæcutis? In eâ, Langi inquam, quæ de vi est & necessitate. Non enim capio prorsus, quomodo Fatum hoc tuum ab illo Stoicorum disiungis, quod cum verbis & janua, quod dicitur, benè exclusisti; re & postico videris admittere. Langius promptè, Absit Lipsi, inquit, absit. Non enim ego vel per somnium Fatum ullum Stoicorum induco! nec * anus illas recoquo diu extinctas: modestum pi-umque Fatum profero, quod ab illo Violento quattuor his finibus abjungo. Illi deum Fato subjiciunt, nec Jupiter ipse apud Homerum, cum maximè vellet, Sarpedonem suum eripuit ejus vinclis: at nos Fatum deo, quem liberrimum omnium rerum auctorem & actorem esse volumus & transcendere cum libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina Fati. Item illi ab æterno fluentem seriem causarum naturalium constituunt, nos nec naturalium causarum semper, (deus enim prodigii aut miraculi causa, sæpè citra imò contra naturam egit;) nec ab æterno; quia secundæ causæ non æternæ. Origo enim iis certè cum mundo. Tertiò, illi τὸ ἀρχαῖον, sustulisse videntur è rebus: nos id

id reddimus, & quoties secundæ causæ tales sunt, Contingens fortuitumque admittimus in eventis. Postremo, voluntati vim illi intulisse visi violentam, abest hoc à nobis, qui & fatum ponimus, & in gratiam tamen reducimus cum arbitrii libertate. Ita enim Fortunæ & Casus fallacem ventum fugimus, ut navim hanc ad Necessitatis scopulum non allidamus. Fatum est? sed prima nempe causa, quæ adedò secundas mediasque non tollit, ut non nisi (ordinatim quidem & * *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον*) per eas agat. At inter secundas, etiam Voluntati tua est: quam fuge credere, ut deus *ille cogat aut tollat. Hic error omnis in ista re, hæc nubes, nemo scit aut cogitat se velle, quod vult Fatum: & dico, liberè velle. Deus enim ille qui res creavit, rebus utitur, sine corruptione rerum. Sicut supremum illud cælum inferiores omnes orbis ita secum ducit, ut proprium eorum motum non abrumpat aut sistat: sic Deus fati impetu humana omnia trahit, sed peculiarem cujusque vim aut motionem non tollit. Arbores & fruges voluit crescere? crescunt sine ullâ vi, per naturam. Homines deliberare, eligere? deliberant sine ullâ vi & eligunt, per voluntatem. Et tamen hoc ipsam quod electuri fuerunt, vidit ipse ab æterno: sed vidit, non coëgit; scivit, non sanxit; prædixit, non præscripsit. Quid titubant hîc nostri Curiones? Miselli! non alius mihi locus videtur in clariori luce, nisi quod petulea ista mens idemtidem se scalpit & exasperat, malâ quâdam scabie infecta litigandi & differendi. Quomodo enim, inquiunt, si Deus prævidit peccaturum me, nec falli prævisio illa potest, non necessariò peccem? Eateor, *necessariò: sed non pro tuâ *Necessitate sequela. mente: liberâ voluntate hîc interveniente. Nempe hoc prohibet, ut eo modo pecces quo providit: providit autem ut liberè: igitur necessariò liberè peccas. Satin' hoc clarum? Sed urgent iterum, At enim deus in nobis auctor omnis motus. Communiter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & juvante fit, ad vitium? sciente & finente. Nec ejus hîc aliqua culpa. Equum infideo & impello debilem & claudum: quòd impollo, à me est; quòd debilem, ab ipso. Citharam pulso dissonam & nervis malè vinctam: quòd tamen discordat instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arbores & fruges omnes alit communi succo: sed illæ salutarè usctum proferunt, aliæ venenû, quid dices? à terrâ hoc esse, an potius ab infirâ arborû vi, quæ alimentû

Postremo, quod libertatem quâdam homini permittimus.

*ut plurimum.

Acute, in gustinus. Non enim voluntas cogi potest ut velit quod non vult: non enim vellemus, si nollemus

**Προβλεπόμενα πάντων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Damascenus.*

*Necessitate sequela.

bonum decoquant in suum virus ? Simile hîc est , & à deo quidem quod movêre ; à te & in te , quod ad malum. Denique ut concludam de hac Libertate : Fatum veluti præfultor est, & funem ducit in mundi istâ choreâ : sed ita, ut partes aliquæ nostræ sint volendi semper aut nolendi, nec ultrâ, non enim efficiendi : quia arbitrium saltem relictum homini, quo reluctari & obniti deo libeat : non vis etiam, quâ possit, ut in navi ambulare mihi fas , & per foros discurrere aut transtra, sed nihil minus hic motus valet ut impediat ejus cursum: sic in fatali hac navi , qua omnes vehimur, currant licet voluntates nostræ & transcurrant , non viâ eam ejiciant aut sistant. Temperabit & habenas moderabitur semper suprema illa voluntas : & quò visum erit cumque, cursum hunc diriget leni quodam fræno.

CAPUT XXI.

Conclusio tractationis de Fato, monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse, non curiosè indagandam, denique adhortatio seria ut vires animo imprimantur à Necessitate.

SED quid ego ista ? verto proram , & removeo me ab hac Charybdi, quæ multorum ingenia absorpsit, Ciceronis hîc naufragium video, qui Providentiam* maluit tollere, quàm deliberare aliquid de humanâ libertate. Ita dum homines liberos fecit, (ait eleganter antistes Hipponensis) fecit sacrilegos. Quàm multi etiam hodie narrant in hoc freto , & disputationem hîc fluctibus abripiuntur ? Quorum periculis moniti, terram malimus legere, Lipsi, nec altè penetremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de diis , percommode respondit : *Cetera quidem nescio, illud scio, quod odere curiosos.* Idem de Fato cente : quod aspici vult, non inspicere, non cognosci. Biantis opinor illud est , * *περὶ τῶν λόγων εἰς εἰς*, melius ad Fatum transferum : de quo hoc satis esse moneo, ut esse scias, cetera, nihil peccas, si ignoras. Illud propriè ad nostram Spartam (jam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterem & apertam viam) ut Necessitatem agnatam malis Publicis credas , & in illâ solatium aliquod quæras tui luctus. Quid ad te curiosè de libertate arbitrii quærere, aut servitute ? de coactâ voluntate, aut ductâ ? Miser ! Syracusæ tuæ capiuntur, & in pulvere pingis. Bellum tibi supra caput, Tyrannis,

*In libris
De divin.

Ignem sub
ciure esse.
hac de
Fato.

Non nimis
commo-
venda.

*De diis
hoc dic,
esse.

Ad utilita-
tem salutem
nostrâ
applican-
da.

rannis, cædes, mors : quæ supernè certè immissa, nec quidquam ad tuum arbitratum. Timere ea potes, non cavere: fugere, & non vitare. Arma adversum hæc indue, & arripe hoc Fetale telum, quod dolores istos omnes non pungit, sed jugulat; non minuit, sed tollit. Ut urticam si contanter attingas, adurit; si fortiter, hebescit: sic luctus ista asperitas increfcit, si lenioribus remediis attrahes; si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & avertit. Quid enim tibi vis dolor? non invenis locum in eo, quod fieri non solum potest, sed debet. Quid tu querela? quater hoc cæleste jugum potes, non potes excutere.

*Violentia,
enim hæc
arma contra
dolori.*

Define fata deum flecti sperare querendo.

Necessitatis non aliud effugium est, quàm velle quod ipsa cogat. Eximiè * eximius ille Sapientum : Ἀνίκητος δὲ δυνάστης, ἐν μηδύνᾳ ἀγῶνα κρατεράνῃ, οὐδέ τι ἐν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι. Invictus esse poteris, si in nullum certamen te dimittes, quod in te non est vincere. At talis agon iste cum necessitate est: quem quisquis suscipit, succumbit: & quod magis mittere, succubuit, priusquam suscepit.

* Epictetus in Enchirid.

CAPUT XXII.

Ignavia latibulum aliquod quæri solere in Fato, sed id detestum. Fatum agere per causas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patriæ, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermoni.

ET sermonis pausam hîc aliquam faciente Langio, Malacrius erupi & interrupti ego: Si ventus hic diutius spirat à puppi, non procul mihi videar à portu. Audeo enim jam deum sequi, audeo necessitati obsequi: & videor cum Euripide posse dicere,

* Οὐοίμ' ἂν αὐτῷ μάλλον, ἢ θυμῷ μού.

Προς κέντρα λακτίζοιμι, θηητὸς ὦν ἦδ'.

Æstus tamen unus est turbidæ cogitationis, qui me jactat: quem Langi siste. Si enim Mala publica à Fato: nec vinci id potest aut vitari: quid ultra de patria aut pro ea laboramus? cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & sedemus ipsi, quod dicitur, manibus compressis? nam tuo quoque concessu, vanum auxilium omne & consilium, adversantibus fati. Langius renidens, Per contumaciam aut proterviam

* Potius sacra illi fecerim, quàm peritus Iræ. ferire calicibus stimulos velim, mortalis ipse calico pugnans deo. Objectione contra Fatum pro ignavia.

adolescens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illudere? Sedebo, inquis, manibus compressis. Benè habet, vellem nunc labiis. Quis enim umquam tibi dixit, Fatum merum solumque agere, sine media & auxiliante caussa? Liberos tibi tollere fatum est: sed ita ut in uxoris tuæ horto prius seras.

*Remota &
offensum,
cussus
mediis
Fata pra-
cedere.*

A morbo sanescere: sed hætenus, ut medicum adhibeas & fomenta. Simile hîc, & servari hanc fluctuantem & mergentem patriæ tuæ navem si Fatum est; hoc quoque Fatum, propugnari eam & defendi. Si ad portum perveni vis, manum remis admoveas oportet, & vela expandas: non ut otiosus captes & expectes ab alto ventum. At contra, si Fatum illam ipsam patriam tuam perire: sicut Fato videlicet ista quoque, quæ ad exitium humana via ducant. Plebs cum proceribus, & inter se, erit discors, nemo parère gnarus, nemo imperare, strenui linguâ multi, ignavi omnes opera, denique in ducibus ipsis non consilium, non fides. Verè

*Fata bona
aut mala,
sine mira-
culis: &
per suos
modos.*

*Begeam
hanc vido*

**Velleius*

*Patercu-
lus hæc*

lib. II. De

Cæsare,

& Vato;

*Non despe-
randum*

statim.

velut si in-

festum En-

tum.

Tentanda

prius o-

mnia.

**Cum*

Deo non

pugnare.

*Sed cum
modo, quæ
sola Pri-
dentia de-
finit.*

*Conclusio,
& genera-
lis admo-
nitio pro
Constantia.*

**Thebas.*

**Velleius: Ineluctabilis fatorum vis, cujus fortunam mu-
tare constituit, consilia corrumpit. Itemque: Quippe ita res
habet: ut plerumque qui fortunam mutaturus est deus, con-
silia corrumpat: efficiatque, quod est miserrimum, ut quod ac-
cidit etiam meritò accidisse videatur.* Nec tamen illuc sta-
tim delabere, ut extrema fata urgere patriam tuam
censeas. Qui enim nosti? & qui scis an concussio &
commotiuncula hæc tantum sit, an ad interitum mo-
ribus? Fer opem igitur, & quamdiu, juxta vetus verbum,
anima huic ægro est, spera. Quod si jam certis clarisque
indiciis fatalis mutatio apparebit: me quidem iudice
valebit illud, **μη θεομαχόν*. Et Solonis exemplum tutò
hîc ingeram: qui cum Athenas Pisistratus occupasset,
videretque conatum omnem frustra esse pro libertate;
arma & scutum ante fores Curiaë ponens, *O patria*, in-
quit, *tibi & dictis & factis opitulatus sum*: atque ita do-
mum abiit, in posterum quieturus. Hoc facias, cede
deo, cede tempori: & si bonus civis es, te ipsum mol-
lioribus & melioribus fatis reserva. Quæ nunc periit
libertas, reviviscere potest: & patria quæ corrui, resur-
gere labenti ævo. Cur temerè abjicis animum, aut de-
spondes? Ex illo pari Consulum apud Cannas, fortio-
rem civem Varronem habeo qui fugit, quàm Paullum
qui occubuit. Nec aliter Senatus populusque Roma-
nus judicavit: qui publicè gratias ei egerunt, quod de
rep. non desperasset. Ceterum si titubat illa tantum,
si cadit: si perit, si prorsus interit: ne nimis ad-
fligere, sed Crateris excelsum illum animum induc,
qui quærenti Alexandro, *An patriam suam velle re-
stitui?*

fitui? Quid opus? respondit, alius Alexander iterum eam fortasse diruet. Hæc sapientum, hæc virorum.

----- * Ἀλλὰ εἰ ἐμπε-

Εἰ γὰρ μὴ προεικέναι ἰάσσομαι, ἀγνόημοί περ

ὅν γ' ὅτις προῖξιν πῆλιν κρυεργίῳ γάδιο.

ut rectè monitum Achilli apud Homerum. Nam aliàs, ut Creon ille in fabulis ardentem filiam amplexus, nihil eam juvit, sed ipse unà periit : sic te citiùs, Lipsi, exstinxeris, quàm lacrimis tuis hunc publicum Belgi-cæ ignem. Dum dicit etiam Langius, validiore sonitu strepuère fores, & puer ecce rectà ad nos introiit, qui à Lævino Torrentio missus, ut admoneret de horà cænæ. Langius velut experrectus, Hem ! inquit, ita imposuit mihi hæc fabulatio ? & dies clàm elapsus ? Simulque surgens & manum mihi injiciens, Eamus Lipsi, inquit, ad optatam mihi cænā. Imò sedeamus, inquam ego renitens. Ante omnes cænas hæc mihi est : quàm verè cum Græcis dixerim * *ἴαν τρε- * Deorum*
φῆν. In his epulis Esurio semper ego, numquam Sa- cibam.
turio. At Langius nihilominus me traxit, & Fidem, inquit, nunc servemus : cras si voles, Constantiæ perlitabimus.

* Dolores
autem in
animo re-
sistere si-
namus,
licet
tristes.
Nō enim
utilitas
aliqua
frigidi
luctus.
*Abrupti
& dilati
sermonis
caussa.*

JUSTI LIPSI DE CON- STANTIA LIBER SECUN- DUS.

CAPUT PRIMUM.

*Occasio repetiti sermonis, itio ad Langii amœnum
hortum, ejusque laudatio.*

*Langii
hortus
studium.*

SEQUENTI die, visum Langio abducere me ad suos
hortos. Quos impenso sanè studio duplices colebar,
alteros in colle, è regione ædium: alteros paulò
longius sitos, in depressiore loco, ad ipsum Mosam.

*Ennii
versus.*

Quod per amœnam urbem leni fuit agmine flumen.

*Itio nostra
ad hortum*

Itaque cùm occupasset me satis manè in cubiculo, Am-
bulamúsne Lipsi? inquit, an quies tibi magis cordi &
fessio? Imò ambulatio Langi, inquam, si tecum, sed
quò imus? Si placet, ad hortos meos, inquit Langius,
qui ad flumen. Non longa ea via est, corpus obiter exer-
cueris: urbem vidèris: denique grata ibi in hoc æstu &
frigerans aura. Placet, inquam ego, nec te duce via
mihi ullà modestia, non ad extremos Indos. Et cum
dicto pallia poposcimus, sumpsimus; ivimus, inivimus.
Cumque in ipso aditu, oculos circumtulissẽm vago
quodam & curioso adspectu: miratus ex animo ele-
gantiam & cultum loci, Mi senex, quæ hæc amœnitas
est? inquam, quis splendor? Cælum hîc habes Langi,
non hortum, nec astrorũ illi ignes profectò magis
nitent in serenâ nocte, quàm hi tui scintillantes mican-
tesque

*Eius pul-
chritudo
& æter.*

tesque varie flores. Adonidis aut Alcinoi hortos loquuntur? nugæ, ad istos comparati, & imagines muscarum. Et simul propius accedens, & flores quosdam naribus oculisque admovent, Quid primum voveam? inquam, oculus cum Argo fieri, an nasus cum Catullo? Ita utrumque sensum pariter permulcet mihi & titillat hæc voluptas. Ite ite omnes Arabum odores, qui nautea mihi præ halitu hoc ingenuo & verè cælesti. Langius manum mihi blandè premens, nec sine risu. Præhiscinè Lipsi, inquit, non ego, non hæc rustica mea Flora agnoscimus tam scitam, tam urbanam laudem. Ego iterum, Tamen Langii veram. Blandiri me putas? seriò hoc dico & ex intimo meo sensu, Campi Elysi, Elysi non sunt, præ hoc tuo rure. Ecce enim, quæ hîc ubique nitela est? quis ordo? quam aptè omnia in areolas suas pulvilloque disposita? ut non elegantiùs tessellæ aliquæ in pavimento. Jam quæ florum herbarumque copia? quæ raritas & novitas? ut videatur in exiguum hunc locum Natura conclusisse, quidquid eximium habet noster aut alter orbis.

CAPUT II.

Hortorum in genere Laudatio. Cultum cum antiquum esse, & à natura. Reges & viros magnos surpassasse. Denique delectatio eorum ob oculos posita, & non improbum meum votum.

ET profectò egregium & laudabile hoc tuum studium, Langi, in re hortorum, studium ad quod, nisi fallor, optimus & modestissimus quisque trahitur à natura ipsa. Cui argumentum, quòd non facile voluptatem aliam dixeris, in quam ab omni ævo tam cupidè consenserint selecti inter gentes. Sacras litteras lustras? videbis unà cum orbe nato natos hortos: quos Deus ipse primo homini domicilium attribuit, & velut sedem beatæ viræ. Profanas? ecce Adonidis, & Alcinoi, & Tantalî, & Hesperidum hortos proverbîa & fabulæ loquuntur: & in veris certisque historiis, reperies Cyri regis manu plantaria instituta, & Semiramidis aërios pensilesque flores, & Masanissæ novum & celebrem cultum, Africâ mirante. Jam, inter priscos Græcos Romanosque, quot illustria capita tibi proferam, qui positis aliis curis, soli in hac curâ? in illis quidem: uno verbo, plerisque philosophos & sapientes, qui

*Hortorum
studium
videri in-
genitum.*

*Optimos
enim ad se
traxit, &
trahit.
Antiqui-
tas hortu
cultura.*

*Insignes in
eâ viri li-
diti.*

qui remoti ab infano foro & urbe, hortorum se spatiis
sepibusque clauferunt. At in istis; Tarquinium regem
video jamtum prisca illa Roma, in hortis molliter am-
bulantem, & papaverum capita refecantem: Catonem
Censorium agnosco, in re hortensi deditum, & de eâ
feriò scribingentem; Lucullum, post Asiaticas victorias,
in iisdem otiantem: Sullam, abjecta Dictatura, suavi-
ter hîc senescentem: & Diocletianum Principem, ole-
ra sua & lactucas ad Salonam, purpuræ & omnibus
sceptris præferentem. Nec abivit ab hoc meliorum
judicio vulgus, in quo ipso, simplices omnes, & sine
mala ambitione animas, scio fuisse in hoc cultu. Est
enim profectò arcana quædam & congenita nobis vis,
cujus intimas causas non faciliè reddo, quæ ad hanc in-
noxiam & ingenuam delectationem trahit non nos
tantum, qui propendemus; sed illosipfos ferios & fe-
veros, qui renituntur & irrident. Atque ut cælum &
æternos illos ignes nemini adspicere fas, sine occulto
horrore quodam & religione: non item Terræ sacras
opes, & hunc inferioris Mundi mundum, sine tacitâ
quadam gaudii titillatione & sensu. Animum tuum
mentemque percontare: capi se hoc adpectu dicer,
imò pasci, Oculos sensumque; fatebuntur non alibi
libentius se acquiescere, quàm in his hortorum areis &
pulvillis. Circumfiste, quæso te, paullulum hæc agmi-
na florum & augmenta, vide mihi illum è calyce, hunc
è vaginâ, alium è gemma protuberantem; vide hunc
morientem subitò, alium subnascentem; denique in-
spice in uno aliquo genere cultum, formam, faciem,
mille modis paria & diversa. Quæ illa tam rigida mens,
quæ inter hæc non flectat se molli aliquâ cogitatione,
& lique scat? Jam ades curiosè tu oculo: defigere paul-
lùm in nitores istos & pigmenta, inspicere hanc nativam
purpuram, hunc sanguinem, hoc ebur, hanc nivem,
hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artificii
cuique penicillo æmulari fas, æmulari, sed non imitari.
Denique quis exhalans ille odor? quis penetrans spiritus?
& nescio quæ pars ætheræ auræ infusa ab alto? Ut
non vanè poetarum nostra gens, flores plerosque natos
finxerit, è succo aut sanguine immortalium deorum. O
gaudii & liquidæ voluptatis vere fons! ô Venerum &
Gratiarum sedes! mihi in vestris umbraculis quies &
vita sit: mihi fas remota extra civicos tumultus, inter
has herbas, inter hos noti ignotique orbis flores, hilari
& hiante oculo oberrare: & modò ad hunc occiden-
tem, modò ad illum exorientem manum vultumque
circumferre: & cum vagâ quadam allucinatione, cura-
rum hîc omnium falli & laborum.

CA-

*Voluptas
interna &
mystica in
hoc studio.*

*Quæ ani-
mum &
sensus fa-
scinas.*

*Ea in va-
rio augmē-
to aut fa-
cie florum.*

*Item in tot
colorum
lascivia: &*

*In odorib
fragrantia*

*Votum
meum.*

CAPUT III.

Contra curiosos quosdam disertum, qui hortis ad vanitatem & ignaviam abutuntur. Quis verus eorum usus. Sapientibus & de his idoneos esse: & Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.

CUM dixissem hæc acrius, & voce vultuque accenso: remisso ore ad me Langius, Amas certè Lipsi, inquit, amas floridam hanc purpureamque Nympham; sed vereor, ut ames immodestè. Hortos enim laudas, sed ita, ut vana pleraque in iis mirere, aut externa: vera & legitima eorum gaudia omittas. Colores enim dumtaxat avidè intpicias, & in pulvillis quiescis, & flores petis ab noto ignotoque orbe. ^{Hortensiorum secta: & ea ite} Obsecro ut quid? ut ne te quoque esse sciam in hac sectâ, quæ exortat hodie, malè curiosorum hominum, malè feriatorum? qui rem optimam simplicissimamque, instrumentum duorum vitiorum fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hac enim fini habent hortos. Herbulas aliquot & flores exoticos ambitiosè conquirunt: & quæsitos ita anxie fovent & tuentur, ut nulla mater suum gnatum. Hi sunt, quorum litteræ in Thraciam, Græciam, Indiam discurrunt: idque seminis exigui aut bulbuli causâ. Hi, quibus ægrius sit florem aliquem novum mori, quàm veterem amicum. * Romanum ^{* Hortensium, qui lugubria sumpsisse dicitur ob mortuam.} illum riserit aliquis, qui piscem suum atratus luxit? isti plantam. Jam si quis ex his Floræ candidatis novius aliquid aut rarius nactus est, ut ostentat! ut alii competitores æmulantur, invident! è quibus non nemo tristior domum discedit, quàm olim in Præturæ petitione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam? nisi hilaram hanc quamdam insaniam esse: nec ab similem illi puerorum, pallentium & rixantium circa pupas suas & sigilla? At eorundem industriam in hortis etiam cognosce. Sedent, circum ambulant, oscitant, dormiunt, nec aliud, prorsus ut non otii sui secessum hunc habeant, sed desidii sepulcrum. Profanum genus! & quos jure arceam ab orgiis veri arcanique horti, quem modestæ voluprati natum scio, non vanitati: quieti, non torpori. An ego

Deflexum
ad verum
hortorum
usum.
Qui non
in asthma-
tione fiorit:

* Zephyri
spirans au-
ta alia qui
dem giga-
nit, alia
conco-
quit.

Sed in
quiete &
laxatione
honestâ
civili.

Aptissimè
enim illi
ad secessum.

Ad ca-
ptandam
auram.

Domus
ideuolim
Sapientum

Scriptioni
& medita-
tioni litte-
rata apti.

Sed in pri-
mi exerci-
tio Sapien-
tia.

ego tam levis, quem efferat aut deprimat herbul'a aliqua rarior, sive adepta sive amissa? Imò ætumo res suis pretiis: & seposito lenocinio illo novitatis, scio herbas esse; scio flores: id est breviam quædam & fugaciam, de quibus aptissimè poëta princeps:

* Ζεφύριν πνέοντα & ῥῶ φύς, ἄλλα δὲ πίκται.

Itaque non sperno eas sive delicias sive elegantias (& exemplum vides:)* sed hoc à mollibus Hortensii istis muto, quòd sine curâ hæc talia conquiram: sine curâ habere: sine cura amittâ. Nec idè ille ego tam marcidus, imò tam mortuus, ut recondam & velut sepeliam me in his hortorum umbris. Negotium etiam in illo otio reperio, & invenit ibi animus, quod sine actione ulla agat, sine labore ullo elaboret. *Numquam minus solus sum, ajebat ille, quàm cum solus: numquam minus otiosus, quàm cum otiosus.* Vox egregia, & quam ausim dicere natam in hispids hortis. Scilicet menti parati illi, non corpori: ad eam recreandam, non ad hoc laxandum: & ad salubrem quemdam secessum à curis aque turbis. Homines tibi molesti? hîc apud te eris. Occupatio exhaust? hîc replebere, ubi animo quietis illud pabulum, & ab aurâ puriore velut inspiratio novæ vitæ. Itaque vides veteres illos Sapientes? in hortis habitant. Erudititas hodie doctasque animas? hortis delectantur, & in iis divina illa pleraque scripta procusa, quæ miramur, & quæ nulla temporum series aut senectus abolebit. Viridi illi Lycæo tot dissertationes de naturâ debemus: umbriferæ Academiæ, & moribus, & ex hortorum spatiis diffusi uberes illi Sapientiæ rivi quos bibimus, & qui fecundâ diluvie orbem terræ inundant. Scilicet attollit se magis erigitque ad alta ista animus, cum liber & solutus videt suum cælum, quàm cum ædium aut urbium carceribus tenetur inclusus. Hîc mihi vos poëtæ duratum aliquod carmen pangite, hîc vos litterati meditamini & scribite, hîc vos Philosophi de tranquillitate, de constantia, de vitâ & morte disputate. En Lipsi, quæ vera hortorum usio & finis, otium inquam, secessio, meditatio, lectio, scriptio: & ea tamèn omnia velut per remissionem & per lulum. Ut pictores, longâ intentione hebetatos oculos, ad specula quædam & virores colligunt: sic nos hîc animum defessum, aut aberrantem. Et cur celem te meum institutum? Pergulam illam topiario opere vides? Hæc musarum mihi domus est, hæc sapientiæ meæ gymnasium & palæstra. Illic aut seria arcanaque lectione pectus impleo: aut femente quâdam obfero bonarum cogitationum. Et ut tela quædam in armamentarium, sic ex iis præcepta in

in animum recondo : quæ prompta mihi mox contræ vim varietatemque Fortunæ. Intra eam quoties pedem penetravi , emanere viles omnes serviles curas jubeo : & erecto quantum licet capite , studia profanæ plebis despicio , & magnum hoc in rebus hominum inane. Hominem imò ipsum exuere mihi videor, & in altum rapi igneis Sapientiæ quadrigis. An illic angere me censes , quid Celtæ , quid Celtiberi moliantur ? quis sceptrum Belgicæ teneat, aut amittat ? Asiæ tyrannus classem nobis an terrâ minetur ? aut denique

-----quid sub Arcto
Rex gelidæ meditatur ora ?

Nihil horum, munitus & clausus contra externa , intra me maneo : à curis omnibus securus præter unam , ut fractum subactumque hunc animum rectæ Rationi ac Deo subjiciam, & animo ceteras res humanas. Ut quandocumque fatalis ille & meus dies venerit, fronte compositâ nec mæstus eum excipiam : abeamque ex hac vita non ut ejectus, sed ut emissus. Hæc muginatio mea in hortis Lipsi, hi fructus, quos non permutem (quamdiu sana mihi mens) cum omni gazâ Persarum aut Indorum.

CAPUT IV.

Ad Sapientiam igitur adhortatio , per eam ad Constantiam veniri, & seridè monita juventutis , ut serius Philosophiæ litteras cum amantioribus illis & liberalibus conjungat.

DIXERAT Langius, & postremo illo tam alto & constanti sermone, verè fateor, dederat me in stuporem, quem tamen abrui, O te felicem inquires, otii pariter & curarum ! & ô vix humanam in homine vitam ! quam utinam parte aliquâ imitari mihi fas : & per vestigia ista serpere, etsi longo intervallo. Langius velut castigans, imitari ? inquit, imò superare, nec sequi tibi solum hîc jus, sed præire. Parum enim, Lipsi, parum in hac Constantiæ & Virtutis viâ ipsi nos promovimus : nec fortibus bonisque pares adhuc sumus, sed projectè mollibus aut malis paulò fortasse firmiores. At tu cujus vegeta & alta indoles, accingere, & me duce, viam hanc ini , quæ rectâ ad firmitudinem & Constantiam ducit. Via quam dico, Sapientia est, cujus æquabi-

*Omnibus
ad Con-
stantiam
via patet.*

*Quæ est,
Sapientia*

*Damnata
igitur Phi-
lologia sola*

*Augustini
verba &
sententia,
lib. I.
De Ordin.*

*Nisi Phi-
losophia ad
iungatur.*

quabilem & tranquillam orbitam, quæso moneoque, ne ultra fugias calcare. Litteræ tibi hæctenus cordi, & novem istæ deæ ? placet, scio enim amœniore hac & externâ doctrinâ excoli & præparari prius animum debere, * *non antè idoneum cui diuina semina committantur*, sed illud non placet, si in his adhærescis, eaque una tibi studiorum, quod dicitur, prora & puppis. Rudimenta enim hæc nostra esse debent, non opera : via, non meta. In convivio aliquo si affedisses, non bellaria solum & placentas gustares, credo : sed stomacho fulcimentum aliquod dares cibi firmioris : in hoc publico doctrinarum epulo, cur non idem fit ? cur inquam ad illa oratorum & poetarum mella, non adjungis hanc firmiorem Philosophiæ dapem ? Non enim deferi illas volo (ne tacitus me calumnière) sed hanc adferi : & solutas per se fluentesque Nymphas temperari hoc ferviore, ut ita loquar, Baccho. Proci illi apud Homerum non injuriâ ridentur, qui relicta Penelope convertère se ad ancillas : cave idem tibi fit, neu spretâ illâ rerum dominâ, ardeas tantum in ejus ministris. Pulchra hæc laudatio, O virum doctum ! sed illa melior, O virum sapientem ! & ista optima, O virum bonum ! Has sectemur : & per tot labores non Scire tantum velimus, sed Sapere & facere.

* Quam
scire nihil
est, sapere
si non ad-
sit ?
Curæ no-
stra serdes.

*Aut ine-
ptia.*

*Quæ verâ
sini sint
lucra.*

* Ως ὅτι ἐν τῇ μάθησι, αὐτὴ μὴ ἔστι παρὰ.

ait vetus & verus versus. Quam multi hodie in hoc nostro Musico cœtu, qui & se dedecorant, & omne nomen litterarum ? quidam, quia flagitiis & sceleribus cooperti : plerique, quia vani, leves, *μετέωροι*, & nullius seris curæ. Linguas discunt ? sed linguas tantum. Græcos Latinosque scriptores intellegunt ? sed intellegunt tantum, & quod Anacharsis scitè olim de Atheniensibus dixit, *Nummīs eos uti dumtaxat ad numerandum* : sic isti scientiâ, ad sciendum. Vitæ factorumque adeo nulla cura est : ut, me quoque iudice, non frustra litteræ in vulgus malè audiant, tamquam ad nequitiam magistræ. Atqui ad virtutem eæ sunt, si legitime utâre. Sapientiam modò adjuuge cui præparare ingenia nostra litteræ debent, non detinere ea, aut sibi vindicare. Ut enim arbores quædam fructum non ferunt, nisi aliis velut maribus adsitæ : non item tuæ istæ virgines, nisi cum virili Sapientiæ robore conjunctæ. Quid Tacitum mihi corrigis : si vita tua inemendata est ? Quid Tranquillum illustas : cum tu in errorum tenebris ? Plauto notas aut maculas studiosè eluis : cum animum fordescere pateris & squalere ? Transi ali-
quando

quando ad meliores curas : & doctrinam para , quæ *Ad eam adhortatio.*
non in pompam tibi speciemque sit, sed in usum. Ad
Sapientiam convertere , quæ mores tibi corrigat , quæ
animum turbidum sordidumque tranquillet & illu-
stret. Illa est quæ virtutem imprimere, quæ Constan-
tiam suggerere potest : illa sola , quæ templum tibi
aperire Bonæ mentis.

CAPUT V.

*Sapientiam non vovendo, sed conando acquiri. Reditum
in sermonem de Constantia. Cupidinem discendi,
bonum esse in adolescentiâ signum.*

ARDOREM mihi injectit ea admonitio : quem non
celavi, & Animo sequor te mi senex, inquam: quan-
do factis ? quis erit ille dies, qui me solutum his curis
in Sapientiæ veræ orbitâ sistat ? qui per eam ad Con-
stantiam ducat ? Langius velut increpans, Itane voves
potius, quàm facis ? inquit, vanè prorsus & ex more vul-
gi. Non enim ut Cæneus ille in fabulis, è sæminâ in
virum transiit, optando : sic tu votis, è fatuo in sapien-
tem, è levi in constantem. Addas istuc operam oportet,
& * manum moveas, quod ajunt, unâ cum Minervâ.
Quære, lege, disc. Ego excipiens, Scio Langi, inquam:
sed tu quoque, sodes, addè operam, & filium illud he-
steri sermonis pertexe, quod invitatio malè abruptit.
Ad Constantiam inquam redi, cujus intermissum sa-
crum sine piaculo non differs. Langius capite leviter
abnuens, Utne includar iterùm in hunc ludum ? inquit,
non faciam Lipsi : non certè in hoc loco, quem otio
meo scire debes, non negotio consecratum. Denique
alias decurremus illum cursum. Imò nunc, inquam
ego, & quis locus sapienti huic sermoni aptior, quàm
illa Sapientiæ tuæ domus ? Pergulam hanc dico, quæ
mihi quidem velut templum est ; & mensula in eâ,
tamquam ara : ad quam sedentes, ritè faciamus huic
Divæ. Denique capto etiam ex eâ omen. Quòdnam
illud ? ait Langius. Istud, inquam. Ut ii qui in tabernâ
aromatum aut unguentorum sederunt, in vestibis ipsis
referunt secum odorem loci : sic mihi spes, ut halitus
aliquis Sapientiæ animo adhærescat, ab infesâ hac ejus
officinâ. Langius ridens, Vereor ut in tam levi omine
pondus sit, inquit : tamen, Lipsi, eamus. Non enim
disimulo, me quoque excitat & cale jam facit tam in-

*Non vovis
ad Sapien-
tiam ire.*

* Euv A.
Divæ xxi
xlii
xliii.

*Reditio ad
sermonem
abruptum.*

*Amer &
ardor dif-
cendi, nota
bonæ in-
dolis.*

genuus hic ardor. Atque ut aquileges, cū manē ha-
litum quemdam erumpentem ē terrā vident, indicium
id habent latentium aquarum : sic mihi de fœcundā sca-
turigine virtutum spes, ubi in adolescente præit & elu-
cet cupiditas hæc discendi. Et cum iis verbis duxit ad
pergulam me, & induxit. Ille ad mensulam adsedit,
ego prius ad pueros conversus, Heus vos, inquam, stare,
observate : ostium illud in primis obserate. Atque au-
ditis ? Vita à vobis erit, si vivus quisquam huc init. Non
virum, non canem, non fœminam admitti volo : non,
si venerit, Bonam Fortunam ipsam. Et cum dicto ad-
sedi. Sed Langius largiore risu, Sceptrumne tu usquam
gessisti ? inquit, ita basilicæ prorsus & severæ rûæ edi-
ctiones. Nimirum, inquam ego, ab hesternæ infortu-
nio jure mihi cavi. Tu perge, cum deo.

C A P U T. VI.

*Pro Constantiâ tertium argumentum ab Utili. Clades
bonas esse, Originem intucare sive Finem. Originem
enim à deo sumere, qui æternum & immutabiliter
bonus : ideoque causa nullius mali.*

*Exuvia ro-
quæ pro-
rium.*

*Ratio ter-
tia ab uti-
li : Eiusque
communis
ter vires.*

*Mala Pu-
blica, Bonæ
esse.
Quia à
deo.*

LANGIUS non diu meditatus, sic inquit. In fermone
quem de Constantiâ herē cœpi, Lipsi, à constantiâ
non abibo : ordinem eundem exsequar, & lîmites
tenebo quos sēmel finivi. Quatuor, ut scis, velut
agmina mihi facta, quæ pro eâ in Dolorem Abjectio-
nemque pugnarent : è quibus priora duo, quæ de Pro-
videntiâ & Necessitate, jam produxi : docuique satis,
supernè & à deo mala Publica immitti : itēque neces-
saria ea esse, nec vitari ullâ fugâ. Instruam nunc igitur
agmen tertium, quod Utilitas ducit : & in quo legio,
quam rectè dixerim Adjutricem. Agmen, si inspicis,
validum & callidum : quod nescio quo modo illabitur
& insinuat se in animos, & blandâ quadam vi vincit
non invitos. Irrepat enim potius, quàm irrumpit : su-
adet, non cogit : & tam facile duci nos ab Utilitate pati-
mur, quàm à Necessitate trahi. Hanc tibi, Lipsi, & mol-
libus tuis copiis nunc oppono. Utilia enim sunt, hæc
quæ patimur Publica mala, & cum interno nostro frū-
ctu commodisque conjuncta. Mala autem ? imò Bonâ
verius, si remoto hoc Opinionum velo, oculos ad Or-
tum eorum referes & ad Finem. Quorum illæ, à bono :
hic, in bonum. Origo enim certè harum cladum
(herē

(heresais mihi dictum & doctum) à deo : id est, non ab ipso Summo bono solum, sed bonorum omnium auctore, capite, fonte. A quo non magis est, ut malum aliquod emānet, quam ut malus sit ipse. * Beneficentium & salutaris illa vis : quæ lædere æquè spernit, ac lædi : & cui una summaque potentia est, prodesse. Itaque etiam prisci illi tenebriones, cum superum illud numen mente conciperent, rectè à juvando dixere Jovem. An tu exasperari eum censes & irasci, & hæc velut noxia quædam tela spargere in humanum genus? Erras. Ira, vindicta, ultio humani adfectus nomina sunt : & nata ex imbecillitate, cadunt tantum in imbecillos. Perseverat autem æternum in benignitate sua illa mens : & ista ipsa aspera quæ suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt : sensu tristitia, re salubria & eventus. * Homerus ille Philosophorum rectè : *Ὁ δὲ θεὸς μὴδὲν κακὸν ποιεῖ, ἔδδ' ἀνθρώποις ἐν κακῷ ἄρμον* : Deus nihil malum facit, adeo non ipse mali alicujus causa. Et melius impressiusque noster * Sapiens : *Quæ causa est illi benefaciendi? natura. Errat, si quis putat illos nocere velle, vel posse, nec accipere injuriam quærit, nec facere. Primus est, eorum cultus, deos credere : deinde, reddere illis majestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla majestas est. Scire illos esse qui præsidem mundo, qui universa ut sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt, curiosi etiam singulorum. Hi nec dant malum, nec habent.*

* Restrige tamcō & illu-stra ex Cap. viii. sequenti.

Nec im-mittis us-panas :

Sed ut me-dictam.

* Plato,

* Seneca in Episto-lis.

CAPUT VII.

Finem item cladium semper dirigi in bonum, et si sæpe eæ per noxios homines, & noxæ causa administratæ. Sed frangi & temperari eorum vim à deo, flecti omnia in nostrum usum, obiterque dictum, cur Malorum opera in iis deus utatur.

ORIGINE igitur Clades bonæ : ajo etiam Fine, quia ad bonum directæ semper & * salutem. Occurris mihi tacitus, scio : Et quomodo ? inquires, nonne bella hæc & cædes, clarè scopum nocendi habent, lædendique ? Habent, fateor, si homines spectas : non habent, si deum. Quod ut planè & plenè capias, opus mihi illato quodam lumine distinctionum. Duplices divinæ Clades : aliæ Meræ, aliæ Mixtæ. Meras appello, quæ pure a deo sunt, sine interventu ullo humanæ men-

Mala publi- ca item Bona esse.

* Certe in bonis.

Quia bonas semper eorum Finis. Ea tamen duplicia.

Pure à Deo quædam.

*Quadrā ho-
minā opēra*

*In hū po-
stremis no-
xa aliquid:*

*Quam
deus tamen
abstergit,
quod a
nos quidem
spectat.*

*Ducit quō
vult homi-
nes.*

*Nec ini-
quum esse,
si per alios
castiget.*

*An item,
quod cum
peccato a-
liano: &
cōfuso ali-
quo ejus
reli-*

** In En-
chiridio,
c. xi.*

TIS AUT MANUS. Mixtas, QUÆ A DEO QUIDEM
SED PER HOMINES ADMINISTROS. Illius generis
sunt, Fames, Sterilitas, Terræmotus, Terræ labe,
Inundatio, Morbi, Mortes. Istius, Tyrannides,
Bella, Oppressiones, Cædes. In illis pura omnia &
liquida, quia haustæ è purissimo fonte, in istis, sor-
dium admixtum aliquid non negaverim, quia lapsæ
& derivatæ per impurum hunc Adfectuum canalem.
Homo iis intervénit: quid miraris, si noxa & pecca-
tum? Illud mirare potius, quod tam provida dei be-
nignitas est, ut illam ipsam noxam in salutem nostram
vertat, & peccatum in bonum. Vides tyrannum il-
lum, qui minas spirat & cædem? cui voluptas, no-
cere est? qui perire ipse, optet, dum perdat? Sine,
aberrabit à suâ mente: & deus occulto quodam fune
inscium invitumque trahet ad suum finem. Ut sa-
gitta ad emittentis scopum pervenit, sine ullo suo sen-
su: sic impii isti. Frænat, videlicet coercetque hu-
manam omnem vim suprema illa vis: & exerrantes
eorum gressus dirigit ad salutarem hanc metam. Ut
in exercitu varii adfectus militum sunt, & hunc præda
incitat, hunc gloria, illum odium; omnes tamen pro
victoria & Principe pugnant: sic omnes istæ volun-
tates bonæ malæque deo militant, & inter varios fi-
nes veniunt tamen ad hunc, ut sic dicam, finium finem.
Sed cur, inquires, malorum opēra deus utitur? cur
ipse clades eas bonas non immittit, aut saltem per bo-
nos administros? Curiose nimis, mi homo, quæris:
nec scio an arcana illa expēdiant, hoc scio, constare
illi rationem fui facti, etiam cum de eâ nihil nobis
constat. Et tamen quid hîc miri, aut novi? Ecce
Præses provinciæ in noxium aliquem cum lege agit:
agi jubet per Brutianum, aut lictorem. Pater in ma-
gnâ familiâ, interdum filium ipse castigat, est cum
servo id munus mandat aut pedagogo, cur deo non
idem jus sit? cur non ipse, cum visum, suâ manu nos
verberet; cum aliter visum, alienâ? Nihil enim hîc
injurix, aut noxæ. Servus ille iratus tibi est? ani-
mum adfert nocendi? Nihil refert, tu illo omisso
ad animum respice jubentis. Pater enim certè ex-
actor adstat: nec plagulam unâ tibi superaddi sinet,
ultra præscriptum. Sed cur tamen peccatum hîc ad-
mixtum, & adfixum divinis his sagittis Adfectuum ve-
nenum? Ad asperum & arduum me collem vocas:
in quem tamen enitar. Ut sapientiam potentiamque
suam deus ostenderet, melius judicavit (* Augustini
verba sunt) de malis bona facere, quam mala nulla per-
mit-

mittere. Quid enim eo sapientius aut melius, quæ
 maius bonum potest elicere, & reperta ad perniciem
 vertere ad salutem? Medicum quoque laudas, qui
 Theriacæ suæ viperam admiscet, saluberrimo effectus
 in deo cur improbes, si pharmaco huic cladium huma-
 nas quasdam noxas intemperat, sine tuâ noxâ? Deco-
 quit enim certè & consumit adjunctum illud omne vi-
 rus, arcano quodam Providentiæ suæ igne. Denique
 ad potentiam ejus hoc facit & gloriam, quod necessario
 omnia ipse refert. Quid enim magis vim ejus expri-
 mat, quàm quod non vincat solum obliuctantes sibi
 hostes, sed ita vincat ut ad se traducat, & sua castra? ut
 pro ipso militent? ut arma pro victoriâ ejus ferant?
 Quod evenit cottidie, cum in malis dei voluntas sit,
 etsi non à malis: cum ea quæ contra voluntatem ejus
 improbi faciunt, ita flectit, ut non fiant tamen præter
 ejus voluntatem. Et quod potest insignius miracu-
 lum, * *quàm ut malos mali bonos faciant?* Ecce, ades
 paullum tu C. Cæsar, abi; & duo sancta nomina simul
 conculca, Patriam, Generumque. Ambitio hæc tua,
 te ignaro, deo serviet: imò patriæ serviet, contra
 quam sumpta. Reparatio enim erit salusque Romani
 status. Tu Attila ab extremo orbe advola, sitiens san-
 guinis & prædæ, rape, cæde, ure, vasta. Sævitia hæc
 deo militabit: nec aliud quàm excitatio Christiano-
 rum erit, qui vitiis & delitiis immersi nimis aut sepulti.
 Quid vos duo Vespasiani? Judæam Judæosque per-
 dite: capite & excidite urbem sacram, quâ fini? vos qui-
 dem gloriæ & propagandi imperii: sed erratis, reve-
 rà lictores & satellites ultionis divinæ estis, in impiam
 gentem. Ite, & qui Romæ Christianos morte fortas-
 se adficitis, Christi mortem in Judæâ vindicate. Et
 exempla hæc ab omni ævo obvia, ubi deus per impro-
 bas aliorum cupidines, bonam suam voluntatem ex-
 ercuit; per aliorum injustitiam, exseruit judicia sua
 justa. Quare miremur, Lipsi, reconditam hanc Sapi-
 entiam vim, non rimemur: & sciamus clades omnes
 exitu bonas esse, etiam si cæca hæc mens non videat,
 aut tarda eò non pertingat. Lateat enim nos sæpè
 veri earum fines: ad quos tamen ignaris nobis per-
 venient, non aliter quàm fluvii quidam, qui erèpti ocu-
 lis & sub terram reconditi, feruntur nihilominus ad
 suum mare.

*Mali in se
 & savi
 deo ser-
 viunt.*

** Severi
 Boethii
 verba sunt
 de Con-
 solat.*

*Oculi sa-
 pi-
 è cladium
 fines.*

CAPUT VIII.

Magis distinctè de finibus ipsis, eos triplices esse: & quos, quibus convenient. Mox paulò fusiùs de Exercitio, quod Bonis non uno modo prodest, firmando, probando, præeundo.

Quod si fas mihi vela pandere, & navim immittere aliùs in hoc rerum divinarum fretum: possum de finibus ipsis promere fortassis aliquid magis disertè & extèrte. Homericum tamen illud jure præfatus,

* Si face-
re id pos-
sum, aut
fieri res
ipsa po-
tissit.
*Tres fines
Cladium.
Exercendi
causâ,
primo.*

* Εἰ δύναμαι πέλσσαι γὰρ, καὶ εἰ πεπελομένοι ἔσμαι.

*Quod tri-
plexiter nos
juvat.
Firmando:*

Sunt enim ex iis, quos satis certò comprehendere & signare posse videor: sunt, quos ambigè & adspectu confuso. E certis, hi tres: Exercendi, Castigandi, Puniendi. Pleraque enim ista immissio cladium, si attendis, aut Bonos exercet; aut Lapso castigat, aut Improbos punit, eaque omnia nostro bono. Nam ut illustrem, & pedem paullisper in primo fine desigam: videmus cottidie optimos quosque, aut seorsim premi cladibus, aut hisdem involvi pariter cum malis. Videmus, & miramur, quia nec causam satis capimus; nec attendimus ad finem. Causa autem amor in nos dei, non odium: finis, non læsio nostra, sed fructus. Juvat enim Exercitium illud non uno modo: sed Firmat, Probat, Præit. Firmat, quia hoc velut gymnasium est, in quo deus suos ad robur instruit & virtutem. Athletas per multa aspera exerceri videmus, ut vincant: idem de nobis cense in hac cladium palæstrâ. Acer enim ille noster gymnastes & exercitor est: laboris patientiæque exactor, non ad sudorem tantum, sed ad cruorem. Molliter eum habere suos censes? deliciis fovere aut luxu? non facit. Matres sunt, quæ plerumque specie dulcium corrumpunt, & enervant liberos: patres, qui tristium specie servant. Pater autem ille nobis est: ideoque verè nos diligit & feverè. Si nautam te esse velis; per tempestates docere, si militem; per pericula, si verè virum; cur recusas afflictiones? non enim alia ad robur via. Vidēsne languida illa & umbratica corpora, quæ rarus sol vidit, ventus non strinxit, aura tristior non libavit? tales mollium istorum & perpetim felicium animi sunt, quos dejiciet & resolvat minima adversantis Fortu-

Fortunæ aura. Firmant clades igitur, & ut arbores ventis agitatae, altiùs radices agunt : sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsî aliquoties ad versitatum flabris. Sed Probant etiam, quia aliter, quomodo constare cuiquam potest de firmitudine suâ, aut progressu ? Vela, gubernatori ventus semper à puppi impleat : artem nusquam explicabit, felicia omnia homini & obsequentia : nusquam virtutem. Obrussa enim ejus unica & non fallax, adflictio est. Magnificè Demetrius : *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil evênit adversi*, & verè. Non enim parcit Imperator noster talibus, sed diffidit ; nec indulget, sed abjicit & contemnit, expungit inquam eos è legionum suarum numeris, ut ignavos quosdam & imbelles. Postremò Præeunt, quia bonorum in cladibus robur & patientia, velut lumen quoddam est tenebroso huic mundo. Vocant exemplo suo ad eadem alios, & velut limitem signant per quem eant. Bias bona & patriam amisit : sed inclamat etiam hodie mortalibus ut *Omnia sua secum portent*. Regulus inter tormenta fœdè perit : sed vivit præclarum illud fidei exemplum. Papinianus à Tyranno cæditur : sed securis illa securitatem nobis imprimit pro Jæstitiâ moriendi. Denique tot selecti viri per vim & injuriam pulsî aut interfecti : sed è rivis illis sanguinis Constantiam cottidie bibimus & virtutem. Quæ tamen omnia latèrent in tenebris, sine cladium istâ face. Ut enim aromata longè lateque odorem emittunt, si teras : sic virtutis fama diffunditur, si premas.

CAPUT IX.

De castigatione, qui secundus finis, eam quoque ostensum ex usu nostro esse, dupliciter.

JAM Castigandi alter finis est, quo nego aliud mitius aut melius repertum ad salutem. Juvat enim servatque dupliciter : sive flagelli loco, cum peccavimus ; sive Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem, quia paterna manus est, quæ lapsos crebrò verberat : carnicis, quæ tardè sed semel punit. Ut ignis aut aquæ lustratio quædam adhibetur ad sordes : sic ista cladium, ad peccata. Et flagellum, Lipsi, meritò nunc nobis. Lapsi enim pridem Belgæ sumus ; & deliciis divitiisque corrupti, præcipitem viam institimus viriorum.

Sed admonet ille deus , & revocat clementer : plagas aliquot infligens , ut iis admoniti ad nos redeamus , imò ad ipsum. Bona nobis eripit : quia ad luxum iis usi. Libertatem : quia ad licentiam eâ abusi , & miti hac calamitatum ferulâ crimina nostra velut expiat & depurgat. Verè miti , quantula enim ista satisfactio ? Persas ajunt , cùm supplicium de illustri viro sumpturi sunt , vestem & tiam ei detrachere , eaque suspensa verberare ut hominem ipsum : facit hoc noster ille pater , qui in omni castigatione non nos tangit , sed corpus , agros , opes , & omnia externa. At Frænum etiam castigatio est , quod oportunè injicit , cùm videt peccaturos. Ut medici sanguinem interdum providè demittunt , non quia æger sis , sed ne ægrescas : sic deus per has clades quædam nobis adimit , materiam aliàs & fomitem vitiorum. Novit enim ille naturas omnium , qui condidit : nec ex venis aut colore de ægritudine judicat , sed è pectore & è fibris. Videt Etrusca ingenia vegeta nimis & excitata ? Principe coërcet. Helvetiorum sedata & mitia ? libertatem indulget. Venetorum media ? medium dat regimen , eaque ipsa in tempore fortasse mutaturus est , cùm ipsi se mutabunt. Tamen querimur , & cur , inquit , nos diutiùs bello adfligimur , quàm alii ? aut cur in acriori servitute ? Stulte & verè jam æger , tu prudentiâ ante deum es ? Dic mihi , cur medicus aliquis huic plus absynthii aut ellebori miscet , quàm illi ? nempe quia morbus ejus id postulat ; aut natura ? Idem in te cense. Videt hunc populum fortasse ferociorem esse , ideoque flagris coërcendum ; illum alterum mitiorem , & in gyrum reduci posse solâ virgæ umbrâ. At tibi ita non videtur. Valdè scilicet id refert ! Ne parentes quidem puero cultum aut fer-

Aut deterret ab iudicando & arce? Sapientem enim in antecessum adhibetur.

Ab illo qui internos omnes morbos, imò inclinationes novit.

Ideo frustra in medicinam ejus inquirimus. Aptatenim eam pro variis ingeniorum.

Nostri porro iudicia, in nostro morbo, corrupta.

rum in manu relinquunt , et si valdè se adfligant , prævident enim læsionem , cur deus nobis ad perniciem indulgeat , qui verè pueri , nec salutaria gnari sumus petere , nec abjicere nocitura ? Tamen , si voles , & quantum voles , plora , bibes nihilominus illud poculum mærorum , quod non temerè tam plenum tibi cælestis ille medicus propinat.

CAPUT X.

*Denique Punitiōem ipsam bonam & salubrem esse:
de respectu, hominum, & ejus qui punitur.*

AT Punitio ad malos spectat, fateor: non tamen mala. Bona enim primò, si deum respicis: cujus justitiæ æterna & immota lex postulat, peccata hominum aut emendari, aut tolli. Castigatio autem, quæ abluī possunt, emendat: quæ nequeunt, Punitio tollit. Bona iterum; si homines spectes, quorum stare aut perennare hæc societas non potest, si violentis scelerisque ingeniis omnia sint impunè. Ut ad privatam cujusque securitatem; privati furis aut sicarii supplicio opus est: sic ad publicam illustri aliquo & communi. Animadversiones istæ in tyrannos, & orbis terræ latrones, aliquando interveniant necessum est, ut exempla sint quæ admoneant,

* *Εἴηαι δίκης ὀφθαλμὸν, ὃς ἐκ πάντων ὁρᾷ.*

quæ aliis regibus populisque inclament,

Discite justitiam moniti, & non temnere divos.

Bona tertio, si eosipfos spectes qui puniuntur. Pro ipsi enim, quia non tam ultio hæc aut vindicta propriè est, nec umquam benignum illud numen ----- ex irâ poenas petere imbibit acres, ut piè poëta impius ait: quam cohibitio quædam à scelere & repressio: & ut cum Græcis signanter dicam, * *κόλασις, ἀλλ' ἢ τιμωρία*, Ut mors bonis clementer sæpè immissa, ante scelus: sic desperatè malis, in scelere, quod ita amant, ut nisi sectione ab eo non avellantur. Sistit igitur deus effrenem illum cursum, & peccantes paratosque peccare benignè tollit. Denique poena omnis bona, justitiæ ad respectu: sicut impunitas mala, quæ efficit ut diutius scelerasti, id est miseri vivant. Acutè Boëthius: *Feliciores esse improbos supplicia luentes, quàm si nulli eos justitiæ poena coërceat*, & causam dat, quia bonum aliquod iis accersit (poena videlicet) quod in reliquo cumulo criminum non habebant.

Clade, puniendi causa.

Qua punitio amara sed bona: dei, hominumque respectu.

* Justitiæ lumē esse cuncta quod videt.

Imò etiam respectu punitorum.

Divina nō alio propter, sed cohibitiōe.

* *Aristoteles ex regibus.*

Rhetor. Δικαίους δὲ τιμωρία ἐκ κόλασις; ἢ μὴ γὰρ νόμοις τὰ πονηρὰ ἐνταλάσσειν δὲ τιμωρεῖται τὸ πονηρὸν.

CAPUT XI.

De Fine quarto, qui homini ambiguus est, cum pertinere vel ad Conservationem tutelamque Universi, vel ad Cultum. Singula uberius explicata.

Finis qui-
dam cla-
dium cō-
munis, &
Universi.
spectans.

Ad id cō-
servandū
sive ornan-
dum.

† Hæc
quædam
est & dicitur
dicitur, &
est Hebræ-
us Sapiens
c. xi.

Creata o-
mnia, &
præsertim
animata,
numbrant
& satisfi-
cant.

Idque, si
violentum
nihil inter-
veniat im-
mensum.

Idco gla-
dium quodā
cladium
opus, ad
servandū
& minu-
endū.

Aliter or-
bis non
flos.

Qui Deo
tamen ante
omnia cu-
ra. Or-
nans & cre-
ans etiam
glades.

H tres illi fines, Lipsi, certi, clari: & quos pede per-
agravi satis firmo, quartus superest, quem vacil-
lante. Ignotior enim ille & remotior, quàm ut humanæ
mentis vestigium firmiter eum premat. Per nubem
dumtaxat video: & suspicari mihi de eo jus, non scire;
ambire, sed non adire. Finis quem intellego commu-
nis est, & tangit Conservationem sive cultum Uni-
versi. Ac de Conservatione quidem ed suspicor, quod
deus ille qui sapienter hæc omnia condidit & dispo-
suit; ita condidit, ut singula certo * numero, augmen-
to, pondere definiret, nec modum eum generi cuique
excedere fas, sine inclinatione omnium aut ruinâ. Ita
magnis illis corporibus sui termini, cælo, mari, terræ:
ita animantium cuique sæculo descriptus numerus:
itemque hominibus, opidis, regnis. Excedere ea volunt?
turbo igitur cladium aliquis atterat. Necessum est &
tempestas. Nam aliter, noceant lædantque pulcherri-
mum hoc opus Universi. Atqui excedere volunt sæpè,
præsertim ea quibus data lex gignendi crescendique.
Homines ecce vide, quis neget densius per naturam
nos nasci, quam per eandem mori? aded ut duo aliqui
homines ex suo coetu centena capita paucis annis pro-
ducant, non occidant ex iis dena aut vicena. Gregem
pecudum, crescat immensum, nisi pecuarii quot annis
secernant aliquas & eligant ad macellum. Aves & pis-
ces aëra sive aquas brevi impleant, nisi dissidia quædam
& velut bella inter ipsa fiat, itemque insidiæ ab huma-
na gente. Opida aut urbes, struit & ædificat sua quæ-
que ætas: & nisi incendia interveniant aut ruinæ, vix
ceperit ea noster & alter orbis. Et licet, in cogitatione
simili, perambules naturam hanc rerum. Quid ergo
mirum, si Saturnus ille pater falcem interdum immit-
tit in luxuriantem hunc agrum, & superflua aliquot
millia peste demetit, aut bello? Nisi faceret: quæ jam
regio capiendis nobis sit? quæ tellus alendis? Percat er-
go jure in partibus aliquid, ut summa ista summarum
æterna sit. Ut enim moderatoribus reip. *salus populi
suprema lex est*: sic deo, mundi. At de cultu conjicio
dupli-

dupliciter. Primum, quia ornatum nullum in hac vastâ machinâ concipio, sine varietate & distincta vicissitudo rerum. Solem illum pulcherrimum fateor, sed grat orem tamen eum roris sua nox facit, & pallium obductum nigræ matris. *Varietate, quâdam rerum.* Æstatem amœnissimam, si quam hiems commendat, & glacialia illa marmora, & canæ nives. Quæ si tollis, revera sensum gaudiumque intimum tollis, si vè lucis, si vè æstus. In hac ipsa nostra terra, non una facies me delectat, sed plana videre capior & colles, valles & rupes, culta & arenas, prata & silvas: semperque fastidium & satias, comites paritatis. Et in hac vitæ, ut sic dicam, scænâ, cur idem habitus mihi semper placeat & vultus? Imò non placeat, sed meo animo, Alcedonia interdum & malaciæ quædam sint, quas mox bellorum aliqui turbines abrumpant, & sævientium tyrannidum procellæ. Quis voveat hoc Universum, sicut mare mortuum esse, sine vento; sine motu? Sed & Cultum etiam alium odoror, magis serium, & cum interiore fructu. Historiæ mihi præeunt, meliora omnia & molliora ferè subsequi post cladium istos nimbos. *Iturum, commendatione & expositione rerum siue animarum.* Bella populum aliquem exagitant, sed eadem * exacuunt, & ingenii variam culturam plerumque inferunt & artes. Romani olim orbi terræ acerbum jugum imposuerunt: sed jugum salubre exitu, quod, ut sol caliginem ab oculis, sic barbariem ab animis fugavit. * Quo spectat proverbium O' πάλαι μὲν ἀπάντων πατρὶς: quod frustra a iō referunt. Quid Galli nos aut Germani nunc effemus, nisi magni imperii illa lex nobis adfulsisset? Feri, horridi, cædibus alienis & nostris gaudentes, dei hominumque contemptores. Idemque, ut auguror, novo huic Orbi eveniet: quem Ibéri salutare quadam sævitia exhauserunt, & iidem mox replebunt & colent. Atque ut ii qui magna plantaria habent, arbores aliàs transferunt, aliàs inferunt, aliàs excidunt: eaque omnia peritè administrant, & in bonum ac fructum: sic in vasto hoc mundi agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onerosos aliquot familiarum ramulos defringit; alibi hominum aliquot folia decerpit ac defringit. Juvat hoc stirpem: at illi cadunt, & hæc volant ludibrium ventis. Videt enim gentem illam retorridam, & virtutum jam effætam: ejicit. Aliam aspèram & infrugiferam: transfert, & quasdam inter se etiam confundit, & velut insitione quadam miscet. Vos, labente imperio, enerves & fracti Itali, quid optimam terrarum occupatis? cedite, & duri illi robustique Longobardi feliciter exerceant hanc glebam. Vos mali & molles Græci perite: & crudi illi Scythæ pangant

*Solacium
quod ex
fine poten-
dum.*

pangantur & mollescant in hoc solo, itemque confusione quâdam gentium, vos Franci Galliam, Saxones Britanniam, Normanni Belgicam & finitima occupate. Quæ omnia & plura, Lipsi, prompta non ignavo Lectori ex historiâ, & eventis rerum. Attollamur igitur, & quidquid noxæ privatim nobis inferitur, prodesse sciamus in parte aliquâ Universi. Hujus gentis aut regni interitus, alterius ortus erit: illius opidi occasio, exstructio novi: nec quidquam proprie hîc interit, sed mutat. An soli Belgæ nos eximii apud deum simus? soli felices perpetuû, & Fortunæ tantum albæ pulli? Inepti! plures imò liberi magno illi patri sunt: quos permitte, quoniam simul omnes non vult aut potest, foveat & in sinum recipiat per intervalla. Fulsere nobis nostri soles: nox paullisper hîc nunc sit, & radiatum illud lumen abeat ad Hesperios & occasum. Seneca, ut solet, ad hanc rem aptè & altè: Vir sapiens nihil indignetur sibi accidere, sciatque illa ipsa quibus lædi videtur, ad conservationem Universi pertinere, & ex his esse quæ cursum mundi officiumque consummant.

CAPUT XII.

*Contra justitiam divinam vetus & vulgata objectio:
cur impares pænæ? ea inquisitio ab homine remota,
& ostensa impia.*

*Terre-
stris, in-
finita divi-
na accu-
sata.*

*Quasi pæ-
næ & cla-
des non ex
aquo, nec
in meritis.
*Lucetii
versus.*

CUM interjungeret hic paullum Langius, excepit. Quod fons aquæ viatoribus in æstu: id mihi tuus sermo. Fovet, recreat, & frigerante quodam succo febrim meam temperat & calorem. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo, quæ priscos quoque pupugit, de imparitate puniendi. Quid enim ita Langi, si æquabilis Justitiæ illa lanx, telum hoc cladium,

* ----- plerumque nocentes

Præterit, exanimatque indignos inque merentes?

Cur inquam immeriti aliquot populi evertuntur: & culpæ majorum in posteros sæpè expetunt & nepotes? Fumus iste acer mihi in oculis: quem, si potes, rationis radio tolle. Langius contractâ fronte, Itane adolescens, inquit, iterum mihi exorbitas? nolim. Ut enim periti venatores canem non sinunt aberrare, sed insistere uni feræ: sic ego te vestigia illa tantum velim premere, quæ

quæ signavi. Fines cladium tibi ingero, ut si bonus es, exerceri te sentias; si lapsus, allevari; si improbus, puniri: tu me rapis ad causas. Vaga mens, quid per hanc curiosam curam tibi vis? Tangeré cælestes illos ignes? liquefces. Scandere in Providentiæ arcem? cades. Ut papiliones, & minuta quædam animalcula, vesperè lucernæ lumen idemtidem circumvolitant, donec amburantur: sic humana mens lascivit circa arcanam illam flammam. Cedò causas, inquis, cur divina ultio hos prætereat: illos tangat. Causas? tutissimè dicam, me nescire. Non enim cepit me umquam cælestis illa curia, nec ego ejus decreta. Hoc tantum scio, causam ante omnes causas esse, voluntatem dei. A quâ qui quærit aliam, vim & potentiam ignorat naturæ divinæ. Nam causam omnem necessum est, genere quodam, priorem & majorem esse suo effectu: at deo & ejus voluntate nihil prius aut majus, non ergo ulla ejus causa. Deus præterit, deus tetigit: quid ultra hinc vis? *Summa justitia est*, ut rectè & piè Salvianus ait, *voluntas dei*. Tamen rationem aliquam hujus imparitatis exigimus, inquirunt. A quo? à deone? cui uni licet quod libet: & nihil libet, nisi quod licet? Si servus à patrefamilias, subditus à Principe rationis exigit; ille contumeliam putet, hic rebellionem: tibi plus animi adversus deum est? Apage te perversa curiositas, *non aliter hæc ratio constat, quàm si nulli reddatur*. Et tamen cum omnia feceris; non evolves te tuis tenebris, nec ad consilia illa & consulta verè Tacita pertinges. Egre giè Sophocles:

* Ἀλλ' ὃ γὰρ αἰὲν θεῶν, κρυπτόντα θεῶν,
Μάχῃς αἶν, ὃ δ' εἰ πάρε' ἐπιζέλοισι σκοπόν.

CAPUT XIII.

Tamen ut curiosis satisfiat, separatim ad tres veteres objectiones responsum, & primò ad eam de Malis non punitis: quos differri docemus, non dimitti, idque vel hominum ipsorum causâ: vel naturâ quadam dei, quæ ad supplicium lenta.

RUDIS hæc & simplex via, sola hic tuta, Lipsi: reliquæ fallaces & lubricæ ad lapsum. In divinis superisque unum acumen est, nihil cernere; una scientia, nihil scire. Tamen quoniam olim & nunc involvit ingenia hæc nubecula: evolvam eâ te breviter, si possum,

Sed supra hominem ostensa ea inquisitio.

Quæ cum casus periculo:

Et ad quæ planè causam

Quidquid deus vult, id eo rectè, quia vult.

*Tacitus
1. Annal.*

**Divina namquæ, ipsis legibus deus scibis, nec omnia usqueque pervaleat.*

Simplicitas & modestia deo gratia.

*Cujus jus-
sua gene-
rationis pro-
lata.*

*Quam so-
la in atri-
cia nostra
accusat.
Injusta le-
ge & more*

*Omnia con-
tra justiti-
am superba
calumniarum
triplex.
Dilata,
prima,
quod mali
non puni-
untur.
Omissa
præstus-
neam pœ-
nam inter-
dum deus
nō remittit*

*Nec hæc
dilatio ei
frandi.*

*Cur omit-
tat, sic
differat*

*Primo, so-
pessius or-
rectionis
causâ.*

sum, & hærentem transferam quoque per hoc flumen.
Tu cælestis & æterna Mens (in altum suspiciebat) pa-
cem veniamque mihi dà, siquid in his arcanis minùs
pium purumve dicam, adfectu tamen pio. Ac primum,
Lipsi, communiter Justitiam suam adserere deo posse
videor, uno isto ictu. Si adspicit res humanas deus,
etiam curat, si curat, regit, si regit, judicio regit, at si ju-
dicio, quomodo injuste? Non enim regimen ullum si-
ne eo sit, sed congeries, confusio, turba. Quid habes quod
opponas huic telo? quod scutum aut quæ arma? si ve-
rum fateri vis, imperitiæ humanæ. Non capio, ais, cur
hi puniuntur, hi non puniantur. Benè habet, ergone ad
imprudentiam, impudentiam adjunges; & vim divini
illius purique juris quia non capis, carpes? Quæ potest
contra justitiam injustior esse ratio? Si hospes aliquis
arbitrari leges aut instituta patriæ tuæ velit, silere eum
jubeas & faceßere; quia non capit: tu terræ hujus in-
cola, temerè damnabis ignotas cæli leges? tu opus, con-
ditorem? Et tamen age, liceat, premam te chim jam
propius, & calumniæ tuæ nebulas distincte examina-
bo ad rationis, ut postulas, solem. Tria objicis, quod
malos non puniat: quod immeritos puniat: quod sub-
stituât & commutet. De primo, prius. Malos, ais, divi-
na ultio male præterit. Itane præterit? imò, ut ego sen-
tio, differt. Si magnum æs alienum habeam, & ab illo
debitore statim exigam, huic in diem reponam: quid
culpes? arbitrii enim hoc certè mei & spontis. Atqui
idem facit magnus ille deus, cui cum pœnam improbi
omnes debeant, ab istis eam statim exigit, in aliis dif-
fert, sed cum fœnore solvendam. Quæ hîc iniquitas?
Nisi tu dei vicem fortasse sollicitus es, & metuis ne-
quid ei pereat per hanc benignam moram. Atqui se-
curus es, mi homo: nemo umquam decoquet supero
huic creditori. In oculis ejus omnes sumus, quocumque
fugimus: imò in nervo & in vinclis. Sed vellem, inqui-
es, tyrannum illum nunc puniri, & præsentî eadē ejus
satisfieri tot oppressis; clarior enim ita nobis dei justiti-
a. Clarior justitia? Imò tuus mihi stupor. Quis enim
tu ille es, qui deo non ad pœnam solum præcæ, -sed
ejus etiam tempora præscribas? Uirum judicem cum
tuum esse censes, an lictorem tantum & administrum?
Abi, duc, verbera, caput obnubito, arbori infelici su-
pendito, ita enim mihi usum. Heu impudentiam! sed
deo aliter visum: quem scire debes paulò clariùs hîc
cernere, & aliò quodam fine punire. Te calor exagitat,
& aufert vindictæ quædam cupidus, à quibus ille remo-
tissimus, exemplum spectat, & correctionem aliorum.

Scit.

Scit autem optimè, quibus ea utilis esse possit, & quando. Magna momenta temporum sunt, & saluberrima sæpe medicina abiit in perniciem, data non opportunè. Caligulam in primo tyrannidis suæ cursu sustulit: Neronem grassari paulò diutiùs sivit: diutissimè Tiberium, nec ambige, quin eorum ipsorum, qui tum quoque querebantur, bono. Egent diuturno sæpè flagello mali nostri & inemendati mores: at nos tolli illud statim volumus, & conjici in ignem. Hæc una tarditatis ratio, quæ nos tangit, alia quæ ipsum deum, cui videtur insitum, *ut lento gradu ad vindictam sui procedat, tarditatemque supplicii gravitate compenset.* Benè Synesius: * Τὸ θεῶν χρόνιον καὶ ταχὺς καθίστη, nec malè prisci, qui ab hac mente Deos fingeant laneos habere pedes. Ut quantumvis fervidus & vindictæ properus sis, non videaris ægrè ferre debere hanc moram: quæ ita poenæ intervallum est, ut sit & augmentum. Dic mihi, tragediam si spectes, an indignè si Atreus ille aut Thyestes, in primo alteroque actû, sublimes per scænam & elati paullisper incedant? regnent, minentur, imperent? non opinor, brevem enim felicitatem eam esse scias, & exspectes ut cœdè mox ruant in extremo. In mundi hac autem fabulâ, cur iniquior in deum, quàm in poëtam aliquem es? ille impius floret, ille tyrannus vivit. Ira, sed cogita primum hunc actum esse: & jam antè animo tecum præcipe, gaudium istud manere lacrymas & angores. Scæna hæc mox sanguine diffluet, & volventur in eo purpureæ istæ auratæque vestes. Bonus ille noster poëta est, nec temerè migrabit tragediæ suæ lèges. Nónne etiam in Musicâ dissonas aliquamdiu vocès fers, quia extrema desitura scis in concentum? idem hîc fac. At enim Punitionem eam non vident semper læsi. Quid mirum? longiuscula enim sæpè fabulâ est, nec illi per sedere tamdiu potuerunt in hoc theatro. Vident tamen alii: & concipiunt jure metum, quoniam ampliari quosdam in rigido hoc judicio vident, non absolvi, diffundi poenæ diem, non tolli. Quamobrem, Lipsi, hoc tene, differi aliquando impios, non dimitti: nec crimen quemquam in pectore gestare, qui non idem Nemesium in tergo. Sequitur enim illa dea, & ut cum Euripide dicam,

----- * Σιγῇ καὶ βραδείᾳ ποδί

σιγῇ καὶ βραδείᾳ ποδί τῶν θεῶν τὴν τύχην.

Secundè naturæ suæ (si fas ita loqui) dicitur.

** Divinū nūmen lenè & ordine progreditur.*

Quia clementissima illa mens tarda in poenâ.

Qua aliquid quando tam cum favore veniunt vix hæc impiorum tragedia compar.

* Silenter & lento pede Progressiva rapit improbos in tempore.

CAPUT

CAPUT XIV.

Deinde ostensum plures esse Poenas : & quasdam occultas internasque , quæ scelus ipsum comitentur , & quas improbi effugiunt numquam , quæ graviore quam ulla externæ.

Plures ta-
men di-
cuntur
esse
poenas.
Internæ.

Postumæ.

Externæ.

Aliquæ

existunt

semper ex-

istent in

impio.

Præterea

Internæ,

quæ ani-

ma la-

ntant.

* Suble-

qua inju-

ria poena.

* Cocti-

nea & x-

qualis.

Eaque va-

rius gra-
vis.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

76.

QUÆ tamen ut clariùs capias , & seniel te ducam in Arcem ipsam hujus causæ : hoc sciendum , triplices divinas esse poenas , Internas , Postumæ , Externas . Illas appello , QUÆ ANIMVM TANGVNT , SED ADHVC IN CORPORE , uti sunt angores , poenitentia , metus , & conscientiarum mille morsus . Alteras , QUÆ EVMDVM ANIMVM , SED LIBERVVM JAM ET A CORPORE ABJUNCTVM ; uti poenæ eæ sunt , quas morte obitâ , scelestos manere etiam è priscis illis plerique non vanè sunt suspicati . At tertias , QUÆ CORPVS TANGVNT , AVT QUÆ CIRCA ILLVD , ut paupertas , exsilium , dolor , morbi , mortes . Et est quidem plerumque , ut ex omnes justo quodam dei judicio in impios conveniant : certè quidem priores duæ semper . Ut de Internis dicam : quis ille umquam tam projectus ad omne nefas , qui non acris quædam flagella in animo & velut ictus senserit , sive in faciendo scelere , sive magis jam facto ? Verè enim *ἡ δὲ πᾶσι τοῖς κακοῖς καὶ ἀδικίαις ἡ ψυχή* , ut Plato olim dicebat , vel , ut verius & fortius Hesiodus , *ἡ ψυχή* . Cognatum ; imò innatum , omni sceleri sceleris supplicium : & nihil in vitâ securum solutumque , præter Innocentiam est . Ut cruciarii , Romano ritu , crucem suam ferebant , ipsi ab eâ mox ferendi : sic impiis omnibus conscientia hanc crucem deus imposuit , in quâ poenas luant priusquam luant . An tu solam eam punitionem censeres , quæ incurrit in oculos ? quam corpusculum hoc subit ? Non est , externa ista omnia leviter nec in longum nos tangunt : interna sunt , quæ angunt . Ut magis in morbo judicantur , quàm tabe aut marcore laborant , quàm qui inflammatione aliquâ aut febris : & tamen hæ magis apparent : sic in graviore poenâ improbi , qui lento illo passu ducuntur ad æternam suam mortem . Caligula olim per sæviriam imperare solitus , Ita ferè , ut sentiat se mori : id istis evenit , quos carnifex ille animus cottidie minutis ictibus cedit & pungit . Nec splendor tibi imponat , & circumfusa potentia , aut opes , quia non magis illi idèò felices aut beati ; quàm sani , quorum febris aut podagra recumbit in purpureo strato ,

strato. Mendicum aliquem in fabulâ vides, qui regis personam sustinet, auratum & pulchrum, vides, sed non invides: quia latere sub auro illo scis scabiem, pædorem, sordes, idem existima in magnis omnibus istis & superbis tyrannis: *Quorum mentes si recludantur*, ait Tacitus, *possint adspici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita servitiâ libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Rident illi sæpè, fateor: sed non verum risum. Gaudent: sed non germanum gaudium, non hercle magis, quàm si qui capitis damnati in carcere attinentur, & talis interdum aut tesseris fallere se conantur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminenti supplicii terror, nec tollit se umquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, sodes, dimoto externorum isto velo, Siculum illum tyrannum:

Districtus ensis cui super impiâ

Curvice pendet.

Audi Romanum illum lamentantem: * *Dû me deæque* * Tiberii
penus perdant, quàm perire cotidie sentio. Audi alterum in-
gemiscentem: * *Ergo ego solus nec amicum habeo, nec* verba ex
inimicum? Hæc vera illa animorum tormenta, Lipsi, ad Senati.
hi cruciatus, angere semper, poenitere, metuere: quibus * Neronis
cave compares eculeos ullos, fidiculas, uncas. verba.

C A P U T XV.

Pœnas etiam Postumas manere improbos, & plerumque imò ipsas Externas: quæ exemplis aliquot illustribus adfirmata.

ADDE jam huc Postumas illas & æternas pœnas: quas e mediâ Theologia posuisse mihi satis sit, non evoluisse. Adde etiam Externas, quæ tamen si desint, cum priores illæ irrogentur, quis cælestem Justitiam justè culpet? At non desunt, nec factum umquam (certè rarè) quin apertè scelesti & aliorum oppressores, pœnas item luerint spectabiles & apertas, alii citius, alii serius: alii in se, alii in suis. Vides & quereris Dionysium illum in Sicilia, stupra, rapinas, cædes, multos annos impunè exercentem? paulùm sustine, videbis eundem mox infamem, extorem, inopem, à sceptro (quis credat?) ad ferulam devolutum. Ille magnæ insulæ rex, ludum Corinthi aperiet, ipse Fortunæ verus ludus. Parte alia, Pom-

*Postuma
pœna de
quibus
Theologi
proprie
distingunt.
Sed plerumque etiam
Externa
præcunt.
Sive in istis
qui peccant,
sive
in stirpe.
Dionysii
mira
verè à deo
punitio.*

J. Lipsi Operum Tom. IV.

Ddd

pe

pejum in Pharsaliâ vinci indignaris, & exercitum pœnè è Senatu ? ludere & lascivire aliquamdiu in civili sanguine tyrannum ? ignosco, video enim Catoni ipsi clavum hîc tantum non recti judicii extortum, & elicitam ab alto pectore ambiguum vocem, *Res divinas multum habere caliginis*. Sed tamen tu Lipsi, tu Cato, flectite paullum huc oculos : unus adspectus in gratiam reducet vos cum deo. Cæsarem illum videre, superbum, victorem, opinione suâ & aliorum jam deum, in Senatu, & à Senatu interfectum, nec simplici morte, sed viginti tribus plagis confectum, instar feræ in sanguine suo volutantem, & (quid ampliùs vultis ?) in Pompeii curiâ, superstante Pompeii statuâ, magnam victimam Magni manibus parentantem. Ita Brutus in campis Philippicis, pro patriâ & cum patriâ moriens, mihi quoque miserationi est, sed consolor idem, cum haut longè video victores illos exercitus, velut ad ejus tumulum, gladiatorio more inter se commissos : & è ducibus alterum, M. Antonium, terrâ marique victum, inter tres mulierculas, mulierosâ illa manu, ægrè mortem invenientem. Ubi tu es Orientis ille paullò antè dominus ? Iam ista Romanorum exercituum ? Pompeii & reip. sector ? En, in fune cruentis manibus pendes ! en, vivus in monumentum tuum repis ! en, ne moriens quidem avelleris ab eâ quæ tibi morti + Vide an vanè vocem supremam & votum illud, efflaverit Brutus jam moriens :

Item Julii
Cæsaris.

Item
M. Antonii.

* Ne hujus mali te fallat auctor, Jupiter.

* Ζῆς, μή λάβοι σε τῶν δ' ὅς αἰνέει καὶ αἰνῶν.

Non enim latuit profectò, non effugit, non item ille alter dux, qui pœnam juveniliū scelerum non obscurare in se luit, & clariùs in omni suâ stirpe. Sit felix & magnus Cæsar, & verè Augustus : sed filiam tamen Juliam habeat, sed neptem, nepotes alios per fraudem per vim amittat, alios abdicet, & horum tædio, quadriduanâ inediâ mori velit, nec possit, denique cum Liviâ suâ vivat, foedè ducta, foedè retenta : & quam turpi amore ipse periit, * turpi morte per eam pereat. *In summa*, inquit Plinius, *deus ille, cælumque nescio adeptus magis an meritis, herede hostis sui * filio excedat*. Hæc taliaque cogitanda, Lipsi, cum querela illa iniquitatis erumpit : & ad duo semper vertenda mens, Tarditatem supplicii & Varietatem. Non punitur nunc ille ? mane, punietur. Non in corpore : sed fortasse in animo. Non vivus ? sed certè mortuus.

* Ob suspicio- nem veni ab eâ dat.
* Nempe Fibi- rio. Conclusio hujus loci & querela de Malis

Numquam antecedentem scelerum

Deseruit pede pœna claudo.

Vigilat enim semper divinus ille oculus : & cum dormire

mire cum censes , conniver. Tu tantum æquus in eum sis : nec judicem tuum inaniter accusa , ipse ab eo judicandus.

CAPUT XVI.

Responsio ad alteram objectionem, de Immeritis, ostensum omnes meruisse poenam, quia omnes in culpa, & qui magis aut minus, ægrè imò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clare videat; ideoque justissime puniat.

SED enim immeriti & innoxii aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hæc secunda tua querela, sive calumniam potius dicam. Incautè adolescens, sic loqueris? Puniuntur ne immeriti? Ubi ergo gentium, gentes tibi repertæ sine noxâ? Fiducia, imò temeritas sit, in singulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes statuere impeccantes? Vanissime. Peccamus enim & peccavimus omnes, scio: nati in labe, vivimus in labe: & cæli jam armamentaria, ut cum Satyrico illo jocer, sine telo sint, si fulmina semper missa in merentes. Non enim ut pisces in sale nati & alti, salem tamen non referunt: sic censendum homines in hac mundi fæce, esse ipsos sine fæce. Atqui si omnes in noxâ, ubi populi isti immeriti? Culpæ enim comes, justissime poena semper est. Sed inæqualitas, inquis, illa mihi displicet: quod quidam premuntur qui minora peccârunt; florent & regnant qui magna. Nempe hoc erat! eripies tu, credo, trutinam cælestis Justitiæ manibus, & tuo quodam sensu ponderibusque eam librabis. Quod enim aliter spectat hæc delictorum parium impariumve æstimatio, quam ante deum tibi sumis? Sed duo hîc, Lipsi, cogita. Primum, æstimari ab homine noxas alienas non posse, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? tu ea legitime discernas, qui nec cernis? Quod enim facile mihi das, animus est qui peccat: per corpus quidem & sensuum hæc instrumenta, sed ita ut momentum & pondus omne criminis sit ab ipso. Quod adeo verum est, ut si invitum aliquem statuis peccasse, non peccarit. Id autem si est: quomodo, obsecro, peccatum ipsum pervidebis, qui nec cubile ejus aut sedem?

D d d 2

Nam

Secunda calumnia, de Immeritis. Verò calumnia: quia iniqui aut immeriti nusquam.

Nec præterenda inæqualitas culpa aut poena.

Cui homines non bene iudicet.

Ut qui animam non vident, peccatis se dem.

*Nec causâ
hanc exter-
na punitionis : quæ
sapè pro
bono.*

*Deo igitur
soli servan-
da hæc asti-
matio.*

*Et quem
vultum
nullum aut
fimalatio
externâ
fallat.*

** An fal-
leret deus
iniuste fi-
ciens ? Ne
cogitans
quidem.*

Nam mentem certè aded alienam videre non potes,
ut nectuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel teme-
ritas tua est, censuram æstimationemque vindicantis
in re nec visâ plenè nec videndâ, nec notâ nec no-
scendâ. Secundò illud cogira, ut maximè ita sit, nec
malum tamen aliquid hîc esse, nec iniquum. Non ma-
lum : quia illorum ipsorum bono fit, qui castigantur
statim vel in minimis noxis. Dilectio illa divina est : &
jûre semper suspecta tarditas, cui gravior Punictio ad-
hæret. Non item iniquum : quia poenam, ut dixi,
omnes meruimus : nec umquam vel in optimis illa pu-
ritas, ut non maculæ aliquæ supersint falsâ hac aquâ cla-
dium velut eluendæ. Quamobrem, adolescens, mitte
hanc de æstimatione nozarum intricatissimam litem,
tu terrestris pedaneusque judex : deo permittite, qui
haut paulò æquius de ea certiusque è superiore tribu-
nali cognoscet. Ille est solus, qui merita potest expen-
dere : ille, qui sine ullo simulationum fucò aut cerusâ,
virtutem vitiumque vider in vero suo vultu. Quis ei
imponat, qui externa & interna pariter rimatur ? qui
corpus vider & mentem ? qui linguas & fibras ? aperta
denique & operta ? Quique non factâ solum ipsa, sed
causas eorum & progressus videt in clara luce. Thales
olim interrogatus, * *Εἰ ἀλλοῖς ἰδὲ, ἀπορροῖς ἀδύνατον ; ἂν ἄλλοι
δὲ ἄλλοις ἴδωσι*, verè respondit. At nos contrâ hîc in-
aube, qui non solum occulta scelerâ non videmus sub-
tunica (quod a iunt) & finu admittit ; sed vix aperta
& protracta jam in lucem. Non enim culpam ipsam
& vim ejus cernimus, sed externa quædam vestigia ad-
mittit & jam fugientis. Optimi sapè nobis, qui deo
peccâmi : & rejecti contrâ, qui illi electi. Claude igitur,
si sapis, de meritis aut immeritis os & oculos : causæ
tam obscuræ non benè cognoscuntur de plano.

C A P U T XVII.

*Responsio ad objectionem tertiam, de pœnis translatis,
exemplis monstratum id etiam apud homines fieri,
Quæ deo translationis bujus causa sit, & pluscula
alia satis curiosæ subtilitatis.*

*Tertia ca-
lumnia, de
Substitutis
in poenâ.
Quod tamè
nec apud
homines
novum.*

AT terra etiam offusa à te Justitiæ nebula abster-
agenda est, de Substitutis. Poenas enim, inquit,
parùm justè deus transfert : & majorum culpas male
luunt nepotes. Hem ! itâne hoc novum aut mirum ?
Imò

Imò miror ego mirari istos miriones : cum cottidie ipsi id faciant in suâ terrâ. Dic sodes , beneficia quæ ob virtutem a Principe majoribus data , nonne transeunt ad nepotes ? sane transeunt , nec aliter in multis aut pœnis , opinor , quæ iisdem impositæ ob scelus. Ecce in perduellionis aut majestatis crimine , manifestò alii in culpâ sunt , alii in pœnâ , idque aded intendit humana sævitia , ut latæ leges sint , quæ innoxios liberos æternâ egestate puniant , *ut mors sit eis solacium , & vita supplicium.* Maligni vestri animi ? regaliciui aut dynastæ licere id vultis , non vultis deo. Cui tamē , si examinas , haud paullo justior severitatis hujus causa. Peccavimus enim , & rebelles magno huic regi fuimus in uno omnes : & per tot stirpem tra-

Quod in pœnis iustissime fecit deus : Quædam vincti cum parentibus sumus.

duces , primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus & catena quædam hæc criminum coram deo est : nec peccare , exempli causâ , pater meus aut tuus jam cœpit , sed patrum omnes patres. Quid ergo mirum , si punit in posteris non propriè diversa delicta , sed communione quâdam seminis juncta , nec umquam intermissa ? Sed ut omittam hæc sublimia , & agam tecum magis populari quâdam rationum viâ : hoc scito , deum conjungere , quæ nos per imbecillitatem aut imperitiam disparamus : & familias , opida , regna , non ut varium quiddam iatueri aut confusum , sed ut corpus naturamque unam . Scipionum illa aut Cæsarum familia , unum illi est : Romana aut Attica urbs , ab omni suo ævo , unum : unum item Romanum imperium. Jure , vinculum enim quoddam est & legum jurisque societas , quæ magna corpora hæc ligat : efficitque ut , etiam inter ævo distitos , communio quædam sit præmiorum & pœnarum. Itaque Scipiones olim boni ? apud cælestem illum iudicem posteris id quoque proficit. Mali ? noceat. Belgæ ante annos aliquot lativi , avari , impii ? nos luamus , quia in externâ omni punitione deus non præsentia solum adspicit , sed præterita etiam respicit : & duum horum temporum momentis temperat æquabiliter iustitiæ suæ lancem. Dixi , * externâ punitione , & velim notes. Non enim culpæ ipsæ transferuntur , aut criminum quædam confusio fit : abest : sed pœnæ dumtaxat sive castigationes quædam circa nos istæ sunt , non int nobis : & ad corpora aut opes spectant propriè , non ad animum hunc internum. Quid autem hîc injuriæ ? Heredes enim certè commodorum præmiorumque , si qua majoribus debita sunt , esse volumus : cur opera recusamus & pœnas ?

D d d 3

Deli- excedat.

canit Romanus ille vates, verè, nisi quodd addit *Immeritus*. Meritissimè enim, quia meruere majores. Sed effectum videre poëta potuit, non adfurrexit ad causam. Ut autem in uno eodemque homine, justè in senectâ ætate delictum aliquod punimus, admissum in juventâ : sic deus in imperiis aut regnis peccata vetera, qui externæ communionis ratione, unum quiddam deo sunt, & conjunctum. Intervalla hæc temporum apud illum nos non dividunt, qui omnem æternitatem clausam habet in capaci suâ mente. An verò

* Romanos intel-
ego.

* Plauti
est in
Capitu.

* Furio,
libidine,
ingluvie.

* Martiales illi lupi olim tot urbes everterint, tot sceptrâ fregerint impunè? tantum cædium sanguinisque hauserint, ipsi semper incruenti? Tum denique fatear vindicem nullum deum esse, * *qui quæ nos gerimus audit & videt*. Sed non est ita, pœnas vel in posteris suis pendant aliquando necessum est, tardas etsi non seras. Nec Temporum solum hæc conjunctio apud deum est : sed & Partium. Hæc volò dicere, sicut in homine cum * manus, penis, venter peccavit, totum corpus id luit : sic in communi aliquo cœtu, paucorum delictum expetere sæpè in omnes, præsertim si ii qui peccant velut digniora quædam membra sint, ut reges, principes, magistratus. Verè Hesiodus & ex ipso Sapientiæ penetrali:

Πόλλαισι καὶ εὐμπασσι πόλεις κακῶ ἀνδρῶς ἐπαινεῖται
Ὅσας ἀλιτρώει καὶ ἀβιάστα μηχανάται,
Τοῖσι δ' ἐβροτόν μιν' ἐπήρατο πῆμα Κεῖνιον
Λιμὴν ὁμῶ καὶ λοιμὸν.

*Unius ob crimen pœnas urbs tota rependit,
Siquis sacrilegè sese gerat aut injusè.
Juppiter hinc cælo clades immisit ab alto
Pestem sive Famem.*

* Quam
David po-
pulum
ambitiosè
recensuit.

* *Rehè*

Tacitus:

* Sumit

aliquid ex

iniquo o.

mnema-

gnum ex-

emplum.

quod ad-

versus sin-

gulos uti-

litate su-

blicâ re-

penditur.

Ita classis Argivorum tota periit,

Unius ob noxam & furias Ajiacis Oilei:

ita in Judæâ septuaginta millia hominum pestis una justissimè abstulit, ob injustam * libidinem regis. Et interdum contrâ, ubi omnes peccarunt, deus unum paucosve seligit velut piaculares publicæ noxæ. In quo si a * rigido illo paritatis jure paullisper discedit, tamen ex iniquitate ipsâ æquitas nova oritur: & clemens quædam justitia in multos est, quod sævitia videtur in paucos. Nōne etiam pædagogi ferula, è numero lascivientis gregis unum aliquem cædit? imperator è fuso exercitu, paucos decumatione castigat? salubri tamen uterque consilio, quia paucorum ea punitio

ter-

terret nihilominus & emendat omnes. Vidi medicos sæpè venam in pede aut brachio incidere, cum totum corpus doleret : quid scio an idem hîc sit ? Arcana enim hæc arcana, Lipsi : & , si sapiens, propius non tangemus sacrum illum ignem, cujus scintillas & stricturas quasdam videre homines fortasse possumus : non possumus ipsum. Ut ii qui in Solem acrius designunt oculos, eos omittunt : sic mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Abstineamus igitur censeo curiosæ & cum periculo quæstionis : & hoc saltem nobis stet, æstimari noxas humanitatis non posse, non debere, aliam apud deum trutinam esse, aliud tribunal, & quomodocumque se recondita illa iudicia habeant ; non culpanda ea nobis, sed ferenda & verenda. Unam hanc tibi sententiam ingero, quâ manum huic rei & simul Curionum omnium ori imponam, *Judicia dei multa occulta sunt : nulla injusta.* Abstrahit cogitatio ab ista : Quæ nec capta nobis nec capienda.

Augustinus.

CAPUT XVIII.

Transitus ad Locum ultimum factus, qui ab Exemplis, & ostensum, utile interdum esse, serię medicinæ admisceri quædam jucunda.

Hæc sunt Lipsi, quæ pro divinâ justitiâ dicenda censui contra hos injustos, quæ non planè ex re meâ esse fateor, nec tamen præter illam : quoniam non dubiè æquius libentiusque Clades has feremus, persuasi eas non iniquas. Et intervallo hîc aliquo sermonis, subitò iterum erupit Langius, Benè habet, inquit, respiravi. Superavi omnes quæstionum illos scopulos, & plenis jam velis invehi mihi posse videor in portum. Quartum ultimumque meum agmen conspicio : quod producam sanè libens. Et ut nautæ, cum in tempestate Geminos vident, spem magnam & alacritatem concipiunt : sic ego, cui post hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim prisco ritu eam ita dicere : quia biceps ; & duo per eam mihi vincenda, Nec gravia hæc mala esse quæ nunc patimur, Nec nova. Id dum facio, in pauca hæc quæ superant, Lipsi, volentem attentumque te mihi da. Numquam magis Langi, inquam ego. Nam me quoque juvat evasisse illa aspera : & à feriâ & severâ illâ medicinâ, avidi adspiro ad hanc lenem & popularem. Ita enim futuram eam, titulus mihi

Reditio ad sermonem ipsum de Constantiâ.

Quartum pro eâ telum, ferre duplici.

*E litteris
etiam me-
dicina ani-
morum, sed
praesertim
historia.*

incidat: Nec erras, inquit Langius. Nam ut medici postquam uulnera & secuerunt satis, non omittunt statim ægrum aut deponunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent, doloribus mitigandis: sic in te ego, quem quoniam ferro & igne Sapientiae purgasse satis videor, lenibus nunc quibusdam alioquin favebo, & tractabo manu, quod dicitur, molliore. Descendam ex illo philosophiae arduo colle, & deducam te paulisper in amœnos Philologiae tuæ campos. Id ipsum tamen non recreando magis tibi, quam sanando. Ut Democharem medicum ajunt Confidiae cui-dam mulieri nobili, quæ omnem asperiores medicinas abhorrebat, lac caprarum callidè propinasse, sed quas lentisco pascebat: sic ego historica quædam & oblectantia tibi infundam, sed occulto quodam Sapi-entiae succo tincta. Quid refert qua via sanemus æ-grum dum perfanemus?

C A P U T XIX.

Non tam gravia esse Mala publica, quam videntur, idque primò, sed breviter, Ratione ostensam. Cir-cumjecta enim rebus plerumque vanè timeri, non ipsas.

*Prima ar-
gumentum
huius par-
te de levitate
cladium:
Si eas Ra-
tione exa-
minas.*

*Paupertas
enim non
dicitur.*

*Non grave
exilium.*

SED ades jam mea Legio, & tu ante omnes cohors prima, quæ pugnamus, Non esse gravia hæc mala. Id duplici telo effectum volumus, Rationis & Com-parisonis. Rationis: quia illam si respicis, reverà nec gravia aut magna hæc omnia, quæ adsunt quæque imminent, sed videntur tantum. Opinio est quæ at-tollit ea & exaggerat, & velut cothurnis quibusdam auget. Sed deme, si sapis, circumfusam eam nubem, & vide res in clara luce. Paupertatem exempli causa in his Cladibus publicis times, Exilium, Mortem. Ea igitur si rectis firmisque oculis inspicis, quantula sunt? si suis ponderibus examinas, quàm levia? Ecce bel-lum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhaurit. Quid tum? eris igitur pauper. Natura nōne talem te dedit, talem rapiet? Quodd si triste & infame no-men tibi displicet, commuta, eris expeditus. Subleva-vit enim te Fortuna, si nescis, & tutiore jam loco re-posuit, nemo ultra exhauriet, quod damnum tu puta-bas, remedium est. At exsul etiam ero. Imò, si voles, peregrinus. Adfectum tuum si mutas, mutas patriam. Sap-

Sapiens ubicumque est, peregrinatur : fatuus semper exulat. Sed mors mihi à tyranno imminet, Quasi non cottidie a natura. Sed infamis illa, quæ per gladium aut per laqueum. O stulte, non illa aut ulla mors infamis, nisi vita tua sit. Cita ab orbe conditò optimos & illustrissimos quosque, violenta eos vis rapuit. Hoc examen, Lipli, rebus omnibus (gustum enim tantum tibi do) adhibendum, quæ terribiles videntur : & inspiciendæ eæ nudæ, sine opinionum uilâ veste aut personâ. At nos miseri ad vana & externa convertimur : nec res ipsas timemus, sed circumposita rebus. Ecce si mare naviges, & magnum illud fiat : mens tibi abit, & contremiscis, non aliter quam, si naufragium feceris, totum illud ebibendum tibi sit, at sextarius unus aut alter sufficerint. Si terræ-motus subito exortus, qui clamor & metus ? ceases totum opidum, si ruat, in te casurum, aut certè domum, & nescis quàm ad cerebrum tuum elidendum satis sit unus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus istis fit : in quibus strepitus præcipuè nos terret, & vanissima imago rerum. En satellitium illud ! en gladios ! Quid isti satellites, quid gladii ? quid facient ? occident. Quid occasio ? simplex mors, & ne nomen ipsum te terreat, animæ à corpore abscessus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladii, facient idem quod una febris, quod unus acinus, quod unus vermis. Sed enim durius. Imò non paulò lenius : siquidem febris illa quam præoptas, tot anno hominem sæpè torqueat ; ictu hîc & momento transigitur. Benè igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare solitus quam *μορμολύκεα* sive larvas. Quas si sumis, vidène quomodo pueri te fugiant ? sed pone easdem & verâ facie te ostende, accedent iterùm & amplectuntur. Idem in istis : quæ si detractis personis & sine pompâ videas, timuisse te fatearis timorem puerilem. Ut grando tectis magno strepitu illisa, ipsa tamen dissilit : sic ista infirmum animùm, si accedant, franguntur, non frangunt.

Nam ipse
mors.

Nos cogi-
tando eâ
aggraua-
mus.

Plura nos
hujus rei
in Thra-
cæa no-
strosive
De con-
tempna
moris.

Socratis
breue. sed
salubre,
dissim.

C A P U T XX.

Ad Comparationem ventum, sed prius exaggerata Belgarum & hujus ævi mala, eaque opinio communiter refutata : & ostensum, ingenium humanum primum ad augendos suos luctus.

*Interficio
Germanis,
nimis ubi-
vis aliis
& deffigi.*

NON ex spe aut opinione mea tam serius Langii sermo. Itaque abruptus, Quod abis? inquam, hocne pollicitus? Mella & mulsæ historiæ expectabam: tu acre mihi promis, & quo nihil meracius in Sapientiæ penu. Quid censes? cum Thalete aliquo rem tibi esse? cum Lipsio est: qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paulò magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, jure culpas, inquit. Nam dum purum illum Rationis radium sequor, excessisse Publica via me video, & furtim reiapsum in Sapientiæ callem. Sed jam emendo: & gradum figo in limite magis noto. Displicet Falerni illius austeritas? melle tibi tempero exemplorum. Ad comparationem ecce venio: & ostendam clarè, nihil grave aut magnum esse in his, quæ undique circumfusa malis: si ea confers cum antiquis. Majora enim multis partibus, & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidem impatienti gestu, hoc ais? inquam.

Comparatione ostendi posse levitatem cladum.

*& per-
senturum
mi hoc
putas?
& Aristoteli
hanc est.*

----- * καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν θεόν;

Numquam Langi, quamdiu caput hoc sentit. Quod enim retrò ævum, si rectè examinas, tam calamitosum fuit, quàm hoc nostrum est? aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit

*Belgarum
fatales
miserias.*

**ultimo-
rum ul-
timum.*

*Imò Euro-
pa totius:
quæ profe-
cto laban-
tibus.*

Tam multa dictu gravia, perpeffu aspera,
quàm hodie nos Belgæ? Bello ecce jactamur, nec externo solum, sed civili, nec hoc, sed intestino. Non enim partes solum inter nos sunt: sed partium (ô patria quæ Salus te servet?) novæ partes. Adde Pestem, adde Famem, adde Tributa, rapinas, cædes: & * ἰχάσαν ἰχάσαν tyrannidem, oppressionesque non corporum solum, sed animorum. Jam in Europa alia quid? aut bellum, aut belli metus, vel si pax; cum foedâ servitute sub minutis dominis conjuncta, & non lætior quovis bello. Quocumque oculos mentemque convertas, suspensa omnia & suspecta: & ut in domo malè fultâ, signa plura ruinæ. Ad summam Langi, ut annium omnium confluxus in Oceanum: sic cladum videtur in hoc ævum.

Et

*Judeorum
innumera
caedes.*

orois partes? Eamus. A Judæâ ordiamur, id est à regio-
ne & gente sacrâ. Omitto quæ in Ægypto passi,
quæ post excessum ab Ægypto: tradita enim hæc &
prompta in divinis libris: ad extrema venio, & quæ
cum funere eorum conjuncta. Quæ operæ mini est,
ut *exponam velut per indicem, singillatim. Passi
igitur civili externoque bello, non totis septem annis,
ista:

*Sumpsi
autem &
collegi è
Josepho.

Hierosolym's primùm interfecti, jussu Flori, ----- *sex-*
centi triginta.

Cæsareæ ab incolis, odio gentis & religionis, uno tem-
pore *viginti millia.*

Scythopoli (Coelæ Syriæ urbs est) ----- *tredecim*
millia.

Ascalone in Palæstinâ, item ab incolis, ----- *duo*
millia, quingenti.

Ptolemaide pariter ----- *duo millia.*

Alexandriæ in Ægypto, sub Tib. Alexandro Præfide
quinquaginta millia.

Damasci ----- *decem millia.*

Atque hæc velut per seditionem aut tumultum gesta:
legitimo deinde & aperto à Romanis bello:

Joppe captâ à Cæsio Floro cæsi ----- *octo millia*
& CCCC.

In monte quodam Cabulone ----- *duo*
millia.

In pugnâ ad Ascalonem ----- *decem millia.*

Per insidias iterum ----- *octo millia.*

Aphacæ, cum capta esset, ----- *quindecim*
millia.

In monte Garizim cæsi ----- *undecim millia*
& DC.

Jotapæ, in quâ ipse Josephus, circiter ----- *triginta*
millia.

Joppe iterum captâ submersi ----- *quatuor mil-*
lia CC.

In Tarichæis cæsi. ----- *sex millia & D.*

Gamalæ, tam interfecti, quàm sponte præcipitati,
----- *novem millia*, nec quisquam homo na-
tus ex eâ urbe salvus, præter duas mulieres, soro-
res.

Giscalâ desertâ, in fugâ trucidati ----- *bis mille.*
& fæminarum ac puerorum capti ----- *tria*
millia.

Gadarensum cæsi ----- *tredecim millia.*
capti ----- *duo millia & ducenti*, præter eos qui in
flumen defilière infiniti.

In

In Idumææ vicis cæsi ----- decem millia.
 Geratii ----- mille,
 Machærunte ----- mille CCC.
 In silvâ Jarden ----- tria millia.
 In Massadâ castello, suâ manu perempti ----- non-
 genti & LX.

In Cyrenæ à Catulo Præfide cæsi ----- tria millia.
 At in ipsâ Hierosolymorum urbe, per omne tempus
 obficionis mortui aut cæsi, ----- decies centena
 millia.

* Qui fâ-
 me, exsi-
 lio, mis-
 sis petie-
 runt.

capti, ----- nonaginta septem millia.
 Summa hæc colligit (præter * innumeros qui omissi)
 tridecies centena & triginta novem millia, sexcenti nonaginta.
 Quid ais Lipſi? deſceis ad hæc oculos? attolle potius:
 & aude mihi comparare cum unius gentis clade, ali-
 quot annorum in orbe Chriſtiano bella. At quantula
 tamen illa hominum terrarumque pars, ſi conferatur
 cum Europâ?

CAPUT XXII.

De Græcorum item Romanorumque Cladibus ex bel-
 lo. Magnus interfectorum numerus ab aliquot
 ducibus. Item vaſtatio novi orbis, & miſeræ ca-
 pitulationes.

Nec hic inſiſto: ad Græciam ire conſero. In quâ
 dirigere ordine omnia bella, ſive inter ipſos ſive
 cum externis geſta, longum nec cum fructu, hoc di-
 co, ita exhaustam & attonſam eam continuo cladium
 iſto ferro, ut * Plutarchus tradat (numquam mihi ſine
 irâ & admiratione lectum) eam univerſam non fuiſſe,
 ſuo ævo, conficiendis tribus millibus militum: quot ta-
 men, inquit, olim bello Perſico, unum Megarenſium
 oppidulum confecerat. Heu, quod cecidiſti ſlos ille
 terrarum, ſol & ſalgentium! Vix opidum hodie ali-
 cujus quidem nominis in hac ipſâ attritâ Belgica eſt,
 quod numerum eum non adæquet idonei ad bellum
 ſexus. Jam Romanos & Italiam perluſtramus? le-
 varunt me pridem hoc ſæcæ recenſionum Auguſtinus
 & Oroſius, eos vide, & in iis maria malorum. Unum
 bellum Punicum ſecundum, in ſolis Italia, Hiſpania,
 Sicilia, ſuprà quindecies centena millia hominum (cu-
 ſi enim curioſe) non totis annis ſeptemdecim con-
 ſumpſit. Bellum civile Cæſaris & Pompeii, ad millia
 trecenta;

Græcia
 attrita
 n. ita.

* De de-
 ſectu or-
 calorum.

Etiâ
 Italia &
 Roman
 imperii

*Cedes in-
gentes à
Romanis
edita.*

* Plinio
hæc tra-
dita, l.
VII.

* Apud
Plurati-
chum.
Ad qua-
dringenta,
ut tradit
Plut. &
Appian.
Indorum
frages,
imo exci-
dium.

* Certe
sub initia
Nā nunc
habitari
iterum
scio, &
melius
celi.

* Captivitas
olim acer-
ba, & a.
quando
morti,

trecentis; & largius, Bruti, Cassii, Sex: Pompeii arma. Et quid bella recenseo plurium auspicio gesta aut ducta? Unus ecce C. Cæsar (ô pestem perniciemque generis humani!) fateretur & quidem glorians, * *undecies centena & nonaginta duo millia hominum prælio à se occisa*, atque ita, ut non veniat in hanc rationem strages civilium bellorum. Pauculis annis quibus ille Hispaniæ aut Galliæ præfuit, in externos editæ istæ cædes: Quod tamen major etiam hac parte ille Magnus, qui in delubrio Minervæ inscripsit *fusa à se, fugata, occisa, in deditionem accepta, hominum vicies semel centena LXXXIII. millia*. Quibus velut in numerum, si vis, adde, Q. Fabium, qui *centum decem Gallorum millia*. C. Marium, qui *ducenta Cimbrorum*: posteriori ævo Aëtium, qui memorabili Catalaunico prælio *centum sexaginta duo millia* Hunnorum occidit. Et ne bellis illis hominum cadavera tantum fuisse censens: fuere etiam opidorum. Cario ille Censorius * gloriatur plura. * opida se in Hispaniâ cepisse, quàm dies in eâ egerit. Sempronius Gracchus, si Polybio fides, *trecenta* in eadem delevit: Nec habet omne ævum, opinor, quod adstruat his exemplis, præter nostrum; sed in orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octoginta in vastas illas & novas terras delati, quæ funera, deus bone, ediderunt! quæs strages! Nec de caussis aut jure belli dissero, tantum de eventis: Cerno ingens illud terrarum spatium, quod vidisse magnum sit non dicam vicisse, à vicenis tricenisque militibus pervadi: & passim inermes illos greges sterni, ut segetem à falce. Ubi tu es in insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Jucayæ? quæ olim sexcentis singulæ, aut denis hominum millibus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuistis in semen. Ostende etiam te paullum tu Pervana, tu Mexicana ora. Heu miram miseramque faciem! immensus ille tractus & verè alter Orbis, vastus attritusque * apparet, non aliter quàm si cælesti quodam igne deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit, Lipsi, dum hæc memoro: & video nostra omnia præ istis non aliud quàm palearum causa esse, ut Comicus ait, aut gurguliunculos minutos. Nec tamen legem illam mancipiorum adhuc refero: quæ nihil acerbius in veterum bellis. Homines ingenuos, nobiles, pueros, fæminas, omnes victor abripiebat, quis scit an in æternam servitutem? Certe servitutem, cujus vestigium jure gratulor non fuisse, non esse adhuc, in Christiano orbe. Turcæ fanè usurpant, nec aliud est quod magis invisum

& ter

& terribilem nobis reddat Scythicum illum dominatum.

CAPUT XXIII.

Pestis Famisque prisca insignia maxime exempla, item tribunorum magnitudo quæ olim, & Rapinarum,

At tu pergis in querelâ & Pestem etiam adrexis Famemque: Tributa & Rapinas. Vis igitur singula comparemus? sed breviter. Dic mihi quot millia Pestis in totâ Belgicâ abstulit, his quinque aut sex annis? Opinor quinquaginta, aut ut largiter, millia centum. At una in Judæâ pestis sub Davide rege, *septuaginta millia* absorpsit, die non toto. Sub Gallo & Volu-
† Zonaras Tom. 2.
 liano Imperatoribus, * pestis ab Æthiopîâ exoriens omnes Romanas provincias pervasit, & per quindécim continuos annos incredibiliter exhaustit. Nec aliamquam major lues mihi lecta, spatio temporum, sive terrarum. Sævitiâ tamen & impetu insignior illa quæ Byzantii finitimisque locis grassata, Justiniano Principe, cujus vis tanta, ut in singulos dies *quinque millia* funerum daret, interdum etiam *decem*. Timidè hoc dicerem & ambiguus fidei: nisi fidissimi huic rei ab illo ipso ævo * testes. Nec minùs miranda Africana pestis, quæ eversâ Carthagine orta, in sola Numidiâ * *octingenta hominum millia* delevit: in maritimâ Africâ, *ducenta*, & apud Uticam *triginta millia* militum, qui ad oræ ejus præsidium relictî. Iterumque in Græciæ, Michaëlis Ducæ imperio, tam sæva: *ὅτι ἀδυνάτει* (Zonaræ verba sunt) *τῆς ζωῆς ἐφ' ὃν δὲ δίδου τῆς θνήσκουσας*, ut vidi proorsus pares non essent *mortui sepeliendis*. Denique * Petrarchæ ævo, ut ipse refert, tam valida in Italiam incubuit, ut ex millenis quibusque hominibus vix decem superessent. Jam de fame, nihil profectò nos aut ætas nostra vidimus, si videmus antiqua. Sub Honorio Imperatore * Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ, ut homines hominibus jam imminerent, & in Circo palàm audita sit illa vox, PONE PRETIUM HUMANÆ CARNI. In tota * Italia vastantibus eam Gothis, sub Justiniano, iterùm tanta; ut in solo Piceno *quinquaginta hominum millia* fame interierint: & passim in usum ciborum versæ sint non carnes solum humane,
† Procopius lib. 11. de Bello Persico. Agathias lib. v. hist. + Orosius l. v. c. viii. + Sub annum à Christo .ccc. lxx. Fames, quæ apud veteres. + Zosimus vi. Annal. + Procop. de bello Goth. lib. 11. apud quæ plura

CAPUT XXIV.

Crudelitatis & Cædium narrationes aliquot, mira, & supra omnia scelera hujus ævi.

Sed sævitia tamen hodie, inquis, & cædes inauditæ. Scio quid innuas, & quod nuperum factum. Sed tuam fidem, Lipsi: tale nihil apud antiquos? O im-
peritum te, si nescis: malum, si dissimulas! Exempla enim aded prompta & multa, ut laboremus in eligendo. Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo & proscriptionem ejus infamem & immanem, qua * mille quatuor & septingentos cives abstulit uni urbi. Et ne vilia quædam capita aut è plebe censeas, centum quadraginta in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras, quæ vulgo factæ permissu ejus sine jussu, ut non immeritò vox illa Q. Catulo expressa sit, *Cum quibus tandem visituri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus?* At Sullam eundem haut multò post imitator tres discipuli (Triumviros intellego) pariter proscripsere * trecentos Senatores, equites Romanos supra bi mille. Heu scelera, quibus nihil acerbius Sol ille vidit visurusque est, ab ortu omni ad occasum! Appianum, si voles, lege, & in eo variam fœdamque imaginem latitantium, fugientium; sistentium, extrahentium; liberorum circa ejulantium, & conjugum: peream ego, nisi humanitatem ipsam periisse dices fero & ferino illo ævo. Atque hæc in Senatoribus equitibusque gesta: id est, totidem præne regibus aut dynastis: sed in multitudinem fortasse non sævitum. Imò vide mihi eundem Sullam qui * quattuor legiones contrariæ parti, fidem ejus secutas, in publicâ Villâ, nequidquam fallaci dextræ misericordiam implorantes, obruncari jussit. Quorum cum morientium gemitus Curiam quoque attigisset, attonito & converso Senatu: *Hoc agamus*, inquit, *Patres conscripti, pauculi seditiosi jussu meo puniuntur.* Nec scio quid magis hîc mirer: hominem id facere potuisse, an dicere. Et plurane poscis sævitæ exempla? cape. * Servius Galba in Hispania trium civitatum convocato populo, quasi de commodis earum acturus, *septem millia*, in quibus flos juventutis consistebat, repente trucidavit. In eadem regione * L. Licinius Lucullus consul, * Caucæorum *viginti milia* contra deditiois stipulatae fidem immisissis in urbem militibus occidit. Octavianus Augustus Perusia capta, * *trecentos è dediticiis*, verba.

Cædes immanes & infames, quæ olim

* Valerius lib. II.

* Appianus ita numerat.

* Ita Valerius lib. IX.

idq; efficeret xxiv. millia hominū.

At Seneca tantū de septem millibus, De Ira.

* Valerius

* Appianus.

* Puto. Vaccæorū.

* Suetonii verba.

* Xiphili-
nus &
Herodian.

* Valer.
aliique.

* Seneca
II. De
Ira.

* @ rem
regiam!

electos utriusque ordinis, ad aram D. Julio exstructam ho-
stiarum more mactavit. * Antonius Caracalla, nescio
ob quos jocos infensus Alexandrinis, pacis specie in
urbem eam veniens, universam juventutem in cam-
pum convocata, milite circumdedit, & signo dato ad
unum omnes occidit, parique sævitia in reliquam mul-
titudinem usus, frequentissimam urbem prorsus ex-
hausit. * Mithradates rex una epistola *octoginta mil-*
lia civium Romanorum negotiandi causa per Asiam
dispersa intêremit. * Volesus Messalla proconsul
Asiæ, *trecentos* una die securi percussit, & inter cada-
vera rejectis manibus superbe inambulans, quasi rem
magnificam fecisset, proclamavit, * *ὦ πᾶντες ἑ-*
σλικὸν! Et profanos adhuc loquor impiosque; sed ecce
tibi etiam inter deo vero devota nomina Theodosium
Principem, qui Thèssalonicæ per summum scelus &
fraudem *septem millia* innoxiorum capitum in thea-
trum quasi ad ludos convocatos, immisso milite neca-
vit. Quo facto nihil magis impium vetus omnis im-
pietas habet. Ite post hæc mei Belgæ, & sævitiam sive
perfidiam Principum accusate in hoc ævo.

C A P U T XXV.

*Tyrannis etiam nostra elevata, ostensa ea à natura sive
malitia humana esse, & externas internasque op-*
pressiones fuisse olim.

DENIQUE Tyrannidem etiam hodie culpas, &
oppressiones corporum atque animorum. Nec
ambitiosè mihi nunc decretum attollere ævum no-
strum, vel adfligere, cui enim bono? hoc quod ad
Comparisonem nostram facit, dicam. Quando mala
ista non? & ubi non? Cedò mihi sæclum aliquod sine
insigni tyrannide, cedò gentem. Si potes: (Subibo
enim discrimen hujus alex:) ego quoque confitebor
miserrimos nos miserorum. Quid taces? Verum est,
ut video, illud diasyrcticum verus, *Omnes bonos Principes
in uno annulo posse perscribi.* Insitum nimirum huma-
nis ingeniis, imperio insolenter uti: nec facilè mo-
dum servare in ea re, quæ supra modum. Nos illi-
ipsi qui de tyrannide querimur, semina tyrannidis
inclusa in pectore gestamus: nec voluntas plerif-
que ea efferendi deest, sed facultas. Serpens cùm
frigore torpet, venenum nihilominus habet, sed non
exerit:

*Crebra
semper ty-
rannides
& oppres-
siones.
Quibus
origo à su-
perbiâ &
ferociâ
humani
ingenii.*

exerit : simile in nobis , quos sola imbecillitas arceat à nocendo & Fortunæ quoddam frigus. Da vires , da instrumenta : vereor ut vel impotentissimi plerique istorum sint , qui nunctam iniqui in potentes. Exemplum in cortidianâ istâ vitâ. Vide mihi patrem illum sævientem in filios , dominum in servos , præceptorem in discipulos. Phalarides in suo genere omnes isti sunt : & fluctus eisdem in flumine excitant , quos reges in magno mari. Nec animantibus aliis non hæc natura , è quibus pleraque sæviunt in congeneras sibi species , in aère , terrâ , aquâ.

*Sed & syo
raunimies
a'ia am-
milia,*

---- *pisces sic sæpe minutos*

Magnus comest , sic a'vos enecat accipiter.

ait recte Varro. Sed corporum istæ oppressiones sunt , iniquis : hodie hoc eximium , quod etiam animorum. Iræne , animorum ? vide ne invidiosè hoc potius , quàm verè. Ignorare mihi sese & naturam illam cæcèstem videtur , qui quis premi eam putat posse aut cogi. Nulla enim externa vis umquam faciet , ut velis quod nolis , sentias quod non sentis. Jus aliquis in vinculum hoc animi habet sive nexum : nemo in ipsum. Solvere eum à corpore tyrannus potest , non naturam ejus dissolvere : quæ pura , æterna , ignea , spernit externum & violentum omnem tactum. At sensum amen animi non licet expromere. Esto , sed linguæ quæ igitur fræna ponuntur , non animo : nec judiciis , sed factis. Sed novum hoc ipsum & inauditum. O bone , quàm erras ! Quot tibi possim dicere qui sub tyrannis sensuum suorum poenas luerunt , propter incautam linguam ? Quàm multi ex iisdem vim adferre judiciis conati ? & judiciis dico in re pietatis. Persarum & Orientis reges adorari , tralaticium fuit , & Alexandrum , eundem divinitatis cultum sibi adseuuisse scimus , rusticâ Macedoniâ suâ non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus , flamines & sacerdotes in provinciis imò in domibus singulis habuit , ut deus. Caligula deorum statuis amputato capite , suum imponi jussit , ridiculâ impietate , idem templum suo numini , sacerdotes , & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit : & illustrissimi civium interfecti , hac præscriptione , * *quod nunquam pro cælesti voce im-*

** Idq; in-
ter alios
Thrales
objectu.*

polassent. Jam Domitianus *Deus dominusque noster* , calam audiebat. Quæ vanitas & impietas si hodie in illo regum , Lipsi , quid diceres ? Nec adnavigo pro his hanc Scyllam , in quam non trahit aut pollent meli ambitionum venti.

Ecc 2

A'xix

* Periculo
vacat silē-
ti prae-
mium.

* Ἀνδρώνος γὰρ ἐστὶ τὸ σῆμα γέρας.

* Velim
notes ve-
re tyran-
nidis
mores.

Unum tantum in totam hanc rem priscae servitutis te-
stimoniū im adferam, & quidem ē familiari tuo scripto-
re: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani ævo
Legimus, cum Aruleno Rustico Pater Thrasea, Herennio Se-
necioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse, nec in
ipso modo auctores, sed in libros quoque eorum servitum, de-
legato Triumviris ministerio, at monumenta clarissimorum in-
geniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne vocem
populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis
humani aboleri arbitrabantur: * expulsis insuper Sapien-
tiae professoribus, & omni bonā arte in exilium actā, ne quic-
usquam honestum occurreret. Dedimus profectō grande pa-
tientiae documentum, & sicut Vetus ætas vidit quid ultimum in
libertate esset, ita nos quid in servitute: adempto per inquisitio-
nes etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quo-
que ipsam cum voce perdidissemus, sitam in potestate nostri
esset oblivisci, quā tacere.

C A P U T XXVI.

Postremo doctam non mira aut nova esse hæc Mala, ho-
minibus gentibusque omnibus semper communia, &
solatium in ea re quaesitum.

Contra eos
qui novus
aut exi-
mias pu-
tant huius
clades.

Nec adtexo plura de Comparatione, ad alterum Le-
gionis meae agmen venio, quod oppugnat Novita-
tem: sed breviter & contemptim. Spolia enim potius
leget ex devicto jam hoste, quā ut consertā manu a-
criter cum eo pugnet. Reverā autem quid hīc homin-
novum esse potest, nisi qui ipse novus novitius in hu-
manis rebus? Crantor egregiē & prudenter, qui ver-
sum hunc semper habebat in ore,

* Heu me!
quid heu
me? hu-
mana per-
pessi squa-
mus.

* Ὀ μοι, τί δ' ὄμοι; θνητὰ τοι πεπνυγμένα.

Circulantur enim cortide hæc clades, & orbe quodam
eunt per hunc Orbem. Quid tristitia hæc evenire in
gemiscis? quid admirare?

* Non te
omnia ad-
lata ge-
nuit.
Ὁ Αγα-
μέμνων
Ατρεὺς.
Opus tibi
gaudere
& dolere.
Mortalis
enim

* Ὅκ ἐνὶ πᾶσι σ' ἐφύττω ἀγαστὶς
Ἀγάμεμνον Ἀτρεὺς.

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπῆσαι,
θνητὸς γὰρ ἔφους, καὶ μὴ σὺ θέλης,
τῶν θεῶν ὅττι βελομένην ἔσται.

Illud potius mirum, si exlex quisquam ab hac commu-
ni lege, nec onus ferat quod ferunt omnes. Solon ami-
cum quemdam Athenis graviter lugentem in arcem
deduxit, & subjectas omnes in magnā urbe ædes osten-
dit: Cogita, inquit, quā multi luctus sub his tectis
olin

olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint : ac mit-
te mortalium incommoda tamquam propria deslere. natus es:
& urre-
cuses, Su-
peris ita
volenti-
bus erit.
Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in magno isto mun-
do. Sed quoniam re non potest; age, fiat paullisper co-
gitatione. Sisto te in alto illo, si vis, Olympo, despice
mihi omnes urbes, provincias, regna : & cense totidem Solonis ar-
gum inveni-
ti Consola-
tiv.
consecrata te videre cladium humanarum. Amphithea-
tra hæc quædam sunt & velut Arenæ, in quibus cruen-
ti illi Fortunæ ludi. Nec longè oculos mitte. Italiam
vides ? nondum triginta anni sunt, cum à sævis asperis-
que ab utroque latere bellis conquievit. Latam illam
Germaniam ? validæ in eâ scintillæ nuper discidii ci-
vilis : quæ iterum exardescunt, & nisi fallor, in exitia-
lem magis flammam. Britanniam ? perpetua in eâ bel-
la cædesque, & quodd nunc paullisper in pace est, impè-
rio debet pacati sexus. Galliam ? vide & miserere, etiam
nunc per omnes ejus articulos gangræna serpit sangui-
nolenti bellum. Nec aliter in toto orbe. Quæ cogita Lipsi;
& communione hac miseriarum, tuas leva. Atque ut
triumphantibus à tergo destitui servus solet, qui in me-
dio triumphi gaudio idemtidem inclamaret, Homo
es : sic tibi monitor iste semper adsistat, esse hæc huma-
na. Ut enim labor cum pluribus communicatus le-
vior fit : sic item dolor.

CAPUT XXVII.

*Sermonis totius Conclusio, & ad repetendum eum rumi-
nandumque brevis admonitio.*

Explicui copias meas omnes & sermonem, Lipsi:
& habes quæ pro Constantiâ dicenda mihi censui
in Dolorem. Quæ utinam non grata tibi solum, sed sa-
lubria : nec delectent, sed magis juvent. Juvabunt au-
tem, si non in aures solum, sed in animum dimittes : nec
audita jacere & inarescere ea patiére, ut semina sparsa
summo solo. Denique si repetes seriò & ruminabere,
quia ut ignis è silice non uno concussu elicitur : sic in
frigido isto pectore, non primo admonitionum ictu
accenditur latens & languens in nobis vis illa honesti.
Quæ ut verè aliquando in te ardeat, nec verbis aut spe-
cie, sed re & factis, supplex quæso venerorque æternum
& divinum illum ignem. Conclusio
& adhor-
ratio.

Cum dixisset, surrexit properè, & Eo Lipsi, inquit.
Sol hic meridies prandii mihi index, tu sequere. Ego
lucer ac libens, inquam : quodque in mysteriis solet ;
jure nunc acclamem, * Effugi
malum,
repperi
bonum.

----- * Εὐφρογ' ἡμεῖς, ἔρεγο ἄμεινον.

Ecc 3

AD

AD DEVM

PRO CONSTANTIA

PRECES

Fusæ in gravi & diuturno meo morbo,
anno .∞. 10. LXXIX. Aetatis meæ XXXII.

Cui mare, cui tellus famulatur, & ignea celi
Sidera: quem metuunt mortalia sæcla animantum:
Alme Deus, sine quo dñs in luminis oras
Nil venit, & sine quo nil exit luminis oras:
Aspice me quem languor habet, quem tabida vexat
Febris, & exigua suadet sperare salutem.
Annue ne pariter cum corpore mens brutescat,
Neu timefacta meum fugiat CONSTANTIA pectus;
Certa etenim vitæ finis mortalibus instat,
Et cuncti properamus eundem tangere portum:
Non cursus tamen omnibus unus, ô ille beatus,
Qui vitæ infames scopulos & naufragia saxa
Festina potuit prætervexisse carina!
Quando voles mea Parca, sequar, non hîc terrenis
Impedior curis: nec me fucata veneno
Vellera, nec rutilo splendor perstrinxit ab auro.
Sola mihi docta arrisit pellaciâ Musæ:
Hanc quoque sperno libens, tu tantum dñe dîorum,
Mundi mens æterna, & inenarrabile numen,
Suscipe me, & lætum meliori in sede repone.

INDEX

INDEX CAPITUM,

Quem subjecimus ut Lector in uno aspectu habeat
filum totius operis & contextum.

LIBRI PRIMI.

CAP. I. *Praefatio & introductio, querela item aliqua de
Belgarum turbis.* Pag. 526

CAP. II. *Peregrinationem non facere ad internos mor-
bos, indicinam eam esse, non medicinam, nisi si forte in levi quo-
dam & primo adfectuum motu.* 527

CAP. III. *At veros animi morbos non tolli ea, non mi-
nui: imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis
ægroet: eique remedium à Sapientia & Constantia penden-
dum.* 520

CAP. IV. *Definitiones Constantiae, Patientiae, Recte ra-
tionis, Opinioni. Item Perdicacia quid à Constantia differat
& abeat: & à Patientia Abjectio.* 539

CAP. V. *Ratio & Opinio unde originem habeant, utrius-
que vires & effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alte-
ram ad Levitatem.* 531

CAP. VI. *Constantiae laus, & seria ad eam adhorta-
tio.* 533

CAP. VII. *Quid sit & quoduplex quod Constantiam tur-
bet. Bona & Mala externa esse. Mala autem duplicia, Pu-
blica & Privata ex iis gravia & periculosa maxime videri
Publica.* 534

CAP. VIII. *Mala publica oppugnata, sed ante omnia tres
Adfectus coerciti, exque iis hoc Capite ambitiosa quaedam Si-
mulatio: quàm homines Mala propria, ut Publica, lugent.* 536

CAP. IX. *Simulatio ea clarius reiecta, & ab exemplis,
obiter de vera Patria dictum, item malitia hominum gauden-
tium malis alienis, cum ipsi extra ea.* 538

CAP. X. *Querela mea de increpatione Langii tam libera,
sed additum Philosophi id munus esse. Conatus nem refutan-
di superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.* 539

CAP. XI. *Refutatus secundus adfectus nimii amoris in pa-
triam, quem Pietatem falsò vocant, idque ostensum. Item
unde origo illi Adfectus, & quid Patria proprie ac vere.* 540

CAP. XII. *Tertius Adfectus temperatus, qui Misericordia,
eam nimiam in vitio esse, discriminata, lucis causa, à Miseri-
cordia, quomodo, & quatenus ea utendum.* 543

Ecc 4

CAP. XIII.

CAP. XIII. *Remotis obstaculis, ventum serio ad elevanda aut tollenda ipsa Publica mala, quattuor ea precipua argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primo hic de Providenti dictum, eaque probata inesse & praeesse rebus humanis.* 543

CAP. XIV. *Nihil hic geri, nisi Providentiae ejus natus, ab ea clades in populos aut urbes immitti, ideo parum pie superius queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum deo, cum temere & frustra pugnatur.* 547

CAP. XV. *Ad secundum pro Constantia argumentum transitum, quod à Necessitate. Vis ejus & impetus. Duplitter ea Necessitas considerata: & primo in Rebus ipsis.* 548

CAP. XVI. *Exempla necessariae mutationis aut mortis in toto Orbe. Caelum & elementa converti, aliquando interitura. Idem in opidis spectari in provinciis, & regnis. Denique gyrate hic omnia, nec quidquam stabile aut firmum.* 549

CAP. XVII. *Ventum ad Necessitatem quae à Fato. Fatum ipsum primo adsertum. Vulgi in eo & sapientum universum quemdam consensum fuisse, sed in partibus dissensum. Quod simplex priscis Fatum.* 552

CAP. XVIII. *Tria prima genera Fati explicata breviter, omnium definitio sive descriptio. Stoici leviter & breviter excusati.* 553

CAP. XIX. *Quantum sive Verum Fatum explicatum. De nomine ipso dictum breviter. Id definitum tenuiore filo: & ostensum à Providentià differre.* 555

CAP. XX. *Distinctum & divulgatum id à Stoico fato quattuor terminis. Ostensum accuratius, quomodo vim non inferat voluntati, itemque deum nec omnipotens mali nec auctorem esse.* 558

CAP. XIX. *Conclusio tractationis de Fato, monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse, non curiose indagandam, derique adhortatio seria ut vires animo imprimantur à Necessitate.* 563

CAP. XXII. *Ignaviae latibulum aliquod queri solere in Fato, sed id detectum, Fatum agere per causas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patriae, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermoni.* 561

LIBRI SECUNDI.

CAP. I. *Occasio repetiti sermonis, itio ad Langii amœnum hortum, ejusque laudatio.* 564

CAP. II. *Hortorum in genere Laudatio. Cultum cum antiquum esse, & à naturâ. Reges & viros magnos usurpasse.* D. ni-

Denique delectatio eorum ob oculos posita, & non imp. eam
meum votum. 565

CAP. III. Contra curiosos quosdam dissentum, qui bonis
ad Vanitatem & Ignorantiam abutuntur. Quis verus eorum u-
sus. Sapientibus & doctis idoneos esse: & Sapientiam ipsam
altam in iis & educatam. 567

CAP. IV. Ad Sapientiam igitur adhortatio, per eam ad Co-
stantiam venire, & serio monit. & juvenis ut serius Philosophiæ
literæ cum amœnioribus illis & liberalibus conjungat. 569

CAP. V. Sapientiam non vovendo, sed conando acquiri. Re-
ditum in sermonem de Constantiâ. Cupidinem discendi, bonum
esse in adolescentia signum. 571

CAP. VI. Pro Constantia tertium argumentum ab Utili-
Clades bonas esse, Originem intueri sive Finem. Originem
enim à deo sumere, qui æternum & immutabiliter bonus: ideo-
que causa nullius mali. 572

CAP. VII. Finem item cladium semper dirigi in bonum, etsi
persæpe ea per noxios homines, & noxæ causa administra-
ta. Sed frangi & temperari eorum vim à deo, flecti omnia in
nostro usum, obiterque dictum, cur Malorum opera in iis deus
i. tatur. 573

CAP. VIII. Magis distinctè de finibus ipsis, eos triplices esse:
& qui quibus conveniant. Mox paullo fusius de Exercitio,
quod Bonis non uno modo prædest, firmando, probando, præ-
cundo. 576

CAP. IX. De castigatione, qui secundus finis, eam quoque
ostensum ex usu nostro esse, dupliciter. 577

CAP. X. Denique Punitionem ipsam bonam & salubrem
esse, de respectu, hominum, & ejus qui puniuntur. 579

CAP. XI. De Fine quarto, qui homini ambiguus est, eum
pertinere vel ad Conservationem tutelamque Universi, vel
ad Culum. Singula uberius explicata. 580

CAP. XII. Contra justitiam divinam vetus & vulgata ob-
jectio: cur impares pœnæ? ea inquisitio ab homine remota, &
ostensa impia. 582

CAP. XIII. Tamen ut curiosis satisfiat, separatim ad tres
veteres objectiones responsum, & primò ad eam de malis non
punitis: quos differri docemus, non dimitti, idque vel hominum
ipsorum causa: vel natura quadam dei, quæ ad supplicium
lenta. 583

CAP. XIV. Deinde ostensum plures esse Pœnas: & quas-
dam occultas internasque, quæ scelus ipsum comitantur, &
quas improbi effugiunt numquam, quæ graviores quam ullæ
externæ. 586

CAP. XV. Pœnæ etiam Postumæ manere improbos, &
plerumque tunc ipsas Externas: quæ exemplis aliquot illustri-
tus adfirmatæ. 587

CAP. XVI. *Responsio ad alteram objectionem, de Immeritis, ostensum omnes meruisse poenam, quia omnes in culpa, & qui magis aut minus, egrè inò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clarè videat, ideoque iustissime puniat.* 589

CAP. XVI. *Responsio ad objectionem tertiam, de poenis translatis, exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis hujus causa sit, & pluscula alia satis curiosæ subtilitatis.* 590

CAP. XVIII. *Transitus ad locum ultimum factus, qui ab exemplis, & ostensum, utile interdum esse, seræ medicinæ admisceri quadam jucunda.* 593

CAP. XIX. *Non tam gravia esse Mala publica, quàm videntur, idque primò sed breviter, Ratione ostensum. Circumjecta enim rebus plerumq; Vanè timeri, non ipsas.* 595

CAP. XX. *Ad Comparationem ventum, sed prius exaggerata Belgarum & hujus ævi mala, eaq; opinio communiter refutata: & ostensum, ingentium humanum prout ad augendos suos luctus.* 596

CAP. XXI. *Magis deinde propriè & pressè id refutatum, ex Comparatione cum veteribus malis. Primò de bellis & de clade mirabili Judæorum.* 597

CAP. XXII. *De Græcorum item Romanorumq; cladibus ex bello. Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio novi orbis, & miseriæ captivitatis.* 599

CAP. XXIII. *Pestis Famisq; prisce insignia maxime exempla, item Tributorum magnitudo quæ olim, & Rapinarum.* 601

CAP. XXIV. *Crudelitatis & cædium narrationes aliquot, mira, & supra omnia scelera hujus ævi.* 603

CAP. XXV. *Tyrannis etiam nostra elevata, ostensa ea à naturâ sive malitiâ humanâ esse, & externas internasq; oppressiones fuisse olim.* 604

CAP. XXVI. *Postremò doctum non mira aut nova esse hæc mala, hominibus gentibusque omnibus semper communia, & solatium in ea re quæsitum.* 606

CAP. XXVII. *Sermonis totius Conclusio, & ad repetendum eum ruminandumque brevè admonitio.* 607

APPROBATIO.

Mos duos J. LIPSI de Constantiâ libros, vel hoc nomine prælo dignos censeo, quod non jam, ut aliz ejusdem lucubrationes, libris & lapidibus, sed ipsi animo caliganti languentique lucem & medicinam adferant; quibus, si admiserit, ad illud robur proficiat quisque ac convalescat, ut si fractus illabatur orbis, impavidum feriant ruina.

Guilielmus Fabricius Noviomagus Apostolicus ac
Regius librorum Censor.

JUSTI

JUSTI LIPSI
MANUDUE
CTIONIS
AD
STOICAM PHILO
SOPHIAM
LIBRI TRES.
L. ANNAEO
SENECÆ
ALIISQ. SCRIPTORIBUS
ILLUSTRANDIS.

THE
JOURNAL
OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 11
PART 1
1881

CONTENTS
PAGES
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1

The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1

The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1
The Human Skeleton in the Cave of Vindija, Croatia, by
Prof. J. H. R. MACDONALD, F.R.S. 1

AD ILL^{MUM} ET EXCELL^{MUM}

PRINCIPEM

D. JOANNEM FERDINANDUM
VELASQUIUM

COMITEM-STABULI REGNORUM

CASTELLÆ ET LEGIONIS,

DUCÈM FRIASII, COMITEM HARLI

MANUDUCTIONEM meam facere vides, quod ego nuper feci, Ill^{me} Princeps, id est ad te venire. Uterque meritò, ego, ut adventum in hæc loca & afflictam patriam gratularer, tuis etiam consiliis erigendam; itemq; gratias agerem, pro benivolentia qua me jampridem eximia quadam honestasses. Facit utrumq; hoc idem *Manuductio*: & causas easdem habet. An non & alteram magis propriam? opinor. Seruit ipsa & facta est ad lucem Hispani scriptoris, ANNÆI SENECAE: itaque decorè viam ad Hispanum Principem affectat, ejus se arbitrio ac tutelæ permissura. Tuæ, inquam, tutelæ: cui copiae & exercitus permitti solent: & vetus tuum perpetuumque munus est, equestri parti virium in Hispaniæ regno præesse: imò & totis copiis, in absentia Regum. Id enim est * *Comes stabuli*: magna dignitas & qua Valentinianus Imperator ipsum fratrem suum Valentem exornavit, id est

* Qualis
ferè olim
Magister
equitum
Romæ.

ia

in proximo sibi gradu collocavit. Majores
tui VELASQUIT, virtute & gloria inelyta
gens, hanc ipsam meritis pepererunt, &
familiae suae afferuerunt: in bellis contra
Mauros, & si quos alios Hispania hostes
habuit, non assidui solum semper, sed pri-
mi. Itaque jure in prima dignitate positi:
qua tu ita fulges, ut ab ipso te & animi in-
geniique dotibus præfulgeas, & maximam
verissimamque laudem istis referas accep-
tam. Prudentia tua vel in civili, vel in bel-
lica re administranda innotuit, & jam nu-
per Mediolani & in Sequanis enituit: idem
pietas, & veræ virtutis studium, quod à lit-
terarum etiam & omnis seriæ doctrinæ cul-
tu illustratur. Raras in Principe dotes me-
moro, & in animo magis quam stilo præ-
dico: iisque impulsus & hæc mea, & me ti-
bi dico, Ill^{me} & Excell^{me} Princeps, ac
velut in manum trado, fidum vel cultorem,
vel clientem. Lovanii xv. Kalend. Mart.
∞. Idc. xv.

AD LECTOREM.

HABES MANUDUCTIONEM : & finem
 ex ipsa vides fructumq; id est facē ali-
 quam ad ANNÆUM SENECAM tibi
 prælucētem. Hoc consilium nobis fuit :
 neq; hercules suscitare , quod imperiti autument
 veterem & sepultam sectā , quam ævum aut ra-
 tio tulit, & nostra imprimis religio, cui fateor hanc
 [quæ autem vetus Philosophia?] non undiq; con-
 cordē aut amicam. In multis tamen: & ipsa Ma-
 nuductio hoc docebit. Quid, quod Pharisei olim,
 inter Judæos secta nobilis , ad hanc Stoicā proxi-
 mē accesserunt? Josepho hoc credamus, qui inter
 ipsos nomen professus, palam asseverat. *Ἐν περικαίτοις*
ἔτι τῶν ἰσραηλῶν, ἡ ῥηθὲν πλεονεχία, τῇ Φαρισαίων αἰρήσει καί
Ἐκκλησίᾳ, ἡ ὡς πλησιέσις ἐστὶ τῇ παρ' Ἑλλήνων Στοικῇ διέσχετο.
 In Vita
 suā.
 Annos novemdecim natus ad rempublicā
 cœpi me dare, Phariseorum affecla: quæ sa-
 nē secta illi Stoicorū apud Græcos maximē
 est consentanea. Et verò quæ de fato iidē Pha-
 risæi differebant, & plura, planē sunt pro Stoico-
 rum sensu. Non lubet in disputationis campum
 ingredi, & cum aliis comparare, aut præferre: fe-
 ci obiter in ipso hoc scripto, & magis quā placi-
 turum quibusdā auguror: sed quid est? calor, aut
 impressa in unam rem cogitatio, interim abducit,
 & extra limites aut veri aut decori fortasse au-
 fert. Si mihi factū, sit venia: testificor sana & se-
 bria me amare, & ed redigi velle scribenda , aut
 scripta. Nemo finem aut felicitatem, cum istis, in
 Naturā ponat: nisi interpretatione quam dedi, id
 est Dea. Nemo item magnifica & alta nimis am-
 ple-

plectatur, aut sapiat: ne subtilia quidē vel arguta: sed Senecæ verbis hæc temperemus, quæ nimis ex vero profert. L' trunculis ludimus, in supervacuis sæpè subtilitas teritur. Non faciunt bonos ista, sed doctos, aptior res est sapere, imò simplicior. Paucis opus est ad bonam mentem litteris. Ita est, paucis opus, non tamen nullis: & ided nos quoque modum tenuimus, & multa quæ dicere, multa quæ uberius aut subtilius dicere erat, omisimus: non famam ingenii nostri, sed tuum commodum, Lector, scopum destinantes, quem si attigi, benè est: tu adjuva, & iudicio hæc lege, & selige quæ ad virtutem sint & salutem: nec aliter, aut te & me fallis. Habebis autem à capite Sectarum divisiones & initia, item Stoicæ: tum præcipua hujus dogmata, & maxime decantata illa Paradoxa. Reliqua in Physiologiam, ne confusio sit, sunt dilata. Hæc eruere, & disponere (nemini adhuc satum) arduum fuit, fateor: nec scio an pretium operæ apparebit, Illud tamen: hæc non facere solum Senecæ illustrando, sed Ciceroni, Plutarcho, Laërtio, & optimis veterum scriptorum. Hoc fine ama aut aestima: & me quoque, si quid lapsus sim aut titubavi, excusa. Per tenebras & salebras ivi, per viam adhuc inviam: & vetus illud liceat prætere, Nullum sine veniâ placuit ingenium.

I N D E X

DISSERTATIONVM MANUDUCTIONIS AD STOICAM PHI- LOSOPHIAM.

LIBRI PRIMI.

DISSERTATIO I. *Adhortatio ad Philosophiam omni
ætati aptam & utilem : & liberales scientias non tanti
videri.* 623

Diss. II. *Conducere tamen hætenus Liberales, si præ-
parant: non autem insistendum & inherendum eis esse.* 625

Diss. III. *Philosophiam non damnari, nec alienam, uno
eodem Christianis esse. Trias tamen & cavillos vitandos, &
cum modo habendam.* 627

Diss. IV. *A quibus petenda Philosophia? Aristoteles
& Plato laudati: nec tamen his solis adherendum.* 630

Diss. V. *Elezione utendum, & hoc fine Sectæ præcipue
ostensa: & primum Barbarica.* 633

Diss. VI. *De sectâ Italica: ejus auctore Pythagora:
eius bonitate, sed non duriturnitate. Aliquid de Nigidio, Se-
neca, & Seneca in hanc inclinatis.* 637

Diss. VII. *Tres Græcica Philosophia partes, an sectæ:
ac primo de Poëtica.* 643

Diss. VIII. *De Jonicâ Philosophiâ, & Thalete auctore:
de successione ejus, atque examinati Sidenii quidam versus:
de Socrate, & ab eo sectæ, eique in Tabulâ proposita.* 644

Diss. IX. *Sectâ Eleatica, & variatio in auctore. Confun-
di cum aliis à quibusdam. Successio in tabellâ.* 648

Diss. X. *Stoici obiter laudati, eorum successio: & de au-
ctore ipso Zenone.* 650

Diss. XI. *Discipuli ejus, & præcipui deinde doctores: de-
scripti vel laudati ab aliquot notis.* 652

Diss. XII. *Alii aliquot clari Stoici, & præsertim qui in
Seneca scriptis.* 658

Diss. XIII. *Cynicos originem Stoicis dedisse, & dogmata
fere convenire. Illi ex professo laudati.* 651

Diss. XIV. *Contra Stoicos; & quæ eis objici solita.* 665

Diss. XV. *Pro Stoicis: atque ordine illa rejecta.* 667

J. LIPSI. Operum Tom. IV.

Fff

Diss.

DISS. XVI. *Iidem laudati: & quid in partibus Philosophiæ præstiterint; deque in vlt. aduersariorum elogio* 671

DISS. XVII. *Exempla magnorum virorum, qui in hac heresi, etiam Christianorum.* 673

DISS. XVIII. *Scorsim Seneca laudatus, Scripta ejus maxime, & purgata etiam obiter à calumniis Vita.* 675

DISS. XIX. *Epictetus item laudatus, verbis parcius, largiter judicio & admiratione.* 681

LIBRI SECUNDI

DISS. I. *Sine Philosophiâ homines Pueros Rudesque esse: per eam viros, studiosos, Eruditos.* 683

DISS. II. *Philosophiæ aliquot definitiones Stoicæ, una etiam Platonis: atque ea breviter explicata.* 685

DISS. III. *Divisio Philosophiæ communissima, in Dogmaticam, Academicam, Scepticam. Quid singule? & Academia divisa.* 687

DISS. IV. *Quem usum Academia aut Sceptis habeat: quem & abusum: ac Senecæ quædam illustrata.* 690

DISS. V. *Alia Philosophiæ divisio, in Contemplativam & Activam; utrumque singule istæ distinxerit.* 694

DISS. VI. *Logicam omitti à quibusdam. De dignitate singularum; & Ethicam usu fructuque certe amicare.* 696

DISS. VII. *Discrimen Sapientiæ à Philosophiâ: & illius definitio, eaque obiter illustrata.* 678

DISS. VIII. *Verus Stoicorum Sapiens, in summa ab iis descriptus: ideoque irreperitus, nec id tamen sine causa, non fructu.* 700

DISS. IX. *Aliter ab illo Sapiens, qualem Natura & ævum dant, in Proficiens dicitur, cujusque discrimina.* 702

DISS. X. *Doceri Sapientiam, & disci: neque ad id, & natura tantum esse. Omnibus etiam offerri.* 703

DISS. XI. *De Nationibus, quæ ad Doctrinam faciunt. Quid, & quotuplices eas, ac citate dictum.* 706

DISS. XII. *Doctrinam duplicem esse, Dogmaticam & Parræneticam: utraque laudata.* 709

DISS. XIII. *De Fine, sive Ultimo bonorum: & quæ ille sit?* 712

DISS. XIV. *Eum esse, Secundum Naturam vivere: & varia super hoc interpretatio.* 714

DISS. XV. *Prima Zenonis sententia explicata, de Conventientia Vita.* 717

DISS. XVI. *Alteri Cleanthis sententia item explicata, de Conventientia cum Natura Communi.* 719

DISS. XVII.

- Diss. XVII. *Tertia sententia Chrysippi, de Natura Pro-*
pria, id est Ratione. 721
- Diss. XVIII. *Quarta sententia, de Vita ex Virtute: jux-*
prioribus consonat: atque omnes cum Veritate. 723
- Diss. XIX. *Has sententias ad Dei sequelam ire, & ducere,*
atque illum esse primum Fidem. 726
- Diss. XX. *Solam igitur Virtutem sufficere ad Beatus-*
tem: nec Externa aut Fortuna requiri. 729
- Diss. XXI. *Aliquid in hac re contra Academicos: & non*
venire in Boni nomen Externa. 732
- Diss. XXII. *Quæ igitur Bona? utque ea subtilior, &*
συναισθητικὰ divisa. 734
- Diss. XXIII. *Quæ Adiaphora, sive Neutra? quæ in se*
Producta, & Rejecta: aliaque tenuiter inquisita. 738
- Diss. XXIV. *Non esse has Logomachias, aut Periergasias: &*
ad rem voces istas facere, idque obiter ostensum. 743

LIBRI TERTII

- DISSERT. I. *Ingressio ad Sermonem. Aliquid contra*
Spem & Metum: ad Decreta deinde transitus factus. 746
- Diss. II. *Distinctio Decretorum. Contra Paradoxa ali-*
quid, & pro his. 748
- Diss. III. I. *Paradoxum possum, & explicatum, Sa-*
pientes omnes pares esse. 751
- Diss. IV. II. *Paradoxum. Virtutes pares, itemque in-*
dividuas esse. 755
- Diss. V. III. *Parad. Sapientem sibi parem, & in Gaudio*
semper esse. 759
- Diss. VI. IV. *Paradox. Sapientem vel in Tormentis*
Beatum esse 762
- Diss. VII. V. *Parad. Sapientem Apathem & Imper-*
turbabilem esse. Pluscula hic de Affectibus. 764
- Diss. VIII. VI. *Parad. Sapientem non opinari: itemque*
non ignorare: non fallere, non mentiri. 773
- Diss. IX. VII. *Parad. Sapienti nihil præter opinionem*
evenire. 776
- Diss. X. VIII. *Parad. Sapientem sibi sufficere, sive, Se*
solo contentum esse. 778
- Diss. XI. IX. *Paradox. Omnia Sapientis: & Solum di-*
vitem censendum. 779
- Diss. XII. X. *Parad. Solum Sapientem liberum, ceteros*
omnes servos censeri. 783
- Diss. XIII. XI. *Parad. Solum Sapientem Regem esse.* 785
- Diss. XIV. XII. *Sapientem Deo parem: Paradoxum,*
atque etiam Paralogum. 788

Diss. xv. XIII. *Parad Sapientem omnia recte facere, etiam Digitum exserendo. Sine peccatis esse.* 791

Diss. xvi. XIV. *Parad. Sapientes soli inter se amici: soli amare gnari.* 792

Diss. xvii. *Pluscula simul Paradoxa. Solum Pulchrum, Nobilem, Cidem, Magistratum, Patem, Rhetorem, & plura esse* 795

Diss. xviii. *Paradoxa item mixta: Non injuria affici, non Insaniâ, non Ebrietate.* 798

Diss. xix. *Duo alia Paradoxa, atque etiam Paraloga nobis: Non ignoscere, Non misereri.* 800

Diss. xx. *Paradoxum singulare, Omnes Stultos insanire: & Omnia vitia in omnibus.* 803

Diss. xxi. *Item singulare Paradoxum, Peccata equalia esse.* 806

Diss. xxii. *Sapientem sumere aliquando mortem posse, decere, bere: ex Stoico quidem decreto.* 808

Diss. xxi. *Decretum hoc rejectum, & ostensum non licere, non debere, mixtis rationibus testibusque.* 814

Diss. xxiv. *Conclusio, & ad Exercitium adhortatio: cui tria adjumenta vel instrumenta data, Exempla, Conversatio, Examen.* 818

J U S T I L I P S I

M A N U D U -
C T I O N I S

A D

S T O I C A M P H I L O -
S O P H I A M

L I B R I P R I M I

D I S S E R T A T I O P R I M A .

*Adhortatio ad Philosophiam omni ætati aptam & uti-
lem : & liberales scientias non tanti videri.*

L I P S I U S . Nam quâ causâ tristiores te , & fimbriatâ quâdam fronte video ? A U D I T O R . Causâ quidem apertâ , patriæ pericula , an ruinas , solus ignoras ? L I P S . Deus avertet , aut sistet : quid tamen ad te propriè ? A U D . In unâ sum navi . L I P S . Velim istâ , A U D . Quâ ? L I P S . Sapientiæ , quam tracto . A U D . Vidêris mihi in libris esse , & sic soles . L I P S . Non semper in istis seriis , & voveam olim magis fuisse . A U D . Qui isti igitur ? L I P S . *An-næum Senecam* agnoscis , magnum inter magnos virum . A U D . Sæpe à te sic audio , sed nunc quidem sepono , vel ipso te auctore . L I P S . Méne ? defugio . A U D . Nam flos ævi me habet , & in eo amœniora igitur hæc studia , & velut florida , tractamus : graviorum adhuc expertes . Fallor , aut monuisti . L I P S . Illa tractare te monui , fateor : hæc seponere , non monui , & non ab illis tantum , sed cum illis , curare . Vis me verum dicere ? Philosophiæ amor & notitia aliqua etiam adolescentiæ adsciscenda est : neque ulla ætas ei immatura . Vetus ævum si respicis à pueritiâ huc ducebantur : & omitto alia monita , audi istud ab ortu ipsius Magistro . *Μήτε νέος ἔς ὃν φιλοσοφεῖν μεδέτω , μήτε γέρον ὑπάρχον κοπιᾷτω . Οὔτε γὰρ ἄωρος ἔδειξ*

Fff 3

ἡδὺς ἐστὶν, ἥ τε πάρος, ὥς τὸ καὶ ψυχρὸν ὑγρὸν : *Neque juvenis aliquis differat philosophari, neque senex defatigetur. Non enim immaturus quisquam, aut victus & effoetus est, ad animæ sanitatem.* Hæc Epicurus, & exemplo firmaverat : quem cæssa fides est, ab anno decimoquarto ætatis Philosophiæ operatum esse. Quidni fecerit, & tu facias mi adolescens ? A corpore si æger sis, medicum non differas : mentis sanitas neglectui aut procrastinationi erit ? Ut cælo tranquillo, & mari placido, nautæ quæ contra tempestatem sunt, expédiunt : sic in istâ ætate, nondum tot curis aut fluctibus expositâ, jure præpares quæ sint illis mitigandis, aut tollendis. Amœniora ista artium nos quidem probamus, & illo velut vomere profcindi hoc animi solum, & præparari ad sementem cupimus : sed præparari. Veræ autem fruges, Philosophia est : cetera, herbe aut flores. Quæ tamen quia jam olim & nunc nimis quidam adhærent, & æstimant : severiores magistri reperti, qui totum hoc litterarium & liberale studium rejicerent ac damnarent. Cynici inprimis, qui ἀσπασινώμεται, ut Laërtii verba sunt, τὰ ἐλευκλίας μεθ' ἡμῶν : *aspersantur liberales omnes artes.* Et Zeno caput Stoicæ, statim initio librorum de Republicâ, τὸ ἐλευκλίον περιδείκναι ἀγένητον ἀποφαίνει : *Liberalem doctrinam inutilem profitetur.* Quid noster hic Seneca ? Operose, inquit, nihil agunt, qui *litterarum inutilium studiis detinentur.* Et quàm sæpè alibi increpat ? & quàm meritò hodie aliquis alter Seneca faciat, cum nec modum, nec finem suum habent ? Vanitas & ambitio quæritur, invenitur : & Senecæ iterum verbis, *istæ liberalium artium confectatio molestos, verbosos, intempestivi vos, sibi placentes facit : & ideo non discentes necessaria, quia supervacua didicerunt.* O quàm in nostrum ævum competunt ! tu quoq; vidēs, & (quod gaudeo) erubescis. Sicut enim Paris ille apud Homerum, proelio profugus, cum Helenâ se oblectat : sic plerique relictis studiorum seriis, voluptaria modò sectantur. Atquin quattuor Artium genera sunt, ut Posidonius rectè olim distinguebat. *Sunt Vulgares, sunt ludicræ, sunt Pueriles, sunt Liberales. Vulgares opificum, quæ manu constant, & ad instruendam vitam occupatæ sunt. Ludicræ, quæ ad voluptatem oculorum atque iurium tendunt. Pueriles, & aliquid habentes Liberalibus simile, quas ἐλευκλίας, Græci, nostri Liberales vocant. Sola autem Liberales sunt, imò, ut verius dicam, Liberae, quibus curæ animi Virtus est.* Quæ est scilicet sola Philosophia, cujus fructus illa Libertas, non affectibus, non culpis, nō erroribus aut terroribus subijci, quatenus homini quidem datum. In quâ sunt, ut cum poëta dicam, *Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.*

De Brev.
vit. c. XIV.

Ep. LXXX-
VIII.

Ibid.

DIS-

DISSERT. II.

Conducere tamen hætenus Liberales, si præparant: non autem insistendum & inhærendum eis esse.

SERVILES igitur aliæ, aut certè Pueriles sunt: hæc est, quæ in liberos, quæ in viros transcribit, tibi, si me audis, assumenda. Quid ergo? restrictè aut abscisè alias Stoici repudiant? absit, hætenus tantum, si detinent & vindicant sibi. *Tamdiu enim istis immorandum est* (iterum Seneca) *quamdiu nihil agere animus majus potest, rudimenta sunt nostra, non opera.* Sed & rudimenta utilia, imò necessaria sunt: non aliter quàm ædium sublimium fundamenta. Itaque Xenocrates prudenter cuidam amuso & rudi, ad philosophiam tamen & diatribam suam adspiranti: Πορεύεαι, ἔφη, λαβὼς γὰρ ἔχεις φιλοσοφίας: *Abi, abi, inquit, non enim ansas habes philosophiæ.* Ut nempe anser humorem non continent, vasi tamen necessariæ sunt ad usum: sic de litteris, Sapientiam non habent, sed conferunt ad habendam. Seneca: *Quare liberalibus artibus filios erudimus? non quia Virtutem dare possint, sed quia animum ad accipiendam illam præparant.* Philo Judæus, & Clemens Alexandrinus, uterque inter veteres (& hîc etiam inter nostros) doctrinâ eximii, scitâ allegoriâ hoc ingerunt; & prolem Abrahamo ex Agar ancillâ susceptam, cum parere Sara non posset, huc ducunt. *Non enim sumus* (ait prior) *apti prolem ex Virtute suscipere, nisi prius misceamur ejus ancillæ. Est autem Sapientie ancilla, illa quæ in liberalibus artibus scientiæ ponitur: ut Musicâ, & Logicâ.* Similia Clemens in primo Stromateon. Nec levem aliquam aut transitoriam in his operam requirunt: sed, ait iterum Philo, *Sicut in magnis fabulis aut argumentis, magna etiam Proœmiæ esse oportet: sic istic, maximum enim argumentum Virtus est, ut quæ circa grandem materiam versatur, vitam totam.* Fure igitur non levibus aut brevibus utetur proœmiis, sed Grammaticâ, Geometriâ, Astronomiâ, Rhetoricâ, Musicâ, aliâ omni Logicâ contemplatione imbuetur: quorum tessera est, Sars ancilla. En vera & vetera iudicia, quæ jure novitiis istis omnibus & levibus anteponas. Nec Stoici aut Cynici aliter: quorum una mens est, quam dixi, non colere ipsas propter ipsas. Sicut miles pugnæ per ludoria certamina se præparat: sic nos Sapientiæ per has artes debemus. Cui ἐνδεσμεῖν τὰ ἐγκύκλια μαθηµατὰ, conferre plurimum etiam liberales scientias, Chrysippus palam scripsit. An non alii.

Ip. LXXX.
VIII.

De con-
gressu e-
ruditi-
causâ.

Iact. &

scriberet qui caput Sapientiæ Socratem sciebat ita his instructum, ut Euripidem etiam ab eo in scribendis Tragicis adiutum, manaverit in vulgus. Omnino ruditas illa animi, & ut sic dicam, agrestis ferocitas exuenda per has verè humaniores artes est, & homini humanitas reddenda. Ο ἄνθρωπε, ait Plato, παιδείας μὲν ἐρῇς, τοῦ δὲ τοῦτον ἡμερώτατον τι ζῶον γίνεσθαι φιλεῖ. Μὴ ἰκενὴς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τρεφὲν, ἀγριώτατον μὲν ὅπισθε φύει γῆ: *Homo recte institutionis & doctrinæ compos, diviniſſimum & mitiſſimum animalium redditur: aliter autem, & vel non satis, vel non recte institutus, ferociſſimum & maxime indomitum omnium, quæ fert tellus.* Valdè imprimam tibi hæc verba; & utinam iis possem, qui hodie ad Naturam, eâ contenti, omnia relegant. Falsò, falsò, *quantum domitus factusque equus distat ab indomito* (olim ita Aristippus:) *tantum doctus ab indocto.* Duo igitur teneamus, Comici veteris versu expressa:

vi. De
Legib.

Philonid.

Γεγυμμετα κροτήϊν δὲ, καὶ μεθόνα τοῦ ἵππου:

Et Litteras, & deinde Mentem jungere.

Ut personæ histrionum, etsi pulchræ, usum non habent nisi faciei applices: sic litteræ per se inanes, Sapientiæ admovendæ sunt. Nam solitariæ illæ, quid nisi levem oblectariunculam, aut otii deceptionem habent? *cujus errores minuent? cujus cupiditates prement? quem fortio-rem, quem iustio-rem, quem liberalio-rem facient?* Sed neque curas affectusque tollent,

Sen De
Brev. vit.
cap. xiv.

--- non animum metu,

Horat.

Non mortis laqueis expedient caput.

Ad Sapiëntiam itaque eant, & nos ducant non aliter quàm qui in patriam tendit, & viâ utitur, & diversoriis; sed non illa finem aut mansionem habet. Quod si aliter; ecce Epictetus, qui avocat & increpat: *Homo ob-livio te cepit instituti tui? NON HUC IBAS, SED HAC. Atqui elegans hoc diversorium. Quàm multa autem alia? quot etiam hori aut prata? sed non, nisi ut transitus sint.* Audiamus satis diu amoena hæc studiorum habuerunt: seria addamus, & ne serò. Ecce major ætas appropinquat, ecce curæ undique & turbæ: quid cessamus? Quin, sicut hoste appropinquante, minuta relinquimus, & recipimus nos in firmam & inconcussam hanc Sapiëntiæ arcem? Te hortor: me unâ, ecce canis caput & genas incipiunt spargere, ecce quintus & quinquagesimus annus me pulsat: & ego sedeo, ambulo, & in litore vagus conchulas & lapillos lego? Venti vocant, navis oram solvit, recipe me ô Sapiëntia, & in beatæ Tranquillitatis portu siste.

Differt. II
cap. xxiii.

DISSERT. III.

*Philosophiam non damnari, nec alienam, imo utilem
Christianis esse, Tricas tamen & cavillos vitandos,
& cum modo habendam.*

Eco enim venio, &
*O mihi curarum requies, ô sacra voluptas
Unaque pax animo,*

non te dimittam, donec me vita dimittet. Aud. Me
quoque hoc igne tuo incendis. sed metus aliquis est,
qui retinet & pedem refrænât. Hoc, inquam, timeo, ne
suadeas (cum Lucretio dicam)

Impia me rationis invire elementa, viamque

Endogredit sceleris.

Nónne Christiani fumus? illi damnant hoc totum
Philosophari, & Petres illos nostros audi. Lactantium: Lib. III.
cap. xxx.
Faceſſant omnes iſti (Philosophi) qui vitam humanam non
iſtruunt, ſed turbant. Gregorium Nazianzenum: Oiat. de
modo in
Diſput.
*In Ec-
cleſiam, velut quadam * Ægyptiæ peſtes, philoſophi irre-
pſère.* Tertullianus quoties conviciatus eſt, aut illuſit?
* Ratu
facit eos
Auguſtin.
*a Philoſophi patriarchæ, ut ita dixerim, hæreticorum. Ite-
rùm: Quidvis ſtruere ac deſtruere eruditi, magis que dicendo
perſuademes quàm docendo.* Iterumque: *Sapientiæ & fa-
cundia caupones.* Jam alibi: De com.e.
ment. dec.
*b De quorum ingeniis omnis
hæreſis animatur.* Denique pulchrò titulo: Præſep.
cap. I. I.
*c Philoſo-
phus animal gloriæ.* Hieronymo hoc arriſit, & tranſ-
a De A-
nim. c. III
*ſcripſit: d Philoſophus eſt gloriæ animal, & popularis au-
ræ vile mancipium.* Sed & Ambroſius Antiſtes: b Lib. I
adv. Marc.
*Phalera-
ta magis, quàm vera ſapientia, quæ aliena quærit cum ſua
neſciat; celi plagæ ſcrutatur, Deum ignorat quem ſolum
noſſe deberet.* Nec noſtri tantùm, ſed ecce ſerius ille
c De A-
nim. c. I.
d Ep. ad
Julian.
*Trifmegiſtus damnat: Εὐχόμενοι φιλοσοφίας, λόγων ψόφος: Græ-
corum philoſophia, verborum ſtrepitus.* Hæc Lipſi ſunt
quæ abſterreant, pietati quidem addictum. Lirs. Erras,
& ſeorſim ab aliis ſentis qui verè ſunt pii. Nónne in
ſcholis noſtris, Ariſtoteles & philoſophi, jamdiu eſt
cùm regnant? Nec veteres illi aliter: quos advocas qui-
dem, ſed non ſana & ſua mente. Nihil ii veræ & ſo-
briæ philoſophiæ damnatum aut rejeſtum eunt; ſed
aut Sophiſticam culpant, aut nimium ejus ſtudium &
honorem. Nam, ut ſcias, primis illis Eccleſiæ tempo-
ribus non deerant, qui Chriſtum ore adſumerent, &

Platonem animo non exuerent : qui miscerent etiam dogmata , & sacra illa profanis prava subtilitate temperarent. Inde errorum rivi, & hærefes; & jure merito Patres in hos tales incurrunt. At hanc subditam & dominæ illi, ut sic dicam, ancillantem, aded non spernunt, attollunt potius & laudant. Lactantium ipsum,

Lib. v. c. 1. *Philosophia non nocet, imò prædest plurimum, si religione imbutus est animus.* Vides? adjumenti, non noxæ vicem habet : si pietas adest, & religio præest. Clemens Alexandrinus hoc pulchrè :

1. Strom. *Et si ipsa sibi sufficit, nec opus alienæ eget doctrinæ Servatoris, cum sit potentia & sapientia ipsius Dei : tamen Græcæ philosophia si accessit, non quidem validiorem facit veritatem, sed Sophisticos insulius ab ea amolitur & insidias omnes avertens, SEPES ET LORICA EST Dominicæ vineæ.*

Eod. lib. Quibus postremis ad Salomonis verba adpexit, alibi etiam ea interpretatus : *Sapientiam, inquit Salomon, vallo circumdæ, & attollet te, & coronâ voluptatis proteget.* Transfert deinde ad Philosophiam, jungitque : *Igitur & tu, si Sapientiam septo Philosophiæ & variæ eruditionis munieris, à Sophisticâ inaccessam servabis.* At Gregorium Nazianzeum etiam obducis. Il-
lūmne, qui à puero deditus in his artibus fuit? nam Athenis, unā cum magno illo Basilio, Philosophiam & Philologiam in ipso earum fonte hausit, & passim scripta sua irrigat iis aquis & perfundit. Quid autem super his sentiat, audi ejus verbis. Οὐκ ὡς ἀπει-
σίοι τ' πωιδύουσι, ὅτι τὰ τοιοῦτ' ἔστιν, ἀλλὰ σκαῖς καὶ ἀπει-
δύτας ἀποληπτοὶ τὰς ἡτῶν ἔχοντας, οἱ βέλνυντ' αἰ ἀπαντας εἶ-
ναι καὶ ἑαυτοὺς, ὡς ἐν τῷ ἡγνῷ τὸ κατ' αὐτοὺς κρύπτην, καὶ τὰς τ' ἀπαιδυσίας ἐλέγχας ἀφ' ἡδράσκουσιν : Non igitur in vili ha-
benda eruditio, quia quibusdam ita videtur : sed censendum
LEVOS ET IMPERITOS illos si affici, qui vellent OMNES SUI SIMILES esse, ut in communi illo grege late-
rent, & inscitie reprehensione effugerent. Sunt verā, sunt aurea, non habet, non habuit hostes omnis ista Do-
ctrina, nisi indoctus. Nam de Tertulliano, quid tu adfers? ille in omni genere artium tinctus, amat pro-
fecto cultores atque æstimat : sed non illos vanos, fucatos aut fucos, qui vel stultè præferunt, vel impro-
bè abutuntur. Nec alio fine dicta illa ejus, aut sentia. Idem in nostrorum aliis, de Trismegisto, sua quædam caussa est : qui jam tunc (quisquis aut quædocumque fuit) videbat Græcos dignissimam artium ad minuta aut ludicra deducere : atque id carpit. Nam ut De-
mocriti etiam verbis & querelâ utar, multi sub sacri nominis titulo erant, καὶ πικρυδεῖν, ἐιδωπτεῖν, καὶ ἰκωπι-
λεκτεῖν :

Orat. fu-
nebri in
Basil.

Apud
Clemen.
1. Str.

veritas : minutarum artium rerumque aucupes , certatores & litium avidi , & flexuosarum captionum saltatores . Utinam nec hodie tales , aut talia ! sed quantum temporis quibusdam verborum cavillatio eripit , & captiose disputationes , quæ ACUMEN IRRITUM exercent ? Nectunt nodos , & solvunt : id est , quid nisi aranearum subtiles tales texunt , & retexunt ? Sicut pueri pilam percutiunt & reperiunt , sterili voluptate : sic isti . Atque utinam Sen. Ep. XLV.
(ait Seneca) disputationes istæ tantum non prodesse ! non . Ep. XLV. III.
cent . Hoc manifestum est , comminui & DEBILITARI GENEROSAM indolem , in istas anxietates conjecit . Hoc igitur est , quod damnat in Græcis Trismegistus , & siquid tale superfluum : idem Divus Hieronymus , & pulchra imagine , vult rescindi . *Legimus , inquit , in* Ep. ad Magnum.
Deuteronomio , Domini voce præceptum , Mulieris capite radendum caput , supercilia , omnes pilos & ungues corporis amputandos , & sic eam habendam in conjugio . Quid ergo mirum , si ego Sapientiam secularem , propter eloquii venustatem , & membrorum pulchritudinem , de ancillâ atque captivâ Israëlitem facere cupio ? & si quidquid in eâ mortuum est Idololatriæ , voluptatis , erroris , libidinum , vel præcido vel rado ? Audimus te , vir & nomen sacrum : & in contubernium , imò legitimum torum , ducimus Philosophiam , sed purgatam & recisam . Item Augustinum : *Si qua Philosophi vera dixerunt , ab eis esse , tamquam injustis possessoribus vindicanda .* Vindicemus , & quàm multa ea sunt ? quam præclara in omni cognitione Naturæ , in morum directione , dixerunt ? ut bonus aliquis iudex pronunciet , ab altiore illa Mente ad capiendum instructos , ad vulgandum instructos . Claudianum Mamertum audire est pretium . *Animadvertamus has philosophorum animas , quæ tam remota persecutæ sunt , tam peritè viderunt , iccirco LUMINE* Lib. II. De Doctrinâ Christi.
VERITATIS ADFLATAS , ut in SALUTEM generis humani toti mundo quandoque ederetur dogma . Apud rudes vero gentium mentes , gentilium uteremur testimoniis : quo magis ignorantie morbo cæcata , & infidelitatis frigore in quandam glaciem durata gentilitas , Evangelicæ veritatis calori cederet , si eadem veritas adversantium quoque nobis ore sonisset . Pulchra ista , & vides de adflatu , vides de causâ & fructu , hodie eam vera . Quis non dicam gentilium , sed & nostrum non commoveretur , & in recto sensu firmatur , cum videt priscos illos , de Deo , Providentiâ , aliis divinis , sic magnificè & verè sensisse ? Idem in Virtute , quæ magis approbatur & inferitur , sic culta illis , qui ob solam eam colebant . Itaque cum Clemente sentiamus :

Lib. I. de statu an. c. VIII.

mus: Μία τ' ἀληθείας ὁδός, ἀλλ' εἰς αὐτὴν, καὶ διὰ περ εἰς αἰῶνα ποταμοί, ἐκρέουσι τὰ ῥεῖθρα ἄλλα ἄλλοθεν : UNA VERITATIS EST VIA sed in eam, tamquam in perennem fluvium, influunt & conveniunt ALIUNDE ALII RIVI. Ita sane, omnes isti Philosophorum rivuli, aut eunt aut ducuntur à bonis, ad Veritatis nostræ perenne flumen : & ornant sive augent illud, saporem tamen non mutant. Pone igitur metum adolescens. Omnes illos Græcos Latinosque vide, culmina nostra & lumina : *nescias* (verba Hieronymi) *quid in iis primum admirari debeat, eruditionem sæculi, an scientiam scripturarum.* Denique stimulum etiam incutiam à Justino, illo sancto : ἔτι γὰρ τῷ ὄντι, inquit, φιλοσοφία μέγιστον κτήμας, καὶ πριώτατον θιῶν, ὥστε πρῶταί τε καὶ σωτήριον ἡμῶς μόνον, καὶ ὅσοι ὡς ἀλιθῶς ἔτι εἰσιν οἱ φιλοσοφία τ' ἰουῶν πρῶταί τε καὶ σωτήριον : *Est vera Philosophia MAXIMUM BONUM & possessio, & apud Deum VENERABILIS : quæ ducit nos ad eum et sistit sola : & sancti beatiq; illi, qui mentem ei donant.* Quæ vera de verâ philosophiâ, ad quam te solam vόλο.

Epist. ad
Magn.

Ad Try-
phon.

D I S S E R T. IV.

*A quibus petenda Philosophia? Aristoteles & Plato laudati : nec tamen his solis
adhaerendum.*

AUD. Jam me do equidem & compono, unâ modò fluctuatione, quam *Veram* appelles? Nam sectas, & quasi vias, Philosophantium plures video : quam igitur tuto pede insistam? & quæ brevius certiusque perducet? LIPS. Arduum, nec arduum fortassè hoc definire. Namquàm multæ eæ viæ sunt? & quæque duces & antesignanos suos magnos & verendos viros habet. Sed tamen eò jam ventum, ut reliquis cedentibus, duæ de Principatu ferè contendant, Peripateticorum & Stoicorum. Nam Epicureos communis consensus jugulavit: Academici ipsi se, & nullam scientiam profitendo, discipulos habere desierunt. De Peripateticis, hodierna judicia si audias, rem factam habes : in scholis soli regnant, ab octingentis amplius annis apud Græcos Latinosque admissi. Quis pellet? nec velim, nec debeam fortassè : dividiuum tamen hoc regnum facere, & collegas dare, nescio an non Sapientia mecum optet. Aristotelem, regem illum Peripateticorum, magnum inter homines fuisse, quis abnuat? & magni

magni ipsi viri locum sic assignant. Cicero inter primos : *Vir non solum in dicendo copiosus, sed etiam in Philosophia singularis.* Alibi: *Summo ingenio, scientiâ, copiâ.* Iterumque : *Quo nihil politius, nihil acutius.* Eidem *aurum eloquentiæ flumen* dicitur : & Plutarcho, *Vir eloquentissimus, & peritus flectendi animos quaquaversa vellet.* Denique plenâ manu Cicero : *Quis non nimis doctior, quis acutior, quis in rebus vel inveniendis, vel judicandis, acrior Aristotele fuit.* Neque alii ab his elogiis divertunt. Plinius quidem, *Summum in omni doctrinâ virum* appellat : alibi, *immensæ subtilitatis.* Quid Arnobius? *Vir ingenio præpotens, atque in doctrina præcipuus.* At Averroës velut lymphatur in ejus laudes. *Aristoteles, inquit, tres scientias invenit, Logicam, Naturalem, Divinam : & NULLUS ERROR invenitur est usq; ad hoc tempus, quod est mille & quingentorum annorum. Et talem esse unum hominem, potius est MIRACULOSUM, quam humanum.* Idem alibi : *Aristoteles est REGULA & EXEMPLAR, quod Natura invenit ad demonstrandam ULTIMAM PERFECTIONEM humanam.* Deniq; simili elogio : *Aristotelis doctrina est SUMMA veritas, quoniam ejus intellectus fuit FINIS HUMANI INTELLECTUS. Quare bene dicitur, quod fuit creatus & datus nobis divina Providentia, ut sciremus QUID QUID POTEST SCIRI.* Hæc magna, admiranda sunt, fateor : & quæ virum cælestibus pænè æquent. Quid tamen alii? alia. Tertullianus *Minutiloquium* ejus taxat : & eâdem voce Irenæus, *Minutiloquium & subtilitates circa quæstiones* : Hieronymus, *Versutias ejus.* Quid volunt? nimis & tenuiter subtilem fuisse, atque inquisitorem : sæpè cum obscuritate. Ideò Sidonius : *Explicat ut Plato, implicat ut Aristoteles.* At Gregorius Nazianzenus & hoc, & graviora objicit. Βάλλε μοι, inquit, Ἀριστοτέλους τὴν μικρολογὴν σοφιστικὰ καὶ ὅτι ἐν τέχνῃ, καὶ τὰς θρησκείας ψυχῆς λόγους, καὶ ὅτι ἀνθρωπικὸν ἔργματός : *Abjice mihi Aristotelis minutiloquam sagacitatem & artificium, abjice mortales illos super anima sermones, & universæ humana illa dogmata.* Damnat non assurgentem, & in humilibus terrenisque hærentem. Hoc & Atticus apud Eusebium : Ἀριστοτέλους λεπτή καὶ ταπεινὴ δριμύτης, ἥτις ἀγνοῦμαι μὴ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων, καὶ τὴν ἐν ταῖς αἰσθηταῖς ἰδέσθαι ἐδύνατο, τὸ δὲ ὄντως ἀληθείας ἐποπτεύσασαι τὸ πανεύδιον ἔχον ὁ ἄνθρωπος : *Aristotelis tenuis & humilis subtilitas, quæ res terrenas quidem pervadere, & quid verum in iis pervidere posset, at solidæ illius veritatis clarum & serenum lumen non ei fuit inspicere.* Lactantius pariter : *Aristoteles de Deo ipse secum dissidet, & repugnantia dicit & sentit.* Iterum : *Aristoteles Deum nec coluit, nec curavit.* Philo Judæus :

iv. Acad.

i. Tusc.
iv. Acad.In procæ.
Physic.In iii. De
Animâ.De Animâ
cap vi.
Lib. i i.
Adv. Hæret.
cap. xi x.
In Eccles.
cap. x.
Orat. i. de
Theolog.De Præp.
Evang.
l xv.Lib. i. c. v.
De Ira
De: c. xix

Α' α' α'

De mun-
do iacor.

Ἀριστοτέλης μὴ ποτ' εὐσεβῶς καὶ ὅπως ἐπιστάμεθα : *Aristoteles numquam pie aut sanctè doctus.* Itaque vides mi Auditor attolli, vides deprimi, in iudiciorum isto velut oscillo suspensum. Imò & hoc disce, Platonem illi consensu fere ab antiquis præponi. Cicero ipse, ille ex professio, imò velut ex conducto, ejus præco, palmam aufert, & in Platonis dextram transfert. *Aristoteles,*

v. de Fin.

excepto Platone, philosophorum Princeps. Nonne palam secundum facit? Iterum : *Aristoteles longè omnibus, Platonem semper excipio, præstans ingenio & diligentia.* Et plerique etiam nostrorum procerum tabellam in hanc partem dimittunt. Arnobius : *Plato ille divinus, multa Deo digna, nec communia sentiens multitudini.* Iterum :

i. Tusc.

Plato ille magnus, pie sancteq; sapiens. Et Tertullianus consentit, & in Ægypto hæc dogmata à Trismegisto illo hausisse maxime, ejusque scriptis fatetur. At alii ad prophetas & sacros etiam libros mittunt, & palam Numenius : *Τί ἐστὶ Πλάτων, ἢ Μωϋσῆς ἀντικίζων ;* *Quid est Plato,*

Lib. 11.
1b. idem.

nisi Moses Anticipans? Augustinus autem, ille nostrorum scriptorum apex, *Platonem ceteris philosophis gentium lon-*

De Anim.
c. 11.

ge lateq; præfert. Imò in cælo præne (quatenus pie potest) ponit. *Hunc Platonem,* inquit, *Labeo inter semideos commemorandum putavit : semideos autem heroibus antepo-*

viii. De
Civite.

nit, & istosq; inter numina collocat. Verum tamen istum, quem appellat Semideum, non heroibus tantum, sed etiam diis

11. de Ci-
vite. c. xiv.

ipsis præferendum esse non dubito. Eodem sensu alibi, *Templum ei justius, quàm diis illis gentium ponendum.* Et quâ de causâ quam ipse promit :

Cap. vii.
De Ver-
relig. c. iv
& Ep ad
Diole.

Platonice familia philoso-

phos, facillimè omnium, paucisq; mutatis, fieri posse Chri-

stianos. Et sanè multum in Philosopho, imò caput est, ad Deum & divina assurgere : à quibus cetera omnis

sapientia nexa est & pender. Itaque vides in istis Aristotelem (nec prudens aliquis negaverit) à Platone,

itemque à Stoicis, longè vinci & relinqui. Quid tamen est ? Dialectica firmiter & compositè tradidit :

idem Physica, de quibus Tullii hoc testimonium : *Naturam sic à Peripateticis investigatam ; ut nulla pars celo,*

maris, terrâ sit prætermissa. Et Laërtii : *Ἐν τοῖς φυσικαῖς ἀπο-*

δοκίμασι πάντων ἐγένετο, ὥστε καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀποδείξαι

τὰς αἰτίας : *In naturalibus omnium maxime rationes reddidit,*

etiam ad res usq; minimas. Idèò utiliter, quod ad has duas partes attinet, in Scholas receptum fateor : quem enim porius ? & veteres alii, qui hæc tradiderunt, ævò

perierunt. Sed & opus juventutis, certum doctorem & dogmata esse, quibus insuecant. *Quemadmodum folia,*

ait Seneca, per se virere non possunt, ramum desiderant cui inhaereant, ex quo succum trahant : sic præcepta si sola sunt,

inut-

Ep. xc.

marcent, infigitur volunt. Secta. Juventuti, inquam, hoc opus : at jam viros, quæ invidia aut ignavia est, longius non mittere ? In Theologicis, in Ethicis, in ipsis Physicis, quàm multa præclara, rara, Pythagoræi aut Stoici dixerunt ? & quædam etiam alii. Hæc ego non adeam, usurpem, & velut relictam à majoribus hereditatem cernam ? Audacter, & ut si in Senatu sedeam, non audiam tantum, sed examinem : & ipse rogatus, sententiam dicam. Nam *semper illam unius sequi* (argute noster Annæus) *non id curiæ, sed factionis est.* Equidem adsurgo & ventor inventa inventoresque sapientiæ : sed ut homo homines, & qui non domini nostri, sed dures sunt. Quis ille tam feliciter, imò tam divine sapiens,

De Vit.
beat. c.
xxx.Sen. ep.
xxxii.

Omnia veridico qui quondam ex ore profudit ?

Non fuit, non erit, & est hoc æternæ illius benignitatis, spargere ingeniorum dona in ætates, & in homines : nec in unam illam, aut hunc unum, omnia & semel contulisse. Optimus vatum :

Ἀλλ' ὅπως ἄρ' οὖν πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποιον :

Iliad. d.

Sed non insimul, & semel, omnia dii sua donant.

DISSERT. V.

Electio utendum, & hoc sine Secta præcipua ostensa : & primum Barbarica.

EX his effectum volui, nec homini uni, imò nec Sectæ diffictè adhærendum. Quæ servitus ista sit ? alius jugum subeat tu mecum, five cum Senecâ, aude piosari : *Nec me cuiquam mancipavi, nullius nomen fero, multum magnorum quorum judicio tribuo, aliquid & meo vindico.* Quod si omnino lubet partiarium esse ; una Secta est in quam, me judice, turò nomen demus. Ea est Εἰλεκτική (*Electivam* liceat reddere) quæ à Potamone quodam Alexandrino introducta, valdè ad meum sensum. De eo Diogenes Lærtius : Εἰς δὲ τὴν εἰλεκτικὴν Εὐκλεπικὴν ἡς ἀρετὴς εἰσὶν ὅντιν πενήντων τῶν Ἀλεξανδρίων, ἀνελξαμένῃς τὰ ἀρίστη καὶ ἐκείνης τῶν ἀρετῶν : *Nunc vero nuper etiam Electiva secta introducta est à POTAMONE Alexandrino, quæ seligit & exterpit placita è singulis sectarum.* Ades, ades optime philosophantium : viam ipsam

Ep. xlv.

in Praef.

ipſam ingreſſus es ad penetralia mea Veri. Et quando hic homo vixit ? *paullo ante Diogenis tempora*, ut indicat in primis verbis. Atqui Diogenes circa M. Antonini Imperatoris ævum ſcripſit. Utardè repertum aut editum, quod primitus oportebat ! Qui varia & varios cum induſtria legit, cum judicio ſeligit : nã ille factio- nis expers, veri conſors, facillimè reddetur. Quid ais ? placeret conſequi, & æmulari ? Aud. Perſuades, ſed firmiter & promptè etiam ut poſſim ; quin tu mihi ipſas Sectas, certe præcipuas, digeris & in conſpectu ponis ? Sed & cenſebis de quibuſdam, cenſeo : & ſic viam ad eligendum ſternes. Lips. Longius ducis, ſed ſequor, & laudabili cupiditati ſubſigno. Tres ſcito univerſe eas eſſe, *Barbaricam, Italicam, Græcicam* : nondum per homines aut capita, ſed nationes & populatim diſtinctas. *Barbaricam* dicimus, quæ extra Græciam aut Italiam, & antiquiſſima quidem, fuit. Quidni antiquiſſima ? cui à primo illo humani generis parente origo : imò à Deo ipſo fuit. Quis enim alius Sapientiæ hos radios, niſi ipſa Sapientia primùm emiſerit ? Ille ut benignè imaginem ſui homini infudit, ſic & animi hæc ornamenta ſive adjumenta ; & quidem pleniore tunc manu. Nam quis ambiget, quin ille, quem præſentia & alloquio ſuo dignatus eſt, qui nondum offenderat, & fruebatur amore divino ; qui recens in natalibus magni mundi hujus erat ; qui inſpector cognitorque tot novorum operum cælo, terra, mari : quin is, inquam, cogitatione varia, & interiori magis, fuerit perſuſus ? Præſumendum eſt : atque etiam illud, eundem labe peccati tenebroſum, lapſu à culmine felicitatis debilitatùm, multa clari ejus luminis amiſiſſe, quod in priore ſtatu intus lucebat, foris allucebat. Antea ei unum opus, contemplatid, & vivere vix aliud erat, quàm cogitare, at poſtquam felicitate, & ejus ſede, excidit : labor acceſſit, & cura corporis animique : & vix aliud manſit ? quàm velut è magno igne ſcintillæ, atque ex occultæ in ſomite ingenii, & ſub cinere ſopitæ. Itaque ſtudio & inq̃uiſitione excitandæ, & in flammam aliquam producendæ fuerunt : quò juxta memoria, itemque

Lucr.

Uſus, & impigre ſimul experientia mentis.

Sic facta ſcientia, & per manus tradita : ab ipſo quidem filiis (nam quæ pulchrior firmiorque hereditas potuit ?) & inter eos Setho primogenio. Cui curæ etiam fuit, ut ad poſteros perveniret, cumque auდიſſet à præſago patre, fore ut mundus aqua & tum igne periret, ipſe

ipse providè columnas duas destituisse dicitur, alteram lapideam, alteram latericiam : ut illa aquis, hæc igni superesset. In iis, quæ inventa notaque hæctenus essent, inscripsisse : & istam quidem absumptam ; illam super Flavii Josephi ævo fuisse, quod ejus fide totum hæc tradito. *Μὲν δὲ ἔχει τὴν δόξαν καὶ τὴν Συριαδὴν* : *Manet verò ad hoc ævi in Syria regione.* Ita nec communi quidem illâ diluvione Sapiencia vetus periit ; tum adminiculo isto fultrâ ; tum magis certiusque, quia Noachus ille, qui superfuit, annos sexcentos ante inundationem vixerat : atque ita ab Adami posteris, & à patre suo Lamecho, qui cum ipso Adamo vixerat, multa potuit & debuit hausisse. Ab isto jam ejusque stirpe, ut illa per terrarum orbem, sic Sapiencia diffusa, in Chaldæos, Ægyptios, Æthiopas, Indos, Persas, Scythas, Gallos, Celtas, & quidquid aliud alibi hominum fuit. Nam de Judæis quid dicam ? certum vel in primis habuisse ac coluisse, jaminde ab Abrahamo patre suo, & Moyse : eique Vates & Sacerdotes præfuisse, Salomonis etiam regis scripta quàm hoc ostendunt ? & plura aliorum fuisse non ambigimus, etsi ævo sublata. Quin & sectæ paullatim apud eos Essæorum, Sadducæorum, Phariseorum : qui soler exitus esse sapiencie senescentis, & pænè dicam delirantis. Sed hæc est illa igitur, quam BARBARICAM philosophiam sumptrâ, sed Græcorum appellatione dixi. Cur enim reipsâ Barbarâ ? nam & cultæ gentes olim fuerunt, & Græcis ipsis hunc cultum animorum communicarunt. Hæc consensu prisca tradiderunt, quibus cura ævum & res in eo veteres novisse : interque eos Clemens Alexandrinus. *Φιλοσοφία τὴντιν, inquit, πολυωφελὴς καὶ χρημὴς, πάλαι μὲν ἠκμῶσεν ὡς καὶ βαρβαρῶν, καὶ τὰ ἔσθην ἀγλάμψασα, ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἑλλήνας κατῆλθεν* : *Philosophia, res varie utilis, olim quidem viguit apud Barbaros, per gentes sparsim resplendens, postremo denique ad Græcos etiam venit.* Idem Augustinus : qui præter Italicos & Fœnicos, etiam aliarum gentium philosophos novit & nominat, *Atlanticos, Libyos, Ægyptios, Indos, Persas, Chaldæos, Scythas, Gallos, Hispanos.* Et Atlanticos intellegit, qui in Africâ confederunt, sive Mauritanâ ejus parte : duce Atlante eo delati, quem Saturni fratrem fabulantur, & astrologum faciunt (id non falsò) eoque creditum cælum humeris sustentare. Procopius auctor, ad urbem *Tingim columnas duas albas marmoreas visi, in quibus Punica lingua scriptum : NOS MAURISI, QUI FUGIMUS A FACIE JOSUE FILII NUNIS PRÆDONIS.* *Lybici, quos adjungit, finitimi sunt*

I ibi An-
t. q. Jud.
cap. I I I.

r. Strom.

viii De.
Civ.
cap. ix.

ii. Bell.
Wandal.

sunt, ab hac aut alia propagine : nisi & *Æthiopum sophos* (de quibus statim) capis. Jam *Ægyptii* noti, eorumque sacerdotes, scientiæ & sacrorum simulantistites ac cultores. Ipsæ litteræ sacræ hos ingerunt, dum produnt *Moysem omni doctrina Ægyptiorum institutum*. Neque ita proderent, si dampnarent. Et ab illa maxime gente, ob situs opportunitatem & commerciorum, certum est Philosophiam, ejusque sororem Medicinam, in varias gentes, atque ipsam Græciam translata. Addit *Indos*, apud quos duplex genus, Alexandro regi ejusque comitibus notum, & per eos notificatum, *Brachmanes*, & *Germanes*. Ita enim Straboni dici video : itemque inter *Germanes*, genus quoddam qui *Hylabii*, *quia in silvis vivunt*, appellati. Hos omnes, & dogmata eorum in parte, describit idem : & vide. Clemens Alexandrinus hos uno communi nomine *Gymnosophistas* appellat, quod idem Apulejus, Solinus, Augustinus alibi, & Strabo : atque addit Clemens : *Διπλὴ δὲ πύσις (Γυμνοσφιστῶν) τὸ γένος. οἱ μὲν, Σαρμάναι, αὐτῶν, οἱ δὲ, Βραχμαναὶ καλούμενοι, καὶ τῶν Σαρμανῶν οἱ Ἀλλόβιοι παρὰ τὰς πόλεις, ἅπτε πόλεις ἐκέσθην, ἅπτε γέρας ἔχουσιν, δένδραν δὲ ἀμφιέννυνται φλοιαῖς : Duplex Gymnosophistarum genus, alii Sarmanæ (ita scribuntur, aliter paullo quàm Straboni) alii Brachmanæ dicuntur. Et inter Sarmanas sunt Allabii (scribendum verò Hylabii, ex re & ex Strabone) qui nec urbes colunt, nec tecta habent, arborum modò foliis vestiti. Itaque hi postremi, veri Gymnosophistæ sunt : atque ab iis in alios nomen diffusum. Quos tamen etiam apud Æthiopas Hieronymus agnoscit : *Indorum*, inquit, *Brachmanes*, & *Æthiopum Gymnosophistas* : cui & Philostratus consentit : sed ab aliis vix dissentientes. Nam probabile, ex Indiâ in Æthiopiam cum re & nomine suo venisse. Adde caput & doctorem iis fuisse *Buddam* quemdam, *quem è latere suo virgo dicebatur generasse*. Hieronymo ita scriptum : & an ad natalem Evæ è viro virgine, per ambages eunt : Idem Clementi nominatur *Buttas*, & *ut Deum coli ab iis*, tradit. Sequuntur *Perse* : & cui non cogniti eorum *Magi* ? *Chaldaei* deinde, & ipsi, in cælesti maximè scientiâ, noti : sicut & *Scythæ*, apud Justinum & Curtium : & denique *Druidæ Gallorum*. Neque enim pedem hîc figimus, neque opus aut usus est : illud constet, Philosophiam ab orbe condito, & ubique ferè orbis fuisse, nec sine directione & numine divino. Conservanda enim semper aliqua semina cælestis & humanæ sapientiæ : etsi in alias, ac malas sæpè, fruges degenerarunt. Illud*

Lib. xv.

I. Strom.

Lib. iv.
in Ezech.
cap. xlii.Ad Jo.
vin. i.

in hac *Barbarica* pulchrum corollarium : ὅτι οἱ παλαιοὶ νη-γ.
 ἄπο τοῦ τῶν φιλοσόφων (*Clementis* verba) ἔτι ἐπὶ τὸ ἀμ-
 φισβήτην καὶ δάρεϊν ἰσέχοντο, ἀλλ' οἱ νεώτεροι τῶν παρ' Ἑλλήσι
 φιλοσόφων, τῶν φιλικῶν καὶ τῶν περὶ καὶ ἐπελῆς, ἐλεγκτικῶς,
 ἀκαὶ καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἀχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν : *Quod*
vetustissimi philosophantium, MINIME AD CONTENTEN-
DUM vel differendum ferebantur : sed HI NOVI apud
Græcos, ambitione vanâ & inutili impulsî, reprehendunt &
lūigant, & ad MERAS INEPTIAS nugæsq; delæ-
buntur. Non possum, Auditor, quin leviter hic si-
 stem, & pulcherrimum institutum laudem. Quo fine
 tot disputatiunculæ ? ad vitam ? non faciunt, ad ve-
 rum ? sæpe obruunt. Ad exercitium ? hoc non ne-
 go : sed quantò utiliora alia, in quibus acuere & pro-
 ducere ingenii hunc mucronem erat ? Nam pleraque
 ista circa verba, & minuta sunt : & diu tamē impe-
 diunt ac ligant. Ariston olim pulchrè, hos tales cum
 iis comparabat, qui cancrōs comedunt, nam propter exi-
 gium alimentum, circa crustas & testas diu occupantur.
 Tale hîc. Atqui acuta sunt. *Quid dicis ?* ait Seneca.
nihil est acutius aristâ. Quædam inutilia & inefficacia ipsa
subtilitas facit. Epist.
XLIV.

DISSERT. VI.

*De secta Italica : ejus auctore Pythagora : item bonita-
 te, sed non diuturnitate. Aliquid de Nigidio, Sextio,
 & Seneca in hanc inclinatis.*

DE *Barbarica* dixi : quæ vicina origini suæ, id est
 Deo fuit : sequitur *ITALICA*, quæ à *Barbarica*
 manavit, & proximè ab eâ abest. Hujus caput *Py-*
thagoræ : ô magnus, & ingenii judicii que præstans
 vir ! aut utraque me fallunt. De ævo ejus aliquid am-
 bigui aut varii reperio. *Plinius : Veneri Stellæ natu-* Hist. cap.
ram Pythagoram deprehendisse, Olympiade XLII. qui fuit VIII.
annus Urbis CXLII. Is erat *Tarquini Prisci* regnantis
 annus quintus. *Dionysius, in Italiam venisse & domuisse* II. Antiq.
post quinquagesimam Olympiadem : quod esset, Servii
Tullii primo regno. Cum eo *Livius* consentit : at
Cicero leviter dissentit, & regnante *Tarquini Superbo* I. Tusc.
in Italiam venisse, tradit. Hoc idem *Agellius*, ipse fe- Lib. XVII.
 re verbis, in *Chronologiâ* suâ. Repetit & alibi *Cice-* cap. ult.
ro, Pythagoram in Italia temporibus iisdem fuisse quibus IV. Tusc.
L. Brutus patriam liberavit. Hæc omnia *Olympia-*

- dem LIX. aut LX. tangunt, quâ istâ floruisse eum Diogenes prodit. Augustinus, *coepisse excellere & nosci, eo tempore quo soluta est captivitas Babylonica* : quæ fuit Olympias quinquagesima. At Eusebius, viguisse in LXIII. obiisse in LXIX. Hæc omnia cum Pliniana notâ ægrè consistere possunt : nisi admodum juvenis sanè, imò puer, stellam illam & cursum ejus observavit : quod non probabile. Quia ab illo anno Pliniano, ad dictam LXIX. Olympiadem, anni sunt inter paullo minùs octoginta. Atqui vixit dumtaxat totidem annos, ut Heraclides prodidit ; aut ut alii, *nonaginta*. An Plinius, si fortè, ex vulgato errore, ad Numæ ævum voluit eum trahere ? quod & ex libri XIII. cap. XIII. dicas. Sed de natali terrâ etiam variant, & alii Samium, alii Tuscum adfirmant. De Etruriâ, præter Aristoxenum in Diogene, etiam apud Plutarchum Sulla quidam adfirmat, & apud Clementem Alexandrinum Aristarchus ac Theopompus. Sed addit idem, quosdam Syrium vel Tyrium origine eum facere, atque ita ad Barbaros relegare. Italæ equidem hanc gloriam libens asseruerim : sed ubiubi natus, peregrinatus variè est, in Ægyptum *ad Memphisicos vates* (ait Hieronymus :) ubi & *Oenuphim Heliopolitam* audisse Plutarchus, *Sonchedum archiprophetam* Clemens tradiderunt. Addit Babylonem etiam, & Persarum magos, atque adeò *Nazarethi Assyrii discipulum fuisse, qui nonnullis Ezechiel vates putatur*, narrat etsi improbat idem Clemens. Ad Indos & Brachmanas pariter : & dogmatum similitudo apparet, alibi declaranda. E Græcis etiam *Pherocydem Syrum* audivit : & (ut Apuleii verbis dicam) fertur & penes *Anaximandrum Milesum naturalia commentatus* : necnon & *Cretersem Epimenidem, inclutum fatiloquum, & Platonem disciplinæ gratiâ sectatus* : itemque *Leodamantem, Creophyli discipulum, qui Creophylus memoratur poëtae HOMERI HOSPESES, & æmulator canendi fuisse*. Ubi mirum hercules de Platone, quem liquet tanto posteriorem esse. Puto fuisse, *fatiloquum, & piatorem*, nam à duplici illâ notâ Epimenidem describit, & celebrem fuisse ostendit. * *Piator* autem est, qui purgat lustratque res aut homines : quod munus obiisse, imò instituisse, Epimenides ille traditur. Diogenes : *Διγενὴς δὲ καὶ πρῶτος οἰκίας καὶ ἀγῶνός καθάρσαι, καὶ ἰσοῖς ἰδρύσασθαι* : Dicitur & primus domos atque agnos expiasse, & templa sacrasse. Exemplum etiam piationum ejus, apud eundem, habes. *Solonem* alii substituunt : sed sine auctore, nec res fuit. Doctores igitur isti ; & gratulor quodd etiam ab Home-

III Quæst.
Conviv.
cap. VII.
I. Strom.

Ep. CIII.

De Isid.
& Osir.

I. Strom.

II. Flor.

* Piatris
mulier in
Feslo.

Homeri scholā unus, illius qui fons & caput &, inter Græcos quidem, sapientiæ melioris, Sed à peregrinationibus suis, in Italiam rediit, & quæ didicerat coepit docere. Infedit *Græciam, quæ Magna dicta est, eamque privatim & publice* (ait Cicero) *præstantissimis & institutis, & artibus exornavit.* Instituta observa, quia rempublicam ipse & adscelæ ejus vel maximè curarunt, imò & rexerunt: veri Philosophi, nec ad umbram aut otium, sed rem & actionem facti. In tantâ autem excellentiâ doctrinæ, modestia mirifica fuit, ac primus ipse apud * Polycratem Samium tyrannum, cùm alii ejus studii ad id tempus *Sophi* sive *Sapientes* appellati essent, repudiavit nomen, Deo uni id convenire adferens, & *Philosophum* se est, novo tunc nomine, professus, quod deinceps à tanto exemplo in usu fuit. Crotone, Metapoti, Tarenti, atque in iis locis vixit, cætusque juvenum habuit (ait Livius) *emulantium studia doctrine.* Nec pauciores sexcentis erant, qui ad eum undique, & ab ipsâ Româ, confluebant: ac qui *auditione illâ dignati erant, scribebant suis, tamquam nimium aliquod magnum adepti.* Domum ejus, *Cereri templum appellabant; vicum in quo easita, Museum.* Et verò ex hac domo præstantissimi philosophi, * *πρωτοι ἀνδρες*, profecti: qui non in partes sectasque secti, sed conspiratione laudabili opiniorum & sensuum, patriam suam & orbem terræ, pro se quisque illustrarunt. *Zelevci Charondaque Leges laudantur* (ait Seneca:) *hi non in foro, nec in consistorum atrio, sed in Pythagoræ tacito illo sanctoque secessu didicerunt jura, quæ florenti tunc Sicilia, & per Italiam Græciæ ponerent.* De quibus Laërtius pariter: *Πολλὰς κ' ἐν τῷ Ἰταλίῳ ἀπεργάζεσθαι νόμους π' καὶ ὡραῖος ἀνδρας, ἀπὸς καὶ Ζάλευκος καὶ Χαράνδαν τοὺς νομοθέτας: Multos per Italiam doctos bonosque viros effecisse, etiam Zelevcum & Charondam legistatores.* Quid Archytam Tarentinum? qui septem annos patriæ præfuit, cùm alii non nisi annum ex lege possent: & idem in Philosophiâ plurima commentatus, quorum fragmenta ad nos pauca venerunt, numquam sine laude, vel admiratione potius, legenda. Ab eâdem scholâ *Empedocles, Epicharmus, Alcæon, Hippasus, Philolaus, Eudoxus*: quos Laërtius dabit. Fuere & *Archippus & Lysis*, qui ex Italiâ profugi, Thebis scholas habuere: ac *Lyfidis* discipulus, magnus ille *Epaminondas*. Fuit & *Timæus Locrensis*, Platoni laudatus: qui in Dialogum ejus nominis, è libro hujus de *Mundi animâ*, multa transtulit sive transscripsit. Quod alii ad *Philolaum* trahunt: à cujus heredibus scripta

* Alii
Laertem
Philasistum.

Lib. i.

Laërt.

* prima
votum.

Epist. xc.

Laërt. &
Suidas.

Hieron.
Epist. adu.
Ruffin.

emerit, atque ita sit usus. Obiecit Timon, apud Agellium :

Lib. III.
cap. XXI.

Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγῳ ἡλλάξας βίβλοι,

* Ev Laertio
hæc sic
legenda.

Ὅθεν ἀπαρχὸς μὲν * πρῶτος γράφειν ἐδιδάχθη.

Lib. II.
De stat.
An.

cap. VII.

Sed quod ad discipulos, enumerare longum sit : dico non mediæ, sed vel primæ illius classis. Claudiano Mamerto nominantur, præter dictos, *Eromenes Tarentinus*, *Aristeus*, *Gorgiades*, *Diodorus*, quos famâ & scriptis claruisse ostendit : Jo. Stobæo, *Clinias*, *Crito*, *Callicratidas*, *Damippus*, *Diotogenes*, *Epharmes*, *Hipparchus*, *Hippodæmus*, *Metorius*, *Moderatus*, *Onatus*, *Polus Lucanus*, *Pempelus*, *Perictyone* mulier, *Stenidas*, *Theages*, *Teles*. Et fragmenta horum in eo habes, cur non ab aliquo, cum ceteris Pythagoricis, collecta aut colligenda ? Videas in iis omnia plena sapientiæ, & cui gravitas, probitas, atque ipsa virtus inserta. Duo sunt etiam extra ordinem dicendi : *Aristoxenus Tarentinus*, qui Aristotelem ipsum audiit ; sed offensus, quod Theophrastum in scholâ sibi præposuisset, eum mortuum insectatus est. Fuerat antea auditor *Xenophili Pythagorici* : & varia hujus dogmatis reliquit, inter alia, *Sententias & Apophthegmata Pythagoræ*, quorum particule in Stobæo. Alter, *Ocellus Lucanus*, Pythagoræ ipsius auditor, qui Platoni laudatur in epistolâ ad Archytam, nominatur Philoni Judæo, Luciano : & liber hodie sanè doctus exstat. *De Universi naturâ*. Item tertius etiam

Suidas.

Apud
Laër.

De mundi
incorrupt.

est, de quo tria verba. Nam *Teletem* suprâ nominavi, & in numero posui : meretur excerpti, siquid è scriptis ejus (apud Stobæum) possum judicare. Insignis vir fuit, & miror nusquam aliter celebrari. Ex ipso hoc colligo, Italum gente, Thebistamen exulem vixisse, tempore Antigoni regis, cum Stilpone Philosopho, aut non diu post illum. Fragmenta, ut tetigi, in Stobæo, symbola optimæ mentis. Sed de ipso Pythagorâ quæri video, scripserintne ? Negat Plutarchus clare : *Neque Pythagoras scripsit quidquam, neque Socrates, Arcefilaus, Carneades*, PHILOSOPHORUM GRAVISSIMI. Item Josephus : Ἀὐτὸς μὲν δὲ (Πυθαγόρου) ἔδιν ἐμολογείται σὺν γράμμασι : *Ipsius Pythagoræ nulum scriptum firmiter recipit*. Claudianus Mamertus : *Pythagoræ, quia nihil ipse scriptitaverit, aposterioris quærenda sententia est*. Et Hieronymus cum Rufinus obiecisset, temerè cum Pythagoræ scripta asfinxisse : divertit aliò, & parùm constanter id affirmat. Laërtius tamen ludere etiam eos censet qui nihil adscripsisse. Εἰς οὗτο μὲν οὖν, inquit, Πυθαγόραν μὰ δὲ ἐκ περὶ τὸν σὺν γράμμασι φασί, ἀπὸ πῶς ἔστι : quasi aliter in

In Alex-
andro.

II Cōtra
Apion.

II de Stat.
Anim.
cap. III.

noto

noto confesloque esset. Ipse autem tria ejus volumina recenset, *Doctrinale, Politicum, Physicum*. Plinius, Proclus atque alii, alia ejus citant : atque etiam nunc *Aurea carmina* circumferuntur, Hieronymo *χρυσὰ περὶ γένεως* dicta : quæ etiam Jamblichus, ut idem ait, *latissimo opere est commentatus*. Citatur & Stobæo sæpius : etli revera ego ad priores inclino, germanum ejus scriptum nullum fuisse, sed à discipulis sub magno illo nomine quædam divulgata. AUD. Miratum me debeo dicere, te sic ex animo (ita observavi) diffundi in ejus viri laudes. LIPS. Prorsus ex animo; & judiciorum tamen, nisi fallor. Multi mihi & boni suffragantur, ut Cicero : *Pythagoras præstanti sapientiâ, & nobilitate*. Ubi tamen de nobilitate hæreo, nisi siquam doctrinâ paravit : nam à genere non fuit. Idem Cicero : *Pythagoras & Plato, locupletissimi auctores*. Apulejus : *Vir ingenio ingenti, ac profectò*; SUPRA CAPTUM HOMINIS, *animi augustior*. Condignum hoc illo est : sicut istud Flavii Josephi : *Πυθαγόρας ὁ Σάμιος ἀρχαῖον ἐστὶν, σοφία δὲ καὶ ἀρετὴ τὸ ἥνιον ἐπιστάτης πάντων ὑπερλαμπρύνει διενεγκέν τῶν φιλοσοφούντων, οὐ μόνον ἐγκρατὴς τῆς παρ' ἡμῖν δόξης ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἑλλήνων αὐτῶν ὀκνητοῦ ἀντιφρονούντος* : *Pythagoras Sapius inter veteres, qui sapientia & erga Deum pietate, censendus est omnes qui unquam philosophati sunt excedere; is, dico, Pythagoras palàm non solùm novit nostrâ & Judæorum instituta, sed etiam in multis secutus ea & amulatus est*. Et addit Hermippum auctorem, qui in vitâ ejus prodidit, *multaq; à Judæis in suam Philosophiam transfuisse*. Quis abnuet, qui illa pauca etiam, reliqua nobis, lustrabit & examinabit? Illud autem Clementi traditum, nescio an admittendum, *circumcisum & recutitum* Judaico ritu fuisse. Alius viderit, hoc nunc in viri laudem jure traham, quòd ille ipse *Plato, nihil ab hac sectâ, vel paulùm devius, Pythagorizabat*. Quod & Aristoteles asserit : *Μετὰ δὲ ὧς εἰρημίας φιλοσοφίας, ἡ Πλάτωνος ἐπιγίγνεται πραγματεία, πρὶν μὲν ποτὶ τοὺς Πυθαγορείους τῆς ἀρετῆς ἀκροθιγῆσαι, ὧς δὲ ἴδωσι ὡς οὗτοι τὴν ἱππικὴν ἔχουσιν φιλοσοφίαν* : Post hæc jam dictas Philosophias, Platonis supervénit commentatio in multis quidem adsecta & Pythagoreorum comes, tamen & propria quædam, scorsim ab Italicâ, habens. Atque hæc, quod indignère, tam laudabilis secta, acriter quidem, sed non diu viguit : & scholam ejus durasse non nisi ad novam & decimam generationem, Laërtius scripsit. Quæ Græcè concepta, καὶ αὐτὰ τὸ σύστημα διέκειτο μέχρις ἡμεῶν ἐπικρατεῖσθαι. Unâ, inquam, voce novemdecim istæ generationes five Ætates

Ad. Ref. fin.

iv. Tuse.

ii. de Divin.

ii. Flor.

Contra App. i.

Apul. ix Flor.

i. Metaph.

copulantur, temporum foedo errore. Nam addit ipse extremos fuisse, quos *Aristoxenus* viderit, *Xenophilus* atque alii, ex *Philoai* & *Euryti* disciplinâ. At verò isti compares aut leviter suppare *Aristotelis* & *Alexandri* ævo: quomodo igitur tot *Ætates*? Enimverò ipse *Diogenes* numerat ab Olympiade LX: & age, produc ad cxx. quò censere licet eos dictos pervenisse. Si communi more *Γενεὰς*, sive *Ætates* triginta annis definis; vides quantum abes. Itaque verius divisim legi *γενεὰς ἑκάστης*, & accipere *novem* vel *decem*. Sed notes etiam, dixisse *Laërtium* *σύνθεσις*; id est *collegium* & *corpus* illud non ultrâ mansisse, nam quin singuli & sparsi diu postea fuerint, non est fortassis ambigendum. Sed publicè igitur statim post Socraticum illum foetum, ut est ingeniorum * *ἡγεμονία*, desita & emortua illa Pythagorica secta, etiam in Italiâ ipsâ, ubi tamen, longo intervallo, revocare conatus *P. Nigidius Figulus*, de quo *Cicero*: *Denique sic judico, post illos nobiles Pythagoreos, quorum disciplina extincta est quodammodo, cum in Italiâ Siciliaque viguisset, hunc exstitisse, qui illam renovaret*: etsi communiùs verba *Ciceronis* accipi, de Naturæ scientia posse, non eo negatum. Sub Augusti deinde ævum *P. Sextius pater* exortus est, qui huc inclinavit: sed & post eum *Seneca* noster. Ipse de se: *Non pudebit fateri, quem juveni mihi amorem Pythagoræ injecerit Sotion. Docerat quare ille animalibus abstinuisset, quare postea Sextius. Dissimilis utrique causa erat, sed utrique magnifica*. Enimverò ad *Sextium* istum, *Eusebii* notam in *Chronico* traho, quæ est quadragesimosecundo Augusti anno. Ibi scriptum: *Xistus Pythagoricus philosophus nascitur*. Prævus, aut nullus, hic *Xistus*: & in meo scripto codice *Sextus*, e quo nihil ambigo *Sextum* rescribere. Quia enim animalibus abstinuit, habitus vulgò ejus sectæ: etsi *Seneca* contra tendit. Nam alibi: *Lectus est deinde liber Q. Sextii patris magni viri, siquid mihi credis, & licet negent, Stoici*. Vides? Stoicum ipse vult: at negant alii, & Pythagoricum, inquit, censent. Sed de ipso plura ad *Senecam*. Visa igitur caput tollere hæc secta, sed conatu invalido, statimque bona fide corrui & defecit. *Seneca*: *Pythagorica illa invidiosæ turbæ schola præceptorem non invenit*. Heu, bona tam parum vivacia aut firma esse! Atquin iterum repeto, non aliam sectam vel auctores (nec Stoicos excipio) videri mihi magis ad Prudentiam & Sapientiam ivisse.

* *Innovandi studium.*

De Univerſo.

Epist. CVIII.

Epist. LXIV.

vii. Nat. Quæst. cap. ult.

DIS-

DISSERT. VII.

*Tres Græcicæ Philosophiæ partes, an sectæ:
ac primò de Poëtica.*

TERTIA porrò natio Philosophorum, GRÆCANICA est: etli vix scio an hoc nomen jure tueatur. Non quidem ex asse, nam & multi eorum ac ferè primi, exteri aut Barbari (ut ipsi appellant) fuère: in Græciâ tamen vixère, atque eos docuère. Triplex hæc iterum faciendâ, *Poëtica, Jonica, Eleatica*: etsi alii totam *Jonicam* recensere contenti, sed nos ordinem amamus, & discrimen hoc jure adnotamus. *Poëtica* est illa vetustissima, in quâ Musæus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus: quos certum sapientiæ studia coluisse, & largiter hausta propagasse, sed verlu, & fabellarum velis mul a texisse. Nam id ævi augustius censebant, & majestati rerum aptius, carminibus complecti, & grandiore sono efferre: quod mutavit primus Pherecydes Pythagoræ doctor, *versuum nexu repudiato, conscribere ausus passivis verbis*: ut Apuleius loquitur, id est solutis atque vulgatis. Sed inter istos, incredibile est quantum unus HOMERUS emineat: cui *palmam ingeniorum*, ab omni ævo, jure meritissimo Plinius adjudicat: cujus *immortalem celestemque naturam* Fabius veneratur & fuscipit: cui ipse Democritus hoc elogium tribuit: Ὁμηροῦ φύσεως λαχὼν θεῶν χάριτος, ἐπὶ τῶν κόσμων ἐπιτελέσας παντὶ ἄνθρωπῳ * καὶ κενὸν ἀνὸς θείας καὶ δαιμονίας φύσεως ἔστω σφαῖρα καὶ κυλὰ ἐπὶ τῇ ἐργασίᾳ: *Homerus naturam sortitus divinam variorum carminum ornatum fabricatus est: neque est profectò sine DIVINA ET GENERALI NATURA tantæ Sapientiæ & Elegantiæ versus facere.* Nora mihi nunc de Sapientiâ, neque enim, ut Plutarchus ait, *quisquam existimet voluptati tantum illa composita*: ἀλλὰ καὶ βαθύτης ἐστὶ νῦν ἐγκεκρυμμένη πῶς ἐπὶ πῶς: *sed verò altior profundiorque mens & intellectus occulitur in iis versibus.* Quæ eruenda scilicet est, sed non nisi ab eo, qui ipse mentem Sapientiâ tinetam habet. Ideò Plauto censuit, καὶ δὲ τὸν ἀμύητον τῆς σοφίας Ὁμηροῦ καὶ ἐμπόλιν ποιήμασιν, ἵνα μὴ μύθος διήσσαντο γεῖφεν τὸν ἥρωα: *non debere qui initiati nondum sapientiæ, incidere in Homericâ poemata, ne fabellæ censeant Heroem illum scribere.* Neque Hercules scripsit, sed ut arcanis sacrique vela solent oppandi & aulæ: sic ipse à primo profanorum aspectu subduxit altiora dogmata, & fabularum

Et Flor.

* Lego
in dñ.

De Musica.

In Alcib.

oppanſo quodam textit. Atque ut divina omittam (quæ in eo exanimanti mirifica, & ad ſublimem noſtramque veritatem propinqua) ad mores & Ethicam tamen palam conducit, & , ut Baſilii verbis utar, *πῶς μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετὴς ἐστὶν ἐπαίνου, καὶ πάντῃ ἀντὶ τοῦτο, τὸ το φέρεται, καὶ μὴ πείρεται*: *omnis poëſis Homeri laudatio Virtutis eſt, & omnia ipſe tō dirigie, niſi ſiquid prætergum & ornatus cauſâ accedit.* Satis, etſi nec ſatis, de Homero, & *Pædicâ philoſophiâ*: è quâ fructum hunc capere, non niſi magni viri eſt, & ætate iudicioque maturi.

DISSERT. VIII.

De Ionica Philoſophia, & Thalete auctore: de ſucceſſione ejus, atque examinati Sidonii quidam verſus: de Socrate, & ab eo ſectis, eæque in Tabula propoſitæ.

VENIO ad *Ioniam*: quæ nomen & numerum præcipuè habuit, cui initium *Thales* dedit: & quos ei apponunt ſeptem Sapientes. De illo *Juſtinus Martyr*, & *Diogenes*, *πρῶτος τῆς Φυσικῆς φιλοſοφίας ἄρχαι*: *primum Naturalem philoſophiam inchoaſſe.* Atq; idem *primus* (apud Græcos) *aſtologiæ ſecreta rimatus*, ab eodem *Diogene* traditur, & *Solis deliquia converſioneſq; notaſſe.* Hæc omnia nullo præceptore uſus, niſi quod cum *Ægyptiis ſacerdotibus*, eò profeſtus, familiariter eſt verſatus. Itaque hunc quoque hauſiſſe e fonte *Barbarico* verum eſt: imò ipſum fuiſſe *Barbarum* plerique aſſerunt, è *Phœnice* oriundum, *Judææ* finitimâ, & cum *Neleo* patre *Miletum* migratſſe, ibique civem adſcitum. Obiit *Olymp. LVIII.* Succellit ei *Anaximander Mileſius*: huic *Anaximenes Mileſius*: huic *Anaxagoras Clazomenius*, qui *PRIMUS ſcholam è Mileto Athenas traduxit*, ut *Clemens* notat, & initium dedit nobili huic Philoſophiæ domicilio: etſi *Diogenes* hoc adtribuit *Archelao*, qui mox ſuccellit. Sed fortaſſe parum cogitatò, nam ipſe in virâ *Anaxagoræ*, *triginta annos* cum *Athenis* egiffe, idque à *viſeſimo* ætatis anno, adfirmat: denique *Lampsaci* obiſſe, quando igitur *Mileti* docuerit, federitque? Ei ſucceſſor *Archelaus Athenienſis*, conſenſu omnium *Socratiſ* præceptor. Omnium dixi, quos equidem viderim, ſolum *Sidonium* excipio, qui in hac decantatâ ſucceſſione aliquid mutat aut turbat. Nam ita ſcribit, ubi ex propoſito eam exſequitur:

Quar-

Ad. Gē.
et.

Cam. xv.

*Quartus Anaxagoras Thaletica dogmata servat.
 Junior huic junctus refidet collega, sed idem
 Materiam cunctis creaturus aëra credens.
 Post hos Arcefilas divina mente paratam
 Conspicit hanc molem, confectam partibus illis
 Quas atomos vocat ipse leves. Socratica post hunc
 Secta micat.*

Quid hoc est? in numero simul, & personis, variat. Primum, *Junio*rem collegam quem appellat? *Archelaum* censeret accuratissimus & doctissimus ejus interpret: & causam habet, quia Plutarchus hoc ipsum de *Aëre*, adscribit Archelao. Sed *Arcefilas* igitur ille quis est? nemo alius interposuit, & omnes *Archel:um* doctorem Socraticis fecerunt. Nec sanè *Arcefilas* ullus innotuit in hoc coetu, ante illum Academicum, de quo statim. Meâ sententiâ, *collega* ille *junior* non sit Archelaus, sed *Diogenes Apolloniates*, qui reverà condiscipulus & collega Anaxagoræ apud Anaximenem fuit. Clarè auctor in ejus vitâ Laërtius: qui & ipsam illam de *Aëre* sententiam adscribit. Τότε αἰον, πυκνέμενον κ, ἀραιέμενον, συντηνόν εἰναι τὸν κόσμον: *Aërem, densum vel rarum factum genitorem: sse mundorum, si non legendum, τὸν ὅλον κόσμον: quæ in mundi.* Convenit in hunc magis, quàm *Archelaum*, qui quomodo *collega* sui doctoris? quomodo *junctus* ei *resideat*? quæ Sidonius notificando huic scripsit. Sed nihilominus in *Arcefilâ* hæremus, expediâmnè? fortiter, & *Archelaum*, non nolente versu, rescribam. Nonne hoc melius, in sententiâ Archelai aliquid labi Sidonium, quàm toto homine aberrare? Nam hoc de Atomis, nemo istis, sed Democrito & ejus ligurritori Epicuro delegavit. Ergo ista secta *Jonica*, & hætenus simplex, atque in *Physicis* dedita tantùm. *Socrates* supervénit, qui, ut hoc quoq; cum Sidonio,

— de naturæ pendere migrans,

Ad mores hominum limandos transfudit usum:

Ethica introduxit? id est, quod ajunt, de cælo ad terras Philosophiam devocavit. Magnum virum fuisse, credere tot magnis viris par est: sed ipse monumenta ingenii sui, præter discipulos, nulla reliquit. Isti plures fuere, doctrinâ scriptisque nobiles: & qui velut officinas sapientiæ plurifariam instruxere. Ab hoc capite

capite jam sectæ natæ , & tamquam ex alto vertice aquarum divortia : quas recensere , vereor ut longum sit , & cum tui tædio , mi Auditor. A U D. Meone ? jamdiu aveo perdiscere. Adivi enim : sed ut im labyrintho confusas semitas implexasque video , & vestigia statim reduco. Theseum te mihi præbe , & filum dirige secuturo. LIPS. Imò poterashoc absque Theseo , etsi alii , fateor , carptim & breviter tangunt ; Laërtius , qui ex professo voluit aut debuit , neglegens vel inconstans fuit. Audi igitur , five potius vide, **STEMMA SOCRATICUM** , & ejus ramulos aut flexus,

SOCRA

SOCRATES.

647

MANUDUCT. AD STOIC. PHILOS. LIB. I.

ARISTIPPUS XENOPHON. *Aschines*. *THEO* Eliensis; EUCLIDES *Megarensis*; *Cyrenensis*; à quo Eliasi. *Erifci*, & quibundam *Pisamum*. *Amphipylus*. *Megobum*.

Dialectici

Arete *Tulo* *Anila* filia. *manu*. *pater*.

Asipylus *Epitimidus* *Metredada*. *Cyrenam*.

Bas. *illius*

scipulus, *Cyrenam*. *fucessor*.

Theodorus

A⁹g^o *poica* *stos*,

Hegesias *Anicetus* *Teisima*. *Cyrenam*; *nator*; à quo *Ani-* *quo He*. *orra*, de qua *gestata* *est*. *bo* *Lib. XVII*.

Academus *Alcibiades* *Erastus*; *Philasum*. *à quo Eyr-* *trici*.

Aleximus *Apollonius* *Eliensis* *Cyrenam*.

Diodorus *Cyrenam*.

PLATO *Atheniensis*. ANISTENES *Atheniensis*, à quo *Eliai*. *Spurippus* *Atheniensis*, *Aristoteles* *Stagiritis*; *matre Phrygia*; à quo *Cyrie*, *ex* *forte* *nepos* *Pla-* *à quo* *Peripatetici*. *Diogenes* *Sinopenfis*. *toils*.

Xenocrates *Calcedo-* *Thophrastus* *Irassus*, *Minimus* *Crates* *Oncosirtus* *Strato* *Lam-* *Demetrius* *Syracusius* *Theophrastus* *de* *in* *st*.

Crates *A-* *Ganior* *Philonis*, *Selenis*. *Lycen* *Troadenfis*.

MAECIUS VETUS *A-* *Carissus* *Leu*. *Hippiarchia* *Marteles*; *ZENO* *Mempus* *cademia*; & *in* *Pla-* *cujus* *uxor*, *hujus* *Critias*, *Phanti-* *tonis* *praeceptor* *illi* *Critias* *Phaeclites* *manerunt*, *sed* *Cian*. *Stou*; *de* *quibus* *secoriam* *no* *dicam* *&* *ad* *dicam*. *totis* *discipulis* *Diderius*. *Arcefilas*. *Bien* *Lori-* *flones*, *in* *Mediæ* *fuit*, *patria* *Pisanius*. *secta* *incon-* *ex* *Eolide*. *Latins* *est* *Arcefilas*. *fians*.

Lacydes *Cyrenam*; quem *Nova* *Academia* *auctorem* *bis* *terque* *Laërtius* *facit*, *falso*, *si* *Tullium*, & *Clementem*, *Empiricum*, *alio* *sque* *audis*.

Telesius. *Emender*. *Hegemus* *Pergamensis* *Laërtio*, qui *est* *Clementi* *Hegesiani*. *Carneades* *Cyrenam*, *verus* *auctor* *NOVÆ* *Academia*; *quartus*, *ut* *Cicero*, *ab* *Arcefilâ*. *Climachus* *Charthaginiensis*. *Philos*, & *Charmides*; qui *QUARTA* *indivenerunt*. *Empiricus* *apertè*, & *ex* *Cicero* *de* *Antiochus*, *auctor* *QUINTÆ*, *idem* *Empiricus*.

DISSERT. IX.

Seçta Eleatica, & variatio in auctore. Confundi cum aliis à quibusdam. Successio in tabellâ.

xv. Acad.

VIDISTI oculis *Jonicam* successionem, mi Auditor: *tertia ELEATICA* impereſt, de qua Cicero: *Omitto & illa quæ reſta jam videntur, & Herillum, qui in cognitione & ſcientiâ ſummum bonum ponit, qui cum Zenonis auditor eſſet, vides quantum ab eo diſſenſerit, & quam non multum à Platone Megarici, quorum fuit nobilis diſciplina; cujus, ut ſcriptum video princeps Xenophanes, quem modò nãmينا vi: deinde eum ſecuti Parmenides & Zeno, itaq; ab his Eleatici philoſophi nominabantur. Poſt Euclides, Socratis diſcipulus, Megareus; à quo idem illi Megarici dicti, qui id bonum ſolum eſſe dicebant, quod eſt unum. In quibus verbis de Herillo quod notat, verum eſt: & è Stoico noſtro Stemma eliquet, itemque Laërtio in ejus vita. Sed de Xenophane nodum habet, quod ſequitur: Principem eum diſciplinæ Megariçæ fuiſſe. Imò Euclides ille fuit, quod ipſe ſubdit, & Tabula noſtra dicit: *Eleatica* autem caput *Xenophanem Colophonium*, qui tempore Hieronis regis Siculi fuit, & Epicharmi poëtæ, Clemens Alexandrinus palam facit. Niſi ea mens Ciceronis, conſentire ferè *Megaricos & Eleaticos*: & quamquam nomen ab Euclide mutarunt, rem fuiſſe à Xenophane; eſſi nomen ſetæ tunc datum à duobus diſcipulis qui *Eleates* erant: *Parmenide*, inquam, & *Zenone*. Siquis melius, audiatur. Ceterùm noſtro ſenſu, *Eleatica* diverſa eſt à *Megaricâ*, & ortum ſucceſſumque hunc habet.*

XENOPHANES Colophonius.

Parmenides Eleates.

Meliſſus Samius.

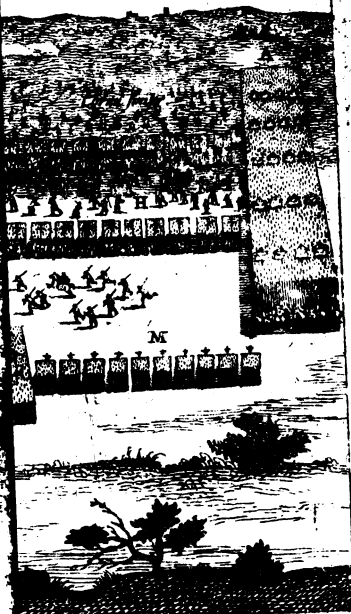
Zeno Eleates.

Leucippus Eleates.

Democritus Abderites.

Pina.

E.

2. Extraordinarij pedites, ut ante
 Tribb. alterius Alae.
 S. Triarii sociorum.
 T. Velites sparsi ante et per
 intervalla.
 V. Legatus qui praest coram.

Strom.

e Civit.
 ci XIX.
 p. I.

iv. Acad.

*Protagoras Abderites.**Metrodorus Chius.**Diogenes Smyrnaeus.**Anaxarchus Abderites.**Pyrrho Eliensis.**Nausiphanes.**Epicurus.*

Hi sunt *Eleatici*, etsi quidam paullo aliter disponunt : sed ego cum alios, tum Clementem maxime sum secutus. Video Laërtium, quid Laërtium? majorem auctorem Strabonem, cum *Italicâ* sive *Pythagoricâ* sectâ hanc confundere : an quia Parmenides & Zeno Itali fuerunt? Nam *Elea* sive *Velia* in Lucanis est : & ab istis *Eleatici* dicti. Tamen dogmata valdè diversa sunt, & mihi placeat separari. Satis de *Graecicâ* : quam Varro quidem attollit, & magno elogio. *Canam veritatem Atticâ philosophia* alumnam facit : sed tamen ejus apice nonne vides Barbaros fuisse? Orpheum è Thraciâ; Homerum ex Ægypto, ut plerique, certè in eâ doctum, ut omnes; Thaletem è Phoeniciâ, Zenonem ex eadem; multos ex Africâ. Imò unæ Cyrenæ plures dederunt quam ipsæ Athenæ : & nobiles magis nosque. Ex autem Ægypto finitimæ, & hæc Judææ : denique, uno verbo, ab Oriente sapientia orta. Ideo, inquit Clements, καὶ ὁ τρόπος ὧν παλαιοὶ φιλοσοφίας, ὡς Ἡρακλῆος καὶ αἰνιγματώδης, βραχυλογία γ' εἰς ἡσυχάζοντο, τὴν ἀσυνέκλιον, τὴν ἀφελιματάτην : *Modus priscis philosophandi velut Hebræus, & ænigmaticus, nam breviloquentiam amplectabantur, quæ admonitioni convenit, & est utilissima.* Habes de Sectis, quod sufficit : nec enim omnia : & Varro apud Augustinum valdè plures collegit. Ex triplici enim primario Bono, quod alii in *Animo*, alii *Corpore*, alii utroq; ponebant; Varro subtiliter scrutatus, tam multam dogmatum varietatem advertit, ut ad ducentas octoginta octo Sectas, non quæ jam essent, sed esse possent, adhibens differentias quasdam, perveniret. Quomodo autem, idem Augustinus dicet : vide, si lubet.

I. Strom.

De Civit.
Dei xix.
cap. 1.

DIS.

D I S S E R T. X.

*Stoici obiter laudati, eorum successio: & de
auctore ipso Zenone.*

S*Toicos* in hac recensione requiri à te jamdiu scio: sed dilatos à me, non omisso. Causa, quia seorsim dare placuit, Philosophorum (pro meo sensu) maximos optimosque: ideoque seorsim, & in sua Tabulâ, dabo apices eorum, & qui familiam hanc, ut sic loquar, duxerunt. Caput omnium,

Z E N O *Cittieus.*

Persæus, Erillus, Cleanthes Aristo Athenodorus
qui defecit. *Assius. Chius. Solensis.*

*Sphærus Bospho-
ranus.*

*Chrysippus So-
lensis.*

*Diogenes Baby-
lonius.*

Zeno Sidonius.

*Antipater Si-
donius.*

Zenodotus.

Panætius.

Posidonius. Asclepiodotus. Apollonius.

Et plures, quorum nomina facilius, quàm successio-
nem aut ævum, certò dare. Ergo quosdam differo, i-
stos levi luce perfusus. ZENO ductor est, qui *Cratetis*
Cynici auditor, *verecundiâ prohibitus, ne in illam impuden-*
tiam (Diogenis verba) *se daret.* Itaque dogmata ferè te-
nuit, se leviter à vitæ genere & habitu abiit. Is patriâ
Cittieus fuit, id est è *Cittio* Cypri opidulo, ad mare, or-
tus. Strabo: Κίττιον, ἔχει λιμένα κλειστόν, ἐν τῷ δὲν εἰς Ζώναν, ὁ
τῆς Στωικῆς αἰρέσεως ἀρχηγῆς: *Cittium*, *habet portum qui*
claudi potest, illinc ortus Zeno, Stoicæ sectæ dux & princeps.
Diogenes: Ζώναν Κίττιδος, ἀπὸ Κύπρου πόλεως ἐστὶν Ἐπιδωρικῆς
Φοίνικας ἢ ποικας ἐχέοντος: *Zeno Cittieus, è Cypri opidulo Græ-*
sarico, sed quod Phœnicias incolæ habuit. Suidas hoc ipsum:
Φοίνις δὲ ἐπεκληθῆ (Ζήνων) ὅτι Φοίνικας ἢ ποικοὶ τῶ πολυχρὶς ἠ' ἤσαντο:
Pærus

Lib. XIV.

Pœnus cognomine dictus est (Zeno) *quoniam Pœni* (Græcè *Phœnices*) *incolæ opiduli fuerunt.* Cicero huc spectat, aut qui apud eum Zenonem illudunt : *Tuus ille* PŒNULUS (*suis enim Cittiœs, clientes tuos, è Pœniciâ* iv. De *profectos*) *verba versare cœpit.* Et alibi : *Zeno Cittiens,* Finib. *advena quidam, & ignobilis.* Illudunt, in quo jure gloriatur ipse : e majoribus esse Syris, & Judææ finitimis, à quo tractu sapientia in alias oras, ut dixi, diffusa. E quâ autem Pœnicæ parte ? Sidone, ut opinor, ex Diogene : *Ἀπὸ Σιδωνὸς ἐστὶν αὐτὸς καὶ ἐκ Σιδωνὶ Κιττιεύς :* *Aff-* In Zeno- *ciebantur erga Zenonem etiam Cittiæi, qui in Sidone erant.* ne.

Ut appareat eam gentem, sive familiam amplam, colonias emisisse, & illam à se in Cypro urbeculam dixisse. Patria ergo talis : quis ipse ? peregregius : factis, verbis, scriptis laudatus, & laudandus. Vita continens, adstricta, & austeritati atque inopiæ propior : & quod in Decreto publico Atheniensium perscribitur, *aureâ coronâ donatus* (raro in id genus hominum honore) *quia vitam suam exemplar omnibus proponebat,* CONSENTANEAM *verbis ac doctrinâ.* O verè philosophum ! & qui paratis opibus donisque abstinuit, imò sprexit. Nam rex *Antigonus Gonatas* (inter bonos magnosque ponendus) sæpe ad hunc visendum, audiendum, fruendum Athenas venit : ad se præmiis evocavit : numquam movit. Itaque dicere solitus rogantibus, *Cur illum ante omnes suspiceret ?* *Quia,* inquit, *multa me & magna sapius offe-* Consol. *rente, numquam neque elatus neque humilis apparuit.* ad Helo. *Vult dictum, mansisse in tenore & æquilibrio illo animi,* cap. xii *in solâ virtute fundati.* Itaque illo mortuo, idem rex proclamavit : *Quale theatrum perdidit ?* Sed quamquam in amicitia hac Regis ! & totius populi affectu, pauper perseveravit, uno an nullo servo contentus ? De uno, Diogenes suadeat, qui aliquando *percussisse servum in furto deprehensum* narrat : de nullo Seneca, qui satis adfirmatè : *Unum fuisse Homero servum,* NULLUM ZENONI, à quo cœpit Stoicorum rigida & virilis sapientia, SATIS CONSTAT. Ne dubitari quidem vult : esto, faveo & credo. Virâ, moribus, sermone, habitu, severum vel, pravè interpretantibus, austerum fuisse autumant : nisi si in convivio & potu ubi remittebat, & detendebatur. Omisi dicere, de initio ejus sive aditu ad Philosophiam : qui ab injuriâ Fortunæ, aut verius beneficio, fuit. Mercator enim, & dives (ad mille talenta possedisse dicitur) Athenas venit, purpuram è Tyro vœnalem vexit : naufragium fecit, & in portum Philosophiæ venit. Nam cùm Athenis mæstus versaretur, legere cœpit, rogare, discere, denique Cratesi adhærere :

* *Ipsemet
in epistolâ
ad Anti-
gonum.
octogena-
rium se
scribit.*

annos jam natus circiter triginta. Vixit autem *nona-
ginta octo*, ut plerique tradunt; ut Persæus ejus discipu-
lus, dumtaxat * *septuaginta duos*. Sepultus publicè, ex
decreto Atheniensium, in *Ceramico*: Diogeni tradi-
tum, in quo & verba Decreti. Pausanias non pugnat,
qui *monumentum Zenonis*, & *Chryssippi Solensis*, extra ur-
bem ponit, prope Academiam: quia duplex scilicet
Ceramicus, & in urbe via, & extra urbem ager, ubi se-
peliri solent de rep. bello vel aliter benè meriti. Pluria
scripsit: sed quod excerptam ad ingenium judicium-
que viri notificandum, *Pythagorica*, & *Quæstionum Ho-
mericarum libros quinque*. Vides in quibus auctoribus
deditus fuerit? utroque capite Sapientiæ, & quod ejus
alumni mecum mirentur.

DISSE RT. XI.

*Discipuli ejus, & præcipui deinde doctores:
descripti vel laudati ab aliquot notis.*

Epist.
XLIV.
Lib. XIII.

commēt.
ultimo in
Epist.
III. De
Nat. deor.
IV. Aca-
dem. Q.

AT hunc CLEANTHES excepit, qui *Φρεάντης* joco
dictus, à labore quem noctibus sumebat, puteos ex-
hauriendi; ut diem studiis, & alimenta sibi daret. Præ-
ter Diogenem, etiam Seneca: *Cleanthes aquam traxit,
& rigando hortulo locavit manus*. Patria *Assus* fuit, urbs
Æolidis: quod & Strabo sic testatur. *Natura & arte mu-
nita est Assus, à mari & portu arduum & difficilem ascensum
habens. Cleanthes Stoïcus philosophus, qui Zenoni Cittieo
successit in schola, & eam Chrysippo Solensi reliquit, hinc natus
est. Simplicius, Statuam Cleanthis admirabilem vidisse
se testatur, in ipsâ Asso, magnificentie Romani Senatus spe-
cimen, viri ejus honori dedicatam*. A Cicerone Pater
Stoïcorum dicitur: & alibi, *Majorum gentium Stoïcus*.
Meruit hæc & plura elogia, ipse quoque vitâ ac scriptis
egregius: & multa horum versu Jambico complexus.
Fragmenta docent. Longævus item, & Zenonis an-
nos dicitur æquasse Diogenes: & adde Lucianum in
Longævis.

Lib. XIV.

II. De
Nat. deor.

CHRYSI PPUS huc successit, cui *Soli* patria, urbs
Ciliciæ, postea *Pompejopolis* dicta: quod prædones
ibi Pompejus locasset. Diogenes ambigit an non *Tar-
sensis* fuerit: Strabo definit, *Chrysippum Solensem, pa-
trem verò Tarsensem: sed huc commigrasse*. Mirificè hunc
laudant, ut Cicero: *Chrysippus acerrimo ingenio*. Iterùm:
In omni historiâ curiosus. Itemque: *Somniorum Stoïco-
rum vasserrimus interpret*. Denique alibi: *Qui fulcire pu-
tatur*

tatur porticum Stoicorum. Cui adsonat illud *παγοιῶδες*; apud Diogenem :

Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος. ἔκ αὖ ἦν Στωά :

Chrysippus haud esset, nec esset Porticus.

Et doctrinâ sanè multâ , lectione , atque scriptione fuit : adèd ut volumina reliquerit ad *sepiingenta & quinque* : vicitque numero priores omnes , victus ab Epicuro. Itaque Cicero alibi : *Nihil esse à Chrysippo præ-* 1. De Fi.
nib.

termisam in Stoicis. Nube autem testimoniorum in scriptis uti solet ; adèd ut in quodam opere cùm Euripidis Medeam totam ferè inferuisset, qui librum tenebat rogatus , *Quid scripti esset ? Euripidis Medea*, facètè Diogen.
in Vita.

responderit. Logicæ autem plurimam operam dedit : ingenio atque arti ita sisus, ut dictitaret, *Doctrina dogma-* 1bid.

tum (id est Decretorum) *se egere tantum : nam probationes à se reperiturum.* Et vulgò jactabatur , *Si dii vellent* 1bid.

Dialectica uti, Chrysippea usuros. Itaque solius Logicæ *partis volumina reliquit trecenta undecim.* Notabile, an & laudabile ? Negat Seneca , & audet *Chrysippum in ordi-* 1bid.
nem cogere , magnum virum ; sed tamen Græcum : cujus 1. De Be-
nef. c. 17.

ACUMEN NIMIS TENUE retunditur , & in se sæpe replicatur : *etiam cùm agere aliquid videtur, pungit , non perferat.* Bonum judicium , & universè etiam amplectendum. Sanè Chrysippus, à moribus & vitâ , ad disputatiunculas divertisse videtur : & uno verbo, *virilem illam Sæ-*
pientiam enervasse. Et si ipse in vitâ tamen purus , & animi erecti, adèd ut, cum multa scripserit , numquam Regi aut Dynastæ aliquid inscripserit : extra ambitionem , & fructu operis aut famâ contentus. Sed & sui magnâ fiduciâ, cuidam roganti, *cut filium optime insti-*
tuendum traderet ? respondit , *Mihi, nam si quem supra me* Diog.

putarem , ipse me ei darem. Magnum ingenium fuisse, clarum est ; virum, probabile, nec de Logicâ nimis obstat, quia ipse quoque ostendit & edixit, talia juvenibus magis, & in flore aut luxu quodam ingeniorum , quàm viris senibusque convenire. Nam ad Dialecticum Cleanthi imminentem, *Desine, inquit, hunc grandem na-* Diog.

tu à seriis abducere : nobis juvenibus hæc proponere. Sentiebat , juvenes præparari per hæc talia & exerceri : viro : & maturos in melioribus esse. Ceterùm acuminis laudem tulit & Seneca de eo pronunciat : *Chry-* 1. De Be-
nef. c. 111.
sippus, penes quem subtile illud acumen est , & in imam penetrans veritatem : qui rei agendæ causâ loquitur , & verbis non ultra quàm ad intellectum satis est, utitur. Nota inibi & Brevitatem , & quamquam multa , non multis scripssisse : quod proprium ferè Stoicorum fuit. Vixit annos LXXII. & statua ei ab Atheniensibus posita , in

H h h 2

Cera

Ceramico,quam, quia fermè à vicino equite occultetur, Carneades *Κρύψινον* appellabat. Cicero ejus meminit : *Statua est in Ceramico Chryssippi, sedentis porrecta manu*. Non ergo mirum, occultum fuisse & oppansum ab equite, quia *sedentem*, ut solent docentes : & aliàs etiam tenui atque infirmo corpusculo fuit. Pausanias, *Chryssippi Solensis Statuam locat in Gymnasio, quod Ptolomæum à conditore dicitur, haud longe à foro*. Ergo *Ceramicum* interiore accipi hîc magis est. Ad alios eo. AUD. Verbum interpono, quî Dialectica illa Chryssippi (nam observavi) sic in pretio, cûm Aristotelis jam esset ? quâ nobis quidem nihil videtur perfectius aut acutius. LIPS. Nobis, alia olim judicia : nec nos in morte omnium Chryssippi operum sententiam feramus. Sequitur, & excipit

ZENO Sidonius, de quo Diogenes in Zenone, cûm plures fuisse hoc nomine notat : *Quintus, inquit, Chryssippi discipulus, qui libros quidem paucos scripsit, sed complures reliquit discipulos*. Eusebius, ubi Chrysippum nominasset, addit : *Τὸν ἄρ' ὃ τὰς μετὰ τὴν καὶ Ἀλεξάνδρου τῆς πόλεως Ζήνωνά φασιν ἐπαχύνει πρὸς τῆς ἀκρυβήσεως τῶν ὅλων*. Nam hujus (Chryssippi) discipulum & SUCCESSOREM Zenonem, ajunt dubitasse super universi conflagratione. De hoc ipso Suidas, & dubitatum de patriâ ostendit : *Zeno Diocoridis filius, Tarsensis : ut verò quidam, Sidonius, discipulus Chryssippi Tarsensis, Philosophi Stoici, & successor*. Ab eodem doctore

DIOGENES, cognomento *Babylonius*, non quia verè ibi natus, sed à vicino & notiore loco sic dictus. Lærtius : *Fuit & Diogenes Stoicus ex Seleuciâ oriundus : sed Babylonius, ob viciniam, cognominatus*. Chryssippi auditor fuit : *magnus & gravis Stoicus* Ciceroni insignitus. Factum ejus, philotopho & Stoâ dignum, in Senecâ : *Diogeni Stoico de Irâ cum maxime differenti adolescens protervus inspuit. Tulit hoc leniter ac sapienter : Non quidem, inquit, irascor, sed dubito tamen an irasci oporteat*. Stoicum agnominat tantûm ; & sic sæpè in Stobæo, atque hunc puto. Romæ fuit, legatus, de quo Cicero : *Lælio & Scipione adolescentibus, Stoicum Diogenem, & Academicum Carneadem, video ad Senatum ab Atheniensibus legatos esse missos : qui cûm reip. nullam umquam partem attigissent, essetque eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius ; numquam profectò scholis essent excitati, neque ad illud munus electi, nisi in quibusdam principibus (Romanis) temporibus illis fuissent studii doctrinæ*. Sed addo etiam, Carneadem hunc discipulum Diogenis ejus fuisse. Ex ipso Cicrone : *Cûm aliquid ejusmodi inciderat (cavillato-*

De Finib. I

Lib. I.

Lib. IV.
Præpar.
Evang.In Vitâ
Diog.
Cynici.
Cic. I. De
Divinat.
III. De
Offic.
De Irâ III
cap. xxx.
VII I I :
I. v. Tusc.IV. Acad.
Quæst.

latorium & spinosum) sic ludere Carneades solbat: Si recte conclusi, teneo; sin vitiose, minam Diogenes reddat, ab eo enim Stoico Dialecticam didicerat. Huic auditor successusque fuit

ANTIPATER Sidonius, quem Laërtius in Zenone, atque alibi, nominat. De disciplinâ à Diogene, Cicero auctor: Aliud Diogeni Babylonio videri solet, aliud Antipatro discipulo ejus, hominâ acutissimo. Atque alibi in primis Dialecticis recenset: Duo vel principes Dialecticorum, Antipater & Archidemus, opiniosissimi homines. Attollit & Seneca: Antipater, inter magnos sectæ hujus (Stoicæ) auctores. Nominat & Epictetus, velut inter Triumviros: & Plutarchus hoc quoque ad notitiam viri prodit: Stoicus Antipater, quia non valebat neque volebat pedem conferre cum Carneade, scribebat autem & libros implebat suis in eum refutationibus, καλεσθῆναι, quasi Calamo-clamator dictus est cognomento. Qudd calamo scilicet inclamaret, voce mutus esset. Reperio & Antipatrum Tyrium, item Stoicum: qui Catoni Uticensi in adolescentiâ doctor, atque aded in contubernio Romæ fuit. Plutarchus in vitâ Catonis hoc prodidit: estque ille de quo Cicero: Antipater Tyrius Stoicus, qui Athenis nuper est mortuus. Verius autem, hunc diversum à priore esse: sicut & Antipatrum Tarsensem, quem inter illustres Stoicos Strabon nominavit. An non iste sit, quem Cleanthis ἡγεμὼν, id est discipulum, Clemens Alexandrinus fecit? Primo illi successit

PANÆTIUS, ille inclytus, & inter vertices, de quo Cicero: Posidonii doctor, discipulus Antipatri, Panætius. Rhodius patriâ fuit: quod Strabon notavit, ejusque majores inter belli duces, aut Athletas. Magni eum fecit idem Cicero, ornavitque elogio: Panætius Princeps, meo quidem judicio, prope Stoicorum. Iterum: Homo in primis ingenuus & gravis, dignus illâ familiaritate Scipionis & Lelii. Enimverò Scipio ille Africanus posterior, ita virum æstimavit & amavit, ut domi habuerit, nec à se dimiserit, etiam cum ad res aut bella irer. Cicero: Historie loquuntur, P. Africani, in nobili illâ legatione, quam ante Censuram obiit, Panætium UNUM omnino comitem fuisse. De quâ ipsâ re Plutarchus: Missus Africanus ad res regum inspiciendas, Alexandriam venit. Comitabatur eum amicus UNUS, philosophus Panætius, servi quinque. Diu vixisse apparet, nam Cicero ex Posidonio tradit, triginta totos annos supersuisse, postquam libros De officiis edidisset. Seneca nominat aliquoties, sed tantum.

III. De Offic.

IV. Acad.

Epist. xcvi

Lib. III.

Disse. xxi.

De Gar. tuitate.

II. De Offic.

Lib. xiv.

I. De Divin.

Lib. xiv.

IV. Acad.

IV. De Finib.

IV. Acad.

In Apoph.

III. De Offic.

- POSIDONIUS, discipulus prioris, ut dixi : *Apaméa* in Syriâ natus. Alius ab isto est, item Stoicus, qui
 * *De quo* * *Alexandrinus* Diogeni agnominatur : ævo anterior,
 & Suidas. & Zenonis ipsius auditor. Sed hic noster nobilior,
 Epist. xci. & Senecæ laudatus : *Posidonius, ut mea fert opinio, unus*
 Ex Fragm. *ex iis qui plurimum Philosophie contulerunt.* Ciceroni :
 libri de *Vidi in podagræ dolore vel omnium maximum Stoicorum Po-*
 Philoso- *sidonium.* Quidni laudet ? inter doctores eum ha-
 phiâ. buit, & Rhodi operam dedit. Nam inibi vixit pluri-
 mum, temp. rexit, scholasque habuit, etsi alibi natus.
 Lib. xiv. Strabo : Περσίδην δὲ ἐπολιτεύσατο μὲν ἐν Ῥόδῳ, καὶ ἰα-
 φιδάσεν, ἣν δ' Ἀπαμώνας ἐν τῇ Συρίᾳ : *Posidonius Rhodi*
temp. administravit, & sapientiæ studia docuit, in Syriæ
tamen Apaméa natus. Idem vixisse circa suum ævum
 Lib. xvi. ostendit, laudatque : Ἀνὴρ τῶν κατὰ ἡμᾶς φιλοσόφων πο-
 λυμύθετος : *Vix philosophorum nostri ævi plurifariam do-*
 II. Tusc. *ctissimus.* Narrat Cicero, Pompejum ejus visendi au-
 Lib. vii. diendique, è Syriâ redeuntem, deflexisse Rhodum (ad-
 cap. xxx. dit Plinius, *percuti de more fores à lictore vetuisse, & fasces*
januæ submisisse eum, cui se Oriens Occidensque submiserat :)
 deflexisse, inquam Rhodum : & cum decumbentem,
 graviter podagrâ ægrum, repperisset, doluisse quod au-
 dire eum non posset. Sed Posidonium non tulisse, ut
 frustra tantus vir venisset, itaque dixisse, cum dolore
 interpellante pignantem, & subinde exclamantem,
Nihil agis dolor, quamvis sis molestus, numquam confite-
bor te malum esse. Hæc magni & Stoci animi, diver-
 sa ab iis quæ in Fragmento ejusdem Ciceronis alibi :
 In Hor- *Vidi in dolore podagræ vel omnium maximum Stoicorum*
 tencio. *Posidonium, nihilo ipsum, quàm Nicomachum Tyrium hospi-*
tem meum, fortio rem. Sed cave Ciceronis ea censeas ;
 imò alterius (ut in Dialogis) philosophos oppugnan-
 tis & suggillantis : an non ipsius Hortensii ? Qui
 Rhodii pariter eum viderit : etsi Romæ etiam potuit,
 si verè Suidas, *Posidonium Romam, ducente M. Marcello,*
venisse. Hoc verò magis assidet, quàm cum Scipione
 Africano vixisse : etsi in Athenæo palam scriptum.
 Nam ubi Strabonem Geographum laudasset, addidit
 Lib. xiv. *ad ævum ejus notandum, Non ita recentem scriptorem*
esse, quippe qui scribat in libro vii. Geographiæ, cogno-
visse sese Posidonium illum Stoicum philosophum, qui Sci-
pioni Carthagini domitori adhæsit, conqixitque. Hæc
 sunt nimia mira : nec de *Posidonio, sed Panætio cer-*
 ta. Itaque id nomen omnino reponendum, nisi la-
 tum & ridicularium errorem Athenæus erravit. Po-
 tuit autem Strabo novisse Panætium, qui ad ultimum
 senium venit, adolescens. Tamen hoc in Strabonis
 hæc

hæc non legas, nisi fallor. Hic est porro l'osidonius
cujus moderatio, non eruditio solum laudatur, judi-
cio Stoicus: & ideo aliquando dissentiens, ut qui
sectam deserere maluerit (Galenus de eo) *quam verita-*
tem. Atque ista ferè successio est ad Augusti ævum:
neque ultra quæro. Addam è Sidonio Imagines & ha-
bitudines quorundam. Nam ille in epistolâ quadam, Lib. ix.
ait *per gymnasia vel prætanea pingi Zenonem fronte contra-* Epist. ix.
etâ, Chrysippum digitis propter numerorum indicia restrictis,
Euclidem propter mensurarum spatia laxatis, Cleanthem
propter utrumque corrosis. Invenies inibi & de aliis Phi-
losophis, sed ego meos excerpfi. De *Zenonis fronte*, non
mirum, severus & subacerbus fuit, superciliosus. Ze-
nodotus in Epigrammate:

Ζήνων σὺν πολλῷ σμῦνι ἐπισκυνίῳ :

Cum cano augustus Zeno supercilio.

Denique in proverbium ivit, *Stoicum supercilium: &*
Stoica gravitas. De Chrysippi *digitis restrictis*, dissenti-
re Cicero videatur, qui facit *sedentem, porrectâ manu.*
Sed potest pansa manus esse, & digiti cohærere, etsi
non inflecti. Qui tamen habitus vix ad *numeros*, in
quibus complicari variè solent: ad quos palam Sido-
nius non hîc tantum refert. Nam & alibi, *Chrysippi nu-* Lib. iv.
meros, & Euclidis mensuras, ita jungit. An ad Soritem igitur Epist. iiii.
hæc spectant, cui Chrysippus inventor, & illum
numerosum adsensum vel descensum? Dicas ex eo-
dem Sidonio:

Non hunc, si voluit rotare rythmos,

Quidquam proposito virum morari

Chrysippus potuisset ex acervo.

Carm.
XXIII.

Addæ & Scholiasten Persii in illud, *Inventus Chrysippe*
tui finitor acervi. Sed ut de meâ mente dicam, longin-
qua fatis hæc Sidoniana sunt: magisque obvium, ad
Dialecticam & subtiles brevesque conclusunculas ejus
referri. Id enim *digiti adstricti* notare; & item manus
porrecta, disputantem potest. Simile in *Cleanthis corrosis*
digitis. Neque hîc, inquam, assentior, quid enim singu-
lare ille in Numeris aut Spatiis? & cur digiti ab iis
corrosi? Vide an non ad diligentiam & intentionem
viri magis referas: notumque per eam, *radi unguis.* An
& ad attritos digitos ab antiâ obiter adspectum? co-
gitetur. Sidonius idem alibi:

---- *arraiso quidquid sapit ungue Cleanthes.*

Carm. i.

DISSERT. XII.

*Alii aliquot clari Stoici, & præsertim qui
in Senecæ scriptis.*

AUD. Alios omititis, in Tabellâ & Indice positos : juvet novisse. Sæpiculè enim lego, & nomina occurrunt : neque ævo aut notis aliis semper distinguo. LIPS. Ad laborem addis : signatum tamen, exsequar, & spero profuturum.

PERSÆUS est à latere primus, quem vides è schola Zenonis fuisse : atque ego è patria etiam addo. Nam & ipse *Cittiens*. Quæ in re luit apud Athenæum Bion Boristhenites : qui conspecta statua ejus ænea, in qua inscriptum, PERSÆUS ZENONIS KITTIEΥΣ : *ipse errasse scriptorem dixit, faciendumque διαινόεσθαι* : quod esset, *Zenonis famulus*. Scilicet, quod in Diogene est, verè famulatum Zenoni tradunt, librosque descripsisse & alia ministeria obisse : etli postea ad Antigonum regem rediit, à quo donatus Zenoni fuerat. Apud istum (regem dico) sapientiæ peramantem, & titulo suo dignum, in gratia fuit, atque etiam ad rem civilem & militarem promotus. Nam Acrocorintho eum præfecit, à quâ arce Corinthus ipsa, imo Peloponesus, pendebat : sed parùm felici exitu, cùm astu Arati Sicyonii capta arx fuit, & Persæus ipse ejectus, vel, ut quidam, interfectus. Ejectum, Plutarchus refert, qui etiam dictum ejus postea narrat, cum differente quodam, *Solum sapientem belli ducem esse* : subjecit, *Et nobis olim hæc visa, ex Zenonis scitis : sed mutavi, & juvenis Sicyonius (Aratum signabat) aliter me condocfecit*. At interfectum, Pausanias clarè. *Aratus*, inquit, *cum Antigonus Acrocorinthum cum valido præsidio obtineret, καὶ ἄλλες τὴν κρατήσας μάχην διέφευγε, καὶ Περσῶν ἐπὶ τῇ Φρουρᾷ πεπαιγμένον* : cùm alios pugna victos inmerem, tum ipsum custodiæ præfectum Persæum. Iterat hoc ipsum postea : *Ἀεγέτω*, inquit, *καὶ Σικυώνιοι Φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀκροκορίνθου πάλιν πᾶσαν ἐξήλασαν, καὶ ἀπὸ κτενέων Περσῶν ὑπὸ Ἀντιγόνου περὶ τῆς ἐπὶ τῇ Φρουρᾷ* : *Aratus & Sicyonii præsidium Acrocorinhi totum ejecerunt, & interfecerunt Persæum ipsum ab Antigono præpositum*. Athenæus hæc talia narrat, illudens Philosophastro : & ait eum, dum assiduus computationibus indulget, arcem ipsam cum Corintho amisse ; illum, qui antea in suis ad Zenonem Dialogis contenderat, Omnia recte facere sapienter, atque unicum

leli

belli ducem esse. Atque ipse Plutarcho propior, *ἀντιοχὸς* duntaxat, excidisse eum scribit, non interiisse. Scripsit *Dialogos Conviviales*, ex eodem Athenæo : & parum seria quædam alia, certè parum ipse. Cicero hunc nominatum voluit : *Persæus Zenonis auditor*, eos dicit *habitos Deos*, à quibus *magna utilis ad vitæ cultum esset inventa*. Et mox : *Persæus Citiæus*. Sed utrobique *Persæus* rescribendus, quia constanter Græci *Περσέων* dicunt.

i. De Nat.
deor.

ERILLUS, sive potius *Herillus*, qui omnia ad scientiam revocavit, & eam unum Bonum esse. Cicero aliquoties meminit : & Diogenes satis dicit, qui seorsim descripsit.

ARISTO *Chius* à patriâ, item inter Zenonis *μαθητάς*, id est *discipulos*, philosophantium linguâ. Hunc Athenæus, ex Timone Phliasio, describit *Zenonis auditorem*, sed *adulatorem & assectam Persæi*, jam dicti, quia *Antigono regi amicus erat*. Cicero aliquoties memorat, & à Zenone suo abiisse ostendit. Nam *Aristo Chius*, inquit, *præfectus, ferreus, nihil bonum, nisi quod rectum & honestum est, esse dicebat*. Sed explicat magis, & addit : *Aristonis explosa sententia est, dicentis nihil differre aliud ab alio, nec res esse ullas, præter virtutes & vicia, inter quas quidquam interesset*. Itaque *Media* omnia sustulit, nec in iis momenta uila, quæ Zeno censuisset. Sed plura de ejus dogmate Diogenes, in fine Zenoniæ vitæ. Seneca virum nominat alibi hoc *Chii* cognomine, alibi *Stoici* : & ex ipso liquet eundem esse. Et si alii etiam *Aristones*, & duo quidem Peripatetici.

Lib. vi.

In Hortens.
ex Fragm.

iv. De Fin.
lib.

Epistolam
LXXXIX.
& XLIV.

ATHENODORUS *Solenis*, quartus in Tabulâ discipulorum Zenonis est. Diogenes inter inclytos & præcipuos nominat : aliquoties & Seneca noster (et si absque cognomine) sed puto istum. Alioqui & alii hoc nomine fuere, duos quidem Strabo suggerit, & Stoicæ item sectæ. *Tarsus Ciliæ*, inquit, edidit duos *Athenodoros*, quorum alter *Cordylion* cognomento, vixit cum *M. Catone*, atque apud eum obiit : alter *Sandonis filius*, quem & *Cananitam* à pago quoque appellant, qui *maxime* nos honores à *Cæsare Augusto*, cujus doctor & familiaris fuerat, consecutus in patriam rediit, eamque turbatam ordinavit & rexit. De *M. Catone* quod ait, *Vitensem accipies*, nam & diffusius hoc paulo in vitâ hujus Plutarchus denarrat. *Cato*, inquit, incensus studio doctrinæ, cum audisset *Athenodorum Cordylionem* cognomine, in *Stoicis* excellentem, *Pergami* agere, ætate jam grandem, atque eum regum & principum plurimum amicitiam aut contubernia recusasse. arboratus nihil se nunciis aut literis profecturum, sumpto in duos menses jure legationis liberæ, ipse in *Asiam* ivit, fretus virtutibus suis, quibus

De Trâq.
cap. 114.

Epist. x. &
alibi.

Lib. xiv.

bus præda ea cederet. Quod factum, & expugnatum virum ac de sententiâ, post aliquot sermos, dejectum secum in castra duxit, ovans ac triumphans, & re præclarissima gesta, splendidius iustusq; quàm Pompejus aut Lucullus de regibus aut regnis, quæ tunc maximè capiebant aut vastabant, Nota Pergami egisse: & ergo *εικόνος esse illum, de quo Diogenes: Athenodorum Stoicum Pergamena bibliotheca præfuisse, inibi libros Zenonis interpolasse, sublatis quæ invidiam aut infamiam vulgò habebant. Sed deprehensum, ipsum in periculo fuisse: & an ea quoq; cussa, cur facilius Catoni fuerit abducenti? Tres igitur Athenodori Stoici, & omnes Cilices: ultimus autem Plutarcho in Apophthegmatis nominatus, & Dionii in rebus Augusti.

SPHAERVS Cleanthis discipulus, et si Zenonem quoque audit. Bosphorus ei patria, & de vitâ ac scriptis ejus pauca seorsim Laërtius: quem est videre. Cicero unâ notâ commendat: *Definitiones superiores erant Sphaeri, hominis in primis bene definientis, ut putant Stoici.* Plutarchus Cleomenis Spartani illius præceptorem facit, & ad gloriam in hunc inflammasse.

DE ZENONE Sidonio supra dixi: neque enim firmiter scio quis in scholâ Chrysippo successerit.

DE ZENODOTO, ex Laërtio Diogenes discipulum fuisse.

Est APOLLONIVS & ASCLEPIODOTVS: ille Straboni, hic Senecæ aliquoties dictus.

Sed postremi hi parum nobiles: duo sunt extra ordinem dicendi. Prior ARCHIDEMVS, sive ARCHED. ut * plurimùm scriptus. Hunc Diogenes satis crebrò nominat, & quidem inter primores Stoicos, quibus jus censendi. Tarso Ciliciæ ortum Strabo significat: si

tamen de isto. *Et incole,* inquit, *tantum curæ ardorisq; erga sapientiæ & variae doctrinæ studia habuerunt, ut vel Athenas vel Alexandriam superaverint, & sicubi inlyta & frequentes etiam sunt Scholæ. Viri illustres ex eâ prodierunt, Antipater, & Archidemus, & Nestor, Stoici.* Epictetus sæpius nominat, sed semper ut inter vertex, & qui vulgò sic cenferetur. Etiam noster Seneca: *Exclamanti alios opponam cum quibus liuges, Posidonium & Archidemum.* Cicero de eodem: *Duo vel principes Dialecticorum, Antipater & Archidemus.* De isto, an alio, Plutarchus? cujus verba, ubi ostendit multos voluntarium exsilium elegisse: *Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Ἀρχίδημος εἰς τὴν Παρθὸν μετέστας, ἐν Βαβυλῶνι τὴν Στοικίαν ἀπεδοχὼν κητέλπει: Atheniensis, Archidemus, in Parthorum regionem se transferens, in ipsâ Babylone STOICAM SVCCESIONEM reliquit.* Notabile,

* probabitur.

In Zenone.

iv. Tusc.
In Agide
& Cicô.

In Zenone.

4 Græcis
quidem, nâ
Latinis se-
rè Archi-
demus.

Lib. xiv.

Lib. ii.
Dissert.

iv. &
xvii.

& xix
Lib. iiii.

Dissert.
ii. Ep.

cxxi.

ix. Acad.

De Exsil.

le, etiam Parthos huic sectæ interios : & magnum viri ardorem, qui ivit, docuit, fecit. Dubitavi an idem esset: imò non videtur, cum illo Strabonis certè, qui *Tarsensis*, non *Atheniensis* fuit. An diverſi *Archidemus*, & *Archedemus*?

Alter quem volui suggestum, est *Sotion*. Debui Senecæ causâ, cui doctor ille fuit. Nam ita in epistola quadam, ubi præteritos annos recolit : *Modò apud Sotionem philosophum puer sedi.* Iterumque : *Non pudebit fateri, quem mihi amorem Pythagoræ Sotion infecerit.* An ergo Pythagoræus fuit? vix credam: sed non alienum ab ea abſtinentia, fortasse & aliis magnanimi viri scitis, aut institutis. Sine hic, quem Diogenes & Athenæus citant, libris *De ſucceſſione Philoſophorum*: quem Stobæus, *De Ira*: non adfirmem, vereor ut ille antiquior sit: magis inclinem esse, quem Plutarchus circa suum, id est Senecæ ævum, fuisse ostendit. In libro, De pietate fraternâ : Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων Ἀπολλωνίου ὁ Περιπατητικὸς ἤλεγξε τὸν εἰπόντα, δόξαν ἀκοινοῦντων εἶναι, Σωτῖονα νεώτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ πατρὸς εὐδελότερον: Sed & *RECENTIORVM philosophorum Apollonius Peripateticus reprehendit & refutavit qui dixerat, Gloriam esse incommunicabilem, quippe juniorem fratrem Sotionem illustriorem quàm se ipse reddidit.* Tangit aliquod factum circa fratrem, nobis ignotum. Satis de *Stoicis* nobilioribus: nunc causam nominis hujus breviter etiam dicam. Zeno in *Porticu* docuit, quæ *Pistana-ſtea* olim dicta, postea picturis variè à Polygnoto decorata, nomen illud ποικίλης sive *Variae* accepit. Inde igitur nomen, & λὴν σοῦς, litterâ mutante & augente, Στωϊκοί appellati. Bono omine pinxit ille: & * πολὺν ἡν τὴν hanc *Porticum*, & *Porticenses*, ut Latine sic reddam, orbi terrarum factos scimus.

Ep. XLIX.

Epiſt.
LVIII.

Diog. in
Zen. init.
Plutarch.
in Cinio-
ne, Har-
pocratio i
in Poly-
gnotis.
Pausan.
Perſius
Sat. 11 r
ibid ſchol.
+ multi no-
iam & no-
bi em. ad
nomen
Pistoris
alluſum.

DISSERT. XIII.

*Cynicos originem Stoicis dedisse, & Dogmata
ferè convenire. Illi ex professo laudati.*

ANTEA Zenonii appellabantur etiam: & cur non *Cynici*? nam reverà sunt pænè iidem. Iraque & ortum Stoicæ, sunt qui Antistheni adscribant, *Cynicæ* eidè conditori Diogenes aperte: Δοκτεῖ δὲ καὶ τῆς ἀνδρογυνῆς ὁ Στω-

Στωϊκῆς κατὰρχαυ: *Videtur & virili illius Stoica sectæ princeps auctorque fuisse. Quidni videatur? dogmata contentiunt, in vita & cultu aliquid mutant. Itaque Poëta rectè:*

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata curat

A Cynicis tunica distantia:

In Mene-
demo.

sive quia veste & habitu differebant; sive quia verecundiâ tantum, & regebant Stoici, quæ illi in aperto audebant. Sanè, ut Diogenes ait, κατανίκα τις ταῖς δύο ταύταις αἰρέσεσιν ἔστιν, ὅθεν καὶ τὸν Κυνισμὸν ἐπὶ ἡμεῖς οὐκ ἔχουσιν ἔμ' ἀπερὶ τὸ ὁδόν: *communio & societas quedam est his duabus sectis, unde*

Diog. in
Zenone.

& Cynicismum dixerunt brevem ad virtutem viam. Qui dixerunt Ipsi Stoici. Atque aded Zeno definivit, τὸν σάφην ἀντὶ τὸν κυνισμὸν, ὅς ἐστι Κυνισμὸν οὐκ ἔχουσιν ἔμ' ἀπερὶ τὸ ὁδόν: *Sapien-*

i. De of-
fic.

tē Cynicum debere esse, atq; Cynicismū, compendiarium ad virtutem viam. AUD. Ita mihi Stoicos tuos laudas? & Cynicos etiam facis? Apage sordes illas, & impudentiam,

mibi Cicero inclamat: Cynicorum natio tota ejicienda est. Est enim inimica Verecundiæ, sine quâ nihil rectum esse potest, nihil honestum. LIPS. Cicero, id est vulgus: hic quidem, frustra autem de Sapientiâ loquimur; si ad illum judicem imus. Prima fronte qui Cynica adspicit, tecum dicet: qui restat & inspicit, munditias, pudorem, decus, virtutem inveniet & laudabit. Itaque breviter exploremus: & quidem ab ipso nomine, quod in ludibrium aut probrum trahunt. Ajunt à *canis impudentiâ*

Lib. 1.
Pyrrhon.
cap. xiv.

fic dictos, quia naturæ in publico obsequuntur, ingerendo, egerendo, atque etiam inferendo, animalis illius exemplo. Quod Empiricus abnuat, qui ubi Canem laudavit à sagacitate aut prudentiâ, quod *commoda appeteret, incommoda vitaret; mala agnosceret, & mitigaret; sed & justum, memorem, gratum esse; animosum, & malis infestum*: addit, inde factum videri, ut Philosophi quidam (Cynici) *se hujus animalis cognomine commendarent.* Benè, quid enim tam proprium Cynicis, quàm bonos tueri & favere, malos invadere & allatrare? Laërtius & aliam causam suggerit: *Docebat, inquit, Antisthenes in Cynosarge gymnasio, haud procul à portis: unde & Cynicam sectam dictam sunt qui opinentur. Ipse quidem appellabatur ἀπλοῦς: simplex & ingenuus Canis.* In nomine, hoc est: dogmata autem si videas recto animi oculo, quid culpes, imò quid non suspicias & admirere? *Virtutem sufficere id Beatam vitam. Eam in rebus factisque esse, non verbis. Sapien-tem sibi satis esse: ejus enim omnia. Nihil ei novum videri: Regem esse, non ad legem, sed virtutem vivere. Solæ bona pulchra; mala, turpia.* Denique *Finem homini, secundum virtutem venire.* Non hæc alta, & puri æthereique

animi

animi & iudicii dicas? Sed nemo melius veriusque legitimum Cynicum (falsos insuper habemus) descripserit, quàm magnus ille Epictetus, in Dissertatione huic rei propriâ, quam *αἱ Κυνικαὶ, de sectâ Cynicâ*, indigetavit. In compendio, & ordine aliquo dabo, quæ ille, Stoico suo more, calidè aut confusè. Cynicus, inquit, EX-

Lib. iiii.
Dissert.
xxii.

PLORATOR quidem est, & velut LEGATUS à Jove ad vivendas res humanas. Diogenes ille, inter capita ejus sectæ, post Chæronensem cladem ad Philippum regem perductus fuit, ut speculator. Statim fassus est, & Sum Hercules, inquit, sed tuæ ambitionis, sævitie, & luxur. Itaque monet & inclamat liberè, quæ bona, quæ mala sint demonstrat: appetenda, fugienda; & elatâ manu, velut tragica scena consensâ, homines miserarum suarum, & vitiorum admonet, ab usq; ad meliora quantum in ipso est) compellit. Idem est PUBLICVS DOCTOR & PÆDAGOGVS generis humani, instruit simul ac castigat. Idem MEDICVS & velut ESCVLAPIVS quidam: qui statim demonstrare possit, & illos sic curatione sua utantur sanos fore, & suam valetudinem in argumentum proferre. Convenite omnes, inquit, qui è pedibus, è capite, qui febri laboratis, convenite cæci, amantes; ac videte me ab omni malo expertem & saluum. Denique Dominus & REX est scepro & diademate à Deo ornatus: qui tales facere pollicetur sibi audientes. Ut sciatis, ô mortales, vos felicitatem & tranquillitatem, ubi non est, quærere: ecce ego exemplum à Deo vobis sum missus. Non rem habeo: agros, domum, non uxorem, liberos, familiam; imò nec Stragulum, aut tunicam, aut aliud vasum. Videtis tamen quàm sanus sim? facite mei periculum. Nihil habeo, nihil exeo, ne cupio quidem: non hominem, non locum, non oblectatiunculam, sicut pueri Vindemie dies aut ferias. Ecquid mihi deest? nonne sine metu sum? nonne liber? Quando quisquam me in vorando frustratum vidit? quando in vitando? Quando deum vel hominem aliquem incusavi? Quomodo autem alacer & erectus incedo? quomodo eos tracto & convenio, quos vos timetis? nonne ut mancipia? Quis me conspecto, se REGEM ET DOMINUM suum videre non putat? Hæc ago, hæc curo: sicut eam oportet,

Lib. iv.
Dissert.
viii.

Iterum è
iii. Dissert.
xxii.

ὧς λαοὶ τ' ἐπιτροχέφαι, καὶ τόσα μέμνην:

Qui populos moderetur, & ampla negotia curet.

Ex HOM.

Atq; hæc liberè omnia, sine trepidatione aut respectu: quippe qui sole puriorem mentem conor circumferre. Non habeo satellites, gladios, pompam sive terribilia ista externa: eorum loco BONA CONSCIENTIA dat fiduciam mihi & potestatem. Non ipse reprehendendus, in alios incurro; verècundiâ ubique ornatus, & honesti amore, illud

*illud sine lege aut pœna vilo. Ceteri parietibus, januis, velis
teguntur : ego sub dio, in propatulo ago, omnium oculis &
inquisitioni expositus, Deo me probō. Atque hæc cùm facio,
evenit ut malè audiam, imò vapulem : quid mirum à pueris
aut fatuis, & qui tangi ulcera sua nolunt ? Ego vero affe-
ctum aut curam non muto, aut mitto : dum vapulo, eos ipsos
QUI VERBERANT DILIGO, tamquam pater omnium,
tamquam frater. Neque animo solùm ita firmus & constans
sum, sed corpus suffiit : & illo ipso doceo, tenuem & fruga-
lem victum vires augere, adeò non ledere sanitatem. Quid
calorem, frigus, incommoda ? nihil. Ecce circumfero corpus
metum, ut Diogenes, nitidus, pinquus, benè habuius : credite
oculis sensibusque verà dici. Hæc & plura (utinam au-
dire fas !) germanus ille Cynicus : de fucis, nullus hîc
fermo. Neque nego in summo istos esse, ideoque
vicinos lapsui, aut faciles transilire. Seneca noster si-
gnatè scripsit : *Hominis naturam Stoicos VINCERE, Cynicos EXCEDERE.* Ita est : quidquid supra Stoicos,
modum pœnè supra est : sed nec inutile, in unâ parte
sic esse, ut ad modum deinde ducant. Diogenes agno-
scebat, & fatebatur, *imitari se chori magistros : qui
tonum leviter EXCEDERENT, sed ut reliquos revocarent
ad concentum.* Pulcherrimè sint magnæ istæ animæ,
quæ omnia externa calcent, despuant : & aliquid in
rigore fortassis excedant, ut mollitiem nostram vin-
cant. Ecce in Senecâ exemplum *Demetrii* : qui aut fa-
miliaris illi, aut doctor fuit, & plerisque item melio-
ris animi aut studii Romæ notus, & carus. De quo
ille quàm honorificè ! *Demetrius Cynicus, vir meo
judicio magnus, etiam si MAXIMIS COMPARETUR.* Et
meo hercules, ex iis quæ de ipso sparsim lego. Nam
& Tacitus laudabiliter meminit : & noster iterùm ef-
fusâ, sed ex animi sensu, laudatione : quis enim men-
dico aduletur ? noster inquam : *Demetrium, quem
mibi videtur rerum naturæ nostris tulisse temporibus, ut
ostenderet nec illum, à nobis corrumpi, & nos corripisse,
virtutem EXACTÆ, licet ipse neget, SAPIENTIÆ,
firmæque in his quæ proposuit constantiæ. Eloquentiæ ve-
rò, quæ res fortissimæ deceat, non concinnatæ, nec in
verba sollicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulit, res
suas prosequentiis.* Sed & alibi profitetur, *Demetrium
VIRORVM OPTIMUM, quem, inquit, mecum cir-
cumfero (in comitatu habeo) & relictis conchyliatis,
cum illo SEMINVO DO loquor, illum admiro. Quidni
admirer ? vidi nihil ei deesse. Sapis Seneca, plus unâ horâ
tibi ille conferet, quàm alii multis annis. Nihil, inquit,
deest. Imò omnia defunt, si rem spectas ; si ani-
mum,**

De Breu.
Vit. c. xiv

Laërt. in
Diog.

vii. De
Bensf. c. i

Ibid. c.
viii.

Ep. lxxii.

MANUDUCT. AD STOIC. PHILOS. LIP. I. 65
 mum, nihil. Iterum noster : *Ego certe aliter audio, quæ* Epist. xx.
dicit Demetrius nosler, cum illum vidi nudum, quanto
minus quam stramentis incubantem? Tunc enim
non præceptor veri, sed testis est. De aures ali-
 quid è nostro sæculo accommodanti. *Cappunicos*
 istos quos dicimus, veræ virtutis, patientiæ, ino-
 piæ, & (quod antiquis defuit) pietatis exem-
 plar, quis sine animi aliquo motu & impulsu vi-
 det? quis non vel visos conferre, ad eadem illa
 putat? ego censeo : & tales omnino Cynicos fu-
 isse : excipio Pieratam, ut dixi, & Verecundiam :
 quarum illam ævum illorum abnuit, hanc institu-
 tum. Carpere enim & corrigere volebant : atque
 ore & animo ad eam rem opus. Sectam vides :
 altam simul & abjectam, nihil populare, nihil splen-
 didum, imò nihil externum spectantem & sectantem :
 ideoque paucis serid, neque diu probatam. Certè Si-
 donii jam ævo deliquerant, scribitque in enumeratione
 Sectarum :

EXCLUSI *propè jam Cynici, sed LIMINE resstant :*
 id est, aded pauci, & sic pulsi, ut in limine hæreant
 ad egressum. Omitto : propriè enim Stoicos non
 tangunt.

DISSERT. XIV.

Contra Stoicos; & quæ iis objici solita.

AUD. At ego *Stoicos* tuos tango, si linguam mihi
 laxas. Laudas, & huc vocas : quàm multi re-
 vocant? Hodie plerique omnes : & ludus ac
 jocus tu atque ego sumus, qui hîc fumus. Sed &
 inter priscos, quàm multi graves : & gravia
 quædam istis objiciunt, aut imponunt. Vis per-
 gam dicere? LIPS. Me lubente, nam rectè olim
 Comicus :

Χαλεπὸν ἀκροατὴς ἀσυνίτης καὶ ἡρόδης ;
Molesta res est, fatuus auditor sedens.

Ostende capere te : & aliquid interfare, ut (Cælii olim
 dicto) *duo sumus.* AUD. Ergo facio, & dico objici iis
 ista. Zenoni primùm, primo auctori, æmulationem
 & invidiam, quæ originem dederit dissensionem, & Se-
 ctæ. In Academicis erat, id est Platonicis, Polemo-
 nis auditor : lis incidit cum Arcesilâ condiscipulo,
 inge-

ingenioso viro: ab ipso & priscis discessit, & *novam* *læresim* ut Varronis verbis dicam, *novam* *paxille* *suffraganeam*. Fecit simile ille alter, à calore contentionum, ut fit, & *Novam Academiam* excitavit. Tuus quid? *novam Porticum*, inauditum antea nomen. Et rem si scrutaris, vix in ea pugna, sed in verbis formæ isque fuit. Cicero: *Xeno quoque eorum princeps, non tam rerum inventor fuit quam verborum novorum.* Iterum: *Advena quidam, & ignobilis verborum opifex.* Itaque quæ alii adhuc *Bona Fortunæ aut corporis*; hic *Producta* maluit dicere: quæ illi *Mala* ejusdem generis, hic *Rejēctanea*: & talia complura. Totum etiam dicendi genus obscurum aut tenue: nihil pro copiâ, dignitate, aut luce antiquorum. Idem Cicero (& quis melior hic iudex?). *Stoicorum non ignoras quam sit subtile, vel spinosum potius, disserendi genus.* Alibi: *Vellunt de spinis, atque ossa nudant.* Iterumque: *Pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis angustis: quibus etiam qui assentiuntur, nihil commoventur animo: & idem abeunt, qui venerant.* Sed & alii, ab hac causâ, irrident & *τῆς ποικίλης Στόας λογέειν*: illos è *variâ Porticu sermoniculos.* Et Comicus quispiam:

III. De
Fin.

v. Tuscul.

III. De
Fin.

IV. De
Fin.
Ibid.

Apud A-
then. III
Apud e-
und. lib.
XIII.

Ἀκούετε ὦ Στόακες, ἔμπροσθι λήρε;
Λόγων ὑποκαταήρες:

Audite Porticenses, nugi Venduli,
Sermonis arbitri & censores.

Sed verba omitto, quæ compta à philosopho non requiri scio, nec florem illum orationis: tamen docere apta, & animis illabi: ergo rem videamus. *Ea* *ipia* aut tenuis, aut alta nimis & superba. Tenuis, in divitiunculis, distinctiunculis: quibus crebris valde & non necessariis utuntur. Superba in dogmatis, quæ fastum ubique & ventum habent. *Dolorem non malum: Sanitatem non bonum: Sapientem Divitem, Regem, Deo parem esse.* Inde contumacia, & sui amor, aliorum contemptus: nec privatorum tantum, sed magistratum, Principumque. Olim objectum, cum nota hæc secta, & viguit: ut Rubellio Plauto apud Tacitum, quod *assumpsisset Stoicorum ARROGANTIAM sectamque: quæ TURBIDOS & negotiorum appetentes facit.* Accedit augendæ huic superbix, quod & super hominem, & nimia quædam jactant: *Sine afflictibus esse: Injuriam non accipere: Scire omnia, non opinari:* & plura, quæ *Paradoxorum* titulo præscribunt. Denique & austeritas quædam, vel potius acerbitas, è dogmatis eorum innasci animis solet: Ciceroni quoque notatum, qui alibi ait *Asotos ex Aristippi, acerbos è Zenonis schola exire.* Itaque, ut

XII. De
Nat. Deor.

con-

concludam, nimia omnia in hac parte videntur, & præter ceteros sapere dum studuerunt, à variâ, id est modestiâ, Sapientiâ excidisse. Placet autem illud Euripidis:

---- ὅς δ' ἀζήμιον

Γνώμῳ ὡς εἶναι τῆς σοφίης λίαν σφόν:

---- non vel hoc noxâ vacat,

Si mens inest sapientibus sapiens nimis.

Placet & hoc Tertulliani, *Nostram institutionem de Por-* Præscript.
advers.
Hæret.
ticu Salomonis esse: ut tuâ hac Christianis quidem non sit opus. Quæ visa, dixi: siquid liberius aut fortasse vanius; hoc refelle, illud ignosce.

DISSERT. XV.

Pro Stoicis: atque ordine illa rejecta.

AUDIVI equidem, & ad utrumque promptus sum; libertati ignoscere, imò gratiam habere, & vanitatem (nam ea certè dictis inest) refutare. Illud dixi, & factum est: hoc jam adnitar, & nescio an cum magno fructu. Vincam & frangam tot præjudicia? Fatum ipsum adversum? Nam Stoici à mille amplius annis nulli, & non nisi in scriptis sunt: ac gloriæ & vitæ suæ cursum videntur peregisse. Neque hercules revoco: paucas reliquias melioris illius sæculi si tuemur, satis est: & hoc fine scito scutum & defensionem à me susceptam. Satis etiam triumphat Veritas, si apud paucos bonosque accepta: nec indoles ejus est, placere multis. Videamus, & à capite refellamus. Ajebas Zenonem æmulatione motum à Polemone & prioribus abisse: quo argumento? Cicero dicit. Cicero? nempe Academicus, & ex professo igitur Stoicorum hostis. Hoc hîc, & mox, valeat: quia pleræque criminationes tuæ teste illo, non teste, nituntur. Æmulatio impulit, quî magis quàm Aristotelem, Carneadem, Epicurum, alios, qui in tot sectas statim à Socrate & Platone sunt scissi? Atqui primus ille quidem, cum applausu etiam nostro, scripsit: *Amicum* I. Ethic ad
Nicom.
Platonem, amicum Socratem, sed magis Veritatem esse: cur Zenoni non idem jus? Est protectò, neque aliud, quàm illa ipsa Veritas impulit ad dissentiendum. Non enim philosophos, opinor, ut pecudes esse volumus: qui sequantur tantum antecedentium gregem. *Multum egerunt, qui ante nos fuerunt* (ait Seneca) Epist. Lxv.
Idem Ep.
Lxiv.
sed non peregerunt. Peregerunt? quam abest? Multum
J. Lypsl Operum Tom. IV. Iii adhuc

*adhuc restat operis, multumque restabit : nec ulli nato posse MILLE SÆCULA præcludetur occasio aliquid adhuc adji-
ciendi.* Audis eundem illum nostrum ? vera dicit :
& superior ac nostra ætas fidem fecit, facietque. Ergo
omite hoc de *Æmulatione* : quod tamen sine culpâ
etiam amplectimur, habuerit & habeamus ipsi hanc
honestam, quæ ad cognitionem veri ducat. At, inquis,
verba innovavit tantum. Innovasse fateor : tantum,
nego. Quidni innovarit, in rebus quibusdam novis?
Datur venia (ait Apulejus) *novitati verborum, rerum
obscuritatibus servienti.* Quid si rerum novitatibus ? non
venia tantum ; sed laus esto. *Producta & Rejēctanea*
quæ in exemplum adfers, necessaria fuere : nec sine
iis explicari fatis aut constitui scientia Bonorum Ma-
lorumque potuit, id est philosophiæ caput. Plura ta-
lia sunt, in * loco dicenda. Atqui spinæ & aculei in
illorum scriptis. Deus bone ! hodie hæc dici & ob-
jici ab iis qui Aristotelem, & novos Aristoteléos,
legunt ? Ac de veteribus Stoicis, non tu non ego ni-
mis scimus : de Senecâ & Epicteto, aperto ore dixē-
rim, roseta mihi illorum scripta videri, præ Lycēi du-
metis. Sed sint subtiles & acuti : in philosophis hoc
culpæ delegates, quod laudi debebas ? At Cicero etiam
audiendus est, qui *pungere* eos *interrogatiunculis* dicit:
animos non commovere. Itane *pungere* ? agnosco : verè
faciunt, & velut stimulis, ac pugiunculis quibusdam
sententiarum, penetrant animos ac pervadunt. Sed
non movent, quid igitur est movere, si hoc non est ? Vis
mi Cicero, ut ad conciones veniant, affectus misera-
biliter moveant, clamores excitent & plausus ? Mare
hoc non tentant, nec fluctus in eo suscitant : conten-
ti singulis & privatis lectoribus, iisque quiescentibus & inten-
tis. Hunc talem mihi da : numquam à lectione duo-
rum, quos dixi, surget, nisi commotior, & Honesti quo-
dam ardore succensus. Hæc est eloquentia philoso-
phis decora : in quos propriè convenit, quod Menæ-
lao summus vatum adtribuit :

Παῦρος ῥῆς, ἀλλὰ μέλα λιγύς :

Pauca quidem, verum argutè.

Non enim est philosophia, ut noster Seneca verissimè
scripsit, *populare artificium, nec ostentationi paratum : in
REBUS, non in VERBIS est.* Et Fabius, bono judicio,
de ipsis nostris : *Minus indulserunt eloquentiæ Stoici ve-
teres : sed cum HONESTA SUASERUNT, tum in COL-
LIGENDO PROBANDOQUE PLURIMUM VALUERUNT :*
*REBUS tamen magis, quam (id quod sane non quæsierunt)
oratione MAGNIFICI.* O bona, ô non retractanda

judi-

De Dog.
Platon.

* Lib. II.
Differr.
pœult.

Lib. x.

judiciâ! Honestâ suaserunt, probando valuerunt, rebus magnifici fuerunt: & hæc eloquentia est, quâ gloriantur. Quam Brevitas etiam decet: adeoque non abnuat Zeno aut excusat, ut cuidam objicienti *Brevia esse ejus dicta*, Omnino, responderit, *nam & syllabas philosophorum, si id posset, breves esse optem*. Mens copiosa & exuberans sit, sermo temperet & adstringat. Sed de Verbis satis: Rem etiam accusas. Quid autem? universè duo, Tenuitatem, & Superbiam. De Tenuitate, haud satis capio, subtilitatem si vis & acurationem in Dividendo, & addam etiam Definiendo: vindicamus & jactamus, super omnes qui philosophiam attigerunt. An modum non servasse, hoc vis? possunt esse quædam, aut videri nobis talia: parum firmiter tamen judicanda, è paucis istis sparsisque reliquiis scriptorum. Omitte hoc igitur, negandum eâ facilitate, quâ affirmatur. De Superbiâ majus est, & colorem aliquem è paucis eorum scitis habet: sed colorem. Magni animi eos fuisse, & ad alta ac magna duxisse, profiteamur: & quis damnet, nisi qui Virtutem ipsam, & generosum illud Honestum, damnet? Eò, non aliò, vocant: hoc sublime, splendidum, illustre constituunt: hoc omni verborum sententiarumque honore adaugent. At *Dolorem non malum* dicunt. O viles animæ! quid ergo? cum Epicuro *Voluptatem unicum Bonum*, & *illum Malum* dicemus? calcari ab homine hæc humana, & pedibus subjici, sine superbâ non vultis? Mihi ea contingat, & stare in Virtutis illâ arce securum, super Dolorem, Lætitiam, Spem, Merum, & turbines istos animorum. At *Divitem & Regem* dicunt Sapientem. Quem ergo potius? Crasum, aut Pacorum, aut Neronem? Hæc * alibi explicanda sunt, sapientissimè dicta: nec nisi ab ignavis aut in Paradoxis. stultis ridenda. Simile, quòd *Afflictus, Injuriam, Opinione* à vero Sapiente (nota, vero) arcent: semihorulæ spatio approbanda tibi, imò admiranda. Sed quid est? damnare malumus, quàm discere: & *veteres avium*, ut ille ait, displicet *à pulmone revelli*. In scholis non hæc dicuntur, aut discuntur: ergo sine inquisitione rejicimus, & illos quoque, si qui docere conantur. Addebas de *Conumaciâ* gravem objectionem, & hanc ex arbore istâ esse fructum. Non agnoscimus: etsi objici jam olim, hoc scimus. A quibus autem? ab improbis aut servilibus animis: quibus displicet, quidquid probum, erectum, & honestum est. Tales nostros esse & conspici in sententiis, in consiliis; nihil gratiæ, nihil metui dare, omnia ad Justi normam dirigere; ultrò fatemur:

Epistola
LXXIII.

11. De
Clement.
C. V.

& hanc Libertatem , non Contumaciam , censemus.
Utinam hodie in Regum Principumque consiliis sint!
utinam in tribunalibus ! non poeniteat ejusmodi Tu-
beronum aut Catonum. Sed Seneca audiatur , hoc
ipsum diluens : *Errare mihi videntur , qui existimant phi-
losophia (huic Stoicæ) fideliter deditos , CONTUMA-
CES esse, & refractarios, ac CONTEMPTORES MAGISTRA-
TUUM & Regum , eorumve per quos publica administran-
tur. E contrario enim , nulli adversus illos gratiores sum:
nec immerito. Nullis enim plus præstant , quàm quibus frui
tranquillo otio licet.* Nota & hoc de Otio : quod pleri-
que sanè philosophorum amplectuntur : apti reipu-
blicæ , sed non omni : neque adversis ventis vela sol-
vunt. Iterumque Seneca, de hac criminatione : *Scio
male audire apud IMPERITOS sectam Stoicorum , tam-
quam nimis DURAM , & minime Principibus Regibusque
daturam bonum consilium. Sed NULLA SECTA BE-
NIGNIOR LENIORQUE est, nulla amantior homi-
num, & communibus bonis attentior : ut cui propositum sit,
usui esse aut auxilio, nec sibi tantum , sed universis singulisque
consulere.* O hæc admitte ! & unà illud discce , lenes
& mites esse , communium bonorum cupidos , nec,
ut Epicuréos , unius sui curam agentes. Quomodo
non sint , quibus hoc inter prima dogmata , *Cives se
mundi ? Totum hunc orbem , patriam ?* Itaque & illud
imbibunt.

Non sibi, sed toti genitos se credere mundo.

Quæ satis refellant hoc de *Contumaciâ* , aut aliorum
Contemptu : atque unà , quod de *Acerbitate* in extremo
dicebas. Sed calumniosè dicebas Ciceronem ho :
scribere, quod non scripsit. Neque enim ille, *acerbos
exire è Zenonis scholâ* , definivit : sed *posse exire* (verba
vide :) & quis id neget ? non magis , quàm è Diale-
cticorum scholâ , Sophistas ; è Jurisconsultorum , ra-
bulas ; Medicorum , carnifices. Neque illi hæc do-
cent : sed deliquia sunt pravè capientium , utentium-
que. Hic simile. Zenonis schola , quæ tota Virtutis
est , severos , non molles facit ; asperi aut acerbi siqui
prodeunt, vitio illorum & humani ingenii fit, facile ad
confinia declinantis. Clausula tua erat , de *Modestia*.
Dii boni , quis magis amat ? quin si tota Sapiëntia no-
bis detur , cum adjunctâ Superbiâ : spernamus hoc
contubernium, & nolimus jungi.

DISSERT. XVI.

Idem laudati: & quid in partibus Philosophiæ præstiterint: deque iis vel adversariorum elogia.

SED scutum defensionis satis ego prætuli, & sinistra sum usus: lubet etiam dextrâ, & veris eos laudibus exornare. Philosophiam si examinamus; nemo abnuet, tres in eâ partes esse, *Logicam, Physicam, Ethicam*: & qui in singulis, aut omnibus emineant, esse laudandos. Sed in omnibus, rarum, & verè hoc ac scitè Plutarchus: *Quosdam philosophantium AVIBUS similes videri, qui levitate quâdam & ambitione ingenii elati alta petunt, & Physica scrutantur tantùm. Alios CANIBUS, qui lanigare & vellicare avidi, soli Logicæ adhærescunt, ut pelli, & in eâ rixantur, & mentem ad ulteriora non mittunt.*

De Profectu in Virt.

Profectò mi adolescens sapiens ille scriptor (talis est, etsi Stoicis parùm æquus) rem attigit: & in hodiè-philosophis an non sæpè obtineat, te judicem addico.

At Stoici nostri omnes partes complexi animo & scriptis sunt: *Logicam* sic accuratè, Chrysippo præsertim præeunte, ut in modo peccasse modestis judiciis possint videri. Repete memoriâ quæ * antè in Chrysippo dixi. Jam in *Physica* profectò regnant: & ma-

*Dissert. x

ximè in sublimi illâ & principe ejus parte, quæ Deum & divina tangit. Quis de illo, de istis, id est Fato, Providentiâ, Geniis subtiliùs, uberiùs, veriùs scripsit?

Ne invidia sit dicere, non omnis philosophorum manus, si in unum conferatur. Atque hæc omnia tamen ad *Ethicam*, verè nostram partem, & germanæ Philosophiæ finem, diriguntur: nec aliò lectorem suum ducunt, nisi ad Honestum & ad Virtutem. Quanti in istâ sunt! quàm alti & erecti! quàm omnia hu-

mana culcant aut spernunt, & hominem supra hominem tollunt! Lege paucos eos libros, qui exstant, vel Senecæ vel Epicteti: Virtutem ipsam scripsisse dicas, & semina salutarium monitorum ubique spar-

fisse. Ubique, nam & in eo vera istorum gloriatio est: *Non est quòd exigas Repetita aut Excerpta.* CONTINUUM

est apud NOSTROS, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus ista OCULIFERIA, nec emptorem decipimus, nihil inventurum cum intraverit, præter illa quæ in fronte suspensa sunt. Quocumque miseris oculum, id tibi occurret quod eminere posset, nisi inter paria legeretur. O quàm vera hæc, de ipso inprimis qui dicit, asserantur! Ubique

Sen. Epist. XXXIII.

altæ, acres, ferientes quædam sententiæ sunt, & utilissima monita aut medicamenta animorum. Jam verò ad *Civilem* etiam doctrinam, quæ Reges Principesque tangit, istos maximè ivisse & prævisse, scriptorum illorum Indices mihi dicunt. Vide, sodes, apud Laërtium vel Zenonis libros, vel Cleanthis, & Chrysippi: statim occurrent tituli, *De Republicâ, De Legibus, De Concilio*, & talia quæ ad regimen aut tutelam faciunt generis humani. Quid dissimulandum est? divina Providentia, priusquam lucem Sapientiæ plenam, missâ ipsâ Sapientiâ (id est, Filio) nobis spargeret; hos tales præmisisse videtur, ut scintillas ejus allucерent, & errorum vitiorumque Cimmerias quasdam tenebras arcerent. Unum est, in quo cautè legendos audientesquè fateor: altitudo sensuum aut decretorum, interdum nimia, & quæ imbecillitatem hanc nostri generis videtur superare. Seneca & objicit sibi, & rejicit: licet audiamus. *Nimis alta promittitis, inquit, nimis dura præcipitis. Nos homunciones sumus, omnia negare nobis non possumus.* Respondet deinde: *Vitia nostra, quia amamus, defendimus: & malum excusare illa, quàm excutere. Nolle in causâ est, non posse pretenditur.* Vide ne in multis hoc verum sit, & nimia videantur, quia nos in deliciis aut vitiis nimii sumus. Sed esto, sint præalta: quid vocari ad ea nocet, non perventurum? Ut is qui exemplar sibi proponit, emendatissimum cupit, etsi infra illud consistet: tale hîc est, audiamus optima, audeamus optima, etsi imbecillitate hac insitâ retrahemur. Sed de isto * alibi: nunc quodd dixi, adfirmo magnanimam & altiloquam hanc totam Philosophiam eminenter esse. Noster alibi egregiè: *Tantum interesse inter Stoicos, & ceteros sapientiam professos, quantum inter viros et fæminas.* Sanè robur ubique habent, virtutem & virum præferunt, ac formant. Ideoque idem Seneca pulcherrimo elogio dixit, *FORTISSIMAM ET SANCTISSIMAM SECTAM.* Quid autem alii? etiam qui dissentiant, nec dissentiant. Audi Plutarchum, ex professo Academiae addictum: *Ἐὰν πὶ ὁ Στωικός λόγος πρὸς τὰς μεγάλας καὶ ὀρεῖας φύσεως ἐπιτοφάλης καὶ ἀδυσχόλων, βαρύνει δὲ καὶ πρῶτον κεραννύμενος ἡδὲ, μάλιστα εἰς τὸ εὐκαῖον ἀγαθὸν ἐπιβήδωσι: Habet Stoica doctrina, si in magnam & acrem naturam incidit, aliquid labricum & anceps: sin autem cum gravi & miti in enis temperetur, magnos impetus dat ad verum bonum & Virtutem.* Oraculi hoc ego vice habeo, in altâ & superbâ naturâ Stoam non fore ufui; in aliâ & modestiore, salutî. At Ciceroni expressam vocem quàm

Epist. cxvi

* Lib. ii.

Dissert.

viii.

De Const.

sap cap. i.

Disso's

cxiii.

Cleo-

mene.

pænè omiseram ? Ille sæpè eorum insectator , alibi è pectore loquitur : *Licet insectemur istos* (Stoicos) *meus* iv. Tusc.
ne SOLI PHILOSOPHI sint. Quid ais mi Auditor ?
 ecce gloriosa nobis testimonia ab adversariis, qui illinc
 stant, & hinc dicunt.

DISSERT. XVII.

(*Exempla magnorum virorum , qui in hac hæresi,
 etiam Christianorum.*)

ET verò quot magnos viros habeam dicere, qui sensu
 aut professione Stoici fuerunt ? Sensu quidem
 (nomen enim & secta nondum inventa) ille prin-
 ceps ingéniorum Homerus : ita palàm , ut ego mirer
 Senecam dissentire vel ambigere , in hac mihi re judi-
 cii non rectum. Verba ejus sunt : *Homerum philoso-*
phum fuisse persuadent ; cum hisipsis , quibus colligunt, negent.
Nam modò Stoicum illum faciunt , Virtutem solam proban-
tem, & ab Honesto nec immortalitatis quidem pretio receden-
tem. Addit deinde, ab aliis in Epicuri , aliis Academiæ
 castra deduci. Sed deduci : ô Seneca : ille huc , & ad
 nos ibat. Potéstne aliquid magis Stoicum , quàm quæ
 de Fato sic palàm & sæpè scribit ? quæ secta hoc ita
 habuit , præter istam ? Jam de Affectibus reprimendis
 aut tollendis , vis in sapiente Vlysse exemplum ?
 Ecce ad uxorem venit , ab annis viginti non visam,
 & semper suspiratam : quid facit ? in lacrimas sol-
 vitur , linum & callum invadit ? Imò ille gaudium &
 indomitum ipsum amorem domat : aspicit tacitus,

Epistola
 LXXXVIII.

Ὁφθαλμοὶ δ' ὥσπερ κίον ἐστασαν , ἢ ἐσθλῆς :

Atque oculi stabant, ut cornu, vel quasi ferrum.

Numquam eum versum legi , quin Stoici illius veri,
 immoti, & ἀπειθῆς imago mihi subveniret. Jam reli-
 qua Vlyssæi tota, quid nisi Virtutis, Constantiæ, Fidei
 schola est ? Ubi extrèna ulla approbata , aut quæsitæ ?
 quis non labor pro Honesto fortiter susceptus , & to-
 leratus ? Alia in eo multa ad hanc sectam (alibi da-
 bimus :) sed eruenda sunt , & sub cute illâ , ut sic di-
 cam, verborum, latent auri hæc metalla. Jam Socra-
 tem quis non fontem & caput Sapientum proficitur ?
 atqui ille totus est noster. Audi vel hæc ejus , apud
 Platonem : ὦ φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῆδε θεοὶ , δόνητέ μοι In Phæ-
 δρῳ καλεῖσθαι τ' ἄδωθεν , τ' ἄξωθεν δὲ ὅσα ἔχω ἐν τῷ εἶναι μοι : donec ,
 φίλις , πλέσσειν γὰρ νομίζοιμι τὸν σοφόν : O amice Pan , & vos
 alii Dii hîc præsides, date mihi pulchro bonoque

INTRORSUS
 effe:

esse : EXTERNA autem, *quæcumque habeo, cum illis inter-
nis consentire & conspirare* : DIVITEM porro existimem
SOLUM SAPIENTEM. Ex fide, & non pro causâ lo-
quamur : nōne in istis pauculis brevium vel sum-
marium Stoicæ doctrinæ ? mihi sic videtur. *Pana*
invocat : quid nisi *Universum*, id est Mundum, &
quem Stoici (in *Physicis* explicandum) pro visibili
Deo habent ? Invocat & *Deos præfides* suæ terræ : par-
ticulares Genios, his illisque locis Stoicorum scito ad-
signatos. Deinde dogmata, *Interna sola bona esse*, &
sola optanda : *Externa* hætenus, ut *illis consentiant*, id
est serviant & ancillentur. In extremo Paradoxum
illud nobile horum, *Solum divitem Sapiensem*. Ito ali-
quis, & neget in hac porticu Socratem includi. Omit-
to alia plura, in suis locis, atque ipsâ Paradoxorum clas-
se recensenda. Ergo duo illi summi, sunt nostri : ac-
censeo *Sophoclem & Demosthenem*, non vanis aut levibus
etiam argumentis, quæ in progressu sermonis se pan-
dent. Addo *Strabonem* Geographum, insignis judicii &
prudentiæ virum : addo, ipso præfidente & nomen ul-
trò dante. *Philonem* è Judæis poteram : & quid aliud
libri titulus clamat, πάντεσσι ἀνθρώποις εἶναι ἐλεύθερον ; *Omnem
sapiensem liberum esse* ? nam & hoc inter scita inopina-
ta nostrorum circumferri, non ignoras. Et plura in
eo seriò & judicio notavi, in quibus Stoiciffat : etsi
Platoniffare eum communis fama tulit. Sed nec Pla-
to ipse à nostris alienus, imò plurimùm noster, si quis
factionis expers arbitratur. Ad Romanos venio, ibi
procerum illa manus *Tiberones, Catones, Varrones* oc-
currunt : ibi *Thraseas Patus, Helvidius Priscus,
Rubellius Plautus, C. Plinius*, noster *Tacitus* : &
uno verbo dicam, prima ferè ingeniorum & di-
gnitatum. Ipse *M. Antoninus* Imperator, quo nihil
melius aut laudabilius, in hoc albo nomen signat. Et
quàm paucos etiam nomino, præut res & multitu-
do fuit ? nimia, aded ut Sextus Empiricus clarè
asserat, suo, id est illo ipso *M. Antonini ævo*, plu-
res fuisse qui *Stoicam sectam sectarentur*, quàm qui *aliam
quancumque*. Neque interiorem ego causam arbitrer,
quàm hanc copiam, cur nostri Christiani jam inva-
lescentes, minùs æqui in istos fuisse videantur aut in-
clinati : quare ? quia & multitudine urgebant : quæ-
re etiam ? quia auctoritate & vitâ premebant, quæ
apud alias sectas soluta aut & improba conspicieban-
tur. Quamquam ita alieni nostri, non ut sectam ma-
ximè, sed sectatores, eorumque pervicaciam sperne-
rent, tardos aut retractarios lucem admittere divi-
nitus

MANUDUCT. AD STOIC. PHILOS. LIB. I. 675
 nitus jam oblatam. Alioquin ipsa illa ætas habuit inter culmina religionis, qui à sensibus multis Stoicis non abiverunt. *Arnobium* possim dicere, & magis *Tertullianum*, ingenio etiam Stoicum & severum. Quid magnum illum *Pantanum*, Alexandriae sacrorum doctorem, & antistitem? Hieronymus de illo aperte: *Pantæus Stoicæ sectæ philosophus, ob præcipuam eruditionis gloriam missus est in Indiam, ut Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos, prædicaret.* Optimè ab optimis illis factum: philosophos missus, Stoicus ad Brachmanas, nec opinionibus quidem nimis dissidentes. Et fructum verò ingentem fecit, laudemque retulit: & mox Alexandriam rediens in eâ obiit, cum Scholæ illic nobili plures annos præfuisset. In quâ succedere sibi voluit *Clementem Alexandrinum*: illum, cujus totiugam doctrinam Ecclesia etiam nunc admiratur & fruitur, in libris qui exstant. Quiipse quàm sæpè Stoicus est, & dogmata eorum sacris nostris aptat? audies in locis, si pergis me audire. Meritò aptat, nam Hieronymi illius, sanctioris an doctioris viri, sententia est, de tabellâ & scripto recitanda: STOICI NOSTRO DOGMATI IN PLERISQUE CONCORDANT. In Isais
 Concordant? ita: & quod sequitur, occultè ad nos cap. x.
 strum dogma & ad pietatem ducunt. Sine fuco dicam, mihi evenisse: & audio magnum illum *Carolum Borromeum*, stirpe, sacrâ purpurâ, virtute maximè clarum, sæpè fassum Epicteti se libris motum & monitum ad contemptum rerum humanarum, amorem divinarum venisse. Itaque, ut concludam, apage dicere aut credere de *Porticu Salomonis*, & quod ab eâ abducimus: nos verò inducimus, & sana ac sobria mens non aliter his utetur.

DISSERT. XVIII.

Scorsim Seneca laudatus, Scripta ejus maximè, & purgata etiam obiter à calumniis Vita.

SED heus, cum præmiserim magnos, qui in eâ sectâ fuerint, an non vel duos maximos omisi, *Senecam* & *Epictetum*? AUD. Observavi, & tacitus requirebam. LIPS. Dabo. Distuli enim, non omisi: & velut Triarios quosdam claudere volui hoc agmèn. O rara Sapientiæ lumina! ô cara mihi nomina! quos audacter

dixerim, superasse in hac *Morali* præsertim parte pertractandâ,

Τὸς ὄντες, τὰς τ' ἰσορροπίας, καὶ τὰς αὐτὰς τ' ἰσότητας.

Quot sunt, quotquot erunt, & quotquot inantè fuerunt.

Non sunt inanes laudatiunculæ, aut voces : vis rem tibi approbem, & utriusque dotes breviter & velut digito signem? Fiat, audi : de Senecâ primùm, quem multi bonique amant ; oderunt aut contemnunt aliqui, sed hac ipsa nota, mihi non boni. Sit libertas hujus judicii, & experimento didici, qui Virtutem ipsam solide non amant aut æstimant, vix istum. Et hercules, quoddam amamus, & quoddam producimus : est ob istam, quam scriptis suis ille ornavit & asseruit, si quisquam ab omni ævo. Plura sanè ingenii monumenta sunt, aut fuerunt : *Pœtica, Oratoria, Physica* : sed *Ethica* eminent, quæ utinam solida atque integra ad nos venissent ! Sed libri *Exhortationum* perierunt, item grande opus *Moralium*, alia plusscula : sufficiunt tamen gloriæ quæ exstant, & inter omnia ejus argumenti palmam, coronam, regnum poscunt. An ex vero, aut affectu sic judicem, vide. Tria sunt, quæ huc me ducunt, *Verba, Res, Tractatus* : omnia in eo jure laudanda. *Verba*, selecta, propria, significantia : imò quæ plus aliquid semper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parcimoniâ verborum mira *ἐνέργεια* atque efficacia sit ; in brevitate, claritas & splendor. Sunt allusiones, imagines, translationes, crebræ & pænè continuæ : quæ delectant simul & docent, & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio, decôr, non comptus ; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam, & viriles numeri : sed ut structuram agnoscas, mollitiem abnuas ; & pugnæ atque arenæ omnia, non delectationi aut scænæ parata. Jam in ipsa brevitate & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia, fundit verba, etsi non effundit ; fluit, non rapitur ; amni similis, torrenti dissimilis ; cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique, ut felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent : sic iste, quem fructus causa legimus & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Minervâ jungit. Audebo & hoc edere ? vel sermonis atque eloquii causa aliquis eum legat : sed absit, & Res magis trahat. Res, quam illustrem & sublimem, utilem & salutarem, ubique promit. Omnia ejus scripta, etiam ubi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud Honestum spirant ?

quid

quid nisi aliis inspirant ? Caput omnis Boni fontemque Deum, quàm sæpè, quàm fortiter, inculcat atque asserit ! ejus Providentiam, & nostri curam ! potentiam, sapientiam, justitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant ! illi & Fato nos parere, & quietos volentesque sequi, quoties monet ! in ordinem redigi, ab Ordine hoc rerum, quem ille ab æterno descripsit ! Jam Affectus, id est origines malorum, quis acutiùs aperit ; acriùs castigat, adductiùs coercet ? Metum, Spem, Lætitiàm, Dolorem, quàm temperat, minuit, tollit ? Ipsa Vitia asperè ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiàm, Libidinem, Luxum, ceteras animorum pestes. Imò hæc tantà sæpè acrimonià, ut modum non tenere dicas, & odio atque irâ (sed, dii boni, honestis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, Externa omnia spernit atque abjicit ; & totum illud splendidum, sed fallax, Fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens ! miramur te, & sequimur : quisquis cum attentione tamen legit. Et si quis aliter potest ? Tantus ubique vigor & calor est, (ut de *Tractatu* nunc addam) sic omnia animata & spirantia : ut excitari vel ignava & jacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida calere. Imò non scripta legere, sed verba audire ; nec imaginem ejus in libris, sed ipsum hominem oculis sensibusque usurpare videamur. Felix calor, rarus calor ! & quem audacter dicam, vix in alio reperias, è Græcis Romanisque. Quanti autem ad fructum, & ad motum animorum, hoc est ? Abite à me tepidi, aut isti * *χαμαιπτεῖς* (cum Pindaro) *λόγῳ* : quibus * *hæmî* vix affici, certè impelli non possim ; tentari, non sua- *serpens* deri. Sicut enim facem frustra ad accendendum ad- *sermones* moveas, nisi accensam : sic sermonem ad excitandum, nisi vegetum & calentem. In nostro est, & non fallor : arsit illi animus cùm scripsit, ab animo stilus, à stilo nos : excipio tantùm, si quis ut lepores, apertis oculis, animo dormitante legit. Quod de *patrie Sextio* olim i- *Epistola* *LXIV.* pse scripsit, justissimè de ipso nos usurpamus : *Quantum ubique vigoris est, Diiboni, quantum animi ! quod NON* IN OMNIBVS PHILOSOPHIS *invenias*. Non hercules : *Ibid.* ô Seneca. *Quorundam scripta clarum tantùm habent nomen ; cetera, ex sanguine sunt. Instituant, disputant, CAVILLANTVR : non faciunt animum, quia non habent.* Illi tales : quid noster ? Cùm hunc legeris, dices : *Vivit, viget, Liber est, SVpra HOMINEM EST, dimittit me plenum ingentis fiduciæ.* Hæc igitur Scripta ejus sunt,

Sen. de Vi
tâ Beatâ
c. XLIII.

sunt, & his causis probanda, aut miranda. At, inquit, *vita* dissensit. Vetus convicium : *hoc per capita malignissima, & optimo cuique inimicissima, Platonis objectum est, objectum Epicuro, objectum Zenoni.* Quid tamen respondemus ? communiter primò. *Omnes isti dicebant, non quemadmodum ipsi viverent, sed quemadmodum vivendum esset.* Non Senecam : exemplar proponimus ; sed Scripta ejus, doctrinam. Et quid tamen peccavit ? duo, istis arbitris. Nam de Adulterio objiciunt, tum de Aulâ opibusque. Videamus, & illum culpæ, si non calumniæ (quis hanc reprimat?) liberemus. Juliam Germanici filiam in matrimonio Vinicii agentem, polluisse dicitur : atque ea illi causa, vel prætextum, exilii fuit. Dicitur ? à quo ? Messalinâ, quâ illâ ? quâ nihil impudentius aut impudicius Roma tulit : à qua accusari, laudari est ; laudari, in suspicionem culpæ venire. Et hæc audimus ? Utinam pars illa historiæ exstaret, quâ Tacitus acta ejus temporis narravit ! de re constaret, quam nunc maligni jactant, nos respuimus, utrique haud firmis argumentis. Est esto, peccaverit : sed semel, hominem fuisse non diffitemur : emendasse hoc constat ; cur vetera & sepulta eruantur ? Quisquis es, in te descende : non est aut fuit semper illa puritas, quam in alio is exactum. Atquin ad aulam etiam venit. Et quis philosophis eâ interdixit ? utinam plures veniant ! utinam assidue veniant ! & magis, utinam consiliis regant ac moderentur ! Felicem populum Romanum, si Nero audivisset, sit coeperat : & quid primis ejus annis laudabilius fuit ? scito autem, à Senecâ doctore & directore eos fuisse. At enim Opes in eâ congregavit. Miri homines ! in aliis Opes, in aliis Inopiam accusant : & in hanc Ambitionem, in aliis Avaritiam agnoscunt. Discant. *Nemo Sapiensem paupertate damnavit. Habebis Philosophus amplas opes, sed nulli detractas, nec alieno sanguine cruentas : quarum tam honestus sit exitus, quam introitus.* En conditiones, legesque, quibus Sapia opes permittit : Honestè quærantur, aut veniant ; honestè expendantur, abeantque. Noster an non fecit ? à Principe accepit ; & plura alii, meritis ejus non pares. Quis autem !

Ibid. c.
XLIII.

Quis, influentis dona Fortuna abnuat ?

Ibid. c.
XLI.

ait Seneca alter, & noster : *Non se sapiens indignum illis fortuitis muneribus putat. Non abiget illa à se, sed abeuntia securus prosequetur. Divitias quidem ubi tutius Fortuna deponet, quam ibi, unde sine querelâ reddendis receptura est ? Receptura ? etiam cum non petet. Vide nostrum, & stupe, ad Neronem venientem, & acceptas omnes opes*

opes magno animo refundentem : *Tu*be, inquit, *ea* per procuratores tuos administrari, intuitam fortunam recipi. Nec me in pauperlatem ipse detrudam : sed tradidisti, quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum aut villarum cura sepeatur, in animum revocabo. Ecce Sapientem, qui opes in domum, non in animum admisit ? qui habet, non habetur ; *habet*, sed *tamquam lues & avelaturas* ; nec *culicibus* nec *sibi* graves. Hæc quaesitio, aut professio : exitus eorum quis fuit ? Liquet mihi, Senecam non nisi in alienum ferè fructum habuisse. *Donavit aut bonis, ut in quos facere potuit bonos. Donavit cum summo consilio dignissimos eligens* : ut qui sciret, tam expensorum, quam acceptorum rationem esse reddendam. Et tanta publica nonne de liberalitate ejus fuit ? è quâ poetæ hauserunt, scripseruntque :

Nemo petit, modicis quæ mitebantur amicis

A SENECA :

magna ostendit missa. Et alius :

Pisones, SENECAEQVE, MEMMIOSQVE,

inter exempla decantatæ liberalitatis. Et verò quomodo ipse uteretur, in illa perpetua frugalitate & modestia vitæ ? Vix verisimila, sed vera sunt, quæ de se ipse scribit, atque audi. *Inde mihi* (ab Attali scholâ) *quodam permansere. Inde ceteris* *volens* *que* IN OMNEM VITAM renunciatum est : inde IN OMNEM VITAM unguento abstinemus : inde VINO caret stomachus : inde in OMNEM VITAM balneum fugimus. Et statim : *Laudare solebat Attalus culticam, quæ resisteret corpori* : tali utor ETIAM SENEX, in qua *vestigium apparere non possit*. Describit & alibi hanc frugalitatem vitæ, an veriùs austeritatem dicam ? *Culcita in terra jacet, ego in culcita. Ex duabus penulis altera stragulum est, altera opertorium*. Iterùm alibi : *In frigidam descendit, panis deinde siccus, & sine mensâ prandium, post quod non sunt lavandæ manus*. Atque ipse hæc tantùm ? Tacitus apertè : SIMPLICI VICTU, & *agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, PROFLVENTE AQUA vitam tolerasse*. Quæ ista sunt ? quam admiranda in illis opibus, in Aula & purpura ? Placeamus nobis : vix hodie in ista pietate, & ejus præmiis, qui religiosam vitam profitentur, sic vivunt. Vix ? imò non vivunt. Quis in omnem vitam vino abstinet ? quis pane sicco contentus est ? quis aqua ? & tali culcita ? Et ut sint, paucos esse opinamur, aut scimus. Abite ergo, quod ad Opes attinet, calumniæ habuit, non habuit ; aliis, non sibi ; benè admisit, benè emisit. At Dio de luxu aliquid, & de *Mensis Citeris* (si commemini) *quingentis*. Ego non credo, hominem qui illamiptam in orbibus istis insaniam sic liberè cri-

Apud Tac.
xlv. Ann.

De Vita
Beate.
xxxv.

Ibid.

Juvenal.

Martial.

Epistolâ
cviii.

Epistolâ
lxxvii.

Epistolâ
lxxxi.

xv. Ann.

re scriptis taxavit, eamdem impudenter usurpasse. Ali-
quid amplius? nec scripsisse Dionem ita credo. Exstant
quidem in Epitoma ejus, à Joanne Xiphilino: sed non
ex Dionis affirmatione, ut equidem opinor: & sensu;
sed alicujus Suillii, aut consimilis, qui apud Dionem
objecit. Bonus Xiphilinus ut asserta habuit, ab illo inter-
ta: & ut aliter, quis bona mente admittet? Si hoc etiam
de adulterio Agrippina; etiam de flagitio in Neronem,
& quæ pudet vel propagare. Enimvero ubi Tacitus, ille
accuratus, ille fidus, talem aliquam vel suspicionem je-
cit? Ipse Dio quomodo non propriâ laude & testimo-
nio refellat? nam scribit alibi, totidem his verbis: *Ὁ δὲ
Ζένικτος ὁ Ἀναῖτος, ὁ πάντας μὲν τῶς καὶ εἰς αὐτὸν Ῥωμαίους, πολλὰς
δὲ καὶ ἄλλας σοφίας ὑπεράρας*: *Annals Seneca*, ille OMNES
SUI ÆVI ROMANOS, *multos etiam alios exterosque*
SAPIENTIA EXSUPERANS. O Deus; ô Fides! ille
talis, & tanta sapientia, vitiis sic omnibus, aut maximis,
sit pollutus? Deme illam, aut hæc adimis: non sunt in
eodem contubernio neque jugo. Itaque nos quidem
spernimus istas omnes falsimonias, & quæ sine alia ad-
structione, *sola magnitudine mendacii, fidem quærent*. Vi-
tam etiam omittimus, de quâ vix propositum erat di-
cere: & alibi opportuniùs ac decentiùs fiet: Ad *Scripta*
redeo, quæ nostangunt: vitam fuisse bonam velim,
hæc scio esse, & bono quodam humani generis edita,
ac propagata. Mirum dictu, sed observatu dignum, in-
finita periisse, ævi injuriâ, veterum illorum & sacrorum
monumentorum: sed tamen in omni ferè scientiâ ca-
facta reliqua, quæ instruire satis, & explere justum
desiderium nostrum possent. Divina Providentia est,
& in Senecâ agnoscimus: quem rigidæ Virtutis magi-
strum, unum pro omnibus, Deus dedit, & unâ cum sa-
cris nostris Doctoribus voluit prælucere. Quidni cum
illis? pænè unum ex illis, si ipsis hoc credimus: & Ter-
tullianus *sapè nostrum*, Augustinus *Apostolis familia-
rem*, Hieronymus pænè *Sanctorum numeris* ivit inser-
tum. Frontonis, nobilis olim oratoris, & Plutarchi, ut
volunt, nepotis, elogio claudimus: *Senecam sic universos
exterminare errores, ut AVREA videatur SÆCULA RE-
FORMARE; & Deos ab humano genere exsultantes, ejus ope-
râ revocatos, hominibus contractâ societate misceri*. O per
illum fiat! & pravum hoc ævi ac sordidum depurgetur,
humile erigatur, & Deo denique per virtutem junga-
tur, sed ipso illo Deo adjuvante & dirigente.

Lib. LIX.

Sarisber.
VIII. Po-
lycrat.

DIS-

DISSERT. XIX.

*Epictetus item laudatus, verbis parcius, largiter
judicio & admiratione.*

DE Senecâ habes : clarum aliud fidus se ostendit, *Epictetus* : ævo non merito, posterior : & Scriptorum pondere, si non numero, comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à se & à Deo, nihil à Fortunâ fuit. Origine vilis, & inter servos ; corpore claudus ac debilis ; mente nobilissimus, & inter omnis ævi lumina refulsit. Ipse de se Epigrammation hoc scripsit :

Δαλ' Ε'πίκτητος ὁ γένεω, καὶ σώματι πρὸς,
καὶ πνίω ἴσος, καὶ φίλ' ἀθανάτοις.

*Servus Epictetus sum natus, corpore claudus;
Irus pauperie, deliciæ superum.*

* Ipse, inquam, sive de ipso alius : sed confessionem ingenuam vides, & generosum in fine additum, de *amicitia divina*. *Natum Hierapoli, Phrygiæ opido*, tradunt : *ipsi tribuit* Romam traductum *servisse servitutem* (si id nomen in hanc virtutem cadit) *Epaphrodito Neronis, qui fuit à custodia corporis illi Principi : claudum autem, è de stillatione in eam partem corporis illapsâ*. Hæc ferè Suidas : Agellius etiam, qui virum admiratus est, *pulsum Româ edicto illo barbarico Domitiani, quo Philosophos omnes ab urbe relegavit : & in Epiri Nicopoli diem ultimum obitisse*. Ajunt ad *Marci Antonini Imperatoris* tempora durasse : quod ita Suidas prodidit, & Antoninum *Philosophum* accipimus, nam *Pius* ille, Titi prænomen gessit. Hoc ideo observo, quia consideratione aliquâ eget : & à Neronis morte, ad initia Marci Antonini, sunt anni admodum *nonagintaquattuor*. Quomodo ergo sub Nerone, nisi puer planè, vixerit ? Et Epaphrodito tamen servisse (sed fortasse post Neronem) ipse etiam indicat, & jocose ejus meminit 1. Dissertationum, quas Arrianus digessit, cap. XIX. De conditione aut ævo ejus, hætenus scio : vita emendatissima fuit, & planè ad scitum, quod in orbe habebat, *Ἀίχ' καὶ ἀ-πίχ', Comine, & abstine*. Item hostis fucorum, qui Philosophos habitu & verbis præferrent, vitâ degenerarent : quos ille appellitare solitus, *Φιλοσόφας ἀνδ' τῶ πρῶτ-τῳ, μέχ' αὖτε λέγ'ν' : Philosophos sine factis, dictorum tenuis*. *Agel. xvii*
Unica anus in ministerio ei fuit, unica lucerna fictilis *cap. xix.*
(hoc domesticum omne instrumentum) ad divinas
illag

* Ita Agellius, qui
as in Ant
thologia,
Leusda.

Lib. xv.
cap. xi.

*Ter m. 11^e
in Lucia-
no. Adu.
Judaorū.

illas lucubrationes : quæ lucerna à morte ejus * *mille drachmis* vœniit, in memoriam heroisci illius & honorem. Scripta, ut tetigi, pauca exstant : *Enchiridion* sanè egregium, & Stoicæ moralis philosophiæ velut anima : item *Dissertationes*, quas obiter in viâ, domo, schola habuit, ab Arriano collectæ & digestæ. Neque omnes etiam exstant : in Agellio & Stobæo reperies, quæ hîc requiras. Sed, Deus bone, acrem & altum in iis spiritum ! accentum animum, & Honesti amore ardentem ! Nihil in Græcis, aut fallor, tale exstat : à duabus illis notis dico, Acrimonia & Ardore. Tironem aliquem, & rudem veræ Philosophiæ, vix afficiat aut tangat : proficientem aut provectum incredibile est quàm excitet, & cum pungat ubique, tamen etiam delectet. Genus stili concisum, fractum est, & quod indolem subitarii sermonis habet : sed docta interveniunt sæpè, semper salutaria, & non est qui bonam Mentem magis aut trahat, aut formet. Ego senecionem illum numquam lego, nisi cum interno animi motu : & quod Homero proprium, pluris facio cum relego, semper ut novum, & cum repetivi repetendum. Idem fac, gratiam monitori habebis ; majorem illi doctori. Nunc vale, cras redi.

JUSTI

J U S T I L I P S I

M A N U D U -
C T I O N I S

A D

S T O I C A M P H I L O -
S O P H I A M

L I B R I S E C U N D I

D I S S E R T A T I O P R I M A .

*Sine Philosophiâ homines Pueros Rudésque esse:
per eam Viros , Studiosos , Eruditos.*

A

U D. Ecce me, animi alacer & fidens ad
te venio, disciplinæ causâ. Valdè me he-
ri excitasti: & cum Homero,

Ὅταν μοι θυμὸς αἰετῶτος φέροιτο :

Ipsum animum mihi commoristi in pectore caro.

Lips. Gaudeo, quia ad honesta, imò salutaria. Et jam
seriò hoc agis, & positâ prætectâ, in Viros vis trans-
scribi? A U D. Modestius de me sentio, & inter Ado-
lescentes scio censerî. L I P S. Quid si inter Pueros?
Ita res est, & quamdiu animus præceptis his Sapientiæ
nondum imbutus, quid nisi *simillimi pueri sumus*, ait
Seneca, *quibus omnes ludicrum in pretio est*? Vide Epist. cxv,
quàm isti nuces, talos, trochos affectent atque æsti-
ment: ita nos honores, opes, famam, quid nisi lusus?
Sicut qui in theatro fuerunt perfusoriè oblectati, ubi
finem ludicrum habet, & adsurgunt, cum morsu ab-
eunt, adeò solido nullo gaudio aut fructu: sic in
his vitæ studiis aut voluptatibus est, cùm fugerunt,
imò cùm fugiunt, angunt. Idem in pueris, cùm à lusu

J. Lipsi Operum Tom. IV.

Kkk

ces-

cessant. Amplius, ut illi ad larvas aut personas trepidant, & familiares etiam, si in iis conspiciantur, fugiunt: sic nos naturæ aut rationi non aliena, umbræ & opinione malorum territi, vitamus aut fugimus, sine causâ trepidi aut inepti. Denique Læti verbis:

--- ut pueri trepidant, atque omnia cæcis

In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus

Interdum, nihilo quæ sunt metienda magis, quàm

Quæ pueri in tenebris pavitant, f. giuntque futura.

Sen. epist. Et vidēsne igitur pueros esse? & quod illis Minusculis, xxiv
hoc nobis quoque Majusculis pueris evenire? Ita enim rectè appellamus istos, quibus etiam post inventam canosque Puerilitas est. An quidquam isti profecerunt, quibus animi mali sunt, auctique in majus errores? qui à Pueri magnitudine tantum formæque corporum, differunt? ceterum, non minus vrgi incertique, voluptatem sine dilectu appetentes, trepidi, & non ingenio, sed formidine quæti. Profec-
sidon. ep. Et sunt Pueri: qui contra intolerant juniorum, solâ occasione precedentis ætatis intumescunt: ratione aut sapientiæ parum aut nihil ab iis discreti. Benè olim Varro:
vii. lib. Sed neque vetulus canterius, quàm novellus melior, nec canitudini comes Virtus. Ergo tu adnitere, incredibile
viii. gaudium sensurus cum puerilem animum deposueris, & te
Sen. epist. IN VIROS philosophia transcripserit. Adhuc enim (ut
i. illa Senecæ subjungam) non PUERITIA in nobis, sed
quod gravius est, PUERILITAS remanet: & auctoritatem habemus senum, vitia puerorum. AUD. Boni, & mihi
quidem grati, sed non pro vulgo hi sermones. LIPS. Stoicorum sunt, id est verè philosophantium: si huc
te das, quid reflectis oculos, & ad vulgum spectas? Diogenem illum Cynicum, in hac sententiâ, audi:
Laërt. in qui interrogatus, Ubinam Græciæ Viros vidisset bonos?
Diog. Viros hercle, ait, nusquam: Lacedæmone tamen Pueros vidi. Et vis alium Stoicum sermonem? neque inutiliter ingeram, nam, ut rectè Epictetus, Ἀρχὴ τοῦ κακοῦ βίου, ἡ τῶν ἀνομιῶν ἐπίστασις: Initium Doctrinæ, nominum consideratio. Idem, dico, Stoici, hos Pueros & rudes, Stultos habeant, nullius bonæ rei aut spei: at qui jam inciperent & adlubescerent, quique Sapientiæ se darent, hos Studiosos, & Studere dicebant; qui autem pervenissent, Doctos & Eruditos. Passim ille sermo (si quis observat) in eorum scriptis, ut Seneca Lucillio
Epistolâ suo: Cum te tam obnixè rogo ut STUDEAS; meum negotium ago. Quibus studeas? Sapientiæ, quæ una utile
xxxv. & animo profuturum studium est. Iterum idem:
Epistolâ Lxxii. Tempus nullum est parum idoneum STUDIO salutari.

Et

Et alibi : *Philosophiam* STUDIUM esse *Virtutis* : siue ut Epistolæ
alii, STUDIUM corrigendæ mentis. At qui jam progressi, LXXIX.
& in metâ hujus studii, ii *Eruditi*, & Græco verbo π
παιδευμένοι, seu παιδευθέντες. Ita Posidonius apud Seneca-
cam : Unum diem hominum ERUDITORUM plus pateré,
quàm imperiti longissimam ætatem. Cave de alio, quam
Sapiente capias : sicut illud Epicteti, apud Arrianum :
Μένος πὺς παιδευθέντες ἐλευθέρως εἶναι : Solos ERUDITOS
liberos esse. Quid Propertius, cùm scripsit,

Qualis & hæc DOCTI su positura Dei :

nónne Stoicâ hac linguâ usus ? mihi videtur : neque
in Deum hoc alio sensu, quàm *Sapientiæ*, conveniat.
Facit bellè ad ista, quòd Unum Bonum est, *Scientia* : unum
Malum, *Imperitia* : Socraticis assertum.

DISSERT. II.

*Philosophiæ aliquot definitiones Stoicæ ; una etiam
Platonis : atque eæ breviter explicatæ.*

AT ego igitur ad hoc Studium, ad hanc Doctrinam,
jam præibo : trepide satis, nónne enim per viam
clausam, & diu teri desitam ? & scriptores plerique
omnes, qui muniverunt, malo fato obierunt : paucæ
reliquiæ alibi, & in Seneca nostro scintillæ sunt, quæ
prælucent. Colligemus, jungemus : & Deum vener-
ror, ut ad excitandum bonum aliquem animorum
ignem. Age, ab ipsis carceribus : ac primum quid Phi-
losophia, & quotuplex, tum *Sapientiæ*, videamus. Philoso-
phiam fuere, ait Seneca, qui aliter atque aliter definirent. Epistolæ
alii, Studium illam *Virtutis* esse dixerunt : alii, Studium LXXXIX.
corrigendæ mentis : à quibusdam dicta est *Appetitio re-*
ctæ rationis. Sed & alibi aliter : Quid *Philosophia*, in-
quit, nisi *vita Lex* est ? Sunt omnes à Stoicis, qui ver-
bis, non re, variarunt. E Plutarcho ferè intelleges, qui
ab iisdem Stoicis definiri facit φιλοσοφία, ἀσκησις πένους
ἐπιτηδεύς, & addit intelligentiæ causa : ἐπιτηδεύον δε εἶναι,
πῶς καὶ ἀνωτέτω πῶς ἐπειτῶ : Philosophiam esse, Studium
artus convenientis. Conveniens autem, unam & supremam
Virtutem. Ait, *Artis* esse studium. Ita Cicero : Philo-
sophia est *ars vite*. Quæ autem ea *Conveniens* : ipsa *Virtus*,
ut addit Plutarchus : & sic *Sapientiam* passim Stoici ap-
pellant. Quò sensu in Diogene, Posidonius dicitur d-
pōsuisse *Virtutes*, *Contemplativam* & *Activam*, alii tres Ra-
tionalem, Naturalem, & Moralem. Et Cicero, ea lingua : In Zeno-
Princeps omnium *Virtutum* est *Sapientia*, quam σοφία Græci
vocant. De offi.

III. De
Finib.
* Dissert.
XV.

* Infra
Dissert.
XVI. XVII.

De Placit.
Phil. init.
Adversus
Ruffin.

v. Strom.

n Phoc.
d. one.

In Theat.

De Philo-
sophiâ.

Phædone.

De Brevit.
Vitæ VII.

Epist.
XXVI.

vocant. Et quod ad Ε'πιμνηστικὴν vocem, iterum Stoicis-
fians Cicero : *Sapientia est conveniens actio*, quod referre
etiam ad finem Zinonium possis : de quo * statim. Er-
go, *Studium Virtutis*, idem est quod *Artis convenientis* :
addo etiam, quod *Rectæ Rationis*. Nam *Recta ratio*, non
aliud quam *Natura*, ad quam virtus dirigitur, & quæ
Finis est huic vitæ. * Postea magis intelleges. Denique
Studium corrigendæ mentis, estne aliud à *Virtutis*? Atque
ea ipsa, *Lex vitæ*. Sed & est alia definitio, si non Stoi-
corum, digna ipsis : *Philosophiam esse μελέτην τῆς ἀνθρώπου
meditationem mortis*. Platoni eam Plutarchus tribuit : & ta-
men est in ipso, sed Pythagoræ tamen inventore. Hiero-
nymus : *Primus Pythagoras dixit, Philosophiam meditatio-
nem esse mortis : cotidie de carcere corporis nitentem educere
animæ libertatem*. Tribuit & Socrati quidem Clemens
Alexandrinus : & interpretatur, *avelli à sensibus*, & purâ
mente rebus se applicare, sed addit, & *Pythagoram hoc vo-
luisse quinquennii silentio*, ut scilicet à rebus sensibilibus abersi,
nudâ mente Deum contemplarentur. Ipse Plato interpreta-
tur, *corporis fugam* significari, & *animum in se collectum*.
Quia revera, ut alibi ait, *Philosophus quæ in civitate ge-
runtur aut gesta sunt, ignorat ; imò vix viam ad forum aut
curiam tenet* : ἀλλὰ τὰς ὄντας τὸ σώμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται, ἀντὶ
καὶ ἐπιδημῆι, ἢ δὲ ἀλγοῖα, πῶς πάντες ἡγήσονται σμικροῦ, καὶ ἐδὴν
ἡμέρας, πανταχὶ φέρεται, καὶ Πλάτωνα, τί τε γὰρ ὑπέρβη, καὶ ὅτι
ἐφύπερθεν γαμμετέρῃσιν ὁρᾷ τε ὑπὲρ ἀστρονομῶν, καὶ πῶς πᾶν
τῇ φύσιν ἐρδυνώδην : sed revera corpus ejus tantum in civitate
agit, aut potius peregrinatur ; mens autem & cogitatio, hæc
omnia parvi, aut nullius æstimans, quacumque fertur (cum
Pindaro) *terra infera*, & *cali supera pervadens ac dimetiens*,
& *omnem ubique naturam curiose investigans*. Quæ ita bre-
viter à Platone etiam expressit Apulejus : *Philosophum
oportet nihil sic agere, quam ut semper seudeat Animam Cor-
poris consortio separare : & ideo existimandum, Philosophiam
esse mortis affectationem, consuetudinemque moriendi*. O sa-
lutaris hæc definitio, & monitio ! etiam illo sensu, ut
ultima & postuma meditemur ; & vivamus morituri,
iterumque victuri. Præit & huc Socrates apud Plato-
nem : Κινδυνώσεις γὰρ ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἀπὸ τῶν φιλοσοφίας
λεληθέντων τὰς ἀλλὰς, ὅτι ἐδὴν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιτηδεύουσιν ἢ ῥητορικῆς
τε καὶ ποιητικῆς : Quicumque Philosophiæ Studium recte & vere
sunt amplexi, etsi nesciunt hoc alii, aliud nihil cogitant & stu-
dent, quam *abire & mori*. Denique Seneca ed. aspicit :
*Vivere totâ vitâ discendum est, & quod magis feriasse mira-
beris, TOTA VITA DISCENDUM EST MORI*. Idem alibi :
Egregia res est, mortem condiscere. MEDITARE MORTEM :
qui hoc dicit, meditari libertatem jubet.

DIS-

DISSERT. III.

Divisio Philosophiæ communissima, in Dogmaticam, Academicam, Scepticam. Quid singulæ? & Academia divisa.

DIVISIO ejus subjungenda est, atque ea multiplex. Primaria & maxime generalis est : *Philosophiam* triplicem esse, *Dogmaticam, Academicam, Scepticam*. Dogmatica est, quæ *Decreta* & sententias (id *δὲ μὲν* Græcis) ponit, & adnuit aliquid abnuitque. *Academica*, quæ incerta omnia facit; aut quædam tantum Probabilia; integrâ semper judicandi potestate. *Sceptica*, quæ ipsa illa Probabilia tollit, nihil definiens, nec hoc ipsum Nihil definire. Dicam distinctè, & maxime de duabus istis : quia Seneca & Stoici nostri sæpè tangunt : & res est, quæ lucis eget. Dicam autem à capite. Quintuplex *Academia* à Sexto Empirico, & ante eum à Tullio facta : *Vetus, Media, Nova, Philonia, Antiochea*. Vetus est, cui Socratem & Platonem auctores faciunt : à quibus illa *ἐκ τῶν ἀπορρογῶν ἐμπειρίας*, *institutio in utramque partem differendi*, manavit. Cicero ad Aristotelem refert, & *is*, inquit, *PRINCEPS amplexus consuetudinem, de omnibus rebus, in contrarias partes differendi*. Quod negamus, & liquet Socratem inistituissè, hunc fortasse auxisse. Nam cum prisci omnes, *Barbari, Pythagoræi, Græciani*, ad id tempus, *Physica, Mathematica* atque alia *Philosophiæ* tractassent tantum : & dogmata, ratione magis quam ratiocinatione usi, promississent : primus Socrates *Logicam* excoluit & adhibuit, & dissertationem induxit, quasi explorationem veritatis. Itaque de se fatetur, *μηδὲν ἄλλω περὶ θεῶν, ἢ λόγῳ*. In Critone. *Nulli alii, quam Rationi, se credere*. Er hanc non *sermone* Alcibiad. *longo, sed integrationibus se reperire*. Theæt. *Ideoq; surgi se officio velut obstrictis, & tentando rogandoque aliorum sententias, ut foetum, in lucem educere*. Denique, *Nil il se sentire, ἢ τι ἄλλο, ἢ αὐτὸν ἀπειρῆν, καὶ τὰς ἄλλας ποιεῖν ἀπειρῆν* : Menore. *neque aliud, quam se ambigere, & aliis reddere ambigentes*. Denique, profiteri se unum *τῶν ἰδέως ἐλεγχθέντων, ἰδέως δὲ καὶ ἐλεγχάντων* : Gorgia. *eorum, qui libenter redarguerentur, pariterque arguerent*. Vides in istis verè *ἀπορηματικὴν* sive Academicum? Sed tamen cum modo : & multa ponit asseritque, & rerum *Scientiam* fatetur, earum certè quæ *καταστα* sunt, id est sub Intellectum cadunt : sicut *Opinionem*

in his quæ αἰσθηταί, id est Sensu capienda. Platonem in Timæo super his vide, nam omnia exsequi longum: nec in Socratis aut Platonis sententiâ tenebræ admodum aut tricæ. Hæc Speusippus, Xenocrates, reliqua Platonis schola tenuit, usque ad Arcefilam: nisi quodd Aristoteles aliquid mutavit de *Idéi* (quæ Platoni sunt τὰ νοητά) & earum vicem *Universalis*, quæ vocantur, induxit. Atque ista igitur *Vetus Academia*, bono judicio *Dogmaticis* accensenda: sed remeritate assentiendi spretâ, & cautione inductâ. At *Media* illa, vivit longius: quæ ducem Arcefilam habet,

Lib. III.
cap. VI.

Cic. I.
Academ.

ignorantiæ (ut Lactantius ait) *magistrum*. Nam is turbator in benè adhuc constituta Philosophiâ exortus, *Nihil sciri* adfirmavit, *nec illud quidem ipsum, quod Socrates sibi reliquisset*. Itaque famosam illam Ε'ποχὴν (*assensus retentionem*) induxit: & Dogmata nulla ipse posuit, & omnia aliorum oppugnavit. Secuta est *Novâ*, Carneade auctore, qui de Arcefilæ rigidâ illâ, & contra sensum omnem ac consuetudinem pertinaciâ, remisit aliquid & laxavit. Nam ille ἀνεπαγγελία quidem omnia posuit, id est *Nihil percipi posse*: sed à rebus tamen Verum Falsumque non sustulit; à nobis tantum *exterior* sive *artem judicandi* ac *discernendi*. Cicero

In Lucul.

de ipso & affectis: *Veri esse aliquid non negamus, percipi posse negamus*. Et alibi: *Non enim sumus ii, quibus nihil verum esse videatur, sed qui omnibus veris falsa quædam adjuncta esse dicamus, tantâ similitudine, ut nulla incerta judicandi & discernendi nota*. Itaque hac re ab Arcefilâ abivit, negante *Verum aut Falsum* esse: item aliâ, quodd etsi Assensum retineret, non tamen *Probabile* aliquid, aut contra, negabat, id est *περίουσι* non tollebat, Arcefilæ factum, Cicero: *Reliquit Carneades ejusmodi visa* (*φαντασίαι*) *quibus ad actionem excitemur*: item *ea quæ interrogati in utramque partem respondere possimus, sequentes tantummodò quodd ira Visum sit, dum sine Assensu*. Plura & ipse Cicero, & Plutarchus adversus Colorem. Quarta, *Philonis* fuit, quem à Carneade & ejus discipulo, suo præceptore Clitomacho, abisse, Cicero aliique testantur: qua parte, haud satis liquet. Videtur tamen propius ad *Veterem* & *Platonicam* accessisse, nec *Epochen* plenè tervasse,

Numen.
apud Eu-
feb. xiv.
Præparat.
Evang.
iv. Acad.

Apud Eu-
feb. XLIII.

cùm *Sapientem opinari non prohiberet*, Numenio ita scriptum. Sed & *comprehendi quædam* posse azebat: etsi non Stoica illa & certa phantasia, cui similis alia obrepere non possit. Quinta, *Amiochi*, qui Philonis auditor, Evidentiæ ac Sensuum caussam suscepit, & re ad Stoam se transfudit, Academici tamen nomine re-

tento.

tento. Itaque Academiam Veterem visus est instaurasse, etsi de *Criterio* cum Stoicis sentiebat: imò (ait Cicero) *si per pauca mutavisset, germanissimus Stoicus*. Eius sententiam totam, ex iis quæ Varro apud eundem Ciceronem differit, est videre. *Sceptici* supersunt, quibus Pyrrho dux & auctor fuit. Eorum sententia, τὰ περιγρησάμενοι ἐπὶ τοῖς ἀδιαφοροῦσι, καὶ ἀσάθευται, καὶ ἀνέγκειναι, ἀλλ' οὐδὲν μήτε πᾶς αἰσθησεις ἡμῶν, μήτε ὡς δέξας ἀληθεύειν ἢ ψεύδεται, διὰ τὸ ἐν μηδὲ πτεύειν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδράστες, καὶ ἀκλινεῖς, καὶ ἀπερδάντες εἶναι, περὶ ἧος ἰσχυρὸν λέγοντες, ὅτι μᾶλλον ἐστὶ, ἢ ἔκ' ἐστὶ, ἢ καὶ ἐστὶ, καὶ ἔκ' ἐστὶ, ἢ τ' ἔκ' ἐστὶν: Res ex æquo indifferentes, incertæ, injudicabiles. Ideò nec Sensus, nec Opiniones nostras Verum aut Falsum dicere. Ergo nec ipsis Fidem habendam, sed Opinationis expertes manere nos debere, sine Inclinatione, sine Motione: de quâque singulâ te dicentes, Non magis est, quàm non est: itemque, Est, Non est, neque Non est. Plures istorum voces in Sexto Empirico (quicumque is fuit, quidam Plutarchi ex sorore cognatum censent, sed quicumque, ingenio & argutiis validus,) in illo, inquam, etiam istæ: ὁ μᾶλλον τὸ, ἢ ὀκείνο. Item οὐδὲν ἐρεῖν. Item, σκεπτόμενος ἀγαπῶ: Non magis hoc, quàm illud. Nihil desinio. Considerans persevero. Itemque, Πᾶσι λόγῳ λόγῳ ἰσχυρὸν ἀντικείμεναι: Omni rationi ratio opposita reperitur. Ex quibus facile quid senserint, aut potius non senserint, dijudicare: cùm propria illorum affectio sit, Ἀπίεψις, Nulla motio aut de-vergiūm, in hanc illâve partem. Ex quo & Ἀφασία sequitur: id est, Nulla dēctio aut Affirmatio: cùm omnia æquali rationum pondere librentur. Itaque ab Academicâ dissentire palàm vides, Veteri quidem & Novâ aut Novis: à Mediâ Arcefilæ, ægrè abjungas, & qui introspectere, verum Pyrrhonem illum adfirmarunt. Tamen Sextus, similitudinem fassus, aliquid differre in eo vult: quoddam Arcefilas Epochen bonum esse dicat, malum Assensionem, idque secundum Naturam: Pyrrhonii minimè, sed τὸ φανόμενον, secundum id quod apparet. Plura si voles, adfatim in Sexto, atque etiam Laërtii Pyrrhōne habes.

iv. Acad.
Aristore-
les apud
Eu. feb.
lib. xiv.

DISSERT. IV.

*Quem usum Academia aut Sceptis habeat : quem
& abusum : ac Seneca quadam illustrata.*

AU D. Non mehercules, non requiro ; vel istorum, pænè dicam, tæder. Ad istane tam absona, & Ratioi Sensuique adversa, homines fuisse ? Ades Varro, tecum proclamo :

Postremo nemo egrotus quiddam somniat

Tam infandum, quod non aliquis dicat philosophus.

LIPS. Mollius, & parcius. Veterem Academiam ratione non rejicias, nec Novam quidem Carneadis, Seneca auctore. Imò eò pænè vocat : *Disputare cum Socrate licet, cum Carneade dubitare.* Et verò si Naturam nostram, id est infirmitatem & caliginem, seriò videas : quid magnum præsumere est, aut adfirmare ? Maximos viros ea res jam olim ad confessionem ignorantis adduxit, atque adeò Veri desperationem. Quid si Homerum ipsum caput sibi habent ? volunt certè : & Arcefilas *Homerum ante omnes aestimabat* (Laërtii verba) *cujus adeò studiosus erat, ut semper ante somnum aliquid ex eo libaret.* Manè verò cum surgeret, pariter : *U cum lecturus, agebat, Ad amasum se ire.* Pyrrho similiter ; qui illa divinitus ab Homero dicta super nostrâ fragilitate aut parvitate amplectebatur, ut cum homines *Muscis* aut *Avibus* adsimilavit. Inprimis illum ejus versum adfiduè in ore habebat :

Οἷν τῶς φύλλον ἔστιν, τοῖν δὲ καὶ ἄνθρωποι :

Tale quidem genus est hominum, quale & foliorum :

Sed & Hesiodum advocabant, atque ista :

Κρύψαστες ὃς ἔχουσιν θεοὶ νόον ἀνθρώποισι :

Mentem celarunt mortalibus immortales :

Cic. Acad.
dem. I.

quasi à Deo nubes & tenebræ nobis circumfusæ. Jam & Democritus in profundo veritatem demersam dixit : Anaxagoras, Empedocles, Parmenides talia, & ipse Socrates Aporeticorum pater. Atque ut si in domum tenebrosam venisses, inquit, in quâ aurum, argentum, stannum, plumbum confusè positum : sublato eorum aliquo, existimare possis te aurum apprehendisse, non tamen scire, etiamsi verè ita esset : sic in magnâ hac mundi domo, quæri veritatem falsis mixtam, & in tenebris non discerni. Itaque inter fines istorum est (aut esse debeat) Modestia, & animum exsultantem componere, & à temeritate atque errore

errore continere. Neque vita aut actione communi se excerpunt : Nam *Academicis placuit* (ait D. Augustinus) *homini scientiam non posse contingere, earum dumtaxat rerum, quæ ad Philosophiam pertinent.* At in ceteris humano quodam more agunt, & *Apparentiam* sequuntur : etsi tale esse, ut apparet, non plenè assentiuntur aut adfirmant. Fames & sitis impellit? edunt, bibunt. Lex jubet piè agere, Deos colere? faciunt. Consuetudo artes & scientias tractat? accedunt, omnia lustrant, incunt, tantum suspensi & cohibentes. Enimverò & hæc laus detur, labore, ingenio, memoriâ supra omnes pænè philosophos fuisse. Quid? nonne omnia aliorum scita tenere debuerunt & inquirere, si potuerunt refellere? res dicit, Nonne rationes varias, raras, subtiles invenire ad tam receptas, claras, certas (ut videbatur) sententias evertendas? Nonne & in promptu, ac velut numerato, habere quidquid scripsissent tot diversi auctores, aut dixissent? Profectò admirandi sunt in triplici hac parte, si attendis : neque non finis etiam eorum altus & laudabilis, qui est *Ἀμετέχνη*, sive *Imperturbatio*, & ut ne ulla re sensibus objecta moveantur. Ego vero audacter eloquar, non sic abjiciendos esse : modum tantum tenuissent, nec disputandi studio ablati extra fines fuissent. Quin & Seneca requirere eos videtur, & dolere quoddam perisissent. Nam jam nunc, ejus ævo, publicè nulla hæc schola. *Tot familiae*, inquit, *Philosophorum sine* VI 1.
successore deficiunt. Academici & Veteres & Minores nullum Quæst.
antistitem reliquerunt. Quis est, qui tradat præcepto Pyrrho- Nat. c. ult.
nis? Ubi duplicem modo Academiam agnoscit, *Minorum* nomine omnes post Platoniam illam comprehendens : & *Pyrrhoniam* tamen sive *Scepticam* ab iis distinguens. Quamquam idem dubitare tolerat, pertinax illud Scientiæ negandæ studium damnat. *Audi*, inquit ad Lucilium, *quantum malifaciat NIMIA SVBTILITAS,* Epistola
& quàm infesta Veritati sit. *Protagoras* ait, *De omni re in* LXXXVII
utramque partem disputari posse ex æquo: & de hac ipsâ, *An*
omnis res in utramq; partem disputabilis sit. *Nausiphanes* ait,
Ex his quæ videntur esse, nihil magis esse, quàm non esse. *Parmenides* ait, *Ex his quæ videntur, nihil esse in univèrsum.* *Zenon*
Eleates omni negotia de negotio deiecit : ait, *Nihil esse.* *Circa*
eadem ferè Pyrrhoni versantur, & Megarici, & Eretrici, & A-
cademici, qui novam induxerunt scientiam Nihil scire. Hæc
 OMNIA in illum SUPERVACVVM STVDIORVM libera-
 lum gregem conjice. Illi mihi non profuturam scientiam tra-
 dunt, hi spem scientiæ eripiunt. Illi non præserunt lumen, per
 quod acies dirigatur ad verum : hi oculos mihi effodiunt. Pul-
 cherrima & justissima censura, nec appello aut oppo-

- no. An non magis explico? nam quædam non præempta, fortasse & intricata. Ait, *Protagoram, de omni re in utrumque disputasse*. Est ille Sophista, à Platonis Dialogo clarus, cujus sententia ab eodem hæc refertur, & refellitur: *Αὐτὰρ κὴ ἕκαστος εἰς φρονήσει: Sufficere sibi quemque ad sciendum*. Ratio: *τὸ δὲ δοκῶν ἕκαστος, τὸ τοῦ καὶ ἀληθ. ὁ δὲ αἰσ.* quod Cicero vertit: *id cuique verum esse, quod cuique videatur*. Itaque Criterium tollebat (ait Empiricus) *ὅτι ὅσας ὁπινiones ἀφ' ὧν ὁρᾷται τὰς ἀληθείας: quia Veritas fit ex iis quæ referuntur ad aliquid: cui autem apparuerit, statim ad illum refertur*. Indè vox eius: *Πάντων χορηγὸν μέτρον, ὁ ἄνθρωπος: Omnium rerum mensura, homo*. Itemque: *Πάντα εἶναι ἀληθῆ: Omnia vera esse*. Ex his de Protagorâ Abderitâ liquet: etsi Seneca sententiam ejus magis ad Pyrrhoniâ conformat. Effert & Plutarchus paullò aliter, in Coloten, initio. Sed addit de *Nausiphane, Nihil magis esse, quam non esse*. Sunt ipsa Pyrrhonis: & cur non eum advocavit? Nam ab isto doctore suo Nausiphanes hausit. Commemorat Diogenes in Pyrrhone: & Sextus initio librorum, *Epicuri doctorem fuisse, à quo ille, ut videretur ἀποδιδάσκειν, dissenserit, famam ejus ὅτι ὄνομα etiam obtinens, ὅτι πνεύματα πασσίν, id est Pulmonem* (quasi *Exfensum*) appellans. Tertium de *Parmenide, Nihil esse in universum*. Si vera hæc lectio, dixerim respectum ad illud Parmenidis, *Οὐδὲ μὴ εἶναι τι μὴ ὄντος: Nullo modo esse, quæ non sunt*: Platoni bis terque, illo auctore expressum, & refutatum. Quo voluisse videtur, *τοῦ καὶ* & æternæ illa solùm esse: hæc visibus subjecta & fugacia, nec verè esse. Sed arbitror interpolata ista: & verba hæc, *ex iis quæ videntur*, pravè è superiore lineâ translata: itaque delenda. Tum ampliùs, cùm in optimo meo Codicæ nulla sit negativa illa, *Nihil*; legendum, *Parmenides ait, esse unum Universum*. Nam periit, aut latuit ista vocola, in principio sequentis. Res quidem ita habet: & est germana ipsa sententia, imò verba Parmenidis: *Ἐν τῷ πᾶν: Unum universum*. Seneca adfirmat, cùm statim hoc repetens, ait, *Parmenidi nihil esse, præter unum*. Plato clarissime, de Melisso & Parmenide: *Ἐν εἰς αὐτὸς λέγουσι τὸ πᾶν: Unum stabile dicunt Universum*. Iterumque de iisdem: *Ἐν πᾶσι εἰς αὐτὸ, καὶ εἰς αὐτὸ αὐτῶν, ὅτι ἔχον χάριν ἐν ᾗ κινεῖται: Omnia in unum sunt, atque id stat in seipso, cùm locum non habeat ubi movatur*. Duplex igitur sententia, & *Unum omnia*: & item *Immobilia*, quod Plutarchus alibi iisdem adsignat. Qui idem hoc, de quo Seneca, diffusè explicat, & defendit libro contra Colotem Epicurèum. Summa est, *Parmenidem cum Socrate, sed ante eum advertisse δεῖξαι, Opinabile, in*

Naturæ

Naturâ esse; itemque videri, Intellectuale. Illud in motu affi-
duo, & variare, & alteri, & perire & nasci: hoc minime, & con-
stans ac perpetuum idemque esse. Ideo verè Esse dici, & U-
num esse: estque, proinde ac si dicat, τὸ ὅν ἓν: Unum ens. Ita Plu-
tarchus, nec valde ab hoc sensu Pythagorèi abeunt, qui
eorum quæ per se intelliguntur genus constituunt, Unum.
Quod in Sexto Empirico legi: & in eodem hanc sen-
tentiam non Parmenidi, sed Nausiphani adscribi.
Nausiphani, inquit, dogma erat, Universitatem esse unum.
Ille Nausiphani, Plato alibi Xenophani & Eleaticis ad-
signat: Εἰ εἷναι πάντα & καλὸν ἅπαντα: Omnia quæ dicuntur, u-
num esse. Quid Euclides, à quo Megarici? Εἰ τὸ ἀγαθὸν
εἷναι, & δ' ἀγαθὸν ἅπαντα τὸ ἀγαθόν, μὴ εἷναι. Unum Bonum esse:
& Bono opposita, nec esse. Quod in eandem viam sensus
venit. Jam sequitur de Zenone Eleate, qui omnia negotia
de negotio dejecit: ait enim, Nihil esse. Verba suspecta sunt,
& Pincianus monuit, à plerisque libris suis illa, de ne-
gotio, abesse. In meis repperi, fateor: tamen interpolata
hæc censeo, legendumque: omni à negotio dejecit: sive
placet, omni de negotio, quod in quibusdam scilicet libris
scriptum, ansam dedit utrumque ponendi, ut fit, & cor-
rumpendi. Sententia est. Zeno Eleates molestiâ nos
liberavit, & omni inquisitione: nam ait, Nihil esse.
Sed hæc mira, & eximiè fatua aut sapiens sententia,
nec mihi nunc capienda. An ad contemptum rerum
rettulit, Nihili hæc (non tamen Nihil) esse? velim, &
sic laudem, non solum tolerem. Si aliter, & de ipsa exi-
stentia; elleboro hæc egent. Ceterum Zeno Eleates
nusquam tale, apud Laertium quidem: ubi dogmata
eius diversa, sed nec alibi commemorari legisse. Vide-
rit Seneca. Illud in Sexto consimile adnotavi, de Gori-
giâ Leontino: Is librum, inquit, scripsit de eo Quod non
est, in quo constituit tria capita. Unum quidem & primum,
Quod nihil sit: alterum, Quod et si sit, comprehendi ab homine
non possit: tertium, Etiam si possit, non tamen efferri aut enun-
ciari. Heu vana! & ut cum Senecâ redarguam, Quid
ergo nos sumus? quid ista, quæ nos circumstant, alunt, susti-
nent? Tota rerum natura umbra est, aut inanis aut fallax.
Non facile dixerim, utrum magis irascar illis qui nos Nihil
scire voluerunt; an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt,
Nihil scire.

Adu. Ma-
them.In So-
phistâ.Adu. Ma-
them. c.
de Cri-
tismo. Ad-
de 1. yx-
ræon. Hyp
11. c. xi.
Ibidem.

DISSERT. V.

Alia Philosophiæ diviso, in Contemplativam & Activam: iterumque singulæ istæ divisa.

De Vita
Beat. cap.
xxxI. &
xxxII.
Ep. xcv.

De Vita
Beat. cap.
ult.

Epistolâ
LXXXIX.

ABITE omnes, qui in *Academia* hac tali, aut juxta æstis: nobis *Dogmatica* placet, & pro ea Philosophiam jam divide nus. Est igitur duplex, *Contemplativa*, aut *Activa*: atque id ex præscripto Naturæ. *Natura enim*, ait Seneca, *ad utrumque nos genuit, & contemplationi rerum, & actioni.* Itaque ex ejus & Stoicorum mente, *Philosophia & Contemplativa est, & Activa: spectat simul, & agit.* Erras enim, si illam putas tantum terrestres operas promitte: altius spirat. Totum, inquit, mundum scrutor, nec me intra contubernium mortale contineo, suadere vobis ac dissuadere contenta. Magna me vocant, supraque nos posita. Contemplativam autem dicimus, cui sola ea, aut præcipua quidem, finis. Nam hoc addo, quia plurimum discriminis est, ait Seneca, utrum aliquæ res propositum, an propositi alterius accessio sit. Tamen alterum sine altero non est, nec ille sine Actione contemplatur; nec hic sine Contemplatione agit. Igitur mixta ferè: sed tamen in alterâ, contemplatio sive Scientia præcipuè petitur, in ista, Actio sive Efficiencia ipsa. Dividitur à Peripateticis *Contemplativa* in tres partes: *Theologiam, Physiologiam, Mathematicam, Theologiam* (aliis est *Prima philosophia*, à dignitate) dicunt, in superis rebus deditam, quæ corpore & materiâ carent: ut sunt Deus, Genii, Animus, & quæ adhærent. *Physiologiam*, in iis quæ materiâ constant, & sensu percipiuntur: ut Animalia, plantæ, Lapidés, & quæ adjuncta. *Mathematica*, quæ in rebus quidem sine corpore, sed in corpore tamen consideratis: ut sunt Numeri, Soni, Figuræ, cælestes Motus. Itaque hæc singula, singulas iterum scientias gignunt: dividuntque *Mathematica* in *Arithmeticam*, quæ numeros; *Musicam*, quæ Sonos; *Geometriam*, quæ Figurâs; *Astrologiam*, quæ superos illos Motus spectat. Jam *Activa* pars dicitur, cui finis præcipuus & fructus Actio est, quæ tripliciter item dividitur, in *Ethicam, Oeconomicam, Politicam.* *Ethica* est, quæ mores, vitam, regimen singulorum hominum considerat & format: *Oeconomia* (*Familiarem* ego veterem) quæ domus cujusque & familiæ: *Politica*, quæ civitatis totius aut societatis. Ecce divisionem & membra totius Philosophiæ: nec tenuius opus est, aut expediat, quia dividi illam, auctore Senecâ, non concidi, utile est. Id vi-

tui habet nimia, quod nulla divisio. Simile confuso est, quid-
 quid usq; in pulverem scilum est. Itaque fuere etiam, qui
 brevius partiverunt, ut Apuleius: qui *Naturalem, intel-*
lectualem, Rationalem, & Moralem agnoscit, & Platoni De Dogm
Plar.
 singulas ex mie adscribit. Easque hausisse ait, *Natura-*
lem ab Heraclitico, Intellectualem à Pythagorico, Rationa-
lem atq; Moralem ab ipso Socratis fonte. Ubi observes,
Intellectualem præcipue ab eo dici, *Theologiam* nobis ap-
 pellatam: nisi quis *Matematicam* malit. Sed alia etiam
 divisio parciore est, Senece sic exposita. *Philosophie tres*
esse partes dixerunt, & maximè & plurimi auctores: Mo-
ralem, Naturalem, & Rationalem. Epistolâ
LXXXIX. *Prima componit animum;*
secunda rerum naturam scrutatur; tertia proprietates verbo-
rum exigit, & structuram, & argumentationes, ne pro vero
falsa surrepant. Ait, *maximos auctores* sic tribuisse. Quos
 illos? Zenonem & Stoicos suos intellegit: & sic *Primum*
divisisse Zenonem Ceticum, In Zenon.
De Flac.
phil. i. c. i *Laërtius scripsit: & Plutar-*
chus adstipulatur. Nam illa prima & uberior, à me po-
 sita, ferè Peripateticorum fuit. Sed ait etiam in *tertiâ*
parte, proprietates verborum & structuram ab eâ exigi: quod
 scilicet ad *Rhetoricam* referetur, quia Stoici *Logicâ* in duas
 partes dividebant, *Rhetoricâ & Dialecticâ.* Adde ipsam
 hanc triplicem partitionem in Macrobio esse, sed di-
 verso, ne erres, sensu. Nam sine Commentarii in
 Somnium Scipionis: *Cum sint,* inquit, *totius Philoso-*
phiae tres partes, Moralis, Naturalis, & Rationalis: &
sic Moralis, quæ docet morum eliamatam perfectionem;
Naturalis, quæ de divinis corporibus disputat; Rationalis,
cum de incorporalibus sermo est, quæ mens sola comple-
ctitur: nullam de tribus Tullius in hoc Somnio præternisit.
Nam illa ad virtutes amoremque patriæ adhortatio, quid
aliud continet nisi instituta Moralia? cum verò de sphaera-
rum modo, de magnitudine siderum, & circis celestibus, cin-
gulaq; terrestribus, & Oceani situ loquitur; Physicæ decreta
commemorat. At cum de motu & immortalitate animæ di-
 spat, cui nihil constat inesse corporeum, cuiusque essenti-
 am nullus Sensus, sed sola Ratio deprehendit; illic ad alti-
 tudinem Philosophiæ ascendit. Ubi palam vides, *Rationa-*
lem esse, Intellectualem antè nobis dictam. Atque
 ita idem Macrobius alibi: *Philosophia illicce habe-*
tur augustior, ubi de Rationali parte, id est incorporeis
disputat.

Lib. II.
 ult.

vi i. Satur
 cap. v.

DIS

D I S S E R T. VI.

Logicam omitti à quibusdam. De dignitate singularum : & Ethicam usu fructuque certè emnere.

Epistola
LXXXIX.

In Epic.

In Zen.

Diog.in
Zenona.

ATQUE ista igitur Macrobianæ divisio, *Logicam* illam communi sensu dictam omittit : quam & alii non partem, sed instrumentum Philosophiæ dixerunt. *Epiurei etiam*, ait Seneca, *duas partes Philosophiæ putaverunt esse, Naturalem atque Moralem : Rationalem removerunt.* Deinde cum ipsis rebus cogerentur ambigua secernere, falsa coarguere, ipsi quoque lacum, quem de *Judiciis* & *Regulâ* appellant, alio nomine, *Rationalem* induxerunt. *Dio- genes* hoc ipsum, & divisam ab Epicuro Philosophiam tradit in *Canonicam, Physicam, Ethicam.* *Canonicam autem esse, quæ aggressiones & aditus ad opus habet, uno libro ab eo tradita, qui Canon inscribitur.* Quamquam & Stoicorum aliqui hanc partem *Logicæ* faciebant : & dividebant. (Laërtius auctor) *εἰς ἡτοιμασμένην, καὶ εἰς ἀσχετικὰς : πρὶς δὲ καὶ εἰς τὸ ὁρακόν, τὸ αἰσθητόν καὶ κερταλέον :* In *Rhetoricam* & *Dialecticam* : aliqui autem & in *Definitivam, quæ est de Regulis & Judiciis.* Sed persequi hæc omitto, & Annæi monito, non tenuiter nimis partiri, aut etiam interpretari. Illud addo, Stoicos variâ imagine usum aut dignitatem harum partium expressisse, *Εἰκάσθη γὰρ ζῶντιν φιλοσοφίαν, ὅσους μὲν καὶ νύχθους τὸ λογικὸν αἰσθητοῦσιν, τοῖς δὲ σερκαλέοις, τὸ ἡθικόν, τῇ δὲ ψυχῇ, τὸ φυσικόν :* Assimilans enim *Animali Philosophiâ*, *offibus ac nervis, Logicam ; Carnei partibus, Ethicam ; animæ, Physicam.* Iterumque aliâ imagine : *Εἰκάσθη τὸ ὦν, πρὶς μὲν γὰρ εἰσπρὶς, εἰς τὸ λογικόν, πρὶς δὲ μὲν αἰσθητόν, & ἡθικόν, & δὲ εἰσπρὶς, & φυσικόν :* Cum *Ovo comparant, cujus exteriora Stæte, sunt Logica ; proxima, id est albumen, Ethica ; intima, sive vitellus, Physica.* Adde tertiam : *Εἰκάσθησαν ἄγρῳ πεμφέρω, & μὲν αἰσθητοῦσιν φασγάνον, & λογικόν, & δὲ καρπὸν, & ἡθικόν, ἢ δὲ γῆν, ἢ δὲ δίδρα, & φυσικόν :* Cum *Agro, & sepe in circumjectam, esse Logicam ; fructus, Ethicam ; terram & arbores, Physicam.* Vis & quartam ? *ἢ πόλιν καλῶς πετειχισμένην, καὶ ἡ πόλιν διοικημένην :* Cum *urbe, benè munita, & ratione administrata.* Quomodo ? nec enim aliter accommodat. Puto, muros *Logicam ; cives, Physicam ; leges & mores, Ethicam esse.* Ex *Dioгенē* ista : & vereor ut fideliter ab eo exscripta. Sex-

tus

tus Empiricus in quibusdam arguit, & probabiliora mihi dicit. Nam de *Ovo*, ait. *Vitellum Ethicam referre; Albumen quod est alimentum vitelli, Physicam.* Iterumque in *Animali*, *Sanguini & carnibus, Physicam; Animæ, Ethicam æquiparavit*, & monuit à Posidonio Stoico hoc esse. Utrobiq; vides digniorem Ethicam censerì, & cum optimâ parte conferri: quod planissimè verum est, & pro communi sensu Stoicorum. Nam hanc illi magnificant, & super alias extollunt: imò, cum Cynicis, reliquas pænè tollunt. Noster Seneca: *Non mehercules nimis ad rem existimo pertinere, ubi dicta sunt quæ regunt Mores, persequi cetera: non in remedium animi, sed in exercitationem ingenii inventa.* In remedium, inquit, quid enim aliud propriè Philosophia est, ἢ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρρώστιας καὶ παθῶν φάρμακον; quam animi morborum & affectionum medicina? aut, ut cum Cicerone brevius, *Sanitas animi*? Itaque aureum illud Pythagoræ: Κενὸς εὐεὶναι φιλοσοφία λόγῳ, ὅφ' εἰ μὴ δὲν ἀνδράσι καὶ τοῖς θεοῖς περὶ τοῦ ἡδίστου καὶ ὀφελούς, καὶ τοῦ νόου ἐκβαλλέσθαι διὰ τῶν σαρμάτων, ὥτως ὡς διὰ φιλοσοφίας, εἰ μὴ ὅτι τῆς ψυχῆς κακὴν ἐκβάλλει: *Inani illius Philosophiæ vana oratio, quæ nullam affectionem in homine curat.* Ut enim Medicinæ nullus usus, nisi morbos à corpore depellens, ita nec Philosophiæ, nisi mala animi amolientis. Subtilis oblectans, alta esse potest: sed ut platani aut cupressi umbram & oblectariunculam præbent, fructum non habent: sic censendum, ubi solæ illæ aliæ partes, hac omisâ.

Adv. Metem.

De Benef. vii. c. i. & Diog. in Zenon

Plut. De insti. poet.

In Stob. Ser. lxxx

Ego odi homines ignava opera, philosopha sententia: agebat olim Pacuvius, & cum eo Plato: Τὸ γὰρ βέλαιον, καὶ πῶς, καὶ ὅστις, τὸ τοῦ ἐγὼ φημι πῶς ἀληθινὴν φιλοσοφίαν εἶναι, ὅς δὲ ἄλλως δὲ, καὶ εἰς ἄλλα τενέσσας, σοφίας τε καὶ δεινότητος, κομψότητος ὅμαι ἐπὶ σπουδαίῳ ὁρῶν σημαίνει: *Constantiam fidem, animi sanitatem, ego ajo veram Philosophiam esse. Alias autem quascumq;, & aliò tendentes sapientias sive sollertias, si Elegantias & Argutias dixerò, rectè censcam appellasse.* Audis o meus? per Deum demitte: & peregrinari in alias juvet, in hac habitare. *Facere docet Philosophia, non dicere; & hoc exigit, ut ad legem suam quisq; vivat.* Idèd scitè olim Cleanthes, interrogatus, cur olim inter paucos philosophantium, plures quam nunc inclamassent? Τότε γὰρ, ἔφη, ἔργον ἦν καὶ τὸ λόγος: Nam tunc opus ipsum exercebatur, nunc verba. Utinam nec hodie fiat! sed peccatur aliquid precipientium vitio, qui nos docent disputare, non vivere; aliquid discientium, qui propositum adferunt ad præceptores suos, non animum excolendi, sed ingenium. Ita QUÆ PHILOSOPHIA FUIT, FACTA PHILOLOGIA EST: an & cum Platone dicam, facta * φιλολογία est?

Epist. x.

Sen. Ep.

xx. Stob. Sen. lxxx.

Sen. Ep. cviii. &

De Rep. v. in fine.

* Opinioni suum & Ambitiis.

DIS.

DISSERT. VII.

Discrimen Sapiëntiæ à Philosophiâ: & illius definitio, eaque obiter illustrata.

DEFINIIMUS Philosophiam, & divisimus; ad Sophiam five Sapiëntiam eundum est, ab eâ distinctam. Quid opus monere? vix hercules, nisi quoddam confundunt sæpè veteres: & iidem sedulo admonuerunt distinguui. Confundit Plato, cum definit: *ἡ δὲ σοφία, κτήσις ἐπιστήμης: Philosophia est acquisitio Sapiëntiæ.* Non censeo sed *quæsitum* studiumque. Item Aristoteles: cui est, *ἐπιστήμη τῆς ἀληθείας: Scientia veritatis.* Quod de ipsâ Sapiëntiâ verè, non affectatione ejus, dicas. Ergo Stoici, quia crebra hæc mixtio, distinguunt: & ab iis Seneca. *Dicam inter Philosophiam & Sapiëntiam quid intersit. Sapiëntia, perfectum bonum est mentis humanæ: Philosophia, Sapiëntiæ amor & affectatio. Hæc ostendit (sive contendit) quod illa pervenit.* Simile Clemens Alexandrinus: *Sicut liberales artes, inquit, conferunt ad Philosophiam, quæ est earum domina; sic ipsa Philosophia ad Sapiëntiam.* & addit: *ἡ δὲ σοφία, ἐπιτήδευσις, ἡ σοφία δὲ, ἐπιστήμη θεῶν καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῶν τετάρτων αἰθίων: Est enim Philosophia, Studium & meditatio; Sapiëntia autem, scientia divinarum humanarumque rerum, & quæ earum sunt causæ.* Et Cicero non omisit: *Nec quidquam aliud est Philosophia, præter studium Sapiëntiæ: Sapiëntia autem, cognitio & scientia rerum divinarum & humanarum, causarumque quibus hæges continentur.* Seneca istis paria: nisi quoddam de Causis, in clausulâ, censet removendum. *Quidam, inquit, Sapiëntiam ita finierunt, ut dicerent eam divinorum & humanarum scientiam. Quidam ita: Sapiëntia est, nosse divina & humana, & eorum causas, tum adjungit: Superacua mihi videtur hæc adjectio, quia Causæ divinorum humanorumque partes sunt.* Licebat dicere, & in Scientiæ verbo eas contineri. Ceterum ipsæ istæ definitiones omnes Stoicæ sunt: & Plutarchus apertè tradit. *Οἱ μὲν Στωικοὶ ἔφασαν, σοφίαν εἶναι θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἐπιστήμην: Stoici ajebant, Sapiëntiam divinorum & humanorum scientiam esse.* Ac vides, pro Senecæ mente, omitti ibi Causa. Sunt aliæ atque aliæ definitiones, pro varietate effectuum quos producit: ut, *Sapiëntia est, semper idem velle ac nolle.* Item, *Sapiëntia est liberale studium, quod verè liberos facit:* & plura ejusmodi, lectu & intellectu prompta. Illud notandum & excer-

In Euthy-
demo.

11. Meta-
phys. cap. 1

Epistolâ
LXXXIX.

1. Strom.

17. De
off. &
19. Tusc.

Epistolâ
LXXXIX.

Seneca
epist. xx.
Epistolâ
LXXVIII.

excerpendum, quod *Scientiam* eam definiunt: hanc
Artem, ut Seneca alibi: *Sapientia ars est, certum petit.* Ep. xxv.
 Aristoteles utrumque junxit, & dixit eam *τεχνικὴν τεχνικὴν*,
καὶ ἐπιστημικὴν ἐπιστημικὴν: *Artem artium, scientiam scientia-*
rum. Macrobius, transsumpsit: & ait, *rem consensu* vii Satur.
humani generis doctrinam & creditam, Philosophiam autem cap. v.
esse artium, & disciplinam disciplinarum. Quod interpre-
 tari vel per excellentiam licet, quod super omnes emi-
 neat: vel à potestate, quod formet omnes dirigatque.
 Seneca, de Sapientiâ: *Artificem vides vitæ, alias artes*
sub domino habet. Nam cui *vita*, illi *vita* quoque orna- Epist. xc.
menta serviunt. Est igitur *Scientia* proprie, quæ *Con-*
templatur; *Ars* est, quæ *Agit.* Sequitur autem, *Divino-*
rum & Humanorum scientiam esse. O rem amplam, at-
 que adedò arduam! Quidni sit? *Maona & spatiosa res,* Epistolâ,
 ait noster, *est Sapiëntia: de Divinis Humanisque disce-* Lxxxviii.
ndum. Divina autem primò: si Felicitatem quærimus,
 humanum scilicet finem. Theages: *Ἀρχὴ γὰρ καὶ αἰ-* In Stob.
τία καὶ ἡγεμονία ἐστὶ τῆς ἀνθρώπινης βίου, ἀ τῶν θεῶν Sermon. i.
καὶ ἡμετέρας ἐπιγνοῦς: Nam principium, & causa, & re-
 gula est *humana Felicitatis, cognitio præstantissimarum re-*
rum & divinarum. Atque etiam, si Veritatem quærimus;
 sine quâ Sapiëntia non consistit. *Ἀλλ' ὅσα γὰρ, ὡς περ καὶ* Jamblich.
τ' ὅσοις θεοὶ, αἱ δὲ θεὸς ποιῶν τὴν ἐπιστολήν, καὶ τῶν θεῶν in Stob.
τῶν ἀνθρώπων ἐπιγνοῦς: Veritas enim, ut & * Græcum na- Sermon. xi.
 men indicat, circa Deos versatur, & Deorum immortalem * ἀλλ' ο
 ætationem. Itaque duo Sapiëntia hîc considerat, ipsum τὸ ἀλλ-
 Deum, & ejus Opera, id est Mundum, quæque in eo: οὐκ αἱ
 & uno verbo totam *Physiologiam*, quæ hoc *Divinorum* τὸ γένος.
 verbo continetur. Ita enim Seneca: *Sapiëntia TO-* Epist. xc.
TUS NATURÆ notitiam ac suæ tradit, quid sint Dii,
qualesque, declarat: quid Inferi, quid Lares, & Genii.
Hæc ejus initia sunt, per quæ non municipale sacrum,
sed ingens omnium Deorum templum MUNDUS iste referatur.
 Observa *Totam Naturam* ab eâ nosci, jam dictam: sed
 & *Suam*, id est Animum, & quæ circa illum, itemque
 Corpus. Hoc jubet illa *Pythiæ oraculis adscripta vox,* Sen. Con-
Nosce te ipsum. Frustrâ illa omnia, nisi istud: & quem Sol. ad
 fructum igitur habet? hunc Platonem expressum: *Ut* Mar.
neque internæ DIGNITATIS amplitudinem ignoremus, di- cap. xi.
vinâ in nobis parte neglectâ; neque exteriorem HUMILI- In Phi-
TATEM, naturâ additam, ignorantes, vane in eâ extolla- lebo.
mur. A Magnitudinem animi vocat, sed per Animi
 cultum: ad Modestiam, per Corporis contemptum.

DISSERT. VIII.

Verus Stoicorum Sapiens , in summo ab iis descriptus : ideoque irreperitus , nec id tamen sine causâ , aut fructu.

Q U I D ergo ? jam in animo mihi occurris : Omnia ista opus scire Sapientem ? AUD. Cerrè occurrebam : aut potius jam pænè abibam , desperatione victus. Quis homo ullus , aut umquam , *Divina* omnia & *Humana* novit ? non fuit , non erit : ideoque jure abhorreo altiloquam hanc Sapiëntiam & in prærupto positam , quò non itur. LIPS. Solari te poteram Aristotelis forrasse verbis : qui censet ἐπισκοπῇ μάλ᾽ πάντῃ τὰς σοφῶν , αἷς ἀνδέχεται , μὴ καὶ ἑκάστῃ ἔχοντι τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν : Scire sapientem pleraque omnia , quantum fieri potest , non per singula scientiam eorum habentem : sed , ut postea addit , πῇ καὶ δόλου ἐπιστήμη , *universalis quadam scientiâ* contentum. Solari & Demetrii Cynici verbis , apud Senecam : *Plus prodesse si paucæ præcepta Sapiëntiæ teneas , sed illa in promptu tibi , & in Usu sint , quàm si multa didiceris , sed non habeas ad manum . Quemadmodum magnus luctator est , non qui omnes numeros nexusque perdidicit , quorum usus sub adversario rarus est ; sed qui in uno se aut altero bene & diligenter exercuit : nec enim refert , quàm multa sciat , si scit quantum victoriæ satis est : sic in hoc studio MULTA DELECTANT , PAUCA VINCUNT .* Plura addit , quæ ad contemptum etiam Physiologiæ ire videntur , & in unâ scientiâ vitæ , id est Boni Malique , nos collocare. Sed ego verò his vel solatiis , vel effugiis , non utor : bene & vere diximus , Sapiëntem ea omnia scire. Sed quem Sapiëntem ? nimirum hunc Stoicum , id est perfectum , consummatum , cui Boni nihil abest , cui Mali nihil adest. Qui eminet inter omnes ,

Claudian. ----- *velut altus Olympi*
Vertex , qui spatio ventos nubesque reliquit .
 iterumque cum poëta ,

Statius. ----- *celâ qui mentis ab arce*
Despicit errantes humanaque gaudia ridet ;
qui non aliter quàm in tenebris lumen effulsit , advertitque
in se omnium animos : qui Plutarchi verbis , habet ἰσό-
θους διάνοιαν , divina similem constitutionem : sive Sene-
cæ nostri , qui habet imbecillitatem hominis , securita-
tem Dei . Quem denique

Sen. epist. cxx.

[[E'p-

Ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἀνὴρ ἀνὴρ, ἰδὼν αὖς, εἰσπύων :

Homer.
Odyll. 9.

Urbem incedentem, numen velut, endoiucen ur.

Et quis finis elogiorum sit ? atque ecce in ultimo sum mentitus. *Urbem incedentem, & adspici feci* : falsò, non est ille, ut verbo tibi dicam, nisi in descriptione, re non fuit. Plutarchus apertè, de Stoico Sapiente : *Ἐστὶ δὲ ἄρ' ὁ δὲ ἀνὴρ γῆς, ὁ δὲ γῆγον* : *Est verò nusquam gentium terrarumve, neque fuit.* Cicero : *Stoicæam Sapientiam interpretantur, quam adhuc nemo mortalis est consecutus.* Iterumque alibi : *Quis Sapiens sit, aut fuerit, nec ipsos Stoicos solere dicere.* Hæc ego varia arbitror, imò scio; quàm quæ Seneca noster mitiora & gratiora auribus scribit. Nam interdum facit fuisse; interdum, sed fuisse. Scis, inquit, *quem nunc virum Bonum dicam ? huius secundæ Notæ* (è classe Pro-ficientium, de quâ statim :) *nam ille aliter* (primæ scilicet) *fortasse tamquam PHÆNIX, semel anno quingentesimo nascitur.* Atque hîc aliquid etiam ambigens, alibi fortius adlerit : *Non est*, inquit, *quod dicas, ita ut soles,* De Con-
stant. Sap.
cap. vii.
Hunc sapientem nostrum nusquam inveniri. NON FINGIMUS istud humani ingenii vanum decus, nec ingentem imaginem falsæ rei concipimus : sed qualem conformamus, EXHIBUIMUS, & EXHIBEBIMUS. Rarò forsitan, magnificæ ætatis intervallis invenitur : neque enim magna, & excedentia solitum ac vulgarem modum, crebrò gignuntur : ceterum hicipse M. CATO, à cuius mentione hæc disputatio fluxit, vereor ne supra nostrum exemplar sit. Ah mi Seneca, bona quidem mente ipse erras, aut nos inducis. Tam credulos autem esse ? absit. Qualem describi Sapientem à vobis scimus, eum fuisse nemo Stoicorum dixit : *posse tamen esse, omnes.* Quod etiam hoc argumento colligebat Posidonius, quia *Socræ- Laërt. in
Zen.* *tes, Diogenes, Antisthenes, magnos progressus fecissent, nec longe à vertice constitissent.* Itaque qui magis adniterentur, bonæ indole, bonæ disciplinæ, assiduo exercitio, posse pervenire. Nos Christiani abnuimus, & cum Platone sentimus : *eum, qui verè philosophatur, censere, nusquam aut numquam se puram Sapientiam, quàm APUD INFEROS consecuturum* : id est, corpore exutum, in puris illis beatisque locis, apud auctorem omnis Sapientiæ, & sui. Sed quo fructu igitur talis ille describitur, quem esse Natura abnuît ? Dicam, in exemplum. Species & Idæa quædam illius Summi proponenda est, quò conitatur, non pertingere, sed accedere; neque assequi; sed æmulari, sicut Oratorem Cicero & Fabius formant, qui non fuit aut erit : sed nempe perfectis illa exprimenda est : sic nostri

Lib. XII.

De Virâ
De I.C.XX

Sapientem. Ipse Fabius : *Quærentibus , antalis etatet fuerit ? respondebo, quomodo Stoici, si interrogentur An Sapiens Zeno, an Cleanthes, an Chrysippus ? ipsi respondeant, magnos quidem illos ac Venerabiles : non tamen id, quod Natura hominis summum habet consecutos.* Et verò invitat hæc grandiloquentia, & honestos quidem animos erigit ad honesta. Senecæ verba opportunè huc ducam : *Quid mirum, si non ascendunt in altum, ardua aggressi ? Viros suscipe, etiamsi decidunt, magnâ cœnztes.* GENEROSA RES est, respicientem non ad suas, sed ad NATURÆ vires, conati alia, tentare, & mente majora conciperè, quàm quæ etiam ingenti animo adornatis effici possint. Hic desperat aut abnuit, quod ante adfirmavit.

DISSERT. IX.

Alter ab illo Sapiens, qualem Natura & Evum dant, is Proficiens dicetur, ejusque discrimina:

Epistolâ
LXXII.De Virâ
Beat. cap.
xxiv.De Con-
stant. Sep.
xcviii.* Dissert. I
* Incohant.Seneca
vocat. Ep.
LXXI.Epist.
LXXI.

IT AQUE non est ille primæ noæ in rerum naturâ Sapiens ; nisi in scriptis & libris : est alius secundæ. Illum τέλειος & Consummatum vocant, hunc ἀεικλής sive Proficientem : item Studiosum istum, ut dixi, illum Doctum. Seneca sæpè hoc discrimen ingerit, ut : *Hoc interest inter CONSUMMATÆ Sapiëntiæ virum, & alium PROCIDENTIS.* Nota & Procedentis hanc vocem, quasi in viâ progressi. Alibi : *Nostrium vitium est, qui quod dicitur de SAPIENTE, exigimus & a PROFI-CIENTE.* Iterumque : *Aliud est studiosus sapiëntiæ, aliud jam ADEPTUS sapiëntiam.* Et denique alibi : *Diverso remedio utetur SAPIENS, ASSECTATORQUE sapiëntiæ.* Adde, quæ * suprà dixi de vocibus πρῶτος & δεύτερος, & πρῶτος & δεύτερος, itemque * πρῶτος & δεύτερος huc spectant. Sed ut ad rem, ille primus igitur describitur, qualis esse debet, & in exemplum : alter, qui solet interim esse, sed in dispari etiam gradu. Nam Seneca alibi duo, alibi tria genera Proficientium facit. Duo, his verbis : *In ipsis sapiëntiam Sectantibus magna discrimina esse, fateamur necesse est.* Alius jam tantum proficit, ut contra Fortunam audeat tollere oculos, sed non pertinet. Alius intantum, ut possit cum illâ inferre cultum. Si jam pervenit ad summum, etiam fiduciæ plenus est. Quæ sic legenda & distinguenda moneo (vulgo confuse :) quia postremum illum à yero sapiënte hoc uno removet ; quod labi non possit, sed tamen timet. At qui jam in summo, nec potest nec timet, securus vide-

videlicet tui. Ex his aliis ejus verbis discas, ubi tria genera facit. Inter ipsos, inquit, *Proficientes sunt magna discrimina. In tres classes, ut quibusdam placet, dividuntur. Primi sunt, qui Sapientiam nondum habent, sed jam in proximâ ejus consistunt. Qui sint hi quæritis? qui omnes jam Affectus ac Vitia posuerunt: quæ erant complenda, dixerunt: sed illis adhuc in experta fiducia est. Jam ibi sunt, ubi non est retro lapsus, sed hoc illis de se nondum liquet. Jam contigit illis bono se o frui, nondum confidere. Secundum genus est eorum, qui & maxima animi Mala, & Affectus deposuerunt; sed ita, ut possint in eadem relabi. Tertium illud genus, extra multa & magna vitia est, sed non extra omnia. Sunt pluscula, quæ addit: hæc intelligentiæ sufficiunt, nec superfluo meo amat. Illud moneo, ne eodem Seneca alibi, genus tertium eorum poni, qui Sapientiæ alludunt, quam non quidem contigerunt in conspectu tamen, & velut sub ictu habent. Hi non concutiantur, nec destituant quidem: nondum in sicco, jam in portu sunt. Sed minus accuratè ibi distinguit, ut videtur: est, miscetque ipsum sapientem: tamen Genus hoc tertium, primum illud proficientium, quod diximus, aspidet & tangit. En tibi discrimina, nam planè Imperitos ac rudes, nullo hîc loco habemus. Enimverò & primus ille Ordo infrequens, nec scio an Zenonas, aut Cleanthas admittat: in reliquis aliquid spei est & animi, ad perveniendum. Imò de Tertio cogitemus bene nobiscum agetur si in hunc admittimur numerum. Magnâ felicitate naturæ, magnæque & assiduâ intentione studii secundus occupatur gradus: sed nec hic quidem contemnendus est color te tuus. Ego te & me voveam hîc esse; effugisse multa & magna vitia; & doctrinâ atque exercitio ad ulteriora niti.*

Epistola
LXXV.Epistola
LXXII.Sen. epist.
LXXV.

DISSERT. X.

Doceri Sapientiam; & disci: neque à Deo. & naturâ: animum esse. Omnibus etiam offerri.

DOCTRINA, inquam. Nam Cynici olim, & nostri sanxerunt: Ὅτι διδασκὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ: *Quod virtus doceri possit.* Hoc idè firmandum, quia alii aliter: & pars est, aut inter initia, Stoicæ doctrinæ. Nam fuere qui à Deo esse dicerent; fuere qui à Naturâ. A Deo, Plato interdum asserere videtur, atque inferi eam (ita alibi loquitur) *ἡ δὲ φύσις, ἀνθρώπου: divinâ sorte, sine animi operâ.* Imò & Protagoram sedulò refutat Socrates, censentem doceri posse. Et si Plato non semel

In Meno-
ne.
In Prota-
gorâ.

- it in alia , & Disciplinam (quorum aliter tot libri ejus?) admiscet. At quidam à Naturâ petebant , ut
- Lib. II. dixi, atque ita Trogus : *Scythiâ Naturam dare, quod Graeci longâ sapientia doctrinâ , præceptisque philosophorum, consequi nequiverunt.* Declamator etiam Quintilianus
- Declam. argutè : *Ego mores NASCI puto , & propriam cujusque natura virtutem.* Alia forsitan discuntur , quædam experim.
- cclxviii. mentis cognoscenda sunt ; boni mores constant voluntate. Et
- Epist. xcv. verò Seneca ipse adfiteretur, quosdam sine sub illi institutione evasisse probos , magnosque profectus affectos , dum nudis tantum præceptis obsequabantur. Et Curii , Fabricii,
- Ibid. Coruncani , nōne tales fuere ? Profectò quidam ex hominibus egregiam sortiti indolem, in ea quæ tradi solent. sine longo misterio pervenerunt : & honesta complexi sunt, cum primum audiverunt. Quæ ita verè dici , etiam ex
- Stoico sensu , fatemur : sed hos tales plenè & planè Sapientes esse, non item admittamus. Ratio consummata talem facit , consummari autem sine Doctrinâ (Dei opera excipimus) non potest. Ut plenè hæc intelligas, habe. Non excludi aut Deum , aut Naturam ; à Stoicis : sed Doctrinam tamen ad perfectionem, itemque ad facilitatem adjungi. Ecce Natura femina Bonæ mentis nobis ingenuit, fomites, & scintillas : quæ in aliis magis minusque elucet , ut est animi temperies : sed tamen opinionum pravitate, in omnibus hoc à Naturâ rectum jam corruptum est : ideoque Doctrinâ adjuvandum , instaurandum , depurandum. Non enim ut Sol ipse nubes objectas dissipat suâ vi , & per-rumpit : ita hic est : adjutorio opus , directione & exemplo. Cicero : *Iustos quidem Naturâ nos esse factos tantum autem esse corruptelam malæ consuetudinis, ut ab ea tamquam igniculi exstinguantur à Naturâ dati, exorianturque & confirmantur vitia contraria.* Quod si ad Naturam vivere liceret, negat idem alibi . *quidquam esse , cur quisquam rationem & Doctrinam requireret.* Itaque facile ad Sapiētiā iter dicunt , quia est sequi Naturam.
- i. De Le- gib. Finitus hoc rectè : *Brevis est institutio vitæ honestæ beatæque, si credas.* Natura enim nos ad optimam Mentem genuit : adeoque discere melius à volentibus promptum est , ut verè intuenti illud magis mirum sit , malos esse tam multos. Rectè, inquam : sed & illud ex eodem subseratur, *Virtutem etsi impetus quosdam à Naturâ sumit , tamen perficiendam Doctrinâ esse.* Hæc sunt germanè Stoica igniculos scintillas, semina, impetus ad Virtutem habemus : ut ipsam habeamus , excitanda illa velut statu Rationis sunt & Disciplinæ. Et Aristoteles ita verissime : *Ὅτι ἀποφύεται τὸν ἀπὸ φύσεως ἔχοντα ἡ ἀρετή. Neq; à naturâ igitur, neque*
- xiv. De Finib
- xiii. Inst. cap ult.
- i. Ethic. cap. I.

neque præter Naturam inseritur virtus. Seneca noster: *Omnibus Natura dedit fundamenta semenque virtutum*: Epist. xcy. OMNES ad OMNIA ista nostri sumus: cum irritator accessit, tunc illa animi bona, velut sopita excitantur. Irritator autem est Doctrina, quæ Scientiam boni Malique dividit, & ne in eligendo aberres facit. Bonum Naturæ vis? malum visas? ecce hoc tale re & ratione est, illud opinione. *Artis igitur est*, quod ait Cicero, v. De Finib. *ad ea principia, quæ à Naturâ accepimus, consequentia exquirere: donec id quod volumus, sit effectum.* Virtus amata nobis omnibus Naturæ est, Honestum optabile: sed non facies utriusque statim nota. Tamen levi, ut dixi, conatu & manuductione aperitur. Zenon ipse in quadam epistolâ: *Φύσις δὲ ἐν ἑαυτῇ μετρίαν ἀσκησιν ἄσθον λαβῆσαι, ἐπὶ τῇ ἁφ' ὁδούως διδάσκουσα, παρὶς ἑρχεται πρὸς τὴν ἀλτίαν ἀσάληψιν τῆ ἀρετῆς*: Bona Natura mediocrem Exer- Ad Anni- gionem nata, & Præceptorem candidè docentem facilè venit gonum. *ad perfectam virtutis comprehensionem.* Hæc nostri: quid Academici? paulò divertunt. Nam pro Platonis sensu hæc Apulejus: *Hominem ab stirpe ipsâ neque De Philo- absolute bonum, nec malum nasci: sed ad utrumque pro- sophiâ. clive ingenium esse. Habere quidem semina quædam UT- RUMQUE rerum, cum nascendi originē copulata, quæ educationis Disciplinâ in alteram debeant partem emicare.* Semi- na, ecce; & ipsi agnoscunt: sed in quo discrimen? quod illi ea in utrumque valere volunt, bonum ma- lumque: nostri, in bonum tantum. Nam Natura ipsa temperatissimè bona. Hinc illa verba, quæ & antè attigi: *Nihil præclusa est virtus, omnibus patet, omnes ad- mittit.* Et Stoicum dogma Galeo positum, & exagi- vatum: *Ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς πρὸς ἀρετῆς καὶ πρὸς ἐπιτηδεύσεως ἔχοντες*. Omnes homines ad Virtutem comparandam aptos esse & ido- neos. Quod ille negat, & corporum temperiem vult In libello, inspicere, ut alius alio magis minùs sit, imò non sit. Quod ani- Argumento etiam utitur; Si à Naturâ, inquit, vir- mi mores tus, & opinione dumtaxat depravamur: ceddò, quis corp. primos homines infecit, cum nondum aliena malicia temp. fuit? A se ergo habuerunt. Atque hoc ita urget, ut seq. Posidonium etiam; magnum illum Stoicum, hæc verò victum deservisse ab iis dicar, & cum Acado- micis sensisse. Nescio, argumento tamen respon- deri vel ex Senecâ nostro poterat; & non calumniosè occurri. Nam dicant nostri, *Primos illos homines, quam- Epist. i. vis egregia illis vitia fuerit, & fraude carens, non fuisse tamen Sapientes.* Intellege, ad perfectum Sapien- tes. Non enim negaverim, inquit, fuisse alti spiritus viros, & ut ita dicam, à diis recentes: sed quemadmodum omnibus

*indoles fortior fuit & ad laborem paratior, ita non erant IN-
GENIA omnibus CONSUMMATA. Non enim dat Natura
virtutem : ARS est, bonum fieri. Mihi videatur res sic
confici. Fatemur paullatim opinionibus sensibusque
alienis, aut exemplis, depravari homines : sed & ante
illa qui fuerunt, non habuere Naturam perfectam : &
turbidum in eâ aliquid aut nubilum, Doctrinæ radio
depurandum & illustrandum. Nisi sit ; potest aberrare
Ratio, & bonum quidem cupere, sed capere etiam
malum. Quid, quoddam Materiam primam incenti-
vum aliquod mali est ? de quo in * Physiologiâ vi-
dendum.*

* Lib. I.
cap. XIV.

DISSERT. XI.

*De Notionibus, quæ ad Doctrinam faciunt. Quid,
& quotuplices eæ, accuratè dictum.*

AU D. Capere in parte hæc videor : solidè & plenè,
si de *Igniculis* istis & *Seminibus* magis aperis & didu-
cis. LIPS. Non me extra rem & lineas tu ducis ?
Tamen sequor, ut sequi me etiam libere & libenter
possis. Audi. Igniculi isti non aliud, quam inclinatio-
nes, judicia, & ex iis notiones sunt, a rectâ in nobis Ra-
tione. Scito enim Stoicis placere, partem in nobis di-
vini Spiritus esse merfam, id est illam ipsam Rationem;
quæ si in suo loco & luce luceat, tota pura, sincera, re-
cta, divina sit : nunc corpore, velut carcere, clausa co-
ercetur, & opinionibus agitur aut abducitur : & ta-
men retinet originis suæ flammulas, & Verum Hone-
stumque per se, & suâ indole, videt. Istæ flammulæ,
sive Igniculos mihi dicere (Græci *πυρὴν παρ*, *ζώντων*,
φάνος μὲν appellant) exserunt se & ostendunt in sen-
sibus quibusdam, aut judiciis, quæ omni hominum ge-
neri ferè, & optimæ cuique naturæ eximie, sunt innata
aut innata. Id Græci *εἰσέτις* sive *Notiones* vocant, item
προληψεις, *Anticipationes* : & quia passivæ, atque insitæ,
κοινὰς καὶ ἐμφυέας, *Communes & Ingeneratas* agnomina-
runt. AU D. Bene, sed cur *Igniculos*, aut *Scintillas* ? LIPS.
A Stoicorum id quoque sensu : quibus purior hic Ani-
mus est Ignis, postea docendum. Sed de re ipsâ, *Com-
munes* sunt, & agnitæ vel admixtæ hominibus, ideoque
Plutarchus librum titulo præscripsit, *περὶ τῶν κοινῶν*,
De communibus notionibus : idque adversus Stoicos,
quos vult evertere eas suis Paradoxis, aut oppugna-
re : audiendum mihi adhuc, non credendum. Atque
ut ali-

ut aliquid diffundam de Notionibus (pauci capiunt) scito easipsas principia & fundamenta Stoicis Scientiæ ac Sapientiæ esse. Cicero ex eorum mente : *Ipsum hominem Natura non solum celeritate mentis ornavit, sed etiam Sensus tamquam satellites adtribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras nec satis apertas Intellegentias incohavit, quasi FUNDAMENTA quedam SCIENTIÆ, dicit hinc Intellegentias, & alibi etiam Notitias : quæ consonant scilicet Notionibus. Sed ait obscuras & incohatas : alibi adumbratas, item complicatas, involutas : quia Doctrinæ ductu atque operâ dirigendæ, & in lucem scientiamque evocandæ sunt. Idem Cicero : Notionem appello, quod Græci tum νομιαι, tum πρόληψις dicunt. Ea est INSITA & ante percepta (an præcepta) cujusq; formæ cognitio, enodationis indigens. Vides insitam? vides enodationis indigentem? Duplici Græco nomine adficit, & parum distinguit, fecerunt illi, & Ενομαι ipsam duplicem ponebant, φυσικῆς καὶ τεχνικῆς, Naturalem & Artificialem. Illam, quæ esset τῶν κοινῶν : Universalis quædam, & universalem, ut Notitia Equi, Albi, Nigri : quæ operâ sensuum fit, ut dicunt, ἀνεπιτηχεύτως, sine adminiculo artis. Alteram, ἡ γινῆται δι' ἐμπειρίας διδασκαλίας καὶ ἐπιμελείας : quæ fit opera industria & doctrina nostra. Sub his etiam illas vulgares & cottidianas Notiones comprehendere scito, quæ impressâ Phantasiâ quaque stabili gignuntur : sed & nostræ illæ huc reducantur. Et est sanè omnium magnus ad Scientiam vel Sapientiam usus : adeo ut sine his (Cicerone adstipulante) nec intellegi quidquam, nec queri, nec disputari possit. Itaque idem ille inter beneficia Naturæ ponit, quod Comprehensionem dedisset, quasi normam scientiæ, & principium sui : unde postea Notiones rerum animis imprimerentur, è quibus NON PRINCIPIA SOLVM, sed latiores quedam ad RATIONEM inveniendam via reperiuntur. Hæc in Academicorum libris binis, qui hodie exstant : & in iis germanissima ferè Stoicorum decreta. Quomodo autem, & quibus veit gradibus ad Scientiam ducant, idem optimè expressit : Mens ipsa, inquit, quæ sensuum fons est, atq; ipsa sensus, naturalem vim habet, quam intendit ad ea, quibus movetur. Itaque aliqua Visa sic arripit, ut his statim utatur : aliqua sic recondit è quibus Memoria oritur. Cetera autem similitudinibus constituit : ex quibus efficiuntur Notitiæ rerum : quæ Græcè νομιαι, tum νομιαι, tum πρόληψις vacant. Eò cum accessit Ratio, argumentiq; conclusio, rerumq; innumerabilium multitudo : tum & perceptio eorum omnium apparet, & eadem Ratio profecta ab his gradibus ad Sapientiam pervenit. Omnia par-*

1. De leg.

In Topic.

Flut de
Plac. iv.
c. xi. &
Laert. in
Zenone.

iv. Acad.

I. Acad.

iv. Acad.

De Placit.
phil.I. i. Quod
Deus im-
mutab.Plut. De
Placit.II. De
Nat. deor.III. De
Fioib.

Ep. cxx.

tite, & velut ex professo doceat, adfert: quæ breviter examinanda sunt, & illustranda. Ait, *Mentem ipsam*. Ita, nam ea *Phantasias* sive *Visa* recipit, id est ἡ ἡμετέριον ἄνιμος: Plutarcho ex Stoicorum mente diserrim scriptum. Deinde, *eam moveri*, nempe ab impressa Phantasia: & videtur ad Chrysippi verbum mentemque reperiisse, qui Phantasiam non τύπτει ἐν ψυχῇ, *impressionem in animo*, ut Zeno; sed ἀλλοίωσιν vocabat, aut interpretabatur, id est *Mutationem*. Pergit Cicero, *aliqua Visa sic arripi ut statim utatur*: ubi distinguit *Visa* sive *Phantasias*, in *Præsentaneas* & *Manentes*. Illas, quæ momentaneæ sunt, & pereunt; istas, quæ *reconduntur*, ut ait: & reliqua ejus sensus defunt. Supplenda facile, ex aliis, qui *Manentem* Phantasiam, volunt *Notionem* esse. Ita enim præter Plutarchum, Philo Judæus: Ἐννοίαν εἶναι ἐναποκεκρυμμένην νόησιν ἀληθείαν δὲ, τὴν νύστασιν ἀεὶ ἐξ ὁδοῦ ἐκβαλλομένην: *Notionem* esse, *reconditum conceptum*: *Deliberationem* ejusdem *certain prolationem*. Sed amplius Cicero: *E quibus Memoria oritur*. Quæ Græcis est μνήμη & hanc illi μόνιμος καὶ χειρὶν τύπτειν dicunt, *stabilem* & *habitualement impressionem*. Deinde, *Cetera autem similitudinibus constituit*. Quis? an Memoria? non puto: nec si Stoici. Imò ulis post Memoriam Ἐμπειρία succedit, *Ars* sive *Ufus* & definitur, ὅ ὅμοιοι δὲ πλῆθος: *multitudo Memoriarum consimilium*, quod Cicero postea tangit, sed parum (si hæc sincera omnia) distinguit. Deinde, *effici ex iis Notitias rerum*. Neque hic ordo pro Græcis, qui hodie quidem existant, aut mihi sint visi: qui *Notitias* & *Memorie* & *Arti* antemittunt. Clausula est, *accedere Rationem*, & ad *Sapientiam pervenire*, quod verissimum est: & idem Cicero sese explicet: *Primum est intelligentia, deinde consequentium rerum cum primis conjunctio & comprehensio: ex quo videlicet, quid ex quibusque rebus efficiatur, idque Ratione concludimus, singulasque res definimus: ex quo Scientia*. Nimirum Dialecticæ quodam ductu, λόγῳ καὶ λογικῶν utentes, *Ratione* & *Ratiocinatione*; certum comprehendimus, & *Notiones* illas stabilimus. Habes de quaesito: an aliud desideras? A. D. Superaddi de *Artificialibus*, quæ nostra opera producantur, quomodo id fiat? L. P. S. Cicero ille idem tangit: *Cum rerum Notiones in animis fiunt, si aut Usu aliquid cognitum sit, aut Conjunctio, aut Similitudine, aut collatione rationis: hoc quarto, quod extremum posui, Bonorum notitia est facta*. Senecam id illustret, qui Lucilio quaerenti, *Quomodo ad nos Boni Honestique notitia pervenisset?* Respondit, *Hoc nos docere Naturam non potuisse. Sed nobis (Stoicis) videtur, inquit, Observatio collegisse, & rerum sæpè factarum inter se Collatio, per analogiam*.

analogiam nostro intellectu & Bonum & Honestum judican-
te. Et p. uscula ibi vide : sed magis Laërtium vide , qui
plenius hæc & ex assè tradit. Eorum quæ noscuntur , in-
quit , (id est , Notitiarum) alia per Casum aut Incidentiam
(αὐτὴ πρᾶσις) noscimus. alia per Similitudinem , alia Analogi-
am , alia Transpositionem , alia Compositionem (Cicero Con-
junctionem) denique alia per Contrarietatem. Exempla

In Zenon

deinde dat singulorum , in ipso videnda : neque his
 minutis mihi censeo insistendum. Illud utilius moneo,
 Notiones in præstanti naturâ explicatiores esse , & faci-
 le. Rationis judicii que operâ educendas : quod quibus-
 dam evenisse , ante Artem Scientiamque natam , pænè
 sit fatendum. Item, Usus earum magnum esse ad om-
 nem vitam & virtutem ; si eadem Judicii bonitate
 rebus applicentur. Epictetus hoc monet atque ingerit :

Carve , inquit , Notiones singulis rebus temerè & a' anè ac-
currere. modare. Τέτο γάρ ἐστι τὸ ἄλλοι τοῖς ἀνθρώποις πάντων τ' ἡγε-
κῶν, & ὡς πρὸς λήψεις ὡς κινήσεις μὴ δυνάμει ἐφαρμοζέειν ταῖς ἐπὶ μέ-
ρες : Hæc est CAUSSA mortalibus OMNIUM MALORUM,

Lib. III.
Dissert.
c. xxvi.

non posse COMMUNES NOTIONES APTARE SINGULA-
RIBUS. Notabilis sententia, an oraculum : & vult hoc
dictum, quod ipse diffundit. Ecce Notio est in animo,
Mala vitare , Bona sequi : at cum ad factâ venit , alias
 notiones tibi formas , *Hoc & illud malum , bonumq; esse :*
 quæ re ipsâ non sunt , & sic principio bono , in finem
 pravum desinis , & ipse te fallis. Communis autem illa
 Notio, duce Ratione ad vera bona malaque , certò &
 sine errore, aptanda erat : non ad ista , quæ Vulgus aut
 Opinio tibi dicunt.

DISSERT. XII.

Doctrinam duplicem esse, Dogmaticam & Paræ-
neticam : utraque laudata.

SED ut in gradum viamque reponamur , à quâ leviter
 tamen discessimus : vides Sapientiam doceri , & I-
 gniculos Notionesque ad eam ducere : sed à quo &
 quomodo etiam doceri ? Ab ipsâ Philosophia , ut li-
 quet : atque id via duplici, *Decretorum, & Præceptorum.*
 Illam Græci *Δογματικὴ* appellant, hanc *Παρηγορητικὴ* : nos
 reddere *Decretoriam & Præceptoriam* possumus. A-
 pta divisio , nam sicut ipsam totam bipertitam
 fecimus , *Contemplativam & Activam* : utique ecco
 parti

- parti ductorem suum damus, & (Senecæ verbis) *Contemplationem instituto tradit, Actionem Admonitio*. Institutio, id est *Decreta*, neque enim ulla ars sine iis est : quæ alii *Axiomata*, *Enuntiata*, aut *Effata* appellant : Stoici *Δόγματα*, quæ nobis vel *Decreta* licet appellare, vel *Scita*, vel *Placita* : Apuleius etiam *Consulta* vertit. Quid ea sunt ? generalia quædam capita, & velut leges, ad quæ reliqua omnia Doctrinæ vel examinentur, vel referantur. Siquid ab his dissidet, improbum & adulterinum habeo : si quid convenit, agnosco, & tamquam tesserâ datâ, in jus commilitii admitto. Ea certa, firma, rata sunt : & ut in ipsâ militia Aquilæ aut Signa, omni vi propugnanda. *Decreta* (ait Stoicus Cicero) *Philosophi vocant Δόγματα*, quorum nullum sine scelere prodi potest. Cum enim *Decretum* produitur, *LEX VARI RECTIQUE proditur*. Agnoscis descriptionem ? Iterumque idem : *Decretum stabile, fixum, ratum esse debere, quod movere nulla ratio queat*. Sunt ergo *νόμοι* quædam *δέξαι*, *dominationes* & *eximie sententiæ*, quæ reliquum totam agmen ducant. Valdè iis opus, & sicut in mari sidera certa notamus, ad quæ cursus dirigatur, etsi aliâ atque aliâ verificatione : sic in notionum aut actionum multiplici varietate, omnia ad hæc illustria velut sidera dirigenda, si ab errore tueri volumus hunc cursum. Et verò nisi generalia quædam ista sint, quæ singulorum certitudo aut rectitudo erit ? aut *quis poterit de parte suadere, nisi qui summam totius vitæ prius complexus est* ? Hoc pater, hoc maritus, dominus, civis, benè honesteque faciet. Itaque dic mihi prius & suade, quid sit Bonum Honestumque. Vive frugaliter, innocenter, castè : sic debes. Debeo ? doce prius, Naturæ hoc meæ convenire, & ad eam esse. Alioqui unde fides tibi, dictisque sit ? auctorem desidero. Sicut drachmam argenti aurive si quis profert, boni quidem, sed quæ imaginem aut signum Principis non præfert, recusare eam jus & mos est : sic bonum etiam monitum suspectum habere, ut monetam, quod principis alicujus Decreti signo se non probat. Addo, quodd vis magna, etsi occulta, est in Decretis ; sed quæ paullatim se exserit, ubi cultorem est nacta. Uti semen, quamvis exiguum, in bonam terram jactum, diffunditur & se explicat, & multiplicem fructum profert : sic in bono ingenio Decretum. Denique Præcepta vitam & ortum his debent. *Hoc interest*, ait Seneca, *inter Decreta philosophiæ & Præcepta, quod inter elementa & membra. Hæc ex illis dependent ; illa & bonorum causæ sunt, & omnium*. Ergo hujus partis dignitatem fructumque tenes : cape & alterius. Absit enim ut hæc spernamus, etsi di-
- gnitate

gnitate postponimus : imò quidam, usum solum intuiti, ante ea censebant. Sanè antiqua Sapièntia nihil aliud, ^{Ibid.} quàm faciendâ & vitandâ præcepit : Et tunc longè meliores erant viri. Nimirum, ut plena sit Doctrina, jungenda sunt utraque : & sicut ipsa Contemplatio atque Actio, individuo contubernio socianda. Et discas oportet, & ^{Ibid.} quæ didisti agendo confirmes : quorum illi Decreta, huic Præcepta conducunt. Nam quamvis argumenti collectum sit, quæ Bona quæ Mala sint : nihilominus habent Præcepta partes suas : & Prudentia, Justitia, Officiis constant : Officia autem Præceptis disponuntur. Quod si imbecilla, id est Proficientia adhuc ingenia consideres : nescio an non major & præsentior erit usus Præceptorum. Nam à subtilibus illis, aut altius petitis abhorrent : proximè alludentia admittunt. Jam quædam, etiam sine probatione, illabuntur animis : dici & suggeri ea satis est, Naturâ ipsâ audientis inclinante. Omnium enim bono- ^{Ibid.} rum rerum sententia animi gerunt, quæ Admonitione excitantur : non aliter quàm scintilla, flatu levi adjecta, ignem suum explicat. Ecce, cum audio, Tempori parcè, Te nosce, Abstine & contine : numquid rationem aut Decretum aliud requiram ? minimè. Nam hæc talia cum ^{Ibid.} intellectu quodam audimus, nec ulli licet dubitare aut interrogare, Quare ? adeò etiam sine ratione ipsa veritas ducit. Sicut scaturigines aquarum in agro aut horto meo si habeam, utor & irrigo, nec primos ultra fontes inquirò : ita hic licere aliquis dicat. Tamen tutius meliusque, ut dixi, jungere, re etiâ & indole, si consideras, conjuncta. Quid enim interest inter Decreta philosophiæ, & Præcepta, ^{Ibid.} nisi quòd illa generalia præcepta sunt, hæc specialia ? sed tamen utraque res præcipit, atque adeò utraque etiam juvat : sed occultius ista, apertius ista. Sicut manuum, pedum, & membrorum usus in aperto est, & sensibus incurrit : in abdito cor & spiritus illi sunt, qui motum & impetum hunc donant : sic de Præceptis dicere possis, palàm juvare, latenter Decreta. Ego verò & aliâ similitudine rem ingeram, & simul Ordinem didendorum. Sicut in arbore Radicem habes, ex eâ Truncum, ex his Ramos, deinde ramulos aut Flagella : sic in Philosophiâ scito, primum aliquod Decretum instar Radicis habere, proximum ut Truncum, minora ut Ramos ; denique copiam illam Præceptorum succedere & ex iis surgere, verè Flagella ad animos erigendos & incitandos.

DIS-

D I S S E R T. XIII.

*De Fine, sive Ultimo Bonorum:**Quis ille sit?*

- O**RDIAMUR igitur ab ipsa Radice, id est *Fine*: à quo pendent omnia, ad quem referuntur omnia: & qui velut parens & rector quidam est Decretorum: *Finem* Græci Τέλος dicunt, paullo aliter in Philosophiâ, quam vulgò: ubi effectiorem perfectionemque rei significat: ut in Homero, ac priscis. At primus Plato Philosophiæ adjunxit, & restrinxit: pro eo, quod in vita ultimum appetimus. Ideoque Cicero passim vertit & appellat, *Ultimum*, *Extremum*, In Thæz. *Summum*. Necessaria hæc cognitio: & Plato idem censuit, *inutilem omnem scientiam, inòd noxiam, sine notiâ Optimi finis*. Quid Aristoteles? ejus scitum: 1. Ethic. Nicom. cap. 11. Ἀρ οὐ καὶ πρὸς τὸ βίον ἢ γνῶσις τῶ πέρας μεγάλῃ ἐχέει ῥοπὴν, καὶ κατὰ περὶ τῆς σκοπῆς ἔχοντες, καὶ οἱ ἐν τῇ γένεσιν τῶ δεινῷ: *Enimvero ad vitam etiam utilis, & magnum momentum habet cognitio Finis, atq; ut sagittarii, qui scopum habent, magis quod oportet assequamur*. At 1 De Fin. Cicero: *Quid est in vitâ tantopere querendum, quàm quis sit Finis, quod extremum, quod ultimum, quod sint omnia bene vivendi recteq; faciendi consilia referenda?* Seneca noster: *Proponamus oportet Finem summi boni, ad quem nitamur, ad quem omne Factum nostrum Directumq; respiciat, veluti navigantibus ad sidus aliquod dirigendus est cursus*. Pulchre! atque alibi causam hanc stultitiæ & malitiæ nostræ asserit, ignorare aut Ep. xcv. non assiduè eum meditari. Lucilio suo: *Quoties quid fugiendum sit, aut quid petendum, voles scire: ad Summum bonum, & propositum totius vitæ respice*. Illi enim consentire debet, quidquid agimus, non disponet singula, nisi cui jam vitæ suæ Summa proposita est. Nemo, quamvis paratos habeat colores, similitudinem reddet, nisi jam confect, quid velit pingere. Ideo peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de totâ nemo. Scire debet quid petat ille, qui sagittam vult mittere: & tunc dirigere, & moderari manu telum. Clare, acriter, & suo more: imagine etiam ultima, ad illam Aristotelis accedente. Sed hic igitur Finis talis, quid est? Definiunt Stoici: Stob. Ecl. Ethic. ἐν ἑκῇ πάντῃ περὶ τῆς κατὰ φύσιν, ἀπὸ δὲ περὶ τῆς ἀδυνάτου ἐκείνης: *Cujus causâ omnia officia aut rectè facta sunt, ipse autem nullius*. Sive etiam: Εἴ πο' ὁ πάντα πρὸ τῶ βίου περὶ τὸ ῥῆμα

τόνδε καὶ πάντας ἀναφορὰν λαμβάνει αὐτὸς ἐπ' ἑδὲν : *Ad quem omnia rectè convenienterq̃ facta referuntur, ipse ad nullum.* Cicero hoc ab iis sumpsit, & convertit : *1. De Fin. Extremum, omnium philosophorum sententiā, tale esse debet, ut ad id omnia referri oporteat, ipsum autem nusquam.* Definitur & brevissime : Ἐλατὺν ὀρεκτῶν : *Ultimum appetendorum.* Quæ mens est ejusdem Tullii, cū *Fines bonorum* libris suis inscripsit : quia istud Bonum, reliquorum est extremum. Observa autem πὲ καὶ ἡκοντα, sive *Officia*, his finitionibus inferi, valdè pro Stoico sensu : & miror virum doctissimum, qui Stobæum vertit, utrobique hoc verbi neglexisse. Nam eo significant, finem suum ultimum esse, *Convenienter vivere Rationabili Natura.* Itaque Archidemus explicabat ὁμολογίαν Zenonis, (de quâ statim) πάντα ἐπὶ καὶ ἡκοντα ἐπιτελουμένα εἶναι : *Omnia Officia perficientem vivere.* Nam *Officium* definiunt, *quod Ratione factum sit* : itemque, *Adhæcionem, Naturalibus constitutionibus convenientem.* Agnosceis igitur in eo & *Rationem*, & *Naturam* : quæ utraque dux ad *Beatitudinem*, sive *Felicitatem.* Ea enim consensu est Finium Finis, sive ut Aristoteles scitè, Τέλος Τίνος : *Perfectus* Magn. *Finis* Τέλος Τίνος, inquit, ἐστὶν, ὃ ὡς ἡμεῖς, καὶ οἱ ἄλλοι Ethic. I. ἐπὶ αὐτοδίομεθα. Ἀπλὴς δὲ, ὃ ὡς ἡμεῖς, καὶ αὐτοδίομεθα πρὸς C. II. ἑαυτὸν, οἷον δὲ καὶ σωτὴς μόνον ὡς ἡμεῖς, πρὸς αὐτὸν αὐτοδίομεθα, καὶ δὲ δὲ αὐτομονίας ἐπὶ : *Perfectus Finis est, quo potius nihil petimus ultra vel egenus : Imperfectus, qui cum obvenit, etiam egenus.* Veluti, *Iustitiam adepti, plura volumus : at Felicitatem jam nihil.* Itaque hæc est, quo vota nostra eunt, parentum ducunt : omnes homines, omnis sexus,

----- navibus atq̃

Horat.

Quadrigris petimus Bene vivere.

Sed discrimen hic tenue Stoici ingerunt : καὶ τὸ μὲν δόξαι μόνον λέγειν σκοπὸν ἀνκεῖσθαι, πάλιν δὲ εἶναι, Ἐπιτηδεύειν Stob. Eccl. καὶ δόξαι μόνον : ὅς *Felicitatem dicunt ut Scopum propensum Finem verò esse, Felicitatem assequi.* Nec male, vere enim, ut in sagittando, Scopus ille omnibus proponitur : cū tetigi, mihi applico, & Finem sum adeptus.

D I S S E R T. XIV.

*Enm esse, Secundum Naturam vivere:
& varia super hoc interpretatio.*

Cic. de
Academ.

Libro
de
officiis.

De Vir.
Beati.
viii. Ep.
v. De Vir.
Beati.
iii.

AUD. Jam feriamus, obsecro, si potest: aut certè col-
lineemus, & eò dirigamus. Explica, inquam, &
præi, quâ viâ aut arte hunc Scopum tangam. LIPS.
Breviter id potest, & consentiente pænè veterum sen-
su. Nam Plato, & omnis Academia illa vetus, *nulla in
re alia, nisi in NATURA, quærendum esse illud Summum bo-
num, quò omnia referrentur, dicebant.* Idem Cynici, atque
alii plusculi, de quibus communiter Philo, ille Judæus:
Τὸ μὲν ἀκολούθῳ φύσεως ζῆν, διδασμονίας τέλος εἶποι οἱ ἀσκη-
τοι: *Consequentem Naturam videre, Felicitatis finem dixe-
runt illi præci.* Quid nostri Stoici? alta & crebra hoc
voce. Ut Seneca: *Idem est Beate vivere, & secun-
dum Naturam.* Item: *Propositum nostrum est, secundum
Naturam vivere.* Iterumque: *Quod inter OMNES
Stoicos convenit, rerum Naturæ assentior.* Ab illa non de-
errare, & ad illius legem exemplumque formari, *Sapienti-
a est.* Tum definiendo adjungit: *Beata est ergo vita,
CONVENIENS NATURÆ SVÆ.* Quod ipsum
est Stoicum scitum & dictum: Τίλον ἐναυ, τὸ ὁμο-
λογημένως τῇ φύσιν ζῆν: *Finem esse, CONVENIENTER
NATURÆ VIVERE.* Epictetus hoc non semel extul-
lit: Συμφώνως τῇ φύσιν ζῆν: *Conformiter, sive Concor-
diter Naturæ vivere.* Vis & poetam audire, pro hoc
sensu & verbis? Horatius:

*Vivere NATURÆ si CONVENIENTER oportet.
Sed & alius succinit:*

Lucan. i.

----- hæc divi immota Cætonis

*Secuta fuit, servare modum, FINEMQUE tenere,
NATURAMQUE SEQUI.*

* Conspice-
hæc.

Plures testes se offerunt: dimitto, satis isti evincunt:
utinam & liquidò satis declarent. Quid enim est *Con-
venienter Naturæ vivere*? Hic dissidium & pugna, at-
que aded ut decantata illa * καὶ ἀλλήλῃς, velut pomum
aliquod Eridis, in medium à Zenone jacta, Arcefilam
alienavit, & Academicos armavit: ita hæc Finis con-
stitutio & explicatio, acre Stoicis bellum in Peripare-
ticos, Epicuræos, alios, excitavit. Quid facimus? indu-
striè simul & cautè inquiramus, & an non Senecâ no-
stro duce? qui communiter causam aberrantium à
verò aperit: & tu hoc primum audi. *Quid est, inqui,*

in

in quo hic erratur ? Cum omnes Beatam vitam optent quod Ep. XLIV.

instrumenta ejus pro ipsa habent, & dum illam petunt, fugiunt. Nam cum summa beata vitæ sit s. lida tranquillitas, & ejus inconcussa fiducia : solitudinis causas colligunt, & per insidiosum iter vitæ, non tantam ferunt sarcinas, sed trahunt. Ita longius ab effectu ejus, quod petunt, semper abscedunt & quod plus operæ impendunt, hoc se magis impediunt. Quod evenit in labyrintho properantibus, ipsa illos velocitas implicat. Divinantia, imò divina verba. Quid aliud olim & nunc plerosque à recto Fine vel intellegendo, vel apprehendendo, absterruit; quàm vilium & inæstimabilem aliquot rerum æstimatio & amor ? Ita Voluptatem alius, Indolentiam, Opes, Valetudinem, externa omnia, aut facere aut juvare Felicitatem voluerunt : & hæc esse inter CONVENIENTIA NATURÆ.

De aliis loquor ? inter ipsos Stoicos controversæ mentis hæc verba : & Epictetus ille fidus Veri interpret & assertor, hoc inter ardua maximè habet. Τί οὐκ ἔστιν

I, Dissert.
XVII.

mirabile igitur ? (non Chrysippum intelligere aut Zenonem) sed istud, Nosse voluntatem Naturæ. Videamus, siue

audiamus, si placet, primùm consulares aliquot velut Senatores : & quidem sententias suas recitantes ex tabella. In Stobæi Eclogis, ita censent : Τὸ

τέλειον μὲν Ζῆναι ὅπως ἀπὸ δυνάμεως, τὸ ὁμολογούμενον ζῆν, τὸ τὸ * Foris.

δ' ἐπὶ κατὰ εἰς λόγον καὶ σύμφωνον ζῆν, ὡς τῶν μετὰ φύσιν * Ζῶσι κατὰ

κατασκευασμένων. Οἱ δὲ μὲν τῶντοι ὡς ἀποδεδειγμένους ὅπως ἐξίφιστον,

ὁμολογούμενον τῇ φύσει ζῆν, ἀπολαύοντες ἑλαττοὶ εἶναι κατηγόρημα

τὸ ὑπὸ Ζῶναι ῥηθῆναι. Κλεάνθης γὰρ πρῶτον ἀπεδείκνυται αὐτῷ

τῶν ἀρίστων ὡς ἐσθλῆς, τῇ φύσει, ὅτι ὁ Χρύσιππος σαφῶς περὶ

βελτίονος ποιῶν, ἐκδέχεται τὸ πρῶτον τῶν, Ζῆν κατ' ἐμ-

πειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων, Διογένης δὲ, ἐυλογεῖται ἐν τῇ

τῶν κατὰ φύσιν ἀκλογίᾳ, καὶ ἀπεκλογίᾳ. Ἀρχιδέμους δὲ, πᾶσι

κατὰ φύσιν * ἐπιμελουμένους ζῆν : Finem Zeno ita edidit, Con-

venienter vivere, quod est, secundum unam rationem & con-

cordem sibi vivere : quasi animalia variantia aut pugnantia infelicitè agant. At qui post secuti, expresse & distincte

magis extulerunt, Convenienter naturæ vivere : cum censerent minus, quàm pro re ; Zenonitum illud dictum esse. Sanè

Cleanthes primus, cum ejus sectam locumque suscepisset, ad-

jecit, Naturæ. Chrysippus deinde hoc ipsum clarius volens reddere, ita extulit : Vivere secundum peritiam eorum, quæ

Naturæ eveniunt. Diogenes porro, rectam rationem ac

judicium in eorum, quæ secundum Naturam sunt, electione

aut rejectione. Archedæmus denique, Vivere omnia officia

curantem. Hæc ibi. In Clemente Alexandrino & eadem, & quædam alia, aut aliter : quæ juvet excer-

* Ex Diog.
ἐπιτελ.

11. Strom.

pere, & componere ad mutuam lucem. Ζήνων ὁ Στωϊκὸς
 πρὸς τέλος ἡγείται, τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν. Κλεάνθης δὲ, τὸ
 ὀρθολογικῶς τῇ φύσει ζῆν, ἐν τῷ εὐλογεῖν, ὃ ἐν τῇ κτ' φύ-
 σιν ἐκλογὴ καὶ διελκύεσθαι, ὃ, τὴν ἀντικειμένην οὐκ ἐκ
 λογισμῶν, τὸ τέλος καὶ ἐν τῷ διεικέναι καὶ ἀποβαίνειν
 ἐκλογισμῶν μὴ τὰ κτ' φύσιν, ἀπεκλέμεναι δὲ τὰ ἀπὸ φύσιν.
 Ἀρχέδημος, ἐκλογισμῶν τὰ κτ' φύσιν μέγιστα καὶ κυριώτατα,
 ὥς οἷόν τε ὄντα ὑπερβαίνειν. Παναιτίου, τὸ ζῆν ἐν τῷ διδο-
 μῶς ἡμῖν ἐν φύσεως ἀφορμαῖς. Ποσειδώνου, τὸ ζῆν ἡμε-
 ῶν τι τῶν ὅλων ἀλλοθίαν καὶ τάξιν : & quædam le-
 viora, aut longinquiora. Illa sonant : Zeno Stoicus
 finem censet, Secundum virtutem vivere. Cleanthes, Con-
 venienter Naturæ vivere in recta ratione ac ratiocinatione,
 quod in electione eorum, quæ secundum Naturam sunt, po-
 situm arbitratur. Antivater, ejus auditor, in iis quæ sunt
 secundum Naturam assidue, & sine lapsu eligendis, abjicien-
 dis autem contrariis. Archedemus, eligentem vivere ea quæ
 secundum Naturam sunt maxima & præcipua, nec posse ea
 transilire. Panætius, vivere secundum appetitiones insitas à
 Natura. Posidonius, vivere contemplantem Universorum
 veritatem & ordinem. In quibus dissentium alibi per te
 notes ab illis Stobæi, magis tamen certò & fideliter
 (meo judicio) exscriptis. Laërtius quidem propius
 istum accedit, cujus habet item verba. Nam in re istâ
 capitali, curi iudicia verbatim non conquiram, & con-
 signem ? Ille sic igitur : Πρῶτος Ζήνων τέλος εἶπε, τὸ
 ὀρθολογικῶς τῇ φύσει ζῆν, ὅπως ἐστὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν, ὁμοίως
 δὲ καὶ Κλεάνθης, καὶ Ποσειδώνου, καὶ Ἑκάτων. Πάλιν δὲ,
 ἴσόν ἐστὶ τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν τῷ κατ' ἐμφάνειαν τῶν φύσει συμ-
 βαλλόντων ζῆν, ὡς φησι Χρύσιππος. Οἱ δὲ Διογένης τέλος φησὶ
 μάλιστα, τὸ εὐλογεῖν ἐν τῇ τῶν κτ' φύσιν ἐκλογῇ. Ἀρχέδημος
 δὲ τὸ πάντως τὰ κατὰ φύσιν ἐπιτελεῖν ζῆν : Præterea Zeno Finem
 dixit, Convenienter Naturæ vivere, quod est, Secundum
 virtutem vivere. Similiter Cleanthes, Posidonius, Hecato.
 Iterumque, simile est & consonat, Secundum peritiam Na-
 tura convenientium vivere ; ut ait Chrysippus. Diogenes au-
 tem, Finem ait esse plane, recte ratiocinari & dirigere in
 electione eorum quæ Naturæ consentiunt. Archedemus,
 omnia officia implentem vivere. Hæc sic cum Stobæanis
 confers, illustres illa & approbes : etsi in aliquo et-
 iam dissensu.

In Zen.

DIS.

DISSERT. XV.

*Prima Zenonis sententia explicata,
de Convenientia vite.*

SED quid te moror ? sententias vides, elige : mihi
 satis, viam signasse his velut astris. AUD. Satis * μη- + Νέστιν
 δαμῇ μεδάμῳς, ut hoc cum Platone efferam. Nam quæm, ne-
 quaquam ego per me quæ eligam, aut viam insistam, in quâ varia-
 se & vacillasse culmina illa video ? Tuam facem spe-
 cto, & MANUDUCTIONEM exspecto : quia mihi hîc
 (ingenuè fateor) tenebræ & chaos. LIPS. Allucebo
 & dirigam igitur, ut copia ingenii aut iudicii mei erit.
Stoicæ illa si ordine videmus & illustramus ; credo
 haud magno opere desideratum aliquid iri. Nam alia
 etiam huc aptabimus, & ducemus. Agebat apud eum,
 quicumque scriptor : *Finem Zenonis esse, ὁμολογίαν* ζῆν-
convenienter videre, quod alibi idem brevius etiam dixit,
 ὁμολογίαν. *Convenientiam* ipsam. De *Natura*, negat fortiter
 addidisse : & mihi persuadet, etsi communis traditio
 repugnat. Sanè Cicero pro eo est, apud quem Stoicus
 Cato : *Summum hominis bonum positum est in eo, quod ὁμολογίαν* Stoici, nos appellemus *Convenientiam*, si placet. III. De
 Fin. Nudè
 & solitariè hoc effert : etsi alibi aliter, sed hîc profecto
 verius fideliusque. Quid igitur est hæc ὁμολογία ? Non
 aliud, quàm per Virtutem conveniens consentiensque
 sibi vita, eadem semper in sensu, & (nisi impeditur)
 actu. Seneca : *Virtus CONVENIENTIA constat. Omnia* Ep. LXXIV.
opera ejus cum ipsâ concordant & congruunt. Iterumque:
Accedat, ut perfecta virtus sit, æqualitas, ac tenor vite per
omnia CONSONANS sibi : quod non potest fieri, nisi rerum
scientia contingat, & ars, per quàm divina & humana noscantur.
 Hoc Sapientis proprium, hoc Felicitatis funda-
 mentum & argumentum. Seneca : *Licet relinquam de-* Epist. XX.
finitiones Sapientiæ veteres, hac possum contentus esse. Quid
est Sapientia ? Semper idem velle, atque idem nolle. Quid si
 autem prava aut falsa velim ? respondet : *Licet exce-* Ep. XXXI.
ptiunculam illam non adjiciam, ut Rectum sit, quod velis.
Non potest cuiquàm semper idem placere, nisi Rectum. Atque
 iterat hoc alibi : *Non contingit tranquillitas, nisi immuta-* Ep. XCV.
bile certumque iudicium adeptis : ceteri, decidunt subinde,
& repuntur, & inter omissa appetitaque alternis fluctuantur.
 Si vis eadem semper velle, *Vera oportet velis.* Itaque
 Sapientis ad unam aliquam regulam se componit, & Sen.
 sine actionum dissensione, *vita ejus unius quasi coloris est.* Ep. XX.

- Hoc planissime, ille apud Stobæum, ita interpretatus est : dum vult esse, καὶ ἐὰν λόγον καὶ σύμφωνον ζῆν : *ad unam rationem & consentientem vivere* : additque, *infelices illos, qui dissident sibi & pugnant*. Et bonâ fide, non potest certior nota utriusque. *Nisi Sapienti sua non placent : omnis Stultitia laborat fastidio sui*. Itaque vide mihi illum compositum semper & placidum, cum pace & concordia animi, erectum sed modestum, & cum mansuetudine
- Id. Ep. ix. magnum. Hunc autem, quid ? *Cotidie nova vitæ fundamenta ponentem, & novas spes etiam in exitu incobantem*. Nam ubi firmitas ista, & rectitudo iudicii, substrata non est : quid mirum inædificata vacillare, aut rucere ?
- Ibid. Inter cetera mala hoc habet Stultitia, semper incipit vivere.
- Epist. xx. Atque ut idem noster ait : *Stultis numquam velle aut nolle decretum est. Variatur cotidie iudicium, & in contrarium vertitur*. Itaque plerisque agitur vita PER LUSUM.
- Stob. Ser. Socrati, opinor, hoc tribuitur : ὁ μὲν πρῶτος τῇ μετῴῃ, ὁ δὲ αὖ παῖδα δὲ τῇ ψυχῇ παρ' ἑκαστὸν ἀποδίδται : *Proterus quidem formam, indoctus autem (id est stultus) animum ad singula mutat*. Et Seneca ajebat, *Vitam per lusum plerisque agi* : nonne tales isti sunt ? *Quidam alternis (ait idem) Valinii, alternis Catones sunt, & modò parùm illis severus est Curius, parùm pauper Fabricius, parùm frugi & contentus vili Tubero. Modò Licinium divitiis, Apicium canis, Mæcenatem delictis provocant. Maximum indicium est MALÆ MENTIS FLUCTUATIO, & inter simulationem virtutum, amoremque vitiorum, assidua jactatio. Quid, quod nec corpore consistunt ?*
- Lucr. iiii. *Tanta mali tamquam moles in pectore constat*. Itaque plerosque istorum videas,
- Quid sibi quisque velit, nescire & querere semper
Commutare locum, quasi onus deponere possit.*
- Nimirum interna ratio & motio est : domi & in animo nihil inveniunt, quod placeat, atque ided
- Hoc se quisque modo fugit, at quod scilicet, ut sit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit.*
- Atque hæc satis pro Zenoniâ sententiâ, si tamen firmiter est illa. Utrumque, utilis hæc explicatio : quam
- Sen. epist. monitione configno. *Proface, & ante omnia hoc cura, ut*
- xxxv. *CONSTES TIBI. Quoties experiri voles, an aliquid actum sit, observa an eadem velis hodie quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animum natum alibi atque alibi apparere, prout tullius ventus. Non vagatur, quod est fixum & fundatum. Denique, ut idem alibi : Magnam rem puta, UNUM HOMINEM agere. Quod Divus Ambrosius noster respexisse videtur, & valde approbasse : Vetus dictum est, Adsuesce UNUS esse, ut vita tua quamdã in picturam exprimat, eandem servant semper imaginem, quam acceperit.*

DISSERT. XVI.

*Altera Cleanthis sententia item explicata , de
Convenientia cum Naturâ Communi.*

SED jam in Stobæanis altera sententia propalatur,
magno & verendo auctore , Cleanthe. Is censebat,
manca & parum plena ista Zenonis , addendumque
Naturæ : ut sit , *Convenienter Naturæ vivere*. Egregia
& digna illo sententia : quæ usque eo obtinuit , ut com-
munis censeatur Stoicorum. Et quidni firmum sit hoc
scitum ? *Naturâ* duce , ait Cicero , *errari nullo pacto po-* I. De Leg.
test. Et hortatur alibi : *Naturam , optimam ducem , tam-* De Se-
quam Deum sequi , eique parere. Ais tu , *tamquam Deum?* neet.
imò planè ipsum Deum. Nam hæc mens in Cleanthis,
opinor , illis verbis : & videamus. In Laërtio lego : Φύσιν
δὲ Χρύσιππος μὲν ἐξακρίβη , ἢ ἀκολούθως αὐτῇ ζῆν , τὴν τε κρινέν , καὶ
ιδίως τὴν ἀνθρωπίνην , ὃ δὲ Κλεάνθης τὴν κρινέν μόνον οὐδὲ χεῖρ Φύσιν , ἢ
ἀκολούθῃν αὐτῇ , ἐκείνῃ δὲ τὴν ἐπὶ μέγας : *Naturam , cui conformiter*
oportet vivere , Chrysippus exaudit , & Communem , & proprie
Humanam. Cleanthes autem , *solam Communem suscipit , cui*
parendum sit , non autem hanc Particularem. Vides alterum
de utràque Naturâ capere , hunc de illâ tantum. Nec
aliter profectò Cleanthes sensit , vir (quod ex Fragmen-
tis adstruo) pius , & deditus unice in divinis. Quid igitur
est illa *Communis Natura* ? Deus. Hoc * alibi do- * In r.
cendum uberius , hic ponimus , & assertores tamen et- Phyl. Dif-
iam damus. Seneca in verbis suprâ , ubi de Fine : *Re-* fert. v.
rum Naturæ adsentior. Rerum natura , non est alia ab
hac Communi , sive Deo. Clemens Alexandrinus :
Οἱ Στωκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσιν ζῆν , τίλῃ ἐῖναι ἰδογμέ- II. Strom.
πικαν , τὴν θεὸν εἰς φύσιν μετανομάσαντες , εὐπερὶ αὐτῶς : *Stoici*
secundum Naturam vivere Finem esse decreverunt , DE I
NOMEN IN NATURÆ decore commutantes. Quid vis
planius ? sed & Epictetum audi : Καὶ τοὶ αὐτοὶ μὲν ὁ αὐτὸς
ἡμεῖς λόγος τῶν φιλοσόφων , λίαν ἐστὶν ὀλίγῃ , τί εἰς ἕνα
μακρὸν εἶπεν , ὅτι τέλος ἐστὶ τὸ ἑπείχῃ τοῖς ; Atquin ipse præ-
cipuus philosophorum & velut antesignanus sermo , brevis ad-
modum est. Quid enim longum dicere , *Finis est , SEQUI DEUM?*
Sanè brevis sermo , & verè magni compendii , id est
fructus. Dic autem ὁ bone , quid est Sequi Deum ?
τὴν αὐτῇ νόμῳ ὑποτάσσεν τὰ διοικῶντα τὰ ὅλα , καὶ ὅτι οἱ
ἀρχαὶ πολὺται τὰ νόμῳ τὴν πόλεως : *Mentem suam submit-* I. Dissert.
tere gubernanti omnia Menti , sicut boni cives Legi civi- cap. XII.
tati. Optimè de Lege , quid enim aliud *Communis*
illa

καὶ ἀκούειν θεῶν, σωομεν, εὐεργεσι, ἀπλῶς σωθῆναι:
*Semper magis volo, id quod erenit. Melius enim arbitror
 quod Deus vult, quam quod ego. Adjungar & adhærebo
 illi, velut minister & assccla: cum illo appeto, cum illo de-
 fidero, & simpliciter atque uno verbo, QUOD DEUS VULT
 VOLO.* O in cælo nata, atque illinc profecta verba!
 ὁ ego tecum Epictete sic afficiar! ausim ad Deum su-
 blatis oculis dicere! Ὅπ' χρῶμαι λοιπὸν, εἰς ὃ ἂν θέλῃς, ὁμο- Idem 11.
 γνωμονῶ σοι, ἴσθ' εἰμὶ, εἰδὲν ἀδραστεύμεν τῶν σοι δοκούντων, ὅπ' Diff. xvi.
 θέλῃς, ἄγε, ὡς θέλῃς ἐοικὼς θεῷ. Ἀρχομεν με θέλεις, ἰδιωτὴν,
 μένιν, φεύσεν, πνεύχ, πλετῖν; ἐγὼ σοι ὑπερ' ἀπάντων τῶν πᾶσι
 τὰς ἀνθρώπων ἀπλολογίσουμι: *Utere mein reliquum, noli lubet,
 & ut lubet, mente tecum consentio, æquanimis sum, nihil re-
 cuso omnium, quæ tibi videbuntur. Quocumque me voles, du-
 cito; quam vestem lubet, circumdato. Magistratum me gerere
 vis? privatum esse? manere, fugere, in pauperie, in opibus age-
 re? Ego non assentior tantum, sed in his omnibus apud alti-
 os te defendam & tuebor.* Divine senecio! iterum exclamo:
 nec ego sine motu animi hæc tam perfectæ Sa-
 pientiæ lego. Sed in Cleanthe, à quo cœpit hic sermo,
 desinat. Ejus versus, in eodem Epicteto, huic sententiæ:

Ἄγε δὲ μὲ ὦ Ζεῦ σύ γ' ἡ πεπραγμένη,
 Ὅποι ποδ' ὅμῃν εἰμὶ Δραπέτῳ.
 Ὡς ἐψομεν γ' ἄκουσθ', ὡς γ' ἐμὴ θέλω,
 Κακὸς γ' ἢ ὀρθὸς εἶδεν ἥτιον ἐψομεν.

Enchir.
 c. lxxvii.
 sed con-
 fusè ibi
 legendum.

Quos Seneca noster ita vertit:

*Duc me parens, celsique dominator poli,
 Quocumque libuit, nulla parendi est mora.
 Adsum impiger, fac nolle, comitabor gemens,
 Malusque patiar, quod pati licuit bono*

Atque addit: sic videmus, loquamur. Faciamus, mi Au-
 ditor, & ad sequentes interpretationes jam eamus.

DISSEKT. XVII.

*Tertia sententia Chrysippi, de Naturâ
 Propriâ, id est Ratione.*

AU D. An non verè sequentes, id est sequiores illæ
 erunt? Nam hæc mihi primaria: perplacet, nec
 mutabo. LI RS. Neque audi, aliter potius, quàm
 aliud dicent: tamen opus, quæ delectet etiam aut juvet
 audisse. Chrysippi mens erat, τὸ ἀνθρώπινον φρόσι. *Huma-
 nam Naturam, capiendam etiam esse. Credo & Tullii,
 in his verbis: Sic est faciendum, ut contra UNIVERSAM
 Naturam nihil contendamus, & ea tamen conservatâ, PRO-* 1. Offici:
 PRI-

- PRIAM** *sequamur.* Quæ ea est ? in nobis *Ratio.* Quid autem est *Ratio*? (ait Seneca) *NATURÆ imitatio.* Quid est *Summum Bonum* ? *Ex Naturæ voluntate se gerere.*
- Ep. LXVI. Iterum alibi : *Quid Ratio hæc exigit? rem facillimam, Secundum naturam suam vivere.* Vides omnia consentire bellè, & velut concinere ? Communis Ratio, Natura est, ut diximus : ejus pars hæc nostra, & in parvo isto mundo inclusa. Chrysippus ipse : Μέρη ὅσισιν αἱ ἡμέτεραι φύσεις τῆς ὅλης : *Partes enim sunt nostræ Naturæ, illius Communis & Universe.* Noster Seneca : *Omne hoc quod vides, unum est : MEMBRA sumus corporis magni.* Quæ talia (nam sæpè occurrunt) eò spectant, quod
- Sen. alibi. pars illa *Divini spiritus in hoc corpore sit inclusa* : quam *Rationem* appellamus. Hic Stoicorum communis sensus est, * alibi ponendus & explicandus. Sed bonam nempe *RECTAMQUE* hanc *Rationem* intelligimus, *Divinæ* illi conformem, non erroribus aut opinionibus turbatam. Appellant nostri, *Perfectam, Absolutam, Consummatam* : quid ita ? quia *Doctrinâ* nempe perficitur, & quod incohatum in eâ à *Naturæ* notitiis erat, consummatur. Suprà tetigi : & Senecam pro istâ nunc re audi *In homine optimum quid est ? RATIO, hac antecedit animalia, Deos sequitur.* *RATIO ergo PERFECTA, proprium hominis BONUM est.* Et mox addit : *RATIO RECTA & CONSUMMATA, FELICITATEM hominis implet.* Iterumque : *Cum sola RATIO PERFICIAT hominem* (id est, perfectè bonum faciat) *sola RATIO PERFECTA BEATUM facit.* Ad ipsam germanissimam hæc omnia Chrysippi mentem. A quâ nec longè abit, imò adsidet, quod *Diogenes* (Babylonius, puto) Zenonis ὁ μὲν ὁ λόγιος interpretabatur, ἐν λόγιῳ ἐν τῇ τῇ φύσιν ἐκλογῇ, καὶ ἀπεκλογῇ : *Rectam Ratiocinationem, in electione aut rejectione eorum quæ ex Natura.* Nam hæc Stobæus itemque Laërtius *Diogeni* apertè adscribunt : nec Clementi accesserim (in suprà verbis) qui *Cleanthem* facit hæc censentem. Malè, malè, imò non scripsit hoc Clemens, sanè doctus & acuratus, sed depravavit ætas aut exscriptor. Certò asseram, ex eo quod sequitur : *Antipater ejus discipulus.* Itâne ille *Cleanthis* fuit ? imò *Diogenis*, ut in hesternò * Sermone ostendi. Itaque omnino de ipso *Diogene* hîc Clemens scripserat, concorditer cum jam dictis : sed deliquitum & hiatus nunc est : notandus, ne notetur ille. Sed de hac ἐν λόγιᾳ, etiam Plutarchum accipe, contra Stoicos : qui ajunt, ut inquit, ὁσίων τῶ ἀγαθῷ, ἐν λόγῳ ἐκλογῇ καὶ ἀπολογῇ : *Essentiam Boni, electionem rationabilem, juxta Naturam.* De eadem Epictetum : Τί ἐστιν ἀγαθόν τῷ ἀνθρώπῳ ;

* Lib. x.
Manud.
Diss. xi.

I. Dissert.
cap. i.

ἔτι ἔχω σοι ἄλλο εἰπεῖν ἢ ὅτι πῶς αἰσίωνται τοῖς Φυσικοῖς: *Quod est Bonum hominis? Non habeo aliud tibi dicere, quam talis electio Visorum.* Qualis? ex Ratione. Non enim quæcumque electio proba: & ut idem ait, ἄλλω δὲ ἄλλω αἰσίωνται. Ibid. αἰσίωνται ὅτι ἕτεροι καὶ ἕτεροι, καὶ περὶ καὶ κατὰ ἄλλω ἄλλω καὶ συμφέρον καὶ ἀσύμφερον: *Aliud alit incidit Probabile aut Improbabile, sicut & Bonum aut Malum, Utile, Inutile.* Ideoq; & ad discernendum μάλα παλαιὰ δόγματα, ὥς μαθεῖν ὅτι ἐν λόγῳ καὶ Ibid. ἐν λόγῳ χρὴ ταῖς περὶ τὰς εἰσίωνται φαρμάκῳ, συμφέρον τῇ φύσιν: *Doctrinā maxime egeramus, ut iudicium habeamus de Probabili atq; Improbabili, atq; id rebus singulis accommodare possumus* CONVENIENTER NATURÆ. Audin? doctrinā, id est Philosophiā opus ad Rationem formandam, & ut Seneca loquebatur, PERFICIENDAM: quo fine? isto nostro, & ut CONSONET semper NATURÆ. Apagere enim hęc opinioniones, atque ipsum Bonum, ait Cicero, ^{1. De Le.} non est in Opinionibus, sed in Naturā. ^{gib.} Nam si ita esset, Beati quoq; Opinione essent: quo quid dici potest stultius? Verissime, in Naturā, inquam, illa duplici, Communi & Nostrā. Est quidem vetus versus:

Non est beatus, esse qui se non putat:

In Sen.

atque etiam verus, fateor: quia Sapienti de suā beatitudine constar, nec scientiam solum, sed fiduciam ejus habet: tamen & hic noster verus,

Non est statim beatus, esse qui putat.

Quid enim, ait Seneca, si Beatum se dixerit ille turpiter dives? ille multorum dominus, sed plurium servus? Beatus si dixerit sententia fiet? Minimè. Non enim quid dicat, sed quid sentiat, refert: nec quid uno die sentiat, sed quid assidue. Memento super Convenientia, quæ primò diximus. Ibid.

DISSERT. XVIII.

Quarta sententia, de vitā ex Virtute: quæ prioribus consonat: atque omnes cum Veritate.

QUARTA etiam sententia sive interpretatio, *Secundum Virtutem vivere.* Ea quoque verbis diffidet, re est ipsa cum priore. Nam ita Cicero explicat: *Stoicis* ^{11. de} *Finib.* est, *Consentire Naturæ, quod esse volunt ē VIRTUTE,* ^{Finib.} *id est honeste vivere.* Quid igitur hoc est Cicero? perge: *Quod ita interpretantur, Vivere cum intelligentia earum rerum quæ Natura eveniunt; eligente ea, rejicienteq; contraria.* Nōne agnoscis Chrysippi verba? Ζῆν κατ' ἐμπειρίαν τοῖς φύσιν συμβαινόντων. Sunt ipsa, quæ Cicero vertit: atque

- una ibi consensum vide. *Intellegentia* ista sive *Peritia*,
 v. De Fin. ex *Ratione* est : atque ea ad *Virtutem* ducit. Cicero ite-
 rum : *In homine summa omnis Animi est*, & *in animo Ra-*
tionis : ex qua Virtus est, quæ *RATIONIS ABSOLUTIO*
definitur. Imò non solum ex *Ratione* *Virtus*, sed ipsa
 Ep. LXX. ea est. Seneca : *Homini Summum bonum, Ratio est : hanc*
 vi. *si perfecit, laudabilis est*, & *finem Naturæ suæ attigit*. Hæc
 RATIO PERFECTA, VIRTUS vocatur. Philo Judæus
 pulchrè : Τὸ τοῦ θεοῦ εἶναι τῶν ἀρετῶν φιλοσοφῶσιν ἀδύνατον
 πάλαι, & ἀκολούτως τῇ φύσει ζῆν, γνῆναι δὲ, ὅταν διδῷς εἰς τὴν ἀτραπὸν
 τῆ ἀρετῆς εἰλθόν, κατ' ἰχνοῦ ἐρῶς λόγῳ βῆναι, καὶ ἐπ' αὐτῇ θεῶ : Hoc
 illud est apud eos, qui optime philosophati sunt (nota obiter
 elogium super Stoicis) decantatum *Vltimum bonorum*,
 CONSENTIENTER NATURÆ vivere. Quod sit, cum Ani-
 mus semitam VIRTUTIS iugrediens, per vestigia ductumq;
 RECTÆ RATIONIS ambulat, id est, SEQUITUR DEUM.
 Quid uberior sermo meus clarius aptiusque toti rei
 dixerit? *Virtus* *Rationem* sequitur, hæc *Naturam*, ista
 Deum. Etiam aliquid ambigis? Aud. Ut liberè dicam,
 super *Convenientiâ* hac *Naturæ*. Nam quomodo ex eâ
Virtus, quæ ad *Vitia* palàm ducit? & cottidie nobis,
 qui ad illam adnitimur, cum istâ est pugna. LIPS. E-
 prioribus hæc cepisse debebas, & de quâ *Natura* ser-
 mo, tamem aperiàm clarius, & lumen inferam latentem
 in nobis *Naturæ*. Neque enim omnino malè Cice-
 ro : *Mirabiliter occulta est Natura, neq; perfici, aut co-*
 v. De Fin. *gnosci, statim potest*. Scito igitur : *Virtutem* non esse qui-
 dem in illis primis *Naturæ* conciliationibus, sed ta-
 Cic. i. De men ex illis : & esse in animis quasi *Virtutem* igniculos &
 Leg. *semina, quæ adolescere si liceret, nec à pravis opinionibus, ceti-*
spini succrescentibus, suffocarentur, ipsa nos ad Beatam vi-
tam perducerent. Reverà enim sicut membra nobis data
 ad talem, & talem, decentem motum vel usum : sic
 iiii. De *Appetitus animi, quæ Græce ὁρμή dicitur, non ad quodvis*
 Finib. *genus vitæ, sed ad quamdam formam videtur data : itemq;*
Ratio, & Perfecta Ratio. Ex iis dico feminibus, in ani-
 mo & *Ratione* sparsis, *Doctrinâ* collectis, vitæ illud
 genus exsurgit, non quodlibet, sed quod *CONVENIENS* *con-*
sistentaneumq; dicimus: id est, ex *Virtute*. Imò verò idem
 i. De Leg. scriptor audaciùs, & planè pro *Stoicis* : *Non esse quem-*
 Epist. i. *quam gentis ullius, qui ducem naturam nactus, ad Virtutem*
non possit pervenire. Ità noster Seneca proclamat : *Vir-*
tus secundum Naturam est, *Vitia inimica & infesta sunt*.
 Iterumque : *Nulli nos vitio Natura conciliat, nos illa in-*
tegras liberosque genuit. Quod tamen modificandum est,
 de primâ illâ & in *Ratione* insitâ : quæ vim suam nec
 in malis planè amisit. Argumentum? Ecce adeò *ratio-*
 na est

sa est Virtus, ut infirmum etiam malus sit, prebare meliora. Sen t. De
 Ideo que non difficilissimum ad eam reditus: & sanabili- Benef. iv.
 bus (ait Seneca) agrotamus malis; ipsaq; nos IN RECTUM cap. xvii
 genies Natura si emendari velimus juvat. Hieronymum 11. De
 audi: Homo Natura bonus, voluntate factus est malus. Irâ, cap.
 Quod in primogenio illo obinet, a quo vitam propa- xlii.
 gine duximus: sed quid plane igitur ipse aut nos facti Ad De-
 mali? Negat, additque: Est tamen in animis nostris NAT- metriat.
 TURALIS quedam, ut ita dixerim, SANCTITAS, que ve- De Virgi-
 lut in ARCE animi prædens, exercet Boni Malq; iudicium. nib.
 Rationem eum dicere, palam est, de quâ & Augusti-
 nus: Non est in homine penitus extincta scintilla Ratio-
 nis, in quâ factus est ad imaginem Dei. Ea præit, clamat, xvii. De
 & velut tacita lex est Virtutis. Iterum Hieronymus: Civit. c.
 Hujus legis meminit Apostolus, quam omnibus hominibus xxiv.
 insitam, velut in quibusdam TABULIS CORDIS scriptam Ubi supra
 esse testatur. Sane validam: aded ut primi illi paren-
 tes, eâ solâ, lege nondum scriptâ, sint fervati, Idem: * Gratia
 Nec illud parvum argumentum est ad comprobandum NA- Dei non
 TURÆ BONUM quod primi illi homines, per tot annorum excusâ.
 spatia, absq; ulla admonitione Legis fuerunt, non quia Deo Ibid.
 creaturæ suæ aliquando cura non fuerit, sed quia se talem
 sciebat fuisse Naturam, ut eis pro lege, AD EXERCENDAM
 JUSTITIAM SUFFICERET. Similia alii Doctores no-
 stri: qui consensu damnant Manichæorum recordi-
 am, duplicem Naturam statuentium, Bonam Malamq;
 illam Spiritualem, hanc Carnalem. Abite, nos iterum
 cum Seneca: Consummatur hominis Bonum, si id adimple-
 vit, cui nascitur. Quid enim ab illo Ratio exigit? rem facilli- Ep. xli.
 mam, Secundum Naturam suam vivere. Nota suam, id
 est Chrysippi Proprium. Quam tamen fatendum est,
 Dei quodam munere aut faventiâ, in aliis illustrem
 magis esse, aut certè se ostendere; nec tam densâ velut
 caligine circumseptam: quibus Doctrina citius in-
 funditur, Virtus adiscitur, cottidie notandum. Ided
 Socrates olim interrogatus, Qui Felices? Respondit:
 Οἱ καὶ φρένες ἀγαθαί, καὶ λόγος ἀεισέων: Quibus animus
 Præstans & Ratio adest. Omnino ita, nihil in vita boni,
 sine eâ bonâ: &

----- ut in fabricâ, si prava est regula prima,
 Omnia mendosè fieri, atq; obliqua, necessum est.

DISSERT. XIX.

*Has sententias ad Dei sequelam ire, & ducere :
atque illum esse primum Finem.*

JAM absolvimus de *Natura sequelâ*, id est Dei : & tu illeipse Deus, quàm hæc inter se, & cum vero, consentiunt ! Tu magnus ille, *Natura Communis* es : parvus hic in nobis, *Propria*. AUD. Sicne hunc appellas ? LIPS. Jam supra tetigi : & Stoici ita passim. Seneca : *Animum bonum & rectum, quid hunc aliâ vocēs, quàm DEUM in humano corpore hospitantem ?* Iterumque : Ep. xli. *Bonus vir sine DEO nemo est* : hoc interno. Pulchre, in Stoicis scitis, Laërtius : *Ἐν αὐτῷ δὲ ἐν τῷ τῷ τῷ δὲ δαίμονι ἐρετὴν, ὅθεν πάντα προέρχεται καὶ τὸ συμφέρον παρ' ἑκάστου δαίμονος, ὡς τὸ τῷ ὅλῳ διοικητῇ βέλῃσι* : *Esse hoc ipsum Beati hominis Virtutem, cum omnia sunt conformiter consentienterq; DEMONI sive Genio, qui singulis adest, atq; id ex arbitrio & voluntate SUPREMI gubernatoris.* Pone mihi aliquem Sacrorum nostrorum præsidem : quid in hac re verius altiusque dicet ? Atque hoc etiam ante nostros Plato : Clem. A. qui aperit, quis item ille *Dæmon*. Definiebat enim *Ἐν δαίμονι, & ὅ τ' ἀγαθὰ ἐκείνη* : *Felicitatem, Genium habere felicem.* Quem illum ? *Δαίμονα δὲ λέγουσιν, τὸ τῷ ψυχῇς ἡμῶν ἡγεμονικόν* : *Genium autem dici, animæ nostræ PRINCIPALE* : id est Rationem. Nec alio sensu, opinor, ante cum (suave enim hæc ab antiquissimis petere) Democritus : *Ἐν δαίμονι ψυχῇς ἔχει ὡς εὐσεβέστατον οἶκον, ὅθεν ἐν χρυσῷ πολλῶν ψυχῇ, οἰκητήριον δαίμονος* : *Felicitas non in armentis, vel auro multo habitat : Anima est, domicilium DEMONIS.* Vides igitur & hunc Deum dici : eumque cum altero maximè, audiendum esse, ac sequendum. Quàm pium, quàm utile hoc dogma ! quàm facit ad vitæ non sanitatem solum, sed sanctitatem ! Duplicem enim sensum habet hæc Affectatio : priorem, de Audientia, sive parientia, id est ut Dei Rationisque justis ubique obtemperemus. Alterum, de Assimilatione, ut ejus per virtutem imitatores simus. Prior ille apertus est, & in prioribus satis adstructus : hic occultior, Clementem Alexandrinum habet adfertorem. Ille, ubi de hoc ipso Stoicorum Fine dilaudat & consonum divino dogmati ita facit : *Φερέτω δὲ ὁ νόμος, Ὅπισθεν κυρίως τῷ θεῷ ὑμῶν πορεύεσθε, καὶ ὡς ἐντολὰς μὲν φυλάξετε. Τὴν δὲ Ἐξομώσειν ὁ νόμος Ἀποκαθίστασθαι ὁνομάζει* : *Aut enim Lex, Post Deum Deum vestrum ambulate, & mandata ejus servate.*

ASSI-

ASSIMULATIONEM utiq; Lex ASSECTATIONEM appellat. Iterumque : *Aperiè dicit Apostolus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, ut illud efficiatur : Si vos mei, ego autem Christi, Christus verò Dei : DEO ergo ASSIMILARI, quoad potest, FINIS est Fidet.* Atque hic est ille decantatus Platoniorum Finis : quem doctor eorum & antistes (Plato) non uno loco ingerit, asseritque. Nam *Felicitatem*, ὁμοίωσιν τῷ θεῷ definit: *Deo assimilationem*: & hanc ponit ἐν τῷ ὁσίῳ καὶ τῷ δικαίῳ, καὶ φρονησίῳ : quid nisi in duplici Virtute primariâ, *Pietate & Justitiâ*, quas *Prudentia* temperet & gubernet? Verba ipsa auro digna, viliore hoc liquore scribantur : τὴν δὲ θνὴν φύσιν, καὶ τὸν δὲ ἔσπον, ὁ καὶ ἀπολαύει ἐξ αὐτῆς, διὸ καὶ περιπατῶν χρηρὶ ἐν-γένει ἐκείνῳ φάσκει ὅτι σώχισται, φύγη δὲ, ὁμοίωσιν θεῷ, καὶ τὸ δυνάτων ὁμοίωσις δὲ, δικαίων καὶ ὁσίων καὶ φρονησίῳ γίγεται : *Mortalem hanc naturam, & hunc inferum locum, Malum circumstat necessariò & adheret. Ideò conandum, quàm celerimè hinc illuc fugere : fuga autem, Dei assimiliatio, quatenus potest. Assimilatio porro, Justum & Sanctum cum Prudentiâ esse. Observa, quatenus potest. Quidni addat? sequi, non assequi datur : atque ita Homerus :*

----- Μετ' ἵχνια βαίνει θεοῖο :

----- Divi vestigia pressit.

In Philos.
to. & aliq.
bi

Odyss. e.
& alibi.

Pressit dico, sed longo intervallo : longo? immenso ab- junctus, pusillus hic, finitus, mortalis, ab illo maximo, infinito, æterno. Tamen imitatione aliquâ, & quate- nus potest : Jamblichus etiam cautè adjectum. E'υδαίμων, inquit, ἐστὶν ὁ θεῷ καὶ τὸ δυνάσθαι ὁμοίῳ, πλεῖστον, ὡπλῆς, καὶ πε- ρὺς, ἐξερτημῶν δὲ πρὸς τὴν ἀσθραπίνης ζωῆς : *Beatus est, qui Deo pro virili sua est similis, perfectus, simplex, purus, à vita hac humana abjunctus.* Itaque idem Plato ajebat, ἀιττόν, *lex. ii.*

Clem. A.
lex. ii.
Strom.

ὁ τελῶν ἐστίν. Τὸ μὲν μετὰ τὴν τε καὶ πρῶτον, ἐν αὐτοῖς ὑπάρ- χον τοῖς εἶδεσι. Τὸ δὲ μετὰ τὸν ἐκείνῳ, καὶ τὸ αὖτ' αὐτῷ δὲ γί- γναι ὁμοίωσιν, ὁ δὲ ἀνδρῶν γίγναι, τὸς μετὰ τοῖς ἀρετῆς τε καὶ ἀληθείας φιλοσοφίας : *Duplicem finem esse. Unum, Communicabilem & Primarium, qui est in ipsis Ideis. Alte- rum, qui ab eo participat ei; communicat, & similitudinem ab eo capit. Quod fit in hominibus, qui vindicant sibi & asse- runt Virtutem, & veram Philosophiam. Deus igitur, & in illo Idéæ, Primarius Finis : alter & noster, Virtute & Sapientiâ referre. Atque illud est, θεωρητικὸν ἀγαθόν, Contemplativum Bonum : quò Fugâ illà à corpore tendi- mus. Alterum est πρακτικὸν καὶ πολιτικόν, Activum & Ci- vile, quod in hominem cadit. Apuleius simile dictum voluit, sed verbis quæ velum (an & vitium?) habent. Una Beatitudo est, cum ingentii nostri præsentiâ tutamur, quæ perficimus : alia, cum ad perfectionem vitæ nihil deest,*

De Philo-
sophia.

IV. De
Vin.

II. Strom
& adde
Augustin.
De Civ.
VIII. c.
XI.

Iliad. 4.

ipsaq; sumus Contemplatione contenti. Utrarumq; autem Felicitatum origo ex Virtute manat, & ad ornamentum quidem Ingenialis loci, id est Virtutis, nullis extrinsecus eorum, quæ Bona dicimus adminiculis egemus: ad usum autem Vita communis corporis cura, & eorum quæ extrinsecus veniunt, præsidii opus est. Cetera concinnasse mihi videor: in primis illis verbis hæreo, nisi quid Cicero facit & subvenit: Summum bonum est in ingenii præstantiâ, quam Virtutem vocamus. Neque lubet hîc insistere: magis, cum eodem Apuleio, pro re nostra eloqui: Sapientem, pedinequum & imitorem Dei dicimus, & sequi arbitramur Deum, id est λόγον. AUD. Ita mihi quidem sequi Deum detur, ut hæc præclara, augusta, sancta: & unde ad profanos illos delata, aut illapsa? LIPS Utrumvis, vel delata à Superioribus olim Sacris: vel illapsa, non sine Deo commovente. Clemens ille, quem sæpè advoco, velut pararium & conciliatorem utriusque (Divinæ & Humanæ) Philosophiæ: ille, inquam, ita censer. Plato, inquit, hæc dixit. Εἴτε καὶ σωδὲν- μῶν πως τῷ λόγῳ τῷ νόμῳ, αἱ γὰρ μεγάλα φύσεις, καὶ γυναικῶν παῖδες, ὡς ἄνθρωποι πως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, εἴτε καὶ ὡς θεοὶ ἰσθῶν. Ἔτε λογίων ἀναδιδασκαίεις, ἄτε μεθήσεως ἀπὸ διψῶν: Sive fortè concurrens cum Divinæ legis doctrinâ: (solent enim MAGNÆ NATURÆ, & afflûibus vacuæ, SAGACITER COLLINEARE & sæpe TANGERE VERITATEM:) sive id ipsum è sacris oraculis hausit, utpote qui semper omnis doctrinæ cupiens sitiensq; fuit. Quæ postrema passim de Platone scripta, inspexisse libros nostros, delibasse, & in usum suum, an humani potius generis dicam, transtulisse. Sed & prior sententia probabilis, imò mihi certè proba. Illustrat ejusmodi æthereas aliquot mentes Deus, & fecit ab ævo, facietque in ævum. Nam Platonem omitto. Pythagoram quis in diversâ regione, & ante eum, ipsum hoc dogma docuit: Τίλθ εἶναι, ὁμοίωσιν θεῷ: Finem esse, Deo assimilationem? Quis? ille ipse Deus. Sed jam finio de Fine, in Homeri divino (ita dicendum est) versu:

Ὅσκι θεοῖς ἐπιπύθη, μάλα τ' ἔχον αὐτῷ.

Quod breviter & rotundè efferram: Deum audi, audiendus. Fac, & Felicitatem hîc atque alibi habes.

DISSERT. XX.

*Solam igitur Virtutem sufficere ad Beatitatem: nec
Externas aut Fortuitas requiri.*

Radicem Decretorum panximus: ecce *Truncum* ab eâ adfurgentem, *In solâ Virtute Summum Bonum esse: imò Solam illam. Bonum esse.* Hæc dictio est, quæ fortem & virilem hanc Sectam ab aliis mitioribus aut mollioribus abjungit: quæ à terrâ, corpore, externis omnibus, ad animum, ad interna & æterna ducit. Dii boni, quantum hîc dissensus, & contentionis? Agmine toto philosophi, & maximè Academici vereres, in quibus hac parte Aristoteles, incurrunt. Nam Epicuræos, & totum id genus, omitto: quibus vel auditu exitiabile est hoc dogma. Nobis, bono sensu, bonum, optimum videtur: & sive cum Senecâ, *maximum instrumentum Beatæ Vitæ esse*: sive cum Catone Tulliano, *contineri eo non magis disciplinam Stoicorum, quam vitam fortunæq; nostras.* Videamus, & ipsum nudè primùm ponamus, sine colore aut commendatione. *Summum Bonum est, quod Honestum est: & quod magis admirere, Solum Bonum est, quod Honestum est.* Ecce, utrumque illud habes, à me positum: & priore affirmato, alterum sponte consequetur. In *silâ* dixi. Quidni? *Summum Bonum in Animo constituamus: obselescit, si ab optimâ nostrî parte ad pessimâ transit. Non est summa Felicitas nostræ in carne ponenda. Videsne, ut reliquæ omnia bono suo constant? vitæ fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas cervum. In hominē quid est optimum? Ratio, hac antecedit animalia, Deos sequitur: ergo ibi ejus Bonum; ergo in Virtute. Itaque hominem, recto judicio, eâ solâ parte æstimemus, quâ homo est: cetera in exiguo, aut nullo, in hoc tribunali habeamus. Secundò. Bonum quærendum assignandumque. quod nostrî arbitrii sit, & quod casu non adimitur, aut datur. Talis est sola Virtus. Nam qui alia Bona judicat, venit in Fortunæ potestatem, alieni arbitrii sit.* Itaque ut ii qui in hostili regione versantur, circumspiciunt, timent, agere avidi, aut pati anxii: sic isti, qui alibi hoc Bonum quærunt, palpitantibus, ut sic dicam, præcordiis vivunt; aut sollicitè quærentes, aut magis custodientes. Et quale istud Bonum meum est, quod mihi non adscribam? quod industria, scientia, exercitatio mea non peperit? *Nihil stultius, quàm aliquem eo sibi placere,* *quod*

Ep. LXXIV
III. De

Finib.

Sen. Ep.
LXXI.Sen. Ep.
LXXIV.

Ep. LXXVI

Sen. Ep.
LXXIV.

Ibid.

quod non fecit. Tertio, Nec data permanent : velut deposita apud nos sunt ; & abitura. At Bonum illud verum, solidum certumque est : quod nulla vis excutit, casus aut fraus subducit. Vide mihi, si ab iis Felicitas, angorem nostrum. Habere satagimus, non adepti dolemus, adepti timeamus : movent erepta, sollicitant eripienda.

ibid.

Enchir.

c. 1. & 11.

Quemadmodum aves etiam inanis fundæ sonus territat ; ita isti non ad ictum tantum exagitantur, sed ad crepitum. Dii dæque, ubi igitur Libertas illa & Securitas, promissa Sapiienti ? Numquam consistent, Epicteti illo scito subverso : *Τῶν ὄντων τὰ ἑρὶ ἐφ' ἡμῶν, ἃ δὲ ἔκ ἐφ' ἡμῶν :* *Re- rum aliæ in nobis, aliæ extra nos sunt. In nobis, Appetitio, Declinatio, & Virtus Vitiūmq;.* *Extra nos, Corpus, Possessio, Gloria, Magistratus.* Et addit : *Τὰ ἑρὶ ἐφ' ἡμῶν, ἔστι φόβος, ἐλπίς, πένθος, ἀκάλυψις, ἀπαρεμπόδις, ἃ δὲ ἔκ ἐφ' ἡμῶν, ἀσθένεια, κωλύσις, ἀδόξια :* *Quæ in nobis, sunt Natura sua libera, non prohibenda, non impedienda ; quæ extra, imbecilla, servientia, prohibenda, aliena.* O quam magna, quam paucis, Sacrorum quodam ritu dicit ! Examina, & caput Sapientiae in istis habes. Sapiens inter viros est, quibus tuta & quieta placent : pueri ad ludos, & ludorum missilia, currunt. Stat Fortuna & ea spargit : aliquis calcatur, opprimitur, ejicitur, pauci sine noxâ capiunt, & nec illa ipsa integra aut salva, Quarto, Ad indignos, illorum quoque judicio, quam sæpè ista eunt ? Ieno opes, meretrix formam, improbus magistratum, latro valetudinem & robur habebit : & Bona hæc dicam, quæ sæpè, imò plurimum, in malos tribuuntur ? Quinto, Animalia alia beatiora nobis, si ab his censemur. Certè corporis pleræque dotes, majores aut firmiores in iis conspiciuntur. Quid quod cibi, potus, Veneris voluptate facilius & sinceriùs fruuntur, sine pudoris aut poenitentiae metu ? Sexto, Virtutes pereunt, si ea sententia vivit. An ego Fidem, Justitiam, Fortitudinem colam ; & opinata illa bona, opes, famam, gratiam, ipsam vitam relinquam ? Incidunt enim hi casus : & sæpè aut ab his abeundum est, aut illæ deferendæ. Quod ut fiat ; parum promptè & à respectantibus fiet, quasi ob majus bonum minora ; sed tamen bona, omittentibus. Septimò, de ipso Deo & Providentiâ malè existimemus necessum est, si hæc Bona. *Quia multa incommoda justis viris atcidunt : & item, quia quidquid nobis dedit, breve & exiguum est, si compares munditotius ævo.* Ita ingrati divinorum munerum interpretes erimus : & cur huic, cur hoc, dedit & non dedit ? At qui illud Summum, solum etiam bonum habet : resistit, & ut plenus acquiescit, quia ultra non est locus. Denique

Sen. Ep.
lxxiv.

ut

ut à Fine nostro argumenter, *Naturam sequi*, id est *Deum* volumus : at solâ Virtute (ut Stoicè loquar) Deus censetur : externa certè ista non habet. Quod si ea Bona : itane ipsi illi Bono non damus ? aut homo felicius erit, cui hæc & illa damus ? Plura dici possunt : & quædam obduci , scio : sed nobis propositum Decreta explanare magis , quàm adfirmare. Et si hîc quid dubitem ? sicut Solem illum, cum ortus est, videmus

Convestire suâ perfundentem omnia luce, convestire, sed & demulcere : ita hîc dixerim, fulgorem ejus sententiæ statim honestiores quasque animas pervadere, & persuadere. Itaque vetus ea, non novitiâ est. Brachmanes apud Indos (quorum hodie genus & nomen perseverat) censebant : ἀγαθὸν ἢ κακὸν μηδὲν εἶναι τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις. Οὐ γὰρ ἂν τῆς αὐτῆς τῆς μὲν ἀχρεαδ, Strabol. xv. τῆς δ' αὖ χάριεν, ἐνυπνώδες ὑπελὴψεις ἔχοντας : Bonum aut Malum nihil esse eorum , quæ hominibus accidunt aut eveniunt, non enim fore, ut iisdem alii angerentur, alii letarentur, somniorum similes conceptus habentes. Quid Cynici ? apertè, Ἀὐτάρκη τ' ἀρετὴν αἰεὶς εὐδαιμονίαν, μηδὲν αἰσχροδιδόμην, ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος : Sufficere Virtutem ad Beati vitam, nullo indigentem, nisi Socratico robore. Quam additiunculam interpreter, requiri tantum constantem Sapientiam, & sapientem Constantiam, ad viri illius exemplar. Ipse Plato ita sensisse quibusdam visus : & Ἀριστο Στωικός (αἰτ' Clemens) tres libros olim scripsit, hoc v. Strom. titulo, Περὶ Πλάτωνα, μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν : Quod juxta Platonem, solum Honestum Bonum. Sed Hebræi, & nostri etiam, non aliter. Quæ mens, nisi ista, Psalmographi regis ? Beati immaculati in viâ : virtuti adjuncti, vitiiis alieni. Quæ ejus filii ? Venerunt mihi Sap. c. vii. omnia pariter cum Sapientiâ, & innumerabilis Honestas per quantum illius. Planissimè hoc dictum, quod Comicus etiam noster, voluit:

Virtus omnia in se habet, omnia ad sunt bona

Plaut.

Quem penes est Virtus,

Amphitr.

Et alibi Hebræus sapiens : *Beatus vir, qui in Sapientiâ moratur.* Jam de nostris, Clemens audiatur : Ναὶ μὲν, v. Strom. μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν, οἷδεν ἢ βαρ' ἑαρ' φιλοσοφία, καὶ τ' ἀρετὴν αὐτάρκη αἰεὶς εὐδαιμονίαν, ὅπνιγκε ἂν εἴπῃ Ἰδὲ, δίδωκε αἰεὶ ὀφθαλμοῖς οὗ τὸ ἀγαθόν καὶ τὸ κακόν, τ' ζῶν καὶ τ' θάνατον, ἐκλεῖξαι τ' ζῶν. Τὸ μὲν γὰρ ἀγαθόν, ζῶν καλεῖ, καὶ καλὸν τ' κατὰ ἐκλογὴν. Ἀγαθὸν δὲ καὶ ζῶν ἐν τέλει, τὸ φιλόστοιχον γενέσθαι. Atqui solum bonum Honestum esse, novis & Barbaria (id est Judæa & nostra) Philosophia : itenique, Virtutem sufficere ad Felicitatem, ubi dixit : Ecce dedi ante oculos tuos bonum & Malum, Vitam & Mortem, elige Vitam.

J. Lipsi Operum Tom. IV.

N n n

Nam

Deut. xx.

Nam Bonum quidem Vitam appellat, & Honestam ejus electionem. Utriusque autem Finis idem, Dei amantem & verentem esse. Denique addit: Ταύτην Σπουδαῖον Στρωγί: Hæc jaētant assidue Stoici: ut videas eum nostris istis Sacra pariare. Quid autem Ambrosius? Sæpè etiam

II. Offic.

cap. III.

Stoicus, ut observavi, hîc quidem palàm: Nihil Bonum, inquit, SCRIPTURA, nisi quod Honestum, asserit: Virtutemque in OMNI RERUM STATU beatam judicat: quæ neque AUGEATUR corporis Bonis, vel externis, neque MINUATUR adversis. An potuit Zeno capitalia ista Dogmata disertius efferre? Et vides, quid sentiant & consentiant nostri.

DISSERT. XXI.

Aliquid in hac re contra Academicos: & non venire in Boni nomen Externa.

Sen. epist.
LXXIV.Cic. I.
Academ.

MAGNIFICA igitur, atque etiam vera ista sententia: teneamus, sciamusque *Unam hanc esse viam ad tuta vadenti, & Externa dispicere, & Heneſto contentum esse.* AUD. Inclino equidem, sed Academicæ veteris auctoritas etiam retinet: cui visum, *In unâ quidem Virtute positam Beatam vitam, non tamen Beatissimam, nisi adjungerentur & Corporis bona, & cetera ad virtutis usum idonea.* Et hercules rationem habere sententia videtur. Nōne enim *Naturam sequi* consentimus, in via hac Felicitatis? Atqui Corporis bona, sive in Toto eo, ut Valetudo, & Robur; sive in Partibus, ut Sensuum integritas, Pedum celeritas: illa, inquam, omnia & singula commendat conciliatque mihi Natura. Jam Externa bona, Usui virtutis an non palàm necessaria, aut certè commoda, & decora? Itaque meritò eorum adjectio, Beatæ vitæ adjicere videatur; & detrachere, detractio. Sicut in acervo majus aut minus est, tot modiis additis sive demptis: & manet tamen acervus: ita hîc. LIPS. Non nescimus hæc & Academicorum, & Peripateticorum esse: qui, ut noster ait, *longe lateque Felicitatis humanæ terminos ponunt.* Ille idem de iis: *Xenocrates & Spensippus putant, Beatum vel solâ Virtute fieri posse: non tamen Unum bonum esse, quod Honestum est.* Id est, alia etiam Bona venire in numerum, & pondus addere, & attollere vel derrimere Felicitatis hanc lancem.

De Benef. v.
cap. III.
EX. LXXXV

Ep. xcii.

Itaque Sapientem quidem beatum: summum tamen illud Bonum

Bonum non assequi, nisi illi & naturalia instrumenta respondeant. Quid, quod inter ipsos Stoicos aliqui in hanc partem eunt, aut vergunt? Anipater, inter magnos scilicet hujus auctores, aliquid se tribuere dicit Externis, sed exiguum admodum. Ita vides, facile nos homines a vulgo aut opinione abduci, & cotidiano velut contactu etiam Sapientiae studiosos attaminari. Quid autem veri illi nostri? obnixi resistunt, & nulla bona, praeter Animi, agnoscunt. Nam si semel haec admittis, & vel rimam leviter aperis: quis finis aut modus erit? agmine irrupent, & minima momentum poscent & facient in Beatâ vitâ. Facient? jam fecerunt. Aristotelem audi: Ἀδύνατον, ἢ ἡ δὲ φύσις, τὰ κατὰ πρᾶττες ἀπορρήγνυν ὄντα. Πολλὰ γὰρ ἐν πρᾶττεσι κατὰ φύσιν εἰ ὁρᾶναι, ἢ ἀφ' ὧν φίλον, καὶ πλεον, καὶ πολιτικῆς διωλέμεως. Εἴτιον δὲ πτωχοὶ, ῥυπκίνοι τὸ μακάριον, οἷον ἀγέλειαι, ἀτεκνίαι, κάλλες. Οὐ πάντ' γὰρ ἀδωμικτοὶ, οἱ δὲ ἰστέον πεναίχης, ἢ δυσχρῆς, ἢ μενῆτης καὶ ἄτεκνοι. Fieri non potest, certe egre, ut bona aliquis faciat sine instructo & apparatu. Multa enim velut per organa facienda sunt, amicos, opes, civilem gratiam aut potentiam. Qui autem aliquibus carent, maculant & foedant Beatitudinem: ut qui Nobilitate, qui Prolium copiâ aut bonitate, qui Formâ. Non enim plane felix est, facie turpis, ignobilis, aut solitarius & improlis, Deus bone, Nobilitatem, Proles, Formam etiam, venire in hunc censum? Da veniam Lycéum, & tu ejus antistes: parum generosi aut viriles sunt isti sermones, ut sint veri. At enim plenam Felicitatem quaerunt, & cui nihil absit. Nos unâ. An non talis est, quam fecit Virtus? Haec nihil vacare patitur loci: totum animum tenet, desiderium omnium tollit: sola satis est. Omnium enim bonorum vis & origo in ipsâ est. Quid minuta haec congeris, quæ melius aliquod altiusque ingenium vel sine doctrinâ contemnat? Non potest in hac claritate Solis scintilla habere momentum. Simile de Valetudine, atque illis Corporeis dico, animi & Virtutis adspectu, tam pusilla esse, ut non conveniat illis Boni nomen. Quid autem Fortunæ? magis: & nihil Bonum nobis videtur, quo quis & male uti possit. Ambigua ista sunt, & dubiæ, ut sic dicam, sanitatis: nec nisi cum honestè administrata sunt, bona esse incipiunt. Quàm multi viribus, opibus, formâ, in suam alienamque perniciem sunt usi? At enim, Secundùm naturam sunt, ut ajebas. Fateor: atque idè etiam, si non expectam, petam. Quidni? non quia bona sunt, sed quia secundùm Naturam sunt: & quia Bono à me judicio sununtur. Quod erit in illis tunc Bonum? hoc unum, bene eligi.

Ethic. ad
Nicom. I.
cap. VII. I.

Sen. Epist.
LXXIV.

Ep. xcii.

Ep. cxviii

Epist. cxx.

Ep. cxviii

Ep. xcii.

Ep. CXVIII

De Phil.

Valdè ista notanda : non sunt , sed fiunt Bona , à benè
 eligente & utente : id est à Prudentiâ meâ & Virtute,
 quæ sola *perfectum Bonum est , cujus contactu alia quoque*
Bona fiunt. Neque aliter alibi Plato censuit , pro cujus
 mente Apulejus : *Corporum sanitatem , Vires , Indolen-*
tiam , ceteraque ejusmodi Bona extraria , item Divitias , & que
Fortunæ commoda dicimus , ea non simpliciter Bona nuncu-
panda esse. Nam si quis ea possidens usu se abdicet , ea sibi
 inutilia erunt : si quis autem eorum usum converterit ad ma-
 lus artes , ea illi etiam noxia videbuntur. Et contrà est , in
 iis quæ mala corporis aut externa censentur : quæ Bo-
 na bonus animus facit. Ille est , ait Sallustius , dux atque
 imperator vitæ mortalium , qui ubi Virtutis viâ ad gloriam
 grassatur , abunde pollens potensque est , neque Fortunæ eget.
 Agnoscis hæc Stoica ? reponit : *Corporis & Fortunæ*
bonorum uti initium , ita finis est ; omniaque orta occidunt , &
audita senescunt. Animus incorruptus , æternus , rector hu-
 mani generis , agi atque habet cuncta , neque ipse habetur.
 O rectæ & erectæ voces (audactor dicam) præ mul-
 torum , qui Philosophi titulum inscribunt ! audiamus :
 & cum Helvidio (apud alterum Historicum) docto-
 res Sapientiæ sequamur , qui sola Bona quæ Honesta , Mala
 tantum quæ Turpia : Potentiam , Nobilitatem , ceteraque
 extra Animum , neque Bonis neque Malis adnumerant.

Tac. IV.
Histor.

DISSERT. XXII.

Quæ igitur Bona ? atque ea subtiliter ,
& Σπουδαίως divisa.

Seco. Epist
LXXI.

AUD. Audiamus , qui tamen firmiter & securè pos-
 sumus , nisi distinctè Bona Malaque norimus ?
 Ea , meo animo , tibi explicanda sunt , & finibus suis li-
 mitibusque claudenda. LIPS. Æquum oras , etsi *Ethico-*
rum hic propriè locus est : tamen notare hîc opus , aut
 in his sequentibusque natâre. Socrates ille olim *hanc*
 SUMMAM dixit esse SAPIENTIAM , BONA MALAQUE DI-
 STINGUERE. Verè , quâ sine eâ notitiâ , nec illa appe-
 tere aut sequi recto pede liceat , nec hæc fugisse. Ita-
 que quod apud Homerum ille gloriatur :

---- Νόειν καὶ οἶδεν ἔργον

Εὖ δ' αὖτε καὶ τὰ χέρηνα :

---- novi & scio SINGILLATIM

Quæ Bona , quæ Mala sint.

monitum & exemplum Sapienti est , quid præstet. Fa-
 ciamus igitur : ego pro copiâ captuque meo definiam ,

vi-

dividam singula, & subjiciam ut in tabellâ. Τῶν ἑνῶν, In Zen.
ait Laërtius, φασὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ εἶναι, τὰ δὲ κακά, τὰ δὲ ἑδ-
τεα : Eorum quæ sunt, dicunt (Stoici) alia BONA esse,
alia MALA, alia NEUTRA. Satis laxè, Quæ sunt : re-
stringo ad hanc materiem, id est, quæ in Vitâ & Morib-
us sunt, aut circâ. Quid igitur BONUM ? Seneca : Fi-
nivit hoc alius, alio modo. Quidam ita : Bonum est, quod invi-
tat animos, quod ad se vocat. Huic statim opponitur : Quid si
invitat quidem, sed in perniciem ? Scis quid multa Mala,
blanda sint. Respondetur : Verum & Verisimile inter se
differunt ita. Quod Bonum est Vero jungitur : non est enim
Bonum, nisi Verum est. At quod invitat & alii ita ad se fa-
cie, Verisimile est : surrepit, sollicitat, attrahit. Quidam ita
finierunt : Bonum est, quod appetitionem sui movet : vel,
Quod impetum animi ad se tendentis movet. Et huic idem op-
ponitur, multa enim impetum animi movent, quæ petuntur
petentium malo. Melius illi, qui sic finierunt. Bonum est,
quod ad se impetum animi, secundum Naturam, movet. Ci-
cero variè etiam definit, aut tangit definiri : Bonum,
inquit si opus fuisset, definisses, aut Quod esset naturâ appe-
tendum ; aut Quod prodesset, aut Quod juvaret. Quæ pri-
ma definitio cum ultimâ Senecæ in re consentit : sicut
& alia quam Cato apud eum prodit. Boni, inquit, de-
finitiones paulùm opidè inter se differunt, & tamen eòdem spe-
ctant. Ego assentior * Diogeni, qui Bonum definiens, id
quod esset Natura absolutum. At alix Stoicorum, cum
ultimis Ciceronis ferè conveniunt : & Laërtii hanc
habe. Ἀγαθὸν δὲ ἕως μὲν τὸ ὀφελῶδες, ἰδίως δὲ, ἡ περὶ πάντων, ἢ
ἡ ἑπὶ πάντων ὀφελεία : Bonum communiter est, quod Utile : pro-
prie autem, si ve ipsum istud, si ve ab eo non diversum. In qui-
bus verbis Utile dicunt ipsam Virtutem : non diversam,
Hominem bonum, aut Amicum. Sed nota igitur & cha-
racter Boni præcipuus, Prodesse. Ita Clemens germa-
nissimus sæpè Stoicus : Τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἢ ἀγαθὸν εἶναι, ἢ δὲν ἄλ-
λο ποιεῖ, ἢ ὅτι ὀφελεί : Bonum igitur, quia Bonum, nihil aliud
quàm prodest. Quod in Deo videre est, summè Bono,
& juvante semper Patre. Et quia igitur Utile, hinc
illæ alix definitiones ab effectu : Quod ad se invitat :
Quod sit experendum, & tales. Alia etiam mox in Laër-
tio : Ἄλλως δὲ, ἕτως ἰδίως ὀρίζονται τὸ ἀγαθόν, τὸ τέλειον ἔφασκεν.
Aliiter verò & sic definiunt proprie Bonum, Quod absolutum
sit secundum Naturam partis Rationalis. Est superior ipsa
Diogenis, nisi quodd de Rationali additum, rei explican-
dæ aut terminandæ. Nam simpliciter Secundum natu-
ram si dicas : videatur cavillo locus, & in Infanti-
bus etiam Bonum esse. Hoc negant. Seneca huc du-
cendus : Quid est secundum Naturam ? quod contingit &

Epist.
cxviii.ii. De
Fin.iii. De
Fin.
* Babilo-
nio.
Sext. Em-
piric. Adu.
Math. &
Pyrrhon.
Hypoth.
iii.
cap. xx.Lib. i.
Pædag.
c viii.

Epist. ult. *protinus nato, non dico Bonum, sed initium Boni, (illa semina, de quibus dictum.) Pergit. Atqui non magis infans adhuc Boni capax est, quàm arbor, aut miuum aliquod animal. Quare autem Bonum in istis non est? quia nec RATIO. Ob hoc in infante quoque non est, nam & huic deest. Est aliquod Irrationale animal; est aliquod, nondum Rationale; est Rationale, sed imperfectum. In nullo horum, Bonum: Ratio istud secum adfert. Quid ergo inter ista, quæ retuli, distat? Numquam erit Bonum in eo, quod irrationale est: in eo, quod nondum Rationale est, tunc esse Bonum non potest: in imperfecto, jam potest esse Bonum, sed non est. Vis breviter hæc me complecti? In Irrationali, ut Bruto, numquam Bonum est: in nondum Rationali, ut Puero, jam non est: in Imperfecto, ut adulto, sed indocto, jam potest esse, sed non est, quare? quia (iterum Seneca) *hominis Bonum non est in homine, nisi cum in illo RATIO PERFECTA EST.* Antea satis diximus de *Conformata & Absoluta Ratione*: quæ sola dux ad Bonum, id est Virtutem. Et jam ex istis vides, cur in Definitione additum, *partis Rationalis*. Atque hinc subisto: pergo autem, an refræno gressum, & regredior? Ostendunt enim se & offerunt *Divisiones* aut *Distinctiones*: quæ pro Stoico quidem sensu, nescio an pro tuo sint: tenuia quædam aut subtilia, ut verum fatear: non tamen futilia aut inutilia, si quis rectum pedem aut mentem ad illa profert. Age, ponamus obiter & lustremus: eligamus etiam, siquid ad nostram illam (*Senecam* scis me dicere) aut priscos auctores, qui hodie in manibus, facit. Multiplex & intricata Divisio est (Stoicorum propria hæc acumina:) sed ego dissonam & sejungam, quæ tenebras aut confusionem habeant mixta. Videsis, & patienter, si non libenter hæc audi. Prima distinctio:*

B O N U M tri-
fariam di-
cunt:

- I. *A quo Utilitas*: ut est Virtus. Græcè efferrunt: ὁ φ' εἰ συμβαίνει ὠφελείᾳ, atque hoc, ut à primâ causâ.
- II. *Per quod Utilitas*: ὁ φ' εἰ συμβαίνει ὠφελείᾳ: ut iterum Virtus, & amplius, secundum eam Actiones.
- III. *Quod potest Utile esse*, sive, uno verbo, *Utile*: τὸ οἷον ὠφελιμῶς: ut dicta jam duo, itemque *Amicus, Vir bonus, Dii & Dæmones*.

Vides quæ *Bona*, & quo sensu gradique dicantur: ex quibus *Virtus* omnia permeat: permeat? imò & contactu suo omnia facit. Nam illa οἷον πηγῆς ἐξ ἧς χάρις *fontis vicem habet*: ab eâ rivi & aquæ, & quidquid irrigat,

irrigat, humectat, & à se atque ex se fecundat. Hac ista è Stobæanis colliges, & Sex. Empirico: licebat & ex Laërtio, nisi mutila in eo legerentur. Verba ejus: *Ἀυτὴν τι τ' ἀρετὴν, καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς ἀγαθόν, In Zen. περιχῶς λέγουσι, οἷον, τὸ ἀγαθὸν ἀφ' οὗ συμβαίνει *** ὡς τ' ἀσῶξιν τ' κατ' ἀρετὴν, ὅφ' ὃ δὲ, ** ὡς τ' παρὰ τοῦ μετέχοντος τ' ἀρετῆς: Ipsam Virtutem, & quod ejus participat, trifariam dicunt. Ut, Bonum à quo contingit ** sicut Actionem secundum Virtutem. Per quod ** uti Virum bonum consortem Virtutis. Itane trifariam? atqui bifaria tua est divisio, nec ultrà. Ipsa exempla peccant: & ubi notulas posui, scito defectus esse, faciliè è jam dictis explendos. Altera Divisio:*

BONORUM
alia	{	I. In animo: ut <i>Virtutes, Boni habitus, & laudabiles actiones.</i>
		II. Extra eum: ut <i>Amici, Discipuli, & similia.</i>
		III. Neutra: ut <i>Viriprobi, & virtutes adepti.</i>

Hæc quoque Divisio ex Stobæo, & Sexto: itemque exempla. In istis variare aliquid Laërtius videtur, præsertim in extremo: an explicare? Tu eum vide. Tertia Divisio, sive sub-divisio:

BONORUM
quæ IN
ANIMO,
alia	{	I. Affectiones esse: ut <i>Virtutes omnes.</i>
		II. Habitus, non affectiones: ut <i>studia.</i>
		III. Neutra: ut <i>Actiones secundum Virtutem.</i>

Hæc in Stobæo: iterum Laërtius aliter, & in ordine aliquid turbat. Τῶν, inquit, *τῶν ψυχῆς ἀγαθῶν τὰ μὲν ἵσταν ἔχει, τὰ δὲ ἀλγεῖς, τὰ δ' ὅτε ἔχει ὅτε ἀλγεῖς. Διαλέσεις μὲν αἱ ἀρεταί, ἔχει δὲ, τὰ ἐπιτηδύμια, ὅτε ἀλγεῖς, αἱ ἐνέοργαι: Bonorum in animo alia sunt Habitus, alia Affectiones (sive quis mavult Constitutiones) alia Neutrum. Constitutiones, Virtutes; Habitus, studia; Neutrū, Actiones. Quarta Divisio:*

BONORUM
alia	{	I. Finalia, Græcè <i>τελικά</i> : ut <i>Gaudium, Fiducia, & ex virtute actiones.</i>
		II. Efficientia: ut <i>Prudens vir, & Amicus.</i>
		III. Utrumque: ut <i>Virtutes omnes.</i>

Ita Stobæus: & cum eo Cato apud Ciceronem. Sequitur illa divisio ut Bonorum alia sint ad illud Ultimum per-
 tinentia (sic enim appello, quæ *τελικά* dicuntur) alia autem Efficientia, quæ Græci *ποιητικά*; alia Utrumque. De Pertinentibus, nihil est Bonum, præter Actiones honestas; de Efficientibus, nihil præter Amicum; sed & Pertinentem & Efficientem, Sapientiam volunt esse. Nam quia Sapientia est conveniens Actio, ex illo Pertinenti genere est; quod autem honestas Actiones affert & efficit, ideo Efficiens dici potest.

Discrimen aliquod in exemplis vides : præsertim ultimo, sed nempe Sapiencia Virtus est, & contrà. Rationem etiam illam Tullianam ex Stobæo licet illustrare: *Αἱ δὲ ἀρεταὶ καὶ οὐκ ἀρεταὶ ποιητικὰ ἐστὶν ἀγαθὰ, καὶ τιλικά, καὶ γὰρ ἀπορροῶσι τὸ ὀδυμυθίον, καὶ συμπληροῦσι, μέρη αὐτῆς γινώσκειν, Virtutes omnes sunt Efficiencia & Pertinentia Bona. Efficiencia, quia gignunt faciuntque Felicitatem; Pertinentia, quia eam implent, cum partes ejus sint.* In Laërtio hæc ipsa: sed iterum cum defectu, qui apparet inquirenti. In ultimis est (ut compendi faciam recitare:) *πονητικὰ δὲ καὶ τιλικά εἶναι ἀγαθὰ. * καὶ γὰρ γὰρ ἀπορροῶσι τὸ ὀδυμυθίον, ποιητικὰ ἐστὶν ἀγαθὰ, καὶ γὰρ δὲ συμπληροῦσιν αὐτὴν, ὥστε μέρη αὐτῆς γινώσκειν, τιλικά :* *Efficiencia & Finalia esse bona. * Quatenus enim proficiunt Felicitatem, Efficiencia esse : quatenus complent eam, ut ejus partes, Finalia.* Inferenda vox: *ἀγαθὰ, ἀρεταί :* *Virtutes.* Senecæ etiam locus est, qui huc faciat: *Sed ut removeas illæ, quæ aut Summa bona sunt, aut summorum Efficiencia :* & in isto genere Virtutes habet. Ex hac igitur divisione lucem istis demus, & simul discamus, primò & verè Bona non nisi Virtutes esse, alia ex communione. Ita Justitia Bonum est, non quia Virtutem habet : ipsa est enim Virtus : *ἀλλὰ τὰ αὐτὴν καθ' αὐτὴν (Clementis verba) καὶ δὲ αὐτὴν ἀγαθὸν εἶναι :* *sed quod ipsa per se, & ex se bona est.* Deinde secundariò, Justum esse, Bonum ; quia ex eâ manat participatque.

Ep. cix.

Ep. cxvi.

Ideò ridere libeat quæstiunculam in Senecâ : *An verum sit, quod Stoicis placet, Sapienciam Bonum esse ; Sapere, Bonum non esse.* Et ratiunculas dat, quas piget reponere. Quin tu & illi ferid loquimini, Bonum esse, quia ad fine & consors illius Boni ? Prima divisio nostra rem conficiet : pro meo quidem sensu. Satis de BONIS : etiam MALIS, quia eadem ista inverte, & quadrant omnia, *Definitiones, Divisiones, Exempla.*

DISSERT. XXIII.

Quæ Adiaphora, sive Neutra? quæ in iis Pròducta, & Rejecta? aliaque tenuiter inquisita.

TRANSEO ad tertium membrum, quod NEUTRA continebat: id est, neque Bona, neque Mala. Hoc illud est, in quo configunt & gradum conferunt Academici ac Peripatetici cum Stoicis : qui ista ipsa BONA appellant, sed modificantos, Bona Corporis, aut Externa: nostri pernegant, nec nisi Neutra ; Media, Interjecta, creberrimè Indifferentia, ea dicunt. Diligentissimè hanc partem

partem percoluerunt : tum ob dictam pugnam, tum quia Aristo Chius, Pyrrho & adiectæ, aliam *adiaphoræ Indifferentiam*, inducebant : qui ita in sola Virtute & Vicio omnia ponebant, ut rerum dilectu sublato, *cetera pro nihilo haberent* : & inter optime Valere, & gravissime Egrotare, nihil prorsus dicerent interesse. Idem in Pauperie, Opibus, aliisque externis : quorum nihil esset alteri præ aut post-ponendum. Fatua, & tamen per-
 vicax sententia : contra quam etsi Cicero ait *jampridem desitum esse disputari* ; tamen post illum profectò vixit, imò floruit ; & *Sexti Empirici* subtile libri super ea ex-
 stant. Quid, quod Favorinus Gallus philosophus, Hadriani ævo, in hac secta fuit ? qui usque ad *Epochas* pro-
 duxit, ut negaret vel illud intellectu comprehendere, Solem esse. Ob hos igitur & tales, Stoici *Adiaphora* curiosè & sub-
 tiliter examinarunt : & varias Divisiones ac Discrimi-
 na dederunt. Iterum te convenio, indulgè, & pati-
 enter, vel sectæ & Senecæ causa, hæc audi. Primò
 notant,

Cic. r.
De Fin.
& alii.

Ibid.

Galen.
contra
Acad.ADIAPHORA
bifariam
dici.

- I. Quæ nec Bona, nec mala sunt : neq;
ad Felicitatem aut infelicitatem item con-
ducunt, ut Sanitas, Opes, Gloria, &
similia.
- II. Quæ nec Appetitum, nec declinatio-
nem movent (Græci significan-
ter, μήτε ὀρεῖς μήτε ἀφορεῖς κινεῖ-
ται : ut Pares in capite capillos ha-
bere, aut impares.

Ita Laërtius, & Stobæus. At Sextus, trifariam vult di-
vidi : & præter duos modos dictos, hunc inferit : *Adia-
phorum*, ad quod quidem fertur Appetitio, sed non magis ad
hoc quàm illud, ut, Drachonis duobus positis characteribus & ni-
tore paribus, cum alteram oporteat eligere & velim, non ma-
gis ad hanc quàm ad illam feror. Parvi hoc est : illud mo-
neo, Senecam discrimina duo dicta tangere, atque
ipsum inibi exemplum. Est & horum, quæ appellamus
Media, grande discrimen. Non enim sic Mors Indifferens est,
quomodo Utrum capillos pares habeam : Mors inter illa est,
quæ mala quidem non sunt, tamen habent Mali speciem.
Moneo amplius, de solo priore genere sermonem no-
bis esse : id est, de iis, quæ Felicitatem, aut contra, tan-
gunt : quæque Græci dicunt, *τὰ μετὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ κα-
κόν* : interiecta & media inter Bonæ Malæque. Ad fines e-
nim alterutrius veniunt, & speciem eorum habent :
re autem ipsa, *ἢ τι ὀφείλει ἢ τι βλάπτει* : neq; juvant, neq; le-
dunt : ergo verè sunt Neutra. De his igitur videamus,
iterumque dividamus. Sunt enim

Ep. LXXX.
II.

Stob.

Laërt.

ADIAPHORA,
alia.

- I. Secundum Naturam : ut Sanitas, ro-
bur, Sensuum integritas.
- II. Præter Naturam : ut Morbus, Im-
becillitas, Mutilitudo.
- III. Neutra : ut Imaginatio talis, aut
Visum.

Iterumque : Secundum aut Præter Naturam

ADIA-
PHORA,
alia

- I. In Anima : ut Ingenium.
- II. In corpore : ut Sanitas.
- III. Extrâ : ut Liberi.

Ex his, *Animi* semper præferenda *Corporis* : & hæc
iis, quæ Extrâ. Iterum autem, & præcipui usus Di-
visio.

ADIAPHO-
RA alia
sunt

- I. Producta, quæ Æstimationem habent : ut
Ingenium, Sanitas.
- II. Reiecta, quæ De æstimationem : ut Stupor,
Morbus.
- III. Neutra, quæ non hanc non illam : ut
Digiti motus.

Hæc sunt illa olim celebrata Περὶ γένεσιν καὶ Ἀπογενέ-
σεως Zenonis. Has enim voces primus ille huic rei
producit & apposuit : ut Differentiam inter ipsa In-
differentia aperiret. Quid enim ? Mors & Vita eadem,
aut æstimatione eadem ? Opes & Inopia ? Valetudo
& Morbus ? Igitur Stoico more divisit subtilius : &
quædam Περὶ γένεσιν dixit, Latine Cicero *Producta* sive
Promota, ad verbum, ad sensum, *Præposita* sive *Præci-
pua*, quia eminent, & in eligendo aliis anteponuntur.

III. De
Fin.

Cic. ibid.

Adversa autem istis dixit Ἀπογενέσιν, quæ idem Ci-
cero (pro sensu, non pro voce) *Reiecta*. Causa horum
nominum, ex ipso Zenone, hæc est. Ut, aiebat, nemo
dicit in regnâ Regem ipsum quasi productum esse ad dignita-
tem (id enim est γενέσθαι) sed eos qui in aliquo honore sint,
quorum ordo proximè accedit ad regium Principatum : sic in
vitâ, non ea quæ primario loco sunt, sed quæ secundo γε-
νέσθαι nominantur. In Stobæo ipsa, nisi fallor, Zenonis
verba : Οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἀπογενέσθαι τὸ, ἀλλ' ὅτι τὸ μέγιστον
ἀξίαν ἀντὶ ἔχειν, ὅτι δὲ ἀπογενέσθαι τὸ δεύτερον χάριον καὶ ἀξίαν ἔ-
χειν, σωεῖς γὰρ πῶς τῇ τῶν ἀγαθῶν φύσει, καὶ δὲ γὰρ ἐν αὐτῇ τὸ ἀγα-
θὸν εἶναι τὸ βασιλεῖα, ἀλλὰ * τὸ μετ' αὐτῇ περγένεσθαι. Nulla
Bonorum inter Producta esse, habent enim maximam digni-
tatem. At Productum secundum locum & dignationem obti-
net, & quædam tenus Bonorum nature accedit. Nam nec in
Aulâ Regem produci aut Promoveri dicimus, sed eum qui pro-
ximum ab eo locum habet. Quæ igitur sunt ista Produ-
cta ? Laërtius breviter : Περὶ γένεσιν, ὅτι ἀξίαν ἔχοντα : Ἀ-
πογενέσθαι, ὅτι ἀνάξιον. Producta quæ Æstimationem
habent :

* Ita hæc
lego.

habent : Rejeſta, quæ Deæſtimationem, ſive Non-æſtimæ-
 tionem. Itaque opponuntur. Cicero declarabit, in per-
 ſonâ Catonis: Indifferentium alia æſtimabilia eſſe, alia III. De
 Contra alia Neutrum. Quæ æſtimanda, eorum in aliis ſatis E. lib.
 eſſe cauſæ quamobrem quibusdam Anteponerentur : ut in
 valitudine, integritate ſenſuum, vacuitat. doloris divitiis, glo-
 ria alia autem non eſſe ejuſmodi. Itemque eorum, quæ Nulla
 æſtimatione digna eſſent : partim ſatis habere cauſæ quam-
 obrem rejicerentur : ut d.lore, morbum, ſenſuum amiſſio-
 nem : partim Non. Atque hinc exortum eſſe illud quod Zeno
 ἀποπροσφύρα, contraque quod Ἀπὸ ἀποπροσφύρα nominauit. Diviſio
 eſt clara, & magis è Stobæo. Τῶν ἀξιῶν ἔχοντες, ὅτι μὴ ἔ-
 χουσι πολλὰν ἀξίαν, ὅτι δὲ βορρῆαι, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀδῶξίαν
 ἔχοντες, ἃ μὴ ἔχουσι πολλὰν ἀδῶξίαν, ἃ δὲ βορρῆαι, τὰ μὴ πολ-
 λὴν ἔχοντα ἀξίαν, ἀποπροσφύρα λέγουσιν, τὰ δὲ πολλὰν ἀδῶξίαν, δὲ
 ἀποπροσφύρα: æſtimabilem alia multam æſtimationem habent,
 alia pauxillam. Simili et Deæſtimabilem alia multam non
 dignationem, alia pauxillam. Quæ multam æſtimationem,
 Produſta dici: quæ multam Deæſtimationem Rejeſta. Pla-
 nè hæc cum Cicerone conſentiunt : an Cicero ipſe
 alibi ſecum? Nam ſcribit, item ex Zenonis ſcito : Quæ
 nec Bonæ nec Mala ſunt, ex iis quedam Secundum naturam 1. Acad.
 dicebat, alia naturæ Contraria, alia Media ſive Neutra.
 Quæ Secundum naturam, ea Sumenda, & quadam æſti-
 matione dignanda dicebat: contraque, Contraria. Neutra au-
 tem, in medio relinquebat, in quibus nihil ponebat monenti.
 Quæ eſſent Sumenda, ex iis alia Pluris eſſe æſtimanda;
 alia Minoris, quæ Pluris, ea Præpoſita appellabat : Rejeſta
 autem, quæ Minoris. In his verbis ultimis palam Rejeſta
 (ea ſunt Ἀποπροσφύρα) ponit inter ea quæ Secundum
 Naturam, quæ Sumenda, & æſtimanda, eſſi Minoris. Ego
 parum hæc capio, & ſunt ex diametro prioribus ad-
 verſa: tu vide. Fateor aliquid in Sexto pro hac mente
 videri, ut Latina quidem verſio eſt, nam Græca vidi
 numquam. Ibi iſta : Stoici ex indifferentibus alia ajunt Tyrthon.
 ἀποπροσφύρα, Promota ſive Præpoſita: alia δὲ ἀπὸ ἀποπροσφύρα Remo- III. cap.
 ta ſive Rejeſta. Et illa eſſe, quæ ſufficientem habent dignita- xxiv.
 tem: ut Sanitatem, Divitias. Iſta, (Rejeſta) quæ non habent
 ſufficientem dignitatem: ut Paupertatem, Morbum. Neutra
 autem, ut eſt Extendere digitum aut contrahere. Ita ibi
 quidem Sextus: an ſatis conſideratè, aut verè? Nam ſi
 illa Rejeſta, quæ pauxillam, ut Stobæus. dignationem ha-
 bent: quo numero Sexto eſt Dolor, Morbus: quid igitur
 quæ Non-dignationem habent? quæ illa, aut quo loco,
 quo titulo erunt? Nam Dolor & Morbus certè ſunt iſta,
 & Contra naturam & Reijcienda. Itaque aliter, & verius
 alibi idem Sextus: Præcipua eſſe, quæ ſatis habent
 digni-

Adv. Ma-
th. em.

dignitatis: Rejēcta, quæ satis indignitatis. Et vix ambigo, in priore ejus loco in Græcis ita fuisse: πολλὴν ἀξίαν, & πολλὴν ἀναξίαν: aut quidem esse debuisse. De Cicerone igitur, ne aliis, ne sibi, ne vero pugnet, videndum, an non & is locus vitiosus aut potius mutilus, & ad hanc sententiam reformandus. Ego opinor. Sed quæ est hîc Α'ξία, vel Α'ναξία? Laërtius dupliciter definit: & posterior nobis apta. Α'ξίαν εἶναι μέσσην πρὸς διωσμένῃ ἢ χρείων, συμβαλλομένην αὐτῇ, & φέρουσαν εἰς αὐτὴν: *Æstimationem, esse mediam quandam facultatem & visum, conferentem aut convenientem ad vitam secundum naturam.* Et De æstimatione igitur, contrā. Verti *Æstimationem*; & ita, ut notare potuisti, Cicero: at Seneca noster *Pretium* hoc dicit. Ita

De Vit.
Beat. c.
xxii.

etiam alibi: *Indifferentia habere in se aliquid Pretii: & esse alia aliis potiora.* Iterumque: *Corporum bona, in totum non sunt. Bona, his Pretium quidem aliquod erit, ceterum Dignitas non erit.* Non ecce vertere voluerunt *Dignitatem*, etsi poterant: quam propriam verè Bonorum, id est Virtutis, asseruerunt. Sunt autem hæc ipsa *Producta* & *Rejēcta*, quæ aliter *Commoda* & *Incommoda* Latini dixerunt: Græci εὐχρηστὰ & δυσχρηστὰ. Seneca: *Alia est Commodorum conditio, alia Bonorum. Commodum est quod plus Usus habet, quam molestiæ: Bonum est sincerum, & ab omni parte innoxium.* Nota de *Usu*, & ad Græcam illam vocem ad-

Epl. lxxxvii.

spectum. Cicero Caussam nominis paullo aliam suggerit: *Res quas nos (Academici) Bonas dicimus, Zeno concessit, ut haberentur aptæ, habiles, & ad naturam accommodatæ: fateriq; cœpit sapienti commodius esse, si ea quoq; habeat.* Seneca de iisdem iterum? *Commoda sunt in vita*

iv. de Fin.

& Incommoda, utraque extra nos. Quid ais? extra nos, ergo illa *Corporis*, *Commoda* non sunt? Sunt herclè, sed extra nos, id est *Animum*, primam & pænè totam nostri partem. Iterumque idem: *Bona illa sunt vera, quæ Ratio dat: cetera, opinione Bona sunt.* Itaque *Commoda* vocentur, & ut nostra lingua loquar, *Producta*. Vides palàm, eadem cum

Ep. xcii.

Productis esse. Ciceronem adde: *Commoda & Incommoda, ita enim εὐχρηστὰ καὶ δυσχρηστὰ καὶ ἀφελαια, ὡς καὶ ἀφελαια, καὶ ἀποφελαια, εὐχρηστὰ δὲ: Sumenda, non Expetenda; Aptæ naturæ, non Bona; Inutilia, tamen Commoda.* Ubi amplius observes

Ep. lxxxiv.

Stoicorum in vocibus cautionem aut dilectum: & *Summi* Indifferentia, non *Expeti*: quod est Virtutis. Cicero:

iii. De Finib.

Quæ illi (Academici) Bonæ dicerent, Præposita esse, non Bona: & Sumenda prius, quàm Expetenda. Iterum:

Ibid.

Dua nobis opera pro uno Stoici reliquerunt, ut alia Sumamus, alia

iv. De Fi.

Sumamus, alia

alia Appetamus. Iterumque : *Valetudinem bonam Expetendam negant esse, Eligendam dicunt.* Seneca ex hac formula locutus : *Sumpturum me si detur Electio, Sanitatem & Vires.* Non locutus alibi : *Commoda tamen illa esse, & Expetenda, non negamus.* Minimè verò *Expetenda* : & Stoici tui culpent. Cicero planissimè : *Itaq; illa (Commoda) non dico me Expetere, sed Legere : nec Optare, sed sumere : contraria autem, non Fugere sed quasi Secernere.* A
 Stobæo etiam hîc aliqua lux, qui universè profert, *πάντα ὡς εἶναι, λεπτεῖναι, πάντα πρὸς ὅρα, ἀλλὰ πρὸς* : *Omnia (Indifferentia) quæ secundum naturam, Sumenda esse : quæ contra, non Sumenda, sive ut Cicero, Rejicienda.* Ita enim de iisdem Stoicis : *Exsilium & publicationem bonorum, Rejicienda esse, non Fugienda.* Supra dixit, *Secernenda.* Zenon ipse, apud Athenæum, *τὸ μὲν εὐχρὴν* (ita legendum, non ἀρχήν) *ἀντὶ τῆς καὶ φύσιν ἀπὸ τῆς* : *Optationem aut Fugamistorum abdicat* : quid ergo? *τὸ χρὸν ἀεὶ γὰρ μὴ πρὸς* (sic item leges) *πρὸς ὅρα ἀεὶ σέβας, ὅπως ἀδελφὸν καὶ ἀδελφὸν ἀεὶ εὖ καὶ ἀγαθόν τὸ ψυχῆς ἔχειν* : *uti illis cum iudicio & antecedente notitia jubet, & metus aut admirationis expertem animum erga talia habere.* Plura hæc possim : sed dic ore libero, an jam nunc non fastidis? non, inquam, tenuia hæc, aut & * *ἀείρεται* tibi visa? Aud. Si verum amas, visa. Et ô graues illos Zenonas & Cleanthas per hæc dumeta incedere, & in his verborum, ut sic dicam, præstigiis hærerè? Quid enim aliud, quàm nominum quædam prælia, ne dicam illudia, ista sunt? Non *Bona*, sed *Producta* : non *Mala*, sed *Rejictanea*. In re igitur consentis? eodem loco & pretio, quo alii, habes? Verba versas & dissimulas, sed ægrè expedis, & flexu ad eandem metam venis. Cicero sæpè hoc iis objicit : & noster etiam Augustinus : qui hæc omnia *verborum certamini, non rerum examini, censet deputanda.* Meo animo, ista si non fidem, gravitatem sectæ detrahunt; & vellem abstinuisse.

Ibid.

Ep. xcii.

iv. De
Fin. in
extremo.

Lib. vi.

* *Curiosa*
& *super-*
vacua:ix. De
civ. c. iv.

DISSERT. XXIV.

Non esse has Logomachias, aut Periergias : & ad rem voces istas facere, idque obiter ostensum.

LIPS. Quid si ego temperasse velim? nimia acumina non amo : sed temperasse, non abstinuisse. Mihi tamen ad rem facere videntur ipsa hæc verba, & aut frænum cupidini, aut stimulum dare. Nihilne interest, utrum

utrum *Bona*, an *Producta* appellem? Si *Bona*; incitor, & præsumo jam appetenda. Sin autem *Producta*; disco fines Boni tangere, sed iudicio debere induci. Ipsâ voce igitur admoneor, non nimis & statim inhiare. Idem in iis, quæ *Malæ* vulgò dicunt, ipsi *Rejeksi*: intelligo non nimis fugienda esse; & interdum, si Virtutis in iis materies, appetenda. Ciceronis illa non audio: *Qui doces praviorem me ad contemnendam pecuniam fore, si illam in rebus Præpositis, quam si in Bonis duxero? fortior emq; in patiundo dolore, si eum asperum & difficilem perpeßu, quam si Malum duxero?* Imo doceam hoc, Cicero: & verba incitamentum animis dant, aut coëctionem. Eadem etiam doctrina, quo enim fine alioqui nomina, nisi ut res intelligatur? Et benè Plato ea rerum δηλώματα, notificationes esse dixit. Itaque idem ait: Ο νόμος ὁ ὀρθότης ἐστὶν αὐτῇ, ἥ τις ἐδέχεται οἷόν ἐστι τοῦ καλοῦ: *Nominis rectitudo illa est, ut qualis res sit, ostendat.* Quid tu igitur mihi Bona appellas, quæ nec te iudice planè talia sint? mala esse possint? Zeno vitavit, & Media dixit, & ostendit à Virtute aut Vitio, ab Usu vel Abusu, decus aut dedecus iis advenire. *Omnis enim res, ait Seneca, quod non habuit decus, addita Virtute sumit. Cubiculum lucidum dicimus, quod idem obscurissimum est nocte. Dies illi lucem infundit, nox eripit: sic ißis, quæ à nobis Indifferentia dicuntur, divitiis, viribus, honoribus, regno: & contra, morti, exsilio, malæ valetudini, dolori. Malitia aut Virtus dat Boni vel Malinomen.* Itaque divitiis malè utor? male sunt: benè? bonæ. Sed hoc etiam disco, rem tam ambiguum cautè custoditeque habendam. Nimias non appetam; quia ut ferrum facile ad rixas aut pugnam irritat, sic ad vitia opes. Impediunt etiam, & velut sarcinæ aut lacinix sunt ituris ad Bonam mentem. Socrates olim: Αἱ μὲν ποδῆρες ἐὼν ἡ τις τὰ σώματα, οὐδὲ ὑπέρμετροι ὡς αἰσίου τὰς ψυχὰς ἐμποδίζουσι: *Vestres longæ & talares corpora, opes autem nimix animos impediunt.* Bona similitudo, & Apuleio placuit concinnè usurpare: *Fortunam, velut tunicam, magis concinnam, quam longam probare.* Itaque sapiens habet, non adservat: & verè χρηματίζει, non κτήνεται ea fecit. Sed nec ab illis se æstimat: dumtaxat, si Mens bona adest, dixerit,

Μακάριος ὅστις ἔσται καὶ νοῦς ἔχων:

Beatus est, qui Mentem & unâ Opes habet.

Imò beatus, qui solam etiam Mentem habet: etsi cum eâ & illas mallet. Neque enim *Eligere* ab eo amovemus. *Appetere* tantum damnamus. Nam ille quidem opes, vires, honores, totum *Fortunæ regnum despiciet: sed*

ex

Sen. De
Vit. beat.
c. xxv.

In Cra-
tylo.

Ep. lxx-
ii.

Apolog.

ex illo tamen, si dabitur electio, molliora sumet. Idem fortiter & ex animo clamabit :

Laudo manentem, sin celeres quatit

Pennas, resigno quæ dedit, & mea

Virtute me involvo, probamque

Pauperiem sine dote quæro.

Audis ? dotem habeat Virtus, non habeat, ipsam ambit & amat : nec accedere ei aut decedere per externa quidquam putat. Ad hæc talia animis imprimenda, ne vitio Zenoni vertatur nomina apposita invenisse, & quæ ostendant aut liberent à populari errore. Diffundi ista possint, dies contrahit : & ecce, dum loquimur,

----- Ἡ ἥλιος κατέδυ, καὶ ἐπὶ κνίφας ἦλθε :

Fam sol occidit, & venere crepuscula noctis.

Vale & vade igitur ; cras, sodes, redi.

JUSTI

JUSTI LIPSI MANUDU- CTIONIS

AD STOICAM PHILO- SOPHIAM

LIBRI TERTII DISSERTATIO PRIMA.

*Ingressio ad Sermonem. Aliquid contra Spem
& Metum : ad Decreta deinde transi-
tus factus.*

* vates
maiorum.

AUD. Numquid pergimus in Sapientiae hac viâ? Valdè opus est, & cottidie audimus quæ turbent aut dejiciant, nisi ab illâ firmemur. LIPS. Quæ tu iterum tristitia, ô cum Homero, * *μεγαλὴ ἡγοῶν* ? AUG.

Nam antea bellum fuit, nunc & rebellio accessit : ac miles noster jus fasque imperii omne exiit & calcavit : audistis ? Annibal in somniis olim *Serpentem* vidit, qui *Vasitatem Italiæ* denunciabat : ego vigilans meæ Belgicæ hanc ipsam, Quo loci sumus Lipsi ? *quam prendimus arcem* ? LIPS. Hanc Philosophiæ, ut ajebas : in quam pedem cœpimus ferre. Quo enim alio fine & fructu, nisi ut in hæc talia nos firmet ? Pythagoras olim (cujus ego singula Sententiarum frustra, gemmas habeo) ille inquam scitè : ὡς περὶ αὐτῆς ἐκείνης, ἐκ ὅφελος, μὴ ὡς νόσος ἐκβαλλέσθης ἀπὲρ τῶν σωμάτων, οὕτως ὡδὲ φιλοσοφίαι, εἰ μὴ ὅτι ψυχῆς καὶ τῶν ἐκείνης : Sicuti Medicinæ nullus usus futurusque est, morbos à corporibus non depellens ; non item Philosophiæ, nisi vitia ab animo. Et quæ vitia ? cùm alia, tum præcipuè eorum fomites aut fontes : *Spem & Timorem*. Alternis inter hæc jactamur, avidi semper aut trepidi : & à casibus Fortunæ suspensi. Benè Seneca :

Stulti

Prob. Sec.
LXXX.)

Stulti vita ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur. Epist. xv.
 Quare ingrata? præsentia enim aut præterita in numerum aut lucrum non veniunt: nec sistimus, sed semper prominemus. Quare trepida? quia & *in futura vero time-* Sen. Epist. xlii.
mus; & antequam timeamus, timemus. Permittimus deinde nos affectui, nec Ratione ullâ revocante, auferimur: & *sic vertimus terga, quemadmodum illi, quos pulvis motus fugâ* Ibid.
pecorum exiit castris. Quid ergo? inquires, nihil providebo, aut præcipiam? Non hoc suadeo. Timere te, non providere veto; vexari, non vitare. Imò verò hacipsâ ad Securitatem te viâ ducam: quam videor præclusisse. Si *vis omnem sollicitudinem exuere, quidquid vereris ne eveniat, eventurum utique propone, & quodcumque illud est malum: tecum ipse metire, & timorem tuum taxa.* Audis? timorem tuum exues, omnia timendo. Sed addidi, *metiendo etiam & taxando.* Nam quale illud est, quod eveniet? verum, an imaginarium malum? Si verum; in me est fugere, nec invitus ad Vitium impellar. Sin autem à Fortunâ aliquid, & ista vulgi mala: jam heri didicimus, Mala hæc non esse. A U D. Didicimus: sed re & effectu exserere, & sic se gerere, ô Herculis ille labor! Lips. Socratis, & qui eum sequi volunt. Cur autem non facias? Non enim ut aves, quæ canere aut loqui doctæ nihil ultra voces sciunt: sic nobis Philosophia discenda aut habenda. Apage, sed illa animo inducenda est: atque etiam *circumdanda est,* Se. Epist. lxxxii.
velut inexpugnabilis murus, quem Fortuna multis machinis lacessitum non transit. Antisthenes olim hoc monebat: *Τείχη καὶ ἀσχυρίας ἐν τοῖς ἡμεῶν ἀναλώτοις λογισμοῖς.* Ibid.
Muros construendos in animi nostri sensibus, nullâ vi expugnandis. Et quos muros? illos *Decretorum*, de quibus heri diximus: quæ si benè imbibis, servas, exerces, Dii boni, quid te levium istorum lædat? In theatris ille cum plausu dixit:

----- *nam si Regnum à me Fortuna atque Opes*

Eripere quivit, at Virtutem non quiv.

Et vides generosas, & ut sic dicam, Stoicas voces etiam in vulgus cadere, & excipi ac probari? Quæ igitur in nobis, & manu nostrâ sunt, curemus: hæc alia, quid nisi Deo permittamus? Et fidenter quidem permittamus. Nam cum Socrate, *τὸ δὲ γέ μοι δοκεῖ ὁ λόγος, τὸ θεὸς εἶναι ἡμῶν τὰς ἐπιμελεστέρας, καὶ ἡμᾶς τὰς ἀνθρώπων ἐν τῶν κτημάτων τοῖς θεοῖς εἶναι:* illud mihi apte dictum videtur, Deos esse nostrum curatores, & nos velut possessionem aliquam Deorum esse. An igitur sua, imò suos neglegant? Confide, & certum animi robur induc adversus hæc incerta. Quid si ad Spem etiam te vo-

J. Lipsi Operum T. III. 15.

O o o

cem?

Plut. Sym-
pos. IV. c.
IV.

Sen. III.
Quæst.
N...
Manilius.

cem? Philosophi olim fuere, qui *omnia in ista ponebant*, eamque *σωτηριώτερον εἶναι τῷ βίῃ* censebant: continere maximè & conservare vitam: ideoque *Elpislici* Græcè sunt dicti. Neque restrictè sectam damnem: si non sola Spes, & semper admittenda, sed cum Metu utiliter temperetur. *In secundis nemo confidat, in adversis nemo diffidat: alternæ vices sunt rerum.*

Et subtexta malis bona sunt, lacrimæque sequuntur

Vota, nec in cunctis servat Fortuna tenorem.

Nosse & attendere hanc inconstantiam, constanti etiam viro dignum, & ab eâ in Decreto illo firmari, SEQUI DEUM. Sed quid in Publicis moramur? an non magis è re nostrâ, ad nos redire? Socratis perpetuum monitum:

Ὁ, τί τί ἐν μεγάροις κακὸν τ' ἀγαθὸν πε τίτυκται:

Quid propria tibi in ade Bonique Malique geratur.

v. De Fin.

III. De
Finib.

Hoc jubebat attendere, in unâ eâ curâ curiosum esse. Faciamus, & ad *Decreta* nostra redeamus: quorum *Radicem* heri vidimus & *Truncum*. Jam ex isto ecce *Rami* & *Ramuli* adsurgunt, mirâ serie nexi. Proprium hoc Stoicorum, vincere omnia, & quasi anulos nectere in catenâ: ut non ordo solum, sed sequela & co-hæsiō sit rerum. Tullii super eâ re judicium: *Hercules fatendum est quod sentio: MIRABILIS est apud Stoicos CONTEXTUS rerum. Respondent extrema primis, media utrisque, omnia omnibus. Quid sequatur, quid repugnet, vident: & ut in Geometria, prima si dederis, danda sunt omnia.* Hæc causa, cur apud eundem Cato *Consectaria* appellet. *Consectaria me*, inquit, *Stoicorum brevia & acuta delectant*, quia nempe mutuò sese consequuntur, & devincta hærent: ipsum illud grande argumentum Veritatis. Nam falsa discordant. Sed ad rem eamus.

DISSERT. II.

Distinctio Decretorum. Contra Paradoxa aliquid, & prois.

Decreta igitur duplicia reliqua mihi video, *Passiva* & *Propria*: ut sic distinguam, docendi causâ, & appellem. Priora illa, quæ passim in philosophantium scholis ferè obtinent, ista, quæ peculiariora huic sectæ, & habent contradictionem. Illa, nec lucem nec probationem nostram valdè desiderant: ideoque tuto seponam. Ista utrumque poscunt, & prævaricer in susce-

susceptâ causâ, si omittam. Arx enim, ut sic dicam, Stoicorum est in istis. Nam decantata illa *Paradoxa* intellego : quæ ita ipsi Stoici dixerunt, non (ut Plutarchus objicit) μετ' ἀνολίας δειχόμενοι τ' ἀποπίαν, *spon*te De com. mun. Notion. *& ultro confessi absurditatem* : sed quia præter opinionem multorum sunt, & audita novitatem vel admirationem habent. A quo effectu Cicero *Mirabilia*, vel *Admirabilia* vertit. *Mirabilia Stoicorum*, inquit, *quæ Paradoxa nominantur*. Alibi : *Paradoxa Stoici, nos Admirabilia dicamus*. Neque aliter vertit : at Seneca *Inopinata*, aptè tanè ad verbum, sive sensum. *Illæ quæ videmus*, inquit, *Inopinata omnibus dicere, Paradoxa Græci vocant*. Sunt igitur præter opinionem, at non veritatem, ut in re videbis. AUD. Illane te dicere, quæ vulgò jaçantur, imò & ridentur, *Solum sapientem regem, divitem, pulchrum* : & hæc ista ? L I P S. Hæc ista, & plura. A U D. Atqui Cicero jam ea exsecutus est : & ne sic quidem approbavit. Quid approbaret ? fatetur ipse ut *Levia vina esse : quæ magis gustata, quàm potata delectent*. Iterum-que alibi : *Magnifice primò dici, considerata minùs probari*. Quid ita ? quia aut falsa palàm sunt, si in formulâ manes : sin ad eâ declinas, vulgatum aliquid, neque magnum, dicis. Ipse hoc tuus Seneca agnoscit : apud quem aliquis ad Stoicos : *Magna promittitis, & quæ ne optari quidem, nedum credi possint*. Deinde ingentia locuti, cum negastis pauperem esse Sapientem ; non negatis solere illi & servum, & vestem, & tectum, & cibum deesse. Cum Sapientem negastis insanire ; non negatis & alienari, & parum sana verba emittere, & quidquid vis morbi cogit, audere. Cum Sapientem negastis servum esse ; iidem non itis inficias, & venum iturum, & imperata facturum, & domino suo servilia præsiturum ministeria. Ita sublato alte supercilio, in eadem quæ ceteri descenditis, mutatis rerum nominibus. Audis, Lipsi, ipsum illum nostrum doctorem ? & pro ejus hac mente iterum Cicero : *Paradoxa, primâ specie admirationem, re explicatâ risum movent*. Itaque sunt velut gryphi, qui per lulum proponi solent & involvi, tum explicari. Ac tui quidem judicii res esto : sed tamen vide, an non melius cum Plutarcho, hæc omnia *ἐἰς τὸν εἰδωλὸν καὶ ψυχρὸν ἀγρᾶν, in evanidorum ac frigidorum classem*, abjici ac relegari. L I P S. Duo videris dixisse, cur ego abstineam de his dicere : quod & Cicero jam fecit, & frustra etiam fecit : tum quia in re, calcanda magis hæc videntur, quàm attollenda. Quid ad prius, brevis & vera responsio : Cicero- nem pauca è multis (sex in universum) nec ea præcipua tractasse. Oratorio etiam quodam more tractasse, quod

De com. mun.

Notion.

IV. Acad.

IV. De

Finib.

Ep. LXXXI

IV. De

Finib.

Ibid.

De Cona.

stant. Sap.

cap. 111.

IV. De

Finib.

De com.

mun. No.

non. adv.

Stoic.

O o o z

quod

quod aliter solet, & debet fortasse, in his scholis? Ad alterum, ipsis rebus magis respondere, quam verbis. Quid enim communiter ea dilaudem vel approbem? per singula eundum est, & iudicii quadam lance examinanda & libranda sunt. Pauca tamen etiam nunc ad illa tua testimonio, sed adversariorum convicia, licet. Quid enim aliud Cicero aut Plutarchus, quam Academici, id est ex professo Stoæ nostræ hostes? At ille ait, ut *levia vana* esse. *Levia*? acria & generosa verissimè ego dixerim: atque ut illa frigus vel languorem stomachi; sic hæc animi excitare, demissa. Nam gustare, parum est: potare & demittere, inquam, opus, si vim & vigorem sensurus es talium Decretorum. Sed tum, inquis, vulgatum aliquid dicunt. *Vulgatum*? falsum est: omnia illorum supra vulgus: an non hæc, quæ supra philosophorum etiam vulgus? Fatemur, siqua nimis elata, vel ut in fidibus intenta fuerunt, remitti interdum interpretatione, & ad concentum reduci: sed tamen ita, ut sublimia maneant, & generoso semper Honesto purpurata. Chrysippus hoc animosè: *Δὸ καὶ ἄλλ' ἢ ὑπερβολὴν τῶν μεγέθους, καὶ τῶν κάλλεος, πλάσμενοι διοῦμαι ὅμοια λέγειν, καὶ ἑκὼν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων φύσιν*: *Propterea, ob excellentem & magnitudinem, & pulchritudinem, videmur FABULIS similia dicere, neque pro homine, aut humanâ istâ naturâ loqui.* Audin' tu confessionem? *Gryphos* objicis: iste scit & *Fabulas* objici: sed & causam verissimam addit. Magnitudo & pulchritudo rerum, atque unâ verborum est, quæ habet attonitos: sed quos? viles nempe & ignavos, & qui à terrâ suâ non surgunt. Sunt enim *ἄφροδιτα ῥῆμα, καὶ ἀφροδὶς καὶ ὁ Κλεάνθης ἔλεγον, & ῥῆμα ἀφρολογία*: inopinata, ut *Cleanthes* ajebat, sed non falsa. Quod si in verbis aliquid involuti vel ambigui; explicari, quæ invidia est? Hoc est quod Seneca fatetur: *A consuetudine quædam, quæ dicimus, abhorrent: deinde alia via ad consuetudinem redeunt. Negamus injuriam accipere Sapientem: & tamen qui illum pugno percusserit, injuriæ damnabitur. Insanire omnes Stultos dicimus: nec tamen omnes curamus elleboro.* Item inter alia dicimus, Omnia esse sapientis. Quid ergo? tuum & tuum tibi eripio? moderor, & communi etiam sensu ac consensu verum id ostendo. Talia in aliis, singulatim mox claranda. Nec enim lubet diutius, ut in prolusione, ventilare: unum Ciceronis testimonium, ubi ex animi sententiâ, non pro Academico loquitur, addam. *Mibi*, inquit, *istâ Paradoxa quæ appellantur*, MAXIME videntur esse SOCRATICA, LONGEQUE VERISSIMA. Vis aliquid luculentius? vetera & à So-

Apud
Plut. de
Contrar.
Stoic.

De Benef.
II. c. xxxv.

Præfat. in
Parad.

MANUDUCT. AD STOIC. PHILOS. LIB. III. 751
 à Socrate facit, id est ipso Sapientię capite : & cum
 veritate ex asse contentientia. Pleraque (non ausim,
 omnia) ita sunt : videamus, & ----- *tu te dictis præbere*
memento. AUD. Ne mone, non magis Telemachus,
 apud Homerum, illis Minervæ. Contra siquid dixi;
 id factum.

Non tam certandi studio, quam propter amorem,
 quod discere a vero, & te audire.

DISSERT. III.

I. Paradoxum positum, & explicatum, *Sapientes omnes pares esse.*

DIXIMUS igitur, omissis *Passivis* sive *Communibus*, In-
opinata hæc *Decreta* explicatum a nobis iri : idque
 eo ordine, quo quidque eorum *Trunca* suo (libet
 enim non abire ab hac imagine) proxime adhæret. Ut
 ex ipso grandiores primò *Rami*, tum *Ramuli* ex istis ad-
 surgent & enascuntur; sic *Decreta* majora, & ex iis
 minuscule video suboriri. Illa igitur præmissam, &
 in confusis etiam ordinem aut etiam aut instituam, quā
 potest. Primum *Paradoxum* esto, *Sapientes inter se pa-*
res: quod Academix & Lycæo oppositum scito. Origo
 proxima illi à *Trunca*, *Solum Honestum Bonum esse*: ut
 jam videbis. Ego ita effero, ducce Senecā nostro : *Qui-* Ep. LXXIX
cumque fuisse Sapientes, pares erunt & æquales. Cicero
 paullo aliter : *Sapientes omnes summe beatos esse.* In idem iv. De
 convenit, qui enim in summo omnes ponit, hoc ipso Fin.
 in æquali. Noster : *Inter cetera hoc habet boni Sapientia:* Ep. LXXIX
nemo ab altero potest vinci, nisi dum ascenditur. Cum ad v. De Fin.
summum perveneris, paria sunt. Non est incrementum locus;
statum. Numquid Sol magnitudinis sue adjicit? numquid Lu-
na, ultra quam solet, procedit? Maria non crescunt, Mundus
eundem habitum ac modum servat. Extollere se, quæ ju-
stam magnitudinem explere non possunt. Pulcherrimè,
 ut semper, & à cælestium etiam exemplo. Sed ætio-
 logia ipsa est in primario Decreto, quod dixi, *Hone-*
stum solum Bonum esse. Si enim ita; ergo solum Bea-
 tum facit : si Beatum, ergo perfectè, & ut nihii desit.
 Nam Cicero hoc rectè : *Quid minus probandum, quam*
esse aliquem Beatum, nec satis Beatum? Quod autem satis
est, eò quidquid acceperit, nimium est : at nemo nimium Bea-
tus est, & nemo Beato Beatior. Et noster doctor : *Illud* Ep. LXXX
absurdum est, quod dicitur (ab Academicis) Beatum fu- iv.
iturum vel sola virtute, non autem perfectè Beatum : quod
quæritur.

quemadmodum dici possit, non reperio. Beata enim vita Bonum in se perfectum habet, inexcusabile : quod si est, perfecte Beata est. Et itatim : Quemadmodum Summum adjectionem non recipit (quid enim supra Summum erit ?) ita nec Beata quidem vita, quæ sine Summo bono non est. Pluscula ibi, & vide. Sed tria ecce hîc opponi possunt, & solent : aut ab ipso Bono eam crescere, aut à Tempore, aut ab Usu. Singula videnda, & rejicienda sunt. Non à Bono, si in Virtute ponis : quia illa non intenditur aut crescit. Laërtius inter scita Stoica :

- In Zen. Δοκί δὲ πᾶς ἀγαθὸν ἐπ' ἀγρὸν εἶναι ἀσπερὶν, καὶ μὴ τὴν ἀνιστον μὴ τὴν ἐπιζῆτον δεχάσθαι : Videtur iis omne Bonum in summo expendum, neque remissionem aut intentionem suscipere. Seneca : Sapientia persuadebit, unum Bonum esse quod Honestum est, hoc nec REMITTERI nec INTENDI posse, non magis quàm regulam, quàm rectum probari solet : quàm si flectes, quidquid ex illà mutaveris, injuria est recti. Idem ergo de Virtute dicemus : & hæc recta est, flexuram non recipit, rigida est, ampliùs intendi non potest. Et paulò antè : Idem esse dicebat Socrates Veritatem, & Virtutem : quomodo illa non crescit, sic nec Virtus quidem. Habet numeros suos, plena est. Itaque Cicero benè concludit : In Virtute solà & Honesto cùm sit Bonum positum : cumque nec Virtus, ut placet Stoicis, nec Honestum crescat : cùm id augeri non possit, in quo uno positum est Beatum esse : qui potest esse quisquam alius alio Beatior ? Æquales ergo omnes ab hac parte. At enim Naturalia vel Externa bona accedent, & augebunt. Antè hæc removimus : & nunc breviter. Alius fortasse erit affabilior, alius expeditior, alius in eloquendo promptior : sed illud de quo agitur (Bonum verum) quod Beatum facit, æquale erit in omnibus. Accedant omnia illa Externa, nihili sunt præ Virtute : & ut obscuratur & offunditur luce Solis lumen lucernæ, & ut interit magnitudine maris Ægei stilla murie ; & ut in divitiis Cræsti, teruncii accessio ; & gradus unus in ea via, quæ est hinc in Indiam : sic cùm sit & Bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis ista rerum in corpore sitarum æstimatio, splendore Virtutis & magnitudine, obscuretur, obruatur, atque intereat necesse est. At enim Tempus ipsum igitur, quo fruar illo Bono, non adjiciet ? non ero Beatior multos annos in possessione Virtutis, quàm si dies aut pauculas horas ? Id quoque negant. Seneca : Summum Bonum nec infringitur, nec augetur : in suo modo permanet, utcumque fortuna se gessit, si ve illi senectus longè contigit, si ve citra senectutem finitum est, eadem mensura Summi Boni est, quæ in vis ætas diversa sit. Imagine deinde hoc declarat : Utrum majorem an minorem circulum scribas, ad. s. p. r. t. i. u. m. ejus

ejus pertinet, non ad formam : licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum, in quo scriptus est, pulverem solveris ; in eadem utrique formâ fuit. Iterumque universe : Quod rectum est, nec magnitudine aestimatur, nec numero, nec tempore : non magis produci, quam contrahi potest. Honestam vitam ex centum annorum numero, in quantum voles, corrippe, & in UNUM DIEM coge ; æque honesta est. Cicero pariter : Qui Bonum omne in Virtute ponit, is potest dicere, perfici Beatam vitam perfectione Virtutis, negat enim Summo Bono adferre incrementum diem. Et diffusius apud eum Cato : Recta effectio, item
 * Convenientia, denique ipsum Bonum, quod in eo positum est ut natura consentiat, crescendi accessionem nullam habet. Ut enim opportunitas non sit major productione temporis ; sic hæc, de quibus dixi, non sunt temporis productione majora, ob eamque causam Stoicis non videtur optabilior, nec magis expetenda Beata vita si sit longior, quam si brevis : ætaturque simili. Ut si cothurni laus sit, ad pedem aptè continere : neque multi cothurni paucis anteponderentur, neque majores minoribus : sic quorum omne Bonum Convenientiâ atque opportunitate finitur, nec plura paucioribus, nec longinquiora brevioribus anteponentur. Iterumque noster Seneca, adversum Academicos : Dicam quid sit, ex quo veniat hic error (discriminandi Beatitudinem) : resiliunt Beatam vitam unam esse. In optimo illam statu ponit qualitas sua, non magnitudo. Itaque in æquo est longa, & brevis ; diffusa, & angustior ; in multa loca partesque distributa, & in unum coacta. Plura addit : vide. Plutarchus hoc ipsum ita, in Stoicis scitis, quæ carpit : Ὅτι ἀγαθὸν ὁ χρόνος καὶ αὐτὸς ἀποσπρόγυτος, ἀλλὰ καὶ ἀκαρπὶς καὶ ἀρκευ ἡσυχίας φασίμιν, ἐδιδίκεν τοῖς ἰουδαίμοις ἀπληροῦσθαι τὴν αἰῶνα χρόνον τῇ ἀρετῇ, καὶ μακροῦς ἐν αὐτῇ καθεβιωῦντες : Quod Bonum tempus non augeat, si accedat : sed si quis vel punctitium horæ prudens fuerit, nulli concessurum in felicitate, qui vel longissimum ævum virtute sit fructus, & beatè in eâ vixerit. Carpit hoc ipsum, inquam, Plutarchus : sed quid mirum ? nam ille inter eos, qui ex professo contra sentiunt, & docent : de quibus jam addam. Nam de Tempore istud, ferè convenit cum Usu : ceteri distinxerunt. An igitur nec ab Usu augetur Felicitas ? Adferunt alii : & jam olim Pythagoræi. Ex quorum scholâ Archytas definit ἰουδαίμοις, χρόνον ἀρετῆς ἐν ἡσυχίᾳ : Felicitatem, Usus virtutis, idque cum Successu. Ecce, non Usus solum, sed Successum requirit : & valdè Felicitatem ad Externa porrigit ac necitat. Quis enim ἀτυχίας illam sibi spondeat ? imò addit : Τὰν ἀρετῶν ἰδίαν καὶ ἐπιτέλειαν ἐν ἡμῖν εἶναι, τὰς δὲ δὲτυχίας δὲ εἶναι : Virtutem &

II. De Finib.

III. De Finib.

* De quæ lib II. Dist. I. xv.

Ep. LXXXV

De Corruptâ, No. 5.

Scientiam in nobis, ac nostrâ potestatis, esse; Successum, non esse. Quod verè dicitur: ergo & illud, nec Felicitatem in nobis esse, pro Scholæ ejus mente. Quid autem Aristoteles? fortiter hæc defendit: & scribit, Τὸ εὐδαιμονικὸν οὐκ ἐν κτήσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνθρώποις, οὐκ ἐν ἔργῳ, ἀλλὰ ἐν ἐργασίᾳ εἶναι: Felicitatem non in Possessione, sed Usu Virtutis; neque in Habitu, sed Actione esse. At nostri ex diametro repugnant, & Zeno primus, ait Cicero, non Virtutis Usus modò, ut superiores, sed ipsum Habitum per se esse præclarum differuit. Nec tamen Virtutem cuiquam adesse, quin eâ semper uteretur. Vides ipsum Habitum per se laudari, & ab eo Virtutem censerî? Seneca noster: Summum Bonum in ipso Judicio est, & Habitu optimæ mentis. Atque alibi: Quid est Virtus? judicium rerum & immotum. Quod est à Prudentiâ, & hæc à Scientiâ. Plutarchus inter Stoica: Τί ἐν ἀγαθῷ εἶναι; οὐδὲν ἄλλο, ἢ φρόνησις, καὶ δὲ φρόνησις; οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἐπιστήμη: Quid est Bonum? non aliud quàm Prudentia, quid Prudentia? non aliud quàm Scientia. Et quæ hæc Scientia? quam Seneca aperit: Unâ re consumimatur animus, Scientia bonorum ac malorum IMMUTABILI. Imò Stoici in solis Virtutibus inesse Scientiam, STABILEM atque IMMUTABILEM censent. Nota sæpius de stabilitate. Nam, ut alibi noster: Semel traditi Boni PERPETUA possessio est. Non dediscitur Virtus: & pluscula addit. Firma igitur hæc Scientia, iterumque Seneca: Beatum illud in uno loco positum est, in ipsa Mente stabile, grande, tranquillum: quod sine Scientiâ divinorum humanorumque non potest effici. Neque aliâ mente Socrates: Ἐν μόνῳ ἀγαθῷ εἶναι, τὴν ἐπιστήμην ἐν μόνῳ καλῶν, τὴν ἀμείψαν: Unum solum Bonum, Scientiam esse; unum solum Malum Insitiam. Itaque in Habitu, in Scientiâ, in Mente est ipsa Virtus: etsi ut suprâ Cicero, utitur ea semper Sapiens: nisi tamen vi, casu, aut causâ impeditur. Quid tum, si mens & voluntas adest?

Lib. ix. --- laudandaque velle

Sit satis, & numquam successu crescit Honorum:

* Valde
Stoicè.

Sen. Epist.
xcii.

III. De
Finib.

ut Cato, apud Lucanum, * μάλα Στωικῶς effert. Neque enim id Virtuti derogat, impediri: non magis quàm Soli, obnubilari. Sicut illius vis & lux integra est, etiam inter oppræsa: eodem modo opposita Virtuti nihil detrahunt, non est minor, sed minùs fulget. Nobis forsitan non æque apparet, ac nitet: sibi eadem est, & more Solis obscuri, in occulto viam suam exercet. Optimè, non minuitur, sed minus latè funditur: atque eo verbo in hac re utuntur. Cato apud Ciceronem: Quamquam regent Stoici, nec Virtutes nec Vitia crescere, tamen utrumque eorum

FUNDI

FUNDI quodammodo, & quasi dilatari putant. Fusionem
eam Seneca expli. at : *Virtus modo latius FUNDITUR* ;
regna, urbes, provincias temperat ; fert leges, colit amicitias,
inter propinquos liberosque dispensat officia : modo arcto sine
circumdatur paupertas, exilii, orbitatis. Quid refert ?
ipsa eadem est : eadem ? imò æquè magna est, etiamsi
si se recessit, undq; exclusa. Lumen in arcâ include,
atque idem libera : nihil interest, nisi quòd aliis non
lucet. Non enim prohibentur opera Sapientis omnia, sed
tantum ad alios pertinentia : ipse semper in actu est. Clau-
dere igitur hoc licet apud Stobæum verbis : Πάντα τ'
καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνθρωπος τέλειον εἶναι, ἀλλ' ὃ μὴ διμίκτος ἀπολείπειται
ἀρετῆς, οὐδὲ καὶ πάντως εὐδαιμονεῖν αἰεὶ τὸ ἀνθρώπων τὸς ἀγαθὸς.
OMNEM Probum & Sapientem PERFECTUM esse, quia
nulla Virtute destituitur : ideoq; & OMNINO & SEMPER
Bonos Beatos esse. Si omnes perfecti : quod discrimen ?
pares igitur. Si omnes & semper beati : quæ additio,
aut minutio ? nulla.

Ep. LXX.
IV.

Ibid.

Sen. Ep.
LXXV.

DISSERT. IV.

II. Paradoxum. Virtutes pares, itemque
individuas esse.

EXCIPIT & adhæret alterum Paradoxorum : *Vir-
tutes inter se pares, atq; etiam nexas esse.* Duplex igitur
membrum : prius lustremus : *Pares*, quo sensu ?
omni, quem dixeris : id est ; Virtutes, etiam diversas,
pares esse : itemque unius illius rectè facta ; etiam di-
versarum actiones. Triplex igitur paritas : & Seneca
satis aperit : *Virtutes inter se pares sunt : & Opera virtutum :
& Homines, quibus illa contingere.* De *Virtutibus* inter se
collatis, ecce, adfirmat : itemque seorsim de *Operibus*,
nam de *Homnibus*, jamantè est dictum. Plutarchus
eum Senecâ. Stoicis μὴτε ἀρετὴν ἀρετῆς ὑπερέχουσαν εἶναι,
μήτε καὶ ἑρῶσαι κατωρθώσας : neq; *Virtutem Virtute ma-
jorem esse, neq; Rectè factum Rectè factò.* Cicero restric-
tius dicere videtur : *Omnia Rectè facta equalia* : sed
sensus & mens ejus non discordat. Communiùs ite-
rùm Plutarchus : Μὴδὲ ἀγαθὸν μὴδὲν ἀγαθὸν μείζον, ἢ ἑλπί-
ται. Nullum omnino Bonum Bono majus, aut minus. Item-
que Laërtius : Πᾶς καὶ τὸ ἀγαθὸν ἰσὺ εἶναι : *Gmnia bona equalia
esse.* Omnino hoc necessum, si prius illud Parado-
xum tuemur & tenemus. Cicero : *Pares esse Virtutes,
nec Bono viro meliorem, nec Temperante temperantiorum,*

Ep. LXVI.

De Stoic.
Contrar.

IV. De Fi.

De Com-
mun. NotIII. Pa-
id.

nec Forti fortiozem, nec Sapiente sapientiozem posse fieri. Quid ita? quia, inquit, una Virtus est, consentiens cum Ratione, & perpetua constantia; nihil huic addipoteest, quæ magis sit Virtus; nihil demit, ut Virtutis non veni relinquat.

Ep. Lxv.

Seneca eam ipsam causam insubtit & premit. Una inducitur humanis Virtutibus regula: una enim est Ratio recta, simplexq. Et ita tim infert: Si autem Ratio divina est, & nullum Bonum sine Ratione est: Bonum omne divinum est. Nullum porro inter divina discrimen est, ergo nec inter Bona. Alia etiam causa, quod Virtus omnis perfecta sit: perfecto quid majus aut melius potest? Tam igitur Modestia perfecta, quàm Justitia: & sic in aliis: & nulla aliam vincit, quia omnes in summâ Bonitate.

III. Parado

cero: Etenim si bene facta, Recte facta sunt: & nihil recto rectius: certe ne Bono quidem melius quidquam inveniri potest.

Ep. Lxv.

Seneca idem clarius & efficacius: Nihil invenies rectius recto: non magis, quam vero verius, temperato temperatius. Omnis in modo est virtus: modus certa mensura est. Constantia non habet quo procedat: non major, quàm Fides, aut Veritas, aut Fides. Quid accedere perfecto potest? nihil. Itaque his rationibus, & quia Virtutes in se ipsas, non in materie considerant: easque, ut dixi, in summo: concludunt, omnia Bona paria, usquequò, ut par Virtus

De Commun. Not. apud Plut.

fit (Chrysippi dictum) patriam fortiter servasse, & munus morsum viriliter sustinuisse, vel inum capularem continenter aversatum esse. Rides tu? non convelles, si principia nostra non subvertis. Una est enim illa Boni, ut sic dicam, facies undique & ubique formosa, ubi se ostendit: ceterum multæ ejus species sunt, quæ pro

Sen. Ep. Lxv.

vita varietate; & pro actionibus, explicantur: nec tamen minor sit, aut major ipsa. Sol idem, & eadem claritate, si per tenue foramen, aut patentem fenestram intravit: nec hunc patentem radium justè præferam alteri contracti ori. Hæc Stoici: alii, atque inter eos Theologi nostri dissentiunt, & certè Virtutes specie distin-

Vide Theomam 1. 2. quæst. 66.

ctas, excellentia etiam disparant, ut Prudentiam, quæ in Ratione nobilissima parte propriè sita est, eamque perficit, nobiliorem Justitia volunt; hanc Fortitudini, istam Temperantiæ præferri, & uno verbo, ut quæque earum magis ad Rationem accedit, eamque participat, sic meliorem esse. At Virtutem ejusdem speciei, puta Temperantiæ, non abnuunt, in se considerata, non ratione ejus eorumque qui habent, eandem paremque esse. Nam eos qui participant, aliter atque aliter dispositos, non ad eandem ejus perfectionem venire. Quæ suo etiam sensu verissima, Stoicorum non planè infringunt: qui nullum Bonum, nisi im-

perfe-

perfectiōne & summo agnoscunt. Sed partem alteram videamus: *Nexas Virtutes esse*, cui sententia subijcitur, unam qui habet, omnes habere. Non nimis hoc inopinatum est: & veteres etiam Philosophi vidēre, è quibus nonnulli, *unam Virtutem esse* censuerunt; *eisimultis insignitam vocabulis*: quæ Menedemi Eretrienfis sententia fuit, & Aristonis Chii. Sunt qui & Zenonem eod trahant, auctore Plutarcho: quoniam scripsit, *Prudentiam, dum suum cuique tribuit, esse Justitiam; dum res eligit, Temperantiam; dum tolerat, Fortitudinem*. Sed qui negant, excusant eum * *Prudentiæ nomine Scientiam* intellexisse. Qui autem negant? Stoici, quorum hoc est (in Stobæi Eclogis:) Ἀρεταὶ εἰναι πλείους, καὶ ἀχωρίστους ἐπὶ ἀλλήλων: *Virtutes plures esse, atq; eas inseparabiles*. Quid enim de cohæsiōne opus quærere, si una modò sit? Sed quærebant, ut dixi, veteres: atque adeò Seneca quærendum, inter prima, censet. *Nihil agitur*, inquit, *si ignoramus quid Virtus sit: una, an plures: separatae, annexae, ac qui unam habet, ceteras habeat*. Iterumque monet alibi: & quæramus, *quid sit Virtus: una, pluresne sint*. Enimvero & Apuleius in unitatem inclinat, ubi Platonica recenset: *Unimodam esse Virtutem: quod Bonum suapte naturâ adminiculo non indiget: perfectum autem cum sit, solitudine debet esse contentum*. Sed hoc nunc omitto: de re nostra, plures facimus, easque individuas, ut ibi una, sint omnes. Chrysippus ait: Τὰς ἀρετὰς * ἀντὶ τοῦ εἶναι ἀλλήλων, ὥστε μὴ ὅν τι μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, ἀλλὰ τὴν ἑκάστην μίαν ὅπως ἐνερῶνται καὶ πάσας ἐνερθεῖν, ὥστε αὐτὰς τέλειον εἶναι, καὶ μὴ πάσας ἔχοντα ὡς ἀρετὰς, ὥστε πρὸς τὴν τέλειον, ἧς ἑκάστη πάσας περιέχει τὰς ἀρετὰς: *Virtutes invicem comitari, non solum, quod qui unam habet, omnes habeat: sed quod qui secundum unam aliquid operatur, idem secundum omnes: Et nec virum perfectum, qui non omnes virtutes habeat, nec Actionem, quæ non fiat secundum omnes*. Totum hîc dogma, & sententiam habes: quam duplicem etiam vides. Prior est, *sequi se, ut una sint apud quemque unum*. Plinius ad Trajanum: *Didicimus quidem, cûi Virtutis aliqua contingat, omnes inesse*. Quod Cicero variis locis, atque alibi ita adfirmat: ut *Si unam*, inquit, *Virtutem confessus sis te non habere, nullam necesse sit te habiturum*. Ratio in Senecâ: quia cûm semel animum Virtus induravit, undique invulnerabilem præstat. Non enim singula virtia Ratio, sed pariter omnia prostermit, in universum semel vincit. Sicut sol ille pariter oritur, & omnia illustrat. Hæc etiam nostri Doctores sensere, ut Ambrosius: *Virtutes individuas esse, sed opinione vulgi se jun-*

Libro, de
Virtute
motali.* IJ, supra
Dis-
sert. ante-
cedente,
in Plutar.

Ep. xcv.

De Vitu
Beat.

De Philos.

Apud
Plut. De
Contrar.
Stoic.
* Ipsa pa-
nè verba
hæc in La-
ertii item
Zenone.
* Adde
Plutar.
infra
Diff. xv.

II. Tusc.

Consol.
ad H. lv.
c. xlii.
vide.

1. Offic. *sejunctæ*. Alibi : *Connexæ sibi sunt concatenatæq; Virtutes,*
 c. xxvii. *ut qui unam habet, plures habere videatur.* Itemque Gre-
 & II. c. ix gorius : *Una Virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut im-*
 in Luc. *perfecta est.* Nota posterius membrum, nam in eo er-
 c. vi. ror, quod species & imago Virtutis alicujus solitarie sæpè
 est: sed imago, & ut ille ait, *imperfecta.* Ille ante eum Pla-
 Lib. xxi Moral. to: ex cujus fontibus hausit Apulejus. *Imperfectæ Virtutes,*
 (quæ sint, ibi vide) *semet comitari negat: eas verò quæ Per-*
 De Philos. *fectæ sunt, individuas sibi & inter se connexas esse.* Causa,
 quia ubi una aliqua Virtus perfecta (& de eâ semper
 Stoici:) ibi & Ratio perfecta, quæ esse non potest, nisi
 ut vim & lumen suum ad alias etiam Virtutes exten-
 dat. Sententia altera in Chrysippo, *In opere & actione*
concurrere, ac misceri. Hoc ita Cicero : *Cum sic copulatæ*
connexæq; sint Virtutes, ut OMNES OMNIUM participes
 v. De Fin. *sint, nec alia ab aliâ possit separari: tamen proprium suum*
cujusq; munus est; ut Fortitudo in laboribus periculisq; cer-
natur, Temperantia in voluptatibus, Prudentia in dlectu.
 Et noster etiam doctor apertius : *Cum aliquis fortiter*
 Ep. Lxvii *patitur, omnibus Virtutibus utitur fortasse, cum una in*
promptu sit, maximeq; appareat, Patientia. Ceterum illic est
Fortitudo: cujus Patientia & Perpressio, & Tolerantia rami
sunt. Illic est Prudentia, sine quâ nullum initur consilium:
quæ suadet, quod effugere non possis; quàm fortissime ferre,
Illic est Constantia, quæ de jici loco non possit. Illic est
INDIVIDUUS ille comitatus Virtutum. Quidquid honeste
fit, una Virtus facit, sed DE CONSILII SENTENTIA.
 Ergo hac quoque parte necti vides, quod in Actione
 adminiculantur invicem & adstant. Est & tertius
 nexus, sed Peripateticorum, in Prudentia. In illo ca-
 pite omnes conveniunt. Καὶ ἀνάγκη. Ait Alexander A-
 phrodisæus, ἡ νῦν αὖ ἀρετὴ ἡ δίκη νῦν ἔχειτο, φρόνησιν ἔχει. Εἴ γε
 Lib. iv. ἔστιν ἡ δίκη ἀρετὴ πραγματικὴ τῶν ἀπορρήτων φρονήσῃ τε καὶ τῷ ὀρθῷ
 Quest. λόγῳ: *Necesse est habere Virtutem aliquam Moralem, ha-*
 c. xxi. *bere & Prudentiam, siquidem est Moralis Virtus effectrix*
eorum, quæ definita sunt à Prudentia & recta Ratione. De-
 nique Aristoteles eâ mente ait: Ὅτι ἐκ ἐστὴν ἡ σωταίρεσις ὁρθὴ
 αἰσῶ φρονήσας: *Electio non est recta, sine Prudentiâ:* at Vir-
 tus in Electione consistit. Habes secundum igitur
 Paradoxum, etsi membro isto altero vix tale. Nam &
 Philosophis aliis verum est, etsi vulgo novum aut
 vanum.

DISSERT. V.

III. Parad. Sapientem sibi parem,
& in Gaudio semper esse.

PARADOXUM ecce tertium : etiam de Paritate, seu potius Æquabilitate in uno Sapiente. Hunc constare sibi, in eodem semper animi statu & tenore censent : atque eo optimo & optatissimo, id est, *In gaudio semper esse*. Rem priusquam explicem, opus aliquid de verbo : quod tamen illi explicandæ aptè, imò necessariò, adhibeatur. Augustinus : *Quæ*, inquit, *Græci* xiv. De Civ. c. viii. *appellant* *Εὐνοείας*, *Latine autem Cicero Constantias nominavit*, *Stoici tres esse voluerunt*, pro tribus *Perturbationibus*, in animo *Sapientis* pro *Cupiditate Voluntatem*, pro *Letitiâ Gaudium*, pro *Metu Cautionem*. Pro *Ægitudine vero* vel *Dolore*, negaverunt posse esse aliquid in animo *Sapientis*. *Voluntas* enim, inquit, appetit *Bonum* : *Gaudium*, de *Bono adeptio est* : *Cautio*, de *vitâ Malum*. Et paullo post : *Hæc illi sic loquuntur*, ut *Velle*, *Gaudere*, *Cavere*, negent nisi *Sapientem* : *Stultum autem*, non nisi *Cupere*, *Letari*, *Metuere*, *Contristari*. Ita noster ille doctor : & puriter hausit è *Zenonio* fonte. Nam *Laërtius* paria aut eadem, nisi quod pro *Letitiâ*, ἡ δὲ ἡ *Voluptatem* nominavit. Videre in ipso potes : ego, quæ propriè ad nostram rem, excerpam. Ait ergo, ἡ δὲ ἡ ἀλογον εἶναι πρὸς τὴν ἀρετὴν δοκῶν ἡ ὑπάρχουσα ; *Voluptatem* (cum Augustino & Cicerone *Letitiam*) esse, *sine Ratione elationem*, *in re quæ videatur expetenda*. Huic tria subjicit : καὶ λησιν, πρὸς τὴν ἀρετὴν : *Delinitionem*, *Oblectationem*, *Diffusionem*. Iterumque : *Voluptati Gaudium* opponi : five, ut Græcè cum illo dicam, τὸ χάριν ὁρῶντι αὐτῷ εἶναι τῇ ἡ δὲ ἡ, εἶναι δὲ ἀλογον εἶναι πρὸς τὴν ἀρετὴν : *Gaudium Voluptati adversum esse*, quod definitur, cum *Ratione elatio*. Tria item huic subjici, τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐν φρονησώλω, ἐν θυμῷ : *Oblectationem*, *Hilaritatem*, *Tranquillitatem*. Etsi in voce τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν hæreo, & spuriam aut supervacuum pronuncio ? cum jamantè in contraria parte (ἡ δὲ ἡ) habuerit sedem. Ergo vel delenda, vel pro eâ ἡ ἀρετὴ : *Fiduciam*, substituendum. Certè in *Stobæo* junctim hæc *Sapienti* lego attribui, χάριν, ἐν φρονησώλω, ἡ ἀρετὴ. His è *Laërtio* *Tulliana* ista consonant : *Cum Ratione animus movetur*, placidè atq; constanter, *Gaudium* dici ; cum autem inaniter & effusè iv. Tufc. *exsultat*, *Letitiam*, quam ita definiunt (*Stoici*) *Sine Ratio-*

Isa. c.
LVIII.

Ratione animi elationem. Sunt ipsa illa in Græcis, Neque vana hæc distinctio, certe non inutilis : & Augustinus e Sacris etiam probat. *Non est gaudere impiis, dicit Dominus : tamquam impii lætari potius possint, quam Gaudere.* Noster Seneca huc facit : *Voluptatem (si ad nostrum Album verba dirigimus) rem infamem esse, & Gaudium nisi Sapienti non contingere. Est enim elatio animi, suis bonis viribusque fidentis.* Nota, *Voluptati Gaudium opponit, pro Laërtii excerptis : itemque verba ea ad Album, vel ex Albo Stoicorum, scitè dici. Est, & definitio ipsa Gaudii, paullo fusior, quam in Laërtio, & quæ Fiduciam quoque (de quâ monui) includit. Addit Seneca : Itaque Virgilius cum dicit, ----- & mala mentis*

Sen De
Vit. Bcat.
cap. IV.

Gaudia : diserte quidem dicit, sed parum proprie, nullum enim malum Gaudium est. Non herclè, neque maios sequitur : quia ex solâ Virtute est : *in quâ fundatum necesse est, velit nolit, sequatur hilaritas continua, & lætitia alia atque ex alto veniens, ut quæ suis gaudeat, nec maiora domesticis cupiat.* Habes ipsum istud Gaudium plene descriptum, si scrutaris. *Fundatum, inquit, in rupe illâ Virtutis.* Reliqua gaudia adventicia, & infirma sunt, atque hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac persusoriam voluptatem : & quodcumque invecitium gaudium est, FUNDAMENTO caret. Iterumque alibi : *Fragilibus innititur, qui adventicio lætus est, exhibet gaudium, quod intra vit.* Aliter planè in isto est : & illud ex se ortum fidele firmumque est, & crescit, & ad extremum usque prosequitur. Ex se, inquit, ortum : id est ex Animo, in quo Virtus.

Ep. XXIII

Epist.
xcvii.

Ibid.

Ep. XXIII

Seneca suo Lucilio : *Nolo tibi umquam deesse Lætitiam, volo illam tibi domi nasci : nascetur, si modò intra te ipsum sit. Ceteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt : leves sunt, nisi tu fortè iudicas illum gaudere, qui ridet : Animus debet esse alacer, & fidens, & super omnia erectus.* Et statim : *Hoc gaudium, de quo loquor, solidum est, & quod plus pateat INTRORSUS.* Philo Judæus : *Επειὶ οὐκ ἐν τοῖς τῇ ψυχῇ μόνους ἀγαθοῖς ἢ ἀνόδοτος καὶ ἀκίνητος ἀπὸ βδελύξεως ἐνρίσκει, ἐν ἑαυτῷ δὲ πᾶς σφόδρα χαίρει, & ἐν τοῖς ὡς ἐν αὐτῷ :* Quia igitur in solis Animi Bonis genuinum & sincerum reperitur Gaudium, ideò IN SE quisque Sapiens gaudet, non in iis, quæ circa ipsum. Ergo benè noster suprâ dixerat, *Altum, & ex alto veniens, iteraque continuum esse.* Idem alibi : *Aliquod potius bonum mansurum circumspice : nullum autem est, nisi quod animus ex se sibi invenit.* SOLA VIRTUS præstat gaudium PERPETUUM, securum : etiam si quid obstat, nubium modo intervenit, quæ infra feruntur, nec umquam diem vincunt. Opulchrâ & appositâ imagine ! Reverà enim,

Quòd Bonum
Mal.
insid.

Ep. xcvii

Επειὶ οὐκ ἐν τοῖς τῇ ψυχῇ μόνους ἀγαθοῖς ἢ ἀνόδοτος καὶ ἀκίνητος ἀπὸ βδελύξεως ἐνρίσκει, ἐν ἑαυτῷ δὲ πᾶς σφόδρα χαίρει, & ἐν τοῖς ὡς ἐν αὐτῷ : Quia igitur in solis Animi Bonis genuinum & sincerum reperitur Gaudium, ideò IN SE quisque Sapiens gaudet, non in iis, quæ circa ipsum. Ergo benè noster suprâ dixerat, *Altum, & ex alto veniens, iteraque continuum esse.* Idem alibi : *Aliquod potius bonum mansurum circumspice : nullum autem est, nisi quod animus ex se sibi invenit.* SOLA VIRTUS præstat gaudium PERPETUUM, securum : etiam si quid obstat, nubium modo intervenit, quæ infra feruntur, nec umquam diem vincunt. Opulchrâ & appositâ imagine ! Reverà enim,

ταῦτα

*talís est Sapientis animus , qualís mundi Status super Sen. Ep.
Lunam :* LII.

Perpetuum nullâ temeratus nube serenum.

Nam illa pars mundi superior & ordinatior , nec in nubem Lucan.
cogitur , nec in tempestatem impellitur , nec versatur in tur-
binem ; omni tunc altu caret. Eodem modo sublimis animus ,
quietus semper , & in statione tranquillâ collocatus , mode-
stus , venerabilis , & compositus. Postrema illa obser-
va, nec enim Hilaria agitare Sapientem aut Saturnalia
volumus : placidum & occultum illud Gaudium est , &
cum gravitate , imò severitate conjunctum. *Mihi crede,* Sen. De
ait noster, res se vera est verum Gaudium. Neque enim Vit. Beat.
aliud est, quàm interior quies, & pax & concordia animi, C. III.
& magnitudo cum mansuetudine. Quæ malis aut stultis
absunt: ubi cupidines ipsæ sibi obstrepunt aut pugnant,
& semper in eorum animis velut legiones aut castra.

Seneca hanc quietem etiam explicabat suprà : *suis gau-* Ibid. c. vi
dere, nec majora domesticis cupere. Est enim proprium hoc
Beati, præsentibus quæstacumq; sint contentum esse, amicum-
que rebus suis. Atque ille idem, numquam malis suis inge-
muit, numquam de fato suo questus est , fecit multis intelle-
ctum sui & non aliter quàm in tenebris lumen effulsit , cum es-
set placidus, lenis, & humanis divinisq; rebus pariter æquus.

Hic est ille animi status, quem Tranquillitatem etiam
licet appelles. Seneca: *Quid est Beata vita? Securitas, &*
perpetua Tranquillitas. Quæ finitio cum Democriti Ep. cxx.
sensu convenit : cui εὐθυμία ista, sive animi Tranquillitas,
est ipsa Beata vita, ut Cicero alibi scribit. Iterumque:

Democritus Summum Bonum εὐθυμίαν & sæpe ἀρετήαν ap- Ep. xcxi.
pellat: id est , animi tum terrore liberum. Quod Stoici ta-
men abnuant : nec finem hunc esse, sed fructum. Ac-
cessio , inquam est, atque ita Laërtius , inter Zenonis

dogmata : Αρετῆς ἐπιτηδὸν μέγιστον , τὴν τε χάριν καὶ τὴν εὐφροσύνην
εἶναι: Accessiones Virtutis esse, Gaudium & Hilaritatem. Et-
iam noster : Tum illud orietur (ex Virtute) inestimabile bo-
num . Quies mentis in tuto collocata , & sublimitas , ex-
pulsisq; terroribus , ex cognitione veri Gaudium grande &
immutum , comitasq; & diffusio animi : quibus delectabitur

NON UT BONIS , sed ut EX BONO ORTIS. Non
ergo sunt ipsa Beata vita , sed adhærent , ut lux Soli :

et si efficere etiam illam sensu aliquo dicas , nempe ut III. Off.
sentias & fruire. Ita Ambrosius noster : *Beatam vitam* C. I.

efficiunt Tranquillitas conscientie , & Securitas incertitie.
Habes Paradoxum : nec id quidem nisi vulgò. Nam

& Sapientia ipsa in Sacris loquitur : *Ὁ δὲ ἐπὶ ἀπείρῳ,* Cap. xi.
κατασκηναίσει ἐπ' ἐλπίδι πεποισῶς , καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως διὰ
πατρὸς καὶ υἱοῦ : Qui me audiet , habitabit in SPE CONFIDENS ,

DENS, & QUIESCET SECURE *ab omni malo*. Habes bonas has affectiones, *Securitatem, Quietem, Confidentiam*: & hanc postremam cum *Spe* temperatam (cui Metus semper inest) ne nimia sit, & exsultet.

DISSERT. VI.

IV. *Parad. Sapientem vel in Tormentis Beatum esse.*

QUARTUM Inopinatum dogma profero, *Sapientem etiam inter Tormenta Beatum esse*. Fortiter hoc sic efferimus: quidquid agmine in nos incurrant Pythagoréi, Academici, Aristotelici. Nam quid certius potest esse, quàm ratione eorum qui Dolorem in Malis ponunt, non posse Sapientem Beatum esse, cum in eculeis torqueatur? contra autem, eorum qui Dolorem in Malis non habent (Stoicorum) ratio certè cogit, uti in OMNIBUS TORMENTIS *conferretur BEATA VITA*. Imò verò, comparatione etiam facta, *Zeno negat Metelli vitam beatiorē, quàm Reguli*. Heu inopinata, heu oppugnata! Nam quomodo, inquirunt, *ista paria esse possunt, cum alia optanda sint, alia averfanda*? Neque etiam Porticus tota neget, Metelli vitam præponendam & sumendam esse. Perseverant tamen paria hæc esse, quia Bona sunt: nullum autem inter Bona (supra doctum) discrimen. Igitur *paria sunt Gaudium, & fortis atq; obstinata tormentorum Perpassio*. In utroque enim eadem est animi magnitudo: sed in altero remissa & laxa, in altero pugnax & intentā. Tale aliquod discrimen alibi nolter ingerit: Non est quod existimes ullam esse sine labore Virtutem, sed quædam Virtutes stimulis, quædam frænīs egent. Quemadmodum Corpus in proclivi retineri debet, in arduis impelli: sic quædam Virtutes in proclivi sunt, quædam cliivum subeunt. In illo genere sunt, Liberalitas, Temperantia, Mansuetudo: in isto, Patientia, Fortitudo, Perseverantia, & quæcumq; duris opposita Virtus est, & Fortunam subigit. Quid ergo? inquires, an non contra Naturam Dolor & Tormenta sint? fateamur. Et esse aliquod Contra Naturam igitur Bonum? Minimè, sed illud aliquando contra Naturam est, in quo Bonum illud existit. Vulnerari enim, & subjecto igne tabescere, contra Naturam est: sed inter ista servare Animum infatigabilem, secundum Naturam est. Et ut, quod volo, breviter exprimam, materia Boni aliquando contra Naturam est, Bonum nunquam: quoniam

Bonum

Bonum sine Ratione nullum est, sequitur autem Ratio Naturam. Verissime, imò aded Bona hæc sunt, ut etiam aliquando optanda. Quo modo? isto, ut non incommoda optabilia sint, sed *Virtus quâ perferuntur incommoda.* Ecce in exemplo, *tormenta abesse à me velim: sed si sustinenda fuerint, ut me in illis fortiter, animose, honeste geram, optabo.* Miles pugnam aut vulnera non optat, ob ipsa: sed gloriæ aut victoriæ mixta, optat. Itaque non ultrò præbebit se periculis fortis: neque etiam timebit illa, sed vitabit. *Cautio illum decet, timor non decet.* Scit. Omnia hæc externa, quæ Mala appellantur, non nisi timidis timenda esse. Sentit tamen, atque etiam doler. *Sensum enim hominis nulla exuit Virtus: sed non timet, & invictus ex alto dolores suos spectat.* Mucium Scævola in igne tolerantem, imò gloriantem legisti, ictu non animo, lapsum: tale in Sapiente. Et maluisset tamen Mucius integrâ manu fortiter facere, quam mutilata pati. *Totum Fortunæ regnum Sapiens despiciet; & tamen ex illo, si dabitur Electio, molliora sumet.* Sed totius rei intelligendæ adhibeatur & hæc distinctio. *Triplex,* ait Seneca, *Bonorum conditio est. Quædam, ut nostris (Stoicis) videtur; Prima Bona sunt: tamquam Gaudium, Pax, Salus patriæ. Quædam Secunda, in materiâ infelici expressa: tamquam tormentorum Patientia, & in morbo gravi Temperantia. Illa Bona directò optamus nobis; hæc, si necesse erit. Sunt adhuc Tertia: tamquam modestus Incessus, ac probus Vultus, & conveniens prudens viro Gestus. Vides cujusmodi Bona sint; sed Bona, imò & illis quæ lætam faciem habent paria. Suprà terigi, sed iterandum est. Quid ergo? jacere in convivio, & torqueri, paria sunt? Hoc mirum videtur tibi? illud licet magis admittaris, jacere in convivio; Malum est: torqueri in euleo; Bonum est: si illud turpiter, hoc honeste fit. Bona ista aut Mala non efficit materia, sed Virtus. Hæc ubicumque apparuit, omnia ejusdem mensuræ ac pretii sunt. Et quid mirum nostros dicere, quibus nullum extra animum Malum est? ecce Epicurus ille Voluptatis magister, Doloris hostis, quas voces emittit? Si uratur sapiens, si crucietur, in Phalaridis tauro si erit, dicit, *Quàm suave est hoc! quàm hoc non curo!* Atque ipse aded fecit, mori jam admotus; Seneca: *Quid parò? incredibile videtur, aliquem in summis cruciatibus positum dicere, Beatus sum? Atqui hæc vox in ipsa officina Voluptatis est audita.* BEATISSIMUM, inquit, hunc & ultimum diem ago, Epicurus: cum illum hinc urina difficultas torqueret, hinc insanabilis exulcerati dolor Ventris. Quare ergo incredibile hæc sunt apud eos, qui Virtutem colunt: cum apud eos quoque reperiamur,*

Ep. LXVII

Ibid.

Ep. LXXXV

Ibid.

De Vit.

Beat.

cap. XXV.

Ep. LXVI.

Ep. LXXI.

Cic. II.

Tuscul.

Ep. XLII.

Ep. LXXII. *apud quos Voluptas imperat ? Sed malignitas scilicet, aut potius imbecillitas est animi, hæc detractantis, & non putant fieri, quidquid facere non possunt : ex infirmitate suâ de Virtute ferunt sententiam. At tu audi Salomonis vocem : Cum audirent per sua tormenta BENE SE-
Sap. c. xi. CUM AGI, commemorati sunt Dominum, admirantes in
Sen. De FINEM exitus. Causa, & Finis sunt, quæ hæc mitia,
Benef. iv. imò suavia faciunt : & licet ipsum corpus plenum BONA
cap. xxii. CONSCIENTIA stiller, placebit illi ignis, per quem bona fides
collucebit. Audis placiurum quoque ? ita : & apud poë-
tam Cato proclamat :*

----- GAUDET Patientia duris :

Lib. De LÆTIUS est, quoties magno sibi constat Honestum.
Jacob. i. sed nempe in Bonâ conscientia : & Christianus Doctor
c. vii. hæc consignet Ambrosius : Non frangitur Sapiens dolo-
ribus corporis, nec vexatur incommodis : sed etiam in ER-
RUMNIS BEATUS manet. Quia non in delectatione cor-
poris, vita Beatitudo est ; sed in CONSCIENTIA PURA ab
omni labe peccati.

DISSERT. VII.

V. Parad. Sapiensem Apathem & Imperturbabilem esse. Pluscula hic de Affectibus.

QUINTUM Inopinatum, & vel maxime oppugna-
tum : Ἀπαθῆ, sive Imperturbabilem, esse Sapiensem.
Veteres & nostri exagitant, atque aded irrident, & cum
piscis pugna in eo consistit, quod illi (Pythagoras,
Plato, Aristoteles) ὁ σοφὸς μετρίῳ πάθῃ μὲν ἐνυψ, ἀπαθῆ
δὲ ἐκ εὐνοῦ : Sapiensem modice Affectibus tangi, non autem
nullo modo tangi, consensu edixerunt. Jam nostris, Af-
fectus etiam admittunt plenius ; nec qui, sed unde sint,
quærent : mox explicandum. At Stoci, Affectus omnes,
quorum impulsu animus commovetur, ex homine tollunt. At-
que ita D. Hieronymus : Omnes Affectus tolli posse, omnes-
que eorum fibras, à Pythagorâ & Zenone Pelagianos hâvisse.
De Zenone ; fatemur : miramur de Pythagorâ, &
hunc planissime contrâ sensisse, discipulorum ejus
scripta docent. Theages Pythagoricus : Ἐπειδὴ ἡ
τῆς ἡθῆς ἀρετὴ ἀπὸ πάθῃ, ἢ δὲ παθόντων ἡδονῆς καὶ λύπης ὑ-
πέρεστι, φανερόν ἐστι ἐκ τῶν ὑπερβλέσθαι τὰ πάθη ἢ ψυχῆς,
ἡδονῶν καὶ λύπῶν τὴν ἀρετὴν πίπτουσαν, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν αὐτῶν
μόλῳσθαι : Quoniam Virtus motum circa Affectus, &
Affectuum præcipue Voluptatis & Dolor, liquet non
in eo Virtutem esse, ut eximantur Affectus animo,
Volu-

Lactant.
Enst.
lib. vi.
cap. xiv.
Adu.
Pelag.

Anud.
Stob.
Serm. i.

Voluptas & Dolor : sed ut modificentur , & temperentur.
 Plura huic rei addit : itemque Archytas ex eâdem scho- Ibid.

la. *Γίγνεται ἐκ τῶν πέντε αὐτὰ ἀρετὰ , καὶ ῥησιμῶς πάλιν αὐτὸς αὐτοῖς συνίσταται , ὡς περ καὶ τὸ καλῶς ἡρμισμῶν ἐκ τῶ ὀξείας καὶ βαρείας , καὶ τὸ εὐκρεῖν ἐκ τῶ θερμῆς καὶ ψυχρῆς , καὶ τὸ ἰσχυρῶς ἐκ τῶ βαρείας καὶ κῆφου , καὶ ἀφελὲν ἂν δὲ τὰ πάντα τῶ ψυχῆς , καὶ τῶ ἀφελίμῳ , ἀλλὰ συναρμίσσειας περὶ τὸ λόγον ἔχειν τὰ δέοντα καὶ τὰ μετρία :* *Nascitur ex Affectibus Virtus , & nata cum illis consistit ; sicut concinna modulatio ex acuto & gravi : item temperies , ex calido & frigido : iterumque æquilibrium è ponderoso & levi.* Non igitur tollere Affectus oportet : id enim inutile : sed aptare ad id quod rationem Decorii & Mediocritatis habet. Est ipsa Peripateticorum sententia , ni-

mais à Zenonis illâ diversa. Scio Teletis , qui inter Py- Apud
 thagoricos etiam censeretur , quædam esse è libro *πρὸς ἀ-* Stob.
πυθαγόρας : in quibus ista probari videtur , sed idem scio *σομ. cxi.*
 hunc Strilponis auditorem fuisse , & hac parte affectam , vide.

neque è Pythagoréo istæ fonte hausisse. Sed ut ad rem igitur , Stoici tollunt Affectus : atque ita Seneca. *U-* Ep. cxvi.
trum satius sit Modicos habere Affectus , an Nullos , sæpe

quæsum est. Nostra EXPELLUNT , Peripatetici TEM-
PERANT , & epistola eâ totâ hos refellit. Idem alibi ;
Non Diminutionem malorum in Bono viro intellego , sed Va- Ep. lxxxv
cationem , nulla dehem esse , non parva : & p.ura etiam
 adtextit contra jam dictos. Disputatio longa est , & non
 hic retexenda : status tamen ferè causæ in eo , an Af-

fectus sint à naturâ ? Esse Plato & Aristoteles volunt :
 ideoque non excindi , non esse , nostri : eoque tolli.
 Cicero bene hoc advertit : *Mihi , inquit , in totâ oratione* iv. Tuscul.
ea , quæ pertinet ad animi Perturbationem (ita *πᾶσι* ferè
 semper appellat) *una res videtur CAUSAM continere ,*
omnes eas esse in nostrâ potestate , omnes iudicio susceptas ,
omnes voluntarias. Sanè causam continet , imò con-

ficat : si enim ita , quis neget tolli ? At enim aliter
 veteres , & nostri (Christiani) mox novarunt , quod
 ita idem : *Cum antiqui Perturbationem animi ex homine* i. Acad.
NON TOLLERENT , NATURAQUE & Condolere , & Con-
cupiscere , & Extimeſcere , & Efferrilætiâ dicere , sed ea
CONTRAHERENT , in angustiumque deducerent : Zeno
omnibus his quasi MORBIS voluit CARERE SAPIENTEM :

Cumque ea Perturbationes antiqui Naturales dicerent , &
Rationis experies , aliaque in parte animi Cupiditatem ,
in aliâ Rationem collocarent : ne his quidem assentiebatur.

Nam & Perturbationes VOLUNTARIAS esse putabat , O-
PONENTISQUE JUDICIO suscipi , & omnium Perturba-
tionum arbitrabatur esse maiorem , immoderatam quam-
dâmodum Intemperantiam. In paucis his verbis tota res

Sen. De
Ira l. cap.
viii.
Ibid.

Lactant.
vi. cap. xv.

Ibid.

Ibid.

Ep. Lxxv.

Sen. epist.
cxvi.

posita, neque satis fortassis exposita : vis propius accedamus, & velut manu admotâ revelemus ? AUD. Lube-
scit, nam firmiter cupio istud noscere de Affectibus,
sæpè auditum nec plenè acceptum. LIPS. Fiat igitur,
inspiciamus. Ait : NON TOLLERENT. Non certè,
quid tollerent ? utiles censebant, & à Naturâ ad Virtu-
tem datas. Nam *sine iis* (ajebant) *langueret omnis actio,*
& vis ac vigor animi resolveretur. Sine Irâ, Fortitudo non
erit ; sine Metu, Prudentia ; sine Cupidine, Tempe-
rantia ; sine Lætitiâ, sensus amorque Virtutis. Dum-
taxat igitur CONTRAHEBANT : id est, *detractis quod*
exundat, ad salutarem modum cogeant : qui modus est
ipsa Virtus. Avaritiæ da modum, Frugalitas est ; Pro-
fusioni, Liberalitas ; Ambitioni, Magnanimitas ; item-
que in aliis. Ac sicut bonæ plantæ in feraci agro, si
neglegantur, silvescunt & horrescunt ; culturâ adhibi-
tâ, utiles & fructiferæ fiunt : sic Affectus. Quis au-
tem cultor ? Rario, ajebant : imò & rector, quæ ve-
lut trænīs temperat, & exsultantes in angustiorem gi-
rum ducit. Amplius, dicebant NATURA esse, nimi-
rum insitos in parte *Irrationali* animi, quæ duplex est :
Concupiscens, & Irascens : atque ex his sponte, sine ope-
râ voluntatis emergere, & enasci. Imò & sedes iis
suas assignant in ipso corpore : *Lætiæ in splene, Iræ in*
felle, Libidinis (sive Cupidinis) *in jecore, Timoris in cor-*
de. Qui ergo Affectus eos tollunt, vitam ipsam ex
animali, & partibus iis primariis, tollunt. Et sicut a-
grum sterilem habere nolis, sic nec animum, cui *Affe-*
ctus, velut ubertas est naturalis. Ad quam cum verus cul-
tor asserit (libet enim hoc repetere) *statim cedentibus*
vitiis fruges Virtutis oriuntur. Quæ quomodo erunt, si
non illi ? ubi victoriæ locus, sine adversario ? laudi,
sine luctâ ? Nam si virtus est, iram cohibere : quo-
modo faciet, qui Irâ caret ? Si Cupiditatem refræna-
re ; quæ coërcitio, ubi non quod coërceas ? *Deus ita-*
que, cum hominem primum fingeret, mirabili Providentia, in-
generavit ei prius istas animi Commotiones, ut posset capere
Virtutem, sicut terra culturam : posantque materiam Viti-
orum in Affectibus, Virtutis in Vitiis. Hæc illi : pergit Cicero
ad nostros. Zeno, inquit, his omnibus QUASI MORBIS
exiit Sapientem. Benè, *quasi* ; non enim reverâ Scia-
cis Morbi sunt, sed initia & causæ Morborum. Disci-
men quod sit, Seneca in epistolâ quadam te docebit.
Addit, CARERE voluisse Sapientem. Prorsus carere :
non recidere, sed excidère ; non regere, sed ejicere.
Causæ multæ sunt : hæ præcipuæ. Primò difficile est
regere aut moderari amissos. *Imbecillis est primò omnis*
Affe-

Affectus, deinde ipse se concitat, & vires, dum procedit, parat. Ut equus indomitus, facile abripit rectorem. Quis nautæ suaserit aut approbaverit, ventis jactari, ut possit artem exercere? in tranquillo tutius erit. Ut in præceps lapsis corporibus nullum sui arbitrium est: rapiuntur: sic animus in libidinem, amorem, iram projectus, non sistit se ubi vult, aut cum vult, sed quod non vult fertur. Deinde, Affectus si mali; etiam modici, modicum certè malum erunt: quis id apponit Sapienti? Itaque falsa est ista mediocritas, & inutilis: eodemque loco habenda, quo si quis diceret, Modice insaniendum, Modice agrotandum. Tertia etiam ratio, si istis das locum, quamvis exigui sint, in majus excedent. Numquam perniciose servant modum. At enim sunt ut bonæ plantæ in agro. Bonæ? hoc nego: sunt plantæ, sed vepres, spinæ, rubi, nati ad delendam aut prohibendam omnem bonam frugem. Denique quies & tranquillitas, ut docuimus, Sapientem decet & sequitur: tu vis eum, ut mare aliquod asperum esse, assiduis Affectuum turbinibus agitatum? Careat igitur, si potest: atqui potest. Non sunt enim NATURALES, ut illi volebant, neque RATIONIS EXPERTES. Si enim à Naturâ, boni essent: quod etiam ipsi negant, sed ad Bonum dumtaxat ire. Deinde, quid est Naturale, quod idem nimium esse possit? at isti iidem refecant & circumcidunt, ut superfluentes. Tertio, cur non iidem in omnibus, & pari modo? Meritò ergo, ob has aliasque causas, dicimus, non tam Naturâ insitos, quam pravâ Opinione susceptos. Ab hac iis origo: ideoque Zeno apud Ciceronem pergit asserere, VOLUNTARIOS esse, Quomodo? quia ab OPINIONE, ut sequitur: & (ut idem alibi) nullâ Naturâ vi commoventur, omniaque ea sunt Opiniones, ac Fudicia levitatis. Totidem fere verbis Plutarchus, de nostris: τὰ πάντα σύμπτει καὶ κρίσεις φαύλας, καὶ ὁρᾷς ἀπολογεῖσθαι εἶναι: Omnes Affectus omnium Fudicia prava, & Opiniones dicunt esse. Nota istæ, quæ causam non continent solum, sed obtinent. Nam si talia; profectò in Rationali parte animi sunt, non illâ Irrationali: atque ita à Voluntate. Sed Fudicia esse, etiam Chrysippus adfirmat, apud Galenum: Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν παθῶν πειράσει, καὶ ὁρᾷς ὡς εἶναι τὰ λογικὰ τὰ πάντα: Chrysippus in primo libro De Affectibus, demonstrare conatur Fudicia quædam Rationalis rationis esse Affectus. Et addit de Zenone ipso paullo aliter: Ζήνων δὲ, ὅτι τὰς κρίσεις αὐτὰς, ἀλλὰ ὡς ἐπιτηδεύουσιν αὐταῖς εὐσελὰς καὶ λύσας, ἐπάρσεις τε καὶ τὰς πῶσης τὸ ψυχῆς, ἐνέμιζεν εἶναι τὰ πάντα:

Ep. LXXXV

Cic. iv. Tuscul.

Laërt. vi. cap. xiv.

De Finib.

In libello, Utra animalia.

De De-cjer. Hip-pocr. & Platon itemque Laërt. in Zenone.

Sed addit Plutarchus, *falli nos velocitate conversionis*, quia scilicet non videtur sic subito eadem pars velle posse, & nolle; ad voluptatem ire, & redire. Tamen ita est, inquit, & omnia ista in uno *Hegemonico* fiunt: additque voces Stoicorum in hac re solennes, *συναίσθησις, συγκαταθήκη, ὁρμή*. Imò & ordinem, qui est in Affectuum geniturâ & progressu. Primum enim est, *propensio* quædam, tum *admissio* & *cessio*, mox *consensio*, & denique *appetitus* *impetusque*. Exempli causâ, *Visum* sive *παύρα* objicitur, propendeo; sequitur *Notio* sive *νόησις*, cedo & admitto; tum *Cogitatio* sive *λογισμός*, judico & consentio; denique *Incitatio* & *ὁρμή* est vehementior. Epictetus in Agellio (neque enim ipsa nunc exstant) brevius hæc, sed tamen distinguit: *Visa animi*, quas *παύραι* appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis animum rei pellitur, non *Voluntatis* sunt, neque *arbitraria*: sed vi quadam suâ inferunt sese hominibus noscenda. Probationes autem quas *συγκαταθήκη* vocant, quibus *Visa* noscuntur ac dijudicantur, *voluntariæ* sunt, fiuntque hominum arbitratu. Et plura addit, utiliter legenda, nec diversa ab iis noster Seneca: Ut scias, inquit, quemadmodum incipiant *Affectus*, aut cre-
 scant, aut efferantur. Est primus motus non voluntarius, quasi preparatio *Affectus*, & quædam comminatio. Alter cum voluntate non contumaci. Tertius motus est jam impotens, qui *Rationem* vincit. Primus quem dicit motus, est à Phantasiâ rei Bonæ Malæve objectæ: quâ statim excitamur ad appetendum, aut averſandum. Hunc negat Voluntarium esse, sicut & Epictetus, prævenit enim inclinationem animi, & primi illi *Ictus* (ut alibi appellat) sive *Pulsus* (ut Agellius) *conditione quadam humane fortis eveniunt*: ideoque etiam sapientissimis accidunt. Atque ut ad Lucilium scribit: *Quedam sunt, quæ nulla Virtus effugere potest*, admonet illam *Natura mortalitatis suæ*. Itaque & vulum adducet ad tristitiam, & inhorrescet ad subita, & caligabit si vastam altitudinem in crepidine ejus constitutus despexerit. Non est hic timor, sed *Naturalis affectio* inexpugnabilis *Rationi*. Nota hæc postrema: à Naturâ tales motiunculas esse. Quo sensu Senecam audio: *Qui negat omnes Affectus à quadam quasi Naturali fluere principio*? nempe ab istis motibus, quos *Natura* inſevit, qui tamen, ut idem ait, *non sunt Affectus*, sed *principia præludentia Affectibus*. At alter jam *Motus* est, cum crescit *Affectus*, ut noster ait, junctus cum voluntate non contumaci, quod fit scilicet, cum motibus illis primis *συγκαταθήκη* & *συναίσθησις*, consentit, & opinionem suâ approbat: etsi haud plenè tamen se permittit,

Lib. XI, cap. I.

*Suprà, in Plutarchi verbis.

II De Irâ, cap. IV.

Ep. LVII. Sen II De Irâ, cap. II.

Ep. LVIII.

Ep. CXVI.

II De Irâ, cap. II.

in gressu est, nondum in cursu. At tertius, *jam impet-
rens*, & qui nos aufert. Is velut excursio est cum impe-
tu. ut Plutarchus assimilabat : & noster, eâdem imagine,
*Affectus non moverit tantum, sed excurrere debet. Est enim
impetuosus* : Id est, ὁρμηδ. Ista lucem, nisi fallor, dent Stoi-
corum Affectui : quem definitione nunc etiam ape-
riamus. Ea à Zenone duplex. Πᾶτος γὰρ ἐστὶν, ajebat, ἡ
ἄλογος καὶ ὁρμηδὸς φύσιν κίνησις, ἡ ὁρμηδὸς πλεονάζουσα : quæ Cicero
ita vertit, & eidem Zenoni inscribit : *Perturbatio est,
vel aversa à rectâ Ratione, contra Naturam, animi commo-
tio; vel brevius, Appetitus, vehementior*. Ait, ἄλογος κίνησις;
irrationalis motio, ad verbum : sed Cicero diducit, & aptè
explicat, *aversa à rectâ Ratione*. Est enim Rationis, sed
pravæ. Absque hac interpretatione, Peripateticis etiam
conveniat : qui ipsi definiunt, κίνησιν ἄλογον τὴν ψυχῆς,
δι' ἐπιδόληψιν καλῆς ἢ κακῆς : *Motum irrationalem animi, ob
præsumptionem Boni Malivæ*. Sed irrationabile aliud iis
sonat : & abjungitur ab iisdem Zeno, cùm addidit,
contra Naturam esse, negatum istis. Itaque & altera
finitio Zenonia, *Appetitus vehementior*; interpretem
Ciceronem habet, *qui longius discesserit à Natura constan-
tia* : ut ostendat, aversum maximè ab eâdem esse, id
est à stabili illâ & immutabili Ratione. Sed quòd
Appetitum vertit, angustius est : & *Vitatio* vel *Fuga*
etiam intellegenda. Nam ὁρμηδὸς hîc, quævis commo-
tio vel incitatio : & ἀφορμηδὸς includit. Desino, & re-
peto : Affectus omnes in Rationali parte esse, ideoque
cætera animalia iis carere, juxta Stoicos, *habere tamen
similes quosdam illis impulsus*. Carere & Sapientem di-
cimus : sed quo sensu ? non illo, quem vulgus exaudit
& exagitat, ut Sapiens nullas vellicationes aut morsus
habeat : habet, *nec hoc dico, non sentit incommoda, sed
vincit*. Alibi Seneca : *Non educo Sapientem ex homi-
num numera, nec dolores ab illo, sicut ab aliquâ rupe nullum
sensum ad vitante, submovero*. Memini ex duabus parti-
bus illum esse compositum. *Altera est Irrationalis : hæc mor-
detur, uritur, dolet. Altera Rationalis : hæc inconcussa opi-
niones habet, inrepedita est & indomita*. Ipsa tamen ista
pars, in repentinis impulsibus, *sentiet levem quendam te-
nuemque motum*. Nam, ut dixit Zeno, in Sapientis quoque
animo, etiam cùm vulnus sanatum est, cicatrix manet. Sentiet
itaque subsistiones quasdam & umbras Affectuum, ipsis care-
bit. En sententia nostra, non eâ duritie aut inamapita-
te, quâ censent. Est enim duplex *Apathia*, quam La-
ërtius tangit, & distinguit : Φασι δὲ, inquit, καὶ ἀπαθὴν
εἶναι τὸ σοφόν, ἀπὸ τοῦ ἀνέμπτωτον εἶναι, εἶναι δὲ καὶ ἄλλον ἀπαθὴν
τὸ φαῦλον, ὃν ἴσω λέγομεν τῷ πολλῷ καὶ ἀπείκῳ : *Assunt
Stoici*

II. De Itâ,
cap. I II.

Laërt. in
Zen.
IV. Tusc.

Sen. I. De
Itâ, c. III.

De Prov.
cap. I I.
Ep. LXXI.

Seneca I.
De Itâ,
cap. XVI.

Stoici Apathem, sive Affectuum expertem esse Sapientem, idè quia est stabilis & à lapsu remotus. Ajunt & Stultum esse Apathem, quod valeat ac fiduciam, durum & immobilem. Duplex ista significatio etiam in Seneca. *Stilponi summum Bonum visum est Animus impatiens. In ambiguitatem incidendum est, si exprimere ἀπάθειαν uno verbo scitè voluerimus, & Impatientiam dicere. Poterit enim contrarium ei, quod significare volumus, intellegi. Nos enim cum volumus dicere, qui resistat omni MALI SENSUM; accipietur is, qui nullum posse ferre malum. Vide ergo num satius sit, aut invulnerabilem animum dicere, aut Extra omnem patientiam positum. Hoc inter nos & illos interest. Nosler Sapiens vincit quidem incommodum omne, sed SENTIT: illorum NE SENTIT quidem. Vult enim ibi discriminare Stilponis ἀπάθειαν à Stoicorum: & primùm de nomine quærit, possitne pro mente Stilponis Latine Impatientia dici? Negat, quia planissimè in contrarium consuetudo loquentium ducat. Nam ejus mens, nihil pati aut sentire Sapientem: vulgi in eo verbo, vel levissima incommoda sentire, nec ferre. Ergo melius Invulnerabilem, inquit, aut Extra patientiam positum dicamus. Ceterum non ita Stoicus Sapiens: qui sensum mali habet, sed ratione vincit. Ab hac ejus ἀπάθεια, non ab illo ducta & dicta. Sed quod Seneca Stilponi istud adscribat, haud commemini alios facere: magis Pyrrhoni. Ita enim de isto Cicero. *Aristoni summum Bonum est, in rebus mediis neutram in partem moveri: quæ Ἀδιαφορία ab ipso dicitur: Pyrrho autem, ea ne sentire quidem Sapientem, quæ Ἀπάθεια nominatur.* Nominat & Plinius: cuius verba toti huic rei. Exit hic animi tenor (æqualitas) aliquando in RIGOREM quemdam, torvitatemque nature duram & inflexibilem, Affectusque humanos adimit: quales ἀπαθείς, Græci vocant, multos ejus generis experti: quodque mirum sit, auctores maximos sapientie, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem. Hem, diutius his institi: sed nimirum involuta, pro virili meâ, evolvenda fuerunt. Quid restat, nisi videre an proba, aut certè probabilis, hæc sententia? Mihi videtur, in commodo illo & vero intellectu, nempe Sapientem, non esse rigidum, durum, exsensum exfortemque à dolore, metu, cupidine, lætitiâ: sed primis cumtaxat, incipientibusque. Sentiscere ea, & moveri quoque iis: sed rejicere, nec permoveri. Quid Academici ipsi in re aliud dicant, quàm moderari, regere, & in Rationem jus nullum habere? Ergo sperni, & coerceri: quod profectò nobis est tolli, illis coli. Augu-*

Ep. ix.

iv. Acad.

Lib. vii.
c. xix.

De Civ.
ix.c. iv.

stinus hoc vidit : *Aut nihil, aut penè nihil, inquit, distat inter Stoicorum, aliorumq; Philosophorum, opinionem de Passionibus & Perturbationibus animorum. Utriq; enim mentem rationemq; Sapientis ab earum dominatione defendunt; & ideo fortassè dicunt Stoici, eas in Sapientem non cadere : quia nequaquam ejus Sapientiam, qua utiq; Sapiens est, ullo errore obnubilant, aut labe subvertunt.* Accidit autem animo, SALVA SERENITATE Sapientie, propter ea quæ Commoda vel Incommoda appellant. Igitur leve discrimen : cur tamen acribus altisque verbis terreri, si non obteri, eos nolunt ? Philo Judæus etiam Moÿsis sapientiam huc advocat : qui, ut inquit, ὅλον τὸ θυμὸν ἐκτέλει καὶ ἐκκρίπτει τῆς ψυχῆς ὅνειαρ δὲ μετριοπάθειαν, ἀλλὰ σωφροσύνην ἀπάθειαν ἀγάπην : universam iram EXSECARI & EXSCINDI oportere censet ab Animo, non MEDIOCRITATEM Affectuum, sed VACUITATEM sive carentiam approbans.

Lib. ii.
Allegor.

Clarum & pulchrum nobis testimonium : tamen Christianis fortassè subvertendum. Lactantius quidem declamatoriè in istos : *Furiosiores Stoici, quia ea non temperant, sed abscindunt : rebusq; à Naturâ insitis castigare hominem quodammodo volunt.* tam & Hieronymus exsertè : *Adfectibus ad perfectum carere, juxta Stoicos possibile ; juxta Peripatericos & difficile & impossibile, cui sententiæ OMNIS SCRIPTURÆ SACRÆ consentit auctoritas.* Et verò laxant Adfectibus fræna, sed bonis & à bona causâ, nostri Doctores : in hoc etiam à Peripateticis dissoni, quod nec Vitia semper censent, & temperari vetant.

Lib. vi.

Vitia dumtaxat fieri, si malè utamur Affectibus ; Virtutes, si benè. Amplius, concitatos & grandes esse posse, quidni ? *Potest & qui graditur, errare ; & qui currit, rectam viam tenere.* Itaque ostendi aliquid potest, ubi non tantum modicum, sed vel punctum gaudere, vitiosum sit : & aliud contra, in quo vel exsultare lætitiâ, minime criminofum.

Adv. Pel.
lib. ii.

Prioris generis exemplum, *malè affecto inimico gaudere : alterius, oppresso tyranno exsultare.* Causam, igitur Affectuum finemque, non modum considerant, quod ita Augustinus : *In disciplinâ nostrâ non tam queritur, Utrum pius animus irascitur sed Quare irascitur : nec Utrum sit tristis, sed Unde sit tristis, nec Utrum timeat, sed Quid timeat.* Addit exempla, *Irasci peccami, Contristari pro afflicto, Timere periclitanti :* quæ omnia Virtutes nobis censentur. Interloqui velle videris : numquid requiris ?

Lactant.
vi.c. xvi.

Aud. Unum, in cursu ut fit, sermonis, de INTEMPERANTIA te fugit dicere, quam Zeno apud Ciceronem MATREM PERTURBATIONUM censebat. Quale id est ? & an ea igitur etiam in Rationali parte ?

Ibid.

LIPS. Justè revocas : explicandum est, quis autem melius

Lib. ix.
De Civit.
c. v.

mélius Cicerone eodem fecerit & cujus hæc alibi verba : *Omnum Perturbationum fontem esse dicunt* (Stoici) *Intemperantiam, quæ est, à tota Mente & à Recta Ratione defectio, sic aversa à præscriptione Rationis, ut nullo modo Appetitiones animi nec regi nec contineri queant.* Opposita est enim Temperantiæ quæ eadem est, *Διαφθορά τῆς ἀντιπροσώπου τῆς κατὰ ἀρετὴν λόγου. Ἡ δὲ ἐξ ἀντιπροσώπου ἡ δόξα :* *Affectio insuperabilis eorum quæ sunt Rectæ Rationis, aut, Habitus qui vinci à Voluptatibus non potest.* Ut ergo huic fundamentum & innixus est Ratio, & ab eâ recta Judicia : sic contrâ, *Opinio ibi & fallitas, quæ omnem animi statum inflamat, conturbat, incitat, assiduus Affectuum tamquam ventis.*

19. Tuse.

Laërt. in Zenon.

Cic. Ibid.

DISSERT. VIII.

VI. *Parad. Sapientem non opinari : itemque non ignorare : non fallere, non mentiri.*

SED ego opportunè gradum promoveo ad Paradoxum, ab isto velut nexum : quod est, *Sapientem non opinari.* Laërtius ita effert : *Μὴ δοξάζειν τὸ σφόν, τὰ τίς ψαύει μὴ συγκαταθέσθαι καὶ μηδὲν :* *Non opinaturum Sapientem, hoc est Falso nulli umquam consensurum.* Stobæanæ Eclogæ : *ψαύει δὲ ὑπολαμβάνειν εἰδέναι τι φασὶ τὸ σφόν, εἰδέναι δὲ οὐκ ἀποκρίνεται ἀληθῶς πῶς καὶ συγκατατίθεσθαι, ἀλλὰ μὴ δοξάζειν αὐτὸν μηδὲ ἀγνοεῖν μηδὲν :* *Falsum aliquid suscipere negant umquam Sapientem : neq; item ullæ rei incomprehensæ assensum dare, quia neq; Opinatur, neq; Ignorat quidquam.* AUD. Satin? hæc à me intellegi, aut à te adstrui? LIPS. Mihi clara videntur. AUD. Sapientem non opinari? LIPS. Numquam. AUD. Omnia igitur scire? LIPS. Scire. AUD. Et nihil ignorare? LIPS. Nihil. AUD. Profectò, Juste Lipsi, hæc Paradoxa sunt: mihi non admittenda, tibi habebas. LIPS. Tibi, si capis. Species verborum percutit, & ipsa Opinio est quæ te vexat: rem vide. Sapienti hæc tribuimus; nondum tibi aut mihi, uni alicui è vulgo. Hunc Zeno cum in exemplar formasset, Opinionem ab eo removet, id est Errorum Vitiorumque matrem. Zeno, inquam, primus. Nemo enim superiorum, ait Cicerò, non modo expresserat, sed ne dixerat quidem POSSE HOMINEM NIHIL OPINARI: nec solum POSSE, sed ita NECESSE ESSE SAPIENTI. At Zeno fecit, ut addit: & ratio etiam comprobavit: Lactantio quidem judice.

iv. Acad.

iii. c. iv.

Cic. 1.
Acad.

judice. *Reſtē*, inquit, *Zeno* & *Stoici* *Opinationem* repudiant. *Opinari* enim te ſcire quod neſcias, non eſt *Sapientia*, ſed *temerarii* potius ac *ſtulti*. Et certē *Opinionem* omni contraria eſt *Scientia*, quod ita idem *Zeno* adſtruebat : *Siquid eſſet ita comprehenſum*, ut *convelli* *Ratione* non poſſet, *Scientiam*; ſin aliter, *Inſcientiam* appellabant, ex qua exſiſteret etiam *Opinio*, quæ eſſet *imbecilla*, & cum *ſaſo incognitoq; communis*. Neque enim aliud eſt *Opinio*, quam aut *ſaſa* de rebus judicare; aut *vera*, ſed *infirmi*ter, nec *Ratione* ſuffultum. *Stobæi Eclogæ* : Διτῶς γδ εἶναι δοξας, τὴ μὲν ἀκατάληπτον συγκατέθεον, τὴ δὲ ὑπολήψιν ἀδότην, αὐτὰς ἀλλοτρίους εἶναι τῷ αὐτοῦ ἀφαιρέτως, διὸ καὶ ὁ αὐτοπύπτειν αὐτὰ κατὰ τὴν ἴσιν καὶ συγκατατίθεσθαι, καὶ τὸ αὐτοπύπτεται μάλλον εἶναι, καὶ μὴ πίπτειν εἰς τὸ ὑφ' αὐτοῦ καὶ τέλειον αὐτοῦ, καὶ αὐτοδύον : *Duplicem eſſe Opinionem*, unam rei incomprehenſæ aſſenſum, alteram, infirmam de te ſuſceptionem. *Haſ alienas Sapientis affectionem*, quia inclinari ante rem comprehenſam, & aſſentiri, in præpetem & præcipitem magis convenit, neq; cadit in induſtrium, perfectum, & probum virum. *Cicero* in verbis ultimis utramque tetigit, cū *Imbecillam*, aut *Faſo Incognitoq;* vicinam dixit. Sed quid igitur? numquam eā utitur? ita, ſed citra aſſenſum. Nam quā multa *Sapiens* cogitat & diſſerit, de rebus ſuperis inferiſque, in quibus non ſit certa comprehenſio? de ſtellis, earumque motu, de cometis, de fulminibus: & uno verbo, qualia pleraque artibus comprehenſa. Sed nimirum ita diſſerit, ut verifiſimilia, non vera cenſeat: & niſi, ubi firma & quæ convelli non poſſit, *Ratio* eſt, ἐποχῇ utitur, & ſuſtinet aſſentiri. Scire ſe tantum quæ ſcit, ſentit & proſitetur: & hæc quoque ſcientia eſt, ſcire quid ignores. Quo ſenſu & illud ſplendidè efferunt: Οὐδὲ λαθάνειν αὐτὸν τι : *Nihil eum latere*, ſicut antea dictum mirabaris, *Nihil ignorare*. Quid ergo? omniſcius, id eſt *Deus*? abiſt. Ille verò *divina* & *humana* ſcit, ſed quatenus opus eſt, & poteſt: ceterum ita omnia ſcit, & nihil ignorat, ut ſciat ſemper aut ſcire ſe, aut ignorare, & hoc fatiſ, ut vindicetur ab *Errore*. Ego verò amplius tibi addam, pauca ſcire *Sapientem*. Nam ea, in quibus nos elaboramus, & ob quæ *Docti* titulum inſcribimus, ne *Scientiam* quidem cenſent: proprie & ſuo verbo ἐπιτηδεύματα, *Studia* appellant. *Stobæus*: Τῶ φιλομαθείᾳ, καὶ καλῶς ὡς ἐγκυκλίᾳ λειτουργίας τέχνης. Ἐπιτηδεύματα μὲν καλεῖσθαι, Ἐπισημὰς δὲ; *Muſarum cultum*, & univerſæ artes *Liberales* quas dicimus, *Studia* quidem appellant, *Scientiam* verò minime. Eaſ tamen uſui fatentur, & bonas etiam fieri, in bono viro, per *Virtutem* immu-

immutatas, & ad Finem relatas. Sed quid est (ait Seneca) quare existimes, non futurum Sapientem cum qui lateat nescis; cum Sapientia non sit in litteris? Itaque curiosa studia ab illo absunt, & pulcherrimè hoc Plato, verum Philosophorum Quinquentiom (πενήνθω) similem esse. Ἐπὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τοῦ αὐτοῦ, οἱ μὴ ἐλαδὲν μηδὲν πράγματα, μηδ' εἰς τὴν ἀκρίβειαν μηδὲν ἀκριβοῦς εἶναι, ὥστε ἀπὸ τῶν τῶν εἰδῶν ἐπιμύλαιον, τὸ ἄλλων ἀπάντων ἀπαιτεῖσθαι, ὡς περ οἱ δημιουργοὶ, ἀλλὰ πάντων μετρίως εἶναι φησὶ : *Est enim reverà talis, ut nulli rei uni serviat, neq; exacta diligentia unum aliquid elaboret, sic, ut dum uni huic totum se impendit, reliquas res omittat aut deferat, ut solent in suo quisq; genere Artifices; sed magis OMNES RES ARTESQUE MODERATE LIBET & actingat.* Aureum dogma, & cupidis curiosisque ingenils imprimendum. Itaque omitte arbitrari alti-aut vaniloquentiam hanc esse tantum, Paradoxum hoc temeritatem assensus removet, & Sapienti modestiam commendat. Neque enim aut ipse fallitur, aut fallit alios, & est hoc quoque inter Decreta: Ἀκριβὴς εἶναι τὴν σοφίαν, φυλακτὴς τε εἶναι τὰ ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτῶν παραστήσει ἀπὸ τοῦ ἀκριβοῦς τὸ πρὸς φιλοσοφίας, ἔτι δὲ ὑπερχεῖν ἀγαθὰ φαίνεσθαι πίστεως ἀπλάως, ἀπειρημέναι δὲ ἐν τῇ φωνῇ τὸ πλάσματι καὶ τῷ εἰδῶ : *Dolosos non esse Sapientes; sed simplices, viros bonos: & cavere sine furo, ne melius, aut supra quam sine, appareant, ex preparato mala sua occultantes, & bona quae sunt ostentantes.* Tollere enim in voce fictionem omnem, & in specie externa. Imò verò & εἰρωνείαν (eisi Socrati usurpatum) Φῶλον εὐαίφει, ἔδνα δὲ ἐλδοῦναι καὶ ἀνδρῶν εἰρωνείαν : *Ironia uti malum censent, nullum enim liberum & probum usurpare.* Amplius, pro hoc candore, Μη ψάδω αὐτὸν τὸν λέγοντα, ἀλλ' ἐν πίστι αἰλητεύει, ἢ δὲ ἐν τῷ λέγειν πρὸς τὸν ψάδω ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ ἀναψάδω πρὸς τὸν λέγοντα, καὶ ἐπὶ ἀπάντων τῶν πλοισι : *Non mentiri Sapientem dicunt, sed in omnibus verare. Non enim in eo mendacium esse, ut aliquis falsum dicat, sed cum quis dolo & fallendi proximos animo facit.* Cui Stobæana Electo adsonant hæc Sixti : *Sapiens habet verorum scientiam, & numquam fallit ac mentitur: eo quod non ex mala, sed ex bona, hoc proferat affectione.* Sed, etsi vicina hæc, me abducunt: addo ex eodem Sexto interpretatiunculam primarii nostri Paradoxi. *Sapiens, inquit, iudicium minime aberrans habet, & est in omnibus divinus: propterea quod Non opinetur, hoc est falso assentiatur.* En, mi Auditor, invidiosum illud & superbum, ut censebas, opinor. Aud. Censebam nunc do manus, & vulgarem etiam nostram sapientiam putem & voveam huc adspirare. Nimis enim citò Opinionibus abducimur: & quid aliud ferè hodie nostrum

Ep. lxxxviii.

In Theaeteto.

Stob. Ecl.

Ibid.

Advers. Mathem.

strum discere, aut docere? Etiam in Externis rebus opiniones vexant, & graviora aut majora omnia veris proponunt. Inde Metus aut Dolores: spernamus, & ut floccos aliquos nivis ad Rationis solem liquefacimus.

D I S S E R T. IX.

VII. *Parad. Sapienti nihil præter opinionem evenire.*

LIPS. Faciamus, tecum opto: etiam istud, quod nunc ducam, & quod priori item adhæret. Adhæret, an adversum est? videatur in prima verborum fronte, non autem sententiæ penetratione & inspectu. Est illud; *Sapienti præter opinionem nihil evenire.* Atqui negavimus eum opinari: quid ergo miri hic est? Sed scito, in rebus incertis & sola opinione nexis, eam quoque Sapienti intervenire. Putat se hoc facturum, non facturum; illud eventurum, aut non: & quæ in vitâ cotidie, imò per momenta, occurrunt. Destinamus, proponimus, aggredimur, agimus: & eventu potimur, non potimur. Mens igitur nunc Paradoxi, Sapientem destinatione sua numquam excidere, semper illi successum,

*[Facilem
suumum] &
eum] ut.
* Felicitium.

& Stoicorum verbo, * *εὐεγίαν* esse: id est, fluere res ex voluntate. Aud. O illuc me duc! quid enim aliud hæc, quam * *εὐδαιμονία* ipsa? LIPS. In eo sum: porro audis

Dogma eorum est, *μηδὲ ἄλγεα τ' ὄρεται, μηδὲ ἄλγεα τ' ὀρμηται, μηδὲ ἄλγεα τ' ἐπιβαλὼν γίγνεται αἱ ἡ ψαῖ τ' ἀπεδαῖον, ἄλγεα τ' αἱ δ' ὑπελαίρεσις πάντοι ποιεῖν τὰ ὅαυται, καὶ μηδὲν αὐτῶ τῶν ἐκὼν ὁρμητῶν ἀποσλῆπτων ὡς ἀπίπτειν*: Nihil præter voluntatem, appetitum consilium, evenire Sapienti, quia cum excep-

Stob. Eccl. I

ptione omnia talia facit aut conatur, & nihil eorum quæ adversari possunt non est ei præmediatum & præsumptum. Opprimè; & verissima ratio. Ideò non fallitur neque frustra conatuum est; quia scit se frustra esse posse: neque resistas incertas, pro certis ullas habet. Omnia, inquam, cum exceptione (sic enim ista interpretanda sunt) aggreditur: quod ipsum in hac re Seneca noster dicit. Non mutat, inquit, Sapientis consilium omnibus h. h.

De Benef.
iv. cap.
xxxiv.

manentibus quæ erant, cum sumeret. Ideò numquam illius Poenitentia subit: quia nihil melius illo tempore fieri potuit, quam quod factum est; nihil constitui, quam quod constitutum est. Ceterum ad omnia cum exceptione veniet, si nihil inciderit quod impediat. Ideò omnia illi succedere dicimus (ecce *εὐεγίαν* nostram) & Nihil contra opinionem accidere; quia

quia

quia præsumit animo, posse aliquid intervenire. quod destina-
ta prohibeat. Imprudentium ista fiducia est, Fortunam sibi
spondere. Et jam vides, quàm verè & salubriter hæc di-
cantur, ac doceantur? Mihi crede, inter fundamenta
constantis & tranquillitatis est istud: *Semper de Fortu-*
nâ cogitare, & sibi nihil de fide ejus promittere. Navigabo,
nisi quid inciderit, & Prætor fiam, nisi quid obstitit; & Ne-
gotiatio mihi respondebit, nisi quid intervenerit. Animus
qui hæc præcogitat seriò, atque imbibit, quàm in pa-
cato atque æquo est? Facit Sapiens, ideoque (ut iterum
interpreter cum Senecâ) *Nihil ei contra opinionem dici-*
mus accidere. Quomodo? quia non illum casibus hominum
excepimus, sed erroribus: nec illi omnia, ut voluit, cedunt,
sed ut cogitavit. In primis autem cogitavi, aliquid posse pro-
positis suis resistere. Quod cum factum est, quidni facile
ferat, quod præviderat? *Necesse est lenius ad animum per-*
venire de stultæ cupiditatis dolorem, cui successum utiq; non
promiseris. At stulti, id est nos, contra. Spes & cogitatio-
nes longè mittimus, firmas & ferientes esse volumus:
& cum lapsi sumus, stupemus. Inter miseras huma-
nas sapientissimè Homerus recenset:

Sen. De
Tranq.
c. xlii.

Ibid.

Ibid.

Ὅ γάρ ποτε φησι καὶν κείσαλ ὀπίσσω,
Ὅ φ' ἀπὲρ πᾶσι παρέχεται ἴσος, καὶ γένηται ὁπάρη:

Odyss. 2.

*Quod non ulla putant adversa sibi eventura,
Quamdiu robur adest, & florida membra moventur.*

At cum evenerunt, collabuntur & voces audimus:
*Nesciebam hoc mihi resistere. Aliter Sapiens, qui scit
sibi omnia resistere: & quidquid factum est, dicit, Scio-*

Sen. Ep.
Lxxvi.

non ulla laborum

Virgil.

O virgo, nova mi facies INOPINAVE surgit.

Omnia præcepi, atq; animo mecum ante peregi.

Socrat. a-

Quid dicitur ei cum illa & stultes, & non est illis & xepovâ ex xepovâ

pud Stob.
Serm. lli.

Et sic fit illi qui secundante calo & vento na-

vigant, etiam quæ contra tempestates usui sunt, parata ha-

bent: sic qui in prospera Fortuna sapiunt, etiam remedia ad-

Sen. Ep.
Lxxviii.

versa illius expedium. Et quæ illa remedia? jam dicta: Le-

ti non credere, omnem Fortune licentiam in oculis habere;

tamquam, quidquid potest facere, factura sit. Idem & illa af-

fectio Sapiientis propria: & illi xepovâ xepovâ mirari: sive quæ

Kært. in
Zenon.

Naturâ & causis occultis, sive quæ Fortunâ eveniunt.

Scit multa in illius sinu non indagata, non indaganda;

occulti; & in hujus non expectata, non expectanda.

Ergo

Sen. Ep.
xci.

Ep. lxxvi

Ergo tollatur illa eventuum novitas : nihil nobis im-
provisum esse debet. In omnia præmittendus est animus :
cogitandumq; , non quidquid solet , sed quidquid potest fieri.
Hominem ad humana paremus : & cum Sapiente ,
afuescamus futuris malis , & quæ alii diu patiendo levius
faciunt , nos diu cogitando.

DISSERT. X.

VIII. Parad. Sapientem sibi sufficere , siue,
Se solo contentum esse.III. De
Rep.

Sē. Ep. ix

Ibid.

Ibid.

Ibid.

HABES utili interpretatione Paradoxum : nec mi-
nus istud. Nam adjungo , Sapientem sibi suffice-
re : quod Græci dicunt signatè & breviter , Τὸν οὐρανὸν
ἀντὶ τῆς ἐαυτοῦ : Seneca extulit : Sapientem seipso conten-
tum esse. Est à Socrate & Platone : atque ab isto ex-
pressum. Quæ vis huic dicto ? illum sibi omnia ef-
ficere , nec pendere ab homine alio aut rebus. Quomodo
felix sit , & sui juris , si in alienum arbitrium demitti-
mus , & catenam quamvis splendidam , catenam ta-
men , damus ? Ille verò suus esto , apud se esto : etsi
apud alios etiam velit , sed vel in solitudine possit. Ve-
lit dicò , nam Stilpo , Timon , & alii fuere , qui abdu-
cerent ab omni consortio , & ipsa amicitia : nobis ali-
ter visum. Nam illud quidem cum illis commune est , Sapi-
entem seipso contentum esse : sed tamen & amicum habere
vult , & vicinam , & contubernalem , quamvis sibi ipse suffi-
ciat. Sociale animal , homo est : & inter homines Sapi-
ens : sed hoc discrimine à reliquis , quod quæ sibi de-
sunt , non desiderat , sed non deesse mavult. Exercere
vult , cum alias virtutes , tum hanc homini tam pro-
prium , & pænè innatam. Itaque perperam hoc illi inter-
pretantur , qui Sapientem undiq; submovent , & intra cu-
stem suam cogunt. Distinguendum est , quid & quatenus
vox ista promittat. Se contentus est Sapiens ad beate vi-
vendam , non ad vivendum. Ad hoc enim multis illi rebus
opus est ; ad illud , tantum animo satto , & erecto , & despi-
ciente Fortunam. Subduc illi cibum , non vivet : sub-
duc amicos , vivet , & quidem beate. Qualis tamē
futura est illa vita ; si sine amicis relinquatur , in custodia
am confectus , vel in aliqua gentis aliena destitutus , vel in
navigatione longa retentus , aut in desertum litus ejectus &
qualis est Jovis , cum resolutum mundo : paullisper cessante
Natura , acquiescit sibi , cogitationibus suis traditus. Magni-
fica comparatio , & quæ placita etiam in hac re Epi-
curo.

Steto. *Homo amat quidem societatem & amicos*, inquit, ἀλλ' ἔστιν ἡστὸν διὰ τῆς αἰσῆς τὸ τοιοῦτον ὡς ἀποκλῆναι ἐκείνους, τὸ δὲ διὰ τῆς αἰσῆς αὐτὸν ἀρκεῖν, διὰ τῆς αἰσῆς αὐτὸν αὐτὸν συνεῖναι ὡς ὁ Ζεὺς αὐτὸς αὐτὸν συνεῖσι, καὶ ἡσυχάζει ἀφ' αὐτῆς, καὶ εὖ νοεῖ τὴν διοίκησιν τῆς αἰσῆς οἷα ἐστὶ, καὶ ἐν ἐκπολείᾳ ζῆται περὶ αἰσῆς αὐτῆς : *sed nihil secius oportet & in hoc exerceri, ut possit sibi ipse sufficere, possi secum esse. Sicut Jupiter secum est atque agit, & in se acquiescit, & gubernationem suam mente agit, & cogitationibus fruitur se dignis.* Et quæ solitudo est, ubi virtutes comitantur & adfunt? *Nullus augustinus aut solus est locus, qui hanc tam magnam turbam capit : nullum exsilium grave, in quod licet cum hoc comitatu ire.* Denique, cum nostro Ambrosio, *in quâ solitudine non stipatur, quem vita Beata circumdat?* Itaque frui & acquiescere in se potest. vix tamen volet, dico in solâ illâ solitudine : & hoc Senecæ clara verba volunt : *Se contentus est Sapiens, & tamen non vivet, si fuerit sine homine victurus.* Nota, sine homine, non sine amico tantum. Et sanè Stoicum hoc dogma : Οὐ δ' ἐν ἐρημίᾳ βίωσται ὁ σοφὸς ἀνὴρ. καὶ οὐκ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀσκήσι : *Neque in solitudine vivet Sapiens, est enim natura socialis, & actuosus.* Nam multa, pro Stoico sensu, interveniunt, quæ non Beatam vitam, sed vitam tamen tollunt : de quibus infrâ. Alioqui secessum à turbis, id est vitia, absit ut damnemus, pabulum animi, imò delicias : & ubi frui fas puriore & sublimiore illâ meditatione.

Ὡς ἡδὺ, τὰ μισοῦν τῆς φιλίας ἐρημία :

Quàm suave solitudo qui odit improbos?

Menandri

Et quàm compositæ mentis signum est, secum posse morari, & consistere? quod è vulgo nemo facit : quorum quisque se fugit. Ergo & hoc utile monitum amplectere. *Huc cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta, omnia alia vota Deo remissurus, ut contentus sis temetipso, & ex te nascentibus bonis. Quæ potest esse Felicitas Deo propior?*

Sen. Epist. xx.

DISSERT. XI.

IX. Parad. Omnia Sipientis : & , Solum divitem censendum.

ET quî non sit contentus, cùm omnia ipse habeat? Nam hoc etiam inter Inopinata jactatum, *Omnia Sipientis esse* : imo *Solum illum divitem & uberem esse.* Variis locis hæc efferuntur : & origo dicti à Cynicis, quorum erat : Ἀντάρχη εἶναι τὸ σοφόν, πάντα ἃ αὐτῷ εἶναι τῶν ἄλλων : *Sipientem sibi sufficere, nam omnia aliorum, ejus esse.* Vides? non sua solum sibi, sed omnia omnium habet : &

Laërt. in Aristh.

J. Lipsi Operum Tom. IV.

Qq q

quid

quid homini huic desit ? Hæc Cynici illi jactabant ore, animo sentiebant : Cynici, nudi, inopes, vacui rerum omnium & copiarum. Placuit & Stoicis : sci-
 veruntque, τῶν σοφῶν πάντα εἶναι : *Sapientium omnia esse.*

Lært.
 in Zen.

De Benef.
 vii. c. iiii.

Ibid. c. iv.

Unus est Sapiens, cujus omnia sunt, nec ex difficili tuenda. Quo sensu autem ? omnibus ergo sua eripit, & in se vertit ? Non : absit. *Nihil prohibet, aliquid & Sapiens esse ; & ejus, cui datum & assignatum est.* Fure civili, omnia Regis sunt : & tamen illa, quorum ad Regem pertinet universa possessio, in singulos dominos descripta sunt, & unaquæque res habet possessorem suum. Ad Reges enim potestas pertinet, ad singulos dominium. Ecce nodum solutum habes : & verè ac pulchrè. Tangit hanc distinctionem Lærtius : nam quis ambigit è Stoicis fontibus Senecam hausisse ? tangit, inquam, in causâ ejus dicti. Πάντα τῷ σοφῶν εἶναι, διδωκέναι δὲ αὐτοῖς παντὴ ἐξουσίαν τῷ νόμῳ, τῶν δὲ πραγμάτων εἶναι πικρὰ λέγεται, ὅν τε οἱ καὶ τῷ ἀδίκῳ, ἄλλως μὲν τῆς πόλεως ; ἄλλως δὲ τῷ χειρῶν φαρμῶν : *Omnia Sapientum esse.* *Datam enim eis omnimodam potestatem* (Senecæ vocem agnosce) à lege. Stultorum autem quædam dicuntur, sicut & injustorum, atque aliter quædam republicæ dicimus, quædam utentium. Ergo omnia ejus sunt, non occupatione, sed animo : & universitas illi, non hæc singula mancipantur. O magnifica possessio ! & quàm ex facili regit ac tuetur. Tuetur, hoc ipso quòd intuetur.

Sen. De
 Benef. vii
 cap. iiii.

Non habet mittendos trans maria legatos, nec metanda in ripis hostilibus castra, non opus est legione, nec equestribus turmis. Quemadmodum Dii immortales regnum inermes regunt, & illis rerum suarum ex edito tranquilloque tutela est : ita hic officia sua, quamvis latissimè pateant, obit : & omne humanum genus, potentissimus ejus optimusque, infra se videt. Neque verba hæc censeas : imò verba, qui eripiunt huic & sibi habent. Quis totum hunc orbem, id est tot agros, prata, silvas, flumina, lacus, maria, verbulo aut formulâ à me aufert ? Coneris quamvis, te-

Ibid.

neo : oculis, & certè animo, usurpo. *Derideas licet : ingentis spiritus res est, cùm Orientem Occidentemque lustraveris animo, cùm tot animalia, tantam copiam rerum, quæ Natura beatissimè fundit, aspexeris ; emittere hanc Dei vocem, Omnia mea sunt.* Itaque & hoc verè addidimus, *Solum Sapientem divitem esse :* * Socrati jam olim definitum. Quæ enim istæ Crassi aut Cræsi divitiæ ? desunt multa, & optant. Noster minimè : & non unâ causâ vel aspectu titulum hunc jure haber. Plato adsignabat istas : *Divitem hunc solum, quippe cùm thesauris omnibus pretiosiores solus videatur possidere Virtutes, quia etiam solus*

* Vide;
 lib. i.
 Diss. xvii.

Apul. De
 philosoph

Solum Sapientem divitem esse : * Socrati jam olim definitum. Quæ enim istæ Crassi aut Cræsi divitiæ ? desunt multa, & optant. Noster minimè : & non unâ causâ vel aspectu titulum hunc jure haber. Plato adsignabat istas : *Divitem hunc solum, quippe cùm thesauris omnibus pretiosiores solus videatur possidere Virtutes, quia etiam solus*

solum Sapiens opes potest in usibus necessariis regere, videri diuissimus debet. Pro quarum primâ aptissimè Philo-
 Judæus : Ο δὲ σοφὸς ὃ πλεῖστον, ἀλλὰ πάνπλεστον, ἐν ἀφ- De Plan-
 θήτοις καὶ γνηστοῖς, ὃ χρεῖων πικρανερμῶν, κακωνερμῶν δὲ καὶ ἡβῶναι. Nec.
 αἰεὶ, προσφῶν ἀρχαῖς μοι : *Sapiens non dives solum, sed*
superfluous : ut quis semper deliciarum inueterascensque bonis
uberibus & germanis, non ad inueterascensque bonis
magis virentibus starentibusque : id est illis Animi, quas
Virtutes vocamus. Etque ipsa ratio, quam Stoici no-
stri inter primas signabant, strictè sic & scholasticè apud
Empiricum expressa : Qui ea possidet, quæ sunt ma- Advers.
gne æstimationis & magni pretii, est dives : Virtus autem Mathem.
est magni pretii & æstimationis : solusque Sapiens eam pos-
sidet : solus ergo est dives. Altera erat ratio, *Sapientem so-*
lum uti. An ille utatur, qui avariter recondit? ne habet
 quidem, si Platoni hoc credis scitè docenti, & distin-
 guenti. Οὐ τῶν μὲν μοι ἑστὼν, inquit, φαίνεται εἶναι τὸ κεκτημένον
 τὰ ἔχον, οἷον, εἰ ἰμάτιον περιάρμος ἥς, καὶ ἐγκρατὴς ὢν, μὴ
 φορεῖ, ἔχον μὲν ἔκ τῃ αὐτῇ αὐτὸ, κεκτημένον δὲ καὶ φαίμεν : *Non*
enim mihi idem videtur, Habere & Adipisci, ut, si quis vestem
mercatus, eam in potestate habeat, non tamen ferat : haud
dixerimus Habere illum, sed Adeptum esse. An ille etiam
 utitur, qui stultè & prodigenter effundit? nihil. solus
 Sapiens habet, possidet, utitur, materiam virtutum.

Non huic sepositas infelix strangulat arca
Divitiarum.

quid ergo? --- *expositi census, & docta fruendi Temperies.*
 Sed præter has duas, tertia etiam ratio. Sapiens nullâ re
 eget : ergo dives. Quid enim aliud *Dives*, nisi à *Dirvo*
 (ait Varro) quia, ut Deus, nihil indigere videtur? Quo-
 modo? non enim petit. *Animus tuus oportet se judi-* Cic. Pa.
cet dititem, non hominum sermo, neque possessiones tuæ. Audi
 poetam : *mad. ult.*

Ex animo rem stare, æquum puto; non animum ex re. Auson.

Cuncta cupit Cræsus, Diogenes nihilum.

Et uter igitur ditior? *Brevissima ad divitias, per contem-* Sen. Epist.
ptum divitiarum, est via. Quid me vocas ad ista superva- LXXI.
 cua? *An parum habet, qui non alget, non esurit, non sitit?*
plus Jupiter non habet. Acquiesce in istis, aut num-
 quam acquiesces : acquiesce, inquam, tantò beator fu-
 turus, quantò collectior. Namque animi, ita ut corporis, *Apul. in*
sanitas expedita : imbecillitas laciniosa est : certumque L'Apolog.
signum est infirmitatis, pluribus indigere. Quid ergo? in-
 quies : Sapiens nullo indiget : illud ipsum edere, bi-
 bere, & quæ Natura postulat, nonne potest abesse? Po-
 test, nec ipse tamen indigere. Stoicum ubi hîc discrimen
 ingeram, in verbis quidem, sed quod rem explanet.

- Plat. de
Cōmun.
Notion.
Epist. ix.
Iv Tuscul.
Seneca
Epist. xii.
Stob.
Ecclō.
In Apol.
Sen. Epist.
cxix.
Ep. xvii.
xi. Strom.
Lib. ii. De
Abrahamo.
- Chrysippus ajebat, ὥς εἰ δέονται μὴ, εὐδύνονται δὲ εἰ παύλει·
quod non egeant, sed indigeant mali. At sapiens, ille δύνεται,
καὶ χρεῖαν ἔχει : eget, Opus habet. Seneca hoc ipsum
tangit : Volo tibi Chrysippi quoque distinctionem indicare.
Ait Sapientem nulla re indigere & tamen multis illi rebus
opus esse, contrā, Stulto nullā re opus est, nullā enim re sciri uti,
sed omnibus eget. Etli in verbo Egere proprietatem
non servat, & Stulto tribuit quod Sapiientis erat. Igitur
Indigere, est non habere, & vello : atque id sine
modo. Cicero : Indigentia, est libido inexplēbilis : quod
Stoico sensu omnino scripsit. Vere ergo dicemus,
Eum maximē divitiis frui, qui minime divitiis indiget : id
est avet aut cupit. Ob has ergo causas meritō ille Di-
ves : quid si & ab aliā, pro vulgi etiam mente ? Nam
ecce Dogma nostrum est : Οἰκονομικὸν μόνον τὸ πωδῶν,
εἶναι καὶ τὸ ἀγαθὸν εὐκρινέστερον, ἢ δὲ χρηματικόν : *Oeconomicum
esse solum Sapientem, & bonum œconomum, & peritum pecu-
niæ faciendæ.* Quid ais ? ad hoc dogma non turba con-
currat ? sinum pandat ? Et tamen ita est, prudentia
illa ejus propria, etiam ad externa ista omnia valet,
cū lubet, & usui censet uti. Socrates apud : Ὅτι δὲ
ἐκ χρημάτων ἡ ἀρετὴ γίνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς χρηματίζεται, καὶ τ'
ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπαντα, καὶ ἰδία καὶ δημοσία : *Quod
non ē pecuniā Virtus nascatur, sed ex Virtute pecuniā, atque
alia omnia bona publice ac privatim hominibus obveniant.*
Nōne Thales hoc satis docuit in claro exemplo ? nam
is cū ostendere vellet, quā facile Sapienti ditescere :
prævisā feracitate olearum, fructus omnes cōmitit :
& solus compos, vendidit, vimque grandem pecuniæ
paravit. Potest igitur habere Sapiens : sed quāto al-
tius, nolle ? calcat hæc superflua, & dumtaxat divitia-
rum naturalium est questor acerrimus. Fac idem Audi-
tor : & disce statim ac compendio dives esse. *Representat opes Sapiētia, quas cuicumque supervacuas fecit, dedit.*
An non hæc Sacris etiam nostris consona ? Clemens
Alexandrinus dicit, & docet : Ὅτι δὲ τὰ σοφῶς πάντα εἰσὶ,
σαφῶς μὲν λέγων, Διότι ἐλέσθην με ὁ θεός, εἰς μοι πάντα, εἰς ὃς
δὲν ὀρίμαζθ' διδάσκει, δι' ὃ τὰ πάντα γέγονεν, καὶ τοῖς ἀξίοις τὰ ἐπι-
μαλῶρία νέμεται : *Quod autem omnia sint Sapiētia, aperte
Scriptura indicat dicens, Quoniam Deus mei misertus est,
mibi sunt omnia. Unum enim oportere expeti ostendit, per
quod facta sunt omnia, & iis qui digni sunt promissa tribuuntur.*
Ecce in verā Sapiētiā divitiæ, & in animo ad
Deum, summum atque unum bonum, verso. Sed vis
ipsas Stoicorum voces, atque etiam senta ? Ambrosius :
Solomon ait, Ejus qui fidelis est, totus mundus divitiarum.
Quāto prior Salomon, quā Zenon Stoicorum magister, atque
auctor

auditor sciet ipse? Quis autem fidelis, nisi Sapiens? Et statim: Sed dicas: Quomodo Sapiens totus mundus? Quoniam ipsa Natura dat illi sortem omnium, etiam si ipse nihil possideat. Domina est & possessor, Sapiens: quæ sua putat Naturæ munera; nec ullus INDIGET, etiam si desint ei ad victum necessaria. Namque Musicus organa aut Medicus medicamenta etiam si non habeat; habet tamen eo ipso quo possit his uti, etiam si ad tempus eorum usus non suppetat. Bone doctor salve, non ipsa Porticus sonet magis germanas Zenonis voces. Observastin' autem & de Indigentia? etiam sine possessione sortem habere? Hæc vera sunt. Stultia mortalium avaritia passionem proprietatemque discernit, nec quidquam suum credit esse, quod publicum est. Sapiens aliter: cum publicis ut privatis fruitur, privatis ut publicis. Sapiens omnium mater est, & ipsa orbem terrarum possidet. Abrahamo illi data est omnis terra: sed quando? postquam à Lotho discessit, id est vitii & deflexione morum. O magnæ igitur, o veræ opes! veniamus in partem. Ego conari aut facere me fateor: & istos agros, silvas, hortos, fontes, statuas, tabulas, & quidquid Natura aut Industria instruit, oculis & cogitatione usurpo ut mea: pascor suaviter. & sinceriore gaudii fructu, vel horulæ spatio, quàm Domini inscripti anno aut annis.

Sen. epist.
LXXII.

Sap. VII.
Gen. XII.
Ambros.
II. de
Abrah.

DISSERT. XX.

X. Parad. Solum Sapiensem liberum, ceteros omnes servos censeri.

ATQUE idem ille Sapiens non Dives solùm, sed Liber, ceteris omnibus servis. Conviciari tibi videar? non est propositum, sed vera effari. Scitum igitur hoc Stoicorum: Nisi Sapiensem, liberum esse neminem. Græcè efferebant: ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δούλος. Quodd: solus Sapiens liber, & omnis Stultus servus. Diogenes ponit, & causam apponit: Μόνος τε σοφὸν, ἐλεύθερον, τὰς τε φάουλαις, δούλος, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἐλευθερίᾳ, ἐξ αὐτοῦ αὐτοπραγίας, πλὴν δὲ ἐλευθερίᾳ, εἰρησιν αὐτοπραγίας: Solum Sapiensem liberum; omnes malos, servos. Esse enim Libertatem non aliud, quàm potestatem agendi quæ velis: Servitutem contrà, privationem ejusmodi actionis. Hoc ipsum paullo fusiùs Epictetus: Ἐλεύθερος ἐστίν, ὁ ζῶν, ὡς βέλτεται, ἐν ᾧ τὸ αὐτοκράτει ἐστίν, ὅτε καλῶς, ὅτε βλάπτει: Liber est, qui vivit ut vult, quem neque cogere est, neque prolibere, neque vim adferre. Sed fusiùs Cicero, & rei illu,

Cic. in
Parad. v.

In Zeno-
ne.

Dissert.
cap. I.

v. Parad.

itranda. *Quid est enim libertas? potestas vivendi, ut velis. Quis igitur vivit ut vult, nisi qui recta sequitur? qui gaudet officio? Cui vivendi via considerata atque provisae est? qui legibus non propter metum parer? qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac libere? Itaque, Sapientem eâ parte Liberum, quâ Virtutem amplectitur volens, alacer: ab ipso Honesto, non à lege aut metu inductus. Quid jam, cum Vitia spernit, & cal-*

Sen. ep. LI

cat? cum magno animo clamat: Non sum imperata facturus, jugum non recipio: imò, quod majore virtute faciendum est, excutio. Non est molliendus animus, si voluptati cessero, cedendum est dolori, cedendum labori, cedendum est paupertati. Idem sibi juris in me esse vult & ambitio, & ira. Ecce, quot dominos ille jam effugit? adde libidinem, avaritiam, alia vitia: turbam habebis, ut vero nomine dicam, tyrannorum. Miserum mancipium, qui his subjicitur! erectum & liberum, qui evasit! Nam breviter sanè & expressè dictum est: Quæ est vera Libertas? innocentia. Sed & in Fortunam Sapiens attollit animum, & ab eâ se facit immunem. Qui ad omnem ejus motum casumque trepidat, suspensus vota facit, quidni servitutem, & quidem asperam anxiamque, serviat? At illa est vera Libertas, nulli rei servire, nulli necessitati, nullis casibus, Fortunam in æquum deducere. Quomodo hoc fiet? Epictetum audi, & sequere præeuntem:

In Dial.
Hadriani
& Epi-
cteti.

Sen. Ep. LI

*Προσπατεῖτε χάρις τῷ ὁρμῶ τῷ θεῷ, θεῖλ μ' ἐκ τῆς πύριος ἐστι; καὶ γὰρ θεῶν, θεῖλ ὁρμῶν ἐπὶ π; καὶ γὰρ θεῶν, θεῖλ μετὰ χεῖν π-
τος; καὶ γὰρ βέλομαι, & θεῖλ; & βέλομαι, δόξα καὶ ἐν; θεῶν. Τίς ἐκ με καλῶσαι δυνάται τῷ τὸ ἐκ τῶ φανέρωται, ἢ ἀναγκάσαι; & μάλλον; ἢ τῷ Δία: Constitui & conformari voluntatem meam divinæ. Vult me febricitare? & ego volo, aliquid aggredi? volo, potiri? volo, non potiri? nolo, mori? volo. Quis jam igitur prohibere me aut cogere, præter voluntatem, potest non magis, quàm ipsum Deum. O vera, ô firma libertas, servire Deo! Sed est & quarta ratio: non Fortunam*

Sen. Epist.
LXV.

solùm dominam, sed nec Corpus ferre. Nam hoc, animi pondus ac poena est, premente illo, urgetur, in vinculis est: nisi accessit Philosophia, & illum respirare rerum Naturæ spectaculo jussit, & à terrenis demisit ad divina. Hæc Libertas ejus est, hæc evagatio: subducit interim se custodiæ in quâ tenetur, & cælo reficitur, Agnoscis & hanc Sapientis propriam, qui animo ad originem sui semper tendit? Nos imitemur: & aliquando ex hac fece evadamus in illud sublime & excelsum: ubi tranquillitas nos manet, & expulsis erroribus vera Libertas. Hoc nomen est, quod omnes ad se allicit: pro quo arma olim & nunc capta: per sanguinem, per cædem quæsitæ, aut retenta est:

Ep. LXXV.

nos ad hanc animi, toto animo non adnitemur? Et quâ viâ? Audi doctorem nostrum: *Philosophia servias oportet, ut tibi contingat. Veram Libertas.* Hoc unum illud studium verè liberale est, quod liberum facit. Quis enim alius ejus finis, quàm *animum nostrum in eam asserere libertatem, in quâ à parente & auctore Deo productus fuit: ut neque formidet quidquam, neque ullâ re debeat, neque ulli deteriori naturæ serviat?* Illa, inquam est, absoluta hæc, & compendio dicenda Libertas: *non homines timere, non Fortunam; nec turpia velle, nec nimia; in seipsum habere maximam potestatem.* Hanc Philosophia parat, Sophus habet. Vides dignitatem Paradoxi hujus, sed & veritatem, quam noster quidem Ambrosius totâ Epistolâ quadam adstruit: & Augustinus breviter: *Bonus, etiamsi serviat, liber est; malus, etiamsi regnet, servus est, nec unius hominis, sed quod gravius est, tot domitorum, quot vitiorum.* De quibus cum ageret Scriptura divina: *A quo enim quis, inquit, devictus est, huic & servus addictus est.*

Ep. VIII.

Ep. LXXX.

VIII.

Simplic.
in Enchir.
Epist.

Sen. Epist.

LXXV.

Epist. VII.

IV. De

Civit.

C. III.

II. Pet. II.

DISSERT. XIII.

XI. *Parad. Solum Sapientem Regem esse.*

SED heus, jam mihi aures, lubet
 Φυσὴν γὰρ ὃ' σμικροῖσιν ἀνθρώποις ἐπ:
Canere atque flare non minutis tibiis.

Abire modica: sceptrâ & diademata molior, & Sapienti nostro circumdo. Ego, an ipsa Virtus?

--- regnum & diadema tutum

Horat.

Deferens uni,
 qui se colit. Verè tutum, nam cetera illa casibus aut suffragiis subjecta: istud

Intaminatis fulget honoribus,

Idem.

Nec sumit aut ponit secures

Arbitrio popularis auræ.

Age igitur, adstruamus. Stoicorum scitum est: *Μόνον τὸ σοφὸν βασιλεὺς εἶναι: Solum Sapientem Regem esse.* AUD. O mi doctor, quàm verè ista nomen vindicant, & Inopinata sunt? quid si stolidâ & fatuâ? Plutarchus ira habet, nec unus: & suaviter sane exagitat, præscriptione libelli, *Stoicos magis inopinata, quam poëtas effari.* Ut alia omittam, potest magis quàm istud? Dissimulavit aliquis regem, qui reipsâ esset, ut Homericus Vlysses: at isti quàm ineptè & falsò adsimulant? Comœdiam vel mimum aliquem ludere eos dicas: sed

malè etiam sustinentes personam. Nam ecce prodit
ὁ δὲ τὸ Στωϊκὸς σοφὸς, βεῖν μέγα καὶ κακουργῶς, Ἐγὼ μὲν
εἰμι βασιλεὺς, Ἐγὼ μὲν εἰμι πλάσιος καὶ ὁρᾷται πολλῶν ἐπὶ
ἀλλοτρίαις δούρις λέγων,

Δὸς χλοῦναι Ἰππώνακτι, κάρτε γδ ριγῶ

Καὶ βαυβαλίζω:

ille à Porcius Sapiens, clamans altum & intonans, Ego solus
Rex sum. Ego solus Dives : & conspicitur interim ad alienas
fores mustitans,

Da regmen Hipponacti, namque frigeo,

Totusque contremisco.

Suntne hæc regia, nudum, algidum, famelicum, omni-
um inopem esse? Lips. Sunt regia, mi Auditor, si alia,
quæ dicam, adsint. Omitte fannas aut ludos : Plu-
tarchum etiam, gravem & magnum virum, sed Acade-
micum, & Stoicis destinatò hostem. Audi Ciceronem

III. De
Fin.

potius : *vere ista nomina omnia possidere Sapientem, quæ
irrideri ab imperiis solent. Rectius enim appellabitur Rex,
quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit.* Attende,
duas causas tangit, cur iustissimè noster Rex sit, quòd
se regat, & quòd *Alios* : quod profectò plenum & le-
gitimum est Regnum. Tangit & Laërtius, ubi scitum

In Zen.

hoc promulgat : *Ὁ ὁ μόνος δὲ ἐλευθέρως εἶναι τὰς σοφῶς, ἀλλὰ
καὶ βασιλείας, τὸ βασιλείας ἔσσης ἀρχῆς ἀνυπευθύνος, ἥλις ἀπὸ μόνος
τὰς σοφῶς εὐαίη, κατὰ φύσιν Χρύσιππος :* *Non solum liberos Sa-
pientes, sed Reges etiam esse : cum sit Regnum potestas nulli
obnoxia, quæ in solis Sapientibus consistat, ut ait Chrysippus.*
Optimè Chrysippus, quis enim vitiis affectibusque su-
perior, præter Sapientem? An ille mihi Rex erit, cui
muliercula imperat? cui pecuniola, gloriola, alii ani-
morum tyranni? *Refrænet prius libidines, spernat volupta-
tes, iracundiam teneat, coërceat avaritiam, ceteras animi labores
repellat : tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbißimis
dominis, dedecori ac turpitudini, parere deserit. Dum his qui-
dem obediens, non modò Rex, sed liber habendus omnium non
erit.* Tragicus noster hoc dicet:

Cic. Pa-
rad. v.

Rex est, qui posuit metus

Et divi mala pect'ris :

Qui tuto positus loco,

Infra se videt omnia :

Occurritque suo libens

Fato, nec queritur mari.

En tibi Regem : non vitiis, non casibus, non morti
ipsi, ut timeat, subiectum. Et an non pulchrius am-
pliusque hoc regnum,

---- quàm si Libyam remotis

Gadibus jungas, & uterque Poenus

Serviat uni?

mihi

mihî videretur. Quid deinde in *Aliis*? quàm jus suum exerceq? Sicut gubernator in *navi*, magistratus in *civitate*, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in animâ: sic *revera princeps est Sapiens in genere humano*. Quod nisi à recto & vero abiisset, opinionum imperu ablatum: an etiam nunc alius ab illo imperaret? Et si vel sic jus suum tenet. Prodeat mihî ille Sapiens, & apud ipsos purpuratos & diadematos se ostendat: profecto vere-ri, aut certe revereri videbis, illum pannosum & sæpè nudis scapulis. *Neque enim unquam in tantum contra-lescet nequitia, numquam sic contra Virtutes conjurabitur: ut non Sapientiae nomen venerabile & sacrum maneat.* Philo de Abrah. Sen. ep. xiv.

Vis in exemplo videre? Diogenes ille Cynicus, non pauper solum ab opibus, sed à Fortunæ injuriâ servus, venum à piratis expositus, interrogatur: *Ecquid scire profiteretur?* Εἰς ὅνε, Ἀνθρώπων ἄρχην: *Hominibus impera- te.* Et mox, cum prætereuntem Xeniadem vidisset, ore ac vultu ingenuo: *Huic, inquit, me vende, nam hic Domino opus habet.* Et planè pro verbis & professione suâ se gessit: docens, monens, imperans, ipsi, liberis, familiæ toti. Ac cum amici paullo post advenissent, eum redempturi. *Minimè, inquit: abite satul.* Οὐδὲ γὰρ τὰς λέοντας ἀλλάς ἢ τῶν τρεφόντων, ἀλλὰ τὰς τρεφούσας τῶν λέοντων: *Nomen enim leones servos esse nutrientium, sed nutri- entes leonum.* Nam servi scilicet est, timere. Qu d, cum Alexander magnus ille Rex ad eum viseret: ut- que inter alia diceret, *Non me times? Quid enim es, in- quis, Bonum an Malum?* dicente, Bonum: *Quis ergo Bonum timet?* inquit. Et mehercules scio Alexandrum potius in animo timuisse, aut stupuisse, ad hunc magnani- mum & à Ratione Regem. Quidni à Ratione? ita idem scitissimè Xeniadis, qui se emerat, dixit: Δεῦ περὶ τῶν ἀντῶ, εἰ καὶ δούλοισιν, καὶ γὰρ διατρός, ἀκυβερνήτης, εἰ δὲ δού- λῳ, περὶ δὲ τῶν αὐτῶ: *Oportere illum sibi patère, quænevis servo, nam & medicus, & gubernator, etsi serviunt, tamen iis pareitur.* Isært. in Diog. Ibid.

Meritissimò igitur à stultis omnibus Sapi- enti. Οὐ γὰρ οὐκ κατέλαβεν ὅτι βίον ἐπιστήμῳ κέκτηται, ἢ ἄλλο ἢ τῶν ἐν αὐτῷ δεῖ τὸ διασώτῃ: *Qui enim in universum vi- re degendæ scientiam est adeptus, quid aliud illum esse oportet nisi rectorem & Dominum?* Felix respublica, ubi erit: & verum tamen nostrum scitum, etiam si non erit. An non tale, quod etiam Sacra approbant? Ita enim Clemens: Πάλιν πᾶσι βασιλείᾳ τὸ σοφὸν διδάσκον (ὁ γὰρ τὰς μὴ ὁμοφύλους ποιεῖ λέγοντας αὐτῷ, βασιλεὺς ἀλλὰ θεὸς ἐν ἡμῖν εἰ, ἐργασίῳ γνάμῃ τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ ἐξ ἑλπίος ἀρετῆς, ὑπα- κούοντων τῷ σωθεῖν): *Et Sapientem Deus docens esse Regem, facit alienigenas ei dicentis: Rex à Deo tu es in nobis, cum* Arrian. Dissert. 111. c. ult. 11. Strom Gen. xx. 11.

scilicet sponte & suapte voluntate, propter admirationem virtutis, subderent se illi. Salve igitur & vive, ô vere noster Rex!

Stat. in
Silv.

*Vive, Midæ gazis & Lydo ditior auro,
Troica & Euphratæ supra DIADEMATA felix!
Quem non ambigui fasces, non mobile vulgus,
Non leges, non castra tenent, qui pectore magno
Spemque metumque domos, vitio sublimior omni,
Exemptus Fatis.*

DISSERT. XIV.

XII. Sapientem Deo parem : Paradoxum, atque etiam, Paralogum.

AUD. Valdè in altum sustulisti Sapientem : non potest scandere, nisi ut hominem transcendat. LIPS. Audebo hoc etiam dicere? nostri faciunt : sed dicam, non asseram, & à Modestiâ, id est matre Sapientiæ, non abibo. Vereor ut illi, cùm clamant, *Sapientem Deoparem.* Ah, quæ non dicam æquiparatio, sed comparatio est? Tamen faciunt : & audiendæ voces vel Senecæ nostri : *Sapiens ille plenus gaudio, hilaris & placidus, inconcussus, cum Diis EX PARI vivit.* Alibi : *Hoc est Summum Bonum, quod si occupas, incipis Deorum socius esse, non supplex.* Iterum eâdem voce : *Dei SOCII sumus, & membra.* Sive apud Stobæum Chrysippi : Πάντες ἀδαιμονοῦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰς ἀρετὰς, καὶ τὸ ἀδαιμονίαν μὴ ἀφαιρῆναι τῇ θεῖας ἀδαιμονίας, μηδὲ τὸ ἀμειλιχίαν, ὃ χρύσιππος φησι, καὶ τὴν μηδὲν ἀρετῶν ἐξόν εἶναι, μή τε καλλίαν, μή τε σεμνότηραι τὴν τῷ Διὶ ἀδαιμονίαν τῶν σοφῶν ἀνδρῶν. *Omnia & plenè beatos esse homines, qui sunt Sapientes, & Felicitatem hanc ac Securitatem nihilum à divinâ differre, Chrysippus ait. Et nulla parte optabiliorē, meliorem, augustiorem illam Fovis Felicitatem kachumana esse.* Quid etiam pleraque sanctus ille Epictetus? Det mihi aliquis hominis *Animum*, inquit, *qui nullâ re frustratur, aut lædatur, qui non irascatur, non invideat, non æmuletur.* Denique, quid opus ambagibus? Da mihi θεὸν ἐξ ἀνθρώπων ἐπιθυμῶντα ἡσυχίας, καὶ ὃν τῷ σω γαίῳ τὰς τῶν νεκρῶ, αἰεὶ τὸ αἰεὶ τὸ Δία κοινῆς ἐξελθόντων : *Deum ex Homine fieri cupientem, & in corpusculo isto mortali SOCIETATEM Fovis agitantem* : id est, da mihi istum Sapientem : dabo tantum, & talem. AUD. lædunt ista vel audita Lipsi, etsi non demissa : quid recenses? LIPS. Mecum tolera, neque enim ipsi probamus, neque abnuimus.

II Dissert
cap. xv.

Quin

Quin vanus Stolidus hæc talia finxerit error :

sed error, cujus fontem etiam liceat inquirere, & tum claudere vel damnare. Magniloquentiæ hujus omnis origo, quod unam eandemque Virtutem in Homine & Deo ponunt. Seneca : *Quæres quæ res Sapientem efficit? quæ Deum.* Si igitur ille & iste ejus compotes; ille per industriam, iste per naturam : pares in eo sunt. quo laudantur. Chrysippus apud Plutarchum : Ἀρετὴ γὰρ οὐκ ὑπερέχει τῇ Διὰ τῆς Διανοῦ, ὡς ἐλεείαχ' π' ὁμοίως ἔστι ἀλλὰ λαοὶ τῇ Διὰ καὶ τῇ Διάνοι, σφ' ὧς ὄντας, ὅταν ἔπειθ' ἡγέμεται τοῦ γράμματος καὶ τοῦ λόγου : *Virtute siquidem non superare Jovem Dionem, sed æqualiter juvari invicem Jovem & Dionem, cum Sapientes sint. quando alter alterum moderaverit.* In eodem illo fundamento hæc Epicteti nixa : καὶ γὰρ τὸ λόγον ἔχοντες οὐκ ἔστιν ἡμεῖς, ἀλλὰ οὐκ ἐλάττω καὶ οὐκ ὑπερβαίνειν, ἀλλὰ ὁμοίως εἶναι : *Quod ad rationem mentemque attinet, o homo, nihilo deterius aut inferior Diis ipsis es. Magnitudo enim Rationis neq; longitudine (sive diuturnitate) neq; altitudine judicatur, sed solis Decretis.* Seneca his paria : *Solebat Sextius dicere, Jovem plus non posse, quàm Bonum virum. Plura Jupiter habet, quæ præstet hominibus : sed inter duos Bonos, non est melior, qui locupletior, non magis, quàm inter duos, quibus par scientiæ regendi gubernaculum est, meliorem dixeris, cui majus speciosiusq; navigium est.* Heu, radunt & ista meas aures, fateor : sed insanientem hac parte Sapientiam, vel ad Senecæ lucem pervideamus. Primum igitur, eorum confessio- ne, discrimen est in Potentiâ sive Opulentiâ : quia Ju- piter certè plus pollet potestque. Alterum, quod no- tant, in Diuturnitate. Seneca : *Jupiter quo antecedit vi- rum Bonum? diutius Bonus est.* Alibi idem : *Bonus ipse, tempore tantum à Deo differt.* Iterumque alibi : *Sapiens vicinus proximusq; Diis consistit, exceptâ mortalitate, simi- lis Deo.* Cicero etiam Stoiciffans : *E Virtutibus vita bea- ta existit, par & similis Deorum, nulla re, nisi immortalitate, quæ nihil ad bene vivendum pertinet, cedens celestibus.* Fatetur ecce, (quis autem ambigat?) de Immorta- litate : sed excusat & rejicit, quali nec augendo effert. Ita & Seneca : *Quemadmodum ex duobus Sapientibus qui senior decessit, non est beatior eo, cujus intra paucos annos terminata Virtus est : sic Deus non vincit Sapientem felicitate etiam si vincat ætate.* Atque alibi etiam elatius : *Quid inter te (Sapientem) & Deos interfuturum sit, quæres? diutius erunt. At neherculè magni artificis est, clausisse totum in exiguo. Tantum Sapienti sua, quantum Deo omnis ætas patet.* Et vis culmen stultitiæ? super- addit : *Est aliquid, quo Sapiens antecedit Deum, ille*

Ep. LXXX-
VII.

De Com-
mun. Not

Dissert. I.
C. XII.

Ep. LXX-
III.

Ibid.

De Provid
cap. I.
De Con-
stant. Sapi-
c. VIII.

II. De
Nat. deor.

Ep. LXX-
III.

Ep. LIII.

naturæ benefictio, non suo sapiens est. Ecce res magnâ, habere imbecillitatem hominû, securitatem Dei. Sunt aliæ alibi tales voces : abhorreo & despicio : & ah mei Stoici, quàm à recto per elationem ivistis ? Melius modestiusque Pythagorici, e quorum schola Archytas ;
Διαφέρει δὲ θεὸς ἀνθρώπῳ ἀγαθῷ, ὅτι θεὸς μὴ ἔχει μείον εὐλογητὴν καὶ εὐλογισμῶν ἔχει τὰν ἀρετῶν ἀπὸ παιδὸς τῷ διατῷ πείπει, ἀλλὰ καὶ τὰν διωκτῶν ἀντιπαραστήσειν πέπεισται καὶ ἀνυποτάκτως, ὡς σοφὸς ἀνθρώπων ἔργων σεμνότητά τε καὶ μεγαλοπρέπεια, ἀνθρώπῳ δ' ἔχει μείον τῷ διατῷ τὴ φύσεως κατὰ φύσιν μείονα ταύτης πέπεισται, ἔστι δ' ὅτι καὶ δι' ἀγαθῶν ἀμετρίαν, καὶ δι' ἐπιθυμίαν ἰσχυρὰν καὶ δι' ἐξ φύσιν μοχθηρὰν, καὶ δι' ἄλλας αἰτίας πολλὰς, ἀδυνατεῖ κατ' ἀρχὴν ἡρώδης μὴ παιναλιθῶς ἀγαθῷ : Differens Deus à viro bono, quod Deus quidem non solum putam & à fece omni liberam Virtutem habet, ac labe affectuum humanorum ; sed quod etiam vim ac facultatem ejus infatigabilem, & simul liberam neque obnoxiam possidet, ad æternorum scilicet operum majestatem & decorem respondentem. Homo autem, non solum ipsâ constitutione mortalis naturæ minorem illam habet, sed interim etiam sive ob bonorum intemperiam, sive consuetudinem validam, sive naturam pravam, aliâque causas, non potest omnino ad culmen illud veri Boni pertingere. Hæc vera, hæc sana sunt, præ tumore illo & vaniloquentiâ Stoicorum. Quos an excusare tamen leviter non fas est ? Homines toti in Virtute, & ejus splendore oculos præstricti, divinum censebant quidquid ea tinctum esset. Atque utinam Divinum tantum, & in eâ voce mansissent ! ferremus : ut illa Homeri, θεοειδὲς, θεοεικελοί, ἰσοθεοί : quæ magnis viris assignat. Ferremus, inquam ? imò laudaremus, sensu quem in alio scito Stoico video & amplector. Nam ajebant, θεὸς εἶναι τὰς σοφίας, ἔχειν γὰρ ἐν αὐτοῖς οἰονεῖ θεόν : Divinus esse Sapientes, nam habere in seipsos quodammodo Deum. Habent, habent : & nulla sine Deo mens bona est.

Stob.
Scl. I.

Laërt. in
Men.

Sen. Ep.
LXXIII.

DIS-

DISSERT. XV.

XIII. *Parad. Sapientem omnia rectè facere, etiam Digitum exserendo. Sine peccatis esse.*

SUNT jam & alia quædam ab eodem isto Elationis fonte orta, & noscendi, non præbandi causa, edisserenda. Tale hoc inopinatum : Πάντα εὐποιεῖν ἡ σοφία : *Omnia rectè facere Sapientem.* Quod cum adstri- Stob.Ecl.
ctione aliquâ sive interpretatione, capiendum : ἀποιεῖν, ἡ δὲ λαν : *nimirum, quæ facit.* Οὐτρέπον γὰρ λόγῳ πάντ' εὐποιεῖν ἡ ἀνελκυστὶν, ἀνελκυστὶν, σωματικῶς καὶ ἐπὶ τῷ σώματι καὶ τῷ αὐλῳ, καὶ δὲ καὶ τῷ κερμαδίῳ, ἐν ἐνὸν τρόπον πάντα εὐποιεῖν ἡ Φρόνησις, καὶ ὅσα ποιεῖ, καὶ ἡ μὲν Δία καὶ ἡ μὴ ποιεῖ, ὅτι γὰρ καὶ λόγον ἐρῶν ἐπιτελεῖν πάντα, καὶ οἷον κατ' ἀρετὴν, καὶ ὅλοι ὄντες τὸ βίον τέχνη : Sicut cum dicimus Tibicinem vel Citharædum omnia rectè facere, simul exaudin us ea nempe quæ ad Tibiæ vel Citharæ traditionem pertinent : ita omnia rectè facere Prudentem, quæcumque facit, non Hercules etiam quæ non facit. Nam omnia ad rectam Rationem facere eum ac dirigere, id est Virtutem : quæ ars est ad omnem vitam spectans. Repetit alibi Eclogarius idem dogma : sed hoc ad fidem & sensum ejus sufficit, ex illo quidem. Plutarchus addendus est : Οἱ Στωϊκοί, inquit. μήτε ἡ Φαῦλοι ἀρετὴν προσεῖναι, μήτε κακία χρῆσιν ἀξίωσιν. ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν De audi-
πύσιν ἀμάρτυροι εἶναι τὴν ἀμάρτυαν, καὶ πάντα δὲ ἂν κατὰ τὴν τὴν end.Poët.
ἀρετὴν : Sicicinesq; Malo ulli in Virtutem inesse, neque Vitium viro Bono censent : sed omnimodis illum quidem & semper peccare, hunc autem omnia rectè facere. Consonat & illud, quod idem alibi : Alexandrum, in quo omnes Virtutes permixtæ confirmasse Στωϊκὸν ὁκείνους λόγους, ὅτι παῦ ὁ ἀνδρῶν σοφός, κατὰ πάντα ἀρετὴν ἐνεργεῖ, καὶ μία μὲν, ὡς ἔχει De Fort.
καὶ, ἀρετὴ πρωτογονιστὴν παρὰ τὴν ἐκείνης, καὶ κατὰ τὴν Alexand.
ποῖς ἄλλας, καὶ συντείνει πρὸς τὸ τέλος : Sicicum illum sermonem, Quod quidquid facit Sapient, ex omni Virtute facit. Orat. I.
Et una quidem velut in principiis est & pugnat cujusque actionis, sed advocat alias, & coniungit ad suum finem. Iterum Stobæana Electa : Τὸν ἀγαθὸν ἀνδρῶν τέλειον εἶναι λόγους, καὶ τὸ κατὰ μίαν ἀπολείπειν ἀρετῆς : Virum bonum perfectum esse dicunt, id eo quod nulla Virtute careat. Atque hinc ortum illud minutum etiam Paradoxum, Nec digitum temerè ab eo exseri. Quod in Epicteto ita legitur : Ἡ φιλοσοφία φησὶν, ὅτι ἐδὲ τὸ δάκτυλον ἐκτείνει εἰς τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν : Philosophia dicit, quod nec digitum temerè extendere oportet. Per-
sius

Sat. v.
* Vulgò,
Nil ne-
gando.

fius omnino adipexit, qui multa Stoica miscere so-
litus :

* *Ni tibi concessis Ratio, digitum exsere, peccas.*

II. Pedag.
cap. x.

Ita enim lego : & est sententia, Ratio nisi tibi suaferit
agere, quidquid agis paccas. Huc, inquam, referendum
est : non ad Gladiatores, qui vi&ti digitum tollunt, cum
Scholiaffe. Planissime cum Persio (nostrâ lectione)
Clemens Alexandrinus : Οὐδὲ τὸ δάκτυλον, ὡς εἶναι χα, σα-
λῶν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτέπει, ὡς ἁπολογέσθαι οἱ Στωϊκοί :
*Nec digitum fortuitu agitare Sapienti CONCEDIT RA-
TIO, ut Stoici dicunt.* Quod usque eo producant, ut ipsa
illa agitatio Bonum iis sit, & *Utile* etiam : quia id ex
naturâ omnis Boni. Irridet Plutarchus, ut solet, sed
nos docet : Ἄν εἰς σοφὸς ὁποδήποτε πῶς τρεῖν τὸ δάκτυλον φρονί-
μως, οἱ καὶ τὴν οὐρανὴν σοφοὶ πάντες ὠφελοῦν : *Si unus Sa-
piens ubicumq; digitum protendat prudenter, omnes in orbe
terrarum Sapientes juvantur.* Atque huic igitur scito ad-
hæret alterum : Ἀναγκασιῶς τὰς σοφίας τὸ ἀπαραπλήτως εἶ-
ναι : *Impeccabiles Sapientes esse, quia lapsi non possunt.* Quod
à Cynicis transumptum video : quorum effatum,
Ὁ σοφὸν ἀναμάρτητον : *Sapientem sine peccato, imò impecca-
bilem esse.*

De Com-
mun. Not.

Laërt, in
Zen.

Laërt, in
Mened.

DISSERT. XVI.

XIV. *Parad. Sapientes soli inter se amici : soli amare gnari.*

Ep. LXXXI

* Præter
optimonem
dicunt.

Lib. II.
c. XXII.
de Amicit

De Be-
nef. VII.
c. XII.
In Zen.

Declam.
c. LXXXII.

SED & hoc præter communem sensum addatur, *So-
lus Sapien-tem amicum esse, & amare.* Noster Annæus
effert : *solus Sapiens sinit amare, solus Sapiens amicus est.*
Epictetus hoc item numerat inter ea, quæ Philosophi
* ἀγαθὸν ὁλογοῦσιν, & Dissertationem unam huic rei do-
nat. Ratio huic dicto, quodd nemo nisi Bona amat : so-
lus ea Sapiens novit & discernit? solus ergo amat. Ci-
cero : *Hoc primum sentio, nisi in Bonis amicitiam esse non
posse* : Bonum autem, eundem Sapientem illeipse intelli-
git & appellat. Seneca : *Inter Sapientes tantum amicitia
est; ceteri, non magis amici sunt, quàm focii.* Laërtius & ra-
tionem addit : λέγουσι δὲ καὶ τὴν φιλίαν ἐν μόνοις τοῖς σοδοί-
οις εἶναι, καὶ τὸ ὁμοιότητι : *Dicunt (Stoici) amicitiam in solis
Bonis esse, idē ob similitudinem.* Bona ratio, & Quintilia-
no Declamatori pulchrè asserta : *Fungit amicitiam simili-
tudo morum, nescio quomodo inter se animorum lumina* (ita
lego) *vident & agnoscunt, nec quisquam amare in altero pot-
est.*

est, nisi quod Tacitus probat. Veras autem hinc amicitias intelligimus, non vulgares istas, infidas, incertas, & Ep. ix. quas noster *Temporarias* alibi vocat. A tempore enim & eventis pendent: felicitium illorum ad seclæ, adversantium desertores. Non, inquam, has tales.

Ὅτι οὐ μὴ γὰρ ἔργον δ' ἔκ' ἐχέουσιν, οἱ φίλοι,

οἱ μὴ πὶ ταῖς συμφοραῖς οἷσις φίλοι :

Namq; illi Amici nomen, laud rem vindicant,

In sorte tristi qui fidem non exhibent.

Quas igitur? Laërtio ex Zenone descriptas. Φασὶ δὲ φι-
λίας κοινωνίαν πρὸς εἶναι τῶν καὶ τὸ βίον, χωρὶς ἢ μὴ τοῖς φίλοις, ὡς
ἰαυτοῖς : Dicunt Amicitiam communem quamdam esse
omnium quæ in vita, aut ad vitam, amicisq; nos utitam-
quam nobis ipsis. Duo igitur continet : Rerum commu-
nionem & consortium, itemque Personarum. Utrumq;
junxit pariter Pythagoras jam olim, qui, ut Timæus ait,
παρὼν εἶπε, καὶ τὰ φίλων εἶναι, καὶ φίλιον, ἰσότητι : *Primus* Laërt. in
dixit, Communia omnia amicorum esse : & Amicitiam, Pythag.
Æqualitatem. Hoc ultimum bellè concinnavit Isio-
dorus Pelusiotes : ἰσότης, φιλότης. Seneca : *Consortium* Lib. III.
inter nos rerum omnium facit amicitia : nec secundi quid- Ep. cxlv.
quam singulis est, nec adversi. In commune vivitur. Cice-
ro : *Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium divinarum* De Amic.
humanarumq; rerum, cum benivolentiâ & caritate, consen-
sio. Credo Stoicam & hanc finitionem esse : quam-
quam nec alii dissentiant philosophorum. Aristoteles
ἐρωτηθεὶς τί ἐστὶ φίλον ; ἑκαμμία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικῶσα : *in-*
terrogatus, quid esset amicus? respondit, Una anima duobus
corporibus inclusa. Scitè, & scitiùs hoc ipsum tamen Lib. ix.
Sidonius : *Animæ duæ, animus unus.* Dilutiùs Cicero :
Ultimum in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. Nostri, id Ep. v.
est Stoici, valdè hoc intendunt : & volunt etiam præ-
ferri commoda & salutem amici, postponi sua. Ita
amor alienus supra illum nostri sit : quòd alii contentè
negant. Sed Seneca apertè : *Sapiens amicos sibi comparat,*
sæpè præferat. Et iterum : *In quid igitur amicum paro? ut* Epist. ix.
habeam pro quo mori possim, ut habeam quem in exili-
um sequar, cujus me morti opponam & impendam. Iterumq;
alibi : *Amicitia illius vera, cum quâ homines moriuntur, pro* Ep. vi.
qua moriuntur. Nónne hoc palàm est, aliù plus se amare?
Et negat tamen Cic. etiam ubi Stoicè multa disserit : *Ne* III. Tusc.
optandum quidem est in amicitia, ut me ille plus, quàm se
amet : ego illum plus, quàm me. *Perturbatio vitæ, si ita*
fit, atq; officiorum omnium consequatur. Iterumque in
personâ Catonis : *Quamquam in amicitia alii dicant æ-*
què caram esse Sapienti rationem amici, ac suam ; alii III. De
autem, sibi cuique rariorem suam : tamen hi quoque Fin.
poste-

*p*osteriores fatentur, alienum esse à justitiâ, detrabere quid de aliquo, quod sibi assumat. Mollius, nec Catone satis digna oratio: et si dissensus fortasse in hac re aliquis Stoicorum. Sed profectò qui Virtutis, id est amicitiae, vim videt, & amat: illam omnibus, etiam sibi, meritò præfert, ut demus, quòd non amicum, Fides ejus vinculum est: & quid miri, pro eâ homines mori? Utilitatis causa illam adscisci, Epicurèi asserunt: nostri reclamant, & tenent *per se expetendam*, quare? quia secundum Naturam est. *Nam ut aliarum nobis rerum in-*

Sen. Ep. lxx

nata dulcedo est, sic amicitiae. Satis de istâ: de amore breviter, qui est separandus. Seneca: *Amas me, amicus non es. Quid ergo? hæc inter se diversa sunt? imò dissimilia. Qui*

Ep. xxxv.

amicus est, amicum: qui amat, non utique amicus est. Hoc notandum, ut Plutarchi quædam capiamus, imò & rejiciamus, acriter Stoicos incusantis: qui censébant, è Sapiéntibus, etsi pulchri essent, neminem amandum, aut

De Commun. Not

amore dignum esse, contra, juvenes etsi malos & stultos, eoque quod sequitur, turpes, amandos tamen, qui ipse amor desinat, simul ac Sapiéntes sint facti. Hæc ille clamat ὅτι τὰς κοινὰς ἐννοίας εἶναι, καὶ τὴν ἀπορίας πύλιν ἀνταῖς μετέσθαι: *præter communes notiones esse, & absurditatis omnis participantia videri.* Ne nimis, ô bone. Minus est Amor, quam Amicitia: & idè illo etiam Stultos dignantur, ista non nisi Sapiéntes. Et quostamen Stultos? adolescentes bonæ spei, & Sapiéntiæ jam alludentes. Ipsa hæc illorum verba, contra tibi debemus: *Θήρεα γὰρ ἡς φασὶν εἶναι ὁ ἔρως, ἀπὸ τῆς μὲν, ἐνθυμῆς δὲ μερκαλῆς πρὸς ἀρετὴν: Aucupium enim quoddam vel venatio est Amor, adolescentis quidem imperfecti, sed benè nati.* Audiant ut & Zeno & Chrysippus, è quibus Laërtius hæc prompsit: *Καὶ ἐρεωδύσιας τὸ σοφὸν τῶν νέων τῶν ἐμφανόντων ἀλλὰ τὸ εἶδος τῶν πρὸς ἀρετὴν ἐνθυμῶν, ὡς φησὶ Ζήνων ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ βίαν: Et amaturum Sapiéntem adolescentes illos, qui in vultu præferant indolem generosam ad Virtutem: ut Zeno in Republica, & Chrysippus in Vitis scripserunt.* Quis damnet hæc aucupia: ô capiantur, & tape- re incipiant, amari desinant. Ille enim finis: & *Amorem ipsum definiunt, εἶναι ἐπιβολὴν φιλοποιίας, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐμφανίᾳ μόνον.* Quæ Cicero vertit: *Stoici Sapiéntem amaturum esse dicunt, & Amorem ipsum, conatum amicitiae faciendæ, ex pulchritudinis specie definiunt.* Ecce Amor ad Amicitiam illicium est, sed primò ad virtutem: ideoque solius Sapiéntis. Cynici olim: *Ἐρεωδύσιας δὲ μόνον ἡ εἰδέναι τὸ σοφόν, ἵνα καὶ χρὴ ἐρῶν: Amaturum quoque, solùm enim scire Sapiéntem, quos oporteat amare.* At ecce redeo in memoriam Apuleiani loci, qui valdè huc faciebat,

iv. Tuscul.

nisi

Laërt. in Antisth.

nisi

nisi exscriptores virtutis essent. Verba sunt : *Bonos omnes oportet inter se amicos esse, etsi sunt minus noti : & potestate ipsa qua mores eorum sectaeque conveniunt, amici sunt habendi. Paria quippe à similibus non abhorrent. Unde inter solos Bonos fidem amicitiae esse constat. Sapientia Boni amatorem adolescentem facit, sed eum qui probitate ingenii sit ad artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum, nam cum ipsa anima complacita est, homini tunc adimatur.* Priora illa, planè nostra sunt & Stoica, id est Socratica, ut Cicero agebat : etiam sequentia, si emendas, & me arbitro debes. Nam quid hoc est, *Sapientiam facere adolescentem Boni amatorem ?* ergo jam *Sapiens* ille est ? *amat Bonum & Sapientem ?* imò amatur, & verba eò censeam vertenda. *Faciainque Sapientia Bonum amatorem adolescentem facit, sed eorum, qui probitate ingenii sint ad artes bonas promiores.* Sunt ipsa jam dicta : & quod statim legitur : *Eum qui sit ignavus Bonarum, cupitorem ejusmodi rebus esse :* negatione infertà scribendum : *non esse.* Ita videtur : si aliter, abeat, nec noster esto.

DISSERT. XVII.

Plurcula simul Paradoxa. Solum Pulchrum, Nobilem, Civem, Magistratum, Vatem, Rhetorem, & plura esse.

SED an non tædio jam tot * *Paradoxologie* sunt? con- * *Inopinata*
straham, & junctim, non tamen mixtim, quædam da- *sententia.*
bo. Quædam, vel eximias : & quæ plenam apud ipsos
Stoicos vix habeant fidem. Talis hæc ista :

SOLUM SAPIENTEM PULCHRUM ESSE. Cato apud
Ciceronem : *Recte etiam appellabitur Pulcher, animi enim* III. De
lineamenta sunt pulchritudo, quam corporis. Sex. Empiricus : *Fin.*
Stoici aperte dicunt, qui Prudentiam protulerint, solos esse Pul-
chros, solos Divites, solos Sapientes. Ratio illius : Qui est
dignus amari, est pulcher : Solus sapiens amari dignus ; solus
igitur pulcher. Seneca hæc tangit & profert, sed colorem
magis allinit : *Errare mihi visus est, inquit, qui dixit :* Ep. LXVI.

Gratior est pulchro veniens e corpore Virtus.
Nulla enim honestas tamen o eget : ipsa & magnum sui decus
est, & CORPUS SUUM CONSECRAT. Addit jocose de Clirano suo condiscipulo, cujus ingenium malè habitabat : sed, inquit, corpi *Claranum nostrum* intueri, *formosius mihi videtur, & tam rectus corpore, quam est animo. Potest ex*
causa vir magnus exire : potest & ex deformi humilique corpore,
J. LIPSI Operum Tom. IV, R r r sculo,

Ibid.

Ce Civ.
xv.
cap. xxiii

sculo, formosus animus ac magnus. Quis vel è vanis istis amatorculis abnuat ? qui affectus suos donant ingenio & lepóri sæpius, quàm formæ. Si huic tantum : cur non tabula ametur ? Itaque sciamus, non deformitate corporis animum foedari, sed pulchritudine animi corpus ornari. Vides mulierculas interdum personam sumere, & Saturnaliis ludis foedam, aut & virilem, faciem induere ? non moveris, qui scis interiorem aliam esse. Hic simile, tegmen non aspicio : quod latet, splendidum & cæleste prænovi. Græcorum vox opportuna καλὸς, quæ in utrumvis valet, & Bonum Pulchrumque notat : quia recto judicio hæc juncta. Consuetudo Scriptura est (ait Augustinus) etiam speciosos corpore, Bonus vocare. Vera dicit, & à causâ jam dictâ. Altera Paradoxologia:

De Com.
Notion.

SOLUM SAPIENTEM NOBILEM. A Cynicis translatum : quorum erat, Τὰς αὐτὰς εὐχούεις τὰς καὶ ἐναρέτας: *Eosdem nobiles, qui & Probi essent.* Tenuerunt Stoici, ut alia, & definiebant, Εὐχούων, ἢ ἐν ἐν γένος, ἢ ἐν κατεσκησῆς, οἰκείαν αὐτὸς ἀρετὴν : *Nobilitatem, habitum à genere, aut institutione, aptum ad Virtutem.* Itaque sive innatus is habitus, sive insitus à doctrinâ esset, solos Nobiles qui haberent. Quid jam autem ?

In Zen.

SOLUM CIVEM, MAGISTRATUM, PRÆTOREM, JUDICEM ESSE SAPIENTEM. Plutarchus : Τὰς σοφῆς μόνος βασιλεῖς, πλεσις, καλὸς, καὶ πολίται, καὶ δικασταί : *Sapientes solos Reges, Divites, Pulchros, Cives, & Judices.* Laërtius : Ὁ μάλιστα δὲ καὶ ἀρχαῖος, δικασίας τε καὶ ῥητορικῆς μόνος εἶναι : *Præterea, ad magistratum, ad judicia, ad oratoriam solos aptos esse.* Ubi & explicatio aliqua dicti ejus est : nimirum solos illos perfectè & benè munia hæc posse obire. Nam ut Zeno agebat : Ἐγὼ καί τις οἷός τ' ἄρχοντα πρὸς ἀρχαίων καὶ νεκρῶν, μηδὲν δὲ τῶν φούλων ἐπιστάτης ζῶντα : *Novisse oportet magistratum Bona ac Mala, quod nemo Stultorum potest.* Quæ eadem ratio ad **Judicem** trahenda, etiamque ad **Civem**, qui Bonus & utilis civitati quomodo erit, legibus & rectoribus obediens, sine hac notitiâ ? Potest & alio sensu, quia negant Respublicas ullas aut Civitates, nisi quæ sint Sapientum.

iv. Acad.

Cicero hæc irridens aut spernans : *An illi unquam dicerent (Academici veteres) Sapientes solos Reges esse ? solos Divites, Formosos ? omnia, quæ ubique essent, Sapientia esse ? neminem Consulem, Prætozem, Imperatorem ? nescio an ne Quinquevirum quidem quemquam, nisi Sapientem ? solum Civem, solum Liberum ? Insipientes omnes Peregrinos, Exsules, Servos, Furiosos ? Denique scripta Lycurgi, Solonis,*

Duo-

Duodecim tabulas nostras non esse Leges ? nec Urbes denique aut Civitates, nisi quæ essent Sapientium ? Plura hîc habes ejusce generis, sed à dicto fonte. Leges illæ tales, non sunt verè Leges, quare ? quia *Lex est recta ratio imperandi atque vetandi, insita à Naturâ* : tales non sunt illæ. Jam *Civitas est Coetus hominum jure sociatus* : si leges aut jura non sunt, quomodo civitas ? ad idem illud redimus. Sed ubi igitur Sapiens ille civis est ? in magnâ hac & suâ urbe, id est Mundo. Pergimus :

SOLUM ORATOREM, POETAM, DOCTUM, VATEM, SACERDOTE, uno verbo, omnia esse. Stobæus : Μόνον δὲ φασὶ τὸ σοφὸν καὶ μάλιστα ἀγαθὸν εἶναι, καὶ ποιητὴν, καὶ ῥήτορα, καὶ διλεκτικόν, καὶ πολιτικόν ; *Solum a sunt Sapientem Vatem BONUM, & Poëtam, & Rhetorem, & Dialecticum, & Criticum esse.* Nota, *Bonum* : esse possunt aliquatenus, quod ad artem ; non Boni quod ad usum, atque etiam perfectionem. Nam in omnibus illis artibus Judicium & Consilium necessaria, quæ defunt Stulto. Strabo : οἱ παλαιοὶ φιλοσοφίαν ἡνὰ λέγειν τὴν ποιητικὴν, οἱ δὲ ἡμέτεροι καὶ μόνον ποιητὴν ἰφιστασθαι εἶναι τὸ σοφόν : *Antiqui dicunt Philosophiam quamdam esse Poëtiæ : at nostri* (id est, Stoici) *etiam solum Sapientem dicunt Poëtam.* Quid mirantur ? nōne & vulgò *Oratorem* definiunt *Virum bonum, dicendi peritum* ? At bonus illæ, est Sapiens. Jam de *Sacerdote*, in Laërtio & Stobæo habes, quis autem ab illo alius *Pietatem* colit, quæ est *scientia divini cultus* ? nec sine eâ *Sacerdos* est : ergo talis nemo Stultus. Brevis, revocanda hæc omnia ad unum illud principium, *Omnia rectè facere Sapientem* : de quo dixi. Atheus, sive alius apud eum, subsannat : Στωικὸν δὲ δόγμα ἐστίν, ὅτι πάντα εὖ ποιῶσιν ὁ σοφός, καὶ φαινήν φρονίμως ἀκούσας : *Stoicum dogma est, quod omnia rectè faciet Sapiens, etiam lenticulam condiet.* Ita, ita, & hanc condiet, si lubebit : & quid amplius ? *Sartor & Sator* erit.

--- non nosti, quid pater ille

Chrysippus dicat ? Sapiens erepidæ sibi numquam.

Nec soleas fecit : sutor tamen est Sapiens, quò ?

Ut quamvis tacet Hermogenes, sator tamen, atque Optimus est modulator.

--- sapiens operis sic optimus omnis

Est opifex

Igitur potestate hæc omnia est, si non factio. An non & factio ille Hippias olim, qui *omnia quæ secum habebat*, Apul. II. Florid. *nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat* : vestes, calceos, annulum, gemmam sculptam, ampullam, strigilem. Jam Posidonius, & vulgò Stoici,

Rrr 2

omnes

Horat. I.
Sat. I. I.

Lib. IV.

Lib. I.

Sen. Epist. omnes artes, quibus in cotidiano usu vita utitur, volunt à
 totâ xc. 3 Philosophiâ inventas : Fabricam, & ejus ferramenta ;
 Ibid. metallariam artem, textoriam, pistoriâ. Quæ omnia, in-
 quit, Sapiens quidem invenit ; sed minora, quàm ut ipse tra-
 ctaret, sordidioribus ministris dedit. Et si Senecæ nostro
 Ibid. contrâ videtur, & indigna hæc Sapiente ; neque abduxif-
 se se ab illis artibus, sed omnino non venisse. Satis hæc ista, &
 fructum Dissertationibus nostris, non risum captamus.

DISSERT. XVIII.

*Paradoxa item mixta : Non injuria affici,
 non Infamia, non Ebrietate.*

ADDIDIMUS igitur Sapienti magna, parva : quæ-
 dam ab eo & removenda sunt : illa ipsa præter
 vulgæ sensum. Ut,

SAPIENTEM NON ACCIPERE INJURIAM. Stobæa-
 na : Λέγουσι δὲ τὸ πρῶτον καὶ ἀνύβριστον εἶναι, καὶ ὑβρίζοντα γὰρ,
 καὶ ὁ ὑβρίζων, ὡς τὸ τὸ ὑβρῶν ἀδικίαν εἶναι κατεργασάμενος, καὶ
 ἐλαβὼν : Ajunt Sapientem injuriæ exsortem esse, ut qui nec
 capiat eam, nec inferat. Esse enim Injuriam, injustitiam
 quamdam cum dedecore aut damno conjunctam. Hanc
 igitur non infert, quod clarum est, juvare tantum na-
 tus : sed neque intertur, quia non admittit aut adver-
 tit, & suâ virtute nixus, spernit ac rejicit infamiam
 omnem sive damnum. Breviter, sed fortiter, Sene-
 ca : Quid ergo ? nemo erit qui laceſſat, qui tentet ? Nihil
 De Const. Sap. c. iii. inter amicitias tam sacrum est, quod sacrilegum non in-
 vadat, sed non ideo diſtina minus in sublimi sunt, si existunt,
 qui magnitudinem multum ultra se positam non icturi pe-
 tant. Invulnerabile est, non quod non feritur, sed quod
 non leditur. Et totum libellum, elegantem sanè & alti
 spiritus, in hanc rem scripsit. Socraticum dogma, &
 De Phi- Apulejus etiam sic expressit ? Sapientem non solam infer-
 re, sed et referre quidem oportet injuriam. Non enim eam
 contumeliam putat, quam improbus faciat : sed eam non pu-
 tat, quam patientia firmiter toleret. Quia quidem Nature
 lege in animo ejus sculptum sit, quod nihil horum posse nocere
 Sapienti, quæ opinantur ceteri Mala esse. Prima sunt pro-
 jam dictis : ultima eò spectant, Infamiam, Calumni-
 am, & hæc talia non magis Mala esse ; quam Famam
 aut Adulationem, Bona. Addo,

SAPI-

SAPIENTEM NON INSANIRE. Huic vis subest, qui semel bonus Sapiensque, semper esse : nullâ vi aut casu Virtutem eripi. Sed diffidebant in eo ipsi Stoicorum apices. Καὶ μὴ τ' ἀρετὴν χρίσιμα ὁ δαυβλητὴν, Κλέωνος δὲ, ἀναπόβλητον, ὁ μὴ, δαυβλητὴν, ἀλλ' ἐμὲ καὶ μελαγχολίαν, ὁ δὲ, ἀναπόβλητον, ἀλλ' ἐμὲ αἰὲς κατὰ λόγον. *Virtutem Chrysippus amitti aut sperni posse ait; negat Cleanthes, & firmam herere. Ille an ita, per Ebrietatem, aut Atrabiliosum morbum : iste, nec per illa, ob constantes manentesque comprehensiones.* Cleanthis sententia placuit Senecæ, & palam exprimit in istis : *Eò majore animo ad emendationem nostri debemus accedere, quod semel tradidit Boni PERPETUA POSSESSIO est. Non dediscitur Virtus. Contraria enim Mala in alieno herent : idè expelli & extirpari possunt : fideliter sedens, quæ in locum suum venerunt. Virtus secundum Naturam est. Et statim : Virtutes receptæ exire non possunt.* Ad Chrysippæa, facilis responsio, non enim in actione est Virtus : nec si illa impeditur, ejicitur ista. * Suprà doctum : & Laërtius antè aliquid pro hac sententiâ : Τὸν σοφὸν δ' ἐμμένοντα, πᾶσι πάσι δὲ καὶ τοῖς ἀντιθέτοις φανέσσει, ἀλλ' ἀνέστις, ἀλλ' ἐμὲ καὶ μελαγχολίαν, ἢ λήρησιν, ὅτι τ' τῶν ἀρετῶν λόγον, ἀπὸ τοῦ οὐκ ὄντος : *Non insaniturum Sapientem. Incidere si possit quidem Visa aliena & absona, per atram bilem aut delirium, non secundum rationem intelligendo, sed * præter Naturam. Aliquid etiam tale in sequenti Paradoxo præcogita,*

Laërt. in Zenone.

Epist. I.

* Diff. III. hujus lib. bii.

* Vel etiâ. A naturâ: nempe imbecillâ, & lucumbente.

SAPIENTEM NON INEBRIARI; quod ita in Laërtio : Οἷον ὁ σοφὸς μὴ, δ' ἐμμένοντα δὲ : *Vino obrutum iri quidem, non ebrium tamen futurum.* Quid ita? ratio in Stoicis : Οὐχ οἷον τι μεθύοντα τ' νομῶ ἔχοντα, τ' ὅτι μεθύοντα ἀνεργητικὸν παύειν, λήρησιν εἶναι ἀλλ' οὐκ οἷον (ita legendum) ἐν μηδενὶ δὲ τὸν σωφρονιστὴν ἀνεργητικὸν : *Non posse Ebrium fieri, mente præditum, nam Ebrietatem aliquid peccati habere & addere, atque esse delirationem à vino : in nullo autem peccare Sapientem.* Hoc dictum volunt, posse turbari vino, & facere ebriis solita: non tamen esse Ebrium, quia in mente non destituerat, & ea in recto firma perseverat. Ut Senecæ verbis (serli ad paullo aliam rem aptatis) hîc utar: *positione quidem mentis, & habitu tranquillius est, eventum non est.* Sed huic tamen nostro, non placet hoc Zenonium dogma (eò enim adspicit:) & epistolâ totâ fugillat. Posidonium etiam rejicit, interpretantem *Ebriosum* pro *Ebrio*: quasi hoc Zeno voluisset, non solere neque amare Ebrium fieri. Merito rejicit: alia mens est, & quam dixi. Sed nec hanc approbat, imò impugnat: *Nam si, inquit, argumentaberis, Sapientem multo vino inebria-*

Ep. LXXIV

Ep. LXXX. III.

Ibid. in fine epist.

In Con-
vivio.

bibari, & retinere rectum tenorem, etiam si temulentus sit: licet colligas, nec venena potu moriturum, nec opio sumpto dormiturum, nec elleboro accepto, quidquid in visceribus hæc erit; ejectionum. Sed sitentantur pedes, lingua non consistat: quid est, quare existimes, in parte sobrium esse, in parte ebrium? Da veniam doctor, hæc parum firmiter argutaris, Quid hoc est, à corpore ad animum argumenta ducere? Fatemur corpus vim vini passum, & mentis instrumenta, Sensus: negamus mentem ipsam, in se sanam. Ipse paulò antè dixisti, *Virtutem non expelli, aut amitti*: hoc retine. Quid, quodd Socraticum est, bibere nec mergi? Plato de eo: Σωκράτης ἐν ταῖς δυνάμεισι πίναται & ἐβίβαν, ὅποτε ἀσφαλτοδεῖν, πάντες ἐκροῦντες, καὶ ὁ πάντων θυμολοῖται, Σωκράτη μεθύοντα εἰδὼς πάνποτε ἰσχυραίνει ἀδράκων: Socrates in convivio, bibere haud promptus, si quando adigeretur, omnes superabat, & quod maximè mirabile, Socratem ebrium nemo homo vidit umquam. Viden' Sapientem & bibere multum, & mente constare? AUD. O callide! non ea mens, quæ tua, Platonis, etiam sensibus constituisse Socratem, vult adfirmatum. Sed heus, non & talem ego Socratis cum hodie novi? LIPS. Sile, file: disce hoc, & Zenonem à porione alium non fuisse. Οἱ ἐρωτητοὶς, ἀλλ' ἂν, αὐστηρὸν δὲ, ἐν τῷ πότῳ ἀλγεῖται; ἐφ' οἷς, καὶ οἱ δέμοι περὶ ὅντις, ἐρεχόμενοι γλυκαίνονται: Qui interrogatus quomodo, cum austerus ingenio esset, in vino & potu diffunderetur? Nam & lupini, inquit, essi amari, macerati & perfusi dulcescunt. Quid tu Seneca? Iuades ipse, nonnunquam usque ad ebrietatem veniri, non ut mergat nos, sed ut deprimat: Audi, hoc fit Sapienti ebrio: multum, non malè bibit; & serenandæ mentis causâ, non turbandæ. Si autem hoc; à casu est, non ab instituto, ideoq; ne culpa.

De Trāq.
cap. ult. &

DISSERT. XIX.

*Duo alia Paradoxa, atque etiam Paralogi nobis:
Non ignoscere, Non misereri.*

ATQUE hæc parva fortasse, an & prava quædam subjungo? Nostro & Christiano sensu ita sunt: aut valdè necessum est flecti interpretatione, & emendari. Tamen videamus. Primum,

SAPIENTEM NON IGNOSCERE. Stobæana: Φασὶ μὲν ποτε συγγνώμην ἔχειν, καὶ νομίζειν τὴν ἡμετέραν μὴ παρ' αὐτῶν ἡμετέραν εἶναι, πάντων ἀμετρίωντων ἀλλὰ τίνι ἰδίῳ κακίῳ, διὸ καὶ δόνητος ἀεὶ καὶ τὸ μὴ συγγνώμην ἔχειν τοῖς ἀμετρίωνσι: Ajunt
num-

numquam veniam dare aut ignoscere Sapientem : cum existimet, qui peccarit, non contra aut præter mentem peccasse, omnibus scilicet peccantibus propriâ malitiâ. Ideoque & rectè dici veniam non indulgere peccantibus. Vult dictum, veniam non mereri, nisi qui ignari peccassent : nemo facit : nemo ergo meretur : neque Sapiens donat. Cicero hoc inter immania Stoicorum, sed apud populum, damnat : & causam tamen aliam ejus apponit. *Fa-* Pro Mu-
zetur aliquis se peccasse, & ejus delicti veniam petit ? nefa- recâ.
rium est facinus, ignoscere. At leve delictum est. Omnia
peccata sunt paria. Eò trahit ecce, quòd minoribus igno-
 sci soleat : talia non habent nostri, qui omnia æquant.
 Seneca iterum rationem aliam : *Venia, inquit est poenæ* II. De
merita remissio. Ergo ei ignoscitur, qui puniri debuit : Sa- Clem. c. vi
piens autem nihil facit, quod non debet, nihil prætermittit & VII.
quod debet, itaque poenam, quam exigere debet, non donat.
Dura & inhumana ista, inquit. De aures Senecæ
mitiganti : Sapiens quidem veniam non dat : sed illud, Ibid.
quod ex veniâ consequi vis, honestiore tibi viâ tribuit. Par-
citem enim Sapiens, consulit, & corrigit. Idem facit, quod si i-
gnosceret, nec ignoscit : quoniam qui ignoscit, facietur aliquid
se, quod fieri debuit omisisse. Satis intricatè hoc ille : sed
 mox explicat, parcere ob causas, illi ob ætatem ; alii ob
 errorem, & quia in vino lapsus est ; alii ob causam
 culpæ, in specie sæpè honestam, *quæ omnia, inquit,* Ibid.
non Veniæ, sed Clementiæ opera sunt. Adde, quæ addit.
 Huic adfidet :

NON MISERERI SAPIENTEM. Cicero ponit : *Ne-* Pro Mur.
minem misericordem esse, nisi stultum & levem. Laërtius :
 Ἐλεημονίας τε μὴ εἶναι, συγγνώμῃ τε ἔχειν μηδὲν, μὴ ἢ
 παρὰ τὴν τὰς ἐκ τῆ νύκτος ἐπιεικείας καλὰς : *Misericordes*
non esse, veniamque nulli dare, neque enim prætermittere con-
stitutas à lege poenas. Quæ ratio Justitiam spectat : quasi
 contra eam esset, remitti aut omitti poenas. At Sene-
 ca noster, ubi ex professo hoc tractat, aliam etiam dat,
 & magis coloratam. Nam si poenæ non remittendæ,
 ubi Clementia ? Ipse igitur, *Misericordiam vitium* II. De
dicat : etsi plerique ut virtutem laudent, & Bonum homi- Clem. c.
nem vocent, misericordem. Quare vitium ? quia circa IV. & V.
 Clementiam quidem posita est, sed extra modum : sicut
 Crudelitas, circa Severitatem. *Quid autem est ? aegritudo*
animi, ob alienarum miseriæ speciem. Aegritudo autem in
Sapientem virum non cadit. Plura ibi, & lege : at Cicero
 pulchrè etiam, & aliter, ex Stoicorum sensu damnat.
Cadit in eundem & Misereri & invidere, nam qui dolet rebus III. Tusc.
alienis adversis, idem rebus alicujus secundis dolet. Divus

De ani-
mâ,
cap. xix.

Nemefius hoc ipsum : *Ægritudinis species sunt hæc, Stupor, Molestia, Invidia, Misericordia. Invidia, ægritudo quæ ob alterius res secundas suscipitur : Misericordia, quæ ob res adversas.* Quid inhæreo ? cum ad examen ventum est, vereor ut verbi, non rei sit hæc pugna. Nam Seneca fatetur, *non misereri quidem, quia non fit sine miseriâ* (unde & nomen :) *sed omnia quæ, qui misereantur, dolentes facerent ; hunc facturum alacri animo, ac libentem. Succurret alienis lacrimis, dabit manum naufrago, exsuli hospitium, egenti stipem. At faciat ista tranquillâ mente, vultu suo.* Numquam hîc durities aut inhumanitas est ? Itaque exclamat noster, *Malè audire apud imperitos sectam Stoicorum, tanquam nimis duram.* At hercules, inquit, *nulla benignior leniorque est, nulla amantior hominum, & communibus bonis attentior : ut cui propositum sit visui esse & auxilio, nec sibi tantum, sed universis singulisque consilere.* Hæc ita dicta & accepta non offendant fortasse : Christiani tamen nostri veteres vel verbi illius aversionem damnarunt.

De Civ. ix
cap. v.

Augustinus : *Misericordiam, Stoicorum est, solere culpâre : sed longè melius & humanius, & piorum sensibus accommodatius Cicero, in Cæsaris laude, locutus est, ubi ait : Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gravior misericordiâ est.* Clemens item Alexandri-

iv. Strom.

pus : *Ο δὲ ἑλεῖν, & ἡ πῆ, τῶν φιλοσόφων ὑπερλήφασιν, λυπητὴ ἐκ ἀλλοτρίαις συμφοραῖς, μάλλον δὲ, θεῖον ἢ ἑστὶν, ὡς οἱ Περὶ τῶν λόγων. Ἐλεῖν γὰρ, φησὶ, θεῶν, καὶ ἡ ἡσυχία : Misericordiâ non est, ut quidam philosophi (Stoici) censuerunt, Ægritudo ex alienis malis : sed magis divinum quiddam est, sicut Prophetæ loquuntur. Misericordiam enim, inquit, volo, non sacrificium. Negat Ægritudinem esse : & sanè pulcherrimè definire mihi visus Gregorius Nyssenus : Misericordiam esse, erga afflictos cum dilectione conjunctam affectionem.* Sicut enim Inhumanitas aut Durities ab Odio ; sic Misericordiâ à Caritate causam & originem habet, imò est ipsa. Sed ait Clemens, *Divinum quiddam esse, nam & Deus quid magis usurpat ? quid magis etiam poscit ?* Ideoque obtinuit, ut quamquam Pietas Dei cultus sit, & intelligi soleat : tamen

Lib. De
Beat.

De Ci-
vit. x.
cap. i.

more vulgi (ait Augustinus) hoc nomen etiam in operibus Misericordiæ frequentetur, quod ideo, inquit, arbitror evenisse, quia hæc fieri præcipit Deus mandat, eaque sibi vel præ sacrificiis placere testatur. Sed & apud veteres satis, bonisque scriptores, *Pietas, & Plus ;* pro miti & miserranti.

DIS-

DISSERT. XX.

*Paradoxum singulare, Omnes stultos insanire : &
Omnia vitia in omnibus.*

QUÆ ad Sapientem spectabant Inopinata, pleraque peregi : superant, quæ ad Stultum. Nam & hinc multa, nec multa nobis sunt : quia pangenda & capienda ferè omnia, ex jam dictis. In Sapientem quid expetit, in istum pariter : sic ut mutes, & adversa omnia ponas. In paucis exemplis ostendam, & reliqua inquisitioni tuæ permittam. Primum esto, oppositum nostro primò : STULTOS OMNES ex æquo Stultos, id est, PARITER, INSANIRE. Cicero inter pauca illa sua locandum censuit, proscripsitque : "Ὅτι πάντες οἱ ἀφρονες μανίῃσι : Omnes stultos insanire. Laërtius : Πάντες τε τῆς ἀφροσύνης καὶ τῆς ἰσχυρίας ἵ, ἀπὸ αὐτῆς ἴσως τῆς ἀφροσύνης μανίῃσι πάντες πᾶντες : Omnes Stultos insanire, neque enim prudentes esse, sed per æqualem stultitiæ insaniam omnia facere. Ætiologia ista spectat ad Paritatem peccatorum : sicut antea Virtutum : atque ut Sapientes ex æquo Boni, nemo plus minusve, sic Stulti æqualiter Mali, id est, insani. Nam insaniam Sapientiæ opponitur. Discreta ergo hæc duo, Stultus & insanus ? sunt, ex Ambrosii mente, *Stultus est qui nihil sapit, & stulta intelligit : Insipiens, qui mala sapit.* Et si mallem, *Insanum* pro *Insipiente* posuisset. Ut magis pro re dicam, Stultus est qui imperitus, & Scientiam non habet : Insanus intelligitur, qui ex imperitiâ atque imprudentiâ malè facit, & stultitiâ promit. Potestatem illa, ætèrnam hæc ostendit. E Cicerone hoc adstruas : *Stoici videbantur monstra dicere : nunc autem ita differunt. Omnes Stultos insanire, ut malè clere omne cœnum : at non semp. r. Commove, senties.* Pauca verba, nec propriè ipsius : agnosco Porticum, sed sententia, pro illa nostra est : & Stultitiâ velut cœnum esse, quod rætrum odorem vi habet ; in motu & agitatione, effectû promit. Idem etiam Cicero paullo aliter (quid vetat idem & verè & variè dici ?) exponit : *Omnes perturbationes animi, Morbos philosophi appellant : neq. antq. Stultum quemquam his morbis vacare. Qui autem in morbo sunt, sani non sunt : & omnium Insipientium animi in morbo sunt : omnes insipientes igitur insanunt.* Hic insipientes dixit Stultos : & puto verius : quam Ambrosius supra distinxit.

In Psalm.
XLVII. 4

iv. Tusc.

III. Tusc.

xit. Sed à morbo corporum, vocem docet ad hunc animorum translatam. Aiebat autem Laërtius (notaſti, aut debuiſti) *equalem ſtultitiam omnes inſanire*. Quomodo? quia ſicut Sapiens *omnia recte facit*, doctum à nobis: ita *Stultus omnia male*.

Perſ. Sat. v ----- nullo thure litabis

Hæreat in Stultis brevis ut ſemancia recti.

De Ben. v
cap. xv.

Seneca: *Ut vos (Stoici) dicitis, Omnes ſtulti mali ſunt: qui autem habet unum vitium, habet omnia*. Dicit & clarius: *Et cupidi omnes, & maligni omnes, & timidi omnes: adice, &*

Ibid. c.
xvii.

ambitioſi omnes, & impii omnes. Dii boni, non eſt hoc convicium generi humano facere? Cicero populariter ita interpretatur: *Nos autem, qui Sapientes non ſumus, fugiti-*

Pro Mat.

vos, exſules, hoſtes, inſanos denique eſſe dicunt. Sed mittamus coronam, ſoli ſumus: itane dictum injuſte? Zeno &

Laërt. in
Zen.

illa manus repugnant: οἷς ἀρεσκὴ μὴδὲν μὲν εἶναι ἀρετῆς καὶ κακίας, ἢ Περιπατητικῶν μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας εἶναι λεγόντων ὡς περὶ τὴν, ὡς γὰρ εἶναι φασι καὶ ὁρθὸν εἶναι ζῦλον ἢ σρεβλὸν, & πως ἢ εὐκαίριον ἢ ἀδίκον, οὕτε δὲ εὐκαίριότερον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως:

quibus placet, nihil medium inter Virtutem & Malitiam eſſe: cum tamen Peripatetici medium interponant, Profectum. Sicut enim lignum rectum aut curvum eſt; ita hominem juſtum aut injuſtum, idemque in ceteris. Hiç cardo rei vertitur: malos aut probos omnes eſſe: nullo medio: & Sanos igitur aut Inſanos. Horatius ſatis contentè hoc adfirmat, & aliâ ſimilitudine item ſuadet:

II. Sat. iii

*Quem mala Stultitia, & quemcumque inſcitia veri
Cæcū agit, Inſanum hunc Chryſippi porticus & grex
Autumat hæc populos, hæc magnos formula Reges,
Excepto Sapiente, tenet, nunc accipe quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere, velut ſilvus, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit:
Ille ſiniſtrorſum, hic dextrorſum abit: unus utrique
Error, ſed variis illudit partibus: hoc te
Crede modo inſanum, nibilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat.*

Ecce ait omnes Inſanos, etiam illos qui hoc docent: id eſt Zenonem, Cleanthem, Chryſippum: qui in profectu quidem ſunt, ſed nondum in certâ viâ: ideoque in errore.

iv. de Fi.

Apud Ciceronem alia etiam ſimilitudo. *Nihil adjuvat procedere & progredi in Virtute, quo minus miſerrimus ſit, antequam ad eam pervenerit: quoniam in aqua nibilo magis reſpirant qui jam ad ſummam eam appropinquant, quam qui ſunt in profundo: & quoniam catuli, qui jam deſpecturi ſunt,*

cæci

cæci æquè uti quàm odorati. Platonem quoq; necesse est, quoniam nondum videbat, æquè cæcum animo, ac Phalarim fuisse. Et reuellit ibidem, aut conatur: sed nos sensa nostrorum exsequimur. Pro quibus & Empiricus: Ex Stoicorum sententia in Stultorum numerum referuntur Zeno, Cleantes, & Chrysippus, & ceteri ex sectis: quilibet autem Stultus tenetur ab ignorantia. Plutarchus ex professo ista aperit & dominat, libello *De Profectu in Virtute*: atq; inter plura ait. Stoici, inquit (eos enim intellegit, etsi nec nominat) πολλῶν ἀπρίων τυπλήτοις τῇ φιλοσοφίᾳ, μάλιστα δὲ, τῇ εἰς μίαν οὐκ ἔχοντι καὶ οὗτος αὐτῶν πῶς, πλὴν ἐνὸς τῶ τελείῳ, πηδμήνης, ὅς ᾗς αὐτὸν νύγε γάρησι ἢ λεηρῶν ἐσθλαπῇ, μικρὸν ἀπλείπτου ἐχάτης ἀφροσύνης, πῶς δὲ πάντων αὐτῶν παθῶν κινουμένων ἐκ ἀφειρμένης ἀπ' αὐτῆς, ἐκ πῶς μηδὲν ἀππλάσμοις τῇ κακίᾳ οὐκ οὐκ πρὸς κακοῦ ἀμεινῆτας: multis controuersis stupulūq; referse-
runt philosophiam, uno autem vel maximo, quod in unam æqualitatem Vitii omnes includunt, excepto Sapiente. Unde ænigma redditur illi, quæ dicitur, *Profectus ut quæ parum differebat ab imprudentia extrema*, & eos qui non omnibus affectibus morbiq; omnino liberi sint, æquè infelices habens, atq; illos qui nullo soluti. Atq; addit deinde, eos istos à seipsum retelli, qui dum in scholis, inquit, clamant, parem iniustitiam esse Aristidis & Phalaridis, improbitatem Melii & Platonis: in uitâ tamen & rerum usu illos declinant & vitant, ut derestabiles; hi adherent, & audiunt, & fidem habent. Hæc isti acriter, & cum colore, quem tamen nostri diluunt. Nam primum, etsi omnes in vitiis, non tamen eodem modo: & quidam (ut qui progressum fecere) facilius possunt emergere, quàm illi qui in fundo. Ita negabat Zeno Platonem, si Sapiens non sit, esse in eadem causâ: quâ tyrannum Dionysium, huic, mori optimum esse, propter desperationem Sapientiæ; illi, propter spem vivere. Deinde non tam eminentia in omnibus vitia: quod Seneca noster optimè it explicatum. Stultus, inquit, omnia vitia habet: sed non in omnia natura pronus est. Alius in avaritiam, alius luxuriam, alius petulantiam inclinat. Itaq; errant illi, qui interrogant Stoicos, Quid ergo? Achilles timidus est? Aristides iniustus? Fabius temerarius? Mucius proditor? Camillus deserior? Non hoc dicimus, sic omnia Vitia esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent sed malum ac Stultum nullo vitio vacare, nec audacem quidem timoris absolvimus, nec prodigum avaritiâ liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet, nec ideo tamen omnes homines aciem habent Iynco similem: sic qui Stultus est, non tam acris & concitata habet omnia, quàm quidam quadam. Omnia in omnibus Vitia sunt sed non omnia in singulis exstant. Adde, quæ de Cæno suprâ dixi: vi & naturâ suâ semper scedum, sed odorem exferit concitatum.

Advers.
Mathem.Cic. iv.
Tusc.vi. De
Ecnef
c. xxvi.
& xxvii

citatum. Atque hæc mira satis aut nova videri, quid negem? aut quomodo aliter *Inopinata* sint? sed tamen nexa inter se esse, & defendi (siquis intendar) posse, habeo certum. Enimverò si supra, etiam nostrorum suffragatione, dictum, *Virtutes junctæ, & qui unam habeat, habere omnes*: contrarium quidni verum, *Vitia junctæ & nexa esse*?

DISSERT. XXI.

Item singulare Paradoxum, Peccata æqualia esse.

PLURA de *Stultis* liceat persequi: non libet, manuduxi & præivi, quæ fiat. Addo decantatum, sed & damnatum Paradoxum: *ἴσα τὰ ἀμαρτήματα εἶναι*: **ÆQUALIA PECCATA esse.** Cicero: *Placet Stoicis omnia peccata esse paria.* Idem alibi amplificat & extendit: *Omnia peccata esse paria, omne delictum, scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam qui patrem suffoca verit.* Laërtius ponit, & unâ causâ: *Ἀρτίως δὲ ἀποτοῖς ἴσα ἡ γὰρ καὶ τὰ ἀμαρτήματα*. **In Zen.** *Ἐὶ γὰρ ἀλλήλους ἀλλήλους καὶ ἀλλήλους ἀλλήλους, & δὲ ψευδὲς ψευδὲς, & πῶς & εἰς ἑκάστη ἀπάτης, & δὲ ἀμαρτήματα ἀμαρτήματα, καὶ γὰρ ὁ ἐκαστὸς σταδίους ἀπὸ τῶν Κανώβων, καὶ ὁ ἑνὶ ἐπίσης & εἰς ἐπὶ τῶν Κανώβων ὅστις καὶ ὁ πλεον καὶ ὁ ὀλιγότερον ἀμαρτάνων, ἐπίσης & εἰς ἐπὶ τῶν κατωτέρων*: *Placet Stoicis æqualia esse peccata. Ut enim Verum Vero magis tale non est, neque Falsum Falso: ita nec fraus fraude, nec peccatum peccato. Nam & qui centum stadiis Canopo abest, & qui uno, pariter non sunt in Canopo: sic qui parvum vel magnum delinquit, pariter abest à recto.* Duplex affirmatio, prior à natura rei, omne enim Bonum, Verum est, omne Malum, Falsum, atqui hæc æqualia; ergo & ista. Deinde, à simili, quicumque loco aliquo aut meta abest, pauxillo aut longinquo; tamen abest: omne vitium à Bono abest: ergo eâ parte periant. Apud Ciceronem, assertio etiam alia. **sv. de Fi.** *Peccata paria: quoniam modo? quia nec Honestio quidquam honestius, nec Turpi turpius. Perge porro, nam de isto magna dissensio est: illa argumenta propria videamus.* Ut, inquit, in fidibus pluribus, si nulla earum ita contenta numeris sit, ut concentum servare possit, omnes æq; incontentæ sint: Sic Peccata quia discrepant, æq; discrepant: *paria sunt igitur.* Sed & aliud simile. Ut gubernator æq; peccat, si palearum navem everterit, & si auri: item æque peccat, qui parentem, & qui servum injuriâ verberat. Invidiosa

vidiosa hæc, non solum scruposa videntur, quid? inter paricidam, & gallicidam non discrimen? Qui tamen animum peccandi videt: & ab eo peccatum: æqualis ubique malitia, etsi in materiâ inæquali. Areopagitæ olim puerum interfecerunt, cui ludus erat hirundinum oculos configere, videbant enim pravum illud insitum, & ad hominum exitium erupturum: nec averterunt igitur in herbâ. Talis malitia, in omnibus malis. Discrimen igitur nullum inquires: & cur leges faciunt, atque aliter aliterque puniunt? Imò aliquod est, nunc dicendum. Primum, ἵσταν ὄντων τῶν ἀμερτήμενων, εἴαι πῶς ἐν αὐτοῖς ἀξιοφύκτος, καὶ ὅσον πῶς αὐτοῖς ἀπὸ πολλῶν δοσιάνει ἀγθίστως γίγνεται, ὅ δὲ ἔστι: *Æqualia cum sint peccata, tamen differunt in isto, quod alia à pravâ & vix sanabili affectione proveniunt; alia minime.* En discrimen, à patrante: alterum ab eo in quem patrant, aut circa quod patrant. Parentem vides? plures tibi in eum adspectus & vincula Natura & Ratio injecit: quæ cum solvis, in pari malitiâ plus aut pluries peccas. Externum igitur aliquid est, quod discriminat, non in te situm. Cicero in hac re: *Nihil igitur interest, patrem quis necet, an servum? Causa hæc, non natura distinguit, nam & parenti nonnunquam adimi vita sine scelere potest, & servo non potest. Illud tamen interest, quod in servo necando semel peccatur; in patre, multa. Violatur is qui procreavit, qui aluit, qui erudit:* MULTITUDINE PECCATORUM præstat, eoque majore poenâ dignus est. Audientur & Stobæana Electa (atque ea pleraque, ut odoror, è Chrysippo sunt): audiantur: ἵσταν δὲ πάντα λέγουσι πῶς ἀμερτήμενα, ἔκ ἐστι δὲ ἕμια: *Æqualia quidem Peccata omnia, non sunt tan. en. similia.* Valdè hoc nota: & quæ addunt. Feruntur enim & manant omnia ab uno Malitiæ fonte, judicio in omnibus peccatis eodem, id est pravò: sed per causam externam, circa quam judicia perficiuntur, dissimilia redduntur Peccata (καὶ ποίηται) in QUALITATE. Sicut, omne mendacium est æquè mendacium: ut si dicam Nox est, cum Dies sit; aut Centaurus vivit & existit: illud potest, hoc non potest: ideoque magis mentiar, quàm in illo. Sic in Peccatis, quæ omnia Mendacia dicam: & quatenus talia, perfecta & æqualia: non tamen in Qualitate eadem aut subiecto. Talia quædam istic legas: nec dubito quin Chrysippus atque illi (nam quamdiu hæc, & quàm acriter disputata?) subtiliora alia dixerint, quibus lubet indaganda. Nobis sententia hæc damnata est, & inter errores habita olim Novatianorum. Ambrosius, atque alii Patrum

Hæc ex
mente
Stoicorū.

Stob. Ecl.

Parad. III.

De Pos.
nit. c. i.

Divus

Divus Hieronymus: qui tamen finem & fructum ejus Dogmatis non celat. *Stoicorum quidem est, inquit, delicta omnia paria judicare, nec ullum inter Scelus & Erratum discrimen facere. Nos vero, etsi multum inter Peccata distare credimus; tamen SATIS PRODESSE AD CAUTIONEM dicimus, etiam minima pro maximis cavere. Non cito ad majora procedet, qui etiam parva formidat. A Cicerone hoc est, qui in istoipso Paradoxo: Hac sententia non modo verior, sed ne utilior quidem hominum vitæ reperiri ulla potest. Quæ vis est enim, quæ magis arceat homines ab omni improbitate, quam si senserint, nullum in delictis esse discrimen? Est sane verus, si non vera, sententia; nata ante Zenonem notum. Palam in Demosthene: τὸ δὲ δίκαιον, καὶ τὸ δίκαιον, ἐστὶν ἐν τοῖς μικροῖς, καὶ ἐν τοῖς μεγάλου ὁμοειδὲς, καὶ ἐν τῷ ἑκαστῷ ὁμοειδὲς: Pium & justum, sive in parvo aliquo, sive in majore transiliat, eandem vim habet. Germanum hoc Stoicum: & æquè extra lineam est, quisquis transivit.*

111. Philip.

*Sapientem famere aliquando mortem posse, decere, de-
bere: ex Stoisco quidem decreto.*

INTER Paradoxa numero ; quod acriter & curiosè
quæsitum assertumque fuit , An Sapiens sponte abeat
è vitâ? Assertum à nostris dico : nec licere tantum, sed
debere. Causæ communes, quia Vitæ hæc inter In-
differentia est, itemque ipsa Mors : sumi igitur, non
sumi posse, uti opportunitas erit. Sicut à convivio sa-
tur possum surgere, & abire : ludum, cum libet, relin-
quere : tale hîc esse. Epictetus : Ὅτι γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ οὐκ ἔστιν ἐλθεῖν τῷ συμποσίῳ, καὶ μηδὲν παύειν, ἐπὶ δὲ τῷ αἰῶνι μῦθον ἔχει· ὡς παιδιᾷ ἀναπαύει μέγας ἐν ψυχῇ ; Cui enim licet,
cum lubet, à convivio discedere, neq; ultra ludere : etiamne
is manens affligitur & nauseat ? non potius, ut ludo, interest
quamdiu oblectatur ? Modus tantum & occasio has res
temperant : neq; interest multum, mors ad nos veniet, an
ad illam nos. Illud imperitissimi cuiusq; verbum falsum esse,
tibi persuade. Bella res est, mori suâ morte. Semper enim
tua erit, & maximè quam fecisti. Quid ? januam ali-
quis hanc mihi claudat ad libertatem ? & nōne hæc
(Libertas dico) finis aut fructus Sapientiæ est ? torque-
bit aliquis, vexabit, illudet, invitum ? Non serviam, aj-
bat puer ille Lacon, & præcipitem se dedit. Qui mori
didi-

Ер. ххуі.

didicit, servire dedidicit: supra omnem potentiam est, certe extra omnem. Quid ad illum carcer, & custodia, & claustra? liberum OSTIUM habet. Hoc est illud ostium, de quo Epictetus: Τὸ δὲ κεφάλαιον, μένεις, ἢ ἡ ὕψος ἢ τοῦτο, μὴ ᾗ τ' παίδων εἴδ' ὅτι, ἀλλ' αἷς ἐκείναι, ὅταν αὐτοῖς μὴ ἀπὸ σκηνῆς πρῶτον, λέγῃ, ὅτι ἐκείναι παῖζω, καὶ σὺ, ὅταν σοι φαίνῃ ὅτι εἶναι τοιαῦτα, εἰπὼν, ἐκείναι παῖζω, ἀπαλλάσσῃς: Caput rei, memento, Quod JANUA sit aperta, ne esto pueris timidior, sed ut illi, cum aliqua re non amplius delectantur, dicunt, Non ultra ludam: sic tu, cum talia aliqua videbuntur, dic, Non jam ludam, & desiste. Januam dixi? lata imò via est. Statius ad Hemonidem, qui in ore Eteoclis se interfecerat:

I. Dissert.
C. XXIV.

*Tu tamen egregius fati, mentisque nec umquam
Indignum passure situm, qui cominus ausus
Vadere contemptu regis; quaque ampla veniret
Libertas, monstrare viam.*

Lib. I. r.

Vis videre, quàm lata? Quocumq; reflexeris, ibi malorum Sen. De finis est. Vides illum præcipitem locum? illac ad Libertatem Ita III. descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? C. XV. Libertas illic in imo sedet. Vides illam arborem brevem, retortidam, infelicem? pendet inde Libertas. Vides jugulum tuum, guttur tuum, cor tuum? effugia Servitutis sunt. Nimis mihi, inquires, operosus exitus monstrat, & multum animi ac roboris exigentes. Quæris igitur, quod sit ad Libertatem iter? QUÆLIBET in corpore tuo VENA. O limitem verè latum, & pæne, quidquid in orbe, complexum!

*Hic alta rupes arduo surgit jugo,
Spectatque longè spatia subiecti maris,
Vis hanc petamus? nudus hic pendet silex,
Hic scissa tellus faucibus ruptus biat,
Vis hanc petamus? hic rapax torrens cadit,
Partesque lapsi montis exesas rotat,
In hunc ruamus.*

Et plura dic, non omnia ad exitum dices. Unam nascendi viam Natura dedit, mille moriendi. Igitur unam aliquam ingredi suadeat, sed consilio & caussa. Nam Sapiens vivit quantum debet, non quantum potest. Ep. LXX. Videbit ubi victurus sit, cum quibus, quomodo, quid acturus. Si multa occurrunt molesta, & tranquillitatem turbantia, emittit se: nec hoc tantum in necessitate ultimâ facit, sed cum primum illi coeperit suspecta esse Fortuna. Nihil existimat suâ referre, faciat finem an accipiat. Laertius magis distinctè caussarum quasdam aperit, inter Zenonia decreta: Εὐλόγος ἢ

Φασι

φασιν ἐξάξην ἐαυτὸν τῷ βίῳ τὸ σῶμα, καὶ ὡς πατριᾷ, καὶ ὑπὲρ φίλων, καὶ ἐν σκληροτέροις γένει ἁλιθῶνι, ἢ πρῶτον, ἢ νόσῳ αὐτοῖς : *Iuste & cum ratione Sapientem educeturum se & vitā dicunt ; vel pro patriā, & amicis ; vel si in acerbis doloribus versetur , itemq; membrorum mutilatione, vel morbis ægrècurandis.* Triplicem dat causam, vel casum : pro Patriā, & Amicis, in Animi, itemque Corporis dolore. De primā, consentiunt hodie : videamus alias, imò & addamus. Nam & ultima paupertate, mori invitant. Dicit aliquis, *Necessaria deerunt ? Primum deesse non poterunt, quia Natura minimum petit. Sed si necessitates ultimæ incidierint, exsiliū ē vitā, & molestias sibi esse desinet.* Quid hīc Epictetus ? fortiter, suo more atque

Ep. XVII.

2. Dissert.

c. IX.

indole : *Ὅταν χροακοῦ ἢ τι σήμερον, καὶ ἡδὲ κλαίοντες, αἰεὶ δ' αὖρον, πῶς φανησὶ.* Ἀνδραπιδὼν ὡς χῆς, ἔχεις, ἀν μὲν χῆς ἐξελύσῃ, ἢ τοικ' ἢ δύσῃ : *Cum hodie repleti fueritis, sedetis plorantes & solliciti, quid cras comesturi sitis. Mancipium ! si habueris, habebis : si non habueris, abibis.* APERTA EST JANUA. At parentes & amici mei plorabunt. Plorant, modò ne tu : ignavi & mali sint, ne tu. Zenonis hæc sunt, hominis tetrici & odiosi ? sunt Epicuri, cuius ipsa hæc gnome prodita : *Malum est in necessitate vivere ; sed in necessitate vivere, necessitas nulla est.* Idem in molestiis & dolore, Diogenes olim asperè ad Speusippum, morbidum, & in gestatorio sibi obvium : cū iſte prior dixisset : *Salve Diogenes : Tu verò, inquit, non salve, qui talis cum sis, vivere sustinas.* Movit hominem, & contra sectæ suæ decretum, paullo post mortem spontè sumpsit. Asperè quidem hoc Cynicus, ut dixi : sed sentiu, quem & Fabius acutè expressit. Nemo, nisi suā

Sen. Ep.

XII.

culpā, diu dolet. Quid ergo ? ignaviter statim in morbo, aut dolore, ē vitā fugiam ? negant nostri : & pro iis Seneca distinguit. Audi, scrutare : *Morbū morte non fugiam, dumtaxat sanabilem, nec officientem animo : non asseram mihi manus, propter Dolorem, sic mori, vinci est.* Hunc tamen si sciero perpetuò mihi patiendum : exhibo, non propter ipsum, sed quia impedimento mihi futurus est ad omne, propter quod vivitur. Imbecillus & ignavus est, qui propter dolorem moritur : stultus, qui doloris causa vivit. Habes hīc capitalem, ut sic dicam, rationem causamque moriendi : siquid externum tale erit, ut aut honestè aut utiliter vivere non possim. Honestè, negant Catonem potuisse ; utiliter, Atticum, & tales, qui in extremo senio, aut morbo. Nam & Senectutem inter causas habent. Noster : *De isto feremus sententiam, an oporteat fastidire Senectutis extrema, & finem non operiri, sed manu facere. Propè est à iuvene, qui fatum segnis expe-*

Præf. VII.

Inſtitut.

Ep. LVIII

Ibid.

expectat : sicut ille ultra modum deius vino, qui ampbo-
ram exsiccat, & facem quoque exsorbet. Sed mox ita de-
cidit, & sententiam pronunciat : Non relinquam senec-
tutem, si me totum mihi reservabit : totum autem, ab illa
parte meliore. At si coeperit concutere mentem, si partes ejus
convellere, si mihi non vitam reliquerit sed animam : profici-
liam ex EDIFICIO PUTRIDO AC RUENTI. Animum
senectutis nostri vides (talis jam erat, cum hæc scrip-
psit) sed, ô Deus, quam vegeti eâ parte & valentis !
Mufonius, aut quis alius, apud Stobæum ista ipsa pul-
chre : Sicut E DOMO exigi videmur, cum locator, pen-
sione non accepta, fores revellit, regulas auferit, puteum ob-
struit : ita & hoc corpusculo pelli videor, cum Natura, quæ
locavit, oculos adimit, aures manus, pedes. Non moror igitur
amplius, sed velut è convivio discedo, nihil egrescens. Hæc
ratio in Senectute valet, aut etiam corpore per morbos
jam affecto : & quid opus tergiversari, & differre,
quod statim est futurum ? In poenas, aut risum vivis :

Cur non ut plenus vitæ convivium recedis,

Serm. 115

Aequo animoque capis securam, Stulte, quietem ?

Lucr. 115

Quod nostri etiam longius, & ad res lætas, & corpus va-
lidum, producunt. Cato apud Tullium : Sed cum ab
his (quæ secundum Naturam sunt) omnia profiscian-
tur officia : non sine causâ dicitur, ad ea referri omnes nostras
cogitationes, in his & EXCESSUM E VITA, & IN VITA
MANSIONEM. In quo enim plura sunt, quæ SECUNDUM
NATURAM sunt, hujus officium est, in vita manere : in quo
autem sunt plura CONTRARIA, aut FORE videntur, hu-
jus officium est, e vitam excedere. Ex qua apparet, & Sapientis
aliquando esse officium, excedere e vitam, cum Beatus sit : &
Stulti, manere in vita, cum sit miser. Hæc germana sunt
Stoica, sed obscurius dicta : an lux aliqua à Stobæo, id
est Chrysippo, erit ? Φοιτὶ δὲ ποτε καὶ τὸ ἐξαρῶν ἐν τῷ

111. De
Fin.

ἐν τοῖς ἀποδείξεσι καὶ ὑπὸντων καὶ πολλὰς τῶν πρὸς, τοῖς δὲ φάν-
λοις μόνον ἐν τῷ ζῆν, καὶ εἰ μὴ μέλοιεν ἑστᾶς σαφοί, οὐτε
γὰρ τὸ ἀρετὴν κατέχον ἐν τῷ ζῆν, ὅτι τὸ κακίον ἐμβαλεῖν, τοῖς
δὲ καλῶς, καὶ τοῖς ἀδύ τὸ κατὰ φύσιν, μεταστᾶν τὴν τε ζωνὴν,
καὶ θάνατον : Ajunt (Stoici) interdum & exitum e vitæ
Probis Sapientibusque, ex officio multimodis convenire ; &
contrâ, Improbis Stultisque mansionem, etiam si numquam eu-
ræ habituri sint esse Sapientes. Neque enim vel Virtutem
retinere in vita, vel Malitiam ejicere : sed ex officio, vel non
officio, æstimandam adjudicandamque esse Vitam, vel Mor-
tem. Lux tenuis, tamen aliqua : & radium etiam à

In Eclog.

Plutarcho addamus, qui miratur, si non hoc contra
Communes Notiones dictum : Ἄνθρωπον, ὃ πάντως τ' ἀγα-
θὰ πέρισι, καὶ μηδὲν ἐνδὲν αἰὲς εὐδαιμονίαν καὶ τὸ μακάριον,

De Com-
mū. Nec.

τῶν καθ' ἑαυτοῖς, ἐπὶ δὲ, ὃ μηδὲν ἀγαθόν ἐστι, μηδὲ
 ἔσται, τὰ δὲ διὰ δὲ πάντα, καὶ τὰ δυσχερῆ, καὶ κακὰ πάρεστι, καὶ
 παρίσταται διὰ τῶν, τῶν καὶ καὶ ἀπολέσας τὸ βίον, ἂν
 μὴ ἢ διὰ τῶν ἀποφύγων αὐτὰ ἀποστέλλεται : *Hominem, cui
 omnia Bona adsint, quique nullo indigeat ad Felicitatem, huic
 convenire vitā discedere : contra autem, cui nec Bonialiquid
 est, nec erit, gravia autem & Mala omnia adsunt, & ad finem
 aderunt, huic non convenire abdicare se vitā, nisi aliquid IN-
 DIFFERENTIUM ei interveniat.* Non est, ὃ Plutarchus
 contra communem sensum, nisi illorum, qui hæc inter
 Bona aut Mala habent. Nobis sunt *Indifferentia* : &
 pulchrè philosophus quispiam super ipsâ hac re disse-
 rens, cū *Mortem talem* dixisset : *Cur ergo non moreris ?*
 iniecit quispiam. Atque ille promptè, *Quia indifferens
 est.* Omnino, non statim Sapiens ad eam venit tristiti-
 bus, lætisque rebus : sed *Officium* in consilio habet. De-
 cet me vivere ? vivo. Usus est ? vivo. Nihil hor-
 rum ? non vivo. Læta me circumstant ? sed tempe-
 statem imminentem video : cur feram ultrâ Spei aut
 Metus moras ? *Illum lauda, & imitare,* ait Seneca, *quem
 non piget mori, cū juvat vivere.* Neque rem magnam
 facies, quamdiu est istud vivere ? hodie, cras, post men-
 tem, annum ejicieris, unde non lubet exire. Ad sum-
 mam, Vita est quasi tunicula, ut illam si me stringit &
 molesta est, abjicio ; aut si etiam indecora est, exuo :
 tale in hac animi veste. Neque soli Stoici ista : Plato,
 qui adversarius validus censetur, ubi judicio maximè
 differit, istuc ferè abir. Inter leges optimæ illius reip.
 est hæc : *Quid si autem aliquis, inquit, maxime propinquum
 & familiarem interfecerit ? id est, seipsum. Hunc talem da-
 mnamus, & probris afficimus, quæ sequuntur : si tamen fecerit,*
 μήτε πόλεως ἀξίωσης δίκην, μήτε ἀειδαίμων καὶ ἀφύκτος ἀβυσσος
 σίκσις τύχη ἀναγκασθεῖς, μηδὲ ἀρχὴν ἢ ἱερὸς δάπτει καὶ ἀβίς μετὰ λα-
 χόν : neque civitatis decreto jussus, neque intolerabili aliquo
 & inevitabili Fortune casu adactus, neque ignominia pauperum
 & non sustentanda vitæ adductus. Vides exceptiones po-
 ni, quas ferè nostri : etsi magis (fatendum est) restri-
 ctas ? Nam excipit *Damnationem publicam*, qualis in So-
 crate, & Senecâ fuit : excipit *Graves casus* : excipit ex-
 tremam *Paupertatem & ignominiam* : ad quæ capita, re-
 liqua ferè trahas. Culpat dumtaxat eum, ὃς ἀρχὴν τε καὶ
 ἀνδρίας δόλιας αὐτοῦ δίκην ἀδίκων ἐπιφέρει : *qui ignavia, & timi-
 di animi imbecillitate injustam sententiam in se tulerit, exse-
 cutusque sit.* Et nos herclè damnamus. Sed quàm multi
 alii ad * ἀποχρείαν istam monitis vel factis ducunt ?
 Ajax apud Sophoclem :

Epist. LIV.

Lib. IX.
De Leg.* suis inter-
fectionem.

A. 1797

Ἀλλ' ἔτι γὰρ ἀνδρῶν τῶν κακῶν ζῆν ζῆν βίη,

Κακῶσιν ὅσις μὲν ἐξαλλὰς ἐταί :

Nam tu pe vitam diutinam viro peti,

Malis eum quæ liberatura haud fiet.

Et post pauca ejus sententiæ,

Ἀλλ' ἡ καλῶς ζῆν, ἢ οὐ καὶ περικλείω

Τὴν ἐνδοξὴν ζῆν.

Sed aut honeste vivere, aut statim mori

Generosum oportet.

Quid Plinius? ille verò *Terram matrem etiam venena*, Lib. II. *nostram misertam, instituisse credi vult*: ut scilicet, *facili-* G. LX: 18.

mo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine exstinguere-

mur, nullo labore, sentientibus similes. Et herclic jam olim

virii primarii, atque ipsi Reges, venena ad manum ha-

bere soliti, ad hunc subitum aliquem usum. Livius:

REGIO MORE, ad incerta Fortune, venenum sub custode

promptam. Ecce & ministrum è fidis, huic custodiæ.

Neque nescio infinitos usurpasse: quid tamen? Absti-

nentia sive Inedia mitior meliorque videri possit, siquid

fas in malâ re bonum dici. Illa lentè, & sine veilitati-

ne aut pugnâ, quam venena adferunt, & septimo ferè

die tollit. Plinius: *Homini non itaque* (id est, non cer-

tò & semper, etsi plurimum) septimo die letalis Inedia:

durasse. Ultra undecimum plerisque, certum est. A robore

& constitutione internâ hoc pender. Sicut in Azahò

Balsâ Turcico, qui nostrâ memoriâ Algerio in Africâ

præfuit, is supra modum benè habitus & pinguis, de

medicorum sententiâ abstinere cœpit: eoquè paulla-

tim produxit, ut septem totos dies inediam ferret, sine

noxâ: imò macresceret, id est revalesceret in multos

deinde annos. Exempla autem, qui se subdlexerint è vi-

tâ, si vel magnorum tantum virorum adferam: quis fi-

I. Ajace
flagellif.

Lib. VII.
cap. ult.

Lib. VII.
cap. ult.

Lib. VII.
cap. ult.

Lib. VII.
cap. ult.

DISSERT. XXIII.

*Decretum hoc rejectum, & offensum non licere, non
debere, mixtis rationibus testibusque.*

AU D. Heus tu, an non aliquid inclinas? **L I P S I**
Abfit: respuo. Quodd accuratius dixerim, candi-
dè & magno à me animo factum. Causæ prævarica-
ri numquid debui? & pleraque omnia igitur attuli,
nec dicta iis subdixi: quia vincere constitui, non cir-
cumscribere. Ecce enim omnes istos aliosque colores
unâ Veritatis spongiâ jam ibo detersum. Audi, & in-
tende. Aio plerisque omnibus priscæ & veræ Sapien-
tiæ, sententiam hanc damnatam. Homero in primis:
apud quem hoc votum exprimitur,

Odyss. A.

Βυλοίμην κ' ἐπάρῃσθ' ἐὼν ἡπτινέειδρ' ἄλλω
Ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ὃ μὴ βίῃσθ' πολὺς ἱήν,
Ἡ' πᾶσι νεκύεσσιν ἡρώτων θύμῃσι δάσφῃ:

*Eliam ego, vel in agris vivens inservire
Pauperem apud dominum, cui nec sit copia victus,
Quam functus functis dare jura, atque imperitare,*

De Se-
nect.

Item magno Pythagoræ, qui vetat (ait Cicero) *injussu
Imperatorum, id est Dei, de præsidio & statione vitæ discedere.*

Cic. in
Somp.
Scip.

Quid Platoni & affeculis? communis hæc assertio,
*Piis omnibus retinendum esse animum in custodiâ Corporis,
nec injussu ejus, à quo ille est datus, ex hominum vitâ mi-
grandum esse: nemini humanum, assignatum à Deo, de-
fugisse videamur.* Et Apulejus inter illius dogmata:

De Phi-
los.

*Sapiens corpus non relinquet invito Deo. Nam etsi in ejus
manu est mortis facultas, & quamvis sciat se terrenis relictis
consecuturum esse meliora; nisi perpetiendum istud lex divi-
na decreverit, accersire tamen eum mortem non debere. Si-
cut enim quos magistratus in carcerem aut custodiam
dedit, nisi ejus venia non exeunt: si faciunt, poenam
sibi adaugent: ita si quis velut furtivâ discessione è vi-
tâ abit, non vitari miseriam, sed cumulari. Talis enim
anima metu, dolore, odio fecisse id videtur: quas pas-
siones secum aufert, & his velut sordibus infecta, non
venit ad liberos, purosque illos locos.* Virgilius Pla-
tonissans:

Proxima deinde tenent mæsti loca, qui subitum

Insontes peperere manu, lucemque perosi

Proicere animas, quàm vellent æthera in alto

Nunc & pauperiem, & duras perferre labores!

*Una dumtaxat mors licita, atque adeo laudata; illa,
cum*

cùm Anima corporeas illecebras, adhuc in corpore constituta, contemnit, & soluta illis vinculis cælo & sideribus meditatione infertur: de quâ sentimus, cùm dicimus, *Philosophiam moris studium esse*. Talia, & plura, Platonici: jam Aristoteles, palàm hanc spontaneam mortem damnat: atque id ratione. Ait enim tantum abesse, ut viri fortis aut magnanimi talis exitio sit, ut contrà timidi & ignavi. Verba ejus: Τὸ δὲ δόξειεν ὅτι σφὲν φέρουσιν πένιαν, ἢ ἔραται ἢ πλутηρὸν, ἢ ἀνδρείαν, ἀλλὰ μᾶλλον δειλὰ, μεγαλὰ γὰρ τὸ φέρειν τὰ ἐπιπονα, καὶ ἔχ' ὅτε καλὸν, ὑποδύει, ἀλλὰ φέρων κακόν: *Mori ob inopiam, aut amorem, aut aliud molestum, non est fortis viri, sed timidi. Mollities enim, fugere difficilia & aspera, neque mortem, ut bonum sustinet, sed malum fugiens.* Euripides Herculem loqui consimiliter facit:

III. Ethic.
ad Nicō.
cap. VII.
& ad
Eudem.
lib. III.

Ἐσκεψάμεν δὲ, καί τοις ἐν κακίῃσιν ὄν,
Μὴ δειλίαν ὀφλῶν' ἐκλιπὼν φάτο.
Ταῖς συμφοραῖς, δ' ὅστις ἔχ' ὑφίσταται,
Ὅσ' αὐτὸς ἀνδρῶν μετ' ὑποσφιν βέλει:

*Consideravi ego malis etsi obrutus,
Nequus timorem, vitâ abire, censeat:
Nam qui malis subsistere haudquaquam est potis,
Nec ille contra tela subsistat viri.*

Et apud Currium pulchrè: *Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpè tædio laboris, ad vililitatem sui, compelluntur ignavi: at virum nihil in expertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam NON PIGRE IRE satis est.* Est ergo Ignaviæ: quid, quod Sævitiæ etiam est? Immergis in te ferrum, aut venenum: & id quod alteri factum horreas, in te promptè usurpas. Varro, ad hos tales:

Lib. V.

*Quânnam te dicam esse feram,
Qui manu corporis fervidos
Aperis lacus sanguinis,
Atque vita te levat
Ferreo ense?*

Adde injustitiam. Quæ enim lex divina aut humana permittit innocentem tollere? quæ indemnatum tollere? Si tu alium, culpæ & pœnæ, vel te iudice effert: quî magis te poteris? Egregiè Augustinus: *Hoc fecit illa, illa sic prædicta Lucretia: innocentem, castam, vim perpeſſam Lucretiam Lucretia insuper interemit.* Profer te sententiam leges iudicesque Romani. Denique dicam & Stultitiæ esse. Quis enim nescit, impetu hoc sæpius & furore quodam, & fervidâ impatientiâ, quàm consilio aut deliberatò fieri? Quin ciliarius attestabitur: *Non sunt ista, nisi subito: nec quisquam (præsertim nulla gravi præcedente causa) spiritum ratione deposuit.* Postremò, an

1. De Cic.
cap. XI.

Declam.
cccxliv.

nōn contra Naturam est ? nec ipse Zeno diffitebitur, Mortem esse inter ea quæ illa rejicit & adversatur. Est inquam ita Indifferens, ut tamen inter *Apoprocymentā* five *Resistantē* sit. Ne sit mala, tamen habet malispeciem : & *sui cuique amor est*, & *conservandi se permanentique insita voluntas, atque aspernatio dissolutionis* : cur igitur, quod aspernandum erat, sumis ? Cur tantum momenti in aliis illis Indifferentibus ponis, ut ad hoc tam triste decurras ? Augustinus bellè vobis hīc insultat : *Quæ*
Mala, Stoici, inquit, *miror quā fronte Mala non esse contendunt ; quibus fatentur, si tanta fuerint, ut Sapiens ea vel non possit, vel non debeat sustinere, cogi eum mortem sibi inferre, atq; ex hac vitā emigrare.* Misera Beatitudo, quæ desinere & exstingui ob Indifferens aliquod debeat. Itaque ipsi Stoici, modestiores sæpè & sapientiores voces spargunt à Vero adacti. Epictetus alibi fervidorum istorum vota aut tædia commemorat : *Epictete, nos corpusculi huius vinctulis adstringi diutius non possumus : cibum potumque dando, dormiendo, lassifumus. Nōne Mors mala non est? nōne cognati dorum sumus, atque inde venimus? Sine tamen liberari compedibus istis, atque illuc redire. Hic latrones, fures, iudicia sunt, & quos tyrannos vocant : qui potestatem sibi in nos sumunt ob hoc corpusculum, & quæ adherent. Sine ostendamus eis, quā nihil in nos habeāt juris. Libet libet, abire.* Hæc isti : quid autem ipse ? *Mihi verò dicendum est*, inquit : *Ἀθροῖται ἐνδεξάμε τὸ Θέον, ὅτι οἱ πάντες αἰεὶ τὸ σικεῖν καὶ ἀπώλυσιν ὑμᾶς ταύτης τὸ ὑπηρεσιδός, τὸ τὸ ἀπώλυσθαι πρὸς αὐτὴν. Ἐπὶ δὲ τῇ παροῦσῃ ἀνάγκῃ οἱ ἐκείνων τὰς ταύτης τὸ χάριον, εἰς ἣν αἰεὶ τὸ ὑμᾶς ἐξέχει, ὁ λόγος αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τῇ οὐκ οἰκίσῃ, καὶ πρὸς τοῖς οὐτως ἀσχετοῖς :* *Nonne sustinete, Deum expectate, donec ille signum dederit, & sol verit vos hoc ministerio : tunc ad eum redite. Nunc autem in præsentitolerate æquā animo, & incolite regionem istā, in quā vos collocavit. Enim verò EXIGUUM TEMPUS HUIUS INCOLATUS, & facile nec grave iis, quisic sunt affecti. O verè hīc Epictetum ! id est, divinum. Sed & Seneca*
Ep. xxx. *noter sæpè temperat : Vides quosdam, inquit, optantes mortem, & quidem magis quā rogari solet vitā. Nescio utros existimem majorem nobis animum dare : qui deposcunt mortem ; an qui bilares ea n quiatque opperiantur, quoniam illud ex rabie interdum ac repentinā indignatione fit ; hæc ex iudicio certo tranquillitas est. Alibi talia notes : sed etiam alia : neque in unā parte constiterunt. Sed quid lusoria hæc tela sparzotdecorioris opus est. Deus, Deus inquam vetat injussa suo abire : quid disputamus, aut nugamur ? Vox ejus Sacris nostris prodita, Non occides : quem ? non te, non alium : & scito illum vitæ dōminum tantum, qui dedit. Itaque patientiæ exempla infinita apud nos sunt :*

sunt : & vita in molestiis transacta ; & tormenta tolerata ; & mors ipsa ob pietatem obita , sed obita , non sumpta. Atqui exempla etiam alia , dicit quispiam. Sampson ille , per quem mira Deus operatus , non se ruinâ domus , cum aliis oppressit ? R- II. Mach. cap. xiv.
 azias Judæus , gladio percussit , ne in hostium potestatem veniret , & mox de muro deiecit , denique & intestina manibus suis sparsit ? quod Sacra ita narrant , ut speciem probantium habere videantur. Respondeo , de Samp- I De Civ. c. xxi. & xxvi.
 sone , nihil sine Deo , imò jussione ejus factum. Instinctus hic fuit : & *spiritus latenter hoc jusserat* (Augustini verba) *qui per illum miracula faciebat*. Simile idem ille Doctor in virginibus censet , quæ mortem sumpsisse , ne violarentur , leguntur. Ut in Sophroniâ , quæ Maxentii libidinem repulit , gladium in se admisit : in Pelagiâ , quæ flumine ultrò mergi , quàm à milite pollui , elegit. Monitum aut jussio Dei hîc quoque præsumenda : & *quis obedientiam in crimen vocet ? quis obsequium pietatis accuset ?* De Raziâ , haud æquè promptum definire est. Factum ejus probum ? ambigitur , neque Sacra dicunt , nisi *Nobilitèr & Virilitèr* fecisse : *Benè* aut *Laudabiliter* non dicunt. Et fatendum est , Judæos posteriores , à moribus gentium paulatim aliquid sumpsisse , à quibus certè fuit , quòd tam crebræ illæ sui cædes leguntur in excidio Judææ atque urbis , quod Josephus descripsit. Enimverò cum Augustino turò definimus : *his exceptis , quos vel Lex justa , vel ipse fons Justitiæ Deus jubet occidi , quisquis hominem , vel seipsum , vel quemlibet occiderit , Homicidii crimine innecti*. Et nulla tamen , inquires , exceptio est ? Quid igitur si Magistratus aut Princeps mortem mihi indicat , non possim aut debeam exsequi ? Fugere enim , & sunt tempora aut regiones , quibus id fiat. Sub Tiberio , Nerone , Domitiano , commune mittere Tribunum aut Centurionem , & *extremam necessitatem denunciare*. Siquis parèret , & mortem occuparet ; manebant testamenta , justa funeris , *pretium* (ait Tacitus) *sestinandi*. Sin autem ; ecce carcer , carnifex , laqueus , Gemoniæ , fiscus. Apud Japones etiam hodie usitari ajunt , ut Rex offensus nobilium alicui mander , *Abi , ventrem tibi scinde* : & ille pareat , faciatque. In his igitur talibus , ecquid dicendum ? Primum , quid Stoici , videamus : nam & illi hîc aliquid decernunt. Seneca : *Aliquando , etiam si certa mors instabit , & deſtinatum sibi SUPPLICIUM ſiet , non commodabit Sapiens* POENÆ Ep. Lxx.
ſuæ manum. *Stultiſſima eſt , timore mortis mori*. *Veniet , qui occidat : exſpecta , quid occupæ alienum negotium ?* Propior neganti hîc videtur : sed statim , cum distinctione

tamen aliquâ, etiam admittit. *Non possis*, inquit, *de re in universum pronunciare. Multa enim sunt, quæ in utraque partem possunt trahere. Si altera mors cum tormento, altera simplex & facilis: quidni huic inspicendi sit manus? Quemadmodum navim eligam navigaturus, domum habitaturus; ita mortem utique, qua sum à vita exiturus, meliorem.* Definire ecce, eligi posse & debere viam ejus mitiorem: & ipse à Nerone mori jussus, fecit. Quid autem nostri hic Theologi? firmiter nescio, & audio in Scholis dissentire. Si tamen verè dicimus Legem & Magistratum posse occidere: cur non etiam tali & tali modo, vel manu? Cum mihi jubent, cur non paream? Jubeant, dico; nam aliud fortasse, si tantum permittant. Enimverò & hoc evenit, ac quæri potest. Ecce Maffiæ olim, *cicutæ venenum publice custodiebatur, quod daretur ei, qui cussus Sexcentis* (id enim Senatus ejus nomen erat) *exhibuisset, propter quas mors esset illi expetenda.* Illi audiebant, cognoscebant, definiebant. Idem in Græciâ alibi, & insulâ Céo. Quid igitur? an illis approbantibus, qui jus viæ necisque in me habent, licebit? Non opinor, nec enim ipsi adigunt, sed euntem te ultrò non sistunt. Decreto tuo comites, non auctores se præbent. Sed omitto, & satis habeo universè docuisse, Mortem arbitrii nostri non esse: nec Stoicis me, hæc parte, suffragium dare. Eamus porrò.

Valer. ii.
cap. vi.

DISSERT. XXIV.

Conclusio, & ad Exercitium adhortatio: cui tria adjumenta vel instrumenta data, Exemplum, Conversatio, Examen.

Quod autem? nam ad metam venimus, nec super Decretis plura mihi video dicendum. Hortandus tantum es, in animum dicta admittere, ad usum & opus exferere, id est facere fructum. AUD. Admittere hæc, tuo quoque judicio, alta sæpè nimis & grandia? LIPS. Admittere, sed cum hac prænotione, talia interdum esse: bono tamen & utili quodam fine. Exemplaria quædam ista perfectæ Virtutis sunt: adnitere, citrà confistes. Cicero hoc, ad Catonem: *Mibi videntur præceptores vestri & Virtutis magistri fines officiorum paullo longius protulisse: ut cum ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen ubi oporteret, * confisteremus.* Contendamus, mi Auditor; atque etiam consultamus: numquam factu-

Pro Mur.
* Italege
sine negi-
tione: qua
malè in
quibusdam
libris.

facturi, nisi scientiæ Usus & Exercitium adhibemus: Sicut parum est audisse (ait Epictetus) probas Drachmas accipiendus, falsas rejiciendus esse: sed opus est διὰ μὲν δόξης ἡγεσθαι καὶ διὰ γνώσεως, Facultate probandi & discernendi: ita haud in magno de Bonis Malisque audisse, tractanda sunt & pernoscentia Usu; rum hæc fugienda, illa amplectenda. Quid juvat ista omnis dissertio, & indagatio, si ea tantum? Οὐ γὰρ ὁ εἰς λόγον σφόδρα, ἔτος ἐμὲ σφόδρα, καὶ ὅτις γλῶσσαν οὐ σφραγισμένην ἔχει, καὶ ψυχήν οὐ δαμάσσομένην, ἀλλ' ὅτις ἐλπίδα μὲν ἔσται θεοῦ (καὶ), πολλὰ δὲ ὅτις ἐσπεύγει ἀδελφεῖν νοσῶν, καὶ ὁ ἀξιόπιστος τῷ λόγῳ ἀλλ' οὐ τῷ βίῳ ἀποδείξεται: Non enim qui sermone sapit, is mihi sapit (ait vir sanctus) nec qui linguam disertam & volubilem habet, mentem autem inconstantem & indoctam: sed magis, qui pauca de Virtute disserit, multa autem factus ostendit, & fidem verbis suis ipsa conciliat. Sed & cum Senecā monemus: Pars virtutis Disciplina constituitur, pars EXERCITATIONE. Et discas oportet; & quod didicisti, AGENDO confirmes Diogenes Cynicus dictitabat: Οὐδὲ γὰρ μὲν τὸ ἀδελφεῖν ἐν τῷ βίῳ χωρὶς ἀσκήσεως κατὰ τὸν δόξαν. διανοῇ δὲ ταύτην πᾶσι ἐννοικῆσαι: Nihil omnino in vitæ, sine EXERCITATIONE recte perfici, hanc autem posse omnia evincere. Vera sunt: nec militem, nec athletam, nec in ulla re artificem, solis præceptis, sine ista præstes: non item in Sapientiâ, quæ ars est vitæ. Zeno Stoicus (apud Clementem) dictitabat, malle se unum videre Indum, qui sponte flammis absumatur, quam omnes de Patientia audire & discere probationes. Quod si aliena facta sic movent & juvant, quid tua? Tria autem ad Exercitium utiliter instituendum conducent, *Exempla, Conversatio, Examen.* Exempla, & à veteribus licet sumere, quos jure miramur: atque etiam è notis aut novis non deerunt, quos in tali aut tali re imitere. Opus est iis, ad quos mores nostri seipsi exigant: nisi ad regulam, prava non corriges. Sed *Conversatio* juvabit maxime: de quâ Seneca: Nulla res magis animis honesta induit, dubiosq; & in pravum inclinantes revocat ad rectum, quàm bonorum virorum conversatio. Paullatim enim descendit in vextora, & vim præceptorum obtinet, frequentior audiri, affici frequenter. Occursus mehercule ipse Sapiantium juvat: & est aliquid, quod ex magno viro vel TACENTE proficias. Quid? imò juvabit ille ipse vel cogitatus. Nam & Senecæ hoc monitum admitte: Aliquis vir bonus eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tamquam illo spectante vivamus, & omnia tamquam illo vidente faciamus. Sicut Pædagogum pueris damus, qui ducat & coërceat: sic tener adhuc animus aliquem habeat, quem vereatur, cujus auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. Neque aliud

I. Dissert.
c. vii.Gregorii
Theologi

Ep. xciv.

II. Strom

Sen. Ep.

Ep. xciv.

Ep. xi.

Ibid.

Ibid.

aliud signum certius progressionis in Virtute & profectus, quàm bonos sic amare & admirari. *Qui sic aliquem vereri potest, citò erit verendus.* Ac tertium auxilium, *Examen* est : super omnia efficax, meo animo, & salubre. Dupliciter adhiberi potest, *Ab aliis, & A sese.* Ab aliis, ut sicui doctores ac magistri sunt ; aut siquo in coetu talis disciplina. Uti olim apud Indos sapientes, quos Gymnosophistas dicebant, de quibus Apuleius : *Igitur ubi mensa posita, priusquam edulia apponuntur, omnes adolescentes ex diversis locis & officiis ad dapem conveniunt. Magistri perrogant, quod factum à lucis ortu, ad illud diei, bonum fecerint ? Hic alius se commemorat inter duos arbitrum dilectum, sanata similitate, amicos ex inferis reddidisse : inde alius, sese parentibus quippiam imperantibus obedisse : alius, aliquid meditatione sua repperisse, vel alterius demonstratione didicisse. Qui nihil habet asferre cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur.* O pulchrum institutum ! & numquid vel apud Christianos, melius possit ? Sed ubi hoc non est, ad Pythagoram illud transeundum : & quid quoque die dixeris, audieris, egeris, vesperè commemorandum. Hoc est, *Apud te*, quod dixi Examen instituere, & ipsum tibi velut censorem aut judicem ferre.

Cic. de Senect.

Laërt. in Pythag.

Πῶς παρὶβλῶ ; τί δ' ἐρεῖα ; τί μοι δεῶν & ἐπιλόθῃ ;

Quid prætergressus ? quid gestum in tempore ? quid non ?

Sen. De

Ira 111.

c. xxxvii.

Faciebat hoc P. Sextius, laudatus nobis antea vir, ut consummato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum, *Quod hodie malum tuum sanasti ? cui vitio obtuisti ? quâ parte meliores ?* Et noster ille Seneca, in aulâ, in conjugio, in studio semper aut negotio, quod miremur, usurpavit. Utor, inquit, hac potestate, & cottidie apud me causam dico. Cum sublatum est lumen, & conticuit uxor moris mei jam conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo, quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum possim dicere, *Vide ne istud amplius facias : nunc tibi ignosco.* O vel hoc argumento virum bonum, virum magnum ! & qui non scripsit, sentitque ; solum talia, sed fecit ! Nos quoque, tu meus : & Examen hoc, stimulum & protelum Virtutis, cottidie adhibeamus. *Quid enim pulchrius hac consuetudine, excutiendi totum diem ? qualis ille somnus, post recognitionem sui, sequitur ? quàm tranquillius, altius, ac liber ? cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sit censorque, secretus inducat de moribus suis !* Et in

Ibid.

MANUDUCT. AD STOIC. PHILOS. LIB. III. 821
in his monitis te dimitto : Sapientiam , & doctores
ejus ama , & me , qui conatus esse.

A P P R O B A T I O.

TRES isti ad Stoicam philosophiam Ma-
nuductionis libri , quatenus A. Sene-
cæ facem præferunt , utiliter imprimuntur.
In cujus tamen Senecæ & similiter philo-
sophantium lectione est ita versandum , ut
inconcussâ interim fide teneantur , quæ de
Beatitudine scripta reliquit B. Augustinus
lib. 19. de Civit. Dei cc. 4. & 25. VI. Mart.
M. DC. III.

*Guil. Fabricius Noviomagus , Apostolicus ac
Archiducalis librorum Censor.*

JUSTI

JUSTI LIBS I
PHYSIO-
LOGIAE
STOICORUM
LIBRI TRES:
L. ANNAEO
SENECÆ
ALIISQ. SCRIPTORIBUS
ILLUSTRANDIS.

First Issue

PHYSIC

BOOK

STOICORUM

PHILOSOPHY

J. A. MYNERS

AND

STOICORUM

STOICORUM

AD ILL^{MUM} ET EXCELL^{MUM}
PRINCIPEM
D. PETRUM EN-
RIQUEZ
COMITEM FONTANUM.
GUBERNATOREM DUCATUS
MEDIOLANENSIS.

OUOD jamdiu destino, & debeo facere, ut publicè monumentum aliquod gratitudinis meæ in te exstet, id nunc, cum bono Deo, efficiendi occasio nata videbatur. Edebam ista ad ANNÆ, SENECE lucem: scriptoris, qui Hispaniam vestram ingenio, si quisquam veterum, & salutaribus scriptis illustravit: ac videbar jure ad Hispanum item Principem iturus, præsertim eum, qui virtutem & generosum illud Honestum amaret: quod Seneca scriptis suis unice hominum animis inseruisset. Itaque mitto, & tibi consecro partem, quæ **PHYSIOLOGIAM** continet: in qua & sublimia quædam de Deo, Fato, Providentiâ reperies, ad quæ mirari liceat humanum ingenium, sine adminiculo Sacrarum litterarum, assurrexisse. Grata, ut spero, habebis: ego quidem semper in animo infixæ tuæ beneficia, quæ, cum feliciter hîc apud nos imperares, plenâ manu in me contulisti. **Studia & ingenium meum excitasti, vel irrigasti, & perfusum me largiter fateor benignitatis tuæ FONTE.** Sunt vetera quidem ista, sed eò cariora: & *bonis meritis*, ut quispiam ait, *cum ætate dignitas & pondus accedit.* Sicut parentes

rentes magis magisque in dies veneramur & amamus; fratres, etsi æquales, levius: ita beneficia antiqua sanctiora sunt, etsi præsentia suaviora. Erimvero & tota Belgica tibi debet, æternumque debet: quam tu in arctissimis rebus, & medio ardore duplicis belli, prudentiâ, & virtute, & addo felicitate, explicasti, & respirare iussisti panem oppressam. Neque defendisti solum, sed fines protulisti, & opida recepisti vel adiecisti, quæ recipi, adjici, vix in votis nostris, certe in spe non erat. Sed hæc alibi opportunius meliusque dicentur: nunc quod institui, munus meum vides, ab animo utique commendandum, ut alia desint: & tu facies, pro cetera tua benignitate, Ill^{me} Princeps. Lovanii, 111. Kal. Martias, 60. loc. 14.

AD LECTOREM

HABES & hæc P H Y S I O L O G I C A ,
 Lector, eâdem fine & cautione, quâ
 priora. Itaque illic dicta & hîc puta.
 Sunt nova quædam aut inopinata ho-
 die, scio : sed an ided calcanda ? Disputatio-
 ne tamen non libuit attollere : & quædam po-
 terant : sed posuisse mihi satis fuit : & ipsa
 Stoicorum sensa explicasse. Quædam & impro-
 ba sunt, non nego : ac cum Livio, transcribo
 equidem plura, quàm credo : sed Sole re-
 ligionis nostræ seposito, & hæc stellæ poterant lu-
 cere. Alia verò sublimia & magnifica sunt,

Et quæ non fricti ciceris probet, aut
 nucis emptor :

sed ii qui pleno pectore sapiant, & ad honesta
 toto impetu eant.

* Κορινθίους δ' ἐ μέμνηται τὸ Ἰ' λισ.

Ergo justam à te rem oratum volo : ut hæc ad
 Senecam, tum ad verum aptes : & illum
 sic ames, ut hoc non deseras : atque ita diu
 salve.

* Corinthiis
 verò illum
 haud tra-
 scitur.

I N D E X

DISSERTATIONVM

P H Y S I O L O G I A E

S T O I C O R U M .

L I B R I P R I M I

DISSERT. I. *Aditus in sermonem, aliquid de ordine in docendâ Philosophiâ, juxta Stoicos. Placere quibusdam, & nobis, à Physicis ordiri.* 833

DISS. II. *Physica laudata. Naturam communem & nostram educere: fructum etiam invitare.* 835

DISS. III. *Physicæ partitio, & à Principiis ordiendum videri, primumque à Deo & divinis, quæ pars Theologia Naturalis dicta.* 837

DISS. IV. *Duo rerum Principia Stoicis esse, Efficiens & Patiens: illud, Deum; hoc, Materiam.* 839

DISS. V. *Ea ipsa, Naturæ appellari: sed eminenter, Deum. Itemque Mundum in hoc nomen venire.* 841

DISS. VI. *Definitio Communis Naturæ, id est Dei. Ignem esse, & dici Stoicis, atque etiam priscis.* 843

DISS. VII. *Aliæ definitiones Dei, in quibus, Spiritus, Animus, Mens, Ratio dicitur, & per omnia diffundi.* 846

DISS. VIII. *Mundum ipsum Deum etiam Stoicis dici, sed propriè tamen ejus Animam.* 848

DISS. IX. *Obscura aut impenetrabilis Dei notitia: sermones anceps: attribui tamen quædam rectè à Stoicis, & primò Unitatem.* 851

DISS. X. *Eundem Bonum & Beneficium esse, & hanc velut propriam ejus notam, & nomen.* 853

DISS. XI. *Denique Deum Providum & curatorem omnium esse, atque etiam singulorum. Qui aliter, re-
jecti.* 855

DISS.

DISS. XII. *E Providentiâ Fatum consequi, quid illud? & quomodo libertatem Deo non tollat.* 858

DISS. XIII. *Objectiones contra Providentiam & Bonitatem Dei: quæsitumque primò, Unde Naturalia mala?* 862

DISS. XIV. *Secundò quæsitum, Unde Interna mala, id est Peccata? Stoicos etiam à Fato & Deo removere; & quomodo.* 865

DISS. XV. *Alia responsio nostra, & firmior, super istis. Distincta Mala supplicii, & delicti: & quibusque suis auctor assignatus.* 869

DISS. XVI. *Tertiò quæsitum de Malis Externis: & responsum. Videri etiam minima illorum à Deo esse.* 871

DISS. XVII. *Triplex obiectio contra Fatum: ordine solvuntur singulae.* 874

DISS. XVIII. *Genios etiam esse, Dei & Providentiæ ministros: eorum genera, & sedes: ac de Heroibus primò, Laribusque.* 877

DISS. XIX. *De Geniis propriè dictis, Bonis Malisque. Singulis eos esse, item locis, & regionibus: & eorum curæ aut opera.* 880

DISS. XX. *Pluscula etiam De Geniis. De origine, de malitiâ, de Varietate munerum: & quadam huius rei è Sacris.* 887

DISS. XXI. *De Loco Dei obiter, qui ubique est, sed conspicua tamen sede in Cælis.* 892

LIBRI SECUNDI

DISSERT. I. *Anteloquium, de Morte aliquid, & eam cogitationem utilem ad vitam & robur animi esse.* 895

DISS. II. *Materia prima, alterum Principium, descripta. Aeternam esse; Non augeri, non minui; Non fieri pati.* 897

DISS. III. *An non plura Principia? & de Idæis dictum, eaque assertæ.* 900

DISS. IV. De corpore, quid Stoicis? latè accipi, & omnem essentiam includere. Quædam etiam eorum, pro nostris scholis & sensis, nugamenta. 902

DISS. V. Deum & Materiam Corpora esse Stoicis: & quatuor dumtaxat proprie Incorporea. 905

DISS. VI. De Mundo optimo maximoque corpore. Varia vocis significatio, Differt ab Universo: quid Totum Stoicis? itemque de Vacuo. 907

DISS. VII. Definitio Mundi. Civitatem dici itemque Templum: eæque imagines explicatæ. 910

DISS. VIII. Factum esse Mundum à Deo, causâ hominum: & breviter, quomodo sit factus. 913

DISS. IX. In Vacuo Mundum librari. Vere natum videri: & quare forma ejus circitet. 917

DISS. X. Animal eum esse, sensu & Ratione præditum. Partes ejus libatæ. Ipsam Animam Deum esse. 919

DISS. XI. Divisio Mundi prima, & secunda. Elementa quattuor esse, & in se invicem commutare. 922

DISS. XII. De Elemento Ignis, sive Æthere. Stoicis Ignem ibi statui: atque illum, aut in illo, Deum. 925

DISS. XIII. Ætheris præstantissimum Solem videri: regem siderum: & esse Mundanæ animæ ἡγεμὼν. De Lunâ additum. 927

DISS. XIV. De Astris in genere. Rotunda esse, ex æthere conflata: ideoque ignea, & Vaporibus pasci. Eadem futurorum conscia. 930

DISS. XV. Aer, & ejus divisio, primò Frigidum Stoicis esse. 935

DISS. XVI. Aqua, & præcipua ejus pars Mare. Id Terram circumit, init, subit, vinculum ejus & irrigatio. 936

DISS. XVII. Duplicem Oceanum esse, eumque Terram quadrifariam partiri, ex sensu veterum, haud prorsus vano. 939

DISS. XVIII. De Terrâ. Matrem dici, & Animal, unde sustentetur firmeturque. 944

DISS. XIX. Stabilis ea, an moveatur? itemque de Novo orbe, sive Americâ, an veteres gnari fuerint? 946

DISS.

DISS. XX. *Unus, an plures mundi? idem an æternus? esse, & non esse.* 950

DISS. XXI. *Dupliciter interit, Aquâ & Igne. Primum, de Aquâ, sive Cataclysmo.* 953

DISS. XXII. *De Igne interitu, qui Ecpyrosis dicta. Quando, Quomodo, Qua gratia fiat?* 955

DISS. XXIII. *Christianos etiam hujus sententiæ, sed divisæ, esse: item Epicuræos, & Heraclitum ante omnes: neque omnes tamen Stoicos.* 960

DISS. XXIV. *De Tempore adtextus, quid, & quàm breve, aut nihil, sit: tenendum utiliter & asserendum,* 962

LIBRI TERTII

DISSERT. I. *Vestibulum & ingressus. De occupationibus aliquibus, & inter eas quoque philosophandum.* 965

DISS. II. *Hominem parvum Mundum esse: & breviter ejus præstantia.* 967

DISS. III. *Nosce teipsum, hoc fine utiliter edictum.* 968

DISS. IV. *De primo Hominis ortu variantes sententiæ. Stoicorum approbata, & explicata* 971

DISS. V. *Homines primi an majores, & paullatim deinde minores? atque obiter an Gigantes?* 975

DISS. VI. *E Semine Homines propagari; & illud definitum. Viri genitabile habent, non item feminae: & de vi Spiritus.* 977

DISS. VII. *Semen tamen corpus modò Stoicis producere, & Animæ receptaculum parare, ipsam extrinsecus insinuari, idque post Partionem.* 980

DISS. VIII. *E Cælo & Æthere Animum advenire, à stellis, ab ipso Deo: & pluscula sublimiter, ac nimis, à Stoicis dicta.* 983

DISS. IX. *Ipsum itaque Animum æthereum Ignem esse, simul etiam Spiritum.* 986

DISS. X. *Animam à partu Stoicis venire: sed verius nobis, à formatione factus.* 987

DISS. XI. *Eam longævam, non Eternam iisdem: neque omnes etsam, & trepidè aut ambigüè loqui.* 989

DISS. XII. *De migratione Animarum in corpora. Plures ita sensisse, non tamen Stoicos.* 992

DISS. XIII. *Animam corpus Stoicis esse, itemque Tertulliano.* 993

DISS. XIV. *Ubi anima separata? & quid agat? In Lunæ orbe, aut circa esse, ac contemplari.* 994

DISS. XV. *De Reminiscentiâ Animæ, aut Memorîæ, cùm à corpore abiit.* 997

DISS. XVI. *Divisio Animæ Varronis, & ea breviter explicata.* 999

DISS. XVII. *Alia Stoicorum divisio uberior, itemque Senecæ, utraque explicata.* 1001

DISS. XVIII. *Principale Animæ Quid, & Ubi sit? in Corde Stoicis poni.* 1003

DISS. XIX. *Aliquid de præstantia Animi, & ad ejus cultum adhortatio.* 1005

J U S T I L I P S I

PHYSIOLO-
G I ÆC. 1. 1. 1.
1. 1. 1.

S T O I C O R U M

L I B R I P R I M I

DISSERTATIO PRIMA.

*Aditus in sermonem, aliquid de ordine in docenda Phi-
losophia, juxta Stoicos. Placere quibusdam, &
nobis, à Physicis ordari.*

MANUDUCTIO tuā nuper me AD STOI-
CAM PHILOSOPHIAM duxit : nondum
in ipsam, & in aditu ac vestibulo videor
hærere. Lustro animi oculis sublime,
pulchrum, ædificium : ecquid inducis, &
interiora illa das usurpare ? LIPSIVS. Pænè æquum
petis : in viā posui, & jare perducam. Sed & otium
nunc ac feræ : quas ubi melius utiliusque, quàm in hoc
studio ac meditatione, tecum ponam ? Aristotelem
memint scribere : *Ἀπορίας μὲν καὶ κατὰ τὴν φύσιν, τῶν* VII. Polit.
ἀπορίας, φιλοσοφίας δὲ καὶ τῶν ἀπορίων : Fortitudine & toleran- cap. xv.
tiā in negotio opus esse, Philosophiā in otio. Pulcherrimè,
ubi res & opus, exierenda sunt quæ Philosophia docuit,
& robur animi ostendendum : ubi quies & cessatio,
illa usurpanda, & præceptis ejus parandi atque instru-
endi velut ad aciem sumus. Sed tu ecquid vacuus, &
avidus ? AUD. Vacuus ? vasculum vides inanè, & opti-
mi liquoris tamen Capax. Avidus ? vix somnus mihi
quiescet, ita turbat hoc desiderium & cupido. Gratifi-
casse, exple, & siste. LIPS. Sede, & sedabo hanc sitim :
pro meā quidem copiā, & captū. Nam ardua, sed ita
me Deus, pulchra, splendida, augusta aggredimur : quæ
autem ? cum Lucretio,

T t t 4.

Jam

*Fam tibi de summâ CÆLIRATIONE, DEUM-
QUE*

*Differere incipiam, & RERUM PRIMORDIA
pandam.*

Hæc enim Philosophia, & præsertim Physiologia, promittit. Scis porro & audisti, trina esse Philosophiæ membra: *Logicam, Physicam, Ethicam*: ordine tractanda: sed quo, dubitatur. Laërtius Stoicos ipsos dissentire inter se ait: & *quasdam mixtâ hæc Partes* (alii *Locos*, alii *Species*, quidam *Genera* appellarunt) *tradere ac docere, qui censent etiam inter se confuses mixtasque esse.* Alii dividunt, inquit, *primam*. *Quidam* *figuntur ac docent: dein Physicam; postremo Ethicam ipsam: quæ sententia est Zenonis, Chrysippi, Archidami.* Alii autem ab *Ethica* incitant, ut *Diogenes*; alii hanc secundo loco constituent, ut *Apolodorus*. Porro autem *Panætius* & *Posidonius* à *Physica* initium sumunt. Hæc in Laërtio ita leges, parte unâ ambigenda, quæ est de *Chrysippo*. Nam ipsæ ejus verba in *Plutarcho* habes, ubi *Ethicam* secundo loco tradi vult, ut *Apolodorus*; non autem *textile*, ut hic Laërtio scriptum. Sed plerique tamen *Physicam* ultimo loco statuunt: & in ipsâ *Physicâ* locum de *Dî* ultimam: διὸ καὶ τελετὰς (ait *Chrysippus*) ἐκείνων τὰς τέρας ἀγ-
δοῦναι: ideoque & *Teletas* (ea vox Græcis *Finem* significat, itemque *Sacrarum initiationes, & ritus*) appellamus, traditiones de *Divinâ*. Hæc ita illi: nobis diffusu, *Panæti* & *Posidonii*, magnorum auctorum, *Venerunt* placet, & contentiam sentiamque *Physicam* ultimo loco tradi, *Puerilis*, non *robore*: sed qui nullam maturiores ad disciplinam, hanc accedunt. *Voluptas* in ea parte major, idonea ad alliciendum & retinendum; dignitas etiam major, & splendor, admirationem excitanda; denique animi præparatio & cultus, ad *Ethicam* cum fructu audiendam. Itaque ut de *Logica* ambigere alicui jure possit, an non præcat; sic de *Ethica*, vix debet. In *Logica* enim manifestior ratio, quod acuit animos, & ad *Veri* finemque discrimen & iudicium format: imò & vix modumque *Scientiæ* sternit. Itaque, ut verum fatear, aliqua ejus notitia, sed sumptaria, utiliter præmittatur: cætera seponi possunt, imò & argutiæ multæ, vici aut deponi. Quæ dementia est, superfluaque discere in tanta temporis inopia. Nos autem cum hic insuper habemus, Auditor; quia & *Aristoteles* illa accurata imbutum te scio; & in *Stoicas* ipinas non lubet nunc ingredi, cum in tristitiâ hæc temporum, tuavius aliquod pabulum, animo conveniat, relinquendo & cernendo.

In Zeno-
ne.

De Stoic.
pugnis,
initio.

Ibid.

ibid.

Sen Epist.
XLIX.

CRISTIANI LIBRI

DIS-

A J T

DISSERT. II.

Physica laudata. Naturam communem & nostram educere: fructum etiam invitare.

POTEST NE autem suavius, honestius, utilius isto *Physicorum*? Natura totum finem suum offert, & pandit: supera, media, infera; cælum, terras, ignem, aquas, aëra; quidquid iis continetur, Deum, Genios, Homines; ad hæc spectanda & noſcenda invitatur. Quem enim alium, quam te, id est Hominem? *Non De Benef.*
habet Natura inter maxima operum suorum, quo magis VI. cap.
gloriatur, aut cuius gloriatur: ut scitissime Seneca dixit. XXI. l. 1.
 Naturam dixi, intellego Deum. Epictetus: Ο Θεός τῶν ἀνθρώπων θεῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων: Deus hominem induxit in hunc Mundum, inspectorem & arbitrum sui, atque operum suorum: nec solum inspectorem, sed enarratorem. Ita certe, magna hæc & pulcherrima moles, tot varia & magna per eam sparsa, hominis causa condita: homo autem, ut Deum norit, tum & ista, ne tanta ejus opera sine teste sint. Itaque invitatur eo, ut Sen. De
 dixi, atque aded corpus & habitum nostrum huc direxit. Ut Beat.
 Ille certe vultus, nostras erexit in cælum, & quid c. xxxi.
 quid magnificum mirumque fecerat, videri a sufficientibus voluit. Ep. xciv.
 Ipse etiam animus educit, vagus natura, & varietate ac novitate rerum lætissimus. Ille in hoc corpore, velut in custodia clausus, premitur: nisi
 Contemplatio accessit, quæ illum respirare rerum Naturæ spectaculo jubeat, & a terrenis divinitat ad divina. Ep. lxxv.
 Hæc libertas ejus, hæc evagatio est: subducit interim se custodia, in qua tenetur, & cælo reficitur. Cælo, atque etiam terrâ: cujus incolâ est: & totius mundi civis, nosse patriam suam aver. Quid incolâ? imò advena, & ut in magnum conventum ac Panegyrim qui veniunt, partim emunt, partim vendunt, honestissimi quique spectandi gratia fruuntur: sic iste ingenuus, & altæ originis suæ memor, non emit, vendit, agellos, pecudes, ædes, magistratus; sed causas magni conventus, & quæ in eo, inquirat: Quis mundum hunc condidit? quis administrat? quæ illa mira in aëre, tonitru, fulmen, venti? qui in cælo, perennes & lucidi ignes? Mare cur vices suas fluendi refluxique habet?

in terra quid est quod eam concutit & movet? Atque in hac inquisitione deinde mulcens quæ iam, & simul percellens, admiratio: quæ mater, ut sic dicam, Sapientiam parit. Plato: *Μαλα φιλοσόφου τὰ τέτατα παύσθαι, & θαυμάζειν, & ἡ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἡ αὐτὴ.*

In Theor.
teto.

Aristot. I.
Post phys.
cap. I.

Valde Philosophi illa affectio est, Admirari; neque alia origo & initium Philosophiæ, quam ista. Nobilis discipulus, ab eo: *Διὰ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ τῷ καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν.* Propter Admirationem, homines olim & nunc Philosophari cœperunt. Ità est, ab illâ inquirere in causas rerum cœperunt; & repertis, ipsa desit: secutusque pulcherrimus Philosophiæ fructus, Nil admirari. Ab inquisitione enim cognitio & Veritas:

Lactant.
I. cap. I.
vi. Natur.
Quæst.
cap. IV.

qua nullus animo suavior est cibus. Seneca noster appositè: *Quod erit pretium operæ? quo nullum majus est, NOSSE NATURAM.* Neque enim quidquam habet in se hujus materie tractatio pulchrius, cùm **M U L T A** habeat futura **U S V I**, quàm quòd hominem **M A G N I F I C E N T I A** sui detinet: nec mercede, sed **M I R A C U L O** colitur. Et mehercules in ipsâ eâ cognitione alii etiàm fructus, ut Seneca tangit. Qui? duo præcipui, Modestia, & Magnanimitas, quos Cicero porrigit & re-

IV. De Fi.
sib.

velat. **M O D E S T I A M** quamdam, inquit, rerum celestium cognitio adfert iis qui vident, quanta sit etiàm apud Deos moderatio, quantus ordo: & **M A G N I T U D I N E M** ANIMI, Deorum opera & facta cernemibus. Verissime, nec ad Modestiam solum ab illâ moderatione componimur, sed etiàm à comparatione nostri nostrorumque; & quàm vilia, fugacia, levia hæc omnia, præ illis augustis & æternis sint. Idem Cicero alibi de utroque affectu: **E R I G I M U R**, elatiores fieri videmur, humana despicimus; cogitantesque superâ atque celestia, hæc nostra, ut exigua & minima **C O N T E M N I M U S**. Tunc scilicet juvat, inter sidera ipsa vagantem, divitum pavimenta ridere, & totam cum auro suo terram. Et ab ea deinde parte terrarum orbem despicientem, angustum, & magna ex parte mari opertum, dicere: *Hoc est punctum, quod inter tot gentes ferro & igni dividitur.* Quid autem, cùm homines videt varia & magna, ut putant, molientes? mercimonia, vadimonia, bella, agitant? quid dicet, nisi

Senec. I.
Quæst.
Nat. Præf.
Ibid.

It nigrum campis agmen?

Ibid.

Et reverà, Fornisarum iste discursus est, in angusto laborantium. Itaque mi Auditor, suavitatem & fructum impulsu, huc eamus:

----- cælum, mare, sidera, solem,
Lunaque globum

avidi

avidis lustrenus: & totum hunc Naturæ finem excutientes, opibus donisque ejus, gnari gratique perfruemur.

DISSERT. III.

Physicæ partitio, & à Principiis ordiendum videri, primumque à Deo & divinis, quæ pars Theologiæ Naturalis dicta.

AUD. Ah, fruamur, jam induc me, & offende. **LIPS.** Diffusum & multiplex opus est: sed ordine & compendio contrahemus. Stoicorum partitio hæc fuit, ex Seneca: *Naturalis pars Philosophiæ in duas* Epistola LXXXIX. *scinditur, Corporalia & Incorporalia. Utraque dividuntur in suos, ut ita dicam, gradus. Corporum locus in hoc primum, in ea quæ faciunt, & quæ ex his Gignuntur. Gignuntur autem Elementa. Itaque duplex erat tractatio, Corporum, & Non-corporum. Ad Corpora spectant Principia, id est Senecæ verbis, Quæ faciunt; & deinde Elementa, quæ scilicet fiunt, & ex his Gignuntur. Elementorum nomine ipse Mundus comprehenditur, qui quattuor his præcipuis membris constat: & reliqua minora deinde ex illis fiunt. Non-corpora autem sunt Stoicis* (postea videndum) Vacuum. Tempus, * Lib. II. Dissert. V. *Locus, Categoriæ, & siquid est tale. Sed ex Senecæ igitur verbis ordiri à Principiis debemus: & ratio eò ducit, à simplicibus ad composita facere gradum. Duo ea sunt, Deus & Materia, quod statim diducam: ergo à Deo ordiendum, quod faciemus cum bono ipso Deo. Hæc pars Theologiæ Græcis dicitur, interdum Prima Philosophia, aut simpliciter Sapientia, ab eminenti scilicet dignitate. Nam quid majus aut amplius, quam Deum & divina intueri, agnoscere? ipsum illum Principem, minores Genios, Providentiam, Fatum, & quæ adhærent? Est autem ista Theologia, Naturalis antiquis dicta: quia vel aperit naturam istorum, vel & causas in vero, & in natura habet. Nam alioqui triplex iis fuit Theologia, Varrone apud Augustinum pulchre distinguente, Fabularis, Naturalis, Civilis. Fabularis, quæ maxime utuntur Poëtæ; Naturalis, quæ Philosophi; Civilis, quæ Populi. Addit deinde, & partitè explicat: Primum genus quod dixi, in eo sunt multa contra dignitatem & naturam immortalium ficta. In hoc enim est ut**

ut Deus aliquis ex capite, aliquis ex femore sit, alius ex gutta sanguinis natus : in hoc, ut Dii furati sint, ut adultaverint, ut servierint homini. Deniq; in hoc omnia Dii attribuantur, quæ non modò in hominem, sed etiam quæ in contemptissimum hominem cadere possunt. At secundum genus est, quod demonstravi, de quo multos libros Philosophi reliquerunt. In quibus est, Dii quid sint, Ubi, Quod genus, Quale, Ex quonam tempore, an semper eternò fuerint : an ex Igne sint, ut credit Heracitus ; an ex Numeris, ut Pythagoras ; an ex Atomis, ut Epicurus. Sic alia, quæ faciliùs intra parietes IN SCHOLA, quam extra IN FORO ferre possunt aures. Tertium genus est, quod in urbibus civis, maximè sacerdotes, nosse atque administrare debent. In quo est, quos Deos publicè colere, quæ sacra & sacrificia facere quemq; par sit. Et clausula ejus : ac judicium : Prima Theologia maxime accommodata est ad theatrum ; secunda ad mundum ; tertia ad urbem. Ex quibus liquet, ait Augustinus, illum palmam tribuere Secundæ, quam pertinere testatur ad Mundum, quo isti nihil excellentius opinantur in rebus. Observa, de Mundo, quidni autem ad eum pertineat Naturalis Theologiæ, cum ipse Natura sit rerum ; mox docendum ; & Dii hanc sedem habeant, ac regnum ? Itemque observa, istos nihil excellentius opinari : quos istos ? Stoicos proprie, qui Mundum etiam faciunt Deum. Ecce igitur Theologiam, de quâ nobis differendum, & primò quidem : sive quia Deus Stoicis inter primâ Principia, ut dixi ; sive quia dignitas hoc postulat, & primum summumque illud rerum inter prima dici. Priorem rationem etiam Cicero expressit : Qui intelligentiæ Sapientiæq; se amatorem profitetur, necesse est Sapientis intelligentiæq; Naturæ (id est Mundi) PRIMAS CAUSSAS conquirere : deinde SECUNDAS rerum earum quæ necessariò movent alios, cum ipsæ ab aliis moventur. Ades igitur animo, & ad altâ hæc atque divina mecum transiscende. Non enim, ut plerique alii Philosophi, pauca & tenuia de his Stoici, sed uberrimè & accuratè scripserunt : & quamquam pauca essent, tamen vel ex his videbis & miraberis, quò mentem intraverint, & quàm ad ipsius Veri sæpè metam. Quàm decet germanum Philosophum ! qui, quantum potest, animum deducit à corpore, & multum cum meliore ac DIVINA parte versatur : cum hic querelâ ac fragili, quantum necesse est. Itaque de illo vere dicitur :

Mente Deos adit, & quæ Natura negavit

Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.

Quidni autem adeat ? illuc ortus, illuc redit : & hoc habet argumentum divinitatis suæ, quòd illum divina dele-

De Uni-
verso.

Sen. Ep.
LXXVIII.

Natura :
Quæst. I.
in Præf.

delectent : nec ut alienis interest, sed ut suis. Atqui non capiet, inquires. Conabitur, & vel vestigiis aliquid indagasse, quid assecutum esse? delectabit : Aristoteles hoc pulchrè : *Et si res mortales istas inferasq; , quod eæ propiores nobis & magis familiares sint, plenius nosse possimus : tamen res illas superas si vel leviter attingere datur, ob eius notitiæ excellentiam, illa ipsa levi magis pascimur & oblectamur, quam si ista universa norimus. Non aliter quam amatoribus suavis est, amica suæ vel partem oculodelibare, quam aliarum tota membra corpusq; inspicere.* Pulchrè, inquam : & tantum interest inter utraque illas notitias, quantum inter humum & cælum, hominem & Deum. Conemur igitur, & ῥῆ (ut cum Ocello dicam) περὶ τοῖς σάφεισι περὶ αὐτῆς φύσεως ἐκμαθόντες, & δὲ καὶ δέξῃ, & λόγῳ, & εἰπὼς δὲ τῆς νοήσεως τοῦ ζῴοντος : *alia quidem certis indicibus signisq; ab ipsa Natura discentes; alia opinacione etiam, Rationis auxilio, ad id quod probabile est intellectu ducente, assequentes.* Nam certa & plena horum scientia, uni Deo convenit : quod Plato tibi dicat : Τὸ δὲ πρῶτον εἶναι τὸ ὄντι ὁ Θεὸς σφόδρως εἶναι, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγῃ τινὲς εἶναι, καὶ ὁ δεινός : *Ita est.* SOLUS DEUS REVERA SAPIENS habendus : & HUMANA OMNIS SAPIENTIA, in parvo, aut nullo est. Itaque jam nunc ad Modestiam te meque voco ; me differendi aut assendi, te censendi vel assentiendi : & cum Aristotele præscribo, NUMQUAM NOS VERECUNDIORES esse debere, quam cum DE DIIS AGITUR. O jure, ô meritò ! Si enim intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, & in omne argumentum Modestiae fingimur : quantum hoc magis facere debemus, cum de sideribus, de stellis, de Deorum natura diffusamus ? nequid temerè, nequid imprudenter aut ignoranter asfirmemus : aut scientes mentiamur.

De Partib.
anim. 1.
cap. ult.

De Natur.
Universi.

In Apo-
log.

Sen. vi. l.
Quæst.
Nat. cap.
xxx.

DISSERT. IV.

Duo rerum Principia Stoicis esse, Efficiens & Patiens : illud, Deum ; hoc, Materiam.

HABES de Theologia : ordiamur, & quidem à Principiis primis. Ea differunt ab Elementis, quod clarum est : etsi Seneca etiam hac voce vitus comprehendere in hisce verbis. Ipse Elementi locus, ut quidam putant, simplex est : ut quidam, in Materiam & Causam omnia moventem, & Elementa dividitur. Itaque quidam unâ voce

Epiſt.
LXXXIX.

voce & loco utraque illa Principia comprehendebant ; alii aliter , quibus Stoici , opinor , nostri accedebant. Nam ita Laërtius , inter Stoica : Διαφέρειν δὲ φασὶν τὰς ἀρχάς , καὶ στοιχεῖα , τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀσθητὰς , καὶ ἀφάρτους , τὰ δὲ στοιχεῖα , καὶ τὴν ἐκπύρωσιν φείσασθαι. Ἀλλὰ καὶ σαφέστερον εἶναι τὰς ἀρχάς καὶ ἀμόρφους , τὰ δὲ , μισορφῶσαι : *Differt ajunt Principia & Elementa , nam illa , genitura & corruptionis esse expertia ; hæc autem , in Universi conflagratione interire. Item * corpora sed informia esse Principia ; hæc autem formas suscipere.* Clarum est , neque aliter Plato & Aristoteles censuerunt. Elementa prius aliquid habent , & ipsa è Principiis oriuntur : at Principia idè dicta , quia nihil iis prius , & causam ut sint præbent aliis , causam ipsa non agnoscunt. Variis varia sunt , & vix ulla in re major , quàm in hoc capite , dissensus : sed Stoici duo ea ponunt , *Agens & Patiens ;* five Deum , & Materiam. Laërtius : Δοκεῖ δὲ αὐτοῖς ἀρχάς εἶναι τῶν ὅλων δύο , τὸ ποιεῖν , καὶ τὸ πάσχειν , τὸ μὲν δὲ πάσχειν εἶναι , τὴν ἀπὸ τοῦ εἶναι , τὴν ἄλλω , τοῖ δὲ ποιεῖν , τὸν ἐν αὐτῇ λόγον τὸν Θεῖον. *Videtur Stoicis duo esse universorum Principia , Efficiens & Patiens. Et Patiens quidem , qualitatis ex sortem essentiam , Materiam : Efficiens autem , Rationem quæ in ipsâ est five Deum.* Seneca item diffusè : Dicunt , ut scis , Stoici nostri , duo esse in rerum naturâ , ex quibus omnia fiunt ; Causam , & Materiam. Materia jacet inert , res ad omnia parata , cessatura si nemo moveat. Causa autem , id est Ratio , Materiam format , & quocumque vult , versat : ex illâ varia opera producit. Eße ergo debet aliquid Unde fiat , deinde à Quo fiat : hoc Causa est , illud Materia. Et ita im : Quærimus quid sit Causa ? Ratio faciens , id est Deus. Iterumque : Nempe universa ex Materia , & ex Deo constant. Cicero : Naturam dividebant in res duas ; ut altera esset Efficiens , altera autem quasi huic se præbens , ex quâ efficeretur aliquid. In eo quod Efficeret , Vim esse censebant : in eo quod Efficeretur , Materiam quamdam : in utroque tamen utrumque. Neque enim Materiam ipsam coherere potuisse , si nullâ Vi contineretur , neque Vim sine aliquâ Materia. Nihil est enim , quod non alicubi esse cogatur. In quo tamen opinio five error vetus notandus , consentium Materiam simul Deo æternam , nec alterum sine altero fuisse. Observa etiam , Naturam sic dividi , quod Platonicum est , itemque Stoicum : & in illorum dogmatis Apulejus : Τὰς εἰσίας , quas Ἐσσηνίας dicimus (five Naturas) duas esset ait Plato , per quas cuncta gignantur , Mundusque ipse , quantum una , cogitatione solâ concipitur (Deus :) altera , sensibus subijci potest , quæ est Materia. Itemque de eo Laërtius : Δύο τῶν πάντων ἀρχῶν

Eadem
Stob. in
Phylic.
cap XIII.
& Plu-
tarch.
1. De
Plac.
cap. 11.
*De hac
lectione
aut sen-
tentia di-
co lib. 11.
infra Dil-
lect. v.

Ep LXV.

De Dog-
mate Plat.

In Pla-
tunc.

ἀπὶ φλογὸς ἀρχαίς, Θεὸν καὶ ὕλην, ὃν καὶ τὸν ἀποκαταγνόντα, καὶ αἶλον : *Duo rerum omnium Principia Plato statuit, Deum & Materiam; quem illum etiam Mentem appellat, & Causam.* Hæc autem vetus, & ab ipso Homero est opinio, ut censent, qui *Proteum*, & *Eidotheam* induxit allegorice : *primam quidem & principem causam* (ipsa vox dicit) *Proteum appellans : quæ autem in species vertitur Essentiam, Eidotheam.* Quid Thales? *Mentem & Aquam* Initia posuit : rectâ interpretatione, *Deum & Materiam.* Pythagoras idem : cui *Μῶναις*, *Unio*, est Mens sive Deus; *Δυάς*, *Binio*, Materia. Simile in plerisque aliis, si lubet examinare : & veritas hæc multis innotuit.

Odyss. 2.

Empir.

advers.

Mathem.

DISSERT. V.

Ea ipsa, Naturæ appellari: sed eminenter, Deum.
Itemque Mundum in hoc nomen venire.

DIXIMUS *Essentiam* sive *Naturæ* duas esse : quod uberius paullo diducendum est, & mens ac sermo hic Stoicorum explicanda. Laetantius præeat : *Stoici Naturam in duas dividunt partes, unam quæ Eff-* Lib. VII.
ciat; alteram, quæ se ad faciendum tractabilem præstat. cap. III.
In illa prima, esse vim faciendi; in hac Materiam, nec alterum sine altero esse posse. Ita isti uno Naturæ nomine res diversissimas comprehenderunt, DEUM & MUNDUM, Artificem & Opus, dicuntque alterum sine altero nihil posse, tamquam Natura sit Deus Mundo permisus. Nam interdum sic confundunt, ut sit Deus ipsa Mens mundi, & Mundus sit corpus Dei. Habes ferè quæ Cicero suprâ, sed paullo magis explicata : videlicet & Deum Naturam dici, & Materiam. Sed illum maximè, quatenus tamen insertus est Mundo, & molem hanc animat, continetque. Laërtii ista mens : Φύσιν πότε μὲν ἀπὸ φύσεως τῷ ἐν ζωῇ τῶν κόσμῳ, πότε δὲ τῷ φύσει τὰ ἐν τῇ γῆ : Naturam modò dicunt, eam quæ Mundum continet; modò illam quæ gignit producitque super terram. Prima illa dictio, est nostra : & Cicero palàm huc adspexit, imò vertit, cùm scripsit : NATURA est igitur quæ CONTINET Mundum omnem, eumque tuetur : atque eâ quidem non sine sensu atque ratione. Sine sensu? quomodo possit, cùm ipsa sit illa sentiens & intelligens, id est Deus; Idem scriptor : Mundum & ejus partes Natura sentiente teneri, in qua Ratio perfecta insit, quæ sit eodem sem-

in Ze-

nonc.

II. De

Natur.

deor.

sempiternis. Quam vim animum esse dicunt Mundi, eandemque esse Mentem Sapientiamque divinam. Vides clare, hanc Naturam, Mentem esse Dei & Rationem, uno verbo Deum: quid enim in illo, nisi nostrâ distinctione, distinctum? Seneca: Quid aliud est Natura, quam Deus, & divina Ratio, toti mundo & partibus ejus inserta? Et alibi causam etiam appellationis adjungit: Vis Deum & Naturam vocare? non peccabis, est enim ex

IV. De
Benef.
c. VII.

II. Quæst.
Natur.
c. XLV.

Lib. II.
cap. IX.
Lib. II.
c. VII.

Consol.
ad Helv.
c. VIII.

Lib. II.
cap. I.

Lib. I.

Consol.
ad Helv.
c. VIII.

Lib. De
Ira c. x.

VI. Epi-
dem.

quo nata sunt omnia. Lactantius ponit hoc, & approbat: Melius igitur Stoicorum omnium acutissimus SENeca, qui vidit nihil aliud Naturam esse, quam Deum. Ipsum hoc Plinius, plurimum sanè Stoicus: Declaratur Naturæ potentia, idque esse quod Deum vocamus. Et iterum: Hic est Deus, per quem intelligitur eadem, & parens rerum omnium & magistra, Natura. Sed in verbis Lactantii etiam erat, Mundum à Stoicis Naturam vocari. Quod verum est, ut in Seneca: Quocumque venerimus, eadem rerum Naturâ utendum est. Plinio: Idemque mundus rerum Naturæ opus, & rerum ipsa Natura. Quid ita? quia Mundus & à Deo primâ Naturâ factus est; & ipse illi insertus, facit Mundum dici Deum. Confundunt igitur, ut Manilius, obscuriusculo aliter versu:

Materięque datum est cogi, sed cogere Mundo:

quod est, Materiam pati; Deum agere, qui dicitur & Mundus. Atque eadem ista Natura rerum, Communis etiam Stoicis dicitur, ut à Particulari cujusque rei abjungant. Sic Seneca: Duo nos pulcherissima, quocumque movebimur, sequemur, Natura Communis & propria Virtus. Chrysippus apud Piatarchum: Ὅτι δὲ ἡ κοινὴ φύσις, καὶ ὁ κοινὸς τῆς φύσεως λόγος, ὃ δὲ τὰς ἀνθρωπείας αἰδέσθαι: Quod sit aliqua Communis Natura, & Communis etiam ipsius Natura Ratio, nec Antipedas quidem latet. Observa. Communis est Natura, atque etiam Ratio in eâ Communis, quæ omnia digerit & format. Longè enim Stoici nostri ab illis, qui brutam aliquam & sine sensu Naturam statuebant, omnia gignentem ac conservantem. Inter quos Straro. Phisicus nobilis, apud Lactantium: Habere Naturam in se vim gignendi & minnendi, sed eam nec sensum habere ullum, nec figuram. Idem magnus ille Hippocrates videtur censuisse. Ἀλλὰ τίς αὐτῇ φύσιν ἀντὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἰσχύος, καὶ ἐκ τῆς φύσεως: Invenit ipsa sibi Natura viam, non ex rationatione. Et iterum: Ἀπειροδότης ἡ φύσις, καὶ τὴν αὐτῇ μνησθῆναι τὴν δύναμιν: Indocta est Natura, ex seipsâ gnara eorum quæ fieri debet. Profectò hi tales Divinitatem concutunt aut everrunt: & cum vellent persuadere, ait Lactan-

tius,

tius, nihil esse divinâ mente perfectum, Naturam dixerunt esse rerum omnium matrem : quasi dicerent, omnia suâ sponte esse nata. Et de iisdem ipsis : Probabile est, inquit, Materiam rerum & habere & habuisse Naturam suam & vim. Quasi igitur in ipsâ Materiâ tale insitum quod produceret : sed brutum & sensus expers, ut Materia ipsa. Quod refellit idem egregiè : Quam vim potuit habere, nullo dante ? quam Naturam, nullo generante ? Si habuit vim, ab aliquo eam assumpsit : à quo autem assumere, nisi à Deo potuit ? Sed & Plato ostendit, olim sic fuisse qui desiperent plures. Τὸ τοῦ πολλῶν δόγμα, inquit, καὶ ῥῆμα, τὴν φύσιν πάντες ἡγῶν δὸς ἡ αἰκὴς ἀπονομήτης, καὶ ἀπὸ Ἀγνοίας φύσεως : Hoc multorum dogma est, Naturam omnia gignere suâ sponte & vi, sine Ratione aliquâ producente. Quid autem tu Plato ? Ego verò assero, inquit, ὅτι μὲν λόγῳ τε, καὶ ἐπιτήμητις θεῶς, δὸς θεῶν : quòd cum Ratione fiant, & divinâ Scientiâ, & ab ipso Deo. Iterumque alibi : Τὴν φύσιν μὲν λόγῳ, καὶ οὐδὲ λόγῳ καὶ νόῳ, τὰ πάντα Ἀφροσύνην : Naturam juxta Rationem, & cum Ratione ac Mente, cuncta adornare.

Lib. III. c. XXVIII. In Sophistâ, & x. De Legib.

In Phileto.

DISSERT. VI.

Definitio Communis Naturæ, id est Dei. Ignem esse, & dici Stoicis, atque etiam priscis.

SED quæ est igitur Stoicis ista Natura, & quomodo definitur ? Habes apud Laërtium : Δοκίμῃ δὲ αὐτοῖς τὴν μὲν φύσιν εἶναι πῦρ περὶ χεῖρον, ὁδὸν βαδίζον εἰς ἡμέραν, ὅπως ἐστὶ πνεύματι πυρρῆδες καὶ περὶ χεῖρον : Censent ipsi Naturam esse ignem artificialem, viâ progredientem ad generationem, quod est, Spiritus ignis & artis similitudinem præ se ferens. Ipsa hæc definitio Zenoni tribuitur à Cicerone : Zeno Naturam definiit, ignem esse artificiosum, ad gignendum progredientem viâ. Quare Ignem ? quia Stoici vim & vitam omnem Mundi, atque ipsum adeò Deum in igne ponebant, imò Deum esse. Sed ignem non quemcumque, non hunc nostrum corruptorem & corruptibilem ; sed artificiosum : id est, artificem atque opificem, condentem ratione & velut arte, vegetantem ac servantem. Dixi velut arte, & Laërtius benè interpretatur : simile dumtaxat aliquid in eo spiritu ignis & artis esse. Cicero hoc explicat : Artis enim maxime proprium esse creare & gignere : quodque in operibus nostra : ut attium manus efficiant, id multò artificiosius Naturam. Itaque dicitur ab iisdem Natura, magistra artium

In Zen.

II. De Natur. deor.

Ibid.

Cicero pluribus locis.

reliquarum : item , *provida* & *sollers* : denique , *quâ nihil potest esse callidius*. Ideoque iidem Stoici plurimum generationi rerum *Rationem* præficiunt , & sic loquuntur , ut Seneca . *Quæ Ratio mersa & confusa diduxerit*. Iterum : *Incorporalis Ratio ingentium operum artifex*. Quia scilicet artifice hac *Ratione* administrante Deus è confusâ & rudi *Materie* omnia formavit. Hæc igitur *Natura* : atque aded hæc est Deus. Semel enim & serio hoc discite , ignem istum & *Naturam* ἐξ ὁμοῦ & eximiè , suprâ *Materiam* , dici ; eundemque Deum : & fieri omnia ab illo , atque etiam (ita locuti nostri suprâ , si observasti) ex illo. Nihil enim est sine mixtione hac aliquâ *Ignis*. Itaque Stoici iidem hanc dictam definitionem tribuunt etiam Deo. Plutarchus & Stobæus apertè : *Deum Stoici dicunt εἶναι πῦρ περιόν, ὃ δὲ φασὶ διζόν ἐπὶ ῥησιῶν κόσμῳ , ἐμπερικλεῖς πάντες τὰς περικλεῖς λόγους , καὶ ὅς ἐστι καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς μὲν ἅπαντα γίνεται* : esse ignem artificiosum , viâ vadentem in generatione *Mundi* , continenter intra se omnes *seminales rationes* , juxta quas singula *Fato* deinde fiunt. Ait , ἐπὶ ῥησιῶν : quod tamen in *Athenagorâ* , ubi eadem hæc descriptio , legitur , ἐπὶ ῥησιῶν : in generationibus , quod non rejicias , imò eligas pro Stoicâ mente , qui plures *Mundos* , alium post alium , à conflagratione constituebant. Dicit & *Mundi* , non rerum singularium *generationem* : quia *primarium Dei opus* illud est , & in eo , occultis *Fati* seminibus , singularium rerum ortus abortusque , & quod adhæret , inclusi. Nam *Ignis* ille complectitur , inquit , in se *rationes omnes seminales* : id est , rerum omnium *Idéas* , sive exemplaria formasque , ut *Plato* appellat. Sed nostri *Seminum* comparatione magis utuntur : quia inclusa in iis & occulta , quæ mox producuntur. Placuit &

Cap. xiv. *Trismegisto* hæc imago. *Vides* , inquit , *agricolam* , *semen in terram* projicientem , ibi *frumentum* , ibi *hordeum* , ibi aliud ? Tale est *Deus* , qui in *calo* quidem *seminat immortalitatem* , in *terrâ mutationem* , in *Universo motum & vitam*. Ecce *seminales Rationes* : & ipsâ eâ voce *Damascenus* noster utitur & agnoscit : Πάντων , inquit , ἄλλος , καὶ πάντων τὰς λόγους τῶν ὄντων , καὶ τὰς αἰτίαις , ἐν ἑαυτῷ ὡσεὶ γὰρ : *Deus omnium auctor est , & omnium quæ sunt Rationes in se & causas jam antiè habet*. Ipse , inquam , habet & continet : ideoque benè è *Stobæo* & *Athenagorâ* ἐμπερικλεῖς protuli : etsi in *Plutarcho* ἐμπερικλεῖς editur , continentis , ut ad *Mundum* referatur. Ultimum deinde erat , juxta eas *rationes Fato* omnia fieri , quæ est implexa series causarum , & rebus insita , locis suis & temporibus proferenda : de quâ dictum alibi

De Vit.
beat. cap.
xxxii.

De Res.
urrect.

De Orthodoxâ
fide,
cap. xiii.

alibi & dicendum. Jam hæc, opinor, capis. AUD. Capiō, non etiam probo, nam quis Deum ignem censeat, aut quæ ratio huc duxit? LIPS. Neque nimis tamen hæc aliena à Ratione, imò à Religione nostrâ cense, cui dictio ista alludit: non enim dicam, assentir. De Ratione, movit eos quod à calore aut igne omnem vigorem aut vitam viderent, ut tetigi; in ipso etiam Animo nostro acrimoniam & sensum. Itaque jamdiu antè Parmenides & Hippasus dixerant, *principium rerum Ignem esse*: quid nisi Deum? Heraclitus etiam apertius, Deum definivit, τὸ περιδοκὸν πῦρ αἰδίων: *ambientem & circumstantem ignem æternum*, id est astra & ætherem. Homerum etiam ed trahere possis, qui θεοῖσι πῦρ, *divinum ignem* ideò dixisse videatur. Nam Hippocrates quidem apertissimè: Δοκίμ δὲ μοι δὲ καλὸν ἔστιν θερμὸν, ἀθάνατον πῦρ, καὶ νοεῖν πάντα, καὶ ὁρᾶν, καὶ ἀκούειν, καὶ εἰδέναι πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσται; *Videtur mihi id quod Calidum, sive Ignem, dicimus, immortale esse, & intelligere omnia, & videre, & audire, & scire omnia præsentia & futura*. Potest aliquid, ante natos Stoicos, magis Stoicum? Tribuit enim Æternitatem, * Sensus, Intellectum, Scientiam & Præscientiam. Neque dissimilia Plinius de Deo: *Quisquis est, inquit, Deus, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus anima, totus animi, totus sui*. Quid mirum tota hæc in eo esse, a quo sic largiter dimanant partita omni ævò in omnes? Sed profanos ut omit- tam, sacri scriptores huc etiam eunt. Liceat Ter- maximum inter eos recensere, cujus philosophia valdè cum Mosaicâ (in multis quidem) consentit. Ille passim Deum φῶς, sive *Lumen*; & Dei filium, φῶς τοῦ λόγου, *Lucidum verbum* appellat. Ille autem Stoicorum ignis, Lux & Splendor veriùs est, cum calore tamen, quàm densus aliquis Ignis. Enimverò ipse Moyses imaginem istam Deo donat: & apparuisse sibi scribit, *in rubo ardente*; Israëlitis prævisse, *in columnâ ignis*; sed & *Ignis consumens* alibi appellatur. Quid, quòd facer ille Spiritus in Apostolos venit & se ostendit, *in Linguis igneis*? Non quòd Ignem Deum dicamus, abstineat: sed quòd illæ *divinæ proprietatis* (verba Dionysii Areopagitis) inter hæc, *quæ sub oculis cadunt, plurimæ imagines habeat*. Itaque Stoici haud nimis absurdi, si divinitatem illi de- derunt: quod & consensu pleræque gentes, velut natu- rā præeunte, fecerunt, qui Vestam scilicet & ignem perpetuum coluerunt. De quo scripsimus aliquid in Syntagmate *De Vestâ*.

De Prima
cip.

* Melius,
quàm su-
pra de Na-
tura.

Cap. xv.
de Divina
Nom.

DISSERT. VII.

Aliæ definitiones Dei, in quibus, Spiritus, Animus, Mens, Ratio dicitur, & per omnia diffundi.

AT verò cautius etiam & veritati propius Stoici locuti, cum Deum definierunt non *Ignem*, sed *Spiritum Igneum*. Ita enim Posidonius, ejus hæc verba in Stobæo : Θεός ἐστὶ πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, ἔχει μορφὴν, μεταβάλλει δὲ εἰς ἃ βέλεται, καὶ συνεχομένῳ ῥοῇ πάντων : *Deus est Spiritus intelligens & igneus, formam ipse non habens, sed in omnes se vertens, & omnibus assimilans.* Ait *Spiritum* esse, & quidem *intelligentem* : quis hæc abnuat ? addit *Igneum*, & sensu aliquo feras, ut sit in illo puro & æthereo igne. Sic enim & Democritus : Θεὸν εἶναι νοῦν ἐν πυρὶ σφαιροειδῆ : *Deum esse mentem in igne spherico.* Et Plato apud Justinum Martyrem, Deum locat ἐν τῇ πυρῶδὲς οὐσίᾳ, *in ignea substantia.* Addit, *Formam non habere*, verissime : & huc Lactantius adspexit, dum scripsit : *Stoici negant ullam formam habere Deum.* Sed quamquam ipse formam non habeat, non certè ullam aspectabilem, tamen omnes formas format, atque in iis se ostendit. Ipsa hæc Posidonii ita Trismegistus : Μία ῥὴν ἐν ἰδέᾳ ἔχει θεός, ἥτις ἐστὶν ἰδέα αὐτοῦ, ἥτις ταῖς ὁψέσιν ἔχει ὑπερταύτην, ἀσώματος, καὶ πάντας ἀπὸ τῶν σωματίων δείκνυσιν : *Unam quidem Ideam & formam Deus habet, quæ propria est ejus, sed quæ humanis adpectibus non subijcitur, ut quæ sit incorporea : & omnes tamen formas per corpora ostendit.* Itaque benè dicitur, Deum nemo vidit : & omnes in omnibus cottidie vident. Sed redeo ad *Spiritum*, ne crassulos ita fuisse Stoicos opinemur. Idem igitur Posidonio jamantè Zeno dixerat, Θεὸν εἶναι πνεῦμα, δι᾽ ἧς δι' ὅλα τὰ κόσμος : *Deum esse Spiritum, pertinentem per totum Mundum.* Quod tamen Cicero vertit : *Rationem quamdam, per omnem Naturam pertinentem* : & ipsa hæc adtribuit Zenoni. Nam *Rationem* aut *Spiritum* dicas, haud interest, aut leviter interest ; sicut si *Animam, Animum, Mentem* (nam & sic appellantur) nisi quoddam illa nobilior Animæ pars, *Animus, Mens, Ratio* magis suevit vocari. Ita enim iterum hoc ipsum aliter reddit Cicero, sed Pythagoræ adscribit : *Deum esse Animum, per Naturam rerum omnem intentum & commeantem.* E quo totidem verbis Minutius Felix eleganti illo Dialogo transcripsit. Est igitur hæc omnia : & sic Virgilius :

Cap. xi.

1. De Nat.
deor.

Ibidem.

SPI-

SPIRITUS intus alit, totamque infusa per artus

MENS agitat molem.

Et Cicero : *Mundum esse Sapientem, & habere MENTEM*, 17. Acad. *que & se, & ipsum fabricata sit, & omnia moderetur, moveat, regat.* *Mundum*, inquit, *fabricata est* : scimus ; sed quod præit, & se fabricatam esse, quo sensu verum erit ? Nam Mens quidem illa æterna : nisi velit, in exustione Mundi, hanc Mentem confusam cum Matèrie sedem & splendorem nondum habere ; fabricare ea sibi & disporre in condito jam mundo. Sed simplicius fortasse scribi : *que & ipsum fabricata.* At his etiam nominibus Julius Firmicus, juratissimus Stoicus, Deum describit : *Mens illa divina, Animiisque celestis per omne mundi corpus, in modum circuli collocatus, & nunc intrinsecus, nunc extrinsecus positus, cuncta regit atque componit : & propria originis generatione conceptus, se ad creanda & conservanda omnia, igitur & sempiterna agitatione perpetuat.* Quæ verba rebus facta & graviora, aperienda & educenda leviter in lucem sunt. *In modum circuli collocat* : quia in *Æthere Principale* hoc (mox dicendum) ponunt. Addit, *intrinsecus & extrinsecus* esse, id est, in Mundo, & extra eum in Vacuo fersit : atque ut Seneca loquitur, *opus suum intra & extra teneat.* Deinde, *propria originis generatione conceptum* : quod sanè illa Tullii adfirmat, aut explicat, & jam nil mutemus. Ita enim & Seneca in *Frågm. XII.* Conceptus & genitus, sed à se dici potest : quia in Chao, ut dixi, cum in Ignem omnia versa, & ipse deinde Ignis in Aquam (* infra * Lib. II. explicanda) opus habet sese educere, & puritati pristinae asserere, atque ita, quodam sensu, generare. Sed ut in re pergam, hisipsis vocibus Seneca afficit ; & Jovem appellat *Animum at Spiritum mandari hujus operis* ; & quare omnia ista ? quia ire volebant & commovere per omnia, atque ut verbis illorum dicam (in Laërtio) *εἰς πάντα κόσμῳ μέγας δίν' ἐστιν ὁ νοῦς, καὶ δαίμων ἰσ' αὐτὸν τὸν ψυχῶν* : per omnia Mundi membra Mentem pertinere, ut in nobis hanc Animam. Nota, nota, est magni hujus Mundi sua quædam Anima, ut in parvo hæc nostra : atque illa rector est, & Deus. Est Academicorum vetus sententia, & ponit ita Cicero : *In Natura sentiente Ratio perfecta inest : quam vim Animum dicunt esse Mundi* : & adsignificat Stoicos tenuisse. Cleanthes quidem & Oenopides ex iis, apud Stobæum : *Θεὸν εἶναι τὸν τῷ κόσμῳ ψυχρὸν* : Deum esse mundi animum. Et Lactantius universè : Ita Stoici interdum confundunt, ut Deus sit ipsa Mens Mundi, & Mundus corpus sit Dei.

Lib. I.
Mathes.I. Natur.
Quæst. in
Præfat.

* Lib. II.

I. Acad.

DISSERT. VIII.

*Mundum ipsum Deum etiam Stoicis dici, sed
proprie tamen ejus Animam.*

ET sanè Stoici sæpè sic loquuntur, etsi parùm sanè;
atque aded ipsum Mundum, hoc adpectu, faciunt
Deum. Manilius:

--- VIVERE mundum

ET RATIONIS agimotu: cùm SPIRITUS unus

Percunetas habitet partes, atque irriget orbem,

Omnia pervolitans, CORPUSQUE ANIMALE figuret.

Vult Animal esse Mundum, Ratione regi, Spiritu ve-
getari & irrigari. Hoc jamantè Plato: Ζῶν ὁ κόσμος
& λογικὸν & ἑμψυχόν: *Animale est Mundus, & Rationale
& Anima præditum.* Posidonius Stoicus: Κόσμος δὲ
ἑμψυχός & αἰσθητικὸς: *Mundus, natura animata & sen-
tiens.* Taleip igitur naturam, dicebant Deum. Iterùm
Manilius:

Lib. I. *Qua pateat Mundum divino numine verti,*

Atque IPSUM esse DEUM.

xv. de Didymus apud Eusebium: Οἱ Στωικοὶ δὲ ὅλον τὸν κόσμον
ἢ τῆς μέγιστον αὐτῶ, ὡς πατριάρχου Θεόν: *Stoici totum
Mundum, cum partibus ejus, appellant Deum.* Ipsa hæc

Evang. noster Seneca: *Totum hoc, quo continemur, & unum est,
& DEUS est: & socii ejus & membra sumus.* Iterumque

Ep. xciv. alibi: *Totum hoc, quo divina & humana conclusa sunt,
unum est: MEMBRA sumus corporis magni.* Et Lactantius

Epistola eos refutans: *Nam si hæc omnia quæ videmus, DEI
xcvii. MEMBRA sunt, jam insensibilis ab his constituitur Deus.*

Lib. vii. *Multa enim in Mundo scilicet, aut plurima, sine sen-
cap. iiii. su. Tamen hanc sententiam iterùm Seneca asserit:*

*Vis Deum Mundum vocare? non falleris, ipse enim est to-
tum quod vides, totus operibus suis inditus, & se sustentans ut
sua.* Itaque pro hoc sensu, in parte vera Tertullianæ

scriptio: *Platonici & Stoici corporealem statuunt Deum:*

scilicet Mundum. Etsi Plato primam Mentem ma-
gis pro Deo agnoscit, Deo, inquam, primo. Ita Sene-
ca in fragmento quodam, apud Augustinum: *Ego fe-
ram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem: quorum
alter (Plato) Deum sine corpore fecit, alter sine animo?*

Plato enim supremam Mentem architectricem agno-
scit, liberam & secretam ab omni contagione mortali;
atque ut Cicero loquitur, *Deum statuit ἀράματον, incor-
poreum:* at Strato eundem sine Animo, id est Natu-
ram

Apolog. c. xlvii. *scilicet Mundum.* Etsi Plato primam Mentem ma-
gis pro Deo agnoscit, Deo, inquam, primo. Ita Sene-
ca in fragmento quodam, apud Augustinum: *Ego fe-
ram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem: quorum
alter (Plato) Deum sine corpore fecit, alter sine animo?*

Plato enim supremam Mentem architectricem agno-
scit, liberam & secretam ab omni contagione mortali;
atque ut Cicero loquitur, *Deum statuit ἀράματον, incor-
poreum:* at Strato eundem sine Animo, id est Natu-
ram

vi. De Civit. cap. x. *scilicet Mundum.* Etsi Plato primam Mentem ma-
gis pro Deo agnoscit, Deo, inquam, primo. Ita Sene-
ca in fragmento quodam, apud Augustinum: *Ego fe-
ram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem: quorum
alter (Plato) Deum sine corpore fecit, alter sine animo?*

Plato enim supremam Mentem architectricem agno-
scit, liberam & secretam ab omni contagione mortali;
atque ut Cicero loquitur, *Deum statuit ἀράματον, incor-
poreum:* at Strato eundem sine Animo, id est Natu-
ram

scilicet Mundum. Etsi Plato primam Mentem ma-
gis pro Deo agnoscit, Deo, inquam, primo. Ita Sene-
ca in fragmento quodam, apud Augustinum: *Ego fe-
ram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem: quorum
alter (Plato) Deum sine corpore fecit, alter sine animo?*

Plato enim supremam Mentem architectricem agno-
scit, liberam & secretam ab omni contagione mortali;
atque ut Cicero loquitur, *Deum statuit ἀράματον, incor-
poreum:* at Strato eundem sine Animo, id est Natu-
ram

scilicet Mundum. Etsi Plato primam Mentem ma-
gis pro Deo agnoscit, Deo, inquam, primo. Ita Sene-
ca in fragmento quodam, apud Augustinum: *Ego fe-
ram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem: quorum
alter (Plato) Deum sine corpore fecit, alter sine animo?*

Plato enim supremam Mentem architectricem agno-
scit, liberam & secretam ab omni contagione mortali;
atque ut Cicero loquitur, *Deum statuit ἀράματον, incor-
poreum:* at Strato eundem sine Animo, id est Natu-
ram

ram hanc rerum & Mundum, sine Mente gubernante. Hæc sententia Stratonis est, quam Manilius tangit:

Aut neque terra patrem novit, nec flamma, nec aër

Aut humor, faciuntque Deum per quattuor artus,

Et Mundi struxere globum, prohibentque requiri

Ultra se quidquam.

Id est, Sive quattuor elementa non habent auctorem & originem, ipsa sunt & faciunt juncta Deum, nec alium præter se, aut supra se, habent. Sed ad Stoicos, quia igitur Mundus Deus, dabant etiam ei globosam formam. Seneca: *Si rotundam illis, qualem Deo, dederint formam.* Idem in Claudium ludens: *Dic nobis, qualem Deum istum fieri vultis? Stoicum? quomodo potest ROTUNDUS esse, ut ait Varro, sine capite, sine præputio?* Observa hæc postrema, jocosè in Epicurèos dicta, qui Deum faciebant humanâ specie: at Stoici negabant, & animal quidem esse, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπώμορφον: sed non humana aliqua forma. Hæc est sententia, quam neque nos, neque item Plutarchus sanam habet: & iis objicit, ὅτι θεὸν ἀρχαῖον ὄντα, τῶμας τοῖσιν καὶ τοῦ ἐν ὅλῃ ποιοῦντος, & καὶ τοῖσιν, & δὲ ἀπλῶν, & δὲ ἀσιωγήτου, ἀλλ' ἢ ἐτέρον καὶ δὲ ἐτέρον ἀποφαίνεσθαι: quod Deum, qui principium est, Corpus tamen intelligens & Mentem in materie faciunt; atque ita non purum, neque simplicem, neque incompositum, sed ex alio & per aliud constituunt. Tamen Varro mitigare & ad veritatem magis flectere videtur, si bene exaudimus.

Epistola
xciv.

Pulchra hæc ejus in Augustino: *Varro de Naturali Theologia præloquens dicit, DEUM se arbitrari ANIMAM MUNDI: & hunc ipsum MUNDUM esse DEUM.* Sed discrimen deinde addit, quod valdè velim notes. *Sicut hominem sapientem, cum sit ex Animo & Corpore, tamen ab Animo dicimus sapientem; ita Mundum Deum dici ab animo, cum sit ex Animo & Corpore.* Hoc vult, Mundum à se aut per se non esse Deum; tantum à parte meliori, id est Mente illâ æternâ, quæ tamen insita Mundo, ut illa aliqua in Homine. Non igitur Mundus ὁσώδης & suâ naturâ Deus, sed καὶ μετέδδωκεν ut dicunt Græci, & quia communicat & participat illam Mentem. Tale omnino etiam Chrysipus, apud Tullium: *Vim divinam in Ratione esse positam, & universæ naturæ Animo atque Mente: ipsumque Mundum Deum dici, & ejus Animi fusionem universam.* Id est, Primò quidem & verè Deus est Ratio sive Mens: secundariò tamen & Mundus, per quem Animus ille se fudit, & cui infudit. Seneca eò collineat: *Quid est Deus? MENS* I. Quæst. universi. *Quid est Deus? totum quod vides, & quod non* in Præf.

vii. De
Civ.
cap. vi.

videt totum. Primò & hic Mens est Deus, secundò hæc Mentis sedes universi moles. Trismegistus etiam

Cap. VIII.

clarissimè : Δεύτερος Θεός , ὁ κόσμος , καὶ ζῶν ἀθάνατος : *Secundarius Deus , Mundus , & animal immortalē.* Et subjicit pulcherrimè : Πρῶτος γὰρ πάντων , ὅντως καὶ αἰδίδω , καὶ ἀφύπνω , καὶ δημιουργὸς τῶν ὄντων , Θεός : *Primus enim omnium , reverà est Deus , ille æternus , & ingenuitus , & omnium conditor atque opifex.* Itaque & Stoici sæpè sic attollunt , & à corpore Mundi isto avellunt ,

1. Quæst.
in Præf.

ut Seneca : *Quid inter naturam Dei & nostram interest ? nostri melior pars est animus : in illo* NULLA PARS EXTRA ANIMUM. Sed & superiora , quæ attuli , eodem eunt : sequamur. Nam quod illos longius duxit , & induxit , hoc fuit , quòd sociabant hunc Animum cum Mundo , ut partem , & formam : at nos scimus , cum La-

Lib. VII.
cap. VI.

ctantio , *Divinum quidem Spiritum esse ubique diffusum , eoque omnia contineri : nec tamen ita , ut Deus ipse , qui est incorruptus , gravibus & corruptilibus misceatur elementis.* Continetur rebus , non confunditur ; format eas , non forma ; animat , etsi non anima. Bene , ut plera-

Cap. XVI.

que , Damascenus : Ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ πάντων αἰνιγῶς διήκει , καὶ πᾶσι μετὰ δίδωσι τῆς ἑαυτοῦ ἐνεργείας , καὶ τὸν ἐκείνου ἐπιτηδεύοντι καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά : *Deus ipse omnia pervadit , sed sine mixtione ; & omnibus vim & efficaciam suam participat , sed pro cuiusque aptitudine & captu.* Concludimus denique , & in parte tuemur Stoicos Plutarchi

1. De Pla-
cit. c. VII.

hisce verbis : Θεὸν καὶ κόσμον , καὶ ἀέρος , καὶ τὸν γῆν λίγαν , ὅν δὲ ἀνωτάτω πάντων ; καὶ αἰθερὰ : *Deum Stoici dicunt , & Mundum , & Stellæ , & Terram ; sed SUPREMUM illum , MENTEM in æthere* Ipsa est intima mense eorum , alia posse dici Deos , & divinitatem communicare : sed unum , verum , summum esse *Mentem* : atque eam in *Æthere*. Non enim otiosus hoc quoque audi , quia Principale istud Animæ , sive Græcis *ἡμεγεμὴν* , in *Æthere* sedem habet. Etsi cum aliquo inter eos dissensu , nam *vulgò* Stoici , ait Lærtius , *Ætherem faciunt mundi ἡμεγεμὴν* , at Posidonius *Calum* , Cleanthes *Solem*.

Lib. II.
cap. VI.

Cleanthis opinio placuit Plinio , qui scripsit : *Mundi totius Solem esse Animum , ac planius MENTEM : hunc PRINCIPALE (agnosce τὸ ἡμεγεμὴν) NATURÆ REGIMEN ac numen credere decet , opera ejus æstimantem.* Neque hæc tamē ita lævè capies , quasi ipsa illa sint Deus ; sed ut dixi , domus ejus & sedes : ut arx ista capitis Mentem nostram (Platonicis quidem) habet Tertullianus calumniam , liceat dicere , Zenoni struxit , cum impingit , *Æther & Æthera deos statuisse.* Numquam , illo

Advers.
Marc. I.
cap. XI.

quidem sensu , fecit : neque , opinor , Chrysippus , etsi Cice-

Cicero etiam de illo, quoddam disputavit *Æthera esse eum, quam homines appellant Jovem*. Imò in æthere, & rem dixisti.

DISSERT. IX.

Obscura aut impenetrabilis Dei notitia : sermones ancipites : attribui tamen quædam rectè à Stoicis, & primò Unitatem.

VIDES Animam Mundi igitur Deum iis esse : atque illam Ignem, aut verius in Igne. Quod Philo etiam Judæus prorsus haud abnuat, distinguitque : *Τὸ πᾶν ὅλον ψυχὴν Θεὸν εἶναι, κατ' ἐνοίαν* ; *Universi Animam Deum esse quodam intellectu*. Quod quia nos & omnia vivimus, & movemur, & sumus in Deo. Siquid verbis aliter dixerunt, abeat : & miremur in viâ, & sic prope metam Veri fuisse : nec insultemus in communibus Orbis tenebris non pervenisse. Quis enim à se, & ingenii solius luce, videat & noscat illum *infinitum, immensum, & soli sibi quantus est notum* ? Imò verò, ait Damascenus argutè, *τὸ το μόνον αὐτῷ κατεληπται, ἢ ἀπειρία καὶ ἀκαταληψία* : *Solum hoc ejus comprehendere potest, quod comprehendere non potest*. Et hoc Seneca vidit, & fortiter extulit : *NEMO NOVIT DEUM, multi de illo malè existimant impune*. Quin & causas alibi inquit, & promit : *Sive illi tanta SUBTILITAS ET CLARITAS est, quantam consequi acies humana non potest; sive in sanctiori secessu MAJESTAS tanta delituit*. Piæ & bonæ rationes : addo & tertiam è Damasceno. *Cognitio eorum est quæ sunt; at Deus super ipsum Esse EST : ergo & supra atque extra notitiam, quia supra Essentiam*. De natura itaque ejus propria omittamus, nec ipsi Christiani ejus gnari, nisi quatenus divinæ litteræ nos docuerunt, leviter & in gustum. Nam, ut iterum Damascenus, *ὅπερ σὺν ἑφ' ἑν ἡμῖν γινώσκει, ἀπεκαλύψαι, ὅπερ δὲ οὐκ ἰδιωμένῳ φέρειν, ἀποσιώπῃσιν* : *Quod ex usu nostro scire erat, aperuerunt; quod non tale, & ferre aut capere non poteramus, tacuerunt*. Iis igitur missis, magis quæ de ipso dici & attribui solent, lustremus : & per ea in amorem simul & admirationem ejus ducamur. Enimverò sagaces in istis Stoici, sed & veraces. Sunt autem trium ferè generum, quæ de illo usurpamus, primum negando, & ἐξ ἀφαιρέσεως, ut dicunt Græci : sicut cum Infinitum, Immensum, Incorporeum dicimus,

De Allegoriis.

Minut. Felix.

Ep. xxi.

vii. Quæst. c. xxxi.

nihil enim adstruimus, nec esse significamus, sed ali-
 quid non esse. Alterum, *καὶ ἕως, juxta habitum*, ut cum
 Dominum, Rectorem, Patrem appellamus: signifi-
 cantes talis agere, & taliter affectum esse. Tercium
 denique, quod *καὶ φησι, secundum naturam* dicunt: cum
 aliquid conatur ei in se n. & amicum ostendere, ut
 Justum, Bonum, Sapientem esse. Primum genus tu-
 tilissimum est, & admirationi, si non notitiæ, facit: al-
 terum tenue, & non nisi à nostri, aut operum ejus, ad-
 spectu ductum: tertium conatur adire, sed arceatur;
 & aliquid circa naturam, si non ipsam, libat. Plura in
 his talibus sunt, Stoicis etiam tractata: sed ego exi-
 mia tria tangam, quæ validè & utiliter adstruxerunt:
Unum esse, Bonum esse, Providum esse. De primò,
 præiverant jam alii Philosophi, & pulchrè Pythago-
 ras: qui non *Unum* propriè vult & *Solum* dici, sed
μονάδα καὶ ἑνότητα: Solitatem & Unitatem. Optimè, non
 enim oportet specie accidentium de illo dicere, aut sen-
 tire: sed magis & deceat & doceat, ut substantiam ef-
 ferri. Philo Judæus: Ὑπαρξίς ἐστὶν ὁ κατελαμβάνοντο αὐτῷ
 τὸ δὲ χωρὶς ὑπαρξίως ἔστιν: *Substantia est, quidquid de illo*
concepimus, & extra substantiam nihil. Ergo Justitia ma-
 gis Deus & Sapientia est, quàm Justus & Sapiens: etsi
 modulo nostri captus non damnamus sic loqui. Te-
 neamus tamen illud Arnobii: *Quicquid de Deo dixeris,*
quidquid tacite mentis cogitatione conceperis, in humanum
transiit & corrumpitur sensum: nec habet propriæ signifi-
cationis notam, quod nostris verbis dicitur, atque ad negotia
humana compositis. Sed pergamus in re, & addamus;
 Stoicos quoque Deum unice Unum sensisse, etsi no-
 minibus pluribus affecerunt. Laërtius inter Zeno-
 nia: Ἐν τι εἶναι Θεόν, καὶ ἑν, καὶ εἰς ἑκατόν, καὶ Δία,
 πολλὰς τι ἰδέσθαι ὁμοτιμίας, ἀποσημαζέει: *Unum quid*
esse Deum, sed tamen Mentem, & Fatum, & Jovem aliis-
que pluribus nomenclaturis solere efferrì. Hoc & Minu-
 tius noster Felix de iis attestatur: *Zeno, inquit, &*
Chrysippus, & Cleanthes, sunt & ipsi multifformes, sed ad
UNITATEM Providentiæ omnes revolvuntur. Aliter
 alii de Deo, sed de Uno omnes loquuntur & adfir-
 mant. Multitudo autem illa nominum (non enim nu-
 minum) ortum habuit à vi aliquâ & peculiari affectu
 vel effectu, quem volebant expressum. Seneca: *Quæ-*
cumque voles nomina propria Deo aptabis, vim aliquam
effectumque celestium continentia: tot appellationes ejus
esse possunt, quot munera. Sed ejus, & unius. Ecce (idem
 alibi) *Vis illum Fatum vocare? non errabis, hic est ex quo*
suspensa sunt omnia, causa causarum. Vis illum Providen-
tiam?

Quod
 Deus sit
 immutab.

10. De
 benef.
 cap. VII.

11. Quæst.
 cap. XLV.

tiam? recte dices, est enim cuius consilio huic Mundo providetur, ut inconcussus eat, & actus suos explicet. Vis Naturam vacare? non peccabis, & nim ex quo nata sunt omnia, cuius Spiritu vidimus Vis Mundum? ipse est enim totum quod vides, totus suis partibus inditus, & se sustinens vi sua. Atque idem loco priore subicit eundem esse Liberum patrem, & Herculeum, itemque Mercurium: & quæ talia Stoici è mythicâ historiâ ad mysticos sensus referebant: & operosè referebant, satis sibi in istis allegoriis, sive ut ipsi appellabant *ὑπονοήταις*, placentes & plaudentes. Cicero: Magnam suscepit molestiam, & minime necessarium, Zeno primus, post Cleanthes, deinde Chrysippus, commentitiarum fabularum reddere rationem; & vocabulorum, cur quidque ita appellatum sit, causas explicare. Culpas & Lactantius Stoicos, quod cum III. De Natur. deor. non perviderint quid in vero sit, conentur fabulantes Deos I. cap. XVII. cum rerum naturalium ratione conjungere. Et verò tenuia hæc plurimum, aut infirma, & argutiis sæpè ridentis. Exemplum & gustum è Laërtio habe. *Ο Θεός* *πῶς λαίς ὡς σὺν γαίῃς ἐνομήζεται, καὶ τὰς δυνάμεις. Δία μὲν γὰρ φασι, δι' ὅτι πάντα. καὶ Ζῆνα καλεῖσι, παρ' ὅσον τὸ ζῆν αἰσιόες εἰσιν, ἢ Ἀφ' τῆς ζῆν κεχώρηκεν. Ἀθλῶν δὲ, καὶ τῶ εἰς αἰθέρα Ἀφ' τῶ σιν τῆς ἡγεμονικῆς αὐτῆς: Deus pluribus nominibus appellatur, ut sunt potestates. Nam & Dia Græci dicunt, quod per eum sint omnia: & Zena, quatenus vitæ est auctor, vel quod per vitam transivit. Athenam etiam sive Minervam, quod in Æthere Principale ejus sit extensum. O viri graves & seri! magis talia licebat agere. Sed in verbis Laërtii obiter moneo, quod legitur *Ἀφ' τῆς ζῆν κεχώρηκεν*; falsum videri, scribendumque, *Ἐξ ἑαυτῆς*. Duplex enim etymon assignant, vel à vitæ, vel à errore: atque hoc postremum de iis Athenagoras: Ζεὺς, ἢ ζέουσα ἑστία, καὶ τὰς Στωϊκῆς: Zeus, fervens essentia, juxta Stoicos: id est, Ignis.*

DISSERT. X.

Eundem Bonum & Beneficum esse, & hanc velut propriam ejus notam, & nomen.

U Num igitur jam Deum donant: sed qualem illum? dixi, Bonum Providumque. Quæ duo pluribus verbis, sed eodem fere spectantibus, eximie aperuit ille inter Stoicos eximius Cleanthes qui *Theogoniam*, sive *Deorum genituram*, inter alia scripsit. Versus sunt in Clemente Alexandrino (nam

veribus pleraque ille usus) planè aurei, imò de Deo divini.

Εἰς ἀγαθὸν ἐρωτᾷς μ' οἶόν ἐστ', ἄκχε δὴ.
 Τεταγμένοι, δίκαιοι, ὅσιοι, εὐσεβεῖς,
 Κρατὺν ἑαυτῶν, χρησίμην, καλὸν, δέον,
 Ἀντηρόν, αὐτῆκάσπον, αἰεὶ συμφέρον,
 Ἀφόβον, ἄλυπον, λυσιτελεῖς, ἀνώδυον,
 Ωφελίμην, ἐνάρεσπον, ἀσφαλές, φίλον,
 Ἐνλίμην, ὁμολογῆμην
 Εὐκλεῖς, ἄτυφον, ἐπιμελές, πρᾶον, σφοδρόν,
 Χρησιζόμενον, ἄμεμπτον, αἰεὶ Διζήμενον.
 Ἀνελύτρεος πᾶς, ὅστις εἰς δόξαν βλέπει,
 Ὡς δὴ παρ' ἐκείνης τευζάμεν καλῶ ἴνῃ.

Eos ita reddimus :

*Si quale sit BONUM rogas, ita accipe.
 Est ordinatum, justum, & est sanctum, pium,
 Sui potens, commodum aliis, pulchrum, decens,
 Rectum atque constans, semper autem conferens,
 Expers metu, dolore, curis omnibus,
 Juvens, benignum, stabile, amicum, amabile,
 Honore dignum, confitendum
 Et gloriosum, non superbum, quod gerit
 Curam omnium, placens, & viribus valens,
 Aevi vetui, culpæ inscium, semper manens.
 Ab vilis ille, Opinionem qui adspicit,
 Tamquam duce bac venturus ad Veri scopum.*

Confidera mi Auditor, sunt à profano sacri versus & sensus : ac negem aliquid tam sublime & augustum ab alio veteris ævi scriptum. Finis ipse & clausula quàm damnat non occultè receptas de Numine *opinionēs*? vana illa gentiliū, & à vero longinqua? Sed attributa ipsa & elogia si vides, quid uberius aut verius dici potest? Omnia autem in forma illa sermonis (observa) quàm substantia notatur, ut antè attigi : *Deum bonum, utile, justum.* Et cum plura scula sint, id quoque observes, omnia ferè ad duo hæc capita revocari, *Bonum, Providumq;*. Prima est ipsa Bonitas : quam quot nominibus deferibit, & inculcat? ἀγαθόν, χρησίμην, συμφέρον, λυσιτελεῖς, ὠφελίμην, φίλον, πρᾶον : atque ipsum Deum initio *Bonum* appellat. Rectè, nam & Dionysius Areopagita consentit, PRIMARIUM & PECULIARE hoc *Dei nomen esse : ipsamq; substantiam divinam, Bonitatem appellari.* Trismegistus pariter : Το ἀγαθὸν ἐν ἑδνῇ εἶναι, εἰ μὴ ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ, μᾶλλον δὲ, inquit, τὸ ἀγαθὸν αὐτός ἐστι ὁ Θεός : *Bonum in nullo nisi in Deo esse. Imò verò ipsum BONUM EST*

e divin.
 ominib.
 cap. iv.
 Cap. vi.

EST DEUS. Quare ? quia Natura ejus Bonitas : nec potest aliter esse. Noster Seneca : *Quadam sunt , quæ nocere non possunt , nullamq; vim nisi beneficam & salutarem habent : ut Dii immortales , qui nec volunt obesse , nec possunt.* NATURA enim illis mitis & placida est , tam longè remota ab aliena injuria , quàm à suâ. Iterumque alibi : *Quæ causa est Diis bene faciendi ?* NATURA. Errat , si quis illos putat nocere velle : non possunt , nec injuriam accipere queunt , nec facere. Et vis argumentum Bonitatis certius , quàm quod pessimis , & in se ingratis , imò maledicis atque impiis , non cessant cottidiè bene facere ? *Ecce sceleratis Sol oritur , & piratis patent maria.* Quid amplius ? *Beneficia sua ignorantibus dare incipiunt , ingratis perserverant.* Ignorantibus ? vide pueritiam nostram , fateberis : bona percipimus , ante eorum sensum. Ingratis ? Reliquum omne ævum. Et quotusquisque agnoscit , imò cogitat ? quàm multi dubitant , disputant , abnuunt ? *Et nihilominus , more optimorum parentum , qui maledictis suorum infantium arrident , non cessant beneficia congerere de beneficiorum auctore dubitantibus.* Omnibus , inquam , sine discrimine : non aliter quàm Sol ille in promiscuo lucet. Neque enim hîc , ut in theatris , sparsio aliqua est aut missilia , in paucos & apprehensuros : est in omnes , est in immerentes , est in abnuentes. *Æquali tenore bona sua per gentes populosque distribuunt , unam sortiri potentiam , prodesse.* Atque hoc dogma ita proprium Stoicis , ut Tertullianus ab eo errorem Marcionis derivet : *Inde , inquit , Marcionis DEUS MELIOR , de tranquillitate à Stoicis venerat.* Quia scilicet Deum semper Bonum isti statuebant , & nihil ab eo mali manare ; Ponticus ille factus fabricandum alium statuit , hujus auctorem. Frustra , & longè à Stoicorum sensu.

De Irâ
c. xxvii.

Ep. xcv.

Sen. iv.
De Benef.
c. xxvi.
vii. De
Benef.
c. xxxi.

Ibidem.

Ibid.

DISSERT. XI.

Denique Deum Providum & curatorem omnium esse , atque etiam singulorum. Qui aliter , rejecti.

SED tertium inter Attributa erat , *Providentia* , Deo semper à Stoicis asserta , & Cleanthis etiam illis verbis nomine ἐπιμελῆς , itemque συμπεριεργός , inserta. Asserta autem ab illis sic crebrè , sic validè , ut ludus jocusque fuerint adversariis : qui hanc , *famulicam Annum*

De Pro-
vid.
cap. 1.

II. De
Natur.
deor.

III. De
Nat. deor.
De Pro-
vid. cap. 1.

Sen II.
Quæst.
cap. XLV.

1. Dissert.
cap. XII.

Senec. De
Provid.
cap. I.

In Epi.
nom.

Lib. x. De
Legib.

Anum Socrorum appellabant. Sed ades nostra Anus, ades, amanda robis super omnes Veneres, & Venerum Amores. Te asserimus, & cum Senecâ, præesse universis Providentiam, & interesse nobis Deum. Ita sanè, gubernat & præest illud Numen; sed adest etiam & interest, & scienter & cum inspectione nos regit. Cicero: *Providentia Dei Mundum, & OMNES ejus PARTES, ab initio constitutas esse, & omni tempore administrari.* Nota duo Providentiæ ab eo subijci, Constitutionem rerum, & Administrationem. Jungi enim hæc duo debent, & *Necesse est* (ait Damascenus) *eundem esse Conditorum rerum & Administratorem: neque possunt, aut debent dividi.* Sic enim imbecillitati alteruter esset obnoxius; quasi aut isde Condere non posset, ille non Administrare & conservare. Sicut parentis boni est, & gignere prolem, & deinde alere atque educare: ita & magni illius nostri. Cicero igitur hæc duo benè jungit, ex nostrorum sententiâ: *Materia universa FICTRICEM ac MORDERATRICEM esse divinam Providentiam.* Quis enim credet, ait Seneca, *sine CUSTODE tantum opus stare, & hunc siderum cursum discursumque fortuiti impetus esse?* Quis etiam credet, hæc tam pugnancia servare ordinem & statum, nisi Rector ille sit, *cujus consilio huic Munlo providetur, ut inconcussus eat, actusque suos explicet?* Sed vim hujus Providentiæ, & variantes etiam super ea sensus, pulcherrimè Epictetus exsequitur, apud Arrianum: *Quod ad Deos attinet, sunt qui negent ullum Numen esse. Sunt qui esse donent, sed ignavum, incurium, & nulli rei providere. Sunt tertii, qui & esse, & providere, sed non nisi magnis & celestibus, terrenorum autem nulli. Quarti, & celestibus & terrestribus; sed universis dumtaxat, non autem singulis & unicuique seorsim. At quinti, in qua parte Ulysses & Socrates, asserunt statuumque, Quod TE O DEUS NEC IN MINIMO MOTU lateam aut fallam.* Ecce pulchrum adscensum, & verè adscensum, à tenebris & impietate paullatim ad lucem & veritatem: quam quinta illa sententia est amplexa: id est, nostra. Ita enim & Platonicæ, & nostri, omnia minima, maxima, Providentiæ subijci: *nec sine Ratione, quamvis subita, accidere.* Nihil est à casu, ubi casus maximè apparet: sed occultum aliquid divini consilii est, quo diriguntur. Plato sermone suo toti de Diis hoc velut fundamentum præstruit: *Ὡς εἰσὶν ἐπιμελῆδαι πάντων, μικρῶν καὶ μεγάλων: Quod curent omnia, magna ea sint aut parva.* Atque id ratione etiam scitâ docet alibi, his ferè verbis, aut sensu: *Cum Dij sint, non convenire ut otiosi degant: οὐ γὰρ*

ergo res humanas. Cum autem omniscii sint, etiam minima videre & nosse censendum est, eaq; igitur curare. Quid ni? precul enim ab iis ignavia & inertia: nec minor potestas eorum in minutis, quàm in magnis: neq; indigna etiam maiestate illorum hæc cura. Imò eam velut gradum ad maiora illa habent. Optimè, & varia ac valida ratio in paucis verbis. Itaque apud Ciceronem III. De
Nat. deor. Stoicè dicitur: Non universo generi hominum solùm, sed etiam singulis, à Divis immortalibus consuli ac provideri. Quid hominibus singulis? imò animalibus. imò animalculis & insectis: & iidem Stoici (idem Cicero) IV. Acad. Dei maiestatem usq; ad apium formicarumq; perfectum deducunt. Si perfectionem, etiam curationem. Bene & hoc Demascenus: *Προνοία ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν πάντα τὰ ὄντα τῶν ἀσθενῶν διατάσσεται καὶ διατίθεται*: Providentia est divina voluntas sive sententia, per quam OMNIA QUÆ SUNT convenientem ordinem & regimen habent. Itemque Alexandrinus ille Clemens: *Ἔστιν ἡ ἀεὶ νοία ἰδίᾳ, καὶ δι' ἡμετέραν, καὶ παντὸς ὅπου ἔστι*: Est Providentia PRIVATIM & PUBLICE, & UBIQUE. Est & in actibus singulis singulorum, ut Laërentius: *Curat hominum vitam Deus, ac SINGULORUM ACTUS animadverit*. Nonne ipsum hoc est, quod supra nostræ partis Epictetus, *Te Deus nec in minimo fallo*? Atque hæc cum ita habeant, quidam Fortunæ omnia transcribunt: neq; hæc, (ait Seneca) De Ira,
c. XVII. intra vulgum dementia est, sed Sapientiam quoq; precessos contigit. Sunt enim qui putent, sibiipsum animum esse, & quidem providum ac dispensantem singula, & sua & aliena: hoc autem Universum, in quo nos quoq; sumus, expers esse consilii, & aut ferri Temeritate quodam, aut Naturâ nesciente quid faciat. Errant hîc profectò, mi Seneca etiam sapientiam profectò: nec Epicurus ille solùm, cuius nota deliria, & qui de Beata illa Natura profatur,

Immortalis ævo, summâ cum pace fruatur,

Semota à nostris rebus, sejunctaque longè.

longè semota, atque ededò extra Mundum etiam projecta. Non ille, inquam, solùm: sed quod miremur, Plinius, ille in plerisque Stoicus germanus. At hîc quàm degenerat: *Irridendum, inquit, agere curam rerum humanarum illud, quidquid est, Summum*. Et caussam addit: *Antam tristitiaq; multiplici ministerio non polui credamur, dubitemusve?* Ne dubitemus quidem, Plini, adedò non credamus. Quid enim censes, humano more quodam agere & curare, sollicitum, districtum, distractum, iratum? Erras, ille cum summâ quiete, & placidè agitans, hæc agit: *ὁ μετ' ἑμῶν* (ait Clemens)

Lib. II.
c. VII.

8x

tum singulis datum. Itaque à Deo eni illud, magis quam in ipso. Addo, quod illa velut Proconsul est, qui decernit & statuit; istud, velut lictor, qui sententiam illam facto promit, & omnibus propalat. Ita Apulejus, ex sententiâ Platonis: *Fatum esse, per quod inevitabiles cogitationes Dei atque incepra complentur.* Nota, *cogitationes*: Ita enim *Primam Providentiam* (summi Dei) definiebant Platonici, ut esset τὸ πρῶτον θεῶν νόμος ἐν βέλους: *supremi Dei cogitatio sive voluntas.* Secundam autem volebant dici *secundorum Deorum, calum permeantium, per quam inferiora & mortalia omnia dispensarentur, generici quæ sive speciei ipsi tuendæ & servandæ.* Tertiâ denique, *quæ Genios circa terram tangit, humanorum actuum arbitros & custodes.* Ita per gradus distinguebant, & ad nos derivabant: ut *prima Providentia Fatum contineret; secunda, ipsa esset Fatum; tertia, quod ex Fato esset.* Plutarchum, sodes, vide I bello huic rei proprio: & Apulejo, qui ista conformiter, sed brevius, lucem ab eo mutuare. Nos ad Stoicos imus, tot discriminum incuriosos. Ab uno Deo ista omnia; in ò confundunt sæpè cum Deo. Seneca: *Visillum Fatum vocare? non errabis hic est, ex quo sensus sunt omnia, CAUSSA CAUSARUM.* Optime, optime ratione tamen & intelligentia distinguimus, ut sæpè dixi. *Lex est à Deo, ut ipse Seneca: Omnia certa, & in æternum dicta Lege decurrere;* id est, Fato. Cicero: *Omnia æternæ Legis imperio fieri.* Plato, Ἀρχαίως νόμον, *Adraſtie Legem* dixit. An non & Pindarus intellexit, cum νόμον πάντων βασιλῆα, Σπάρτης τε καὶ Ἀργείων εἶναι: *Legem omnium Reginam, mortalium immortaliumque esse?* puto, intellexit. Et certò jam Manilius:

Plut. de Fato.

De Dogm. Platon.

11 Quæst. Natur.

De Provid. cap. v. x. de Rep.

Sed nihil in tota magis est mirabile mole,

Quam RATIO, & certis quod LEGIBUS omnia parent.

Lib. r.

Habes Providentiam, quæ Ratio est; & ejus prolem, Fatum, Legum nomine dictam. Homerus pulcherri-
mè βελὸς θεῶν, statim initio operis:

---- Δὸς δ' ἐπελεῖστο βελή:

---- Jovis est perfecta voluntas.

sive potius, consilium & decretum. Atque ò divinum vatem? qui caput hoc Sapientiæ humanæ (ita mihi videtur) statim operi præscripsit, suæ indicem vel testem. Narrabo, inquit, & canam hæc atque ista: iustitias, bella, funera: sed jam nunc prædico & moneo, ab hominibus ista, sed ex Dei voluntate, administrata. Neque enim, quæ vel fortuita putantur, ab hac lege secludimus:

Sen. De
Provid.
cap. v.
* valde
Stoicè, id
est, gravi-
ter.
Ajace
Flagell.

neque incidunt caipfa, sed veniunt. *Causa pendet ex causa*, PRIVATA AC PUBLICA Longus ordo rerum tra-
hit. Sophocles * μάλα Στωϊκῶς, id est στωϊκῶς:

Εἰ γὰρ μὴ εἴη καὶ πάντες, καὶ ἅπαντες αἰεὶ
φάσκοιμ' αὖν ἀνθρώποις μηχανῶν θεός.

Ὅτω δὲ μὴ πῶς ἐστὶν γνώμη φίλα,

Κεῖν τ' εὖ εἶνα περὶ γὰρ πῶς πῶς :

*Ego quidem igitur ista, & alia item omnia,
Accidere nobis censeam Fato Datum.*

*Quod si quis hæc in mente non probat sua,
Ille alia teneat & sequatur; ista ego.*

III. De
Benef.

Lib. vi.
cap. II.

Laërt. in
Zen.
In Stob.
Physic.

Sed agebat Seneca Longum ordinem rerum esse : quid ita?
quia *causarum implexa series est*, ut idem alibi : sive ut
Stoici, apud Laërtium : αἰτία τῶν ὄντων ἐπεχμένη : *causæ
rerum implicata*, quia scilicet εἰρκός, quidam est, & *nexus
ac catena*. Id quo sensu dicant, Chrysippus apud Agel-
lium explicet, seriâ definitione : Εἰς αἰετὸν εἶναι, φου-
κῶ συντάξιν τῶν ὄντων, ἐξ αἰδῆς, ἥ ἐπὶ τῶν τοῖς ἐτέροις ἐπαγγελθέν-
των, ἀμετέωρα καὶ ἀδραστεύσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς :
*Fatum esse, naturalem compositionem universorum, ab æter-
no, mutuo sese consequentium, immutabili & inviolabili hæc
complicatione.* Observa & scrutare, est *Naturalis compo-
sitiio* : nempe rebus insita à Communi & primâ illâ
Naturâ, id est Deo : ideoque & *Naturam*, *Fatum* ap-
pellant. Sed quia (nostro intellectu) *Ratione* quadam
& discretionem Deus hoc facit, & applicat ; plurimum
Rationem (uti ipsam *Providentiam*) dicunt. Ut cùm
definiunt, Εἰς αἰετὸν λόγον, καὶ ὃν οὐ κόσμος διεξάγεται :
Fatum, Rationem secundam quam mundus administratur.
Itemque diffusiùs : λόγον, καὶ ὃν πᾶσι μὲν γινώσκουσιν, πᾶσι
δὲ γινώσκουσιν, ὅτι δὲ γινώσκουσιν γινώσκουσιν : *Rationem, per
quam facta, sunt facta ; fiunt, quæ fiunt ; fiunt, quæ fiunt.*
Et discernentes deinde à Providentiâ : λόγον τῶν ἐν τῷ
κόσμῳ ὡς νοῖα διοικεῖται : *Rationem eorum quæ in Mundo
Providentia administrantur.* Anteriorem causam hîc
vides, & istam ex eâ natam aut subsequentem. Sed ad-
ditur in Stobæanis : Μεταλαμβάνει δὲ τῆς λήξεως, τὴν ἀληθινήν,
τὴν αἰώνιον, τὴν φύσιν, τὴν ἀνάγκην : *Mutat interim (Chry-
sippus) & pro Ratione supponit Veritatem, Causam, Natu-
ram, Necessitatem.* Ut sit *Fatum* nempe *Veritas, Causa,
Natura, Necessitas* eorum quæ sic fiunt. Sequebatur, *Ab
æterno.* Ita, nam in Dei mente hæc constitutio, & cum
Æterno illo æterna. De *complicatione immutabili* addi-
tur : quod ad ordinem seriæque causarum facit. Pri-
ma illa causâ (Deus) alias atque alias subserit, miro &
incomprehensò nobis nexu : sic, ut quæ *Fato* eveniunt,
eveni-

evenire per Naturam & Rationem videantur. Hæc est illa Sapientia inscrutabilis : à qua est omnis modus, omnis species, omnis ordo, mensura, numerus, pondus : à qua est, quidquid naturaliter est, cujuscumque generis est, cujus- cumque estimationis est : à qua sunt semina formatum, forma seminum, motus seminum atque formatum. Quid opus perissologiâ ? à quâ est, quidquid est : Peccatum autem ab eâ non est, quia nec est. Pelagus hoc, mi Auditor, imò abyssus, imò chaos, si ingrederis : & sic se habere potius, quàm quomodo habeat, scimus. Est igitur series & connexio, atque ea immutabilis : quia ab immutabili Deo. Ideoque & Necessitas cohæret : quæ soror est, ut sic dicam, & gemella Fati. Trismegistus : Πάντα δὲ γίνεται φύσει καὶ ἐμπαρμένη, καὶ ἔκ ἐκ τοῦ ἑρημοῦ αὐτονομίας. αὐτονομία δὲ ἐστὶ, αὐτοτελὲς λόγος τῷ ἐπαρχοντὶ Θεῷ. Δύο δὲ τὰς αὐτοφυΐς διδάμεις, ἀνάγκη καὶ ἐμπαρμένη : Omnia Natura & Fato sunt, nec est Locus vacuus à Providentia. Est autem Providentia, in se perfecta Ratio celestis Dei. Cui due sunt cognata facultates, Necessitas & Fatum. Pulchrè distinguit, & has ex illâ deducit. Quid ergo ? inquiunt. Necessariò hæc sic fiunt ? & nec Deus mutat ? nec Deus. Aspet initid sermo, sed examinatus, Stoicorum etiam vero sensu, mitescit. Voces quidem aspernamur, quæ dicunt :

Τὸν περὶ τοῦ λόγου μέγιστον αἰδωμένον ἐστὶ δὴ παρὰ φύσιν καὶ Θεῷ : Desti- natam sortem nec DEO FAS effugere. Item : Δῆλοι βασιλείαν εἶσιν, οἱ βασιλεῖς ἦσαν, Ὁ Θεὸς ἀνάγκης : Sunt regibus servi, rex servus est Deo, Deus Necessitati. Etiam noster doctor : Eadem Necessitas & Deos alligat : De Pro- irrevocabilis divina pariter atque humana cursus vehit. Il- leipse omnium conditor ac rector scripsit quidem Fata, sed se- quitur. SEMPER PARET, semel jussit. Hæc talia, parùm decore ex dignitate Dei dicta : etsi, ut tetigi, interpreta- tione ad verum liquidumque deducas. Hoc enim volunt, semel statuta Deum non mutare.

Finxit in æternum causas : quæ cuncta coercet
Se quoque Lege tenens.

Non quia imbecillitas aliqua in Deo sit, aut Fatum dominetur : sed quia placuit ei stare Decreto. Nimi- rum (ut noster Seneca) imminutus majestati sit, & confessio erroris, mutanda fecisse. Necesse est ei eadem placere, cui nisi optima placere non possum. Dic mihi, nonne vir bonus (quatenus bonus) non potest non facere, quod facit ? non enim erit bonus, nisi fecerit. Simile (siquid tamen simile) in Deo : qui ut Deus, nihil mavult,

Ad Am- monem.

Herodot. i.

Thile- mon.

Lucan ii.

i. Quasi. Natur.

Sen. vi. De Benef. cap. xxi.

- Ibidem. aut mutat. *Magnum hoc argumentum est firmæ voluntatis, ne mutare quidem posse.* Quod si aliunde eveniret, aut cogeretur; sanè impotentia esset, at jam *non externa*
- Ibid. DEOS *cogunt, sed sua illis* IN LEGEM *eterna* VOLUNTAS *est.* Itaque non possunt videri non posse, quia nec volunt. An tamen non ista servitus est? minimè.
- I Quæst. Seneca egregiè: *Nec Deus ob hoc minùs liber aut potens est? ipse enim est Necessitas sua.* Vides pium sensum: nec fortasse aliter (apud germanos Stoicos) in totâ istâ re Fati fuit. Quod Augustino etiam arbitro dicam, qui rejecto *Fato Astrologorum*, infert: *At qui omnium connexionem seriemque caussarum, quâ fit omne quod fit, Fati nomine appellant* (ii sunt nostri:) *non multum cum eis de Verbi controversiâ certandum atque laborandum est: quandoquidem ipsum caussarum ordinem, & quamdam connexionem, SUMMI DEI tribuunt VOLUNTATI.* Addit
- v. De Civit. cap. viii. alia, & alibi ex ipso Senecâ approbat hanc eorum mentem effe.
- Fed. lib. cap. i x.

D I S S E R T. XIII.

Objectiones contra Providentiam & Bonitatem Dei: quæsitumque primò, Unde Naturalia mala?

- AUD. Attentâ equidem aure jamdiu bibo: sed quid si animo nonnihil renitenti alibi, aut assensum certè retinenti? Nam sunt in istis spinæ vel aculei, qui pungunt: & das mihi operam in evellendis?
- Lib. ii. Fid. Onh. cap. xxix. LIPS. Curiosum ingenium hîc asperner, ut rem dicam: & cum Damasceno moneam, Πάντα θαυμάζειν, πάντα ἐπαινεῖν, πάντα ἀνεξετάσως ἀποδέχεσθαι τὰ τῆς παρουσίας ἔργα, καὶ ὅσα φαίνεται πολλοῖς ἄδυνα, ὅτι τὸ ἀγνώσκειν εἶναι καὶ ἀκατάληπτον τὸ Θεῷ τῶν παρουσίων: *Omnia admirari, omnia laudare, omnia SINE INQUISITIONE suscipere Providentiæ opera; etiam si multis injusta videantur, quia scilicet ignota est, imò COMPREHENDI nobis IMPOTENS divina Providentia.* Audin' hoc, & tutius sanctiusque sic esse? Alioqui pelagus est, ut dixi: & cymbulam ingenii si immittis; fluctuabit, aut merget. AUD. Curiosam inquisitionem tecum abduco: sed quæ primâ fronte omnibus occurrunt & obturbant, quæ culpa sit me attigisse, te rejecisse? Neque enim alio fine quæro: & favebo equidem Dei causam agentis. Dic igitur, sodes, si à Providentiâ & à Deo omnia bona: unde Monstra, unde Venena, & Noxæ in isto orbe sunt? Unde in nobis ipsi interna hæc verè mala, & Vitia ac pestes animorum? quis genuit,

nuit, quis sustinuit & servavit? Denique in ipsâ gubernatione, quanta iniquitas apparet? cùm boni tolluntur, aut premuntur; mali vivunt, vigent: & præmia ac poenæ injustâ plurimum lance pensantur. Hæc quantumvis sedatum ingenium excitent, compositum turbent; utique sic in oculis sensusque incurrentia, & quotidianis exemplis prompta. Remove obsecro, quamvis levi manu: & quod iterum testor, primum ad fidem me habere & sequentem. LIPS. Vetera moves, remota pleraque aliis. & * alibi ipsi mihi; certe in parte. * De Con-
stant.
Nunc tamen ordine, quia valdè vis, faciam: sed compendio, quia potest, & ut dictu non iterem, quod odi. Tria visus obijcere Bonitati & Providentiæ, *Naturalia* mala, *Interna*, & *Externa*. *Naturalia*, quæ primò & per se à Naturâ videntur; eaque duplicia, *Rara* & *Vulgata*. *Rara*, quæ non viâ solitâ, nec semper, sed ob causam eveniunt: ideoque *Monstra* aut *Prodigia* vocamus. Ea ferè sunt, in *Excessu*, *Defectu*, *Mixtione*, *Modo*. *Excessu*, ut homo biceps, quadrimanus, tripes. *Defectu*, ut Unipes aut Unimanus. *Mixtione*, ut Homo porcino capite, Vitulus humano. *Modo*, sive in magnitudine & mensurâ, magnâ nimis, sive parvâ: ut Gygas, ut Nanus, sive etiam in *Situ* membrorum partiumque, ut Caput in femore, Oculi in pectore: & uno verbo, quidquid extra communem ordinem legemque profertur. At *Vulgata* sunt, quæ semper & sua indole talia: & facta nataque videntur in malum aut noxam, ut sunt Serpentes, Feræ quædam, Venena, & quæ ejus fortis occurrunt. Hæc obijcis, & jam olim alii: breviter & leviter refutamus. Primum de *Raris*: fatemur ea contra, aut præter, Particularem cujusque generis naturam esse, sed non contra Communem. Aristoteles: Εἴ τι τὸ τίεσθαι τῶν περὶ φύσιν π, ἀλλὰ φύσιν δὲ ἔ παύσασθαι 17. De-
ἀλλὰ τὴν ὡς ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ ἢ τὴν ἀπὸ, καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης, ἔδεν
γίνεται ἀλλὰ φύσιν: *Monstrum* est aliquid præter Naturam, Generat.
sed non omnem, illam tantum quæ solens & usitata est. Animal.
Nam præter illam sempiternam, & quæ ex Necessitate est, nihil omnino fit. Hoc dicit, respectu cujusque speciei, Homo aut Vitulustalis, Monstrum & Malum videtur: Communem illam si adspicis, & Deum, non est, imò velut lusus aliquis ejus aut oblectamentum. Itaque ille idem scriptor has appellat Naturæ quasdam παρα-
βάσεις, *exerrationes* aut *excessus*: non aliter quàm in longo magnoque cursu, extra lineam leviter, nec indecorè, licet transilire. Et causas tamen hæc suas habent, faciles indagari: à Materie nimia, aut pauca; sic aut sic disposita; à Gignentium adfectione aut habitu, in opere

aut post opus. Plura sunt, non hîc inquirenda: sed Univerſum ſi ſpectes, mala aut fœda hæc negamus, mō in ornatum eſſe, & plenis perfectiſque illis magis adgnoſcendis. De *Vulgaris* autem, ſcio apud Ciceronem eſſe
 iv. Acad. qui inclamet : *Cur omnia noſtri cauſſæ Deus cum fecerit, tantam vim natricum viperarumque fecit ? cur mortifera multa, multa pernicioſa, terra marique diſperſit ?* E Sacris noſtris prompta erat reſponſio : te faciente, ô homo, fecit. In primâ origine hæc omnia ſine noxâ erant, nobis obnoxia : in Deum ſurrexiſti, communem conditorem : ergo illa etiam in te, ut vindicatura, & à primâ ſuâ naturâ demutarunt. Sed pro communi etiam Philoſophiâ, hoc licet dicere : iſta tam diverſa, tam varia, facere & requiri ad ornatum perfectionemque magni Mundi. Mundi ? etiam ad Dei potentiam ſapientiamque notificandam. Potes tu illas Araneorum ſubriles & intextas telas intueri, ſine admiratione conditoris ? potes viperæ eolores, volumina, indolem ? potes vel moleſtum illum & ſaſurronem culicem, ſine ipſo hoc cogitationis fructu ? At enim, ajebat, *noſtri cauſſa Deus hæc fecit* : contrâ nunc eſt, & nocent. Noſtri ? ſecundariò quidem, ſed primùm, ſua. Gloriæ ejus hæc ſerviunt, mundo toti ſerviunt : nec ſolius hominis adſpectum haberi, verecundè quidem petas. Tamen an non & iſta humanis uſibus ſe præbent ? Omitto, quodd imperium in hæc tam aſpera, & calidè nocentia, exercemus, & cuncta à natura nos fugiunt : ſed vim etiam & uſum occultum habere, prior & hæc ætas docuit, ac poſtera docebit. Ne ſtultè & properè damna : ſed, ut Naturæ quidam peritus venator, indaga magis & inquire. Auguſtinus eò vocat : *Divina, inquit, nos admonet Providentia, non RES INSIPIENTER VITUPERARE, ſed UTILITATEM rerum diligenter INQUIRERE : Ubi noſtrum ingeniurn vel infirmitas deficit, ibi credere occulta : ſicut alia, qua vix potuimus invenire. Atque hæc ipſa aut HUMILITATIS EXERCITATIO eſt, aut ELATIONIS ATTRITIO.* Pulcherrima clauſula, quid vis ô homo ? ſtuporem tuum divinæ Sapientiæ opponere ? quidquid non capis, carpere ? Demitte & inclinate potiùs : & ſcito arcana hæc Naturæ adyta, magno illi Pontifici adeunda tantùm : fortaffe minoribus etiam ſacerdotibus, id eſt Geniis, haud ſemper aperta. Quid nobis profanis ? caligamus, & in primam illam. Cauſſam fruſtrâ oculos imittamus.

xi. De
 Civit.
 cap. xxii.

DISSERT. XIV.

Secundò quæsitum, Unde Interna mala, id est peccata? Stoicos etiam à Fato & Deo removere: & quomodo.

SED *Naturalia* hæc in parvo sunt, nec nisi obstreperi opponant: *Interna*, id est verè Mala, magis angunt.

Peccata & scelera sunt, fuerunt, & erunt: unde ea, si non ab omnium factore? Quin & Plutarchus Chrysippo objicit, dixisse: *nullam esse intemperantiam, nullam fraudem, cujus non sit Jupiter architectus.* Sed hæc vane objici, & à parte non à iudice dici, ex ipso Chrysippo liquet. Palàm ille detestatur: *U ad eos se applicat potius* (ait Cicero) *qui necessitate motus animos liberatos volunt.*

De Fato.

Apud Ciceronem, sed & Agellium, excerpta, etiam sunt eorum, quæ Chrysippus pro hac sententiâ scripsit: in affirmatione certa, in explicatione involuta.

Cicero ait, Causas cum distinguere *Perfectas & Principales*, aliasque *Adjuvantes & Proximas*. Secundùm illas igitur, principium quidem motus & actionis dari; sed talis talisque motus, à causis Proximis, id est à Voluntate & nobis.

Ut, inquit, qui cylindrum protrusit, dedit ei principium motus, volubilitatem autem non dedit: sic visum objectum imprimet in animo suam speciem, assensio autem erit in nostrâ potestate: erque, quemadmodum in cylindro dictum est, ext. infecus pulsa, quod reliquum est, suapte vi & naturâ movebitur. Sed quod in *Viso* Cicero dicit, Cicero ibid.

& hæret, parùm pro interiore ipsâ re videtur: & credo plura addidisse, quæ ævo exciderunt. Agellius magis accedit aut init, nisi fallor: & Chrysippæa hæc sic compendio refert, hausta è libris ejus *De Providentia*, qui utinam exstarent! etsi nec Laërtius eorum meminit, notabili in hac parte defectu.

Sic, inquam, refert: *Quamquam ita sit, inquit Chrysippus, ut ratione quadam principali necessario coacta atque connexa Fato sint omnia; ingenia tamen ipsa mentium nostrarum proinde sunt Fato obnoxia, ut PROPRIETAS eorum est ipsa & QUALITAS.*

Nam si sint PER NATURAM prinitus salubriter utiliterque facta, omnem illam vim quæ EXTRINSECUS ingruit, inoffensius tractabiliusque transmittunt. Sin verò sunt aspera, & inscita, & rudia, nullisque artium bonarum adminiculis fultæ; etiamsi parvo, sive nullo, Fatalis incommodi conspectu urgeantur, SUA tamen SCÆVITATE

Lib. VI.
cap. 11.

ET VOLUNTARIO IMPETU *in assidua* DELICTA ET ER-
 RORES ruunt. Idque ipsum, ut ex ratione fiat, NATURA-
 LIS illi, ET necessaria, rerum consequentia efficit, quæ Fatum
 vocatur. Est enim genere ipso quasi fatale ET consequens, ut
 mala ingenia peccatis ET erroribus non vacent. Additque
 ipsum illud exemplum, sive imaginem, de cylindro.
 Hæc si benè examinas, signatè ab illo & *εὐεργῆς* scripta:
 hoc colligas Chrysippum Fatum in causis primis con-
 stituere, ut qui talis & talis à naturâ & ingenio suo est,
 talia faciat excipiatque: qui alius, alia. Sed ipsum illud
 sic facere, à voluntate sit, quam tamen bonitas aut scæ-
 vitas naturæ huc illuc inclinat. Ut lignum illud rotun-
 dum, sive turben, in prouum labatur suoque ingenio;
 quadrum non item, & resistat. Et addebat amplius, non
 debere ferri audiriue homines aut nequam, aut ignavos, &
 aulaces; qui cùm in culpa ET maleficio reuicti sunt, perfu-
 giunt ad Fati necessitatem, tamquam in aliquod asylum: ET
 quæ pessime fecerunt, ea non suæ TEMERITATI, sed Fato
 attribuenda esse dicunt. Hæc ex illo: ipsum, uti dixi &
 iterò, utinam legisse fas nobis sit! Sed hæc non aliò
 (mihi quidem) videntur ire: quàm per NATURAM,
 sine Deum (quæ prima causa est) homines alios ali-
 ter factos, ideoque ad bona aut mala inclinare; sed ta-
 men causas illas primas & insitas temperari aut flecti
 leviter à VOLUNTATE posse, quæ inter próximas ju-
 uantesque censetur. Cùm ergo inclinamus; aut præ-
 mium nobis iure esse, si ad Bona; aut poenam, si ad
 mala Manilius his interpres, aut adfertor: Omnia, in-
 quit, Fato eveniunt:

Lib. IV.

*Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
 Virtutè mve suis fraudare in præmia donis.
 Nam neq; mortiferas quisquam minùs oderit verbas,
 Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo:
 Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,
 Quod NATURA dedit fruges, non ulla VOLUNTAS.
 Sic hominum menti tanto sit gloria major,
 Quod cælo gaudente venit: rursusque nocentes
 Oderimus magis IN POENAM CULPAMQ. CREATVS.*

Satis aperire mihi Stoicorum mentem germanus Stoi-
 cus videtur: etsi nimis fortasse ad fatalia sua astra
 nos figat. Sed heus Chrysippe, si à Naturâ hæc con-
 stitutio aut devergium: Deum à malo quæ excusas?
 quomodo non ille Naturæ auctor, atque ipsa Natu-
 ra, malum malosque genuit, si tales fecit? Hoc ca-
 put est, & arx, ut sic dicam, causæ; nunc adeunda &
 occu-

occupanda. At Stoicos Mali principium non in Deo, sed in Materia (quæ tamen Deo, ut ipsi alii que voluerunt, ævo æqualis, & æterna) in Materia, inquam, constituisse. Itaque cum Deus homines aliaque faceret, omnia bona & in bonum finxisse; non repugnantem aliquam vim & malitiosam in illa fuisse, atque esse, quæ aliò traheret: atque hinc *Interna*, atque etiam *Externa*, mala existisse. Vaide notabile, & vetus dogma: inter religionis etiam nostræ proceres decertatum.

De Stoicis, Seneca apertè dixerit: *Utrum Deus quod vult efficiat, an in multis rebus illum tractanda desituant:*

r. Quæst. Natural. in Praef.

Et à magno artifice FORMENTUR PRAVA multa, non quia cessat ars, sed quia ID IN QUO EXERCETUR

(Materia) *inobsequens arii est.* Nota. Materiam *inobsequentem*, & ab eâ *Prava* esse. Plato sæpè hæc tangit,

& huc transit: ut cum dicit Materiam, aut in ea *Ψυχῶ, ἀτακτὴν, καὶ κακοποίητον*: Animam, *incompositam* &

mali auctorem, sive *maleficam* iterumque: *ἐναντίαν καὶ ἀντιπάλαν τῇ ἀγαθῇ φύσει*: *adversariam* & *rebellem Beneficæ Naturæ*, id est Deo. Animam sive Vim in Materia dicit: neque enim ipsam per se vult malam, sed

latens in ea aliquid, quod in generatione se exserit & promit. Imò duas *Mundi animas* ab eo *Statui*, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

De Iside & Osir.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut ærugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Cap. xiv.

Scim. xxv

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut ærugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut ærugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut ærugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut æρugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut æρugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut æρugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

Statui, *natu jam grandiore*, in *Libris de Legibus*; & cum *diu fluxuisset*, *Beneficam ac Maleficam*; Plutarchus est auctor.

Non abit ab hoc sensu etiam Trismegistus: *Αὐτὰ τὰ ποιῶντι ὁδὸν κακῶν, ὁ δ' ἀγαθὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πρὶν ἢ τῇ γῆσει ἀπερὸ νόμου, ὡς περὶ τοῦ χαλκῶ, καὶ ὁ ῥυτὸς τὸ σώματι*: *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe adsignandum, nam hæc sunt effusiones generationis affectæ, sicut æρugo aeris, sordes corporis.* Paria Tyrius etiam Maximus, inter Platonicos, Sermone huic argumento. Verba hæc pauca ejus habet: *καθ' ἀπερ ἔν ἐν ταῖς τῶν τεχνῶν χειρουργίαις, τὰ μὲν ἢ τὴν τέχνην ἀποβλέποντες, ὡς τὰ τέλματα, τὰ δὲ ἢ τὴν χειρουργίαν, ὡς τὴν τέχνην ἐργάζονται, ὡς ὅταν πρὶν ἀποβλέποντες τὴν τέχνην, καὶ ἐν βραβύῃ αἰσχυλῶσιν, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης παθῶν, ἀναγκαῖον μὲν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς περὶ τῶν ὁδῶν δὲ τὰ πρὶν τε, ὡς ἀμέλει καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς πρὶν γῆς, ὡς καὶ ἄλλοι κακῶν ἀνθρώπων ἐμολῶς, ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀντιθέταις καὶ τῶν τέχνῶν, εἰς αὐτὴν τῆς τῶν ὁδῶν ἐμολῶς, ὡς περὶ τῶν ἐργῶν καὶ αἰσχυλῶσιν καὶ αἰσχυλῶσιν φύσεις: Sicut in opificio manualium artium, aliud ipsa ars ex professo facit, intendens operis sui finem; alia consequuntur opificio, non artis opera, sed materie affectus (ut scintillæ ex incude resiliētes, ut fuligo ex fornace, & aliud ex alia materia) quæ necessario adherent operæ, nec tamen artificis proposito: tale nimirum in his quæ circa terram eveniunt, quæq; incursum humanorum*

malorum vocamus. In quibus innoxiam & inculpata[m] artem censendum, sed esse hæc Fabrica totius Universi velut necessarias quasdam & consequentes naturas. Quæ ad Externam etiam aut Naturalia mala ex mente ejus ducas: sicut & Senecæ illa: Quare tamen Deus tam iniquus in distributione Fati fuit, ut bonis viris paupertatem, vulnera, & acerba funera adscriberet? NON POTEST ARGIFEX MUTARE MATERIAM, hæc passa est. Itaque, ut addit, languida & ignava ingenia inertibus necesse sunt elementis; ut efficiatur Vir cum curâ dicendus, FORTIORE FATO opus est. Neque abnuat, in principiis Fati aliquid esse, id est in naturâ ipsâ singularum rerum, quod huc aut illuc ducat: sed si in malum, à Materie sic affectâ. Verus, ut dixi, hoc dogma: & an non Pythagoræ etiam? cujus illud traditur: Τὸν ἀρχὸν τῶν μὲρ γενέσθαι, Θεὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν τῶν δὲ ἀσχητῶν δυνάμει, καὶ δαίμονα, καὶ τὸ κακὸν, ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πλῆθος: Principiorum alterum esse Untonem, id est Deum & Bonum: alterum infinitum Binionem, id est Demonem, & Malum, circa quem Materialis multitudo est. Sed & prisce aliquot in Ecclesiâ nostrâ, sive extra eam, tenuerunt, ut Hermogenes, Tertulliano oppugnatus: qui (ut hujus verbi sunt) Materiam eternam cum Creatore proponebat, ut Malum à Materia, non à Creatore deduceret. Oppugnavit & Maximus libello, ut apparet, docto & arguto: cujus magna lacinia Eusebiana vestigiis inserta: & digna videri. Tangit hanc sententiam & Arnobius, eruditus ille Afer; sed parum fortiter rejicit, imò propior videtur adhærenti. Scribit alibi: Quid si prima Materies, quæ in quattuor rerum elementa digesta est, MISERiarum OMNIUM CAUSAS suis continet irruationibus involutæ? Ita enim prisca lectio, antehabenda editæ, in rotationibus: quia significat, aliquid in eâ esse occultum, quod mala provocet & irriter. Siquid tamen mutandum, in rationibus magis vellem. Hoc ibi, velut adfertiens: sed alibi

De Provid. cap. v.

Euseb. De Prepar. lib. x. v.

Cap. x. & alibi.

De Preparat. Evang. lib. vii. cap. ult. lib. i.

Lib. ii.

spernit, & impugnat. Mala ergo, dicitis, unde hæc omnia? Ex elementis, inquit, & ex eorum inequalitate, sapientes. Quod qui fieri possit, ut quæ sensum & judicium non habent, malitiosa esse perhibeantur & noxia; aut non potius ille sit malitiosus & noxius, qui res pessimas, & nocivissimas futuras, in alicujus operis assumpsit affectum; eorum est, qui adferunt, pervidere. Benè, dico, impugnat, quomodo enim bruta & insensa Materia, sit prava? viditque Plato, & fugit: qui Viti in eâ, & Animam maleficam ponit. Tamen iterum Arnobius judicium à se abdicat, & alibi fatetur liberè, Non liquere. Quid ergo nos? inquit: mala unde? Responsionis necessitas nulla est,

est, siue enim possumus dicere, siue minus ualemus nec possumus: utrumque apud nos parum est: nec in magnis ponderibus duximus vel ignorare istud, vel scire, unum solum posuisse contenti: Nihil à Deo principe, quod sit nocens atque exitiabile, proficisci. Vides fluctuationem ejus in Mali causâ: assertionem tamen Boni temper & solum Dei.

DISSERT. XV.

Alia responsio nostra, & firmior, super istis. Distincta Mala Supplicii & Delicti: & quibusque suis auctor assignatus.

QUANTO autem clariùs hæc gentilis ejus, & ævo paulò anterior, Tertullianus ô magnum Ecclesiæ lumen, nisi caduca stella fuisset! Is distinctè admodum objectiunculis & Gentilium, & Hæreticorum, respondet, quorum adsidua ista, Unde mala Interna, aut Externa? Et Marcion ille famosus, ut elideret, duos Deos inducebat, Bonum & Malum: & utrumque, talium auctorem. Quod sumptum à Magis Chaldæorum aliquis dicat: quorum fuit, * Duo principia rerum esse, Bonum Dæmonem, & Malum: quorum ille Jupiter siue Oromasdes, illorum lingua; iste Pluto, siue Arimanius diceretur. Ab illis, inquam, propiùs & viciniùs hoc sumplerit, quàm à Stoicis; qui Materiam causam Mali, sed non Deum, faciebant. Sed ad rem, in illum ita scribit: Mala dicuntur, & Delicta, & Supplicia. Sed adhibita distinctione utriusque formæ, separatis malis Delicti & malis Supplicii, malis Culpæ & malis Pœnæ; suum cuique parti definimus auctorem. Malorum quidem Peccati & Culpæ, Diabolum; malorum verò Supplicii & Pœnæ, Deum creatorem. Ut illa pars, Malitiæ deputetur; ista, Justitiæ, mala condemnis iudicia, aduersus mala Delicti. Optimè. Mala culpæ, verè mala, non sunt à Deo; mala pœnæ, dictione & opinione mala sunt (audacter dicimus) ab illo. Damascenum audi, Græcum Afro congruentem: Dupliciter Malum dicitur. Natura, quod virtuti aduersatur, & diuinæ voluntati. Opinione, quod sensu nostro tale est: sunt calamitates, & afflictiones. Nam hæc in SPECIE MALA, RE BONA sunt, sapientibus conversionis & salutis causa. Addit deinde scitum corollarium: Ἰσὶν οὖν, ἐν τοῖς τῶν ἡμῶν αἰσθητοῖς, τῶν κακῶν

* Vide Plutarch. de Isid. & Oficid. Lært. in Prefat. aliique. Lib. II. cap. XIV.

Lib. IV. cap. XX.

ἐκείνων κακῶν τὰ ἀκέραια εἶναι ἔκρηνα : Sciendum, quod & horum nos causæ finus. Nam malorum quæ à voluntate sunt, hæc quæ contra eam, sunt proles. Quid poterit verius aptiusque? Externa mala tu accusas? te porius, & interna tua, quibus hæc provocasti, & (illius metaphorâ) procreasti. Ante sanctum virum, quam sapienter hoc magnus ille Homerus? Apud quem Jupiter:

Odyss. π.

ὦ πόποι, εἶδον δὴ νῦν θεὸς βροτῶν αἰχμάν; ;
 Εἴ τί μιν γὰρ φασὶ κακὸν ἔμμεναι οἱ δὲ κατ' αὐτοὺς
 Σφῆσσι ἀπειθαρχήσιν ὑπὲρ μορῶν ἄλγος ἔχουσιν :

Vah : quam nunc homines injuste numina culpani.

Ex nobis namque esse mala ajunt, at sibi ipsi

Nequitia propria, præter Fatum, mala gignant.

Potuisse aliquem profundum hoc Providentiæ penetrare, si non à cælesti aura provectum? profectò fuit. Stulti, inquit, mortales Deum inscribant ciadibus auctorem : se debent. Non enim ille, nisi ob proprias eorum culpas, hæc immittit; nec Fato simpliciter, nisi adtextu causæ talis, destinavit. Punit, sed quia peccarunt. Nexa hæc sunt : & ideo Zeno noster olim, servo in furto deprehensò, cum castigaret, atque ille reclamaret, *Fatale mihi erat furari : Et cædi, inquit.* Igitur non hæc Mala, sed Opinione tantum, si-

Epist. xcv

ve ut Seneca. *Specie.* Ita enim alibi : *Dii nec dant malum, nec habent : ceterum castigant quosdam, & coercent, & irrogant poenas, & aliquando SPECIE MALI puniunt.* Jam hæc capis, & adsentiris? Aud. Capiò, adientiori; nec vel jus est in hos testes refragari. Tamen explicatiùs, quæso, Malorum culpæ da auctorem. *Diabolum,* ajebas ex Tertulliano. Sed quid? an non & hunc Deus fecit? ergo malum, & mala. Lips. Respondeo. Diabolum auctorem sui sibi mali fuisse, nostri suaforem. Quomodo? nam Deus hunc quoque bonum fecit primitus, sed liberi sui arbitrii & spontis: elegit autem malus esse. Itaque si quæris, Unde malum? cum Damasceno dicam, *Τὸς ἀποβροτῶν νόμος τὸ ἀβόλου ἔντης :* *Spontaneæ VOLUNTATIS Diaboli inventum.* Ipse sibi, & ex se, fecit : si eo verbo in re nihili est utendum. Malum enim non est aliquid, quod Est; haud magis quam Tenebræ aut Cæcitas : sed dumtaxat privatio & deliquium boni. Et inde aptissima voce Latini *Delectum* dicunt. Ergo non proprie dixerim *Factum*, aut *Productum* : magis admissum & inductum : sicut luci tenebræ, Soli nox succedit. Creationem igitur non quære : causam potes, atque ea est Voluntas. Augustinus subtiliter, ut so-

Lib. iv.

cap. xxi.

let :

let: *Mala voluntas est efficiens operis mali; male autem Voluntatis efficiens, est NIHIL.* Iterumque: *Nemo querat efficientem causam malæ Voluntatis, non enim est Efficiens, sed Deficiens: quia nec illa EFFECTIO est, sed DEFECTIO.* Tenebras nemo videt, silentium nemo audit: intelliguntur absentia contrariorum, quæ sunt, ita hic, quod Malum est, non vides, neque propriè subsistit: neque omnino, ut verbo dicam, est. Ecce in exemplo. Fornicatio ictus est, & malus: subsistit & est aliquid, sed ea parte non malus, qua est amor, conjunctio, actio: ea tantum, qua præter aut contra Deum ejusque legem exercetur. Itaque initium habet. Boni absentiam; auctorem, Voluntatem; incitatore, Diabolum. Heu subtilia, & nostræ Theologiæ! inquires. Sunt, & non sunt, nam & Plato, & Platonici sic adstruxerunt. Ille alibi, in oratione Lachesis: *Ἀρετὴ δὲ ἀδύνατον. ἢν πῶν καὶ ἀλμύζων, πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. αἰτία ἰλουμένη. Θείος ἀνάγκος:* *Virtus dominum non habet; liber est, quam ut quisq; collit aut negligit, plus minúsve ex ea habebit.* CAUSA ELIGENTIS: *DEUS autem EXTRA CULPAM.* In arbitrio & voluntate utrumque est nostra, Virtus Vitiumque: *καὶ τὴν μοχθηρίαν* (ait Tyrius Maximus) *τῆς ψυχῆς ἐξουσία καὶ σκέπη καὶ τέλοςφορί:* *Malitiam libertas animæ & parturit, & parit.* Satis jam dedi Deum non auctorem: & cum Platone hoc claudimus: *Ὁ Θεός τε, καὶ πάντα τὰ Θεῶν, πάντα ἄριστα ἔχει:* *Deus, & omnia quæ à Deo, semper & ubiq;* OPTIME habent.

xii. De
Civ.
cap. vi.
Cap. vii.

Lib. i De
Rep.

In T.
mæ.

DISSERT. XVI.

Tertio quæsitum de Malis Externis: & responsum.
Utleri etiam minima illorum à Deo esse.

AUD. Et satis accepi equidem: sed de *Externis* malis levi sermone, & ut transiens, libasti. Non tanti sunt? Atqui, Deus bone, quam culpant? Poëtæ oratores, ipsi philosophi inclamant, & ab hoc adfectu non Providentiam tantum, sed Deum pænè tollunt. Juvenis aliquis obiit? vir bonus, & vita dignus, obiit? audi voces.

----- *ignoscite fasso,*

Sollicitor nullos esse putare Deos.

Alterius: Convalesce, ne optimi Senatoris longa vexatio faciat fidem, Nihil curare cælestes. Quia muliercula, quæ e sepul-

Ovid.
Symma-
chi lib.
viii.

Quadri-
gar.

sepulchro clamat? PROCOPE MANUS LÉVO CONTRA DEUM, QUI ME INNOCENTEM CITOSUSTULIT. Quid ergo? melius erat *nocentem*? Iterùm alius: *Hæc maxima versa'ur Deorum iniquitas, quod optimum quemque non sinunt diurnare*. Jam ubi boni jacent, mali florent & vigent; quot querelæ?

Marmoreo Licinus tumulo jacet, at Cato parvo.

Pompejus nullo: credimus esse Deos?

Sen. in
Med.

Jafon ad Medeam, in scelere felicem:

Testare nullos esse, qua veberis, Deos.

Alius Tragicus:

Τολμῶ κατεπιπῖν, μὴ περ' ἔκ εἰσὶ θεοί;

Κακὸν γ' εὐτυχῶντες κατὰ λυττοῖς με:

Audeo profari: Suntne vel regnant Dei?

Namque improborum me attonat felicitas.

Mail. iv. Iterùm poëta:

Quinetiam infelix Virtus, & noxia felix;

Et malè consultiis pretium est, Prudentia fallit:

Nec Fortuna probat caussas, sequiturque merentes:

Sed vaga per cunctos, nullo discrimine, fertur.

Feratur: quid deinde infertur?

---- *jamiam neque Dii regunt,*

Neque profecto Deum summus rex omnibus curat.

Non sit finis ejusmodi sermonum: quos impios scio, & expuo: sed cogitationum umbras istas quis potest statim & fortiter pellere, nisi Ratione munitus? quam à te exspecto. LIPS. Ego verò transivi, ut ais, & attrigi: quid enim opus dicta mihi aut aliis iterare? Olim in *Constantia* satis ostendi caussas suas & justitiam hæc omnia habere, quæ in primâ fronte alienissima ab eâ videntur. Quid ipse noster Seneca, nonne proprio libello *Providentiam* satis asseruit contra ejusmodi vellicationes aut morsus? Et pleræque istæ Affectuum voces sunt, non Judiciorum. Matrem tu illam audies, ut ratione loquentem, quæ amisso filio.

Atque Deos, atque astra vocat crudelia?

audies, sed ut matrem. Tale in aliis, qui de immaturâ aliquâ morte queruntur: in quâ sensus & rationis compotes gratulari & gaudere debebant. Nugatoria hæc sunt. At floret & dives est aliquis malus. Magnum!

III. De
Civ. cap.
I.

habeat sibi, in curam, angorem, ruinam. Pauper, bonus. Quid mali: nisi iis qui *hæc sola mala autumant, que non faciunt malos: & magis erubescunt* (ab Augustino mutuo) *si Villam malam habeant, quam si Vitam*. Alibi distinctius de caussis diximus: sed semel nunc & uni-

versè

versè, in istis omnibus opinione Malis, aut Punit Deus, aut Exercet. Punit malos aut junctos malis: exercet suos & firmat. Junctos dixi, nam saepe contagione quadam, ut mali bonorum, sic boni malorum consortes fiunt, utrique ob utroque. Nec Homerus hoc nescivit: qui de Gracis afflictis causam reddit,

---- ὅτι ἐπὶ τοῖς κακοῖς, ἔτι δὲ καὶ οἱ

Πάντες ἴσται:

Odyss. γ.

quia nec sapientes, sed neque iusti

Omnes vivebant.

Audis, omnes? ob mixtos malos, malè fit igitur & probis: sed ob probum aliquem finem. Augustinus: *Si sis* iv. De
quidquid malorum irrogatur non est poena criminis, sed vir- Civ. c.
tutis EXAMEN. Sringo, etli in lato ad cursum campe: I. 1.
 alia nos vocant. AUD. Ego tamen leviter teneo, aut
 tuus Seneca: hunc audi, & te indulge. Ille verò in his
Externis non agnoscere aut approbare Providentiam v-
 detur: certè non semper. Verba ejus perpendenda: *Deus* Epist. xcv.
esse, qui UNIVERSA visua temperant, qui humani GENERIS
tutela gerunt, INTERDUM curiosi SINGULORUM. Scis
 cum verba bene librata dare: quid hoc est, Deos *Un-*
versa curare, *Generis* totius humani tutelam gerere, et-
 iam *Singulorum*, ed *Interdum*? Quid, inquam, nisi inter-
 dum negligi & seponi? Consequitur, quoquò te ver-
 tas: nec aliud mente sensit. Est nempe hoc, quod Ba-
 bus ille Stoicus apud Tullium affirmat, *Deum singu-*
los homines curare: sed cum exceptione, quam addit: II. De
Nec vero hoc ita refellendum est, ut si segetibus aut vinetis Natu-
exussiam ten pestes nocuerit, aut si quid è deor.
VITÆ COM-
MODIS casus abstulerit; etiam, cui quid horum acciderit,
aut invisum Deo, aut neglectum à Deo judicemus. MA-
 GNA DII CURANT, PARVA NEGLIGUNT. Ma-
 gnis autem viris prospere eveniunt semper omnes res:
siquidem satis à nostris (Stoicis) & à principe Philosopho-
 rum Socrate dictum est, de ubertatibus & copiis. Hæc illic
 eunt, ut Deus insuper habeat, & quasi conniveat,
 dentur Externa, non dentur singulis, Bona sive
 Mala: & satis, si Virtus adsit; in quâ unâ Felicitas Lib. III.
 & beatæ vitæ summa. Et Cotta in refellendo, prorsus extremo.
 hoc apprehendit *Singulos non curari* semper à Diis, ex
 Stoicorum sensu: in hac, dico, Externorum parte. Ubi
 ergo, Lipsi, Providentia tua omnium, & singulorum?
 LIPS. Immota, nec hic Austellus turbavit. Sene-
 ca, & alii, aliquid vacillant: sed non ut nesciri ista
 à Deo faciant (non opinor) sed patiente eo, & velut
 connivente, evenire. In Materiâ hæc insita erant, ut di-
 ctum est: ideoque quadamtenus à Providentiæ lege exem-
 pta:

pra : si ita accipis , ut nolis immitti ea , sed permitti.
Non aliud hinc video : imò illud video , Senecam toto
libello *De Providentiâ* huic neglectui adversum , & ex
destinato omnia , & consalto , & bono etiam nostro
fieri. Sed jam ad planiora & minus aspera.

DISSERT. XVII.

*Triplex objectio contra Fatam : ordine
solvantur singulae.*

AUD. Nec nunc dimittam. In Providentiâ acqui-
resco , fluctuo etiam in Fato. Immobile dixisti :
quomodo potest , triplici ista injectione ? Primum,
Magia, & Genii inferi vel aërii mutant, aut incidunt :
usu notandum, & Lucano alibi clarè scriptum. Deinde,
Deus ipse mutat , qui precibus exoratur, & flecti-
tur, atque aded poenitet : quod ipse in Sacris de se di-
cit. Tertiò, si pertendis omnino immutabile ; Peccata
ab eo non excludes , quidquid ante dixeris , & necessa-
riò evenient ex Præscientiâ illâ divinâ. Has quoque
nubeculas si pellis ; ô te meum Solem , & fato mihi quo-
que datum ad animum serenandum ! Lips. De Fati
serie diximus : tu quoque videris eamnectere, & ca-
tenam struere interrogationum. Solvamus tamen levi
operâ ; nec fortasse implicata nimis , quæ offers. De
Magiâ, commemini sanè Lucanum scribere, ubi Thes-
sala illa maga ad Pompeium filium :

--- conceditur arti,

Lib. VI.

UNAM cum radiis presserunt sidera MORTEM,
Inseruisse moras : & quamvis fecerit OMNIS
STELLA senem, medios herbis ABRUMPIMUS annos.

Hoc in singularibus fatis jactat , sed in Publicis , ab-
dicat.

*Nam simul à primâ descendit origine Mundi
Causarum series atq; omnia Fata laborent
Si quidquam morasse velis. imoq; sub ictu
St ut genus humanum : tunc, Thesalæ turba, fatemur,
Plus Fortuna potest.*

Hæc poëta ille ita divisim , qui amat quidem Stoicus
sæpè esse : in hac tamen sententia hæreo, nec temerè
decido. Quid vult singularia Fata ab æterno & à primâ
origine Mundi, ut loquitur, non definitâ ? apparet : aut
saltem teorim causas suas habere , nec cum aliis imple-

implexas. Itaque sollicitari & moveri, sine confusione aut turbâ Universi. Aliter in Publicis; quæ plures tangunt, & pluribus nexa sunt & injuncta. Ista, dico, mens videtur: sed vana. Nam quantumvis subitum aliquid aut inopinatum à Magiâ intervenit (neque enim negamus:) nostro tamen sensu id fit, Deo jam antè visum & scitum. Talis, dico, illa subita causa, inter medias est, & adjutrices illius Fati. Quod autem de Publicis ait, non mutari: id sanè verum, nec magis tamen minusve, quàm Privata: sed hoc singulare habent, quod noluerit minutos istos Genios hic inferi, & totum illud notabile & nobile regimen sibi, aut altioribus Geniis, adservavit. Itaque mirum satis est, omnem Genialem collatam operam nihil in Regum consilia vel arcana, nihil in Judicum decreta aut pœnas: addo, parum aut nihil in rem nummariam, aut thesauros, posse. Vim illorum & subtilitatem si vides; quid facilius, quàm in cubicula Principum irrumpere, litteras tollere aut supponere? in arcam meam, aut Crassi potiùs alicujus penetrare, & vim pecuniæ auferre, clientulis suis largiri? Non possunt: refrænât benignus, & nostri curator Deus; ne si hæc talia faciant, magis ad se alliciant, & in barathrum secum trahant. Atque hoc de Magiâ igitur, ex vero si vides, non refellit Fatum: si ex Lucani sensu, dubito, & ne ille quoque voluerit (suprà dictum) cum patruo tuo neglegi interdum res aut Fata *Singularum*. Altera injectio, de Precibus, & Deum flecti ac mutari. Pro vulgo satis hîc loqueris, & alitùs ire te volebam, & præivi. Quid? Deum tu censeres mutare sententiam? irâ aut miseratione, humanum in morem, tangi? Immutabilis est: & Sacra quod sic loquuntur, pro captu nostro est, & figurato dumtaxat quodam sermone. Augustino hoc credes, sic scribenti: *Deus etsi dicitur Statuta mutare* (unde TROPICA locutione in Scripturis sanctis etiam poenituisse legitur) juxta id dicitur, quod homo speraverat, vel naturalium ordo causarum gestabat: NON JUXTA ID, QUOD SE OMNIPOTENS FACTURUM ESSE PRÆSCIVERAT. Item alibi: *Cum Deus MUTARE dicitur voluntatem*, ut quibus lenis erat, verbigratia, reddatur iratus: ILLI POTIUS, QUAM IPSE, MUTANTUR: & cum quodammodo mutatum, in his, quæ patiuntur, inveniunt. Sicut mutatur Sol oculis sauciatis, & asper quodammodo ex miti, & ex delectabili molestus efficitur: cum ipse apud seipsum maneat idem qui fuit. Tale in Hieronymo, cum ad hanc objectionem respondet: *At prædixit aliquid Deus*, addit: *Non enim prædixit, ut veniat, sed ne veniat: & ideo commina-*

xiv. De
Civ. cap.
xi.

xxii. De
Civ. l. 24

In Ezech.
cxlii.

In Dani-
el. cap.
11.

Serm. I.

Adu.

Marc. II.

CVII.

tur, ut convertatur ad poenitentiam cui minatur. Et alibi planissimè cum Augustino : *Ad preces Ezechiae & Nini-
væ Dei sententia commutata est : non VANITATE* iudicii,
sed eorum CONVERSIONE qui meruerant indulgentiam.
Jam tertium quod opponebas, est à Præscientiâ Dei, qua-
si eventus alligante, & sibi adstringente. Id firmum cùm
primò videatur, infirmissimum est inspectum & ex-
ploratum. Quâ Præscientiâ? nego in Deo esse. Non
enim præscit propriè sed scit; nec prævidet, sed videt.
Nostræ imbecillitatis verba sunt, qui tempora parti-
mur, nec aliter intelligimus: Deo omnia juncta, nexa,
unita, Præteritum, Præsens, Futurum. Omnia, in-
quam, in præsentī & in oculis habet, & Æternitas illi
est momentum. Imagine aliquâ hoc discrimen Maxi-
mus Tyrius ostendere voluit, comparatque *Divinam
mentem Soli, qui uno intuitu, quod ubique est lustrat: homi-
nem Viatori, qui longâ morâ, & temporum intervallo hæc
& illa videt, & non videt.* Tenuis comparatio, sed illu-
striorem unde sit dare? Itaque sæx & sordes nostri in-
tellectus sunt, cùm argutamur de hac Præscientiâ: co-
gita autem verè Scientiam esse: & simul capies, quàm
nulla necessitas ab ipsâ impressa. Ecce ego te in con-
vivio video potantem, saltantem, amplexantem: certò
quidem video, nec fallor: numquid ergo causam
præbeo, aut cogo? Negabis, & hic nega. Illud magis
urgeat aliquis: An non vult igitur illa fieri? Vult, non
vult: & distinguo. Est Voluntas in Deo, quæ Græcis
Theologis κατ' ἰδοὺς dicitur: id est, *voluntas juxta id
quod libet, & placet*: atque ea est verè & propriè volun-
tas. Est altera ἐκ συγκατάφασις, *ex permissione & concessu*: quâ
habet se in modum finentis magis, quam assentientis.
Illa prior in Bonis est, aut Mediis: hæc altera in verè
Malis, id est Peccatis, quia videt fieri, & patitur (quid
enim illo invito fiat?) sed causas medias liberas & sui
juris fecit, nec immutat. Iterum curiosulus: At potuit
fecisse hominem in bono firmum, nec malo flexi-
lem: cur non fecit? Stultè causa à causâ ipsâ peti-
tur: aliquid tamen, ut homo, dicam. Liberum fe-
cisse voluit, & decuit, illum sublimem inter omnia ani-
malia, illum Deo propinquum. Perfectus homo non
erat, si liber non erat. Denique sic placuit, cui nisi opti-
mum placere non potest: quid inquiris? *Et quamquam
præscierat* (Tertullianus) *hominem malè institutione suâ
usuram: quid tam dignum Deo, quàm gravitas, quàm fides
institutionum qualiumcumque?* Sed gradum jam refræno:
Providentia & Fatum verbis satis asserta sunt, magis
seipsa cōttidie factis. Teneamus utraq; manu, am-
plecta-

plectamur toto animo, omnibus & singulis hæc intervenire. Homerus clamat:

---- Μοῖρα δ' ἔτινα φησὶ πεφυγμένον ἀνδρῶν,
Οὐκ ἔκαστον, ὅδε γὰρ ἐσθλόν, ἐπὶ τὰ πρῶτα χυνέται:

---- *Fatum a quo nullum vitasse virorum
Præsum sive bonum, cum primum venit in orbem.*

Quis fructus erit? Patientia, & Constantia. *Ad hanc legem animus noster aptandus est, hanc sequatur, huic pareat: & quæcumque fiunt DEBUISSE fieri putet, nec velit obviargere NATURAM.*

Epist.
CVII.

DISSERT. XVIII.

Genios etiam esse, Dei & Providentiæ ministros: eorum genera, & sedes: ac de Heroibus primò,
Laribusque.

DEUM supremum, & divina, vidimus: ad ministeria ejus imus, sive Genios, quos non auxilium (quid opus erat?) sed ornamentum, & testandæ bonitati, sive magnitudini, assumpsit. Atque etiam ordinem assumpsit. Nam cum *Mundus Deorum hominumque sit civitas*, ut Stoicis placet: decorum & ordo voluit ubique eum coli; & ab iis, qui gradibus & dignitate distinguerentur. Plato & Platonici quàm multa de istis; sed mihi lubet & convenit in Porticu hærere: quæ ita definivit, Varronis verbis. *Mundum dividi in duas partes, Cælum & Terram. Et Cælum bisariam, in Æthera & Aera. Terram verò, in Aquam & Humum. Quas omnes quattuor partes Animarum esse plenas: in Æthere & Aere, immortalium; in Aquâ & Terra, mortalium. A summo autem circuitu cæli, usque ad circulum Lunæ, Æthereas animas esse, Astræ ac Stellæ, eosque Cælestes Deos non modo intelligi esse, sed etiam videri. Inter Lunæ vero gyrum, & nimborum ac ventorum cacumina, Aereas esse animas: sed eas animo, non oculis, videri: vocarique Heroas, Lares, & Genios. De Aqua & Humo omittit, in quibus sunt mortale genus, Homines & Bruta. Hæc verò pulchra, & Varrone digna, examinemus: atque ad ea Stoicum præcipuè sensum aptemus. Dividit Cælum in Æthera & Aera. Ita enim nostri, nec nisi purissimum illum & cælestem ignem, non alium subtrus*

Apud August.
vii.
De Civit.
cap. vi.

In Theo-
phrasio.

* Aliquis
è Patri-
bus Chri-
stianis.

Lib. II.

Lunæ circum agnoscunt. *Æra* autem *Cæli* voce com-
prehendunt & Hebræi passim, quod è Sacris nostris
est notum. Addit mox, *Eam omnes partes Animatum*
esse plenas. Plenas? *Æneæ* *Gazæi* verbis hoc aditruen-
dum est, pii & docti scriptoris. Καὶ μὲν τοιῶν ἐνὶ ἀέρι
μεσὸς ὁλος ὁ ἔρανός, μεσὸς δὲ ὁ αἰὲς ὁ ἀγγέλων τε καὶ δαιμόνων, πλὴ-
νης μὲν ὁ αἰὲς, πλὴνης δὲ καὶ ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα, καὶ τὰ ἐπὶ τῇ γῇ
πάντα, καὶ αἱ ἐφ' ἧς τις παρ' ἡμῶν σφῶν, κένον δ' ἐν δ' δ' ὅσον αἰθερὶ
καὶ τεύχεα βαλεῖν: *Atqui potestatum intelligentium* (id est,
Spirituum) *plenum totum cælum*, *plenus æther angelorum*
& daemonum, *plenus ær*, *plena terra*, *& mare*, *& omnia*
quæ sub terra. Atque ut dixit aliquis * *nostrorum Sapientum*,
NIHIL VACUUM, UBI VEL CAPILLUM IN ÆTHERA AE-
RAQUE IACIAS. Vera dicit, infinitæ, nostro sensu,
myriades myriadam sunt, Bonorum Malorumque; Deo
finitæ. Memini in veteri quopiam legere, *Non æra*
æstate tam PLENUM MUSCULI, quam Geniis esse. Addit *Æ-*
neas amplius: *Si Deus donet hunc Mundum decem millia*
annorum etiam stare, *& homines vivere assidue ac mori; num-*
quam tamen Angelorum Daemonumque numerum Animæ
superstites possint æquare. Pergamus in Varrone, qui ait:
A summo cælo ad circulum Lunæ Æthereas animas esse. Paul-
lò alia distinctio in Marciano Capellâ, qui *Deos*, *quos*
ignitæ substantiæ flammantisque suspexit, *ab ipso Æthere*
sphæræque superioris ambitu, *usque SOLAREM circulum*
deducit & locat: eosque *Deos* simpliciter, itemque
Cælites perhibet: *& caussarum latentium arcana comp. nere*.
Illic Jovem ipsum regnare. *At INTRA SOLIS MEATUM,*
usque Lunarem globum, se undæ Beatitudinis numina, suppa-
risque potentie esse: *per quæ Vaticinia, Somniaque, ac Pro-*
dia componuntur. Itaque & *Genios* ibi locat, non in
Aëre; aliter ac nostri, & Plato ipse. Unde hauserit, non
nunc quæro: ad meum redeo, qui in *Æthere Animas*
ponit, *Astra ac Stellas*. Quod in parte Stoicum atque
etiam Socraticum, *Sidera* aut *Animas*, aut animata esse.
Pergit: *At vere inter Lunæ gyrum, & nimborum vento-*
rumque cacumina. Observa, ergo tantum in media aut
supera Aëris regione *Hædus, Lares, Genios* locat? Apparet
è verbis: tamen satis plena Augustinus ea rettulit, aut
ex scriptor dedit. Narsi ego hercules ambigo, & con-
troverto: jure. Quid? *Genii* nulli in Aëre infero, &
circa terram? sunt verò, & innumeri: atque ipsi nostri
omnes tutelares. Quid *Lares*, in Aëre supero? imò
inferum istum colunt, atque aded domos & focos.
Denique communis opinio, qui de Geniali hac re
scripserant, totum Aëra illis assignat. Quid ergo in
Varronis scripto aut sensu hic sit, planè haut dixerim:

exem-

exempla videamus. *Animas* ibi esse, quæ *vocentur Heroes, Lares, Genii*. Tria genera dat, situ etiam diversa, nam Heroës in superno Aëre, Lunæ vicini; Lares in imo, Terræ; Genii, per totum eum sparsi agunt. Licet autem distinctius dividere, *Geniurum* alios (communi nomine) *Animas* quidem esse, sed quæ aliquando in corpore fuerint: uti sunt *Heroes, & Lares*. Alios, præstantiore dignitate, qui semper à corporis compedibus ac nexibus liberi egerunt: ut sunt *Genii* proprie dicti. Et qui sunt *Heroes*? Alii nobis, alii Platoni, qui eos ἡμιθεοὶ, *Semideus* vocat, ex *Aqua natos*: quod scilicet crassiore quadam substantiâ, quam *Genios* Aëreos, constare ac confici censeret. Hos δὲ τὸ εἶδος ἐκ τοῦ θεοῦ derivat, quod ex amore immortalis Dei in feminam aut immortalis femine in virum, procreari videantur. Cujus sententiæ & Hesiodus fuit, cum scripsit:

In Epi-
nomide

In Craty-
io.

In E'ργος

Αἰδρωδὴν ἡρώων θεῶν γένος, αἱ καλέονται

ἡμιθεοί:

Divinum genus Heroum, quos & vocitamus

Semideos.

Alii ab ἡρώας, id est *Iunonis*, alique ab ἑρας *Terræ* voce Herois formant: quod *Heram veteres* (a t Marcianus) *Terram dixerunt*: quasi terrestres quidam Deos. Atque ita Prisci Latini *Semones* dixerunt, velut *Semihomines*: nam *Hemonem* illi *hominem* efferebant. Sed

Augustinum pro Stoico sensu audiamus: *Herois nomen* Lib. x.
à *Iunone* dicitur tractum, quod Græcè *Iuno* ἡ ἑρα appellatur: cap. xx.

& ideo nesci quis filius ejus *Heros* fuerit nuncupatus. Hoc videlicet, veluti mysticum, significante fabulâ, quod *Aer Iuroni* deputetur, ubi volunt cum Dæmonibus *Herois* habi-

tare, quo nomine appellantur alicujus meriti ANIMAS DEFUNCTORUM. Apulejus contentienter: Deos ap-

De Deo
Socr.

pellant (hos minores) qui ex hominum numero justè ac

* Legos,
postea h-
minutus
præbuit.

prudenter vitæ curriculum gubernato, pro numine * postea ab

hominibus præditi, fanis & ceremoniis vulgò admittuntur: ut in *Boeotiâ Amphiaræus*, in *Africâ Mopsus*, in *Ægypto*

Osiris, alius alibi gentium. Plutarchus: Stoici *Heroas* dicunt, τὰς κεχρησµένων ψυχὰς τῶν θανάτων: animas à cor-

paribus abjunctas. Nec tamen omnes: & restringit meritò Laërtius, inter Zenonia: Καὶ ἡρώας εἶναι, τὰς ὑπολειπµένων σπῆδαιψ ψυχὰς: *Heroas* esse, relictas animas

Sapientum. Lucanus:

Quodque patet terras inter Lunæque meatus,

Semidei manes habitant, quas ignea virtus

Innocuos vita, patientes ætheris imi

Fecit, & æternos animam collegit in orbes.

Epist. xc.

Plura nos, ubi de Animâ : libasse nunc satis est. Qui autem *Lares*? Seneca à Geniis separat : *Quid sint inferi, quid Lares, & Genii* : sed Apulejus clariùs aperit. *Animum humanum, exutum, & liberum stipenditis vitæ, hunc, inquit, veterè Latina lingua Lemurem reperio dictitatum. Ex hisce ergo Lemuribus, qui posteriorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possidet, Lardicitur Familiaris. Qui verò, propter adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus in terra, vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum hominibus, ceterum noxium malis; hunc plerique Larvæ perhibent. Cum vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larvæ; nomine Manem Deum (sic legendum) nuncupant. Nemo meliùs descripsit : etsi breviter etiam Marcianus Capella : *Lemures si vitæ prioris adiuti fuerint honestate, in Lares domorum urbiumque vertuntur : si autem depravantur ex corpore, Larvæ perhibentur ac Maniæ. Ecce igitur duas Animas, quas Aère Varro locat : itemque Capella, sed superiorem partem esse Heroum, inferiorem Manium.**

Lib. ii.

D I S S E R T. XIX.

De Geniis proprie dictis, Bonis Malisque. Singulis eos esse, item locis, & regionibus : & eorum curæ aut opera.

Apul.

AT jam *Gemios* ipsos, quos distinximus à duplici priore genere, videamus. Unde ordiar, ubi destinam? nam verè licet dicere, aded hæc Græcis Latinisque frequentata & celebrata esse; ut nemo ea commemorare adortus sit, quin multo plura omiserit, quàm recensuerit. Ingens copia rerum, & sensuum; nec miremur, quia certè ingens hoc Naturæ & arcanum ministerium, quod per omnia ejus membra se spargit, insinuat, penetrat; secundæ à primo Deo causæ, & quæ miranda nobis aut stupenda conantur cottidie, aut patrant. Magne & occulte Deus, tales etiam tui famuli: quos sine veneratione & metu vix est tangere, adstantes hîc nobis, spectantes, & arbitantes. Date veniam: liceat cum pace vestra libare aut iterare dicta aliis: sed compendio & dilectu, ut rei nostræ & sectæ convenientia videbuntur. Esse igitur tales, Stoici asserunt, eosque Græcè *Δαίμονας* dici; & definiunt, *ἑοίας ψυχικάς*: substantius animatus: id est, Animæ in materie similes, usu & fine distantes. Pythagoras ante eos: *Ἐἶναι πάντα τὰ αἰεὶ ψυχῶν ἰμπλιον τὰ τέρας, δαίμο-*

Plut. i.
De Plac.
cap. viii.
Laert.

δαίμονας τε, καὶ ἡρώας νομίζεσθαι : *Esse TOTVM AER plenum animis : easque & Dæmonas , & Herqas existimare.* Nam *Lares* Græci non distinguunt , imò cum *Heroibus* confundunt : atque ita Glossæ , ἡρώας , *Lares* , non semel interpretantur. Sed *Dæmones* igitur illis hoc genus dicti. Quare ? aut quia sunt δαίμονες (Macro-
bii verba) id est , scientes futuri ; aut , ut Posido-
nius scribit in libris quibus titulus est *ἑὶ ἡρώων καὶ δαίμόνων* ,
quia ex ætherea substantia parta (lego, partita) atque
divisa qualitas illis est ; sive δὲ τὸ δαομῶν , id est καομῶν
seu δὲ τὸ δαομῶν , hoc est μελομῶν . Vides hominis
Stoici (Posidonii) super verbo sententiam , quæ ferè
est & Platoniorum : sed ipse ex *Ætherea substantia*
figit , isti *ἄκρον λόγος* (ipse ita Plato) *Acrcum genus*
faciunt ; non tamen ex hac *feculenta & humida caligine*
conglobata corpora , sed ex illo purissimi *Aeris liquido & sereno*
elemento coalita. En aliquod discrimen in materie , &
Stoici contentienter reliquæ suæ doctrinæ ex *Æthere*
formant , ex quo & Animas humanas. Sed hi sunt ,
quos Latini *Genios* dicunt. Tertullianus : *Nescitis Genios*
Dæmonas dici , & inde diminutiva voce *Dæmonia* ? La-
ctantius : *Hi spiritus sibi Geniorum nomen adsumunt : sic enim*
Latino sermone Dæmones interpretantur. Festus etymon
dat , *Genium esse Deum , qui vim obtinet rerum * genen-*
darum. Addit deinde : *Aufustius inquit , Genius est*
Deorum filius , & parens hominum ex quo homines gignuntur :
& propterea Genius meus nominatur , quia me genuit. Alii *Ge-*
niū esse putant , uniuscujusque loci Deum. Varia miscet :
tecernamus , & illustremus. Quin *Genius à genendo* ,
non dubium : sive quia genuit nos , sive , ut Apu-
lejus , quia nobiscum *genitur*. Aufustius aiebat , *Deorum*
filium esse : quorum ? imò unius Dei , Jovis , ex ipso
Festo : *Tages Genii filius , nepos Iovis* , qui disciplinam
aruspicii dedit. Igitur Iupremi Dei filius , & (nisi fal-
lor) Varronis interpretatione *Mundus*. Augustinus :
Quid est Genius ? Deus est , inquit (Varro) qui præpositus
est ac vim habet omnium rerum gignendarum. Subdit
Augustinus : *Quem alium hanc vim habere credim , quàm*
Mundum , cui dictum est , Iupiter omnipotens , progenitor ,
genitrixque ? Et cum alio loco Genium dici esse uniuscu-
jusque Animum rationalem , & ideo esse singulos singu-
lis : talem autem , Mundi animum , Deum esse : ad hoc
idem utique revocat , ut tamquam Universalis Genius ipse
Mundi animus esse credatur. Haud dubiè in his do-
ctissimi Varronis Stoica aliqua sententia est : & qua-
lis ? Genium duplicem esse : *Singularem* , Animum
suum cuique ; *Universalem* , Animum Mundi. Hic

1. Saturn.
c. XXIII.

In Epi-
noma

Apolog.
cap.
xxxii.
Lib. II.
cap. XIV.
* Ita leg.
non ge-
rendarum.

igitur Animus, sive *Incorporalis Ratio* (ut Seneca) *ingentium operum artifex*, Genius ille est à genendo. Nec inepte *Deifilius*, quia ab eo est, & idem ipse. Itaque vides duplicem ab iis Genium statui : quod item à Capellâ. Ex *superiorum*, inquit, *Deorum arbitrio*, & *secundorum comitatu*, & *Generalis omnium præsul*, & *Specialis singulis mortalibus* Genius admoventur, quem & *Præfitem*, quod præsit * *gerundis omnibus*, vocaverunt. Nam & *populi Genio*, cum *Generalis* poscitur, supplicant; & unusquisque gubernatori proprio dependit obsequium. Ubi tamen *Generalem* illum ad populos tantum singulos, provinciaque: sicut *Specialem* ad homines, urbes, loca alia certa, videtur allegare. Sed Varroniana mens alia fuit: etsi apta & vera etiam hæc divisio, quosdam Geniorum sub illo magno Imperatore, velut Legatos aut Tribunos, populis regionibusque curare; alios iterum quasi Centuriones, collegiis, opidis, vicisque; denique & gregales milites, singulis hominibus, locisque. Ita templum GENII PUBLICI, sive GENII P.R. scimus in Urbe fuisse: item Coloniae, suos Genios: ipsi Principi seorsim suum, grandiore aliquem grandiori. Panegyricus scriptor: *Habes profecto aliquod cum illâ Mente divinâ, Constantine, secretum, quæ delegatâ nostri DIIS MINORIBVS curâ, unise tibi dignatur ostendere.* Ostendere, per astitem & præstitem Genium aliquem digniorem. Nota superstitio, an adulatio vetus Romana, per Genium Principis religiosè jurantium. At nobis, inquit, Dii minores sufficiunt. Vulgatissima autem hæc sententia Genios, à natali die, cuique assentium. Menander:

Ἀπ᾽ αὐτὴν δαίμων ἀνδρῶν συμπαραστέτι

Ἐὐδὺς ἡγοῦμαι, μυσταγωγὸς τὸ βίη:

Cuique Genius jungitur mortalium

Statim edito, moderator ut vitæ fiet.

Epist.
ext.

Mystagogum ille dixit: Seneca noster *Pædagogum*. *Sepone*, inquit, in præsentia, quæ quibusdam placent: *Unicuique nostrum Pædagogum dari Deum*, non quidem *Ordinarium*, sed hunc *inferioris notæ*, ex earum numero, quos *Ovidius* ait, de plebe Deos. Quibusdam placere hoc ait: quibus Stoicis suis, nam jungit: Ita tamen hoc *sepone* volo, ut meminere majores nostros, qui crediderunt hoc, Stoicos fuisse. Singulis enim & Genium, Iunonem dederunt. Genium nempe viris, Iunonem fæminis • id erat, marem Genium fæminamque, pro sexu. Plinius: *Singuli ex semetipsis totidem Deos faciunt, Genios Iunonesque adoptando sibi.* Itaque verè *Lancrantius*; *Adhærent singulis hominibus,*

Lib. vi.
cap. vii.

nibus, & omnes hostiarum domos occupant. Quo tamen fines? Lib. II.
jam dicto, ut curatores quidam essent, & inspectores. cap. xv.

Hesiodus:

Τοὶ μὲν δαίμονες εἰσι Διὸς μεγάλα διὰ βλάα

Εὐδαί, ἐπιχθόνιοι, φύλακες διπλῶν ἀνθρώπων:

Sunt Genii, ex mente & nuu Jovis omnipotentis,

Approbi, & in terris hominum genus accurantes.

Plato hunc talem vocat, φύλακα τῆ βίᾳ, καὶ ἀποκλαρωτὴν τῶν αἰρεθόντων: custodem vitæ, & adiutorem consummationemque, quæ quisque elegisset. In tabulâ Ceberis ingeniosâ, Senex depingitur Genius, qui Vitæ adstat, chartam unâ manu tenens (è quâ salutaria Monita legat) & alterâ quiddam velut monstrans. Mandat autem ingreditentibus, quid ubi in Vitam venerint faciendum sit, & cui vitæ se committere debeant, si velint esse salvi. Est ipsum dogma Stoicum: atque audi Epicterum. Deus, inquit, nos curat: ἀλλ' ὅδ' ἔτι καὶ ἐπιτροχῶν ἐκάς παρίστησι τὸ ἐκάς δαίμονα, καὶ παρίδωκε φύλασσει αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τῶν ἀκαίμων καὶ ἀδολόγων: sed nihilominus CURATOREM UNICUIQUE addidit suum cujusque GENIUM, & custodiendum eum sibi commisit: αὐτὸν καὶ, qui nec conniveat aut dormiat, quique decipi non possit. Sed & Zeno fatetur, εἶναι τινὰς δαίμονας, ἀνθρώπων συμπάσας ἐχούσας ἐκότηας τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων: esse Dæmones quosdam, sive Genios, qui erga homines afficiuntur, suntque INSPECTORES actionum humanarum. Inspectores? usquequod, ut etiam formâ humanâ se misceant, & singula ignoti ipsi norint. Homerus sapientiâ, quâ solet:

Καί τε θεοὶ ξένους ἐοικότες ἀλλοδαποῖσιν,

Παντοῖοι τελέδοντες, ἐπιστροφῶν πόλιν,

Ἀνθρώπων ὕβριν καὶ ἰσομήλιν ἐφορῶντες:

Atq; Dei, hospitibus peregrinis se assimilantes,

Inspecie diversâ, urbes atque oppida oberrant,

Et malefacta hominum, simul & benefacta, notantes.

Quid Plautus ille ab humili socco, nonne huc adsurgit?

Arcturum fidus facit præloqui:

Ita sum, ut videtis, stella splendens, candida

Hic: atque in cælo: nomen Arcturo est mihi.

Noctu sum in cælo clarus, atque inter deos:

Inter mortales ambulo interdus.

Qui est Imperator divum atque hominum Juppiter,

Is nos per GENTES alium aliâ disparat,

Hominum qui facta, mores, pietatem, & fidem

Yyy 5

Nosca-

I. Dissert.
cap. xiv.

Odyss. p.

In Rudente.

Noscamus; ut quemque adiuvet opalentia.

Qui falsas lites falsis testimoniis

Petunt, quique in jure abjurant pecuniam,

Eorum referimus nomina exscripta ad Iovem;

Cotidie ille scit, quis hic quærat malum.

Et plusscula, quæ comiter addit. Quamquam hi Genii magis alti & sublimes sunt, & velut exploratores quidam ab Æthere, & Prætorio ipso, missi. Sunt igitur Genii observatores aut adstites, nec sortis tamen affectusque unius. Alii enim Boni sunt, alii Mali. Atque hos Trismegistus ποιητὴς appellat, *Πράγος*; κακοδαίμονας Plutarchus, & scriptorum vulgus. Clemens Alexandrinus:

v. Strom. Ἐτι πρὸς τοὺςδε Φακυλίδης, τὰς ἀγγέλους δαίμονας καλεῖν, τὰς μὲν εἶναι ἀγαθὰς αὐτῶν, τὰς δὲ φαύλας, ὡς τὸ τότε παρέρχοντο. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἀποστάτας πᾶς παρέλθοντες φεμεν:

Ἀλλ' ὅρα δαίμονες εἰσὶν ἐπ' ἀνθρώποις, ἅλδοτε ἄλλοι.

Οἱ μὲν, ἐπερχομένη κακὸν αἰὲρ, ἐκλύσασθαι:

Iam etiam Phocylides, *Angelos* vocas *Dæmones*, quosdam eorum Bonos, quosdam *Πράγος* hi versibus ostendit. Sicut nos (Christiani) *Deseriores* quosdam spiritus suscipimus? & notos habemus.

Miscentur Genii mortalibus, at diversi.

Hi quidem, ut à nobis clade, & tristitia pellant.

Quasi dicat, alii autem ut immittant adjuventq;. Atque hi mali, culti etiam antiquis, sed ut *Kejoves*, ut *Læva* numina, & quos (Plinii verbis) *placatos* trepido metu cupimus: nec ut adlint, sed abstant. Homerus sæpè agnoscit:

Odyss. μ.

----- κακὰ μὴ δέτο δαίμων:

----- *Genius mala mente agitabat.*

Odyss. α.

Item: ----- τίς τοι κακὸς ἔχει δαίμων;

----- *malo quo dæmone es usus?*

Iterumque:

Odyss. λ.

Ἄσέ με δαίμων αἶσα κακὴ, καὶ ἀδύσφορ οἷον:

Læsit me dæmon malus, & mala copia vim.

Satis de Privatis istis sive Singulorum Geniis: de Publicis aut Passivis aliquid addamus. AUD. Imò unum requiro tactum magis, quàm plenè dictum, de *Animo*, qui Genius suus cuique. LIPS. Attigi, perficiam. Apulejus: *Quodam significatione Animus humanus, etiam nunc in corpore suus, Dæmon nuncupatur.*

---- diine hunc ardorem mentibus addunt

Euryale, an sua cuique Deus fit, DIRA cupido?

Igitur & Bona cupido animi, Deus bonus est. Unde nonnulli arbitrantur, * Εὐδαίμονας dici Beatos, quorum Dæmon bonus, id

*In Ma-

id est animus Virtute perfectus est. Quem nostra lingua, haud nudus. lib. 11. Differ. XIX.
 scio an bono, certe quidem meo periculo, poteris Genium vocare: quoniam is Deus, qui est Animus suus cuique, quamquam sit immortalis, tamen quodammodo cum homine genitur. Satis plenè, atque etiam planè istic habes. Respexit Epicharmus:

Ὁ γένιος ἀνθρώποις δαίμων ἀγαθός, ὅς ἐστι καὶ κακός:

Mores homini Genius bonus est, aut è diverso malus.

Etiam Heraclitus, cum dixit, ὡς ἡ θεία ἀνθρώπων δαίμων: quòd Ingenium homini Genius sit. Atque ita quidam Socratis illud Dæmonium celebre interpretantur: ut quoniam Animus illi purus, & à corpore maxime abstractus fuit, Plut. & Cicero.
 facillimè audiret atque intelligeret monita Deorum. Quamquam alii verè ad Privatum Genium ejus referunt, qui se ei conspicuum etiam dederit, paucis factum. Ammianus, de Constantio Imperatore: Posthæc confessus est convictoribus proximis, quòd, tamquam desolatus, secretum aliquod videre desierit, quod interdum squallidius adfuisse sibi æstimabat. Et putabatur Genium quidam, tutelæ ejus appositum, eum reliquisse, citius digressurum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, SALVA FIRMITATE FATALI, hujusmodi quædam, velut ACTUS RECTURA Numina sociari: admodum tamen paucissimis visa, quos multiplices auxere virtutes. Dat deinde Homerum auctorem, in cujus libris Genii cum viris fortibus versantur, & loquuntur: item Pythagoram horum adminiculis præcipuis enituisse, & Socratem, & Numam Pompiliam, & superiorem Scipionem, & Marium, atque Octavianum. Sed omitto Specialis, sive Privatos: aliud genus est quod Generale diximus, & publicè atque etiam privatim multiplices usus & pericula sui præbet. Horum de numero Apul. .
 curant singuli, ut est cuique tributa provincia, vel Somniis * Lego. consermandis. mandis.
 confirmandis; vel Extis fissiculandis, vel Præpetibus gubernandis, vel Fulminibus jaculandis, ceterisque adeò, per quæ futura prænoscimus. Uno verbo, Magiam totam isti iugerunt & administrant: nostris quoque Doctoribus scriptum. Ut Tertulliano: Per hos Magi phantasmata Apolog. cap. XXIII.
 edunt, etiam defunctorum inelamant animas, pueros in eloquium oraculi eliciunt, multa miracula circulatorii præstigiis ludunt. Ut Minutio Felici: Magi quoque non tantum sciunt Dæmones, sed quidquid miraculi ludunt, per Dæmones faciunt. Illis aspirantibus & infundentibus, præstigiis edunt, vel quæ non sunt videri, vel quæ sunt non videri. Denique vario prædictionum (sæpè fallaci) genere, emulantur Tertull. cap. XXI.
 divinitatem, dum furantur divinationem. Pythagoras hoc

hoc quoque observavit , & prodidit : Ὑπὸ τῶν περ-
 πλοῦ ἀνθρώποις τὰς τε οὐεῖρας , καὶ τὰ σημεῖα , νόσους τε καὶ
 ἀγέκας : καὶ ἔμνον ἀνθρώποις , ἀλλὰ καὶ πνεύμασι , καὶ τοῖς ἀλλοῖς
 πτῆνσι : εἰς αἱ τῶν γινεῶν τὰς καθαρμῶν , καὶ ἀποπορτισμῶν ,
 ματικῶν τε πᾶσιν , καὶ γλῆδονας , καὶ τὰ ὅμοια : *Ab his im-*
mitti hominibus somnia & signa , atque morbos etiam & sa-
nitates : nec solum hominibus , sed pecudibus ac jumentis. Ad
hos referri Lustrationes & expiationes ; ad hos Divinationem
totam , & Omnia , & similia. Tertulianus & his addicit:
Corporibus & valetudines infligunt , & aliquos casus acerbos ;
animæ vero repentinos , & extraordinarios per vim excessus.
 Minutius : *Vitam turbant , omnes inquietant , irrepentes*
etiam corporibus occulte , ut Spiritus tenues , morbos fingunt ,
mentes terrent , membra distorquunt. Quid dicam po-
 ma, vites , fruges præcipitari ab iis , aut lædi ? quid
 aliò traduci ? quid pluvias , nimbos, ventos induci ?
 & plurimùm mala , ab his scilicet malis. Sed bona
 etiam à bonis, si non provenire, promoveri , est confi-
 tendum. Artes præeunt, aut docent : & quædam hu-
 mano ingenio numquam eruenda , ostendunt. In
 medicinâ , exempli causâ , quis ambiget occultas mul-
 tas herbarum vires ab iis proditas ? quis Chemiam,
 novæ subtilitatis artem , his non deleget ? & magis,
 quia ambiguam , & lædere aut fascinare etiam pro-
 nam. Quis Horologia ferrata illa, cum tot ponderibus
 rotisque repperit ? quis Magnetem ad nauticum usum
 suggessit ? quis Typographiam ? quis Bombardas ? Bo-
 ni isti , aut alii : sed cum Apuleii cautâ admoni-
 tione , *ut cuncta hæc fiant Cælestium* (imò *Cælestis* unius)
volumate , & munere , & auctoritate ; sed Dæmonum
obsequio , & opera , atque cura. In bonis , inquam,
Volumate & Auctoritate Dei ; in aliis , permissione &
 concessu. Sustineo , & à vorticibus me removeo , ad
 ripam appello. AUD. Heus tu , neque ego auctor multa
 hic inquirendi : universè aliquid scire satis sit , vereri
 etiam totum genus aut revereri. Sed estne vitæ et-
 jam aliquis in hoc fructus ? LIPS. In illis de *Eustodia*
 magnus, Epicteti verbis suggerendus. *O homines , in-*
quit , scitote diligenti & præstanti cuidam Custodi unum-
quemque nostrum asse commissos. Cum igitur fores ad-
duxeritis , & tenebras intus faceritis , mementote nunquam
dicere , QUOD SOLI SITIS. Non enim estis , non : sed
DEUS intus est , & vester GENIUS intus est. Et quid lu-
mine istis opus est , ut facta omnia vestra videant ? ni-
hil. Quid autem ? vitæ solum curant , aut adstant ?
 Imò Plato autumat , non solum tunc adesse , nemini con-
 spicuos , omnium non modò auctores , verum etiam * COGI-
 TATO-

Cap.
xxii.

Lib. I.
Differt.
xv.

Apul.

TATORUM testes : sed & , ubi vitâ editâ , remicandum est ; eundem illum , qui nobis præbitas fuit , rapiare illud & trahere velut custodiam suam , ad JUDICIUM , atque illic in conspectu dicendâ adfistere : si qua commentatur , redarguere ; si qua vera dicat , asseverare , prorsus illius testimonio ferri sententiam. Quis homini hominum hæc suggessit ; aut potuit . Sacrorum nostrorum arcanis sic alludentia , aut vicina ? Miror hoc fatis.

DISSERT. XX.

Pluscula etiam De Geniis. De origine , de malitia , de varietate munerum : & quædam huic rei è Sacris.

AUD. Et ego in totâ re habeo , quod mirer fatis. Multa non multis (morem tuum novi) dixisti : recogitanda mihi in otio , aut ruminanda. Et pleraque hercules probasti : sed auctoritatem tamen Sacrorum nostrorum , in re hac sacrâ , non sæpius advocari ; id quoque mirabar. Nam absque eâ , nec credens , ut sic dicam , credam. LIPS. Ergo alibi aliquid ambigis ? prome : fortasse confirmabo. AUD. Ego verò , primum in principio & conditu istorum Geniorum. Esse dixisti : sed quo auctore ? quâ materie , aut sine eâ ? & undè quibusdam hæc pravitas ? Divisionem deinde dixisti , & munera : quid opus istis tot generum velut Adjuvis illi omnium potenti Imperatori ? Per se numquid sufficit ; publicè privatimque , Mens illa per omnia diffusa , omniâ gubernare ? Hæc oratus expedi ; sicubi etiam hæsero , orandus. LIPS. Cymbam alligabam : solvis , & in fluctus iterum deducis. Pareatur tibi , atque etiam argumento ; quod tractare cum cœpimus , pertractandum est. Quæris originem , & auctorem horum Geniorum. Auctorem ? & quem , nisi illum omnium Deum ? Ipse condidit : ante orbem , & omne opus ; an statim ab orbe ; disputant Theologi : nam Sacra filuerunt. Quod ante hominem , id consentiunt : & Græci ferè etiam , quod ante omnem creaturam. *Εἰς πρῶτον ὁ πᾶσι θεὸς τῶν ὁσίων ἐστὶν κτίων ἡμῶν , καὶ ἔτι τοῦ κόσμου* : Decebat lib. I. enim primò Intellectualem substantiam condi , & tum denique Sensilem : ut adstruit ex Gregorio Nazianzeno Damascenus. Condidit autem sola cogitatione : atque ea , opus illi fuit. De Materie deinde quæris. Theologiam nostram , id est veram , si attendis , non habent. Spiritus

Spiritus & Animi sunt, incorporei. Si Platonice; corpora sunt, & quidem Aërea, haud longè à nubium concreione: nisi quodd *fila corporum* possident (Apuleii scriptione) *magis rara & splendida, & tenuia usque adeò, ut radios omnes nostri tuoris & raritate transmittant, & splendore reverberent, & subtilitate frustrentur.* Quid

Stoici nostri? etiam corpora, sed *Ætherea*, id est ignea, adsignant. Et id sane convenientius nostris etiam
 Pl. c. 111. Sacris. Ecce rex Hebræus: Ο ποιῶν τὰς ἀγγέλους αὐτῶν πνεύματα, & καὶ τὰς λειτουργίας αὐτῶν πρὸς φλόγα: *Qui facit Angelos suos SPIRITUS, & ministros suos FLAMMAM IGNIS.* Nec semel ita nominantur, aut comparantur: & Græcorum aliquis pulchrè πῦρ ἀύλοι, *Ignem immaterialem*, eos vocat. Nam agilitatem, levitatem, fervorem, lucem si vides: cum nullâ rerum meliùs assimilentur. Hoc fateor, Aëreum sæpè aliquid circumdare & assumere; scilicet ut nobis appareant, aut aliquo vestigio se ostendant. Sed tunc quoque (notatum) cum dissolvuntur, ignis aut sulphuris odorem aliquem
 Laert. in five signa ostendant. Sed de apparitione, *Chaldaeorum* Praef. *Magi* assererebant, Εἰδῶλαν πλήρη εἶναι τὸν αἴρα, καὶ ἀπόρροιας ὑπὸ ἀναθυμιάσεως εἰσκαρνομένην ταῖς ὕψει τῶν ὀφρυδερκῶν: *Imaginum, five Dæmonum, plenum esse Aëra, qui velut fluxus quidam evaporationis, acutè cernentium oculis se insinuent.* Et Homerus eâ mente aliàs cum ἀνέμῳ πνοῇ, *ventuli aura*, aliàs cum ομίχλῃ, *nebula tenui*, comparavit. Sed & Magi hodie fatentur, & infelices fæminæ libidinis Genialis victimæ, tactu frigidos plurimum esse: ab Aëre & vapore scilicet isto circumfuso. Sed & idem poëta conspici à quibusdam, non ab aliis qui adsunt, facit: quod Magi etiam volebant.

Οὐ γὰρ πᾶν πάντες οἱ θεοὶ φαίνονται ἐναργεῖς:
 Odyss. π. i. *Non etenim apparent Divi cunctis manifesti.*

Ubi illud mirabile, & ex Naturæ sinu excussum: Telemachum, qui aderat, Minervam non vidisse; Canes vidisse;

Αἴψ' Ὀδυσσεύς τε γῆρας τε ἴδον, καὶ ῥ' ἔχ' ὑλάοντο,
 Κ' ἐζητῶν ὁ τῆρ' ὄσσε διὰ σάββασι φοβήσεν,

Vidit Vlysses, atque canes: hi nec latrabant, Sed blando gannitu aliorum diffugiebant.

Vides sensum numinis habuisse, & reveritos cum gannitu, non autem latratu, diffugisse. Et tale etiam hodie observatum, ad naturam sagacissimi animalis; haud frustra Hecatæ, id est Lunæ, Geniorum præfidi, attributi. Sed inhibeo: de Materie satis dixi. Quærebas ampliùs, Unde pravi etiam facti? Id notum

tum tibi oportuit. Litteræ sacræ nostræ tradunt, initio bonos omnes (quomodo aliter à Bono Deo?) conditos; sed in libertate arbitrij, ad fastum & prava inclinasse, & Deo adversantes, dejectos è cœlo, sparsosque variè per hanc machinam esse. Illud notabile, quod Damascenus ait: *Ἐκ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, πρῶτος ἄλλω τῆς περιγείας τάξεως, καὶ τῆς γῆς τὴν φύλακα ἐγκριθεῖντα* *Θεὸς*: *Ex angelicis potestatibus, illum qui Præses rectorque erat Terrestris ordinis, & cui Terra à Deo custodienda permessa erat: illum, inquam, Deo rebellasse, & cum suis à cœlesti felicitate, in hanc terram & tenebras decidisse. Tamquam ille non fuerit supremi (quod alii plerique Theologi) Ordinis angelus, sed hujus inferioris: & idè in Terram suam relegatus, quam non curat nunc, sed turbat.* Athenagoras etiam, paullo altiùs Philosophatus, & ad * *Animam Materiæ*, malorum causam Platonem, adspiciens, etsi Christianus, ita tradit. *Angelorum*, inquit, *alii mansere quales à Deo facti erant, Boni, & munera sua fideliter curantes; alii, res sibi creditas proterviter habuerunt, & à Deo defecerunt. Isti fuerunt, ὁ τῆς ὕλης, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐδῶν, ἀρχῶν, καὶ ἑταίροι τῶν περὶ τὸ πρῶτον τῆτο σερῶμα.* *Materiæ & Formarum in ea Princeps ac Rector, & alii qui circa * primum hoc firmamentum.* Iterumque postea vocat, *τῆς ὕλης ἀρχὴν*, *Materiæ Principem*: atque illum Dei bonitati, suâ procuratione & administratione, adversari. Procedit longius, & ait: quosdam ex istis, captos amore virginum, & libidine victos, defecisse. Ex quibus Gigantes, qui vocantur, nati sunt: eorumque Gigantum animæ, circa terram obversantes, motus affectionesque finitiles parentum suorum edant. Imò & Latini aliqui vetustiores in hoc sensu, ut Lætantius: *Demi Angelos* misi, inquit, ad tutelam cultumque generis humani, sed illos, cum hominibus commorantes, DOMINATOR ille TERRÆ fallacissimus paulatim ad vitia pellexit, & mulierum congressibus inquinavit. Tum in Cælum è peccata, quibus se immerserant, non recepti, ceciderunt in Terram. Sic eos Diabolus ex angelis Dei suos fecit satellites ac ministros. Quia autem sunt ex his procreati, quia neque Angeli, neque Homines fuerunt, sed mediam quamdam Naturam gerentes, non sunt ad Inferos recepti, sicut nec in Cælum parentes ipsorum. Ita duo genera Daemonum sunt facta, unum Cæleste, alterum Terrenum. Ipsa hæc: talia Justinus Martyr, Clemens Alexandrinus, Eusebius, Tertullianus, Sulpicius Severus: è quibus Eusebius etiam Poëtarum fabulam de Gigantum rebellione petit & ducit. Horum igitur sensu, duplex Daemonum lapsus, & discretis temporibus: alter, statim

* Suprà,
Dissert.
De Resurrectione.

* Terra
proximum.

Lib. II.
cap. xv.

tiſm initio Mundi ; alter iſte , paullo ante Diluvium , ut narratio Moyſis docet. Vides etiam iſtos palam geſſituram Geniis adſcribere , & ſæminis jungere , eaſque implere : aliis Theologis fortiter negatum. Exempla aut teſtimonia etiam hodie multa illuc eunt : rationes abnuunt ; & Spiritus ſi ſint , unde iis ſemen , & quâ effundant ? At corporati ſunt , & Aërei , inquiunt Platonici. Sũnto ; quæ mixtio aut comprehenſio inter tam diſpa- res ? non magis , quàm inter hominem & piſcem. Tamen , ut tetigi , exempla noſturbant , & iſtæ cottidiana Genialium libidinum victimæ , infelices mul- tierculæ , de mixtione & coetu omnes aſſerunt : etiam de liberis aliquæ : & ſunt in hac Lovanio urbe exem- pla. Quid dicam ? pro me Plutarchus aliquid , qui judicio videtur cenſuiſſe : *Tam Gignere , quàm Gigni , alienum à Deo eſſe.* Exceptionem tamen , aut inter- pretationem aliquam adhibet : fieri poſſe , *ut vi all- nã occidã , Materiæ principium fatiſcum infundat , à quo moveatur illa & vertatur.* Neque abſurdum , inquit , *autumno ſi non humano more Deus congregiatur ſeminæ & ſe jungat , ſed aliis quibuſdam contacti- bus , et per alia contrectationibus moveat & impleat mortale corpus ſemine diviniore.* Ne- que mea eſt iſtæ ſementia , ſed *Ægyptii Apim hoc mo- do concipere & parere tradunt , Lunæ conactu : atque adeò proſus Deo cum mortali ſeminâ conſuetudinem donant : ſed non contra , nec admittunt virum mortalem Dea ſami- næ initium parias aut proſificationis præbere quoniam Ge- morum natura in Aëre , & Spiritibus , & Caloribus qui- buſdam , & Hamoribus conſiſtit.* Similia quædam idem ſcriptor , ubi de celebrato congreſſu Numæ regis , cum Egeriâ nympha : atque ait : *Ratiõ ſuggerit , Deum non equorum aut aſinum amore , ſed hominum ſeneri : ideoque iã , qui excellentes boni ſunt & virtute inclyti , nihil ab- ſurdum , addeſſe illum , & conſortio jungi.* At quod cor- pure etiam aut formâ humanâ fruatur , capiaturque vel Deus vel Genus ; difficile hoc quidem creditum eſt. Eſſi *Ægyptii videntur non improbabiliſſe dicere , ὡς γυναικὶ πρὶ ἑκῆς ἀδύνατον πνεῦμα ἡλκισσάσαι θεῷ , ἢ γυναικὶς ἀρχαῖς ἡλκισσάσαι θεῷ ἢ ἑκῆς ἐστὶν οὐκ ἐπιτρεπόμενον ὁ θεὸς ἔχει ὁμιλία ὁμοιωτῶν :* quod ſpiritus ſive adſtatus Dei mulierem partibus accedat & iunget , & principia inferat generationis ; vino au- tem cum Dea congreſſum mixtionemque nullam eſſe. Iſta ille vir ſatis ſcite : non ultrâ à me ſcrutanda , aut protrahenda , quid aut fœda omnia , aut tenebroſa. Unum dixero , non opinari me , ullo retrò ævo , tantam copiam Satyrorum & ſalacium iſtorum Geniorum ſe oſten-

Quæſt.
Conv.
vial. vi. 11.
Col.

In Numæ.

se ostendisse ; quantam nunc cottidianæ narrationes,
& judiciales imò sententiæ, proferunt : quo infelicitis
sæculi fato ? Sed ad ultimum quæsitum tuum venio,
quod erat , Cur auxiliares istos gubernationi Deus as-
sumeret ? Respondeo, non quia egeret, sed vellet ; vel-
let autem, quia bonus, & non contentus (ait Damasce-
nus) *sui contemplatione* , *fecit etiam quibus bene faceret,*
& qui bonitatis suæ participes essent , Angelos , Mundum,
Homines. Quid , quod decorum & ordo sic videtur
postulare ? Seneca rationem eam ingerit : *Deus, cum* Apud
prima fundamenta molis pulcherrimæ jâceret , ut OMNIA La&.
SUB DUCIBUS SUIS IRENT , quamvis ipse per totum se 1. cap. iv.
corpus intenderat , tamen MINISTROS regni sui Deos ge-
nuvit. Genuit, id est fecit. Quid magis pie, pulchrè,
& verè potest ? nam & agnoscit sub initium condi-
tos, ut Theologi ferè nostri, De multiplici autem
divisione eorum, & munere, non turbet ; turba esset,
nisi esset. Imò verò Deus pulcherrimo ordine, & ut
cujusque natura aut dignitas erat, sparsit per hoc cor-
pus Universi : *φυλάττεντας* (ait Damascenus) *μέρη τῆς*
γῆς, καὶ ἐθνῶν καὶ τόπων ἀρχισυνάρχας : *curantes Terræ certas*
partes, præfectosque Gentibus , & locis. Sacri nostri libri
hoc ostendunt : & Hieronymus apertè : *Tradite sunt* In Ezech.
Angelis ad regendum Provinciæ, quasi Judicibus ab Impe- c. xxxviii.
ratore. Rufinus : *Ab initio præfecta quædam virtutum* Exposit.
celestium Potestates , quibus regeretur & dispensaretur mor- Symbol.
talium genus. Imò & singulis adsignati. Hieronymus
in illud Evangelii : *Angeli eorum vident faciem Pa-* Mat.
tris ; scribit : *Magna dignitas animarum, ut unaquæque* xviii.
habeat, ab ORTU NATIVITATIS , in custodiam sui An-
gelum deputatum. Imò & ante ortum ; ex Tertullia-
no, *Omnem hominū in utero ferendi, fluendi, fingendi* De Ani-
paraturam aliquantique Potestatis , divinæ voluntatis mini- mā,
stra, modulatur. Desino, hoc admoneo, pulchra quæ-
dam & digna legi, à *Trismegisto* super totâ hac re scri-
pta : qui Dæmones tamen astris adsignat, & sub eo-
rum velut signis ordinat : mira & occulta alia, pro-
prio libro, à *Michaelis Psello*, qui ante annos paullò plus
quingentos *Michaelis Duca* Imperatoris doctor & in-
stitutor fuit. Is mira & recondita, ut dixi, tradit au-
ctore quodam *Marco* ; qui diu & familiariter cum Ge-
niis versatus, consultissimus talium habebatur. Si vo-
les, vide.

DISSERT. XXI.

De Loco Dei obiter, qui ubique est, sed conspicua tamen sede in Caelis.

EGO me abjungo, & vos boni malique Genii, favete, aut valete : ad Humana jam inus. AUD. Leviter me sistente, & super Dei sede & loco aliquid requirente. Genios disposuisti : hunc omittes ? LIPS. Feci verò, ut condignum ipso erat : ubique disposui, qui est intra omnia, qui extra omnia, sine loco, sine motu, semper. AUD. Atqui Stoicum nempe nunc agis, & hanc doctrinam revelas. LIPS. Ago, revelo. AUD. Aliena igitur ab eâ, quæ dixisti, & dicis. Tertullianum audi : *Stoici Deum extra Mundum statuunt, qui FIGULI modo EXTRINSECUS torqueat molem hanc: Platonici autem intra Mundum, instar Gubernatoris in navi.* Viden' palam extra Mundum esse ? LIPS. Dici, non esse : & à Tertulliano dici, atque, hoc impingi Stoicis, planissimè nec dictum iis nec cogitatum. Quomodo possint ? toties audiit, *Mentem per omnia commeantem, diffusam, omnibus insitam* : & quæ non opus iterare. Quæri sane hoc solere ab aliis, non abnuo, & Seneca ostendit : *Deus utrum extrinsecus operi suo circumfusus sit, an toti inditus* ? atque altera hæc pars, mens ipsa est Stoicorum. Planius etiam eidem expressa alibi : *SOLUS EST OMNIA, opus suum INTRA ET EXTRA tenet.* Quid potest clarius ? Atqui Tertullianus apertè, quid ad rem ? scio Patres illos priscos parum inquisitè sæpè aliquid adstruere, & sectarum decreta permiscere. In exemplo alio illustri. Theophilus Antiochemus Patriarcha, Tertulliani ævo ferè compar, ad Autolycum scribit : *Stoici, Deum esse, in universum abnegant : aut si sit, asserunt eum nullius quàm sui, curam gerere.* O improvidentiam ! non enim malitiam ; & potest quidquam adversus eorum menti dici ? Et ne errorem verbi putes, addit, *Hæc eadem Epicurum & Chrysippum dicere.* Ee Epicuro, scimus & agnoscimus, de Chrysippo, tam falsum, quàm Solem hunc nigrum esse. Sed ad rem præsentem, illi verò Deum ubique locant & inferunt, totum in toto, totum in partibus, partiumque partibus : usque eò ut Tatianus vetus scriptor, Zenoni obijciat, quòd eum etiam in cloacis & foetudinis constituat. Verba : *Καὶ ὁ Θεὸς καὶ αὐτῶν ἀποδοιχθῆσεται κατ' αὐτὸν (Ζήσανα) ποιητῆς, ἐν αἰάροις τε, καὶ σπλάγχξι, καὶ ἀβύττο δόρυις καὶ αἰνιόμοις :* Et *Deus juxta Zenonem malorum factor erit, si etiam in cloacis, & ver-*

Apolog.
cap. XLVII

De Vir.
Beat.
c. XXXI.

I. Quæst.
Natural.
in Præf.

Lib. II.

Advert.
Genes.

Uermiculis, & nefandis operibus alim inſit & verſetur. Tui
 veniâ Tatiane, ego non video hanc ſequelam : niſi ſi
 vis nec minuta illa & ſordida à Deo auctore eſſe. At-
 quin & Clemens Alexandrinus damnat, Deum iſtis
 inverſari ; & unâ noſtros. Οὐδὲ μὲν, inquit, τὰς ἀπὸ Στωϊκῶν
 περιέδοσσεσθαι, ἀλλὰ πότερος ἕλεος, καὶ ἀλλὰ τὸ ἀμυστήτως, τὸ θεῶν διη-
 κειν λέγοντες. οἱ κατὰ τὴν ὁρὴν ἀπεχθῆς τὸ φιλοσοφίαν ; *Sed nec Stoi-*
cos præteribo, qui Deum per omnem ſubſtantiam, etiam vilif-
ſimam pertinere ajunt: & valde Philoſophiam deboneſtant.
 Bono ſentiu, non puto, imò & Theologi Deum effen-
 tiâ, potentiâ præſentiâ ubique, & in omnibus ponunt.
 Dicimusque audacter, cum Arnobio : *Proprium hoc* Lib. VI.
Dei, complere OMNIA viſuâ, non PARTILITER uſſiam,
ſed UBEQUE eſſe TOTUM. Cum Damasceno : Τὸ θεῶν Lib. I.
 ἀμείβει, ὅταν ἐλπίας παντοχῶς εἴη, καὶ ὅλοι ἐν παντί, καὶ ὅλοι
 ὑπὲρ τὸ πάν· *Divinum illud ſine partitione, totum totaliter*
ubique eſſe, & in omnibus eſſe, & ſuper omnia eſſe. Iterum-
 que : Τὸν θεὸν τὰ πάντα πληρῶν καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα εἶναι, καὶ συ-
 νεχῆν τὰ πάντα : *Deum omnia implere, & SUPER OMNIA*
eſſe, & OMNIA CONTINERE. Quæ verba ſatis palam
 dicunt, quòd & Stoici, illum *intra & extra ſuum opus eſſe.*
 Quomodo extra ? in Vacuo, quod noſtri ponunt, in
 loco dicendum. Vis magis non arguere, ſed verè effe-
 ram ? Deus eſt ipſe ſibi locus. Ecce ante Mundum
 conditum, cum nihil eſſet, ubi Deus erat ? apud ſe, &
 in ſe. Quid tamen ? nonne etiam ſignatè in Cælo
 eſſe ſignatur, ut ſua ſede ? Dicitur, & bono ſuoque ſen-
 ſu. Damascenus : Διχεται δὲ καὶ τὸ πᾶν· ὁ θεὸς ἡμεῖς ἐκδηλοῦ-
 μεν ἐν οὐρανῷ αὐτὸς ἡμεῖς· *Dicitur & Deilocus ubi manifeſtat*
magis operatio ejus, & gratia, & gloria. Tale eſt Cælum,
 ubi beati illi Spiritus, ubi beatorum animæ ; & velut cu-
 mulus ; & ſplendor, majeſtatis. Iterum Damascenus :
 Διχεται περὶ αὐτὸν ὁ θεὸς τὸ πᾶν· ὁ πλεονεκτητὴν τὸν ἐν οὐρανῷ
 καὶ τὸν ἐν γῇ αὐτὸν. ἀλλὰ τὸ τὸ ὁ θεὸς αὐτὸς· *Sed &*
locus, qui plurimum ejus operationis participat & gratia: ideo-
que Cælum ei ſedes. Nec ineptâ comparatione Lactan-
 tius : *Videtur Mens, quæ dominatum corporis tenet, in ſum-* De opifet
mo capite conſtituta, tanquàm IN CÆLO Deus. Eſt enim
 & ipſe Stoicis, Mens mûdi. Quo adſpectu Statius doctè:
Arcem hanc æternam, MENTIS ſacraria noſtræ :
 Et Cæli nempe ſic vocat ipſe Jupiter, ubi ἡμεῖς οὐρανὸν illud
 ſupra dictū. Sed nihil hoc tamen (abſit, abſit) Providen-
 tiæ ejus, aut & præſentiæ, in locis noſtris inferis dero-
 get: quòd Ariſtoteles, Euſipides, & tales alii videntur
 cenſuiſſe. Primus ille quidem apertè, in libello *De Mun-*
do, ubi vel maxime Providentiâ debebat adſtruere, ſic tam-
 mén ſentit: *us Deus ſit in Cælo & loco illo ſummo, tum proximis*
 Zzz 2

quibusque suum numen & vim participet, usque ad hunc locum & sedem nostram. Sed Terram & terrena, quam longissime à beneficentiâ ejus & adminiculo abesse, ideoque ea bîc αὐτῷ (verba ponenda sunt) καὶ ἀκατάλληλα εἶναι, καὶ πολλῆς μέρτε περιχρῆς: infirma, & male inter se herentia aut congrua esse, ac multa perturbationis plena. O mi Iophe, ne dixeris. Deus ut hominem hunc neglegat, aut minus quàm cælis aut aëri intendat: cujus causâ omnia fecit? Aut Deus sic Angustâ mentis acie sit, ut non nisi proxima videat curetque, longiùs sita paullatim neglegat? Inscitia hoc totum, aut impietas: & prisci sanè auctores objecerunt. Plutarchus: Ἀεπιτέλης φασι ἔτ' ἔμψυχον τὸ κόσμον, ὅντι πνεύμα διαικιδέμενον: Aristoteles censet, neque animatum mundum, neque PROVIDENTIA gubernari. Atticus apud Eusebium: Ἀεπιτέλης μέχρι σελήνης ἡτοῦς τὸ θεῖον, τὰ λοιπὰ τὸ κόσμου μέρη περιγεγράφει τὸ θεῖον πνεύμα: Aristoteles usque ad Lunam Deos collocans, reliqua Mundi excludit à Providentiâ. Tatianus, & alii Patrum nostrorum, culpant: etsi non apertè in libris qui exstant id scripsit; sed vel ex iis tamen hauritur. Omitto diducere: at Stoici quantò clariùs hoc totum, & sanctiùs? qui Deum vidèri omnia & omnes, & curare, atque etiam cogitationibus interesse voluerunt. Quid ipsos homines? attolli ad Deum, & patrem illum, servatorem, ac cotidie beneficum, laudibus precibusque venerari. Epicteti verba, quæso audiamus, & stupeamus ad ea, an & rubeamus? utrumque. Si sanissimus, quid aliud nobis agendum, & PUBLICE ET PRIVATIM, quàm Numen celebrandum, & laudandum, & gratias persolvendum est? Nonne & inter fodiendum, & arandum, & sedendum, hymnus hic cantandus est Deo? MAGNUS EST DEUS, qui nobis instrumenta hæc, quibus terram colimus, dedit. MAGNUS DEUS, qui manus dedit, qui vim diglutiendi, qui stomachum; qui efficit, ut latenter adulescamus, ut dormientes respiremus. Hæc SINGULIS in rebus cantanda sunt; & hymnus divinissimus cantandus, quod intellectum rerum dederit, quod vim rationemque utendi. Et mox, velut ex instinctu, proclamât: Si lusciniâ essem, lusciniâ munus fungerer; si olor, oloris. Nun, cum rationale animal sim, Deus mihi laudandus. HOC MEUM MUNUS EST, hoc facis. Neque STATIONEM hanc DESERAM, quoad licuerit, VOSQUE ad eandem cantilenam hanc exhortor. Claudam Senecæ breviter, sed alti-loquio: MAGNUM NESCIQ, MAJUSQUE QUAM COGITARI POTEST, NUMEN EST, CUI VIVENDO OPERAM DAMUS. HUIC NOS APPROBEMUS. Abi, in dormi, aut invigila potius his verbis: habes quod rumingeris.

De Placit.
I. 1. 1. 1.

Lib. 1.
Dissert.
CXLV.

Epictet.
1. 1. 1.

Apud
Lact.
lib. vi.
c. xxiv.

JUSTI

JUSTI LIPSI
 PHYSIOLO-
 GIAE
 STOICORUM
 LIBRI SECUNDI
 DISSERTATIO PRIMA.

*Anteloquium, de Morte aliquid, & eam cogitationem
 utilem ad vitam & robur animi esse.*

AUD. Ah, quàm oculis & animo volupe
 est, meliorem commodioremque te vide-
 re! LIPS. Paullò quidem, licebat addere.
 Nam ne erres, amice, etsi morbus abiit,
 languor etiam habet, & vacuum valdè vi-
 rum me relinquit. AUD. Deus reddet,
 meo & publico voto: sed quando tu nobis reliqua ser-
 monum, quos jucundè & utiliter ferebamus? LIPS.
 Frontem etiam habes? & te hominem ad laborem
 ducere, cui severa quamvis castra dent comitum?
 Laxem animum, vires instaurem, si Deo visum: & tum
 ludo huic, non ludo, me include. Nunc quidem aliæ
 mihi istis cogitationes sunt, aut curæ. AUD. Quæ illæ?
 LIPS. Mortuales, ut verbo te percutiam, neque nunc
 videor mihi bonâ fide ab Orci limine rediisse. AUD.
 Hæc sunt, à quibus abductum igitur te imus: pabula
 tui morbi, atræ illius bilis germina & fetus. Pone
 ista de morte aut morbo etiam, & jam vales. LIPS.
 Tunc dicis: Philosophiam igitur ponere me jubes,
 quam nuper definiebamus, *meditationem esse mortis*? Et
 verò mi adolescens, quid homini magis convenit,
 quàm hanc habere in animo & oculis, quæ semper im-
 minet, & tacito quodam pede surrepit? Pone de
 morte, inquis. O quàm aliter sapientes! Vel Græcum
 illum audi: Οὐκ ἔστι τὴν ἐνεσθῆκῃ αὐτῇ ἡμέρῃ καλῶς βιῶναι, μὴ
 ἀποθνήσκον αὐτὴν ὡς ἐχάτῃ βιώσῃ. *Non est præsentem diem*

Musonius
 apud Stob.
 Sermon. 1.

Z z z 3

recte

Ep. LXI.

recte transigere, nisi statuis eam quasi ultimam transigere. Quid noster Seneca? vide, quam consoner. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies. Nec mehercules tamquam ultimum rapio, sed sic aspicio, tamquam esse vel ultimus possit.* Hoc animo tibi hanc epistolam scribo, tamquam cum maxime scribentem mors evocatura sit. Salutaria dicta, & sensa. Surgo, possum non ire cubitum: decubui, possum non exsurgere. Antverpiam eo, an domum redibo? ad hanc redii, an ad illam revisam? At, inquires, tristis hæc cogitatio super morte, & ipsam adducit. Falleris, sapiens cum tranquillitate de eâ cogitat: non aliter, quam in mari & navi, ventos & vela spectat, quibus fertur in portum: nec tamen ipsa cogitatio eum transfert. At hæc stultitia, & omnis error noster est, in fluctibus & inter undas jactari volumus; reformidamus, quò natura & ratione ducimur, pervenire. De Natura, scimus:

Omnes eodem ducimur, omnium

Versatur urna:

Sen. Epist.
xxvi.

sed & de Ratione, quis ejus compos abnegabit? Quid nisi hic jactationes, curæ, miseræ, corporis atque animi dolores sunt? Ecce finem: quid reformidas? ecce portum: cur non intras? Sed revera ut ille qui in carcere sunt, elabi velint & possint, nisi custos teneat: sic in hac vita nos sistit ille velut commentariensis, Amor vitæ. Pellendus est; & ut possit, sapè cogitandum, quod semel faciendum est. *Supervacuum forsitan putas id discere, quo semel utendum est? Hoc est ipsum, quare meditari debeamus, semper discendum est, quod an sciamus experiri non possumus.* Animus hoc modo fortior, vita emendatior, imò & lætior, quid enim terreat aut turbet, quem

Lucan. I.

---- *ille timorum*

Maximus baud urget, leti metus?

Sen. epist.
xxvi.

Itaque, mi Auditor, non avoca à tam salutari meditatione: ipse potius eò veni. *Junior es, quid refert? non dinumerantur anni. Incertum est, quo te loco mors exspectet: itaque tu illam omni loco exspecta.* Philosophia autem, ut tetigi, eò ducet, & hanc meditationem, & ab eâ robor, animo tuo indet. Aud. Quin tu igitur, mi Doctor, porrò me ad illam? Nam ducere cœpisti, sed in viâ etiam destituiti. Lips. Morbus fecit, quod non ignoras: & nunc, etsi haud firmissimus, tamen cœptum spatium tecum decurram, & (Deus annuet) ad candidam calcem sistam.

DIS-

DISSERT. II.

Materia prima, al:erum Principium, descripta. Aeternam esse; Non augeri, non minui; Non item pati.

DICEBAMUS igitur ante sex menses (hanc comperendinationem valerudo dedit) duo esse Stoicis rerum Principia, Deum & Materiam. De illo, quod licuit, diximus: hæc pervidenda est, & quæ ex iis fiant. Materiam ita notificat Laërtius, ex scitis Stoicorum: Οὐσίαν In Zen. δὲ φάσι τῶν ὄντων ἀπάντων πρῶτην ὕλην. ὕλη δὲ ἐστίν, ἐξ ἧς ὅλη ποτὶς γίνεται. καλεῖται δὲ διχῶς, ὥςια τε καὶ ὕλη, ἥ τε τῶν παύτων, καὶ ἥ τῶν ἐπὶ μέρους. ἡ μὲν ἐν τῶν ὅλων, ὥτε πλείων, ὥτε ἐλάττω γίνεται. ἡ δὲ τῶν ἐπὶ μέρους, καὶ πλείων καὶ ἐλάττω. σῶμα δὲ ἐστὶ κατ' αὐτῆς, καὶ πεπερισσὸς ἢ καὶ περὶ τῆς δὲ ἐστίν. εἰ γὰρ ὡς ἀπρεπὶς, ὥς ἐν τῇ γαστρίᾳ ἐξ αὐτῆς γίνεται. ἐν γὰρ κακείνῳ, ὥτε τμήν εἰς ἀπύρρον ἐστίν. ὥς ἀπύρρον ὅς φασιν αὐτῶν ὁ Χρύσιππος. ὁ γὰρ ἐστὶ πᾶσι πᾶσι, εἰς δὲ γίνεται ἡ σμύ. ἀλλὰ ἀκατέλακτός ἐστι: *Essentiam, sive Naturam, omnium quæ sunt primam statuunt, Materiam. Materia autem est, ex qua quidlibet conficiuntur. Dupli. iter autem dicitur Ὡς Ἐσέντια, Ὡς Ματρία; nempe Omnium, Ὡς Singulorum. Illa omnium, sive Universalis, neque crescit, neque decrescit: illa Particularis contra, augmenta Ὡς decrementa habet. Corpus autem est, secundum Stokos atque item finita. Est Ὡς patibilis nam si imm. utabilis, non ea quæ fiunt, ex ea sint facta. Hinc Ὡς illud consequens, quod sectio illius in infinitum fit. At non ipsam infinitam, Chrysippus dicit. Non enim est dare infinitum, in quod sectio cadat. Est autem continua. Hæc ille strictè & caliginose alibi licet uberius clariusque nobis effari. Est, inquit, prima essentia. Sanè prima: unde alioqui Principium? & æque primam æternamque eam faciunt, atque ipsum Deum. Zenonis verba reperio: Οὐσίαν In Stob. εἶναι τῶν ὄντων πάντων πρῶτην ὕλην, πύττω δὲ πᾶσιν αἰδίον, ὥτε Physic. πλείων καὶ ὀλίγω, ὥτε ἐλάττω: *Essentiam omnium rerum primam esse, Materiam: atque eam totam æternam, nec majorem nec minorem fieri.* Hæc consensu ferè veterum doctrina. Si enim parata factaque Materia, ex aliquo factam necessum est: atquin id ipsum Materia sit. Nam illud Democriti effatum omnes receperunt: Μηδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίνεται, μηδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν φέρεται: *Nihil ex nihilo gigni, nihil in nihilum reverti.* Et tamè, quod mirere, Seneca dubitat, an Deus Materiæ auctor. Ita enim in Quæstionibus Naturalibus: *Quam utile existimas ista cognoscere Ὡς rebus terminos ponere? Præfat. lib. 1.* *quantum Deus possit? Materiam ipse sibi form. et san. data utatur?* Dubitat ecce, quod Christianos quosdā non est puditum*

contrà adfirmare, & cum priscis Materiam æternare. Ii fuere Marcion & Hermogenes hæretici, quos *Materiales* idèd Tertullianus appellat. Sed Seneca etfi dubitat, non tamen ut Stoicus, quorum perpetuum hoc dogma, ut ferè philosophorum. Quos refutant apud

*Lib.vii.
Præparat.
Evang.
*Advers.
Hermog.
*Lib.ii.
cap. ix.

*Eusebium Dionysius, Origenes, Philo, Maximus: *Tertullianus, *Lactantius, & Latini nostri passim. Æternam igitur statuunt: sed illam Primam & Communem. Ita enim Laërtius eam distinguit: *Duplicem esse, Omnium & Singulorum*. Illa Omnium, est hæc Prima; illa Singulorum, est Secundaria, in tale ac tale corpus formata. Quia igitur illa Prima æterna, additur: *neque crescere, neque decrescere*. Et si enim diffusior aut rarior fieri potest, ut in Eepyrofi cùm Vacuum omne impleti: tamen ipsa non crescit, & extensio in modo est, non in essentia augmentum. Zeno: Ταύτην αἰδιον, ἔτι πλείω γινώσκω, ἔτι ἐλάττω. τὰ δὲ μέρη πάντες ἐκ αἰεὶ αὐτῆς ἀφαιρῶν, ἀπὸ ἀφαιρέσεως καὶ συγχωῶν: *Illam æternam, neque maiorem neque minorem fieri: at partes ejus non easdem manere, sed separari, & commisceri*. Separari, cùm interitus; misceri, ubi generatio consideratur. Nam totum hoc nasci aut perire, quid nisi formæ alius atque alius inductio est, Materiam primam permanente? Philosophorum scholis hæc decantata, sed & versibus poetarum. Pythagoras apud Ovidium:

In Stob.
Phyl.

xv. Metamorph.

*Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo,
Sed variat, faciemque novat, nascique vocatur
Incipere esse aliud, quam quod fuit antè; morique,
Desinere illud idem.*

Poëta alius:

Lucret.

*Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
Semper, & ex aliis aliud reparare necessum est,
Nec quidquā in barathrum nec tartara decidit ima.*

Versu ultimo vult dictum, nihil perire. Addit Laërtius, *Corpus juxta Stoicos esse*.] Ita lego in Stobæanis Eclogis: Οἱ Στωικοὶ σῶμα τὸ ὅλον ἀνφαίνονται: *Stoici corpus Materiam dicunt*. At quomodo, nisi Forma accesserit, sine quā nec latitudinem, nec altitudinem, nec longitudinem habet? sine quibus non est Corpus. Respondedo, Stoicis latè corpus esse (de quo postea) quidquid est. Deinde, Materiam eam ipsa tria habere, sed non finita, nisi accedente Formā, quæ circumscribit. Nec Platonici quidem alieni ab hac sententiā, inter quos Plutarchus, ἄλλω, sive ἀνοσμίαν, ἐκ αἰσώμενοι, ἐδὲ αἰκίητοι, ἔτι ἄψυχοι, ἀλλ' ἀμεροφον μὲν καὶ αἰσώμενοι τὸ σωματικὸν ἐ'χοντες describit: *Materiam aut chæros, non incorpoream, neque immobilem,*

De genitura
Animæ.

bilem, neque inanimam, sed uniforme & inconditum illud corporeum habuisse. Iterumque: Τὸ παιδὲς καὶ ὑλικὸν ἐκείνο, μέγαδ' ὡς ἐκείνητο, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ χωρὶς. καὶ πάλιν, καὶ μορφῆς, καὶ σχημάτων μετέστροφος, εὐδαιμονίας εἶχεν: Illud omnicapax & Materiale, magnitudinem quidem habebat, & intervallum, & locum; pu'chritudinem verò, & formam, & figurarum modificationem requirebat. Universè igitur corpus erat; tale & tale, designatui aptum, non erat. Apulejus Platoni haud aliam mentem, etsi aliis verbis, adtribuit. Neque corpoream, inquit, Materiam, neque sane incorpoream esse concedit. Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus specie qualicumq; non careat. Sine corpore vero esse non potest dicere, quia nihil incorporale corpus adhibeat: sed vi & ratione sibi eam videri corpoream. Neque Aristoteles est in alia mente, qui Materiam substantiam esse adfirmavit: sed sensu quem Posidonius Stoicus aperit: Διαφέρει δὲ τὸ εἶσιον τῷ ὕλῃ καὶ ἔσσει, καὶ τὸ ὑπόστασιν, ἀφ' ἑαυτοῦ μόνον: Differre substantiam quæ existit, à Materia, ratione & intellectu tantum. Sed pergit Laërtius, Atque item finita.] Quod verum est: mundo enim clausa. Etsi infinitam etiam Platonici asserunt, alio adpectu. Apulejus: Infinitam Materiam commemorat, quod ei sit indeterminata magnitudo, nam quod infinitum est, indistinctum magnitudinis habet finem. Utrique rectè. Stoici, quia finiri potest, & finitur: Platonici, quia in se considerata (exempli causa, ante mundi conditum) fines certos non habet. Sequitur, Partibilem etiam esse.] Male enim in Græco, ἀπαρτή legitur, id est impatibilis: & vel ex sequentibus falsò. Illa vero afficitur, mutatur, cogitur à Deo, qua lubet.

Ibid.

De
Dogm.
Plat.

VIII.
Physic.
cap. I. &
VII. Me-
taphys.
cap. I. I.

De
Dogm.
Plat.

I. Acad.

De Vit.
Beat. cap.
XXXI.

Materiæque datum est cogi, sed cogere Mundo. Denique Principium τὸ πᾶσι, Patiens, à Stoicis appellatur. Plato Materiam ait, λόγοι εἰχεν θήλειός τε καὶ μητέρ', generationem habere Faminæ Matris: quod verum est, & concipit formas omnes, & tertium aliquid ex his parit. Amplius in Laërtio: Σέβειο illius infinitum est.] Cicero pro toto hoc sensu: Materiam esse, ex qua omnia expressa atq; efficta sint: eoque etiam interire, non in nihilum, sed in suas partes, quæ infinite secari ac dividi possunt, cum sit nihil in rerum natura minimum, quod dividi non queat. Et consentiunt Philosophi ac Geometræ; excipio Epicureos, quibus corpuscula quædam sunt individua, ideo ἄτομοι dicta. In ultimo, Est autem continua.] In Græco est, ἀκατάληκτος: nec scio cur finitam hic verterit interpres. Ego putavi eum dicere, indesinentem & continuam esse: quia hoc quærebatur Seneca: Individua sunt, per quæ struitur omne id quod natum futurumq; est, aut continua eo-

Ibid. cap.
xxx.

rum materia sit, & per totum mutabilis. Iterumque idem: Continua sit omnis & plena Materia, ex qua cuncta gignuntur, an diducta, & solidi inano permixtum sit. Vides quaesitum, & contra Epicuræos à nostris assertum: quibus Materia Individua, itemque Diducta, id est Atomis, esset.

D I S S E R T. III.

An non plura Principia? & de Idæis dictum, eaque afferre.

Epist.
LVIII.

SED hæc omittamus: illud magis quaerendum, satilne plenè Principia Stoici dederint, neque alia associanda? Nam Plato Ideam suggerat, Aristoteles suum Idos: ut Privationem (quæ Senecæ Oratio est) nunc seponam, nec Peripateticis satis acceptam. Sed de Idæa aliquid videndum est; vel ad Senecæ nostrilucem. Ipse ita aperit: Quid sit Idea, id est quid Platonis esse videatur, audi. Idea est eorum, quæ natura sunt, exemplar æternum. Adiciam definitioni interpretationem, quo tibi res apertior fiat. Volo imaginem tuam facere, exemplar picturæ te habeo, ex quo capis aliquem habitum mens, quem operi suo imponat. Ita illa quæ me docet & instituit facies, à qua imitatio petitur, Idea est. Talia ergo exemplaria infinita habet Natura rerum (id est, Deus) hominum, piscium, arborum: ad quæ, quodcumque fieri ab illâ debet, exprimitur. Satis clarè aperit Platonicum sensum, sincerius sanè, quàm discipulus ejus è Lycéo fecit. Ille enim Idæas sic accepit & prodidit, quasi extra Intellectum per se subsistentes, & agentes in Materiam, ut sigillum in ceram solet. Alii abnuunt, & Plutarchus clarè, τὰς ἰδέας χωρὰς τῆ ὕλης, ἐν τοῖς νοήμασι καὶ ἐν ταῖς φαντασίαις τῆ Θεῆς, τὰ τέταρτα τῆ Νῆς, ὑπερφύσους, ex Platonis mente describit: Ideas separatas à Materie, in sensibus & cogitationibus Dei, id est Mentis, consistere. In Deo, inquam, Idææ: & noster ita Seneca. Hæc exemplaria rerum omnium Deus intra se habet, numerosq; universorum quæ agenda sunt, & modos mente complectitur. Plenius his figuris est, quas Plato Ideas appellat, immortales, immutabiles, infatigabiles. Itaq; homines quidem pereunt, ipsa autem Humanitas, ad quam homo effingitur, permanet. Sed dices, ergo varia ista in Deo & diversa, qui totus unitas est, & simplicissima natura? Nostro sensu, varia: sed in Deo una est Idæa & exemplar, in rebus singulis tamen disparanda. Trismegist

Epist. LXV.

stus hoc vidit: Μία δὲ ἡ ἰδέα, ἣ τις ἐστὶν αὐτῆς ἰδέα, ἣ ἡμεῖς Cap. XI.
ἔψαιεν ἔχοντες αὐτὴν αὐτὴν αὐτὴν, καὶ πάσις Διὶ τῶν σωματικῶν δεῖκνυ-
σι: *Unam habet Idëam Deus, quæ ejus est propria, quæ nec*
oculus subjacet, ut pote incorporea: Omnes Idëas per cor-
pora tamen ostendit. Audis? In corporibus Idëa variat,

in Deo est una. Nec ita ut in loco sita, quod idem

Ter maximus amolitur: Πᾶσι ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ, ὅθεν ἐν τῷ Ibid.

πνεύματι: *Omnia sunt in Deo, non ut loco sita.* Quomodo

igitur? ἐν ἀσώματῳ φαντασία: *in cogitatione incorporea.* Con-

sentiunt sane hæc cum Platone, atque adeo cum Chal-

dæis, si fortè ab iis hausit. Psellus: Ἰδέας δὲ νομίζουσιν, ὡς ἂν

τὰς ἐπιτελεῖς εἰδήσεις, ὡς δὲ τὰς καὶ ὅλας λόγους φυσικὰς καὶ ψυχ-

κὰς καὶ νοητὰς, ὡς δὲ ὅς ἐστιν ἰδέας τῶν ὄντων ὑπαρχῶν: Idëas cen-

sent, modò Paris cogitationis, modò Universitates natu-

rales, animales & intellectuales, modo etiam abstractas à

rebus substantias. Sed & cum Veritate ipsâ conueniunt,

probe accepta. Dionysius noster Idëas agnoscit, & de-

finit τὰς ἐκλογὰς καὶ διδασκαλίας τῶν Θεῶν: præfinitiones & volun-

tates Dei in rebus nempe condendis. Et certum, species

in Deo rerum esse, ad quas formet. Boëthius:

--- tu cuncta superno

Lib. III.

Ductis ab exemplo: pulchrum pulcherrimum ipse

De Con-

Mundum MENTE gerens, similique in IMAGINE for-

sol.

mans.

Sed & Augustinus asseruit: *Sacrilegium quidem esse, ex-*

Quæstion.

istimare quod Idëæ sint extra mentem divinam si tamen Pla-

XLVI.

to inquit, in ipsa posuit, veras eum Idëas asseruisse, in Deo

enim rerum omnium exemplar erat ab æterno. Joannis 1.

Quod factum est, in ipso vita erat. Neque sane Tertul-

Cap. XVII.

lanus damnat, etsi videri possit, De Animâ: ubi dumtaxat

Gnosticos & Valentinianos rejicit, qui Æones suos,

& alia deliria, è Platonicis Idëis pravè hauriebant.

Sunt igitur Idëæ: an & Principium? Platoni quidem,

eoque Originales rerum species Macrobius; Principales

In Somn. I. cap. IX.

formas Claudianus Mamertus dixit; & Ausonius Datas

De Stat. An.

formas, id est rebus à Deo impressas. Nam ejus hunc

Gryphum non aliter interpreter:

In Physicis tria prima, Deus, Mundus, data Forma.

Tria Platonis principia ponit, Deum, Materiam (hanc

per Mundum signat, qui ex eâ est) Idëam. Trismegis-

tus etiam amplius, Τὸ ἀρχὴν τοῦ εἶδους, ὡς ἀρχὴν τῶν ἀρχῶν

Cap. I.

ἔπεφινε dixit: Exemplarem Formam, prius principium

ipso principio interminato: id est Materiâ. Ratione prius,

quia in Deo est, & prævenit faciendâ. Seneca quæsi-

Quæstion. Natur. I. in Præf.

tum tamen hoc ostendit: Utrum Idea Materie prius su-

peruenit, an Materia Idëa? Sed Mercurium illum recte

decidisse arbitramur, & Idëam antevenire. Illud tam-

men

men non omitto, in Senecæ eo loco quosdam libros scribere: *Ratio Materię prius superveniat, an Materia Rationi*: quod Stoicum magis sit, capis ex ante dictis. Sed Ideam igitur cum Seneca admittat, & agnoscat: etiamne ut Principium? Non facit, neque Stoici: nec sane est opus. Deum enim cum ponant: quid Ideas seorsim apponant, quæ sunt in Deo? Neque iidem etiam *Formam* Aristotelis, sive τὸ εἶδος accensent: quamquam nec eam sane tollant. Quid sit, & ab Idea differat, operæ putavit Seneca explicare. *Quid intersit quæriri? alterum (Idea) exemplar est, alterum (Idos) forma ab exemplari sumpta. Alteram artifex imitatur, alteram facit.* Plura addit, quæ non obscura sunt: eoq; omittenda. Sed hæc forma, cum ad rem constituendam concurrat, faciatque maximè: cur non Principium Stoicis? Quia placuit iis prima Principia dare, & ante quæ nihil esset: quæque eadem æterna sint. At Formæ auctor Deus est, & nascitur assiduè ac perit. Vis inter seria etiam, quod rideas? Varro ut rem magnam, ut mysticam, religiosè aperit, se tria Principia apud Samothracas repperisse. *In eorum, inquit, simulacris, multis indiciis collegi aliud significare cælum, aliud terram, aliud exemplar rerum, quas Plato Ideas appellat. Cælum, Fovem intellego; Terram, Funerem; Ideas, Minervam. Cælum, à quo fiat aliquid; Terram, de qua fiat; Exemplum, secundum quod fiat.* En tibi tria Principia, etiam Romæ in Capitolio consecrata. Quid si etiam in Circo? Tertullianus asserit, *trinas ibi aras Diis parere MAGNIS, POTENTIBUS, VALENTIBUS. Eosdem & Samothracas existimari.* Tres ibi, cum Varrone, nominat: etsi ipse Varro, alibi duos tantum agnoscat, *Cælum ac Terram* pariter interpretatus. Sunt isti *Cabiri*: de quibus Dionysius, Strabo, alii.

Epist.
LVIII.

Apud
Augusti-
num VII,
De Civit.
c. XXVIII

De Spect.
cap. VII.
IV. De
L. L.

D I S S E R T. IV.

De Corpore, quid Stoicis? late accipi, & omnem essentiam includere. Quædam etiam eorum, pro nostris scholis & sensis, nugamenta.

AT Principia cum habemus, ad ea veniamus quæ ex his fiunt. Cicero: *Quod ex utroq; fit (Causa & Materia) id jam Corpus, & quasi Qualitatem quamdam nominabant.* Quidquid igitur Materia habet, est iis Corpus: atque id ipsum definiunt, Σῶμα τὸ ἐκ τῶν στοιχείων, σύνθετον,

I. Acad.
Lært. in
Zen.

πρῶτον, εἰς μήκος, εἰς πλάτος, εἰς βάθος: *Corpus esse quod in tria dividitur, longitudinem, latitudinem, altitudinem.* Atque hæc sanè proprie Corpora sunt, pro aliorum etiam philosophantium sensu. At Stoici (notandum est) longius laxiusque hanc vocem tendunt: & communiter, quidquid omnino est, sic appellant. Ita non Genii solum & Anima (nam hæc iis materiata sunt) sed Deus, & Materia, & Virtutes, Vitia, Affectus, & plura talia, Corpora dicuntur: quod Scholæ hodie rideant, sed sua hæc lingua iis fuit. Itaque Laërtius, post eam finitionem, addit: Τὸ δὲ καὶ περί τῶν καλῶν: *Atq; hoc solidum etiam Corpus vocatur:* quasi alia essent, extra eam agnominationem. Notare autem in Cicerone licuit, etiam *Qualitates* ea corpora appellari: quia scilicet ποῖα, καὶ ποιούμενα, *qualia & qualitate affecta* essent. Itaque statim *Qualitatum alias Principes facit, alias ex iis ortas. Principes, elementa ipsa: ex iis ortas, animantium formas, quæque gignuntur à terra.* Ubi palam est, Corpora eum Simplicia intelligere, & Mixta. Etsi ab ipsis Corporibus compositis abjungunt etiam *Qualitates*, & Materiam faciunt subjectam, & Formarum eas vicem habere. Plutarchus adversus eos: Καίτοι πανταχὲ τῷ ὅλῳ, ἀρχὸν ἐξ ἑαυτῆς καὶ αἰκίνητον, ὑποκείμενον τοῖς ποιήσιν ἀπαιρούσαι. τὰς δὲ ποιότητες ποιεῖμεν, ἵνοι δὲ καὶ τὸν αἰετῶδες, οἷς ἂν ἐγγενὸν) μέρος ἐδοποιεῖται καὶ χημεύει: *Etsi ubique Materiam, per se inertem & immobilem, Qualitatibus subijci prædicant: Qualitates autem spiritus esse, aliqui vigores & intentiones quasdam aereas, quæ partes, quibuscumque ingenerantur, forma afficiant, & figurent.* Ecce Qualitates palam Corpora: quidni? sunt enim *Spiritus, & aereum* quiddam. Et vero *Qualitates* pro Formis Trismegistus etiam usurpat: Πλεον δὲ τῶν ἰδεῶν τὰ ποῖα ὁ πατὴρ ἐγκρατείας τῇ σφαίρᾳ, ὡς περὶ αὐτῶν κατέκλεσε, πάση ποιότητι χρημύσσει ἐξολομνύει τὸ μετ' αὐτῶν ποίον. *Assatim autem Idearum qualia Pater insemians globo, tanquam in antro conclusit, omni qualitate exornare cupiens quod cum ipso erat quale.* Non aliud, quam varietatem Formarum acceperim, quas Mundo Deus inseruit, petitas à primis Formis, id est Ideis. Atquin & hæc tales, ut dixi, corpora: quod Plutarchus dicit, & damnat. Ita enim contra istos: *Essentiam & Materiam subijci dicunt Qualitatibus: Qualitates autem rursus corpora faciunt.* Implexa vero ista res, nam si *Qualitates* essentiam suam propriam habent, ex qua dicuntur & sunt corpora: non quaerunt essentiam aliam: & pluscula, quæ adjungit. Quin & Galeni libellus hodie, contra eosdem, argumento & titulo: Οὐκ αἱ ποιότητες αἰσώμεναι: *Quod Qualitates sint incorporeæ.* Nec de formis solum essentialibus accipe, sed de Virtu-

In Censor.
Stoic.

Cap. VII

Advert.
Stoic.

Virtutibus, Vitiis, Affectibus, atque aliis, quæ Plutar-
chus enumerat item, & ridet. Ἀποποιῶ δὲ μάλιστα, & ἀρε-
τὰς καὶ τὰς κακίας, πρὸς δὲ τὰ τοιαῦτα πηχάς, καὶ τὰς μνήμας, πάντα
ὅσα δὲ φαντασίαι, καὶ πάθη, καὶ ὀρέξεις, καὶ συγκαταθέσεις, σώματα ποιε-
ρήσας, ἐν μηδενὶ φάναι κείοντες, μηδὲ ὑπάρχειν τίποιθι τῶν τοι-
εῶνα τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ σιγῶντων καὶ ἀλειπτῶν, ὅπως τὸ πνευματικόν.

* Idem
Tertull.
De Anim.
cap. vii.

*Absurdum autem nimis, Virtutes, Vitia, * Artes præ-
terea, omnesque Memorias, item Phantasias, & Affe-
ctus, Appetitiones, Assensiones, corpora cum faciant, in
nullo ea dicere posita esse ac subsistere: locum dumtaxat eis
unum in corde exiguum, qui puncti instar sit, relinque-
re, ubi animi uero Principale est.* Sunt, fateor, in fronte
hæc ridicula: sed subtiles illi viri, & vel maxime Dialec-
ctici, causæ aliquid habuerint sic judicandi, nobis in
scriptorum illâ raritate obicuræ. Chrysippus unus ex-
staret, in aperto res esset. Sed bene an malè illi, non
nunc quæramus: res quidem & sensus eorum ponendus
est. Noster Seneca, ad Lucilium: *Non puto te dubitaturum,*

Epist. cvi.

*quoniam Affectus Corpora sint: & enumerat subiunde, Iræm,
Ambitionem, Tristitiam, Metum, Audaciam. Quid? tam di-
versa in unâ illâ (ut Plutarchus scripsit) punctualicordis se-
de? Non pugnent igitur nati: & vitam, ecce habent, ut;*

Ep. cxiii

*adeò Animalia esse affirmant. Aud. Haha, rideo: Ani-
malia? Lips. Audi Senecam: Desiderat tibi scribi à me, quid
sentiam de hac questione factatâ apud nostros an Justitia,
Fortitudo, Prudentia, ceteræque virtutes animalia sint? Et
multis deinde adstruit, animalia esse. Aud. Sunt, sun-
t: quis abnuat? Videtne pictores, & id genus, Stoicis
addicere, qui fæminas etiam efformant? Lips.*

Ibid.

*Imò tu serium illorum argumentum audi. Animum
constat animale esse (ait Seneca:) cum ipse efficiat ut simus a-
nimalia. Virtus autem nihil est aliud, quam animus taliter
se habens: ergo animale est. O Achillem! cedite, fûgite
Trojani. Nec tatis. Vitia etiam Animalia, quod sequi-
tur: etiam Artes, & Physica, & Dialectica: quid? etiam
partes earum, Enunciata, & Solocismus, & Syllogismus.
Vides quam multa (Senecæ irridentis verba) animalium
millia habuent in his angustiis pectoris? Et de angustiis,*

Epist. cvi.

*è Plutarcho suprâ interpretare. Abjicit & alibi idem
Seneca, & in vano aut levi habet. Sunt, inquit, quæ scire
magis juvat, quàm prodest, sicut hoc, de quo queris, An corpus
bonum sit? Respondet deinde: Corpus esse, facit enim: quod
facit, corpus est. Ubî & axioma illud Stoicum observet,
Quidquid facit, est corpus. Quâ eâdem illâ ratione
Vox corpus adstruitur, in Laërtio: Σῶμα δ' ἐστὶ τ' φωνή,
καὶ τὰς Στοιχείας. πᾶν γὰρ τὸ ποιοῦν, σῶμα ἐστὶ ποιεῖν δ' ἢ φωνή. ὡς
οὖν καὶ τοῖς ἀκροῦσι ἀπὸ τῶν φωνούτων: Corpus est Vox, secundum*

Stoi-

Stoicos. Omne enim quod facit, Corpus est : facit autem Vox, quæ à loquentibus ad audientes accidit. Quod tamen plenius diceretur, Quidquid facit aut fit, est corpus : id est, agit aut patitur. Ipse noster ita effert alibi : & Plutarchus inter Stoica : Ὅτι τὰ μόνὰ τὰ σώματα καὶ ἔσιν, ἐπεὶ δὲ ὅτι τὸ ποιεῖν τι καὶ πάσχειν : Sola quæ sunt Corpora appellantur : quoniam id quod est, facit aliquid, aut patitur. Sed de Voce quod erat, etiam Epicuræ sic asseriebant, ut Lucretius :

Corpoream quæq; enim vocem constare fatendum est,

Et sonitum : quoniam possunt impellere sensus.

Plura, si quis volet, super hoc legat in Eustathio Homeri interprete, ad Iliados secundum. Nos ad Senecam, qui aiebat Bonum corpus esse. Quid ita? ratio. Corpora bona sunt corpora : corpora ergo sunt. & quæ animi : nam hic corpus est. Profectò mira hæc Logica est, in nostris scholis non audita, non audienda. Sed rationem omitto, rem concutio. Certè Stoici, apud Sext. Empiricum, cequant Bonum corpus esse, sed Bonitatem. Ait enim : Veritatem nonnulli opinantur, & maxime Stoici, à Vero differre tribus modis, Essentiâ, Constitutione, Virtute. Essentiâ quidem, quia Veritas est Corpus, Verum autem incorporeum. Amplius, Nox, Dies, Vesper corpora sunt : & quid verba ultra facio? initio dictum repeto, Quidquid est, censent corpus.

Epist.
cxvii.

Advers.
Mathem.

DISSERT. V.

Deum & Materiam Corpora esse Stoicis : & quatuor dumtaxat proprie Incorporea.

AUD. Fateor non invitum me hæc audire, etsi animo obhærenti. Si enim omnia hæc Corpora : ceddò quid igitur Incorporeum est? an id solum, quod non est, ut Chimæra & Centaurus? Lips. Et ego libere fateor diutile in hac inquisitione me fuisse, & obhæsisse. Seneca quidem expedire nos debebat, & coeperat, ubi divisionem Corporum & Non corporum instituit : sed deferuit, & in vado reliquit. Verba ejus ista : Naturalis pars Philosophiæ in duo scinditur, Corporalia & Incorporalia. Corporum locus dividitur in hos primū gradus, in ea quæ faciunt, & quæ ex his Gignuntur. Gignuntur autem Elementa. Ipse Elementi locus, ut quidam putant, simplex est : ut quidam, in Materiam & Causam omnia moventem, & Elementa dividitur. * Superest ut Rationalem partem Philosophiæ dividamus, Ecce institutam divisionem, & unum

Ep.
LXXX.

unum caput exsequitur de Corporibus: alterum de Incorporeis nec verbo tangit. Consilio aut neglectu ejus omissum, an ignavia exscriptorum, non definio: sed hoc clarè haurio, ipsa prima Principia Corpora esse, *Materiam, & Causam*. Et de Materiâ quidem jamantè satis firmavimus, * ubi de eâ dictum: sed Laërtii etiam verba sunt, quæ de utroque principio evincunt. Inter Stoica, ubi ab Elementis ea dividit: *Καὶ σάμματα εἰσὶν τὰς ἀρχάς, καὶ ἀμόρφους: Et corpora esse Principia, & formæ expertia*. Ubi tamen viri docti fidenter rescribunt: *Καὶ ἀμορφῶδες εἰσὶν τὰς ἀρχάς, Et incorporea esse Principia*. Quod pro communi nostra philosophia verum fateor, abnuo de Stoicorum. Ipse enim Deus iis corpus, id est Senecæ *Causa, omnia movens*. An non Corpus sit, cum etiam Animal est? Ita enim idem Seneca dividit alibi *Corpus, in Animantia, & inanima; rursus Animalia aut Mortalia sunt, aut Immortalia*, & sub hac specie Dii ac Genii continentur. Neque aliter: unus modo nodus meligat ab ipso Seneca injectus, qui alibi primam illam Causam appellat *Incorporalem*. *Quisquis formator Universi fuit, sive ille Deus est potens omnium, sive incorporalis Ratio ingenium operum artifex, sive divinus Spiritus per omnia intensus*. Profectè hæc Ratio est Deus, aut Dei melior pars: & si illa incorporea; cur non Fatum, Providentia, Justitia Dei & Sapientia, & denique ipsa in nobis Ratio, pars illius? Vix opinor hoc Stoicè, sed potius Platonice dictum: aut si est, seorsim à Deo & ab Igne eam nunc aspicit & avehit, non alibi factum. Certè Ratio *prima Causa* est, atq; ea palam Corpus illi dicta. Est & axioma Stoicis certum: *Omne quod est, esse corpus*: an non Ratio est? Laërtius: *Σάμματα δὲ εἰσι κατ' αὐτοὺς ἡ φύσις: Corpus est juxta ipsos Essentia*. Numenii liber citatur ab Eusebio: *ὅτι οὐκ εἰσὶν σάμματα τὰ ὄν, καὶ τὰς Στωϊκῶν: Quod non sit Corpus quidquid est, juxta Stoicos*: ubi eos scilicet refutavit. Sed & Terullianus noster, hoc illorum dogmate imbutus, Animam, Angelos, Deum corpora facit: & alibi universè scribit, *Omne quod est, Corpus est sui generis: nihil est Incorporale, nisi quod non est*. Quo sensu Augustinus eum excusat de Deo & Angelis corporeis: quia *timebat*, inquit, *ne nihil essent, si Corpora non essent*. Neque Stoicorum nova hæc opinatio, prisci quidam philosophorum (Platone teste) agebant *Justitiam, Prudentiam, itemque contraria, ἢ μηδὲν τῶν ὄντων, ἢ πάντ' εἰσὶν σάμματα: aut nihil eorum quæ sunt esse, aut corpora esse*. Tam latè igitur hac significatione, quid mirere dicta à nobis omnia comprehendi? Aud. Cedo equidem, & dono: sed

* Dissert.
II. supra.

Epist. LIX.

Consol.
ad Helv.
cap. VIII.

Lib. xv.

De Carne
Christi.
De Gene-
si ad lit.
c. ult.

In Sophi-
sta.

sed quod injeci ecquid solvis ? Ubi enim Incorporēa, nisi in imagine ? LIPS. Non hoc cenſe, ſunt reipſa quædam, & reperiemus. Seneca palam diviſit ſupremum illud genus τὸ ὄν : *Quidquid eſt, aut Corporale eſt, aut Incorporale* : & poſtea iterum ita dividit, ſed exempla non donat. Ergo aliquod Ens dicimus Incorporēum : & axiomā illud ſupra poſitum leviter ita reſtringendum eſt. Nam lego in Sexto Empirico : *Ex Incorporēis Stoicīentengrant quattuor ſpecies, Id quod dicitur, Vacuum, Locum, Tempus.* Primum illud Græce eſt (ex alio Empirico loco) τὸ λεκτὸν. Senecæ inde lux : *Videō Catonem ambulātem : Corpus eſt, quod video.* Dico deinde Cato ambulat, non Corpus quidem eſt quod nunc loquor, ſed enunciātum de Corpore, quod alii eſſitum vocant, alii Enunciātum, alii Ediētum. Ecce τὸ λεκτὸν variē interpretatur : & oſtendit eſſe quid, cū verē dicitur : (ut, Cato ambulat, ſapit, deſipit :) nec tamen Corpus, ſed Incorporēum eſſe. Ab eā re apud eundem Senecam quæſtio, *Cū Sapientia ſit Corpus, an etiam Sapere?* & diſputat * εἰς ἐνδεχόμενον : ſed non eſt proſectō, pro dicto ſenſu. Plura in hac re non habeo, niſi illud Plutarchi etiam, iſtinc conſequi, σώμα σώματ' εἶναι τό πᾶν, καὶ τὸ σώμα χωρεῖν ἀλλ' σώματ' : *Corpus Corporis eſſe locum, & Corpus penetrare per corpus* : quod verū eſt, ſi Qualitatēs ſunt corpora, in iſto dictum.

Ep. LVIII

Ep. CXVII.

Ibid.

* In u-
tramque
partem
Contra
Stoic.

DISSERT. VI.

De Mundo, optimo maximoque corpore. Varia vocis ſignificatio. Differt ab Univerſo: quid Totum Stoicis? itemque de Vacuo.

SED nos ad amœniora & ſimul graviora pedem promoteamus. E Principiis, Elementa & Corpora : ac præſtantiffimum Corporum, Mundus. De cujus nomine obiter videndum eſt : tum & res inquirenda, & pro illorum ſenſu aperienda. Nomen vel Græcis, vel Latinis, ab ornatu eſt, nam & illi κόσμον dicunt, primo ejus nomenclaturæ Pythagorā auctore. Id enim ita Laërtius : *ὁ ἕρμης πρῶτον αὐτὸν ὀνομάσκει κόσμον* : hunc primum *Celum appellāſſe Mundum* : quod tamen alii ad Parmenidem, Zeno noſter ad Heſiodum reſert. Galenus cum Laërtio : *Πυθαγόρας πρῶτος ὀνόμασε τὸ τῶν ὄλων περικείμενον κόσμον* : *Pythagoras primus appellavit hunc rerum ambitum, Mundum.* Idem de eo Plutarchus, & J. LIPSII *Operum Tom. IV.* A a a cauſ-

causam etiam addit : *ὅτι τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοῦ : ab ordine qui est in illo.* Ab ordine inquam, sive à toto ornatu. Pli-
nius : *Quem κόσμος Græci nomine ornamenti, appellaverunt,*
eum nos à perfectâ absolutaque elegantia Mundum. Nam
& muliebrem mundum obtinuit dici. Trismegistus

Cap. ix.

interiorem nomenclaturæ causam dat : *Ἐκόντως κόσμος
κατασκευάζεται. καὶ οὐκ ἔστι πᾶν τὸ πρὸς τὴν οὐρανίαν τὴν ἡμετέραν, & plura*
quæ addit : *Merito Mundus sive ornatus dicitur, ornatus enim omnia varietate generationis, continuatione vitæ, in-*
desessa operatione, & ordine genitorum. Quæ ratio Mun-
dum propriè spectat, quatenus facit aliquid, & est

Lib. xiii.

Deus. Isidori nova originatio est, imò vetus ex Var-
rone : *Mundus, inquit, quod in sen. piternò sit motu, ut cæ-*
lum, sol, luna, maria. Unde & animalia Varroni vi-
dentur Elementa quoniam per semetipsa, inquit, moventur.
An benè ex Varrone transcripserit, nescio : neque Ele-
menta propriè Animalia, sed Mundum dixerit, ex Stoi-

Trætt in
Zen.

co & Platónico sensu. Vides ex his Cælum primò Mun-
dum dictum, deinde latius vocem se fudisse. Notant au-
tem Stoici : *περί τῆς λέξεως τὸ καὶ ὅτι αὐτὸν τε τὸ Θεῖον, τὸ ἀπείριστον
ἐστὶν ἰδιόποιον, ὅς ἐστι ἀφ' ὧν τὸ ἐν καὶ ἀλλήλων, δημιουργὸς ὢν τὸ
ἀκατασκευαστόν, καὶ ἑρῶν ποιῶν ἀεὶ ὁδὸς ἀκαταλείπων εἰς ἑαυτὸν τὴν
ἀπείριστον ἐξίστην, καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ ἡγῶν, καὶ αὐτὴν τε τὴν ἀκατασκευαστήν
τῶν ἀστέρων, κόσμον εἶναι λέγουσι. καὶ τίττει, τὸ σωεσπῆκος ἐξ ἀμφοῖν :*
Tripliciter dici Mundum. Primò ipsum Deum omnis essentiae
opificem, qui incorruptibilis est & ingenitus, architectus ipsius
Mundi, & post temporum aliquas periodos iterum in se absum-
ens & vertens omnem essentiam, iterumque ex se gignens.
Secundò, ipsam aëtherum ordinationem, id est Cælum, Mun-
dum dicunt. Tertiò, quod sit ex utrisque. Quæ postrema
verba satis tenebrosa sunt : & ex quibus utrisque ? ex
Deone, & Cælo ? ita textus sermonis suadet, sed re
abnuente. Putem magis, *Ex Deo & Essentiâ*, id est Ma-
teriâ, eum velle dictum. Philo clariùs ista extulit :

De im-
mor.
Mundi.

*λέγεται ὁ κόσμος καὶ ἐν μὲν αἰῶνι σύστημα ἐξ ἑρῶν καὶ ἀ-
στέρων, καὶ ἀεὶ ὡς ἐν γῆς, καὶ τῶν ἐν' αὐτῇ ζῶν καὶ φυτῶν
καθ' ἑπταδὲ, μόνον θεῶν καὶ δὲ τῶν ὡς δοκεῖ τοῖς Στωϊκοῖς,
διὰ καὶ ὅτι καὶ τὸ ἐκπυρρῶσθαι ἐστὶν πρὸς τὴν ἀκατασκευαστήν ἢ τὴν ἀκα-
τασκευαστήν, ὅς τὸ καὶ πᾶσι φασὶν εἶναι ἑρῶν ἀέθρημ :* Primò Mun-
dus dicitur, compositio ex cælo & aëther, terram ambulantibus,
& animalia ac stirpes. Secundò, solum ipsum Cælum. Ter-
tiò, ut Stoici visum, Essentia quædam ad exustionem perve-
niens duransque, sive digesta, sive indigesta, cujus motus in-
tervallum Tempus esse dicunt. Itaque tertia hæc senten-
tia peculiaris Stoicorum est, quam ad Deum retulit La-
ërtius, ad Essentiam Philo : uterque rectè. Nam essen-
tia illa tota, Deus est Stoicis : neque aliud quàm Senecæ

εὐ. La

& Latīnis *Rerū natura*, vel *Commoni Natura*, de qua
 suprà dixi. Ea igitur, sive in Mundum formata sit,
 sive indigesta, est iis Mundus. Et hoc sensu doctissimè,
 ut solet, Ausonius *Mundum* pro Materiā suprà dixit.
 Sed aliud igitur Stoicis κόσμος, καὶ ἀξιοσμοίς: sicut et-
 iam τὸ πᾶν, καὶ ὅλον. Laërtius discriminat: Τὸ πᾶν λέγεται, In Zen.
 ὁ, πὶ κόσμος, καὶ κατ' ἑτεροὺς ὁπότε, τὸ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὸ ἐξωθεν
 κατὰ σύστημα. ὁ μὲν δὲν κόσμος περιεσφαιρεῖται, τὸ δὲ κενὸν ἀπεργν:
Univēsum dicitur & *Mundus*; & alio modo quod ex *Mun-*
do & *exteriore Vacuo* constat. Nam *Mundus* finitus est,
Vacuum infinitum. Itaque & *Mundus* etiam πᾶν sive
Univēsum dicitur: sed magis erat, in scholis præ-
 sertim, distingui. Plutarchus: Οἱ Στωικοὶ ἀμφὶ τὸ πᾶν, 11. De
 καὶ τὸ ὅλον, λέγουσι. πᾶν μὲν γὰρ εἶναι τὸ σὺν κενῷ ἀπεργν. ὅλον δὲ κα- Placit. c. 1.
 εἶναι τὸ κενὸν, τὸν κόσμον: Stoici differunt *Univēsum*, & *Totum*.
Univēsum enim esse, cum *Vacuo* *Infinitum*; *Totum*, sine
Vacuo *Mundum*. Falsa hæc autem, rescribendaque πᾶν γὰρ
 εἶναι σὺν κενῷ ἀπεργν: *Univēsum* enim esse, cum *Vacuo* *infinito*
 & λέγει κατὰ ἀποδείκναι, καὶ κόσμον. Rectè ita Stobæanæ
 Echlogæ: Οἱ Στωικοὶ φασὶ ἀμφὶ τὸ πᾶν, καὶ τὸ ὅλον.
 πᾶν μὲν γὰρ εἶναι σὺν τῷ κενῷ τὸ ἀπεργν. ὅλον δὲ, χωρὶς τῷ
 κενῷ, τὸν κόσμον: Stoici differre dicunt *Univēsum* & *To-*
tum. *Univēsum* esse cum *Vacuo* *infinito*; *Totum*, sine eo,
Mundum. Atque hæc ita aperitissime etiam Empiricus, Advēf.
 ubi de Toro. Hinc illud eorum effatum est, valdè Plu- Mathema-
 tarcho exagitatum: *Univēsum*, corpus non esse. Quidni Cont.
 dicerent? Inane enim complectitur: neque id sanè Stoici
 est corpus. Itaque ipsius Plutarchi verbis hoc solvamus:
 Καὶ ἐν τῷ ἀπεργν ἐξωθεν τῷ κόσμῳ περιέχονται, ἅτι σῶμα τὸ πᾶν,
 ἅτι ἀσώματος εἶναι λέγουσι: *Vacuum* enim *infinitum* *exteriùs*
Mundo *circumfundentes*, neque *Corpus Univēsum*, neque
Incorporeum *adfirmant*. Cautè, & jure, ὁ Plutarche:
 & tu hic atque alibi haud æquus arbiter eos culpas. Quā
Vacuum continet corpus non est; quā *Mundum*, cor-
 pus. Atqui non est *Vacuum*. Sanè quidem οἱ δὲν θα- 1. De
 λεω φυσικοὶ (ut alibi tu scribis) μετὰ πλάτωνα τὸ κενὸν Plac. c.
 ἀπίγνωσαν: abúsque Thalete *Physici*, ad *Platonem*, *Va-* xviii.
cium *ignorant*: quod fateamur, & ipse Plato ubique
 abdicat: sed qui Italicæ sectæ fuerunt, diu ante Pla-
 tonem, Leucippus, Democritus, & ab his Epicurus,
 posuerunt. Atque illi quidem laxè, & ubique rebus
 mixtum: Stoici restrictiùs, ἐν τῷ κόσμῳ ὅθεν εἶναι Ibid.
 κενόν, ἐξωθεν δὲ αὐτῷ ἀπεργν: in *Mundo*, nihil esse *Vacui*;
extra infinitum illud esse. Causa statuendi, Conflagratio
 sive ἐκπύρωσις, quia *Mundus* in illud resolvitur, post
 istam. Quid, quod ipse Pythagoras ποσὶν εἶναι τὸ κε-
 νόν ἐκ τῶν τῷ κόσμῳ, ὥστε ἀνάγκη τὸ ἄραιον εἶναι γὰρ αὐτὸν πύρρον.

Tantum Vacui esse extra Mundum, ut respirare calum possit, esse enim ipsum igneum. Pythagoræ, inquam, hoc verius tribuetur, quàm ut ab eodem Plutarcho alibi, Aristoteli ipsi. Nam ille nimium quantum abhorret. Abhorreat, nos ponimus, & plures hodie etiam * Theologorum. Quid autem id est? quod est, & non est. Nam Cleomedis Stoici verbis: Ἀπλῶς αὐτὸ ἐστὶν ἐκίνητον, ἀσπαστὸν τε ὄντιον, καὶ ἀναφθόν, καὶ ὅτε γῆ καὶ ὕδωρ καὶ οὐρανὸς καὶ πᾶσι τοῖς στοιχείοις, ὅτε πᾶσι τοῖς στοιχείοις, ὅτε πᾶσι τοῖς στοιχείοις, ὅτε πᾶσι τοῖς στοιχείοις: *Simplicissima ejus est conceptio, ut quod incorporeum sit & intactile, quod nec figuram habeat, neque figuratum sit, quod neque patiatur neque agat, tantum corpus suscipere aptum sit.* Atque idem ille in *Cyclicis suis Theoriis*, pluribus docet, reverà tale extra Mundum esse: atque id infinitum.

DISSERT. VII.

Definitio Mundi. Civitatem dici, itemque Templum: eaque imagines explicatae.

SED nomina Mundi vidimus: nunc ipsum, & quid est tertiâ significatione Mundus? Chrysippus (apud Stobæum) definivit: Κόσμος ἐστὶν σύστημα ἐξ ἄραων καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς φύσεσιν, ἢ, ὅ ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων σύστημα, καὶ ἐκ τῶν ἐνεκα τῶν γεγονότων: *Mundum esse compagem à cælo & terra, & naturis quæ his continentur. Vel aliter: Compagem continentumque ex diis hominibusque, & quæ horum causæ sunt facta.* Utræque hæc etiam in Laërtio totidem verbis, sed Posidonio adscribuntur. In Eusebio prior, paulò uberiùs ponitur: Σύστημα ἐξ ἄραων καὶ αἰθέρος καὶ γῆς καὶ πελάγους, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς φύσεων: *Compages à cælo, aëre, terrâ, mari, naturisque contentis.* Atque ille idem alteram illam adjunxit: & causam utriusque variantis dedit. Ὅν γὰρ τρέπον πόλις διχῶς λέγεται, τό τε οἰκητήριον, καὶ τό ἐκ τῶν οἰκούντων σὺν ταῖς πόλεσιν σύστημα, ὅτε καὶ ὁ κόσμος οἰονεὶ πόλις ἐστὶν ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων συνεισῶντε, τῶν μὲν θεῶν τιμὴν ἔχοντων, τῶν δὲ ἀνθρώπων ὑποστεινόμενον. καὶ οἰκιστὴν δὲ ὑπάρχειν αὐτῷ ἀπὸ φύσεως αὐτοῦ. τὸ λόγος μετέχει ὅς ἐστι * φύσει νόμος: *Sic enim, inquit, Civitas dupliciter dicitur, & ipsa sedes sive domicilium; & corpus incolarum civiumque: ita Mundus tamquam Civitas est, à diis hominibusque constituta, cujus dii quidem principatum & regimen habent, hominibus subiectis. Communionem autem inter utrasque esse, quia Ratione participant, quæ natura Lex est.* Sunt pulchra & dignitatem Mundi exprimunt, & nostram, itemque offi-

* Nec
malè
φύσεως
natura.
Utrumq;
verū est.

officium & munus. Imago est, quæ valdè placita Stoicis, & passim usurpant, ut Seneca, ad Marciam : *Intra-*
tura es urbem, diis hominibusque communem. Cicero : *Uni-*
versus hic Mundus una civitas, communis deorum hominum-
que, existimandus est. Idem alibi : *Est enim Mundus quasi*
communis deorum atque hominum domus, aut urbs utrius-
que. Iterum dico, sunt pulchra, alta, & quis non attoni-

Cap. xviii

1. De
Legib.

11. De
Nat. deor.

tur, atque idem vereatur, cum Deum & Genios circum-

fer, & supra se, cogitat inspectores, eosdemque rectores?

Et parte alterâ, avaritiam contemnat, viles curas exuat,

cum, velut patriam & urbem, mundam sibi circum-

dat? Seneca : *Magno animo nos non unius urbis mœnibus*

Consol.
ad Helu

inclusimus, sed in totius orbis commercium emissimus, patriam-

que nobis professi sumus Mundum, ut liceret latiore cam-

pum virtuti dare. Sanè virtuti, & maximè caritati ac

curæ generis humani. Omnes unius urbis cives sumus.

Cicero de Stoicis : *At quanta conantur? Mundum hunc*

iv. De
Fin.

omnem opidum esse nostrum. Incendit igitur eos, qui au-

diunt. Vides quantam rem agas? ut Circeus qui habitat,

hunc omnem Mundum suum municipium esse existimet. Et

verò hanc communionis rationem Pontifici, Indæo-

rum fuisse in animi oculis, Philo prædicat : *Τὴν μὲν γὰρ*

De Mo-
nachia 11

ἁλλων, inquit, οἱ ἱερεῖς ὑπὲρ οἰκείων καὶ φίλων καὶ πολιτῶν

μόνον εἰσώπτει. ὡς τ' οὐχὺς καὶ θυσιᾶς ἐπιτελεῖν· ὁ δὲ τῶν ἱε-

ραίων ἀρχιερεὺς, ὃ μόνον ὑπὲρ ἑκαστοῦ ἀσθενέοντος ἕως, ἐλ-

λά καὶ ὑπὲρ τῶν τ' φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, αἰθέρος, καὶ

πυρός, καὶ τ' οὐχὺς καὶ ὡς ἐν κοινῇ πενέται, τ' κόσμον,

ὅπερ ἐπὶ ταῖς ἀλλοδαφαῖς, πατρίδα εἶναι ἑαυτοῦ νομίζαν : Cum

enim aliarum gentium sacerdotes, non nisi pro suis, & amicis,

& civibus vota aut sacra faciant; summus Judæorum Pon-

tifex, non solum pro toto genere humano, sed & pro natura

omnibus partibus, terra, aqua, ære igne, preces gratesque con-

cipit : Mundum hunc existimans (uti re vera est) pa-

triam suam esse. Fructum sententiæ vides : & adde al-

terum, de Exilio; quod esse nullum potest sic anima-

to. Emetiam enim quascumque terras, nullam invenire

intra Mundum est, alienam nobis. Sic igitur de Mundo

Stoici : etsi Cælum etiam Civitatem, & quidem pro-

prie, si Clementi credimus, volunt dici. Ille cum cæ-

lestem civitatem in Sacris legeret, & rei suæ aptaret,

addit : *Λέγουσι καὶ οἱ Στωϊκοί, τὸ μὲν ἑρῶν κρείως πόλιν.*

ὡς δὲ ἐπὶ γῆς οὐκ αὐτὰ ἐκείναι πόλεις, λέγουσιν μὲν γὰρ, ὅτι εἶναι

Sen. ad
Helu.
c. ix.

iv Strom.
in fine

N. Dicunt & Stoici Cælum propriè civitatem esse, quæ au-

tem hic in terra sunt civitates, dici quidem, at non esse. Quod

ego Plutarchi reprehensionem spectasse arbitror, etsi

verba in Græcis (meo quidem libro) corrupta aut

marca sunt : *Ἀλλὰ μὲν τὸ νῦν μὲν εἶναι πόλιν, καὶ πολιτε-*

De Com-
mun. Not.

τὰς ἀστέρας, εἰς δὲ τὸ το, καὶ οὐλίας, καὶ ἀρχαί, δὴ λοι
ὑπὲρ καὶ βαλδύτην τὴν ἡλιαν, καὶ τὴν ἑσπερον πρυτανίαν ἢ ἑσπέρου.
Sed & ajunt, deorum domum (putem enim scribendum,
θεῶν οἶκον) esse civitatem, cives autem stellas, ad hoc etiam
tribulet, & magistratus; nempe Solem etiam Senatorem, &
Hesperum Prytanem vel Aedilem. Nisi magis tamen est
legi τὴν ἑσπερον εἶναι, & concinnare divulsa: atque ad
priorem imaginem de Mundo toto referre, cui Dii
scilicet & cœlites illi præsunt. Quem iterum aliâ ima-
gine, & magis augustâ, assimilant etiam cum Templo.

De Refef.
vii. c. vii.

Seneca: Totum Mundum deorum esse Templum, solum
quidem amplitudine illorum ac magnificentiâ dignum. Et

Phil. xc.
In Sol.
minio.

alibi: Per quæ non municipole sacrum, sed ingens omnium
deorum Templum Mundus iste reſeratur. Cicero: Ho-
mines tuentur illum globum, quem in Templo hoc medium vi-
des, qui terra dicitur. Ubi Macrobius appositè: Quid-

Lib. i.
cap. xiv.

quid humano affectui subicitur, Templum ejus vocavit qui
solâ mente concipitur, ut, qui hæc veneratur ut templa, cul-
tum tamen maximum debeat conditori: sciaque quisque in
usum templi hujus inducitur, ritu sibi videndum Sacerdotis.
Bona, bonâ postrema monitio: & Plutarchus acce-

De Trâq.
animi.

dat, Templum esse hunc Mundum, sacratissimum quidem ac
religiosissimum, in quod per ortum inducimur, spectatores non
ſenorum ſurdorum & manufactorum, sed Solis, Lunæ, ſide-
rum. Et addit, hæc veluti initia & mysteria quedam esse,
tranquillo & læto nobis animo spectanda ac peragenda. Phi-

De Mo-
parch. i. i.

lo denique Judæus claudat: Τὸ μὲν ἀνάπτει καὶ πᾶσι
ἀλλ' ἡγίας ἱερὰν Θεῶν νομίζουσι τὴν σὺμπαντα καὶ ἡστέροις εἶναι, καὶ
μὲν ἔχοντες ὁμολογεῖται τὴν ὅππων ἡστίας μέγας, ἑσπερον, ἀνα-
στήματα δὲ τὰς ἀστέρας, ἱερὰς δὲ τὰς ὑπερλαμπράς αὐτὰς τὴν
διωκέων ἀγγέλους, ἀσωμάτους ψυχάς: Templum Dei su-
premi, & veretale, existimare oportet esse totum hunc
Mundum, qui Sacrarium quidem habet, purissimam rerum
Naturæ partem, Cælum; ornamenta, stellas; sacerdotes,
administratos potentiae ejus angelos, incorporeas animas. Ima-
gines habemus, aptas, & pro splendore ac dignitate
Mundi, nec suprâ. Nihil enim omnium rerum (ait Stoi-
cissans Tullius) melius est Mundo, nihil præstabilius, nihil
pulchrius: nec solum nihil est, sed ne cogitari quidem quid-
quam melius potest. Vide ipsum totum, vide magnas
parvasque partes: omnia ita constituta sunt, ut neque
ad usum meliora esse potuerint, neque ad ſeciorem pul-
chritiam.

Ibi l
infia.

DISSERT. VIII.

*Factum esse Mundum à Deo , causa hominum
& breviter, quomodo sit factus.*

TANTI autem operis quis auctor ? Nullus , ajunt quidam, & ab æterno fuit , æternumque erit. Alii qui factum statuunt, partim à Naturâ (ut Strato :) partim à Forte & Casu , ut Epicurus. Stoici verissime , à Deo & Providentiâ esse. Passim ita : & Chrysippi, apud Lactantium , argumentum validum sanè exstat. *Siquid est inquit Chrysippus. quod efficiat ea , quæ homo, licet ratione præditus, efficere non possit ; id profecto est majus, & fortius, & sapientius hominis. Homo autem non potest facere celestia : ergo illud , quod hæc effecerit , superat hominem arte, consilio, prudentiâ, potestate. Quid igitur potest esse , nisi Deus ?* Nec testimonia congero in sententia decantata : illi ad addam , *Quare, Quomodo, Ubi, Quando, Qualem* fecerit Deus ? Quare ? suâ, inquiunt, & hominum causâ. Neque enim alius ei finis fuit, quàm potentie & bonitatis designatio, in maximo optimoque opere sic ostensa. Cicero : *Quorum igitur causa quis dixerit effectum esse Mundum ? Eorum scilicet animantium , quæ ratione utuntur , hi sunt dii & homines , quibus profecto nihil est melius.* Et de alterâ sanè parte, nostri Doctores consentiunt, ut Lactantius : *Vera est sententia Stoicorum , qui ajunt nostra causa Mundum esse constructum. Omnia enim quibus constat, quæque generant ex se Mundus , ad utilitatem hominis accommodata sunt.* Et singulatim ibi exsequitur : quod ante eum Cicero accurate, De Naturâ deorum, Neque Seneca id negatum voluit (haud ita veri & partium transfuga) cùm scribit : *Non enim nos causa Mundo sumus hiemem æstatemque referendi ; suas ista leges habent , quibus divina exercemur. Nimis nos suspicimus , si digni nobis videmur , propter quos tanta morveantur. Imò verò , ô bone , propter nos vel maximè ista moventur : sed non solos : & hoc voluisti dictum. Dii quoque hic suas partes habent. Itaque alibi scribis : Dii non per negligentiam nos generare , quibus tam multa genuerant. Cogitavit enim nos ante Natura quàm fecit. Ita est, Providentia hominem , & pleraque ista homini fecit. Sed Quomodo fecit, & quæ compositio aut digestio molis hujus fuit ? Zeno apud Laërtium ita prodicit :*

Τὸν Θεὸν κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸν ὄντα, καὶ πρὶν τὴν πᾶσαν ὕλην δι' αἰῶνος εἶναι ὁμοίαν, καὶ ὡς ἐπὶ τῇ γῇ τὸ σπέρμα αἰεὶ ἔχεται. ἔτω καὶ τὸν ἀπεργασθῆναι, λέγοντι οὐκ ἔστι καὶ ἡμεῖς, τοιοῦτε ἀπολαμπὴς οὐ τῶν ὄντων.

Aaaa 4

ὁμογενεῖς αὐτὰ ποιεῖν τε ὕλην, αὐτὸς πάλιν τῶν ἐξ αὐτῆς γενέσθαι. εἴτα ἀπο-
 θνήσκει, πρῶτον τε τὴν αἶρα, τὴν χεῖρα, πῦρ, ὕδαρ, ἀέρα, γῆν : Deum in
 principio, cum apud se esset, Essentiam omnem, per aerem in a-
 quam convertisse. Et ut in foetu sem en continetur, ita Deum qui
 seminalis Ratio mundi est, tale sem en reliquisse in Humido,
 quod facilem aptamque operi Materiam praeberet, ad rerum
 deinceps generationem. Deinde progenuisse primum Elementa
 quatuor, ignem, aquam, aerem, terram. Ait in principio :]
 ipsis Sacrorum nostrorum verbis. Ait, cum apud se esset.]
 Pie & pulchre. Deus sua perfectio, sedes, regnum :

Jul, Scal.

Cui esse sibi sufficit, efficitque cuncta :

ut vir summus nostri avi, in Carmine super Deo scri-
 psit, plane divino. Deus sibi, & suum ei esse, sufficit: quid-
 ni? in ipso omnia, ipse omnia. Itaque frustra, & pro
 humana imbecillitate istae quaestiones, Quid faciebar,
 agita? at? Vel Seneca noster respondeat: *Jupiter resolutio*
mundo, & dis in unum confusis, paulisper cessante Naturâ,
ACQUIESCIT SIBI, cogitationibus jura tradens. Optime, vis
 & ego aliquid audacter, sive argute, haec quod nunc fa-
 cit, fecit. Erras, qui in Deo tempora disparas, omnia ei sunt
 in praesenti. Poeta Christianus olim, Claudius Victor:

Epist. ix.

*Regnabatque potens in maiestate creandi,
 Et faciunda videns, gignendaque mente capaci
 Saecula dispiciens: & quicquid tempora rotant.
 PRÆSENS SEMPER habens, immensum mole beatâ
 REGNUM ERAT IPSE SUUM.*

An deerat occupatio, hæc quæ fuere, quæ sunt, & quæ
 instant, contemplanti? Pergit Laërtius, *Essentiam o-*
mnem vertisse.] Si de primo conditu intellegit, Materiam
 cape: in de reparatione Mundi post exultionem, cape
 Ignem reliquum. & in eo semina rerum. *Per Aerem.*]
 Ergo vel Materia, vel Ignis ille reliquus, Aëre tenuior.
 Et ita est, quoniam tradebant Stoici diffundi, & vel to-
 tum Vacuum illud occupare. Contrahitur igitur sed
 gratularim, & habilis fit corporum generationi. Primum
 autem in Aërem, quia facillima ea mutatio ab Igne.
 Deinde, ait, *In Aquam.*] Hæc igitur proxima facies
 Materiae, cum elementa genita. Ideo vetus opinio,
Aquam principium rerum esse, Thaleti adscripta. Quid
 Thaleti? Homeri ante illum fuit, apud quem legas

Iliad. 2.

---- Παλαιοῖο πῖεθ' ὄρεα

Ὀκεανὸς, ὅσπερ ἅπασιν πάντας τεύχεται :

---- flumina magni

Oceani, cunctis qui rebus præbuit ortum.

Ὀκεαν-

Ὡς καὶ τὸν θεὸν ᾧ ὄντι, καὶ μητέρα τῆν:

Oceanum Divus genesim, matrem & nutricem.

Dii & Genii ex illo orti (nam & hi ex Materie) atque etiam vaporatationibus ejus aluntur. Postrema autem ipsa verba, de *Matre & Nutrice*, Plato in Timæo adsumpsit, & Materię aptavit. Quin & Barbarica vetus philosophia in hac parte. *Brachmanibus apud Indos*, ait Strabo, ἀρχὴ καὶ τῶν συμπάντων ἐστὶν αἰ, τὸ δὲ κορυφαίαν τὸ ὕδωρ: *alium omnium rerum alia principia, Mundi autem aqua.*

Sed quarum rerum alia? credo singularum rerum, quæ ex Elementis; ut ad proxima principia hoc referatur.

Jam & Ægyptii (Philo notat) τὸ ὕδωρ ἀφ' ἐξουσίας ἐκ τεπέμεναι, ἀρχὴν δὲ τῶν ὄλων ᾧ ὄντι εἶναι νομίζοντες: *Aquam eximie coluerunt, principium Universi generationis eam censes.*

Sed pro totâ Stoicorum sententiâ, Seneca audiendus: *Aqua, ait Thales, valentissimum elementum est, hoc fuisse primum putat, ex hoc surrexisse omnia. Sed & nos quoque (Stoici) aut in eadem sententiâ, aut in ultima sumus.* Ultimâ, ex hac nempe omnia surrexisse. Quod ducere & Manilium possis, imò debeas:

Seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rerum

Materies, ipsumque vocat, quo solvitur, Ignem.

Inter variantes sententiâs Mundi conditi, nec Stoicam omittit: & Sive, inquit, Aqua initium rebus fuit, in quam Materia se vertit: quæ deinde *vocat* (ita legerim, non *vorat*) sive adhibet ipsum Ignem, qui destruit, & in varias formas mutat. Sive, qui solvit & destruit, in *καταπύρωσι*. Nequo aliud Stoici decantatum illud *Chaos* interpretabantur, quàm hanc *Aquam*: non illam Elementi. Phidonem ita audi: Τῶν δὲ Στωικῶν ἐνιοὶ χάριν τὸ ὕδωρ ὄντων εἶναι, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ πρῶτον πεποιηθῆναι νομίζοντες: *Quidam Stoicorum Chaos existimant Aquam esse, a fisione factum non arbitantes.*

Sed quid jam Aqua? pergit Laërtius: *Deum, qui seminalis Ratio est, relinqui in humido.* De Deo enim hæc verba, ejusque Ratione (etsi obscuriuscula sunt) omnino capienda. Ita enim alibi ipse Zeno: Διὰ τὸ ὕδωρ ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον λόγον, ὃν ἐνιοὶ εἰκαρμύβην καλεῖσιν, οἷον περ καὶ ἐν τῇ γεννίᾳ τὸ σπέρμα: *Per Materiam (sic aqueam) discurrere Universi Rationem, quam aliqui Fatum appellant, tamquam in foetu semen.*

Vides eandem ibi imaginem, & ipsis verbis, uti hic ponitur, significat autem, immobilem per se & inefficacem Materiam animari ab hoc Igne (illo qui Deus, & Ratio): non aliter quàm semen ejusque spiritus & calor foetum formant, augent, alunt. Notanda igitur & hic λόγον vocula: quâ crebrò in hac Generationis re utuntur, ut Seneca: *Causa autem, id est Ratio, Materiam format.* Iterum: *Incorporalis*

Ratio.

Epist. Lxxv.

Lib. 1.

III. Quæst. Nat. c. XIII.

De im- mortali- tate Mun- di.

In Stob. Thyl.

Epist. Lxxv.

Ratio.

per fados. Rideat: Metaphoram non indecoram, nec
à Sacris longinquam, ego putem,

DISSERT. IX.

*In Vacuo Mundum librari. Vexè natum videri: &
quare forma ejus circilet.*

Quomodo factus, quod satis sit, diximus: Ubi autem, & quo situ? In medio Vacui, ait Chrysippus apud Plutarchum: atque hanc causam permansionis ejus esse, quod Essentia omnis in sui medium tendat. Est ipsa sententia quam damnatum it Epicurus, & ex eo Lucretius:

Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,

In medium summæ, quod dicunt, omnia niti;

Atque idè Mundi Naturam stare sine ullis

Idibus externis, neque quoquam posse resolvi

Summâ atq; imâ quod in medium sint omnia nixa,

Damnat, sed parùm justè: & in Terrâ, quæ se sustinet,

& undique in se redit, eadem ratio, neque alia, valet.

Plutarchus etiam, dicto loco, irridet: quia Vacuum omne spernit. Non nos herclè, & cogitanti cuicumq;

aliquid Vacui extra Mundum, vel invito occurrit,

quod præter antè dictos, etiam Philo Judæus palàm

adstruit, & in Scripturis *Abyssum* dici contendit. Quid

Augustinus, an non *extra Mundum infinita spatia locorum*

cogitari ostendit? Ut Stoicorum assertio neque

tain singularia sit, nec ex facili aspernanda: imò Theologorum optimis etiam hodie propugnanda. Addamus,

Quando sit factus: etsi apud Stoicos quidem nihil super

eâ re legi. Imò credo eos censuisse, *certum non esse diem*

ejus ortus: quod Julius Firmicus tradidit, certus eorum

adsecla & satellites. Tamen curiosa inquisitio huc quoque

ivit, & Verè natum esse volunt, Sole in Ariete

existente. Panegyristes ad Maximianum: *Divinus ille*

nostra majestatis ortus ipso, quo illuxit, auspicio Veris illus-

trior, augustine fulgens luminis claritate, quam cum ORI-

GINEM MUNDI NASCENTIS animavit. Et statim: *Q*

felix beatumque Ver novo parvi! ô tempus, quo merito OM-

NIA NATA esse credantur! ô Kalendæ Martiæ, sicuti olim

annorum volventium, ita nunc eternorum auspices Imperato-

rum. Virgilius:

Non alios prima crescentis origine mundi

Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem

Crediderim. Ver illud erat, Ver magnus agebat

Orbis,

De defectu
otacul.

Lib. I.

xi. De
Civ. cap. v

Lib. III.

La

1. Ho-
xæm.
cap. v.

Lib. II.
cap. VII.

Lib. I.

In Ti-
mo.

* Id est:
imago, for-
ma.

De Opi-
fic. Dei.
c. VIII.

* in fini-
tam ur-
tam,

In Carmine veteri: *Vere natus orbis est*. Divus Ambro-
sius & causam addidit: *Inde oportebat mundi exordium*
capi, ubi erat opportuna omnibus verna temperies, unde &
nascentis mundi imaginem annus expressit, ut post hibernas
glacies, atq; hiemales caligines, serenor solito Verni temporis
splendor eluceat. Damascenus item in hac parte: *Τεσσαρες*
εποκαι δι η λισταωισται. και πρωτη μρ η ιασην. εν αυτη ηδ επιηαι.
ο Θεος ω συμπαντα. και δηλοι το με χει η νω εν αυτη των αν. εαν
η ελασηται γινεαθ: *Quattuor sunt à Sole anni tempora sive*
conversiones. Prima Verna, in qua Deus fecit universa,
quod docet etiam nunc florum in ea germinatio. Verba Scri-
pturæ adpicit: Germinet terra herbam virentem, & fa-
cientem semen, & lignum pomiferum. Et nonne probabi-
le est amoenissimo, & maxime vegetabili tempore,
cuncta coepisse? cum & animantes pleræque fatificant,
& aliæ naturæ partes concipiunt aut parturiunt, *ελλογας*
dicamus & ipsam totam peperisse. At sunt tamen qui
fortiter abnuant, Hebræorum auctoritate confisi, qui-
bus principium anni in Autumno fuit: ergo & Mundi.
Non ultra inquirō: cum ad Sacrorum auctoritatem i-
tur, Philosophiæ fines jam res egreditur, & ad Theolo-
giæ abit: Hoc tertium potius, *Qualis conditus, & quâ*
formâ? Rotundâ. Ita Stoici apud Laërtium: & causa.
Προς ηδ η κινειν αιμεδιωτατον το τοιδτοι ηη μοι: Nam ad mo-
tum talem figuram apissimam. Plures causæ in Manilio:

Hac aeterna manet, divisq; simillima forma,
Cui neq; principium est usquam, nec finis, in ipso
Sed similis toto remanet, perq; omnia par est

Apta scilicet ea forma ad perpetuitatem motus: deniq;
Divis par, ut ait, vel quia Astra sic spectantur; vel quia
principio & fine caret, ut ipse Deus. Observa autem hic
Totum, το όλον. Stoico sermone, ut prædixi. In Platone
ratio quoq; alia: *quod à quo animante (Mundo) omnes reli-*
quos contineri vellet animantes, hunc eâ forma figuravit, qua
una omnes reliquæ formæ concluduntur. Est enim capaci-
sima, est perfectissima ea forma. Et iccirco (ait explicans
Apulejus) *perfectissimo & pulcherrimo Mundo* instar pul-*
chræ & perfectæ sphaeræ à fabricatore Deo questum est, ut sit
nihil indigens: sed operiens omnia coercensq; contineat, pul-
cher & admirabilis, suisq; similis, sibiq; respondens. Quod i-
psum in capite humano Lactantius considerat: *quod*
Deus, inquit, orbi & globo simile formavit, quia orbis rotundi-
tas perfectæ rationis est ac figuræ. Eo igitur Mens & An-
ille divinus, tamquam celo, tegitur. Ab hac sententiâ Ho-
merum fuisse argumentantur, quod * *απειρα γυναι* di-
xerit: non magnitudine, sed figurâ, quæ finis est ex-
pers.

DIS

DISSERT. X.

*Animal eum esse, sensu & Ratione præditum. Partes
ejus libatæ. Ipsam animam, Deum esse.*

ET Mundum quidem talem ac tantum vides, sed in
externâ adhuc facie: nunc animi sensus ad interio-
ra, id est ad *Animum* ejus mitte. Ita enim consensu
Stoici, *sentientem eum, intelligentem, sapientem*: & quid
te moror? *Animal rationale* esse. Aud. Hoc dicunt?
repudio:

Et procul à vera hoc ajo ratione repulsum.

LIPS. Et ego tecum: sed quid judicare, priusquam au-
dire properas? Intellige, & tum cense. Et sententia hæc
non illorum primitus, ne nescias; à Socrate & Plato-
ne est, qui protulerunt. Iste in *Timæo*, ut Cicero ver-
tit: *Quapropter non est cunctandum profiteri, si modò aliquid
investigari conjectura potest, hunc Mundum Animal esse, idq;
intelligens, & divinâ Providentiâ constitutum.* Et sæpius i-
terat, & inter * *κύρια* dogmata habent sectatores. Sed
illis ommissis, Stoicos audiamus: de quibus ita Laërtius:

* *prima-
ria.*
In Zen.

Ὅτι δὲ ἐξ ὧν ὁ κόσμος, καὶ λογικὸν καὶ ἐμψυχὸν καὶ νοερὸν, Χρύ-
σιππος φησι, καὶ Ἀπλόδοτος καὶ Ποσειδώνιος, ζῶν μὲν ὅπως, ὅτι
ἐστὶν ἐμψυχὸν αἰσθητικόν. τὸ δὲ ζῶν ὅτι μὴ ζῶν κρείττον. ὅθεν δὲ
ὁ κόσμος κρείττον. ζῶν ἄρα ὁ κόσμος. Ἐμψυχὸν δὲ, ὡς δῆλον ἐκ τῆς
ἡμετέρας ψυχῆς, ὡς ἐστὶν εἰς τὴν ἀπαστράσμετον. Βοηθὸς δὲ εἶπεν ἐν
τῷ ζῶν τὸν κόσμον: *Quod autem Animal sit Mundus, & rationa-
le & animatum, & intelligens, asserit Chrysippus, & Apollo-
dorus, & Posidonius. Animal quidem ita, ut sit natura anima-
ta & sentiens. Quod enim animans, non animante præstantius
est: nihil autem Mundo præstantius; Animans est igitur.
Animatum porro esse, liquet ex nostra Animâ, quæ particula
avulsa est ab illo. Boëthius tamen dixit, non esse Animal. Vi-
des adfirmationem, & additam rationem: Quodd ani-
mal præstantius non animato. A Platone ea est sumpta,
in *Timæo*, *Fac, inquit, non est, nec umquâ fuit; quidquam ni-
si pulcherrimum facere eum, qui est optimus. Cùm hanc ra-
tionem igitur habuisset (Deus,) reperiebat nihil esse eorum,
quæ in natura cernerentur, non intelligens intelligente, in toto
genere, præstantius. Mentem autem ulli rei adjunctam esse
sive animo nefas esse: quocirca intelligentiam in animo, ani-
mum conclusit in corpore: sic, ratus opus illud effectum esse pul-
cherrimum. Platonis ratiocinatio est: Deus optimus o-
ptimum cit: nihil natura intelligente melius: ergo
Mundus intelligens. Si hoc, etiam animatus: quoni-**

am

am intelligentia sine anima esse non potest. Intelligentem cum dicit, Rationalem sentit, quod consonat. Itaque Zehonis verba ejusdem rei sunt, in Sexro Empirico, ista: *Si, quod est particeps rationis, est melius eo quod est illius expertus: est ergo Mundus particeps rationis. Et similiter argumentabatur in eo, quod est anima præditum, & quod Inanimatum.* AUD. Neque nunc sine risu audio: & quale istud Animal, & quas partes habet? LIPS. Partes? Benè suggeris: dabo, ad hominis & tuum instar. Plutarchus ita distribuit. *Stella sicut oculi*

De Facie
in orbe
Lunæ,

LI lucentes in facie Universi orbem suum peragunt. Sol vi præditus CORDIS, ut hoc sanguinem & spiritum, sic diffundit ex se vegetantem calorem & lucem. Terra & Mari Mundus, ut animal VENTRE & VESICA, utitur. Luna inter Solem & Terram, ut inter Cor & Ventrem, velut JECUR, aut aliud molle viscus est, & respirationes illinc excoctione aliqua & purgatione attenuans diffundit. Atque ego sane (et si aliter Macrobius) eodem versus Sarapidos rettulerim, quos interrogatus à Nicocreonte Cypriorum rege protulit. Ægyptii enim istum Deorum maximum dicunt, id est Mundum. Versus sunt:

1. Saturn.
cap. ix.,

Εἰ μὴ Θεὸς τοῖσδε μορφεῖν, οἷοι κ' ἐγὼ ἴππῳ.
Οὐρεὼν κ' πόρος κεφαλῇ, γαῖα δὲ θάλασσα,
Γαῖα δὲ μοι πόδες εἰσὶ, ταῖ δ' ἄντ' ἐν αἰθέρι κεῖται.
Οἱ μὲν τὴν θάλασσαν, λαμπρὸν φάος ὕψι τοιοῦτο.

*Sum Deus, & talis qualem describam ego meipse.
Celi arx mi CAPUT est, VENTREM dico mare magnum-
Terra, PEDES, AURES ponuntur in æthere puro;
Longe splendentes OCULOS, dic lampada Solis.*

Stob. Thyl

De Hære-
libus.

Lib. i.

Mutat aliquid in illis Plutarchi: & quis non pro ingenio possit? *Terram facit pedes*, satis appositè: sicut Chrysippus Stoicus eamdem ὑπεριστομῶν, ὡς περ ἐν ζῶντι ὁ σῆμα: *fulcrum, ut in animali ossa.* Est enim maximè compacta & dura, sed & infimo loco, ut Pedes. Hæc Stoica esse, etiam Jo. Damascenus docet: *Stoici*, inquit, *Deum statuunt animum hujus Universi, corpus ejus ipsum Universum: oculos verò, Solem, Lunam, astra.* Sed & Macrobius, Stoicissans:]

---- flammæque micantes,
Quæ Mundi fecere oculos.

Oculos, id est stellas. Sed ut ad Laërtium redeam, & quo me leviter abduxisti: altera in illo ratio, cur Animal Mundus, *quod nostra ex eo anima avulsa*] Quasi dicat: Quod Animam emittit, ipsum animatum est: talis Mundus. Verba Zenonis huius sententiæ, à Empi-

rico:

rico: *Quod emitit semen ejus quod est particeps rationis, est ipsum quoque rationis particeps: Mundus autem emit-
tibile semen: ergo Mundus rationis particeps. Cicero
etiam huc faciat: Qui Stoicus est, non magis approbabit
nunc lucere, quam hunc Mundum esse sapientem, habere
Mentem quæ & ipsum fabricata sit, & omnia moderetur, mo-
veat, regat Vides quàm adfirmate hoc nostri? Nec so-
li tamen, ne erres. Omitto Platonicos, Aristoteles ip-
se sed ex alienâ mente, inquit) alibi *Animal Mun-
dum* appellat. Trismegistus planissimè ex suâ: *Ὁ πᾶν λό-
γον, πᾶσαν τὴν ἐν αὐτῷ ἰσχυρὰν ζωὴν καὶ τὸ κόσμον* *Mundus,*
primum animal; secundum ab illo, Homo. Et alibi *ἀθάνα-
τον ζῷον*, *immortale animal* dicit. Sed iterum ad Laërtii
verba, *Animam ex eo avulsam.*] Quo? an Toto? non,
sed ipsâ Animâ, quam Toti dabant. Et quæ illa? Ignis,
quis Ignis? Deus. Hoc diversum à Platoniciis nostri
habent; etli audita sententia, non explorata, imponat.
Nam utrique Animam Mundo tribuunt, & Deum fa-
ciunt: sed diverso paulùm sensu. Plato Mundi ani-
mam ex Deo natam vult: nostri, Deum ipsam esse. Illi
quoque Deum, sed secundarium quemdam; nec pri-
mum & patrem. Pro Stoicorum mente Varro, apud I-
sidorum: *Varro Ignem Mundi animum dicit. Proinde quod
in Mundo Ignis omnia gubernet, sicut animus in nobis. Quam
vanissimè! Qui càm est, inquit, in nobis, vivimus; càm
exit, emorimur.* Augustinus, De eodem Varrone:
*Dicit idem auctor autilimus atque doctissimus, quod hi
soli videntur ei animas veruisse, quid esset Deus, qui cre-
diderunt eum esse Animam motu ac ratione Mundum gu-
bernantem.* Vox motu non omnino disconvenit, ta-
teor: & verius tamen credam, *Mente.* Cicero, de
Stoicis: *Mundum natura sentiente teneri, in qua Ratio per-
fecta insit, quæ sit eadem sempiterna. Quam vim Animum
esse dicunt Mundi, eandemque esse Mentem Sapientiamque
perfectam, quam Deum dicunt.* Est igitur is Anima,
est & ejus ἡγεμονία, Ratio, in Mundo; sicut in homine po-
nitur: atque et Ratio propriè Deus. Multa super hac
re, è multis, possem: sed quod satis sit, dixi nuper,
cùm de ipso * Deo differat. Cum Philone, clau-
dam, qui hæc à Chaldaïs manasse ostendit, & domnat:
*Chaldaei, inquit, super alios homines Astronomiam & Ge-
netilicam excolentes, infera suis, celestia terrenis ada-
ppare & jungere nitabantur, tamquam Musicis rationibus
omnia concinere & convenire inter se ajebam, locis dis-
juncta, cognatione conjuncta. Οὗτοι δὲ φασὶν ὅτι τὸν λό-
γον τοῦ κόσμου ὁπιοῦσιν εἶναι μόνον ἢ θεὸν ἢ καὶ ἀντὶ, ἢ ἐν
αὐτῷ καὶ αὐτῷ καὶ τῷ ὅλῳ ψυχῇ, ἢ μαρμαίῳ πρὸς αὐτὸν καὶ
θεὸν καὶ**

IV. Acad.

ST. Meta-
phys.
Cap. 2.

Lib. VIII

IV. De
Civ. cap.
XXXI.

I. Acad.

* Lib. I.
Diff. VII.

αὐτῷ
ἀποικίῳ.

ἡοπλασίωσαντες, ἀσείας πολλῆς κατέπλησαν ἢ ἀνθρώποις
 βίον, ἀμεδιδάξαντες ὡς διχα τῶν φαινομένων εἶδεν, ἐπὶ εἶν
 αἰτοὶ τὸ αὐτὸ παν: *Idem apparentem hunc & sensibus
 subiectum Mundum sufficaci sunt & ediderunt, aut ipsum
 solum esse Deum, aut quæ eo continetur Universi ani-
 mam. Fatum autem & Necessitatem deificantes, ut sic di-
 cam, & consecrantes, summa impietate vitam humanam
 repleverunt, dosentes præter hæc quæ conficiuntur, nul-
 lam esse omnium Causam. Sunt ipsa Stoica; qui Ra-
 tionem in hac Animâ Fatum & Necessitatem etiam in-
 terpretabantur. Absurda igitur, sic accepta, sed è qui-
 bus subtilissimè argumentum, pro Dei unitate, con-
 tra Gentiles Arnobius ducit. In Philosophiæ memora-
 biles studio, universam istam molem Mundi, Animal
 esse unam, sapiens, rationabile, consultum, PROBABI-
 LI asseveratione definiunt: quorum si est vera, & fi-
 xa, certa sententia; etiam illi continuo desinent Dii esse,
 quos in ejus portionibus constituebatis. Ut enim homo unus
 nequit, permanente sui corporis integritate, in homines
 multos scindi; neque homines rursus multitudinis, junctio-
 nis differentia conservata, in unius sensus simplicitatem con-
 flari: ita si Mundus animal est unum, & unius Mentis a-
 gitatione motatur: nec in plur. potest numina dissipari; nec
 siejus particule Dii sunt, in unius animantis consistentiam
 cogi atque verti. Audisti, jam tecum damnamus,
 et probabile hoc, cum Arnobio: quia certum, divinam
 illam vim per omnes Mundi partes ire, ut Animam,
 sed non Animam: & hic error, quod æternum illud
 & secretum, cum perituris impurisque unionis ne-
 xu miscent.*

Lib. II.

DISSERT. XI.

*Divisio Mundi prima, & secunda. Elementa
 quattuor esse, & in se invicem commutare.*

ANIMAM igitur iis Mundus, cujus duæ magnæ
 Partes, Cælum & Terra. Varro ita dividit
 scitè, ut opinor, ex mente & more Stoicorum.
 VII. De
 Civ. cap. Augustinus: *Adjungit (Varro) Mundum dividi in duas
 VI. partes, Cælum & Terram: & Cælum bifariam, in Æthe-
 ra, & Aëra; Terram vero, in Aquam & Humum.
 E quibus summum esse Æthera, secundum Aëra, tertium
 Aquam, infimam Terram. Sunt omnino Stoica, qui
 primo dividebant Elementa in Gravia, & Levia. Le-
 via faciunt, Ignem & Aerem. Gravia, Aquam & Ter-
 ram.*

Stob.
Ihyl.

ram. Leve autem esse, quod à medio suo recedat; Grave, quod accedat. Ovidio etiam hæc tributio:

*Quattuor æternus genitalia corpora mundus
Continet, ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferiũ, Tellus atque Unda, feruntur.
Et totidem gravitate carent, nulloque premente
Alia perunt, Aër atque aëre purior Ignis.*

Clara ista, neque voces morentur, haud vulgariâ omnino usurpatione in Varrone. Nam *Cælum* pro *Aere*, olim & priscis dictum. Hebræis quidem, ut Sacra docent; Latinis, ut Varro idem alibi notat. *Cælum*, inquit, dupliciter dicitur, & supremum illud ubi *Stellæ*; & hoc totum, quod complexu continet *Terram*, quod est scilicet *Aër*, Lucretius:

I. de L. L.

Constituuntur in hoc cælo, qui dicitur Aër.

Lib. IV.

Servius illud Virgilii: -- *maria, ac terræ, cælumque profundum*: pro *Aëre* accipit, nam *Æther*, inquit, *immutus*. Plinius apertissime: *Namque & hoc Cælum appellavere majores, quod alio nomine Aera*. Imò & *Æthera* Græci, pro *Aëre*, consimiliter etiam dicunt. Omitto, in re pergamus.

Quattuor igitur ista Elementa sunt, *Principes Qualitates* (ita Cicero appellat,) sive corpora, hujus Mundi. Quare

I. Acad.

Principes? quia Elemento hoc convenit, & definitio ejus Stoica in Laërtio: *Στοιχείον ἐξ ὧν πρῶτον γίνεται τὰ γινόμενα, καὶ εἰς ὃ ἔρχεται ἀναλύεσθαι*: *Elementum, ex quo primo fiunt, quæ fiunt, & in quod extremum resolvuntur*. Fiunt, nempe hæc

minora & multiformia corpora: alioqui ex Principiis primis ipsa Elementa. Sed de compositis accipiendum est, Elementa sunt simplicia. Quattuor ea consensu terè ponunt, & benè Plinius: *Nec de Elementis video dubitari, quattuor ea esse*. Quare sint, Platonis pulchra consideratio est, in Timæo. *Divini decoris ratio postulabat, inquit, talem fieri Mundum, qui & Visum pateretur, & Tactum. Constabat autem neque videri aliquid posse sine Ignis beneficio, neque tan-*

Ex Marc.

I. in

Somn.

Scip.

gi sine solido, & solidum nihil esse sine Terrâ. Unde Mundi omne corpus de Igni & Terrâ instituire fabricator incipiens, vidit duo convenire sine medio colligante non posse: & hoc esse optimum vinculum, quod & se pariter, & à se liganda devinciat.

Inde *Aerem & Aquam inter Ignem Terramque contextuit*; & ita per omnia una & sibi conveniens jugabilis competentia occurrit, Elementorum diversitatem ipsâ differentiarum aequalitate consocians. Plufcula addit, merito à te legenda, & sine alio interprete capienda. Nam & Aristoteles, quem in scholis audimus, has Qualitatum, consentientium semper parte altera, *εὐζυγίας* exposuit. Et ab hoc isto ordine est, quod Ambrosius *στοιχεῖα* Græcis dicta censet: *quod sibi*

III. Hexæ-

actm. c. IV.

convenient, inquit, & concinant. Quattuor igitur, sed an non Seneca abnuat, qui de tribus adfirmat? Alibi: *Hæc*

Ep. cxvii;

J. LIPSI. Operum Tom. IV.

Bbbb

nempe

nempe sunt Elementa, quibus hic Mundus administratur: Aqua, Terra, Spiritus. Omnia ista tam causa vivendi sunt, quam via mortis. An excidisse & delinquere hic putamus vocem Ignis? an pro suo quodam sensu nunc hoc dixit, & de isto inferiore mundo sentit tantum? Nam ait, *hic Mundus*. Et ad rem præsentem tria hæc facit, quia de spontaneâ morte agit: quam ab illo æthereo igne non sumas. Abi, inquit, Aquâ te merge, si vitæ periculis sum est; Terrâ conde, aut ex altiore eâ deice; Spiritum id est Aërem ne reciproca: habes vias mortis. Certè ipse alibi quattuor agnoscit, & Stoici passim ponunt. Respondent huic numero & Elementis singulis Anni tempora, si quis compareret, Ver, Æstas, Autumnus, Hiems: respondent hominis item Ætates, Pueritia, Juventus, Gravis, Senectus. Ordo eorum, elegantibus sanè versibus, in Manilio: quos, fodes, lege. Nam nobis propositum, non omnia quæ ad rem exsequi, sed quæ obscura aut rara, & ad Senecæ propriè lucem. Pro eo addo, Elementa hæc non pura prius esse, & communicare inter se, atque etiam mutare. Ipse dicit: *Omnium Elementorum alterni recursum sunt: quidquid alteri perit, in alterum transit.* * Et *Natura partes suas, velut in ponderibus constitutas, examinat: ne ponticem æquitate turbatâ, Mundus præponderet.* OMNIA IN OMNIBUS SUNT. Non tantum Aër in Ignem transit, sed nunquam sine Igne est. Transit Aer in Humorem, sed nihilominus non sine Humore est. Et Aër & Aquam facit Terra, sed non magis inquam sine Aquâ est, quam sine Aëre. Et idio facilior in vicem transitus est, quia ille in quæ transeundum est, jam mixta est. Sunt verissima, omnia mixta sunt, & partibus (non enim totis) Elementa vertuntur: mirabili Naturæ providentiâ, ut æqualitas & proportio servetur, necessaria tutelæ Universi. Ovidius hæc in parte:

III.
Quæst.
cap. x.
* Lego.
A

xv. Meta-
morph
* Ipsa de-
finit o Sto-
icorum
suprà.
* Legam.
sensualis
i. e. A hu-
moribus.
Lib. I.

----- * omnia fiunt
Ex ipsis. & in ipsa cadunt, resolutaque tellus
In liquidas rarefcit aquas, * tenuatur in auras
Aeræque humor habet, dempto quoque pondere rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retrò redeunt, idemque retexitur ordo.
Lucretius etiam, contra nostros:
Quænetiam repetunt à cælo atque ignibus ejus.
Et primum faciunt ignem se vertere in auras
Aeris, hinc imbrem gigni, terramque creati
Ex imbi, retroque à terrâ cuncta reverti,
Humorem primum, post aera, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare meare
De cælo ad terram, de terrâ ad sidera mundi.

Rejicit,

Rejicit, quæ amplecti debuit, & vel sensuum testimonio fidem habere. Sanè hæc mutatio est, & ex mixtione generatio: in quâ tamen discrimen, & alia Agunt, alia Patiuntur. Cicero, ut Stoicus: *Aer & Ignis movendi vim habent, atque Efficiendi: reliquæ partes accipiendi, & quasi Patiendi. Aquam & Terram dico.* Paria Aristoteles: & duo Elementa superiora velut * Mates sunt, & Artifices; reliqua ut Fæminæ, & Materię vicem habent. Ægyptii etiam ita distinguebant, in Mares dico & Fæminas: sed aliter, & singulis dabant utrumque hunc sexum. Exempli causa, *Aera marem indicant, quâ ventus est; fæminam, quâ nebulosus & iners. Aquam virilem, Mare vocant; muliebrem, omnem aliam. Ignem masculum, quæ ardet flamma; fæminam, quæ lucet innoxius tactu. Terram fortiozem, marem vocant, saxa cautesque; fæminæ nomen adsignant huius tractabili ad culturam.* Ita Seneca alibi, subtiliora quàm veriora. Sed jam ad singula Elementa eamus.

t Acad.

* Vide Fulgent. My. holo. gica, de Saturno. lib. I. III. Quæst. cap. XI. v.

DISSERT. XII.

De Elemento Ignis, sive Æthere. Stoicis Ignem ibi statui: atque illum, aut in illo, Deum.

PRIMUM est Ignis, qui in Cælo sive Æthere locum suum habet. Cælum Græcis *ἄρως*, quia *ἀρως ὁ πᾶσι πῦρ*, & oculos omnium pulchritudine ad se vocat. Neque alia causa Latinis Cælum, quod haud dubiè (ait Plinius) *cælari argumento diximus, ut interpretatur M. Varro.* Est enim, ait Iridorus, *stellis, velut vas signatum.* Et Deus superum illum Mundum (pulcherrime Cicero) *signis & luminibus tamquam Aedilis, ornavit.* Is ornatus in Varronis hinc verbis:

r. De Nat. tur. deor.

*Mundus domus est maxima omnium,
Quam quinque altitona fragmine zonæ
Cingunt per quam limbus pictus
Bis sex signis stellimicantibus
Altus in obliquo æthere, Luna
Bigas acceptat: Postumi cui Sep-
plasia facit.*

Ideò igitur Cælum: etsi nostra quoque Terra, & vivorum regio Cælum; sed comparatione, & respectu inferiorum. Ut in Virgilio:

Et falsa ad cælum mittunt insomnia manes.

Nam sicut Dii nobis (ait Macrobius) ita nos defunctis super habemur: quibus nostra regio, velut Cælum. Idem Æther Græce, *ἄρως τὸ ἀπὸ τοῦ ἀρδεν*, ab ardore, & quia igne constat, ut nostri: etsi Aristoteles *ἄρως τὸ ἀπὸ τοῦ αἴθρος*, qui perpetuò moveatur & currat, mavult dictum. Nam ipse Ignem scilicet à Cælo spernit, quod ex quintâ quadam naturâ

II. De
Placit.
cap. XI.

constituit; & sub eo demum Ignem locat. Res notæ à scriptis ejus, neque Plutarchum pro vero habeo, qui Aristotelem statuere cælum facit *ἐν πέμπτῳ σώματι πυρὸς, ἢ ἐν θερμῇ καὶ ψυχρῇ μίγματι*: è quinto Corpore Igne, vel è calidi & frigidi mixtione. Corrupta aut falsa ista, nec sic profectò Aristoteles. Omitto quæ habemus, & exstant: Atticus etiam apud Eusebium, inter dissidia Platonis & huius refert: *Ὁ μὲν φησὶ τὸ κατ' ἄρσεν ἢ πλείς, ὡς ἰδεῖν ἐν πυρὸς ἔχει· ὁ δὲ, μηδαμῇ μετεῖναι τοῖς ἄρσενος πυρὸς*: Ille (Plato) ait, *cælestia pleramque Ideam ex Igne habere*; iste (Aristoteles) *nihil participare cum eo*. At nostri, ut dixi, cum Platone, cælum & astra ignea: & quartum hoc Elementum ibi locant. Quid, cum Platone? ante eum Heraclitus, à quo nostros hausisse vult apud Tullium Cotta: *Sed omnia vestri* (Stoici) *Balbe, solent ad igneam vim referre, Heraclitum, ut opinor, sequentes*. Sed quocumque auctore, sententia certa est, *quantam partem Mundi (Ætheream) & ipsam totâ naturâ fecundam esse, & ceteris naturis omnibus salutarem impertire & vitalem calorem*. Nam superum hunc Ignem, quem illi *purum, lucidum, tenuem, mobilem* constituebant; misceri omnibus volebant, & vitam, vegetationem, aut conservationem dare. Denique hunc esse *Mundum animantem*, hunc Deum: illum dico in *æthere ardorem tenuem, nullaque admixtione concretum*. Itaque describitur

III. De
Natur.
d. or.
Idem II:
De Nat.

his *Ὁ ὑπερῶς, ἢ ἐξ ἁπλῆς πᾶσι φέρει, ἐν ἡ πᾶν ἰδρύ* τὸ θεῖον: *Cælum extrema circumferentia, in quo sedem habet quicquid est divinum*. Et quamquam omnis ea pars talis, tamen supera ejus magis: & Cleanthes (in Tullio) *cum ipsum Mundum esse Deum dicit, tum ultimum & altissimum, atque undique circumfusum & extremum, omnia cingentem atque complexum ARDOREM, qui Aether nominatur, certissimum Deum judicat*. Quod Scipio etiam ita, doctore scilicet Panætio Stoicissans, apud Ciceronem: *Orbis cælestis ultimus, qui reliquos complectitur, SUMMUS IPSE DEUS, arcens & continens ceteros*. Quæ talia Macrobius tamen ad Platonis dogmata trahit, Cicerone haud usquequaque volente. Ut enim à Terrâ gradatim tenuiora omnia & puriora fiunt Aqua, Aër, Ignis: ita in ipso Igne illi gradus, & summa ejus pars purissima, eoque maximè divina, & Ratio- nis illius incorporalis sedes. Hanc Pythagoræ etiam

Ibid.
Lært. in
Zenonc.

I. De Nat.
deor.

In Somn.

mentem adscribit Theophilus, Antiochenus Antistes: *Pythagoras, inquit, magno labore ima & summa perscrutatus, Extremam naturam Deum autumat*. Qui tamen sublimis paullo rectiusque locutus mihi legitur, in Clemente. *Ὁ, inquit, ἀμφὶ Πυθαγόρου φασί. Ὁ μὲν θεὸς εἰς χεῖρας δέ, ἔχων πνεῦμα καὶ ποῦσιν, ἐκτός τῆς ἀλγεομένης, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὅλον, ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ ἐπισκοπὸς πάντας θλίβει, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ*

Lib. II.
ad Auto-
lycum.
In Pro-
treptico.

mentem adscribit Theophilus, Antiochenus Antistes: *Pythagoras, inquit, magno labore ima & summa perscrutatus, Extremam naturam Deum autumat*. Qui tamen sublimis paullo rectiusque locutus mihi legitur, in Clemente. *Ὁ, inquit, ἀμφὶ Πυθαγόρου φασί. Ὁ μὲν θεὸς εἰς χεῖρας δέ, ἔχων πνεῦμα καὶ ποῦσιν, ἐκτός τῆς ἀλγεομένης, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὅλον, ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ ἐπισκοπὸς πάντας θλίβει, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ*

καὶ ἰσχύας τῶν αὐτῶ δυνάμεων καὶ ἔργων ἀπάντων, ἐν ὅρα τῷ Φωτὶ ῥ, καὶ πάντων πατρὶ ῥ, ἡδὲ καὶ ψυχῶσις τῷ ὅλῳ κύκλῳ, πάντων κινῆσις : Deus, unus, & ἡ, non ut quidam sufficantur, extra Mundum, sed in ipso totus, in toto circulo inspector atque arbiter omnis generationis, temperies universorum, qui semper est, opifex suarum potestatum & operum omnium, in cælo lumen, & omnium pater, Mens & animatio totius circuli, omnium motio. Sed alia, quæ ad Stoicum hunc sensum, * antea cum de Deo, nobis dicta. De Cælo porro exsequamur : cui & Epicurus igneam substantiam adtribuit : & Plinius, Ignium elementum, inquit, summum, inde tot Stellarum collucentium illi oculi. A quo Igne videtur Stoicis petita causa orbicularis illius motus, quo cælum assidue rotatur. Nam cum omnia (ait Zeno apud Stobæum) ad medium totius ferantur : etiam corpora quæ gravitatem non habent, ut Aerem & Ignem ad medium ferri, circaque ejus ambitum consistere. Credo cum dicere ; quæ possint, ferri ad medium : & quamquam naturâ attollantur, consistere tamen circa ambitum, atque inde quasi impetum capere ad medium redeundi ; sed naturâ vetante, moveri assidue, nec deprimi nec attolli. Et si ab Animâ etiam Mundi peti ratio potest, cujus vita & æternitas in motu est : nec potest motus esse æternus, nisi iste, qui continuatione perpetui in se reditus agitur.

* Lib I.
Dissert.
VII.

DISSERT. XIII.

Aetheris præstantissimum Solem videri : regem siderum : & esse Mundanæ animæ ἡγεμονικόν. De Lunâ additum.

VNIVERSE de Igne, sive Cælo, satis dictum : de signis, quæ in eo, stellisque breviter videamus. Et in primis de duobus quæ eminent, & caput inter cetera efferrunt, Sole ac Lunâ : siquid de iis Stoici seorsim ab aliis dicunt. Solem Latini appellant, ab excellentiâ, & quia tantam claritudinem solus obtinuit : & Græci ἡλιον quasi δηλιον, litteræ abjectione, quod ab eadem claritate sit omnibus manifestus & conspicuus. Stoici de eo : Ἔστιν ῥῃ τὸ ἡλιον εἰδικρινὲς πῦρ, καὶ μείζονα τὸ γῆς ἁπλὰ καὶ σφαγεσθῆναι, ἀναλόγως τῷ κόσμῳ πῦρ ῥῃ ἐν εἶναι, ὅτι πῆ πυρὸς πάντα ποιεῖ, μείζων δὲ τὸ γῆς, τῷ πᾶσι ὑπὲρ αὐτῷ φανίσεσθαι, ἁπλὰ καὶ τὸ ἔχον : Esse Solem purissimum ignem, & majorem terrâ : sed & orbiculari figurâ, juxta cum Mundo. Ignem quidem esse, quoniam omnia quæ Ignis præstat. Majorem terrâ, quia omnem eam illustrat, sed & ipsum cælum. Ait primò, Ignem esse : sed quod genus ? Tetigi antea, & magis è Zenone ex-

Macro-
b. I. Saturn.
mal. cap.
XVII.

Stob.
1 hyf.

placemus, qui & Solem & astra *πυρρὸς ἵνα, artificia-*
lis ignis esse cribit. Δύο γὰρ γῆν πυρρὸς, τὸ μὲν ἀτεχνόν, καὶ μετέβαλ-
λον εἰς ταυτὸ τὴ τροφήν, τὸ δὲ τεχνόν, αὐξητικὸν τε καὶ τρωτικόν,
οἷον ἐν τοῖς φυτοῖς ἐστὶ καὶ ζώων, ὁ δὲ φύσις ἐστὶ καὶ ψυχῇ, τὰ τε δὲ
πυρρὸς ἐν καὶ τῶν ἀστέρων εἶσιν. Duo enim genera Ignis. Unum artis
experts & conueniens in se omne a inuentum: alterum artificia-
le, quod iugēt res & conseruit, sicut in plantis conspicitur &
animalibus. Hoc autem Natura est, & Anima. Atque esus
Ignis essentiam astrorum esse. Vides hunc Ignem? Frustra
igitur censet & timet Aristoteles. Εἰ τὰ τε ἀστέρα καὶ πᾶσι
πυρρὸς ἦν, καὶ τὰ σώματα συνίστηεν ἐκ πυρρὸς, πάλαι φρόδον ἢ ἔχουσιν
τῶν ἀλλαντοισχεῖων: Si intervalla Stellarum plena ignis essent
(ipsi orbis) & corpora earum ex igne, jampridem quodque
aliorum Elementorum absorptione evanisset. Pone metum,
neque intervallum omnia Ignem, sed ignea dicimus: & à
talium descripto servatore igne, quem *Artificem* Zeno
dicit, & alio verbo, sensu consimili, πορὸν παλιν αἰσ:
intellectu preditum; non brutum illum & exsensum.

1. Mete-
or. c. III.

Ignem igitur Solem censent: & increpat Seneca, qui
saxum aliud, aut foruitorum ignium globum, & quidvis
potius quam Deum appellant. Ubi de Saxo, ad Anaxago-
ram pertinet: sive & ad Democritum, qui item dixit
ἡ λίον, μῦθρον ἢ πέτρον ἀγέφυγον: *ferrum vel saxum candens*. De
Foruito glob. ad Epicurum qui tamen non purum ignem
statuit; ἀλλὰ γὰρ ἔστιν πύρρον καὶ terrenum factum esse κτισσηγεῖδώς
καὶ πορὸν πορὸς αἰσ: καὶ τὴν σπιν κατὰ πυρρὸς ἀντιμετρίαν: *pumices aut*
spongia insur. ab igne per foraminem accensum. Est igitur no-
ttris aliisque Lapis aut Igneus: non Aristoteli, qui etiam
calorem ab eo tollit. Damnat Ambrosius, & ad nostros
inclinat: *Tantum autem inest illis (Philosophis talibus)*
impugnandæ venit vis studium, ut Solem ipsum negent calide
naturæ esse, eo quod albus sit, non rubicundus aut rutilus in
speciem ignis. E. si hæc & talia satis fortasse ἀμαρτῶς exle-
quitur, & rideant hodie in Scholis. Addebat Laërtius,
Maiorem terræ esse.] Et nunc consentiunt astrorum con-
sistunt, faciuntque centies sexagies sexies maiorem. Seneca:
Solem, quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio, acies
nostra sic contraxit, ut sapientes viri (Epicurei) pedalem esse
contenderint. Quod veteres tamen nostri Doctores haud
ita affirmant, Damascenus: Οὐδ' ἂν κατὰ πᾶσι μὲν λέγει
πολυπλασίον τῇ γῆς, κατὰ δὲ τῶν ἀγίων κατέρων ἴσον τῇ γῇ: *Sol à*
quibusdam dicitur multis partibus terra maior, à sanctis au-
tem Patribus eipar. Quibus Anaximander olim consen-
terit, adferens, *Solem terra non minorem esse.* At argumen-
tum in Laërtio magnitudinis, quod *terram illi esset, atque*
etiam celum.] Quomodo celum nam de terra liquet.
Credo, quod vel det stellis aliis lumen, vel augeat
tempe-

III. De
Benef.
c. XXXI.

Ignem igitur Solem censent: & increpat Seneca, qui
saxum aliud, aut foruitorum ignium globum, & quidvis
potius quam Deum appellant. Ubi de Saxo, ad Anaxago-
ram pertinet: sive & ad Democritum, qui item dixit
ἡ λίον, μῦθρον ἢ πέτρον ἀγέφυγον: *ferrum vel saxum candens*. De
Foruito glob. ad Epicurum qui tamen non purum ignem
statuit; ἀλλὰ γὰρ ἔστιν πύρρον καὶ terrenum factum esse κτισσηγεῖδώς
καὶ πορὸν πορὸς αἰσ: καὶ τὴν σπιν κατὰ πυρρὸς ἀντιμετρίαν: *pumices aut*
spongia insur. ab igne per foraminem accensum. Est igitur no-
ttris aliisque Lapis aut Igneus: non Aristoteli, qui etiam
calorem ab eo tollit. Damnat Ambrosius, & ad nostros
inclinat: *Tantum autem inest illis (Philosophis talibus)*
impugnandæ venit vis studium, ut Solem ipsum negent calide
naturæ esse, eo quod albus sit, non rubicundus aut rutilus in
speciem ignis. E. si hæc & talia satis fortasse ἀμαρτῶς exle-
quitur, & rideant hodie in Scholis. Addebat Laërtius,
Maiorem terræ esse.] Et nunc consentiunt astrorum con-
sistunt, faciuntque centies sexagies sexies maiorem. Seneca:
Solem, quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio, acies
nostra sic contraxit, ut sapientes viri (Epicurei) pedalem esse
contenderint. Quod veteres tamen nostri Doctores haud
ita affirmant, Damascenus: Οὐδ' ἂν κατὰ πᾶσι μὲν λέγει
πολυπλασίον τῇ γῆς, κατὰ δὲ τῶν ἀγίων κατέρων ἴσον τῇ γῇ: *Sol à*
quibusdam dicitur multis partibus terra maior, à sanctis au-
tem Patribus eipar. Quibus Anaximander olim consen-
terit, adferens, *Solem terra non minorem esse.* At argumen-
tum in Laërtio magnitudinis, quod *terram illi esset, atque*
etiam celum.] Quomodo celum nam de terra liquet.
Credo, quod vel det stellis aliis lumen, vel augeat
tempe-

Hexæm.
II. c. III.

Ignem igitur Solem censent: & increpat Seneca, qui
saxum aliud, aut foruitorum ignium globum, & quidvis
potius quam Deum appellant. Ubi de Saxo, ad Anaxago-
ram pertinet: sive & ad Democritum, qui item dixit
ἡ λίον, μῦθρον ἢ πέτρον ἀγέφυγον: *ferrum vel saxum candens*. De
Foruito glob. ad Epicurum qui tamen non purum ignem
statuit; ἀλλὰ γὰρ ἔστιν πύρρον καὶ terrenum factum esse κτισσηγεῖδώς
καὶ πορὸν πορὸς αἰσ: καὶ τὴν σπιν κατὰ πυρρὸς ἀντιμετρίαν: *pumices aut*
spongia insur. ab igne per foraminem accensum. Est igitur no-
ttris aliisque Lapis aut Igneus: non Aristoteli, qui etiam
calorem ab eo tollit. Damnat Ambrosius, & ad nostros
inclinat: *Tantum autem inest illis (Philosophis talibus)*
impugnandæ venit vis studium, ut Solem ipsum negent calide
naturæ esse, eo quod albus sit, non rubicundus aut rutilus in
speciem ignis. E. si hæc & talia satis fortasse ἀμαρτῶς exle-
quitur, & rideant hodie in Scholis. Addebat Laërtius,
Maiorem terræ esse.] Et nunc consentiunt astrorum con-
sistunt, faciuntque centies sexagies sexies maiorem. Seneca:
Solem, quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio, acies
nostra sic contraxit, ut sapientes viri (Epicurei) pedalem esse
contenderint. Quod veteres tamen nostri Doctores haud
ita affirmant, Damascenus: Οὐδ' ἂν κατὰ πᾶσι μὲν λέγει
πολυπλασίον τῇ γῆς, κατὰ δὲ τῶν ἀγίων κατέρων ἴσον τῇ γῇ: *Sol à*
quibusdam dicitur multis partibus terra maior, à sanctis au-
tem Patribus eipar. Quibus Anaximander olim consen-
terit, adferens, *Solem terra non minorem esse.* At argumen-
tum in Laërtio magnitudinis, quod *terram illi esset, atque*
etiam celum.] Quomodo celum nam de terra liquet.
Credo, quod vel det stellis aliis lumen, vel augeat
tempe-

I. Quæst.
Natural.
cap. III.

Ignem igitur Solem censent: & increpat Seneca, qui
saxum aliud, aut foruitorum ignium globum, & quidvis
potius quam Deum appellant. Ubi de Saxo, ad Anaxago-
ram pertinet: sive & ad Democritum, qui item dixit
ἡ λίον, μῦθρον ἢ πέτρον ἀγέφυγον: *ferrum vel saxum candens*. De
Foruito glob. ad Epicurum qui tamen non purum ignem
statuit; ἀλλὰ γὰρ ἔστιν πύρρον καὶ terrenum factum esse κτισσηγεῖδώς
καὶ πορὸν πορὸς αἰσ: καὶ τὴν σπιν κατὰ πυρρὸς ἀντιμετρίαν: *pumices aut*
spongia insur. ab igne per foraminem accensum. Est igitur no-
ttris aliisque Lapis aut Igneus: non Aristoteli, qui etiam
calorem ab eo tollit. Damnat Ambrosius, & ad nostros
inclinat: *Tantum autem inest illis (Philosophis talibus)*
impugnandæ venit vis studium, ut Solem ipsum negent calide
naturæ esse, eo quod albus sit, non rubicundus aut rutilus in
speciem ignis. E. si hæc & talia satis fortasse ἀμαρτῶς exle-
quitur, & rideant hodie in Scholis. Addebat Laërtius,
Maiorem terræ esse.] Et nunc consentiunt astrorum con-
sistunt, faciuntque centies sexagies sexies maiorem. Seneca:
Solem, quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio, acies
nostra sic contraxit, ut sapientes viri (Epicurei) pedalem esse
contenderint. Quod veteres tamen nostri Doctores haud
ita affirmant, Damascenus: Οὐδ' ἂν κατὰ πᾶσι μὲν λέγει
πολυπλασίον τῇ γῆς, κατὰ δὲ τῶν ἀγίων κατέρων ἴσον τῇ γῇ: *Sol à*
quibusdam dicitur multis partibus terra maior, à sanctis au-
tem Patribus eipar. Quibus Anaximander olim consen-
terit, adferens, *Solem terra non minorem esse.* At argumen-
tum in Laërtio magnitudinis, quod *terram illi esset, atque*
etiam celum.] Quomodo celum nam de terra liquet.
Credo, quod vel det stellis aliis lumen, vel augeat
tempe-

Credo, quod vel det stellis aliis lumen, vel augeat
tempe-

tempererve. Seneca ad Marciam : *Videbis illic (in cælo) innumerabiles Stellarum , miraberis uno sidere omnia impleri.* Quæ omnia , si non hæc astra ? Arnobius : *Sol siderum princeps , cujus luce omnia vestiuntur.* Julius Firmicus , ad Solem : *Qui CETERARUM STELLARUM ignes flammiferarum luminis tui moderatione perpetuus.* Certe adfirmat , etiam flammiferæ a se sint & igneæ (ita enim ipse , cum Stoicis) tamen accipere a Sole aliquid , & ab eo temperari atque æternari. Ideo Heraclitus olim , *Fontem celestis lucis* Solem nominavit. Sed & Cicero pro hac sententiâ : *Sol dux , & princeps , & moderator luminum reliquorum.* Neque Macrobius nimis audiam , qui interpretatur *Moderatorem , quod cursus eorum & recursus certâ definitione spatii moderetur.* Quid enim hoc ad lumen ? quin & hodie Astrologi in isto plerique sensu. At alii , & idem ille Macrobius , solam Lunam fulgere alieno , ceteras stellas suo volunt. Sed satis hæc super Sole : pergamus. **AUD.** Imò ad Senecæ lucem aliquid , nisi grave est , addes. Indignabatur in verbis , quæ recitasti , *quidlibet potius Solem , quam Deum dici.* Deum ergo habet **LIPS.** Ipse & Stoici , ac magnum Deum , principem ceterorum. Firmicum audi hujus sectæ : **SOL OPTIME MAXIME , qui mediam celi possides partem , MENS MUNDI atque temperies , dux omnium principisque.** Adde Plinium , quem qui Epicuræum faciunt , viderint ; ego Stoicum sensibus comperior bonâ fide. Ille igitur : *Sol non temporum modo terrarumque , sed siderum ipsorum cælique rector.* Hunc Mundi esse totius Animam , ac planius **MENTEM** , hunc principale Naturæ **REGIMEN** (id est ἡγεμονικόν) ac **NUMEN** , credere decet. Vis magis augusta ? & plerique e Stoicis cum Plinio sentiebant : etiam alii supremum Æthera , ut dixi , ἡγεμονικὸν volebant. Sed claritate & magnitudine effectuum , tum & sua , itemque situs dignitate obtinuit , a multis supremus Deus censerî , aut certè Mentis sive Rationis illius sedes. Itaque & *Cor celi* Physici veteres nominabant. Peritani & Sinenses etiam hodie summum Deum colunt : quid Aurelianus olim Princeps ? *Dis facient , & Deus certus Sol* : quasi de uno hoc fides , & certitudo. Etiam Trimegistas : *Ἡλιὸς Θεὸς μέγιστος τῶν κατὰ οὐρανὸν θεῶν , ὃ πάντες ἐκείνου οἱ ἔσχατοι θεοὶ , ἀφ' οὗ πάντες βασιλεῖ καὶ ἀνθρώποις.* *Sol Deus maximus eorum qui in cælo sunt , cui cedunt omnes dii cælestes tamquam principi & Regi.* Et talia Plato , etiam utrumque majorem eo alium agnoscit , ipsum ἀντισφαιρὸν & conditorem. De Sole quod satis sit , dixi : ad *Lunam* camus , quam Laërtius , inter

Cap.
xvii.

Lib. i.

Lib. i.

In Vopit.
co.

Cap. v.

De Facie
in orbe
Lunæ.
De ora-
cul. de-
fectu.
1. In
Sonn.
* For-
tasse ve-
rius
πολυει-
δής:
multifer-
vus.

iv. Acad.

Lib. III.
CXXIII.

scita Stoica, γινώσκοντες *terream magis* scripsit, ἅπερ καὶ ἀστρογιοτήριον ἔσται: *sicut & Terræ magis vicinam*. Videlicet non tam puro liquidoque igne eam lucere, quàm Solem, & terrenum aliquid ac turbidum habere. Ita Plutarchus: Πῦρ θολερὸν, ὥσπερ οἱ Στωϊκοὶ λέγουσι, καὶ τριγῶδες: *Ignis turbidus & sæculentus, ut Stoici autumant*. Qui idem ostendit dictam ἥ ἰσομπίαν, *terram calefcentem*; live etiam ἄστρον γινώσκεις, *astrum terrestris*: ab eadem causâ. Itemque Macrobius, *Ætheream terram*: in quo occultiore tamen rationem lege. Nescio an huc, Cleanthi adscriptum pertineat, à Stobæo: Κλεάνθης ἐφησεν πυροδὴ τὴν σελήνην, * πηλοδὴ τὴν χηΐμαν: *Cleanthes dixit Lunam igneam esse, apparentia tamen lutesca*. Nisi quis ibi πηλοδὴ legat, & *pilei formam* ei tribui censet: sicut idem Cleanthes Comi formam dat sublimioribus astris. Sed hanc, obtusum scilicet ignem, obtusius planiusque pauld surgere. Sed addit Stobæus: Ποσειδώνιος, καὶ οἱ πλείστοι τῶν Στωϊκῶν, μὲν τὴν πυρὸς καὶ αἰθέρος, καὶ μείζονα τὴν γῆν ὥς τὴν ἥλιον, σφαιροδὴ δὲ τὴν χηΐμαν: *Posidonius, & plerique Stoici, mixtam ex igne & aere statuerunt, & majorem terra, sicut & Solem: orbiculari autem figura*. Quam mixtionem Plutarchus improbat & refellit, *De facie in orbe Lunæ*. Nec plura de Lunâ, propria quidem Stoicis, habeo. A. U. D. De *Terra* ruminor, quòd sic eam dictam notasti. Facitne, quòd etiam habitatam voluerunt, ut ipsam hanc terram? Cicero: *Habitari ait Xenophanes in Luna, eamque esse terram multarum urbium & montium*. LIPS. Plutarchus & Macrobius talia: atque ille refellit, iste explicat & ad animarum sedem referre videtur. Sed fuisse Seneca (apud Lactantium) etiam inter Stoicos ait, qui deliberaret, utrumque Soli quoque suos populos daret? Addit irridens: *Ineptè scilicet, qui dubitaverit, quid enim perderet, si dedisset?* Ego hæc talia, sic obvio & simplici sensu, dicta aut dubitata ab iis vix arbitror: sed vel ad Animas, vel ad Genios respexisse. Nisi tamen non sapientia, sed sanitas homines defecit.

D I S S E R T. XIV.

De Astris in genere. Rotunda esse, ex æthere conflata: ideoque ignea, & vaporibus pasci. Eadem futurorum conscia.

VNIVERSE de Stellis pauca etiam libanda. Laërtius: Δοκεῖ δὲ ἀντις σφαιροειδὴ ἵπαι καὶ τὰ ἄστρα, καὶ τὴν γῆν ἀνίστη-
ταισθαι: *Videtur iis (Stoicis) & astra rotunda esse, & terram non*

non moveri. Astra rotunda iis aliisque communiter: scorsim tamen Cleanthes de Coni figurâ sensit. Stobæanæ eclogæ: Οἱ μὲν ἄλλοι σφαίρικὰς αἰτέρας, Κλεάνθης δὲ κονωειδείς. *Alii quidem sphaericæ figuræ stellas, Cleanthes coni fecit.* Movit Cleanthem, quod ignis semper in altum eat: atque ab imagine flammæ nostræ, à rotundo infra corpore voluit extenuari, & in altum arctari: id enim Conus: neque absfona mihi ea opinatio. Sunt sane Ignes, sed densiores & compacti, ex rariore æthereâ naturâ. Seneca super ea re: *At mehercule non aliud quis aut magnificentiæ quæsierit, aut didicerit utilius, quàm de Stellarum siderumque natura: utrum flamma contracta, quod & visus nostris affirmat, & ipsum ab illis fluens lumen, & calor inde descendens: an non sine flammæ orbes, sed solida quadam terrenaque corpora, quæ per igneos tractus labentia, inde splendorem trahant coloremque, non de suo clara.* In qua opinione magni fuisse viri, qui sidera crediderunt ex duro concreta, & ignem alienum pascencia. Nam per se, inquiunt, flamma diffugeret, nisi aliquid haberet quod teneret, & à quo teneretur: conglobatamque, nec stabili inditiam corpori, profectò jam Mundus turbine suo dissipasset. Ecce ponit primum, de flamma contracta: quæ ejus, & popularium, sententia est, ut dixi, Posidonius, apud Stobæum: Ἀστρον εἶναι φησι σῶμα θείον, ἐξ αἰθέρος συνιστηνός: *Stellam esse corpus divinum, ex æthere compositum.* Æthere, nempe densiore sive contracto. Addit, *Quod & visus adfirmat.*] Argumenta Stoicorum, & nominatim Cleanthis. Cicero: *Sidera esse tota ignea, duorum sensuum testimonio confirmari Cleanthes putat, tactus & oculorum.* Aliorum tamen sententiâ, sunt, ait, *solida terrenaque corpora.*] Quod à Thalete manavit, qui γῆσθαι μὲν, ἐκ πυρὸς δὲ τὰ ἄστρα dixit: *terrena quidem, sed ignita corpora, stellas esse.* Sed & Anaximenes πυρὸς μὲν τὸ φύσιν τῶν ἄστρον, παρέχει δὲ πᾶσι καὶ γῆσθαι σώματα, συμπεριφερόμενα τέτοις, αἰόραται: *igneam quidem naturam astrorum, sed habere etiam terrena corpora mista, quæ cum iis circumferantur, inassædabilia.* Fuerunt etiam qui faxea, aut faxa crederent; fuere qui ferrea: quos omnes Seneca hîc tangit. Ait amplius, *Ignem alienum pascere.*] Nempe æthereum, cui terrea illa corpora aliena. Sed & Stoici partum in Sideribus agnoscunt, atque ali vaporibus & aëre fervidam illam naturam volunt. Laërtius, Τρέφει δὲ τὰ ἔμπυρρον πάντα καὶ τὰ ἄλλα αἶετα, τὸ μὲν ἥλιον, ἐν τῇ μεγάλῃ θαλάττῃ τῆς, τοιοῦτον αἶμα ἔχει. τὸ δὲ σελήνῳ, ἐν πατίμασι δάται, ἀεζομένη] τυγχάνουσιν, καὶ σὺν τῷ αἵματι. *Nutriti atque ali & hæc ignita, (Solem & Lunam) & cetera astra.* Solem quidem è magno mari, quod sit fax & ascensio quadam intellectu prædita. Lunam autem, ex aquis dulcibus & potabilibus, quod sit aeri

VII.
Quæst.
cap. I.

II. De
Nat. deor.

Quæst.
Natur. II
cap. v.

Lib. II.
cap. IX.

Lib. I L.
cap.
LXVI II.

II. De
Nat. deor.

I. in Som.

Lib. I X.

Lib. X.

De Flati-
bus.

permixta, & vicinior terræ. Primum, universis dicit omnia sidera nutriri. Et Seneca: Ex cælo & terrâ alimenta omnibus animalibus, omnibus saxis, OMNIBUS STELLIS dividuntur. Hinc quidquid est vitum singulis, hinc ipsi Mundo tam multa poscenti, subministratur: hinc profertur, quo sustinentur ipsa sidera, tam exercitata, tam avida, per diem æstemque, ut in opere, sic in pastu. Plinius iterum Stoicæ: Sidera verò haud dubiè humore terreno pasci. Terreno tantum? inò & marino (sed utrumque elementum in uno intelligit) atque ex aliis aquis, ipso Plinio addicente: Oceanus omnes fundens recipiensque aquas, ac sidera ipsa, et & tantæ magnitudinis, pascens. Pansyrius Constantino dictus: Iterum ad deos, gentem illum deorum, ignea cæli æstra refoventem, profluxit Oceanum. Cicero: Sunt autem stellæ naturâ flammæ quocirca terræ, mari, aquarum vaporibus aluntur his, qui à Sole ex agris tepefactis, & ex aquis, excoquantur: quibus aliæ renovatæque stellæ refundunt eodem, & rursus trabunt indidem. Atque ideo divinâ Providentiâ Macrobius, factum putat, ut sub zonâ torridâ locaretur Oceanus: ut omnis nimirum latitudo, quæ Sol cum quinque vagis, & Lunâ, ultrò citroque discurrunt, habeant subjecti humoris alimoniam. Quam Syrium etiam causam Lucanus proponit.

*Quod rapidus Titan ponto sua lumina pascant,
Æquora subduxit zonæ vicina perustæ.*

Etsi longiusculè sanè Syrtes ab eâ zonâ absunt: sed scilicet mare eousque delinquere, & terram fieri. Plures enim ejus versus vide. Jam verò idem poëta Ægyptios facit dicere:

*Nec non Oceano pasci Phæbumque polumque
Credimus..*

Quid facerissimus Anacreon?

Πῶς Σάλασσαν δ' αὔρας,

Ὅ δ' ἡλίου Σάλασσαν;

Et potat æquet auras,

Phæbusque potat æquor.

Et infert, quidni etiam nos bibamus? Levibus testibus sit à magno Hippocrate pondus. *Soli Lunæ, æstræ, inquit, via per Spiritum. Τὸ γὰρ πῦρ τὸ πῦρ, καὶ τροφὴ, καὶ δὲ πνεῦμα τὸ πῦρ ἐν πᾶσι τοῖς αἰνῶσι ζῶντι. Nam igni Spiritus est pabulum. Spiritu privatus ignis, non possit vivere. Ipsum Homerum, divinarum omnium inventionum fontem & originem (velo elogio à Macrobio sic dictum) idem Macrobius educit, qui sub poetici nube figmenti, inquit, verum sapientibus dedit intelligi quædam Jovem, cum diis ceteris, id est cum stellis, profectum in Oceanum, & Methiopibus cum ætæ pulchris in viâ*

inditantibus, scripsit significans, hauriri de humore nutrimenta sideribus. Consignet hanc sententiam & noster Am-^{II. Hex-}
 brosius: *Frequenter Solem videmus madidum & rerantem, in* ^{sem. a}
quo evidens dat indicium, quod alimentum sibi aquarum, ad ^{111.}
temperiem sut sumpserit. Etenim indicium sane infirmum est,
 & piebejo sensu nixat ejus tamea mens apparet.
 Sed propius aliquid ad verba Laërtii, agebat distincte,
Solemè marinis aquis pasci. Ideo Ciceantnes (in Stobæo)
 Solem dicebat, ὁπαιμα (sic tibi legendam), πορὸν πὸς
 θαλάττης: *Facem intellectu præditam, è mari accensam.*
 Quod ad alimenta referendum modò esse, quæ inibi
 sequuntur docent. Chrylippus tale: Τοι ἡλιον εἶναι πὸς
 ἀθροισθῆναι * ἔχαιμα πορὸν, ὅτι τὸ δὲ θαλάσσης αἰσθητικὰ ἔσται.
Solem esse, facem collectam & accensam, intellectualem, ex
vapore maris. Et quod max in Laërtio sequitur de Lu-
 nâ, *ex aquis dulcibus:* Idem Chrylippus, eam dicebat,
 πὸς ἀθροισθῆναι ἔχαιμα, μὴ τὸ ἡλίου, ὅτι τὸ ἀπὸ τῶν ποταμῶν ὕδατων
 αἰσθητικὰ μὴ ἔσται: *collectam accensamque facem, post Solem, ex*
aquarum potibilibus vapore. Dicis ex istis, quod Ignea
 quidem illorum natura, sed ardor ille fit è materiâ tali.
 Sed desino hæc minuta & scruposa: nisi fortasse nihil
 in Philosophia parvum est,

---- præsertim rebus in illis

Quæ superà caput ætheris cernuntur in oris.

AUD. Non est mi Lipsi, eoque resistere te etiam roga-
 bo, & edere, quid isa Posidonius *Stellam*, divinum corpus
 deniebat? LIPS. Jam dictura aut tactam sæpius, Omnis
 æther, & omnia ætherea, Dii sunt: quia participant,
 aut constant maxima ex illo Igne. Augustinus: *Dicunt* ^{17. De}
omn. a sidera partes Iovis esse, & omnia vivere, atque rationa- ^{Civ. cap.}
les animas habere, & ideo sine controversiæ Deos esse. Et apud ^{11.}
 Stobæum Zeno ait, τὸ ἡλιον καὶ τὸ σελήνιον, καὶ τὰς ἄλλας ἀστῆρας
 εἶναι τοὺς εἰρηρ πορὸν, καὶ φρόνησιν πυρὶνὸν πῦρ, αἷς τῶν ζώων. *Solem, Lu-*
nam, & SINGULA ASTRORUM aliorum, esse intelligentem,
sapientem igneum ignem, tamquam arte consistentem. AUD.
 Huius intelligentes, sapientes? LIPS. Vel maxime, &
 supra alias animantes. Cicero: *Sidera ætherum locum* ^{11. De}
obtinent, qui quoniam tenuissimus est, & semper agitur. & ^{Nat. deor.}
viget: necesse est, quod animal in eo gignatur, idem quoque
sensu acerrimo, & mobilitate celerrima esse. AUD.
 Ergo & Animalia? LIPS. Quippini: & rationalia,
 immortalia; aut certe longæva. Neque nimia hæc
 rideas: est invenire inter primores illos Patrum, qui istis
 annuerunt. Origenes, doctrinarum culmen, *Solis, &*
Lunæ,

Epist.
LIX.
ad Avitum.
De opific.
Mundi
De In-
som.
De opific.
Mundi.

De Pietate.

* formas
essentiales.

Ep. xcvi

De Providentia cap. 1.

Ad Marcianum cap. xviii.

II. Quaest. Nat. cap. xxxii.

Luna, & Stellarum animas agnovit : neque eo tamen tempore, quo Mundus factus est, esse coepisse, sed antequam lucens illud & ardens corpus intrarent : quod Hieronymus de eo plus simplici vice testatur. Et Philo Judæus quàm sæpè sic Platonissat ? Scribit alibi : Τὰς ἀέρας αἰοθετῶν, ἀγάλματα διὰ καὶ περιχαλίσαντες : Stellarum sensu præditi, & imagines divinas & pulcherrimas. Item : ἀφάρτους καὶ ἀθνήτας ψυχάς : Incorruptibiles & immortales animas. Iterumque : Ζῶντες ἵνα λέγονται, καὶ ζῶντες. μάλλον δὲ οὗς ἀντὶς ἔχουσιν, ὅλῳ δὲ ὅλῳ σπῆλαι, καὶ παντὶς ἀντιπιδνῶν καὶ : Animalia esse dicuntur, & animalia intelligentia. Magis autem quæque eorum Mens est, undique & omnino bona, & omnis mali incapax. Non tamen, ut alibi fatetur, Dii sunt : sed Ἀρχόντες τοῖς ὑπαρχοῖς τῷ πάντων πατρί : Præsides quidam &, ut ita dicam, sub-Præsidi, omnium parentis. Posteriores Judæi & Rabinitalia, aut deteriora quos secutus quidam nostro ævō Animalia celestia audaciter asseruit, & ipsum Mundum animatum. Nobis modesta sententia sedeat, quæ est Theologorum : qui Animas quidem aut potius Intelligentias conjunctas adtribuunt ; sed non ut ἑὴν οὐσίαν, nec quæ faciant unum corpus. Aud. Si tamen ita veteres ; jam non miror Divinationem astris assignari, & ab iis peti, sic divinis. Et meritò sanè Astrologi Stoicis tuis sunt amici. Lips. Fateor, & quamquam Fatum & Necessitatem in ipsâ Materie ponunt, quam inhæret : tamen Astra vel movere aliquid volunt, vel certe monere. Dubitat Seneca, An ad stellarum motus nostra moveantur corpora, ac corporibus animisque omnium illinc impetus veniat ? Et adfirmare illud videatur alibi : Hanc inoffensam velocitatem (siderum) tantum rerum terrâ marique gestantem, non esse materie errantis ordinem. Quasi ipsa sidera res habeant, gestentque inclusas. Iterumque alibi : Ex siderum quinque (Planetarum) levissimis motibus fortune populorum dependunt, & maxima ac minima proinde formantur, prout æquum iniquumve fides incessit. Denique longius, ad sidera etiam fixa, vult protendi : Quinque stellarum potestates Chaldeorum observatio excepit. Quid tu ? tot millia siderum judicis otiosa lucere ? Quid est porro aliud, quod errorem incutiat peritis natalium, quàm quod paucis nos sideribus assignant : cùm omnia quæ supra nos sunt, partem sibi nostri vindicent ? Valdè pro Genethliaci facit, quos tamen vellet non Planetarum tantum quinque, & Solis ac Lunæ ; sed etiam fixorum, siderum potestates novisse : quæ ignorantia, inquit, causa est cur à vero sæpè delirent. Palàm quidem hæc sunt pro Astris, & causas ipsa eventuum esse, ac movere.

Tamen

Tamen æquius meliusque alibi ambigit, & sententiam alternat: *Sidera effectus rerum omnium aut movent, aut notant.* Bene de notatione tantum, & hoc est quod monere dicebam. Significare aliquid possunt ex Fato futurum, non ipsa sunt aut faciunt Fatum. Itaque Manilii hoc tolere, ---- *conscia Fati Sidera*: illud nollem, ---- *diversos hominum variantia casus.* Magis enim sit, *significare ista, quàm facere*, & Plotini modestior assertio: *Nihil vi vel potestate eorum hominibus evenire, sed ea quæ Decreti necessitas in singulos sancit, ita per horum septem (Planetarum) transitum, statione recessuque monstrari; ut aves prætervolando, seu stando, sinuata pennæ vel voce significant* NESCIENTES. Modestior, dixi, non verior, & longa hæc disputatio sit, seponatur: illud fateamur, Stoicos pitculum omni Divinationi tribuisse, ut sic quoque Divinitatem & Providentiam affirmarent.

Epist.
LXXXVIII

DISSERT. XV.

Aer, & ejus divisio, primò Frigidum Stoicis esse.

A Er Ignem excipit, quæ Græca vox est; recepta tamen usu, ait Cicero, à Latinis. Ipsis est *Spiritus*, sive *Anima* etiam Ciceroni: interdum *Calum* & *Inane*.

De ejus situ Cicero: *Aer autem, ut Stoici disputant, interjectus inter mare & calum, Junonis nomine consecratur: quæ est soror & conjux Iovis, quod ei similitudo est Ætheris, & cum eo summa conjunctio.* Soror nempe, quia tenuitate refert, & aliquâ facie; conjux, quia aditus & connexus.

11. De
Natur.
deor.

Dividitur in tres partes Senecæ, *Summam, Mediam, Imam.* Summa pars, inquit, *calidissima est & siccissima, & ob hoc etiam tenuissima, ob viciniam æternorum ignium.* Pars ima

11. Quæst.
cap. x.

& vicina terris, densa & caliginosa est, quæ terrenas exhalationes recepat. Media pars temperatior, si summis imisque conferat, quantum ad siccitatem tenuitatemque pertinet: ceterum utraque parte frigidior. Plinius sic quoque dividit, & mensuras inæqualium intervallorum concipit.

Lib. II.
c. XXI I.

Posidonio Stoico (ideò libentius memoro) auctore. Ille, inquit, tradit, *non minus quadraginta stadiorum à terrâ altitudinem esse, in quâ nubila, ac venti, nubisque proveniant. Inde purum liquidumque, & imperturbatæ lucis.*

Aerem: sed à turbido ad Lunam, vicies centum millia stadiorum. Ima ergo pars, ad quadraginta stadia attollitur; mediam non definit; ultima & liquida amplissima, ad *multa millia.* Seneca autem partim calidum & frigidum, pro partitione eâ faciebat: sed idem postea clare: *Natura*

Ibid.
suprà.

aeris

aeris gelida est. Iterum : *Frigidus per se , & Obscurus.* Atque adeo prima & eminens ea qualitas est Stoicis ; contra Aristotelem, ut scimus, qui calidum ponit. Laërtius, de nostris : *Τέρμερ στοιχῆν ἵκαν. τὸ πρὸ πρῶ, τὸ δεύτερον τὸ δὲ ὅδον, τὸ ὑγρὸν τὸν τε αἶρα, τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ γῆν, τὸ ξηρὸν :* *Esse quatuor Elementa. Ignem, qui calidus ; Aquam, quæ humida ; Aerem, qui frigidus ; Terram, quæ sicca.* Pluarchus hoc ipsum : *Stoici primum frigidum Aëri assignant. Empedocles & Strato Aquæ:* uti & Stagiritis. Inde noīter : *Nihil sine Igne calidum , nihil sine Aere frigidum :* quasi & causa ac fons sit frigoris. Idem ergo Seneca cum attentione legendus alibi : *Cum quatuor elementa sint, Ignis, Aqua, Aer, Terra: potestates pares his sunt, frigida, fervida, arida, humida.* In potestatibus non servat ordinem : & *Frigidam* omnino ad Aëra referēs, ex Stoæ quæ dem decretis. Apud Ciceronem ita Stoicus Baibus : *Ipse verò aër, qui naturâ est maximè frigidus , minimè est expers caloris.* Caloris nempe adventicii, ut subdit. Sed, *frigidus*, dixi, uti omnes fere libri : Lambini magna temeritas, qui, *humidus*, edidit imperitè. Etsi fateamur Humidum, sed non primò nostris esse. Fuit tamen nuper vir philosophus, qui ut copulas illas Aristotelis non violaret, *Frigidum* quidem, sed tamen *Siccum* pronunciaret: atque ita siccitate cum igne, frigore cum aqua fociaret. Sed id sanè abs re videtur : & tribus ita Elementis Siccitatem Stoici donent, Igni, Aëri, Terræ. Mala mixtio: & ad Ignis coërcitionem ac temperiem, meliùs ac providentius Natura (jugatione illâ omisâ) contrarium Elementum subjunxit, materię tamen raritate consonum & conveniens. Neque aliud Stoici hîc mentant.

De primo
Frigido.
Epist.
xxi.
De Ita II.
c. xviii.

II. De
Nat.

D I S S E R T. XVI.

Aqua, & præcipua ejus pars Mare. Id terram circumit, imit, subit, vinculum ejus & irrigatio.

AQUA sequitur, Terræ mixtum elementum, & cum eâ facit suum globum. Etsi quidam dividunt, & volunt Mare propriè Elementum esse, & à terrâ sejunctum. Philo hoc apertè, ad verba Moysis : *Fons ascendebat è terra , & irrigabat omnem superficiem ejus.* Nam alii philosophi, inquit, universam Aquam Elementum constituunt unum è quatuor : quibus mundus componitur. At Moyses acrioribus oculis etiam diffusa & obscura pervidere solus,

De opific.
mundi.

litus, Elementum censet esse magnum Mare, quartam re-
rum partem: quod alii post Moysen Oceanum appellarunt,
cum quo nostra navigabilia maria si conferas, portuum ha-
bere magnitudinem censeas. Plura in hanc sententiam ad-
texit, & vult dulces quidem aquas Terræ partem esse,
cumque ea censeri: at Mare secretum, & facere
orbem suum atque Elementum. Tale est, quod Fa-
bianus ambigit, de Oceano: *Utrumne terræ velut vin-* Suafor. 1.
culum circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in
hos, per quos navigatur, sinus, quasi spiramenta quædam
magnitudinis exæstuet. Censuerunt igitur quidam suum
distinctumque globum facere, & dumtaxat hæc no-
stra maria exiguum ejus partem, & velut lacinias esse.
Imò nec soleni ambire, & tenebras in extremis ejus,
& horridum secretum habere. Declamatores apud
Senecam patrem indicant, cum Alexandrum ab eo
revocant: & Pedit Albinovanus, in navigatione
Germanici:

Jam pridem post terga diem, Solemque relictum.
Et statim:

----- ruit ipse dies, orbemque relictum

Ultima perpetuis claudit natura tenebris.

Ambrosius etiam in hac dubitatione: *Quis scit, inquan-* 111. Mex-
aem. cap.
111.
tum se illud magnum, & inausum navigantibus, atque in-
tentatum nautis fundat mare, quod Britannia frementi in-
cludit aequore, atque in ulteriora & ipsis fabulis inaccessa
SECRETA se porrigit? Imò censebant quidam, Oceanum
immentum proeundi: & Solem atque astra in eo cade-
re, & resurgere, humoribus ejus refecta. Plebeja &
poëtarum opinio, sed viris gravibus etiam posita, aut
dubitata. Tacito nostro, quod alibi notamus: & Fa-
biano Philosopho apud Senecam patrem: *Illi, quibus* Suafor. 1.
ignota nulla pars mundi est, de Oceano tamen dubitant: utrum
ne terras, velut vinculum circumfluat, an in suum colligatus
ORBEM, & in hos per quos navigatur sinus, quasi spiramenta
quædam magnitudinis, exæstuet ignem post se, cujus augmen-
tum ipse sit, habet an spiritum. Ecce, alii seorsim locant à
terra, & ambigunt an Ignis, id est, Aether & sidera (quæ
ipse pascit) eum excipiant, an Spiritus sive Aër. Sed hæc
olim, nobis veritas innotuit, & totus pæne Oceanus,
navigationibus Hispanorum, Britannorum, & jam nunc
Batavorum felici audacia peragratus. Excipio ad Se-
ptemtrionem & Austrum, frigore inaccessi. Mittamus
igitur immania illa de Oceano, & inania: fines suos ha-
bet, & cum Terra utiliter uno velut corpore, & orbe, Na-
tura junxit. Hoc Stoici quoque nostri senserunt (in Laër-
tio):

tio:) μέντω τῷ γῆν ἵνα, κέντρον λόγον ἐπὶ χεῖρας. μὲν ἢ τὸ ὕδωρ
 ὑφαιγεῖσθαι, ἔχοντες αὐτὸ κέντρον τῇ γῇ, ὥς τ' ἡ γῆ ἐν ὕδατι ἵνα:
Mediam esse Terram (totius Universi :) post hanc, Aquam
globosam, quæ idem centrum cum terra habet, ita ut Terra sit in
Aqua. Vera hæc sunt, & examinemus. Ait, aquam globo-
sam.] Cerrum est, tumet & attollitur, & altitudine suâ
vel montes terræ æquat. Cur non cadit? quia centrum
cum terrâ idem habet, eoque vergit. Balbus Stoicus, apud
Ciceronem : Eademque ratione mare, cum supra terram sit,
medium tamen terræ locum expetens, conglobatur undique
æqualiter, neque redundat umquam, neque effunditur. Addit,
Terram in Aqua esse.] Providentiâ divinâ factum, neque
debut aut potuit se jungi hoc elementum. Plinius : Hoc
ita formasse artifex Natura (agnosce Stoicæ verba) credi de-
bet, ut cum Terra arida & siccâ constare per se ac sine humore
non posset, nec rursus stare Aqua, nisi sustinente Terra, mu-
tuo complexu jungerentur : hac sinus pendente, illa verò per-
meante totam, intra, extra, supra venit, ut vinculis, discurren-
tibus. Philo Judæus, hoc amplius à Providentiâ structum,
ut dulcibus aquis rigaretur undique & humesceret,
non ad vinculum solum, sed frugum, stirpium, ani-
mantium alimentum. Sed de Vinculo etiam ipse : ὡς
ἐν τῷ δὲ σιγῇ συνέχεται γλυκύα ποσότητι. tamquam vinculo con-
tinetur dulcore aquarum. Et causam eandem Plinio addit:
quod à se arida, facile dissipetur & pulverescat : ἀλλὰ, inquit,
συνέχεται καὶ διαδρόμῃ, τὰ μὲν πρὸς μέρους ἐνὸς ἐνὸς, τὰ δὲ
ποσότητι, διὰ τῶν ἀραιωμάτων πολυχιδνῶν ἐπιφοιτήσεως, & ἐκείσεως
ἀφασανορῶν τε, τρύφη μικρὰ καὶ μεγάλα τρύφειας : sed coercetur
& manet, partim vi unientis spiritus, partim humore, qui per
meatus & foramina variè penetrat, non sinente arefactam
abire in parva majoraque fragmenta. Nota ibi de Variis
meatibus, quod verissimum est, & tales sub terrâ, acce-
ptam ab Oceano aquam colant, mitigant, & usibus no-
stris exulsam reddunt. Seneca : Occulto enim itinere mare
subit terras, & palam venit, secretò revertitur, colaturque in
transitu mare, quod per multiplices amfractus terrarum ver-
beratum, amritudinem ponit, & in sinceram aquam exit. Di-
cit palam venire, nimirum cum flumina omnia in mare
cant: sed & secretò revertitur, per subterraneos illos me-
tus. Imò magnam etiam copiam sub ipsis terris relin-
quit : quod hodie metallarii fossores dicunt, & nos,
tubicumque terra humilior, fodiendo comperimus. Nec
vahi omnino illi (apud Senecam) qui censent, interio-
rum terrarum abundare dulcibus aquis, nec minus illas stagnare,
quam apud nos Oceanum, & sinus ejus : imò eò latius, quo plus
terra in altum patet. Ultimis verbis, in altum, id est pro-
fundum. Nam maria pleraque terrâ sustentantur & inna-

II. De
 Natur.
 decor.

II. cap.
 LXV.

De ope-
 fic. mun-
 di.

III.
 Quæst.
 cap. IV.

Ibid.
 C. VII.

innatant, alius illa descendit. Atque hæc verissima causa est, cur maria tot fluminum accessu non crescant: quia quod influxit, non in suum vertunt, sed protinus reddunt. Lucretius alias quoque causas tangit, primam, quod omnis hic influxus nihil sit ad maris totius summam. Hæc parum vera est: verior secunda, quod magnam partem Sol detrahut aestu, itemque venti siccent, & vapores in nubes surgant. Tertiam hanc nostram, & præcipuam addit:

Id. c.v.
Lib. vi.

*Postremo, quoniam rare cum corpore tellus
Est, & conjunctas oras maris undique cingit;
Debet, ut in mare de terris venit humor aquai;
In terras itidem manare ex æquore salso.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnis omnis
Confluit.*

Atque ista fontium causa & origo, etiam in summis jugis erumpentium, quo spiritu acta aqua, & pondere expressa, siphonum modo emicat. Addi & de altitudine maris potest, ipsa juga montium, ut dixi, æquantis: nec mirum igitur eò pertingere, & erumpere, incerto aliquo meatu. Hanc originem princeps Sapiens attigit Iliomerus, De Oceano:

Plin. i. r.
c. l. xv.

Ἐξ ὧν πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσι θάλασσα,
καὶ πᾶσι κλύαι, καὶ φρεῖαί τε μακρόν τεσσαι.

Iliad φ.

*Omnes ex illo fluvii, omne mare, omnis & un la
Fontium, iterque lacus manant, puteique pro-
fundi.*

DISSERT. XVII.

Duplicem Oceanum esse, eumque Terram quadri-
fariam partiri, ex sensu veterum, haud pro-
fus vano.

PERMANAT igitur terram internam Oceanus,
sed & supra dividit, accingit. Vinculum est simul, & discrimen. Noster Seneca: *Vinculum terrarum Oceanus, continuationem gentium triplici sinu scindens.* Verba examinanda, ne ignarum prisca hujus descri-
ptionis fallant. Nam quomodo de triplici hic sinu,
J. Lipsi Operum Tom. iv. Cccc cum

Ad Marc.
cap. xlviii.

Ad Mari-
mianum.

cum Panegyristes dicat : *Orbem quadripartitum dupliciter discretum Oceano ?* Et alii de gemino tantum , non triplici , affirmant. Altiùs repetenda res est, & pro mente veterum globus hic totus secandus. Atque ea fuit : Terram cum Mari rotundam esse ; sed ipsam duplici Oceano dividi, & velut decussari. Priorem esse, ipsum verum, magnum, originalem Oceanum : qui terram ab ortu ad occasum mediam dividit , sub ipsâ zonâ torridâ, id est Æquatore. Alterum , qui ab illo ortus eandem terram, parte alterâ, mediam secat , ab Austro in Septentriones. Itaque duplici hoc Oceano tota Terra scinditur in partes quatuor : id est totidem insulas , è quibus unam dumtaxat nos habitamus. Hæc testimoniis firmanda, & tum ad Senecam præparanda sunt.

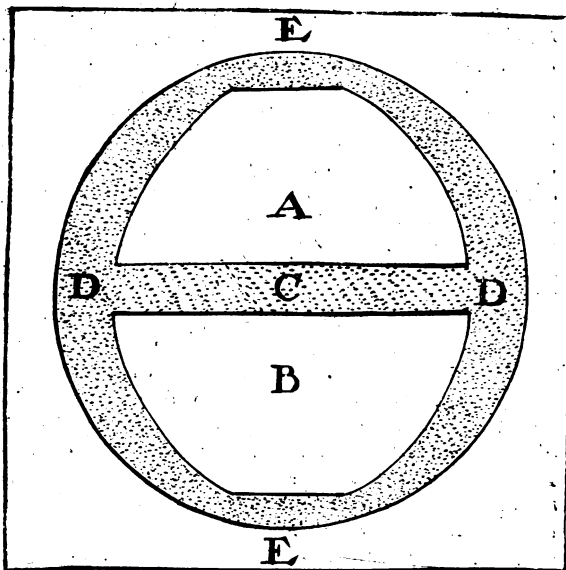
II. c. LXVII. Plinius : *Maria circumfusa undique dividuo globo, partem orbis auferunt nobis; nec inde huc, nec hinc ullò per viâ tracta.* Nam etiam videri possit de unâ & mediâ illâ orientali divisione loqui tantum : tamen cum addat *undique dividuum*, potest & de alterâ intellexisse. Sic alibi : *Est igitur in toto suo globo tellus, medio ambitu, præcincta circumfluo mari.* In toto globo ait, non in parte tantum. Sed eludat hæc aliquis, sicut illud Pomponii : *Hujus medio terra sublimis cingitur undique mari, eademque in duo latera, quæ hemisphæria nominantur, ab Oriente divisa ad occasum.* Age igitur, sint hæc de primario & originali illo Oceano tantum : sed dicimus ad polos eum parte utraq; se porrigere, & per eos in se redire. Clarissime & uterrime hoc exsequitur Macrobius, in illa Ciceronis : *Omnis terra, quæ colitur à vobis, argusta verticibus, lateribus latior, parva quadam est insula, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quem Oceanum vocatis.* Summa est, Non uno, sed GEMINO Oceani ambitu, terre corpus omne circumflui. Cujus primus, inquit, meatus est ; qui ab indito horum inq; genere nascitur, atque ea corona, per zonam terre validam meat, superiora terrarum & inferiora cingens, flexum circi Æquinoctialisq; imitata. Ab Oriente verò duos sinus refundit, unum ad extremitatem Septentrionis, ad Australem alterum : rursusque ab Occidente duo pariter enascuntur sinus, qui usque ad ambas, quas supra diximus, extremitates refusi, occurrunt ab Oriente demissis. Et dum vi summâ, & impetu immaniore miscentur, invicemque se ferunt, ex ipsâ aquarum collisione nascitur illa famosa Oceani accessu pariter & recessu. Post pauca deinde : Tam igitur ipse, qui Æquinoctialem quam sinus exornati, qui Horizontem circulum ambitu suæ flexionis imitantur, eandem terram QUADRIPARTITAM dividunt : & singulas habitationes INSULAS faciunt. Idcirco Tullius hæc

Volens

Lib II.
c. IX.

volens intelligi, non dixit, Omnis terra parva quædam est insula : sed, Omnis terra, quæ colitur à vobis : quia & singulæ de quattuor habitationibus parva quædam efficiuntur insulæ. Oceano BIS EAS, ut diximus, AMEIENTE. Strabo hæc confirmat : Οἱ δὲ ἡ ἐκαστὴν νῆσος ἐστὶ, πρὸς τοὺς μὲν ἐν τῷ αἰσθησίῳ καὶ τῷ πύρρι ληπτέον. πυνύχῃ γὰρ ἐπὶ ποτ' ἐν ἰσθμῶν γέγονεν ἀνθρώποις ἐπὶ τὴν ἰσθμὸν τῷ γῆς ὠκελῆϊν, διέλειπεν τὴν ἡλίαν, ἣν δὲ καλεῖται Ὀκεανόν : Quod omnis habitata tellus insula sit, primam quidem sensu & experientia docemur. Quacumque enim versus licui hominibus libuitque ad ultima terra progredi, mare indentum est, quod Oceanum appellamus. Ab omni, inquit, latere Oceano claudimur : & est ergo bifaria illa divisio dicta : quam & postea ingerit, terramque, ut Macrobius, quadrifariam secatur. Boëthius hoc ipsum : Terra Lib. I. quarta fere portio est, quæ à nobis cognita animantibus insolat. A nobis cognitis ? ita, quia à nostro hoc quadrante, sive Strabonis περὶ ἀπὸ τοῦ, in alios accessus non est, vel ob zonam torridam, vel ob vasta maria interjecta. Ut veterum plurimi quidem censebant, nam nostra hæc ætas refutavit, docuitque & colli Torridam, & adiri ; itemque alios laterales tractus. Dixi plurimos veterum : neque enim omnes censuere, & Posidonius Stoicus aperte (apud Clcomedem) differit, τὸ ὑπὸ τῷ ἰσημερινῷ κλίματι ὑπερὸς τοὺς ἑσπέραι : clima sub Aequidiali temperatum esse. Nam, inquit, circa Tropicos, ubi Sol diutius moratur, non sunt loca inhabitata, cur sub Aequatore essent ? Deinde, cum nox diei æqualis sit, spatium etiam refrigerandi sat amplum est, & imbres & venti erunt qui idem præstabunt : ergo habitabilis. Vera dixit : sed nos, quod coepimus, explicemus, & rem εἰκονισμῶς sive imagine illustremus.

- A. *Terra nostra Septentrionalis.*
 B. *Terra Australis opposita.*
 C. *Oceanus sub zonâ torridâ : ab Oriente in Occasum.*
 D. *Oceanus ad polos tendens.*
 E. *Est autem hoc Terræ hemisphærium: totidem partes infra, & pari situ. Ita quattuor in univsum.*

Ex adpectu hoc liquet, benè cum *Chlamyde* comparari, à Strabone, habitam hanc nostram : & simul Senecæ veriloquium, *triplici sinu continuationem gentium scindi*. Triplici, inquam, pro cuiusque quadrantis ambitu : qui duos sinus ab oriente & occasu ad polum habet ; tertiumque, ab oriente ad occasum. Liquet etiam Pannegyristæ sensus, *Orbem quadrifariam duplici Oceano discerni*. Hæc in parte nota veteribus erant (& ad sensum Straboni appellat :) in parte non erant. Parte dico Australi : de quâ conjecturâ idem præsumebant. Macrobius : *Nec dubium est, inquit, in illam quoque Australis generis Temperatam, mare de Oceano similiter influere : sed describi hoc nostra attestatione non debuit, cujus situs nobis incognitus perleverat*. Ita igitur prisca : quid hodie ? res non obscura est, alluisse verum, non attigisse prorsus antiquos. Neque enim

enim sub Æquatore statim magnus ille Oceanus, neque directò mediam terram dividit : sed infra illum obliquus, præter Bonæ Spei promuntorium versus Orientem cum fluxit, limite alio Magellani fretum perripit, & priori illi vastus occurrit. Ad polum etiam nostrum, id est Septemtrionem, maria confluere utrimque, pænè compertum est. Batavi magno animo explorarunt, pernavigare tentarunt : glacies, & monstra, & frigora repulerunt. Sed ita, ut auras hauserint Indici illius live Orientalis maris. Atque hæc, ut pleraque vera, vetus etiam opinio hausit, vel Orphei, qui dixit :

Κόκλον ἀγεγάγες περὶ τὸν Ὠκεανόν,

Ὅς γαῖαν θήκει περὶ ἑλὸς ἀμφιελίξας :

Indefessi orbem Oceani, pulchreque fluentis,

Verticibus terram qui circumplectitur almam.

vel Homeri, quem idèd' Ἀψόρρουν Ὠκεανόν, *Refluxum Oceanū* Eustath.

appellasse volunt : ὡς εἰς ἑαυτὴν ἐρᾷοντα, ἢ ἐν ἑπαισίῳ, καὶ ὅπως εἰς ἀποκλείοντα ἑαυτὸν τὸ γῆν : *tanquam in se impetu ruentem, & redeuntem, atq; ita terram sibi includentem.* Hæc ad Senecæ mentē uberius dixi : poteram brevius, *triplicem sinum* esse ; Mediterraneum, Arabicum, Persicum. Brevius, sed non veriùs, nam & plures sinus sunt, & pro diffusionē Oceani manca & angusta dictio sit ; sed neque *continuationem gentium* illi sciunt. Nōne navigantur ? nōne & pedibus circumueuntur ? Ita est, nec *Sinuum* vox aliquem moveat, quam & Macrobius laterali utrique Oceano tribuit, quia videlicet magni Oceani sunt recessus aut partes. Nescio an Varro non sic explicandus sit : quem Priscianus in *Orthographiā*, (imò *Cosmographiā*, vel si aufim' *Orbigraphiā*) ita laudat :

Ergo inter Solis stationem, & sidera septem,

Exporrecta jacet tellus, huc extima fluctu

Oceani, interior Neptuno cingitur ora.

Inter Tropicum, inquit, & Septemtrionem jacet terra nostra habitabilis, exterior Oceano Atlantico, interior Septemtrionali. De altero Senecæ loco magis adfirmem, isto : *Hæc est terra, in quā regna dispositis : minima, etiam cum illis* UTRIMQUE Oceanus occurrit. Quomodo utrimque ? à latere utroque, opinor, ad occasum & ortum : ubi terra habitata latissima est, & exporrigitur : sed mari utrimque superveniente dirimitur. Omittit enim de Australi vel Septemtrionali parte, quam notum erat, Torridā & Frigidā zonis claudi. Pincianus, Centor eximius, legi volebat, *undecumque Oceanus incurrit.* Non mutem contra libros : aut si, *uterque* velim.

1 Quest. la.
Præfat.

D I S S E R T. XVIII.

*De Terra. Matrem dici, & Animal, unde
sustentetur firmeturque.*

TERRA excipit, itaum atque ultimum Elementorum. Dignitate aut situ ultimum: non usu, quod ad nos attinet, imò primum. Itaque mater & parens nobis dicitur: quid si & Deorum? quid si prima condita, & ex eâ deinde alia? Stoici in fi (apud Stobæum) Ἀπὸ γῆς ἄρχεται τὸ φύσιν τὸ κόσμου καὶ ἀπὸ κέντρου. Ἀρχὴ δὲ σφαίρας τὸ κέντρον αὐτῆς: *A Terrâ generationem Mundi coepisse, tamquam à centro, nam initium Sphærae, centrum ipsum esse.* Itaque ex Materiâ illâ aqueâ, ab Igne prius expressum & secretum gravissimum elementum esse, Terram: atque hac, ut fundamento, positâ, reliquum ordinem & orbem circumfufum. Idèò Starius magnificè ad eam:

Lib. VIII.

f

— ὁ hominum divûmque æterna creatrix,
*Quæ fluvios, silvasq; , animasq; , & semina Mundi
Cuncta, Promethæasque manus, Pyrrhæaque saxa
Gignis, & impastis quæ prima elementa dedisti,
Mutastique viros, quæ pontum ambisque, vehisque.*

— firmum atque immobile Mundi
*Robur inoccidui te velocæ machina cæli
Aere pendentem vacuo, te currus uterque
Circuit, ὁ rerum media, indivisaque magnis
Fratribus.*

Ipsè Seneca: Terra & pars est mundi, & Materia. Pars est mundi ut cælum. Ex illo deinde & istâ, alimenta omnibus animalibus, omnibus satis omnibus stellis dividuntur. Materiam igitur interpretatur, quia alit: atque aded Trismegistus tres in eâ naturas collocat, Ignis, Aquæ & Terræ, ab unâ stirpe deductas. Ὅθεν, inquit ἡ πᾶσις ὕλης πλείοντες εἶναι ταυτίον καὶ ἀναδιδωσι πρὸς αὐτῆς τὴν χρυρῆα, ἀνὰ πλάσθαι δὲ τὸ ἀνὲρ ὕπερ-
ξεν: *Unde OMNIS MATERIÆ PROMPTUARIUM creditur: & donat quidem atque erog ut alimenta, vicissim autem superne substantiam accipit.* Eadem Senecæ dicit, si pro Stoicorum mente capis. Magnificè etiam de eâ, Hippocrates: Ἰστέμην γῆς ἰσχυρῆς, ἡ ἡς ζῶα, καὶ φυτῶν, καὶ περὶ αὐτῆς, καὶ παρὰ μὲν καὶ τὴν γῆν, καὶ ὁ πλάσσει αὐτὸς ἀνθρώπων: *Sacratissima terræ sedes, è quâ animalia, & planta, & alimēta, & medicamēta, & fortuna atq; opes ipsæ gignuntur.* O magnæ & benigna mater! sed non libet in laudes ejus ire: ad incœptum magis redire.

In Epist.

II

Nam

Nam quod de primo ejus ortu dixi, non omnes consentiunt : & Laertius *ultimam* videtur locare & gignere, inter Stoæ scita. Sic & Manilius :

Ultima subsedit glomerato pondere tellus.

Quod autem in Trismegisto de triplici in eâ naturâ erat: ratio & sensus dicunt, & mixta hæc, aut seorsim insita, in penetralibus videmus. Hæc caussa, cur aliqui cum Corpore nostro Terram comparent, ut Seneca : *quia & Aquis, quæ vicem sanguinis tenent, & Ventis, quos nihil aliud quam Animam vocaverit, pervia est* : atque adeò subdit fuisse, quibus animal placeret esse terram. An Pythagoricis? nam ipse Pythagoras, apud Ovidium:

Nam si ve est animal Tellus, & vivit: habetque Spiramenta, locis flammam exhalantia multis.

Quæst. VI.
cap. XIV.

xv. Metamorph.

Terræ igitur hæc dignitas : & de Situ dixi, in medio esse, sed pendulam, & in se reductam: quo sustentante? quidam aquis volunt innatare : ut Thales, de quo Seneca: *Quæ sequitur Thalerii inepta sententia est, aut enim, terrarum orbem aqua sustineri, & vehi more a vigili, mobilitateque ejus fluctuare, tunc cum dicitur tremere.* Eidem iterum hæc attribuit: *Thales totam terram subiecto, judicat humore portari, & innatare: sive illud Oceanum vocet, sive mare magnū, sive alterius naturæ simplicem aquam.* Sunt qui c. Sacris firmamentū perant: quia Psalmista scripsit, *et super aquas*. Sed id verissimè de mari dicitur, ut Damascenus explicat, undiq; circumfuso. Plures Aëre tulciri & attolli voluerunt, Lucanus:

Quæst. VIII
cap. XVII.

Lib. I.
cap. X.

— dum terra fretum, terramque levabit

Aer.

Magnus Hippocrates: *Πνεῦμα τῆ γῆς ἐν τῷ ἑσπέρῳ, & τῷ ἡμέρῳ*: Spiritus Lunæ fundamentum, & terra vehiculum. Plinius: *Aërem per cuncta rerum reabilem, totoq; confertum, hujus vi suspensam, cum quarto aquarum elemento, librari medio spatio tellurem.* Sed alibi idem & alteram, veriolemq; causam, tangit: *Mirantur pendere terram, ac non cadere nobiscum, ceu spiritus vis, mundo præsertim inclusi, dubi & sit; aut possit cadere, natura repugnante & quid cadat, negante.* Hoc optime. Natura est quæ repugnat, & sistit, & rendere eam ad media sui jubet. Ad media,

Libro De
Flat b
II. cap. v.

Ibid.
CLXV.

— quia totus ab illa
Tantumdem refugit Mundus, fecitque cadendo

* Undique, ne caderet, medium totius, & imum est.

* Nam ra-
dique in se
cadit; sicut
in eam im-
bres.
Lib. I.

ut ingeniosè Manilius scripsit, & addit:

Nec verò tibi Natura admiranda videri.

Pendentis terræ debet, cum pendeat ipse

Mundus, & in nullo ponat vestigia fundo.

Cccc 4

Vi

Vigetur suâ stat & Naturæ, nullo nixa, quod pulchrè Jobus, facer vates : Ο ἰσθμὸς οὐ γινέται ὁ οὐρανός : *Qui terram fundavit super nihilum.* Et ipsa pæne est nihilum, universi comparatione, & velut punctum. O miseri, cælum adspicite, & in terram despiciite ! *Punctum est illud in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regnâ dissonis: minima, etiam cum illis utrimque Oceanus occurrat.*

D I S S E R T. XIX.

Stabilis ea, an moveatur? itemque de Novo orbe, sive Americâ, an veteres gnari fuerint?

FINIVI de Elementis. AUD. Non mihi, de Terrâ duo sunt, quæ etiam quæram. Vetus unum, ecquid stare eam Stoici censeant, an moveri? Novum alterum, An novus hic noster, cognitus iis orbis? Nam hoc ultimum ego atque alii sæpè addubitamur. LIPS. Ad utrumque sic habe. Et prius quidem etiam Seneca vult excutit, *Utrùm videlicet * Mundus terrâ stante circumbeat, an Mundo stante terra vertitur? Fuerunt enim qui dicerent, nos esse quos rerum Natura nescientes ferat: nec cæli motu fieri ortus & occasus, sed ipsos nos oriri & occidere. Dignares est contemplatione, ut sciamus in quo rerum statu simus: pigerrimam sortiti, an velocissimam sedem: circa nos Deus omnia, an nos agat.* Ait, fuisse qui dicerent. Qui illi? plures reperio, sed primus Philolao Pythagoricus dixit (Lærtius) ὁ γὰρ κινεῖται καὶ ὁ κόσμος : *terram moveri in orbem.* Addit tamen : αἱ δὲ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἔστιν ὀρθῶς φερεῖν : *Alii tamen Hicetæ Syracusæ id tribuunt.* Et de Hicetæ, etiam Cicero : *Hicetæ Syracusius, ut ait Theophrastus, cælum, Solem, Lunam, Stellâs, supera denique omnia stare censet: neque, præter terram, rem ullam in Mundo moveri. Atque hoc etiam Platonem in Timæo dicere quidam arbitrantur, sed paullo obscurius.* At de Philolao quod Lærtius, universè Plutarchus Pythagoricis adscribit, eosque Terram non putare immobilem, sed esse in gyrum circa ignem sustentam, additque de Platone, ut Cicero, eadem jam sententiam sensisse: quod Theophrasto auctore in vulgus mansisse, idem alibi ostendit. Ubi & ex professo verba Timæi examinat, è quibus id colligebant, nam scripserat, τὰς ψυχὰς εἰς τὴν γῆν καὶ τὰς ἀστέρας καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὀρατὰ ἔχοντα, ἀκίνητα : *Animas in terram, & Lunam, & quacunque alia corporis instrumenta, dissipari.* At quomodo terra, si quicquid, temporis instrumentum? Sed respondet ipse, & bellissime solvit, ru vide.

* Cælum
vii Quæst.
cap. 11.

In Philolao.

iv. Acad.

In Numâ.

In Quæst.
Platonic.

vide. Addit ibidem, *Aristarchum idem de Terra posuisse, Scilicet affirmasse: sed & Cœnilem Samium alibi in hac parte ponit. Denique Leucipus sensit, τὴν γῆν ὡς αἶμα τὸ μέσον ἐν ὁρῶν ὅτι αὐτὴ συμπαροῦς ἐστίν*: Terram vehi, circa medium assidue versam, esse autem figurā tympani. Vides deliria, quomodo aliter appellem? aut quid in ista inquiram? etsi (tantus Paradoxorum amor est) etiam patrum ævo nobilis mathematicus hanc haresin excitavit, sed cum ipso sepulcham. Nostri stare consensu adfirmant: & cælis motus suos relinquunt. Alterum quod quærebas. De novo Mundo, quem ante sæculum repertum, *Americam* ab uno inventorum appellamus; cum injuriā aliquā aliorum. Norūntne veteres? inquis. Nossē non dicam propriē, sed scivisse. Cū enim Australem orbem, nostro adversum adstruxerunt, & quattuor aded Terræ partes sive insulas fecerunt (suprà doctum:) quomodo non cogitatione novum orbem comprehenderent? necessariū illū, aut nullum. Cicero in Somnio: *Globum mundi duobus oris distantibus habitabilem & cultum: quorum altera, quam nos incolimus, posita sub axe ad septem stellas: altera Australis, ignota nobis, quā vocant Græci ἄντηρον*. Pomponiu Mela: *Reliquæ duæ habitabiles, paria agunt anni tempora, verūm non pariter. Antichthones alteram, nos alteram incolimus: illius situs ob ardorem intercedentis plagæ (Æquinoctialis) incognitus, hujus dicendus est*. Non possunt constantius aut certius dicere de altero, id est novo orbe. Cicero *ἀντίγωα* appellatam, ab opposito nobis axe dicit; Mela *ἀντίχθονα*, quasi adversam terram. Est & in Platone profecto vetus & vera memoria magnæ *Atlantis insule*, quam A-

De facia
in orbe
Lucæ.

In Ti-
mæo &
Cruici.

insulis in ipsam continentem. Verissimè statim ex illis vel in Peruvianum vastum tractum, vel in vastiorem Mexicanum transitur. Et *Continentem* appellat: etsi insula est, sed ita, quomodo nostra hæc pars à nobis habitata. Hæc magis totum Novum orbem nobis aperiunt & adferunt, quàm illa Aristotelis in Admirandis traditio: *In mari extra Herculis columnas, insulam desertam inventam fuisse, silvâ nemorosam, fluvii navigabilem, fructibus ubi rem, MULTORUM DIERUM navigatione distantem, in quam crebro Carthaginenses commearint, & multi sedes etiam fixerint: sed vernos primores, ne nimis loci illius opes convalescerent, & Carthaginis laberentur, edicto cavisse, & poenâ capitis sanxisse, nequis eo navigasse deinceps vellet.* Quod verum cenleo de unâ aliquâ novarum insularum: quia multos dies navigationi impendit: neque probabile igitur Canarias, aut alias vicinas, fuisse. Et verò de hisdem terris, quis non Aviti declamatoris (apud Senecam) libens illa accipiet? *Fertilis in Oceano jacere terras, ULTRAQUE Oceanum rursus alia litora, ALIUM NISI ORBEM.* Clarius non potuit effari, aut designare. Clemens B. Petri discipulus in epistolâ quadam: *Oceanus, & Mundi qui TRANS IPSUM sunt.* Ita Hieronymus ex eo citat: & *Mundos* appellasse credo, magnitudinem indicantem. Quæ vel in terris notis mirifica: etsi tractus ille Australior, & trans Fretum Magellani, nondum innoverit, nisi à præternavigantibus libatus. Noster Seneca (nam ille Tragœdiæ Medæcæ ceriò auctor est) de iis ipsiis prædixisse videtur, pueris jam decantatum:

----- *venient annis*

*Sæcula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphysque novos
Detegat orbes, nec sit terris
Ultima Thule.*

v. Quæst.
cap. ult.

Quod ille tamen propriè de Britannicis insulis intellexit, & in Claudii gratiam scripsit. Magis pro nobis, quod idem timet, & timendo adstruit: *Unde scio, annunc aliquis MAGNÆ GENTIS IN ABDITO dominus, fortuna indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, at parat classes ignota molens? Unde scio, hic mihi an ille ventus * bellum intulit?* Palam ostendit, magnos reges & gentes, ultra maria, ignotos esse. Illis innotos, nobis noscendos: alibi etiam ab eo prædictum. *Multa venientis ævi populus ignota nobis sciet. Multa seculis tunc futuris, cum memoria nostri exoleverit, reservantur. Pusilla res Mundus est, nisi in illo quod q̄ arat omnis Mundus habeat.* At

verò

* Ind. v. c. 1.
videtur hæc
eveniunt,
ignarissimè
mis Hispani-
corum.
VII.
Quæst. c.
XXXI.

verò Virgilius vaticinatur, etiam Romano imperio terras eas (neque enim de aliis ceperim) subjiçendas.

..... jacet extra sidera tellus,

VI. ACU-

Extra anni solisque vias, ubi cælis fer Atlas

Axem burner torquet stellis ardentibus aptum.

Extra sidera? quî potest? cælo certè tegitur: sed majora sidera accipe, aut planetas, qui intra Tropicos decurrunt. Idèò addit, velut interpretans, *extra anni & solis vias*, ultrà *τὴν ἀνὰ πόλιν*, id est Torridam, locat: nempe *αἰθρῆν* illam nobis, & temperatam, ut suprà dictum. Nam de Atlante quod scribitur, non de illo Africæ intelliges, sed de isto quem Plato celebravit, & regnasse iis locis scribit. Eò, inquit, Augustus *Proferet imperium*. Estne factum? nugæ, & melia poetica: etsi Marinæus Siculus Auctor, *reperitum in Novo orbe nummum aureum veterem, cum effigie Augusti: eumque Romam ad Pontificem, fidei ergò, missum per Joannem Rufum Episcopum Consentinum*. Ob bellum impostorem aut iudionem, quisquis nummum ibi abjècit! nam aliter repertum non esse, mihi quidem liquet, nisi si Genius hoc fecit. Illud magis mirum & fidum, quod Hispani scribunt, *in Valle, quæ Cautem dicitur, in Chlip ovincia, opidum esse, quod Imperiale ab hac causâ nominant: quoniam in plerisque domibus & portis reppererunt Aquilas bicipites formatas, ut hodie videmus in Romani imperii signis*. Et auget admirationem, quòd nulla in iis locis avis biceps, quam potuerint adumbrare. Non d simile, quod Ammianus notat in obeliscis Ægyptiorum *scul-*

pta confici, volucrum ferarumque, etiam ALIENI MUNDI, genera multa. Ignota ipsa & nostro huic orbi invisa. Fuit igitur jam olim ista pars mundi, & auditione accepta, & ratiocinatione stabilita, etsi inspectione fortasse non usarpata. Non quidem ab Europæis: de Afris ambigo, & extrema ea regio huc tendit. Aud. At enim dixisti ex Ammiano, de *volucris & feris alieni mundi*: quæ verè diversa à nostro sunt, & vix unum aliquod undique responder. Quid ergo? nonne vel hoc argumentum est alicujus diversi mundi verè novi, & postea nati? LI PS. Non autumo; neque sacræ litteræ indulgeant dubitare aut disputare. Semel creavit Deus & produxit terram, animalia, & quidquid in eâ vides. Mixtione possunt aliquæ dispares species surgere, planè novæ non possunt. Unde ergo illic ea diversitas? Dic, unde in Africâ? unde in ultimâ Asiâ? neq; leones, tigres, elephantes Europa ista gignit, aut vulgo alit. Cuique regioni, pro cælo atque etiam solo & pecu-

peculiari indolore, sua quædam Deus jam ab initio dedit & assignavit. Major alia dubitatio, unde in hæc loca sic dilata; post diluvium & arcam illam Noachi, vel animalia vel ipsi homines advenierint? Si terrâ dicet; facile id quidem, sed plerique putant (neque res adhuc aliter docuit) orbem illum cum nostro nusquam ad Septemtriones jungi. Superest ut mari. At quàm vasta ea navigatio est? & quis olim tentarit aut perfecterit, usu magnetis nondum reperto? quis etiam animalia illa, & quidem noxia multa, transvexerit? Ea consideratio inclinat imò pervincit, verè Platonem de Atlantide illâ scripsisse: & finitimam Europæ atq; Africæ fuisse, & facilem in eam transgressum. Divulsa postea aut mersa est: & tamen homines ibi aut animalia reliqua, quæ olim ab eâ conjunctione illata. Sic censeo, & ad propriè Zenonia iterum pergo.

D I S S E R T. XX.

Unus, an plures Mundi? idem an æternus? esse, & non esse.

ELEMENTA vidimus, & præcipua corporis hujus membra: sed ipsum Corpus an *Unum* sit, an item *Æternum*, quæramus. Varius enim philosophantium hic sensus: nostri Stoici, *Εἷς κόσμος ἀπὸ φέροντι, ὃν ἐκ τῶ πῦρ εἶναι ἔφασκον τὸ κοινὸν*: *Unum esse Mundum posuerunt, atque eum esse totum illud corporeum*. Postrema sensum habent, universam Materiam in eo absumptam; nihil reliqui, nisi Vacuum illud esse. Nam Parmenides quidem Unum sentiebat: *ἀλλ' ὄλιν τι ἔ παυτὸς μέθ'.* *τὸ δὲ λοιπὸν, ὄλιν*: sed exiguum *Universi partem, reliquum autem: Materiam esse*. Itaque ejus sensu superfluebat Materia, vel ad plures mundos. Quos reipsa ponebant & exsistere volebant *ἀπείρα, ὃν τὸ ἀπείρ*: *infinitos in infinito*. Anaximenes, Anaximander, Archelaus, Xenophanes, Diogenes, Leucippus, Democritus, Epicurus. Arque hujus discipulus Metrodorus imagine etiam utebatur ad probandum: *Ἀπὸ πῦρ εἶναι ἐν μεγάλῳ πῶδι ἡ ἀταχὺ κίνησις, καὶ ἐκ κίνησις ἐν οὐδ' ἀπείρ*: *Absurdum esse, ut una spicæ in magno campo produceretur; & pariter, unus Mundus in infinito*. Plototus alibi unum statuit & firmat; tamen vacillare videtur, & quinque numero admittere. Quod etsi aliter quidam interpretantur, nimirum ut orbis appellet *Mundos, Terræ, Aquæ, Aeris, Ignis, & supremi denique Cali*: tamen Flutarchus tueri conatur

natur simpliciter de quinque totis integrisque Mureis,
& diserta ei videre est, libello *De oraculorum defectu*.
Nostri veriores, & ab uno Deo unum produciunt; atque
cum *παρασπον, καὶ ζῶον, καὶ αἰδίων καὶ Θεῶν*: *finitum, & animal,*
ETERNUM, & Deum. At a aliis explicata sunt: sed *Aeternum*
ibi ponit Arius Didymus (ex illo enim, apud Eu-
lebiū, sumpsit:) quomodo, si conflagratio sit, si etiam
interitus ab aequis? Ipse distinctione expedit: *Dupliciter*
enim dici *Mundum*: καὶ τὸ ἐκ πάσης τῆς σῆας περὶ, καὶ τὸ τῆς
ἀλγύκωσιν τῆς πύλας καὶ ἀλγύκωσιν ἐχόν. Διὸ καὶ μὴ πῶς ἀποτίσαν
ἀποδοσὶν αἰδίων τῶν κόσμων εἶναι φασὶ καὶ εἶ τῆς ἀλγύκωσιν. Ἰονίτην,
καὶ μετέβλητον: *Illud quod ex tota Natura tale existit; &*
illud, quod ornatum & constitutionem jam talem habet. Ideo
priorē significatione, Mundum æternum dicunt; posteriore,
natum, & mutabilem & peritum. Philo Judæus paullo
aliter: Δύναμις δὲ καὶ Στοιχείων, ὁ μὲν τις κόσμος αἰεὶ, ὁ δὲ τις
φθαρτὴς λεγόμενος. φθαρτὴς μὲν, ἡ καὶ ἀλγύκωσιν. αἰεὶ δὲ, ὁ
καὶ τῆς ἐκπύρωσις παλινγενεσίαις καὶ ἐξόδοις ἀεὶ ἀναλλογούμενος
ἔξω ποτε λυγέσται: *Potesť, secundum Stoicos, Mundus a-*
liquis æternus dici, & aliquis corruptibilis. Iste quidem, ju-
xta ornatum, ut nunc est; ille æternus, qui post exustionem
iterum nascitur iterumque, certū perire, & numquam de-
fecturū. Aliter, inquam, polirema dicit, res & ratio
eodem cadunt. Perit hic & ille Mundus igitur: & sci-
tum hoc Stoicum Laërtius sic expressit: Ἀρσενὸς δὲ ἀντιῆς
καὶ φθαρτὴν εἶναι τὸν κόσμον, ὥστε γίνεσθαι τὸ λόγον πάντων αἰδίων ἡσυχίας
καὶ μῆραν. ὅτι περὶ μέρη φθαρτὰ εἰσι, καὶ τὸ ὅλον. ὧς δὲ μέρη
κόσμου φθαρτὰ. (εἰς ἄλλα καὶ ἰδὲ μετέβαλλει.) φθαρτὴς ἄρα ὁ
κόσμος. καὶ εἰ περὶ ἐκπύρωσιν εἰσι τῶν τοῦ χεῖρον μεταβολῆς, φθαρ-
τὴν εἰσι, καὶ ὁ κόσμος εἰ. ἐξ αὐχμῶν, καὶ ἐξ ὧν τῶν: *Placet iis*
corruptibilem esse Mundum, quippe genitum ea ratione, qua
solent sensibiles percepta. Cujus etiam partes corruptioni obno-
xie sunt, id est totum: partes autem Mundi tales: (nam
invicem edfæue mutantur:) ergo & Mundus. Et amplius,
si quid mutati nem in durius admittit, corruptibile est: facit
Mundus: nam exarefcit, & inundatur. Rationes adjun-
ctas vides, primam, quod genitus sit: & quidquid ortum
habet, idem finem. Cui Plato (nam is immortalem con-
stituit) sic occurrit: ὅτι αἰετὶς μὲν φθαρτὴς εἰσι, ἡ γένεσις, ἡ λυ-
γίσις δὲ, ὅτι περὶ τῶν θανάτου μοίρας, ἀλλὰ τὴν βέλυσιν ὅτι Θεῶν: *ut*
fit mortalis quidem, qua genitus est; sed non solvetur, neq;
sortem mori subibit, propter Dei voluntatem. Significat,
ita factum & conditum à Deo, ut ne pereat; & quæ eò
ducunt, defint. Apulejus: *Ad hac adtributa est eterpe-*
tua inventus, & inviolata valetudo. Eoque nihil præterea
extrinsecus est relatum, quod corrumpere posset ejus ingeni-
um: & si superesset, non eum lederet, cum ita apud se ex o-
mini

Lib. xv.

* Ita hæc
ibi legen-
da.

De im-
mortal.
Mundis

In Ti-
mao.

De
Dogm.
Plat.

nni parte compositus atque ordinatus foret, ut aduersantia
 & contraria naturæ disciplinæque ejus officere non possent.
 Trismegistus (ut sæpe) hic quoque Platoniflat : ο
 πατήρ αὐτός ἐστι καὶ αἰδῶ . οὐδὲ γέγονε καὶ ὁ πατὴρ ἀείρων
 καὶ ἀθάνατος γίγνηται : Pater (Deus) ipse à se æternus :
 Mundus autem à Patre semper vivens & immortalis est fa-
 ctus. Altera Stoicorum ratio, Quod partes Mundi cor-
 ruptibiles.] Ita est, elementa docent, & ipse æther :
 quem tamen Aristoteles voluit exemptum. Nostri
 minimè, sed hunc quoque pasci, minui, verti & in
 ærem solvi. Si quattuor elementa, si ea quæ ex
 his nata; ergo totus Mundus. Lucretius pariter con-
 cludit :

Lib. v.

*Principio, quoniam Terræ corpus, & Humor,
 Aurarumque leves animæ, Calidique vapores,
 E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
 Omnia nativo ac mortali corpore constant :
 Debet tota eadem Mundi natura putari.*

Ep. LXXI.

Debet, nec Plato hoc rejiciat, nisi scuto iterum assum-
 pto à voluntate divina. Tertia ratio, quod *Mutatio-*
nem in deterius admittit.] Verissimè. Quid enim (ait
 noster) *mutationis periculo exceptum ? non terra, non*
cælum, non totus hic rerum contextus, quamvis Deo agente
ducatur. Non semper tenebit hunc ordinem, sed illum ex hoc
sursu aliquis dies deficiet. Sed addebat etiam Laërtius,
in deterius, & pro exemplo : exarescit enim & inundatur.]
 Apposite, duo exitia eum manent, sive Aquæ sive
 Ignis : & utriusque jam nunc signa alibi, & alias, mit-
 tit. Hic aquæ deficiunt, & siccitas & sterilitas super-
 venit; ibi abundant, & bona terræ perdunt. Hæc ve-
 lut via ad illa ducit. Plinium audi, qui scribit multa
 in dies minui, *consumente ubertatem seminum Exustione,*
 in *cujus vices nunc vergat ævum.* Homines atque alia,
 minora, quare ? quia Exustio paullatim appropin-
 quat, & ubertatem seminum absumit. Idem in Æternâ
 ignivomo notat : *Nec tantum, inquit, in illo Natura*
sevit, Exustionem terris denuncians : sunt enim plures
 ejusmodi montes : atque hæc omnia signa aut notæ
 in partibus, futuræ communis illius exustionis. Vides
 Plinium, in capitalibus dogmatis, bonâ fide Stoicum
 esse ? Seneca claudat : *Quæcumque vides supra nos cur-*
rere, & hæc quibus innixi atque impositi sumus, carpentur, ac
desinent. Nulli non senectus sua est.

Lib. vii.
cap. xvi.

II. c. cvi.

Ep. IXXI.

DISSERT. XXI.

*Dupliciter interit, Aquâ & Igne. Primum
de Aquâ, sive Cataclysmo.*

SENECTUS, ergo & mors. Sed quâ viâ mors? duplici, ut terigi, Aquæ aut Ignis: sive, Diluvii, & Exustionis. Sed cum discrimine, quod illa prior animantium tantum, & frugum fructuumque sit, aut quæ in terra sata: hæc ultima, ipsius terræ, elementorum, & Mundi. Itaque magna hæc mors est, & omnium: illa minor, & quæ partes modò tangit. De utraque istâ Cicero: *Propter clusiones exustionesque terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modò non æternam, sed ne diuturnam quidem gloriâ asequi possumus.* Quæ tamen pro Platonis sensu dicta modò vult Macrobius, ut crescens humor sive ignis, alter alterum vivcat: *sed nunquam tamen, seu eluvio, seu exustio, omnes terras aut omne hominum genus, vel omnino operiat, vel penitus exurat.* Plato ipse in Timæo, Ægyptium sacerdotem facit Solonem alloqui: *O Solon Græci pueri semper estis, neque ulla vobis cana scientia. Quod idè evenit, quia multa & varia hominum exitia fuerunt, eruntque. Maxima quidem, aut ignis combustionem, aut aquæ inundationem venire necessarium est: minora, aliis quibusque casibus aut cladibus fieri.* Et addit, Ægyptum ab his duobus immunem, ideoque antiquissimarum illic rerum monumenta servari. Propius ad sensum Stoicum Aristoteles accesserit, si tamen ex vero Censorinus hoc ei ascribit. *Est præterea Annus, quem Aristoteles Maximum potius, quàm Magnum appellat, quem Solis & Lunæ vagarumque quinque Stellarum orbis conficiunt, cùm ad idem signum, ubi quondam simul fuerunt, unâ revertuntur. Cuius anni hiems summa, est Cataclysmus, quam nostri diluvionem vocant; æstas autem Epyrosis, quod est mundi incendium. Nam his alternis temporibus mundus tum exignescere, tum exaquefieri videtur.* * Aristotelem advocat: & sanè tale aliquid ille vir, sed contractius, nec de Mundi mutatione, sed partium aliquot terræ disertè prodit. In Meteoris super eâ re dissertio, & damnat rejicitque eos, qui ad Universum producant. Γελοῖον δ, inquit. Ἀλλὰ πικρὸς ὁ ἀκούων ἐπὶ αὐτῷ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πᾶν: *Ridiculum enim: ob levis parvasque mutationes, movere universum.* Sed, inquit, præsumendum, quod hæc fiant temporibus fato aut natura definitis. Sicut in anni temporibus Hiems intervenit; ita in magna aliqua tem-

In Somn.
Scip.

Lib. II.

De die
Natali.

* Dubita-
vi an non
Aristoteles
legendū,
quem ex
Eusebio
disco de
Conflagra-
tione sciti-
pisse.
Lib. I.
c. ult.

temporum conversione, magna Hiems accidit, & copia aquarum. Dicas locum esse, quem Censorinus aspexerit: et si paululum à se auxit & ampliavit. De Hieme hic sane comparatio, quæ & Senecæ placita, atque usurpavit: *Inundatio, non secus quam Hiems, quam Æstas, lege Mundi venit.* In eo dissensus, quod nostri etiam totam terram hoc genere fati aut perdunt, aut novant. Seneca: *Inundationibus, QUIDQUID HABITATUR, abducet: necabitque OMNE animal, ORBE submerso.* Idem, ubi ex professio hoc tractat: *Ergo quandoque erit terminus rebus humanis, cum PARTES terræ interire debuerint, abolereve FUNDITUS TOTÆ, ut de integro totæ, rudes, innoxieque generentur, nec supersit in deteriora magister.* Nam hunc finem ponebant, emendare & innovare. Itaque, ut idem ait, *non semper ea licentia undis erit, sed peracto exitio generis humani; extinctisque pariter feris, in quarum homines ingenia transferant, iterum aquas terra sorbebit, & rejectus è nostris sedibus, in sua secreta pellitur Oceanus: antiquus ordo revocabitur. Omne animal ex integro generabitur, dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus.* En, quam vere hæc notari: & quis non è Sacris libris hausisse putet, & eventum & causam? Ceterum de Inundatione, & quomodo ea fiat, bellè & diserte Seneca, sine libri tertii Quæstionum: tu vide. Vetus autem & popularis hæc opinio de Diluviis, ac plura fuisse Plaro asserit, et si illud Deucalionis decanterur tantum: sed & Novi orbis incolæ à maioribus sic acceperunt. Peruviani tradunt, *terras eas omnes aquismersas latuisse; perisse homines, exceptis paucis, qui in ligneis vasa se receperunt,* velut naves: ibi comineatu proviso egisse, donec aquæ decreverent, & abirent, quod indicio canum collegerunt: quos foras identidem mittebant, & cum madidi à natatu redirent, sciebant aquas superesse; cum denique sicci, deesse. At Mexicani, *quinque Soles ad hoc ævi luxisse. Et primum illum aquis perisse, unaque cum eo homines, & quidquid in terris esset.* Hæc illi picturis & notis prodita ab antiquo habent: fidem Platonici diluvii, quod in Atlantide insula, & circa, evenisset. Heus, etiam illud obiter, in Censorio legi, *exignescere, & exaquescere:* quæ sunt ipsa Stoz verba, quæ in Laertio supra & Græcè erant, *ἐξαιγρύνει καὶ ἐξυδαίνωει.*

III.
Quæst.
cap. XXI X
Consol.
ad Marc.
c. ult.
Quæst.
III. cap.
XXI X.

Ibid.

August.
Caiara.

Lupus
Gomara.

DISSERT. XXII.

*De Ignis interitu, qui Ecpyrosis dicta. Quando,
Quomodo, Quâ gratiâ fiat?*

MINOREM mortem diximus, magnum exitium videamus, *ἐκπύρωσιν* sollenniter iis dictam, Latine *Conflagrationem* sive *Exustionem*. Hanc illi eodem fine inducunt, purgandi, & effata omnia instaurandi. Itaque non est proprie *φθορά* sive *Interitus*, sed *μεταβολή*, *mutatio*, ut Numerius apud Eusebium scribit. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ ἔκσμε, καὶ ὡς ἀειδὸς ὡς μέγας, ἡσυχίας φθώρας, κυρίας, ἀλλὰ λαμβάνουσιν τὴν φθωρὰν, οἱ τὸ εἰς πῦρ ἀναλύουσιν τῶν ὅλων διαμαρτυροῦντες, ἢ οἷον καλεῖσθαι ἐκπύρωσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς φθωρᾶς μεταβολῆς γινώσκουσι τὴν ἀποστροφήν τὴν φθωρὰς. Non enim in mundi interitu, qui secundum maximas conversiones fit, proprie interitum accipiunt illi, qui in Ignem omnia resolvi docent, quam vocant *Exustionem*: sed pro *Mutatione secundum naturam*, utuntur *Interitus* verbo. Itaque & in Senecâ eam vocem sic accipies, Numenii quidem monito: *Mundo quidam (Stoici) minantur INTERITUM, & hoc universum, quod omnia divina humanaque complectitur, si fas putas credere, dies aliquis dissipabit, & in confusionem veterem tenebrasque demerget.* Et si reverâ, quidni interitus, cum pr. or forma tota occidit, nec ipsi Materia manet? Sed Numenio hoc visum edicere, quia non idem, sed talis iterum Mundus gignitur, mox docendum. Ordine enim videbimus, *Quando, Quomodo, & Quo sine fiat.* Quando? Seneca respondet: *Cum Deo visum ordiri meliora, vetera finire.* Deo id est Fato. Nam *Lege Mundi* (ea Fatum est) alibi scribit evenire. Ita Aristocles, apud Eusebium: κατὰ πᾶς ἐκπερὶ δὲ καὶ ἀεὶ δὲ γίνεσθαι ἐκπύρωσιν, καὶ τὸ σὺμπαν ἐκσμεν: per fatalia quædam & definita tempora Mundum exardere. Quid Ovidius?

Esse quoque INFATIS reminiscitur affore tempus,

Quo mare, quo tellus, correptaque regia cali

Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Aliqui tamen ad *Magnum annum* referebant, ut in Censorino supra vidimus: & tangit Numerius, verborum aliquo defectu: * γίνεται, ἐκπερὶ δὲ εἰς τὸ πᾶν γινώσκουσι λόγον, καὶ εἰς πᾶν αἰῶνα σὺν αὐτῇ τῇ ποίεσιν αἰῶνα τὸ μέγαν, καὶ δ' ἂν αὐτῆς μόνης εἰς αὐτὴν πάλιν γίνεται ἡ διασπαρτισίς. Verba, ut dixi, deficiunt: tamen sensus aliquis apparet, decursu annorum, cum sidera ad eundem locum veniunt, Ana-

J. Lipsi Operum Tom. IV.

Dddd

stafin,

Consol.
ad Polyb.
init.
* [Dat hoc
Polybio,
qui alterius
fuit.

III. Quest.
c. xxviii.
ib. c. xxxi.

Lib. III.

* Aliquid
in Sto-
bai Physic.
vide.

III Quest.
cap. XXIX.

stasin, id est Everſionem rerum fieri, atque id eſſe Magnum annum; iterumque poſt eam fieri Apocataſtaſim, ſive Redintegrationem rerum & Reſtitutionem. Quis autem ille Magnus annus, & quot annorum millium, variant: in Julio Firmico huic rei legi iſta. Diſputat de die Natali, ſive geniturâ Mundi, & negat facile poſſe ratione concipi, aut explicari. Nec, inquit, eoſque ſe intentio potuit humane fragilitatis extendere, præſertim cum trecentorum millium annorum major ἀπακταſtis, hoc eſt Redintegratio, per Ἐκπύρωſιν, aut per Κατακλυſμὸν, ſpatio perficiatur. Hic enim duobus generibus Apocataſtaſis fieri conſuevit, namque Exuſionem Diluvium ſequitur. Nullâ enim re aliâ poterant res exuſæ renasci, nec ullâ re aliâ ad priſtinam faciem formamque revocari, niſi admixtiones atque concretus pulvis favillarum omnium genitalium ſeminum collectam conciperet fecunditatem. De Magno anno illic vides (nam alia differo) ſanè magno, & trecentorum millium annorum, ſi lectio eſt recta. Equidem * variant, ut dixi: & Macrobius, qui Annum Mundanum ſcitè hunc appellat, ut communem noſtrum illum, Solarem; Macrobius, dico, quindecim millibus eum definit. Cenſorinus ſententias plurium refert: ſed duorum qui maximè augent, Orphei, ad centum millia viginti; Caſſandri, ad tricies ſexies centena millia. Bono animo ſumus, ἐκπύρωſιν non videbimus, iſtis quidem auctoribus: ſed nec Firmico, in quo trigintâ millium legere aliquando volui, ſed deſiſto. Nam & in Numenio eſt, hæc fieri τρεῖς αἰῶνες ἑξάς τις μίſτας: poſt periodos quædam MAXIMAS. In Didymo: τρεῖς αἰῶνες ἀπείρους: periodos infinitas. Quàm vacuum autem, imò ineptum, iſta definire, quæ nulla experientia aut ratio affirmet, aut indaget? Tam hercules, quàm quòd etiam cæli ſtatum & ſigna notent, quibus hæc eventura. Chaldæorum iſta vanitas: & Beroſus, qui B lum interpretatus eſt (ait Seneca) dicit curſu iſta ſiderum fieri, & adeò quidem affirmat, ut Conflagrationi atque Diluvio tempus adſignet. Aſſura enim terrena comendit, quando omnia ſidera in Cancro convenient; inathdationem futuram, cum eadem ſiderum tuba in Capricornium convenerit. Videt ne appoſitè, nam ſunt hæc æſtuan tia, & hic nantia item ſigna. Seneca tamen haud planè rejicit; ſed rationem illam, quæ in conflagratione Stoicis placeat, huc quoque transferendam putat. Si ve animal eſt Mundus, ſive corpus, natura gubernante, ut arbores, ut ſaræ; ab initio ejus uſque ad exitum, quidquid facere, quidquid pati debet incluſum eſt. Ut in ſemine omnis futuri hominis ratio comprehenſa eſt, & legem barba, & canorum, nondum natus infans habet: ſic origo Mundi, non minus Solem & Lu-
nam

nam, & vices siderum atque animalium, quam quibus mutantur terrena, continuit. Ad occultas, & ab æterno fatales causas, revocat: verecundiùs, veriusque. Initio verborum aliquid mutavi, & *Sive animal*, legi, non *Anima*, ut passim edunt: res ita vult, nec quisquàm tam stolidus, qui *Mundum* Animam esse dixerit, sed *Mundi*. At illud ambigitur, sitne sentiens Corpus, an Corpus tantum. Itaque in ipso Mundi conditu inclusum est, quamdiu vigeat vivatque: ut in quoque animali. Sequitur, *Quomodo hæc Conflagratio fiat*. An ab æthereo illo igne? atqui innoxius est, & vitalis tantum. Respondéo, nec ab illo solo, nec sine illo. Sol & sidera calorem intendunt, aer exardescet, humor absumetur, & quæ Natura antea temperabat, eadem exasperabit & extra legem mittet. Vis Senecam audire? *Cum tempus ad venerit, quo se renovaturus Mundus exstinguat, viribus ista suis se cadent, & sidera sideribus incurrent, & omni flagrante materia, uno igne, quodquid nunc ex disposito lucet, ardebit*. Et statim hæc fient, nec magno molimento, quia nihil difficile est Naturæ, ubi in finem sui properat. Ad originem rerum parcè utitur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus: subito ad ruinam, & toto impetu venit. Quàm longo tempore opus est, ut conceptus ad puerperium perducatur infans? quantis laboribus educatur, & adolescens? at quàm nullo negotio solvitur? Urbes constituit ætas, hora dissolvit. Momento fit cinis, diu sitis. Pulcherrimè dicta, & capiunt me recitantem. Ergo ab Igne illud exitium, cuius indomita vis rebus est inclusa nunc educenda. Philo Judæus: *Οἱ δὲ Στωϊκοὶ ᾔδεισαν τὸ πᾶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔσθαι, καὶ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ Θεοῦ φασιν, ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον ἐν τοῖς ἀστέροις ἀκαταστάτως ἀνελθόντων, καὶ πάλιν εἰς τὴν αἰὶνάν*: Stoici censent Deum quidem causam auctoremque generationis Mundi esse, at non interitus, sed eam quæ in rebus est insita Ignis potentiam, post longa temporum intervalla, omnia in se solventem. Deus, inquit, non est causa Secundaria & instrumentalis: esto. Quis ergo? Ignis inclusi rebus omnibus potentia, quæ tempore se exferit & vires capit, & omnia populatur, edit, & in alimentum sui vertit. Considera, tot illa astra & cælorum orbés, ignes aut ignea; dii boni, quanto cetera elementa exsuperant? Quid in ipso mari, nonne calor & semina ignium? quid in terrâ, ipsis ejus penetrabilibus, & super eam? Idem in aëre, in animantibus, stirpibus: ubique ignis: & ille, inquit Philo, paullatim augescens, omnia denique in se vertet. In se, optimè. Ita Numenius: *Ἀριστὸς γὰρ τοῖς Στωϊκοῖς τὸ ὅλον εἶναι εἰς πῦρ μεταβάλλον, οἷον εἰς αἴρημα*: Placet Stoicis omnem essentiam ac naturam in

Consol.
ad Marc.
c. ult.

Sæ. Quæst.
III. cap.
xxvii.

De im-
mortal.
Mundi.

Ignem convertere, tamquam in semen. Sed quem hunc Ignem? Æthereum & purum, observa. Mixtus est ille, qui vastabit; purus & à Materiâ paulatim reducendus ille, qui gignet denuò & formabit. Nam Materia feceretur, ut dicemus. Æthereum dixi; mecum Numenius. Stoicis placet ἐξαιρᾶν πάντα, καὶ περιόχον πᾶς πρὸς μερίδας, εἰς πῦρ ἀφαιρᾶν ἀναλυομένην πάντων : omnia evanescere & perire, post longissima spatia, omnibus in æthereum ignem resolutum.

Sed omnia prius pereunt, omnia? ipsi Dii minores, Genii, Animæ, & quidquid est extra unum, supremum Deum, id est Jovem. Ita Seneca, solum hunc superesse

Epist. ix.

facit & acquiescere sibi, resolutum, inquit, Mundo, & DIIS IN UNUM confusis. Sane in unum, in ipsum Jovem. Plutar-

De Com.

Notion.

chus Clean hunc inducit dicentem, Lunam, & sidera & Solem perire, Jovem autem (defunctum in Græco quædam,

sed is sensus est) ἐξομοῖσθαι πάντα ἑαυτῷ, καὶ μεταβαλεῖν εἰς ἑαυτὸν : assimilare omnia sibi, & in ipsum se vertere. Nam Jupiter scilicet est, purior ille Ignis. Cicero etiam, de interitu hoc Deorum :

iv. Acad.

Stellas omnes, terram, mare, deos esse: fore tamen aliquando, ut omnis hic Mundus ardore consumagret. Sed & alius Seneca;

Herc. Oct.

Cali regia concidet,

Certos atque obitus trahet,

Atque OMNES pariter DEOS

Perdet mors aliqua & Chaos.

Igitur omnia in Ignem abeunt, rursusque ex Igne surgunt. Laërtius, de Deo: ὅς ἐστι ἀφθαρτός ἐστι καὶ ἀγεννητός, ἀκίχρητος ὃν τὸ ἀφθαρτότης, ἀκαλίπκων εἰς ἑαυτὸ τὸ ἄπαυτον εἶναι, καὶ παλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννᾶν : qui est incorruptibilis, & ingenuus, conditor hujus Mundi, absumens in se omnem essentiam, rursusque ex se generans. Quomodo autem idem perdat, & generet, videamus. Omnia jam Ignis, ut dixi, sed turbidus, materiæ mixtus, & sæculentus : tamen ignis : ideoque tenuis, & diffunditur, & totum hoc Mundi, qui fuit, spatium occupat, imò & Vacui extra eum regionem implet. Ita Stoici tradunt, & hoc etiam fine

De Com.

mun Not.

Vacuum ponunt. Plutarchus clarissime : Τὸ πῦρ ἀνέμω καὶ λίγρῳ εἶναι & κρύμῃ, καὶ μὴ τὸ ἐκπύρωσιν μεταβαλεῖν τὸ κρύμῃ ἐν βραχυτέροις σώματι, καὶ ὅγῃ & φύσιν ἔχοντα πολλὰ,

* Itaque

lego.

καὶ τὸ κέντῳ ὡς σπιλαμένον & χῶρα μὴ ἀπλεῖται, * ἐστὼ μὲν τὸ πῦρ ἀνέμω, γεννᾶν δὲ αὐτὸς, ὑποχωρεῖν τὸ μέγα, καὶ συνωλεσθῆναι, δουρῆς καὶ σινοαρῆς ὡς τὸ γένεσθαι εἰς ἑαυτὸ τὸ ὅλως :

Ignem semen ajunt Mundi, & post exustionem, mutare Mundum e corpore minore, habentem jam tumoris & amplitudinis cultum, & Vacui regionem immensam occupantem, quæ ipsa angusta facta sit illo augmento. Rursusque cum gignitur Mundus, sensim abire & collabi magni-

audi-

itudinem, subeunte scilicet, cum generatio exsistit, & contrahente se in seipsam Materie. Vacuo igitur jam pleno, tit paulatim (Ratione administrante) depuratio, & vertitur omnis substantia in Aërem, deinde in Humorem (ex Laërtio antè docui:) & tum Elementa & Mundus gignuntur. Sed ita in Aquam omnia vertuntur, ut scire debeas excretum illum purissimum Ignem superesse: qui agat, moveat, & Materiam per se inertem animet. Philo notat, Stoicos hoc cautè monuisse, ὅτι μὴ τὸ ἐκπύρωσι, ἐκείδων ὁ νόμος ἡσυχίας μέλλει δημιουργεῖσθαι, σύμφωνα μὲν τῷ πῦρ ἐσθίωνται, ποσὶ δὲ ὡς αὐτὸ μείρα ὑπελείπεται: quòd post Exustionem, cum novus Mundus condideret, omnis ignis non exstinguitur: sed aliquanta ejus portio manet. Cassiam subdit: Valde enim verebantur, ne omni eo intersinecto, maneret materies quiescens ignava, inepta condere, cum causa motus non esset. Aqua igitur post Ignem, sed non sine reliquo igne. Hoc est, quod κατακλυσμὸν five Diluvium Firmicus vocare videtur, in verbis quæ alio etiam fine suprà dedi. Nam palàm ait: Ecpyrosin Cataclysmus sequitur, nullà enim re alià exustates poterant renasci, nec ulli re alia ad pristinam faciem formamque revocari nisi * admixtiones atque concietus pulvis favillarum omnium genitalium seminum conciperet fecunditatem. Non aliud equidem, vel è verbis, vel ex ratione additâ colligo, quàm conversionem illam in Aquam, Cataclysmum ab eo dici: atque ita dilui pulverem, & mixtione humoris ignisque fecundari. Satis de modo: tertium superest, Quo fine? Etsi nec id obscurum è dictis: est enim idem ille purgandi & renovandi, qui in Diluvio fuit. Tolluntur mali, & mala aut vieta: boni & innoxii creantur, & pulchra iterùm ac juvenescens facies Mundi. Plutarchus, de Stoicis: Ὅτις ἐκπυρῶσιν τὸν κόσμον ἔτοι, καὶ γὰρ ἑὸ ὅποιον ἀπλείπεται τὸ ἐξ ὅλου, φερόμενον ἐπὶ τὴν κοινὴν καὶ σοφόν: Cum mundum isti incenderint, mali nihil usquam relinquitur, sed universum est prudens, probum, sapiens. Seneca: Omne animal ex integro generabitur dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque innocentia non durabit, nisi dum novi sunt: citò nequitia surrepet. Nova igitur omnia, an potiùs novata? Neque enim alia facies Mundi erit, quàm hujus fuit: & eadem omnia, imò & homines iidem, redeunt in orbem. Cicero: Post inflammationem relinqui nihil, præter ignem, à quo rursus, ac de eo, renovatio Mundi fieret, IDEMQUE ORNATUS oriretur. Numenius apud Eusebium: Καὶ πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπὸ πύλης τὸ ἀρχόσκησιν, οἷα τὸ πρὸτερον ἦν: Iterumque post Ignem Mundum constitui & perfici, QUALIS ANTEA erat. De ipsis

* Legam, admixtio-
eset.

De Com-
mun. Not.

III. Quest.
cap. ult.

II. De
Nat. decot.

Ip. xxvi.

e. in hominibus, Seneca : *Mors, quam pertimescimus ac recusamus, intermittit vitam, non e. ipit. Veniet iterum, qui nos in lucem reponat des quem multi recusarent, nisi obli-
 llos reduceret.* Vides *παλιγγενεσία*, sed alio quodam à Pythagoricis sensu. Atque has innovationes, iterationesque, æternas faciebant : *τῶν τοιούτων ὡς ἐξ ὅδου*, ait Numenius, *ἐξ αἰδίου γινώσκον ὁμογενέως* : talibus conversionibus periodisque ab æterno venientibus, INDESINENTER. Atque hoc est, quod Tatianus, vetus piusque scriptor, in
 Advers. Gentes. iis damnat, non ipsam inflammationem. *Σῶμά τις εἶναι λέγει Θεὸν, ἐγὼ δὲ ἀσώματον. ἄλλοι τι εἶναι τὸ κῶσμον, ἐγὼ λυόμενον, ἐκπύρῳσι διαβαίνειν καὶ καιρῶς, ἐγὼ δὲ εἰσιπάειν* : *Corpus aliquis Deum statuit? ego incorporeum. Incorruptibilem Mundum? ego corruptibilem. Exustionem per vices temporum advenire? ego semel, & in univ. Nam & Christianis proba hæc sententia, sed lic modificata.*

D I S S E R T. XXIII.

Christianos etiam hujus sententiæ, sed divisæ, esse: item Epicuræos, & Heraclitum ante omnes: neque omnes tamen Stoicos.

Epist. ix.
cap. 111.

CHRISTIANIS, inquam, qui inflammandum, renovandumque Mundum agnoscunt, vel Divo Petro præeunte *Cæli*, inquit *qui nunc sunt & terra, igni reservati in diem judicii.* Iterumque : *Cæli magno impetu transibunt, elementa calore solvantur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* Quod autem de Cælis, transire modò dixit : mox tamen manifestò etiam igne solvit & purgat. *Ὁ οὐρανὸς*, inquit, *πυρὶ ῥέθμοι λυθήσονται* : *Cæli ardentes solvantur* : etli de superioribus cælis, sunt inter Theologos qui controvertant. Sed jam olim, ut invidiosum, objicitur Christianis in Minutio Felice : quodd *cælo & astris interitum demuntiarent.* Respondet Octavius, jampridem Philosophos hoc fecisse, & Stoicis, inquit, *constans opinio est, quod consumpto humore Mundus hic omnis ignescet. Et Epicuræi de elementorum conflagratione, & Mundi ruinâ eadem ipsa sententiæ est.* Ubi tamen, quod ait *Constantem Stoicis opinionem* : temperandum, & ad plures referendum est, nam fuerunt etiam, inter sectæ principes, qui abnegarent. Philo Judæus : *Βόηθῳ, καὶ Ποσειδάωνι, καὶ Παναιπίῳ ἰ αἰδρες ἐν τῇς Στωικῇς δόγμασι ἰσχυρότες, ἅτε θεόληπτοι, καὶ ἐκπυρώσι καὶ πύρρι, θρησκείας καὶ ἀλιπόντες, καὶ εἰς ζωὴν ἐγὼ δόγμα τὸ ἀφθαρσίας τὸ κῶσμος πάντες ἐκπύρῳσι.*
 λίμ-

λέγεται δὲ καὶ Διογένης, ἦν καὶ νεῦν, συνεπιγεγραμμένον καὶ
 τὴν παντελὴς τοῦ ἐνδοθέν : Boëthius, & Posidonius, & Panætius,
 viri in Stoicis dogmatibus primarii, tamquam à numine correpti,
 relictis Exustionibus, ad divinius dogma de immortalitate
 Mundi transfugerunt. Dicitur & * Diogenes, cum juvenis
 esset, subscripsisse istis. Quattuor ipse nominat, qui dis-
 sentierint : licet quintum ex Numenio addi. Τὰ πὸ τὸ
 λόγῳ, inquit, τῶν δὲ τὴν αἰρέσεως οἱ πρῶτοι καὶ πρεσβύτεροι
 ὡς οἰκοντο, Ζήνων τε καὶ Κλεάνθης, καὶ Χρύσιππος. ὁ μὲν γὰρ τὰ
 μαθητὴν καὶ Διφδοχὸν τὸν ἑσπερίαν Ζήνωνά φασιν ἐπαχθῆναι ὡς
 ῥάσεως τῶν ὄλων : Hoc dogma de Exustione primi & antiquis-
 simi ejus sectæ tenuerunt, Zeno, Cleanthes, Chrysippus : &
 hujus tamen discipulum, ac scholæ successorem, * Zenonem
 ajunt dubitasse de Universorum hac conflagratione. Quod
 autem in Philone de Panætio erat : etiam in Cicerone.
 Eventurum nostri (Stoici) putant id, de quo Panætium ad-
 dubitare dicebant, ut ad extremum omnium Mundus ignesceret.
 Itemque Stobæo : Πανάλῳς πιθανώτερον εἶναι νομίζει, καὶ μάλ-
 λον ἀρίστων αὐτῶν τὴν αἰσθητικὴν ἔχοντα, ἢ τὴν ὄλων εἰς πῦρ με-
 τὰβολήν : Panætius probabiliorē censet, certè sibi magis proba-
 tam, Aeternitatē mundi quàm ejus in ignem commutationem.
 Idem in Laërtio Græco, et si aliter & contrariò ab in-
 terprete versum. Erat autem in Minutio suprâ, etiam
 Epicuræis hunc sensum esse, quod verum est : & putant
 Mundos singulos (infiniti iis sunt) ut animal quoddam
 esse, & variis rationibus interire. Sed discrimen etiam
 ponebant, planè cum Stoicis, et si aliis verbis : *Summam*
 interire, *Summam summarum* manere æternam. Id est,
 ἀφρόνησιν five Mundum hunc labi, at non κόσμον five
 principia rerum, *Atomos* & *Inane*. Hoc discrimen ser-
 monis in Lucretio aliquoties occurrit, nec satis inter-
 pretibus observatum. De interitu autem, Lucretius :

* Babilo-
nias co-
gnomen-
to.

* Sidonius
cogno-
mine.

II. De
Nat, deor.

Sic igitur magni quoque circum mœnia Mundi

Lib. I I.

Expugnata dabunt labem, putresque ruinas.

Et ex professo libro quinto poëta id probat. Ante au-
 tem omnes istos, Heraclitus id docuit : Ἐνὰ εἶναι κόσμον, καὶ
 γλυνῶσθαι περ αὐτὸν ἐκ πυρὸς, καὶ πάλιν ἀνταυτῶν καὶ ἐκ πᾶς ἀεὶ ὁδὸς
 εἶναι αὐτὸν τὸ σὺν πᾶσι αἰῶνα : Unum esse Mundum, cumque ex
 igne factum, & rursus in ignem ventendum post aliquot pe-
 riodos ; idque per vices ; in omne ævum ita futurum. Sunt
 germana Stoica, & ipsi auctorem illum sibi inscribant.
 Finivi, nisi placet adnotare, quosdam Christiano-
 rum nimis etiam hîc fuisse Stoicos, & assiduam hanc
 exustionem renovationemque approbasse. Orige-
 nes inter eos, qui, ut ait Hieronymus, *Mundos esse in-*

Laërt in
Heracl.

Epist. LX

Homil. ix
Hexaem.

plurimos, & sui similes; sed post alterius Mundifinem, alterius esse principium. Et ante hunc nostrum, alium fuisse, aliumque: quæ talia Basiliius etiam alibi ei objectat.

DISSERT. XXIV.

De Tempore adtextus, quid, & quàm breve, aut nihil, sit: tenendum utiliter, & asserendum.

sv. de
Ling. Lat.

HABES pleraque, mi Auditor, quæ communiter ad Mundum: nam ad minora aut partita non imus. Tria tamen etiam considerari in eo solent, *Motus, Locus, Tempus*. In duobus prioribus vix est, aut leviter, ut Stoici ab aliis discedant: & siquid tale, ad Senecam nihil facere comperior, quem his Dissertationibus illustramus. De *Tempore* dicam, quod tamen originem habet ex motu. Varro: *Status & Motus duo. Quod stat aut agitur, Corpus; ubi agitur, Locus; dum agitur, Tempus; quod est in agitu, Actio*. Et singulorum dat exempla: *Cursor, Stadium, Hora, Cursio*. Itaque plerique omnes qui Tempus definiunt, à Motu explicant, & hunc includunt, ut Aristoteles: *μέτρον εἶναι κινήσεως, καὶ ἀεὶ δὲ μὲν καὶ πρὸς καὶ ὕστερον: mensuram esse motus, & numerum secundum prius & posterius*. Ut Stoici nostri, quibus est *ἀλόγητος καὶ ἄχροσμος κίνησις*, quod Varro verbatim reddidit. *Interval- lum mundi motus*. Is autem motus ab Solis & Lunæ cursu maximè innotuit, divisimisque in partes: idèd (ait idem Varro) *ab eodem tenore temperato, Tempus dictum*. Utramque hanc tamen finitionem, Aristotelis dico & Stoicorum, Plutarchus carpit an cavillatur, in *Quæstionibus Platoniciis*: quia hæc ab *accidente* modò est, inquit, *essentiam & vim temporis non promit*. Itaque Platoni magis adhæret, qui aiebat *χρόνον εἶναι αὐτὸν εἶναι κίνησιν, καὶ τὸ εἶναι φερόν*, ut in Laërtio legas. Et Apuleius vertit,

sv. de
Ling. Lat.

De Do-
gm. Plat.

Tempus ævi esse imaginem, siquidem tempus movetur, & perennitas fixa & immota est naturâ. Et est, ut Plutarchus vult, *Tempus, non cuiuscunque motus affectus aut accidens; sed causa vis, principium omnia continentis symmetriæ & ordinis, quâ Universi animata natura movetur: aut potius, motio illa, & ordo, & symmetria, Tempus dicitur*. Probat igitur Pythagoræ dictum interrogari, *Τὶ χρόνος; ἢ χρόνον ψυχῆς* respondentis: *Quid Tempus mundi anima*. Ista & plura Plutarchus, in tempore tibi videnda nostri à re & naturâ magis abstrahunt, & circa eam dumtaxat ponunt. Itaque Chrysippus etiam definebat, *μέτρον ταχέος καὶ βραδύτης: mensuram celeritatis & tarditatis*. Quæ definitiones sensum nostrum de Tempore magis exprimunt,

Stob. Phyl

munt, quàm ipsum. Imò verò non nisi in nostrâ ratione & ratiocinatione quidam illud ponebant, quærebantq; An reverà Tempus esset? Apud Senecam: *De Tempore uno vide quàm multa querantur. Primum an per se sit aliquid? deinde, an aliquid ante Tempus sit, si Tempus cum mundo coepit? An & ante mundum, quia fuerit aliquid, fuerit & Tempus?* En, primam quæstionem, An per se sit Tempus? Quod Epicurus negabat, assereratque *accidentium accidens esse*, ut scribit Empiricus: & ipse Epicurus, *Τὸ δὲ χρόνος ἔστι ζήτησις, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν ὑποκειμένῳ ζητούνται, ὡς ἀργυρεῖ ἐπὶ τὰς ἐλεπομέδρας περὶ ἡμῶν αὐτῶν, ὡς ἀλγὴ ψείρας*: Tempus non est querendum, sicut nec cetera quæ in Subiecto querimus, referentes ea ad anticipationes quasdam à nobis ipsis visas. De quorum tamen vero sensu, idem Empiricus aliquid volenti dicet. At Stoici esse, & quidem per se intelligi. Tamen idem incorporeum esse: sicut Inane, & Locum. Empiricus, itemque Lærtius: *Εἶναι δὲ καὶ τὸν χρόνον ἀσώχρονον*: Esse & Tempus incorporeum. Et de Incorporeo, alii consentiant: in Essentiâ vel Existentiâ Temporis, aliquid etiam nostri mutant. Nam videntur nullum Tempus statuere (ait Plutarchus) cum Chrysippus, *Præteritum & futurum non existere, sed subsistere* (ὅτι ὑπάρχειν, ἀλλ' ὀφείσκειναι): sol. in existere πῶς ἔστι, instans sive præsens. Ac id ipsum mox facit & distribuit, partim præsens, partim præteritum: ita nihil quod existat, relinquit. Talia Plutarchus: ipsa verba & veri sensus in Stobæanis existant. Sicut Inane infinitum est, ita & Tempus omne utrimque esse. Nam & præteritum, & futurum finis carere: præsens autem nullum integrum tempus esse. Cum enim continua in infinitum secantur, tempus quoque sectionem eandem recipere. Igitur nullum secundum perfectionem tempus præsens esse, sed latè & crassiore modo ita dici. Sed & solum præsens tempus existere (ὕπὸ ὅχρονον) præteritum & futurum subsistere quidem (ὀφείσκειναι) sed non existere, nisi ut prædicatum aliquod existere dicatur, merum accidens: sicut Ambulare mihi adest, & existit, cum ambulo; jacente autem & sedente, non existit. Primum ait, *Infinium omne tempus utrimque esse*. Quod ita quidem cum aliis verti, & est in Græcò, ἐστὶ ἐκάτερον: fortasse tamen veriùs, ad alterutrum reddas: id est, ante aut post infinitum esse. Exempli causa, Præteritum, anteriore parte tale est; Futurum, posteriore: *utrumque, tamen* (ut rectè Posidonius) *Præsenti finitur*. Quod autem de ipso Præsenti est, *perfectè non existere*: haud vanè, nam reverà est in assiduo fluxu, & constat ex præterito aliquo & futuro (ut idem Posidonius) sed cum discrimine Nunc, quod tamen instar puncti est. Τὸ δὲ νῦν, καὶ τὰ ὅμωια, ἐν πλάττει χρόνος, καὶ ἔχει κατ' ἀπαρρητισμένον ὅλγον.

Epist.
LXXV.
VII.

De Corp.
nunc hoc

IV. Phys.
cap. I. &
XI. De
Brevit.
VII. c. X.

Illud autē quod Nunc dicimus, large, & laxè nō stricte & absolute intelligi. Hæc vera sunt, & extra calumniā, probe accepta: neq; diversa valdè Aristoteles tradit. Noster etiam Seneca: Præsens tempus brevissimum est, adeo ut quibusdam nullum videatur. In cursu enim semper est, fluvi & præcipitatur: ante desinit esse, quam venit. Ovidius:

*Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
Non secus ac flumen, neque enim consistere flumen,
Nec levis hora potest.*

Ita verè aliquis dixerit, non aliud esse tempus, quam *Nunc fluens*. Altera quæstio in Senecâ, *An aliquid ante tempus?* Ita, sed id appellatur *Ævum*. Tempus autē non nisi cum motu incipit, eoq; digesto ac ordinato. Nam & ante Mundum erat motus in materiâ, sed indeterminatus & confusus. Ergo Tempus, cum cælo. Atq; ex hac distinctione etiam tertiæ quæstionis solutio prompta est: in quâ quæritur, *Quia aliquid fuit, an & Tempus fuerit?* Negamus, ubi sola Principia sunt, Tempus esse. Materiæ hoc non convenit: Deo autem Æternitas convenit, *ὅτι πρὸς τὸ αἰὲν* (ait Damascenus) *τῆς αἰὲν ὁ χρόνος ὁ χρόνος, τὸ τὸ αἰὲν αἰὲν ὁ αἰὲν*: Quod enim in quæ Tempore subiecta sunt est Tempus, id æternū illis est Ævum. Argutè etiam

II. Advers.
Marc. c.
VIII.

Tertullianus: *Non habet Tempus Æternitas, omne enim Tempus ipsa est*. Sed, mi Auditor, quid argutamur? quid quærimus, sit necne sit; & dum quærimus, patimur elabi? O thesaurum, non ultrà reperiendum! Fluit assidue, & nobis effluit: quod unum avariter habere debeamus, & nullâ merce aut pretio permutare. Illic otio, illic aleâ, illic conviviolo perdimus: & quantum in valetudine, aut somno? Deus bone, cum recogito: undecim lustra fui, quinq; ex illis vixi? & quod vixi, ubi est?

III. Epist.
I. c. X.

Infinita est velocitas temporis, quæ magis apparet respicientibus. Modò in Iscano puer luisse videor; modò Bruxellæ primas scholas adiisse, modò Athi, Colonix. Romæ egisse: & à Batavis quàm recens memoria est? *Punctum est quod vivimus*: sed hoc punctum specie quadam longioris temporis divisimus, & Pueritiam, Adolescentiâ, Juventutem, Senectutem fecimus; heu, ubi ista, & quâ in brevi sunt? Abierunt prima, & tunc denique computamus & damnum taxamus, cum abierunt. Ah, vel tardè, non enim serò, incipiamus æstimare & amare, *cujus unius honesta avaritia est*. Et illius brevitās, & nostra fragilitas nobis occurrat: benè ponamus, hoc quidquid datur, nec tunc videre incipiamus, cum desinendum est.

IV. Epist.
I. c. X.

De Brevit.
I. c. cap.
I. c. IV.
I. c. X.

— currit mortalibus ævum,
Nec nasci bis posse datur.
Fac, & ad te abi.

JUSTI

JUSTI LIPSI PHYSIOLO- GIAE

STOICORUM

LIBRI TERTII

DISSERTATIO PRIMA.

Vestibulum & ingressus. De occupationibus aliis; & inter eas quoque philosophandum.

AUD, Mi doctor salve. LIPS. Tibi idem, quid tam manè? Sol lineam quartam vix tangit. AUD. At tua monitio heri excitavit, & huc misit. Meministi? ajebas Tempore utendum: labi id & fugere; nec fas lapsum umquam revocare. Pareo igitur, & uti fruique meditor, & primam quamq; horam Bonæ Menti consecrare. Quid scio an cras, an à meridiè licebit? Cum temporis illa velocitas animo obversatur, cum incerta hæc & insidiosa mortalitas: cur non properem? quem futuri temporis prædam accipio? *Dum differtur vita, transcurrit.* LIPS. O verè, quid autem cum eripitur vita, an non transcurrit? Hoc nobis fit, quos litteræ, sermones, aliæ curæ vel actiones assidue occupant: & vix seriis tempus est dare, nisi quod relinquitur in subsecivis. *Omniū occupatorum,* ait Annæus, *miseræ est conditio; eorum tamen miserrima, qui nec suis occupationibus laborant.* Credo eum de me scripsisse, aut in me certè competit: qui cum Livio Druso possim exclamare, *Uni nec à puero ferias contigisse.* Manè surrexi? Ecce litteræ, responde. Feci, ad alia me verto: puer, Est nobilis vir aut adolescens è Galliâ, Germaniâ, Sarmatiâ; vult salutatum. Ille autem & illi, libellis suis Amicitiae symbolum inscriptum. Vix suspiravi, en è Belgis meis aliquem, Heus carmen aut libellum scripsi, lege. Quid etiam? cense, & emenda. Quid amplius? carmen

Sen. Epist.
1.

De Brevi
vit. c. xix.

carmen aut elogium præscribe. Absolutum me censeo, alius: Mihi aut fratri, patri, amico epitaphium: domui aut arci, aræ, inscriptionem. Quid studiosos juvenes, & tui similes dicam? scis quàm iis pateam, audire, respondere, dirigere & in viâ pōnere, quam rectam censeo, studiorum. Hujus unius operæ minimè inter omnes me poenitet: & quid interest, voce an inscriptione juvem: nisi quodd hæc ad plures fortasse venit? sed illa si ad pauciores, efficacius & fructuosius fortasse venit. Hæc ferè vita mea est, & ferre inducor:

---- *levius fit patientia,*

Quidquid corrigere est nefas.

Epist.
LXII.

Fit etiam sapientiâ levius, quam pro meo modulo usurpo. Seneca exemplum mihi monitumque præbuit: *Cum*, inquit, *me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis moror, quibus me tempus aliquod congregavit, aut causa ex officio nata.* Quid ergo? ad me tubinæ redeo, & in animo salutare aliquid, atque usui meo verso. Leviter atque obiter quidem: sed verso. Quis vetat cupienti, & in theatro solitudinem, & in solitudine theatrum esse? Utrumque tibi struxeris, animo & cogitationibus huc aut illuc missis. Ajunt apodes quædam aves, à re dictas, esse: quæ cum longam aut firmum insistere non possint (pedibus enim carent) tamen muro aut arbori adfixæ, aut in aëre suspensæ, quod satis sit quiescunt: imitari possumus, & agentes aliquid aut loquentes, animo interjungere, & serium quidpiam meditari. Cogitationibus bonis, etsi brevibus, semper est locus. Facio igitur, quæ possum: sed quanto liberius atque uberius, cum vespere (morem meum nosti) licet mihi prodeambulare, & moenia illa, agros, prata calcare? Tunc mihi in pascuum meum immissus videor, tunc vetera & nova ruminor atque agito, tunc Græciam & Latium, philologa & philosopha lustro. Tunc, ut apud te fatear, libellos istos, & siquid à me in publicum manat, ferè concipio aut di'pono: & stili operam, cum domum redii, addo. Quorum ego ista? ut tibi quoque præeam, & vel inter turbas quietum esse suadeam; inter occupationes feriarum. Sicut medicus inter ægros, sine sensu morbi sui agitatur: sic inter nugatores ferii, inter vanos graves esse conemur. Impediant nos fortasse, non mutant. A te, inquam non abeas: aut statim certè ad te redi, ad te, id est ad philosophiam, & animi illum interiorem cultum. Huic vacare (nihil excuses) etiam cum non vacas, licet. At ego
nunc

nunc tibi, imò mihi: communis enim res dicenda, & mihi quoque dicenda est; Quid sit homo: in quâ notitiâ, illa etiam Dei & Virtutis ferè est inclusa. Nam de ipso Deo, tum de Mundo, ut scis, diximus: Mundi igitur præstantissimum Homo sequitur, quem lustremus, & in eo nos illustremus.

DISSERT. II.

Hominem parvum Mundum esse: & breviter ejus præstantia.

IURE autem statim à Mundo, quid enim aliud ipse Homo, quàm parvus quidam Mundus? Philo Judæus, ut commune verbum, rettulit: *Βεῖχον μὲν κόσμον τὸ ἀνθρώπου, μέλαν δὲ ἀνθρώπου τὸν κόσμον εἶναι: Parvum Mundum Hominem esse; magnum Hominem, Mundum.* Macrobii idem, totidem pænè verbis: *Physici Mundum, magnum Hominem dixerunt; & Hominem, brevem Mundum.* Quid ita? quia ut ille rectorem in se Deum habet, sic Homo divinum animum. Quid amplius? omnia, quæ Mundus, ferè habet: quatuor in se elementa; capitis quoddam cælum; in eo flammantes oculos, ut stellas: ipsam formam rotundam, vel in matris utero; vel jam liber, cùm brachia & pedes expandit. Lineæ enim ab extremis illis ductæ, faciunt justum fere orbem. Quid, quodd omnia quæ in Mundo sunt, ipse continet, & in capaci illâ mente gestat? Ita est: solus homo scientiam omnium & amat, & pro cæptu, habet. Quid ei clausum est? cælus penetrat, & Deum ac divina mente adit. Manilius scitò:

Quis divin. action. heres.

II. in Somn. cap. XII.

--- quid mirum, noscere Mundum

Lib. IV.

Sipossunt homines, quibus est & Mundus in ipsis:

Exemplumque Dei quisque est in imagine parva:

Itaque Trismegistus proletem Mundi, id est Mundum alterum, Hominem facit. *Γινεῖται ὁ μὲν κόσμος ἐκ τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ κόσμου ἐκ γυναικός. Est Mundus quidem Dei filius, Mundi autem soboles Homo.* Imò verum sic dicimus, nos Dei filii, & velut proximi ab illo sumus. Seneca: *Ita est: carissimos nos dii immortales habuerunt, habentque: & quibus maximus tribui honor potuit ab ipsis, proximos collocaverunt. Magna accepimus, majora non cepimus.* O aurea verba & sensa! Proximos ab ipsis? ita. Trismegistus: *Διὸ τοῦ μὲν ἑῶν ἐστὶν εἶναι, τὸ μὲν ἄνθρωπον ἐκ γυναικός, εἶναι δὲ ἄνθρωπον ἐκ τοῦ κόσμου ἀθανάτων ἀνθρώπων: Quapropter audendum est dicere, Hominem terrenum, esse Deum mortalem; Deum cale-*

Cap. X.

De Benef. II. C. XXIX.

Cap. X.

ibid.

caelestem, esse hominem immortalem. Præfatur audaciam, & siquid supra verum, non longè à vero. Idem iterum attollit: οὐ μὲν ἀνθρώπου, ζῶν ἐν θεῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις ἐ συγκρίνεται τῶν ἐπιγείων, ἀλλὰ τοῖς ἐν ἔρῳ ἐν αἰῶνι λεγομένοις θεοῖς. μᾶλλον δὲ, εἰ ἔχῃ πολὺν σθένος εἶπεν τὸ ἀληθές, καὶ ὑπερβαίνει ἐστὶν ὁ ὄντως ἀνθρώπου. καὶ πάντως καὶ ἰσχυροτάτους ἀνθρώποις: *Homo animus est diuinum, aliisque animantibus non confertur, sed iis qui sursum in cælo Dii dicuntur. Imo vero, si verum libere dicendum est, etiam super illos est is, qui vere homo est: aut certe pari cum iis æstimatione.* Euge, attollere, sed cum modestiâ, & pietatem ac Deum si colis (is vere Homo est, in Mercurio) ad beatos Genios, aut supra eorum quosdam, ascende. Colis, inquam, nam, ut recte Cicerio, *Deus hominem, quasi contemplatorem cæli ac Deorum, IPSORUMQUE CULTOREM fecit: & hominis utilitati agros omnes & maria parentia.* Jure addit, omnia nobis parere, & servire. Quid clarius? terras habitamus, aramus, peragamus: ipsa maria, indomitum elementum, domamus: bestiis ferisque omnibus legem & imperium damus.

1. Tusc.

Mandil. 11.

Quis dubitet post hæc hominem conjungere cælo?

Eximiam natura dedit linguamque, capaxque,

Ingenium, volucremque animû, quem denique, in unum

Descendit Deus atque habitat, IPSUMQUE REQUIRIT.

Multæ hominis dotes, & prærogativæ: tangit quasdam, sed extrema an non à divino instinctu sunt? Dicat suo ille sensu, nostro verissima sunt: Deus in nobis habitat, *Templum* ejus sumus: Deus hominem requirit, *Delicie* ejus sumus. Denique, ait Plato, πάντων ἱερώτατον, ἀνθρώπου ἀγαθός: *Res omnium sanctissima, vir bonus.*

In Minos

DISSERT. III.

Nosce teipsum, hoc fine utiliter edictum.

11. Acad.
in Frag.

SED alibi etiam de hac præstantiâ, cùm de Animo videbimus: nunc, quod præmissi, homo eminet, & Deum in parte refert, quia solus cupiens scientiarum, & capax. *In tanta animantium varietate,* ait Cicero, *hominis sola cupiditas ingenerata est cognitionis & scientiæ.* Idèd jure φῶς, id est *Lumen* Græci dixerunt: quia odit ignorantia tenebras, nosse & noscere vult, scire & sciri. Atquin ante omnes scientias, una ei necessaria sui Infera ac supéra scrutare;

----- *nil tibi prodest*

Meritas tentasse domos, animoque profundum

Per

Percurrisse polum, hoc nisi noris.

Huc te verte, ad te, inquam. Seneca noster. *Hoc jubet illa Pythicis oraculis adscripta vox, NOSCE TE.* Vox merito adscripta oraculis: & quæ à Deo est, aut certe non sine Deo. Ab ipso esse, indicat Seneca: & alii item volunt. *Chiloni roganti, quid optimum esset? responsum hoc ab Apolline, γῶθι σεαυτὸν: Nosce teipsum.* Alii tamen *Phemonoes*, alii *Phanothæ*; quidam *Thaletis*, *Bianis*, aut *Chilonis* etiam vocem adfirmant. Cujuscumque, emisit Deus, aut immisit: ----- ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατέβη γῶθι σεαυτὸν. Et constat sanè inscriptum fuisse in vestibulo atque aditu templi Delphici, ante ipsa: ἀεὶ παρῆεν: ubi ingressuri se adsperebant aut lavabant: unà cum dicto altero, Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Conspirat enim utrumque, ait Plutarchus: & in illo hoc continetur, ac modestia præcipitur, ut jam videbis. Ad sensum enim dicti venio, magni, ardui, & quod legant sive audiant multi, non intelligant; nec qui intelligunt, præsent. Nam ut Jon poeta,

Consol.
ad Marc.
c. xi.
Porphy.

Ex Por.
phys.

Consol.
ad Apoll.
lon.

Τὸ γῶθι σεαυτὸν, τὸτ' ἐπὶ μὲν ἔμμεναι,
Ἐργῶν δ' ὅσον Ζεὺς μόνῳ ἐπίσταται θεῶν:

Hæc, Nosce teipsum, dictio quidem est brevis,

Sed tanta res, quam Jupiter solus sciat.

Ita est, fatemur: *Solus plene se novit Deus*: sed homini usque aliquid pertingere licet, & pro ingenii modulo se capere ac scire. Quis sensus igitur? à contrario Plato indagat, & assequitur. *Nam triplex est, inquit, sui ignorantia, in Opibus, in Corpore, in Animo*: triplex igitur & Scientia, in illis iisdem. Opes tuas vides, & omnia hæc externa? nec tua vides: abeunt, veniunt, ludicrum, aut potius ludibrium quoddam, Fortunæ.

In Philo.
7.
bo.

Ὡς ὅτε τις ψάμαθον συνάγῃ παῖς ἄγχι θαλάσσης,

Homer.

Ὅς ἐπὶ ἐν ποίῳσι ἀδύρμιγται κηπίστοισιν

Ἀψαύδης συνέχῃσι ποσσὶ καὶ χερσὶν ἀθύραν:

Ut puer undisoni ludens ad litora ponti,

Colligit in cumulum, & varie deformat arenas,

Mox manibus pedibusq; ea subruit, ac confundit.

sic illa Dea struit, destruit, donat, recipit omnes has opes. Opes tantum? honores etiam: &

Summum ad gradum cum claritatis veneris,

Consistes ægre, & quam descendas, decides.

Laberius.

Iraque hæc nosce: & quid sequitur? non attollere in iis, sed σοφάνει. *Σοφάνει*, inquam, id est modestè age & senti: quod quidam præcipuè subjectum voluerunt huic dicto. Sed altera scientia partem tui spectat, Corpus.

Ab

Sen. ad
Nat. C.
x.
Epictet.
Hm. vii.
cap. vii.
lib. i. c. i.

Cic. in
Soma.

Quod de
terris ma-
non inli-
ciatur.
Cap. ix.

Sen.

S. Iust.

Alci-
ad.

Ab eo, quid est homo? quodlibet quassum vas, & quodlibet fragile: jactatu, non tempestate opus est, ut solvaris. Quid est homo? lucerna in vento posita. Quid est homo? qui ab ipso lucernæ odore perire potuit, à quo plerumque a-bertus. Nosce, nosce, & σφρών. Huic uni animalium ambitio, uni avaritiā, uni immensa vivendi cupido, uni superstitio. Iterum dicam, nosce & σφρών. At jam tertia, & præcipua scientia, Animum tangit. Nosce te, sed à pulcherrimā illā & divinā tui parte? parte? imò toto. Nec enim tu is es, quem forma ista declarat; sed Mens cujusque, is est quisque, non ea figura, quæ digito demonstrari potest. Philo Judæus: Ἄνθρωπος, ὃ τὸ εἶφύες ζῶν, ἀλλὰ τὸ τὸ ψυχῆς ἀείρον ἰδῶ, ὃ Νῆς καὶ Λόγος κίελε; Homo, non illud informe animal, sed pars optimæ Animæ quæ Mens & Ratio dicitur. Est protectò ita, duplex in nobis homo, ut Termaximus ait, ὁ μὲν ὀλίκος, ὁ δὲ σιγάδης: Unus Materialis, alter Essentialis: atque iste verè Homo est, princeps alterius, ductor, & rector. Mancipium est, inquam, pars altera: & homo quoque, si quis eam colit. Diogenes ille Canis scitissimè olim, cum aliquando, *Heu homines*, ad se, dixisset: & concursus factus esset, baculo eiegit omnes, addens, Ἀνθρώπους, δὲ ἐν ἁλίῳ, καὶ ἐν ἁλίῳ: Homines enim advocavi, non purgamenta, non hæc mancipia. Pars illa est, quæ eminet, quæ solā ab animalibus brutisque distinguit. Nam corpore valet? & leones, formosus est? & parvones, velox est? & equi: ut non dicam, in his omnibus vincitur. Unum ergo Hominis & proprium bonum, Ratio: quæ notcenda, & colenda est. Neque enim, ut Homericus ille Laërtes, hortum, agros, domum, omnia curabat, se neglecto: sic nos oportet corpori & externis mancipari, animi securos. Imò verò Te nosce. Et nimirum hanc vim habet præceptum Apollinis, ait Cicero, quo monet, ut se quisque noscat. Non enim id præcipit, ut membra nostra, qui staturam figuramve noscimus: NEQUE NOS CORPORA SUMUS: neque ego tibi dicens hoc corpori tuo dico, cum igitur, Nosce te, dicit, hoc dicit, Nosce animum tuum, nam corpus quidem quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quidquid agitur, id agitur à te. Artende, & fac. Sed quomodo, inquires, noscam animum? illum occultum, illum sensibus subductum? Ipso animo. Sicut oculus non nisi oculus videt, sed in speculo: sic sese animus, quodam reflexu. In se igitur intueatur: καὶ μελέστω, inquit Plato, εἰς τὸ πρὸς τὸ πρὸς, ἐν ᾧ εἴη ἡ ψυχῆς ἀρετὴ, σοφία: & maxime in eum locum, in quo inest virtus Animæ, Sapientia. Is locus est, Mens five Ratio: & quæti illic Sapientiam vult, atq; inveniri: Sapientiam, id est Virtutem. Nam

animum

animum qui adibit & consulat, videbit & discet *aliquid* Cic. ,
se habere divinum, ingeniumque in se suum, sicut simulacrum
aliquod, dedicatum putabit : tantoque munere decorum sem-
per dignum aliquid & faciet , & sentiet. Itaque ab hac no-
 tiâ, contemptus aliarum rerum, æstimatio unius Virtu-
 tis sequetur : ad quam factum se sciet, per quam beatum
 se fore judicabit. Denique ad Deum per hanc ibit : ut
 pulchrè Agaperus. Ο ἡδιστα τὸν γινῶς, γινώσκειται Θεόν. Θεὸν δὲ ὁ
 γινῶς, ὁμοιωθῆσται Θεῷ, ὁμοιωθῆσεται δὲ Θεῷ, ὁ ἄξιος ἡμιόμοιος
 Θεῷ ἄξιος δὲ γίνεται Θεῷ, ὁ μὴ δὲν ἀνάξιον πράττων Θεῷ, ἀλλὰ φε-
 ρὼν ἡδὲ τὸ αὐτῷ, λαλῶν δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ, ποιῶν δὲ ὡς λαλεῖ : Nam qui se
 novit, Deum noster : Deum noscens, Deo assimilabitur : assi-
 milabitur, qui Deo dignus erit : dignus erit, qui nihil Deo indi-
 gnum admittit, sed cogitat quæ Dei sunt, & quæ cogitat loqui-
 tur, & quæ loquitur, facit. Pulchra gradatio, & ex vero
 deprompta. Nemo se, sine Deo, novit ; & in se, Deum.
 Tum amor assimilandi, ad cuius imaginem facti sumus ;
 id nisi per Virtutem non fit : hanc igitur amplectimur,
 & cum eâ Deum & divina amamus, loquimur, opera-
 mur. Facite ô mortales, VOS NOSCITE. Ecce ad Olympia
 proficiscimini, ut Phidie statuam videatis : & non magis cura
 habeatis, ut vos ipsos videatis, qui & quales sitis?

Ad Justi-
 nianum.

Ex Epi-
 clet. Diff.
 lib. i.

DISSECT. IV.

*De primo Hominis ortu variantes sententiæ.
 Stoicorum approbata, & explicata.*

EAMUS ergo ad Hominem, mi Auditor : vel quia or-
 do, vel quia utilitas tanta eò vocat. Et quidem to-
 tum videamus, ab ipso ortu. Unde enim primus Ho-
 mo? primariæ hîc duæ sententiæ, Non ortum esse, &
 Ortum. Primi æternum faciunt, cum ipso Mundo : al-
 teri initium dant, sed alii aliud : atque ista omnia Cen-
 sorini uberibus verbis commodè proponam. Ait igitur:
Prima & generalis quæstio, inter antiquos Sapientiæ studiosos De diæ
versata est, quod, cum constet homines singulos ex parentum natali.
seminibus procreatos, successionem prolis multa sæcula propa-
gare ; alii semper Homines fuisse, nec umquam nisi ex homi-
nibus natos, atque eorum generi caput exordiumque nullum
exstitisse arbitrati sunt. Hæc primorum ecce sententia:
 quæ magnos auctores habet, ut addit, Pythagoram,
 Ocellum Lucanum, Archytam Tarentinum, omnes-
 que adeò Pythagoricos : sed & Platonem cum antiquâ
 Academia : denique Aristotelem, Theophrastum, &
 Peripareticorum totam scholam. Idem de animalibus.

J. Lipsi Operum Tom. IV.

Ecce

aliis:

aliis: ideoque frustra quæri, nec posse reperiri, *Avé sine ante, an Ova generata sint; cum & Ovum sine Ave, & Avis sine Ovo gigni non possit. Ita & omnium, quæ in sempiterno isto Mundo semper fuerunt, futuraque sunt, ajunt Principium fuisse nullum: sed orbem esse quemdam generantium nascentiumque, in quo uniuscujusque generis initium simul & finis esse videatur.* Ista quidem Æternitatis defensores, non sine injuriâ illius Æterni: qui, si nihil fecit aut condidit, quæ dignitas, potestas, bonitas erit? Sed neque facile cogitare est, animantes omnes æternas, & ut fragile hoc ac mortale, nulli ortum aut initium sui inscribat. Alios igitur audiamus, & in iis Porticum nostram. Nam qui homines aliquos primigenios, ait iterum Censorius, divinitus, naturæve factos crederent, multi fuerunt: sed aliter atque aliter in hac existimatione versati. Nam ut omittam, quod fabulares poetarum historiae ferunt, primos homines aut Promethei molli luto formatos, aut Deucalionis Pyrrhæque duris lapidibus esse natos: quidam ex ipsis Sapientie professoribus, nescio an magis monstruosas, certe non minùs incredibiles rationum suarum proferunt opiniones. Anaximander Milesius, videri sibi ex Aquâ Terraque calefactis, exortos esse sive pisces, sive piscibus similia animalia: in his homines concrevisse, fœtusque ad pubertatem intus retentos; tunc demum ruptis illis, viros mulieresque, qui se jam alere possent, processisse. Empedocles autem, primò membra singula ex terrâ quasi prægnante, passim edita, deinde coisse, & effecisse solidi hominis materiam, igni simul & humori permixtam. Hæc eadem opinio etiam in Parmenide vel * in Ste fuit. & oculis exceptis, ab Empedocle dissensit. Democrito verò Abderitæ, ex Aquâ limoque, primùm visum est homines procreatos. Nec longe secùs Epicurus, is enim credidit, limo calefacto uteros, nescio quos, radicibus terræ coherentes, primùm increvisse: & infantibus ex se editis, ingenitum lactis humorem Naturam ministrantem præbuisse: quos ita educatos & adultos genus hominum propagasse. Zeno Citiensis, Stoicæ sectæ conditor, principium humano generi ex novo Mundo constitutum putavit, primosque homines ex solo adminiculo divini ignis, id est Dei providentiâ, genitos. Denique etiam vulgò creditum est, quarundam gentium principes terrigenas esse, ut in Atticâ, & Arcadiâ, Theßaliæque eosque Autochthonas vocari. Septem sententias hinc habes. valde aut leviter dissonas: è quibus prima Poetarum est, qui è luto aut lapidibus formant, idque humanâ operâ. Fabellæ notæ. Altera est Anaximandri, qui ex Aquâ & Limbo format: hæcenus haud pessimè: sed quòd in pisces primò, & è piscibus in homines, id monstrum aut delirium sapit. Et verò apud Plutarchum alia est Anaximandri sententia: *ὁ ὕψος ἡγερέτω τὸ πρῶτον ζῶον, φλοιοῖς αἰετ-*

ἐκ τοῦ ὕδατος ἀναβῶδες : in Humido nata prima animalia, cor-
 ticibus quibusdam spineis circumdata : usque ruptis , cum ma-
 turum esset, prodisse. Hoc colorem aliquem magis habeat:
 & cum sententiâ assideat, quæ ex arboribus homines e-
 ducit mox dicendâ. Tertia Empedoclis , qui è Terra,
 sed, ut Censorinus ait , membratim, nec statim totos.
 Varronis fragmentum huc facit : *Empedocles ex terrâ ho-* Nonius in
mines natos facit, ut blitum. Addit Censorinus , *eam opinio-* Blitum.
*nem etiam in Parmenide, vel * in Stefuisse.* Corruptum li-
 quet : an facimus , *vel in Zenone ?* Certè Zeno Eleates
 censuit (Laërtius auctor) *ἦσαν αὐτὸν ὅντας ἐκ τῆς γῆς* : ortum
 hominum è Terrâ esse. Possset etiam legi : *Parmenide & Ve-*
liate Zenone. Quarta sententia Democriti , ex Aquâ &
 Limo: quæ refert illam Anaximandri, sed à fronte. La-
 ctantius super eâ : *Democritus ait homines, vermiculorum* Lib. vii.
modo, effusos de terrâ, nullo auctore, nullaque ratione. cap. vi.
 Quinta Epicuri, qui ex Limo item, sive Terrâ. Lucretius:

Haud, ut opinor, enim mortalia sæcla superne Lib. ii.
Aurea de calo demisit funis in arva.
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.

Sed quomodo ? ex Uteris quibusdam terræ affixis, ait
 Censorinus. Quod ita etiam Lucretius:

Crescebant uteri terræ radicibus apti: Lib. vi.
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum, fugens humorem aurasque petissens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lacis.

Putavit ille & Uteros & Ova ante animantes fuisse:
 ut esset scilicet è quo surgerent, & in quo crescerent:
 ad exemplum fæturæ hodiernæ. Nam & de Avibus
 canit:

Ova relinquebant, exclusæ tempore verno,
Folliculos ut nunc teretes æstate cicada.

Ad quam opinionem Lactantius respexit : *Ajunt cer-* ix. c. xiii.
tis conversionibus, & aëtorum motibus, maturitatem quam-
dam exstitisse animum ferendorum, itaque terram novam,
semen genitale retinentem, folliculos quosdam ex se, in Utero-
rum similitudinem, protulisse. Et si primò verba Ciceronis
 mutuatur & aptat, sed in alteram & Stoicorum senten-
 tiam prolata, ut dicam. Nam sexta jam Zenonis nostri,
 in Censorino erat , qui *ex solo adminiculo ignis, id est Dei*
Providentia, gignit. Pia & vera sententia. Deus solus au-
 ctor humani generis, conditorq; Cicero ut Stoicus: Hoc

†. De Leg. *animal providum, sagax, multiplex, quem vocamus Hominem, præclarâ quadam conditione GENERATUM esse à SUMMO DEO. Et crebrum in Stoicis, Deum patrem & genitorem nostrum esse. Sed in modo tamen gignendi, aliquid abeunt à libris nostris Sacris. Nam illi volunt (apud Ciceronem) perpetuis cursibus, conversionibus celestibus, exstisise quamdam maturitatem ferendi generis humani: quod sparsum in terras atque satum, divino auctum sit animorum munere. Cursus illi perpetui, referendi ad periodos exustionis & innovationis mundanæ: ac tum maturitatem (alii, tamen materiam legunt) fuisse generis humani novi ferendi. Id autem in terras sparsum ac satum, id est in Materiâ prima comprehensum; eaq; jam crassiore & animationi paratâ, animû ab Igne advenisse, & Deo. Ovidius:*

1. Metam.

*Sanctius bis animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera posset:
Natus homo est, siue hunc DIVINA SEMINE fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo;
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Et bere, cognati retinebat semina cæli.*

* Lib. II.

Diff. VII. 1.

Prior sententia est Stoica, & * suprà abundè diximus, Ignem velut semen esse omnium, & in se continere singulorum rationes seminales, Providentiâ educente. Seneca: *Ad initia deinde rerum Sapiens redit, & æternam Rationem * toti inditam, & vim omnium SEMINUM, singula propriè figurantem.* Cicero iterum ad hanc Stoicorum rationem adspiciens, & in Cottæ personâ reiiciens: *Semina Deorum decidisse de cælo putamus in terras, & sic homines parum (id est Deorum) similes exstisise? Vellem diceretur: Deorum cognationem agnoscerem non invidius.* Ultima sententia Vulgi, qui spontè è Terrâ exstitisse homines censuit, ut in Arcadiâ, atque alibi. Neque è Terrâ tantum, sed Arboribus, aut Rupibus, saxisque. Homerus adspexit, cum Penelope ad Vlysssem:

Odys. 5.

*Αἴα καὶ ὡς μοι εἶπε τὴν ἡρώϊον ἑπποθεν ἰοσὶ.
Οὐ γὰρ ἀπὸ θρόνος ἰοσὶ παλαιφάτης, ἔσθ' ἀπὸ πίστεως:
At jam tu mi effare tuum genus, atque parentes.
Nam neque fatidicâ quercu satus es, neque saxo.*

Et uberrimè Statius exsequitur:

Lib. IV.

*Arcades huic veteres, astris lunaque priores,
Agmina fida datis, nemorum quos stirpe rigenti
Fama sates, cum prima pedum vestigia tellus
Admirata tulit, nondum arva, domusque, nec urbes,
Connubii que modus: Quercus Laurique ferebant
Cruda*

Cruda puerperia, ac populos umbrosa creavit

Fraxinus, & sætâ viridis puer excidit orno,

Vides jam igitur originem nostri, pro aliorum, & nostro sensu, AUD. Video, aliquid tamen requiro. In istâ origine Stoicâ, quis aluit infantem natum, quis educavit? Nec enim alius alium, cum omnes opis ejusdem indigi essent. LIPS. Negamus eguisse: malè hoc sumis. Rationem, sive Providentiam, nonne architectam dedimus? illa scivit perfectum hominem faciendum, aut frustra iri factum. Macrobius hoc verè: *Natura* (id est Deus) *primùm singula animalia PERFECTA formavit: deinde perpetuam Legem dedit, ut continuaretur procreatione successio. Perfecta autem in exordio fieri potuisse, testimonio sunt nunc quoque non pauca animantia, quæ de terrâ & imbre perfecta nascuntur: ut in Aegypto mures, & aliis in locis ranæ, serpentesque.* Similia Plutarchus, à quo Latinus iste hausit. Frustra igitur Ovum, Uterum, & talia præstruunt: & fides jam dictis à divino Moyse etiam esto, qui Hominem & Animalia sic format.

VII Saturn.
cap. ult.

III. Quæst.
Convival.
cap. IV.

DISSERT V.

*Homines primi an majores, & paullatim deinde
minores? atque obiter an Gigantes?*

SED quæri cum causâ etiam aliud potest. Primi illi homines, in primo & vegeto Mundo, an non ipsi magis vegeti, & membris corporibusque grandiores? Ratio suadere videtur, quia plena omnia tunc virum & spirituum, alimenta valida, & è corpore benè habito atque integro illi partus. Videmus in terrâ, quæ novatur & segeti primùm proscinditur: videmus in tumidâ virginitate, robustiora quæ nascuntur. Nuper in novo orbe, cum Hispani arbores suas & fruges severunt, incredibile quantum adoleverint: & poma fructusque supra communem modum tulerunt. Addo, quod vetus & passiva valdè hæc opinio; ac Græci, Barbari, ipsæ Sacræ litteræ magnos quosdam homines, sive Gigantes adstruxerunt. Hoc de animo tantum magnis, superbis, impiis interpretantur quidam, scimus: sed testimonia profectò aliorum ire, à pudore abeat, qui neget. Non diffundor, neque extra Porticum meam spatior: aliquid tamen in Senecâ etiam reperio, quod huc ducat, De primis illis hominibus, negat Sapientes natos: *Non tamen negaverim, addit, fuisse alii spiritus viros, & ut ita dicam, à diis recentes. Neque enim dubium est, quin meliora Mundus nondum effatus*

Epist. xcj

De opific.
Mundi.

ediderit. Melliora dicit, non majora: & tamen de robore etiam subdit. *Quemadmodum autem omnes indoles fortior fuit, & ad labores paratior: ita non erant ingenia omnibus consummata.* Philo Judæus apertius: *Τοις τοις ἀνθρώποις αὐθιγὰς καὶ πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ψυχρὰ καὶ ζεστέρα καὶ ἄλλα, τὰς τε τῶν ὄντων, καὶ τὰς τοῦ ἀνθρώπου, διενεργῶν ἑπαιτίας.* Talis mihi primus Homo videtur factus, & corpore & animo reliquos omnes, qui vel nunc sunt, vel ante fuerunt, excelluisse. Addit rationes duas. Illum enim Deus condidit, nos ex hominibus gignimur, quando autem melior majorque auctor, tanto & opus oportuit. Deinde quidquid viget, senescente & effato melius est, sive animal, sive planta, sive fructus, sive aliud eorum quæ in Naturâ sunt. Itaque par est, primum illum Hominem, robur & vigorem exstitisse totius nostri generis: *τὰς δ' ἐπειὰ μὲν ὁμοίως ἐπαυμάσθη, τῶν τε φύσιν ἀναυγερτάς αἰετὶς καὶ πορφύρας καὶ ἑὶς δυνάμεις λαμβάνοντων:* at secutos deinde haud ita vigerisse; per ætates & successiones, deteriores semper forma & viribus factos. Varro hoc ipsum: Nisi si ut Homerus opinatus est, vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum: & nunc, quasi jam Mundo senescente, rerum atque hominum decrementa sunt. Ubi quod de Homero est, liquet sæpius ab illo usurpatum:

In Agell.
Noctib.
III. cap. x

----- Οἷος τῶν Ἑγγυῶν αἰετῶν:

Qualia nunc hominum producit corpora tellus:

ut Virgilius vertit. Sed missis poëtis, Plinius etiam censuit, In plenum cuncto mortalium generi minorem in dies mensuram fieri, rarosque parentibus proceriores: consumente ubertatem seminum Exussione, in cuius vices nunc vergat ævum. Ad senium velut Mundi refert: quod Tremellius pariter ad Terram steriliscentem aptat, etsi Columellâ dissentiente. Tremellius, inquit, falsò credidit, parentem omnium Terram, sicut muliebrem sexum, anili jam ætate confectam, progenerandis esse sætibus inhabilem. Epicuræi in eodem sensu. Lucretius:

Cap. r.
lib. II.

Lib. II.

*Famque adeò affecta est ætas, effataque tellus,
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingenia corpora partu.
Quando dedit? olim:*

Lib. v.

----- cùm plura coërta,

Lib. IV.
cap. v.

Et majora, novâ tellure, atque æthere adulto.
Enimverò & in Hebræorum libris est, quod firmet. Esdras: *Interroga eam quæ parit, & dicet tibi. Dices enim ei. Quare quos peperisti nunc, non sunt similes his qui ante te, sed minores staturâ?* Et dicet tibi ipsa: *Alii sunt qui in juventute virtutis nati sunt, & alii qui sub tempore senectutis, deficienti matrice, sunt nati. Considera ergo & tu, quoniam*

m. ino-

minori Naturâ estis præ his qui ante vos : & qui post vos, minori quàm vos : quod SENESCENTES creaturæ, & fortitudinem juventutis prætereuntes. Quæ tamen dictio & argumentatio si vera, & ab ævo in ævum Homines minores : quid causæ, quin jam Pygmæi, & minus, simus? Atqui constat nos à bis terque mille annis parùm aut nil mutasse, & populari aliquâ præsumptione illa, non veritate scripta. Ratio autem dicat, quoddam initio exuberasse : sed ad modum deinde certum venisse, à Naturâ præscriptum, in eoque steruisse. Sanè quod ad Gigantes, fuisse aliquando, & apud varios, omnium ferè gentium historiæ aut traditio testantur : & reliquæ ac monumenta heri & nuper, in Novo etiam orbe, certissimè visa. Neque id ratio dicta abnutat.

DISSERT. VI.

E Semine Homines propagari ; & illud definitum. Viri genstabile habent, non item feminae : & de vi Spiritus.

SED primi igitur homines à Deo & Providentiâ conditi : secuti, generatione propagati. Generatio autem, per Semen. Quid igitur Semen? communiter ita Stoici definiunt : *Σπέρμα, τὸ αἶον τε γυναι ταιαύτω, ἀφ' οἷς καὶ αὐτὸ ἀπικελεύη :* Quod potens sit generare talia, à quali & ipsum secretum sit. Id est, quod gignit similia illis, à quibus ipsum genitum & avulsum. Non est igitur ipsum simile, nisi potentia : & ideo Varro argutè derivat, *Semen, quod non plane id quod inde* : quasi dicat à *Semidictum*, quod aliquomodo tale, non prorsus. Et si vera, puto derivatio erat à *Sero*, quasi *Serimen*. Hæc de omni Semine : at de Humano peculiariter, ista in Zenonis scitis. *Ἀνδρῶν σπέρμα, ὁ μεδισσὶν ὁ ἀνδρῶν, μετ' ὅζου συγκιρ-
νῶν τοῖς τ' ψυχῆς μερίσιν, καὶ μικρὸν τῶν σπέρματι λόβ. Ἐνταῦθα δὲ
ὡσὺ Χριστῶνός φησι πᾶσι καὶ τ' σπέρμα, ὡς δὴ λον ἐκ τῶν εἰς τ'
γῆν καὶ βυβλῶν ἀνθρώπων ἀπικελεύηται, ἀπὸ λαοῦ γένεσι ἐκείνῃ φέρεται, ὡς δὴ λον
ἀπὸ πνεύματος ἐκείνου τ' ἐκείνου αἵματος. Καὶ ἀφ' ὅλων τῶν σπέρματων αὐτὸ
φασὶν κατεφέρεται οἱ αἵματι τ' σπέρματι, πάντων γ' οὕτω γνησκίον ἔντα
τῶν τ' σπέρματι μερῶν. τοῦ δὲ τ' θυλείας ἄγνον ἀπικελεύηται, αὐτοῦ τε
εἴναι, καὶ ὁδῶν, καὶ ὁδῶν αἵματος :* *Hominiis Semen, quod ipse emittit,
cum Humido misceri Animæ partibus, secundum mixtionem
rationis progenitorum. Esse id Chrysippus ait Spiritum, quod
ad essentiam, idque apparere ex seminibus in terram ja-
ctis, quæ vetera non gignunt : scilicet exspiratâ jam illa vi &*

Laërt. in
Zenose.

Laërt. ib.

facultate. A totis corporibus id defluere Sphærus dicit : ideoque & omnes corporis partes gignere. Multis autem semen infecundum esse, utpote Spiritu non intensum, & modicum item, & aquosum. Hæc Stoici breviter : illustremus. Ait, cum Humido mixtum Anima partibus esse.] Omni-
busne Animæ partibus ? non opinor, ex nostrorum sensu : non certè Rationali, quæ postea, & aliundè, accedit. Mox videbimus. Sed Stoici partes animæ octo faciunt : reliquas licet Semini inferas. hac excepta. *Secundum mixtionem rationis progenitorum.*] Obscuriuscula mihi ista, nec scio an sincera, aut plena. Numenius quidem in Eusebio, uberius profert, ut Zenonis verba : *Σπέρμα φησὶν ὁ Ζήνων εἶναι, ὃ κείνησι αἰσθροπῶ μετ' ὕδατος, ψυχῆς μέρος καὶ δόσιον πνεύματος, ὃ σπέρματι τῶν αἰσθητῶν κρείσσει καὶ μέγιστον τῶν τ' ψυχῆς μετ' αὐτὴν συνεληλυθός* : Semen ait Zeno esse, quod vir emittit cum Humido, Animæ partem & avulsionem, seminis progenitorum temperiem & mixturam occultam Animæ partium. Quæ clara sunt, aut erunt è dicen-
dis : & pergo. Ait, *Εἶσε Spiritum.*] Non solum quidem : Humor adest : sed vim & efficaciam gignendi in Spiritu ponit, eumque velut Seminis essentiam ac naturam. Argumentum à seminibus in terram jactis : an humanis (quia de Homine loquitur) & masturbatores foedare & nomine intelligit ? an de frugum seminibus simplicius capi, quæ veterascentia pleraque scimus non gignere, Spiritu exhausto aut vanescente. Spiritui igitur tribuunt etiam in Homine, à simili. Seneca : *Consideremus quàm ingentem vim per occultum agant parvula admodum semina : & quorum exilitas in commissurâ lapidum vix locum inveniat, in tantum convalescunt ut ingentia saxa distrabant, & monumenta dissolvant. Hoc quid est aliud, quàm INTENSIO SPIRITUS, sine quâ nil validum, & contra quam nil validius est ?* Hoc ad spec-
ctu, credo, dicebant (quod Plutarchus miratur, & damnat) τὸ σπέρμα πλεῖον εἶναι καὶ μείζον, ἢ τὸ ἡρώδην ἐξ αὐτοῦ : Semen amplius & grandius esse, quàm quod ex eo gignitur : non modulo aut quantitate, sed efficacîâ. Quamquam & modulo in quibusdam : ut in Igne, post conflagrationem, qui est Semen mundi. Ab hac causâ. (Spiritu, dico) & Θύσις dicta videtur Stoicis, αἷς ἐν Θύσειν ἄντα : Natura, quod sit in spiritibus & inflationibus, & diffuso proportionum ac numerorum. Est igitur semen Spiritus : iste ipse, corpus Zenoni (ait Plutarchus.) *Ψυχῆς ἰδέσθαι δόσιον πνεύματος* : Animæ enim particulam avulsam esse. Animæ, non totius : sed ejus partium, ut antè. Epicurus non diffimuliter dixerat : *Σπέρματι τῶ σώματος καὶ ψυχῆς δόσιον πνεύματος* : Semen corporis & animæ detractam partem. Pergit Laer-

11. Quest.
cap. VI.

De Com.
Not.

v. Del Plac.
6. IV.

Laërtius: *A totis corporibus defluere.*] Et caussa additur: nam & tota corpora format, sed & vitia, aut dotes partium, sæpe effingit. Trismegistus: *ὅταν ἡ γένεσις ἀποδοικῇ ἐλπίδι γόνιον, συμβαίνει πως εἰσπύεσθαι ἐκ τῶ σώματος ὅλας μελῶν ἐπί-
μο πᾶς, καὶ γένεσιν εὐεργεσίαν, ὡς τὸ αὐτὸ ἀνθρώπου γενεῶν:* Cum generatio semen seponit, evenit ut ex omnibus corporis parti-
bus essentia quædam insuat & inspiret, divina operatione, ut in hominis fit ortu. Inspirationem sive Spiritum etiam ibi notes; & sapienter additum, de operatione divina, quæ profectò ortui & productioni omni inferenda est. Illa in occulto administrat pleraque, & disponit. De Semine autem à toto corpore, etiam Polybius in libello *περὶ γένεως*, & Hippocrates pluribus locis, consentiunt: itemque Democritus. *Ἀφ' ὧν, inquit, συμβαίνει καὶ τῶν κυ-
ριατέρων μερῶν ὁ γόνος:* A totis corporibus, & præcipuis par-
tibus, geniura. Itaque idem Venerem (apud Plinium) *designavit, ut in qua homo alius exfiliaret ex homine.* Hinc debilitas & languor ab illo coetu, etiam animi remissio, spiritibus scilicet exhaustis. Etsi Tertullianus, qui tra-
duci Animam vult, in argumentum hoc sibi vertit. *In illo ipso, inquit, ultime voluptatis æstu, quo genitale vi-
rus expellitur, nonne aliquid de Anima quoque sentimus exi-
re, atque adeo marcescimus & divigescimus, cum lucis detri-
mento?* Vertit, inquam: de Rationali tamen parte, haud justè. Porro Laërtius: *Mulieris semen infecun-
dum.*] Quidni? Spiritu enim caret, & ἄτονον est, ut ad-
dit. Censorinus hoc ipsum Stoicis quoque adscribit: *Il-
lud etiam ambiguum inter auctores facit opinionem, utrumne
ex Patris tantummodò semine partus nasceretur, ut Diogenes,
& Hippon, Stoicique scripserunt: an & id ex Matris, quod
Anaxagoræ, & Alomæoni, nec non Parmenidi, Empedocli-
que, & Epicuro visum est.* Licèbit Pythagoram & Hippo-
cratem his ultimis accensere. At Stoicis Plutarchus Ari-
stotelem adjungit: *Ἀριστοτέλης καὶ Ζήνων πρὸς ἄλλους ὅλους ἰσχυροὺς ὡς εἶπε, οἰοῦνται δὲ τὸ συγγενεῖας ἰσχυρῶς, ὃ ἰσχυρὸν ὡς εἶπε
Ζήνων:* Aristoteles & Zeno ajunt, mulierem materiam aliquam
humidam ejicere, tamquā à colluctatione illa sudorem, sed non
seminalē aut prolificam. Tamen aliter iterum de Ari-
stotele Lactantius: *Varrò & Aristoteles ajunt, non tantum
matribus inesse semen, verum & feminis: & inde plerumque
matribus similes procreari. Sed earum semen Sanguinem esse
purgatum.* Non miror distrahi: nam ipse Aristoteles vi-
detur in scriptis vacillare. Tamen veritas est, quòd ip-
sum Semen non habent, nec donat Aristoteles: sed
ejus vice menstruū puriorem Sanguinem (quod et-
iam in Lactantio) fotum virili semini & alimentum.
Addit Laërtius: *Medicum & Aquosum.*] Ita, de illo qua-

In Stob.
Ihyf.
Lib.
xxviii.
cap. vi.

De Ani-
ma, cap.
xxvii.

De opif.
cap. xi.

111. De
Faz. Anim
Cap. IV.

si sudore, ut Zeno dicebat, sive lentore, quem in Iu-
cta emittunt: non ita de sanguine mensurno. Satis de
Semine, è quo factus sit, & tempore figuratur: qua se-
rie, aut ordine? *Empedocles* ait *Conforinus*, quem in hoc
Aristoteles secutus est, ante omnia Cor judicavit increfcere,
quod hominis vitam maxime contineat: *Hippon* vero caput,
in quo est animi Principale: Stoici una totam infantem figura-
ri dixerunt, ut una nascitur aliturque. De *Aristotele*, ve-
rum est: & Cor primo format, etfi & Fecur una jungat.
De capite autem, *Lactantius* mavult, & cum *Hippone*
sentit. Stoicos nostros quis adjuvat? nescio, & vercor
ut inspectio & experientia damnent.

DISSERT. VII.

*Semen tamen corpus modo Stoici producere, & Ani-
mæ receptaculum parare, ipsam extrinsecus insinua-
ri, idque post Partionem.*

De Ani-
ma c. xx.
Exstant
IV.
De Benef.
cap. IV.

SEMEN itaque causa Hominis: an totius? an & Ani-
mam ex illo ducimus, haurimusque? Verus quæ-
stio, & ad nostrum pæne ævum agitata. Quid autem
hic Stoici? aliunde, non ab eo petunt. Id verius cer-
tiusque, etiam pro Senecæ mente, quàm quod *Tertul-
lianus*, pertinax traductionis & propaginis defensor,
ipsum Senecam eò trahit. *Concludimus*, inquit, omnia
naturalia Anima, ut substantiva ejus, ipsi inesse, & cum ipsa
procedere atque proficere, ex quo ipsa censetur. Sicut & *Seneca*
sæpe noster: *Instita sunt nobis omnium artium & ætatum*
semina, magisterque ex occulto Deus producit ingenia, ex se-
minibus scilicet insitis, & occultis per infantiam, quæ sunt
& intellectus. Sed, ô magne vir, verè trahis. Seneca non
dicit, ab initio insita, à concepto ingenita: sed insita
à prima nativitate intelligit, cum Anima ipsa. Itaque
cautè & restrictè etiam alibi loquitur: attende. *In Se-*
mine omnis futuri hominis ratio comprehensa est. Ex legem
barbæ, & canorum, NONDUM NATUS infans habet: TO-
TIUS ENIM CORPORIS & sequentis ætatis, in parvo, occulto-
que lineamenta sunt. Hic sanè de ipso Semine: sed quid
continet & includit? *legem barbæ, & canorum, & totius*
corporis lineamenta. De Ratione & Animo, nullum ver-
bum. Enimverò tuiple, Stoicos alio divertisse, ostendis
palam. Sunt, inquis, qui præsumunt, NON IN UTERO
concipi Animam, nec cum carni fricatione compingi atq;
produci: sed & effuso jam partu, nondum vivo infanti, EXTRIN-

Cap. xxv.
De Ani-
ma.

SECUS

SECUS imprimi. Ceterum semen ex concubitu muliebribus locis sequestratum, compingescere in SOLAM SUBSTANTIAM CARNIS: eam editam, & de utero fernace fumantem, & calore siletam, et ferrum ignitum, & ibidem frigidae immersum, ita aeris rigore percussam & VIM ANIMALEM rapere, & vocalem sonum reddere. Hoc STOICI cum Anesidemo, & ipse interdum Plato. Potest clarius edici de Stoico sensu? In Utero nil nisi carnem compingi, Animam extrinsecus imprimi, idque effuso jam Paru: & cetera, minimè dubia aut implexa. Quid Lactantius, satis diligens talium? Pythagorici & Stoici cum timerent argumentum illud, quo colligitur, necesse esse ut occidant Animæ cum corporibus, quia cum corporibus nascuntur: dixerunt, NON NASCI Animas, sed INSINUARI potius in corpora. Utitur insinuandi voce appositâ, quâ aliquoties Lucretius, in Stoicis refutandis, nam illos maximè intelligit, cum studiosè hanc sententiam repellit. Inter alia:

Lib. I. r. r.
cap.
XVIII.

Præterea si immortalis natura Animæ

Constat, & in corpus nascentibus insinuatur:

Lib. III.
multis
versibus.

Cur super anteaetam ætatem meminisse nequimus?

Iterum:

Quod si forte putas. EXTRINSECUS insinuatam.

Permanare animam nobis per membra solere.

Tertio:

Nec tamen est, ut jam perfectis insinuetur Corporibus.

Ex quibus liquet, dixisse acres Epicureorum hostes Stoicos, Animam aliunde advenire in corpus, nec cum eo igitur perire. Plutarchus item clarissimè: Τὸ ἐρίφθον τῇ ζωῇ πρὸς τὴν φύσιν νομίζῃ (Χρυσ. π. π. θ.) καθάπερ φυτὸν, οὗτοι δὲ περὶ τῆς ψυχῆς φύσιν νομίζοντες, τὸ πρὸς τὴν φύσιν μετὰ τὴν γένεσιν ζῶν. ὅθεν δὲ ληπτέον, τὴν ψυχὴν ἀνομάζοντες, ὡς τὴν φύσιν: Chrysippus censet fetum in utero ali, ut plantam. Cum autem in lucem editus est, frigidum ex aere & induratum, mutare Spiritum, & fieri Animal. Imò longius ibant, & partem Uteri faciebant fetum. Idem Plutarchus: Πλάτων ζῶν τὸ ἐμβρυὸν φησι. καὶ γὰρ κινεῖται ἐν τῇ ζωῇ καὶ τρέφεται. Οἱ Στωϊκοί, μέντοι εἶναι αὐτὸ τὴν ζωῇ, ὡς ζῶν, ὡς περὶ τῆς καρπῆς. μέντοι τῶν φυτῶν ὄντας πεπαινομένης ἀπὸ τῆς φύσεως, ὡς τὸ ἐμβρυον: Plato ait Fetum in utero. Animal esse, nā & moveri ibi, & ali. Stoici, partem esse ipsius uteri, non animal, & sicut fructus arborū partes dicimus, videmusq; maturos decidere, sic & fetum. Liguet igitur de sententia, non item de veritate. Nam Tertullianus fortiter hæc refutat, atq; idem Plutarchus, Quid tamè: de advētu ipso & insinuatione, haud falsè: &

De Pu-
gnis Stoic

v. De
Plac. cap.
XV.

lgau-

gaudeo gratulorque hîc quoque Christianis accedere de tempore, scio controversi. Jam olim quidem, nam Hippocrates (in Scobæanis eclogis) *statim à formato semine*, Animam admittit: Porphyrius (quod mirère in Platónico) prorsus ut nostri, *ὅτι τὴν ψυχὴν ἀναλαμβάνει τὸ πνεῦμα*: in prima statim editione nati infantis. Alia etiam est opinio, quæ plures statuit facultates aut Naturas animæ, opportuno dein tempore, aliam aliàs advenire, prout corpus idoneum aptumque factum. Primum igitur * Naturam accipere, deinde Sentientem vim, tum Appetitum, tum Rationalem animam, denique Intellectualem. In postrema sententiâ sunt qui Aristotelem velint accensere, nescio an volentem. Sed inter ipsos Theologos olim diffidium, innata Anima, an ingressa. Innatam Tertullianus, ut dixi, ubertim approbat, & in ipso, & ex ipsa feri homine, & vivum esse à primordia Semen. Multi cum illo Latini: exsertè etiam inter Græcos Gregorius Nyssæ antistes. *Posteriorem esse*, inquit, *originem animarum, ipsæque recentiores esse corporum constitutione*, NEMO SANA MENTE PRÆDITUS in animum induxerit, cùm manifestum sit, quod nihil ex inanimis vim in se habeat movendi, itemque crescendi. At eorum qui in utero astantur neque augmentum & incrementum, neque de loco ad locum motus controversus est. Relinquitur ergo ut censeamus, unum idem Animæ & Corporis constitutionis principium esse. Ac quemadmodum terra si furculum à radice à pulsum acceperit, arborem inde efficit, non ipsa vim augendi iniiciens, sed incrementi dumtaxat materiam atque subsidium impartiens: ita dicimus etiam id quod ex homine avellitur (Semen) ad hominis formationem, ipsum quoque aliquomodo ANIMAL esse, ex animato animatum. Plura addit, & omnes Animæ facultates in Semine esse, occultas tamen, & in tempore atque ordine educendas. Sententia erat quam tueri posses, nisi Ecclesia & puriores Theologi jam aliter credi consensissent: pareamus. Aud. Non lubet in ista velut adyta penetrare: tamen unum validè possit objici. Si traducitur Anima & propagatur: cur mea parentum melior, subtilior, feliciora referre enim eas debebat, ut furculus arborem, ut fructus semen. LIPS. Hippocrates jam olim respondit, Animam non mutari, sed corporum temperamentum & pro eo igitur, atque ut organa sunt, Animam magis minusve se exserere, & splendere. Tertullianus autem hoc amplius, Deum, aut ministros ejus adhibet, & omnem, inquit, homini in utero ferendi, struendi, fingendi, paraturam aliqua utique potestas, divine voluntatis ministra, MODULATUR, quamcumque illam rationem

agi-

* Id est,
vegetalis-
nem. *U. v.*
14. m.

De Ani-
ma &
Refuz.

Lib. I. de
Dizia.

Cap.
XXVI.

agitare sortita. Benè, benè. Deus adest, disponit, addit, demit, utcumque illi visum. At contra Stoicos simile obijciatur, Quomodo liberi mores sæpè & indolem parentum referant, si in semine hæc non fuerunt? Chrysippus respondit, ista quoque à temperie simili corporum provenire, quibus Anima affici aut infici possit.

DISSERT. VIII.

E Cælo & Ethere Animum advenire, à Stellis, ab ipso Deo: & pluscula sublimiter, ac nimis, à Stoicis dicta.

ITAQUE advenire Animam Stoici voluerunt: & quidem sub ipsum partum. Unde autem? Hæc & plura super Animo exsequi, animus est: sed qua serie aut dispositu melius, quàm illo quem Seneca (ei hanc operam damus) prævit? Nam scribit alibi: *Imnumerabiles deinde quæstiones sunt de Animo. Unde sit? Qualis sit? Quando esse incipiat? Quamdiu sit? An aliunde alio transeat, & domicilium mutet? Utrum corpus sit, an non sit? Quid facturus sit, cum per nos facere aliquid desierit? An obliviscatur priorum, & illic nosse se incipiat, postquam de corpore abductus in sublime secessit?* Ecce tibi octo quæstiones capitales: & sub manu aliæ emergent fortasse, sed ad hæc velut signa revocandæ & disponendæ. Ingens opus: sed stringam, disputationum ferè exfors, & sententiam Stoicam posuisse atq; aperuisse contentus. Deus autem, & tuus favor, ille juvabit, hic adspirabit. Certè à Deo initium: *Unde enim Animus?* à cælo, ex æterno illo igne, è siderum naturâ, & sine circuitu, à Deo ipso. O dignitatem nostram! sed vereor, imò scio, nimis auctam: tamen ipsos audiamus. Seneca: *Animus, si primam ejus originem inspexeris, non est terreno gravique concretus corpore, ex illo celesti Spiritu descendit.* Iterum: *Animus humanus ex iisdem, quibus divina constant, seminibus.* Divina, id est, sidera & stellæ. Seneca: *Hominem divini Spiritus esse partem, ac veluti scintillas quasdam sacrorum in terras defluisse, atq; alieno loco hæsisse.* Ait scintillas sacrorum: quin veriùs, a *Stroorum?* atque ita lege. Cicero: *Hominibus Animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & Stellæ vocantur.* Plinius: *Quo nemo magis probaverit cognationem cum homine siderum, Animasque nostras partem esse cæli.* Firmicus: *Quare cum simus cum stellis quadam cognatione con-*

Epist.
LXXXVIII

Ad Helv.
cap. vi.
Ibid.
De Vit.
beat. cap.
XXXII.

In Somn.
Scip.
II. C.
XXVI.
Lib. I.

juncti, non debemus eas, sacrilegis disputationibus, propriis privare potestatibus. Cognati? ita, ex iisdem seminibus, & essentia: atque adeo pars Deorum. Epictetus:

1. Dissert. Aí ψυχαι ὅρ' ἄπας εἰσὶν ἐνδεδεῖσθαι καὶ συναφεῖς τῷ Θεῷ, ὥστε
cap. xiv. αὐτὰς μόρια εἶναι, καὶ ἀπασσόμενα: *Animæ ita illigatæ &*

1. De Di- *conjunctæ Deo sunt, ut particulae sint ejus, & excerptæ.*
vinat. Cicero: *A naturâ Deorum hausos animos, & delibatos*
v. Tus. *habemus. Alibi: Humanus Animus excerptus ex Mente*
Lib. i. i. *divina. Manilius:*

Quis calum posset, nisi cali munera nosset.

Et reperire Deum, nisi qui PARS ipse Deorum esset?

Epist. Inde magnificæ illæ voces Senecæ: *Quid est autem, cur*
xciv. *non existimes in eo divini aliquid existere, qui Dei pars esset?*
Epist. Et magis: *Miraris hominem ad Deos ire? Deus ad homines*
Lxxiv. *venit, imo, quod propius esset, in homines venit. Iterum-*
Epist. xl. *que: Prope est à te Deus, tecum est, intus est. Unde hæc*

In Zen. talia? quia persuasum iis, à Deo, id est Mundi animâ,
animam hanc esse. Laërtius: Τῆς τῶν ὅλων ψυχῆς μέρος
εἶναι τὰς ἐν ταῖς ζωαῖς: *Animæ Universi, partes esse animanti-*
tium Animæ. Omniumne animantium? omnium: sed

Apul. De aliæ aliis magis participant, ut sunt corpora & instru-
Dogm. *menta. Est Socraticum: Mundi animam, fontem anima-*
Plat. *rum omnium esse.* Sed illam, quæ Ratione uteretur, co-
gnatam & participem, imò jam partem divinitatis esse.

Quæst. Plutarchus: Η' δὲ ψυχὴ μεταχθονιῶν καὶ λογισμῶν, ἐκ ἑργῶν
Platonic. ἐστὶ τῷ Θεῷ μένον, ἀλλὰ καὶ μέρος ἑδ' ὑπ' αὐτῷ, ἀλλ' ἀπ' αὐτῷ,
καὶ ἐξ αὐτοῦ γίγνεται: *Anima mentis & ratiocinationis consors,*
non opus solum Dei, sed & PARS est; neque ab ipso, sed ex
ipso est facta. Enimverò etiam aliæ (hæc ratione) par-
tes Dei, id est Mundanæ animæ: sed ista scilicet ex-

miè, & quæ proximè vim naturamque ejus referrer.
Aud. Abhorreo audire hæc talia. Antè didici Deum
conditorem hominum esse, Animas advenire & in-
finuari, idque ejus operâ: nunc cognatas, partes, &
Deum ipsum esse? iterum abhorreo. LIPSIUS. Gau-
deo, & magnitudinem Dei qui libat tantum, & ne-

Epist. xcvi. strum istud imbecillum & tenue; ridebit profectò &
exhibilabit eas voces. Tamen corpus hoc totum Mun-
di communicare ita antiquis placuit, & nos velut

Cap. x. membra ejus facere ac partes. Seneca: *Totum hoc*
quo continemur, & unum est, & Deus est, & socii ejus
sumus, & membra. Nec Stoici hæc tantum, aut
Platonici: ecce Trismegistus: Ἀπὸ μιᾶς ψυχῆς ὁ
παντὶς παῖς αἱ ψυχαὶ εἰσιν: *Ab una Universi Animâ omnes*
Animæ existunt & promanant. Ab ipsa, inquam,
Dei essentia: & clarè idem. Ὅ γὰρ ἐκ ἑσθ' ἀπὸ τῆς

ἡ δὲ ἐστὶν ἡ ψυχή, ἀλλ' ὥστε ἡ πλάμὴ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἡλίου
 φῶς: *Animus, sive Mens, non est quidem abscisus ab essentia
 Dei, sed quasi diffusus & extensus sicuti Solis splendor.* Vult,
 sicut lumen à Sole diffunditur, sive Solis imminutione
 aut noxa; sic Animas ab illa magna, absque ejus inter-
 trimento. Diffundi autem, ut vasculum cujusque capax
 & admissionale est. Ita Philo Judæus: Τὸν γὰρ ἀνθρώπινον
 εἶναι τῆς θείας καὶ ἐνδύμενον ψυχῆς ἀπασσόμεν & ἀσβεστόν.
*Mentem humanam esse divinæ & beatæ Animæ particulam,
 sed indivisibilem.* Et addit: Οὐδ' ὅτι μὲν ἐστὶν ἡ ψυχή καὶ ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐκτείνεται: *Non enim revera, quidquid divi-
 num est, scinditur, sed dumtaxat protenditur ac dilatatur.*
 Hæc ita sententia veterum, & verba fortasse supra sen-
 tentiam elata ac superba: quid tamen est? Adeo divina
 res Anima & præstabilis, ut etiam in Christianâ luce
 ac veritate fuerint, qui sic eam honestarint, an de-
 honestarint? Manichæi, Priscillianistæ, Marcioni-
 tæ, atque id genus errorum, *de propria Dei substantia
 Animam formabant.* Quidam Tertullianum eo trahunt,
 quia scripserit, in illud Lucæ: *Reddits quæ sũt Dei*
Deo. Hominem igitur reddi jubet creatori, *in cuius*
image, & similitudine, & NOMINE, & MATERIA ex-
pressus est. Ecce, *Nomine:* ergo Deus est? *ecce Mate-*
ria: ergo è Deo? Sed nempe sermones hi tales, ad
 normam aliorum reducendi atque examinandi sunt:
 & aliud aliquid, pro re nata, interdum dicunt, non ca-
 piendum ut dicunt. Ipse abdicat: *Intellige,* inquit, *ad-*
flatum (ad verba Genesios adspicit) *minorem Spiritu*
esse, etsi de Spiritu accidit: ut aurulam ejus, non tamen
Spiritum, nam & aura vento rarior esset; si de vento aura,
non tamen ventus aura. Caput etiam imaginem Spiritus
dicere flatum. Omnino ita est. Deus aliquid Spiritu
 inflavit in hominem, non ipsum; similem sibi,
 non se fecit. Atque ita Ambrosii etiam illa mitigan-
 da: *Animæ rationalis substantia, divinus Spiritus est.*
 Minime, sed aliquid vicinum, & multum ab eo tra-
 hens. Lactantii verbis utar, *Animam nescio quid esse*
Deo simile. Quem ipsum tamen calumniose, vir mul-
 ta insignis, aspergit hac suspitione * ἰσοθεός: quia
 scripserit: *Fidelio corpore spiravit ei animam de vitali fon-*
te Spiritus sui, quæ est perennis. Sunt verborum capten-
 dulæ: jam docui: abite. Multa hic occulta, aut dubia,
 fateor: & cum Augustino olim, *sine periculo origo A-*
nimæ latet: hætenus tamen, ut non eam particulam Dei esse
credamus, sed creaturam. Et jam vides, Stoicis *Unde sit A-*
nima: è cælo, à Deo; ipsam Deum. Elata & vana sunt:
 illa modestiora, *cognitionem nobis cum Deo esse; & ma-*
 gis,

Quod dei
ter. potio-
si infid.

iv. Advers.
Marc. cap.
xxxvii.

Advers.
Marc. 12
cap ix.

Lib. de
Noë &
arca. c.
xxv.

* uni es-
sentia.

Epist. ad
Optat.
Milevir.
& adde
de Civ.

gis, xiv. c. ult.

De Pro-
vid. cap. I.

Epictet.
I. Dissert.
cap. 111.

gis, *Dei filios esse*. Aliquid, inquam, divini in nobis: & facti ejus instar ab illo patre, atque etiam adoptati sumus. *Ego dixi, Dii estis* (in Sacris) & *filii Excelsi omnes*. Quid Seneca? *Inter Deum ac bonum virum necessitudo est, & similitudo*, itemque: *vir bonus, vera ejus progenies*. O utilis cogitatio! Εἰς τὰς δόγματα τὰ ταυτοπαρεῖν κατ' ἀξίαν δυνάμει, ὅτι γενόμενος υἱὸς τοῦ Θεοῦ πάντες ἀσκητῶν καὶ καὶ ὁ Θεὸς πατὴρ ἐστὶ τῶν τ' ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν, ὁμοίαι ὅτι ἔδεν ἀφύωνες, ἔδεν πεπενην, ἐκδομένης τε καὶ ἐκδομένης: Siquis huic doctrinae affici & inhaerere pro dignitate possit, quod facti à Deo omnes primario simus, & ille sit pater hominum simul ac Geniorum: opinor profecto, quod nihil humile aut abjectum de seipso homo cogitare aut disponere posset. Ecce enim si Cæsar aut Rex te adoptasset, quis supercilium tuum ferret? cùm autem Dei sis filius, non quæ Deo digna sunt cogitabis? Hoc faciamus, & ad optimum hunc finem non optimè semper dicta vertamus.

DISSERT. IX.

Ipsum itaque Animum æthereum Ignem esse, simul etiam Spiritum.

Nat.
quæst.
vii. cap.
xxiv.

I. Tusc.

* Simili
aliquo sen-
su hæc re-
formanda,
in Græcis.

Epist. 2.
De Ani-
ma cap. v.

ET primam Quæstionem jam expunximus, Unde esset: altera excipit, *Qualis sit?* Difficilis. Nam habere nos *Animum*, cujus imperio & impellimur, & revocamur, omnes fatebimur: Quid tamen sit *Animus* ille, rector dominusque nostri, non magis tibi quisquam expediet, quam *Ubi sit*. Annæum nostrum audis, ignorantiam profitentem? adde Tullium. *Anima sit Animus*, ignisne, nescio: nec me pudet, ut istos, fateri nescire, quod nesciam. Tale Heracitus, in Laërtio: * Λέγει δὲ καὶ ψυχὴς ὅτι, ἐκείνους, ὡς ἔκαστος ἐξέφυγε ὁ πᾶσιν ἐπιπορούμενος ὁδόν. ἔπειτα βαδίζων λόγον ἔχει: De Anima, omittendum, quia nemo reperiet, etiamsi omnem viam ineat: adeo profundam eam rationem esse. O caliginem! ô miseriam! illud, quo cetera noscimus, ipsum nescimus. Quid tamen Stoicis visum, videamus. Seneca noster definit: *Quid est aliud Animus, quam quodammodo se habens Spiritus?* Quod Græcè fuisse arbitror, πνεῦμα τὸ πολὺν. Est *Spiritus*: & Latinis vox hoc insonat, • *Anima*: ὁ δὲ τὸν ἀνεμὸν, qui ventus est & flatus. Placuit Tertulliano hoc istud: & Stoicos, inquit, *allego, qui Spiritum dicunt Animam, pane nobiscum: quia proxima sunt Flatus & Spiritus*. Nam & Christiani è Moisaicis libris πνεῦμα, sive Spi-

Spiritum, adfirmant: etsi πνεῦμα Augustinus haud velit, & distinguit. Est igitur Spiritus, sed talis. Qualis autem? clariùs hoc Zeno & Posidonius, in Lærtio: Πνεῦμα ἰσχυρὸν εἶναι τὸ ψυχρὸν: Spiritum calidum, esse Animam. In Stobæanis: τὸ γὰρ συμφυὲς πνεῦμα ἡμῖν ἐν σπέρματι, ψυχρὸν ἡγνέται: Congenitum nobis calidum Spiritum, censent Animam. Duo igitur in eâ, Spiritus, & Calor: quod etiam Galenus tradit: & Stoicis non aliud Animam esse quàm κράσις ἐν συμμετρίας γυνονδρίας τῆς ἀεράδος καὶ πυράδος ἑπας: temperiem, cùm proportionē cōstat aërea & ignea substantia. Sanè Aërem ibi esse, res iis dicebat, quia hunc recipimus viventes: & abique eò nec est vita. Itaque Varro definiebat: Anima est Aer conceptus ore, deferrefactus in pulmone, reperfactus in corde, diffusus in corpus. Sed tamen non est ipsa propria natura aut præcipua Animæ: sed est velut vehiculum, aut corpus purioris illius Ignis, quo hæc constat. Cicero: Omnia vestri (Stoici) Balbe, solent ad Igneam naturam referre, Heraclitum, opinor, secuti: quem ipsum non omnes interpretantur uno modo. Vos autem ita dicitis, omnem vim esse ignem, itaque & animantes cùm calor defecerit, interire, & in omni naturâ rerum id vivere, id vigere, quod caleat. Varro prorsus Stoicè: Animalium semen. Ignis: qui Anima, & Mens, qui calor è cælo, quod hic innumerabiles, & immortales ignes. Itaque Epicharmus Ennii de Mente humanâ dicit:

*Istic est de celo sumptus ignis, isque * Mentis est.*

Ab hac excellentiâ Cicero: Zenoni Stoico Animus Ignis videtur: quid Zenoni? etiam Hebræis vox, quâ Hominem appellant, Ignem notat. Est igitur iis Ignis, non tamen solus, sed cum hac Spiritus velut veste. Ita Trismegistus appellat, etsi subtiliùs, & aliâ quadam distinctione: Ενδυμα εἶναι τὸ πρὶν τὸ ψυχρὸν, τῆς δὲ ψυχῆς τὸ πνεῦμα: Vestem esse Mentis quidem Animam, Anima ipsum Spiritum Nec plura addo, & de cælesti isto Igne, atque intelligente, è prioribus jam clara.

Libro.
Quod animi mores sequantur corporis temperiem.
Apud Lactant. 1.
De opific. cap. xvi. 1.
111 De Natur. deor.

iv De L. L.

* Antiquè pro Meni. 1. Tusc.

Cap. x.

DISSERT. X.

Animam à partu Stoicis venire: sed verius nobis à formatione fœtus.

TERTIA Quæstio, Quando esse incipiat? quam tamen opportunè jamantè, de Semine, profligavi aut affeci. Stoicis quidem à partu esse incipit: nec antè Homini animalis illa vita, quam Græci ζῶον quo-

J. Lipsi Operum Tom. IV.

Ffff

que

que vocarunt, *ἡ δὲ τὸ ζῆν*, & à fervore illo Ignis. Hæc docui : quid tamen Jamblichus ? monstra Stoicis assignit, si verè ex eo Stobæus. *οἱ δὲ Στωϊκοὶ λίγιστον, ἔκ τινος ἐμπύρεος τὸν λίγρον, ὑστερον δὲ πνευματικῶς ἐκ τῶν αἰσθητικῶν φαντασιῶν, καὶ διανοητικῶν ἔτι* : Stoici dicunt, non statim *Rationem* inseri, verum postea à sensibus & imaginationibus colligi, *ἀρκα annum decimumquartum*. Hæc parùm fideliter adscribi arbitror, si de ipsâ *Ratione* capis : si de *Ufû* ejus perfectiøre, haud negem. Obscûratur enim in ipsâ infantia, & ut sol quidam, per nubila & nubes ægre perrumpit. Germana eorùm sententia, a partu insinuari. Tangit, & spernit Lactantius : *Anima* (inquit contra Varronis datam finitionem) *non est ær ore conceptus : quia multò priùs gignitur Anima, quàm concipi Aer ore possit. Non enim post partum insinuat in corpus, ut quibusdam philosophis (nempe Stoicis) videtur, sed post conceptum protinus, cum fœtum in utero necessitas divina FORMAVIT*. Vides illam poni & rejici; aliam supponi, quam probam censet, *post conceptum insinuari* : quando ? cùm fœtum *Deus* formâvit. Optimè, & Theologi nostri sic hodie censent, formatis principalibus membris, hepate, corde, cerebro, domicilium jam *Animæ* rationali aptum esse, & in id venire. Hieronymus : *Figurato corpore, statim creati & immitti*. Creari ? itaà Deo : & exemplo Angelorùm, de nihilo. In Ruffini verbis, quem ille sanctus vir oppugnat, lego plusculas sententias, compendio recitatas. *De Anima*, fateor me apud quàmplurimos traditorum diversa legisse. Legi quosdam, dicentes quòd pariter cum corpore, per humani corporis traducem, etiam *animæ* diffundantur, quod puto inter Latinos Tertullianum sensisse, vel Lactantium, fortassis & nonnullos alios. Alii asserunt, quòd formati in utero corporibus, *Deus* cottidie faciat *Animæ* & infundat. Alii factæ jam olim, id est tunc cùm omnia creavit *Deus* ex nihilo, nunc eas judicio suo nasci diffuset in corpore. Hoc sentis & Origenes, & nonnulli Græcorum. Ego vero cùm hæc singula legerim, Deo teste dico, quia usque ad præsens certum & definitum aliquid de hac quæstione non teneo. Præmittit de traduce *Animæ* : & Lactantium ibi numerat, falid. Liqueat ex loco, quem adduxi : & magis ex isto : *Utrum anima ex patre, an ex matre, an vero ex utroque generetur ? sed ego de meo jure, ab ancipiti vindico : nihil enim ex his tribus verum est. Corpus ex corporibus nasci potest, quoniam confertur aliquid ex utroque : de Animæ Anima non potest, quia ex re tenui & incomprehensibili nihil potest decedere. Itaque SERENDARUM Animarum a se UNA AC SOLI DEO subiacet.*

Deni-

Denique caelestis sumus omnes semine oriundi,

Omnibus ille idem pater est:

ut ait Lucretius. Nam de mortalibus non potest quidquam nisi mortale generari. Falsò igitur Lactantius accensetur: de Terrulliano, nimis verum, & licebat, Pompeium, Apollinarem, alios addere, ac verbis Hieronymi, *maximam partem Occidentaliū*. Claudamus, cum eodem Lactantio: *Non à parentibus dari Animas, sed ab eodem eodemque omnium Deo Patre, qui legem rationem, que nascenti TENET SOLUS, siquidem solus efficit.*

DISSERT. XI.

Eam longævam, non Æternam iisdem: neque omnes etiam, & trepidè aut ambigüè loqui.

AT nos etiam in tenebris istis pergamus, ut sic dicam, micare. Quarta enim Quæstio, *Quamdiu sit?* digna quæ tractetur: atque utinam Stoici in capitali istâ re veraces & recti! Tangunt tamen, & diuturnas animas faciunt, si non immortales. Diuturnas, & ided conceptit verba Seneca, *Quamdiu sint?* Non rogat, an semper sint post fatum; an non sint *απλως*: sed *quamdiu*. Hoc ita obscure Lactantius: *Τὸ συνεχὲς καὶ ἀνέναντον ἐμπόθεν. Εὐκλείδης δὲ οὕτως: Animam à morte permanere: mortalem tamen esse.* Noster Seneca ambigüè tæpè hic loquitur, & aliquando ad æternitatem accedit, recedit. Accedit, ut: *Cogitemus ergo, citò nos ed perventuros, quò illum (mortuum) pervenisse mereamus.* Et fortasse (si modò sapientum vera fama est, recipitque nos locus aliquis) quem putamus perisse, præmissus est. Iterum: *Dies iste, quem tamquam extremum reformidas, æterni natalis est.* Alibi: *Animus æternitatis suæ memor, in omne, quod fuit, futurumque est omnibus sæculis, v idit.* Plura talia notes; sed & in quibus recedit, ut: *At ego mortem diu expertus sum. Quando? antequam nascerer: Mors est, non esse; id quale sit, jam scio.* Hoc erit post me, quod ante me fuit. Palam sentit, quod Plinius: *Omnibus à supremò die eadem, quæ ante primum: nec magis à morte sensus ullus, aut corpori, aut Animæ, quàm ante natalem.* Quem sunt qui hoc argumento Epicurèum faciunt: vanè. Quidni enim & Seneca talis sit? nam ille iterum: *Mors nos in illam tranquillitatem, in quâ antequam nasceremur jacuimus, reponit.* Euripides hæc ipsa:

Τὸ μὴ γινῶσθαι καὶ θανόντων λίγαι:

Non esse natum, & mortuum esse, idem puto.

Fiff 2

Deni-

In Zeno.
ne.

Epistola
LXIII.

Epist. cu.

Lib. VII.
cap. LV.

Ad Marc.
cap. XIX.

Troiaib.

- Denique alibi Seneca conqueritur, *Æternitatem animorum promitti magis à magnis viris, quàm probari.* Audis dicentem, negantem, dubitantem? Omnia tamen in eandem viam sententiæ veniunt, à me dictæ, à Cicerone adfirmandæ. Stoici, inquit, *usuram nobis largiuntur, tamquam cornicibus: diu mansuros ajunt Animos, semper negant.* Quamdiu igitur? ad Ecpyrosin illam, sive Conflagrationem: cum omnia resolvuntur, & ad initia sua revertuntur. Animæ igitur tunc omnes iterum ad Mundi Animam, id est ad Jovem: quâ mente Æternæ aliquando dicuntur. Seneca Cordum loquentem inducit, mortuum & inter Heroas: *Nos quoque felices Animæ, & æterna sortitæ, cum Deo visum erit utrum ista moliri, labentibus cunctis, & ipsi parva ruina ingentis accessio, in antiqua elementa vertemur.* Tale in Epicteto: *Deus, inquit, cum necessaria tibi eripit, victum, vestem, sensus istos, receptui nempe canit, januam aperit, & venire te jubet.* Παῖς; εἰς ἑδὴν δένει, ἀπὸ ἀνιήσου, εἰς τὴν φιδαν τοῦ συλλοῦ, εἰς τὴν τοιχείαν: *Quò? non ad aliquid grave, sed ad illa è quibus ortus es, ad amica & COGNATA, ad elementa.* Cognata illa & amica, intelligit maximè astra. Et sanè rarus ipse Epictetus est, alias sublimis, in immortalitate aut & longævitate animorum adstruendâ? quid adstruendâ? vix tangendâ. Nimirum inter Stoicos ipso controversa ea res, nec consensu recepta. Panætius, apud Ciceronem, *interire Animas* arbitratur: & Laërtius aliam etiam sententiæ divisionem ostendit. Κλεάνθης μὲν, inquit, *πίστευσι ἐπιδιδόμεν φανί με χρεὶς ἐκπύρωσις.* Χρύσιππος δὲ τὰς τῶν ἐσθλῶν μόναν: *Cleanthes omnes permanere ait, usque ad conflagrationem Mundi; Chrysippus, solas Sapientum.* Et Seneca, in verbis supra, eò inclinare videtur (ad Chrysippum dico) cum scribit, *felices Animas aterna sortitas:* non igitur omnes. Tacitus apertius: *Si, ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ.* Nota magnas: minutæ igitur & fatuæ pereunt, aut non diu manent. Palam ira Numeniûs, in Eusebio, de nostris: *Τῶν δὲ ψυχῶν ἡγοῦνται πρὶ καὶ φθαρτῶν. Ἐκ ἐνθὺς δὲ τὸ σώματος ἀποκαταλείπει φθίρεα, ἀλλ' ἐπιμένει πᾶς χρόνος καὶ ἑαυτῶν. τῶν μὲν τῶν ἀσθενοῦν, μέχρ' ἵης εἰς πῦρ ἀναλύσεως τῶν πάντων. τῶν δὲ ἀφροῦν, ὥς ποῦς πᾶς χρόνος:* *Animam natam, & mortalem esse, non statim tamen interire, sed manere apud seipsam. Sapientum quidem, usque ad conflagrationem omnium: Stultorum, ad breve aliquod tempus.* Imò verò genere quodam fati extinguuntur etiam meliores: puta, si pondere aut mole magnâ, unâ cum corpore obruuntur. Seneca: *Quid interest, utrum super aliquem vigiliarium ruat, an mons, an turris?*

turris ? Erunt tamen qui hanc ruinam magis timeant, quamvis utraq; æque mortifera sit. Nunc me putas de Stoicis dicere, qui existimant animam hominis magno pondere extriti, permeare non posse. Et statim spargi quia non fuerit illi exitus liber. Mira sententia, sed cui origo & firmamentum à scito, quod anima sit corpus ; itaque pati eadem, quæ corpus, & affligi, ac dissipari, solvi. Alibi super hac sententiâ legere haud nunc memini : nisi in Statio, qui doctè (ut multa) versibus inseruit, istis.

..... latet intus, monte soluto

Obrutus, ac penitus fractum obductumque cadaver

Thebaid.
VI.

Indignantem Animam propriis non reddidit astris.

Loquitur de auri scrutatore, qui terras & colles subit, earumque subito lapsu obruitur : nec animam potest ad sidera emittere, pressam sic & obtritam. Veteres & novi Scholiastæ silent. An non simile autem in Aquis, ubi profundo mersantur ? Servius dicat in Virgilium: cum instante naufragio, *Ingenit Aeneas* : non propter mortem, inquit, sed propter moris genus, grave est enim, secundum Homerum, perire naufragio ; quia Anima est ignea, & extingui videtur in mari. Quod idem Synesius notat, & Homeri versum adducit :

Αἶας δ' ἐξ ἀπόλλωνος, ἔπει πένε ἀλκυονίδος :

I. Aen.

III. Epist.

Ax desperist, postquam bibit æquoris undam.

Quali plane ab Animâ etiam periisset : argumento tamen parùm firmo. Seneca ipse eodem adpexisse videtur, ubi sævitiam Caii exagitat, qui moriturus os panis conscissis farciebat : *Quæ ista sævitia*, inquit, *est ? liceat ultimum spiritum tradere* (sic lego :) *de exitura Animæ locum*. Sed populariter ea dicuntur : ipse diversum sentit, & Stoicos adeò suos hîc damnat. Nam relatâ sententiâ illâ, de Obtritione, addit : *Qui hoc dicunt, videntur mihi errare. Quemadmodum flamma non potest opprimi: nam circa id diffugit, quo urgetur : quemadmodum aer verberare aut ictu non laeditur nec scinditur quidem : sic Animus, qui ex tenuissimo constat, deprehendi non potest, nec intra corpus affligi: sed beneficio subtilitatis suæ, per ipsa quibus affligitur, erumpit*. Hæc veriora, quam priores illæ * ἀφρόσυνας. Sed heus, incidit malè omissum, ex Dionysio Halicarnasæo: quem, vel hoc argumento, Stoæ vindicabo. Ait super eo scito, in suâ personâ, ubi de Marcio Coriolano infelicitè extincto : *Si igitur soluta corpore Anima etiam interit, haud video quomodo beatos dicam, qui nullo ex Virtute fructu, ob ipsam etiam pereunt*. Tum addit membrum alterum: *Εἰ δὲ ἀφάρτοι μὲν καὶ πάντες τυγχάνουσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν εὖ, καὶ ὁ καθ' ἑαυτὰς πῶς, ἢ χεῖρον μὲν τῶν ἀπαλλαγέντων πᾶτων*

II. De Ira.
cap. XIX.

Ep. LVII.

* Inertia,
deliria.

Lib. VII I.

ἀνθρώπων, οὐδ' ἀφ' ὧν ἔστι, μή τις αἰ τῶν ἀθανάτων ἐν ᾧ, ἐλαχίστη
 δὲ αἰ τῶν θανάτων, ἀπὸ χρόνου πρὶν φάνοιτ' ἐν τοῖς ἀρετῶν ἀποδείξει : *Sed*
autem incorruptibiles in perpetuum Anima, ut quidam cen-
sent; aut tenuius aliquid, post solutionem corporum, permu-
nent: longissimum quidem, honorum virorum; brevissimum,
malorum: sufficiens honos habeatur Virtutis cultoribus. Stoi-
 cis igitur manet sic Anima; ubi, & quid faciat, mox
 docebo.

DISSERT. XII.

*Demigratione Animarum in corpora. Plures
 ita sensisse, non tamen Stoicos.*

NAM Senecæ ordinem infisto, & Quæstio quinta
 excipit; *An aliunde alio transeat, & domicilium mutet?*
 Si manet, inquit: an si fortè, cum Pythagoricis, de cor-
 Epist. LXV pore in corpus mirrat? Eodem sensu quærit alibi: *Ego*
nesciam, unde descenderim? semel hæc mihi videnda sunt, an
sape? Sæpè enim; si rectius est: & ut Tertullianus appel-
 lat, *recidivatus animarum.* Et Pythagoræos, imò & Plato-
 nicos sic sensisse, demonstratum est: an & Stoicos addam?
 Lib. III. Volunt aliqui veterum, ut Lactantius: *Superesse Animas*
 cap. XVIII. *post mortem, Pythagorici & Stoici dixerunt: easque non nasci,*
sed transmutari in corpora, & de aliis in alia migrare. Item Da-
 De Heres. mascenus: *Stoici corpus occidere, animum à corpore in corpus*
migrare volunt. Tamen assertio mihi anceps, & apud
 idoneos auctores tale nihil, imò contrà, lego. Nam Ani-
 mæ illis ad cælos abeunt, & sociantur astris, mox viden-
 dum. De remigratione, nusquam verbum: nisi si hoc in-
 telligunt, ex eadem Universi Animâ iterum alias Ani-
 mas fieri, & sic orbe quodam immitti: imò easdem et-
 iam, post Mundi innovationem. Sed longè hæc ab illâ
 Pythagoricâ μεταψυχώσις: quæ est de corpore in corpus
 transitio, & cur non Latine *Transanimatio*? De quâ &
 Platonici multa, vulgata aut obvia: quid veteres nostri
 Galli? in eodem sensu fuerunt. An à Pythagorâ Druides
 hauserint, nescio; an potius ipse ab illis: nam auctores
 habeo. *Gallos cum audiiss' & Brachmanas.* Gallorum qui-
 dem hoc dogma. Cæsar: *Non interire Animas, sed ab aliis*
 post mortem transire ad alios. Lucanus ad ipsos Druidas:

--- vobis auctoribus, umbra

*Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
 Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
 Orbe alio, longæ, canitis si cognita, vitæ.*

Sed

Sed & Germanis adscribit Appianus : *Τὸ ἔθος ἀγροί, καὶ τὴν τέλμαν θρασυταῖοι, καὶ θανάτῳ καὶ φρονήται, δι' ἰλιπιδὰ ἀναδρώσας* : *Motibus feri, audaciâ promptissimi sunt, & mortis contemptores, ob spem secundæ iterum vitæ.* Julianus Cæsar, etiam Getis : quibus *Xamolxim, qui apud eos colitur, hanc opinionem in se vixit scribit.* Itaque iidem vitæ prodigi, *καὶ ἀποθνήσκουσιν, ἀλλὰ μετακίττα νομίζοντες* : *non mori, sed migrare se existimantes.* Simile novellii aliquot Indi. Quin Judæi posteriores hoc errore perfusi : quod Justinus Martyr notat, & Thalmudistæ profitentur. A quâ causâ in Sacris nostris libris opinati scribuntur, *Christum esse aut Jeremiam, aut Eliam.* Ipsi Christiani aliqui sic clementiverunt, Carpocrates, & Origines : etsi iste magis ad Platonicos ascensus, & descensus, ivit. Sed ne Stoica omittamus, ad illa eamus.

In Celtico.

In Cæsariis.

In Dialogo.

DISSECT. XIII.

Animam corpus Stoicis esse, itemque Tertulliano.

QUÆREBAT enim sexto loco Seneca, *Utrum corpus sit, an non sit?* Omnino est ipsi, & Stoicis : est enim Spiritus. Laërtius : *ψυχὴ πνεῦμα εἶναι, διὸ καὶ σώμα εἶναι* : *Animam Spiritum, ergo & corpus esse.* Sed, ut Chrysippus ait, *ἀερίο πνεῦ καὶ λεπτομερίστου, τὰ ἰσχυρὰ & ἰσχυριώτερο* : *aded ut præ ipsa tenuitate.* (Tertulliani verba) *de fide corporalitatis periclitetur.* Est tamen, & ipse ille doctus Afer (in multis Stoicus) ita non sentit solum sed prodit & propugnat. Ipsum, si vis, vide, & Stoicorum (eos nominatim allegat) exposita argumenta. Hoc ita soli Stoici, & Epicuræi, præter auctores veterum sectarum, quibus incorporea visa : etiam Pythagoræ, ut Plutarchus ait, etsi discipuli ejus, qui *ἄτρετον* aliquid statuébant, corpus fecerunt. Non tamen omnes : & *Σεξτῆς πατὴρ καὶ υἱός* (Senecæ laudati, & Italicæ illius sectæ) *hanc super omni, Anima tulere sententiam : Incorporalis, inquit, omnis est Anima, & illocalis atque indeprehensa. vix quædam quæ sine spatio capax, corpus haurit & continet.* Ista in Claudiano Mamerto legas, qui tres de Animæ statu libros scripsit, dici non potest, quàm eruditos, elegantes, & subtiles. Veteres omnes in hoc tractatu æquat, aut vincit. Et est reverà incorporea anima : ac Stoicos jamolim refutavit Plotinus, in scripto : *ὅτι ἂν δυνάται συγκρατῆσαι εἶναι ἢ ψυχῇ* : *Quod non possit corporea esse Anima;* cujus excerpta pluscula in Eusebio habes. At dices. Si corpus Stoicis, quâ

Apud Plut. De Iugnis.

Plutarchi. 17. De Plac. c. 11. & 111.

Lib. 11. cap. 14.

figurâ igitur aut circumſcriptione ? Per ſe quidem ſphæricâ, opinor, quæ Mundi eſt, & aſtrorum : atque ipſa delibata ex aſtris. In corpore autem, figuram ſcilicet ejus ſequitur, cujus membra omnia implet. Idè Tertullianus univerſe Humanam ei formam adſignat: *De Animâ cap. ix.* *Effigiem, inquit, Anima non aliam, præter humanam; & quidem ejus corporis, quod unaquæque circumtulit. Nota, circumtulit : ergo & poſt mortem talis. Cauſſam etiam addit : Recogita enim cùm Deus ſufflaſſet in faciem hominis ſtatum vitæ; totum utique per faciem ſtatim ſtatum illum in interiora tranſmiſſum, ſimulque divinâ aſpiratione denſatum, omnimodis lineâ expreſſum eſſe, quam denſatus impleverat, & velut in formâ gelaffe. Inde igitur & corruptentiæ Animæ ex denſatione ſolidata eſt, & effigies expreſſione formata. Quod ad cauſſam; tota eſt Stoica, & frigus, gelationem, denſationem miſcet, corporeæ Animæ formandæ, & efformandæ.*

DISSERT. XIV.

Ubi Anima ſeparata? & quid agat? In Lunæ orbe, aut circa eſſe, ac contemplari.

** Lib. ii. Differ. iv.* SED illa è * ſuperioribus lucem ſuam, ſi attendiſti, habent : ſi non, actum non ago, & æſtu iſto diſputationum evolvere me pergo. Erat enim ſeptima, *Quid ſacturus ſit Animus, cùm per nos facere aliquid deſierit?* Sententia eſt, *Quid faciet Animus, ſolutus & à nobis liber?* Duo hîc videnda : & Ubi ſit, & Quâ ſorte aut occupatione. Ubi quærit hoc ipſum alibi Seneca, & avet diſcere: *Nesciam quò hinc iurus ſim? quæ ſedes exſpectet Animam ſolutam legibus ſervitutis humanæ?* Dicam ego hoc tibi, è patris tui libris? Apud eum Arellius Fuſcus: *Animus divinâ origine hauſtus, cui nec ſenectus ulla, nec mors, oneroſi corporis vinculis exſolutus, ad ſedes ſuas & cognata fide- ra recurrit.* Dicam è tuis? *Reverti eo unde veneris, quid grave eſt?* Atqui venimus (antè doctum) è cælo. Idè Manilius: *An dubium eſt, habitare Deum ſub pectore noſtro, In cælumque redire Animas, cæloque venire?*

De Animâ cap. l. iv. Tamen diſtinctiùs paullò hoc dicendum eſt, ex Stoicorum ſcitis : quæ Tertullianus propagavit. *Apud Platonem, inquit, in Ætherem ſublimentur Animæ ſapientes: apud Arium, in Aerem; apud Stoicos, ſub Lunam.* Vide. Plato altiùs tollit in ipſum Ætherem, & inter ſidera loquat: Stoici, modeſtiùs, juxta illum, & proximè à Lunâ. Ergo

Ergo cum Aëre, in Aëre, sed supremo. Iterum Tertullianus: *In Æthere dormitio nostra, cum Platone; aut circa Lunam, cum Endymionibus Stoicorum.* Ridet scite, sed etiam Cicero hanc sententiam expressit, ut Stoicam: *Necesse est Animus quo nihil est velocius, ita feratur, ut penetret & dividat omne cælum hoc, in quo nubes, imbres ventique cœguntur, quam regionem cum superavit Animus, naturamque sui similem contigit, & agnovit: junctus ex anima tenui, & ex ardore Solis temperato, ignibus insidet, & finem aliis offerendi se facit. Cum enim sui similem & levitatem & calorem adptus est, tamquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem movetur: eaque ei demum naturalis est sedes, cum ad sui simile penetravit, in quo nulla reagens, aletur & sustentabitur usdem rebus, quibus astra sustentantur & aluntur.* Palam dicit, regionem turbidam Aëris permeare, in superiore sistere, cum naturæ simili, id est Ætheri (cujus à Lunâ initium) appropinquat, aut est mixtus. Lucanus pariter:

1. Tuscul.

*Quodque patet terras inter, cæliq; meatus,
Semidei manes habitant: quos ignea Virtus
Innocuus vita, patientes ÆTHERIS IME
Fecit, & æternos Animam collegit in orbes.*

Lib. ix.

In Æthere imo ponit, circa Lunam: nec omnes, sed virtute præstantes. Plinius ab hac mente: *Sed & tu pater Trajane, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem.* Adulatio Principes ipsos, sed contectatos, superiori cælo, & inter Deos, asserabat: tu, inquit, principis nostri pater, inter Heroas agis & Sapientum animas, iuxta sidera, & in aëre illo supremo: aut & ipso Æthere, sed imo. Ab hac mente fortasse, quod Lunæ populos suos quidam etiam à Stoicis dabant: de quo * antè memini dixisse. Sed observa, de Sapientum Animis hæc dici tantum: de stultorum & rudium, alia sententia est, quam Tertulliano item ferimus acceptam. Nam cum in prioribus verbis edidisset, *Sapientes Animas* ad Lunam evehi: addit: *Quos quidem* (Stoicos) miror, quod *Imprudentes Animas* circa terram prosternant, cum illas à Sapientibus, multo superiorebus, erudiri affirmant. Dogma igitur. Sapientum attolli, vulgarium versari & volvi circa terram; donec ab illis Sapientibus edoctæ, & vitiis purgatæ, item subvolarent. Non alibi legi, de Stoicis quidem: etsi Platonis similes ascensus & gradus scio, sed non cum hac disciplinâ. Quam idem ille Afer naso suspendit: & *Ubi, inquit, erit Scholæ regio, in tantâ distantia diversiorum? quâ ratione discipula ad magistras conventabunt, tanto discrimine invicem abstractæ? Quis autem illis postumæ eruditionis usus*

* Lib. ii.
suprà Diss.
sect. xi i.

ac

Cap. XIV.

acfructus, jam iam conflagratione periturus? In Seneca nostro hæc discrimina non sic reperio: unum locum, ubi leviter tangit. Ait ad Marciam: *Integer ille, nihilque in terris relinquens, PAULLUMQUE SUPRA NOS COM-MORATUS, DUM EXPURGAT INHERENTIA Vicia, filiumque omnis mortalis ævis excutit, deinde ad EXCELSA jublatum, inter felices currit Animas: excipitque illum cæ-tus sacer, Scipiones, Catonesque. Pater tuus (Cremu-tius Cordus) Marcia, illic nepotem suum applicat sibi, & VICINORUM SIDERUM meatus docet.* Examinata enim huc faciunt: & purgari in imba aëre, (quippe adhuc adolescentem, nec plenæ Sapientiæ) filium ostendit: tum ascendere, & vicinum sideribus (non inter ipsa) fieri; ac ferri. Alibi non sic exactè, & Diis ipsis mi-scere videatur. Ut in epistolâ quadam: *Cum veneris dies ille, qui mixtum hoc divini humanique secernat; corpus hoc ubi inveni relinquam, ipse me DIIS reddam.* Iterum-que alibi, indefinitè vel ambiguè, quod ad locum: *Frutitur nunc (frater tuus mortuus) aperto & libero calo,*

Ad Polyb
c. XXVIII
ex humili atque depresso in cum emicui l. cum, QUIS-QUIS ILLE EST, qui solutas Vinculis Animas beatore-cipit sinu: & nunc libere vagatur, & omnia rerum Na-turæ bonæ, cum summa voluptate, perfruit. Ubi pos-tremis etiam verbis vides, quid censuerint egisse Animas, sic in excelso sitas. Nim. rum contempla-tione (suavissimo pastu Animorum) se occupasse & oblectasse; ac supèra ex vicino, & ima ex alto, lu-strasse ac pervidisse. Itaque in arcana Nature pene-trat (ut Seneca alibi) & scrutatur celestium causas, & in profunda terrarum permittit aciem juvat. Sed ibi-dem profectò, sideribus intermiscet, & in celesti aere co-locat, sicut & in epistolâ c. 11 extrema: quod Plato-nicum magis, quàm Stoicum scito. Nam illi pande-bant ipsam Æthera sapientibus: & in via ad eò lactea collocabant. Sed & hi sua discrimina sedium habe-bant, & quasdam magis imas: non nostro instituto nunc referendas. Plutarchus, *De facie in orbe Luna,* sub finem; Macrobius in Scipion's Somnium, Sto-bæanæ utræque Eclogæ, & ipse Plato, ubertim sup-peditabunt cupienti. Absolvi hoc Septimum spatium, pergo. AUD. Imò siste, & hoc addoce. Sapientum si in felicibus altisque locis: quid Insipientium, nihil iis poenæ ac multæ? Si supèri, nulli inferi sunt? LIPS. Jam dixi, purgari, & erudiri: sed de Inci-pientibus aut bonæ spei & profectus hoc acceperim: de pessimis, quæ ratio est? Pereant, aut certè vapulent. Tertullianus, de Stoicis: *Reliquas Animas* (non eru-ditas,

Ad Mar-
cium, cap.
XIV.

diſas, aut erûdiendâs) *ad inferos* deſcendunt. Lactantius: *Cap. lxx.*
Iſſe inferos Zeno Stoicus docuit, & ſides piorum ab impiis *lib. vii.*
ſſe diſcretas: & illos quidem, quietas ac delectabiles inco- *cap. vii.*
lere regiones; hos verò luere poenas in tenebriſis locis, atque
in cæni voraginibus horrendis. Seneca noſter: *anquid ali-* *Epitola*
git: Cum de Animarum immortalitate loquimur, non leve *cap. i.*
momentum apud nos habet Conſenſus hominum, aut inveni-
tium inferos, aut colentium. Utor hac perſuaſione publica.
Publica, ſed non propria tamen: & ipſe abdicat ac
ſpernit. Ut ad Marciam: Illa quæ nobis inferos faciunt *Cap. xix.*
terribiles, fabula eſt. Nullas ſcimus imminere mortuis tene-
bras, nec carcerem, nec flumina ſiſtentiâ igne, nec obliuio-
nis annem, nec tribunalia, nec reos. Luſcunt iſta poëta,
& tantis nos agitare terroribus. Mors omnium dolorum
& ſolutio eſt, & finis: ultra quam mala noſtra non excurrunt.
Idem Epictetus: Nullus Orcus eſt, nullus Acheron, nul- *lib. i. Di-*
lus Cocytus, nullus Pyriphlegethon, ſed omnia plena ſunt *ſer. cap.*
Deorum & Geniorum. At cum iſti ſic negant, imò perne- *xlii.*
gant; an diſſentiunt igitur à capite ſuo Zenone? Non
arbitror: neque Zenonem aliud ſenſiſſe, quam circa
terrâ in cæno & ſordibus volutari, contrarium na-
turæ igneæ, atque hos inferos eſſe. Lactantii verba
inſpecta hoc dicent. Tamen mirum, & nobis notan-
dum eſt, pleroſque omnes veterum, imò pleraſque
omnes gentium, aliquid de Inferis ſcriptione, aut o-
pinatione, libaſſe. Trismegistus apertè, in his quæ
exſtant, inſperſit: & de eo Tertullianus. Mercurius
Ægyptius dicit, Animam digreſſam à corpore, non reſun- *Cap. x. &*
di in Animam univerſi, ſed manere determinatam, uti *in Stoicis*
rationem, inquit, patri reddat eorum, quæ in corpore geſ- *anis.*
ſerit. Platonem omitto: res notâ eſt: Indos & Brach-
manas illi addo, quos Strabo ſcribit eadem ſerè Pla- *Lib. xix.*
toni, αἱ πρὸς ἄστυν Λυχῆς, καὶ τὰν γὰρ αὐτὰν καὶ ἑσθλὰν,
de immortalitate Animæ, & de judiciis apud inferos, ſen-
ſiſſe. Et verè Empiricus, De inferis, ſicut de Diis, o-
mnēs homines habere communem notionem.

DISSERT. XV.

De Remiſſcentia Animæ, aut Memoria, cum à Corpore abiit.

METAM video, imò jam tango, & ultima quæſtio,
An obliſciſcatur priorum, & illic noſſe ſe incipiat, poſt-
quam de corpore abductus in ſublime ſeceſſit? Nihil hic
de

de Reminiscentiâ Platonis, quæ in terris locum habet: sed dubitatio est de sublimi jam Animâ: an illic memoriam priorum habeat; an in se acquiescat, obita priorum? Definire super eâ re nihil reppen: in Senecâ tamen, ad Marciam, *agnitio aliorum* ponitur, & quod *cœtus facer, Scipiones, Catonesque, Cremutium excipient; ipse suum nepotem.* Sed idem alibi, eadem omnia tore *quæ ante Natalem*, non semel dixit: ergo ignorantia aut oblivio viliū istarum rerum & cura ac meditatio meliorum. Testimonia igitur ambigua sunt, aut deficiunt: rationem si vides, credam pro aiente parte esse, id est, reminisci & scire. Si enim ab Animâ mundi huc avulsæ venerunt, atque ea omnisca; retinent in ipso corpore notiones eas & scintillas: atque ita Plato *μνησκεις ἀναμνήσεις* haud absurde dixit: *Discentiam* (cum Tertulliano vertam) *reminiscencias* esse. Quidni igitur eadem divinitas & scientia post corpus? Nec facit, si viles curas dicas: cogitant talia, non jam curant, & suis quæque pretiis pendunt. Ad summam, Stoicos non alienos ab hac sententiâ fuisse, Julius Firmicus mihi adsuadet, fidus eorum affecta & latelles.

De Ani-
ma cap.
xxiii.

Lib. i.
Astron.

Animus, inquit, *sua originis ac seminis constantiam retinens, omnia quæ difficultia atque ardua putantur, facili divine mentis investigatione consequitur.* Quis in celo iter mari vidit? quis attritu latidam scintillam latentis ignis excussit? quis potestates cognovit herbarum? cui se tota natura Divinitatis ostendit, & prodidit, nisi Animo, qui ex caelesti est igne profectus? Ipse compuos tradidit, ipse Solis ac Lunæ, ac Stellarum cursus, regressus, Stationes, societates, augmenta, ortus occasusque monstravit: & in fragilitate terreni corporis constitutus, brevi majestatis suæ RECORDATIONE, hæc omnia ut traderet, NON DIDICIT, SED AGNOVIT. Vides Platonica hæc esse: nec ego video quid (posito illo principio originis) possit obduci. Meminisse igitur priorum concludamus, & sine sensuum aut instrumentorum operâ scire. Dionysius Halicarnasseus etiam curare nos & nostra Animas facit, atque adeo vota futeipere pro nobis. Εἰ τις ἀρετὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς, ἀπολυθείσας ὅτι σώματα, ὑποδέχεται τόσῳ, ἔχῃ ὁ κρατάρων καὶ ἀφελγὴς ὑποδέχεται τὴν ἐμὴν, ἔδῃ τὸ λεγόμενον τῆς ἀλήθειας πῆδον, ἀλλ' ὁ μεδιστὼ καὶ κρατάρως αἰτῆρ, ἐν ᾧ τὰς ἐμὰς ψυχὰς φιμῶνται οἰκῆν λόγῳ. οἷς ἀφελγέλασται τὸ σὸν εὐσεβές, καὶ τὰς σὰς χάριτας, αἷς ἀντὶν ἐπίσημας, αἷς πᾶσι αἰτῆσται σὺ ὧσα ψυχὴν ἀμοιβὰς καλὰς: Siquis locus Animas corpore solutas excipiat; non ille subterraneus aut caliginosus meam capiet, nec Oblivionis qui dicitur campus, sed ille sublimis & purus Æther, in quo Deorum filios

lios & Heroes ponunt, quibus illa pietatem tuam renunciat, & gratiam sibi honoremque habitum, proque iis semper à Diis petet mercedem tibi, & præclara præmia. Quæ postrema, quis abnuet ad scita religionis nostræ esse? Nec ultra insisto, quia Senecæ hæc alibi intacta.

DISSERT. XVI.

Divisio Animæ Varronis, & ea breviter explicata.

FINIVI etiam Quæstiones super Animo. quas ipse proposuit: alia pauca, magis illustrando, dicam. Animus etsi uniforme quid & simplex est, tamen *Partes* (sic Stoici & Platonici appellant;) sive *Facultates* (*δυνάμεις* Aristoteli;) sive, ut scitè Varro (quid autem ille non scitè?) *Gradus* distinctos quosdam habet. Hos alii atque alii aliter dividunt: Varro hoc modo. Digna enim verba ejus dari, quæ Hipponis antistes libris suis consignavit, & conservavit. Varro in libris, de *Divis. selectis*, tres esse affirmat *Animæ Gradus*, in omniuniversaque *Natura*. Unum, qui omnes partes corporis, quæ vivunt, transit: & non habet Sensum, sed tantum ad Vivendum * *valitudinem*. Hanc vim in nostro corpore permanere, dicit ad ossa, ungues, capillos: sicut in Mundo arbores sine Sensu aluntur, & crescunt, & modo quodam suo vivunt. Secundum Gradum dicit, in quo est Sensus, hanc vim pervenire in Oculo, Aures, Nares, Os, Tactum. Tertium Gradum Animæ esse summum, qui vocatur *Animus*, in quo intelligentia præeminet: hoc, præter Hominem, omnes carere mortales. In quâ, quoniam homines Deo videntur esse similes; hanc partem Animæ Mundi, dicit Deum, in nobis autem Genium vocari. Sic ergo & in Anima Mundi tres gradus instituens, unam ejus partem dicit esse Lapides & Ligna, & hanc Terram quam videmus, quò non permanat Sensus: ut ossa, & ungues Dei. Solem verò, Lunam, Stellas, quæ sentimus, quibusque ipse sentit, Sensus esse ejus. Æthera porro, Animam ejus: cujus vim, quæ pervenit in astra, facere Deos, & per eam quod in Terram permanat, Deam Tellurem; quod autem in mare atque Oceanum, Deum esse Neptunum. Pulchra ista, pro veteri philosophiâ: & quæ talia meritò desiderium suscitant scriptorum Varronis, quæ pessimo publico perierunt. Sed lustremus, & adeamus. Gradus appellat, à præstantia; & quia alia facultas aliam, quasi ascensu quodam, excedit. *Partes*

De Civit.
Dei vii.
cap. xxxiii

* potentiam.

Porphyri.
apud Stob

Ibid.

res qui d'cunt, parum proprie loqui videntur, quia
*Pars est, quæ subjecto forma, & functione ab alia parte
 differt: at Facultas in eodem subjecto est, & plures esse pos-
 sunt, quantitate tamen non discipet. Sicut pomi faculta-
 tes omnes in uno cernuntur; partes alia alibi existunt. At
 excusantur qui sic locuti, quia et si per se quidem Anima
 partibus careat, tamen corpori partibus constanti est indita,
 ac varias ejus partes variis functionibus occupat, & eo re-
 spectu Partes habet. Neque enim eadem functio caput tenet,
 & pectus, & secur. Sed his omisissis, Varro igitur tres
 Gradus fecit: Peripateticorum etiam ritu. Unum Vi-
 tæ tantum, quem *θεραπευτικὸν* Græci, *Alentem* Plinius,
 hodie *Vegetantem* dicunt, Hunc ipsum in Mundo (me-
 lius fortasse *Mundi*, vel *Mundano*, nempe corpore) ponit:
 & arbores, plantas, ac talia includit. Nam perse-
 verat in hac comparatione Animæ Mundi, cum Ani-
 mæ Hominis, & utrobique paria ostendit. Tertius
 Gradus Animæ, inquit, *est summus, qui Animus vo-
 catur*. Notemus discrimen inter Animam, & Ani-
 mum, quod ferè priscis Latinis fuit. Nam illa est, qua
 vivimus, ac sentimus: iste, quo intelligimus sapimus-
 que. Itaque bestiis haud temere veteres dabant. Attius
 apud Nonium:*

*Sapimus Animo, fruimur Anima: sine Animo
 Anima est debilis.*

Lib. IIV.
De opific.
Mundi.

In The-
reto.
Lib. VII.

Distinguunt & Epicurèi, ac Lucretius pulchrè Ani-
 mum velut *pupulam oculi*, id est Animæ, facit. Ipsum
 hoc Philo: *Ἄνθρωπος τὸν νῦν ἐκείρετον ἰδανείον, ψυχὴν καὶ ψυ-
 χλὸν, καὶ ὡς περ νόβου ἐν ὀφθαλμῷ*: *Homini Animam eximium
 dedit, aliam Anima animam, & velut pupulam in oculo*.
 Est quod Homerus (ut Plato notat) *ψυχῆς κίον* dixit, *cor
 Anima*: sicut Latini *Mentem Animi* sæpè, & sæpissi-
 me *Mentem*, Græcum illud *νῆς*, exprimentes. Lactan-
 tius: *Non est idem Mens & Anima, aliud est enim quo vi-
 vimus, aliud quo cogitamus*. Sed pergit Varro, isto Ani-
 mo omnes carere mortales: intellige, brutas Animantes.
 Amplius, hunc Animum in Mundi Anima, Deum
 esse & dici: *in nobis, Genium*. De Genio isto in * Manu-
 ductione, si memoria tenes, adfatim à nobis dictum,
 & Varronis hunc locum junge. Reliqua in Varro-
 nianis lucem à se habent.

* Lib. II.
Differ.
XIX.

quinque Sensus, & Vocis mittendæ, Procreandique vim. Panætius (malè editur Panætus) philosophus edendæ Vocis facultatem, motionis ejus qua per se Animalia ciuntur, partem esse vult: & quidem rectissime. Procreatricem verò, non Animæ, sed Naturæ partem. Duas ergo de octo tollit, sex relinquit. Pergit Tertullianus, in septem à Sorano.] Nihil ultra scio, aut legi. In octo penes Chrysippum.] Imò & Zenonem, ut supra Nemelius, & communiter omnes Stoicos. Laërtius: Μερὴ τῆς ψυχῆς λέγουσιν οὐκ ὅτι πέντε αἰσθησεις, καὶ τὰς οὐκ ἡμῶν περιμετρίας λόγους, καὶ τὸ φυσικὸν, καὶ τὸ λογικόν: Partes Animæ octo dicunt, quinque Sensus, Seminalem in nobis vim, Vocalem, & Ratiocinantem. Varro, ut solet, Stoice: Anima divisa in octonas partes. quinque quibus sentimus, sextam quæ cogitamus, septimam quæ progeneramus, octavam quæ vocem emittimus. Cogitandi verbo in λογικῇ utitur: quia propriè Latinis Cogitare est plura in unum cogere & velut ratiocinari: & Cogitatio Λόγισμα, non solum λόγος. Amplius, In decem apud quosdam Stoicorum.] Quos credo addidisse, Alendi & Movendi vim. Denique in duas amplius apud Posidonium.] Quæ istæ, nescio: suspicor tamen addidisse Irascentem, & Concupiscentem: atque ita ad eum numerum venisse. In Senecâ nostro divisio est nulli harum consona, sed miscella. Ad Lucilium suum: Inter me reque conveniat, in Animo esse partes ministras, per quas Movemur, Alimurque, propter ipsum Principale nobis datum. In hoc Principali est aliquid Irrationale, & Rationale. Illud huic servit. Et post pauca: Irrationalis pars Animi duas habet partes, alteram animosam, ambitiosam, impotentem, positam in Affectionibus; alteram humilem, languidam, Voluptatibus deditam. Ecce septem hæ sunt partes, Movendi, Alendi, Ratiocinandi: tum Rationalis, Irrationalis: iterumque sub istâ, Irascens, Cupiensque. Sed quid ita duas partes ministras nominat, Movendi, & Alendi? Non est Stoicum: atque aded in octona illa divisione neutra harum inserta. Sed credo alios ut tetigi, fecisse: & Seneca obiter nunc, & ut in exemplum nominat, aliis omisissis. Cur autem Stoici non inseruerint, puto factum, quod Naturæ istas & viribus Seminis tribuebant, ab Animo abjungebant. Ministræ autem partes benè in bonis libris scribuntur, non ministræ: quia, ut ait, ob ipsum Principale sunt datæ. Ita Stoici, apud Stobæum: Τὸ ἡγεμονικὸν ἀρχόντος χάριν ἔχει, τὰ δὲ ἄλλα μέρη, οὐ ὑπηρετῶντάς τῃ ἀπειδίδωκεν: Principale imperantis vice fungi, reliquas partes in ministri loco quamq; ducebant. Est deinde in Senecâ, alteram partem Affectionibus deditam: intelligit τὸ θυμικὸν Animosum illud & Irrita-

viii. De
Ling. Lat.

Epist. xxi

Irritabile, quod aliter τὸ πικρὸν, Græci dicunt, in *Affectionibus positum*, ut noster expressit. Facit & alteram, *Voluptatibus deditam*: τὸ ἐπιθυμητικὸν scilicet quod *Concupiscens* nominamus. Sed notæ utriusque bellæ: una, inquit, *animosa*, *impotens est*; altera *humilis*, *languida*. Philo Judæus scitâ imagine hoc illustret. In *Animâ nostrâ*, ait, *Equi sunt*, & *Auriga vel Adscensor*. *Equi duo*, *Ira* & *Concupiscens*: ille *velut mas*, hæc *femina*. Ille *gestiens*, *solutus & liber esse vult*; iste *servilis*, *humilis*, *vasfructu gaudens*, *domi desidet & pascitur*, sed & *pascit de veratque*. (Græcè hoc argute, εἰκόστας, καὶ εἰσοφθόγγς.) *Auriga autem Animus est*, si *Prudentiam quidem & Rationem audit*: si non audit, *Adscensor tantum* sive ἐναετίας. Pulchrè tanè. Si equos hos duos regimus, & *Rationis fræno domamus*; *Aurigæ sumus*, *digni hoc nomine*, & *per rectam viam ad optimum Finem imus*: sin aliter, *Adscensores tantum*, *sedemus in vehiculo*, sed *imperiti regere*, &

De Agri-
cultura.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

DISSERT. XVIII.

Principale Animæ Quid, & Ubi sit? in Corde Stoicis poni.

ABSOLVI de Partibus: nisi quodd explicatius aliquid de ἡγεμονικῷ dicendum videretur, quod *Principale* Seneca vertit: Cicero autem *Principatum*. Ita enim alibi: *Principatum id dico, quod Græci ἡγεμονικὸν, quo nihil in quoque genere nec potest, nec debet esse præstantius*. Prima igitur & præcipua pars, est *Principale*: quam lubet & expedit Plutarchi etiam verbis, pro sensu Stoico, magis revelare. Οἱ Στωϊκοὶ φασὶν εἶναι τῆς ψυχῆς τὸ ἀνώτατον μέρος τὸ ἡγεμονικόν, τὸ ποιεῖν τὰς φαντασίας, καὶ τοὺς συγχεῖς ἄρετας, καὶ αἰσθησεις, καὶ ὁρμὰς, καὶ τὰ το λογικὰ καὶ λῆπαι: Stoici inquit *animæ supremam partem, Principale id quod facit imaginationes, assensiones, sensus, & appetitiones: atque id Ratiocinationem appellant*. Addit (nam Græca non opus consignare:) *ab isto Principali septem partes reliquas Animæ enatas esse ac protensas, ut* * *palypode cirros*. Ex his *Visum*, esse *Spiritum qui à principe parte ad Oculos pertingit*: *Auditum*, *Spiritum qui ab eâdem ad Aures*: sic de Sensibus reliquis. *Seminalem autem partem*, esse *Spiritum qui à Principatu ad genitales meatus permeat*. *Vocalem*, *Spiritum qui ab eodem ad fauces & linguam*. In istis nota de *Spiritu* ubique dici: scilicet, quia ipsa

II. De
Natur.
deor.

IV. De
Placit cap
XXI.

* Piscis,
qui Lati-
nè
Mulpes.

Gggg

Ani-

Anima Spiritus his est : eoque adspectu & *Vocalem* & *Seminalem vim* (aliter Panætio visum) ad Animum pertinere. Nota amplius λογισμὸν id est *Ratiocinationem*, sive cum Varrone *cogitationem*, Principale dici: non autem ipsum λόγος sive *Rationem*, quia illa pars & *Rationale* continet & *Irrationale*. Adscensus enim in eâ & iudicia, sed non semper recta; depravante opinione & corpore, verum illud rectumque, quod à cælo habet. Est igitur λογικὴ sive *Rationalis*, cum rectâ Ratione utitur; est ἄλογος sive *Irrationalis*, cum Errore. Ut verbo absolvam, non aliud, ille Stoicorum λογισμός, quàm aliorum Νῆς, sive *Mens*, sive *Animus* cum Varrone. Ubi illi sedes? nam reliquas etiam partes in corpore vim alibi atque alibi exserere, & ibi velut incolere scimus: ubi igitur primaria, inquam, sedes? Disputant: & Stoici nostri in *Corde* assignarunt. Laërtius: Ἡ γὰρ κοινὴ δὲ εἴται τὸ κυριώτερον τῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ αἱ φαντασίαι καὶ οὐραὶ γίγνεται, καὶ ὅθεν ὁ λόγος ἀναπέμπεται. Ἐπεὶ εἴται ἐν καρδίᾳ: *Principale esse, primariam Animæ partem, in quâ imaginationes & appetitus sunt, & unde sermo (an Ratio?) sursum mittitur.* Id autem in *Corde esse*. Idem Tertullianus, qui *summum in Animæ gradum* (agnoscis Varronis verbum) *Vitalem & Sapientialem*, quod ἡ γὰρ κοινὴ appellant, certo in corporis recessu consecratum ait, eumque in *Corde*, quoniam & *inspectorem Cordis Deum legimus*, & *Corde credi ad justitiam*, & *Corde suo unumquemque reprehendi*: denique hec ipsum *Chrysippum etiam sapere* adfirmat. Nec de Chrysippo tantum Plutarchus: sed, inquit, οἱ Στωϊκοὶ πάντες ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, ἢ ταῖς καρδίαις κινώμενοι: *Omnes Stoici in toto corde, aut in Spiritu eo qui circa Cor est, Principale ponunt.* Ergo valde mirum, eundem eodem libro mox scribere, ubi de Stoicis: Αὐτὸ δὲ τὸ ἡγεμονικόν, ὡς περ ἐν κόσμῳ, καὶ τοικεῖ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σφαιρῇ δεῖ κεφαλῇ: *Ipsum Principale, sicut & in Mundo, habitat in nostro mundo Capite.* Profectò non est hic Stoicus, sed Platonici sensus: & pro illo capiendus est loqui. Nam iterum alibi, ubi Stoicos carpit, miratur illos *Assonones, & Visiones, & Artes, & Memorias in Cordis puncto ponere; ubi & principem Animæ partem.* Clara sunt & mens illorum, fontem vitæ & intelligentiæ in *Corde esse*, loco medio & dignissimo: quem ipsa Natura thorace, præcordiis, undique munivit: quo læso (non ita in aliis partibus) hominē illicò perire necessum & extingui. Ab eo igitur, ut è castello aquarum rivi ducuntur reliquas Animæ facultates effluere, & suis quasque locis se prodere & usibus servire. Ridet Galenus Chrysippi

Cap. xv.

iv De

Plac. c. iv

Cap. xxi.

Ce Com.
Not.

fippi in hac re argumentum, quòd Natura ipsa doceat, & clamet Animi vim illuc esse: quoniam sponte homines, cùm de se aut illo loquuntur, manum Cordi admovent, Feci, Dixi, Sensi, Non feci, Dixi, Sensi, pronunciantes. Rideat: cur non & Hippocratem suum, qui ita palàm? Γινώσκω γὰρ ὅτι τὸ ἀνθρώπου στέφουκεν ἐν τῇ λαίῃ καρδίᾳ, καὶ ἀρχὴ τῆς αἰδέσεως ψυχῆς: *Cogitatio enim sive Mens hominis in sinistro ventriculo (Cordis) insita est, & reliquæ Animæ imperat.* Aufonius idem:

De Cor-
de.

Mens, quæ celesti sensu rigat omeritum cor:

In Mono-
syll.

Cor vegetum, Mundi instar habens, Animæ vigor ac vis.

Epicuræi pariter, è quibus Lucretius:

Consilium, quod nos Animum Mentemque vocamus,

Lib. III.

Idque situm mediâ regione in pectoris hæret,

Ponunt, inquam, vel in ipso Corde, aut in Pectore circâ. De Stoicis sensisse etiam Lactantium puto, cùm Mentem aut in medullâ cerebri hætere facit, Plato; aut in illo sanguine hipertito, quæ est inclusus in corde, quod Nostri,

De opif.
cap. xvi.

D I S S E R T. XIX.

Aliquid de præstantia Animi, & ad ejus cultum adhortatio.

PRINCIPEM jam partem, Quæ sit, & Ubi, vides: ò quàm meritò sic dictam, Animus ille est *dux atque imperator vitæ mortalium: idem rector humani generis, agit atque habet cuncta, neque ipse habetur.* Vis præstantiam, & pænè divinitatem ejus, videre? Omnia momento pervadit, sideribus velocior, cogitatione velocior, temporibus velocior, Quid dicam? pænè ubique est. Corpora, ait Seneca, obnoxia sunt & adscripta dominis: mens quidem sui juris, quæ adeo libera & vaga est, ut nec ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quò minùs impetu suo utatur, & in infinitum comes caelestibus exeat. Quid ais, comes? imò antecessor. Tu ipse alibi: Animo nihil non eodem, quo intendit, momento petviam est, sideribus velocior, quorum post multa sæcula futuros cursus antecedit. Addam amplius, Cogitationem ipsam antecedit: quid autem eâ celerius? Pulchrè Homerus, de Phæacibus:

Sallost.
Jugurth.

De Benef.
I. I. c. xx.

II. De
Benef.
c. xxi.

Odyss. H.

Τῶν νῆες ἀκτῖναί, ὡς ἐπὶ πτεροῖν καὶ νόηματα:

Quorum sum celeres naves, Vetus alituum ala,

Aut brevis in nobis sensus.

Quod Claudianus imitari voluit,

G G G G 2

Quan-

*Quantum non jaculum Parthi, non impetus Austri,
Non leve sollicita Mentis discurret acumen.*

Denique magis dixi, & dicam, Tempora ipsa antecedit. Præsens hoc quod in lapsu est: præteritum quod lapsum, futurum quod labetur, totum illud assidui motus agmen Animus complectitur, & ut Cicero ait, *simul trium temporum particeps est*. Itaque verè Philo: *Sola Mens, ut omnium occyffima etiam Tempus ipsum, quo omnia fieri videntur, præcurrit & occupat, viribus occultis, sine Tempore, universum hoc & partes ejus pervagando, pertractando*. Trismegistus hanc celeritatem benè ingerit: *Dic, inquit, Anima tuæ illò abire, & dicto citius illic erit. Præcipe Oceanum tranare; celerissime illic erit, non ut è loco in locum delata, sed tamquam jam ibi existens. Fube in cælum evolet: alis non egebit, neque ullum ei obstaculum, non Solis ardor, non æther, non cæli volutatio, non corpora aëtorum: quin omnia pervadens ad extremam Naturam pervolet. Imò & extra eam (siquid extra eam) intueri tibi licet. Mira & maxima hæc æstimanti sunt: quid reliquæ dotes intelligentiæ, inventionis, memoriæ? Pelagus rerum & laudum: & verè imago ac simulacrum Dei. O attende, & cogita in te, præter Animum, nihil esse mirabile: cui magno nihil est magnum. Quid ista vilia, & terrena, & peritura sunt? fumi. Similitudinem tuam recole, atque item originem: utraque divina est. Ut igitur radii Solis contingunt quidem terram, sed ibi sunt unde emittuntur: sic animus ille magnus & sacer, & in hoc demissus UT PROPIUS DIVINA NOSSEMUS; conderfetur quidem nobiscum, sed hæreat origini suæ. Fiat mi Auditor, & hoc fine Physica ista lustremus: non ut curiosi abditorum inspectores, sed seduli Animi cultores: ut dignitate ejus cognita, locum ei suum decusque servemus. Quem locum? Senecæ verbis: *ut quem in hoc Mundo locum Deus obinet, hunc in homine Animus*: id est imperet regatque, colatur à nobis, & affectus, cupidines, omnia humana domita habeat ac subiecta. Hæc via ad ultimum Finem, ad Felicitatem, quod Porticus tota, & magnus ejus tubicen ac tibicen Seneca noster, vocavit. Huc tende, hanc & istum ama, quæ amant Honestæ.*

II. De
Fin.
Quod de
ter potio-
ri infid.

Cap. XI.

Sen. epist.
VIII.

Sen. epist.

Epist. LXV

AD LECTOREM.

FINIO *hic Lector: quia reliqua de*
 Sensibus *non singularia sunt aut te-*
nebrosa. Finio etiam, quia appositè ab hac
 Rationali parte, *qua fons est & origo*
 Moralis scientiæ, *gradum proferam,*
Deo duce & vita comite, ad tres in ea li-
broſ, Affectuum, Virtutum, Vitio-
rum.

APPROBATIO.

Physiologica hæc, in quibus multa
 non Auctoris sed Stoico sensu asser-
 ta, ad lucem Senecæ utiliter impri-
 mentur.

*Guiliel. Fabricius Norviomagus,
 Apostolicus ac Archiducalis li-
 brorum Censor.*

ADMONITIO ad LECTOREM

Cum per Typothetarum incuriam, perperam repetitis iisdem foliorum numeris à pagina CXIX. usque ad paginam CCCXX. irrepserit mendum, ne res ac verba ex indice vestigantis aberraret frustrare laboret animus, monendum te duxi, Lector, numerum cum præfixo asterisco denotare priorem, sine asterisco posteriorem bis eodem charactere interstincti Tomi IV. partem.

I N D E X

In Tomum quartum JUSTI LIPSI

A

- A** Bimelech Gedeonis notus fratres legitimos LXX. occidit. 226
 Absentia & secessus, vitato assiduitatis fastidio, Principi auctoritatem tuetur. 86
 Abstinentiam in militia quam strictè observaverint veteres, & quam etiam hodie optanda. 149 *
 Abyssinorum mos in maximo il- doneo è gente Regia in Regem eligendo. 215 *
 Abyssus in scripturis, quod Philosophis vacuum. 917
 Academica Philosophia quæ 687. quem usum habeat, quem abusu- 688. 689
 Academici veteres qua parte in Stoicos maximè incurrant 729. beatissimæ vitæ accensenda ducunt etiam bona corporis & fortunæ. 732
 Accipere res omnium dulcissima 75
 Accipitres Aegyptiis pro diis 140
 Achæi stratagemata spernebant ut parum generosa 166. * lege- caverant ut in conventionibus dies unus deliberationis, alter esset decreti. 248 *
 Achmetes jussu fratris Selymi suffocatus. 231
 Actei benè & in tempore instru- endæ ratio habenda in primis prudenti duci. 163 *
 Acta Apostolorum citata. 67
 Acta duplicia Senatus & populi, eisque scribendis Actuarii 485
 Actio omnis cum populo, ut Co- mitia &c. non nisi auspiciatò Romanis habita 467
 Actiolinus Tyrannus Patavinus frustra pudicitiam Blancæ scar- deoniz expugnare conatus. 308
 Activa Philosophia quæ, & quo- duplex. 694
 Actor in familiis, item Actor pu- blicus quis. 415
 Actuarii qui acta excipiunt & scribunt, 485
 Acumen ingenii nimium vir Rei- publicæ administrandæ aptum. 49
 Adagia Græcorum Latinorumq; intexta, præcipue sententiola. 18
 Adamas minutatim contractus, venenum 231
 Adelfonsus scriptum antiquius, ut hodiè, Alfonsus 134
 Adesse

Adesse alicui, id est, patrocinio
juvare, verbum fori. 435

Administri Principum, seu publi-
cè seu privatim, qui: nota tri-
plex, ad quam legendi publici
56. 258 * iis ipsis tutelæ ipso-
rum tradita præcepta. 58 263 *

Admirabilia Stoicorum. Cicero-
ni quæ vulgò Paradoxa. 748

Admiratio rerum velut mater sa-
pientiz est, eiusque ipsius fru-
ctus, nil admirari. 336

Admirationis & metus temperies
sive mixtio parit auctoritatem.

77
admissiones salutantium amico-
rum, pro dignitate primæ, se-
cundæ &c. hinc admissionis of-
ficium, Ab admissionibus, Ma-
gister Admissionum, Admissio-
nales, vel Admissionales Mini-
stri. 432

Admissionum varii gradus, toti-
dem contumeliarum gradus,
Plinio. 433

Adolescentes plerumque parum
providi 49. non idonei Civiles
Doctrinæ auditores, & minus
arbitri. 112 *

Adonidis vel Adonii horti, pro-
verbium in res brevis delecta-
tionis & nullius fructus 565

Adoptio iudicio, sive eo liberos
genitura dat. 369

Adriastias lex Platonis, Fatum.
859

Adseffores juri dicundo à Princi-
pibus assumendi, in causis
præcipuè subtilioribus. 253. 255

Assidere, castra & prætenturas
habere in fluminum ripa. 377

Adulatio maxima in amicitiis
pestis 498. maximè in Aulis,
ubi regnat. 242 *

Advocatorum perfidiâ nihil vana-
lius. 35

Ager intemperans facit Medi-
cum crudelem. 79

Ægyptus regnum varium & cru-
entum. 289. * ab ea tamen Phi-
losophia & Medicinæ in varias
gentes, adeoque ipsos Græcos
propagata 635. cur in ea anti-
quissima rerum monumenta
servata 953. etsi in ea non plu-
at, miræ tamen fecunditatis,
& quasi urbis Romæ nutritrix,
quatuor mensium annonam ei
suppeditabat. 406

Ægyptiorum, Reges plura sui im-
perii millia annorum usque ad
Cleopatram numerant 192.
cur variam & miscellam reli-
gionem induxerint. 63

Ægyptiorum, lex, in perjuros 275
quomodo elementa in mares
& feminas partiantur 925. ca-
sus externos rectoribus adsi-
gnare aut imputare soliti 227 *
ventrosi à multis cognominati
406, omnes gentes vana &
stulta superstitione anteiverunt
140, adeo ut in fame publica
maluerint humanis, quàm be-
stiarum, quas pro Diis habe-
bant, carnibus vesci 141. co-
rum hodiè regio, etsi Mahume-
dicæ, in quatuor sectas divisa.

292 *
Æneas cur metu naufragii inge-
mere dictus Virgilio ex opinio-
ne servit 991

Æneas Gazæ pius & doctus
scriptor. 878

Æqualitas inter oves adservata
tributorum acerbisatem lenit
100. sub Æquinoctiali terram
habitaram ut hodiè experientia
ostendit, ita & multi è veteri-
bus crediderunt. 941

Ær quid, ejus divisio, Stoicis
primo aut per se, frigidus, con-
trà quàm Aristoteli & aliis
935. cum totum plenum ani-
mis, easque esse dæmonas &
heroas, dogma Pythagoricum
881. æris vox sæpè cum Æthe-
ria confusa 923. vehiculum
purioris ignis, quo constat a-
nima. 987

Ærarium ne sit spoliarium civi-
um, cavendum, 97

Ærarium Romæ in tutela Satur-
ni olim. 414

Æschylus citatus 21. 168

Æstatem commendat hiems. 581

Æstimatio Stoicorum, quæ Ci-
ceroni, Senecæ Præmium. 742

Ætas γέννησις, triginta annis com-
muniter desinita. 642

Ætas grandior consilio aptior,
quàm adolescens 49. quæ mi-
litiæ legenda, & quæ ejus re-
gula Romanis. 141 *

Ætates hominis respondent Ele-
mentis. 924.

Ætatis fluxus & deflexus quid,
& unde. 361

- Æternitas Deo momentum.** 876
- Æther, quid.** vox unde 925. quamvis sæpè cum aëre confusa 923. quæ pars cœli Stoicis & Varroni 377. quæ Marti: Capellæ 378. in eo Stœciliolum statuit igni, atque illud aut in illo Deum 925. non autem Æther Deus, sed sedes Dei 850. aures universi quibusdam 920. corruptibilem statuunt Stoici, contra quàm Aristoteles. 952
- Æthiopum Sophi, seu Gymnosophistæ, Hieronymo.** 936
- Ætius hæreticus exilio multatus à Constantio Imp.** 309 *
- Ætius Patritius CLXII. millia Hunnorum prælio Catalaunico occidit.** 600
- Ævum appellatur quod ante tempus.** 964
- Affectus cùm inveteraverint, propriè sunt animi morbi, qui & quales 528. 529. à ratione eos prava, id est, opinione oriri, seu ut alii judicium esse 768. Stoicis corpora immò animalia 904. tolli ex homine posse negant Pythagorei & plerique Philosophorum, sed temperari & moderari 764. quatenus temperandi videantur Doctoribus Christianis.** 772
- Affectus præcipui, quatuor oppositi inter se, ad quos reliqui referuntur, unde oriuntur illi turbant, & diversimodè animum non satis constantia munitum de suo statu deiciunt 535. eorum in animo nascentium progressus 769. eos semel admissos difficile est regere aut moderari: non igitur recidendi sed excindendi.** 766. 767
- Affectibus abrepti similes cervo cum hærente lateri jaculo fugienti.** 528
- Affectus fugiendi in turbis publicis, non ipsæ turbæ.** 527
- Affectibus carere debent consiliarii.** 52
- Afri Saturno homines vivos, præsertim pueros sacrificabant 141. reges eorum quidam Mathematicis nimis dediti, cætera non magnæ rei fuere.** 223 *
- Africa octo mensium annuam urbi suppeditabat, ut Ægyptus quatuor.** 406
- Agar ancillæ Saræ allegoria ex Philone Iudæo & Clemente Alexandrino.** 625
- Agathocles per quos rerum eventus, dirigente fato, regnum Sicilia adeptus.** 149
- Agathon Comicus ex Aristotele citatus.** 421
- Agellius citatus.** 11
- Agésilæus Spartæ Rex delubra etiam in hostico sua venerabatur 130. ejus dictum egregium de perjuriis, factumque laudabile 276, quomodo fraudes bonas à malis distinxerit 163. * vestitu contemptibilis, actis illustris.** 295 *
- Agrestes militiæ meliores quàm urbicolæ.** 141 *
- Agricola tenuit ex sapientia modum, isque nimium doctrinæ studiosis imitandus 21. cultu modicus, sermone facilis 233. ***
- Agrippa consultiis facta conjungere solitas.** 247 *
- Agrippina Neronem à Philosophicis, ut Principi contrariis ma'è arcuit.** 223 *
- 'Αἰδώς quæ.** 688
- Albada quidam sapiens contra Lipsium citatus à Diodoro Dialogista.** 291 *
- Alberto Archiduci jam Principi monita Politicæ à Lipsio inscripta 123. eidem & Thabellæ conjugii inscripta editio Panegyrici Pliniani & dissertatiuncula ad eisdem publicè habita.** 335 341
- Alfons. Albuquerque Indis Orientalis pleraque Lusitanæ Regi subjecit.** 265 *
- Alcinoi horti, proverbium.** 565
- Alea belli incerta.** 157 *
- Alexander Acarnan quidam Antiochum ad Romanum bellum stolidè impulit.** 246 *
- Alexander Aphrodisiensis fides interpretis Aristotelis 554 is citatus.** 758
- Alexander Magnus Doctore Aristotele felix, semper Doctos in contubernio habuit, & quo sine Homerum maximè fecit, eoque ut militiæ magistro usus 123.** 182

I N D E X.

182. 319 continentia ejus e-
gregia, à maritatis abstin-
tia, item à pueris 302. cervi-
ce cum leviter incurvum pro-
ceres omnes imitari 240. re-
ligione motus Iudzis liberta-
tem relinquit 130. ambitio-
sissimus interea & gloriæ avi-
dissimus 264. 318. felici re-
rum cursu ablatus, fastidit
homo esse, & divinos hono-
res affectat. 286. 605
- Alexander Severus propensus
in Doctos & literatos, eos belli
pacisque consiliis adhibebat, &
potissimum historiæ peritos 20
320. Magistratus dabat ex
judicio populi 465. causas à
Jurisconsultis examinatas ad
se referri præcepit, de quibus
ipse pronuntiabat 256. à se
autem res judicatas à Ponti-
ficibus & Auguribus retracta-
ri permisit 135. ejus prudentia
in moderatè dispensandis
reditibus publicis 100. gem-
mas omnes & lapillos, ut viris
inutiles vendidit 296 prudenter
Eunuchos nec in consiliis nec
in ministeriis habuit 257 * ejus
nimia in matrem observantia
illi sibi; fuit exitio. 300
- Alexandrum Antiochi filium qui-
dam mentitus, exso dehetrio
Soiere, Syriam ut regnum
patrium occupans, decennium
obtinere, tandem à Demetrio
D F. occiditur 219
- Alexandrum ab Herode extin-
ctum Judæus quidam semen-
tiens ab Augusto ad remum
damnatus. 219
- Alexius Imp: quomodo à prædi-
cationibus Astrologorum elu-
sus 166 morti vicinus & *ante*
deliberat de successore. 205
- Alexii Angeli Imp: Germanos
Henrici V. Imp. legatos excipi-
entis ridiculus luxu cultus. 297
298
- Alfonsi Aragonum & Siciliæ utr:
Regis in Cajetanos & Anti-
Caldoram, pervicaces hostes,
lenitas & clementia. & conso-
næ iis voces 273. 274 ejus infi-
gnis à virtute, fortuna. & bo-
narum literarum studio plaudes
185, mortuos ajebat optimos
- mos esse consiliarios, id est. Ise-
bro 20. ejusdem dictum de
populo se ad Principum mores
formante. 240
- Alfonso Rex Catholicus, unde
id agnomen meruerit. 134
- Alfonso Ferd. I. F. à fratre San-
ctio ad Almenonem Toleti
Regem profugus, & utriusque
reciproca fides. 279. 280
- Alfonso cognomento Impera-
tor, insignis æqui justique cul-
tor, jus in Hispaniam refor-
mavit 247. 259. Astrologico-
rum peritissimus, cætera non
magis rei 223. * ejus im-
pium dictum, ilque regno pri-
vatus. 147
- Alfonsi Peresii Gufmani, cognom-
ento Boni, admiranda con-
stantia. 177. 178
- Alfonsum Aragoniz Regem diu
mortuum cuidam se ingenti
gula fracta. 223
- Aliena occupate quando fortè
Principi videatur, citum, 120*
- Alimentorem cura, inter hone-
rissima munera. 399
- Allegoriis seu *utrorius* delectati
Stoici. 853
- Allifanus Comes à Pio IV. P.P.
capite truncatus. 154
- Almenonis Mauri Regis con-
sians in Alfonso, post Ca-
stellæ Regem, etiam cum tuo-
rum danano, fides 279. 280
- Altare quo differat ab Ara 356
- Alvarus Luna nobile documen-
tum fluxæ potentie 269*
- Amadisius sive Amadæus, inge-
niosi nugatoris foetus, pestilens
liber. 224 *
- Ambitio in præceps, certè an-
ceps, trahit 234. hoc ei omni
vitium, Non respicere 181*
- Ambitio sæpè injusti belli causa
126. * item factionum & sedi-
tionum 181, 182. * obtinendi
regnis fraudem & vim sæpè
miscet. 217*
- Ambrosius sæpè Stoicus 732. lo-
cus ejus de mundi verno exor-
tu 918. plebeja ejus opinio de
madore solis 933. ei animæ ra-
tionabilis substantia divina (spiri-
tus est. 985
- Ambrosius citatus. 40
- America ab uno inventore
G g g g s nomen

- nomen Novi orbis, non sine injuria aliorum.** 947
- Amicitia vera quæ, ea nisi in bonis esse non potest, idque conciliante Deo, inter malos factio est.** 792
- Amicitiz nomen tantum inane & irritum in demp Principum.** 114 *
- Ammianus Marcellinus non spernendus Politicis 217. * locus ejus de Geniis tutelariis Constantii Imp. & aliorum excellentium virorum 885. idem citatus.** 13
- Amor apud populares, metus apud hostes (Principi potissimum) querendus 36. ille tamen non humilitate captandus.** 75
- Anacharsis Philosophi de Atheniensibus dictum.** 570
- Αναξ vox unde Græcis, Plutarcho** 237
- Anaxagoras Clazomenius prius (scholam à Mileto Athenas traduxit 644. 645. ejus consuetudo quid Pericli contulerit 222 * ejusdem ad Periclem dictum 321 quid & quantum esse solem censuerit 918 quam sibi veram patriam dixerit 543 novitatis in religione accusatus.** 295 *
- Anaxarchi perniciosum dictum ad Alexandrum** 229 *
- Anaxarchus plures Orbes finxit** 551
- Anaximander Milesius successor Thaletis.** 644
- Anaximenes Milesius è successoribus Thaletis 644. quid de astris senserit.** 931
- Andreas Hungariz Rex justitiz tam tenax, ut uxorem suam à Bancano justè casam, pronuntiari, & cur.** 249
- Andriscus quidam, se Philippi Persei Regis filium dicens, à Metello Romam in catenis ductus.** 218
- Andronicus Imp. disputationes aut subtiles de religione inquisitiones damnavit.** 312 *
- Andronici Tyro à Demetrio Præfecti in dominum etiam victum fides ipsi Ptolomæo victori laudata.** 276
- Angor, ab angustando** 433
- Anima quid Varroni, quid Lætantio, & ea vox unde, 986. 987. animæ & animi discrimen præcis Latinis quod 1000 animæ divisio Varronis, & ea breviter explicata 1001. 1002. ejus divisio Stoicorum uberior, itemque Seneczæ, & utraque explicata 1001. eam Stoicis ac Epicuræis corpus esse, item Tertulliano.** 993
- Anima mundi Deus 848. fons animarum omnium, Socrati 984. animæ mundi cum animo hominis comparatio Varronis apud Augustinum 995. anima, an animus an mens, de Deo dicatur, nihil aut parum refert, animus tamen plerumque nobilior animæ pars 846** 1000
- Anima extrinsecus insinuat homini idque post partitionem Stoicis: aliis aliter. & an nata, an ingressa, diffidium olim etiam inter Theologos 980 981 982 ejus Principale quid & ubi sit, in corde Stoicis poni 1003 1004 sequi eam temperamentum corporis, opinio Hippocratis 982 animæ facultates quæ Aristoteli 999 animas longævas & corpori superstitas ferebantur (trepidè tamen aut ambigüè) Stoicis sed non æternas 989. 990 991 de earum in corpora migratione, multorum opinio, sed non Stoicorum 992 reminiscencia animæ, cum à corpore abiit, aut memoria, Stoicis & aliis credita 997 998 sapientum quidem astris sociatas in orbe Lunæ aut circa fore, naturam rerum totam contemplaturas, insipientium autem perituras, Stoicis visum 996 997 998 animarum gradus, seu ascensus & descensus Platoni 993. 995. 996. animas interire, dogma exitiabile virtuti.** 143
- Animæ duæ, animus unus, amicitia Sidonio.** 793
- Animadversio, seu castigatio omnis non ad punientis, sed ad Reipublicæ utilitatem referenda.** 94

Animadvenē, elatum à liſto-
re &c. adventante Magiſtra-
tu. 463
Animalis nomen quibus à Stoicis
tribuat. 904
Animalia cuique regioni pecu-
liaria, præ coeli, aut ſoli, aut
ipſorum indole 949
Animalia denſius per Naturam
naſcuntur quàm moriuntur,
niſi gladio cladium aut cædi-
um reſcencetur 580
Animus per omnem rerum
naturam intentus & commē-
ans, Deus, Pythagoræ & aliis,
846 purior ignis Stoicis, ſimul
& ſpiritus 706. 986. 987 eiſdem
nihilominus corpus 904 905.
animus & anima confundun-
tur plerumque animus tamen
verè nobilior animæ pars. 846.
cor animæ, Homero, velut pu-
pula in oculo. 1000
Animus vetum hominem con-
ſtituit non corpus 970 è coelo
& æthere advenire, à ſtellis &
ab ipſo Deo, pars animæ
mundi, id eſt, Dei, & plu-
ſcula ſublimiter ac nimis à
Stoicis dicta 982. 983. 984.
dux atque imperator vitæ mor-
talium, virtute pollens fortu-
næ non eget, habet cuncta,
nec ipſe habetur, 16 734. cogi
non poteſt 605. non is ex re,
ſed res ex eo ſtare debet 781.
animus humanus in corpore
ſitus, quo ſignificatu Dæmon
nuncupatus 885. ejus præſtan-
tia, & ad ejus cultum adhorta-
tio 1005. ei cultui vacare, et-
iam cum non vacat, licet 967.
ad altiores virtutes præparan-
dus antè præceptis, ut lana
imbuenda ſuccis quibuſdam,
prius quàm ultimum colorem
imbibat. 531
Animus optimus, pulcherrimus
Dei cultus 11. 360. ejus de-
miſſio & abjectio differunt,
quid utraque, tum quid elatio,
ſeu ſuperbia 531. malè affectus
animus externis voluptatibus
parum juvatur, & remedium ve-
rum non corporis, ſed ipſius
mutatio 529. ejus affectus &
morbi quibus differant 528.
peccatis, ſed miniſterio corpo-

ris 539. natura contumax, præ-
cipuè cum acceſſit opinio pie-
tatis. 314 *
Animum qui habet, turpe ei leu-
des captare ex corpore 232. * ut
imbecilli malique oculi nota
eſt, lippire ad conſpectum lip-
pientis, ſic animi dolere viſo
dolente. 544
Annariz, quales apud Romanos,
leges in Republica utiliſſimæ.
239 *
Annibal armis indomitus vicerat,
luxu & vitiis militum victus eſt
147. * ejus ad aſpectum capitis
fratris Aſdrubalis abſciſſi vox.
157
Annonæ curâ plebi ſubveniendum
à Principe 76
Annonæ in bellum præparationis
uſus & neceſſitas 132 *
Anni tempora reſpondent Ele-
mentis 924
Annorum computatio aut diſtin-
ctio à Romanis per Conſules
facta, & ſub Imp: ij ſoli conſu-
les nominati, qui Calendis
Januariis Magiſtratum inibant,
quos Ordinarios vocabant. 458
Annus Magnus, qui mundanus
annus Macrobio, quis & quot
annorum vulgari. 953. 955-
956
Antigonus Gomatas Rex quanti
fecerit Zenonem Citicium
philophum. 651
Antigonus Rex magnus Juſtitiæ
aſſector, ejusque voces Regiz.
240. 241
Antigonus Rex ſuam in navali
prælio præſentiam multis na-
vibus æquipollere rectè cen-
ſuit. 152 *
Antigoni Regis ſedatus animus,
& quàm contumeliarum pa-
tiens. 314
Antigoni Regis ſomnium mira-
bile ſupra Mihridate juvene
Perſa. 159
Antiochi Regis pudicitia. 302 *
Antiochus Rex à latronibus oc-
ciſus. 291
Antiochus Rex Hieroſolyma ob-
ſidens, ludæis inducias cele-
brando Scenopegiæ feſto in-
dulget, & ſacris peragendis in-
ſtrumenta ſuppeditat. 131
Antiochus Philoſophus, Philo-
ſo-

I N D E X.

- mis auditor, quintam Academi-
 am induxit nomine, read
 Stoa se transtulit 647. 688.
 Antipater Sidonius, Diogenis Ba-
 bylonii Stoici successor, Cice-
 roni, Senecæ & Epicteto lauda-
 tus. 650. 651. 655
 Antipater Tyrius, Stoicus, Ca-
 toni Uticensi adolescenti doctor
 & Romanis in contubernio. 655
 Antisthenes Atheniensis Cynicæ
 sectæ conditor 647. idem &
 Stoicæ à quibusdam habetur
 661. ejus monitum 747.
 Antistius Restio proscriptus, ser-
 vi ingenioso fidelique astu ser-
 vatus, 284
 M. Antonini Pii liberalitas in
 passim doctos. 320
 M. Aurelii Antonius Imp: Stoi-
 cam etiam sectam professus,
 Philosophi cognomen meruit
 183. 674. ejus divinum dictum
 quoad consilia amicorum 54. pi-
 scando & venando, multum se
 oblectavit. 492
 M. Antonii oratoris servus con-
 stantis fidei 284
 M. Antonius Triumvir decem
 annorum tributa exegit in u-
 num annum 602. scelerum suo-
 rum poenam non effugit 588 à
 Cleopatra seductus, cum ipsa
 periit 197
 Antverpia ocellus urbium. 1551
 Anus fatidica Stoicorum, provi-
 dentia Dei ab adversariis appel-
 lata 856
 Apathia Stoicis duplex, & quæ,
 sed apathiam asserere. Megari-
 corum potius est, quàm Stoico-
 rum, & quomodo Latine dici
 posse, velit Seneca 770. 771.
 Moysi approbatam putat philo-
 Judæus. 772
 Apelles quidam subdolis cavilla-
 tor, magnæ apud Philippum Ma-
 cedonem diu potentia subito
 dejicitur, & cum filio interfici-
 tur. 267 *
Αρετασμορσι seu redintegratio
 mundi. 956
 Apollonius Thianæus Ephesi ipso
 momento quo Romæ Domitia-
 nus à Stephano cubiculario oc-
 ciditur, exclamasse, Euge Ste-
 phane narratur. 164
 Apollonius Stoicus, Straboni no-
 minatus. 606
 Apparatus belli quid, & quotu-
 plex ante bellum faciendus. 131 *
 Appianus correctus 603 idem
 citatus & illustratus. 603. 993
 Appius Claudius x. vir Legg-
 scrib: 328
Αψοπος Oceanus, unde Homero
 943
 Apulei vera descriptio boni Pro-
 consulis. 431
 Apulejus correctus, aut ejus sen-
 tentia rejecta 795. porro corre-
 ctus. 638 880. 885
Απυ industria, etsi alienis libat,
 melior tamen textu aranearum
 quæ ex se fila gignunt. 203 *
 Aqua quid, præcipua ejus pars.
 mare 936. 937. principium seu
 origo omnium rerum Thaleti,
 Brachmanibus, Ægyptiis &c.
 914
 Aqua potus militaris Romano-
 rum aut mixto aceto, posca. 383
 Aquila muscas non capiat, Pro-
 verbium. 349
 Ara quo differat ab Altari, 356
 Aranearum textus non ideo quia
 ex se fila gignunt, melior apum
 industria quæ ex alienis libant.
 203 *
 Aratus Siciionius Arocorin-
 thum, ejus aut occiso Perizo,
 occupat 658. ad omnia civilia mi-
 rifice vaser & appositus trepida-
 bat in bellicis. 262 *
 Aratus falsè apud Philippum Ma-
 cedonem ab Apelle quodam
 traductus 268. * diu ei carus, tan-
 dem lepro veneno ab eo subla-
 tus. 270 *
 Arbitrii libertas homini est 559
 sed non vis quâ Deo reluctari
 possit. 560
 Arbores in novo orbe, primum
 satæ, quàm brevi adoleverint
 quantosq; fructus tulerint. 795
 Arbores magnæ diu crescant, una
 horâ exstirpantur, sic opes aut
 potentia. 41
 Arbuta in zdibus, imò supra eas,
 divitum Romanorum. 669
 Arcades primi homines existima-
 ti arboribus excisi. 974
 Arcefilaus, Arcefilaus* Latinè,
 Crantoris discipulus, auctor se-
 cundæ, Novæ sive Medice *Ακα-*
δεμια 645. 646. 647. 665. 666.
 Archelaus Atheniensis præceptor
 Socratis. 644

I N D E X.

- Archidamus** Spartæ Rex, agris hostilibus parcendum suadet post victoriam 169. * **Philippum** Macedonē victoriam insolentem modesto dicto sua fortis memorem facit. 237 *
- Archidemi** vel **Archedemi**, Philosophi insignes, Tarfensis unus, Atheniensis alter quorum ille Straboni, Seneca & Ciceroni laudatus 660
- Archilochus**, citatus. 98
- Archimedes** in expugnatione Syracusarum dum figuras in pulvere describit occisus. 266
- Architectonica** aliquatenus scire, non inutile aut indecorum Principi. 223 *
- Architas** Tarentinus, Philosophus Pythagoreus 639. felicitatem hominis ad externa porrigit ac negat 713. de affectibus quid senserit 765. bona ejus sententia de Dei hominūq; boni differentia. 790
- Areopagitæ** puerum hirundinum oculos congentem cur interfecerint. 807 *
- Areus** Alexandrinus Philosophus Augusto familiaris. 237 *
- Argenteus** gladius omnia penetrat 81
- Armanius**, Pluto, malum rerū Principium Magis Chaldæorum. 869
- Ariolos** super eventu rerum consuleri illicitum. 165
- Aristidis** Atheniensis, Justī dicti summa probitas 169. justum factum 250. Themistocli is valde adversus, in communi tamen legatione simulates seposuit. 244 *
- Aristippus** caput Philosophiæ Cyrenaicæ 647. ejus versutia 266. * quantum ab indocto doctum differre censuerit. 226
- Aristo** vel **Ariston** Chius, Zenonis discipulus, à quo eum abiisse ait Cicero 950. 659. ejus sententia unam virtutem esse 757. *ἀδιαφορία* quamnam statuerit 739 Philosophos argutias sectantes comparabat comedentibus canetos quomodo 637. plures eo nomine philosophi, & duo quidem Peripatetici, unus & qui Philosophum mentius. 659
- Aristophanes** citatus. 39
- Aristoteles** de conflagratione mundi scripsisse dicitur Eusebio. 953. 955
- Aristoteles** à multis miraculū Instar, laudatus, ab aliis culpatus à minutiloquio, verutius subtilitate & impietate 631. Politica tractavit, sed non pressē de Principatu, in eis tamen eximie laudatus, ejusque lectio supra omnes Principi commendata 222. * utiliter is in scholas receptus quod ad Dialectica & Physica. 632
- Aristoteles** Peripateticorum conditor, qui eum secuti 647 veritas ei amica magis quam Plato aut Socrates 667. qualis ferē ubique in divinis 554. et si novitatis in religione accusatus 295 * putatur asteruisse Fatum Physicum, quamvis aliter in libello de mundo 554 citatur libellus à Stobæo titulo Epistolæ ad Alexandrum 546. in eo Damipsum Necessitatem & Fatum dici posse asseritur 554. in eodem malē Deus loca à terris segregatur 893. 894
- Aristoteles** qua parte contrarius Stoicis 729. felicitatem non in possessione & habitu virtutis, sed in usu & actione ponit, aliter quā Stoici 754. quæ ad plenam felicitatem facere censent 733. æthera à cœlo distinguit 925 926. à corruptione exemptum voluit 952 aer ei calidus primariō, contra quā Stoicis 936. vicem Idearum Platonis universalialia induxit 688. de stellarum & solis materia non bene sentit 928. in scriptis videtur vacillare de facultate feminis muliebris 979. nullum vacuum admittit 910. quid citenopus 962. 964. de partium aliquot terræ mutatione, non de mundi totius credidit 953. quam differentiam ponat inter *κόλασιν* & *τιμωρίαν* 579 spontaneam mortem palam damnat 815. quæ ei intellecta insula extra Columnas, Hercules, Carthaginiensibus olim cognita 948 pulchrum ejus dictum ad quemdam, qui multa rugatus erat. 300 *
- Aristoteles** videtur electionem in Regnis prætulisse successioni 204. 206. verba ejus sæpe inter-

- Interexta** aut citata in libris Politicis 17. & passim porro citatus. 641
- Aristoxenus Tarentinus** Pythagoreus Aristotelem mortuum insecutus. 640
- Arithmetica** quæ 694
- Arius Didymus** correctus, 951
- Arma pia**, quibus nulla nisi in armis spes 128. * armis magna imperia continentur, non ignavia sed consilio ea temperanda. 243 *
- Armatis pacem** facere convenit. 172 *
- Arnobius** Aristotelem & Platonem valde laudat 632. inclinationem Stoicos 675. ejus locus de unitate Dei 922. is emendatus 868. idem laudatus, citatus & explicatus 299. 832. 893 929
- Arnoldus Geldria** Rex quam indignis modis à filio Adolpho habitus. 231. 232
- Arrianus** citatus. 392
- Arriani** dissertationes Epicteti citatæ. 206
- Arrogantia** scopulus virtutum 286. prorsus vitanda administratione Principis 59
- Artes liberales** humanitatem hominibus reddunt 626. tantum studia *invidiosum*, Stoicis. 774
- Artium genera** quatuor Posidonius statuit, quæ. 624
- Artes Principe** dignæ. 221 *
- Artium mollium cultores** militiæ plerumque inepti. 142 *
- Artases** quidam extinctum ab Alexandro Magno Persarum Imperium resuscitat, sed sub nomine Parthorum & Arsacidarum 192
- Artinoe** à fratre Ptolomæo miserè decepta. 228
- Artabani laus** cunctationis 247. * plures is sententias Regi audiendas suadet, ut possit eligere meliorem 249. * à fortuna consilia non judicabat. 254 *
- Artaxerxes Longimanus** Persarum Rex, de suo dare maluit Satrapæ gratiose, quam aliquid injustè concedere. 242
- Artaxerxis** Persarum Regis cum modestia juncta majestas. 313
- Artaxerxes** quidam, Artababoulitimo Parthorum Rege sublati, Persarum nomen restituit. 192
- Artemenes** minori fratri Xerxi in successione regni posthabitus, quare. 213
- Asclepiodatus** Stoicus, Posidonii auditor, Senecæ aliquoties dictus, 660
- Ascleptario** Mathematicus diem & genus mortis Domitiano, tum & suum exitum prædixit. 164
- Asconius Pedianus** citatus. 402
- Asdrubal** à servo cuius dominum interfecerat, occisus 283. quo strategemate is à Romanis captus. 157
- Assentatio**, crebra Atulæ sæpe Regum opes evertit, quam hostis. 55
- Asurgendi** Magistratui aut Principibus mos. 447
- Assyriorum** imperium quamdiu steterit. 192
- Astrum** quid, deque astris in genere, rotunda esse, conica Cleamhi, ignea & vaporibus pasci, eadem animalia, intelligere, & futurorum conscia. Stoicis. 930, 931, 932
- Astrologia** quæ. 694
- Astrologi** seu Chaldæi, primi auctores Fati Mathematici 553. atque etiam hodie 554. Stoicis amici. 934
- Astijages** Medus somnio sibi prædicta impedire frustra conatus. 159
- Ataidus** Emanuelis Regis Regatus in agro Marochiensis exilus. 310
- Aralaticus** Gothorum Rex. 220
- Athalia** Regina (Iosepho Gothalia) post plurimas cædes tandem ipsa occisa. 156
- Atheismus** diversitate religionum aut sectarum invehitur. 294 *
- Athenienses** valde rigidi in malè de diis patriis sentientes 295. * eorum status sæpius variavit 191. eorum monasticon adveniant Pompejo scriptum. 443
- Athenus** correctus 656. 749, idem citatus 658. 659. 661. 666. 797
- Athenagoras**, auctor Christianus citatus. 844, 899, 839
- Athenais**, Leontii Atheniensis Philo

- Philosophi filia, post Eudocia vocata, Imp: Theodosio nubit, & tandem ab eo abdicatur. 151
- Athenodori Stoici tres, omnes Cilices, Solensis è discipulis Zenonis: Tarsensis, pergami agens, quem Gato Uticensis Romam deduxit, Cordyllo cognominatus, tertius, item Tarsensis, Cananita appellatus, Augusto Doctor & familiaris 237. 650. 651. 659
- Athletæ asperis Exercentur ad palestram, ita boni cladibus in victoriam. 576
- Atlantici Philosophi Augustini, qui. 635
- Atlantis insula 550. quæ ea Platoni, ejusque illuvione haustæ quæ hodie reliquæ 947
- Atomi, *ἄτομοι*, materia errans, & Imane, principia rerum Democrito & Epicuro 389. 900
- Attabalipæ Regis infelix Exitus 231 *
- Attici milites, proverbio, extra periculum iactabundi, in eo ignavi. 147 *
- Pomp: Atticus etsi optimatum esset partium, civilibus tamen fluctibus se non committebat 185. 186. * cur utiliter diutius vivere non potuerit. 810
- Attila ignarus deo servit in bonum finem 575 ejus facrum factum apud Suidam narratum. 376
- Atributa Deo trium generum 851. 852. varia ex Cleanthe apud Clementem Alexandrinum. 853
- Avaritia sæpe injusti belli causa. 126 * omnino fugienda consiliario. 52. 244 *
- Avaritia una honesta, temporis 964. avari in prodicionem promi 90. citius ex eorum oculis mille lacrimæ exprimentur, quàm unus è bulga nummus. 544
- Auctoritas non cadit in juvenes. 239 *
- Auctoritas nra in populari statu 190
- Auctoritas quæ in privatis dicitur, in Principe Majestas 42. auctoritas Principi valdè commen-
- data, quid ea, unde nata, quibus rebus procuranda, & multa quæ ad eam 77. 78. &c. non temerè ea Principi in minoribus periclitanda, integraque majoribus remediis, servanda 179. * à rebus adversis valdè imminuitur 85. in Imperatore exercitus valdè requisita 157. * felicitatis maximè videtur esse proles 84. 156. * quomodo à Duce militari acquiri possit. 156 +
- Audacia decet militem 142. * in præliis pro muro habetur 164 *
- Averroës velut lymphatur in laudes Aristotelis. 621
- Aves bicipites in plerisque domibus & portis formatae in valle Cautem Regni Chili reperti ab Hispanis 949
- Auguratorium Romæ Pub: Vitori ubi. 486
- Auguria quo differant ab aruspicina. 363
- Augustæ titulus quando uxori Imperatoris à Senatu tribui solitus. 390
- Augustinus videtur extra mundum statuere vacuum 917. quid fructus ex Philoplocis trahendum suadeat 629 quanti faciat Platonem 632 Senecam Apostolis familiarem facit 680. idem citatus 8. item correctus. 921
- Augustus Imp. quibus rebus omnes se devinxerit 75. legum innovationem inprobabat 79. & nonnisi paulatim ad rerum mutationem accessit. 80
- Augustus quantoperè eloquentiæ & liberalibus studiis deditus 183 mirificè in viros doctos propensus, ambitiosus etiam ab eis vicissim attolli & prædicari, sed non à quovis 317. 320. valdè diligens in excerpendis præceptis & exemplis in lectione utriusque linguæ Actorum. 150 *
- Augustus varia clementiæ specimina publice & privatim dedit 269. 270. lacrimatus cum pater patris diceretur 483. magna ejus instrumenti & suppellectilis tenuitas, nec is alia veste unquam usus, quam ab uxore & de-

I N D E X.

- & domesticis confecta 295.
conviciorum spector, & sum-
mā in cavillatores patientiā
234. 315. jus assidue dixit, &
in noctem nonnumquam, (ex-
pē etiam valerudinarius 255
superstitiosus auspicioꝝ om-
nium & somniorum obser-
vator. 138
- Augustus nihil minus in perfecto
duce quam festinationem re-
merariam convenire arbitraba-
tur 154. omne bellum dissua-
debat, nisi cum major emolu-
menti spes quam damni me-
tus ostenderetur 160. * nulli gen-
ti sine iustis & necessariis caus-
is bellum intulit 131. * ejus
crudele factum capta Perusia
603. scelus juveniliū poe-
nam in se, & clarius in omni
sua stirpe ac familia luit, hæc
deque hostis sui filio excessit
361 383
- Aviti declamatoris apud Senecam
Rhetorem sententia de alio or-
be ultra Oceanum. 948
- Aula sedes fraudum, inque ea
perennare volenti quæ neces-
saria 59. incerta, instabilis, fal-
lax. 268. * qui aula grati acce-
ptique esse volunt, ejurant
probitatem 427. ejus manci-
pia impii consiliarii 55. quæ
aulæ administris præcepta 263 *
an in tempore eā abscedendum,
præcipue exteris 266. * Philoso-
phis tamen eā non planè,
interdictum 678. ac ei non ad-
dictus Lipsius. 270 *
- Aulica vita lubrica in qua per
pericula pervenitur ad gran-
dus periculum. 58
- Aulici mores descripti, imò de-
pisti. 263. 264 *
- Aulici calculi abacorum similes
secundum voluntatem calcu-
latoris modò obolum æreum,
modò talentum valent. 268 *
- Aulicus vetus instar navis veteris.
268 *
- Aurelianus Imp: Zenobiam in
triumpho duxit, quomodo
201. Deus ei certus sol 929
- Anibus ducenda plebs, non lu-
pus. 186 *
- Aures universi, A. ther. 920
- Auricularii, *αὐτίκοι* Principi,
bus habendi inquisitioni in
Sermones illustrium subdito-
rum. 1 37
- Aurum Coronarium quid. 385.
423
- Aurea carmina Pythagoræ,
Χρυσὰ πνευματικά Hiero-
nymo vocata. 641
- Auruncani Peruanis vicini à ro-
bore corporis quomodo Re-
gem eligant. 206
- Ausonii Ghryphus explicatus
901. idem citatus. 30
- Auspiciatō nihil non gestum, præ-
cipue in re majori, ut bello
à Romanis 486
- Auspicia præcedebant quamcum-
que cum populo actionem.
469
- Austriaci Principes patientes Mi-
nistrorum suorum, & ad ex-
tremum mites. 270 *
- Ἀυτοκρατία* quatenus Stoicis &
nonnullis aliis Philosophis, pro-
bata 808. 809. 810 improbata
aliis, quibus ignavia, imò savi-
tia, injustitia & stultitia est.
815
- Ἀυτοκρατία* quid. 783
- Azan Bassa, Algerii præfectus,
septem diem innoxia inedia
sanitatem recuperavit. 813

B.

- Bajastes primus Cadios suos
omnes ob corruptelas exur-
stus, Alis Bassæ festivo in-
vento sistitur, & corrupte-
lis in posterum qua pote ob-
vium itum 257. à Temire lan-
co in cavea ferrea triennium
circumductus, caput in illa il-
lidens, moritur. 154. 291
- Balduini Flandriæ Comitis, Imp:
Const: mira continentia 304.
cum se Rainus quidam fu-
gens è ligno suspenditur. 221
222
- Balduinus VII. Comes Flandriæ
quàm rigidus iustitiæ admi-
nistror, exempla insignia tria.
248
- in Balneis se lavare, frequens Tur-
cis. 245
- Banbanus Regni Hungariæ Gu-
bernator constitutus ab Andrea
Rege, Reginam interfecit &
cur. 249

I N D E X.

Barbari in superstitionem proni 137.
 impetu plerique acres, concitatione
 laequesunt. 160*

Barbarica Philosophia Græcis dicta,
 quæ, ea antiquissima, ut cujus ori-
 go à primo generis humani parente,
 imò ab ipso Deo 633. 634. 635

Basili, Imp: capita monitoria citata.
 213 *

Basilius Magnus quid Origeni obje-
 rit 961. 962. idem citatus 113 *

Baravorum regimen præcipue penes
 mercatores 245. * magno animo O-
 ceanum septentrionalem pernaviga-
 re conati, glaciæ & frigore repulsi.
 943

Baudii Epigramma in Constantium
 Lipsii. 525

Beatitudo viri in conscientia pura. 764.

Belgæ deliciis divitiisque corrupti,
 merito cladibus publicis castigati
 577. eorum & huius ævi mala exag-
 gerata 596. sed eadem elevata com-
 paratione cum veteribus malis 597
 598. &c.

Bellinus Victor. 186

Bellonarii qui. 437

Bellum duplex, externum, internum,
 quid illud: quæ in eo suscipiendo,
 gerendo & finiendo spectanda 124.
 125. * &c. nomen Belli bellum. res
 turpissima 130. * qui plerumque belli
 incentores 130. * an verè inter mala
 ceptendum ibid: bellorum casus in-
 cetti 169. 174. * quibus bellum iu-
 stum necessarium 128. * sumere bel-
 lum quivis, ponere non nisi victor
 potest 129. * quæ ob religionem
 bella à *modis* 302. * hodierna bel-
 la laesus, si conferantur cum præcis.
 597

Bella civilia Cæsaris & Pompeii quot
 hominum millia absumperint. 599

Bella exaccant ingenia, item, bel-
 lum omnium pater, proverbium quo-
 modo intelligendum 581

de Bembo iudicium liberum. 218.

Beneficentia Principi benevolentiam a-
 pte populum conciliat, quomodo
 & quatenus eâ ei utendum. 75

Beneficia eo usque læta sunt, dum me-
 diocritas, quæque exsolvi posse vi-
 dentur, ubi multum antevenire, seu
 grandia, pro gratia odium pariunt.
 265 *

Beneficia, præcipua materies virtutis in
 Principe 452 melius eis imperium
 J Lipsii Operum. Tom. IV.

custoditur. quàm armis. 75. 78

Benevolentia à subditis bono Principi
 debita 343. ea quid, ejus utilitas,
 & quomodo paranda. 74. 75

Benxamutii Rahi & Hotæ Maurorum
 conjugum caritas. 310

Bernardus Caroli Magni nepos, jus
 patris sui Pipini primogeniti vindi-
 cant, à patreuo Ludovico Pio in vin-
 cula conjectus. 215

Bernardus Rainfus à Campania Galli-
 ca oriundus, pro Balduino VIII,
 Flandriæ Comite se gerens suspensus
 221. 222

Bestiarum morientium mortus maxi-
 mè letales. 174 *

Bias de Diis hoc tantum dici volebat,
 quod sunt 560. ejus constantia &
 vox in adversis. 577

Bibuli clementia plusquàm humana. 267

Bion Boristhenites, Crantoris discipu-
 lus, in secta inconstans. 647

Blancæ scardeoniz iniusta pudicitia,
 & in maritum caritas 308. *

Boccatus Roberto Regi Neapolitano
 gratissimus. 184

Boethius citatus 9. & alibi in libris
 Politicis.

Bohemiarum regnum quandoq; comitale.
 204. 205

Boleslaus Poloniæ Rex mortuus co-
 quus. 291 *

Bonogus & nuptis Sinarum Regibus.
 192

Bonum quid sit, nec bonum nisi utile
 735. idque solum quod honestum
 est, & contra, quod capitale, & ra-
 dix omnium decretorum Stoico-
 rum 729. absentia boni peccatum
 871. bono nil melius, ut recto nil
 rectius 756. bonum nullum contra
 naturam est, nisi aliquando materia
 boni contra naturam sit 762. bonum
 in sacris litteris etiam pulchrum de-
 notat, & benè. 796

Bona quæ, atque ea subtiliter & Stoicè
 divisa 736. 737. bona malaque di-
 stinguere, summa sapientia 734. bo-
 na falsa quæ 535. bona fortunæ seu
 extraria, quando bona 734 bono-
 rum autem conditio triplex. 763

Bonum summum, sive, bonorum ul-
 timum, extremum finis, seu τέλος
 quid 712 id in sola virtute esse 729.
 730. nec intendi, nec remitti aut de-
 crescere potest. 752

Bonum unum scientia, ut malum unum
 habet. 111

- imperitia, Socraticis. 685
 Bonum sive bonitas, substantia Divina
 854. contra bonitatem Dei quæ
 obijciuntur, refutata 862. 863.
 864
 Bonis cur & unde mala eveniunt 872.
 873
 Bonzii & Bonzix monachorum mo-
 nacharumque instar Japonensibus
 & Sincensibus: eorumque cœnobita.
 143. 144
 Car: Borromæus sæpè se libris Epi-
 cleti ad humanarum rerum con-
 temtum & amorem divinarum com-
 muni fassus. 675
 Bovem currus non trahit, proverbium.
 284 *
 Brachmanes (sive Bramenes) apud
 Indos olim Philosophi 636. ho-
 diè Sacerdotes Malabarum, mar-
 guez apud eos venerationis 143.
 bonum nec malum in externis po-
 nunt 731. Pythagoræ *μετὰ φύσιν*
εἶναι credere putati, 143. 192. et-
 iam de iudiciis apud inferos. 997.
 Brasidas quæ tria in milite requi-
 verit 149. * valdè prædicabat Ara-
 tegemata seu furta belli. 167 *
 Brasilienses, mirati. Helvetios gran-
 des & robustos viros, tenello &
 parvo Regi Carolo IX. parere velle.
 204
 Brevis sermone detet Principem
 231. * Zenoni & Stoicis placita.
 669
 Britannii veretes non regno suo fami-
 nas præfecere, sed bello. 26
 Brutus Reges Roma ejecit, atque
 ei inter illos in Capitolio statua.
 450
 Brutus etsi victor, Cassii morte ani-
 mum despondet 156. moriens vir-
 tutem ut inania tantum verba incu-
 sat 589. statua ejus Mediolani ab
 ipso Augusto manere iussa 270.
 ejus militiæ excellentis probitatis
 & virtutis actiones 171. ejus salu-
 tate consilium quoad bella civilia.
 195 *
 Buddas sive Butas, quidam Do-
 ctor Gymnosophistarum, SS. Hie-
 ronymo & Clementi Alexandrino.
 636
 Burchardus Episcopus Halberstadien-
 sis, ab Abbate Helveldensi, quem
 injuria affecerat, moriente ad divi-
 num tribunal citatus, statim equ-
 um ascendere volens, fulmine f.
- flus, concidit mortuus. 262
 Burgundiones cur olim Reges suos
 aliquando deponere soliti. 227
 Auger: Busbequius allegatus. 142
- ## C.
- C Abades Persarum Rex uxoris suæ
 operâ carcere liberatus regnum re-
 cuperat. 307
 Cabiri, qui Dionysio, Straboni aliis.
 902
 Cadomones, qui ethnicis sacræque
 scriptoribus. 884
 Cadii, iudices causarum dicti Turcis.
 256. totum diem ante ædes juri di-
 cundo parati. 261
 Cæcilius Poeta citatus. 124 *
 Cædes ingentes à Romanis editæ pas-
 sim, item ab Hispanis in novo or-
 be 599. crudium & crudelitatis nar-
 rationes aliquot miræ, & supra om-
 nia scelera hujus ævi. 603. 604
 M. Cælius in epistola ad Ciceronem
 correctus. 193 *
 Cæli vox unde: quid ipsum, in eo i-
 gnem locum suum habere, Stoicis
 & aliis, atque illum vel in illo,
 Deum, seu principale aut *πρῶτον*
κινῆν Dei 925. 926. sedes & locus
 Dei quomodo 850. 851. 853. in-
 star capitis in universo 920. sacra-
 rium mundi Philoni Judæo 912.
 Stoicis propriè civitas 973. à qui-
 bus primum ab ornatu vecam
 mundus aut *κόσμος*. 907
 Cælum, æther & ær Stoicis, seu divi-
 sum in æthera & æra 877. 878.
 922. pro ære vulgare Latinis. He-
 bræis, &c. 923
 C Jul: Caesaris in omnibus actionibus
 totaque vita sincera & non fucata
 clementia 267. 268. bello civili
 medios & neutrius partis, suorum
 sibi numero futuros pronunti-
 vit 193. * quàm placidi animi in ca-
 villatores 315. præsentia sua sola
 motus militares compescuit. 185 *
 Jul: Caesar etiam inter arma libros
 scripsit, & plura ingenii & erudi-
 tionis ejus signa 183. omnes qui
 Romæ Medicos & liberationum ar-
 tium Doctores civitate donavit
 320. destinavit jus civile ad cer-
 tum modum redigere 259. quot
 hominum millia bello à se caesa
 glo-

I N D E X.

- g'orjatus sit 600. jactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse. 148 *
- Jul: Cæsar gloriæ cupidissimus 318 quæ parando & conservando imperio conducere existimaverit 73. fraus ejus immanis in tollendis adversariis 119. omnium tandem victor, adulationi succumbens, in arrogantiam prolapsus 286. post tot prospera tanquam victima Pompeii manibus parentavit 588. ejus ignata ambitio servit Deo in bonum finem. ejus commentarii, velut Principum proprii esse commendantur. 216. 217 *
- Calamitate ingruente quæ causa trepidare faciat agrestes. 537
- Calamitates à bellis quantæ. 129 *
- Calani, Philosophi Indi ad Alexandrum M. de libertate animorum sententia. 315 *
- Caldora pervicax & infestus Aragoniæ hostis, benignè nihilominus ab Alfonso Rege habitus. 274.
- Calender Zelebis, pietatis velo tectus Anatoliam turbans à Turcis captus. 297 *
- Caligulæ immanitas in lentis suppliciis, & poenas imperantis crudelis vox 586. statuis Deorum selectissimis, ridicula impietate demito capite, suum imponi jussit 605. quot eis auspiciis victimæ cecæ 395. in primo tyrannidis cursu sublatus. 485
- Calliditas quædam est honesta & laudabilis. 113
- Callimachus citatus. 24
- Callisthenes Philosophus, consobrinus & discipulus Aristotelis, nimis abstusus & asper, quæ debebat quidem sed non ut debebat, decebat 243. * familiaris Alexandro. 237 *
- Calogeri, Religiosi aut monachi hodie Græcorum. 257
- Calumnias arcanas vix sapientiæ est evadere, & à Deo pendet. 267
- Calumniæ etsi alta petat, non tanget ubi animus altus est 316. ejus præcipua materia circa pecuniam, 411
- Calumniatoribus litera olim à Roma inusta. 412. 413
- Campobacchius Comes Carolum Audacem prodiit & perdidit. 238 *
- Campus Martius ornatissima totius urbis pars 457
- Candidati Cæsaris qui. 479
- Candidatos viros bonos dici, quid. 479
- Candidatus, pro quovis cujusvis rei petitor. 466
- Canes Ægyptiis pro Diis 140. canes etiam Hecatz, id est, lunæ attributi. 888
- Canes timidi latrant vehementius quam mordent. 41
- Canon, tributum ordinarium. 402
- Canonica quæ Philosophia, aut Philosophiæ pars philosophis. 696
- Canutum Anglorum Regis insigne ad modestiam documentum. 288
- Ateji Capitonis obsequium dominantibus maxime probatum. 57
- Capitolinus emendatus 390. idem citatus. 54. 55
- Cappucini aliquo modo Cynicis comparati. 665
- Captivitas olim acerba, & æquanda morti 600
- Caput humanum cur rotundum. 918
- Caput Universi, cælum. 920
- Caracalla in singulos Oppiani versus singulos aureos jussit rependi 320. Alexandriam credibus, prorsus exhaustis. 604
- Caractacus cæteros Britannos præminens, unde. 239 *
- Carol: Caraffa Cardinalis ignominiosa morte à Pio IV. PP. sublatus 154
- Caria multitudine imperantium perijt, proverbium. 152 *
- Caritate civium princeps læptus, rusticissimus. 435
- Ca iraris inter conjuges aliquot exempla. 307 308
- Carnades Cyrenæus Philosophus versus Novæ Academiæ 647. 688. Diogenis Babylonii Stoici discipulus, cum eodem legatus Atheniensem ad Senatum Romanum, ejusque in Præceptorem jocus. 654
- Carolus Magnus post Theodosium & Justinianum jus reformavit 259. tuitioni sacrorum debuit titulum suum Imperatorium, quem feliciter gessit 134. ipse causas graviores audire voluit idque hebdomatim 229. 255. Filium Pyrrum

H h h b 2

- plum, post deum in se con-
tentiones, monachum fecisse con-
tentus fuit, idem filiam Eginhardo,
cum quo congregetur, uxorem de-
dit. 271. 272
- Carolus Ludovici Fii filius minor à
patre majore in multis praelatis, mul-
torum bellorum causam dedit, et-
iam viro patre 214
- Carolus Andegavensis, post Conradi-
um & Fredericum Austriam capi-
te plexos, ipsum carnificem inter-
fici jubet. 294
- Carolus V. Galliarum Rex unde sa-
piens factus & dictus. 239 *
- Carolus VII. Gall. Rex virginuliz
Ioannæ operâ feliciter liberando
Aureliano usus 297. * ius in publico
reddebat, neminemque vel è fœce
plebis ab affatu arcebat 255. ejus
continentia 394 à pauculis duci &
seduci se passus. 243
- Carolus Audax Burgundiz Princeps,
quàm eximius iustitiæ cultor, nota-
bile exemplum 242. 243. ejus judi-
cium inter Arnoldum patrem & A-
dolfum filium Gelriz dynastas 232.
quinam suam Campobacchiò dedit.
238 *
- Carolus V. Imperator modicus, * vel
potius tenuis, in cultu & vestitu
232 * ejus pietas & ardor ac studium
in tuenda religione 313. 133. ad
Ingolstadtum & alibi tota vitæ con-
stantia 179. puerili incuria negle-
ctas à se bonas litteras dolet 126.
ejus facetus in Germanorum con-
ventus jocus 242. * cum imperiis &
regno se abdicasset, nil nisi Caro-
lum nominari se voluit 288. ipse &
Franciscus Galliz Rex, ac Soleiman-
us Turc: Impi. eodem tempore
imperitantes, res quasi in æquili-
bio continuere. 158
- Carolus IX. Gall: Rex, sistendæ litigan-
di prurigini vestigal judicium ex-
cogitavit, sed remedium leve, & non
duraturum. 260
- Carthaginiensibus iudicium ordo perpe-
tuus, idque inter causas lapsæ illius
Rcip. cur quidam habeant. 256
- Carus Imp. de eo narratio amœna.
232 *
- Casimirus, Miecislai Poloniz Regis
filius, proptus, monachus, diaco-
nus, cum gratia laude, veniâ, pa-
triam, sceptum, uxorem obtinet.
209
- Casimiri Sandomirzensem Ducis, post
Polonorum Regis, in 1000. Roma-
num Equ: clementia, patientia &
prudencia. 274
- Castiodorus correctus 393. idem cir-
tus. 33
- C. Cassius foreli error deceptus, qui
mortem conciliat. 256
- Castimonita quidam Isaacum Imp:
regit. 249
- Castigatio, quæ per clares, publicas
fit, juvat multum, sed et flagitum,
cum peccavimus, sed ut iniquum, ne
peccemus. 577
- Castitas seu pudicitia, à quibus com-
mendata, atque ea insignis ali-
quot exempla. 100 *
- Castorum mugiendæ, 100 *
- in eis formandi ratio 100. 101.
iam hodie in multis. 100. 101.
- Catus in rebus vere solus 100. 101.
- Casus ut vocant, bellum 100. 101.
- Cataclysmus, diluvium, 100. 101.
953. quid Iul: Firmicus. 989
- Categoriema, è rebus incorporata Stoi-
cis. 207
- Catena aurea cœlo demissa Romeri,
quid. 547
- Catholici agnomen quoties Hispaniz
Regibus datum. 734
- Cato Censorius ad quadringenta oppi-
da in Hispania cepit 600. integritatis
conscientia T. Græchum adver-
sarium causæ suæ iudicem arro-
sum 170. ejus in iudicio accusari
dictum 284. * inter servos, 100. con-
tentiuiculas alebat semper. 100. 101.
182 * in re horrenti deditur 100.
ejus variz orationes, tum ad libi,
ut Originem & de re militari &c.
à Grammaticis 100. 101. 102.
- & alibi idem citatur. 100. 101.
- Catonis junioris plurima acta à pueri-
tia usque ad exitum continet
& virtute insignia 104. 105. 106.
disciplinâ Stoicis 67. 68. quædam
rit Athenodorum Comædici
Stoicum. 659. ita liberis de
& in Senatu à Iestione librum
non obliuiscit 102. ejus
vox, res divinas multum
caliginis 588. non committit
se civilibus armis, sed & ducem
buit 192 * honestè cum
vere potuisse regere
Catuli saltare & tales delicias

I N D E X.

- venari in inepti, ita cives nimis culti
morus ad virilia exercitia apti. 235 *
- Causa prima, sive omnia movens,
Deus Stoicis, aliis. 905
- Causa omnis prior & major suo effe-
ctu. 583
- Causæ omnium rerum homini non co-
gnitæ. 62
- Causæ secundæ non æternæ. 558
- Causa iusta, caput bonæ spei est in bel-
lis. 126 *
- Caudicæ viperarum sibili à Priu-
cipe comprimendi. 229 *
- Cautela & patientia necessariæ in au-
la perennare desideranti. 59
- Cautio in sapiente, in stulto motus. 759
760
- Cerberis tabula citata. 383
- Cedrenus citatus. 369
- Celeres raro felices. 53
- Celeritas prudentiæ pestis. ibid.
- Celeritas actioni apta, mora consiliis
ibid.
- Celsus Medicus citatus. 2259
- Celtæ, communis olim Gallorum Ger-
manorumque appellatio apud exte-
rios. 381
- Celtiberia, unde. ibid.
- Centorini sententia de anno magno,
955. 956. locus ejus de conceptu
hominis 979. locum Aristotelis ma-
le intelligit. vel citat, aut sanè corri-
gendus 953. 954. locus ejus de pri-
mo ortu hominis explicatus & for-
tè correctus. 971
- Censura, cujus institutio Principi com-
mendata, quid, quæ ejus materies
102. 103. * quantum ab illa bonum
si in usum revocetur & quomodo
exercenda. 102 103 *
- Census, cujus etiam institutio Principi
commendata, quid, quàm Reip: u-
tilis, quoties iterandus, qui Censo-
res & à quibus eligendi, quod eo-
rum munus. 101
- Centurionis Cæsariani à Scipione in
Africa capti laudabilis in Cæsarem
fides, & animosum Scipioni datum
respondum. 279
- Ceramicus Athenis duplex, in urbe,
via, & extra, ager ubi sepeliri soliti
de republica bene bello vel aliter
meriti. 652
- Certa non temerè mutanda incertis
129 *
- Chaldæi in cælesti scientia maximè no-
ti 636. primi auctores Fæsi Mathe-
matici. 333
- Chan, dictio, Tartaris & Turcis Domi-
num denotat. 154
- Chan Tatarorum Principis, Regnum
Poloniæ ambientis, ridicula pro-
positio. 234
- Chaos, *ἀταρξία* Plutarcho 898. quid
stoicis. 911, 912
- Charondas Turiorum legislator leges
suas è Pythagoreis fontibus hausit
639. severus, imò crudelis. legum
suarum in se observator. 241
- Charra in magnâ veneratione Turcis,
& cur. 142
- Chemiz inventum Geniis tribuendum.
386
- Chemin Mænal prætextu religionis
Fessæ Regi Temelinz Regnum ex-
torquet. 297 *
- Childebertus Rex à Fredegunde Regi-
na prælio victus, & post cum uxore
veneno sublatus. 200
- Chilpericus Francorum Rex ab uxore
Fredegunde & ejus moercho Lande-
rico occisus. 199
- Chosroës Persarum Rex, quantopere
studij Græci & Philosophiæ ad-
datus. 186
- Christus sub Tiberio primum prædica-
re coepit. 281
- Christiani invalescentes, cur minùs
æqui in Stoicos 674. semper Chri-
stiani veteres aliqua coëctione usi
in Novatores in Religione. 296
- Christiani dissensionibus inter se sibi
ferales supra omnes bestias. 250 *
- Chrysiplius eunachus Pulcheriam Im-
peratoris sororem aviâ exturbat.
202
- Chrysippus Stoicus ob insignes virtutes
mirificè à multis laudatus: à quibus-
dam ob nimium acumen culpatus,
cujus, ubi vixerit, ubi mortuus, se-
pultus, quàm multa scripserit 650.
651 652. purgatus à calumpnia, qua-
si Deum auctorem mali statueret 865.
virtutem amitti posse putabat 799.
ejus definitio Fati 554. 555. senten-
tia ejus de natura propria, id est. ra-
tione, quæ sequenda. explicata 721.
722. mundum à Deo factum, us-
que de argumentetur 913. liberales artes
plurimum ad Philosophiam confer-
re fatetur 625. 926. quoq; loco Phy-
sicam docendam censuerit 824. ni-
mis anxie aut subtiliter in Logica
versatus, sectam Stoicam spinoso
questionum acumine enervavit ac
corrupt 555. 653. 671. quomodo.
H h h h 2 Chy.

Chrysippus pingi solitus, tum quid
ejus numeri, item Acervus. 657
Cicero Pythagoram valde laudat.
641. item Aristotelem, tamen ut
ei semper præponat Platonem 631
632. de Stoicis ejus elogium à pe-
store promptum 672. 673. provi-
dentiam maluit tollere, quàm, ali-
quid delibare de libertate humana
560. dissensus ejus à Livio. 363
Cicero Variè emendatus & auctus
& citatus 741. 742. 818. 973.
974
Cicutum venenum Massiliæ & alibi
publicè custoditum, in quèm usum.
818
Cimbrorum CC. millia à Mario
cæsa. 600
Cinnato aranti dictatura delata 455
qui Circa me, Circa eum, Circa
se omnes, id est domestici &
familiares. 496
Circa virgà quid adumbretur. 22
Circulus minor tam circulus, quàm
major, ita vita honesta non quan-
titate sed qualitate censenda, 752
Circus à Trajano auctus: quantaque
Circi à Jul: Cæsare structi capacitas
441
Civis nullus bonus, qui non vir bo-
nus. 543
Civis Romanus quidam ob occisum
selem ab Ægyptiis discerptus. 140
Civium caritate sepius, is iustissimus
435
Civilis vita, quid. 7
Civilibus rebus magis idonea quo-
rundam firma frons quàm vetecun-
dia. 263 *
Civilitas Apuleio dicta, quam alii Ci-
vilem doctrinam, aut Civilem Phi-
losophiæ partem. 203
Civilis belli causæ: finis, & alia eo
facientia. 179 *
Civitas quæ Stoicis, 797. 911.
912
Civitas Leidensis, titulus scripti cu-
jus auctor Diodorus Dialogista,
ab ipso nihilominus ut alienum con-
tra Lipsium citatum. 291 *
Civitatem in libertatem dare soliti
etiam Imperatores Exercituum, post
magis Imperatores Cæsares. 417
in Clade quomodo se gerere debeat
Imperator. 170. 171 *
Clarigatio præcedere debet belli illa-
tionem. 128 *
Claudianus Mamertus de statu animæ

benè scriptis 993. quantopere is
Philosophiam prædicet 629. quid
formæ principales, 901. idem citatus
290
Claudiani versus locum Homericum
exprimentes. 1005
Claudius Decemvir Legg: scrib: 328.
Claudius Imp: primus militari ele-
ctione factus Imperator 206. 207.
assiduus in jurisdictione 255 im-
perium ejus famosum ab imperiis
uxorum, & quibus abjectè obno-
xius, libertorum 257 * ejus stu-
peditas. 54
Claudii Victoris versus de actionibus
Dei. 914
Cleanthes Assius, Phreantes unde
dictus, successor Zenonis Citili-
pater Stoicorum Ciceroni, & ipse
longævus 650. 651. 652. inedia vo-
luntaria obiit 813. inter alia Theo-
goniam scripsit, ex ea versus de Deo
divini apud Clementem Alexan-
drinum 553. 854 ejus sententia de
convenientia cum natura communi
explicata 719. 720. virtutem is
amitti negat 799. versus ejus de
obedientia Deo & Fato præstanda
ab Epicteto citati 721. quomodo
vulgò pingi solitus Cleanthes.
657
Clearchi sententia, Imperatorem po-
tius quàm hostem militibus metu-
endum. 151 *
Clemens Agrippæ Postumi servus,
se Agrippam Postumum dicens, 2.
flu Tiberii captus, & secretò inter-
fectus. 218
Clemens B. Petri discipulus Mundi
trans Oceanum meminit, apud Hier-
onymum. 948
Clemens Romanus è Vita D. Petri cita-
tus. 299 *
Clemens IV. PP. incredibilis modestiæ
& temperantiæ 288. ejusdem Episto-
la ab Anr: Augustino edita modestiæ
plenissima. 238
Clemens V. PP. paulò post Templarios
damnatos obiit. 262
Clemens VII. PP. etsi Ingenii vi pollens
in actionibus infelix. 240 *
Clemens Alexandrinus Pythagoram
Judaico ritu circumciliū scribit
641. germanissimus scpe Stoicus
dogmata Stoica Christianis aptat
675. 735. in quo malè Stoicos dam-
net 893. idem correctus 637. in eo
hiatus 722. idem citatus. 304 625
Clæ-

- Clementem non esse in desperatè malos
clementia est. 306 *
- Clementiam, Luma inter virtutes
Principes, ut iustitia Sol, quid ea.
à iustitia scedere, non discedere
debet, diversa potius quàm ad-
versa, quomodo ac quatenus eà
utendum, eiusque bona 35. 36. 37.
quàm ejus fama utilis novum im-
perium inchoantibus 28. ut quæ
Principes non tantum honestiores
sed tutiores præstat 39. quàm ea
porro decora utriusque Principi,
rationibus & exemplis probatum
263. 264. inprimis autem laudan-
da post victoriam bello civili. 195 *
- Cleomenis spætz Regis ad Græcu-
lum quemdam multa de fortitudine
discrepentem dictum. 313 *
- Cleopatra Reginz cum Cn. Pompe-
jo F. & cum Jul. Cæsare libidines
ipsius ejus. M. Antonium seducens
historia & tandem infelix cum eo
& regno exitus. 196. 197
- Clelia, & quæ cum ea obides vir-
gines, etsi manus Porcenæ evasis-
sent, bona fide Regi remissa. 276
- Cochini Regis Triumpare in Lusita-
nos 281. 282
- Codex Theodosianus citatus. 307 *
- Cogitare & cogitare quid Latinis.
1002
- Cogitationibus bonis, etsi hævibus,
semper est locus, ut aves apodes
vel in ære suspensæ quod satis sit
quiescant. 966
- Cognitio remedium in superbiâ.
230 *
- Collationes, deas provincialium in
auspiciis imperii. 423
- Colemannus etsi deformis homuncio,
à Pannoniâ in successione Regni
prælatas, etsi patrum Almam mi-
noris, ut ei prætulisset. 214. 215
- Coloniæ deductio rei utilitas, nec
non crudelis acerbitas. 602
- Columella citatus. 35
- Cometæ non omnes ab ære, nec in il-
lo. 350
- Cominus etsi prudensissimus, absu-
licis tamen circumstantiis 265. 266 *
- Quidem historia valde prædicata
& Principi pro Enchiridio com-
mendata 237. * eadem citata. 229.
236 *
- Comitum modum excedens hæc bona
Principi. 233. 234 *
- Comitorum ordinatio, quid. 481.
- Commoda in vita, & cum eos
luxuria. Producta Stoicis. 742
- Commode variorum Disciplina
magistri non profuerunt. 224 *
- Communis res sine communione a-
nimorum nunquàm rectè admini-
stratur. 245 *
- Conarius, qui domitio suo Cæsare
Sandominiensi Deo aliam impe-
getat, ab eodem indemnitas dimissa.
272
- Concentus in acclamationibus popula-
ribus apud Rom. 358. 490
- Conciliorum sacrorum 399 *
- Coetillum Tolætanum IV. Sifertii
Regis de iudiciorum ad fidem con-
stitutione statutum ex parte rescindit
294. Tolætanum VI. adigit Reges
Hispaniæ ad extirpandos omnes non
Catholicos. 260 *
- Concordia sub Principe magis colitur,
quàm in aliis statibus. 190
- Concupiscens pars animæ irrationalis
1001. 1002
- Conditæ totius anni in plerisque opibus
habere in æreo, frumento, laro-
do, hordeo & paleis, quanto usui
in bellis. 132 *
- Codificentia humana irrita. 289
- Confidentia in consiliario nova. 52
- Confusio, animi, turbatio Plinio de z-
vi ejus scriptoribus. 560
- Congiarium publicè non nisi plebi
datum, id est, parti illi populi quæ
frumentum è publico capiebat.
398
- Conjigium cum hæreticis interdictum
in veteri Ecclesia. 398
- Conjugal amor, at non obsequium,
Principem decet 43. 44. ejus exem-
pla rariora. 305. 306
- Conradinus regnum Neapolitanum
bello repetens, prælio victus & pro-
fugus, anuloque proditus, & Caro-
lo Andegavensi traditus, capite ple-
ctitur. 293. 294
- Consalvi Magni Hispani insignis con-
tinentia 304. pacem meritis grati-
am non reulit. 265 *
- Conscientia quid 167. bipartita, in
bonè factis, aut in secus 14. ei-
que obsequendum & curandum es-
se 167. ea virtuti satis implum
theatrum 16. ejus tranquillitate
seu nihil beatius 15. quæ in malis
posterior, tantum valgo plerumque
H h h h. 4

conscientia vacata, eaque acrius
desolata. homini utiis in peccata 14.
assiduus sur & indefessus testis &
conflex, in tormentum, ut bona
in solatium. 14 15. aqua stimuli un-
de 332. impij ejus crucem ferunt,
in qua poenas laque prius quam
luant. 386
Confectaria Statorum: quæ. 748
Confidia quædam quomodo à Demo-
chare Medico sanata. 394
Consilium quid propriè sit 254.* ejus
anima secretum 54. boni consilii
impedimenta 245. 246.* quomodo
consilium capiendum sit caput ex li-
bro Leonis Imp: de apparatus belli-
co 254.* posito de consiliis Principis
occultis & domesticis. 257 *
Consilia vera, res divina, & stabili-
menta imperiorum 48. usui ad poten-
tiam, sed cauta potius quam acia
32. necessarium belli instrumentum
157 * præscripti vix possunt, eorum
tamen præsimen quoddam, & mo-
nita eo facientia. 157 *
Consilia verbis, pugna manibus ex-
stant 148.* constantia esse debent, sed
non cum rigore 242.* mutanda e-
nim aut accomodanda ad eventus aut
tempora 243.* modo nam quandoq;
sub dno, imò sub manu nasci debent, ac
pro temporibus sumenda 247.* subita
verò fortia quando & quatenus u-
tilia 247.* at in tenui spe fortissima
tutissima 161 * alioqui, consilium in
arena, gladiatorum non Principum
est. 54
Consilia ex eventu non judicanda, &
ea quibus impares sumus, Fato per-
cipienda 55. consilia enim nostra à
Fato distinguuntur 210.* in consiliis
autem dissidia mala 244 * at quibus
dum decernitur adversarius quis, ea
ipsa ab illo, ubi decretum est, ala-
criter promovenda 244 * consilia
non remuneranda remeie, & cur
253 * in consiliis apud quasdam gen-
tes non admissi qui agros hostibus li-
mitaneos habebant. 245 *
Consilarii Principum quales esse de-
beant & quomodo eligendi 49. 239.*
eorum munera, & quomodo eis
obtinenda 49. 50. taciti sumo, lin-
guarum periti, liberi & veraces.
238. 239.* quæ eis fugienda 51. 52.
244. 245 * liberæ voces consilia-
riorum elicienda Principi, sæpè et-
iam per artes 252.* meliores au-

diendi non plures, 238 *
Consilarii antiqui & cubicularum im-
probi. 238 *
Consilarii exteri mali, infelices, sta-
tusque imperiis cum non agunt
aut curant, sed turbant & periclitant.
238 *
Consilarii optimi, mortui, 238. c. l. l. l.
dictum Regis Alfonso 20
Constantia quid propriè sit, ejus origo
à patientia, tam quid ab ea differat.
& abeat pervicacia seu pertinacia
531. medium tenet inter rationem
& abjectionem animi 531. ad eam ratio
rationi innixa 531. ad eam ratio
ratio ibi omnibus ad eam pervenit
568. ejus vis & fructus. eorum glo-
riam præstant & carum est eorum
& legitimam repetitionem 531. alios
hostes dno, à quibus dum præcipui
inter se opposui autem, qui
constantiam turbant 531. constantiam
multum stabilis eorum 531
pre ea ad Deum à Lipsio 531. in
gravi morbo preces 531. 532
Constantia Principi necessaria quæd-
que exemplis demonstrata 531
532. 172.
Constantia, sed cum temperantia, consi-
liario sectanda.
de Constantia libri Lipsii 531. de Constantia
S. P. Q. Antverpiensis inscripti 531
de consilio & sine inscriptionis ag-
torem præfatio 517. eorum
velut summa Iacobi Meriti 531
doulæ: tum aliorum gloria 531
Constantia Regis Neapolitani in
so Neapolitano in rectoris
panfo, præsentibus illustribus
minis pluribus, Fredericum
parie.
Constantinopolitani Imperatoris
bus olim obnoxii 531. Constantini
bus 233. eorum vix 531
Constantinus Magnus pater
feliciter regnat 234. Constantinus
de religione controversas
eturs accipiens, in ignem
conject 133. 134
Constantini Imp: scita in
298. 299.
Constantii Imp: error in
et os allegando in Senatum
Constantii Imp: fatua superbia
Constantio Imp: genius
Amianum.
Con-

- Consentius Imp:** ab Eunuchio Eusebio se regi passus, hinc acer in eum mortuus Ammiani, Multum eum apud Eusebium potuisse. 257*
- Consuetudo antiqua in minimis quoque rebus servanda, quando tamen, & quomodo immutari possit, aut debeat.** 79
- Consulendi ratio & modus** 54. 241 242*
- Consul nemo qui non ante senator.** per leges annales, sed aliter aliquando ante eas 460. ante tempora Imp: consules novi populo seu Quiritibus gratias agebant 360. sub Imperatoribus Imperatori 351. ab imperatoribus autem Senatui proponebantur, qui. populo dicis causa coeunte, renuntiabat 466
- Consules primo die vehebantur sublimes** 507. Circensibus etiam quos edebant eorum vestis habitu triumphali. 502
- Consul designatus primus in Senatu sententiam rogabatur.** 462
- Consules ab Augusto duplices, ordinarii & suffecti, & qui utriusque.** 456
- Consulare iuramentum duplex, atque utriusque forma & formula.** 468
- Consularia quedam officia.** 460
- Consulatum inire, gerere, & finire ab sentem, praeferre instituta.** 460
- Consulta oportet exsequi festinanter** 247 *
- Consulta quae aliis in Philosophia, Stoicis Domata.** 719
- Contemplatio, suavissimus animorum passus.** 835
- Contemplativa Philosophia, quae & quoduplex.** 694
- Contemptus Principum, alterum ab odio, imò ferè supra odium, vitium evertendo regno, quid, unde oritur. quomodo eum vitare possit.** 78 107
- Continentia, si fieri possit, militibus tenenda.** 147 *
- Contingens fortuitumque in eventis admittendum.** 559
- Contumacia quorundam ad aulam inepta.** 263 *
- Contumacia inferiorum lenitas imperantis irritatur.** 190*
- Contumacia & Magistratum contemptus, quae Stoicis exprobrantur, libertas potius est & animi generositas** 669. 670
- Contumeliarum patientiam ingens instrumentum esse ad tutelam regni, exemplis monstratum.** 312
- Convenienter natura vivere, quid** 715-716-717
- Convenientia vel *consuetudo* voluntatis id est, idem semper velle & nolle, nota Sapientis eaque finis Philosophiae Zenoni & Stoicis.** 717
- Conversatio maxime juvat ad exercitium virtutis** 819
- Convicia non timenda nihil convicii dignum perpetrant, praecipue Principi 312 spernere ea debet Princeps 44. ea enim si irascere, agnita videntur, spiera exolescunt 234.* in convicia popularia magni Principes fortes.** 233. 234 *
- Copernicus nobilis Mathematicus, ejusque affectus, terram non coelum moveri asserunt, eamque statuunt ut magnum animal.** 946. 947
- Cor, fons vitae & intelligentiae, ac domicilium animae, Hippocrati, Stoicis & Epicureis 1005. sedes timoris** 766
- Corbis in Hispania Regni causa fratrem Ortiavam dicello occidit.** 228
- Corbulo dolabrâ hostem vincendum esse praedicabat.** 143 *
- Corcutes Selymi fratris jussu nervo, arcus strangulatus.** 230
- Coriolanus defuit doctrinae bonum,** 219
- Cornelius Nepos in Vita Attici citatus.** 193 *
- Cornutus Tertullus collega Plinii junioris in Praefectura ariarii, & Consulatus.** 504
- Carocottae latroni Hispano parcat Augustus, & praemium donat quod eum sustenti promiserat.** 270
- Coronarum aurum quid, quando datum.** 385. 423
- Corpus quid Stoicis, late accipitur, & omnem substantiam includere, quaedam etiam eorundem, pro nostris scholis & sensibus nugamenta** 902. 903
- Corpus animi pondus ac poena est** 785. ejus imbecillitas, 970
- Corporalia quae Stoicis.** 837
- Corporis quae constitutio militis aptior** 142 *
- Corruptelis magis obnoxia Respublica populares, quam Principatus.** 191
- Corticii laus 146. parem meritis non retulit gratiam** 265
- Cotius Thracum Rex severitatem regnandi** H h h h ;

- grandi prædicat. 78
 Crantorii familiaris versus. 606
 Craretis excelsus animus. 562
 Cratesielæ Cleomethis spartæ Regis
 matris constantia. 173
 Credulitas turpis Principi. 113
 Creonthis improvidum in fabulis fa-
 ctum. 563
 Creophylus Homeri hospes. 638
 Cretæ centum olim urbes. 550
 Cretizandum cum Crete, proverbium.
 111 *
 Crocodili Aegyptiis pro Diis. 140
 Cræsus iussu Cygi exurendus, quo di-
 cto eum ad misericordiam & mode-
 stiam flexerit. 289
 Crojorum familia Galliz Belgicæ in-
 clyta ab Hungariz Regibus quomo-
 do orta. 249
 Crudelitas quæque exquisitior, magis
 est illecebra sectarum in religione.
 310 *
 Crudelitas Regum auget inimicorum
 numerum tollendo. 37
 Cuba insula Novi orbis, ab Hispanis
 desolata, 600. 947
 Cubicularis consiliarii vendunt sæpe
 Dominos suos. 56
 Cultus Dei quid ro. qui optimus 12.
 religiosissimus imitari. 208 *
 Cultus corporis cui magna cura, ei
 magna plerumque incuria virtutis.
 211
 Cunctandum in deliberando, confiden-
 dum in agendo. 53
 Cunctatione non opus, ubi pernicio-
 sior sit quies quam temeritas. 245 *
 Cupidinis vel Libidinis sedes in jecore.
 766
 Cupidines quidam interpellatæ cre-
 scunt. 529
 Cupiditas in stulto, in sapiente volun-
 tas. 759
 Cupiditatis affectus quid & unde 535.
 refranandos in Consiliario Principis.
 53
 Cupressi præter speciem nihil habent
 cetera steriles, ita multi qui in altitu-
 dine nil nisi alti sunt. 200 *
 Curiz, sive Ordines iudicum perpetuæ
 haud adeo vetusti instituti res, & an
 conducant esse perpetuas. 254. 256
 Curiatius Decemvir, Legg. scab. 328
 Curio corruptus Cæsari Remp. Rom:
 quasi vendidit. 191
 Curiosus ut & Cæsar, velut proprius Prin-
 cipum Historicus, assidue eis in ma-
 nu sinuque habendus, & cur 216 *
 improbatur ei mors spontanea. 215
 Curulis sedes aut sella in qua Mari-
 stratus maiores sedebant. 418
 Custodes Regi qui eorumque 73
 Custodia ipsa Principum in urbe cum
 rogata. 194
 Cynici Philosophi, qui & à quæ 247
 originem Stoicis dedere & per se con-
 veniunt dogmata 661. quin ipse Ze-
 no Cynicium compendiarium ad
 virtutem viam lætatur 662. unde
 Cynicidici. 662
 Cynici & eorum dogmata ex professo
 laudata 662. 663. 664. Cappucinis
 aliquo modo comparati 665. quid
 eis ad beatam vitam sufficere vitam
 731. sapientem sibi sufficere & omnia
 aliorum, ejus esse factabant 779. qua-
 tenus aspernari artes liberales 814.
 præter Ethicam, cæteras Philosophiz
 partes parè tollebant. 697
 Cyrenæ plures Philosophos adolebant,
 quam ipsæ Athenæ. 649
 Cyrus Persarum Rex Persicæ, formo-
 sissimam faminarum caput cur ad
 se adduci vetuerit 307. * milites sui
 exercitus omnes nomine compella-
 bat 383. Croeso parit 290. triginta
 annos in magna gloria Rex, 311. Alex-
 andri Schytharum Regem cum suis
 ignominia cæsus. 152. 333
 Gyros Minor ipse in manu sua
 instituebat. 765

D.

- Dæmones Græcis, qui Latine Geni
 unde dicti. 381
 Dagobertus Rex Judæos ad se con-
 git. 205.
 Damascenus citatus. 204.
 Damoclis Attici, Formosi cognomine, in
 pudore tuendo triste factum. 305
 Dania quandoque Regnum Constantinæ.
 204. 206
 Danubius congelatus, quando. 37
 David mirificus conviciorum con-
 tor 313. ejus in Absalomni
 sapius peccantem longanimitas
 ob casum latus 265. ejus cum
 septuaginta millia hominum
 dea sustulit die non sora. 523
 Decanus, caput cotruberis
 Decebalus Dacorum Rex
 Imperatore victus, 22
 Deceptio pro moribus temporis
 dentia est an & quatenus Principi
 licita

I N D E X.

- licita. 116*
- Decretores non apti ad consilia. 238*
- Decreta quæ Ciceroni 709. 710. decreta Philolophica alia communia passim in scholis Philosophorum, & quasi passiva, alia Stoicis propria quæ & paradoxa 748. 749. hæc in animum admittenda contra externa quæ dicuntur mala, sed cum qua prænotione. 747 748. 818
- Defensio sui aut sociorum iniqua passorum, semper iusti belli causa. 127*
- Definiendi summa laus in demonstrationibus. 669
- Definitiva Philosophia quæ Stoicis 696
- Delatores Principibus habendi detegendis machinationibus subditorum, sed quatenus eis credendum. 88
- Delationes nimis crebræ coercendæ 97
- Delatores tyrannis grati. 187*
- Delatores iussu Titî & Traiani per Arænam traducti, & flagellis cæsi. 410
- Delatoribus par poena posita. quam irrogatum irent. 412
- Deliberandum in tempore sed tardè deliberata peragenda celeriter, interdum tamen etiam celeriter deliberandum. 53 247
- Delictum propriè, quod peccatum vocatur, & quare. 870
- Delinquere & delinquentem tueri, paria sunt, ni hoc peius. 247
- Deilius an Deilius, Senator à M. Antonio accersendæ Cleopatæ missus. 196. 197
- Demetrius Poliorcetes iustitiæ defensor, à Macedonibus defector, & Regno à Pyrrho exutus 255 uxor ejus Phile morte spontanea obit. 200. 201
- Demetrius Phalereus citatus. 231*
- Demochares Medicus quomodo Confidiam foeminam sanaverit. 594
- Democriti querela de quibusdam Philosophis 628. quid ei sol 928. ejusdem fragmenta citata, aut correctæ. 120. 143
- Desperatio sæpè spei causa est. 169*
- Detinens solum quid. 404
- Devovere se Principibus, mos veterum Gallorum & Hispanorum 344. devoti ad patronum suum res prosperè gestas referebant. 264
- Deus unus, & de eo benè, sed temperanter, sentire, prima pietatis pars. 8. 9. descriptus aliquo modo, sed melius sciri nesciendo, & periculosum rimari, ejusque effectus & affectus 8. 9. definitiones ejus Stoicè variz, tum etiam unus, nomina varia, & per omnia diffundi 846. 847. Plinio Seniori Deus quid 845. proprium ejus nomen homini ignoratum 204.* convenientissimum ei, Deus est, qui est, & quod est, mente purior, movet non movetur, pauca de eo dicenda, nec nisi in sacris tradita, vitium animi, in illum inquirere, & inquisitio eo vana 204. 205.* adorandus ille, non sensu persequendus, in effectis, & ab eis noscendus, sed nulli in eo affectus, totus substantia est, inque se nebris Deus. 205. 206
- Deus & materia, agens & patiens, prima omnium principia, Stoicis 837. 840. eisdem mens mundi, & mundus Dei corpus. 841
- Deus ipse Stoicis corpus aut corporalis, ut & Platonici ac Tertulliano, imò animal, contra Aristoteli ac Christianis 848. 849. 905. 906
- Deus Rex mentium est 66 ejus exemplum homo 967. eum in nobis, adeoque in corpore nostro hospitari, pluribus ostensum 726. inspector is omnium, iudex, vindex & gubernator 9. curator nostrum omnium singulorum, & nos velut aliqua ejus possessio 747. 856. Deus hominem requirit. pulchrum Manilii. Dictum 968 æterna quædam omnium creatrix, conservatrix & re-ctrix mens. 545
- Dei notitia obscura aut impenetrabilis, sermones ancipites, attribui tamen quædam rectè à Stoicis, & primo unitatem 851. 852. unitas ejus quomodo Arnobio probata 922 bonus & beneficus, Stoicis, & hæc velut propria ejus nota & nomen 853 855 bonitas & providentia asserta contra adversantes 862. 863 ejus voluntas, causa ante omnes causas 583. eaque summa est iustitia ibid: iustitia enim ejus multa occulta, nulla injusta 593. ad peccatum enim non impellit, sed ad lapsum 209. trahit nos sæpè in externa mala, culpa tamen nostra 210.* cur Geniorum ministerio utatur. 890. 891
- Deum nemo vidit, in omnibus tamen omnes cotidie vident 846. 849. quomodo mutari intelligendus 875. facta non potest facere, ut facta non fuerint 421 ejus proprium erecta dejicere, dejecta erigere 231.* cum magna imperia perdere vult,

I N D E X.

- vult, solemniter id facit per bella civilia 179 * mundi conflagrationi supererit solus 958. Deus humani speciei Epigenes, 849
- Dei cultus, alterum pietatis membrum, quid 10. qui optimus 12. 208 * cum sequi, decretum maximum 748. cum sequi, quid Stoicis 719. 720. 724 ei assimilari, quid 726. 727. Deo servire, parere, eumque sequi, vera libertas, imp. regnum porius est 548. 784. 785. Deum audi, audiendus, eiusque rei exempla 130 cum Deo quodcumque opus aggrediendum 355. eo ad eum sedente, homini allaborandum. 13
- Deorum multitudo, nominum potius quam numinum, unde quum E. threicis habuerit 852. Diis omnia plena, Stoicis, sed omnibus, prater Iovem, interitus 958, cur laneos pedes Dii ficti 585
- Deuteronomii liber citatus 120 365
- Diabolus auctor malorum delicti vel culpæ. 589
- Diaza plerumque chirurgiâ melior 65
- Dialogos de institutione juventutis conceperat Lipsius, sed non edidit. 234 *
- Didymus allegatus de periodis Anni Magni. 956
- Dies quæque ut ultima futura transigenda sapienti. 896
- Dissidentia commendata regnanti 113 *
- Dignitates virtute emenda, sed sapius sit favore, & nimis sæpe mercatura, atque id ruina statuum 260. 261
- Διγενής* unde Reges Homero 240
- Dilectus serio adhibendus parando militi, & quàm hodiè in eo peccetur 134. * quid ille dilectus, & in eo habendo quæ ratio observanda. 134. 135. 136 *
- Diluvii memoria quomodo apud Mexicanos servata. 554
- Dio Cassius quomodo à calumnia in Senecam excusari possit 679. 680. ejusdem dissensus à Victore 361
- Dio Syracusanus per quos fatales evenus patriam à Dionysii tyrannide liberavit 255. ei filii suusque interitus spectro ante significata. 162
- Diocletianus Imp: quàm liberalis in Eumenium Rhetorem 321. hortos is impatio prætulit 566. ejus jam privati dictum & querela notabilis. 257 *
- Diodorus quidam dialogista, Possid. rum Lipsii obstrigilator relictus 273. * &c. ejus ingenium & scriptum descripta 275. 276 * ad eum. Epistola Lipsii. 280 *
- Diodorus sicutus citatus 19. & aliquoties in libris Politicis.
- Diogenes Apolloniæ condiscipulus Anaxagoræ, apud Anaximandrum 645
- Diogenes Babylonius dictus, magnus & gravis Stoicus Ciceroni, legatus Romanus ab Atheniensibus missus, inque cum Carneadis discipulit. 10. 630. 634 quomodo *Zeno* *ἐμμεγέλης* interpretetur. 722
- Diogenes Cynicus 677. Romanum se præferebat, & cum 664. ad Philippum Regem pro sperantibus. 664. citus, quæ professus sit 663. sedens factus, quomodo se gesserit. 727
- Diogenes Laërtius quando vixit 724. in Physicis valde laudat Aristoteli 632. ejus error 644. 647. citus à quodam, male interpretatus, citus 641. 642. 719. 843. citus 117 * & citus in libris Politicis.
- Diomedes dispensator *Αἰσώτης* dominum ferro apto obiectus & postquam latens, non tamen ab *Αἰσώτη* captus. 265. 270
- Dionysius Areopagita citatus 672. 673
- Dionysii Halicarnassæ opinio, de animarum longevitate, & de ejus egregiis de domiciliis, & de eorum post obitum 923. idem citus 182. 229. 231
- Dionysius junior Syracusanus, à clementi & benigno in tantam tyrannidem delapsus, & à seipso ad servandum conditus. 255. 257
- Diogenes Pythagorici. 255
- Diphili versus.
- Discendi amor & ardor, nota doli, ut huius mane & huius pens indicium latentium.
- Discentis vox Tertulliano
- Disciplina militaris desinit, nam continet in generat. & parres, quanto bono, & sum revocanda & exercebatur & seqq.

I N D E X.

- Disciplina & ordo pedites equitibus** praevalere facit. 134 *
- Disciplinam non potest servare jejunos** Exercitus 133 *
- Discordia inter consuasores vitanda** consiliariis. 52
- Ditcordiam ferere inter hostes, sapien-** tis ducis est. 160 *
- Dispensatio restricta & utilis tributo-** rum, onus tributorum facit levius. 99
- Disponere & figurare orationem, plus** est quam invenire praeclare, aut e-
nunciare magnifice 354
- Disputare omnes malunt, quam vive-** re. 65
- Disputandum de religione, ubi, quate-** nus, & à quibus, 311
- Disputationes de religione publicae &** populares noxiae. ibid.
- Disputationes captiosae, & irrita acu-** mina explosa. 629
- Dissertatio à Lipsio apud Princi-** pes Albertum & Isabellam dicta,
eisdem ab eodem inscripta 336
- Dissidia in repub: fovere, an Principi** consultum & quatenus 181. 182 *
- Dissimulatio necessaria Principi, sed** cum modo habenda, dissimulare
qui nescit, regnare nescit, dictum
Imperatoris. 115
- Dives solus sapiens 779. unde dictus** 781
- Dives est, quem animus suus divitem** judicat, non quem vulgi sermo, aut
possessiones. 781
- Dividenda summa laus in docendo, di-** visio enim rerum exacta, efficacissi-
ma est ad methodum seu viam ra-
tionemque docendi & discendi 669
sed divisio nimia idem vitii habet,
quod nulla. 654. 695
- Divinationis omne genus cur à qua-** cunque bona repub: arcendum 165
- Doctrina prudentiam & virtutem pro-** moget 19. 20. quomodo, & quis e-
jus vetus finis, & in ea modus 20
21. mentem illustrat, animum do-
mat, modestiam inserit, ab hac va-
cui ruerunt, ad rem transferenda
219. 220 * doctrinae verè laudatio
240. 241. * ea solos habet, hostes,
indoctos 613
- Doctrina quo differat à studio 684.**
685 ea duplex, dogmatica & Par-
netica 709. eaque jungendae ad in-
stitutionem Philosophiae 711
- Doctus, Stoicis quis 704**
- Doctus ab indocto distat ut equus do-** mitus ab indomito. 626
- Docti invisit tyrannis, 188 ***
- Dogma & Dogmatica Philosophia,** quae 688
- Dogmata Stoicis, quae aliis axiomata.** Enunciata, effata, consulta id
est decreta, scita vel Placita 710
- Dogmatica doctrina, seu Philosophiae** pars, decretoria. 709. 710
- Dolabrâ hostem vinci debere, dictum** Corbulonis. 145 *
- Dolor quid & unde, ex malis publicis** gravissimus quibuldam vilis & qua-
rè 335 sed dolor ex publicis malis
stultissimus inter affectus, imò im-
pius, cur 545 ejus in malis publi-
cis simulatio constantiae adversa,
ambitiosae à quibuldam induitur,
ea detecta 537, 538. dolori autem
suo augendo, imò fingendo quili-
bet pronus. 597
- Doloris imitamenta. 596**
- Dolus bonus quis 167. * dolus an virtus,** quis in hoste requiratur. ibid.
- Domeficus miles praelarus externo,** corpus is exercitus facere debet, ex-
ternus tantum membrum 136. 137 *
- Domicilium Principi sumendum in** urbe aliqua praecipua, unde in omnia
regimen. 86
- Dominus propriè servorum intelligi-** tur, quòque à Principe differat. 429
- Domitianus Imp: à formae pulchritu-** dine Laudatus 398 triumphare so-
litus, cum ipse victus 375 pacem
emebat 377. Philosophos omnes I-
talia submovit 432
- Domitianus Imp: censeri & audire vo-** luit Deus Dominusque noster 409.
605. statuas sibi non nisi aureas. ar-
genteasve in Capitolio poni permisit
444. Octobrem mensem à se Domi-
tianum nominari voluit 448 ejus
caedes à variis praedicta. 164
- L. Domitius, vetus & acer inimicus** Caesaris, indemnus Corsinii ab eo
dimissus 263
- Domi sui quisque temperat. Telema-** chi dictum apud Homerum 315 *
- Donati haereticarum vox. 285 ***
- Dona animi aut corporis aliis alia, nec** in omni re unus excipit 262. 268 *
- Druidae vel druides Gallorum 636.** credebant transmigrationem anima-
rum 993
- Dubii-

I N D E X.

Dubitasio inquisitionis scientiæ uberioris mater. 303 *

Duellum olim crebrum in dirimendis litibus. 232 233

Duickii carmen in Constantiam Lipsii 324

Dux quasi spiritus. anima & vita exercitus. 151 *

Duces duplici discrimine in exercitu, qui, quales & quot in uno exercitu, ducique, boni signa, & quæ in eo requirantur atque alia ad duces spectantia 151. * & seqq. Vide etiam, Imperator.

Dux in acie sit confidens & latus suos horretur, in re trepida non itepidet, suos sistat & incitet, providè in victoria agat. 164. 165 *

Duces magni à Principibus suis ferè post ea neglecti 265 * nec ipsi nec milites olim in culcitra, sed in terrâ, gramina specubusq; dormire soliti, 331

E

Ebrietas quid. 799

Ecclesiastici liber citatus 117. & alibi in libris Politicis,

Ecclæstice secta, seu Electiva, à Potamone Alexandrino. 633

Edebal interpres somnii Ertuculis. & filius ejus Osmanis focer. 159 160

Efficientia, Πωτική bona, quæ 736. 737

Egere & indigere, quomodo differant, 762

Eginhartus Carolo Magno ab epistolis, post etiam gener. 271. 272

Εἰδος Aristotelis, quid ab idea differat. 902

Eidothea Homero, quæ aliis materia, seu principium patiens. 841

Εὐνοία Græcis, quæ Latinis consagratio, sive exultio 955. eamundi futura, non in interitum, sed in mutationem, Numenio apud Eusebium 955. Vide, Mundus.

Eleatica Philosophia quæ, à quo, cum Pythagorica aut Italica quidam confundunt, non benè, diversa etiam à Megarica. 648. 649

Electio in imperiis antiquior & dignior, ut videtur, 27. potiorne sit, & quæ eam commendare, quæ abicere possint 204 205

Elementa quomodo à Principiis differant 339. divisa in levia & gravia,

quæq; utraq; tum alia agentia, velumares sunt, alia patientia, ut fæminæ & materiæ vicem habent, in totum quatuor esse, item quid elementum 922. 923. 424. elementa Varron animalia 908. eorum reciproca commigratio, aut in se invicem commutatio 916. 924. eadem inter se pugnantia 550. eorum nomine mundo comprehensus. 838

Elmahel quidam sacrimoniarum opinionem conciliata gente, Abrahamum Maroci Regem Regno & vita spoliat. 297 *

Eloquentia Principem Decens qualis 221 *

Elpistici Philosophi, qui 748

Emanuelis Lusitanæ Regis numerosa proles, & nepotes multi, morte adiutum ad regnum Philippo II, Hisp. Regi patefaciunt. 152

Emanuel Sabaudia dux, unde cautus factus. 240 *

Ennius Scipioni Africano summo percarus 319

Epaminondas, Lysidis Pythagorei discipulus, Philosophiam ad robur & ad prudentiam habuit magistrum 181

639. ejus insignis probitas 169. Philippi Macedonis Regis institutor 181

Epaphroditus Neronis libertus, Epicteti Dominus, à Domitiano occisus 446

687

Epicharo nervus sapientiæ, Nulli fidei 174. 115 mores hominum à bono malovè genio pendere, ait 385

Epictetus eximè à doctrinâ & vita laudatus 681. ejus insignis Hymnus gratiarum actionis Deo 884. lucernæ ejus quanti vñierit 681. 682 ischnatus 206. 855

Epicurus Naufychanz discipulus, eisi dicitur dicitur videri polens dissimulaverit 652 è secta Eleatica progressus 648. ab anno ætatis decimoquarto Philosophiæ operatus nec juvenem disferre, nec senem Philosophari desistere debere monuit 624 ejus, eisi voluptatis Magistri, in gravissimis corporis doloribus morientis constantia. 763

Epicurus igneam substantiam celestribuit 927. de tempore negabat quærendum 962. 963. quid ei & quantus sol 929. mortem sibi ipsi inferre permittebat. 810

Epicurei quid de interitu mundi senserint 960. 961. de ortu animalium. 973

Epigram

I N D E X.

Epigrammata Græca citata	657.	Euphemi apud Thucydidem non iuven-	33
	681	mus sermo	33
Epimenides Cretensis, piator	638	Euripides in scribendis tragœdiis à So-	
Epistolas alicuius, ipso inconsulto aut		crate adjutus creditus	616 in perso-
nolente, edere, mali res exempli.		na Herculis spontaneam mortem	
	280 *	damnat	815 idem citatus
Επιτηδεύματα studia, Stoicis quæ		"Euglia semper Stoicis, id est, facilis	
	774	fluxus & successus rerum.	776
Εποχή ab Arceſia inducta,	688	Europæ hodiè calamitas à diffidio re-	
Eponiarum vel Epponiarum, in maritum,		ligionum.	64
Iul-Sabinum singularis caritas,	306	Europæi in cultu externo minus af-	
Equitum aut peditem major in bello		fectati: quàm Orientales.	298. 299
usus quæsitum & distinctum.	133 *	Eusebius quæ in Aristotele damnet	
Equites Romani ad quot annorum sti-		631 quid ei mundus	910. ejus Chro-
pendia obligati.	383	nicon versionis Hieronymi correctum	
Eretrici Philosophi, qui, à quo & unde		642. idem porro citatus	638
dicti.	647	Euthatius citatus.	155. 303. 905
Erillus Philosophus, discipulus Zeno-		Eutropius citatus,	358
nis ab eo defecit, cuiusq; fuerit o-		Exactiones per bella odiosæ aut peri-	
pinionis.	647. 648. 650. 659	culosæ.	131 *
Eristici Philosophi, qui & Megarici		Examen auxilium efficax ad exerciti-	
	647	um virtutis, idque duplex, à sese,	
Errare, agnatum mortalitati, & homi-		ab aliis & quomodo.	820
nis proprium.	303 *	Excœcatio crebrò ab Imp. Conſtan-	
Erruculis, Osmani patris mirum som-		tinopolitanis. aut in eos usurpata,	
nia de filii matrimonio & impe-		miri ingenii sævitia	233. 234
rio.	159. 169	Excommunicatio usurata in veteri ec-	
Esdras citatus.	976	clesia in hæreticos.	308 *
Esizorum secta Iudaica	635	Exorias antequàm occideris, prover-	
Essentia seu naturæ, idem quod prin-		bium.	247
cipia rerum.	841	Exempla quantum valeant illustrandis	
Essentia, seu omne quod.	842	pæceptis 127. multum valent fir-	
Est, Stoicis corpus.	905. 901	mandæ Constantiæ 593 utiliter con-	
Ethica Philosophia quæ, cæteris Philo-		ducunt ad exercitium virtutis	319
sophiæ partibus à Stoicis prælata		Exempla Principum faciunt ad virtu-	
694. 695. Principi cum modo tra-		tes & vitia subditorum.	239
ctanda.	223	Exempla magna habent aliquid ex	
Etrusca nimis vegeta ingenia Principe		iniquo, quod adversus singulos uti-	
coercenda.	573	litate publica rependitur	128 *
Euclides Megarensis, caput Megarico-		Exemplar perfectionis statuendum,	
rum Philosophorum.	647	etſi ad eam perveniri nequeat.	701
Euclides de Diis multa interroganti,			702
quid bene responderit.	510	Exercitatio necessaria virtuti, & quæ	
Eudæmonia Platoni quid?	726	ad hoc exercitium adjumenta.	819
Eudæmon unde	884	Exercitium disciplinæ militaris quàm	
Eventa omnia bellorum præcogitanda		necessarium, & quomodo institu-	
ante belli susceptionem.	129 *	dum	143. 144 *
in Eventus inquirere, & vates aut ario-		Exercitus nominis quod etymon	144 *
los consulere illicitum.	164	Exercitus labore proficit, otio conse-	
Eumenius Rhetor Augustodunensis		nescit.	145 *
quanto solario annuo honoratus à		Exercitus dubitans aut trepidans non	
Diocletiano.	321	leviter ad publicam aut generalem	
Eunus quidam specie religionis Si-		pugnam producendus.	163 *
cilianæ occupans, agrè à Romanis		Exercitus tanti, quanti imperator.	151 *
obdicitus.	296 *	Experientiâ in Repub: opus.	212 *
Eurædæmon (Constantis Ciceroni)		Experientia & peritia artis in Impe-	
uresq; in animo sapientes, Stoicis		ratore exercitus spectanda potius,	
	759	quàm virtus morum.	154 *
		Ex.	

I N D E X

Exploratio in hostes Duci necessaria.

159 *

**Exsecutio miri ingenii sevitia, crebro
Imperatoribus Constantinopolitanis
aut in eos, usurpata.**

233

**Exsilii poena frequens olim in turba-
tores hæreticos 309. * nec exsilium
ullum esse potest ei, qui mundum
pro patria habeat.**

911

**Exsilium non grave, peregrinum tan-
tum facit id est, sapientem, qui ubi-
cunque sit, peregrinatur.**

594 595

**Exsistens quodcunque, Stoicis corpus
est,**

904. 906

Externa omnia, nec bona nec mala.

535

**Externa non venire in Boni nomen,
contra Academicos & Peripateticos**

732

**Externorum militum insolentia, & alia
vitia.**

136

**Ezechiel Propheta quibusdam idem
cum Nazaretho Assyrio putatur.**

618

F.

F Abrorum collegia varia.

448

Q Fabii dictatoris probum factum.

170

**Q Fabius sacra solemnia in Quirinali,
per medios Gallos vadens obit.**

131

Q. Fabius quot millia gallorum cecidit.

600

**Fabulosa historiarum inutilis, imò dam-
nosæ Principi.**

224 *

Facinus nisi perpetratum vix creditur.

88

Facinus quos inquinat, æquat.

173 *

**Factio, pestis statuum, quid, unde,
quàm noxia, an quando & quomo-
do premenda.**

181 *

Facultates animæ quæ Aristoteli

999

**Fæminæ præcipuum ornamentum ve-
recundia.**

496

**Fæminas imperare apud multas gen-
tes mos 225. * quæ ex Homero
301. aut minas imperio apertè quàm
viri 193. infelicis earum imperii
exempla 195. 156 contra boni &
felicitis 199. 200. 201. major eis
semper ad honesta aut prava im-
petus.**

309

**Fæmineus sexus imbecillis, incon-
stans, insipiens lape, vitiosus &**

**lubricus, 25. fæminarum consuetudo
hoc saltem noxiæ habet, si non al-
liud, avocari à melioribus curis, ca-
rumque bonarum rara, animosarum
pauciora exempla.**

301

**Fæminis fatidicum aliquod inesse exi-
stimant veteres Germani.**

26

**Fæminæ quædam prodendis marito-
rum secretis corruptæ.**

116

**Fæminam Principem auditoria publi-
ca Professoris audiendi gratia in-
gressam, ante thabellam Austriam
inauditam.**

318

**Fallicis etsi sapius rebellibus, à Ro-
manis servata fides.**

276

**Fama magna periculosior sub tyranno,
quàm mala.**

132 *

**Famæ præcipuum alimentum, rumo-
res velle coercere.**

69. 70

**Famæ in bellis serviendum, & ali-
quando minimè quæ distinctione
158. * quare ejus curiosus inprimis
esse debet Princeps**

44

**Famam multi, conscientiam paucive-
rentur.**

15

**Fama quævis cuiusque est, talis ple-
rumque ille.**

50

Familiaris Philosophia quæ.

694

**Fatum appendix pietatis, quid, ejus
auctor Deus, Dei verbum, æterna
ab æterno in æternum Dei lex, cui
obrogari nihil aut derogari licet,
nec ut abrogare eam fas, ejus æ-
terni in humana vis inevitabilis 11.**

12. 209. 210. 344. 345. adspici

**vult non inspicere, nec nimis de eo
indagandum 560. ejus notitiæ præ-
cipuus fructus patientia.**

13

**Fatum quid Minutio Felici, id conside-
randum credendumque esse 147. e-
jus impressa quædam omnibus sto-
icitia 553. de naturæ ejus quadripar-
titæ sententiæ ibid: Mathematicum**

Fatum quid ibid: Fatum naturale

aut Physicum quid, quid violentum

sive Stoicam 554. ejus nomen un-

de, an & quatenus eo nobis uti li-

citum, ut eo usi veteres Patres, cum

de eo librum scripsit D. Thomas

556. 557. ejus definitiones, earum-

que explicationes 557. ordinis caus-

arum in eo, ejusque adstrictio ad

locum & tempus

557-558

**Fatum verum videri cum Stoeico mix-
tum, discretum tamen quatuor mer-
minis, ostensum accuratius, quod
vim non inferat voluntati 558. agit**

per

I N D E X:

- per causas medias, eoque illæ adhibendæ 562. consequi autem è Providentiâ divina, & quomodo libertatem Deo non tollat 558. 559. nec Deus Fatq subest 209. * etsi verò Stoici Fatq Deum subicere videantur, & humanam libertatem tollere, revera non penitus ea sensere 555. ejus tamen nomine Providentiam divinam imò Deum ipsum intelligunt ibid: sed cum providentia non confundendum, hoc in rebus, illa in Deo 556.
- Fatum** impugnantes, objectiones tres ordine solvuntur 874. in Fatq consideranda volubilitas rerum. 210 *
- Fatum** sive manus Dei, præcipuum scutum Principi contra insidias. 89.90
- Fatum** in primis causis remotis belli civilis 179 * in republica versanti divergia factorum consideranda, nam illuc se omnia dant, tractu occulto fuit 211. * eorumque conversiones sæpe ex præcuntibus signis à prudente cognosci possunt 148. 149. 165. tum clarissime in prædictionibus, ut vaticiniis & prodigiis elucere, exemplis patefactum. 158. 159
- Fatum** consilia nostra sibi aptat 210. * eis urgentibus consilia & mentes hominibus adimuntur 13. ejus vis cuius fortunam mutare constituit, corrumpit consilia 562. ei obruti, quid Nicephoro Gregoriz. 148
- in Fatq latibulum quod ignavi quærun, detectum. 561. 562
- Fatale** telum arripiendum contra dolores omnes externos. 561
- Fatali** sceleri fatalis poena. 311 *
- Favonius** Stoicis bellum civile judicabat pejor tyrannide. 190 *
- Favonius** Gallus, Hadrianæ zvo, Pyrrhoniz sectæ addictissimus. 739
- Faustina** Antonini Philosophi conjux, impudicissima & impudentissima, Commedi è gladiatore mater. 199
- Febrientes** dum se jactant inquirere & versant, morbum aperiunt. non tollunt. 527
- Fel** sedes iræ. 566
- Felices** Aegyptiis pro Diis. 140
- Fel** rapacior, proverbium. 98
- Felices** vix sapiunt. 239
- Felicitas** instabilis, eique stabilizandi aliâ felicitate opus 286. nisi lenta, non durat 82. à felicitate non vincit, magnæ felicitatis est. 230 *
- Felicitatem** sæculi bonis Regibus imputat Homerus. 228 *
- J. Lipsii** *Operum. Tom. IV.*
- Felicitas** comes fortæ rationis & consilii est, tamen donum Dei, eaque militiz Duci optanda & vovenda. 155 156 *
- Felicitas** quosdam promovet & suus Genius. 263 *
- Ferarum** incredibilis numerus apud Rom: in venationibus Amphitheatralibus exhibitus. 410
- Ferula** in triumphis quæ. 386
- Ferdinandus** IV. Hispaniz Rex à Carva, aliis fratribus innocentibus morientibus in trigésimum post diem ad supremum judicem Deum citatus, eo ipso die moritur. 263
- Ferdinandus** objectos Hispaniâ Mauros Catholici agnomen adeptus, posteris reliquit 134. ejus constantia. 178
- Ferdinandus** Albæ Dux septuaginta dierum spatio totam Lusitaniam Regi suo Philippo II. subiecit. 211
- Ferens**, secundum, prosperum, ferens ventus, à puppe, Græcizanicus. 406
- Alv: Nunnii** operâ Ioan: Garfias confictus falsi. 285
- Ferrum** trahit virum, proverbiale Hormericum. 435
- Ferri** candentis judicium, olim frequens, nunc merito exolevit. 250
- Fides** pro Dea Romanis 230. * templum ejus ibidem in Capitolio vicinam Iovi. 39
- Fides** quid, justitiæ fundamentum, Principi commendata 38. 39. quàm ei honorabilis & commendabilis, atque utilis, nec vi aut fraude frangenda 30. 40. sola ea est, quæ Principes coërcere debet 283. quàm ea conveniens vel necessaria principi, exemplis monstratum. 274 275.
- Fideles** principi populos facit lenitas Principis 75. bona autem fides Principi à subditis debita. 344
- Fides** militum per discordiam fluxa. 178 *
- Fides** Christiana, non imperanda. 67
- Fiducia** sumenda in agendo, cunctatio in deliberando 53. nimia tamen illa vitanda in bello, ut plerumque noxia aut improspèra. 159. 168 *
- Finalia** bona, quæ. 735. 736
- Finis** primæviæ hominis, Deus, eique assignari. 726. 724
- Finis**, τέλος, Philosophis, ultimum bonorum quid 712. 713. eum esse, secundum naturam vivere, variaque super hoc interpretatio 714. 715. 716
- Finis

Blas bell. qui verus. 128 *
Jur: Fimicus juratissimus Stoicus 847
 917 ejus de Deo locus explicatus
 847. de Anno Magno 956. quid illi
 Cataclysmus, vel Diluvium 959. ci-
 tatus 929. 983 993
Flagitia & facinora sua tyrannis in sup-
 phicum vertunt. 189 *
Flamen Tertulliano Pontifex Maxi-
 mus. 456
Flamen proprius Imperatoris in Divos
 relato. 374
Flavii, Arretinus & Clemens, à patrue-
 le Domitiano occisi. 434 435
Flectii, Conimbricæ præfeti, incon-
 cussa in dominum quam diu vixit fi-
 des. 280. 281
Flexus & deflexus ætatis, quid & unde.
 361
Florenti nobiliores mercaturam exer-
 cent. 245 *
Flumina inter possessiones quorundam
 divitum Romanorum orientia &
 cadentia. 436
Fluminum capit, pro paminibus olim,
 seu fluvii inter minores Deos ge-
 nèrè habiti. 407
Fluxus & refluxus maris, unde fiat.
 940. 941
Fortum uteri partem faciebant Stoici,
 ut fructus arborum. 981
Fontano Comiti Petro Enriquez Phy-
 siologiae Stoicæ libri inscripta Lipsio.
 825
Fontes & capita aquarum præcis sacra,
 & inter minores deos habita, inque
 eis natæ nefas. 407
Fontium etiam in summis jøgis erum-
 pentium causa est origo. 939
Forma rotunda perfectissima. 918
Formæ principales Claud. Mamerti,
 aut datæ Aufonii, quid, 901
Formam Deus non habet aspectabilem,
 omnes tamen formas format, inq; eis
 se ostendit, Trimegisto. 876
Forma externa informis Principi sapè
 contemptum parit. 110
Formicarum discursus instar sunt gran-
 dia hominum molimina. 836
Fortuita quæ dicuntur omnia, falsa bo-
 na aut mala. 535
Fortuita verè nulla. 857
Fortuna famulari prudentiz. 17. sua
 quisq; faber fortunæ 157. * ejus com-
 moda, quando bona. 735
Fortuna velut tunica, concinna magis
 probanda quam longa 744. fortunâ
 maximâ minimâ contenta 239. cam

abundantem nemo facile fert, ut qui-
 vis haud facile multum vini. 230 *
Fortunæ instabilis 969. cum moribus
 immutatur 28. ex libidine sua plera-
 que res agit 55. fortunam sibi spon-
 dere, imprudentium est 777. eâ Prin-
 cipem deficiente, deficiunt & subditi
 109. fortunæ in Principibus multatæ
 exempla quædam insignia. 308. 309
Fortuna in bello, semper anceps, minui
 quantum possit 129. 155. 156. 149. 174 *
 artem belli fortuna victos quoq; do-
 cet. 174 *
Fortunam adversa aliquando experti
 magis sapient, quam qui semper
 prosperant. 239 *
Fortunæ non numen solum, sed & no-
 men à Stoicis expulsum, & expul-
 sum è rebus humanis, ut & ab Augu-
 stino. 545. 548. 556
Fori litigia, studium, carinam, & con-
 cessa latrocinia. 35
Franciscus I. Gallorum Rex, Romanus vi-
 de in Galliam ingressus, tantum an
 bono successu 235 * sibi laudanda
 studiosissimus. 413
Joh: Frangipanis, Conradinus & Fre-
 dericum Austriacum Conradus Angli-
 vensi prodit & tradidit. 293
Fraus in oculis regnat. 59
Fraus distingit, non dissolvit pactum.
 218 *
Fraus speciosa turpior aperta est. 40
Braudes quatenus & quomodo admittit
 tentæ in Principe aut Reipublicæ tri-
 plex eorum genus, & distinctio, quæ
 reprobæque rectæ 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.
Fredegundia Rebus immortibus. 109
Friderici II. Imp. impium de erig. im-
 postoribus dictum 107. in quo is
 privatus. 107
Fridericus Imp. in conviciis præindi-
 ctam exercere noluit. 316
pseudo-Friderici quidam, & pseudo-Ed-
 wardus Imp. (qui ante 1327. mortuus
 obierat) dicens Walaris. 320
Frontis integræ hominis, & Cæ-
 luminiæ dampnatoris Papianus. 113
Frontinus commendatus quondam
 genaia. 113
Truges quæ bonæ in Novæ ordo do-
 leverint. 113
Funebres vasa, & omnia in funere
 113
Furta belli summopere in funere
 Spartano. 113

G Alba Imp: omnium iudicio dignus imperio, nisi imperasset, ita ante imperium multi boni, non in ipso 226 * à noitiia affectum subditorum rectè imperari monebat 68. ejus subtile factum indagandæ proprietati jumenti 251. trium arbitrio se regi patientis imprudentia. 249 *

Galeacius Mediolanensium Dux Caussidicum lites ferere & alere, etiam in liquido jure, Carum, laqueo necari publicè jussit. 261

Galenus non omnes homines ad virtutē aptos asserit, ejusq; argumentum refutatum 705, ejus libellus contra Stoicos, qualitate esse incipit 903. Galenus citatus. 907 987

Gallia Romanis quomodo exculti. 587

Gallorum & Germanorum nomina apud Scriptores veteres, præcipuè Græcos, sæpè confusa. 381

Ganzericus Vandalorum Rex Martianum captum dimittit. 160 161 *

Joan. Garcias operâ Alvari Nunnii Ferrerii convictus falsi. 285

Gaudium quid & unde 535. 759 foli Sapiienti convenit, non Voluptas Stoicis 760. ex sola virtute omne Gaudium, voluptas seu lætitia etiam ex malo. 759. 760. 761

An: Gazzus, pius & doctus scriptor. 878

Genefios liber citatus. 783.

Genitferorum insolentia aliquando causa exitii satrapæ imperio Turcis. 229

Genitura sine iudicio, adoptio iudicio successorem dat. 369

Genius unde dicatur 880. 887. Genicos esse, Dei & Providentiæ ministros eorum genera & sedes ac de Hercibus primum scribitur tum Genii & lares quomodo distincti. 877. 878. 879

Genii proprii dicti boni & mali, Singulis eos esse item locis & regionibus, eorum curæ & opera, tum de eis pioscula, de origine, de malitia, de varietate muncum, & quædam huic rei & sacris. 444. 674 726. 877. 878

Genii nihil in publica, parum in privata possunt. 875

Genium suum jurare, aut per alterum, præcipuè autem Principis aut hominis, mos & superstitio veteribus 882. item genio Cæsaris inscriptæ

statuæ etiam Principum modo figurum. 444

Gens omnis de suo zvo quæstia. 597

Gens quovis Europæ bello apta reddi potest institutione & disciplina. 137 *

Gentes feroces plerumque feminarum imperiis obnoxia. 234 *

Gentium migrationes, translationes, invasiones, omnia faciunt ad cultum universi. 581. 582

Gentilis, Bellinus pictor Venetiæ à Ma humete II. Turca evocatus. 186

Genuates Patritii mercatores. 245 *

T. Genutius decemvir Legg. scrib. 328

Geographia & Geometria Principibus commendatæ. 222. 180

Geometria quæ 694. Principi quatenus utilis. 223. 180

Germani Romanorum armis facti celtiores 387. si quid ipsi feliciter pararent, Principum olim gloriæ assignabant 264. eis *μικμύχων* creditum adscribit Appianus. 993

Germanorum proceres in quemulum Alumnos quoddam educunt. 237 *

In Germaniam quomodo diversæ regionones. 294 *

Germanicum imperium quæ damna ab elatione passum. 205

Germanici, cognomen ante eorum quæ ad imperium destinabantur, post herium seide omnium Imperatorum, nec pro levi habitum. 372

Germanicus Cæsar visu & auditu juxta venerabilis. 48

Gigantes an olim fuerint 975. 976.

Gigantes cælo Deos exturbare aggressi, qui verè. 587

Gilimeris Vandalorum Regis in Africa vero risu irrita humana confidentia, 290

Gladiatores ex quibus hominum generibus, & servis plerumque aut captivis, illi aut venditi in ludum aut damnati quomodo &c. 447. 448

Gladiatorii muneris in ipsa pugna quis modus, gladiatores si tardiores ad pugnam, facibus, ferro candenti, aut flagris in eam adacti. 409

Gladiatoriorum præbium paulatim quomodo coercito, quot paria edere liceret variè restrictum & ampliatum &c. 447. 448

Gloria iustitia, &c. 34. fax mentis honestæ, Principi proposita & expectanda esse debet 816. 817 *

est situr industria 427. multorum o-
jus valde cupidorum exempla 316.
317. 318. quique ejus gratia munes
in doctos 319. 320. sapius fortunæ
quam virtutis beneficium 84. eam
pace spreta nimium appetentes, pa-
cem sæpe perdunt & gloriam. 174*
Glossæ vet: Græcæ & Latinæ corre-
ctæ. 356. 881
Irisimus id est, discipulus, Philoso-
phantium lingua. 659
Godefredi Bullionæ pietas & virtus.
132
Gomara citatus. 226 *
Gorgiæ Leontini Rhetoris opinio de
eo quod non est. 693
Gothi Regem suum literatis studiis
imbui noluer. 220 221 *
Gotholia Iosephi, eadem quæ Arthalia.
196
Semp: Græchus CCC opida in Hispa-
nia delevit. 600
Græci præceptis valent, Romani, ex-
emplis. 429. Græcanica Philosophia
verus, in genere quæ & quatuorplex
643, ejus Philosophiæ apices pleri-
que fuere Barbari. 649
Græcorum Imperatorum Constantinopo-
litanorum muliebri & ridiculus
cultus corporis. 232 *
Græcorum olim immensæ ex bello
clades 599. 600
Griariæ Imperator quomodo fami-
nam de marito conquerentem repi-
do responso gemino ablegaverit.
251
S. Gregorius Magnus citatus. 115
S. Gregorius Nanzianzenus à puero
Philosophiæ & Philosophiæ deditus
628. Aristotelem in quibus damnet
631. idem citatus. 627 628. 819.
S. Gregorius Nyssenus animam homi-
ni vult innatam 982. idem citatus
802.
Guaca, templa aut idola Peruanorum.
144
Gubernare res difficilis. 236 *
Franc: Guicciardinus inter nostros sam-
mus est Historicus, inter veteres suis-
set mediocris. 218 *
Guilhelmi Acquisitoris temporibus in
Anglia pueri auro onusta Regnum
indemnitas pervadere potuisset. 246
Gu'manz gentis in Hispania Bætica o-
rigo ab Alf: Peresio Gufmano, co-
nomento Bono, admirandæ con-
stantiæ viro. 178
Gymnosophistæ Indorum Philosophi

636. eis usitatum Examen profectus
in exercitio virtutis. 820

H.

H Adrianus Imp: quæ non nativi-
tate Hispanus 379. 380. copiosus
nuncium excessus Nervæ deferre
Trajano 373. ejus de futura sua
Reipublicæ administratione voces
aureæ, si veræ 227. 238. 342. ejus
insignis lenitas in quendam, quise-
cum ante imperium inimicitias exer-
cuerat 273. venationi summopere
deditus 492. culpatus ob affectatam
supra modum doctrinam. 220 *
Hereditatium vigesima Augusti in-
stituta ad hereditatem militare, atque
ea à quibus temperata. 417
Hæres regni semper regnanti suspectus
vel ipsi patri. 72
Hæresis imaginosa animi morbos, &
melancholia corporis, omni medi-
cina efferantur. 313 *
Hæretici ad frugem revocendi pace
sæpe interdum promissis ab im-
miis 313. turbidi aut turbatores
puniendi, sed non omnes eodem
modo, & severitas semper in hæ-
reticis puniendis moderanda 270. 309.
310 * connubia cum eis in veteri
ecclesia interdicta. 308 *
Hanno Pœnus fidei Romanæ confidit.
277
Harpalus rem iniquam à Philippo Mac-
Rege petens, non obtinet. 242
Haruspicina quomodo differat ab
Augurio. 363
Hebeticæ, quam acutiores, ut in
mum, melius Rempublicam admi-
nistrant. 49
Hæbreæ virtus summum bonum. 731
Hæmorrhoides Animæ, seu, Regium Ani-
mi. 1001 1002
Hegiasis Peistharmatos caput sectæ He-
gesiacæ. 307
Hæc: Græcis unde. 327
Heliotropium & flores quidam in
no sup semper ad solem, ac ita
hominis ad Deum. 32
Hæmorrhoides, Principale naturæ
mundi. 850. 921. 929.
Helvetiorum sedata ingenia libere
apta. 1078
Hemo antiquitus pro homo
Hendidinos, generale olim
gundiones nomen Regis. 107 *
Henri-

I N D E X.

- Henricus I. in Hispania Rex regularis lapſe iſtu obit. 291. 292
- Henricus Imp: litem inter nepotem & patrum decidi duello imperat, in quo ſuperior nepos. 216
- Henricus Imp. Friderici F. mirè in rebus aſſiduus. 239
- Henricus II. Anglorum Rex, eadem Thomæ Cantuarienſis, cuius ille juſſe ſuſpectus quanta ſubmiſſione expiarit. 172
- Henricus III. Galliz Rex à Monacho occiſus. 291
- Henricus IV. Galliz Rex è ſtirpe D. Ludovici. 132
- Henricus Antiſtes Moguntinus, injuſtè à duobus Cardinalibus depoſitus, eos ad tribunal Jeſu Chriſti citat, eique hæc diu poſt mortuum ſequuti, ſubito uno die uterque interierunt. 262
- ad Henricum Laurentii Spiegelium epiſtola Lipſii. 282 *
- Hephæſtionis in admonendo Alexandrum modèſtiæ conjuncta libertas. 242 *
- Hora veteribus terra. 879
- Heraclides allegatus. 638
- Heraclides quidam apud Philippum Macedonem potens, ob insolentiam in minores odioſus. 263 *
- Heracliti opinio de exuſtione ſeu conflagratione Mundi eadem cum Stoicorum 561. ejus ſententiæ de non indagantiſ Animæ ſecretis 986. ei ignis Deus 845. & ubi eum ſtatuat 926. quid ei ſol. 929
- Hermippus auctor Vitæ Pythagoræ Joſepho nominatus. 641
- Hermodori mercimonium, Verba, pro-verbium. 276 *
- Hermodorus Ephēſius, Philoſophus 328
- Hermogenes & Marcion hæretici unde Materiarii Tertulliano dicti. 898
- Herodes Anticus theſauri repertor. 428
- Herodes Judææ Rex ex inſigni, miti & magnifico Principe, in immanem & trucem tyrannum mutatus. 236
- Herodianus citatus & interdum explicatus, 300. 377. 393. 604
- Hæſoës qui & quid Stoicis, aliisque 502. 878. 879.
- Hæſiodus Scepticis Philoſophis laudatus 690. ænoni putatus primus cœlum appellare mundum 907. ejus locus
- de Genio cuiusque hominis peculiari 883. idem porro citatus 34 & alibi in libris Politicis item. 592.
- Hesperidum horti. 165
- Hicetas. præter terram rem nullam in mundo moveri exiſtimavit. 946
- Hiero Syracuſanus laudis, avarus in Archimædum Poëtam liberaliſſimus. 319
- S. Hieronymus quatenus Philoſophiam improbet, quatenus audeat 627. 629 verſutias Ariſtotelis damnat 611. Origenem in quo culpat 961. locus ejus de variis opinionibus quando anima hominū inſinuetur 989. ſanctorum prænè numeris Senecam inſerit, cuiusque locum de Seneca. 680
- Hippalus ignem principium rerum ſtatuebat. 845
- Hippocrati Ignis Deus 845. ejus opinio de natura omnia ex ſe ipſa faciente 842. ejus magnificum terræ engemium 944. ſpiritum ſive ætrem terræ ſulcrum facit 545. ſtatim à formato foetu animam admittit 982 idem citatus. 314 *
- Hiſpani quot cædibus potiſſimarum Novi orbis regionum incolæ exhauſerint 600 quid nunc tanto numero eoſdem eo trahat 342
- Hiſpaniola Novi Orbis iſſula. 947
- Hiſtoria anima ac vita memoriæ, ac rerum gerendarum 19. lex veritatis, magiſtra vitæ 19. 20. ſæpe medicinam animæ conferens 594. ſæpe & militiæ clam & palam præcepta tradens 122. * tum alii ejus uſus, fructus, varique laudes inprimis quàm ejus lectio Politice utilis, & qui à Lipſio Hiſtorici Politiciſ aut Principi commendentur. 214. 215. * & ſeqq.
- Hiſtriones, molles viti Livio 447 à quibus Italiæ exacti. 430
- Hoc age, Hoc agamus, formulæ acclamari ſolite attentioni captandæ aut imperandæ, in ſacris & aliis 153 *
- Homerus ſons & caput ſapientiæ melioris inter Græcos 364. re & ſenſu Stoicus, cū ante eam ſectam diu vixerit 673. ejus inſignia elogia è variis auctoribus 932. ſæpius reſectus ſemper novus & magis placens 682. ejus Odyſſea ſchola virtutis 673. ex Agypto quibuldam creditis 349
- Homericus ubique providentiam divinam adſcribit 878. antiquiſſimus Dux Ilii 3

Fati

I N D E X.

- Paj**, quem sequuti Scriptores reli-
 qui 553. magni fiebat à scepticis
 Philosophis & eis similibus 690.
Philosophia Damnat 814. ignem
 divinum cognominat 845. egregi-
 um ejus judicium de causis malo-
 rum 870. opinio ejus de origine
 fluviorum & fontium 939. ocea-
 no tribuit genesis deorum & o-
 ranium rerum 914. 915. unde ei
 Oceanus à *Ὠκεανός* 943. quid in-
 tuat, cum Jovem Deosque ab Æ-
 thiopibus ad epulas invitari dicit,
 ex Macrobio 922. 933. ordo aciei
 Homericus non absumilis plantæ Ro-
 mano 163. ejus locus de diis aut
 Geniis specie humanâ oberrantibus
 883. ejus versus de Ajacis interitu
 quomodo explicatus Synesio. 991
Homo creatus ut norit & colat De-
 um 835. exemplum ipse Dei in i-
 magine parva 967. hominem par-
 vum mundum esse, & brevitas ejus
 præstantia ibid: membra Dei homi-
 nes, seu mundi Stoicis. 848
Hominis Vox Hebræis ignem deno-
 tat 987. unde Græcis *πῦρ* homo
 968. de ejus primo ortu variantes
 sententiæ, Stoicorum approbata &
 explicata 971. 972. 973. è semine
 propagari homines. 977
Homo animal sociale. & inter ho-
 mines sapiens 778. homini interea
 homine prodigè non utendum. 130*
Homo quâ parte potissimum homo 970
 constat ex anima & corpore, quibus
 discordantibus, adhibita in eo quæ-
 dam pugna Rationis & opinionis
 726. res homo contempta, nō su-
 pra humana se crexerit. 169. homi-
 nes alii aliâs & in aliis. 149*
Homo es, triumphanti à tergo identi-
 dem servus inclamabat 607. nul-
 lum eo animal morosus, majori-
 que arte tractandam 46. homi-
 numque ea ferè natura, ut nemo al-
 teri imperium volens concedat 72.
 non unus in omnibus eque excellit,
 singuli in diversis præstant. 262*
Homines primi an majores, & paulatim
 deinde minores. 975. 976
Honestas & verecundia idoneum mi-
 litem reddunt. 142*
Honestum solum quod bonum, & ab
 utili non separandum. 119. 729.
Honestum solum bonum esse, de-
 cretum Stoicis seu triuncus Arbo-
 ris è quo velut rami decreta vel pa-
- radoxa cætera. 752
Honestum generosum à Stoicis inimi-
 mis inculcatum 669. generosum
 illud honestum, passim elucet in
 scriptis Senecæ. 776. 777
Honores falsa bona. 535
Horatius citatus 9. item 713. 714.
 797
Horrea publica ut singulas urbis re-
 giones fructus reponendo frumento
 publico. 402
Q. Hortensius Orator nunquam ci-
 vili bello se interfuisse gloriatus 152*
 lugubria sumisse dicitur ob mor-
 tem maranæ. 367
Hortis animus defessus recreandus,
 ut pictorum oculi hebetatis colligi-
 guntur speculis & visionibus 768.
 in hortis sapientia alta & educata
 568. 569. cultum hortorum an-
 tiquum esse, & à natura: Reges &
 viros magnos se in eo exercuisse
 565. delectatio eorum ob oculos po-
 sita & Lipsii non improbitur verum.
 366
Hortis ad vanitatem & ignaviam ab-
 utentium nimia curiositas inesse,
 verus autem hortorum usus. 567.
 568
Hostiæ majores minoresque. 443
Hostis nunquam contemnendus 159*
 ejus stultitiam opperiri, duci loco
 sapientiæ est 162. hostem licet qua-
 cunque via lacerare 167. * hostes se-
 pe impugnare cur dissuadeat Ly-
 curgus. 174*
Hostilia qui facit, hostilia timeat.
 137*
Hotz & Rabi Benjamutii conjugum
 Maurorum caritas. 310
Humanitas propriè feritati opposita.
 274
Hunorum centum sexaginta duo mil-
 lia cæsa ab Aëtio. 600
Hylobii, ex Indorum Philosophi Stra-
 borii. 636
Hymnus divinus Epicteti, Deo in o-
 mnibus actionibus canendus. 894
Ἱστορίαι, Allegoriæ 853
 in Hypothesi dictum ad Thesam non
 referendum. 282*
- I.
- Jacobus** Argonem rex, filius &
 litigiosis infans, Semæus Ra-
 dam I. C. prævaricationis reus po-
 stula-

- Stalarum, regio ejecit. 260
 Jactantia in oculis odiosa. 263*
 Jaddus Judæorum Pontifex Alexandrum Magnum iratum religionis maiestate placat 130. 131
 Jamaica insula Novi orbis. 948
 Jamblichus aurea carmina Pythagoræ commentarius 641 is citatur 17.
 item ex Stobæo. 988
 Japanes hodiè, e:si novem religiones habeant, pacificè samen vivunt 293*
 eisdem ritibus & sacris utuntur, cum Sinensibus 144. eorum Rex, nobili alicui offensus, mandat, venem sibi scindat. 817
 Ibides ægyptiis pro diis. 140
 Ichneumones ægyptiis pro diis. 140
 Icilia leges. 327
 Idea perfecti statuenda, etsi perungi nequeat. 701
 Jecur sedes cupidinis vel libidinis. 766
 Jecur universi luna. 920
 Jeremias Propheta citatus. 176*
 Jesu Syrachidis lectio Principi commendata. 223. 237
 Ignavia à plebe arcenda. 102
 Igniculi naturæ, quid. 706
 Ignis Stoicis duplex, brutus & exens: sus uno artificialis intellectu præditus alter 928. immaterialis, Genii quibusdam 888. qualem ignem pro Deo statuebant Stoici, & cur 845. mundi animus, Varroni apud Iulium 921. omnium rerum elementum Aristocli apud Eusebium, ignis, quis aut qualis 916. semen animalium omnium, vel velut semini omnium, Varroni, Stoicis, aliis 987. ignis quis mundum vastaturus, qui reformaturus, Stoicis. 958
 Igoominia hæreticis turbatoribus imponenda qualis & quotuplex. 308
 Imminere, avidè spectare. 437
 Immunes milites qui, eique duum generum. 387
 Impatientia quid. 771
 Imperabit raro rectè, cui nunquam imperatum, dictum Aristoclis. 68
 Imperandi ratio non aliter constet, quàm si uni reddatur 80
 Imperanti remissis paretur melius 75
 Imperantium multitudo tam nocua, quàm regimen nullum aut incertum 152*
 Imperator quanti, tanti exercitus 151.*
 & imperatoria virtus, propriè boni dicitur. 124*
 Imperator, communiter cognomen
- Jovis. 363. 509
 Imperator es Constantinopolitani quàm muliebres & ridiculi in corporis cultu aut ornatu exteriore. 232*
 Imperatorum leges dare, non accipere. turpe Julia Augustæ Severi dictum. 228*
 Imperii plerique Stoici. 246*
 Imperitia, unum Stoicorum Socratis. 405. 686
 Imperium, quid, solcrum reatum humanarum, ejus vis & utilitas 22. ejus formæ tres, deque eis difficile nec certum judicium 23. quod videatur optimum. ibidi:
 Imperium sine prudentia, non infirmum solum sed penè nullum 45. facillimè eis artibus retinetur, quibus partum 28. 221. * melius beneficij quàm armis custoditur. 75. constans ejus forma facit ad auctoritatem 79. severa etiam. 78. at crudelia imperia acerba magis quàm diuturna 38. imerio maxima inest cura 29. imperium virum ostendit, dictum Pittaci. 226*
 Imperia privatis longiora à Principibus non danda. 80
 Imperium Romanum statim à Claudio in pessima plerumque capita collectione venit, imò sæpe emissione 206. imperi aut Monarchæ novæ sol surgeas ab Occidente. 351
 Impietas perniciēs Rerum publicarum 207. ejus matrem superbiam aut ferociam, sæpe & victorum cumulum esse. 146
 Impietas pro laesa maiestate. 408
 Impioeum vita Tragediæ compar. 535
 Impotentia & impudentia in imperando malum 75.
 Impotentia, id est, non-potentia, non verè inter mala. 535
 Inane non est corpus. 509
 Inauditus qui perit, tanquam innocens perit. 35
 Incendium in urbe ortum, qua causa omnes percellat. 537
 Incerti casus bellorum. 196. 174*
 Inchoatus, sive inchoatus Stoicis, idem qui Proficiens & τὸν μέγιστον 702
 Incommoda in vita, sed extra nos. quæ. 742
 Incorporata seu incorporalia, Stoicis quæ, distaxat propriè quatuor 837. 906. 907
 In-

I N D E X.

Indicibus præmia decernenda, pecunia & impunitas. 37	Insignia omnia & nomina factionum aut partium & republica tollenda ex monitu Mæcenatis. 281 *
Indictio, tributum novum & superad- ditum. 402	Inspiciens omnis, servus. 783
Indifferentia, adisphora, quæ Stoicis, quoruplicia & eorum discrimen 738	Instituto, id est, doctrina Dogmatica. 710
Indigere & egeri quomodo differant. 781	Institutores Aulici Principum com- muni- dicio eligendi. 224 *
Individuum in rerum natura nihil, Phi- losophis, & Geometris omnibus, præterquam Epicureis. 399	Insulæ novæ in medio mari quandoque exsiliunt. 350
Indulgentia conciliandæ populari be- nevolentia in quibus & quatenus Principi usurpanda. 76	Intellectualis Philosophia quæ. 395
Indulgentia quàm perniciosa in militia. 150 *	Intelligentia, id est, notiones, 706
Inedia quoto die plerumque tollat. 813	Intemperantia omnium perturbatio- num animi fons est, & quid sit. 772
Infames & malæ vitæ, nec boni mili- tes. 143 *	Interiecta, sive neutra, quæ Stoicis. 738
Infamia falsa inter verè mala. 535	per Interregna iustitia & leges sicut 205. 206
Infelicius nihil eo qui nunquam infe- lix. 577	Invasio bellica quando & quatenus li- cita. 238 *
Inferorum sedem an & quam statue- rint Stoici. 997	Inventiones rerum indicio Geniorum tribuendæ. 236
Ingenia ignea novandis quàm geren- dis rebus aptiora. 49	Invidia aliorum magis optanda quàm miseratio. 239
Ingenia refractaria descripta. 305 *	Joab prudens factum 266. ipse exem- plum instabilitatis aulæ. 268 *
Injuria quid. 798	Joachimi Abbatis varicinia. 213
Injuriam posse pati, è præcipuis Laco- num votis. 312	Joanna Lotharinga virginitate Aure- lianensis cognominata, ab Angliæ præstigiatrix Rothomagi cuncta. 207 *
Injustitia vix ipso extremæ necessita- tis prætextu Principi licita. 119 *	Joannæ dux infelices sceleribus, & flagitiis regno Neapolitano Regis. 200
Innocentes cur externis malis assligan- tur. 272. 373	Joannes I. Rex in Hispania cum equo lapsus ibi extinctus. 292
Innocentia sola in vita secunda soluta; 536. vera libertas. 783. 784	Joannes Castellæ Rex Alvarum Lu- nam, quem tantopere exexerat, su- bito dejecit & capite plectit. 265 *
Innocentia Principis, fidelissima ipsius custodia. 89	Joannes Gallia Rex fide clarissimus. 282
Innovatio in regimine reipublicæ, vel in melius non faciliè admittenda 79. sed quando & quomodo. 81	Joanni Angelo Medico columba qua- si futuram Pontificatus dignitatem portendit. 262
Inobedientia confusionum parens. 22	Joannes Leidenensis, regnum in ube Monasterio adfectans, merito sim- plicio adfectus. 295 *
Inopia non inter verè mala censenda. 535	Jobi historia citata. 246
Inopia & rebus artibus plebs sæpè in se- ditiones ruit. 183 *	Jon Poëta citatus. 369
Inopinata Stoicorum, Senecæ eadem quæ paradoxa 749. Vide, Paradoxa.	Jonica Philosophia, quæ à quo, & in quot postea sectas divisa. 644. 645
Insani & stulti differunt tantum pote- state & actu. 303. 804	Josephi encomium Pythagoræ 641. idem citatus. 295. Item 371. 386. 406.
Insania sapientiæ opposita. ibid:	808. 635. 700
Insensitia fiduciam, prudentia cuncta- tionem gignit. 246 *	Jovianus Imper. cur Malarichum qua- dam exexerit. 222 *
Insidiaz in Principem vix vitari possunt, quid aut quæ, in eas remedia, & quo- modo eis utendum. 86. 87	Iphicrates se ducent potius quam mi- litem

- Item gloriarus. 123 *
- Ira in puniendo maxime prohibenda est 94. Principi ira aut nulla sit, aut aperta. 44
- Ira princeps & odium aliquando injuriorum bellorum causæ. 126 *
- Ira est irascibilis pars animæ irrationabilis. 766 1001. 1002
- Irenæus minutiloquium in Aristotele taxat. 631
- Irenes Imperatricis sententia de electione Principis. 226 *
- Ironia omnis à Stoicis rejecta. 775
- Irrationalis animæ pars quæ & quotuplex. 766. 1004
- Isaacus Imp. primò à Theodoro quodam Castamonita, deinde ab adolescentulo quodam se regi & quasi naso trahi passus. 249. 250 *
- Isabella Castellæ Regina, Ferdinandi Catholici uxoris, virtutes valde prædicatæ. 178. 202. 203. tales, ut Phœnices, vix quingentesimo anno gignuntur 301. etiam ætate grandior Latinam linguam didicit. 186 338
- Isabella Claræ Eugenia prima Principum seminarum recitationes literarias publicas audire venit. 338
- Isaías Propheta citatus. 285 *
- Isiaci qui. 437
- Isidori originationis vocis Mundus 908 idem citatus. 921. 925
- Isidori Pelusiote dictum. *ἰσίδωρος πελουσιώτης* 793
- Isis Ægyptiorum dea. 140
- Isocrates citatus. 46
- ἰσίδωρος πελουσιώτης*, Isidori Pelusiote dictum 793
- Italia Philosophia quæ, & à quo 637. non diu viguit. 641
- Judæi tenacissimi suæ superstitionis 146. eorum Philosophia jam inde ab Abrahamo 635. ne habitationem, quidem admittébant in patria religione dissidentis 295. * 2vo Josephi à moribus gentium multum lussisse videbantur, atque inde illis tam crebra apud eum sui cædes 817. videntur etiam *μεταμύχουσι* credidisse 993. eorum innumera cædes ex Josepho singillatim exposuit. 598
- Judeus quidam novum se Mosem fingens sub Theodosio Imper. in Creta Insula quamplurimos stultè seducit. 298 *
- Judices forte lectos accusator aut reus quisque sibi suspectos rejicere poterant. 415
- Judices velatis oculis, truncis manibus, sculpti fictique ab Ægyptiis. 252
- Judicibus ne levia quidem munera & cibaria accipere permittendum. 257
- Judicium Historia Sacra citata. 204 *
- Judiciorum mos brevissimus Mahometanus seu Turcicus. 267
- Judicium in Consiliario Principis magis requiritur, quàm ingenium & cur. 240
- Judicium Historici in Historia utile, si directum. 214 *
- Jugurtha à Mario victus in triumphum ductus, in carcere fame obiit. 290
- Julia Augustæ, Severi uxoris turpe dictum. 228 *
- Juliani Imp: admiranda continentia 304. liberalitas 423. familiaria dictum 231. * callidum factum dissidia inter Christianos foventis 290. * modestia in cultu externo 299. *Ἰουλιανὸς* is audivit tanquam Græculus literio & Philosophis nimium deditus 220 * idem citatus. 993
- Did: Julianus I. C. cum Sulpicianus Imperium licitaretur, prius et insolenni auctione pervicit. 208
- Julianus Comes hostes ex Africa in Hispaniam inducit, & Regem Rodolium occidit. 161
- C. Julius decemvir Legg. scribb. 328
- Juniore & Juvenes, usque ad quatuor ætatem, & undè antiquis dicti 369
- Juno ær, quomodo soror Iovis. 935
- Juno sua cuique feminæ attributa, ut viris suus Genius, Stoicis. 882
- Jupiter cur à juvando dictus 573. ei comparatus Sapiens in quo 778. Jupiter, id est ignis purus seu Deus, solos cum Providentia supererit conflagrationi Mundi, Stoicis 958. cur Jupiter ad Æthiopas epulatum ire dicatur Homero 932. 933. Iovis Imperatoris signum Romæ in Capitolio, adeoque cognomen Iovis communiter, imperator. 363. 509
- Iuramento populi Principum & status salus innititur. 469
- Iuramentum interdum interpositum Principes sanciendo consilii secreto. 291 *
- Iuramentum Consulare duplex, ejusque formæ & formulæ. 468
- Ius vetus à Iustiniano reformatum 259
- Iustinianæ jus à Lothario Imperatore

in usum reductum. 258
 Jæris divisio & subdivisio. 325
 Jæri se submittentem bello aggredi
 injuriam. 128*
 Justinianus vetus jus reformavit 259.
 constitutas professoribus bonarum
 artium annonas malè sustulit 235.*
 ejus leges in hæreticos, 308*
 Justinus Cætopalates Imperator quo
 usus remedio injuriæ & litium in-
 crementa coercuerit. 260
 Justinus Historicus citatus. 23
 Justinus Martyr quanti faciat Philoso-
 phiam 630. idem citatus 644. 846.

993
 Justitia divina 9. generatim probata
 584. eam rebus intervenire, Prin-
 cipi considerandum, & exemplis
 ostensum 260. 261. injustè ea vulgò
 accusata ab imparitate puniendi;
 eaque inquisitio ab homine remota,
 & ostensa impia. 584

Justitia quid, et sol Principi inter vir-
 tutes, quæ firmat & facit vere re-
 gnum 33. eâ & pietate Principes
 dii sunt 34. ejus fruendæ causâ im-
 peria primum reperta 189. eaque in
 Principatu magis exercetur quàm in
 aliis statibus & ob eam primum insti-
 tuti Reges 189. 190. 252. adeoque
 Regi necessaria 229.* vinculum &
 quasi coagulum omnis societatis. pro-
 inde à Principe severè administran-
 da, idque sine affectu vel adspectu,
 atque adeo subtiliter interdum vel
 sagaciter inquirenda, & singulorum
 horum monitorum Exempla 245
 246. & seqq. quomodo clementia
 temperanda 38. ejus fundamentum
 est fides 39

Justitia belli non ab exitu, sed à causa
 asserenda. 125*

Justitiam adfestræcem Jovi esse, in per-
 niciosum sensum ab Anaxarcho de-
 tortum. 229*

Juvenalis citatus 15. Item. 396. 679
 Juvenes antiquius dicti usque ad an-
 num ætatis quadragesimum sextum
 369. 370

Juvenes inepti ad rempublicam 239.*
 juvenum hastæ, senum consilia 49

Juventa anno ætatis quadragesimo
 quinto finita Romanis. 370

Juventuti opus certum doctorem &
 dogmata esse quibus insuecant, non
 viris. 632

Juventuti in Dialecticis & Physicis uti-
 lis Aristoteles. 632

K.

K Alumnæ qui convicti, eorum fron-
 ti ea litera aliquando inusta. 413
 Καλὸς, Græcis & bonum pulchrum de-
 notat, Καλῶς. 796
 Κατηγόρημα, id quod dicitur, inter in-
 corpora stoicorum. 907
 Κόλασις & πῆμα, quomodo differant.
 579

L.

L Aberii versus citati. 286, 969
 Lacedæmonii bonam sententiam ab
 improbis in Senatu dictam non nisi
 bona, à quo iterum, dicta, inscribi
 permittebant 430. valde uxoribus
 suis obnoxii aut subiecti 300

Læon puer, ne serviret, caput pariet
 illisit, aut ut alii, præcipientem te dedit
 808

Lactantius Aristotelem in quo culper.
 631. excusatus in sententia de anima
 585. idem citatus 11. item. 627

Lacydes Cytænæus Novæ Academiæ
 auctor Lærtio falso. 647

Latitia à dilatando 483. ejus sedes in
 splene. 766

Latitia seu voluptas in stulto aut er-
 iam inter mala & apud malos, gau-
 dium apud solos sapientes. 759

Latitiæ nimis decoris & gravitatis
 immemores. 483

Lava Numina, Væjoves. 814

Dionis: Lambini magna temeritas in
 mutando Ciceronis loco de aère.
 936

Lampridius correctus 437 idem cita-
 tus 437. 486

Landricus Mag Equit mæchus Frede-
 gundis Chilperici Regis uxoris, illa i-
 pla auxiliante Regem occidit. 199. 200

Carol: Langius Bruxellensis 542. ejus
 vera laus à sapientia, humanitate &
 doctrina 526 ejus hortense studium,
 hortusque ad Mosam, ac horti pi-
 chritudo & nixor. 544. 565

Laodicenæ Synodi Canones contra hæ-
 reticos. 303 *

Laordices, Ariarathis Cappadocum
 Regis viduæ, crudelis & infelix im-
 perium. 193

Lares qui & quid, Stoicis aliisque 377.
 810

Largus Proculus diem mortis domi-
 noni prædicit. 264

Lalivi

I N D E X.

- Lascivia & luxus à populo in voluptatibus averrenda Principi.** 77
- Larva quid.** 380
- Latiè sapientiz est sub tyrannis.** 427
- Latini cives, quomodo plenè cives poterant.** 417
- Latinis Pacatus Drepanus in Panegyrico ad Theodosium passim imitatus Panegyricum Plini 392. idem citatus.** 209. 365
- Laurea etiam sinè triumpho in gremium Jovis deportata, cùm victoria pleno triumpho digna non videretur.** 369
- Laudes tum demum extra adulationem sunt, cùm laudatus sibi conscius verè se meruisse.** 481
- Laudando evertere, argutè malignum & mirum lædendi genus.** 267 *
- Laudenses aut Placentini in aulis multij pauci Veronenses.** 242 *
- Lectis vehi aut portari quando non liceret.** 356
- Legatos ipsos suos aliquando fallunt Principes, ut per eos melius ad quos mittunt.** 117 *
- Legati instar militarium veterum sub Principibus duum generum, Prætorius & Consulares: quomodo differant, & quæ singulorum ratio.** 388
- Leidenfis civitas, titulus scripti à Diodoro Dialogista contra Lipsium allegati, cujus tamen ipse Diodorus auctor.** 291 *
- Lemures veteri Latina lingua qui** 880
- Lenitas conciliandæ populi benevolentiz in Principe quæ requiratur 75. sed nimis assidua parit imperii contemtum.** 78
- Leo Africanus citatus,** 292
- Leo Decimus Pont. bonas literas avidè in Italiam invexit, incertum an bono successu.** 235 *
- Leo Imp. citatus.** 222 *
- Leonis Imp. ad Eunuchum quandam egregia vox.** 321
- Leonis Armeni Imp. in administranda justitia severitas.** 247
- Leonem vellicare periculosum.** 235 *
- Leonina pellis ubi non pertingit, vulpina assuenda.** 112 *
- Lepores apertis oculis dormiunt, sic qui animo dormitante auctores legunt.** 677
- Leves & inconstantes facile in proditorem delabuntur.** 90
- Levitas ab opinione, ut constantia à Ratione..** 333
- Lex mundi. Fatum 995. leges Fati, Pindaro Manilio & aliis.** 859
- Leges Sacratæ 327. salus Reipublicæ leges sed ut multitudo earum sic & novitas, litiumque crebritas quantum fieri potest, fugiendæ 35 idque rationibus tum exemplis probatum 256. 257. 258 veteres autem leges ne vel in melius quidem faciliè mutandæ 79. & si quando, quomodo 79 legum verò peritum facilius est esse, quàm servariem 208**
- Leges Regiæ & Decemvirales seu XII. Tabb. à Lipsio collectæ 323. * & seqq.**
- Libri nulli de religione edendi novitine Superiorum approbatione.** 312 *
- Liberi Principibus multi, munimenta Regni.** 27. 409
- Liberales artes præparant animum adsementem Philosophiæ 624. cur autem & quatenus à multis Philosophorum prorsus rejiciantur ibid: libera seu liberales artes quæ veræ Senecæ ibid:**
- Liberalitas sed cum dilectu & modo, decora Principi, aliàs liberalitas liberalitate petit.** 43.
- Liberalitas Senecæ decantata.** 679
- Libertas quæ verà quæque Philosopho captanda 783. 784. bonis malisque aptabilis 106. ad eam innumeræ viæ Stoicis.** 809
- Libertas & Veriloquium rara in aulis virtutes, modestia tamen temperandæ.** 242 *
- Libertas in dicenda sententiæ Consiliario necessaria.** 50
- Libertate discordi utilius imperium vni.** 191 *
- Libidinis vel Cupidinis sedes in jecore.** 766
- Libidine nihil magis mortiferum ingeniis.** 300
- Libyci Philosophi Augustino qui.** 635
- Licentia sæpè lascivire facit plebem in seditionem.** 183. *
- Licere Principi quicquid liber, Anaxarchi & similitum adulatio, item Julii Severi dictum.** 228. 235 *
- Licinius Sura tertium Consul sub Trajano, non potuit esse præfectus Prætorio.** 498
- Lictores unde dicti. origo etymon, conditio munia & officia 393. eorum falces virgæ, è qua materia & cui usus.** ibid:
- Lingæ, quarum scientia Principi utilis, & præcipuè Latina.** 221 *
- Lingua**

Lingua Latina hodiè adhuc conditèrium scientiarum & quasi commune vinculum est quod Europam inter se commerciis literarum & sermonis iungit. 221 *

Iustus Lipsius per aviam & proaviam paternas nobilissimis familiis insertus 300. * ultimus stirpis Lipsiorum, quæ familia apibus & dignitate à multis annis inter Bruxellensium primas 300. itineris ejus Viennam Austriæ vera causa turbæ Belgicæ. 326. Lovanii Anno M. D. LXXVII. Inisconsulti titulo donatus. 300 *

J. Lipsius hortensii studio valdè deditus 566. misè à puero & misè occupationibus, eisquæ non suis vexatus 965. 966. valdè pacati ingenii 279. 280. * ab aula semper & ab omni ambitione alienissimus 60. 270. * etsi non manubellator, in Politicis tibi nihilominus sibi fas putat militiæ præcepta ex Historicis dare. 123 *

Litium compendia querenda. 257 * 258

Literæ humanæ ad currendam viam salutis laxamenti aliquid, imò adjumenti conferunt 513. rudimenta sunt & velut antæ Philosophiæ 624. earum scientia religioni atque justitiæ non nocet, sed plurimum prodest 287. excolitur eis animus & preparatur ad excipiendam divinam semina 570. sed diversa tantum & transitus sunt quæ eundum non quod. 626

Literæ bonæ usurpandæ ad usum & imprimis à Nobilibus 236. ex eis enim præsertim historiis sæpè medicina animorum 594. ceterum literarum studiis nimium operosè dediti nihil agunt, Senecæ 624. certè literati per se, nisi dotibus aliis mixti, non valdè apti ad consilia. 240 *

Livia Augusti uxor, quod consilium Augusto in conjuratione Cinncæ dederit, quo ille feliciter usus. 89

Ioh: Livineii lapsus. 375

Livii Drusi vox, Uni nec puero ferias contigisse in Lipsium competens 966. domum ædificaturi laudabilis. vox. 168

T. Livius maiestate & magnitudine operis super omnes Historicos Latinos, Politico legendus 47. 216. ejus dissensus à Cicerone 363. idem cita-

tus 447. 463. 473. 493. 637. 639

Læcorum ratio habenda in bello. 163 * 813

Locus inter incorporea Stoicis 907. quoad locum vix est, aut leviget, ut Stoici ab aliis discedant. 962

Locus Dei ubique, in se sibi locus, conspicua tamen sede in cælis 892. 893

Logica communi sensu dicta, non pars sed instrumentum Philosophiæ 696. alias Philosophiæ partes præcedere debet, quare & quatenus 834. ei non diu immensum & non nisi juvenibus 653. Stoici Logicæ nimis accurate tractant 677. qui in Rhetoricam & Mathematicam eam dividunt. 655

Longævitas non inter vere bona. 535

Loper Gomara scriptor rerum Novi orbis, citatus. 227 *

Lotharius Imp. ius Iustinianæum in usum reduxit, causam multiplicatarum litium. 257. 258

Lucanus in singularibus factis mutationem à Magis admittit, in publicis abdicat 874. ejus locus de Semideis 879. quæ ei Scythiarum causa, cum solem & æthra Oceano pasci putat 931. 932. acriter terram fulcisci indicare videtur 945. ejus versus de *mirum & uxoribus* Dryadibus crediti à 902 de animarum circa lunam habitatione. 955

Lucanus citatus 365. 373. 452. 487. 502. 754. 761. 861. 896

Lucayæ Insulæ Novi orbis ab Hispanis desolatæ. 600

Lucerna Epicteti mille drachmis vendita. 682

Lucretius mundum corruptibilem statuit, quomodo 952. 961. variationem non interitum rerum admittit 898. mundum in medio librari ne. 917. contra animæ extrinsecam insinuationem Stoicorum 921. transmutationem Elementorum rejicit 925 quas causas statuat cur maria fluminam accessu non crescant 939. vox ei corpus 905. idem citatus 712. 811. 976. 1000. 1005

Lucretio etiam sapientia irretitur. 245

L. Luculli (qui in Hispania bello profuit circa initia belli Punici tertii) in Cauccos Hispanos crudelis perfidia. 603

L. Lucullus (qui Tigranem Regem vicit, ex historiis potissimum summa bellandi peritiam consecutus) 60. post

I N D E X.

post victorias in hottos otiaus. 566
 Ludovicus Pius fratris primogeniti filium Bernardum, jus sibi patrum vindicantem, carcere coercuit. 215
 S. Ludovici Gallia, Regis pietas, & in expeditione sacra obitus. 132
 Ludovicus XI. unde factus callidus 240. * leges & lites recidere constituerat 229. * filium suum omnium bonarum artium rudem voluit, cur 220. cultu corporis neminem familiarium anteivit 232. ejus superstitiosus timor mortis. 138
 Ludovici XII. Gallia Regis verè Regium dictum & mira clementia. 273
 Ludovicus Hungariae Rex de futura à Turcis clade, suaeque morte, à spectro praemonitus. 163
 Luna quid Stoici & an habitata 930
 995. ut jecuratur aliud mollem viscus in universo. 920
 Luna quarta natus, proverbium 155 *
 Luna inter signa prima Turcicae gentis 160
 Al: Luna nobile fluxe potentiae documentum. 269
 Lupi Aegyptiis pro Diis. 140
 Lusitania quingentis fere annis à reliquo Hispaniae corpore avulsa rediit in Philippo II. 211. ejus rei futurae praevia quadam signa 162. Regni ejus post Sebastiani & Henrici Regum obitus qui competitores. 210
 Lusitanorum aliquot millia perfide & crudeliter à Sulp. Galba occisa. 603
 Luxus quomodo à Republica arcendus 102. 103. è caussis remotis bellorum civilium. 179 *
 Luxus in cibo & venere enervat milites. 147 *

M.

M. Acamonz virgines Soli devota apud Peruvianos, eodem pane ritu quo Vestae Vestales, Romae. 144
 Nic: Machiavellus argutus scriptor Principatus, sed saepe praeus, infelix Caesari Borgiae consiliarius etsi acutus, ejusque dogma ad Principis perniciem pariter & subditorum. 240 *
 Macedonum mos in formandis ad Rem: pueris nobilibus. * 237 *
 Macheras ab incurioso Philippo condemnatus, ad eundem attentum ap-

pellat & obtinet. 241
 Macrobij locus de divisione Philosophiae 695. quid ei originales rerum species 901. de fabrica mundi locus ex Timaeo Platonis 923. solis moderator luminum reliquorum, quomodo 929. luna terra aetherea 930. ejus judicium de Homero, deque caussis cur ad Aethiopas is e-pulatus ire Iovem dicat 932. 933. locus ejus de terra ab Oceano divisa explicatus 940. de parte terrae australi ex conjectura tantum cognita 941. 942. sententia ejus de anno magno, sive ut vocat, mundano 956 ejus locus de perfectione priorum animalium 975. idem citatus 448.

Mecenatis monitum de solius religionis patriae cultu prudens 63. ejusdem praecceptum de tutissimo modo imperandi. 68
 Mxonii insidiis sublatus Odenatus maritus Zenobiae. 201
 Magi Chaldaeorum quae principia rerum statuerint. 269
 Magi Persarum, Philosophi. 636
 Magos de futuris consulere, illicitum. 165
 Magis administratores Genii 385. & magia subitum aut inopinatum nobis visum, quid intervenire possit, Deo tamen ante visum & scitum. 394

Magistratus virum probat. 310
 Magistratui summo in rebus publicis soli jus armorum. 126, 127 *
 Magnanimitatem parit, ad res naturales non trepidare. 336
 Magnitudine rerum excitantur quidam ad meliora, alii hebescent. 263 *
 Mahumetes quae deliria suis persuaserit 141. 142. Mahumetes, vox, verius Machmetes scribenda. 244
 Mahumetes II. Turcarum Princeps, historias Graecas Romanasque in suum sermonem verti, & viros illustres depingi iussit, 186. Mustapham filium, quod Achmetis Bassa uxorem stuprasset, strangulari iussit. 245
 Mahumetes Abdala filius, belli Mauritanici Sebastiano Regi auctor, post infelicem pugnam, voragine haustusmersus est. 292
 Majestas quid, unde dicta 42. 298, 299. qui & quatenus Principi paranda 42. non consistit in externa superbia, 233 * sed

- sed salvâ modestiâ assumi potest 298
 299. majestas imperii salutis est tu-
 tela. 78
- Majestatis crimen, publicâ pæne rabie,
 sub Tiberio potissimum ortum &
 crudeliter exercitum 374 unicum sub
 tyrannis crimen eorum qui crimine
 vacarent 97. 423. laeta tandem maje-
 stas, impietas vocata. 408
- Malabares populi superstitioni 143. Ma-
 barum Reges, Sacerdotes sive Bra-
 menes omnes sunt 286.* templa eo-
 rum Pagodes. 143
- Malitia quædam homini insita, latens
 malo alieno. 538
- Malum norit, qui bonum 736. malum
 unum inopertita Socræticis 685. mala
 autem tantum quæ turpia 734. ma-
 la falsa quæ, seu publica seu privata.
 535
- Mala interna unde, Stoicos etiam à
 Fato & Deo ea remove & quemod-
 o: causa & responso firmior: distin-
 cta mala supplicii & delicti: illis
 Deus, his diabolus, auctores assignati
 865. 866. 868. 869. 870
- Mala naturalia alia quæ, quotuplicia
 & unde 862. 863. quorum produ-
 cta. 865
- Mala externa unde, videri minima il-
 lorum à Deo esse. 871. 872
- Mala publica origine bona esse, quia
 à Deo non ut pœnz immissa, sed ut
 medicinz 573. 574 eorum semper be-
 nus finis, eaq; auct. è Deo aut
 hominum opera 573 proinde sapè
 per noxios homines & noxæ causa
 ea administrata, mali enim præter
 suam mentem diriguntur ad statutum
 à Deo finem, ut sagitta ad scopum e-
 mittentis, noxam tamen Deum abesse
 get, quod ad nos quidem spectet, nec
 iniquum esse si per alios castiget, non
 item quod cum peccato alieno, &
 cur 574. 575. malorum autem publi-
 corum fines præcipui qui, exercendi
 causa primò & id firmando, proban-
 do præeundo, seu exemplo 576. mala
 enim justis irrogata, non sunt pœna
 criminis, sed virtutis examen 873. se-
 cundò castigandi, etiam ex usu no-
 stro dupliciter 577. 578. tertio pun-
 iendi 579. ultimo ad conservatio-
 nem universi. 580. 581
- Mala publica non tam gravia ut vulgò
 habentur 594. comparatione ostendi
 posse eorum levitatem, seu exem-
 plis 596. 597. nulla enim mala
- publica hodie nova aut mira, ho-
 minibus gentibusque omnibus, sem-
 per communia, & solatium esse re-
 questum. 596
- Malorum male dii auctores 596.
 culpâdi potius homines Homeri 590
- Mali à Deo impuniti non relinquuntur,
 etsi differat eorum pœnas interdum,
 non remittat, cur. 585. 586
- Malis cur & unde bona putata eveniant,
 aut etiam mala 872. in desperatè
 malos clementem non esse, clemen-
 tia est. 306
- Malus semper servus. 733. 734
- Malum omne nascens faciliè opprimi-
 tur, inveteratum sit plerumque robu-
 stius. 185*
- Claud. Mamertinus citatus. 317. 483
- Mancipiorum lex in bellis olim, &
 nunc apud Turcas acerbissima. 600
- Manes deus quis, item mapia. 880
- Manichæorum vecordia duplicem
 naturam, bonam & malam statuen-
 tium. 725
- Manilius fatum valdè adstruit, malos
 tamen non excusat 866. qui modo
 vocem rationis usurpet 916. ejus-
 dem loca de fulcimento terræ.
 945. versus de præstantia hominis
 967. idem citatus. 364. 748
- A. Manlius Decemvir legg. scrib. 328
- Manta provinciæ novi orbis, in qua
 smaragdus gemma pro numine cul-
 ta. 144
- Manuductionis ad Stoicam Philosophi-
 am libri Lipsii, manuductio propriè
 dicta Joh: Ferd: Valasquio Comiti
 Stabuli Castellæ inscripta 613. 615.
 faciunt hi ibi illustrando non solum
 Senecæ, sed etiam Ciceronj. Plutar-
 cho. Laërtio &c. 617. 618
- Manuè Imp. Astrologorum prædictio-
 nibus egregiè deceptus. 166
- Manuèl Compennus fratri minori Ila-
 zio in successione Imperii prælus,
 quare. 314
- Manibus opus in pugna, verbis in curia.
 148*
- M. Marcelli mira clementia, animi-
 que lenitas, Archimedem servari
 incolumem mandat, sed frustra.
 266. 267
- Marcianæ Trajanæ soror. 296
- Marciano Thiaci, plebeio homini,
 mox Imperatori, quæ signa, quæ
 potentie evenierint. 166. 61
- Marcion & Hermogenes hæretici
 unde Materiali Tertulliano dicitur
 Mar-

I N D E X.

- Marcionis error de Deo meliore**, à Stoicis quomodo derivatus Tertuliano putetur 855. potius à Magis Chaldæorum. 869
Marcus quidam diu & familiariter cum genis versatus 891
Mare instar velicq; in universo, aliis instar ventris. 920
Mare propriè multis putarum unum & verum elementum aquæ 936. terras circuit, inrit, subit, vinculum ejus & irrigatio 938. fluxus ejus & (refluxus unde fiat. 940
Maria Emanuelis Lusitaniz Regis uxor nunquam se negotiis publicis admiscebat. 301
Maricus quidam specie religionis plebem in Gallia excitans in tempore oppressus 292 *
Mariænus Siculus allegatus 179. ejus testimonium de nummo Augusti in novo orbe reperto elevatum. 949
C. Mario doctrinæ bonum defuit 219. * quid ibet illi sperandi & timendi, cum Fata volunt, clarum exemplum. 130
C. Marius ducenta Cimbrorum millia cecidit 600. Martha quandam fatidicam circumducebat 207. ad quam mentura corporis Syronem exegerit 442. ejus firmas vias in improbando facto tribus tororis suæ filii 248. 249
Martialis citatus 357. 679
Martiani Capellæ locus de Deis seu Cœlitibus simpliciter & de diis minoribus 878. de Lemnibus, Laribus, Larvis & Manibus 880. idem citatus. 209. 882
Maianilla variâ aliquoties fortunâ jaçtata, regnum tandem pacificè possidet 150. ejus cultus horrorem. 565
Massiliensium Sexcenti, id est, Senatus. 818
Mater Regis pueri, dum ille minorennis, gubernaculis rerum adhibenda. 212
Materia prima, alterum principium seu fundus corporum rerumve naturalium descripta, æternam esse, non augeri, non minui &c. 897. 898. originem rerum & principium patiens, ac corpus esse Stoicis 839. 840. 905. eam inobsequentem imò pravam nonnunquam, Philosophorum multi & Christiani statuere visi 867. 868. materia ratione, igne, Fato, seu Deo per ipsam, tanquam in foetu semen, discurrente animatur. 915
Mathematica quæ & quatuorplex. 694
Mathematicorum nomen usurpatum pro Ariolis divinis &c. 166
Maximilianus I. Imp. capulum funebrem aliquot ante mortem annis circumferri secum jussit, & pluribus ante obitum diebus nihil nisi Maximilianum se nominari permisit 237. 288
 ejusdem quasi virgineus pudor. 304
Maximinus Imp. frequenter solis venerationibus legiones exercebat. 492
Maximus citatus. 507
Maximus Tyrius Platonius 867. citatus. 871. 879
Medicina ab Ægypto in varias gentes translata. 636
Medicina vel saluberrima immaturè vel non opportune exhibitæ, sæpè abit in perniciem. 585
Medicina valetudinis ars, sic prudentia vivendi. 17
Medicus qui Bajasitem veneno suffulerat, à filio Selymo. cujus tamen jussu scelus peregerat, ipse sublatus 230. 231
 in Mediocritate vitæ. 207 *
Meditatio assidua quidvis reddit facilitum. 141 *
Meditatio campestris (exercitium militare, quæ, & unde dicta. 378
Media seu neutra quæ Stoicis, & eorum discrimen, quæque neque bona, neque mala. 739
Media sequi inter ancipitia, deterrimum 246 *
Mediam velle inire viam dum vicini Principes potentes pugnant, cuius Principi parum tutum 83. mediq; in discordiis civilibus interfrendi, lege Solonis. 192
Megareosium opidum quot milites suppeditavit ad bellum Persicum. 599
Megarica secta à quo. 647. 648
Pomp. Mela citatus. 947
Mennon dux militis edicebat, se cum pugnare conduxisse, non conviciari. 148 *
Memoria mater prudentiæ, ejus facilitas, crebritas, vivitq; in historiis. 19
Menz Sex Pompeii classi præfetti audax & grande facinus cogitatum, si salvâ fide perfici potuissent. 278
Menander Comicus ex Stobæo, Clemente Alex. & aliis citatus 17. 882
Mendacium omne illicitum, etiam pro Dei laude. 118 *
Mendacium etsi pueris familiare, tamen inter prima probra objiciunt. 274
Menedemi Eretrienfis sententia, unam esse virtutem. 757

I N D E X.

Mens, aut **mens** animi, anima quid
proprie, 534. 1000
Mens hominis in capite constituta, tan-
quam in coelo Deus. 893
Mens nulla sine Deo bona. 790. men-
tiamque Rex Deus est, eisque nemo
præter eum imperat. 66. 315 *
Mens mundi Deus. 893
Mens in igne pharisco, Democrito, in
igne à substantia Platonis aliisque,
Deus. 846
Mens una sapiens plurium vincit manus
46. 236 *
Mente opus, ubi manus non sufficit.
112
Mentis pro mens, Ennio & antiquis.
987
Mercaturæ apud quasdam gentes digni-
tas. 245 *
Mercatores non apti ad consilia, cur:
interdum tamen admittendi, &
eorum usus Principi 245. * à reipu-
blicæ gubernaculis apud Thebanos
resecti quartus. 52
Mercurius Castræ dominus à Turcis
captus, sed dimissus. 282
Volefi Messalle in Asia crudele factum.
604
Val: Messallina favitrix, avaritrix, impu-
dicitrix, omniumque flagitiorum
cloaca, ejusque tandem infelix exi-
tus. 198. 678
Metaphysicæ Tythagoræorum Tertul-
liano est Recidivatus animarum,
possit & verti; Transanimatio. 992
Meteorologicorum cognitio Principi
utilis. 222 *
Metimynæ Sidopiz Ducum origo à
quo. 178
Metrodori argumentum, mundos esse
infinitos. 950
Metus quid & unde 535. in stulto me-
tus, in sapiente cautio. 759. 760.
761
Metus infidelis est recti magister, aut
malus diuturnitatis custos. 92. 429
Metu pœnarum læpè excitantur sedi-
tiones. 183
Metus apud hostes, amor apud popu-
lares, querenda Principi. 36
Mexicana ora sub initia ab Hispanis de-
solata. 600
Mexicani innumeros Deos colebant,
idque superstitionis ritibus 145. pi-
cturis & notis proditam servant me-
moriam diluvii. 954
Mexicanorum quorundam ad Ferdi-
nandum Cortesium legatio notabi-

lia. 745
Mexicanorum Regum novorum ridicu-
lum juramentum. 226. 227 *
Mexicanorum Regis crudelis mors.
234 *
Michaël Ducæ F. Imperator nimium
literis deditus. 220 *
Michaël Emanuelis Lusitaniz Regis
filius si supereminet, totius Hispa-
niz furugis Rex. 152
Michaëla uxor Philippæ Boni Burgun-
diæ Ducis. 340
Milites & pecunia principatum parant,
servant & æsent, milites autem
qui Principi perpetuum habent. 74
Milites ordinarii qui, quot, & in quem
usum legendi in subsidium. 138. *
boni habendi magis quam multi
134. domestici prælati externis, ex
agris potius quam ex urbibus. 297 *
quomodo boni formantur & paren-
tur 135 * quare militi paratulo di-
lectus serio adhibendus, in quo quidam
hodie peccetur, & quæ in consilio
observanda. 135. 136 *
Milites modesti insignes fortissimi
147. * nil militi metuendum nisi
turpis fama. 142 *
Milites qui superciliosi melius viribus
quam ducibus parent. 207 *
Minio quidam Regem te-
merè ad Romanum bellum impulit.
246 *
Ministri animæ partes, quæ. 2002
Ministri boni, laus Principum, pavi-
periculosi 258. 259 260. * felicitatem
felicem, sed quicquid ipsi fortunatè
faciunt, ad Principem referre debent
264 265 *
Minutia loquium in Aristotele ab Irenæo
& Tertulliano culpatum. 631
Minutus Fabii probitate victus. 636
submittit. 270
Miserationis in calamitatibus publicis
affectus sapientiz & constantiz ad-
versus 543. quid sit & quomodo à
misericordia differat, & ut in se
efficitur, nec longo à miseria est quil-
quis misetur. 544
Miseria prudentiz bona mater. 246
Miseriarum communio levat conjugue
miseriam. 607
Misericordia quid distincta à misera-
tione, utriusque affectus 544. miseri-
cordia circa clementiam, Seneca, ut
crudelitas circa severitatem. 541.
802. quid misericordia Stoicorum, quid
autem Christianis. 802
Miseri-

I N D E X.

- Misericordia sola est, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusat. 38
- Mithri Prætorio Prædicti ad Gordium Imp. utilis admonitio contra improbos administratos. 258*
- Misil id est iuri dicundo ab Imperatore delegati. 255*
- Misilia dona in populum in spectaculis spectata, unde sic dicta, & quantarum nonnunquam rerum. 408
- Mithridates Persia à Magistro oriundus ab Antigono Rege fugit, & Pontum regnum condidit. 159
- Mithridates suarum Nationum linguas callebat 186. quot cives Romanos una epistola interemerit 604. post matrem, fratrem, tres filios totidemque filias, sublatis, ipse à Pharnace filio occiditur. 227
- Mnester in deliciis Messaline atque inter eos mæchos à Claudio interfecit. 198
- Modestia summe Stoicis amata 670
- Modestia in Principe Clementis præcipue quid 40. instillata Principi 401
- 41 variis aspectu ei assumenda 286. convenit eidem eadem in cultu, non elegantia aut pompa, eoque facientia exempla 295. 296. modestia omni laudanda aliquot magnarum Regum dicta vel Exempla. 297.
- Modestia requisita in consilio. 51
- Modestiam parit rerum naturalium contemplatio. 236
- Modus & ars virtutum. 43
- Moleste Moluccis in prælio contra Sebastianum Regem victor moritur 292
- Monarchia, neque sol surgens ab Occidente. 551
- Momenta magis quam minanda instantur erroribus in agitione. 67
- Monimes Milesia Mithridatis uxore pudicitia & ingenio constantia. 174
- Monitorum repetiti lectus juvant & perneant. 607
- Monstra quæ deinde. 363
- Mora consiliis apta, ut celestis actionis. 53
- Mora sæpe frangendus hostis. 161*
- Moralis Philosophia quæ. 695
- Morbi non inter vere mala censendi. 535
- Mores æterni & gestus graves ac ad severitatem flexi magnam tamen ad minas, Principi auctoritatem addunt. 22.
- Morum dissolutio Principum, valde facit contemptibilem. 310
- Morosa coëctio, quæ disciplinæ militaris pars, quomodo, quamvis zgrè, inter milites observanda. 147*
- Morum correctio censura incumbit, & quam ea reipublice necessaria 101.
- Mori, quod faciendum semel, cogitandum sæpe. 868
- Mori per dedecus melius, quam vivere per dedecus. 174*
- Magnus malis Socrati quæ. 595.
- Mors est non esse 919. falsum malum 535. mors & vita inter indifferentia sunt, illa tamen Zenoni ita inter indifferentia, ut tamen interiecta sit, ejus meditatio utilis ad vitam & sobriam animi 397. vera hæc Philosophia, caput & animus sapientie Platoni, Pythagoræ, aliis 686.
- Mors autem, quia necessaria, necessaria & ejus instrumenta 149. eam verò minus timet, qui minus deliciarum novit in vita. 141*
- Mors arbitrii nostri non est 313. mille ejus vias, noscendæ unam dedit natura 399. spontaneam mortem abhorrent Epicureti & plane damnant 315. Stoici probant, præcipue in necessitate, quâ & quando 309. 309. 310 an autem sibi mortem consilicere liceat, sententiâ mortis à magistratu lata. 317
- Mortis contemptus docet militem. 142*
- Mors nulla infamis, cui vita non infamia. 399
- Mortis poena in seductores & pseudo prophetas à Moysè decreta & exercita, raro à Christianis in hæreticos turbatores usurpata, raro etiam usurpanda, & quomodo aut quatenus. 309*
- Morsus bestiarum morientium maxime mortiferi. 174*
- Mortuis in quibusdam Novi orbis regionibus comites vivi aditii in sepulchris conduntur, præcipue uxorum carissimæ. 144
- Mortui non mordent ex seipso aulæ veteris. 119*
- Mortui id est, sibi, optimi consilarii, dictum Regis Alphonsi. 20
- Mosci patrum majoris fratris filio præferuntur, sed tantum nepos impubes sit 216. apud Moscos de sacris dispartit, capitale est. 312*
- Moses omni doctrina Ægyptiorum K k k k in

N Adastus à fide laudatus à Soleiman-
no. 222
Nasci ac perire, nil nisi formæ alius in-
ductio est. 898
Natales Incipium annis Circensibus
laudari. 507
Natio minima nulla ab hostibus ac-
lesi potest, nisi propriis se ipsa simul-
tibus consumserit. 160
per Nationes dividenda acies, & cur.
164
Natura duplici intellectu Stoicis. 341.
843. communis natura vel natura lex,
Deum. 719. 726. 842. 808. definitio
ejus, ignem esse & dici Stoicis atq;
etiam nonnullis aliis. 843. 844. natu-
ra autem Dei propria ipsis Christi-
anis non plene & quatenus cognita
851. præter naturam usatam multa,
præter communem & sempiternam,
nihil sit. 863
Natura brutum quid omnia gignens &
conservans quibusdam Philosophis.
842
Natura in nobis propria. Chrysippo &
Ciceroni, recta ratio 721. 722. natu-
ram sequi id est Deum, & naturæ
congruenter, convenienter vè, seu se-
cundum naturam universi, & ipsam
vivere, capitale dogma, & veteris finis
vitæ Stoicis. 715-716. 733-736
Naturæ seu Essentis, idem quod, Rein-
cipiaturam. 841
Naturæ sapientis, quid Aristoteli.
863
Nausiphanes Pythons discipulus, Epi-
curo præceptor, ejusque opinio. 692
Nazaræthus Assyrius, nonnullis Eze-
chiel Propheta citatus. 639
Negativa, Panegyrica, scripta, consue-
tus. 411
Ne quid minus, edictum, una cum al-
tero, nosse te ipsum, incipia in adi-
tu tempore phili. 969
Nec spe nec metu, scitum, in quemvis
virum constantem convenit. 536
Necessitas, Providentiæ divitiæ cogni-
tas ipso ex cuncta, insita rebus & in-
stante, exemplisq; id superis & inferis
latè ostensum 549. 550 fatalem etiam
aliquam, seu sortem & gemellam
fari, necessitatem esse, probatum 552.
& seqq. 866. 861. ejus effugium, vel-
le, quod ipsa cogit 561. à necessita-
te publicis malis agnatâ solatium
sequendum, eaq; magnum imbecil-

litatis humore patrociniis omnium
legem frangit. 121
Necessitas ante rationem est, maxime in
bello 162. * Tæpe quoq; ignaviam a-
ducit. 169
in Negotio fortitudine & clementia in
otio. Philosophia opus, dictum Aristoteli.
333
in Negotio proprio quæque plerumque
hebetas sequitur alieno. 151
Nemotus Episcopus & Philosophus
correctus & sanctus. 1001
Nero Imperator magnus initio Princeps, ma-
gnam potestatem monstrum 237. ejus di-
ctum initio Imperii, magna lætatis
238. Principis laudabilia 298. scelere
in sanguine imponere adeptus 273. in
tribus Principibus indignis se ostendit
223. à divinitate vocis factus 315.
cui sum donative & congrua dederit
407. satis dissipatus in tyrannide
585. morituri ejus verba. 837
Nerva Imperator proprio cognomento
Fringillus vocatus 363. Impendia
publica quantum poterat contulit
464. quomodo Trajanum adhibere
369. ejus factum liberale & me-
morabile. 425
Nestorius relictus à Theodosio mine.
109. 369
Neutrigens citatus. 172. 308
Neptra seu adrophora Stoicis quæquæq;
in eis producta aut rejecta. 738. 339
Nicephorus cur potissimum Politicis
legendus, deq; eo potè judicium
215. * exemplo inferiorum Græco-
rum egregie depingit dissidia hodie-
na in religione 310. idè citatus. 226
Nicocreon Cyprorum Rex. 510
Nigidius Figulus visus voluisse revoca-
re sectam Pythagoræam. 642
Nihil ex nihilo gigni, nihil in nihilum
reverti, Democrati essatum, ab omni-
bus Philosophis receptum. 898
Nil admirari, sapientis. 777
Ninus Assyriorum Rex, idem. 189
Nobiles antehabendi, quoties patras est
aut consocius 260. * * * * *
Nobilius magis inve factiones aut
contentiones leges comprimenda.
in ipsis potissimum initiis. 181. 322
Nocentes unde & cur felices in extor-
tis 872. 873
Notissima documenta. 49
Nova quæ. 687
Nova frumentantium in tabulis indi-
sa. 598
No-

Memoriam facis, ut res intelligantur. 744

Nonius Marcellus citatus. 1000

Notice id ipsum, utile dictum, idque explicatum, & quomodo usu applicandum. 600 969 970

Notiones seu notitiæ, *æreius aliis æreius* anticipationes, quæ ad doctrinam faciunt, quid, & quotuplices, accurate dictum. 207 708

Novationum error de aequalitate peccatorum, qui & Stoicorum. 207

Novatores in republica omnique statu periculosi 296. * in religione coe-cendi. 295*

Novus orbis (sive America) an veteribus cognitus 944. 947. in eum, unde post diluvium homines & animalia pervenerint 950. superstitionibus plenus, & varii vanique ibi factorum funeumque ritus 144. quomodo factus cultor. 581

Numa cuius partis juris leges tulit 225. aliquot earum verba & aliquot sententia 327. Flaminem Dialem cur creaverit 285. libri ejus combusti qui erant. 312*

Numenius Plutonem Moysen Atticifantem vocat 632. liber ejus contra Stoicos, quod non sit, corpus quidquid est 906. ejus sententia de *æreius* apud Eusebium 915. 957. 959. citatus. 290

Numidæ pro communi jure patrum majoris fratris filio in successionebus præferebant. 216

Numina fæva. Væioves. 884

Nunc sive tempus præsens, instar puncti est inter præteritum & futurum. 964

Nuptiæ cum hæreticis interdictæ in veteri Ecclesia. 308 *

O.

O Berati proni in seditiones. 124 *

Obedientiarum frequentia, in Ægyptio, scripta sæpe in eis multa genera volucrum ferarumque alieni mundi. 949

Obedi parum apti militiæ. 141 *

Obsequium administris Principum de-
cet. 58

Obstinatio magnis sæpè agnata, Principi vitanda. 250*

Occasio in bellis non negligenda. 153. 162 *

Occidere præter legem quocunque, a-
liquando Principi licitum videtur.

Occupatorum conditionem miserram condi-
tio, miserrimeque sine occupatoribus
laborantium. 66. *ante occupato-
riones tamquam quædam delectationem*
dum.

Ogæus suum diffinitionem præstatu-
cere potest multis, quæ quædam
de eo sentiantur. *ante* *ante* *ante*
Stoici 337. 956. *ante* *ante* *ante*
omnium rerum. *ante* *ante* *ante*
914. genitus & aliter præstatu-
affertum, & inde *ante* *ante* *ante*
locatos *ante* *ante* *ante*
nim, & triplici *ante* *ante* *ante*
tuor partes, singulis *ante* *ante* *ante*
ferentes, *ante* *ante* *ante*
haud præstas vano. 940

Oceanus mutationi *ante* *ante* *ante*
de Homero *ante* *ante* *ante*
sus causæ inquisitæ. 941

Oceanus pars totius *ante* *ante* *ante*
Hispanorum. *ante* *ante* *ante*
vorum peragratis. 97

Ocellus Lucanus Pythagoreus, *ante* *ante* *ante*
nt, Philoni, & *ante* *ante* *ante*
& nominatus. 940

Octobrem mensem *ante* *ante* *ante*
ri à se voluit *ante* *ante* *ante*

Oculis animæ prudentia. 940

Oculi universi stellæ autem. 940

Odenatus Zenobius *ante* *ante* *ante*
confobrini sui insidiis *ante* *ante* *ante*

Odiu subditorum *ante* *ante* *ante*
quid, unde nascitur, quæ *ante* *ante* *ante*
losum, quibus rebus *ante* *ante* *ante*
bus ei obviandum, *ante* *ante* *ante*
res minores derivantur. 940

Odyssa Homeri, tota *ante* *ante* *ante*
stantiæ, & fidel. schola. 973

Oeconomica Philosophia. 974

Officia, *ante* *ante* *ante*. quid. 973

Officialibus suis à Principibus *ante* *ante* *ante*
indulgenda nimia potestas. 974

Ogina Licenburgica, *ante* *ante* *ante*
rissa, quinquagenaria, in *ante* *ante* *ante*
in foro Atrebatensi ad *ante* *ante* *ante*
præsentibus multis *ante* *ante* *ante*

Olympi cognomen *ante* *ante* *ante*
rum. 974

Omnæ quod est, corpus *ante* *ante* *ante*

Omnia in omnibus *ante* *ante* *ante*
sel-

intelligendum. 924
 Opes inter falsa bona. 535
 Opes corporis que cultus præ animi bonis non magni faciendæ 16. ex & vires humane puerilibus crepundiis consentaneæ 41. quæ autem Philosophum opes deccant. 678
 Opes operum sunt, & sine eis nihil fiet, quod opus. 81
 Opes magnæ non tam multa capiendo, quàm haud multa pendendo acquiruntur. 700
 Opes nimis subditorum insani, è re Principis & regni, atque adeo ipsorum subditorum est. 103
 Opinio quid, contraria rectæ rationi & scientiæ, unde ei origo, errorum visorumque mater: ejus vituperium, vires & effectus. 582. 562. 773. tanquam arx tyrannidis in homine 333. magna ea facit, quæ ratio levis. 554
 Opinionis vinculo adstringimur ut stulti quidam se stramineis nodo alligari se patiuntur. 538
 Opinionum facibus efficiendis tempus dandum, sicut muto, ut despiciet. 314
 Opræ Milevitanus citatus. 283. 290
 Optimatum status præ Principatu aut regno spretus. 23
 Optimos vel bonos, acclamari candidatis solitum. 480
 Optimi cognomen Trajano peculiari-ter & quando datum. 358 502
 Optimus quisque nobilissimus. 56
 Opus quodcumque cum Deo aggredien-
 dum. 355
 Orationem disponere & figurare, plus est quàm invenire, præstare aut e-
 tructuare magnificè. 354
 Orator quis 797. verus orator Cicero-
 nis aut Quintilianii nec fuit, nec
 erit. 701. 762
 Oratio Senecæ, quæ aliis privatio. 703
 Ordinis usus in exercitu, cui fini, &
 quomodo instituendus. 146
 Ordinarii milites, Principi perpetuo
 habendi, qui. 73
 Ordinarii consules, qui, qui suffecti. 456
 Ordinatio Comitiorum, quid. 481
 Orientales in externo cultu magis cu-
 riosi & affectati, quàm Europæi. 298
 Origenes nimis Stoicus, quoad reno-
 vationem mundi post. 741. solus
 & bellum ani-

mas agnovit 933. ejus error de im-
 gratione animarum 993. citatus 14.
 Oroëtes Darii satrapa Polyeratem Sa-
 miorum regem in cruce suspendit. 158
 Oromasdes, id est, Jupiter, bonum
 principium rerum, Magis Chaldaeo-
 rum. 869
 Orosius citatus 578. 275. 599. 601
 Orpheus Thrac. 649
 Orpheus citatus. 948
 Orsua in Hispania regi causa duello
 à fratre occisus. 228
 in Ore vulgi aut hominum, sæpe sat-
 zare quid, phrasis Sallustiana Ta-
 cito usitata. 475
 Osculo digniores excipere soliti Prin-
 cipes, dedignati illi. 392
 Ossa universi, terra. 920
 Ostentusmus Græcis, quid. 169
 M. Sal. Otho corruptione ad imperi-
 um pervenit. 308
 Otho III. Imp. iniuste à se damnati Co-
 mitis quam sibi ipse poenam irroga-
 verit. 250
 Otho Imp. litrem inter patrum & ma-
 joris fratris filium duello sibi vo-
 luit, quò vici nepos. 216
 Otium plerique Philosophorum am-
 plectuntur. 670
 Otium Philosophiam, Negotium for-
 titudinem & tolerantiam exigunt
 Aristoteli. 833
 Ovidii versus de immortalitate mate-
 riæ 398. de conflagratione mundi
 955. de Tempore 964. ejus divisio
 elementorum 923. de transmu-
 ratione locus correctus 924. de ortu
 hominis explicatus. 974.
 Ovidius citatus. 385. 427. 456. 487.
 871
 Oves undè Græcis & quid. 925
 Ova & Uteros ante animalia fuisse
 imaginantur Epicurei. 973

P.

Duarte Paciæus post magna merita in
 paupertate senescit. 265
 Pædagogus Senecæ, ut Mystagogus Me-
 nandro, Gænius cujusque hominis
 peculiaris. 882
 Pagodes templa Malabarum 143
 Palæstræ & palastra differentia. 635. 704
 Palæstra effeminat corpora. 378
 Palatini admittunt, qui propriè. 56
 P k k k k 3

Pallani dux ante Mentonij Comes à
Pio V. Pont. capite iunctus. 154
Palladis odiosa superbia. 299
Palladum eorum quid, unde dictum 453
Palus ipse suam veneam destituit. pro-
prium. 137
Pantelli dux in Terulliano correctione
nes non plane receptz. 1001
Pant Deus unicus id est mundus.
Stoicorum Deus visibilis. 674
Pantani Stoici Antipatri Sideni di-
scipulis Posidonij Doctor Rhodius à
Cicerone valde laudatus, Scipioni A-
fricani posteriori acceptissimus ad ul-
timum senium venit 237. 655. Deum
ipsum dixit esse Fatum 555. interire
animas arbitratus. apud Ciceronem
990. eternitatem mundi probabiliter
rem censuit conflagratione. 961
Panegyricorum quæ aut unde origo.
360
Panegyrici veteres correcti. 393. 882.
Panzus Alexandrinus, è Stoicæ se-
ctæ Philosopho Christianus. in Indi-
am prædicando Evangelio missus 676
Panzam formosissimam faminarum.
captam cur Cyprius ad se adduci no-
luerit. 304
Pantomimus quis. 430
Papia Poppæa lex. 423
Papinianus exemplum securitatis pro
iustitia moriendi. 577
Pandoxa Stoicorum, Ciceroni Mirabi-
lia vel Admirabilia dicta, Senecæ in-
opinata 749. à multis explosa ibid:
pro eis. sperare aliquid dictum 749
750. multa non à dōxa 544. paradoxa
quidem videri, sed paucissima ex-
ploxa, præter opinionem. non præter
verum Epicteto 750 751. singula
porro singulatim explicata. 750. 751
Panzetica Philosophiæ pars, seu Fra-
ceptiva quæ. 709. 710. 711
Panzæ Scribæ fata distantis Jovis, Mar-
tiano Capellæ 209. earum fabula
explosa. 558
Πανσθενής Naturæ, quid Aristoteli.
263
Paria facere quid. 492
Parmenides quibusdam primus cælum
appellasse Mundum putatus 907. i-
gnem rerum principium dixit 845.
unum ei universum. 692
Partes animæ quæ Stoicis & Platonici
999. 1000
Paryfatis Regina Carum minorem fi-
lium Arsacem in successionem regni præ-
ferre conatur frustra. 203

Passiva decreta Philosophicæ. passiva
sim recepta, non parata. 1001
Patres Christiani præci modestum phi-
losophicæ studium. non debent in
Christiano. solent sed. insistent &
sudent. 555. panus. 1001
aliqui adfuerunt. & scilicet philo-
sophicæ decreta præcepta. 292
Πατριὰ τοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402

Pax *foja* bellorum 128. 171. ejus artes
ardue magis quam belli 271. * eam
qui desiderat, pręparat bellum 132 *
pax omnis cum civibus, bello civili
utilior. 194 *
Peccandi *verecundiam* facit ipsa regen-
tis clementia. 264
Peccantium multitudo poenam impedit
aut minuit. 313 *
Peccare jubet qui non verat. 261 *
Peccare in bello his non licet. 54
Peccata unde : Stoicos etiam à Deo &
Facto removere & quomodo 265 266
non fieri ex praesentia Dei, sed sci-
entia, & quomodo 876
Peccata æquæ esse, *Paradoxum* Stoic-
um explicatum 805. 806
Peccatum non potest dici aliquid quod
est privatio potius seu delictum bo-
ni 870. non à sapientia divina est,
quia nec est. 861
Peccatorum discrimen à peccante & à
subiecto in quo peccatur. 807
Pecunia, anima & sanguis hominibus
vulgo 95. nervus imperii, animorum
locorumque domina 81. spiritus vitalis
belli, & nervus sine quo arma non
valida. 131 * illa enim & milites im-
perium parant & conservant 73. ci-
tus & celeris demendum recte impu-
blicam instituere volenti. 103 *
Pecuniis acerbè conquirendis plerumque
Principes invidiæ quam viam ad-
dunt. 56
Peditum an equitum major in bello u-
sus, quæritum & distinctum. 135 *
Pedo Albinovanus citatus 385. 337
Pegmata Josepho, secula per triumphos
portari solita. 335 386
Pelagia virgo flumine se ultrò merita-
re à militibus polueretur. 817
S. Pelagii à Mauro Rege Abderamino
solicitati invicta pudicitia. 306
Pelagius primus Christianorum post in-
vasiones Maurorum regnare cepit
Anno Christi septingentesimo deci-
mo septimo. 192
Peregrinantium curiosa cura circa ex-
terna. 530
Peregrinatio Principibus utilis. 131
Peregrinationem non sperare ad inter-
nos morbos indicio eam esse, non
medicinam 527. nisi fortè in levi quo-
dā & primo effectuum motu 527. 528
Perfecto nihil potest accedere. 756
Perfidia nullo prætecto Principi licita,
nisi extrema necessitate. 118. 119
Perfidia quam honestæ gloriæ studio quis
318. quid ex consuetudine Anaxago-

ris profecerit 222 * *instituta* ejus sit
num temp publicam attigit 233. * ejus
gratitas & majestas 299. continentia
& super ea pulchra ad Sophoclem
vox 301. benignus ille convivorum
contemtor 315. summum suum lau-
dum ducebat quod nunquam acerbi-
tatem aut vindictam exercuisset, jure
Olympii cognominis meritor. 266
Pericula periculorum remedia arbitran-
tes facile seditiones excitant. 134 *
Peripatetici ab Aristotele 147. soli ab
ottingentis amplius annis in scholis
regnant 631. 632. corporis & fortis
natura scire ajunt ad summam
beatitudinē, sive summum bonū. 732
Periti in quaque re audiendi 248. *
Peritus Deus hominesque infestis quo-
modo est apud Ægyptios puniti. 275
Permittere quod jubere est. 261 *
Perseus cur Deos suos inter reges coluer-
int 605. eorum imperii, modo sub
suo, modo sub Parthorum nomine,
mira duritiam; 192. optimates eor-
um mira taciturnitate Regum secre-
ta celabant 244. * Magi eorum Phi-
losophi 663 se viro illustri supplicium
tumunt quid agunt. 578
Perseus, Citrius, Zenonis discipulus
651. 652. 659. post ab Antigono Re-
ge Æthiopiæ præfectus, ab Arato
Sicyonio iode ejectus, aut ut alii, ini-
biliter effectus 651. 653.
Perseus Rex fordifragus 275. ejus crude-
litas 253. triumphans cum duobus
filiis in carcere infamia à Romanis
occisus, eorumque tertius fabrilis arte
vitam toleravit 291
Perseus Poëta citatus. 118. 804
Perseus Scholiastes citatus 657. 662. ejus
liber. 752
Pertinacia seu perveracia, quid à con-
stantia differat, ejusque origo. 331
Pertinacis Imp. modestia. 393
Pertinentia bona maxime qua. 736
Perturbationes animi, id est, affectus
765. quid ex Stoicis aliisque Philo-
phis 770. 803. omnium earum fons
ab intemperantia. 770.
Peruana ora ab Hispania sub initia deso-
lata. 600
Peruani quid tradant de diluvio 954. so-
lem pro supremo Deo colunt, eorum
magna templa passim erigunt, a lique
eorum perniciosi ritus. 144. 629
Perveraciam in virtute quidam ponunt
& à pertinacia distinguunt, plerique
alii aliter. 331
Pestis

Asia mensura sub Gallo & Valesiano
Imp. Asia temporum & regionum,
in Graecia imperio Michaelis Byz.,
in Africa eversa Carthagine: By-
zantii sub Justiniano Imp. uno die
imperium V. etiam X. millia fumerum
Asia: incredibilis in Italia aucto Petrar-
cha. 601. 602
Erari: Petrarca Roberto Regi Neapo-
litano acceptissimus, 184. ejus aucto
quam incredibilis pestis in Italia.
601
Perronius citatus. 131*
D. Petri: epistola citata. 960
Petrus Castelle Rex ab Henrico fratre
occisus. 292
Corn. Phagite emissario Sulle, et si in-
juria graviter affectus, parat Casar.
267. 268
Phantasia quid & quatuorplex. 708
Pharisaeorum secta Judaica 635. ad
Stoicam olim proximè accessit.
617
Pherecydes Syrus, Pythagoræ Doctor,
primus soluta oratione Philosophica
tractavit. 643
Phile Antipatri filia, Demetrii uxor,
virtutibus insignis foemina 200. ma-
rito victo & regno exusto, morte
spontanea obit. 201
Philemonis Comici versus explicati.
861
Philetas ex Stobzo citatus. 205*
Philippus Macedo Epaminondâ ma-
gistro ulus ad discendum, sapien-
dus 18. auspicium potentis cepit
à pio in Phocenses bello 133. quam
gloriæ cupidus 264. * de communi
tunc more crebro jus dixit 255.
quam obnoxium se iustitiae praebe-
rit in condemnatione Machabæ 241
rem inquam Harpalo amico petenti
negat 242, à famina sui officii ad-
monitus 343. ejus æquanimiter con-
vicia ferentis quidam exempla 313
314*. animosum ejus de maledico
in exilium non mittendo dictum
234. incredibilis clementia imo pa-
tientia erga Peloponnesios & Athe-
nienſes & speciatim in Demochi-
rem legatum 266. Alexandrum fi-
lium scitè canentem irridet 224. *
ejus modesta vox, item insolentius
se effertentem cujus Archidamus
Spartæ Rex monuerit 287. dum ma-
gna animo voluit, à Paulania ino-
pinatè interficitur 291. ex optimo
Principe in omnia mala deſiit, pra-

vus, invilis, infelix 196. simul di-
citas ejus modestum maledic-
eius cum Annibale fuit, quo-
do Romanis hostibus. 194. 196
Philippus Gallorum Rex, Templo-
rum opibus admodum, post
modum. 194. 196
Philippi Romæ in Michaelis tempore
caritas. 194. 196
Philippus II. Hispaniarum Rex, quo
fatis ad Iulianum, postmodum
sit 192. quatuordecim annos in
eo occurrentibus, 194. 196
laudatus à Plinio de virtutibus.
194. 196
Philippus III. Hispaniarum Rex, qui
in Hispania Romæ & Plinio. 194. 196
Philo & Chryſippus quatuordecim
miam invenerunt. 194. 196
Philo Judæus, Aristoteli discipulus
631. 632. idem, quatuordecim
Philolao Pythagoræ discipulus, qui
moveri putat. 194. 196
Philologia dicitur, si sola, si
philosophia adtingatur 194. 196
tem ad philosophiam & ad sci-
pientiam. 194. 196
Philopomen verè altissimus
dictus 182. dicitur ad
re tendere, non uti sit, in
quacitatis causa interposita
ore habebat 182. adeo
externi neg' igens, ut amantem
vitaverat uxore tanquam
quidam iustas sit ligatus
philosophia à Adamo
per Noachum in varias
flata 634. 635. 636. à quo
tissimum in alias eras
Philosophia à sapientia
ejus aliquot definitio
etiam Platonis, æque
explicatæ 685. 686. à
mali composita, quatuor
ovo, agro, urbi.
Philosophia Iomica, quatuor
quot sectas divisa.
Philosophia Grecanica
sectas in quatuor divisa.
Philosophia Iomica, primæ
mè generalis, in dogmaticam
democam & Socraticam
tice diviso alia in compositam
& activam, iterumque
divise, ut familiaris
mice

I N D E X.

- Philosophia proflus divisa partes tres,
& quæ, sed membra tria. Logica,
Physica, Ethica, à quo membro in
ea docenda ordiendæ 671. 694.
695. 834
- Philosophia inventrix omnium arti-
um etiam mechanarum 798. animo
induenda est, non discenda, ut aves
loqui doctæ, nihil ultra voces sci-
unt. 797
- Philosophia meditatio mortis, Nato-
ni, aliis 815. 896. propriè animi mor-
borum & affectuum medicina, aut
ut Cicero, sapientia animæ 697. sa-
nanda animæ, ut medicina corpori
748. omni ætati apta & utilis 624.
serviendum ei ut eodum vera liber-
tas 785. in ea nihil parvum, præcipue
in cœlestibus 684. transire in viros
ea transcribit 684. animo studiosos,
inde doctos efficiens 684.
- Philosophiam à multis parum, Lactan-
tio & aliis, adeoque Tertulliano
& Hieronymo (quibus Philosophus
animæ gloriæ & Patriarcha hæ-
reticorum) non damna, sed om-
nium studium & honorem, aut
Sophisticam culpæ, imò non ali-
quam, sed utilem Christianis ha-
beri, atque id quomodo & quatenus,
quin ex eorum scriptis præcepta in
usum nostrum, tanquam possessorib-
us injustis erepta vindicare suadet
S. Augustinus 513. 514. 627. 628
- Philosophia ipsis etiam Principibus
commendata, præcipue Ethica &
Physica, cum modo tamen habenda
188. 223
- Philosophia apud multos ipsa Philologia
facta, imò Philodoxia. 697
- Philosophi nomen à Pythagora, reiecto
Sophi, primò sumtum. 639
- Philosophantium quosdam avibus,
quosdam canibus comparat Plutar-
chus. 671
- Philosophi munus. prodesse non pla-
cere, vitia insequi, virtutes inducere,
eiusque schola, officina medici est
539. præceptis instruens, in privato
publicum negotium agit 270*
- Philosophi omnes conveniunt in capite
vix quæ ducit ad fatum. 553
- Philosophorum antiquissimi circa argu-
tias aut controversias non versaban-
tur. 637
- Philosophum, sed Christianum, non
autem Theologum agere vult in
Constantia sua Lipsius, à pueris vi-
delicet valde Philosophatorum studio
addictus. 513. 514
- Philosophi pterique Græci hortos pro
secessu habuere. 565. 568
- Philosophis non interdictum opibus.
hec etiam aulæ. 678
- Philosophi. quando Romæ aut Italia
exacti, quando Athenis. 432
- Philostatus citatus. 637
- Philoxenus rei martirio perfectus
sub Alexandro Magno. 302
- Phoenices profanæ religionis penas
dedere. 133
- Phocionis Atheniensis in omnibus suis
actionibus constantia, & quædam
ipsius animosæ & argute dicta. 172
- Phocionis Græcis homo. 968
- Phraates Orode patre & XXX. fra-
tribus occisus Parthorum regnum
aliquot annis possedit 226. tan-
dem ipse à Phraate filio sublatu
ibid:
- Physis, natura unde Stoici dicta. 978
- Physicæ seu naturalis Philosophiæ par-
titio, & à Principiis ordiendum vi-
deri, primumque à Deo & divinis
537. 538. Physica laudata, naturalis
communem & naturam eoducere,
fructum etiam invicem 635 Principi-
bus etiam ejus studium non spernen-
dum. 222*
- Physiologia quæ 694. Physiologiæ
Stoicæ libri tres Lipsii faciunt Sen-
nece aliisque illustrandis 823. &
seque Petro Enriquez Comiti Pon-
tano inscripti 825. præfatio ad le-
ctorem. 827
- Piaculare quid veteribus. 411
- Piaculum & Piamentum, Græcorum
καθάρσις vel πλυσμα, seu piacularis
victima. 493
- Piator & Piatrix quid. 638
- Picus quomodo fatum definiat. 556
- Pietas prima virtutis pars. quid 541.
797. ejusque duo membra 204. fa-
ctis ea exercenda potius quàm
verbis 515, ea sine interna probitate,
ut poma in Judæa quæ contacta
in fumum abeunt 17. ei etiam ex-
ternus fructus 288.* lacinia ejus,
conscientia. 14
- Pietas in virtutibus Principis caput
est, eaque in suis fontibus, libris sa-
cris petenda 223. 224. eâ & justitiâ
Princeps instar Deorum. 34. 85
- Pietas & pius, bonis etiam scriptori-
bus pro misericordia, clementia,
proque militet miserante. 802

Placianus laudatus. 543
Plautus quam patiens injuriarum 313
 quibus artibus Athenarum tyrannus
 factus. 218
L. Platonis pater Urb. apud Tacitum pru-
 dentia 51. & apud Vellejum. Pater-
 culum. 58
L. Plō Licinianus à Galba adoptatus. 58
Pius IX. Pont. ante Joannes Angelus
 Medicus à columba quasi tutus
 Pontifex indicatus. 163
Placentini in aulis aut Laudenses mul-
 ti pauci Veronenses. 242
Placita, axiomata aut scita aliis, Stoicis
 dogmata. 710
Planta sapius translata non coalescit. 72
Plantini mors & laus. 212
Plato Philosophorum Homerus 173.
 unde haurierit dogmatum suorum fan-
 citatem 728. Moyses Atticissans vo-
 catus Numenio 632. à Ciceronē &
 aliis Aristoteli plerumque prælatus,
 maxime autem à Patribus, & præci-
 pue Augustino 632. in multis ytha-
 gorizans, 641. plurimum non alienus
 à dogmatibus Stoicorum 674. solum
 ei honestum bonum visum putant
 quidam 731. ejus lex Deum & univer-
 sum inquit vetat 313. * ejusdem lex
 de Poëmaris non vulgandis nisi ante
 à superioribus visitatis 312. * unde
 Timæum suum hausisse putatus 639.
 inclinare videtur in Fatum Mathe-
 maticum 553
Plato mundum immortalem constituit
 952. terram moveri existimasse putatur
 & an dixerit terram instrumentum
 temporis, quique ei tempus 949. 962.
 963. novi orbis pars ei intellecta no-
 mine insulæ Atlantis 947. eadem
 ei principia, seu naturæ rerum, quæ
 Stoicis. 840. 843
Plato & affecit ejus mortem sibi accer-
 sire vetant 814. ubi animas mortuo-
 rum statuerint. 996
Plautianus sub Antonino exemplum
 incertorum Aulæ. 269
Plautus citatus. 9. 469. 509. 731
Plebs aut servit humiliter, aut superbe
 dominatur 70. ferocior ad rebellan-
 dum quam ad bellandum 185. non
 ei iudicium, non veritas 69
Plinius senior in capitalibus dogmatis
 bonâ fide Stoicus, non quod quibus-
 dam vitium, Epicureus 674. 929. 952
 989. in plenisq; Stoicus Germanus

degenerat in providentia divina, imò
 à se ipso abiit 847. quæ ei Deus 185.
 ejus opinio de periculis ex hostio
 915. quidam mors (causa) 239.
 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247.
 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255.
 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263.
 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271.
 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279.
 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287.
 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295.
 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303.
 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311.
 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319.
 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327.
 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335.
 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343.
 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351.
 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359.
 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367.
 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375.
 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383.
 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391.
 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399.
 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407.
 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415.
 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423.
 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431.
 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439.
 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447.
 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455.
 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463.
 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471.
 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479.
 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487.
 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495.
 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503.
 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511.
 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519.
 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527.
 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535.
 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543.
 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551.
 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559.
 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567.
 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575.
 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583.
 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591.
 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599.
 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607.
 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615.
 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623.
 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631.
 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639.
 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647.
 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655.
 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663.
 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671.
 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679.
 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687.
 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695.
 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703.
 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711.
 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719.
 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727.
 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735.
 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743.
 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751.
 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759.
 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767.
 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775.
 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783.
 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791.
 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799.
 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807.
 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815.
 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823.
 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831.
 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839.
 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847.
 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855.
 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863.
 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871.
 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879.
 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887.
 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895.
 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903.
 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911.
 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919.
 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927.
 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935.
 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943.
 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951.
 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959.
 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967.
 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975.
 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983.
 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991.
 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999.
 1000.

totidem fecerunt 183. * poenas aliis delegare debet Princeps, pramia ipse largiri. 99
 Poenæ & pramiæ quanti in militia stantus 150. * eam metum compimentum dedit; & maxime proditoris 89. proditoris autem poena nullo modo differenda, eaq; gravis esse debet 91
 Poenæ divini plures internæ, aposturnæ, & externæ, quæ & quales singulæ 586. 587. 588. poenæ à Deo nulli immeritis infligi 589. poenæ autem à Deo in aliis non transferuntur, etsi aliis videntur. 590. 591
 Poenitentes esse boni. 67
 Poenitentia nunquā subiecta potentem 776
 Poenitentia in Episcopis quam poenā contentum esse debet Princeps. 33
 Poësis, musica, artesque molliores in Principe non requiruntur. 204
 poeta quis. 797
 Poëtica philosophia. Quæ eorum quæ, quique ejus auctores. 643
 Politica Philosophia quæ. 654
 Politica præcepta in genere scribenda, singillatim vix tradi possunt. 278
 Politicorum scriptorum lectio utilis ad prudentia principum & qui ei in politicis legendi. 222
 Politicæ: cur summi de principatu scriptum vocaverit Lipsius 203. eorum librorum consiliam seu institutum, forma & stilus 203. 223. 305. * ordo & capitulum index 1. 2. scopus & materies 7. omnis politica doctrina inepti auditores & ineptiores arbitri adolescentibus. 112
 Afin: Pollio prædam se in bello civili victoris futurum professus. 192
 Treb: Pollio correctus 201
 Polonia, regnum electivum seu monarchiale 204. in ea diversæ religiones permittuntur. 293
 Polus histrio quomodo in scena verum dolorem rep. æsentaverit. 537
 Polizii Stratagematum scriptoris lectio quædam commendata. 168
 Polyarchiz virtum in consultando. 54
 Polybius Historicus peritus in bellicis & civilibus rebus scriptor, viro principi & lectu utilissimus & intellectu facilis 214. 215. Scipioni Æmiliano sive Africano minori acceptissimus & comes 237. 320. præsen. Stratagemata iustis præliis 167. citatus. 383
 Polycrates Samiorum rex fortunatissimus diu, tandem Persis cruci affixus, & in cruce mortui & coronati gloria. 153. 222

Polignotus pictor, pontinus. Pictura
 stram variis picturis ornata. 661
 Polypus, piscis, multiplex Latine. 1003
 Pompeia nimia & affectata spernenda
 principi. 232^a
 Pompeia Dioni ferula, qua. 386
 Pompejus Magnus aliarum omnium re-
 rum (pretor glorie famam & cupidus
 317. scriptorem rerum suarum Theo-
 phanem Mitylenensem civitate dona-
 vit 520. Rhodi professorem omnium
 artes circumvixit & inivit, & quanto
 inibi honore posidonium philosophum
 affecerit 344. 656 praefecturam anno-
 rum in quinquenarium cepit & quo-
 modo ea usus 402. quor. hominum
 milita se fula, octila aut capta ja-
 caverit. 599
 Pompejus bello civili medius & neu-
 tris partis pro hostibus habuit 193^a
 in mortuum quanta modestia usus
 Caesar. 169
 Sex Pompeii. Cn. F. Caesarum laudat
 in Octavianum Caesarem & An-
 tonium laudata fides, & ejusdem face-
 rum ad Antonium responsum 277.
 278.
 Pons Darrubio a Romano impostus, &
 alter Tago insignis magnificentia. 441
 Pontifex Maximus in aedem publica
 Romae habitare tenebatur 432. Ponti-
 ficatus autem maximus ab Augusto &
 Principibus sequentibus imperio
 junctus, & titulus assumtus. 286^a
 Pontifex Maximus Judaeorum preces
 gratesque concipere solius pro toto
 mundo, ut patria. 911
 Popularis status, pro regno aut Princi-
 patu, interpretus. 23
 Populi salus, suprema lex esto. 28
 Populus & populares vulgo sepe pro
 plebe usurpantur & confunduntur 398
 populorum integrorum mutationes in
 moribus & potentia. 551
 Populorum singulorum diversi mores,
 ut singulorum hominum. 67. 68
 Porcia Catonis filia, Bruti uxoris, dignus
 patre & marito animus, igne hausto
 se extinxit. 176. 177
 Porphyrius citatus 969. 982. ejus locus de
 partibus seu facultatibus animae. 1000
 Porticus Salomonis quasi apponita
 a quibusdam Stoicis Zenonis 667. cum
 tamen Stoici adducant ad porticum
 Salomonis, non ab ea abducant. 675
 Porticus Pisanactra in qua docuit Ze-
 no, unde post varia dicta, ab ea no-
 men invenerit Stoici. 661
 Posi-

Professores Mathematicos omnes et
 quoslibet à Philosophia vult in-
 ventis 157. 708. Philosophus Stri-
 cus 552. in quo à Noëcie describit
 Galenæ 157. 705. ejus opinio de
 sua ætate apud Plinium 135. senten-
 tia super etymo Demonis. 881
 Sp. Medicus Decembris 157. scribb.

228
 Pommo Alexandrino. Elective Phi-
 losophus auctor, quamdiu vixerit.
 633

Potentia divina.

Potentia non inter verè bona.

Potentia certissima Principi ad aucto-
ritatem via 21. qui ea paranda ibid:
cum prudentia mixta efficacissima:
alii inermis & cetera inefficaces ma-
nus habet & precipitat 45. medio-
criter exercitum stabili omnia quæst.

Potentia eximia, saepius fortunae quam
virtutis auxilianti.

Potentia non sua vi nixa fluxa & instabilis.

Potentia gignit impotentiam.

**Potestas privatis data, si nimia, de-
cedenda, non detrahenda, nec us-
quam longa danda. 20.81**

Præcepta communia valde illustrantur
exemplis 127. universalis præcepti
fructus 171*. talia præcepta finita ef-
se debent. 61

Præcepta Philosophiæ ex decretis pen-
dent 710. & quo differant. 711

Præcepta veterum præferenda novi-
tiorum, 338

in Prædictionibus clarissime elucere
fata, exemplis demonstratum. 158.
159. & seqq. nil autem valent con-
tra fata. 12. 12

Præsidentes consiliarii, qui spem magis ipsam quam spei causam intuentur, poxii. 245

Prætorum delicta emendationem non recipiunt 154. prælio itaque non certandum, nisi aut urgeat summa necessitas. 160. 161*

Præmia & poenz vinculum & coagu-
lum rerum publicarum 106. illa prin-
ceps ipse largiri debet, has aliis de-
legare 105. præmiorum autem in bo-
nos diviso, signum imperii bene
constituti. 106

Præmia & poenæ valde possunt ad ro-
bur & virtutem militum excitanda
149. sed quomodo in eis distinguen-
dum. 1504

Proficiencia Dei sedes, cum scientia

Prägnant: *compus* mit *stadium*, *stadium* mit *compus*.

Revised

Printed by the Government Printer, London.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILL. 60637

Fizter quoniam... opus di-

[illegible]

à PIERRE-ANGE...
SUIVANT...

Prezentarea este un document de lucru, nu este un document oficial.

481
Proctor, C. C. (1954) *Journal of the Royal Society of Medicine*, 47, 100-101.

Precium

Principes and

Principium effigies

ab extra. Intra et extra
les cornu. Intra et extra

223 - response

compendium

Situations: 1. The situation is a...
2. The situation is a...
3. The situation is a...

343. *Leptocarpus* *Leptocarpus*
Leptocarpus *Leptocarpus*
Leptocarpus *Leptocarpus*

nam eorum primum in manus nostras
dare & omnia illis: ita ut cum

que Princeps non iam dicere, sed
debet 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

exemplis 754-256

com alios lex aut populi et quibus
gibus. Principes illorum. Cetera

malinorum, quibusdam, deo magis.
virtus ei est, omnia in se continere.

in exemplum habenda sunt: 32. *Enim esse debet*...

esse oportet, et per hoc
gatur 2: 9. **Quod** si

gis quam tota terra polluitur, et
ideo cunctis perest.

sum, plus officio, exemplum
imperio 105.42. quoniam ex...

and these demands are not met in the republic. The situation is very

Subsidiary 24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1

I N D E X.

gloriz causa ~~bonis~~ preesse amat, tyrannus vilibus, securitatis 461. attamen si quando utilitas publica aliter exigat, solam virtutem non rigide sequitur. 111

Principi prudentia necessaria 45. no-
scenda ei natura aut ingenium regni
communiter 71. & distinctè sui, ejus-
que qualitas ex leone & vulpe
constat 111. nec privati nimium
ab eo extollemur. 80

Principem majestas decet, qui & qua-
tenus ei paranda 42. sed cum mode-
stia, quæ amplectenda in sensu & in
actione 41. 42. non minus hominem
se, quàm hominibus præesse ei co-
gitandum 41. quæ cum præterea vir-
tutes minores maximè decant 43.

Principes à seipsis raro satis sapiunt.
aut sua scientia complecti possunt,
tum de sua unius senectutia omnia
gerere, superbi magis quàm sapien-
tis 46. 47. quare adiutores eis ca-
piendum, quos & quomodo 48. do-
gmata quæ se in audiendis consiliis
gerant 54. 247. * & seqq. interea si
Princeps solus arbiter rerum maneat,
etsi adhibitis consiliis, multum ac-
quirat auctoritatis 80

Principes in eligendis ministris rei-
publicæ quo judicio uti debeant
56. nam ipse Princeps peccat, quic-
quid iphus administrat 57. Principis
non magis officium magni liberti
seu viles atque infames administrari
56. & velut in autione nundina-
tur, cum se ab improbis ministris re-
gi patitur 258. * sato tamen aut for-
te Principes in hos inclinant, illis of-
fenduntur, potius quàm judicio 57.
eis autem adscribenda omnis gloria
benè ab administris gestorum 265.
266. * malunt ii ministros sibi
ob beneficia obstrictos, quàm se ob
merita ministris 265. * tum Princeps
odit eos quibus se putat debere.

Principes prudentia & fortitudine mi-
litari instructi esse debent 124. * eis
enim, aut supremo magistratui, solis
jus armorum 126. 127. * bella eis
nec provocanda, nec timenda 131.
Principibus verò omnia mala bel-
lorum imputantur 130*

Principibus præcipua rerum ad famam
dirigenda 44. magis tamen Prin-
ces in cunctis popularia fontes. 234*

Principes non poena semper, sed sa-
pius poenitentia contenti esse de-
bent 38. luxuria ei plus addit timoris
quàm potentiz. 37

Principes suæ pecuniz parci, publicæ a-
vari esse debent. 100

Principum aliorum exempla faciunt ad
virtutes aut vitia Principum, ejusque
exempla. 239. 240

Principes orbi valde patent contem-
tui. 109

Principibus de conjuratione comperta
vix creditur nisi occisis. 88

Princeps ad manum capiendus. 225*

Principi subesse sub quo nihil ulli licet,
malum: sed pejus, sub quo omnia
omnibus. 234*

Principum injuriæ hilari vultu, non
tantum patienter sum ferendæ. 267*

Principes personis scænicis comparati,
quomodo. 287*

Principes Aristoteli hæc purè boni,
Democrito, etiam injuri 220. * de-
teriorēs sapè fieri, & quæ ejus rei
causæ, item aliquot exempla 234-
omnes bonos Principes in uno a-
nulo pericribi posse, diasyricum ve-
tus 604. stolidos Principes quomo-
do describat, & quibus similes fa-
ciat Plutarchus. 233*

Principes minores periculose se sem-
per movent: non de obtinendo la-
borandum eis, sed tenendo. 83

Principum nomina à doctis præscriban-
tur suis scriptis, contra calamoiam
& livorem, ut eorum insignia appen-
duntur prætoris contra vim & pro-
terviam. 123. 124

Principatus quid, vitorum id munus
potius quàm fæminatum, nec illud
tamen omnino exclusæ, & cura
truique 25. 26. 193. Principatum
videri aliis imperiis præferendum,
antiquissimum & communissimum
esse: in eo justitiam magis exerceri:
tranquillitatem & concordiam coli,
modum regendi meliorem ratio-
remque esse maximè hanc impetii
formam diurnare. 188. 189. 190

Principatus boni finis, publicum bo-
num, aut populi salus 28. 238. Ex-
empla huc facientia. 237. 238

Principatus communis custodia, nemi-
nem unum magnum facere. 80

Principatus uter præferendus, successio-
ne natus, an electione delatus 26.
extra successionem aut electionem
acquisitus, raro bonus aut duraturus.

Principatus affectatio cunctis affectibus
fignior. 26
Principatum initia plerumque lauda-
bilia 27. sed laudabilius, si perseve-
rent. 2728
Principatum bonum ab externis bonis
plerumque metuit populus. 2267
Principale animæ, sive *symploich* aut re-
gium in homine, quid Stoicis 1801.
1802. In æthere sedem habet, qui-
buldam aliis in cælo, aliis in sole. 830
Principaliter quid. 432
Principia rerum Stoicis quæ & quor: a-
gens id est Deus & patiens, id est ma-
teria: naturas vocari, sed emimenter
Deum, itemq: mundum in hoc no-
men venire 840. 841. 842 an non
plura 900. Quomodo differant ab è-
lementis. 839
Privatio Aristotelis, oratio Senectæ.
900
Privatus, sive Principe quilibet non Prin-
ceps, etiam Senator, Consularis &c.
366. 460
Privatim pacem bellumvè facere, capi-
tale. 126. 1277
Privati à Principibus non nimium ex-
trouendi. 80
Privatus prudenter civilibus bellis non
se immiscebit. 1937
Privilegia subditorum flectere aut fran-
gere, videri aliquando Principi licitum.
1207
Probitas quid: veritatis comes 15
eam Principi necessariam, Exemplis
declaratum. 169
Probus esse, quàm videri verè probus
mavult. 2127
Aut Probus ab omine nominis Impera-
tor à militibus electus. 207 208
Proci qui relicta Penelope ad ancillas se
converterant, quid denotent. 570
Proconsoles non continuo post exactū
Consulatum sub Imp: fiebant 352.
353. pro novo munere Imperator in
Curia gratias agebant, quod à Clau-
dio Imp: vetitum. 360
Procopius citatus. 601 635
A. L. Proculo Iulus Imperiū tradidit. 108
Iar: Proculus diem mortis Domitiano
prædixit. 164
Prodigi sicubus in præcipitiis nascenti-
bus similes: ex quibus præter corvos
& milvos, id est, scorta & adulatores:
nemo fructum accipit. 1007
Prodigia inefficacia in fatum 13. eis ta-
men futura sæpe protenduntur 158.
159. eorum rationem aliquam haberi

admitti. 1001. 1002
Proditio quid, quante est, quæ sit,
ut quæ viri vici possit rationem ad
eam prout quædam, puniti:
ne bona quidam, quædam
no 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
mare diebant. Philo. Rex. An-
gustus Imper. sed. 99. 100.
Producta, sive, 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 2573. 2574. 2575. 2576. 2577. 2578. 2579. 2580. 2581. 2582. 2583. 2584. 2585. 2586. 2587. 2588. 2589. 2590. 2591. 2592. 2593. 2594. 2595. 2596. 2597. 2598. 2599. 2600. 2601. 2602. 2603. 2604. 2605. 2606. 2607. 2608. 2609. 2610. 2611. 2612. 2613. 2614. 2615. 2616. 2617. 2618. 2619. 2620. 2621. 2622. 2623. 2624. 2625. 2626. 2627. 2628. 2629. 2630. 2631. 2632. 2633. 2634. 2635. 2636. 2637. 2638. 2639. 2640. 2641. 2642. 2643. 2644. 2645. 2646. 2647. 2648. 2649. 2650. 2651. 2652. 2653. 2654. 2655. 2656. 2657. 2658. 2659. 2660. 2661. 2662. 2663. 2664. 2665. 2666. 2667. 2668. 2669. 2670. 2671. 2672. 2673. 2674. 2675. 2676. 2677. 2678. 2679. 2680. 2681. 2682. 2683. 2684. 2685. 2686. 2687. 2688. 2689. 2690. 2691. 2692. 2693. 2694. 2695. 2696. 2697. 2698. 2699. 2700. 2701. 2702. 2703. 2704. 2705. 2706. 2707. 2708. 2709. 2710. 2711. 2712. 2713. 2714. 2715. 2716. 2717. 2718. 2719. 2720. 2721. 2722. 2723. 2724. 2725. 2726. 2727. 2728. 2729. 2730. 2731. 2732. 2733. 2734. 2735. 2736. 2737. 2738. 2739. 2740. 2741. 2742. 2743. 2744. 2745. 2746. 2747. 2748. 2749. 2750. 2751. 2752. 2753. 2754. 2755. 2756. 2757. 2758. 2759. 2760. 2761. 2762. 2763. 2764. 2765. 2766. 2767. 2768. 2769. 2770. 2771. 2772. 2773. 2774. 2775. 2776. 2777. 2778. 2779. 2780. 2781. 2782. 2783. 2784. 2785. 2786. 2787. 2788. 2789. 2790. 2791. 2792. 2793. 2794. 2795. 2796. 2797. 2798. 2799. 2800. 2801. 2802. 2803. 2804. 2805. 2806. 2807. 2808. 2809. 2810. 2811. 2812. 2813. 2814. 2815. 2816. 2817. 2818. 2819. 2820. 2821. 2822. 2823. 2824. 2825. 2826. 2827. 2828. 2829. 2830. 2831. 2832. 2833. 2834. 2835. 2836. 2837. 2838. 2839. 2840. 2841. 2842. 2843. 2844. 2845. 2846. 2847. 2848. 2849. 2850. 2851. 2852. 2853. 2854. 2855. 2856. 2857. 2858. 2859. 2860. 2861. 2862. 2863. 2864. 2865. 2866. 2867. 2868. 2869. 2870. 2871. 2872. 2873. 2874. 2875. 2876. 2877. 2878. 2879. 2880.

gastris, dispersis, modis, vis, rum
quoruplex & unde oritur 16. 17. 18
67. 68 & seqq 179. 180 & seqq; ma-
teries ejus, omnes & singulae res hu-
manae, in terra ptoinde, instabilis &
obscura, ejusque praecepta ad plenum
tradi nequeunt. 61. 62
Prudentia in gubernando usus & vis su-
pra vim potentia autem mixta effica-
cissima 45. prudentia vera & virtus
bona fulcra reipublicae 203. * at sine
virtute prudentia tantum calliditas
est. 7
Prudentia Principi necessaria divisa in
rogatam & militarem illa rursus in
humanam & divinam 62. 271 * divina
quatenus Principi convenit 63. hu-
mana è quibus fontibus haurienda,
qui illi & varia ex eis praecepta 64.
63. & seqq;
Prudentia militaris Principi commen-
data, quae & in quibus consistat 124 *
& seqq;
Prudentia in Principe an leviculis frau-
dibus mixta admittatur. 110 111
Prudentia in senibus, vires in juvenibus
239 *
Prudentia cunctationem aut tarditatem
gignit, fiduciam aut celeritatem in-
scitia. 246 *
Prudentia bona militum miseria. 240
Prospas Bithyniae Rex à Nicomede filio
quem tollere volebat, ipse sublatus.
227
Psalmi citari. 731 888
Mich: Plessus nimio studio literarum
Michaelem Ducem Imperatorem cor-
ruptum 220. mira de operibus Genio-
rum tradit 291. idem citatus. 901
Pseudopropheta & aegyptius turbas ciens,
& Hierosolyma petens, à Floro Prae-
fide caesus. 237 *
Ptolemæus ex Alexandri successoribus,
quibus periculis terrorem Arsinoën fe-
fellerit filiosque eos occiderit, ipse
tandem à Gallis capite truncatus
227. 228 *
Ptolemæus Lagi filius fratri majori in
regno praefatus ab eo occisus 214.
tam oportere Regem diceria ferre
ajebat, quàm dicere. 315
Ptolemæus Physcon minorem filium
majori ante habuit, sed mortuo patre,
populus majori regnum dat. 214
Publica persona meliori parti in bellis
civilibus se adjungat. 193 *
Publicani vectigal vigesima hereditati-
um exigebant & colligebant. 417

Publius Syrus citatus. 52
Pueri viri, aut pueris simillimi, qui Phi-
losophia non imbuti 683. pueri ma-
jusuuli vocandi. 684
Puerilitas in multis etiam diu post pue-
ritiam manet. 684
Pugna metendae ratio, & quae eò spe-
ciant. 162. 163 *
Pugnantibus duobus inclinatio huma-
na in hunc aut illum trahi solita.
408
Pulcheria Theodosii Junioris soror, in
perpetua virginitate, etiam Marcia-
no in speciem nupta, vixit; magnis
praeterea aliis virginitatibus decora 161
202
Punicum bellum secundum quor homi-
num milia in Italia, Hispania &
Sicilia annis XVII. consumierit. 599
Punitio crebra vilescit. imò irritat pec-
cata & rebelliones excitat. 37
Punitio, dejectis insidiosa, quae, qualis &
quomodo adhibenda, differenda aut
aliquando forte omittenda. 88
Punitio justa, bona punitis. 306 *
Punitio divina non ultio, sed potius
cohibitio quae autem per clades pu-
blicas fit, ad malos proprie spectat, ea-
que bona & salubris Dei respectu, ho-
minum & ejus qui punitur 579. pu-
niendi impetras, ut nobis vita, impie
in Deo culpata 582. 583 & seqq;
Pyrenæum montem Germanos attinge-
re, quomodo intelligendum. 381
Pytho Eliensis Septemque Philosophia-
rum & auctor 689. ejus auctoritas ea-
dem quae ab aliis Stoicis attribuitur
771. quae ei a Stoicis 139
Pyrrhus Rex hosti fugienti mimum in-
stare dissuadebat, 165 grandi statuta
missus volebat 142. * quàm placi-
dè conviciatoribus duobus pepercit
rit. 314. à famina occisus. 291
Pythagoras caput Italicae philosophiae
quis, cujus, quando vixerit, ubi pere-
grinatus, à quibus didicerit, primus
Philosophi nomen sumsit, cum ante
Sophi dicerentur: valde à multis
& merito laudatus, quibusdam
etiam circumfusus credens 632. 633
& seqq; magnam Graeciam insedit,
& institutis artibusque exornavit
639. multi ejus discipuli recensiti
640. an ipse quid scripserit, & quomodo
640. 641. carmina ejus aurea Xpu-
m & Xpu & Xpu Hieronymo 641
Vixit Pythagoras scriptor Hermippus
nominatus à Jolepho. 641
pytha.

- I N D E X -

Pythagoras unde dogmatum suorum
divinitatem hauserit 723. cui Philo-
sophiam intersivisse dicebat 746. ami-
citiā aequalitatem dixit 723. verat
jussu Imperatoris, id est, Dei, de
statione vitæ discedere 814. dogma
ejus de demonibus & Heroibus 880.
881. de Geniis eorumque ministeriis

Pythagoras primus cœlum ^{885. 886} ~~κένον~~, id
est, mundum appellavit 907. extra
mundum, ponit vacuum 909. 910.
terram pro animali habet apud O-
vidium 945. quid ei tempus 962.
falsa ei de Deo loco opinio tributa
à Theophilo Antiocheno: & quæ
vera. 926. 927

Pythagorei in Theologicis & Ethicis,
imò & Physicis. multa praeclara &
rara dixerunt 633. communis eorum
opinio terram moveri 946. animæ
ex corpore in corpus migrationem,
sive *μετεμψυχισμὸν* adstruunt. 992
Pythagoreum examen sui in profectu
virtutis. 821

Pythagorica secta aut schola valdè lau-
data. 642

Regius **Diocesis** **Episcopus** **Papam**
Diocesis **Episcopus** **Papam**
Episcopus **Papam** **Episcopus** **Papam**

Rabi Benaspu...
conjugum...

Bern: Rajahmundry, East India Co.,
rjunodus, pro Balduin VIII. In-
dus. Comme fage de l'Inde.
penfus.

Ramirus *rigide caligae*.

Ratio artium omnia ferunt. Deo
 344. ratio an spiritus de de dicatur,
 leviger aut non interest 345. eam per
 materiam dicuntur, Spiritum
 scitum conspiciunt in Moyse, spiritus
 Domini, feruntur, ferunt, omnia.

Ratio, id est, Fatum, Stoicis strenuus.

Ratio unum & proprium nomen
num. unde origines. et
ejus & dignitas, cum vires &...

Ratio recta & pura nulla est, sed
directa & à fide illustrata 512. animi
spiritus pars, in nobis merita, Ste-
cis 706. ea perfecta, ipsa, vultus et
724 ubi caput est, bonum quod non
potest 736. Ratio recta : con-
tra opinionem 512. levitas 598.
quæ opinio exaggetat.

Rationalis animæ pars, etc. 1804
Rationalis Philosophiæ q. 695

Razias Judæus seipsum
 tiens an benè fecerit.

Recardo Regio pietatem Catholicam
agnomen in Concilio Tolosano da-
tum.

Recidivatus animarum, Tenthredinid
quid.

Recitationes quandoque ipsi Imperatores frequentabant.

Recto nihil rectius, sic bono nihil melius.

Redintegratio mundi.
Refractaria ingenia descripta.

Regere populum, precipue
esse debet, & ad hanc
dirigere.

Regillianus à nominis omnia
tor factus.

**Regio una meliores milites habet
quàm alia.**

Regiones singula olim in pictaque.

C. Att: Regule ferenti de forma consi-
latus, unde Serranus datus, et c.

100

Digitized by Google

Quæstus omnis indecorus viris ge-
nerosus. 245*

Quahutimoci Mexicanorum regis cru-
delis mors. 231*

Qualitates quibusdam pro corporibus
habita. 903

Quercu rupea, ligna quivis colligit;
Proverbium. 109

Querula mens hominum meliorem
sortem leviter transvolat, asperam
non dimittit, ut muscæ lavis
non diu insident, scabitis adhæ-
rescunt.

Quies optima rerum ut Socrati, ita &
Lipfio. 500

Quies sapè morbos sanat & dies 66
Feb: Quintilianus citatus 20. 429, 447.

Quintilianus declamator citatus 704.

792.815
T. Quintilii duo, Flamininus & Cin-

cinnatus, 363

R.
D. Adii signis Deorum adfecti, hinc

Radiati capitis insignia Principibus
consecratis apposita, ut diis. 443

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

alii digne sanctorum cognomina. 455

Regulus exemplum fidei. 577

Reiecta, Reiectanea siue remota, ἀπορρογμή inter neutra aut adia phora, Zenoni & Stoicis, quæ 666.

668. 740 741

Relegatio utilissima poena in hæreticos turbatores. 309*

Religio quid eâ vitâ constet, unicuique habenda, sed cura superstitionem, & non in subtilitate, sed in vita & factis 10. 11. 208. * origo ea conscientia 14. in ea curiosi, mali. 312*

Religio basis, fundamentum & vinculum Reipublicæ & omnis societatis, quam necessaria vel in tota societate, vel seorsim in rege & subditis. 129. 287

Religio una in uno regno optima, non varia & miscella, eaque tenenda ex ritu veteri 63. 280. 281. * nam antiqua optima: in qua corrigere fas magis quam mutare. 299. * pro in vindicanda & omni vi defendenda 64. neglecta aut prolapsa trahit semper rempublicam secum & trahet 206. religio itaque una unquam dat & amorem, turbata politiam dat. 291*

Religio modesta Principi convenit 208. * & quatenus & cur religio, quæ caput in republica, ei curanda 63. religionis dissidium an ab eo tolerandum, inque hoc alia ratio turbonum, alia simpliciter sibi errantium, & quomodo cum utrisque agendum 64 65. 66

in Religione coactio quadatenus licita: nec auerere libertatem animi 294. * compulsionem tamen magis & exstimulationem quam coactionem probandam 294. * at de religione nulli libere novæ edendi sine superiorum approbatione. 312

Religionem evertit, quisquis libertatem religionum inducit 281. * & religionis dissolvenda est omnis in religione varietas 280. * cum sua cuique videtur optima 10. ejus prætexu novas res molientium aliquot exempla 296. 297*

de Religione una adversus dialogistam liber Upsii; Ordinibus inscriptus, est instar notarum in tria capita libri quarti Politicorum. 291. 273.

275*

J. Lipsii Opera, Tom. 11.

Religiosus, supra modum religiosus ad dictus, ut vinolentus etc. 208*

Res omnes à Stoicis divisa in bona mala & indifferentia, quæque eis singula.

734. 730

Res omnes necessario ad mutationem & interitum spectant, ut flumina omnia ad mare labuntur perpeti & prono cursu 549. proinde rebus secundis non insolescendum 169.*

Res plerumque ipsas non timeri, sed circumjecta rebus. 594. 595.

Reipublica quid 542. nulla nisi sapientum Stoicis. 796

Reipublicæ basis & fundamentum religio 289. * infimæque ejus status sine virtute & contra 31. ejus optabilis status, quis Polybio 31. 227. reipublica autem, quæcunque nullâ re magis florebit aut floruit quam rigida & immota iustitia 245. ad eam admoventos invitos, non falsa Imperatoris vox. 362

Reipublicæ populares aut aristocraticæ lentæ in consultationibus, imò tardæ sæpè 248. * in reipublica populari minus exercetur iustitia, tranquillitas & concordia minus colitur, quam in Principatu, tum magis corruptelis obnoxia. 189. 190.*

Reverentia Principi non terrore capianda. 75

Reverentia rara in statu populari. 190*

Rex quo à Tyranno differat 187. * iustitiæ tuendæ causâ primitus institutus 35. 252. * unde Δικαστὴς Homero Reges 240 quid apud Latinos Regis nomen denotet & inferat 237. ad ejus exemplum componuntur subditi. 32

Reges & regna à Deo dari 149. aut tolli 152. & causas quasdam medias sed inopinatas his intervenire 155. regna item & reges à Deo temperari. Horumque singulorum exempla. 152. 153. 154. 155

Regis regni præstantia laudata 242 224. 225. * sed sine virtute regnum omne instabile 30. & regna sine iustitia nil nisi magna latrocinia 33. quæ porro regno firmando faciunt 73. & seqq;

Rex cum in tyrannum abit, sæpè reipublica ad optimates aut populum devolvitur, sed ab his plerumque ad tyrannum & regem. 189

L 111

Rex

Rex & Regnum quæ & quod verè aut
contra. 786

Reges generosi introitum à plebe differ-
re debent. extorsum vix excellere
232. * & regium magis est animum
preferre cultum, quam corporis ve-
stem. 42

Regum clementia non in ipsis solum,
sed et in ingenuis subitorum sua 189.
plurimique cum fidem habent suis &
inventum. 133*

Reges teniter & arte quadam regendi à
Consiliariis, nec eis frustra obniten-
dam 243*

Reges tutores Ecclesiarum, & quatenus in
eum jus habeant 285* pupiendi eis
hæretici turbatores. 305*

Regium est, audire malè, cum factus
benè dictum Alexandri Magni 106

Regum mores plerumque odiosi, &
qui potissimum 71. 72. gloriæ ei avi-
di 264. * ad superbiam proni 230*
mutabiles 60. eorum familiaritas pe-
riculosa: ejusque rei aliquot exempla
269. * regna socium ferre nec tardè
sciunt 72. regum denique fors varia
& miseranda 231.* plures à suis
quàm ab hostibus interemti. 87

Regnis obtinendis fraudes per ambitio-
nem aliquando intervenire & quales,
exemplis ostensum 217. 218. seqq;
eorum etiam vi per ambitionem oc-
cupatorum exempla. 226. & seqq;

Regnum schola fraudum 119. * sæpe
bonos depravat. 226*

Regnorum ortus & occasus. 551. re-
gnum enim omne fluctuans, infir-
mum, instabile, & vi fortunæ sub-
jectum, ira & odiis. 71

Regna comitialia nulla diuturna 206

Reges Romani quatuor manifestè Fa-
ducente ad sceptrum pervenere 149.
150

Reges exteri à Romanis capti in trium-
phis victi ducti. 385

Regum libri Bibl. citati. 189

Rhea Dea sive Ops, uxor Saturni 407

Rhenus à festo S. Martini ad Kal. April:
congelatus, quando. 377

Ritibus explicandis non diu insisten-
dum in Commentario ad aliquem
auctorem. 349

Ritus patris bonæ religionis observandi
11

Robertus Galliarum Rex demissa & rarè
sanctimoniarum vir. 136

Robertus Rex Neapolis, summus Pe-
trarchæ & Boccacii fautor, cariores

Rex & Regnum quæ & quod verè aut
contra. 786

Reges generosi introitum à plebe differ-
re debent. extorsum vix excellere
232. * & regium magis est animum
preferre cultum, quam corporis ve-
stem. 42

Regum clementia non in ipsis solum,
sed et in ingenuis subitorum sua 189.
plurimique cum fidem habent suis &
inventum. 133*

Reges teniter & arte quadam regendi à
Consiliariis, nec eis frustra obniten-
dam 243*

Reges tutores Ecclesiarum, & quatenus in
eum jus habeant 285* pupiendi eis
hæretici turbatores. 305*

Regium est, audire malè, cum factus
benè dictum Alexandri Magni 106

Regum mores plerumque odiosi, &
qui potissimum 71. 72. gloriæ ei avi-
di 264. * ad superbiam proni 230*
mutabiles 60. eorum familiaritas pe-
riculosa: ejusque rei aliquot exempla
269. * regna socium ferre nec tardè
sciunt 72. regum denique fors varia
& miseranda 231.* plures à suis
quàm ab hostibus interemti. 87

Regnis obtinendis fraudes per ambitio-
nem aliquando intervenire & quales,
exemplis ostensum 217. 218. seqq;
eorum etiam vi per ambitionem oc-
cupatorum exempla. 226. & seqq;

Regnum schola fraudum 119. * sæpe
bonos depravat. 226*

Regnorum ortus & occasus. 551. re-
gnum enim omne fluctuans, infir-
mum, instabile, & vi fortunæ sub-
jectum, ira & odiis. 71

Regna comitialia nulla diuturna 206

Reges Romani quatuor manifestè Fa-
ducente ad sceptrum pervenere 149.
150

Reges exteri à Romanis capti in trium-
phis victi ducti. 385

Regum libri Bibl. citati. 189

Rhea Dea sive Ops, uxor Saturni 407

Rhenus à festo S. Martini ad Kal. April:
congelatus, quando. 377

Ritibus explicandis non diu insisten-
dum in Commentario ad aliquem
auctorem. 349

Ritus patris bonæ religionis observandi
11

Robertus Galliarum Rex demissa & rarè
sanctimoniarum vir. 136

Robertus Rex Neapolis, summus Pe-
trarchæ & Boccacii fautor, cariores

Romani in initio paucis, sed paulatim
maximè in Italia, & in Italia
damno reipublice valde nocui-
judices, quorum annis causis con-
dis sorte legebant 256. & seqq;
Romani, cum audire G. & seqq;
Romani vix illustres, sed & seqq;
addicti. & seqq;
Romanorum olim in Italia
clades: tum & seqq;
editæ, cladesque alie in
Romanis cum antiquis
selem ab Egyptiis
T. Romulus & seqq;
Romulus fecere & seqq;
obtinuit 228. cuius par-
tissimum leges tulere
aut verba ipsa, aut & seqq;
Romulus & Romanorum
heralibus suis

Robor, quid Romæ: unde dicta: quis
 eorum ornatus, in eis populus salu-
 tus: aut gratia, si esse a magistratum
 fumentibus aut pamentibus: Sugge-
 rus dicta Argenteus. 469
Rotunda forma ad principulatem apta,
 & cur. 913
Rubellius Plagius, rursus Stoicus
 ut ei summi datum sit, quod Stoi-
 corum sectam de antiquitate etiam
 fisset. 665 674
Rudolfi Habespurgensis, in mysticam
 hostiam insignis pietatis: unde ei Im-
 perium prædictum 135. Imperator
 aditum ad se vel recipiendum permisit
 239 solers ejus in rebus in indaganda
 frandatione datus 241. ejus val-
 gatam militum et simulantis lepidum
 factum 296. ejusdem Bohemiarum Re-
 gem homagium facientem excipien-
 tis neglectio cultus, cum faceto di-
 cto factoque. 297
Rossinus Presbiter historicus. 11. 891
Rumores velle ostendere principum
 sine alimentum. 69
S
Sabinus a Vegetio vicus no-
 vem annorum feluxia latuit. 304
Saburmus quidam Præfectus prætorio
 sub Trajano, ab eodem ipse petru
 manere solutus. 498
Sacerdos verus quis. 797
Sacerdotes an in consiliis assumendi:
 quid in interdum videri: & quate-
 nus nam sæpe supra prædixit sapere
 241. 242 *
Sacerdotium: & regnum plerique vete-
 rum conjuncta habuerunt: quidam
 dividerunt, & quare. 236 *
Sacrorum vasii varique olim in Novo
 Obelisco. 143. 144 *
Sæpe nec in periculis delenda aut ne-
 gligenda: totum in his famam &
 potentiam Principis digne. reique
 Exempla. 131. 132
Sæpe privata sine olim famam. 417
Sacrorum antistites aut administratores ho-
 mines & audientes esse: quique
 exempla. 136
Sacrorum mensa Cæsar, Miloni
 Judæ. 913
Sacrorum leges. 327
Sacrorum leges. 633
Sæculum a quo dicitur aliud, reli-

gionam ferax, interitabile. 375
Sæculum, id est, moris, aut perculga-
 ra iudicia. 430
Sævia, non nisi vires & barbaros
 homines cadit. 463. plus timoris
 quam parentis. Prædixit addit.
 37
Saladin præclarum factum. 230 *
Salustiana curatur. 492.
 3005.
Salustius Crispus, Historiarum vir
 vel ad aulam. 58
Salomonis Regis scilicet, in parte di-
 vine & sapientie divine. Principi
 commendata 237. 238. ejus ce-
 lestis saluberrima factum in iuda-
 ica veritate vere dicitur mortui
 infans. 291. ejus pontifex & quibus-
 dam quasi apollus. Sæpe Rehenis
 667. cum dicitur Sæpe & pontifex
 Salomonis adducant potius quam ut
 ab eis abdicant 675 ea citata. 90
Salutis & canere indigna Principe.
 224 *
Salus & beatitas populi, principis
 Principi finis. 28
Salutis publica, formula in legem bo-
 nam Principum. 423
Salutem maturing deorum, item
 principum solennia, apud Romanos.
 433
Sanctitates quot Principum resum sta-
 tuat Varroni. 902
Sanctum instinctu divino partem se rui-
 na domus cum aliis opibus. 817
Sanare vitiosas partes prætor, quam ex-
 fecrare. 93
Sancti Hispani maritum Frigidianum
 Crimen his carcere liberat. 307.
 308
Sanctas non inter vera bona. 535
Sapere non videmus omnes, cum si-
 mona coprez, proverbiale. 282 *
Sapientia aperta res est & simplex. 618
Sapient Stoicorum vena seu consum-
 matus: ab eis descriptus. 702
Sapient prædicens seu prædicens quis
 & ejus discrimina, sapientia prædicer
 consummate & inchoata, quæstum
 differunt Stoicis 702. Sapientiam ve-
 rantem mortem repetiti posse ab-
 scondere Christiani. 701
Sapient in quo compages Jovi. 779
 nulla fortunæ dona abnuet, opesque
 in domum non in animum admitte-
 re. Sapias habere potest, dummodo
 ab eis non habeatur 678. natura so-
 lida & actualis 778, ubicunque
 LIII 2

- est peregrinatur, fatuus semper ex-
sulat 555. non semper it uno gra-
du, sed una viâ 50. publicis ut pri-
vatis fruitur, privatis ut publicis
783. mortem cum aliquando su-
mere posse, decere, debere, Stoic-
um decretum 808. 809. sed hoc
rejectionem & offensam, non licere, non
decere, multis rationibus testibus-
que 815. 816
- Sapientes omnes pares & æquales esse
751. 752. 753. sapientem sibi pa-
rem & in gaudio semper esse, ejus-
que animus, ut mundi pars superior,
semper serenus 759. 760. 761.
vel in tormentis beatum esse, con-
tra Pythagoreos, Academicos & Peri-
patericos 762. 763. sapientem non
opinari itemque non ignorare, non
fallere, non mentiri 773. 774. ni-
hil ei præter opinionem evenire, &
ut in bello semper excubare, sic sa-
pientes semper vigilat contra omnem
improvisum idem 776. 777. sa-
pientem sibi sufficere, vel se solo
contentum sui que securum esse, so-
lum divitem censendum nullare e-
gere, & ejus omnia esse 778. 779.
780. solum liberum, ceteros omnes
servos ceteri 783. 784. solum regem
esse 785. 786. sapientem Deo parem
aut saltem vicinum 788. omnia recte
facere, etiam digitum extendendo: si-
ne peccatis esse, à bono nunquam
desciscere 791. uno verbo omnia
esse 796. non injuria affici, non
infamia, non ebrietate 798. non
ignorare, non misereri 800. 801
- Sapientia duplex, propria, mutua-
ritia 46. 47. sapientia à Philoso-
phia, item à prudentia discrimi-
na 698. sapientia Stoicis virtus
est, & contra 685. cur plerisque
scientia vel ars sit 699. eam doce-
ri & disci, non à natura tantum
esse, omnibusque offerri 703. 704
ejus unam & animo profuturum
studium 684. procul ea intuen-
ti severa apparens, proprius acce-
denti lenis & clemens 544. eam
non vocando sed conando acquiri.
& ad ejus studium adhortatio-
nem 571
- Sapientia alta & educata in hortis.
568
- Sapientia pro Theologia naturali,
aut Philosophia prima. 837
- Sapientiales libri Bibliothecarum citati 731.
- Sapor Festarum Rex equum adven-
surus Valentini Imperatoris. 810
innixus.
- Joan. Saraceno Abbati Vedastino an-
scriptis nominatim libros Politicorum
Lipsi ejusque benignitas & huma-
nitas prædicata sunt aliis eandem
res virtutes.
- Sarapis Egyptiorum Deus. 800
& Munus. Ejus ad Nicomachum
Regem verbum apud Muschi-
bum.
- Sardani, populi, quamvis luxuriosi, mo-
desti. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806.
Sardani, populi, quamvis luxuriosi, mo-
desti. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806.
- Sarmata ex Asia. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806.
- Sarpedon Catonis minoris præceptor
pedagogus.
- Sarranus secundum quosdam præceptor
men Atti Reguli, unde.
- Satibarzanes satrapa.
- Saturus cum sale pictus, & in ejus
falsæ denotat, in ejus tunc z-
varium apud Rom. 414. ejusque
Carthagine statædie quotannis pue-
ri vivi comburebantur, & magno
numero extra ordinem rebus mili-
tibus.
- Scacoculis quidam specie, religionis
rem Turcicam in discrimen addu-
cit, tandem à Persarum Rege
cum suis casus.
- Scellessi etsi tui, nunquam.
- Scelus felix, callidis virtus, id est,
id est, cum opprimi nequit.
- Sceptica Philosophia Pyrrho aucta &
aucta ea quæ 687, quædam, quem
abulum ea habere.
- Lambi Schafnaburgensis qualis. 217.
* is citatur.
- Scientia unicum bonum, ut inscitia
unicum malum.
- Scientia bonorum & malorum im-
mutabilis efficit virtutem & ve-
rum bonum Stoicis 784. 785. 786.
no. Magistratum bonorum & malorum
saria.
- Scientia invariabilis, nec facili-
tis 62. contraria opinioni 774.
Principi assumenda tantum inque
ea tenendus modus.
- Scientia Dei eadem cum Philosophia.
- Scientia una in rebus, nihil
scire

- Scire.** 38
Scitior yu'gares aut Doctrinæ
Scipio non veræ scientiæ, sed suo
verbo *inimicus*, studia. 774
Scintilla parva neglecta magnum sz-
pè excitat incendium. 182*
Scipio Iovem in Capuolio consule-
re existimatus 207.* in corporis
habitu & cultu verè virilis 209.
maluit fidem suam decipi, quam
accusari 277. nec sapius injuriis
laccessitus, in fide nunquam de-
dere voluit 277. quastopere En-
nium Poetam vivum mortuum-
que amaverit 319. ejus ipsam
inactam, eisi capiam, restitue-
tia sine redemitione, laudabilis
de libidine & avaritia. victoria.
393
Scipio Pompeii Magni socer, cen-
turionem captivum, quod à Cz-
sare desciscere noller, parum ge-
nerosus jubet interfici. 279
Scire plus velle quàm satis est in-
temperantiæ genus est. 24
Scita Stoicis Dogmata. 710
Scutum (tolerantiæ) sumere potius
quàm gladium oportet contra ty-
rannum. 189*
Schytis tui Philosophi, Justino & Cur-
tio. 636
Schytarum ad Alexandrum, egregia
vox de sanctitate in fide colenda. 230*
Schyticæ mulieris in maritum Thra-
cem caritas singulari æquanimi-
tate coniuncta. 308. 309
Sebastiani Lusitaniz Regis infelix cum
ipsum intemptu in Mauros expeditio.
202
Secessus à turbis, pavulum & deli-
cia animi 779. Principibus tamen
& regibus non nimis conducit,
nimia enim abductio seu neces-
sus tollit modum & officium Re-
gis. 399
Sequestum adima consilii 55. 251.*
exteris signis indicibusque proda-
tur, cavendum. 251.
Sectæ Philosophorum universæ tres,
quæ aliis insunt, sed nulli uni
distinctè adhaerendum. 634
Securitas nimia in bellis mala.
159*
Sedentaria Senatus assensio. quæ.
486
Sedes aliquando pro Castris. 377
Seditio popularis definita, ejus origo,
progressus, ac remedia distinctè ex-
plicata. 182. 183.*
T. Ael. Sejanus insignis flagitii
potentiæ, aplice exemplum 269.*
ejus à nimia potentia egrogie à
Dione depicta. 264*
Sejanum equum domi habere pro-
verbium. 156
Seipios comprehensione includere, fra-
quens. 481
Selinus, Bajazitis filius, per quæ
societas ad imperium pervenit. 128
229
Semen unde dictum 977. semen hu-
manum quid 977. 978. à toto cor-
pore procedere, muliebri autem
insecundum 978. 779. corpus mo-
do producere, & animæ recepta-
culum formare, Stoicis. 979.
910
Semen mundi, quæ Stoicis. 915
916
Seminum voce pro Ideis nsi. Stoici
& alii. 844
Semenus Rada J. C. ex Arragonia
à Rege Jacobo cinxus. 260
Semide, Platoni, Hesiodo & aliis, qui
879
Semiramidis hosti pensiles. 565
Senatus quomodo Kal. Jan. juramen-
tum Principi præstabat. 460
Seneca citatus. 169. 917. 994
Seneca libros quosdam à Principe le-
gi conducibile 223.* ut de clemen-
tia 264. ex his locus apud Alber-
tum & Isabellam Principes explica-
tus 341. & seqq. Medea, quæ in-
ter Tragedias Latinas exstat, ipsius
scriptum. 948
Seneca Philosophus etiam Stoicus, val-
de tamen in sectam Pythagoricam
inclinavit 642. Deum Faro non
subjicit, sed Deum Deo, imò De-
um ipsum dicit Fatum 555. literarum
studiis nimium deditos operose ni-
hil agere censuit, & aliis sæpè incre-
pat 624. exensatus in sententiis, de
causâ finali mundi conditi 923. e-
jus varicima de regendo Norp. ope.
948
Seneca Philosophus correptus 692. 702
956 957. 983. 1002. idem citatus 7.
359. 573. 983. 603. ubique autem,
& perpetuè omnibus libris Philo-
sophiz Stoicz à 623. usque ad
1007
Senatus consilia juvenum bastæ.
Senectutem in aula consequi, rarissi-
mum. 52.
Sen.

Sententia consulendum non tam u-
meranda quam appendendū. 249*
Sententiam suam, siue quam ex auditis
maximè probat Princeps, celare de-
bet. 251*

Septembrem Germanicum à se trans-
nominavit Domitianus. 448

Serapis Ægyptiorum Deus. 140

Serinus citatus. 24

Sermo optimus qui in paucis verbis
multum, habet sensus, et munda
optima quæ plurimum præsti in
minima mole. 231*

Serranus unde dictus Attilius Regulus.
455

Servius Tullius Rex eruditus artibus
quibus ingenia ad magnæ fortitu-
dinem excitantur. 281.* cuius par-
tis Juris leges tribuit. 325

Servius Grammaticus citatus 356. 323.
391

Seruis plura in Domitios miræ fidei
exempla. 284. 285

Servire dedidit, qui mori didicit. 369
in Servitute redigendi filios abolutus
inter Christianos. 600

Servitutis sub tyrannis præca à Tacito
testimonium. 606

Sesostris Ægypti Rex quatuor Regi-
bus instar equorum evehit, unus
eorum monitu illosa iugo, se à fastu
liberavit. 289

Sethus primogenitus Adami columnas
Duas extruxit, cui fini. 634. 635

Severitas salutaris in regendo vince-
re inanem speciem clementiæ 78. se-
veritate moderata acquiritur Principi
auctoritas. ibid:

Severus Imp: solos peritos rei de qua
consultabatur adhibebat consilio
249.* ejus callidum sed improbum
monitum servando imperio 73. e-
jusdem morituri suæ sortis conside-
ratio. 287

P. Sextius Decemvir legg: scrib: 328

Q. Sextius, pater & filius (patri ali-
quando prænomen Pub: dat:) uter-
que Philosophiæ studiis scriptisque
noti: quando vixerint: cujus sectæ
vel affectus vel auctores: patet ma-
gni inscribendo animi & vigoris
dignitatem in senatoriam à Cesare
oblatam recusavit: ejusdemque exa-
men sui exercitio virtutis 642. 677.
320

Sextus Empiricus citatus 547. 674
687

Sfortia Magnus quâ arte sæpè intimos

Sapius aliquoties placidat. 320*
Franci Sfortie Magni Ducis signifi-
centia. 320*
Sibyllæ multa & magna prædictiona.
320* 329

Sidonius Apollinaris Africanus ali-
quod Aristotelem imitatur. 321.
veritas ejus quodam testimonio &
sente correcti 321. idem Apollinaris
et refutatus 321. 322. 323

Sidos novus. 321. 322. 323.
Insuper omnia quodammodo in-
veniemus. 321. 322. 323.

Sigebertus Magnus. 321. 322. 323.
amissis à Sigeberto. 321. 322. 323.
cassibus omnia quodammodo in-
veniemus. 321. 322. 323.

Signa Martigulorum quædam. 321.
ex eis dependunt, 321. 322. 323.
ratorum 321. 322. 323. 324.
gentes 321. 322. 323. 324.
eis inscribitur. 321. 322. 323. 324.

Signis futura. 321. 322. 323. 324.
Silentium ardentium. 321. 322. 323. 324.
Consilium. 321. 322. 323. 324.
fides, 321. 322. 323. 324.

C. Silius juratus. 321. 322. 323. 324.
rimus. 321. 322. 323. 324.
men vivit. 321. 322. 323. 324.
ducit, & perit. 321. 322. 323. 324.
illa occisos. 321. 322. 323. 324.

Silius Italicus. 321. 322. 323. 324.
in Campania. 321. 322. 323. 324.
tus. 321. 322. 323. 324.

Simplicius citatus. 321. 322. 323. 324.
Simulatio doloris. 321. 322. 323. 324.
versa constantia. 321. 322. 323. 324.
que reseda. 321. 322. 323. 324.

Simulatio & dissimulatio. 321. 322. 323. 324.
surpata. 321. 322. 323. 324.
Simulatores proditorum. 321. 322. 323. 324.
manquam ipsa simulant. 321. 322. 323. 324.
tegunat. 321. 322. 323. 324.

Sinenes. 321. 322. 323. 324.
columni. 321. 322. 323. 324.
quâni fuit. 321. 322. 323. 324.
omnes alias religiones. 321. 322. 323. 324.
continua serie habet. 321. 322. 323. 324.
quadragesima. 321. 322. 323. 324.

Siscubus vel Siscubus in Italia
Rex; Judæus ad fidem convertit.
Sisimii probum, consilium. 321. 322. 323. 324.
Imperatoris. 321. 322. 323. 324.
cum hæreticis. 321. 322. 323. 324.

Smargdus gemma. 321. 322. 323. 324.

- In Manu Novi Orbis provincia. 144
Societas humana in commercio est &
Imperio 22. nulla esse potest. sine ius-
ticia 246. neque ulla stare possit si
malis habeant quæ lubent. 579
Societas cum potentiore minus poten-
ti periculosa. 83
Societas aut corpora Collegiæ, Duo
unum. 594
Socrates primus sectæ Jonicæ, quæ
hactenus in Physicis tantum dedita,
Ethica introduxit nihil scripsit, disci-
puli ejus in variis sectas divisi 645.
quarum seu stemma quoddam, ex-
hibitur 648. ille autem quodum
criminum prætextu damnatus. 265*
Socrates fons & caput sapientum, to-
tus videtur Stoicis 674. post dogma-
ticam Philosophiam primus Logi-
cam addidit 687. liberalibus arti-
bus egregie instructus, Euripidem in
scribendis tragicædiis juvisse creditus
625. nunquam visus ebrius 800. cu-
jas esset quoties rogatus Mundanum
se ferebat 538 ejus Dæmonium quo-
modo quidam interpretati, quomo-
do plerique 885. ejus scitum respon-
sum de peregrinatione quæ nil pro-
fuerat 528. quæ ei *μορμολύκη*. 585
Socrates Historiæ Ecclesiasticæ scriptor
citarus. 299*
Sol Latinis unde, quid Stoicis & alijs
927. quibusdam ut oculus Universi.
nonnullis ut cor 920. 929. soli prin-
cipale naturæ regimen tribuit Ilium
senior & Clæthes 851. seu *ἡγεμὼν*
animæ mundanæ Stoici 929. æthe-
ris præstantissimus & siderum Rex,
tunc quantus 928. an habitatus, dubi-
tatum quibusdam. 920
Solimanus coævus Carolo V. &
Francisco I. 358 ejus in liberos
suorum delicias 224. singularis ejus
observantia fidei. 282
Soli Cilicis rex, postea Pompejopolis
dicta. 652
Solitudo nullæ virtutibus stipata. 979
Solon à natura, usu & doctrina pru-
dens, ad mortem usque discendi avi-
dus 181. sapientia ejus monitum: Ne-
minem ante mortem dici beatum
posse 229. lege submovebat qui in
discordia civili mediis aut quieti esse
volebant 192. * Principatum laudat
190. omnino à republica arcuit ju-
venis 239. * Athenis à Pisistrato oc-
cupatis quid egerit 562. ejus ad i-
psum Pisistratum dictum. 217
Solum detinent quid item suspensum.
404
Somniis futura sæpè docentur, nec
ex eis prædictiones omnino sper-
nendæ. 163
Sonchedus Archipropheta Memphis-
cus. 638
Sophi antiquitus dicti, qui post, præ-
eunte Pythagora, Philosophi. 639
Sophocles, Stoicis occidendus, gravis
asseritur Fati 674. 860. à Pericle ob
libidinosum aspectum reprehensus
301. is citatus. 583. 812
Sophonista Syphacis Lælio à Mænestra
dedita. 151
Sophronia Virgo, ut Maxentii libidi-
nem vitaret, gladium in se admisit.
817
Sorites, argumentationis genus à
Chrysippo inventum. 617
Sororem uxorem ducere apud Orien-
tales gentes olim in mores & iura
verterat. 227
Sotio Pythagoricus, à Præceptoribus
Senecæ, & eo nomine Philosophi
plures. 661
Sozomenes citatus. 309
Spartana vix quingentos annos tenuit
libertatem. 191
Spartani Atheniensibus ingenii ærmoni-
a inferiores, sapientiâ tamen me-
liores 240. * quibus disciplinis se
maximè & unice applicare soliti
235 non quot hostes, sed ubi essent,
interrogare soliti 159. plures tamen
faciebant in re bellica solertiam ac
dolum quàm vim apertam ac robur
246. 187
Spartianus explicatus aut citatus 33.
227. 352. 367. 373. 380. 382. 389. 400
Species originales rerum, quid Ma-
crobio. 501
Spectra res futuras sæpè manifestant.
162. 163 *
Speculatores, Principibus habendi in-
dagandis insidiis illustrium subdito-
rum. 87
Spes & metus, fomites & fontes vitio-
rum: animæque contra ea munien-
dus 746. 747 spe vitam, contineri,
quibusdam Philosophis visum. 748
in Spe tenui tenuissima quæque consi-
lia tutissima. 161 *
Speusippus aspero dicto Diogenis mo-
nitus, mortem sibi conciliat. 280
Sphærus, Boethorianus Clearchus disci-
pulus Cleomenis Spartani præceptor.
Stoicus. 650. 660
LIII 4 ad

& laudabilis Temporis valuit 269
 præferendam itaque etiam in-
 commoda habear, & præferendos
 certos liberòs etate primos potis-
 simum: quoniam quodque aliter:
 tum patrum et matris majoris fili-
 um variè præferunt: exemplis singulis
 demonstrata 212. 213.
 Successorem suum nemo tollit. 371
 Suetonius citatur. 435. 436
 Suffecti Comites qui. 456
 Suetonius spectans ludis ad podium
 Suetonii Principi locatus, qualis &
 rei auctor 456
 Suetonius citatur 376. 473. 650. 656. 671
 Suetonius parum à carnificina abstin-
 et: crudelis ejus proscriptio 603: in
 præliis præferre solitus & ostentare
 sigillum Apollinis 207. * Suetonius
 abjecta ad horros secessit 566
 Sulpicianus Imperium licitatus, à Di-
 dio Juliano ut in auctione victus 208
 Serr: Sulpicius decemvir leges scribb: 328
 Summano natura etiam homo assequi
 nequeat, eò tamen admitendum 701
 Summum modum in republica à certis
 Censoribus circa ædificia, convivia,
 vestes, & talia æstimare. 103. 104
 Superbia externa non à maiestatem
 233 *
 Superbia mater Impietatis 146. * in eam
 remedium cognitio sui. 239 *
 Superstitio. humanarum mentium lu-
 dibrium. Religioni assita, in vanita-
 tem, utilitatem & timorem inclinat
 137. in tristibus aut adversis sæpe se
 insinuat in frivolis aut parvis se o-
 stendit ibid: efficax tamen regenda
 plebi. 102. 08 *
 Supinum solum, quid. 404
 Supplicii qua prudentia Princeps uti
 debeat, vitando odio populi. 97
 Symmachi subtilis impietas. 289 *
 Synesius quomodo Homeri verbum ex-
 plicet de Ajacis interitu 992. is cita-
 tus. 134. *
 Syphax regno Massinissam deturbat, ipse
 postea deturbatus. 150
 Syrachidis lectio Principi commenda-
 ta. 223 237
 Syrtium quæ causa Lucano. 932

T

TAbulæ duodecim legum à Decemvi-
 ris scriptarum græcæ quàm diu man-
 serint, eorum discussio incerta: fragmēta
 ea rum à Lipsio collecta, cum legum
 Regiarum. 326. 327. & seqq.

Taciturnitas, totius mundi rerum omni-
 nisque adarum vinculum. 51
 Tacitus non Historicus solum, sed velut
 hortus & seminarium præceptorum.
 & quàm is Confutator Principum
 lectu necessarius &c. 216. * totus
 Stoicus 674. in finis ejus locus de
 moribus tyrannidis. 606
 Tæstus citatus 358. 592. 664. 679. 734
 990
 Talmanni Sacerdotes Turcarum 136 *
 Tantalus horri. 565
 Tanto major: Tanto melior! &c. in
 laudes adhortatione & comproba-
 tione exclamandi aut applaudendi
 formulæ. 429
 Tarditas in agendis rebus vitanda 288 *
 Tarsus urbs Hispaniæ Carreja sive Tarsus
 vet. 177
 Tarquinius Priscus centum novos sena-
 torum allegit. 260 *
 Tarquinius Superbus locum & sangui-
 nem regnum adeptus 228. in hortis
 molliter ambulans, descriptus. 566
 Terianus quid Zenoni non bene obji-
 ciat 892. quid in interpretatione Stoi-
 corum damnet. 660
 Taurio Præfectus ab Apelle quodam
 suspectus Philippo Regi laudando fa-
 ctus. 268 *
 Tecla ædium sæpe olim plana & con-
 strata. 392
 Teles Philosophus, gente Italus, The-
 bis exsul vixit, vir insignis pro Pytha-
 goreo habitus 640. Stilponis tamen
 discipulus, non planè Pythagoreus, 765
 Temeritas omnis abesse debet à bello
 suscipiendo 129 * etiam gerendo:
 præterquam enim quod stulta, etiam
 infelix est. 154 *
 Temirlancus in cavea ferrea Bajasetem
 circumducit. 154
 Tempestiva, non temerè pugnandum
 duci. 160 *
 Templariorum opibus ad se translatis,
 Philippus Galliarum Rex haud diu post
 mortuus. 262
 Templum decorum, Mundus Stoicis &
 aliis. 912
 Temporaræ amicitia, temporaria in-
 genia, quid. 793
 Tempus inter incorporea Stoicis 907.
 fusius quid tempus: unde vox ducta,
 quàm breve aut nihil sit, tenendum
 utiliter & asserendum: ejus enim so-
 lus honesta avaritia. 962. 963
 Tempora etiam dissiia conjungit Deus.
 592
 Tem-

INDEX

Temperum in republica, sum ubique
magna sunt momenta. 585

Tempori qui cedit, honestè cedit.

Terentia lex de Quinque viris aut Decemviris legg. scribb: orandis.

Terentius ciliatus. 327 84

Terra quid, sapienter dici? & animal:
unde Infinitur. fumerurque 944.
945: divisa in aquam & humum 922
punctum tantum comparatione uni-
versi 946. quibusdam ossa, aliis ven-
ter, aliis pedes universi 920. esse
infinitam non magnitudine, sed fi-
gura, statuit Homerus 818. cur Ve-
sta appellata. 550

Verra mater Des. 407
Terra an coelum vertatur, diversa
veterum quam recentiorum opinio-
nes. 946

Terram habitatam quaecunque, verius
infusam, effusam, 941. ejus quadrans
qui nobis habetur, chlamydi com-
paratur à Strabone sub Aequatore
habitari. 942

Terrarum Orbis in quatuor partes ab Oceano (secundum veterum plerorumque opinionem secti Iconismus seu Imago 942. 943

Terræ motus una nocte XII. urbes
Afix sub Tiberio prostravit, quore
is Tiberii anno factus, atque in eo
quorundam error 450. terribem in
Campania alijs sub. confutendo. ib.

Tertullianus in omni ætium genere
tinctus quærens Philosophos fer-
nat 627. 628. Platonem sua in
magistro habuisse ait 632. minutilo-
quium in Aristotele taxat 631. quan-
ti Senecam fecerit, ut & Nostrium
appellet. 639

Tertullianus ingenio Stoicus 675. animam ut Stoici, corpus dixit 998. alibi calumnia ejus in Stoicos in quo etiam Zenoni calumniam struam 850. quid ei corpus quid non 908. animam vult innatam 931. animam humanam creditur statueri Dei partem; imò aliquatenus Deum ipsum 985. pertinax traditionis & propaginis animæ defensor, ejusque de ea re locus 980. locus ejusdem de animæ divisione explicatus. 1001

Tertullianus citatus 409. 443. 444. 466.

Cor: Tertullius collega Plinii Junioris
in Praefectura Aetnae, item in Con-
sulatu.

100

Tolson

Talibus utitur, ut quidam, quidam,
quidam, quidam, quidam, quidam,
Reguli tunc, tunc, tunc, tunc, tunc,

Thaler & Co.

[illegible]

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
84

Theraps. Psychos. 1964
quid 1964
Theraps. Psychos. 1964
Theraps. Psychos. 1964
Theraps. Psychos. 1964

Themi
ip
ar

Andrés Bello, born 1789, died 1865, was a prominent Venezuelan scholar, writer, and educator. He was a leading figure in the development of the Spanish language in Latin America and a key figure in the Venezuelan independence movement. He was also a prominent figure in the development of the Spanish language in Latin America and a key figure in the Venezuelan independence movement.

Theodorus Regius, and Galenus

Theodorus quidem, Cafferius, fac-
cius Imperatores, quos in
hunc

Theodorus Stepiants per
Lophocolumba
Theodorus Juniper
persone
brique pratique
Latinique le d'ub
convictos hancicos

rium, hereticum, elegant, and

fin. 10/1/54

Theodolite and transit

Theodosius Procopius

qui.

- ra tamen ejus patria - dissensionem inter
 scriptores 436. 380. inferiori Germania
 praesidens Coloniz & agminiz
 erat, cum à Nervia adopraretur Roma
 371. 372. ea adoptio in qua tem-
 pus inciderit 366. quomodo facta
 366. 369. verum & velut ipsi propri-
 um elogium Optimi Maximi quæ Du-
 cis ac Principis ita & optima vox
 ejus Praefectum suum Prætorum radio
 succingentis 238. quæ ipsa tamen se-
 junctæ à Plinio in Panegyrico laudat
 ita. * 473
Trajanus Imp: summopere primum
 quinquennium Neronis prædicabat
 227. sollicitudo ejus de militibus æ-
 gris. 379
Trajanus Imp: unde herba pasciaria
 vulgo vocatur 218. 439. nimis pa-
 tients & retinens ministerii mali 260.
 vini cupidior 437. valde venerationi
 deditus ita. ejus puerorum amores
 habuisse paratus. 389
Tranquillitas animi, seu *ἡσυχία* &
ἀσυχία (Democritio *ἡσυχία* quæ.
 761
Tranquillitas status major in Principa-
 tu quàm in aliis rebus publicis. 190
Tranquillus, cognomen Nervæ. Impe-
 ratori datum. 265
Transformatio, *μεταμόρφωσις* verti
 possit. 392
in Transilvania diversæ religiones se-
 ruptur. 292
Τραυλός τις ἢ ἄλλος, Proverbium E-
 rasmo male æstim. 556
Tribunal Imperatorum castris è cæspi-
 te erectum plerumq; raro, & non ni-
 si in hibernis, è lapide. 453
Tribui mil: adolescentes fiebant Do-
 mitiani & circa xvo, Hadrianus nisi
 plenâ barbâ fieri vetuit. 382. 383
Tributum unde dictum 99. quid prop-
 riè quot generum: quomodo differ-
 rat à vectigali: capita & mobiles o-
 pes spectat: in quos olim apud Rom:
 tantum usurpatum: sed Imp: valde
 id dilatarunt 402. tributorum quæ re-
 missio facta à Trajano, quæ ab Ha-
 driano. 421
Tributorum olim magnitudo. 602
Tributa quantâ moderatione & cau-
 tione Principi exigenda imponenda
 augenda &c. 95. 96. &c.
Tributorum ministri quales plerumque:
 quomodo à Principe coercendi: &
 fraudulentis spongiz interdum fa-
 ciendi & exprimendi. 97. 98

Tyrannus quid sit, & ejus in rebus
 malis subjecta oculis tollenda, ea,
 an toleranda: toleranda potius, & to-
 leratur intemperies ceteris 188.
 189. * semper cibus tyrannidis &
 oppressionis: origo quæ est: 189. &
 inter bestias tyrannorum vera tyran-
 nidis mores. 189. 190.
Tyrannus suum non tam quærit non rei
 publicæ 28. 29. viibus impense ut
 securitatis causa, Princeps 190.

gloria 465. Tyranni exarant suos
137. tyrannorum etiam est, non Reg-
gum, plures falsaque religiones in-
ducere firmandi sufficiens. 289.*
Tyrannici divini honores triburi o-
lim à Grecis. 179*

V

V Acillatio aut levis mutatio in confi-
liis turpis. 243*

Vacuum an & quid, aut quid non. 969.

Vacuum extra mundum, Stoicis: inque
ejus medio mundum librari. 917. ea
opinio damnata Epicuro. ibid:

Vacuum inter incorporia Stoicis. 907

Vacuum Philosophis quod in scripturis
Abyflus. 917

Fab: Valens Imperatorem Vitellium
salutat. 207

Valentiniani haeretici. 901

Valentianus Valentem fratrem Comi-
tis Stabuli dignitate ornavit. 619

Valentiani Imp: moderatio in diver-
sitate religionum. 313 *

Valeriae leges. 927

Valerius Maximus citatus. 603. 618

Vandali patrum fratris majoris filio
in successionebus praeferebant 215.

Varietas delectationem, paritas fasti-
dium patit. 581

Varro Consul Caennensi praelio fugiens
fortior Paulo, qui occubuit cur. 262

Varro Graecanicam Philosophiam val-
de laudat, sectas tamen ejus ferè tre-
centas recenset. 849. totus Stoicus
674. quamvis Aristoteles impro-
bet 815. tria principia verum apud
Samotheas reperisse de rem ma-
gnam aperit 902. quam faciat por-
tionem Theologiae 837. quid ei ani-
ma. unde 987. ejus de divisione a-
nimae apud Augustinum locus expli-
catus 999. 1000. ejus locus de ani-
mo mundi apud Isidorum & Augu-
stinum, item divisio mundi secun-
dum mentem Stoicorum 877. 921.
923. quid ei tempus & unde di-
ctum 962. ejus de parte terrae habi-
tabili apud Priscianum mens expli-
cata. 943

Varro explicatus aut citatus 550 605.
684. 690. 908. 925. 973 976

Servil: Vatia cur solus vivere scire di-
ctum. 427

Vaticinis saepe futuræ vaticata. 163

Vestigale, quod vestigali subjectum aut
obnoxium est. 420

Vegetius citatus. 54 131*

Vehicula publica per vias illas disposi-
ta. 389

Vejoves, lava nutaina. 384

Velasqui virrute comitum Stabuli Ca-
stelli ritualum similitudine aut afferre
616

Joh: Ferd: Velasquio Comiti Stabuli
Castelli inscriptas à Lipsio Manu-
scritto ad Philosophiam Stoicam. 615

Velle alieni, & velle, bene velle & sa-
vere. 469

Velocitus percepto exercitio strenu-
um facio bellatorem. 142*

Venatio usum habet, si modum, & Pla-
to, Xenophon, aliqui laudant 492.
sed ejus studium non magni apud
priscos Romanos. ibid:

Venationi quæ laqueis & rebus fit, si-
milis stratagemata. 167*

Vendere jus est quæ emeris, sic de di-
gnitatibus corruptione acquisitis.
261 *

Venena multi præparata habebant in o-
mnibus casus morti sibi inferendæ. 873

Venatorum Aristocrata ævum mille-
narium jactat 192. 351. ejus regimen
medium inter Principatum & Rem-
publicam. 578

Veneri Florentinis ingenii acrimonia
inferiores, constantia tamen superio-
res 240. * nobiliores Venetorum
mercaturam exercent. 245 *

Venia Principi aliquando plus vindicta
prodegit in insidias, sed nunquam
ea in proditores utendum. 89

Ventus ferens, à puppe Graecanicum.
406

Verba explicatis consiliis facile est ac-
comodare, saepe eis non litigandum:
sed nec multa ea usurpanda. 243*

Verba nova aptanda novitatibus rerum.
668

Verbosus valde & unà sapiens, raro con-
spectus. 231 *

Verecundia præcipuum ornamentum
feminae. 496

Verecundia nunquam magis necessaria,
quam cum de diis agendum, scitum
Aristoteles. 839

Verecundia quorundam parum idonea
rebus civilibus. 263*

Veritas nulli cognita sine Deo, nulli
Deus sine Christo. 514 515

Veritas

I N D E X.

- quam Stoici 756. et enim est in se
ipsas, non in materie considerant:
omneque vires esse, itemque indi-
viduas asseruat, ita & vitia, atque id
Paradoxum explicatum 755. 756.
Quid eisdem è Virtute, velle
cundum virtutem vivere 723. 724
Virtus & vis firmant regnum 73. illa in
qua præcipuum principatus robur est,
quæ, quod duplex, & quomodo pa-
randa. 74 75
Virtus ante omnia Principum decet: ea
enim cum proficisci solent, ministeria ab-
solutum eum facit. Principi autem
convenit ex decore, fama & utili 30.
Virtutes etiam minores, si non ne-
cessariæ, & utiles. 43
Virtus sola impediat Principi in lectio-
ne ministrorum, sed ubi paritas vel
concurrit Nobilibus ut habendi, a-
lias virtute dignitas emendat 260.
261. * sed tyrannus virtus aliena
formidolosa. 188*
Virtutes quæ potissimum in dace mili-
tari requirantur 53. in misse autem
quæ germanæ virtutis sunt 140.*
virtus verò militaris, quies & firmi-
tas rerum. 124*
Vis & virtus firmus & tranquillum re-
gnum faciunt, & in quo vitia cap-
ter 73. contra, vis & vitium faci-
unt eventendo regno ibid: & in quo
ea vis conficit. 286. 287. 288
Vis aperta honestior speciosa fraude
40
Vis illata vi propulsari potest. 128*
Vita & mors inter indifferentia Stoicis.
803
Vitz ille Dominus totum, qui dedit
816 ejus amor, quasi custos carceris
nostri. 896
Vita civilis quid 7. in societate est. 22
Vitam qui suam contemnit, si vult do-
mus alienæ. 87
Virtus, primus Sinarum Rex. 192
A. Vitellius Imp. militum electiones
præfuit Fabio Valente, Imperium
adeptus. 207
Vitia omnia paria, ut & virtutes esse, &
vitia omnia in omnibus, seu, omnia
habere, qui unum, item stultos o-
mnes infames, Paradoxa Stoica ex-
plicata. 803. 804
Vitia adulta & prævalida omittere po-
tius est, quam palam facere quibus
flagitiis impares simus. 66
Vitia Principum, aut eorum opinio,
statum illi subditorum parium, &
quæ potissimum. 93
Vitiū & vitæ exercitiū, ratio dicitur
73. vitiū in quo consistat, & vitæ
quomodo Principi exercitiū, ratio
74
Vix vocula, Latinis quædam, ut
Ulpianus citatus.
Umbram tuam metite, & tuum
demi Spartæ Regis ad, &
lippum Macedonem.
Ungues rodere, diligenti
tionis.
Uni non omnia data.
Unio & Binio Pythagoræ
rerum, quæ Stoicis Deus
ria.
Universum Stoicis non comparatur
differens à toto & mundo, & omnis
cultus seu conservatio origis, quæ
nubquam clades publicas, & quæ
& quomodo 500. 501. in eo propriè
nil interit, sed morat 501. Universi
quid quidam caput aures, vesicam,
ossa &c. imaginantur. 920
Unus, imò unitas, Deus, Pythagoræ,
Stoicis, aliis. 852
Voconia lex. 423
Vocum distinctiones Stoicis usurpatæ,
ad rem faciunt, non pro logomachiis
aut periergis habendæ 743. 744
Voldemarum Marchionem Brandebur-
gensium moliter quidam se dicens,
post trienni solam tandem combu-
stus 228
Volubilitas rerum consideranda in Fa-
to. 2100
Voluntas Dei, Fatum Homero 559. vo-
luntas in Dei Græcis Theologia du-
plex, & quæ. 876
Voluntas humana eximia in rebus agen-
dis 12. libera est, easque inter causas
secundas fati, nec cogi potest ut ve-
lit quod non vult 559. à fato immu-
nis, ad mala nisi à se non impellitur
209 210. * voluntas mala, efficiens
operis mali, voluntatis malæ efficiens
nihil. 871
Voluptas quid, opposita gaudio 759
Voluptates externæ animum malè af-
fectum solari videntur, sed non verè:
ut pictura oculos delectat, sed non
dum. 529
Voluptatibus mediocribus populi fero-
cia domanda à Principibus. 77
Vopiscus citatus 367. 406. 929
Vota obsignata in tabulis, ubi ea nun-
cupata easque simpliciter sæpe solen-
niatista &c. 473
Vox, & similia, Stoicis & Epicureis
Corpora. 904. 905

I N D E X.

Ulpianus XII. *Ad senectutem una no-*
te prodire sub Tiberio. 550
Urbium *etiam exiit.* 550
Urbicola *etiam boni militis, quam*
seculi. 140. 141*
Urbianus *Philosophi proscripti, servus*
pro Claudio secunda passus. 284
Urbis *Osman & Murat, Turcici*
Imperii Principi fundatores, quant
etiam sanctimoniam. 136*
Urbis *etiam, ut quidam seimo, & quo-*
modo intelligendus. 280. 281.
282
Urbis *prudenter parens, & quid.* 16.
17
Urbis *etiam, & utilitas, ut*
Zenoni differant. 742
Urbis *seu folliculos quosdam in ter-*
ra imaginantur Epicurei, ex quibus
progeniti animantur. 974
Urbis *nihil quod non honestum.*
169
Urbis *valde quicquid est, idem ho-*
nestum videtur vasis Principibus.
119.*
Utilia *honestis miscenda sapè Principi.*
111*
Urbis *Vulcanii Epigrammata in Con-*
stantiam Lipsii. 524
Vulcatius *Gallicanus citatus.* 144* *me-*
tu coercendum 78. imperanti nos-
cenda in primis ejus natura: sui vi-
delicet, vicini, & in genere omnis
63
Urbis *cum Vulpe vulpinandum.* 111*
Vulpina *pellis assuenda, ubi deficit*
leonina. 112*
Vulpecula *nescit cum quo ludat, pro-*
verbium Hispanorum. 235*
Uxoribus *raro communicandæ cogi-*
tationes de republica 300. quales
tamen uxores Principibus aliquan-
do, sed raro audiendæ, 301*
Uxoribus *carissimæ maritos defunctos*
apud quasdam gentes comitantur.
145*

X.

X *Aca communis olim religionis*
doctor Sinensibus & Japonensi-
bus. 144
Xamolxis *Getis opinionem migratio-*
ni animarum in sevit. 953
Xanthippus *rebus olim Carthaginien-*
sium restitutus, prudenter paulo post
in patriam rediit. 266*

Xenias *etiam Domitius Diogenis Cy-*
nici. 787
Xenophanes *Colophonensis, caput*
Philosophie, Eleatic, quique ejus
sectatores aut discipuli. 643
Xenophanes *Philippi Regis ad Phi-*
lalem legatus, & Romanis caprus
eos audire: frustra, idem secundo
conatus. 156. 157
Xenophon *suavis & circumspectus*
scriptor, sed sententias raro miscens,
vire polius legendus: is Thucydidi-
dum, & quoniam Grecum esse potuisset,
candide vulgari. 235* *de Principa-*
tu scripsit, sed non convenienter ad
hoc avum. Cyrus ejus nihilomi-
nus etiam Principi legendus 223.
idem citatus. 23
Xerxes *Darius patre, iam rege natus,*
Axtremeni filii majori, sed nato pa-
tre adhuc, primo in successione re-
gni prelatas 213. diem ejus, sed
insolens & stultum. 250*
Xiphilini *ut videtur, allegatio 80,*
idem explicatus aut citatus. 604

Z.

Z *Alcibiades Rex paucis & simplices*
leges dedit 258. rigide legum sua-
rum in se filioque adultero observa-
tor 241. cas à Pythagora habuit.
639
Zallo *praefectus sacrorum Sinensibus*
irem & Japonensibus. 143 144
Zelandia *insulae duæ diluvio perire*
patrum memoria. 550
Zebeis *Calender, pietatis velo testis*
Anatoliam turbans, à Turcis casus
297
Zeno *Cititiæ Phoenicius, à quo Stoi-*
ci, à vita, doctrina & sapientia lau-
datus: è mercatore Philosophus:
ubi vixerit: ferè centenarius sine
morbo sibi mortem, quod etiam
fas esse docuerat, sibi inulit: ubi
sepultus: & quæ scripserit 647. 650-
813. finis Philopophiz idem, con-
venientia, vita, id est, idem tempus
velle atque idem nolle: eaque sen-
tentia explicata 717. 718. quomo-
do fatum definiunt 555. inter virtu-
tem & malitiam) inter quæ Prose-
ctum statuunt Peripatetici) nullum
medium admittit. 804. opinionem
è sapiente sua, quem in exemplar
formavit, removit 773. item opes

I N D E X.

affectus 765.	766. sententia ejus	
quomodo Deus mundum creaverit		
913. 914. contra Senecam defensus.		
quoad ebrietatem sapientia 799. i-		
pse à poculis non abhorruit 800. li-		
bertarem Doctrinam inutilem pro-		
fectus 624. quæ ei olim objecta 668.		
à calumniis vindicatus 667. Pictus		
fronte contracta, quia severus & su-		
perciliosus.	657	
Zeno Eleates Philosophus 648. an di-		
xerit, Nihil esse.	693	
Zeno Sidonius, Chrysippi Stoici disci-		
pulus & successor.	650. 654	
Zenobia Palmyrenorum reginæ virtu-		
tes, ea ab Aureliano Imp: non tam		
victa quàm fracta 201. maritus ejus		
Odenatus Mzonii consobrini sui in-		
sidiis sublatus.	201	
Zenodotus Stoicus, Diogenis Babylo-		
nii discipulus.	660	
Zeuxis Junonem effigiaturus quid fe-		
tererit.	128*	
Zonaras citatus.	220	
Zosimus citatus.	608	

F I N I S.

10-47

